

KÜNHÜ'L-AHBÂR

4. RÜKÛN

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ

5. Cilt

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 169

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 24

- Kitabın Adı* : KÜNHÜ'L-AHBÂR
4. RÜKÜN
- Müellifi* : Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1008/1600)
- Özgün Dili* : Osmanlı Türkçesi
- Yayına Hazırlayan* : Doç. Dr. Suat Donuk
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi
- Editör* : Prof. Dr. Derya Örs
- Yayın Koordinatörü* : Doç. Dr. Göker İnan
- Arşiv Kayıt* : Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Fatih, Nr. 4225
Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revan, Nr. 1118
Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Emanet Hazinesi, Nr. 1392
- Kapak Görseli* : Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Nusretnâme* adlı eserinde
yer alan bir tasviri, TSMK, Hazine, Nr. 1365, vr. 36^a
- Kitap Tasarım* : Avni Alan
- Baskı* : Matsis Matbaa Anonim Şirketi
Tevfikbey Mh. Dr. Ali Demir Cd. No: 51 Sefaköy - İstanbul,
Tel.: 0 (212) 624 21 11 www.matbaasistemleri.com,
Sertifika No: 75309
- Baskı Yeri ve Yılı* : İstanbul 2024
- Baskı Miktarı* : 1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gelibolulu Mustafa Âlî

Künhü'l-Abbâr, 4. Rükün

1. Tarih, 2. Osmanlı Tarihi, 3. İslam Tarihi, 4. Osmanlı Devleti, 5. Osmanlı Padişahları,
6. Gelibolulu Mustafa Âlî

ISBN: 978-975-17-4733-4 (Takım) / 978-975-17-5974-0 (5. Cilt)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına* aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul

Tel.: +90 (212) 511 36 37

Faks: +90 (212) 511 37 00

tuyek@ktb.gov.tr

www.yek.gov.tr

KÜNHÜ'L-AHBÂR

(4. RÜKÜN)

(TENKİTLİ METİN)

5. CİLT

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ

(ö. 1600)

Hazırlayan
Suat Donuk

Editör
Derya Örs

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

TENKİTLİ METİN	29
KÜNHÜ'L-AHBÂR	31
DER-SALTANAT-I SÜLEYMÂN-I RÛZGÂR EBÛ'N-NAŞR VE'L-CİHÂD SULTÂN SÜLEYMÂN BİN SELİM HÂN-I NÂMDÂR	32
Ammâ Hilyeleri	35
Ammâ Şeh-zâdeleri	37
Ammâ Fütühât-ı Cemileleri	40
Ve Ammâ el-Havâdiş fi Zamânihi	42
Vâkı'a-i ülâ	42
Vâkı'a-i şâniye	44
Üçüncü vâkı'a	46
Altıncı vâkı'a	48
Yedinci hâdişe	48
Sekizinci vâkı'a	51
Çokuzuncu vâkı'a	52
Onuncu hâdişe	55
On birinci hâdişe	64
On ikinci hâdişe	66
On üçüncü hâdişe	66
On dördüncü vâkı'a	81
On beşinci vâkı'a	86
On altıncı vâkı'a	86
Tedbîr-i paşa-yı zî-şân bâ-teftîş-i muhânnesân ba'de hâze'l- feth ve'z-zafer	92
On yedinci vâkı'a	93
On sekizinci hâdişe	96
On çokuzuncu vâkı'a	98
Yigirminci hâdişe	99
Yigirmi birinci hâdişe	100
Yigirmi ikinci vâkı'a	102

Yigirmi üçüncü vâkı'â	110
Yigirmi dördüncü vâkı'â	116
Yigirmi beşinci vâkı'â	117
Yigirmi altıncı vâkı'â	127
Yigirmi yedinci vâkı'â	129
Yigirmi sekizinci vâkı'â-i nâdire	130
Yigirmi toğuzuncı nâdire	139
Otuzuncı vâkı'â	141
Otuz birinci vâkı'â	144
Otuz ikinci nâdire-i ġarîbe	150
Otuz üçüncü kışşâ	155
Otuz dördüncü hâdiş	156
Otuz beşinci hâdiş	161
Otuz altıncı vâkı'â	168
Otuz yedinci vâkı'â	175
Otuz sekizinci hâdiş	181
Otuz toğuzuncı vâkı'â	182
Qırkıncı hâdiş	183
Qırk birinci vâkı'â	184
Qırk ikinci hâdiş	188
Qırk üçüncü hâdiş	194
Qırk dördüncü vâkı'â	195
Qırk beşinci hâdiş	198
Qırk altıncı vâkı'â	207
Qırk yedinci vâkı'â	209
Qırk sekizinci vâkı'â	217
Qırk toğuzuncı vâkı'â	237
Ellinci hâdiş-i nâdire	241
Ellinci birinci vâkı'â	243
Ellinci ikinci hâdiş	244
Ve Ammâ el-'Acâ'ib fi'l-Cevâ nib	251
Ellinci üçüncü vâkı'â	260
Ellinci dördüncü hâdiş	264
Teznîb-i ġarîb ibtidâ-yı zühür-ı qahve	269

Nükte	274
Elli beşinci vâkı‘a şeh-zâdeler ceng ü cidâlidür	275
Tekâbü'l-i şaffeyn der-Şahrâ-yı Konya ve hezîmet-i bâgiyân be-‘inâyet-i Yezdân	280
Elli altıncı hâdişe	313
Elli yedinci vâkı‘a âhîr-i havâdiş-i şâyi‘a	317
Hayrât u Hasenât-ı Sultân Süleymân Hân	333
Sultân Süleymân Hân Ğâzî’nün Vezîr-i A‘zamları ve Sâ’ir Vekîl-i Müfahhamları ve Defterdârlar ve Nişâncıları Tafşilindedür	337
Şadr-ı A‘zam İbrâhîm Paşa	338
Ayâs Paşa	341
Luţfi Paşa	342
Süleymân Paşa	343
Rüstem Paşa	344
Ahmed Paşa	349
‘Alî Paşa	350
Meḥemmed Paşa-yı Tavîl	352
Güzelce Kâsım Paşa	356
Hâcî Meḥemmed Paşa	356
Hadım İbrâhîm Paşa	358
Haydar Paşa	358
Yapalak Muştâfâ Paşa	358
Sinân Paşa	361
Duḡakinoĝlı Meḥemmed Paşa	361
Üveys Paşa	364
Özdemür Paşa	365
Kâsım Paşa	366
Güzelce Rüstem Paşa	366
Süleymân Paşa	367
‘Osmân Paşa	367
Ğâzî Hasan Paşa	367
Ferhâd Paşa	368
Baltacı Meḥemmed Paşa	368

Hurrem Paşa	369
Müsâ Paşa	370
Yularkısdı Paşa	372
Ulama Paşa	372
Teyzîl Der-tafşîl-i Ba'zî Mir-i Mirân-ı Deryâ-Sebîl	379
Ta'ķib Der-irâd-ı Ba'zî Zevi'l-iķtidârân A'nî Bihim Defterdârân u Muvakķi'ân-ı Ma'ârif-naşib	381
Ĥaydar Çelebi	382
Luţfî Beg	382
Ebü'l-fazl Efendi	382
'Abdî Çelebi	382
Muştafâ Çelebi	383
İbrâhîm Çelebi	383
Ĥasan Çelebi	384
MeĤemmed Çelebi	384
Murâd Çelebi	384
Celâl-zâde Muştafâ Çelebi	384
Ramazân-zâde MeĤemmed Çelebi	385
Teznîb Der-irâd-ı Ba'zî Ümerâ-yı Zevi't-tertib	386
'Alî Beg bin Malkoç	388
Ķurd Beg	391
Sultân Ĥüseyn Beg	392
Cânpülâd Beg	392
Zeynel Beg	394
MaĤmüdi Ĥasan Beg	394
Ammâ Sultân Süleymân Ĥân Ġâzî 'Aşrınıuñ 'Ulemâ-yı A'lâmı	394
Mevlânâ 'Abdü'l-Ķâdir	395
Ve Mevlânâ Sa'du'llâh bin 'İsâ	395
Ve Mevlânâ ŞeyĤ MeĤemmed bin İlyâs	396
Ve Mevlânâ ŞeyĤ MeĤemmed bin Ķuţbu'd-dîn	396
Ve Mevlânâ MeĤemmed bin AĤmed bin 'Âdil Paşa	397
Ve Mevlânâ ŞeyĤ MeĤemmed-i Tünisî eş-Şehir bi-MaĤûşî	397
Ve Monlâ 'Abdü'l-FettâĤ bin AĤmed bin 'Âdil Paşa	398
Ve Monlâ Zahirü'd-dîn-i Erdebîlî	398

Ve Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn-i İsfahânî	398
Ve Mevlânâ Muşlihu'd-dîn	399
Ve Mevlânâ Şâh Kâsım bin Şeyh Maḥdümî	399
Mevlânâ Muḥyi'd-dîn-i Kârabâġî	399
Mevlânâ İbnü's-Şeyh eş-Şebüsterî	399
Mevlânâ Şerîf-i 'Acemî	400
Mevlânâ Ḥasan Çelebi Āŝcı-zâde	400
Ve Mevlânâ Meḥemmed bin Pîr Meḥemmed Paşa-yı Cemâlî	401
Ve Mevlânâ 'Abdü'l-Laṭîf	401
Mevlânâ Bâyezîd-i Naķizî	402
Ve Mevlânâ Ya'ķüb	402
Mevlânâ Şemsü'd-dîn Aḥmed	403
Ve Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn Ḥırçın	403
Ve Mevlânâ Seyyidî	403
Ve Mevlânâ Kâra Ḥaydar	403
Mevlânâ 'Abdu'llâh bin Ya'ķüb el-Fenârî	404
Mevlânâ Kırçâs-zâde Muḥyi'd-dîn	404
Mevlânâ Aḥî-zâde Yûsuf Çelebi	404
Ve Mevlânâ Celâlü'd-dîn	404
Ve Mevlânâ Meḥemmed bin 'Abdu'r-Raḥmân	404
Ve Mevlânâ Bedrü'd-dîn Maḥmüd	404
Ve Mevlânâ Maḥmüd bin 'Abdu'llâh	405
Ve Mevlânâ İŝâķ Çelebi	405
Mevlânâ Ebü's-su'üd	405
Mevlânâ Iŝıķ Kâsım	405
Ve Mevlânâ Faḥrü'd-dîn İsrâfil-zâde	406
Ve Mevlânâ Aḥmed bin 'Abdu'llâh	406
Ve Mevlânâ Ḥasan Çelebi	406
Ve Mevlânâ Emîr Ḥasan	407
Mevlânâ Meḥemmed Şâh bin Şemsü'd-dîn	407
Ve Mevlânâ Süleymân Çelebi	407
Mevlânâ Kuṭbu'd-dîn	407
Mevlânâ Pîr Aḥmed Çelebi	407
Ve Mevlânâ Meḥemmed bin Şeyh Maḥmüd	407

Mevlânâ Aḥmed bin Monlâ Ḥamza	408
Mevlânâ Aḥmed	408
Mevlânâ Meḥemmed bin ‘Abdü’l-Evvel	408
Ve Mevlânâ Meḥemmed bin ‘Abdü’l-Ḳâdir	408
Ve Mevlânâ Meḥemmed	409
Ve Mevlânâ Pîr Meḥemmed bin ‘Alâ’ü’d-dîn	410
Mevlânâ ‘Alî bin Şâlih	410
Mevlânâ Ebü’l-leys	412
Ve Mevlânâ Fahrü’d-dîn Meḥemmed bin Ya’ḳûb	412
Mevlânâ Muşliḥü’d-dîn	412
Ve Mevlânâ Sinânü’d-dîn	412
Ve Mevlânâ Ḳara Şâlih	412
Mevlânâ ‘Alî bin Şeyḥ Ḥâcî Çelebi	413
Mevlânâ Meḥemmed bin ‘Abdu’llâh	413
Ve Mevlânâ Manastırlı Çelebi	414
Mevlânâ İbrâhîm Çelebi	414
Ve Mevlânâ Meḥemmed el-Ḥüseynî	414
Mevlânâ Ḳara Muḥyi’d-dîn	414
Ve Mevlânâ Ḥayrî’d-dîn	415
Ve Mevlânâ Hidâyetü’llâh bin Yâr ‘Alî	415
Ve Mevlânâ Ehlice Muḥyi’d-dîn	415
Ve Mevlânâ ‘Abdü’l-Ḳâdir	415
Ve Mevlânâ Ḥüseyn Çelebi	415
Ve Mevlânâ Kemâl Çelebi	415
Ve Mevlânâ Emîr Ḥasan Çelebi İbn Seyyidî ‘Alî Çelebi	415
Ve Mevlânâ Meḥemmed Beg bin Vezîr Muştafâ Paşa	416
Ve Mevlânâ Ferruḥ	416
Ve Mevlânâ Küçük Şemsü’d-dîn	416
Mevlânâ Şemsü’d-dîn	416
Mevlânâ Aḥmed	417
Mevlânâ Sa’dî Çelebi İbn Tâc	417
Ve Mevlânâ Küçük Ḥayrî’d-dîn	417
Ve Mevlânâ ‘Abdu’llâh bin Şeyḥ Kemâl	417
Mevlânâ Ḥasan	417

Mevlânâ Hâkim-zâde Muhyî'd-dîn	418
Mevlânâ Yûsuf	418
Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn	418
Ve Mevlânâ Şemsü'd-dîn [Meḥemmed bin] 'Ömer bin	
Emru'llâh bin Akşemsü'd-dîn	418
Ve Mevlânâ Ḥayrüd-dîn	419
Mevlânâ Bahşî	419
Ve Mevlânâ Ca'fer	419
Ve Mevlânâ Dervîş Meḥemmed	419
Ve Mevlânâ Muştafâ bin Seyyidî	419
Ve Mevlânâ Sa'du'llâh	419
Ve Mevlânâ 'Abdü'l-Kerîm bin 'Abdü'l-Vehhâb	419
Ve Mevlânâ Mîr 'Alîm-i Buḥârî	420
Ve Mevlânâ Ḥasan et-Tâliş	420
Mevlânâ Fikârî	420
Mevlânâ Sa'yî	420
Ve Mevlânâ Kâsım	421
Mevlânâ Meḥemmed bin 'Arcûn	421
Ve Mevlânâ Pîr Meḥemmed	421
Teznîb fi Tafşîli'l-'acîb bi-Tafđîli Vâhid min Zevî't-te'lîf ve't-	
Terkîb	421
Mevlânâ Yaḥyâ İbn Nûru'd-dîn	426
Ve Mevlânâ Maḥmûd	426
Mevlânâ Muşliḥü'd-dîn	427
Mevlânâ Muşliḥü'd-dîn Sürürî	427
Ve Mevlânâ Muhyî'd-dîn	430
Ve Mevlânâ Şâhib-i Cidd ü İfâde Muhyî'd-dîn 'Arab-zâde	430
Taḥkîk-ı âḥar der-ḥakḳ-ı ân ğarîk-ı mükedder	435
Mevlânâ Nî'metu'llâh Rûşenî-zâde	438
Şâh 'Alî Çelebi bin Kâsım Beg	439
Mevlânâ Şemsü'd-dîn Aḥmed bin Ebü's-su'ûd	440
Ve Mevlânâ Kurd Aḥmed bin Ḥayrüd-dîn	441
Ve Mevlânâ Şeyḫ Ğarsü'd-dîn bin İbrâhîm bin Şeyḫ Aḥmed	441
Mevlânâ 'Abdü'l-Bâkî bin 'Alâ'ü'd-dîn Çelebi	442

Mevlânâ Mehemmed bin Ebü's-su'üd	443
Mevlânâ Muşlihu'd-dîn bin Muhyi'd-dîn	444
Mevlânâ Şâlih bin Celâl-i Tevķi'î	444
Mevlânâ Muhyi'd-dîn	445
Mevlânâ Tâcü'd-dîn İbrâhîm bin 'Abdu'llâh	446
Mevlânâ Kemâlü'd-dîn Dede Hâlifê	446
Mevlânâ 'Abdü'l-Vehhâb bin 'Abdu'r-Raĥmân el-Mü'eyyedî	446
Mevlânâ Tâcü'd-dîn-i Hâmîdî	447
Ve mine'l-Hükemâ fi Zamânihi	447
Hâkîm Sinân	447
Hâkîm 'Îsâ	448
Hâkîm İshâķ	448
Hâkîm Bedrü'd-dîn Mehemmed bin Mehemmed el-Ķayşünî	448
Ve Tâbîb Aĥmed Çelebi	451
Ve mine'l-Meşâ'ih fi 'Aşrihi ve Evânihi	451
Ba'de zâlik umdetü'l-meşâ'ih ķuţb-ı dâ'ire-i yakîn Şeyĥ 'Alâ'ü'd-dîn	451
Dervîş 'Abdu'r-Raĥmân 'Askerî	452
'Umdetü's-şüyüh fi zamânihi el-'Ârif bi'llâh Şeyĥ 'Abdü'l-Kerîm	453
Şeyĥ 'arif bi'llâh Maĥmûd Çelebi	454
Şeyĥ Ebü Sa'id	454
Hâcî Aĥmed Efendi	456
Ve şeyĥ mütevekkil 'ale'llâh Pîri Hâlifê	456
Ve Şeyĥ Hâcî Hâlifê	457
Ve Şeyĥ Bekir Hâlifê	457
Ve Şeyĥ Muşlihu'd-dîn	457
Şeyĥ İskender bin 'Abdu'llâh	457
Ve Şeyĥ Yûsuf	457
Ve Şeyĥ Muhyi'd-dîn	458
Ve şeyĥ 'arif bi'llâh Ramazân Hâlifê	458
Ve Şeyĥ Bâlî Hâlifê	458
Ve şeyĥ 'arif bi'llâh ve münķaţı' 'ani'l-halk ve mütevekkil 'ale'llâh Muşlihu'd-dîn Merkez	458
Şeyĥ 'Alî-i Kâzvânî	458

Şeyh Üveys	459
Şeyh Dāvūd	459
Şeyh Baba Hāydar-ı Semerķandī	459
Şeyh Şafıyyü'd-dīn	459
Şeyh Muḥyi'd-dīn Fıfırī	460
Şeyh 'Abdü'l-Gaffār	460
Ve Şerīf 'Abdü'l-Muṭṭalib bin Seyyid Murtażā	460
Ve Şeyh 'Abdü'l-Mü'min	460
Ve Şeyh İlyās	460
Mevlānā Nūru'd-dīn Hāmza	461
Şeyh Muḥyi'd-dīn	461
Şeyh Muşliḥu'd-dīn	461
Şeyh 'Abdü'l-Laṭif-i Buḥārī	463
Ve Mevlānā Muḥzır Kūlı Sinān Çelebi	463
Faşl Der-şu'arā-yı Zamān-ı Sulṭān Süleymān Hān bin Sulṭān Selīm Hān	465
Sulṭān Muşṭafā	467
Sulṭān Meḥemmed	468
Sulṭān Bāyezīd Şāhī	469
Sulṭān Cihāngīr	470
Edāyī Çelebi	470
Zıkr-i şehīr-i āfāk niḥrīr-i bāhirü'l-istiḥkāk Mevlānā İşhāk	471
Uşūlī	474
Eflāṭūn	475
İlhāmī	476
Emrī Çelebi	476
Laṭife	479
Ümīdī	480
Emānī	481
Enverī	482
Belīgī	484
Mevlānā Bihiştī	485
Bīdārī	486
Beyānī	487

Şübûtî	488
Şenâyî	488
Câmî	489
Monlâ Celilî	491
Cevherî	494
Ĥâletî	495
Ĥasbî	496
Ĥayretî	498
Ĥâverî	501
Ĥudâyî	502
Ĥayâlî Beg	504
Dânişî	509
Zâtî	510
Rahmî Çelebi	515
Rahîkî	517
Rızâyî	518
Remzî	519
Riyâzî	520
Riyâzî-i Dîger	522
Zinetî	523
Zirekî	525
Sâgarî	525
Sâkî	527
Seĥâbî	528
Siĥrî	529
Siĥrî-i Şânî	530
Mevlânâ Sürûrî	532
Sifâlî	536
Selikî	536
Şânî	537
Şâhidî	538
Şükri	538
Şem'î	541
Şâbirî	543

Şun'î	543
Za'îfî	545
Monlâ 'Arif	547
'Arifî	550
'Abdî	552
'Abdî-i Dîger	553
'Askerî	554
'Aşkî	556
Mevlânâ 'Alî Çelebi	556
Monlâ Ğubârî	559
Monlâ Ğazâlî	563
Mevlânâ Firākî-i Vâ'iz	569
Ferdî	569
Fazlî-i Leng	571
Mevlânâ Fuzûlî-i Bağdâdî	572
Figânî	574
Mevlânâ Fikrî	576
Feyzî	577
Ķâni'î	578
Ķudsî	578
Mevlânâ Ķandi	579
Ķıyâsî	582
Kâtibî	584
Kâtibî-i Âhar	586
Keşfî	586
Günâhî	587
Lâmi'î Çelebi	588
Monlâ Lâyihî	590
Mevlânâ Laţîfî	591
Lem'î Çelebi	593
Livâyî	594
Me'âlî Çelebi	594
Maḥremî	596
Maḥvî	598

Müdüâmî	599
Merdümî	599
Mestî	600
Müslimî	600
Meşrebî	601
Muştafâ Çelebi	602
Mu'îdî	603
Mü'min	604
Meylî	605
Nişārî	605
Nişānî	606
Naẓmî	608
Ni'metî	609
Na'imî	609
Na'imî-i Şānî	610
Niķābî	610
Naķşî	611
Nigāhî	611
Nūḫî	612
Nūrî	613
Nehārî	614
Nihānî	614
Vāḫidî	614
Visālî	615
Hicrî	615
Hüdāyî	616
Helākî	617
Hilālî	618
Yetîm	618
Yahyâ Beg	620

Faşl fi Ehli'r-ramy mine'l-Ġuzāti'l-meşhūrīn bi-Vilāyeti'r- Rūm Beyne's-şīkāt min Zamāni Ebi'l-feth Sulţān Meĥammed bin Sulţān Murād Ĥān ilā Salţanati Süleymān Ĥān bin Selīm Ĥān Ellezī Celese 'alā Serīri'l-mülk li-Sene Sitte ve 'İşrīn ve Tis'a Mi'e el-Hicriyye min Tevārīhi'l-evān ve'l-Aĥyān	624
Taĥķīķ-ı Daķīķ Der-işţilāĥāt-ı Ān Ferīķ	629
Teznīb	631
Der-zīkr-i Üstādān-ı Selef ve Tīr-Endāzān-ı Şāĥīb-nişān u Hedef	632
Ammā İcmāl-i Menāzil ki Dārü'l-mülk-i İstanbul Meydānında Muķārin Seng-i Menzildür	637
Ammā tafşīl-i menāzil-i Gelibolı	640
Zīkr-i aĥvāl-i şehenşeh-i ĥalīm Fātīĥ-i Kıbrıs cenāb-ı Şeh Selīm	642

SALŦANAT-I SELİM ĤĀN BİN SULŦĀN SÜLEYMĀN ĤĀN

İBN SELİM ĤĀN FĀTİĤ-İ KİBRIS	642
Şemā'il ve Ĥilyeleri	646
Evlād-ı Emcādları	646
İcmāl-i Esāmī-i Fütūĥāt ki Anlar Zamānında Vāķi'dür	646
Ammā el-Ĥavādiş fi 'Aşrihi's-şerīf	646
Ĥādişe-i ūlā	646
İkinci vāķı'a	647
Üçüncü ĥādişe	651
Ammā aĥvāl-i feth-i Yemen	663
Tafşīl-i fütūĥāt-ı mülk-i Yemen ber-vech-i tekmīl-i vāķı'a-i şālise-i pür-fiten	667
Müfāraķat-ı 'Oşmān Paşa ez-vezīr-i kişver-güşā	674
'Azīmet-i Dāĥi-i Hemedānī evvelā ve nehzat-ı Ĥasan Paşa vü Maĥmūd Beg şāniyā ber-Kūhsār-ı Kevkebān-ı çerĥāsā	676
İbn Şürey'ün nizā'ı [ve] vilāyet-i Ridā' ķaşdına gelüp Zeydiler ile ictimā'idur	682
Ĥikāyet	685
Der-vefāt-ı Muţahhar-ı Leng	688

Tezyil-i lâzımü't-temşil	690
Teznîb-i ğarîb ve hikâyât-ı 'acîb der-tahrîb-i Bender-i Cidde-i ma'mûre-i dil-pezîr be-mesâ'î-i ân vezîr ba'd ez-ihânet ü tahkîr ri'âyet-i ü be-şerîf-i lâzımü't-tevkîr	691
Dördinci vâkı'a-i 'uzmâ	694
Hikâyet	696
Beşinci hâdişe	701
Altıncı vâkı'a	701
Yedinci vâkı'a-i 'azîme	703
Hikâyet	711
Sekizinci hâdişe-i ğarîbe	716
Toğuzuncı vâkı'a	722
Onıncı vâkı'a	722
On birinci vâkı'a	722
On ikinci hâdişe	723
On üçüncü vâkı'a	723
On dördüncü hâdişe	723
On beşinci vâkı'a	724
On altıncı hâdişe	725
On yedinci vâkı'a	726
Faşl fi Vüzerâ'i Sultân Selîm Şâh bin Sultân Süleymân	
Hân Gâzî	727
Ahmed Paşa	728
Piyâle Paşa	728
Zâl Maḥmûd Paşa	729
Lâlâ Muştafâ Paşa	730
Lâlâ Hüseyin Paşa	731
Şüfi 'Alî Paşa	732
Pertev Hüseyin Paşa	733
Maḥmûd Paşa	733
Ve mine'l-Ahdâş	737
Faşl Der-beyân-ı Defterdârân u Nişânciyân	738
Dervîş Çelebi	738
Lâlezâr Meḥammed Çelebi	739

Oğlan Memi elebi	739
‘Abdü’l-Ġafür elebi	740
Muğarrem elebi	741
Meğemmed elebi	742
Derviş Beg	743
Bedr Beg	744
Ĥamza Beg	744
Faşl fî ‘Ulemâ’i Ellezîne Kânü fî ‘Aşrihi	744
Meğemmed elebi	745
Mevlânâ Şemsü’d-dîn Ağmed	745
Ĥikâyet-i Ezelî-zâde	745
Mevlânâ Ya‘kûb	747
Mevlânâ Tâcü’d-dîn	747
Mevlânâ Meğemmed bin ‘Abdü’l-Vehhâb bin ‘Abdü’l-Kerîm	749
Mevlânâ Seyyid Ĥasan bin Seyyid Sinân	751
Mevlânâ Muşliĥu’d-dîn bin Dâvûd	752
Mevlânâ Maĥmûd mu‘allim-i vezîr-i kebîr-i mes‘ûd	752
Mevlânâ Muşliĥu’d-dîn	752
Mevlânâ Muĥyi’d-dîn	753
Mevlânâ ‘Abdu’r-Raĥmân	753
‘Umdetü’l-emâcîd ve’l-e‘âlî üsvetü’s-şanâdîd ve’l-mevâlî	
Mevlânâ Muşliĥu’d-dîn ki Bostân Efendi’dür	754
Mevlânâ Muşliĥu’d-dîn	755
Mevlânâ ‘Abdu’llâĥ Ġazzâlî-zâde	755
Mevlânâ Ca‘fer Efendi	756
Mevlânâ Şâĥ Meğemmed bin Ĥurrem	756
Mevlânâ Ağmed bin ‘Abdu’llâĥ Fevrî	757
Mevlânâ Yaĥyâ bin ‘Ömer	758
Mevlânâ Meğemmed bin Ĥasan	759
Mevlânâ ‘Aţâ’u’llâĥ Mu‘allim-i Sulţân Selîm Şâĥ	760
Monlâ Pîr Ağmed Leyş-zâde	762
Mevlânâ Bostân	763
Mevlânâ ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî elebi bin Emru’llâĥ bin Meğemmed	763
Mevlânâ Muşliĥu’d-dîn Lârî	766

Mevlânâ Aḥmed Mu‘allim-zāde	767
Mevlânâ ‘Alî Ümmü Veled-zāde	768
Mevlânâ Muḥyi’d-dīn Niksārî-zāde	768
Mevlânâ ‘Abdü’l-Kerīm bin Meḥemmed	769
Ve mimmen ḳara‘a bi-‘avālî mesāmi‘i’l-ekvān ve ifteḫare bi-dürreti vücūdihi şādefü’l-evān ve temeyyeze bi- cevāhiri fezā’ilihi kâne’l-imbān Mevlânâ Ebü’s-su‘ūd bin Meḥemmed bin Muştafâ el-‘İmādî	769
Mevlânâ ‘Abdu’llāh Mercān-zāde	771
Monlâ Necmü’d-dīn Meḥemmed	772
Mevlânâ Manav Seyyidî	772
Sinān Ḥalīfe	774
Faşl fi Meşā’ihî Zamānihi ve Şüyüḫi Evānihi	774
Şeyḫ Ramazān [Bihîştî]	775
Şeyḫ Ya‘ḳüb-ı Germiyānî	775
Şeyḫ Bālî Efendi	776
Şeyḫ Muḥyi’d-dīn [Birgivi]	778
Faşl fi Şu‘arâ’i Sulţān Selīm Şāh [Selīm Ḥān-ı Şānî]	779
Mevlânâ Āgehî	780
Laṭīfe	781
Mevlânâ Seyyid İlähî	781
Emānî Çelebi	782
Beyānî	783
Tirāşî	784
Şānî	786
Cāmî Beg	787
Celāl Beg	788
Cemālî	793
Ḥubbî Ḥātūn	794
Monlâ Ḥükmî	795
Ḥātemî	795
Ḥüsrev	797
Derūnî	799

Dervîş Çelebi	800
Râyî	801
Râyî-i Şânî	802
Ref'î-i Leng	803
Rûhî	803
Sırrî	804
Sırrî-i Şânî	806
Semâ'î	807
Şânî	808
Şânî-i Şânî	809
Şadık	810
Şadrî	811
Monlâ 'Âşık	811
Tezyîl	813
'İbâdî	815
'Ubeydî	816
'Îzârî	818
'Azizî	819
'Îşretî	820
'İlmî	821
'Ulvî	821
'Ahdî-i Bağdâdî	823
Fazlî	824
Fünûnî	826
Mevlânâ Fevrî	827
Germî Beg	830
Mecdî	831
Muhyî	833
Muhyî-i Diğer	834
Muhtârî	834
Merdümî	835
Meşâmî	835
Mağâlî	836
Mağâlî-i Şânî	837

Nigāri	839
Nihānī	840
Vuşūlī	841
Yakīnī	842

**FAŞL DER SALṬANAT-I SULṬĀN MURĀD ḤĀN BİN
SULṬĀN SELĪM ḤĀN BİN SULṬĀN SŪLEYMĀN
DŪVĀZDEHŪM-İ ĀL-İ ‘OŞMĀN BE-İ‘TİBĀR-I ‘AMŪD-I**

NESEB-İ İŞĀN	843
Ḥilyeleri	844
Cŭlŭs-ı Sa‘adetleri	844
Evlād-ı Emcādları	845
Faşl Bu Maḥal Erkān-ı Devletŭn Dört Rŭkni Tafşilinde Ya‘nī ki İkişi Ṭaşradan ve İkişi İçerüden Olan Çār Büzürgvāruŭ Birbirlerine Nisbet-i Tafđilindedŭr	848
İcmāl-i Fŭtŭḥāt-ı Sulṭānī	855
Der-ḥuzŭr u Rāḥat-ı Ḥāḳānī	855
Nŭkte	856
Beyān-ı Ḳaḥṭ u Ğalā	856
İcmālŭ’l-ḥavādiş	857
Ḥādiş-e-i ŭlā	857
Vāḳı‘a-i şānī ihṭilāl-i bid‘at-mazmŭn bā-keşret-i şöhret-i ḥaṭṭ-ı hŭmāyŭn	858
Ḥādiş-e-i şālīş-e	859
Ḥādīş-e-i rābi‘a	860
Ḥādīş-e-i ḥāmīş-e	863
Nŭkte	865
Vāḳı‘a-i sādīş-e	866
Vāḳı‘a-i sābi‘a	867
Ḥādīş-e-i şāmīne	872
Vāḳı‘a-i tāsi‘a	873
Ḥādīş-e-i ‘āşīre	875
Der-zuhŭr-ı Şihāb-ı Zŭ’l-cŭmme	876
Zīkr-i ba‘zı ḥavādiş-i ‘ālemiyān der-fŭtŭḥāt-ı mŭlk-i Şīrvān	878

Zıkr-i ğazā-yı ğarrā-yı Çıldır bā-Sürh-serān-ı bī-ḥayır	880
Vān beglerbegisinden kelleler geldiği ve Yūsuf Kethudā'sıyla Vān ser-ḥaddi aḥvālini bildürdüğüdür	886
Der-beyān-ı mülük-i Gürcistān ya'nī ki Levendoĝlı'na ve Başaçuk'a ve Luvarşat oğulları Sīmūn ve Dāvūd Ḥān'a müte'allik naql u beyāndur	897
Feth-i Qal'a-i Tiflis	899
Hücüm-ı sipāh be-serdār-ı zafer-destgāh	903
Ḥarb-ı şānī bā-Sürh-serān-ı dālālet-mebānī	904
Şekī fethinūn müjdesi geldiğidir	906
Ariş Qal'ası'nun bünyādı ve beglerbeginün bir koldan ḥidmet-i hidāyet-reşādı tafşilindedür	907
Eyālet-i Şīrvān 'Osmān Paşa'ya vezāretle virildiği ve bir miqdār askerle muḥāfazaya ta'yin kılındığıdır	910
Faşl Bābü'l-ebvāb ya'nī Demürkapu ne maḥūle mevzī'-i müsteṭāb olduğu nikāt beyānındadır	913
Sipehsālār-ı nuşret-şi'aruñ Ariş'den 'avdeti ve Taĝistān ḥākimi Emir Şemḥāl'ūn serdāra mülākātı devleti ve 'asākir-i deryā- maḥāṭīruñ tekrār Tiflis ḳurbına muvāşalati ve ba'dehu Arz-ı Rūm'a çıḳup ba'zı 'asākire ruḥşat u icāzeti ve niçesinūn ol ḥavālide ḳışlayup iḳāmeti şerḥindedür	916
Vāḳı'a-i ihdā 'aşer Şīrvān ḥükümetine vezāretle me'mūr olan 'Osmān Paşa-yı celālet-şu'ūr ve ḥıfz u ḥirāset için alıḳonulan 'asākir-i mevfüruñ aḥvālidür ki zıkr olunur	922
Der-giriftāri-i 'Ādil Girāy Ḥān	931
Ḥādiş-e-i işnā 'aşer Ḳarş Qal'ası'nun ta'miri ve ba'zı ḥavādişün āşarı taştiri ḥuşūşına müte'allıḳdur	931
Teznīb der-muḥāşara-i bī-taḳrīb	942
Serdār-ı devlet-yār Revān cāniblerini ilĝarla ḥāk-sār itdüğü ve ba'dehu Arz-ı Rūm'a gelüp 'asākire ḳışlaḳ ruḥşatın virdüğüdür	950
Tiflislilerün eşkāl ü aḥvāli ve serdāruñ Şām beglerbegisini ol ṭarafa irsālidür	954
Vāḳı'a-i şelāşe 'aşer	957
Vāḳı'a-i rabī 'aşer	959

Hâdiş̄e-i h̄āmis ‘āşer	960
Vākı‘a-i sād̄is ‘āşer	961
Hâdiş̄e-i sâbi‘ ‘āşer	963
Vākı‘a-i şāmin ‘āşer	970
Serdāruñ Tiflis cānibine vuş̄ul̄i ve anda olan ğuzātuñ sūrūr-ı nā-maḥşūr̄ı beyānındadır	973
Vefāt-ı serdār-ı sâbık Muş̄tafā Paşa	978
Der-zuhūr-ı āteş-i semāvī ve rümüzān-ı feḥāvī	980
Serdāruñ yoĸlaması ve bī-ġayretleri nāvek-i ṭa‘n ile oĸlamasıdır	981
Hâdiş̄e-i tāsi‘ ‘āşer	984
Hâdiş̄e-i ‘ışr̄in	995
Kefe’den Demürĸapu’ya varıldıĸıdır	999
Ḥarb u rezm-i İmāmĸulı Ḥān bā-‘Oşmān Paşa-yı celādet-nişān	999
Demürĸapu Ķal‘ası’na teveccühleridir	1002
Vākı‘a-i ihdā ve ‘ışr̄in	1009
Hâdiş̄e-i isnā ve ‘ışr̄in	1012
Hâdiş̄e-i şelāşe ve ‘ışr̄in	1013
Vākı‘a-i erba‘a ve ‘ışr̄in	1014
Vākı‘a-i ḥamse ve ‘ışr̄in	1016
Ḥünkār İmāmı’nuñ maymūn-bāzlara daḥl itdügüdür	1018
Hâdiş̄e-i sād̄is ve ‘ışr̄in	1019
Hâdiş̄e-i seb‘a ve ‘ışr̄in	1031
Tezyil	1035
Vākı‘a-i şemān ve ‘ışr̄in	1039
İcmāl-ı aḥvāl-i Menūçih̄r ve irtidād-ı ān bed-çih̄r	1043
Hâdiş̄e-i tis‘a ve ‘ışr̄in der-taḫş̄il-i ḥükkām-ı Gürcistān ve ta‘yīn-i neseb-i iş̄ān bi-aḥbār-ı ih̄bārān-ı bed-kīşān	1044
Vākı‘a-i şelās̄in	1049
Tezyil-i lāzımū’t-taḫş̄il der-teş̄bih-i ḥāşş̄ u temş̄il	1051
Vān Beglerbegisi Cıĸala-zāde ile Şāhoĸlı Mīrzā Ḥamza cengidür	1054
Şāhoĸlı Ḥamza Mīrzā ile olan cengdür	1055
‘Asker-i İslām Tebrīz’de iken ṭaraf-ı pādīşāhīden Ḥandān Ketḫudā’nuñ vārid olduĸıdır	1057

Tebrîz'de huṭbe Sulṭān Murād nāmına oḡunduđudur	1061
Murād Paṣa ve Ḥüseyn Paṣa'nun Kıızılbaş-ı bed-ma'āṣa esİR olduğudur	1064
Tebrîz'de 'Oṣmān Paṣa'nun vefāt kılduğuğı ve Ca'fer Paṣa'nun kıalduğuğı ve Cıgala-zāde kıā'im-maḡām-ı serdār olup 'ināyet-i Ḥaḡ ile 'asker-i İslām'ı selāmete çıkıardığudur	1065
Der-vaṣf-ı Şehr-i Tebrîz	1071
İbrāhīm Paṣa'nun Mışr'dan gelüp merḡum Sulṭān Murād Ḥān'ın kerİmelerin tezevvüc itdükleridür	1073
Atmeydānı'nda olan serāyuñ bināsı	1074
Vākı'a-i ihdā ve ŐelāŐın	1076
Vākı'a-i iŐnā ve ŐelāŐın	1078
Güherdān sulṭānınının Ca'fer Paṣa ile cengi ve da'vā-yı merd idüp izāle-i ğuzāta kıasd u āhengidür	1084
'İŐyān-ı Tebriziyān ve tedārük-i paṣa-yı kār-dān be-ķıtāl-i ān ğüm-rāhān-ı fitne-bīdārān	1093
Sell-i seyf-i Ca'fer Paṣa be-Őirvāniyān-ı 'iŐyān-nümā	1104
ḤādiŐe-i ŐelāŐe ve ŐelāŐın	1108
Beyān-ı ḡāl-i Őāhvirdi Ḥān ḡākim-i 'amme-i 'aŐā'ir-i Lūristān	1110
Vākı'a-i rābī' ve ŐelāŐın	1121
ḤādiŐe-i ḡamse ve ŐelāŐın	1124
Vākı'a-i sitte ve ŐelāŐın	1131
ḤādiŐe-i seb'a ve ŐelāŐın	1132
Vākı'a-i Őemān ve ŐelāŐın	1137
Zuhūr-ı ḡikmet-i ilāhī der-ķariḡa-i pādiŐāhī	1148
Serdāruñ vaḡtsız teveccühi ve 'asker-i İslām'ın ser-ḡadd-i küffāra varduğudur	1149
Teveccüh-i nā-müvecceh-i vezİR-i nā-tedbİR be-cānib-i Engürüs-i meḡālik-mesİR	1150
Cevāb-ı kıral-ı dāl be-cānib-i serdār-ı idlāl	1151
Der-sū'-i tedbİR ü taḡŐİR-i serdār-ı kem-tedbİR	1153
Taġallüb-i küffār-ı bed-nām be-ba'zı kılā'-ı İslām	1156
Hezİmet-i 'asākir-i İslām ve ğalebe-i li'ām der-ķurb-ı Kıal'a-i Ḥaṭvān ve ğürİhten-i Meḡemmed Paṣa	1157

- Dergāh-ı ‘Ālī çavuşlarından Muştafâ Çavuş’uñ giriftâr iken
 kırtılması ve Sulţân Murād Hân’uñ halvet-hûnesine risâlet
 t̄arıkıyla yol bulması ve ser-haddeki leşker-i İslâm’uñ hâli ve
 küffârûñ intizâm-ı ahvâlini bildürmesidür 1161
- Serdâr Belğırad’da kışladuğı ve a’dânuñ ol kış eţrâfa aqınlar
 şalduğıdır 1163
- Qırım hânı Gâzî Girây Hân Yanık kırbında ‘asker-i İslâm’a
 vâşıl olduğıdır 1166
- Der-tahkık-ı fâtih-i Kıbrıs u Şırvân 1167
- Yanık Qal’ası’nuñ hezâr zahmetle fetħ u teshîri ve serdârûñ
 beytü’l-mâl-i Müslimîn’i israf-ı keşîri ba’dehu Qomaran
 fetħine teveccüh ü ‘azîmetidür 1169
- Der-vaşf-ı ‘alem-i şerîf-i Resûl-i Mennân ve beyân-ı şecâ’at-ı
 Şâmiyân ve ba’zı kerâmet-i hidâyet-nişân ve fetħ-i Qal’a-i
 Tata be-dest-i hân ve muhâşara-i Qal’a-i Qomaran 1175
- Ve Mine’l-havâdişi’l-ğarîbe Der-zamân-ı Sulţân Mehemmed
 Hân bin Sulţân Murād-ı Şâliş Bâ-cânib-i Engürüs ü Erdel
 ü Eflak u Boğdân ve Tahkık-ı Eyâletühümü’l-mu’ayyene
 Bi-edâi’l-cizye Ma’âd-dalâl ve Hılâfü’l-edyân 1180
- Cüvân-ı tâze oğlan niçe eyyâm dest-büs-ı Müslimânân
 olduğdan soñra Ferhâd Paşa t̄ama’-ı hâmu belâsiyla tekrâr
 kâfirâne şabka ile nümâyân idüp ‘işyân itdügıdır 1182
- Zulm-ı şariħ-ı vezîr-i fuzûl ve ğadr-ı kabîħ-ı vekîl-i cehûl 1184
- Vefâtü’l-merħûm Sulţân Murād Hân Bi-emri’l-Meliki’l-
 Mennân ve Bî-cân-şüden-i Şeh-zâdegân Ber-muktezâ-yı
 Qânûn-ı Āl-i ‘Oşmân 1185
- Vâkı’a-i ğarîbe 1186
- Ta’bir-i dil-pezîr ez-cânib-i mü’ellif-i hâkîr 1187
- Şeh-nâme-güyan olan Nu’mân ve Ta’lîkı-zâde-i ğabâvet-nişân
 ve şâlişühüm maķâmında Nuţkı-i fezâħat-beyân
 şerħindedür 1192
- Veziir-i ma’tuħuñ evâhir-i vekâletinde ba’zı nâ-sezâ dâd
 u istâdı ve şımf-ı ‘ulemâ ve fırka-i ümenâ menâşıbına
 müte’allık tevcîh-i bâhirü’l-fesâdı beyânındadır 1199

Sultān Murād merḥūmuñ mü'ellif-i ma'lūmdan su'ālî ve 'amme-i şu'arā vezîr-i merķūmdan āzürde-ḥatır olmalarına bādî ve "Mācerā ne nesnedür?" diyü isticlāb-ı maķālî zıkrindedür	1202
Mev'ize-i ḥikmet-mebānî der-mezemmet-i rifat-ı ba'zî edānî ve mîr-i mîrān şüden-i müteseyyid-i 'Acemî be-Mıŝır-ı Ḳāhire-i şānî ve sū'-i tedbîr-i vezîr-i dîvānî	1204
CÜLÛS-I SULTĀN MEḤEMMED ḤĀN İBN MURĀD ḤĀN	1212
Ḥilyeleri	1212
Der-taŝîl-i in'ām-ı pâdişāhî ve baḥşîŝ-i nâ-mütenāhî [Ol eyyāmda Mevlānā 'Abdü'l-Bāķî'nün cenāb-ı saltānata ķasā'idî]	1213
Cülûs-ı sultānîde ķānûn-ı laṭîf-i 'Oŝmānî mûcibince erkân-ı devlet in'ām-ı ḥāķānîden behremend olduklarıdır	1218
Ba'zî in'ām-ı sultānî der-rûz-ı mes'ûd-ı cülûs-ı kām-rānî	1219
Ferhād Paşa'nun vezāreti ve Sinān Paşa'nun Malĝara'ya riḥleti beyānındadır	1220
Der-ma'şiyet-i sipāh-ı güm-rāh	1222
Ferhād Paşa Boĝdān fitnesi def'ine serdār olduĝudur	1224
Sinān Paşa'nun tekrār vezāreti beyānındadır	1226
Şāmilerün der-i devlete vuşûli beyānındadır	1227
Der-tedārük-i Ferhād Paşa	1228
Āḥîr-i ḥāl-i Ferhād Paşa	1230
Sū'-i tedbîr	1233
Serdār Sinān Paşa'nun ser-ḥadde vuşûli ve köpriden geçdüĝüdür	1233
Zuhûr-ı beliyye-i 'acîbe 'alâ vechi'l-maĝmûm der-bilād-ı nevāḥî-i Rûm	1238
İĝtinām-ı 'asker-i cerrār	1240
İḥrâķ-ı Ḳal'a-i Bükreş ve firār-kerden-i cünûd	1242
Erterĝon Ḳal'ası'nun muḥâŝara olunduĝudur	1244
Der-zabṭ-ı 'asker	1251

Yirgögi al'ası'nı Miħā'il-i zelil alduđı ve köpri bařında külli Müslimānları telef kılduđı ve serdāruñ 'ālem-i ĥayretde ĥumūli ve cünūd-ı Müslimīn'ūñ firāridur	1253
Serdāruñ der-i devlete vuřūli ve mühr alınup vācibū'l-ĥuřūli ve Lālā Meħemmed Pařa'nuñ ĥuřūl-i merām-ı iĥbāl ile hemān ol heftede vefāt ü irtihāli ve yine meyřūm-ı merĥūmuñ řadāretle 'arz-ı cāh u celāli beyānındadır	1258
Tařřil-i zuhūr-ı Lālā Pařa ve ĥaĥīĥat-ı řehryār-ı memālik-güřā Sinān Pařa'nuñ evzā'-ı nā-hemvāri ve 'adem diyārına güzārı beyānındadır	1259 1261
Dāmād-ı Sulťān Murād Ĥān İbrāhīm Pařa-yı kār-dān vezīr-i kebīr-i celālet-niřān olduğı ve erkān-ı cenāb-ı nüzhet-mekān gül gibi aĥıldıđı beyānındadır	1266
Der-beyān-ı ĥāl-i vezīr-i kebīr 'alā vechi't-taĥrīr ve't-taĥrīr	1270
Pādiřāh-ı cihān Sulťān Meħemmed Ĥān'ıñ Egri al'ası fetħine revāne olduđıdur	1271
Dāsitān-ı Ėazā-yı Egri ez-Güfte-i Nev'ī-zāde 'Aťāyi Efendi sene 1005	1299

KAYNAKÇA

1305

DİZİN

1313

TENKİTLİ METİN

KÜNHÜ'L-AHBÂR

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ

KÜNHÜ'L-AḤBĀR

[IV. Rükün II. Cilt]¹

*Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve bihi nesta'in*²

ظَلَّ يزدان داور دوران سليمان زمان خسرو ايران و توران مالك ملك جهان³
حمداً لمن خلق الخلق بالخلق العظيم وملّكهم ملكة الخلقة وحلّى⁴ الذهن بالطبع
السليم وهو الملك القدير القديم،⁵ الَّذِي قال في كتابه العزيز الكريم ﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾. وصلوة على رسوله محمّد المحمود الهادي إلى صراط مستقيم
هو أحمد الأنبياء بالشرع العميم وأمجدهم بعلو الرتبة والمعراج القويم وعلى آله وأصحابه
الذين داموا في تقوية الدين وهم المستحقون بالتسليم.⁶

Li-münşi'ihî

Görüp te'sîr-i mührin⁷ ins ü cinn ü vaḥş ü ḫayr emrin

Süleymân-ı Nebîde ḫatm iken 'âyîn-i sultânî

Muḫammed ümmetinüñ devletin gör kim sa'âdetle

Olupdur aña şânî Āl-i 'Oşmānuñ Süleymānî

O mührin kendüden ayurmadı bir laḫza ammā kim

Bu bir şehdür ki ḫatmin⁸ Āşafına gördi erzânî

1 240a F | 229b R4 | 244a EH

2 "Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla [başlar] ve ondan yardım dileriz." | Bi's//nasta'in: - R4

3 "O; tanrının gölgesi, devrânın hükümdârı, zamânın Süleymân'ı, İrân ve Tûrân'ın padişahı, dünya hükümlerinin sahibi." | Bi'smi'llāhi'r//جهان: - F, EH

4 R4, EH: حلّى: خلق

5 F: قديم: قويم

6 "Hamd; insanları büyük bir fitratla yaratan, onları yaratılış ülkesine hükümdar olarak atayan, aklı sağlam bir öze süsleyen [Allah'a] mahsustur. O; her şeyin sahibi, her şeye gücü yeten ve öncesi bilinmeyenidir. Yüce ve saygın kitabında 'Mektup Süleymân'dan gelmiştir. O; Bismillahirrahmanirrahim, diye başlamaktadır (Neml Süresi, 27/30).' demiştir. Salât onun elçisi, övgüye layık [Hz.] Muhammed'in üzerine olsun. O, doğru yola iletendir. Kapsayıcı şeriatı ile peygamberlerin övgüye en layık olanıdır. Gerçek[leşen] mi'racyıla ve yüce mertebesiyle [elçilerin] en seçkinidir. Ve [salât] onun dini sağlamlaştırma devam etmiş olan âli ve ashâbının üzerine olsun. Ki onlar [Hz. Muhammed'e] güvenerek [salât] hak etmişlerdir.

7 mührin: mühri EH

8 ḫatmin: mühr-i ḫatmin R4

DER-SALṬANAT-I SÜLEYMÂN-I RÛZGÂR EBÛ'N-NAŞR VE'L-CİHÂD SULTÂN SÜLEYMÂN BİN SELİM HÂN-I NÂMDÂR

Li-mü'ellifihi

Yaz vaşfını ey hâme Süleymân-ı zamānuñ
Şevketde 'aceb mişli görülmüş mi hiç anuñ¹ [244b EH]
'Älemde ne kim vardur anuñ buyruğına rām
Mühridür olan hâl-i ruḥ-ı defter-i eyyām
Zâhirde vü bâtında anuñ hükmi revândur
Fermân-ber olan hükmine şan ins ile cândur
Himmetle olup ḥatm-i kerem aña müsellem
Bir bende-i maḳbûlin ider şâhib-i ḥâtem

Bir şehryâr-ı büzürgvâr² idi ki şulb-i peder-i nâmdâr ve raḥm-i mâder-i 'iffet-şi'ardan mânend-i dürr-i yektâ-yı şehvâr envâr-ı sa'âdet ü kevkeb ile âşikâr oldu; vâlid ü vâlide-i 'işmet-dişâr, belki sâbiḳdaki âbâ vü ecdâd-ı zevi'l-iştihâr anuñ vücûd-ı pür-cûdı ile iftiḥâr eylediler. Verâset-i mülk ü salṭanatda yektâ vü bî-hemtâ olmağla eşnâ-yı cülûsda sâ'ir selâṭin-i si-pihr-iḳtidâr gibi tezâḥüm-i vereşe-i câh u celâl ve tesâhüm-i³ ferzendân-ı emcâd ü âl cihetinden sükkân-ı memâlik-i 'âlemiyānuñ fetret ü iḥtilâlîne⁴ bâ'ış olmadılar.

Vilâdetleri tis'a mi'e-i hicrî⁵ senesinüñ evvelinde, cülûs-ı hümayûnları sene sitte ve 'ısrîn ve tis'a mi'e Şevvâl'inüñ on yedinci güninde ki rûz-ı yekşenbe idi, sinn-i şerifleri yigirmi altıda iken vâḳi' oldu. Ḥattâ târiḥ-i cülûsları⁶ bu iki beyt ile mü'eddâ kılındı:

1 hiç: ola F, R4

2 büzürgvâr: nâmdâr F

3 tesâhüm-i: teslim-i R4 | tesâmüm-i EH

4 iḥtilâlîne: iḥtilâfına R4

5 tis'a//hicrî: hicret R4, EH

6 târiḥ-i cülûsları: cülûsları târiḥi R4

Nazm

شهریار جهان سلیمان شاه
گشت تاریخ پادشاهی او
که بختش فلک شده بنده
ابدأ دولت تو پاینده¹

Bundan mā‘adā zebān-ı Türki’de dağı niçe tāriḥler dinildi. Ol cümleden müverriḥ² Mevlānā³ Ḳandī’nün nebāt-ı nazmı lezīz ü şīrinter idüğü ta‘ayyün buldı ki ol tāriḥ-i maṭbū‘ budur:

Nazmuhu

Ka‘bede Şāh Süleymān ḥaberin işidicek
Ḥācılar zemzemesinden⁴ ṭola Beyt-i Ḥaremeyn⁵
Ḳandiyā Merve ḥaḳı yaz bu şafādan tāriḥ
Dād u ‘adliyle cülüs eyledi şāh-ı Ḥaremeyn

Pādişāh-ı mesfūruñ sülāle-i celile-i ‘Oşmāniyye’den ‘amūd-ı neseb-i salṭanat i’tibārı ile şehriyār-ı ‘āşirdür ki «تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ»⁶ feḥvāsı bunlaruñ zāt-ı büzürgvārıyla zāhirdür. Ammā mesned-nişin-i mülk-temkīn olan selāṭin-i pişin i’tibārı ile on ikinci server olup vaşfında⁷ sırr-ı ‘aded-i düvāz-dez ki niçe rümüz-ı ḥafıyyeye mazhardur, bī-şübhe kendülerüñ vaşfında ol mazmūn-ı laṭif zāhir ü muḳarrerdür. Bu [230a R4] tevcihle ki Timur-ı şāḥib-zuhūr fitnesinden şoñra Yıldırım Bāyezīd Ḥān evlādından olan Emīr Süleymān ve şāniyen Emīr Mūsā-yı zī-şān ve şālişen vālid-i Sulṭān Murād-ı Şānī olan Sulṭān Meḥammed Ḥān taḥt-ı salṭanata⁸ cülüs eyledükleri mu‘ayyen ü musaṭṭardur. ‘Alā külli ḥāl Sulṭān Süleymān Ḥān-ı lāzımü’l-iclāl «إِنَّ»⁹ olması, mā‘şadaḳ [241a F] olması, ya’nī ki sırr-ı ‘aded-i ‘āşir ve remz-i işnā ‘aşer-i müzāhir kendü vücūdla-

1 “Dünyanın hükümdarı Süleymān Şāh’ın bahtı feleği köle yaptı. Onun padişahlık tarihi ‘Devletin son-suza kadar pâyidār [olsun].’ oldu.”

2 müverriḥ: - F

3 Mevlānā: - R4

4 zemzemesinden: zümresinden EH

5 Beyt-i Ḥaremeyn: ol Beyt-i Ḥarām F, EH

6 “...bu tam ondur...” Bakara Sûresi, 2/196.

7 vaşfında: - R4

8 salṭanata: - R4

9 “Harflerde belirtiler olduğu gibi sayılarda da sırlar vardır.”

rında taḥaḫḫuḫ bulması niçe rūzgār cālis-i mesned-i ‘ālem-medār olduklarına bā’iş olmuştur. Bundan mā’adā bu zıkr olunan selāṭin-i bülend-iş-tihārdan tāriḫ-i cülūs re’s-i mi’eye¹ rāst gelüp ḳuvvet-i ḳāhire ile basıṭ-ı arza ḫükm eyleyen cedd-i mācidleri ‘Oṣmān Ḥān idi ki kemāl-i ḳuvvet ü zuhūrı re’s-i seb’a mi’e tāriḫinde vuḳū’ bulmuştur. Niteki Cengiz Ḥān’uñ daḫı kemā-yenbaḡı salṭanat-ı miknet-şu’urı re’s-i sitte mi’e ḫisābında zāhir olmuş idi. “Bir iki sāl muḳaddem idi.” diyü beyān iden müverriḫin nihāyet-i ḳuvvet ve ḡāyet-i baṭş u miknet sırrından ḡāfil olmuşlar idi. Pes bu maẓmūn-ı ḫikmet-maḫrūn ābā vü ecdād-ı emcādlarından ancak ‘Oṣmān Ḥān Ḡāzī’ye naşib olmuş iken işbu pādişāh-ı ḫüsrevān-ı meḡāzī ḫaḳḳında daḫı ol ma’nā tāriḫ-i vilādet cihetinden zāhir ü hüveydā olup ‘ālem-i mülke ḳadem başmaları re’s-i tis’a² mi’ede oldu. Eḫādīs-i Nebeviyye’den «إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجِدُّ لَهَا أَمْرًا دِينَهَا»³ feḫvā-yı mülk-ārāsına maẓhar düşdüikleri ta’ayyün buldı. Ma’a hāzā cülūsları re’s-i mi’eye rāst gelenlerden vilādeti ol ḫisāba evfaḳ olanlarda ḳuvvet ziyādedür. [245a EH] Bu sebeble Sulṭān Süleymān Ḥān’uñ imtidād-ı zamān-ı⁴ devletleri fevḳā’l-me’mūl sürūr u ḫubūr ve ḡazāvāt-ı nā-maḫşūr ile āmādedür. Tā sene erba’a ve seb’in ve tis’a mi’e ḫudūdına dek salṭanat itdiler. Nüşirevān-ı ‘Ādil gibi kırık sekiz yıl ‘adālet ü inşāfla ‘ibādu’llāha ḫidmet eylediler.

Ve ḫin-i⁵ cülūsda yeñiçeriye ḳānūn üzere teraḳḳı vü baḫşış ve sipāhiyān u silāḫdārlarūñ ‘ulūfelerine beşer aḳçe teraḳḳı ve biñer aḳçe baḫşış ve ḡurebā bölüğine dörder aḳçe ve ‘ulūfecilere üçer aḳçe teraḳḳı ile biñer aḳçe daḫı anlara baḫşış virdiler. Ve taḫt-ı sa’ādete cülūs itdükleri gibi ‘adl ü dāda meyelān ve nehc-i inşāf üzere dād u istāda iltifāt-ı bī-kerān buyurdılar. Evvelā Sulṭān Selīm Ḥān Tebriz⁶ fethinde altı yüz miḳdārı ḫāneyi sürgün getürdüğü ve vaṭanlarından cüdā ve āh u nāleye mübtelā bir bölük ḡarībū’l-bilādı ḫüsn-i icāzetle şalivirdiler. “İsteyen vaṭanına gitsün. Ve isteyen pāy-taḫtumda ḳalup istirāḫat itsün!” diyü buyurdılar.

1 re’s-i mi’eye: - F

2 tis’a: seb’a R4

3 Hadīs-i Şerif, “Şüphesiz ki Allah, her yüz sene başında bu ümmetin dinini yenileyen birini gönderir.” (Aclūnī, *Keşfi’l-ḫafā*, 1/243.)

4 zamān-ı: R4 mükerrer

5 dek/ḫin-i: - R4

6 Tebriz: - R4 | Selīm//Tebriz: Ḥān EH

Şāniyen ‘Acem seferi bā’iş olup āmed ü şüdden men‘ ile mā-melekleri giriftār olan tüccār ki leyl ü nehār feryād u zār ve hāzān u bahār göz yaş-larını ebr-i bārān gibi nümüdār itmedin hālī degüller idi, anlara ruhşat-ı inşirāf virdiler. Mālları mevcūd olanuñ i‘ṭāsını,¹ hārāca sürilenüñ bahā-sını edā ile emr eylediler. Sübhāna’llāh, bu iki ṭā’ifenüñ ḥamd-ı bī-kerān ve şükr-i firāvān ve devām-ı devlet-i pādişāhī du‘ālarına her birinüñ şarf-ı kudreti vü tüvānı bir dereceye vardı ki ya’lemu’llāh meşübātı ‘arş-ı a’lādaki levḥa yazıldı. Ve anlaruñ hūn-ı eşki cevāhirinden cennetü’l-me’vāda niçe kuşūr-ı muraşşā‘ düzüldi.

Şālişen Gelibolı sancağı ile ḳapudan olan Hūnī² Ca’fer Beg’ün ‘Alī Ketḫudā’sını ba’zı cerā’im ü ma’āşī defterin getürdüp teftişi emr olunmuş idi. Hīn-i cülüsda şihḫati tevātüre yitişmegin ‘ibreten li’l-ḥükkām şalb olındı.

Rābī’an silāhdār bölüğinden ba’zı eşkıyā vüzerā evlerin başup izhār-ı fesād u şenā’at itmekle aḡaları ‘azl olındı. Ve beş nefer bā’iş-i fitne vü şūr u şer olan ehl-i fesād siyāset ḳılındı.

Hīn-i cülüsda [241b F] vāḳi‘ olmaḡla zıkr olınan mevādd-ı erba’a bu maḡalde yazıldı. Sā’ir āşār u ḫavādiş maḡallü maḡallinde tafşil olunmaḡ münāsib görüldi.

Ammā Hilyeleri [230b R4]

Beşereleri müdevver, ṭülānī nümāyiş, ala gözlü ve ḳaşları mābeyninde nev’an güşāyiş,³ ṭoḡan burunlu, merd sözlü, yaşşı yağrınlu, arslan heybet-lü, ḳāmetleri serv-i bālā gibi bülend ü mevzūn, gerdenleri şurāhī şeklinde dırāz u leṭāfete maḡrūn, dürr-i yektā gibi seyrek dişlü ve şīr-i rezm-ārā şıfatında āheste⁴ yüriyişlü, giydügi yaraşuḡ, ‘imāmesi yaḳısuḡ, mü’eyyed ü muvaffaḡ, nezāket-i şānı ve zārāfet-i ‘irfānı⁵ muḡaḡḳaḡ, ‘aḳıl ü ‘ādil, ‘ulemā vü fuzalā ve ḫükemā vü şu’arānuñ terbiyetlerine mā’il pādişāh idi. Bī’z-zāt sürḫ mücevveze giymegi bunlar tecvīz itdiler. Ḥuşūşā sipāhuñ Bāyezidī ṭavil ü bī-endām mücevvezeleri bunlar zamānında endāma girdi. Kendü-

1 i‘ṭāsını: metā’ını F

2 olan Hūnī: - R4

3 güşāyiş: güşādelik F

4 şıfatında āheste: - R4 | āheste: āhü EH

5 şān//‘irfān: nezāket ü ‘irfānı F, EH

lere maḥşūş babayâne ‘imāme ki kıvırcuḡ mermer-şāhī destārdan şarıla ve ardındaḡı kevrleri perīşān gösterile; güzīde-kevr, pesendīde-ṭavr bunlardan olmuş idi.

Ḥattā evāḡir-i eyyām-ı salṭanatlarında şarıḡçı dükkānları peydā oldu. Ve sipāh ü ehl-i dīvān ihtīşām u mehābeti mūcib ṭavrlara girdi. Vūzerāyı dāmād idinmek ve vūkelāyı ekşeriyyā ḡaremden ḡıḡan nūvvāb-ı kām-yābdan intihāb itmek aşlda anlardan oldu. Sā’ir ‘uḡalā vū fużalādan kimseye¹ vekālet virilmemek² bunlar ‘aşırında vāḡi‘ oldu.³ Ammā ḡarem-perver olan nöker⁴ vezīrlerde bir ḡānūn ḡomışlar idi ki vezāret kesbe⁵ mūte‘allıḡ şan‘at gibi olup ne ḡadar bī-fehm olurlarsa da ḡöre ḡöre öḡrenürler idi. Bu taḡrīb ile ki ḡarem-i muḡteremden aḡalıḡla ḡıḡan şaḡş-ı muḡteşem tederīcle vezīr-i a‘zam olurdu. Ḥattā vezīr-i a‘zamlıḡ⁶ maḡāmına bi-cehdin otuz yılda vuşul bulurdu. Bundan mā‘adā ne zamān-ı şerīfnde kimseyi bilā-cürm ‘azl iderdi ve ne ‘azl [245b EH] itdüḡi şaḡşa ba‘de zamānin maḡşīb virürdi. Bu ṭarīḡ ile herkes ‘azlınden ḡavf iderdi. Ve “Ma‘zül olursam bir daḡı maḡşīb yüzün ḡörmezın.” dir idi. İrtişādan ve hırş u ṭama‘ sırrını ifşādan ihtiyāt idüp ḡişāl-i zemīmeyi unıdur ḡiderdi.⁷ Ne zamānında rişvet alınurdu ne alındıḡı taḡdīrce hażm olunurdu.

Vāzı‘-ı irtişā Devlet-i ‘Oşmāniyye’de merḡūm⁸ Rūstem Paşa iken bir mūtemevvil beglerbegiden bir maḡşīb-ı ‘ālī muḡābelesinde aḡzı ancaḡ beş biñ altın idi. Ve nīm i‘tibār olınan beglerbegiler pīş-keşinde ol daḡı eżzūn idi. Ve bir melikū’l-ümerādan ve yāḡūd ba‘zı mīr-livādan ki pīş-keş nāmına rişvet alurdu, sā‘atiyle mensūbātını⁹ defterine yazup ḡidmetini ḡayd ḡılurdu. Ve ol defter cidden elinden düşmezdi. Bir defa ḡaḡladuḡın bir defa daḡı ḡaḡlasam, dimezdi. Ve müddet-i ‘ömrnde ma‘zül daḡı itmezdi.

1 fużaladan kimseye: fużalāya R4

2 virilmek: virilmemek EH

3 oldu: olmadı EH

4 nöker: - R4

5 kesbe: kişiye EH

6 a‘zamlıḡ: a‘zam olmak EH

7 İrtişādan//ḡiderdi: - F

8 merḡūm: - F

9 mensūbātını: mektūbātını R4

Ve şimdiki gibi bir ehl-i hâcet kırk elli kapu tolaşmazdı. Hattâ harem-i muhterem ağalarına aşhâb-ı menâşıbdan bir ferd bulışmazdı. İç oğlanları hod cân gibi nihân ve cin gibi pinhân olup kimse ile görüşmezdi. Hâlâ ki hazîneler lâ-yezâl emvâl-i firāvânla mâlî ve kıulüb-ı muhaşşılân nağd-ı derd ü endühdan dâ'imâ¹ hâlî idi. Serây-ı 'Âmire'deki derün u² bîrün hazîneler tolduğdan gayrı Yedikulleler dağı 'avâ'id-i heft-ıqlım ile memlû vü mâlî idi.

Li-münşi'îhi

Hâşâ ki böyle vaz'a 'ukûl irtişâ diye
 Hâşâ ki ol ri'âyete bir kimse lâ diye
 'Asker kâmusı mîr ü vezîr ağniyâ idi
 'Azl âteşine³ mücrim olan mübtelâ idi
 Ol 'aşra ol vezîre o kânûna cân fedâ
 Bir habbe ağız idüp niçe kânâr ola 'atâ
 Ma'zûllık belâlarını çekmeye şikât
 Manşıb sa'âdetinde bula her biri şebât
 Ol 'adlûn iktizâsı ile mâlik-i cihân
 Kılmışdı mülk-i Rûmı emân ile tev'emân
 Hükûm itdi elli sâle yakın şâh-ı nâmdâr
 Oldı vezîri nıfı hisâbında kâm-kâr
 Şeh-zâdeler sa'âdeti hod başka hâl idi
 Her biri 'ayn-ı mîve-i nağl-i celâl idi

Ammâ Şeh-zâdeleri

Sulţân Muştafâ, Sulţân Selîm, Sulţân Mehemmed, Sulţân Bâyezîd, Sulţân Cihângîr, Sulţân Murâd, Sulţân Mağmûd, Sulţân 'Abdu'llâh. Çak soñra yazılan üç şeh-zâde bâğ u râğ-ı cüvâniden [231a R4] şemerât-ı kâm-râniye [242a F] dest-res bulup ber-hürdâr olmadın fevt oldılar. Ve mağmiye-i Kõştanţiniyye'de cedd-i büzürgvârları Sulţân Selîm türbesin-

1 dâ'imâ: - F

2 ü//u: - EH

3 âteşine: âfetine R4

de defn olındılar. Ammâ Sulţān Cihāngîr ki dâ'imâ hem-rikâb-ı pâdişâh-ı 'âlem-gîr idi, Haleb'de vefât idüp meyyiti¹ İstanbul'a getirildi. Ve Şeh-zâde Sulţān Meĥemmed türbesinde defn² kılındı.

Fe-ammâ Sulţān Meĥemmed Hân, nûr-ı dîde-i peder-i zî-şân ve sürûr-ı sîne-i mâder-i kâm-rân ve kıurret-i 'uyûn-ı a'yân u erkân ve ğurre-i cûfûn-ı e'izze-i rû-şinâsân olmağla ĥâl-i ĥayâtında veliyy-i 'ahd olmaları me'mûl ve her murâd u merâmları 'izz-i ĥuzûr-ı şehryârîde mebzûl u ma'mûl iken reh-zen-i ecel mâni'-i ĥüsn-i 'amel ve kıâtı'-ı ser-rişte-i tûl-i emel olup Mağ-nisa emâretinde vefât eyledi. Ve na's-ı mağfîret-nağşı İstanbul'a getürdilüp defn itdürildi. Ve merķad-ı münevveri civârında bir câmi'-i kebîr yapdu-rıldı ki ba'de'l-itmâm yüz elli yük aķçe iĥrâcâtla ğâyet ü encâm buldı. Ve evķâfına memâlik-i ma'mûre ta'yîn buyurıldı. Ve ol câmi'-i³ şerîf şeh-zâde-lere maĥşûş olan resm ile bünyâd olunmamışdur.⁴ Ve selâtin-i 'Osĥmâniyye binâ itdükleri üzere iki menâre ve cûfte şerefelü, ĥuşûsâ ecdâd-ı 'izâmları câmi'leri⁵ gibi vüs'atle âbâd kılınmışdur.

Ammâ Sulţān Muştâfâ kıulûbuñ teveccühine iġtirâr ve sipâh-ı memâli-ke ziyâdece raġbet ü i'tibâr idüp ĥadd-i zâtında sâde-dil ü zî-şân ve kerem ü mürüvvetle ser-bülend-i iĥvân ve inşâf u 'adâletle memdûĥ-ı 'âlemiyân ve kesb-i 'ulûm u ma'rifetle maĥsûd-ı şeh-zâdegân olmağın ve vâlid-i mâ-cid-i Süleymân-iġtidârınuñ zamân-ı salţanatı sâ'ir selâtininden efzûn olup şeh-zâde-i mağfûruñ sinni kırıķa vuşûl bulmağın hemvâre bâġ-ı salţanat ezĥârınuñ gül-i büyâsını istişmâm ider olmuş idi. [246a EH] Ve sipâh u 'asker ü cünûd-ı bî-mer daĥı "Zamâne Sulţān Muştâfâ'yı serîr-i salţanata⁶ ta'yîn eylemişdür." diyü söyler olmuş idi. Binâ'en⁷ 'alâ zâlik vezîr-i a'zam ve dâmâd-ı efĥam ve anlar cânibine 'adem-i maĥabbetle meşĥûr-ı 'âlem olan vezîr-i kebîr Rüstem-i pür-sitem⁸ bir tîrîķ ile kıulûbuñ teveccühini i'lâm eyledi. Ordu-yı Hümâyûn'a mülâķât olduġı gibi Kıaraman Ereglisi nâm

1 meyyiti: na'sı R4

2 defn: medfûn EH

3 kebîr//câmi': - R4

4 olunmamışdur: olunmışdur R4, EH

5 câmi'leri: - R4, EH

6 salţanata: sa'âdete F

7 ü//binâ'en: daĥı R4, EH

8 pür-sitem: Paşa R4 | şiyem EH

maḥalde şem‘-i cem‘i munṭafî kıılınup tedârüki görüldi. Hattâ nâzım-ı Şâb u Gedâ, şâ‘ir-i maṭbû‘u‘l-edâ, a‘nî bih¹ Yaḥyâ Beg ki maḥallinde zıkr olınsa gerekdür, şeh-zâde-i maḡfürun leh ḥaḡḡında bir mersıye didi. Ve vezîrûñ mekrine müte‘allıḡ ba‘zı mazmûnı derc eyledi.

Naẓmuḥu

Vücüdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân
 Eyâ serîr-i sa‘âdetde pâdişâh-ı cihân
 Sen hemân tîz tîḡ ile gider fesâd ehlin²
 Diri ḡala ne revâdur fesâd iden şeyṭân³

Ya‘nî bu güne birkaç beyt söyledi. Paşa-yı mezbûr ki ḡatl-i şeh-zâdede leşkerden şıyânet için ‘azl olındı ve ikinci senede yine vezâreti muḡarrer kıılındı, şâ‘ir-i müşârün ileyhi getürtdi.⁴ “Bir pâdişâh-ı dîndâr ferzend-i günâhkârınuñ ḥaḡḡından geldi. Olan oldu ve giden gitdi. Neden⁵ ki senüñ kesilecek dilüñ bu maḡûle ṭanz u⁶ ṭa‘na cür‘et itdi?” diyü kendüsinden su‘âl eyledükde “ ‘Aşıl-zâdemüz ḥaṡâ eyledi.’ dimekdin ‘Ġarâz ehli iftirâ eyledi.’ demek evlâdur. Hıuşûşâ öldürenle bile öldürüp ağlayanlarla bile ağladuḡımuza binâ‘en cürmimiz ne idüḡi nâ-peydâdur.” cevâbını edâ eyledi. Paşa-yı kîne-cünuñ pençe-i siyâsetinden cânını rehâ eyledi.

Ve bi‘l-cümle mezbûr şeh-zâde luṭf u keremi âmâde, her vech ile vecîh ve zâtı gibi şânı daḡı bi-şebîh bir nüyîn-i büzürgvâr idi. *Raḡimeḥu‘llâhu te‘âlâ ve eskenehu fi‘l-cenneti‘l-a‘lâ.*

Ammâ Sulṭân Bâyezîd Hân vâlidî ḡayâtında inḡışâr-ı verâsetle müşârün ileyh bi‘l-benân olmaḡ ḡaşdına birâder-i büzürgvâr ve şeh-zâde-i üstüvâr olan Sulṭân Selîm Hân cânibine uydı, ulaşdı. Bi‘l-âḡire üstine leşker çeküp merkez-i vücüdını izâle niyyetine pergârvâr ṭolandı.⁷ Anlar ise küh-ı vaḡâr ve pâdişâh-ı cihânıñ [242b F] fermânına mütâba‘atde ber-ḡarâr ve her ne

1 maṭbû‘u‘l/bih: maṭbû‘ R4

2 Sen//ehlin: - R4

3 Sen//şeyṭân: - F | şeyṭân: sulṭân EH

4 getürtdi: getürtdi ve eyitdi R4

5 Neden: Ne oldu R4

6 ṭanz u: - EH

7 ṭolandı: ṭolaşdı R4 | pergârvâr ṭolandı: pergâr gibi ṭolaşdı EH

emr¹ olunursa müsâra'atde pâyidâr olup civâr-ı Konya'da teğâbü'l-i şaffeyn oldı. Vâlid-i mâcîdinün² yümn-i himmeti ve ervâh-ı evliyânun müzâhereti, huşûşâ Hâzret-i Mevlânâ-yı Rûmî'nün³ rûhâniyyeti muğâreneti ile fetih u nuşret Hân Selîm-i sa'îde ve kesr ü firâr ü hezîmet Hân Bâyezîd-i 'anîde râci' olup [231b R4] kararî firâra tebdil kıldı. Ve naşş-ı kerim-i «يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ»⁴ hâletini 'iyânen müşâhede kılup evlâd u ensâbı ile 'Acem şâhı Tahmâsb'a çoğrı çekildi. Âhîr-i kâr habs ile nüvvâb-ı kâmkâra teslîm olındı. Ve nefis-i Kâzvin'de kendünün ve evlâdınun tedârükleri görölüp meyyitleri Rûm'a getirildi. Hattâ Sivas-ı Rûm'da defn olındı ki bu huşûşun ne'ân tafşîli Sulţân Selîm-i Şânî havâdisinde mestûrdur. Nitekim andan mufaşşal u meşrûh taştîri *Nâdirü'l-mahârib* nâm manzûm u menşûr mü'ellefimizde mektûb u me'sûrdur.

Ammâ Fütühât-ı Cemîleleri

Fetih-i Kâl'a-i Bögürdelen ve Kâl'a-i Zemîn ve Kâl'a-i İslanķamina⁵ ve Kâl'a-i Kopenik ve Kâl'a-i İni⁶ ve Kâl'a-i Aydışor ve Kâl'a-i Belğirad sene seb'a ve 'işrîn hudûdında müyesser oldı. Ve Kâl'a-i Rodos ve Kâl'a-i İstanköy ve Kâl'a-i Bodrum ve Kâl'a-i Aydos ve Kâl'a-i Tahtalu ve Kâl'a-i Süveynâk⁷ sene tis'a ve 'işrinde ta'ayyün buldı. Ve Kâl'a-i Öynek ve Kâl'a-i Bitervaradin ve Kâl'a-i Uyluķ⁸ ve Kâl'a-i Ösek ve Kâl'a-i Raçe ve Kâl'a-i Ğarağuriçe ve⁹ Kâl'a-i Tarķaş ve Kâl'a-i Dimitruyiçe ve Kâl'a-i Bukay ve Kâl'a-i Şoylan ve Kâl'a-i¹⁰ Volķvar ve Kâl'a-i Varadin¹¹ ve fetih-i Kâl'a-i Budun ve fetih-i¹² Kâl'a-i Peşte ve Kâl'a-i Segedin ve Kâl'a-i Çaçka ve Kâl'a-i

1 emr: murâd R4

2 Vâlid-i mâcîdinün: Vâlidinün R4

3 Mevlânâ-yı Rûmî'nün: Mevlânâ'nun R4

4 "Kişinin kardeşinden ... kaçacağı gün.", Abese Sûresi, 80/34.

5 İslanķamina: İslanmayına R4

6 İni: Ayin R4

7 Süveynâk: Sedinâk R4

8 ve//Uyluķ: - F

9 ve: ve Kâl'a-i Abluķ ve EH

10 Şoylan//Kâl'a-i: Şoyla R4

11 Varadin: Varadar R4

12 fetih-i//fetih-i: - EH

Netel ve¹ Qal'a-i Rasac² ve Qal'a-i Kesev³ ve Qal'a-i Septa⁴ ve Qal'a-i Yanqa ve Qal'a-i Pirlık ve Qal'a-i Qamini ve Mülkişâş⁵ 'umümen sene işnâ⁶ ve şelâşin şühürında musahhar kılındı. Ve fetḥ-i Qal'a-i Budun ve Qal'a-i Batakhışarı⁷ sene sitte⁸ ve şelâşin ḥudūdında alındı. Ve Qal'a-i Gönek ve Qal'a-i Qabuni⁹ ve Qal'a-i Bâbürc ve Qal'a-i Selvâr¹⁰ ve Qal'a-i Bezrence¹¹ [246b EH] ve Qal'a-i Derqan¹² ve Qal'a-i Beleşker¹³ ve Qal'a-i Qamendervar ve Qal'a-i Şüril ve Qal'a-i Sündân sene tis'a ve şelâşinde müyesser oldu. Nitekim Cezâ'ir'e tâbi' Qal'a-i Qoron ve Qal'a-i Âdilcevâz ve teşhîr-i Qal'a-i Ahlâṭ ve Qal'a-i Ahtimân ve Qal'a-i Vesṭân¹⁴ ve Qal'a-i Erciş ve Qal'a-i Unik be-dest-i Vezîr İbrâhîm Paşa sene erba'inde müyesser oldu. Ba'dehu Qal'a-i Bağdâd ve muzâfâtından Qal'a-i Şehribân ve Qal'a-i¹⁵ Hârûniyye ve Qal'a-i Artuq¹⁶ [ve] Qal'a-i Kerkük¹⁷ [ve] Qal'a-i Şehr-i Cebel¹⁸ ve teşhîr-i vilâyet-i Kürdistân¹⁹ ve Gölhüristân²⁰ kırk bir senesinde müyesser oldu. Ve²¹ fetḥ-i Qal'a-i Sincâr der-semt-i Bağdâd kırk kırk beşde ve fetḥ-i Qal'a-i Reşûn kırk sekizde²² vukû' buldı. Ve Qal'a-i Valpova ve Qal'a-i İstolni-Belğirad sene ḥamsinde alındı. Ve bu fütühâtından sonra yine Bağdâd taraflarında fetḥ-i diyâr-ı Başra ve fetḥ-i Vâsiṭ²³ be-dest-i mîr-i mîrân-ı Bağdâd sene işnâ ve ḥamsinde alındı. Niteki fetḥ-i Qal'a-i Vân elli beşde ve fetḥ-i Qal'a-i Tameşvâr ve fetḥ-i Qal'a-i Göle yetmiş üç senesinde ve fetḥ-i Qal'a-i Sigetvar-ı

-
- 1 Qal'a-i//ve: - F
 - 2 Rasac: Zasad R4 | Beberlik Rasac EH
 - 3 ve//Kesev: - R4 | Kesev: Beser EH
 - 4 Septa: Beser F
 - 5 Mülkişâş: Felek R4 | Qamini//Mülkişâş: Ḥamini ve Felekşâş EH
 - 6 işnâ: işneyn R4
 - 7 Batakhışarı: Benâthışarı R4 | Yanakhışarı F
 - 8 sitte: şelâşe R4
 - 9 Qabuni: Qoyuni EH
 - 10 Selvâr: Selzâd R4
 - 11 Bezrence: Rence F | Zernice EH
 - 12 Derqan: Dezqan R4
 - 13 ve//Beleşker: - R4 | Beleşker: Yeşker EH
 - 14 Vesṭân: Veselṭân R4
 - 15 Qal'a-i: - R4, EH
 - 16 Artuq: Bertuq R4
 - 17 Qal'a-i Kerkük: - F
 - 18 Cebel: Ḥiyel R4
 - 19 Kürdistân: Lûristân EH
 - 20 Gölhüristân: Gâvuristân R4
 - 21 müyesser//Ve: - R4 | fetḥ olındı EH
 - 22 sekizde: sekiz yılında R4, EH
 - 23 fetḥ-i Vâsiṭ: Cezâ'ir F

nâmdâr¹ ve teşhîr-i Cezîre-i Saķız tokuz yüz yetmiş dört hddında mu-
sahħar olmuşdur.

Ve Ammā el-Havādiř fi Zamānihi

Vākı'a-i ũlā

Muķaddemā Mışr sultānı Őanřu Ğavrı cenginde baķıyyets-syf olan Ćerākise'den Cānbirdi Ğazālı ki Ğayr Beg recāsıyla itā'ati ķabl buyurılıp evvelā sancaķ virilmiş idi ve Mışr fethinden 'avdet olunduķda řām eyā-leti ve Őuds-ı şerif ve Ğazze sancaķları ma'an aña tevcih kılınmiş idi ve cls-ı hmāynları eřnāsında "Sultān Selim merħmuñ havf-ı tıĝından ķurtuldum." şanup saşvet-i şemşir-i² Sleymānı'den ĝāfil olmaĝın 'iřyān u tuĝyān eyledi. Ve A'rāb u Ekrād'dan on beř biñ miķdārı evbāř ve sekiz yüz tfeng-endāz ķallāř idinüp, ol diyārda maħfz olan beytül-māli ol erāzile³ taĝıdp, řām vilāyeti ķal'asını ve sā'ir muzāfātıyla feth idüp huşbe v sik-keyi kendü nāmına tebdil iden gm-rāh ki ol havālilde vāfir⁴ fitne v fesād⁵ eyledi, güyā ki řām-ı şerif üzerine rz-ı rşende ĝamām-ı ĝumm zlmeti ķkdi ki efā'ı yir yirinden bař ķaldurdu. Ve edānı zu'm-ı fāsidlerince genc-i řāygāna dest-res buldu.

Li-m'ellifihi

Alup yanına dā'im tıĝ-ı tizin řimdi⁶ nā-kesler [243a F]

Dirildi mürde ef'ı gibi baş ķaldurdu ser-keşler

Ķoyuldu⁷ her muħannes ĝāret itdi şehr  bāzārı

Yüze ķıķdı bařup deryā-yı 'ummānı niće ĝaslar

Gice gündüz gezuپ 'av'avla şehrn burc u bārsın [232a R4]

Ķılip bir tu'me ĝařıl her biri it gibi cān besler

1 nāmdār: - F

2 şemşir-i: tıĝ-ı R4

3 erāzile: aradan R4

4 vāfir: koķ R4

5 fesād: fesādāt EH

6 tizin şimdi: tizin F | şimdi: bine R4 | şimdi: yine EH

7 Ķoyuldu: - F

Ṭā'ife-i bâğiyenüñ 'ișyānı ma'rüz-ı āsitān-ı cihānbānī olduḡda Vezir Ferhād Paşa, Anaṡolı ve araman ve Rüm beglerbegileriyle¹ def-i fitneye me'mür kılandı. Huşuŝā 'umümen silāhdār ve ebnā-yı sipāhiyān ile dört biñ yeñiçeri daḡı bile oşuldu. Bunlardan mā'adā iki yüz ob 'arabası virildi. Ve Türkmān leŝkeri ile Ŝehsüvāroḡlı 'Alı Beg daḡı mu'avenetine varmaḡ buyurıldı. Ammā Haleb Beglerbegisi araca Paşa, Sulṡān Selim Hān mürebbālarından olup² fāris-i firāset-nümā, ḡayyāl-i ḡayāl-engiz-i ŝāḡib-rā ve ḡaylī³ ehl-i 'ilm⁴ ü tiḡ-zen ve ŝāḡib-i ma'rifet ü ŝaf-ŝiken olmaḡın Ṭrablūs ve Hāmā ve Hımŝ begleri ile vilāyet-i Haleb ḡıfzına küllī sa'y üzere idi. Hālkınuñ dü-rüliḡi,⁵ huşuŝā Çerākise zamānından alma nā-keslerüñ fitne-cüliḡi ol ḡāriciye muḡābil ıkmasına māni' oldu. Ya'nī Haleb gibi gencüñ ḡıfz u ḡirāsetine ol eyyāmda ḡānī' oldu. Yaḡı daḡı ol yanındaḡı leŝker-i bâḡi ile oblar çeküp Haleb üstine yürüdü. Ya'nī ki sūrını muḡāŝara ŝeklin itdi. Hemān ol eŝnāda Vezir Ferhād Paşa'nuñ ŝöhret ü 'unvān ile ve Ŝehsüvāroḡlı 'Alı Beg nām kiŝver-güŝānuñ 'asker-i Türkmān ile yürüdüḡini iŝitdi. arār u tevaḡḡkufa mecālī almayup oblarını bıraḡdı ve Ŝām'a oḡrı açdı.⁶ Bu fırsatda Haleb'deki ümerā zir-i destinde olan sipāh u zu'amā ile aŝra ıkup ardlarına düŝdü. [247a EH] Fe-ammā mezbür 'Alı Beg berḡ-ı ḡāḡif gibi yitiŝdü. Gürisne Türkmān ŝir-i nerleriyle ol ḡanāzirüñ ŝayd u ŝikārına düriŝdü. Hāmā vü Hımŝ'ı geçince vāfir ḡanā'im aldı. Lākin gürüh-ı mekrüh-ı muḡālifin Dimāŝḡ-ı⁷ Ŝām'a varup küçe-bendler ve ḡandekler ile sā'ir mühimmāt-ı cengi müretteb kıldı. Bu ḡāletde Ferhād Paşa daḡı ḡavālī-i Ŝām'a vāŝıl oldu. Anaṡolı beglerbegisini Türkmān leŝkeri ile ŝaḡ ola ve araman 'askerini ŝol ola ve Haleb cündilerini dündāra ta'yin idüp ba'de tertibi'ŝ-ŝufuf ceng ü cidāle mübāŝeret ve ḡarb u kıṡāle envā'-ı küŝiŝle mübāderet kıldı. Bi-ḡamdi'llāhi te'ālā ŝubḡ-ı ŝādıḡdan ki hücum olındı, zevāl zamānında düŝmenüñ zevālī müŝāhed-i cünd-i Rüm oldu.⁸

1 beglerbegileriyle: beglerbegileri ki eṡrāf-ı cevānibi ḡıfz iderlerdi def-i fitneye paşa-yı müŝārün ileyh ile R4

2 mürebbālarından olup: mürettiblerinden F | olup: - EH

3 rā//ḡaylī: ḡayl-i R4

4 'ilm: alem ü ŝāḡib-i ma'rifet R4 | alem EH

5 Hālkınuñ//rüliḡi: al'anuñ dürlüḡi R4

6 açdı: - R4

7 Dimāŝḡ-ı: - F

8 müŝāhed-i//oldı: müŝāhede olındı R4

Ya'nî ki şirzime-i pür-şürür-ı¹ bâğiyānuñ ṭālî'-i menhûsı edānî-i devleti gibi nısf-ı nehârda zevâlin buldı. 'Ale'l-huşûş ol ser-leşkerleri² nâmındaki ser-keşûn başı kesildi. Ve a'vân-ı dâlalet-nişânı 'umûmen kılıcdan geçürildi. Bu fetḥ-i celil ibtidâ-yı cülûs-ı şerîflerinde şâdır oldu. Ve kuvvet-i baht-ı sa'âdetlerine fâl tütüldü. Ve eṭrâf-ı Şâm'daki kabâ'il-i 'urbân ke-mâ fi'l-evvel silsile-i inkıyâda girdi. Ve bu haber-i meserret-eşer der-i devlete 'arz olındukda eyâlet-i Şâm, Anaṭolı Beglerbegisi Ayâs Paşa'ya virilüp Kıuds-ı Şerif ve Ğazze ve Şafed³ sancağlarına ümerâ-yı 'izâm naşb olındı. Ğazâlî'nün cünbiş-i menhûsın işiden şâh-ı güm-râh daḥı nev'an hareket ü nehzat üzere olmağın Ferhâd Paşa birkaç ay Kıayşeriyye'de⁴ direng⁵ nâmına dernek itdi. Lâkin müyesser olan fetḥ u nuşret ü zafer haberlerin istimâ' itdükde şâh daḥı yaylağ bahânesiyle Tebrîz'den göçüp Kıazvîn semtine çekildi gitdi. Ve kâne zâlike'l-havâdiş fi sene seb'a ve 'ısrîn ve tis'a mi'e.⁶

Vâkı'a-i sāniye

Engürüs Kıralı Lavoş⁷ nâm medhûş Nehr-i 'Āşî gibi tuğyânla cûş u hurûş idüp harâc talebine varan çavuşı alıkoğmağın tedârûki lâzım oldu.⁸ Ya'nî ki pây-taht-ı 'aliyye, maḥrûse-i Kıoştanṭiniyye'den sene seb'a ve 'ısrîn ve tis'a mi'e Cemâziye'l-âḥire'sinüñ on birinci günü otağ-ı gerdün-niṭâğ ve sâ'ir ḥuyûl ü sûtür u rüstâğ müretteb ü mükemmel taşra çıkıldı.⁹ Ve Halkalıbuñar'a¹⁰ konulup menzil-be-menzil kıral-ı dâl memleketine tevec-cüh-i müvecceh buyurıldı. Ve bi'l-cümle Lavoş nâm bî-dinüñ dağdağ-a-i fesâdât u [243b F] 'ışyânı için Rümili Beglerbegisi Aḥmed Paşa İpşala'da dernek itmek buyurıldı. Kezâlik¹¹ şâh-ı Sürḥ-serân cânibine nâzır ve bir fesâda mübâşeret iderse def'ine hâzır olmağ için Vezîr Ferhâd Paşa sipeh-sâlâr-ı müşkil-güşâ ta'yîn olınup 'umûmen Anaṭolı ve Rüm ve Kıaraman

1 pür-şürür-ı: - F

2 leşkerleri: 'askeri R4

3 Şafed: Şayda R4

4 Kıayşeriyye'de: Kıayşeriyye sancağında R4

5 direng: derk F

6 Ve//mi'e: Ve bu aḥvâl sene seb'a ve 'ısrîn ve tis'a mi'ede vuḳû' buldı R4

7 Lavoş: Yağoş R4

8 oldı: görüldi R4

9 çıkıldı: çekildi F, EH

10 Halkalıbuñar'a: Kıal'a-i Bñar'a R4 | Kıal'alıbuñara EH

11 Kezâlik: Ve daḥı R4

ve Zü'l-ḳadriyye ve Ramazāniyān ve Şām ve Haleb ve Gürcistān ve Kürdistān¹ [232b R4] 'askeri ile bir münāsib maḥalde emrine ḳıyām itmege emr olındı. Ve Mıŝr vilāyetinüñ ḥākim-i nāmdārı Ḥayr Beg daḥı Mıŝr ve Ḥicāz ve Şa'īd ve Yemen ve 'Aden ve Cidde ve Zebid ve Ḥaremeyn-i Şerīfeyn cāniblerine niğebān olmaḳ fermān ḳılındı. Bunlardan mā'adā Dāniŝmend Re'īs nām ḳapudan ve beyne'l-mellāḥin nāmdār u ḳorŝan olan ŝaḥŝ-ı ŝecā'at-niŝān elli pāre ḳalitalar ile Ḳaradeniz'de olan Nehr-i Tuna'ya girüp ol sevāḫili ḥıfz u ḥirāset itmek münāsib² görüldi. Ve dört yüz pāre at gemileri bināsı buyurılıp kemāl-i sa'y ü ihtimāmla itmāmına mübāŝeret olındı.³ Bu minvāl üzere menzil-be-menzil göçilüp uğur-ı hümayünlarına rāst gelen ḳal'aları bilā-kem ü kāst alındı.⁴ Ve aḳıncı tā'ifesi MiḥāloḒlı'na ve Turḥānlu⁵ beglerine ve Bosna Vālisi Yaḥyā Paŝa oḒlı Bālī Beg'e ḳoŝılıp ruḥŝat-ı hümayünla Engürüs vilāyetinüñ Ḓāretine ŝalındı. Emvāl-i Ḓanā'im nihāyetsiz⁶ ve müsteŝnā düŝizeḒān u Ḓilmān-ı meh-peykerān-ı perişān ḥadd u Ḓāyetsiz⁷ getirüldi. Ve müflisān-ı ḳallāŝ ve hezārān levend ü evbāŝ gizlü genclere mālik olup 'asker-i İslām'a küllī Ḓinā vü⁸ Ḓanā'im [247b EH] el viridi.⁹ Ve Semendire Vālisi Ḥüsrev Beg BelḒırad muḥāŝarasına ŝarf-ı maḒdūr itmek emr olinmaḒın Nehr-i Şāva sāḫiline toḒrıldı. Varup BöḒürdelen Ḳal'ası'nı aldı.¹⁰ Ve nehr-i mezbūr üstine cisr yapdurdı. Piri Paŝa'nuñ re'y-i ŝā'ibi BelḒırad üzerinden teveccüh iken Gürciyyü'l-aŝl u ŝüm ve tedbirsizlikle mezmmüm olan Aḫmed Paŝa 'izzetlü pādiŝāḫı BöḒürdelen'e sevḒ eyledi. Mühimmāt-ı¹¹ fetḫün nice 'avk u te'ḫirine sebep oldu. Ve Ḳal'a-i BelḒırad metānetle¹² ābād bir ḳal'a-i sengin ü āhenin¹³-bünyād idi ki Zāl-i sipihr-i berin ki kütvāl-i Ḳal'a-i Gevher-nigin'dür, ne bürücında aña ŝebih burc-ı metin gördi ve ne vüluc ü ḫurücında aña müntehi bir sebil-i müstebin ḫāŝıl

1 Kürdistān: Güristān R4

2 maḥalde//münāsib: - R4

3 kemāl-i//olındı: - R4 | olındı: ḳılındı EH

4 kem//alındı: tereddüd R4

5 Turḥānlu: Turḥānlar F, R4

6 nihāyetsiz: müyesser R4

7 perī//Ḓāyetsiz: bi-nihāye R4

8 Ḓinā vü: - R4

9 Ḓanā'im//viridi: Ḓanā'ime dest-res buldı EH

10 aldı: fetḫ itdi R4 | alup F

11 mühimmāt-ı: meberrātı R4

12 metānetle: Ḓāyetle R4

13 ü āhenin: - F

kıldı. Mücâhidân-ı âfâk ve mübârizân-ı bâhirü'l-istihkâk ke-ihâţati'l-etvâk bi'l-a'nâk ol Ʒal'anuñ eţrâfin aldılar. Ve meterisler Ʒurılıp, ejder-mişâl toblar düzilüp Ʒal'a-i refi'a ve içindeki kefere-i ŷeni'a ser-cümle âteŷ-i fûrûzanla Ʒaldılar. Velvele-i ceng ü sitiz ve zemzeme-i hevl ü güriz ve 'arbede-i berƷ-ı ŷemŷir ü tiğ-ı tiz ile bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ feth olındı. Ve naŷŷ-ı kerim-i ¹﴿إِنَّ زُلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ ol eyyâmda mirâren müŷâhede Ʒılındı.

Üçinci vâkı'a²

Yine ol sene-i mübâreke de Yemen vilâyetine müstevli ve zu'm-ı fâsi-dince hâkim ü vâli olan İskender nâm müfsidün baŷı kesildi. Ve a'vân-ı bed-gümânları kelleleri der-i devlete gelüp vâsil oldu. Ve ŷâmât-ı mülk-i Yemen ü 'Aden dürer-i le'âlî gibi muntazam u me'men³ olup muzâfât-ı memâlik-i maħrûseden Ʒılındı. Ve huţbe vü sikke müceddeden ism-i ŷerif-i pâdiŷâhî ile 'unvân ve i'tilâ-yı ŷân buldı.

Li-münŷi'ihî

İki Selimün arasında bir hâlîm idi ol
Atası ehl-i kerem oğlı 'ayŷ u nûŷ ile Cem
Taŷarrufında idi mülk ü taht-ı bād-âver
Muhaŷŷal özge Süleymân idi bilâ-hâtem⁴

Dördüncü vâkı'a⁵

Sene ŷemân ve 'iŷrîn târihinde OƷağ-ı Hümâyün sa'âdetle sâhil-i⁶ Üskü-dâr'a maħrûn olup devlet ü iƷbâl ile Ʒal'a-i Rodos fethine teveccüh olındı. Ve seyyâh-ı vehm ü fikret miyân-ı deryâda anuñ handeğ-ı 'amiğına irmiş degül idi. Ve sebbâh-ı fehmi ü baŷiret tevsî'-ı dâ'ire-i hayâlâtı ile ol mağû-le hiŷâr-ı üstüvâr-ı sipihr-iŷtihar görmiş degül idi. Bir Ʒal'a idi ki burcı cezâ'ir-i⁷ Frengiŷtân'ın kilidi idi. Ve yâhüd Baħr-ı 'Ummân'ın dili idi. Ve

1 "Çünkü kıyamet sarsıntısı çok büyük bir ŷeydir.", Hac Süresi, 22/1.

2 Üçüncü vâkı'a: Hâdiŷe-i ŷâliŷe R4, EH

3 u me'men: - F

4 Li-münŷi'ihî//hâtem: - F

5 Dördüncü vâkı'a: Vâkı'a-i râbi'a R4, EH

6 sâhil-i: - F

7 cezâ'ir-i: Cezâ'ir ü F

bir hısn-ı haşin-i mürtefi¹ idi ki fetḥ u teshîri kilîd-i endîşe gibi her şâhib-
kırân-ı memâlik-sitânuñ müşkili idi. Hâzret-i şehryâr-ı Süleymân-nişân
sefine-i bād-pâyla ol cezîreye revân [244a F] ve Hâzret-i Süleymân ‘aley-
hi’s-selâm gibi bād-ı vezân ile fermân-rân olup taḥt [u] tâc-ı bâhirü’l-ib-
tihâclarını yil getürdi. Ve kendüler ol taḥt-ı Süleymânî’de sedd-i İskender
olup vaḳâr ile oturdu. Bu hâl ile evâ’il-i Ramazân-ı şerîfde Rodos cezîresine
çıkıldı. Ve ‘asâkir-i İslâm ḳal’ayı ḳuşadup ortaya aldı. Eṭrâf u cevânibden¹
hezâr ṭob-ı² ceng-efken ve niçe şaḳalos u ḳarb-zen gâh³ seng ü âheni bārân
itmede ve gâh âteş-i fûrûzân şerâreleri ḳaṭarât-ı emṭâr gibi üstine dökülme-
de ve gül-bâng-ı kelime-i şehâdet ise semekden Simâk’e vâşıl⁴ ve zemzeme-i
tevḥîd-i ehl-i ḡayret ise sâye-i menceniḳden⁵ şehâbe-i ‘ayyûḳa müteväşil
oldı. Fetḥi müteşavver degül iken mâh-ı Şafer’üñ altıncı günü bi-‘inâyeti’l-
lâh müyesser oldu. Ve dâ’iresine duḡûl muḡâl mertebelerinde iken biḡâr-ı
buḡûr-ı ṭob ḡâ’il-i fitne vü âşûb olup ‘asâkir-i İslâm’a musaḡḡar oldu. Ve ol
eşnâda bu gûne târiḡ-i maṭbû‘ dinildi.

Târiḡ⁶

که قرینش شده است عون إله	پادشاه جهان سلیمان خان
گاه کفّار جمله گشت تباہ	چون رودس را گرفت آن شه دین
یفرح المؤمن بنصر الله ⁷	گفت هاتف برای آن تاریخ

Sene 929.⁸

Beşinci ḡâdişe⁹

Hâkim-i Türkmân Şehsüvâroḡlı ‘Alî Beg nâm mîr-i¹⁰ zî-şân ki [233a R4]
zâhiren ‘ubûdiyyet ü vifâḳ [248a EH] da‘vâsıyla râh-ı ḡidmetde dâmen-

1 Eṭrâf//cevânibden: eṭrâfdan F, EH

2 ṭob-ı: - R4

3 zen gâh: zendegân F

4 kelime-i//vâşıl: lâ ilâhe illa’llâh Muḡammedün resûlü’llâh Simâk’dan güzer eyledi R4

5 menceniḳden: mencükdan R4, EH

6 Târiḡ: Târiḡ-i Maṭbû‘ R4

7 “Allah’ın yardımı dünya hükümdarı Süleymân Hân’ın arkadaşı olmuştur. O, dinin padişahı Rodos’u ele geçirdi. Bazen de bütün kâfirleri mahvetti. Seslenici, bu [fethin] tarihi olarak ‘Allah’ın yardımıyla mü’minler mutlu oldu.’ dedi.”

8 Sene 929: - F

9 ḡâdişe: vâḳı’a R4

10 mîr-i: merd-i R4

der-miyân idi, ammâ bed-nihâd u kej-nijâd olmağla bâḫinen ‘atebe-i ‘ulyâ kullarına bed-h’âh u bed-gümân olmuş idi. Bu aḫvâl-i nifâk-iḫtirân Bâb-ı Mu‘allâ’ya ‘arz u i‘lân¹ olınduğda nuḫûş-ı şekk ü reyb seyl-âb-ı noḫşân u ‘ayb ile ğayb olması muḫarrer bilinmegin Ferhâd Paşa bir miḫdâr yeñiçeriye ve bölük ḫalkına pişvâ ḫoşlup âḫar bahâne ile yanına da‘vet itdi. Ve muḫayyem-i ḫiyâm-i nuşret-ḫitâm olan Artuḫâbâd’da kendüsi ve evlâdı bi-esrihim ḫatlı olındı.

Altıncı vâkı‘a

Vilâyet-i Mışır’da baḫıyyetü’s-süyûf olan Çerâkise-i ebâlise-i ḫiyânet-şufûf² zümre-i zemîmesinden şarḫıyye kâşifi Cānum nām bî-cân ve Buḫayre kâşifi İnal nām lâ-ya‘kıl u ḫayrân bâb-ı nifâḫda ittifâḫ ve semt-i ḫalâlet ü şıḫâḫda izḫâr-ı ittihâd u vifâḫ idüp ḫiyânetle ol vilâyetüñ gencînesine şu‘bân gibi ḫaşd itdiler.

Nazm

Mâr-ı efî çıḫdı nâ-kesler yine
Ḥâkim-i şehr oldı nâḫışlar³ yine

Fe-ammâ mülk-i Mışır muḫâfazasındaki Muştafâ Paşa ma‘an⁴ mevcûd bulınan bendegân-ı ‘atebe-i ‘ulyâ zümresine birini serdâr diküp gönderdi. Ceng-i ‘azîm ve neberd-i elîm olduğdan şoñra⁵ ol ser-keşlerüñ başları kesilüp Mışır dîvânına geldi.

Yedinci ḫâdişe⁶

Vüzerâdan Ḥâ’in Aḫmed Paşa ḫışşasıdur ki şadr-ı a‘lâya teraḫḫî ile fitne fenninde niçe meş‘ale peydâ ve Pîr Meḫammed Paşa gibi âşaf-ı bî-hemtânuñ ol ḫile ile ‘azlini istid‘â ḫılup bu şît ü şadâyı peydâ ve sem‘-i şerif-i pâdişâḫiye ilḫâ itdi ki itlâḫ u rehâsı fermân olınan Mışır sürgünlerini ol vekil-i

1 u i‘lân: - F

2 şufûf: şunûf EH

3 nâḫışlar: nâ-kesler F, EH

4 ma‘an: - F, EH

5 olduğdan şoñra: - R4

6 ḫâdişe: vâkı‘a R4

celil-i şāhib-rā, ḥāşā şümme ḥāşā,¹ ba'de ahzi'l-irtişā şalıvırmış ola. Ve bu bābda ḥazinesine müstevfā māl ü menāl-i ḥarām girdügi taḥaḳḳuḳ bula. Evvelā bu taḥrīk ü igvā, şāniyen Rodos seferinde mizāc-ı şerif-i pādişāhiye muḥālif 'add olınan ḥidmet-i nā-revā, şālişen İbrāhīm Paşa'nun naşbına maşrūf olan himmet-i 'ulyā bir uğurdan fitne āteşini fūrüzān eyledi. Ve Mısriler ḥuşuşına müfettiş olan Fenārī-zāde² Muḥyi'd-dīn Çelebi, Aḥmed Paşa'yı şadr-ı a'zam itmek ümmīdiyle ḥikmet³ maḥallinde ḥazz-ı nefis ile niçe sözler söyledi. Ma'a ḥāzā bünyān-ı erkān-ı şer' u diyāneti yıḳup vīrān eyledi. Binā'en 'alā zālīk sene tis'a ve 'ısrīn ve tis'a mi'e⁴ Şa'bān'ınun on üçüncü günü Odabaşı İbrāhīm Paşa'ya⁵ Rūmilī beglerbegiligi zamimesi ile şadr-ı a'zamlıḳ tefvīz kılındı. Ve sene-i mezbūre Ramazān'ınun altıncı günü Ḥā'in Aḥmed Paşa'ya Mısr eyāleti virildi. Yigirminci günü ḳadırgalarla Mısr'a çekildi. Ehālī-i dīvān ve cemī'-i erkān-ı devlet [244b F] ü rū-şīnāsān mekr ü ḥīlesinden ḳurtıldı. Vaḳtā ki ma'mūre-i Mısr'a belā-yı mu'azzam ve ḳazā-yı mübrem gibi vāşıl oldı, vālī-i sābıḳı olan Muştafā Paşa mezbūruñ şerr ü şūrından ḥavf idüp, isti'āze-i bī-intihā ḳılup ol vāşıl olduḡı gibi⁶ ḳadırgaya girdi. Ḥattā mülāḳātları Nīl üzerinde müyesser oldı. Kendüden emekdār u muḳaddem ü muḥtār iken mücerred varmamak için ayak aḡrısı ile 'özr-i leng itdi. Ol daḫı 'ıyādete varup, buluşup sā'atiyle der-i devlete çekildi gitdi. Pes ḥā'in-i mezbūr Arnavud keferesinün, ḥuşuşā cins-i mezmūmınun maḳḥūrlarından bir pūr-fitne vü pūr-şūrūr olmaḡın varduḡı gibi zemīn-i Mısr'a fitne vü fesād tuḫmını ekdi. Ve ol tuḫma neşv ü nemā buldurınca niçe niçe bī-günāhuñ ḥūn-ı nā-ḥaḳḳını sirişk-i yetīmān gibi sāḫil-i Nīl'e dökdi.

'Ale'l-ḥuşuş baḳıyyetü's-süyūf olan Çerākise'ye küllī raḡbetler eyledi. Sā'ir ḥükkām şalb u siyāsetini muḳarrer idüp ele girmez⁷ nā-keslere şadr-ı cāh ile niçe ri'āyetler eyledi. Ve Mısr'un ḥazinesini temellük idüp taḡyīr-i ḳānūna mübāşeret itdükde evzā'-ı nā-hemvārı ḩuyuldu. Ve ḳudemā-yı

1 ḥāşā//ḥāşā: - R4

2 zāde: - F, EH

3 ḥikmet: - F

4 ve//mi'e: - F, EH

5 İbrāhīm Paşa'ya: aḡaya F | İbrāhīm Aḡa'ya EH

6 gibi: gün R4, EH

7 girmez: girmeyen R4, EH

ümerā-yı Mısr'dan Qara Mūsā nām bege Mısr beglerbegiligi virilüp [248b EH] tedārüki görölmek için hafıyyeten emrler gönderildi. Şaḥş-ı bāḡi ise iskeleleri zabt itmiş ve eṭrāf u cevānibdeki ma'berlere i'timād itdüğü ādemlerini koyup istediği gibi rabṭ itmiş idi. Hemān ki Mūsā Beg'e gönderilen emr-i şerīf eline girdi, derdmend mīr-livāyı ve hüküm getiren çavuşı bend ü katl idüp kaydlarını¹ gördi. Ba'dehu 'iṣyānını izhār ve tuḡyānını āb-ı Nıl gibi āşikār² idüp hüdāvendgār [233b R4] āsitānesine şadākatın fehm itdüğü eṣrāf u a'yānı birer bahāne ile kılıcdan geçürdi.³ Sā'ir ümerā-ya küllī ḥavf müstevlī olup sābıқан Kırım ḥānı Mengli Ḥān'dan 'Acem seferi tehniyeti ile gelüp fazl ü kemālī zāhir olmaḡla Sulṭān Selīm merḥūmuñ mazhar-ı iltifātı olup⁴ ḥidmet-i 'ālī-rütbetinde alıḡoyup Dergāh-ı Mu'allāda niçe zamān istiḥdām olınduḡdan soñra Mısr-ı Qāhire fetḥinde nişāncı olmuş idi. Ba'dehu āsitāne defterdārı,⁵ daḡı soñra mīr-livā olup Mısr'da muḡāfāza sancaḡı virilüp ḥā'in-i ḡalālet-me'āşire virilen sefā'in ile bile gitmiş idi. Fe-lā-cerem mücrim-i⁶ muḡterem anı kendüye vezīr-i maḡrem idinmiş oldu. Ol daḡı⁷ 'āḡıl ü dānā olmaḡla «إذا جاء أجل البعير حام حو»⁸ «ل البئر» mefhūmınca ol maḡūle nev-devletüñ nūr-ı beḡāsı şem'-i mürde ve şöhret ü i'tilāsı bahār-ı pejmürde idüḡini bilüp, ümerā ile el altından yek-dil ü yek-cihet olup fırsatın düşürdüḡçe ḡüsn-i tedbīrini kılur. 'Āḡıbet Mısr ḡammāmlarınıñ birinde fāriḡü'l-bāl iken ḡücüm-ı 'āmla ḡammāmı başup tevābī'ini katl itdürür. Ammā kendüsi bir ṭarīḡ ile kaçup Mısr'dan ṭaşra beriyyelere düşer. Ba'dehu ḡazelesi baḡıyyesi yanına müctemī' olup daḡı niçe fesādāt icādına cell-i himmetini 'iyān ve⁹ hezārān derdmendānuñ ḡanlarını ḡāk-i siyāha döküp kendülerini bī-niṣān eyler. Āḡirü'l-emr biñ belā ile başın alurlar. Ve hengāmesini bi'l-küllıyye ṭaḡıdurlar. Ammā bu ortalıḡda Mısr ḡazīnesi yaḡmā kılındı. Ma'nen vilāyet-i Mısr tekrār beş yüz biñ filoriye iṣtirā olındı.

1 emr-i//kaydlarını: - R4

2 ve//āşikār: - R4

3 şadākatın//geçürdi: mīr-livā ve hüküm getiren çavuşı katl idüp kaydların gördi ba'dehu 'iṣyānın izhār idüp hüdāvend āsitānesine şadākatın fehm itdüğü eṣrāf u a'yānı birer bahāneyle katl itdi R4

4 merḥūmuñ//olup: merḥūm F, R4

5 defterdār: defterdārlığı virilüp R4

6 mücrim-i: maḡrem-i EH

7 Lākin: Ol daḡı R4

8 "Eceli gelen deve kuyunun etrafında dolandır."

9 ve: eyler ve R4

Berü cānibden Vezīr Ayās Paşa¹ bir miqdār yeñiçeri ve çapuçullarından birkaç biñ merd-i ceri ile def'ine me'mūr olup Kütāhiyye çurbındaki menzil-i sābıkaya dek ki vardı, nāgehān ulaqlar ile def'-i fitne haberleri geldi. Dermendün sefer-i dırāzı kütāh ve menzil-i sekā def'-i harāretine güvāh olup beriyyeler sevāhilini müsāferetden ve hā'in-i mezbürdaki havf-ı şalābet ü mehābetden hālāş bulup der-i devlete döndi. Ve bu mācerā sene şelāşün ve tis'a mi'ede² vāki' olmağın bu maqūle bir tārīh dağı imlā olındı:

Tārīh

چونکه او کشته شد بنامردی گشته تاریخ کشتنش قتل³

Sene 930.⁴

Sekizinci vāki'a

Şāh İsmā'il ve vālī-i mülk-i Erdebil ki bir güm-rāh-ı dālil ve müte'annid ü mütemerrid-i dālālet⁵-sebīl idi, şīt ü şadā-yı fütūhātı tıyup ve ānen-fe-ānen müyesser olan āşār-ı mu'azzamātı işidüp h'āh u nā-h'āh 'arz-ı hülūş-ı bī-iştibāh [245a F] kıldı. Ve 'atebe-i 'ulyāya yarar ilçiler gönderüp cülūs-ı hümāyūnlarını tehniyet hıdmeti edāsını cānına minnet bildi. Ve ammā;

Beyt⁶

مبدأ طلعة البدر الهلال⁷ اول ما يكون الليث شبل

nüktesini bildi. Ya'nī ki esnā-yı cülūsdaki cünbiş-i hümāyūnından ne maqūle pādīşāh-ı 'ālem-medār olacağını iz'an eyledi. Şebān-rüz hüçüm-ı ğumūm-ı cān-efrūzdan bir marāz-ı rüz-efzūn⁸ peydā idüp az zamān geç-medin maqdem-i mübārekine cān virdi. Evlādından Tahmāsb Şāh sene şelāşin ve tis'a mi'e hüdūdında cālīs-i serīr-i mülk-i 'Acem ve kār-fermā-yı memālik-i Cemşid ü Güstehem olup rāh-ı müdārātı meslūk ve ser-keşlik

1 yağmā//Paşa: - R4

2 şelāşün//mi'ede: şelāşında F, EH

3 "O, namertlikle öldürüldüğü için onun ölüm tarihi 'Katledildi.' oldu." | Tārīh//قتل: - F

4 Sene 930: - F, R4

5 dālālet: celālet F, R4

6 Beyt: - F, R4

7 "Aslan yavrusu da aslan olur. Ayın doğuşunun başlangıcı hilal ile olur."

8 efzūn: - F

ma'ayibini metrük kılmak üzere deprendi. Fî nefsi'l-emr ekşeriyâ eyyâm ü leyâlî bu şehryâr-ı 'âlem-medâruñ 'atebe-i 'ulyâsına da'vâ-yı hülûş üzere güzêrân eyledi.

Doğuzuncı vâkı'a¹

Sûr-ı İbrâhîm Paşa cem'iyetidir ki sene şelâşîn ve tis'a mi'e² Receb'inüñ on sekizinci günü mübâşeret ve te'ehhül ü tezvîce rağbet ve ol sünnet-i seniyye-i tervîce taleb-i ruḥşat idüp [249a EH] ³(«تتأكحوا تتأسلوا») fermânına mütâba'at sa'âdetine fermân-ı 'âlî-menzilet şudür itdükte sūr-ı pür-sürür mühimmâtı ki görüldi, evvelâ Vezîr-i Şânî Ayâs Paşa ve yeñiçeri ağası, sa'âdetlü pâdişâhı da'vet için serây-ı hümâyûna varup hil'atlerle ri'âyet kılandı. Kezâlik paşa-yı kâr-dân⁴ tarafından daḥı anlara raḥt-ı zerrîn ile mükemmel bir raḥş-ı Gülgün-hırâm-ı Şebdîz-bedel⁵ ve hil'at-ı fâhire-i mübeccel virildi. Ve ol gün ki cem'iyetde şükr yağmâsı ve irtesi 'âmme-i yeñiçeriyâna ziyâfet nu'amâsı ve bir gün daḥı ehl-i ħirefüñ ni'am-ı gün-â-gün ile imtilâsı⁶ ve daḥı irtesi 'ulemâ-yı a'lâmuñ ziyâfet-i kübrâsı, ya'nî ki her monlâ-yı zî-şân ve 'âmme-i müsta'iddân-ı dirâset-nişân [233a R4] ve mu'idân-ı kiyâset-beyân ile gelüp talebeden olan dânişmendân, ḥattâ ṭâ'ife-i sülḥtegân ve müṭâlâ'a çerâğını şubḥa çıkararak efrûḥtegân bile da'vet olunup iç'am-ı bî-intihâsı muḥarrer oldu.

Ve ol gün 'ulemânuñ du'âları berekâtında deryâ-yı saltanatdan bir dürr-i yek-tâ ve şadef-i zemîn ü zamândan bir gevher-i şâhvâr-ı bî-hemtâ, ya'nî ki şâhib-i ṭab'-ı selîm, mâ-şadaḥ-ı⁷ ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ Şeh-zâde Sulṭân Selîm, 'âlem-i lâ-mekândan eyvân-ı imkâna ḳadem-rence ḳıldılar. Ve kâffe-i enâmı ve 'âmme-i 'ulemâ-yı a'lâmı sūr-ı vücûd-ı sa'âdet-me'sûrlarıyla müşerref buyurdılar. Ḥattâ sūr eşnâsında zuhûrları 'ayş u 'işret-i mevfürlarına delâlet itmiş idi. Ve 'ulemâyı ziyâfet gününde vilâdetle şudûrları aşḫâ-

1 vâkı'a: ḥâdişe R4, EH

2 ve//mi'e: - F, EH

3 Hadîs-i Şerîf, "Evlentiniz, çoğalınız." (Beyhâkî, VII/81) | Hadîsin tam hali "Evlentiniz, çoğalınız, çünkü ben kıyâmet gününde sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim." biçimindedir.

4 kâr-dân: kâm-rân EH

5 bedel: - R4

6 imtilâsı: tesellâsı F, R4

7 "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.", Kalem Süresi, 68/4.

b-1 fazl ü 'irfânı ri'âyetlerine dâll idi.¹ Ve irtesi şâğdıç Ayās Paşa ve sâ'ir vüzerâ-yı 'uzamâ ve erkân-ı sa'âdet-i celâlet-nümâ atlanup şâğdıç mumını getürmege cem'iyetleri ve ol iki mumuñ kebîri altmış biñ pâreden ve şâğdıri kırk altı biñ pâreden² terkîb olunup üstâdân-ı Rüm'ün 'arz-ı mahâretleri ve eşnâf-ı vuhûş u çuyûr ve ins ü cinn ü melâ'ike vü ğılmân u hür ve envâ'-ı şüküfezârı mülevvenü'l-âşâr ve eşnâf-ı behâ'im ü ne'â'im-i muhtelifetü'l-eçvâr ve bi'l-cümle dünyâ yüzinde mevcûd olan âşâr-ı ğarâ'ib, hattâ zâhîren ma'dûm añılan Sîmurğ u 'Anķâ gibi hayvânât-ı 'acâ'ib ser-â-pâ ol naħllerde âşikâr olup bedâyi'-i zîb ü zîneti³ mükemmel kılındı.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın ikinci ğünü 'amme-i erkân-ı devlet ve kâffe-i rûşinâsân-ı pür-meserret bâb-ı hümâyûna müctemi' oldılar. Vüzerâ vü vükelâ ve defterdârân u ağayân u sâ'ir küberâ önlerince piyâde ve ğâşiyedâr resminde maķâm-ı hîdmetde sitâde ve ğâzret-i şehryâr-ı Sikender-nişân-ı Süleymân-iştihârı Atmeydânı'ndaki İbrâhîm Paşa Serâyı'na getürdiler. Dergâh-ı Mu'allâdan tâ atdan incekleri⁴ cây-ı a'lâya dek ki tîr-endâz pehlevânlaruñ bir müntehâ menzili deñlü vardur, ser-â-ser ol yolları ser-â-ser ile zer-beft ü kirpâs u dibâ vü kemhâ ve aţlâs-ı reng-â-reng ve kimi dü-reng ve kimi se-reng aķmişe-i zerrîn ile döşediler. [245b F] Ya'nî ki bu deñlü pây-endâzları seng-i nüzül pâyesine varınca başt u bezl eylediler.

Nazm

شهی کاندز جهان مثلش عدیم است سلیمان شاه ابن سلطان سلیم است⁵

Bu ğüne şevket ü 'unvân ve çumçurâķ-ı bî-pâyân ile ğâzret-i pâdişâh-ı ğitî-sitân⁶ ol serây-ı felek-bünyânı teşrif buyurdu. Şadâ-yı tıabl ü nefir ve nevâ-yı zürnâ-yı Şür-te'sîr rüy-ı zemînden felek-i eşire vardı. Ve cündilere işâret olup nâmdârları birer miķdâr mahâret ü şan'at gösterdi. Ve küşte-ğirler ve kemân-keşler daħı izhâr-ı lu'betle 'arz-ı zür u kuvvet eyledi. Ve ol ğâzret-i şehryâr-ı melek-ħilķatüñ meclis-i ünsleri eşraf-ı ins ile ğâzire-i

1 aşhâb-ı/idi: 'irfânı ri'âyetleri müş'irdür R4

2 ve//pâreden: - R4

3 añılan//zîneti: - R4

4 tâ//inecekleri: itdükleri R4

5 "O öyle bir padişahı ki dünyada onun eşi benzeri yoktur. O, Sultân Selim oğlu Süleymân Şâh'tır."

6 ğitî-sitân: cihân-bân EH

ğuds olup cānib-i yemīninde Şeyhül-İslām ve'l-Müslimīn Kemāl Paşa-zā-de Şemsü'd-dīn ve cānib-i yesārında h̄'āce-i 'izzet-ğarīnleri şadrü'l-'ulemā Mevlānā Hayrüd-dīn ve sâ'ir mevālī-i 'izām ve e'ālī-i fiğām-ı kirām ve aşhāb-ı medāris-i Şemān¹ ve erbāb-ı fezā'il-i dirāset-nişān yollu yollarınca oturdılar. Hızāne-i 'Āmire'deki yek-merdī [249b EH] kāse-i pīrūze ki² aña münāsib tebsīsi dağı var imiş, tā Nüşirevān-ı 'Ādil yādigārlarından idüğü şöhre-i dār u diyār imiş, ol 'aşrda başdefterdār olan Muştafā Çelebi anuñla pādīşāha şerbet şunmuş. Ba'dehu varup cāygāhına oturmuş. Ve sâ'ir ekābire rikāb-ı hümāyūn ağaları elinden fağfūrī kāselerle eşribe şunılmış.

Ğudemānuñ mü'eddebi Ğonçe Çelebi ki ol zamānda defterdār-ı mez-būruñ huddāmından imiş, "Ben anda h̄zār idüm." diyü bu kışşayı hāğire bildürmiş,³ *ravveḥ'allāhu rūḥahu*, "Ve bi'l-cümle fuzalā ki fi'l-ḥağika⁴ yirli yirine oturdılar, işāret-i sāmīye-i hāğāniyye ile ﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي﴾⁵ *﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي﴾* āyet-i sa'adet-ğāyeti tefsīrinüñ mezāyāsından mübāḥaşe-i 'ilmiyyeye koyuldılar. Su'al ü cevābı muğaddemātı görüldi. Ve sözi olup tağrīrine cür'et idenlerüñ kelāmına gūş-ı iltifāt tütüldi. [234b R4] Ba'dehu çāšnī-gīrān-ı bā-hirü'l-iḥtişāş ḥazret-i ḥilāfet-penāha hāşşaten bir süfre yimek çekdi. Ve sâ'ir 'ulemā-yı havāş için dağı simāt-ı inbisāt-ı ni'met-simāt tertib eylediler. Bu minvāl üzere aḥşam olunca aşhāb-ı lu'bet u şānāyi' şarf-ı mağdūrda ve şeb-tā-seḥer āteş-bāzlar ve sâ'ir nādire-kārlar 'arz-ı bedāyi' u ġarā'ib-i mevfūrda ġarīb seyrler olındı ki «ما لا عين رأت»⁶ 'acīb ḥādişeler peydā kılındı ki «ولا»⁷ «أذن سمعت»⁷ Dağı irtesi ḥazret-i ḥudāvendğār ve cümle erkān-ı zevi'l-iḥtidār raḥş-ı sa'adetlerine süvār olup ḳoşı seyrine çıkdılar. Ve bir menzil yirden öñdil atları ḳoyıvirilüp kemā-yenbağī cündilerüñ hünerverlerini anda seyr itdiler.⁸ Niçelere iḥsān u in'āmlar olunup temāşā eylediler.⁹ Ba'dehu Müderris

1 ve//Şemān: - F

2 ki: gūzār EH

3 Ben//bildürmiş: - F

4 fi'l-ḥağika: - R4

5 "Ey Dāvūd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık.", Sād Sūresi, 38/26.

6 "Gözlerin görmediği..." | Burada "Allāhu Teālā 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhārī, Bed'ü'l-halk, 8).'" diye buyurmuştur." şeklindeki hadīs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

7 "Kulakların işitmediği..." | Burada "Allāhu Teālā 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhārī, Bed'ü'l-halk, 8).'" diye buyurmuştur." şeklindeki hadīs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

8 hünerverlerini//itdiler: hünerverleri seyr olındı pādīşāh ḥazretleri R4

9 in'āmlar//eylediler: in'āmları efüz olındı EH

Köyi semtinde dikilen kabağa vardılar. Bahşiş ü ihsânlar olup¹ ve niçele-
re hil'atler ve terakķilerle behremend kılındı.² Ve bu sūr-ı pūr-sūrūrda bü-
leġā-yı şu'arā, huşuşā ol 'aşr fuşahāsınuñ ser-āmedi Hāyālī Beg nāmındaki
şāhib-edā ve Zātī muhalleş olan nāzım-ı ma'ārif-nümā a'lā kaşīdeler didiler.
Ve cem'iyet-i 'uzamā günü ādāb-ı mülūk-i sābıka resminde ayaġ üzere tūrurp
okudılar. Ve cevā'iz-i seniyye ve 'aṭāyā-yı 'aliyye menāfi'inden behreler alup
beyneş-şu'arā imtiyāz u i'tilā-yı şān buldılar.

Onıncı hādişe³

Veziir-i A'zam İbrāhīm Paşa'nuñ vilāyet-i Mışır'a teveccühidür ki vezā-
retine ol diyāruñ eyāleti⁴ zamīme kılındı. Bu güne devlet ü iclāl ile sene
şelāşin ve tis'a mi'e⁵ Zī'l-ħicce'sinüñ ġurresi ki rüz-ı cum'a idi, on pāre
kādırġa ile ol vekil-i celil-i nāmdār ve vezir-i müşir-i bülend-iķtidār, maħ-
rem-i ħarem-i pādīşāhī, eħaşş-ı ħavāşş-ı sa'ādet-destġāhī, a'nī biħ şadr-ı⁶
a'zam-ı mükerrem olan İbrāhīm Paşa ve ħāzin-i emvāl-i nā-mütenāhī
ve manzūr-ı enzār-ı iltifāt-penāhī,⁷ defterdār-ı yek-tā ve bī-ķarīn ü bī-
hemtā olan İskender Çelebi ve 'ulūfeciler āġası, 'umdetül'ħulūş [246a F]
ve'l-muķarrebīn, āġa-yı kām-bīn Hāyrü'd-dīn⁸ ve kıdvetül'erbāb ve'l-a'yān
Meħemmed bin Şüfi nām ser-çavuşān-ı celālet-ķarīn ve Dīvān-ı Hümāyün
kātiblerinden tezkirecileri olan Muştafā Çelebi bin Celāl ve otuz nefer çā-
vuş-ı pūr-cūş-ı mehābet-me'āl ve beş yüz nefer yeniçeri ve bölük ħalkından
ħidemāt-ı 'aliyyelerine mensüb niçe merd-i cerī ile pāy-taħt-ı 'aliyyeden
Mışır'a teveccüh kılındı. Ya'nī ki;⁹

Beyt

Şaldum engine gönül zevraķını şāh oñara
Bih diye n'olsa gerek diyelüm¹⁰ Allāh oñara

1 Bahşiş//olınup: temāşā eylediler EH

2 in'āmlar//kılındı: in'ām ve niçelere hil'at-ı fāħire ile ri'āyetler eyledi R4

3 Onıncı hādişe: Hādişe-i 'āşire R4 | - EH

4 eyāleti: vilāyeti F

5 ve//mi'e: - F, EH

6 müşir-i//şadr-ı: - R4

7 penāhī: penāhī bülend-i iķtidār-ı maħrem-i ħarem-i pādīşāhī eħaşş-ı ħavāşş-ı sa'ādet-destġāhī R4

8 Hāyrü'd-dīn: - R4

9 Ya'nī ki: - R4

10 diyelüm: eyidelüm R4 | eyide EH

beytini vird-i zebân idinüp çekildi gitdi. Ammâ güz faşlı ve furûna eyyâ-
mınuñ aşlı olmağla İstanbul'dan çıķduğı gün küllî 'usret çekildi. Âhîr biñ
belâ ile Silivri öninden dönülüp Kıızılaçalar'a¹ yanaşuldu. Ammâ pâdişâh-ı
bende-nüvâz ve şehensâh-ı hâḫır-sâz paşa-yı deryâ-dilüñ bu mâbeynde çek-
düğü âlâm u şedâ'ide te'ellüm ve 'izz-i huzûrlarından ayrılıp ğarıķ-ı baḫr-ı
firâķ iken mübtelâ oldukları elem ü ta'b² için inkisâr-ı hâḫır-ı 'âḫırlarına
terahḫum buyırup fi'l-hâl hâşşa kayıķlarını ki deryâ-yı devletüñ sefinesi
ve ğabrâ-yı³ 'izz ü şevketüñ küncine kenâr itmiş definesi idi, yümn ü iķ-
bâl ile [250a EH] süvâr oldılar. Ve sür'at ü isti'câlle İbrâhîm Paşa bindüğü
ķadırgaya çatup vuşül buldılar.⁴ Nerdübânından 'urüc ve nişîmen-i paşaya
hurüc itdüklerinde ol âşaf-ı Âşaf-hilķat teşrif-i Süleymân-ı zamânla tek-
mîl-i vüfûr-ı şevket kılup mübârek hâķ-i pâyına yüz sürdi. Anlar daḫı en-
vâ'-ı iltifât-ı hâḫır-sâzla ķadrini hâzîz-i hâķden evc-i eflâķe irgürdi. Ya'nî ki
"Bizden cüdâ olalı âlâyiş-i firâķla hâlüñ nicedür?" diyü hâḫırın şordı.

Nazm

Pâdişâh bir ķula ikrâm idicek böyle gerek
Luḫf u iḫsânını itmâm idicek böyle gerek

Her huşûşa şeref ü ķadri kemâlinde iken
Rağbetin illere i'lâm idicek böyle gerek

Kimse 'ayb eylemedi luḫfına maḫmûl oldu
Şâh olan himmeti ibhâm⁵ idicek böyle gerek⁶

Ol gün ki pâdişâh-ı cihân mihmân-ı vezîr-i zî-şân olup ķaldı ve aḫala-
ruñ şikârgâhına varılıp bir miķdâr nehce ile niçe naḫçîr daḫı alındı, ir-
tesi göçilüp on beşinci gününde, ya'nî⁷ sene ihdâ [235a R4] ve şelâşin ve
tis'a mi'e⁸ Muḫarrem'inüñ evâ'ilinde Rodos'a varıldı.⁹ Ve mâh-ı mezbûruñ

1 Kıızılaçalar'a: Kıızılalmalar'a R4

2 elem//ta'b: metâ'ib R4, EH

3 ğabrâ-yı: ğarrâ-yı F, R4

4 vuşül buldılar: daḫı R4

5 ibhâm: i'lâm F | ihâm EH

6 Kimse//gerek: - F

7 olup//ya'nî: beşinci günü Rodos'a varılıp varıldı fi evâ'ili Muḫarrem sene ihdâ R4

8 ve//mi'e: - F, EH

9 Muḫarrem'inüñ//varıldı: - R4

onuncu günü andan dağı demür kıparılıp Bahır-ı ‘Ummân’a şalındı. Bu tarık ile iki defa teveccüh olınup her birinde İskenderiyye’ye birer menzil kıalındı. Fe-ammâ rüzgâr muhâlif olmağıla tekrâr dönölüp Rodos’a gelindi. ‘Âkıbet yigirmi gün miğdarı rüy-ı ‘ummânı geşt ü güzer ve Mış niyyetiyle İskenderiyye’ye toğrı sefer eylediler. Bâd-ı muvâfık nâ-peydâ ve şarşar-ı muhâlif hüveydâ olmağıla sâhil-i mağşûda vuşul müyesser olmayup girü döndiler. “Muğadder olan zâd ü zevâdemüz ma’mûre-i hâk tarafından ancak.” diyü Haleb ü Şâm’dan tarafa¹ teveccühi müvecceğ gördiler. Rodos beginün mevcüd olan altı re’s atları paşa-yı a’zam için alındı. Ve sâ’ir ekâbir ve İstanbul yollarını ‘ömrinde piyâde gezemeyen mefâhir, nâ-süvâr ü piyâde, miğnet ü meşâkğatleri hâdden ziyâde, huşûsâ bir mürtefi’ tağ aşıldı ki kıllesi felege hem-ser ve dâmeni Kûh-ı Kâf’a ber-â-ber dinilse câ’iz idi; dâmen-der-miyân, ol mağûle giriveden her biri çâk-giribân, dillerindeki zıkr-i murâdât “hey at, hey at”, ammâ huşûli zamânı “heyhât, heyhât”, muğaşşal eṭrâf u eknâfa² ulağlar şalındı. Ve murâd üzere esb ü ester³ tedârük olındı. Bu tarık ile gidilüp mâh-ı Rebi’ü’l-evvel’de Haleb’e gelindi. Sinâncık nâm mîr-livâsı zaleme vü mürteşinün sinân gibi engüşt-nümâsı olmağın ser-â-ser ve dibâ çullar ile tavile tavile niçe at u raht u mir’ât⁴ evânı kısmından niçe muraşşat ve bi’l-cümle ol kıadar nefâ’is-i muzaḥrefât ‘arz itdi ki Haleb’ün dârûs-sa’âdesi sâhasına şığmadı. Ammâ paşa-yı deryâ-dil⁵ ol mecmû’ı berg-i tere⁶ deñlü ‘aynına almadı.

Ol anda tezkirecisi olan Celâl-zâde Nişânî Beg’den mesmû’umdur ki ‘Piş-keş çekildükde ben hâzır ve âşaf-ı ‘âlî-kadrün bu kıudretle keş-â-keş-i hâtırına nâzır iken anı gördüm ki gözleri yaşla toldı. Ve taḥayyürle başını şalıp, baña hiṭâb idüp⁷ [246b F] ‘Eğer bu zâlim baña bir tob benefşe şunsa ve muğâbelesinde benden niçe in’âm u ihsân umsa v’allâhi’l-‘azîm bu vaz’ından yeg idi. Ben dağı bilürdüm ki bir vâcibü’r-rî’âye müstağîm beg idi. Fe-ammâ ‘arz-ı mühimmâtdan murâd şikâyetçileri geldükde beni

1 Şâm’dan tarafa: Şâm’a EH

2 eṭrâf//eknâfa: eknâfa F, EH

3 ester: üştür EH

4 mir’ât: - F

5 deryâ-dil: bülend-himmet R4, EH

6 berg-i tere: zerre F

7 idüp: idüp buyurdılar ki R4

iskât ise ol ma'nâ müyesser degüldür. Mezâlimle aldığı mâluñ edâsına sâ'ir mâ-meleki¹ yitişmezse bunlaruñ inzımâmı muqarrerdür.' diyü söyledi. Metâ'-ı bî-süd 'izz-i hużûrında nâ-büd idüğini bu yüzden beyân eyledi. Fi'l-vâkı' bu mazmûn ol zâlimüñ sem'ine maqrûn oldu. Şikâyetçilerine aldığından efvün virüp 'azl ü teftişden kırtuldu. Ve ol devr-i bî-'adilde lâzım olan sermâye-i naqd-ı 'adl idüğini bilüp andan şoñra i'tidâl üzere dâd ü istâda naşb-ı nefis itdi."

El-kışşa bu tarîk ile Şâm'a geldiler. Melikü'l-ümerâsı Hurrem Paşa'nuñ işlâh-ı hâline sa'y [250b EH] eylediler. Ba'dehu cānib-i Mışr'a teveccüh olındı. Ve beriyyelerde cell-i himmetle hezâr 'uşât-ı 'Urbān'uñ haqlarından gelindi. Deryâ² yol virmedüğine bā'ış olan hikmet-i hafıyye³ bu idügi bilindi. Bu tarîk ile mâh-ı Cemāziye'l-âhire'nüñ sekizinci günü Mışr'a duhûl olındı. Ol günde vâkı' olan zîb ü zînet ber-kemâl ve muhassenât-ı tımçurâk-ı cāh u celâl ve Mışr 'askerinden ve nāmdâr kâşiflerinden ve şeyhü'l-'Arablardan şadır olan istikbâl ve 'arz-ı pîş-keş ü hedâyâ ve iclâl-i rustâk siyâk u sibâk iktizâsınca zâhirü'l-me'al olmağın terk-i itnâb evlâ görüldi. Ve semt-i icāza cevâz gösterildi.

Evvelâ etrâf-ı memâlike 'adâlet-nâmeler gönderildi. Herkes mezâlim ü mahâ'ifden perhîz üzere olmağ emr olındı. Şāniyen Şa'id-i A'lâ⁴ vâlisi, İbn 'Ömer ve İbn Nađr⁵ nām şeyhü'l-'Arablar mezâlimine binā'en şalb olındı. Ve mehâbet-i paşa bi-haysü mâ yeşâ kulüb-ı mergûbe-i mer'übeye sirâyet itdi. Ve mülakkiñbân-ı 'Arab ol vekil-i celilü'l-ğadre "Müşettitü's-şeml" lafzını lağab kodılar. Ya'nî ki " 'Uşātuñ cem'iyetlerini perişân ve hükmi-zî-şân-ı⁶ 'adâlet-nişân idici hâkimdür." diyü herkes vaşf-ı şerîfin oqudı. Miқыâs ki ba'zı fuhûl [235b R4] kavlince nāmı Ümmü'l-kıyâs'dur, muqâbilindeki 'Amr bin el-Āş Cāmi'i'ni kendü mâlıyla ta'mîr idüp bir ma'bed-i laţif ü dil-pezir eyledi. Ve beyner-re'âyâ maqbûl ü mer'î olan Emîr Kayıtbay ve Gāvri kânûnlarını ki hâ'in-i Fir'avn-liqâ, nāmı Aħmed ve hişâli nâ-mahmûd olan paşa tağyir ü tezyif ve çama'-ı hāmı müsted'âsınca tekşir

1 mâ-meleki: mâli R4

2 Deryâ: - EH

3 hafıyye: haķikat F, R4

4 A'lâ: ili F

5 Nağr: Baqar EH

6 hükmi-zî-şân: hükkâm-ı zî-şâna EH

ü taz'if eylemiş idi, emr-i şerîfleriyle defâtir-i 'atîkaya mürâca'at olındı. Huşûşâ re'âyânun hüsni rızâlarıyla ¹ «خير الأمور أوسطها» vefkınca mu'tedil vaz' ile tahfif kılındı. Ve der-i devlete 'arz olunup dâ'imâ her biri ma'mûlün bih olması haţţ-ı hümâyün ile dağı buyurıldı.

Ba'dehu ahvâl-i maĥbûsini tefahĥuş ve Çerâkise zamânından berü ĥalâş olmağdın me'yûsini tecessüs buyurdılar. Üç yüzden ziyâde âdem bulunup ve cümle düyünları kendülerün ĥâliş mālından edâ olunup âzâd eylediler ki bunların ehl ü 'iyâl ve evlâd u ensâbları du'âsı sipihr-i berine vâşıl oldu. Ve ifrâţ-ı feraĥ u sürürdan ĥâşıl olan beglerinün² âb-ı pür-şafâsı Mışır içinde bi-vechin mâ mâ'-ı Nil'e³ ĥalîcler peydâ itdi. Niçe Nil izdiyâdınınu meziyyetini⁴ ve arz-ı Mışır'ın mevsim-i şitâda leţâfet ü tarâvetini hüveydâ itdi. Ba'dehu eytâm-ı Mışır-ı Ķâhire ahvâli tecessüs olunup biñ miğdarı yetîme nafaĥa ve kisve virildi. Ve bu zikr olunan ĥayrât u meberrâtdan aşlâ murâdları 'arz-ı şöhret ü riyâ olmayup muĥtezâ-yı fu'adları sa'âdetlü pâdişâha taĥşil-i ĥayr-du'â olmuş idi.

Gıbbe zâlik cenâb-ı salţanatdan ĥarîb yigitler aĥası Şücâ' Aĥa çıkageldi. Ve sa'âdetlü pâdişâhın ve cümle erkân-ı 'izzet-penâhın iştiyâĥ-ı tammını beyân idüp paşa-yı büzürgvârı der-i devlete da'vet kıldılar.⁵ Ve “Eyâlet-i Mışır'ı kime isterlerse virsünler.” diyü ruĥşat-ı hümâyünlarını bildürdiler. Anlar dağı liyâĥat u istiĥkâĥ gözetdiler. Bezl-i mâl ile tâlîb olanlardan iĥmâz-ı [247a F] 'ayn idüp eyâlet-i Mışır'ı Şâm Beglerbegisi Süleymân Paşa'ya tevcih idüp mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi ikinci ĥünü Rüm'a teveccüh eylediler. Ve mâh-ı Zi'l-ĥa'de'nün on sekizinci ĥünü 'atebe-i 'ulyânun ĥâk-bûsı devletiyle müstes'ad oldılar.

Ve yollarda niçe eşirräyî iskât ve mühimmât-ı 'adl ü inşâfî işbât itdükdenden ĥayrı Ķayşeriyye'ye ĥonduĥlarında⁶ vilâyet-i Türkmân sipâhilerinden dirlikleri kesilen⁷ zümre-i evbâş ki⁸ 'işyânla bir bir baş ĥaldırıp ve iflâs

1 Hadis-i Şerîf, “İşlerin en hayırlısı orta [yol] olanıdır.” (Aclûnî, *Kesfî'l-hafâ*, C. 1, s. 391)

2 beglerinün: bikrlerinün EH

3 mâ'-ı Nil'e: - R4, EH

4 Nil//meziyyetini: yıl izdiyâdınınu merâmetini F

5 kıldılar: - R4

6 ĥonduĥlarında: ĥonduĥları vaĥt R4

7 kesilen: olmayup R4 | kesilmişlerden EH

8 ki: olup R4

belâlarına ibtilâları ve re‘âyâ mâbeyninde mergûb iken mezmûmlıgla ‘âr u ğayret-i bî-intihâları âb-ı hayât-ı zindegâniden ferâgatle el yumalarına ve bir¹ küllî fesâd idüp zu‘m-ı fâsıdlerince dünyâ-yı lâ-bekâda erlikle ad kıomalarına bâ‘iş olup fırsatı ğanîmet bilmişler idi. Niçe bîn eşirrä ve a‘vân u enşârları nâmındaki müfsidân-ı bî-pervâ ile Mışır hâzînesini başmağı ve paşa-yı zî-şânuñ cümle mâ-melekini ğâret kıılmağı muğarrer kıılmışlar idi. Ol bed-h‘âhlaruñ tedbîrleri tıyuldı ve şüret-i zâhirde merħamet recâsına ‘arz-ı hâlleri dağı şunıldı. Vekîl-i [251a EH] bî-‘adîl bu bâbda dağı re‘y-i cemîl buyurdılar. Tāvā’if-i Türkmân’uñ güler yüzle boy beglerini buldırup getürdiler. Dirlikleri kesilenlerüñ² gülistân-ı âmâlini muğarrâ ve bîmâr u dil-figâr olanlaruñ havâtırını tîmâr-ı rûh-efzâ kılıp ol fitneyi luğf ile ortadan götürdiler.

Ammâ vezîr-i kebîr-i nâmdâruñ maħrûse-i Mışır’dan taleb ü rağbet-i pâdişâhî ile gelmesi ve şadâretde ke-mâ fi’l-evvel, bel ezyed ve ekmel ber-karâr kıılınması muğarrer olduğda ba‘zî bed-h‘âhlar³ mekr ü hîle semtine başladılar. “Vezîr-i a‘zamsız dîvân olmaz. Olduğı tağdırce leşker zabt olunmaz.” [diyü] bu tağdırce mu‘accelen hâtem-i vezâret âğara virilmegi mücib ba‘zî fesâdât muğaddemâtına şürü‘ eylediler. Cümleden biri sene ihdâ ve şelâşîn⁴ Receb’inüñ yigirmi üçüncü ğicesi nefis-i İstanbul’da yeñiçeri nâmına ba‘zî ‘avâm-ı bed-nâm mübâşir-i fesâd-ı ğâret-encâm olup ol zümreye müşâbih tavr u libâsla manzûr-ı hâşş u ‘âm oldılar. Evvelâ Vezîr Ayâs Paşa’nuñ, sâniyen başdefterdâr olan ‘Abdü’s-Selâm’uñ ve ba‘zî mün‘im ü mütemevvil anılan Yehüdâ’nuñ evlerini başup mâ-meleklerini cemî’an yağmâlâdılar. Ve irtesi İbrâhîm Paşa Serâyı’na varup kıoyıldılar. “Nigeh-bânsız [236a R4] hâzîne ve tılısmı nâ-peydâ defindedür.” diyü ğâret idüp şafâlar buldılar. Lâkin üdebâ-yı yeñiçeriyân bu mağûle töhmetden ‘âr idüp ağalarına vardılar.⁵ “Bizüm bu fesâdâta rızâmuz yokdur. İdenler bulınsun, hağlarından gelınsün.” diyü hüçüm u ğülüv kııldılar. Fi’l-vâkı‘ ele ğirenleri kıatlı ü siyâset olındı. Muğarrık-i⁶ fesâd, yeñiçeri ağası nâmındaki bed-nijâd

1 ğayret-i//bir: ğayretini hebâ idenler ve R4

2 kesilenlerüñ: kesinleri dağı çağırıp R4

3 h‘âhlar: h‘âhlaruñ serdârları EH

4 ve şelâşîn: - F, R4

5 vardılar: vardılar ve eyitdiler R4

6 Muğarrık-i: Ve bu fesâda muğarrık R4

ve re'îs-i küttâb olan dâlet-‘imâd ve Muşţafâ Paşa Kethudâsı Kıran¹ Bâli nâm şeytanet-nihâd idüklerine ba‘zı delâ‘il bulındı. Anlaruñ dağı vücüd-ı bî-süd-ı mazarrat-âlüdları ref’ olındı. Ya’nî ki tîğ-ı ğâzab-ı pâdişâhî ve meşiyet-i pür-ħikmet-i ilâhî ile cümlesi uşlandı.² Meger ki ol süfehânuñ ef-kâr-ı fâsıdeleri manşıblarınuñ şiyâneti imiş. Ya’nî ki “Vekil-i celilü’l-ğadr geldükde kendü mensübâtın ilerü çekecekdür. Ve bizi ‘azl ile maṭrûh u merdûd idecekdür.” diyü ihtiyâten her birinüñ sū’-i tedbirinüñ³ maḥz-ı şenâ‘ati imiş.

Ba‘zılar kavlınce vezîr-i mûmâ ileyhün Mışır’a teveccühi mücerred bu ḥâṭıra-i fâside def‘i için olmış idi ki cifr kitâblarında meştür ve ehline ğayr-ı mestür olan ‘ibâretdür ki «يا صاحب اليونان، أأحذر من عينيك السهران. (يا صاحب اليونان، أأحذر من عينيك السهران. قلبه قاصي، سره فاشي)»⁴ kelâm-ı ħikmet-nizâmındaki aḳvâl-i bâ-dirâyetdür, vezîr-i mezbûr ḥaḳḳında yazılmış ola. Ya’nî ki mâlik-i Yûnân ve şehryâr-ı Karaman olan Sulṭân Süleymân Ḥân vücüd-ı şerîfi anuñ⁵ ḥiyânet ü ‘adâvetinden tazarrur u tekeddür bula. Ve ol vekil-i zî-şân ki ‘ayn-ı insân ve⁶ manzûr-ı şehryâr-ı a‘yân idi, “Ayneynüke’s-sehrân” lafzı bu ḥuşuşuñ şıḥhatine delîl idüğü [247b F] rûz-ı rüşendeki nûr gibi ta‘ayyün buldı. Fe-lâ-cerem paşa-yı mezbûr ḥavâşşından biri bu sırrı keşf ider. “Elbette size vâcibdür ki İbrâhîm nâm şöhre-i enâm ve merci‘-i ḥavâşş u ‘avâm bir kimse bulup bu töhmet ḥadengine anı siper idinüp zîmmetinüzi berî idesüz.” diyü söyler. Paşa-yı sâde-dili gerçekden inandırıp bu tedârüke mâ‘il eyler. Ḥâlâ ki hicretten berü niçe İbrâhîm geldi, kimi saltanat ve niçesi vekâlet ü emâret merâtibinden behreler buldı. Kaḅı târiḥdeki İbrâhîm idüğüne işâret yok. Var ise de ol fenden ḥaberdâr olan bilür ve bilmege maḥal yok. Ma‘a hâzâ ḳalbine ḥavf u ḥaşyet virüp inandırurlar. Keyfi mestür, ḥumârı mevfûr bu maḳûle zehr-âb kâselerine ol mest ü maḅrûrı ḳandırurlar. Ḥavfından ehline dağı diyemez. Ve “Bu derd-i nâ-didenüñ ‘ilâcı ne ile mümkindür?” diyü söyleyemez.⁷

1 Kıran: - F

2 cümlesi uşlandı: cümlesini ḳatl itdiler R4 | uşlandı: ḳatl EH

3 sū’-i tedbirinüñ: - F

4 “Ey Yûnân’ın sahibi, uyanık olan gözlerini muhafaza et. Şüphesiz ki İbrahim, kovulmuş şeytandır. Onun kalbî katı, sırrı alenîdir.”

5 şerîfi anuñ: eşirrânuñ R4

6 ‘ayn-ı/ve: ‘aynü’l-nisyan F

7 söyleyemez: söyledi F | diyemez EH

El-kıışa şāhib-i cem‘iyyet olanları tefekkür ider. MıŖr-ı Kāhire’de ehibbā-yı keŖireye mālîk olan Ŗeyh İbrāhîm merhūmı taŖavvur ider ki “Monlā Hūnkār’uñ¹ *MeŖnevî*’si muķābili *Ma’nevî* nām kitāb te’lif itmiş,² belki ma’rifetini izhār ve ehibbāsını ikŖār itmekle hūdāvendgārlik menziline tuĖ u ‘alemi berkitmiş bir pîr-i ‘azîz ola. [251b EH] Ve cūvānāna devlet heves idüp pāy-taht-ı kādîm olan MıŖr’dan zuhūrî ve Ŗeref-i siyādetle ‘unvān-ı³ neseb-i meŖhūrî semtinden Ŗudūr⁴ iden evhām u hāyālāt emārāt-ı emāret idüĖi giderek taħaķķuķ bula.” diyü⁵ devletle iŖlāh-ı vilāyet-i MıŖr’a me’mūr olurlar. Ve harem-i sa‘ādetden bir uğurdan vezāretle çıķup icrā-yı aħkām-daki kuŖūrlarını bu bahāne ile mestūr kıllurlar. Ŗeyh-i mezbūruñ hāķîķat-ı hālîne vuķūf u Ŗu‘ūr bulduķda⁶ *Cifr-i Cāmi*‘ meṭālî‘inden⁷ ṭālî‘ olan nūr-ı mestūrî gün gibi izhār ve zîmmetlerini zulmet-i ber‘etle nümūdār kıllmaĖa kuvvet-i ķalb bulurlar.

Fi’l-vāķi‘ ki MıŖr’a varıldı, Ŗeyh-i mezbūruñ ehālî-i Kāhire bi-esrihim mürid ü muħibbi bulundu. ‘Ale’l-huŖuŖ ‘ādet-i kādîmesi üzere hālvet ü inzivāya raĖbet idüp⁸ vezîr-i bülend-iķtidārı ziyārete varmadı. Ser-encāmları olan każā-yı mübrem ma’lūmları⁹ olmaĖla tevekkül-i Hāķ idüp def’i tedbîrine muķayyed olmadı.

Fe-lā-cerem pîrāye-i ‘aķl bir sermāye-i mübhem-i mükerrermdür ki nūra Ŗarf olınsa maħŖūlî baħr yönünden envā‘-ı cevāhir ü zevāhir olur. Ve yāhūd bir ṭarafdan ezhār-ı Ŗükūfe elvānî ile bāhir olur. Fe-ammā zulmet ü deycūra zarf¹⁰ olınsa meŖmūlî basîṭ-ı¹¹ Ŗehr-i idrākde müŖĖ-i ezfer ve ‘ūd u ‘abîr ü¹² ‘anber görünür. Ve peyĖüle-i hıṭṭa-i hāķde pîle vü hāzef bî-mer ve¹³ seng-i [236b R4] rîze meder Ŗüretinde gösterilür. PaŖa-yı mesfūr himmetini ‘ālî

1 Monlā Hūnkār’uñ: Mevlānā Hūdāvendgār’uñ EH

2 itmiş: itmiş idi R4

3 ‘unvān-ı: - R4

4 Ŗudūr: zuhūr F

5 diyü: Ve bu F

6 bulduķda: bulduķdan Ŗoıra R4, EH

7 meṭālî‘inden: ma’āmi‘ müṭāla‘asından R4

8 üzere//idüp: - R4

9 ma’lūmları: ma’lūm-ı Ŗerîfleri EH

10 zarf: Ŗarf R4

11 basîṭ-ı: basîṭ ve Ŗükūfe elvānî ile bāhir olur F

12 ‘abîr ü: - F

13 bî//ve: - R4

ıtutup şeyh-i müstecâbü'd-da'venüñ himmet-i 'ulyâsından zâtınuñ rüz-berüz sa'adet-i dâreynle i'tilâsını ve ol maķûle töhmetlere dahı muķârin ise Şâni'-i Bî-çün'üñ def'-i beliyâtla ol belâlardan ħirâset-i şâmilü'l-'atâyâsını recâ eylemedi. Ve "Benüm zâtum ol maķûle evşâf-ı zemîmeden berî olduğı ħâlde ħâşâ ki bî-sebeeb baña iftirâ olına." diyü Sidre-i himmet ü fikretini münthâ eylemedi. Ya'nî bu meslekden râh-ı rastı koyup giriveler cengelistanına düşdi. Ve niçe yıllar riyâzet tennürında süzân u büryân olup 'aşķ âteşinde aĥker-i¹ nefsi pür-şerer ve zebânı kibrît-i aĥmer olan mürşid-i kerâmet-rehber ile ıtıttı. Keşret-i eĥibbâsından ħavf u ħaşyet idüp Mısr-ı Kâhire'de ħahrına cür'et idemedi. Ve "Pây-taĥt-ı sa'adete getürdülüp ħaķķından gelinmesi evlâdur." diyü ħaķķında bir 'arz yazup gönderdi. Ammâ pâdişâh-ı dâñâ gözi açuķlar ħuşuşında bîñâ ve enfâs-ı tayyibelerinden ihtiyâţ u ibâ itmekle ber-vech-i ta'zîm bir emr-i şerif-i vâcibü't-tekrîm gönderdiler. Ve "Devlet-i rü'yet-i didârlarıyla istis'âd murâdımızdur. Ĥâlâ ki bizüm teveccühümüze umûr-ı cumhûr izdiĥâmı² mâni' olduğı cihetden anlaruñ bu diyârı teşrifleri muķtezâ-yı fu'âdımızdur." diyü der-i devlete getürdiler. [248a F]

Ve ol 'aşrdâ şeyhü'l-İslâm ve'l-Müslimîn olan Kemâl Paşa-zâde Mevlânâ Şemsü'd-dîn ki fi'l-ħaķîķa şems-i felek-i dîn-i mübîn ve mihr-i münîr-i rüy-ı zemîn idi, ber-mücib-i fermân-ı güzîn şeyh-i 'azizüñ ziyâretine vardılar. Mâye-i 'ömr-i 'azizlerini mi'e ħisâbından ziyâde bulup maķdem-i mübârekini müteberrik ü müteyemmin gördiler. Ve bir miķdâr muşâĥabete çeküp, ya'nî vücûd-ı pîre dest-i ta'bir³ ile imtiĥân u taķrîr tuĥmını eküp 'aķidesini yoķladılar. İslâm u imân ħand-ı mükerrerinüñ lezâ'izi ile müteleziz buldılar. Ve 'ulûm-ı zâhireye müte'alliķ ħâdiş ü tefâsîr mezâyâsından ki muşâĥabet eylediler, fezâ'il-i vehbiyye daķâ'ıķına vâķıf bir 'aziz-i 'âķif ü 'ârif idüğini bilüp nuşu u pendleri dirâsetinden mütelemmez oldılar.

Ba'dehu cenâb-ı salĥanata keşf ü kerâmet-i pîri ve mâbeynde vâķi' olan muşâĥabet-i dil-pezirî bir bir beyân idüp "Vücûdına ziyân ve sermâye-i zâtına ħaşd-ı ħüsrân idecek 'aziz degüldür. Belki şeref-i maķdemini vesîle-i sa'adet-i dâreyn bilüp müşâĥede-i cemâl-i bâ-kemâline teveccüh bu-

1 aĥker-i: ciger ü EH

2 izdiĥâmı: - F

3 ya'nî//ta'bir: dürüst tedbir R4 | ta'bir: tedbir EH

yıracak şeyh-i müstecâbü'd-da'vedür." diyü 'arz u i'lân eylediler. Pâdişâh-ı ma'arif-nişân monlâ-yı nâdire-dânuñ irşadı vâdisinde teferrüc-künân, pîr-i 'azîzi [252a EH] harem-i hâşşa getürdiler. Ve muşâfâha devleti ve rü'yet-i didâr sa'âdeti ile müstes'ad olup hayr-du'âsın aldılar. Hattâ "İbrâhîm'den¹ âzürde-hâtır oldıñuz ise ve sizi bu deñlü zaħmete koyduğına ğalb-i şerî-finüzde renciş buldıñuz ise bizüm hâtırımız için günâhını 'afv-i cemîl buyuruñ. Ve hem-nâmiñuz olduğına binâ'en hem-nâm-ı celîl-i Hâzret-i İbrâhîm el-Halîl yüzi şuyına cerâ'imini dâmân-ı 'inâyetiñüzle setr-i tezlîl buyuruñ." diyü iltimâs itdiler. Ve niçe in'am ü ihşân idüp qarârgâh-ı sâbık-larına² gönderdiler.

Hattâ ba'zı ehl-i keşf "Vezîr-i celîlü'l-ġadruñ aġvâl-i³ hâtimesi anlaruñ bed-du'âsından oldı." dirler. Ve "Esâs-ı bünyân-ı 'ömr-i devleti anlaruñ te'sîr-i enfâs-ı müteberrikeleriyle fenâ buldı." diyü haber virürler. Ammâ 'azîz-i nîk-nâmuñ⁴ yollarda şâdir olan kerâmâtı ve İstanbul'a teveccüh ile Nil gemisine girdükde ġark-âb olan eġibbâsınuñ ġikâyâtı ve ġable't-ġaleb müridlerinüñ havâşşına ta'yîn-i mâcerâ kılduğları hârîk-ı 'âdâtı tavġ-ı iġtidâr-ı beşeriyeden birün olan mükâşefât-ı maġfiyyeden⁵ efvün olmağla ıtñâbdan ishâb evlâ görüldi. Ve şaded-i aşliye rücü' olunup nâvek-i hâme kemân-ı miyân-ı benândan ser-menzil-i beyâna irgürildi.⁶

On birinci hâdişe⁷

Vezîr Ferhâd Paşa ġazab-ı pâdişâhî ile ġatlı olıñduđdur ki⁸ mezbür sâ-bıġan Rümîli beglerbegisi iken vezâretle serdârlıġ virilüp Hâricî nâmına ba'zı eşîrrâ-yı bed-gümânuñ, ya'nî ġâ'ife-i bâġiye-i Türkmânân'un⁹ def'ine gönderilmiş idi. Lâkin Şehsüvâroğlı 'Alî Beg, Ferhâd Paşa'dan evvel varup, ol müfsidini ġađıdup cem'iyetlerin perîşân itmekle mezbür paşaya Ekecik¹⁰

1 İbrâhîm'den: İbrâhîm Paşa'dan R4

2 sâbık-larına: şerîfine R4

3 aġvâl-i: - F

4 'azîz-i//nâmuñ: 'azîzüñ F, R4

5 maġfiyyeden: taġkîġdan EH

6 Ve//irgürildi: - F

7 On//hâdişe: - R4 | Onıncı vâkı'a EH

8 ki: ki zıkr olunur R4

9 Türkmânân'un: ġaraman'un F

10 Ekecik: Eke F

nām yaylakda bir miqdār iḳāmet emr olunmuş idi. Ol eṣnālarda [237a R4] ol evbāşlar mābeyninde bu maḳūle bir sāhte ḥaber ve kızb-i muṭlak bir eşer söylendi ki sābıkan babası Sulṭān Aḥmed ḳatlı olınuḳda Sulṭān Selīm'ün ḡazab-ı āteş-lehebi¹ ḥavfından Ḳızılbaş cānibine firār u ilticā iden Şeh-zāde Sulṭān Murād tebdil-i şüretle Amāsiyye'ye gelmiş ola. Ve muḳaddemā şir-pençe-i² ecelden ḥalāş olmayup fevt olduḡı muḳarrer iken yine dirilmiş ola. Ve levend ṯā'ifesinün eşirrā vü ezkiyāsı ve raḡbet ü iltifātdan düşen nā-üstüvār u aḡbiyāsı bu maḳūle düzme ḥaberler peydā iderler ki ḥidmet itdükleri şahşuñ yanında izdiyād-ı³ raḡbet ve imtidād-ı ri'āyetlerine bā'ış ola. Ferhād Paşa-yı bī-edeb ḥadd-i zātında erāzil-nişin ü edānī-meşreb olmaḡla aşl u fer'ini yoḡlamadın bu ḥaberlere inandı. [248b F] Müfsidīnün eḳāvil-i kāzibesini gerçek şandı. Ve 'ale'l-fevr der-i devlete 'arz eyledi. Felā-cerem ihtimāle vücūd virilüp ihtiyāten bir emr-i şerif gönderilmiş idi.⁴ “Vāḳi' ise ḥafıyyeten ve 'alāniyyeten tecessüs idüp anuñ gibilerün cezāların viresün.” dinilmiş idi. Nā-dān-ı mesfuruñ eline bu güne menşūr girdüḡi gibi celb-i māl bahānesi ile ṯarıḳ-ı zulme sülük idüp 'umūmen vilāyet-i Rūm'ı teftiş ve mütemevvil ü maldār anılanları ḥabs-ı şedid ile dil-riş itmiş idi. Ve efāl-i nā-sezāsını setr için bī-zād u zevād⁵ olanlardan altı yüz miqdārı bī-günāhuñ ḳatlini muḳarrer idüp vilāyet-i Rūm fuḳarāsını, ḥuşūşā Amāsiyye ḥalkınuñ aḡniyāsını pür-teşvīş ḳılmış idi. Bunca⁶ ḥūn-ı nā-ḥaḳ baḥr-ı 'ummān-ı zulmete mülḥaḳ bir seyl-i firāvān-ı muḥaḳḳaḳ olup āḥirü'l-emr⁷ kendünün yolına geldi. Ol zamānda zuhūr iden ḥavādiş te'hīrini icāb itmekle mu'avviḳ olup Sulṭān Süleymān 'aşrında gürūḥ gürūḥ şikāyetçileri muḥarririk⁸ olmaḡla 'azl olınup Semendire sancaḡı virilmiş idi. Anda daḡı tek ṯurmayup efāl-i şeni'ası mesmū'-ı ḥāḳānī olup 'azl olunmuş idi. Zālīm-i pür-şürūr ki der-i devlete geldi ve cibilletinde merküz olan şirret ü şekāvet semtine sülük eyledi, binā'en 'alā zālīk sene ihdā ve şelāşin ve

1 lehebi: - F

2 şir-pençe-i: pençe-i şir-i R4

3 izdiyād-ı: ziyāde F

4 gönderilmiş idi: gönderilüp ve mefhūmı bu idi ki R4

5 bī-zevād: zū-re'y EH

6 Bunca: Çünkü F

7 āḥirü'l-emr: āḥir F, EH

8 muḥarririk: muḥavvil F

tis'a mi'e¹ Muḥarrem'inün dördüncü günü [252b EH] Edrine'de tığ-ı hısm-ı pādīşāh ile atıl olındı. Ve ekşer-i ehl-i dīvān, huşūşā vüzerā-yı 'izām ve maḥremān-ı ḥarem-i 'izzet olan muḥarremān² mücrim-i mezbūruñ atline şādān ü ḥandān bulındı.

On ikinci ḥādiş³

Mellāḥ-ı nuşret-nişān ve sebbāḥ-ı cezā'ir-sitān apudān olan Re'is Süleymān yigirmi pāre adırğa ile Yemen ve 'Aden cāniblerine revān olduğıdur⁴ ki ecdād-ı 'izāmı zamānında Hind Deryāsı sevāḥilinde icrā-yı aḥkām ve şirān-ı hizebr-intiām-ı mülk-i Rüm seyāḥat-ı deryā-yı ezraq-fām itmek vāı' olmuş degül iken ḥazret-i şehryār-ı Süleymān-iştiḥār Ḥazret-i Süleymān gibi 'arz-ı udret ü itidār eyledi. Bād-ı vezān ve baḥr-ı zehḥār gibi bī-kerān taḥt taḥt-ı ḥükminde olmasını irāde ıldı. Tā ki mezbūr orşan-ı şu'bān-nişān ve oblar āteş-feşān sefineler ile ol Baḥr-ı 'Ummān'a şalındı. Yemen ü 'Aden sevāḥiline varup bed-ḥ'āh-ı devlet olan bed-gümānlara nie azālar itdi. Diyār-ı Yemen'deki 'Urbān bu'd-ı mesāfe cihetinden nā-hirāsān olup "Pādīşāh-ı 'ālī-cāhuñ buralara eli irişmez. Berren leşkeri yitişdüğü hezār şu'übetledür. Baḥren dest-res bulmaları mümkün olmaz." taşavvurında iken anı gördiler ki sefā'in-i nuşret-defā'in ol memālik ḥavālisinde daḥı zāhir ü mütebā'in oldı. Ğuzāt-ı mellāḥin ve kümāt-ı seyyāḥin ḥavfindan her biri delükden delüğe girdi. Ol diyāruñ tuḥfeleriyle 'arz-ı 'ubūdiyyet itdiler. Bāc u ḥarāc-ı muarrerlerini 'uhdelerine alup riba-i inıyāda gerden-nihād oldılar.

On üçüncü ḥādiş⁵

Moha Şāḥrāsı'ndaki ceng ü cidāldür ki⁶ Engürüs ıralı Lavoş nām müşrik-i dālli memālik-i İslāmiyye'den ba'ıd itmek için ve nūr ü ziyā-yı⁷ şems-i imānı rüz-be-rüz uvvetle bedīd itmek için Moha-ı nuşret-min-ḥāc şāḥrāsındaki [237b R4] muḥārebe-i lāzım'ül-ibtihācdur ki şāḥib-i taḥt

1 ve//mi'e: - F, EH

2 muḥarremān: muḥteremān R4

3 On//ḥādiş: Ḥādiş-i işnā 'aşer R4 | On birinci vāı'a EH

4 cāniblerine//olduğıdur: cāniblerinde olduğıdur F | olduğıdur ki: olduğıdur ki zıkr olunur R4

5 On//ḥādiş: Ḥādiş-i şelāse 'aşer R4 | On ikinci vāı'a EH

6 ki: ki zıkr olunur R4

7 ziyā-yı: - F

u tâc sa'âdetlü pâdişâh-ı İskender-revâc sene işneyn ve şelâsîn Receb'inüñ on birinci günü ki düşenbe idi, ¹ «إذا تحيرتم في الأمور فاستعينوا من أهل القبور»¹ fehvâsınca Hâzret-i Ebî Eyyüb-ı Enşârî ve Şeyh Ebü'l-vefâ ve Seyyid Ahmed-i Buḥârî merâkîd-ı münevverelerini ziyâret ve ervâh-ı laṭîfelerinden isti'ânet idüp² Edrine'ye teveccüh kıldılar. Ve şadr-ı a'zam olan İbrâhîm Paşa'nun vezâretine Rümili beglerbegiligini ilhâk idüp beyne'l-vükelâ mezîd-i iltifât u rağbetle ser-firâz buyurdılar. Kâmil on iki biñ tüfeng-endâz-ı cerî, ya'nî zümre-i yeñiçeri ve 'umümen bölük [249a F] ḥalḫı ve üç yüz nefer şolaqlarla cemî-i ṭobcı ve cebeci, beş yüz ṭob 'arabalarıyla kâffe-i fırḫa-i 'arabacı, memerr ü ma'berleri teng olmağla ekşeri niçe günler geçemeyüp mekş ü dernek icâb itmegin vezîr-i a'zam-ı bülend-iştihâr ve ser-'asker-i efḫam-ı sa'âdet-medâr bir menzil ilerü sefer iderdi. Vezîr-i Şânî Muştafâ Paşa ve Şâlîş Ayâs Paşa ve Gelibolı Ma'beri'nden geçüp leşker-i manşûra mülâkât iden Anaṭolı Beglerbegisi Behrâm Paşa sa'âdetlü pâdişâhuñ rikâb-ı hümâyünlarına mürâfaḫat ile giderler idi. Mâh-ı Şevvâl'ün üçüncü³ günü ki Belğîrad'a varıldı, bilâ-te'ḥîr gemiler üzerinde beste vü kâr-ger bir 'azîm⁴ köpri tedârük olındı. Ve andan geçilüp⁵ tâbî-i memâlik-i bî-dîn, ya'nî Varadîn nâm ḫısn-ı ḫaşîn ve burc-ı metîn karşıısına ḫonıldı. Fetḫ ü teşhîri ser-'asker-i gâzâ-kirdâr ile Rümili leşkerine buyurıldı. Egerçi ki ḫral-ı dâl tarafından ol ḫal'ada bân ve kütvâl olan Dimvopavolı⁶ nâm bed-fi'âl ḫal'a dibinde ṭoblarını düzüp ve şirzîme-i müşrikîn alayını dizüp muḫâbeleye ḫaşd itdi. Lâkin hücum-ı şîrân-ı Rüm'a muḫâvemem idemeyüp, şuyı öte geçüp müretteb alay ile ḫal'asını ḫuşatdı. Ve cenâb-ı salṭanata maḫşûş olup pür-yarağ u yat sefâ'in-i defâ'in-simât olan⁷ sekiz yüz pâre gemileri⁸ geçürmemek bâbında mücidd oldı. Lâkin seyl-i revâna âteş-i fûrûzân ḫâ'il olamayup gemilerdeki [253a EH] müvahḫidîn şavâ'îḫ-ı sipîhr-i⁹ ceng olan bevâriḫ-ı ṭob u tüfeng ile küffâruñ alaylarını ṭağıtdı. Ve ṭoblarını 'amel it-

1 "İşlerinizde ne yapacağınızı şaşırduğunuzda kabirlerdeki ölülerden yardım isteyiniz."

2 idüp: idüp 'ale'l-ḫuşûş âbâ-yı kirâm ve ecdâd-ı cennet-maḫâm mezârât-ı müteberrikesini ziyâret ve ervâh-ı laṭîfelerinden isti'ânet idüp R4, EH

3 üçüncü: onıncı EH

4 bir 'azîm: bez bir F

5 geçilüp: çekilüp F

6 Dimvopavolı: Dimoyavolı R4, EH

7 Ve//olan: - R4

8 gemileri: gemilerimüzi R4

9 şavâ'îḫ-ı sipîhr-i: şöhre-i F

dürmeyüp baṭṭāl itdürdi. Ve yarar atlara süvâr ve işleri ḥarb u peykâr olan Rümili dil-âverleri cümleten ḥamle-i müte‘addide ile atlasını daḥî şaḥrâya perişân ve kimini ḥalâş, baḳıyyesini ve ekşerini düzaḥ mezlaḳasına¹ gürizân eyledi. Ve bi‘l-cümle² mâh-ı Şevvâl’ün on yedinci günü ki rüz-ı Cum‘a idi, laḡamlara âteş virildi. Ve şadâ-yı “Allâh! Allâh!” ile ḳal‘a fetḥ olunup içine girildi. İçinde bulunan melâ‘inüñ ricâli tu‘me-i şemşîr ve nisvân u eṭfâli bi-esrihim esîr ḳılındı.

Ve sene-i mezbûre mâh-ı Zî‘l-ḳa‘de’sinüñ on ikinci günü mütevekkilen ‘alâ’llâh cümle ğuzât u sipâh ve cem‘-i ḥayme vü ḥargâh ḳral-ı dâllüñ atı oynadı, ḥuşûşâ şikârgâh u yatağı olan Engürüs vilâyetine girildi. Ve köpri kesdüirilüp diyâr-ı İslâm’dan ḳaṭ‘-ı ‘alâḳa olındı. Ve yarar diller getirilüp ḥaberler alındı ki ḳral-ı zemîmü‘l-ḥişâl, ya‘nî Lavoş didükleri bed-fi‘âl ḥavf-ı şemşîr-i³ pâdişâh-ı dîn ve ḥaşyet-i rumḥ u tîr-i ğuzât-ı mücâhidinden üşenüp ve ḳorḳusından⁴ ḳanlar ḳaşanup Leh ü Çeh⁵ ü Bulḡar u Alaman’dan ve Hersek ü Rûs⁶ u Çesar-ı Ḥristiyan’dan, ḥuşûşâ İspanya vü Franca⁷ vü Ceneviz ü Cicilya’dan ve Venedik ü Rîm Papa’dan⁸ ve⁹ bi‘l-cümle kâffe-i kefer ve ‘amme-i fecere beglerinden mu‘âvenetle yüz elli bin yarar ve müsellaḥ u cevşen-püş-ı nâmdâr küffâr-ı nâ-üstüvâr-ı ḳalâlet-şi‘âr cem‘ itmiş. Ve maḳarr-ı saḳar-manzarı olan Budun’dan dört beş menzil berü Mohaç dimekle meşhûr şaḥrâda iştabor ḳurup ve ‘amîḳ ḥandekler kesüp ‘asâkir-i İslâm ile ḥırâb u dırâb¹⁰ emrini muḳarrer ḳılmış. Ve ol deşt-i pehnâ zamân-ı esbaḳda, ya‘nî İskender-i Zü‘l-ḳarneyn ‘aşrına ḳarîn olan maḥalde¹¹ ecdâd-ı bed-fi‘âlinde Körsgül nâm ḳral-ı zemîmetü‘l-aḥvâl Tatar ‘askeri ile şavaşup [238a R4] kendüler muḥâliflerine ğâlib oldukları şaḥrâ olmağın ârâ-yı fâsidleri üzere teyemmün ḳaşdın itdiler.¹² Ve ḥâzır u müheyyâ ṭurup şeb ü rüz maḥall-i

1 mezlaḳasına: vâdisine R4

2 Ve//cümle: - F

3 şemşîr-i: teşhîr-i F

4 ve ḳorḳusundan: belki R4

5 Leh//Çeh: Kerc F

6 Rûs: Rodos F, R4

7 vü Efrence: Franço R4

8 ü//Papa’dan: - F

9 ve: ve Ar‘aviye ve Sedye’den ve R4 | ve Anḳota ve Seddiyye’den EH

10 ḥırâb//dırâb: ḥarâb ḥarb F | ḥarb R4

11 maḥalde: dūr mülḥaḳda F, EH

12 ârâ-yı//itdiler: rây-i fâsidleri olduğı ecden ol ovada cem‘iyyet bağlayup R4

fuṣṣat gözetdiler. Bâ-ḥuşûş Ṭuna üzerinden gemilerle vâfir ve emşâli nâdir toblar ve ḍarb-zenlerle elli biñ miqdârı piyâde ve cenge âmâde leşker ve on biñ nefer¹ daḥı tûfeng-endâz müşrik-i ḍalâlet-rehber getürüp müterakḳıb-ı ceng ü cidâl [249b F] ve muntazır-ı ḥarb u kıtâl olup tûrurken ḥikmet Al-lâh'undur, mübârizân-ı dîn ve dil-âverân-ı rüy-ı zemînden meydân-ı cenge raġbet ü taḳaddüm iden Semendire sancaġı begi ve ümerâ-yı cihâd-peymânuñ² yegi Yaḥyâ Paşa oġlı Bâli Beg ki çarḥacı begi ve dilci ta'yîn olunmuş idi ve Rümili dil-âverlerinden yüregi ṭayanan, atına ve silâhına inanan bahâdırlar aña hem-'inân u fermân-berân қоşılmış idi, ol zümreden bir gürûh envâ'-ı ferr ü şükûh ile varup vâşıl oldu. Hemânâ âteş-i veġâ kuvvet-i rûzgâr-ı kâr³-zârla işti'âl bulup, merd-i meydân olan dil-âverlerüñ kimi ġâzî ve kimi şehîd, her biri sa'âdet-i dâreyn ile sa'îd olup kıtâl ve ḥarb u ḍarb u cidâlden cidden ḥâlî degüller idi.

Mâh-ı mezbûruñ on çoḳuzuncı ġünü Ordu-yı Hümâyûn qarârgâh-ı küf-fâra ġâyet qarîb yire ḳonıldı. Ve zîb ü zînet ve silâḥ u rimâhla ḳaşd-ı şöhret⁴ olunup ḥıyâm-ber-ḥıyâm ve ṭınâb-ber-ṭınâb ḳollu ḳollarına mîrân-ı dilîrân-ı 'âlî-cenâb tamâm mükemmel ü müsellaḥ u müheyvâ olmaḳ buyurıldı. Ol gice yâ leyle-i Ḳadr ve yâ leyle-i⁵ Berât idi ki muḥaddişler ve nâşihlar ve müzekkir ü vâ'izler Müslimîn'e nâşihatde ve daḥı mübârizine zıkrü'llâh ile i'lâ-yı kelimetü'llâhda delâletde idi. 'Ale's-şabâḥ mübeşşîrân-ı fâliḳu'l-eşbâḥ şadâ-yı "ḥayye 'ale'l-felâḥ" şadâsını bülend âvâzla îmâ ve mübârizin⁶ namâzların edâ itdükden soñra ḥazret-i şehryâr-ı ḥürşîd-baḥt ve tâcdâr-ı zerrîn-raḥt süvâr-ı şevket-taḥt olup deryâ-yı leşker cûş u ḥurûş itdi. Ve nüfûs-ı cünûd-ı bî-mer riyâḥ-ı riḥletle yirinden deprendi. Evvelâ merdler, dilîrler şehlevend-i düşmen-ġîrler [253b EH] bād-ı şarşar gibi çâbük-süvârlar, âteş-i pür-şerer gibi kinedârlar, ya'nî Rümili 'askeri ve ol semtün dil-âverleri ile ser-'asker-i nâmdâr ve şadr-ı a'zam-ı bülend-iḳtidâr olan İbrâḥîm Paşa ve anlaruñ alayına ta'yîn buyurılan merd-efken ü cerî dört

1 nefer: - F

2 peymânuñ: intimânuñ EH

3 kâr: - F

4 ḳaşd-ı şöhret: şöhret ḳaşd EH

5 leyle-i: - F

6 mübârizin: mübâderetle F | mübârizlerle EH

biñ yeñiçeri ve zencir ile birbirine kilidlenmiş yüz elli miqdârı çarb¹-zen ‘arabaları şol kıoldan, şāniyen qadīmī emekdārlar ve rūzgār-dīde hevādārlar ve dūrūşt-hılqatlū, qavī² terkīblū, şir-heybetlū, güzīde tertīblū, ya‘nī Anaṭolī sipāhī ve ol semtūn ğuzāt-ı zafer-destgāhī ile Mirrīh-intīqām beglerbegileri olan Behrām Paşa-yı benām resm-i qadīm-i ‘Osmānī ve qānūn-ı qavīm-i hūsrevānī üzere şağ kıoldan ve sâir ümerā ve mīr-alay u zu‘amā ve zümre zümre çavuşān ve fırqa fırqa huruşān, semt semt cünbiş-künān, taraf taraf esbāb-ı rezm ile nümāyān olup bu vech ile alaylar müretteb ü müheyā ve her kıol müzeyyen ü ceng-cüyā, fermān-ı pādīşāh-ı memālik-güşā ile Mohaç Şahrāsī’na bir miqdār ilerü varup, bu mühimmātı müretteb ü müheyā kıilup yirlū yirinde³ zīb ü ferle engüşt-nümā olduqdan soñra hazret-i şehryār-ı İskender-nişān u Süleymān⁴-tūvān şevket ü celādetle Behmen ü İsfendiyār ve saṭvet ü şalābetle Keyqubād u Keyhüsrev-i nāmdār, önlerince aĝayān u⁵ çavuşān ve rū-şināsān u dibā-puşān ‘imāret-i ‘ulyā pāyesindeki pesendīde fırqalar, manzūr-ı enzār-ı pādīşāhī olan müteferriqalar, huşūşā bī-bākler ve cüst ü çālākler, heycā-sāzlar, tūfeng-endāzlar, rüyīn diller,⁶ sehmgīn şadālar, ya‘nī zümre-i yeñiçeri ve her biri bahādır u cerī ve Rūmilī ‘askerine qoşılanlardan ğayrı sekiz biñ miqdārı çeri ve rikāb-ı hümāyūna qarīb her birinūn çavırī dil-firīb ve üslūb-ı merĝūbī ğarīb zerrīn-tāc begler ve zer-rişteden sāhte,⁷ güyā ki şa‘şa‘a-i mihr ile perdāhte altun üsküflī şolaqlar, lā-siyyemā Burāq-simā, Düldül-kām, Gülgün-hıram yedekler hazret-i şehryār-ı şems-iştihārī miyāna alup der-kenār ve ol [250a F] zıll-ı zalīl-i kirdĝāruñ⁸ sāye-i nuşret-pirāyesinde maḥsūd-ı kibār u şĝār⁹ [238b R4] olup yürüdiler. Çavuşān ise tezāhum-ı nüfūs-ı cüyüşdan şāh-rāh-ı hidāyet-ĝüvāhī simīn ü zerrīn bozdoĝanlar ile kıorıldılar.

Ba‘dehu her biri bir serv-i bālāya hem-ser, naḥl-i Tūbā’ya¹⁰ ber-ā-ber, Sidre-i Mūntehāvesi qadri berter, zıllu’llāha sāye-ĝüster tuĝ-ı mevzūnlar ve

1 çarb: yeñiçeri çarb R4

2 qavī: dūrūşt F

3 yirlū yirinde: - R4

4 Süleymān: R4 mükerrer

5 u: u daḥı R4

6 rüyīn diller: rezin dilirler R4

7 ve//sāhte: - R4

8 kirdĝāruñ: kirdĝāride F, R4

9 kibār//şĝār: şĝār u kibār R4

10 Tūbā’ya: bālāya F, R4

râyât-ı rifat-âyât-ı şevket-maqrûnlar ve elviye-i elvine ve bayrağhâ-yı¹ gün-â-günler şadâ-yı çabl ü nefir ve nevâ-yı şürnâ-yı Şür-te'şir ki semekden Simâk'e velvele ve basîṭ-ı hâkden zirve-i eflâke gûlgüle şalup tertîb-i alay ve terkîb-i nüfûs-ı ceng-âzmây muqarrer kıldı. Bu ešnâda leşker-keş-i maqbûl ve vekîl-i celîl-i merğübü'd-duhûl olan şadr-ı a'zam-ı nâmdâr birkaç atlu ile âşikâr ve taqbîl-i sümm-i semend-i şehryârî ile kâmkâr ve iltifât-ı bî-ğâyât-ı tâcdârî birle bülend-iqtidâr olup recâ eyledi ki hazret-i pâdişâh-ı hamîde-şifât ber-vech-i ihtirâm u iltifât alayları bi'z-zât teşrîf buyuralar. Ve livâ-yı zafer-fersâ-yı şehryârî sâyesinde 'askere² hayr-du'âlar kılalalar. Ve zümre-i mübârizâna yollu yollarınca istimâletler ideler.

Fi'l-vâқи' mültemesine iltifât olındı. Güneş gibi tenhâ³ қа'ı burûc u menâzil-i 'ulyâ kıldı bir kaç atlu ile evvelâ Rûmili kolına vardı. İstimâleti müş'ir⁴ hezâr kelâm-ı cevâhir-nizâm [ile] "Bu sâ'atde ben de sizûnle beraber bir 'abd-ı müttehem⁵ olup müyessirü'l-murâdât olan Hazret-i Hağ'dan ve râfi'ud-derecât u kâğiyyü'l-hâcât olan Fettâh-ı Muṭlak'dan recâ iderin ki küffâr-ı hâk-sârî ru'b u hirâs ile münhezim ü mağzûl buyura. Ve cümlemüzi envâ'-ı fütûhât ve nusret-i zafer-âyâtle mağsûdumuza irgüre." diyü el kaldırıp du'â eyledi. Ve gûzât-ı muvaḥḥidînü'n gözleri yaşlı ol şahrâyı cârî deryâ eyledi. Kibâr u şığârdan bir gûriv-i garîb ve girye-i bî-mer'iyye-i⁶ 'acîb peydâ oldu ki herkes 'âlâmet-i fetḥ u zafer idüğünü bildi. Ve gözyaşı deryâlarınıñ [254a EH] қа'ı sürür u ḥubûr cevâhiri ile memlû idüğünü idrâk kıldı.

Ba'dehu "Kâfire karşı yürünsün!" diyü icâzet virildi. Fe-ammâ Semendire sancağı begi Bâlî Beg bin Yaḥyâ Paşa ki cünûd-ı manşüreden câna kalmaz yararlar ve ḥaşmından қорқmaz cân-şikârlar ile çarḥacı ta'yîn olınmış idi ve tertîb olınan alaylardan ḥâric başka başka sâlâr u bahâdırlar gürühına serdâr kıldınmış idi, ol ešnâda pâdişâh cenâbına gelüp re'y ü tedbîr olunurken bu müşkili taqrîr eyledi ki zümre-i zemîme-i dâllîn meydân-ı ceng⁷ ü rezme qarîn olduḡda ser-â-pâ kendüleri garḡ-ı âhen itdükden mâ'adâ her

1 bayrağhâ-yı: - R4

2 'askere: - R4

3 gibi tenhâ: âsâ EH

4 müş'ir: meşhûr F

5 müttehem: müstehâm F, EH

6 bî-mer'iyye-i: - R4

7 re'y//ceng: - F

iki pelid, zencirler ile ber-vech-i kilid birbirine bağlanup bu tavrla cenge öğrenmiş olan atları dağı ‘alâka-i i‘tibâriyla müstaḥkem olup ṭurur. Ve yürümiş maḥallindeki kırık elli biñ fâcir at başını beraber idüp cenge koyulur. Aşlâ önlerinde piyâde vü süvâruñ tevaḳḳufına mecâl olmaz¹ ve her ne semte uğrarlarsa ḥiṣâr-ı âhenin gibi cem‘iyyetleri fenâ bulmaz. Pes şimdiye dek ser-ḥad gâzilerinin tedârükleri anlaruñ önünden ayrılmağ ve ‘ale’l-fevr şabâ gibi tiz-refṭâr atlularla dönüp ardların alup kırmağ idi. Lâkin ‘asâkir-i fâcire² ve nüfus-ı mütekâşire meydân-ı ma‘rekeyi teng itmek ile ve ardlarınca bâr u büngâh ve ağırık nâmındaki aḥmâl ü eşkâl-i ḥargâh ḳat-enderḳat ṭoḳat resminde³ düzülmele⁴ “Ol maḳûle dâr-gir ve kâfir-i bî-dinüñ ardin almağa tedbîr müşkildür.” dinildükde İbrâhîm Paşa ki re’y-i rezîni müşkil-güşâ bir tiz-ṭab‘ u cüst-fehm ü dâñâ idi, bir miḳdâr taşavvur eyledi. Âḫirü’l-emr “Zamân-ı ceng beyne’ş-şalâteyne te’ḥîr olunmağ ve ol kıyâsla alaylaruñ ḥareketi âfitâb-ı ‘âlem-tâb gibi âheste âheste olmağ ve maḥall-i ma‘rekeye yaklaşılduğda ağırık, bir iki at meydânı miḳdârı münfaşıl ḳalmağ ve bu mâbeynde ḳalan meydânlar çâbük-‘inânlar cilvegâh u ḥarbgâh olmağ münâsibdür.” didi. Ve mu‘accelen pâdişâha ‘arz u i‘lâm ve alay sürenlere tenbîh ü ifhâm ḳılınup yap yap⁵ yürinmege başlandı. Ve Şaḫrâ-yı Moḫaç⁶ vasaṭındaki [250b F] cây-ı cenge ve Ṭuna Yalıları sîmîn bârûlarla ḳal‘a-i zümürüdine döndüğü maḥall-i âhenge varıldıuğda ağırık dağı girüde⁷ alıḳonulup tevaḳḳuf itmek emr olındı. Ve hengâm u zamân vaḳt-ı beyne’ş-şalâteyn ile nümâyân olduğda çeng-i ḥarbîler çalınup yürindi.

‘Asker-i küffâr ve şîrzime-i [239a R4] füccâr ise bir bölük mest-i pür-cüş ve ḥamr-ı dâlâletle ser-ḥoş, cümlesi ser-â-pâ âhen-püş ve ḳostaniçeleri ber-düş, dîvâne kelbler, şîrâne bî-edeb pelidler, bed-kişler, ‘anîdler, ḥarb-endişler yat u yaraḳlara maḡrûrlar ve mel‘ûnlar, atlarınıñ dinçliğine ṭayanmış burun râğıbı dünlar⁸ alaylarını bağlamışlar. Ve cüşa gelüp Nehr-i ‘Âşî gibi çağlamışlar. Segân gibi ‘av‘av-künân, ḥanâzîr gibi aşvât-ı kerîheleri

1 tevaḳḳufına//olmaz: tefriḳı muḫâl F

2 fâcire: - R4 | İslâm F

3 ṭoḳat resminde: renginde F

4 düzülmele: dirilmekle EH

5 yap yap: yâ Rab yâ Rab diyü F

6 Şaḫrâ-yı Moḫaç: Moḫaç Şaḫrâsı’nuñ R4, EH

7 girüde: gürûh ile EH

8 burun//dünlar: maḫḫûrlar R4

hurüşân, her iki süvâr birbirine bend-i pür-gezend ile üstüvâr ve yine her birine iki tüfeng-endâz kıafâdâr nâmı ile rikâbdâr,¹ kıral leşkeri maķarr-ı² nuhüset-maķarrında ber-ķarâr ve ‘asâkir-i muvaħħidîn hareketle anlara talebkâr, şol mertebeye varıldı ki düşmen cânibinden bir toḅ yuvalađı³ geldi. Alay öñindeki atlar ayağı mâbeynine yuvalandı. Bi-ħikmeti’llâh bir ferde zarar itmedi. Bir ıarıķ ile midfa‘ları dâfi‘ oldu. Müvaħħidîn ü müşrikîn alayları mâbeyni ‘arşa-i ħâliye kıaldı. Bu ħâlde fecere-i bed-kışân üç bölük resminde ‘ıyân olup kıraluñ yemîn-i bî-yümninde Birata nâm papas ve cür’etle meşhûr nâ-sipâs ki kıral-ı dâl şecâ‘atine binâ’en kıardaş ta‘bir idermiş, anuñ-çün Birata nâmıyla meşhûr olmuş. Mezbûr Birata sehmgîn bir ata süvâr olmuş. Cümleden taķaddüm ve alayı ile sâbıķu’z-zıkr Bâlî Beg kıolından ceng üslûbını ta’allüm kıaşd itdi.

Ve bir ‘asker-i enbüh-ı mekrûh dağı Tuna Yalısı’nda deryâ gibi mâ-nend-i⁴ küh-ı pür-gûh yirinde kıurdu. Ve alaya muķâbil olan büyük şaffarı taħmîn-i şaħiħ ile altmış biñ kâfir-i müsellaħ⁵ taşavvur olındı. Birata alayındaki küffâr “Yânî⁶ (?)” dimekle dâr u ĝir deryâsında ĝarķ-ı baħr-ı bî-kenâr ve kıral-ı bed-fi‘âle⁷ müte‘allik olan alay-ı kibâr bir uğurdan [254b EH] heycâ-güzâr at boynına düşüp ittifaķ alay-ı Müslimîn’i talebkâr, cümlesi segirdüm ile hemvâre atları rehvâr, kendüleri nîze-güzâr, ‘asker-i İslâm ve nerre-şirân-ı hizebr-intiķâm kıarafından ise đarb-zenler ĝöz açdurmayup küffâr üstine atılmada, veĝâ bâzârı ĝerm-â-ĝerm oldu. Bî-narħ u es‘âr baş u cân metâ‘ları şatılmada. Bu ıarıķ ile ĝürûh-ı mekrûh-ı küffâr ki at bırağup ĝeldiler, şufûf şufûf mübârizîn kıılâ‘-ı müstaħkem ü metîn gibi pâyidâr ĝorinüp toḅ ‘arabalarına kıayandılar. Kâfir leşkeri⁸ ĝördiler ki duħûli båd-ı şabâdan ĝayra düşvâr ve ‘ubûrı hevâ-yı feraħ-fezâdan ĝayra şu‘ubetle bedîdâr, bi’z-zarûre ‘arabalarının öñini şıyırdup, Yaħyâ⁹ Paşa sancađınuñ şol kıarafında altıncı mertebedeki Yanya sancağındaki toḅlar nihâ-

1 rikâbdâr: rikâbdâr olup R4

2 maķarr-ı: - F

3 toḅ yuvalağı: yolın R4, EH

4 Ve//olan: - R4

5 kâfir-i müsellaħ: müsellaħ kâfir EH

6 Yânî: Bâlî R4, EH

7 fi‘âle: maķâle F, EH

8 Kâfir leşkeri: - F, EH

9 Yaħyâ: - R4, EH

yetine varup, nev'an menfez bulmağla Rümili alayına koyulup muhkem ceng ü cidāl ve kemā-yenbağī ḥarb u kıtāl şadedinde oldılar. Muḳaddemā tenbīh olunduğı üzere leşker iki bölindi. Ḥargele-i melā'ine yol virür gibi olup önlerinden ayrıldı. Bu tarīḳ ile zümre-i küffār-ı füccār Rümili ḳolunuñ ardını almaḳ tedārükünde oldı. Ḳaçan ki tolaşdılar ve dāmen-i cenge dest-res bulup tekrār elleşdiler,¹ gördiler ki bir meydān girüden ḥazret-i şehryār-ı bā-vaḳār ve kār-fermā-yı sipihr-iḳtidār āfītab-ı 'ālem-tābvār āhes-te āheste çekilüp gelür. Ve bir ḫarafdan dahı ağıḳ leşkeri cengelistan gibi çatılıp ḫurur. Fırḳa-i nā-üstüvāruñ 'aḳlları başlarından gitdi. Birbirlerine² «يَوْمَئِذٍ أَيِّنَ الْمَقَرُّ» diyürek her biri bir maḥlaş tedārük itdi.

Fe-lā-cerem şāhenşāh-ı muzaffer-'alem ve bunca şufūf-ı ḥam-der-ḥam ve yat u yarağ-ı müdğam ḫurmayup gelmekde; Rümili 'askeri ise iki yarılıp, küffār cünūdına yol virdükden şoñra ardların alup, vaz'-ı [251a F] mu'tādları üzere kırup geçürmekde; kezālik çarḫacılar serdarı, himmeti 'ālī, Bālī Beg şadā-yı dih ü nih ve zemzeme-i şit-i zih ve zaḫm-ı tūr³ ü şemşir girih-ber-girih, şayḫa vü pejvāk ve berḳ-ı tığ-ı āteşnāk ve gürz ü külüng ü nacaḳ ḳısmından bir ḫarafa velvele ve çek-ā-çek ele⁴ alup virmekde, āḫir-i kār miyān-ı şufūfa giriftār olan küffār, bī-iḫtiyār firār idüp ḳaçdılar. Ekşeri küşte ve küşteleri yollarınca [239b R4] püşteler olup biñ belā ile bir cüz'ice⁵ yol açdılar. Ḥalāş u rehā bulanları Ḥuna Yalısı'ndaki müfsidine ulaşdılar.

Li-münş'ihi

Şu deñlü düşdi kıırıldı ki leşker

Ḥisāb olmaz⁶ şayılmaz idi leşker

Atıldı nāvek ü çekildi ḫancer

Şalındı nīzeler çalındı şemşir

Dimā' mükerrer zemīn muḫammes

Zamāne muğber cihān mükedder⁷

1 elleşdiler: üleşdiler R4, EH

2 "O gün kaçış nereye?", Kıyāmet Sûresi, 75/10.

3 tūr: tığ F

4 ele: ile EH

5 bir cüz'ice: berzaḫ-ı baḫre EH

6 Ḥisāb olmaz: Ḥisāba gelmez F, R4

7 Dimā'//mükedder: - F, R4

Ve bi'l-cümle kıral-ı bed-fi'âl, ya'nî Lavoş didükleri medhüş-ı bergeş-te-ğâl hazret-i şehryâr-ı Süleymân-iştihâr muqâbilinde mürçe-i hâk-sâr dahı degül idüğini bilüp ve şîr-i jiyân ve hizebr-i merdüm-sitânla âğâz-ı ceng iden rübâha döndüğünü idrâk kıldı. ﴿كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ۖ فَرَّتْ مِنْ﴾¹ mefhüm-ı şerîfince² kararı firâra degüşdi. Ve leşkerinün ekşeri³ ﴿فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾³ mazmûnına mâ-şadağ olduqdan soñra biñ belâ ile halâş vâdilerine düşdi. Lâ-siyyemâ Bâli Beg qolındaki huffâş ve dîv-i vesvâs, ya'nî Birata nâmındaki papas bâ-re's-i şedîd ü ye's-i mezîd ve çarb-ı hadîd ü harb-ı şedîd ile ekşeri tu'me-i şîr-i şemşîr ve dil-âverleri hedef-i kûpâl ü nîze vü tîr olup hezîmet ü kıtâl anlardan zâhirü'l-ğâl oldu. Kırtulanlar ise⁴ melâ'inden az kimse kırtıldı. Bu hâlde câ-be-câ münâdiler nidâ ve şadaların ağırık cünûdına ışğâ itdürüp herkes⁵ turduğı yerde qonmaq buyurıldı. Bu hâletde hengâm-ı şeb irişüp kıral-ı bî-'âr berr ü biyâbâna firâr ve fermânkâr-ı büzürgvâr-ı dîndâr otağ-ı hümayün-ı felek-maqrûna 'azîmet ü güzâr üzere oldu. Ve 'âdet-i Bârî'de cârî olduğı üzere ol fetî-i laţîf 'âkabinde dahı ekşer-i şeb-i târ⁶ rahmet yağmurlarıyla güzâr itdi. Ve taşâdüm ü tehâcüm ve teğârüb ü terâkümnden müteşâ'id olan gubâr u buhâr leşker-i küffâr-ı hâk-sâr gibi başılop muzmağill olup gitdi.⁷

Li-mü'ellifihi

Cihâna tîlî' sipîhr-i mînâ
Zemîn muşaffâ zamân mücellâ

Nişân lâmi' felek müsâ'id
Qader muvâfîk qazâ mü'eddâ

Ğuzâta hem-ser sürûr-ı bî-mer [255a EH]
Kemâna⁸ efser rü'ûs-ı a'dâ

-
- 1 "Onlar sanki arslandan kaçan yaban eşekleridirler.", Müddessir Süresi, 74/50-51.
 - 2 mazmûn-ı şerîfince: mazmûnınca F, R4
 - 3 "Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar.", Nisâ Süresi, 4/145.
 - 4 Kırtulanlar ise: - R4
 - 5 herkes: her kişi EH
 - 6 târ: târî F
 - 7 olup gitdi: oldı F, R4
 - 8 Kemâna: Ke-ennehu EH

Şarāb-ı gül-gün-revān olan kan
Bil ser-efken piyāle-peymā¹

Zihī mübārek-dem-i muzaffer
Zihī hümāyün-ı ğazā-yı ğarrā

Ve ol gice meşā'il-i pür-nür havâtır-ı pür-sürür 'asker-i manşür gibi 'alemi münevver itdi. Ol şahāriden zulumet-i küfr ü zulmden nesne qalması. Ve irtesi ol harbgāhdan göçilüp bir laţif beydā-yı² vāsi' ve şahrā-yı şāmi' muhayyem-i Ordu-yı Hümāyün oldı. Ve otağ-ı sa'adet-maqrunda bir kürs-i zerrin ve taht-ı übbebet-şarın kırıldı. Vüzerā-yı 'uzamā³ ve melikü'l-ümerā-yı küberā ve şanādīd-i ümerā ve emācid-i müte'ayyinān-ı zu'amā bi-kadri tabakātim pāy-būs-ı serir-i meserret-me'nūsula müşerref oldılar. Ve 'alā tefāviti derecātim şaf bağlayup tehniyet-i fetḥ-i pürüz du'aların oğudılar. Ve tahtlāt-ı fāhire ve teşrifāt-ı vāfire ile ağırlandılar. Kūsar ise muttaşıl çalındı. Fetḥ-nāmeler ile cümle memālik-i maḥrüseye ulaşlar şalındı. 'Ale'l-ḥuşuş emvāl-i ğanā'im-i keşire ve tecemmülāt-ı hazā'in-i vefire ki kıral-ı dālden ve tevābi'inden alındı, 'alemleri menkūs ve sancaqları ma'kūs olup cebe-hāneleri ve taht ü naqqāreleri ve bi'l-cümle tobları ve darb-zenleri⁴ ve sār yata u yarağ-ı mu'ayyenleri bi'l-külliyeye leşker-i İslām'a naşib oldı. Ve diri tutulan āhen-püş u zırh-ber-düş 'afārit-i⁵ melā'ine ve yünāqları ve bānları nāmındaki ekābir-i şeyāṭine kılcık üşürilüp boyunları uruldu. Ve müselsel ü muttaşıl zencirler ile [251b F] muntazamül-i ihtilāl gelenlere İslām 'arz olunduğda kabül itmeyenlere siyāset⁶ buyurıldı. Ve ol şahrā dahı harbgāhdaki ercā gibi lāşilerün leşleri koḥusından memlū ve ol deşt-i pehnā revā'iḥ-i kerihle ile tobtolu olmağın qarāra mecāl qalmayup göçüldi.

Ve aqıncı ta'rifesine icāzet virilüp nerre-şirān-ı cünüd mānend-i nümür u üsüd ol nevāhī vü ziyā'ı şikār⁷ eylediler. Ve qaşabāt u bıķā'ı ğāret eyle-

1 R4 nüshasında bu birim manzumenin ikinci beytidir.

2 beydā-yı: meydān-ı R4

3 'uzamā: a'zām F

4 darb-zenleri: hazineleri EH

5 'afārit-i: 'aķārib-i F

6 siyāset: siyāset itmek R4

7 nümür//şikār: nümüdār qarāra mecāl qalmayup göçüldi R4

diler. Hattâ hüsnâ kızlar, müsteşnâ düşizeler,¹ zibâ püserler, kıadd[i] bälâ dil-berler ve semen-simâ nökerler² getürdiler. Gümiş şurâhiler ve kadehler ve kırbalar³ ve kîse kîse zerler ve simîn ü zerrîn külüngler ve şişler ve şemşirler ve şeş-perler, lâ-siyyemâ pister pister çuğalar⁴ ve⁵ [240a R4] kâkum u sincâb ve vaşak u semmür kürkler ve girân-bâhâ ve zer-endühte borkler kâfir başları gibi nihâyetsiz alındı. Hattâ rağbetden düşüp ekseri pây-mâl kılındı. Muhaşşal eṭrâf u cevânibe ve aṭṭâr u bevâdî vü sebâsibe⁶ onar günlük yol segirttiler. Ğarîb aḫınlar ve ‘acîb çapḫınlar itdiler.

El-kışşa ne dest-i taḫmînden uzun ve ne kışa, ğâretgerân-ı ğuzâta naşîb olan hişşe dâfi‘-i ğumûm u endüh ve ğuşşa-i mâ-lâ-keâm iki yüz biñden ziyâde keferi vü fecere-i li’âm ve⁷ ‘anîde-i⁸ ‘abede-i ašnâm olan gebr-i dimâm bâğ u râğ-ı ‘âlemden düzaḫ-ı⁹ ‘ademe ve ka‘r-ı nîrân-ı cehenneme gönderildi. Ve bu fetḫ-i kebîr ve cihâd-ı ekber-i bî-naẓîrde ervâḫ-ı ğüzîn-i ricâl-i ğayb bilâ-şekk ü bî-reyb hâzîr idüĝinde ba‘zî şuleḫâyâ manẓûr ve taḫrîr-i dil-peẓîrlerinden mefhûm u me’sûr idüĝi müttefaḫun ‘aleyh-i cumhûrdur. Ve ol mübârek menzilden daḫı göçilüp pây-taḫt-ı kral-ı menḫûs, maḫarr-ı bânân-ı Engürüs olan Budun şehrine ḫonıldı. Muḫâbilindeki Ḳal‘a-i Peşte küffâr-ı lâ-şey¹⁰ lâşelerinden olan püşte gibi ḫareketden hâlî bulındı. Gerek Peşte’nün¹¹ ve gerek Budun’uñ varoşları başdan ayağâ¹² ‘arî göründi. Ancaḫ ḫal‘alarındaki ḫafaẓa vü dizdârânlar daḫı ḫavf-ı saṭvet-i ḫüsrevâniden ḫâmûş u bî-ḫüş-ı¹³ bî-ĝüftâr ekseri zümre-i Alaman, vird-i zebânları “el-emân el-emân”. Ve bi’l-cümle miftâḫlarını getürdiler. Ve kendüler ḫavf-ı şemşîr-i ‘âlem-ĝirden berî olup müste‘men ve ḫarâc-ĝüzârlıĝla yirlü yirine oturdılar. On ğün tamâm şeh-i Budun’da ḫarâr u ârâm buyurıldı. Şuver-i

1 müsteşnâ düşizeler: hüsnâ duḫterler R4

2 vel/nökerler: - F

3 kadehler//kırbalar: kırbalar ve simden kadehler EH

4 pister pister: pisto pisto pulaşup EH

5 kadehler//ve: ḫubalar ve simîn kadehler ve kîse kîse altun ve altundan ĝümişden âlât-ı ḫarbler ve bî-nihâyet sürḫ çuḫa ve kürk R4

6 vel/sebâsibe: - R4

7 ve: ve ‘anîde-i R4

8 ‘anîde-i: - F, R4

9 düzaḫ-ı: berzaḫ-ı R4

10 lâ-şey: Lâs R4

11 Peşte’nün: anlaruñ R4 | anuñ EH

12 ayağâ: ayaḫdan F, R4

13 bî-ḫüş-ı: mebhût-ı R4

timşāl-i bī-mişāl-i gūn-ā-gūn ile müzeyyen olan kenā'is ü şanā'im-hāneler ḥall-i işkāl ve taḥlīl-i eşkāl¹ ile mesācid ü cevāmi' kılındı. Pādişāh-ı şāhib-ķırān ise ķral tahtını daḥı teşrif buyurdu. Ķral-be-ķral irşle intikāl idüp tuḥaf u maşnū'atla māl-ā-māl olan serāy-ı refi'u'l-bünyānda [255b EH] ki berterligi saķf-ı sipihre kemer-bend idi, ammā 'ulüvv-i himmet-i pādişāhī-ye nazār alçaķda bir cāygāh-ı felek-peyvend idi. Her rüz bir 'işret-i cedīd-i pīrüz kılındı. Ve gūn-ā-gūn sāzlar dīnlenüp in'ām u iḥsānlar olındı. Ve her şeb bir gūne 'ayş u 'işret-i mevfūr ve tehī alınan şurāḥiler ve ķadeḥler me'vā-yı mā'-ı hubūr ve zūrūf-ı şarāb-ı ṭuhūr görüldi. Ve gāh u bī-gāh eṭrā-fındaki şaydgāh daḥı² şeref-i ḳudūm-ı sultānī ile müşerref oldı. Eṭ'ime-i gūn-ā-gūn³ «وَلَحْمٍ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ» sırrına⁴ mā-şadaķ, bāğ u bostānlarındaki mīvehā-yı ḥayāt-efzūn⁵ «وَفَاكِهِةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ» naşş-ı şerīfine mülḥaķ bulındı.

Ve ol eṣnāda bir heftede bir cısr-i 'azīm ve şırāt-ı müstaķim-i muraḥḥam binā olındı ki gözleri cūş u ḥurūş-ı deryāyı göze göstermez. Ve kemerleri ṭaķ-ı a'lā-yı çerḥ-i berīne baş egmez.

Li-münşi'ihī

Ķavs-ı ķuzah ile anı bir yirden itse 'arz
Her kim görürse dirdi beyne's-semā' ve'l-'arz
Leşker geçer ser-ā-pā ardı esilmez aşlā
Ol reh-güzārı herkes rüy-ı zemīn ider farz⁶

Köpri tamām olduḳdan soñra evvelā leşker-keş-i kār-dān Rümili 'askeri ile,⁷ şāniyen pādişāh-ı memālik-sitān kaffe-i a'yān-ı erkān ve 'amme-i ķapuķulları ile, şālīşen Anaṭolı beglerbegisi ol semtūn dil-āverleri ile ol ma'berden 'ubūr itdiler. “Ve 'asākir-i İslām'un bu cāy pīrāmenine eli irişmez. Ve Ṭuna şuyı gibi 'amīķ ḥandeķlerle sūr-ı me'sūr çekilen me'mene ķabza-i bīgāne yitişmez.” diyü fikr idüp [252a F] müctemi' olan küffār-ı

1 ve//eşkal: - R4

2 şaydgāh daḥı: şayd u şikār R4

3 "... ve arzu ettikleri kuş etlerini...", Vākı'a Sûresi, 56/21.

4 sırrına: sözine F, R4

5 "... beğendikleri meyveleri...", Vākı'a Sûresi, 56/20.

6 nev'â: - F

7 'askeri ile: - F

li'âm ve füccâr-ı nâ-sütüde-kiyâm zümresine 'ale'l-ğafle dest-res bulundu. Az kimse kırtılıp kimi esîr ve kimi tu'me-i şemşîr kılındı. Andan soñra yümn ü ikbâlle geçilüp şadr-ı a'zam-ı nâmdâr ve aña fermân-berdâr olan leşker-i cerrâr şimâl semtinden ve hâzret-i hudâvendgâr-ı memâlik-şikâr ve 'umümen kapuğulları ve Anaçolı 'askeri nâmındaki bihâr-ı zehhâr Tuna Yalısı'ndan yürüyüp¹ Bâc nâm şehir-i mu'teber ve ma'bed-i mu'temedleri olan deyr-i ekber fetihine işâret kılındı. İkindüye dek 'azîm ceng ve kıtâl ü âheng olup Qal'a-i Bâc alındı. Ve etrâfından gelüp [240b R4] istîmân idenlere hârac u bâc vaz' olındı. Ve kenîse-i metîne dahı "Gizlü genc ile memlû ve hışn-ı haşîndür." diyü taşaşşun iden naçd-ı vişâle tâlîbe düşîze-i sîm-berânlarla² tıbtı bulındı. Cümlesi ğuzâta ğanîmet ve mücerredân-ı şikâta sermâye-i râhat oldu.

Fe-ammâ tüfeng-endâzları hayli ceng idüp mücâhidînden çok kimse şehâdet şehdini tenâvül kıldı. Kezâlik şadr-ı ekber-i Hâlîl-iştihâr dahı bir büt-perestânı tu'me-i tîğ-ı âbdâr idüp, Tise nâm nehr-i kebîrden geçüp etrâfındaki kurâ³ vü kaşabâtı ve ol nevâhînün qal'a-i kebîresi olan Segedin nâm hışâr-ı metânet-şebâtı fetih eyledi. Ve ol şehir ü qal'ânun emvâl-i ğanâ'imi evvelâ Yahyâlu beglerine, ba'dehu şadr-ı a'zam hidmetindeki yeñiçeri dil-âverlerine müyesser oldu.

Bedihe

Ya'nî fetih oldu Qal'a-i Segedin
Qatl olındı içinde çok seg-i dîn

Ve ol etrâfda Tenel⁴ nâm bir qal'a ve⁵ tell-i berîn üzerinde yapılmış bir qal'a-i mürtefi'a haberi alındı. Bâ-huşuş kıral-ı dâl ümerâsından Veloradiç nâm pelîd-i kefer⁶ yünâklarından yanına niçe 'anîd cem' olup bir taraftan ve yine bânlar⁷ nâmında nâ-dânlardan "Badrisyanoglı" diyü meşhûr hâ'in bir cânibden aķıncı tã'ifesinden çok kimesne alınduğı haberi mesmû'-ı

1 yürüyüp: dönüp EH

2 düşîze-i//berânlarla: düşîzelerle F, R4

3 kurâ: kırye F

4 Tenel: Tetel F

5 ve: var idi ki R4

6 kefer: küfr F

7 yanına//bânlar: - R4

şehryâr-ı dâr u gîr olduĝda “Tedârûki lâzımdur, görilsün.” buyırıldıĝı gün bi-hikmeti’llâhi te’âlâ o ĥoryādân-ı nâ-sütüde-sipâh ‘asâkir-i İslâm-penâh dündârı olan Bosna sancaĝı begi Hüsrev Beg ki Sulţân Bâyezîd merĥûmuñ duĥter-zâdesi¹ ve ser-ĥad ümerâsınuñ ‘azîmü’l-ĥadr-ı yegânesi bir emîr-i dil-pezîr-i pür-intibâh idi, anuñ pususına râst gelürler. Şikâr ardınca segirdişürken dâm-ı iztîrâba giriftâr olurlar. Hemânâ elleşürler, dilleşürler, tutuşurlar, ĥapışurlar. Birbirine cân alıcı gibi yapışurlar. Bi-‘inâyetillâhi’l-Mu‘în cümlesi ĥâk-i bevâra ĥarîn oldı. Ve bevâdi küşteler püşteleriyle töldi. Ve Nehr-i Tuna anlaruñ Ceyĥûn-ı ĥünından² taĝayyür buldı.

Ba‘dehu Ķal‘a-i Varadin³ ĥavâlisinde bir ‘azîm becene ve ıstabor şeklinde, ‘araba⁴ resminde bir ĝarîb mecma‘-ı [256a EH] küffâr olup pelidlerüñ kendüye inananları ehl ü ‘iyâl ü emvâli ile ol becene içine girüp taĥaşşun itmişler. Cünüd-ı muvaĥĥidîn ki diller aldılar ve ol mecma‘ bir gizlü genc idüĝini bildiler, bilâ-tevaĥĥuf u ârâm yürümiş itdiler. Etrâfı orman ve şa‘b cengelistan u balkan olmaĝla yir yir toblar ĥomışlar. Ve tüfeng ü ĥarbenler vaz‘ eylemişler. Zümre-i zemîme-i melâ’in anda çoklık ĥasârete cesâret eylediler. Cümleden dergâh-ı mu‘allâ yeñiçerilerine aĝa olan şecî-i şîr-i bişe-i vegâ, a’nî bih Şücâ‘ Aĝa ve yeñiçeri çavuşı ve niçe yayabaşılara şamşoncıbaşı şehîd ve nüzhetgâh-ı firdevs-i a’lâda bedîd oldılar. Ammâ bir ceng oldı ki sipîhr-i dîdever mişlini görmüş degül, meger ki ‘ayn-ı aĥvel. Ve gerdiş-i mu‘ammer vaşfını işitmiş degül, meger ki ümem-i evvel.⁵

Gıbbe zâlik Varadin Ķal‘ası öninde Anaĥolı ‘askerine bir cîsr yapmak buyırıldı. Ba‘de’l-itmâm sene şelâşe ve şelâşîn ve tis‘a mi’e⁶ Muĥarrem’i-nüñ üçüncü günü dârü’l-İslâm’a, ya’nî memâlik-i hidâyet-mesâlik-i muzaffer-a’lâma dâĥil olındı. Ol ittişâl ‘alâĥası elli günden berü münĥatı‘ idi. Ve ‘asâkir-i Müslimîn’den sükkân-ı⁷ rüy-ı zemîn bir ĥaber almaĝ mümteni‘ idi. Li’llâhi’l-ĥamd hengâm-ı infişâl eyyâm-ı ittişâle mübeddel ve mihr-i [252b F] münîr-i fırâĥ-ı serî‘ü’z-zevâl burc-ı sipîhr-i sa‘âdet-ĥırân-ı bâ-

1 begi/zâdesi: - F

2 ĥünından: ĥünları ile EH

3 Varadin: Vargire F

4 ‘araba: ‘arâbe F

5 degül/evvel: ola EH

6 ve//mi’e: - R4, EH

7 sükkân-ı: sükkân-ı ehl-i EH

hirü'l-viṣāl derecâtına muḥavvel oldı. Ve köpri başında ulaqlar bulınup Anaṭoli vilâyetinde ba'zı Ḥavâric ü Celâlî ḥurûcınıñ ḥaberleri virildi. Binâ'en 'alâ zâlik Anaṭoli beglerbegisi sür'at ü isti'câl ṭarîkıyla gitmek ve hemân ol gün Ordu-yı Hümâyün'dan müfâraḳat itmek emr olındı.

Ammâ müverriḥinün nâzım-ı űeker-ḥandı, űirîn-kelâm-ı zamân Mev-lânâ Ḳandî bu güne târiḥ dimiű idi.

Nazmuhu¹

Feth itdi diyâr-ı Engürüsü
 űeműir ile űâh-ı ḥüsrev-âyîn
 Ḥüsrânın iűitdiler ḳraluñ
 Sulṭân-ı Ḥıtâ vü Çin ü Mâçîn
 Ḳandî ki didi o demde târiḥ

On dördinci vâkı'a³

Ḥazret-i pâdiűâh-ı 'âlî-câh ḳral-ı dâl niyyetiyle Rûm illerine [241a R4] 'arz-ı sipâh itdükde Anaṭoli vilâyetlerine yir yir muḥâfazaya begler alıḳo-mıű idi. Ve eṭrâf u cevânib ḥıfzında teyaḳḳuz u intibâh üzere olmaları emr olınmıű idi. Ol cümleden güzide-i Âl-i Ramazân, pesendide-i ḥükkâm-ı sûtüde-iz'an 'ilm ü 'irfanla bâṭını pür-süd ve ḥüsn-i tedbîr ü űecâ'atle zâhiri mes'üd⁴ Adana Vâlisi Pîrî Beg ki ol 'aűrda ümerâ-yı kirâmuñ cümlesin-den yeg, pâyesi bülend, cüvân-merd-i⁵ ercümend idi, vilâyet-i Ḳaraman u Ḥaleb eṭrâfındaki memâlik-i maḥrûsetü'l-bünyân aña ıűmarlanmış idi. Ḥuűuşâ ki sâ'ir ümerâya serdâr-ı zî-űân ta'yîn ḳılınmıű idi. İttifâḳ sene űelâűe ve űelâűin Zî'l-ḳa'de'sinün on ikinci günü Türkmân-ı bed-gümân ve Bozoḳ űancağındaki mekrûhân zümre-i zemîmesinden bed-siriűt ü bed-nihad ve ehl-i űirret ü tezvîr ü fesâd bir bölük ḥazele-i süflî-nijâd ittifâḳ-ı pür-nifâḳla ḥurûc ve ḳulel ü cibâl-i 'inâd u 'iűyâna yevmen fe-yevmen 'urûc ve ḳılâ'-ı

1 Nazmuhu: Ḳıṭ'a R4 | Li-mü'ellifhi F

2 Nüshalarda manzumenin son mısrası yer almamaktadır.

3 vâkı'a: ḥâdiűe-i hâ'ile R4, EH

4 mes'üd: mes'üd olan R4

5 merd-i: - F

temerrüd ü ‘inād u tuğyāna şarşar şıfatında lecc ile vülüc itmişler. Hattā mîr-livāları olan Hersek-zāde Aḥmed Paşa’nuñ Muştafā Beg nām oğlını ve ol vilāyete muharrir gönderilen Muşliḥu’d-dîn nām kâdî ile Meḥemmed nām kâtibini ‘ale’l-gaffle başup қatl eylemişler. Ve mîr-i mezbûruñ cebe¹-ḥāne ve tuğ u rāyet-i bî-nihāyet ve sâ’ir ḥayme vü ḥargāhını alup şāhāne tuğ u sancak қaldırup ve mehterlerine қānūn-ı ‘Osmānî üzere ṭabl ü nefir ü şûrnā çaldırup eṭrāf-ı memāliki gāret ve nevāḥî vü қаşabāt ehālîsini ḥasāret itmege başlamışlar.² Bu ṭarîḫ ile çekilüp Sivas vilāyetine ṭoğrı meymene vü meysere gitmişler.³

Li-münşi’ihi

O zümre ādemî-zāduñ kemidür
 Yabān ḥalkı vü қır yir ādemidür
 Şadāḫatden diyānetden beriler
 Fesādāt itmege⁴ ammā ceriler
 İçinde bunlaruñ dīndār nādir
 Velî pür-fitne vü mekkārı vāfir

Ve bunlaruñ baş u buğları nāmındaki Қadrî Ḥ’āce Baba⁵ nām bir cāhil ḳoca kendüsi Süklin dimekle mūlaḫḫab ve ferzend-i nā-ḥalefi Süklinoğlı Şāh Velî nām bir bed-mezheb ve Z’ü’n-nūn nām fāsıḫ-ı zemīmü’l-meşreb olup ol [256b EH] üç ḥar-ı dü-pā mānend-i se-pā rub’-ı meskūna⁶ fenā virmek қаşdına cem’iyyet-i ‘uzmā itmişler. Fi’l-ḥaḫîḳa aḡniyā⁷ ḥükmindeki re’āyānuñ ḥargele vü aḡnāmından iḡtināma⁸ gürg-i gürisneler gibi ḳoyılmışlar.

1 cebe: ḥabs F

2 itmege başlamışlar: itmekle vaṭanlarından қаçurmışlar R4

3 gitmişler: yaşayup gitmişler R4

4 itmege: itmede R4

5 Baba: - F

6 meskūna: - F

7 aḡniyā: aḡnām R4, EH

8 iḡtināma: - EH

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki mukkadime-i ‘ișyân, mîr-livâ ile muharrir cânibinden bir vaz’-ı ğabâvet-nișân olmuş ki ol maķûle muharrir-i ğâfil, «دیوانه را قلم»¹ ol nöker mertebesin bile bulmamaķ gerek idi. Ve ol ğüne mîr-livâ-yı lâ-ya ‘ķıl noker mertebesin bile bulmamaķ gerek idi. Ya’nî ki Süklinoğlı Murâd ol havâlîde cür’etle meșhûr ehl-i fesâd ve babası olan bed-nihâd melce’ ü melâz-ı așhâb-ı ‘inâd iken bir mezra’asına iki yüz² aķçe ziyâde yazmışlar. Farz idelüm ki taħammüli yoğ-iken ifrât idüp, țarıķ-ı inșâfdan çıķup azmışlar. Her çend ki ol yüzsizler yüzi ilķâ³ ve yüzi tenzîl ü ifnâ ķılmasını recâ itmişler, hattâ niçe günler maħabbet ü recâ yüzinden gelüp gitmişler, așlâ iltifât u ișğâ itmezler. Belki “Maħz-ı tenezzüldür.” diyü [253a F] cevâb bile virmezler. Hattâ zamân-ı ğazablarına râst gelüp birinün riș-i dirâzını kesüp eline virmişler. Ol ğar-ı dü-pâyı ķuyruğı kesik merkebe döndürmüşler.⁴ Vaķtâ ki mecma’-ı ehl-i fesâd olan maħalle varmış, ğözyaşların dökerek vâķi’-i ğâlî ‘arza ķılmış. Ol bürîde-riș her birine tâziyâne-i teșviș olup ‘ale’l-fevr merkeb-i nefse süvâr olurlar. Ve tîr ü kemânlarını yanlarına alup oķlanmış toñuz gibi muharrir ve mîrûn mecma’ına varurlar. Bilâ-tereddüd ü te’ĥîr başlarını keserler. Ve mâ-meleklerin yağmâlayup emelleri kemânını yaşarlar. Mühimmât-ı emâreti taħșîl itdükten soñra ehl-i ķaryeyi cem’ iderler. Ve kendülere mütâba’at itmeyenleri öldürürler. Muvâfaķat idenlerün cümle mâ-meleklerini, hattâ süri süri⁵ ağnâm u ğargelelerin [241b R4] sürüp ķona ğöçe, yiye içe “Ķandasun⁶ șâh-ı kerem?” diyü çekilürler.

Li-münșî’ihi

Her belânun irtikâbı ĥüzn ü ĥiddetden gelür
Eșķiyânun cür’eti elbette ğayretten gelür

Bir kūyuñ baş buğ geçinen müfsidin teșhîrden
Böyle cüz’iyyât için ğâyet ğamâķatden gelür

1 “Deliye ğünah yazılmaz.”

2 yüz: biñ R4

3 yüzi ilķâ: - F, R4

4 Ol//döndürmişler: - F

5 süri: ile R4

6 Ķandasun: Ķanda F

Hikmet Allâh'ındur, hazret-i şehryâr-ı memâlik-güzâr kral-ı nâ-üstüvârla kâr-zâr itdügi gün vilâyet-i Karaman melikü'l-ümerâsi Hurrem Paşa [ki] İskender Paşa oğlu bir nev-cüvân-ı hod-râ idi, Kayseriyye kırbında Kırsunlıbeli nâm derbendde ehl-i tuğyâna muķâbil gelür.¹ Tenbîh itdügi ümerâ vü 'asâkir² gelüp yitişmedin kuvvet-i bázûsına iğtirâr ile ol maķûle derbend-i mazîķda bî-muķâbâ mücâdil ü muķâbil olur. Bi-hikmeti'llâh paşa-yı mezbûr İçil ve Kayseriyye begleriyle sipâh u zu'amâdan cumhûr ol vartada düşerler. Meşiyet-i Kirdgâr ile şehâdet yollarına üşerler. Ammâ sâ-bıķu'z-zıkr mîr-livâ, ya'nî³ Ramazânoğlı Pîri Beg nâmındaki kâr-azmüde-i dâna Tarsûs ve Sîs begleriyle cem'iyet iderler. Ve mâcerâyı der-i devlete 'arz idüp def'ine müsâra'at iderler. Tâ'ife-i eşrâr dağı Toķat etrafındaki Artuķâbâd ve Kâzâbâd şahrâların şıkar ve sükkân u ehâlisinüñ mâ-meleklerin⁴ gârete talebkâr olup giderlerken Rûm Beglerbegisi Hüseyin Paşa ve 'umûmen Zül-kâdrü 'askeriyle Mar'aş hâkimi Maķmûd Beg nâm mîr-livâ nefsi-i Sivas'da dernekle direng ve ser-keşânuñ def'ine 'azîmet ü âheng şadedinde oldu. Pes⁵ Malâtiyye sancağı begi Yularķışdıođlı İskender Beg kaçd-ı-la 'askerine irhâ-yı 'inân ve biñ miķdârı âdem ile anlaruñ cüst ü cûsına gönderildi. Semt-i iğtirârla def'-i a'dâya meyelân idüp yanındağı sipâhiyi bir yirde pusuda vaz' ider. Kendüsi maķşûş âdemleriyle anlaruñ ordusunu başmağa gider. Vaķtâ ki gürûh-ı a'dâya ulaşdı ve kemingâhdaki sipâhi pâ-yidâr şanup ehl-i tuğyânı ol semte çekdi, anlar ise beg gitdügi gibi yirlerin degüşmişler. Ya'nî ki «أَيْنَ الْمَفْرُ»⁶ diyürek çekilmişler. Gürûh-ı müfsidîn Yularķışdıođlı kaçdına türktâz-ı sehmgîn idüp gelmekte, ol ise⁷kimini⁸ kemîninden hâli bulmađla⁹ "Kuşķuna kuvvet!" diyüp gitmekte, bu hâl ile dört yüzden ziyâde âdem katlı olındı. Kendüsi biñ belâ ile ol vartadan çıkup sâhil-i necâtda bulındı. [257a EH]

1 tuğyâna//gelür: tuğyan ile muķâbil olur EH

2 ümerâ//asâkir: leşker R4

3 livâ, ya'nî: tevâbi'inden F, R4

4 mâ-meleklerin: - R4

5 oldu Pes: - F, EH

6 "Kaçış nereye?", Kıyâmet Süresi, 75/10.

7 ol ise: bu hâlde F

8 kimini: kemîn önüne gelüp R4

9 bulmağla: olmağla F

El-kıssa Şâm Beglerbegisi Lütü Paşa silâhşorân-ı ceng-âzmâyla bunlaruñ def'ine niyyet idüp 'Ayntâb'a geldi. Ve Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Hüsrev Paşa leşker-i Ekrâd ve dilirân-ı Tehemten-nijâd¹ ile Malâtiyye'ye vâşil oldu. Birbiriyle haberleşüp, ba'îd yollardan ulaıklar tolaşup tedârük üzere iken Rüm² Beglerbegisi Hüseyn Paşa belâdetle mezmûm³ ve büyük başlularla büm gibi meş'üm ve qademi her yirde nâ-mübârek ü meş'üm, Adana hâkimi Pîri Beg gibi nev-cüvânüñ tedbîr-i pîrânesine kulaq tutmadı. Ve bu hidmetde aqrânına tefavvuk u taqaddüm qaşdına Hüveykle⁴ dimekle meş'hür mevzi'de tağât u buğât hayline muqâbil oldu. Vaqt-ı 'aşrdan zamân-ı gurûba dek ceng-i 'azîm [253b F] ve neberd-i delim oldu. Bir taraftan paşa-yı mezbûr ve bir cânibden Pîri Beg nâmındaki seci' u şabûr çarb u harbe koyuldu. 'Asâkir-i manşüreden cem'-i keşîr ve haşerât-ı nâ-maşşüreden bînden ziyâde ve cünûd-ı Müslimîn'ün şülüşânı hisâbı ile âmâde, süvâr u piyâde aşhâb-ı tuğyânlar başları hâk-i hezîmete fütâde olduqdan mâ'adâ serdârlarından olan Zü'n-nün-ı çâlâk ki zamânında mânend-i Dağhâk ve mu'ânid ü gazabnâk ü bî-bâk idi, başı kesildi. Zümre-i melâ'ine perişânlık düşüp verâ-yı hicâb-ı şebde pinhân oldılar. Ve bir şa'b tağa ilticâ ile halâş buldılar. Ammâ aqmâl ü eşkâlleri gâret kılandı. Ve hayme vü hargâhlarınuñ ekşeri alındı. Lâkin nişf-ı leyde tekrâr cem'iyyet itdiler. Ve hücum-ı secâ'at-rüsûmla yine Hüseyn Paşa ile Pîri Beg'ün def'ine 'azîmet eylediler. Bu def'a kesr ü inhizâm gurûh-ı nuşret-encâm semtine ve fırsat u nuşret ü iğtinâm sâbıkan münhezim olan a'dâ tarafına vuqû' buldı.⁵ Hüseyn Paşa mecrûhan firâr idüp Sivas'a varduğı gibi fevt oldu. Gıbbe zâlik şîr-i bîşe-i heycâ ve Erdeşîr-i pişe-i rezm⁶ ü vegâ Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Hüsrev Paşa şâhîn-mişâl nuşret ü zaferden per ü bâl açup yitişdi. Dilirân-ı Ekrâd ve şîrân-ı Rüstem-nihâd ile ceng ü cidâle dürüşdi. Merdâne kıtâl ve şîrâne cidâl idüp kemâ-yenbağî tûruşdi.⁷ Bi-'inâyeti'llâh leşker-i a'dânüñ [242a R4] vücûd-ı bî-südları şafâhât-ı⁸ 'âlemden gizlik-i şemşîr ile hâk

1 Bekr//nijâd: Bekr'den Hüsrev Paşa Ekrâd leşkeri R4

2 Rüm: Rümili EH

3 mezmûm: maqdûm F

4 Hüveykle: Hüveykli R4, EH

5 vuqû' buldı: vâki' oldı EH

6 firâr//rezm: - R4

7 Merdâne//tûruşdi: - R4

8 şafâhât-ı: şafhasını F, R4

oldı. Cümlesi kılıcdan geçüp mihr-i sipihr-i heykelleri¹ zevâl zamânına varmadın zevâl buldı. Ve bu ahvâl 'ale'l-icmâl südde-i Sidre-mişâle 'arz olındı. Ve herkes yirlü yirlerine varmağ buyurıldı.

On beşinci vâkı'a

Yine ol sâl Adana sancağına tâbi' Berendi nâhiyesinde Toñuzoğlan nâmına bir bed-fi'âl ve Tarsūs sancağında Ulaş nâhiyesinde Yeñice Beg dimekle meşhür bir Hâricî-i kıttâl zühür u hürüc eylediler. Beş altı yüz miğdârı ehl-i fesâdla her biri sancağ kıldurup nehb ü gârete iştiğâl kıldılar. Sene-i mezbûre Cemâziye'l-ülâ'sınuñ gâyetine gelince müfsidân-ı mezbûr Pîri Beg tevâbî'inden olan dil-âverân elinden hâke yeksân kılındı. Ve ser-i bî-devletleri dergâh-ı felek-iştibâh türâbına irsâl olındı.

Der-'ağab livâ-yı Adana'ya tâbi' Kara'abâlu cemâ'atinden Velî Hâlîfe nâm rafz u illhâd ile meşhür bî-'aql ü bed-râ Sürh-serân-ı evbâş řâ'ifesi tarafından hâlîfe, sözleri mühmelât ü türrehât ü sefife² bir nâ-dân-ı dâlâlet-vazîfe añsuzın hürüc idüp yanına beş yüzden ziyâde güm-râh peydâ itdi. Ve üç sancağ kıldurup qaşaba-i Tarsūs üzerine yürüdi. Mîr-livâsı biñ miğdârı âdemle qarşu çıqıp, köpri başında alaylar bağlayup, muhkem cidâl ü kıttâl olduqda müfsidler gâlib olup, sancağ begi dağı şehre taşaşsun ile küçe-bendler idüp dırâb u hırâb ešnâsında yine âb-rüy-ı Âl-i Ramazân, nerre-şîr-i dilîrân-ı heycâgerân, a'nî bih Adana Vâlîsi Pîri Beg, bād-ı vezân gibi³ yitişdi. Ve âteş-i fûrüzân gibi⁴ göz açdurmuyup tütüşdi. Egerçi ki tarafeynden çok kimse düşdi. Ve illâ fırsat u nuşret Pîri Beg câninbine 'â'id oldu. Ol Revâfiz'ün⁵ yolları bağlandı. Ceng ü sitîz ešnâsında mecâl-i gürîz [257b EH] olmayup kılıcdan geçürildi.

On altıncı vâkı'a⁶

Evlîyâ-yı güzînden mânend-i Hâzret-i 'Alî kıadri 'âlî ve şânı celî⁷ ve en-vâ'-ı kerâmât ile mütehallî ve müştâk-ı didâra şuver-i havârîk-ı 'âdât ile

1 heykelleri: hey'etleri R4 | heybetleri EH

2 sefife: sefîh R4

3 gibi: - F

4 gibi: - F

5 Ve//Revâfiz'ün: - EH

6 vâkı'a: hâdişe R4, EH

7 kıadri//celî: kıudret-i 'alî ve şâh-ı 'alî F

mütecellî, velâyet-penâh Hâcî Bektaş-ı Velî *kuddise sirruh* evlâdından ve ol hânkâh-ı hidâyet-destgâhdan melâz-ı dervîşân olan evlâd-ı emcâdından Qalender nâm müfsid-i derbeder, Işıq nâmında ba'zı bed-mezheblerüñ igvâlarıyla hürûc ve ma'âric-i [254a F] fesâd u şenâ'ate merede-i evbâş ve hâzele-i qallâş zümresiyle 'uruc eyledi.¹ Ve başına baş baş müfsidleri cem' idüp 'alemler qaldurdu. Ve tabl ü nefir ü naqqâreler çaldurdu. Mezbûr Qalender, Hâcî Bektaş-ı Velî'nün Qadıncık Ana'dan burnu qanı tamlasıyla olan nefis oğlu Habîb Efendi evlâdındandır. Bu vech ile ki Qalender bin İskender bin Balım Sultân bin Resûl Çelebi bin Habîb Efendi'dür. Ve Balım Sultân kerâmât-ı 'aliyyeye mazharıdır. Şâh İsmâ'il-i Şafevî hüruc idüp Sultân Bâyezîd bin Mehemmed Hân 'aşrında ki Rûm'a geldi, Hâcî Bektaş-ı Velî merkad-ı şerîfi civârında qondu. 'Azîz 'Uryân² vâkı'asına girdi. "Dün geldigüñ yire git, oğlan. Yoğsa senüñ zekercigüñi³ âhir münkaṭı' kıılırın." buyurmağla ol hevlnâk vâkı'adan uyanup yine Âzerbaycân'a dönmiş, gitmişdür. Ve Rûm u Qaraman'a ta'arruz itmemişdür.

El-kışşa mezbûr Qalender bir derecede şevket ü i'tilâ ve kuvvet ü kudret-i bî-intihâ buldı ki degme bir Hâricî'ye müyesser olmamış idi. Mezbûr Hâcî Bektaş evlâdından olmağla ol⁴ zemîndeki Işıklar ve ser-â-pâ bürehne abdâllar ve dahı 'aḳîdeleri nâ-pâk müşevveş-ḫâller bi-esrihim mu'askerine cem' olmuş idi. Dahı hevâsına tâbî' olan güm-râhân otuz biñden ziyâde idügi taḫaḳkuḳ bulmuş idi.

Ammâ ba'zılar qavlince eyyâm-ı zuhûrî zamân-ı qalil olmağın iki üç biñ âdem ancak cem'iyet itmiş idi. Fe-lâ-cerem fermân-ı şehensâh-ı a'zam ve emr-i şerîf-i hudavendgâr-ı efham bu şahîfe-i sırr-ı mübhemden ma'rûzu'l-'alem oldı ki⁵ şadr-ı a'zam ve sipehsâlâr-ı ekrem, nâzım-ı [242b R4] umûr-ı 'âlem, bişezâr-ı veğâda dırğam⁶, a'nî bih İbrâhîm Paşa-yı efham bu fitne-i külliyye define serdâr ta'yîn olındı. Ve üç biñ yeñiçeri ve iki biñ miḳdârı bölük ḫalkı ile Üsküdâr'a geçilüp istimrâr üzere 'azîmet itmek fermân kıılındı. Ve icâb itdüğine göre mîr-i mîrân ü ümerâdan murâd idindüğini istih-

1 eyledi: R4 mükerrer

2 'Uryân: - EH

3 zekercigüñi: zekerüñi R4

4 ol: rûy-ı R4, EH

5 ma'rûzu'l//ki: ma'rûz olduğı gibi EH

6 veğâda dırğam: - R4

dâm eylemek buyurıldı. Binâ'en 'alâ zâlik kaç'-ı merâhîl ve tayy-ı menâzil iderek şadr-ı a'zam cenâbı Karaman'a tâbi' Akşarây¹ sancağına vâşıl oldu. Rây-ı 'âlem-gîrleriyle Anaçolı Beglerbegisi Behrâm Paşa ve zir-i destindeki ümerâ ve sipâh u zu'amâ ve Karaman Beglerbegisi Maħmûd Paşa ve kalem hükümetindeki erbâb-ı tûmâr ve² emîr ü za'îm nâmındaki merdân-ı ceng-âz-mâ sene-i mezbûre Ramażân'ın sekizinci günü ta'biye-i esbâb-ı heycâ ve³ tehyi'e-i âlât-ı ħarb u veġâ idüp ol bâġînüñ üzerine gönderildi. Şaħîfe nâm maħalde ki muķâbil oldılar, âteş-i kâr-zâra şarf-ı kudret ve bezl-i⁴ iktidâr ile kuvvet-i işti'âl virdiler. Alaylar baġlandı. Ve daġdâr Işıkların çigerleri taġlandı. Âlât-ı ħarb 'uryân oldu. Ser-â-pâ bürehne abdâllar daħı ceng-künân oldu.

El-ķışşa ġâh felâħan u tîr atıldı,⁵ ġâh nîze vü şemşîr şancıldı, ġâh ġürz ü kûpâl şalındı, ġâh tiġ u teber-i ħûn-ħ'âr çalındı. Bu tarîķ ile⁶ merdâne uruşdılar, şîrâne dürüşdiler. Cânla ġarb u ħarbe düşdiler. ġâh oldu ki tuġyân iden enhâr-ı revân gibi birbirine ķarışdılar. ġâh oldu ki bād-ı vezân ve tıyûr-ı perrân şifatında ķavuşup yarışdılar. ġâh oldu ki zaħm-ı mühliklere şemşîr-i ħûn-pâşla nemek şaçup ve tiġ u teber gibi ķan yalaşup barışdılar.⁷ Kılıçlar çevegân gibi çalındı. Kelleler ġüya dönüp yuvalandı. Nîzeler serv-i bâlâ-mânend şalındı. Ve ħûn niteki Ceyħûn meydân-ı ma'rekeyi tılandı.⁸ Âħîr-i kâr bi-ħikmeti'llâhi'l-ķahhâr bâġiyân-ı heycâ-kirdâr nuşret ü ġanîmetle kâm-rân oldılar. Ve leşker-i ħudâvendġâr firâr ü hezîmetle bî-ķarâr [258a EH] ve rûzġâr-ı zûr-kâr ile⁹ perîşân-diyâr olup miħnet ü inkisâr buldılar. Ĥattâ sâbıķu'z-zıkr Karaman Beglerbegisi Maħmûd Paşa ve 'Alâ'iyye begi Sinân Beg¹⁰ ve Amâsiyye begi Kocı Beg ve Birecik begi¹¹ Muştafa Beg ve Anaçolı Tîmârları Defterdârı Nûħ Efendi ve Karaman defterdârı¹² keħudâsı Şeyħ Meħemmed, ol ma'rekede şehîd oldılar. Ve 'in-

1 Akşarây: Akırân F

2 erbâb-ı//ve: - F

3 ta'biye//ve: - F

4 ve bezl-i: - R4

5 ġâh//atıldı: - F

6 Bu//ile: - EH

7 ġâh//barışdılar: - R4

8 Ve//tlandı: - R4

9 ve//ile: bî-ķarâr-rûzġâr F

10 Beg: Paşa EH

11 Sinân//begi: - F

12 defterdârı: - F

da'llâh menâzil-i 'ulyâya dest-res buldılar. *Enâra'llâhu berâhînehüm ve edâre fi'l-ferâdisi meyâdînehüm.*

Ve bi'l-cümle Işıklar arķalandı.¹ Külli yat u yarağ ve hayme [vü] ħargâh ve âlât [u] mühimmâtına mâlik [254b F] olup tarz-ı laķlaķları 'uyûbı el-bise-i fâĥire ile örtüldi. Torlaķ çihresi berrâķ Işıklar dirnik² ü zibâ libâslara girüp, güneş gibi lem'a urup ve şuplaķ beşeresi münevver ve aķ köçekler ser-â-serlere ħarķ olup nücüm içindeki mâh-ı âfâķa döndi.

Ammâ bu ħaber ki paŗa-yı sipehsâlâra geldi, dernegindeki direngi gidüp meydân-ı cenge sür'atle âheng³ itdi. Ve'l-ĥâşıl zülümât içre âb-ı ħayât gibi giceyi gündüze kâtdı. Ve a'dâya yitişmek ardınca olup muvâşalata cân atdı. Bu tarîķ ile Elbistân nevâĥisine geldi. Aĥvâl-i a'dâdan müte'âķib ħaber aldı. Ve ol menzilde Ķaraman beglerbegiligi Ķoca⁴ İbrâhîm Paŗa oğlı 'İsâ Beg'e 'inâyet kılındı. Ve sâ'ir menâşib-ı maĥlûlâtını daĥı lâ'îķ u münâsib olanlara tevciĥ eyledi. Ve mü'ekked yasağlar ve dellâllar çağırdup nidâlar itdürdi ki Anaĥolı ve Ķaraman leşkeri münhezimlerinden bir ferd kendü ordusına gelmeye. Gelürlerse anları ele getürenleri teraķķiler ile ri'âyet olunup⁵ ĥilâf-ı tenbîh orduya girenler şalb u siyâset olına.⁶ Tâ ki anlaruñ aķvâl-i hezîmet-me'âli bâ'iş-i ihtilâl olmaya. Ve her biri çâderden çâdere gezüp ħavf u ħaşyeti müş'ir sözler söylemeye.

Li-münşi'ihî

Bu re'y-i ĥikmet-ârâ ĥaķ budur tedbîr-i şâ'ibdür⁷
Muĥanneşler erenlerle ħarışmaķ nâ-münâsibdür
Şınan kaçdum dimez a'dânuñ iķdâmını vaşf eyler
Gören ol ħavm-ı mağlûbı tayanmaz ħavfı ħâlibdür
Zafer maķşûd iden âdem dil-âverler sözün diñler
Belî bed-dilleruñ güftârı terk-i ħarbe⁸ râĥıbdur

-
- 1 arķalandı: ħuvvetlendi F
 - 2 dirnik: dibâ R4 | diznik EH
 - 3 âheng: ihtimâm R4
 - 4 Ķoca: - R4
 - 5 getürenleri//olinup: getüreler R4
 - 6 olına: itdiler R4
 - 7 şâ'ibdür: münâsibdür R4
 - 8 ħarbe: ħarba R4 | 'arba EH

Pes beglerbegilerdeki leşkerden ferâgat ve ‘izz-i huzûrlarında bulunan dil-âverler ile qanâ‘at eylediler ki ol gürüh-ı [243a R4] pür-şükûh cem‘an beş biñ nüfusla hüveydâ idi. Fe-ammâ bundan enseb ü râcih şavâb,¹ bir tedbîr-i dil-pezîr-i bü'l-‘aceb dahı itdiler ki hükemâ vü ‘uqâlâya meslek ü² mezheb idüginde reyb yoqdur. Bu re‘y-i şâ‘ibün te‘şîri bi-‘inâyeti’llâh cümleden artuqdur. Bu minvâl üzere ki “Bâgî-i nâmdâr hesab ü neseb ile bülend-iştihâr ve aña istinâd iden qavm-ı gâddâr evliyâ dâmenine teşebbüş şekli ile iftihâr,³ lâ-siyyemâ yanındağı ‘asker-i cerrâr otuz biñden ziyâde idüğü âşikâr ve cümlesi süriyle gürg-i gürisne gibi âlüftegân-ı tu‘me-i şikâr, huşûşâ cühelâsı harâmı helâl itmekle mergübü’l-eṭvâr ve merede-i fesaka-i bî-şümâr, ol maqûle muḳtezâyât-ı nefsanıyyeyi talebkâr bir bölük hâzele-i murdâr ve sefele-i bî-‘itibâr olmağın beş biñ âdemle muḳâbele, huşûşâ evvelki leşkeri sıduklarından şofra anlarıñla muḳâbele müte‘assir ü düşvârdur.” diyü hücumı te‘hîr itdiler. Ve “Ol gürüh-ı mekrûhı cünüd-ı ‘aql ü ârâyla münhezim eylemek evlâdur.” diyü tedbîr itdiler. “Fe-lâ-cerem evvelâ bize ehemm olan bâgînün tevâbi‘ini taqlile himmetdür.⁴ Ve yanındağı erâzili birer vech ile teb‘id ü tenfire sa‘y u diḳḳatdür.” diyü Zül-ḳadriyye şâ‘ifesinün zül-ḳadr meşâhîrinden, ya‘nî ki boy begleri nâmındaki a‘yân-ı cemâhîrinden Beşatlu⁵ ve Ḳaracalu beglerini getürdiler. Kendülere ve ‘umümen⁶ Zül-ḳadriyye evbâşlarına istimâlet tarîḳını tıtdılar. Ve cümlesinün ez‘âf-ı muzâ‘af ri‘âyetlerine ta‘ahhüd itdiler. Zîrâ ki vilâyet-i Türkman feth-i pâdişâh-ı cihânla sa‘âdet-nişân olduḳda çoḳ kimsenün tîmârları alınmış idi. Ve dirlikleri gidüp iflâs mezelletinde ḳalmışlar idi. Ve ol maqûle evbâşlar, ya‘nî ki emr-i ma‘âşda ‘aciz olan ḳallâşlar, ittifaḳ-ı pür-nifaḳla Ḳalender yanına varmışlar idi. Ve “Şâh Ḳalender yolına elbette kellemüzi fedâ iderüz.” [258b EH] diyü hîdmetinde ḳalmışlar idi.

Paşa-yı kâr-dân boy beglerine hîl‘at-ı fâhîre ve niçe in‘âmât ile mesrûr u ḥandân ve mevâ‘id- i laṭîfe vü ikrâm ile⁷ her birinün⁸ ceyb ü dâmânını

1 şavâb: eşvât EH

2 meslek ü: münselik F

3 iftihâr: iftiḥâr idüp R4

4 himmetdür: himmet eylemekdür R4

5 Beşatlu: Şanlı F | Beşanlı EH

6 ve ‘umümen: ta‘ahhüde R4

7 vü//ile: güherleriyle EH

8 laṭîfe//birinün: laṭif güherler ile R4

girân eyledükde Zü'l-ğadrlü'nün Qalender'den inkıtâ'ına mütekeffil olmuşlar idi. Ve cenâb-ı âşaf-ı 'âlî-şândan me'müllerinden ziyâde ğinâ bulmuşlar idi.¹ Fi'l-vâkı' vardılar, [255a F] küllî hizmet eylediler. Ve Zü'l-ğadrlü qallâşlarını gâh va'd u va'id ve gâh tahvîf ü tehdid ile Qalender hizmetinden döndürdiler. Anlaruñ nizâmı ki ber-geşte oldu, bu ma'nâ ol çıtağ derendileruñ ekşerine sirâyet kıldı. Giceden giceye bî-nişân olarak Qalender-i derbeder birkaç tu'me-i tiğ u tîr olacak Işıklar ile qaldı. Ve bu haber-i şahîh vârid olduğu gibi âşaf-ı şâhib-râ² bu fırsatı mahz-ı ğanîmet-i hayât-efzâ³ bildi. Ve kendüsi varmağa ihtiyâc qalmayup cânib-i şerîfenden beş yüz miğdarı güzide âdem revâne kıldı. Ya'nî Dergâh-ı Mu'allâ çâşnî-girlerinden Bilâl⁴ Mehemmed nâm dilîr ve Dîvâne Pervâne dimekle ma'rûf 'âqıl-ı düşmen-gîr ol şîrzime-i qalîleye başbuğ koşıldılar. Ve Ferkadân gibi ittîfâkla kırân idüp ol menhûsları Benât-ı Naş gibi tağıtmaq ve 'ıkd-ı Pervîn gibi cüz'î cem'iyetle varup, Heftüreg-i Mehîn gibi⁵ derneklerin bozup leşkerini birbirine qatmaq huşuşına me'mûr kılındılar.

Bi-'inâyeti'llâh mâh-ı Ramazân'uñ yigirmi ikinci ğünü ki yevm-i cum'a idi, Başsaz dimekle meşhûr yaylağda muqâbil ve harb u çarb ve kıtâl-i bî-hîsâb ile muqâtil⁶ oldılar. Ol kûr bengiler ki devlet-i deh-rûzededen münqatı' olup kimseyi göze göstermezler idi, otlarına hûn-âb-ı tiğ ile şular qoydılar. Bi-vechin mine'l-vücûh göz açdurmayup bahre muttaşıl olan seyl-i cârî⁷ gibi qoyıldılar. Bir neberd-i 'azîm ve perhâş-ı delim ve ceng-i vahîm ve cüşseler 'ızam-ı ramîm⁸ kılınduğdan soñra Qalender'üñ⁹ kelle-i kem-bahtı kesildi. Ve Zü'l-ğadrlü beg-zâdelerinden Velî Düñdâr kellesiyle ma'an fitrâke aşıldı. Bir leşkerüñ ki düñdârı alına, ol 'asker ne deñlü pâyidâr qala? Ve her ğürühuñ ki şâhları qalender ola, ol ğüne dervîş-i dil-rîşler nice sürûra zafer bula? El-ğamdü li'llâh [243b R4] 'ale'l-âyeti'l-mütenevvi'a nizâmları ihtilâle mübeddel oldu. Veş-şükrü 'alâ nu'amâtihi'l-müteferriqa ihtimâmla-

-
- 1 Ve//idi: - F, R4
 - 2 râ: tedbîr F
 - 3 hayât-efzâ: - R4
 - 4 Bilâl: Melâl R4
 - 5 cüz'î//gibi: - R4 | gibi: şîfatında EH
 - 6 ve//muqâtil: - F
 - 7 cârî: câzib F
 - 8 ve//ramîm: - F
 - 9 Qalender'üñ: Qalenderileruñ F

rı inhizāma muḥavvel oldu. Serdārları maḫṭū‘u‘r-rü‘üs, sancaḫları menkūs u ma‘ḫūs pāy-taḫt-ı sa‘ādete gönderildi. Ve bu muḫābelede āşaf-ı bī-hemtāya muraşşā‘ tiḡ u ḫil‘at-ı fāḫire ve mücevher debbūs u teşrifāt-ı mütekāşire ile ri‘āyet ü iltifāt buyurıldı. Ve sa‘ir yoldaşlık idenlere daḫı yollu yollarınca ri‘āyet kılandı.

Tedbīr-i paşa-yı zī-şān bā-teftiṣ-i muḫanneşān ba‘de hāze‘l-feth ve‘z-zafer

Paşa-yı müşkil-güşā-yı muzaffer sābıḫan ol menḫūsardan münhezim olan ümerā, lā-siyyemā Anaṭolı Beglerbegisi Behrām Paşa‘yı ‘aḫd-ı dīvān idüp teftiṣ eyledi. Ve “Bu maḫūle cırlaḫ¹ çıblaḫ ve ekşeri aç ve² torlaḫ Işıḫlardan firārınuza bā‘iş ne idi?” diyü ‘unfla söyledi. Cümle³ begler menkūsü‘r-rü‘üs ve mezbūr beglerbeginüñ baḫt-ı saḫtı menḫūs,⁴ paşa-yı memālik-güşā ise bir kürsī-i zerrīn üzerinde şāḫib-cülūs, şanki Ferīdün idi; yā Keykāvus. Tıut ki yā Keyḫüsrev idi ki elinde Efrāsiyāb kellelerinden kü‘üs, cellādlar ise ‘ur-yān şemşirlerle ḫāzır ve fermān-ı himmet-rübāsına her biri müterāḫḫıb u nāzır, kırık nefer miḫdārı mīr-i mu‘teber siyāset ḫavfı ile ser-gerdān u mükedder ve⁵ ḫatlı-ı ‘ām ihtimāli ile cümlesi dem-beste vü bī-cān ü ser,⁶ evvelā ḫiṭāb-ı pūr-‘itābları Behrām Paşa‘ya vāḫi‘ oldu. Kemāl-i mehābet-i paşadan evvel nuḫḫ u cevāba ḫādir olamayup ḫayretle mebhūt ḫaldı. Şāniyen ümerāya iltifāt, nice iltifāt, siyāsetlerini müş‘ir ‘ibārāt buyurdı. Anlar daḫı birbiri-lerine cāhilāne mu‘arāzalar ve “Evvel sen firār eyledüñ. Ve hezīmete bā‘iş sen olduñ.” diyü dürlü dürlü mükābereler ve niçeleri taḫdire [259a EH] ḫavāle idüp ihtiyār-ı cüz‘iyyesine müte‘allik mübāḫaşeler vuḫū‘ından şoñra mevādd-ı teftiṣ ol mertebeye⁷ yitişdi ki muḫanneşlikleri şübūt buldı. Ve serdār-ı Mirrīḫ-intiḫām cellādla işāret idecek maḫall oldu.

Bu eşnāda yine ol zümrenüñ ‘uḫālāsından, ya‘nī ümerā kısmınıñ üdebāsından,⁸ sābıḫan şadr-ı a‘zam iken mütekā‘id olan Piri Paşa merḫūmuñ

1 cırlaḫ: kızlık F

2 aç ve: ise F

3 Cümle: Cemī‘-i F, EH

4 menḫūs: menḫūs oldu R4

5 ve: kendü F

6 cān//ser: bī-çāre ṫururlardı R4, EH

7 ḫavāle//mertebeye: - R4

8 kısmınıñ üdebāsından: kısmından R4

veled-i reşîdi ve ol devhâ-i büstân-ı [255b F] re'y ü tedbîrûn nihâl-i berümend-i sa'îdi ol târîhde İçil sancağı begi olan Mîr¹ Mehemmed re'y-i kâmil ile muvaffak u mü'eyyed olmağın yirinden çalkup vezîr-i efham-ı nâmdârûn önüne geldi. Devâm-ı devlet-i pâdişâhî du'âlarından sonra hüsn-i tahtır ile âğâz-ı kelâm itdi ki “Kudemâ-yı 'uqalâdan mesmû'-ı ezkiyâ olan bu üslûb-ı hikmet-ârâdur ki bu maqûle umûr-ı mu'azzama-i şehryârîde zâhiren² ﴿وَسَاوِرُهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ fermânına imtişâl olına idi. Ve bâtınen ezkâr u evrâd-ı şulehâdan istimdâd³ ile Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb'a teveccüh kılına idi. Bu emr-i pür-htahtırde ne kimse ile meşveret ü tedbîr olındı ve ne 'ibâdet ü tâ'at ve evrâd u ezkâr yüzünden teveccühleri vuķû' buldı. Belki zür-bâzûlarına mağrûr ve gâret-i sîm ü zer hâtırasıyla gönülleri mesrûr, düşmen yanlarında peşe-i kem-miķdâr,⁴ kendüler şîr-i jiyân ü pür-hüner ü pür-iştihâr, pes ol kibr ü nahtvetûn neticesi bu maqûle kesr ü fazîhaya mü'eddâ oldu. Ve ol gurûr u enâniyyetûn hâtimesi bu güne inhizâm şüretiyle zuhûr buldı.” diyü cevâb-ı müsteţâb virdi. Ve anuñ re'y-i şavâb-edâsı paşa-yı nâmdârı⁵ nâ'ire-i hışm u gâzabdan hâtıra-i luţf u kerem hazîresine döndürdi.⁶ Herkes pesend ü tahtsîn ve âşaf-ı Āşaf-zekâ⁷ «الولد سرّ أبيه» fehvâsınca mîr-i mezbûruñ re'y-i rezinine âferin kıldı.

Gıbbe zâlik 'atebe-i 'ulyâ tarîķına sâlik olup paşa-yı 'âlî-şân ve güzîde-i düdmân-ı Ramazân, ya'nî Pîrî Beg didükleri kâr-dân yollarda hem-rikâb u hem-'inân pây-büs-ı 'izzet-me'nûs recâsıyla şâdân der-i devlete geldiler. Ve evâsıt-ı Zî'l-ķa'de'de ol merâmlarına vuşul buldılar.

On yedinci vâķı'a

'Ulemâ zümresinden Kâbız nâm mülhidûn ķatli huşuşıdır ki sene erba'a ve şelâşin Şafer'inde mezbûr Kâbız, tab'-ı nâ-kâbız ile tarîķ-ı şer'-i şerîfden inhîrâf ve mey-hâneler zevâyâsından⁸ envâ'-ı fışķ u fücûr ile i'tikâf idüp “Niçün böyle idersün? Bilürsün ki ön şon dîvân-ı su'al ü cevâb olan mağ-

1 Mîr: - R4

2 “İş konusunda onlarla müşavere et.”, Âl-i İmrân Sûresi, 3/159.

3 istimdâd: işitmek F

4 mağrûr//miķdâr: - R4

5 nâmdârı: 'âlî-şân ma'ķûl görüp R4

6 kerem//döndürdi: kereme tebdid oldı R4

7 “Çocuk, babanın özüdür.”

8 zevâyâsından: arasında F

şere gidersün.” didüklerinde zu‘m-ı fâsıdince ba‘zı eḥādīs-i şerīfe ve āyāt-ı *Kur’āniyye*-i münīfe ile müdde‘āsını işbāt şeklin gösterüp ve sâ’ir kelimât-ı müzahrefesinden¹ ğayrı Ḥazret-i ‘İsâ *‘aleyhi’s-selām* hâtem-i mürselîn ve meb‘ûs-ı [244a R4]² ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ olan Muḥammed Muştafâ *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*den tafḍil idüp ba‘zı delâ’il ü berâhîn nakl³ idüp girdüğü mey-hâne ve kâşâne-be-kâşâne bu fesâd u ifsâda muşırr olup ‘avâmm-ı nâsuñ idlâlîne sa’y itdüğü ve şöhet bulduğı cihetle ‘ulemâdan ba‘zı mutaşallib ü ğayür müttakiler bu evzâ’a taḥammül idemediler. Mezbûr mülhidi keşân-ber-keşân dīvân-ı ‘adâlet-‘unvâna, ḥuşuşâ vüzerâ-yı küberâ-yı ma‘âlî-nişân maḥzarına getürdiler. Vekil-i bî-‘adil-i sulṭânî, ḥalil-i celil-i ḥâkânî,⁴ a’nî bih şadr-ı a‘zam olan İbrâhîm Paşa bu ḥuşuşı cânib-i şer‘-i şerīfe ḥavâle vü ilkâ itdüklerinde ol târiḥde Rümili kâḍî’askeri olan Fenâri-zâde⁵ Mevlânâ Muḥyi’d-dîn ḥaseb ü neseb ile maġrûr, fezâ’il-i zâtiyyesi ma’dûm u meysûr ve Anaṭolî Kâḍî’askeri Mevlânâ Kâdrî nev’an ‘ilm ü kabiliyyetle meşhûr, ammâ şuġl ü inzivâsı ve vera’ u taḳvâsı nâ-meşkûr, muḥaşşal kitâb-ı *Ṭabaḳâtü’l-memâlik*’de Mevlânâ Celâl-zâde Tevḳî’î taştîr itdüğü üzere ikisi daḥı ḥubb-ı câh u celâl ile zâhirleri ma’mûr ve bâḫınları nûr-ı tâbnâkden dûr ve zûlmet-i ğabâvetle mânend-i deycûr olmaġın mülhid-i mezbûr delâ’il-i bâḫılasını taḳrîr-i mevfûr itdükden şoñra⁶ muḳtezâ-yı şer‘ ile ilzâmına kâdir olamadılar. Ve⁷ “Senüñ menşe’-i ğalaṭuñ bu maḥaldür.” diyü muḳaddematını [259b EH] tezyîfe ḳudret bulamadılar.⁸ İkisine de ḥışm u ğazâb ve ḥacletlerinden nâşî ‘unfla sũ’-i edeb vâḳi’ oldı. Bilâ-ilm u iskât⁹ «حکمت بقتله» kelâmı her birinden şudûr buldı.¹⁰ Ammâ vezîr-i müşîr-i dâna ikisine de ‘itâb-âmîz ḥiṭâb u inhâ buyurdılar. “Size [256a F] lâzım olan ‘unfla edâ degüldür. Belki şer‘-i şerīfle ḳazâdur.” diyü yüz döndürdiler. Bi’z-zarûre def‘-i meclis idüp ḥuşuş-ı mezbûrı irtesine te’ḥîr itdiler. Ve Kâbız’ı ḳabz-ı şedîd ile maḥbese gönderdiler. Meger ki pâ-

1 müzahrefesinden: münharifesinden R4

2 “(Ey Muhammed!) Seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.”, Enbiyâ Sûresi, 21/107.

3 nakl: F mükerrer

4 bî//ḥâkânî: ‘uḳûl-i ‘adil-i sulṭân-ı ḥalil-i celil F

5 zâde: - F

6 itdükden şoñra: itdükde EH

7 Ve: İmdi EH

8 Ve//bulamadılar: - F

9 “Onun katline hüküm verdim.”

10 şudûr buldı: şâdir olmadı R4

dişâh-ı zamân ve hüdâvendgâr-ı ‘âlî-şân vüzerânuñ bälâsında kaçır-ı ‘adlde hâzır ve kâdî‘askerlerüñ da‘âvî istimâ‘ına gâh u bî-gâh nâzır olmağla ol gün dağı anda bulunmuşlar. Mâcerâ-yı Kâbız neye müncer olduğın görmişler. Ba‘dehu vüzerâ-yı ‘izâm kirpâs-ı gerdün-esâsı taqbil ü iltisâm maḥalline girdüklerinde “Bir mülḥid dīvânımuza gelür ve Ḥazret-i Peyğamber’imü-zün i’tilâ-yı şânına naqş viren hezeyâna cür’et ider ve zu‘m-ı fâsidince delâ’il ü nuşuş dağı naql ider, ma‘a hâzâ mülzem olmadın çıkar, gider. Buña bā’iş nedür?”¹ buyurduklarında âşaf-ı ekrem ve vezîr-i efham “Nice idelüm, kâdî‘askerlerimiz mesâ’il-i şer’iyyeye ‘âlim degüller. Mülḥid-i² mezbûrı iskât ü ilzâmdan sonra icrâ-yı hükme kâdir ḥâkim degüller.” cevâbın verdiler. Anlar dağı ol târiḥde şeyḥü’l-İslâm, sulṭân-ı ‘ulemâ-yı a‘lâm, ḥallâl-i mu‘dilât-ı enâm ve müşkil-güşâ-yı havâşş u ‘avâm olan³ ‘allâme-ḳudret, fehâm-e-şöhret, beyne’l-fuzalâ ferîd ü yegâne, ‘inde’l-‘ulemâ vaḥîd-i zamâne, a’nî bih Müftî Kemâl Paşa-zâde *nevverâ’llâhu merḳadehu*⁴ ve İstanbul kâdîsi olan Sa’dü’d-dîn-i zamân, seyyid-i ma‘ârif ü sanâdid-i devrân, ṭab‘-ı nâzük-i mü-şikâfla ma‘rûf ve ḥilye-i vaḳâr u i’tilâ-yı şânla mevşûf Sa’dî Efendi *dâmet fezâ’ilühümâ* cenâbını ta’yîn eylediler.

İrtesi Dīvân-ı Hümâyün’da Kâbız ahvâli tekrâr görüldi. Ammâ Rümili Kâdî‘askeri Mevlânâ Muḥyi’d-dîn ḥazret-i monlâ ile istimâ‘-ı da‘vâ-yı dîn ḥuşûşına kâdir olmaduğın bildi. Anlar geldüğü gibi⁵ «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ» naşşına mâ-şadaḳ olup anlaruñ taşaddurı bahânesini ḥicâb ‘add idüp ḳalkdı, gitdi. Monlâ-yı zî-şân anlaruñ şadrında kâm-rân ve yanlarında Kâdrî-i ḳadr-muḳârenet ile sâmi-mekân ve ḳarşularında [244b R4] İstanbul kâdîsi bir iskemli ile mesned-nişân, Kâbız-ı yâve-gü ise bu ortalıḳda mâ’il-i hezeyân, evvelki gibi dīvânı ḥâlî şanup berâhîn-i bâtılasıyla temessük-künân, pes müftî-i a‘zam vücûh-ı keşîre ile mülḥidi mülzem ve dimâğında sevda-yı fâsidi in‘ikâd-ı kelâmla müdḡam ḳılıp bir dereceye vardı ki cidden ḳıl ü ḳâle kâdir olmayup güng ü lâl oldı, ḳaldı. Âyât u eḥâdişdeki ḥaṭâlarını ma‘lûm idinüp ebsem oldı. Ba‘dehu İstanbul kâdîsine ḥitâb buyurdu. “Fetvâ ḥuşûşı

1 nedür: ne oldı F

2 Mülḥid-i: Müfsid-i EH

3 olan: - F

4 *merḳadehu*: *merḳadehu ve erâdehu* F

5 “De ki hak geldi.”, İsrâ Süresi, 17/81. | EH nüshasında âyet-i kerîmenin “Bâtil yok oldu.” kısmı da vardır.

görülürdü. Mezbûra şoracaqlar şoruldu. Aḥvâl-i ḥükmi-¹ kazâ kaldı. Ol ise size müfevvazdur, görürün.” diyü işâret kıldı. Tekrâr anlar dahı su’âl eylediler. Qable’l-ḥükmi lâzım olan muqaddematı bir bir söylediler. Ba’dehu i’tikâd-ı bātıldan² dönmesini ve mezheb-i ‘aṭıldan tevbe vü inâbet kılmasını sevki itdiler. Kirdgâr-ı qâbız, Qâbız-ı mu’arız ḥuşûşında fâ’iz olmadı.³ Ne kadar ki sa’y itdiler, qabzını baş u inbisâta mübeddel olup şalâh u sedâdî taḥaqquq bulmadı. Bi’l-âhire qâzî-i dâna⁴ («حکمت بقتله») kavlini icrâ ve ḥüccet-i mâcerâyı sâ’atiyle imzâ kılip ol maḥalde siyâset olındı. Kibâr u şıgâr, ḥattâ qaşr-ı ‘adlden müstemî’ ü nâzır olan ḥazret-i ḥudâvendgâr, Kemâl Paşa-zâde’nün fazl u vaqârını ve Mevlânâ Sa’dî Çelebi’nün ol ‘aşr qâdî’as-kerlerine teveffuq-ı bâhirü’l-iḳtidârını ‘aynen ve ‘iyânen bildiler. Manşıb-ı câh u celâle müte’alliḳ dâd u deheş liyâkat u istiḥkâka göre olmaduḡını idrâk kıldılar.

On sekizinci hâdişe

Müşârün ileyh Pîri Beg ḥâk-i pây-bûs-ı ‘atebe-i ‘ulyâ ile müsteşnâ iken ba’zı emrâza mübtelâ olmaḡla bir zamân pây-taḥt-ı ‘aliyyede mekş ü direng iḳtizâ itmegin sene ḥamse ve şelâşin ve tis’a mi’e⁵ Cemâziye’l-âḡir’inde livâ-yı Adana muzâfâtından ‘Azîz sancaḡı begi Mîr Aḡmed’ün qarındaşı [260a EH] oḡlı Seyyidi nâm müfsid ve aña tâbi’ baş baş niçe mütemerid ü mu’ânid râh-ı dâlâletde birbirlerine pey-rev ü hem-ser ve ‘işyân u tuḡyânla ser-keşlige kendü zu’malarında [256b F] qulul ü cibâle berâber, fe-ammâ ma’nâda evc-i a’lâdan düşen seng ü meder gibi zir ü zeber olmaḡ mülâḡazasın koyup, ittifaḡ-ı pür-nifâḡla birbirlerine uyup ve başlarına Sürḡ-serâne kızıl tâclar giyüp, “Vaḡt-ı fırsatdur.” diyü ḥurûc iderler. Evvelâ Mîr Aḡmed-i mezbûruñ başın kesüp, olanca yat u yaraḡına mâlik olup, qonup, ordusını başarlar.⁶ Ve ol nâhiye zu’amâsından Yûsuf nâm za’îmi ve Ḥüseyn nâm emîn ü kerîmi⁷ helâk idüp mâ-meleklerin yağmâ iderler. Ve bi’l-cümle az zamânda beş biñ âdemle cem’iyyet idüp Berendi

1 qâdisine//ḥükmi-i: - R4

2 eylediler//bâtıldan: eyleyüp bātıldan F

3 fâ’iz olmadı; qâbız oldu F

4 “Onun katline hüküm verdim.”

5 ve//mi’e: - F, EH

6 qonup//başarlar: qatlı iderler F | andan R4

7 za’îmi//kerîmi: - F

nâhiyesini gâret eylerler. Ve irtesi kaçaba-i Ayâs'ı¹ başup nehb ü gâretden soñra iħrâķ bi'n-nârla ħasâret eylerler.

Bu aħvâl ma'rûz-ı sūdde-i Sidre-mişâl olduķda derdmend Pîri Beg hemân² bî-mecâl 'azîmet ü irtihâl itdi. Ve bîñ beş yüz miķdârı âdem yazup sür'at u isti'câl ile çekildi gitdi. Varduğı gibi re'âyâ vü ehâl-i vilâyetden dört bîñ miķdârı müsellaħ piyâde vü kemândâr tedârük idüp miyân-ı himmetini berkitti. Ammâ bâġiyân-ı Őenâ't-Ői'âr kaçaba-i Ayâs iħrâķından soñra Zü'l-ķadriyye muzâfâtından ĶarŐ nâm kaçabaya varup ve ol diyârũñ ķuġtâ'-ı tarîķından İncîryimez³ nâm müfsid daħı beş yüz miķdârı müllġid ile ol Őirzime-i zemîmeye ķatılup, hücüm-ı tâm ve ġulüvv-i ħasâret-encâm ile kaçaba-i Sîs üzerine gelüp Őehrin gâret ü ħarâb u yebâb ve ķal'asınıñ fetġine iķdâmlar ve sancağı begini muġâŐaraya iķdâm-ı bî-ġisâb⁴ itdüklerinde 'arŐaġâġ-ı veġânuñ nerre-Őiri ve meydân-ı Őecâ't u heycânuñ ErdeŐir'i, begler ħaylînuñ dilîri, cüvân⁵-devletlerũñ re'y ü tedbîr ile pîri,⁶ belki müdebbir-i rûzġâr anılan eslâf-ı merġûmuñ bebrî, a'nî biħ Pîri Beg berķ-ı ħâġif gibi ol maġzũllere yitiŐdi. [245a R4] Bârân-ı tîr ü ħadeng ve Őavâ'ik-ı tûfeng birle ġöz açdurmayup giriŐdi. Teķâbü'l-i Őaffeyn olup ħarb u ķitâl enfâs-ı hüy u ħâyla ķuvvet-i iŐtî'âl bulduğı demlerde vilâyet ehâlîsinden getürdüġi derendiler, nâ-cins ü fîrû-mâyelikle 'iŐyâna mâ'il olan fitne-cûlar Pîri Beg 'askerinden pâyidar olmayup kaçdılar. Ol maġalle ķarîb olan taġlara taġıldılar. Ammâ Pîri Beg inende⁷ muķayyed olmadı. Ve leŐkerinde noķŐân ġörmekle za'f-ı ķalb bulmadı. Ĥidmetindeki Őehsüvârlara irġâ-yı 'inân ve Őeh-levendân-ı peyġâr-ġüzârlara istimâlet-i bî-ķerân idüp a'dâ üzerine alay depdi. Bi-'inâyeti'llâġi te'âlâ ġâlib oldu. Cem'iyetlerini taġıtdı. Ma'a ħazâ mücrimân-ı bed-râ iki fırķa oldu. Bir bölüġi ebnâ-yı 'Azîz'den İskender⁸ ve Ürkmes ve Őâħruġ ve Ķubâd piŐvâlîġla livâ-yı 'Azîz nâhiyesine gitdi. Ve bir bölüġi ki muķaddeme-i fesâd olan Seyyidi nâm müfsiddür, a'vân-ı đalâlet-niŐânı ile kemândâr u piyâde 'arbede vü ceng içün âmâde

1 Ayâs'ı: Ayâs'ı R4 | kaçaba-i Ayâs'ı: - EH

2 hemân: bîmâr u EH

3 İncîryimez: İncîrmer F

4 ve//ġisâb: - R4

5 cüvân: civârın F

6 pîri: - F

7 inende: aşlâ R4

8 İskender: İskenderũn R4

olup Sīs tağlarındaki bir şa‘b maħalle taħaşşun itdi. Ammā mīr-i nāmdār-ı ceng-āzmā evvelā Sīs tağlarındaki t̄āğīleri, ba‘dehu ‘Azīz ilindeki bāğīleri ele getirüp cümlesini t̄u‘me-i şīr-i şemşīr ve loğma-i t̄ayerān u gürgān u nerre-şīr eyledi.

On toközüncü vākı‘a

Ve yine sene erba‘a ve selāşīn Cemāzīye’l-āhir’inüñ üçüncü gicesi nefsi-İstanbul’da Sulṭān Selīm H̄ān *t̄ābe serāh* Cāmi‘i k̄urbında gice ile bir Müs-limān’uñ evi başuldu. Ber-vech-i istişāl h̄uddām u evlād u ‘iyālī ile k̄atlı olındı. Ve h̄ānesinüñ saḳf [u] ferşine varınca cümle mā-meleki yağmā k̄ılındı. Her ne kadar teccessüs olındı,¹ bu ‘uğdenüñ benān-ı beyān ile h̄allī mümkün olmadı. Ve ne mertebede ki diğk̄at k̄ılındı, peyk-i fikret ü başiret bu vādide ser-menzil bulmadı. Āhīrū’l-emr ğāzab-ı pādīşāhī āteş-i fūrūzān şeklinde şerāreler virdi. Maħrüse-i İstanbul’da bī-kār ve odun yarmağ bahānesiyle şoğaklarda devvār,² h̄ā’in ü müfsid-i teberdār, evbāşān-ı nā-üstüvār ki ekşeri Arnavud nāmındaki kavm-ı ‘anūd [260b EH] zümre-i zemīmesinden ve h̄iyānet-i cibilliyelerinüñ ol mağūle fesādāt-ı zamīme-i ‘amīmesinden idi, k̄apulara tenbīh olup maħalleler teftiş ü tefahḫuş k̄ılındı. Sekiz yüzden ziyāde ādemüñ çārşülarda ve memerr-i nās [257a F] olan yirlerde³ boyunları uruldu. Kibār u şīğāra dehşet müstevlī olup baḳıyye-i erbāb-ı h̄iyānetden müzāhir-i āsar-ı h̄iyānet⁴ olanlar t̄arīk-ı bī-tevfīklerine inābet itdiler. Ve niçesi k̄ararı firāra değışüp pāy-taht-ı ‘aliyyeden mānend-i bāğī ayağı götürüp gitdiler. Andan soñra ol mağūle bir h̄āl zuhūr eylemedi. Ve levend ü evbāş kısmından bir zümre daḫı irtikāb-ı şenā‘at u fücūr eylemedi. Egerçi ki bi-hāsebiş-şer‘ k̄atların icāb ider h̄āl yoğ-ıdı, fe-ammā nizām-ı h̄āl-i ‘ālem ve intizām-ı ahvāl-i benī Ādem için ol mağūle nüfūs-ı zā‘ide güyā ki İstanbul sükkānından artuğ-ıdı.

1 Ve//olındı: - F, R4

2 devvār: devrān iden R4

3 yirlerde: yollarda R4, EH

4 h̄iyānet: hidāyet R4

Yigirminci hâdis¹

Sevâd-ı a‘zam-ı diyâr-ı ‘Arab maħrûse-i maṭbû‘a-i Haleb hâkinde vâkı‘ beyne’n-nâs katl ü helâki şâyi‘ K̄ara K̄âği kışşasıdur ki ol bergeşte-hâl ol taraflarda müfettiş-i emvâl olup sa‘y itmek şüretinde harekât-ı bi-me‘âl ve Müslimânları var yok yire kesirü’l-bâl itmekle keşirü’l-vebâl olup günden güne ‘âleme ihtilâl virdi. Ammâ zu‘m-ı fâsidinece bir miqdâr sa‘y u izdiyâd şüretlerini gösterdi. Ve icrâ-yı kazâyâda² daħı irtişâ ile ma‘lûm, her hâli menfûr u mezmûm bir câhil-i kem-fehm idüğü ‘uḫalâya mefhûm olduĝundan mâ‘adâ havâ‘ic-i nâsla daħı muḫayyed olmazdı. Zamân-ı kazâsında aşlâ narh u es‘âr görölmezdi. Hattâ ol ‘aşrda şu‘arâdan biri Haleb’e varur. Mezbûr kâği ve bir rû-siyâh nâ‘ibinden daħı hâlkı nâ-râzi ve şem‘-i revĝan rûz-ı rûşen gibi beyâz olması mu‘ayyen iken şeb-i deycûr gibi olduĝu[nı ve]³ siyeh-fâm u bî-nûr idüğünü görür. Bedihe bu maḫûle bir⁴ beyti nazma getürür.

Nazm

K̄ara k̄âği k̄ara nâ‘ib k̄ara mûm
Ğayrı aħvâli bu şehrûn ma‘lûm

İn‘idâm-ı ‘adl ü inşâf ve imtidâd-ı cevri ü i‘tisâf⁵ ehâl-i vilâyete tamâm [245b R4] iztirâb u inhirâf virüp gördiler ki seyfi-i hûkkâmla⁶ katli muḫâl ve ne deñlü huşûmet eyleseler nuḫûd-ı maḫâline⁷ bezl-i mâli hüccet ü dâl, bi’l-ittifâk bir cum‘a günü Haleb’ün câmi‘-i kebîrinde hücum-ı tâmm ile sükkân-ı şehir ü nevâhî bir uğurdan ĝulüvv-i ‘âmm idüp⁸ «الحجر، الحجر» zu‘afâsınıñ dillerinde mükerrer ve aḫviyâsınıñ ellerinde⁹ «الشجر، الشجر» deste-çüpları anlara ser-ber, havâşşuñ ekşeri¹⁰ «اضربوا» kelimesiyle icrâ-yı

1 hâdis: vâkı‘a R4, EH

2 kazâyâda: kazâda EH

3 olduĝı: ol daħı F, R4

4 maḫûle bir: - F

5 i‘tisâf: fesâd R4

6 seyfi-i hûkkâmla: şımf-ı hûkkâma F

7 maḫâline: mâline F, R4

8 “Taş, taş!”

9 “Sopa, sopa!”

10 “Vurun!”

emr itmekte ve ba'zı merdüm-i muvaqqarı ¹ «لا تضربوا» ilķasıyla 'avāmı nehy semtine gitmekte.

El-ķıřsa dest-dırāzlıķla 'ömrini kütāh itdiler. Ve hırış u āzı keşretine binā'en naķd-ı hayātını ğāret ü tebāh eylediler. Kendüyi ve rüşen-çerāğlarından olan² muhtesibi ve tokuz nefer tevābi'ini katl itdiler. Bu aħvāl südde-i Sidre-miřāl türābına 'arz olunduķda muħarrrik-i fitne vü fesād olanlar şer' ile görölüp ba'de's-şübüt Rodos'a sürgün buyurıldı.

Ve bu eřnāda Rümili ümerāsından İskenderiyye sancağı begi Bālī Beg ğāyetde zālīm ve 'imād-ı devlet ü rif'ati cevr ü ta'addi ile ķā'im olmağın ve 'atebe-i 'ulyādan varan çavuşlardan birine ra'iyet evlādından ikisini dārül-ħarbden çıkma ķul nāmı ile bahşış ü 'atā idüp bu maķüle nā-sezā eřvārı şübüt bulmağın iki çavuş gönderölüp kendüsi ve ketħudāsı ve sekiz nefer şubaşıları niżām-ı memālik ve sār ümerāya 'ibret iķün³ řalb u siyāset olındı.

Yigirmi birinci ħādiře

İbrāhīm Pařa'nun ser'asker olması ve ħaķķında pādīřāh-ı mağfuruñ anlara⁴ mezīd-i 'ināyet ü himmetleri vuķū' bulmasıdır ki sene ħamse ve řelāřın Receb'inde vüzerā⁵ ve sār erkān menzillü menzillerine revān olduķdan řoñra ol tārīħde re'is-i küttāb-ı dīvān ve merci'-i debīrān-ı dāniř-verān olan ehl-i fażl ü 'irfān ve řāħib-i bedī'-i nazm u beyān Celāl-zāde Muřtafā Çelebi merħūmı sa'ādetlü⁶ pādīřāh, zıllu'llāh-ı felek-destğāh 'izz-i ħuzūrlarına çağırdılar. Umūr-ı dīvāniyye daķā'ıķından bir miķdār istikřāf-ı aħvāl itdükden řoñra memālik-i maħrūsenün vüs'ati ve řadr-ı a'zam olan İbrāhīm Pařa'nun bu cümleye serdār nařb [261a EH] olınmağa liyāķati ber-mücib-i ⁷ «وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ» [257b F] re'is-i Bercīs-enīse mefħūm buyurduķdan řoñra “Mezbūr ħaķķında bir serdārlık berātı yazasun ki

1 “Vurmayın!”

2 olan: - F

3 'ibret iķün: 'ibreten F

4 anlara: anlar ħaķķında R4 | - EH

5 vüzerā: Vezīr İbrāhīm Paşa R4

6 sa'ādetlü: - R4

7 “Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır.”, Sāffāt Sūresi, 37/164.

ser-nâme-i belâgat-güvâhı¹ «وَإِنْ تُعْذُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْضَوْهَا» fehvâ-yı ğarrâsıyla müzeyyen ola. Ve berâ't-ı istihlâle müte'allik olan girizgâhı «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ»² naşş-ı şerîf-i mekârim-nümâsıyla müberhen ola. Ba'de'l-itmâm yine kendüñ götüresün. Ve kemân-ı re'y-i işâbet-nişânımdan tecâvüz iden hadeng-i himmetüñ ser-menzile yitiresün.” buyurmalarıyla re'is-i müşârün ileyh ol serdârlık berâtını inşâ ider. Hattâ ba'de zamânin te'lîf itdüğü *Tabakâtü'l-memâlik* nâm kitabında bir şüretini ifşâ ider.³ Ve bi'l-cümle edâ-yı hîdmet idüp 'izz-i hużür-ı şehryâriye teslim olınuğdan soñra mâh-ı Receb'ün on sekizinci günü yeñiçeri ağası pây-tahtda mevcüd olan yeñiçeriyle Bâb-ı Hümayün'a da'vet olunup berât-ı mahtüm-ı 'âlî-şânla beş kerre yüz biñ nağd aqçe ve bir re's muraşsa'-zîn raht-ı mücevher-tezyîn ve mâ'adâsı cell-i himmetden nâşî kirbâs-ı⁴ luğf u kerem-havâşî çullarla toğuz re's Burâk-kâm ve Ya'fûr-endâm ve Düldül-hırâm atlar ve bir kabza tîğ-i muraşsa' ve şemsîr-i zerrîn-muşanna' ve üç pâre fâhîr ü girân-mâye hil'atlar ve dört boğça zî-kıymet ve maqbûl-ıtabî'at ve qarîn-i rağbet kıumâşlar, huşûşâ bir muraşsa' tîr-keş ve envâ'-ı bedâyi'-i cevâhîrle munaqqaş, mazmûn-ı berât-ı 'âlî-şândan⁵ muşarrağ u meşhûn, ol âna gelince mutaşarrıf olduğı yigirmi kerre yüz biñ aqçe⁶ hâşlarına on kerre yüz biñ dağı maqrûn ki cem'an otuz kerre yüz biñ ile kıadr ü rağbetleri gibi dirlikleri dağı efvün kı-lındı; ve bu cümle, yeñiçeri ağası eliyle isâl ve paşa-yı müşârün ileyhe i'zâz u ikrâm ve iclâl ü ihtirâm yöninden irsâl⁷ kı-lındı. Şadr-ı a'zam-ı müşârün ileyh dağı ağaya girân-mâye [246a R4] hil'atlar ve bir mükemmel raşş ile ri'âyetler ve piş-keşler getüren yeñiçerilere kaţ'-ı merâtible himmetler idüp ol ân divân⁸ ve cem'iyet-i rû-şinâsân olup berât-ı şerîf-i 'âlî-şân⁹ 'alâ mele'i'n-nâs ve'l-a'yân kırâ'at olındı. Teveccühine¹⁰ ruşşat virildüğü ma'lûm-ı şağîr ü kebîr oldu. Ve ol târihe gelince kıânûn-ı selâţîn-i 'Oşmânî üzere elvi-

1 “Halbuki Allah'ın nimetini saymaya kalksanız onu sayamazsınız.”, Nahl Sûresi, 16/18.

2 “Şüphesiz kendileri için tarafımızdan en güzel mükafat hazırlanmış olanlar var ya...” , Enbiyâ Sûresi, 21/101.

3 Hattâ//ider: - F

4 kirbâs: - F

5 şândan: şân içinde R4

6 aqçe: - F, R4

7 yönünden irsâl: - F

8 divân: erkân-ı divân EH

9 olup//şân: - F, EH

10 Teveccühine: Ne vech ile F

ye-i hâkânî çâr-erkân-ı bünyân-ı kişver-sitânî gibi dört sancağ iken paşa-yı mesfûr serdârlığından sonra yedi kıt'a livâ seb'a-i seyyâre gibi engüşt-nümâ olmak buyurıldı.

Sübhâna'llâh, vezîr-i kebîr-i 'âlem-gîre ol zamânda olan ruhşat u tevķî-rûn şemmesi bu 'aşruñ vüzerâsınuñ birine olsa mensübâtından mîr-i mîrân itmedük kimse kıomazdı. Ve vâcibü'r-ri'âye ehl-i 'irfândan mizâcına muhâ-lif olanlara siyâset itmedin bir ân kıturmaz, oturmazdı. Ve Devlet-i 'Osmâ-niyye evâ'ilinden bu deme gelince vezîrûn on ikişer kerre yüz biñ akçe hâşşı,¹ nihâyet şadr-ı a'zam hâll ü 'akd şâhibi olmağla ba'zı müfid ü ma'nî-dâr tîmârlara ihtîşâşî kıânûn-ı muķarrer iken mezbûr İbrâhîm Paşa'ya her vech ile bunca i'zâz u ikrâm olındı. Ne tevâbi'inden kimseyi ilerü çekdi ve ne ehâlisinden bir ferde intikâm kıaşd itdi. Kendünüñ dağı mezîd-i him-met ü 'inâyeti aşhâb-ı istiḥkâķ ḥuşuşında mebzûl bulındı. Zâhir budur ki bu müdde'â ol pâdişâh-ı 'âlî-himmetûn şıdķ² u niyyetine muķârin fehvâ ve yâḥûd paşa-yı mesfûr sūr-ı İstanbul bânîsi Yanķo bin Mâdiyân neslinden olmağla meşhûr aşîl-i memdûḥu'l-ḥubûr ve nesl-i mevşûfu'l-cumhûr ol-duğına binâ'en bir 'atıyye-i ilâhiyye-i 'uzmâdur.

Yigirmi ikinci vâķı'a

Şehryâr-ı memâlik-güzârûn yine Budun cânibine sefer-i hidâyet-rehbe-ridür ki muķaddemâ Mohaç Şahrâsı'nda Engürüs kıralı ile vâķı' olan şavaş-dan sonra vilâyet-i Engürüs [258a F] kıralığı Erdel bânı oğlı Yanoş'a ihsân olınmış idi. Zîrâ beyne'l-küffâr ḥaseb ü neseb ve 'atebe-i 'ulyâ taķbiline müte'allik ḥulûş-ı³ mükteseb ile anuñ istiḥkâķı sâ'irinden ziyâde bulunmuş idi. Öyle olsa civârında vâķı' İspanya çâsarınıñ kıarındaşı olmağla şâyi' Ferdinandoş-ı bî-hûş [261b EH] Alaman ve Çeh vilâyetlerinde kıral-ı dâlâ-let-cüyüş iken Engürüs'e dağı tama' kıılıp, dest-dırâzlığla ba'zı kıal'alar alup ve niçe yirlere ğâret ü ḥasâretle âteşler şalup fesâd u şenâ'at üzere idüğü, ḥuşuşâ Yanoş Kıral aña muķâvemete kıâdir olamayup firâr itmekle Budun Kıal'ası'nı hâli bulup, Nemçe 'askeriyle zâbḥ eyledüğü 'arşa-i sa'âdet-'arza 'alâ mâ hüve'l-vâķı' 'arza kıılınmağla sene ḥamse ve şelâşin Şa'bân'ınıñ

1 hâşşı: hâşşı olurdı R4

2 şıdķ: kıaşd F

3 ḥulûş-ı: ḥükûmet-i F

onuncu günü Rümili Beglerbegisi Kâsım Paşa zîb ü zînet ve mühimmât-ı cenge müte'allik arz-ı şevket ile İstanbul'dan çıkup Dâvüd Paşa Çayırı'nda kındı. Ve şadr-ı a'zamuñ serdârlığı sancağı pîşvâ-yı asker-i İslâm olmağ buyurılmağın paşa-yı âli-rây bisâṭ-ı simâṭ-ı ni'met-sây ile 'amme-i asker-i zafer-rehber ol gün 'azîm ziyâfetler ve bezl-i ni'metler kıldı.

Li-münşî'ihî

Çün Hâlîlâne çekdi h'ân-ı² hâlîl

Didiler süfresine h'ân-ı Hâlîl

Rümili askerine ol sancağ

Pîşvâ oldı gitdi³ mîl-be-mîl

Anuñ oldı muḳaddem irsâli

Re'y-i hâṭır-nüvâz-ı şâh-ı cemîl

Ve mâh-ı Şa'bân'ın on sekizinci günü Vezîr Muştafâ Paşa fevt oldı. Yiri⁴ Rümili Beglerbegisi Kâsım Paşa'ya tevcih olındı. Ve mâh-ı Ramazânü'l-mübârek'ün ikinci günü pâdişâh-ı encüm-sipâh ve şehensâh-ı çarḥ-bârgâh kâ'ide-i kadîme-i⁵ âbâ-yı kirâmı üzere sa'adet ü iḳbâl ve zîb ü zînet-i âlât-ı kıtâl ile Edrine Kâpusı'ndan çıkdılar. Ve Halkalubuñar'a nüzül buyurdılar. İki gün iḳâmetden sonra göçilüp ayuñ on ikinci⁶ günü pây-taḥt-ı [246b R4] kadîm olan Edrine'ye varıldı. Anaṭolı Beglerbegisi Behrâm Paşa anda asker-i zafer-rehber mü'lâkât idüp, sancağ begleriyle Dîvân-ı Hümâyün'a gelüp tehniyet-i sefer-i hümâyünla el öpdiler. Mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü Filibe'ye varılıp ḳaṭarât-ı bārân 'asâkir-i şâh-ı cihân gibi keşret ü vefretle nümâyân ve bārân-ı raḫmet-i Raḫmân ol 'îd-i sa'îd eşnâlarında lâ-yenḳaṭı' cereyân ü feyezân bulup bir mertebede yağmurlar yağdı ki Filibe Köprisi'nün iki başları seyl-âb-ı firâvân ile vîrân oldı.⁷ 'Asâkir-i der-yâ-şitâb âṭa gibi miyân-ı âbda ḳaldı. Ve bi'l-cümle ḫayme ṭınâbları miyân-ı

1 asker-i: asker-i İslâm-ı R4

2 h'ân-ı: hün-ı F

3 sancağ//gitdi: pîşvâ oldı gitdi hemân EH

4 fevt//Yiri: vefât idüp R4, EH

5 kadîme-i: ḳâ'ime-i R4

6 ikinci: dördüncü EH

7 başları//oldı: başlarını seyl-âb-ı firâvân aldı F, EH

âbda ve sütunları ıztırâbla gird-âbda, devâbb u huyül ise kemâl-i ıztırâbda, ra'd u berç u şavâ'ık ise şiddet-i iltihâbda;

Li-münşi'îhi

Haymeler şu yüzinde oldu habâb
 Qaldı herkes muqârin-i gird-âb
 Aqın itdi belâ vü gam bu şudan
 Çıqdı cünd-i belâ meger¹ puşudan

Hikâyet

Tabakâtü'l-memâlik'de merhûm Nişânî Beg naql ü tahtîr itmişdür ki Naqqâş 'Alî Beg ol 'aşruñ zurefâsından ve beyne'l-aqrân² dehrûñ bezl-i ni'metle meşhûr eşhiyâsından olup şiddet-i bârânda vâqî' leyâlî-i zulmânîden birinde yârânî ile 'ayş u 'işretde iken nâgehânî kazâ-yı âsumânî³ vâqî' olup bir seyl-i 'azîm-i firâvân mezbûruñ menziline belâ-yı mübrem gibi revân olduqda hidmetkârlara başlu başı kıyısı⁴ olur. Kendüsi haymesi qurbında vâqî' bir dırahta 'urüc idüp garq-âb olmadın qurtulur. Ammâ dırahtuñ⁵ kökinde çendân kuvvet ve şebât u qarârî⁶ itmînân-ı qalb ile sâkin olacaq cây-ı iķâmet olmaduğını taşavvur idüp havf u bîm ile turrurken bir alay yılanlar yüzerek gelürler. Ol dırahtı hısn-ı haşîn bulup üstine çıkarlar. Her çend ki eţrafına feryâd ider ve zücret [258b F] u ıztırâbla depinüp⁷ ba'id ü qarîbinden istimdâd ider, şiddet-i seyl-i revândan kimesne yanına varamaz.⁸ Ve hîç bir vech ile âdemleri mededine feryâd-res olamaz. Âhir-i kâr yılanlar çıkar qoynına, qoltuğına tolarlar.⁹ Boynına, qulağına şarılurlar. Hattâ burnı ve qulağı delüklerini in şanup¹⁰ girmek isterler. Derdmendüñ 'aqlı başından gider. Gâh tevekkülle qorınur ve gâh kendüyi ta'aqqul ider.

1 meger: biñ F

2 aqrân: erkân R4

3 nâgehân//âsumânî: kazâ-yı nâgehânî R4

4 kıyısı: qapısı R4, EH

5 dırahtuñ: ağacuñ R4

6 ve//qarârî: olmayup R4 | şebât//qarârî: firâzı EH

7 idüp//depinüp: ider R4

8 varamaz: uğramaz R4

9 tolarlar: girerler EH

10 ve//şanup: delüğine R4

Bu hâletde Hâzret-i Hızrvâr bir merd-i deryâ-güzâr çırnık vaşfında şandalcıgla¹ çıkagelür. Bi-‘inâyeti’llâh yılanlardan mazarrat irişmedin [262a EH] Naqqâş ‘Alî Beg merhûmı ol varıtanan kırtarur.²

Ve bi’l-cümle mâh-ı Şevvâl’ün on dördinci günü Şofya Ovası’na ve mâh-ı Zi’l-ka’de’nün³ on üçüncü günü Sirem⁴ Şahrâsı’na nüzül olındı. Ve ol menzilde Engürüs leşkeri ile Yanoş Kıral mevki-i hümâyûnı istikbâl idüp irtesi dest-büs-ı ‘izzet-me’nüs ile ri’âyet kılındı. Ve ol gün yeñiçeriyân-ı şecâ’at-ıkarîn ve tüfeng-endâzân-ı mehâbet-rehîn ol ‘arşaları ﴿يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ﴾⁵ fehvâ-yı ğarrâsına mâ-şadağ eyleyüp kıral-ı zînet-ıkarîn cünüd-ı⁶ Mesih-âyîn ve nüfûr-ı⁷ zırh-püşân-ı şanem-tezyîn ile gelüp ve şaf şaf dizilen müsellağ leşkerün miyânından geçüp, şolağlar ucına geldükde atından inüp piyâde oldı. Ve taqbil-i bisâğ ile muğtenim olduğda altına kürsî-i zerrîn kıruıldı. Ve iltifât-ı şâhâne [ile] hâtır-nüvâzlık mekârimi mü’eddâ kılındı. Ve taşra çıkduğda dört pâre hil’at-ı zerrîn ile ser-efrâz kılındı. Tekrâr girüp el öpdı. Ve dört re’s muraşsa’-rağt, mükemmel-bağt, aşıl ü⁸ kavî-sağt tâzî atlar ihşân olınup ri’âyetle⁹ menziline gönderildi.

Ba’dehu ol menzilden göçilüp sene sitte ve şelâşin Muğarrem’inde Budun’da Bağlarucı’na konıldı. Kıal’asındaki Nemçe küffârı nîm¹⁰-cân ile kıalup, lâkin ğayret-i câhiliyye ile ğarb u rezme, bil bağlamağı muğarrer kıılmağın mâh-ı mezbûruñ dördüncü günü yürüyişe tenbîh olındı. Taraf taraf toğ u tüfeng şu’le-perdâz-ı cây-ı ceng olduğda anlar dağı toğ u tüfenglerine ot virdiler. Budun Kıal’ası ‘asker-i İslâm deryâsında yanar atası gibi ortada kıaldı.

1 şandalcıgla: şandalcıgına binüp giderken R4

2 Naqqâş//kırtarur: ‘Alî Beg’i ol varıtanan ğalâş ider R4

3 ka’de’nün: ğicce’nün EH

4 Sirem: Sırâm F

5 “Göğün açık bir duman getireceğü günü bekle.”, Duhân Sûresi, 44/10.

6 zînet//cünüd-ı: - R4

7 ve nüfûr-ı: dağı R4 | rünüd-ı EH

8 mükemmel//ü: - F

9 ri’âyetle: - R4

10 nîm: bîm-i F

Li-münşi'ihî

Yanup ıtııııdı [247a R4] belâ bahri her yanın aldı
Budun yanar aıası gibi ortada ıaldı

Âhir-i kâr zamân-ı zuhrda “el-emân” şadâlarıyla ol Nemçe ve Alaman küffârı istimân-ı bî-şümâr itmegin içindeki füccâr emânla âzâd olındı. Ve cümle müretteb ü müsellağ oldukları hâlde çekildi gitdi. Lâkin rehâ bulmaları muhâlif-i kazâ olmağın Bâğlaruci'nda bir iki ser-hoş kâfir ‘asker-i İslâm’dan biri ile cenge mübaşir oldı. Bu vaz’-ı nâ-sezâların leşker-i İslâm hazma mecâl olmayup içlerine kılıc koyuldu. Qalilü’s-sin ve qaribü’l-bülüg cüvân u düşizelerden gayrısına kılıc çalındı. Ammâ ebkâr u cüvânân râhat-bağş-ı mücâhidân olup bâzarlarda Yüsuf-liqâ ve Mesîh-edâ dil-berler pullık pullık şatıldı. Ve Budun tahtunuñ kırallığı ta’ahhüd-i harâcla yine kıral-ı sâ-bık Yanoş-ı muvâfık hizmetine lâ’ik görölüp sekbânbaşı ve birkaç yüz yoldaş ri’âyet ü iltifatla iletdiler. Tekrâr Engürüs tahtına kıral idüp geldiler gitdiler. Mâh-ı Muharrem’ün on birinde Esterğon Hışarı önine konıldı. Ve Semendire sancağı begi Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Beg ki yarar u peygârkâr ve mücâhidîn-i büzürgvâr-ı bülend-iştihâr idi, Semendire dil-âverleriyle dilci ta’yîn olındı. Ve Nemçe kıralı olan pelid meydân-ı neberd [ü] ma’rekede bedid olmak ihtimâliyle gidilürken¹ ol la’in şademât-ı ‘asâkir-i şehryâriden ‘ibret²-karîn olup maqarr-ı sağar-mazharı olan Beç Qal’ası’nda mâr-ı bî-cân gibi ıztırâbla pür-tâb ve ‘âkıbet firâr ile nâ-yâb olduğı³ haberleriyle mezbür Mehemmed Beg yarar diller getürdi. Bu taqdırce Beç Qal’ası’na varılmağ ve âteş-i kahr-ı hüsvâne ile yıkılıp yağılmağ niyyetine teveccüh kılındı. Ayuñ on ikinci günü Güz⁴ nâm qal’aya gelüp⁵ Akşu dimekle meşhür nehrün köp-risi geçüldi. [259a F] Ser-â-pâ ma’mûr ve ‘asâkir-i İslâm gâretinden mehcür vilâyetlere aqınlar şalup vâfir esirler ve toyumlıqlar alındı.

Ve mâh-ı Muharrem’ün yigirminci günü Budun nâm qal’a kırbında⁶ konıldı. Ol menzilden mezbür Mehemmed Beg, Beç Hışarı’na varup,

1 gidilürken: revâne olurken R4

2 ‘ibret: gayret F

3 ile//olduğı: eyledüğü F

4 Güz: Gür F

5 gelüp: - F

6 kırbında: dibinde R4

muḳâbil olan süvâr u piyâde küffâr leşkeriyle vâfir ceng idüp, Semendire şebbâzları zümre-i melâ'ine zâğ-ı rû-siyâh kadar vücûd virmediler. Ol ser-haddûn ser-bâzları baş u câna ḳalmayup hişâr öninde şirâne ḳarışmalar ve dilirâne uruşmalar ve merdâne¹ tûruşmalar [262b EH] ve levendâne dögüşmeler idüp bi-'inâyeti'llâh çok kimseyi tu'me-i² şir ü şemşir eylediler.³ Ve h'âh u nâ-h'âh ḳal'alarınıuñ ḳapısını ḳapatdırup mel'ünlara güşâyış-i baht fırsatın virmediler. Ve diri tûtilanlardan niçe pülâd-püş, zırhber-düş bed-nihâd horyâdları muḳayyem-i⁴ hüsrev-i mükerrrem cenâbına⁵ gönderdiler.

El-ḳışsa mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü ser-leşker-i müfahham sadr-ı a'zam-ı mu'azzam, a'nî bih İbrâhîm Paşa-yı muhterem Beç Hişârı'nuñ önüne ḳonup sa'adetlü şehryâr-ı hümayûn-fâl dahı 'izzet ü iclâl ile bir miḳdâr ilerü vardılar. 'Azîm cengler ve delim neberdler ve âhengler olup bellü başlulardan ancak iki nâmdâr yayabaşı ve birḳaç nefer yeñiçeri yoldaşı⁶ ve dergâh-ı mu'allâ çavuşlarından Farfara⁷ İskender Çavuş nâm şeh-levend-i perhâşî ol muḳârebeye şehîd oldılar. Ammâ küffâr-ı hâk-sârdan nihâyetsiz melâ'in derk-i esfele vuşul buldılar.

Ammâ mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşüncü günü ḳal'a fedâ'ilerinden kendüleri dinç ve atları güreñç mel'ünler hücum-ı tamm ile ḫaşra çıkdılar. Ve nerre-şirân-ı ejdehâ-kâm ile tûtuşdılar. Bi-'inâyeti'llâh ḳarârları firâra ve iḳtidârları inkisâra mübeddel olup biñ belâyla ḳal'aya girebildiler. Beç Ḳal'ası ise her cihetle hişn-ı haşîn ve ḳal'aları burüc-ı sipihre ḳarîn, binâsı [247b R4] muḳkem ü metîn⁸ olduḳdan⁹ mâ'adâ dögmege münâsib cây yoğ-ıdı. Bu eclden¹⁰ ḫoblar götürülmeyüp, huşüşâ ki leşker-i şitâ ḳaḫarât-ı berf ü bârân ile aḳın şalup ber-vech-i isti'câl hâtime-i cidâl ü ḳıtâl fütühât-ı bâhire ile zâhirü'l-emân ḳılınmaḳ zîmmet-i himmet-i hüsrevânelerine

1 uruşmalar//merdâne: - EH

2 tu'me-i: - F

3 eylediler: ḳatıl eylediler R4

4 bed//muḳayyem-i: hüzür-ı F, R4

5 hüsrev-i//cenâbına: şehryâra R4

6 yoldaşı: - F

7 Farfara: Ḳara F

8 binâsı//metîn: - EH

9 olduḳdan: istiḫkâma ḳarîn olduḳdan R4

10 dögmege//eclden: ilhâhla dögülmege münâsib idi F, EH

lâzım u mühim ahvâl olmağla bi'z-zarûre hândeğleri taldurmak ve yir¹ yirden nağb olınmağ muğaddemâtına mübâşeret olındı. Evvelâ 'âmme-i erbâb-ı timâra binâ-yı bârûsını kızap esâsından yıkmak ve kâffeten aqıncı beglerine ağaç nerdübânlar ve mühimmât-ı ağışâbı cem' kılmak ve cümle kapu halkı ile Anaçolı beylerbegisine çıbuğ götürmek ve hândeğ-ı 'amıqı taldurmak emr olındı. 'Asâkir-i firûz şebân-rûz me'mûr oldukları hıdemât-ı mebrûreye muğayyedler iken mâh-ı Şaferü'l-muzafferûn ikinci günü Qal'a-i Esterğon ki mecma'-ı kıssısân ve ma'bed-i ruhbânân ve itikâd-ı fâsıdlerince mazân-nı icâbet-i du'â bir mevzi'-i meymenet-nümâdur, 'umûmen ol vilâyetlerdeki kıssıslarûn re'isi ve 'ubbâd-ı 'ulemâ-yı Naşârâ'nuñ pişvâ-yı pür-tedlîsi Erşek nâm la'in-i bi-şek it'at u inkıyâdla mu'asker-i hümâyûna mülhâğ² oldı. Ve irtesi yine qal'adaki zırh-püş u bi-hüş mel'unlar ittifaqla taşra çıqup nerre-şirân-ı heycâ-hücûmla vâfir elleşdiler. Mânend-i izdiğâm-ı rüstâhîz muhkem dâr ü gir ü sitiz olduğdan soñra zümre-i ğuzât küffâr-ı li'âmı bir mertebede tükürdiler ki anlar qal'aya girürken ğâzilerle girmek ihtimâli şirzime-i müşrikîne hirâs ırgürdi. Âhir-i kâr qal'anuñ kıpusını dıvâr ve taşrada kıalan cengcilerin fedâ-yı 'asker-i cerrâr kııldılar. Cümlesi gözlerine qarşu küşte ve küştelerini püşte püşte buldılar.

Ğıbbe zâlik mâh-ı Şafer'ûn altıncı günü ba'de'l-aşr fermân-ı şehryâr-ı bâhirü'n-naşr ile nağb olınan mağallere ve lağamla vücûd bulınan cây-ı 'amellere âteş virildi. Allâhu ekber, ol semtûn burc u bârûları sağıf-ı semâda cilve-ger ve ba'dehu taht-ı şerâda zir ü zeber oldı ve rağne peydâ oldı. Şınf-ı mücâhidin-i dîn-i kıavim "Allâh! Allâh!" şadâsıyla qal'aya [259b F] yürıdi. İç yüzinden küffâr yaluñ-şemşir ve ceng-i³ âteş-te'şir ile bedidâr olup ğürüh-â-ğürüh keş-â-keş ü küşişler oldı ki ta'bir olınmaz; perhâşlar ve şavaşlar vücûda ğeldi ki söylenmez. Ve bi'l-cümle bâb-ı ikdâmda dağıka fevt olınmadı. Fe-ammâ fetü u teşhîri muğadder olmamağla 'askerûn 'uğdesi⁴ ğüşâd bulmadı. Lâ-siyyemâ şitânuñ şiddeti tağaddümi ve leşkerûn berf ü bârândan te'emmüli 'avdet-i hümâyûnların mücib olmağın ol menzilde yeñiçerilere biñer ağıçe bağış virildi. Ve erbâb-ı timâra da terağığilerle ri'a-

1 yir: her R4

2 mülhâğ: mağrûn F, EH

3 ve ceng-i: - F

4 'uğdesi: muğaddemesi R4

yet olındı. Ve ol zamāna gelince vāқи‘ olan aқınlar ki İskenderiyye Köprisi nām maḥalle ṭayanmış ve vilāyet-i Nemçe vü Alaman ser-ā-pā қahr u ḡā-ret āteşlerine yanmış idi ve ol cısır ki [263a EH] İskender-i Zü'l-қarneyn bināsı imiş, hiç bir zamānda aña ‘asker varmaқ ve eṭrāf u cevānibini oda urmaқ mümkün olmamış iken eyyām-ı nuşret-i pādişāhīde ol iḡtinām daḡı merām-ı encām buldı.

Ve bu eşnāda¹ ehl-i қal‘a daḡı ziyāde muḡtarib ü muḡtarr olup Şafer’ün on üçüncü günü istīmānları ḡaberi ile bir kāfir çıkup iç қal‘adaki Müslimān² esīrleri cemī‘an ıtlāқ itdiler. Sa‘ādetlü pādişāh-ı cihān-sitān daḡı Beç’den altmış nefer kāfiri recālariyla ehl-i İslām³ i‘tāқları muқābelesinde āzād buyurdılar.

Ve muttaşıl berf ü bārān yaḡarқen dönülüp māh-ı Şafer’ün yigirmi ikisinde hezār meşāққatle Budun’a gelindi. Sābıқan Budun fetḡinde alınıp Ḥizāne-i ‘Āmire’ye zabṭ olınan Қorone dimekle ma‘rūf tāc-ı muraşsa‘ ki ansız қrallar ‘arızı tamām olmaz imiş, Yanoş Қral aña müte‘allik istid‘ā-yı ‘āṭıfet itmegin ol ikil-i muşanna‘ ve tāc-ı zerrīn-i muraşsa‘ Venedik beg-zādelerinden Perem Perī ve sābıқan ‘atebe-i ‘ulyāya iṭā‘at iden Erşek nām kıssisler pīri ile gönderildi. Ve beyne’l-mülük [248a R4] iftiḡāra ruḡşat-ı hümāyūn ile ḡuşul-i merāmına müsāra‘at buyurıldı. Ol maḡalden daḡı ḡöçülüp māh-ı Rebī‘ü’l-evvel’ün on dördüncü günü maḡmiyye-i Қoştanınıyye қadem-i şerīf-i hümāyūnlarıyla müşerref қılındı. Ve bu fütūḡāt-ı celileye⁴ ol tāriḡde devātdār olan Meḡemmed Çelebi bu maḡüle tāriḡ-i maṭbū‘ didi ki naқl olındı:

Naзм

Saña ey şāh-ı cihān kimse muқābil olımaз

Ne қadar olur ise düşmen eger şīr-i ḡarīn

Biledür fetḡ u zafer her ne yaña ‘azm itseñ

Fi’l-meşel қudret-i Ḥaқ sensün eyā şāh-ı ḡüzīn⁵

1 eṭrāf/eşnāda: - R4

2 Müslimān: - F

3 kāfiri//İslām: ricālleriyle ehl-i İslām esīrlерini EH

4 celileye: cemileye F

5 Fi’l//ḡüzīn: Saña ervāḡ-ı ricāl-i ḡayb olmışdur қarīn EH

Engürüs illerini feth kı lup ahrula
 Döymedi heybetüne daı senü¹ hın-ı haın
 Mülk-i Be od olıca didi melekler tarı
 Yadı yıdı Bei ol pādıeh-i rüy-ı zemın

Sene 936.²

Yıgirmi üçüncü vāı‘a

Vāri-i tāc u tat eh-zādegān-ı avı-bat, a‘nı bih Sulān Mutafā ve Sulān Meemmed ve Sulān Selım haretlerinün hıtān-ı meserret-nizām-ları ve sūr-ı pür-sürür-ı sa‘ādet-fercāmları tedārükidür ki sünnet-i Muammed Mutafā‘ya mütāba‘at ve ab‘-ı selim ile er‘-i erif-i lāzımü‘l-itirāma mübāseret vacıbāt-ı dın ü devletden olmala sene sitte ve elāın evvāl’inün yigirmi birinci günü ibtidā olındı. Ve Atmeydānı ki mamiyye-i otatınıyye‘nün seyrāngāh-ı³ adımü‘l-bünyānidur, sa‘ādetlü pādıāh için ol meydāna havāle olan Mehter-hāne-i Hümāyün‘a bir ar-ı laıfı‘l-itirā‘ ve bir kāh-ı bāhirü‘l-ibdā‘ yapıdurulup kemā-yenbaı tezyın kı-lındı. Ve vüzerā vü erkān-ı devlet-i ‘ālı için otalar ve münaka sāyebānlar uruldu. Erkān-ı devletden Vezır Ayās Paa ve āsım Paa ve Rümili beglerbegisi ve sā‘ir aalar ‘ale‘-abāh bi-esrihim Dıvān-ı Hümāyün‘da cem‘ oldılar. Ba‘dehu kemāl-i zıb ü zınet ve nie yüz⁴ üsküf-pūān-ı pür-evket ile adr-ı a‘zam ve serdār-ı mükkerem olan İbrāhım Paa ve ‘umūmen üsküf-pūān cüvānlarun ellerinde envā‘-ı evānı-i sımın ü muraā‘at ve amie-i mütenevvi‘āta mütē‘allı nie esbāb u ālāt mır-‘alem ve apucıbaılar ve mır-āhorlar ve [260a F] ānı-gırlar ve avularbaı ve avular ‘umūmen atlanup⁵ Bāb-ı Sa‘ādet‘e vardılar. ‘İzzetlü pādıāhı atlandırup evket ü iclālle Atmeydānı‘na getürdiler. Arslan-hāne muābiline gelindükde paalardan piyāde istibāl idüp ve meydān ortasında Ser-‘asker İbrāhım Paa ve beglerbegiler ve yeıneriler aası ve sā‘ir aalar istibāl idüp⁶ tat-ı sa‘ādete karıb maalde nüzü l buyurdılar. Ve enā-yı avuān evc-i ‘ayyūa peyves-

1 senü: bu F | olan EH

2 Sene 936: - F

3 seyrāngāh-ı: meserretgāh-ı R4, EH

4 yüz: bın F

5 atlanup: süvār olup R4

6 ve//idüp: - R4

te oldu. Bu hâl ile serîr-i ‘âlem-gîrlerine¹ cülûs buyurduklarında vüzerâ-yı Âşaf-nazîr² ve sâ’ir ‘uzamâ-yı devlet-maşîr³ ve ümerâ-yı celâlet-mesîr yollu yollarınca tehniyet-i sûr-ı pür-sürûr ile dest-bûs-ı meserret-te’şîr eylediler. Ve yirli yirlerinde dizilüp, tûrup pîş-keşlerin nişâr eylediler. Ba’dehu ‘alâ tefâvüti tabakâtihim ağalar evvel el öpdiler. Anlar dahı bi-ķadri derecâti-him pîş-keşlerin çekdiler. Andan sonra şeyhü’l-İslâm [263b EH] ve muķ-tedâ-yı enâm, a’nî bih müftî-i pây-taht-ı lâzımü’l-ikrâm ve sâ’ir mevâlî-i ‘izâm⁴ ve müderrisîn-i fiḥâm el öpdiler. Ve Divân-ı Hümâyün’larında yollu yollarınca oturup çekilen şilân-ı şâhî ve ni’am-ı gün-â-gün-ı nâ-mütenâhî tenâvüline mübâseret kıldılar.

Ġıbbe zâlik mâh-ı Zi’l-ķa’de duḥûl idüp ikinci günü sûr-ı pür-ḥubûr için ‘atebe-i kirpâs-ı gerdün-esâsa çihre-sây olan vezîr-i müteķâ’id Pîri Paşa ve Vezîr Zeynel Paşa ve ümerâ-yı Ekrâd’dan⁵ ba’zı küberâ vaķt-ı zuhr-da geldiler. Üslûb-ı sâbîķ üzere sa’âdetlü pâdişâh tahta cülûs idüp el öpdiler ve pîş-keşlerin çekdiler. Ve nefâ’is-i bâr-ı girânî ile ağırılanup menzillerine gitdiler. Ancaķ şadr-ı a’zam-ı kâm-yâb ve ser-leşker-i ‘âlî-cenâb ile sa’âdetlü şehryâr-ı mu’allâ-rikâb tenhâ kıaldılar. Ol gün aḥşama dek eṭrâf-ı memâlik-den sûr-ı hümâyün için gelmiş nedimler ve ġarîb maşaralar ve tûrfe-güy müdḥikler temâşâsın idüp her birini ġarîķ-ı baḥr-ı iḥsân [248b R4] ve derâhim ü denânîr ile zir-bâr-ı girân eylediler.

Li-münşî’ihi

Zemîn ma’mûr idi şevķ u şeġabdan

Zamân mesrûr idi zevķ⁶ u tûrabdan

Ve mâh-ı mesfûruñ dördinci günü yine zümre-i ‘ulemâya ziyâfet ve ḥ’â-ce-i şehryâr-ı mülk-i dîn ve mu’allim-i büzürgvâr-ı ḥudâvendġâr-ı rüy-ı zemîn olan Mevlânâ Ḥayrû’d-dîn cenâbına ḥâşşaten ri’âyet ķaşd olunup şadr-ı a’zam yanında oturdılar. Ve sâ’ir ķâđî’askerlere taşaddur eylediler.

1 ‘âlem-gîrlerine: sa’âdete F

2 nazîr: - F

3 maşîr: - F

4 ‘izâm: - R4

5 Ekrâd’dan: ikrâmdan R4

6 zevķ: şüh F

Ve ol gün ‘umümen yeñiçeri zümresine dağı şilân¹ çekdiler. Ve zemîn-i hırş u iştihâya vâfir tuhmelik tuhmın ekdiler. Ve ba‘de‘t-‘ta‘âm cündilerün tarîfi atlar üzerinde tarâ‘ifi ve silâhşorlaruñ kîşî ve tâzî semendlerle melâ‘i-b-i le‘tâ‘ifi temâşâ kılındı. Ve yine ol rûz-ı pîrûzda üstâd-ı sebük-rüh Maṭ-raqçı Naşûh muḳavvâ kâğıddan burc u bedenleri müretteb ü müzeyyen ve ṭobları ve ḍarb-zenleri mu‘ayyen iki ḳal‘a-i ‘acibe meydâna getürdi. Ve birbirlerine muḳâbil vaz‘ itdi. Ve ikisine yüz nefer siperlü, başları miğferlü, billeri şemşîrlü, elleri kemân u türlü dilirler taḳayyüd ḳılınup ṭoplaşduḳlarından şoñra gâh kerr ü gâh fer, gâh vird-i zebânları “eyne‘l-mefer”, bir ‘aceb şavaş ve ṭurfe perhâş oldu ki pâdişâh-ı rûy-ı zemîn ve ümerâ pesend ü taḫsîn ve ḫil‘at-ı fâḫire ve niçe in‘âmât-ı lâ‘iḳa ile üstâd-ı mezbûrı ve sâ‘irini maḫsûd-ı ḫussâd-ı pür-kîn buyurdılar.

Ve mâh-ı mesfûruñ altıncı günü bölük ḫalḳına ve ‘amme-i ḫişâr mecma‘ına ziyâfet ve bezl-i ni‘met itdiler. Ba‘dehu ser-i cündiyân ve üstâd-ı hünerverân olan Çerâkis Cânım² yüz nefer müsellaḫ sipâh ve dilîrân-ı miğfer-külâh ile meydâna girüp vâfir hüneler gösterdi. Aḫşama dek anları temâşâ ḳıldılar. Bu zümre dağı ol muḳavvâ ḳal‘alar içre gâh nihân ve gâh mâbeyninde şırıḳlaşmaḳ³ vâdileriyle nümâyân olup bedî‘ u ḡarîb silâhşorlıḳlar eylediler. Ve şabâḫ olunca ol gice âteşler yandı. Sâ‘ir leyâlîye nisbetle ol şeb âteş-bâzlaruñ ‘arz-ı şan‘at u mahâreti ziyâde oldu. İrtesi yeñiçeri aḡası ‘amme-i⁴ [260b F] yeñiçeri ile ve sâ‘ir bölük aḡaları sipâh zümresiyle atlanup sünnet mumların getürdiler ki nuḳûş u bedâyi‘i⁵ «ما لا عين رأت» ve rüsûm u nîrengün şanâyi‘i⁶ «ولا أذن سمعت» ve dağı irtesi ‘umümen Iştâbl-ı ‘Âmire ḫuddâmına ziyâfet ve mîr-âḫorlara ḫâşşaten raḡbet olup diyâr-ı ‘Arab‘dan gelme bir üstâd-ı cânbâz Atmeydâni‘nda nişângâh-ı ḳadîmden mîḳnâṭis üzerine dikilmiş yek pâre ‘amûd-ı memdûd üzerine rîsmân baḡ-

1 şilân: şilân-ı şâhî R4

2 Cânım: Ḫâtem R4

3 şırıḳlaşmaḳ: ḫarblaşılmaḳ F

4 yeñiçeri//‘amme-i: - R4

5 “Gözlerin görmediği...” | Burada “Allâhu Teâlâ ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed‘ü’l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadîs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

6 “Kulakların işitmediği...” | Burada “Allâhu Teâlâ ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed‘ü’l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadîs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

ladı. Ve üzerinde¹ ğarâ'ib ü 'acâ'ib hünerler gösterdi. Ve mâh-ı mesfûruñ onıncı günü maħrûse-i² İstanbul'da vâkı' ellişer aqçe medreseden aşığı aşhâb-ı tadrîs ü kuzâtı ve müsta'iddân-ı dirâset-nişân u sâ'ir sühtevâtı ve bi'l-fi'l ma'zül ü manşüb ve bî-kes ü mensüb kâffe-i eşnâf-ı 'ulemâyı ziyâfet itdiler. Müddet-i 'ömrinde sükkerî ta'am yimeyenleri imtilâ³ ve sinesi kiştzârına tuħm-ı zevk u şafâ ekmeyenleri tuħme marazlarına mübtelâ eylediler.

Ve bi'l-cümle [264a EH] ol gün meşâ'ih-i şüfiyyün ve mütevellilere ve ehl-i bezzâzistâna ziyâfet-i 'ämme emr olındı. Ve ba'de ref'i's-simât aşhâb-ı lu'buñ izhâr-ı şu'bede[de] şarf-ı maqđür itmelerine icâzet virildi.⁴ Ve Atmeydânı'ndaki yapma taşuñ nihâyetine beş nefer kimse çıqmaq kaşdın idüp birisi çıqdı. Ve inmek şadedinde⁵ iken düşüp helâk oldı. Ve bundan ma'adâ ol meydânda bir revğan-âlüde, huşuşâ rendelenmiş mücellâ bir şırıq daħı dikilmiş idi. Aña daħı çok kimesne çıqmaq istedi, müyesser⁶ olmadı. Âhîr-i kâr sa'y-ı bî-şümâr ile bir yeñiçeri çıqup şolaqlar mertebesiyile ğil'at-ı şâhâne ihsân olındı. Birisi daħı hırş-ı direm ve ârzü-yı luş u keremle çıqmaq sa'yinde iken düşüp helâk oldı. Ve bir cündî⁷ meydâna gelüp iki elleri ve qolları bağlu iken dişi ile bir atı⁸ mükemmel raħtla egerledi. Ve uyanını ve qusqunını urdı. Bir kimse daħı at 'arabası üstinde bir köşk peydâ idüp, [249a R4] kendüsi köşke girüp, 'arabayı içerüden taħrik eyleyüp yürütdi.

Ve mâh-ı mezbûruñ on birinci günü ve on ikinci günlerinde daħı aşhâb-ı lu'b ve masharalar ve cânbâzlar ve kâse-bâzlar ve gicelerde âteş-bâzlar izhâr-ı şan'at u bedâyi'den ğâlî olmadılar. Ve on dördüncü günü cümle ağalar atlanup⁹ Eski Serây'a vardılar. Ğil'at-ı fâğireler ile i'zâz olındılar. Ve cümle şeh-zâdeleri atlandırup Atmeydânı'na geldiler. Ve vüzerâ-yı 'izâm piyâde istiķbâl idüp Divân-ğâne-i Hümâyün qapusında atdan indürdiler.

1 üzerinde: cev-i hevâda R4, EH

2 maħrûse-i: - F

3 imtilâ: - F

4 icâzet virildi: murâd itdiler R4

5 şadedinde: murâd itdielr ve Atmeydânı'ndaki yapma taşuñ nihâyetine beş nefer şadedinde R4

6 istedi//müyesser: kaşd itdi çâre R4

7 cündî: Hindî F, R4

8 sa'yinde//atı: - R4

9 atlanup: süvâr olup R4

Ve mäh-ı mesfûruñ on beşinci günü bir ziyâfet-i ‘âli tertib olunup sa‘âdetlü pâdişâh mihr-i dirâhşânvar taht-ı salţanat üzerinde ber-ķarâr¹ ve ĉihre-i ķamer-behreleri ġarık-ı envâr, cānib-i yemīnlerinde şadr-ı a‘zam olan İbrâhīm Paşa ve Ayâs Paşa ve Kāsım Paşa ve Rūmili Beglerbegisi Behrām Paşa ve Ya‘ķüb Paşa ve Hı‘ace Efendi ve ķādī‘askerler ve Tatar Hānoġlı yazıldıġı tertib üzere oturdılar. Ve cānib-i yesārlarında vezīr-i a‘zamlık pāyesinden² müteķā‘id Pīrī Paşa ve Zeynel Paşa ve diyār-ı şarkuñ ümerā-yı kibārından Ferahşād Beg ve Bayındıroġlı Murād Beg ve Mıış Sulţanı Kānşu Ğavrī’nūñ oġlı oġlı³ Muġammed Beg ve Zū’l-ķadrlü oġullarından Laţif Beg oturup şilān-ı şāhī çekildi. Ve ‘âdet üzere mümessek ü mu‘anber şerbetler içildi. Ba‘dehu sâzendeler ve hoş-āvâz güyendeler diñlendi. Ammā taht-ı ‘izzet-baht bir ķarıř yüksek süfre-i⁴ şafāda vaz’ olunup hīn-i ta‘āmda sa‘âdetlü pâdişâh tahta arķa virüp oturmuşlar. Ve kendülere maġşuş olan ta‘āmdan tenāvül buyurmuşlar. Ve şerbet maġalli geldükde ve firūze kâse ve tebsī ile bař defterdār olan ķulları zāhir olup cenāb-ı salţanata şerbeti anlar şunmuşlar. Vüzerāya ve sārī ‘uzamāya, rikāb-ı hümāyūn aġaları şerbet virmişler.

Sābıķan Maţbah-ı ‘Āmire kātibi olan⁵ rüzġār-dīde-i ecved⁶ merġūm Ğonĉe Aġmed ol mevsimde ġülistān-ı sūrda ġüşāde-hāţır⁷ olduġını ve kendünūñ veliyy-i ni‘meti defterdāra şerbet şunmaġa fermān-berdār idüġini ve şunduġı şerbet kâsesi [261a F] firūze-i⁸ ġirān-bahā olup bi’l-fi’l Hāzine-i ‘Āmire’de mevcūd idüġini bu ġaķīre, ya‘nī mü’ellif-i keřirü’t-taķşīre⁹ tafşil itmiş idi.

El-ķıřşa ziyâfet emri tamām olduġı ġünde şehryār-ı nāmdār ve şeh-zādegān-ı devlet-yār meydāna ġavāle olan ķaşra geldiler. Muđġiklerūñ ‘acā’ib ü ġarā’ibi ve erbāb-ı lu’buñ bedāyi‘ u şanāyi‘in temāşā ķılup vāfir zer ü sīm bārān itdiler. Ve aġyānen sīm ü zer-endūd tebsileri bile perrān itdi-

1 salţanat//ķarâr: salţanatında cülüs idüp R4

2 a‘zamlık pāyesinden: a‘zamlıktan F, EH

3 oġlı: - R4

4 süfre-i: şuffe-i EH

5 kātibi olan: - F

6 ecved: - R4

7 ġüşāde-hāţır: hāzır EH

8 firūze-i: firūzede F

9 ya‘nī//taķşīre: - F

ler. Ve yine ol gün bütün gün¹ çevirmeler ve gāv u esb ü şütür ü güsâlelerden yek-pâre kavurmalar yağmâ idüp içlerinde derende cân-âverlerden kurdlar, dilküler, çaqallar ve tavşanlar, kediler ve köpekler ve kuzduklar ve kezâlik uçar kuşlar, qarğalar ve kızgunlar [264b EH] ve çaylaqlar ta'biye idüp hîn-i yağmâda zâhir oldılar. Dîvân-ı 'âliyi² velvele ile memlû kıldılar. Harîş-yı yağmâ olan kızgunların niçeleri kızgun pençesine râst geldükçe "Ne belâ-yı siyâhdur!" diyü envâ'-ı havf u bîmle el çekerlerdi. İrağdan seyr ü temâşâ idenler keşret-i dîhk ü hâdeden gözyaşların dökerlerdi.

Ve irtesi sa'adetlü şehryâr-ı gîtî-sitân meclis-i 'ulemâdan huşûz-ı bîkerân izhâr idüp, çavuşbaşını müftî efendiye ve cebeciler ağasını H'âce Efendi'ye gönderüp³ da'vetle getürdiler. Pâdişâhuñ sağ tarafında bî-çarîne-i rûzgâr olan fâzil-ı Zemahşeri-temkin, Şeyhü'l-İslâm Kemâl Paşa-zâde Mevlânâ Şemsü'd-dîn [249b R4] ve Anadolı Kâdî'askeri Mevlânâ Kâdrî ve şol cânibinde vâcibür-ri'âye-i şerî'at-güzîn, h'âceleri Mevlânâ Hayrüd-dîn ve Rümili Kâdî'askeri Fenârî-zâde Mevlânâ Muhyî'd-dîn oturup sa'ir mevâlî ve ekşer-i fuzalâ-yı ehâlî muqâbelelerinde oturdılar.⁴ Ruḥşat-ı 'âliyeleriyle sûre-i Fâtiḥa-i şerîfe bezm-i⁵ sûra şeref-baḥş olmaḳ taşavvuriyla fetḥ-i kelâm-ı şeyhü'l-İslâm ol maḥalden vâkı' oldı. Ve ekşerinüñ müṭâlâ'aları sebḳ itdügi maḥal mecma'un 'aleyh olmaḡla andan baḥş olınmaḡda te'adül ḳaşd olındı. Hüsn-i taḳrîr ve ta'bîr-i dil-peḫîre mâlik olan fuzalâ aldı, virdi. Kem-bıdâ'a ve keşîrül'-izâ'a 'add olınan 'uḳalâ-yı 'izzet ḡarḳ-ı 'araḳ olup ḫaclet-zedelik şüretini gösterdi. Ol zümreden biri Süleymân Ḥalife nâm şöhreti ḡâlib ve mihr-i fazîleti ḡarîb şaḫşuñ uşul ü fûrû'a ıttılâ'ı ve bedî' u beyâna müte'allıḳ kelâm ve taḳrîr-i mülahḫaş⁶ ile ma'ânî i'lâmına ihtimâm idemedügi eclden nuṭḳı tütüldü. Muḳaddemâ şüḡrâ vü kübrâdan netice izhârına kâdir olamayup mantıḳı yoḡduḡı meskûtün 'anh oldı. Ḥicâbından ol hînde maşrû' olup evine varduḡı gibi vefât eyledi.

Mâh-ı mesfûruñ on sekizinci günü şeh-zâdegân-ı kirâm İbrâhîm Paşa Serâyı'nuñ dîvân-hânesinde sünnet olındı. Huşûşâ Sulṫân Muşṫafâ ve

1 gün: - F

2 Dîvân-ı 'âliyi: 'Âlemi R4, EH

3 gönderüp: varup F, R4

4 oturdılar: oturup yollu yollarınca oturdılar R4, EH

5 bezm-i: - F

6 mülahḫaş: - F

Sultân Mehemmed hakkında ri'âyet-i sünnet-i Muhammedî ve mütâba'at-ı şerî'at-ı Muştâfâvî iki vech ile müşâhede kılındı. Ve ol gice şabâha dek âteş işleri dükenmedi. Ve aşhâb-ı lu'buñ şetâretleri şem'-i encümen-i sūr gibi şabâha çıkdı. Ve ol şabâh vüzerâ-yı 'izâma muraşşa' zîn ve mücevhher-licâma qarîn atlar ile 'atâyâ-yı bî-kerân ve külliyyen mevâlî-i 'izâma hil'at-ı fâhire-i rağbet-nişân çıkup hil'at giyenlere el öpmek emr olındı.

Ve mâh-ı mezbûruñ yigirminci günü Kâğıd-hâne'ye müntehî olan şahrâya çıkılıp,¹ sütün üstindeki kabağa vâfir oğlar atdurulup temâsâ olındukdan şoñra² koşu için müheyyâ ve etrâf-ı memâlikden gelüp ol rüz-ı pîrüz için yaraqlanan bād-pâ ve şahrâ-peymâ öndül atları koşuldu. Cümleden ilerü bir mâdiyân-ı tâzî gelüp ol yunduñ şâhibine hil'at-ı fâhire ile küllî ri'âyet kılındı. Ve kabağa oğ atalara hüd nihâyetsiz keremler ve 'atıyyeler olındı, ve's-selâm.³

Yigirmi dördüncü vâkı'a⁴

Nemçe Kralı Ferendüş-ı la'în nihâyetsiz leşker-i müşrikîn cem' idüp sene seb'a ve şelâşinde Budun [261b F] Kralı Yanoş-ı bî-dîn üzerine geldi. Elli yedi gün Budun Qal'ası'nı muhâşara eyledi. Mezbür Yanoş hadd-i zâ-tında şîr nâmına bir mûş ve cûş u hurûş demlerinde türsnâk ü bî-hûş olup bu maqûle teşâdüüm ü tehâcüm mağallerinde⁵ gürîzi sitizden tercîh itmek 'âdet-i mezmûmesi üzere hişârdan⁶ taşra çıkup nihân oldu. Ammâ qal'a zabtında yarar âdemler koyup kendüsi açmazdın gürîzân oldu. Ol iki fırqa-i ehl-i nâr ve zümre-i zemîme-i aşhâb-ı zünnâr⁷ «سَلَطَ اللهُ الكلب على الخنزير» mazmûnına mâ-şadağ-ı dil-pezir düşüp niçe günler tob u tûfeng ile ceng ve Budun Qal'ası fethine qaşd [265a EH] u âheng itdükleri hinde serhadd-i İslâm vâlîlerinden qadrı 'âlî ve Hizâne-i 'Âmire gibi kulübî⁸ nuqûd-ı şecâ'atle mâlî olanlardan Semendire begi Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Beg ve yine ol düdmân-ı celâlet-nişândan Bâlî Beg ol uçlaruñ nerre-şîrleri ve

1 hil'at//çıkılıp: - R4

2 olındukdan şoñra: olındukda F

3 ve's-selâm: - R4

4 F nüshasında bu başlığın yeri boş bırakılmıştır. | vâkı'a: hâdişe EH

5 tehâcüm mağallerinde: tehâcümde R4

6 hişârdan: - F

7 "Allah, köpeği domuzla musallat etmiştir."

8 'Âmire//kulübî: qal'ayı F | hizâne-i kulübî EH

küffarla şavaşa mâ'il dilirleri ile Budun'a 'azîmet itdiler. Ve beş altı günde müte'âkıb dört beş nefer mürtedleri kaçırıp "Leşker-i 'azîm ile İbrâhîm Paşa gibi ser-leşker geldi, yitişdi.¹" nâmını itdiler. 'Ale't-tevâlî mürtedler birbirinüñ haberin taḥḫîḳ itmekle Ferendüş-ı la'ini inandurdılar. Âhir-i kâr 'asker-i İslâm sümm-i semendlerinden ğubâr göründüğü gibi firâr ihtiyâr idüp tobların bıraktılar, kaçdılar. 'Asâkir-i Müslimîn ve mücâhidîn-i dîn-i mübîn küllî toyumlıklara dest-res buldılar. Yanoş-ı bî-'âr yine ƙal'aya ğüzâr itdi. Hâzret-i pâdişâh-ı keremkâr cerâ'im-i firârî yüzine urmayup yine ol hükûmete sezâvâr gördi.

Ve ol eşnâlarda Rûmili Beglerbegisi Behrâm Paşa hoş- [250a R4] ƙab' u pârsâ ve şehâdet sa'âdetine mâ'il 'âkıḳ ü dâna olmağın iç oğlanlarından bir bed-baht ve birkaç² bî-devlet-i dil-sahtuñ iğvâsıyla sene şemân ve şelâşîn Şa'bân'ında paşa-yı mezbûr h'âb-ı râhatda mâ'il-i ğuzûr iken başına bir keskin bıçağ ururlar, sâ'atiyle şehâdet menziline irğürürler. İrtesi bu aḫvâl ma'rûz-ı şehryâr-ı bâhirü'l-iḳbâl olduğda cümle ƙulları zencîr ile Dîvân-ı Hümâyûn'a³ getirüldi. Ve ƙatlı iden şaḳî-i bed-baht bulduruldu. Ve anlara iğvâ virenlerden ve ğidmet-i ğirâset-i paşada ihmâl idüp bu aḫvâl miş ü⁴ yaş tıyulduğda fâş itmeyen bed-ğüherlerden bir ƙapucıbaşısına ve mîr-âḫûrından ğayrı on sekiz nefer içoğlanına ve anlara ğidmet iden ƙapucılara siyâset olındı.

Yigirmi beşinci vâkı'a

Pâdişâh-ı Süleymân-nişân Budun ƙrallığını iḫsân itdükleri Yanoş Ƙral'a baḫr u ber câniblerindeki ƙrallar ḫased idüp "Budun fethine ne itsek⁵ ve anuñ ol cânibden⁶ ƙarḫına ne tedbîr itsek?" diyü muḫkem tedârükler ve deryâ ƙarafından ve ƙara cânibinden hücum itmekle küllî tehâlükler itdükleri aḫbâr ma'rûz-ı hâzret-i ğudâvendğâr olduğda 'umûmen Rûmili ve Anaḫolî leşkeri Alaman seferine fermân-berdâr olup sene şemân ve şelâşîn Ramazân'ınuñ on toḫuzuncı ğünü ki yevmü'l-ḫamîs idi, hâzret-i şehryâr-ı

1 yitişdi: - R4

2 birkaç: bir tâc-ı F, R4

3 Dîvân-ı Hümâyûn'a: divânâ F

4 ü: - R4, EH

5 Budun//itsek: - R4 | N'eyleseḳ Budun fethine EH

6 cânibden: yirden R4

memâlik-sitân zîb ü zînet-i bî-kerânla pây-taht-ı ‘aliyye, ya’nî Koştantıniyye’den çıkdılar ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü¹ Edrine’ye vardılar. Ve bi’l-cümle ayuñ âhirinde² Şofya Şahrâsı’nda nüzül olındukda İspanya Kralı Karlo nâm la’tin serdâr-ı şeyâtin-i³ müşrikîn olup Alaman tahtına cülûs itmekle Korone dimekle ma’rûf olan tâcları ki har-ı ‘İsâ’nuñ palanı pâresi imiş, zu’m-ı fâsidlerince anı envâ’-ı cevâhir-i girân-bahâ ile terşî’ u tezyîn itmişler idi. İspanya kralı aña mâlik olup “Min-ba’d fırsat bizümdür.” diyü iğtirâr tarîkına sâlik olup Engürüs tahtına dış bilemesi ve qarındaşı⁴ Ferendüş-ı bî-hüş ilķâsıyla ol semte gelmesi muķarrer oludukda ki cünüd-ı muvaḥḫidîn, ‘asâkir-i desâkir-sitân-ı Müslimîn ile deryâ-yı bî-kerân mişâl hareket itmişler idi, mel’un-ı bî-temkîn⁵ hücüm-ı cünüd-ı nuş-ret-ķarîni istimâ’ itdükde Bosna ser-ḫaddinden [262a F] ilçiler çıkarup, zu’mınca müdârâyıla⁶ ol gürgâna ḥ’âb-ı ḫargüş virmege taķayyüd kılıp, ilçileri Niş ķurbında gelüp yitişdi. Mâh-ı Zi’l-ķa’de’nüñ toķuzuncı günü el öpüp nâmesini şundı. ‘Asâkirüñ keşreti ve Ordu-yı Hümayün’uñ vefreti ve sipâh u cünüduñ zib ü zîneti ve pâdişâh-ı ‘âlî-câh-ı felek⁷-bârgâhuñ kemâl-i celâlet ü mehâbeti ilçileri medhüş u ḫâmüş idüp cevâbları virildükden şoñra göçüldi. Mâh-ı mesfuruñ on sekizinci günü Fransa Kralı Francesķo⁸ nâm şâhib-i mülk ü mâl ve mâlik-i ebṭâl-i ricâl baḫr cânibinden yed-i tûlâsı ve bir ṫarafdan mülket-i ‘uzmâsı olan ķraluñ daḫı ilçileri geldi. Anlar daḫı bu ‘azamet [265b EH] ü zib ü zînet ve miknet ü ķudreti görüp, cevâbların alup çekildükden şoñra Belğırad’a gelindi. Evvelâ Rümili ‘askeri ile İbrâhîm Paşa, şâniyen ķapu ḫalkı ile sa’âdetlü⁹ pâdişâh-ı kişver-güşâ ‘akab-larınca sâ’ir ümerâ ve mîr-i mîrân-ı uli’n-nühâ ile Sirem Aṫası’na geçdiler. Aşlında Fransa ilçisine şöhret ve ‘arz-ı zînet bu maḫalde vuķû’ buldı. Ve ķadîmî âsitâne-i ‘ulyâya vüfûr-ı ihlâş u ihtîşâş üzere olmağın ilçilerine ez’âf-ı muzâ’af ri’âyet olındı. Ve İspanya ilçisine icâzet virilmişken alıķonıldı.

1 Koştantıniyye’den//günü: - EH

2 âhirinde: yigirmi yedinci günü F, EH

3 şeyâtin-i: şeyâtin-i selâtin-i F, EH

4 dış//ķarındaşı: gelmesi ve R4

5 temkîn: dîn-i temkîn F

6 müdârâyıla: - F

7 felek: - F

8 Francesķo: Francesķo R4

9 sa’âdetlü: - F

Ve ol eşnâda aķıncı  a'ifesiyle m r-liv ları Mih loğlı Meĥemmed Beg dağı elli bi  miĥd rı aķıncı ile geldi yitişdi. Ve m h-ı Z 'l-ħicce'n n beşinci g ni  sek  al'ası muĥ zisinde on [250b R4] bi  miĥd rı Bosna g zileri dağı m r-liv -yı n md r, Hüsrev Beg didükleri k h-vaĥ r ile 'askere m lĥaĥ oldu. Andan m 'ad  Engürüs beg-z delerinden  rallıĥa  mm dv r Pereni Petri dimekle keşirü'l-iřtiĥ r, yarar ĥ kim-i n md r ki sa'adetlü p dişahu  iĥs n-didesi ve muĥaddem  bir düşmen elinde maĥb s ve ĥal ř u reh  bulmaĥdın me'y s iken  br h m Paşa cen bına iltic  ile ĥal ř bulup ke-m  fi'l-evvel mülk   devleti mükemmel olan  ral-z de z hiren şuret-i it 'atle Ordu-yı H m y n'a geldi. Ve b tinen k ff r-ı ĥ k-s rla müttefik olup, 'as kir-i mem lik-g z r k fir vil yetlerine girüp gird klerinden şo ra ardlarını alup k ll  zarar u gezend¹ ted r kinde k fr n 'n-ni'melik itdüği muĥarrer olmağın paşa-yı  şaf-r  ĥ sn-i tedbir ile d v nına² getirdi. Kendüyi ve tev bi'ini  ayd u bend itdürüp, gemiler ile Belĥirad'a gönderüp ĥıfzını emr itdi. Ba'dehu Erşek n m  al'aya ve maĥb s-ı me'y su   ar rg hi řaĥaloř n m ĥiř r-ı³ mürtefi'aya uğrandı. Ĥavf-ı saşvet-i ĥ srev neden eĥalisi mift ĥların teslim idüp istim n eyledi. Bundan m 'ad   apolna ve şiline ve Papoca ve Pilvar ve Bezrence ve Ratoř⁴ n m  al'ardan leşker-i zafer-peyker řaĥve⁵ n m maĥalli mu'asker idince ekşeri istim n ile fetĥ olındı. Ba'dehu Zaĥan n m ĥiř r-ı saĥt-b ny n muĥ zisine gelindi. Gerek ol  al'a ve gerek  aparnaĥra⁶ n m ĥiřn-ı ĥařin-i mürtefi'a⁷ silk-i teşhire çekildi.

El-ķiřřa bu f t ĥ t-ı mütenevvi'a eşn sında sene tis'a ve şel şin Muĥarrem 'l-ĥar mı d ĥil oldu. Ve  andev r-ı⁸ R m dimekle keşirü'l-iřtiĥ r u Müşteri-kird r Hendik ve Situnha⁹ n m  al'aları dağı alındı. Ve Ayak sek n m ĥiř r-ı metin ve varoşı ma'm re ĥiřn-ı ĥařin ve eşraf u cev nibi ken is-i m staĥkeme ile k h-ı aĥenin idi, hez r cidd   cehd ile m h-ı

1 gezend: ziy n R4

2 d v nına: D v n-ı H m y n'a R4

3 ĥiř r-ı: ĥiřn-ı R4 | ĥařin-i EH

4  apolna//Ratoş:  aponina ve şilye ve Yapoca ve Pilvad ve Nevritce ve Vatoş R4 | şiline//Ratoş: şiliye ve Papoca ve Pilvar ve Bezertice ve Vatoş EH

5 řaĥve: şacve EH

6  aparnaĥra:  apaznaĥra R4, EH

7 mürtefi'a: - F

8  andev r-ı: Hindev r-ı R4 |  amendv r-ı EH

9 Hendik//Situnha: Hindbeg ve Senbunchil R4 | Situnha: Setuthler EH

Muharrem'ün sekizinci gününden dögilüp yigirmi sekizinde biñ belâ ile fetḥ olındı. Ve bi'l-cümle tılısm-ı fütühât ve fetḥ-i nâdire-i mu'ammayât gibi müşkilâtdan olmağın hezâr zahmetle müyesser ü musahḥar oldı. Yine de¹ çaḳ içerüsindeki burc alınmaḳ şadedinde iken ḥâkimi Miḳolaş nâm kâfir-i ḍalâlet-fâş emânla ḥalâş buldı. Andan daḥı göçilüp küffâr-ı ḥâk-sâruñ Şubdun dimekle ma'rûf sür-ı 'azîmü'n-nuḳûş ve sevâd-ı keşîrû'n-nuḥûsına gelindi ki kenâ'is ü rehâbîn ve ma'âbid-i ḍalâlet-ḳarînleri üslûb-ı ğarîb ile yapılmıḫ idi. Bülend ü bâlâ nâḳûslar ve ğarîb altun toblar ve çelipâ-yı menḥûslar.

El-ḳıḫşa ehâlisi ḥâk-i mezellete çihre-sây olup teba'iyetle emân [262b F] aldılar.² Ammâ andan göçilüp Jeljefo³ adlu bir ḥiḫşara gelindi. Ve der-'akab⁴ Buḳandru⁵ nâm ḳal'a muḥâzîsine ḳonuldı. Bunlar daḥı istîmân tarîḳıyla cümle-i memâlike mülḥaḳ oldı. Ammâ bu maḥalle gelince vâḳi' olan nevâḫî vü ḳilâ' geçēn senelerde sa'âdetlü pâdişâh-ı lâzîmü'l-ittibâ' Beç Ḳal'ası'nı taḫrîb-i bâhirü'l-îmtinâ' buyurduḳlarında aḳıncı ṭâ'ifesi bir miḳdâr elleyüp nehb ü ğâret itdükleri yirler idi ki ḳıyâsen Beç Ḳal'ası'nuñ tamâm muḳâbilinde vâḳi' idi, ba'dehu vilâyet-i Berek [266a EH] dimekle ma'rûf derbend semtine teveccüh olındı ki mâverâsı bâĝ u râĝ u lâlezâr; ⁶«الدنيا جنة الكافر» manṭûḳı ile nümüdâr; aḳar şulu, bâĝlu, bâĝçelü ma'mûr memleketler idi. Mâh-ı Şafer'ün yedinci günü Köpri nâm ḫiḫâr ḳurbına ḳonuldı. İrtesi Ratinav⁷ nâm ḳal'a ḳurbına nüzül olunup Ḳroḳondar dimekle meşhûr şehri büzürgvâr; bunlardan muḳaddem zikr olınan iki ḫiḫâr ḫalkı gibi emânla 'ubüdiyyetlerin izḫâr itmeyüp 'inâda ısrâr ve kenîselerine istinâdla irtikâb-ı ceng ü peygâr itmegēn eṭrâf-ı kenîseye eḫcâr u aḫşâb yığılup âteş virildi. Cümlesi ⁸«فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ» naşş-ı kerîmine mâ-şadaḳ ḳılındı.

1 musahḥar//de: teşhîr olındı F, R4

2 aldılar: oldılar F

3 Jeljefo: Zelevḳo R4 | Zelzefo EH

4 andan//akab: - F

5 Buḳandru⁵: Yuḳandrun R4

6 Hadîs-i Şerîf, "Dünya, kâfirin cennetidir." (Müslim, Zühd, 1; Tirmizî, Zühd, 16)

7 Ratinav: Atiya R4

8 "Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar.", Nisâ Süresi, 4/145.

Ve mäh-ı Şafer'ün onıncı günü Kälaiş nâm maħal mu'asker-i hümayü-na menzilgâh olduĝda meĝer ki ser-leşker-i nâmdâruñ ba'zı nâmdâr ħulları bir miĝdâr aĝıncı ile ordu-yı zafer-maĝrundan ayrılıp, bir şahrâda giceleyüp, şabâh uyħusunda iken ol semtte Yetüre¹ [251a R4] nâm ħal'anuñ bânı olan Andore nâm mel'un-ı pelid süvâr u piyâde mübâlaĝa 'asker ile baĝteten bedid olup ve bir miĝdârını kemîn idüp 'asker-i İslâm'uñ² kimin şehid ve kimin mecrüh-ı sa'id itdükleri ħâlde paşa-yı Āsaf-rânuñ ĝüş-ı hüşı ki ol semte daħı müte'alliĝ imiş, 'ale'l-fevr atlanup yitişürler. Ve mezbür bânı diri alup ve leşkerin 'umümen ħılıcdan geçürüp, kellelerin nizelere şancup Ordu-yı Hümayün ol maħalle geldükde manzürü'l-'ayn olmasına ve 'inäyet-i bi-ĝäyet-i pâdişâhi ol dil-âverler ħaĝķında³ mebzül buyurulmasına sebeb⁴ oldılar. Andan geçilüp Nilüf⁵ nâm şehir-i 'azim muħâzâisine gelindi. Ve ekşer-i ehâlisi ħilâ' u ħuşundan metânetle âşikâr bir kenise-i ħabise-i⁶ küffâr ki ol şehriñ yarar ve nâmdârları, belki kibâr u şıĝârı aña taħaşşun itmiş idi, bi-'inäyeti'llâhi'l-Fettâh fetħ u teşhîrle ceng-cuları küşte-i süyüf u rimâh ħılındı. Ve nihâyetsiz perî-rü duħterler ve melek-ħü püserlere dest-res bulındı.

Ve mäh-ı Şafer'ün on birinci günü vilâyet-i⁷ Berek nâmı ile sâbıĝan mezkür olan derbend-i şa'bül-mürür geçildi. Ķral-ı dâllün sâbıĝan taħtgâh-ı pür-dalâli olan Ķradaĝaç⁸ nâm şehir-i 'azime gelindi. Bağ u râĝi cennet-i Firdevs'den nişân, ħâlâ ki mesâkin ü büyüti ħarârgâh-ı ehl-i nîrân ol şehir-i kebîr daħı teşhîr olındı. Ve mübâşir-i ceng olanları tu'me-i şîr-i şemşîr ħılındı. Şüret-i itâ'at gösterenleri dest-beste esîr alınıp bi-ħad lâle-ħadlere ve lâ-yu'ad serv-ħadlere dest-res bulındı. 'Asâkir-i manşüreden az kimse ħaldı ki bebr ü hizebrvâr bir ĝazâl-i ħoş-ħıramı ve yâħüd bir ĝazâl-i sim-endâmı der-kenâr itmeye. Ve levend ü evbâş-ı zâhirü'l-iffâsdan nâdir kimse

1 Yetüre: Betüre R4, EH

2 kemîn//İslâm'uñ: kimin esîr R4

3 Ordu-yı//ħaĝķında: - R4

4 sebeb: - F

5 Nilüf: Peşluf R4 | Beşluf EH

6 ħabise-i: ħabise-i esârâ-yı R4, EH

7 vilâyet-i: Layete R4, EH

8 Nüşhalarda "Ķradħaş (F), Ķradcas (R4), Ķradħas (EH)" şeklinde yazılan bu yer adı "Ķradaĝaç" olarak metne alındı. bk. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2017, s. 306.

görüldü ki bir¹ niçe gizlü gence mâlik olup feth-i tılısmı ile kâmkâr olmaya. Fi'l-*haqîka* kral-ı bergeşte-*hâlün aḥbâr-ı*² *şahîḥü'l-me'ali* ol menzilde alındı ki 'Ankâ gibi şöreti hüveydâ, ammâ eşeri ve peyker-i muḥaqqarı ve leşkeri nâ-peydâ ve cidden muḳâbeleye gelmesi muḥâl, rübâhvâr delükden delüğe girüp Erdeşir-i şîr-gîrler ile muḳâtele *kaşd* eylemesi ne kendüye maḳşûd ve ne ḥayâl, binâ'en 'alâ *zâlik*³ ol maḥalden müraca'at buyurıldı. Morova dimekle ma'rûf olan nehr-i 'azîm geçilüp Aşloş⁴ nâm ḳal'a şahrâsında Laytanca⁵ dimekle meşhûr⁶ bâzârgâhda vâḳi' bir kilîsâ-yı kârgir ü bülend ve burûcî⁷ ḳal'a-i sipihre resm-i peyvend ile kemer-bend idi ve eṭrâf u cevânibüñ aḡniyâsı evlâd u 'iyâli ile aña taḥaşşun idüp zu'm-ı fâsidlerince her biri râḡıb-ı zarar u gezend idi, 'asâkir-i manşürenüñ [263a F] şademât-ı ḥasâret-âyâtıyla maḳḥûr ḳılınup nişâneleri evvelâ şu'le-i cevvalê-i nuḳûd-ı şerâr, şâniyen saḳf-ı sipihre peyveste 'amûd-ı ḳîr-endûd şeklinde dūd-ı âteş ü duḡân-ı siyâh-ı nâr idi.

El-*ḳışsa* her ma'berden ki geçilürdi, niçe yıllar zemîni giyâh-ı sebzden dūr olmaḳ niyyetine peykerine ḥil'at biçilürdi. Ve her nevâḥî vü ḳurâ vü şehristân-ı [266b EH] fâsiḥatü'l-ercâya ki uğranurdu, *﴿إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا﴾* naşş-ı kerîmi âşikâr ḳılınup millerinden nişâne 'amûd-ı dūd ve çañlarından ve nâḳûslarından eşer⁹ nâle vü fiḡân-ı küşteḡân-ı ḋalâlet-âlûd,¹⁰ kenîseler ve ḳal'alarından bedel tûde-i ḥâk ve püšte-i meḡâk şüretinde niçe ḥarâbe-i nâ-ma'dûd ḳalurdu. Mâ'adâsından ne eşer peydâ ve ne nişâne hüveydâ ḳılınurdu.

Andan göçilüp Semati¹¹ nâm ḳal'aya gelindi. Tiḡ u tîr ile anuñ daḡı tedârûki görüldü. Ve mâh-ı mesfûruñ on altıncı günü Ṭrave¹² nâm şuya gelindi ki sâbıḳan bir ma'berinden daḡı diyâr-ı İslâm'dan Ösek muḳâbilin-

1 zâhirü'l/bir: zâhir-i ḳallâş u müffis kimse olan R4

2 aḥbâr-ı: - F

3 muḳâtele//zâlik: muḳâbeleye *kaşd* eylemesine kendü maḳşûdı olmaduḡına binâ'en R4

4 Aşloş: Aşlos EH

5 Laytanca: Lay Netçe EH

6 meşhûr: ma'rûf F

7 burûcî: burc u bârûsî R4

8 "Krallar bir memlekete girdi mi, orayı harap ederler.", Neml Sûresi, 27/34.

9 eşer: şerikâne R4

10 eşer//âlûd: - F

11 Semati: Semani R4

12 Ṭrave: Ṭirade R4

den geçilmiş idi, anda cisrler bağlanmak lâzım olmağın dört gün istirahat olındı. Ba‘dehu cisrden geçilüp Islavin memleketlerine, huşuşa Tamuḥ ve Islanca ve Rodosk nām bülend ü metin ḳal‘alara gelindi ki Vafit nām ‘ifritün¹ temellük ü zabtında idi, bā-huşuṣ ümerā-yı [251b R4] küffaruñ hayli nāmverlerinden añılurdu, fi’l-hāl dāmen-i itā‘ate teşebbüs idüp ‘arz-ı ‘ubūdiyyet ü istimānla timsāh-ı rimāh ağzına düşmiş iken ḫalāṣ oldu.

Ve māh-ı mesfuruñ yigirmi altıncı günü Poğdoğaçe² nām ḳal‘a muḳābiline gelindi ki memālik-i müşrikinden mağrib-zemīn semtinde vāki‘ Zağrep dimekle meşhūr u şāyi‘ memleket ü maḫall ü ābādānīdür, ol vilāyetün pesḳobı ile bān olan Yanḳıyanuṣ³ nām tācdārınuñ ḳarābeti olup, rikāb-ı hümāyūna ilçeri gelüp, ‘umūmen ḳal‘aları miftāhın virüp itā‘at u inḳıyād itmekle luḫ u ‘ināyetle ḫıfz u ḫirāsete mālīk ve edā-yı ḫidmet ve ‘arz-ı cizye vü hedāyā semtlerine sālīk oldılar. Ba‘dehu küffār-ı ḫāk-sāruñ vilāyetlerinden diyār-ı İslām’a ḳarīb Pojeğa nām vilāyet-i ma‘müre-i ‘acībe semtine teveccühle Ṭrave kenārından Ösek Ḳal‘ası’na toğrı çekilüp gidilürken Ḥarbutya⁴ nām burūci bülend ve ḳulleleri eflāke kemer-bend ḳal‘aya⁵ gelindi. Ceng-i ‘azīm ve nebred-i delim ile fetḫ olınuḫ gūzāt-ı zafer-maḳrūn⁶ «إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ» naşşı mūcibince meydān-ı fetḫ u nuşretde cilve-nümün oldılar. Ümerā-yı refi‘atü’d-derecāt ise⁷ «وَإِنْ جُنَدْنَا لَهُمُ الْعَالِيُونَ» mübāhātı ile küllī ri‘āyet ü iltifāt-ı ḫüsrevāneye dest-res buldılar. Andan göçilüp Zaceste⁸ Ḳal‘ası’na gelindi. Ol daḫı memālik-i İslām’a mülḫaḳ ḳılındı. Bu ṫarīḳ ile māh-ı Rebī‘ü’l-evvel’ün beşinci günü Pojeğa muḳābiline teveccüh-i müvecceḫ buyurıldı.⁹ Ve ol gün çok çok, fırḳa fırḳa, semt semt, zümre zümre alaylar gösterildi. Ve Ramor¹⁰ nām ḳal‘aları ceng-i keşir ve neberd-i dār u gir ile fetḫ u teşḫir ḳılındı. Andan şoñra ḳırḳ elli biñ küffār-ı ‘anīde ḳarārgāḫ olan nefsi Pojeğa’ya gelindi. Bānı a‘ḳal-i mülük-i ḫalālet-sülük olmağın ḫāk-i dergāḫ-ı şehryārīye çihre-sāy oldu. Ve Pojeğa’nuñ

1 ‘ifritün: ‘aşırınıñ bahādırınıñ F

2 Poğdoğaçe: Bodoğaçe F

3 Yanḳıyanuṣ: Niḳıyanuṣ R4

4 Ḥarbutya: Ḥaryunya EH

5 kenārından//ḳal‘aya: Ösek kenārına R4 | ḳal‘aya: ḳal‘asına EH

6 “Onlara mutlaka yardım edilecektir.”, Sāffāt Sūresi, 37/172.

7 “Şüphesiz ordularımız galip gelecektir.”, Sāffāt Sūresi, 37/173.

8 Zaceste: Raceste F | Zacesne EH

9 buyurıldı: göründi F

10 Ramor: Zamor EH

ve sâ'ir mâlik olduğu kıla'ın miftâhların teslîm idüp ri'ayet-i pâdişâhiye mazhar düşdi. Andan Ösek kurbında Nemçe ve Borğırad¹ nâm iki kıal'anun hâkimleri geldi. Kıable'l-mühâceme miftâhların getürdi. Ol iki kıal'a mezîd-i 'inâyet-i şehyârîden ser-'asker-i nâmdâra, ya'nî İbrâhîm Paşa-ya büzürgvâra temlik buyurıldı. Andan göçilüp Belğırad'a gelindi. Ve etrâf-ı âleme ulaqlar ile fetih-nâmeler gönderildi. Ve Rümili ve Anaqlolı beglerbegilerine ve ümerâsına hil'atler ve ri'ayetler kıılınup [263b F] intişâra icâzet virildi.

Ve sene-i mezbûre Rebî'ü'l-âhîr'inün yigirmi üçinci günü İstanbul'a gelinüp mahrûse-i İstanbul ve Ğalaqla beş gün beş gece tonanup halk-ı âlem kesb-i ferhat u meserret itdi. Ve Mevlânâ Kıandı ol fetih-i güzîne bu maqlûle bir târih-i [267a EH] rengin nazm idüp 'atebe-i 'ulyâya ithâf kııldı.²

Nazm

Ehl-i şirkün eyleyüp emlakini başına tar
 Ol ferîd-i saltanat kııldı cihâd-ı pür-'iber
 Aldı bî-had kıal'alar çoklık kilisâlar yıķup³
 Devlet ile irdi tahta hüsrev-i 'âlî-güher
 Didi dil ta'zîm ü istikbâl için târihîni
 Geldi câh u 'izz-ile di pâdişâh-ı baqr u ber

Tahkîk-ı Ğarîb 'alâ vechi't-teznîb

Bu hâķîr, ya'nî mü'ellif-i taşîr, sene şelâse ve şemânin târihinde nefsi Pojeĝa'ya uğradum. Şâm⁴ kurbında Şafet şehriden Hâcî Mehemmed nâm şahş-ı pîri Pojeĝa Kıal'ası'nda dizdâr buldum. Hattâ evine mihmân olup vâfir ni'metin yidüm. Fe-lâ-cerem dizdârlıķdan olan dirlüĝi altı biñ aķçe tîmâr ve üç dört nefer müşterâ kıullarından daħı biñer aķçeden ziyâdece tîmâr, bi-cehdin⁵ senevî maħşûlleri yigirmi otuz biñ⁶ aķçe miķdârın-

1 Borğırad: Bozğırad R4 | Podğırad EH

2 kııldı: itdi F

3 yıķup: de hem yıķup EH

4 Şâm: - R4

5 ve//cehdin: - R4 | bi-cehdin: be-cihet-i EH

6 biñ: - R4

da ancak bedîdâr iken dizdâr-ı mesfûruñ hânesi bir ‘azîm hân ve kendüsi memleket zabt iden hânlar gibi bezl-i ni‘metle kâm-rân, gün başına yirmi otuz def’a süfresi çekilmek muqarrer, mihmânun şânına göre ekserinde sükkeri ta‘amları mükerrer, lâ-siyyemâ giceden giceye yetmiş seksen müsâfir atlarına ‘alîk virmesi ve gâh giyâh kısmından sâ‘ir lâzimesi ser-â-ser mu‘ayyen ü muqadder olmağla bu haqîr, müşârün ileyhün vech-i ma‘âşını istiğrâb eyledüm. “Bu tarîk ile bezl-i ni‘mete, bâ-ğuşûş gâh u bî-gâh gelenleri müte‘âkıb beşer onar cins ta‘âmla ziyâfete, ma‘a hâzâ eglendürilmeyüp konulduğı gibi baş olunan simât-ı pür- [252a R4] mevhibete ne vech ile mâlik olduñ?” diyü söyledüm. Pîr-i mezbûr ol hinde toqşan yaşında idi. Hâlâ ki yine cüvânâne cünbişlerle bîkr câriyelerden temettu‘ sevdaıları başında idi. Bu vech ile cevâb virdi ki “Pojeğa diyârı fethtinden evvel Selânik semtlerinde ırğadlık iderdüm. Rûz-merre üçer aqçecige hîdmet idüp ücretümi sedd-i ramaq idinürdüm. Şehryâr-ı memâlik-sitân Hazret-i Sulţân Süleymân-ı Süleymân¹-nişân ki Alaman seferine teveccüh eyledi, sâ‘ik-ı taqdir zimâm-ı ihtiyârımı Ordu-yı Hümâyün semtine² sevq idüp piyâde sefer eşmegi bu haqîre müyesser kıldı. Rümili beglerinden Yağyâ Paşa-zâdelere varur, gelürdüm. Mecâlis-i ‘işret-mücânesetlerinde nedîmlikle geçinürdüm. Vaqtâ ki Pojeğa Qal‘ası alındı, anlarun iltimâsıyla dizdârlığı bu aqqara tevcih olındı. Ve qurbında vâkı‘ Kestâne Tağı ki Budun ve Tameşvâr vilâyetlerine varınca âhar yirden kestâne hâşıl olmamağın bundan gönderilürdi, bir miqdâr hâşlar kayd itdürüp dizdârlık timârına ilhâk itdürdüm. Evvelâ müsâfirine baş-ı simât-ı ni‘meti anuñ behresiyle taşşil itdüm. Ba‘dehu gelen begler ri‘âyet itdiler. Atlar ve hil‘atler bağışlayup bu aqqarı³ gözetdiler. Şöyle oldı ki şayılduğda yetmiş seksen pâre ser-â-ser ve hîdmetde kırk elli hübrü gülâm u⁴ cevârî vü nöker, huşûşâ yarar atlar ve müte‘addid yarağ u yatlar ele getürdüm. Ben dahı geldüğine göre ebnâ-yı sebîle şerbet-i ni‘meti sebîl idüp huşûr itdüm, oturdum.⁵ Bu tarîk ile otuz re‘c câriyeyi aşcılığa⁶ ta‘yîn kıldum. Ve in‘âm u iğtinâmla gelen esîrleri⁷ cüft

1 Süleymân: zî EH

2 Hümâyün semtine: Hümâyün’a R4

3 aqqarı: haqîri F

4 gülâm u: - F, EH

5 oturdum: - F, R4

6 aşcılığa: yimek pişürmek için R4 | aşbâzlige EH

7 esîrleri: esîr gülâmları R4

ü¹ çibuğa kullanup vech-i ma'āşuma bir da'ire peydā itdüm. Ve her cāriye ki bende-hāneye girdi, öldüğü zamānda meyyiti çıktı. Cidden cevāriye ferāce ve maqreme ve ayakkağı ki taşra çıkmalarına müte'allik esbādur, anlarıñ iştirāsına ruḥşat virmedüm. Maqām-ı hıdmetde na'leyn ile geçinüp vefāt itdüklerince kefen çārlarıyla² taşra çıkmaların münāsib gördüm. Merdāne deprendüm. Bundan mā'adā Hāq *subḥānehu ve te'ālā* rızkuma berekāt-ı ğaribe virdi. Ellerün [264a F] dānesi beş on sünbüle virdükde benüm bir sünbülemün dāneleri avuç avuç³ ḥāşıl itdi. Hattā a'vām-ı kaḥṭ u ğalādan bir yıl enbārumı yoḫladum. Taḥmīnen bir aylık miqdārı zaḥīre taḥmīn idüp enbārimuñ ağızını mührledüm. [267b EH] Ve Hāzret-i Hāq'ā 'Yā Rab, sen berekātın vir.' diyü yalvardum.⁴ Enbārimuñ ağızını açdurmayup aşağı küçük kapucığından isti'māl kıldum. Qasemen bi'llāhi te'ālā yedi ay⁵ ol zaḥīre yindi; ne āḫir oldı, ne dükendi.⁶ diyü cevāblar virdi.⁷ Fi'l-vāqı' aqvālını a'māline muvāfiq ve efālini vāqı'-i hāline muṭābık gördüm. Ehāl-i şehirde her kime şordumsa kendü taqriri gibi işitdüm. Ammā "Şimdiki hālde hālün nedür?" didükde "Li'llāhi'l-ḥamd sā'ir⁸ hāl bezl-i ni'met ü iḥrācāta müte'allik olan yine sābıkanı gibidür. Ancaq beglerün 'aṭāyāsı ğāyet-pezir ve ümerā-yı sābıkadan iddiḫār olınan ḫil'atler ve yararca atlar şimdiki beglere bizden pış-keş-i yesir olup zamāne 'aksine döndi. Dülāb-ı felek katı bergeşte-aḫvāl göründi. Ekābir aşāğırdan alur oldı. Virmedüğü taqdirce mālne ve başına kaşd etmesi taḥaqquḫ buldı." diyü ağladı. Sāmi'inün ihtirākla cigerlerin tağladı.

Merḥūm Sulṭān Süleymān Hān Sigetvar seferi ile ol taraflara revān olduqda dizdār-ı mezbūr, ya'nī Hācī Meḥemmed-i meşhūr üç 'arabaya⁹ üç dāne çörek yükledür. Ve biñ cenāḥ tavuq ve biñ re's kuzu ve üç 'araba kestāne¹⁰ ile pāy-būs-ı taḥt-ı salṭanata¹¹ varur. Ve qadimī emekdār idüğini

1 Bu//ü: oturdum F

2 çārlarıyla: çāderleriyle R4

3 bir//avuç: altmış yetmiş sünbüle R4 | avuç: avuç dāneler EH

4 yalvardum: - R4

5 yedi ay: - EH

6 Qasemen//dükendi: Allāhu te'ālānuñ 'ināyetiyle ol zaḥīre yitişdi, dükenni R4

7 cevāblar virdi: söyledi EH

8 sā'ir: zāhir R4

9 'arabaya: - F

10 ol//kestāne: - R4

11 taḥt-ı salṭanata: taḥta F

bildürür. Sa‘adetlü pâdişahuñ vâfir hayr-du‘âsın alır. “Bizüm de böyle bir etmeklü ve ni‘metlü bir kulumuz olsun a.” diyü buyurdılar. Müşârün ileyhün bir etmegini elli âdem yiyemezdi. Ne kadar aç ve muhtâc olsa yine otuz kırk kişi şabâh ve aḥşam gıdâ idinürdi. [252b R4] Eṭrâfdaki ümerāya ol maḳûle¹ çörek irsâli ‘âdeti idi. Hâlâ ki kuruş-ı nânı mihr ü mâh-ı gerdiş-i ni‘meti idi. Hiç bilmezler idi ki ne vech ile bişürilür? Ve ol maḳûle büyük çörek nâ-puhte kalmayup ṭabhı nice kemâlin bulur?

El-kışsa nâdire-i rûzgâr ve bî-karîne-i merdüm-i kerem-kâr idi. *Raḥimehu’llâhu te‘âlâ ve eskenehu fi ferâdisi’l-a’lâ mâ dâmete’l-âyâti tutlâ.*²

Yigirmi altıncı vâkı‘a

Kırım hânı Sa‘adet Girây Hân cihet-i zindegânide kâmilü’n-noḳşân olmağın qarındaşı İslâm Hân ile mâbeynlerinde ‘adâvet ü muḥârebe-i râsihü’l-bünyân vâkı‘ olduğda ne kadar ki naşîhat olındı, İslâm Hân da’vâ-yı istiḥkâk u liyâkatden ferâgat itmedi. Egerçi ki ba‘zı nüfus Sa‘adet’e tâlib idi, ammâ ekşer-i Tatar “Sa‘adet nâ-pâyidârdur.” diyü devlet-i İslâm’a râğib idi. Âhir-i kâr Kefe kurbında ferîḳayn olup ceng ü peygâr itdüklerinde ‘asâkir-i İslâm gâlib gelür. Kefe sancağı begi şehîd düşüp Sa‘adet Hân’ı zillite giriftâr itdiler. Gördi ki olur biter ğavġâ³ degül, İslâm’uñ da’vâ-yı liyâkati cevâb ile def olur müdde‘â degül, Sa‘adet Girây Hân daḫı zümre-i Tatar’uñ teshîr-i ḳulübına cell-i himmet eylemedi. Egerçi ki ba‘zı nüfus Sa‘adet’e tâlib idi, ammâ ekşer-i Tatar “Sa‘adet nâ-pâyidârdur.” diyü devlet-i İslâm’a râğib idi. Sa‘adet Girây kaṭ‘-ı ‘alâka ile der-i devlete geldi. Üç yüz bin sâlyâne ile elli bin aḳçe yarar ḥâşlar teḳâ‘ud virildi. Ve Kırım Hânlığı sene tis‘a ve şelâşin Rebî‘ü’l-âhir’inüñ onıncı günü diġer birâderi Şâhib Girây Hân’a tevcih ḳılındı.

Ve yine sene erba‘ın Ramâzan-ı Şerîf’inüñ dördüncü günü vâlide-i pâdişâh-ı cihân ‘afife-i sa‘ide-i cennet-mekân Ḥadîce-i ümmü’l-ḳurâ, bâniye-i hayrât-ı ‘ulyâ, bânü-yı ‘işmet-nişân, a’nî bihâ Vâlide Sulṭân vefât itdi-

1 maḳûle: kadar R4

2 “Yüce Allah ona merhamet etsin ve âyetleri okunduġu müddetçe yüce cennetini ona mesken kılsın.”

3 ğavġâ: nesne R4

ler. ¹ «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ» mışdâkıını muşaddağ tutup ² «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ» fehvâsına imtişâle dünyâdan girdiler. Sulţân Selîm Hân Câmî'i civârında defn olındı. Ve üzerine kubbeye yapıldı bekçiler ve eczâ-h'ânlar konıldı. Ve ba'de zamânin a'yân-ı [264b F] devletün libâs-ı mâtemleri hıla'-ı fâhire-i mevhibetle tebdil buyruldu. *Raḥmetu'llâhi 'aleyhâ.*

Ve yine ol senede Qal'a-i Qoron ki Mora vilâyetlerinin miftâhı meşâ-besinde manzûrül'-ayn idi, hîle ile müşrikîn eline düşüp [268a EH] iç qal'ası Efrenc-i efrencî-renc ve andan taşrası vilâyet-i İslâmiyye'den 'işyanla gürizân olan Rûmili keferesi ile Arnavud feceresi müttefik-ı dâlelet ü nî-renc olup 'asker-i İslâm elinden qal'a aldıklarına mağrûrlar ve iki yirde eţrâf-ı memâlik re'âyâsını gâret ü hasâretlerine mesrûrlar iken şîr-i bîşe-i veğâ, Erdeşîr-i pişe-i neberd ü heycâ Yahyâ Paşa-zâde Meḥemmed Beg'e Mora sancağı virildi. Ve Qoron Qal'ası'nun feth u teşhîri fermân olındı. Mîr-i³ müşârün ileyh bilâ-te'hîr üzerlerine vardı. Hüsni tedbir ile qal'adaki üç cins melâ'inün mâbeynlerine tefriķa vü fetret düşürdü. Bu tîrîk ile ekşerin biri birine kırdurup, hüsni imtizâclarına ihtilâl virdürüp, feth tedârükünde iken sekiz pâre qadırğa ile vâfir melâ'in gelüp, Qoron Hîşârî'na er döküp içinde Arnavud-ı 'anüd mel'unlarının delâleti ile eţrâfa cesâret-i⁴ hasâret şadedinde iken mîr-i mezbûr hüsni tedârük⁵ ile her cânibini sedd itdi. Ve kendüsi şikâr için pervâza bâl ü per açmış şâhbâz gibi hücûmlarına muntazır oldu. Qal'adan ki çıkdılar, eţrâfa 'azîmet kıldılar. Hemânâ mîr-livâ yanındaki 'asker-i müheyyâ eţrâf-ı qal'ayı aldılar. Eţrâf pususındaki mübârizîn ise gârete giden küffâra kılıklar çaldılar. Qurtulup qal'aya cân atanları daḥı kendüler kırdılar. Ve derün-ı qal'adaki müşrikîn daḥı istimânla cânların qurtardılar. Li'llâhi'l-ḥamd ol maķûle qal'a-i nâmdâr bir mîr-livâ hücümü ile feth olındı. Ve şimdiki ḥâlde küllî 'asker ve müstaķil serdâr irsâli ile mümkinül'-huşûl olmayan huşûn ol 'aşr sulţânının cell-i himmetine ve tãife-i ğuzatun şadâkatle niyyetine⁶ [253a R4] göre ehl-i İslâm'a musaḥḥar kıldı.

1 "Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.", Rahmân Süresi, 55/26.

2 "Her can ölümü tadacaktır.", Rahmân Süresi, 29/57.

3 Mîr-i: Mîr-i müşîr-i EH

4 cesâret-i: - F

5 tedârük: tedbir R4

6 şadâkatle niyyetine: şadâkatine F | şadâkatle himmetine R4

Yigirmi yedinci vâkı‘a¹

Bağdād cānibine vâkı‘ olan² sefer-i nuşret-eşerleridür ki sene erba‘in ve tis‘a mi’e³ Rebī‘ül-āhır’inün ikinci günü otağ-ı nuşret-ķarīn ile serdār-ı sa‘adet-rehīn ma‘ber-i baħrdan ‘ubūr itdiler. Ve Üsküdār’ı mu‘asker-i hümāyūn idinüp silāħ-ı ceng ü peygār tertībine muķayyed oldılar. Bu seferün bādīsı iki kışsanuñ mebādīsıdır⁴ ki evvelā Bağdād ħākimi Zūl-feķār bir yıl muķaddem Bağdād Ķal‘ası’nuñ⁵ miftāħların gönderüp ‘atebe-i ‘ulyāya ‘arz-ı ‘ubūdiyyet-i bī-şümār itdi ki⁶ ‘Acem şāhı fermān-rān-ı düdmān-ı Erdebīl, Şāh İsmā‘il bin Şeyħ Ħaydar-ı đalīl⁷ “Mebādā pādışāh-ı memālik-güşā Bağdād’a mālīk ve ol vāsıta ile İrān u Tūrān teşhīrine mütehālīk ola.⁸” diyü ħavf u bīmle taķaddüm idüp Bağdād’a ‘asker çekdi. Ve niçe günler muħāşara itdi. Ammā Emīr Zūl-feķār her cihetle yarar ve tığ-güzār⁹ olmağın şīrāne muķābele ve dilīrāne mühāceme kılup kemā-yenbağī tayıandı. Āħır-i kār yine kendü tevābī’inden bir iki bedbaħt-ı nā-üstüvār igvā-yı şāh-ı nā-bekār ile mezbūrı helāk itdiler. Ve şāhīler ħıttā-i Bağdād’ı bu tārīķ ile silk-i ħükümete getürdiler. Şāniyen Bidlīs ħākimi Şeref Ħān nām bī-şeref-i ħıyānet-nişān ki bu devr-i celilde ümerā-yı Kürdistān’dan yine Bidlīs¹⁰ sancağı begi olan Şeref Ħān’uñ ceddıdür, küfrānu’n-nīmelik ile izħār-ı işyān itdi. Ve Kıızılbaş-ı evbāş tarafından istimāletle tāc giyüp mürtekib-i ceng ü perħāş oldı. Ħikmet Allāh’uñdur, ol eşnālarda Āzerbaycān Sulţānı Ulama Beg ki memālik-i maħrūseye tābī‘ Teke sancağı sipāhīlerinden iken igvā-yı şeytān ile Şeytānķulu nām müfside uyup, ‘Acem şāhına varup ‘arz-ı mütāba‘at idenlerden olmağ-ı la ‘ināyet-i [265a F] Rabbānī ķarīn-i devlet-i iz‘ānī vâkı‘ olup zümre-i zemīme-i Sürħ-serān’dan rü-gerdān ve ‘atebe-i ‘ulyāya geldükde Bidlīs ħükümetiyle müşārün ileyh bīl-benān kıılınmış idi.

1 vâkı‘a: ħādişe EH

2 vâkı‘ olan: - EH

3 ve//mi’e: - R4

4 bādīsı//mebādīsıdır: bādīsıdır F

5 Bağdād Ķal‘ası’nuñ: Bağdād’uñ R4 | Ķal‘a-i Bağdād’uñ EH

6 ki: ki ħaber EH

7 đalīl: şöyle zu‘m ider ki R4 | đalīnāme yitdükte EH

8 ola: olmaya EH

9 güzār: kirdār R4

10 ħākimi//Bidlīs: - R4

El-ķışsa ser-‘asker olan İbrāhīm Paşa’ya üç biñ cigerdār-ı cerī, tü-feng-endāz yeñiçeri ķoşilup Bağdād’a müteveccih oldu. Fe-ammā mezbūr Ulama Beg, Bidlīs zabtına varduķda hākim-i sābıķı Şeref-i đalālet-enīs vāfir Ekrād-ı bed-nihād-ı¹ pür-telbīs cem‘ idüp teķābül-i şaffeyn ve taşā-düm-i ferīķayn [268b EH] olduķda nuşret u iğtinām ‘asker-i İslām’a ve kesr ü inhizām Ekrād u Sürh-serān-ı bed-nāma vāķi‘ olup Şeref’ün şerri merfū‘ ve seri maķtū‘ ķılınıp ser-‘asker cenābına gönderildi. Ve bu ceng-i nuşret-reng sene erba‘ın ve tis’a mi’e² Rebī‘ü’l-evvel’inün sekizinci günü muķarrer oldu. Ve bu haber-i nuşret-eşer ser-leşker-i mu‘teber cenābına Çı-narlu nām menzilde mäh-ı mesfuruñ on altıncı günü vuşul buldı.

Ba‘de’l-ķıtāl baķıyye-i süyüf-ı ebṭāl olan erzāl³ Şeref-i bī-şerefüñ oğlı Şemsü’d-dīn yanında cem‘iyyet idüp, dergāh-ı sa‘ādete⁴ iṭā‘at için PİR Meħemmed nām ketħudāsını gönderüp serdār-ı ‘ālī-menķıbet ol zaħm-ħordelere merħamet ü şefķat buyurdu. Niçe ‘ahd u mevāşıķ ile Bid-līs’e müte‘allıķ ķılā‘ u bıķā‘uñ eyāletini mezbūr Şemsü’d-dīn’e tevcih ķılınıdı.⁵ Ve menzil-be-menzil yürüyüp mäh-ı Cemāziye’l-āħir’ün onıncı günü Haleb’e vuşul müyesser oldu.

Yigirmi sekizinci vāķı‘a-i nādire

Hayrüd-dīn Re’is’ün zuhurıdır ki;

Li-münşi’ihi

Fülk-i ma‘āniye açan bād-bān

Şöyle ķılur lücce-i rāzı beyān

MİR-i cezā’ir ser-i sālār-ı ğarb

Şaf-der-i meydān-ı dilrān-ı ħarb

Rāh-ı ħaṭarnāki yem-i pür-neheng

Seng-i rehi merd-i ķılā‘-ı Freng⁶

1 bed-nihād-ı: bahādır-ı F, R4

2 ve//mi’e: - R4

3 erzāl: erāzil EH

4 süyüf//sa‘ādete: - F

5 tevcih ķılınıdı: virildi R4

6 Rāh-ı//Freng: - F

Ya'nî ki ser-leşker-i Mağrib-zemîn
Bağr-ı gâzâ şaff-şiken-i Hayr-ı Dîn

Sene erba'în ve tis'a mi'e târihinde Mağrib'den 'atebe-i 'ulyâya geldi. Şehryâr-ı Süleymân-nişân ol eşnâlarda dârü'l-mülk-i Haleb'de bulunmağın re'is-i korşan, süvâr-ı merkeb-i ber-hevâ olup sene-i mezbûre Cemâziye'l-âhir'inde Haleb'e [253b R4] vardı. Kılıcı ile açduğı Mağrib Cezâ'iri'ni cümle muzâfâtıyla sâ'ir hedâyasına ilhâk idüp ol pâdişâh-ı deryâ-dil cenâbına 'arz-ı pîş-keş kıldı. Mağşûdı nüvvâb-ı kâmbîn-i sulţânî 'idâdına duğul olmağın ol memâlik eyâletini beglerbegilik tarîkiyle kendüye tevcih kılınup nâmı Hayrüd-dîn Paşa konuldu. 'Aşlda re'is-i merķūmuñ neşv ü nemâsı Midilli Hişârı'nda olduğunu şu'arâ-yı Rüm'dan merhûm Yetim 'Alî Çelebi *Lüccetül-ebâr* nâm kitâb-ı manzûmında kendünden rivâyetle bu yüzden beyân itmişdür ki merhûm Ebül-feth-i nâmdâr, Sulţân Mehemmed Hân-ı kâmkâr Midilli Hişârı'nı feth itdükde Vardar Yeñicesi'nde Ya'ķûb nâm sipâhî ķal'a-i mezbûrede ķalup, ba'de zamânin te'ehhül ķılup İshâķ, Oruc, Hızr ve İlyâs nâm dört oğlı vücûda gelmiş. Her biri yitişüp nev-cüvân-ı şâhib-tüvân olduklarında şeb ü rüz rağbetleri gâzâ vü cihâda olmağın İshâķ sa'âdet-i şehâdete vâşıl olmuş. Oruc, rüy-ı deryâda gezen şikâr-bâz levendlerden bir şebbâz¹ olup Rodos küffârınuñ gemileri ile ceng iderken ķarındaşı İlyâs şehid olmuş. Kendüsü mecrûhen esir olup ģabs-ı küffârda ķalmış. Birâderleri Hızr ki Hayrüd-dîn Paşa diyü mücâhid-i memâlik-güşâ añılan merd-i ceng-âz-mâ derdmend Oruc'uñ haberin aldı. ģafıyyeten tesliyet-nâme yazup bir kâfir ile kendüye şaldı.

Li-münşi'ihî

Nâme ser-â-pâ oķınup oldı tay
Mürdeyi şan itdi dem-i 'İsâ ģay
Bulmaya mı ģaste-i zulmet necât
Hızruñ elinden gele âb-ı ģayât

1 şebbâz: sipehsâlâr-ı şebbâz R4

El-kıssa küffâr Oruc'ı biñ altun kıymete kesüp, Hızır ol tedârükle Bodrum nâm kal'aya gelüp tek-â-püda ve aḥvâl-i birâderi gâh u bî-gâh cüst ü cüda iken Şeh-zâde Sulṭân Qorḳud ki ol târiḥde Anṭaliyye¹ vâlisi idi; gâhî Rodos'a âdem gönderüp, niçe giriftâr Müslimânları aqçesiyle alup ıtlâk itmege mu'tâd olmağın yine bir mu'temedün 'aleyh ağası Rodos'a varup, pîr ü bernâdan kırk eşir şatun alup gemiler ile gelürken nâ-gehân [265b F] bir furtına oldu. Gemilerün birisi Bodrum şâhiline² düşdi. Andan bir gice evvel Oruc rü'yâsında Resül-i Hudâ, Muhammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem cenâbını görüp "Qalk [269a EH] ḥalâşuñâ çalış. Şavm-ı miḥnet ü belâ tamâm oldu. 'İd-i meserret ü rehâ yakın qalup teyaqqun³ buldı." buyurmağın Oruc ol şeb-i târikde çalışuraq bendini bozdı. Kendüyi deryâya atup yüzerek ḥalâş yaqasında bir qaraya çıqdı. Bir tarîk ile yaraqlanup Anṭaliyye'ye vardı. 'Alî nâm bir qalyon re'îsine yelkenci olup niçe rüzgâr geçürdükden soñra tekrâr aşâleten re'îs oldu. Ya'nî ki Sulṭân Qorḳud'un Piyâle Beg nâm muşâhibi ile aşınalık idüp, anuñ bezm-i devletinde şafâlar idüp geçinürken, ḥattâ bir forsa ile mükemmel ve yat u yarağı kâmil ü bî-bedel gemi⁴ tonadup niçe niçe rüzgârdan kâm aldı. Niçe kerre daḥı sefinesi qaraya urup, gâh küffâr-ı ḥâk-sâr pençesine girüp bir başı ile qaldı. 'Aqıbet beş pâre gemiye⁵ qapudan olup Polya Yaqası'na çıqduqda buhâr yükleriyle kâfirün iki a'lâ barçasın aldı. Ba'dehu Dürzî Qayası nâm limana varup kendülerden evvel küffâr-ı ḥâk-sâra müte'allıq üç pâre barça⁶ lenger biraqqımlı olup Oruc'ı limana qomamaq qaşdına toblaşup muḥkem ceng oluqda fırsat Oruc Qapudan'a düşüp küffârı şıdı. Ol barçaları qabza-i taşarrufına aldı. Bu ḥâl ile kâm-rân ve bunca ğınâyla şâdmân «حبّ الوطن من الإيمان»⁷ rüzgârı dillerinde vezân olup Midilli Limanı'na toğrılduqda haber aldılar ki Qorḳud Hân'un mihr-i devleti zevâle irmiş, Sulṭân Selîm Hân câlis-i serîr-i mülk-i⁸ olup Bostancıbaşı İskender Paşa nâm zâlim qapudan-ı rüzgârı fenâya virmiş. Fe-lâ-cerem derdmend Oruc maḥzûn

1 Anṭaliyye: Anṭakiyye R4

2 Bodrum şâhiline: Kal'a-i Bodrum'a R4 | Kal'a-i Bodrum şâhiline EH

3 teyaqqun: ta'ayyün F

4 gemi: - F

5 gemiye: gemiye binüp EH

6 aldı//barça: - R4

7 Hadis-i Şerîf, "Vatan sevgisi imandandır." (Aclûnî, *Kesfü'l-hafâ*, 1/345, no: 1102)

8 serîr-i mülk-i: mülk-i serîr-i F, R4

u pür-gam ‘Arab yakasına vardı. Metâ‘ını ve sâ‘ir mâ-melekini tağıdup bir gemi ile kaldı. Ve Cerbe’ye inüp cüvânân u kenizân cinsinden vâfir hüsn-dâr maḥbûblara mâlik olup¹ qarındaşı Ḥayrüd-dîn ile mülâkât sevdâsından [254a R4] ğayrı ârzüsü qalmadı. Meger ki Ḥayrüd-dîn dahı Qorqud Ḥân’a intisâbı töhmetine binâ’en vehmnâk olup celâ-yı vaṭan itmiş. Ya’nî ki gemisini buğdayla yükledüp Cezâ’ir-i Garb niyyetine çekilmiş, gitmiş.

Li-münşi’ihi

Gendüm ile pür olunup ağrebi²
 Yelken idüp özlediler Mağribi
 Qaḥṭ-ıla ol yirde olup rest-ḥîz
 Olmış idi dâne-i gendüm ‘azîz

Hemân ki ol sevâhile vardı, buğdayını şatup ağ³ aqçesini qara qullara virdi. Ba‘dehu Pireveze’ye çıqup yarar niçe at ve levâzımları olan yarağ u yat idindi. Rûmili’ndeki mücâhidine qarışup ğazâ itmege ḥulûş-ı niyyet itdi. Lâkin irâdetu’llâhda naşibi baḥr cânibinden olmağın⁴ seyâhat-ı ber müyesser olmadı. Gemisini iştirâ iden peşimân olup kendüye redd itmekle tekrâr gemisine bindi. Ba‘dehu yügrük iki pâre qayıqlar idinüp, Mağrib tarafında râ‘ic olan metâ‘la yükledüp üç pâre yelken ile Cerbe Limanı’na indi. Aḥsen-i evkâtta qarındaşı Oruc Qapudan’la mülâkât eyledi.

Li-münşi’ihi

İki qarındaş u iki nerre-şîr
 İki peleng-efgen ü iki dilîr
 Devlet ü qudretle gelüp bir yire
 Şaldılar âvâzeyi baḥr u berre
 Birbirine arqalanup iki merd
 Düşdi ‘adū semtine endüh u derd

1 mâlik olup: varup mâlik oldu ammâ R4

2 pür//ağrebi: bir idüp ağzı R4 | pürleyüben ağrı EH

3 ağ: - F, EH

4 qarışup//olmağın: - R4

Bu minvâl üzere iki alita¹ ile Hızır Re'is, üç gemi ile dağı Oruc Re'is ğazāya hāzırladılar. Gemilerini başdan başa forsa idüp Maĝrib'e teveccühi muşammem kıldılar.

Li-münşi'ihî

Çıp dimeyüp uyđuda iken deñiz
Zāhir olur gözlerine iki iz
Abliye² gözci çıkuban gözlenür
Çekdirürek izleyürek³ uzlanur
Bir ala murĝ-ābla yürür ağır bār
Ĝarqa-i ğam güm-şüde-i rüzĝār
Havf u hirās ile olup mümteli
Sinesini [269b EH] germege yok bir yili
Aldılar ol ağrebi⁴ zabt itdiler
alitanuñ⁵ birine rabt itdiler

Ve bir gemi dağı mermer yüki ile alındı. Ya'nî ki Frengistān hākimine pīř-keř giderken ađz olındı.⁶ Hattā Tūnis'e getirilüp hākimine baĝıřlandı. Ba'dehu Ceneviz tüccarı ile memlü bir gemi dağı [266a F] aldılar. Kendülerine ğinā el virdüĝine řād-kām oldılar.

Li-münşi'ihî

Çuqa⁷ yüki tobtolu alyon idi
Māl ile bir mařzen-i ārūn idi
apdılar ol alyonı da çün 'uķāb
Eylediler yine řikāra řitāb

1 alita: alyete F
2 F nüshasında bu şekilde harekelenmiştir.
3 izleyürek: izlenür F
4 ağrebi: a'rebi F, EH
5 alitanuñ: alyetenüñ F
6 Ya'nî//olındı: - F
7 Çuqa: Çoķ F, EH

Hayli olup ma‘reke vü gîr ü dâr
 Ol aralıqda sıvışup¹ rûzgâr
 Baħr olup haşyet ile huşk-leb
 Havf ile emvâc kıyı çizdi hep

Egerçi evvel mertebede kesr ü hezîmet gûzâta ve fırsat u nuşret küffâr-ı bî-şebâta ‘â’id oldu. Hattâ ol iki dilîr-i mehîb,² bî-havf u bîm ü nehîb gâzîlere tesliyete başladı.

Li-münşîhi

Çağırup âvâze iderler bülend
 Gûş tutardı ƣalitalardan levend
 Didiler ey tâ’ife-i bî-nehîb
 Yol mı ƣafâmuz göre ehl-i şalîb
 Eyler iken keştî-i gendümde ceng
 Ğayret ile ehl-i cihâd u Freng
 Dûzah olup barçası âteş tutar
 Ƙalitalar âteşi görüp düter³

İçindeki bed-kirdârlar deñize döküldiler. Hâlâ ki şandallar ile cem‘ olup bendlere çekildiler. Bu gûne nuşret ü iclâl ile yine Tûnis’e vardılar. Ğanâ’imlerinüñ humsını ‘âdetleri üzere Tûnis hâkimine virdiler. Her oñmaduƣ⁴ müflis levend beşer altışar pister⁵ çuƣa ile Ğanîmetmend oldılar. İçlerinde yüz endâze aƣlas u kemhâya mâlik olmuşları daħı bulındı. Ol ƣış ‘ayş u nûş iderek anda ƣışladılar. Evvel-bahâr olduğı gibi tevekkül-i Hudâ ƣılıp engine toğrı şalındılar. Evvelâ uğurlarına bir büyük barça râst geldi. İki gün bir gice toblaşup muhkem cidâl ü ceng oldu. Âħîr-i kâr ol gemi⁶ ƣabza-i taşarrufına girdi. Meger ki Anabolı’dan iki nâmdâr beg, ya’nî ki

1 sıvışup: yitişüp EH

2 mehîb: - F

3 âteşi//düter: işini görüp iner EH

4 Tûnis’e//oñmaduƣ: - F | oñmaduƣ: olmaduƣ EH

5 pister: pisto EH

6 Âħîr-i//gemi: Şoñra R4

sâlâr-ı küffâr nâmına hazîneleri tolu iki ulu seg ol yalıları hîrâset için çıkmışlar. Şikâr¹ [254b R4] iderken ser-pençe-i nerre-şîre şikâr olınmışlar. Üç yüzden ziyâde cengcileri ile bile bend ü kayda dâhil kılınmışlar. Bu şevketle ki Tûnis'e gelindi, Hayrüd-dîn beyne'l-mellâhîn 'ızam-ı şân bulup kûs ü neveti döğüldi. Ol bed-kirdârlaruñ sancağları ser-nigün kılınup kendünün râyet-i cihân-âyeti dikildi. İşiden küffâr haylî gamgîn ü sügvâr oldılar. Oruc'un tağallübinden şikâyet iderlerken Hayrüd-dîn'ün taşalluñ belâ üstine belâ oldı. Birbirleriyle haberleşdiler.

Li-münşi'îhi

Çara haberler uçarağ çün gurâb
Kıldı eķālîm-i Frengi harâb

Vaktâ ki İspanya kralı bu ahvâli işitdi, ğayretlenüp vâfir gemiler tonatdı.² Zu'm-ı fâsidence Oruc'la Hızır'dan intikâma sa'y itdi. Şol dem ki 'âlem nevbahâr oldı, her sebzezâr şükûfe vü ezhâr ile tonandı,³ Hızır dağı tonanması ile 'ummâna şaldı. Sâbıķan barça fetħinde Oruc Ğâzî⁴ yaranmış idi. Ol zaħmlardan haylî müte'ellim olmağın Tûnis'e döndi. Hevâsı laţıfdür, diyü mu'aleceye meşğül oldı. Hattâ⁵ sulţân-ı mülk-i ğarb⁶ eşribe kısmınıñ envâ'ını irsâl itdi. Tâ ki Oruc şıhhat buldı. Bu muķâbelede Tûnis sulţânına bir a'lâ barça bağışladı. Ammâ İspanya kapudanı ki sekiz päre yügrük gemi ile deñiz yüzine çıķdı, birâderân-ı mezbûrânı cüst ü cüdan hâlî olmadı. Anlar dağı dört päre gemi ile şalındılar. *Tevekkebnâ 'alâ'llâh*, diyü muķâbele vü muķâtele kıldılar.

Li-münşi'îhi

Ol iki serdâr u iki ser-firâz
Ol iki şayyâd u iki şâhbâz
Zîr-i cenâh eyleyüp deryâları
Açdılar ol cânibe bâl ü peri

1 Şikâr: Şikâr R4

2 tonatdı: müheyâ idüp R4

3 Şol//tonandı: - F

4 Ğâzî: - R4, EH

5 meşğül//Hattâ: başladı R4

6 ğarb: 'Arab F, EH

Hikmet Hudâ'nuñdur bir 'azîm furtınaya rāst geldiler. İki gün iki gice keş-â-keşle Necâte¹ nām hişâr kırbına yanaşdılar. Limanına kıomayup, hezâr zûr u zâr ile bir kıuytu [270a EH] bulup demür biraşdılar. Hâlâ ki kıal'a kıalkı bunları ki görmişler, İspanya kıapudanına bildürmişler.

Li-münşi'ihî

Sâhilimüze ne varursuz diyü

Bir niçe nev'ile iderler gülü

Hem didiler eyleyürek zer-zeniş

Böyle m'olur kıaşmı kışi isteyiş

Düşmeni engine düşer isteyen

Kıyı kıızüp sâhile kıutar dümen

Ol gemilerden seçilen üç gemi

Ya'ni kıapudanlarınuñ a'zamı

Türki kıob altına alup kııkmada

Hıamle idüp kıoblarını atmada

Meger ki ol şeb Hıayrüd-dîn bir ğarîb vâkı'a görmiş. Ya'nî ki birâderinüñ sancağı şınup ser-nigün kıılınmış. Fî nefsi'l-emr hemân ki cenge girildi, kıal'adan bir [266b F] kıob kıoқınup Oruc'un bir kıolı şikest oldu. Sâ'atiyle cerrâhlar anı kesdiler. 'İlâcına şarf-ı maқdûr eylediler. Der-'aқab söyle kıaber alındı ki Endülüs vilâyetin küffâr-ı kıâk-sâr almış. Müslimânlar ol kıazelenüñ taht-ı kıükümetinde kıalup zebün u bî-mecâl kıalmış. Hıızr'un bu ğuşsa yüregini pâreledi ve bedeni zaқımnâk olup yârelendi.² Fî'l-ğâl ted-bîl-i şüretle iki âdem gönderdiler, Endülüs'deki Müslimânlar ne belâlara mübtelâ olduğunu bildiler. Ve Cenâb-ı Hıaққ'a tazarru' u niyâz idüp mübâşeretini muқarrer kııldılar. Fe-lâ-cerem ol iki dilir-i muқterem muқad-demât-ı fethe bundan başladılar ki evvelâ kıüsni tedârükle açmazdın ba'zı Müslimîn'i³ gemilere yükletdiler. Zemîn-i Mağrib'e taşıyup kıöyler peydâ itdiler. Anlar ki ol nevâhîde çoğaldılar, bunlarıñ izdiyâd-ı şevket ü kıükü-

1 Necâte: Beçâye EH

2 Ve//yârelendi: - R4 | yârelendi: zedelendi EH

3 Müslimîn'i: dilir-i muқterem-i Müslimîn'i F

metine bā'ış oldılar. Bu ıarık ile zemīn-i Cezā'ir Őeneldi. Niçe yıllar bunlar ve anlar mu'āşeret kıldı. Küffār-ı hāk-sār ise ğuzātuñ hücüm-ı nuşret-rüsümından endişenāk olup aşlā men' u def'ine çāre bulmadılar.

Li-münşî'ihî

Başdı ğuzātuñ ayağı çünki düz
Cenge ne deñlü ıtuta küffār yüz
Oķ yılanın göndericek zenberek
Şoķmağa insānı¹ budur engerek

Ve bi'l-cümle küffār-ı li'ām ve ehl-i İslām ğāh şulh u vire semtinde ve ğāh 'inād u muhālefet ıarıkında ğeçinürlerken Mayorķa ķurbındaki ğemilere ıtama' kıldılar. Bir seher 'ale'l- [255a R4] ğafle virelerini bozdılar. Aşhāb-ı cihād üzerlerine er döktiler. Hemān-dem Hıyırü'd-dīn-i şāhib-'alem dāmen der-miyān ü piyāde 'askeri silāh-ı kāmil ile ķafāda "Allāh! Allāh!" şadāları ile yürüdiler. Şıdķ ile sell-i seyf idüp cenge ıturdılar.

Li-münşî'ihî

Çıķdı pusılardaki bebr ü peleng
Bildi neye uğraduğını Freng
Altı ğün içinde eyā hüşmend
Aldı yigirmi iki keştî levend
Beş ğemi taħmil-i esārā için
Aķlas-ı zī-ķıymet ü kālā için
Tı'me-i şemşir olup dīv ü ded
Aldı esārāyı iki biñ 'aded

El-ķışsa giderek āteş-i ķıtāl işti'āl buldı. Tırafeynüñ ser-bāzları şarf-ı maķdūr ile cenge ķoyuldı. Kenār-ı deryādaki leşker-i küffārla bu yüzden kār-zār oldu. Müslimīn'den yüz yigit şehid olmuş iken 'adū-yı bī-dīnden üç biñ müşrik lāşesi şümār olındı. Bu minvāl üzere ķıtāl otuz iki ğün müstemirrü'l-aħvāl oldu. Tā ki zemīn-i Mağrib hükümeti Hıyırü'd-dīn'e muķar-

1 insānı: anları F

rer oldu, aldı. Ve ol nevhâideki küffârdan baıyye-i süyûf-ı ricâl olanlar harâc-güzâr nâmına alup emânla şîr-i şemşîr pençesinden urtuldu.

Bi'l-âhîre ol emîr-i muzaffer şehryâr-ı nâmver cenâbına orıldı. Sâ'ir tuhaf u hedâyâsına mülk-i Mağrib hükümetini ilhâ idüp sikke vü hube nâm-ı şerîflerine olmasını iltimâs idüp 'arz-ı 'ubûdiyyet ıldı. Tâ ki mazhar-ı 'inâyât-ı sulţânî olup ol diyârûn beglerbegiligi kendüye virildi. Gide- rek a'ı merâtible i'tilâ-yı şân buldı.

Yigirmi okuzuncı nâdire¹

Ba'zı ılâ'ûn fütühâtı ve defterdârlarûn nâ-sezâ harekâtıdır.² Ser-'as-ker-i kâr-dân a'ı merâhil arîına sâlik olup al'a-i Vân urbındaki bahır-ı 'ummân sevâhilinde 'Âdilcevâz ve Erciş ve Ahlâ nâm al'alarûn ki fi'l-hâıa zâhîren Vân al'ası'nuñ [270b EH] miftâhları³ ma'nen memâlik-i 'Acem sevâdınıñ⁴ mişbâhlarıdır,⁵ kendüler Haleb'de iken hüsn-i tedbîr-i gün-â-gün ve⁶ bezl-i hazâ'in-i rûz-efzûn ile miftâhların getürmişler idi. Ve memâlik-i maħrûseye ilhâ itdürmişler idi. Şâh İsmâ'il ise ol eşnâ- larda Hôrâsân cânibine şikâr bahânesiyle seyr ü güzâr [277a F] idüp Tebrîz ve Âzerbaycân havâlîsi hâlî idüğü kendüye ma'lûm olıca 'inân-ı 'azîmeti Bağdâd cânibine irhâ itmegi; evvelâ Diyâr-ı Bekr'e, andan Mevşîl'e, andan Bağdâd'a gitmegi taşmîm itmişler iken İskender Çelebi ki 'atebe-i 'ulyâda Rûmîli defterdârı ve ser-'asker kethudâsı idi, müsâ'ade-i⁷ baht u devlele 'ızam-ı şân ve celâlet ü 'unvân taşîl idüp hadd-i zâtında 'âlî-himem, mü- tevâlî-kerem, 'a ile dil-nüvâz, seâ ile hâır-sâz, alâ-ı hasene ile mümtâz, nihâyet Mışır'da atlı olunan Hâ'in⁸ Amed Paşa terbiyetiyle defterdârlı rütbesine vâşıl ve bî-nihâye mâl ü menâle mâlik olup beyne'l-erkân irtişâ ve az u celbe müte'allı 'uyûbî ifşâ ile cemî'-i murâdatı hâşıl, cümletü'l-mülk olmala serdâr-ı zafer-yâr cenâbına küllî intisâb ve umûr-ı cumhûra kendü müşâveresiyle mübâşeretleri hâşâ'îşini iktisâb itmiş idi.

1 nâdire: hâdişe R4

2 hareketidir: hikâyetidir F

3 miftâhları: - R4

4 sevâdınıñ: evinûn EH

5 mişbâhlarıdır: miftâhlarıdır R4

6 ve: dil-pezir ve R4

7 müsâ'ade-i: - F

8 Hâ'in: - R4

Ammâ maḥmiyye-i Haleb'de defterdâr olup Şâm vilâyetin taḥrîr iden Nakḳâş 'Alî Beg müşârün ileyh İskender Çelebi'ye bed-ḥ'âh u muḥâlîf, ḥadd-i zâtında daḳâ'îk-ı ef'âline vâkıf ehl-i başıret olmağla İbrâhîm Paşa cenâbına vâkı'-i ḥâlini taḳrîr ve ḳalb-i laṭîfini o cânibe meyl ü iltifâtdan tenfir eyledi. Mezbûr İskender Çelebi daḫı imtizâc-ı paşadan tamâm me'yûs olmağla muttaşıl Kızıldaş'dan kaçıp gelen müfsidler ile,¹ ḥuşûşâ Ulama Beg'le yek-dil ü yek-cihet olup paşanın ḥidmetini [255b R4] hebâ ve Tebrîz semtine çeküp bir ḥâlî vilâyetde tazîy'-i evḳâtle engüşt-nümâ olmasına şûret-i ḥaḳdan mübâşeretde idi. Fe-lâ-cerem serdâr-ı mükerrrem ve sipehsâlâr-ı muḥterem 'umûmen ḳapuḳullarına ve yeñiçeri zümresinin ekşerine, ḥuşûşâ Anaṭolî ve Ḳaraman ve Zül-ḳadriyye ve Rûm ve Haleb ve Şâm ve Diyâr-ı Bekr nâmındaki merzbûm² ve kâffe-i Kürdistân leşkeri gibi³ dilîrân-ı hey-câ-hücûm ile çekilüp sene-i mezbûre Zî'l-ḥicce'sinin on birinci günü ki Ḥân Süvâyek nâm maḥalle gelindi, Ḳal'a-i Vân ve aña tâbi' Âmûk nâmındaki ḥişâr-ı saḫt-bünyân miftâḫlarıyla mübeşşîrân-ı aḫbâr-ı nuşret-âşâr⁴ orduya vâşıl oldu. Ve re'y-i 'âlem-ârâları ile Şâm Beglerbegisi Ḥüsrev Paşa şîr-i dilîr-i ceng-âzmâ olmağın Vân'ın ḥıfz u ḥîrâsetine gönderildi. Ba'dehu Seyâvân⁵ Ḳal'ası ḥâkîmi Maḥmûdî⁶ Emre Beg râh-ı itâ'ate çihre-sây olup ḳal'asının kilîdin hedîyye getürdi. Ve Kürdistân'dan Çerem ve Bîdkâr⁷ ve Rosni ve Ḥîlle⁸ ve Tenûz⁹ nâm ḳal'alar daḫı silk-i teşhîre çekildi.

El-ḳışşa hemânâ ḥâric-i vilâyete ḳadem başıldı. Evvelki taşavvur-ı zûr-bâzûlîlarıyla ḳurulan şecâ'at u şehâmet kemânları yaşıldı. Her ḳişi "Şâha şâh¹⁰ gerekmiş, bendeler pâdişâhlar ḥuzûrında "özr-ḥ'âh gerekmiş." diyü söylemege başladı. Paşa-yı şâhib-râ daḫı ol ṫarîḳa sülûkine nâdim-i pür-pervâ ve muḥarrîk olanlara sîne-i pür-sekînesinde tuḫm-ı kîne ilkâsıyla te'essûf-nümâ olup bi'z-zarûre cenâb-ı salṫanata bu aḫvâlî 'arz itdi. Şehryâr-ı cihân-sitânun leşker şîyânetine teveccûh-i ḥümâyûnlarını farz itdi.

1 müfsidler ile: müfsidler beyân F

2 nâmındaki merzbûm: - F

3 leşkeri gibi: leşkerine istimâlet virüp daḫı R4

4 âşâr: âşâr da R4

5 Seyâvân: Sâvân F

6 Maḥmûdî: Maḥmûd EH

7 Bîdkâr: Kîdkâr R4

8 Ḥille: Ḥall F, EH

9 Tenûz: Tenyûz EH

10 şâh: - F

Otuzuncı vâkı'a

Şehryâr-ı memâlik-güzâr ber-vech-i ilğar hareket itdügüdür ki sene erba'in Zi'l-ka'de'sinüñ yigirmi sekizinci günü Üsküdâr ma'berinde peydâ ve şevket ü iclâlle ol menzil-i nuşret-maħalde tımtıurâk u alay ile hüveydâ olduğdan soñra kaç'-ı menâzile rağbet idüp yürüdi. Sene ihdâ ve erba'in Muħarrem'inüñ sekizinci günü Konya şehrine gelüp anda âsüde olan evliyâ-yı kibârdan, huşûşâ Ğazret-i Mevlânâ Ğudâvendgâr'dan istimdâd u istizhârla [271a EH] Tebrîz'e toğrı 'azîmet itdiler. Berü cânibde münâfîkîn-i dü-rüyuñ¹ ilkâlarıyla 'Acem şâhı ilğar ile Ğorâsân'dan Tebrîz'e 'âzim oldu.² Mu'asker-i zafer-rehberle yaklaşduğı haberi geldükde leşker deryâsı cünbiş [267b F] ü iztirâbla gerçekten tağayyür ü tekeddür buldı. Yine ol müfsidler muttaşıl³ paşaya iğvâ virüp "Li'llâhi'l-ħamd 'askerimiz bî-nihâyedür. Daħı ilerü varalum. Şâh gelür ise ne bâkimüz vardur, tıtışalum."⁴ diyü ilkâ iderler. Efvâh-ı ricâldeki "Şâha şâh gerek." sözünü kıoyup fitne vü fesâd lâzımelerini iddî'â iderler. Paşa daħı bir miğdâr ğayretlendi. Tebrîz'e qarîb Sa'dâbâd nâm şahrâ-yı lañife kındı. Sâdât-ı Tebrîz ve ehâl-i şâhib-temyîz 'izzet ü iclâlle istikbâl itdiler. Serdâr-ı memâlik-güzârüñ mağdem-i mübârekin bâ'îş-i istis'âd bildiler.

Bu eşnâda Ulama Beg mezbûr İskender Çelebi'yi şadr-ı a'zam Ğuzûrına getürdi. "Bu diyârda Kızılbaş'ın aşda ocağı Kızılcağay Yaylağı'dur. Bir miğdâr 'asker virüñ, varalum anlaruñ ocağların söyündürelüm." diyü defterdâr-ı kâr-güzârüñ delâletiyile on biñ güzide er virildi. Müfsid-i kebîr ol mücâhidlere pişvâ olup ol cebel-i şa'buñ dâmenine ilette. "İçerüsi ma'mûr vilâyetler ve ğanîmeti vâfir memleketlerdür." diyü⁵ gösterüp kendüsi bunlara niğebân olmağ bahânesiyile tağdan taşra kıldı. Dermend sipâh, toyumlık Ğatırasıyla ka'r-ı nîrân-ı caħîmden nişân olan deycür u teng ü siyâh yirlere ve mazîk⁶ ma'berlere girdiler. Ol leşkerüñ ekşeri telef ve sineleri tîr-i belâ vü miñnete hedef oldu. Ve yine ol heftede şâh-ı Ğilân ve fermân-rân-ı kağâ-tüvân olan Muzaffer Ğân on biñ piyâde-i cân-sitân leş-

1 dü-rüyuñ: - F, R4

2 Berü//oldı: - F

3 muttaşıl: - F

4 tıtışalum: toğışalum R4

5 defterdâr-ı//diyü: yol R4

6 sipâh//mazîk: - R4

ker-i kavvāsān-ı nāvek-resān ile Ordu-yı Hümāyūn'a maḫrūn oldu. Mu'allā otaqlar qurılıp küllī ri'āyet ü iltifātla imtiyāz buldı.

El-ķışsa aḡrāz-ı fāsīde ile meşhūnū'l-ḫavātır ve murādāt-ı 'aṭıla [256a R4] ve müzahrefāt-ı bātıla ile ma'mürū'z-zamā'ir olan erbāb-ı fesādāt ki zamānında maḫbūlū'l-keḫām olagelmişlerdür, edvār-ı rūzgār-ı ḡaddār-dan ḫiçbir devr anlaruñ vüçūd-ı ḫabāset-şī'arından pāk olduḡı mesmū' u meşhūr degüldür. Ādet-i sipihr-i nā-üstüvārdür. Elbette her ḫanda birḫaç nā-bekār-ı bed-kirdār ḫarīn-i iltifāt olup şāḫib-i ūvket ü i'tibār-dur, serdār-ı kişver-ḡire Tebrīz'de¹ ḫal'a ta'mīrini ilḫā itdiler. Bu bābda emegi zāyi' ve iḫrācātı nedāmete rāci', sū'-i tedbīr ü re'yinde taḫşīrle ūyi' ḫuşūşa delālet eylediler. Ammā ṭab'ı şāf ve āyīnesi ūeffāf olmaḡın cevāz ūretin göstermedi. "Sevdā-yı ḫāmdur." diyü cevāb virdi. Ve bi'l-cümle egerçi ki efvāḫda söylenürdi, fe-ammā "Pādişāḫuñ sūr'at ü isti'cāl ile leş-kere vuşūli ne iḫtimāldür?" dinilürdi. Meger ki ūehryār-ı nuşret-menāzil ol eñnālarda Tebrīz müzāfātından Ḥoy nām ḫaşaba civārında nāzil ol-mışlar ve ḫammāme-i beşāret-'alāmet ve ferḫat-nāme ile serdār cānibine ḫaber uçurmuşlar. Henüz ol ḫaber-i meserret-eşer vāşıl-ı ūavb-ı mu'asker olmadın² bir ūeḫer ūadr-ı a'zam-ı kāmḫār *Divān-ı Ḥ'āce Ḥāfız*'dan te-fe"ül-i nezāket-āşār eyledi. İttifāḫan eş'ār-ı ābdārından bu maṭla'-ı ge-her-nişār ṫadr-ı ūāḫīfede vuḫū' buldı. Ve Ḥ'āce Ḥāfız'ın lişānū'l-ḡayb ve tercemān-ı esrār idüḡini iş'ār eyledi.

Beyt inest

دوش از جناب آصف پیک بشارت آمد کز حضرت سلیمان عشرت اشارت آمد³

'Ale'l-ḫuşūş mışrā'-ı ūānīnūñ tamām münāsebeti ve evvelūñ daḫı āşāf cānibine beşāreti maḫşūd olınca tamām muṭābīḫ olmaḫ ḡorinür. Ve'l-ḫāşıl serdār-ı nuşret-menāzil Tebrīz'den bir menzil daḫı ilerü vardı. Evcān⁴ Yaylaḡı dimekle ma'rūf olan fezā-yı vesī'a ḫondı. Bu kerre hevādār-ı ūāḫ-ı ḡüm-rāḫ [271b EH] olanlar ḫudūm-ı zafer-mevsūm-ı sulṫān-ı Rūm'a

1 kişver//Tebrīz'de: ūevket-ḫ'āḫ ḫāzretleri Tebrīz

2 vāşıl-ı/olmadın: vuşūl bulmadın R4

3 "Dün gece vezir huzurundan müjde ulaḡı geldi. Sanki Hazret-i Süleymān gibi meclisler düzenleyen [ḫükümdardan] bir işāret geldi."

4 Evcān: Ocak R4

inandılar. Kemâl-i şerm ü hacâletle dîvâr-ı nâ-üstüvâra vehm ü haşyetle tayandılar. Bu çarîk ile sene ihdâ ve erba‘în Rebî‘ül-evvel’inüñ on çoķuzuncu ğünü Evcân Yaylağı’ndan şehryâr-ı cihân ‘asâkir-i deryâ-nişân ile ķavuşdı. Şâhilerün hürmen-i ğurür u pindârlarına âteşler düşdi. İrtesi dîvân olup serdârla olan leşkerün a‘yân u rû-şinâsânı el öpdiler. Dahı irtesi tekrâr dîvân-ı ‘âlî-şân olup [268a F] şehryâr-ı Gilân olan Mużaffer Hân ve Aķķoyunlu şeh-zâdelerinden Bayındıroğlı Murâd Beg ve nesl-i Timur şeh-zâdelerinden olup bu sefer-i nuşret-eşerde ba‘zı yirler fetħ olunursa hûķümetine ümmîdvâr olan mîrzâlar dest-büs-ı devlet-me’nüs ve hîl‘at-ı fâhîre-i tîlâ-maħsüs ile müşerref ü muħterem¹ ķılındılar.

El-ķışşa ğüyâ ki² leşker bir cânsız peyker idi, içine rûħ-ı revân hulül eyledi. Ve yâhüd dilîrân-ı bî-mer ğüçsüz ve ķuvvetsüz zârîr ü za‘îf has-teler idi ki ‘urûķına cân duħül eyledi.³ Fe-lâ-cerem Şîrvân beg-zâdele-rinden ‘atebe-i ‘ulyâya itâ‘atgerân olan rû-şinâsân âzâdelerinden Mîrzâ Muħammed Beg ba‘zı sancaķ begleriyle Tebrîz muħâfazasına alıķondu. Ve andan ğöçilüp mâh-ı Rebî‘ül-âhîr’ün üçüncü ğünü Bengi⁴ Hânı menzi-line nüzül buyurıldı. Bir ķonak aşurı Sulţâniyye’ye ķonıldı. Zül-ķadrlü hân-zâdelerinden iken ba‘zı havâdiş mücib olmağla ‘unfuvân-ı şebâbında şâh-ı⁵ ‘Acem ķarafına ilticâ iden Muħammed Hân ki dâ’ima fursat düşürüp ‘atebe-i ‘ulyâya gelmek devletine müterâķķıb u nigerân iken ol zamânda Târem ve Halhâl hânı iken sâ’iķ-ı taķdîr sâķ-ı a‘mâl-i dil-pezîri-ni halhâl-ı⁶ İslâm u inâbetle tesvîr itmegîn Sürħ-serân ķarafından rû-gerdân oldu. Ve hezâr ‘avâţıf-ı ‘aliyyeye mażhar düşdüķden şonra mezbûr Muħammed⁷ [256b R4] Hân⁸ ve Ulama Beg nâmındaki şecâ‘at-nişân Tebrîz’de tevaķķuf itmek emr olındı.

1 ü muħterem: - EH

2 ğüyâ ki: - F

3 eyledi//eyledi: oldı R4

4 Bengi: Nikmi R4 | Nikmi EH

5 şâh-ı: - F, R4

6 halhâl-ı: - F

7 Muħammed: Muħammedi R4

8 Hân: Hân ķarafından F

Otuz birinci vâkı‘a

Derbend-i Kāraḳān¹ meşaqḳatidür. Evvelki menzilden göçilmezdin muḳaddem² mekārım-i celīle-i bī-kerān ile Gīlān ḥānına daḥı ḥüsn-i icāzet ve eyālet-i sa‘ādet-enīsine ‘avdete ruḥşat virildi. Ba‘dehu Bağdād-ı cennet-ābāda teveccühle “Kāraḳān Derbendi” dimekle ma‘rūf berzah-ı hevl-nāke uğrandı ki āb u giyāhı ma‘dūm ve seng-i ḥārası tābiş-i āfitābla nerm olmuş mūm ve şīrān-ı cān-sitān-ı Rūm ve dilīrān-ı hizebrān-ı³ hücūm bebr ü peleng gibi ol şa‘b taḡuñ ḳulel ü tilālını ‘ubūrla māverāsına geçüp nehb ü gāret-i merzbūm itdüklerince şāhiyān-ı bergeşte-aḥvāl taş ḳovuḳlarında ḥamle-i şīrden ḳaçan rübāh u şegāl-mişāl⁴ ḥuzūr u rāḥatdan dūr u pürmelāl⁵ ve seyl-i revān-ı ‘asker-i ḳattāl deşt ü hāmūnı yayḳayup geçince ḥavf u ḥaşyet vādilerinde pā-māl oldılar, ḳaldılar. Ve ‘ırḳ-ı ḥamiyyetleri bi-vec-hin mine’l-vücūh müteḥarrik ü cünbān olmayup zenān-ı bī-ḥamiyyet gibi kendüleri delükden delüğe şaldılar. Hemānā bu edā-yı bī⁶-fehväyla göñlin eglerlerdi ki “Ervāḥ-ı on iki imām, ḥuşūşā şāhib-i Zū’l-feḳār-ı benām bizüm için aḥz-ı intikām idüp ‘asker-i Ervām⁷ gürūh-ā-gürūh Kāraḳān Derbendi’ne uğradılar. Sevdā-yı tiḡ u kemerle ol kūh-ı enbūh-ı bed-ma‘berde cān u cigerlerin toḡradılar.”

Ma‘a hāzā ḳaḩ‘-ı merāhil ü menāzil meşaqḳati ile zebūn u bī-mecāl olan sūtūr u ḥuyūlden ḡayra zarar olmadı. Atı dinç ve kendü şāhīn gibi gürenç olanlaruñ mir‘āt-ı ḥāḩırları ol sengistānda ḳaḩ‘ā şüret-i tekeddūr bulmadı. Fī nefsi’l-emr dārū’l-ḩilāfe-i Bağdād ki cennet-ābāddur, şöyle farz olındı ki Derbend-i Kāraḳān anuñ şīrāt-ı hevl-nāki ve ol berzah-ı āteş-nişān ve yaḩ u berfle memlū ḳulel ü şevāhiḳ u beliyet-resān şovuḳ cehennem gibi bir ma‘ber-i pür-‘iber-i⁸ ḥasāret-bünyān idi, fi’l-ḩāl geçildi. Māverāsında⁹ «فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» fehvä-yı ḡarrāsı kemāliyle müşāhede ḳılındı. Bu ḩarīḳ ile ḩudūd-ı Işfahān’dan Dergüzīn [272a EH] ve Hemedān’a gelindi.

1 Kāraḳān: - EH

2 ḩarafından ve: - R4

3 hizebrān-ı: hünerverān-ı F

4 mişāl: gibi R4

5 melāl: ḩelāl F

6 bī: - F

7 ‘asker-i Ervām: leşker R4

8 pür-‘iber-i: - F

9 “Şüpheşiz güçlücke beraber bir kolaylık vardır.”, İnşirāh Sūresi, 94/5.

Ma'mûre vü âbādân olan nevâhî vü ziyâ' ve cevānib-i bevādî vü sebāsib ü bıķā' leşker-i manşūruñ ķahr u ğāreti seyelānı ile Tūfān-ı Nūh şedā'i-dini ğörmüş geĉürmüş cibāl ü hāmūna döndi. Ve eţfāl ü nisvānı ve merdānı nāmındaki her nā-merd-i ğürizānı Nūh Tūfānı beliyyātıyla nevħager olan muşibet-zedelerün 'aynı oldu. Ba'de zālik Defterdār İskender¹ Ćelebi ki serdār-ı [268b F] devlet-yār ile 'adāveti ve mābeynlerinde übüvvet ü būnüvvet 'alāķaları dest-i 'unf² u tecebbürle ğüsiste ķılınıp huşūmet-i mü-tenevvi'aya sebeb olan tekālif bundan aķdem mücmelen iş'ar olınmış idi, ³«النَّاسُ مَجِيزُونَ بِأَعْمَالِهِمْ» muķtezāsınca sene-i mezbûre Rebî'ül-âķir'inün on altıncı ğünü defterdārlıķdan 'azl olındı.

Andan ğöçilüp Hemedān muķābiline ķonuldu. Ve selķ-i māh-ı mez-būrda mihr-i sipihr-i 'aşķ-ı ilāhî ve māh-ı ufķ-ı şevķ-ı nā-mütenāhî ev-liyā-yı vāşilînün bî-ķarîne-i zemeni⁴ muķarreb-i Hüdā Hāzret-i Üveys-i Ķarenî mezār-ı şerifi ziyāret ķılındı. Egerĉi ki müşārün ileyh hāzretlerinün merķad-ı münevveri ķangı maħalde idüğinde ihtilāf muķarrerdür, lākin meşārib-i nās eger zükür ve eger ināş ğüsn-i i'tikād ile olan ziyāretten müntefi' u behreverdür.

El-ķışşa māh-ı Cemāziye'l-ülā duğül idüp ğurre-i ğarrāsında Māhîdeşt nām maħalle ķonuldu. Ve altıncı ğünü Şāhîn Ķal'ası'na ve toķuzuncı ğünü Ķaşr-ı Şirîn'e nüzül buyuruldu. Andan Toķuz Ölüm nām nehr-i 'azîm kenārına gelinüp 'ubür olınuķda ķaţār ķaţār üstürler ve mehār mehār esterler bār u büngāh ile ğas ü ğaşāk ü ğiyāh gibi ol sey-l-i cüşān-ı bāhirü' ğ-ğuğyān ve zāhirüs-seyelānuñ yüzinde cünbān u ğalţān oldu. Ya'nî ki aħmāl ü eşķālden niĉ nesne telef olup bār-ı ğirāndan şikāyet itdiler, ⁵«فَارَزَ الْمُخْفُونَ» zemzeme-siyle şu yüzinden revān olup cān ķurtardılar.⁶ Egerĉi ki şuları firāvān, ammā zād u zevādeleri bî-nişān vilāyetlerinün ma'mûresi nādîr-i berr ü biyābān [257a R4] ve re'āyāsı ise şademāt-ı 'asākir-i celālet-me'āşirden ğavf u ğaşyetle ğürizān, ğuyül ü devāb 'alef ü 'alîķ ğasreti ile pür-ıztırāb ve leşker-i zafer-reh-ber bî-ĥisāb ibtilā-yı cū' ile rücū'a rağbet-künān.

1 İskender: - F

2 dest-i 'unf: - EH

3 "İnsanlar yaptıklarının karşılığını bulur."

4 zemeni: zemîni EH

5 Hadîs-i Şerîf, "Hafîfe alanlar kazandı." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, C. 2, s. 84)

6 zū//ķurtardılar: - R4

Ve bi'l-cümle mäh-ı mezbûruñ yigirmi dördinci günü sa'âdetle Bağdâd'a duhûl itdiler. Hattâ toğrulup teberrüken ve teşevvûkan pîşvâ-yı ekrem ve muqtedâ-yı efhâm Hâzret-i İmâm-ı A'zam mezâr-ı pâkine nüzul itdiler ki Revâfîz-ı nâ-pâk ol hâzrete ihâneten ol maqâm-ı lâzımü'l-ihtirâmı pür-has u hâşâk itmişler. Ve vüfûr-ı rağbet ve cell-i himmetlerini İmâm Mûsâ Kâzım merkad-ı münevverine şarf itmişler idi. Sa'âdet-i ziyâretleriyle müstes'ad ve huffâz-ı *Kelâm-ı Mecîd* olanlaruñ tilâvet-i şerîfeleri ile i'zâz u ikrâmları bünyânı 'alâ mâ-hüve'l-me'mül kârger ü mümehhed kı-lınduqdan soñra hemân ol günden emr olındı, mezâr-ı şerîfleri kâşî günbed ile muraşşaş u mucaşşaş yapılmak ve aña mülâşık bir câmi'-i şerif ve cümleyi muhtevî bir qal'a-i laţif inşâ kı-lınmak muqarrer kı-lındı. Fi'l-vâkı' taşmimleri taḥkîka munzamm olup yapıldı. Ve hem-civârları ki Hâzret-i 'Ays' uñ¹ daḥı merkad-ı pâki ta'mir olındı. Ve qal'asına hafaza vü dizdâr ile evkâf-ı 'âmiresine mütevellî ve niçe vazîfe-ḥor ta'yîn buyurılıp evkâfi ber-vech-i qarâr tescil ü teslim-i mütevellî ile mümüdâr ve bu hayr-ı celil-i vâcibül-i'tibârda ol pâdişah-ı Süleymân-iştihârüñ şahâ'if-i meberrâtlarında ilâ yevmi'l-qarâr pâyende vü şâbit ü yâdgâr olup qaldı. Ba'dehu İmâm Mûsâ Kâzım ve sa'ir e'imme-i ecille-i E'acim ve burc-ı evliyâda âsüde olan meşâih-ı efâhim ve evliyâ-yı ekârim meşâhid-i müteberrikelerine vardılar.² Mazânn-ı icâbet-i da'avât olmağla her birinden istizhâr u istimdâd kı-lup, sa'âdet-i³ dâreyn recâsın idüp yalvardılar.

Ve bu eyyâmda ümerâ-yı Ekrâd'a ḥila'-ı fâhire giydürilüp emâret ve menâşıb u mesâkinî⁴ qarîb olan [272b EH] ḥukkâmuñ daḥı inşirâfına ruḥşat virildi. Kendüler kapu ḥalkı ile nefsi Bağdâd'da kışlamak muqarrer oldı. Ammâ şâh cânibinden ḥâkim-i Bağdâd olan Tekeli Meḥammed Ḥân 'asâkir-i manşüre kudüminden muqaddem tevâbi'yle gürizân olmuş ve dârül-ḥilâfeti tılısmât u şâ'âbinden⁵ ḥâlî genc-i şâygân-ı mâli gibi fâtiḥ-i künüz-ı vilâyât olan şehryâr-ı Dârâ-dârât u İskender- [269a F] mir'ât için tehniye kı-lmış. Bir gün serdâr-ı ekrem ve şadr-ı a'zam-ı mu'azzam şîrân-ı bebr ü dijem hücumı ile vardılar. Sûr-ı pür-sürürına cân gibi duhûl

1 'Ays' uñ: 'Ays Peygâmbere 'aleyhi's-selâm anlaruñ

2 vardılar: teberrik kıldılar R4

3 sa'âdet-i: sa'âdet-i siyâdet-i EH

4 mesâkinî: mesâlikî EH

5 şâ'âbinden: şu'bândan F | likâ'ibden EH

eylediler. Ve kulel ü bürüc u ebdânını mülevven bayraklar ve zerrîne-ser sancağlar ile tönatdılar. Ve miftâhların rikâb-ı hümayünlarına karşı gönderdiler idi.

Ve hizmet-i seyf ü kalem istiḥkâm-ı mülk ü millete bâ'is iki lâzime-i¹ sadâret-raḡamdur. Ammâ kalemün seyfdan rüçḡanı nuşûş-ı kâṭı'a ile şâbit ü mu'allemdür.² Zîrâ ki aşḡâb-ı seyfdan biri gitse anuñ yirini tutar niçesi ḡâzirdur. Ve ehl-i kalem zümresinden bir şâhib-dâniş-i mükerrem ve ḡâlib-bîniş-i mu'azzam ve şâhib-raḡam elden çıḡsa anuñ yirini tutar mümelli-i merd-i nâdire-dân ve münşî-i feylesof-ı berâ'at-nişân nâdir idüğü katı zâ-hirdür. Ammâ bu devrde erbâb-ı kalemün baḡtları kalem gibi ser-nigün ve vech-i ma'ışet ü raḡbetleri ḡumüm u hümmüm ile vâj-gün olup ednâ 'acemî oḡlanınuñ ḡâli muntazam ve şâhib-i kemâl ehl-i kalem olanlarıñ nesâ'im-i zindegânileri ḡayr-ı mütenessimdür. Farazâ bunlara maḡşûş olan menâşib³ «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ»³ fehvâ-yı ḡarrâsıyla ḡaḡḡ-ı şarîḡ-leri idüğü manşûş olan [257b R4] iḡerüden çıḡma nâ-cins bed-baḡtlara⁴ virilür oldu. Edâ-yı cevâhir-i nizâma mâlik olan ma'ârif ehli peyḡüle-i ḡumül-de belâya ḡumül olup anlara olacaḡ ri'âyetler ḡaşerât-ı arzdan muḡaḡḡar u füzünter olan yâve-güylara 'inâyet kılınur oldu. Cümleden hizmet-i tuḡra-yı ḡarrâ ve manşib-ı tevḡî'-i refî'-i müşkil-güşâ elbette şâhib-i feşâḡat u imlâ olanlara mütenâsib ü sezâ iken ḡâlâ 'avâmm-ı nâsa ve erâzil-i bî-kıyâsa tevcîhi mirâren taḡaḡḡuk buldı.

El-kışşa ol pâdişâh-ı 'âlem-ârâ zamânında raḡbet-i cühelâya ruḡsat ve irtişâyla tevcîh-i menâşiba teveccüh câ'iz olmamaḡın⁵ Baḡdâd'da kışlamaḡ muḡarrer olduḡı eşnâlarda mü'ellif-i kitâb-ı *Ṭabaḡâtü'l-memâlik* ve mu'ar-rif-i daḡâ'îḡ-ı derecâtü'l-mesâlik, aşḡâb-ı kalemün emîr-i zî-şânı Celâl-zâ-de Emîr Muştafâ-yı Nişânî ki ol ḡinde re'is-i küttâb ve mercî'-i ketîbe-i zevi'l-elbâb idi, Nişânî maḡlaşınuñ sevḡ u te'siri mütevcib olup hizmet-i tuḡra-yı ḡarrâ anlara tefvîz kılındı. Ve ḡidemât-ı mebrûre-i ḡâḡâniyye arasında nâme gibi yüz aḡluḡıyla benâm ve kalem şıfatında toḡruluḡla bâhi-

1 lâzime-i: - F

2 mu'allemdür: mu'temed F, R4

3 "De ki: 'Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?' ", Zümer Süresi, 39/9.

4 cins//baḡtlara: cinslere F, R4

5 olmamaḡın: olmaḡın F

rü'l-kıyâm ve nuķûd-ı irtişāya meyelânı sıfrü'l-yed-i sıfır gibi olmasından zâhirü'l-erkâm olduğına binâ'en beyne'l-emşâl kaç'-ı merâtible i'zâz u iclâl kılındı. Ya'nî ki sene ihdâ ve erba'in mâh-ı Cemâziye'l-ülâ'sınıuñ yigirmi' sekizinci günü bu huşuş muķarrer oldu. Andan şoñra sâ'ir mezârât-ı müteberrike-i meşâih-ı 'izâm *ķaddesâ'llāhu ervāhebumül-muķaddeseti bil-ğufrāni't-tām 'alā tariķi'l-i'zâz ve'l-i'zām* taḥîr olındı. Ve her birinde keff-i dürer-pâş-ı nüvvâb-ı kām-yâb deryâ-yı cüşân-ı pür-izṭırâb olup қаатарât-ı derāhîm ü denânîr güz faşlı yağmurı gibi mütevâliyeten yağdı. Ammâ henüz Hemedân hudûdına dâhil olmadın şulehâdan bir 'azîz çavuşân-ı dergâh zümresinden bir ehl-i temyîze keşf-i râz idüp Hâzret-i İmâm-ı A'zam'ın mezâr-ı şerîfi şimdiki hâlde zâhirü'l-âşâr degüldür, Kızılbaş-ı bed-ma'âş² müstevlî olmazdın evvel ol hâzretün³ bir Sünnî-mezheb ve güşâde-meşreb türbedârı görür ki İmâm-ı A'zam *rahîmebu'llāh*⁴ kendüye ḥiṭâb idüp "An-ķarîb zaleme-i güm-râhân bu diyârı vîrân idüp benüm üstüh'ânımı iḥrâķ bî'n-nâr⁵ itmege müteşevvîķlardur. Hâlâ ki ķarîbümde bir kāfir gürî [273a EH] vardur ki her zamân anuñ zulmet ü deycürı baña ḥuzûr virmeyüp ile'l-ân ol cefâyla pür-fütür olduğumuza binâ'en benüm üzerümden şandūķayı ķaldırup ol kāfiruñ gürî üzerine vaz' eylesün. Ve sen daḥı çekilüp bir cānibe müsri'an⁶ git. Müsteḥaķķ-ı 'azâb-ı nâr olan gür-ı kāfir-i bed-kirdâr Sürḥ-serleruñ iḥrâķı ile bedidâr olduķdan bir müddet şoñra İslâm'ı ķavî,⁷ ķâmi'-ı ehl-i şirk ü ğavî, a'nî bih pâdişâh-ı Rûm, 'asker-i ķazâ-hücûmla bu diyârı fetḥ itse gerekdür ve benüm mezârımıecessüs ķılıp taḥîrle şenletse gerekdür. Sen ol [269b F] zamânda benüm mezârımuñ maḥall-i şaḥîḥını anlaruñ serdârına gösteresün. Ba'dehu vücûda gelicek âşâr-ı 'inâyet-i sübhāniyyeyi göresün." buyurduğı üzere ol 'azîz-i şâlih mezbûr çavuşa vâzih taķrîr ve ol daḥı serdâr-ı a'zam cenâbına i'lâm-ı dil-pezir itdükde "Eger Bağdâd fetḥi müyesser olursa baña ańdurasun, unıtmayasun."⁸ buyurmuşlar idi.

1 yigirmi: - F

2 bed-ma'âş: - EH

3 hâzretün: hâzret-i imâmuñ R4

4 A'zam *rahîmebu'llāh*: - F, EH

5 iḥrâķ//nâr: iḥtirâķ R4

6 müsri'an: - R4

7 olan//ķavî: - F

8 unıtmayasun: - F

Fe-lâ-cerem paşa-yı a'zam mevkib-i hümayūndan muḳaddem dāhîl-i Bağdād-ı muhterem olduḳda “Elbette İmām-ı A'zam'ın mezârı yoḳlan-sun. Kızılbaş-ı bed-ma'âşdân evvel selâtin-i İslâm-penâh¹ ta'mir itdükleri binâ-yı ḳadimūn âşârı bulınsun.” diyü iḳdām-ı tām̄m itdüklerinde müder-risinden mülâzım-ı Dīvân-ı Sulṫânî Ṭaşṫun Ḥalife nām² merd-i hüner-mend-i Rabbânî, “Ḥazret-i imāmuñ mezârı yoḳlamasını baña buyuruñ. Bu sırrı âhara ne söyleñ, ne tıyuruñ.”³ diyü paşadan tevaḳḳu' itdi. Mes'ûli üzere me'mûr olup hırşla teccessüs üzere iken 'acele vü şitâb [258a R4] ve kemâl-i hayret ü iztirâb ile ser-leşker-i kām-yâb⁴ cenâbına çıkageldi. Ḥud-dâmdan biri çapa ile ḫazret-i imāmuñ mezârın yoḳlarken nâgehân eşer-i binâ zâhir oldı.⁵ “Acabâ bu mı ki⁶?” diyü hezâr iḳdāmı bir taş ḳopardı. “Ol sâ'at dimâğımız mu'aṫtar olup⁷ râ'iḫa-i fâ'iḫa-i dil-âvîz ile eṫrâf memlû oldı. Ol istişmâm itdüğü gibi cân virdi.” diyü haber getürdi. Hemânâ paşa-yı şâhib-râ şitâb-ı tām̄la 'azîmet idüp⁸ vardı. Fi'l-vâḳi' ol ḫarîfi⁹ meyyit-i bî-rûḫ buldı. Kendünün daḫı dimâğı revâ'iḫ-ı tayyibe ile ṫoldı. Ḥattâ ol ḳopan taşı kendü eliyle yirleşdüirdi. “Li'llâhi'l-ḫamd şübhe ḳalmadı.” diyü taṫhîr itdürüp sa'âdetlü pâdişâhı ṫoğrı ol maḫall-i müteberrikeye indürdi. Ṭaşṫun daḫı ol seyl-âb-ı fazl u kerâmātuñ bu vech ile revâ'iḫ-ı tayyibesi bahrinūn ṫaşṫunlğından bir ḳatre-i laṫife-i müşğ-âmizinden mute'ayyi-nü'l-vazîfe oldı.

Ve bi'l-cümle ḳuṫbü'l-âfâḳ,¹⁰ nigehbân-ı vilâyet-i 'Irâḳ, veliyy-i 'aliyy-i sütüde-aḫlâḳ¹¹ Şeyḫ 'Abdü'l-Ḳâdir-i Geylânî *ḳuddise sirruh* mezâr-ı şerî-fi daḫı pâk itdirilüp eḫibbâsına cell-i himmet ḳılındı. Ba'dehu şühedâ-yı Kerbelâ ve sü'edâ-yı deşt-i kerb ü belâ ser-â-pâ leşker-i İslâm'a musahḫar olduḳdan ṫoñra Ḥorâsân ḫâkimi Ğâzi Ḥân ki cibilletinde Sünnilik nûrı gün gibi tâbân idi, şâh-ı Sürḫ-serân'dan rû-gerdân ve 'atebe-i 'ulyâ-yı pâ-

1 penâh: benâm için EH

2 nām: nâmi ile meşhûr olan R4

3 ne//tıyuruñ: söylemen R4

4 kām-yâb: - F

5 Ḥuddâmdan//oldı: - F

6 ki: iki EH

7 dimâğımız//olup: dimâğı EH

8 istişmâm//idüp: ḫuddâm ol râ'iḫayı istişmâm üzerine vardı F

9 ḫarîfi: ḫuddâmı R4

10 âfâḳ: aḳṫâb F, R4

11 veliyy-i//aḫlâḳ: - R4

dişāh-ı sāmī-mekān dāmen-i şerīf¹ taḳbīli ile müşerref ü kām-rān oldu, māh-ı Cemāziye'l-āhire'nün yigirmi² yedinci günü kendüye Gūristān³ beglerbegiligi virildi. Ba'de zamānin yine ḥıyānete meyelān ve bu cānibden daḥı gūrizān olduḳda 'ināyet-i⁴ ilāhiyye ile cezāsın buldı.

Otuz ikinci nādire-i ğaribe

Sene-i mezbūre Ramazān-ı Şerīf'inün sekizinci günü defterdārılıḳdan ma'zūl olan İskender Çelebi'nün dāhil-i Bağdād'da şalb olınuḳdur ki şadr-ı a'zamuñ 'arz ul ilḳası üzere cerā'iminiñ cezāsı virildi. Egerçi ki merḥūm İskender Çelebi'nün ḳatle istihḳāḳı ve Naḳḳāş 'Alī ve ba'zı müfsidinün nifāḳla ittifaḳında aḳvāl muḥtelifdür.⁵ *Ṭabaḳātü'l-memālik*'de Celāl-zāde merḥūm yazduḳı üzere İbrāhīm Paşa cenābına mütāba'at ve defterdār-ı mezbūra kendü cānibinden daḥı⁶ izḥār-ı 'adāvet muḳarrer olmaḳın bu bābda bir miḳdār tafşil irtikāb olınmışdur. Ya'nī ki müşārün ileyh [273b EH] ḥaḳḳındaki ri-vāyāt-ı şaḥīḥanuñ zübdesi yazılmaḳ vācibātadan bilinmişdür.

İmdi, merḥūm-ı merḳūmuñ her ḥāline vāḳıf bir bī-ğarazdan sābıḳan şöyle istimā' olunmuş idi ki merḥūmla İbrāhīm Paşa mābeyninde übüvvet ü būnüvvet⁷ rābıtası muḥkem olup ḥudāvendġār cenābından daḥı her cihetle maḳbūl ü mer'ī⁸ iken İbrāhīm Paşa'ya 'Acem seferi fermān olındı. "Defterdār-ı mezbūruñ yarar ve silāḫşor u nāmdār ādemleri vardır." diyü ba'zı müfsidler paşaya tıuyurdu. Anlar daḥı ber-mücib-i defter yüz on nefer silāḫı pür-zer ü zīver kendüleri silāḫşor u nāmver, göçekleri mükerrer baş baş ādemlerini "Babam baña baġışlasun." diyü istedi. Bu teklif tamām sefer-i hümayūna ḳıyām ḥālinde vāḳı' olup maḫlūb olanlaruñ niçesi aġaları ve ḥidmetine maḫşūş ādemleri olmaḳın merḥūm İskender Çelebi bir miḳdār elem çekdi. Ne ḥāl ise defterde meşṫūr olanlardan [270a F] otuz nefere seksen yarar nöker⁹ daḥı munzamm idüp işāretleri üzere yüz on müsellaḫ

1 dāmen-i şerīf: - F, EH

2 yigirmi: - F

3 Gūristān: Lūristān EH

4 'ināyet-i: meşiyet-i R4

5 nifāḳla//muḥtelifdür: ittifaḳ-ı nifāḳla aḳvāl-i muḥtelifesidür EH

6 üzere//daḥı: - R4

7 ü būnüvvet: - F, R4

8 mer'ī: merġūbı F, R4

9 nöker: - F

âdemi gönderdi. Pes ser-leşker-i kām-yâb ber-mücib-i defter ü hisâb ol âdemleri bir bir taleb idüp yoqladukda otuzı kendü istedügi, mâ‘adâsı gay-rı idüğini bildi. “Bu ne cüz’i nesnedür ki babam baña tereddüd itmişdür.” diyü bî-ḥuzûrlık gösterdi. Zihî inşâf ki bir kişinün bir söz ile yüz on nefer müsellaḥ u süvâr ve ḥidmetkârları bedîdâr ḳullarını isteyüp ala. “Nedür ki¹ otuzından mâ‘adâsı benüm istedüklerüm degüldür.” diyü rencide ola.

Ve bi’l-cümle bünyân-ı maḥabbetlerine evvelâ olan raḥne bu oldu. Ba‘dehu Ḳaraman’a dek [258b R4] varıldukda Ḥaleb Defterdârı Naḳḳâş ‘Alî² ki ḥadd-i zâtında muḥîl³ ü mekkâr ve fettân-ı şâhib-pindâr idi, paşa-yı nâmdârı ḳarşuladı. Ve İskender Çelebi yirine defterdâr olmaḳ ümmîdiyle vâfir muzaḥrefâtı pîş-keş itdi. Ve ol cümle ile bir muraşsa‘ âb-rîz bile çekdi ki bezl itdügi dünyâ necsleri hemân ol âb-rîzden ḳıyâs olına. Fe-lâ-cerem paşa-yı muḥterem ve tevâbi‘i nâmındaki ḥadem ü ḥaşem Naḳḳâş’uñ reng ü firîbine rübüde ve her biri birer miḳdâr cîfe ile zânü-yı vaşf u terbiyetde zünüde⁴ olup efendilerine tamâm maḥrem-i muḥterem itdükden şoñra bir gün sipehsâlâr-ı kâmkâr Naḳḳâş’a getürdügi pîş-keşi ikşâr ve “Bu deñlü emvâl-i firāvânüñ taḥşîli ne vech ile âsân olmışdur? diyü istifsâr itdükde⁵ “Bir bende ki eline giren fevâ’idi veliyy-i ni‘metine şarf ide, böyle olur. Ammâ şol kimse ki taḥşîl itdügi mâl ü menâli iddiḥâr ide, İskender Çelebi gibi mâldâr olur. Bu ḳuluñuza anuñ⁶ mañşıbını iḥsân eyleñ. Bir sene ki dört faşldur, her birinde bu miḳdâr pîş-keşi der-miyân eyleñ.”⁷ diyü söyledi. Paşayı celb-i mâl ü menâle kendüye firifte eyledi. Hemân ol sâ‘atde ḥulûş-ı bünyâdını yıḳmağa İstanbul’dan göçülmek eñnâsında vâḳi‘ olan raḥneyi tevsî‘ itmege başladı. Evvelki i‘zâz u ihtirâmuñ ‘öşr-i ‘âşirini itmez oldu. Ve Ḥaleb ḳurbına yaḳlaşdukda bir şeb göç eñnâsında ba‘zı ḥuddâmına ışmarladı. “Ḥazîne tamâm yüklendügi maḥalde⁸ ‘Ḥırşuz geldi!’ diyü fer-yâd idesüz ve bu bahâne ile ḥazîne eḫrâfında bulunan defterdâr ḳullarını tu-

1 ḥidmetkârları//ki: ḳulları ḳuvvetlü meḥâbetlü kimesneleri dirig itmeye, ol ise R4

2 ‘Alî: ‘Alî Beg R4

3 muḥîl: muḥtâl F, EH

4 zünüde: zânü-zede EH

5 istifsâr itdükde: su‘âl itdükde Naḳḳâş ‘Alî eyitdi ki R4

6 anuñ: - F

7 eyleñ: bilün EH

8 maḥalde: zamânda R4

tasuz.” diyü emr eyledi. Hemân ol şeb emrleri yirin buldı. Otuz bir¹ nefer âdemleri efendilerini atlandurmağa mütevaqqıf iken kayd u bend olındı. Ve irtesi işkence ile her ne murâd eyledilerse söyletdiler. Ya’nî ki “Hâzîne yağmâsına gelen biz idük.” didürildi. Ve cümlesine ğarâz-ı muṭlaḳ ve hûn-ı nâ-ḫaḳ ordu-yı sulṭânîde siyâset olındı. Ekşer-i nâs bu ğarâz-ı fâḫişi bildiler. İbrâhîm Paşa’ya düşünâm u la’netler kıldılar.

Dermend İskender Çelebi bir ağız söz söylemedi. Ğarazlarını ma’lûm idinmekle “Benüm âdemlerimüñ günâhı nedür?”² dimedi. Bu çarîḳ ile ser-ḫadde varıldıḳda ki gâhî ba’zî ḫuşûş u umûr için dellâllara nidâ itdürilürdi, “Ser-’asker sulṭânıñ emri böyledür.” lafzı ile edâ itdürilürdi, merḫûm defterdâr-ı ‘âkıḳ ü dâna ve ‘asker ketḫudâlığıyla [274a EH] bu maḳûle umûruñ eṣlaḫı tedârükine me’mûr-ı şâhib-râ olmağın dellâli getürtdi. “Ser-’asker sulṭân.’ dime. ‘Serdâr ḫazretlerinüñ emri budur.’ di.” diyü ta’lîm³ ile evvelki edâsından men’ itdi. Hemân müfsidler yitişdürdiler. “İskender Çelebi size ihânetle muttaşıl eksüĝinüzi tıutup şemâetle muḳayyeddür.” diyü bildürdiler. Bu ḫâl üzere mâbeynlerinden şafâ gitdi. ‘Asker-i manşûr kıṣa ḳalup ve kendüsi şâhuñ ḫorâsân’dan teveccühini işitdüĝi gibi cân u başı ḳaydına düşüp n’eyledi ise eyledi, isti’câlle pâdişâhı Tebrîz’e getürtdi. Evvel su’âlleri ki “İbrâhîm, bunuñ gibi ‘asker-i ‘azîm şiddet-i şitâ zamânına dek düşmen vilâyetinde ḳalmaḳ ḫaṭar-ı ‘azîm idüğünü bilmedün mi?” idi, anlaruñ daḫı cevâbı “Biz bir âdem mi idük? Emr ü nehy [270b F] ve ḫall ü ‘aḳd İskender Çelebi ḳullarına müfevvaḫ olup ‘atebe-i ‘ulyâdan müfâraḳatımızda rûzgâr-didedür, diyü bu ḳuluñuzu anlara sipâriş buyurmuşdıñuz.⁴ Fe-lâ-cerem anlaruñ tedbîri böyle iḳtizâ itdi.” diyü cevâbı oldı.

El-ḳıṣṣa ne eylediyse eyledi, şalb itdürdi. Mezbûruñ güneḫkârligini gelse Ramazân’da paşa-yı mesfûruñ ḳatli ḫâdişesi selb itdi. Bu ḫaḳîr, ya’nî mü’ellif-i keşîrû’t-taḳşîr, Rüstem Paşa merḫûmuñ dâmâdı Şadr-ı A’zam Aḫmed Paşa’dan işitdüm ki mezbûr İskender Çelebi ḳullarından idi, “El-ân yedi vezîrüz. Cümlemüzün ḳudreti ve ḫadem ü ḫaşemi keşreti merḫûm efendi deñlü yoḳdur.” diyü ḫikâyet itdi. Bâ-ḫuşûş [259a R4] ol ḫinde ki

1 bir: - R4

2 nedür: vardur R4

3 ta’lîm: ta’zîm F

4 buyurmuşdıñuz: buyurmuşlar F | buyurmuş idinüz EH

yedi vezîr Mehemmed Paşa-yı Tavil ve Pertev Paşa ve Piyâle Paşa ve¹ Ahmed Paşa ve Zâl Maḥmūd Paşa ve Lâlâ Muştâfâ Paşa ve Hüseyn Paşa idi, yalînuz şadr-ı a‘zamuñ sâ’ir zamānuñ yedi vezîri deñlü kıdret ü kıuvveti² hüveydâ idi.³

Rivâyet olındı ki öldüğü zamânda kıul defterinde muḳarrer altı biñ iki⁴ yüz müştērâ nöker bulunmuş. Ve sâl-be-sâl Tırabozın’dan bir gemi bez yüki ile memlü gelürmüş. Mezbürüñ huddâmına don ve gömlege şarf olunmuş. Ve sâbıķu’z-zıkr ‘Acem seferine girdükde ketḥudâsına tenbîh itmiş. “Bizümle sefere gidecek atları yarar ve çifte göçeklü silâḥşor-ı nâmdâr⁵ olan âdemlerimüzi gör, ne miḳdâr yigit mümkindür,⁶ baña bildür.” dimiş. Anlar daḥı yoḳlamışlar, biñ iki yüz güzide âdem bulmuş.⁷ Ol maḳûle seferi muḳarrer itmişler. Ve şalb olındukda yüzden ziyâde iç oḳlanı bulunmuş. Güzidelerinden on iki neferi ḥarem-i pâdişâhiye gönderilüp mâ‘adâsı paşa ḥazinesine ve ğayra tevzî’ kıılınmış. Pâdişâh-ı zî-şân merḥūmuñ oḳlanlarındaki âdâb u ḥidmete nigerân olmuş. “Cümlesi ḥareme alınsun.” buyurılmış. İrtesi her kimde ise almışlar. Fermân-ı ‘âlî mücibince ‘izz-i ḥuzûr-ı pâdişâhiye şalmışlar. Sâbıķu’z-zıkr Sadr-ı A‘zam Ahmed Paşa ve vezîr-i şânî iken vefât iden Piyâle Paşa ve beglerbegilerden Gülâbî Paşa ve Behrâm Paşa ve Urus Ḥasan Paşa defterdâr-ı⁸ mezbürüñ vefâtından ḥarem-i muḥtereme alınan⁹ kıullarından imiş.¹⁰

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki dârü’l-ḥilâfede ki mezbürî berdâr itmişler, ol şeb pâdişâh-ı ‘âlem-penâhuñ encümen-i rü’yâsını teşrif eylemişler. Ya’nî ki elinde bir şâh-ı destûr-ı serî‘ü’l-mürûr ve beşeresi pür-nür olduğı ḥâletde İskender Çelebi çıkagelür. “Bre zâlim,¹¹ ben bî-günâhı bir müfsidün ilķâsıyla niçün

1 Piyâle//ve: - R4

2 kıdret//kıuvveti: kıdreti F, R4

3 idi: idi diyü muḳarrerdür R4

4 biñ iki: - R4

5 girdükde//nâmdâr: - R4

6 yigit mümkindür: yigitdür ve ne deñlü hem-rikâbımız vardır EH

7 güzide//bulmuş: - F, EH

8 defterdâr-ı: defterdâr paşa-yı F

9 alınan: - F | vefâtından//alınan: - EH

10 imiş: imiş. Ḥarem-i muḥteremde ḥidmetleriyle kıat’-ı derecât iden bendelerinden imiş EH

11 Bre zâlim: - F

şalb itdün?” diyü ol şâh-ı destürü şâhuñ¹ boynına boğmaq gibi bırağur. Ve muhkem çeküp zür ile boğmaq qaşdın kıılır. Hattâ şehryâr-ı Süleymân-câh figân u âh ve girye-i bî-iştibâh ile uyanur. Vâkı‘-i hâli bilüp “İbrâhîm, nice ki ol pîr-i bî-günâhı baña berdâr itdürdüñ ise Allâh’dan dilerin ki sen de yılına varmayasun, qatle sezâvâr olasun.” diyü bed-du’â kıılır.² Fe-lâ-cerem tamâm bir yıl olduğı gibi paşa dağı siyâsetle cezâsın bulur.

Ve mezbûr şalb olunduğı eşnâlarda Mevlânâ Ğazâlî bu maqûle bir târih dimişdür. Ammâ kıı‘ası mädde-i târihinden râcihdür.

Nazm

Mîr-i İskender-i‘tibârı görüp
 Ey gönül ‘ibret al bu hâletden
 Hâşılı n’oldı ‘âkıbet gör kim
 Bu kadar ‘izzet ü sa‘âdetden
 Dadayın zehr-i qahrı ağızından
 Qalmadı hiç eşer hâlâvetden³
 Qondı toz çihre-i emânetine
 Şarşar-ı töhmet-i hıyânetden⁴
 Ref’ine vâkı‘⁵ oldu hükmi-şerîf
 Nâgehân dergeh-i ‘adâletden
 Çekdiler süy-ı âsumâna hemân
 Götürüp anı hâk-i zilletden
 Gitdi döne döne semâ‘ iderek [274b EH]
 Dâr itse diyâr-ı ‘uzletden⁶

1 şâhuñ: pâdişâhuñ EH

2 kıılır: idüp F

3 Hâşılı//hâlâvetden: - F, EH | R4 nüshasında burada bulunan “Olup necm-i tâli‘i râci‘ / Ba‘dehu vardı kemâl-i qurbândandan” biçimindeki beyit, vezin ve kafiye bakımından manzumeye uygunluk göstermediğı için metne alınmadı.

4 Şarşar-ı//hıyânetden: - F

5 vâkı‘: vârid R4

6 ‘uzletden: ğurbetden EH

Boynı bağlu  ul oldu derg ha
 Oldı  z d bend-i mi netden¹
 Başmadı yir ayağı ş diden
 Başı  urtıldı  un mez letden
 Ađdı mi'raća hoř leťafetle
  urtilup  alem-i keş fetden
  l si dirisi anu' aşl 
 Olmadı h li hić rifatden
 Didi ehl-i sem  a'na t rih
  ıldı  azm-i s m vv-i leťafetden
  hretde dağı mur d yimez ol²
 Ola bir  ali yirde cennetden

Otuz  cinci kışsa³

P diřahu' Bađd d'dan Tebriz'e ve andan p y-tahta teveccühi bey nindadır.  As kir-i bi-ker n ve şehry r-ı mem lik-sit n [259b R4] Tebriz ve hav lisinde [271a F] iken řahu' haberini mef ud ve v cud  n -b d idi. Sa'adetli p diş h-ı r y-ı zem n fet -i Bađd d ile k m-bin olduğı eşn larda ř h dağı z hir olmuş, Tebriz  zerine leşker çeküp varmuş. Anda olanlar tağılmışlar. Her biri bir semti ihtiy r  ılmışlar. Ulama Beg, V n  al'ası'na girüp  apanmış. S r -ser n ise muh şara idüp  al'anu' fet ine muķayyed olmuş.⁴ Fe-l -cerem ř h-ı behmen   dey dağı münkesir olup  alem-i nevbah r u hurrem ve  ızılbaş-ı bed-ma' řu'⁵ V n  al'ası'nı muh şarası mesm '-ı şehry r-ı muşaffer- alem olduğdan řo'ra Bađd d'dan göçdiler. Sene iřn ⁶ ve erba'in Muh rrem'inu' ev ilinde Tebriz'e gelindi. Ve m h-ı mesfuru' dördinci g ni Sulťan H seyn⁷ C mi'i tağir  ılınup cum'a nam zı ed  olındı. Bunca yıllardan ber  ol c mi'ler dest-i Rev fiz'a girift r ve ez n

1 Gitdi//mi netden: - F | Boynı//mi netden EH

2 yimez ol: olmadı R4

3 kışsa: h dişe R4

4 S r //olmuş: - R4

5  ızılbaş-ı//ma' şu':  ızılbaş'u' F

6 işn : işd  R4

7 Hüseyn: H san R4

u cemâ'at ve huṭbe [vü] cem'iyetlerinden mehcür u perîşân-eṭvâr iken li'llâhi'l-ḥamd huṭbe-i celîle-i pâdişâhî Tebrîz'de dahı oḡundu. Zümre-i Revâfîz'üñ cânlarına oñulmaz zaḥmlar ve dâġlar yaḫıldı.¹

El-ḫıṣṣa sene-i mezbûre Rebî'ü'l-âḫîr'inüñ yigirmi sekizinci günü âb-rüy-ı diyâr-ı 'Arab, ya'nî ki maṭbû'a-i Haleb'e gelindi. Niçe günler istirâhatdan soñra göçilüp Recebû'l-müreccebün dördinci günü devlet ü iḫbâl ve sa'âdet ü iclâl ile pây-taht-ı 'aliyye, maḫmiyye-i Ḳoşantınıyye *ḥamâha'llâhu 'an külli'l-beliyye*deki Serây-ı 'Âmirelerine nüzül ü duḫûl buyurıldı. Ve bu defa vâḫî' olan sefer-i nuşret-eşer ve fütûḫât-ı bî-mer huşuşına "fütûḫât-ı ilâhî" lafz-ı şerîfi târiḫ bulındı. Ve pây-taht-ı mezbûr ve sâ'ir bilâd-ı ma'mûr beş gün beş gece ṭonanup 'azîm meserretler şudûr u zuḫûr eyledi.

Otuz dördüncü ḫâdişe²

Mü'ellif-i *Ṭabaḫâtü'l-memâlik* her zamânda sevḫ-ı taḫdîr-i Ḳadîr ile ḫüsn-i tedbîre sâlik Celâl-zâde Nişânî Beg merḫûm kitâb-ı mesfûrda merḫûm itmişdür ki kendüler İbrâhîm Paşa'nuñ ibtidâ vezâretle dıraḫt-ı baḫt-ı devleti neşv ü nemâ bulduġı gündün inḫîzâ-yı 'ömri ve dest-i tev-bîḫ-i ġazâb-ı sultânî ile bîḫ-ı dıraḫt-ı sa'âdeti bürîde ḫılınınca maḫrem-i es-rârı, gâḫ kitâbet ve gâḫ riyâset ḫîdmetleri ile manzûr-ı enzâr-ı³ kimyâ-şî'ârı⁴ olup cümle-i ef'âl ü eṭvârına vâḫîf olmaġın bu vech ile yazmışlardur ki merḫûm paşa evâ'il-i devlet ü i'tilâsında şer'-i şerîfe münḫâd ve 'uḫalâ vü nuşahâ ile her kârında meşverete mu'tâd, ḫûn-ı nâ-ḫaḫdan perḫîz ü ibâda ve erâzil-i nâsla ülfetden tecennüb ü istiġnâda⁵ olduġdan ġayrı dîn-i mübî-ne raġbet ü i'tibârı bir derecede idi ki bir kimesne bir muşḫaf-ı şerîf getürse envâ'-ı iltifâtla ḫabûline iḫbâl iderdi. Ve ol muşḫaf-ı münîfi âdâbla öpüp, başı üzere ḫoyup ḫâ'im ü ḫâ'id iken elbette şadr-ı sînesi muḫâbelesinde ṭutup bir barmaḫ aşıġa ṭutulmasına rîzâ göstermez idi. Ammâ⁶ serdârlikle Baġdâd seferine müteveccih olduġdan soñra iḫtilâṭ-ı erâzil-i nâsla meclisi-nüñ inbisâṭı mizâc-gîrlîk idüp riş-ḫand iden esâfil-i bî-ḫıyâsla olmaġın bir

1 yaḫıldı: ḫondı EH

2 ḫâdişe: vâḫî'a R4

3 enzâr-ı: naẓar-ı F, EH

4 ḫılınınca//şî'ârı: - R4

5 istiġnâda: isti'âze üzere F, EH

6 nuşahâ//Ammâ: şulehâ naşâ'iḫi ile sûdmend idi çün R4

derecede tebdil-i ahlâk eyledi ki sefk-i dimâ ve bî-günâhuñ vücûdî kâr u bārını hebâ miqdâr-ı hardal deñlü¹ ‘aynına gelmez oldu. Ve meşâhif-i şerife getürenlere ırakdan gördüğü gibi küftâr-ı sahtla redd-i tamâm ve “Nice bir getirürsüz? Bende muşhafuñ nihâyeti yokdur.” diyü düşnâm itmesi mirâren vuķû‘ buldı.

Ĥattâ ‘avâmm-ı nâsuñ kılûb-ı nâ-mergübını celb için Bağdâd yollarında emvâl-i firāvân bezl itmesi kâtlinden soñra ihrâcâtı defterleri ĥudâvendgâr-ı zî-şânuñ [275a EH] manzûrı olmuş. Eşnâ-yı râhda ekşeri erâzil-i nâsa, eķalli müstaĥikķin-i pür-sipâsa virilen seksen biñ dînar is-râfâtını görüp ta‘accüb buyurmuş. Ba‘de zamânin şadr-ı a‘zam olan Ayâs Paşa‘ya ĥitâb etmişler. “İbrâhîm’ün kaşd-ı saltanat için mürtekib olduğı zihâb ü iyâb seksen biñ altun in‘âm-ı bî-ĥisâb itmesinden bize ma‘lûm olmuşdur. Ya‘nî ki bed-ĥ‘âh-ı dîn ü devletdür, dinilerek kelâmını taşdîķa bā‘iş ol sefâhet ü isrâfından taĥaķķuk bulmuş idi.” diyü cevâb etmişler. Fî nefsi‘l-emr ol [271b F] sefer-i dehşet-güzârında aşlâ netice virür muķad-demâta sülûk itmeyüp, ĥattâ ilkâ olunduķda işğâsından yüz döndürür idi. Bunca nüfûs-ı bî-kerân ve neberd ü kârzâra müterâķķıb [260a R4] nerre-şîrân ol seferde tazıy‘-i evķâtle ser-gerdân olup âĥîrül-emr pâdişâh-ı bâhirül-ikbâl ber-vech-i ilgâr u isti‘câl ile gelüp yitişmeyince Bağdâd’uñ fetĥ u teshîri ve düşmen vilâyetlerinüñ ġâret ü tedmîri âyine-i tedbirde yüz göstermeyüp mezbûr paşanuñ bu maķûle evzâ‘-ı nâ-hemvârları ve levend ü evbâş ve ‘avâmm-ı kâlâş zümresiyle neşv ü nemâ bulan Ulama Beg’üñ ilkâsiyla, ya‘nî ki “Acem şâhınuñ ednâ beglerine ‘sulţân’ ıtlâķ olunur. Size ‘sulţân’ dinilmekde ne ĥaţâ vardır?” diyü câhilâne idlâl-i ĥacâlet-nümâsı ile “Ser-‘asker sulţân böyle buyurdu.” diyü bi‘d-defe‘ât dellâllara nidâ itdürmesi ve bi‘l-cümle vâķi‘-i ĥâli söyleyenlere incinüp ĥilâf-ı vâķi‘ ta‘rifât-ı bî-me‘âlle kendüyi medĥ idenlere meyl idüp tebdil-i ahlâķ itmesiyle İskender Çelebi merĥumuñ bî-günâh kâtlîne sa‘y itdi.² ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ sırdındaki feĥvâ-yı ‘ibret³-encâmı mücib olup sene işnâ ve erba‘ın Ramazân-ı Şerif’inüñ yigirmi ikinci gicesi kâtl ile cezâsın buldı. Gâhî vâķi‘ olduğı üzere ol şeb serây-ı felek-fersâyda alıķonulup anda kâlduķça ĥ‘âbgâh-ı maĥşûş

1 miqdâr-ı//deñlü: miqdârı ardınca F, EH

2 “Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.”, İbrahim Süresi, 14/47.

3 ‘ibret: ġarîb F | ġayret EH

olan cāygāhda¹ Cellād ‘Alī ki fūnūn-ı işkence vü siyāsetūn üstād-ı a‘qali idi, ba‘zı mu‘āvinlerle kaydın gördi. ‘Ālem-i h‘ābda iken göz açdurmuyup murğ-ı rūhını āşiyāne-i kādīminden uçurdu.

Merhūm Sulṭān Süleymān Hān ta‘zīm ü iclāl ve iltifāt-ı ‘āliye ile istiqlāli-ni mücib olur i‘zāz-ı bī-mişālinde daḳıka fevt itmedi. Ammā mezbūr ol güne rağbet ü ikrāmı muḳtezā-yı şānı kıyās idüp Hāzret-i Süleymān’uñ mühri-ne hıyānet iden dīv-i pūr-rīv gibi veliyy-i ni‘meti ‘ırzını şıyānetde gāfletden hālī olmadı. Egerçi ki “Mülke kaşd itdi.” diyü müttehemdür, lākin ol ma‘nā hilāf-ı vāḳı‘ idüğü taḳkīḳ-ı ‘uḳalā ile müsellemdür. Nihāyet siyāseti mücib pādīşāhuñ ifrāt-ı ikrāmı ve kendünün iğvā-yı şeyṭānī ve idlāl-i² erāzil-i insānī muḳtezāsınca hilāf-ı şer‘ u kānūn ba‘zı huşūşa cūr’et ü iḳdāmı vāḳı‘ oldı.

Merhūm Lālā Muşṭafā Paşa’dan mesmū’dur ki ol ešnāda Sulṭān Süley-mān merhūmuñ ser-terāşı imiş, İbrāhīm Paşa odabaşılığı hālinde ki pādīşā-huñ nāhun-terāşı olup, lāzım olduḳça tırnağın kesüp legençe-i sim içinde pāyların suda³ yaykadoḳda dā‘imā ‘ādeti imiş ki evvelā bir miḳdārın iḳer ve bir miḳdārın gül-āb gibi yüzine şaçar imiş. Ve hıdmet-i hāşşadaki harem hıdmetkārlarına⁴ “Şaḳınuñ, bu āb-ı pākūn bir kaṭresini zāyi‘ itmeñ ki āb-ı hayāt didükleri veliyy-i ni‘metimüzün mübārek ayağı taḫhīrinden ḳalan şudur.” diyü terğib idermiş. Ve gāh olurmuş ki kemāl-i beşāseti hālinde ol pādīşāh-ı Sikender-cāha “Türk” diyü hiṭāb idermiş. Ya’nī ki ecdād-ı⁵ ‘izāmı Türkistān’dan geldüğü ma‘naları terk-i edeb yüzünden müdḫikāne güftarla söylemiş. Niteki hālā pādīşāh olan şehryār-ı sāmī-mekān Sulṭān Murād Hān İbn Sulṭān Selīm Hān muşāhiblerinden Şemsī Paşa’nuñ nedimlik itmesi, ba‘dehu maḫrem ü maḳbūlleri olan maḳtūl beglerbegi Meḫemmed Paşa’nuñ Nobrān⁶ nām muḳallidden [275b EH] müdḫikāne taḳlīdler öğrenüp mizāc-ı laṭif-i pādīşāhiye hoş gelmek için⁷ evzā‘-ı gāribe irtikāb itmesi mezheb-i ‘uḳalāda ve re’y-i rezīn ile meşhūr olan selāṭīn-i ḳudemā huṫūrlarında cā‘iz olanlardan degüldür. Zīrā ki ‘ırz-ı vezāret ve nāmūs-ı

1 cāygāhda: mevzi‘de F | - R4

2 idlāl-i: ihṫilāt R4 | ihṫilāl-i F

3 pāyların suda: - F, R4

4 hıdmetkārlarına: hıdmetkārlarınuñ şınfınuñ nüvvābına EH

5 ecdād-ı: F mükerrer

6 Nobrān: Noyrān R4

7 gelmek için: gelüp F, EH

maḥremiyyet-i mücâleset müdḥikler ḥarekâtından yukarı bir ḳurbiyyet olup¹ nüdemâya nihâyet yoĝ-iken ve merdüm-i muḳârînün muşâhibligi ri'âyet-i edeb semtinden olmaduĝda sözlerinün te'sir itmemesi muḳarrer iken anuñ gibi nâ-üstüvâr ef'âle cevâz gösterilmemek evlâdur. Rızâ gösterildüĝi zamânda ḥâtimesi [272a F] yâ ĝazab-ı [260b R4] sulṫânî ile ḳatlı ü helâkini ve yâḥûd ĝulüvv-i 'âmm ile siyâset ü inhimâkini elbette ve elbette² icâb itmesi müttefaḳun 'aleyh-i 'uḳalâdur.

Bundan mâ'adâ sene şelâse ve erba'in Muḫarrem'inün on beşinde Bayburd ḥâkimi Meḫemmed Ḥân 'âzim-i ĝâret-i Gürcistân olup küffâr-ı bed-kirdâra ḥaylice inhizâm u ḥüsrân ve ĝürüh-ı mücâhidîn-i dîndâra³ iĝ-tinâm-ı bî-pâyân devleti müyesser oldu.

Ve mücâhid Ḥayrüd-dîn Paşa ki sâbıḳan 'atebe-i 'ulyâya mütâba'atı ve Cezâ'ir-i Ğarb⁴ beglerbegiligiyle ri'âyeti mücmelen taştîr⁵ olınmış idi, zâtında merkûz olan şecâ'ati ve deryâ-yı bî-kerân ḳorşanlıĝına müte'alliḳ olan mahâreti ḳaç'-ı merâtib-i 'âliye ile izdiyâd-ı raĝbetini mücib olmaĝın ḳapudanlıḳ virilmiş idi. Ya'nî ki Cezâ'ir beglerbegiligi virilüp Ṭonanma-yı Hümayûn ve sefâ'in-i nuşret-defâ'in-i zafer-maḳrûn ile Polya Yaḳaları'na varup fetḫ u teşhîr ve niçe burûc u ḳal'aların⁶ ḳal' u tedmîr idüp ve her zamânda maḫall-i müzâyaḳada cümle'nün merci'leri olan Ḳastilye⁷ demekle ma'rûf ḥışn-ı ḥaşîn sene-i mezbûre Rebî'ül-âḫir'inün altıncı ĝünü dâḫil-i memâlik-i şehryâr ḳı-ldı. Ve 'asâkir-i ceng-âzmâ ve şinâverân-ı baḫr-ı veĝâ olan dilîrân-ı deryâ tamâm ĝanımet ü intifâ'la 'atebe-i 'ulyâ şavbına 'avdet ḳıldı.

Ve yine Bosna ser-ḥaddinde vâḳi' metânet ü ḥışânetle şâyi' Şolin nâm ḳal'aya ittifâḳ-ı pür-nifâḳla Freng ve Ḥırvât ve Nemçe ve Alaman ve Leh ve Çeh ḳralları on bînden ziyâde ceng ü cidâle âmâde, süvâr ü piyâde, ḥavf u bînden âzâde mel'unları ḳal'a-i mezbûreye ḥavâle itdüklerinde ol ser-ḥadlerdeki ḥükkâmuñ mevşûfî ve her yirde uğuru açuḳ tedbîr ü şecâ'at-

1 bir//olup: ḳarib olunup F

2 ve elbette: - R4

3 ve//dîndâr: zümre-i mücâhidîne F | ammâ ĝürüh-ı R4

4 Ğarb: 'Arab F

5 mücmelen taştîr: - R4

6 ḳal'aların: ḳullelerin F

7 Ḳastilye: Feselye F, EH

le ma'rûfî ve ol vâdînüñ¹ begi Hüsrev Beg nâm bahâdır Bosna kethüdâ-lığıyla neşv ü nemâ bulmuş, hattâ Ğâzî Murâd Beg diyü beyne'l-mücâhidîn meşhûr olmuş vekilini gönderdi. Sene-i mezbûre Ramazân'ınun selhinde küffâra hezîmet ve zümre-i ğuzâta ğanîmet ve kable'l-'îd bu 'îd-i sa'îd ile kesb-i sürûr u meserret müyesser oldu. Ğumûm-ı havâtır-ı 'uşşâk gibi emvâl-i ğanâ'im nihâyet bulmadı.² Ve cevr ü cefâ-yı maĥbûbân-ı âfâk gibi³ ĥüb-rû ve semen-bû ebkâr u ğilmâna ĥadd u ğâyet olmadı.⁴

Ve yine bu eşnâda, ya'nî sene-i mezbûre Şevvâl'inün on üçüncü günü bir 'îd-i sa'îd daĥı bedîd oldu. Ya'nî ki 'îd-i ğanîmet-i Kâl'a-i⁵ Şolin ve 'îd-i mu'tâd-ı Müslimîn ve der-'âkâb Klîs fethi gibi 'îd-i ğüzîn cem'an se 'îd-i sa'îd oldu.

Kâl'a-i Klîs bu aĥkara,⁶ ya'nî mü'ellif-i kitâb olan kemtere manzûr olmuş bir kâl'a-i refî'a-i⁷ metânet-enîsdür ki kenâr-ı deryâya bir iki mîl miĥdârı qarîb ve ol vâdilerdeki Zadre ve Şebenk kâl'alarına, ĥuşûşâ⁸ Troĝır nâm ĥısn-ı ĥaşîn-i mürtefî'a nezdik-i pür-takrîb olup şahid-i feth u teshîri hîç bir vech ile âyîne-i tedbîrde cilve-nümün ü müstenîr degül iken bi-'inâyeti'llâh sâbıku'z-zıkr Murâd Beg'ün ikdâmı ve Mîr Hüsrev-i benâmuñ tahrîk ü i'lâmı ve sa'âdetlü pâdişâh-ı sâmî-maĥâmûñ⁹ ĥısn-i teveccüh-i tâmmı berekâtında Klîs Kâl'ası daĥı silk-i teshîre çekildi. Yedi¹⁰ kâl'anun menkûs sancaĥları ve bellü baş baş bî-dînlerün yüzden ziyâde başları der-i devlete geldükde Mîr Hüsrev-i nâmdâruñ 'arzı mücibince Klîs Kâl'ası ba'zı nevâhî vü ziyâ' ve niçe kaşabât u bıkâ' u kılâ' ile müstaĥil sancaĥ kılınup [276a EH] sâbıku'z-zıkr mezkûr Ğâzî Murâd Beg'e virildi. Ĥaleb Kilîs'i muĥâbelesinde Rûmili'nde daĥı bir Klîs sancaĥı olup tev'emân kılınması münâsib görüldü.

1 her//vâdînün: - EH

2 nihâyet bulmadı: nihâyetsiz bulundu EH

3 gibi: nihâl-i EH

4 ğâyet olmadı: ğâyetsiz alındı EH

5 Kâl'a-i: - F, EH | Ve//Kâl'a-i: Ve cevr ü cefâ-yı maĥbûbân-ı âfâk gibi ĥüb-rû semen-bû ebkâr Şolin ve R4

6 aĥkara: ĥâķire F, R4

7 refî'a: - F, R4

8 kâl'alarına ĥuşûşa: - F | kâl'ası EH

9 sa'âdetlü//maĥâmûñ: - F

10 Yedi: Feth olunan EH

Otuz beşinci hâdisë

Körfüs Cezîresi fethine teveccüh-i hümayûnlarıdır ki rüy-ı deryâdan vüzerânuñ eşca'ı ve vükelânuñ ezhed ü evra'ı, 'âlim-i ma'ârif-şî'âr, müdebbir-i bülend-iştihâr olan Luţfi Paşa Tınonma-yı Hümayûn'a serdâr ve kapudan-ı zî-şân ve mücâhid-i cezâ'ir-sitân anılan Hıyriü'd-dîn Paşa anlarıñla hıdmet-i feth u teşhîre fermân-berân ve nihâyetsiz kadırğalar ve küh-şüret barçalar ve pür-şüküh mavnalar ve yat u yarağ ile memlü kalıyonlar deryâ yüzinden maqşûda revân ve Polya cezîrelerine 'azîmet-künân ve sene-i mezbûre [272b F] Zî'l-ħicce'sinüñ yedinci günü ħazret-i pâdişâh-ı 'âlî-şân ve a'kal ü eşca'-ı şeh-zâdegân olan Meĥemmed Hân ve Selîm Hân ve peder-i büzürgüvârları ħazret-i [261a R4] şehryâr-ı memâlik-güzâr ile hem-râh u hem-'inân pây-taht-ı 'aliyyeden revân olup Rûm illerine çekildiler. Ve İncegiz nâm maĥalde 'id-i şerîf eyyâmını geçürüp kaţ'-ı merâhil ü menâzille sene erba'a ve erba'in Muĥarrem'inüñ selĥinde İlbaşan Qal'ası muĥâbilinde ħondılar. Ol diyârnuñ şayd ü şikârı ġâlib ve şeh-zâdeler bu maĥûle seyr ü naĥcîre tâlib ve hıdiv-i bülend-iĥtidâr daĥı ħadd-i zâtında ol maĥûle temâşaya râġib olmağla sürgün şikârı ki ba'zı diyârlarda "çerge" diyü ta'bir iderler, ümerâya tenbih olındı. Ve aşda maĥşûd olan küffâr-ı ĥâk-sâr naĥcîrinden¹ muĥaddem tîğ u tîr-i ġuzât ve rumĥ-ı pür-te'sîr-i kümât ol şayd u naĥcîrle manzûr-ı emîr ü vezîr ve müşâhede-i şaġîr ü kebîr ħılındı. Huşûşâ düşdükçe toğan avları ve atmaca ve şehbâza müte'alîk çavları ber-vech-i teberrük ü taţayyür teşhîr ü temellük 'add olunmaĥ² münâsib görüldi. Meger ki ol vâdiler envâ'-ı vuĥûşa me'vâ ve şîr ü bebr ü pelengden ġayrı derende ħısmınuñ envâ'ı hüveydâ şevâhiĥ-ı 'ulyâ ve sebâsib-i fesîĥatü'l-ercâ olmağın 'asâkir-i baĥr-iştîmâl ihâta-i ġirive-i³ ħulle-i cibâl ve isti'âb-ı ħulel-i felek-timşâl idüp Allâhu ekber, bî-nihâyet ü bî-merşegâl ü ernebler ve ġürgân u şa'lebler dil-ber yüriyişlü âhûlar ve tâş⁴ şıfatlu ĥükler ve müdde'î ĥilĥatlü ayular ħaraf ħaraf nümâyân, semt semt ġürîzân, niçesi zaĥm-ĥorde vü ġâlĥân, ekşeri tu'me-i süyûf u rimâĥ-ı dilîrân, ħanda baĥsañ zaĥmnâk ü ĥün-âġaşte, "Cîrânlar, semt-i necât ħanda iki?" diyü

1 tâlib//naĥcîrinden: - R4

2 'add olunmaĥ: a'dâ olunmaĥ F, EH

3 ġirive-i: küre-i F | küh-ı R4

4 tâşî: nâşî R4, EH

cân atmağda ve gövdesindeki¹ kanlı peykân yaraları anları barmağ ucu ile şehsüvârlara göstermekde.

El-kıışsa bir turfe şikâr oldu ki atlar segirtmedin kaldı. Vuḥūş-ı ḥayvânât daḥı ḥalâşdan me'yūs olup vaḥşetden teslîm ü ülfeti evlâ gördi. Ekşeri² izhâr-ı mülâyemetle bellü başlulara istimdâd şeklin gösterdi. Ve kemâl-i ḥaşyetle³ insândan kaçan sığınlar dil-âverlere sığınur oldu. Bu tarîḫ ile koyun remesi gibi süri ile getirürler idi. Zaḥm urmağa raḥm idüp cenâb-ı şehryâra ve 'izz-i ḥuzûr-ı şeh-zâdegân-ı 'âlî-miḫdâra bölük bölük yitürürler idi. Âḥir-i kâr merḥamet-i şehryâr-ı keremkâr ekşerini ribḫa-i fitrâkden âzâd buyurdi. Şeh-zâdeler daḥı niçe niçe ḥayvânun remelerini varḫa-i helâkden me'vâ-yı ḫadîmlerine gönderdi. Gele-i ḥanâzîr ise emânla ıtlâḫ olunan Arnavud 'uşâtındaki küffâr-ı lâzımüt-taḫḫîr gibi⁴ âheste âheste çekildiler, gitdiler. Birbirlerini yalamağa meşḡul olup yalman-ı tîḡ u sinân cerâḫatlerine müdâvâ⁵ semtin tutdılar.

Li-münşi'ihî

Zihî güzîde şikâr u ḥuceste seyr ü kenâr
Vuḥūş-ı ber ide nev'-i beşerden istizḫâr

Ve bi'l-cümle sene-i mezbûre Şafer'inün beşinci günü Avlonya Şaḫrâ-sı muḥayyem-i 'asâkir-i zafer-fercâm oldu. Ve Ṭonanma-yı Hümâyün'da olan 'asker-i nuşret-aḫter⁶ daḥı ol semte gelmek için emr-i 'âlî gönderildi. Tâ ki verâ-yı⁷ perde-i ḫafâda mestûr olan esrâr-ı meşiyet-i Perverdḡâr ile nümâyân u peydâ ola. Ve şüret-i 'ubüdiyyetde maḫfi düşmenlik iden ṭavâ'if-i nâ-üstüvâr pây-mâl-i sûtûr u merâkib ve bergeşte-ḫâl-i sitem-i sümm-i semend-i mevâkib olup cezâların bula.

Deryâ cânibinden Venedik küffârı ki menâfi'-i ticâret ve def'-i ḫavf u ḫaşyet [276b EH] için ekşer-i evḫâtda 'atebe-i 'ulyâ türâbına 'arz-ı ḥulûş u

1 gövdesindeki: güşındaki F | güştindeki EH

2 Ekşeri: Eğerçi ki F, R4

3 ḫaşyetle: vaḫşetle F

4 'uşâtındaki//gibi: 'aşileri gibi ki küffâr-ı lâzımüt-taḫḫîrdür EH

5 müdâvâ: müdârâ F

6 aḫter: eşer R4, EH

7 verâ-yı: - F

‘übüdiyyet iderler ve yine hafıyyeten İspanya kıralarıyla nifâkda ittifâk idüp fırsat düşdükçe zencîr¹ gemilerine ve ticâret için ol câniblere varan tüccâr-ı Müslimîn’e zarar u gezend irgürürler, bu tâ’ife-i hâ’ifeye tâbî² Polya Yağaları ki Ebü’l-fethî’l-meğâzî² Sulţân Mehemmed Hân Ğâzî zamânında feth u teşhîri Gedik Ahmed Paşa nâm vezîr-i dilîr-i kişver-güşäya emr olındığı ve³ şaded-i şayd u teşhîrde iken Sulţân Mehemmed’ün fevti ve⁴ Sulţân Bâyezîd’ün cülüs-ı hümayûnı vâkı’ olmağla [273a F] emr-i ‘âlî mücibince ‘alâ hâlihi terk idüp der-i devlete geldüğü mağallinde beyân olınmış idi, bu eşnâda re’y-i ‘âlem-ârâ-yı şehryârî ol zamânda nâkış kalan fütühâtuñ itmâmına hüsn-i teveccüh [261b R4] ü ihtimâm buyurdılar. Beyân olındığı üzere külli tonanma ile Luţfi Paşa ve Hayrüd-dîn Paşa’yı ol hîdmete nâm-zed buyurdılar. Küffâr-ı hâk-sâr dahı T onanma-yı Hümayûn’dan hiräs-ı bî-şümâr idüp, birbirleriyle haberleşüp ve füccâr-ı nâ-sütüdekârûñ deryâ yüzinde nâmdâr ve қorşanlığla şöhre-i dâr u diyâr olan Andre Dori nâm қapudan-ı hîlekar ve vâfir sefa’in-i leşker-defa’in-i deryâ-güzâr ve ümerâ-yı millet-i Mesîhiyye’den niçe bed-kirdâr Körfüs Limanı’nda bulunup meşveret-i umûr ile muқayyedler iken ittifâk T onanma-yı Hümayûn’a yitişmeyüp girüde қalan on iki päre қadırğa ile Gelibolı’nuñ tersâne ketҳudası ‘Ali, serdârlarına mülhâқ olmak için rüy-ı deryâda sür’atle mütecellî olup Venedik berâberine geldükde sâbıқu’z-zıkr Andre Dori ve bile bulunan gemilerle küffârûñ leşker-i maқhûrî ‘ale’l-fevr, hâricen ‘ani’l-ğavr, gâh havr ve gâh kevr⁵ niçe kerr ü ferri müstevcib tavır ile ehl-i İslâm gemilerine çatarlar. Hattâ birbirlerine er қoyup gâret ü hasâret vâdilerinden çaparlar.⁶ Egerçi ki küffâr-ı bed-kirdârdan dökilen қanla rüy-ı deryâ Қızılıрмаğ şıfatında⁷ revân olup ve Müslimânlardan deryäya dökilen bürîde vü maқtû‘ pençeler⁸ hün-âğaşteligi hâlinde her äyine pençe-i mercân gibi zühûr u i’tilâ bulup ve illâ küffârûñ keşreti ğuzât-ı zafer-yâr tarafından hezîmeti ve gemilerûñ mütevâlî vü müte‘âқib тоblar çarbindan işti‘âl ü hurқati tamâmen hasâreti mücib olup zamân-ı şeherden ikindü vaқtine

1 zencîr: rençber F

2 meğâzî: - F, EH

3 ve: üzere ve R4

4 Sulţân//ve: - F, R4

5 mütecellî//kevr: sür’atle giderken Venedik hâricen ‘ani’l-fevr R4

6 Hattâ//çaparlar: - R4

7 Қızılıрмаğ şıfatında: Қızılıрмаğ’a dönüp EH

8 pençeler: niçeler R4 | vü//pençeler: beden қanı EH

dek¹ şavaş² bāzārı germ olduğdan sonra Gelibolu gemilerinin ekşeri yandı ve batdı. Fazlası bağıyyetü's-süyüf olan mücahidin ile esir olındı. Ba'dehu yine Gelibolu tersanelerine ketḥudā-yı rü'esā olan Sinān nām kār-āzmā Luṭfi Paşa cānibinden risāletle Körfüs Ceziresi³ ne revān olup giderken Venedik gemilerinden dört pāre keşti³ Sinān Ketḥudā'nuñ gemisine karşı geldiler. Cihāt-ı erba'asından ṭob u tüfeng ile musallaṭ olup ehl-i İslām ḳadırğasını aldılar. Ṭob u tüfengden⁴ ḳurtulup dest-beste esir itdükleri guzātuñ āteş-bār u tebbār teberleriyle⁵ bir bir boyunların urdılar. Ba'dehu aldıkları zevraḳı deryāya baturup tecāhül itmek semtini ṭutdılar. Ammā Ḥazret-i Ḥudāvendgār sırr-ı ḥafisini hüveydā ḳılıp Aḥmed nām bir cüvān-ı sīm-endām dest-besteligi ḥālinde kendüyi deryāya atdı. "Teber ile ḳatlı olınmaḳ beterdür." diyü ḡarḳ-āb olmasına cevāz gösterdi.

Fe-ammā Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve 'alā* ol cüvānı gird-āb-ı mevtden rehā ḳıldı.⁶ Ve ḡarḳ olan gemiden ayrılma bir taḥte pāresine dest-res bulup niçe günler rüy-ı deryāda ḡalṭān u cünbān olduğdan sonra Ṭonanma-yı Hümāyūn'a müteveccih olan Ḳara Mürsel gemilerinden biri mezbūra rāst geldi. "Rüy-ı deryāda bu maḳūle bir içim şu neyler ki?" diyü 'āşık-ı dil⁷-teşnevār karşı varup gemisine aldı. Ṭonanma-yı Hümāyūn'a⁸ mülāḳāt itdükte mezbür cüvān, Luṭfi Paşa'ya varup küffāruñ da'vā-yı mütāba'atla itdükleri ḥıyāneti ve cümlesini bir bir teber ile ḳatlı olup gemiyi baturduḳları ḥasāreti kemā-yenbaḡi taḳrİR eyledi. Fe-lā-cerem bu ḥuşuşlar biş ü kem ma'rüz-ı şehryār-ı muzaffer-'alem olduğda Venedik küffārınuñ ḥıyānetlerinden şübhe ḳalmadı. Naḳz-ı 'ahd idenlerden olduğu [277a EH] bilinüp Körfüs'e tevecchülerine iki def'a Gelibolu gemilerine itdükleri ḥasāret sebep oldu.

Bu iki ḥaber-i dehşet-eşer ki vuḳū'⁹ sene-i mezbüre Şaferü'l-muzafferinde olmuş idi, sem'-i şerif-i pādişāhiye vāşıl olması Ṭonanma-yı Hümāyūn'un ol semte ṭalebini ve pādişāh-ı İslām'un Venedik Körfüsü¹⁰ fetḥine şür u

1 dek: deḡin R4

2 şavaş: şavaşladı ve ceng EH

3 keşti: gemi R4

4 musallaṭ//tüfengden: - F

5 āteş//teberleriyle: tiḡ-ı āteşbār u tebbārlarıyla R4 | teber-i āteş-bārla EH

6 rehā ḳıldı: ḳurtardı R4

7 dil: dil-ḥaste vü dil R4

8 Ṭonanma-yı Hümāyūn'a: Ṭonanma'ya F

9 vuḳū': - F

10 Körfüsü: Körfezi F R4

şegabını müstevcib oldı. Bunlardan mā'adā livā-yı Avlonya eṭrāfındaki ke-
fere-i 'anūd, ya'nī zümre-i zemīme-i Arnavud ol tārīhde şadr-nişīn olan
vezīr-i kebīr¹ Arnavudiyü'l-aşl olan Ayās Paşa-yı lāzımü't-tevkīr [273b F]
cānibinden dā'imā şıyānet olunmağla ve ser-ḥad ümerāsi ṭuğyānlarını 'arz
itdükçe örtüp, başdırup nisbet-i türābiyye mücibince ḥimāyet kılınmağla
ve der-i devletdeki ağaların ekşeri ol zümre-i le'ime ve fırқа-i zemīmeden
olup “Ġayretimüz yok mı?” [262a R4] diyü mu'āvin olmağla ol gürüh-ı
mekrūhuñ dālālet ü 'işyānları bir dereceye vardı ki farazā meşıyyet-i ilāhiy-
ye ile ol senede pādişāh-ı 'ālem-penāh *ebbedā'llāhu ve kavvāhu* ol cāniblere
teveccüh-i müvecceh buyurmasa zamān mürür² itmekle ṭuğyānları müş-
tedd olurdı. Eger ol sene varılmasa³ degme belā ile iskāt ü izāleleri müm-
kin olmazdı. Ḥattā yine ol ešnāda mezbūr Ayās Paşa ve ol zümreden olan
devletlülür fırqası ḥayşü mā yeşā muttaşıl pādişāh⁴ cenābın der-i devlete
terğīb iderler idi. Akribā vü ta'alluḳātlarından olan erāzil-i ḥıyānetkārā-
nuñ ḳulüb-ı mer'ūblarını ḥafıyyeten istimālet-nāmeler ile taṭıyb iderler
idi. Ḥāk ü ḡubār sırqasına giriftār bir bölük füccār-ı eşrār iken şadāret ü
vezāretle kāmkar olurlar. Nāmūs-ı dīn ü devleti ve şıyānet-i mülk ü mille-
ti ve mütāba'at-ı diyānet ü şer'ati bilmeyüp⁵ mücerred ol küfre aşlından
ve neşv ü nemāları ol zemīn-i şürenüñ menbet-i fāsıd-neslinden olmağla
nisbet-i türābiyye ğayretin elden ḳomazlar idi. Furşat bulurlarsa ıṭtırāden
türāb sırqasından daḫı ferāğatle el yumazlar idi.⁶ Bilmezın meşā'ih-ı İslām
ve muḳtedā-yı enām olan müftilerimiz bunların İslām'ını teslim iderler
mi?⁷ Şadr-ı devlete müşārün ileyh oldukları cihetden küfrānū'n-ni'melik-
leri küfrān idüğine iltifāt itmeyüp⁸ Arnavud cinsinden bu⁹ su'āl bī-netice
vü bī-me'āldür, diyü söylerler idi. *Erşedehumu'llāhu te'ālā ile'd-dini'l-ḳavīm
ke-sā'iri'l-Müslimīn ilā şırāṭi'l-müstakīm.*¹⁰

1 eṭrāfındaki//kebīr: - R4

2 zamān mürür: fermān F

3 Eger//varılmasa: - F, R4

4 mezbūr//pādişāh: - R4

5 bilmeyüp: ri'āyet itmeyüp R4 | diyānet//bilmeyüp: şer'at ü milleti ri'āyetine baḳmayup EH

6 Furşat//idi: - R4

7 iderler mi: iderler idi F, EH

8 itmeyüp: imiş F

9 bu: bī F

10 “Yüce Allah onları diğēr Müslümanları doğru yola ilettiği gibi hak dine kavuştursun.”

El-kıssa şehryâr-ı ‘âlî-câh u sitâre-sipâh Avlonya’dan kalkıp Körfüs muqâbili olan maḥalle vardılar. Ve tonanma ‘askeri dahı mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’ün on altıncı günü Körfüs Qal‘ası’nı muḥâşara kılup fetḥ u teshîrine mübâşeret itdiler. Evâ’il-i Rebî‘ü’l-âḥir’e dek döğüp, ‘azîm rahneler peydâ kılup, câ-be-câ burc u bârûlarını qal‘ u tedmîr eyleyüp şâhid-i maqşûd âyîne-i vücûdda meşhûd olacaq mertebeye qarîb olmışken bir cânibden kudüm-ı şiddet-i şitâ ve hücum-ı leşker-i berf ü sermâ ol muḥâşara-i nuşret-ârânuñ qable’l-itmâm terkine sebep oldı. Ve mâh-ı Rebî‘ü’l-âḥir’ün altıncı günü baḥr u ber tarafındaki leşker-i zafer-fer ve cünûd-ı nâ-ma’dûd-ı deryâ-güzzer serdârlarına ‘avdet ve rücû’a ruḥşat-ı hümayûn virildi.

Bu ḥaḳîrûn ḥâlî ve derûnı ḥilâf-ı vâkı‘ kelimât naqlinden ḥâlî olmağla Re’îs Meḥemmed bin Naşûḥ ki vâkıf-ı daḳa’ik-ı Tûfân-ı Nûḥ ve fenn-i deryâyâ müte‘allik ‘ulûmda şâhib-i mütûn u şürûḥ mertebesinde idi, ol muḥâşarada bile bulunup; ḥuşûsâ baḥr cânibinden varan leşker-i mellâḥîn zümresinüñ eşherlerinden olup keyfiyyet-i terk ü rücû’ı bu vech ile taḳrîr eyledi ve ferâğat-ı şehryâr-ı şevket-şüyü’ı bu minvâl ile söyledi ki “Üç gün muḳaddem meteris ḥidmetlerindeki ebḫaldan bir zümreye toḫ toḫundı. Ḥikmet Allâḥ’uñdur, yek-dil ü yek-cihet bulunmağla dört gâzînüñ şehâdeti taḥaḳḳuḳ bulup bu ḥâlet mesmû’-ı şehryâr-ı pâk-ḥilḳat olduḳda şadr-ı a’zam olan Ayâs Paşa cezîreye gönderildi. Tonanma Serdârı Luḫfî Paşa’ya ve ḳapudana ‘Bu defâ mühimmât-ı fetḥ u teshîrden ferâğat idesüz.’ diyü emr-i şerîflerin inhâ itdükde¹ Luḫfî Paşa ²﴿وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ [277b EH] naşş-ı kerîmi mazmûnını edâ ve ḳapudan³ Ḥayrûd-dîn Paşa ‘Bu deñlü zaḫmetimiz hebâ olmaḳ münâsib midür?’ diyü tazarru’larını hüveydâ kılup ḥilâfına cevâz gösterildi.⁴ Ve lafz-ı güher-bâr-ı pâdişâhîde ‘Ben bir mücâhid ḳulumı biñ böyle ḥişâra deḡişmezim.’ buyrulup ḥ’âh u nâ-ḥ’âh ‘avdet itdürildi.”

Ammâ ba’zılar ḳavlince Körfüs fetḫi niyyetine ḥıyâm-ı miknet-ḥitâm-ı sulṫânî ki cezîrenüñ muḥâzâsinde [274a F] ḳuruldı, sâ’atiyle tegerg ü bârân nâzil olup beyza-i mâkiyân miḳdârı toḫlular yaḡdı. Güzâtuñ ḥaymelerin şikeste ve kendülerin mecrûḫ ḳıldı. Hemânâ ṫab-ı şerîf-i sulṫânî “Bu ‘âlâmet

1 itdükde: itdüğü F | itdükde her çend EH
 2 “Ve yakın bir fetih...”, Saff Sûresi, 61/13.
 3 emr-i//ḳapudan: - R4
 4 gösterildi: gösterilmedi EH

te'hîri muhtezi hâletdür." diyü göçdiler. Lâ-siyyemâ ba'zî nâmdâr guzâtuñ şehâdetinden bundan artuğ elem çekdiler. Ammâ Vezîr Luţfi [262b R4] Paşa ve Kıpudan Hayrüd-dîn Paşa döndükleri gibi Kefalonya nâm cezîrelerin urdılar. Tıonanma gemilerini ebkâr-ı hasnâ ve gîlmân-ı müsteşnâ kısmından esîrlere ğarğ itdiler. Bir mertebeye vardı ki sâ'ir eyyâmda üç yüz dînâra satılan esîr, üç yüz 'Osmanî ile temellük-i dil-pezîr kılinmağ mirâren vuğû' buldı.

Ve bi'l-cümle mâh-ı Cemâziye'l-evvel'inüñ yigirminci günü Edrine pây-tahtına gelindi. Birkaç gün şayd u şikâr ile eglendi. Bu eşnâlarda Engürüs ser-ğadlerinüñ¹ bânı ve hudûd-ı küffârüñ nıgehbânı Kocıyân dimekle meşhûr² ser-leşker-i 'asker-keş-i mağrûr yigirmi biñden ziyâde ehl-i fücür ile³ "Nedür ki vilâyet hâlîdür." diyü yürümiş,⁴ memâlik-i İslâmiyye'den Semendire ve Sirem⁵ câniblerinüñ nehb ü ğâretine kaçd-ı fâsidini muğarrer kılmış. Vâlî-i velâyet-nümâ Yahyâ Paşa oğlı⁶ Mehemmed Beg nâm mîr-livâ a'dâ-yı bed-râyun kaçd-ı fâsidini tıyar. Zâhiren ğaffet ü ığtirâr ve irhâ-yı 'inân-ı füccâr semtin tıtar. Ve hafıyyeten dîn ü devlete lâ'ığ ve kendünün şehâmet ü şecâatine muvâfığ olan umûrı kemâ-yenbağî tedârük ider. Felâ-cerem gürüh-ı mekruh-ı füccâr şüküh-ı enbühla yarar⁷ ve müsellağ u mükemmel yigirmi biñden ziyâde küffâr meymene vü meysere⁸ eţrâf u ağıtârüñ ğâretine şarf-ı iktidâr itmek şadedinde iken mezbûr berğ-ı hâţıf gibi yitişür. Dil-âverleri kağan arslanlar gibi⁹ ol hük-i bed-hüylaruñ kellelerine girişür. Huşuşâ yir yirden pusuları zâhir olur. Cihât-ı sitteden a'dâ-yı güm-râh leşkeri inhizâm u inkisâr bulur. Semendire ğâzileri düşmenân-ı bî-dîne bir kılıc çalarlar ki ile'l-ân dillerde dâsîtändur. Ve bir vech ile şecâat u şehâmet gösterürler ki ser-encâmları ekşer-i fetğ-nâmelerde ser-suğan-ı bedi'ül-beyândur. Bu huşuş-ı nuşret-nuşuş mâh-ı Cemâziye'l-ülâ'nuñ yigirmi birinci günü vâkı' oldı.

1 hadlerinüñ: hadleri küffârnuñ F, R4

2 meşhûr: ma'rûf R4

3 ile: ile her ne deñlü küffâr-ı bî-dîn var ise cem' idüp R4 | ile: ile âmâde EH

4 yürümiş: - F

5 ve Sirem: - R4

6 Paşa oğlı: Paşa-zâde R4

7 yarar: pür-yarağ R4

8 meymene//meysere: - F, R4

9 Dil//gibi: Dağı R4

Müşārün ileyh Mehemmed Beg'ün erşed-i evlâdı Arslan Beg ki evâhîr-i devlet-i Süleymâniye'de Budun beglerbegiligi virilen Arslan Paşa'dur, bu aḥbâr-ı meserret-âşârla der-i devlete geldi. Hîdmeti muḳâbelesinde külli ri'âyet olunup ol şîr-i bîşe-i ceng¹ ve Erdeşîr-pîşe-i rezm ü âheng olan Arslan Beg'e sancaḳ tevcih olındı. Ba'dehu pâdişâh-ı zafer-yâr ve şehryâr-ı² nuşret-şîkâr Edrine'den göçüp ber-vech-i şayd u naḥcîr, 'azm-ı pây-taḥt-ı meserret-mesîr³ eylediler. Ve mâh-ı Cemâziye'l-âhîre'nün on sekizinci günü maḥrûse-i Ḳoşantınıyye *ḥumiyet 'âni'l-beliyye* ḥalkını şeref-i vişâl-i zülâl-i ittişâl ile teşrif buyurdılar.

Otuz altıncı vâkı'a

Kefere-i eknâf ve fecere-i eḫrâf pâdişâh-ı ḳaviyyü's-şânuñ her semtten nuşret u iḡtinâmına ve millet-i Mesîhiyye'den müteväliyeten inkisâr u inhizâmına müte'ellim olup ḳaşd-ı intikâm ile ittifâḳ idüp, ḥuşûşâ bezl-i mâl ü menâl ve cem'-i erzâl ü ebḫâl bâbında tâ Ḳızıl Almadan ve Portuḳal'dan istimdâd idüp her cânibden hücum u hümüm tedârükün⁴ itdükleri cäsüsân-ı hidâyet-rüsüm aḥbârından pây-taḥt-ı hümâyûna iḥbâr olınduḳda evvelâ deryâ yüzinden ḳapudan-ı zî-şân ve mîr-i mîrân-ı cihâd-iḳtirân olan Ḥayrüd-dîn Paşa'ya üç biñ tüfeng-endâz u heycâ-sâz yeñiçeri ve Ḳocaili ve Teke ili ve Ḥamid ili ve Alâ'iyye sancaḳı begleri fermân-berân ta'yîn olındı. Şâniyen kendüler daḫı sa'âdet ü iḳbâl ile Ḳara Boḡdân fethine teveccüh buyurmaḳı muşammem ḳılıp eḫrâf u eknâf [278a EH] beglerbegilerine muḥâşara vü dernek emr olındı. Ve bu ešnâda Arz-ı Rüm beglerbegisi bulunup [274b F] 'atebe-i 'ulyâya çihre-sây ve piş-keş-i çâkerâne ile 'ubüdiyyet-fermây olan Zü'l-ḳadrlü Mehemmed Beg⁵ envâ'-ı i'zâz u iltifâtla aḳrânına ser-efrâz olup ol ser-ḥadde ḫâris ü nigeḫbân olmaḳ üzere ruḫşat-ı 'avdet buyurıldı.

Bu minvâl üzere sene ḫamse ve erba'in Şafer'inün ḫoḫuzuncı günü iki yüz pâre ḳadırga ve ḳalitalar, ḳalyonlar, mavnalar, ağrebler, başardalar,

1 ceng: veḡâ F, R4

2 şehryâr-ı: - F

3 mesîr: - F

4 u//tedârükün: - F

5 Beg: Ḥân F, EH

barçalar, ağrıbarlar¹ Halic-i Baħr-ı Kořtançiniyye'den Frengistân teşhîrine revâne kılındı. Ve 'âdet-i qadîme-i selâtin üzere cemî'-i vüzerâ-yı 'izâm bir bād-pâ qadırğaya süvâr olup çapudanı göndereçikdılar. Ve 'ummâna çikılduğdan soñra yigirmi päre qadırğa Tõnanma-yı Hümâyün'dan tefriķ olınup² Mış Beglerbegisi Süleymân Paşa'ya gönderilmek emr olındı. Fi'l-vâķi' anlara vâşıl olup Süveys Ma'beri'nden külli tañtana vü şüküh ve leşker-i zafer-enbüh ile Deryâ-yı Hind'e revân ve Portuķal vilâyetlerinün feth u teşhîrine şitâbân oldılar.

Bu eşnâda vüzerâ-yı kibârdan Muştafâ Paşa vefât ve Rümili³ Beglerbegisi Meħemmed Paşa ol manşıb-ı 'âlîde i'tilâ-yı şân u menziletini işbât kıldı. Ve Rümili beglerbegiligin [263a R4] bebr-i bişe-i veğâ ve hizebr-i mişe-i heycâ, dîvânelikle meşhûr u engüşt-nümâ, şecî'-i refî'ül-ķadr-i dâna, a'nî bih Hüsrev Paşa'ya lâ'ik görüldi ki fâtiħ-i Kıbrıs Vezîr Lâlâ Muştafâ Paşa'nun birâder-i mihteridür ve Anaķolı vilâyetinün eyâleti⁴ Diyâr-ı Bekr Vâlisi Rüstem⁵ Paşa'ya ve Diyâr-ı Bekr beglerbegiligi Bâli Paşa'ya tevcih kılındı. Ve Rüm beglerbegiligi Hüseyn Paşa'ya, ammâ İstanbul hıfz u hırâseti ki şuğl-i ģatîr-i eyâlet-i 'uzmâdur, Aydın-ili⁶ sancağı begi Ferhâd Beg'e işmarlandı. Ve ol ģinde řaruħân⁷ sancağı begi olan vâriş-i tâc u taħt ve nüyîn-i nev-âyîn-i sûtüde-baħt; a'nî bih şeh-zâde Sulţân Muştafâ ģazretlerine⁸ Aydın ve řaruħân ve ol câniblerdeki vilâyet-i âbâdan muħâfazası buyurıldı. ģuşuşâ vüzerâ-yı 'izâmdan Kıvâmü'd-dîn Ķâsım Paşa ki bir müddet idi ki Anabolı Ķal'ası fethine nâm-zed-i ceng-âzmâ idi, yine ol mühimmün itmâmına me'mûr kılındı. Bu tarîķ ile 'umûmen eţrâf u cevânibün tedârükleri görüldi. Ve Rümili beglerbegisine Filibe civârında dernek fermân olındı. Fe-lâ-cerem hüsrev-i zerrîn-'alem kılâ'-ı sim-âb-gûnda zer-râtlâ 'arz-ı ģadem ü ģaşem itdükde sene-i mezbûre şaferül-muzaffer'inün onıncı günü ki yevmü'l-işneyn idi, râyât-ı câh u celâl ve şehryâr-ı Dârâ⁹

1 ağrıbarlar: - F, R4

2 Frengistân//olınup: - R4

3 feth//Rümili: - R4

4 vilâyetinün eyâleti: - F | eyâleti R4

5 fâtiħ-i//Rüstem: - R4

6 şuğl-i//ili: - R4

7 şuğl-i//řaruħân: - R4 | sancağı//řaruħân: - EH

8 ģazretlerine: ģazretleri cenâbına R4

9 Dârâ: şâhib EH

dârât-ı Sikender-nevâl pây-taht-ı ‘aliyyeden hüruc ve ma‘aric-i feth u nuşrete kaçd-ı vüluc buyırup envâ‘-ı zîb ü zînet ve eşnâf-ı qadr ü şöhret ile İstanbul’dan çıkıldı. Ve Bağlarucı’nda bir püşte-i refî‘ada otağ-ı hümâyûna nüzul buyuruldu. Ve mâh-ı mezbûruñ evâhîrinde Edrine’ye varılıp, huşuşâ ki ayuñ yigirmi birinci¹ günü divân olup, Gelibolı Ma‘beri’nden geçen Rümili Beglerbegisi Hüsrev Paşa Anaıolı ümerâsıyla Ordu-yı Hümâyûn’a mülhâk olup ol rüz-ı pîrüzde el öpdi. Ve diyâr-ı Başra’nuñ hâkimi, şâhib-i sikke vü huıbe Megâmisoglı Emîr Râşid ki Mâni‘ nâm oğlını ‘atebe-i ‘ulyâ türâbına ‘arz-ı ihlâş için göndermiş idi, ol daıı dest-büs-ı ‘izzet-me’nüsle müşerrref oldu. Ve Başra’nuñ temliki haberin ve qal‘ası miftâhların² teslim kıldı. Ammâ himem-i ‘âliye-i şehryâr-ı mülk-ârâ Emîr Râşid hâkqında daıı hüveydâ olup vilâyet-i mezbûrenüñ eyâleti yine kendüye virildi. Ancaı huıbe vü sikke nâm-ı hümâyûnlarıyla mu‘anven kıılınması emr olındı.

Ba‘de zâlik vilâyet-i Qara Boğdân bir memleket-i fesîha-i âbâdân olup ekşeriyâ etrafı Nehr-i Tuna ile maıhdüd ve bir tarafı Engürüs semtine ve bir cânibi Leh’e ve bir güşesi³ Deşt-i Qıpçaı ser-haddi ile ma‘lümül-hudüd [275a F] olup ecdâd-ı ‘izâmlarından sâbıqan Sultân Bâyezid Hân, Kili ve Aıkkirmân qal‘aların feth-i nuşret-resân buyurduıda sâl-be-sâl bir miıqdâr harâc irsâli ta‘ahhüdi ile zılâl-i râyet-i hâkânide müstazıl olmışlar. Ve sâ‘ir küffâr⁴ gibi tef ü tâb-ı seyf-i cihâd iztirâbından [278b EH] kıurtulup⁵ huızur u âsâyiş bulmuşlar. Fe-ammâ bu ni‘metüñ şükriini bilmeyüp gâh u bî-gâh yine a‘dâ-yı dîne⁶ ülfetleri ve hazîne vü leşker gönderüp taleb olduıca mu‘avenetleri mirâren ma‘lüm-ı ‘alem-i ‘âlem-ârâları olmağın ol âna dek mestür olan ⁷«استر ذهابك» mefhümü Edrine’den⁸ kıalkıldııı gibi hüveydâ oldu. “Seferimüz Qara Boğdân üzerinedür.” diyü buyurıldı. Ve menzil-be-menzil kaç‘-ı nişib ü firâzla Burud nâm nehr kenârına varılıp bend olınan köprisinden geçildi. Bu eşnâda Qarlili sancağı begi Hüseyin

1 birinci: yedinci EH

2 miftâhların: - F

3 güşesi: cânibi R4

4 küffâr: füccâr EH

5 müstazıl//kıurtulup: - F

6 a‘dâ-yı dîne: a‘dâ ile F | dîne: dîn ile EH

7 Hadis-i Şerif, “Görüşünü gizle.” | Hadisin tam şekli “Görüşünü, altını ve mezhebini gizle.” biçimindedir (*Câmi‘ül-esrâr*, s. 227)

8 Edrine’den: özlerinden F

Paşa'nuñ¹ cānibinden ulaqlar gelüp İspanya küffārından bir ceneral-i nām-dār kibār u şığār yetmiş seksen pāre gemiler ile Pireveze Qal'ası üstine āşikār ve tobu tüfengle āteş-bār oldukları hâlde mîr-i nām-dār berq-ı hūtaf gibi yitişüp, evvelâ taşradaki 'askerini şıyup, ba'dehu gemilerdeki füccāra kılıc urup, ceng-i keşir ile ²﴿فَرِيْقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيْقٌ فِي السَّعِيْرِ﴾ naşş-ı kerimi gūzāt mābeyninde manzūr-ı kebîr ü şağir olduğunu bildürmiş. Bu huşuş dağı uğur tütölüp maqşada 'azîmet [263b R4] ve qarārgāhı olan maħall-i pūr-nekbete³ müsāra'at kılındı.

Bu tarîk ile Boğdān voyvodasınıñ Qalçın dimekle ma'rūf şehri-güzin[in]e gelindi. Ve ol menzilde Qara Qırım⁴ hānı⁵ Cengizî-nijād, mā'il-i rezem ü cihād Şāhib Girāy Hān ki vüfür-ı ihlāşla 'atebe-i 'ulyāya 'arz-ı 'ubūdiyyet idenlerdendür, bu sefer-i nuşret-eşerde bile bulunmaq fermān olınmağın iki yüz bin nām-dār ve ekşeri kemāndār-ı gāretgerān ve yarar Tatar 'askeri ile Ordu-yı Hümāyūn'a vāşıl oldu. Ve irtesi daħve-i kübrādan Tatar haylinūn alayları ve gün-ā-gün қоşunları ve sulţān-zādelerinden Minnet⁶ Hān oğlu Ma'sūk Oğlan, 'Abdu'llāh Oğlan, Murtażā Oğlan, Hācî Hālil Oğlan ve Şirīn vilāyeti beglerbegisi Baba Beg ve H'āce Māmāyi Beg ve Hāsan Pülād Beg, Yarva begi⁷ Hācî Beg, Qıpçaq begi Küçük⁸ Beg, Manqut begi Cānı Beg, Ufuq Baba-yı Mîrzā ve İçegi beglerinden Selim⁹ Şāh Beg, Ahmed Paşa Beg, 'Alî Hācî Beg, İbrāhîm Beg,¹⁰ Atağālib¹¹ Beg, Bardğay Beg, Kemāl Beg, Nüş Mîrzā, Aqküçük Beg ve Qazan Hān ilçileri Toquş Beg, 'Abdu'llāh Yaħşi, Şüdāk¹² Beg ilçisi Esen ve niçe begler ve mîrzālar mūmā ileyh hān-ı 'ālî-şān ile şadr-ı leşkerğāhda tūrup kudūm-ı sa'adet-lüzūm-ı pādîşāhiye ādāb-ı tāmıla muntazır ve bu hāletde toblara āteş virildi. Ve yeñiçeri üçer nevbet şenlik itdi. Ve hān-ı mezbūra at üzerinde mülākî olup

1 Paşa'nuñ: Şāh'ūñ F, R4

2 "Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.", Şūrā Süresi, 42/7.

3 maħall-i//nekbete: maħalle F

4 Qırım: Qurum EH

5 Qara Qırım hānı: - R4

6 Minnet: Mest F, EH

7 Yarva begi: - F | Barda Beg EH

8 Küçük: Gerçek R4

9 Selim: Süleymān R4

10 Beg: - F, EH

11 Atağālib: Tāğālib F, EH

12 Şüdāk: Südāk F | Şebdāk EH

tā konağa varınca konaklara müte'allik müşâhabetleri ve yahşi yahşi ülfetler ve hürmetler kılinup otağa qarib gelindükde selâmlayup ordusına gitdi.

Ve yine ol gün Rümili beglerbegisi ba'zı begler ile varup mîrzaları ve Tatar oğlanları ile hân-ı zî-şanı otağ-ı hümayûna götürüp dest-bûsla müşerref oldılar. Ve pîş-keşler ve hediyyeler çekdiler. Ve cenâb-ı salţanatdan 'azîm ziyâfetlerle muğtenem kııldılar. Ve bu eşnâda Boğdân voyvodası Petri didükleri mel'ün seksen biñ miqdârı müsellaḥ horyâda maḳrûn, Poşşân¹ dimekle meşhûr şa'bû'l-mürûr tağûn düzce yirinde alayların bağlayup, zu'mınca qarantı idüp,² tarîḳ u sebîli teng ü mazîḳ yirde³ leşkerüñ bir miqdârı öte geçdügi gibi pusudan çıkup ceng-i 'azîm ve neberd-i delim [275b F] fikrinde idügi haber alındı.⁴ Öyle olsa kıblegâh-ı âfâḳ olan 'atebe-i mu'allâ-vifâḳ⁵ türâbına hulûş u ittifâḳ ile 'arz-ı mütâba'at u vifâḳ⁶ iden Eflâḳ voyvodasına muḳaddemâ emrler gönderilmiş idi. Üç biñ nefer-i zûr-âver ve külüng ü teberle hünerver ve qarantı huşuşına müte'allik umûrda⁷ ḳudretleri berter âdem taleb olunmuş idi. Ba'dehu mezbûruñ maḳarr-ı saḳar-maḳarrı olan Başbâzârı dimekle meşhûr şehr-i mu'teberi ki ba'zı evḳâtda taḥtgâhı olup yüce tākḳlar ve mu'allâ revâḳlar ile anda serâylar yapdurılmış idi, gerek ol serâyları gerek ḳurbındaki kilisâları bir ânuñ içinde yaḳup yıḳup ḥarâb u yebâb itdiler.

El-ḳışşa leşkerüñ tañţana [279a EH] vü şevketini ⁸﴿وَحُشْرٌ لِّسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ﴾ naşş-ı kerîminüñ sırr-ı⁹ pür-ḥikmetini 'iyänen müşâhede kılıp mel'ünüñ ḳalbine ḥavf u ḥaşyet¹⁰ müstevli olmağla añsızın leşkeri miyânından ğaybet ider. Muḳaddemce gürizgâh u cây-ı penâh tedârük itdügi¹¹ ḥişârına riḥlet ider. Bu ḥâletle beglerine tefriḳa düşer. Ve leşkerinüñ her biri bir semte düşüp mâl ü menâli ve ḥuddâm u 'iyâli tamâm perîşân olduḳda emr-i hümayûnla Semendire gâzîleri ve Tatar tã'ifesinüñ sebük-bârları ard-

1 Poşşân: Toşşân R4 | Boşşân EH

2 qarantı idüp: bu tedârüki eylemiş ki R4 | kemîn idüp EH

3 yirde: - F, EH

4 fikrinde//alındı: ide R4

5 mu'allâ-vifâḳ: 'ulyâ F

6 türâbına//vifâḳ: - F

7 müte'allik umûrda: - R4, EH

8 "Süleymân'ın ... orduları ... toplandı.", Neml Sûresi, 27/17.

9 kerîminüñ sırr-ı: - F

10 ḥavf//ḥaşyet: hirâs R4

11 gürizgâh//itdügi: gürizgâhı olan R4

larına düşdiler. Ğâret ü hasâretlerine şehd-i engebîne üşen nişdâr zenbûr-
lar gibi üşdiler. Bu eşnâda ol qarantı idüp aḥşâb u eşcârla bend itdükleri
derbende varıldı. Egerçi ki ḳurduḳları dâm-ı şü'ubet-fercâmdan ğayrı leş-
kere 'ubûr u ḳıyâm muḫâl şeklinde idi, lâkin ḳuvvet-i ḳâhire-i ḫüsrevâne
ile Eflâḳ keferesi muḳaddemce varup ân-ı vâhidde üç biñ teberdârla ol
varṫa-i hâ'ile-i pür-eşcârı ḫavâtır-ı küffâr gibi perîşân itmişler. Ve fesîḫ u
vesî' yollar açmışlar idi. 'Ale'l-fevr 'ubûr olındı. Ba'dehu Boĝdân memle-
ketlerinün âb-ı rûyı olan şulı ve bâĝlu bâĝçelü nâhiyelere vuşul bulındı. Bu
ṫarîḳ ile yürinüp mâh-ı Rebî'ü'l-âḫır'ün yigirmi yedinci ğünü [964a R4]
aşlda mel'ûnuñ taḫtĝâh-ı dâlelet-ĝüvâhı olan Secav nâm şehrine nüzül-i
hümâyün buyurıldı. Fi'l-ḫaḳîḳa âb-ı revân ve bâĝ u bostânı merĝüb şehri
laṫîf-i nüzhet-baḫş u ḫüb, nihâyet maḳâm-ı küffâr-ı füccâr olmaĝla ma'yüb,
ḳal'ası ise felek-i eflâḳ ile hem-serlik da'vâsında, ammâ ḫandek-ı 'amîḳ u
'arîzini derk-i esfele muḳa'arlıḳ müdde'asında ḳal'anuñ burc u bedenlerini
ṫoblar ile memlü¹ ve şaḳalozlar ve ḫarb-zenler² ile ṫobṫolu³ âheng itdükden
ĝayrı şîrân-ı reh-neverde memerr ü ma'ber olan yirlere ağacdan şîşler naşb
itmişler. Ğeş-i ḫasâretle cigerleri kebâb olduĝını ol sîḫlar⁴ ile iş'ar eylemiş-
ler. Ve zemîn-i ḫandekde müşelleşî-şekl âhenin butraḳları hemvâre ṫutup
döĝmişler.

Ve bi'l-cümle her ma'beri⁵ ve ḫandek-i muḫacceri bir⁶ şan'atla şa'bü'l-
mürür itmişler ki seyl-i revândan ĝayra ĝüzârı muḫâl ve bād-ı vezândan⁷
özgelere 'ubûrı ve ĝüzârı fâsid ḫayâl, ammâ keşret-i 'asâkir ve eṫrâf-ı cibâl
ü tilâli istî'âb iden cünüd-ı nâ-ma'dûd-ı vâfir ḫıyâm-ı ĝerdün-nizâm miyâ-
nında oṫaĝ-ı mu'allâ-ḳıbâb-ı sulṫânî ve eṫrâf u cevânibe çapḳun ile türktâz
ḳaşdına münteşir olan cünd-i Tatar ḫânî melâ'inün derün u birünlarını
ḫavf u hirâsla mümtelî ḳılup bu maḳûle leşker-i 'azîm deryâsından 'inâd ile
kimse cân ḳurtarmayacağını bilüp ḫarâb u yebâbdan evvel ḳal'a miftâhları-

1 memlü: ṫoṫolu EH

2 ve ḫarb-zenler: - F

3 ṫoṫolu: memlü EH

4 sîḫlar: şîşler F

5 ma'beri: biri F

6 her//bir: biri bu R4

7 bād-ı vezândan: âb-ı revândan EH

nı teslīm-i sūdde-i Sidre-maḥal kıldılar. Ve¹ taraf taraf “el-emān! el-emān!”² şadaları ile istīmān itmegi vāsiṭa-i ḥalāş u rehā kıldılar.³ Ḥazret-i şehryār-ı memālik-şikār⁴ daḥı ḥavātır-nüvāz-ı re’āyā-yı diyār olup Boḡdān begleri ‘atebe-i ‘ulyāya yüzler sürmege ve bi’l-cümle dört güne dek cümlesi sūdde-i Sidre-nişānda ictimā’ itmege tenbihāt-ı pādişāhāne, ḥuşūşā re’āyānuñ ev-lād u ‘iyāline kimse el uzatmayup sa’ir ḥarāc-güzārlar gibi mer’i vü maḥmī tutulmasına yasaḡ-ı hümāyūnları [276a F] şudūr idüp dördinci gün ümerā-yı Boḡdān⁵ ve a’yan-ı küffār-ı bāhirü’l-istīmān bāb-ı cennet-me’āb-ı sulṭāniye cem’ oldılar.⁶ «الدنيا جنة الكافر» mişdākınca ḥuld-ı berine girmiş gibi şafālar buldılar. Ba’dehu re’āyānuñ recālariyla ḡadimden ‘atebe-i ulyā-da iṭā’atger ve ‘ulūfeye mutaşarrıf bende-i ḥidmet-güzer⁷ olan beg-zādelelerinden İstefan Voyvoda oḡlı Çetne’ye voyvodalık virildi. Ve kızıl börkle tezyin ve üsküf-i zerrine ḡarın⁸ kılandı. Ve ‘adet-i kerime-i şehryārāni üzere rāyet-i sa’adet-āyet ve ṭabl ü naḡḡāre ile pür-mehābet-i ināyet olındı. Ve ḡanūnları üzere bir miḡdār leşker ile Secav tahtına iclās itdürildi. Ve Boḡdān vilāyetleri re’āyāsiyla ḡadimī memālik-i maḥrüse re’āyāsi mābeyninde ḡaṭ’-ı nizā’ için Burud Şuyı’nuñ Aḡkirmān cānibinden sābıḡu’z-zıkr ḡalçın şehri muḡābelesinde Torlu Şuyı’na gelince ḡudūd-ı mu’ayyene vaz’ olındı. Ve intihā-yı ḡudūduñ iki tarafında iki ‘ālī ḡişār [279b EH] ve burūc-ı metin ü üstüvār yapdurılmaḡ için voyvodasına emrler virildi.

Bu esnāda ḡuvvet-i ḡāhire-i pādişāhi ki kilid-i künūz-ı nā-mütenāhi-dür, baḡt-ı sa’adetleri te’şirleri ile ba’zı tılısmāt daḡı ḡall⁹ olındı. Mu’teḡadü’l-ḡazreti’l-‘aliyye, mu’temedü’s-südre’ti’s-seniyye, mu’azzezü’l-ümerā bi-kemāli’l-iḡlāş, mütemenü’l-vüzerā bi-vüfuri’l-iḡtişāş, Mīr-āḡūr-ı Kebīr Ḥüseyn Aḡa *ḡusinet ḡişālubu kemā ṭābet fi’ālubu* ‘işyānla ḡürizān olan voyvoda-i Boḡdān’uñ genc ü defā’ini tecessüsüne me’mūr kılandı. Ve ḡal’a-i metine bināsında ba’zı mevāzi’-i muḡtemelenün ḡafrına ve külüng ü tışe-

1 kırtarmayacaḡım//Ve: kırtarmaz diyüp R4

2 el-emān: - F, EH

3 şadaları//kıldılar: şadāsını bi-pāyān idüp ḡal’a miftāḡların Sidre-maḥal kıldılar R4

4 şikār: ārā F

5 Boḡdān: - EH

6 Hadis-i Şerif, “Dünya, kāfirin cennetidir.” (Müslim, Zühd, 1; Tirmizī, Zühd, 16)

7 ḡidmet-güzer: ḡidmetger F | çāker R4

8 zerrine ḡarın: zerrin birle müyezzen F | zerrin ile ḡarın-i devlet R4

9 ḡall: fetḡ EH

ler ile naqbına¹ emr olındı. Re'y-i müşkil-güşâ-yı sulţānī fettāh-ı tılısmāt-ı mestürü'l-mebānī olup şol kadar cevāhir-i nefise zühür itdi ki mizān-ı şümār ile vezn [264b R4] ü 'add olinsa² belki küffāruñ nüfūs-ı ḥabīşesinden³ eفزūn idi. Evānī-i sīmīn ü zerrīnūñ envā'ı ve muraşşa' u muşanna' yat u yarağūñ ecnās-ı nādīrū'l-ibdā'ı mücevher çarqablar, cildleri⁴ muraşşa' incillerle ḥaṭṭı müzehhebler, külçe külçe şāfi gümüşler, sebīke sebīke ḥālīş zehebler⁵ ve bī'l-cümle bir genc-i defin ki güyā ḥazā'in-i Efrāsiyāb ve Efrīdūn-ı 'ālī-cenābdan ḳalmış vāpesīndür,⁶ cenāb-ı pādīşāh-ı kām-bīn içün zābṭ olındı. Ba'dehu Ḳırım ḥānına ve ümerā vü mīrzālarına ri'āyāt-ı lā'ika ve ikrāmāt-ı fā'ika ile 'avdetle icāzet virildi. Andan mā'adā Leh ḳralınuñ ilçileri ki 'arz-ı mütāba'at ve recā-yı ḥidmetle gelüp niçe eyyām idi⁷ ki mu'asker-i hümāyūnda bile idi, aña daḥı ḥil'at giydürildi. Ve 'avdetine⁸ ruḥşat virildi. Ve māh-ı Rebī'ül-āḥir'ün yigirmi sekizinde Secav'dan 'avdet buyurılıp menzil-be-menzil Saḳçı İskelesi'ne gelindi.

Otuz yedinci vāḳı'a

Ṭonanma-yı Hümāyūn vāḳı'asıdur ki şehryār-ı mu'allā-cenāb vilāyet-i Boğdān fethi ile kām-yāb olup Saḳçı Ma'berī'ne geldükde Ḳapudan Ḥayrū'd-dīn Paşa'nuñ ulaḳları aḥbār-ı fütūḥāt-ı cemīle ile ol maḥalde muntazır bulınuş bu ṭarīḳ ile iḥbār itdiler ki paşa-yı kār-dān 'asākir-i cezā'ir-sitān ile Venedik memleketlerinden Astendin⁹ ve Andre ve Sirḳo nām cezīrelerine er döküp, her bir ḳal'asınuñ üstine ḳazā-yı mübrem gibi çöküp ve 'adet-i me'lūfesi üzere eṭrāfına ṭoblar çeküp içlerindeki re'āyā vü sükkān-ı zevī'l-ūḳūldan idükleri 'ıyān olmağın pür-āşüb ṭoblarla bünyān-ı ḥānumānları mütezelzilü'l-erkān olmadın 'arz-ı mütāba'at ve hedāyā-yı lā'ika ile istīmān itmişler. Taḥşil-i¹⁰ emn ü emānla müreffehül-bāl yırlü yirine

1 naqbına: yıḳmağa EH

2 ü//olinsa: olinsa ve ta'dadı mümkün olsa EH

3 ḥabīşesinden: ḥasīse vü ḥabīşesinden EH

4 çarqablar cildleri: ḳayıḳlı ḳılıçlar bulındı ve muraşşa' mücelled R4

5 zehebler: altınlar R4

6 vāpesīndür: idi cümleten der-i R4

7 eyyām idi: eyyāmdan berü EH

8 icāzet//'avdetine: - R4

9 Astendin: Astendil F, EH

10 Taḥşil-i: - F

gitmışler. Huşûşâ ki Cezîre-i Astendin¹ sükkânı hülûşlarını i'lân idüp Venedik döji cânibinden üzerlerine hâkim-i bergeşte-rüzgârı mânend-i seg-i devân ve kelb-i 'av'av-künân, boynında bir rîsmân, iller elinde dâmen-der-miyân, keşân-ber-keşân mezbûr mîr-i mîrân cenâbına getürmüşler. Ve sâl- [276b F] be-sâl üç bin üç yüz sikke altun ve akmışeden niçe pîş-keş-i gün-â-gün ki Venedik cânibine virürlerdi, min-ba'd Hîzâne-i 'Âmir'e gönderecek olmuşlar. Ve Qandiye nâm hîşârdan Venedik cânibine güzâr iden iki 'azîm barçaya ki Girit semtinde râst gelinüp birini metâ' u âdemleriyle almışlar, birinüñ cenkcisi ve tüccârı kenâra dökülmegin metâ'ların alup gemisine âteş virmişler. Hattâ ümerâ-yı Girit'den zebânî² kibrît bir 'ifrit bile alınmış. Ve ol havâlîde Milopşomer³ nâm hîşâr-ı üstüvâr ve hîşn-ı haşîn-i nâmdâr giriftine himmet olunmuş. Fe-ammâ hafaza vü dizdârı tâlân⁴ ve içindeki sükkânı kemâl-i hafv u haşyetle gürîzân olmağın ol qal'ayı ve yigirmi pâre kıryeleri ve ma'mûre buq'asını zir ü zeber ve bünyâdını hâke berâber idüp vâfir esirler ve müsteşnâ düşîzeler ve ğilmân-ı bî-nazirler ele getürmüşler. Toyumluk muhassenâtını umduklarından ziyâde bulmuşlar. Ba'dehu Amazaqno⁵ nâm qal'aya varmışlar. İçindeki tağîler tağlara tağılmışlar. Ammâ biri dahı hâlâş bulamayup nerre-şîrân-ı şîkâr-i'tibârûn pençelerine düşmüşler. Bunuñ dahı altmış pâre kıryelerini yaqup⁶ halkını esir [280a EH] itmişler. Bunlardan mâ'adâ Hanya nâm qal'ayı⁷ yaqup yıqup ve yemîn ü yesârında üç yüz pâreden ziyâde ma'mûr köylerini şeb ü rüz küşîşle üç günde güçle ğâret eylemişler. Ve keşret-i ğan'im ve vefret-i esârâ-yı keşîrül-mahâsinden rünüd u evbaşlar 'aciz olmak mertebesine varmışlar. Ba'dehu İsteped⁸ nâm qal'ayı ve deryâdan on mil miqdârı ba'id olan Asqalarya⁹ ve Astilo nâm seng-i hâradan yek-pâre huşûn-i mürtefi'ayı ve nevâhîsinde seksen pâre ma'mûr zay'ası tamâmen ğâret ve hârâbe-i âteş-i hasâret kılınuğdan soñra yine Venedik'e tâbi' Kerbe¹⁰ nâm cezîreye

1 Astendin: Astendil F, EH

2 zebânî: deyyânî F | banî EH

3 Milopşomer: Milopşu R4 | Miloptomva EH

4 tâlân: qalan F

5 Amazaqno: Ayazqono R4 | Amazqono EH

6 yaqup: yaqup yıqup EH

7 halkını//qal'ayı: - R4

8 İsteped: İstebîd F, EH

9 Asqalarya: Asqarlamba F | Astalariyye EH

10 Kerbe: Girid R4 | Kerpe EH

gelüp, üç päre kal'ası 'asâkir-i İslâm havfından firarla tağlara düşüp kal'alaları kal' u tedmîr kılınduğdan soñra beş gün ol cezîrede qarâr ve miyân-ı mişezârda muhtefî [265a R4] olan hanâzîri bir bir şikâr itmişler. Bu tarîk ile şâd-kâm ve vâfirü'l-igtinâm ve muhaşşilü'l-merâm ve bâhirü'l-intizâm 'avdet idüp sene sitte ve erba'in Şafer'inün dördinci günü Tõnanma-yı Hümâyün'la dârü'l-üns-i me'nûs, ya'nî Cezîre-i Rodos limanına, ba'dehu İstanköy nâm maħalle gelinmiş. Ammâ İspanya ve Venedik ve Papa ve Portuqal ve niçe kral-ı dâll-i bed-fi'âl on yıla dek ittifaq-ı pür-nifaq mühimmâtına şalib ü nâkûs ve çelipâ-yı menhûslarına yemîn itmekle mişâq-ı ber-kemâl gösterüp bu müdde'â ile vâfir barçalar ve mavnalar ve¹ kalyonlar ve elli iki päre yügrük qadırğalar ile mellâhân-ı küffârûn deryâ-şinâs qorşanı Andriye Dori nâm şecâ'atle ma'rûf qapudanı Venedik ceneralinün² daħı seksen päre sefâ'in-i dâlâlet-nişânı ve otuz päre qadırğa ile Papa didükleri la'inün vekîl-i nuhûset-qırânı ve on päre qadırğa ile³ daħı sâbıqan Rodos begi iken zahm-horde-i 'asâkir-i cihânbanî olan Mağani Manastırı'nun qâ'im-mağâm-bâ bahirü'l-hizlânı ve bi'l-cümle Portuqal ve aña beñzer niçe kral qapudanları ile ceng ü harbe müheyâ üç yüz päre qadırğa ile cem'an Pireveze'ye iki mil qarîb yirde lengerler bırakmışlar. "Ve elbette Tõnanma-yı Hümâyün'la muqâbele vü muqâtele eylerüz."⁴ Bulınmazsa⁵ ol yalılardağı memâlik-i maħrûseyi gâret ü mühâceme." fikrinde cümlesi yek-dil ü yek-cihet ve yigirmi biñden ziyâde⁶ tûfeng-endâz ve heycâ-sâz mütevalinün muntazır-ı nehb ü gâret ve müterakķıb-ı cesâret-i hasâret itdükleri ma'lûm olduğı gibi paşa-yı zî-şân, a'nî bih Qapudan Hayrüd-dîn-i cihâd-iqtirân Rümili ve Anaṭolı dil-âverlerinden niçe nerre-şirleri ümerâ-yı küberâ-yı zafer-âşâr ile sâhil-i bahre çıkardı. Ve memâlik-i ma'mûreye memerr olan ma'berlerde pusular tedârük itdürdi. Ba'dehu sebük-hiz ü cüst ve yat u yarağı dürüst gemilerden birini gönderüp küffârı yoqladuğda dil-âverleri tûfeng ü tîr ile [277a F] üzerlerine hücum idüp, quru cânibi 'askerle memlû idüğünü bilicek er dökmeğdin ferâğat idüp, mâh-ı mezbûrûn ikinci günü

1 ve: ve qadırğalar ve EH

2 ceneralinün: kralınun R4

3 Papa//ile: - R4

4 ü harbe//eylerüz: eyler F, EH

5 ceng//Bulınmazsa: şöyle qavl ü qarâr eylemişler ki eğer Tõnanma-yı Hümâyün'a râst gelmezlerse R4

6 biñden ziyâde: - R4 | biñ EH

Pireveze Boğazı'ndan birkaç pâre yügrük çadırğalar tonanma ile dolaşup, izhâr-ı celâdet itdükden sonra çekilüp, cümle tonanması ile on mîl miqdârı ba'îd yirde lenger birağıcak, kapudanuñ 'ırķ-ı hamıyyeti hareket idüp, mütevekkilen 'ale'llâh ve mütevessilen ilâ rûhi Resûli'llâh *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem*¹ gemileri tonadup, sancağların açup, tabl ü şürnâ vü naqqâresin çaldurup, küffâra karşı varup, Pireveze'ye yedi mîl qarîb yirde bunlar dağı demür birağup, sâ'ir gemiler cem'ıyyet idince aḥşam irişüp, aḥvâl-i ceng ü kıtâl ü âheng irtesi seḥer zamânına te'hîr² ve ol gice qaravul kayıqları³ tâ seḥer zamânına dek⁴ naḥcîre-i şeb-gîr idüp 'ale's-seḥer rûy-ı deryâ ḥûn-ı gül-günla müteğayyir ü muğber kıılınmağ muḳarrer iken zümre-i melâ'in ol gice bilâ-şit ü şadâ demürlerin alurlar. Verâ-yı perde-i şebde ihtifâyi 'ayn-ı sa'adet ü necât bilüp firârla çekilürler. Ammâ nişfü'l-leylde bu aḥvâlî qaravul kayıqları i'lâm itdügi gibi bunlar da yelken idüp ardlarına düşerler. İrtesi ki rûz-ı cum'a idi, seḥer zamânı paşa-yı kâr-dân direkler torısına yir yirden nıgehbân çıkarup, Körfüs'e qarîb⁵ mevâzi'de bulunup, eṭrâfa nazar itdükde Kefalonya nâm semtde barçalar görinüp, meger ki küffârûñ tonanması dağı [280b EH] "İncîr Limanı Burnı" dimekle ma'rûf maḥalde bulunup, anlar dağı hücum-ı gûzâtdan ḥaberdâr olıcak ol kûh-ı enbûh gibi pür-şükûh barçalar alayın bağlayup ve niçe yirden her biri yelkenler açup, muvâfiḳ rûzgâr olmağla çadırğaları 'aynına almayup, çekilürken çadırğaları dağı gelüp, şaf şaf dizilüp müretteb ü mükemmel ceng yarağı ile karşı turduklarında ḥikmet Allâh'ındur, rûzgârûñ şiddeti sükûna mübeddel oldu. Ve ruḥâme-şinâsları⁶ ehl-i İslâm'ın teveccühlerini kıbleye karşı buldı. Bu hâletde barçalar evvelki gibi hareketden ḳaldı. Çekdürür çadırğalarûñ muḥâfazasına ihtiyâc 'arz itdi.

El-ķıssa gûzât-ı mü'minîn şadâ-yı "Allâh! Allâh!" ile rezm-âyîn ve 'uşât-ı müşrikîn kilâb-ı 'av'av-künân gibi bir taraḫa cünbişle nühûzata qarîn, bir iki sâ'at iki taraḫdan toblarûñ ra'd u berķi ile deryâ yüzini [265b R4] âteşin ve şadâ-yı hevlnâki ile ol şâhildeki cibâl ü tilâl ü mağâreler zenberek-i

1 *şalla'llâhu/sellem*: - F, EH

2 te'hîr: ḳaldı R4 | - EH

3 qaravul kayıqları: qaravullar R4

4 dek: degin R4

5 cum'a//qarîb: - R4

6 ruḥâme-şinâsları: ruḥâ-yı şaḫalosları R4

sehm-nâk ile pür-zemzeme vü nefrîn olup âteş-i ceng dem-be-dem işti'âl bulmağda iken küffâr-ı melâ'in za'f-ı hâllerin müşâhede itdiler. Andriye Dori nâmındaki çapudan-ı bî-dîn reh-nümâlığıyla barçalarınıñ ardına tolaşdılar. Lâkin İslâm 'askeri dağı göz açdurmayup ardlarından kesildiler. Ve anlar her çanda gitdilerse çadırğa su'bânınuñ dünbâlini elden komadılar. Niçe zamân kilâb-ı¹ ser-gerdân-ı bî-ser ü sâmân, har-ı çolâb ve üstür-i âsiyâb gibi barçalar ardınca tolaşmağda ve sefâ'in-i Müslimîn-i hidâyet-çarîn hücum-ı fırsat-rüsüm-ı sehmğîn ile ardların alup çob u şaçalos finduklarını tegerg mişâli yağdurmağda, barçaları ise ehl-i İslâm çadırğaları çobından müşebbek çirbâle döndi. Bir ikisi şebîke gibi çar-ı deryâya batup içindeki melâ'in balıklara çu'me-i bî-çarîn oldı.

Ve bi'l-cümle deryâ-yı jerf-i hayât küffâr-ı füccâra gird-âb-ı memât oldı. Ve her fâcirün lisânında² ﴿يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾ mazmûnını cereyân kıldı. Hâkkâ ki fehvâ-yı gûzât-ı hidâyet-sebîl³ ﴿أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ﴾ ve âteş-bâr çobların yuvalakları mazmûnına muvâfık kâl ü kıl ü çimem بیحجارة مِن كَلِّ وَ لَا النَّارُ وَلَا الْعَارُ⁵ mazmûnından çâfletle firâr eyledi. Bunı gördükde⁶ barçaları meded çobların atup ve feryâd-res bayraklarını diküp mu'âvenet çaleb eyledüklerince aşlâ girüsine baçmadın barçalardaki kilâb⁷ çarîn-i 'azâb-ı nâr idüklerini görüp ıztırâb-larını [277b F] muçarrer bilicek çarâret ü iltihâbla bir faşl kendü çadırğalarını çoba çutdılar. Bi-irâdeti'llâh niçesini dağı anlar mecrûh u şikeste kıldılar. Bu kerre⁸ ﴿سَأَلَ اللَّهُ الْكَلْبَ عَلَى الْخَنزِيرِ﴾ mazmûnı herkese nümâyân oldı. Bu çarîk ile çahve-i kübrâdan hengâm-ı 'aşr âhirine dek⁹ çarb u çitâl mühâcemesi taçakçuk buldı. Barçaları murâd üzere muçârebe vü muşâ-deme ile baturılıp gemiler çanâ'ime maçrûn olduçdan soñra çadırğaların ardlarına düşdiler. Lâkin çulmet-i şeb hiçâb ve çarâret-ı bârân-ı raçmet ol

1 kilâb-ı: gelüp F

2 "Keşke toprak olaydım!", Nebe Sûresi, 78/40.

3 "Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?", Fil Sûresi, 105/2.

4 "Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan...", Fil Sûresi, 105/4.

5 "Ateş olsun, utanç olmasın."

6 Bunı gördükde: - EH

7 kilâb: gelüp F, R4

8 "Allah domuza köpeği musallat etmiştir."

9 dek: degin R4

gice mänen-i seyl-âb olmağla gemileri kıanda girdüğü bilinmedi. Ne kadar diğkât olındı ise bulunmadı. Âhîr Tıonanma-yı Hümâyün ve keştihâ-yı zafer-mağrûn cem'iyetle geldiler. Nişfu'l-leylde Ayamavra kıurbında lenger¹ bırağdılar. Ve bu ağbâr-ı meserret-âsarı pâdişâh-ı gâzâ-kirdâr cânibine gönderdiler. Li'llâhi'l-hamd kıapudan-ı deryâ-güzâruñ küffâr tıonanmasını münhezim kııldığđ hüçüm-ı nuşret-bünyâdı 'amme-i kıulüb-ı mü'minünün ferhat ve keşret-i sürürına bâ'ış oldu. Ve bu müjde-i celile ile gelenlere me'müllerinden ziyâde ri'âyetler kıılındı.

Ve bu eşnâda Anağolı ümerâsından mîr-livâ-yı Menteşe olan Mübârizü'd-dîn Meğhemmed Paşa cenâbına liyâğat u istihkâkı iktizâ idüp Bağdâd beglerbegiligi virildi. Ve hudûd-ı Ermen'den der-i devlete dest-büs için 'azîmet kıılan mağbû'u'l-ğaşâ, a'nî bih Rüstem Paşa dağı bu eyyâmda geldi.² Ve mâh-ı Cemâziye'l-ülâ'nuñ yigirmi toğuzuncı günü pâdişâh-ı mücâhidîn ve şâhenşâh-ı mübârizîn tağtgâh-ı Edrine'yi kıudüm-ı şerîfleriyle tezyîn buyurdu. [281a EH] Ve niçe yıllardan berü Bosna'nuñ vâlisi, ümerâ-yı cihâd-endişenün kıadri 'âlisi Mîr Hüsrev-i nâmdâr ve server-i dilirân-ı gâzâ-kirdâr dağı bu sâl-i ferğunde-ağvâlde Bosna'nuñ dil-âverlerini ve meydân-ı gâzânuñ ser-endâz u şaf-şiken serverlerini, ya'nî ki bişezâr-ı veğânuñ şîr-i nerlerini ve kühsâr-ı neberd ü heycânuñ hizebr ü gâzanferlerini cem' idüp sâhil-i bağrde vâkı' Venedik küffârına teba'iyetle şayi' Tin nâm kıal'a-i metîn ve aña kıarib bir şehri-i ma'mûr-ı³ pür-tezyîn ki kıarâğâh-ı zümre-i zemîme-i müşrikîn idi, toğblar çeküp üzerlerine varduğda kıal'a ve⁴ şehri hâlî bulmuşlar. Ve götürülmesi mümkün olmamağla [266a R4] kıalan toğbları ve niçe âlât u yarağ u yatı zabt idüp şehri u kıal'asına âteşler urmuşlar.

Nazm

Mihr ü meh gibi münevverdür çerâğı Bosnanuñ
 Serv-ğadlerdür ser-â-pâ bağ u râğı Bosnanuñ
 Hâk-i pâkinden kıopan lâ-büd olur bir nerre-şîr
 Şanki arslanlar tıurağıdur yatağı Bosnanuñ

1 lenger: demür F

2 geldi: gelüp yitişdi R4

3 ma'mûr-ı: - F

4 şehri-i//ve: - R4

Hürrem olsun gül gibi gül ruhlarının çihresi
Oldı gâziler ocağı her bucağı Bosnanuñ

Ve ol eşnâda Zadre ve Şebenک ve Troğır ve Aspalan¹ al'alarından nihâ-yetsiz küffâr cem' olup diyâr-ı İslâm'dan Klis al'ası'na zarar u gezend aş-dına geldüklerinde bi-'inâyeti'llâh Klis sancağı begi Mücâhid Murâd Beg, Mîr Hüsrev-i nâmdârdan isti'ânetle hâzır u âmâde bulınup küffârı şıdılar. Ve ekşerini depelediler. Ve emvâl ü ğanâ'imi ve esîrleri taşavvurlarından ziyâde az itdiler.

Otuz sekizinci hâdiş

al'a-i Nova huşuşıdur ki ol sene-i mübârekede Bosna'da ve Bağdâd'da² ve onanma inhizâmında ve 'Aden fetihinde külli nuşret ü zaferler vâı' olup hâzret-i pâdişâh-ı İslâm'ın çâr-erkân-ı devleti çâr-dîvâr-ı fütühât-ı pür-nuşretle temhîd olunmuş idi. Lâkin avâl-i pâdişâhân ve âmâl-i 'asâkir-i mübârizân min adîmî'z-zamân ilâ hâze'l-ân gâh ferr ü gâh ker ve³ gâh nuşret ü gâh mefer⁴ ve gâh hezîmet ü gâh zafer olmağın bu sâl-i [278a F] mübârekede al'a-i Nova hişârı ki tebdîl-i alâla mezmûm ve erâfındaki re'âyaya cevri ü i'tisâfda ittifaqla⁵ muhtellü'l-udüm olup ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ﴾⁶ naşş-ı şerîfi mücibince ol ehl-i fesâda Cenâb-ı Hâ'dan bir belâ nüzûli⁷ muarrer olmağın şiddet-i şitâ zâhir olup onanma-yı Hümâyün sillesiyle zam-orde vü âsîb-zede ve minet-keşide olan küffâr gemileri ittifaqla livâ-yı Hersek'de vâı' Nova⁸ al'ası ki nev'an memâlik-i İslâmiyye'den ba'îd ve ol zamândaki⁹ sükkânınınuñ ulûb-ı pür-âşûbı 'ıffet ü şalâdan mehcûrlikle ba'îd olduğı gibi anlar daı dûr-â-dûrlikle bedîd¹⁰ olmağın küffâr-ı hâk-sâr hücum-ı 'âmm ile al'ayı muâşara eyledi. Erâfdan

1 Aslapan: Espelet F, R4

2 Bağdâd'da: Boğdân'da EH

3 gâh ferr//ve: - F

4 mefer: ma'reke F, R4

5 ittifaqla: - F | i'tisâfda ittifaqla: sitem R4

6 "Şüphesiz ki bir kavim kendi durumunu değıştirmedikçe Allah onların durumunu değıştirmez.", Ra'd Sûresi, 13/11.

7 nüzûli: nâzil olması R4

8 Nova: Nora R4

9 ve//zamândaki: olduğı gibi R4

10 sükkânınınuñ//bedîde: dûr-â-dûrlikle beraber F, EH

feryād-res yitişmesi muhāl olmağın içindeki dil-āverān üç gün ‘ale’t-tevālî şîrāne ceng itdi. ‘Āķıbet hātimleri qarın-i devlet-i şehādet olup ekşeri dāhîl-i Firdevs ü bāğ-ı cennet olduğdan sonra küffār ƙal‘ayı zabt ƙıldı. Ve ol eşnā-da Hersek sancağı begi Bālî Beg ol sancağ sipāhileriyle vardı, yitişdi. Taşra-da bulunan küffāra arslanlar gibi girişdi, ƙarışdı, tutuşdı, dögüşdi, söğüşdi. Bi’l-āhîre çok kimseyi tu‘me-i şîr-i şemşîr ve zaħm-ħorde-i tiğ u tîr idüp cem‘iyyetlerini tağıtdı. Ancak ƙal‘aya giren şoltātları¹ kendüyi hālāş itdi.

Bu aħbar-ı zücret-şî‘ar ma‘rüz-ı huddām-ı kāmķār olduğda Rümili beglerbegisi şecî‘-i ƙışver-güşā mübārizü’d-dîn Ĥüsrev Paşa serdār ta‘yîn olup Nova fethine teveccühle Şofya’da sene ĥamse ve erba‘în Receb’inde dernek itdi.² Ba‘dehu evvel-bahār-ı ĥuceste-āsār zāhîr ü³ bedîdār olduğda ƙaradan ba‘zı ümerā-yı şecā‘at-şî‘ar ve deryādan T‘onanma-yı Hümāyün ile Ĥayrüd-dîn Paşa-yı nāmdār ƙazā-yı mübrem gibi üzerlerine döküldiler. Hücüm-ı nuşret-rüsüm-ı ġāziyānı tıuyup Nova Ƙal‘ası’nı yarağ u yat ve cengci vü sâ‘îr mühimmāt ile memlû iden küffār-ı şeytanet-fercāmı muhāşara ƙıldılar.⁴ Aşlā göz açdurmayup sene sitte ve erba‘în Rebî‘ül-āhîr’inuñ tokuzuncı günü Nova Ƙal‘ası’nı feth idüp içindeki [281b EH] fecerenüñ ĥoryādlarını ƙırdılar. Ve serv-i āzādların ve lāle-ruh u şimşād-ķāmetlerin esîr idüp gizlü genclere mālîk oldılar.

Otuz tokuzuncı vāķı‘a

Şeh-zāde-i sa‘îd ve yegāne-i ferîd, nüyîn-i ‘aşr Sulţān Bāyezîd’ün sūr-ı pür-sürür-ı ĥitānı ve cem‘iyyet-i sünnet-i meserret-resānidur ki Anaţolı ve Ƙaraman beglerbegileri ĥidemāt-ı mebrûre için pāy-taht-ı ‘aliyye, maħmiyye-i⁵ Ƙoştanımıyye’ye da‘vet olındı. Ve yine sürgāh-ı ƙadîm olan Atmeydānı tertîb ü tezyîn ƙılınup sene sitte ve erba‘în Receb’inuñ on beşinci güninde muĥaddemāt-ı sūra⁶ mübāşeret olındı. Ol târîħde vezîr-i a‘zam olan Luţfî Paşa ve vüzerā-yı ‘izāmdan Süleymān Paşa ve Meħemmed Paşa ve Rüstem Paşa ve Anaţolı [266b R4] beglerbegisi diğêr Süleymān Paşa

1 şoltātları: kâfir şolnānları R4

2 itdi: - F

3 ü: ü hüveydā R4

4 iden//ƙıldılar: itdiler ‘asker-i İslām aşlā R4

5 maħmiyye-i: maħrüse-i R4, EH

6 muĥaddemāt-ı sūra: - F

ve Karaman Beglerbegisi Ferhâd Paşa ve sa'ir erkân u a'yân ve rû-şinâsân-ı dīvân cem'iyyeti ve sūr-ı pür-sürürüñ eşnâf-ı ekâbire çok çok ziyâfeti ve âteş-bâzlaruñ ve muđhiklerüñ nevâdir-i şan'atı ve bedâyi'-i zarâfeti sa'ir şeh-zâdeler sünnetindeki üslûb-ı merğûbla mü'eddâ kılındı. Ve mâh-ı Receb'ün yigirmi sekizinci günü hoşı seyri emri nihâyet buldı. Vezîr Luţfî Paşa'nuñ delâleti ve şânında merkûz olan himmet ü şehâveti encâmın icâb itmekle on üçüncü günde sūr-ı hümayûn hadd u gâyet buldı. Kırk günde vâki' olan seyr ü temâşâ tayy-ı evkât [278b F] u sa'ât ile bu deñlü eyyâm-ı kâlilde gâyet-pezîr oldu.

Kırkıncı hâdişe

Sene sitte ve erba'in târihinde Tınonma-yı Hümayûn'dan müfârakatla cânib-i Mışr'a gönderilen niçe pâre kadirğalar ki Süleymân Paşa'ya vâsıl olmuş idi, mâh-ı Muħarrem'ün selhinde Süveys nâm iskeleden niçe kadirğa ve merâkib-i Hindiyeye ve sefâ'in-i bahriyye ile bir 'azîm tınonma daħı ol bahrda peydâ olup çekildiler. Mâh-ı Şafer'ün gürresinde Ma'ber-i Tır'ı 'ubür, ba'dehu Cidde-i ma'mûre iskelesinden mürür idüp Kemerân Ceziresi'ne gelürler. Ve mâh-ı Rebî'ül-evvel'ün üçüncü günü 'ummân-ı Bahr-ı Muħiţ'e şalup dört gün dört gice sür'atle gitdükden sonra mâh-ı merķümüñ yedinci gününde Aden limanına vâsıl olurlar. Murâd üzere fetħ u teşhîr idüp, ħazret-i pâdişâh-ı şâhib-kırânun 'Aden câmi'lerinde daħı ħuţbe-i refi'atür-rütbesini okıdub ħük-m-i celilini anda daħı¹ icrâ iderler. Ve ümerâ-yı 'atebe-i 'aliyyeden şir-i bişe-i vegâ, Erdeşir-i neberd ü heycâ, dırğâm-ı peleng-intikâm, a'nî bih Mîr Behrâm nâm mîr-livâyı ħâkim naşb idüp kefere-i Portuğal ve fecere-i dâlalet-me'âl ki tağallüble Hind'ün ekşeriyâ benderlerine mâlik olmuşlar ve ol ħavâlîde istedügi gibi fesâdât u şenâ'at tãriķına sâlik olmuş, Müslimânlardan şerr ü şürını def için anuñ üzerine müteveccih olurlar ki la'in-i mezbür, ya'nî Portuğal'a kral olan bî-nür, mülük-i Hindüstân'ın nâmdarı ve Dîv² Kâl'ası'nuñ mâlik-i sa'adet-yarı Sulţân Bahâdır Şâh'ın sâbıķan memleketine Moğol tã'ifesi gül leşkeri gibi duħül itdükde anuñ def'ine meşğül iken Portuğal-ı maħzûl fırsat bulup hezâr ħile vü rîv ile Dîv Kâl'ası'na duħül idüp envâ'-ı yarağ u yat ile zabt itdükden sonra pâdişâh-ı mesfûr ki memâlikinden

1 daħı: - F, R4

2 Div: Deyr R4

‘adüyü def’ idüp¹ pây-tahtına gelür, ‘afârît elinden Dîv Kâl’ası’nuñ halâşına ikdâm ve hüsni-tedbîr ile ihtimâm şadedinde iken melâ’inüñ ‘azîm tonanması zâhir olur. Cümlesi Dîv Kâl’ası altına müctemi’ olup düşmen leşkeri ziyâde kuvvet ü istihkâm bulur.

Fe-ammâ gürüh-ı Müslimîn “Küffârî şayd ve dâm-ı hîleye kayd münâsibdür.” diyü tedârükde iken anlar dahı Bahâdır Şâh’ı hîle ile ele getürmek tehâlükünde olur.² Bu minvâl üzere tarafeynden hîle vü rîv kaçdında birbirlerini ziyâfete da’vet eşnâsında tonanmalarına baş u buğ olan mel’ûnı da’vet ve Bahâdır Şâh leşkerinüñ dil-âverlerini, kendüyi ve tevâbî’ini hÿân-ı hün-ı gül-gün ile ziyâfet itdükden sonra sâ’ir gemiler ve kâl’adaki ve taşradaki küffâr-ı saçar-maçar ittifâkla şâh-ı sa’idün üstine dökülürler. Gâfletten ‘askeri perâkende bulunup kendüsi halvetde bulunmağla eşnâ-yı cengde [282a EH] şehîd kılurlar. Ba’dehu Dîv Kâl’ası’na murâdlarınca hâkim olup Hindüstân derbendlerinüñ ekşerine ol mağalden fürce bulurlar.³

Pes Süleymân Paşa-yı mezbûr Dîv Kâl’ası etrâfını gâret ve kûrâ vü nevâhîsini hasâret ve Portuğal-ı bî-dîn memâlikine vâfir mazarrat irgürüp sâlimîn ü gânimîn evvelâ Mısr-ı Kâhire’ye, şâniyen pây-taht-ı bâhireye gelüp, mesned-i vezâretde muķim olup vâfir tuħaf u tefâriķ ü piş-keşle el öpdî.

Kırk birinci vâķı’a

Sa’âdetlü pâdişâh-ı şâhib-kırânüñ Budun cânibine teveccüh-i zafer-karîni ve Rûm illerinde niçe fütühât-ı cemîle ile ‘arz-ı şevket-i güzîni zikrinde dîr ki vilâyet-i Engürüs keferesi beglerine ve ‘umûmen Çâsar ve Leh krallarına maħsûd idügi ma’lûm-ı ekşer-i nüfûs olmağın İspanya kralı olan la’in ve anuñ karındaşı olup Leh ve Çeh Kralı [267a R4] Ferendüş-ı⁴ bî-dîn gîce ve gündüz Budun fetħ olunduğına ğamğîn, huşuşâ kadîmî muħâliflerinden olan Yanoş aña kral kılınıduğına endühgîn ü ğazîn olup, bi’d-defe’ât leşker çeküp, her hücûmda niçe memleketleri [279a F] elden gidüp, Budun sevdâsıyla burun dirken kulağdan çıķduķları mesmû’-ı ‘uķûl-i dîrbîn iken yine naşîhat-karîn olmayup kûrudan⁵ ve Tuna Yalısı’na vâşıl olan

1 envâ’-ı/idüp: - F

2 getürmek//olur: getürmege sa’y iderler R4

3 Ba’dehu//bulurlar: - R4

4 Ferendüş-ı: Efrorüş-ı F | Efrendüş-ı R4

5 kûrudan: - R4

gemilerden seksen biñden ziyâde leşker-i kıttâl ve cünüd-ı ehl-i dâlâl getürüp, murâd üzere kal'a şeklinde ıstaborlar kıurup, Budun'ı dögmek üzere idükleri¹ ma'rüz-ı şehryâr-ı nuşret-âşâr olduĝda ol hıdîv-i dâr u diyâr mâ-nend-i şâhbâz a'dâ diyârına² cenâheyn-i himmet ü 'azîmetle pervâz itme-gi muķarrer ve Leh ü Çeh vilâyetlerinden niçe kal'aların feth ü teshîrini muşammem-i nuşret-eşer kılup 'umûmen Rûmili 'askeri ile beglerbegisi ve bir miķdâr yeñiçeri ile vüzerâ-yı 'izâmıdan Meħemmed Paşa kıulları muķad-demce Budun'a teveccüh itmek buyurıldı. Ve kendüler daħı devlet ü iķbâl ve râyât-ı nuşret-âyât-ı iclâl ile sene şemân ve erba'ın Şaferü'l-muzafferinüñ yigirmi beşinci günü pây-taht-ı 'aliyyeden ol semte teveccüh kıılınup Anaıolı beglerbegisi taht-ı eyâletindeki ümerâ ve 'umûmen sipâh u zu'amâ ile Ge-libolı Ma'ber'inden geçüp Edrine'de mevkib-i hümayûna mülhâķ olması murâd olındı. Fe-lâ-cerem mezbûr Vezîr Meħemmed Paşa ve Rûmili 'askeri ile mîr-i mîrân-ı ceng-âzmâ sür'at u isti'calle Budun'a vardılar. Ve küffârünü ıstaborı³ muķâbelesinde kıonup füccâr-ı nâ-sütüdekârı Budun Kıal'asıyla⁴ mâbeyne aldılar. Ve şebân-rüz rezm ü neberde kıoyıldılar. Zümre-i melâ'in, 'asker-i enbüh-ı müşrikîn olmaĝla iki fırķa olmuş idi. Bir bölügi kal'a cen-gine meşĝül ve bir fırķası ordu-yı nuşret-maķrûn ile hırâb u dırâb emrinde sa'y u diķķatlerin mebzûl kıılmışlar idi.

Bu tarîķ ile ceng-i 'azîm ve neberd-i delim muķarrer iken berü cânibden daħı ĥazret-i şehryâr-ı heft-ıķlîm 'asâkir-i desâkir-güşâ-yı kıavîm ile kıaķ'ı merâhil ü menâzil kıılup Budun'a üç dört menzil kıarîb geldükde zemze-me-i⁵ sipâh-ı bî-kerân 'ayyûķa velveleler şaldı. Ve eknâf u eķrâfda leşker-i hümayûn-peyker geldügi kıuyuldu. Ĥuşûşâ sümme-i sûtür u kıuyûlden kıopan tozlar zemînden âsmâna dek direk direk olup 'alâmât-ı sipâh-ı nuşret-güvâh ba'id ü kıarîbe ma'lûm oldu. Mel'unlar ise cünd-i keşîr ve ıstaborlarınıuñ⁶ bir ucı taĝa mübtene ve bir kıarafı Tuna Yalısı'na münthehi medd-i medîd-i kebîr olmaĝın dincden dince⁷ şavaşlar eylediler. Zebûn u mecrûhların gemilerle

1 dögmek//idükleri: döğmege geldükleri R4
 2 hıdîv-i//diyârına: ĥudûda R4
 3 ıstaborı: taburı R4
 4 Budun'a//Kıal'asıyla: Budun Kıal'ası'nı F
 5 'asâkir-i//zemzeme-i: zümre-i R4
 6 ıstaborlarınıuñ: taburlarınıuñ R4
 7 dincden dince: - F, R4

selâmet yaçasına gönderdiler. Rümili ‘askeriyle Mehemmed Paşa kûluna bir aydan ziyâde küllî müzâyâkalar virdiler. Bir uğurdan hücumâ mecâl muhâl mertebesinde olmağın iki gürûh-ı mekrûh-ı müşrikîn ki rüy-yı zemîni kaplamış idi ve tañtana-i gûzâtlâ ol havâlî pür-tanîn olup memâlik-i küffâra âteş düşmüş idi, bu eşnâda ol bād-yâr-ı diyâr¹-güzâr şikâra pençe-güster olan şâhbâzvâr ‘azîmet kılip irtesi Budun’a vâsıl olmağ muqarrer oldu. Ol gice ‘adü-yı bî-dîn leşkeri ıstaborların bırağup, Tuna Yalısı’ndan gemilere dökülüp kaçmağı ve mâ-melekden geçüp, her kişi cân kıurtarmağı mağz-ı fırsat u gânimet bilüp firâr ihtiyâr kıldı. Ammâ bu fırsata mutaraşşid olan Mehemmed Paşa [282b EH] ve sâ’ir ümerâ-yı memâlik-güşâ bu hâli tıuydılar. Ve ardlarına düşüp, dâmenlerin elden kıomayup ol şeb-i târda güm-râhlaruñ² ekşerin şu’le-i şemşîr delâletiyile derk-i esfel tarîkına gönderdiler. ‘Öşr-i ‘âşiri hâlâş olmayup cümlesini dünyâyâ gelmemişe dönderdiler.

El-kışşa şabâha dek zenberek ü tüfeng ü kûpâle nihâyet olmadı. Tıulü‘-ı fecre dek çek-â-çek-i şemşîr-i kıtâl hiç bir vech ile encâm bulmadı. Kaçan ki âfitâb mağla‘ından³ tıulü‘ kıldı, Tuna Yalıları leşker ile âmâde ve ol kıuzğun lâşeler metâ‘ına kıuzğun müşterî olan kıuzğunlara [279b F] hâzır zâd ü zevâde bulunup gûzât-ı dîn hamd-ı Hâlîk-ı ‘âlemîn ve kûmât-ı muvaḥḥidîn⁴ «الله خير النَّاصِرِينَ» kelâm-ı şerîfîni şükri cemîle kıarîn idüp ıstabor semtine döndiler. Her biri bir gizlü genc deger, tıısm-ı hikmet-eşer ve şu‘bân-ı demân-peyker toblar ve [267b R4] bacalu⁵ şukḳalar ve cebe vü cevşen ü zırh u miğferleriyle girân-mâye fistânlar ve şabḳalar⁶ ile memlû buldılar. Ve bi’l-cümle kaçup gidenler cân nağdi ile ten libâsından gâyrı nesne götürmege kıâdir olmamış. Yat ve yarağ u girân-maye edevâtdan hiç bir nesne hâlâş idememiş. Cümlesi Cebe-hâne-i ‘Âmire için zabḳ olındı. Ve mesâmi‘-i nüvvâb-ı kâm-yâba⁷ «أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ» beşâreti mütevâşıl bulındı.⁸

1 bād//diyâr: diyârda yâ güzâr-ı ‘adü şikâra F | diyâr-ı deryâ R4, EH

2 râhlaruñ: râh-ı bî-dinleruñ R4

3 mağla‘ından: - F, R4

4 “Yardımlı edenlerin en hayırlısı Allah’tır.”

5 bacalu: yancalu R4

6 ve cebe//şabḳalar: - R4

7 “İşte onlar için belli bir rızık, meyveler vardır.”, Sâffât Sûresi, 37/41.

8 Ve//bulındı: - F

Ve bi'l-cümle bu ahvâl-i nuşret-me'âl mâh-ı Rebi'ül-âhir'ün yigirmi tokuzuncı gicesinde vâkı' oldu. Şehr-i Cemâziye'l-evvel'inün dördüncü günü 'ale's-seher hüsrev-i 'âlî-nazar dahı mânend-i âfitâb-ı ziyâ-güster Budun Şahrâsı'nı muhayyem-i hümayün-eşer buyurdu. Ve küffârün sancaqları ser-nigün ve tabl u nakkâreleri şad-çâk tebîreler gibi mağbün ve diri tutılan niçe yüz mel'unları otağ-ı hümayün önünde katl ile garç-ı hün ve serdârları gibi kelleleri dahı vâj-gün kılındı. Ve Budun Kıralı Yanoş'ın ol muhâşara eşnâsında eceli yitişüp firâşında mürde ve giyâh-ı sebz-i hayâtı tâbiş-i nâr-ı caħîm ile pejmürde bulunup İstefan nâm şağîr oğlu ve Leh kıralınuñ kıızı ve Yanoş'ın 'avreti olan kıralıçe nâm zemmiyye huşuşlarında 'inâyet-i 'âliye-i şehryârî mebzül olup kılıca yaradukda kırallık virilmek ta'ahhüdiyle ol şağîre Erdel vilâyetinde bir sancağ virildi. Anası ve sâ'ir tevâbi'i ve babasınuñ mâ-meleki ile muhâşşilü'l-merâm u şad-kâm kılınup ol vilâyete gönderildi.

Ve Budun'ın kenâ'isi ta'zil ü tahtîr kılınup hemân ol cum'a günü pâdişâh-ı zî-şân ve sâ'ir vüzerâ ve 'amme-i erkân ve kâffe-i ehl-i Dîvân, Budun'ın kenise-i kebîresini kanâdîl ü maħfil ü minberle tezyîn ve imâm u haţib ü mü'ezzinân u 'aşr-ħ'ânlar ile bâhirüt-temkîn kılup ihyâ-yı dîn-i Aħmedî ve i'lâm-ı a'lâm-ı şer'-i Muhammedî eyle[diler]. Ve şalât-ı cum'a-yı edâ idüp sa'âdetlü pâdişâh-ı memâlik-sitâna ve ervâh-ı ecdâd-ı emcâd-ı cennet-mekâna du'âlar eylediler. Bir vech ile ki ol hinde zümre-i ğuzât u mücâhidinün dideleri giryân ve 'âlem-i vücûdları kıatarât-ı bârân-ı rahmetle reyyn müşâhede kılındı.

Tabakâtül-memâlik mü'ellifi Mevlânâ Mîr Nişânî Celâl-zâde *keşşerül-lâhu zâde fütûhi rûhihi ve zâdehu* bu vech ile beyân eylemişdür ki ol hinde kendüler hâzır ve câmi'-i mezbûr-ı müşerrefe müşrife büyütan bazı kefe-re erâmilinün zemzemesine¹ nâzır ve "Söyledükleri neyki?" diyü tercemân irsâl idüp cevâba muntazır olduğda böyle taqrîr itmişler ki "Bugünkü şadâlar ve mü'ezzinler ve haţib ü ğayrılardan işitdügümüz nevâlar ki vardur, bir yıldan berü gâh seher vahtlerinde ve gâh cum'a günlerinde² bu kenisenün içinde bu âvâzeleri işidürdük. 'Acabâ bu şadâyı idenler cinniler midür, ne-

1 zemzemesine: zümresine F

2 ve haţib//günlerinde: - R4

dür?’ dirdük. Hikmetine vâkıf olamayup ta‘accübler iderdük. Hattâ ba‘zı keşîşler bu ‘alâmetden ötüri tebdil-i maķâm itdiler. Ve âhar kenâ’ise şağılıp girdiler idi.” diyü haber virmişler. Ve Şanı‘-i ‘âlemün meşiyet-i ezeliyye-sinde muhtefi olan etvârün ķable’l-vuķū‘ zuhûrını bildürmişler.

Ve bi’l-cümle Budun ve Peşte memâlik-i İslâm’a mülhâķ oldu ve mesâ-cid ü cevâmi‘ u hânķâhla müretteb ķılındı. Sâbıķan Bağdâd beglerbegisi olan Süleymân Paşa’ya beglerbegiligi virildi. Ve ķâđılar ve hafaza ve dizdârları¹ ve sâ’ir mühimmâtı tedârük olunup mâh-ı Cemâziye’l-evvel’ün yigirmi dördinci günü andan göçüldi. Ve mâh-ı Şa’bânü’l-mu’azzamuñ sekizinci günü dârü’d-devleti’l-‘aliyye [283a EH] maķmiyye-i [280a F] Kõştanķınıy-ye taķtgâhına sa‘âdet ü iclâlle vuşulleri müyesser oldu.

Li-mü’ellifihî

Şâhbâzâne aldı şaydını cüst
Vardı geldi beş altı ayda dürüst
İşte şâhbâz-ı mülket-i naķcîr
İşte şâhib-ķırân-ı ‘âlem-gîr
Tâlib-i mülk olan belî er olur
Er gider er gelür dil-âver olur

Kırk ikinci hâdişe

İstolni-Belğıradı fethidür ki² hâzret-i şehryâr-ı memâlik-sitân ve şâhib-ķırân-ı Sikender-nişân fütühât-ı medâ’in ü³ büldândan her zamân mü-telezziz olup eger fuķarâ-yı sipâhuñ za’f-ı hâllerin taşavvur itmeseler bir ân pây-tahta gelmezler idi. Ve ser-hadlerde yıllarla ķalurlar idi. İskender-i Zül-ķarneyn gibi teşhîr-i hâfıķayn idüp gerân-tâ-gerân ma’mûre-i cihân memâlik ü eķâlimini her âyîne zîr-i pây-ı rahş-ı himmete alurlar idi.

Binâ’en ‘alâ zâlik sene hamsîn ve tis’a mi’e târihinde yine Rümili cânibi-ne iķâmet-i farz-ı cihâdı muķarrer idüp evvelâ külli Tõonma-yı Hümâyün ile Kıpudan Hayrüd-dîn Paşa’yı Aķdeñiz’ün sevâhîl-i sehlü’l-menâzili

1 Sâbıķan//dizdârları: - R4

2 ki: ki zıkr R4

3 medâ’in ü: - F

teshîrine ve ba'zı yirlerinin ğâret ü tedmîrine göndermişler [268a R4] idi. Hıuşûsâ Francesço ki Franciça¹ kralıdır, İspanya Kralı Karlo nâm pelîd-i 'anidden intikâmı tedbîrine nâm-zed kılmışlar idi, kendüler dağı her zamân ğazâya teveccühleri Kostañtınıyye'den olup pây-taht-ı kadim olan Edrine niyyet-i ğazâyla harekete mahrec olmağ sa'adetinden mahrûm olmağın bu defa andan teveccühi müvecceh gördiler. Ya'nî ki şiddet-i şitâ geçince Edrine'de kışlanmak niyyetiyle istirâhate 'azîmet buyurdılar. Pes duhûl idecekleri gün şehriñ eşraf u rû-şinâsanı ve h'âceġân u a'yânı 'arz-ı pây-endâzla istikbâl idüp, hıuşûsâ ol şehri-kebir sükkânından müttakiler, dervişler, Münzevîler, dil-rişler, cavlakiler,² Kalendariler, Mevlevîler ve Edhemîler ve Haydarîler, Bektaşîler ve Hâcî Bayramîler, Ni'metu'llâhîler ve Şeyh Câmîler gürûh gürûh, zümre zümre, fırça fırça 'alemler kıldırıp du'â vü şenâ ile hazret-i pâdişâh-ı 'âlem-ârâyı karşıladılar.

Şiddet-i şitâ ve kuvvet-i sermâ bir miqdâr geçdükden sonra vaqt-ı nev-rûzda Rûmîli Beglerbegisi Ahmed Paşa dernek için Rûmîli'ne gönderildi. Ve sene hamsîn Muharrem'inüñ on sekizinci günü rûz-ı düşenbe-i pîrûzda ki ışıllâh-ı ehl-i Rûm üzere Hızır-İlyâs Günü idi, devlet ü iclâl ve râyât-ı bâhirü'l-iqbâl ile Edrine'den çıktı. Ve Budun cânibine teveccüh kıldı. Şeh-zâdelerden nüyîn-i sa'id ve nev-âyîn-i ferîd, a'nî bih Sultân Bâyezîd rikâb-ı mu'allaları mürâfakatıyla beyne'l-ihvân imtiyâz-ı tām ve 'izam-ı şân buldı. Pes bu tarîk ile Rebî'ül-evvel ġurresinde Belġirad'a varıldı. Andan göçilüp sâbıkan devlet-i itâ'atle derekât-ı memâtdan hâlâş bulup, ba'dehu yine halkı 'inâd u 'işyân iden Valpova nâm kal'a muhâşara olunup hezâr sa'y u ikdâm ve kûşîş-i mâ-lâ-keâm ile fetğ olındı. Andan sonra kral-ı dâl kal'alarından Peçûy nâm şehri dil-cûy ki leţâfet-i bâġ u râġ ve tarâvet-i âb u hevâ ile ol vilâyetleriñ ekşerine âb-rûy idi, muqaddemâ bir bölük mücâhid ile anuñ fetğ u teshîrine gönderilen Ösek sancağı begi Murâd Beg gelüp itâ'atleri haberin getürdi.

Ba'dehu Şağalos Kal'ası ki kât-ender-kât hışn-ı haşin ve burüc-ı metin ve kulel-i felek-temkîn idi, anuñ şahrâsı muhayyem-i hıyâm-ı zafer-fercâm olup içindeki halkı itâ'atden sonra 'işyân idüp müsteħakk-ı hüsrân

1 Franciça: Françiya R4, EH

2 cavlakiler: - R4

u hizlân olmağla fetḥ u teşhîrine sa'y-ı belîğ kılındı. Niçe günler dögi-
lüp ve der ü dîvârına niçe qanlar dökülüp, muşâdemede [280b F] kuşûr
olmamağla ğurre-i Rebî'ül-âhîr'de taşra qal'ası ve on dördüncü günü iç
qal'ası alınup bi-'inâyeti'llâhi'l-Ekber cümlesi ğuzât-ı zafer-destġâha mu-
saḥḥar oldu. Ğıbbe zâlik ḥazret-i şehryâr-ı mevfürü'l-memâlik izdiyâd-ı
fütühâta mütehâlik olup mâh-ı Rebî'ül-âhîr'ün on sekizinci günü sa'âdet-
le Budun'a gelindi. Mîr-i mîrân ve sâ'ir a'yân dest-bûs-ı 'izzet-me'nûsla
muğtenem kılındı.

Andan daḥı göçüp mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci günü Esterġon
Qal'ası ḥavâlisinde nüzûl buyurıldı. [283b EH] Tuna kenârında vâқи',
beyne'l-küffâr metâneti şâyi' kulel-i refi'asına kevâkib-i seyyârenün ekşe-
ri râci' ve eḳalli ṭâli'-i¹ Küh-ı Qaf gibi bülend ve küngüresi saḳf-ı sipih-
re² kemer-bend, ḥuşûşâ ehl-i dâlâle ma'bed-i qadîm ve bünyânı ruḥâm-ı
rengîn ile müşeyyed ü qavîm şuver-i 'acîbe ile müzeyyen³ kenîseleri ve
timşâl-i ġarîbesi mu'ayyen, yok ḥisâbında küniştleri, lâ-siyyemâ muraşşâ'
şanemleri ve mülemma'-beden bütleri muḳarrer, Tuna'ya ḥavâle bir ḥişâr-ı
büzürgvâr idi ki nâdire-i dâr u diyâr ve⁴ u'cûbe-i qaşabât u emşâr idi. Sâ-
bıqan miftâḥları bâb-ı a'lâya gelüp, silk-i teba'iyete münḥariṭ kılınduḳ-
dan soñra tekrâr küffâr eline düşüp, yat u yaraġını arturup zabṭ itmişler idi.

Fe-lâ-cerem Tuna semtinden gemiler ile ve qurudan 'asker-i zafer-reh-
ber ile fetḥ u teşhîrine sa'y-ı belîğ ve cehd-i bî-dirîġ kılınup ve her taraftan
meterisler vaz' olunup ümerâ-yı mücâhidîn küşîş ü iḳdâma ve dil-âverân-ı
mübârizin yir yirden mesâ'i-i cemîle vü ihtimâma başladılar. Toblar ise
qal'a-i mezbûreyi "Niçün tekrâr küffâra râm [268b R4] olduñ?" diyü
ta'ne taşlarıyla taşladılar. Ve bu ešnâda ki mâh-ı mesfüruñ yigirmi üçün-
ci günü Mohaç sancaġı begi Qasım Beg ol ḥavâlîde Sâz dimekle meşḥûr,
ceng-sâz kâfirler ile ma'mûre qal'ayı fetḥ idüp müjdesi ḥaberlerini gön-
derdi. Ve bi'l-cümle mâh-ı Cemâziye'l-evvel'ün dördüncü gününde yürü-
şe başlanup dilirân-ı ebṭâl ve dil-âverân-ı qattâl şirâne kıtâl ve Erdeşirâne
ceng ü cidâl itmekle Anaṭolî ümerâsından Cündî Sinân Beg ve Rümîli

1 tâli'-i: - R4

2 sipihre: âsumâna EH

3 müzeyyen: muşavver R4

4 nâdire-i//ve: - R4

beglerinden olup şu yüzinde olan gemilere kapudan ta'yîn olunan nev-cüvân-ı kâr-güzâr, Zehrimâr Mehemmed Beg ki bu iki mîr-livânun her biri fûnûn-ı rezmün mâhiri ve mütûn-ı neberdün şerhe kâdiri¹ idiler, bâ-ğuşuş Zehrimâr-ı mezbûr her zamânda tılısm-ı genc fetih olmağa sezâvâr, ğazâ demlerinde şemşiri ile şu'bân-ı demân gibi şerer-bâr bir² şeh-levend-i ğaşm-efken-i büleñd-iştihâr idi, bi-hikmeti'llâhi'l-Kahhâr, ğışâr yürüyüşinde dâhil-i bihişt-i ğuld-âsar ve şehâdet aşğâbı encümenlerine mîr-i meclis-i ğazâ-kirdâr olup ³﴿عندَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾ muqarreb-i dergâh-ı⁴ Kirdgâr oldılar. Ve ta'bu u meşakkat-ı dünyâdan maşşud-ı aşli olan Cenâb-ı Ğufrân-nişân'a tayy-ı merâtible vuşul buldılar.

El-kışsa derûn-ı kal'adaki müşrikîn ve serdârları olan la'in gördi ki 'inâdla maşlahat bitmez ve inkiyâdla hâşıl olan şemerât-ı devlet lecc ü muhâlefetle kendüi bezl itmez, âhirü'l-emr istimân itdiler. Ve mâh-ı mes-fûruñ altıncı günü kal'a miftâhların gönderdiler. Anuñ dağı deyr-i 'azîmi câmi'-i şerif kılındı. Ve ma'bed-i kadîmi 'ibâdetgâh-ı ehl-i İslâm olup mağfil ü minber ü kürsiler yapıldı. İrtesi ki rûz-ı cum'a idi, ğuzât-ı muvağğidîn envâ'-ı enîn ü hanîn ile edâ-yı şalât itdiler. Ve bu fetih-i cemilün şükrânesi vâfir gözyaşların döküp 'âlem-i ğabrâyı la'l ü yâķûta ğarķ eylediler.⁵ Ba'de-hu kal'a-i mezbûreye ğâkim ü kâđi vü dizdâr ve sâ'ir mühimmât u ğafaza-i⁶ ğışâr ta'yîn olunup 'avdet-i hümâyûnları muqarrer oldı. Lâkin Şahromend Kral ki Naşârâ-yı Leh aķbâlinün⁷ vâcibü'l-iķbâli ve ol zümre-i zemîme kralarınun bâhirü'l-istikbâli, [281a F] içlerinde 'izam-ı şânla meşhûr ve memleket ü ğizânesi mevfûr bir kral idi, kalb-i nâ-pâkine vehm ü ğirâs düşüp 'arız-ı 'übüdiyyet ile 'atebe-i 'ulyâya ilçileri geldi. "Ğidmet buyurılsun." diyü recâ idüp mütâba'atini beyân kıldı. İrtesi ilçilerine icâzet ve inşirâfa ruğşat erzânî kılınup ayuñ on dördüncü günü Esterğon'dan göçüldi. Kral-ı đâll-i menğûsuñ tağtgâh-ı kadîmi olan İstolni-Belğiradi'na teveccüh olındı ki her kral olan menğûs u đâll-i şâğib-nâķûs âbâ vü ecdâd-ı cehen-

1 kâdiri: kâdiri nâmdârlar EH

2 bir: - F

3 "Muktedir bir hükümdarın katında...", Kamer Süresi, 54/55.

4 dergâh-ı: ğazret-i R4, EH

5 döküp//eylediler: döktiler R4

6 ğafaza-i: ğıfz u ğafaza-i R4

7 aķbâlinün: kralınun EH

nem-me'ādına medfen-i maḥrūs ta'yīn idüp yanlarında ḥaylī meymenet ü i'tibārı var idi, aña vuşul niyyetiyle ol ḥavālīde Tata¹ dimekle meşhūr bir ḥışn-ı ḥaşin ki 'asker-i nā-mütenāhī ḥavfından ḥālī ḳonup ḥalkı ḳaçmışlar idi, anı yıḳup ḥāke berāber itdükden soñra mäh-ı mezbūruñ on toḳuzıncı günü sa'ādetle maḥall-i ma'hūda gelinüp iḥāta olındı. Ve ol ḳal'a-i metīneyi döğmege büyük toblar lāzım olmağın Anaḫolı [284a EH] Beglerbegisi İbrāhīm Paşa Budun'daki tobları getürmek için gönderildi. Az zamānda ol merām daḥı encām bulup toblarla mu'askere vāşıl oldı.² Her atıldıḳça küffār-ı ḥāk-sāruñ nāle vü fiğānı 'ayyūḳa vuşul buldı.³ Āfāḳa velvele, ḳılā' u cibāle ve ḳulel ü tilāle zelzele düşdi. Ol ayuñ yigirmi yedinci günü Rümili Beglerbegisi Aḫmed Paşa ḳolında ziyāde ḫareket ü cünbiş ve zemzeme vü ğurunbiş peydā olup "Bā'ışı neyki?" diyü su'al olındıḳda meger ki anlara [269a R4] virilen ra'd-endāz büzürg ü 'azīm raḥneler peydā itmiş ve ḳal'ayı bī-divār ḳılup⁴ a'dā beytü'l-ḫüzni ḫarābesine döndermiş. Küffār ise düd-ı āteş-bār ve düḫān-ı pür-şerār içinde ḳalmış. "Āyā ğurāb-ı merg⁵ cismüm lāşesine ne vaḳtın ḳonar ki?" diyü her yaña naḫar şalmış. Lākin cümlesi ol raḥneye⁶ cem' olup ḫücüm iden ğuzāt u kümātdan çok kimseye şehādet naşib oldı. Ḥikmet Ḥudā'nuñdur, ol gün fetḫ müyesser olmadı. Dilirān-ı Rümili şühedā defnine muḳayyed ü meşğül olup yürüyiş bir güne daḥı te'hīr olındı.⁷

El-ḳışsa mäh-ı Cemāziye'l-āḫire'nün ikinci günü ki yevm-i eḫad idi, eḫrāf u cevānibdeki raḥnelerden yürüyiş emr olındı. Ve dil-āverān-ı Rüm her gedikden şirāne ḫücüm idüp küffār içürden, dilirān taşradan ğün-ā-ğün mühācemeler ve zücret-nümün muşādemeler bir ḫabaḳaya vardı ki mağz-ı⁸ ādemī ḫaşḫāş dāneleri gibi şaçıldı. Ve ḫün-ı gül-ğün-ı a'dādan ḥāk-i siyahda rengin lāleler açıldı. Ve bu ḫāletde 'ādet-i me'lūfeleri üzere şehryār-ı zamān u zemīn ve ḫazret-i şāḫib-ḳırān-ı Süleymān-niğın yüz yire sürüp ve iḫā'at u 'ibādetle ḳarīn olduğı ḫālde eḫaşş-ı ḫavāşdan olan ben-

1 Tata: Tatar R4

2 vāşıl oldı: vuşul buldı EH

3 vuşul buldı: irişürdi EH

4 ḳal'ayı//ḳılup: ḳal'a divārını yıḳup R4, EH

5 merg: mevt R4, EH

6 raḥneye: ḫayyirde F

7 te'hīr olındı: ḳaldı R4 | ḳılındı EH

8 mağz-ı: ser-i F | her R4

deler¹ rivāyet itmişler ki çihre-i zafer-behrelerinden қаатарāt-ı eşk-i rengin mānend-i dürr-i şemīn rişte-i fikr-i daķıķlarında muntazam olmuş. Ve venāt-ı cennāt-ihtivāları ol ‘aberāt-ı zülāl-āyātla terāküm ü incilā bulmuş. Hikmet Allāh’uñdur,² hemānā ҡal‘adan ³ «إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا» beşāreti sem‘ şerīflerine vuşul bulup ⁴ «الحمد لله القدير، نعم المولى ونعم النصير» diyü mübārek ellerin yüze sürmüş.

Ve bi’l-cümle ҡal‘a fetḥ olındı. Ve bir burc-ı refi‘inde bir kaç⁵ mecrūḥ ve ḥayātından me’yūs keferi ile ҡalup bānları ve papasları daḥı emān taleb ҡıldı. Ol zümre-i zemīme emānla ‘afv buyurıldı. Zamān-ı ḥarb u rezm nihāyet bulup bu ҡal‘anuñ daḥı mīr-livāsı ve ҡādī vü dizdār u ḥiṣār erleri ve sār mūhimmātı tertīb ve kenīseleri cāmī‘ ҡılınup ḥuṭbe-i pādīşāhī ol maḥalli daḥı teşrīf buyurdı. Ammā ki meterisdeki ṭoblar ma’zül ҡādīlara dönüp maḥkemeleri işlemez oldu. [281b F] Ve sicillāt-ı yarağ u yata mühr-i sūkūt urulup ḥüccet-i fetḥ u teşhīr aqlām-ı rimāḥ u sinān ve ḥün-ı gül-gün-ı muḥālifān ile imzā ҡılındı. Ve ol medfen-i pür-fiten ve ma‘bed-i mevfürü’l-miḥende muraşsa‘ tāclu, barmaķları yüzüklü ҡadīdler var ki göğüslerinde zer ü simden mücevher şalıblere nihāyet yok. Niçe günler ğuzāt-ı ‘ibret-bīn ol maḥābiri seyr itdiler, gezdiler. Ve dünyā ne maḥūle dār-ı fenā idüğini bilüp küffār-ı li’āmuñ noķsān ‘aķllarını fi’l-cümle sezdiler.⁶ Ve ol medfen-i menḥūs aṣḥāb-ı nākūs olan tārik-i dünyā keşīşler ve rüzgār-dīde bed-endīşler, pīr ü cüvān ruhbānlar, siyeh-pūş u bī-hūş nā-dānlar, ya’nī ķıssīsler ve medere⁷-pelīd ü ḥāsīsler ile memlū olmağın taḥḥīri mümkin olmadı. Ve ol medfenüñ ‘ibādetgāḥ ҡılınması ma‘ķül görölmedi. Āḥir-i kār kenīse ta’zīl⁸ olındı. Cāmī‘-i mü’mīnīn olmaķ sa‘ādet-i ‘uzmāsı⁹ aña naşīb olmadı.¹⁰ Ve bu fetḥ-i celīl nādire-i fütūḥ-ı bī-‘adīl olmağın şeh-zādeğān-ı ‘ālī-miḥdār ve ḥükkām-ı eṭrāf u aḥṭāra fetḥ-nāmeler gönderildi. Ve bu ҡaziyye ‘alā vuḫū’ihī tebşīr ҡılındı. Ve māḥ-ı mübārek-i

1 olan bendeler: olanlar F, R4

2 Allāh’uñdur: Ḥudā R4

3 “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”, Fetih Süresi, 48/1.

4 “Hamd, her şeye gücü yeten Allah’a mahsustur. O ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır.”

5 diyü//kaç: - R4

6 li’āmuñ//sezdiler: li’ām ki keşr ‘aķllardur ma’lūmları oldu R4

7 medere: metre R4

8 ta’zīl: ta’zīl ü taḥḥīr EH

9 sa‘ādet-i ‘uzmāsı: sa‘ādeti F, R4

10 olmadı: olındı F | oldu EH

Receb'ün onuncu günü Belğırad'a gelinüp leşkere icâzet virildi. Ve kendüler muşarrebân u havâşla pây-tahta 'azîmet ve darü'l-mülke muvâşalat fikrin muşammem kıldı.

Kırk üçüncü hâdişe

Şeh-zâde Sulţân Mehemmed Hân'ın vefâtı ve 'âlem-i beğâyâ naql ü harekâtıdır ki tâcdâr-ı [284b EH] rûzgâr¹ İstolni-Belğıradı fethinden maşziyyü'l-evfâr 'atebe-i 'aliyye-i gerdün-iştihâr şavbına müsâferet ihtiyâr idüp kemâl-i sürür u hûbûrla gelürken eşnâ-yı râhda bu haber-i mükedder ve peyâm-ı vahşet-eşer² sem'-i şerîf-i pâdişâhânelerine ma'rûz kıldı ki livâ-yı Mağnisâ'da vâlî-i kâmkâr ve evân-ı cüvânîde mâ'il-i şayd u şikâr olan Şeh-zâde Sulţân Mehemmed Hân-ı nâmdâr ğazâl iken nâ-gehân gürg-i ecel pençesine giriftâr olmuş. Ve gül-i ruhsârı 'unfuvân-ı şebâb gülşeninde tâze vü reyyân iken naşvet-i [269b R4] şarşar-ı fenâ ve âsib-i nesim-i renc ü 'anâ ile berg-i hâzân-dîde gibi şararmış şolmuş.

Egerçi ki bu peygâm-ı süznâk şımâh-ı hüsrevânelerine vâşıl olduĝda ĝönülleri ĝamnâk ve dîdeleri nemnâk olup übüvvet ü bünüvvet muştezâsı müstedâ-yı kemâl-i hayret ü zücret olup âh u nâleleri eflâke çıkdı. Ve hûn-âb-ı sirişkle âlûde ciger-pergâleleri 'ıyân u rîzân olup şabr u qarârları bünyâdını yıkdı. Ve illâ, ne çâre ve ne imkân yara-yı yâre ve ne rüy-ı cânâna mümkün nezzâre, âhîr şabr u taşammüli evlâ gördiler. ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ﴾³ tilâveti ile kalb-i mağmûmlarını tesliyet buyurdılar. Na'ş-ı laşifleri İstanbul'a getirilmek emr olındı.⁴ Ve kendüler yollardaĝı sürür u ferahı hûn-ı dil ü endüh u teraşa mübeddel kıilup menzil-be-menzil dârü'l-mülke vuşlat u⁵ raĝbetinde bulındı.⁶ Fe-lâ-cerem lâlâsı ve siyeh-baht olan niçe aĝası libâs-ı mâtemle merhûmuñ meyyitini getürdiler. Ve Üsküdâr semtinde İbrâhîm Aĝa Çiftligi'nde 'arabdan çıkarup tâbût-ı sekînesine yaturdılar. Ol ĝün şeh-r-i İstanbul maşşerden nazîr ve iskeleler nüfûs deryâsı ve bü'l-'aceb baħr-ı đarîr olup iller zevraklarla deryâdan 'ubür itmede, şeh-zâde-i

1 tâcdâr-ı//rûzgâr: zıkr olunur R4

2 eşer: âmiz-i muĝber R4, EH

3 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz.", Bakara Süresi, 2/1.

4 emr olındı: buyurıldı EH

5 vuşlat u: raĝbet F

6 yollardaĝı//bulındı: - R4

şâ'id bir sefîne-i tâbütle rüy-ı bahrı ğarîk-ı nûr itmede, bu çarîk ile İstanbul'a geçürüldü. Şehr dâhilinde yeniçerilere mahşûş eski odalar miyânında tahliye olınan mahalle defn itdürüldü. Hıffâz-ı *Kelâmu'llâh* ve muşkriyân-ı *Furkân*-ı¹ hidâyet-güvâh² «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» naşş-ı kerîmini tilâvet ve³ «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ»³ âyet-i şerîfini 'aynı [282a F] ile kırâ'at idüp levâzım-ı techîz ü tekfîn mü'eddâ kılınudıktan soñra merķad-ı münevverleri civârında bir câmi'-i şerîf ve 'imâret-i 'âmire ve medrese-i laţîf inşâsı fermân olındı. Ve şeh-zâde-i sa'idüñ vefâtı sene hamsîn Şa'bân'ın sekizinci gicesinde⁴ ve defn ü techîz mühimmâtı mâh-ı mezbûruñ on sekizinci günü yevmü'l-hamîsde vâkı' oldı.

Ba'dehu inşâ-yı hayrât ü meberrâta mübâşeret kılındı. İki menârelü ve her menâre ikişer şerefelü muraşşâş u mücaşşâş⁵ bir câmi'-i şerîf ve ma'bed-i laţîf ve yemîninde türbe-i münevveresi ve yesârında medrese-i muţahharası ve cânib-i kıblîde 'imâret ve harem-i vası'inde şâdurvân ve mâ'-ı cârî ile çarâvet muķarrer olup beş altı yıla varmadın tamâm oldı. Ve maşârif-i binâ yüz elli yük 'Oşmânî aķçe ile müntehî oldı. Ve teklîfât-ı binâ ve iki menâre ve müte'addid şerefelerle i'tilâ ve medresesine müderris olanları imtiyâz-ı rütbe-i 'ulyâ şâhib-i sikke vü huţbe olan pâdişâhân-ı 'Oşmâniyân câmi'leriyle bir çütüldü. Sâ'ir şeh-zâdeler hayrâtında gözedilen üslûb u âyîn merhûm u mağfüruñ meberrâtında⁶ i'tibâr olunmadı. Kezâlik evķâf u 'aķârı dahı ğâyet istihkâm u izdiyâd üzere tertîb olındı.⁷ Bu mertebelere bâ'iş merhûmuñ 'izam-ı şanı ve vâlide-i sa'ide ve vâlid-i mâcidinüñ ifrâţla hulûş-ı cenânı idügi cümle-i 'âlemiyâna rüşen ü vâzîh oldı.

Kırk dördüncü vâkı'a

Elķaş Mîrzâ'nuñ⁸ der-i devlete vuşûlidür ki hâzret-i pâdişâh-ı 'âlî-câh ve şâhenşâh-ı encüm-sipâh u felek-bârgâh pây-taht-ı Edrine'de ğâh mâ'il-i şaydgâh olup hâll ü 'aķd-ı umûr, vezîr-i a'zam-ı vaķûr, müşîr-i ekrem-i

1 *Furkân*-ı: *Qur'ân*-ı R4

2 "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır.", Kasas Sûresi, 28/88.

3 "Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.", Rahmân Sûresi, 55/26.

4 gicesinde: günü idi R4

5 muraşşâş//mücaşşâş: muraħħaş u mücaşşâş u muraħħam EH

6 meberrâtında: hayrâtında R4

7 Kezâlik//olındı: - F

8 Mîrzâ'nuñ: Mîrzâ huşûşıdır ki EH

pür-ḥubūr olan Rüstem Paşa mübāşeretiyile münḥall ü meysūr olup āsitā-ne-i pādīşāh u düstūr, melāz-ı enām u cumhūr olmaḫ üzere iken bu ḥaber-i meserret-eşer vāşıl oldı ki bi'l-fi'l şāh-ı [285a EH] 'Acem ve mālīk-i mülk-i Güstehem olan Şāh Ṭahmāsb-ı muḫterem ḫarındaşı Elḫāş Mīrzā verāset-i mülke müte'alliḫ ba'zı müdde'ā izhārı ile vālī-i Şīrvān iken ol devlete ḫanā'at itmemiş. Ve ḫaşerāt-ı nā-ma'düddan ḫaşr-ı keşir ve leşker-i vefir cem' idüp ḫarındaşı¹ ve 'Acem mülkinüñ şāh-ı Ḳızılbaş'ı olan Ṭahmāsb'ı uñ üstine varmaḫa ḫudret ü liyāḫati olmaduḫına binā'en mülk-i Şīrvān'ı 'alā ḫālīhi terk itmiş. Hevāsına tābī' ḫavāşşından bir miḫdār ādemle gāḫ seyāḫat-ı ber ve gāḫ seyāḫat-ı baḫr ihtiyār idüp Deşt-i Ḳıpçaq'dan geçmiş. Ve 'atebe-i 'ulyā-ya muvāşalat fikriyle İskenderiyye Boḫazı'na bir sefine ile gelüp yitmiş. Bu peyām ma'rüz-ı şehryār-ı vālā-maḫām oldı. Menzil-be-menzil dārü'd-devleti's-seniyye, maḫmiyye-i Ḳoştanṫınıyye cānibine teveccüh buyurıldı.

Ve'l-ḫāşıl Elḫāş'ı uñ necm-i baḫtı şeref burcında lāmi' ve ṫālī'i āfitābı² kemāl-i sa'ādetle ṫālī' müşāhede olunup [270a R4] bir serāy-ı laṫīfe³ ḫondurıldı. Ve zād u zevādesi me'müllerinden ziyāde ez'āf-ı muzā'af ta'yin olındı. 'Ale'l-ḫuşuş ḫāḫān-ı kistrā-ḫulām şehir-i İstanbul'a duḫül-i şeref-fercām buyurıldıḫı gün Elḫāş Mīrzā İstanbul'da bulunup, gürüh-ā-gürüh 'askerün şevket ü şüküh ile pāy-taḫta vuşüllerini temāşā ḫılup, her bölük aḫası zīb ü zīnetle gelüp geçdükdē "Ḥāzret-i pādīşāh-ı Dārā-sipāḫ bunlar mıdır?" diyü ayaḫa ḫalkup, bu ṫariḫ ile nevbet vüzerāya gelince dehşeti efzün ve vükelā-yı 'uzmā ḫudüminden soñra ḫayreti bā'ış-i dehşet-i gün-ā-gün olup zıllu'llāḫ olan şehryār-ı 'ālem-penāḫ ḫāzretleri geçdükdē mīrzā, kemāl-i ḫayretle kendüden geçmiş idi. Güyā ki sākī-i şāhid-i sīm- [282b F] sā'id den dehşete müsā'id ṫolular içmiş idi.

Bu ṫariḫ ile sene erba'a ve ḫamsin ve tis'a mi'e tāriḫinde bir rüz-ı firüzda cem'iyyet-i dīvān, ya'nī ki dīvān-ı sulṫān-ı Süleymān-nişān olup Elḫāş Mīrzā'yı i'zāz u ikrām ve imtiyāz u ihtirāmla Dīvān-ı Hümāyün'a getürdiler. Vüzerā-yı 'uzmā ve vükelā-yı kübrā ve sā'ir rü-şināsān-ı ḫavī-rā yirliü yirinde ve cāyḫān-ı maḫarrında oturup cenāb-ı pādīşāḫiden külli ziyāfet ve sāḫa-i bī-mesāḫa-i Dīvān-ḫāne ḫarḫ-ı deryā-yı ni'met olduḫdan soñra mīr-

1 iken//ḫarındaşı: - R4

2 āfitābı: iḫbālī EH

3 bir//laṫīfe: - F

zâ-yı mezbûruñ vezîri ve vekîl-i mu'temed-i ma'ârif-semîri erbâb-ı 'irfânüñ zî-şânı Mevlânâ Seyyid 'Azîzu'llâh-ı Şîrvânî ve eḥaşş-ı havâşşından birkaç hem-nişin ü a'yânı ol gün dest-bûs-ı şeref-me'nûsla müşerref oldılar.¹ Ve şafahât-ı hâḫırlarında mersûm olan âyât-ı iltifâtı 'alâ mâ hüve'l-me'mûl, bel ezyed mine'l-mes'ûl muḫarrer buldılar. Ve ol rûz-ı mes'ûdda şadân u ḥandân menzillerine revân kııldılar. İrtesi yine dîvân-ı 'âlî-şân oldı.² Ve bu kerre Elḫâş'ın el öpmesi taḫaḫḫuk buldı. Egerçi ki mezbûruñ Şîrvân'dan firârı ve 'atebe-i 'ulyâ semtini iḫtiyârı ıztırârî vâḫî' olup yine süveydâsında sevdâ-yı rafz u ilhâd ve ḫayâlât-ı zendekâ vü temerrüd ü 'inâd muḫarrer idi. Ve illâ, pâdişâh-ı rub'-ı meskûn seyyi'âtına iltifât-ı hümâyûn buyurmadı.³ «اکرموا الضيف ولو كان كافراً»⁴ mantûḫına imtişâl kıilup⁴ bi-vechin mine'l-vücûh rencişi revâ görmedi. Bu ḫariḫ ile maḫbûl u mer'î ve mu'azzez ü muḫterem ü maḫmî ve ḫarem-i pâdişâha revân ve pây-bûs-ı 'izzet-me'nûs ile kâm-rân olduḫdan soñra kendü ḫaḫḫında ki iltifât-ı pâdişâhiyi ziyâde gördi, tekellüme mecâl-i fırsat bulup 'arz-ı 'ubûdiyyetle ḫâk-i pây-ı şerîfine yüz urdı. Ve ḫarındaşı Ṭahmâsb Şâh'dan şikâyet idüp diyâr-ı şarḫ seferine teveccûh buyurılmasına muḫarrîk oldı. Ol şehryâr-ı a'zam ki deryâ-yı mekârim ü himemdür, mes'ûline icâbet buyurdu. Ve kemâl-i iltifât u teşrifâtla Elḫâş'ın ḫadrini evc-i felege irgürdi. Ve ol gündün soñra vüzerâya ve erkân-i sa'âdet olan ümerâya Elḫâş'ın ri'âyetine küşîş-i tâm ve ziyâfetinde ve tuḫaf u hedâyâ ile raḫbetinde sa'y-ı mâ-lâ-keḫâm zuhûra gelmesine işâret buyurıldı. Cemî'-i vüzerâ 'azîm ḫonuḫlıḫlar itdiler. Ve küllî pîş-keşler ve virgülerle⁵ mîrzâyı ḫoş ḫutdılar. Cenâb-ı saltanatdan ise kîse kîse [285b EH] zer ü sîm ve hemyân hemyân nuḫûd ve dâmen dâmen cevâhir ve ḫirmen ḫirmen tefârîḫ u nevâdir, ḫuşûşâ boḫça boḫça zer-endüd şîb ḫil'atler ve şandûḫ şandûḫ aḫmişe-i mütenevvi'a-i bî-bahâne ile ri'âyetler, lâ-siy-yemâ ḫavîle ḫavîle tâzî atlar ve mücevher raḫtı ve muraşşâ' zîn ü rikâbı ile müzeyyen ḫurayfi⁶ semendler, ḫaḫâr ḫaḫâr esterler, mehâr mehâr üstürler, gürûḫ gürûḫ semen-sîmâ vü dil-âvîz ḫullar, fırḫa fırḫa 'anber-'izâr u şîrin-

1 bir//oldılar: - F

2 oldı: vardı F

3 "Misafire kâfir de olsa ikramda bulunun."

4 imtişâl kıilup: imtişâlen EH

5 virgülerle: virgüler vîrüp R4

6 EH nüshasında bu şekilde harekelenmiştir.

güftâr düşüzeler ve bi'l-cümle hiç tuhfe kısmından bir nesne kalmadı ki aña yükle gönderilmemiş ola. Ve ma'lûm degüldür ki devr-i Âdem'den bu deme gelince bir pâdişâh bir za'îf-i 'âlî-nigâha bu vech ile ri'âyet kılmış ola. Bâ-ğuşûş ki istignâ bu cânibde ve ihtiyâc u pervâ mihmân tarafında ola.

Bu tarîk ile ri'âyetden sonra şehryâr-ı âfâkuñ halile-i celilesi ve şeh-zâ-delerüñ vâlide-i bî-'adilesi Meryem-hilkat, Âsiye-'iffet, Hadîce-ğürmet, Fâtıma-'işmet cenâbından dahı [270b R4] işâret-i 'âliye-i şehryârî ile ton u gömlek ü dest-mâl ve esbâb-ı hammâma müte'allık ba'zı yâdigârüñ cümlesi zer-rişteden bâhte ve terş'ât u bedâyi' ile perdâhte olup anlar cânibinden gelen tuhaf u tefârîka on biñden ziyâde filori gitdüğü şâyi'dür,¹ hâlâ ki eşahh-ı vağâyî'dür, kemâli ile mü'eddâ kılındı. Ba'de zâlik sefer-i hümâyün mühimmâtına mübâseret [283a F] olındı.

Kırk beşinci hâdişe²

Elkâş tahriki ile şark cânibine vâki' olan sefer-i hümâyündür ki hazret-i şehryâr-ı vâlâ-câh her zamân Kızılbaş tã'ifesinüñ sebb-i şeyhayn itdüklerine dil-perişân ve bunlardan intikâm vâdisinde hemvâre dâmen-der-miyân olmağın anlar semtine 'azîmete cüz'î bahâne isterdi. Ve "Bu zâlimlerüñ vücüd-ı şürûr-âlüdını şafha-i rûzgârdan kaçan izâle kılurun?" diyü söylerdi. Bu kerre re'y-i 'âlem-ârâları buña müncerr oldı ki sâbıkan şâh cânibinden rû-gerdân ve ümerâ-yı pâdişâhiden şalâbetle nümâyân olan Ulama Paşa, Elkâş Mirzâ'ya қоşılıp râyât-ı 'izz ü iclâlden muқaddemce şark cânibine gönderile. Bu tedbîr ile Ulama Paşa ki ba'zı beglerbegilige mutaşarrıf olduқdan sonra Rümili'nde mîr-livâ idi, der-i devlete getirildi. "Ehl-i vuқûfdandur." diyü Arz-ı Rüm beglerbegiligi virildi. Ve Elkâş'a lâlâ ta'yîn olunup hüsrevâne otaқ-larla sâ'ir sefer mühimmâtı bi'l-külliyeye görüldi. Ve tãc-ı şâhi bid'atini³ ehl-i İslâm kisveti olan mücevvezeye tebdil idüp tuğ u 'âlem ü naққâre ve bölük ağalarından biri kendü neferâtı ile қоşılıp ilerü gönderildi.

Ve sene hamse ve hamşin Şafer'inüñ on sekizinci günü râyât-ı celâl 'azamet ü iclâlle Üsküdâr'a geçdi. Ya'nî ki eқâlîm-i 'Urbân ve Mışr u Tikrid'e⁴

1 biñden//şâyi'dür: biñ dinârdan ziyâde қалурdı R4

2 hâdişe: vâkı'a R4

3 bid'atini: 'ayşı F | - R4

4 Tikrid'e: Nemrüd'a EH

sulţân, vilâyet-i Yemen ü Şan'an'a tubba' u hâkân, hîdiv-i¹ A'câm ve Küre vü Ermen ü Bağdâd'a ka'an, Deşt-i Kıpçaq u Tatar u Mağrib-zemîne hâkim ü hân,² berreyñ ve bahreyñ ve beyne'l³-hâfıqayñ ve'l-maşrıqayñ olan merzbüm-ı Rüm'a hudâvendgâr-ı zî-şân, Hâzret-i Sulţân Süleymân-ı sâmi-mekân, faşş-ı nigîn-i temkîn-i celâlet, naşş-ı güzîn-i nüyîn-i verâşet-âyet, şeh-zâde-i cüvân-baht u pîr-tedbîr, a'nî bih Sulţân Cihângîr hem-râh-ı şehryâr-ı gîti-serîr olup menzil-be-menzil gidildi. Ve mâh-ı Rebî'ül-evvel'ün ğurresinde Seyyidġâzî kaşabası civârında nüzül kılındı. Ol eşnâda livâ-yı Şaruġhân vâlisi şeh-zâde-i devlet-baht, sezâvâr-ı hükümet-i tâc u taht, mazhar-ı naşş-ı kerîm-i⁴ ﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ﴾ Hâzret-i Selîm Hân bin Sulţân Süleymân dest-büs-ı meserret-resân ile teşrîf ve niçe in'amât u teşrîfâtla taltîf kılınduġdan şoñra Gelibolı Ma'beri'nden geçüp Edrine'ye varmaları ve 'umûmen Rümili vilâyetlerine hâris ü nighbân olmaları fermân kılındı. Sa'âdetlü pâdişâh-ı emced; sulţân-ı dil-âverân-ı sa'âdet-iqbâl, bürhân-ı hünerverân-ı keşende-akÿâl, server-i ser-firâzân-ı kümât u ebţâl, şehîd-i sa'îd Seyyid Ca'fer-i Baţţâl *rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Müte'âl* merkad-ı münevverelerini ziyâret ve zümre-i dervîşân-ı dil-rîşâna şadaġât-ı 'amîmelerinden kesb-i ġinâ vü râhat itdükden şoñra ser-ġadd-i mülk-i Yünân [286a EH] olan Konya ve Aġşehr'e varıldı. Ol havâlîde vâlî-i ercümend ve tahtġâh-ı Yünân Konya şehrinde fermân-rân⁵ olan şeh-zâde-i sa'îd Sulţân Bâyezîd daġı Ordu-yı Hümâyün'a daġil ve şeref-i dest-büs-ı pâdişâhî sa'âdetine vâşıl oldılar. Ba'dehu andan göçilüp Kayşeriyye ve Sivas kaşâsına nüzül buyurıldı. Anda daġı nüyîn-i refî'ül-miġdâr ve şeh-zâde-i sipîhr-iġtidâr, yegâne-i âfâġ, ferzâne-i verâşet-i bâ-istiġġâġ Amâsiyye sancaġına mutaşarrıf olan Sulţân Muşţafâ [ki] esenn-i şeh-zâdegân-ı pür-şafâ idi, anlar gelüp taġbîl-i yed itdiler. Ve ġüsñ-i icâzet-i pâdişâhî ile maġarr-ı sa'âdetlerine gitdiler. Bu tariġ ile Arz-ı Rüm'a⁶ gelindi. Ve ol ser-ġadde mîr-i mîrân olan Ulama Paşa ve Karaman Beglerbegisi Pîrî [283b F] Paşa, livâ-yı 'Âdilcevâz

1 tubba'//hîdiv-i: ve Mağrib-zemîne hâkim ü hân-ı bedîr R4, EH

2 hâkim//hân: hâkân-ı hîdiv R4, EH

3 Tikrid'e//beyne'l: Mağrib-zemîne hâkim ü hân ve büldân-ı A'câm ve Kürd ü Ermen ü Bağdâd'a ka'an ve Deşt-i Kıpçaq u Tatar-ı mağrib-zemîne hâkân u hîdiv ve bahreyñ ü berreyñül F

4 "O, Süleymân'dan gelmiştir.", Neml Sûresi, 27/30. | EH nüshasında âyet-i kerîmenin devamında gelen "Bismillâhirrahmânirrahîm" ibaresi de yazılıdır.

5 fermân-rân: - R4 | fermân-rân-ı şeh-r-bend EH

6 Rüm'a: Rüm mülkine EH

menziline geldiği gibi iki menzil karîb olan Kâl'a-i Vān fethine nām-zed kılınup revān oldılar. Ve sâbıkan nüvvâb-ı kām-yâb zabıtına muķârin olmuş iken ba'zı bed-ḥ'âhların ihmâli ile yine Kızılbaş-ı bed-ma'âş taşarruflarına mübrelâ olan ehâl-i Vān'ın istiḥlâşına 'azîmet buyurdılar.

Ve bu eşnâlarda bir ḥaber-i feraḥ-eşer ve peyâm-âver-i mu'teber-i muvaķķar daḥı Ordu-yı Hümâyün'a ilkâ-yı sürür-ı bî-mer kıldı ki Elķâş Mîrzâ bıraĝup gitdüken şoñra mülk-i Şîrvân'a Şâh Tahmâsb-ı pür-ḥiyel bir oĝlını daḥı vâlî-i [271a R4] mübeccel kılup Şîrvân'ı sürür-ı bî-pâyân ile memlû itdüğü ma'rüz-ı şehryâr-ı 'âlem-medâr olduķda muķaddemâ istilâ-yı Sürḥ-serân'dan taḥt-ı ḥükümeti olan Şîrvân'dan göçüp pây-taḥt-ı şehryârîye¹ dest-i niyâzla teşebbüş iden Burhânü'd-dîn 'Alî² Sulţân ki Şîrvân'ın kadîmî mîrzâlarından iken der-i devlete geldükde ta'yîn-i vazîfe vü sâlyâne ile ri'âyet olunmuş idi ve Elķâş'la olan iḥtilâlî³ işitdükte mücerred nâme-i pâdişâhî ittişâlini vesîle-i ḥuşul-i merâm bilüp ve mülk-i Şîrvân ḥalkınuñ Sünnî-mezheb ve pâk-meşreb olduklarına i'timâd idüp müteveccih olmuş idi, vardı; pây-taḥt-ı Şîrvân'a vuşul bulup mülk-i Şîrvân ḥalkınuñ içlerinde Sürḥ-serân'dan muķâbil olanları kılıcdan geçürüp fermân-ı cihân-muḥâ'-ı şehryârî temessüki ile maķşûdı kendüye râm⁴ ve a'dâ-yı li'âmı mazḥar-ı intikâm olduĝı aḥbârıyla ordu-yı nuşret-maķrûna vuşul buldı. Ve mübâşeret-i umûr-ı fütühât şadedinde bu maķûle peyâm-ı zafer-fercâm⁵ vuşülü fi'l-ḥaķîķa 'alâmet-i izdiyâd-ı feth u teşḥîr oldu.

Ve bi'l-cümle pâdişâh-ı encüm-sipâh mâh-ı Cemâziye'l-âḥire'nün on dördinci⁶ günü Hoy şehrini menzilgâh idinüp heftesinde Tebrîz civârına varıldı. Ve şehrün ḥıfzına yarar ve mu'temed âdemler ḳonuldu. Ve 'ilm-i 'âlem-ârâları Tebrîz'e ḳul yazılıp vâfir yaraĝ u yat ve ḥizâne vü mühimmât ile Elķâş Mîrzâ aña ḥâkim naşb olunup eyâlet-i Tebrîz mülḥaķât-ı memâlik-i emniyyet-âmîz olmaķ ḥuşuşına müte'alliķ iken Elķâş'ın sâbıkan vâlî olduĝu yirlerde câhilâne etvârı ve zulm-i şariḥ ile re'âyâ vü aĝniyâdan muşâderât-ı tama'-dişârı, ḥuşuşâ erâzil-perestliĝi ve nuķûd-ı re'y ü tedbire

1 muķaddemâ//şehryârîye: - R4

2 'Alî: - F, EH

3 iḥtilâlî: iḥtilâtı EH

4 maķşûdı//râm: maķşûda vâsil R4

5 fercâm: fercâm buldılar F

6 dördinci: sekizinci R4

müte'allik teng-destligi kemâ hüve haqquhu ma'lüm-ı şerifleri olmağın ol sevdâdan ferâğat olındı. Ve Şâh Tahmâsb-ı fitne-engîz dâ'imâ mâ'il-i râh-ı gürîz olup yüze gelmedüğü ve meydân-ı ma'rekeye taqaddüm idüp şüret virmedüğü 'ıyänen müşâhede vü mefhüm olduğı eelden ol eţraf-ı vâsi'aya her at oğlanı bir hâkim-i nâfîzül-emr olup murâdınca nevâhî vü qurâya mutaşarrif oldı. Ve har-bende vü şütürbân-ı erâzili hod güşe güşe dükelü¹ hâkim² ve aĥmâl ü eşĥâlî mütekâşire vâli-i zâlim şeklinde gezüp her şahrâ-yı şâsi'ayı türktâz ile mîr-i ceng-sâz olup i'tilâ-yı şân buldı. Ve bi'l-cümle şâhuñ 'âlî serâyları yıķıldı. Ol merzbüm-ı ma'müre zâğ u kelâğ u büm-ı mevfüre qarârgâh olup ³﴿إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا﴾ mazmünü şehrinde ve kıaryelerinde mütehaqqıķ oldu. Egerçi ki erbâb-ı devletden ba'zı aĥniyâ Tebrîz ĥalkına kıatlı-ı 'âm emr olınmaķ ve yâĥüd erbâb-ı şanâyî ve aşĥâb-ı bedâyî'î İstanbul'a sürgün olup⁴ sâ'ir sükkânına vâfir [286b EH] virgü vü ĥazîne taķdîr kıılınmaķ ilķâsın itdiler. Ammâ ĥazret-i pâdişâh-ı 'adâlet-nişân ĥiç birisini iĥtiyâr buyurmadı. [284a F] Mütemerridân-ı şehr-i Tebrîz tamâmen mer'î vü maĥmî tıtılup nefsi-i şehrden bir ferdüñ beyzası gitmedi. Ve mâkiyânı ġâret olup ĥorosları ol firâķla nâle vü fiğân itmedi.

Bu tariķ ile Tebrîz'den mürâca'at ve mâh-ı Recebül-müreccebün⁵ onıncı ġünü Vân Ķal'ası'na muvâşalat olındı. El-ĥaķ bir kıulel-i refi'adur ki mühendisân-ı rüzġâr-dîde degmede nazîrini ġörmüş degül. Ve bir kıal'a-i menî'adur⁶ ki mi'mârân-ı sâl-ĥordeġân sâĥa-i fikret ü taĥayyülünde nümünelerini resm itmiş degül. 'Ale'l-ĥuşuş mülk-i 'Acem'ün kilidi ve merzbüm-ı eslâf-ı ġüstem'ün sedd-i sedîdi olup her zamân şâh-ı nâ-sipâs pâdişâh-ı memâlik-ġüşâdan ĥavf u hirâs itdükçe "Mâdâm ki benüm Alaķaya⁷ yedümdedür, selâtin-i Âl-i 'Oşmân'dan ne bâķ? Ya'nî⁸ Kıal'a-i Vân ki cây-ı müstekarrındadır, teveccüh-i Sulţân Süleymân'dan ne endühġinem ve ne ġamnâķ." diyü faĥr idermiş. Ve bi'l-cümle muķaddemâ Arz-ı Rüm ve Kıa-

1 güşe dükeli: gezüp EH

2 erâzili//ĥâkim: - R4

3 "Krallar bir memlekete ġirdi mi, orayı harap ederler.", Nemi Süresi, 27/34.

4 olup: olsun F

5 Recebül-müreccebün: Receb'ün F

6 kıal'a-i menî'adur: kıt'â-i nümünedir F, R4

7 Burada Aladağ yaylakları kastedilmiş olmalıdır. bk. Orhan Kılıç, "Van", *Türkiye Diyat Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/van#1> (16.04.2023).

8 Mâdâm//Ya'nî: - R4

raman leşkeri ile gönderilen toblar kuruldu. Ve ol târîhde şadr-ı a'zam ve vekil-i celilü'l-ıqadr-ı muhterem bulunan¹ Rüstem Paşa *yessera'llāhu mā yeşā*² feth-i qal'aya mübaşir olmak buyurıldı. Ve her vezir-i dilire³ bir qol ta'yin olup bu fende hünerverân-ı ceri zümre-i keşire-i [271b R4] yeniçeri meterisler bağlayup hişâruñ çâr divârına rahneler peydâ itmek vâdisinde cümlesi serseri oldu. Qal'ada cengci nâmına mütehaşşın olan Sürh-serân ise şademât-ı tobu u tufengden serâsime vü⁴ ser-gerdân ve vâkı'ât-ı şaşalos u zenberekden bî-ser ü sâman olup derûn-ı qal'a kendülere çâh-ı cehen-nem oldu. Ve hârâret ü iltihâbla dökilen âb-ı rüy-ı nâmûsları 'ayn-ı mâ-ı hamim olup⁵ seyl-âb-ı hayâtları Nehr-i 'Âşî gibi tağayyür ü tekeddür buldı. Her tobu ki bir seng-i yek-pâreye toqınurdu, eçrâfa şaçılan pâresinden niçe Qızılbaş-ı evbaş zaħmnâk olup cân virürdi. Gördiler ki olur biter iş degül ve şabr u taħammül ile gâyet-pezir olur teşviş degül, birkaç boğazı iplü aşılacak Sürh-serler boyunlarına rismân bağlayup qal'adan inerler. Ve Elkâş Mirzâ'nuñ dâmenine dökilüp emânla "Bizi hâlâş it!" diyü yalvarurlar.

Bu tarih ile mâh-ı Receb'ün on⁶ toquzuncu günü qal'a teslim olındı. Ve kendülere emân virilüp "Varsunlar, gördüklerini⁷ söylesünler!" diyü bendleri alınıp âzâd kılandı. Ve kal'anuñ yıqılan yirleri ta'mir ve 'atebe-i 'ulyâ defterdârlarından şehâmet ile mevşûf, Çerkesiyyü'l-aşl ile ma'rûf olan İskender Paşa mir-i mirân-ı Vân *harreseha'llāhu 'an feterâti'l-evân* kılınıp sâ'ir mühimmâtı ve muhâfaza hîdmetine konılan şirzimenüñ lâzımâtı görülüp sa'âdet ü iqbâl ile evvel-i şitâda göçüldi.

Bu esnâda şâh-ı nâ-sipâs hezâr bîm ü hirâs ile müşvâr şukbe-i hafiyesinden âşikâr ve gürbe-i gürisne-i lâğar şifatında âlüfte-i tu'me-i şikâr olup 'Âdilcevâz ve Erciş nevâhîsine gelür. Bulduğı zu'afâ vü erâmil ü eytâmı katli 'âm kıılır. Ve leşker-i hezîmet-eşerinden bir zümre-i zemîmeyi Qarş cänibine gönderür. Qal'a-i Qarş hârâbesi ta'mirine me'mûr olan mir-livâ-yı Pasin, Zü'l-qadrü 'Alî Beg-i derdmendi ve hîdmet-i binâya meşğül olan

1 muhterem bulunan: - R4

2 *yessera'llāhu/yeşā*: - F

3 vezir-i dilire: vezire EH

4 vü: olup zâr u EH

5 kendülere//olup: - R4 | hamim olup: çahim olup EH

6 on: - F, R4

7 gördüklerini: iyü gördüklerini F, EH

bennâ vü fa“âl ü müzdver fuķarâsından ğâfil bulduđı¹ müstemendi kılıc-
dan geĉürür. Ve kendüsi ‘Âdilcevâz re‘âyâsını ve Ahlâṭ’da mütemekkin olan
Müslimîn zu‘afâsını ķatlden ōnra Şahrâ-yı Muş’a uğrar. Re‘âyânuñ ğâv
ü ğüsâle vü aĝnâmından iĝtinâm idüp ħancer-i ğadr u zûlm ile cigerlerin
ṭoĝrar. Hûşüşâ ‘Acem şâhı geĉinürken her sulṭânını² bir gelebân ve her
ĥân-ı dâlelet-ĥânumânını bir çübân idüp ğâret itdüĝi geleler ve remeler
ĥıfzına müsâra‘at ider. Hâlâ ki şadâ-yı kûs-ı riĥlet-i sulṭânî sem‘ine vâşıl
olduğı gibi “Bârî leşker-i manşûra ķalmasun.” diyü cem‘ itdüĝi ĥayvânâtı
ķırdurup ol deşt ü hâmûn ve vâdî-i fûşat-nümünü revâ’ih-i ĥabîşe-i kerîhe
[287a EH] ile memlû eyler. Zihî bî-‘arlık ki insân intikâmını ĥayvânât-
dan ala. Zihî sitemkârî vü ğaddârlık ki ĥânumânını ĥarâb iden şübân³ u
ĥar-bende vü sâyisân ile muķâbeleye [284b F] ķâdir olamayup erâmile
ve nisvâna ĥışm kılıcıların ĉala. Der-‘aķab rübâh-ı fitnekâr gibi delükden
delüĝe ĝirüp yine ihtifâ üslûbını ihtiyâr ķıla.

El-ķışşa râyât-ı nuşret ü zafer meyâdîn-i şavlet ü ĥaşmetde cilveĝer olup
‘Âdilcevâz ve Ahlâṭ⁴ semtine uğranıldı. Ve mâh-ı Şa‘bân’uñ yigirmi beşinci
ĝünü Âmid Şahrâsı’na varılıp ĉevlik nâm maĥalde nüzül ķılındı. Bu eşnâ-
da Ramazân-ı Şerif duĥûl idüp düşmen-i pür-kibr ü kîn tarafından bir
şahîĥ ĥabere intizâr üzere iken nâ-ĝehân bu peyâm-ı nâ-mülâ’im-i melâ-
let-resân irişdi ki bâĝiyân-ı Sürĥ-serân pâdişâh-ı ĝitî-sitân Âmid cânibine
sa‘âdetle revân olduĝdan ōnra Arz-ı Rûm eṭrâfına gelmişler. Tercân ve
Erzincân nâhiyelerini ĝâret ve ķatl ü ĥasâret ile yıķup, ĥuşüşâ şehr-i Erzincân’ı
yaķup ikinci beze miskînler ile ceng ü neberd eylemekdin ‘âr itmeyüp
ve bunca bî-ĝünâh re‘âyânuñ ĥûn-ı nâ-ĥaķķı Kızılıрмаķ gibi bir seyl-i
firâvân olup “‘Aķıbet yoluĝa gelürse ĥâlimüz nice olur?” dimeyüp vâfir
fesâd u şenâ‘at itmişler. Hattâ şehryâr-ı memâlik-ĝüzâr çekilüp ĝitdükden
ōnra Âmid nevâĥisini, lâ-siyyemâ Ĥarbut ĥavâlîsini yıķup yaķmaķ ĥile-
sinde tedârüklerin berkitmişler. Fe-lâ-cerem bu ĥuşüşuñ tedârüki ehemm
olup cigerdâr u cerî yeñiĉeri ve dil-âver-i serserî niĉe biñ çâbük⁵-süvâr
tîmâr eri ile vüzerâ-yı umûr-dîde ve vükelâ-yı kâr-âzmüde, a’nî bih Vezîr

1 meşĝül//bulduğı: me’mûr olan F

2 sulṭânını: şoltâtını R4

3 şübân: şütürbân R4, EH

4 meyâdîn-i//Ahlâṭ: - R4

5 çâbük: - F

Ahmed Paşa sipehsâlâr-ı ceng-âzmâ ta'yîn olındı. Ve düşmen-i bergeşte-rüz üzerine baht-ı kavî-i firûz kuvveti ile gönderildi. Müşîr-i¹ müşârün ileyh dağı kendüye fermân-ber olan leşkerden şehâmet ü dil-âverlikle meşhûr olan Çerkesiyyü'l-aşl [272a R4] 'Osmân Paşa'yı talî'a-i nuşret ü zafer-fer ta'yîn eyledi ki mezbûr 'Osmân Paşa ol târihde² ma'zûl ve ba'dehu Haleb vilâyetine melikü'l-ümerâ kılınıp hîdmeti maqbûl görülmüş³ idi. Bu tarîk ile a'dâ-yı dîn ü devleti cüyân ve Sürh-serân gâretine şitâbân iken ol havâlî-de gümrâhân-ı fitne-peydânuñ haberin alurlar. Kıırk elli re's 'amel-mânde ve bâr-ı girân kaydından âzâde ürkek bâr-gîrlerün quyruklarına kazanlar bağlarlar. Ve şeb-i muzlimde şâh kıyâs idüp, hânlardan birinün ordusına yaklaşup zağm-ı tâziyâne ile bâr-gîrleri şalıvirürler. "Allâhu ekber! Geldi, yitdi pâdişâh-ı⁴ muzaffer-fer!" diyü vâveylâ-yı mîr ü nöker dünyâyı tutar. Ve herkes baş u cân kırtarmağı sermâye-i sa'âdet bilüp «من نجا برأسه فقد»⁵ mazmûnını tezekkür iderler. Bu mâbeynde çok kimseyi helâk iderler. Ve nâmdâr Sürh-serlerün birini zîr-i hâk iderler. Ve mezbûr 'Osmân Paşa niçe zamân piyâde ve silâhla harb u rezme⁶ âmâde, gûzât-ı dîndâr ve kümât-ı gânimet-şî'âr bu maqûle ceng ü peygâr idüp giderek Kızılbaşlaruñ şit ü şadaları ziyâde ve hüy u hâyaları fûrû-nihâde olup "Âyâ⁷ üstimize mi gelür ki?" diyü süvâr u piyâde hâzır ve 'Osmân Paşa esb-i tîz-refâr ile önlerinde zühür-ı havâdişe nâzır iken giderek sesleri kesilür. Güyâ ki himmetleri kemânı yaşılar. Görseler ki ordularını bırağup kaçmışlar. "Pâdişâh leşkeri geldi, yitişdi." diyü kenâr çizmişler. Ve cibâl-i Gürcistân eteklerinden firârla Karabâğ semtine yol açmışlar. Eger bu şebî-hûnda serdâr Ahmed Paşa hâzır bulinsa ol gürûhuñ cümlesi tu'me-i şîr-i şemşîr olurdu. Ve baş baş müfsidlerinden ne kimesne hâlâş olurdu ve ne kırtılurdu.⁸

Ve'l-hâşıl eyyâm-ı 'îd irişüp pâdişâh-ı sa'îd Âmid şehrinde edâ-yı şalât-ı 'îd itdükden şoñra zamân-ı bârân u berf ve şiddet-i şitâda sûtür u huyülle ihtimâl havf olmağın Rümili beglerbegisi şehr-i Haleb'de ve

1 Müşîr-i: Vezîr-i R4

2 târihde: 'aşrda R4

3 görülmüş: görülmemiş F

4 yitdi pâdişâh-ı: yitişdi şâh-ı R4

5 "Kellesini kırtaran kazanmıştır."

6 Ve mezbûr//rezme: Ve nâmdâr sürh-serlerün F, R4

7 Âyâ: - F

8 ne//kırtılurdu: kurtulmazdı R4

Anatoli beglerbegisi Ruhâ kaçabasında kışlamak buyurıldı. Ve celâdet ü hüsn-i tedbîr ile meşhûr olan Vezîr Mehemmed Paşa'ya bir miqdâr leşker-i zafer-rehber [285a F] virilüp serdârlikle Bağdâd muhâfazasına gönderildi. [287b EH]

Ve Elkâş Mîrzâ dahı “İşfahân ve Kûm ve Kâşân semtlerinde şâhuñ bâr-hânesi ve gün-â-gün hizânesi vardır. Fermân olunursa bu fırsatda ğâreti kâbildür.” diyü ol semtlerüñ ğâretine icâzet istedi. ‘Asâkir-i zafer-me’âsir mâbeyninde şe’âmetini def bir nuşret-i külliyye ‘add olup bir miqdâr hazîne ihsân olındı. Ve cünüd-ı mes’üddan kimse koşulmayup “Ekrâd’dan isteyenler bile gitsünler.” diyü ruşşat virildi. Ba’dehu sa’âdetlü pâdişâh-ı mevfür’ü’l-edeb ârzü-yı sevâd-ı Haleb kılip sa’âdetle mâh-ı Zî’l-ka’de’nün üçüncü günü Haleb şehrini teşrîf buyurdılar. Birkaç gün dârüs-sa’âdesinde ikâmetden soñra Zî’l-ka’de evâsıtında Hamâ vü Şîrez semtinde şayd u şikâra ‘azîmet eylediler. Birkaç gün teşhîz-i hâtır için soñra yine Haleb şehrine geldiler. Ve Elkâş Mîrzâ dahı kendüye koşılan cünd-i bî-kıyasla hudûd-ı Hemedân’dan geçüp, İşfahân şehrine nüzül idüp Tahmâsb Şâh’uñ ve birâderleri Sâm ve Behrâm nâm mîrzâyân-ı ‘âlî-câhuñ bâr-hânelerini ğâret ve Sürh-serân-ı evbâşdan nihâyetsiz kâlâşî katl ile hasâret idüp eline [giren] gün-â-gün tuhaf u yâdigârlardan muraşşâ‘ u muşanna‘ cildlü kelâm-ı şerîfler ve tefâsîr ü ehadîşe müte‘allik huţûţ-ı üstâdanla müzeyyen kütüb-i laţîfler, hoşka hoşka girân-mâye gevherler ve torba torba türâbla âlûde firûzeler,¹ muraşşâ‘ şemşîrler ve hancerler, cevherî vü zer-endüd ser-i nîzeler ve siperler, elmâs u yâkût u zümürüd-nigîn hâtemler, nâfe nâfe miskler ve tabla tabla ‘üd u ‘anberler, ibrişüm kâlîçeler ve mûnaqqâş sâyebânlar, Bedahşânî² lâciverdler ve zer-keşî maq‘adlar, kaçâr kaçâr esterler ve mehâr mehâr üstürler ile Haleb şehrine geldi. Vezîr Seyyid ‘Azîzu’llâh ile nâmeleri cenâb-ı salţanata vuşul buldı. Hezâr iltifât u i’zâz ve elţâf u ikrâmla imtiyâz virilüp ‘avdetine [272b R4] ruşşat-ı kârsâz buyurıldı.

1 ve//firûzeler: - R4

2 ‘üd//Bedahşânî: - EH

Bu hâletle Bağdad cāniblerinden gāh Ḥorāsān'a ve gāh Fārs u İsfahān'a ılgarlar idüp şāhuñ ve sā'ir qarındaşlarınıñ hānedānlarına zarar u gezend üzere iken Gilān ḥudūdında bir āl ile Ṭahmās'b'uñ ādemleri pençesine girdi. Ve tedārūki görilüp 'ömri āhire irdi. Der-'aḫab mübeşşirān-ı kārghāh-ı ḥulḫ u edeb bu müjde-i celileyi daḫı ma'rüz-ı pādīşāh-ı Sünnī-meşreb kıldı. Gürūh-ı Revāfīz'den Dünbülī¹ Ḥācī Beg nām Qızılbaş ki muḫad-demā 'atebe-i 'ulyāya intisāb idüp livā-yı zerrīn ile kām-yāb kılınduḫdan soñra izḫār-ı irtidādla ictināb kılınmış idi, ser-ḥadd-i Sürḥ-serān'uñ yararı ve sulṭānlarınıñ² ser-ḥayl ü kār-güzārı olmaḫın şāh-ı güm-rāh aña Ḥoy ḥükümetini virmiş. Ve melāḫide-i ḫallāşdan baş baş müfsidān-ı Qızılbaş kendüye yoldaş olup Vān Beglerbegisi İskender Paşa'dan intikām almak niyyetine da'vā-yı merd idüp Ḥoy'a gelmiş. Ammā paşa-yı şāḫib-rā henüz anlar ḡaflet uyḫusunda bī-pervā ve mühimmāt-ı ḫarb u neberd tedārükinde mübāşir-i esbāb-ı veḡā iken İskender-i ceng-āzmā ve taḫt-ı yedindeki³ ḡuzāt-ı⁴ rezm-ārā anlardan taḫaddüm iderler. Mecāl virmeyip ol bed-ḫuy-laruñ Ḥoy'ların muḫāşara kılmāḫa giderler. Fi'l-vāḫi' Ḥoy şehrinin ḫiṣār ve bāzār-ı neberde i'tibār virüp teḫābül-i ferīḫayn ve teşādüm-i şaffeyn olduḫda bi-'ināyeti'llāh İskender-i nāmdār⁵ mañşūr u muḫafferūl-āşār olup mezbūr Dünbülī⁶ Ḥācī'nüñ ve aña tābī' niçe yüz Revāfīz ü Ḥāricī'nüñ [285b F] başlarını keserler. Ve māl ü menāllerin nehb ü⁷ ḡāret iderler. Ḥattā mā-vaḫa' her ne ise der-i devlete 'arz idüp kellelerin gönderlere şancup⁸ gönderürler. Bu ḫaberler daḫı bā'iş-i şādmānī-i leşker ve sebeb-i ferḫat-ı nev'-i beşer⁹ olup İskender Paşa'ya ḫil'at u tiḡ-ı zerrīn gönderildi. Ve emr-i şerīf yazılıp "Yüzüñ aḡ olsun İskender.¹⁰" diyü kendüye ve ḫayline ḫaylı istimāletler virildi. Ve sa'ādetle Ḥaleb'e gelinüp ḫışlamaları muḫarrer olduḫda emr ile Ḥaleb'e¹¹ da'vet olınmış idi.

1 Dünbülī: Dinli F, R4

2 sulṭānlarınıñ: soltatlarınıñ EH

3 yedindeki: eyāletindeki EH

4 yedindeki ḡuzāt-ı: eyāletindeki R4

5 nāmdār: ceng-āzmā-yı nāmdār R4

6 Dünbülī: Dinli F, R4

7 nehb ü: külliyyen R4

8 gönderlere şancup: - F

9 bā'iş-i//beşer: şādmānī-i leşkere bā'iş olup R4

10 İskender: - F, R4

11 Ḥaleb'e: - EH

Li-münşî'ihî

Kurretü'l-'ayn-ı şehenşâh-ı ferîd
 Ya'nî kim Şeh-zâde Sultân Bâyezîd
 Eyledi nâgeh Haleb şehrin maķâm
 Şānehu lā-zāle fî 'izzî mezîd¹

Sa'âdetle ki şehre vâşıl oldılar, ķalb-i şerîf-i şehryāriye külli [288a EH] meserret hâşıl oldı. Dâ'imâ eṭrâf u cevānibi avladılar. Şeh-zāde-i kām-kārla bilece kışlayup rüzgārdan 'ayş ü 'işret kāmın aldılar.² Bu ʔarîķ ile tā zamān-ı bahār-ı nüzhet-āşār zāhir ü bedîdār olunca gāh nefsi Haleb'de ve gāh hāvālisindeki şikārgāh-ı bü'l-'acebde teferrüc üzere oldılar.

Kırk altıncı vāķı'a³

Kılâ'-ı Gürcistān fetḫ u teşhîri ve Gürciyān-ı kerîhü'l-cenān vilāyet-
 lerinüñ ķal' u tedmîridür ki sa'âdetlü pâdişāh-ı 'ālî-cāh Haleb'de kışla-
 yup emārāt-ı bahār-ı nüzhet-āşār zāhir olduķda sene sitte ve⁴ hamsîn ve
 tis'a mi'e Cemāziye'l-evvel'inüñ onıncı günü Haleb'den göçüldi. Evvelâ
 Diyār-ı Bekr'e, şāniyen kefere-i Gürcistān ğazāsına taşmîm-i niyyet kı-
 lındı. Zîrâ ʔā'ife-i bâğiyye-i Gürc müteḫaşşın-ı kılâ' u burc olup dâ'imâ
 'işyān u ʔuğyāndan ve ikiyüzlilik idüp gāh şāh-ı güm-rāh ʔarafına ve gāh
 pâdişāh-ı ğitî-penāh dergāhına ilticādan hālî olmayup, ḫattâ bir def'a
 şehryār-ı memālik-sitān cezâ'ir-i Efrenc teşhîrine revān olduķda "Vaķt-ı
 fursat ve hengām-ı ruḫşatdur." diyü Gürciler 'azîm cem'iyet itmîşler
 idi. Ve Arz-ı Rûm Beglerbegisi Mûsâ Paşayı ğāfille başup şehid düşür-
 mişler idi. Egerçi ki ol zamānda Āmid Vālisi Ḥadım [273a R4] 'Alî Paşa
 varmış, yitişmiş idi ve ol fesādâta bezl-i maķdûr iden Gürcilerün ekse-
 rin kılıcdan geçürmiş idi. Lâkin ol miķdārla iktifâ⁵ olunmayup bu def'a
 himem-i 'āliye-i hüsrevāne ol küffār-ı füccârūñ ķal' u ķam'ına teveccüh-i
 nuşretgerāne buyurdılar. Kāṭ'-ı merāhil ü menāzil ile Āmid şehrine

1 "Onun izzetinin çokluğundan dolayı şānı hala sürmektedir."

2 Şeh//aldılar: - EH

3 vāķı'a: ḫādişe R4

4 sitte ve: - R4

5 iktifâ: ķanâ'at R4

vardılar. Ol maħalde VezİR Aħmed Pařa¹ leşker-keř-i kişver-güřā ta'yİN olınup Qaraman u 'Arz-ı Rüm ve Zül-ıkadriyye vü Rüm beglerbegileri ve taht-ı yedlerindeki zu'amā vü sipāhla sancaq begleri ve bir miqđār dergāh-ı mu'allā² yeñiçerileri ve ğurebā ağaları ile 'umūmen anlaruñ neferi ilerü gitmege me'mūr oldılar. Ve ğurre-i řa'bānu'l-mu'azzamda ruħřat-ı řāhāne ile yollarına çekildiler. Egerçi ki sābıqan Arz-ı Rüm Beglerbegisi Meħemmed Pařa ve zİR-i destindeki ümerā ile Gürcistān'a sefer idüp, Berāġān³ nām qal'aların alup ve Peng⁴ diyü meřhūr olan seng-i yek-pāre ki qılā'-ı Gürcistān'da qarİnesi nādİr bir hışn-ı haşİN-i ferzānedür, anı daħı fetħ idüp mel'ūnlara küllİ hezİmet⁵ olınmış İdi.

Bu def'a kerraten ba'de uħrā⁶ sefk-i dimā ve aħz-ı esārā niyyetine niçe biñ řİrān-ı kār-āzmā māh-ı řa'bān'uñ on toquzıncı ğüni Tortum nām qal'a-i metİnesini hezār cidd ü cehd ile fetħ idüp Dencaħ⁷ ve Emİrāħūr nām qal'aları ħalkı daħı istİmānla mİftāħların getürüp, ba'dehu Ağca⁸ Qal'a nām hışn-ı haşİN-i mürtefi'a üstine varıldı. Māh-ı mezbūruñ āħİr ğüni fetħ olınup qarİbinde vāqİ' Eřksūr'uñ ve aña tābi' iki qal'a-i meksūruñ daħı mİftāħları geldi.⁹ Ba'dehu Ramażānū'l-mübārekūñ¹⁰ sekizinci ğüni Pengerd ve Eserd ve diġer Ağca¹¹ Qal'a diyü üç qal'aya tābi' on beř pāre qal'a daħı emān isteyüp mİftāħların virdi. Ve İşbu māh-ı mübārekūñ toquzında ümerā-yı Gürcİ'den Radik-i mel'ūnuñ qal'asına varılup ol daħı haşyet-i řademāt-ı ħüsrevāne ile 'ale'l-fevr teslİm itdi.

Bunlardan mā'adā Arz-ı Rüm ħudūdına mürāca'at olınduġda Bevāne Deresi¹² nām vādİ-i ma'mūra aqın virilüp bİ-nihāye dūřİzegān u ebkār ve ğİlmān-ı siyeh- [286a F] çeřmān-ı lāle-ruħřār ile ğuzāt-ı dūřmen-řİkār

1 maħalde//Paşa: vezİR-i dānā Aħmed Paşa ol maħalden R4

2 mu'allā: 'ālİ EH

3 Berāġān: Bizāġān F

4 Peng: Nik F, EH

5 hezİmet: İhānet F, R4

6 ba'de uħra: - F

7 Dencaħ: Yeħāħ F

8 Ağca: Ağac F, R4

9 mİftāħları geldi: mİftāħların getürdiler R4

10 Ramażānū'l-mübārekūñ: Ramażān-ı řerİf'ūñ F

11 Ağca: Ağaç F

12 Bevane Deresi: Dere Giti F

behremend ü behredâr kıldı. Ba‘dehu Terpekrek¹ nâm Ʒal‘a ve iki pâre Ʒısn-ı mürtefi‘a daƷı mecmâ‘-ı küffâr-ı nâ-üstüvâr olup âğâz-ı Ʒarb u Ʒıtâle mutaraşşid idükleri mesmü‘-ı paşa-yı² kâmkâr olduƷda ‘ale’l-fevr anlaruñ daƷı üzerine varıldı. Ramazân-ı Şerif’uñ on beşinci günü cebren ve Ʒahren fetĥ olındı. Ve ol eƷrâfdaki nevâĥi-i ma‘müre Dadanlı³ nâm Ʒaryeler daƷı memâlik-i maħrüseye mülĥaƷ kıldı. Ammâ Dadanlı’nuñ⁴ ancaƷ on beş Ʒal‘ası ibƷâ olınuƷ mâ‘adâsı ĥâke berâber itdürüldi. Ba‘dehu Tortum ve Tekĥiş⁵ ve Ağca Ʒal‘a ve Dıvâne Deresi bir sancaƷlıƷ yir ta‘yîn olınuƷ ümerâ-yı kirâmdan birine virildi. Ba‘de zâlik nuşret-i vâfire ve ķanîmet-i mütekâşire ile ‘avdet olınuƷ mâh-ı Şevvâl’uñ [288b EH] ikinci günü Ordu-yı Hümâyün’a gelindi ki sa‘âdetlü pâdişâh-ı Cem-câh mâh-ı Şa‘bân’uñ yigirmi yedinci güninde Âmid Ʒurbında Çevlik’e Ʒonup bu zamâna dek Gürcistân’daki leşkerüñ Ʒudümüna müteraƷƷıb idiler. Li’llâhi’l-ĥamd bir aydan ziyâdece müddet-i Ʒalilede bunca fütühât-ı cemile vâƷi‘ olup sâlimîn ü ķanîmîn mu‘asker-i zafer-maƷrûna mülâƷi olup mezbûr Aĥmed Paşa ve sâ’ir ümerâ külli ri‘âyetler ve teraƷƷiler ile ser-efrâz kıldılar. ķıbbe zâlik şehryâr-ı memâlik-mesâlik Ʒudümü şitâya nazâr ve aĥvâl-i ‘asâkir-i bî-intihâya şarf-ı başâr kıluƷ Şevvâl’uñ on üçüncü günü dârü’l-mülk-i maĥmiyye, a’nî biĥ Ʒostañıniyye ĥumiyet ‘ani’l-beliyye cânibine teveccüh buyurdılar. ƷaƷ‘-ı nişîb ü firâzla mâh-ı Zî’l-ĥicce ķurresinde sa‘âdetle [273b R4] Serây-ı ‘Âmirelerine nüzül kıldılar.⁶

Kırk yedinci vâƷi‘a⁷

Rümili Beglerbegisi Meĥmed Paşa’nun sene şemân ve ĥamsîn ve tis‘a mi‘e târiĥinde ba‘zı Ʒal‘alar fetĥ itdügüdür ki sâbıƷan Erdel vilâyetinüñ voyvodalıƷı Yanoş Ʒral’uñ oğlı İstefan’a ki virilmiş idi, aña hem-civâr olan Leh ve Çeh Ʒralı Ferendüş-ı la’in ‘adâvet-i sâbıƷa ile kibr ü kîn terkin itmeyüp, ĥattâ iğvâ-yı şeytâniyye ile İstefan’uñ Berâtâ nâm lâlâsını ‘âşî kıluƷ

1 Terpekrek: Terpkük F

2 paşa-yı: şehryâr-ı F, R4

3 Dadanlı: Dadaylı EH

4 Dadanlı: Dadaylı EH

5 Tekĥiş: Telĥiş F, EH

6 ‘Âmirelerine//buyurdılar: ‘Âmireleri pây-büsüyla müşerref olup nüzül buyurıldı EH

7 vâƷi‘a: ĥâdişe R4, EH

Peçi¹ dimekle meşhür hişâr-ı üstüvâr ki vasat-ı vilâyetde vâkı‘ Nehr-i Tise yüzünden ol vilâyete zâd u zevâde irsâline mâni‘ bir hışn-ı haşındür, bâ-huşşûş Segedin ve Semendire ve Belğırad semtlerinde ol ƙal‘a elde ol[ma] mağ külli mazarrat-ı ƙaht u ğalâya sebebdür. Niçe kerre mezkûr Berâtâ‘ya aħkâm-ı ‘aliyye gönderilüp ol ƙal‘a taleb olınuğça birer bahâne ile cevâb virüp emr-i şerife iƙâ‘at itmemesi, elbette ol cânibe leşker² gönderilmegi icâb itmiş idi. Binâ‘en ‘alâ zâlik ‘atebe-i ‘ulyâdan bir miğdâr yeñiçeri ƙoşılup ve yüz elli miğdârı ƙarb-zen virilüp mâh-ı Ramazân‘uñ altıncı ğünü mîr-i mîrân-ı mezbûr Meħemmed Paşa-yı manşûr Sirem‘den ƙalkup, ƙal‘a-i mezbûr üzerine ƙonup ve ğice içinde meterislerin ƙurup, ‘ale’s-seħer ƙob yuvalağları ƙal‘a dîvârlarına ƙoğrı cilveger olup, şevğ ile ƙal‘a ƙal‘ u ƙam‘ına ƙoyılup raħneler peydâ itmekle bir mübârek sâ‘atde ehl-i İslâm³ hişâra yüridiler. Müşrikîn ile sũğâğ-ı⁴ ƙal‘ada rû-be-rû olup rezm ü ğarbe kũşiş ƙıldılar. Ğoryâdlaruñ feryâdları evc-i felege ƙığdı. Ğün-âbe seyli ise burûc-ı ƙal‘adan aşurı⁵ ağdı. Bu ƙarîğ ile âyât-ı feth u fütûhât nümâyan ve emârât-ı ƙal‘ u şürûh silâh u rimâhla i‘lân u beyân ƙılındı. Tamâmen fethi müyesser olduğdan soñra lâzımü’t-ta‘mîr olan yirleri yapdurıldı. Ve dizdâr ve merdümân-ı hişâr naşb u ta‘yîn olınuğ ƙaribinde vâkı‘ ve teşhîri memâlik-i maħrûseye maħz-ı nâfi‘ Peçkerek Ƙal‘ası üzerine varıldı. Bi-‘inâyeti’llâhi te‘âlâ berğ-şiyem ve ra‘d-ni‘am, ‘alev-‘alem, pertev-ğüjm, tinnîn-dem, ejder-dijem ƙoblar ol ƙal‘anuñ dağı tedârüki ğörüldi. Ya‘nî ki ğalkı ğalâşdan me‘yûs ve zaħm-ğordeleri ve dîvâr raħneleri maħsûs olduğdan soñra emânla ƙal‘a teslîm olındı. Ba‘dehu [286b F] Erâc nâm mümeħhedü’l-ebrâc u âhen-mizâc ve beyne’l-küffâr⁶ keşîrûr-revâc ƙal‘aya varıldı. Gerek Erâc ve gerek aña tâbi‘ ba‘zı burûc-ı bâhirü’l-ibtihâc taleb-i emânla teslîm olındı. Andan soñra paşa-yı ƙal‘a-ğüşâ ol maħalden ğoçdı. Çanad⁷ nâm ƙal‘a-i felek-bünyâd üzerine ƙazâ-yı mübrem gibi çökdı. Sâ‘ir ƙal‘alara ğöre Çanad Ƙal‘ası sipihri berîn ve ğayrılar aña ƙıyâsla burûc meşâbesinde suhûlete ƙarîn, eger cengcisi eger yarağ u yatı müretteb ü mükemmel ve

1 Peçi: Bağı EH

2 gönderilüp//leşker: - R4

3 ehl-i İslâm: Müslimîn EH

4 şevğ//sũğâğ-ı: esvâğ-ı R4 | sũğâğ-ı: esvâğ-ı sũğâğ-ı EH

5 aşurı: ƙaşra R4

6 küffâr: küffâr soñra emânla F

7 Çanad: Çenâr R4

her biri nuhûset-i zulmet-i küfr ile diyânet sa'âdetinden muhavvel, fe-lâ-cerem 'asâkir-i 'âlî-himem bunun fethine dahı¹ naşb-ı 'alem kıldılar. Ve istîmân iden küffâr-ı füccârdan anı dahı feth idüp hafaza vü dizdâr ve sâ'ir mühimmât-ı hişâr ne ise sâ'atiyle kayırdılar.

Gıbbe zâlik paşa-yı celâdet-mesâlik kişver-güşâlık tîrîkına sâlik olup Erdel vilâyetinün âb-ı rûyı ve Nehr-i [289a EH] Tuna Yaluları'ndaki kıla' u kaşabâtuñ² yüzi şuyı Lipova³ nâm kal'anuñ ki şehri sipâh-ı küffârla mem-lû ve burûc u bârûları eşirre-i eşrârla tobtolu, kefer-e fecerenün mâ bi-hi'l-iftihârı, ümerâsinuñ metânet ü haşânetle muhtârı bir şehir ü kal'a ki kadri felek gibi mürtefi'a idi, binâ'en 'alâ zâlik cengcisi ve kendüsi bî-mer,⁴ huşûşâ Patrandaryaş nâm mâ'il-i ceng ü perhâş la'in ile baş baş, yigirmi biñ miqdârı evbaş kal'a önünde istaborların kurmuşlar. Ve alayların bağlayup ceng ü cidâle muntelhî olup tırmışlar. Hemânâ leşker-keş-i bî-pervâ⁵ emri ile bir bölük merdân-ı ceng-âzmâ ve dilîrân-ı şecâ'at-nişân-ı vâdî-peymâ dil getürmege hâzır u müheyâ olup çekildi. Hikmet Allâh'ındur, anlaruñ qaravullarına muqâbil oldı. Bâzâr-ı heycâ germ ve dürüşt-hü kâfirlerün kelleleri⁶ nerm olup gürz ü küpâl izâle-i küffâr-ı muhtâl semtin tıutup uruşmağda ve tîğ u şemşîr-i kattâl şüc'an-ı vâcibül-iclâl kuvveti ile şoyı-nup, meydâna girüp çalışmağda rumh u sinân ise itâle-i lisân idüp silâh u rimâh-ı düşmene muqâbil uruşmağda şarf-ı mağdûr ve bezl-i meşkûr itmek üzere iken nâ-gehân nuşret ü zafer yilleri vezân olup cânib-i Müslimîn naşr-ı 'azîz ile merğûb ve cevânib-i ecânib-i⁷ müşrikîn inhizâm [274a R4] u gürz ile mağlûb oldı. Niçe yarar diller ve dilleri bir qarış taşra çıkmış bürîde kelleler sümm-i semend-i paşaya yağmur gibi döküldi. Fe-lâ-cerem küffâr-ı dâlâlet-şiyem qaravulı ki kaçup istaborlarına vardı;

Mışra

آخرش از نخست معلومست⁸

-
- 1 yarağ//dahı: hat u yarağı R4
 - 2 kaşabatuñ: kaşabâtı vâkı' olan yirlerün EH
 - 3 Lipova: Liva R4
 - 4 kendüsi//mer: gendümi bî-merd R4
 - 5 pervâ: pervâ paşa R4
 - 6 kelleleri: tañhilleleri germ ve hâtırları R4
 - 7 cevânib-i ecânib-i: cânib-i F
 - 8 "Sonuç baştan bellidir."

mazmûnı Patrandaryaş'a ve sâ'ir kefere-i bed-ma'âşa ma'lûm olup cümlesi firâr ihtiyâr itmegin fuçarâ-yı re'âyâ Ʒal'a miftâhları ile Ʒarşu geldi. Bu Ʒal'anuñ dağı yarağ u yatı ve sâ'ir zevâde vü mühimmâtı,¹ huşuşâ mîr-livâsı ve dizdârı ve hişâr erleri Ʒısmından levâzım-ı bî-intihâsı görüldü. Ve hıfz u hîrâseti mîr-livâ olan Ulama Paşa'ya ta'yîn olunup Ʒal'a-i Tameşvâr üzerine teveccüh Ʒılındı. Ol Ʒal'a-i nâmdâr dârü'l-mülk-i küffâr ve metânetle engüşt-nümâ-yı eşrâr olup şehri vâsı', eţrâfinuñ şahrâları şâsı', Ʒal'ası mürtefi', burûcı 'ubûr u duğûlden mündefi', medfa'ları vâfir, yarağ u yatı mütেকâşir, cengcisi yarar, bekçisi² şehâmetle Ʒavî-miğdâr, lâzımü'l-ihtiyâţ, hâdimü'l-irtibâţ,³ şehir ü hişârı fetĥ u teshîri lâzıme-i nüvvâb-ı kâmkâr olmağın şehri ihâta olındı. Yir yir meterisler vaz' olunup⁴ toblar Ʒonıldı. Ba'dehu döğmege mübâşeret olunup dîvârlarında niçe raĥneler peydâ⁵ oldu. Lâkin nuşûd-ı eyyâm-ı zemistân ile'l-ân fetĥi müyesser olan Ʒal'alara maşrûf-ı nuşret-resân olup şitânuñ taƷaddümi ve Ʒaţarât-ı berf ü bârânuñ terâkümü toblar Ʒullanmađa mâni' ve medfa' tedârüklerine dâfi⁶ olmağın der-i devlete 'arz olındı. Ve leşkerüñ Ʒışlaması ta'yîn olunup Tameşvâr 'alâ ĥâlihi Ʒaldı. Mîr-i mîrân-ı nâmdâr, a'nî bih Ahmed⁷ Paşa-yı kâr-güzâr Belğirad'da Ʒışlamak niyyetine vardı. Sâbıĥu'z-zikr Ulama Paşa ise Lipova⁸ muĥâfazasında Ʒışladı.

Bu eşnâda bir ĥâdişe-i ķaribe [287a F] dađı⁹ peydâ oldu ki Segedin Ʒal'ası varoşında seg-i dîn olan re'âyâ-yı küfr-âyîn ve müşrikîn-i Ʒalâlet-Ʒarîn küffâr-ı fâcirîn ile 'ahd ü peymân-ı metîn Ʒılmışlar. Ve Ʒal'ayı bir nezâketle füccâr-ı nâ-üstüvâr zümresine teslîmi muƷarrer itmişler. Ol ĥudûduñ mîr-livâsı ve Ʒudemâ-yı ĥükkâmuñ dilîr-i şecâ'at-nümâsı Miĥâlođlı Ĥızr Beg ki nihâdında şecâ'at muƷarrer ve zât-ı sûtüde-şifâtında celâlet ü celâdet mükerrer idi;

1 mühimmâtı: mühimmât u zevâdesi EH

2 yarar bekçisi: - F

3 hâdimü'l-irtibâţ: - R4

4 vaz' olunup: Ʒurılıp R4

5 peydâ: zâhir R4

6 Ʒullanmađa//dâfi': Ʒullarına el virmeyüp tedârüklerine mâni' R4

7 Ahmed: Meĥemmed EH

8 Lipova: - R4, EH

9 dağı: - F

Li-münşi'ihî

Eben 'an ced ğuzātuñ muĳtedâsı
 Kümâtüñ şeh-süvâr-ı reh¹-nümâsı
 Dem-â-dem tiĳi ħün-ı ħaşma sîr-âb
 Elinde nîzesi ħün-âba mîzâb
 Hüner meydânınuñ çâbük-süvârı
 Dilîrân-ı veĳânuñ nâmdârı
 Olup ol fikr-i fâsidden ħaberdâr
 Īişâra girdi cân atdı o serdâr

Ya'nî ki ümerâ derûn-ı ĳal'ada² temekkün idegelmeyüp şehrinde sâkin olmaĳla ol emîr-i dilîr ihtiyâten ĳal'aya girdi. Ve lâzımü't-ta'mîr olan yirlerini termîm idüp tedârükünde oldı. Fe-ammâ on bin miĳdârı müsellaĳ süvâr, cümlesi tüfeng-endâz u heycâ-sâz u bî-'âr, ĳal'anuñ varoşına [289b EH] girüp taldı. Taşradan âdem girmesi ve içeri³ zahire virilmesi münsedd⁴ oldı. Bu ħaber mîr-i mîrân-ı rüşen-nazar cânibine yitişdükte Rümili 'askeri kışlaĳlarına perişân ve kendüyle bulunan, ancak Semendire şancaĳı begi Mîr Rüstem-i zî-şân olmaĳın ne ħâl ise mîr-i mezbûr ile tedârük görüldi. Semendire sipâhileriyle Segedin fitnesi def'ine teveccüh ĳılındı. Fe-ammâ Budun Beglerbegisi 'Alî Paşa ki vâlî-i ceng-âzmâ, şîr-dil-i ĳazâ-peymâ⁵ niçe bunuñ gibi işler görmiş ve niçe yaralar yiyüp zaĳımlar yitürmiş, kerrâtle ħaşmına ĳarşu turlmuş, defe'âtle meydân-ı rezm ü ħarbe at sürmiş dilîr-i kâr-ĳüzâr ve emîr-i bülend-iĳtidâr olduĳdan mâ'adâ Segedin, Belĳrad'dan ise⁶ Budun'a ĳarîb⁷ ve anlaruñ evvel yitişmesine ĳurbiyyet ve eyâletleri iki vech ile taĳrîb olmaĳın işitdüklere gibi 'âzim olmışlar. Ve küffâr 'askeri Segedin⁸ varoşunda iken varup cenge ĳoyulmuşlar. Egerçi ki ĳayret-i câhiliyye ile⁹ bir miĳdâr

1 reh: ĳoş F

2 Dilîrân-ı//ĳal'ada: - R4

3 girmesi//içeri: gelmesi ve F

4 münsedd: sedd F

5 ceng//peymâ: - R4

6 ise: - F

7 ĳarîb: yaĳın R4

8 ve//Segedin: - R4

9 ile: ile iki vech ile F

muḳābil ve kerr ü ferr ile münāzī' u muḳātil olmuşlar ve illā, dilirān-ı Budun ve pişvāları olan mīr-i mīrān-ı şalābet-nümün aşlā kāfire vücūd virmemişler. Cümlesini tu'me-i şīr-i şemşīr idüp kelle-i ḥanāzīrden cān ḳurtarmamışlar.

Bu peyām-ı meserret-encām mīr-i mīrān-ı zafer-fercāmı yolda ḳarşuladı. Cenāb-ı Kirdgār'a ḥamd-ı bisyār idüp [274b R4] Belğīrad ḳışlasına vardı. Ammā kefere-i Ṭameşvār evvel-bahār-ı nüzhet-şi'ârda üzerlerine¹ leşker-i cerrār hücumını muḳarrer bilmegin ol ḳış muttaşıl ḳal'aların teşyīd ve ḳāt-ender-ḳāt varoş ve terekāt² bünyādı ile temhīd eylemişler. Çünki ḥüsrev-i kāmkar ve şehryār-ı 'ālem-medār cenābına bu aḥvāl 'arz olındı, mücerred Rümili 'askeri ile Ṭameşvār fetḫi düşvār olmaḳ mülāḥaza buyurılıp vüzerā-yı 'izāmdan Aḥmed Paşa ve ḳapu ḳullarından ve yeñiçeri zümresinden bir miḳdār dilirān-ı ceng-āzmā ta'yīn ḳılındı. Ve şiddet-i şitā ber-ṭaraf ve emāret-i sermā nümūdār-ı sebzezār-ı 'alef olduḡı gibi ki sene tis'a ve ḥamsīn Reb'ü'l-ahīr'inün yigirmi yedinci günü idi, Edrine'den ḳıḳıldı. Ḳal'a-i Ṭameşvār üzerine teveccüh olındı. Ve bi'l-cümle sene-i mezbūre³ Receb'inün beşinci günü etrāf-ı Ḳal'a-i Ṭameşvār muḥayyem-i 'asker-i düşvār olup bir cānibden ḳapu ḳulları ve bir ṭarafdan Rümili dil-āverleri ḳal'ayı ihāṭa idüp, meterislere ṭoblar çeküp döğmege başladılar.⁴ Burūc-ı şa'bū'l-vülūcını ṭa'ne ṭaşları ile vāfir ṭaşladılar. Firāz-ı ḳal'adaki küffār-ı ḥāksār daḫı ser-encāmları neye varacaḡını hemān ol günden aznaşladılar. [287b F] Paşalar ise meterisleri her gün ṭolaşup ḡuzāt-ı sütüde-şifāta istimāletler virürlerdi. Bu ešnāda mīr-i mīrān-ı celil, a'nī bih Meḥemmed Paşa-yı Ṭavil meterisleri ṭolaşurken ḳal'adan nişānladılar. Bir ṭob urup altundaḡı atını helāk eylediler. Kendüsi Allāhu Te'ālā'nun ḫıfz u emānında olup⁵ ḳılca zarar-pezir olmadı. Fi'l-ḫāl yedek çekilüp bir raḫş-ı güzine daḫı süvār oldu. Bu ṭariḳ ile yigirmi beş gün 'ale't-tevālī sā'at-be-sā'at lā-yezālī ḳal'ayı döğdiler. Burūc u bārūlardaki küffārı berg-i ḥazān-dīde gibi ṭobraḡa dökdiler. Ḥattā ešnā-yı cengde İspanya ḳralınıñ ser-'askeri ve leşker-i müşrikinün nāmđār u nāmveri varoş cenginde ḳatlı olındı. Ve kelle-i bī-devleti kesilüp serdāruñ sümme-i semendine getürüldü.

1 bahār-ı//şi'ârda: bahārda R4

2 terekāt: toḳat F

3 mezbūre: tis'a ve ḥamsīn R4, EH

4 başladılar: ibtidā itdiler R4

5 emānında olup: 'ināyetiyle R4

Ve bi'l-cümle ğurre-i Şa'bānū'l-mu'azzamda¹ hilāl-i fetḥ u zafer kab-
le'l-fevt² cilveger oldu. Ve Qal'a-i Tameşvār ve varoşı tamāmen ehl-i İslām'a
musahḥar oldu. Ba'dehu termīm ü ta'mīri ve sā'ir mühimmāt-ı dār u ğiri gö-
rilüp Erdel vilāyetinün dārū'l-mülk-i mu'teberi olmağın müstaḫil beglerbe-
gilik oldu. Ve eyāleti ḳudemā-yı ğuzātdan emīr-i ber-ğüzīde-şıfāt olan Qāsım
Paşa'ya münāsib görüldi. Ve bu eyyāmda aḳıncı beglerinden Turḥān Beg ki
bişezār-ı şecā'atūn eski ḳurdı ve Rūmili vilāyetinün ekşer-i mevāzi'i anlaruñ
ḳadīmī yurdıdur, Avlonya³ sipāhileri ile Belğırad'dan ordu-yı zafer-mu'tād
semtine gelürken küffāruñ ser-bāz u mümtāz biñ baş yarar u ceng-sāz at-
lusına rāst gelürler ki 'asākir-i zafer-me'āşire şebī-ḥūn ḳaşdına gelürler imiş.
Der-ḥāl elleşdiler, dilleşdiler, [290a EH] uruşdılar, tırışdılar. Mābeynlerinde
ceng-i 'azīm ve neberd-i delim olup ol zümre-i zemīmeden bir ferdi ḥalāş
itmediler. Cümlesini tīğ-ı tīz ve şemşir-i ḥūn-rīz ile depelediler. Bu beşāret
ḥaberleri daḥı⁴ geldi. Ordudaki ğuzāt u kümāta ḥayāt-ı tāze⁵ virdi.

Ve bu ešnāda bir ḳışşa-i ğarībe daḥı Segedin ḥişārınuñ serdār-ı ḳadīmī
Tut⁶ Miḥāl nām bed-kīş-i caḥīmī turt murt mübālağa-i ḥāy tut⁷ idüp leş-
ker-i İslām'a şebī-ḥūn ile gezend fikrinde teveccūhi işidüldükde⁸ dilirān-ı
çābük-süvārdan bir fırḳa-i sa'īde-i rezm-iştiḥār gönderildi. Bir şahrāda
muḳābil olup ğün-ā-ğün mühācemeler ve nuşret-nümün muşādemelerden
şoñra devlet-i iğtinām Müslimīn'e, mezellet ü inhizām müşrikīne vāḳı'
olup cümlesi ḳılıcdan geçürüldi. Ve mezbūr serdārlarınun bir oğlı dest-bes-
te esir alınup orduya getirüldi.

Ve bi'l-cümle fetḥ-i Qal'a-i Tameşvār bā'ış-i dehşet-i küffār ve ḥavf u
ḥaşyet-i füccār olup Berğoş ve Qaraseliş⁹ nām vilāyetlerinde otuz biñ miḳ-
dārı ra'ıyyet-i bisyār ümerāsı [275a R4] ve başbuğ olan¹⁰ ḳudemāsı ile der-
ğāh-ı pādīşāh-ı 'ālem-penāha itā'at itdiler. Ve ḥarācları taḳdīr olınuḫ yırlı

1 Şa'bānū'l-mu'azzamda: Şa'bān'da F, R4

2 ḳable'l-fevt: - F | fevt: mevt R4

3 Avlonya: Diyodlonya F

4 daḥı: - F

5 tāze: tāze ve Müslimīn'e tāze ḥayāt R4

6 Tut: Qut R4, EH

7 tut: huy R4

8 işidüldükde: mesmū' olduḫda R4

9 Qaraseliş: Qarasis F | Qaraselis EH

10 olan: - F

yirlerine fâriğü'l-bâl olup gitdiler. Bundan mâ'adâ Moreş Suyı kenârında vâkı' Valpova nâmı ile şâyi' bir qal'a ve aña qarîb Şolmeş¹ ve küffâr-ı hâksâr ile tölmiş burûc-ı mürtefi'a, huşûşâ Bernâk ve Abraş ve İlya² ve Yankovna³ ve Muştör ve Marcata⁴ ve Qaced⁵ ve Büyük Şac ve Küçük Şac ve Qral Hîsar-ı nâm hîşârât-ı mündefi'a silk-i teşhîre çekildi. Şolmeş gibi lâzımü'l-ibkâ olanları alıkonulup mâ'adâsı hedm olındı. Ve aqıncı tã'ifesine icâzet virilüp Moreş⁶ nâm şehrden aqşâ-yı arz-ı Erdel'den Varad ve Şolinden nâm qal'alar bariqatına varınca gâret itdürildi. Perî-peyker düşizeler, melek-manzar sâde-[rû]lar ve b'l-cümle eger cüvân ve eger zen erzen bahâ ile, huşûşâ keşret ü ihşâ⁷ ile mânend-i erzen bir gânimet oldu ki ⁸«ما لا عين رأت» ve bir tıoyumlıq alındı ki ⁹«ولا أذن سمعت». El-kıışsa ol mağalden göçilüp sâ-bıqan feth olınan Çanad¹⁰ Qal'ası semtine yol açıldı. Ol havâlidedeki Çalya ve Tablaq ve Maqova¹¹ ve Qalnaq ve Şaqva ve Şemloq¹² nâm qal'aların ehâlisi şademât-ı 'asâkir-i pâdişâhiden firâr idüp qal'aları hâlî bulınduqda gereklüsi zabt olındı. [288a F] Ve gâyrısı hâke berâber kılındı.¹³ Ba'dehu 'asâkir-i memâlik-güşâ kemâl-i rağbet-i rezm ü vegâ ile Şolnoq bariqatına 'azîmet itdi. Yedinci menzilde varılup muqâbelesinde qonıldı. Meger ki ol qal'aya muqaddemce Budun Beglerbegisi 'Alî Paşa, Budun leşkeri ańılan¹⁴ gürüh-ı ceng-âzmâ ile¹⁵ varmış. Tıob¹⁶ çeküp qal'ayı döğmege mübâşeret kılmış. Bu eşnâda küffâr-ı qal'a, Vezîr Aqmed Paşa ile Mîr-i Mîrân-ı Rû-

1 Şolmeş: şorılmış F

2 İlya: İlisa F

3 Yankovna: Yanqoya F

4 Marcata: Marcana F, EH

5 Qaced: Faced F, EH

6 Moreş: Moroş EH

7 ihşâ: ihşâd F

8 "Gözlerin görmediği..." | Burada "Allâhu Teâlâ 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed'ü'l-halk, 8),' diye buyurmuştur." şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

9 "Kulakların işitmediği..." | Burada "Allâhu Teâlâ 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed'ü'l-halk, 8),' diye buyurmuştur." şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

10 Çanad: Çenâr F

11 Tablaq//Maqova: Mablâq ve Maqor F | Nablâq ve Manda EH

12 ve Şaqva//Şemloq: - F | Şaqven ve Şemloq EH

13 Gâyrısı//kılındı: - R4

14 ańılan: - F, EH

15 gürüh-ı//ile: - R4

16 Tıob: Tıob-ı ejder R4

mili Mehemmed Paşa¹ ol semte teveccühleri haberini almış. Bir şeb niş-fu'l-leylde kararı firâra tebdil itmiş. Budun beglerbegisi dağı ağâh olup ardlarına düşmüş. Ekşerini kılıcdan geçürmüş. Bari Lor² nâm beglerini diri almış. Ve 'alemlerini ve tabl u nakşârelerini ve kesilen başlarını ordu-yı nuşret-mağrûna göndermiş. Ol ƙal'a dağı 'azîm toblar ile zabt olındı. Ve sa'ir lazimesi mü'eddâ ƙılındı.³

Ba'dehu 'asker-i İslâm ƙral-ı dâll-i bed-nâma müte'alliğ Egri nâm ƙal'a-ya toğrıldılar. El-hağ her vech ile hışn-ı haşin ve hışâr-ı metîn ve burüc-ı felek-temkîn ve ƙal'a-i berîn-i gevher-nigîn resminde bulunup fetihine cell-i himmet itdiler. Niçe günler döğilüp ve tarafeynden bahâdırlar muğabil olup, döğüşilüp, ol ƙal'ada düşen şühedâ-yı sü'edâya nihâyet olmayup, huşûşâ şiddet-i şitâ tağaddüm idüp ta'cilden te'hîr evlâ ve 'avdet semtine re'y-i dil-pezir elyak u ahrâ [290b EH] olmağın hışârdan ferâğat olındı. Ağınca beglerine bir defa dağı ağın virildi. Şol ƙadar lâle-hadler ƙıçdı ki dinilmez.⁴ Ol deñlü serv-ƙadler alındı ki haddi bilinmez. Bu mağüle iğtinâmla evâsıt-ı Şevvâl'de Egri'den dağı göçüldi. Sipehsâlâr-ı nâmdâr İstanbul'a vuşul buldı.

Ƙırk sekizinci vâğı'a

Pâdişâh-ı âfâkuñ Anaçoli cânibine hareketi ve Şeh-zâde Sulţân Muştafâ'nuñ ƙatlı ü haşâretidür.⁵ Sa'âdetlü şehryâr-ı memâlik-sitân şarğ cânibine revân olduğça şâh-ı Sürh-serân firâr u güriz ile pinhân olmağ ve anlar sa'âdetle 'avdet buyurduğça ol dağı ƙuvvet-i bâzü gösterüp re'âyâ fuğarâsına ve eytâm u⁶ zenân zu'afâsına ve memâlik-i ma'müresinüñ ba'zı ümerâsına intikâm ƙaşdından hâlî olmayup, gâh Ahlât ve Erciş üzerine düşüp, mağşür olan gûzâta teşvişler virüp, Ƙal'a-i Vân mülhakât-ı memâlik-ı pâdişâh-ı cihân olduğına dil-riş ü gâmnâk olmağın ol semtün re'âyâsına uyup, ulaşup; huşûşâ Âdilcevâz havâlisine zulm âteşleriyle fitne vü fetret düşüp, bundan mâ'adâ Erciş sancağı begi İbrâhîm Beg hadd-i zâtında şir-dil ü yarrar ve Şâh [275b R4] Tahmâsb'ün muğâşarası âteşinden âteş-i Nemrüd'a

1 Ağımed//Paşa: mîr-i mîrân-ı Rümili F, EH
 2 Bari Lor: Veledi Niçe R4 | Lor: Lorinğa EH
 3 Ol//ƙılındı: - F
 4 dinilmez: hadd u pâyânı olmaz R4
 5 haşâretidür: haşâretidür ki beyân olınur R4
 6 u: u bî-reh F, EH

giritâr olan İbrâhîm Hâlîlvâr qarîn-i hârîhâr olup¹ leyâlî vü nehâr küşîş ü ‘arz-ı iktidârdan² hâlî degül idi. Lâkin pür-âşüb toblardan Sürh-serler serâsi-me olup aślâ Erciş Qal’ası fethine qâdir olamadılar. Ba’dehu ‘Âdilcevâz üzerine geldiler. Anda dahı mîr-livâ olan Yularkışdı Sinân Paşa’nuñ oğlu oğlu Mîr Muştâfâ nâm mücâhid-i pür-şafâ qal’anuñ qapularını berkitdürmedi. Ve dil-âverleriyle hâzîr olup Qızılbaşlara qarşu çıqđı. Muhkem ceng ü kıtâl ve âheng ü harb u cidâl idüp hezârân Sürh-serân sermâye-i hayâtı râyegân bezl idüp ‘Âdilcevâz fethinden dahı me’yûs olduklarında hişârı cüz’i, burc u bârûsı kütâh³ olan Ahlât üzerine vardılar. Hırâb u đırâb yöninden anlaruñ-la ihtilâtı cümleden âsân gördiler. Lâkin anlar dahı elvirmedi. Ol merâm dahı müyesser olmadı. ‘Âkıbet şâhiyân-ı ilhâd-şi’âr fitne fenninde mekr-i bi-şümâr idüp “Hâlâ pâdişâhînuz ‘âmme-i ‘asâkir ile Rûmîli ser-ğaddindedür. Bu yakında size feryâd-res [288b F] gönderilmek muhâldür. Şöyle ki hişârı bize teslîm idesüz, cümleñüze emândur. Ve illâ ‘inâdîñuz mümtedd olursa kârîñuz yamândur.” diyü telbîs-i iblisâne ile Ahlât Qal’ası’ nı aldılar. İçindeki hâ’inleruñ mâ-meleklerini gâret idüp ezvâc u etfâli ile kılıcdan geçürdiler.⁴ Ba’dehu qal’ayı yıkup hâke berâber kıldılar. Bundan soñra Erciş halkınuñ dahı ittifâkı ihtilâf u nifâka mübeddel olup “Mâdâm ki bu içimüzeddür, qal’anuñ teslîmine mâni’dür.” diyü evvelâ mîr-i mezbûr İbrâhîm Beg’i gafletle helâk itdiler. Ve qal’ayı bırağup tağıldılar, gitdiler.⁵ ‘Asker-i Qızılbaş ol qal’ayı dahı yıqđı. Ve şehr ve varoşını bile âteşe yakđı.

Ve bi’l-cümle içlerinde ba’zı dönekler var idi ki dâ’imâ bunları qorqıdurlar idi. “Bu ‘Acem şâhidur. Beglerimüz bunlar ile muqâbeleye qaçan qâdir olacağdur?” dirler idi. Bi’l-küllîyye bâ’iş-i fitne vü fesâdât anlar idi. Ba’dehu şâhiyân-ı ilhâd-şi’âr Arz-ı Rûm Qal’ası’na qaşd-ı mazarrat-dişâr Şâhoğlu İsmâ’îl⁶ ve aña hem-‘inân olan niçe biñ Qızılbaş-ı rezil, vâlî-i Arz-ı Rûm ve hâris-i merzbûm, zâtı şecâ’atle ma’lûm olan İskender Paşa-yı heycâ-hücûm üzerine yüridiler. Ol havâlîde şâhârî ve tilâl ü cibâlî müzâhame-i nüfûs-ı haşerâtle büridiler. Lâkin ekşerini kemîn idüp bir miqdârını qal’aya qarşu izhâr

1 olan//olup: gibi giriftâr u hâşâk R4

2 iktidârdan: iktidâr itmedin EH

3 burcu//kütâh: - R4

4 geçürdiler: geçürüp F

5 gitdiler: - F, R4

6 Şâhoğlu İsmâ’îl: Şâh İsmâ’îl oğlu Tahmâsb R4

eylemişler. İskender Paşa¹ ki hadd-i zâtında ‘âkıl ü dānā ve kār-dān u ceng-āz-mā idi, ‘inān-ı ihtiyārı elinden gitdi. Alayları zāhir olan Kızılbaş’a muqābil çıkmamağdın ‘ār itdi. Yanında mevcūd olan Arz-ı Rüm kulu ve bir miqdār dergāh-ı ‘ālī yeñiçerisi ile qarşu [291a EH] çıkdı. Alayını bağlayup ve qal‘aya arka virüp ceng ü cidāle qoyılır. Egerçi ki İskender Paşa’dan gayrı serdār ol şavaş deryāsından ‘azm-ı kenār itmek muḥāl idi. Ve zātında merküz olan şecā‘at ü şehāmet bürüz itmese Arz-ı Rüm leşkerinden bir ferd² ḥalāş olmağ fāsīd ḥayāl idi. Li’llāhi’l-ḥamd ol mertebeler olmadı. Gerek paşa ve gerek sā’ir ümerā vü zu‘amā cengleşürek qal‘aya çekildi. Atları za‘if ve kendüleri naḥif, piyāde vü süvārdan³ bir miqdār kimse telef oldu. Ekşer-i nās cenāb-ı sultānīden İskender Paşa’ya ğazab kıyās iderken ol şehryār-ı maqādīr-şinās hil‘at u muraşsa’ tīg u mücevher debbūs irsāli ile vāfir bende-nüvāz ve ḥāṭır-sāzlık eylediler. Sā’ir vüzerāya daḥı “İskender’ün ḥāṭırın mektūblarla ele aluñ.” diyü buyurdılar. Ve mazmūn-ı ḥaṭṭ-ı hümāyūnda “İskender ber-ḥürdār ol. Ve niçe ğazalarda engüşt-nümā-yı ahyār ol ki sen şāh oğlunuñ küfüvü⁴ degüldüñ. Ve ‘askeri vefret ü keşret ḥayşiyetinden senüñ ile olan leşkere mu‘ādil degül idi. Pes saña lāzım olan bezl-i maqđür idi, itdüñ. Nuşret ü hezīmet meşiyet-i⁵ Hudā’ya müte‘allik idi ki sen ol ümmīd ile gitdüñ.” buyurulmuş idi.

[Hikāyet]

Hikāyet olunur ki paşa-yı mezbūr bir şeb muqaddem rü’yāda bir yılan tutmuş. Celīslerine naql itdükde birisi⁶ “Yılan tutmağ zehir yutmağdur. Ğam u ğuşsa şüretidür.” diyü ta‘bīr itmiş. Ammā ṭarīkat ta‘bīrinden ğāfil⁷ olanlardan biri “Ol yılan şāh oğlıdur ki sizüñ üstünüze gelmek mesāvisi şāyi’dür. Lā-büd siz anı alursuz.” diyü taqrīr itmiş. Paşanuñ meyli daḥı ta‘bīr-i şāniye müte‘allik olup ol gün bu deñlü cür’et itmiş.

Ve’l-ḥāşıl şark cānibinden bu deñlü fitneler vuḫū’ı, ḥuşuşā sem‘-i şerīf-i ḥüsrevāniye vuşul ile şuyū’ı elbette şark cāniblerine teveccühlerin mücib

1 nüfus-ı/Paşa: - R4
 2 bir ferd: ebedi F | bürüz idenler EH
 3 cengleşürek/süvārdan: ceng iderek R4
 4 küfüvvi: akrānı R4
 5 meşiyet-i: - F
 6 birisi: ba’zısı F | birisi eyitmiş ki R4
 7 ṭarīkat/ğāfil: bir ṭarīkdan behredār R4

oldı. Rümili'ndeki 'asker-i İslâm [276a R4] Bâb-ı Sa'âdet'e da'vet [289a F] kılındı.¹ Ve sene sittin ve tis'a mi'e Ramazân'ınuñ dördinci günü Rümili Beglerbegisi Mehemmed Paşa ve ol eyâlete tâbi' olan ümerâ ve 'umümen sipâh u zu'amâ Gelibolı Ma'beri'nden geçdiler. Vilâyet-i Rüm'a tâbi' Toçat nâm şehr-i cennet-şifâtda kışladılar. Ve fâtiḥ-i Tameşvâr olan Aḥmed Paşa'ya daḥı bir miqdâr 'asker koşılıp dârü'l-feth ve'n-naşr olan Budun'da kışlamak buyurıldı. Bu eşnâda sene sittin ve tis'a mi'e târiḥi duḥûl idüp eṭrâf-ı memâlike evâmir-i 'aliyye gönderildi ki her beglerbegi ve za'im ve sipâh ve sancaḳ begi mükemmel düşmen² yaraḡı ile sefer-i hümâyûna ḥâzır olup Rümili beglerbegisi ol semtün dil-âverleriyle Gelibolı Ma'beri'nden Anaṭolı yaḳasına geçüp Toçat'da evḳât-ı şitâ güzerân idince râyât-ı câh u celâl kudûmına muntazır olalar. Ve Anaṭolı ve Ḳaraman ve Zü'l-ḳadriyye ve Rüm ve Diyâr-ı Bekr ve Haleb ve Şâm ve Arz-ı Rüm beglerbegileri ve sefer-i hümâyün olduḳça otaḳ-ı felek-niṭâḳ u sa'âdet-rüstâḳ ile birer menzil ilerü eşmege³ me'mür olan ḥâkim-i düdmân-ı Ramazâniyân⁴ ve nâzım-ı umûr-ı cumhûr-ı Türkmânân olan Adana Vâlisi Piri Beg, lâ-siyyemâ şeh-zâdegân-ı ḥilâfet-nüvid ve ferzâ-negân-ı verâşet-ümmid, a'nî bihim Sulṭân Muşṭafâ ve Sulṭân Selim ve Sulṭân Bâyezid câniblerine daḥı tenbih-i muḥâşara mazmûnını müştemil aḥkâm-ı 'aliyye gönderildi ki evvel-bahâr-ı mu'tedil-âşâr u ṭarâvet-dişârda cümlesi tekrâr evâmir-i celiyye vuşûline müterâḳkıb olalar.

Vaḳtâ ki evâ'il-i eyyâm-ı bahâr oldu, beyân olınan ümerâ vü mîr-i mîrân ve âsitâne ḳulları ile cümle aḡayân, ḥattâ cümle yeñiçeri ve aḡaları bi-esrihim şarḳ seferine teveccüh itdiler. Ol ḥinde şadr-ı a'zam ve cenâb-ı şehryâra⁵ vezir-i efḫam, müdebbir-i umûr-ı cumhûr-ı 'âlem, mükemmil-i mehâmm-ı evlâd-ı Âdem, a'nî bih Rüstem Paşa 'asâkire-i nuşret-me'âşire serdâr [291b EH] ta'yîn olındı. Bu minvâl üzere ḳaṭ'-ı merâḫil ve ṭay-y-ı menâzil ile vilâyet-i Ḳaraman muzâfâtından Aḳsarây'a varıldı. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, Ordu-yı Hümâyün'da ba'zı aḥbâr şâyî' olur oldu. Netâ'ic-i nâ-râ'ici⁶ Şeh-zâde Sulṭân Muşṭafâ'ya râci' bulunur oldu. Meger ki miyân-i

1 da'vet kılındı: ṭaleb olındı EH

2 düşmen: - R4

3 eşmege: eşmeklige EH

4 Ramazâniyân: Ramazân'uñ F

5 ve//şehryâra: - F, R4

6 Netâ'ic-i nâ-râ'ici: Netâ'icü'n-netâ'ici F | nâ-râ'ici: - R4

leşkerde ba'zı ağbiyâ mezbûr şeh-zâde cânibine 'arz-ı şıdık u şafâ idüp "Vâlid-i mâcidüñ kocaldı. Hâreket-i sefere tãkat getürmekdin kãldı. Anuñçün Rüstem Paşa'yı serdâr idüp Anañolı'ya¹ şaldı. Müşârün ileyh paşa ise² saña bed-h'âhdur.³ Bu fırsatda leşkere gelüp⁴ başını keserseñ huşul-i merâmuña güvâhdur." diyü muttaşıl idlâl itmişler. Tek tûrurken bu sevdâ-yı bâtılla dernek çıkarmışlar. Bu minvâl üzere müte'âkıb haberler gönderür⁵ ve her birinde pâdişahuñ gâh za'f-ı hâlini gâh iştidâd-ı marazı aḥvâlini bildürür ki derdmendi tãriḳ-ı 'işıyâna 'âzim ve leşker cânibine geldügi gibi huşul-i merâmına câzim itmişler. Vezîr-i Aristü-nazîr u Âşaf-tedbir bu güft ü gûnuñ şîḫhatini naḳîr ü ḳıtmîr yazdı. Ol ḥinde ebnâ-yı sipâhiyân ağası Şems Aḫmed Ağa'yı ve çavuşbaşı olan Muḳbil-i hulûş-intimâyı ulaḫla cenâb-ı salṭanata gönderdi. Anlar gelince kendüsi meḳş ü tevaḳḳuf kıldı. Mezbûr Şems Ağa ki ba'de zamânin Rûmili beglerbegiligi ile i'tilâ-yı şân buldı⁶ ve rikâb-ı hümâyûnlarına intisâb idüp muşâhib oldı, manzûmesinde bu maḫalli bu vech ile⁷ beyân itmişdür ki ol zamân ki ulaḫlıḫla 'izz-i ḫuzûr-ı şehryârîye⁸ vâşıl olmış ve Sultân Muştafâ'ya müte'alliḳ⁹ olan aḫbârı ve ümerâ vü rü'esânuñ şarḳ seferine pâdişâh-ı 'âlî-câhsız¹⁰ teveccüh ihtiyâr itmedükleri iztîrârı künhi ile beyân itmiş. Şehryâr-ı deryâ-dil bu ḫavâdiş-i zehr-âyîn[i] hazma mâ'il olup "Ḥâşâ ki Muştafâ Ḥân'um bu maḳûle güstâḫlıḫı irtikâb ide. Ve benüm zamân-ı ḫayâtumda sevdâ-yı mülk ile pâyını lihâfından taşra uzada. Nihâyet ba'zı müfsidinüñ peydâlarıdur. [289b F] Kendüler mâ'il olduḫı şeh-zâdeye verâset-i mülk münḫaşır olsun, diyü iftirâlarıdur.¹¹ Zinhâr bu maḳûle mesâvîlere vücûd virilmesün. Bu def'a tezeḳkür olınduḫı¹² gibi kerraten ba'de uḫrâ zıkr olunmasun.¹³" buyurdılar.

1 serdâr//Anañolı'ya: Anañolı'ya serdâr itdi F, R4

2 ise: ise başını keser iseñ huşul-i merâmuña güvâhdur F

3 Müşârün//h'âhdur: Eger R4

4 leşkere gelüp: - R4

5 gönderür: görür ki F, R4

6 buldı: - F

7 maḫalli//ile: minvâl ala ve zırh R4

8 şehryârîye: pâdişâhiye EH

9 müte'alliḳ: - F, R4

10 pâdişâh-ı/câhsız: pâdişâhsız F, EH

11 Kendüler//iftirâlarıdur: - F, EH

12 uzada//olınduḫı: - R4

13 olunmasun: olunmuş F

Ve Kızılbaş-ı evbâş cānibinden nāmeler gelüp, seferün bu def'a te'hîrin mūcib ba'zı tazarruât u ibtihâlleri¹ vücūd bulup “ ‘Askerün ‘avdeti ve serdâr ve sâ'ir yarar² erkānuñ bāb-ı³ dārü'l-mülke mürāca'atı münāsib görüldi.” diyü⁴ emrler gönderdiler. Ba'dehu hūsn-i tedbîr ile bu nā'ire-i hā'ilenün def'ine ve bu dā'ire-i [276b R4] gā'ilenün pergār-ı tedbîr ile devā'ir-i havādişden ref'ine hafıyyeten muqayyed oldılar. Ve “Bu emr-i hañîr serdâr irsāli ile görülecek mühimm-i kebîr degüldür. Bi'z-zāt teveccühimiz lâzımdır.” diyü ol kış sa'adetle Haleb'de kışlamağı muqarrer itdiler. Bu eşnāda şāh-ı⁵ dil-şād ve İskender Paşa cenginde giriftār olan Biğa sancağı begi Mehemmed Beg nām mîr-livā-yı kār-āzmāyı envā'-ı ri'āyetle habsden āzād⁶ ve ilçî göndermek huşuşını isticāze ile istirşād eyledi. “Yüce dergāhımızda ilçîye red yokdur.” mazmūnını mutazammın mektüb ile mîr-i müşārün ileyhe i'lām-ı hāl itdüğü gibi ber vech-i isti'cāl nāmdār ve lâzımü'l-iclāl ilçileri geldi.⁷

Naẓm

Eyā şehryār-ı mu'allā-cenāb
Sikender-mehābet Süleymān-me'āb
Ne kim emr iderseñ emāret senün
İtā'at bizümdür işāret senün

mazmūnı iş'ār kılinup sefer-i hümāyūnuñ te'hîrin icāb eyledi. Lākin 'azimet-i hümāyūnlarında şeh-zādenün ref'i huşuşı muşammem olmağla teveccüh-i müveccehden ferāgate rızā gösterilmedi. “Hālā şāhuñ murādı bizi bu sene-i mübārekede sefer eylemekdin ta'vîkdür. Pāy-best-i bünyād-ı muşālahā Haleb kışlasında görülməsi bu cānibün kemāl-i kuvvetini taḥkîkdür. Nihāyet müdde'aları olan şulḥ u rızā⁸ tekrār mürāselātla Haleb'de görüle.” diyü imlā ve nāmesi cevābını semt-i te'hîr ile imā buyurdılar. Ve sene-i mezbüre Ramazān-ı Şerif'inün on sekizinci günü sa'adetle Üsküdār yaqasına 'ubūr eylediler.

1 ibtihâlleri: intihâlleri R4
2 yarar: - F, R4
3 bāb-ı: - F
4 diyü: diyü tārîḳla R4
5 şāh-ı: - R4 | şāhdan EH
6 āzād: çıkarup R4
7 geldi: - R4
8 rızā: rızā gösterilmek R4

Bu eşnâda şeh-zâde-i sa'îd, [292a EH] nüyîn-i 'aşr olan Sulţân Bâyezîd Gelibolı Ma'berî'nden geçüp¹ Edrine'ye vardı. Rûm illerinin muhâfazası anlara buyuruldu. Kendüler hâzret-i şehryâr-ı nuşret-nüvid ile Yeñişehr civârında tecdîd-i 'îd-i sa'îd idüp menzil-be-menzil Haleb'e toğrı çekildiler. Câh u celâlle mâh-ı Şevvâl'ün on ikinci günü Bolavadin menziline varduğlarında mazhar-ı hulq-ı kerim ve şâhib-i tab'-ı selim, şeh-zâde-i cüvân-baht Sulţân Selim, livâ-yı Şaruhan 'askeri² ile ol maħalde mu'asker-i hümâyûna vâşıl oldılar. Ve taqbil-i eyâdi-i kerimleri ile ol huşul-i merâmlarına dest-res buldılar. Ve mâh-ı Şevvâl'ün yigirmi altıncı³ günü Eregli kaşabası geçildi. Kırbında vâkı' Akdepe nâm maħalde nüzul-i hümâyûn buyuruldu. Ve muqaddemâ emr-i şerifle sefer-i hümâyûna tenbîh olunmağla şeh-zâde-i bî-şafâ, a'nî bih Sulţân Muşafâ daħı ol menzilde 'askere mülâkât eyledi. Ve mu'asker-i hümâyûna qarib bir maħalde otağ-ı şâhânesi kuruldu. İrtesi vüzerâ-yı 'izâm ve erkân-ı devlet-i sa'âdet-fercâm 'alâ mâ ceret bihi'l-'âde şeh-zâde-i cüvân-baht otağına vardılar. Yollu yollarınca dest-büs-ı sa'âdetle müstes'ad kııldılar. Daħı irtesi 'azamet ü celâletle anlar daħı raħş-ı sa'âdetlerine süvâr olup otağ-ı pâdişâhiye geldiler. Yağlaşduğları gibi kendüler piyâde ve 'âmme-i vüzerâ önlerince tek-â-püyla âmâde oldukları ħâlde selâmlayurağ içerü toğrıldılar. Meserret-i vâfire ve übbehet-i mütekâşire⁴ ile şehâbeler şehâbînuñ verâ-yı ħicâbına girüp mihr-i 'âlem-tâb gibi tolundılar. İrtifağ eyyâm-ı⁵ 'ömr-i [290a F] cüvânînuñ nihâyeti⁶ ve hengâm-ı sa'âdet-i zindegânînuñ ser-ħadd u ġâyeti ol cem'iyetüñ ol rüz-ı âteş-efrüz bir muqadder⁷ kıyâmeti olmağla şeh-zâdenüñ tedârüki görüldi. Taşrada ħâzır olan ağalarından biri ile mîr-âġûrînuñ vüzerâ öninde boyunları uruldu. Ve⁸ kapucılar kethudâsı ol ħînde Rüstem Paşadan vezâret mührini alup cümle vüzerâ çâderlü çâderine gitmek emr olındı. Ba'dehu mezbûr kethudâ-yı bevâbân yedinden ħâtem-i vezâret Vezîr-i Şânî Aġmed Paşa cenâbına vâşıl oldu. 'Âmme-i ecâvid-i divân ve kâffe-i şanâdid-i erkân tehniyet-i vezâret için anlara toğrıldı. Ve ol gün

1 geçüp: 'ubür idüp R4

2 'askeri: mîr-livâları ve 'askeri EH

3 altıncı: beşinci R4

4 ve//mütekâşire: - R4

5 eyyâm-ı: - F, R4

6 nihâyeti: - F, R4

7 muqadder: miqdar F

8 Ve: Ve daħı R4

kağı'askerler ve 'ulemādan rikāb-ı hümāyūnla seferde bulunan efāzıl-ı mu'teber, şeh-zāde'nün meyyiti ile Eregli'ye vardılar. Ve namāzın edā idüp na'şını Burūsa cānibine gönderdiler.

Allāhu ekber, ol meserretle gelen leşker, ya'nī ki şeh-zāde kullarından olan nüfūs-ı bī-mer ibtilā-yı derd-i firākla mağmūm u mükedder ve iz-diyād-ı mātem ü ihtirākla mir'āt-ı zindegānileri muğber, genc-i sa'ādeti ellerinde naqd bilürlerken nā-murādlik belāları ile cānları muztarib ve āmāleri bī-me'al ve tālī'leri rāci'-i qarīn-i vebāl [277a R4] ve aħvāleri vāj-gūn ve kesr-i bāleri çihre-i zafer-behre-i taşavvurlarından birūn, bir yaña efendileri firāķı ile gözleri pür-hūn ve bir yaña hışm u gāzab-ı pādişāhī hıvfindan naħl-i istiķāmetleri ser-nigūn olup nālān u giryān¹ tağıldılar. Ğirivān u na're-zenān çāderlerine vardılar. Sākī-i rüzgār kendülere şol zehr-i kātıl kāselerin şundu ki hazmına mecāl yok. Ve zamāne-i ğaddār yüzlerine bir sille urdı ki hāk-i zillete rüy-mālden² ğayra çāre vü ihtimāl³ yok.

Ve bi'l-cümle şeh-zāde mażhar-ı gāzab-ı pādişāhī oldı. Ve Hızāne-i Āmire defterdarı gönderilüp hazīnesi ve hıyāmı ve sūtūr u huyūl ü ğulāmı cümle beytū'l-māle zabt olındı. Ve kulları hāķķında 'ināyet-i şehryārī vücūda gelüp tīmār⁴ ü ze'āmetler ile ri'āyetler kılındı. Ammā 'umūmen şeh-zāde bendeleri bu mācerāları⁵ Rüstem Paşadan bildiler. Şeh-zāde Sulţān Bāyezīd cenābına vüfūr-ı ihlāş u ihtişāşına binā'en bunūn izālesini anuñ rimāħ-ı kuvvet ü iktidārı iţālesine bā'iş taşavvur kıldılar. Hattā ekşer-i erkān-ı devlet, belki cumhūr-ı rü'esā-yı ma'ālī-rütbet "Bu ma'nā hāşşaten Rüstem Paşa'nuñ icādidur." diyü zāhiren ve bāţinen şetm ü düşnāma başladılar. Ve ba'zı şu'arā ilhām-ı Hūdā⁶ ile "Mekr-i Rüstem" lafzını tārīħ düşürdiler. Ve ba'zı fuşāħā [292b EH] ⁷«وقد قتل شهيداً» tārīħi ile kendülere tesliyet virdiler.

Ol aşruñ şu'arasından olup Mevlānā Raħmī-i Burūsevī ve Şāħ u Gedā mü'ellifi Yaħyā Beg ve merħūm şeh-zādenūñ küttāb-ı dīvānından *Ğül ü Bülbül* nāzımını Mevlānā Fazlī gün-ā-gün merşiyeler nazm itdiler. Cümlesi

1 giryān: giryān tağlara R4

2 rüy-māyden: düşmekden R4

3 vü ihtimāl: - EH

4 tīmār: yaķār F

5 bu mācerāları: cerā'imi R4 | mācerāyı EH

6 Hūdā: Rabbānī EH

7 "Şehit olarak öldürüldü."

bu fesâduñ mebnâsı re'y-i¹ Rüstem Paşa olmağ üzere ba'zı ma'nâ-yı beyt-lerin ta'n u teşnî'a mübtenî kıldılar. Hıuşüşâ mîr-i müşârün ileyh Yahyâ, kazâyâ rızâ ve mekr-i Rüstem kendüye dağı işâbet itmesini iktizâ idüp merşiyesi ebyâtında;

Merşiyeye-i Şeh-zâde Muştafâ

Yazuğ o şehryârı felek itdi hâkle yeksân²
 Vücüdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân
 Eyâ serîr-i sa'âdetde pâdişâh-ı cihân
 Dirî kıla ne revâdur fesâd iden şeytân³

beytlerinde ta'n u teşnî'î kıatı işâ'at eyledi. Ve ser-bendlerinüñ birinde;

Naẓm

Bunuñ gibi işi kim gördi kim işitdi 'aceb
 Kı oğlına kıya bir server-i 'Ömer-meşreb

mazmûn-ı laţîfiyle tab'ınıñ leţâfetine işâret itdi.

Bu haķır bir def'a kendüye su'âl itdüm. "Ġazab-ı pâdişâhiden havf itmeyüp bu maķüle merşiyeye nazmına nice cür'et itdiñüz?" didüm. "Şeh-zâde-i mezbûruñ mâtemi miñneti beni mecbûr kıldı. 'İnân-ı ihtiyâr elümden çıkup Şebdîz-i hâme-i dür-nişâr, Gülgün-ı sirişk-i hûn-bâr gibi h'âh u nâh'âh cilveler eyledi. Cenâb-ı salţanatdan [290b F] ve kerraten ba'de uhrâ vezîr olması müte'ayyin olan paşa-yı bî-ma'rifetden her ne gelürse gelsün, diyü ihtiyâr vâdisinde ıztırârî bu gûne sözler söyledüm." diyü haķîre cevâb virdi. Ve bir dağı bu vech ile taķrîr eyledi ki "Hadd-i zâtında murâdum ol harâretle⁴ bu merşiyeyi nazm itmek idi. Lâkin zühûrünü zamân-ı mevtüme ta'lik idüp nüshasını kimseye virmemek idi. İttifâķ çâderümde h'âb-ı kaylûleye vardığım hâlde bî-tekellûf olan yârândan birisi gelmiş. 'Acabâ nev-güfteleri var mıdur?' diyü cüz'dânımı kıarışdurmuş. Bu mersiyenüñ müsveddesini bulup 'ale'l-fevr yazmış. Ve yine nüshayı bulduğı yire kıoyup

1 re'y-i: - F, EH

2 Yazuğ//yeksân: - F, R4

3 Merşiyeye-i//şeytân: Naẓm eyâ serîr-i sa'âdetde pâdişâh-ı cihân vücüdına Rüstem ile irdi ziyân R4

4 harâretle: cür'etle F

henüz ben h'ābnāk iken çekilmiş, gitmiş. İrtesi ki ordu semtine¹ vardum, merşiyeyi iller elinde kur'a-i fāl gibi devr ider buldum. Ammā şüyü'ı neden olduğunu bilemedüm. Ne kadar ki ketm ve inkârına sa'y itdüm, def'ine çâre bulamadum. Âhîr-i kâr kazâyâ rızâ virüp 'Benümdür.' diyü i'tirâf itdüm. Niçe günlerden sonra mezbûr yâr-ı kâdimden intişâr-ı nüshâ muşkaddemâ-tını² işitdüm. Fe-ammâ ba'de zamânin ki Rüstem Paşa vezîr oldu, haķîr haķķındaki 'adâvet-i kâdimesi ki mücerred şâ'ir olduğuma binâ'en idi, bu merşiyeye vâsıtasıyla kıatı izdiyâd buldı. Zîrâ ki paşa-yı ğabâvet-şu'ûr nazm-ı laţîfe ortası açuķ yazı ıtlâķı ile meşhûr ve bennâyan-ı beyt-i ma'mûr olan şu'arâ vü fuşahâyı sevmemekle, nice sevmemek, 'adâvet-i külliyye itmekle zâtı ma'mûr şaḫş idi, mücerred nazm-ı kelâma kudretüm için 'adâveti ol merşiyede kendü huḫş-ı hâlini işâ'tüm için olan intikâmı hâline munzamm³ olup bir iki def'a kıatlüme teşemmür [277b R4] itmiş ve 'Nizâm-ı âlem için siyâseti lâzımdur.' diyü 'arşa-i 'adâlet-'arza 'arz kılmış. Fe-ammâ Sulţân Süleymân Hân-ı dâna, deryâ-yı 'ummân-ı 'adâletde gevher-i yek-tâ ve nazm-ı eş'âr-ı⁴ cevâhir-nişârla engüşt-nümâ ve Muḫibbî maḫlaşı fuşahâyâ maḫabbetini iş'âr u imâ kıılmağın vezîr-i mezbûra ruḫşat virmemiş. 'Şu'arâyâ intikâm kıaşd idici ve bu maķûle kelimâta kıulaķ kıutıcı olma. Sen cevâhir-i suḫan kııymetini idrâkden bî-ḫabersün.⁵ diyü naşîḫat buyurmuş. Ol kıarîķ ile intikâma kıâdir olmaduķda 'Bârî şetm⁶ ü düşünâm-la siyâset ideyin.' diyü haķîri getürtdi.⁷ Ve Sulţân Muştafa merḫûma dinilen merşiyemüzi⁸ tezekkür itdi. 'Bir pâdişâh-ı âli-câh nizâm-ı âlem ve intizâm-ı⁹ aḫvâl-i sipâh için bir oğlını öldürdi. 'Ämme-i 'ulemâ vü fużalâ bu ma'nâyı şer'an ve 'örfen münâsib ğördi. Pes senüñ ne ḫaddüñdür ki iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem idüp şem' gibi ortaya atılasun. 'Mebâdâ lisânumı kıaḫ' iderler.', dimeyüp ba'zı türrehât nazm idesün. [293a EH] Buña cevâbuñ nedür? Ve bu ḫaḫâyı¹⁰ te'vile ğüft ü ğüy-ı nâ-şavâbuñ ne nesnedür?

1 semtine: seyrine F, EH

2 nüshâ muşkaddemâtını: nüshasını R4

3 hâline munzamm: muntazam F, EH

4 eş'âr-ı: âşâr-ı F

5 Sen//ḫabersün: - EH

6 şetm: - F

7 getürtdi: da'vet itdi R4

8 dinilen merşiyemüzi: dinileni F

9 intizâm-ı: refâh-ı F, R4

10 ḫaḫâyı: ḫiḫâbı EH

diyü şordukda haķır¹ dahı mülhim-i ğaybiden isti'ānet itdüm. Meşiyet-i ilāhiyye ile ħalbüme ne lā'ih oldıysa anuñ beyānına cür'et ħıldum. Ya'nī 'Merħümü ħatlı idenler ile bile ħatlı eyledüm. Ba'dehu mātemin ħutup ağlayanlarla bile ağladum.² Fi'l-vāķi' 'Pādişāh-ı aşlīmüz ħaķā eyledi.' dimekdin ğarāz 'Ehli iftirā vü fesād eyledi.' dimegi evlā görüp edeb ħarıķını ğözetdüm.' diyü cevāb itdüm. Hemān 'unf u ğāzab ile rü-gerdān oldı. Andan soñra mütevellī olduğum yirlerde tefṫiş ve 'azl ile pür-teşviş itmek yüzlerinden fi'l-cümle intiķām aldı."

El-ķışşa mezbūr Yahyā Beg, Rüstem Paşa ile mācerāsını bu yüzden beyān eyledi. Ħaķīre³ min evvelihi ilā āħirihi söyledi. Fi'l-ħaķīķa mezbūra çoķlıķ cefālar itmişdür. Āħir-i kār ednā ze'āmet ile ķanā'at idüp Rüm ille-rinde⁴ İzvornīķ sancağında mütemekkin olmuş, ğitmişdür.

El-ķışşa Sulṫān Muşṫafā vāķi'ası encām bulduķdan soñra 'Acem sāhinuñ ilķisine ruḫşat-ı inşirāf virildi. "Bu ķış Ħaleb'de ķışlanup faşlı rebī'de ħudūd-ı 'Acem'e mülāķat muķarrerdür." diyü cevāb ğönderildi. Ba'dehu rāyāt-ı cāh u celāl Ħaleb'de ve Şeh-zāde Sulṫān Selīm Ħān, şehr-i Mar'aş'da [291a F] ve Rümili 'askeri beglerbegileriyle Tokat'da ķışlamaķ emri olındı. Ħāzret-i şehryār-ı memālik-ğüzār māh-ı Zī'l-ħicce ğurresinde şehr-i Ħaleb sükkānına 'arz-ı mihr-i ruḫsār ve ol tā'ifenüñ tāli'lerin baħt u sa'ādetle nümüdār ħıldılar. Āb-ı rüy-ı diyār-ı 'Arab, maħrüse-i maṫbū'a-i Ħaleb a'yānından " 'Aleyke 'avnu'llāh!" du'āları 'uyün-ı zülāl gibi cārī müşāhede itdiler. Der-'aķab mizāc-ı laṫif-i pādişāhiye bir ğüne renc ü ta'ab, ya'nī ki mānī'-i sürür u şağab bir beliyeye-i āteş-leheb vāķi' olup Şeh-zāde Sulṫān⁵ Cihāngir ki sā'ir şeh-zādelerden şağir ve cenāb-ı şehryāriye seferde ve ħāzarda münis-i dil-pezīr olup serv-ķāmeti cāh-ı dünyāya ta'alluķdan āzāde ve nihāl-i ķaddi⁶ ri'āyet-i ħuķūķ-ı peder zīr-i bārında āmāde ve ihtimāl-i 'uķūķ ħavfından ħarf-ı 'ayn gibi inħināyla sitāde, derviş-mezheb ve ğüşāde-meşreb bir laṫif şeh-zāde idi, dest-i ecel tūmār-ı ħayāt-ı mübeccelleri ħalline ķaşd-ı 'amel eyledi. Eṫıbbānuñ sa'yı südmend ve ħükemānuñ 'ilacı

1 Buña//ħaķır: - R4

2 ağlayanlarla//ağladum: ağlayanlara dahı muvāfaķat eyledüm F, R4

3 Ħaķīre: Ki R4

4 ednā//illerinde: - R4

5 bir//Sulṫān: - R4

6 ķaddi: ķāmeti F, R4

şihhatine ‘arz-ı peyvend itmeyüp murğ-ı rûhı bağ u rāğ-ı bihişte tayerân kıldı. Şehr-i mezbûrda namâzı kılınup na‘ş-ı la‘îfî dârü’l-mülk-i İstanbul’a gönderildi. Ve rûh-ı şerîfi için İstanbul muhâzâisindeki Tıob-ğâne’de mürtefi‘ püştede bir câmi‘-i şerîf inşâ itdürüldi. *Rahimehu’llâhu te’âlâ ve eske-nehu fi’l-cenneti’l-a’lâ.*¹

Ğıbbe zâlik sa‘âdetle Haleb’de kışlamaları vilâyet-i ‘Arab zu‘afâsınuñ intizâm-ı ahvâline sebep olup ol diyâra vâlî olan zâlimler mülteziminden irtişâ ile gâh Çerâkise kânûnı bahânesiyle fuğarâya teklîfât-ı şâkka idüp ve gâh “Sükkân-ı diyâr-ı ‘Arab bu kânûna mu‘tâdlardur.” diyü anlaruñ hilâf-ı muğtezâları ‘arzlar ile evâmir-i ‘aliyye gönderüp mağâ’if-i nüvvâb u hükkâm bir dereceye varmış ki mağşûlinüñ ‘öşri mîriye ‘âid iken rub’ı ve hımsı nâmına aqçeler alınup, hâlen ki mîri tarafına ancak yine ‘öşri virilüp, derdmend re‘âyâ [278a R4] yıldan yıla çalışup, mağşûle dest-res bulduklarında² ancak ‘öşri kendülere düşüp mâ‘adâsı zaleme mâbeyninde taqsım olunmaq muğarrer olmuş, qalmış idi. Bi-inâyeti’llâhi te’âlâ bu mağşûle mezâlim ü mağâ’if bi’l-küllîyye ref’ olındı. Ve memâlik-i mağrûse³ re‘âyâsı gibi anlara da ğinâyâ ferâğ-ı bâl hâşıl oldı. Ve tezyîf olınan evkâf-ı mülük ü selâtin-i sâlîfe dağı vaz‘-ı qadîm üzere muğarrer olmaq buyuruldı.

Bu mühimmât görüldükden soñra şeh-zâde-i cüvân-baht Sulţân Selim-i ‘âlî-taht ki ol havâlîde Mar’aş şehrinde kışlamışlar idi, anlar dağı Haleb’e davet olındı. Hamâ vü Şîrez ü Ma‘arratu’n-nu‘mân ve Selemye semtlerinüñ şaydgâhlarını tolaşup gün-â-gün şikârlar seyr⁴ olındı. Ba‘de’l-istifâ şeh-zâde-i cüvân-baht-ı mülk-ârâ yine kışlaları cânibine reh-peymâ oldılar. [293b EH] Ve evvel-bahârda sefer-i hümâyûn tedârükine bezl-i mağdûr eylediler.

Bu eşnâlarda emârât-ı bahâr dağı zâhir oldı.⁵ Sene ihdâ ve sittin ve tis‘a mi’e Cemaziye’l-evvel’inüñ beşinci günü zîb ü zînet ve ‘asâkir-i encüm-şöhret ile şeh-i Haleb’den çıkıldı. Ve reşk-i fezâ-yı âsumânî olan Gök Meydânı’na konuldu. Bu çarîk ile mürür ve Birecik’den Nehr-i Furât

1 vel/a’lâ: - F

2 bulduklarında: buldukları zamânda R4

3 mağrûse: - F

4 seyr: şayd R4

5 Bu//oldı: - R4

üzere bağlanan cisr-i ‘azîmden ‘ubûr olunup¹ mâh-ı Cemâziye’l-âhire’nün toközuncı günü Âmid civârındaki Çevlik nâm menzile konuldu. Ve Mısr-ı Kâhire muhâfazasındaki Vezîr ‘Alî Paşa mu‘asker-i kaçâ-²fezâyâ da‘vet olındı. Ve Mısr beglerbegiligi Haleb melikü’l-ümerâsı iftîhâr-ı efâzilü’l-‘uzamâ Duçakinoğlı Mehemmed Paşa’ya muçaddemâ virilmiş olup anlar Mısr’a vâşıl olmağla müşârün ileyh ‘Alî Paşa, vâdî-güzâr³ ve beriyye-peymâ olup ol eşnâda Ordu-yı Hümâyün’a vuşul buldı. Ve ol maħalde ħayyâlân-ı diyâr-ı ‘Arab ve deşt⁴-süvârân-ı cündî-laķab olan Şâm ‘askeri ile mîr-i mîrân olan Mehemmed Paşa ki Tekeoğlı dimekle meşhûr ve çavuşbaşılıķ ħidmetinden çıkup i‘tilâ-yı şân ile ma‘rûf u mezkûr [idi], Ordu-yı Hümâyün’a maķrûn ü mesrûr oldı. İrtesi divân-ı celâlet-resân [291b F] olup mezbûr⁵ melikü’l-ümerâ ve a‘yân-ı Şâm ile sâ’ir mîr-livâ yollu yollarınca el öpdı. Daħı irtesi bir çetr-i mu‘allâ ve ħayme-i semâ-simâ kûrılup bir kürsî-i zerrîn-i muraşşa‘ ve taħt-ı felek-temkîn-i mücevher ü muşanna⁶ vaz‘ olındı. Ve bi’z-zât zıllu’l-lâh-ı güzide-şifât, ‘ibâd-ı ‘inâyet-mu‘tâdı ile mülâtafa vü mükâleme ve şark diyârına sefer-i nuşret-eşer ħuşuşında kullarıyla ħüsni mu‘amele kaçdına ol taħta⁷ geçüp oturdılar. Evvelâ yeñiçeri aģası ve ol ocağun sâ’ir aģaları ve bellü başluları ve cümle zabtçıları⁸ ve ednâ neferi yollu yollarınca dizilüp, el kaçşurup tûrdılar. Ol şehryâr-ı mihr-iķtidâr u mâh-iştihârûn envâr-ı cemâline toyinca nazarlar şaldılar. Luţf ile ol zümreye ħiţâb ve şağîr ü kebîrine iltifât-ı bî-ħisâb idüp şâh-ı güm-râhuñ rafz u ilħâdını ve ‘ulemâ-yı a‘lâmuñ ol zümreye ħazâ itmek bâbında ictihâdını silk-i⁹ beyâna getürdiler. Ve müte‘âķib ü mütevâlî sefer zaħmetlerin çekdüklerine binâ’en cümleñ ħâţircıķlarını tesellî buyurdılar. Fe-lâ-cerem ol ‘asker-i muzaffer-ferde bir ħîrv-i bî-mer ve devâm-ı devlet du‘âlarıyla bir ħiryeye icâbet-eşer şudûra geldi ki “Ĥaķ *subħânehu ve te‘âlâ* pâdişâħımuza ‘ömr-i tavil ve dâ’imâ ħazâ meşübâtıyla ecr-i cezil virsün. Farazâ Kûh-ı Kâf’a sefer iderlerse dönme-

1 mürûr//olunup: bağlanan cisr-i ‘azîmden geçilüp R4

2 kaçâ: - F

3 anlar//güzâr: dârâ-yı şümâr R4

4 deşt: Deşt-i Kıpçak F

5 mezbûr: - F

6 ve//muşanna‘: - R4

7 ol taħta: - F, R4

8 başluları//zabtçıları: iħtiyârları ve zâbiţ u ħulkevî R4

9 silk-i: - F, R4

züz. Pâyımuza¹ päleng urınmağdın incinmezüz.² Hıdemât-ı ‘âliyelerinde aç kılmağı mürîs-i na‘ım-i cennet bilürüz. Ser ü pā bürehne geçinmegi müstevcib-i hıl‘at-ı huzūr u rāhat kıyās³ kıluruz.” diyü yir yirden cevāblar virdiler. Ve her biri hoş-ḥāl olup alqışlar⁴ eylediler. Ol zümreyi selāmlayup gıtdükden soñra ‘âdet-i qadime-i dīvānī üzere kâḏī‘askerler geldiler. Lâzımü’l-‘arz olan umürî ‘arz u ‘ilām idüp çekildiler. Ba‘dehu vüzerâ-yı ‘izām ve vükelâ-yı küberâ-yı fiḥām el kavşurup yollu yollarınca rikâb-ı hümayün ḥidmetiyle müstes‘ad olan bölük ağaları ve her bir zümreden sa‘âdet-i rü’yet-i didāra [278b R4] ḫālib emekdār neferleri dizildiler. Anlar daḫı taḫrîr-i dil-pezîr-i şehryārî ve istimâlet-i pür-naşîhat-ı tâcdārîden ḥişşedār u behremend kılındılar. Ve ol maḥalden Arz-ı Rüm semtine teveccüh-i müveccehleri muḫarrer olup müzâ-yaka-ı tarā‘ik u ma‘âbirden geçüp yeñîçeri ağası başka çekildi. Yine Arz-ı Rüm Şahrâsı’nda mülākâtı tenbîh kılındı.

El-ķışşa mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü Arz-ı Rüm’a gelindi. İrtesi dīvān olup Haleb Beglerbegisi Hızır Paşa diyâr-ı ‘Arabistān ḫirâsetine ve Erġanî sancağı begi Hüseyn Beg, Çapaḫçur Derbendi hıfzına ve evlād-ı ḥükkām-ı Ramazāniyān’dan olup Başra’dan ma‘zül Kūbād Paşa Arz-ı Rüm muḫāfazasına ta‘yîn olındı. Ve mâh-ı mesfûruñ selḫinde Kārgābāzārı nām maḥalle gelinüp irtesi ki ġurre-i Receb’dür, âsitâne-i sa‘âdet ḫullarınıñ süvâr u piyâde ‘ulûfe-ḫ’ârlarına ‘umûmen bahşîş virildi. Ve hemyân hemyân sîm ü zer ve dāmān dāmān nuḫûd muḫarrer, ol menzil-i [294a EH] meserret-eşerde ġuzât u kümât zümresine bezl ü in‘ām kılındı. Ve dördüncü günü Şuşehri nām menzil-i fesîḫatü’l-eṫrâf ve vesî‘atü’l-eknāfa varılup evvelâ şadr-ı a‘zam ve vekîl-i celîl-i muḫterem olan Aḫmed Paşa, şāniyen vezîr-i şānî ve ‘imād-ı devlet-i rāsîḫü’l-mebānî olan ‘Ali Paşa yemîn ü yesârdan ḫollarını tezyîn ve cenge âmâde olan ḫullarını⁵ silâḫ u rimāḫla sehmgîn idüp alay gösterdiler. Bir vech ile ki alaylaruñ bir ucundan bir ucuna iki sâ‘ate dek ancaḫ varıldı. Eyyām-ı sa‘âdet-i pâdişāḫîden her birinüñ çekdüġi ġayret ü ḫamiyyet ve ta‘biye kılduḫları zümre-i pesendide-sîret, ke-mâ hüve ḫaḫḫuhu görüldi.

1 Pâyımuza: - F, EH

2 Pâyımuza//incinmezüz: - R4

3 kıyās: - F

4 alqışlar: ülfetler F

5 olan ḫullarını: bendelerin EH

Ve ol gün Rümili Beglerbegisi Mehemmed Paşa dağı [292a F] Ordu-yı Hümâyün'a lâhik oldu. Ve mâh-ı mezbûruñ altıncı günü hudavend-i taht u dihîm ve hudâygân-ı vâcibût-ta'zîm, şeh-zâde-i mükerrem Sulţân Selim *ţale bekbû* kapısı kulları ve livâ-yı Şaruhan sipâhileri ile tertib-i alay ve tezyîn-ı şufûf-ı felek-fersây idüp alaylarında Anaţoli Beglerbegisi Aĥmed Paşa ve 'umûmen ol ħoldağı ümerâ vü zu'amâ ve bu zıkr olınan alaylara muċâbil Ķaraman leşkeri ve mülk-i Yünân dil-âverleri ile mîr-i mîrân-ı Ķaraman olan 'Alî Paşa-yı Ĥadım ki şehâmetle yegâne ve şecâ'atle vilâyet-i Engürüs'de ve Gürcistân hudûdında ferzâne idüğü ma'lûm-ı şaĝir ü kebîrdür, ve bu alayun nihâyetinde şîrân-ı mülk-i Sivas u Rüm ve dil-âverân-ı merzbûm ile melikü'l-ümerâ ve vüfûr-ı şevketle engüşt-nümâ olan fermân-ber-i kâr-fermâ ki beyne'l-ümerâ Mütemerrid 'Alî Paşa laċabı ile şöhre-i rû-şinâsân-ı veĝâdur, ve 'amme-i ümerâsı ve kâffe-i sipâh u zu'amâsı ilerü dizildiler. Ve bunlarun nihâyetinde Zül-ċadriyye leşkeri ve Bozoċ dil-âverleri ve Türkmân-ı ċavî-kemân u râst-gümân¹ haylinün tîr-endâz u heycâ-sâz tîmâr erleri şaf şaf müretteb ve huyûl-i berċîleri envâ'-ı silâh u rimâhla mürekkeb,² beglerbegileri Ĥaydar Paşa bu gürûh-ı pür-şükûha pîşvâ olup tûrdılar. Bunlar³ dağı murâd üzere alayların gösterdiler. Ba'dehu fermân-ı 'âlem-ârâ bu vech ile cereyân buldı ki Zül-ċadriyye ve Sivas ve Rüm⁴ beglerbegileri leşker-i zafer-rehbere dündâr olup girüde⁵ yürüyeler. Ve cümleñun nihâyetinde ċonalar. Ve dünbâl-i 'asâkir-i ĥimâyet-me'âlî oñat vech ile görüp gözleyeler. Ve ĥazret-i şeh-zâde-i kâm-bîn ve Anaţoli ve Ķaraman beglerbegileri ile ol 'asâkir-i güzîñ nüyîn-i nev-âyîn rikâb-ı müsteţâbına ihtîşâşla dâ'imâ şaĝ ve şolda⁶ seferleyeler. Ve 'umûmen Rümili dil-âverleri ve bişezâr-ı cihâd u ĝazânuñ şîr-i nerleri ve beglerbegileri şol ċolda edâ-yı ĥidmet eyleyeler. Ve Arz-ı Rüm Beglerbegisi Ayâs Paşa, Arnavud-ı 'anûd zümresinden iken leţâfet-i tab'la ma'rûfu'z-zekâ ve keşret-i ĥadem ü ĥaşem ile beyne'l-ümerâ engüşt-nümâ idi. Sefer-i hümâyün-ı nuşret-ârâ Arz-ı Rüm ser-ĥaddinde [279a R4] hüveydâ ol-

1 u//gümân: - F
 2 mürekkeb: - F, R4
 3 Bunlar: - F
 4 ve Rüm: - F
 5 girüde: gürûhla F, R4
 6 ve şolda: ċolda R4 | - EH

mağla ve Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi İskender Paşa ve hükâm-ı Kürdistan olan ümerâ-yı ‘uzamâ ve Şâm Beglerbegisi¹ Mehemmed Paşa ve cündiyân-ı ‘Arabistan-ı celâlet-nümâ ser-cümle Arz-ı Rûm beglerbegisi ile hem-râh u hem-sefer, ya’nî ki bi-esrihim ıtalî’a-i leşker ve muqaddeme-i cünüd-ı bîmer ve ma’nen ‘asâkir-i desâkir-güşânuñ cümlesine reh-ber ta’yîn olındılar. Bu ıtarîk ile Nahcivân’a toğrı çekilüp mâh-ı Şa’bân’uñ dördinci günü Karş Şahrâsı’na geldiler. Ve şâh-ı güm-râhı iķâz u intibâh² için naşîhat yüzünden bu maķûle bir nâme gönderdiler ki şüreti budur:

Şüret-i nâmedür³

Ṭahmâsb-ı bahâdir *erşedehullâhu’l-melikü’l-kâdir* mişâl-i bî-mişâl-i⁴ lâzimü’l-imtişâl vâşıl olıcaķ ma’lûm ola ki saña mütâba’at u inķiyâd iden aşhâb-ı rafz u ilhâd ve erbâb-ı şenâ’at u fesâdla taķrîf-i merâsim-i dîn ve tezyîf-i levâzım-ı şer’-i mübîn ile sebb-i şeyḫayn-i muḫteremeyn itdigiün dört mezhebde bile küfr ü ḫalal idügi vâzih u mübeyyen, ıtarîk-ı bî-tevfıķa gitdigiün⁵ eclden ‘ulemâ-yı a’lâm ve şüyüh-ı dîn-i İslâm *ķavvâhumu’llâhu ilâ sâ’ati’l-ķryâm* kıanıñuz mübâḫ ve mâlîñuz ḫelâl idüğine fetvâlar virüp rûḫ-ı pâk-i Muḫammed Muştafâ *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*⁶ ve ervâḫ-ı güzîn-i Çâr-yâr-ı bâ-şafâdan isti’ânet ü istimdâd ile ḫâlen üstîñüze gelinmişdür. Mezheb-i bâtil [294b EH] ve i’tikâd-ı âtılıñuzda muşırr olduğıñuz taķdırce vücüd-ı bî-südîñuz izâlesine ḫüsn-i niyyetle bi-‘inâyeti’llâhi te’âlâ teveccüh olınmışdur. [292b F] Fe-lâ-cerem teklîf-i inâbet ve ‘arz-ı İslâm ķable’s-seyf ve’l-ḫüsâm sünnet-i seniyye-i Seyyidü’l-enâm olmağla bu fermân-ı lâzımü’l-imtişâl saña gönderildi. Ve ihtilâl-i şürîde-aḫvâlün ‘alâ vuķû’ihi i’lâm olındı. İmdi, merdlik da’vâsın idenlere nâ-merdlikle zen gibi meydândan kaçıp muḫtefî olmaķ düşmez. Ve nerre-şîrân-ı ḫün-âşâm ve dilîrân-ı hizebr-intikâm yirlü yirlerine çekildükden soñra bir bölük güm-râha pişvâ olup ‘aceze-i re’âyâ vü mesâkîn ki fi’l-ḫaķıķa vedâyi’-i ḫâlîķu’l-‘âlemîndür, mâllarını neḫ ü ğâret ve ḫasâretlerine cesâret ile kaç’-ı ensâb u ensâlleri-

1 İskender//Beglerbegisi: - R4

2 u intibâh: - F, R4

3 nâmedür: mektüb F

4 bî-mişâl-i: - R4

5 dört//gitdigiün: - F, R4

6 *şalla’llâhu//sellem*: - R4, EH

ne mübâderet dâhil-i ehl-i İslâm ve mü'min-i rûz-ı haşr u kıyâm olanlara yakışmaz. Eger qalbün'de lem'a-i imândan zerre ve vicdânun sebzezarında 'ağ'id-i dîniyyeden berg-i tere var ise ehl-i İslâm'a mütâba'at ve şimdidek olan rafz u ilhâd u zellâtuña inâbet kılasun. Ve illâ firâr ile bî-'ârlığı ve ilhâd-ı bî-şümârla yanındağı haşerât-ı bî-'aql ü pindâra sâlârlığı koyup 'asâkir-i desâkir-şebâtuma muqâbil gelesün. Ve muqadderât-ı ilâhiyyeden verâ-yı kümün-ı hafâdaki havâdiş ü âşâruñ zühûrına müterakķıb olasun. Ve eger havf u hirâsla firâruña bâ'ış¹ olan tob u tûfeng ise ol maķûle âlât-ı ceng Revâfız u mülhidîn için âmâde vü âheng olmayup ahvâlleri ma'lûm olan gürüh-ı mekrûhuñ def'ine şîrân-ı kümât u ebţâldeki bürende çeng kâfidir. Huşûşâ ki naşş-ı *Qur'an-ı Mecid* ve ² ﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ﴾ muķtezâsınca tiğ u şemşîr-i müfid bilâ-iţâle-i rumh-ı cedîd izâleñüze kifâyet eylediğı zâhir ü bediddür, ve's-selâm. Bi-nuşhi't-tâm 'alâ men ittebe'a'l-hüdâ ve 'asâkiri'l-İslâm.

El-kışşa mâh-ı Şa'bân'un on beşinde revâne olup Revân Qal'ası'na³ varıldı. Şâh-ı bî-'aruñ ve oğlı nâmındaki murdâruñ mükellef ü müzehheb serâyı ihrâķ bî'n-nâr kılandı. Ve kaşaba-i Revân rûh-ı revânı revân⁴ olmuş cism-i pejmürdeye döndi. Ve yigirmi birinci günü Naħcivân Şaħrâsı'na kıonulup ħânumân-ı Sürh-serân'a âteşler şaçıldı.⁵ Ammâ ħuzât-ı nâmdâruñ vird-i lisânları bu maķûle ebyât-ı âbdâr ve ħilye-i lisânları⁶ niçe bunun gibi eş'âr-ı cevâhir-nişâr idi ki zıkr olunur:

Li-mü'ellifihi

Bir göz yumup ki 'azm ıdevüz [279b R4] Naħcivâna dek
Şâhuñ gözün açup kıovaruz Naħcivâna dek

Ve ol menzilde dört biñ miķdârı ħüzide leşkerle Vân Beglerbegisi Ferħâd Paşa daħı Ordu-yı Hümâyün'a⁷ vâşıl ve bûs-ı rikâb-ı pâdişâhî ile cümle⁸

1 bâ'ış: mâni' R4

2 "Kendisinde müthiş bir güç ... bulunan demiri indirdik.", Hadid Süresi, 57/25.

3 revâne//Qal'ası'na: Revân'a F, EH

4 revân: devân F

5 şaçıldı: şalındı R4

6 lisânları: zebânları EH

7 Ordu-yı Hümâyün'a: orduya F

8 cümle: - F

murādâtına dest-res hâşıl oldu.¹ Re'is-i İblis-i pür-telbîs olan Şâh Tahmâsb-ı hîzlân-celis ise egerçi Liv nâm bir cebel-i şa'b derbendine taşaşsunla maḳâm idinmiş² ve zümre-i Kıızılbaş ve hâzele-i evbâş ve merede-i ḳallâş ile cân ḳurtarmağı maḳz-ı sa'adet ü rāḫat bilmiş. Aşla muḳâbele hâḫırası süvey-dâlarına yol bulmamış. Muḳâtele fikri ise eḳgâş u ahlâm olan menâmât-ı fâsidederine bile duḫûl ḳılmamış. Nerre-şîrân-ı ğuzât ise ol vâdîlerün küh u deştini gezerler idi. Mağârât u meğâke³ rübâh gibi giren Kıızılbaşları⁴ zaḫm-ḫorde vü ḫün-âğâşte şikâr iderler idi. Müte'âkıb ü mütevâlî kellelerin Ordu-yı Hümâyün'a⁵ getirürlerdi. Bu ešnâlarda 'İmâdiyye⁶ ḫâkimi Sulṫân⁷ Hüseyn Beg ki Ekrâd-ı Tehemten-nijâd ve ebṫâl-i pülâd-bünyâd zümresine serdâr-ı lâzımü'l-inḳıyâd idi, fermân-ı şehryâr-ı kerem-mu'tâd ile Tebrîz ve Merâğa semtlerine ılgâr itdi. Ve emârât-ı rust[â]ḫîz ve muḫârebât-ı pür-hevl ü ğürîzi zümre-i Revâfîz u mülḫidîne tamâmen yoluyla⁸ gösterdi. Ba'dehu 'Irâḳ-ı 'Arab semtine yaḳın Taḫt-ı Süleymânî dimekle şöhret-ḳarîn mevzî'de şâh-ı ğüm-râha mu'âvenet ve dârü'l-ḫilâfe-i Bağdâd'a ılgârla ḳaşd-ı mazarrat için cem' olan Ulus Türkmânları eşḳıyâsından niçe bîn evbâş-ı ḫün-pâş-ı dâlalet-ma'âşa şâh-ı ğüm-râh şoltâtlarından⁹ ḫamîs Sulṫân oğlu ḫamza Beg ve Sulṫân Bayat ümerâsından [295a EH] Seyf Beg ve 'Alî Şultât ve Avşarlı Ebül-feth Şultât ve Gökli begi Bâdincanoğlu Hızır Şultât ve İbrâḫîmkulı Şultât ve Deñiz ḫalîfe nâm mürşid-i belâdet-nişân ve bu maḳûle baş baş [293a F] evbâşlara tâbî' niçe bîn ğüm-râhân müteheyyi'-i fesâd u tuḡyân iken müşârün ileyh Sulṫân¹⁰ Hüseyn Beg vardı yitişdi. Ol zümre-i zemîme ve şîrzime-i kerîhenün vücûdı ḫânumânlarına âteşler düşdi. Mâh-ı Ramazân'un üçüncü ğünü ekşeri hedef-i tîr-i 'alef-i şîr-i şemşîr olup ma'kûs sancaḳları ve muraşşa' tâcları ve zerrîn kemerleri mu'asker-i zafer-rehber cânibine gönderildi.

1 oldı: - F, R4

2 olan//idinmiş: - R4

3 meğâke: meğâk içre R4

4 ise//Kıızılbaşları: - F

5 Hümâyün'a: nuşret-maḳrûna R4, EH

6 'İmâdiyye: - F

7 'İmâdiyye//Sulṫân: - EH

8 yoluyla: - F, R4

9 şoltâtlarından: sulṫânlarından R4

10 Sulṫân: Şoltât F

Ve bi'l-cümle ol esnâlarda Nahcivân'dan göçilüp Arz-ı Rûm semtine teveccüh olındı. Ammâ bu hînde şâhuñ vezîr-i a'zam cânibine nâmesi gelüp muḳaddemâ cenâb-ı pâdişâhiden gönderilüp meydâna da'vet olınan emr-i vâcibü'l-imtişâle cevâb yazılmış ki mefhûmı “Bundan şoñra on kerre dahı vilâyet-i 'Acem'e leşker çekilse muḳâbele ihtiyâr olunmaz. Çaldıran'da pederüm Şâh İsmâ'il ğaflet itdüğü gibi ṭob u tüfeng âteşine karşı varılmaz. Münâsibi ¹«الصلح خير» ile 'ameldür.” diyü yazıldıḳda vezîr-i mufahḫam-ı ser-leşker tarafından dahı cevâb yazıldı ki “Ḳadîmü'z-zamândan ilâ hâze'l-ân carî olan 'âdet-i pâdişâhân yâ şulḫ veyâ ceng dâ'yesine iḳtirân iken Arz-ı Rûm beglerbegisi mektûbında cenge rağbet gösterilmiş. Ve bize gönderilen nâmenüzde ²«الصلح خير» dinilmiş. Birbirine münâkıız-ı ma'nâ olmaĝla 'arza-i südde-i semâ-simâ kılındı. Fe-ammâ çünki bu merzbûma gelindükçe niyyetîñüz ihtifâ-yı hezîmet-rüsûmdur, cenâb-ı pâdişâhîde muşammem olan bu kerre gür-hâne-i Erdebîl taḫrîbi idüğü şaĝîr ü kebîre ma'lûmdur.” diyü yazıldıḳda mizâc-ı dalâlet-imitizâcları haylice bulanmış. Ve tazarru' u tevaḳḳu' yüzünden [280a R4] şulḫa rağbet gösterüp vezîr-i müşîr-i kebîre tekrâr bir nâme dahı göndermiş. Mu'âvenet-i vüzerâ ve ḳaşd-ı selâmet-i re'âyâ vü berâyâ ile şâhuñ mültemesi ḳarîn-i ḳabûl oldu. Ve ilçisine hil'at giydürilüp aḫbâr-ı³ beşâret ile kendüye gönderildi. Ve 'îd-i şerîf eyyâmı Arz-ı Rûm'da itmâm kılınup, Ṭahmâsb-ı bed-nâm ise pây-taḫtına ḳarîb yirlerde ma'âşî emrine intizâm muḫâl idüğünü bilüp, bi'z-zarûre göçüp Gürcistân'a⁴ gitti. Yıkılan yirleri ta'mîr ve zâd u zevâdenüñ tedârüki tedbîr olunınca beyne'l-küffâr geçinmegi münâsib gördi.

Ve otaḳ-ı gerdün-niṭâḳ u felek-rüstâḳ⁵ Sivas-ı Rûm'a ṭoĝrı cilveger idüğü ma'lûm-ı âfâḳ iken Bağdâd Beglerbegisi Meḫemmed Paşa tarafından ulaḳlar geldi. Muḳaddemâ memâlik-i 'Acem fetḫine teveccüh buyurıldıḳda fetḫ u teshîri fermân olınan Zâlim Ḳal'ası ki gerd-â-gerd-i⁶ Kürd zâlimleriyle memlû olup ne burcına ṭâ'ir-i 'uḳûl pervâz iderdi ve ne ḫandek-ı 'amîḳına rîsmân-ı idrâk yiterdi. Ol zamândan berü 'Osmân Paşa ve mîr-i

1 “Barışta hayır vardır.”

2 “Barışta hayır vardır.”

3 selâmet-i/aḫbâr-ı: - R4

4 Gürcistân'a: Gürci vilâyetine R4

5 u//rüstâḳ: - F, R4

6 gerd//gerd-i: - EH

mîrân olan Mehemmed Paşa elinden nihâyet-pezîr olmuş Qal'a-i Zâlim'den mâ'adâ civârında vâqî' Hâvâr ve Nuqûd ve Baske ve Şemberan¹ ve Qızılca Qal'a dahı dârb-ı şemşîr ve heybet-i tîğ-ı 'âlem-gîr ile ser-cümle fetîh u teşhîr kılınmış. Ba'dehu ümerâ-yı Sürh-serân'dan Uğurlu Beg ve Mîr Yasaq Beg iki biñ miqdârı hâne ile dâr-ı İslâm'a mütâba'at itdükden gayrı Bâne² begi Mîr Mehemmed Hive Beg ve Seyyâre begi Mîr Yûsuf ve Burûciyye Qal'ası begi Budaq Beg ve Oraman begi Cihânşâh Beg qal'alarınıñ miftâhların getürmüşler. Ve şeref-i mütâba'atla pâdişâh-ı İslâm dergâhına kûl olmuşlar. Bu tîrîk ile 'umûmen Şehrîzûl ülkesi ve Aqtağ ve Belkâş nahiyeleri memâlik-i mahrûseye mülhâk olduğunu bildürmüşler. Ve 'atebe-i 'ulyâdan Şehrîzûl ülkesine hâkim taleb itmüşler.

Gıbbe zâlik şehryâr-ı İskender-mesâlik 'inâyât-ı bî-gâyât ile bende-nüvâzlik tîrîkına sâlik olup ol esnâlarda Rûmîli dil-âverlerine yollu yollarınca terâkķiler, [293b F] zu'amâya biñde ikişer yüz ve erbâb-ı tîmâra biñde yüz akçe ile ri'âyetlerden³ sonra beglerbegileri Mehemmed Paşa'ya şadr-ı vezâret ile iltifât kılındı.⁴ Ve anlaruñ maħlûli Yeñiçeri Ağası Pertev Paşa'ya⁵ münâsib görüldi. [295b EH] Ve südde-i sa'âdet baş⁶ kapucıbaşlarından bostâncıbaşılıqdan çıkan İskender Ağa'ya Zû'l-ğadriyye beglerbegiligi ve ikinci⁷ kapucıbaşı Ferhâd Ağa'ya yeñiçeri ağalığı tevcih buyurıldı. Ve bu maħalde hezâr bendeleri envâ'-ı ri'âyâtla ser-efrâz ve sancaqlar ve pâyeler ile merâm-perdâz buyurıldı.

Ve mâh-ı Zî'l-ka'de'nün yigirminci⁸ günü Sivas'a kônuldu. Ve andan göçilüp menzil-be-menzil yürinüp mâh-ı Zî'l-ħicce'nün üçünde Amâsiyye'ye nüzûl kılındı. Ve sa'âdetle eyyâm-ı bahâra dek ol diyâr ğarîk-ı envâr-ı dîdârları olmağ muşammem oldu. Bu minvâl üzere ahvâl bi'l-ğudüvvi ve'l-âşâl güzêrân iken sene işneyn ve sittîn ve tis'a mi'e Cemâziyye'l-âħire'sinüñ toquzuncı günü Şâh Tahmâsb ilçileri Arz-ı Rûm beglerbegisi âdemleriyle

1 Hâvâr//Şemberan: Hâvâd ve Nuqûd ve Yâske ve Şehirân R4 | Mâverâ ve Nuqûd ve Pâske ve Şemşîrân EH

2 Bâne: Bâner EH

3 ri'âyetlerden: ri'âyet olınuğdan R4

4 iltifât kılındı: ri'âyet olındı F

5 şadr-ı//Paşa'ya: - F

6 baş: - F, R4

7 kapucıbaşlarından//ikinci: baş kapucıbaşı R4

8 yigirminci: ikinci F

‘atebe-i ‘ulyāya vâsıl olup, Amâsiyye dâhîlinde konulduktan sonra dîvân olup, ilçileri Dîvân-hâne-i Hümayûn’a gelüp,¹ şâhları lisânından vüzerāya ‘arz-ı hülûş u tavîyyet idüp² «مضى ما مضى» diyü recâ-yı şulh u isti‘fâ eylediler. Ve cenâb-ı şâhdan pîş-keşlerin çeküp ve nâmelerin şunup taqbîl-i eyâdi-i hüsrevâne ve teşrîfât-ı hil‘at-ı pâdişâhâne ile ser-efrâz oldılar.

El-kışşa ‘âdet-i kadîme-i selâtin üzere vüzerā-yı ‘izâm ber-vech-i i‘zâz u ikrâm ilçileri ziyâfet ile in‘âm idüp ve mazmûn-ı laţîfi mağz-ı şulh u şalâh ve meşhûn-ı münîfi ‘ayn-ı inâyet ü felâh olan nâmeler yazıldı. Ve ‘uhûd-ı hasene [280b R4] ve mevâşîk-ı müstahsene ile mührlenüp şâh-ı vâlâ-câh tarafına gönderildi. Ba‘dehu kışlağdağı ‘asâkire mürâca‘ata ruşsat³ virilüp mâh-ı Şa‘bân’uñ evvelinde Amâsiyye‘den İstanbul’a ‘azîmet ve mâh-ı Ramazân’uñ on ikinci günü dârü’l-mülk-i sa‘âdet-menziletlerine nüzül-i râhat ve duhûl-i pür-istikânet buyuruldu.

Kırk tokuzuncı vâkı‘a

Levend Çapudanı Turgudça’nuñ dergâh-ı sa‘âdete gelmesidür ki mezbûr Turgudça, Mentese sancağında Seravaluz nâhiyesinde bir köyde toğmuşdur. Velî nâm ra‘iyyetüñ oğlu iken hadd-i zâtında şecâ‘at ve nihâd-ı kâmilinde kuvvet ü şehâmet muqarrer olmağın eller zirâ‘ate muqayyed olduğda mezbûr tîr-endâzlige rağbet ider. Anlar cüft ü çibuğ hevâsı itdükçe bu bir başı ile güreş tutmağa küşîş eyler. ‘Âkıbet deryâ levendine qarışup yolu tarîkıyla re‘îslik pâyesine vâsıl olur. Şecâ‘atle küllî nâm virmegin giderek levend zümresi tonanmasınun çapudanlığı kendüye ta‘yîn bulur. Ya‘nî ki Hayrû‘d-dîn Paşa semtin tutup, Cezâ‘ir-i Ğarb tarafında vâfir gazâlar idüp, mâldâr olduğça gemilerin arturup, fırsat düşürdükçe forsa cem‘ine muqayyed olup giderek yigirmi beş pâre gemi ile gezer olmuş.⁴ Ol târihde Cezâ‘ir beglerbegisi ve deryâ çapudanı olan Sinân Paşa ki Vezîr Rüstem Paşa’nuñ qarındaşı idi, haberleşüp çapudan-ı mezbûr Baħr-ı⁵ ‘Ummân’a çıkdüğda Turgudça dahı Ğarb semtinden gelüp, birbirlerine qarşu turup şenlik itdükde Turgudça gemilerindeki şadâ-yı toğ u tufeng Tonanma-yı

1 ilçileri//gelüp: - R4

2 “Olan oldu.”

3 mürâca‘ata ruşsat: ruşsat-ı mürâca‘at EH

4 gezer olmuş: güzâr itmege başladı R4, EH

5 Baħr-ı: - F, R4

Hümâyün gemilerininün şenliğine gâlib gelmegin Sinân Paşa hayli havf itmîş. Mütâba‘at itmeyüp ceng eylediği taqdirce tağallübi ihtimâlin virmiş. Fe-ammâ şol zamân ki der-i devlete gelüp kıl olması muqarrer¹ olmuş, ancak sekiz pâre gemiyle gelüp muşâhiblerinden Gâzî Muştafa ve Uluç ‘Alî ve Hasan Kelle ve Mehemmed Re’is ve Sancaqdâr Re’is ve Deli Ca‘fer ve Kara Kâdî nâm re’isler ile gelüp yetmiş seksen akçe ‘ulufe ile her birine fener² virilmiş. Ammâ Turgudça’ya Qarlılı [294a F] sancağı münâsib görülmüş. Ba‘de zamânin kırk pâre gemiye serdâr ta’yîn olunup gönderilmiş. Ve Şelâse³ nâm kalasını feth idüp yedi bin maḥbûs-ı ehl-i İslâm’uñ ḥalâşına sebep olmuşdur. [296a EH] Fe-ammâ şarf-ı maqdûr idüp kal’a-i mezbûreyi kırk günde güçle feth itmîşdür. Me’mûl olandan ziyâde nuḳûd u ğanâ’im ile der-i devlete geldükde ḥudâvendgâr ‘ulüvv-i himmete sezâvâr görüp Cezâ’ir beglerbegiligi ile qapudanlığı virmişdür. Lâkin Rüstem Paşa müşârün ileyhe mâ’il olmamağın⁴ “Dergâh-ı mu‘allâ ḥidmetinde olmağı istemezsin. Taşrada ḥâşıl oldum.” diyü yine eski sancağında ibkâ olındı. Fe-ammâ kendüsi qabûline ‘âr idüp şehriyâr-ı âfâk Edrine darü’l-mülki- ne sefer itmek üzere iken ol qapudan-ı zâhirü’l-istihkâk atlanup, eşnâ-yı tarîḳda inüp⁵ rikâb-ı ḥâşş-ı pâdişâhî taqbîli ile müşerref olmuş. Kendü ağız ile Trablûs beglerbegiligini ol maḥalde recâ itmekle ‘aṭâ kılinmiş. On bir yıl ‘ale’t-tevâlî ol beglerbegiligde tûrup kemâl-i ‘adâletle eṭrâf-ı memâlikini şeneldüp mutaşarrıf olmuşdur.

Ammâ Qarlılı sancağı begi iken bir gün Deryâ-yı ‘Ummân’da bir Venedik barçasına râst gelür. Qânûnları üzere qapudana ta’zîmen yelkenlerini bir miqdâr aşğa qoyup pîş-keş getürmezler. Ya’nî ki izhâr-ı meskenet itmeleri lâzım iken eylemezler. “Ke-ennahu begdür,⁶ büyük qapudan degüldür.” diyü [281a R4] Turgudça’yı begenmezler. Ve yâḥûd rûzgâr muvâfiḳ⁷ olmağla barçaya zafer bulunmamağ ihtimâlin virürler. Ammâ⁸

1 muqarrer: mükerrer R4

2 fener: qabez F

3 Şelâse: Teline R4

4 olmamağın: olmaduğı ecluden R4

5 inüp: piyâde olup R4

6 itmeleri//begdür: idüp qânûnları üzere görünmeyüp güyâ ki R4

7 muvâfiḳ: müsâ’id EH

8 Turgudça’yı//Ammâ: ḥaḳîr tûtarlar ve yâḥûd rûzgâr müsâ’id olmağla barçaya zafer mümkün degüldür diyü mülâḥaza itmîşler R4 | Ammâ: - EH

ol merd-i ğayür dahı bî-ħuzür olmış. Yanında bulunan üç päre gemisi ile aña musallaḥ olup ṭoblamağa koyulmuş. Ve ol ešnâda rûzgâr aşğa koyup Ṭurğud'ın murâdı üzere esmiş. Tâ ki döge döge zebûn idüp ol barçayı almış. Fe-ammâ ešnâ-yı cengde bir sevgülü yârına ṭob ṭoқınup helâk itmeğin barça küffârına ğazab itmiş. Cümlesini kılıcдан geçürüp, gemiye âteş urup miyân-ı deryâda yakmış. Venedik balyozı ki bu ħâli ṭuyar, Rüstem Paşa'ya varup Ṭurğudça'dan şikâyet eyler. Bu fırsatda vezîr-i a'zam kendüye ğadri muḳarrer eyler. Emrle çavuş gönderüp kendüsini der-i devlete ṭaleb eyler. Ṭurğud dahı қаşdların ṭuyar. Kendü gemileri ile Mağrib'e ṭoğrı gider. İki yıl miқdârı şüret-i 'işyânla ol sevâhilde temekkün ider. Ba'de-hu Ṭrablûs-ı Ğarb'ın fetḫi lâzım olur. Pâdişâh-ı 'âlem kendüye incinüp niçe zamân inқibâz-ı ħâṭırı taḫaқkuқ bulmuş iken bî-iḫtiyâr yine Ṭurğud'a emân virmişler. Ya'nî ki da'vet emri ile bir *Muşḫaf-ı Şerîf* ve bir altun kılıc göndermişler. Ve “Ṭrablûs-ı Ğarb fetḫ olunursa beglerbegiligi қayd-ı ḫayâtla senûn olsun.” diyü 'ahd itmişler. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, қapudan paşa külli ṭonanma ile¹ Ṭrablûs üstine varurlar. Şarf-ı maқdûr idüp Ṭurğud'ın delâleti ile fetḫ kılırlar. Lâkin beglerbegiligini 'ahdleri üzere Ṭurğud'a virmeyüp Ḥadım Murâd Ağa'ya virürler. Mezbûr ki bu naқz-ı 'ahdi ṭuyar, demür қoparup Mağrib'e ṭoğrı yelken ider. Anı gören re'isler ve қapudanlar dahı ardına düşüp emr-i şerîfle Ṭurğud Beg'e mütâba'atları fermân olunmağın her kişi taқaddüme cell-i himmet eyler. Farazâ қapudan paşa yalınız қalup ḫavf ider. Bi'l-âḫire Ṭurğud'ın destûri ile dönerler. Ve ba'zı қapudanlar ve re'isler hezâr minnet ile Ṭurğud'ı yine dönderürler.

Bundan mâ'adâ bir ğarîb қışsa dahı budur ki levend қapudanı iken yedi sekiz päre gemisi ile Cerbe Cezîresi'nde Қанзар² nâm limanda yatup gemilerin yağlarken küffâr қapudanlarından Cığala ve Venedik қapudanı yüz elli päre gemiyle gelüp ol limanın boğazın alurlar. “Azuğı dükенüp zebûn olduқda bilâ-zahmetin kendüyi ve gemilerini alalum.” diyü sürür u neşâṭla müteraққıb olurlar. Ḥattâ Ceneviz [294b F] dârü'l-mülkine mektûblar yazup “Ḥânumanımuza âteşler şalup iḫrâқ iden³ levend қapudanı

1 ile: ile ma'an varup EH

2 Қанзар: Қантар R4, EH

3 iḫrâқ iden: - F | şalup//iden: şalan EH

Ṭurgud'ı gemileri ile tutduk, alduk.” diyü haberler şalarlar. Ve Ceneviz'ün¹ niçe beg-zâdeleri “Bir gemi tonadup varalum, seyrin idelüm.” diyü Cerbe'ye çoğrulurlar. Ṭurgud ki bu ahvâli tuymuş, gezerek ol havâlîde bir arçcağız bulmuş ki [296b EH] şucağızı açar, bir küçirek şandal geçürilmek kaçad olınsa niçe tedârükle öte cânibe çıkar,² hemân-dem levendlerin cem' idür. İskenderlik idüp³ ol arçı niçe günler keserler.

El-kışsa iki mîl miqdârı yiri bu tarîk ile yarup⁴ şuyın ağıdur. Ol şudan bir küçirek fırkatasını geçürüp deryâya vâşıl kıılır. Ba'dehu andan büyüğini, çaķ soñra gemilerün eñ ekberini yüridüp selâmet yaķasına güzer kıılır. Fe-ammâ şahildeki kurulmuş eski çâderlerinden bir ikisini alıķor. Küffâr tonanması anı gördükçe Ṭurgud'ı andadur, diyü taşavvur kıılır. Hemân ki cümle gemileri geçürmüş, altmış mîl qarîb bir limana varup, fevrî boşaldup baķıyyesini daķı yağlamış. Andan soñra deryâ yüzine çıķup kendüyi seyr niyyetine gelen beg-zâdeler [281b R4] gemisine râst gelüp almışdur. Bundan soñra küffâr-ı bed-kirdâr “Elbette Ṭurgudça siħrkârdur.⁵ Kıırı yirde gemiler yürütmişdür.” diyü müteħayyir ü mebhût ķalmışdur.

Ve bir def'a daķı yine Oğlan Kıapudan eliyle alınmışdur. Ya'nî ki gemisini yağlarken giriftâr olup Ceneviz'de ģabs kıılınmışdur. Ĥattâ Ĥayrû'd-din Paşa merħûm ‘azîm tonanma ile Ceneviz'ün muķâbelesine varup “Ṭurgud'ı virmezseñüz cümle gemileriñüzi kıırarın. Ve yaķar yıķarın.⁶” diyü mezbûri kıurtarmışdur.⁷ Ve “Benden yararadur.” diyü dîvânında vaş idüp yedek gemisini bağışlamışdur.

Müşârün ileyhün ģavâdişi müstaķil bir kitâb olmaķ mümkündür. Bu miqdârla iktifâmuz ihtîşâra binâ'en müte'ayyindür. Ve kendüsi seksen yaşında iken Malta Cengi'nde şehid olmuşdur. Tafşîli âtiyede taħrîr kıılınmışdur. Ve mezbûr Ṭurgud Paşa'nuñ bu zıkr olınan ahvâli aķribâsından Kıayd Ĥasan Beg'ün şulbî oğlı olup Sulţân Murâd Ĥân bin Selîm Ĥân zamâ-

1 Ceneviz'ün: - F, R4

2 gezerek//çıķar: ol ģavâlîde gezerek görür ki bir ırmaķ ayağı varup deryâya kıarışur ve ol şü üzere bir mandal yürimek ķâbil R4

3 İskenderlik idüp: İskendervâr R4

4 yarup: kesüp R4

5 siħrkârdur: siħr bilür R4

6 kıırarın//yıķarın: iħrâķ iderüm R4 | yıķar ve yaķarın ve her kimi ele getürürsem kıırarın EH

7 kıurtarmışdur: ģalâş itmişdür R4

nında harem-i sa'adetden çıkup bölüğe ilhâk olınan Sāmī Beg'ün taqrîrinden aḥz olınmışdır. Ve müşārün ileyh Sāmī Beg,¹ 'aşrındaki şu'arānuñ maḳbüllerinden ve ḥüsn-i edāyla ḥayāl-engîz ḡzellere mālîk memdūh-ı lāzımül-l-ḳabüllerinden idügi maḥallinde yazılmışdır.

Ellinci ḥādîşe-i nādîre

Yine mezbūr mîr-livā Turgudça'nuñ ḡzāsı ve 'Ummān-ı Baḥr-ı Aḥḍar'da ol ḳapudānuñ cihād-ı 'ibret-nümāsıdır ki dergāh-ı pādîşāhiye şeref-i mütāba'atla çihre-sây olan Franca Pādîşāhi Enriḳ Şāh, zümre-i muḥālifinden İspanya Ḳralı Ḳarlo² ile 'adāvet-i ḳadîme üzere olup³ tecāvüz-i memleket cihetinden her zamānda İspanya⁴ 'askeri ḡalib olurdu. Lākin Franḳa ḳralı 'āḳıl ü müdrîk olmaḡın sa'adetlü pādîşāhuñ dāmen-i 'ināyetine 'arz-ı 'ubūdiyyet ü mütāba'at eliyle teşebbüs itdi. Bu kerre ḥaşm-ı ḳadîmine taḡallüb eyledi. Tekrār ḥuşūmetleri olup südde-i sa'adetden istid'ā-yı mu'avenet⁵ itmeḡin bir miḳdār Tōnanma-yı Hümayūn ve sefā'in-i ḡanā'im-maḳrūn ile seyyāḥ-ı Freng, sebbāḥ-ı deryā-yı dār u gîr ü ceng, neheng-i baḥr-ı şecā'at, peleng-i ḳulle-i şehāmet, deryānuñ ḳorşanı, Aḳdeñiz'ün ve sāḫilindeki ma'müre sevāduñ ḳapudānı Ḳarlîli sancaḡı begi Turgudça Beg ki meşāḫir-i ḡuzāt-ı necābet-şifātdur, sene ihdā ve sittin Receb'inde merākib-i kevākib-şümār⁶ ile Rümîli yalıların şıyırdup, İspanya ḳralına tābi' Aştiye nām ḳal'a-i metîneye varup, ḳuşadup, ṭob çeküp, döküp hezār ihtimāmla [295a F] evāḫir-i Şa'bān'da alınmaḡ şadedinde iken mu'avenet için taşradan kendüleri dinc ve atları kerinc dört biñ kāfir ve üç biñ miḳdārı piyāde-i fācir yitişüp, defe'atle Müslimānlara üşüp, āteş-i ḥarb u veḡā kerrātla tūtüşüp āḫir bi-'ināyeti'llāhi te'ālā Ramazān-ı Şerif'ün yedinci günü taşradaḡı melā'in inhizāma ḳarīn ve ekşeri ḳatlı ü firārla ḥaşyet-rehīn ḳılınduḡdan soñra ḳal'a kāfirleri bi'z-zarūre emān istediler. "Bizüm bir ḳaşuḳ ḳanımuza girmeñ!" diyü tazarru'-nāme gönderdiler. Fe-lācerem me'müllerine müsā'ade ḳılındı. Ḳırḳ elli miḳdārı bellü [297a EH]

1 Beg: - F, EH

2 Ḳarlo: Ḳarno F

3 olup: olup lākin EH

4 Ḳralı//İspanya: - R4

5 istid'ā-yı mu'avenet: istimdād R4

6 şümār: - F

başlularına emān virildi. Ve sā'irleri selāsil ü zencir ile ĥor u ĥaķir ü esir kıldı. Ve bu fetĥ ü iġtinām ve İspanya kralına tokınan sille-i inhizām 'aķa-binde Avlonya semtinde Őebmāre¹ nām maĥal ki Arnavud keferesi 'aŐileri-ne menba'-ı fesād u Őenā't ve mecma'-ı erbāb-ı küfr ü dālālet idi, Őancaġı begi Aĥmed Beg ile muķaddemce ĥaberleŐup; anlar ķurudan ķapudan-ı mezbūr Őudan ve leŐkerün bir bölüġi pusudan zāhir olup, ol řaġiler taġlara ķaçmaġla ĥalāŐ olamayup, ekŐeri ķılıcdan geķürilüp, 'asākir-i İslām cānibine² iġtinām muķarrer olduġı ĥalde fecere-i³ Franķo kralı daġı Ŧonanma-yı Hümāyün'a istinādla ĥareket idüp İspanya ĥiŐarlarından Ķarlo ve DeŐme⁴ nām iki ĥıŐn-ı ma'müreyi fetĥ ile maķĥür idüp bezl-i [282a R4] mevfür ile ta'mir itmiŐ. Ba'dehu Maryabor nām ķal'a-i cedide-i meŐĥuresi üzerine gelüp hezār sa'y-ı meŐķürle anı daġı ol ķal'a gibi fetĥ idüp ġanā'im-i nā-maĥŐür taĥŐil itmiŐ. Ba'dehu yine İspanya'nuñ Dimeze ve Dinabed⁵ nām ķal'alarına varup, ile'l-ān dā'iresine dūŐmen varmayup varmaķ ķaŐdın itdüġi taķdırce almaķ muĥtemel degül iken rüy-ı deryādaki Ŧonanma-yı Hümāyün⁶ lāzım gelürse kendüye feryād-res-i ġanīmet-maķrün⁷ olmaķ taŐavvurı ile cür'et idüp ol ķal'aların daġı fetĥ itmiŐ. İspanya kralı ise iķlerinde Őāĥib-ķırānları nāmına bir kelb-i 'aķürı, ĥuŐŐā izdiyād-ı devlet ve nesl ü eyāletle vaķür, zu'm-ı fāsidlerince Őāĥib-i tāc olan inparador olmaġla re'āyāsınuñ kendüye ta'n u teŐnī'inden ızırāb-ı nā-maĥŐür çeküp "Namor" demekle nāmver ĥıŐn-ı ĥaŐin-i mu'teberlerine gelmiŐ. Franca kralı ile mābeynleri cüz'ı yir ķalup muķābele vü muķāteleyi muķarrer kılmıŐ.

El-ķıŐŐa ĥanāzir ü kilāb ĥırāb u dırāba Őitāb ve birbirlerine ĥamle-i⁸ bī-irtiyāb ve āteŐ-i rezm ü neberdi pür-Őu'le vü iltihāb itdükde fırsat yine Franca 'askerine ve hezīmet İspanya keferesine rāci' olmaġla ķaçup istabornına girmiŐ. Duĥülü peyk-i ŐarŐardan ġayra ķābil olmaduġına binā'en andan ferāġat olunmiŐ. Ve kırķ ķonaķ miķdārı memālikine ve dūŐmen görmedük

1 Őebmāre: Őümāre F | Őimāre EH

2 İslām cānibine: İslām'a F, R4

3 fecere-i: - F, R4

4 Deşme: DoŐme EH

5 Dinabed: Dinyaye R4 | Donbayed EH

6 Hümāyün: - F

7 degül//maķrün: - R4

8 ĥamle-i: bir olup muķābele vü muķāteleyi ĥamle-i R4

ağtâr-ı ma'müresine¹ ilğar olunup ele giren küffâr-ı hâk-sâr kılıcdan geçürilmiş. Ve İne ve Molğa ve Mamos² ve Penes³ nâm dört⁴ pâre hişâr-ı⁵ nâm-dârları feth olunduğdan ğayrı Renbil⁶ nâm ƙal'ası muhâşara kıılınmış. Pes Ƙral Ƙarlo⁷ ğayretiyle 'asker çeküp ol ƙal'asındaki 'asker def'ine varduğda küffâr-ı füccâr tekrâr birbirlerine muƙâbil olup, Franço ƙralınıñ vezîri haylî dilîrlik idüp yalınız ol cengde İspanyaludan on iki biñ miğdârı fecere⁸ «أُولَئِكَ هُمُ الْكٰفِرَةُ» kılıcdan geçürilmiş. Ve yigirmi iki ƙıı'a sancağları ve alay bayrağları ve yarar ıobları alınup bağıyyetü's-süyüf olanları firâr ile hâlâş olmışlar. Binâ'en 'alâ zâlik bu haber-i meserret-eşeri tebşîr için Franca⁹ beg-zâdelerinden Vilamontes¹⁰ nâm bellü başlıları Amâsiyye'de südde-i sa'âdete geldi. Ve dest-büs-ı 'izzet-me'nüsle müstes'ad kıılınup hil'at-ı fâhire ile ağırlandı. Bundan mâ'adâ ol esnâda esâtin-i Freng ve selâtin-i şâhib-ev-reng ıaraflarından müte'âkıb ilçileri gelüp şâhib-ƙırân-ı zamân dergâhına tehniyet-i fütühât [295b F] idüp her birine ri'âyetler olındı.

Elli birinci vâkı'a

Pîri Ƙapudan huşuşıdır ki küffâr-ı hâk-sâr-ı¹¹ Portuğal sevâhil-i Bağr-ı¹² Hind'de bir müstağil ƙral olup Hind pâdişâhlarına müte'allığ memâlik-i ehl-i İslâm'dan niçe yirlere zarar u gezend itmegin dîn-i mübîn ğayretiyle Deryâ-yı Hind'den bir miğdâr ıonanma ile Pîri Ƙapudan nâm levend-i hünermend ıorşan ol semte gönderilmiş idi. Ve Hürmüz Cezîresi'nün fethi mağsüd idüğü [297b EH] i'lâm olunup sa'y u içdâmına tenbih kıılınmış idi. Mezbür ƙapudan merâkib-i hidâyet-resân ile Süveys Ma'beri'nden revân ve Sedde Boğazı'ndan ıolaşup Hürmüz Cezîresi'ne bād-ı vezân gibi şitâbân olmağla varup yitişmiş idi. Hattâ Hürmüz Ƙal'ası feth olunmağ mertebesi-

1 memâlikine//ma'müresine: memâlik-i ma'müresine F, R4

2 Mamos: Madmos R4 | Masos EH

3 ve Penes: - F | Peses EH

4 dört: üç F

5 hişâr-ı: F mükerrer

6 Renbil: Retbil R4, EH

7 Ƙarlo: Varlo F

8 "İşte onlar, kafirlerdir.", Abese Sûresi, 80/42.

9 Franca: Franço EH

10 Vilamontes: Vilamoş F | Vilamoş EH

11 hâk-sâr-ı: - EH

12 Bağr-ı: biğâr-ı F | - R4

ne yakın olmuş iken içindeki fâcir¹ mezbûr kapudan cânibine bezl-i tefâriķ u cevâhir ve 'arz-ı nefâ'is ü nevâdir itmekle fetḥ-i ķal'adan el çekmiş idi. Ve ḥaşşa gemileri Başra İskelesi'ne teslîm idüp, kendüsi Mış'a çekilüp gitmiş idi. Lâkin ḥıyâneti ma'rüz-ı pâdişâhî olmağla dîvân-ı Mış'da meķarreye çekilüp² siyâsetle ḥaķķından gelindi.

Elli ikinci ḥâdiře

Hind kapudanı Seyyidî 'Alî Çelebi ḥuřuřıdır ki³ sâbıķan Mış [282b R4] kapudanı Pîrî Beg, Başra Limanı'na iletdüğü otuz kıt'a başdarda ve ķadırğâ ve ķalita ve ķalyon ki Mış'a döndükde üç pâre yügrük gemisini alup mâ'adâsını Başra'da ķomıř idi. Pes bu aḥvâli Başra Beglerbegisi Ƙubâd Paşa der-i devlete i'lâm u inhâ kılduķda ol târîḥde Başra'da Ƙatîf sancağından ma'zül Murâd nâm řaḥřa ol gemilerün kapudanlığı virilüp Pîrî Beg getürdüğü yoldan Süveys⁴ Limanı'na ulaşdurması fermân olunduķda zikr olınan gemilerden iki barça ve beş ķadırğâ ve bir ķalita Başra benderinde emri-i şerifle alıķonulup mâ'adâsı ile Ƙapudan Murâd Beg Mış'a müteveccih olup gitmiş idi. Ve ḥâlâ ki Hürmüz muķâbelesine varduķda küffâr-ı Portuķal'ın ũonanması zikr olınan ũonanma-yı Hümâyün'a muķâbil⁵ olup ibtidâ-yı cengde Ƙapudan Re'is Süleymân ve Receb Re'is nâm ķorřan ve niçe mellâḥân-ı sebbâḥ-ı seyâḥat-nişân şehâdet deryâsına revân olduķlarından mâ'adâ gemilerün ekşeri ũob đarbından delinüp, bi'l-küllüyye helâk olmaķ muķarrer iken gice yitişmekle ayrılup ceng ü cidâle fayşal virilmiş idi. Lâkin bir barçası berr-i 'Acem'den Lâz sâḥiline düşüp, ḥalkı kenâra dökilüp kimi eşir ve kimi ũu'me-i şir-i şeşşir kılinmış idi. Ve ol barçayı küffâr ũonanması alup zabṭ itmekle mezbûr Murâd Beg dönüp, Başra'ya gelüp, Mış'a gidilmek muḥâl idüğünü bildürüp vâķi'-i ḥâlî 'arz olunduķda kâtibi muḥliř-i emekdâr, eḥařř-ı seyyâḥ-ı ḥâfiķayn Seyyidî 'Alî bin Hüseyñ ki bu ḥuřuřı müstaķil risâle itmişdür ve nâmını *Mir'âtü'l-memâlik* ķoyup kaç pâdiřâḥlık yire varduğünü yazup bildürmişdir, fe-lâ-cerem mezbûr Seyyidî 'Alî-i muḥterem eben 'an ceddin deryâ 'ilminün mâhirlerinden ve

1 fâcir: ḥâkimi F, R4

2 meķarreye çekilüp: - R4

3 ki: ki zikr olunur R4

4 Süveys: - F

5 Hümâyün'a muķâbil: Hümâyün üzerine gelüp muķâtil EH

Çapudan Hayrüd-dîn Paşa ile niçe seferler seferlemiş, rü'esānuñ bahādırlarından olmağın târih-i mezbûrda Mısr çapudanlığı virildi. Ol çonanma bağıyesini Süveys Limanı'na getürmesi emr olındı. Binā'en 'alā zālİK çapudan-ı yegāne sene ihdā ve sittin Şa'bān'ı ğurresinde bender-i Başra'dan gemilerle revāne olınuş memālik-i Fārs ve Şirāz kenārlarıyla Laḩsā yaça-sındaki Çatıf'e, ba'dehu Baḩreyn'e varılmış ki ¹ «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ» naşş-ı kerimi anuñ ḩaqqında vārid olmuş. Ol sebeble Baḩreyn tesmiye olınuğı şāyi'dür, diyü ol risālede yazılmış.

Bundan mā'adā eşnā-yı rāhda Rey şehri muķābelesinde ḩārik nām cezirede küffār-ı² Portuķal'ın Çonanma-yı [296a F] Hümāyün gemilerini cüst ü cü için gönderdikleri bir ķadırgasını görüp üzerine varmış. ḩālā ki ol geminün ādemleri ķaraya dökülmüşler. Ya'nī ki sefinelerini bırağup kenāra şağılmışlar. Ve bi'l-cümle Çapudan Seyyidi 'Alī sa'y u iķdām-ı celi ķılıp ol gemiden bir kaç kāfir ele getürmüş. Portuķal gemilerinün ķandalığını şordukda ķral-ı Portuķal çapudanı ve Deryā-yı Hind'ün ķorşanı Ebü Zerre nām la'inün Ebü Zerrin dimekle [298a EH] ma'ruf oğlı otuz beş pāre ķalyon ve vāfir barça ve ķadırgalar ile Hind yaķasında gezüp, ḩattā Hürmüz'e yaķın gelüp Debül³ nām ķal'ayı muḩāşarada⁴ iken Başra'daki çonanma gemilerinün ḩaberin almağla on iki pāre ķalyon ve ba'zı yüğrük sefā'in-i şenā't-nümün ile Çonanma-yı Hümāyün'a zarar ķaşdına müteveccih idüğü ḩaberleri alınmış idi. Ya'nī ki bilā-te'ḩir Hind yaķasına geçüp Sūmnāt nām küffār vilāyetinün ğāret ü ḩasāretine cesāret ķıldı. Ba'dehu cümle çonanması ile Hürmüz'e ķarib Fekkū'l-esed ve Maķdem nām limanlara maķrūn idüğü çuyulmuş. Hemānā şaldurup, Çonanma-yı Hümāyün'la üzerlerine varup, sene ihdā ve sittin ve tis'a mi'e⁵ Ramażānū'l-mübārek'inün onıncı ğünü gemiler birbirine muķābil ve ğāziler çob u tüfeng ile Freng-i Portuķal'a muķātil olup deryā yüzini āteş ķaplamış. Duḩān-ālūd 'alevler evc-i 'ayyūķa varmış. Küffār ise [282a R4]⁶ dūd-ı kebūd içinde ķalup keştī resenleri ğüsiste ve tekneleri şikeste olup āsmāndan rismān bilin-

1 “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.”, Rahmān Suresi, 55/19.

2 küffār-ı: - F, R4

3 Debül: Deyül F

4 muḩāşarada: muḩāşara itmiş R4

5 ve/mi'e: - F, EH

6 R4 nüshasında varaklara 282 rakamı mükerrer verilmiştir.

memek mertebeleri müşâhede olunmuş. Âhîr bi-‘inâyeti’r-Raḥmân nuşret ü zafer yılleri Müslimîn câniblerine vezân ve perîşanlıḡ gird-bâdı müşrikîn cem‘iyyetini tâlân kı lup küffaruñ üç pâre¹ gemileri içindeki maḥbûslar ve ḫalâşdan me’yûslar ile baturmuş. Töblaruñ âteş-i fûrûzânî ile deryâya ğark olanları ḫod² ﴿أَعْرِفُوا فَأَدْجَلُوا نَارًا﴾ sırrını ‘iyänen müşâhede kı lmuş.

Muḫşşal iki kı t‘a barçaları ile iki pâre ḡadırğaları daḫı Tönanma-yı Hümayûn‘a ğanımet olup alınmış. Cümle yat u yarağı ve ḡapudanları esîr kı lınmış. Ammâ serdâr-ı ḡavm-ı dâl ve ḡapudan-ı ḡral-ı Portuḡal olan Ebû Zerrîn-i la‘în gemisi ile nâ-bûd u nâ-bedîd olup min ba‘d³ ḡayâtı ve memâ-tı ma‘lûm olmamış.

Nevâdir-i baḡreynden⁴ *Mir‘atü’l-memâlik*’de yazar ki “Taḫmînen toḡuz ḡulaḡ miḡdârı derîñ yirden baḡriler deryânuñ dibine ḡalup inerler. Ve ḡulumların ḡatlu şuyla töldurup, aḡzını baḡlayup ḡıkarurlar. Begleri ve eş-râfu’n-nâsı ol şudan iḡerler. Biz daḫı iḡdük, ğâyet lezîz şı bulduk.” diyü bildürmüşdür. Ve deryânuñ üsti şûrâb ve altı zülâl gibi lezîz âb idüğini beyân itmişdür.

Bu tariḡ ile kırkıncı ğünde şeh-r-i Ḥavruḡukkân ḡurbında giderken küf-fâruñ dört pâre⁵ büyük barçaları ve üç daḫı ‘azîm ḡalyonları ve altı pâre Portuḡal ḡaravulası ve on iki kı t‘a ğurâb, ya’nî ḡekdürür⁶ ḡalita ve bi’l-cümle yigirmi pâre gemilerine râst ğelüp ve muḡâbil olup dāḫve-i kübrâdan namâz-ı ‘işâya dek muḡkem ceng olunmuş. Düşmenüñ bir büyük ḡalyonını tōbla zaḡmnâk itmegin Cezîre-i Fekkü’l-esed önünde arḡurı olmuş. Ba‘de zâlik eyyâm-ı sa‘âdet-i pâdişâhîde nuşretle yolumuza müteveccih olup on yedi⁷ ğün daḫı yürüyüp şeh-r-i Ḥavruḡukkân’da şulanmış. Ba‘dehu ḡaşaba-ı ‘Ummân’a, ya’nî Seḡḡâre’ye ğelirmek ve şeb-i ḡadrde Mesket⁸ ve Ḳalḡât ḡurbına varılmaḡ müyesser oldu. İrtesi ‘ale’s-seḡer Mesket⁹ Limanı’ndan

1 pâre: - F

2 “Suda boḡuldular ve cehenneme sokuldular.”, Nûḡ Sûresi, 71/25.

3 min ba‘d: ba‘dehu F | ba‘de-mâ EH

4 baḡreynden: baḡrinde F

5 pâre: pâre ḡadırğa ve R4

6 ḡekdürür: - R4

7 öninde//yedi: - R4

8 Mesket: Meskenet F | Burada kastedilen “Maskat” olmalıdır. bk. Mustafa L. Bilge, “Maskat”, *Türkiye Diyat Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/maskat> (15.12.2022).

9 Mesket: Meskenet F

çıkarken on iki päre [296b F] barça ve yigirmi iki¹ gurâb, cümle otuz dört päre² gemiler ile ‘Avzuna Dürekoğlı küh kıpudanı bî-ħad leşkerle Tınonma-yı Hümâyün’uñ üzerine geldi. Yine tobu u tufenge ateş virilüp gurüh-âgurüh ğarb u ğarbe âğâz kııldı. Egerçi ki ehl-i İslâm gemilerinden bir päre kıadırğayı kıumbara ile yakdılar ve lâkin anlaruñ dağı bir barçası yandı. Ve beş barçası dağı beş kıadırğa ile kenâra arķuru olmağla batup cümlesi helâk oldu. Âħir kürekçilerimiz çekmeden kıat kıalmağın demür bırağılup demür üzere iken dağı ceng olındı. Ve iki yüz miķdârı yarar âdem [298b EH] kimi Mış kıulı ve kimi rü’esâ-yı Ğalağadan şehîd oldu. Ve kürekçilerimiz evlâd-ı ‘Arab olmağın ekşeri kenâra dökilüp ve³ Necd ‘Arabı’ndan bî-ħad ‘Urbân gelüp ‘asker-i İslâm’a mu’avenet ü müzâheret kııldı. Ba’dehu Kırmân sevâhîlinde berr-i Çâş’a varıldı. Bender-i Sihbâd dimekle ma’rûf maħalde bir levend kıalıtası bulunup, re’isi mürâfaķatle rüz-ı ‘ıdde Gevâder nâm bendere varılup, şuya muħtâc olmağın bi-‘inâyeti’llâhi te’âlâ anda şulanup râħat olındı. Ol vilâyetün ğalkı Belüc şâ’ifesi idi. Pâdişâhlarına “Melik Celâlü’d-dîn İbn Dînâr” dirler idi ki dârü’l-mülk-i Gevâder’de mütemekkin idi. Pâdişâh-ı ‘âlem cenâbına ‘arz-ı ğulûş u ‘ubüdiyyet idüp ve maķdûrını dirîğ itmeyüp azıķda ve kıulağuz virmekde daķıķa fevt eylemedi. Andan göçilüp Deryâ-yı Hind’e, ya’nî Baħr-ı Muħîṭ’e girildi. Ve Tûfân-ı Fil nâm furtınaya râst gelindi ki aşlâ yelken açmağa, nice yelken, tirenkete göstermege imkân yoğ-ıdı. [282b R4] Herkesün vird-i zebânı;

Nazm

Bir baħre düşdi keşti-i dil yok kenâre hîç
Bir bād-bânı râst degül rüzğäre hîç

beyti olmış idi. Ve ifrâṭ-ı zulmetden gice ve gündüz seşilmeyüp aħmal ü eřķâl cemî’an deryâya atılmış idi. Ğuşüşâ ki;

Beyt

شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هائل کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها⁴

1 iki: - R4

2 päre: - F

3 ve: Necd kıyıları imiş F

4 “Karanlık gece, ürpertici dalga ve girdap nasıl da korkunç[tur]. Sahillerin hafif yüklüleri bizim halimizi ne bilsin!” | Bu beyit Hâfız-ı şırâzi’nin bir gazelinden iktibas edilmiştir.

herkese vird-i zebân olmuş idi. “Hâlimüz nice olur?” diyü kapudan-ı mez-bûra ağlayugelenlere gâh dirdi ki;

Nâzm

Düşme engin-i gâma furtına çokdur şavılır
Sâkin-i fülk-i rızâ ol görünince qaralar.

Ve¹ kimisine tesliyet idüp;

Nâzm

Ey gönül gel düşme gam gird-âbına deryâ-dil ol
Bir’ki gün essün şavursun böyle kıalmaz rüzgâr

diyü söyler idi. Bu tārîk ile giderek Çeked Körfözi’ne girildi. İki kadirğa uzunı balıklar ve deniz aykırıları ve uzun uzun yılanlar ve cây-ı hirmen miğ-dârı kaplubâğalar görünmeğe başladı. Mu’allimler “Korçmañ, ‘alâmet-i necâtür.” diyü tesellî virmek üzere oldu.² Ammâ giderek rüy-ı deryâ ağarup müteğayyir oldu. Gird-âb havfı dağı çekildi. Lâkin ‘inâyet-i Hâk ile ırağdan geçilüp ol berzahdan necât müyesser oldu. Dağı irtesi direge âdem çıkarılıp ser-hadd-i vilâyet-i Câmîhr’deki büt-hâne binâsı seçildi. Ba’dehu Kırmiyân ve Menglür öninden geçilüp Sûmnât mukâbilinden güzâr itdükten sonra Div Kâl’ası karşıasına varıldı. Ba’de zamânin üftân u hîzân vilâyet-i Gücerât sâhiline varıldı. Ammâ gemiler şulandı. Silistre şadâsı işdilmedin kıaldı. Herkes şoyinup, birbirleriyle helâlleşüp, dökündiye râst gelinüp, halâş olmak ümmîdin ber-çaraf³ idüp Demen nâm bender kenârına iki mil miğdârı yaklaşdılar. Lâkin beş gün beş gece demür üzerinde telâtum-ı tûfân çarbından sonra ne hâl ise Hâk *celle ve ‘alâ* sâhile vuşul müyesser itdi. Her kişi akşâ-yı merâmına yitüp basît-ı arza kıadem-i rence atdı.

Ve bu eşnâda Portuğal tonanmasınun [297a F] zarar u gezend kıaşdına üstümize teveccühi haber alındı. Tıonanma hâlkınun ekşeri;

1 Ve: dirdi. Ve R4

2 virmek//oldı: virdiler R4

3 ber-çaraf: - F, R4

Nazm

Şuyı bardağda dimişler gemiyi kâğıdda
 Bizden evvel bu cihân seyrin iden ehl-i vuğûf
 Âlem-i berri koyup baħr hevâsında yilen
 Bū ‘Alî ise daħı ‘aqlına idrâkine yûf

beytini vird-i zebân idinüp ol derbend ħâkimi Emîr Esed ki Gücerât Pâdişâhı Sulţân Aħmed ümerâsından idi, varup aña ħul oldılar. Bir daħı¹ baħre girmemeği muħarrer kıldılar. Ve dermend Seyyidi ‘Alî Ķapudan daħı ba‘zî tevâbi‘i ile revân ve Sürret nâm bendere ‘azîmet-künân iken sulţânun veziri² ‘İmâdü’l-mülk tarafından Sürret Dizdarı Ħamza Ağa³ çıħageldi. “Şaħınuñ, kâfirün cem‘iyyeti vardur. Ķal‘a-i Sürret’e gelmek mühimdür.” diyü ħaber virdi. Ve hezâr miħnetle Sürret Limanı’na [299a EH] girildi. Başra’dan müfâraħatdan soñra tamâm üç ay olduħda ol me’mene vuşul müyesser oldu. Meger ki birħaç gün muħaddem Gücerât Pâdişâhı Maħmüd⁴ Bahâdir Ħân’ı maħremlerinden bir ħarâm-zâde gice ile ħ‘âbnâk iken ħat idüp ve “Pâdişâh sizi ister.” diyü birer birer getürüp, vezîr ü ümerâsından yedi nâmdârını daħı helâk eyleyüp, kendüsi çetr ħaldurup salţanat da‘vâsın eyledükde ‘İmâdü’l-mülk ve İ‘timâd Ħân ve Seyyid ‘Alî Mübârek nâm ümerâ-yı kibâr anuñ salţanatını ħabül itmeyüp Sulţân Maħmüd aħribâsından on iki yaşında Sulţân Aħmed nâm cüvânı taħta geçürmişler. Ve leşkere baħşış-i mu‘ayyenlerini virmişler. Lâkin⁵ Nâşirü’l-mülk⁶ nâm bir ulu ħân anı ħabül itmeyüp çetr ħaldurmuş. Ħattâ da‘vâ-yı salţanatla leşker çeküp Burüc nâm ħal‘ayı muħâşara ile feth idüp zabtına almış. Ve Küh’da olan küffâr ile ħaberleşüp⁷ kendüye mu‘âvin oldukları taħdırce Gücerât benderlerinden Demen ve Sürret ve Burüc ve Künbâye ve⁸ Sümnât ve Menglür [283a R4] ve Ķuminân⁹ küffârün olup kendüsi âħar memâlike

1 daħı: daħı varup R4

2 sulţânun veziri: Sulţân F

3 Ħamza Ağa: Ağa Ħamza EH

4 Maħmüd: Maħmüdi F

5 Lâkin: Ammâ R4

6 mülk: dîn F

7 Ħattâ//ħaberleşüp: - F, R4

8 Künbâye ve: - F

9 Ķuminan: Ķurmiyan F, R4

kanâ'at itmek üzere şart itmiş. Ammâ Sulţân Aḥmed daḥı Burûc üzerine varup ve apudan-ı mesfûruñ haberin alıcak¹ âdem gönderüp, mu'avenete birkaç yüz âdemlerin alup külli tedârük üzere iken küffâr-ı ḥâk-sâr tarafından Kûh ve Dîv ve Şebul ve Benati² apudanları yedi 'azîm alyon ve seksen pâre çekdürür ğurâb ile gelmişler. 'Asâkir-i pâdişâhî ile onanma haberin aldıkları gibi cenge mübâşeret ılmışlar. Kenâra ıkılıp, âderler ve meterisler ırılıp iki ay midârı rûz u şeb ceng olunmuş. Ḥattâ apudan Seyyidi 'Alî-i nâ-tüvân³ aşdına gerek ḥafiyyeten sem içürmekle, gerek kendüi ve tevâbî'ini ılıcdan geçürmekle bârî ba'zı fedâ'ilere birer lek açe virmege⁴ 'ahd idüp ol lekeler leke ama' ılmağla bu emr-i abiḥa idâmı muarrer itmişler. Lâkin 'inâyet-i Bârî yârî ılıp hiç bir vech ile mezbûra zafer bulmamışlar.

Ve bu eşnâda Sulţân Aḥmed-i cüvân Burûc'ı fetḥ ile kâm-rân olup Ḥudâvendġâr Cihângîr Ḥân bir midâr 'asâkir ve pîlân ile Sürret'e gönderilüp kendüsi «العود أحمد»⁵ feḥvâsınca pây-taḥt-ı Aḥmedâbâd'a müteveccih oldılar. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, nefsi Aḥmedâbâd'da Sulţân Bahâdır aribâsından Sulţân Aḥmed nâm bir cüvân daḥı etr aldurmuş. Aḥmedeyn-i emcedeyn birbirine muâbil olup tehiyye-i şaffeyn itdükde ol nev-cüvân-ı ḥâdiş mülk-i devlete vâriş olamayup yaralanduğdan soñra firârla baş urtarmış. Ve Ḥasan Ḥân nâm vekil-i celili maḥall-i ma'rekede atlı⁶ olunup ḥ'âb-ı 'ademe varmış. Tâ ki Sulţân Aḥmed-i adîm şâhib-i taḥt u diḥîm olup şadrına cülûs ılmış. Ve bu elemden Nâşîrû'l-mülk daḥı fevt olup mülk-i Gücerât ol pâdişâh-ı nev⁷-cüvân-ı zafer-nişân zabtında arâr eylemiş. Lâkin Mışır apudanı ile olan leşker, çekdükleri cefâ-yı bî-mer muâbelesinde ri'âyet olunmağı Mışır'a varılmayınca ġayr-ı müyesser bilmegin ekşeri şabrsuzluk idüp ellîşer altmışar açe yevmiyye⁸ ile Sulţân Aḥmed'e ve bir bölüğü daḥı 'Âdil Ḥân'a yazılmışlar. Anca Seyyidi 'Alî ile [297b F] küfrânü'n-ni'melik itmege 'âr ve kemâl-i şadâatle

1 alıcak: alup daḥı R4

2 Benati: Tebani R4 | Benani EH

3 Seyyidi//tüvân: - R4

4 bârî//virmege: - R4

5 "[Gerektiği takdirde] geri dönmek övülecek şeydir."

6 olamayup//atlı: - R4

7 pâdişâh-ı nev: - F

8 yevmiyye: eylite F

nümüdâr olanlardan elli miqdârı âdem ve MıŖır yeñiçerileri ketħudâsı MuŖtafâ Aĝa ve tũfengciler serdârı ‘Alî Aĝa Ŗâbit-ķadem olmiŖlar. Ĥazret-i Ŗeyħ Nizâmî’nũn;

Ŗi‘r

إنّ مع العسر جو يسر ش قفاست شاد برآنم كه كلام خداست¹

mefhũminu kendũ ĥâllerine mâ-Ŗadaķ bilmiŖler.

Ve sene iŖnâ ve sittîn ve tis‘a mi’e² Muħarrem’i ĝurresinde Aħmedâbâd’a mũteveccih olmiŖlar. On beŖinci ĝũni ser-menzil-i maķŖũda varmiŖlar.

Ve Ammâ el-‘Acâ’ib fi’l-Cevâib³

Nevâdirũn biri⁴ ĥurmâ aĝacına mũŖâbih bâri nâm aĝac imiŖ. Her bu daĝınınũ ucını kesũp, bir kũze iķine Ŗu ķoyup aŖaķorlar imiŖ. Tâ ki ol Ŗâħũn ucından bir Ŗaruca Ŗucaĝız Ŗızup ve tâb u⁵ ĥarâret-i Ŗems ile ķaynayup az zamânda bir keskin ĥamr olurmıŖ ki nũŖ idenler mey-i ķekide keyfiyyet ü Ŗafâlarını bulurmıŖ.

Ve yine Aħmedâbâd yolında dıraħt-ı tũbâ nâm, baŖları eflâke çıķmıŖ ve ba’zı nihâli yuķarudan aŖaĝa ķök ŖalmıŖ, inũp ĥâke ĝũzâr itdũkde kendũsi gibi bir dıraħt-ı [299b EH] bũlend daħı ĥâŖıl idermiŖ. Bu tãriķ ile farazâ bir aĝac kendũ gibi yigirmi otuz Ŗecere aŖl olup fũrũ‘ı bitmiŖ.⁶ Ve bu zıkr olunan dıraħtân arasında Ŗeb-pereler, ya’nî yarasalar olurmıŖ ki ekŖerinũn iki kanadı mâbeyni ölçilũp on dũrt ķarıŖ uzununda bulunmaķ olmiŖ. Ve ol menâzildeki maymũnlar ol ķadar vâfir imiŖ ki bũtũn ĝũn⁷ ķoltuķlarında yavrılarıyla muđħikâne ĥareketler ve verziŖler ve nedimâne evzâ‘-ı ĝaribeler ile cũnbiŖler idũp “Ĥâkim-i ‘âdile muħtâcuz.” mazmũnını imâ vũ remz iderler imiŖ. Ve gice olduķda ķekilũp cãygâhlarına ĝiderler imiŖ.⁸

1 “Ŗũphesiz ki zorluk ile kolaylık birliktedir. Mutluyum, ķũnkũ bu Allah’ın kelamıdır.”

2 ve//mi’e: - F

3 Cevâib: Cũvân F | Ĥayvânât R4 | fi’l-Cevâib: - EH

4 biri: bir maħalli R4

5 tâb u: - F, R4

6 Ŗecere//bitmiŖ: Ŗecer ĥâŖıl olup bũlend olurlar imiŖ R4

7 bũtũn ĝũn: ķonup ĝũkdũkleri zamânda EH

8 mazmũnını//imiŖ: ‘âdâlet virmezler R4

Biri dağı Gücerât keferesi kışşasıdır ki anlar kıdem-i ‘aleme zâhib olup içlerinden biri fevt olsa leb-i deryâya götürüp âteşe yaqarlar. Ve bir kişi ölse tevâlûde kıbîl ‘avretini dağı bile âteşe [283b R4] yaqarlar. Ammâ ‘acûze olup ‘amelden kıalsa ‘alâ hâlihi terk iderler. Ve eger yaqacaqları er ve ‘avreti ehl-i İslâm’dan ba’zılar çeküp, alup kıurtarsalar anuñ kıulı ve câriyesi hükminde olur, kıalur.

Ve âhûlar olur ki ta’lîm olmağıla vahşî âhûlara varurlar. Şâhlarındaki kemend ile şarılıp, baş başa iken ol kemendi boyunlarına geçürüp şayd iderler. Şayd-ı âhû ol yirlerde bu yüzdendir. Ve gâvmiş ve gâvkuţas dağı fil ile şayd olunur. Varup yitişdükte fil anı başup iki dişi ile alıkor.¹ Ba’dehu şayyâdlar inüp, boğazlayup ber-ţaraf kıılurlar.² Gergedânları dağı vâfirdür. Her biri bir küçirek fil cüşsesi ile zâhirdür.³ Tûţiler dağı şol kıadar vâfir⁴ imiş ki bu diyârlardaki serçe ve şıgırcık kıuşından mütekâşir imiş. Evliyâ-yı kibârdan ki mezârları mazânn-ı icabet-i du’â olan ebrârdan, evvelâ Aĥmedâbâd’a kıarîb⁵ Çerkeş nâm maĥalde Şeyĥ Aĥmed-i Maĥribî Ĥazretlerinüñ mezârı⁶ ziyâret olunmuş. Ba’dehu Peten’e⁷ gelindükde Şeyĥ Nizâm-ı Peyrîze nâm ‘azîzün merķad-ı şerîfine varılıp cenâb-ı salţanata du’âlar olunmuş. Ba’dehu vilâyet-i Sind ĥudûdına dâĥil olmuşlar.

El-kışşa ĥurre-i Rebî’ü’l-evvel’de Pârkiz nâm şehre varmuşlar. Ba’dehu on beş ĥün gidilüp rîĥ-i biyâbândan sefer idüp ser-ĥadd-i Sind’de Vânke nâm kıaşabaya vuşûl bulmuşlar. Andan dağı gidüp Şehr-i Ĥûna⁸ ve Şehr-i Bâĥ nâm belde-i râĥat-nümûna dâĥil olmuşlar ki kırık yıldan berü pâdişâĥ-ı Sind olan Şâĥ Ĥasan Mîrzâ’nuñ taşarrufında imiş. Lâkin beş yıldan berü ‘alil⁹ olup ata binmeĥe kıâdir olmamaĥın muttaşıl ĥemilerle rûy-ı Seyĥün’da gezer imiş. Begendüĥi yirde eĥlenüp ĥönlin eĥlermiş. Meger ki mezbû-

1 alıkor: alıkoyp F

2 boğazlayup//kıılurlar: boğazlarlar R4

3 cüşsesi//zâhirdür: kıadar olur R4

4 vâfir: çok olur R4

5 kıarîb: - EH

6 mezârı: - F, R4

7 Burada kastedilen “Patna” olmalıdır. bk. Sayyid Maqbul Ahmad, “Hindistan”, *Türkiye Diyat Vâkfi İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hindistan#2-ortacag-musulman-cografyacilarina-gore-hindistan> (27.11.2021).

8 Ĥûna: Cuta R4

9 ‘alil: nîm-ten R4, EH

ruñ [298a F] beglerinden pây-taht-ı Tata'da emîr olan 'İsâ¹ Turhân 'işyân idüp Hasan Hân'ın Qal'a-i Nuşretâbâd'da olan hazînesini leşkere bezl etmekle hürüc idüp nihâyet huṭbesini Hümâyün Pâdişâh nâmına oḡutmuş. Ve naḡḡâresini çaldurup tuḡyânını âşikâre itmiş. Fe-lâ-cerem Şâh Hasan Mîrzâ daḡı Sulṭân Maḡmûd nâm gönüldaşını, ya'nî riḡâ'an ḡarındaşını ḡaradaḡı leşkere serdâr itmiş. Ve kendüsi gemilerdeki 'askere fermânkâr olup berren ve baḡren Emîr 'İsâ'nuñ üstine yürümüş. Âḡir mâbeynleri şullḡ olunup, Mîr 'İsâ huṭbeyi Mîrzâ Hasan nâmına oḡıdup naḡḡâre çaldurmaḡı giderdi. Tarafeynüñ maḡbûsları ri'âyetle ıtlâḡ olındı. Ve Şâh Hasan'ın Hâcî Begüm² nâm hâtunı ki alınmış idi, Emîr 'İsâ girüye gönderdi. Ammâ ol geldükden soñra³ onıncı günü Şâh Hasan fevt oldı. Mesmümen öldi, diyü 'avrete töhmet olındı.

Naẓm

Er iseñ 'avrete inanma aḡı
'Avret âl itdi enbiyâya daḡı

Ba'de-mâ ḡapudan-ı mezbûr ki Nâşırbûr nâm şehre geldi, ba'dehu eyyâm-ı fetret iḡtizâsıyla dönüp yine Tata'ya geldi. Emîr 'İsâ'ya⁴ buluşup mektûbları ile Hümâyün Pâdişâh'a 'âzım oldılar. Yollarda baḡren 'âzım nehengler ve berren sehmgîn bebr-i hınzır-âhengler ḡorḡusın çekerek, huşuşâ Mehçe ve Bâcî nâm ta'ife ile ceng iderek şeh-i Seyâvân'a gelmişler. [300a EH] Andan Poz⁵ yolu ile gidüp beriyyesinde serçe gibi ḡarıncalar görmüşler. Lâkin Mav Qal'ası'na tevvecühde yollarda cedvâr bî-şümârdur, diyü refiḡler tereddüd itdükde ḡapudan-ı mezbûr;

Naẓm

Biz olavuz vâhid ü düşmen mi'e
Bize yiter âyet-i kem min fi'e⁶

1 Tata'da// 'İsâ: emr olan F

2 Begüm: Bigüm R4, EH

3 Ammâ//soñra: - F

4 mezbûr// 'İsâ'ya: - R4

5 Poz: yüz R4, EH

6 "[Allah'ın izniyle büyük bir topluluḡa galip gelen] nice [küçük] topluluklar vardır." | Burada Bakara Süresi 249. âyetten iktibas yapılmıştır.

diyü çekilmişler. Evvelâ Āb-ı Tārī'ye,¹ sāniyen Āb-ı Mācevāra'ya,² ba'dehu mäh-ı Ramazān'ı on beşinci günü şehir-i Mültān'a varmışlar. Ve bu yollarda meş'â'ih-i kibārdan Şeyh 'Abdü'l-Vehhāb'a buluşup du'āsın almışlar. Ba'dehu Şeyh Mirek ve³ Şeyh Cemālî mezārâtını ziyaret kılmışlar. Ğıbbe zālik ol günde Şeyh İbrāhīm ile mülākāt idüp ve diğer Şeyh Cemālî ve Şeyh Celālî'nün du'aların almağa cell-i himmet kıilup diyār-ı Hindistān'a⁴ dāhıl olmuşlar. Ve Mültān'a girdükleri gibi Şeyh Bahā'ü'd-dīn Zekerıyyā ve Şeyh Rüknü'd-dīn ve Şeyh Şadrü'd-dīn mezārāt-ı müteberrikelerine yüz sürmüşler. Andan Şeyh Muḥammed Zācū'nun⁵ du'āsın almışlar. Mücāz⁶ u me'zün⁷ Lāḫūr'a 'azimet eyleyüp yolda Şeyh Hāmīd ile müşerref olmuşlar. Meger ki ol arāzide pādīşāh olan Şırhān oğlu Selīm Şāh⁸ fevt olmuş. Ve İskender Hān saltanatla kuvvet bulmuş. Ol vaktde⁹ Hümāyün Pādīşāh¹⁰ Kābil'den 'azimet idüp, gelüp evvelâ Lāḫūr'ı [284a R4] alup, zabıtına ādem koyup, ba'dehu İskender Hān ile muḳābil olup, şıyup¹¹ dört yüz filini ve ḍarb-zenlerini ve dört yüz 'arabasını bile alup, İskender Hān kaçarak Mānkūt Çarḳ¹² Qal'a-sı'na girüp taḫaşşun itdükde Hümāyün Pādīşāh, Keşmīr mīrzālarından Şāh Ebül-me'ālî'yi¹³ serdār idüp, ardınca 'asker ile göndermiş. Kendüsi pāy-tahtı Dehellî'ye gelüp etrāf-ı memālik zabıtına hānlar ta'yin itmiş idi. Qapudan ki Lāḫūr'a varmış, ḫākimi olan Mīrzā Şāh "Elbette der-i devlete varmañuz lāzımdur." diyü kendüleri Ordu-yı Hümāyün'a göndermiş. Ve ol gün ki dārü'l-mülke girmeleri muḳarrer olmuş, pādīşāhımuza tevķiren Hümāyün Pādīşāh leşkerle hān-ı hānānı ve niçe ümerā-yı zī-şānı dört yüz fil ve niçe biñ ādemle ber-vech-i iclāl istiḳbāle göndermiş. Berāt ve iki ḫil'at ve müstevfā ḫarclık gönderüp evvelâ hān-ı hānānı Rümīleri ziyāfet itmiş. [298b F] Üç ay miḳdārı mevsim-i pür-şikāl, ya'nī ki zamān-ı bārān

1 Tārī'ye: Gāre'ye R4 | Tārib'e EH

2 Mācevāra'ya: Māçurāb'a EH

3 Şeyh//ve: - R4

4 Hindistān'a: Hind'e R4

5 Zācū: Rācū F

6 mücāz: Ḥicāz F

7 me'zün: me'zün olup R4

8 Şāh: Hān R4

9 Ol vaktde: - F, R4

10 Pādīşāh: Şāha F

11 ile//şıyup: - F

12 Çarḳ: Çarḳa F

13 me'ālî'yi: mevānî'yi F | ma'ānî'yi EH

u seyyâl geçince anda alıkonılmış. Mezbûr Seyyidi ‘Alî Çelebi’den şehryâr-ı mesfûr, ‘ilm-i uşurlâb ve rub‘-ı dâ’ire tarîhın ta’allüm idüp görmüş.¹ Ve ol eşnâlarda fetḥ olunan Egre Kâl’ası’na;

[Mısrâ’]

Mübârek bolsun Egre pâdişâha

mısrâ’ını târiḥ düşürmiş.

El-kışşa hergün bezm-i ḥâşş-ı hümayûna dâhil ve envâ‘-ı iltifât u iḥsânı tena“umına vâsıl olup tîr ü kemân kırıcısı Hoşḥâl nâm cüvân-ı şâhib-kemâl ve âftâbedâr olup Lekni² zabtına me’mûr olan ‘Abdu’r-Raḥmân Beg di-mekle meşhûr gönçe-i nev-reste-i şâhib-zuhûr bu bende ile ve sâ’ir şu’arâ ile Nevâyî³ ğazeller diyüp müşâ’areler itmişler. Kâtibî’nün eş’arını pesend idüp beğenmişler. Ve yine pâdişâhuñ serdârı, ḥuşûşâ muḥarreb ü mührdârı Şâhîn Beg nâm hûb-rüy-ı ḥüsndâr ile ğazeller dimişler. “Zihî pâdişâh-ı şâhib-mezâk u ‘irfân ki rüz u şebân mücâleseti bu maḥûle cüvânân-ı hûb-rüyânla güzër kıla. Ve dünyâ dâr-ı fenâ idügin bilüp bunlaruñla ḥüsn-i ülfet ü mücâleseti mezîd-i ḥayât-ı câvidânî⁴ bile.” diyü bunu gören Rümîler dillerince taḥsînler itmişler. Ve bir meclis-i şohbetde⁵ pâdişâh-ı Rüm’uñ ḳudretini ve kemâ-yenbaĝî şevket ü şöhretini şorup “Ne miḳdâr memâlike ḥükm eyler?” diyü Hümayûn Pâdişâh su’âl eyledükde Kâtibî daḥı aḥsen-i vech ile edâ idüp “Eḳâlîm-i seb’aya ḥükümetleri muḥarredür. Bu vech ile ki ıḳlîm-i evvelde mülk-i Yemen ve ıḳlîm-i şânide Mekke-i Mükerrreme ve şâlişde Mısr-ı Kâhire ve râbi’de Ḥaleb-i Şehbâ ve ḥâmisde pây-taḥtları olan Ḳoştanḫınıyye-i bî-hemtâ ki İstanbul nâmı ile şöhre-i dünyâdur ve ıḳlîm-i sâdisde vilâyet-i Kefe ve sâbi’de Budun nâmındaki maḥmiyye.” diyü taḳrîr eylemiş. “Ḥaḳḳâ böyledür.” diyü anlar da teslîm ü taḥsîne [300b EH] mü-te’allîḳ niçe söz söylemiş. Ḥattâ birgün ol diyârdaki mezârât-ı müteberrike-den Pîr-i Dihlevî ve Emîr Ḥasan-ı Dihlevî ziyâretleriyle müstes’ad ve Şeyḫ

1 Mezbûr//görmüş: - R4

2 tîr//Lekni: lâkin ḥazîne F

3 Nevâyî: Nevâli F

4 mezîd-i//câvidânî: - F

5 meclis-i şohbetde: meclisde R4

Ḳuṭbu'd-din-i Dihlevî¹ ve Şeyḫ Nizâm-ı Velî ve Şeyḫ Ferîd-i Şekergencî ve H'âce Hüsrev-i Dihlevî ziyaretleriyle daḫı yegâne vü müstefid² olduḡda mezar-ı H'âce Hüsrev'den deryâ-yı ebrâr tenebbu'ı қаşdına bu maṭla'-ı laṭifi³ dimişler. Ya'nî ki;

Nazm

هر که قانع شد بیک نان پاره مرد مهتر است کار او از جمله شاهان عالم بهتر است⁴

nazmını 'arz itdükte⁵ «والله از من بهتر است» diyü şâ'irâne laṭife kılmışlar.⁶ Bu ṭarîḫ ile ülfetden sonra icâzet-nâmeleri yazılıp ruḫşatü'l-fırâḫ muḡarrer olduḡdan sonra bir şeb-i cum'a aḫşam namâzı vaḡtinde âyinleri üzere pâ-dişâh leşkere göriniş idüp қаşr-ı refi'inden inerken aḫşam ezânı oḡunmuş. 'Âdetleri üzere re's-i nerdübânda bulunup, 'aşâya ṭayanup ta'zîm ü tekrîmle tevaḡḡufları ki lâzım olmuş, yine ol vaz'a mübâşeret şadedinde 'aşânun' ucu şıyrılıp kendüler firâz-ı nerdübândan düşmişler. Üçinci günü rüz-ı düşenbede vefât itmışler. Ḥattâ ki;

Beyt

Ol muşibeti işitgeç kıçırup zâriyilen
Ayıñuz târiḫ fevt oldu Hümayün Pâdişâh

târîhini dimişler.⁷ 'Âlem birbirine girüp [284b R4] oḡlı Celâlü'd-din Ekber ḫân-ı ḫânânla yebânda bulunup gelince küllî ıztırâb çekilmiş. Bu ṭarîḫ ile Rûmiyân yollarına revân olup eşnâ-yı râhda Celâlü'd-din Ekber'e daḫı bulmuşlar. Anun daḫı temessükât u aḫkâmın almışlar. Bir lek aḫçe iḫsânına daḫı müstehaḡ olmuşlar.⁸

1 Pîr-i Dihlevî//Dihlevî: Pîr Dehel Şeyḫ Ḳuṭbu'd-din EH

2 daḫı//müstefid: müstes'ad EH

3 maṭla'-ı laṭifi: maṭla'ı R4

4 "Bir ekmek parçasına kanaat eden kişi büyük bir adamdır. Onun işi dünyanın bütün hükümdarlarının [yaptığı işten] daha üstündür."

5 "Vallahî benimkinden üstündür."

6 laṭife kılmışlar: dimişler F

7 Ḥattâ//dimişler: - F

8 Bir//olmuşlar: - R4

Ba'dehu keştilerle deryâ-yı hoş-âbı geçmişler. Bahter-i zemîn didükleri Zâbulistân'a varup şehr-i Kâbil'e teveccühle şehr-i Hoşânî'ye gelmişler.¹ Ba'dehu bihişt-i dünyâ dinilmege kâbil şehr-i Kâbil manzûrları olmuş. Hümâyün Pâdişâh'ın Muhammed Hâkem Mîrzâ ve Ferruhfâl Mîrzâ nâm iki oğluna mülâkât olunmuş. Andan geçilüp vilâyet-i Bedaḥşân'a ve zemîn-i Ḥatlân'a varlup şehryâr-ı Bedaḥşân olan Süleymân Şâh'a ve oğlu İbrâhîm Mîrzâ'ya buluşup pây-taht-ı Bedaḥşân olan² şehr-i Keşmîr ve Sulṭân Hümâyün ihyâ itdüğü Devâye nâm ravzaya³ nazar şalmışlar. Andan Ḳal'a-i Zâfer yolu ile Perestâḳ'a varup Âb-ı Âmul'i⁴ tulumlar ile geçüp memâlik-i Ḥatlân'dan Dehellî'ye varmışlar. Ğıbbe zâlik memâlik-i [299a F] Tûrân olan Mâverâ'ü'n-nehr'e dâhil olup, Hişâr-ı Şâdmân'a varup ol semtün ḥâkimi Timur Sulṭân'a buluşmuşlar. Andan göçüp Semerḳand'a varup Nevruz⁵ Aḥmed Sulṭân'a mülâkât itmişler. Ve ammâ Semerḳand'a duḥûlden evvel Ḥ'âce-i Pâk ve Ḥ'âce-i Ğâr ziyâretlerin idüp şehr-i Sebz'e, ya'nî Keş'e irmişler. Ve nefsi Semerḳand'da Dânyâl Nebî mezarını ve Fahr-ı Âlem *şallâllâhu 'aleyhi ve sellem* na'leyn-i şerîfini ve hırḳa-i müteberrike-i lâzîmü'l-if-tihârını ziyâret idüp Ḥâzret-i 'Alî⁶ ḥaṭṭı ile olan *Kelâmu'llâh*'a yüz sürmüşler. Ve daḥı mezarâtan şâhib-i *Hidâye* ve Şeyḫ Ebû Manşûr-ı Mâturîdî ve Şâh Zinde ve Ḥ'âce 'Ubeydu'llâh ve Şeyḫ Hezâr ve Ḥ'âce 'Abdî-i⁷ Berrûn ve Ḥ'âce Dûn ve Ḥ'âce Cüyân ve Ḳâdî-zâde-i Rûmî merâḳıdını ziyâretle müşerref olmuşlar. Ve Buḥârâ'ya varup Seyyid Burhân nâm şehryârını daḥı görmüşler. Ḥ'âce Bahâ'ü'd-dîn Naḳşbendî mezarına yüz sürmüşler. Andan Ḥ'ârezm'e 'azîmet idüp niçe şedâ'id çekdükden soñra Ḥorâsân'a çıkmışlar. Ve şehr-i Tûs'a varmışlar. İmâm Mûsâ Rızâ Ḥâzretlerini ve Firdevsî-i Tûsî merḳadını ziyâret idüp⁸ şâhun birâder-zâdesi ki Behrâm Mîrzâ oğlu Sulṭân İbrâhîm Mîrzâ'dur, aña buluşmuşlar. Ammâ niçe cefâsını çekmişler. Sâ'ir memâlikde görmedükleri maḥâ'ifi anda müşâhede kılmışlar. Tâ ki bîñ belâ ile icâzetlerin alup şehr-i Ḳazvîn'e çekilmişler. Ammâ eṣnâ-yı râhda Nişâ-

1 Bahter-i/gelmişler: - F, EH

2 Süleymân//olan: - F, R4

3 nâm ravzaya: ve Ravza'ya F

4 Âmul'i: Müy'ı F

5 memâlik-i Ḥatlân'dan//Nevruz: - R4

6 'Alî: 'Alî *rağiyâ'llâhu 'anh ve kerremâ'llâhu vecheh* R4

7 'Abdî-i: Ma'bedî-i Berrûn ve Ḥ'âce 'Abdî-i Dûn EH

8 idüp: - F

bür'a gelinüp Şeyh 'Aṭṭār'ı ve İmām Hümām oğlu Muḥammed Maḥrûk'ı ziyâret itdükden soñra 'Irâk-ı 'Acem memâlikine kâdem başup Biştâm'a varmışlar. İmām Muḥammed Eftaḥ ve Şeyḥuş-şüyüh Bâyezid-i Biştâmî ve Şeyḥ Ebü'l-Ḥasen-i Ḥaraḳânî merâkîd-ı münevveresi görülmüş. Andan Damġân'a varılıp, İmām-zâde Ca'fer Ḥazretlerinün merḳadi ziyâret [301a EH] olinup, ba'dehu Süm-nâr'a vuşul bulunup¹ Şeyḥ 'Alâ'üd-devle-i Süm-nâti Ḥazretleri ziyâret kılınmış. Ve bu zıkr olinan memâlikün² teberrâyileri bunlara gelüp "Mezheb baḥşin idelüm." didüklerince;

Nazm

‘Âḳıl olanlar eylemez bir ân
Zeheb ü mezheb ü zehâbı ‘ıyân

fehvasıyla ‘amel itmişler. ³﴿فَتَبَيَّرُوا مِنْهُمْ كَمَا تَبَيَّرُوا مِنَّا﴾ naşşı ile ‘amel itmegi münâsib görmişler. Ve bu tarîk ile Rey şehrine varılıp İmām 'Abdü'l-'Azîm ve zevce-i şehîd-i kerîm Seher Bânû⁴ merḳadi ziyâret olinup şâhuñ oğlu Muḥammed Ḥudâbende'ye buluşmuşlar. Şâh-ı 'Acem ile pâdişâhımız mâbeynindeki şulḥ u muşâfât haberlerin alup şâd olmuşlar. Tâ ki kaṭ'-ı merâhille şeh-i Ḳazvîn'e gelmişler. Vaḳtâ ki Şâh Ṭahmâsb'a 'arz olunmuş, kendülerin şehre ḳomayup Sebzeġerân⁵ demekle ma'rûf kende ḳondurmuşlar. Ve üzerlerine mu'temedün 'aleyh bir nigeḥbân ḳonulmuş. Ḥattâ şâh-ı şevket-penâh Meşhed'deki vekîli Gökçe Ḥalîfe ve vezîri Mir⁶ Münşî'ye ġazâb idüp "Niçün bunları Ḳazvîn'e vuşulden evvel baña tafşilen bildürmediñüz?" diyü ikisini daḥı⁷ 'azl itmiş. Lâkin Meşhed ziyâretine varup ešnâ-yı râhda hem-râhları olan şâhuñ ḥâtünü ve ḳarındaşı Behrâm Mîrzâ zevcesi iyüligimize şehâdet idüp ve selâṭîn-i eṭrâfdan alınan mekâtib ü 'urüzı gözden geçürmekle ġazâbı mündefi' olmuş. Evvelâ vekîli Ma'şüm Mîrzâ'ya ziyâfet itdürmiş. Ba'dehu bir niçe kerre kendüsi daḥı getürdüp 'izzet itmiş. Ḥattâ ḥâcîlar ve ġâzilerdür, diyü niçe [285a R4] in'âmlar kıl-

1 ba'dehu//bulinup: - R4

2 memâlikün: vilâyetün EH

3 "Onların şimdi bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık.", Bakara Süresi, 2/167.

4 Seher Bânû: Şehrbânû F, EH

5 Sebzeġerân: Sebzeġîrân F

6 Mir: Müşîr F

7 daḥı: de F

muş. Hîn-i vedâ'da bir iyü at ve iki hil'at ve bir haml harîr ve ba'zı tuhaf u tefâriķ göndermiş. Ba'dehu hüsni icâzetleri ile dârü'l-hilâfe-i Bağdâd'a, andan Diyâr-ı Bekr'e, ba'dehu kaç'-ı merâhil ü menâzil ile dârü'l-mülk-i İstanbul'a vâsıl olmuş. Mezbûr Kâtibi'nün ser-encâmı ve seyâhâti cem'an dört yılda nihâyet bulmuş. Ve her pâdişâha ki uğramış, dervîşâne birer miķ-dâr [299b F] hedâyâ ile buluşmuş. Ve ekşeri ri'âyet idüp alıķomaķ murâd idinmiş. Lâkin kendüsi rızâ virmeyüp ¹«حَبِّ الْوَطْنِ مِنَ الْإِيمَانِ» mazmûnı ile 'amel kılmış. Ve Kõstançınıyye'ye vuşûli hâlinde pâdişâh-ı deryâ-sipâh pây-taht-ı Edrine'de bulunmağın ber-vech-i isti'câl ol semte meyyâl olmuş. Ya'nî ki sene erba'a ve sittin ve tis'a mi'e Receb'inün evâ'ilinde 'atebe-i 'ulyâ türâbına yüz sürüp vezîr-i a'zam olan Rüstem Paşadan ve sâ'ir vüzerâ-yı Âşaf-râdan küllî 'inâyet ü iltifât görüp yevmî yeksen aķçe müteferriķalik ile şâd-kâm kılinmiş. Ve kendü ile bile olan Mışır kıllarına dağı murâdlarının teraķķiler ve 'ulûfeler virilmiş.

Ve yine ol şehr-i mübârekte mevkib-i hümâyün İstanbul'a müteveccih olup Çatalca konağına gelindükde mezbûra Diyâr-ı Bekr'ün tîmâr defterdârlığı ihsân olunmuş. Ammâ andan evvel² 'atebe-i 'ulyâ kıllarından olup gönderilmiş iken ve bunca mülük hîdmetine yitişüp hüsni iltifâtlarına muķayyed olmayup yine 'arz-ı şadâķatle der-i devlete gelmiş iken evvelâ müteferriķalik, şâniyen tîmâr defterdârlığı ol zamânda menâşibu'n 'izzetine ve 'izz-i huzûr-ı pâdişâhîde ve vüzerâ yanlarında her mertebenün rağbetine binâ'en tevcih olunmuşdur. Defâten sancaķ tevcihine cevâz gösterilmemişdür. Egerçi ki mezbûru'n seyâhâti ve bihâr-ı zehhâr 'azminde dört yıl miķ-dârı sibâhâti,³ bâ-huşuş 'ubbâd-ı 'inâyet-mu'tâdu'n kıdemâsından olup çekdügi âlâm u miķneti muķâbelesinde vâcibür-ri'âyeligi muķarrerdür. Fe-ammâ edâ-yı hîdmete kâdir olamayup sâbıķan Mışır kıpudanı olan Pîri Beg, Mışır'dan Başra'ya varup, ba'dehu 'avdetle yine gelüp, çıķup diķķat u ihtimâm olunduğı taķdîrce huşûl-i merâmı müyesser fehm olunurken mezbûr Seyyidi 'Alî Çelebi sözlerinün eri olmayup bunca gemilerün ve nihâ-yetsiz yat u yarağun telefîne sebeb olduğdan ğayrı gâh dervîşân libâsında ve

1 Hadis-i Şerif, "Vatan sevgisi imandandır." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/345, no: 1102)

2 evvel: - F

3 ve//sibâhâti: - EH

gâh fuḳarâ-yı seyyâhîn kisvesinde memleket memleket¹ gezüp min vechin nâmûs-ı salṭanata hâlel virmiş olup hîdmeti netîce virmediği muḥakkak iken yine mezîd-i ‘inâyet-i hüsrevâniden ol vech ile ri‘âyeti [301b EH] çaḳ başdan mes’ûl u mu‘âteb olmayup günâhı bağışlanmağa müte‘allîḳ olan luṭf u himmeti ḥaḳ budur ki ifrâṭla ri‘âyet ü iḥsân hûkminde idi. Ve eger Pîrî² Ḳapudan’dan³ edâ-yı hîdmet şâdir olmamış⁴ olaydı daḳı ziyâde iltifât u raġbete liyâḳatı muḳarrer idi.

Hulâşa-i kelâm bu maḳûle ser-encâm bu miḳdâr tafşil-i tâmm üzere yazılması nev’an ıtnâb maḳûlesi idüğü zâhirdür. Nihâyet ‘atebe-i ‘ulyâ ḳullarından biri bu deñlü⁵ seyâhat idüp, bunca mülük huzûrına varup, yine der-i devlete gelüp çıkması nevâdiriden olmaġla vech-i i’tizârımız ehl olana bâhirdür.

Elli üçüncü vâkı‘a

Sulṭân Muşṭafâ nâmına olan Celâlî huşûsîdür ki⁶ şehryâr-ı sâmi-mekân Ḥâzret-i Süleymân Ḥân sefer-i Naḳcivân ‘azîmeti⁷ ile taḥtgâh-ı salṭanatdan bir miḳdâr dür ve memâlik-i maḥrûseden şüretâ mehcür düşmekle erâzil-i nâs ve Etrâk-i bî-ḳıyâs zümresinden bir şaḥş-ı denî Rûm illerinde Yenişehir ve⁸ Selânik semtlerinde bî-kâr u bâr gezen⁹ serserilerden olup ba‘zı muşâhibleri ešnâ-yı kelimâtda “Şeklen Sulṭân Muşṭafâ’ya beñzersün.” dimekle ve bu teşbîh erâzil-i maḥâzîl mâbeyninde mirâren söylenmekle ḥarîf-i keşifün dimâġ-ı nâ-laṭîfine leṭâfet-i salṭanat sevdaları lâ’ih [285b R4] olup “Sen Sulṭân Muşṭafâ’ya beñzersün.” diyenlere, “Li’llâhi te‘âlâ böyle dimeñ. Benüm râz-ı pinhânımı ḥalka fâş eylemeñ. Her nesnenün bir zamâni ve Bürüz u zuhuruñ evânı vardur.” diyü ol maḳûle laḳlaḳaya raġbet iden erâzile pend ü naşîhatle cevâb ṭarîḳıyla ḥavâṭır-ı ceḫâlet-me’âşirlerinden ref’-i irtiyâb itmekle¹⁰ giderek bir mertebeye vardı ki erâzilün ekşeri

1 memleket: - F, EH | kisvesinde//memleket: memleket R4

2 Pîrî: sefer R4

3 Pîrî Ḳapudan’dan: seferinden EH

4 olmamış: olmuş EH

5 bu deñlü: - F

6 ki: ki zıkr olunur R4

7 ‘azîmeti: metâ’ibi EH

8 erâzil-i//ve: şehri-i F

9 gezen: gezende F | güzide R4

10 ṭarîḳıyla//itmekle: zarâfet virmekle R4

bunu Sultân Muştafâ şandı. Ereğli kırbında siyâseti fermân olındukda edâ-yı hidmete me'mûr olanlar buña teraħħum idüp dâ'imâ bu maķûle bir kıazâ-yı nâgehânî vâķi' olursa [300a F] kendüye siper¹ olmaķ hâırasıyla² yanından ayırmayup şeklen kendüye beñzeyen şahşı şeh-zâde yirine siyâset ve Sultân Muştafâ'yı sıyânet idüp “Var, imdi Rûm illerinde bir miķdâr seyâhat eyle. Ğurûc zamânı geldükde kendüni izhâr idüp bize daħı ol zamânda külli ri'âyet eyle.”³ diyü şalivermiş ola. Ve bu daħı memleket memleket gezüp sa'âdetlü pâdişâh seferde ve 'asker ba'id yirde olmağla Ğurûc u zühürî taħaķķuk bula.

Bu minvâl üzere i'tikâd-ı fâsîd ile on biñe kıarib âdem ile cem'iyet itmiş. Ve âyîn-i 'Oğsmânî ve ıumıurâķ-ı cihânbanî üzere 'âlî otaķlar ve begler ve vezirler ve bir iki oñmaduk sühtelerden kıadı'askerler tedârük eylemiş. Ve bu maķûle dâd u istâd ve izhâr-ı 'adl ü dâd eñnâsında aķıncı tã'ifesinden⁴ Evil Tuğçe⁵ nâm şahş haķķında mezîd-i 'inâyeti zühûra gelüp vezîr-i a'zamlıkla ber-murâd u behremend kıılmış. Ve himmeti bülend olmağla ibtidâ-yı zühûrında şeh-zâdelige kıanâ'at itmeyüp bir uğurdan sevdâ-yı salıanatla kıat'-ı merâtıbe cell-i himmet buyurmuş. 'Ale'l-Ğuşuş Silistre semtinde rafz u ilhâdla meşhûr Simavnalı şüfileri miyânında daħı zühür idüp külli i'tikâd virmeķe çoklık evbaş ve levend-i kıallâş yanına müctemi' olmuş. Ve aĞniyâdan ve mültezimîn ü ümenâdan muşâdereler idüp levâzım u iĞrâcâtını bu yüzden mü'eddâ kıılmış. Pes Rûm illerine niğebân ve mühimmât-ı muĞâfaza edâsında dâmen-der-miyân⁶ olan şeh-zâde-i sa'id Ğazreti Sultân Bâyezîd *tâle beķâhu bi'l-'ömrî'l-mezîd'* fitne-i ehl-i baġy ü tuġyân def'ine sa'y-ı bî-kerân kıılıp kıullarından bir bölük ta'yîn eylemiş. Ve şecâ'atle mevşûf olan aġalarından birin göndermiş. Andan mâ'adâ Zü'l-kâdrli şeh-zâdelerinden MeĞemmed Ğân ki ol târiħde Nigbolı sancaġı ile kâm-rân ve ol semtün muĞâfazası nâmı ile sefer metâ'ibinden âzâde-i Ğirâset-nişân idi, anlar daħı Ğüsn-i tedbîr ve tedârük-i bî-taķşîr üzere iken bu Ğaber mesmû'-ı pâdişâh-ı kâr-dân ve ma'rûz-ı şehryâr-ı sâmi-mekân kıılındı. Amâsiyye kıışlasından dârü'l-mülk-i İstanbul'a revân oldukları [302a EH]

1 siper: mîr F

2 olmaķ hâırasıyla: olduklarından mâ'adâ R4

3 eyle: idesün F | - R4

4 aķıncı tã'ifesinden: - F

5 Evil Tuğçe: Edil Duġġa R4

6 mühimmât-ı/miyân: muĞâfazât için sipâriş olınan R4

7 *tâle/mezîd'*: - F

eşnâda hükkâm-ı eṭrâfuñ ‘arzları geldi, yitişdi. Hemân iki üç biñ yeñiçeri ile sekbân başı ve bölük hâlğından ağalarıyla birkaç biñ¹ sipâhî ve vezîr-i hoş-ted-bîr ve müşîr-i dilîr-i şecâ‘at-semîr olan Meḥemmed Paşa’ya қоşuldu. Mu‘accelelen aşḥâb-ı tuğyân def‘ine şitâbân olmaları fermân olındı. Ber-mücib-i emr-i ‘âlî-şân Üsküdâr ma‘berinden güzerân ve Edrine eṭrâfında ḥayme-zenân oldukları hâlde yegâne-i ferîd Şeh-zâde Sulṭân Bâyezîd ve mîr-livâ-yı sa‘îd Meḥemmed Hân-ı şecâ‘at-nüvîd cenâbından irsâl-i berîd² ile [Celâlî Muşṭafâ] vezîri Evîl Tuğçe’ye virdükleri istimâlet-i pür-mezîd beydâ-yı taḥḳîkde bedîd oldı. Haşerât ‘askerine perişânlık düşüp şeh-zâdelik da‘vâsın iden rezîl kayd ü bend kılındığı haberleri vuşul buldı. Mezbûr vezîri ki evâ‘il-i hâlde mesfûrı gerçekden³ şeh-zâde kıyâs itmiş, ol sebeble ḥîdmet ü mütâba‘atde ne ḥavf u bîm ve ne hirâs itmiş. Maḥrem-i esrârı olmağın giderek kızbini bilür. Erâzil-i ‘avâmdan bir bî-devlet idügin idrâk kıılır. “Âyâ ne tedârük itsem ki cenâb-ı salṭanata ḥîdmet itmiş olup ‘afv-ı cerâ‘ime vesîle kıılsam? Ve hem bu maḳûle fitneyi eshel vech ile ortalıqdan götürüp taḥşîl-i şevâb-ı müsteṭâb eylemiş ol-sam?” diyü efkârdan hâlî degül iken şeh-zâde ile [286a R4] hân cânibinden kendüye istimâlet-nâmeler vârid olup bu kerre kuvvet-i ḳalb ile kayd ü bendine cell-i himmet kıılır. Hevâdâr maḥremlerini birer bahâne ile ṭağıdur. Küllî ‘askerle Vezîr Meḥemmed Paşa bir semtden⁴ ve Meḥemmed Hân ve şeh-zâde-i zî-şân-ı sâmi-mekân bir ṭarafdan üzerlerine geldüğünü ṭuyurup erâzile her cihetle ḥavf u ḥaşyet virür. Ve bu perişânlık miyânında kendüye⁵ teba‘iyyet iden aḳıncı ṭâ‘ifesinden [300b F] küllî cemâ‘atle⁶ ḥarîfi kayd u bend kıılır. Ve bi‘l-cümle me‘ḥûz u merbûṭ der-i devlete gönderilüp emr-i pâdişâhî ile berdâr kıılındı.⁷ Ve ümenâdan cebren ve ḳahren alup şarf itdüğü mâl-i mîrî ile müctemi‘ olan mehter-ḥâne ve sâ‘ir yarağ u yatı beytü‘l-mâle zabṭ olındı.

Ve bu eşnâda ki sene ihdâ ve sittîn Zî‘l-ḳa‘de’sinüñ on üçüncü günidür, vüzerâ-yı ‘izâm meşâlih-i umûr-ı cumhûra kıyâm ile ser-vaḳt-i sa‘âdet-i pâdişâh-ı ‘âlî-maḳâm şavbına ‘arza girdüklerinde Vezîr-i A‘zam Aḥmed

1 biñ: - R4

2 Sulṭân//berîd: - F, R4

3 gerçektken: göricek F, R4

4 semtden: cânibden R4

5 kendüye: - F

6 ṭâ‘ifesinden//cemâ‘atle: ṭâ‘ifesiyle müttefik olup R4

7 gönderilüp//kıılındı: - F | gönderildi R4 | gönderür EH

Paşa'nuñ eyyām-ı hayātı münkażı oldu. Ğazab-ı hüsrevâne ile vücudı ifnâ kılinup hâtem-i vezâret Rüstem Paşa cenâbına gönderildi. Mezbûr Aḥmed Paşa¹ vekâlet-i kübrâ bār-ı girânına mübtelâ olmadın bay u gedâ ve za'if ü tüvânâ mezbûra ḥüsn-i zann üzere olup² i'tikâdları bu idi ki vezîr-i a'zam-lığı Rüstem Paşa'dan, belki selefdeki³ vükelâ-yı 'uzamâ-yı mülk-ârâdan artuq 'adâletle icrâ kıla. Ve zamânında maḳâdîr-i nâs ma'lûm olup peygüle-i ḥafâda münzevî olan aşḫâb-ı liyâḳat u isti'dâd anuñ zamânında ri'âyet olunup umûr-ı dîvâniyye kemâ-yenbağî muntazam ola. İttifâḳ ol taḥmîn muvâfıḳ-ı re'y-i rezîn olmadı. Aḥmed Paşa'nuñ erâzil-perestliğı niẓâm-ı aḥvâl-i enâma mâni'-i küllî olup zamânında hiç bir vaz'-ı müstaḥsen zuhûra gelmedi. Ma'â hâzâ Rüstem Paşa'nuñ fikr-i şâkıbı ile muntazam olan umûr ve re'y-i şâ'ibi ile müşerref olan şudûr-ı cumhûr rûz-be-rûz iḥtilâlle nüşûr ve mizâc-ı aḥvâl-i 'âlem gündend güne marazı müştedd olan ḥaste gibi za'f u fütûr buldı.

Muvaḳḳı'-i Dîvân-ı Sulṭânî Celâl-zâde Mevlânâ Mîr Nişânî *Tabakâ-tü'l-memâlik* nâm kitâbında yazduğı üzere mûmâ ileyh Aḥmed Paşa riş-hand-ı esâfile mâ'il bir vezîr-i mezmûmü'l-ḥaşâ'il olup ḥaşâ aḳvâl-i 'ulemâ ve güftâr-ı 'uḳalâdan eḳâvîl-i fâside-i ḡufelâ ve ekâzîb-i bâḳıla-i süfehâ «الظلم كمين في النفس تخفيه العجز وتظهره القوة»⁴ maẓmûnı gün gibi vâziḥ idi. Vezîr-i kebîr olmadın ḥalḳa 'arz-ı merḥamet ü şefḳat iderdi. Ol maḳâma vâşıl olduḡdan soñra fuḳarâya raḥm idenlere 'adâvet iderdi. Fe-lâ-cerem Sâḳî-i Encümen-i Felek «ما صنعت فلك»⁵ peymânesinden ol vezîr-i vizr-intimâya içürdi. Ya'nî mest-i bâde-i ḡurûr olduğı ḥâlde vücudın ḥîrmen-i 'aḳlı gibi ber-bâd idüp âlâyiş [302b EH] ü ta'alluḳ vâdilerinden ḡafletle geçürdi. Hâtem-i vezâret ki Rüstem Paşa'ya vâşıl oldu, Dîvân-ḥâne-i Hümayûn'a geldüğü gün «انزل»⁶ kelâmı rû-şinâsân-ı erkân lisânından şudûr buldı. Ve telḥîs olınan 'arzları ki re's-i küttâb kendüye teslim kıldı,⁷ «تأول الصحيفة قاريها»⁷ peyâmına güyâ ki sâ'atiyle mülhim oldu.

1 cenâbına//Paşa: - R4

2 üzere olup: idüp R4

3 belki selefdeki: alup aña virdükden soñra andan alma ve sa'ir R4

4 "Zulüm nefiste gizlidir. Zayıflık onu örter, güçlülük ise ortaya çıkarır."

5 "Feleği kötülük olarak yaratmadım. Hayır, zulmeden helak olur."

6 "Evi, onu inşa eden doldurur."

7 "Sayfaları, onu okuyan tevîl eder."

Elli dördüncü hâdiçe

Ol sene deryâ yüzinde vâkı‘ olan fütûhât-ı cemîledür ki¹ Cezâ’ir beg-lerbegisi mücâhid-i şecâ‘at-nümâ Re’is Şâlih Paşa, İspanya memâlikiyle hem-civâr ve hâzân u bahâr ve leyâlî vü nehâr cihâd u gâzâyla bülend-iş-tihâr olup ol hüdûduñ hıfz u hîrâsetine muqayyed iken ittifağ Rûmi-li’nde peydâ olan Celâlî Muştafâ ki Mağrib ser-haddinde dahı ‘Urbân-ı bed-gümân-ı ‘arbede-cüyândan bir şahş da‘vâ-yı siyâdetle sevdâ-yı saltanat idüp ol cânib-i berden ve hevâsına tâbi‘ olan küffâr-ı dâlalet-medâr baħr tarafından ittifağ-ı pür-nifâkla hürûc itmişler. Ve memâlik-i İslâmiyye’den Paves² nâm kâl’anuñ üstine düşüp ba‘de’l-fetħ küffâra teslimini muqarrer kılmışlar. Fe-ammâ mîr-i mîrân-ı dâna kâr-âzmüde-i tüvânâ olmağla deryâ semtinden [286b R4] gemileri ve qaradan atlu ‘askeri havâle kı-lup Şerif nâmına olan harîf bâlîn-i gâfletde râhatla günûde iken yitişürler.³ «من نجا برأسه فقد ربح»³ mażmûnına mâ-şadağ düşüp firâr itmekle kıla‘-ı nâmdâr-ı müşrikînden Bücâye⁴ dimekle ma‘rûf hîşârı muhâşara kılırlar. Anuñ [301a F] tedârükînden gördükden sonra İspanya’nuñ müceddeden ta‘mîr itdüğü Burc-ı Lulu nâm kâl’ası fetħine el ururlar. Bir niçe günler sa’y u küşiş ü ihtimâmdan sonra⁵ «نَضْرَمِنَ اللَّهِ» şadâları şimâh-ı mü’minine duhûle başlar. Taşra kâl’ası alınduğdan sonra⁶ «وَفَتْحَ قَرِيْبٍ» naşş-ı kerîmi zümre-i mücâhidîne meserret ü şafâlar bağışlar. Ol dahı müyesser olduğda⁷ «وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ»⁷ hîtâb-ı müste‘âbına ferdan ferdâ iskân-ı mele’-i a’lâ me’mûr kılinur.⁸ Ya’nî kâl’anuñ dâhil ü hârici dest-i taşarrufına vâşil olup müsteşnâ esîrler ve tuhaf u tefârîğ-ı dil-pezîrlerden vâfir ganâ’im alınur. Ve mesâcid ü cevâmî’inde huṭbe-i şehryârî oқınıp cum’a⁹ namâzları edâ olınur.

Bundan mâ‘adâ Gelibolı sancağı begi dervîş-nihâd-ı dâna¹⁰ Piyâle Beg nâm mîr-livâ ki giderek liyâkat u istihkâğla vezîr olan Piyâle Paşadur, ol

1 ki: ki zıkr olınur R4

2 Paves: Pelves F | Belves EH

3 “Kellesini kurtaran kazanmıştır.”

4 Bücâye: Bercâye F

5 “Allah’tan bir yardım...”, Saff Süresi, 61/13.

6 “Ve yakın bir fetih...”, Saff Süresi, 61/13.

7 “Mü’minleri müjdele!”, Saff Süresi, 61/13.

8 me’mûr kılinur: nâmver kılinur F, EH

9 vâfir//cum’a: - F

10 dervîş//dâna: - R4

sene Tınonma-yı Hümâyün'la Cezîre-i Ceceliye¹ boğazından Mesine nâm kıal'a-i 'azîme muķābelesinde Perençe dimekle ma'rûf hışârı muhāşara kıılır. Ber-çarâf itdükdên şöıra Şandalcıĝa² ve Paveli ve Çerol nâm hışârlarına toĝrılır. Lâkin Tınonma-yı Hümâyün vuşûlünden evvel haberdâr olmaĝla ol kıal'alardaki küffâr-ı hâk-sâr kıurbındaki taĝlara taĝılır. Ancak kıal'alarda dizdâr ve hışâr³ erleri kıalır. Fe-lâ-cerem kıapudan-ı mużaffer-'alem vâkıf olup sâhil-i bahre er dökmele cüst ü çâlâk niçe bîn levend kıule ü cibâle kemer-bend olup kıaçanları esîr iderler. Bu iĝtinâmdan şöıra kıal'alara gelüp anları dahı teşhîr iderler. İspanya kıapudanı Andriye Dori altmış beş pâre kıadırĝa ile Anabolı Kıal'ası önünde idüĝi haber alınup talebine müsâra'at itdükdê la'in-i güm-râh hücum-ı ĝâziyândan âĝâh olup kıorsanlıĝla ba'zı nâm u nişânı mestür limanlara toĝrı çekdürür. Kıapudan Piyâle Beg dahı anları ta'kıb iderek Ğarâbe ve Kıabta ve Aline ve Kışliye ve Kıaliye nâm İspanya kıal'alarına varılır. Kimi istimân ile ve kimi toĝ u tüfeng-i ceng-resân ile fetĥ olunup küllî ĝanimet alınur. Ve mezbür Kıaliye Kıal'ası Françka kıralınıñ murâdı olmaĝla cenâb-ı salţanatdan alınduĝdan şöıra aña virilür. Fî nefsi'l-emr döĝmeĝe mübâşeret olunduĝda Françka gemileri dahı ol kıal'ada bulunmuş. Ğâyetde maķşûdun bi'z-zâtı olmaĝla silk-i teşhîre çekdükdên şöıra zâbt u taşarrufı aña erzânî kıılınmış.

Li-münşî'ihî

Zihî fetĥ u teşhîr ü luţf u kerem

Bundan mâ'adâ⁴ yine bu sâl-i nuşret-me'âlde Engürüs vilâyetininüñ pây-tahtı olan Budun Beglerbegisi Toĝun Paşa beyne'l-ĝuzât şecâ'atle engüş-tümâ ve her zamân nîze-şîfat [303a EH] ser-efrâz geçinen e'âdî-i bed-gümân zahm-ı tiĝ u küpâli ile kemân gibi dü-tâ olmadın hâlî degüller idi, ol eşnâda dahı şüretâ şulhı ri'âyet ve hafıyyeten memâlik-i maħrûseyi nehb ü ĝâret iden Alaman ve Çeh kıralı Ferendüş-ı la'inün evzâ'-ı nâ-hemvârı ve haydutlar ve martoloslar ile ser-ĥadd-i memleket-i İslâmiyyeden ĥasâret-i mazarrat-âşârı mîr-i mîrân-ı mezbûruñ cânına kâr idüp "Çünkü

1 Ceceliye: Ğaclıye F

2 Şandacıĝa: Şaldacıĝa F

3 hışâr: hışâruñ muhâfâza R4

4 Bundan mâ'adâ: Ve EH

anlar muhâlif-i şulh ve fesâd u şenâ'at iderler, biz dağı intikâma müsâ-ra'at itmek evlâdur.” diyü ümerâdan şehâmetle¹ müsteşnâ, şîr-i bîşe-i veğâ ve dilîr-i pîşe-i ğazâ,² ba'de zamânin Budun beglerbegisi olan Arslan Paşa ki ol târihde İstolni-Belğîrad'a mîr-livâ idi, ol şecî'-i kâr-âzmâyı ve vilâ-yet-i Budun'a tâbi' olan ümerâ-yı küberâyı cem' idüp müşâvereleri buña muncerr oldu ki Kışvar³ nâm ħal'a-i pür-küffâr ki beyne'l-füccâr metânetle engüşt-nümâ-yı eşrârdur, toğ çeküp anı fetḥ u teşhîr ve burc u bârûlarını dârbet-i intikâmla taḥrîb ü tedmîr eyleyeler. Bu ittifâkla⁴ Budun 'askeri Kışvar'a toğrı yürüdüklerinde yolları üzerinde vâkı' Sisbağar⁵ nâm ħal'a keferesi ve Mesri⁶ nâm bârûkânda⁷ sâkin dört yüzden ziyâde atlusı⁸ bârûkân-ı [287a R4] mezbûrı yaqûp [301b F] ehl-i ħal'a ile Kışvar'a taḥaşşun itmişler. Leşker-i nuşret-eşer Kışvar öninde izḥâr-ı kerr ü fer kılp, toğları çeküp döğmege mübâşeret itdüklerinde atlu ve piyâde kâr-zâra âmâde füc-câr-ı Kışvar'dan faşl faşl çıkmışlar. Gâh döğüşmişler ve gâh sıırıqlaşmışlar.

El-ķışsa toğuz gün pey-â-pey âteş-i ceng ü neberd⁹ işti'âlde ve dil-â-verân-ı rüzgâr zümre-i müşrikîn ile kıtâlde ħal'anuñ her tarafında bir tarafı cidâl ve her cânibinde bir güne keşîş¹⁰ [ü] küşîş-i celâdet-me'âl muğar-rer olduğdan soñra iştidâd-ı bünyâd-ı ħal' taḥrîb-i ħal'a ve küffâra ḥil'at-ı ḥayâtların bi'l-küllîyye ḥal'a mâni' olup bi'l-âḥire ḥandekını odun ile toğdurmuşlar. Ve üstine ħal'aya ḥavâle bir ħulle yapmışlar. Ve ħal'adan bar-mağ göstermemek üzere döğmege başlamışlar. Egerçi ki çok ğâzî şehâdet evcinüñ şehbâz-ı bülend-pervâzı olmuş ve illâ bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ mâh-ı Zî'l-ķa'de ğurresinde¹¹ yürüyiş olup tulu'-ı fecerden ğurûb zamânına varınca dırâb u hırâbla ħal'a-i mezbûre tamâmen fetḥ olunup zümre-i müşrikîn kı-lıcdan geçürilmiş. Ve bi'l-cümle ħal'a alınup ve merdümân-ı ḥişâr ve dizdâr naşb olunup, ḥuşuşâ içinde vâfir Müslimânlar kayd u bend ile esîr bulunup

1 şehâmetle: Arslan Paşa ki şehâdetle F

2 ğazâ: heycâ R4

3 Kışvar: Feşvar R4 | Kapeşvar EH

4 ittifâkla: intikâmla F

5 Sisbağar: Senyağar R4 | Sisyaghar EH

6 Mesri: Seri R4

7 bârûkânda: ħal'a içre R4

8 atlusı: - R4

9 ceng//neberd: nîze F | neberd: neberd-i kâr-zâr EH

10 keşîş: - R4

11 Zî'l-ķa'de ğurresinde: Zî'l-ķa'desinde F

ve kenîseleri cāmî' u mesâcid kılınıduktan soñra¹ ol havâlide urtana² nâm al'a ve Payon³ nâm bârûkân dağı alınmış.

Bu eşnâda küffâr-ı ĥâk-sâr dağı aťvân semtine segirdüp urâ vü nevâĥî re'âyâsından ba'zısını ġâret itdüklerinde mîr-livâ olan 'Alî-sîret Velî Beg ki ser-defter-i zümre-i ehl-i řecâ'at idi, âġâĥ olduğı gibi atlanup ve küffârûn ardınca ılgâr ile gidüp řâĥîn-mişâl zümre-i ġurâba⁴ yitişüp hem alduğları oyumlıqları ĥalâř itmişler ve hem cümlesini u'me-i řîr-i şemşîr idüp külli nuşret ü zafer taĥřil itmekle dönmişler.⁵ Bu zıkr olınan fütûĥâtdan mâ'adâ dârü'l-fütûĥ-ı vilâyet-i Bosna ki eťrâfı küffârla memlû ve her cânibi eşrârla obťoludur, Ĥîrvât memleketlerinün bânı ve ol kâfiristânûn nigeĥbânı olan Zerniġi nâm mel'ün Klîs ser-ĥaddinde vâġi' ba'zı urâ vü nevâĥî ġâretine leşker çekmiş. Ve re'âyânûn avarların sürüp 'avdet idecek maĥalde Klîs sancaġı begi Mîr Maloç ki levendlikden sancaġa ıġmıř ve řecâ'at u şehâmetle şöhre-i enâm olmiş bir oç yigit idi, 'ale'l-fevr ber-ı ĥâťif gibi yitişür. Ve nîze vü tîr ü şemşîr ile ġürûĥ-ı mekrûĥ-ı müfsidîne girişür. Ve bi'l-cümle ser-ĥadde vâġi' al'alarda řecâ'atle řâyi⁶ yarar aġalar neferleriyle mîr-livâ-yı mezbûra mülĥa olur. Leřker-i küffâr arslanlar miyânında⁷ alan kelle-i ĥanâzîre dönüp semt-i firârla tezelzül bulur. Bu arîġ ile alduğlarını girü bıradururlar. Ve ekşerini derk-i esfele revâne ılurlar. Zerniġi Beg biñ belâyla urtulur. açarak memleketine [303b EH] vâşıl olur.

El-ışşa oġuz yüz altmış bir târîĥinde vâġi' olan fütûĥât řarġen ve ġarben, baĥren ve berren rûy-ı zemîni ihâta itmekle yine ol sene-i mübârekede ırım ĥânı semtinde dağı vâfir ġazâlar ve envâ'-ı nuşret ü fuşratlarla intimâlar vâġi' olur. Dârâ-râyet, Ferîdün-kifâyet, Sencer-cür'et, Sîkender-heybet, a'nî biĥ ırım ĥânı, Deřt-i ıpqâ Sulťânı Devlet Girây Ĥân 'atebe-i 'aliyye-i pâdiřâĥiye fermân-berdâr ve her zamân itâ'at u mütâba'at vâdilerinde maġbûť-ı ĥükkâm-ı dâr u diyârdur⁸ ve pây-taĥt-ı salťa-

1 soñra: ġayrı EH

2 urtana: Furtıba R4 | Furtuna EH

3 Payon: Papon R4, EH

4 zümre-i ġurâba: resîde-i neferâtlâ EH

5 dönmiřler: vaťanlarına gelmiřler R4

6 şâyi': - F

7 arslanlar miyânında: şîrler arasında R4

8 ve//diyârdur: - R4

natuñ bir cānibi kefere-i Rūs-ı menhūs ve bir tarafı Leh feceresiyle ma'mūr u maṭmūsdur, Tatar ṭā'ifesinden 'atebe-i hāniyeye çihre-sāy olan cümle-i hūkkāmdan Kaya Tatarı¹ serdarı Taşbozok nām bī-'aql-ı dālālet-encām ol eṣnāda cem'-i evbāşān-ı li'ām idüp memālik-i ma'mūre ḥudūdına ḥaddinden tecāvüzle [302a F] daḥl itmek hevāsında olduğı işidilüp andan mā'adā Rūs-ı menhūs bānı Bozan nām dālālet-eyvān² vāfir tūfeng-endāz ve yarar ṭoblarla küffār-ı heycā-sāz iḥzār kılup altmış biñ miḳdārı bed-kirdār ile evvel-bahārda ḥareket-i ḥiyānet-āşār ve nehzat-ı şenā'at- [287b R4] şī'ār üzere idüğini ma'lūm idinecek hān-ı zī-şān-ı Cengizī-tebār ferzendān-ı celālet-şī'ārından hān-zāde-i ercūmend-i mü'eyyed Mübārizü'd-devle Mīrzā Muḥammed 'asker-i Tatar-ı şabā-reftār ile ulus-ı Rūs ve şirzime-i menhūs-su'n-nūfūs üzerine müteveccih olup bi-'ināyeti'llāh beyne'ş-şalāteynde teḳābül-i ferīḳayn olup tiḡlar bürrān, şemşirler fūrūzān, tırlar cünbān, nīzeler ḥırāmān, kelleler ḡalṭān ve leşker deryāları ḥurūşān ve ḥuyūl ü esbān nesīm-i şabā gibi vezān olup ḥırāb u dırāb rust-ā-ḥiz-i ulū'l-elbāb ve āteş-i rezm ü heycādaki iltihāb hānumān-sūz-ı merdān-ı nuşret-rikāb olduğı ḥālde aḥşam irişür. Kūs-ı āsāyiş gūşına mecāl olmayup ol gice tā şabāḥa dek dilīrān-ı ṭarafeyn kıtāl ü cidāl umūrına dūrişür.³ Ve ba'de ṭulū'i'ş-şems kemā vaḳā'a fi'l-ems yine küşiş ü keşişle ḳabz u lems muḳarrer olup tā ki cihāt-ı sitte ve ḥavāss-ı ḥams, çār-rūkn-i ḥarb u veḡā ve neberd ü heycā ile meşḥūr ve sükkān-ı nūh-revāḳ ve manzūr-ı sākinān-ı seb'-semevāt-ı tıbāḳ olduḡdan mā'adā bu muḥārebe-i dü-rūzeden ḳat ḳat ma'reke-i yekşenbe zulmetle nümāyān zümre-i mücāhidīne āb-ı ḥayāt-ı zulümāt-nişin görinürmiş. Ve başları kesilen evbāşlarıñ bedenleri ve ḥūn-āḡāşte vü mecrūḥ tenleri meyādīn-i ma'rekede pūşte pūşte kūh-ı enbūḥ taşavvur kılinürmüş.

El-ḳışşa altmış⁴ biñ kāfir-i fācirden cüz'ī kimse ḳurtulmuş. Cān ḳurtaran daḥı mecrūḥ olduğı ḥālde rehā bulmuş. Ve bu fetḫ-i mübīn manzūr-ı ehl-i zemīn olduḡdan soñra Taşbozok Tatarı'na varılmış. Bi-'ināyeti'llāhi te'ālā anlarıñ⁵ daḥı ḥaḳlarından gelinüp ribḳa-i itā'ate duḫūlleri muḳarrer kılinmiş. Hemīşe Şāni'-i 'ālemīn ve Ḥālīḳ-ı sükkān-ı rüy-ı zemīn ḳulūb-ı

1 Kaya Tatarı: Ḳubādṭay R4 | Ḳayātārī F

2 nām//eyvān: dimekle kefere arasında ma'rūf div R4

3 cidāl//dūrişür: cidālden ber-ṭaraf oldılar R4

4 altmış: - F

5 anlarıñ: Taş Bozok ṭā'ifesinüñ EH

mü'minîni bu maķûle fütühât-ı mütenevvi'a ile kām-bîn eylesün. Şirzime-i müşrikîn dâ'imâ kesr ü hizlân ü hezîmete qarîn olup süyüf-ı mücâhidîn ve rimâh u silâh-ı mübârizin ile helâk ü tebâh olmaķdın ķurtulmasun.

Teznîb-i ğarîb ibtidâ-yı zuhûr-ı kâhve¹

Hicret-i Nebeviyye'den sene işneyn ve sittîn² ve tis'a mi'e târihine gelince 'umûmen vilâyet-i Rûm'da, huşuşâ pâ-y-taht-ı 'aliyye-i maħmiyye-i Kostañtınıyye-i ma'delet-rüsûmda kâhve-hâneler peydâ olmayup, belki kâhve ne maķûle nesne idügi bilinmeyüp, ancak ziyâret-i Beytü'l-harâm ile müstes'ad olan hüccâc ü züvârdan işidilürken³ târih-i mezbûrda Hâķem nâmına bir şahş-ı Halebî ve Şems dimekle müsemmä bir Şâmî-i A'râbî İstanbul'a gelüp Tahte'l-ķal'a ķurbında birbirlerine muhâzî iki bâb-ı keşirül-maħâzin, vefirül-mecâlis ve'l-mesâkin kâhve-hâneler açup kıyâsen her birinde yigirmişer, belki otuzar maħalde meclisler olup ekşeriyyâ dânişmendân ve ķuzât-ı ma'zûlîn ve ehl-i keyf olan zurefâ ile ba'zı müderrisîn ve ehl-i dil nâmındaki dervîşân-ı peşmine-püşân-ı hoş-nişîn cem'iyet idüp [304a EH] ve ol zamânda halkuñ gönli ve gözi ğanî olmağla ķalkup gitdikleri zamânda fincân hisâbı olunmayup keyfe mâ ittefaķ herkes ķudreti yitdüğine göre bir miķdâr aķçe virüp giderler idi. Ve ol zamânda rağbet ma'rifete ve muşâhabeti laţif olan cem'iyete ve kâhvesi âbî olmayup cevherdâr-ı tiĝ-ı Dimaşķî vü Yemen[î] gibi şâf olan meclis-i pür-nüzhete idi. Sâde-rû sâķiler peydâ olmamış idi. Ve 'avâmm-ı nâs ve cühelâ-yı bî-ķiyâs kâhve-nüşliĝla imtizâc⁴ ķılmamış idi. Lâ-siyyemâ ârâmgâh-ı zurefâ sehergâh u şebângâh yâ Tahte'l-ķal'a nâmındaki dekâkin ve ta'lîm-hânelerde [302b F] ve yâhûd Sulţân Bâyezîd Câmî'i haremindeki mecâmi'-i bî-nihâyelerde vâķi' olduĝına binâ'en ehl-i 'ırz olan suħanverân kâhve-hâne güşelerinde ihtifâ ile muşâhabet-i 'ırfânı terciħ iderler idi. Ve cem'iyetlerinde bir tâlib-i ma'rifet nev-cüvân ve noķta-i hâl-i miskîn ve haţt-ı hadd-i rengîn ile *Mibr ü Vefâ* kışşasını hâţır-nişân idinmiş dilberân bulunduĝı taķdırce şürbül-ĝanîme diyü kâhve-i tîre-fâmı şarâb-ı hoş-güvâr-ı gül-fâm yirine ķekerler idi. Dervîşân-ı dil-rîşân ise bî-ser ü sâmân [288a R4] ve kendüler

1 ibtidâ-yı//kâhve: F der-kenar | - EH

2 ve sittîn: - F

3 işidilürken: mesmü' olunurken R4

4 imtizâc: inşirâh R4

müstakîl meclisler tedârükünde ‘âciz ü ser-gerdân olmağın seherden kahve-hânelere çekilürler idi. Ve birbirlerine râst geldüklerinde;

Beyt

علی الصباح که مرغان باب و دانه دوند میر و شاه ظریفان بقهوه خانه روند¹

maṭla‘ını vird-i zebân idinürler idi. Kahve-hâneде şadr-nişîn ve ğidâların tenâvüle qarîn olduklarında ḥod;²

Li-münşî’ihi

Efyün u berşî sâķî kahve ile kııl müşelles
Eş-şey’ü lâ-yüşennâ illâ ve kad yüşelles³

bedîhesini elbette tekrâr iderler idi. Fe-lâ-cerem mezbûrân Şems ve Hâkem üç yıl miqđarı kâr-hânelerinde şâbit-kağem ve bilâ-müzâhim taḥşîl-i dînâr u direm kıilup beşer biñ miqđarı sikke-i ḥasene ile vaṭanlarına gitdiler. Kahve-hânelerdeki ‘avâ’id-i mübhem ma’lûm-ı rençberân-ı ümem vâķi’ olduğı gibi yirlerine ‘azîmet itdiler. Ba’dehu kırķ elli yirde kahve-hâneler açıldı. Giderek aşḥâb-ı ‘irfân arasına erâzil ü süfehâ qarışıp boza-hânelerdeki üslûb üzere içildi. Ma’a zâlık Taḥte’l-ķal’a seyri⁴ ve Sultân Bâyezîd ḥaremi temâşası esâfil ü erâzile maḥşûş oldu. Az çok söz añlayanlar ve ma’ârif muşâḥabetinün lezâ’izini zevķ u ḥiss idenler kahve-hânelerde iḥtişâş buldı.

Ammâ ḥâletü’t-taḥrîrde ki sene işneteyn ve elf târîḥidür, nefsi İstanbul’daki maḥallât ve bâzârlardaki ve Eyyüb ve Ğalaṭa ve Üsküdar’da beş yüz bâb ekşeri erbâb-ı devlete zâhirü’l-intisâb kahve-hâneler açıldı. Ve aşḥâb-ı ‘irz u nâmüsuñ âb-rüy-ı i’tibârları cur’a gibi mezellet ḥâkine şaçıldı. Ve kâr-hâneler keşretinden eşnâf-ı nâs başķa başķa kahve-hânelerle muḥtaşş olup Qaraşu nâmındaki nehr-i revân gibi âbî kahveler içildi. Güyâ ki Qaradeñiz Boğazı cüşân u ḥurüşân olup fâ’izinden niçe kahve-hâneler peydâ

1 “Sabahleyin kuşlar kapı kapı dane [bulmak için] koşuştururken zariflerin bey ve şahları kahvehanelere gitti.”

2 Kahve/ḥod: - R4 | ḥod: - EH

3 “Bir şey üçlenmeden ikilenmez.”

4 seyri: yiri F, R4

olmağla harîdârları seçildi. Ya'nî ki Anaṭolî kâdîlarına maḥşûş bir müzâhame-i çok kâr-hâne-i enbûh açılıp kâdî dolması diyü ad virildi. Ve ba'zî şu'arâ ve ehl-i ṭab' olan zurefâ mecma'ına mekteb-i 'irfân diyü ad konuldu.

El-ķışşa ḳahve-hâne keşreti ve sükkân-ı pây-taht ve¹ ma'zülân-ı bergeşte-baht² fırkasınıñ rağbeti bir mertebeye vardı ki eşraf-ı zevi'l-menâşib ve ekâbir-i 'âlî-merâtib zümresinden ancak vüzerâ vü melikül-ümerâ vü kâdî'askerlerle ol mertebedeki³ 'ulemâ vü defterdârân-ı ulî'n-nühâ ol ibtilâya cür'et itmeyüp anlardan aşığı ümerâ ve kuzât u vülât u müderrisîn ü 'uḳalâ ve ba'zılar ḳavlince beglerbegi ve defterdârân nâmına olanlardan bir iki süfehâ daḫı ol maḥallerde tereddüd eylemişler. Ya'nî ḳahve-hâneye varup gelmeği anlar daḫı irtikâb eylemişler. Fî nefsi'l-emr a'yân u rû-şinâsânun bu ibtilâya cür'etleri iki lâzımeden mütevellid oldu ki birisi fî zamâninâ aşhâb-ı câh olan ümerâ vü 'uzamâ faḳr u faḳaya mübtelâ ve ma'züllük belâlarıyla teng-dest oldukları hüveydâ olup hücerât u büyüt u süknâlarına yârân geldiği taḳdırce ḳahvesi ḳaynayaḳleyin ḫaṭab-ı bahâ ve ol ḫidmeti edâ idecek ḫuddâm u ḡilmân-ı [304b EH] maṭbû'ül-bahâya ḳâdir olmaduklarıdır.

İkincisi erbâb-ı menâşibda ḳadr u i'tibâr ve 'ırz u miknet ü iḳtidâr ḳalmayup [303a F] sâ'ir zamânda da kendü oḫalarında itdükleri cem'iyetleri taḫassürî ile ḳahve-hâne rezâletini irtikâb idüp âḫar vech ile tedârüke ḳudret bulmaduklarıdır. Zîrâ ki e'izze-i dâr ü diyârdan ba'zî ekâbir-i şikes-te-ḫâṭır-ı bâhirül-inkisâr âdemler vardur ki ḳahvenün ḳavrulmuş bünnini⁴ ḡıdâ ve berş ü efyünü ṭu'me-i cân-fezâ ve âbî birkaç fincân ḳahveyi âbiş-ḫor-ı⁵ ḫayât-ı mâ' farz idüp rûzgârını zilletle geçürmekdedür. [288b R4] Ma'a hâzâ dâyinler teḳâzâsından daḫı berî olmayup ḳahve-hâne bucaḳlarında iḫtifâyı bi'z-zarûre ḫoş görmekdedür.

1 ve: olan EH

2 ve sükkân-ı/baht: Tahte'l-ḳal'a'nun sükkânı ve bergeşte fırkasınıñ R4

3 mertebedeki: pâyedeki EH

4 bünnini: niyyet-i F | lübbini EH

5 ḳahvenün//ḫor-ı: ḳahveyi R4

Li-münşi'ihî

Fitne-i âhîrû'z-zamân oldı
 Milket-i Rûma ğālibā ahve
 Ten-i zerd ü nizārını hāuñ
 Cezb ider ut ki kehrübā ahve
 Seyle aldurdı nie mā-meleki
 Eyleyüp beng ile hebā ahve
 Ehl-i keyfûñ zevādesi hālā
 Oldı ün āb u dāne yā ahve¹
 Nānı efyûn örekleridür anuñ
 Yanisi ber ü ûrbā ahve
 Hākı iflās-ıla ırup geürür
 Hābe vü cereb² āna vebā ahve
 as as zehr ien fairlere
 Olamaz vācibü'l-ibā ahve

Vatā ki ğumûm-ı rûzgār kibār u ġārı bergete-evār ve büzürgān-ı bülend-itiharı bat-ı nā-sāzkarla sefele-i bī-i'tibār hükminde ıldı, hāk-ı 'ālem bildüklerini yañıldı. Herkes ma'lûmını mechûl mertebesinde³ bildi. Aña binā'en ahve-hānelerden ma'ārif muāhabeti alkup ġıybet ü mesāvī laırdıları peydā oldu. Farazā az o dāni ü bini lāfin uranlara daı sū-fehānuñ mesāvileri sirāyet itmekle nev-ġüfte e'ār ounduka daā'ıını idrāk maallinde 'ayb⁴-bīnlikle ā'irine a'n u nefrīn itmeleri taauk buldı.

1 Seyle//ahve: - R4

2 Hābe//cereb: Hābedür habb F, EH

3 nā//mertebesinde: - R4

4 ġayb: ġıybet F

Li-münişi'îhi

ٲut ki olduñ güzide-i şu'arâ
 Zübde-i 'aşr u 'umde-i¹ büleğâ
 Dem-be-dem ıab'-ı mü-şikâfuñla
 Eyledüñ vaşf-ı zülf-i müşğāsâ
 Böyle mîr-i kelâm iken göresün
 Sözinüñ 'aybın araya cühelâ
 Gün gibi ketm olına biñ hünerüñ
 Zerre noşşānuñ ola hem çü semâ
 Bâ-ħuşüş ehl-i ma'rifet adına
 Yāve-gü bir ħarîf-i 'ucbe-liķâ
 Elde eş'ār çünki bilde devât
 Otura qahve-ħāne şadrına tā
 'Aqlı yitişmedügi ebyâtı
 Şana terzîķ-ı pāk ü bî-ma'nâ
 Zu'mı üzere kesüp biçer ol ħar
 Ma'rifet sebzezārın ide hebâ
 Bilmeye ıab'ınuñ denâ'etini
 Görmeye zāt-ı şā'iri 'ulyâ
 Cehli kendüye itmeyüp isnād
 Göre anı muşannifine revâ

Ve bi'l-cümle suħanverān-ı büleğāya ne söz. Niteki benān-ı ħams-ı insān yeksān degüldür düpdüz.² Ne dānā olan ezkiyâ fuşāħâ kelāmına daħl ü ta'aruz ider, ne suħan-dān-ı 'uķalâ kendüsi fehm itmemek iħtimālî var iken üstād-ı nükte-dāna ceħālet isnādın eyler.

1 şu'arâ//umde-i: - F

2 dübdüz: - F, EH

Nükte¹

Ġarâbet bundadur ki sene işneyn ve sittin ve tis'a mi'e² eşnalarında ki vilâyet-i Rüm'da ahve-h aneler peyd  oldu, ahve finc nunu  ka'bi amr ayağına n -m b rek oldu. Yılına varmadın p di ah-ı cih n Sul tan Süley-m n H n amr em neti muata'atını ref' buyurdi. 'Um men mey-h aneler apanup ba'de't-tenbih amr ile gelen gemiler  te e uruldi. Hatt  ser-defter-i b leğ -yı n h-rev ki zümre-i mev liden Mevl n  B ki;

Nazmuhu

B kiy  ıldı mu'atar bezm-i  f ki nesim
P di ahu  micmer-i 'adlinde  andal yadılar

đazel-i  bd rını diyüp gemi  andallarıyla  te e yaılan  ar b-ı n bun m -cer sını i r b ıldılar. Ve cen b-ı saltanatdan niçe cev 'iz-i seniyyeye istih ak buldılar.³ Egerçi ki  andalu  micmerede yanması cihetinden m n -sebet fi'l-cümle ile iktifa' itmişler, h l  ki ol ma'n  dağı v ki'-i h l olmuş olsa ol mata'-ı zib  ve mala'-ı g rr  ve s 'ir eby t-ı mab 'u'l-fehv sı gibi đ yet laif olurdi.

Ve ol eyy mda  u'ar -yı R m'dan  s n  Beg bu ma le bir mala'-ı ma-b le nazm idüp um-h aneler n tenh liğı ve ahve-h aneler n⁴ rağbet-i z -ref  ile [303b F] peym ne-peym liğı, u  s  kendüsi 'ayy  -ı n md r iken c m-ı gül-gün fir ki ile  ekdiği renc   'an yı i r b   im  ılımdıur ki ol mala'-ı dil- r  budur:

Nazmuhu

umlar  ikeste c m teh  yoğ v c d-ı mey
ıldıu ⁵ es r-i ahve bizi hey zem ne hey

El-ı  a p di ah-ı mağfuru  [305a EH]  ar ba mu kem yasağı olup tenbih   nid dan  o ra b de n   idenlerün boğazlarına ur unlar aıtdu-

1 Nükte: Amm  nükte R4

2 ve//mi'e: - F

3 seniyyeye//buldılar: seniyye aldılar EH

4 tenh liğını//h aneler n: - F, EH

5 ıldıu : İtdün R4

rılıp hirmen-i ‘ömri seyl-âb-ı şarâbla bâda virildi. Tâ sene erba‘a ve seb‘in-
de Sulţân Selîm-i Cem-‘işret câlis-i taht-ı¹ salţanat olunca ol minvâl üze-
re kaldı. Ve anlarıñ devrinde yine câm-ı mey pey-der-pey² deverân idüp
egerçi ki bir iki yıla dek nev‘an yine sulţân-ı mağfürüñ yaşağına göre ten-
bîhler kılındı, lâkin Selîm Şâh-ı mesrûr ânen fe-ânen nûş-ı³ bâde-i hoş-gü-
vârla ‘işret-i mevfûr kılıp vüzerâ hilâf-ı emr-i ‘âlî⁴ şarâb içenler siyâsetini
‘arz itdükçe hicâb-ı mestür çeküp⁵ nev‘an dahl ü ta‘arruzları hâķân-ı celâ-
det-şu‘ûr cenâbına olmış gibi olmağın istihyâ‘en ‘arza cür‘et idemez oldılar.
Kâr-fermâ-yı mülk-ârâ daħı; [289a R4]

Mışrâ‘

محتسب گر می خورد معذور دارد مست را⁶

mazmûnını hasb-i hâl idinüp ol maķûle aķvâl ‘arz olındukda rû-gerdân ol-
mağa başladılar. Bi‘l-âhire yine ‘ayyâşâna ruķşat-ı mu‘âşeret muķarrer oldu.
Hâlâ ki şit ü şadâ-yı bâde-nûşân evvelkiden ziyâde şöhret buldı. Yalılırdaki
mey-hâneler tâ Hâzret-i Eyyûb civârından tâ Balık Bâzârı’na varınca rûz-
tâ-şeb peymâne-peymâlar ile ÷oldı. ‘Āķıbet beytül-mâle zarar-ı küllî olma-
maķ için yine hamr emînleri oturdu.⁷ Te‘lif-i kitâb târihine dek yine semt-i
harâbât ma‘mûr olup ‘âdet-i kadîme üzere ‘ayş u ‘işrete ruķşat virildi.

Elli beşinci vâķı‘a şeh-zâdeler ceng ü cidâlidür⁸

Li-münşi‘ihi⁹

سر سروران افسر آرا ز تست	خدایا خدیوان توانا ز تست
بعلم تو شد اشی و ستیز	به روز نخستین تا رستخیز
چه خاتم ز لطف گرفته توان	سلیمان فرمان ده انس و جان

1 taht-ı: - F

2 pey-der-pey: - F

3 mesrûr//nûş-ı: mesrûra ve R4

4 ‘âlî: a‘lâ F, R4

5 hicâb-ı//çeküp: hicâb müstevlî olup R4

6 “İçkiyi denetleyen görevli eğer şarap içiyorsa sarhoşu da mazur görür.” | Bu mısra Sa‘dî-i Şirâzî’nin *Gülîstân*’ından iktibas edilmiştir.

7 oturdu: oturdu maķşûl-i senevîsi ... aķçedür EH

8 Şeh//cidâlidür: Şeh-zâde cengidür F, EH

9 Li-münşi‘ihi: - F

ز پرخاش دشمن ندارند بیم	دل خسروان کافریدی سلیم
کرامات نا دیده کردی بدید	فرستی بیسطامیان بایزید
ز قعر زمین بهفت آسمان ¹	ز علم تو بیرون نگشته جهان

Egerçi ki ahvâl-i ceng-i şeh-zâdegân *Nâdirü'l-mahârib* nâm kitâbımızda nazmen ve neşren beyân olınmışdır ve illâ bu kitâbda dağı ber-vech-i icmâl izâhı vâcibât-ı tevârihden bilinmişdür. Fe-lâ-cerem Sulţân Selim-i maţbû'uş-şiyem livâ-yı Mağnisa'da ve Sulţân Bâyezîd-i devlet-nüvid Kütâhiyye şancağında icrâ-yı hükümet ve şayd u şikâr ve 'ayş u 'işret idüp devr-i felek-i gerdân kemâl-i âsâyişle güzêrân iken pâdişâh-ı memâlik-sitân, a'nî bih Sulţân Süleymân-ı Süleymân-nişân ikisinün bile sancağlarını tebdîl itdi. Selim Hân'a Konya ve Bâyezîd Hân'a Amâsiyye'yi tevcîh idüp her birine menşûr-ı ğarrâ ile ulağlar gitdi.

Li-münşi'ihî

مبدل شود تخت شهزاده گان	بفرمود سلطان گیتی ستان
جدا میشود هم یکی از یکی	که کسب هنر میکند هر یکی
بگفت آن سبک سر بیاید بعید	مگر فتنه پنداشت از بایزید
دیگر تختگاهی و جولانگهی	نموده ز فرمان شاهنشهی
تغیر پزیر رفت خان بایزید	ز سلطان عالم چو فرمان رسید
ندارد معانی سوادش همه	ببازوی خود اعتمادش همه
ازین جایگاهم نباشم جدا	بگفت ای فرستاده پادشا
مرا نیست دروی مجال و رنگ ²	اماسیه گر الماس باشد بسنگ

1 “Ey Allah, hükümdarların kudreti sendendir. Padişahların başındaki tacın süsü sendendir. İlk günden ta kıyamete kadar savaş ve barış senin bilginle olmuştur. İnsanlara ve cınlere emreden Süleymân'ın yüzüğü senin lütfunla güç bulmuştur. Gönlü sağlam olarak yaratılan hükümdarlar düşmanla savaşmaktan korkmamıştır. Bâyezîd, Bistamlılara gönderildi. Görülmemiş kerametleri görünür kıldı. Yerin derinliklerinden yedi gökyüzüne kadar dünya, senin bilgin dahilindedir.”

2 “Dünyayı zapteden sultan emretti. Her biri hüner göstere, birbirlerinden ayrı düşsün diye şehzadelerin taht [yerleri] değışti. Meğêr Bâyezîd bir fitne tasavvur kılmış. O düşüncesiz [Bâyezîd, ‘Şehzâde Selim başkentten] uzağa gitmeli.’ dedi. Padişahın fermanında şehzadelerin taht yerleri ve gezinme alanları başka şekilde göründü. Âlemin sultanından ferman ulaşınca Bâyezîd Hân öfkeleni. Bütün güvencesini bileğine duydu. Onun [gönül] sayfasında hiçbir anlam yoktu. Dedi ki ‘Ey padişahın elçisi, ben bu yerimden ayrılmam. Amasya taşlardan elmas da olsa bende onu elde edecek güç ve mecal yoktur.’”

Bu minvâl üzere Sulţān Bāyezīd “Ben pāy-tahta qarīb iken ba’id olamazın.” diyü ‘inād eyledi. Fe-ammā Şāh Selīm-i devlet-nüvid [304a F] emr-i şerīf varduğı gibi emr-i şerīfe¹ inkıyād itdi. Hattā menzil-be-menzil çekilüp Burūsa’ya geldi. Bāyezīd Hān yol başında dāmen-gİR olan hār-ı muğaylān gibi Kütāhiyye’de qaldı. Selīm Hān Burūsa’dan göçdüğü taqđırce üçinci günde birbirlerine bulısup ceng ü cidāl āteşi işti’alinden ihtiyāfla vālid-i mācidi tarafına bu huşuşı bildürdi. Ammā² pādişāh-ı ‘ālem-gİR fitne def’inde tedbİR-i dil-pezİR idüp vezİR-i şālīş Mehemmed Paşa’yı Selīm Hān cenābına ve müşİR-i rābī’ Pertev Paşa’yı Bāyezīd Hān’uñ şavb-ı müsteşābına nuş u pend için gönderdi, tā ki³ sancaqlarına gideler, kāse-i ‘ırz u nāmūs-ları şikest olmadın fermān-ı şerīfe imtişāl ideler. Egerçi ki Sulţān Selīm cānibinden inkıyād muqarrer idi, [305b EH] lākin Hān Bāyezīd vezİR ir-sālinden reng-pezİR olmasun için aña dağı nāşih gönderilmiş idi. ĀhİR-i kār pend-i hūdāvendgār mü’essir olup⁴ göçdiler ve maqarr-ı ‘izzetlerine te-veccüh itdiler. Fe-ammā Sulţān Bāyezīd ‘adāveti gün günden mezīd⁵ idüp birāder-i mihterini meydāna da’vet ve ta’n-āmīz mektūblar ile nezgepler gönderüp izhār-ı şecā’at ve edebden hāric vaz’ u harekete başladı. Selīm Hān dağı deryā-dil olup birāderi cānibinden gelen mektūbları⁶ ‘aynıyla peder-i ‘adl-güsteri cenābına gönderdi.

Li-münşi’ihi

Her ne seng atdılırsa ketm itdi

Şābit oldı yirinde deryāveş

Yüzine egri baqmaq isteyene [289b R4]

Hiç göz açdurmadı niteki güneş

Bu minvâl üzere Hān Bāyezīd’uñ nā-şāyeste ef’ālī ‘işyānı muqaddemātını izhār idüp kendü kendüye gādr-ı şarīh ve recā-yı saltanatla huzūr u rāhatdan dūr olmasına bā’iş ‘inād-ı şāhīh sibāk u⁷ siyākı iktizāsıyla kendin gösterdi.

1 emr-i şerīfe: emre R4, EH

2 birbirlerine//Ammā: - R4

3 Tā ki: - F

4 olup: olmayup F, R4

5 gün//mezīd: günden güne bedīd EH

6 mektūbları: mektūb-ı ceng-üslūbı R4

7 sibāk u: - F

Li-münşi'ihî

Şeh¹ ki pend almaya kiyâsetle
Seng atarlar aña melâmetle²

Şıya çün neng ü nâm u nâmûsı
İde âgâh salţanat kûsı

Evvelâ 'aql u şâniyâ tedbîr
Şâlišâ serverî vü şadr-ı serîr

El-kışşa Bâyezîd Hân'ın Şeh Selîm'e yazdığı mektûblar ki 'aynıyla cenâb-ı pâdişâhiye ulaştı, Bâyezîd'ün kıillet-i 'aqlını ve cülüs-ı taht-ı salţanata 'adem-i liyâkatını ve ihmâl olunduğı taqđırce bir fitne-i 'azîmeye niyyetini ma'lûm idinüp mirâren nuş u pend üslûbında mektûblar gönderilüp te'sîr itmedüğü muqarrer olmağın pâdişâh-ı hümayûn-fer bi'z-zât³ niyyet-i sefer kııldı. Ve eţraf beglerbegilerine evâmîr-i 'aliyye irsâl idüp kendüler sene hamse ve sittin ve tis'a mi'e târihinde sa'âdetle Üsküdâr'a geçüp niçe günler ol sibâsib ü bevâdî cünûd-ı nuşret-şükûha mu'asker oldu.

Li-münşi'ihî

نیزه ها و تیغها مجلاً شد	ههه اسباب رزم پیدا شد
چون کف بحر خیمه ها بسیار	خیمه زد شاه بر کنار بحار
گشت دریا غریق لشکر شاه	آنچنین آمدند خیل سپاه
بحر شد فلک و بحر نا پیدا	روی دریا گرفت کشتیها
نعره رخس تا عراق رسید ⁴	صف اسبان بطمطراق رسید

Andan mâ'adâ Şeh Selîm cenâbına fermân-ı a'lâ inhâ olinup qurbında vâkı' Anaţolî Beglerbegisi Cenâbî⁵ Aşmed Paşa ve Qaraman Beglerbegisi Şolaq Ferhâd Paşa ve Zül-kadriyye Beglerbegisi Geylûn 'Alî Paşa ve Ada-

1 Şeh: Ser R4 | Her EH

2 melâmetle: nedâmetle EH

3 bi'z-zât: - R4

4 "Savaşın tüm araç gereçleri ortaya çıktı. Mızrak ve kılıçlar cilalandı. Padişah deniz kenarına çadır dikti. Çadırlar denizin köpükleri kadar çok idi. O kadar çok at ve asker geldi ki deniz, padişahın askerine garkoldu. Deniz yüzünü gemiler kapladı. Deniz gemiye dönüştü ve deniz görünmez oldu. Saf saf atlar gösterişe kavuştu. Atların narası ta Irak'a ulaştı."

5 Cenâbî: - R4

na vâlisi, zübde-i Âl-i Ramazân ve merci‘-i ümerâ-yı dânişverân olan Pîri Paşa kendülere tâbi‘ ümerâ ve sipâh u zu‘amâ ile şeh-zâde cenâbına fermân-berân olup dernek ideler. Bâyezîd-i ‘anîd leşker çeküp birâderi üstine varursa hânnumân-ı ‘ömr ü devletini söyündüreler. Bu ıarık ile Konya Şahrâsı’nda cem‘iyyet-i ‘azîm oldu. Bâyezîd-i ‘anîd dağı yigirmi biñ¹ miğdârı haşerât ve Anaıolı iştîlâhınca Yumlu² nâmına bir bölük ehl-i fesâdât cem‘ idüp Konya’ya teveccüh eyledi.

Li-münşî’ihi

Yolu ıoğrıldı ceng ü peygâra
 Geldi yaklaşdı tâbiş-i nâra [304b F]
 Tiğa el şandı her dilîr-i büzürg
 Kimi Rûmî kimi ‘Arab kimi Türk
 Zâhir oldu qaravul-ı nüyîn
 Geldiler şöyle kâr-zâra yakîn

Şeh³ Selîm cânibinden ise Zül-ıadriyye Beglerbegisi ‘Alî Paşa ki sâbıkan kendülere lâlâ idi, çarıkacı nâm bir iki biñ dilîrân-ı ceng-âzmâyıla zümre-i muhâlifinüñ qaravulına muıkâbil oldu.

Li-münşî’ihi

بر افراخت صیت و صدای سفر
 چکاچک شمشیر پولاد پر
 چون آه غریبان ز هفت آسمان⁴
 گذر کرد تیران و مغر سران

Bu ıarık ile koğuşaraık⁵ Konya Şahrâsı’na geldiler. Pîlân-ı demân gibi soluşuraık kollu kollarına kındılar.

1 yigirmi biñ: - EH

2 Yumlu: Boylı F

3 Şeh: Sulıân R4

4 “Çelik kanatlı kılııların çak çak sesi ile sefer sadası [göklere] yükseldi. Oklar ve başlardaki miğferler garibanların ahları gibi yedi göğe güzer kıldı.”

5 koğuşaraık: kavuşaraık F, R4

Li-münşi'ihî

Cenâheyn olup iki şeh-zâde cüst
 Açıldı per ü bâli çetrüñ dürüst
 Gelüp cûşa deryâ-yı firûze-reng
 Kef oldı aña hayme-i ehl-i ceng

**Teķâbü'l-i şaffeyn der-Şahrâ-yı Konya ve hezîmet-i bâgiyân
 be-'inâyet-i Yezdân**

Bir şubh ki pîrâmen-i sipihr-i berîn pîrâhen-i küştegân-ı zemîn hûn-â-be-i şafağ birle rengîn olmuş idi. Ve hüsrev-i âfitâb-ı Efrâsiyâb-nigîn tîğ-ı raşşende-i 'âlem-gîrini hâkiyâna püstîn idüp sipâh-ı nücüm-ı dâlâlet-nişîn ol cünbiş-i [306a EH] pür-kibr ü kîn ve ğurunbiş-i ğarb u rezm-i¹ sehm-gîn içinde firâr u inhizâm ile zevâlin bulmuş idi. Sene sitte ve sittîn ve tis'e mi'e Şa'bân'ınuñ yigirmi ikinci günü ki rûz-ı şülâsâ idi;

Li-münşi'ihî

بگوش دلیری کجایی کجا	که از کوس حربی بر آمد صدا
نشان داده بر جنگ جویان ز صور	غریو نفیر و صدای شبور
ز مهچه دگر مهر و مه ساخته	علمهای زرین بر افراخته
دلیران فتادند در جنگ چنگ ²	نه در دل قرار و نه در جان درنگ

Ya'nî ki iki cânibden daħı lâlâlar ve aĝalar tertîb-i alay ve tezyîn-i 'asâ-kir-i zafer-fersây huşuşında dâmen-der-miyân olduĝdan [290a R4] mâ'a-dâ Selîm Hân ğolındaĝı ümerâ ve sipâh u zu'amâ, huşuşâ 'arz-ı ğudret ü şevketle engüşt-nümâ olan her melikü'l-ümerâ kemâ-yenbaĝî ğollarını tezyîn ve ğolları ğullarını zer-nişân ğolçaĝlarla zib ü zînete ğarîn itdükden soñra evvelâ ğarb-zenler 'acele ile ilerü³ vardılar. Her birisi meydân-ı rezm ü ğarbe aĝız açup yuvalaĝları germiyyetle ğarbgâha cân atdılar.⁴ Şâniyen

1 u rezm: - F

2 "Savaş davulundan ses gelince yiĝitliĝin kulaĝına 'Neredesin, nerede?' [narası] geldi. Nefrin baĝırtısı ile şebbûrun sesi savaşıçılara Sûr Borusu'ndan nişan verdi. Altın renkli sancaklar yükseldi. At nalı çivilerinden ay ve güneşler oluştu. Ne gönüllerde karar ne canlarda huzur kaldı. Yiĝitler savaşta pençeye düştüler."

3 ilerü: - F, EH

4 ilerü//atdılar: - R4

dilirân-ı ‘arbede-cüyân ve dil-âverân-ı ğurunbiş-güyân tîğ-keş ü ‘adû-küş, merdüm-deş¹ ü peleng-cünbiş sekbânlar ki her biri tûfeng-endâz-ı mümtâz ve heycâ-sâz-ı ser-bâz olup ba‘zınuñ neferi şeb-külâhları lâşe-i ‘adûya kelâğ gibi k̄onmak k̄aşdında ve ekşerinüñ tîrinde peykânları bün-tîz nişterler gibi muhâlifinüñ k̄aşdı k̄aşdında;

Li-münşi’ihi

Esbâb-ı hârb şol k̄adar irdi kemâline
Her t̄ob ağız açdı ‘adûnuñ zevâline

Germiyet ile ceng idelüm diyü her tûfeng
Bir hâbbı yutdı muntazır oldı me’âline

Şâlişen kemândâr u tîr-endâz şolaqlar sîmîn-âfitâbelerle güneş gibi mümtâz beğlere k̄arîn, bu tertîb ü tezyîn her cihetle ğâyet-pezîr ü sehmgîn olduğdan şoñra her biri çâbük-süvâr u mehîb, keşîş ü küşîş demlerinde bî-hâvf u nehîb, ebnâ-yı sipâhiyân ve Mirrîh-nişân u Keyvân-tüvân zümre-i silâhdârân, huşûşâ deryâ-güzâr ve şarşar-süvâr, nesîm-intikâl ve şîmâl-medâr fırka-i ‘ulüfeciyan yemin ü yesâr ve dil-âverân-ı ğurebâ-yı pesendide-kâr, ba‘dehu serâser-püş u deryâ-hurüş çavuşlar ve şâhib-i t̄umturâk ve şöhre-i âfâk² müteferriqalar ve mülebbes ü müzeyyen ve beyne’l-aqrân ‘îzam-ı şânları mu‘ayyen çâşnî-gîrler nâmındaki fırkalar iktizâ-yı menâşîb ve istidâ-yı merâtîb mücibince maḥall u münâsîb k̄ollu k̄ollarında, ya’nî ki ‘âdet-i k̄adîme-i ‘Oşmâniyân üzere yîrlü yîrînde cilveger oldukları ḥâlde;

Li-münşi’ihi

که ای نامداران هستی ربا	ز تیغ دمشقی بر آمد صدا
بدانید دنیا ندارد ثبات	ازین دم پیچید روی حیات
سلاحش چه سازد که او زن بود	بلی تیغ زن گر سر افکن بود
نه روی و رنگ آورد نی سکون	دلیری که بیند فشافاش خون
بگردن گرانی ندارد توان ³	هزبر گرسنه پی آهوان

1 deş: türş EH

2 ve//âfâk: - F

3 “Şam işi kılıçtan sada yükseldi. [Dedi] ki ‘Ey varlığı ortadan kaldıran namlı [yiğitler], bu andan itibaren hayatın yüzünü derin. Bilin ki dünyada sebat yoktur. Evet, kılıç çalan kişi baş koymuştur. Silahını ne yapmıştır ki ona kadın densin! Kan fışkırdığında bir yiğidin yüzünde renk, canlılık ve sükunalmaz. Ceylanların peşindeki aç bir arslanda yorgunluktan takat olmaz.” | - دلیری//توان

Bu üslübla dil-âverler birbirine istimâlet ve nâmverler bezl-i ser ü cāna niyyet üzere, kimi kıbza-i şemşirine yemîn ve kimi tîr-i düşmen-gîrine ‘arz-ı kibr ü kîn şadedinde;

Li-münşi’ihi

گشتند دلاوران صف صف خون خوارده مختان کف کف¹

Hân Selîm-i kerîm ise bahâdırlara luğf-ı ‘amîm idüp «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ ﴿١﴾ وَلَا بَنُونَ ﴿٢﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٣﴾»² mışdâkıını keff-i deryâ-pâşını ihâm u tefhîm itdükden şoñra şîr-i bîşe-i vegâ Lâlâ Muştafâ Paşa ki ba‘de zamânin fâtih-i Kıbrıs u Şîrvân olan dilîr-i memâlik-güşâdur, kıol kıol gezüp, dil-â-verlere istimâlet virüp “Zinhâr taħmîl-i ğanâ’imle zîr-i bâr-ı ğirân olmañ. Ve dünyâ cîfesine çama‘-ı hâm idüp raşş-ı çâlâkıñüzî ol muzahrefatun altında zebûn bulmañ.”

Li-münşi’ihi

Çama‘ gemini zâbt itmeyince ser-bâzân
Zimâm-ı nuşret ü maķşûda dest-res yoķdur
Kimün ki ğâlib ola çama‘ u hırşî dünyâda
Şecâ‘atinden anuñ şerm ü hacleti çoķdur³

El-kışşa bu yüzden niçe tenbîh ü te’kîd itdi. Serdârân-ı ‘askeri daħı ri‘âyet ü istimâletle te’yîd itdi.⁴ Bu tarih ile tulû‘-ı mihr-i münîrden ğurûb-ı şems-i müstenîre dek muħkem ceng ü neberd ve kelleler ‘adem şahrâsında vâdî-neverd olup çarafeynden niçe biñ dilîr *﴿فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ﴾* [306b EH] naşş-ı şerîfine mâ-şadaķ-ı ‘ibret-mesîr olduķdan şoñra hengâm-ı şâm mâni‘-i dilîrân-ı hûn-âşâm olup kûs-ı âsâ-yiş ile cengden ferâğat olındı. Ve havâdiş-i âtiye irtesi vaķt-ı şeherden menvîleri olan ğarb u kıtâle te’hîre niyyet⁶ kıılındı. Ol ğice kıaravullar

1 “Yiğitler saf saf durdu. Kan içici hainler her yerdeydi.”

2 “O ğün ki ne mal fayda verir ne oğullar! Allah’a arınmış bir kalp ile gelen başķa.”, Şu‘arâ Süresi, 26/88-89.

3 çoķdur: yoķdur F, R4

4 Serdârân-ı//itdi: - R4

5 “Bir ğrup cennette, bir ğrup ise cehennemdedir.”, Şûrâ Süresi, 42/7.

6 te’hîre niyyet: te’hîr F, R4

ihtiyât-ı tām̄m ile hıfz u hırâset; [290b R4] çeribaşları ve alay begleri, huşûşâ beglerbegilerün qaravul hıdmetindeki begleri tâ şabâha dek rahş u silâhla hareket eyleyüp ‘ale’s-seher yine dil-âverler meydân-ı ma’rekede cilveger ve dih ü nih şadâlarıyla girân-tâ-girân güş-ı ‘âlemiyân dehşet ü hayretle aşamm ü ker olup tığlar ‘uryân, tîrler bürrân, nîzeler nümâyân, darb-zenler gürivân;

Li-münşi’ihi

Ağız açdurmazdı tob u tüfeng
 Qarşu varurdu cenge çâbük ü şeng
 Düzilüp her fetile ejdervâr
 Eylemişdi zebânın âteş-bâr
 Qapladı şol kadar zemîni duhân
 Şan yire indi âsumân ol ân¹
 Silinüp anda kuhl-i ‘ayn-ı ‘adû
 Gözin açdı hezâr ‘arbede-cû

El-ķıřsa cebeler ve miğferler dârbet-i kûpâl ile nerm ve bâzâr-ı heycâ izdihâm-ı dil-âverân ile germ olup âfitâb-ı ‘âlem-tâb zevâle varduğda bi-‘inâyeti’llâh ‘asker-i muhâlifinün inhizâm u zevâli muķarrer oldu. Ve sem’-i Süleymân’a ²﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ beşâreti taķarrub buldı. Fî nefsi’l-emr çok zamân geçmedin Sulţân Selîm’üñ güş-ı hüşına ³﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا﴾ müjdesi yitişdi. Ve bi’l-cümle cânib-i yemînden ⁴﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ şadâları işidildi. Taraf-ı yesârdan ⁵﴿اللَّهُ نُصِرْتُمْ﴾ şadâları işidildi. A’dâ leşkeri ķarârı firâra değişdi. Ve Sulţân Selîm cânibinün dil-âverleri emvâl-i ğanâ’im-i şehd ü sükkerine zünbûr gibi üşdi.

1 âsumân//ân: o dem âsumân F

2 “Allah’tan bir yardım ve yakın bir fetih.”, Saff Sûresi, 61/13.

3 “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.”, Fetih Sûresi, 48/1.

4 “Derken, Allah’ın izniyle onları bozguna uğrattılar.”, Bakara Sûresi, 2/251.

5 “Yoksa yardım ancak Allah katındandır.”, Enfâl Sûresi, 8/10.

Li-münşi'ihî

کمان دمان سر گران رفته زه	یلان سواران گسسته زره
فتاده بخاک وغا چون عصا	همه تیر و نیزه ز پیکان جدا
دلیران و اسپان گریزان همه	صدای ده و نه پریشان همه
دو پاره یکی وآن دگر غرق خون	زشمشیرها گشته تابش نگون
پریشان شده چون سپندان خرد	فتاده بسی کله مردش بمرد
بسی سیب کنده ز آسپیشان	گرفتند نخل وغا را یلان
در آن سیبها کله های تباہ ¹	زمین نقلدان گشته پیش سپاه

«يَوْمُ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ بَدِيدٍ»² Ammā Sulṭān Bāyezid vādī-i i tizārda firārla bedīd olup Biñ belā ile ḥalāṣ olup Amāsiyye'ye ṭoġrı çekildi gitdi. Fi'l-ḥaḳīḳa hezīmet ü firār biñ baş ḥaḳḳı idi ki bedīdār oldı. Ve a'māl-i seyyi'esine göre bu vech ile sille yiyüp cezāsın buldı. Bu ṭarıḳ ile ki evvelā babasına 'iṣyān eyledi. Şāniyen birāder-i mihterine ḳılıc çekdi. Şālisen yanına ḳuṭṭā'uṭ-ṭarıḳ olan güm-rāhları [305b F] cem'idüp anlarıñ seyyi'atı kendüye bile sirāyet itdi. Rābi'an mecma'-ı merāḳıd-ı evliyā olan Ḳonya şehrine bilā-tereddüd ü teḥāṣi'³ arz-ı ṭāhirini aşḥāb-ı ṭuġyān lāşeleriyle nā-pāk ḳıldı. Pes ḥudāvend-gār-ı ehl-i yaḳīn Mevlānā Celālü'd-dīn;

Li-münşi'ihî

Vāşılīnūñ hidāyet-āmīzi

Ḥazret-i Şeyḫ Şems-i Tebrīzī

ve sülāle-i ḳuṭb-ı 'ālem, gevher-i şādef-i⁴ Faḥr-ı Ādem, sālik-i mesālik-i dīn Ḥazret-i Şeyḫ Şadrü'd-dīn⁵ ve mesnedü'l-evliyā, mu'temedü'l-aşfiyā,

1 "Süvari yiğitlerin zırhları çözüldü. Heybetli yayın başı döndü, kirişi kaçtı. Bütün oklar ve mızraklar sivri uçlarından ayrı düştü. Hepsi baston gibi savaş toprağına düştü. 'Vur! Bırak!' sesleri her yere dağıldı. Yiğitlerin ve atların hepsi kaçtı. Kılıçların parlaklığı sona erdi. Biri kırıldıysa diğeri kana bulandı. Pek çok adam ölüp kellesi yere düştü. Kelleler üzerlik tohumu gibi ufalıp etrafa dağıldı. Yiğitler savaş ağacına üşüştiler. Savaş felaketinden yeterince elma topladılar. Savaş sahası askerlerin önünde meyve tabağı gibi oldu. Mahvolmuş [askerlerin] kelleleri o tabaktaki elmalar gibi oldu." | - F; ZŞMSH/ها//تباہ | EH

2 "Kişinin kardeşinden ... kaçacağı gün.", Abese Süresi, 80/34.

3 teḥāṣi: teḥāṣi itmeyüp EH

4 şādef-i: şıdḳ-ı F, R4

5 Ve sülāle-i//Şadrü'd-dīn: - F

hazret-i sulţānül-‘ulemā ve Şeyh Şalāhu’d-dīn ve niçe meşā’ih-i güzīn¹ ve şulehā-yı ‘uzamā-yı dīn² *enāra’llāhu berābhinebüm* ol havālīde medfūn ve ziyāretgāh-ı aşhāb-ı zū-fünün iken ‘ibret-bīn olmadı. Ve anlaruñ dāmen-i ‘ināyetine teşebbüs iden ah-ı e‘azz-ı mihterine mazarrat kaçdına ‘asker çeküp vardı. ‘Āķıbet dest-i taşarruf-ı evliyā, şüret-i gurūr-ālūdına bir sille urdı ki Konya Şahrāsı aşhāb-ı tuğyān lāşeleriyle taldı. Ve dimāğ-ı ‘ālem ve meşāmm-ı³ benī Ādem ol revā’ih-i habīşeden müteneffir oldu.

Li-münşi’ihi

Lāşeler rā’ihāsından geçemez oldu nesīm
 Kimi bī-ser kimi şad-pāre anuñ kimi dü nīm
 Kellelerden niçe yüz burc u bedenler yapılup
 Virdi dizdārlığın seglere merdān-ı kerīm

Hattā sırr-ı mükāşefeye mālīk, Şām-ı şerīfde [307a EH] mücāveretle inzivā tārīķına sālīk Küçük Monlā nām ‘azīz ve mükāşif-i şāhīb-temyīzden bu haķır istimā‘ itdüm ki Konya muhārebesinde Bāyezīd-i ‘anīd kullarından tu‘me-i şemşīr-i hadīd olan aşhāb-ı fesādāt haķķında naşş-ı sa‘īd-i ﴿وَمَا﴾⁴ *رَبُّكَ بِظِلْمٍ لِّلْعَبِيدِ*⁴ sırrı zāhir ü bedīd oldu. Anlaruñ ekşeri [291a R4] füc-cārān ķabilinden idüğini ve dā’imā ķatl-i nüfūs ve ef’āl-i şenī‘aya mürtekib erbāb-ı bağı vü nifāķ ol tārīķ ile haķlanup⁵ şalb u siyāsetlerine istihķāķları ol yüzden zuhūr itdüğünü taķrīr buyurmuş idi.

Li-münşi’ihi

Sırr-ı taķdīri ķılmaz istī‘āb
 Cem‘ olınsa sürādīķāt-ı şehāb

1 güzīn: kibār R4

2 dīn: ebrār-ı āşār R4

3 meşāmm-ı: meşā’ih-i F, R4

4 “Rabbin, kullara (zerre kadar) zulmedici değıldir.”, Fussilet Sūresi, 41/46. | Nüşhalarda “rabbuke” kelimesi yerine “huve” sözcüğü yazılmıştır.

5 haķlanup: haķlaşup F

Ammā zümre-i bāğiyān inhizāmla perīṣān olmazdın muḳaddem¹ sipāh-ı Yūnān ve cünd-i Ramazāniyān zaḥm-ḥorde-i tiğ u sinān olup ekṣeriyyā kıtāl ü āhengleri ol iki zümreden² nümāyān olmuş idi.

Bāyezīd Hān'ın 'Acem ṣāhına firārı ve yollarda ba'zı beglerbegilerle ceng ü peygāri³

Nazm

رکابش برد بر زمین دمار	چو طالع عنان تابد از شهنسوار
ببازوی شیرانه مقهور شد	بنیروی خود هر که مغرور شد
بوی نیست در رزمگه زهره ای	سبکسر ندید از فلک بهره ای
چه سازد بهمت که تأثیر نیست ⁴	غلاف حسامش چو تدبیر نست

Bāyezīd-i 'anīd ol rezm içinde inhizām u firārla nā-bedīd ve «من نجا»⁵ min yezīd idüp sancağına toğrı revān ve ba'dehu oğlı Orhān Hān daḥı kendüye hem-'inān olup baḳıyyetü's-süyūf olan leṣkeri ve kendüi tuğyān tarīḳına sevḳ iden dil-āverleri ki birisi seg-i dīvāne-i bed-nijād, levend-i ḳal-lāṣ maḳūlesi Ḳuduz Ferhād ve a'rec-i bī-dīn Ağsaḳ Seyfūd-dīn ve Mestāne nām mīr-alay-ı nā-fercām giderek bir yire gelüp bīn miḳdārı merd-i nöker Amāsiyye'de müctemi' olup itdüğü ef'āl-i⁸ nā-sezāya peṣimān, nāmesi lerzān, ḥāmesi giryān u nālān niçe mektūblar gönderdi. Peder-i nāmveri ṫarafından günāhı 'afv olunmasını recā itdi. Bi-ḥikmeti'llāhi te'ālā ol mektūblar cenāb-ı salṫanata vāṣıl olmazdı. Ḥattā giden ādemleri bile zāyi' olup bir daḥı kendüye 'avdet ḳılmazdı.

İcmālen bu ḥuṣūṣa bā'ış ve bu deflü fitne-i 'uzmāya sebep-i ḥādīṣ Lālā Muṣṫafā Paṣa olmuş idi ki evā'il-i ḥālinde Sulṫān Bāyezīd cenābına intisābla

1 muḳaddem: evvel R4

2 zümreden: zümre dil-āverlerinden R4

3 peygāri: peygārları bu vech iledür F, R4

4 "Kader, usta binicinin dizginlerini çevirince üzengisi mahvolma memleketine gider. Kim ki kendi kudretine mağrur olursa aslan gibi yiğitlerin güçlü ellerinde makhur olur. Akılsızlar kısmetten bir pay alamazlar. Savaş meydanında çiçekten koku alamazlar. Tedbiri olmayınca kılıcının kını ne yapabilir?! Tesiri olmayınca çabası ne işe yarayabilir?!" | Nazm//نیست: - F

5 "Kellesini kurtaran kazanmıştır."

6 feḥvāsınca: mücibince R4

7 mā-melekini: memālik gibi F

8 ef'āl-i: fesādı ve ef'āl-i R4

meşhür olup merhûm Rüstem Paşa, lâlâ-yı mesfûrî “Vezîr Aḥmed Paşa tevâbi’indendir.” diyü sevmez idi. Sulṭân Bâyezîd cenâbına intisâbla añılduğına bile rızâ göstermez idi. Binâ’en ‘alâ zâlik mîr-âḥûr-ı şağîr iken ğadr-ı şariḥ yoğ-iken¹ çâşnî-gîrbaşılığ ‘arz itdi. Ba’dehu Şafed sancağına gönderdi. Hattâ “Bu mâbeynde zâyî’ olsun. Bâyezîdî idüğünü Selîm Hân bilüp telef kılsun.” diyü sene şelâse ve sittîn [306a F] eşnâlarında Sulṭân Selîm cenâbına lâlâ olmasını münâsib gördi. Mezbûr livâ-yı Şafed’den Mağnisa’ya giderken Bâyezîd Hân arḳurı yolına varup alıḳomağ ve cenâb-ı salṭanatdan kendüye lâlâ taleb kılmak ḳaşdın itdükde mezbûr ‘arz-ı ‘ubûdiyyet ile nâmeler gönderdi. “ ‘İşyân şeklidür, münâsib degüldür.” diyü Bâyezîd Hân’ı ol tedârükden dönderdi. Vaḳtâ ki Selîm Hân cenâbına vardı, kendüsini ve cümle ağalarını ‘ayş u nûşla kâmkâr ve sevdâ-yı salṭanatdan ğafletlerini² âşikâr bir alay mest-i evġâr görüp günden güne Selîm Hân’a naşîḥat, “Vezîr-i A’zam Rüstem Paşa’nuñ ve cümle ḥarem-i sa’âdet ağalarınıñ meylleri Bâyezîd Hân’adur.” diyü ḥikâyet ve “Peder-i büzürgvâruñ zamânında anı bir ṭariḳ ile ‘aşı idebilirsen vâşıl olursun, taḥt u baḥt u³ celâlete. Ve illâ, babañ vefâtından şoñra ḥâl mükedderdür. Ne saña salṭanat u devlet ve ne vüzerâdan mu’âvenet müyes-serdür.” diyü ‘arz-ı ḥulûş u ‘ubûdiyyet eyledi. Selîm Hân daḥı “Yâ buña bir çâre var mıdur?” didükde “Çâre âsândur. Zîrâ ki ben ḳuluña ḥüsn-i i’tiḳâdı bî-kerândur. Evvelâ ma’rifetiñüz ile ba’zı mektûblar göndereyin. Tedricle âteş-i ‘işyânını şu’lelendüreyin.” diyü bir mektûb [307b EH] yazdı. Mazmûnında Sulṭân Selîm’ün ğafletini ve gice gündüz [291b R4] ‘ayş u ‘işretini bildürdi. “ ‘Ale’l-ğafle ılgar itmeñüz ve verâşet-i taḥt u tâca iştirâk nâmını ber-ṭaraf eylemeñüz münâsib degül midür?” semtini ilḳâ itdi.⁴ Ve cenâb-ı Selîm Hân’a mektûbî gösterüp ḥafiyeten Bâyezîd Hân ṭarafına irsâl kıldı.

Derdmend ġâyetle sâde-dil ü müstemend olmağın fi’l-ḥâl i’timâd eyledi. “Meded benüm lâlâcığum. Hemân senüñ himmetüñ⁵ olsun. Buradan ılgar itmek ve mest ü medḥuş yaturken anuñ işin bitürmek ne cüz’idür.” diyü cevâb irsâl eyledi. Giderek bir mektûb daḥı gönderdi ki “İlgarla gelüp başmañuz münâsib degüldür. Ve illâ zenâna maḥşûş olan kisve vü esvâb-

1 ğadr-ı/iken: - R4 | yoğ-iken: idüp EH

2 ğafletlerini: ‘aḳllarını F, R4

3 u: u sa’âdet ü R4

4 ve//itdi: - F

5 himmetüñ: - F

dan ba‘zı nesne gönderüp Selim Hân’ı meydâna da‘vet itmeñüz,¹ ba‘dehu reh-zenlik gibi ılğarla mümkün olmayup irtikâbı şânıñuza naqş viren ceng ü hücumı pâdişâhâne vaz‘la gösterdüp maqşûda vâşıl olmañuz yegdür.” diyü bildürdi. Anlar dağı imtişâlen li-emrihi maqâmında olup² gâh nezgep u ‘araqıyye gönderdi ve gâh mektûblar yazup meydâna da‘vet eyledi. Pes lâlâ-yı mekkâr bu mâbeynde fitne-bîdâr-ı ğaddâr olup kendüye gelen mektûbları ve Selim Hân’a yazduğı nâmeleri ve irsâl olınan nezgepleri ‘aynıyla cenâb-ı saltanata irsâl iderdi. Bu t̄arîk ile Bâyezîd Hân’ı günehkâr ve Sulţân Selim’i³ merhâmet ü şıyânete⁴ sezâvâr gösterdi.

El-ķışşa bu ahvâl ma‘lûm-ı şehryâr-ı zevi’l-iķbâl olduķda bi’d-defe‘ât naşihat-nâmeler yazdı.⁵ “Bâyezîd Hân’um, birâderüñle nifâķ u şikâķı terk itmeñ huşul-i merâmuña sebebdür.” diyü i‘lâm kıldı. Hattâ “Benüm hayrdu‘âmı almak isterseñ min ba‘d bu evzâ‘-ı nâ-şâyesteyi irtikâb itme.” diyü buyurdi. Cidden fâ‘ide virmedi. Bâyezîd-i ‘anîd bildüğinden dönmedi. Bâ‘işi bu idi ki yollar bağlanmış idi. Ve lâlânun tedârükiyle bir iki seriyye⁶ ol eţrâfda gezerdi. Bâyezîd Hân’a müteveccih olan kâpucuları kâtl iderler idi. Ve mektûblarını alup Selim Hân lâlâsına getürürler idi. Tekrâr lâlâyı mekkâr ‘arz-ı ģile-i bisyâr kıilup Selim Hân cânibinden yine i‘lâm ve “Bâyezîd-i bâģiye gönderdüğünüz âdemleri kâtl ve nâmeleriñüzi ģarķ itdi.” diyü ifhâm kılurdi. Bu t̄arîk ile giderek âmed ü şüd t̄arîķi dağı mesdûd oldı.⁷ Rüstem Paşa gibi muģil-i nâmdâr, meger⁸ lâlâya muķâbil tedârükde ‘acz-ı tâmm ile inkisâr buldı. Huşuşâ ki her nâmesinde Selim Hân’a yazdururdi ki “Şadr-ı a‘zam kulları Bâyezîd’ün muģarrikidür.” diyü bildürdi. Mâbeynlerindeki imtizâc u ittiģâdlarına vâķıf olmağla ģazret-i şehryâr-ı sâmi-mekân bu mâddelere her vech ile inanurdi. Fe-lâ-cerem [306b F] paşa-yı a‘zam Bâyezîd Hân’a mütâba‘atle müttehem ve Selim Hân’a ve lâlâsına müte‘allik her ne i‘lâm iderse te‘şiri nâ-büd u mübhem ve her ne

1 itmeñüz: itmegin F

2 maqâmında olup: - F, R4

3 Sulţân Selim’i: Selim Hân’ı R4

4 şıyânete: şefķate R4

5 yazdı: gönderdi ki R4 | varup vâşıl oldı EH

6 seriyye: ģurbâ F | zorba R4

7 diyü//oldı: - F

8 ifhâm//meger: - R4

tedbir iderse ğaraẓı nā-me'mül u¹ ğayr-ı müsellemler olmağın lālānuñ re'y-i rezni ğālib geldi. Āhır-i kār Bāyezid Hān'ın aḥvālī 'iṣyāna müntehī oldı.

Ol hinde Rümili kādı'askeri bulınan Hāmid Efendi'den menkūldür ki sa'adetlü pādīşāh bir ğün Bāyezid'ün 'iṣyānını kendüye beyān eyledükde "Niçe defa mektūblar ğönderdüm. Kāble'l-ḥarb ve ba'dehu tevbesi maḳbūl olup me'sūl olmayacağını bildürdüm. Ve ḥaḳḳ-ı übüvveti vāsıta-i ittiḥād idüp vāfir yalvardum."² Cidden mektūblarımı işğā itmedi. Ve benüm pend ü naşīhatüm tıtmadı. Ma'a hāzā ğönderdigüm ādemleri ḳatlı ü helāk ile zāyi' ḳıldı." diyü bildürmiş. İrsāl itdüğü gibi nāmeler ve ğönderdüğü ādemler yollarında ne yüzden zāyi' ḳılınduğunu bilmeyüp derdmend Bāyezid'i muttaşıl tesfih eylemekdin ḥālī³ degül imiş. Bā'ış bu idi ki mezbūr Muştāfā Paşa maḳşūdına fā'iz olmadı. Ve bu ḥidmetleri muḳābelesinde Selīm Hān 'ahd itdüğü vezāret-i 'uzmā maḳāmı ile kāmḳār ḳılınmadı. Ol düdmānuñ istişāline [292a R4] bā'ış olması ve lā-siyyemā⁴ «الحريص محروم» mişdāḳına mā-şadaḳ bulınması. Ve yakın zamānlarda vāḳi' vüzerādan birine olmayan ğadr ile mağdür oldı. 'Acem seferi idüp ve niçe fütūḥāt ile ḥidmetler eyleyüp, [308a EH] 'ale'l-ḥuşuş yolu ḫarīḳıyla ḥātem-i vezāret ḥaḳḳı idüğü muḳarrer ve mecma'ın 'aleyh iken kendüden aşığa pāyedeki Sinān Paşa'ya ḥātem ğönderildi. Ve kendüsi ol ihānetle derd-i bī-ilāca mübtelā olup teslim-i rüḫ ḳıldı.

El-ḳışşa Bāyezid Hān ki Amāsiyye'ye vardı, min ba'd memālik-i maḫrūse de kendünün ve ādemlerinün temekkünü mümkün degül idüğünü bildi. Dört evlādını yanına alup biñ miḳdārı ādemle sancağı ḫalkını vedā' idüp ve ḫaremini Amāsiyye'de terk idüp "Ḳandasun 'Acem şāhı?" diyü çekildi gitdi.

Li-münşi'ihı

Yüz çevirdi çü devlet ü iḳbāl
Aldı ebnāsın itdi terk-i 'iyāl

Temerrüd 'Alī Paşa ki ol eşnāda⁵ mīr-i mīrān-ı Rüm idi, "Nehb ü ğāret-i merzbūm ideler." diyü ḫavf u bīm ile Sivas Ḳal'ası'nda mektūm idi. Ḥālā

1 ğaraẓı//u: ğaraẓına maḫmül F, EH

2 idüp//yalvardum: itdüm F

3 ḥālī: - F, R4

4 "Hırslı olan, mahrum kalır."

5 eşnāda: 'aşr F

ki emr-i sultānī kendüye vâsıl idi¹ ki “Bâgî-i merķūm ol semte uğrarsa yol virmeyesün.” diyü işâret-i ‘aliyye hâşıl oldı. Ammâ muķaddemâ Başra beglerbegisi olup ol hînde Malâtiyye begi olan Toyğun qarındaşı Muştafâ Paşa ve Vān beglerbegisi iken² vefât idüp³ ol zamānda ‘Ayntāb begi olan Hüsrev Paşa bir miķdār cür’et itdiler. ‘Acem ser-ħaddinde Sa’d⁴ Çuķurı nām maħalle dek ardlarına düşdiler. Gāh hārib ve gāh rezme rāgıb ve gāh muħārib ü nehb ü ğāret[e] řālib olup bāgīyānuñ dündārı ile niçe defa elleşdiler. Ve çaķ soñra ki Sa’d Çuķurı’nda şeh-zāde alayına muķābele ve geregi gibi muħārebe vü muķāteleye cür’et itdüklerinde ekseri mecrūħ u maķtül ve niçe dil-āverleri şemşir-i bürrinde ile mezbūħ kılınup «الفرار مَمَّا»⁵ fehvāsına mazħar oldılar. Münkesir ü münhezim olup girü döndiler. Ammâ ol zamānda mîr-i mîrān-ı Arz-ı Rüm olan⁶ Ayās Paşa imtişāl-i fermān-ı kişver-güşā kılmayup, qarşu varup ‘Acem diyārına teveccühden men‘e sa’y u küşiş itmedüğinden ğayrı na’l u mîħe ihtiyāclarını i’lām itdiler. Niçe yük na’l u mîħ ithāf idüp ol mühimmātların daħı itmām itdiler. Binā’en ‘alā zālîk Selîm Hān mîr-i mîrān-ı mezbūrî fermān-ı şehryārî ile şatlı itdi. Ol nā-merd-i hıyānetkār hālā şadr-ı a’zam-ı nāmdār olan Sinān Paşa’nuñ büyük qarındaşı idi. Aşlda bunlaruñ ħarem-i muħtereme alınmalarına⁷ ve bu deñlü devletle Müslimānlara⁸ musallaş olmalarına anlar sebep olmuş idi.

Li-münşi’ihi [307a F]

Қıldı bāgīye na’l ü mîħ irsāl

Şadr iken yiri oldı şaff-ı ni’āl

Gönderüp bāgīyān-ı milkete mîħ

Kendü kendüye eyledi tevbîħ

1 idi: olmuş idi R4

2 ve//iken: beglerbegisi olup F, EH

3 Vān//idüp: - R4

4 Nüşhalarda “Sā’at” şeklinde yazılan bu kelime “Sa’d” olarak tashih edildi. bk. Şerafettin Turan, “BAYE-ZİD, Şehzade”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-sehzade> (19.04.2023).

5 Hadis-i Şerif, “Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir.” (Aclunî, *Keşfü’l-ħafâ*, C. 2, s. 85.)

6 mîr-i//olan: - R4

7 ħarem-i//alınmalarına: ħarem-i muħteremlerine F, R4

8 Müslimānlara: - F, R4

Zann iderdi ki vâsıl ola nihân
Oldı necm ü hilâl gibi ‘ıyân

Ve hâ'in-i mezbûr qatl olınduğda eyâlet-i Arz-ı Rûm ta'yîn-i şeh-zâde-i nuşret-şudûm ile mîr-livâligi hâlinde melikü'l-ümerâdan ziyâde cür'et iden Malâtiyye begi Muştafâ Paşa'ya virildi. Ve aña hem-'inân olan Hüsrev Beg'e dahı Pasin sancağı virildi. Ğıbbe zâlik şeh-zâde-i kâmkâr, a'nî bih Sulţân Selîm Hân-ı nâmdâr dahı kendülerle rezm ü harbe fermân-berdâr olınan çapukullarıyla Vezîr-i Şâliş Mehemmed Paşa ve Rûmili Beglerbegisi Kızıl Ahmedlü Muştafâ Paşa ve Anaţoli Beglerbegisi Cenâbî Paşa ve Karaman Beglerbegisi Şolağ Ferhâd Paşa ve¹ Diyâr-ı Bekr beglerbegisi Çerkesiyü'l-aşl olan İskender Paşa bi-esrihim ceng ü cidâle küşîş ve hırâb u dîrâb-ı [292b R4] nuşret-me'âle verziş kıilup egerçi ki sa'y u diğkatde kuşûr itmediler. Lâkin çihre-i mağşûd âyîne-i şühûdda cilveger olıcağ mertebeye iletmediler. Ve dilîrân-ı kâr-zâr ve dil-âverân-ı rûzgâr birbirlerinden kâm alacağleyin mağalle gitmediler. Ya'nî ki atılan nâvekler püte-i mağlûba işâbet itmezdi. Ve zerğ olınan nîzeler a'dâ-yı bed-rânuñ sînesine gûzâr itmek mertebelerine yitmezdi.² Ne anlar hedef-i tîr ü sinân, ne bunlar vicâhen ve şifâhen teğârüb u teşâtüme³ meyyâlân, bu hâl ile şeh-zâde-i 'anîd, a'nî bih Sulţân Bâyezîd on iki biñ miğdârı 'arbede-cüyânla ser-hadd-i Rûm'dan gûzerân ve diyâr-ı 'Acem'e toğrı tevsen-rân olup çekildi gitdi. Sa'd Çukûrı nâm ma'ber-i nuğûset-eşerden geçüp Revân zemînine yitdi. Ol merzbûmda hân-ı fermân-rân olan Şâhşulı Sulţân envâ'-ı i'zâz [308b EH] u ikrâmla istikbâl itdi. Ve Şâh Tahmâsb ol hîn Esterâbâd taraflarında a'dâsı def'ine gitdügin bildürüp ve kendülerün vuşülü⁴ i'lâm olınup haberleri gelince ol havâlîde tevağkûfları lâzım idügin bildürdi. Ammâ şeh-zâde-i 'âlî-şân, ya'nî ki Sulţân Selîm Hân mâ-vağa'ayı şehryâr-ı cihân-sitân cenâbına i'lâm u i'lân kıilup ber-mücib-i fermân-ı 'âlî-şân kendüleri ve Vezîr Mehemmed Paşa-yı kâr-dân ile gelen çapukulları ve Adana Vâlisi Ramazânoglı Pîri Paşa âb-rüy-ı diyâr-ı 'Arab, mağrûse-i Haleb mülkine döndiler. Faşl-ı şitâ ber-taraf olınca anda kışlayup ba'dehu şeh-zâde-i cüvân-bağt, livâ-yı sa'âdet-ihtivâsı olan

1 Anaţoli//ve: - F

2 itmek//yitmezdi: itmezdi EH

3 teşâtüm: şinâ'ate F

4 vuşülü: huşûşî EH

Konya şehrine ve kapukulları ile Vezir Mehemmed Paşa ‘atebe-i ‘ulyā cānibi-ne ve sā’ir ümerā ve beglerbegiler yirlü yirine ‘āzim oldılar.

Li-münşi’ihi

برآمد صدای پریشانه گی	پریکانه گی عین شکرانه گی
دلیران بمسکن عنان تافتند	کهان و مهان تازه جان یافتند
ز جان غنجه باغ شادی دمید	نسیم جدالی به پایان رسید ¹

Gıbbe zālik ol tāriḥde vezir-i a‘zam ve pādīšāh-ı ‘ālemiyāna damād-ı muḥterem olan Rüstem Paşa ki tedbīr-i dil-pezir² ile kār-āzmūde-i dānā idi, Sulṭān Bāyezīd cānibine mā’il ve devlet-i verāšet Sulṭān Selīm Ḥān cānibine münḥašır olduğına münfa’il olup “Anuñ ‘iṣyānı tedbiri Lālā Muṣṭafā Paşa’dan olmuşdur. Ḥuṣūṣā ki Selīm Ḥān kemāl-i ‘ayş u ‘iṣretle Cem gibi ālūde-dāmān iken her vaz’ı maṭbū’-ı ṭab’-ı pādīšāhī olmağ anuñ tedārūki ile vuḫū’ bulmuşdur.” diyü mücerred anuñ bāb-ı sa‘ādet-me’ā-bından cüdā düşürmek için ol zamānda Budun beglerbegiligine tābi’ ve şimdiki hālde Bosna eyāletinde vāḳi’ Pojeğā sancağını ‘arz u tevcih eyledi. Ol bahāne ile cenāb-ı şeh-zādeden mehcūr düşürdükdən sonra tedārūki görülmek³ ḥuṣūşını muḳarrer kıldı. Lākin mezbūr lālā ḥüsn-i ḳabūlinde⁴ “Lā, lāl!” diyü i’rāz itdi [307b F] ve Selīm Ḥān tarafından şefā’at-nāmelerle def’i recāsına südde-i sa‘ādete ādemler göndertdi. Bu kerre yine Rūmil-i’nde Ṭameşvār beglerbegiligi münāsib görüldi. “Ri’āyet yüzinden ṭarḥ u ṭardına müşir-i müşārün ileyhūn mekri⁶ müte’alliḳ oldı. Fe-ammā tekrār cenāb-ı şeh-zādeden recā-yı külli ḳılınup mezbūr lālānuñ ḥidmeti şimden sonra netice virse gerekdür. Bāyezīd-i bāğ’inūn şāh-ı Sürḥ-serān pençesinden ḫalāşına kemā-yenbaği tedbīr ü tedārūki lāzımdur.” diyü Vān beglerbegiligini ‘arz ve ol vech ile ri’āyetini farz itmegin ol iltimāsına daḫı rağbet

1 “[Bir tarafta] perişanlığın sesi yükseldi. Perişanlık sesi [diğer tarafta] şükranlığın aynısı oldu. Yiğitler dizginleri memlekete çevirdi. Büyüklele küçüklele taze can buldu. Candan, mutluluk bağının goncası bitdi. Savaş rüzgarı nihayete erdi.”

2 dil-pezir: - F, EH

3 düşürdükdən//görülmek: düşüp tedārūki F

4 Lākin//ḳabūlinde: - F

5 “Hayır, hayır!”

6 mekri: fikri EH

kıldı. Ya'nî ki Vān beglerbegiligi virülüp hıvaf itdügi varṭalardan¹ halâşına himmetleri müte'alliğ oldu. Bu ʔarîğ ile Lâlâ Muşṭafâ Paşa maḥrüse-i Vān eyâletine gitti. Yirine Tütünsüz Hüseyn Paşa nām mîr-livâ-yı nâ-fercām Pojeğa sancağından lâlâlığla şād-kām kıldı.

Fe-lâ-cerem Bâyezîd Hân-ı ma'kûs-'alem Şâh Ṭahmâsb'dan haber gelince Revân'da² iḳâmet eyledi. Sâbıḳu'z-zıkr Şâhḳulı Sultân Murâd, şeh-zâde şâhla mücâleset ve bir miḳdâr 'askerle 'avdetine mu'âvenet itdükde mektûblarla bildürdi. Egerçi ki ol maḳûle şeh-zâde niçe biñ 'asker-i âmâde ile memâlikine duḫûl itdüğinden hıvaf iderdi ve illâ "Bizden anlara giden Elḳâş Mîrzâ'dan ni'me'l-bedeldür." diyü havâşşına söyledi. Ya'nî ki vaḳt-ı furşatda aḫz u ḥabsini muḳarrer [293a R4] eyledi.

El-ḳışşa³ bilâ-te'hîr Esterâbâd'dan⁴ 'avdet kıldı. Ve pây-taḫtı olan şeh-i Ḳazvîn'e gelüp vüzerâsını bir miḳdâr 'askerle şeh-zâdeye istiḳbâle gönderdi. Vaḳtâ ki iki 'asker birbirlerine buluşdılar, ḥayyâlân-ı Rûm ve ḳattâlân-ı heycâ-hücüm silâḫşorlığ âyininde⁵ hüneler gösterüp min ciheti'l-mülâ'abe vâfir ḳovuşdılar.

Li-münşi'ihî

گروهی ز شرقی زمین دبدبه	گروهی ز رومی زمان کوبه
شده بدرقه کرد بارش نهاد	قراول ندارند خبر تند باد
ازان سو سلاح و غا منفعل	ازین سو یلان سواران عجل
نه در شاهیان انتقام کهن	نه در رومیان ترکتاز و فتن
ز شمشیر زن بر زمین روی صلح	کمان سر گران از تکاپوی صلح
خروشدن چنگ در جای جنگ	غریبیدن کوس بر گوش تنگ
نه جای درنگ و نه وقت گریز ⁶	نه هنگام جنگ نه کار ستیز

1 kemâ//varṭalardan: - R4

2 Revân'da: - F, R4

3 El-ḳışşa: - F

4 Esterâbâd'dan: Esterâbâd semtinden R4

5 âyininde: bâbında F, R4

6 "Anadolu'nun zamanı tantanalı bir topluluğu [vardı]. Doğunun zemini debdebeli bir topluluğu [vardı]. Öncü askerlerin fırtınadan haberleri yoktu. Muhafızlar yüklerini yere bıraktı. Bir taraftan süvari yiğitler aceleliydi. Diğer taraftan savaş silahları etkisizdi. Ne Anadolulularda yağma ve fitne vardı, ne de İranlılarda eski intikam [arzusu] vardı. Yayın başı barış koşuşturmasından dolayı ağırdı. Kılıç, yüzünü barıştan dolayı yere sürdü. Savaş davulunun çığlığı dar kulakta, arpının gürlemesi savaş meydanında [idi]. Ne savaş zamanı idi ve ne mücadele çabası vardı; ne duraklama yeri ve ne kaçış vakti idi."

Egerçi ki dilirân-ı [309a EH] Rümî-nijâd zümresinden Kuduz Ferhâd ve ba'zı dil-âverân-ı Rüstem-nihâd "Feth-i mülk-i 'Acem bu fırsatda âsân ve perîşânî-i Sürh-serân lâle-i hazân-dide evrâkı gibi nümâyândur." diyü mübâşeret-i emr-i kıtâle ruşşat istediler. Ve lâkin şeh-zâde cânibinden mu-rahhâş olmadılar. Ba'zılar kavlince ruşşat virilmiş olsa şahuñ başın almak ve pây-tahtına ve etrâf-ı memâlike nehb ü gâret âteşlerin şalmağ müyesser idi. Fe-ammâ 'indel-'uqalâ bu ma'nâ ne emken ve ne eyser idi. Zîrâ ki 'âm-me-i re'âyâ muhâlîf mezheble âlüfte-i şûr u¹ gâvğâ olup kibâr u şîğâr ceng ü cidâle rağbet itmek ve kâffe-i berâyâ² izâle-i seyyi'âtı zu'm-ı bâtıllarınca kendülere vâcib bilmek üzere idi.

Ve bi'l-cümle sene seb'a ve sittîn ve tis'a mi'e Şafer'inün yigirmi üçüncü günü buluşdılar. Da'vâ-yı übüvvet ü bünüvvet ile mu'anağalar idüp vâfir çocuşdılar. Hattâ serây-ı şâha duhûli hâlinde pây-endâz muşavver kumâşlar döşendi. Şuretâ sitem, ma'nâda nüyîni taqbîl yüzünden ri'âyetler taħaḫkuḫ buldı.³ Ba'dehu zer ü sîmden memlû otuz tebsi zer ü lü'lü' şaçılıp 'âdet-i me'lûfeleri üzere şeh-zâdenün kudümına 'arz-ı sürür u neşât kıldılar. Gıll ü gışdan müberrâ etvârla şüret-i ihtirâm u inbisât gösterdiler.

Li-münşi'ihî

پراز سیم و زر خاک صحن سرای وگر آسمان گشته انجم نمای
ز عسکر تهی جیب و دامن نماند وگر باره هر یک درمها فشاند⁴

Vaḫtâ ki serîr-nîşîn oldılar, birbirlerine 'arz-ı hulûş u maḫabbete qoyuldılar. Hemân-dem şâh-ı mekkâr Hümâ-yı dil-i nüyîni şikâr ve şâhbâz-ı tab'ını şayd-ı maḫabbet-şî'âr için destâr-ı hürşîd-destgâhına bir muraşşâ' otağâ-i girân-mâye [308a F] ve balıççıl kıllarından⁵ bir pîrâye-i Hümâ-sâ-ye ilkâ eyledi. Bir miḫdâr müvâneset ve hulûş u tavıyyeti müş'ir mücâleset-den soñra raḫt-ı muraşşâ' ve herrâ-yı zerrîn-i⁶ muşanna' birle toḫuz zimâm

1 şûr u: - F, R4

2 berâyâ: re'âyâ vü berâyâ R4

3 Şuretâ//buldı: - R4

4 "Sarayın baş köşesinin toprağı altın ve gümüşle doldu. Sanki yıldızları görünen bir gökyüzü oldu. Dirhemlerin saçılmasından dolayı her bir askerin cebi ve eteği doldu."

5 kıllarından: tellerinden EH

6 zerrîn-i: zin-i F

rahş-ı tîz-kâm ve kümeýt-i Düldül-hırâm dağı buña mümâşil üştür ü ester¹
pîş-keş ‘arz kıldı.

Li-münşî’ihi

همایی که کرده زماه آشیان	اوتاغه بدستار کشور ستان
متور زمهر و کواكب به بخت	ستوران رهوار پیرایه رخت
ركاب مجلاً جدا از غبار	هر آیی مصیقل ز مه تابدار
فتاده ز برج سما بر تراب	بامید پالنگ ایشان شهاب
ز برق سیوف و ز رعد تفنگ	برفتار شبیه فزون يك پيك
سماوات نه زیر صف نعال ²	ازین نه سمند براقی خصال

Ve bi’l-cümle meclis-i şāhî ve şāhib-i taħalluş-ı Şāhî bir serîrde cülüs ve birbirlerin ri‘āyete me’nūs kılınduğına zemîn ü zamân reşk itdi. Ve mül-him-i ğaybî ilķāsiyla sürüş-ı pür-cüş bu maķüle bir kıt‘a söyledi:

Li-münşî’ihi

دو تا گشته زین رشك طاق سدیر	دو سلطان نشینند بر يك سریر
نه خورشید غارب نه مه تابدار	دو پیکر عیان فرقدان آشکار
که شاهی و شاهی نشینند ادیب	که دید اینچنین طور مردم قریب
نه پیش پدر گشته حاضر پسر ³	نه ارضاع مادر نه خون جگر

[293b R4] Ve bi’l-cümle ol meclisde lâzım olan ĥuşuşlar söyleşildi. Ve ‘ahd u peymân sevgendleri evc-i ‘ayyüķa irişdi. Ammâ ki rüzgâr ol mek-kâr-ı nâ-üstüvâr degüldür ki peder-i ĥaķıķî ve ferzend-i şulbî mâbeynine tarĥ-ı nifaķ bıraķmaya. Ve naķş-bend-i çerĥ-ı sitize-kâr ol siĥr-sâz-ı ğad-

1 buña//ester: - F, EH

2 “Ülkeler zapteden [hükümdarın] sarıĥındaki sorguĥ aydan kendisine yuva yapan bir Hümâ kuşu gibiydi. Rahvan atların koşumları süslüydü. Bahtları güneş ve yıldızlardan daha aydınlıktı. Her hâlükârda aydınlık aydan daha parlaktı. Cilalı üzenĥi topraktan uzaktı. Akan yıldız onların ayakkebilarına [yüz sürmek] ümidıyla sema burcundan toprak üstüne düştü. Yedekte giden biri yürüyüşte onlara kılıĥların yıldırımından ve tüfeklerin şimşeginden daha çok benziyordu. Bu Burak fitratlı dokuz attan dolayı dokuz gökyüzünün yeri ayakkebılık [gibi en değersiz yer] oldu.

3 “Bir tahtta iki sultan oturdu. Bundan dolayı gökyüzü tākındakilerin kıskanĥlığı iki kat oldu. İki gezegen belirdi, iki parlak yıldız aşkar oldu. Ne güneş, ne de parlak ay battı. İnsanlar bir şahın Şāhî [mahlaslı Bāyezid] ile bu şekilde edeble oturduklarını, yakınlık kurduklarını görünce, ‘Ne anne sütü, ne ciĥer kanı, ne babanın makamı oğulu [böyle] hazır kılar.’ [dediler].”

dâr degüldür ki hezâr ol maķûle maķabbet ü meveddet nuķûşını resm-i bî-vefâliğla ĥâk-rîz itmiş olmaya.¹

Li-münşi'îhi

نوالش رسیده زماهی بماه	چو پایان پذیرفت اکرام شاه
باعزاز چندین تواضع نمود	شهنشاه رومی دهن بر گشود
شده پیش آنها جواهر خزف	زکنج خزاین بر آمد تحف
فرو رفته بر سطح غیرا همه	گرانمایه آلات و کالا همه
زواهر که دست تخیل نچید ²	جواهر که صراف گیتی ندید

Ya'nî beş gün şoñra nūyîn-i Cem-miķdâr daĥı hezâr ĩurfe vü tefâriķ tuĥfelerin nişâr için 'Acem şâhını kendü menzilgâhına da'vet kıldı. Ve pây-ı raĥşına pây-endâzlar döşeyüp, ĥuşûşâ beyân olunan nevâdir ü cevâhiri îşâr idüp 'arz-ı ķudret eyledi. Sâ'ir tefâriķdan ġayrı serâser ve zer-beft çullar ile elli re's raĥş-ı tâzî daĥı bi-resm-i [309b EH] pîş-keş 'arz olındı.

Li-münşi'îhi

دو تا قد ز بار گران کرم	در آمد شه مرزبوم عجم
خمیده چو گلبن ز آسیب باد	خرامان شهنشاه رومی نژاد
گروهی ز رومی گل خوشتری	گروه عجم لاله های دری
ز مستان خروش هزار آمده	بعهد زمستان بهار آمده
همه دست بسته به پیش شهان	چو تیغ خدیوان کهان مهان
به پنجاه میرفت رخس گزین	نه آکنده همت کامبین
چو ابری نموده بانوار برق ³	بعجل زر اندوده سر تا بفرق

1 itmiş olmaya: itmeye R4 | olmaya EH

2 “Cömertlik aydan aya erişti. Şâhın ikramı sona erdi. Anadolu padişahı ağzını açtı. İzzetle çok defa tevazu gösterdi. Hazinelerden hediyeler getirdi. Onun önünde mücevherler çömlek [gibi değersiz] oldu. Değerli eşyaları ve kumaşları toprağın üzerine döktü. Öyle mücevherler ki dünyanın sarrafı görmüş değildi. Öyle çiçekler ki tahayyül eli toplamış değildi.”

3 “Acem ülkesi şahı dışarı çıktı. Cömertliğin ağır yükünden dolayı sırtı iki büklüm oldu. Anadolu fitratlı padişah ise meltemin esişiyile eğilen gül fidanı gibi salınarak yürüdü. Acem topluluğu, İran laleleri [gibi]ydi. Anadolu'dan bir topluluk, güzel bir gül [gibi]ydi. Kış mevsiminde bahar geldi. Sarhoşlar çoştukça çoştı. Büyük, küçük herkes hükümdarların kılıcı gibi elleri [önerinde] kavuşmuş, iki padişahın önünde [duruyor]. Mutlu kişinin cömertlik ahırı değil, elli güzide at geçiyor. [Hükümdar] baştan ayağa altın işlemeli elbiselerle şimşek ışığıyla parlayan bir bulut gibi görünüyor.” | نه اکنده/بفرق - F

Bunlardan mā‘adā niçe hemyān-ı sīm ü zer ve hoşka hoşka dürr ü güher ve aqmişe-i Rüm‘dan biñ päre kälâ vü serâser çekildi. Ve bir tîğ-ı muraşsa‘ ve hancer-i mücevher dağı virilüp şāhuñ kendülere virdüğü otağasına ser-ber kılındı. Ve bu mabeynde birkaç gün geçdükdün şoñra tekrār Ṭahmāsb-ı nāmdār ğayrete gelüp bir ziyāfet dağı eyledi. Envā‘-ı pāy-endāzla ri‘āyetden ğayrı¹ üç yüz hemyān nuḡūd-ı bī-kerān ve niçe ṭavile raḡş-ı tiz-kām ve kälâ-yı zer-keşī-fercām ile on ikişer ḡat ālāt-ı bezm olan zer ü sīmden düzülmüş edevāt ve cümle aġalarına ve dilirān-ı ceng-āzmālarına gün-ā-gün ḡil‘atler ile ihtirām ve der-‘aqab eṭ‘ime-i nefise ile ziyāfet-i bā-hirü‘l-ikrām ‘arza kılındı.

Li-mü‘ellifihî

زمین مشگبار آسمان عطرسای
نگشته چنین کاسه ها مغتم²

ز دود دلآویز نعمت نمای
ز ایام فغفور تا عهد جم

Bu vech ile baş-ı ni‘met ve ḡaḡḡ-ı übüvvet ü būnüvvet kemā-yenbaġi ri‘āyet olınduğdan şoñra [308b F] şāh-ı pür-ḡiyel def-i ḡavf u hirās için bir ġarīb ‘amel idüp “Zāhir budur ki etbā‘ u enşār olan bendelerinüz sefer miḡnetleriyle bī-miḡdār ve ḡarc-ı rāh u ḡasāretle nev‘an iflāsa giriftār olmışlardır. Münāsib budur ki emriñüz ile aġalarıñuzdan ğayrıları eṭrāfdaki sultānlara ve ḡānlara miḡmān gönderile. Rüzġār-ı zür-kār āmālimüze netice virince anlaruñ bu vech ile tedārükleri ġorile.” diyü cümlesini eknāf-ı³ memālik ḡaribesine gönderdi. Nüyin-i Cem-miḡdār dağı da‘vā-yı ittiḡāda zarar virmek ḡavfından rızāsına mütāba‘at ġösterdi. Sü‘-i tedbīr idüğü zāhir-dir. Lākin «إذ جاء القضاء عمي البصر»⁴ maḡāmında zāḡe‘l-ḡazā mütebādirdür.

Çünki şāh ve şeh-zādenüñ bu maḡüle ittiḡādları ma‘lüm-ı şehryār oldı, ‘atebe-i ‘aliyye ḡullarından ‘umdetü‘l-ümerā, kār-āzmüde-i dānā Maḡmūd Beg bin ḡansu⁵ ve Şeh-zāde Sulṭān Selīm ḡān bendelerinden miḡ-āḡūrı Ṭuraḡ Aġa mü’eşşir nāmeler ile Şāh Ṭahmāsb’a ilçi ġönderildi.

1 ğayrı: şoñra EH

2 “Cömertlik sergilemenin gönül alıcı nefesinden dolayı yer misk kokulu, gök ıtır esintilidir. Kāseler Faġfūr’un zamanından ta Cem’in devrine kadar bu şekilde ikramla dolmuş deġildir.”

3 eknāf: eṭrāf F, R4

4 “Kaza geldiğinde göz görmez olur.”

5 bin ḡansu: Malḡoç F | - R4

Ṭarafeynden Sulṭān Bāyezīd Ḥān anlara teslim kılınmaḵ buyuruldı. Ammā mezbūr Ṭuraḵ Aḡa ḡāzır-cevāb-ı bī-pervā ve ceriyyü'l-ḡalb-i pākīze-edā, [294a R4] 'Acem-zādelikle töhmeti hüveydā, lākin Rüm-ı devlet-rüsümde neşv ü nemāsi peydā olmaḡın ḡidmet-i risālete eḡaḵ ve sā'ir aḡalarından min külli'l-vücūh elyaḵ görülmüş idi.

Li-münşi'îhi

Ḥaḵ budur tiz-fehm idi ḡāyet

Süst idi fehmine nazar nāvek

İntiḡālî şu resme ḡābük idi

İremezdi¹ aña nesim-i yezek²

Resülān ki cānib-i şāha vardılar, nāmelerin 'izz-i ḡuzūrına³ 'arza kıldılar. Āyīn-i şāhān-ı ḡadīm üzere nāmelerün üstine nuḡūd-ı sīm ü dīnār saḡıldı. Ba'dehu kemāl-i⁴ ta'zīm ile rāz-ı ser-besteleri açıldı. Bir sevād-ḡ'ān-ı münşi āvāzla ol mektūbları oḡuyup mefhūmına muṡṡalı' olan Sürḡ-serān ser-gerdān olup ṡurdı. Ba'dehu Ṭahmāsb-ı nāmdār cevāb emrinde izḡār-ı dürer-i ḡüftār idüp;

"Li-münşi'îhi

خاکپایش خجسته افسر من

نشود عهد ما خراب و بیاب

کمترین بنجه از سپاه اویم⁵

گفت فرمان شاه بر سر من

گر رود کنبد فلک به تراب

حمد لله که نیکخواه اویم

Fe-ammā ri'āyet-i mihmānān sūnnet-i seniyye-i Faḡr-ı 'Ālemiyān olup bā-ḡuşuş Bāyezīd Ḥān'ın kiştzār-ı āmālinden⁶ «تبت ورجعت») tuḡmı neşv ü nemā bulup bu bī-riyālarını şefi' ṡutınagelmüşdür. Lillāhi'l-ḡamd ki

1 İremezdi: Uyamazdı F, R4

2 yezek: merg EH

3 ḡuzūrına: ḡuzūr-ı şāha R4

4 kemāl-i: - F

5 "Dedi ki 'Padişahın emri başımın üzerinedir. Onun ayaḡının kutlu topraḡı [başımdaki] taḡtır. Feleḡin kubbesi topraḡa geḡse bile devrimiz yok olup gitmez. Allah'a hamd olsun ki onun iyiliḡini isterim. Onun askerlerinden deḡersiz bir köleyim."

6 "Tövbe ettim ve vazgeḡtim."

bed-h'âhları yanına varmamışdur.” diyü pâdişâh-ı ‘âlem dergâhına pîr-i rûzgâr-dîde vü fertût, edâsı mürde dillere cân bağışlayıcı kıt, a'nî bih Tâbût Ağa¹ gönderildi. Ve şeh-zâde âsitânesine ‘umde-i muşarrebîn-i üdebâ [310a EH] Erşedi Ağa² irişdi.³ Resülân-ı Rûm dahı ri'âyetle merzbûmlarına gönderildi. Ba'd ez-ân tekrâr içdâm-ı bî-kerân kıılınup gerek Sulţân Bâyezîd gerek evlâdı nâmındaki şeh-zâdegân-ı ferîd taleb olunduğı taqđırce giriftleri âsân ve aĥz vehminden nâ-hirâsân olmaĥ ĥâţırasıyla nüyîn-i bî-kînden ‘asker taleb eyledi. “Sâbıķan sizüñ şevķıñuza bıraĥup gitdüĥimiz Esterâbâd cânibindeki şuĥl-i ĥâţır mücmel ü mühmel terk olınması muvâfıķ-ı re'y-i münîr olmamaĥın sizden mu'âvenet recâ iderüz.” diyü bildürdi. Bundan evvel ĥânları cevânibine perîşân ve ĥidmet-i ‘âliye-i nüyînde dâmen-der-miyân olanlardan vâfir kimse gönderildi. Ĥattâ ‘Arab Meĥemmed Aĥa nâm rû-siyâh-ı nâ-fercâm ĥapucıbaşıları ol zümreye serdâr ĥoşuldu.⁴

Li-münşî'îhi

بخون فراوان نمایان شده	چو دریای رومی خروشان شده
غریق آمدند از دم دشمنان	سر شاهیان پنجه رومیان
بخم گوش ها فتنه پرداخت قوس	صدای ده از زه بر انداخت قوس
که صد قلعه ویران ز جند خدیو	نه تیغ زره بر سر آمد غریو
زآیین رومی تعلّم گرفت ⁵	همه شاهیان در وغا دم گرفت

Egerçi ki varduķları evvelki⁶ ĥal'ayı feth itdiler, lâkin eymânları ĥışn-ı ĥaşinini Sürĥ-serân'a teslîm eylediler. Bu vech ile ĥarîķ-ı⁷ âmed şüddeki ülfetleri ve gâh u bî-gâh birbirlerine uĥuvvet yüzinden şohbetleri ĥarîķ-ı İslâm'dan ric'atlerine bâ'iş oldu. Mezbûr ‘Arab Meĥemmed ve niĥe anuñ

1 kuvvet//Aĥa: bir Ĥur Ĉelebi R4

2 Erşedi Aĥa: - R4

3 Aĥa irişdi: - F

4 ĥoşuldu: şode F

5 “Anadolu denizi çoşunca kan fazlasıyla görünür oldu. İranlıların başı ile Anadoluğuların penĥesi düşman kanına battı. Yayın kirişinden ‘Bırak!’ sadası yükseldi. Yay kulak küpüne fitne fırlattı. Kılıĥtan deĥil zırhtan feryat yükseldi. Nitekim ĥükümdarın askeri yüzünden yüz kale viran oldu. Bütün İranlılar savaşıta [düşmanı] geriden yakaladı. Böylece Anadoluğuların âdetini öğrenmiş oldu.” | Li//گرفت: - F

6 evvelki: - R4, EH

7 vech//ĥarîķ-ı: ĥarîķ ile EH

gibi siyeh-rüy-ı mürted veliyy-i ni‘meti hıdmetinden rü-gerdānılığla iş-tihār buldı.

Vaqtā ki mühimmāt-ı feth gāyet-pezīr olup Ġazvīn’e gelindi, şükran-e-i fütūh [309a F] cenāb-ı¹ şeh-zādeye bir ziyāfet-i ri‘āyet-meşrūh daḥı kılnup² zāhiren kemāl-i hūlūş u ‘arz-ı maḥabbet ve bātınen cenāb-ı pādīşāhīye teslīmīne³ cell-i himmet niyyetine vāfir dil-nüvāzlıklar, hattā pişen ta‘āma şāh kendüsi nemek-pāş olup hātır-sazlıklar şadedinde bir miqdār teferrüc-künān ol bostān-ı enbūhi geşt ü güzāra ki kalkdılar, ba‘zı reh-güzārlarda gāh ayrılışdılar ve gāh buluşdılar. Bu eşnāda ‘Arab Meḥemmed didükleri güm-rāh şāh-ı kīne-h‘āh tārīkına düşdi. Hikmet Hudānuñdur, ğilmān-ı harem-i nūyīnden biri daḥı ardlarında bile bulundu. Hālā ki ‘Arab Meḥemmed ol nev-cüvāndan ğāfil ve “Şāhı tenhā düşürdüm.” hātırasıyla tārḥ-ı [294b R4] naqş-ı fitneye mā‘il olup “Zinhār devletlü şāhum, ihtiyāt üzere oluñ.⁴ Size bir nā-dīde güşeden tūfeng-endaızlar zaḥm ursalar gerekdür, şaķınuñ.” diyü maḥzā şāhı taḥvif ü tehdid ve mābeynlerindeki huķūķ-ı übüvvet ü būnüvveti taḥrīf ü terdīd kaşdın itdükde şāh-ı efüñ-h‘ār ol haberden vehmnāk-ı bī-ihtiyār olup aşlā şabra mecālī kalmadı. Derd-i şikem⁵ ‘arızasını bahāne idüp ol reh-güzerden āḥar semte gitdi. Ve bir nā-dīde kaşpudan süvār olup serāyına ‘azm itdi. Ammā vüzerāsından Ma‘şūm Beg ve Ḥasan Beg ve sā‘ir vükelāsına sipāriş kıldı ki şeh-zāde cenābına i‘tizār kılalar. Ve “Mizāc-ı şāhīde taḡayyür u za‘f peydā olmağın ta‘ām çekilince tevaķķufa mecāl muḥāl oldu.” diyü bildüreler. Fi’l-vāķi‘ öyle itdiler. Namāz-ı şām hengāmında yemeklendirilüp nūyīn-i nev-āyīn-i şāḥib-temkīni meş‘aller ile menziline getürdiler. Lākin şāhiyān-ı bed-güyāndan olan ehl-i teberrā şāḥlarınıñ nev‘an rü-gerdānılığını ki bildiler, hemān ol şeb bāğçeden menziline gelince i‘lān-ı sebb ile⁶ evzā‘-ı nā-şāyesteye başladılar. Zīrā ki ol deme dek hātır-ı ‘ātır-ı nūyīni ri‘āyeten izhār-ı sebb itmezler idi. Teberrāyīlerini men‘ u def idüp Sünnī olan Rümiler maḥzarında aşḥāb-ı kirāma düşnāmı revā görmezler idi. Ve

1 cenāb-ı: - F

2 daḥı kılnup: - F

3 teslīmīne: tesellümīne F, R4

4 ihtiyāt//oluñ: ğāfil üzere olmañ R4

5 şikem: şikem olup F

6 bāğçeden//ile: bāğçe R4

illâ ol şeb ki bu ma'nâ zâhir ü hüveydâ oldı, şâh ve şeh-zâde miyânında-ki hülüş u maḥabbet 'adâvete mübeddel olduğı ta'ayyün buldı. Ammâ Sulṭân¹ Bâyezîd-i kem-baht ol gün ziyâde dil-saht olup ḥarem-serâyına ki indi, iç oğlanlarından 'Arab Meḥemmed'ün kıl ü kıline vâkıf olan gulâm 'izz-i ḥuzûr-ı şehryârîde üsküfîni yire urdı. Ve 'Arab Meḥemmed Ağa² vifâkı nifâka mübeddel kılduğı aḥvâli [310b EH] naḳır ü kıtmîr ḥaber virdi. Egerçi ki lâzım olan bu bâbda taḥarrî ile ḥareket ve mezbûr rû-siyâhuñ kızbîni Şâh Ṭahmâsb maḥzarında daḥı muḳarrer olduḡdan soñra kıatline cell-i himmet idi, lâkin kemâl-i ḥışm u ḡazâb tevaḳḳuflarına mâni' u ḥâ'il oldı. Bilâ-te'ḥîr rû-siyâh-ı mezbûrı getürdüp, "Niçün kızb ü iftirâ eyledün?" diyü kıatlı itdi. Pes ḥâ'in-i mezbûra hem-meşreb ve rafz u ilḥâd vâdilerinde yek-cihet ü yek-mezḡeb olan a'rec-i bî-dîn, Aḡsaḳ Seyfü'd-dîn ve Mestâne nâm³ bî-'aḳl-ı nâ-fercâm ve sekbânbaşı nâmındaki kelb-i 'aḳûr-ı bed-nâm ḥışm u ḡazâb-ı şeh-zâdeden türsân ve hemân ol gice cenâb-ı Ṭahmâsb'a revân oldılar. "Dermend Meḥemmed Ağa size devlet-ḥ'âh olup kendüye pend ü naşîḡat itdüğü-çün ve 'Bir şehryâr-ı kerem-kârdur ki ḡaḳḳıñuzda maḳdûrî bî-dirîḡ idüğü bedîdârdur,⁴ anları kemînden 'arz-ı kînle tûfenge ṭutmaḳ revâ degüldür.' didüğü-çün kıatlı eyledi. Bize daḥı ḡazâbı âteşi lehebînden ḡavf u ḡaşyet u ta'ab muḳarrer olmaḡın ve cenâbuña ḡışn-ı ḡaşîn taşavvur idüp geldük." diyü her biri söyledi. Rû-siyâh-ı maḳtûlün iftirâ-yı şariḡî bunlaruñ şehâdetle-riyle ke-ennehu sābit oldı.

Li-münşî'îhi

Şübhesi olmaḡ-ıla Ṭahmâsbuñ
Ol gürûhuñ inandı sözlerine
Eyledi her birin yanında nigâh
Çoḡ sitâyîşler itdi yüzlerine

1 Sulṭân: Ḥân EH

2 'Arab//Ağa: - R4

3 nâm: - F

4 dirîḡ//bedidârdur: dirîḡdür EH

İrtesi ki mihr-i sipihr-i berin ʔālī ve ḥabāyā-yı ʔaʔ-r-ı¹ zemīn [309b F] yir yirden lāmīʔ oldı ve aşḥāb-ı teberrā sebb-i yārān-ı ulıʔ-n-nühāya yine şāhların- dan ruḥşat buldı, ḥattā² bir bölük Revāfız-ı maḡmūm³ serāy-ı nūyīne hücūm idüp küllī fesāda mübāşeret ʔaşdın itdüklerinde Rūmiyān-ı Rüstem-nihād- dan ʔuduz Ferhād ve baʔı dil-āverān-ı dırgām-nihād ʔalā ʔadriʔ-l-ımkān def-i Sürḥ-serān ve redd-i fitne-cūyān emrine mübāderet eylediler. “Bize daḥı artuḥ gerekdür ki Ğazvīn’e vuşul u duḥul eşnālarında bildüğümüzi it- medük.⁴ Şeh-zādemizūn ḥāḥırın gözetdük.” diyü söylediler.⁵ Vaḫtā ki Ḥān Bāyezīd-i ḡayūr vāḫif-ı mācerā vü şürūr oldı, ʔazā-yı ātiyeyi maʔlūm idinüp ciger-güşelerin ḥuzūrına getürtdi. Ve gülzār-ı ʔömri ḡonçelerin pejmürde ve çemenzār-ı ḥayātı āb-ı revānını efsürde⁶ ʔılmaḡı muḫarrer itdi.

Li-münşi’ihi

گرفتند غللمان بریشم رسن	بفرمود سالار هیجا شکن
رسید از نهیب اجل صد نشان	یاوز خان و عثمان و محمود خان
یکی در تحیّر یکی بیخبر	همه دست بسته به پیش پدر
ببازوی لرزان غرنبش کنان	سیاستگران پیش شاه جهان
قدم برده من کلّ فجّ عمیق ⁷	شه دهر در بحر عبرت غریق

[295a R4] Ammā Şāh Ṭahmāsb-ı ḥīle-kār bu aḥvāli tecessūs-i firā- set-şīʔar idüp şeh-zādelər ʔatlini muḫarrer bildükde fiʔl-ḥāl vūzerāsını gönderdi. “Bu siyāsete bāʔiş nedür? Ḥaḫḫ-ı übüvvet ü būnüvvet zülālın- de nevʔan keder yoḡduḡı müteʔayyin iken eyyām-ı şādmānīde bu maḫū- le melālet ü ḥüsrānları ne nesnedür?” diyü niçe ḥilʔat-ı zerrīn ve eḫʔime-i sükkerīn irsāl eyledi. Ke-ennahu telḫ-kām-ı eyyām olduḫlarını bilüp düst- kāmī-i muḫāleşetden şehd-āşām olmalarını murād idindiler. Ve ol ḥavālīde

1 ʔaʔ-r-ı: rüy-ı EH

2 ve//ḥattā: - R4

3 bir//maḡmūm: ve aşḥāb-ı teberrā F, R4

4 bildüğümüzi itmedük: bildüğümüzden ʔalmayup itmek gerek idük R4

5 diyü söylediler: didiler F

6 ḥayātı//efsürde: ḥayātın āb-ı revānda F

7 “Savaşçılārın lideri emir verdi. Hizmetkarları bir ibrişim ip getirdiler. Yavuz Hān, Osman Hān ve Mahmud Hān’a ecel korkusundan yüz belirti eriştı. Hepsi babalarının önünde el pençe; biri hayrette, biri de habersiz. Cellatlar cihan şāhının önünde; kolları titrek, feryat etmekte. Dünya hükümdarı ibret denizine batmış, ‘Gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan (Hac Süresi, 22/27)...’ [āyetinin manasına] yürümekte.”

izhār-ı sebb ü¹ teberrā kılanlar şūretā ʔarḥ u redd olunup bir ikisine siyā-set olındı. Ammā ol gıce şabāḥa dek dīvān ve āyınleri üzere cem‘iyyet-i rū-şināsān kılnup bu teng-dilliklerini def’ içün ziyāfet ve da‘vetine icābet itdüğü gibi aḥz u ʔabzına sa‘y u diḳḳati muḳarrer eyledi.

Naẓm

مهر سپیده دم که مشرق بدید شد از شرقیان چراغ ترخم بعید شد²

Bu minvāl üzere Ḥān Bāyezīd cenābını serāy-ı şāha³ da‘vet eylediler. Ve zūr-bāzūya mālīk ʔorıcıyān-ı bī-emāndan on⁴ beş nefer cellād-ı cān-sitānı bir ḥāne-i miyāne-i⁵ mekr-āşiyānede cem‘iyyet kıldılar. Ya‘nī ki bir kāşā-nede ta‘biye itdiler ki şāhuñ ḥalvet-i ḥāşşından evvel aña uğranılırdı. Ve derūn u bīrūnı ḥāneler miyānında bir me’hūl-i merdūm-firīb olup belāya uğrayanlar ekşeriyyā ol ḥarāb olacaḳ menzilde genc-i ‘ömrin fenāya virürdi.

Li-münşī’ihi

بآیین مجلس بر افراشت رزم	خدیدو مدبّر مبرّا راست بزم
چو نقلش دلیران پریشان درو	قدح پر ز می خون نمایان برو
حجاب موذّت ولی نا درست	کشیده نقاب طویّت نخست
برای جدل پر خدنگ آستین	کمانها کمین جنگ جویمان مکین
یکی تیغ گیرد یکی جام می	دو دست یلان غرقه در خون می
نه ذوق ندیمان محضّل ز شوق	نه آیین شادی مکمل بذوق
دل شاهیان پر ز کید نهان ⁶	کف رومیان زیر رطل گران

1 şehd//ü: - F

2 “Aydınlık güneş doğudan görününce doğululardan merhamet mumu uzaklaştı.” | Bu manzume F nüshasında bulunmamaktadır.

3 serāy-ı şāha: ziyāfete EH

4 on: olan F

5 miyāne-i: - F | menāme-i EH

6 “Eğlence meclisi tedbirini almış Şii hükümdara aitti. Kavga, eğlence meclisinin âdetlerini ortadan kaldırdı. Orada şarapla dolu kadeh kan renginde göründü. O mecliste çerezler dağılmış yiğitler oldu. İlkın bağlılık örtüsü çekildi. Ancak iyilik perdesi düzgün değildi. Yaylar gizli, savaşılar [pusuya] yerleşik. Oklar savaş için yenlere doldurulmuş. Yiğitlerin iki eli şarap kanına batmış. Bir elleri kılıç, diğeri şarap kadehi tutmuş. Ne mutluluk geleneği zevk ile tamdır, ne de dostların zevki şevk ile ortadadır. Anadoluğuların avucu büyük şarap kadehiyle, İranlıların gönülleri hile ile doludur.”

[311a EH] Şol dem ki nūyin-i nev-āyīn dāhīl-i serāy-ı sehmgīn olup sāha-i serāydaki dīv ü ded-i kejdüm-heybeti selāmlayup geçdi, şāhuñ ha-rem-serāyına duhūlden evvel ol dāmgāh olan küçedeki şe‘ābīn-i bī-emān pençesine düşdi. Bu ʔarīḫ ile sene seb‘a ve sittīn Cemāzīye’l-evvel’inüñ evāsıḫında beyne’ş-şalāteyn vaḫtinde aḫz u ḫabz olınuḫdan soñra sāha-i serāy-ı şāhīde mevcūd olan ağaları ʔutuldu. Ve şāḫīb-i ḫāneleri mütenebbih olmağın sefele-i ḫuddāmdan olup Ğazvīn’de sākin olanlardan bīñ miḫdārī ādemūñ daḫı menzillü menziline tedārūki görüldi. Ya‘nī ki semtlerine muvāfaḫat idenleri reh-nümā ve girībān-ı muḫālefetden baş gösterenleri ḫatlı ile hebā ḫılındı.

Li-mü’ellifihi

بر افراخت صیت وصدای نمر	چکا چاک شمشیر پولاد بر
پریشان کننده ز پَر خدنگ	درنگادرنگ کمانهای جنگ
ز سوراخ کژدم چو مار دمان	بروز آستین تیر مردم نشان
چو یربوع پر موی موجینه کند	فتاده سر نا تراشیده چند
چو یخ پاره کو ندارد خسی	سر نا سترده بریده بسی
ز خیز آب هیجا گرفته کنار ¹	ولی بس دلیران مردم شکار

Ba‘dehu şeh-zādeleri daḫı aḫz u ḫabz olındı. Her biri vüzerāsından birine sipāriş olınuḫ² ḫıfz u ḫirāsetlerinde ihtimām ḫılındı. Ve bu ḫadar ālāt u silāḫ u devābbīn ve ḫazā’in-i muraşsa‘āt-ı gūn-ā-gūn-ı zerrīn ḫizāne-i şāha zaḫt u ilḫāḫ olınuḫ [310a F] me’müllerinden ziyāde ğınāya dest-res bulduḫları mütē‘ayyin oldı. Ve yine semt-i müdārāyı elden ḫomayup şeh-zāde-i me’ḫūza ḫiḫāb ve envā’-ı ḫīle ve ḫud‘ayı müştemil cevāb idüp “Ol zamān ki³ ilçilerle babañuz [295b R4] cenābına nāme gönderilmiş idi, ‘Bāyezīd Ḥān şimdiye dek vāḫi’ olan ḫaḫāyāsına peşimān olup tevbe vü inābet ve recā-yı ‘afv-ı cemīle ḫulūş ile niyyet ḫılmağın ba’iḫ-i fesād olan-

1 “Çelik göğüslü kılıcın çak çak sesi kaplan kükremesi gibi yükseldi. Savaş yaylarının dinginliği okların kanatlarıyla perişan kılındı. İnsanı hedef alan ok, elbise yeninden akrep deliğinden çıkan yok edici bir yılan gibi ortaya çıktı. Traşsız pek çok baş tüyleri yolunmuş tüylü tarla faresi gibi yere düştü. [Saçları] kazanmamış pek çok baş kesildi. Ki o başlar çerçöpsüz buz parçası gibiydi. Ancak insan avcısı pek çok yiğit savaş selinden kendini kenara attı.” | Li//کنار: - F

2 olınuḫ: ḫılınuḫ F, R4

3 Ol//ki: - F

lardan niçe eşkıyānuñ izālesine, ya'nī ki siyāsetle hūn-ı gerdenleri isālesine rızā virüp bu muhlişleri ma'rifetiyle haqlarından gelindi. Ve kendüleri dağı ihtimāl-i 'işyān u tuğyān töhmetini def' için habs u tersim şeklinde hıfzına rızā gösterdi.' diyü bildürilmiş idi. Zāhir budur ki bu muhibbiñüzün tekzibine rızā-yı şerifñüz¹ yoğ-ıdı. Ve hātimesi huşul-ı merāmıñuza bā'is olacağ huşuşda bu yüzden evzā'a ruhşatıñuz me'mül idi. Binā'en 'alā zālik kable'l-müşāvere icrāsına cür'et olındı. Ve nüfus-ı zāyi'adan birkaç hademenün izālesi münāsib görilüp yemīnümde şādık olmağ-içün habsiñüze ikdām kılındı." diyü riş-ğand itdi. Ve nüyin-i maḥzūn u mağmūmı zāhiren ve bātinen ağlatdı.

Gıbbe zālik Fertüt ve Erşedi nām ilçiyān-ı maḥfi-keleām ki 'atebe-i 'aliyye-i² pādīşāha, huşuşā bāb-ı sa'adet-me'ab-ı şeh-zāde-i 'ālī-cāha vāşıl oldılar, nāmeler kırā'at olınduğda bu ma'nā zāhir ü hüveydā oldı ki şāhuñ tavassuṭı ile Hān Bāyezid'ün günāhı 'afv olına. Ve cerā'imi ser-nāmesine³ «الصّٰلِح خیر»⁴ tuğra-yı ğarrāsı⁴ ile 'unvān virile.

Li-münşi'ihî

شنيڭد گفٲار كوتاهرا	كشادند چون نامه شاه را
بعفو گنه را گواه آمده	كه شاه عجم داد خواه آمده
نشاید كسى را فغان و انين	بگويد كه در عهد شاه زمين
ز اصلاح وى باغبان بى فراغ	نهالى كه موزون نباشد بباغ
ز نادان همين سهو و ترك ادب	ز مجرم خطايا نباشد عجب
كما قال مولاه والكاظمين ⁵	ولى عفو بايزيد سلطان دين

Çünkü mazmūn-ı nāme ma'lūm oldı, cevābları bu vech üzere taḥaqqūk buldı:

1 rızā-yı şerifñüz: rızāñuz F

2 'aliyye-i: - F

3 "Barışta hayır vardır. "

4 tuğra-yı ğarrāsı: tuğrası EH

5 "Şāhın mektubunu açtılar. Basit sözleri işittiler. Nitekim Acem şāhı hak talep eden konumdaydı. Günahın affı için tanık durumundaydı. Diyordu ki 'Dünya şāhı devrinde kimsenin feryat edip inlemesi mümkün değildir. Bahçede bir fidan düzgün değilse bahçıvanın onu düzeltmemesi olacak iş değildir. Günahkârin hatalar yapmasına, bilgisizin her zaman yanlışlar yapıp edebi terketmesine şaşmamak gerekir. Dinin sultanı Bāyezid'in affına gelince, onun sahibi [olan Allah'ın dediği gibi takva sahipleri] 'öfkesini yenenler'dir (Âl-i İmrân, 3/134)."

Li-mü'ellifhi

Kıldı fermân-ı Hâkka çünki hilâf
Ehl-i İslâma çekdi tîğ-ı maşâf

Çatli yegdür nizâm-ı 'âlem için
Râh-ı 'işyâna dökdüğü dem için

Şol nihâlün ki telh ola yimişi
Anı' kaç' oldı bâğbânuñ işi

Pederinün olup gürizânı
Âşikâr olmağ-ıla 'işyânı

Dü cihân mülkine olan mâlik [311b EH]
Buyırur Nûha *leyse min ehlik*²

Ba'dehu cenâb-ı pâdişâhiden Kapucıbaşı Hasan Ağa ki aqrânına nisbet ile³ ser-defter-i büleğâ idi, anlar gönderilüp sâbıkan Şeh Selim cenâbına lâlâ olan Şüfi 'Alî Paşa ve şeh-zâde-i zî-şân tarafından kapucıbaşılı nâmı ile Kara Maḥmūd Ağa risâlet tarîkıyla gönderildi. Ve lâzım olan ağız haberleri daḥı şifâhen taḥrîr olunması tavşiyet kılındı. Vaḳtâ ki Ğazvîn'e varıldı,⁴ âyîn-i ta'zîm ü tekrîm mü'eddâ kılınup⁵ divân-ı şâha girildi. Ve maḥtûm olan nâme-i pâdişâhî açılıp 'alâ mele'i'n-nâs kıra'at olındı:

Li-münşi'ihî

که ای نامداران نیکو نهاد	بفرسود لب شاه خسرو نژاد
ز مرأت صلحہ کثافت مبین	بگفتا شهنشاه روی زمین
بفرزند ما گشت نو مطلبی	حکایت فرزند نوح نبی
شود عفو و سترش خطای کبیر	خطایی که نبود نهایت پذیر
تو دانی که من نیم حیلہ کار	طلبکار فرزندی ای شهریار
وگر جنگ سازی و بر آنم چشم	اگر مرد صلحی ز من صد کرم
همہ دودمانها بسوزم چو نار	ز سم ستوران فشانم شرار
شود از خشم من خانمانها خراب ⁶	ز لشکر کشی من نیم در حجاب

1 yegdür//Anı: - R4

2 "O, asla senin aileden değildir." | Burada Hüd Sûresi 46. âyetten iktibas yapılmıştır.

3 ile: ile mümtâz R4

4 daḥı//varıldı: - F

5 mü'eddâ kılınup: üzere

6 "Hükümdar yaradılışlı şah dudakları aşınarak [dedi ki] 'Ey iyi fitratlı, şöhetli [kişiler], yeryüzünün

Bu minvâl üzere şeh-zâdeler taleb olduğunu taqrîr ve kendüsi bey-ne'l-havf ve'r-recâ kalduğunu hüsn-i ta'bîr idüp âteş-i hısm-ı şeh-zâdeden¹ hirasân ve hîzâb-ı tehevür-i pâdişâhiden gürizân idüğünü i'lâm yüzünden [310b F] bu maqûle bir maqâle inşâ eyledi:

Li-münşi'ihî

Kılmazın emr-i pâdişâha hilâf
 Eylerüm tîğ-ı cenge şulhı ğılâf
 Pederi hâtırın şıyan ferzend
 İrgürür ğayra niçe dürlü gezend
 Şâh-ı Rûma 'inâdımız yoqdur
 Emrine inkıyâdımız çoqdur
 Ger şıyam emr-i şâh-ı devrânı
 Dökile çoq [296a R4] ra'ıyyetüm qanı
 Bir söyünmiş odı yaqam tekrâr
 Hânnumânım kül ide niçe şerâr

Bu mefhûm mücibince egerçi ki teslîmi muqarrer eyledi, lâkin tekrâr resulân ve tuhaf-ı bî-kerân irsâlini mücib olmağın bir muqaddeme dağı peydâ kıldı ki “Bâyezîd Hân bu muhlişleri memâlikine mihmân olduqda evvelâ bi'l-mükâtebât bu maqûle 'uhûd-ı şâbitât muqarrer kıılınmış idi ki cenâb-ı a'lâñuzdan maqlûb olursa virilmeye. Ve eymân-ı ğılâz u şidâd kıılınmış idi² ki bendelerinüze teslîmi câ'iz görülmeye. Çünkü emrinüze imtişâl muqarrer oldu, hulf-ı va'de ve naqz-ı 'ahd te'vîlinüñ tedârükünde bu ma'nâ taħaqquq buldı ki yemînimüz yemîn olup size teslîmi câ'iz olmaya. Nihâyet kıâbil-i te'vîl olmağ-ıçün birâder-i mihterleri Hân Selîm Hâzretlerinden gelecek bendelerine teslîm huşûşında muhâlefetimüz vuqû' bulmaya.”

padişahı diyor ki 'Barış aynamda pas görünmez. Nuh Peygamber'in oğlunun hikayesinin yeni [hâli] oğlumun durumu oldu. Eğer bir hatanın ardı kesilmezse onun affı ve gizlenmesi hatanın büyüğü olur. Ey hükümdar, oğlumu talep ediyorum. Sen bilirsin ki ben hilekâr değilim. Bir kişi barış isterse ben ona yüzlerce ikramda bulunurum. Eğer bir kişi savaşırsa ona karşı büyüklenirim. Atların toynaklarından alevler saçtırırım. Bütün yuvalara ateş düşürürüm. Ordu çekmekten hicap duymam. Hışmımdan evler harap olur.”

1 şeh-zâdeden: şehden R4, EH

2 cenâb-ı//idi: - R4

Bu minvâl üzere bir miqdâr gürelendi. Ve tenäsüb kaçd idüp beşâret haberleriyle Beşâret nâm¹ eşik ağasını Selîm Hân cenâbına gönderdi. Ya'nî ki Sulţân Süleymân² Hân'ın pîr-i sâl-hordeligini taşavvur eyledi. Anlar ile mün'aķid³ olan 'uķūd⁴ u mevâşîķı nev-cüvân-ı kâr-dân ve müteheyi'-i taht-ı salţanat-ı 'âlemiyân olan şeh-zâde-i zî-şânla olacaķ peymânı te'kîd ü tecdîd itmesini tefekkür kıldı. Ve bu mâbeynde birkaç gün daķı 'avķ u te'hîri bâ'îş-i izdiyâd-ı hulûş-ı keşîr mülâhaza itdi. Hikmet Hudâ'nuındur, ol eşnâlarda Sulţân Selîm Hân cenâbına Kütâhiyye sancağı tevcih olındı. Ve nûr-ı dideleri Sulţân Murâd, Akşehr sancağına mutaşarrıf iken⁵ livâ-yı Mağnisa ile muhaşşilü'l-merâm kılındı. Bu maķûle eyyâm-ı şâdmânide ve sene tis'a ve sittîn Receb'inüñ evâ'ilinde şahuñ ilçisi Beşâret Ağa daķı aķ-bâr-ı beşâretle südde-i seniyyelerine vâşil oldı.⁶ Ve nâme-i şâh kırâ'at olınduķda mefhûm-ı ma'hûd kemâ-yelik taķķîķ kılındı.

Li-münşî'îhi

Çünkü açıldı nâme-i Tahmâs
 Evvelâ zâhir oldı hamd u sipâs
 Ba'd ez-ân gün gibi açıldı bu râz
 Ki 'Acem şâhı kıldı fikr-i dırâz
 Şayd içün şâhbâz-ı tab'ını cüst
 Eylemiş Şeh Selîme meyl-i⁷ dürüst
 Fikrine 'ahdini niķâb itmiş
 Güft ü gûdan meger hiçâb itmiş
 K'ola hâşıl murâd-ı şâh-ı cihân
 Yine ta'n itmeye aña nâ-dân

1 nâm: nâmesini EH

2 Süleymân: Selîm F, R4

3 mün'aķid: - F

4 'uķūd: 'uhûd EH

5 Murâd//iken: Murâd'a Akşehr sancağı muķarrer olmuş iken R4

6 oldı: olduķda F

7 meyl-i: 'ahd-ı F | - R4

“Pes murād olunan anuñ teslimi huşulidür. Ne vech ile olursa řab‘-ı şehryārınuñ maķbūlidür.”¹ diyü bu kerre risālete cenāb-ı pādīşāhiden mīr-i mīrān-ı Vān Hüsrev Paşa-yı nādire-dān ve h‘ān-sālār-ı pādīşāhī iken şapucıbaşılık virilüp gönderilen Sinān Aġa² ki “Dāmād-ı Lālezār” diyü şöhre-i dār u diyārdur; ve řavb-ı bā-řavāb-ı Hān Selīm‘den çavuşbaşıları ‘Alī Aġa ki emīrū‘l-kelem-ı rāst-güftār olmaġın ta‘yīn [312a EH] olunup nāmele-riyle irsāl kılındılar. Ve Hān Bāyezīd‘üñ ve sār evlādınuñ aña teslimini işāret buyurdılar. Fe-lā-cerem ilçiler Ġazvīn‘e vāşıl ve cenāb-ı řāha duķūl ile murādları hāşıl³ oldu.

Li-münşī‘ihi

Şundılar nāmelerin sulţānuñ
 Virdiler hūkmīni fermān-rānuñ
 İhtirāmında baş idüp himem
 Öpdi baş üzre ķodı řāh-ı kerem
 Çün rızā-yı řeh-i Rūm oldu ‘iyān
 Kılmadı reddine hergiz imkān
 ‘Ahd u güft itdi resūlāna hemīn
 Eyledi resm-i ķazāyı ta‘yīn
 Her biri menziline oldu revān
 Mutehayyir dūkeli Sūrġ-serān

Ve bī‘l-cümle sene tis‘a ve sittīn Muġarrem‘inüñ on beşinci ġünü ki abdāllar zaġmnāk ve hezār sīneler çāk olduġı hefte eyyāmındandır, siyāset-i řeh-zādegān gözyaşlarını [311a F] řitāb-ı bārān ve hūn-ı nā-ġaķķ-ı āzādegān rūy-ı zemīni řobřolu ķan idüp bāġ-ı řāhīde teferrūc nāmına cem‘iyyet ve⁴ resūlān-ı Rūm ve ķorıcıyān-ı heycā-hūcūm izdihām ile derd ü ġam nevālelerinden ziyāfet řekli muķarrer olduġda Bāyezīd Hān-ı bī-cān bir nūhūfte řapudan nūmāyān, ġaķīrāne libās u ‘imāme ile resūlāna karşı izhār u i‘lān kılındı. Muķaddemā ilçī Sinān Aġa‘ya su‘āl ve “Bāyezīd Hān‘ı

1 maķbūlidür: nihāduñ maķbūlidür EH

2 Paşa-yı//Aġa: Paşa F, R4

3 ve//hāşıl: - R4

4 ve: idüp ve R4

görince bilür misün?” diyü celb-i maḳāl olunduḳda “Egerçi ki ol ḫāzreti bī-rīş ü seblet görmiş idüm ve niçe zamānlar ḫidemāt-ı ‘āliyesine şarf-ı evḳāt idüp ḫāk-i pāyine yüz sürmüş idüm, lākin zāhir budur ki şimdi de bilürin ve çeşm ü ebrū delā’ili ile zāt-ı şerifini idrāk kıılırın.” diyü cevāb virmeḡin bu fūrşat ‘ayn-ı ḡanīmet bilindi. Ya’nī ki tebdil iḫtimālī şekl-i āḫara taḫvīl kıılınup [296b R4] ber-vech-i ihānet¹ bī-rīş ü seblet teslīm olınması mü-vecceḡ görüldi.

Li-münşī’ihi

بآيين غلمان بديد آمده	ز ريش تعلق بعيد آمده
باوراق هستی سوادش نمااند	ز ديريته سودا مرادش نمااند
شد از رشك او مسك آهو تباه ²	پراکنده عكسش بخاك سپاه

Ve bī’l-cümle Ḥān Selīm çavuşbaşısı ‘Alī Aḡa’ya teslīm ve fermān-ı pā-dişāḫī mü’eddā kıılınması tefhīm olındı. Tedārūki görüldükdē³ arḡasında bir boḡaşı köhne cāme ve başında bir ḫaşīn ‘imāme ve belinde bir miyān-bend-i kem-bahā ve ḡabā-yı berterīni bir⁴ şūf-ı ḫaḍrā⁵ görüldü emr-i pā-dişāḫīye iḫā’at yöninden ihāneti ve nesl-i şerif-i ‘Oşmānī’yi her cihetle ḫākāreti müşāhede kıılınup bī-mürüvvet ü merdüm-āzārlıḡı ‘uyübı kemālın buldı.⁶

Naẓm

که دهد شاه در لباس گدا	کس ندیده درین زمانه وفا
بیند آخر ز زالت وافر	هر که بر سلطنت نشد شاکر
گر بدیوار صبر باشد پشت ⁷	نرسد دوش سروان را مشت

1 ihānet: virmeḡin R4

2 “Sakallarından dolayı tanınmaz hāle geldi. Hizmetçilerin geleneḡi görünür hāle geldi. Köhnemiş sev-dadan dolayı hiçbir amacı kalmadı. Varlık sayfasında hiçbir yazısı kalmadı. Kara topraḡa onun yansı-ması dağıldı. Ona duyulan kıskançlıktan dolayı ceylan[dan üretilen] misk [kokusu] harap oldu.” | Bu manzume R4 nüshasında “Elli beşinci ḫādişe”nin en sonunda yer almaktadır.

3 olındı//görüldükdē: olunduḳda Şeh-zāde Bāyezīd Ḥān Ḥāzretlerine ihānet ḡaşd iden Ṭahmāsb-ı bī-mezheb merḫūmuñ R4

4 ḡabā//bir: üzerine bir köhne R4

5 ve ḡabā-yı//ḫaḍrā: - EH

6 ‘uyübı//buldı: bilindi R4

7 “Padişahları köle elbisesine sokan bu zamanda kimse vefa görmemiştir. Kim ki saltanatı için şükret-mezse sonunda çok rezalet görür. Sabır duvarına sırtını dayayan servi [aḡaç]larının ensesine [baltanın] yumruḡu inmez.” | Naẓm//پشت: - R4

El-kışşa boğdılar.¹ Bir ibrīsüm tınābla hayātı haymesini gūsisite kıldılar.

Li-münşi'ihî

ماه نو گشت نمودار هاله بند	گردن نویین در زیر کمند
رشته بست او را دبیر خضر پی	نی بطومار حیاتش کرده طی
نوحه بگذشت از زمین و آسمان	مرسلان نالان و گریان شاهیان
مردمان از گریه صد دریا گرفت	نالۀ غزوینیان دنیا گرفت
ماهیان هفت یم زیر نگین	گشته جنبان از فغانهای حزین
رسم آسایش ز دنیا خاکریز ²	کرده نقّاش ازل تار رستخیز

Ba'dehu şeh-zādelerine vardılar. Anlaruñ dañı tedārüklerini görüp murğ-ı rûhların uçurdılar.³

Li-münşi'ihî

Ān-ı vāhidde niçe ған oldı
 Sürh-serler figān-künān oldı
 Şāh Ṭahmāsa vü resūlāna
 Ehl-i Ġazvīn keff-zenān oldı⁴

Bir derecede fetret ve bir gūne muşībet peydā oldı ki ilçiler her nereye 'azm itdilerse ıaşladılar. Şāhlarına hōd şetm ü dūšnāmlarını kirāren ve mirāren işitdurdiler. Ve bi'l-cümle 'alā vechi'l-isti'cāl ecsād-ı mevtāyı taṭhīr idüp göturdiler. Ber-mūcib-i fermān-ı lāzımu'l-imtişāl vilāyet-i Rūm'a getürüp Sivas şehrinde defn itdiler. Ve Hān Selīm cenābına vāşıl olup bu muvaḥḥiş haberleri 'alā vuḳū'ihî bildurdiler.

1 boğdılar: - R4

2 "Şehzādenin boynu kemendin içinde dolunay gibi oldu. Kemend ise dolunayın etrafındaki hāle gibi oldu. Kalem onun hayat tomarını katladı. Hızır ayaklı katip o tomara ip bağladı. Elçiler inledi, İranlılar ağladı. Ağıtlar yeri ve göğü dolaştı. Gazvinlilerin inlemesi dünyayı tuttu. İnsanların gözyaşlarından yedi deniz hasil oldu. Hüzünlü feryatlardan mührün altındaki yedi denizin balıkları titredi. Ezel nak-kāşı, huzurun resmini kıyamete kadar dünyanın toprağına döktü. " | Li//خاکریز: - F, R4

3 zādelerine//uçurdılar: zādeleri dañı ḥabs maḥallinden getürdülüp anlaruñ da tedārükleri görüldi R4

4 Şāh//oldı: - EH

Li-münşi'ihî

ز گوهرش همه غلمان غریق بحر خطر	بریخت دیده شهزاده گوهر بی مر
سیل پذیر شد از غصه چشم صاغر جم	صفای مجلس عشرت شکسته با ماتم
گسسته سینۀ قانون و طرۀ طنبور	گذشته نعرۀ نفیر و نالهای ستور
فتاده صد گهر از گوشواره لؤلؤ ¹	ز صیت مویۀ مویینه گوش کر مملو

Ba'dehu fermān-berdār olanlara 'aṭāyā-yı bī-kerān 'ādet-i ḥamīde-i şeh-ryārān olmağın üç kerre yüz bīn filori cenāb-ı şehryārīden ve yüz bīn filori dağı Hān Selīm-i nāmdārdan vāfir tuḥaf u tefāriḫ ser-ber ve cevāhir ü nevādir-i² kıymetdār ol cümleye ber-ā-ber kıılınup vezīr-i müşkil-güşā, vekīl-i rābī' Pertev Paşa³ Kāzābād nām maḥalle dek gönderildi. Andan öte Kārahīşār-ı Şarḳī sancağı begi İlyās Beg nām mīr-livā ve şeh-zāde cānibinden sābıḳu'z-zıkr Maḥmūd Ağa ol ḥazā'ini Ğazvīn'e işāl eyledi.

Li-münşi'ihî

چه رومی حشم شاه عالم علم	فرستاد سلطان رومی حشم
چه تیغ که در خونفشانى چو میخ	گرانمایه جوهر جهان سایه تیغ
طویله ز تازی طویله ز ترك	فرستاد چندین ستور سترك
هرایى مرصع زرین سینه بند	بر اوست سر تا بقدم سمند
دو گیسوی ترکان رومی جبین	پریشان ز قطاس آنها همین
بیار و چو از چرخ بر خاک برف	بریزد کف از هر لجام دو ظرف
بخاک عجم گشته بار و کر	بیخشید هم آن قدر سیم و زر
چو يك حبه رفت از سپندان جوش ⁴	نشد کاسۀ از خزاین بدوش

1 "Şehzâdenin gözleri sayısız mücevherler döktü. Bundan dolayı bütün hizmetçiler korku denizine gark oldu. Eğlence meclisinin mutluluğu mâtem ile bozuldu. Cem'in kadehinin gözü derkten sele dönüşecek oldu. Nefrin nalesi, santûrun inlemesi [her tarafta dolaştı]. Kânûnun göğsü ve tanbûrun saçları çözüldü. Ağıt yakanların ağıtları sağırın kulağını doldurdu. İncinin küpesinden yüzlerce mücevher döküldü." | Li//لولؤ: - F, R4

2 nevâdir-i: nevâdir-i turefî F

3 Ba'dehu//Paşa: Ve bu ḥidmet muḳābelesinde Ṭahmāsb Pādīşāh tarafından üç yüz bīn altun ve yüz bīn altun dağı Hān Selīm tarafından ve dağı niçe tuḥaf u tefāriḫ ve zī-kıymet cevāhir-i nevādir vezīr-i müşkil-güşā Pertev Paşa ile R4

4 "Anadolu'nun haşmetli sultanı tarafından gönderildi. Ne Anadolu'nun haşmetlisi?! Dünyanın sancağını taşıyan padişah'tır o. Pahalı müveçher, dünyanın gölgesine [sığındığı] kılıç. Ne kılıç?! Kan dökmede sanki mıhtır o. Cüsseli pek çok binek hayvanı gönderildi. Bir ahır Arap atı, bir ahır Türk atı. O atların üzerinde baştan ayağa işlemeli, altından koşumlar vardı. Atların hepsi deniz öküzünün süs için takılan

Çünkü bunca ‘atâyâ şâha vâsıl oldı, **311**] ¹ «الإنسان عبيد الإحسان» **b F**] mü-cibince hülûs² u çavıyyeti mütezâ‘af oldı.³ Ba‘dehu anlar dağı vâfir tuhaf u tefâriķ tedârük itdiler. Cildi muşanna‘ niçe maşâhif ve üstâd haţlarıyla vâfir kütüb-i müte‘arif,⁴ kimi leţâ‘if, niçesi tefâsîr ü *Şerh-i Mevâkıf*, huşûşâ girân-mâye kâliçeler ve gün-â-gün maķ‘adlar ve otağalar gönderüp ‘arz-ı ‘ubüdiyyet eylediler. Ammâ Vezîr Pertev⁵ Paşa Kâzâbâd menzilinden Kütâ-hiyye’ye vardı. Tûl-i âmâli ki hâk-i pây-ı şeh-zâdeye ‘arz-ı taķşîr ile çih-re-sây olmağ-ıdı, ol sa‘adetlere vuşul buldı. Ba‘dehu ‘atebe-i ‘ulyâya gelüp ‘izz-i huzûr-ı şehryârıde iltifât-ı bî-gâyetle imtiyâz-ı küllîye mâlik oldı.⁶

Elli altıncı hâdişe⁷

Cezîre-i Malţa fethine leşker-i zafer-peyker gönderildügidür ki sene tis‘a ve sittîn⁸ târihinde şehryâr-ı kişver-güşâ ve kâr-fermâ-yı memâlik-ârâ, vüzerâdan Kızıl Aħmedlü Muştafa Paşa’yı tınonmaya serdâr ve ķapudan⁹ olan Cezâ‘ir Beglerbegisi Piyâle Paşa’yı aña fermân-berdâr idüp üç yüz pâre ķadırga ve ķalita ve mavna ve başdarda ile Cezîre-i Malţa Kâl‘ası fethine revâne ķıldılar. Ammâ re’y ü tedbîr ve feth u teşhîre müte‘allik tedârük-i dil-pezîr Turgud Paşa’ya ışmarlanup “Anuñ re’yinden tecävüz itmeñ.” diyü mezbürân vezîr u ķapudana tenbîh eylediler.¹⁰ Ol sebebden ki ol hişâr-ı haşîn deryâ yüzinden Mışr’a müteveccih gemilere mazâr-rat-ķarîn olup deryânuñ derbendi ve kefer-e-i Efrenc levendlerinüñ mec-ma‘-ı şenâ‘at-peyvendi idüğini mirâren ışitmişler idi. Fe-lâ-cerem gemiler hâzırlandı. Ve evvel-bahârda serdâr u ķapudan bir mübârek günde ‘um-

kuyruğundan dolayı perişandı. O kuyruklar sanki Anadolu Türklerinin alnındaki iki örük saç gibiydi. İki mahfazalı her dizginden köpükler döküldü. Sanki felekten toprağa kar ulaştı. O kadar çok altın ve gümüş bahşedildi ki Acem toprağı ihtişama ve servete dönüştü. Hazineleden bir kase çalınmadı. Çünkü her [altın] tanesi üzerlik tohumundan daha çok oldu.” | Li//جوش - R4 | بیخشد//جوش - EH

1 “İnsan, cömertliğin kulcağızıdır.”

2 hülûs: mâbeynlerinde hülûs R4

3 mütezâ‘al oldı: istiħkâm buldı R4

4 müte‘arif: ma‘arif F, R4

5 Pertev: Ferhâd EH

6 Ammâ//oldı: - R4 | küllîye//oldı: buldı

7 hâdişe: vâķı‘a Evvel-bahârda serdâr ve bundan şoñra R4

8 tis‘a//sittîn: - EH

9 vüzerâdan//ķapudan: - EH

10 diyü//eylediler: buyurdılar EH

māna şalındı.¹ Kānūn-ı kādīm-i ‘Osmānī üzere vüzerā-yı ‘izām serdār-ı celilü’l-ı’tibārı² gönderigeldiler. Semiz ‘Alī Paşa ki laṭife-güy-ı bī-pervā ve beyne’l-ekābir H’āce Naşrū’d-dīn gibi hikāyatla engüşt-nümādur, ol hinde şadr-ı a’zam ve vezir-i ekrem ü müfahham bulunup Tōnanma-yı Hümāyūn-ı nuşret-maqrūnı ki gönderigeldi, hikmet Allāh’uñdur, laṭife ile bu maqrūle nā-ma’kūl taṭayyur kıldı. Ya’nı³ ki mezbūr Muştafa Paşa ve mesfūr Piyāle Paşa ehl-i keyf olup nūş-ı qahveye mübtelā iki za’ifül-bün-ye zarif ve ekşer-i evkātde nāzük-ṭab‘ ve nāzük⁴-mizāc kimselere ḥarif olduklarına binā’en Kāl’a-i Malta’nuñ fethini anlara çok gördi. Hadd-i zātında ikisiyle daḥı muşafāt üzere olmağın⁵ nezaketle mezemmetlerine koyuldu. Ya’nı ki anları vedā‘ kılıp döndüğü maḥalde⁶ sā’ir vüzerāya ḥiṭāb eyledi ki “İki ehl-i keyf zarifi birer hoşka berş ü ma’cūn ve birer ibriḳ qahve-i kır-gün ile eyyām-ı bahārda qayıqlara koyduk. Ve eṭrāf u cevānibūñ seyr ü teferrüçine revāne kılduk.” diyü söyledi. Tecribe-i ‘uḳalā ve ittifaḳ-ı [297a R4] hükemā ile taṭayyur elbette nā-sāzkār u nā-revā idüğü muqrar olmağın⁷ mezbūrānuñ ol seferleri netice virmedi. Huşūşā Piyāle Paşa niçe yirlerde feth u iğtināmla engüşt-nümā ve Turgud Paşa-yı mezbūr⁸ Ḥayrū’d-dīn Paşa aqrānı deryā-şinās-ı ceng-āz-mā idükleri muqrar iken ol seferde uğurları menḥūs ve Vezir Muştafa Paşa serdār olduğı ḥayşiyetle rāyet-i nuşretleri menkūs olup dönüldi. Ya’nı ki ber-müçib-i fermān-ı hümāyūn Malta Ceziresi’ne ki lāḥiḳ⁹ u maqrūn oldılar, ber-müçib-i fermān-ı ‘ālī Turgud Paşa Trablus’dan gelince tevaḳḳuf itmeleri lāzım iken itmediler. Yedi gün evvel meterisleri qurup döğmege başladılar. Vaḳtā ki Turgud Paşa ki gelmiş, “Bunlaruñ meterisleri maḥallinde degüldür.” diyü daḥl itmiş. “Evvel [312a F] alınacak Malta idi.” diyü vāḳi’ini söylemiş. Ba’de-mā [312b EH] Santrama nām burc-ı metin ve ḥiṣn-ı ḥaşin ki Malta Kāl’ası’nuñ nigebānı ve aña

1 serdār//şalındı: - R4

2 i’tibārı: kādın EH

3 Ya’nı: - F, R4

4 nāzük: - F, EH

5 olmağın: olmamağın F, EH

6 maḥalde: zamānda R4

7 sāzkār//olmağın: sāzkārdur R4, EH

8 mezbūr: ḥod mezbūr EH

9 lāḥiḳ: mülāḳi EH

zarar kaçd idenlerün nihâyetsiz medfa‘-ı hevl-nâk ile tılısm-ı âteş-feşânı idi ve Malța Qal‘ası küllî aşıl¹ ve Santrama aña nisbet cüz‘î fer‘-i qalil meşâbesinde iken henüz Trablus-ı Ğarb Beglerbegisi Turğud Paşa gelüp yitişmedin serdâr ve çapudan maqdûrlarını Santrama’ya şarf idüp aña başladılar idi. “Malța fetḥ olınuğı taqdîrce Santrama birkaç kâfirle qanda pâyidâr olur? Fe-ammâ Santrama’sız Malța niçe yıllar ber-çarâr qalup tobları şerer-bâr olup turur.” dimemişler² idi.

El-kışşa cemî’an Santrama’ya yapışdılar. Maqdûrların aña şarf idüp ve yarağ u yatuñ ekşerini anuñ-çün harc eylediler. Hâlâ ki Turğud Paşa gelmeyince alamadılar. Mezbûr ki geldi, semtinden yapışmağla on yedi yılda yapılan Şantrama’yı on yedi günde aldı. Ve lâkin ‘askerün Şantrama’ya olan küşş-i bî-fâ’idesine ḥaylî müte’ellim oldu. “Bir miqdâr kıatlanamadıñuz mı?³ Çünkü isti‘calle geldiñüz, himmeti Malța’ya şarf idemediñüz mi?” diyü bir miqdâr incindi. Ve şîr-i ğarrande⁴ gibi öğründi turdı. Ba‘dehu Malța’ya daḥı yapışıldı. Meterisler kıurılıp, Turğud Paşa bi’z-zât kendüsi muqayyed olup döğülmege başlandı.⁵ Henüz ceng ü veğâ kuvvet-i işti‘alle i’tilâ bulmadın Turğud Paşa’ya küffârüñ tobi toqundi. Ba‘zılar kıavlince meterisden qal‘aya tokıñup düşen serpindiden şehâdet müyesser olup eyyâm-ı zindeğânisi nihâyet buldı. Küffâr-ı füccâr ki Turğud Paşa’nuñ⁶ vefâtını işitdiler, “Min ba‘d qal‘ayı ḥalaş itdük.” diyü şenlikler itdiler. Ve Malța’nuñ⁷ burc u bârûlarını tonatdılar. Bu minvâl üzere zümre-i mücâhidin küşş ü ictihâd iderken mesâ‘î-i ḥamîdelerine bâ‘iş-i izdiyâd olsun için serdâr Muştafâ Paşa ibtidâ teraqqî virmege başladı. Vezîr-i şâhib-туğra olmağla evâmir-i ‘aliyye virilüp ol seferde bulınan sipâh u zu‘amâ vü yeñiçeriye ve sâ’ir tobcı ve cebeci ve ğayra bezli himmet üzere oldu. Ma‘a hâzâ Piyâle Paşa tarafına cidden iltifât ve “Sizün de murâdâtıñuz var mıdur?” diyü defterin istemek ve mensûbâtına ve ḥuzûrında şarf-ı maqdûr idenlere dirlikler ve teraqqîlerle ri‘âyet itmek

1 aşıl: aşl F, R4

2 dimemişler: dimişler EH

3 kıatlanamadıñuz mı: şabr idemediñüz mi R4

4 ğarrande: ğarın F, EH

5 Meterisler//başlandı: - R4

6 Turğud Paşa’nuñ: Turğud’uñ F, EH

7 Ve Malța’nuñ: - F

vâkı‘ olmadı. Ol daıı istiğnâ idüp bu huşuş için vezir cânibine imtinâna rızâ göstermedi. Ve Turgud Paşa vefâtı ve bunların miyânında bu maķûle vahşet ü ‘adâvet vâkı‘âtı ve Santrama’ya maşrûf olan dâne vü bârût zâyî‘âtı ve zümre-i mübârizînün kesel ü kelâlleri Maķta döğöldüğü eyyâma râst geldüğünün fesâdâtı, huşuşâ der-i devletden teveccühlerinde Vezir-i A‘zam ‘Alî Paşa’nuñ taıayyürî şe‘âmetinün muķtezâsı bi-hasebi’l-mecmû‘ bir külli mâdde oldu. Ve Maķta’nuñ fetı u teşhîri te’hîr ü ta’vîķ icâb eyledüğü taıaķķuķ buldı. Lâ-siyyemâ üç yüz pâre sefâ’in, zümre-i dilirân-ı rûzgâra ve Rûmili ve Anaıolı ve Karaman ve Ekrâd leşkerinden nihâyet-siz nerre-şîrân-ı bülend-iştihâra merâkib ü defâ’in olup¹ yalnız Maķta degül, niçe kılâ‘ u medâ’in fetı itmek mümkün iken bunca küşîş ü iķdâmları netice virmedi.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki mezbûr Muştafa Paşa keyfinün kengeri² hîlâlinde, ya’nî ki taıb’ınuñ keseli hâlinde, kaylûlecik idüp h’âbnâk olduķça toıbçılara haber gönderilürmüş. “Paşa hâzretleri uyııuya varmışdır. Toıb atılmasun.” diyü ımarlanurmuş. Ra’d-endâzân-ı [312b F | 297b R4] mümtâz ve ceng-sâzân-ı cedel-perdâz, “Sübhâna’llâh, bu ne maķûle serdârlıķdır ki gündüzin râıat uyııusın uyuya. Bâ-huşuş ki toıb atılmasun, diyü hüccet kıoya.” [dir idi.]

Ve bi’l-cümle dilirân-ı âteş-feşân toıb u tûfenge kıuvvet-i³ iştî‘âl virmez oldu. Herkes küşîş ü iķdâmdan el çeküp cihâd u ğazâ itmek germiyyetinden şovudu.⁴ Bu hâletle nâ-murâd u meksürü’l-fu’âd, serdârân-ı müşevveş-nihâd İstanbul’a toıırıldılar. Yoķ yirlere bunca hâzâ’in itlâfına ve niçe [313a EH] Müslimân’uñ helâkine sebep olup ser-gerdân u şermsâr oldukları hâlde der-i devlete geldiler. Gâh birbirlerin şuçladılar ve gâh kıal’anuñ metânetini ve Turgud Paşa’nuñ vefâtı hâletini bahâne eylediler.

1 olup: şarf olup F, EH

2 kengeri: - R4 | kengerligi EH

3 kıuvvet-i: - EH

4 şovudu: fâriğ oldu R4

Ellî yedinci vâkı‘a âhir-i havâdis-i şâyî‘a

Qal‘a-i Sigetvar fethidür. Egerçi ki *Heft Meclis* nâm kitâbımızda ol ğazâ-yı ğarrâ mine‘l-ibtidâ ile‘l-intihâ mufaşşalan yazılmışdur. Fe-ammâ ber-vech-i icmâl bu maħalde daħı irâdı lâzımü‘l-hâl olmağın imlâ vü in-şâsına iĳdâm olınmışdur. Bu minvâl üzere ki merħûm Sulţân Süleymân Hân Ğâzî‘nün âhir-i ‘ömrinde küffâr-ı Qal‘a-i Sigetvar ħudûd-ı memâlikde eşrâr-ı fitne-bîdâr olup kendüleri nehb ü ğâret ile ra‘iyyet-âzâr ve ħasârete cesâretle¹ ol ħavâlîde ğâh u bî-ğâh² ﴿أَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ﴾ feħvâlarını âşikâr idüp niçe biñ ħoryâd-ı nâ-üstüvâr, kimi Hırvât ve kimi Macar fesâdât-ı bî-şümâr eyledükde ĳuzât-ı³ aĳtâr ve şıĳât-ı ğuzât-ı dâr u diyâr “ĳâr nâ-ĳâr” diyü ma‘rûz-ı şehryâr-ı ğazâ-kirdâr eylediler. Kendüleri pîr-i sâl-ħorde ve niĳrîs marazı ile ĳuvvetleri za‘fa mübeddel olup cism-i laţifleri keşâfet-i ‘il-letle âzürde olduĳı ħâlde nehzat-ı meymenet-ĳarînlerini muĳarrer ĳıldılar.

Li-münşî‘ihi

کند مشکباری بنان دبیر	بفرمود شاه سلیمان سریر
براید بسختی چو البرز کوه	جیوش هزیران رومی گروه
چو شیران غرنده کار آوردند ⁴	دلیران درنده بار آوردند

Her melikü‘l-ümerâ vü mîr-livâ ferden ferdâ⁵ ﴿افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ﴾ şadâlarını işĳâ ĳılıp ol pâdişâh-ı deryâ-şikâr ve şeh-süvâr-ı memâlik-ĳüzâr toĳuz yüz yetmiş üç Şevvâl‘inün toĳuzuncı ĳünü ki rûz-ı pencşenbe idi, âfitâb-ı ‘âlem-tâb gibi burcdan burca taħvîl itdiler. Dârü‘l-mülk-i ĳoşantıniyye‘den râyât-ı câh u celâl ile ĳıĳup Rûm illerine gitdiler. Her rûz-ı pîrûz ĳable tûlû‘i‘ş-şems düstürân-ı müdebbirân-ı ħams, a‘nî bihim vezîr-i a‘zam-ı dâna tavîl-i celîlü‘l-ĳadr Meħemmed Paşa ve neyyir-i burc-ı zekâ Vezîr-i Şânî Pertev Paşa ve ĳüzide-ħişâl-i şîrîn-edâ, müşîr-i şâliş Ferhâd Paşa ve cihân-intimâ, heycâ-peymâ vekîl-i râbî‘ Aħmed Paşa ve şadr-nişîn-i şâħib-râ⁶ Vezîr-i Hâmîs ĳızıl

1 ħasârete cesâretle: cesâret-i ħasâretle EH

2 “Oralarda pek çok bozgunculuk çıkaran kimselerdi.”, Fecr Süresi, 89/12.

3 ĳuzât-ı: ĳuzâr-ı F

4 “Hz. Süleymân tahtlı pâdişâh emretti. Kâtibin parmakları misk kokusu saçmaya başladı. Anadolu aslanına [benzeyen] askerler topluluĳı Elbürz daĳı gibi sertlikle geldi. [O ordunun] yırtıcı yiğitleri üretkendir. Kükremiş aslanlar gibi iş bitiricidir.”

5 “Emrolunduĳun şeyi yap.”, Sâffât Süresi, 37/102.

6 râ: be‘sebâ F | bata R4

Ahmedlü¹ Muştafâ Paşa ve mîr-i mîrân-ı eyâlet-nümâ² Rûmili Beglerbegisi Şemsî Ahmed Paşa, lâ-siyyemâ hâkimân-ı maḥkeme-i dîn ve muḳtediyân-ı kuẓât-ı müteşerri’in Rûmili Kâdî’askeri Hâmid Efendi ve Anaṭolî Kâdî’askeri Pervîz Efendi³ ve nerre-şîr-i bişe-i veġâ Yeñiçeriler Ağası ‘Alî Ağa ve muvaḳḳî-i ref’ül-ḳadr-ı dîvânî Egri ‘Abdî-zâde Meḥemmed Çelebi ve defterdârân-ı zî-şân-ı erkânî Murâd Çelebi ve Meḥemmed Çelebi ve⁴ Hasan Çelebi ve sâ’ir ekâbir ü a’yân ve e’âzım-ı rû-şinâsân atlanup bârgâh-ı encüm-sipâha gelürler idi. Ol mihr-i sipîhr-i salṭanatı ser-menzile dek iledürler idi. Zâf-ı mizâcla zât-ı sulṭânî gâh taḥt-ı revânî teşrîf ve gâh⁵ ‘arabada ḳalup ‘asâkir-i desâkir-sitânî ‘arz-ı cemâl ile⁶ talṭîf iderek çekildi gitdi. Zemûn nâm zemîn-i hâmûn muḥayyem-i ḥıyâm-ı sulṭânî ve mu’asker-i ‘âlem-i nizâm-ı Süleymânî olup alay gösteren ḳullarını firâz-ı raḥş-ı devletden teşrîf itdi.⁷ Ya’nî ki ol gün Rûmili Beglerbegisi Şemsî Paşa ‘arz-ı alayla şahrâ-peymâ [313a F] olup kinedârlar ve düşmen-şikârlar, bebr-cengler, hizebr-âhengler, küçekler, şîr-i nerler, erkekler, ferdler, merdler, Rüstem-neberdler, vâdî-neverdler, tehmenler, âhen-bedenler, a’dâ-şikenler, ḳavî-cevşenler, yelken-püşlar, der-yâ-ḥurüşlar, meydân-ı ġazânuñ dil-âverleri, ya’nî ki Rûmili ‘askeri, alay alay şaf şaf edâ-yı⁸ heybet-nümâ-yı bebr-beyânları ber-düş, ceresleri ve zengüleleri pür-şadâ vü ḥurüş, nizeleri ḥaṭṭâr, cür’etleri âşikâr ḳol ḳol olmuşlar. Şâhib-ḳırân-ı zamânuñ bir nigâhına ḳul olmuşlar. Ve Şemsî Paşa gibi kâr-dân-ı dâna ve mîr-i mîrân-ı şâhib-zekâyî ḳollayup ṭâlî-i sa’îd ve baḥt-ı sa’âdet-nüvîd ile i’tilâ bulmuşlar.

El-ḥaḳ bir alay gösterdi ki çeşm-i aḥvâl⁹ nazîrini görmüş degül. Ve dūr-dîdelerün çeşmi¹⁰ ol güne zib ü zîvere ṭoḳınmış degül. Dîdâr-ı meserret-âşâr-ı sulṭânî mânend-i âfitâb-ı dırâḥşânî ol gürûhı zerrâtvâr dîdâr-ı bedîdârî ile ġarîḳ-ı envâr ve selâm-ı [298a R4] ‘inâyet-nizâmı ile şad-kâm ü bülend-iḳtidâr itdükden soñra bir fevc-i deryâ-mevc daḥı zâhir olup kâr-fermâ-yı

1 Ahmedlü: Ahmed Paşalı F, R4

2 ve//nümâ: - R4 | nümâ: - EH

3 F ve EH nüshalarında bu ismin yeri boş bırakılmıştır.

4 defterdârân-ı//ve: - F, R4

5 ve gâh: F mükerrer

6 desâkir//ile: nuşret-şî’âra ‘arz-ı R4

7 itdi: - F

8 alay//edâ-yı: alay-ber-alay şaf-ârây ve EH

9 aḥvâl: aḥvel F, R4

10 dîdelerün çeşmi: dîdeverün ‘aynı EH

ğadr-fermân [313b EH] mîr-i mîrân-ı Karaman olan Süleymân Paşa-yı kâr-dân ‘asker-i bî-ğad ve gürûh-ı mûr-‘ad gösterüp sehmgînler, şahrâ-nişînler, kûteh-rîşler, dırâz-sebletler, kavî-kîşler, dürüş-t-ğilkatler, zinde-tenler, hoş-bedenler, şikâriiler, bâdbâriiler,¹ a’nî Karamaniler manzûr-ı enzâr-ı ‘inâyet-âşâr olup sa‘âdetle ki Otağ-ı Hümâyûn’a konuldu, irtesi Dîvân-ı ‘âlî-şân ve cem‘iyyet-i rû-şinâsân emr olındı. Ya’nî ki ümerâ-yı Mesîhiyye’nün mümtâ-zı, küberâ-yı ‘İseviyye’nün ser-efrâzı, Leh² beglerinin ulusu, Çeh dil-âverlerinin yüzi şulusı, Kral İstefan bin Kral³ Erdel Oğlu didükleri rüşen-hâl liğâ-yı şadâkatini hâk-i ‘ubüdiyyete ilğâ ve rüy-ı mütâba‘atini basıt-ı içâ‘ate inhâ kılup⁴ hil‘at-ı fâhire ve teşrifât-ı bâhire ile muhaşşilü’l-merâm kılındı.

Ve bi’l-cümle zemîn-i Zemûn’da ‘id-i adğâ eyyâmı gûzerân olunca tu-ruldı. Ba‘dehu leşker deryâsı riyâh-ı riğletle müteharrik oldı. Nehr-i Tırava üstinde binâ olunan cîsr-i memdûd-ı ‘azîm ki muğaddemce varup şarf-ı mağdûr iden yeñiçeriler ağası⁵ içdâmiyla gâyet-peziir ve bi’z-zarûre cümle ‘asâkire ma‘ber-i mu‘teber ü mesîr olmuş idi, el-ğak bir köpri idi ki;

Li-münşi’ihi

Ğavs-ı kuzahla anı bir yirden itseler ‘arz
Her kim görürse dirdi beyne’s-semâ’i ve’l-arz

dünyânuñ şırâtı dinilse câ‘iz ve fâtihasından hâtimesine ‘azim olanlaruñ dillerinde «اهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»⁶ tilâveti yazılır idi.

Li-mü’ellifihi

Tâ geçince ‘asâkir-i sultân
Çekdi ol köpri niçe bâr-ı girân
Ğaylî merdânı der-kenâr itdi
Geçürüp dideden şümâr itdi

1 bâdbâriiler: badyâriiler EH
2 Leh: Küffâr EH
3 İstefan//Kral: - F, R4
4 kılup: - F, R4
5 yeñiçeriler ağası: yeñiçeri R4
6 “Bizi doğru yola ilet.”, Fatiha Sûresi, 1/6.

Bu hâletde Hâlic-i İstanbul gibi Baħr-ı Muħiṭ'den ol zemîn-i basîṭ meyyâl ve ibtidâ-yı hilkat-ı âb u hâkden intihâ-yı istidâre-i eflâke¹ vuḳû'ı degül, taşavvurı bile muħâl ve umûr-ı nâdireden âhen² lenger-i tinnîn-peyker, deryâ-rev-i şabâ-peyrev hâşşa qadırğalardan iki pâre keşti bunca bevâdi vü deşti güzērân olup süyül ü enhâr delâleti ile ol cısır-i 'azîmüñ kemerleri manzaralarına gelmiş. Esâs-ı âbnûsî libâsını³ görince taħsîn ü âferîn baħrine lengerler şalmış. Huşûşâ şeb-tâ-seher meşâ'il ü kanâdil ile münevver kılinup sa'âdetlü pâdişâh-ı deryâ-dil ü encüm⁴-sipâhuñ teşrif-i celâlet-güvâhına muntazır olup tırmış. Ve bu hîdmeti edâ iden forşa ğilmân-ı deryâ-şinâs Qorşan 'Alî Pertek nâm qapudan edâ-yı hîdmete dâmen-dermiyân⁵ müterakķib olmuş. Hemânâ şâhenşâh-ı deryâ-güzâr ser-çeşme-i zülâl-i benî Hâzret-i Nüh Nebî⁶ ki sa'âdetle keşti-nişin ve 'azamet ü celâletle mekîn olup ol nehr baħrını güzâr ve deniz mâliki gibi deryâ mülkini der-kenâr eyledükde;

Li-münşi'ihî

Didi herkes ol âfitâb üzre

Dürr-i şehvâr çıkdı âb üzre

El-ķışşa bu tarîķ ile mürûr u 'ubûr kılinup ĩişâr-ı Sigetvar [313b F] muķâbiline varıldı.⁷ Ve ol rûz-ı sa'îdde vüzerâ-yı 'uzamâ 'acâ'ib alaylar gösterdi. Evvelâ müdebbir-i umûr-ı cumhûr ve mütemmim-i mehâmm-i umûr⁸ vezîr-i a'zam u mu'azzam,⁹ müşîr-i ekrem ü mükerrem, a'nî bih Meħemmed Paşa *refe'allâhu ķadruhu*¹⁰ *bi-ħayşu mâ yeşâ'* sağ qoldan alay gösterüp qolları qullarını şöyle tezyîn ve envâ'-ı silâh u rimâhla bir vech ile zîb ü zînete qarîn itmiş idi ki hezâr üskûf-i zerrînün şu'â'ı âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı nâ-yâb ve miğfer ü siper levâmi'i kevâķib-i rahşendeyi zîr-i niķâb

1 başîṭ//eflâke: - F, R4

2 âhen: âhen keşti bunca bevâdi F

3 libâsını: - F

4 dil//encüm: - EH

5 miyân: miyân idüp R4

6 Hâzret-i//Nebî: Âdem Hâzret-i Nebî '*aleyhi's-selâm* R4

7 ĩişâr-ı//varıldı: - R4

8 umûr: enâm olan EH

9 u mu'azzam: - F, R4

10 *ķadruhu: rütbetuhu* EH

itdükdēn mā'adā destār-pūş olanlaruñ otağaları per-i hutū gibi 'ālemi istī'āb itmiş idi. Ve eblağ-süvār olanlaruñ¹ zılāl-i eblağ kevākib-i tābende gibi verā-yı seḫāb-ı tevehhüme iletmiş idi.

Li-münşî'ihî

Bir gürühı olup mücevveze-pūş

Şokdı başına erğuvān naḥlin

Ṭutdı sulṭān bōrki şaḥrāyı

Şandılar mīr-i 'āşıkān naḥlin

Bunlaruñ tertīb ü tezyīni nihāyet bulduğdan şōñra yine bir kıoldan Ferqādān-ı burc-ı saḫvet ü celāl ve peyker-i evc-i 'azamet ü iclāl, vezīrān-ı ḫāḫān-ı zer-dihim, düstūrān-ı sulṭān-ı heft-ıḫlīm, a'nī bihimā Ebū Bekr-fıṭnat, 'Ömer-'adālet, Ferhād Paşa-yı 'ālī-rütbet; 'Oşmān-şiyem Ḥaydar-kerem, düstūr-ı muḫteşem Aḫmed Paşa-yı muḫterem, ammā şol kıoldan düstūr-ı dānā-vaḫūr, sūtüde-ḫişāl-i zī-şān-ı 'ālī-tebār,² baḫıyye-i Āl-i³ [314a EH] İsfendiyār, Vezīr Muşṭafā Paşa-yı kāmķār ve mīr-i mīrān-ı benām, melikü'l-ümerā-yı celālet-fercām, merd-efken ü şaff-güşā Mışır beglerbegiliginden ma'zül olan 'Alī Paşa ki Geylün laḫabı ile⁴ [298b R4] meşḫūr ve Şūfī 'Alī Paşa şōhretiyle mezkūrdur ve bu zıkr olınan vūzerā ve ol melikü'l-ümerā ferdē şufūf-ārā ve şunūf-intimā olup miğfer-ser, cevşen-peyker, üsküf-pūş, zırh-berdūş, bayraqdār, düşmen-şikār olan ḫadem ü ḫaşem-i kevākib-şümārların bir vech ile şōhret-pezīr, zīnet-mesīr eylediler ki ān-ı rükūbdan zamān-ı nüzül-i merğūba varınca alayların birbirine muttaşıl ve eṭrāf-ı şāyī'a ve eknāf-ı vāsi'a nazargāh-ı şāh-ı cihāndan muzmaḫill olup herkes ḫayretde ve zīb ü zīnet temāşası ile 'ālem-i deḫşetde iken nāgehān bir ḫal'a-i sipihr-üstüvār ve ḫişār-ı ḫişānet-şī'ār zāhir ü āşikār oldı ki ḫıṭṭa-i ḫıyātasını cezā'ir-i Baḫr-ı Muḫīṭ gibi āb-ı revān ihāṭa itmiş. Ve her cānibi lecin-i⁵ pūr-miḫen gird-ābı olmağla 'ubūra ḫābil olan yolları bī-nişān olup gitmiş. Ḥuşuşā bir ṭarafı bataḫ-

1 otağaları//olanlaruñ: - R4

2 şān-ı//tebār: şā-yı EH

3 Āl-i: evlād-ı R4, EH

4 ile: R4 mükerrer

5 lecin-i: laḫn-ı R4

lu neyistân ve bir cānibi hādeng geçmez ve çerh-i bî-direng yol açmaz¹ hāristân u cengelistân olduğundan mā‘adâ iki kat bārūkân ve miyânında bir hışn-ı haşin-i felek-bünyân ki metānetine mühendisân-ı rüy-ı zemîn ta‘accüble âferîn ve haşānetine bennāyân-ı Sinimmār-iştiyhâr-ı mahāret-rehîn-i ser-be-zemîn idüp taḥsінде idi, toḫuz yüz yetmiş dört Muḫarremü’l-ḫarāmınuñ yigirminci güninde ki aḡustos ayınuñ beşi idi, ‘asākir-i cerrār mānend-i nücüm-ı tābdār libās-ı zer-beft ü zer-keş ve libās-ı fāḫir ü mūnaḫḫaşlarını giyüp āyîn-i zib ü ziver ma‘āric-i ifrāt u i‘cāzdan berter² ve sūtūrân-ı zerrîn-raht ve mübārizân-ı ḫavî-baht, beydā-yı şevket ü celādetde cilveger olduğdan şonra şāḫib-ḫırân-ı zemîn ü zamān ve ḫudāygān-ı³ ḫudāvend-i Süleymān-tüvān⁴ silāḫ-ı cevāhir-ḫarînle müsellaḫ u sehmgîn olup zîn ü licām ve rikāb altındaḡı semend-i āteş-tābı ḡarḫ-ı cevāhir-i nā-yāb itdükden mā‘adâ zer-rişteden sāḫte ve her riştesi şa‘şa‘a-i mihr gibi perdāḫte bir ḫuḫās-ı nūrānî ve kıştās-ı girān-bahā-yı ḫüsrevānî ḫaḫınmışlar ki her gören mübāriz-i nükte-şinās *﴿وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي الْمَسْجِدِ﴾*⁵ medā’ihî tefsîrinden iḫtibās idüp “Āyā āfitāb-ı [314a F] ‘ālem-tāb yire⁶ mi inmişdür? Ve yāḫūd ser-çeşme-i nūr u ziyānuñ bu şāḫrāda ‘aynı mı bulunmuşdur?” diyü taşavvurdan ḫālî degüller idi. Ve lākin *﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾*⁷ *﴿بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ﴾*⁸

Bu tarih ile gelindi ve Ḳal’a-i Sigetvar’uñ cānib-i şimalisindeki şāḫrāya nüzül kılındı. Ve ‘asākir-i desākir-şu’ūr ḫal’a dömege me’mūr kılınıp küffār-ı eşrār⁹ *﴿فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾* mazmūnını tezkār ve füccār-ı nā-sütüdekār¹⁰ *﴿أَيْنَ الْمَفْرُ﴾* fehvāsını tekrār itmek üzere iken Vezîr-i Şālîş Ferhād Paşa ile Anaḫolı Beglerbegisi Zāl Maḫmūd Paşa sağ ḫoldan ve Vezîr-i Ḥāmis Muştāfā Paşa ve Rūmili Beglerbegisi Şemsī Aḫmed Paşa şol ḫoldan meterislerin ḫurup dömege ve pādîşāḫ-ı cihān-sitāndan birḫaç gün evvel varup, ḫal’ayı ḫuşadup ve dā’ire-i ḫal’adaki şuyı kesüp,

1 geçmez//açmaz: gūzār itmez R4

2 libās-ı//berter: kirbās ber-ser F, R4

3 ḫudāygān-ı: ḫidiv-i EH

4 ve//tüvān: - R4

5 “İnsanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse...”, En‘ām Sûresi, 6/122.

6 yire: ḡabrāya R4 | ‘ālem-i ḡabrāya EH

7 “Onların çoğu bilmezler.”, En‘ām Sûresi, 16/101.

8 “İnsanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse...”, Duhān Sûresi, 44/9.

9 “İşte o gün olacak olmuştur.”, Hāḫka Sûresi, 69/15.

10 “Kaçış nereye?”, Kıyāmet Sûresi, 75/10.

bir t̄arīḳ ile āḫar semte aḳıdup kal'a-güşālik mühimmātı edāsında cümleden taḳaddüm itmekde idiler. Ve bundan mā'adā saḡ ve şol ḳoluñ mā-beyninde şir-i bīşe-i veḡā Yeñiçeri Ağası 'Alī Ağā ve cānib-i ḡarbīde mīr-i dilir-i deryā-dil ṭob ḳullanmada ve ḳal'a dögmekde bī-miṣl ü bī-mu'ādil, pīr-i cihād-endişe-i sūtürg Ḳocaili sancaḡı begi 'Alī Pertek ve serhād beglerinüñ mümtāzı, ümerā-yı ḡazā-piṣenüñ ser-efrāzı Pojeḡa sancaḡı begi Naşūḫ Beg mīr-livā-yı mezbūrla ma'an¹ ḫidmet idüp meteris-sāz ve ceng-endāz olup dört ḳol mu'ayyen ve yat u yaraḡla meterisler müzeyyen ü müberhen olduḡdan şoñra ol ser-ḫaddün ümerāsı ve cünūd-ı cihād-intimāsı ile Budun Beglerbegisi Muştafā Paşa ve ḫadem ü ḫaṣemi vāfir ve ecāvīd-i ḡuzāt u ebṭālī mütekāşir Köstendil sancaḡı begi Meḫemmed Ḥān, İstolni-Belḡıradı semtine müḫāzī [314b EH] olan cānibinde nüzül itdiler. Ve ḳral-ı dāl tarafından iḫtimāl-i ḫavf u ḫaṭar olan² tarafları ḫıfz u ḫirāsete me'mūr ḳılındılar. Ammā Ḳal'a-i Sigetvar üç ḳat ḫiṣār ve burūc-ı çerḫ-ı berin gibi mübeyyen ü üstüvār olduḡdan ḡayrı taşrasına ḫayme resmini āşikār ve envā'-ı ḫas u ḫār u eṣcār idüp bir derecede müşeyyed ü müstaḫkem ḳılmışlar ki atılan ṭoblar taşra bārūḳānlarına şaplanup ḳalur idi. Ve ḳal'anuñ divārlarında raḫne peydāsı müte'assir olurdu.³ [299a R4] Ve ol bārūḳānuñ daḫı ḳaddı bilā-nizā' ṭülen on iki zirā' ve 'arzen beş zirā' idi. Küffār-ı ḫāk-sār bu maḳūle ḳat-ender-ḳat⁴ metānet-i⁵ ḫiṣārlarına iḡtirār ḳılmışlar idi. ⁶ «وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ» naşşınuñ istilāsından ḡāfil olmuşlar [idi].

El-ḳışşa ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḫarrem'inüñ yigirminci günü ḳal'ayı döğmege mübāşeret itdiler. Māḫ-ı mesfūruñ yigirmi altıncı günü zümre-i melā'ini taşra bārūḳānlarından⁷ ḫ'āḫ u nā-ḫ'āḫ içerü sürdiler. Ve ol cengde altı yüzden ziyāde ḫoryādı ḳılıcdan geḫürdiler.

1 ḡazā//ma'an: ḡuzāta ḫidmet idüp F, R4

2 cānibinde//olan: - F, R4

3 müte'assir olurdu: zāhir olmazdı R4

4 ḳat//ḳat: - F, EH

5 ender//metānet-i: - R4

6 "... saḡlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile...", Nisā Süresi, 4/78.

7 taşra bārūḳānlarından: - R4

Li-münşi'ihî

Āyet-i Fethe ibtidâdur bu

Cenb-i Fettâhdan 'a'âdur bu

Ağlasun kanlu yaş döküp küffâr

Haylî nâ-dide mâcerâdur bu

Bundan gayrı tâ dârü'l-mülk-i İstanbul'dan çıķıldıķda Vezîr-i Şânî Pertev Paşa'ya iki bin yeñiçeri ve 'ulûfeci bölüklerinin yemîn ü yesârî koşılıp Tatar Hân tarafından gelen yağmâ-perestân ve Erdeloğlı Kıral İstefan ve aña tâbî' horyâdân ve Eflak ve Kıara Boğdan'dan edâ-yı hîdmete gelen gürüh-ı vâdî-neverdân, huşûşâ Tameşvâr Beglerbegisi Muştafâ Paşa ve aña zîr-dest olan ümerâ ve sipâh u zu'amâ 'umümen Pertev Paşa cenâbına koşulmuş idi. Ve Göle Kıal'ası fetħine fermân olınmış idi. Anlaruñ dağı ihtimâmları ğâ-yet-encâm olup Göle Kıal'ası fetħe kıarib idüği aħbâr-ı meserret-âşâr vârid oldı.

Ve bu eşnâda ki sene-i mezbûre Şaferü'l-mużafferinüñ dördinci ğünü idi, Kıal'a-i Sigetvar'uñ iç bârûķanı alındı. Ve zümre-i zemîme-i müşrikîne' vâfir kıılıcları çalındı.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki Kıal'a-i Sigetvar'a mâlik ü fermân-dih olan Zerniķi didükleri dâlâlet-nişân 'arz-ı şecâ'at ü celâdetle şarf-ı maķdûr itdükden ğayrı bezl-i nuķûd u seħâvetle dağı cûd-ı mevfür kıılıp eķrâfına kıse kıse altun u ğuruş [314b F] dökermiş. Mübârizinden birini helâk iden melâ'ine avuç avuç filori vü ğuruş baħşış idermiş.

Li-mü'ellifihî

عليه وعلى أعوانه²

لعنة الله على إحصانه

Hikmet Hudâ'nuñdur, ğuzât u ebķâl âteş-i rezm ü neberde kıuvvet-i işti'âl virüp hırâb u kııtâlde iken sene-i mezbûre Şafer'inüñ yigirminci ğü-

1 müşrikîne: müşrikîn münhezim olup R4 | müşrikîn-i bî-dîne EH

2 "Allah'ın laneti onun, yardımının ve yardımcılarının üzerine olsun."

ninüñ gicesi toközünce sâ'atde şāhib-ķırān-ı zamān ¹ «لَمِنَ الْمُلْكِ الْيَوْمِ» vādilerinde ser-gerdān oldu. Ve hālet-i ihtizārda 'asker-i İslām serdārsız ħaldūklarına ġamnāk olup Cenāb-ı Vācibü'l-vücūd'a tazarru'-ı bī-kerānları ve ³ «وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا» ² «وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» ³ naşş-ı kerīmi mazmūnını müştēmil ba'zı tazarru'ları vücūd buldı. Ya'nī Hümā-yı 'ālem-i rūhānī ki bunca yıllar hevā-yı a'lā-yı salṭanatda gūn-ā-gūn şafālarda idi, ol pervāzġāh-ı insūñ terki ġāyetle mütē'assir ü düşvār göründi. Bu řariķ ile 'ālem-i mülkden evc-i melekūta pervāz itdiler. ⁴ «عِنْدَ مَلِكٍ مُقْتَدِرٍ» cāyġāh-ı ħudsi-şıfātını cūyān olmaġa gtdiler.

Li-mü'ellifihî

پادشاه زمانه گی مرد	مرد شاه جهان سلیمان خان
رفت تا عالم دگر گرده	عالمی را گرفته بود بعدل

Fe-ammā vezīr-i müşkil-ġüşā-yı dānā, vekīl-i celilü'l-ķadr-ı bī-hemtā, a'nī bih Meħemmed Paşa bu vāķı'a-i hā'ileyi bir vech ile maħfūz tutdı ki ġilmān-ı ħarem-i cennet-nişānuñ ekşeri bu hālete ve şehryār-ı 'ālemüñ vefātı hālinde ħopan ħıyāmete vāķıf olmadı. İçoġlanları melül ü maħzūn birbirlerine işaretle ⁶ «هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ❁ وَلَا يُؤدُّنَ لَهُمْ فَيَعْتَدِرُونَ» ⁶ mazmūnına maħrūn olup bir ferdūñ dīde-i tevehhūmi taşavvur vādilerinde yaş dōkmek müyesser olmadı. Ve bir kimsenüñ zebān-ı tekellūmi bu ħikāyeden ħaber-dār olmaġla mecāl-i fırsat bulmadı. [299b R4]

El-ķışşa ol şehryār-ı ġāzīnūñ nūr-ı maħz olan [315a EH] bedeni ve heykel-i laṭif-i gül-pīreheni define-i⁷ lāzımu'ş-şıyāne şıfatında maħzūn ve resp-i vedī'atle ħāk-riz ü medfūn ħılındı. Vūzerā-yı 'ālī-re'y zümresi bile bu ħuşūşdan āġāh olmadılar. Sā'ir nās gibi zann u taħayyülātla bilüp taħķıķına bi-vechin mine'l-vücūh ħudret bulmadılar. 'Ādet üzere yine vezīr-i a'za-

1 "Bugün mülk (hükümlerlik) kimindir?", Mü'min Sûresi, 40/16.

2 "Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.", İsrâ Sûresi, 17/80.

3 "Ve birbirlerine de destek olsalar...", İsrâ Sûresi, 17/88.

4 "Muktedir bir hükümdarın katında...", Kamer Sûresi, 54/55.

5 "Zamanın padişahı, dünyanın yiğit şahı Süleymân Hân öldü. Adalet ile dünyayı elinde tutmuştu. Diğer dünyayı da elde etmek için gitti."

6 "Bu, konuşamayacakları gündür. Onlara izin de verilmez ki özür dilesinler.", Murselât Sûresi, 77/35-36.

7 define-i: defnine EH

muñ ‘arzları içerü gönderilürdi. Kendülerün tenbihi üzere Silāhdār Ca‘fer Ağa cevâbın yazup taşra gönderürdi. Hattâ mezbûrı ol zamânda serir-i salţanata emîn¹ idüp kaç‘-ı merâtible ri‘âyetine ve aġalıġla taşra çıķduķda dâmâd idinüp izdiyâd-ı rifatine ta‘ahhüd eylemiş. Bâ‘iş bu idi ki Sulţân Selim Hân zamânında ol ‘uhüd u şurûta ri‘âyet² kılındı, mezbûr Ca‘fer Aġa’ya yeñiçeri aġalıġı ve vezir-i kebîr-i müşârün ileyhûn duġter-i nîk-aġter-i tezvîc kılınmış idi. Mezbûruñ yazusu haţt‘-ı hümayûn-ı şehryâriye müşâbih olmaġla ol eyyâmnda ‘itâb-âmiz tezkereler çıķup “Elbette ġal‘anuñ fethine bezl-i mechüd itsünler.” diyü mü‘ekked tenbihler vâķi‘ ve vezir-i a‘zam lisânından ol mazmûn-ı mektûb sâ‘ir vüzerâya ve mîr-i mîrân³ u ümerâyâ şâyî‘ kılınmaġın⁴ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ﴾ naşs-ı şerîfine sulţânlarından cüdâ düşmiş ‘asâkir-i bî-kerân mâ-şadaķ vâķi‘ olup sene-i mezbûre Şafer’inün yigirmi ikinci günü iç ġal‘a daġı feth olındı. Ve ser-nâme-i fütühât-ı sipâh⁵ ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ huţbesiyle muvaşşah bulındı.

Li-münşi’ihi

صماخ شهنشاہ مغفور پر	ز آواز شمشیر پولاد بر
چو برقی کہ تابد باران میخ	شپاشاپ تیر و چکاچاک تیغ
ز مرجان بسی شاخ پیدا شده ⁶	بسی پنجه از خون بدریا شده

Vaķtâ ki ġal‘a sâġasına⁷ girildi ve nişâne-i maķşûda oķ gibi irildi, fitne-bidâr-ı maġbûn Zerniķî didükleri mel‘un ki ol ġal‘ada ġâkim-i đalâlet-nümün idi, kemânı elinde, terkeşi belinde⁸ oķlu toñuz gibi ġınzîr-ġânesinden⁹ taşra çıķdı. Bî-muġâbâ niçe neberd ü heycâ kılıp niçe ġâzilere

1 emîn: vekil R4

2 izdiyâd-ı/rî‘âyet: ve şurûta mübâşeret R4

3 ve//mîrân: - F

4 “Allah’ın âyetleri hakkında, kendilerine gelmiş bir delilleri olmaksızın tartışanlar var ya...”, Mü’min Sûresi, 40/56.

5 “Yoksa yardım ancak Allah katındandır.”, Enfâl Sûresi, 8/10.

6 “Çelik göġüslü kılıcı sesi maġfur padişahın kulaklarını dolduruyordu. Okun şap şak, kılıcın çak çak sesleri yağmur bulutlarının arasından parlayan şimşeiġin sesini andırıyordu. Pek çok pençeden kan deryası hasıl oldu. Bu hâliyle sanki mercandan pek çok dal peyda oldu.”

7 sâġasına: esâsına F, EH

8 belinde: belinde oġlar R4

9 ġınzîr-ġânesinden: ġânesinden ġınzîr-mişâl EH

zaḥm irgürdi. [315a F] ‘Āķıbet Rümili şāhbāzlarından bir ser-efrāzuñ elinde küşte oldu.

Li-münşi’ihi

Tiğ-ı tiz ile kesildi başı

Çana ġarķ itdiler ol evbāşı

Dūzaħa yanmadın o dūn u deni

Çıbķızıl aħkere döndi bedeni

Çünkü Çal’a-i Sigetvar feseķa-i nā-üstüvārdan ḡālī ķaldı, vüzerā-yı ‘ālī-miķdār ve ümerā-yı bülend-iştihār sāħa-i ġaribesini teferrüce geldi. Miyānındaki kenise-i metine ki ḡışn-ı ḡaşın ve ķal’a-i gevher-niġin kendü idi, meydān-ı ġazānuñ ser-endāzı ve bī-şümār ehl-i İslām u ġāzī bām-ı nuḡūset-maķāmında cilveġer iken nā-ġehān ķazā-yı āsumānī gibi derūnındaki bārūt eṡrāf-ı ķal’adaki āteş baķıyyesinden ṡutuşup yandı. Ve erā’ik-i melā’ik-i ceberüt ol āteş-i¹ fūrūzānuñ duḡān-ı siyāhından ķabķara olup siyāħa boyandı. Fe-lā-cerem yanında bulunan ġuzāt ma’āric-i semāvāta ‘alevden zerrin nerdübānlar ile ‘urūc ve maḡāric-i dā’irāta şererden cünūd-ı nā-ma’dūd ile ḡurūc idüp ser-efrāzān-ı heycā-sāz dünyā-yı deniden daḡı bülend pervāz ve ‘uķbādaki i’tilā-yı şānları bu āşiyāne-i ḡākdānī ġiriftārlarına müşāhid ü mümteż olup bir ḡasāret-i ķıyāmet-eşer zāḡir oldu ki «لا عين رأأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر»²

[Hikāyet]

Hikāyet olunur ki ġuzāt-ı şāhānuñ ser-efrāzı merḡūm Sulṡān Süleymān ḡān Ġāzī’nün³ bu ḡall ü şerḡ ve fetḡ u ṡarḡ müyesser olmazdın evvel ḡāṡır-ı şerifleri muġber ve ceng ü cidāl ve ḡarb u ķıtāl zamānı mümtedd olduğına mükedder olup vezir-i tüvānā, müşir-i bī-pervā, a’nī biḡ şadr-ı a’zamları Meḡemmed Paşa cenābına dest-i ḡaṡları ile teżkere-i ḡümāyūnları vāşıl olup mażmūnında “Şu ocaġa [300a R4] yanacaķ daḡı alınmaz

1 baķıyyesinden//āteş-i: - R4

2 “Gözlerin görmediġi, kulakların işitmediġi, İnanın hayal ve hatırından geçmeyen...” | Burada “Allāhu Teālā ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediġi, kulakların işitmediġi ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhārī, Bed’ül-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

3 Ġāzī’nün: Ġāzī cenāblarınınuñ EH

mı? Ve memâlik-i ğazâ vü heycâda fetḥ u zafer küsları çalınmaz mı?¹” diyü buyurdukları ecden du‘âları mesmû‘-ı cenâb-ı Perverdgâr ve recâları merfû‘-ı Hâlık-ı Cebbâr olup hem alındı ve hem yandı. Şükûfezâr-ı da‘vetleri nesîm-i icâbetle uyandı. [315b EH]

Ğıbbe zâlik vezîr-i firâset-mesâlik ‘asâkir-i manşürenüñ şübhelerini zâ‘il ve ḥazret-i ḥudâvendgâruñ şihâtine herkesi kı‘il itmek ḥâtırasıyla Vezîr-i Hâmis Muştâfâ Paşa’ya ve birâderi Rümili Beglerbegisi Şemsî Aḥmed Paşa’ya zîr-i destlerindeki sipâh-ı nâ-mütenâhîden ğayrı iki biñ nefer yeñiçeri ve ağalarıyla iki bölük sipâhî koşup Qal‘a-i Sigetvar’uñ dili ve ol semtdeki kıla’uñ müşkili Bobofça dimekle meşhûr olan qal‘a ki² Sigetvar’la mâbeyni çoçı yürüyüşi ile bir buçuğ günlük yol ve çoç yigitler ‘azîmeti ile serî‘u’l-vuşıldur, fetḥine gönderdiler. Ve kendüler Qal‘a-i Sigetvar’uñ ta‘mîr ü termîmine ve dizdâr ve merdümân-ı ḥişâr, ḥuşûşâ mîr-livâ-yı nâmdâr ve kı‘âdî-ı şerî‘at-medâr naşbı tedbîrine muqayyed oldılar. Fe-lâ-cerem müteveccih-i fetḥ³ olan ‘asker-i muzaffer-‘âlem irtesi ki ser-menzile vardılar, Bobofça Qal‘ası’nı bomboşça bulup dört gün anda tırdılar. Ve lâzımü’t-ta‘mîr olan yirlerin meremmet ve lâzıme-i zabt olan dizdâr u neferâtını ta‘yîn semtinde cell-i himmet kıldılar.

Li-münşi’ihi

Vezîri ‘âkıll olan pâdişâh-ı devrânüñ
Memâtı ḥâl-i ḥayâtı gibi muzaffer olur
Şadâkat eyleyecek pâdişâha bir düstür
Sözine fetḥ u zafer qal‘ası musahḥar olur⁴

Ba‘dehu mu‘asker-i hümâyündaki ğâzilere, ya’nî ki ‘asâkir-i nuşret-me‘âşire “Fermân-ı pâdişâhî ve emr-i lâzımü’l-iz‘ân-ı şehensâhidür.” diyü ılgâr u türkrâza icâzet-i ‘âliyeleri şâdır oldu. Ve hezârân hezâr gözleri kınikmış dilirler⁵ ve pençeleri ğazâ kınanına boyanmış nerre-şîrler tekâver-i celâdete süvâr ve tekâpü-yı mehâbetle âşikâr olup bölük bölük firâvân, fevc fevc nümâyân, fırka fırka ğüzârân, zümre zümre şitâbân, şaf şaf ḥırâmân,

1 Ve//çalınmaz mı: - F, R4

2 ki: ile F, R4

3 fetḥ: - F

4 Şadâkat//olur: - F

5 dilirler: hizebrân-ı dilirler EH

cilve-künān, küffār-ı nā-üstüvārı cüyān olup gitdiler. Perzinçe¹ nām bārūkāna [ki] kıral-ı dāllün² muhāşarası ile anuñ muhāşarası mābeyni beş günlük yoldur, muvāşalat-ı ğanīmet-me’alleri olup sekizinci günde meserret ü beşaretle Ordu-yı Hümāyūn’a ‘azm itdiler. Huşuşā emvāl-i ğanā’i-mi ‘aşıqlaruñ miñnetinden ziyāde getürdiler. Ve esārā-yı keşirü’l-meḥāsini cefā-yı ma’şūkān-ı zamān gibi nihāyetsiz gördiler. [315b F]

Li-münşi’ihi

Atlar kıalayazdı az kıaldı

Bir giden iki geldi üç geldi

Görmedi böyle atları dānā

Kimisi şeş-pā vü kimi deh-pā

Bu ğanā’im-i bī-intihādan mā’adā sābıķu’z-zıkr Vezir Pertev Paşa taraflarından dahı fetḥ u nuşret ve aḥz-ı māl-i ğanīmet ile Göle didükleri kıal’a ve Bakova ve Laĝoş nām iki hışn-ı ḥaşin-i mürtefi’a silk-i ḥükümet-i pādīşāhiye dāḥil oldu. Mīr-livāsı ve sā’ir neferāt u aĝası ta’yin olındı. Ve fetḥ-nāmeleri geldi. ‘Asākir-i İslām’uñ meserretleri muzā’af oldu.

El-kışsa³ Kıal’a-i Sigetvar’uñ termim ü ‘imāreti ve sā’ir mühimmātı ve levzımı nihāyet bulınca kırık üç gün tamāmen meķş u ārām ihtiyār olındı. Ba’dehu göçilüp menzil-be-menzil Belĝirad’a toĝrı teveccüh kıılındı. Ve merḥūm ḥudāvendĝaruñ cesed-i mübārekleri müşĝ ü ‘anberle ālūde pāk müşemma’larla yine taḥt-ı revānında götürildi. Sā’ir fazalātı Sigetvar muķābelesinde ḥafiyyeten defn itdürilüp ba’de zamānin üstine türbe yapılması mevīleri oldu. Kıbār u şıĝār ḥazret-i şehryārı zinde şanurdu. Şıḥḥat-ı mevtine vāķıf olanlar bile ‘alā’im ü āşār-ı intizāma bakup intizām-ı şıḥḥatine inanurdu. [300b R4]

Pes şāḥib-kıırān-ı zamān olan Sulṭān Süleymān Ḥān’uñ ibtidā-yı salṭanat ve evā’il-i ḥilāfetlerinde şādır olan ĝazaları ki fetḥ-i Kıal’a-i Belĝirad’dur ki evvel ḥarfı bādur ve intihā-yı celālet ü şalābet ve ḥāttime-i ‘azīmet ü şehā-

1 Perzinçe: Perziçe EH

2 kıral-ı dāllün: kıraluñ F

3 El-kışsa: - R4

detlerinde vücūda gelen fetḥ u nuşret-ārāları aḥz-ı Sigetvar-ı pülād¹-bün-yāddur ki ḥarf-ı evveli sindür. Hâtif-i ğaybîden “bes” lafzına işâret-i lâ-rey-bîdür. Ve evvel ḥarflerinden mâ‘adâ aḥir ḥarfleri ki dâl ve râdur, terkîb olinsa kelâm-ı tām, ya‘nî ki “besdür²” lafzına işâret-i hidâyet-encâmdur. Ammâ Sigetvar ve Belğırad altışar ḥarf ile mektûb [316a EH] ve cümlesi on iki burc ḥisâbı ile maḥsûbdur. Yılıuñ on iki ayı ğazâlarına ve burûc-ı salṭanat u ḥilâfetinde âfitâb-ı ‘âlem-tâb gibi ‘azâmet ü intimâlarına delîl-i mergûbdur.

Mışrâ³

Bunda çok nükte vardur ey dānâ

Ammâ ol şeb ki merḥūmuñ vefâtı muḥarrer oldı, vezîr-i müşkil-ġüşâ, a‘nî bih Meḥammed Paşa râzdâr-ı ḳadîmi ve kâtib-i esrâr-ı müstaḳîmi Ferîdün Beg nām nedîmi da‘vet idüp⁴ bu emr-i ḥatîrûñ inşâsını fermân, ya‘nî ki ḥaber-i mâtemi ve sa‘âdetle ‘askere mülâḳâtları lâzım idüġi ḥuşûş-ı ehemmi⁵ vâriş-i mülk olan Sulṭân Selîm cenâbına inhâ vâcib idüġini i‘lân itdükde bu peyâm-ı mâtem-şi‘âr bir ṭarîḳ ile yazıldı ki ḳalem dilinden ġayrı dillere naḳl olunmadı. Ve bu esrâr-ı lâzımü’l-istitâr şaḥâ‘if-i fikret ü taşavvurda raḳam gibi perîşân bulunmadı.

Li-münşi’ihi

Şöyle ketm eyledi lisân-ı ḳalem
Mümkin olmadı imtiḥân-ı ḳalem
Görmedi kimse ḥarfın ol ‘arzuñ
Yâ meger dîde-i nihân-ı ḳalem

Ḥafıyyeten mektûb-ı mektûm⁶ ve ḥatm-i vekâlet-ḥitâmla maḥtûm ḳılınduḳdan şonra ebr-sür‘at, bebr-heybet, hüdhdüd-hidâyet, Ḥasan nām ḥüsn-şöhret bir çavuş-ı şarşar-riḥlet ulaḳlıḳ ṭarîḳıyla sâlik-i rāh ve Siget-

1 ü şalâbet//pülâd: - R4

2 besdür: bebr F, EH

3 Mışrâ: - F

4 Beg//idüp: Beg’e F, R4

5 ehemmi: ḥaṭaruñ R4

6 mektûm: - F | mektûb R4

var'dan Kütāhiyye'ye yalınuz sekiz¹ günde vāşıl-ı bî-iştibāh kılındı. Hıuşūşā mezāyā-yı havātırıuñ ğubārı ve serir-i salţanatuñ ve 'asākır-i Şüreyyā-cem'iyetüñ mäh-ı cemāllerine intizārı kemā-yenbağı² 'arz u i'lām olındı. Vağtā ki ol nāme-i şadākat-nümün⁴ «يَسْهَدُهُ الْمُقْرَبُونَ»³ «كِتَابٌ مَرْفُومٌ» fehvā-yı şerifine maĳrūn olup aĳvāl-i 'ālem ber-vech-i ekmel ü etem ma'lūm-ı 'ālileri⁵ oldı. Aĳmāl ü⁶ eşĳāle ĳiffet ve zaĳmet-i ilĳara nev'an ruĳsat buyurılıp Hümā-yı hümāyūn-mişāl cibāl-i 'āşıye ve tilāl-i müteĳāşıye ĳaĳ'ına meyyāl olup sene erba'a ve seb'in ve tis'a mi'e Rebī'ül-evvel'inün toĳuzıncı [316a F] ğünü ki düşenbe idi, dārū'l-mülk-i hümāyūn olan İstanbul şehrine sa'ādetle maĳrūn oldılar. Ve cülūs-ı⁷ taĳt-ı hümāyūn-ı sa'ādeti cilve-nümün olup pāy-taĳt 'ulemāsı ve muĳāfaza ĳıdmetindeki melikü'l-ümerāsı dest-būs-ı meserret-me'nūsıla rüz-efzūn buyurdılar. Ve eĳrāf u cevānibdeki ĳükkāma cülūs-ı hümāyūn müjdesi ile aĳkām-ı meserret-erĳām irsālinden şoñra Edrine pāy-taĳtına müteveccih oldılar.

Li-münş'ihi

'Azm itdiler 'asākire 'arz-ı cemāl ile

Yollarda ĳāh 'aĳā ile ĳāhī celāl ile

Hem-sāyeler ĳavāşş idi ancak rikābda

Az ĳalmış idi zerreyi āfitābda

Ya'nı ki ĳāhī ĳ'āceleri⁸ 'Aĳā'u'llāh Efendi ile şırin müvānesetleri ve ĳāhī muşāĳibleri Celāl Beg ile rengin muşāĳabetleri vuĳū' bulup ber-vech-i isticāl Belĳırad'a vuşülleri ve ol rüz-ı pırüz taĳmını üzere hemān ol ĳün gelüp ĳırılan oĳaĳ-ı ĳāşş-ı Süleymānī'ye şeref-i nüzülleri muĳarrer oldı. Ammā vezir-i ekrem, müşir-i a'zam, a'nı bih Meĳemmed Paşa-yı muĳterem mäh-ı Rebī'ül-āĳır'ün üçinci ĳünü Sigetvar'dan 'asākır-i bî-şümār

1 sekiz: 10 F

2 kemā-yenbaĳı: - F

3 "O, yazılmış bir kitaptır.", Mutaffifin Süresi, 83/9.

4 "Ona, Allah'a yakın olanlar şahit olur.", Mutaffifin Süresi, 83/21.

5 ma'lūm-ı 'ālileri: ma'lūmları EH

6 Aĳmāl ü: - F

7 cülūs-ı: cilve-i F

8 ĳ'āceleri: ĳ'āce F, EH

ile göçüp niķār-ı feķār ve süffār-ı esfār ile¹ maķşad-ı aķşā olan ser-menzile yol açup yollarda merħūm ĥudāvendgār ĥazretlerinün² meyyitini gāh li-bās-ı ĥayātla nümāyān iderdi. Ve kendüler ba‘zı umūr ‘arz itmek üslubında ‘arabanuñ yanınca söyleşürek giderdi.³ Ve bi‘l-cümle kırık dört güne dek⁴ meyyitini maħzūn [301a R4] ve resm-i vedī‘atle medfūn kılınıduķdan soñra ĥakden birūn ve ‘araba tābūtında şāhib-sūkūn kılınıp sene-i mezbūre Rebī‘ül-āĥir’inün onıncı günü⁵ ki pençşenbe idi, Belğırad’a gelindi. Ve ol āna gelince merħūmuñ vefatı ne bellü ihfā ve ne āşıkār u hüveydā kılınıdı. Fe-ammā ‘asker-i İslām ki Belğırad’a bir kōnaķ yaklaştılar, sulţān-ı gıtı-sitān, Ĥazret-i Sulţān Selīm Ĥān kudūmından ĥaber şāyi‘ olmağla bir miķdār şaşdılar. Ve illā mir‘at-ı taşavvurları daĥı ĥubār-ı şekden kırtulmadı. Ve āyine-i tefekkürleri jeng-i imtirādan müberrā olmadı.

Li-münşi’ihi

‘Asker-i girye aķın şaldı hemān

‘Askerüñ oldu gözi yaşı revān

‘Araba eşk-i firāvān üzere

Keştı-i Nūĥ idi tūfān üzere

Taĥtdan ayrılıp ol şāh-ı cihān

İĥtiyār eyledi bir taĥt-ı revān [316b EH]

Ve’l-ĥāşıl ‘asākır melālet-nümūn melül ü maħzūn u mağbūn ve şımāĥ-ı mağfūr u maħzūn ⁶ «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَمِيَّتُونَ» ĥiĥābına maķrūn, vezır-i müşır-i şadāķat-maşır ise ⁷ «هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ» beşāretiyle manzūru’l-uyūn, zihī tedbır ü başıret ü efkār ⁸ «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ».

1 niķār-ı/ile: - R4

2 ĥudāvendgār ĥazretlerinün: ĥudāvendgāruñ F, EH

3 iderdi//giderdi: - R4

4 güne dek: gün F, R4

5 Rebī‘ül//güni: - R4

6 “(Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.”, Zümer Sûresi, 39/30.

7 “Bugün doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür.”, Mâ‘ide Sûresi, 5/119.

8 “Şüphesiz bunda basiret sahibi olanlar için bir ibret vardır.”, Nur Sûresi, 24/44.

Li-münşi'îhi

Hıuşûşâ şâh-ı 'âlem tıtdı mâtem
 Cihân sulţânına hüzñ oldı maħrem
 Añup eyyâmını merhûm şâhuñ
 Şeb-i târında¹ kıaldı dūd-ı âhuñ
 Kıatı nâdirdür ey ğâfil bu hâlet
 Gele bir yire şâdî vü melâlet

Hemân ol ğün vüzerâ vü 'użamâ ve 'ulemâ vü küberâ mâtem-câme, mübrez²-imâme olduğdan mâ'adâ pâdişâh-ı Süleymân-evreng daĥı bî-şabr u bî-karâr u bî-direng şeml-i hüzñ ü ğamı izhâr ve şemle-i mâtemi ihtiyâr buyurup şalât-ı merhûmı Oĥağ-ı Hümâyün öninde edâ eylediler. Ve bilâ-te'hîr ü ihmâl meyyit-i mağfûrı İstanbul'a irsâl buyurup Vezîr Aħmed Paşa ve merhûm şehryâruñ manzûrı Ferhâd Ağa ve meşâ'ihden çerâğ-efrüz-ı encümen-i yaĥîn³ Şeyh Muşlıhu'd-dîn bin Nûru'd-dîn menzil-i İstanbul'a vâşıl oldılar. Ve me'mûr olduğları üzere meyyit-i merhûmı câmi'-i şerîfleri civârında medfûn kıldılar. *Rahimehu'llâhu te'âlâ ve eskenehu fi'l-cenneti'l-a'lâ.*

Hayrât u Ħasenât-ı Sulţân Süleymân Ħân

Evvelâ maħrûse-i İstanbul'da vâkı' ve eṭraf-ı 'âlemde nâdire-i kıurûn u a'vâm idüği şâyî' câmi'-i şerîf ve ma'bed-i laṭîf ki ğören 'ulemâ vü şulehâ ve içinde 'ibâdet iden şüfiyyûn-ı bâ-şafâ;

[Beyt]

عمّر الله بيت بانيتها ليس في الكائنات ثانيها

beytini oĥurlar. Ve ol 'ibâdetğâh-ı a'lâyı ĥarem-i hâş 'add idüp "Mülk-i Rûm'uñ [316b F] beyt-i ma'mûrı budur." diyü tavşif kıılurlar. Ve bi'l-cümle Sinimmâr-ı mahâret-âşâr ki Kıaşr-ı Ħavernaĥ gibi 'imârete mi'mâr idi,

1 târında: kıadrında F, EH

2 mübrez: berz R4

3 yaĥîn: beķâ F

4 "Kainatta onun ikincisi yoktur. Allah bu binayı yapana uzun ömür versin."

eger bu binâyı görmüş olsa reşkenden tekrâr cân virürdi. Ve bu üstâd-ı rüz-gâr ve endâze-gerdân-ı pāk-kirdâra ‘ömri olduqça şâgird hizmetini edâ kı-lurdi. Ve iki güşesinde çâr menâre-i ser-bülend ve illâ ikisi¹ üçer şerefe ile müsteşnâ ve ikisi ikişer şerefelerle zevi’l-enzâra engüşt-nümâ bir câmi’-i şerîfdür ki enderûn-ı harem-i laţifinde şeb ü rüz firâvân, bir tarafı şâdur-vân ve birünü harem-i vâsi’inüñ iki cânibinde mühimmât-ı vuzû’ için icrâ olunmuş müte’addid lülelerden âb-ı revân, huşûşâ tarafeyni ikişer medrese-i celile ile maţbû’u’l-bünyân ve her biri altmış² aqçe vazîfe-i tedris ile mem-dûh-ı a’yân ve bunlardan mâ’adâ bir dârü’l-ħadîş medresesi daħı kaviy-yü’l-erkân ve cânib-i kıblisinde manzûr-ı rû-şinâsân ve anuñ cihet-i tedrisi yüz aqçe [ile] virilmek şart-ı vâkıfda beyân olındı. Ve yevmî altmış aqçe ile bir tıb medresesi [301b R4] re’isü’l-eţıbbâdan aşâğı tabib ve pây-e-i ri-yâsete nezdik ü qarib olanlara virilmek meşrûţ kılındı.

Ba’de-mâ ol ‘aşrdaki müderrisîn-i dirâset-ğarîn yoklandı. Fezâ’il-i zâ-tiyye ile mümtâz olanlardan Mevlânâ Şemsü’d-dîn Aħmed Kâđi-zâde ve Mevlânâ Muşliħu’d-dîn Mi’mâr-zâde, şimalinde vâkı’ iki medreseye mü-derris naşb olındı. Niteki Dârü’l-ħadîş’ine yevmî yüz aqçe ile mütekâ’i-dîn-i kuzâtdan muħaddis-i engüşt-nümâ Emîn Kösesi Monlâ Yahyâ lâ’ik görüldi. Bir iki yıl geçdükdün sonra yemînindeki medreseler binâsı daħı tamâm oldı. Yine fuzalâ-yı medâris-i Şemân³ tetebbu’-ı vâcibü’l-imkân kılınup Ĥazret-i Mevlânâ-yı Rûmî neslinden Mevlânâ Şâh Meħemmed Efendi ve Ĥamâdiyyü’l-aşl Ĥınnalı-zâde ‘Alî Çelebi Efendi ki ol ‘aşruñ fey-leşofân-ı mevşûfânından idükleri zâhir ü ‘iyân idi, yevmî altmışar aqçe ile anlara tevciħ buyuruldu.

Bunlardan mâ’adâ ‘imâret-i ‘ulyâ ve ĥammâm u dârü’ş-şifâ ve kitâb-ħâ-ne-i bî-hemtâ ve mücerridân-ı erbâb-ı ‘irfâna meşrûţ niçe büyüt u me’vâ ve ĥücerât-ı âliyât-ı mu’allâ ve bu cümleye mütevellâ olan ‘umde-i a’yân yüz aqçe vazîfe ile kâm-rân ve cihet-i ĥiţâbeti yevmî otuz aqçe ile mu’ay-yen ve iki imâm kırğar⁴ aqçe ‘ulufe ile beyne’l-enâm benâm ve yigirmi

1 ser//ikisi: bülend F

2 müte’addid//altmış: - R4

3 medâris-i Şemân: müderris-i şânî F, R4

4 F ve EH nüshalarında bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır.

dört¹ nefer mü'ezzînân ve niçe huffâz u mu'arrif ü h'ânende vü 'aşr-h'ân müretteb ü müberhen kılandı. Ve bu cümleñün pây-best-i binâsına çoķuz yüz elli altı senesinde mübâşeret olınup altmış dört senesine varınca hezâr zahmetle tamâm olındı ki rûz-merre biñden ziyâde neccâr u fa"âl mütevâlî vü lâ-yezâl şarf-ı maķdûr itmişler idi. [317a EH] Ve mühimmât-ı binâ tamâm mü'eddâ kılinup emîn-i binâ muhâsebesini gördükde² ihrâcât-ı binâ cem'an sekiz kerre yüz biñ ve çoķsan altı biñ üç yüz seksen üç filori hisâbında hüveydâ oldı. 'Oşmânî aķçe hisâbınca beş yüz yük ve otuz yedi yük ve seksen iki biñ çoķuz yüz aķçede karar olındı.

Hayrât-ı sultânîñün³ biri daķı Şu yolu ihrâcâtıdur ki altmış iki Zî'l-ka'de'sinün yigirmi birinden başlandı. Yetmiş bir Şevvâl'i gâyetine⁴ gelince güçle tamâm oldı. Evvelâ dört yüz yük ve iki yük ve üç⁵ biñ altmış aķçe şarf olındı. Ba'dehu seyl-i 'azîm vâķi' olup, ba'zı yirleri yıķılıp ta'mîr ü termîme muhtâc olmaķla tekrâr çoķsan sekiz yükden ziyâde aķçe daķı şarf⁶ olındı ki cem'an beş yüz yük ve elli dört biñ iki yüz yedi aķçe oldı. El-ħaķ belde-i kebîre-i İstanbul zıkr olınan enhâr-ı cârîye getirülmezdin evvel halkıñuñ Şu kıletinden⁷ ızırâbı [317a F] ve eyyâm-ı hârrede mü gibi tef ü tâbla pîç ü tâbı muķarrer iken ħazret-i ħudâvendgâr icrâ-yı enhâr ile meberrât-i bî-şümâr buyuralıdan berü teşneler sîr-âb oldı.⁸ Ve 'aşş vâdileri halkuñ gözleri gözelerine⁹ 'ayn-ı serâb oldı.

Ve biri daķı Hersek-zâde Buñarı'nuñ Şu yolu ta'mîridür ki yedi ay şarf-ı maķdûrle yedi yük ve seksen biñ yetmiş iki aķçe ve tekrâr Turunclıķ¹⁰ Şu yolu mühimmâtına daķı üç yük ve otuz biñ üç yüz yigirmi beş aķçe şarf olındı.

Biri daķı Çekmece Köprisi'nün binâsıdır ki Rûm illerinden pây-taħta¹¹ vâşıl olan câdde vâķi' olup degme ebnâ-yı sebîl ol seyl-i mażarrat-delîl-

1 yigirmi dört: - EH

2 gördükde: görüldükden sonra EH

3 Hayrât-ı sultânîñün: Ihrâcât-ı sultânîyye EH

4 Şevvâl'i gâyetine: Şevvâl'inde R4

5 üç: otuz üç R4

6 şarf: ħarc R4, EH

7 halkıñuñ//kıletinden: şudan ötüri halkıñuñ R4

8 buyuralıdan//oldı: virdüğü muķarrerdür R4

9 gözleri gözelerine: gözlerine F, R4

10 ve//Turunclıķ: tekrâr F, R4

11 pây-taħta: İstanbul'a R4

den zarar u ziyân görmedin geçemezdi. Bâ-huşûş eyyâm-ı şitâda bataklardan bār-gîrler ile batup, alup¹ cānib-i hālāş u necāta kimse yol seçemezdi. ouz yüz yetmiş iki Zî'l-hicce'sinüñ sekizinci gününde binâ-yı cisre başlandı. Yetmiş beş Şafer'inüñ āhırine gelince biñ belâ ile itmâm kılındı. Ve muhāsebesi görüldükde cem'an yüz on dört buçu yük açe² hisāb olındı.

Biri daı İmām-ı A'zam Hāzretlerinüñ mezār-ı şerifi³ ve hişārıdır ki sūr-ı Bağdād'dan aşra vāı'dür. Ve Revāfiz ve müllhidin ol hāzrete tahkır ü ihānetleri şāyi' olduına binā'en ser-ā-pā kāşī muraam esās ve havāşī-i türbe-i münevvereleri ve cāmi'i, huşūşā aşāb-ı rafz u ilhāddan şıyānet için al'ası ve merdümān-ı hişār u dizdārı ser-cümle tedārük olındı.

Ve bir daı nefsi-i Bağdād'da āsüde [302a R4] Şeyh 'Abdü'l-ādir-i Geylāni *uddise sırruh* Hāzretlerinüñ mezār-ı şerif-i münevverleri⁴ bināsıdır ki ihrācāt-ı mevfüre ile cüdrān u havāşī ser-ā-pā kāşī müretteb olup urbında vāı' bir cāmi'-i şerif ve evāfına müsā'id 'aārāt u urā ta'yin olındı.

Bir daı Mevlānā Celālü'd-din-i Rümī merad-ı münevveridür ki onya sūrından aşra vāı'dür. Mezār-ı şerif ve semā'-hāne ve iki menārelü bir cāmi'-i laif-i bi-bahāne altmış yedi senesinde ve yine mezār-ı Mevlānā'da bir mescid-i münif-i yegāne otuz altı tārihinde ihyā olındı.

Ve şehir-i Kefe'de bir kilisā ve şehir-i İznik'de bir kilisā, cāmi'-i a'lā ve ma'bed-i mu'allā kılındudan mā'adā uds-ı Şerif'de Şāhretu'llāh-ı müşerrefenüñ içi ve aşı kāşī vaz'ila inşā kılındı. Ve elli ouz tārihinde bināsı tamām oldı.

Ve yine altmış iki tārihinde⁵ Şām-ı Şerif'de daı bir cāmi' ve medrese ki Gök Meydānı'nda vāı'dür, şāhāne tertib ile itmâm ve hasbeten li'llāh evāfi tedārükünde ihtimām olındı.

1 batup, alup: ıamazdı EH

2 açe: - F, R4

3 Hāzretlerinüñ//şerifidür: mezārı F, R4

4 şerif-i münevvereleri: şerifleri F, R4

5 bināsı//tārihinde: - EH

Bunlardan mā'adā¹ nefis-i İstanbul'da vâkı' Şeh-zâde Sulţân Mehemmed nāmına şâyi' bir medrese vü 'imâret ü cāmī' ve yine babaları Sulţân Selīm-i merhūm için yapılan cāmī' ü medrese vü 'imâret ü mekteb-i bî-hemtâ ki toköz yüz yigirmi yedi târihinde ibtidâ olınmış idi, otuz üç hudūdında mühimmât-ı 'imâret ü binâ nihâyet ü encâm bulmuş idi.

Ve Şeh-zâde Sulţân Cihāngir rūhı için T̄ob-hâne'den yukarı² peştedeki cāmī'-i 'ālī-menzilet ve merhūm şeh-zâde iken merhūme vâlideleri için 'Avret Bâzârı'nda vâkı' cāmī' u 'imâret ve dâriü's-şifâ vü medrese vü mekteb-i pür-leţâfet ve yine ol merhūme için Ka'be-i Mu'azzama'da bir 'ālī [317b EH] 'imâret ve Medīne-i Münevvere'de bir 'imâret-i keşirü'n-ni'me ve her rüz Mekke vü Medīne fuķarâsına ziyâfet ve pây-taht-ı Edrine'ye şu getirilüp müte'addid çeşmeler ile ifâza-i hayrât-ı bî-gâyet ve Nehr-i Meriç üzerinde Muştâfâ Paşa Köprüsi başında vâkı' kârbân-serây u cāmī' u 'imâret ve yine duhter-i nîk³-ahterleri Mihrümâh Sulţân için Üsküdâr'da leb-i deryâda binâ kıllanan medrese vü mekteb ü hân u cāmī' u 'imâret ser-â-pâ ol pâdişâh-ı 'ālī-rütbet ü ma'ālī-menzilet meberrâtından mahşüb olup cümlesi eyyâm-ı devletlerinde yapılmışdır. Bunlardan mā'adâ eţrâf-ı bilâddan niçe yirlerde⁴ mesâcid ü cevâmi dahı eşerleri vardur ki tafşilden ictinâb olınup yazılmamışdır. [317b F] Ve bu tafşil tevârih-i binâya göre olmayup cümleden eşheri cāmī'-i kebîr olmağın zikri taķdîm olunmuşdır. Sâ'ir meberrât u hayrâtı dahı keyfe mâ ittefaķ yazılup tertibe ri'âyet olunmamışdır.

Sulţân Süleymân Hân Gâzi'nün Vezîr-i A'zamları ve Sâ'ir Vekîl-i Müfahhamları ve Defterdârlar ve Nişâncıları Tafşilindedür⁵

Hafî olmaya ki şehryâr-ı mezbûr taht-ı salţanata cülüs-ı me'sûr buyurduķda vekâlet-i 'uzmâ şadrı⁶ merhūm Karamanî Pîr Mehemmed Paşâ'da⁷ bulunmuş idi. Egerçi ki bir vekîl-i celilül-kadr ve müşîr-i vestî'u's-şadr idü-

1 mā'adâ: ğayrı EH

2 yukarı: yukarı vâkı' EH

3 nîk: bülend EH

4 yirlerde: - R4

5 Nişâncılar Tafşilindedür: Nişâncılarıdır R4

6 şadrı: - F

7 Karamanî//Paşâ'da: Pîr Mehemmed Paşa-yı Karamanî'de R4

gini bilürdi, oña göre ri‘āyet ü ihtirām u tevķir ķılurdu. Lākin mücerrib-i umūr bir pīr-i mu‘azzez-i vaķūr olmağın her bār ki ķazāyā ‘arzına girürdi, pādīşāh-ı zī-şān anlardan şerm ü hicāb üzere olurdu. Aña binā’en ‘azlini murād idünürler idi. Nihāyet¹ bilā-sebeb mañşıbını āħara virmegi münā-sib görmezlerdi. Bu eşnālarda Odabaşı² İbrāhīm Ağa ki şehr-i İstanbul’un sūr-ı ķadīmine bānī olan Yanķo bin Mādiyān neslinden idi, daħı şeh-zā-delikleri hālinde hıdmetine ünsiyyet itdüklerine³ [302b R4] binā’en külli iltifātlarına mazħar düşmişler idi. Pes ağa-yı mezbūruñ bir mañşıbla ħaremnden taşra çıķması muķarrer olduķda egerçi ki ‘ulüvv-ı himmet-i şāhī vezīr-i a‘zam olmasını tecvīz eylemiş idi, ħattā ba‘zı ħavāşşına bu ħātırayı birķaç kerre söylemiş idi, belki vezīr-i Āşaf-tedbīr sem‘ine daħı vāsil olmuş idi, bu mertebelere şoñra bir gün Pīrī Paşa’ya şormışlar. “Hıdmetinden kemāl-i rızāyla şükran üzere olduğum maħremlerden birini taşra çıķarmak isterin. Lākin ne maķūle mañşıbla behremend idecegüm bilemezsin. Sen ne dīrsün?” didükde paşa-yı⁴ nükte-dān daħı “Ol maķūle muķarreb ü maķ-būl olan maħrem-i muħtereme lā’iķ olan bu bendenün mañşıbıdır ki sâ’ir menāşıbdan bālāterdür, anuñ gibi ‘azizü’l-vücūduñ sâ’ir rütbelere tenezzüli münāsib degül idüğü muķarredür.” cevābın virmiş idi. Bu minvāl üzere Odabaşı İbrāhīm Ağa vezīr-i a‘zamlıķla taşra çıķup merħūm Pīrī Paşa’ya teķāüd-i ħāşlarıyla ri‘āyet ķılınmış idi.

Şadr-ı A‘zam⁵ İbrāhīm Paşa

Efrençiyü’l-aşldur. Ümerādan biri piş-keş şarıkıyla göndermişdür. Ba‘dehu ħarem hıdmetlerinde imtiyāz bulup odabaşılıķ rütbe-i rātibesine vuşul bulmuşdur. Ķānūn-ı Āl-i⁶ ‘Oşmān’da şehryār-ı zī-şānı giydürmek ve her ķanda gitse ve ‘azīmet-i teferrücgāh itse yanlarından ayrılmayıp sāyele-ri gibi yanlarında bile görünmek ve mertebesi daħı sâ’ir ğilmān-ı ħaremnden yuķaru olup ħāş oda hıdmetkārları anuñ zabıtında olmaķ ancak ķapuağası ve ħazīnedārbaşı ve ķilārcıbaşı ve serāy ağası olanlarıñ rütbeleri anlardan

1 idünürler idi. Nihāyet: idüp lākin F

2 idüp//Odabaşı: idünürlerdi nihāyet F

3 ünsiyyet itdüklerine: - F | itdüklerine: itdüklerine itdüklerine R4

4 didükde paşa-yı: dimiş idi F

5 Şadr-ı A‘zam: - F

6 Ba‘dehu//Āl-i: - R4

ziyâde bulunmak muḳarrer idi. Hâlâ ki taḳarrüb cihetinden ol cümleden daḫı pāyesi bālâter idi. Aña binâ'en bir uğurdan vezîr-i a'zamlık virildi. Andan evvel odabaşı olanlardan birine bu yüzden ri'ayet olunmamış iken ḫaseb ü neseb ü taḳarrübüne ve kemâl-i zekâ vü fiḫnatla edâ-yı ḫidmet ü te'eddübüne terḡiben 'ulüvv-ı himmetle ri'ayeti münāsib görülmüş idi. Paşa-yı mesfûr ki taşra çıḳup 'ızam-ı şân buldı, ya'nî ki vekâlet-i 'uzmâ şadrına geçüp pâdişâh-ı ma'nevî oldu, mezbûr Pîri Paşa [318a EH] gürg-i bārân-dîde maḳûlesi bir vezîr-i bisyâr-şünîde olmaḡla tevcîh-i menâşıbda ziyâde diḳkat iderdi. Beytü'l-mâl-i Müslimîn'i olur olmaz kimselere bezl itmegi münāsib görmez idi. Âşaf-ı mesfûr nev-cüvân-ı pür-zür ve iltifât-ı şehriyâriye maḡrûr bir vekîl-i celilü'l-ḳadr-ı mevfûrûs-sürûr olmaḡın mut-taşıl bezl ü infâḳ üzere idi. Bir tâze gül ve yâḫûd bir deste sünbül şunanlara avuç avuç filori baḡıslamaḡı pîşe idindi.

Menḳüldür ki Rümili sipâhî-zâdelerinden biri vezîr-i mezbûruñ ta'a-mına [318a F] tenâvül ḳılmış. Maḫall-i furşatdur, diyü simât üzere 'arz-ı ḫâl idüp sipâhî-zâdeligini bildürmiş. Ḳânûn üzere üç biñ aḳçe tîmâr recâ eylemiş. Paşa-yı kerîm ol nâ-murâda kendü eli ile bir tavuḳ kebâbın¹ virmiş. "Mâkiyânuñ ḳanḡı 'uzvî ḫatlıdur, bilürseñ saña tîmâr vireyin." demiş.² Mezbûr daḫı "Derisi ḫatlıdur." cevâbın virmiş. Bu edâsı mizâc-ı vezîre muvâfiḳ gelüp küllî pesend ü taḫsîn³ ḳılmış. Mezbûr üç biñe müsteḫaḳ iken⁴ on biñ aḳçe bir maḫlûl ile ber-murâd ḳılmış.

İttifâḳ Anaḫolî sipâhî-zâdelerinden bir nâ-murâd⁵ bu ḫuşûşî iştmiş. Gün-lerden⁶ bir gün furşatla ol daḫı simât-ı paşaya dest-res bulup sipâhî-zâde-i sâbîḳ gibi 'arz-ı ḫâl itmiş. Paşa-yı nâmdâr aña daḫı bir tavuḳ kebâbını nişâr eylemiş. Geçen hefte Rümili sipâhî-zâdesine olan luḫfî iştirmekle tîmâr ḫalebine cür'etini mülâḫaza buyurmuş. "Çünkü sipâhî-zâdesün, şıḡıruñ neresi ḫatlıdur?" diyü ol rüstâyî-zâdeye şormuş. Ol bî-çâre ḫalâvet her nesnenüñ derisinde olmaḳ tefekkürü ile "Derisi ḫatlıdur." diyü cevâb itmiş. Vezîr-i kerîmüñ vâfir ḫandesine bâ'ış olup aña daḫı beş biñ aḳçe tîmâr virmiş.

1 kebâbın: - F, EH

2 demiş: buyurmuş EH

3 ü taḫsîn: - F, R4

4 biñe//iken: biñ aḳçe tîmâra müsteḫaḳ olabilürmin dirken EH

5 iken//murâd: - R4

6 Günlerden: - F

Ve bi'l-cümle mezbûruñ luṭf u keremine nihâyet yoğ-ımuş. 'Aṭâyâsı Bermekilere qarib ve sâ'ir saḫîler mekâriminden keremi artuğ-ımuş.¹ Aḫyânen pâdişâh-ı 'âlem-penâh² ile tebdil-i şüret iderler imiş. Hâremden çıkma iki sipâhî libâsında çârşû-be-çârşû gezerler imiş. Hâlâ ki kendülerin hergiz bildürmezler imiş. Gâhî ifrât-ı bahşışle toylamak mertebesine varup âḫar vech ile bilinmeleri mümkün olmaz imiş.

Celâl-zâde Muştafâ Çelebi merḫûm ki kendülere mükâtib-i sırr olduğu ve hâremden³ taşra çıktığı gibi anları kullandığı muḫarrerdür, taştîr olunan umûruñ ekşerini bu ḫaḫîr anlar lisânı ile mu'abberdür. Müşîr-i müşârûn⁴ ileyh ki şadr-ı vezârete geçmişler, icrâ-yı aḫkâmı⁵ Pîri Paşa gibi alup virmede [303a R4] ḫaylî miḫnet ü elem çekmişler. 'Âḫıbet bir bahâne ile taşra gitmegi münâsib görmişler. Vilâyet-i Mışr'uñ ba'zı umûru muḫtell olmuş. Ve "Şeyḫ İbrâhîm nâm mürşid-i seccâde-nişîn kırık elli bin eḫibbâ vü mürîdîn peydâ kı lup ḫurûc itmesi ihtimâli taḫaḫkuḫ bulmuş." diyü 'arz itmişler. Ya'nî ki def-i fitne için Mışr'a gitmelerin farz itmişler.⁶ Ba'zılar ḫavlince İmâm 'Alî Ḥazretlerinüñ *Cifr-i Câmi*'inde İbrâhîm nâm kimsenüñ ḫurûcı ve medâric-i ḫûkûmet ü salṭanata ḫaşd-ı vülûcî vezîr-i maḫbûle ma'lûm olmağın kendülere hem-nâm-ı münâsib isnâd u ithâm şâḫib-i cem'iyet-i enâm bir şaḫş tecessüsünde ki ihtimâm olındı, derdmend Şeyḫ İbrâhîm taḫmînine muvâfık bulındı. Hâlâ ki anlaruñ bed-du'ası, ba'de zamânin Defterdâr İskender Çelebi'nüñ bî-günâḫ ḫatline ba'îş olduğu cürm ü ḫaṭâsı kendünüñ erkân-ı devletini temelinden ḫarâb itdi. Ḥuşûsâ vücûdı kâşânesini yire ber-â-ber idüp siyâset âsîbi ḫaşr-ı zindegânisini bi'l-külliyeye⁷ yebâb itdi. Ya'nî ki ⁸«وَأَيُّ نَعِيمٍ لَمْ يَكْدِرْهُ الدَّهْرُ» ol vekil-i celîlü'l-ḫadrûñ revâḫ-ı 'ömr ü devletini maḫzar-ı luṭf iken ḫal' u ḫam' u ḫahr itdi. Ve vücûd-ı pür-cûdı çâr-tâḫ-ı 'unşurîde şeb ü rûz âb-ı ḫayât içmege me'nûs iken ḫîdâsını⁹ şereng ü zehr eyledi.

1 'Aṭâyâsı//ımuş: Ve R4 | keremi//ımuş: çoğ-ımuş F

2 pâdişâh//penâh: - F | 'âlem-penâh: - EH

3 ve hâremden: cihetden EH

4 müşârûn: - F

5 aḫkâmı: aḫkâm idüp her ḫuşûşda EH

6 Ya'nî//itmişler: - F

7 bi'l-külliyeye: - F, R4

8 "Hayatın kedere çevirmediği hangi saadet vardır!"

9 ḫîdâsını: - F

Li-münşi'ihî

Yoğ-iken rağbeti hurûca anuñ

Niçe biñ iftirâlar eylediler

Ma'nide pâdişâh-ı dehr o iken

Salţanat fikrin itdi bu didiler¹

Serây-ı kâ'inât ki deyr-i mükâfât ve dâr-ı mücâzât idügi 'iyândur, Şeyh İbrâhîm'e iftirâsı ve İskender Çelebi'nün qatl-i nâ-sezâsı huşuşındaki tahtîk ü iğvâsı kendünün [318b EH] ser-encâmına bâ'ış olduğı müttefaķun 'aleyh-i a'yândur ki Serây-ı 'Âmire'de qatl olındı. Meyyiti izhâr olunmayup mezârı nâ-ma'lûm kılandı.

Ba'zı havâşşından menķüldür ki Ğalaţada Cānfedâ Tekyesi civârında defn olınmış ola. Başı ucında ergavān ağacı dikilmiş bir maķbere vardur. Vezîr-i [318b F] zî-şānuñ qabri idüğinde şübhe olmaya. ²«العلم عند الله»

Ayās Paşa

Arnavud cinsindendir. Hâlâ ki lecûc u 'anûd olanlardan degül idi. Maķtûl İbrâhîm Paşa zamânında vezîr-i şānî idi. Ba'dehu vekâlet-i 'uzmâ maķâmı bi-ħasebî't-ţariķ aña tevcih kılandı. Harem-i sa'âdetden ağalığla çıķup ba'dehu³ yeñiçeri ağası ve Rümili beglerbegisi olup vezâret mertebesine vâşıl oldu. Hele zâlim ve ħariş-i cem'-i dünyâ degül idi. Nihâyet Pîrî Paşa ve sâ'ir vükelâ-yı dānâ gibi ħüsn-i tedbîr ile engüşt-nümâ degül idi. Nice bulduysa aña göre kıllandı. Erkân-ı devletün tezelzüline bâdî evzâ'a mürteķib olmadı. Lâkin ğâyetle⁴ zen-perest idi. Ol tariķde benî nev'ine ğâlib şaħş-ı zeber-dest idi. Keşret-i serâriden serâyında defaten kırık beşik şalınmaķ vâķi' oldu. Vefât idügi zamânda zükür ü inâş yigirmiden ziyâde evlâdı kılduğı taħaķķuķ buldı.

Hâletü't-taħrîr ki sene seb'a ve elf-i hicridür, vezîr-i mezbûruñ evlâdından Hüseyn Beg nâm bir kimesne kılmışdır. Henüz dergâh-ı 'âlî⁵ müteferriķalarındandır. Ğâlibâ birkaç nebîresi daħı vardur.

1 Ma'nide//didiler: - F, R4

2 “[Gerçek] bilgi ancak Allah katındadır.”

3 ba'dehu: - F, EH

4 ğâyetle: 'aceb R4, EH

5 'âlî: - F

Menkûldür ki mezbûr Ayâs Paşa şadr-ı a'zam iken aşhâb-ı şekvâdan ba'zı 'avretler ki huzûrına girürdi, kiminûn hüsni edâsından, ba'zınuñ rü'yet-i tenâsüb-i sîmâsından deryâ-yı şehveti heyecân iderdi. Nüzül-i mezî, belki¹ inzâl-i menî mertebelerinden galeyân iderdi. Hattâ cum'a günlerinde ki edâ-yı şalât niyyetine câmi'e giderdi, nağz-ı vuzû' havfından eşnâ-yı râhda gözlerin yumardı. Añsuzın bir 'avrete gözi tuş olduğu gibi nüzül-i mezî kıışsasını muqarrer bilürdi.

Yedi² yıl miqdârı vezâret,³ ba'dehu cânib-i âhirete rihlet eyledi.

Lufti Paşa

Bu dağı Arnavud, ol sebeb ile⁴ bed-hulq u 'anüd idi. Harem-i muhtarremden ağalığla çıkup Rüm [303b R4] illerinde ba'zı elviyeye, huşuşâ Yanya sancığına mutaşarrif olduğdan sonra beglerbegilik tevcih olındı. Nev'an şekl ü şemâ'ili mergüb ve sâ'ir benî nev'ine göre terâkib-i 'Arabiyet aznaşlamağla nâ-ma'yüb olmağın giderek şadr-ı a'zam oldu. Hattâ pâ-dişâh-ı büzürgvârûn h'âheri ile tezevvüc idüp dâmâd-ı zî-şân olması dağı ta'yîn buldı. Lâkin sū'-i hulqına binâ'en hüsni zindegânîye mâlik olamadı. Te'ehhül itdükden sonra bir هفته miqdârı çarîk-ı müdârâta sâlik olamadı.

Menkûldür ki zamân-ı vezâretinde bir fâhişe 'avret, er ile tutulmuş. Paşa-yı mesfûrûn ta'yîni ile eşnâ-yı siyâsetde ferici oyulmuş. Bu vaz'-ı bî-edebâne ba'zı çavâşi lisânından halile-i celîlesi sem'ine vâsıl olmuş. Ol gice eşnâ-yı muşâhabetde vech-i ma'kül ile kendüye naşîhat kılmış. "Kağı vezîr zamânında bu yüzden keşf-i 'avret kılınmışdur ki senün 'aşruında vâkî' ola?" diyü fi mâ ba'd⁵ men'ine cell-i himmet⁶ kılmış. Hâlâ ki mu'ânid-i mezbûr işâbet da'vasından ferâgat itmemiş. "Min ba'd her kağı 'avret-i zâniye elüme girürse ol yüzden siyâsetüm muqarrerdür." diyü söylemiş. Giderek 'ırk-ı gâzab-ı sulţânî müteharrik olmuş.⁷ "Sen bir mu'ânid ü zâlim ü bî-edebün." diyü âzârlaması taħaqquq bulmuş. Fe-ammâ paşa-yı

1 belki: - F | ve R4

2 F ve EH nüshalarında bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır.

3 vezâret: vezâret idüp R4

4 ol//ile: cinsindendür F | zümresinden idi R4

5 fi//ba'd: Hâk'dan qorqmaq gerekdir fi mâ ba'd bu ma'küle iş itmeñüz evlâdur sözleriyle EH

6 himmet: himmete sa'y R4

7 'ırk-ı//olmuş: mestür bir miqdâr muharrik olup R4

mezbûr bu miqdâr ‘itâba taḥammül eylememiş. Hiddet ü tehevür idüp ḥadîd cinsinden olan bozdoğanına el urmuş. Zu‘m-ı fâsîdince ḥ^âher-i şeh-ryârînuñ ḍarb u te‘dîbini cā‘iz¹ görmüş. Fe-lâ-cerem ağayân-ı muḥterem² ve cevârî-i ḥavârî-ḥaşem fi’l-ḥâl üşmişler. Vezîr-i nâ-ḥalefi sille vü âsîb ile taşra sürmüşler. Bu ma‘nâ ki pâdişâh-ı ‘aşra ma‘rûz kılinmış, ḥ^âherinüñ ṭaleb ü rağbetine binâ‘en tefrîkı vâcib bilinmiş.

El-kışşa vezîr-i mezbûr sene işnâ ve erba‘în ve tis‘a mi’e ḥudûdında şadr-ı a‘zam oldu. [319a EH] Az zamân geçmedin tezevvüc ü tefrîkı ve ‘azli taḥkîkı ta‘ayyün buldı. Tâ sene seb‘în ve tis‘a mi’e ḥudûdına dek Di-metoka nâm kaşabada teḳâ‘üde [319a F] rûzgârın geçürdi. Ḥattâ³ ḥacc-ı şerîf niyyeti ile bir kerre daḥı pây-büs-ı ‘atebe-i ‘ulyâ rağbeti ile der-i dev-lete geldi. Ba‘zı mültemesâtına ruḥşat virildi. Egerçi ki sâ‘ir paşalara nisbet naḥv u şarf oğumış idi, ḥattâ kütüb-i fiḳhiyyeden *Kenz ü Kudûri* ve *Mün-yetü’l-muşallî* kitablarını görmüş idi ve illâ, da‘vâ-yı tefazzûlden ḥâlî degül idi. Kendüyi Ḳâḍî Beyzâvî ve *Keşşâf* u Zemaḥşerî mertebesinde bilürdi. Ol târiḥdeki meşâhîr-i ‘ulemâdan Âşcı-zâde Ḥasan Çelebi’ye ve müfessirînüñ muḥakḳık-ı⁴ Ḥudâ-dâdı Mevlânâ Ebü’s-su‘ûd el-‘İmâdî gibi fâzıla aḥyâ-nen kelime şorardı.⁵ Anlar daḥı «جواب الأحمق السكوت»⁶ mazmûnına rağbet gösterdükçe “ ‘Aceb ki bu iki monlânuñ nâmları zâtlarına ğâlibdür. Zirâ ki mechûlleri vâfir ve ma‘lûmları nâdir idügi taḥkîka müteḳaribdür.” diyü söylerdi.

Süleymân Paşa

Ḥarem-i muḥterem ḥidmetin iden ṭavâşiden iken evvelâ vezâret virilüp Şâm⁷ ser-ḥaddi muḥâfazasına gönderildi. Ba‘de zamânin Mısr ḥükümeti ile i‘tilâ-yı şân buldı. Ḥattâ kendünüñ ṭaleb ü rağbeti ile Süveys iskelesinden gemiler ṭonadup sene seb‘a ve erba‘în târiḥinde ‘asker-i İslâm’la Deryâ-yı Hind’e ‘azîmet kıldı. Dîv nâm ḳal‘aya dek varup ğanîmetle ‘avdet eyledi. Ba‘dehu âsitâneye gelüp şadr-ı a‘zam oldu. Biñ nefer yarar, zer-kemerleri

1 cā‘iz: lâ‘ik R4

2 muḥterem: ḥarem EH

3 Ḥattâ: Tâ F

4 muḥakḳık-ı: - F, R4

5 şorardı: su‘âl iderdi R4

6 “Ahmaka verilecek cevap susmaktır.”

7 Şâm: Budun F, R4

âşikâr, kıadd ü kıâmetleri ‘âdiler gibi dâhâmetle nümüdâr kıula mâlik idi. Akrânı miyânında râğbet-i hâdem ü haşem birle küllî iştihâr buldı. Ba‘de-hu sene seb‘a ve erba‘inde ‘azl olunup vefât eyledi.

Rüstem Paşa

Bunlar Hırvâdiyyü’l-aşdur. Egerçi ki şemâ’il cihetinden mütevassıtu’l-hâl idi ve illâ ‘aql ü fikr ü hıdmeti cihetinden maqbül-i şehryâr-ı bâhirü’l-iqbâl idi. Henüz harem-i muhterem hıdmetinde iken kemâl-i edeb ü hayâ’ ile ma‘rûf ve hâzım u re’y ü kıyâsetle mevşûf, sâ‘id-i bahtı müsâ‘id ve şâhid-i sa‘âdetini müşâhid, bir nev-cüvân-ı dindâr ve mutaşallib ü perhîzkâr olmağın her zamân şehryâr-ı Süleymân-nişân anı Âşaf maqâmına iskân [304a R4] eylemek, ya’nî vezâret-i kübrâ maqâmına getürüp dâmâd idinmek mülâhazasın eylerdi. Fe-ammâ ba‘zı a‘dâ-yı bed-râ, hâşâ şümme hâşâ, “Cüzzâm marazına mübtelâ ve şimdiye dek ba‘zı ‘alâ’imi hüveydâ ve gitdükçe zuhûrı muqarrer bir renc ü ‘anâdur.” dimeleriyle ²«من یسمع یخل» fehvâsınca bir kıqdâr te‘hîr olunmuş idi. Rikâb-ı hümayûn ağalarından iken Diyâr-ı Bekr beglerbegiligi virilmiş idi. Pes şehryâr-ı kâr-dân ki Âl-i ‘Oşmân miyânında bir Süleymân-ı Süleymân-nişân olup duhter-i bülend-ahter-i pâkîze-gevheri ki Mihrümâh Sulţân nâmı ile şöhret-pezîr bir ferîde-i ‘işmet-semîr idi, ya’nî ki cins-i inâşda anlardan ğayrı zürriyyetleri yoğduğı zâhir ü müstenîr idi, anuñ izdivâcında tahtârî cümle-i mühimmâtdan idügi bilinüp eţıbbâ-yı hâşşadan biri haţt-ı hümayûnları ile Diyâr-ı Bekr’e gönderildi. ‘Ale’l-ğaffle Rüstem Paşa’yı tenhâ idüp şoymaq ve bedeninde ve libâs-ı şî‘âr u dışarında kehle cinsinden cüz’î ve küllî nesne bulunur mı, tetebbu‘ kılmak huşuşı emr olındı. Meger ki re’isü’l-eţıbbâ olan Buqrâţ-ı hazâkat bu ma’nâyı ‘izz-i huşûr-ı şehryârıye tahtârî-i pür-ħikmet kıılmış idi ki “Eger Rüstem Paşa’nuñ be-her-hâl pîrâhen ü câmesinde kehle cinsinden bulunursa ol marâza ibtilâsı ba‘id ihtimâldür.³ Zîrâ ki ‘iyâzen bi’llâh ol renc-i hâ’ilûñ ‘alâ’imi zuhûrından şonra bedenine bit yapışması muhâldür.”

El-kışşa taţib-i me’mûr ol biti ile bit tetebbu‘ı kıaşdına mürûr idüp Âmid diyârına ki vardı, paşa-yı mezbûrı ancak bir hazînedârı ile tenhâ idüp

1 hayâ: vaqâr R4

2 “İştien, tasavvur eder.”

3 ba‘id ihtimâldür: ba‘iddür R4

şoydı.¹ Bedenini ve cāme vü pīrahenini yoklamağa muḳayyed oldu. Egerçi ki ol maḳūle nāz u na’imle perveriş bulmuş, gün aşuru ṭon ve gömlek degüşmesi müteḫaḳḳık olmuş şāhib-i devletde kehle bulunmaḳ muḫāl bulunurdi. Bu taḳdīrce “Bit bulunmadı.” diyü ol maraz-ı müşkilün [319b F] şübütü ‘aḳla muḫālif görünürdi. [319b EH] Fe-ammā el-ḫamdü li’llāhi te’alā ol ihtimāl mündefi’ oldu. Tefahḫuş eşnāsında ḫazīnedāruñ gözleri bir bitcegize ṭuş olup ḫakīm görmedin izālesine el şundi. Ṭabībün ise gözleri dört olmuş idi. “Bolay ki bir kehleye dest-res bulam ve paşa cenābına şadāret müjdesin virüp niçe in’āmın alam.” diyü diḳḳatin arturmuş idi. Her çend ki “Ol bulduḡuñ nedür?” diyü ḫazīnedāra şordı, ḫicābından “Nesne degüldür.” diyü inkārını münāsib gördi. Zīrā ki ṭabībün ol tefahḫuşından ḡaraz ne idüḡini ne paşa bilmiş idi ve ne ḫazīnedār. Aña binā’en kehlenün ketmine diḳḳat itmiş idi.² Bi’l-āḫire ṭabīb-i mezbūr cebren ḫazīnedāruñ elini ṭutdı. Açduḡı gibi içinde bir za’ifü’l-ḫāl bitcegiz buldı. “Ḥamden şümme ḫamden.” diyü paşanuñ ayaḡına düşüp būs itdi. “Beşāret olsun ki dāmād-ı pādīşāhī oldıñuz.” diyü koynından bir maḫtūm ḫaṭṭ-ı hümayün çıkarup şundi. Rüstem Paşa şafālar kesb idüp ḫayāt-ı cāvidānī buldı. Ḥazīnedārına ol bitün cā’izesi nāmına bir ḫil’atle biñ sikke altun ‘aṭā kıldı. Ḥakīm-i mezbūra ise nihāyetsiz nuḳūd u tuḫaf u tefārīḳ baḡışladı.³ Ol zamānda üç biñ aḳçelik tīmār bu ‘aşrda üç yüz biñ aḳçelik sancaḳ ḫāşlarından ziyāde ḫarīn-i i’tibār iken bu ḫidmet muḳābelesinde aña defāten kırk biñ aḳçelik ze’āmet virildi. Ol daḫı vilāyet-i Şām ḫāşlarından tevcīh olunmaḳ münāsib görüldi.

Bu ḫaḳīr, ya’nī mü’ellif-i keşirüt-taḳşīr sene seb’ın ve tis’a mi’e tāriḫinde ki vilāyet-i Şām’a vardum,⁴ ḫakīm-i mezbūr ki Meḫemmed Beg dimekle meşhūr bir pīr-i sepīd-rīş-i vaḳūr idi, anuñla bulışdum. Bu ḫuşuşı kendüden istimā’ u taḫḳīḳ itmegin bu maḫallün taḫḳīḳına dūrüşdüm.

Ve bi’l-cümle mezbūr Rüstem Paşa sene seb’a ve erba’inde vezīr-i a’zam [304b R4] oldu. Hüsn-i tedbīr ve re’y-i şā’ib-i dil-pezīr ile beyne’l-vükelā şöhret buldı. Edeb ü vaḳārına nihāyet yoḡ-ıdı. Beytü’l-māl cem’ine ḫod⁵

1 idüp şoydı: buldı eşvābın şoyup R4

2 idi: idi. Bī-şümār ibrāmdan soñra EH

3 baḡışladı: şāhibi oldu R4

4 vardum: gitdüm R4

5 ḫod: daḫı EH

küşîşi me'mûl olandan artuğ-ıdı. Ve dāmādlık devleti anda hatm olmuş idi ki Süleymân-ı rûzgâr olup elli yıla qarîb salţanat eylemiş şehryârûn andan ğayrı duğteri olmamağla ve 'afife-i mezbûre ħüsn ü cemâl ile Belķis gibi iştihâr bulup umûr-ı salţanattan cüz'î ve külli nesneye qarışmamağla kezâlik paşa-yı nâmdâr emr-i vekâletde müstaķill olup sâ'ir vüzerâ ve ħavâtîn-i ħarem-serâ ve ħuddâm u ħ'âce-i serâyân-ı bâb-ı a'lâ menâşıbına ta'arruz kılmamağla tâ sene sitte ve sittîn ħudûdında vefât eyleyince aldı, viridi. Zamân-ı devletinde dîn ü devlete muĥill olur bir vaz'ûn şudûrına rızâ virmedi. Ve derûnî vü bîrunî ħazîneleri memlû kılduğdan ğayrı Yediķulle ħazâ'ini bile zamânında¹ pür oldı. Ser-ĥadlerde bir köycegiz alınup nâmûs-ı devlete ħal-ell yitişmek mertebesi ta'ayyün bulmadı. Egerçi ki mücid-i bünyân-ı rişvet idüğü şâyî'dür. Fi'l-ĥaķıķa Devlet-i 'Oşmâniyye'de irtişâya rağbet evvelâ anlardan² olduğı vâķi'dür. Lâkin güleyin³ ol rişvete, ħul olayın anuñ gibi aĥz ü rağbete ki müddet-i 'ömrinde bir nâ-maĥallûn aķçesin alup rütbe-i 'âliyye irgürmek, ya'nî ki rû-şinâsân-ı erkân-ı devlet⁴ «إذا ملك الأراذل هلك الأفاضل» mazmûnını 'iyänen görmek müyesser olmadı. Ancaķ ba'zı müstaĥiķķînüñ zî-kıymet hedâyasını ħabûl eyledi. Ve kendü defterine "Fülân kimse bize ĥidmet eyleyüp ħavâşşımızdan oldı." diyü yazdı. Ba'dehu ne andan rişvet istedi ve ne müddet-i 'ömrinde anı ma'zûl yürütdi.

Ve ol zamânda merci' u melâz ancaķ vezîr-i a'zam ħapısı idi. Erbâb-ı ĥacâta lâzım gelen mücerred anuñ ħapısı idi. Yine de beglerbegilerden şimdiki gibi kırķar ellişer biñ altun alınmazdı. [320 a F] Ümerâ ve melikü'l-ümerâ ħısmı bî-sebeb 'azl olınmazdı.⁵ Niçe begler var idi ki müddet-i 'ömrinde ma'zûllık ne idüğini bilmez idi. Merĥûm Rüstem Paşa Mışır beglerbegisinden on biñ altun ĥidmet almaķ vâķi' olmuş. Sâ'ir beglerbegilerden beş biñden [320a EH] ziyâde hedâyâ almaķ ne olmuş ve ne vuķû' bulmuş. Bir defa Arz-ı Rûm beglerbegisi olanlardan biri mezbûra ol maķûle eyâlet muķâbelesinde⁶ beş biñ sikke ĥasene at bahâ göndermiş. "Çoķdur." diyü üç biñini alup ikisini yine Arz-ı Rûm'a döndermiş.

1 zamânında: - F

2 rağbet//anlardan: rağib olanlardan F

3 güleyin: cânlar fedâ o düstûra ve EH

4 "Reziller yönetici olduğunda erdemliler helâk olur."

5 olınmazdı: olınmaķ yoğ-ıdı F

6 biri//muķâbelesinde: - R4

Li-münşi'ihî

Zihî kerâmet zihî velâyet

Zihî 'adâlet zihî kanâ'at

Mezbûruñ meyl-i tammı evkâf u hayrâta idi. Haremeyn-i Şerifeyn'de niçe meberrâtından mâ'adâ nefsi İstanbul'da bir câmi'i ve Rodoscuğ'da bir câmi'¹ u 'imâret ü medresesi ve nefsi Hamâda ve niçe kaçabât u kurâda ta'âmı mebzûl hânlar ve mesâcid ü cevâmi' u medresesi ve kitâb-hânesi vâfirdür. Ve bunca hayrâtı ve sulţân-ı 'işmet-nişâna müte'allik ihrâcâtı muqarrer olduktan sonra vefâtı hâlinde biñ yedi yüz müşterâ kulu ve iki biñ toköz yüz re's gâzâ niyyetine bağlanmış atları ve biñ yüz altı mehâr develeri ki kaçâr hisâbına yüz seksen üç kaçârdan ziyâdece olur ve seksen biñ dülbend ve yedi kerre yüz biñ ve seksen biñ hasene ve beş biñ dikilmiş kaftân ve hil'at ü câme ve biñ yüz altun üsküf ve iki yüz toköz remed² ve iki biñ kıt'a cebe ve cevşen ve altı yüz gümüş eyer ve beş yüz altmış³ muraşsa' altun eyer ve biñ beş yüz gümüş tuğulğa⁴ ve yüz otuz cüft altun üzengi ve yedi yüz altmış muraşsa' kılc ve biñ miqdârı gümüşlü şiş ve otuz iki dâne zî-kıymet cevâhir çıkup muhammenler yüz on iki yük aqçe tutdılar. Bunlardan gayrı naqd-ı aqçe ve külçe ve sebîke hâm gümüş maqûlesi biñ yüke maşsüb olmışdur. Ve yine Rümili'nde ve Anaţolı'da sekiz yüz [305a R4] on beş maşalde ma'mûr çiftligi bulundu.⁵ Bunlardan mâ'adâ dört yüz yetmiş altı⁶ göz şu degirmeni dağı hisâb olındı. Bisât kısmı ve sâ'ir tuhaf u tefâriķa bahâ tutılmadı.

Ve merhûmuñ tilâvet-i *Kur'âniyye'*ye tevağguli ve hüsn-i haţtı olan meşâhif-i şerîfeye rağbeti⁷ külli olmağın sekiz biñ cild *Muşhaf-ı Şerif*i bulundu ki yüz otuz mücelledi muraşsa'⁸ ve beş biñ cilden ziyâde kütüb-i mütenevvi'ası dağı bulundu.

Bu tafşil vezîr-i celil Mehemmed Paşa-yı Tavil Cöngi'nden Kıbrıs beglerbegisi iken vefât iden Sinân Paşa mecmû'asına nakl olunmuş idi. Mü'el-

1 vel/câmi': - F

2 vel/remed: - F | remed: divid EH

3 altmış: - EH

4 gümüş tuğulğa: gümüşli gılfe F

5 bulundu: - R4

6 altı: - R4

7 haţtı//rağbeti: haţta rağbeti ve hüsn-i haţta rağbeti R4

8 ki//muraşsa': - F

lif-i haķır-i keşirüt-taķşir daķı andan taķrİR idüp yazmıřđur. «العهدة على كاتبها وراويها لا على راغبها وحاويها»¹

Muħařřal-ı kelām Rüstem Pařa-yı benām on iki yıl vezİR-i a'zam olduķdan řońra² řeh-zāde Sulţān Muřřafā ki ķatlı olındı, ĥalķ-ı 'ālem ol fitneyi pařa-yı mezbūrdan bilüp “Mekr-i Rüstem” lafzı ile tāriĥ dinildi. Ya'nī ki taĥt-ı nikāĥındaki ĥalile-i celilesinūñ li-eb ve ūm birāderleri olan řeh-zādelere meyl itmiřđür. Sulţān Muřřafā'nuñ vālidesi ĥayrı olup ĥidmet-i řehryārİden ba'İ-de ve anlaruñ māder-i sa'İdeleri Ĥurrem řāĥ nām ĥātūn-ı celālet-nümūn³ taĥt-ı nikāĥ-ı pādiřāĥİde bir mutařallibe-i 'iffet-güzİN olmaĥın ol bİ-günā-huñ ķatlinde müttefik olduķları taĥķİķa yitmiřđür, diyü 'asker-i İslām'dan niĥeler Rüstem Pařa'nuñ ķatline teřemmür-i bİ-mer ķılmaĥla 'azl olunması ve ĥalķuñ ķulūbı ol cihetden tebrİd ķılınup ĥücūm-ı enāmdan ķurtulması münāsib görülmİř İdi. Eřnā-yı seferde Ordu-yı Ĥümāyūn, Ķaraman Ereglisi civārında birķaĥ gün āsāyiř ü ĥuzūr üzere olduĥı ĥālede mañsıbı Aĥmed Pařa'ya virildi. Ve kendüsi İstanbul'a gitdi. Nefs-i Ķořaņtıniyye'ye [320b F] duĥūle ruĥřat virilmeyüp Ūskūdār'daki serāyında temekkūn itdi. Fe-am-mā vālide-i řehzādegān ve taĥt-ı nikāĥ-ı pařadaki Miĥrümāĥ Sulţān řehryār-ı zİ-řānuñ ķalb-i pākini taĥrİK ü İĥvā ile āteř-feřān itdiler. İki yıl miķdārı zamān mūrūr itmedİN Aĥmed Pařa'yı ķatlı itdürdiler.⁴ Ve müĥr-i vezāreti yine mi'mār-ı bünyān-ı devlet olan dāmād-ı Rüstem-řöhrete irsāl eylediler. Tekrār altı yıl miķdārı zamān⁵ daķı vezİR-i a'zam oldı. Vefāt itmeyince ĥātem-i vekāletūñ ĥalāřı mümkin olmadı.

Egerĥi ki 'āķıl ü dānā İdi ve lākin vezn-i řab'a mālİK olmamaĥın řu'arā zümresine ĥařm-ı bİ-pervā İdi. Ya'nī ki “Ben ortası aĥuķ yazuyı sevmezİN.” ta'bİRini ĥāĥ u bİĥāĥ ĥüyā İdi. Fİ nefsi'l-emr «من لم يذق لم يعرف»⁶ maźmūnı ĥİlķatinde zāĥir ü⁷ ĥüveydā İdi. Bā'İř bu İdi ki ķitāb-ı [320b EH] řāĥ u Gedā nāzımı řā'ir Yaĥyā anuñ cefāsı keř-ā-keři ile řefķat-kerde-i eĥİbbā İdi. Merřiyesindeki;

1 “Sorumluluk onu yazanda ve rivayet edendedir, raĥbet edip [metne] alanda deĥildir.”

2 Muħařřal-ı/řońra: - F, R4

3 nümūn: nümūn İdi EH

4 İki//itdürdiler: - F, R4

5 zamān: - F

6 “Tatmayan bilmez.”

7 zāĥir ü: - EH

Nazmuhu

Gülmez idi yüzi maḥşerde daḥı gülmeyesi
Çoḡ iş itdi bize ol şaḡlıḡ-ıla olmayası

ser-bendi paşa-yı mesfûruñ ta‘rifi ḥuşûşında¹ peydâ idi. Sene şemân ve sit-tinde ki fevt oldu, Şeh-zâde Sulţân Meḥemmed Hân Câmî‘i ḥazîresinde defni taḥaḡḡuḡ buldı. Ve ol sebîl-ḥâne-i bî-bahâne ki civâr-ı merḡadinde ma‘mûl-i bahâ ve mevsim-i şiddet-i şitâya dek mâ‘-ı bâridi mebzûl-i bây u gedâdur, paşa-yı müşârûn ileyhûn ihtirâ‘-ı ḥaşşı bir pesendide ḥayr idüḡi hüveydâdur. Fi‘l-ḥaḡîḡa pây-taḡt-ı ‘aliyyedeki sebîl-ḥânelerûn şöhreten evvel-i zâhirü‘l-mebânisi, ḥaḡîḡaten taḡḡîḡ-ı şîḡâtle bânisi² olduḡi âşîkârdur.

Ahmed Paşa

Arnavud cinsinüñ³ ḥüsn-i ḥulḡa mâliki, şecâ‘at u şalâbet ḡariḡınıñ⁴ sâli-ki Kâra Ahmed Paşa dimekle meşhûr,⁵ diyânet ü ‘adâlet ile mezkûr bir vezîr idi. Harem-i muḡteremden aḡalıḡ ile bîrûn oldu. Giderek yeñiçeri aḡalıḡı rûtbesine vuşûl buldı. Ba‘dehu Rûmili beglerbegisi, ‘aḡabince vüzerânûn birisi olup şehâmetle iştiḡâr buldı. Hattâ bir kerre Şâh Ṭahmâs’uñ ordu-sını şebî-ḥûn ḡıldı. Ol âna dek vuḡû‘ bulmuş degül iken mezbûruñ cür‘et-i cibilliyesi ol yüzden şecâ‘atini icâb itdi. Ba‘de zamânin⁶ serdârlıḡla Ṭameşvâr fetḡine gitdi. Anda daḥı muḡaffer ü mañşûr olup tîr-i maḡşûdını ser-menzile ilette. Vaḡtâ ki [305b R4] Rüstem Paşa vekâlet-i kübrâdan ‘azl olındı, mezbûr vezîr-i şânî bulunmaḡla vezâret-i ‘uzmâ şadâreti kendüye tevcîḡ olındı. Kibâr u şîḡârûn muḡtezâlarınca vezâret ve maḡâdîr-i nâsı ri‘âyet ḡariḡınca vekâlet idüp ḡatlini degül ‘azlini mücib olur ḡâlet yoḡ-i-ken mekr-i zenânla ol şehryâr-ı Süleymân-nişân anuñ gibi vezîr-i şüc‘ân ve müşîr-i nâdire-dânı bilâ-günâḡ ḡatli eyledi. Ba‘zı fuzalâ ḡavlince «وَلَا»⁷ Sulţân Muşṡafâ‘nuñ ḡatli oldu. Ammâ şânisi vezîr-i müşîrûn ḡatli idüḡi ta‘ayyün buldı. Şeh-zâde Sulţân Bâyezîd giriftâr-ı Ṭah-

1 ta‘rifi ḥuşûşında: ḡaḡḡında R4

2 ḡaḡîḡaten//bânisi: - F

3 cinsinüñ: cinsindendür R4

4 şalâbet ḡariḡınıñ: şalâbetüñ R4

5 meşhûr: ma‘rûf u meşhûrdur ve R4

6 Ba‘de zamânin: Ba‘dehu F

7 “Onun zamanında kırılan ilk sırça.”

mâsb Şâh-ı ‘anîd iken Mîr-i Mîrân Ḥasan Paşa ki risâletle¹ mezbûra vardı, “Pâdişâhînuzuñ medhûli ve nâ-mağbûl olan efâlinüñ biri Muştâfâ Ḥân gibi erşed-i evlâdınıñ² şehâdeti; ikinci Aḥmed Paşa gibi müşîr-i merd-i heycânüñ mekr-i nisvânla siyâseti huşûşıdır.” diyü söyledi.

Paşa-yı mezbûruñ selâmet-i ṭab’ına bir delil-i kavî daḥı qarîn ü celîsle- rinüñ liyâkat u şânı olmuştur ki zamân-ı vezâretinde bir muşâhibi Ḥüsrev Paşa qarındaşı Muştâfâ Ağa idi ki ba’de zamânin lâlä oldu. Ve Kıbrıs ve Şîrvân fütühâtına zafer buldı. Ḥattâ vezîr-i a’zamlık mertebesine dek kaṭ’-ı merâtib kıldı. İkinci zümre-i ehl-i kalemdeñ Lâlezâr Meḥemmed Çelebi ve tezkirecisi Oğlan Memi Çelebi idi ki biri başdefterdâr olup ‘izâm-ı şân buldı. Ol birisi daḥı ḥadd-i riyâset ve³ defter-ḥâneye emânet idüp Anaṭolı defterdârlığı rütbesinde iken vefât eyledi. Fî zamâninâ şadr-ı devletdeki [321a F] vüzerânüñ qarîn ü maḥremlerine göre anlar rû-şinâsân-ı millet ve a’yân u eşrâf u aşḥâb-ı devletden pesendîde vü mağbûl âdemler idi.

El-kışşa Rüstem Paşa’nuñ şadra gelmesi huşûşı ki nisvân-ı ‘iffet-nişâ- nuñ mağşûdı oldu, Aḥmed Paşa’nuñ ‘azl ile ibkâsı Rüstem’üñ evzâ’ u efâ- line daḥl ü teşnî’-i nâ-revâsı mücibdür, mülâhazası ile katlı olındı. Emr-i vezâretde zerre deñlü cürm ü günâhı yoğ-iken ba’zı efâl-i sâhte ve aqvâl-i nev-perdâhte isnâdı ile boynı urulmağa ruḥşat virildi. Nefs-i İstanbul’da Ṭobkapusı kurbındaki câmi’-i şerîf vefâtından soñra inşâ olınmuştur. Ğarîk-i lücce-i günâh degül idüğini iş’âren meyyiti kenârda bulunmuştur. *Raḥimehu’llâhu te’âlâ ve eskenehu fi cenneti’l-a’lâ.*⁴

‘Alî Paşa

Bunlar Hersek diyârında Pıraça nâm kaşabada bir poturuñ oğlı iken degşürme ṭarîkı ile alınıp Serây-ı ‘Âmire’ye dâhil olmuştur. Hersek, kâf-ı ‘Arabî ile Bosna vilâyetine muttaşıl bir sancaqlık yirüñ ismidür. Potur, ol yirüñ ıştılâhınca kâfir iken [321a EH] İslâm’a gelenlere dinilür. Mezbûr ‘Alî Paşa, Sulṭân Süleymân Ḥân’uñ evâ’il-i zamân-ı salṭanatında Vezîr-i A’zam İbrâhîm Paşa’nuñ kethüdâsı Çeşte⁵ Bâlî nâm şahşuñ akrabâsından olmağın

1 risâletle: vezâretle R4

2 Ḥân//evlâdınıñ: Ḥân’uñ R4

3 ḥadd-ı/ve: - F

4 *Raḥimehu’llâhu te’âlâ: Raḥmetu’llâhi ‘aleyh F*

5 Çeşte: Çeşne R4

anuñ hüsn-i tedbiri ile Serây-ı ‘Âmire’ye dâhil olmuşdur. Ba‘dehu hıdmeti muktezâsınca ağalığa taşra çıkup yeniçeri ağalığı ile ve Rümili beglerbegiligi ile imtiyâz bulmuşdur. Hattâ vezâretle dârü’l-mülk-i Mısr’a gönderilüp niçe yıl anda dağı hükümet itdükden soñra der-i devlete gelmişdür. Rüstem Paşa vefâtında vezir-i şânî bulunmağın şadr-ı a‘zam olmuşdur. Ğâyetle dağım ve uzun boylı cesim âdem idi. Kendüyi götürür at nâdir bulunur’ idi. Ma‘a zâlik ol cesâmet ü dağâmetini görenler hamâkat ihtimâlin virürken hadd-i zâtında sebük-rûh ve lañife-güy bir vezir-i mufahham idi. Leñâ’ifini yazmışlar, rub‘ haşâda on cüz’ miğdârı² nevâdirini derc itmışlerdür.

Mençöldür ki müşir-i müşârün ileyhün rüşen³-çerâğlarından ‘Abdî nâm ehl-i kalem şâhinciler kitâbeti ile muğtenem olup hıdemât-ı divâniyyede şâbit-ka-dem bir şahş-ı zarîf ve mülevven câmeler giymege mu‘tâd turfede harif olmağın bir gün dağı derün u bîrünü yeşil ağlas câmeler giymiş ve ayağına bir nârencî reng çizme giyüp bu zîb ü zinetle divâna gelmiş. Paşa-yı nükte-dân ki mezbûruñ zenâne evzâ’ına im‘ân-ı nazar eylemiş, fuñül-i şu‘arâdan biri bîkr-i ma‘nâya dest-res bulmuş gibi hâşş u ‘amma mağbûl bir teşbîh-i hâşş-ı [306a R4] nâ-medhûl bulmuş, “Eger ehl-i divândan biri erlik eylese, senün ayağlarıñı yukarı kaldursa ‘aynı ile şüküfe-i zülf-i nigâr olurduñ.” diyü⁴ mezbûr ‘Abdî’ye hitâb buyurmuş. Zülf-i nigâr didükleri çeçek ki zenbağa mu‘âşır u şebîh, evrâk u destesi sebz-gün ve şüküfesi zer-i hâliş renginde hod-nümün idüğünü aşhâb-ı fehm ü kiyâsete tıyurmuş.

Mezbûruñ bir lañifesi dağı Monlâ Helâkî-i Qaramanî hağğındadır ki müvesvis-i rüzgâr, kendü faziletine hüsn-i zannı bî-şümâr bir kağı idi. “Sâ’ir ‘ulemâ ancağ on iki fenni bilürler. Ğayrısını ne işidürler, ne iz‘ân kılırlar. Fe-ammâ bu hağr yetmiş iki fünûna mâlik bir fâzıl-ı nihrîr ve ‘âlim-i lâzımu’t-tevķirem.” diyü paşa-yı mesfûra vâfir öğünmiş. Hitâm-ı kelâmında “Eger baña hüsn-i iltifâtuñ olursa mücelledât-ı âşâr ve muşan-nefât-ı bî-şümârımla dünyâyı tıdurayın.” da‘vâsını kılmış. Mezbûr ‘Alî Paşa müşârün ileyhün bu iltizâmına bir miğdâr tebessüm itmışler. “Mü’el-lefâtuñla dünyâyı tıdurmağ kanda olacağdur? Bu mağüle da‘vâ-yı muğâl

1 bulunur: - F

2 sebük//miğdârı: - R4

3 rüşen: - F

4 şüküfe-i//diyü: zülf-i nigâr şüküfesine beñzerdüñ dir R4

nice şübüt bulacaktır? Fe-ammā müsevvedât-ı âşâruñla Ğalaṭa Boğazı'nı toldursañ, ya'nî ki şehir-i İstanbul ile Ğalaṭa miyânında cārî olan Hâlic-i bahri pür kılsañ Müslimânlar [321b F] pereme hâracından kırtıldı. Mücelledât-ı âşâruñdan cisr-i kârgîr ola ve anuñ¹ üstinden 'ubûra çäre bulaydı.² Ve saña şevâb-ı dü-cihânî³ hâşıl olurdu." buyurmuşdur. Fî nefsi'l-emr hüd-fürüş-ı mezbûruñ muşannefâtı deryâya dökilecek, ya'nî ki çirk [ü] vesah-ı mü'ellefâtı bi-cehdin deryâ şuyıyla taṭhîr⁴ olınacak müsevvedât idüğini tıyurmuşdur. Hıuşûsâ ki tullâb-ı zamân ve nev-hevesân-ı âvanuñ müzahrefâtı mü'âlâ'asından kırtılmasınıñ şevâb-ı müsteṭâbın beyne'l-beledeyn Hâlic-i bahr üzere köpri yapmaḵ şevâbı ile hısn-i ta'bir eylemişdür.

Ve bi'l-cümle müdebbir ü 'âkıl ve 'adl ü inşâfa mâ'il nükte-dân ve kıad-r-şinâs vezîr idi. Sene işnâ ve⁵ seb'in ve tis'a mi'e hüdūdında vefâtı târihine dek vezâret itmişdür.⁶

Mehmed Paşa-yı Tavil

Bosna diyârında bir bahtı sa'îd ve kıadrı celîl vekîl-i lâzîmü't-tebcîl idi. Harem-i pâdişâhîden kıapucıbaşılığla ṭaşra çıḵdı. Ba'dehu emâretle deryâ kıapudanı oldu. Aḵabince Rümîli beglerbegiligi ile i'tilâ-yı şân buldı. Hattâ Ṭameşvâr Kıal'ası fethinde beglerbegi bulındı. Bu ṭarîḵ ile niçe yıllar maḵâm-ı vezâretde istihdâm kıılındı. Hattâ şeh-zâdegân Selîm Hân ve Bâyezîd Hân fitnesi⁷ def'ine serdâr gönderildi. Ba'dehu vezîr-i şâliş iken şâh-zâde-i 'âlî-şân, vâriş-i mülk olan [321b EH] Selîm Hân benât-ı sa'îdesinden İsmihân Sulṭân nâm düşîze-i kâm-rân⁸ ile tezevvüc itdi. 'Âkıbet 'Alî Paşa vefâtında vezîr-i şânî bulunmağla irsâl-i hâtem-i şadâretle maḵşûdına yitdi.

Sulṭân Süleymân-ı zî-şân ki kırık sekiz yıl salṭanat eyledi, vâlid-i mâcidleri zamânında vezîr olan Pîri Paşa merhûm ile cem'an ṭoḵuz vezîr-i a'zam⁹ kıullandı. Fî zamânınâ vâḵi' olan tebeddülât ve üç dört senede yedi sekiz

1 ola//anuñ: olanlaruñ F, R4

2 bulaydı: bulmadı R4

3 dü-cihânî: - F

4 dökilecek//taṭhîr: dökilince ya'nî deryâ şuyı ile pâk R4

5 işnâ ve: - F, EH

6 Sene//itmişdür: - R4

7 fitnesi: kıışşasını F, R4

8 nâm//rân: düşîzegân F | düşîze R4

9 a'zam: kebîr EH

şadr-ı a‘zamlığa müte‘allik silsile-i bî-şebât teveccühini münāsib görmedi.

Ve bi’l-cümle mezbûr Mehemmed Paşa iki yıl miqdârı Sulţân Süley-mân Hân’a ve sekiz yıldan ziyâdece halîlesinüñ vâlid-i mâcidi olan Selim Hân’a¹ ve altı yıl deñlü zamân Sulţân Murâd Hân’a vezîr-i a‘zam oldu. Sulţân Selim ‘aşırında hod pâdişâh-ı ma‘nevî olup vüzerâdan birine müyes-ser olmayan istiklâl ile imtiyâz buldı. ‘Âkıbet yine sa‘âdet-i şehâdetle² dün-yâdan gitti. Devlet-i evlâd-ı refi‘ü’-d-derecât ve inşâ-yı³ hayrât u meberrât cihetinden emsâl ü akrânınıñ ser-defteri idüğü taħkîka yitdi.

Menķüldür ki şehîd olacağı yevm-i meşhûruñ gicesi vaķt-ı temcîdde kâlmış. Şükr-i vuzû‘ ve ba‘zı nevâfil edâ kılmış. Ba‘dehu⁴ [306b R4] hazî-nedârı olan Hasan Ağa nâm nâdire-dân ve çavâşî zümresinden ser-defter-i ekfâ vü akrân olan maħrem-i şâhib-i ‘irfâna⁵ vech-i mu‘tâd üzere tevârih okumaķ hidmetini buyurmuş. “Ne maħalden okuyalım?” didükde “Sulţân Murâd-ı Evvel’ün Koso’vâdaki şehâdeti okunsun.” diyü emr itmiş. Vaķtâ ki mezbûr Hasan Ağa, *Tevârih-i Âl-i ‘Osmân*’dan ol maħalli tamâmen oku-muş, bir kâfir-i fâcir ‘ale’l-ğafle ol sulţân-ı mücâhidi hancerle urup şehîd itdüğünü edâ kılmış, paşa-yı mesfûr el kâldurup ol şehîd-i sa‘îdüñ rûhı için Fâtiha Süresi’ni kırâ‘at itmiş. “Haķ *subhânehu ve te‘âlâ* bu kemter kûluna daħı bu yüzden şehâdet⁶ müyesser itsün.” diyü du‘â eylemiş. Hikmet Hı-dâ’nuñdur, irtesi ikindü dîvânın iderken niçe yüz çavuş u derbân ve aġayân u nigebân ol künc-i sa‘âdetüñ hıfz u hîrâsetine mücidd olup gözedürken Rûmili’nden bir divâne, ‘aql u idrâk cânibinden bigâne şahş ki gâhî gelür-miş, halı-ı kelâm idüp “Öñ soñ senüñ ölümün benüm elümeddür.” diyü vehmler virürmiş.⁷ Yine ol hâl ile çavuşlar men‘ine muķayyed olmazlar. Paşa daħı [322a F] gördükde elin ceybine şoķup, ‘atâ itmek şadedinde bulunup ihtiyâta fırsat bulmaz. Hemân-dem ol mecnûn-ı bed-kirdâr bir keskin sikkîn-i hûn-bâr havâle kılıp şadr-ı mezbûruñ şadrın zaħmnâk ve bir sâ‘at-ı nücümüye miqdârı zamân geçmedin ol cerâhatle helâk itmiş. Bu

1 Hân’a: Hân Hâzretine R4

2 sa‘âdet-i şehâdetle: şehâdet sa‘âdetiyle F, EH

3 ve inşâ-yı: menşe’-i F

4 edâ kılmış. Ba‘dehu: R4 mükerrer

5 ‘irfâna: ‘irfân bendelerine EH

6 bu//şehâdet: şehâdeti bu yüzden F, EH

7 vehmler virürmiş: paşa kâ dirhemler ‘atâ eylermiş R4 | derhemler virürmiş EH

vâkı‘a-i hâ’ile ma‘rûz-ı şehryârî olduğı gibi Cerrâh Mehemmed Ağa ki ol zamânda ağa-yı yeñiçeriyân idi, anı irsâl buyurmuşlar. Dîvâne-i mesfûruñ aḥz ü işkencesi fermân olunup “Bu fi‘l-i nâ-sezâya kimüñ ta‘lîmi ile cür’et itdüğı şorulsun.” diyü emr olunmuş. Lâkin şehîd-i müşârün ileyhüñ huddâ-mı üşmişler. Kâtil-i mezbûrı ol sâ‘atde öldürmüşler.

El-kıssa paşa-yı mûmâ ileyh on beş yıl vezîr-i a‘zam oldu. Ve üç pâ-dişâh-ı büzürgvâra¹ vekil-i celilü’l-ḳadr olup i‘tibâr-ı külli buldı. Zamân-ı Devlet-i ‘Oşmâniyân’da hîç bir vezîre müyesser olmayan celâlet-i kübrâ ve ḫayrât-ı bî-müntehâ ve tevâbi‘ini menâşib-ı ‘âliye ile iḫyâ mertebelerine bî-ḳarîne-i aḳrân vüzerâ² bulındı. İstanbul muḫâzîsindeki Ğalaṫa civârında câmi‘-i şerîfi ve Burğos nâm ḳaşabada³ câmi‘ u medrese vü ‘imâret-i laṫîfi ve Payas Ḳal‘ası’nuñ iḫyâsına sebep olup ḳurbında ‘imâret ü câmi‘ u kitâb-ḫâne-i lâzımü’t-teşrîfi muḳarrer olduḳdan ğayrı niçe yirlerde ḫayrâtı ve Ḫaremeyn-i Şerîfeyn’de niçe meberrâtı vardır ki bu maḫalde tafşîli mûci-b-i ıṫnâb olmağın ihtîşâr u ishâb evlâ görülmüştür.

Ve bi’l-cümle ḫarem-i sa‘âdete duḫûlinden sa‘âdet-i şehâdet ḫulûline dek ki elli altmış yıl miḳdârı rûzgâr⁴ geçmiştir, ne ‘azl çâşnîsini ṫatmış ve ne bir külli cefâ vü miḫnete giriftâr ḳılınmıştır. Ancaḳ Sulṫân Murâd Ḫân’uñ evâ’il-i devletinde [322a EH] Defterdâr Üveys Paşa taḫrîk ü iğvâ-sı ile tevâbi‘ine ba‘zı ihânet olındı. Ve şademât u nekebât-ı eyyâmla ba‘zı ḫavâşşınıñ ‘azl ü reddine binâ’en müte’ellim ü mağmûm ḳılındı. Eger ol miḳdârı cefâ-yı rûzgâr ile munḳalibü’l-eṫvâr olmasa kevkeb-i ṫâlî’i cidden menzil-i naḫsa uğramazdı. Dâ’imâ baḫt-ı lâmi‘i burc-ı şerefden infişâl ile râci‘ görölmedi, dinilmek câ’iz idi.

[Muştafâ Paşa]

Fe-ammâ şehryâr-ı Süleymân-nişânunuñ zamân-ı devletinde vezâret şad-rına vâşıl olup⁵ nihâyet vekâlet-i kübrâ rütbe-i ‘âliyesine mütevâşıl olma-yanlaruñ evveli Muştafâ Paşa’dur ki Gegivize’de ‘imâret ü câmi‘i vardır.

1 pâdişâh-ı büzürgvâra: pâdişâha R4

2 vüzerâ: - F, R4

3 ḳaşabada: nâḫiyede R4

4 yıl//rûzgâr: miḳdârı yıl F, R4

5 olup: olanlar F, R4

Bosneviyyü'l-aşl, sâde-dil, 'adl ü inşâfa mâ'il bir vezîr idi. Hattâ Mısr'da maq̄tûl olan Hâ'in Aḥmed Paşa'dan evvel vezâretle Mısr-ı Kâhire hükümetin kılmış idi. Sene ḥamse ve şelâşin ve tis'a mi'e târihinde vefât eyleyüp câmi'inde defn olındı.

[Ferhâd Paşa]

Biri daḥı Ferhâd Paşa'dur ki Arnavud cinsinden bir mu'ânid ü cebbâr [307a R4] ve celb-i mâl ü menâle râğıb bir çama'kâr olmağla eşnâ-yı cülûsda şadr-ı vezâretde ibkâ olındı. Ba'dehu 'azl olunup Semendire sancağı virildi. Lâkin tek çurmayup çulme râğbet ve dilini çutmayup çetm-i ekâbire müsâra'at itmegin Edrine'ye getirilüp sene ihdâ ve şelâşin ḥudûdında çatitdürüldi.

[Koca Kâsım Paşa]

Biri daḥı Koca Kâsım Paşa'dur ki eşnâ-yı cülûsda vezâret virildi. Sâbıkan şeh-zâdelikleri hâlinde kendülerün defterdârı olup ḥidemât-ı mebrûresinden şükrân üzere olduklarına binâ'en vekâlet şadrına lâ'ik görüldi. Ve illâ bu mâbeynde âḥar menâşıba naşb olunmadı mı, yoksa mezîd-i 'inâyetden bir uğurdan pâye-i vezâretde bulındı mı, ma'lûm olmamışdur.

[Aḥmed Paşa-yı Hâ'in]

Biri daḥı Aḥmed Paşa-yı Hâ'in'dür¹ ki cins-i Arnavud, lücûc u 'anûd ve müfsid ü zebân-dırâz, küfrânü'n-ni'me-i ḥile-perdâz bir bed-aşl idüğüne² binâ'en ihşân-ı [322b F] ḥudâvendgârına isâ'et itdi. Vilâyet-i Mısr'da pâdişâh-ı ma'nevî olmağla çanâ'at itmeyüp ḥurûc eyledi. Bunca rûzgâr ḥarem-i muḥterem ḥidmetinde olmuş idi. Ba'dehu yeñiçeri³ ağalağına ve Rûmili beglerbegiligine ve vezâret mertebesine⁴ vuşûl bulmuş idi. Hâlâ ki aşlda bed-şirişt ve vech-i 'abûs-ı ḥıyânet-me'nûsı kerihül-liķâ vü zışt olmağla tek çurmadı. Nehr-i Nîl gibi çuğyâna mâ'il olup kellesi kesildi. Sene şelâşin ve tis'a mi'ede pây-taḥt-ı a'lâya gönderildi.

1 Paşa-yı Hâ'in'dür: Paşa'dur F

2 aşl idüğüne: aşldur ki aña EH

3 pâdişâh-ı/yeñiçeri: - R4

4 ve//mertebesine: rütbesine F

Güzelce Kāsım Paşa

Ḥarem-i muḥteremden bīrūn ve rikāb-ı hümāyūn ağalıklarından birine maḥrūn olduğdan şoñra vezīr olmuş idi. Ba‘dehu ba‘zı ḥuṣūṣ ‘azlini iktizā itmegin sancaḫ virilmiş idi. İstanbul muḥāzīsindeki Kāsım Paşa Cāmi‘i anuñ¹ inşası ve ol ḫaṣaba cümleden evvel anuñ iḫyāsıdır.²

Hācī Meḥemmed Paşa

Bunlar “Şūfī Meḥemmed Paşa” diyü anılmışdur. Ḥuṣūṣā ki ḫarem-i muḥteremden çıkmışdur. Ve ḫidmeti mūcibince merātib ḫaṭ‘ın idüp vezāret rütbesine yitmişdür. Ba‘de zamānin ‘azl olunup Budun beglerbegiligi virildi. Aṣḫāb-ı cihāda serdār olduğı ḫālde eyyām-ı ḫayātınuñ defteri dü-rüldi. Menḫüldür ki bir marāza mübtelā olmuş. ‘İlāc u devā eyleyen ṭabīb-i Yehūdī şerbetini zehr-ālūd idüp içürmiş. Ba‘de vefātihi aḫz olunduḫda “Bunuñla kırḫdan ziyāde nāmı Meḥemmed olan Müslimānları helāk itmişümdür. Şevāb-ı dü-cihānī baña bu ‘ameller besdür.”³ diyü iḫrārından şoñra ol ṭabīb-i bed-kirdār eṣedd-i siyāsetle ḫatlı olınmışdur.

[Hüsrev Paşa]

Biri daḫı Hüsrev Paşa’dur. Bosneviyyü’l-aşl ve şecī‘ ü pesendīde-nesl olan Lālā Muṣṭafā Paşa’nuñ birāderidür. Bī-bāk ü bī-pervā ve bī-ḫavf u ḫaṣyet ü bī-müdārā olmaḫın “Dīvāne Hüsrev Paşa” diyü iṣtihār bulmuşdur. Ḥarem-i sa‘adetden çıḫup bölük ḫalkına ilḫāḫ olunduḫdan şoñra zīr-destleri olanlardan ba‘zı ekābir himmetiyle menāşib-ı ‘aliyeye şu‘ūd idüp mezbūr Hüsrev Paşa ve Maḫtūl Kara Aḫmed Paşa liyāḫat-ı şānlarına göre iltifāta muḫārin olmamaḫın birḫaç yıl⁴ ser-keşlik ṭarīḫına sālīk olmuşlar. Rūm illerinde yarar atlar ve ḫüsndār küçekler ile ba‘zı [322b EH] şa‘b u düşvār billerde⁵ ve derbendlerde⁶ ṭurmuşlar. Tüccār-ı Yehūd’dan niçeleri ḫatlı idüp mällarını ḫāret ḫılmışlar. Ve seneden seneye müsteḫāḫ olan ‘ulūfeleri ol ḫavālīdeki ḫarāc ḫullarını başup ne miḫdār aḫçe ḫisāb

1 Cāmi‘i anuñ: Paşa’nuñ F

2 Paşa//iḫyāsıdır: Paşa’nuñ ta’mirine sebep olmuşdur, ibtidā andan zuhūra geldi R4

3 Şevāb-ı//besdür: - F, R4

4 birḫaç yıl: - R4

5 billerde: yirlerde R4

6 ve derbendlerde: - F, EH

olındı ise ol deñlü meblağı şayup alurlar imiş. Ziyâdesine ta'arruz itmezler imiş. 'Âkıbet ba'zı vüzerâ-yı şâhib-miknet cenâb-ı salţanatdan emân hâşıl idüp, günâhlarını bağışlatdurup¹ der-i devlete gelmelerine sebep olmuşlar. Pes mezbür Hüsrev Paşa'ya ol eşnâda çâşnî-girlik virilmiş. Ba'dehu kaçapucılar ketĥudâsı olup rikâb-ı hümâyün ağalarına ilĥâk olındukdan şoñra Rümili beglerbegisi olmuş. Ba'dehu vezâretle Mış'a gönderilüp, niçe zamân anda edâ-yı ĥidmet itdükden şoñra² der-i devlete gelüp vezîr-i şânî rütbesine vuşül buldı. Fe-lâ-cerem³ Rüstem Paşa-yı müfahĥam⁴ [307b R4] şâliş maĥâmında şâbit-ĥadem ve Hüsrev Paşa şânî ve Süleymân Paşa vezîr-i a'zam-ı⁵ muĥterem⁶ bulunup defâten ikisinün 'azli müyesser olmayınca kendüye vekâlet-i kübrâ şadrı muĥarrer olmayacağını bildi. Hüsrev Paşa'nun mädde-i ĥabî'atını âmâde-i fesâd ü şenâ'at bilüp 'arz-ı ĥulûşla ĥoltuğına girdi. "Ben sulţânımuñ bende-i ĥayr-ĥ'âhıyam." diyü lâf u güzâf ile iğvâ virdi. Ne eylediyse eyledi, Süleymân Paşa ile ĥan yağı⁷ kılup 'adâvet itdürdi. Bi'l-âĥire şadr-nişîn-i divân oldukları ĥâlde çekişdiler. Birbirlerine el ĥaldurup, ĥuşuşâ ki Divâne Hüsrev Paşa ĥancer şıyırup evzâ'-ı bî-edebâneye düşdiler. Ma'rüz-ı şehryârî olduğı gibi ikisini ma'an 'azl ü redd eyledi. Ve şadâret-i kübrâ Rüstem Paşa-yı ĥilekâra şâyeste görüldi.

Li-münşi'ihî

Rüstemün taĥrîkine şad âferîn

Bâ'ış oldı Hüsrevün ĥüsrânına

Mühri aldurdı Süleymân uğradı

Rüzgâruñ cevri-i bî-pâyânına

Zâl-i dehri kendüye râm eyledi [323a F]

Âferînler Rüstemün iz'ânına

-
- 1 bağışlatdurup: 'afv itdürüp R4
 - 2 itdükden şoñra: idüp ba'dehu R4
 - 3 rikâb-ı/cerem: - F
 - 4 müfahĥam: muĥterem R4, EH
 - 5 a'zam-ı: - F
 - 6 muĥterem: müfahĥam R4 | - EH
 - 7 yağı: bağı F, R4

Hadım İbrâhîm Paşa

Serây-ı ‘Âmire ağalığından şadr-ı vezârete ‘urûc eyledi. Huşûşâ ki mu‘ammer olup niçe rûzgâr murâdınca aldı, virdi.¹ ‘Âkıbet kendüye tekâ‘üd şadağa olındı. Nefs-i İstanbul’da Silivri Çapusu’ndaki cāmî’i ihyâ itdürüp ‘azim-i serây-ı bihişt oldu. Tavâşi kısmınıuñ hayâsı gâlib olanlarından idi. Ya’nî ki edeb ü vaqârına kimse lâ diyemezdi.

Haydar Paşa

Bu dağı tavâşi zümresindendir.² Kapu ağalığıyla imtiyâz-ı şân bulduktan sonra vezârete çıktı. Ba‘dehu Sulţân Muştafâ katlinde ba‘zı tahrik ü igvâsı, ya’nî ki şeh-zâde cânibine küllî meyl ü muhâbâsı ihtimâli virilüp ‘azl olındı. Lâkin âhîr-i ‘ömrine dek ahvâl-i ma‘âşına nizâm virilüp Hersek sancağı ile şâd-kâm kıldı. Ol diyârıuñ hâkinden olmağla kendü memleketinüñ eyâleti münâsib görüldi. Haylî suhan-âferîn ü emîrül-kelem ve ma‘ârif-güzîn âdem idi.

Yapalağ Muştafâ Paşa

Bosneviyyü’l-aşl idi. Harem-i muhterem-i şehryârîde iken Yapalağ laqabı³ ile şöhet buldı.⁴ Hâlâ ki ma’nâsı ne idüğü kimseye ma‘lûm olmadı. Ba‘zı ağalıklar pâyesine det-res bulduktan sonra beglerbegilik virildi. Cevâri-i harem-serâ⁵ meşâhîrinden Şâh-ı Hübân nâmı ile müsemmâ bir hâtûn virilüp vezâret manşıbına dağı şâyeste görüldi. Nefs-i Gelibolı’da bir latîf cāmî‘ u medresesi ve mektebi vardır. Binâsı pesend ü taşsine lâ’ik u sezâvârdur.

[Pertev Paşa]

Biri dağı Pertev Paşa’dur ki vezîr-i şânî iken ma‘zûlen vefât eyledi. Arnavudiyü’l-aşl olup Serây-ı ‘Âmire’de Sulţân Süleymân Hân Gâzî zamânında neşv ü nemâ buldı. Rikâb-ı hümayûn ağalıklarındaki merâtibi, hattâ yeñi-çeri ağalığı ki câh-ı ‘âlidür,⁶ kaç idüp vezîr oldu.

1 şadr-ı/virdi: - F

2 Bu/zümresindendir: - F | zümresindendir: kısmındandır R4

3 laqabı: - F, R4

4 muhterem-ı/buldu: muhteremden çıkmadur. Harem hizmetinde iken Yapalağlık ile şöhet virildi EH

5 harem-serâ: cevâri-ser F

6 hattâ//‘âlidür: - R4

Li-münşi'ihî

Zulmet-i küfri zâ'il itmekle
 Zât-ı mışbâhı şalduğı gibi zâv
 Anı rüşen-cerâğ idindi hemân
 Kõodı nâmın şeh-i cihân Pertev

Hattâ on iki yıldan ziyâde yeñiçeri ağalığında şâbit-ka-dem oldu. Ve niçe yıllar dağı vezîr-i hâmis ü râbî' u şâliş ü şânî olup merâtib-i 'âliyeye vuşul buldı. [323a EH] 'Âkıbet Sulţân Selîm Hân-ı Şânî zamânındaki Tõonanma-yı Hümâyûn inhizâmında ol serdâr bulındı. Ol kesr ü inhizâm Kõapudan 'Alî Paşa'nuñ bî-vech cür'etine ve anuñ taqşîr-i hîdmetine haml olındı.

El-kışşa kaşîrû'l-kâme, hîssetle ma'lûm-ı 'âmme, ammâ ahlâk-ı hasene ile ittişâfî dürüst ve cell-i himmet vâdilerinde tab'ı cüst ve hareketi süst bir devletlü idi. Mezârı Ebî Eyyüb-ı Enşârî civârındadır.

[Fehâd Paşa]

Biri dağı Macariyyü'l-aşl Fehâd Paşa idi ki Şeh-zâde Sulţân Mehemmed Hân merhûmuñ duhter-i pâkizesi olan Hümâ Sulţân evvelâ aña tezvîc olınmışdur. Binâ'en 'alâ zâlik yeñiçeri ağalığından Kõastamonı sancağına gönderilmiş iken vezâret şadrına getirilmişdür. On yıl miqðârı vezîr-i hâmis ü râbî' u şâliş oldu. 'Azli hâlinde ba'zılar kavlince vekîl-i celîl olan Mehemmed Paşa-yı Tavîl işâreti ile semm-i kâtil içürildüğü hâdişe şüyü' buldı. Hattâ ba'de mevtihi âdemleri mazanne olan¹ tabîbi hücumla katl itmegin anlardan dağı² niçe kimsenüñ siyâseti buyuruldı. Hüsni hatıra mâ'il, kalem-i neshî³ kâmil, şüfi şöhret, fe-ammâ ağalığı hâlinde keşîrüt-ta'zîr ve şâhib-i siyâset kimse idi.

Menkûldür ki kendü yazduğı muşhafları yüz haseneye [308a R4] şatmış. Ücret-i kaleminden birkaç biñ hasene peydâ itmiş. Vefâtı hâlinde ol maqûle mâl-i helâlden techîz ü tekfinin vaşiiyet kılılmış.

1 mazanne olan: - F
 2 dağı: ğayrı F
 3 neshî: neshîde EH

[Kızıl Aḥmedlü Muştafâ Paşa]

Biri daḥı KızıL Aḥmedlü Muştafâ Paşa idi ki ‘alemdâr-ı Ḥazret-i Resûl-i nâmdâr, aşḥâb-ı vâcibü'l-ḳabûl olan Ḥâlid bin Velid neslinden, ḥuşûsâ ki şâhib-i sikke vü ḥuṭbe olmuş Emîr İsfendiyâr-i emâret-dişâr aşlından iken Serây-ı ‘Âmire’ye alınmış idi. Ya’nî ki ḥüsn-i terbiyet olunup evvelâ çaḳırcı-başılığla, ba’dehu mîr-âḥûrlığla istiḥdâm olunmuş idi. Giderek Rûmili beglerbegiligi [323b F] virildi. Andan soñra vezîr-i ḥâmis mertebesi sezâvâr görüldü. Ḥattâ vezâreti ḥâlinde Cezîre-i Malṭa fethine serdâr gönderildi. Me’mûl olduğı üzere ḥidmeti ve¹ ḥüsn-i tedbîr ü şecâ’ati zuhûra gelmedüğü eçlden kendüsi ḥalḳ-ı ‘âlemden ḥicâba düşdü. Erkân-ı devlet daḥı yüzün görmemek evlâdur, diyü ‘azline dürüşdü. Bi’l-âḥire ḳânûn üzere teḳâ’üd virildi. Ba’dehu ḥacc-ı şerîfe varup ol sa’adetle müstes’ad olduğdan soñra Mekke-i Mükerreme civârında vefât eyledi. *Raḥimehullâh.*

[Ammâ Ol ‘Aşruñ Beglerbegileri]

Ammâ ol ‘aşruñ beglerbegileri ki ekşeri yolu tarîḳı ile gelmiş, ḥarem-i şehryârîde neşv ü nemâ bulmağın ma’âyib-i cevr ve zulm-ı tama’dan berî idükleri taḥaḳḳuk bulmuş ḥâkimlerdür.²

[Behrâm Paşa]

Ol zümrenüñ biri Behrâm Paşa idi ki ḥarem-i şehryârîden ağalığla çıḳdı. Ba’dehu vezîr olan Ḳâsım Paşa yirine Rûmili beglerbegisi oldu. Lâkin sene şemân ve şelâşinde Rûm illerinde sefer-i hümâyûnda iken iç oğlanları ba’zı ağalar ile ittifâḳ idüp başına taş bıraḳdılar. Ya’nî ḥ’âbnâk olduğı ḥâlde derdmendi³ şehîd itdiler. İki ağasına ve on sekiz⁴ iç oğlanlarına siyâset itdiler. Manşıbını Ḥüsrev Paşa’ya tevcîh ḳıldılar.

1 ḥidmeti ve: - EH

2 ḥâkimleridür: ḥâkimleridür ki zıkr olunur R4

3 başına//derdmendi: uyurken R4

4 sekiz: iki F

[Dävüd Paşa]

Biri dahı Dävüd Paşa idi ki vilâyet-i Mısr'a beglerbegi oldu. Kemâl-i emânet ü istikâmet ile hükümet idüp iştiḥâr-ı külli buldı.¹ Vezâreti muḳar-rer olmuş iken reh-zen-i ecel ol² derdmendün yolın urdı.

[Üveys Paşa]

Biri dahı Üveys Paşa idi ki mezbûr tarîḳ-ı 'ulemâya sülük idüp elli aḳçe medreseye vâşıl olduḳdan soñra cecdi ümerâdan olmaḳla emâret tarîḳına sülük itmiş. Ba'zı menâşıb-ı dīvâniyyede istiḥdâm olunduḳdan soñra ḳaṭ'-ı merâtible vilâyet-i Şâm eyâletine manşüb ḳılınmış. 'Adl ü inşâfa mâ'il, ic-râ-yı aḥkâm eşnâlarında ḥaḳḳa ḳâ'il âdem imiş. Ğâlibâ vefâtı dahı Şâm-ı şerîfde vâḳi' olmuş.

Sinân Paşa

Efrençiyü'l-aşldur. Tavâşî kısmından olup ḥarem-i muḥterem ağalarından iken Şâm beglerbegiligi virildi. Hâlâ ki semt-i hükümeti becere-meyüp ḥod-râyılıḳla a'mâl ü ef'âline binâ'en şikâyetçileri gürûḥ gürûḥ der-i devlete indi. 'Azli ile teftîşi emr olındı. Niçe günler ketḫudâsı meclis-i şer'a³ ihzâr olındı. Alduḳları cerâ'im ü rişvet aḳçeleri aşḫâbına redd olındı.⁴ Mez-bûr ol ḡamla der-'aḳab helâk olup seyvi'âtı defterinün ḥisâbı dīvân-ı maḥ-şere te'hîr ḳılındı.

DuḳakinoḒlı Meḥemmed Paşa [323b EH]

Mezbûr Arnavud beg-zâdelerinden ḥaseb ü neseb ile meşḫûr, ḥadd-i zâtında edib ü vaḳûr bir mîr-i mîrân idi. Ḥarem-i pâdişâhîden ḳıçmış-dur. Ammâ ki ol ḥalvet-serây-ı muḥtereme duḫûli ḥüsn-i cemâline binâ'en olmuşdur. Merḫûm Sulṫân Bâyezîd bin Sulṫân Meḥemmed Ḥân-ı sa'îd zamânında⁵ Arnavud ḳabilelerine beg olan "duḳakin" lafzı "beg" manâsına olmaḒın Duḳakin dinilmiş idi. Anuñ dahı ḥaseb ü nesebi tañṫana-i⁶ 'an'a-

1 Kemâl-i//buldı: - R4

2 ol: mezbûr EH

3 meclis-i şer'a: meclise R4, EH

4 redd olındı: alivirildi EH

5 Ḥân-ı/zamânında: Ḥân cemâllerine sa'îd F | Ḥân-ı sa'îd R4

6 duḳakin lafzı//tañṫana-i: duḳakinün oḒıdır ḥaseb ü nesebi R4

ne ile ‘Arab ‘aşiretine müntehi olunca¹ zabt u taḥrîr kılınmışdır. Mezbûruñ iki ferzend-i ercümendi ki melâḥat bâğınıñ nihâl-i berümendi ve leṭâfet şehriniñ mâh-ı çâr-deh sâle-i dil-pesendi idügi beyne’n-nâs iştiḥâr bulmuş idi, ḥattâ leṭâfet-i yâl ü bâl ve zarâfet-i ğunc u delâlleri merḥûm Sulṭân Bâyezîd Ḥân’uñ sem‘ine vâşıl olmuş idi. Ol maḳûle ḥüsndâr eṭfâl zulmet-i küfr ü ḍalâl miyânında ḳalmağı münâsib [308b R4] görmemiş idi. “Âyâ ol iki mâh-ruḥsârı ne vech ile kenâra çekseler?” diyü taṣavvurdan, ya’nî ki ol vaḥşî ğazâlleri dâm-ı bend-i ḥile vü âle düşürmek muḳaddemâtını tefek-kürden ḥâlî olmamış idi. İttifâḳ² «همة الرجال تغلب الجبال» mażmûnı muḳarrer oldu. Cenâb-ı sulṭânide cezb ü celbe müte‘allik olan cell-i himmet anlara daḫı pertev-i in‘ikâs bıraḳduğı ta‘ayyün buldı.

Li-münşi’ihi

Kime yüz tutsa devlet ü iḳbâl
 Ḳarşular anı [324a F] peyk-i câh ü celâl
 Ana kim luṭf-ı Ḥaḳ muḳârin olur
 Emrine ḥalk anuñ mu‘âvin olur

Ya’nî ki ikisi daḫı birer esb-i rehvâra süvâr olup bu muḳaddemâta vâşıta olan ser-ḥadd-i temkîne çıḳdılar. Müjdeleri aḫbârını taḳîb iderek der-i devlete çekildiler.

Li-münşi’ihi

Nesebi pâk olan aşıl ü büzürg
 Olur elbette şehryâr-ı sütürg
 Rüzgâr atmaz ehli yâbâne
 Kendüyi gösterür güher dâne
 Lâ’ik-ı şadr olan geçer şadra
 İrer âḫir sa‘âdet-i ḳadre

1 müntehi olunca: münhâ F

2 “İnsanların [üstün] çabası dağları yerinden söker.”

Vaḳtâ ki¹ ḥarem-i muḥtereme dâhil oldılar, envâ‘-ı iltifât-ı şehryâriye vâşıl oldılar. İkişi daḥı hem-nâm-ı faḥr-ı enâm oldu. Ya‘nî ki Aḥmed ve Meḥemmed isimleriyle iştiḥâr buldılar. Ba‘de zamânin Aḥmed Beg vefât itdi. Bu kerre ²«تعمرت دولتك» ‘ilmini ol biri³ işbât itdi. Ya‘nî ki ol mu‘ammer oldu ve ḥaremden aḡalığla ṭaşra çıḳdı. Râyet ü eyâlet ile ta‘ayyün-i küllî buldı. Ba‘dehu mezbûruñ evlâdından yine Aḥmed ve Meḥemmed nâm iki mîr-i rûşen-zamîr-i lâzımü’l-ikrâm ḳopdı ki Aḥmed nâmına olan nâmdâr dünyâ dâr-ı ḳarâr degül idüğini bildi. Cidden menâşıb-ı dünyeviyyeye iltifât itmeyüp âḫîr müteferriḳalığı ḫâlinde şüfiyyün ṭarîḳına sülûk ihtiyâr ḳıldı. Laṭîf ebyâtı, dil-pezîr eş‘âr u vâridâtı vardır ki tafşîli Şu‘arâ Faşlı’nda mezkûrdur. Ḥattâ;

Nazm⁴

Vâ‘iz bizi ḳorḳutma cehennemde od olmaz
Yanmaḡa odın her ḳişi bundan iledürler

beyt-i meşhûri anlara maḫşûş eşer-i me’sûrdur. Ammâ Meḥemmed nâmına olan aşîl-i bülend-iştiḥâr rûtbe-i emâretten meretebe-i eyâlete vâşıl olup Ḥaleb’e ve ba‘zı vilâyete mîr-i mîrân oldu. Ba‘dehu Mışr-ı Ḳâhire beglerbegiliḡi⁵ ile itilâ-yı şân buldı. Ḥâlâ zümre-i mevalîden ve ḳazâ-yı Mışr’a mutaşarrif olan ehâlden ‘Oşmân Beg nâm zât-ı şerîf ve birâderi olup manşıb-ı emâretten raḡbet-i sülûkle müteḳâ‘id Sinân Beg nâm emîr-i laṭîf mezkûr Meḥemmed Paşa’nuñ evlâd-ı kirâmından baḳıyye-i naḳıyyedür. Ve sâbıḳda pâdişâh-ı ‘âlemiyân olan⁶ Selîm Ḥân bin Sulṭân Süleymân Ḥân muşâhiblerinden olup luṭf-ı ṭab‘ ile iştiḥâr viren Nihânî muḫalleş Ṭuraḳ Çelebi ve birâderi Ḳaya Çelebi müşîr-i müşârün ileyhün aḡalarından iken ‘ulüvv-i himmetle fûrûzan olan rûşen-çerâḡlarından ma’düddur.

1 ki: ki merḫûmlar F
2 “Devletin ömrü uzun olsun.”
3 biri: - F
4 Nazm: - F
5 beglerbegiliḡi: beglerbegi olmaḡ R4
6 ‘âlemiyân olan: ‘âlem-penâh EH

Üveys Paşa

Bunlar Yemen beglerbegisi iken¹ Pehlevân Hâsan nâm levend ba'zı ev-başları tahrik eyledi. Bî-vaqt 'ulûfelerin isteyüp, virilmediğini bahâne idüp 'ale'l-gaffle ol hâkim-i nâmdârın üstine vardı. Bir şîr iken rübâhlar elinde küşte oldu. Ve cümle mâ-meleki nehb ü gâret olunup mezbûr Pehlevân² Hâsan mülk-i Yemen saltanatı ile iştiâr buldı. Lâkin ümerâ-yı Yemen'den Özdemür Beg ki sonra beglerbegi olmuştur, tafşîli ahvâl-i âtiyede taştîr kılınmıştır, ol hinde Şan'an'da bulunmağla Zebîd'e da'vet kılındı. Ya'nî ki geldiği gibi izâlesine [324a EH] niyyet olındı. Lâkin mîr-i mezbûr şecî' u dilîr-i pür-zür olmağın hüsn-i tedârükle geldi. "Her kim ki pâdişahuñ toğrısıdır, sancağ dibine gelsün." diyüp bayrak kaldırdığı gibi Yemen kulları zıll-ı râyetine müctemi' oldu. Özdemür'ün cem'iyeti Pervîn-mişâl muqarrer olduğu gibi yüriyüp Pehlevân Hâsan tevâbî'ini Benâtü'n-naş gibi perişân u târ u mâr kıldı. Hemân ol gün³ başını kesüp 'atebe-i 'ulyâya gönderdi.

Ammâ mezbûr Üveys Paşa ba'zı şikât-ı aşdikâ kavlince Mısr fâtihi Sulţân Selîm'ün oğludur. Şeh-zâdeliği hâlinde mesfûrûn vâlidesi olan câriye ile izdivâc itmîşler. Ol hinde der-i devlete teveccüh idüp serîr-i saltanata cülûs müyesser olduğu [324b F] gibi mezkûre ve ba'zı cevâri-i manzûre ba'zı ümerâya nikâh [309a R4] olunmasına ruşşat virmişler. Üveys Paşa'ya vâlidesi hâmil bulunmuş. Ol eyyâmda kimesneye ifşâ itmeyüp⁴ ketmini münâsib görmüş. Ammâ şol zamân ki ciğer güşesi kad çeküp neş ü nemâ bulmuş, bir tarîk ile cenâb-ı saltanata i'lâm idüp tuiyurmuş. Pes şehryâr-ı 'âkıl "Tâşrada tevellüd iden ferzend oğlumdur." dimege 'âr etmiş. Niçe eyyâm kendüsi dahı bu râzı kimesneye açmayup istitâr itmîş. 'Âkıbet oğlan degşürici gitdükte ağalardan⁵ birinün işâretiyile aldurup harem-i hâşşına getürmüş. Evvel-nazarda ki çeşm-i pâk-i sulţân ol nev-cüvân-ı bihişt-nişân cânibine müte'allik olmuş, 'ırk-ı übüvvet ü bünüvvet tarafeynden müteharrik olup şihhat-ı nesebinde şübheleri kalmamış. Ba'de zamânin bu ahvâl

1 iken: olan EH

2 Pehlevân: - R4

3 gün: - F | sâ'at R4

4 vâlidesi//itmeyüp: olduğu gibi mezkûre ve ba'zı cevâri-i manzûre ba'zı ümerâya R4

5 ağalardan: ağaları F

Süleymân Hân-ı lâzımü'l-iclâl tarafına dağı ma'rüz kılnmış.¹ Lâkin mücerred güft ü güyla hüküm virmegi, ya'nî ki anuñ gibi vücüd-i pür-cüdi katlı ü helâk itmegi münâsib-i diyânet ve muvâfık-ı emânet² görmemiş. Aña binâ'en emâret ü eyâlet rütbe-i 'âliyesine³ vâşıl idüp bu'd-ı mesâfeyi müstemil olan Yemen mülkine irsâlini lâ'îk u sezâvâr görmüş. Ve ba'zı mahremlerine katlı haberi geldükden şonra "Ol benüm li-eb⁴ birâderüm⁵ idi." diyü söylemiş. "Neden ki fitne ihtimâlini virüp katlı itdürmediñüz?" dinildükde Hağ Te'âlâ'nuñ hafv u haşyeti ol cür'ete mâni' olduğın beyân eylemiş.

Özdemür Paşa

Mezbûr, Mışır fetihinde bağıyye-i süyûf olan Çerkeslerdendir.⁶ Ba'dehu bir tarîk ile gönüllü gedüğine geçüp yevmî on üç⁷ akçe vazîfeye mutaşarır ifken vezâretle Mışır vâlisi olan Hâdım Süleymân Paşa ki Tıonanma-yı Hümâyün'la Hind Deryâsı'na 'azîmet eyledi ve kendüsü ile ol seferi ihtiyâr iden sipâha niçe va'deler ile 'arz u cell-i himmet eyledi, bu eşnâda Özdemür dağı bile gidecek oldu. Fe-ammâ "Atumdan ayrılmazın. Ve semendimün⁸ gemide yirleşmesi mümkün ise ben de giderin." diyü meydâna girdükde kibâr u şîğâr ta'accüb idüp gülüşdiler. "Şunda bir divâne Çerkes var. Atı ile keştiye girmek umar."⁹ diyü Süleymân Paşa'ya bildürdiler. Bi'l-âhîre mezbûruñ bu içdâmı mizâc-ı paşaya muvâfık geldi. Bir ferdün atı konulmayup ancak kendüye mahşûş bir semend-i güzîn keşti içine konulmuş ifken "Özdemür'ün atına dağı yir bulınsun." buyurdu.¹⁰ Özdemür'ün ibtidâ'en şöhret-i şecâ'ati bu huşûşdan ötüri şüyü' buldı. Fî nefsi'l-emr ba'zı yirlerde sâhile çıkıldı. 'Arab leşkeri ile ceng ü cidâle ruşşat oldu. Mezbûr atını deryâya şaldı. Atını yüzdürerek kenâra çıkup nîzesini eline aldı. 'Adü haylini birbirine katup niçe hayyâllıklar¹¹ itdi. Bu kerre imtiyâz-ı şân bulup¹²

1 Ba'de//kılnmış: - F

2 ü emânet: - R4

3 rütbe-i 'âliyesine: rütbesine F, R4

4 eb: eb ve üm R4

5 birâderüm: karındaşum EH

6 Çerkeslerdendir: Çerâkise'dendür EH

7 üç: - EH

8 niçe//semendimün: - R4

9 umar: ister R4

10 ancak//buyurdu: - R4

11 hayyâllıklar: bahâdırılıklar R4

12 imtiyâz-ı//bulup: - EH

Yemen'e vardığı gibi kol ağalığı virildi. Ba'dehu sancağ virilüp ekâbir-i ümerâdan oldı. Sâbıku'z-zıkr Pehlevân Hâsan'ın başın alduğdan sonra dibelik¹ şöret ü 'unvân buldı. Az zamân geçmedin Yemen beglerbegiligi virildi. Ba'dehu Habeş vilâyetini feth itdi. Gâh Yemen'e ve gâh Habeş'e beglerbegilik itmede iken dâr-ı âhirete gitdi.

Menkûldür ki altı ayda bir ton gömlek degüşürmiş. Ve yaz u kış püstîn-i gürge kaplı bir çuğa giymesi muqarrer imiş. Hikmet Hudâ'nuundur, ne-sebi Hazret-i 'Abbâs'a müntehî bir şâliha hâtunla izdivâc eylemiş. Bir iki kerre ma'zül olup [324b EH] Mısr'a çıkuğda ol 'avretün metâ'-ı vuşlatını qarîn-i revâc eylemiş. Ba'de zamânin Sulţân Murâd Hân-ı Şâliş'e şadr-ı a'zam olan 'Oşmân Paşa ve hem-şiresi olan Hüma nâm dūşize-i 'iffet-nümâ vücûda gelmiş. Pes Yemen [325a F] ve Habeş'den her neye mâlik oldı ise dâ'imü'l-evkât Mısr'da mütemekkin olan 'iyâline gönderürmüş. Bu tarih ile nihâyetsiz mâl ü menâl defîneleri mezbûr 'Oşmân Paşa için iddihar kılinmış ki anuñ tercemesinde taşîli mezkûrdur.² Ve mezbûr Özdemür cihâd u gâzâ demlerinde bir³ seyf-i meslûl idüğü meşhûrdur.

Kâsım Paşa

Rûm illerinde niçe yıllar sancağ taşarruf idüp ümerâ-yı nâmdârdan olduğdan sonra Tamesvâr vilâyetine beglerbegi oldı. Cem'iyet-i gûzât [309b R4] ile niçe aqınlar ve gâzâlar idüp iştihar-ı külli buldı. Bu hâl üzere 'ömri gâyete irüp öldi.⁴

Güzelce Rüstem Paşa

Harem-i cennet-nişân gılmânından iken hüsn ü cemâlle bedîdar oldı. Didâr-ı behcet-âşarını gören ⁵﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ âyet-i kerîmesini tekrâr itmede mecbûr görüldi. 'Âkıbet ağalığıla taşra çıkuğ. Menâşib-ı hükümetden Budun beglerbegiligine vâşıl olduğdan sonra hisâb-ı eyyâm-ı 'ömri defteri dürüldi. Mevâlden ma'dûd u mezkûr Hasbî dimekle meşhûr ki ferzend-i paşa-yı mezbûrdur, medâris-i Şemân müderrislerinden iken

1 dibelik: dalı ziyâde R4

2 tercemesinde//mezkûrdur: taşîlinde tercemesi meşhûrdur EH

3 bir: - F

4 gâyete//öldi: âhire irüp fevt oldı R4 | öldi: fevt oldı EH

5 "Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir!", Mü'minûn Sûresi, 23/14.

ihtiyâr-ı teķā'üdle MıŖ'a gitdi. T̄ül-i âmâl-i menâŖıb ğavgâsından ķurtulup, baŖını hırķaya çeküp her nesneden ferâğat itdi.

Süleymân PaŖa

Bu daĖı¹ Ėarem-i pâdiŖâhiden çıķmıŖdur. Ba'zı aĖalıķlara vâŖıl olduğdan Ŗoñra sancağa çıķup, ba'zı emâretlere mutaŖarrıf² olduğdan Ŗoñra³ SiĖetvar fetĖi senesinde Ėaraman beglerbegisi bulunmıŖdur. Ne bellü 'âdil, ne bellü zulme mâ'il, belki ağvâli mu'tedil kimse idi. Ėâlâ beyne'l-ümerâ bir ferzend-i reŖîdi zâhir ü hüveydâdur.

'OŖmân PaŖa

Bu dağı Ėerkes'dür. Serây-ı 'Âmire'de neŖv ü nemâ bulup aĖalıķlara, ba'dehu Ėaleb beglerbegiligine vâŖıl olmıŖdur. Ėâyetde Ŗecî' u dilîr ve rezme müte'alliķ tedârükde tedbîri dil-pezîr kimse olmağla ĖudâvendĖâr-ı cihân 'âzim-i sefer-i NaĖcivân olduğda mezbür üç biñ miķdârı câna ķalmaz fedâ'i sipâhla ılgâr itmiŖ. Ŗâh Tâhmâsb bir vâdide ķonmıŖ iken beŖ re's Ėüre bâr-gîrûñ ķuyrıķlarına ba'zı ķulblı tâbeler ve ķazanlar baĖlamıŖ. NıŖf-ı leyde ordusunun dört tarafından Ŗalıvrüp küllî ürkündiye sebep olmıŖ. Zümre-i SürĖ-serân birbirleriyle ceng-künân, develeri ve ķaķırları ol zemzmeden Ėürizân ve bu fırsatda paŖa-yı mesfûr birķaç nâmdâr diller almıŖ. Ve niĖe⁴ SürĖserlerün dağı baŖını kesüp tobrağa ŖalmıŖ.⁵ 'Ale's-seğer ordu-yı pâdiŖâhiye Ėelüp niÇe iltifât u iğsânla mer'î ķılınmıŖ. Mezbürün iki oğlı ķalmıŖ idi. Birisi cefâ-yı rûzgâra tağammül idemeyüp Ėacc-ı Ŗerîf nâmı ile Mekke'ye vardı. Hind gemilerinün birine Ėirüp Dîv Ėal'ası'na toğrı çekdürdi. İle'l-ân Ėayâtta ve râyet-i devlet ü ŖaĖtanatı naŖb u iŖbâtdadur, dirler. Ol bir ferzendirün vefâtı Ėaberin virürler.

Ėâzi Ėasan PaŖa

Mezbür, Hersek vilâyetinden ĖâŖıl olup, ba'dehu vilâyet-i 'Arabistân'a, Ėattâ MıŖ u Yemen nâmındaki memleket-i âbâdâna varup yarar silâĖŖor

-
- 1 Süleymân//dağı: Biri dağı Süleymân PaŖa'dur ki F, R4
 - 2 mutaŖarrıf: nâ'il EH
 - 3 sancağa//Ŗoñra: - F
 - 4 Ve niÇe: Birķaç F, R4
 - 5 birķaç//ŖalmıŖ: baŖ dil alup R4

u hayyâl oldu. Ba'dehu Rümilî'ne gelüp ba'zı elviyeye, huşûşâ Tameşvâr eyâletine mutaşarrîf olup "Ġazî Hâsan Paşa" diyü iştihâr buldı. Haylî şeçî' u ġazâ-kirdâr ve dilîr-i rûşen-zamîr-i bülend-iktidâr, hâkim-i nâmdâr idi.

Ferhâd Paşa

"Şolak Ferhâd Paşa" diyü meşhûrdur. Bir zamân Yemen beglerbegisi oldu. Ba'dehu Şeh-zâde Sulţân Selim Hân ve Bâyezîd Hân, Konya Şahrâsı'nda¹ rezm-i nuşret-resân itdükte mezbûr, Karaman beglerbegisi idi.² Uğur-ı hümayûnda zaġmnâk olup küllî ıztırâb daġı çekdi. 'Âkıbet dârü'l-hilâfe-i Bağdâd beglerbegisi iken anda vefât itdi. Haylî şâlih ü dîndâr ve çama'-ı hâmdan perhîzkâr, mütetebbi'-i tevârih u âşâr, yarar u nâmdâr âdem idi. Evlâdından biri Kıbrıs fethinde şehîd olan [325a EH] Mehemmed Paşa'dur ki tercemesi maġallinde meşhûrdur.

[Hasan Beg]

Biri daġı fi zamâninâ ümerâdan Hasan Beg dimekle meşhûrdur. [310a R4]

Baltacı Mehemmed Paşa

Bosneviyyü'l-aşl [325b F] olup harem-i muġterem ġidmetinde ve yaluñ yüzliligi³ hâlinde dürüst⁴ sözleri cerî ve ızhâr-ı istiġâmet idüp haġġ u bâtil miyânına fayşal virmede aġrânınıñ bihteri bir keskin âdem olmaġla "Baltacı" diyü laġab konulmuş. Ba'dehu çâşnî-gîrbaşılıġla taşra çıġup niçe eyyâm ol ni'met-i celilenüñ şükri edâsında 'arz-ı kıyâm itdükten soñra Anġaliyye⁵ ve Silistre ve Arnavud İskenderiyyesi'ne mîr-livâ ve rütbe-i râ-tibe ile beyne'l-emâşil engüş-t-nümâ olup Naġcivân seferi vâķi' olduġda mîr-i mezbûra Zül'kadriyye beglerbegiligi virildi. Ba'dehu eyâlet-i Rüm nâmındaki merzbûm ġükümetiyle mehçe-i râyeti gibi güy-ı ġadr u sa'âdeti göklere irdi. Ĥattâ vilâyet-i Şehrizül fethi ile mümtâz ve Gürcistân fütûġâtında Vezîr Aġmed Paşa'ya enbâz-ı kârsâz olmaġın dârü'l-hilâfe-i

1 Konya Şahrâsı'nda: Konya'da EH

2 Ba'dehu//idi: - R4

3 yaluñ yüzliligi: tâzeligi R4

4 dürüst: dürüş EH

5 Anġaliyye: Anġakiyye R4

Bağdād beglerbegiligi virildi. Ba'dehu 'azl ile der-i devlete geldükde vefât idüp Ebî Eyyüb-ı Enşârî '*aleyhi rahmetü'l-Bârî*¹ civârında defn olındı. Hâlâ ferzend-i necîbleri Maḥmūd Paşa ki nazm-ı kelâma kudreti zâhir, ya'nî ki kemâl ü ma'rifeti mütebâdir, Râyeti² muhalles, bu ḥaḳîre muḥliş-i eḥaşş olup Mevşil beglerbegiliginden munfaşıldur ve bunlaruñ tercemesi tafşılı Sulṭân Murâd Hân 'aşrınıñ ümerâsı faşlında yazılmışdur.

Hurrem Paşa

Bosneviyyü'l-aşl olup Serây-ı 'Âmire'den çıḳduḳdan soñra niçe rüzgâr emâret eylemiş. Ba'dehu beglerbegiler zümresine dâhil olup eyâlet-i Şâm ile rütbe-i sâmiyeye yitmiş. Hikmet Hudâ'nuñdur, zamânında ḳabile-i Dürüzî ki fırsat-ı dü-rüzîye aldanup 'işyân itmişler. Sûḳu'l³-beyâz nevâhi-sine ta'addî idüp niçe yüz ḳaralığın eylemişler. Paşa-yı mesfûr leşker-i Şâm ile def'ine me'mûr olmuş. Tâ'ife-i bâğiyeñün üstine varup ekşerini ḳılıcdan geçürmüş.⁴ Egerçi ki ba'zı şa'b u düşvâr yirlere taḥaşşun itmişler, 'asker-i İslâm'ı sengşâr idüp fi'l-cümle 'arz-ı la'in eylemişler,⁵ lâkin paşa-yı mesfûr ḥayli celâdet göstermiş. Ol zümre-i zemîmeye geregi gibi cezâların virmiş.

[Pîri Paşa]

Ve biri daḳı güzide-i düdmân-ı Ramazân,⁶ Pîri Paşa-yı nâdire-dândur ki vâlid-i mâcidi Halîl Beg, Mışr fethinde şehîd olmuş.⁷ Ve merḥûm Sulṭân Selim Hân kırḳ biñ aḳçe ze'âmetden kırḳ kerre yüz biñle ülkelerini kendüye 'inâyet itmiş. Ve sâ'ir ḳarındaşları ḥükümetine mâni' olmasunlar, diyü Rümilî'ndeki ḳaşaba-i Fenâr'a ḫarḫ eylemiş.

El-ḳışşa paşa-yı mezbûr 'izam-ı şânla meşhûr ve ni'met-i mevfûr ile ḳapusu ma'mûr, şâhib-i kemâl ü edîb ve ehl-i ma'rifet ü lebîb, vâcibü'r-ri'âye olmaḳla istedikçe Ḳaraman ve Şâm'a vâlî oldı. Ferâḡat itdükçe on altı kerre yüz biñle Adana sancaḳı tevcîh buyuruldu. Bu ḫâletle ve bu güne ta'zîm ü

1 '*aleyhi*//*Bârî*: - F

2 Râyeti: Râyet R4

3 Sûḳu'l: Şevfü'l EH

4 ḳılıcdan geçürmüş: helâk eylemiş R4

5 'asker-*i*//eylemişler: - F, R4

6 Ramazân: - F

7 Mışr//olmuş: mażhar-ı ihsân-ı Selim Hân olmuşdur ve Mışr fethinde şühedâya ḳarışmışdur EH

ri'ayetle tā Selīm Hān-ı Şānī cülüsüne dek hayātda ve sinn-i şerīfi mi'eden tecāvüzle kaç' -ı derecātda idi.

Bir zamān bu haķiri ri'ayetle şād-kām ve maħzan ma'arif ü kemālātımuza binā'en dāmād idinmek hātırasıyla iħtirām kıldı. Ve illā 'unfuvān-ı şebāb ve hevā vü heves ıarıķındaki şitāb ol vech ile temekkünümüze mānı' oldu. *Raħimehu'llāhu te'ālā ve eskenehu fi ğurefi'l-a'lā.*

[Kubād Paşa]

Biri daħı mezbūruñ li-eb ıarındaşı Kubād Paşa'dur ki bu taħrīrāta bā'ış olan Süleymān Paşa'nun pederidür. Egerçi ki Āl-i Ramazān'dandur ve illā ülkelerini taşarruf itmemekle Piri Paşa gibi cenāb ile muşaddar aħkām irşāline istiħķāķı [310b R4] bī-nişāndur.¹ Bir haşin ü gül Türk ve hey'et² ü cesāmeti ferbih ü sütürg olmağla muılaķā ehl-i ıab'ı sevmez idi. Ve Mevlānā Bāķi'nün *Lāmiyye*'si anuñ nāmına iken cidden ri'ayet ü rağbet itmezdi. "Ni'metlüdür." didürmek için büyük şaħanlar iħtirā' iderdi. Ve illā yemeginün fazlası fuķarāya virilmek men' ile memnū' olmağın h'ān-sālār-ları o fazalātı kıyulara dokerlerdi. Muhaşşal [325b EH] hūnī, dīn ü devlet ma'ayibinün mağbūnı bir şaħş idi ki nisvān kısmına siyāseti ol bid'at itdi. Ba'dehu oğlı olan nā-ħalef ol bid'atı 'ādet itdi. Laķabı "Yularsuz Ayu" idi. [326a F] Ammā ki ayunuñ ba'zı evzā'ı kendü eıvārından iyü idi.

Mūsā Paşa

Āl-i İsfendiyār'dan Kıızıl Aħmedlü nāmındaki ümerā-yı kibārdan iken bir ıarıķ ile Arz-ı Rüm beglerbegiligi virilmiş. Ekşer-i evķātını şayd u şikāra şarf itmegin küffār-ı Gürcistān kendüyi göze göstermemiş. Ya'nī ki ba'zı aznavurları diyār-ı İslām'a ta'addiden hālī olmamış. Binā'en 'alā zālik paşa-yı mesfūr üzerlerine varmış. Eşnā-yı muķābelede inhizāmların muķarrer taşavvur itmiş. Lākin Gürciyān-ı kerihü'l-cenān³ külli tedārükle gelmişler. Muķābil oldukları gibi mezbūrula olan 'askeri şıyup kendüye zafer bulmuşlar. Ĥattā sa'ādet-i şehādete⁴ irgürüp şādmān olmuşlar. Ĥālā Diyār-ı Bekr

1 bī-nişāndur: perişāndur F | bed-nişāndur R4

2 gül//hey'et: - R4

3 cenān: liķā F, R4

4 sa'ādet-i şehādete: şehādet sa'ādetine EH

Beglerbegisi Hüdüm 'Alî Paşa ki ba'de zamānin Budun eyāletiyle şöhre-i dünyā ve şecā'at ü şehāmet 'arşalarında tîr ü nîzesi gibi engüşt-nümā olmışdur, ber-vech-i isti'cāl Arz-ı Rûm ser-ḥaddine yitişdi. Kemāl-i tehācümle Gürcistān'a girüp cidāl ü kıtāle dürüşdi. Egerçi ki zümre-i küffār mezbûrî Mûsâ Paşa'ya kıyās itdiler. Segān-ı 'av'av-künān gibi üstine yüridiler. Lākin cebel-i şāmiḥ gibi şābit-ḳadem oldı. Gürûh-ı müşrikîni kılıcdan geçürüp serdār-ı sâbıkuñ kelle-i bürîdesini ellerinden aldı. Ana kılıc uranlara Rüstemāne kılıcılar çaldı.

[Hüdüm 'Alî Paşa]

Ve biri daḫı Mışr'a vālî iken vefāt iden Hüdüm 'Alî Paşa'dur ki Rûmili ketḫudālîğından sancağa çıḳdı. Ba'dehu Tameşvār beglerbegisi olup Mışr-ı Ḳāhire eyāletine gönderildi. 'Ādil ü kerîm, müşfik u raḫîm, evzā'ı i'tidâlde, ḫayf ü zulmden ictinābı kemâlde, manşıbına ğālib, refî'u'l-merātib 'azîz idi. Mışr eyāletine mâlik iken vefāt itdi. Hâzînesinde mücerred iki biñ sikke nuḳûdı bulunup istikāmet ü tevekkülîni işbāt eyledi. *Raḫmetu'llāhi 'aleyh.*

[Arslan Paşa]

Biri daḫı Arslan Paşa'dur ki şecā'atde ferzāne, ḫaseb ü nesebde yegāne, Yaḫyālu neslinüñ merd-i dilîri, Rûmili ğāzîleriñün Rüstem-i bî-naẓîri iken Meḫemmed Paşa-yı Şehîd ile mābeynde ba'zı mâcerāsı vāḳı' oldı. Ol sebeble Sigetvar fetḫi senesinde cenāb-ı salṫanata 'arz olunup boynı uruldu. Ve bî'l-cümle ādāb u vaḳārdan ḫālî ve eş'ār tetebbu'ından¹ maḫlaşı Sifālî, zātı ğayr-ı mükerrer, şehāmeti maḳdûr-ı beşer, rütbesinden berter bir ğarîb şahş idi.

[Ayās Paşa]

Ve biri daḫı Sinān Paşa birāderi Ayās Paşa'dur ki şeh-zādeler muḫārebesinde Sulṫān Bāyezîd'e na'l ü miḫ virmek töhmetiyle ḳatlı olındı. Hālā ki bî-günāh idüğü tevātüre yitişüp yoḳ yire siyāset kılındı. Harem-i muḫteremden çıḳmış edeb-perver, vecāhet ü mürüvveti beyne'l-ekābir² günden eşher, ḳapusu ma'mûr, güzîde ağaları mevḫûr devletlü idi. Muḳaddemā

1 tetebbu'ından: - F

2 ekābir: erkān EH

Bağdād'a, ba'dehu Arz-ı Rüm'a vālī oldu. Āfitāb-ı vücūdı ol merzbūmda üfūl ü¹ zevāl buldı.

[Behrām Paşa-yı Qadīm]

Biri dağı Behrām Paşa-yı Qadīm idi ki merhūm Sulṭān Süleymān Hān'ın 'unfuvān-ı şebābda hüsni ü cemāline mā'il ve hüsni-i iltifātla encūmen-i vişāline nā'il olup mürür-ı ezmānla Bağdād'a ve Rüm'a ve bir zamān dağı Diyār-ı Bekr gibi merzbūma hākim oldu. Mürteş-i fāhiş, maḥbūb-düstlükda hevā-yı nefsanıyyesi mühiş, cüvān ṭabī'atlı, pīr ü ḡulāt kısmı bir şeyh-i kebīr idi.

Yularkısdı Paşa

Bu dağı [311a R4] harem-i muhteremden bīrūn olmuş; evvelā emārete, ba'dehu eyālete vāşıl olup i'tilā-yı şān bulmuş bir hākim idi. Mañsīb aldığı vilāyetlerde mümkün olduğca 'adāletle kām' idi. Hālā evlādından iki mīr-livā beyne'l-ümerā rāyetleri gibi luṭf-ı ṭab' ile engüşt-nümādur.

Ulama Paşa

Mezbūr, Teke-ili'nden bir ehl-i tīmāruñ oğlu olup Şāh İsmā'il'ün zamān-ı hürücında bī'at idüp ārzū-yı devlet² ile³ diyār-ı 'Acem vilāyetine ki varmış, ba'zı yirlerde dilīr ü dil-āverlikler idüp "Bozoğlan" diyü iştiḥār bulmuş. [326a EH] Vaḡtā ki sinni erba'ine yakın [326b F] olmuş, «حَبِّ»⁴ «الوطن من الإيمان»⁴ dā'iyyesi hātırına ḥalecān kılmış. Şāh Ṭahmās'b'ün nām-dār sultatlarından⁵ iken rü-gerdān olup diyār-ı Rüm'a ṭoğrılmış. Ya'nī ki sene seb'a ve şelāşin ve tis'a mi'e tārīhinde vezīr-i a'zam ve serdār-ı ekrem olan İbrāhīm Paşa, 'Acem vilāyeti ḥudūdına varduğda 'izz-i ḥuzūrına vuşūl bulmuş.⁶ Fe-lā-cerem anlarıñ terbiyesi ile ilerü geldi. Hattā kendüye Vān⁷ eyāleti tevcih olındı. Ba'dehu Rümili'ne geçürdiler. Bosna emāretini münāsib gördiler. Fī nefsi'l-emr ol vilāyetde vāfir ḡazālar eyledi. Küffār-ı

1 üfūl ü: - R4

2 devlet: - F, R4

3 ārzū-yı//ile: - EH

4 Hadis-i Şerif, "Vatan sevgisi imandandır." (Aclūnī, *Keḡfū'l-hafā*, 1/345, no: 1102)

5 soltatlarından: ādemlerinden R4

6 vuşūl bulmuş: vāşıl olmuş R4

7 Vān: - F, EH

hâk-sâruñ ocaklarına şular koydı. Müdebbir ü şecî' u heycâ-sâz, dilir ü dil-âverlikle mümtâz yarar u nâmdâr âdem idi. Ya'nî ki hüsn-i tedbîr ü şecâ'ati beyne'l-ümerâ müselleme idi.

El-ķışşa ser-ħadler ħidmetinde ifnâ-yı vücüd itdi. Kendüden şoñra yarar oğulları ħalup her biri emâret rütbesine yitdi.

[Cenâbî Aħmed Paşa]

Biri daħı Cenâbî Aħmed Paşa idi ki¹ ħarem-i muħteremden ħıķup yolu tārıkınca² ağalıklarda istiħdâm olunduğdan şoñra Anaťolı beglerbegiligine vuşul buldı. Yigirmi yıl tamâm ol manşıbdâ 'adl ile ħıyâm itdi. Ba'dehu vefât idüp civâr-ı cinânda taleb-i maķâm itdi.³ Müdâm şürb-i ħamra mübtelâ idi. Ferâğat itdüğü taķdîrce helâki müttefaķun 'aleyh-i eťıbbâ idi. Cenâbî muħalleşdür. Gâh u bî-gâh eş'âr didüginün delîl-i eħaşşıdur. Fe-ammâ ziyâde edîb ve Süleymân Ĥân'a mânend-i ħabîb idi. Rivâyet iderler ki 'ömrinde murabba' oturmak⁴ ve ħande ħâlinde dendânlarını nümâyân kılmak vuķu' bulmamış idi.

[Şemsî Aħmed Paşa]

Biri daħı Şemsî Aħmed Paşa idi ki Ķızıl Aħmedlü Muştafa Paşa'nuñ birâder-i kihteridür. Ve şühliğla mîr-i mîrân gürühünüñ nâmdâr u ser-defteridür. Ĥarem-i muħteremden müteferriķalığla ħıķup ba'dehu sipâhî oğlanlarına ağa kılındı. Andan Şâm'a, ba'dehu Rüm u Anaťolı eyâletlerine,⁵ 'âķıbet Rümili beglerbegiligine vâşıl oldu. Fe-ammâ Sulťân Süleymân Ĥân ile şikâr muşâħabetin ve Sulťân Selîm Ĥân ile 'ayş u 'işret muvâfaķatın ve pâdişâhımız Sulťân Murâd Ĥân ile umûr-ı mülk ü millet teccessüsünüñ mürâfaķatın itmişdür. Ma'a hâzâ dün-himmet ve ħasîs-ťabî'at olmağla az kimseyi ilerü çekmişdür. Ve bî'l-cümle keremi nâ-büd ve nedîmâne laķlaķası mevcüd, hercâ'i-ħılķat, şehri-mücâleset, muħâveresi çok, vaķâr u âdâbla taķayyüdi yoķ bir kimse idi.

1 ki: ki ...'ul-aşl olup EH

2 yolu tārıkınca: yoluyla R4

3 idüp//itdi: itdi R4

4 oturmak: ķarâr itmek R4

5 Rüm//eyâletlerine: Rüma Anaťolı'ya R4

[Hâcî Ahmed Paşa]

Biri dahı Hâcî Ahmed Paşa idi ki bu da Kızıllı Ahmedlü'dendür. Niçe yıllar mîr-âhûr-ı kebîr oldı. Ba'dehu Karaman ve Rûm ve Şam'a mîr-i mîrân olup şevketi izdiyâd buldı. Fe-ammâ toğancılığda fâ'ıku'l-aqrân, nazîr ü qarîni muhâl mertebesinde bir pesendide-iz'an idi. Sinni yüzden tecävüz itdi.¹ Ve yine sa'adetlü² pâdişâhımız her şikâra bindükçe mülâzemeti kemâl-i mütâba'ata yitdi. Ammâ hışseti zâhir ve ehl-i tab' ile ülfeti müddet-i ömrinde nâdir idi.

[Dâmâd Hasan Paşa]

Biri dahı Sultân Selîm Hân'a dâmâd olan ekâbirden Rûmili Beglerbegisi Dâmâd Hasan Paşa'dur ki şehsüvâr-ı hayyâl ve silâhşor-ı 'adîmü'l-mişâl, kerîm ü 'âkıllı ve üslûb u tertîbinde bî-mu'âdil, 'Acem şâhına resül gönderilmiş ve re'y-i rezîn ve fikr-i raşîn [311b R4] şâhibi idügi taḥkîka yitmiş kimse idi.

[İskender Paşa]

Biri dahı Anaḫolı Beglerbegisi İskender Paşa idi ki bostâncıbaşıllıktan Mısr'a vâlî oldı. Ba'dehu ba'zı beglerbegiliklerde istiḫdâm olunup merâtibi Anaḫolı'da nihâyet buldı. Fe-ammâ tamâ'kâr olmağla ehl-i tîmâr bîmârına tîmâr ve aḫşesiz bir ferdi ber-hûrdâr³ eylemez;

Li-münşi'ihî

Ne ḫâkim ne 'âdil ne zâlim ne 'âkıllı

Ne şâlih ne fâsık ne râcil ne kâmil

bir ğayr-ı mükerrer⁴ şahş idi. [327a F] Kıbrıs muḫâşarasında vefât eyledi.

1 tecävüz itdi: ziyâde idi

2 sa'adetlü: - F, R4

3 hûrdâr: murâd R4

4 mükerrer: mükedder F, R4

[Çerkes İskender Paşa]

Ve biri dağı Âmid Beglerbegisi Çerkes İskender Paşa idi ki Hüsrev Paşa nâm Âmid beglerbegisinin üç biñ aqçe tımârlu qapucıbaşısı iken zâtınıñ liyâkatine göre ilerü gelüp evvelâ çavuş oldu. Ba'dehu qat'-ı merâtible der-i devletde defterdârlıq hıdmetiyle vücüd buldı. Vân fetihinde ki gâyet [326b EH] mañûf idi, qapanup qalmasına kimse rızâ virmedi. Mezbûr kendüsi tãlib olmaqla Vân beglerbegiligi virildi. Hikmet Hudâ'nuñdur,¹ küllî yüz aqlıqları müyesser olup 'izam-ı şânına sebep oldu. Ba'dehu Arz-ı Rûm beglerbegisi iken Şâh Tahmâsb oğlu İsmâ'il Mîrzâ ile ceng itdi. Kendü tabaqasındaki ümerâdan ziyâde cür'et ü âheng itdi. Ba'dehu Âmid'e getürdiler. On beş yıl miqdârı anda ibkâ buyurdılar. Gıbbe zâlik dârü'l-hilâfe-i Bağdâd'a, ba'dehu² Mısr-ı Qâhire gibi memleket-i âbâda vâli oldu. Ba'dehu ma'zûlen der-i devletde bezl-i rûh ile fenâ buldı. Ziyâde 'âqıl ü mehîb ve kâmil-i pür-nehîb, muşâhabeti 'ulemâ ile ve ülfet ü mücâleseti üdebâ ile, 'adle mâ'il, haqqâ qâ'il, rahımı kâmil, şefqati şâmil, paşalığı aña helâl, şikâyet diñlemek aña mañşûş, şan'at[ı] ber-kemâl, hem cerî ve hem bahâdır, hem 'âlim ve hem fazlı bâhir, qılıcda İskender-i zamân, qalemde Aristü-yı devrân, fazl ile ferzâne, bi-'ayb u bi-bâhâne bir zât-ı lañif³ idi.

[Temerrüd 'Alî Paşa]

Biri dağı Temerrüd 'Alî Paşa idi ki Bosneviyyü'l-aşl olup harem-i pâdişâhiden birün oldu. Ammâ⁴ vaqâr u edebi merâtibi gibi gitdükçe efzûn, egerçi ki hırş u tama'ı gâlib idi, fe-ammâ ba'zı hayrât inşâsına dağı râğib idi. Muhaşşal baqıyye-i selef ve yirine varduğı hâkimlere hayr-halef bir mü'eddeb ü mu'tedil kimse idi.

[Kara Muştafâ Paşa]

Ve biri dağı âti'z-zıkr Rıdvân Paşa babası Kara Muştafâ Paşa idi ki dūd-mân-ı saltanat âşiyânesinden uçmış, "Kara Şâhin" laqabıyla şöret bulmuş, evzâ'ı mu'tedil bir devletlü idi. Ba'zı aqalıklardan sancağa çıqdı. Ve andan Yemen'e, ba'dehu Mısr'a beglerbegi olup vefât eyledi.

1 Hikmet Hudâ'nuñdur: - F

2 ba'dehu: eşer hâzâ F, R4

3 lañif: - F, R4

4 birün//Ammâ: taşra çıqdı ev R4

[Hızır Paşa]

Biri dahı Hızır Paşa idi ki harem-i muhteremde hâşıl oldu. Bi'l-âhire Haleb ü Şâm ve Bağdâd-ı nüzhet-mağâm eyâletlerine vâşıl oldu. Şanı yok ve tımçurâk u 'unvânı çok,¹ ammâ tama'ından kanâ'ati artuğ kimse idi.

[Kara Murâd Paşa]

Ve biri dahı Kara Murâd Paşa idi ki hâşsa serrâclardan iken dergâh-ı 'âlî çavuşlığı virildi.² Ba'dehu mîr-livâ olup tadricle beglerbegilige sezâvâr görüldi. Hattâ Karaman u Şâm ve Arz-ı Rûm u Bağdâd-ı cennet-mağâma vâlî olup mecma'-ı şühedâ-yı sü'edâ olan Kerbelâda küllî hayrât inşâ itdi. Ağır³ kapulı levendâne meşreb,⁴ 'atâ itdüğine envâ'-ı mekârimi müretteb kimse idi. Egerçi ki kara câhil idi, fe-ammâ taşarrufât-ı dîvâniyyede nâdirü'l-emâşil idi. Ve gâyetle bed-zebân olup varduğı yirlerüñ ümerâsına şetm ü düşünâm iderdi. 'Arz-ı Rûm'da vâlî iken begler ittifâkla 'arz eylediler. "Dîvân-ı pâdişâhide bize şetm ider." diyü bildürdiler.⁵ Fe-lâ-cerem şadr-ı a'zam cenâbından naşihat-nâme geldi. Ol hinde dîvân idüp ümerâyı cem' kıldı. "Bize söger, diyü 'arz itmişsüz. Ben size kaçan düşünâm itdüm, bre mu'arrisler⁶ (?) ve köfte-horlar?" diyü vâfir âzârladı. Gördiler ki olmaz, gülüşdiler. "İşte yine sebb ü ta'n itdün." diyü bir miqdâr incinişdiler. Kendüsi dahı istigfâra başladı. Şetm ü düşünâmda mecbûr idüğünü aznaşladı.⁷

[312a R4]

[Şüfi 'Alî Paşa]

Biri dahı Şüfi⁸ 'Alî Paşa idi ki Bosneviyyü'l-aş olup harem-i muhteremden zühür eyledi. Evvelâ emârete, ba'dehu Selîm Hân bin Süleymân Hân âsitânesinde lâlâlığla hîdmete ve Konya muhârebesinde Zül'kadriyye beglerbegisi olup hîdemât-ı mebrûreye küşişle izdiyâd-ı [327b F] rütbeye lâ'ik görüldi. Muhaşşal gâh Haleb ve Şâm'a vâlî ve gâh Mısr u Bağdâd eyâ-

1 çok: b.k F | yok R4

2 çavuşluğu virildi: çavuşlarından oldu R4

3 Ağır: Ahir F

4 Ağır//meşreb: - R4

5 bildürdiler: söylediler EH

6 mu'arrisler: ma'rûslar R4 | EH

7 R4 nüshasında burada daha önce geçen Hadım 'Alî Paşa biyografisi tekrar yazılıdır.

8 Şüfi: T avuççı EH

letlerinde rütbesi ‘ālî oldu. Fe-ammā şālih u müte‘deyyin ve ‘uyüb-ı mezālim ü maḥā’ifden perhîz ü ictinâbı müte‘ayyin, pâk-mezheb, şüfî-meşreb, tûmṭurâk u ‘unvânı nâ-müretteb kimse idi. Binâ’en ‘alâ zâlik, Şâm beglerbigisi iken evlâd-ı ‘Arab “Geylün” lafzını mezbûra¹ laḳab itdiler.

[Ḳapudan Sinân Paşa]

Biri daḫı Rüstem Paşa ḳarındaşı Ḳapudan Sinân Paşa idi ki ḫarem-i pâdişâhiden bîrûn oldu. Ḳaṭ‘-ı merâtible Hersek sancağına [327a EH] vâşıl olduḳdan şoñra Cezâ’ir beglerbegiligi ile ḳapudanlık mertebesi aña ḫâşıl oldu. Fe-ammā ḫâkim-i ğazûb ve tecebbür ü tekebbürle² ma‘yûb, ‘ırz-şiken, bârid-suḫan, mehîb-i bî-nehîb, cebbârlık ma‘ayibine ḳarîb şaḫş olmağın çoḳlık mu‘ammer olmadı. Ḳapudan iken mellâḫ-ı rûzgâr fülk-i tâbûtına kefenden yelken açdırup fenâ ‘ummânına şaldurdu.

[Hüsrev Paşa]

Biri daḫı Bosneviyyü’l-aşl Hüsrev Paşa idi ki ḫarem-i muḫteremden çâşnî-gîrlikle çıḳdı. Andan mîr-livâ olup ba‘dehu melikü’l-ümerâ³ rütbesi ile otuz yıl miḳdârı zabṭ-ı eyâlet eyledi. Ṭama‘kâr u mâldâr, Vân beglerbegiligi mülki meşâbesinde taḫt-ı taşarrufında ber-ḳarâr olup evâ’ili şûrb-i ḫamr-ı gül-günla ve evâḫiri ibtilâ-yı⁴ berş ü efyûn ile geḳdi. Dirlik şatmağı ol bid‘at-ı seyyi’e ḳodı. Ḳanğı memlekete vardı ise ṭama‘-ı ḫâm ile âb-ı rüy-ı nâmûsından el yudı. Ve bi’l-cümle beglerbegi diyecek ve mîr-i mîrân⁵ ıtlâk idecek kimse degül idi.

[Muzaffer Paşa]

Biri daḫı Muzaffer Paşa’dur ki ḫarem-i muḫteremden ḫâşıl olup bir zamân Şehrîzül’a mîr-i mîrân oldu. Ve ‘azl-i mütemâdi ile *nesyen mensiyyen*⁶ terk olunduḳdan⁷ şoñra Ḳıbrıs fethinde Lâlâ Muştafâ Paşa himmetiyle vâlî-i zî-şân oldu. Egerçi ki yarardur, fe-ammā dîvânelik ile şöhre-i dâr u diyârdur.

1 mezbûra: kendüye EH

2 tekebbürle: tehevvrle R4

3 ümerâ: ümerâ olup F

4 ibtilâ-yı: F mükerrer

5 diyecek//mîrân: - R4

6 “Unutulup gitmiş,” Meryem Sûresi, 19/23.

7 ‘azl-i//olunduḳdan: - R4

[Ġazanfer Paşa]

Biri dağı Ġazanfer Paşa'dur ki Şeh-zāde Sulţān Bāyezīd dāmādlarından olup manşıba 'adem-i liyāqatle ve memleket zabtında 'acz-ı hükümetle, huşuşā bī-hamiyyetlige müte'allik ba'zı hāletle ma'rūfdur.

[Gülābī Paşa]

Biri dağı Gülābī Paşa'dur ki der-i devletde apucular kethudāsı iken sancağa ıķdı. Ba'dehu Şehrizül vālisi kılındı. Der-'aab inzivāya sālİK olup vücudı fenā buldı.

[Şeyţān Murād Paşa]

Ve biri Şeyţān Murād Paşa'dur ki Sulţān¹ Süleymān Hān zamānında Laḥsā ve Başra'ya vālī oldu. Ba'dehu arık-ı inzivāya sülük ihtiyār idüp teķā'üd ile rāḥat buldı. Bu ḥaķır Şām-ı şerifde ki gördüm, bir merkebe altun üzengü ve muḥallā raḥt ile süvār olmuş görüp ta'accüb kıldum. Ammā taḥvīl-i du'ā ile meşhūr idi. Ya'nī ki du'asında ekşer-i maḥlūķāt, ḥattā behā'im ü ḥaşerāt mezkūr idi. Ve zamān-ı eyāletinde² her vezīrūn şeklini uķla gibi düzmiş. Ve libās u mücevveze giyürüp ḥazīnesinde ḥıfz itmiş. apu kethudāsından mektüb gelürmiş. "Fülān vezīr senūn ḥaķķuında huşümet üzeredür." dir imiş. Der-hāl aña teşbīh ile düzdüği uķlayı iḥzār ve envā'-ı 'itāb u 'ikābla ta'zīrine sa'y-ı bī-şümār idermiş. Ve gāḥ olurmuş ki uķlayı iḥzār ve şalb u siyāsetine cür'et idüp ğazabını ol vech ile ḥalka iḥhār eylermiş. Cünūnını bilmişler. Sefāhetine ḥaml idüp temeshūr kılmışlar.

[Meḥammed Hān]

Biri dağı Meḥammed Hān'dur ki ḥükkām-ı Zü'l-adriyye'den iken bir arık ile Şāḥ İsmā'il cānibine gitmiş. Ḥattā dāmen-i 'ināyetine teşebbüs itmiş. Ba'dehu bir fırsat bulduğu gibi yine ol cānibden rü-gerdān ve Sulţān Süleymān Hān dergāhına ihre-sāy-ı 'übüdiyyet-nişān oldu. Egerçi ki geldiği gibi Arz-ı Rūm beglerbegiligi virildi, lākin eḥvār-ı şāḥāne ile 'arz-ı

1 Sulţān: - F, R4

2 eyālet: devletinde F, R4

ıtumturākı şöhre-i¹ ekâbir-i² âfâk olmağla ve Arz-ı Rûm [312b R4] şâh ülkesine qarīb olup yine ol semte irtihâli ihtimâli ba‘ızılar qavlince ta‘ayyün bulmağla Rûmili’ne geçürildi. Gâh Mora ve gâh Köstendil sancağı, gâh iki sancağ bir görölüp vilâyet-i eyâlet ihtivâsı tevcih kıldı. Ve kendüye hiṭâ-ben yazılan aḥkâmda “cenâb-ı [238a F] emâret-me’âb” yazılıp tâ Sulṭân Selim Ḥân cülûs itdüğü seneye³ dek kayd-ı ḥayâtı oldu. Ḥaylî mu‘azzez ü mükerrem ve bezm-i câm-ı encümene Cem bir âdem⁴ idi.

Teyzîl Der-tafşîl-i Ba‘zı Mîr-i Mîrân-ı Deryâ-Sebil

Yine bu zümreden, ya’nî ki mîr-i mîrân ‘unvânı ile müşerref olan fırqadan deryâ qorşanları beglerbegiler vardır ki ḥükkâm-ı memleket-i⁵ Fren-gistân anlaruñ tiğ-ı ḥün-feşânı ḥavfindan qanlar yutmuşdur. Ve rüy-ı nîl-gün-ı Baḥr-ı ‘Ummân ol zümrenüñ şemşirinden revân olan seyl-âb-ı ḥün ile dem-â-dem gül-gün olagelmişdür. [327b EH]

[Ḥayrüd-dîn Paşa]

Ol zümrenüñ serveri,⁶ mücâhid-i memâlik-güşâ, a’nî biḥ Ḥayrüd-dîn Paşâ’dur ki âbâ vü ecdâdı Vardar Yeñicesi’nden iken kendüsi Cezâire-i Midilli’de çoğdı. Tafşîl-i aḥvâli Sulṭân Süleymân Ḥân ‘ahdindeki ḥavâdişde meştür ve bu maḥalde ber-vech-i icmâl muḥarrer ü me’sûrdur ki mez-bür evvelâ Cezâ’ir-i Ğarb⁷ beglerbegisi oldu. Ba‘dehu qapudan ve Cezâ’ir memâlikine mîr-i mîrân olup ölince taşarrufı ta‘ayyün buldı. ...⁸ yıl mişk-dârı ‘ömr sürdi. Āqıbet;

Mışrâ‘

Ṭaldı raḥmet deñizine qapudan

mışrâ‘ınuñ mażmûnına mâ-şadağ olup Beşiktaş sâhilinde defn olındı.

1 şöhre-i: - F | şeh-zâde-i R4

2 ekâbir-i: - EH

3 cülûs//seneye: cülûsına F, R4

4 bir âdem: - F

5 memleket-i: - F, EH

6 serveri: şemşirinden serveri R4

7 Nüshalarda “Cezâ’ir-i ‘Arab” şeklinde yazılan yer adı “Cezâ’ir-i Ğarb” olarak tashih edildi. bk. Abdul-lah Erdem Taş, “Cezayir-i Ğarp Vilayetine Kuruluşu Meselesi ve İlk Cezayir Beylerbeyleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2020, s. 250-284.

8 Nüshalarda burası boş bırakılmıştır.

[Şâlih Paşa]

Biri dahı Şâlih Paşa'dur ki Kâz Tâğı karyelerinüñ birinde mütevellid oldu. Ba'dehu merd-i dilir ve bahadır-ı rüşen-zamîr olmağın bir bölük levende serdâr olup kalita tonatdı. Ve rüy-ı deryâda niçe yıllar cihâd u gâzâ emrine küşîşler itdiler. Bi'l-âhire yine Hayrüd-dîn Paşa irşâdıyla sancağ virilüp deryâ beglerinden oldu. Ba'de zamânin 'ulüvv-i himmete mazhar düşüp Cezâ'ir-i Ğarb beglerbegiligi ile i'tilâ-yı¹ şân buldı.

[Yahyâ Paşa]

Biri dahı Yahyâ Paşa'dur ki Anaṭolı vilâyetinde neşv ü nemâ bulup levend kapudanlığı ile imtiyâz bulduğdan soñra ağır 'ulufe ile içeri geldi. 'Aḳabince deryâya müte'alliğ olan elviyeden biri ile kâm-rân kılındı. 'Âḳıbet Cezâ'ir-i Ğarb beglerbegiligi ile zî-şân-ı aḳrân oldu.

[Aḫmed Paşa]

Biri dahı Aḫmed Paşa'dur ki bostâncıbaşı iken Tûnis beglerbegiligi virildi. Efrenciyyü'l-aşl olmağla kendüsi âḫar manşıba rağbet itmeyüp deryâya tâbi' beglerbegiliklere² ṭâlib olmağın anuñla ri'ayet kılındı. Ve ol manşıbda ifnâ-yı vücüd idüp âḫar menâşıbla huşül-i murâd devletine fâ'iz olamadı.

[Turgud Paşa]

Biri dahı Turgud Paşa'dur ki tafşil-i aḫvâli yine yukaruda mersüm olan vâḳı'âtda yazılmışdur. Ammâ icmâlisi budur ki mezbür evvelâ 'atebe-i 'ul-yâya geldükde Ḳarlılı sancağı virildi. Ba'dehu Trablus-ı Ğarb melikü'l-ümerâsı oldu. 'Âḳıbet Cezîre-i Malta muḫâşarasında³ ṭob onarup âteş virürken çatlayup serpindisinden şehîd oldu. *Raḫmetu'llâhi 'aleyh.*

[Meḫammed Paşa]

Biri dahı Meḫammed Paşa'dur ki mezbür mücâhid fi'llâh, gâzî fi sebî'llâh Hayrüd-dîn Paşa'nuñ oğlıdur. Deryâ müteferriḳalarından iken

1 i'tilâ-yı: imtiyâz-ı EH

2 beglerbegiliklere: manşıblara R4

3 muḫâşarasında: muḫârebesinde R4

mîr-livâ oldı. Ba'dehu gâh Cezâ'ir-i Ğarb'a ve gâh ğayrıya¹ mîr-i mîrân olup küllî kudret ü iktidâr buldı.

**Ta'kîb Der-îrâd-ı Ba'zı Zevî'l-İktidârân A'nî Bihim Defterdârân u
Muvakkî'an-ı Ma'ârif-naşîb**

[İskender Çelebi]

Bu zümrenün mihteri, zâten ve şânen ve şıfaten ve 'unvânen bihteri Defterdâr İskender Çelebi² merhûmdur ki Defter-hâne-i 'Âmire'den üç biñ aqçe tîmâra mutaşarrıf bir kâtib iken kemâl-i şadâkati ve semt-i hîdmet-deki istikâmeti muqâbelesinde giderek emîn-i defter ve melâz-ı küttâb-ı hünerver kılandı. Ba'dehu kaç'-ı merâtib idüp Dîvân-ı Hümâyün'da defterdârlık rütbesi münâsib görüldi. Ol târihde henüz³ memâlik-i 'Osmâniyye'de iki defterdâr var idi. Erkân-ı sa'âdetdeki ol şân-ı büzürgvâr ve Haleb'de oturup⁴ etrâf-ı memâlikdeki umûr-ı mâliyyeyi gören Naqqâş 'Alî nâm şâhib-kalem-i hilekâr idi. Şol zamân ki İbrâhîm Paşa vezîr-i a'zam oldı, umûr-ı dîn⁵ ü devleti mûmâ ileyh İskender Çelebi ile meşveret idüp ve mâbeyinlerinde 'aqd-ı übüvvet ve bünüvvet müstaşkem olduĝı ta'ayyün buldı. Giderek defterdâr-ı mezbûruñ rütbe-i 'âliyesi bir dereceye [328a F] vardı ki [313a R4] ol 'aşrda vezîr-i şânî olan Ayâs Paşa anuñ tımçurâkına göre bir mîr-livâya döndi. Dîvân-ı Hümâyün'a İbrâhîm Paşa dört yüze qarib üsküflü ile gelürdi. Ve mezbûr Ayâs Paşa yetmiş seksen üsküf-püşla tereddüd kılırdı. Fe-ammâ İskender Çelebi üç yüz miqdârı üsküfleri zerrîn, elbise-i reng-â-reng ile zîb ü zînete qarîn kılları selâma dizilürdi. Hâlâ ki kendüsi kutnıcıklar ile şüflar giyinürdi. Elbise-i fâhireden ğayrı aqmişeye raĝbet itmezdi. Zamân-ı devletinde ki müşterâ kıllarınuñ defteri görülmüş, altı biñ dört yüz nefer memlûki bulunmuş. Bu hisâba cevârîsi dâhil kılinmamış. Ve sâl-be-sâl [328a EH] Tırabozın'dan bir gemi yüki bez irsâl olınurmış. Memâlik-i mevfûre tonları ve gömlekleri hârcına gücle kifâyet kılırmış. Egerçi ki şonında şalb ü siyâset olındı ve illâ Naqqâş 'Alî'nün mekr ü hilesi İbrâhîm Paşa'yı yoldan çıkarup ol pîr-i rüşen-zamîre zulm-ı

1 ve//ğayrıya: bir iki kerre R4, EH

2 Çelebi: Paşa F

3 henüz: henüz Dîvân-ı Hümâyün'da EH

4 oturup: olup F

5 umûr-ı dîn: - F

şarîh kılındığı bilindi. Hattâ sene-i âtiyede yine ol günde paşa-yı mesfûr katlı olınması sırr-ı mücâzâta delîl-i vâzîh bulundu.

Haydar Çelebi

Nefs-i Gelibolı'dan kopmuş, ehl-i kalem zümresinün esâfilinden iken ihtimâl-i emânet ü istikâmetle defterdârlık virilmiş. Nev'an gözleri ma'lûl, ta'rîri ma'hlûṭ u nâ-maḳbûl, hıissetle şöhre-i dâr u diyâr, mîr-i sâbıḳu'n iḥrâcât-ı hâşşası kâtibi meşâbesinde bir defterdâr imiş. Ba'dehu 'azl olunup teḳâ'üd virilmiş. Nefs-i Gelibolı'da vâḳi' Sinân Paşa Tekyesi'nün ḥarem dîvârı dibinde defn olınmışdır.¹

Luṭfi Beg

Gâliba ḥarem-i muḫterem-i pâdişâhiden çıkup kırk bin aḳçe ze'âmete vâşıl ve ²«من قنع شبع» mefhûmı mücebince vech-i ma'âşî ol ta'rîḳ ile hâşıl iken zâtındaki diyânet ü istikâmet mezîd-i 'inâyetden ri'âyetini mücib oldu. Merḫûm Rüstem Paşa'nu'n ḥüsni terbiyesi ile ol rütbeden bir uğurdan defterdâr olup ta'ayyün buldı. Niçe zamân baş defterdârlık maḳâmında aldı virdi. İki veled-i necîbi zuhûr eyleyüp mevâlî-i 'izâmdan olmaḡla ḫâtîmesi zıkr-i cemilden ḫâlî olmadı.

Ebü'l-fazl Efendi

Ḥabâb bin baḫr, şu'a' bin bedr, Ebü'l-fazl bin Monlâ İdrîs'dür. Ta'rîḳ-ı 'ilme sülûk idüp ḳaşabât ḳuzâtı miyânında kemâl-i fazl ü belâgatle iştihâr bulduḡdan soñra Semendire ve Rudnik ḳâḏîsi iken Ḳaraman vilâyetini taḫrîr eyledi. Ba'dehu Anaṭolî defterdârlığı virilüp irtifâ'-ı şân buldı. Ba'dehu bir müddet 'azl olındı. Lâkin yine ḫaḳḳında 'ulüvv-i himmet nevâlesi bezl olunup, ya'nî ki başdefterdâr olup niçe rüzgâr aldı, virdi.

'Abdî Çelebi

Çivi-zâde Şeyḫü'l-islâm Muḫyi'd-dîn Efendi³ merḫumu'n birâderi idi. Lâkin anlar ⁴«يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ» mefhûmına mâ-şadaḳ, bunlar «وَيُخْرِجُ

1 Nefs-i//olınmışdır: - F

2 "Kanaat eden doyar."

3 Efendi: - F

4 "Allah, diriye ölüden çıkarır.", Rûm Sûresi, 30/19.

¹ *الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ* mantûkıına mazhar idügi muhaqqak,² rind-i şahid-bâz ve hevâ-yı nefsanıyyeye mağlûb bir kimse imiş. Hattâ mağall-i kazâ-yı hâcetde vefât eylemesi necâset-i dünyeviyye ile âlüdeliginden³ zuhûra gelmiş. Kendülerün Mağmûd nâm bir oğlu ki Mısr'a defterdâr olmuş idi, ekşer-i zurefâ o mağdûmı⁴ «الولد سرّ أبيه» mazmûnına mâ-şadağ bulmuş idi. *Tecâvezallâhu 'an seyysi'âtihimâ*.

Muştafa Çelebi

Bunlar ehl-i kalem ve aşhâb-ı raçam zümresinden evâ'il-i hâlinde küt-tab-ı muqâta'ât şâgirdlerinden iken hîdmetiyle ilerü gelmiş, menâşıb-ı küttâbdaki pâyeleri bir bir kaç' u çayy itmekle defterdâr olmuş. Anda dağı kemâl-i emânet ve kâlemi gibi istikâmetle imtiyâz bulmuş. Niçe yıllar bu tarih ile hîdmet itdükden sonra niçrîse mübtelâ olup bi'l-küllıyye meşy ü hareketden çalmış. Hâlâ ki yine 'azline ruşşat virilmeyüp tezkere ile 'arza girmesi münâsib görülmüş. Her çend ki kendüsi istiğnâ⁵ idermiş, [313b R4] pâdişâh-ı mağfürun leh "Anuñ vücûdı mağz-ı yümn ü bereketdür." diyü manşıbdâ ibkâ idermiş. Fe-lâ-cerem 'arz günlerinde çavuşân-ı Dıvân'dan ikisi tezkeresini getürüp Bâb-ı Hümâyün'a dek iletürler imiş. Ba'dehu çapu oğlanı nâmındaki ağalardan [329a F] ikisi götürüp 'arz oçasındaki mağhallinde vâşıl iderler imiş.

Li-münşi'ihî

Öyle defterdâra 'ayb olmaz muhaşşal tezkere
Nüşâ-i zâtı temessükdür anuñ yâ tezkere

İbrâhîm Çelebi

Bunlar dağı ehl-i kalem zümresinden ilerü gelmiş, niçe rûzgâr baş-defterdâr olup almış virmiş; istikâmetle meşhûr, saçâmeti gayr-ı mezkûr, hulķı hasen, hişâli müstaşsen âdem imiş.

1 "Ölüyü de diriden çıkarır.", Rûm Süresi, 30/19.

2 idügi muhaqqak: düşüp EH

3 dünyeviyye âlüdeliginden: dünyeviyye ile âlüde olmasından R4

4 "Çocuk, babanın özüdür."

5 istiğnâ: istifâ EH

Hasan Çelebi

Bunlar dağı aşşâb-ı raqamdandır. Ba'zı hıdemâta istiĥdâm olup Őehr-emânetine vâŐıl olduğdan Őońra [328b EH] defterdâr-ı efĥam oldu. Ĥattâ benî nev'ine melâz olup ol zümreye a'zam-ı mu'azzam oldu. Ba'de zamânin 'azl olup dergâh-ı 'âlî müteferriqalığı virildi.

Meĥammed Çelebi

Bunlar egerçi ki "Egri 'Abdioglı" diyü Şâyî'dür, ammâ ki qalem gibi istiĥâmetleri Şöhretle vâkı'dür. Bâ-ĥuŐuŐ ehl-i 'ilm ve Őâĥib-i fazl olup semt-i inşâda mahâretleri vardur. Egerçi ki inşâsı muğlaq u¹ dâniŐmendânedür ve illâ pesend ü taĥsîne sezâvârdur.² Gâĥ defterdâr ve gâĥ muvaqqı'-i inşâ-kirdâr oldu. Bir iki def'a bu iki³ manşıbla istiĥdâm kılinup vefâtı ĥâlinde tuğra ĥidmetinde bulunması ta'ayyün⁴ buldı.

Murâd Çelebi

Gelibolı qurbında vâkı' Kilidü'l-baĥr nâmı ile Őâyî' Rümili⁵ semtindeki Boğaz ĤiŐârî'ndandır. NaqqâŐ 'Alî nâm defterdâra Őâgird olup, giderek beyne'l-aqrân mahâretle imtiyâz bulup Diyâr-ı Bekr'e tîmâr defterdârı oldu. Ba'dehu mâliyesi virilüp irtifa'-ı Őân buldı. 'Âqıbet Rüstem PaŐa cenâbına küllî intisâb itmekle on yıla qarib ve 'Arab u 'Acem defterdârlığında istiĥdâm olındı. Ba'dehu der-i devlete getirilüp evvelâ Anaĥolı defterdârlığına,⁶ Őońra Rümili'ne manŐub olup vefâtına dek baŐdefterdârlıqda qaldı. Ehl-i zevq u Őâĥid-bâz ve müdebbir-i hüner-perdâz, beytü'l-mâle sâ'î, re'âyâya dağı râ'î bir saĥî kimse idi.

Celâl-zâde Muştafâ Çelebi

Bunlar Nişânî muĥallaŐ, ebü'l-mekârim 'unvânı kendülere muĥtaŐ, fuqarâ vü ĥurebâ zümresine ĥâtır-nüvâz-ı eĥaŐ bir ehl-i 'ilm ü kemâl, semt-i inşâda Őâĥib-i maqâl, vücüdî ĥayr-ı mahz bir 'aziz idi. Egerçi ki

1 inşâsı//u: muğlaq F, EH
 2 Egerçi//sezâvârdur: - R4
 3 def'a//iki: - F
 4 bulunması ta'ayyün: - R4
 5 Rümili: Anaĥolı EH
 6 istiĥdâm//defterdârlığına: - F

tafşil-i ahvâli Şu'arâ Faşlı'nda mezkûrdur¹ ve illâ manşıbı müsted'âsınca bu maḥalde daḥı mücmelen meşûrdur.² Niçe rûzgâr ḥidmet-i tevķî'a kûşîş it-dükden şoñra ḥâşları ile müteķâ'id oldu. Ve Sigetvar seferinde müteferriķa-başı nâmında olup yuķaruda meşûr olan Meḥemmed Çelebi vefâtında yine tuĝra ḥidmetine me'mûr kılandı. Vefâtına dek³ mutaşarrıf olup berât-ı 'ömri ḥayy olunca melâz-ı erbâb-ı ḥacât olması münâsib görüldi. Fenn-i tevâriḥde *Ṭabaķâtü'l-memâlik* nâm kitâb ve siyer-i Nebi'ye müte'alliķ *Mi'râcü'n-nübüvve* nâm mü'ellef-i müstetâb ve ba'zı resâ'il-i kem-yâb bun-laruñ âşârındandır. Fî zamâninâ müsta'mel olan berevât⁴ u aḥkâm ser-nâ-meleri ḥod müşârün ileyhün inşâlarından idüĝi kibâr u şığâra ma'lûmdur.

Ramazân-zâde Meḥemmed Çelebi⁵

Bunlar daḥı ber-vech-i icmâl *Tevâriḥ-i Diĝerân u Âli 'Osmân* yazmış-lardur. Celâl-zâde gibi zümre-i dânişmendâna lâḥiķ iken ṫarıķ-ı kitâbete sülük itmîşler. Ba'dehu dîvân kitâbeti ḥidmetine me'mûr olup sa'y u istiķâmetle engüşt-nümâ olmuşlar. El-ķışsa gâh re'is-i küttâb ve gâh defter emâneti ile kâm-yâb olmuşlar. Ba'de zamânin Mora vilâyetini taḥrîr idüp tuĝra-yı ĝarrâ ḥidmetine daḥı dest-res bulmuşlar. Fe-ammâ defter emâ-netinden ki 'Arab u 'Acem defterdârlıĝı virilmiş, ba'dehu manşıbı âḥara lâzım⁶ olmaĝın muḥâfaza sancaĝı ile Mışr-ı Kâhire'ye⁷ gönderilmiş. Der-âķab ki⁸ tuĝra ḥidmeti maḥlûl olmuş, "Mora'yı taḥrîr iden Meḥemmed'e virdüm." buyurulmuş. Ḥâzret-i vezîr her çend ki ĝayrılara murâd idinmiş, "Ramazân-zâde kemâl-i ferâĝatle⁹ Mışr'da mütemekkin olmuşdur." cevâ-bını virmiş, ḥâzret-i pâdişâh-ı ķadr-şinâs iltifât u işĝâ buyurmayup "Ehl olanlaruñ ķapumuzdan Mışr'a gönderilmesi nâ-revâdur. [329b F] Ammâ ki eṫrâfdan Dîvân'a getirülmesi kemâl-i ma'delete lâiķ u sezâdur." dimiş-ler. Ḥ'âh u nâ-ḥ'âh mezbûri Mışr'dan getürtmişler. Niçe yıllar edâ-yı ḥid-

1 mezkûrdur: meşûrdur EH

2 meşûrdur: mezkûrdur R4, EH

3 yuķaruda//dek: - R4

4 berevât: berât F

5 Ramazân//Çelebi: Meḥemmed Çelebi Ramazân-zâde F, R4

6 lâzım: tevcih EH

7 Mışr-ı Kâhire'ye: Mışr'a F

8 tuĝra-yı//ki: - R4

9 ferâĝatle: ma'rifetle F

metden sonra müteķā'id oldılar. Evķāt-ı ħamseyi Sulţān Meĥammed Ĥān Cāmi'i'nde edā kıldılar.

Bu ĥaķīr, ya'nī mü'ellif-i keşirü't-taķşīr gerek bunlar ile gerek Celāl-zāde merĥūm ile niķe niķe [314a R4] iĥtilāţ itmişüz. Ĥūs-n-i iltifātlarından veled-i ma'nevī idündükleri raĥbetine yitmişüz. Ĥikmet Ĥudā'nu'dur, *Tevāriĥ-i Āl-i 'Osmān* yazmada anlara şāliş olduk.¹ Āķıbet Ramazān-zāde merĥūmuñ ĥānesini iştirā idüp gūyā ki muĥallefātına vāriş olduk.²

Li-münş'i'hi

Ramazān-zāde ile ol beytüñ
Her Őebi ķadr idi maķrūn-ı berāt [329a EH]
Bezm oldukda velī her rūzı
Rūz-ı 'id oldı sa'idü'l-evķāt

Tezñib Der-irād-ı Ba'zı Ümerā-yı Zevī't-tertib

Yine ol Őehryār-ı kāmķār 'aşrındaki ümerā-yı kām-rān daĥı vardur ki rütbede melikü'l-ümerāya aķrān ve celāl ü cāĥ vādilerinde mīr-i mīrān-ı zī-şān olanlar ile hem-'inān olmışlardır. Anlaruñ daĥı zıkrinden lā-büd olmaĥın ilĥāķı münāsib görüldi. Egerķi ki Evrenos Beg evlādı³ ve Miĥāl-lu ve Malkoçlu beglerinüñ emcādı, ĥuşuşā ki ebnā-yı Tırĥān ve Yaĥyā Paşa evlādından ķopan ümerā-yı zī-şān, lā-siyyemā Ramazānlu beglerinüñ ba'zı rü-şināsānı ve ümerā-yı Ekrād'dan ocaķ begleri nāmındaki ĥükkām-ı ma'ālī-nişān ferden ferdā yazılması taţvīl-i kelāma bā'iş olur ve illā ba'zı meşāhīrinüñ ber-veĥ-i icmāl naķl olunması ile her birinüñ ĥānedānına Őeref ĥāşıl olup du'ā-yı ĥayr ile tezekkürleri ta'ayyün bulur. Binā'en 'alā zālik⁴ «ما لا يدرك كآه لا يترك كآه» feĥvāsına raĥbet kılındı. Mekārim ü Őehāsı dillerde mezķūr olan e'izze-i eşrafuñ tercemeleri mühimmāt-ı lāzimededen bilindi.

1 olduk: oldı F

2 Āķıbet//olduk: - F, R4

3 evlādı: oĥullarından R4

4 "Tamamı elde edilemeyen Şeyin bütünü terk edilmez."

[Hüsrev Beg]

İmdi,¹ ol zümrenün biri Hüsrev Beg'dür ki Mısr fâtihi Sulţân Selim Hân'ın² vâlidî Sulţân Bâyezîd 'aleyhi'r-rahmenün kıızı oğlıdur. Kayd-ı hayâtle otuz yıla³ qarîb Bosna sancağı begi olmuş. Ba'zı yarar ve nâmdâr voyvodaları, yüz ellîşer bayraq çeker levendle âşüb-ı zamâne begleri, belki beglerbegileri deñlü ğayret çekdükleri şöhet bulmuş. Hattâ Murâd nâm kethudâsı bir def'a iki yüz âdemle selâmına ırmış. Zîb ü zînet ü dârâtını pesend idüp kendü sancağından Klis vilâyetini ayırup⁴ hüsni ihtiyâr ile aña sancağ virilmesini recâ itmiş. Kendüsi muttaşıl sehâ vü 'atâ ile iftihârda ve şubaşları ve ağaları yarar at ve silâh u rezme müte'allîk esbâb ü âlât cem'in idüp kerem ü şecâ'atle 'arz-ı iktidârda, ma'a zâlik yine 'adâletleri muğarrer, taht-ı hükümetlerindeki re'âyâ ğarîk-ı ni'met-i sîm ü zer, eñ fağîri bu 'aşra göre bir mün'im-i tüvânger idügi muğarrer imiş. Ve ol mîr-i muvağğaruñ hasb-i hâli güyâ ki bu ebyâtuñ mezâmîn-i mergûbesine mağhar imiş.

Li-münşi'ihî

Zeyn olsa leşker atlansa yek-ser
Her kıolda kıalkın her başda miğfer
Merdân-ı heycâ cem'an müsellağ
Şîrân-ı şahrâ ğarrende ejder
Merdân pür-dil-i rüşen-ıtabı'at
Küffâr bed-dil-i hâğır-mükedder

[Osmân Şâh Beg]

Biri dağı 'Osmân Şâh Beg'dür ki şehryâr-ı mûmâ ileyhün hem-şîre-zâ-desidür. Mîr-i mezbûr dağı egerçi ki mîr-livâ nâmına bir zî-şân idi ve illâ mîr-i mîrân rütbesi ile kâm-rân ve şâhib-i 'unvân idi. Gâh iki sancağ bir görölüp kendüye virilürdi. Gâh Bosna gibi eyâlet tevçih olınup tefvîz kıılı-nurdu. Kendünün kâr u bârı 'âlî-şân beglerbegiler kıadar var idi. Ve âyin ü

1 imdi: - F

2 Selim Hân'ın: Selim'ün F, EH

3 yıla: biñe EH

4 ayırup: virüp F, R4

erkânında mülükâne deprenüp degmede¹ şikâyetçi dinlemezdi. Ol ma'kûle umûri kethüdaları görürdi. Miyân-ı 'adl ü zulmde i'tidâl üzere deprenürdi.²

'Alî Beg bin Malkoç

Mücâhidlerün mümtâzı, bahtı müsâ'id gâzîlerün ser-bâzı bir emîr-i kebir-i nuşret-semîr idi. Menkûldür ki Pojeğa sancağı begi iken ba'zı eşirrä der-i devlete gelmişler. Mîr-i müşârün ileyhün âdemleri ta'addisinden ve kendüsi 'ayş [330a F] u işrete meşgûl olup rûz u şeb zulminden³ şikâyet itmişler. Rüstem Paşa'nun evâ'il-i vezâretine râst gelmiş. Pend ü naşîhatle [314b R4] def'i mümkün iken sâ'ir beglere kıyâsen teftîşine emr virüp iki kâdî ve bir mîr-livâ göndermiş. Ol gün ki 'ağd-ı meclis eylemişler, kimi müdde'î ve kimi şâhid ve kimi müzekkî olmağla birkaç mâdde işbât eylemişler. İrtesi şühûda⁴ ihtiyâc çekdürmeyüp her da'vâ idenün ma'plübını hüküm itmişler. Mîr-i mezbûr ise sell-i seyfdan gayrı nesne bilmez idi. Luğf u kerem semtinden özge da'vâya yeltenmez idi. Re'âyânun kendüye hücumına ve gelen⁵ müfettişlerün «حکمت» diyü hüküm-i melzûmına⁷ haylice münkabız olmuş. İrtesi⁸ beş yüz miqdârı levendini müsellağ kılıp hazır itmiş. [329b EH] “Ben kaplan postundan olan külâhumı giydükde re'âyânun katl-i 'ammına size ruşşatdur.” buyurmuş.

Li-münşî'îhi

Cebe cevşen mükemmel atları cüst
Şavaş âlâtı tenlerinde⁹ dürüst

Fî'l-vâkı' didüğü gibi olup üç yüz miqdârı kâfir-i harâc-güzâr kılıcdan geçürilmiş. Müfettiş nâmındaki mîr ü kuzât küllî havf itmişler. “Bizüm günâhımız nedür?” diyü i'tizâra başlamışlar. Hâlâ ki anlara küllî ri'âyetler

1 degmede: degme F

2 Ol//deprenürdi: - F

3 zulminden: ta'addisinden EH

4 İrtesi şühûda: Şoñra şehrde R4

5 gelen: - F

6 “Hüküm verdim.”

7 melzûmına: lüzûmına F

8 yeltenmez//irtesi: - R4

9 tenlerinde: kendülerde EH

itmiş.¹ İkişer yarar² esir ve birer miqdâr dînâr-ı keşir ‘aṭâ kılmış. Ve hemân ol heftede aḳın çağırdup on biñ miqdârı âdemle kâfir vilâyetine çekilüp³ gitmiş. Halk-ı âlem, huşuşâ ki şadr-ı a‘zam ‘işyân ihtimâlin virüp haylî elem ü endüh hâşıl itmiş. Hâlâ ki on altıncı günde gelür çıkar. Üç yüz re‘âyâ yirine altı yüz evlâ horyâd ve ehl ü ‘iyâl ü eṭfâli müte‘addid küffâr-ı mâder-zâd gönderdi. Ve “Ehl-i seyfün i‘tizârı bu yüzdendir.” diyü “özr semtine sâlik oldu.

Li-mü’ellifihi

Âferîn ol bülend-himmete râst
K’eyleye cidd ü cehdi bî-kem ü kâst
Âferîn itdi aña zâl-i felek
Kıldı taḥsîn cemî‘-i hayl-i melek

[Malḳoç Beg]

Biri daḥı Malḳoç Beg merḥūmdur ki Bosna ser-ḥaddindeki erbâb-ı tîmârdan iken kılıcı ile⁴ ze‘âmete çıkup mîr-alay oldu. Ba‘dehu⁵ Rüstem Paşa’ya intisâbı ve şeb ü rûz ser-ḥad ḥidmetinde ‘arz-ı şecâ‘at-ı nuşret-iktisâbı ri‘âyetini müstevcib olup Bosna sancağı virildi. Zamânında bir esir-i hûb-rû olduḡı taḳdîrce bir kile⁶ şeker yirine itḥâf kılındı. Türş-rû vü tünd-hûları bir baş şoḡan yirine ḥarca sürüldü. Kerem-i şâni ve şehâ-yı bî-pâyânı ve erbâb-ı ‘irfâna ‘aṭâ vü nevâl-i bî-kerânı muḳarrer idi. Kendüden şoñra ümerâ ve mîr-alay u ḳapudan nâmına küberâdan beş altı evlâdı ḳalup Klis sancağında ocaḳları âbâdan ve menzilgâh-ı ḡuzât u müsâfirân oldu.

Hattâ bu ḥaḳîr sene erba‘a ve şemânîn târiḥinde ol cüvân-merdlere miḥmân oldum. İbrâhîm ve ‘Ömer ve ‘Alî ve ‘Oşmân nâm dilîrân-ı zafer-fercâm şöhre-i ḡuzât-ı enâm olan evlâd-ı kirâmını ḥaylice ḥâḳîr-sâz u ḡarîb-nüvâz buldum.

1 Hâlâ//itmiş: Ri‘âyetleri olunmuş F | itmiş: olunmuş R4

2 yarar: - F, R4

3 çekilüp: çıkup geçüp F | geçüp EH

4 kılıcı ile: - R4

5 Ba‘dehu: - F

6 Nüşhalarda “kelle” şeklinde yazılan bu kelime anlam gereḡi “kile” olarak tashih edildi.

[Nevbahār-zāde Beg]

Biri dağı Nevbahār-zāde Beg idi ki vālidesi harem-i muhteremden çıkma bir kedbānū-yı ‘afife olmağın anuñ nāmıyla şöhet bulmuş idi. Hadd-i zātında kâbil âdem ve hîdmet-güzār-ı ferruḥ-dem olmağla bölüğünde nefer rütbesinde iken devâtdârlık virildi. Ba‘dehu şıkk-ı şāniye defterdâr olup¹ ‘ızam-ı şān buldı. Ba‘dehu beş kerre yüz biñ ile Rodos sancağı virilüp berren ve bahren kām-rān-ı ‘aşr oldı. Menķüldür ki mîr-i mezbûr devâtdâr² olup niçe rüzgār Nişāncı Celâl-zāde Muştafâ Beg’e el kavuşurup qarşusında hîdmet eylerken aınsuzın defterdâr olmuş. Ol zamānda cārî olan kânûn üzere mûmâ ileyh Nişāncı Beg’e taşaddur itmek buyurulmuş. Hâlâ ki kendü inşâfından irtikâb itmemiş. Hattâ “ ‘Azlûme cevâz gösterürin, veliyy-i ni‘metüm olan emîr-i zî-şāna tefevvuķı cā’iz görmez.” diyü cevâb virmiş. Vaqtâ ki bu aḥvâl ma‘rûz-ı şehryār-ı şāhib-i cāh u celâl kılınmış, “Min ba‘d bu kânûn mensûḥ olup âsitâne defterdârı ile nişāncılar zamānen qadîm olmağa göre otursunlar.” [330b F] buyurmuşlar. Hattâ merḥûm Sulţān Süleymān Hân, Nevbahār-zāde’nüñ bu vaz‘ını pesend-i bî-kerān idüp haqqında du‘ā-yı ḥayrını mebzûl³ kılmışlar.

[Çerkes Kāsım Beg]

Biri dağı Çerkes Kāsım Beg’dür ki şıkk-ı şāni defterdârı iken Kefe sancağı virildi. Âḥir-i ‘ömrine dek anda vālî olup ‘azl belāsını görmedi. Fe-amma âḥir-i ‘ömrinde Ejderhān seferine bâ’iş ü bādî olup⁴ küllî ḥarc [315a R4] u ḥasāret ve Beytül-māl-i Müslimîn’i izā‘at itdürdi ki tafşilen Sulţān Selîm Hân zamānındaki ḥavâdişde taştîr kılındı.

[Hâcî Beg]

Biri dağı Hâcî Beg’dür ki⁵ harem-i muhteremden çıkmış, Arabistān beglerinden sefer ü⁶ şecā‘atle iştiḥār-ı küllî bulmuş bir yarar âdem idi. Sulţān Süleymān’uñ evā’il-i devletinde vilāyet-i Şām’a tâbî Şafed⁷ begi bu-

1 defterdâr olup: defterdârlık ile R4

2 devâtdâr: dâ’imâ er F | dündâr R4

3 mebzûl: - R4

4 ‘azl//olup: - R4

5 Biri//ki: Hâcî Beg EH

6 ü: ile EH

7 Şafed: Şayda R4

lındı. Bir hayşiyetle ki livā-yı Leccūn ve livā-yı ‘Aclūn, Şafed vilāyeti ile bir sancaqlık üzere¹ mezbūra tevcih olındı. Tā vefāt idince ‘azl görmedi. ‘Uşāt-ı ‘Urbān [330a EH] define mücidd olup her zamān beş altı yüz nefer bahādirān ve muḳleci nāmındaki çābük-süvārān ḥidmet-i mīr-i mezbūrda zāhir ü nümāyān idi. Vefāt itdükde Aḥmed ve Meḥemmed nām iki oğlu ḳaldı. Aḥmed Beg yaḳın zamāna dek mu‘ammer olup Laḥsāya mīr-i mīrān olmuş idi. Ammā Meḥemmed Beg Şām zu‘amāsından olup sene seb‘in ve tis‘a mi’e tāriḥindeki teḳābül-i ‘Urbān Benī ‘Aṭā ve Benī ‘Aṭıyye ki ‘iṣyān itmiş idi, mezbūr Ğazze’de mīr-livā olan birāderi Aḥmed Beg ile bulunup ol vaḳ‘alarda kesb-i sa‘adet-i şehādet eylemiş idi.

Mesfūr Meḥemmed Beg’den iṣitdüm ki babası Ḥācī Beg merḥūm zamānında Şafed sancağı ber-vech-i ‘adālet elli biñ filori senevī maḥşūl virürmiş. Yigirmi biñi sefer levāzımı için iddiḥār olunup otuz biñi mühimmāt-ı eyālete ve iḥrācāt-ı simāt-ı ni‘mete ve şadāḳat-ı bī-nihāyete şarf olunurmuş. Yine eṣnā-yı vefātında yüz biñden ziyāde nuḳūdı ve bir miḳdār² tuḥaf-ı mevcūdı bulunmuş.

Li-münşī’ihi

‘Ahd-ı sābıḳda o bir ni‘meti vāfir beg idi
 Ḥaḳ budur şimdiki beglerbegilerden yeg idi
 Böyle begler var iken yoḡ-ıdı kāfirde vücūd
 Eñ ulu kāfir o dem aç u uyuz bir seg idi

Ḳurd Beg

Sābıḳan vezir-i şānī olan Ḥüsrev Paşa’nuñ oğlıdur. Ḥadem ü ḥaşemi vāfir, evzā‘-ı şāhānesi mütekāşir, çumṭurāḳ u ‘unvānı bāhir bir emīr-i zī-şān idi. Merḥūm Sulṭān Selīm Ḥān bin³ Süleymān Ḥān gāḥ Ḳonya’da ve gāḥ Kütāhiyye’de şeh-zāde-i kām-rān iken mezbūr Ḳurd Beg’i muşāḥib idinmiş idi. ‘Ammisi Ḳara Muşṭafā Paşa lālā olmaḳ bahānesi ile ol āsitāneye intisāb kesb itmiş idi. Ba’zı nāmdār sancaḳlara Nigde ve Ṭrablūs-ı Şām ve

1 vilāyeti//üzere: sancağı ile bir görölüp EH

2 miḳdār: miḳdārı daḥı R4

3 Selim//bin: - R4

Şafed gibi yirlere mîr-livâ olurdu. Ma‘a zâlik biñ miqdârı âdem saklayup yine re‘âyâya ta‘addî itmez idi. Bir def‘a dahı Haleb vilâyetinde şeh-zâde-i sâbıku‘z-zikre alay gösterdi. Ba‘zılar kavlince mülebbes ü yarar âdemleri ol âsitâne kullarına ğalebe¹ itmek mertebesine yaklaştı. Ve ba‘zı muhaqqıķın u muşannifin edebe ri‘âyet idüp mütesâviye hüküm itmeği revâ² görmedi.

Menkûldür ki merhûm Sulţân Selîm ol emîr-i kerîmün vefâtına acıyup te‘essüf eylemiş. “Yakışık libâs giymek ve sipâhilik daķā’ıķına vâķıf olup raht-ı zib ü zînetle ata binmek ve mecâlis ü bezmde âdâbla³ deprenmek, ma‘ârik ü rezmde şîrâne cür’etler itmek semtini ol kapumuza gelmeyince bilmemiş idük.” diyü söylemiş. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh.*

Sulţân Hüseyin Beg

Bunlar elķâb-ı evâmîr-i ‘aliyyede emâret-me‘ab yazılan Ekrâd beglerinden hayli hıyel ü haşem şâhibi ve ‘aşîret ü kabâ’il râġıbı, ‘ulemâya muĥîb, icrâ-yı ‘adâlete mücidd ü mükib âdem idi. Farazâ ki şark cânibine sefer olunduķça beş altı biñ yarar âdemle gelmesi, ziyâde iltifât⁴ olunduķda on biñ ‘askerle ĥidmetde bulunması muķarrer idi. Ve’l-ĥâşil “Cezîre Ĥâkîmi” diyü meşhûr olup müddet-i medîd ĥükümet ve ‘ahd-ı ba‘id emâret manşibında mu‘ammer⁵ olmuşdur.

Menkûldür ki Naĥcivân seferinde kendünün ve aġalarınıñ üç yüzden ziyâde yedekleri yidilmiştir. [331a F]

Cânpülâd Beg

‘Uşât-ı ümerâ-yı Ekrâd’dan Ķâsım Beg nâm kimsenün [315b R4] oġlıdır. Babası katl olunup, kendüsi ‘âlem-i ŗufûliyyetde bulunup cevherî mengüşü ile Sulţân Süleymân merĥûma getürdüklerinde kendü eliyle mengüş-lerin oĥşayup ĥarem-i muĥtereme alınmış. Ba‘dehu müteferriķalıķla ŗaşra çıķup ‘Alî Beg nâm ‘âsî Kürd nihâyetsiz Ekrâd-ı bed-nihâdla Haleb eķrâfını kesüp ‘Arab u ‘Acem tüccârına fenâ virdükde mezbûr Cânpülâd’a sancaķ

1 ğalebe: ri‘âyet ğalebe R4, EH

2 revâ: münâsib EH

3 âdâbla: ĥoş edâ ile EH

4 iltifât: iltifâta maĥzar R4

5 mu‘ammer: mühteĥir EH

virildi. Varup neylediyse eyledi, ol bed-kirdarı ele götürüp der-i devlete başını gönderdi.

El-kışşa ocaklık t̄arıkıyla Haleb civārındaki Kilis sancağına otuz yıl miqdārı mutaşarrıf oldu. Ammā vilāyet zabtında ve uttā'-ı t̄arık siyāsetinde bir mertebede idi ki zamānında Ekrād u A'rāb u Ervām¹ hırsuzlarınıñ kökini kesdi. atırcı ve deveci ve seyis siyāsetine mā'il olup yalınuz ol zümre müfsidlerinden biñden ziyāde bed-kirdarı² atlı itdi.

Menuldür ki Sulān Süleymān Haleb'e geldükde kırık miqdārı uttā'-ı t̄arık ele götürmiş. Cümlesini azıqlayup [330b EH] reh-güzār-ı sulānideki şah-rāhuñ iki cānibine dizmiş. Hālā ki pādīshāh-ı cihān bu vaz'ı bī-edebliğe haml³ itmiş. "Baña mı 'arz-ı udret itmişdür?" diyü boynı urulmak buyurulmuş. Vezīr-i A'zam Rüstem Paşa, hūsn-i terbiyet idüp "Mezbūr mīr-livā, harem-i şehryārīden ıķup zabt-ı memleketle meşhūr olan Cānpülād nām⁴ ullarıdır." dimekle siyāsetinden ferāgat olıñup 'azlı ile iktifā olınmış. Lākin⁵ on güne varmadın hırsuzlar ğalebe idüp, tā otağ-ı hümāyūna el uzadup ba'zı zī-ıymet esbāb sıra itdüklerinde Cānpülād Beg'e teftīši emr olındı. 'Aynıyla esbāb-ı mesrūayı ve sārıqları bulup zuhūra getürmegin yine sancağı muarrer ılındı. Sāl-be-sāl elli biñ altun sancağından ve on biñ filori emlakinden gelürdi. "Helälce mālumdür."⁶ diyü ol on biñ altunı başa oyup taşadduāt u in'amā şarf ılırdı. Ve her açan ki sefer-i hümāyūna giderdi, fe-lā-eal yedi sekiz yüz bayra eker hadem ü haşem 'arz ıderdi. Nefs-i Haleb'de bir t̄urfa serāy inşā itdürdi. Nısf-ı binā mü'eddā ılındudan soñra nısf-ı āharına yüz biñ filori şarf eyledi. Kendüsü manşib-ı eyāletde ber-devām, işi güci şadaat u in'am, yedi nefer yarar ve ma'rifet ü hünerverlikle bülend-iştihār oğulları şahib-i a'lām olup dünyā devleti mezbūrda kemālin buldı.

Hāletüt-tahrīr ki sene seb'a ve elf-i hicrīdür, evlād-ı kirāmından Hüseyñ Paşa ve Yemliā nām bir mīr-livā oğlı aldı.

1 Ervām: Rüm F, R4

2 müfsidlerinden//kirdarı: müfsidlerinüñ biñini R4

3 bī//haml: edesizlikden 'add R4

4 nām: Beg R4, EH

5 ferāgat//Lākin: urtarmış lākin ma'zül eylemişler ammā R4

6 Helälce mālumdür: Helälcedür R4, EH

Zeynel Beg

Vân ser-ḥaddindeki Ḥakkārī Zeynel Beg'dür ki sefer-i hümâyūna beş biñ âdemle üşerdi. Fe-ammā ḡayetle gönüllü âdem olup beglerbegisi ordusuna bir yağmurluca hevâda dâhil olup şiddet-i emṭâr u bārân mâni' oldı, diyü qarşulamaduğlarına tarduşdı. Ammā ma'ârifden behresi yoğ-ıdı. Nihâyet ḥadem ü ḥaşemi me'mül olandan artuğ-ıdı.¹

Maḥmüdi Ḥasan Beg

Bu daḥı Vân ser-ḥaddindeki Ekrād beglerindendür. Ehl-i şehānuñ ḥâtemi ve dil-âverân zümresinüñ Rüstem'i, umür-dîde vü yarar ve kâr-âz-müde vü nîk-kirdâr bir mîr-i mükerrerem idi. Sâbıķu'z-zıkr Zeynel Beg ile mezbûr Ḥasan Beg, 'Acem şâhı cānibine bir sedd-i sedîd ve def-i ḥuşamâ-yı dîn ü devletde re'y ü tedbirleri reşîd, şadâķatleri bedîd iki muḥterem begler idi.

Ammâ Sulṭân Süleymân Ḥân Ğazî 'Aşrınuñ 'Ulemâ-yı A'lâmı

[Ḥayrüd-dîn Efendi]

Evvelâ ḥ'âceleri Mevlânâ Ḥayrüd-dîn. Kaşṭamonî'dür.² Ba'zı efâzıl-dan taḥşil-i 'ulüm itdükden soñra Birgili Muşliḥü'd-dîn ḥidmetinde iken Sulṭân Süleymân Ḥân'a şeh-zâdeliği [331b F] hâlinde ḥ'âce oldı. Ni'met-i vâfire ve ḥaşmet-i mütekâşireye vâşıl olup cülüs-ı sa'âdetlerinden soñra bir ṭabaķada iltifât u imtiyâz buldı ki aḥyānen ol pâdişâh-ı mülk-ārâ, dervişlik ḥaşâ'ili ile hüveydâ olup³ «من علمني حرفاً فقد صيرني عبداً» ḥadışini mevlânâ-yı müşârün ileyh ḥaḳķında imâ kılordı. Ḥâlâ ki zât-ı şerîfleri [316a R4] fezâ'il-i cibilliyye ile ârâste olmağın mezbûrdan bir ḥarf ögrendükleri qarîn-i şübhe vü imtirâdur. Ḥ'âce-zâdelere⁴ ibtidâ'en dâhil medresesi virilmek ve mülâzımlarına sâ'ir mevâlî mülâzımlarınuñ ikinci mertebede alacağı medrese ve ḳazâ virilmek bunlarda vâķi' oldı. Şalâḥı 'ilmine ḡalib, mu'tedilü'l-bizâ'alığı ma'lûm-ı her ṭalib ve lâkin ziyâde muḳaddim ü

1 artuğ-ıdı: ziyâde idi R4

2 Kaşṭamonî'dür: Kaşṭamonılıdır EH

3 "Bana bir harf öğretenin kölesi olurum."

4 Ḥ'âce-zâdelere: Ḥ'âcelere R4

müteşallib âdem idi. Sene hamsîn ve tis'a mi'e târihinde¹ fevt olup Hâzret-i Ebî Eyyüb-ı Enşârî civârında defn olındı.

Mevlânâ 'Abdü'l-Kâdir

Ki Kâdrî Çelebi dimekle meşhûr ve cihet-i fezâ'ili ma'mûrdur. Monlâ Zeyrek i'âdesinden mülâzım olup ba'zı menâşıba, 'âkıbet Şemâniyye medârisinden birine müderris oldı. Ba'dehu Burûsa'ya ve İstanbul'a kâdî olduğundan soñra müddet-i medîd Anañolı kâdî'askeri olup istîfâ-yı hazz itdükdən soñra mütekâ'id oldı. Bi'l-âhıre şadr-ı fetvâya geçüp beyne'l-ulemâ imtiyâz-ı şân buldı. Lâkin mizâcı müsâ'id olmamağın fetvâyı terk [331a EH] idüp iki yüz aqçe tekâ'üd ile Burûsa'da temekkün kıldı. Ve anda mescid ü medrese binâ idüp sene hamsîn hudûdında vefât eyledi. Te'lîfâtından ba'zı resâ'ili ve ta'likâtı vardır. Lañifü'l-muñâverre, maqbulü'n-nâdire, luñf u kereme mâ'il monlâ idi.

Ve Mevlânâ Sa'du'llâh bin² 'İsâ

Kaşşamonı vilâyetinden olup, ammâ neşv ü nemâyı İstanbul'da bulup Monlâ Mehemmed-i Şamsünî'den mülâzım olduğundan soñra kañ-ı merâtib-i medârisle Şemâniyye Medresesi'nden İstanbul kâdîsi oldı. Ba'dehu 'azl olunup yevmî yüz aqçe ile Şemâniyye medârisinden³ birisi virildi. Ba'de merreten şeyhü'l-İslâm ve müftî-i enâm ve beyne'l-ulemâ be-nâm oldı. Sene hamse ve erba'in ve tis'a mi'e⁴ eşnâlarında vefât idince hidmet-i iftâya⁵ meşgûl oldı. Lisânı pâk, ÷ab'-ı lañifi derrâk, maqbulüs-sire, maqbulüs-serire, şahihü'l-akide, hâmi-i şerî'a, evkâtı tañşil-i 'ulûma maşrûf ve ta'likât-ı dañıka⁶ ve tañrîrât-ı eniqa ile mevşûf monlâ idi. Vâfir kitâblara mâlik olup ekşer-i fününuñ mezâyâsına mütehâlik olduğundan mâ'adâ *Tefsîr-i Beyzâvi*'ye hâşıye-i maqbullesi⁷ ve *Hidâye*'ye şerh-i ma'mülesi⁸ ve dârü'l-mülk-i İstanbul'da medrese-i meskûnesi vardır.

1 mi'e târihinde: mi'ede R4

2 Sa'du'llâh bin: Sa'du'd-dîn R4

3 Şemâniye medârisinden: Şemâniye'den EH

4 ve/mi'e: - F

5 iftâya: fetvâya EH

6 ta'likât-ı dañıka: ta'likâtı dañıkat F

7 maqbullesi: maqbullesi vardır F, R4

8 ma'mülesi: ma'mülesi vardır F

Ve Mevlânâ Şeyh Mehemmed bin İlyās

“Çivi-zâde” demekle meşhûr olup sâbıku’z-zikr Sa’dî¹ Çelebi’den taḥşil-i ‘ulûm itdükden sonra Mevlânâ Kâra Bâlî’nün i’âdesinden mülâzım oldu. Ba’dehu kaç’-ı merâtible Mısr’a kâdî olduğdan sonra Anaṭolî kâdî’askeri, ba’dehu müftî oldu.² Lâkin Mevlânâ Ebû’s-su’ud merḥûm ol târiḥde Rûmeli kâdî’askeri bulunup aşḥâb-ı ḥâcât elinden gelen fetvâlarına “Yañlışdur.” diyü daḥl idüp ḥilâf-ı şer’-i şerîf ba’zı cevâbların Dîvân-ı ‘Âlî’de redd itmekle vezîr-i a’zam olan Rüstem Paşa bu ḥuşuşı cenâb-ı salṭanata inhâ itdükde ḥidmet-i fetvâ Mevlânâ Ebû’s-su’ud’a ve Rûmili kâdî’askerliği Çivi-zâde’ye virildi. Ol ḥidmetde iken sene erba’a ve ḥamsinde vefât itdi. Sâ’ir ‘ulûmda müşâreketi ve ‘ilm-i fıkḥ u ḥadîşde küllî kudreti ve izḥâr-ı kelimât-ı ḥaḳ itmede şalâbeti aḳrânına ğâlib olup lâ’imüñ levminden ḳorḳmazdı. Ḥattâ evliyâ-yı muḳarrebînün bâcını kâbzaları [332a F] süyûfından şaḳınmazdı. Şeyḥ-i Ekber Ḥazretlerine inkârı ve Mısr-ı Kâhire’deki Şeyḥ İbrâḫîm Gülşeni cenâbına ‘adâvet ü ta’ne-i ğarâbet-âsârı muḳarrer idi. Te’lifâtından nesnesi yoḳdur.

Ve Mevlânâ Şeyh Mehemmed bin Kuṭbu’d-dîn

Mü’eyyed-zâde merḥûm ḥidmetinde iken manşıba duḥûl idüp ba’zı medârise, ba’dehu Burûsâda Sulṭân Murâd Ḥân Medresesi’nde müderris iken evvelâ Haleb’e, şâniyen Edrine’ye, şâlişen İstanbul’a kâdî olup bu yüzden kaç’-ı merâtible Anaṭolî kâdî’askerliğine vâsıl ve³ niçe zamân ol manşıbdâ murâdât-ı dünyeviyyesi ḥâşıl olduğdan sonra ‘azl olinup yevmî⁴ yüz elli aḳçe ile Şemâniyye müderrisi oldu. Evâ’il-i ḥâlinde Şaḥn müderrisi olmamış iken şoñ demde ol münyeye daḥı vuşûl buldı. Ba’dehu ḥacca gidüp geldükden sonra yine ol miḳdâr teḳâ’ud vazîfesi ta’yîn kılınup sene [316b R4] seb’a ve ḥamsin ve tis’a mi’e⁵ târiḥinde fevt oldu.⁶ Şâhib-i ḥayâ vü vaḳâr, ḥüsn-i ḥulḳ u şalâḥla nâmdâr monlâ⁷ idi.

1 Sa’dî: Sa’d F

2 sâbıku’z//oldı: - R4

3 kâdî’askerliğine//ve: kâdî’askeri oldu R4

4 yevmî: - F

5 ve//mi’e: - F, R4

6 târiḥinde//oldı: ve tis’a mi’ede vefât eyledi R4

7 monlâ: - F

Ve Mevlânâ Mehemmed bin Aḥmed bin ‘Âdil Paşa¹

Mevlânâ Ḥâfız dimekle meşhûr, diyâr-ı ‘Acem’de vâkı‘ Berde‘a’dan gelmekle nâdirü’z-zuhûr, Mevlânâ ‘Abdü’r-Raḥmân² Mü’eyyedî terbiyesiyle Anḳara Medresesi’nde iştiğâl-i mevfûr idüp, *Şerḥ-i Miftâḥ*’a maḳbûl ḥâşiye yazup, ḥuşûşâ üstâdâne ḥüsn-i ḥaṭṭa mâlik olmağın anuñla beyâz idüp, der-i devlete gelüp ‘arz-ı mü’ellef itdükde elli aḳçe ile ‘Alî Paşa Medresesi virildi. Anda *Şerḥ-i Mevâkıf* a ḥâşiye yazdı. Ba‘dehu İznîḳ Medresesi’ne gönderildi. Anda daḫı *Heyülâ Risâlesi*’n te’lif idüp kendünüñ fezâ’ilin idrâk itmeyen cemâdât-ı ekâbire gönderdi. Ba‘dehu medâris-i Şemâniyye’den birine geldi. *Metnü Tecrid*’i şerḥ [331b EH] idüp nâmını *Muḥâkemât-ı Tecridiyye* ḳodi. Ba‘dehu Ayaşofya Medresesi virilüp³ *Medînetül-‘ilm* nâm kitâb taşnîf itdi. Ve mü’ellifin-i müteḳaddiminden şâhib-i *Hidâye* ve şâhib-i *Keşşâf* ve ‘Allâme-i Beyzâvî ve Fehhâme-i Teftâzânî ve Şerîf-i Cürçânî ve bunlaruñ emşâlî sekiz zât-ı ma‘âlî-şifâta ol kitâbuñ sekiz ḳısımında i’tirâzlar ḳıldı. Ba‘dehu tedrîsi terk idüp bunca te’lifât-ı mu‘tebere ve fezâ’il-i vâfiresine⁴ binâ’en yetmiş aḳçe teḳâüd virildi. *Fihrist-i ‘Ulûm ve Noḳtatül-‘ilm* ve *Ma‘ârikül-ketâib* ve *Seb‘a-i Seyyâre* nâm risâleleri vardur. Fazlı aḫher mine’ş-şems fi’n-nehârdur.⁵ Ekşer-i ‘ulûmda mâhir ve tevârîḫ u muḥâdarâtda muḥâkemâta ḳâdir, Fârisî vü ‘Arabî vü Türkî eş‘arı⁶ vâfir, ammâ şâ’irâne olmayup monlâyâne olduğına binâ’en iştiḫârî nâdir⁷ ‘azizül-vücûd kimse idi. Sene seb‘a ve ḥamsinde vefât eyledi.

Ve Mevlânâ Şeyḫ Mehemmed-i Tûnisî eş-Şehîr bi-Mağûşî

Eyyâm-ı salṭanat-ı Süleymânî’de Rûm’a geldi. Rûz-merre ḳırḳ aḳçe vazîfe ta’yîn ḳılındı. Ekşer-i ‘ulûmda mâhir, fezâ’il-i mütenevvi‘ası vâfir, zât-ı⁸ ‘azîzi nâdir, âyetu’llâhdan bir âyet-i kübrâ idüğü zâhir,⁹ ḥuşûşâ ḳırâat-ı seb‘a, belki ‘aşere ile tilâveti bahir, *Şerḥ-i Muṭavvel*’i *Seyyid Şerîf Ḥâşiyesi* ile

-
- 1 Paşa: Şâh F, R4
 - 2 Raḥmân: Raḥîm F
 - 3 medâris-i//virilüp: müderris oldı anda R4
 - 4 vâfiresine: bâhiresine EH
 - 5 şems//nehârdur: şemsdür F, R4
 - 6 eş‘arı: şî’ri F, R4
 - 7 nâdir: olmayup nâdir EH
 - 8 zât-ı: - F, R4
 - 9 zâhir: zâhir idi R4

hıfz itmiş ve ‘ilm-i naḥvde¹ ta‘ammuk itdüğü ekşer-i kütüb-i mu‘tebereyi temellük eylemiş² ve bi’l-cümle cibāl-i fezā’ilden bir cebel ve müfredāt-ı dünyāda bir mükemmel ādem idi. Ekşer-i evkātını *Ḳur’ān-ı ‘Azīmü’ş-şān* tilāvetine şarf iderdi. Ve her kaṅğı maḥalli müṭālā’a itse hıfz iderdi. Aşlā kitābları ve resā’il ü evrākı yoğ-ıdı. ‘Ākıbet Rüm’uñ şiddet-i şitāsına taḥammül idemedi. Cihet-i teḳā’üdini vilāyet-i Mışr’dan recā eyleyüp³ çekildi gitdi. Mışr’da mütemekkin iken vefāt eyledi.

Ve Monlā ‘Abdü’l-Fettāḥ bin Aḥmed bin ‘Ādil Paşa⁴

Meşāḥir-i ‘ulemādan telemmüz idüp Şeyḫ Muḫyi’d-dīn-i İskilībī’den ve Mü’eyyed-zāde’den taḫşil-i ‘ilm itdükden şoñra ba’zı medārise, ḥattā nefsi İstanbul’da İbrāhīm Paşa Medresesi’ne müderris oldı. Ḥaylī mütefennin ve ḫüsn-i ḥaṭla müte‘ayyin, lezizü’ş-şoḫbe ḫüsnü’l-muḫāvere ādem idi.

Ve Monlā Zahirü’d-dīn-i Erdebili

“Ḳādi-zāde” dimekle [332b F] ma’rūfdur. ‘Ulemā-yı bilād-ı ‘Acem’den taḫşil-i ‘ulūm idüp Sulṭān Selīm Ḥān Tebriz’e varduḳda ḫüsn-i iltifātına mazhar düşmegin dārü’l-mülk-i Rüm’a bile gelüp yevmī seksen aḳçe vazife ta’yin olunmuş idi. Vaḳār u heybet ve feşāḥat u vecāhet şāḫibi ve ḫüsn-i ḥaṭta meşḳ u kūşiş rāḡıbı, şı’r ü inşā mezāyāsınuñ daḫı tālibi bir monlā idi. Ḥā’in Aḥmed Paşa ile ma’an Mışr’a gidüp ol⁵ ḳat olunduḳda bile⁶ ḳat olındı. *Tārīḫ-i İbn Hallikāni*⁷’yi Fārisi’ye terceme itmiş idi.

Ve Mevlānā ‘Alā’ü’d-dīn-i İşfahānī

‘Acem monlālarının birinüñ evlād-ı ‘uteḳāsından olup oḒlı gibi ḫüsn-i terbiyet ve taḫşil-i ma’ārif ü kemālātına cell-i himmet itmekle ba’de tekmi-li’l-‘ulūm ḫudūd-ı Rüm’a geldi. Ḳuzāt-ı ḳaşabātın iken Gegivize Medresesi virildi. Sene şelāse ve şelāsinde vefāt eyledi. Ḥaṭṭāt-ı rüzgār ve ekşer-i ‘ulūmda bülend-iştihār ādem idi.

1 naḥvde: nücūmda F

2 itmiş//eylemiş: eylemiş idi R4

3 Mışr’dan//eyleyüp: Mışr’a tebdil idüp R4

4 Paşa: Şāh EH

5 ol: ol vaḳt EH

6 ḳatl//bile: vaḳt F, R4

Ve Mevlânâ Muşlihu'd-dîn

“Çâk Muşlihu'd-dîn” demekle meşhûr ve Menteşe vilâyetinde şâhib-i zuhûr, sinni kırkça vardukdan sonra taḥşil-i ‘ulûma iştiğâli ma‘rûf u mezkûr, ma‘a hâzâ müderris oldukdan sonra Şeyh Mehemmed Cemâlî ve ‘ârif bi’llâh Emîr Buḥârî Ḥazretlerine muḳârenet eylemiş, zâtı ma‘mûr ‘azîz idi. Bi-ṭarîḳi’t-teḳâ’üd otuz aḳçe vazîfeye mutaşarrîf iken sene erba‘a ve selâsinde vefât eyledi.¹

Ve Mevlânâ Şâh Kâsım bin Şeyh Maḥdûmî

Tebrîz’de [317a R4] mütemekkin iken Sulṭân² Selîm Ḥân merḥûm-la Rûm’a geldi. Ve elli aḳçe vazîfe ta’yîn kılındı. Lezîzül-muḥâḍara, laṭîfü’l-muḥâvere, ‘âlim-i edîb ve şâlih-i lebîb olup nev‘an ‘ilm-i inşâ ile mümâreseti olmağın *Tevâriḫ-i Âl-i ‘Osmân* te’lifine mübâşeret eyledi. Lâkin itmâmı müyesser olmayup sene seb‘a³ ve erba‘inde vefât eyledi. [332a EH]

Mevlânâ Muḫyi’d-dîn-i Kârabâgî

Diyâr-ı ‘Acem’den Rûm’a geldi. İdrîs Medresesi’nde müderris iken sene işneyn ve erba‘inde vefât kıldı. ‘Âlim-i müşteḡil ve muḥaddis ü müfessir-i kâmil,⁴ *Keşşâf* a ve *Allâme-i Beyzâvî Tefsiri*’ne ve *Telviḫ* ve *Hidâye*’ye havâşî-si vardır. Ve muḥâḍarâtdan *Câlibûs-sürûr* nâm kitâb te’lif eylemişdür. Selîmü’t-ṭab‘, ḫalîmü’n-nefs monlâ idi.

Mevlânâ İbnü’ş-Şeyh eş-Şebüsterî

Sulṭân Selîm Ḥân zamânında Rûm’a gelüp yevmî otuz aḳçe ta’yîn olındı. Ve merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥân’uñ cülûsı eñnâlarında vefât eyledi. Ḥattâ cülûsiyye bir Fârisî ḳaşîde nazm eylemişdür. Ve her beytinüñ evvel mışrâ‘ı bir târiḫ-i cülûs ve mışrâ‘-ı şânîsî târiḫ-i fetḫ-i Rodos olmasını ḳaşîde⁵ itmişdür. *Şerḫ-i Tecrîd* e ve *Şerḫ-i Meṭâli*° a ḫâşiyeleri ve *Kâfiye*’ye şerḫi ve mu‘ammâya müte‘allik risâlesi vardır.

1 Bi//eyledi: - F

2 Sulṭân: - EH

3 seb‘a: tis‘a EH

4 kâmil: - F

5 ḳaşîde: ḳaşd R4, EH

Mevlânâ Şerîf-i ‘Acemî

Diyâr-ı Rûm’a gelüp İznîk’de müderris iken hüdûd-ı şelâşinde fevt oldu. Ve Şâfi‘î-mezheb iken teħannûf eyledi. ‘İlm-i belâgat u tefsîrde yed-i tûlâsı var idügi şüyü’ buldı.

Mevlânâ Hasan Çelebi Aşcı-zâde

Gelibolı’dandur. Pederinüñ müte’addid âş-pez kulları ve dükkânları olup, maħşûlini mezburuñ ihrâcât-ı lâzimesine harc idüp ve İstanbul’a taħşîl-i ‘ilme geldükde babası yanınca bile gelüp şoranlara te’eddüben ve oğlına ri’âyeten “Lâlâsıyın.” diyü cevâb virüp, bu tarık ile ba’zı mevâlî hîdmetine yitişüp, tekmîl-i ‘ulüm ve taħşîl-i rüsüm itdükden soñra Mevlânâ Karamanî Seyyidî Efendi’den mülâzım olup ba’zı medârise, ‘âkıbet Şemâniyye medreselerinüñ birine, andan Burûsa kazâsına vâşıl oldu. Ba’dehu ‘azl olunup yevmî seksen aqçe ile Şemâniyye medârisinden¹ biri tevcîh kılandı. Ba’dehu tedrîsi terk idüp yevmî otuz² aqçe tekâ’üdle behremend oldu. Ve sene işnâ ve erba’inde vefât eyledi. ‘Âlim ü fâzıl ve ekşer-i fûnûnda mahâretle kâmil, ahlâk-ı haseneye mâlik, âdâb³ u vaqâr tarıkına sâlik, menâşıb-ı dünyeviyye için kapu kapu gezmez, sâ’ir mevâlî gibi paşa kapusunda rezâlet göstermez, kendü hâline meşgûl ve müddet-i ‘ömri tecerrüdle me’mûl, bî-ķarîne-i rûzgâr bir fâzıl-ı bülend-iştiħâr idi. Laţîf eş’âr-ı âb-dârı daħı vardır ki sâ’ir mevâlî eş’arı gibi dânişmendâne degüldür. Ve bu maţla‘ anlaruñdur. [333a F]

Nazm

Geldükçe tiri sîneme dil murğı şâd olur
Şâd olmasun mı her birisi ķol ķanad olur

Mevlânâ Ebûs-su’üd Burûsa kazâsında anlara hâlef olmağla iftiħâr ve anlar daħı müşârün ileyhe selef kılandıķlarını şeref-i şân i’tibâr itmîşler.

1 medârisinden: medreselerinden R4

2 otuz: yüz EH

3 âdâb: - F

Ve Mevlânâ Mehemmed bin Pîr Mehemmed Paşa-yı Cemâlî

Meşhür¹ Vezîr-i A'zam Pîrî Paşa'nuñ oğludur. Kemâl Paşa-zâde'den temlemmüz idüp, ba'dehu Müftî 'Alâ'ü'd-dîn Cemâlî'nün i'âdesinden mülâzım ve taḥşîl-i kemâlâtı gibi kaç'-ı derecâta câzım olduğdan sonra Edrine kâdîsi oldu. Ve sene ihdâ ve erba'inde vefât eyledi. 'Ulüm-ı ri'yâziyyeden behremend ve fûnûn-ı mütedâvileden ercümend, refi'ül-ḳadr ü 'âlî-himmet âdem idi.

²«العهدة على راوي» İbrâhîm Paşa vezîr-i a'zam, Pîrî Paşa teḳâ'üdle maṭrûḫü'l-ḳadem, fe-ammâ vücûd-ı muḫteremi İbrâhîm Paşa'nuñ ḫavf-ı³ ṭab'isine bâ'is-i ḫuşûş-ı mübhem olmağla mezbûra kâdî'askerlik pâyelerini ta'ahhüd itmişler. Vâlid-i mâcidlerini mesmûmen ḳatlı⁴ itmesine rağbet göstermişler. Mezbûr daḫı devlet-i dünyâya firîfte olup recâları üzere ta'âm-ı paşaya zehr-i ḳâtil ḳatar. Vâlid-i ḳatli ile bed-nâm-ı âlem olan nâ-ḫalef veledlerden olmağı irtikâb ider. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, kendüsi ol kebîre ile âşim olur. Ammâ maṭlûbına fâ'iz olmayup, bir şeb mest-i 'araḳnâk yaturken ayağı ucundağı şem' düşüp, câme-ḫ'âbi ile ṭutuşup, yanup kül olduğü taḫaḳḳuḳ bulur. Zihî Ḳâdir-i Bînâ ki mücâzât-ı 'uḳbâdan evvel 'azâb-ı nâr-ı caḫîmi dünyâsında ol nâ-ḫalefe ilḳâ eyleye. Ve herkes bu maḳûle küfrânü'n-ni'meligin ve vâlid-i mâcidine 'aḳḳ olduğü cürmin söyleye. [317b R4]

Ve Mevlânâ 'Abdü'l-Laṭîf

Ḳaşṭamonî'dür. [332b EH] Edrine kâdîsi iken seksen aḳçe ile müteḳâ'id oldu. Ve sene tis'a ve şelâşinde vefâtı ta'ayyün buldı. Keşîrî'l-evrâd ve'l-ezkâr, şâlih ü zâhid ü perhîzkâr ve bülend-iştihâr monlâ idi. Ekşer-i evḳâtı⁵ cevâmî' u mesâcidde i'tikâf⁶ ile geçürürdi. Riyâzet üzere olup ḳatı az yir içerdî. Müstecâbüd-da've idüğünde ittifaḳ var idi. Cell-i himmeti umûr-ı dünyeviyyeye olmayup ḫuşûl-i derecât-ı uhreviyyeye mücidd ü ṭalebkâr idi. *Raḫmetu'llâhi 'aleyh*.⁷

1 Meşhür: Meşhûrdur F

2 "Sorumluluk rivayet edene aittir."

3 Paşa'nuñ ḫavfı: Paşa vezirlik ḫavf-ı F

4 ḳatli: helâk R4, EH

5 Ekşer-i evḳâtı: - F

6 şâlih//i'tikâf: - R4

7 idil//aleyh: ve perhîzkâr bülend-iştihâr monlâ idi R4

Mevlânâ Bâyezîd-i Nakîzî

Şemâniyye'de müderris iken Sulţân Bâyezîd Medresesi ve Amâsiyye¹ fetvâsı virildi. Ba'dehu ferâğatle İstanbul'a gelüp sene şelâşe ve erba'inde fevt oldu. Ehl-i 'ilm ü pâk-ţabî'at ve mütedeyyin-i şâhib-kanâ'at kimse idi.

Ve Mevlânâ Ya'kûb

Ki "Ece Halîfe" dimekle meşhûrdur. Hamîdî'dür. Mağnisa'da müderris iken sene tis'a ve 'işrîn ve tis'a mi'ede² vefât eyledi. Ekşer-i 'ulûmda mahâret-i ve Fârisî vü Türkî nazma kıdreti olup³ «إِنِّي وَلِدْتُ فِي زَمَنِ الْمَلِكِ الْعَادِلِ»³ hadîs-i şerîfinün zâhir-i taţbîkında bu nazm-ı laţîf anlaruñdur. Ya'nî ki Mevlânâ Câmî kitâb-ı *Bahâristân*'da bu⁴ hadîs-i şerîfi yazup tercemesinde buyurmışlardır:

Naẓmuhu

پیمبر که در عهد نوشیروان
به رخ گشت چشم و چراغ جهان
همی گفت از ظلم ازان ساده ام⁵
که در عهد نوشیروان زاده ام⁶

Ammâ Ece Efendi merhûm böyle te'vil itmişdür ve Mevlânâ Câmî'ye ta'n idüp dimişdür:

Naẓmuhu

روا کی بود آخر ای نکته دان
بود فیض عدل از مجوسی بران
مگو اینچنین و به پرهیز ازو
صواب سخن گر بخواهی بگو
شه کسری از ظلم ازان ساده است
که در عهد او مصطفی زاده است
نمی⁷ بود با انکه حد چو من
چنان فاضلی را چنین بد سخن
ولی من که مست می غیرتم
کی اندیشه دارم ز جامی و جم⁸

1 Sulţân//Amâsiyye: Amâsiyye'deki Sulţân Bâyezîd Medresesi R4

2 'işrîn//mi'ede: 'işrînde F, EH

3 Hadîs-i Şerîf, "Ben âdil bir melik zamanında doğdum." (Süyûtî, *ed-Düver*, s. 201, H. No: 435)

4 bu: innâ vulidat fi zemeni'l-meliki'l-'âdil F, R4

5 ام//که: - R4

6 "Nuşîrevan'ın döneminde yüzüyle dünyanın göz nuru olan [Hz.] Peygamber 'Bu haksızlıktan beriyim. Çünkü Nuşîrevan'ın devrinde doğdum.' demiştir."

7 نمی: همی F

8 "Sonuçta ey bilge, adalet erdemini bir Mecûsî'den beklemek reva mıdır? Böyle bir şeyi söyleme. Bundan sakın. Doğru söz söylemek istersen 'Şâh Kısra bu haksızlıktan beridir. Çünkü [Hz. Muhammed]

Egerçi ki Sulţān Selīm Hān ‘aşrındaki mevāliden Mevlānā Muḥyi’ d-dīn bin Ya’kūb vardur ki “Ece-zāde” dimekle mevşūfdur, bu maḥaldeki monlā ise “Ece Efendi” dimekle ma’rūf olan Monlā Ya’kūb-ı Hāmīdī’dür.¹ Bu nazm-ı [333b F] laţif kaŋgısuñ idügi muşarraḥ beyān olınmamışdur. Lākin irādı lāzım-ı nevādir den olmağın yazılup bu şerefden ikisi daḥı beh-redār olmaḥ semtinde gösterilmişdür.

Mevlānā Şemsü’ d-dīn Aḥmed

“Kireççi-zāde” dimekle meşhūrdur. Mü’eyyed-zāde’den mülāzım olup, kaṭ’-ı merātibile Burūsada Sulţāniyye müderrisi olup şoñra Şām-ı şerife kâdī oldu. Ba’dehu seksen aḳçe ile Şemāniyye müderrisi olup sene sitte ve selāşinde vefāt eyledi. Şaḫīḫü’l-‘aḳide, marziyyü’ṭ-ṭarīka ādem idi.

Ve Mevlānā ‘Alā’ü’ d-dīn Hırçın

Ya’nī “Mu’anid ‘Alā’ü’ d-dīn” dimekle ma’rūf ve ihvānı ile bī-tekellüfāne şoḫbet idüp hużū’ u huşū’la mevşūfdur. Şemāniyye müderrislerinden iken fevt oldu.

Ve Mevlānā Seyyidi

Menteşeli idi. “Ayı² Seyyidi” dimekle meşhūr ve ba’zı ‘ulūmda müşāreketi ve leţāfet-i muḫāvere ile zātı ma’ mūr idi. Çorlu müderrisi iken vefāt eyledi.

Ve Mevlānā Kara Ḥaydar

Hāleb’e kâdī, ammā evlād-ı ‘Arab kendüden nā-rāzī, ‘ilme iştiğāli taḫşil-i cāh u celāl için ve każāya rızası mücerred māl ü menāl için olmağın³ «الحرىص محروم»³ sırrına mā-şadaḳ oldu. Ve niçe rüzgār şıfru’l-yed kaldı. Ba’dehu ihāneten lā-ri’āyeten,⁴ teḳā’üd virilüp ta’yin olınan otuz aḳçe teḳā’üdle vefātı ta’ayyün buldı.

Mustafā’nın döneminde doğmuştur.’ de. Bana göre bunun gibi bir erdemli şahsın bu kadar kötü bir söz söylemesi olacak şey değildir. Nitekim ben gayret şarabının sarhoşuyum. Cāmī’den de Cemden de endişe etmem.” | همی/اجم - R4

1 Ya’kūb-ı Hāmīdī’dür: Ya’kūb’dur R4

2 Ayı: Ümmī F, R4

3 “Hırslı olan, mahrum kalır.”

4 lā-ri’āyeten: - F

Mevlânâ ‘Abdu’llâh bin Ya‘kûb el-Fenârî

Ba‘zı kaçabâta kâdî olmuş iken ‘ilm ü fazlına binâ’en Haleb kaçâsı virildi. Sene sitte ve şelâşinde vefât eyledi. Gâyetde zekî idi. ‘İlm-i kıra’atda mahâretli ve¹ on biñ mücelled kitâba kudreti ve vüfûr-ı luğf u kerem ü sehâveti meşhûrdur. *Kaşîde-i Bürde*’ye laţîf şerhi vardır.

Mevlânâ Kırtâs-zâde Muhyi’-d-dîn

Babası diyâr-ı ‘Acem’den Rûm’a gelüp, ba‘zı kaçabâta kâdî olup oğlu dağı taşşil-i ‘ulûm itdükden sonra İstanbul’da Maħmûd Paşa müderrisi iken fevt oldu. ‘Âlim ü şâlih ve şâhib-i evrâd u diyâneti vâzih kimse idi.

Mevlânâ Ahî-zâde Yûsuf Çelebi

Aydınlıdır. Nürâniyyet-i zihni diyâr-ı ‘Acem seyâhatini [333a EH] ve ol cânib fuzalâsından taşşil-i ‘ulûm u ma‘rifetini müstevcib oldu. Ba‘dehu yine Rûm’a gelüp Tırabozın müftîsi iken vefât eyledi. *Metnü Sekkâki* ki *Miftâh*’dur, ba‘zı yirlerin şerh itmişdür. ‘Ulemâ-yı Rûm beyninde iştiħâr-ı küllîsi olan Mevlânâ Ahî ki Toĸatı’dür, bunlar anuñ ğayrıdır.

Ve Mevlânâ Celâlü’-d-dîn

Kaşaba kâdîsi iken yevmî otuz beş aqçe teĸâüd virilüp evĸâtını tâ‘at u ‘ibâdete ve müzâkere-i ‘ilm [318a R4] ü ma‘rifete şarf eylemiş idi.

Ve Mevlânâ Meħmed bin ‘Abdu’-Raħmân

Ba‘zı medârise müderris olduĸdan sonra kâdî olup tecerrüd ‘âleminde ifnâ-yı vücûd itdi. Ve Koşantıniyye’de² bir mekteb yapup cümle³ kitâbların vaĸf itdükden sonra ‘âlem-i uĸbâya gitdi.

Ve Mevlânâ Bedrü’-d-dîn Maħmûd

Ĥazret-i Mevlânâ Celâlü’-d-dîn-i Rûmî *ĸuddise sırruh*⁴ neslindendür. Şaħn müderrisi iken fevt oldu. Kendü ħâlinde ve kesb-i kemâline meşĸül,

1 ve: var idi ve R4

2 Koşantıniyye’de: Koşantıniyye şehrinde R4

3 cümle: bi’l-cümle F

4 *ĸuddise sırruh*: - F, EH

nās ile ülfetden tecennüble¹ ma'lül kimse idi. Âhîr-i 'ömrinde gözleri 'alil olmuş idi.

Ve Mevlânâ Maḥmūd² bin 'Abdu'llâh

Bânî-i Medrese-i Dikilütaş Vezîr 'Alî Paşa'nuñ 'utekâsından olup Edrine kâdîsi iken vefât eyledi.³ Ammâ ceriyyü'l-cenân ve talıķu'l-lisân olmağla zamânında cihet-i fazîletini mirâren işbât eyledi.

Ve Mevlânâ İshâķ Çelebi

Şâ'ir İshâķ Efendi'dür. Üskübî'dür. Mevâliden Kâra Bâlî'den mülâzım olup kaç'-ı merâtible Şemâniyye'de müderris iken Şâm kâzâsı virildi.

Nazmuhu

Şehr-i Zî'l-ḥiccede 'azmüm sefer-i Şâm oldu
İstedüm yazmağla târiḥini⁴ ahşam oldu

maḥla'ı teveccühine târiḥ düşdükde Üsküdâr'a kendüyi vedâ'a gelenlerle⁵ ḥelâlleşüp Şâm seferine⁶ gitdi. Zülmet-i şâm⁷ ve nihâyet-i rûz-ı rûşen ahşam olmağla âfitâb-ı vücûdı üfûl ü zevâle qarîb idüğini muḥarrer itdi. [334a F] Fi'l-vâķi' mu'ammer olmayup varduğı gibi vefât eyledi. Bunuñ ma'ârifine müte'alliķ tafşil şu'arâ faşlında yazılmışdur.

Mevlânâ Ebü's-su'üd

"Bedrü'd-dîn-zâde" demekle ma'rûf ve ḥiddet-i zihñ ü zekâyla mevşûf olup kaçabât kâdîlarından iken vefât eyledi.

Mevlânâ Işık Kâsım

İznîklidür. Ḥaceriyye'de müderris iken otuz akçe tekâ'üd virildi. Maḥbûlü'l-kelâm muḥâverâtla benâm âdem idi. 'Ömri yüze qarîb iken vefât eyledi.

1 tecennüble: taḥliye olmağla R4

2 Maḥmūd: Meḥemmed EH

3 vefât eyledi: fevt oldı R4

4 yazmağla târiḥini: târiḥini yazmağla F

5 gelenlerle: - F | ḥullânla R4

6 seferine: şerife EH

7 şâm: - F, R4

Ve Mevlânâ Fahrü'd-dîn İsrâfil-zâde

Burûsâ'daki Medrese-i¹ Sulţâniyye'den Şâm'a kâğî oldu. Ba'dehu 'azl olup seksen akçe teķā'üd virildükden sonra tekrâr Şâm'a kâğî oldu. Yine ma'zül olup evvelki gibi teķā'üd virildi. Hattâ ikşâr-ı² keyfle dimâğı muhtell olup sene şelâşe ve erba'in eşnâlarında vefât eyledi.

Menķüldür ki keyfe mağlûb olduğı hâlde evlâd-ı 'Arab'dan biri bir şahşı huzûrına götürüp bir keçi da'vâ eylemiş. Bunlar bu niza'da taţvil-i kelâm itmekle³ monlâ-yı mezbûr bir faşl h'âb-ı râhata varmış. Ba'dehu karşıusunda da'vâcı olan, birbirinden haķ da'vâ iden⁴ 'Arabların şemâtesinden gözün açup müdde'â 'aleyh olan 'Arab'a⁵ «اعطي جملة» diyü bir deve hüküm eylemiş. 'Arab havfından kaţ'-ı nizâ' idüp bir keçi virmege kâ'il olmuş. "Bir kerre dağı uyuyup uyandukda 'Filini vir.' diyü hüküm iderse hâl müşkil olur." diyü isti'âze itmiş. Ol zamândan berü ehâlî-i Şâm beyninde mezkûr ve biri yañıldıkdâ⁶ «اعطي جملة»⁷ kıışası⁸ meşhûrdur.

Ve bi'l-cümle şahib-i zekâ ve 'ulüm-ı aklıyyede engüşt-nümâ bir monlâ idi.

Ve Mevlânâ Aĥmed bin 'Abdu'llâh

Seyyid İbrâhîm-i Amâsî⁹ uteķâsından ve zümre-i 'ulemânuñ hadd-i zâ-tında 'Anķâsından¹⁰ olup Şâm kâğisi iken fevt oldu.

Ve Mevlânâ Ĥasan Çelebi

Ĥaraşulıdır.¹¹ Bilâd-ı şelâşede kâđî oldukdan sonra yüz akçe ile Şahın müderrisi oldu. Ve sene ĥamsîn ĥudûdında riĥlet idüp öldi.¹² Ba'zı 'ulümde müşareketi ve cevdet-i zihni ile taţ'ınuñ ĥiddeti muķarrer¹³ idi.

1 Medrese-i: - F

2 ikşâr-ı: ekşer-i F

3 evlâd-ı//itmekle: - F, R4

4 karşıusunda//iden: - EH

5 "Ona devesini ver."

6 biri yañıldıkdâ: bizi yeñelden F

7 "Ona devesini ver."

8 isti'âze//kıışası: - R4

9 Amâsi: Ayâşî F, R4

10 ve//'Anķâsından: - F

11 Ĥaraşulıdır: Ĥarasilidür EH

12 Ve//öldi: - R4 | idüp öldi: eyledi EH

13 muķarrer: var EH

Ve Mevlânâ Emîr Hâsan

Rûmî'dür. Edrine'de Dârü'l-ḥadîş müderrisi iken vefât itdi. *Ferâ'iz-i Seyyideyn*'e ve Mes'ûd-ı Rûmî'nün âdâb bahşine ḥâşiyeleri vardır.

Mevlânâ Meḥammed Şâh bin Şemsü'd-dîn [333b EH]

Yegân-zâdelerdendir. Edrine'de Çifte müderrisi iken sene ihdâ ve erba'inde 'âlem-i beḳâyâ rihlet eyledi.

Ve Mevlânâ Süleymân Çelebi

Rûmî'dür. Bunlar daḫı Edrine'de Çifte müderrisi iken¹ vefât eyledi. Sene seb'â ve şelâşinde şeh-zâdelerün sünneti cem'iyetinde pâdişâh-ı sâmi-mekân Ḥâzret-i Sulṭân Süleymân Ḥân maḫzarında aînsuzın düşüp medḫuş oldu. Ve menziline iletçükleri gibi öldi.

Mevlânâ Kuṭbu'd-dîn

Merzifonlıdur. Tırabozın'da müderris iken vefât eyledi. *Şadruş-şerî'a*'ya ve *Miftâḫ*'a ḥâşiyeye yazup fazlını işbât itdi.

Mevlânâ Pîr Aḫmed Çelebi

Sulṭân Murâd Ḥân-ı Şâliş² zamânında nişâncılıktan³ vezîr olup Sulṭân Meḥammed Ḥân Câmî'i ḳurbında câmî' binâ eyleyen Meḥammed Paşa'nun babasıdır. "Mec'ül⁴ Pîr Aḫmed" demekle meşhûrdur. Ḥaleb'e ḳâdî oldu. Ba'dehu seksen aḳçe teḳâ'üd virildi. Sene ḫamsîn ḫudûdında vefât eyledi. Kerîm ü vaḳûr, şedâ'id-i [318b R4] rûzgâra şabûr, ba'zı mübâḫşeye taḫrîrâtı meşhûr monlâ idi.

Ve Mevlânâ Meḥammed bin Şeyḫ Maḫmûd

Muḡlavî'dür. Kütâhiyye ḳurbında Ḳâsım Paşa müderrisi iken fevt oldu. Monlâ-zâde'nün *Hidâyetül-ḫikme'*ine ve *Ḥâşiyeye-i Tecrîd*e taḫrîrâtı ve Süre-i Duḫâ'ya *Tenvîrüd-duḫâ* nâm tefsîri ve ba'zı ta'likâtı beyne'l-'ulemâ şöhret buldı.

1 sene//iken: - R4

2 Ḥân-ı Şâliş: - F

3 nişâncılıktan: nişâncı manşıbından R4

4 Mec'ül: Maḫşül R4

Mevlânâ Ahmed bin Monlâ Hamza

Ki “Arab Çelebi” dimekle meşhûrdur. Merhûm Sulţân¹ Bâyezîd Hân zamânında Mışr-ı Kâhire’ye varup ‘ulemâsından taĥşil-i kemâlât idüp fazl ile küllî iştihar virdükden şonra Rûm’a² geldi. Vezîr Kâsım Paşa İstanbul muĥâbelesindeki medreseyi maĥzan anlar için binâ eyledi. Kâyd-ı hayâtle mü’ebbed anda müderris olup ifâde-i ‘ulûm u funûn itdi. Ekşer-i iŝtigâli [334b F] ‘ilm-i fıkha ve tefsîre olup sene ĥamsîn eşnâlarında vefât itdi.

Mevlânâ Ahmed

Ki “Varaĥ Şemsü’d-dîn” dimekle meşhûrdur. Ĥilm-i nefis ve tîb-i aĥlâk ile mezkûrdur. Şaĥn müderrisi iken naĥl itmişdür.

Mevlânâ Meĥammed bin ‘Abdü’l-Evvel

Tebrîzî’dür. Beyne’l-‘ulemâ “Şaçlu Emîr” dimekle ma’rûfdur. Celâlü’d-dîn-i Devvânî Ĥazretlerini tıfl iken görmişdür. Ve Sulţân Bâyezîd ‘aşrında Rûm’a gelüp Mü’eyyed-zâde ‘arzı ile cenâb-ı salţanata aĥvâli ma’lûm olduĥda evvelâ medrese, ba’dehu ba’zı kaŝabât kâĥdîlîĝi virilmiş iken ŝanın-daki fezâ’ile binâ’en Sulţân Süleymân Hân kendüye Gegivize’deki Muŝtafâ Paŝa Medresesi’ni, ba’dehu Maĝnisa Medresesi’ni ve Şemâniyye’den birini tevcîh itdükden ŝonra Ĥaleb kaźâsını virdiler. Andan Dımaŝĥ-ı Şâm’a, andan İstanbul kaźâsına getürdiler. Ba’de’l-‘azl yüz aĥĥe teĥâüd virilüp sene ŝelâŝe ve sittin târiĥinde fevt oldı. ‘Ulûm-ı ‘Arabîyye ve funûn-ı ŝer’iyyede mahâretinden ĝayrı Türkî vü Fârisî vü ‘Arabî elsinede ŝi’r ü³ inŝâyâ kâdir ve sâ’ir mevâlîye ĝöre bî-ĥarîne vü mâhir monlâ idi.

Ve Mevlânâ Meĥammed bin ‘Abdü’l-Kâdir

“Ma’lûl Emîr” dimekle meşhûr olan monlâdur. Ĥ’âce-i ŝehryâr-ı cihân olan Monlâ Ĥayrû’d-dîn’den mülâzım olup ĥaĥ’-ı merâtible Şaĥn müderrisi olduĥdan ŝonra Mıŝr kaźâsı virildi. Ba’dehu ‘azl olunup toĥsan aĥĥe yevmiyye ile tekrâr Şaĥn’a geldi. Der-‘aĥab yine Mıŝr’a kâĥî olup⁴ gitdi.

1 Sulţân: - EH

2 Rûm’a: - F

3 şi’r ü: - F, R4

4 Mıŝr’a//olup: Mıŝr kaźâsı virilüp R4

Ba'dehu Anaṭolî kâdî'askerligi virilüp bir zamân aqşâ-yı âmâline yitdi. 'Âkıbet zaḥmet-i niqrîs ibtilâsına¹ binâ'en 'azl olunup yüz elli aqçe tekâ'üd virildi. Bu ḥâl ile sene şelâse ve sittîn ḥudûdında² fevt oldu. Ḥaylî 'âlim ü fâzıl ve vaqâr u ḥaşmeti kâmil monlâ idi.

Ammâ Ma'lûl laqabı ile şöhretine bâ'ış ba'zılar qavlince mücerred ayaklarında zâhir³ olan 'illete binâ'endür. Ḥâlâ ki aşda bādî olan şeref-i nesebini inkâr cihetinden 'illetidür ki kâdî'asker olması 'arz olınduqda "Âl-i Resûl ve dâḥil-i zümre-i maqbûldür."⁴ Bu taqdîrce 'arza girildükçe qarşumuzda ayağ üzere tırması nâ-ma'qûldür." diyü pâdişâh-ı bâhirü'l-inşâf tevcîh-i manşıbdan istinkâf itdükde monlâ-yı mezbûr bu kışşayı vezîr-i a'zamdan işitmiş. Lezzet-i devlet-i dünyâya rağbetinden siyâdetini inkâr itmiş. Ya'nî ki "Bizüm nesebimiz sâbit degüldür. Ḥattâ babamız tezehhüden 'âlâmet getürmemişdür." dimesi 'arz olınduqda şehryâr-ı cihân, [334a EH] ser-cünbân u ḥande-zenân⁵ Anaṭolî kâdî'askerligini virmişler. Meclis-i şerîfinde añılduqça sâ'ir sâdât-ı mu'âşırînden fark için "Ma'lûl Emîr" diyü zikr itmişler. 'Âkıbet bu laqabla şöhret bulmuş. Lâkin manşıbdan istifâ-yı ḥazz itdükden sonra 'azli qarîb idüğünü bilüp birkaç gün muqaddemce 'illet-i niqrîsle i'tizâr eylemiş. Ma'lûl Emîr laqabıyla şöhreti ol 'illete ḥaml olunmasını münâsib görüp tekâ'üd ihtiyâr eylemiş. Ḥaḥ budur ki monlâyâne fikr itmiş. 'İlet-i şaḥîḥayı 'illet-i saḥîme-i şarîḥa ile muzmaḥill itmegi irâde kılmış.

Ve Mevlânâ Meḥemmed

"Merḥabâ Çelebi" demekle meşhûr ve aşda Şofyalı iken neşv ü nemâsı Edrine'de vâkı' olması mezkûrdur. Ḥ'âce-i ḥudâvendgâr olan Ḥayrû'd-dîn-i nâmdârdan mülâzım olup medâris-i müte'addideye [319a R4] mutaşarrıf olduqdan sonra Şaḥn'a geldi. Andan Dımaşq-ı Şâm'a, ba'dehu Burûsa ve Edrine'ye kâdî oldu. Ḥattâ Edrine kâdîsi iken ḥudûd-ı ḥamsinde vefât eyledi. 'Âlim ü fâzıl ve müdekkik u kâmil, şaḥîb-i fıtnat u zekâ ve beyne'l-mevâlî fazîletle engüşt-nümâ monlâ idi. Babaları Şofya kâdîsi iken

1 niqrîs ibtilâsına: niqrîse mübtelâ olduğına EH

2 yüz//ḥudûdında: - F

3 zâhir: 'arız R4

4 maqbûldür: betûldür EH

5 ser//zenân: - R4

vefât itmişdür. Pederinüñ ismi dağı Mehemmed olup nesepleri Hâzret-i¹ ‘Abbâs’a müntehidür, diyü duğter-zâdesinden menkûldür ki² hîn-i te’lif-de anlar dağı üç yüz aqçe ile Şofya kâdîsi bulunmuşdur. Hülüşî muhallaş, mü’ellif-i haqîre muhliş-ı ehaş, ismi ‘Abdu’llâh, vâlidî Hızır Çelebi nâmî ile bir müderris-i dirâset-güvâh idi. Egerçi ki mağdümüñ eş’arı vâfirdür, fe-ammâ nâdir luğazları dağı mütেকâşirdür. Nihâyet itnâb-ı kelâmdan ic-tinâb ile bir iki [335a F] şî’r ü luğazı irâd olunmamışdur.

Ammâ dâmâd-ı Merhabâ Çelebi olan Hızır Çelebi, Burûsa’da kırk aqçe ile Yıldırım Hân müderrisi iken nikrise mübtelâ olmağın tekâ’üde rağbet gösterdi. Yevmî otuz aqçe tekâ’üd virilmişdür. Haylî laţifü’l-muhâvere, maqbûlü’l-müzâkere âdem idi.

Ve Mevlânâ Pîr Mehemmed bin ‘Alâ’ü’d-dîn

Âl-i Fenârî’ dendür. Diyâr-ı ‘Acem’e varup taşşil-i ‘ilm itdükden soñra Sulţân Selîm ‘aşrında Rûm’a geldi. Evvelâ Muştâfâ Paşa Medresesi virildi. Ba’dehu iki def’a Şağn müderrisi oldu. Âhir gözleri ma’lûl olmağın hidmet-i tedsiden isti’fâ idüp altmış aqçe tekâ’üd virildi. Sene hamse ve ham-sîn târihinde naql eyledi.

Mevlânâ ‘Alî bin Şâlih

“Vâsî ‘Alîsi” dimekle meşhûrdur. Zümre-i³ mevâliden ‘Abdü’l-Vâsî’ i’âdesinden mülâzım olup medâris-i Şemâniyye’den birine müderris olduğdan soñra Edrine’de Sulţân Bâyezîd müderrisi iken Burûsa kâdîsi olup sene ham-sinde vefât eyledi. Hüsni haţtı ve inşâda mahâreti ve sâ’ir ‘ulûmda müşâreketi, huşûşâ *Kelîle vü Dimne*’yi terceme idüp *Hümâyün-nâme* nâmî ile müsemmâ itdüğü fezâ’il-i zâtiyyesini işbât eyledi.

Muvaqqî’-i Dîvân-ı Sulţânî müverrih Ramazân-zâde Mehemmed Beg merhûm bu haqîre taqrîr-i ma’lûm kılmışlardur ki mevlânâ-yı mesfûr kitâb-ı *Hümâyün-nâme*’yi itmâm-ı me’sûr kılduğdan soñra iki nüşhasını yazdurmış. İkindü dîvânında götürüp Vezîr-i A’zam Luţfi Paşa’ya şunmuş. Ve

1 Hâzret-i: - R4

2 müntehidür//ki: menkûldür F | müntehidür diyü rivâyettür R4

3 zümre-i: - F, R4

yigirmi yıldan berü iştiğalini ve pâdişahlara lâzım maḥz-ı ‘ibret ü neşâ’ih bir kitâb idüğini ‘arz u i’lâm itmiş. Bir nüshasını pâdişâh-ı ‘âlem-penâha¹ ve âharı kendülere hediye idüğünü cevâhir-i güftâr ile silk-i taḥrîre getürmiş. Vezîr-i mezbûr eşnâ-yı pesend-i mevfûrda şemâtet-i nâ-maḥşûr idüp “Tazyî‘-i evkât etmişsün. Ve bu iki mücelleden bir mes’ele taḥrîr râciḥ iken yañılmış, ḥilâf-ı semte gitmişsün.” diyü taḥķirinden mâ’adâ aşlâ kitâblaruñ aḥzına iltifât eylememiş. Bârî huddâmından birine “Al şu kitâbları.” diyü söylememiş.³ Monlâ-yı nâdire-dân maḡmûm-ı ḥâṭır-perîşân, ḥaclet-zede-i ehl-i divân ve kûşîş ü te’lifine peşimân ve mebhût u ser-gerdân ṭururken paşanuñ fi’l-cümle âsar-ı merḡameti nümâyân olur. Kitâbuñ birisini ḡapu aḡasına virüp cenâb-ı salṭanata ulaşıdurmasını fermân eyler. Nüşâ-i âharı ma’al-kerâhe alup yanına ḡor. Monlâ gitdüğü gibi Sekbân ‘Alî Çavuş nâm nedîmine baḡışîş ḡılır. Merḡûm [334b EH] Ramazân-zâde ol târiḡde Divân-ı Hümâyûn defter emîni bulunup ḡikmet Ḥudâ’nuñdur, ol ḡinde Divân-ı⁴ pâdişâhîde bulunur. Sekbân ‘Alî Çavuş⁵ ṭaşra çıḡduğı gibi mezbûr emîn-i defter elli sikke filori şayup kitâb-ı merḡûm-ı iştirâ ḡılır. Fi’l-ḡaḡıḡa sekbâna lâzım olan⁶ esb-i tâzi ve segân-ı şikâr-bâzîdür. Da’vâ-yı feḡâhet iden paşa-yı ḡâfil kitâbdan istîḡnâ idince sekbânuñ ibâsı bi-ṭarıḡın evlâdur.

El-ḡışşa vezîrûñ himmeti ancak kitâbuñ pâdişâha vuşûli, şehryâr-ı cihân-ı mezîd-i ri’âyeti mevlânâ-yı fâzîluñ sâḡa-i serây-ı iltifâta⁷ duḡûli olmaḡla irtesi Burûsa ḡazâsını ‘inâyet iderler.⁸ “Şimdilik aña ḡanâ’at itsün. Ba’dehu niçe⁹ ri’âyetler olınsun.” dirler. Vezîr her çend ki men’ine iḡdâm ider, “Münzevî niçe faḡihler vardır. Anlara ‘inâyet buyuruñ.” diyü i’lâm eyler, cidden sem’-i şerîf-i şehryâriye¹⁰ yol bulunmaz. “Ol [319b R4] monlânûñ fezâ’ilini sen bilmezsün, ben bilürin.” diyü buyurup vezîrûñ müdde’asına ruḡşat olmaz.

1 ‘âlem-penâha: ‘âleme F, EH

2 Ve//gitmişsün: - R4

3 söylememiş: söylemek daḡı vâḡı’ olmamış R4

4 Hümâyûn//Divân-ı: - R4

5 Çavuş: - EH

6 sekbâna//olan: sekbân olana lâzım EH

7 iltifâta: ‘âṭıfette R4

8 ‘inâyet iderler: ‘inâyet-me’âl itdiler EH

9 niçe: - F, R4

10 şehryâriye: sulṭânîye R4, EH

Mısrâ¹

Zihî şehenşeh-i kâmil zihî vezîr-i cehül

Mevlânâ Ebü'l-leys

Şâm kâdîsı iken vefât eyledi. Ma'lûmâtı vâfir, 'âlim ü şâlih idüğü [335b F] bâhir bir ehl-i 'ilm âdem idi.

Ve Mevlânâ Fahrü'd-dîn Mehemmed bin Ya'küb

Şahın müderrislerinden iken vefât eyledi. Nerrâd-ı felek 'unfuvân-ı şebâbı hâlinde derdmendi mât itdi.

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn

"Monlâ Maşdar²" demekle ma'rûf ve fazîletle mevşûf monlâ olmağın Şemâniyye'den Haleb kazâsına, andan Mekke-i Mükerrreme kazâsına³ gönderildi. Ba'dehu 'azl olunup şeyh-i 'arif bi'llâh Seyyid 'Alî bin Meymûn el-Mağribî Hazretlerine intisâb hâlinde vefât eyledi.

Ve Mevlânâ Sinânü'd-dîn

"Köpricik-zâde" demekle ma'rûfdur.⁴ Amâsiyye müftîsı iken sene iş-neyn ve hamsîn eşnâlarında fevt oldu. 'Âlim ü muhaqqıq ve fâzil-ı müdekkik, keşirü'l-iştigâl, vefirü'l-ma'arif ve'l-kemâl monlâ idi.

Ve Mevlânâ Kara Şalih

H'âce-i pâdişâh olan Mevlânâ⁵ Hayrü'd-dîn'den mülâzım oldu. Ba'dehu tayy-ı merâtible Şemâniyye medârisinün birine vuşul buldı. Bi'l-âhire anda müderris iken gümüm istilâsından vefât eyledi. 'Âlim ü zâhid kimse idi.

1 Mısrâ: - F

2 Maşdar: Muşadır F

3 andan//kazâsına: - R4

4 ma'rûfdur: meşhûrdur R4, EH

5 Mevlânâ: - F

Mevlânâ ‘Alî bin Şeyh Hâcî Çelebi

Mü’eyyed-zâdelerden fî zamâninâ şeyhü'l-İslâm olan Şeyhî¹ Efendi'nün² birâderidür. Zamânında “Eyyüb ‘Alisi³” diyü şöhret bulmuşdur. Şemâniyye'de müderris iken sene erba'a ve erba'inde vefât eyledi. Ekser-i 'ulûmda müşâreket ü mahâreti ve kaçâ'id-i 'Arabiyye ve münşe'ât-i ğarîbe te'lifinde kudreti ve ba'zî fûnûna ta'likâtı keşreti muķarrerdür. Lâkin sinn-i şebâbda fevt olmağla⁴ şöhreti ğayr-ı müyesserdür. Merhûmuñ vefâtından bir miķdâr muķaddem Vezîr-i A'zam Ayâs Paşa medâris-i Şemân müderrislerini bir ziyâfet-i hâşşa şekli ile cem' idüp ol târîhde Şahñ Medresesi'nde bulunan Sinân Efendi ve Merhâbâ Çelebi ve *Hümâyün-nâme* mü'ellifi Vâsi' 'Alisi ve Mîrim Kösesi ve Celâl-zâde Şâlih Çelebi ve Mevlânâ Kara Şâlih ki müşârün ileyh 'Alî Çelebi bin Hâcî ile yedi monlâ olur. Sekizinci Şaçlu Emîr merhûm olup haste bulunmağla dâhil-i encümen-i bahş olmamışdur. Bahş-ı 'ilmîyye olunup merhûm 'Alî Çelebi cümleye ğâlib ve anuñ mihr-i fazîleti yanında sa'irlerün kevkepleri ğarib olduğı ma'lûm-ı ehl-i meşâriķ u meğarib olduğda Mevlânâ Kara Şâlih⁵ menziline geldiğı gibi ğamından vefât eyler. Ve merhûm 'Alî Çelebi yine ol eyyâmda kemâl-i sürür u ferâhından intikâl ider. *Neuverâ'llâhu merķadehumâ*. İkisinde dağı emr ber'aks olmuş. Mağlûbuñ ğâlibiyyeti ve ğâlibüñ⁶ mağlûbiyyeti hilâf-ı me'mûl iken helâk olmalarını icâb eylemiş.

Mevlânâ Mehemmed bin 'Abdu'llâh

Ki “Mehemmed Beg” dimekle ma'rûf ve Sulţân Bâyezîd Hân kullarından olup ehliyyetle mevşüfdur. Kemâl Paşa-zâde merhûmuñ i'âdesinden mülâzım olup tarîķınca hareketle Edrine'de Çifte müderrisi iken hıfvet-i dimâĝ peydâ kıldı. Terk-i tadrîs idüp deryâdan Mısr'a müteveccih iken Efrenc keferesine giriftâr oldu. Ba'dehu bahâ ile ķurtulup der-i devlete geldükde yolu ile Şâm [335a EH] kaçâsı virildi. 'Azl ile Rûm'a gelüp ba'dehu Mısr kaçâsı virildi. Müteveccih iken sene ğamsinde Kütâ-

1 Şeyhî: - R4

2 şeyhü'l'Efendi'nün: şeyh efendinüñdür F | Şeyhî Efendi'nün: Şeyhî'nün EH

3 'Alisi: 'Alî F, EH

4 olmağla: - F

5 Şâlih: Hâcî F

6 ğâlibüñ: - F, R4

hiyye'de vefât eyledi. 'Ulüm-ı 'akliyyede mâhir ve niçe biñ mücelledâta kıadır monlâ idi.

Ve Mevlânâ Manastırlı Çelebi

Manastır Medresesi'nde iki kerre¹ müderris olduğdan soñra² tarık-ı tedristen ferâğat ve evkıatını maşrûf-ı tã'at u 'ibâdet kıılmağın yevmi yigirmi aqçe ta'yîn olındı. Ve sene ħamsîn ešnâlarında vefât eyledi. Ehl-i 'ilm ve şâhib-i ħilm ve³ kıanâ'at-pişe ve şalâĥ-endiše âdem idi.

Mevlânâ İbrâhım Çelebi

İstanbul'da Sulţân Meĥammed Ĥân-ı 'Atık Câmî'i'nde ĥatib ve Mevlânâ Sa'dî Çelebi dâr-ı kıurrasında müderris-i lebîb iken sinni tis'ini geçüp sene ħamsîn ĥudûdında fevt oldı. 'Ulüm-ı 'Arabiyet ü tefsirde ve ĥadîs ü uşûl ü fûrû' fûnûnını taqrirde müselleme idi. Bâ-ĥuşuş zâhid ü müttaķî ve şâhib-i vera' u taķî âdem idi. 'İlm-i⁴ [320a R4] fıķhda *Mülteķâ'l-ebĥur* ve *Münyetü'l-muşallî* şerĥinde [336a F] *Ġunyetü'l-mütemelli* bunlaruñ te'lifâtındandır. Ve niçe âşâr u resâ'ili daĥı vardır.

Ve Mevlânâ Meĥammed el-Ĥüseynî

Ki "Seyrek Muĥyi'd-dîn" dimekle meşhûrdur. Merzifon Medresesi'nde müderris iken Şeh-zâde Sulţân Meĥammed bin Sulţân Süleymân cenâbına ĥ'âce ta'yîn olındı. Ol ĥidmet üzere iken sene seb'a ve erba'inde vefât eyledi. Şâlih u 'âlim ve iştiğâl-i 'ibâdete müdâvim âdem idi.

Mevlânâ Kıara Muĥyi'd-dîn⁵

Kıocaili'ndendir. Şeh-zâde Sulţân Muştafâ bin Süleymân Ĥân cenâbına mu'allim iken sene ĥamse ve erba'inde fevt oldı. Şâhiĥü'l-'aķide, müstaķî-mü't-ķarıkâ şâĥş idi.

1 kerre: def'a EH

2 iki//soñra: müderris iken R4

3 ve//ve: - R4

4 Bâ//ilm-i: vedinde fevt oldı 'ulüm-ı R4

5 dîn: dîn Ĥ'âce EH

Ve Mevlânâ Hayrüd-dîn

Merzifonludur. Beyne'l-aqrân fazl ile iştiâr bulup, bunlar dağı sâ-bıķu'z-zıkr Şeh-zâde Sulţân¹ Muştafâ'ya h'âce oldılar. Ve sene şelâşe ve hamsinde vefât eylediler. Ba'zı ta'likâtı ve *Şerh-i Şemsiyye*'nün taşdikâtına tahrîrâtı vardır.

Ve Mevlânâ Hidâyetu'llâh bin Yâr 'Alî

'Acem-zâde'dür. Mekke-i Mükerreme kâğisi iken 'alilü'l-'ayneyn² olup ferâgatle Mışr'a geldi. Sene tis'a ve erba'inde Mışr'da vefât eyledi. Uşul ü fûrû'da yed-i tülâsı var idi.

Ve Mevlânâ Ehlice Muhyî'd-dîn

Burûsa'da Sulţâniyye müderrisi iken riħlet itdi. T'arık-ı şüfiyyüna mâ'il, şahihü'l-'akide, 'âlim ü fâzıl âdem idi.

Ve Mevlânâ 'Abdü'l-Kâdir

"Manav 'Abdî" dimekle müştehir³ ve icrâ-yı hağda mutaşallib ve taķal-lübât-ı keвне şâbir, Mışr-ı Kâhire kâğisi iken vefâtı zâhir monlâ idi.

Ve Mevlânâ Hüseyin Çelebi

Ķaraşulıdur.⁴ Sene seb'a ve erba'inde Şemâniyye müderrisi iken fevt oldı. 'Ulüm-ı 'akliyyede kâdr-ı müşterek-i bizâ'ata kâdir 'aziz idi.

Ve Mevlânâ Kemâl Çelebi

Sene seb'a⁵ ve hamsinde Bağdâd kâğisi iken intikâl itdi.

Ve Mevlânâ Emîr Ķasan Çelebi İbn Seyyidi 'Alî Çelebi

Aşcı-zâde Ķasan Çelebi'den ve Mevlânâ Ķadrî Çelebi'den telemmüz idüp t'arık-ı medârisde tayy-ı merâtib itdükden sonra Ķâşekî Medresesi'ne

1 Sulţân: - F

2 'alilü'l-'ayneyn: 'alil EH

3 müştehir: meşhür F

4 Ķaraşulıdur: Ķarasilidür EH

5 seb'a: hams R4

müderriş oldu. Ol sebeble Şeh-zâdeler vâlidesine intisâb idüp müfredât-ı dünyâdan oldu. Fevķındaki ekâbir-i mevâlî kendüye intisâbla manşib alup ta'ayyün buldı. Hâlâ ki tebdil-i ahlâķ¹ itmedi. Hıuşûşâ ki irtisâ vü iġtirâr tarîķına gitmedi. Herkesün hıuşûl-i merâmına bezl-i mechûd üzere olup luţf u keremle iştihâr-ı küllî buldı. Bi'l-âhıire Ayaşofya müderriş iken yev-mî yetmiş aķçe ile tekrâr Şemâniyye'de müderriş olup sene seb'a ve hamsinde² irtihâl eyledi.

Ve Mevlânâ Mehemmed Beg bin Vezir Muştafâ Paşa

Burûsâda Sulţâniyye müderriş iken sene erba'in eşnâlarında fevt oldu. 'İlm ü fazl ü vaķârla zamânında küllî iştihâr buldı.

Ve Mevlânâ Mehemmed bin Mevlânâ Hıayrüd-dîn

Merhûm Sulţân Süleymân'ın h'âceleri oġlıdur. Sene Şelâşe ve erba'inde nefis-i İstanbul'da Muştafâ Paşa Medresesi'nde müderriş iken vefât eyledi. Ve 'unfuvân-ı Şebâb hâlinde bizâ'atını işbât eyledi.

Ve Mevlânâ Ferruh

Ķaramanlıdur. Şemâniyye'de müderriş iken fevt oldu. Lezîzûş-şohbe ve laţîfü'l-muġâvere âdem idi.

Ve Mevlânâ Küçük Şemsü'd-dîn

Germiyânlıdur. Derse [335b EH] meşġül ve hâvî-i ma'ķül ü menķül³ olup İstanbul'da altmış aķçe ile müderriş iken vefât eyledi.

Mevlânâ Şemsü'd-dîn

Burûsalıdur. 'İsâ Beg müderriş iken sene işneyn ve hamsinde vefât eyledi.⁴ Şöhreti zâhir ehl-i 'ilm idi.

1 dünyâdan//ahlâķ: - R4

2 sene//hamsinde: târiķ-i şânide F, R4

3 ü menķül: - EH

4 eyledi: ve F | - EH

Mevlânâ Ahmed

Bolılıdır.¹ Şâm-ı şerife kâdî olduğundan sonra ‘azl ile seksen akçe ta’yin olındı. Sene hamse ve sittinde vefâtı şüyü‘ buldı. Ehl-i fazl ü ‘ulüm ve kesret-i iştiğâlle ma‘lûm monlâ idi.

Mevlânâ Sa’dî Çelebi İbn Tâc

Şeh-zâde Sulţân Mehemmed Hân bin Sulţân² Süleymân Hân’a³ mu‘alim olup anlar vefât itdükdün sonra Şahın’a, andan Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ne müderris [320b R4] olup sene seb‘a ve hamşinde intikâl⁴ eyledi. Şâhib-i ‘iffet ü şalâh ve şebân-rüz müterakkıb-ı hayye ‘ale’l-felâh⁵ ehl-i ‘ilm idi.

Ve Mevlânâ Küçük Hayrû’d-dîn

Ankaralıdır. Çorlu müderrisi iken sene hamse ve erba’in hudûdında nakl eyledi. Hafifür-rûh, laţifü’s-şabûh, Fârisî vü ‘Arabî dilde [336b F] nazma kâdir, hattâ Türkî dilde nazma⁶ dağı vezn-i tab‘ı zâhir, mütevâzî kimse idi.

Ve Mevlânâ ‘Abdu’llâh bin Şeyh Kemâl

“Şeyh-zâde” dimekle ma‘rûf ve Boyabad’dan kıpan ‘ulemâ arasında ‘ilm ile mevşûf olup ba’zı medârise müderris iken ihtiyâr-ı ‘uzlet ve menâşib-ı ‘ilmiyyeden ferâgat ile beş akçe vazîfeye mutaşarrıf iken sene seb‘a ve hamşinde dâr-ı beğâyâ rihtlet eyledi. ‘İlm-i tefsîrde yed-i beyzâsı ve kerem-i nefis ü şehâyla şöhret-i ‘ulyâsı var idi.

Mevlânâ Hasan

Karaman vilâyetinde Yenişehir nâm kaşabadandır. Gâh Gâlaşa’ya ve gâh Selânik’e kâdî olduğundan sonra a’mâ olmağın yevmi kırk akçe tekâ‘üd

1 Bolılıdır: Bolı şehrindendür R4

2 Sulţân: - F, R4

3 Hân’a: Hân Hazretine R4 | Hân cenâbına EH

4 seb‘a/intikâl: hamse ve hamşinde vefât R4

5 “Haydi kurtuluşa gelin!”

6 nazma: - F, R4

virildi. Sene sittinde vefât idince İstanbul'da münzevî¹ oldu. Hâdiş ü tefsîrde kâmil ve uşûl-i 'Arabîyyet'de fâzıl âdem idi.

Mevlânâ Hâkîm-zâde Muhyî'd-dîn

Ba'zî kaçabâta kâdî olduğdan sonra Medîne-i Münevvere kazâsı virilüp sene hamsinde ol maķâm-ı müteberrikede vefât eyledi. İstanbul'da medresesi vardır.

Mevlânâ 'Abdü'l-Hay bin 'Abdü'l-Kerîm bin 'Alî bin Mü'eyyed

Kaşaba kâdîlarından iken niçe zamân terk itdi. Ba'dehu Âmid ve Amâsiyye kazâsın irtikâb eyledi. Bi'l-âhire yine ferâğat ve bi'l-küllîyye terkine cell-i himmet eyledi. Ve 'ilm-i tefsîr ü hâdişde fazîleti vâzih 'azîzü'l-vücûd idi.

Mevlânâ Yûsuf

Karesilidür. Gâh Edrine'de ve gâh İstanbul'da vâ'iz u nâşih ve 'ilm-i tefsîr ü hâdişde fazîleti vâzih 'azîzü'l-vücûd âdem idi.

Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn

Aydınlıdır.² Anlar da³ müderris olduğdan sonra ferâğat ve naql-i tefsîr ü hâdişe müdâvemet üzere iken sene şemân ve hamsinde fevt oldu.

Ve Mevlânâ Şemsü'd-dîn [Meħemmed bin] 'Ömer bin Emru'llâh⁴ bin Akşemsü'd-dîn

Burûsa'da Hanceriyye müderrisi iken Şeh-zâde Sulţân Selîm Hân bin Sulţân Süleymân Hân'a⁵ h'âce oldu. Ve sene tis'a ve hamsinde şebâb-ı kâmyâb iken vefâtı taħaķķuk buldı.

1 münzevî: - F, R4

2 Karesilidür//Aydınlıdır: - F, R4

3 Karesilidür//da: ba'zî medreseye EH

4 Emru'llâh: 'Abdu'llâh R4

5 Süleymân Hân'a: Süleymân'a R4, EH

Ve Mevlânâ Hayrüd-dîn

Kaşamonı'dandır. Şeh-zâdelerden birine h'âce olmuş iken sene şelâse ve hamsinde vefât eyledi. Kerîmü'l-ahlâk ve 'amîmü'l-eşfâk kimesne idi.

Mevlânâ Bahşî

Bağırküresi'ndendir. Şeh-zâde Sulţân Selîm bin Süleymân cenâbına mu'allim oldu. Ve sene ihdâ ve hamsinde intikâl itdükleri ta'ayyün buldı.¹

Ve Mevlânâ Ca'fer

Menteşelidür. Şeh-zâde Sulţân Bâyezîd bin Sulţân Süleymân'a mu'allim olup hacc-ı şerîfe giderken sene erba'a ve sittinde² fevt oldu.

Ve Mevlânâ Dervîş Mehemmed

Edrine'de Çifte müderrisi iken sene işnâ ve sittinde vefât itdi.

Ve Mevlânâ Muştafâ bin Seyyidi

Menteşelidür. Bunlar da Çifte müderrisi iken riħlet itdi. Ba'zı 'ulümde müşâreketi var idi.

Ve Mevlânâ Sa'du'llâh

Ki "Şeyh Şâzelî-zâde" demekle ma'rûfdur. Hâcî Hasan-zâde Medresesi'ne müderris iken sene ihdâ ve hamsinde fevt oldu. İslâm'ı kavî ve ba'zı 'ulümü muhtevî 'azîz idi.

Ve Mevlânâ 'Abdü'l-Kerîm bin 'Abdü'l-Vehhâb

Ehl-i 'ilm ü kemâl ve şalâh u diyânetle muntazamü'l-aħvâl olup sene sitte ve erba'inde cüvân iken vefât eyledi.

1 itdükleri//buldı: itdi R4

2 sittinde: sittin târiħinde R4

Ve Mevlânâ Mîr ‘Alim-i’ Buḥārî

Sādât-ı ma‘ālî-şifâtdandır. Semerḳand’da taḥşil-i ‘ulûm idüp Sulṭân Süleymân Ḥân² zamânında Rûm’a geldi. Ve ḥavâlî-i Mıṣr’da kendüye otuz aḳçe ta‘yîn [336a EH] kılındı. Ve sene ḥamsinde anda vefât kıldı. ‘Ârif ü zû-fünûn ve müfessir ü muḥaddiṣ-i belâgat-nümûn, ḥüsn-i ḥaṭṭa mâlik ve *Fevâ'idü'l-ğıyâsiyye*³ şerḥ itmiş, iştigâle mütehâlik⁴ monlâ idi.

Ve Mevlânâ Ḥasan et-Tâliṣ

‘Acem-zâde-i Tebrîzî’dür. Sulṭân Bâyezîd Ḥân ‘aşırında Rûm’a geldi. Ve Mevlânâ İdrîs-i müverrihle ḥacca gitdi. Ve ba‘de’l-mücâvere İstanbul’a gelüp yigirmi aḳçe ile müderris iken fevt oldu. Şâfi‘î-mezheb, sûtüde-meşreb, aḥlâkı mühezzeb, ba‘zı resâ’il ü ta‘lîkâtı müretteb monlâ idi.

Mevlânâ Fikârî

İsmi Mehdî-i Şîrâzî’dür. Vilâyet-i Rûm’a geldi. Muḥyi’d-dîn-i Fenârî’den telemmüz itdi. Ba‘dehu bazı menâşıba naşb olunup⁵ Filibe Medresesi’nde müderris iken sene seb‘a ve ḥamsinde⁶ intikâl eyledi. Ammâ ki kemâl ü fażilet ve ‘ilm-i belâgatde küllî mahâreti var idi. Tefsîr-i *Keşşâf* a ve Beyzâvî’ye ve *Şerḥ-i Telḥîş*⁷ e ve⁷ *Şerḥ-i Tecrîd* e ta‘lîkaları [321a R4] bî-şümâr idi. Ve inşâ-yı ‘Arabiyyet’de yed-i tûlâsı olduğdan mâ‘adâ⁸ ‘Arabî vü Fârisî [337a F] eş‘arı daḥı bisyâr idi.

Mevlânâ Sa‘yî

‘Arabî vü Fârisî kütüb-i mu‘tebereden ta‘lîme ḳâdir ve ḡilmân-ı ḥarem-i pâdişâhî ḥ‘âceliḡi ile müştahir âdem idi.⁹

1 ‘Alim-i: ‘Alî-i F | ‘Alem-i R4

2 Süleymân Ḥân: Sulṭân Süleymân R4

3 Fevâ'idü'l-ğıyâsiyye’yi: ‘Aḳâ'idü'l-fıyye’yi F

4 mütehâlik: mâlik R4

5 naşb olunup: irişüp R4

6 ḥamsinde: ḥamsîn târiḥinde R4

7 *Şerḥ-il/ve*: - R4

8 inşâ-yı//mâ‘adâ: - EH

9 Mevlânâ//idi: - EH

Ve Mevlânâ Kāsım

Sultân Mehemmed Hân kullarından olup Şeyh İbn Vefâ Hâzretlerine şeref-i mülâzemetle ihtişâş bulup ba'dehu gilmân-ı Serây-ı 'Âmir'e'ye mu'allim ta'yin olınmış. Ve vefâtı Sultân Süleymân Hân zamânında vuqu' bulmuş.

Mevlânâ Mehemmed bin 'Arcün

'Ârif-i kırâ'at ve sülûk-i tarîk-ı şüfiyye ile a'le'd-derecât, huşûsâ tayyibü'l-elhân ve'n-nağamât 'aziz olmağla Ayaşofya Câmî'i'nde haţib oldu. Ve şâhib-i tarz-ı hâşş olup bî-karâne-i rûzgâr idügi ta'ayyün bulduğdan şoñra¹ sene şemân ve erba'inde fevt oldu.

Ve Mevlânâ Pîr Mehemmed

Bu dağı tilâvet-i *Kur'âniyye*'de mâhir ve kırâ'at-ı müte'addideye kâdir mücevvid² âdem idi. Sultân Bâyezîd Hân Câmî'i'nde haţib iken sene³ işneyn ve erba'inde fevt oldu. *Rahmetu'llâhi 'aleyhim ve eskenehüm fi'l-ğurâfi'l-a'lâ*.⁴

Teznîb fi Tafşîli'l-'acîb bi-Tafđili⁵ Vâhid min Zevi't-te'lif ve't-Terkîb

'Âmme-i feylesofân-ı ümme ve kâffe-i rû-şinâsân-ı e'imme *keşşerehu-mu'llâhu bi'l-fezâ'ili'l-cemme*⁶ cenâb-ı efâzil-me'âblarına hafî olmaya ki ekâbir-i mevâlî-i⁷ Rûm ve mefâhîr-i ehâlî-i nebâhet-rüsüm zümresinden Mevlânâ Muşlihu'd-dîn ki "Tâşköpri-zâde" dimekle ma'rûf ve hadâ'ik-ı tevârih-i 'ulemâda *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* nâm mü'ellefi gül-i⁸ sūrî gibi mevşüfdür, cild-i râbî'den tâ bu mağalle gelince neşv ü nemâ bulan ez-hâr-ı aħbâr-ı 'ulemâ ve eşrâf-ı riyâz-ı hünerverâna şimşâd-ı hâme gibi en-ğüş-tümâ olan şüküfezâr-ı âşâr-ı fuzalâ ol kitâb-ı nüzhet-me'âbdan naql olunup tarh-ı tertîb ü terkîbi tağyîr⁹ olınmamışdur. Fe-ammâ fi mâ-ba'd

1 idügi//şoñra: idi EH

2 mücevvid: - EH

3 sene: - F

4 *Rahmetu'llâhi'l-a'lâ*: - R4 | *Rahmetu'llâhi 'aleyh* F

5 Tafđil-i: Tafşil-i F, EH

6 *cemme*: *cemile* R4

7 mevâlî-i: 'ulemâ-yı F

8 gül-i: - F

9 tertib//tağyîr: tarh-ı tertîb ü terk-i tefsîr F

bu tahrîr olunacak ahvâl-i ‘ulemâ-yı müte’ahhîrîn ve ahbâr-ı meşâ’ih-ı müteverri’in¹ ol mecmû’a-i laţîfenüñ tekmilelerinden naql olunmak muğarrer olmuşdur. Ya’nî ki ‘ulemâdan mü’ellif-i mağfîret-zevâde, merhûm Taşköpri-zâde *nevverâllâhu merkadehu ve zâdehu*² menâkıbından başladı. Vezîr-i celîl Mehemmed Paşa-yı Tavîl’ün hâcesî Mevlânâ Şemsü’d-dîn Maḥmûd Sezâî³ menâkıbında tamâm olmak ve ahvâl-i şüyüh u vâ’izinden Şeyḥ Ğarsü’d-dîn’den ibtidâ olunup Vâ’iz⁴ Muḥarrem Efendi merhûmda nihâyet bulmak ve bu zıkr olınan ahbâr *Tekmile-i Şakâ’ik* diyü muhtâr ve *İkdu’l-manzûm fi Zikri Efâzılı’r-Rûm* ‘unvânı ile bâhirü’l⁵-iştihâr ve ‘inde’l-ehâlî vâfirü’l-i’tibâr ve beyne’l-mu’teberîn⁶ hacmi gibi ḳalilü’l-miḳdâr olan mecmû’a-i merġûbe-i belâġat-âşârdan naql olunmak ta’ayyün bulmuşdur. İmdi, efâzıl-ı mülk-i Rûm’dan Mevlânâ ‘Alâ’ü’d-dîn merhûm ki “Aḥî-zâde Hışmı” diyü meşhûr⁷ ve meziyyet-i fezâ’ili beyne’l-mevâlî mütevassıḫ’l-bızâ’a ‘add olınanlar ile mezkûrdur, ḫâlâ ki daḳâ’ik-ı kelâma vâḳıf ve reḳâ’ik-ı tahrîr-i pesendide-erḳâma kemâ-yenbaġî ‘arîf olanlar ḫuzûrında ol tekmile-i belâġat-füzûn⁹ «يَسْهَدُهُ الْمُقْرَبُونَ»⁸ «كِتَابٌ مَرْقُومٌ» evşâf-ı celîlesi ile memdüh ü meşkûrdur. El-ḫaḳ üslûb-ı tahrîri taḫayyürâne¹⁰ ve nehc-i merġûb-ı taştîri üstâdâne bir mecmû’a-i ferâ’id-i bî-nihâyedür ki ferîd-i ‘aşr anılanların ekşerinden ol maḳûle bir eᡑer-i laţîf ve te’lif-i mu’teber-i vâcibüt-ta’rif şâdir olmadı.¹¹ «منم، ديگر نيست» lâf u güzâfı ile ḫod-bînlik mir’âtında kendülerin görenlerden bu maḳûle taşnîf-i şerîf-i lâzımüt-tavşîf degmede yüz¹² göstermedi.

Hattâ [336b EH] mevâlî-i Rûm’dan Mevlânâ Seyyid Mehemmed Sa’dî ile bu mazmûn, ya’nî ahbâr-ı ‘ulemâyı müşt Emil olan ta’lîḳât-ı belâġat-nümün tedârüki eşnasında¹³ «إِنَّ هَذِهِ تَذَكْرَةٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» vefḳınca tezkîre-i

1 tertîb//müverri’in: tarḫ-ı tertîb R4

2 *ve zâdeh*: - R4

3 Sezâî: Serâmî F | Sivâsî R4

4 Şeyḫ//olinup: - R4

5 bâhirü’l: nâdirü’l EH

6 mu’teberîn: müfessîrîn F, EH

7 meşhûr: iştihâr F, R4

8 “O, yazılmış bir kitaptır.”, Mutaffifin Sûresi, 83/9.

9 “Ona, Allah’a yakın olanlar şahit olur.”, Mutaffifin Sûresi, 83/21.

10 taḫayyürâne: taḫayyür-ebvâne F

11 “Ben [var]ım, başkası yok.”

12 güzâfı//yüz: güzâfını R4

13 “Şüphesiz ki bu, düşünen bir topluluk için bir ihtardır.”

İkdu'l-manzûm'ı bu haķır tezkire itdükte haķ-şinâslıklarını tecribe içün “Ol mecmû'a ne maķûle maķâlât-ı maķbû'adur?” diyü şordukda “Ol kitâba mü'ellif olan Mevlânâ¹ 'Alâ'ü'd-dîn-i pesendide-maķâl, aķrânı beyninde cihet-i 'ilmiyyesi vasaţü'l-hâl bir ehl-i 'ilm-i meķşüfû'l-aķvâldür. Ve ammâ şalâh u diyânet-i 'ilmiyyesi 'alâ mâ-hüve'l-me'mül, bel ezyed mine'l-mes'ül ber-kemâldür. Bu taķdırce efâzıl-ı [337b F] diyâr-ı Rüm ve ekâbir-i 'ulemâyı mersüm eşnâfından 'add olunması i'tibâr-ı fużalâda muķâldür.” cevâbını virdükde bu haķır, merķümüñ selâset-i taķrîr ü feşâhatini ve Mevlânâ Taşköpri-zâde'nün taşîr-i nâdirü'l-belâgatini taķrîr eyleyüp “Eger mü'eşşire istidlâl eşerden idügi muķarrer hâl ise ²«أين هذا التحرير وأين ذلك التقرير» diyü söyledim. Ya'nî ki Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn naķl-i kelâmındaki icâz-ı i'câz-in-timâ ve mü'ellif-i sâbık Mevlânâ Muşlihu'd-dîn'ün [321b R4] elfâz-ı mükerrere ve kelimât-ı müstedreke ile taķrîr-i bî-belâgatini 'alâ řariķi'l-başş ta'bîr-i müstenîr eyledüm. Ve lâkin 'inâdından dönmedi. “Taşköpri-zâde İstanbul każâsından müteķâ'id ve kaţ'-ı derecâtla menâşib-ı merâtibine müteşâ'id monlâ-yı a'zam idi.³ Ve ammâ Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn bî-zevâde, faķr u fâķa ile ehl ü 'ıyâl kıuyüdına dil-dâde, pâyesi Mar'aş każâsı gibi mercüķ mañşibla fûrû-nihâde, lâ-siyyemâ i'tibâr-ı mevâlîde egerçi ki nâmı H'îş-i Ahî-zâde idi ve illâ bî-keslikle inzivâsı ve 'uzleti⁴ âmâde, ortalık 'ulemâsına dâhil degül,⁵ fütâde idi.” diyü söyledi. Kelâm-ı 'aziz-i rabbânîde ⁶«هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ»⁶ naşş-ı kerîmi mazmûnına muķâlîf müdde'â işbâtına cell-i himmet eyledi.

Li-münşi'ihi

Ne 'aceb i'tibâr-ı fâsid olur
 'İlmi ķor mañşiba müsâ'id olur
 Ehl olan 'ilme raġbet itmekle
 Naşş-ı *Ķur'âna* şab'ı 'â'id olur⁷

1 Mevlânâ: - F

2 “Nerede bu yazı, nerede bu sonuç?”

3 idi: - F

4 'uzleti: 'azli EH

5 degül: dâhl F, EH

6 “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”, Zümer Sûresi, 39/9.

7 Ehl//olur: - R4

Ammâ Mevlânâ ‘Alâ’ü’d-dîn’den gayrı bir tekmile dahı kuzâtdan Mevlânâ ‘Âşık tahtır itmişdür. El-hâk aña *‘Âşık Şakâ’iki* demek ve haqîkatde “*Tekmile*¹ budur.” diyü söylemek câ’izdür. Ve *Tekmile-i*² ‘*Alâ’ü’d-dîn*’den fazla birkaç kimsenün menâkıbını yazmışdur. Anlar dahı naql olunup her birinde ‘aynıyla ‘Âşık lafzından işâret olmuşdur.

**[Mevlânâ ‘İşâmü’d-dîn Ebü’l-hayr Ahmed bin Muşlihu’d-dîn
Taşköprü-zâde]**

İmdi, *İkd-ı Manzûm*’da mersûm olan ‘ulemânuñ evveli³ Mevlânâ ‘İşâmü’d-dîn Ebü’l-hayr Ahmed bin Muşlihu’d-dîn ki “Taşköprü-zâde” demekle ma’rûf ve fezâ’il-i zâtiyyesi ve edeb ü vaqâr u ‘akâ’id-i dîniyyesi ma’lûm u mevşûfdur, tahtşîl-i ‘ulûm ve tekmiñ-i ma’arîf ü rûsûm itdükden sonra babaları Mevlânâ Muşlihu’d-dîn medâris-i Şahn müderrislerinden bir ehl-i fazl-ı dirâset-ğarîn olmağın oğluna evvelâ medrese yigirmi beşle virildi.⁴ Ba’dehu tayy-ı merâtib-i menâşib-ı medârisle Edrine’de Sulţân Bâyezîd Medresesi’ne müderris iken sene işnâ ve hamsîn târihinde⁵ Burûsa kazâsı virildi. İki yıl miğdârı icrâ-yı ahkâm itdükden sonra seksen aqçe ile tekrâr Şemâniyye Medresesi tevcih kılındı. Ba’de zamânin İstanbul kazâsı taqlid olunup kemâ-yelik ğaşsı semînden tefriğ⁶ ve umûr-ı mu’âmelâtda ruhsı semînden tahtkîk idüp ekser-i nâs kendüden râzî bir ehl-i ‘ilm ü bî-ğarâz kâdî iken gözlerine remed belâsı ‘ayn-ı zarar oldı. Ol ‘arîza ile intizâm-ı ahvâli muhtell olup semt-i te’lif ve kazâ-yı ma’delet-redif belâsından kurtuldu. Ya’nî ki hidmet-i kazâdan isti’fâ ve kânûnları üzere teğâ’üd recâ eyleyüp mültemesine vuşul buldı. On yıldan ziyâde a’mâ olup sene şemân ve sittîn ve tis’a mi’e⁷ târihinde sinn-i şerîfi altmış yedide iken vefât eyledi. Memdühü’l-haşâ’il, meşrûhü’l⁸-fezâ’il, te’lifât-ı ‘adîdeye mâlik ve taşnîfât-ı müte’addide tedvînine mütehâlik ehl-i fazl olup Mevlânâ ‘Alâ’ü’d-dîn *İkd-ı*

1 Tekmile: - R4

2 Tekmile-i: - F

3 evveli: biri EH

4 virildi: müderris iken münâsib medârisle Edrine’de Sulţân Bâyezîd müderris olup F

5 Edrine’de//târihinde: - F | medrese//târihinde: yigirmi beşle medrese, ba’dehu sene işneyn ve hamsinde menâşib-ı medârisle Edrine’de Sulţân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup ba’dehu tayy-ı merâtible EH

6 semînden tefriğ: - R4

7 ve//mi’e: - F

8 meşrûhü’l: şürûh-ı meşrûhü’l F

Manzûm'da ta'likât u âşârını bu vech ile mersûm kılmışdır ki evvelâ 'ilm-i kelâmda *Me'âlim* nâm kitâb ve evvelinden mebhâş-i mâhiyete varınca *Hâşiyeye-i Tecrid*'e ta'likât-ı [337a EH] müsteţâb ve ekşeri Monlâ 'Alî Kûşci'ya ve Celâlü'd-dîn-i Devvânî'ye ve Mîr Şadrü'd-dîn'e ve Mevlânâ Hâţib-zâde'ye ve mu'arazâtı mutazammın su'âl ü cevâb ve kitâb-ı *Miftâh*'uñ kısım-ı şâlisine şerh-i laţif ve *Şerh-i Fevâ'id-i* [338a F] *Gıyâşiyeye* nâm mü'ellef-i şerif ve tevârih-i 'ulemâyı mutazammın *Şakâ'ıku'n-nu'mâniyye fi 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye*¹ ki mevlânâ-yı mezbûrdan evvel tevârih-i 'ulemâ-yı Rûm yazılmış degül idi. Ve bu mazmûn tab'-ı pâklerinüñ ihtirâ'-ı hâşşı oldu. Ve envâ'-ı 'ulümü müş'ir ve her 'ilmüñ mevzû'ını ve dırûbını şâmil bir laţif kitâb dağı yazmışlar ki her fünûndan birer miqdâr yazılmışdır. Ve ol ta'likâtda muşannifüñ târihi münâsebetle beyân olunmuş. Bunlardan mâ'adâ *Târih-i İbn Hallikân* üslûbında bir kitâb dağı inşâ kılmışlar. Ve anda münâsebetle² siyer-i şahâbe vü tâbi'in mezâyâsını dağı derc itmişdür. Hattâ ba'de zamânin andan ğayrı³ bir mücellad-i laţif dağı ihtiyâr eylemişdür. Ve Seyyid Şerîf'üñ *Şerh-i Miftâh*'ına bir nâ-tamâm hâşiyeleri ve *Muhtaşarât*'dan *Avâmil Şerhi* ve kitâb-ı *Hidâye* ve kitâb-ı *Ṭavâli*' dibâ-celerinüñ şerhleri ve 'ilm-i nahve müte'allik⁴ *Muhtaşar-ı Beyzâvî* üzerine bir mecmû'a-i mulahhâşa ve ekşer-i fünûna müte'allik resâ'il-i müte'addide ki ekşeri müsevvedâtda zâyî olmuş, ancak on beş miqdârı risâlesinüñ beyâzına kudret bulmuş. *Risâle-i Câmî'a li-Vaşfl-'ulümü'n-nâfi'a*, *Mesâlikül-halâş fi Mehâlikül-havâş*, *Ecellü'l-mevâhib fi Ma'rifeti Vücûbi'l-vâcib*, *Nüzhetül-elhâz fi 'Ademi Vaz'ı'l-elfâz*, *Risâletüt-ta'rîf ve'l-İ'lâm fi Halli Müşkilâti'l-haddi't-tâm*, *el-Ķavâ'idül-hamliyyât fi Tahkîki Mebhâşii'l-külliyât*, *Fethü'l-emri'l-muğlak fi Me'eleti'l-mechûli'l-muṭlak*, *Risâle fi* [322a R4] *Tefsiri Âyeti'l-vuzû'*, *Risâle fi Tefsiri Ķavlihi Te'âlâ "Hüve'llezi hâlaḳa lekum mâ fi'l-arḳi cemî'an"*.

Bu zıkr olınan ta'likât tebyizi mümkün olan te'lifâtdur. Ve nazm-ı şî'r-i 'Arabî'de dağı mevlânâ-yı mezbûruñ kudreti aḳrânınıñ ekşerinden ziyâdedür. Niteki Mevlânâ Ebû's-su'üd kendü tefsîrinden beyâz itdüğü bir iki

1 *fil'Osmâniyye*: - F

2 beyân//münâsebetle: - F, R4

3 andan ğayrı: anda EH

4 ve *Muhtaşarât*'dan//müte'allik: - R4

cüz'i gönderdikde zahr-ı kitāba yazduğı nazm-ı güzinden merhūmuñ berā't-ı yerā'a vü fezā'iline müte'allik biđā'ası âmādedür ki ol ebyāt bu manzūmāt-ı nādirü'l-mağālāt'dur:

Nazmuhu

و صار لإظهار الحقيقة ضامنا	بنفسي جنابًا حاز كل فضيلة
فجلى من الأسرار ما كان كامنا	وأيد روح القدس حسن طبعه
ففي الكوكب السيار قد صرت ثامنا ¹	بك الملة الزهراء أضحت منيرة

Mevlānā Yahyā İbn Nūru'd-dīn

Ki “Emīn Kösesi” demekle meşhūr, beyne'l-'ulemā ehl-i fazl olup muhad-dişlikle mez-kürdür. Babası Sulṭān Bāyezīd 'aşrında şehir emīni olup monlā-yı mezbūr faqr u fākadan maşūn olduğı hālde tekmil-i fūnūn kılıp Mevlānā Naķī 'Alī Çelebi'den² mülāzım ve merātib-i medāris kaç'ına cāzim olmağ-la³ bi'l-āhire Bağdād kazası virildi. Monlā-yı ekmel ü etemm olmağla Qāđī Yahyā bin Ekşem merhūmla semt-i kazāda ve hūb-rūlarla 'aşk-bāzī şafāsına ibtilāda hem-meşreb bulındı. Ol qāđılığdan 'azl olınduğdan soñra seksen aķçe ile müteķā'id oldı. Merhūm Sulṭān Süleymān Hān cāmī'-i şerīfi med-rese-i hams ile qaviyyü'l-bünyān itdükte semt-i kıblede vāķi' Medrese-i Dār-rü'l-ħadīsi' yevmī yüz aķçe ile mevlānā-yı mezbūra virildi. Ba'de zamānin i'ādesini ve hücerātını talebesine irtişā ile ta'yīni pādişāh-ı merhūm künhi ile ma'lūm idinmegin ğazābla 'azl olındı. Az zamān geçmedin sene şemān ve sittinde ol ğumūm ile mağmūm iken fevt oldı. Ğāyet de küsec-i bī-riş, ammā süveydāsı sevdā-yı zülfi hūbānla pür-teşviş bir ğarīb monlā idi.

Ve Mevlānā Maħmūd⁴

“H'āce Qayıñı” diyü şöhreti ve Aydınlılığla cerāğ-ı 'ilminüñ tābiş ü meziyyeti vardır. Sulṭān Süleymān merhūmuñ h'āceleri Mevlānā Hay-rü'd-dīn'ün qayıñı olup tariķıyla menāşib-ı 'ilmiyyede kaç'-ı derecātla

1 “O ki her yüce faziletin sahibi oldu gönlümde, kefilde o, hakikatin ortaya çıkarılmasında. Rühulkudüs, Hassān'ın fitratını güçlü kıldı. Gizli olan bazı sırlar onunla ortaya çıktı. Seninle İslam aydınlatıcı bir nur haline geldi. Ve sen dönüp duran gezegende sekizinci oldun.”

2 Çelebi'den: Çelebi merhūmdan EH

3 medāris//olmağla: medārisle F, R4

4 Maħmūd: Meħemmed F

Haleb'e¹ kâdî oldu. Ba'dehu ma'zül otururken Mekke kâdîlığı virildi. Ba'de zamânin andan dağı ma'zül oldu. Tekrâr talebiyle yine taqlid kılındı. Menzil-i Üsküdâr'da müteheyi'² geşt ü güzâr iken sene şemân ve sittîn hudûdında fevt oldu. Hülkî hasen ve halkla zindegânîsi müstaşsen âdem idi.

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn

Çaşaba-i Niksâr'dan iken [337b EH] taşşil-i 'ulûm idüp tadricle Çorlı'ya müderris olduğdan sonra Mağnisa müderrisi oldu. Andan Bağdâd kazası fetvâsı ile ma'an tevcih olunup Hizâne-i 'Âmir'e den sâl-be-sâl biñ beş yüz filori dağı ta'yîn kılındı. 'Ulemâ-yı Rûm'dan evvelâ Bağdâd kâdîsi olan bunlardur. Altı yıl mütevâliyeten semt-i kazâyıla kâm-rân ve cem'-i tuhaf u tafârih ile müşârûn ileyh bi'l-benân iken 'azl ile der-i devlete geldi. Bir miqdâr mülazemetden sonra Haleb kazası ve iki ay sonra Burûsa, der-âkab Edrine vilâyeti,² bilâ-te'hîr³ İstanbul kazası tevcih olındı. Pâytaht kâdîlığına 'unvân virüp muhızırlara mücevveze giydürmek kânûn-ı 'Osmânî'de kâdî'askerlere maşşûş iken İstanbul kâdîları dağı ol tertible 'unvân bulmak anlardan oldu.

Ve bi'l-cümle yigirmi yıl tamâm kâdîlık idüp temevvül⁴ ü ğinâsı gün gibi hüveydâ olduğdan sonra yüz aqçe ile tekâ'üd virildi. Ba'de zamânin Sulţân Süleymân merhûmuñ Dârü'l-ħadış Medresesi tevcih olunup vazîfesi yüz otuz olmaq buyuruldu. Sene⁵ tis'a ve sittîn târihinde vefât itdi.

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn Sürûri

Gelibolı'dan H'âce Şa'bân nâm bâzırgânıñ oğlıdur. Kesb-i fezâ'il tarîkına revân ve taşşil-i 'ulûm u fûnûn vâdilerinde cilve-künân Mevlânâ Kâdrî ve Mevlânâ Muşlihu'd-dîn Taşköprü-zâde ħidmetlerinde dâmen-der-miyân ve istifâde-i 'ulûm u kemâlâtda meşhûr müsta'iddân-ı rû-şinâsân [322b R4] olup bi'l-âhîre Âl-i Fenârî'den Müftî Muħyî'd-dîn Çelebi merhûmdan mülâzım oldu. Ve tayy-ı merâtible Medrese-i Kâsımpaşa'ya elli aqçe ile müderris oldu. İttifâk ifâde-i 'ulûm u fûnûna

1 Haleb'e: - F, R4

2 Edrine vilâyeti: Edrine'ye ba'dehu EH

3 vilâyeti//te'hîr: ve andan R4

4 temevvül: mütemevvil F

5 Sene: Ba'dehu sene R4

meşğül iken bir seher sem'ine ¹ «إن لله في أيام دهركم نفحات» hadîsi vâsıl oldu. ² «إلا فتعزضوا لها» ile mütenebbih olup derûnında âsâr-ı şevk u incizâb ta'ayyün buldı. Fi'l-hâl ıarık-ı tedrisden ferâğat ile ³ Şeyh Maħmûd Çelebi'ye vardı. Ve ıarık-ı Nağşbendiyye'ye sülûk idüp Emîr Buħârî Hânķāhı'nda bir ħücreye girüp münzevî oldu. Ve cemî'-i ⁴ mā-melekini bey' idüp Qāsımpaşa'da bir mescid binā eyledi. Ammā bānī-i Medrese-i Qāsımpaşa, merħûm monlā-yı müşārün ileyhe ibrām ve “Ben bu medreseyi ⁵ senünçün binā itmişümdür. Eger şeref-i qabülünüzle reşk-i Beyt-i Ma'mûr kıılınmaz ise esāsından yıķup ħarāb eylemek muķarrerdür.” diyü ilhāh-ı mā-lā-keleām ⁶ itmegin bi'z-zarûre medrese-i mezkûreyi qabûl eyledi. Tekrār elli aķçe vazıfe ile tefvîz kıılındı. Ba'dehu Şeh-zāde Sultān Muştafa ⁷ ħ'āceliği ile qadri mu'allā ve cenāb-ı müzdeħam-ı ekābir-i dünyā olup nüyîn-i kāmķār anlaruñ re'yinsiz bir iş işlemedi. Ve lālāsı ve defterdārı aña ıanışmadın bir ħuşuş 'arzına qādir olamadı. Ve ammā ⁸ «وأَيُّ نعيم لا يَكدره الدهر» sākîsi anuñ daħı cām-ı zindegānîsini maħdûmınuñ kāse-i ħayāt-ı cāvidānîsi gibi pür-zehr kıılıp Sürürî-i nā-şadı beyne'l-mevālî ⁹ 'azl ü redd ile qahr eyledi. Tā sene tis'a ve sittin ħudûdında maraz-ı şudā'dan vefāt idince 'azl ü faķrıyla rüzgārı geçdi. Qāsımpaşa'da ve Ġala'tadaki mellāħin ü rü'esā mezbûrı şadaķāt u nüzûrdan gözetdi. Ve gice ve gündüz mühimmāt-ı te'lîfe şarf-ı maķdûr ve sa'y-ı meşķûrdan ħālî degül idi.

Bu ħaķîr sene ħamse ve sittin târiħinde ¹⁰ kendülerden telemmüz itdüm. Niçe zamān tefsîr-i şerîf ve def'aten ¹¹ *Vücûd-ı Zihnî Risālesi*'ni kırā'at idüp taķrîr-i dil-pezîrlerinden telezzüz itdüm. İħāta-i ma'lûmātda bî-ķarîne-i rüzgār ve ħüsn-i taķrîr ve edā-yı kelimātda u'cûbe-i emşār olup bir gördüğü mes'ele ħāķırından gitmezdi. Bu'd-ı zamānla bir daħı

1 “Şüphesiz Allah'ın sizin zamanınıza ait şu günlerde nefesleri vardır.”

2 “Onun sorumluluğunu üstlenenler hariç.”

3 ile: idüp R4

4 Ve//cemî'-i: - R4

5 Ben//medreseyi: Ol medrese ben F

6 keleām: yuřaķ R4

7 medrese-i//Muştafa: - R4

8 “Hayatın hüznü çevirmediği hangi mutluluk vardır?”

9 mevālî: 'ulemā R4

10 sittin târiħinde: sittinde F

11 def'aten: fıķh F

görmesi iktizâ itmezdi. Niteki te'lifâtında dağı bir māddeye nazar mer-rateyn ve bir bahş'e i'adesi kerrateyn cidden vuķū' bulmazdı. Ekşeriyyâ beyâzlar giyerdi.¹ Ve bir beyâz 'araķıyye ile ser-bürehne otururdu. [339a F] Ma'a hâzâ yetmiş iki yaşında vefât itdi. Yine pîrlik eleminden² hiç³ bir nesne izhâr itmeyüp beşâset-i cemâl ve meserret-i pür-kemâl ile çekildi gitdi. Te'lifât-ı merġübesinden *Kâdi Beyzâvi Tefsiri*'ne Kübrâ ve Şuġrâ iki kıt'a hâşiyeleri ve Buġârî'nün nişfına⁴ ġarib şerhi ve *Telviḥ*'e [338a EH] ve evâ'il-i *Hidâye*'ye hâşiyeleri ve ba'zı fûnûn-ı muḥtaşaraya şürûḫı muġarrer olduġdan mâ'adâ⁵ Ḥâzret-i Mevlânâ'nun *Meşnevî*'sine 'Arabî şerhi ve kitâb-ı *Gülistân* ve *Bostân* ve *Divân-ı Ḥâfız* şerhleri, huşûşâ *Şebistân-ı Ḥayâl*'i şerhi ve 'ilm-i tıbda *Mücez* şerhi ve 'ilm-i nücümde ...⁶ nâm kitabı⁷ ve fenn-i 'arûza müte'allik *Bahrü'l-ma'ârif* nâm kitabı ve muḥâdarâtdan *Ravzu'r-reyâḫin* nâm mü'ellefi ve fenn-i mu'ammâdan bir laṭif muşannefi ve *Merâḫ*'a şerhi ve resâ'il-i müte'addidesi ve her birinde mebnâ-yı fûnûnı bir ʔarık ile ʔarḫı ve bi'l-cümle otuz kıt'a miġdârı mü'ellefâtı var idüġi kendülerinden mesmû'imuz oldu. Ve *Divân-ı eṣ'ârı* dağı tamâmen manzûr-ı maṭbû'imuz oldu. Lâkin mü'eşşir kelimâtı ve ebkâr ma'ânî[si] ve hâşşa taşarrufâtı nâdirdür. Cümle-i *Divân*'ında⁸ bundan a'lâ maṭla'ı ma'dûm ve sâ'iri mevfürdür.⁹

Nazmuhu

La'lüñe cân virmiş iken virdi büseñ baña cân
Ma'nide ey ġonçe-leb aldum ben anı râyegân

1 giyerdi: telebbüs iderdi R4

2 eleminden: 'alâ'iminden EH

3 pîrlik//hiç: pîrlikden R4

4 merġübesinden//nişfına: - R4

5 muġarrer//mâ'adâ: muġarrerdür R4 | mâ'adâ: şoñra EH

6 Nüşhalarda burada bir iki kelimelik boşluk vardır. | *Künhül-abbâr*'ın bu bölümünün kaynaklarından biri olan Ali b. Bâlî, Sürûrî'nin nücüm ilminde herhangi bir eserini bildirmemiştir (agy, *el-İkdu'l-manzûm fi Zikri Efzâli'r-Rûm Ali b. Bâlî'nin Şakaik Zeyli*, [haz.] Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018, s. 130-136). Diġer kaynak Nev'izâde Atâyî ise Sürûrî'nin ilm-i nücümde bir kitap yazdığını ifade etmekte, ancak bu eserin ismini kaydetmemektedir (agy, *Hadâiku'l-hakâik fi Tekmiletî'ş-şakaik*, [haz.] Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017, C. 1, s. 295-299).

7 nâm kitabı: - R4

8 Lâkin//*Divân*'ında: - R4

9 mevfürdür: mefhümdür EH

Ve Mevlânâ Muhyî'd-dîn

“Cürcân Efendi” demekle ma'rûfdur. Aқыyazı nâm kaçabadan zühür idüp kaç'-ı merâtible ve yetmiş akçe 'ulûfe ile Amâsiyye fetvâsına mutaşarrıf ve ba'dehu ol miqdâr tekâ'üdle hücüb-i gâflet ü inzivâ deryâlarına muğterif iken sene seb'a ve sittinde vefât eyledi. Şâlih ü mütedeyyin ve miqdâr-ı biğâ'ası müte'ayyin 'azîzlerden idi.

Mevle'l-mevâlî Ebü's-su'üd merhûmdan naql iderler ki Mevlânâ Cürcân, Şemâniyye medârisinüñ birinde kâm-rân ve Qara Ca'fer nâm monlâ-yı nâdire-dân Hâzret-i Ebî Eyyüb-i Enşâri Medresesi'yle müşârün ileyh bi'l-benân hâzret-i monlâyı bir gün ziyârete varurlar. Ya'nî sa'âdet-i muķârenetde birbirlerini ta'ķib kııurlar. Mevlânâ Ebü's-su'üd, Monlâ Cürcân'a su'al iderler ki “Bi'l-fi'l dânişmendleriñüze dersiñüz¹ ne kitabdan ve ne maħaldendür?” dirler. Merhûm Cürcân Efendi vâfir tereddüd ider. *Hidâye*'den müzâkeresini söyler. Nihâyet maħall-i dersi ta'yine ķâdir olamayup mebhüt süküt ider. İttifâķ bu su'al ol günde Qara Ca'fer'e daķı vâķi' olur. Anlar fazlda taķaddüm idüp ne dânişmendlerine [323a R4] ders virdüğü kitabı bilür ve ne maħall-i baķşı idrâķ kıılır. Fe-lâ-cerem Cürcân'uñ fazlı Qara Ca'fer'e nisbetle keş-şems fi'z-zâlem zâhir ü müstenîr olur.

Ve Mevlânâ Şâhib-i Cidd ü İfâde Muhyî'd-dîn 'Arab-zâde

Merhûm Sultân Süleymân h'âcesi Mevlânâ Hâyrü'd-dîn Efendi'den² mülâzım olup taķşil-i menâşıbdâ tayy-ı merâtib itmegin tağyîr-i evzâ' u eķvâr ve irtikâb-ı efâl-i nâ-hemvâr idüp Şemâniyye medârisinden birine müderris olduķda şeyhü'l-İslâm-ı fezâ'il-şühüd, Müfti'l-enâm³ Ebü's-su'üd dânişmendlerinden Mevlânâ Muhyî'd-dîn-i Menteşevî nâm müsta'id⁴ 'âlimi bilâ-izn mu'id-i ders idindi. Terk-i edeb ile tefâvüt-i cevher ü 'arâz ki⁵ ﴿بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ﴾ naşş-ı kerîmi delâletiyle ri'âyeti metrûk-i ehl-i ğarâzdur, mezbûr daķı ol țarıķ-ı bî-tevfîķ-ı enâniyyet-refiķa sülûk eyledi. Vaķtâ ki mevlânâ-yı müşârün ileyh bu huşuşı ma'lûm idindi, teşmîr-i sâ'id-i ğâzab

1 dersiñüz: - F

2 Hâyrü'd-dîn Efendi'den: Hâyrü'd-dîn'den F, R4

3 Müfti'l-enâm: Mevlânâ F | enâm: - EH

4 müsta'id: - F

5 “Kimini kimine üstün...”, Zuhuf Süresi, 43/32.

ve ikād-ı âteş-i pür-leheb kılp müşir-i vekâlet-penâh, ya'nî Rüstem Paşa-yı celâlet-güvâh cenâbına ¹ «إِنَّمَا أَشْكُو بَيْنِي وَخُزْنِي إِلَى اللَّهِ» ser-nâmesiyle bir ruķ'a-i şikâyet-nümâ ve cevâb-ı müşelles ile ğaraż-ı tāmminı imâ ider bir şüret-i fetvâ irsâl ü inhâ eyledi ki mażmünü «من خَفَّفَ شيخ الإسلام ومفتي العزل للأبد والضرب الأشد والتقي عن البلد»² ya'nî «Şeyhü'l-İslâmı taħfif eyleyen şahşuñ cezâsı şer'an nedür?» dinildükde «Қayd-ı ğayâtda olduķça ma'zül қалмақ ve muħkem degnek [339b F] urulmaқ ve şehrden қovulmaқ.»³ diyü cevâb yazmışdur. Ğattâ ol târiħde fuħül-i 'ulemâdan olup, lâkin izhârına ğavf u ğaşyet itmegin tenhâsında daħl ü ta'arruza cür'et eyleyenlerden Mevlânâ Meħemmed⁴ bin 'Abdü'l-Evvel ki «Şaçlu Emir» dimekle meşhürdur, cevâb-ı müşellesi keyfiyyet-i şahbâ-yı mu'arâza neşesiyle murabba' idüp⁵ «مِمَّا لَمْ يَقُلْ بِهِ أَحَدٌ» қaydı ile müsecca' kılmış. Ya'nî ki «E'imme-i 'izâmıdan bir ferd bu mes'eleye cevâz göstermemişdür.» diyü yazmışlar. Ve bi'l-cümle şüret-i fetvâ ve ruķ'a-i beşş-i şekvâ ki cenâb-ı salţanata vâsıl oldu, müftî-i sûtüde-ħişâlün [338b EH] 'alâ vechi'l-intikâm murâdı ğaşıl oldu. 'Arab-zâde dîvâna getirilüp Menteşeliyi mu'îd idündüĝi için kötek-i Menteşe⁶ ile ta'ziri münâsib görüldi.⁷ Ya'nî ki 'azl-i ebedî ile đarb-ı şedid uruldu. Ve pây-taħt-ı 'aliyye-i Қoştanţınıyye'den Burûsa'ya sürüldi.

Ğarâbet bundadır ki ol târiħde Rümili қadı'askeri olan Mevlânâ Bostân Efendi'nün 'Arab-zâde dâmâd-ı ri'âyet-mu'tâdı olup қable'd-dîvân bir ĝicede iki kerre Mevlânâ Bostân Efendi ve Anaţolı қadı'askeri olan Mevlânâ Muħaşşî Sinân Efendi ma'an müftî-i pür-cüd Ebü's-su'ud merħüma vardılar. İki de ğâk-i pâyine rüy-mâl idüp 'afvını recâ vü tazarru' kıldılar. Ve ĝüstâħ-ı mezbürüñ hedm-i kâħ-ı 'ırzı қayınatasına daħı sirâyet itmesi ğayreti ile vâfir niyâz idüp yalvardılar. Ğâlâ ki aşlâ sözleri südmend olmadı. Ebü's-su'ud-ı kâm-bîn Kürdiyyü'l-aşl olup řab'ı ğaşın olduĝına binâ'en rüstâyliĝi 'ırķı cünbân olup şeyħ-zâdeliĝi ğaleti

1 “Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim.”, Yûsuf Sûresi, 12/86.

2 “Bütün halkın müftüsü şeyhülislam efendiyi küçük düşürenin cezası ulemânın önde gelenlerine göre nedir? Sonsuza kadar azil, şiddetli bir dayak ve şehirden sürgündür.”

3 қovulmaқ: sürülmek R4

4 Meħemmed: Maħmüd F

5 “Bunu daha önce kimse söylememiştir.”

6 Menteşe: men teşâ EH

7 getirilüp//görüldi: getirildi R4

ve elṭāf u mekārımı muḫtazī olan maḫdūmiyyeti fā'ide virmeüyü hıṣm u ḡazabı gitdükçe izdiyād buldı.

[Hikāyet]

Hikāyet olunur ki merḫūm Mevlānā Meḫemmed¹ bin İlyās ki “Ḳoca Çivi-zāde” dimekle meṣḫūrdur, Kemāl Paṣa-zāde gibi müfti'ş-şakāleyn monlānuñ ḳavl-i ḳavisini irād itdükçe lafz-ı “ḳile” ile işāret idüp za'f-ı ḳavlini ihām itmiş. Ḥattā ḥaddinden ziyāde tecāvüz idüp taḳrīr-i² şedīd ve cidd-i ekīd olmasını müstevcib niçe ṭa'n u teṣnī' daḫı ḳılmış. Mevlānā-yı mezbūruñ tevābī'i bu ḫuṣūṣı işidüp monlā-yı zī-şāna³ ṭuyurmuşlar. “Beyne'l-'ulemā ḳadr ü vaḳāriñuz ḳalmadı.” diyü⁴ muḫarrik olup cenāb-ı salṭanata 'arz itdürmüşler. Merḫūm Sulṭān Süleymān '*aleyhi'l-maḡ-firetü ver-rıdvān*⁵ mezbūruñ siyāsetinde mevlānāyı taḫyīr buyurmuşlar. Ya'nī ki “İsterlerse dili kesilsün, isterlerse deryāya atılup bi'l-külliyye dil kesilsün, dilerlerse teşhīr ḳılınup aşılsun.” diyü buyurmuşlar. Vaḳtā ki⁶ Çivi-zāde emr-i siyāseti ṭuydı, cellād-ı ḳazā şemşirinüñ mismārvār kel-le-i kem-baḫtına tevbiḫi ḫāṭırası cānına ḳoydı. Ḥafiyyeten bir çavuş-ı aṣınāsınuñ [323b R4] evlerine düşüp ihtifāyı ve ba'de zamānin terk-i diyār u celāyı muḳarrer itdi. Ammā çavuş-ı bī-pervā ḫazret-i monlā ile nev'an aṣınā bir muḳdim-i mübrem-i kār-āzmā olmaḡın bilā-te'ḫīr ḫazret-i monlāya varmış. Ve ḫāk-i pāyına yüz sürüp Çivi-zāde'nün günāhı 'afvını recā ḳılmış. Monlā-yı nādire-dān, ḫande-künān izḫār-ı⁷ luṭf-ı bī-kerān eyleyüp “Senün ḫāṭıruñ için 'afv itdüm.” buyurmuş. Ve mezbūr çavuşa ol münāsebetle⁸ ﴿وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ﴾ āyet-i kerīmesi-nün ma'nā-yı laṭifini ṭuyurmuş. Sübhāna'llāh, 'Arab-zāde güstāhlıḡından Çivi-zāde günāhınuñ keṣreti ve çavuş recāsı muḳābelesinde iki ḳādī'aske-rün recā vü şefā'ati, ḫuṣūṣā 'Arab-zāde'nün Bostān Efendi'ye dāmādıḡı ḳarābeti, kezālik 'Arab-zāde mertebesiyile Şaḫn mevleviyyeti ve Çivi-zā-

1 Meḫemmed: Maḫmūd F

2 taḳrīr-i: ta'zīr-i EH

3 bu//şāna: ḫuṣūṣ-ı mezbūrı F, R4

4 diyü: diyü mezbūrı R4

5 '*aleyhi'r'l-rıdvān*: - F, R4

6 ki: ki merḫūm R4

7 ḫande//izḫār-ı: - R4

8 “Onlar öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir.”, Âl-i İmrān Sûresi, 3/134.

de'nün ol hinde manşib-ı devleti hâric ellili medreseye muvâşalatı, ma'a hâzâ haseb ü neseb cihetinden dahı Çivi-zâde bir rüstâyî-zâde [340a F] ve 'Arab-zâde vaz' u tezkîr ile meşhûr bir şeyhe ferzend-i fazîlet-nihâd olduğı merâtib ri'âyeti ol iki fâzıluñ merâtib-i luţf u keremde izdiyâd-ı rütbelerini ve revâtib-i¹ cevri ü sitemde imtidâd-ı hışm u gâzâb mertebelerini kemâ-yelik tahkîk u tedkîk olınup beyân olunan dağâ'îk-ı hamse aşhâb-ı havâss-ı hamse gün gibi rüşen ü ma'lûm oldu. Ancağ bu ma'nâ-yı gâmiıza qalilü'l-fehm olan huşâle-i 'avâmda mektûm kılandı.

Ve bi'l-cümle iki yıl ma'zûlen turduğdan soñra günâhını pâdişâh-ı cihân 'afv kıldı. Kendüye tekrâr Şemâniyye'den biri virildi. Andan Süleymâniyye'ye gelüp Vezîr-i A'zam 'Alî Paşa'nuñ evvelki 'arzı merhûma Mısr kazâsı² oldu ki ol târihde odabaşı olan Ya'qûb Ağâdan menkûldür ki hâzret-i hudâvendgâr ba'de dîvânî'l-ebrâr şoyunmak üzere iken mezbûra gâyetle [339a EH] melûl ü maḥzûn görünür. "Bâ'ış-i hüzn-i pâdişâhî nedür?" didükde "Niçe mağmûm olmayayın ki vezîr olan câhil dîvânımızda ta'zîr olunmuş bir gâfile bu gün Mısr-ı Kâhire³ kâdılığın 'arz eyledi. Virmesek 'ırz-ı vezâreti pây-mâl olurdu. Virdük. Ammâ kendümüzi 'ulemâ-yı Mısr'ıñ ta'nesine hedef itdük ki 'Kaḥt-ı ricâl mi oldu ki vilâyetimize bir ihânet olunmuş kimse gönderile.' dimeleri muḥarrer oldu. Bârî Hâğ *subḥânehu ve te'âlâ* şıḥhatle Mısr'a varmasını müyesser itmeye." diyü buyurdu. Bundan mâ'adâ mezbûr münker-i evliyâ ve müte'arrız-ı meşâ'ih-i küberâ, cümleden Şeyh-i Ekber Hâzretlerine daḥl ve Şeyh İbrâhîm Gülşenî'ye ḥod varduğı gibi iḥrâk u istiḥfâfına 'âzim-i meşğûfü'l-bâl olmağın dest-i taşarruf-ı ehlu'llâh ile⁴ şüretine bir sille-i mazarrat-güvâh uruldu ki telâṭum-ı emvâc-ı biḥâr⁵ ve terâküm-i cünüd-ı rûzgâr Mısr'a varmazdın evvel mezbûrî gârğ itdi. Bindügi gemi ve sâ'ir âdemleri kırtılıp ancağ birkaç eḥaşş-ı havâşşı ile kendüsi qadırğanuñ zevrağ ta'bir olunan re'isligi⁶ ile şeb-i târ-ı muḥlimde deryâya gitmiş bulundu. Ve kâne zâlik fi sene tis'a ve sittin ve tis'a mi'e.

1 revâtib-i: rivâyet-i F

2 kazâsı: kâdılığ R4

3 Kâhire: - F, EH

4 ile: cânibinden R4

5 biḥâr: - F, R4

6 re'isligi: re'is F

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki Rodos'dan şalacaıkları hâlde “*Qur'an-ı Azîm*'den tefe'ül lâzımdur.” diyü geminüñ kıçına cem' olurlar. Ya'nî ki mevlânâ-yı mezbûr huzûrında *Muşhaf-ı Şerif*den¹ tefe'ül kıılurlar. Muşhafı açan dânişmend havf-ı deryâ ile ziyâde hayretmend olup 'aklı kenâr fikrinde olmağın vaz'-ı mu'tâd üzere miyânından açmaz. Hayretle *Muşhaf-ı Şerif*ün aşğa cânibinden feth ider. Hemân-dem satr-ı evvel² «وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا» lafz-ı laţîfi zâhir olur. Herkesi ğarîk-ı baħr-ı hayret³ eyler. Ammâ monlâ-yı hoş-ţab'a ğâyet laţif geldi. Ya'nî “Ĥarf-ı vâv 'alâmet-i vuşûldür. Ve 'ilm-i zecr ü fâl 'âlimleri vâvî hayra dâl yazmışlardır.” didükde evvel tefe'ül iden dânişmend ve kaşabât kâğîlarından [324a R4] Karamanî Süleymâneĝi⁴ Dâniş-i derdmend kendüye mu'arâz[a] kıılurlar. “Tefe'ülümüz ğarqdan necât ve maqşad-ı aqşâya vuşûle bâ'îş-i ĥarekât iken 'aynı ile lafz-ı ğarq gelmesi cid-den muvâfık-ı te'vil degüldür.” dirler.⁵ Ya'nî ki 'ummâna şalınmağda te'hîr evlâ idüğünü beyân eylerler. Ammâ 'Arab-zâde aşlâ sözlerini işğâ itmez. Ve 'inâdından dönüp “N'ola, te'hîr olınsun.” dimez. Ĥattâ ol dânişmendine ğazab idüp meclisinden tarħ ider. Ol daħı ĥazîn ü ğamĝin kâdırganuñ diregi dibine varup hayretle karâr ider.⁶ Ĥikmet Ĥudâ'nuñdur, ol şeb-i zulmânideki tûfân-ı kıyâmet-nişân ki vâki' olur ve ĥîz-âb u ğavţalar ki kulel-i cibâl gibi keştîye âsible toķınur, nişfu'l-leylde kâdırganuñ kıçı ki eşraf-ı nâs u re'îs oturduĝu⁷ yirdür, beyne'l-mellâhîn re'îslik nâmiyla şöhreverdür, anuñ taħta-bendi⁸ endâmi ile kopard, gider. Üstinde bulunan 'Arab-zâde'yi ve merħûm [340b F] Dâniş-i ile birkaç kâğiyi ğarq-âb ider. Şabâħ olup göz gözi görmeyince ĥiç bir ferd bu aħvâli bilmezler. Kâđi ve ĝayrı yirinde oturur kıyâs iderler. Ke-ennetu maţlûb olan 'Arab-zâde'nüñ ğarq olması imiş, vuķû' buldı. Yanında bulunan kâğîlar daħı anuñ için ta'biye olınan każâ-yı mübreme muķârin oldu. Fî nefsi'l-emr daħı bir zamânda kâdırganuñ re'îsliği kopard ve üstinde bulunanları deryâya atup ğarq olmağ vâki'

1 *Muşhaf-ı Şerif*den: - EH

2 “Andolsun (kafirlerin ruhlarını) şiddetle çekip çıkaranlara.”, Nâziât Süresi, 79/1.

3 hayret: ĥaşyet EH

4 Süleymâneĝi: Süleymâneĝi-zâde R4

5 dirler: diyü söylediler EH

6 Ol//ider: - F

7 oturduĝu: karâr itdüĝi R4

8 taħta-bendi: taħtası F | taħtı R4

olmuş degüldür. Hattâ cümle re'is ü kapudanlar geminü'n kıçında säkin ol-
ması istiḥkâm-ı bünyânına binâ'endür. Ammâ ber-vech-i mu'âraza tefe"ül
idüp meclisden kovılan dânişmend ḥalâş bulur. Selâmet-i ṭab'ına binâ'en
dâ'ire-i ihtilâḫdan çıḫup kenâra mâ'il olmağla ḫurtulur.

İşbu sene işnâ ve elf târiḫinde Mekke-i Mükerra me ḫâdisi bulınan Mev-
lânâ Muşliḫü'd-dîn'dür ki beyne'l-'ulemâ "Küçük Muşliḫü'd-dîn" demekle
meşḫûr ve "Re'isü'l-küttâb Ḥüseyn Çelebi Birâderi" nâmıyla mezkûrdur,
ba'zılar ḫavlince ol ḫinde tefe"ül iden ve mu'âraza ḫılmağla ḫovulup direk
dibine giden² oldur ki [339b EH] merḫûmuñ dânişmendlerinden olup
meclisine dâḫil olan muḫarreblerinden imiş.

Taḫḫîḫ-ı âḫar der-ḫaḫḫ-ı ân ğarîḫ-ı mükedder³

Mevlânâ Muḫyi'd-dîn-i Mentesevî ki Mevlânâ Ebû's-su'üd-ı Müftî dâ-
nişmendlerindendir, mezbûr 'Arab-zâde aña tevcîh-i i'âde ḫılmağın Dîvân-ı
A'lâda ta'zîr-i fevḫal-'âde ile taḫḫîr-i ziyâde belâlarına mübtelâ olmuş idi.
Mezbûruñ veled-i reşidi faḫrül-müderrişin Monlâ Muşliḫü'd-dîn-i Mentese-
sevî, eşnâ-yı te'lîf-i kitâbda bu ḫaḫîre geldi. Vâḫî'a-i sâbîḫa-i ğarḫı bi-vechin-
mâ⁴ sebeb-i âḫarla mü'eddâ ḫılup şöyle ḫaber virdi ki merḫûm 'Arab-zâde ki
Rodos Cezîresi'ne varmış, lücce-i 'ummâna şalup⁵ Mışır cânibine teveccüh-
leri muḫarrer olmuş. Mellâḫ-ı mahâret-kirdâr Rodos Cezîresi'ne mîr-livâ-yı
bülend-iştihâr olan Ḥüsâm Beg merḫûm ki kendüye gelmiş, ol ḫavâlîde
Borî-zen 'Alî Dede nâm 'azîz-i müstecâbü'd-da'venüñ ḫaberin virmiş. "Ker-
râtlâ kerâmâtı zâḫir olmuş veliyy-i büzürgvâr idüğünde şübhemüz yoḫdur.
Ḥayr du'âsın almağa sa'y idüñ." diyü söylemiş.⁶ Monlâ-yı mezbûr egerçi
ki kerâmât-ı evliyâyâ münker imiş, "Âlem-i şîbâdan berü şalâḫ-ı ḫâl üzere
olup menhiyyâtdan bir nesne irtikâb itmemiş iken bende ol maḫûle ḫâ-
let yoḫdur." dir imiş. Ya'nî ki "Kerâmet merd-i⁷ şâliḫ-i dîndâra virilmek
câ'iz olsa baña virilürdi." diyü söyler imiş. Ḳîl⁸ ü ḫâlde ḫalup ḫâlden ḫâlî

1 Muşliḫü'd-dîn: Muştafâ R4

2 giden: varup oturan R4

3 Taḫḫîḫ-ı//mükedder: Ve bu daḫı bir taḫaḫḫuḫ-ı âḫardur ki R4

4 bi//mâ: bu vech ile EH

5 şöyle//Mışır: - F, R4

6 yoḫdur//söylemiş: yoḫdur dir imiş ya'nî ki ḫayr-du'âsın almağa ceḫd idüñ diyü ibrâm itmişler R4

7 merd-i: - F

8 Ḳîl: Bu ḫîl EH

idügin aılmaz imiş. Mürşid-i kâmil hizmetine yitişüp hüsn-i terbiyetine muķârin olmağı hod hâtır-ı ķâşırına getürmez imiş. Fe-ammâ mezbür mîr-livâ ki ol ‘azizi vaşf itmiş, mücerred aña ri‘âyeten, lâ-i‘tikâden ve hidâyeten,¹ merķüm mu‘idi olan Monlâ Muhyi‘d-din’e bir dînâr virüp aña göndermiş. “Bizi du‘âdan unutmazsunlar.” diyü işmarlamış.² Mu‘id-i mesfûr ki ol veliyy-i büzürgvâra varmışlar, ol dînârı bahâ-yı ķurbân diyü öñlerine ķoyup ‘Arab-zâde kendülerden du‘â recâ eyledüklerini bildürmişler. ‘Aziz hemân el ķaldurmuş. “Rûhı için fâtiha.” lafzını edâ kılmış. Fe-ammâ ğâyetle pîr-i fânî olmağın “ ‘Acabâ kelâmumu fehm itmediler mi?” diyü bir miķdâr tevaķķufdan şonra edâ-yı evveli yine i‘âde itmiş. Yine de “Rûhı için fâtiha.” edâsı maħall-i ‘arza yitmiş.³ Ve bi‘l-cümle üç defa ki⁴ şihhatle Mışr’a varmalarına himmet ve du‘aları maķşûd idüğünü i‘lâm kılmış,⁵ [324b R4] üçinde bile rûhı için fâtihadan ğayrı edâ şâdır olmamış. ‘Âlim-i mûmâ ileyh bu hâle ta‘accüb-künân levh-i zamîrinden taħrîr ü işbâtına şitâbân “Görelüm⁶ nefs-î pîrden ne zühûr idecekdür?” diyü nigerân iken monlâ ki ‘ummâna şaldurmuş, ğarķ-âb olacağı aħşama ķarşu vaz‘-ı mu‘tâdı üzere tefsîr-i şerîf naķline başlamış. Hikmet Hudâ’nuñdur, Tûfân-ı Nûh maħallinden söz açılmış. Ol âyet-i kerîmeyi taħķik iderken muķâbelede dest-mâl [341a F] deñlü bir bulut belürmiş. Anı görmişler ki bu maķûle bir pâre-i seħâb zâhir olmuş, ân-ı vâhidde cevvi semâyı ķaplamış ve yağmurlar yağmaya başlamış. Rûzgâr ise şiddetle esüp deryâ telâtumdan hâli olmamış. Didügi gibi her⁷ kelâmı vâķi‘-i hâle muķâbık olup ol pâre-i ğamâm⁸ gökyüzini ķaplamış. Şiddetle yağmurlar yağmağa ve rûzgâr fırtınaya mübeddel olup deryâ çalkalanmağa başlamış. Bi‘l-âhire olacaķ olmuş. Gemi sâ‘ir hâlķla dönüp⁹ Rodos’a gelmiş. Vaķtâ ki mu‘id-i mezbür bu hâli tıyar, ‘izz-i hużûr-ı pîre varup mâcerâyı söyler. Anlar tebessüm-künân istircâ‘la bu sırr-ı setîri beyân kılmışlar ki ol zamân ki “Siz ķurbân-ı bahâ

1 ri‘âyeten//hidâyeten: ri‘âyet için degül R4

2 işmarlamış: söylemiş F, R4

3 Yine//yitmiş: - R4

4 üç//ki: - F

5 idüğünü//kılmış: itmişler R4

6 Görelüm: Gözle F

7 Didügi gibi her: - F

8 ğamâm: ğaym R4 | ‘amîm EH

9 dönüp: ğirü R4 | - EH

getürüp recâ-yı du‘â kıldıñuz. Şöyle müşâhede kıldum idi ki biz ol gemi-nün içinde imişüz. Hâzret-i Hızır ‘aleyhi’s-selâm gelmiş. Elinde bir keser tutup sefineyi delmek ve içinde olanların ğarķını irâde itmek huşuşını heves kılmışlar. Bu haķîr de Hızır’a dirin ki ‘Bu sefineyi niçün delersün?’ Anlar cevâb virüp ‘İşte şu¹ zâlimün ğarķı murâddur.’ diyü ‘Arab-zâde’yi gösterdiler. Ben dirin ki ‘Yâ bu Müslimânların günâhı nice olur? Ğarķdan murâd² bunun helâki ise zevraķuñ izâlesiyle kıabil degül midür?’ Hızır ‘aleyhi’s-selâm [340a EH] ki cevâbumı işidür, ‘İyü dirsün.’ diyü pesend ü taħsin kıılır. Elindeki keserle zevraķuñ eķrâfını kıoparup ‘alâ hâlihi terkini münâsib görür. Fe-lâ-cerem olacaķ sırr-ı mübhem bu aħķara ma‘lûm olmış idi. ‘Rûhı için fâtiħa.’ kelâmı ol sebeble aĝzumdan şudür itmiş idi.’³’ dimişler. Ve keyfiyyet-i müşâhedelerini taħķîķ eylemişler.

Ve bi’l-cümle mezbûr Borı-zen ‘Alî Dede yine Rodos’da sâkin, kerâmât-ı ‘aliyyesi müte‘ayyin ‘Abdî Hâlıfe nâm⁴ mürşid-i vâsıl hulefâsından imiş. Anlar daħı Şeyh İbrâhîm Gülşeni âsitânesinde neşv ü nemâ bulan şulehâ-yı vâsılinden bir ‘aziz-i büzürgvâr⁵ imiş.

El-kışşa dest-i taşarruf-ı meşâih-i ebrâr ‘Arab-zâde’yi gird-âb-ı ğazabla ğarîķ-ı seyl-âb-ı âzâr kıldı. Ardınca Müttaķî nâm oĝulcıĝı kıaldı. Sene şemânin eşnâlarında şâhib-i cemâl, nâzenin ü ĝunc u delâl ile bir ğazâl-i tarâvet-ķarın olup ‘ammisi ‘Arab-zâde-i şaĝîr, Mevlânâ ‘Abdu’r-Ra’ûf-ı şehîr⁶ nev-cüvân-ı mezkûri bir hoşça zabt itdi. Ekâbirden her kimün ser-vaķtına vardıysa kendüsi ile gitdi. Ya’nî ol hüsñ ü cemâlle ĝüneş gibi tek ü tenhâ yürimeyüp zerrevâr mevlânâ-yı bülend-iştihâr semtine muvâfaķat idüp murâd itdüĝi meclise iletđi. Huşuşâ ol târiħde hâric ellilide müderris bulı-nup pâyeye tâlib ve dâhile duħül itdüĝi gibi Şahñ-ı Şemâniyye’den birine râĝib olmaĝın ekâbir mülâzemetinde kıuşur itmez idi. Vardüĝi yirde hüsñ-i iltifâta bâ’iş olmaĝ-ıçün Müttaķî’süz gitmez idi. Cüvân-ı nâzûk-miyân her çend ki tenhâ revân olmaĝa cân virür idi, hele bâri evvelki teşrifî kendü vâsıtasıyla olmasını Mevlânâ ‘Abdu’r-Ra’ûf maķşûd idinür idi. Herkes

1 şu: bu F, R4

2 Ğarķdan murâd: Ğaraż R4

3 şudür//idi: çıķdı F

4 Hâlıfe nâm: nâm hâlıfe EH

5 ‘aziz-i büzürgvâr: ‘azizden mücez R4

6 Mevlânâ//şehîr: - R4

‘ammisinüñ zabtını ve ol serv-ğaddün kullāb-ı zülfine kılüb-ı ekābirün rabtını ta‘accüb kııurdu. Āhır ol dahı mu‘ammer olmayup cüvān iken genc gibi zır-i ħākde pinhān oldu.

Mevlānā Muħyī’d-dīn ‘Arab-zāde’nün *Tefsīr-i Beyzāvī* ve *Hidāye* ve *Īnāye* ve *Fethü’l-kadir* ve *Şadru’ş-şeri‘a*’ya ve *Şerh-i Miiftāh*’a ve *Muṭavvel* e ħavāşī ve ta’likātı vardır, diyü yād olunur. Lākin görmiş kimesne az bulunur. Ve bi’l-cümle egerçi ki meşā’iħa münkir bir ehl-i riyā idi, ammā ‘ilm-i zā-hirde feķāhet ü faziletle engüşt-nümā idi.¹ Ammā ‘ilm-i fūrū’daki mahāreti kitāb-ı uşūle mūmāresetini mūcib degüldür. Ve ‘Arabī [325a R4] ħaşā’id ü ebyātı dahı var imiş ki² “Bu ebyāt anlaruñ zāde-i ṭab’ıdır.” diyü yazılmış.

Nażmuħu

فما لك تدعو للعواري بمالكا	أيا طالبا مالا وترعم مالكا
كمالك عند الله ليس كمالكا ³	قم واشتغل كسب الكمال فإنه

Mevlānā Ni‘metu’llāh Rūşeni-zāde [341b F]

Babası kuzāt-ı ħaşabātdan olup mālen ve me’ālen oğlınuñ taħşil-i ‘ilm ü kemāline sā’i olmağın⁴ Mevlānā Vāsi‘ ‘Alisi’nden mülāzım oldu. Ve manşıba duħül idüp ħaṭ’-ı merātible Tırabozın’da elli aķçe ile müderris olduğdan sonra Şahın’a uğramayup yine elli aķçe ile Burūsa’da Sulṭān Murād Medresesi’ne geldi. Ve ba’zı ħıdmet muķābelesinde ‘ulūfesi altmış olup ba’dehu Bağdād ħazāsı virildi.⁵ Andan Haleb’e ħāđi oldu. Ba’dehu ma’zül olup seksen ile Murādiyye müderrisi oldu. Ba’de zamānin Medīne-i Münevvere ħazāsı virildi. Lākin ħāđi iken sene tis’a ve sittinde vefāt eyledi. Sebük-rūħ, zarāfet-i ṭab’ı meşrūħ, lezīzū’ş-şohbe, nādirū’l-muşāħabe ādem idi.

Mevlānā-yı merķūm⁶ cüvānān ile ‘aşķ-bāzī şan’atında müşārün ileyh-i ma’lūm olmağın kendülere hem-meşreb olan Mevlānā Şāh Meħmed

1 ammā//idi: - F, R4

2 var//ki: vardır ḥattā R4

3 “Ey malın peşinde koşan, sahiplik iddiasında bulunan; ödünç mallar için sana ne oluyor da sahiplik iddia ediyorsun? Kalk ve kemal elde etmeye çalış. Çünkü Allah katındaki kemalin malın gibi değildir.”

4 sā’i olmağın: müsā’ade itmegin F, R4

5 yine//virildi: - R4

6 merķūm: mezbür EH

Efendi'ye duhter-i bülend-ahterini tezevvüc ider. Hılvat-i şahîha gicesinün şabâhı kerîmesinün dâyesi dâmâd ile duhterün hüsn-i ülfetleri teccessüsine gider. Meger ki merhûm Şâh Efendi¹ h'âbdan bîdâr olduğu şubhğâh ki henüz cemâl-i nev-'arûs² zer ü zîverle sezâvâr-ı teferrüc ü nigâhdur, bâlîni kırbında bir muraşşa' serâğüc u³ nezgebini görür. Âh idüp 'arûs-ı tarâvet-me'nûs dağı bā'îs-i âh neydüğünü tettebbu'-ı bî-iştibâh eyler. Mevlânâ ise te'essüf-künân "İle'l-ân bālînimüz ucında destâr-ı perîşân ve yâhüd şeb-külâh-ı cüvânân görünürken şimdi şerâğüc görülmek⁴ ve nezgep mağûlesi lâzîme-i zenâna nazar idinmek 'acebden 'aceb geldi." diyü duhteri âgâh ider. Ol dağı [340b EH] dâyesine ifşâ-yı râz ve vaz'-ı mevlânâdan istikrâh eyler. Vaqtâ ki dâye-i duhter-i şâhib-cemâl izhâr-ı hüzn ü melâl idüp Mevlânâ Rüşenî-zâde'ye gelür, dâmâdı Şâh Efendi merhûmdan şadır olan kelâm-ı bâridi⁵ tahtîr kıılır. Ve "Benüm kıadınım kıadri bilinmez yire⁶ düşdi." diyü te'essüfle der-hemler virür. Fe-ammâ mevlânâ-yı kâr-dân kemâl-i ferhat u hûbûrla hândân olup dâye-i mezbûreye ve hâtûni olan 'afife-i mezkûreye "Râst sözden ne incinürsüz? Ve kelâm-ı bā-şavâbdan niçün gücenürsüz. Fi'l-vâkı' ben dağı senün nezgebün başum ucında gördükçe gamnâk olurun. N'olaydı cüvân destârı ve yâhüd ğilmân şeb-külâhı olaydı, diyü te'essüf kıılurun." diyü söyledi. Hâtûnını gerçekten münfa'ile eyledi.

Şâh 'Alî⁷ Çelebi bin Kâsım Beg

Mezbûr Kâsım Beg, Sulţân Mehemmed Hân'un harem-i sa'âdetinden çıkup Gelibolı kırbındaki Bolayır tevliyetine ve ba'zı tevliyet ü 'amâ'ir hîdmetine istihdâm olındıktan sonra merhûmuñ oğı ki vücûda geldi, Mü'eyyed-zâde merhûmdan ve ğayrıdan tahtîl-i 'ulüm idüp 'ulüm-ı zâhiresini tek milden sonra 'ilm-i taşavvufa iştiğâl ve Şeyh Mağmûd-ı Nağşbendî hîdmetine tab'-ı lahtîfi⁸ meyyâl olup evkâtını 'ibâdete şarf eyledi. Hattâ kırık yıl miğdârı evkât-ı hamseyi Ayaşofya'da cemâ'at-ı ülâ ile kııldığı tevâtüre yitişdi.

1 Şâh Efendi: merhûm F | merhûm//Efendi: - EH

2 'arûs: 'arûs-ı tarâvet-me'nûs R4

3 serâğüc u: - F, R4

4 serâğüc görülmek: şorğuç F, R4

5 Efendi//bâridi: Efendi'nün cevâb-ı nâ-şavâbını R4

6 yire: kimseye R4

7 'Alî: - F, R4

8 ta'b-ı lahtîfi: luţf-ı tab'ını F

Mevlânâ Şemsü'd-dîn Ahmed bin Ebü's-su'üd

Fazl ü kemâlâtda babasına şebih ve mazhar-ı esrâr-ı¹ «الولد سرّ أبيه» baba-sı îadesinden mülâzım olduğdan sonra evvelâ Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Andan 'Avret Bâzârı'ndaki Hâşekî Sulţân dâhiline, ba'dehu Semâniyye medârisinüñ birine müderris oldu.

Mü'ellif-i fakîr, a'nî bu haķır-i keşirü't-taķşîr zıkr olınan medresenüñ üçünde dahı [325b R4] isti'dâd-ı tâmla kendülere müsta'idd-i² be-nâm oldum. Ya'nî ki sene erba'a ve sittin târihinden sene seb'in hudûdına varınca ma'anî vü kelâm ve tefsîr-i *Kelâm-ı Melik-i Allâm* olan 'ulüm-ı celiletü'r-rüsûma iştiğâl kıldum. Evâ'il-i tedrîsi hâlinde dört yıl miķdârı şuğl-i belîğ ve cehd-i bî-dirîğ idüp [342a F] meydân-ı taķşilde sebaķ-ı mizmâr-ı belâğatle aķrânını sebķ itdi.³ Ve ķaşa'id-i 'Arabîyye'de külli maķzûzı olup semt-i taķrîr ve hûsn-i taķrîrde 'aşrındaki mevâlî-i 'izâma tağallüb eyledi. Fe-ammâ giderek berş ü efyûna mübtelâ ve irtikâb-ı tena'umât-ı dünyeviyye ile kesb-i hevâ idüp taķşilden ķaldı. Ve ma'lûmından ģarca⁴ başladı. Farazâ manşıbı tebdil olduķça ders görür oldu. Sâ'ir zamânını Hâzret-i Ebî Eyyüb-ı Enşârî muķâbelesindeki bāğçede izdiyâd-ı teferrüc ü tena'umla şafâlar sürdi. Fe-ammâ bi't-ıtab' müzîli-gi muķarrer ve nâmdâr dânişmendlerin ca'lî iskâta 'arz-ı mevleviyyet ü hüner kıilup niçe ehl-i 'ilmün ģarîķ-ı 'ilmi terkine sebep oldu. Ve beyne'l-'ulemâ müzîlikle külli iştiħâr buldı. Kendüye üstâd olan fużalâdan Mevlânâ Bozan-zâde Maģmûd ve Monlâ 'Arab nâmındaki Tâcüd-dîn İbrâhîm-i nâdirül'vücûd ve 'ulemâdan anlara mu'âdil niçe nazîri mefķûd âdemlere maģallinde⁵ cüz' tutdurmaķ ve kendüsi 'ilm-i naģvde *Mufaşşal* gibi vuzûhı mufaşşal kitâbdan bir iki müsta'iddine ders oķutmaķ, anlar dahı emrine imtişâlen ve şerrinden ģavf ile infi'âlen kendü dânişmendleri gibi derse hâzır olmaķ mirâren vâķi' olmuşdur. Ve kendüye mu'âşır olan Mevlânâ Şâh Çelebi'ye ve Hınnalı-zâde 'Alî Çelebi'ye, hattâ ol eşnâlarda İstanbul ķâđisi bulınan Kıra Çelebi merģûma "Nedür ki ben meclisinde

1 "Çocuk, babanın özüdür."

2 'Alî: - F

3 itdi: itdüm R4

4 ģurûca: ģarca F, R4

5 maģallinde: - F, R4

hâzır iken da‘vâ dinildi, benüm fazlumdan hicâb idüp ol huşûşda beni tevkîl itmedi?” diyü cefâdan hâlî degül idi.

Ve bundan ağreb bir vaz‘-ı bü’l-‘aceb dağı vâlid-i mâcidine ‘adil Kâdî‘asker Muhaşşî Sinân Efendi gibi fâzil-ı celilün Sulţân Mehemmed Câmî‘i’nde seccâdesini qaldurup atmağ ve bu güstâhlıq muqâbelesinde bed-du‘âsına maşhar düşüp az zamânda vücûdı fenâ bulmağ, ya’nî ki mu‘ammer olmayup ‘unfuvân-ı şebâb hâlinde vefât kılmâğ vuqu‘ buldı. Sene seb‘în ve tis‘a mi’e Cemâziye’l-ülâsı hudûdında ‘ömri mâ-dün-ı şelâşîn ve vazîfe-i medresesi [341a EH] Şeh-zâde¹ Sulţân Mehemmed evkâfından sittîn iken fevt oldı. Ve maraz-ı mevti keşret-i ekl-i berş ü efyûndan nâşî sü’-i mi‘de ve ‘illet-i ishâl ile ta‘ayyün buldı.

Ve Mevlânâ Kurd Ahmed bin Hayrüd-dîn

Sulţân Süleymân H‘âcesi oğludur. Çivi-zâde‘den mülâzım olup tayy-ı merâtile Şâm-ı şerife kâdî oldı. İki seneden şoñra anda kâdî iken vefât eyledi.

Ve Mevlânâ Şeyh Ğarsü’d-dîn bin İbrâhîm bin Şeyh Ahmed

Şehr-i Haleb‘de neşv ü nemâ bulup Şâm vilâyetindeki Mevlânâ İbn Mekki‘den ‘ilm-i tıbbî tahşil ve ‘ilm-i riyâziyyât ve fûn-ı aklıyyeyi ve hikemiyâtı tekmil eyledi. Ba‘dehu sulţân-ı Mışr‘uñ evlâdına mu‘allim olup küllî kâdr ü i‘tibâr buldı. Lakîn² Sulţân Selîm Hân‘la mâbeynleri muhtel-lü’l-aşvâl olmağın mevlânâ-yı mezbûr ve ferzend-i sulţân-ı mesfûr eşnâ-yı cengde tutulup ‘izz-i huşûr-ı pâdişâhiye getirüldi. İkinün dağı günâhları ‘afv olunup Sulţân Ğavrî oğluna yevmî beş yüz akçe vazîfe ta’yîn olındı. Ve vâlid-i mâcidinün vilâyet-i Mışr‘da ta’yîn itdüğü evkâfî muqarrer kıldı. Mezbûr dağı yine anlardan ayrılmayup ve anlaruñ vefâtından şoñra ifâde-i fûn-ı ‘acibe ve ifâza-i zülâl-i rüsüm-ı Ğaribeden hâlî olmayup sene ihdâ ve seb‘în hudûdında vefât eyledi. Ammâ câmî‘ü’l-fezâ‘il olup ‘ilm-i nücüm u hendesede fazîleti ve fenn-i rub‘ u usşurlâb ve sâ‘ir rüsüm-ı bi-şisâbda mahâreti³ fevka’l-had idi. Müddet-i ‘ömrinde vazîfe kabûl eylemedi. Ve ahsen-i libâs ve kiber-i ‘imâme ile muqayyed olmadı.

1 Şeh-zâde: - F

2 sulţân-ı/Lâkin: - F, R4

3 mahâreti: - F

Şi'r

يا مفرد العصر قد بادرت بالطاعة
يا من حوى الجود والأوقات في ساعة
نوعًا من الخير قد لاحظتموه لنا
فكنت عبدًا لكم في الوقت والساعة¹

[326a R4] Ammā teşānîf-i müte‘addidesi, ‘ilm-i hisâbda tezkiresi ve ‘ilm-i ferâizde metn ü şerhi ve *Şerh-i Mevâkıf* uñ felekiyyâtına² hâşiyesi ve âhir-i merfû‘ata dek *Kâfiye-i Câmî*‘ye şerhi ve ‘ilm-i tıbdan *Mücez-i Nefisî*‘sine³ şerhi, iki cüz’ Şerîf‘den gayrı Beyzâvî‘nün tefsîrine hâşiyesi ve ‘ilm-i zâyîçede bir müdevven [342b F] kitabı ve Müftî Ebû’s-su‘ûd’uñ *Kaşide-i Mimiyye*‘si şerhi ve niçe resâ‘ili vardır.

Mevlânâ ‘Abdü’l-Bâkî bin ‘Alâ’ü’d-dîn Çelebi

Babası vefât itdükde şabî bulunup qarındaşı Beg Çelebi yanında neşv ü nemâ buldı. Müftî ‘Alî Çelebi‘den mülâzım olduğdan sonra tedricle Şahñ’a, andan Edrine‘de Sulţān Bâyezîd Medresesi‘ne müderris olup⁴ andan Haleb’e, ba‘dehu Mekke‘ye⁵ kâdî olup bir müddetden sonra ‘azl olındı. Der-‘aşab Burûsa kazâsı virilüp, andan Mısr’a kâdî olup şâniyen yine Mekke‘ye kâdî oldı. Ba‘de’l-‘azl İstanbul’a geldükde sene ihdâ ve seb‘în târihinde⁶ tã‘ün marazından vefât eyledi. Ammâ ekâbir-i ‘ulemâdan ve mefâhir-i fuzalâdan zû-fünûn u ‘ulûm ve mürebbî-i efâzıl-ı Rüm idi. Ardınca evlâdî qalmamağın şülüş-i mâlini hayrâta vaşiyet kıldı. Ve mülâzımîne süknâ için odalar binâ eyledi. Ve hubb-ı câh u celâl sevdâsı süveydâsında ber-kemâl olmağın Burûsa’da kâdî iken Yeni Qapluca’yı binâ itdürdi. Ve kâdî‘askerlik ümmîdi ile Rüstem⁷ Paşa’ya ithâf eyledi. Lâkin⁸

⁸ «الحريص محروم» sırrına mâ-şadağ olup ol maflûbına fâ‘iz olamadı.

1 “Ey çağın yegânesi! Sana itaat konusunda çabuk davrandım. Ey hem cömertliği ve hem de vakitleri kendinde barındıran kişi! Bizim için hayırlı bir şey düşündünüz. Bu yüzden derhal sizin köleniz oldum.” | Gelibolulu Âli, *el-Ikdu’l-manzûm fi Zikri Efâzalı’r-Râm*‘dan iktibas yaparken şüirin «وقد أظهر» «وقد أظهر البراعة فيمن أرسل ساعة» «وقد أظهر البراعة فيمن أرسل ساعة» söz konusu hata kaynak eser esas alınarak tashih edildi. bk. Ali b. Bâli, *el-Ikdu’l-manzûm fi Zikri Efâzalı’r-Râm*, s. 187.

2 felekiyyâtına: melekiyyâtına F

3 Mücez-i Nefisî‘ne: Mücez‘ün nefsesine F

4 müderris olup: - F

5 Mekke‘ye: Mekke‘ye ye şerefehu’llâh R4

6 seb‘în târihinde: seb‘inde R4

7 ber//Rüstem: - R4

8 “Hırslı olan, mahrum kalır.”

Mevlânâ Mehemmed bin Ebü's-su'üd

Mezbûruñ şehâb-ı tälî'i mecd-i aşîlden bâriq ve âfitâb-ı lâmi'i şeref-i eşîlden şâriq olup zülâl ibn şemer ve hilâl ibn kamer maqûlesi vücûdı luţf u cüd ile meşhûr oldu. Mevlânâ Muhyî'd-dîn-i Fenârî'den mülâzım olup tayy-ı merâtible Sultân Selîm Medresesi ile imtiyâz buldı. Ba'dehu Şâm-ı şerîf kazâsı virilüp ol târihde anda mîr-i mîrân olan Şemsî Aḥmed Paşa ile evvelâ muşâfât, ba'dehu mâbeynde aşḥâb-ı fesâd tavassuţ itmekle vahşet ü münâza'ât olmağın 'azl olındı. Mîr-i mîrân-ı mesfûra daḥı tebdil ile Sivas-ı Rûm eyâleti virildi.¹ Ba'dehu Ḥaleb kazâsı virilüp bir yıl miqdârı zamân geçdüken soñra sene ihdâ ve seb'inde bahâr-ı 'ömri erba'ine maqrûn ve ḥamsîne derecâtla mâ-dûn iken fevt oldu. Ḥüsni ü zekâ² vü âdâbına nihâyet yoğ-ıdı. Şeref-i şân u 'unvânı gibi ma'ârif ü leţâ'ifi çoğ-ıdı. Lâ-siyyemâ ma'ânî vü bedâyi' zirve-i 'ulyâsına vâsıl ve şî'r-şinâs 'add olınan [341b EH] ekâbir-i fevâziluñ ekşerinden kâmil bir zât-ı laţîf idi.

Dağâ'ik-ı şî'r ihâtasında bu ḥaķîrûn tecribesinde Celâl Beg merḥûmla güyâ ki ḥarîf idi. Ve nesh u ta'likde nâsiḥ-i ḥaṭṭâṭân-ı Rûm ve ḥüsni-i ḥaṭ sevdâsıyla mâ'il-i dil-berân-ı melâḥat-rüsûm olup ekşeriyyâ vird-i zebânı ve ba'zî cüvânân-ı meh-rüyâna 'arz-ı teşevvuk u beyânı;

Nazmuhu

ای اسیر خط سبز تو مهه سیمبران آخر حسن تو ز اول حسن دگران³

maṭla'ınuñ mazmûnına min vechin mâ-şadaḥ idi. Ve bu Fârisî ebyât ol maḥdûmuñ vâridâtındandır:

Min Nazmihi

بآیین وفا بستی میانرا با خیالست این چنین نازک خیالی کی توان بسن محالست این
ز حال میلیء بی صبر دل هرگز نپرسیدی نیامد هیچ ازو یادت نمی دانم چه حالست این⁴

1 Mîr-i//virildi: - F, R4

2 zekâ: şehâ F, R4

3 "Ey bütûn gümüş göğüslü [güzellerin] yeni çıkmış ayva tüylerine esir olduḡu [güzel], senin güzelliğinin sonu diğerklerinin güzelliğinin başlangıcıdır."

4 "Vefa bağlama geleneği bu ince bel için hayal ile birliktedir. Bu kadar ince bir hayali bağlayabilmek mümkün değildir. Gönül sabırsız Meyl'nin hâlini hiç sormadı. Hevesin ve yâdın hiç aklıma gelmiyor. Nasıl bir durumdur, bilmiyorum."

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn bin Muhyi'd-dîn

“Mi‘mâr-zâde” demekle ma‘rûf, beyne'l-‘ulemâ hiddet-i zekâ ve fezâ'il-i bî-intihâ ile mevşûfdur. Sulţân Süleymân H'âcesi'nden mülâzım olduğundan şoñra tayy-ı merâtib-i tedrisle¹ Sulţân Süleymân merhûmuñ evvelâ binâ olunan iki medârisinüñ birine müderris oldu. Andan Burûsa kazâsı virilüp bir huşuş için 'azl olındı. Lâkin ba'de senetin Edrine kazâsına, ba'dehu İstanbul maḥâkiminüñ kazâ-yı muḥâkem-iḥtivâsına² manşüb olup bir zamân mu'azzez ü mükerrerem ve şoñra inḥirâf-ı [326b R4] ḥâṭır-ı Rüstem Paşa ile ma'zül ü pür-ğam olup yüz aqçe teḫâüd virildi. Ve 'Alî Paşa vezîr-i a'zam olduğda Medîne-i Münevvere kazâsı tevcîh olup bir seneden şoñra 'azl ile der-i devlete teveccühle Mışır'a geldi. Ve sene işnâ ve seb'in Şevvâl'inde anda vefât eyledi.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki mezbûr, Medîne'den ma'zül olduğdan şoñra [343a F] Mışır cânibine 'azîmetine bâ'ış bu olmuş ki bi'd-defe'ât rü'yâsında «الفضاء»³ kelimâtın işğâ⁴ eyler. “Zâhir bize Mışır kazâsı olacaḫdur.” diyü ol cânibe meyl ider ki kazâ-yı ‘ömrine inḫizâ ve Melekü'l-mevt me'mûr olduğü ḥükm ü kazâ anda olacaḫını iḥtimâl virmez.

Mü'ellefâtından *Telviḫ-i Ḥasan Çelebi'sine* ve *Dürer ü Gurer'e* ḫâşiyeleri vardır.⁵

Mevlânâ Şâlih bin Celâl-i Tevḫî

Celâl-zâde Muştafâ Çelebi'nün ḫarındaşıdır. Sulţân Süleymân H'âcesi'nden mülâzım olup⁶ şoñra tayy-ı merâtib-i medârisle⁷ Şaḫn'a geldükden şoñra Vezîr Ayâs Paşa himmetiyle Sulţân Süleymân Ḥân kendüye ba'zı Fârisî kitâblaruñ tercemesini buyurdu. İtmâm itdükde⁸ Sulţân Bâyezîd Ḥân

1 merâtib-i tedrisle: merâtible R4 | tedrisle: tedricle EH

2 maḥâkiminüñ/iḥtivâsına: kazâsına EH

3 “Hüküm Mışır'dadır.”

4 işğâ: - F, R4

5 ve//vardur: ḫâşiyesi var *Dürer Gurer'e* ḫâşiyesi vardır F, R4

6 olup: olduğdan şoñra EH

7 merâtib-i medârisle: merâtible R4

8 itdükde: itdükden şoñra R4

Medresesi virildi. Ba‘dehu Haleb kazası tevcih olunup Mevlānā Ğarsü'd-din kendünün kudümına bu maqûle târih-i maḡbû‘ dimiş idi:

Naẓmuhu

بشراك يا شهبا لقد نلت الأرب
بالعلم والحلم غدت أوصافه
يا سائلي تاريخه قاضي حلب¹
وأتى الهنا في صالح نعم الطلب
أخو السخاء ابن التقى عالي النسب
يا سائلي تاريخه قاضي حلب¹

Ba‘dehu andan ‘azl olunup Mısr-ı Kâhire aḥvâlinün teftişi buyuruldu. İtmâm-ı hizmetde sâniyen Haleb virilüp qabûl itmemeğin tekrâr seksen aqçe ile Şemâniyye Medresesi virildi. Ba‘dehu kazâ-yı Şâm ve andan² Mısr-ı zâtü'l-Ehrâm³ virilüp andan daḡı ‘azl ile der-i devletde bir zamân muḡim⁴ olduğdan soñra yüz aqçe ile Ebî Eyyüb-ı Enşâri Medresesi tevcih olındı.⁵ Ba‘dehu a‘mâ olmağın ol vaẓıfe ile teḡâ‘üd virildi. Sinni şemânine varduqda sene şelâşe ve seb‘in ḡudūdında fevt oldı. Te‘lifâtından *Şerḡ-i Mevâkıf* a ve *Şadruş-şeri‘a* ya ve *Şerḡ-i Miftâḡ*‘a ḡâşiyeleri ve *Divân-ı eḡ‘ârı* ve aḡbâr-ı ekâbir-i ‘ulemâya müte‘allik nevâdir ü âşarı, ḡuşuşâ Mohaç Ğazâsı‘na müte‘allik *Münşe‘ât-ı* belâgat-şi‘ârı vardur. Beyne‘l-mevâlî inşâ neş‘esiyle cām-ı bâde gibi âşarı deverân iden meşâhîr-i ‘ulemâ işrine gitmişdür. Ekşerinden a‘lâ degülse eḡallından meziyyetle hüveydâdur.

Mevlānā Muḡyi‘d-din

“İmâm-zâde” dimekle meşhûr ve beyne‘l-aḡrân fezâ‘ili mezkûr, lisân-ı Fârisi‘de meziyyet-i naẓmı mevfür, zû-fünûn-ı fezâ‘il-şu‘ur olup Mevlānā Kâdrî‘den mülâzım olduğdan soñra merâtib-i medârisde deverân idüp ‘âkıbet Sulṡân Selim Ḥân Medresesi‘ne geldi. Andan kazâ-yı Haleb tevcih olındı. İki sene [342a EH] anda kâḡi olmuş, ihtiyâten lisânından lafz-ı hikmet bir kerre şâdir olmamış. Ba‘dehu ‘azl ile seksen aqçe, bi‘l-âḡire ri‘âye-

1 “Ey Haleb, müjdeler olsun ki merâmına kavuştun. Neşe, Sâlih ile birlikte geldi, ne güzel bir talep. İlim ve hilim ile olgunlaşti sıfatları. Cömerttir, takva sahibidir, yüce soyludur o. Onun zamanı bize bereketle geldi. Ey onun tarihini soran kişi: Haleb kadısıdır o (951).”

2 andan: andan soñra R4

3 zâtü'l-Ehrâm: dârü'l-iḡtirâm F

4 muḡim: muḡtenim EH

5 tevcih olındı: virildi F

ten li-fezâ'ilihi yüz 'Osmânî ile tekâ'üd virildi. Hengâm-ı evvel-i erba'inde¹ târih-i sene şelâse ve seb'inde fevt oldu.

Mevlânâ Tâcü'd-dîn İbrâhîm bin 'Abdu'llâh

Hamîdî'dür. Tis'a mi'e re'sinde vücûda geldi. Mevlânâ Şarığörez'den mülâzım olup İznîk'de Süleymân Paşa Medresesi virildükden sonra Şad-ruş-şerî'a'ya anda hâşiye yazdı. Andan Burûsa Sulţâniyyesi ve yedi yıldan sonra Şemâniyye, andan Medrese-i Ayaşofya, ba'dehu Sulţân Selîm Hân Medresesi virilüp fazlına binâ'en hareket-i kaşriyyeler ile nehzat-ı zâ'idelere ibtilâdan sonra seksen akçe ile Amâsiyye fetvâsı virildi. Ba'dehu 'ulûfesi ile mütekkâ'id iken sene şelâse ve seb'inde vefât eyledi. Ammâ baħr-ı ma'arif ve lücce-i 'ulûm idi. Lâkin² inzivâyıla kadri nâ-ma'lûm monlâ idi.³

Mevlânâ Kemâlü'd-dîn Dede Halife

Kaşaba-i Sonusa'dandır. [327a R4] 'Ömri 'ısrından tecävüz idince şan'at-ı debâgate şarf-ı evkât ve âhir taleb-i 'ilme müte'allik harekât idüp hülûşla edâ-yı rek'ateynden sonra qar'-ı bâb-ı luţf-ı⁴ Deyyân ve taleb-i fazîlet ü 'irfân ve müstemsik-i⁵ ﴿أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانَ﴾'yi iz'ân eyledi.⁶ Ve dükkânını şatup tarîk-ı 'ilme şürü' ile Aqlık Sinân'ın i'âdesinden mülâzım oldu. Tayy-ı merâtib-i tedrisle⁷ Haleb fetvâsına ve Hüsrev Paşa Medresesi'ne, ba'dehu İznîk Medresesi'ne ve andan sonra Kefe fetvâsına varup yetmiş akçeye mutaşarrıf oldu. Ba'dehu altmış akçe ile mütekkâ'id iken sene şelâse ve seb'inde vefât kıldı. Niħrîr-i belîğüt-tahrîr ve 'âlim-i hadîş ü tefsîr ehl-i fazl idi. [343b F]

Mevlânâ 'Abdü'l-Vehhâb bin 'Abdu'r-Rahmân el-Mü'eyyedi

Mezbûr, Kemâl Paşa-zâde'de mu'id⁸ iken kable'l-mülâzemet İbrâhîm Paşa'ya hüsn-i⁹ terbiyet itdi. Kırk ile Maħmûd Paşa Medresesi virildi. Bu

1 evvel-i erba'inde: evvelür-rebî'aynda F, R4

2 'ulûm//Lâkin: ma'lûm iken EH

3 Ammâ//idi: - F

4 luţf-ı: lafz-ı F

5 "Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm.", Bakara Sûresi, 2/186.

6 ve taleb-i//eyledi: oldı F, R4

7 merâtib-i tedrisle: merâtible R4, EH

8 mu'id: mülâzım EH

9 hüsn-i: - F

tarîk ile tayy-ı merâtib idüp Burûsa'da yetmiş aqçe ile Murâdiyye müderisi iken sene şelâşe ve seb'inde vefât eyledi. Cevdet-i zihn ü farç-ı zekâ ile meşhûr¹ ve qarîha-i pâki 'ilm ü kemâlâtle ma'mûr iken devrân, murâdî üzere deverân itmeyüp² gayrıda ve Murâdiyye Medresesi'nde ser-gerdân kılmağın def'-i gümüm için ibtilâ-yı berş ü efyünla müşevveşü'l-hâl oldu. Ve izdiyâd-ı keyfdan fe-keyfe kendüye olan ğadr u hayfdan belî bükilüp pîr-i sâl-horde gibi kâmeti dü-tâ oldu. Hattâ ğaflet ü inhimâki bir dereceye vardı ki beyne'l-müsta'iddîn ğaflet ü istiğrâkını müş'ir ba'zı ahvâl isnâd olunurdu. Talebesinden birine "Ol vāv ne vāvdu?" su'âlinde "Vāv-ı hâliyyedür." cevâbında haberi getirüp, nazâr kıilup ve "Vāv-ı hâliyye böyle mi yazılır, bre câhil?" diyü 'itâbı menkûldür.

Mevlânâ Tâcü'd-dîn-i Hamîdî

"Küçük Tâcü'd-dîn" demekle ma'rûf ve Şarığörez'den mülâzemetle şân u 'ilmi mevşûf ehl-i fazl olup yolu ile ba'zı medârise müderris oldu. 'Âkıbet³ seksen aqçe ile Amâsiyye fetvâsında nihâyet buldı. Ba'dehu marîz olmağın hizmet-i iftâdan isti'fâ kıilup 'ulûfesiyle teğâ'üd virildi. Şâlih ü mütedeyyin ve fazileti müte'ayyin ehl-i 'ilm⁴ idi.

Ve mine'l-Hükemâ fi Zamânihi⁵.

Hakîm Sinân

Tâlib-i 'ilm iken fenn-i tıbbâ râğıb ve taşşiline tâlib oldu. Az zamânda⁶ imtiyâz bulup ba'zı dâriûş-şifâlara re'is olduğdan sonra Selîm Hân, Tırabozın'da mîr-i zî-şân iken hizmetine gönderildi. Cülûs-ı taht-ı sa'adet naşîb olduğda e'tıbbâ-yı hâşşaya ilhâk buyurıldı. Sulţân Süleymân 'aşrında re'isü'l-e'tıbbâ olup sene ihdâ ve hamsîn ve tis'a mi'e târihinde sinni yüzden mütezâ'id⁷ iken vefât eyledi. Haylî hoş-hulûk, 'âlim ü zâhid ve ehl-i taqvâ hakîm idi.

1 meşhûr: mezkûr R4

2 deverân itmeyüp: dönmeyp R4

3 'Âkıbet: - F, EH

4 ehl-i 'ilm: âdem R4

5 Zamânihi: 'Aşrihi R4

6 Az zamânda: Zamân-ı şâilide R4

7 mütezâ'id: mütecâviz R4

Hakīm 'Īsā

Māhir tabīb ve kāmīl hakīm-i lebīb idi. Ba'zı dārü's-şifālara re'īs olduğundan sonra ve hazākat u fazīleti kemā-yenbağī iştihār bulduğundan sonra sene sitte ve hamsin ve tis'a mi'ede vefāt eyledi. Ammā kerem-i şānınıñ şühūd u 'udūli ahlāk-ı hamīde-i vācibü'l-ķabūli gibi nişāba yitdi.

[Hakīm 'Osmān]

Ve biri dağı Hakīm¹ 'Osmān'dur ki vilāyet-i 'Acem'den gelüp Mış fā-tihī Sulţān Selīm Hān 'aşırında eţıbbā-yı hāşşaya [342b EH] ilhāk olındı. Hayyir ü deyyin ve şalāh u diyāneti tabābet ü hazākatı gibi müte'ayyin bir hakīm idi.

Hakīm İshāk

Evvel-i 'ömrinde Naşrānī iken 'ilm-i hikmetdeki mahāretine binā'en Monlā Luţfī-i Tokatī'den mantıķ u felekiyyāt 'ulūmını iķān u itķānla okudı. Ve bi-ţariķi'l-mübāhase kelāmları 'ulūm-ı İslāmiyye'den bahşse müncerr olduğda haķıkat-ı İslāmiyye'nün edille-i şahihāsını takrīr eyledi. Hüsn-i ķabülle iķbāle yüz tutup ol hinde İslām'a geldi. Ve i'lā-yı kelimetu'llāh ile barmağın ķaldurup engüşt-nümā-yı enām oldı. Ba'dehu 'ilm-i tıbbi terk idüp İmām Muħammed² Ğazzālī ve Faħrū'l-İslām Pezdevī *'aleyhimā er-raħme*³ te'lifātına iştigāl ķıldı. Ve kitāb u sünnetle 'amel itmege başladı. Ba'dehu İmām-ı A'zam müsnedi olan *Fıķh-ı Ekber*'i şerh itdi. [327b R4] Ammā 'ilm-i taşavvufa eşedd-i inkār ile münkir oldı, ķaldı. Egerçi ba'zı aşhābı "Evāhir-i "ömrinde ol inkārı iķrāra mübeddel oldı." dirler. Ammā bilā-hüccet naķl iderler..

Hakīm Bedrū'd-dīn Meħemmed bin Meħemmed el-Ķayşūnī

Eşher-i hükemā-yı āfāk, re'isü'l-eţıbbā bi'l-istiħķāk, ma'rūf-ı pāy-taht-ı Rüm, mevşūf-ı ehl-i emşār u ķurüm,⁴ Ķayşūnī-zāde şöhretiyle ma'lūm olan üstād-ı hāzıķ ve feyleşof-ı fā'ıķdur. Mıř'da tevellüd idüp 'ilm-i ta-

1 Hakīm: Mevlānā F, R4

2 Muħammed: - F

3 *'aleyhimā l-raħme*: - F

4 ķurüm: ķurüm ğalağan EH

bâbeti tekmilden şoñra Kostañtiniyye'ye geldi. Yolu ʔarıķı ile eṭıbbâ-yı ḥâşşaya müllḥaķ kılıldı. Ba'dehu zâtını rûzgâr ta'yîn ve âşâr u istiḥkâķını şanâdîd-i fużalâ tefhîm ü tebyîn itmekle merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥân zamânları olup erbâb-ı ma'ârif ri'âyet ü i'zâz ʔarıķı ile bi'l-küllüyye metrük [344a F] olmayup aḥyânen meslûk kılınmasını vâcib bilinmekle mezbûr Bedrû'd-dîn, re'îs-i ḥükemâ-yı ḥazâķat-ķarîn oldu. Sulṭân-ı 'aşruñ müb-telâ olduğı marâz-ı niķrîse 'ilâc-ı mülâ'imle rûz-be-rûz iltifâta muķârin kılıldı. Yigirmi otuz yıl miķdârı ol ḥidmetde şebât bulup ḥaylî mu'am-mer oldu. Ve za'f-ı pîrî 'alâ'imi zâhir olduķça sevâd-ı mevâdd-ı kemâlâtı¹ maḥâsini gibi beyâza çıķup 'izz-i ḥuzûr-ı şehryârîde devlet-i taķarrûbi izdiyâd ve silsile-i tevķîr ü ihtirâmı imtidâd buldı. Ḥattâ pâdişâh-ı 'âle-miyân rûkûb u nüzülle ḥâşşaten nümâyân olduğı maḥalde binûp inmesi-ne ruḥşat virildi. Ya'nî ki vüzerâ-yı 'izâm yayan yürüdükleri bir oķ atımı meydânda re'îs-i ḥikmet-celîs müsteşnâ kılıldı. Güyâ ki maḥall-i rûkûb u nüzül olan seng-i meydân-ı menzil-i tîr-endâz anda nümâyân olan 'âlâ-met-i sebķ-ı aķrân idi. Kâṭ'-ı menzil ol sengle müşârûn ileyh bi'l-benân idi. Aḥyânen ki veca'-ı renc-i niķrîs ḥudâvendgâra ifrâṭla elem virürdü, niçe günler cünbiş ü ḥareketine mâni' olup âh u feryâdı göklere çıķardı. Ḥakîm-i müşârûn ileyh bir devâ-yı müfid ile ol evcâ'-ı mü'ellimenüñ def'i ile 'arz-ı ḥazâķat itdükde cevâ'iz-i seniyye ve ḥıla'-ı fâḥire-i behiyyeden ğayrı "Tevâbi'ine tevzî' eyle." diyü gâḥ yüz aķçe ve² gâḥ elli³ altmış aķçe yevmiyye virilürdü. Gerek ibtidâ'en, gerek izdiyâden istedüklerine tevzî' idüp niçelerini rûşen-ķerâĝ idinürdü. Merḥûm Sulṭân Süleymân vefâtına dek riyâset itdi. Ba'dehu Sulṭân Selîm Ḥân cenâbına daḥı bir iki yıl ḥid-met idüp mu'azzez ü mükerrerrem iken sene ḥamse ve seb'in ve tis'a mi'e Şafer'inde nefsi İstanbul'da vefât itdi.

Menķüldür ki defterdârlıķdan müteķâ'id, ammâ evc-i ma'ârif ü kemâlâta müteşâ'id, Ebü'l-fazl merḥûm ki "Monlâ İdrîsoĝlı" diyü bey-ne'l-'ulemâ ma'lûm idi, Mevlânâ Bedrû'd-dîn'e bu vech ile bir 'Arabî kıṭ'a⁴ göndermiş:

1 kemâlâtı: kelimâtı F, R4

2 gâḥ//ve: - F

3 elli: - EH

4 kıṭ'a: ķaşîde EH

Nazmuhu

واين إدريس ذي الفقر النفيس	من المهدي الشهير بأصل فضل
حكيم حاذق فرد رئيس	إلى المهدي إليه دام فضله
هدية موجز شرع النفيس	كتاب جامع حاوي الفضائل
لديه كالمعيد وكالأنيس	ليبقى في المجالس وقت درس
وحقّ إنّه خير الجليس ¹	سفر العلم ليس له نظير

Feylesof-ı mezbûr ki kıt‘a-i memdûhayı oğumış, bu mağûle bir cevâb-ı manzûmla ‘arz-ı hûlûş kılmış:

Nazmuhu

أم السحر المؤثر في النفوس	سطور أودعت بين الطروس
أم الصهباء تجلّى في الكؤس	و مكتوب بدیع اللفظ و اف
طربنا باختيار الخندريس	قرأناه وأنشأنا كأنا
لمنشئه الرئيس إبن الرئيس	و قبلناه تعظيما و شوقا [343a EH]
فأعتق رقّه من كلّ يؤس	تفضّل حين كاتب عبد رقّ
تحلّت بالجواهر كالعروس	ولم يقنعه إهداء القوافي
وسهلا بالنفيس من النفيس	فزاد هدية أخرى فأهلا
به نسبا يضئ ضياء الشموس	أبو الفضل إبن إدريس فأكرم
أجبتك عن جليلك با لخسيس	قبول العذر مأمول فإنّي
تقابل بالعجوز الدرديس	وهل أبكار فكرك لائق أن
وشأنيك المعنى في العبوس ²	بقيت الدهر مسرورا مهنا

- 1 “Hediye sâhibi, asâlet ve faziletiyle meşhûr, tevâzu ve güzellik sâhibi İbn İdris’ten, kendisine hediye gönderilen (Fazileti dâim olsun.), eşsiz lider, bilge ve usta kişiye... Bu kitap bütün erdemleri ihtiva eden, mükemmel şeriatî derli toplu bir şekilde anlatan bir hediyedir. Sınıfta dersin devamını sağlamak için önünde bir muîd ve bir arkadaş gibi durur. İlmin kaynağı bir kitaptır, eşi benzeri yoktur. Gerçekten de o en güzel dosttur.” | Nüşhalarda görülen imla hataları *Hadâiku’l-hakâik fi Tekmileti’-Şakâik* adlı eser esas alınarak tashih edildi. bk. Nev’izâde Atâyî, *Hadâiku’l-hakâik fi Tekmileti’-Şakâik*, C. 1, s. 654-655.
- 2 “Kâğıtlar arasına terk edilmiş satırlar veyâhut nefislere tesir eden sihir midir? Eşsiz lafızlarla yazılmış, merâmı ifade eden mektup veyâhut kadehlerde tecelli eden şarap mıdır? Okuduk ve kendimize geldik. Sanki şarabın etkisiyle neşeyle dolduk. Hürmetten ve mutluluğumuzdan dolayı onu reis oğlu reis olan ana kaynağına dönüştürdük. Kâtip olan köle; ince, zarif davranınca lütufta bulundu ve onu bütün sıkıntılardan âzâd etti. Kafiyeli sözlerle dolu hediyeler onu ikna etmedi. Gelin gibi onu mücevherle süsledi. Hediyeyi artırdıkça artırdı. Değerli birinden değerli birine gelene sadece hoş geldin denir. İdris oğlu Ebûlfaız nesp yönünden ne değerli biridir. O, güneşin ışıkları gibi etrafını aydınlatır. Özü-müzün kabul edilmesi umut edilir. Çünkü ben senin izzetinden gelen lütuflara çok değersiz bir şeyle

Ve Tabīb Aḥmed Çelebi

Sâbıku'z-zıkr Ḥakīm 'İsâ'nuñ oğlıdur. Ferzend-i ḥayr-ḥalef ve vâriş-i şâhib-şeref olmağla evvelâ tarîk-ı 'ulemâya [328a R4] sülûk idüp pây-e mü'lâzemete dek vardı. Beyne'l-aqrân fazl ile engüşt-nümâ-yı a'yân oldı. 'Âkıbet 'ilm-i tıbbâ meşğül olup anda dahı mahâret-i kâmile ve ḥazâkat-ı şâmîle rütbesine yitdi. Ba'zı bîmâristânlara re'is olduğdan şoñra şol zamân ki Câmî'-i Sulṭân Süleymân Ḥân¹ itmâm kılındı ve Bîmâristân'ı ve Tıbb Medresesi inşâ olındı, fâzıl-ı mûmâ ileyh yevmî² altmış aqçe ile ol medreseye müderris oldı. Evvel-i müderris-i Medrese-i Tıbb anlar idügi ta'ayyün buldı. Eger mu'ammer olsa re'isü'l-eṭıbbâ dahı olurdu. Belki niçe te'lîfâtla dahı iştiḥâr bulurdu. Lâkin reh-zen-i ecel libâs-ı ḥayât-ı müste'ârını³ ḥayâtını şoydı. Ecel derdine 'ilâc ü müdâvât müşkil [344b F] olmağla naqđ-ı 'ömr-i 'azîzini yok yirlere çürütüdi. 'Ale'l-ḥuşûş ibtilâ-yı berş ü efyün kad-dini dâl eyledi. 'Âkıbet dârü-yı mevt ile dâr-ı aḥirete irtiḥâl eyledi. Ḥaylî 'âlim ü fâ'ik ve zû-fünûn-ı ḥazık âdem idi. Ḥuşûşâ ki beyne'l-'ulemâ kemâ-yenbağî mu'azzez ü muvaqqar idi.

[Nazm]

Maraz-ı mevtine şifâ bulımadı Calinüs⁴

Ve mine'l-Meşâ'ih fi 'Aşrihi ve Evânihi.

Ba'de zâlik umdetü'l-meşâ'ih kuṭb-ı dâ'ire-i yakîn⁵ Şeyḥ 'Alâ'ü'd-dîn

Vilâyet-i Karaman'a tâbi' Akşaray nâm qaşabadandur. Ve ol bir zât-ı şerif ve mazhar-ı sırr-ı laṭıfdür ki Şeyḥ Muḥyi'd-dîn-i Ekber *ḳaddes'allâhu sırrahu'l-aẓher Anḳâ-yı Mağrib* nâm risâlesinde işbu 'Anḳâ-yı Kâf-ı kıurbet ü zülfa Sîmurğ-ı hevâ-yı vera' u taqvâ vücûd-ı hüviyyet-şühûdından ḥaber virmişdür. Ya'nî ki "Sene erba'ın ve tis'a mi'e ḥudûdında isminüñ evveli

karşılık verdim. Cadı bir yaşlı kadına öyle karşılık vermek senin bâkir fikirlerine yakışır mı? Sen hep neşeli ve mutlusun ancak nefret ettiğın şeyde asık suratlısın." | وهل // العبوس | F, R4 | Nüşhalarda görülen imla hataları *Hadâiku'l-bakâik fi Tekmileti Ş-Şakâik* adlı eser esas alınarak tashih edildi. bk. Nev'izâde Atâyî, *Hadâiku'l-bakâik fi Tekmileti Ş-Şakâik*, C.1, s. 655-656.

- 1 Câmî'-i/Ḥân: Sulṭân Süleymân Ḥân Câmî'i R4
- 2 yevmî: - F
- 3 ḥayât-ı müste'ârını: müste'âr ḥayâtını F, R4
- 4 Maraz-ı/Evânihi: - F, R4
- 5 Ba'de//yakîn: - F, R4

‘ayn olan ferīde-i hāfīkayn, yine h̄arf-i evveli sīn olan şehryār-ı nāmdārla mülākāt eyleye. Şol medīnede ki isminüñ evveli k̄āf ve āh̄iri hā ola.” demişdür. Ve ol ‘azīz-i bī-tāc u h̄ırka müteşerri‘ u müteverri‘¹ bir mürşid-i kāmīl olup ²«الكاسب حبيب الله» kelimātın³ sırrına mazhar idüğünü bildürmişdür.

Pes ‘āşir-i⁴ Āl-i ‘Oşmān, ebü’l-cihād Sulţān Süleymān H̄ān *nevver’illāhu merķadehu bi-envāri’l-ğufrān*⁵ tārīh-i mezbūrda ki dārü’l-hilāfe-i Bağdād fetihine teveccühle Anķara şehrine uğradılar, ‘azīz-i müşārün ileyh ile buluşup du‘ā-yı h̄ayrın aldılar. Ve ol eşnāda Şeyh-i Ekber’ün *Anķā-yı Mağrib*’ini ol āfītāb-ı maşrīk u mağrıbe hediyye virdiler. Ve “Ol veliyy-i büzürgvār bi-tārīkī’l-keşf, birbirimizle mülākāt idecegimizi bu yüzden iş‘ār itmışlerdür.” diyü maħallini gösterdiler.

Li-münşi’ihi

Zihī Şeyh-i Ekber olup sırra mazhar
Niçe yüz yıl evvel ide keşf-i müzmer⁶

Dervīş⁷ ‘Abdu’r-Raħmān ‘Askerī

Ki mezbūr Şeyh ‘Alā’üd-dīn’ün h̄ulefāsındandır. *Nefehātü’l-‘aşk*⁸ nām bir kitāb te’lif eyleyüp mürşid-i büzürgvāruñ ve ba’zı meşāih-ı nāmdāruñ aħvālını beyān eylemişdür. Böyle taħrīr itmışlerdür ki k̄uṭb-ı mūmā ileyh, dervīşlerine libās u tāc u h̄ırka teklīfin itmezdi. Nüzūr u şadaķāt u ķurbān almalarına ruħşat virürdi. Fe-ammā ķabül-i zekātı cidden cā’iz görmezdi. Ve fuķarāsına h̄ırfet ü şan‘at ta’allümine terğib iderdi. K̄ābil-i şan‘at olmayanları zirā‘at u h̄irāşete sevķ eylerdi. Ve kendüleri elbette h̄alkla ihtilāṭdan men‘ eylerdi. Sene h̄amse ve erba‘īn ve tis‘a mi’e tārīhinde nefsi-ı K̄ayşeriyye’de vefāt itdi. Meyyitini vaşıyyeti mücebince fuķarāsı şehir-i Aķsarāy’a

1 müteverri’: müteşerrik F, EH

2 “Çalışıp kazanan, Allah’ın sevgilisidir”

3 kelimātın: - R4, EH

4 Pes ‘āşir-i: Siyer-i F

5 *bil’ğufrān*: - F

6 müzmer: mazhar R4

7 Dervīş: İdrīs F | Mevlānā Dervīş: F, R4

8 Söz konusu eser için bk. İsmail E. Erünsal, *XV - XVI. Asır Bayrāmı - Melâmîliği’nin Kaynaklarından Abdurrahman El-Askeri’nin Mir’atü’l-ışkî*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

iletirdi. Ve mezbûr mü'ellif-i *Nefehâtü'l-'aşk* "âh¹ feyyâz-ı evliyâ" kelâmını intikâline târih söyledi.

Egerçi ki 'azîz-i mezbûruñ kerâmâtına nihâyet yoğ-ıdı, lâkin bu kışşası cümleden eşher idi ki bir gün Aşsarây halkını 'umümen ziyâfet itmege kaçd iderler. [343b EH] Dört koyunu iki kazanda yañnı ve bir kazanda pilav ve bir kazanda dañı zerde pişürüp bir hegbe çolısı itmek getürdiler. Bunlaruñ üzerine birer dervişini mü'ekkel iderler. Ağızlarını birer sini ile örtüp "Yüzlerini² tamâmen açmañ. Besmele ile birer tarafından açup çotarmağa sa'y eyleñ." diyü işmarladılar.³ Fe-lâ-cerem ol şehruñ halkı bi-esrihim gelürler. Dört beş biñ âdem olup şeyhüñ ta'âmından yimegi mañz-ı meymenet bilürler. 'Azîz zikru'llâh-ı hafî ile kazanlaruñ eçrâfını çolaşur. Fuçarâsı cümle yimeklenüp halkı yimeklendürmege çurışur. Vaçtâ ki meclis âñir olur, her gelen yimeklenüp tağılur.⁴ Ba'dehu kazanları ki açarlar, yine nişfina dek çobçolu bulurlar. 'Azîzüñ kerâmetini ta'accüb çılurlar. *Rahmetullahi 'aleyh*.

[Şeyh Pîr Ahmed-i Şaruñânî]

Ve şeyh-i müşârun ileyhüñ halîfe-i nâmdâr-ı hidâyet-nişânî Şeyh Pîr Ahmed-i Şaruñânî dañı meşâ'ih-i kibârdandır. 'Ale'l-huşuş *Nefehâtü'l-'aşk* mü'ellifi Derviş 'Abdu'r-Rahmân-ı 'Askerî bunlaruñ çulefâsındandır.⁵

'Umdetü's-şüyüh fi zamânihi el-'Ârif bi'llâh Şeyh 'Abdü'l-Kerîm

[328b R4]

Ki "Tağî⁶ Şeyh" dimekle mülaççab ve ahlâç u hişâli müzehheb bir 'azîzdür. Çaşaba-i Kirmâsti'den çuhûr idüp İmâm-zâde nâm müşşid-i murtâzdan⁷ bî'at idüp [345a F] ba'de zamânin anlardan çilâfetle mañrüse-i İstanbul'da Küçük Ayaşofya Câmî'i Hânçâhi'nda şadr-nişîn-i irşâda çâlis oldu. Ve 'ilm-i fiçhda ihâçası olmağın merçüm Sulçân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-çufrân yevmi yüz aççe ta'yîn idüp va'ç u teçkirle ifâ-

1 âh: kitâbı R4

2 Yüzlerini: Bunları EH

3 işmarladılar: sipâriş iderler R4

4 tağılur: gider R4

5 Ve şeyh-i//çulefâsındandır: - F, R4

6 Tağî: Naçi F, EH

7 müşşid-i benâmdan: müşşidden F, R4

delerinden ğayrı iftâ ve bezl-i fetvâ ile dahı ifâzaları¹ taḥaḳḳuḳ buldı. Ve erba'îne girdüklerince ḳabre müşâbih bir teng ü târ çâh ḳazdurup aña duḥülle riyâzet çekerler idi. Kerâmâtına nihâyet ve fezâ'iline ḥadd u ğâyet yoḳdur. Sene ḥamsîn² ḥudûdında fevt oldu. *Nevverâ'llâhu merḳadehu.*

Şeyḫ 'arif bi'llâh Maḥmûd Çelebi

Mevlânâ Kırımı'nûn terbiyetiyle ḥâşıl olup 'ilm-i zâhiri taḥşilden soñra 'ilm-i bâtın tekmi-line rağbet itmişler. Ve Seyyid Aḥmed-i Buḥârî Ḥazretlerinin dâmen-i 'inâyetlerine teşebbüs ḳılmışlar. Ve bir zamân Şeyḫ İllâhî ḥuzûrına dahı gitmişler. Anlardan dahı istifâde ṭarîḳın gözetmişler. Meclis-i şeriflerinde *Meşnevî* naḳl iderler idi. Ve zâhir-i şer'-i şerîfe muvâfiḳ te'vile sa'y u diḳḳat ḳılurlar idi. Vaḳâr u ḥayâsı ğâlib, ḳalb-i pâki ḳulûbî câzib 'aziz idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh..*

Şeyḫ Ebû Sa'id

Vilâyet-i 'Acem'den Rûm'a geldi. Vezîr-i A'zam 'Alî Paşa merḥûmuñ ḥayli mu'tekadı olmağın evvelâ yevmî yüz aḳçe 'ulûfe ile ri'âyet ḳılındı. Vesvesesi ğâlib, ḥalḳ ile bir merḥabâdan bile müteccennib, mess ü lems-i ağyâr, neces-i nâ-pâk idüğine zâhib, ḥilḳati ğarib, ḥaşleti 'acib bir 'aziz idi.

Menḳüldür ki merḥûm 'Alî Paşa kendüye bir semmûr kürk göndermiş. Ḳabûline minnetdâr olmağın biñ belâyla ḳabûl ḳılmış. Lâkin “Yunup pâk olsun.” diyü meskeni sâḥasına aḫdurmuş. Üç ay tamâm mürûr idince ol semmûr ğâh ḥarâret-i şems ile maḥrûr ve ğâh berf ü bârânla yunmuş, arınmış bir pûstîn-i manzûr olduḳdan soñra bir def'a gelüp nazâr itmiş. “Henüz pâk olmamış.” diyü yine ḳomuş gitmiş. Bir iki ay dahı geçdülden soñra yine tefâḳḳud ḳılmış. Ḥüsni i'tiḳâdınca pâk ü ṭâhir olduğını bilmiş. Ḥuddâmından birine bir sâ'at miḳdârı ellerini yudurmuş. Ba'dehu ğayr-ı müsta'mel dest-mâl ile dest-i mağsûlini şardırup ol semmûrı bir kerre silkmesine ruḫşat virmiş. Meger ki ol pûstîn nüzül-i berf ü bârândan ve ḥarâret-i şems-i dıraḫşândan üstâd elinden çıḳmış ve debâğatında diḳḳat alınmış cilde dönmiş. Silkdügi gibi ḳıllarından eşer ḳalmayup miyân-ı

1 ifâzaları: ifdâlları F, EH

2 ḥamsîn: ... ve ḥamsîn EH

sâhaya tağılmış. Tekrâr silkmesine cidden ihtiyâc kalmamış. Fe-lâ-cerem müvesvis-i muhterem ki bād-ı vezânla sâhasına bir kıl düşse elem çekerdi ve anı izâle itdürmeyince ne yir ne içerdi, bu defa iki tahte semmürüñ mûları tağılduğunu ki gördi, kemâl-i ıztırâbından şüreti ağlamağa urdı. Gâh ‘Alî Paşa’ya düşnâm eyledi, “Bize bir çürük kürk göndermiş.” diyü söyledi, gâh baht-ı nâ-şâdına nefrîn kıldı, “Bu kıllaruñ her biri güyâ ki benüm çeşm-i ‘âlem-bînüme düşmişdür.” diyü hayretde kaldı. Bu ıztırâbla ol gün vaqt-ı ğurûba dek ğamġin ve ne tedârükle sâha-i beyt pāk olacağından zücret-kaşin oldı, kaldı. İrtesi ki mihr-i sipihr-i berin tulü’ itdi, bir hıdmetkârını¹ İrgâd Bâzârı’na² şaldı. Elli nefer rencberân [344a EH] ışmarladı ki “Her birinüñ rü’yetleri ‘iyân ve kuvvet-i başıraları nümâyân ola. Tâ ki im‘ân-ı nazarla her biri ol perişân olan mûları bulup ol sâhadan izâle kıla.” Pes ez-ķâl ü ķil ol hıdmetkâr-ı nebîl³ elli nefer ırġad bulup ki getürdi, kendüler anları bir bir nazarlarına getürdi. Gözlerinde ‘illet olanlardan ve kuvvet-i başarılarında za‘f-ı rü’yetleri⁴ ta‘ayyün bulanlardan birkaç ırġadı ifrâz eyledi. Lâkin “Bize incinmesünler.” diyü ellerine birkaç aķçe virdi. Hâlâ ki bir faşl yine ‘Alî Paşa’ya söġdi. “Bu hâtır- [345b F] şikenlikler hep anuñ kürkünden lâzım ġeldi.” diyü kemâl-i ıztırâbla döndi, tırdı. El-ķıřřa üç gün ‘alet-tevâlî ol rençberleri kullandı. Sâha-i beytde bir dâne kıl kalmamasına cell-i himmet kıldı. Ve küllî ġarc u ġaşâreti ol kürküñ zâyî‘âtına zamîme itdi.

Menķüldür ki mezbür ‘Alî Paşa leťâ’if-i kemâlâtla meşhür bir vezîr-i dâna olmağın bir gün şeyġ-i mezbürî pâdişâh-ı mülk-ârâya vâfir vaşf eyledi. “Elbette ġayr-du‘âsın almañuz lâzımdur. Lâkin [329a R4] vesveseye ibtilâsı ġuddâm-ı ġarem⁵ murâdınca ġareket kıлмаġı müstelzimdür.” diyü muķaddemce ‘arz itdükde ol pâdişâh-ı kerem-kirdâr bir miķdâr⁶ ġande kıldı. “Yine senüñ bir mâhiyyeñ var ancaķ.” diyü el öpmesine ruġşat virdi. İrtesi ki ‘azîz-i mûmâ ileyh Bâb-ı Hümâyün’a ġeldi, aġayân-ı ġarem vaşiyet-i vezîr-i eġham mücebince tecennüb üzere oldı. Tâ ki evzâ‘-ı ġarîbe ile

1 hıdmetkârını: hıdmet-ġuzâr âdemini R4

2 oldı//bâzârına: - F

3 nebîl: tefekkür-me‘âl EH

4 ol//rü’yetleri: hıdmetkâr elli başarılarında kıllat-i ta‘ayyün R4

5 ġarem: - R4

6 miķdâr: - F

hâşşaten içerü girdi. Lems ü ittişâlden şakınup ırakdan el uzatmak şekli ile merhabâ itdi. Ba'dehu zât-ı şehryârîye du'â idüp çekildi gitdi. Der-‘ağab vezîr-i mezbûr ki ‘arz-ı umûra girdi, pâdişâh-ı Süleymân-sipâh “Bu ‘azîzüñ vazîfesi ne miğdârdur?” diyü şordı. Ve “Müddet-i ‘ömrümde bu hılkatde bir şahş görmüş degülüm.” diyü ta‘accüb buyurdu. Vezîr-i mûmâ ileyh ki “‘Ulûfesi yüz aqçedür.” cevâbın virdi, ol pâdişâh-ı keremkâr “Yüz aqçe dağı arturuñ ki şâbûnına vefâ eyleye.¹ Ve çirk-i vesvesesini tahtîr ü izâle kıabil ola.” buyurdu. Murâdları hem hâtır-ı vezîre ri‘âyet hem ol ‘azîz-i şâliha cell-i himmet ve hem şâbûn-bahâ laţîfesini imâ vü işâret oldı.

Ve bi'l-cümle bir müstecâbü'd-da've âdem idi. Beyân olınan mażmû-nındaki hikâyâtı u'cûbe-i ahlâk u şiyem idi. *Rahimehu'llâhu te'âlâ ve eskenehu fi'l-cenneti'l-â'lâ.*²

Hâcî Ahmed Efendi

Nefs-i İznigmîd'de vâkı' Süleymân Paşa Câmî'i'nde haţîb idi. Tarîk-ı 'ilme sülûk idüp mülâzemet pâyesine varduğdan sonra Burûsa'da sâkin meşâih-ı kibârdan Mu'allim-zâde Efendi ki ba'de zamânin oğlu Rümili kâdî'askeri olmuştur, anlardan dest-i bî'at tutup kaţ'-ı merâtib-i ledünniyye kılmıştır. Huşûşâ ki nazmla *Ravzatu't-tevhîd* nâm kitâb te'lîf idüp sene sitte ve 'işrîn ve tis'a mi'e hudûdındaki zamân-ı sülûkindan sene tis'a ve erba'in târihine gelince rü'yâlarını ve müşâhedâtını ol kitâbında yazmıştır. Âkıbet kendüler altmış dört senesinde fevt olup nefsi İznigmîd'de defn olunmuştur. Müstecâbü'd-da've 'azîz olduğunda şübhe yoğdur.³

Ve şeyh⁴ mütevekkil 'ale'llâh Pîrî Halîfe

Hamîd ilindendür. Bunlar dağı irşâda Seyyid Ahmed-i Buğârî Hazretlerinden⁵ mücâzlidir. Bî-kaýd-ı 'ale'l-ıtlâk, da'imü'l-istiğrâk, sene işnâ⁶ ve sittinde naql itdiler. *Ravveha'llâhu rûhahu.*⁷

1 şâbûnına//eyleye: şâbûn aqçesi olup R4

2 vell'a'lâ: - F

3 Hâcî//yoğdur: - F, R4

4 şeyh: - EH

5 Buğârî Hazretlerinden: Buğârî'den rahmetu'llâhi 'aleyh R4

6 işnâ: sitte R4

7 Ravveha'll/rûhahu: - F

Ve Şeyh Hâcî Halife

Dānişmend iken sâbıku'z-zıkr Maḥmūd Çelebi'ye dervîş olup tarîk-ı taşavvufî taḥşîlden şoñra anlardan¹ irşâda me'zûn oldılar. Halkdan münkaṭı', esrâra muṭṭalı', târikü'n-niyâm, keşirü'l-iltiyâm 'azîz idi. Meşhûrdur ki bir gün katırcığına süvâr ve iki mürîdi daḥı kendüye hevâdâr olmuşlar. Hâlâ ki ehl ü 'iyâline bile tıyurmayup, hattâ vedâ' daḥı itmeyüp ve mürâfaḫat iden dervîşler daḥı teveccühi nereye idüğünü² bilmeyüp bîzâd u zevâde ve ḫarçlık yirine naḫd-ı tevekkülleri âmâde çekilüp Mekke-i Mükerrreme'ye varmışlar. Ve ḫacc-ı şerîf sa'âdetiyle müstes'ad olup Medîne-i Münevvere'ye geldükde vefât itmişler. Güyâ ki hemân ölmek için gitmişler.

Ve Şeyh Bekir Halife

Simavnalıdur.³ Mezbûr Hâcî Ḥalîfe'den taḥşil-i tarîḫat idüp merâtib-i 'aliyye kaṭı müyesser olup sene ḫamse ve tis'a mi'ede fevt olmuşlar.⁴

Ve Şeyh Muşliḫü'd-dîn

“Gündüz Muşliḫü'd-dîn” demekle meşhûr ve enfâs-ı ṭayyibesi me'şûr 'azîzdür. Ve Şeyh Muḫyi'd-dîn-i Ḳocavî'den icâzetle şadr-ı irşâda geçüp vefât itdüğü gibi anlaruñ seccâdesini bunlar teşrif itmişlerdür. Halkdan münkaṭı', ḫavâṭırı müctemi' bir müstecâbü'd-da've idiler.

Şeyh İskender bin 'Abdu'llâh

Şeyh Muḫyi'd-dîn-i İskilibî ḫidmetlerinden ḫâşıl olup ma'ârif-i ledün-niyyeden çoḫlık merâtibe vâşıl olmuş mürşid-i mürtâzdur.

Ve Şeyh Yûsuf

Tarîḫa-i şüfiyyeyi Çelebi Ḥalîfe'den görüp ve 'ibâdet ü ṭa'atle sinni yüzden tecâvüz idüp irşâd-ı ṭalibîne bezl-i maḫdûr itmiş [334b EH] ve vefâtı târiḫine dek Ayaşofya Câmî'i'ni terk itmemiş 'azîzdür.

1 anlardan: - F | Allâh'dan R4

2 nereye idüğünü: ne semtedür EH

3 Simavnalıdur: Simavlıdur R4

4 fevt olmuşlar: vefât itmişler R4

Ve Şeyh Muhyi'd-din

Bunlar dağı Çelebi Hâlifed'nden [346a F] mücâz, şâlih u 'âbid u şâhib-râz kimesnedür. Sene erba'in ve tis'a mi'ede fevt olmuşlar.

Ve şeyh 'arif bi'llâh Ramazân Hâlife

'İlm-i taşavvufi Şeyh Kâsım Çelebi'den taḥşil ve anlaruñ mekânına cülûsla 'ulüm-ı ledünniyyeyi tekmiñ itdükdün şoñra nefsi İstanbul'da Vezir 'Alî Paşa Zâviyesi'nde câlis ve ta'bîr-i menâmâtla Müslimânlara müste'nis bir 'azîz idi.

Ve Şeyh Bâli Hâlife¹

Bunlar dağı Kâsım Çelebi hulefâsından ve terbiyet-i şüfiyyüna bezli maqdür iden mürebbâlarından olup sene ḥamsin eşnâlarında vefât eylediler.

Ve şeyh 'arif bi'llâh ve münkaḫı' 'ani'l-ḥalk ve mütevekkil 'ale'llâh² Muşliḫü'd-din Merkez

Mevâliden Hızır Beg talebesinden iken tarîḫ-ı 'ilmden şüfiyyüna meylân ve Şeyh Sünbül Sinân merḫumuñ ḫidmeti gülistânına ḫalbini cüyân idüp ḫaḫ'-ı [329b R4] merâtib-i 'aliyye ḫıldılar. Müfessir-i 'âlem ve müzekkir-i benî Âdem olup nâsa nuşḫ u pendî mühimmât-ı dîniyyeden bildiler. Ve sinn-i şerifleri ḫoḫsandan mütecâviz iken sene tis'a ve ḫamsinde vefât eylediler. *Raḫmetu'llâhi 'aleyh.*³

Şeyh 'Alî-i Kâzvânî⁴

Bunlar Seyyid 'Alî bin Meymün ḫidmetine yitişüp anlara ḫidmet itdiler. Ḥattâ mürâfaḫat idüp sefere dağı gıtdiler. Eşnâ-yı râhda bir arslan zâhir olur. Mürîdân ol esedden ḫavf idüp külli infî'al bulurlar. Şeyḫe ki ḫâl-i dıḫgamı i'lâm iderler, "Ezân oḫuñ!" diyü buyırurlar. Bi'd-defe'ât ezân oḫurlar. Yine ol arslanı muḫâbeledede görürler. Tekrâr şeyḫe "Arslan ḫurayo-

1 Hâlife: Efendi R4, EH

2 'arif//ale'llâh: - R4 | 'ale'llâh: 'ale'llâh 'Aziz Efendi ve Şeyh EH

3 Ve sinn-il/'aleyh: - F

4 Kâzvânî: Kârvânî R4, EH

zur.” diyü haber virdüklerinde hemân ki şeyh¹ arslana teveccüh itdi, gâ’ib oldı. Bilmediler ki arslan yire mi geçdi, nice oldı. Lâkin mezbûr Kâzvânî² bu sırrı ifşâ itdüğine şeyh bî-ħuzûr olup ğazabla redd eyledi. Ne kendüsi ve ne ba’de fevtihi ħulefâsı mezbûrî kabûl eylemedi. Âhîr Mağrib’e varup Şeyh İbn Ğurfe’den³ mektûbla gelmegin⁴ Şeyh Mağribî kabûl eyledi. Ve anuñ terbiyeti ile merâtib-i ‘aliyyeye vâsıl olup işlâh-ı ħulûba mâlik oldı.

Şeyh Üveys

Mezbûr Çelebi⁵ Ĥalife ħulefâsından olup⁶ Şâm’da tavaţtun eyledi. Niçe biñ mürid irâdet ü ħulûsla⁷ ħuzûrında bedîd olmağın ihtiyâten ħat olındı.

Şeyh Dâvûd

Bunlar Şeyh Üveys ħalifesidür. ‘İlm-i mütehâlik-i zâhir ü bâ’ında külli bîdâ’aya mâlik ve ‘ibâdet ü zühd  ariķına sâlik bir ‘azîzdür. Lâkin “Elbette Mehdi’nün muşâĥibi olsam gerekdür. Ve Muĥammed Mehdi benüm der-vişlerümden zühür itse gerekdür.” diyü da’vâ itdüğü *Şakâ’ik*’de mestûrdur. Ammâ şıĥhati ğayr-ı meşhûrdur.

Şeyh Baba Ĥaydar-ı Semerkândî

Şıĥar-ı sinni ĥâlinde Ĥ’âce ‘Ubeydu’llâh-ı Naķşbendî’ye ĥidmet ve ba’dehu Mekke’de mücâveret ve andan soñra pây-taĥt-ı Rûm’a ziyâret idüp merĥûm Sulţân Süleymân Ĥân Koştanţıniyye’den⁸ taşra kendüye mescid yapdurup anda vefât eylemişdür. Mütevâzi‘ ve ĥalkdan münķaţı ‘azîz idi.

Şeyh Şafiyü’-d-dîn

Ki “İcâdî Şeyh” dimekle ma’rûf ve Amâsiyye’de mütevaţtın olup  ariķ-ı Ĥalvetiyye’deki meşâ’ihüñ elsinesinde mevşûfdur. Ĥuşuşâ ta’bir-i menâmâtda ħudret-i tâmmesi menķüldür.

1 virdüklerinde//şeyh: virürler ‘aziz ki hemân EH

2 Kâzvânî: Kârvânî R4, EH

3 Ğurfe’den: ‘Urfе’den R4, EH

4 Şeyh//gelmeğın: - F

5 Çelebi: Şeyh R4 | Şeyh Çelebi EH

6 Ĥalife//olup: ħulefâsından F, EH

7 Ĥalife//ĥulûsla: ħulefâsından Şâm’da mütevaţtın olup niçe rüzĝâr müridi var idi F, R4

8 Koştanţıniyye’den: İstanbul’dan R4

Şeyh Muhyi'd-din Fırfıri

Amâsiyye'de sâkin ve Mevlânâ Bahşî'nün kerîmesiyle mütezevvic ü mütevatfın, 'âbid ü şâlih 'azîzdür.

Şeyh 'Abdü'l-Ġaffâr¹

Mudurnılıdır. Babası Şeyh Mehemmed Şâh bin Şeyh Aḥmed ki meşâ'ih-ı Zeyniyye'dendür, ba'de vefâtihi mezbûr şeyh-i mükerrerem 'Alâ'ü'd-dîn-i 'Arabî ve niçe 'azîzlerün huzûrına yitişüp, lâkin evâ'il-i hâlinde ehl-i hevâ olmağın Edrine'de bir vâkı'a görüp, babası kendüyi tahvîfle çarb itmegin irtesi Şeyh Ramazân hîdmetine varup inâbet ve ba'de zamânin mücâhede ile maḳâmât-ı 'aliyyeye muvâşalat itmişdür. Ve ekşer-i 'ulûm u fûnûnda müşâreketi, şî'r ü inşâda daḫı biḳâ'ati vardur. Sene erba'a ve selâşinde fevt olmuşdur.

Ve Şerîf² 'Abdü'l-Muḫḫalib bin Seyyid Murtażâ

Babası 'Acem'den gelüp, vilâyet-i Rûm'da naḳibü'l-eşrâf olup ve kendüsi 'unfuvân-ı şebâbda taḫşil-i ma'ârif [345a EH] ve hüsn-i ḫaḫ idüp 'Arabiyet ü Fûrs'de meziyyet taḫşil itdükden soñra 'ilm-i taşavvufa rağbet eylemiş. Ḫattâ Şeyh Ebü'l-vefâ ile daḫı şohbet itmiş. Ba'dehu Ṭuzlalı [345b F] Şeyh Yahyâ'dan mücâz olup irşâd-ı mürîdin ile muḳayyed olmuş. Âḫir sene ḫamse ve ḫamsîn ve tis'a mi'ede Burûsa'da³ vefât itdi..

Ve Şeyh 'Abdü'l-Mü'min

Seyyid 'Alî bin Meymûn-ı Mağribî ḫarîkindandur. Burûsa'da va'z u tezkire meşğûl ve izḫâr-ı ḫaḫda bir seyf-i meslûl ve münkirleri maḫzûl ü nâ-ma'ḳûl, sîreti maḫbûl 'azîz imiş.

Ve Şeyh İlyâs

Ḫalvetilerdendür. Egerçi ki "Mecnûn" diyü mûlaḳḳabdur. Ḫâl-i ḫayâtında bir ay evvel mevtini ta'yîn eylemişdür. Sene sitte ve ḫamsinde fevt olmuşdur.

1 Şeyh Muhyi'd-din-i//Ġaffâr: - F

2 Şerîf: Seyyid R4

3 Burûsa'da: Burûsa şehrinde R4

Mevlânâ Nûru'd-dîn Hamza¹

Germiyânlıdır. Şeyh Mehemmed bin² Bahâ'ü'd-dîn fuqarâsındandır. Lâkin muqaddemâ taşşil-i 'ilm-i zâhire meşğul iken qalbi 'ilm-i taşavvufa meyyâl olup merhûm Şeyh Sünbül Sinân Efendi hüdmetine varup, andan Bahâ'ü'd-dîn-zâde hüdmetine yitişüp tekmil-i çarîkat itmiş 'azîzdür.

Şeyh Muhyi'd-dîn

Bunlar “Kâlander-hâne İmâmı” diyü ma'rûfdur. Ma'a hâzâ 'ilm-i zâhir ü³ bâında fazîletle mevşüfdur. Meşâ'ihden Şeyh Hâbib-i Karamanî ve Şeyh Ebü'l-vefâ'ya ve Seyyid Aḥmed-i Buḥârî'ye yitişüp, ba'dehu Kâlander-hâne Câmî'i'ne imâm ve ḥaṭîb olup sene şelâse ve ḥamsinde fevt olmuşlardur. 'İlm-i ḥadîş ü tefsîr ü uşûl ü fûrû'da mâhir ve her birinde ifâdeye kâdir, sinn-i şerîfi yüzden tecâvüz itmiş 'azîz idi.

Şeyh Muşlihu'd-dîn [330a R4]

Seyyid Aḥmed-i Buḥârî hulefâsından ve pây-taht-ı 'aliyye, maḥmiyye-i Kostaṅtınıyye'nün ecâvid-i şuleḥâsındandır. Balatkapusu ḳurbında “Zâtü'l-aḥcâr” diyü bülend-iştihâr zâviye-i ma'rûfetü'l-aḳtâr ki ol semtde “Emîr Buḥârî Tekyesi” diyü nâmdârdur, anda sâkin idiler. Sene sittin ve tis'a mi'e eşnâlarında fevt oldılar.

[Dervîş Çelebi]

Bu 'azîzün ferzend-i reşid-i şulbileri ki merhûm Sulṭân Süleymân Ḥân cenâbına sene ḥamse ve sittin târiḥinden vefâtına dek imâm-ı⁴ muḥtâr ve muḳtedâ-yı büzürgvâr olan Dervîş Çelebi merhûmdur,⁵ ḥüsn-i şadâyla zamânesinde mümtâz ve Muḥzır Ḳulı Sinân Çelebi ile hem-âşır u dem-sâz olup anlar Sulṭân Bâyezîd Câmî'i'nde ve Dervîş Çelebi merhûm Şeh-zâde Sulṭân Mehemmed Câmî'i'nde ḥaṭîb idiler. Ya'nî ki ol câmî-i cedîde evvel ḥaṭîb olan maḥdûm-ı lebîb idiler.⁶ Ba'de zamânin pâdişâh-ı maḡfûr iltifât-ı

1 Hamza: - F

2 bin: - F, R4

3 zâhir ü: - F

4 imâm-ı: âdem-i F

5 merhûmdur: - R4

6 Ya'nî//idiler: - R4

mevfür ile harem-i muhtereme dâhil kıldı. Ve sâ'ir e'immeden ziyâde iltifât u i'tibâra muķârın oldı. Lâkin ¹«وَأَيُّ نَعِيمٍ لَا يَكْدُرُهُ الدَّهْرُ» mücibince vezîr-i celîl Mehemmed Paşa-yı Tavîl mezbûra bi't-ṭab' 'adâvet itmegin vefât-ı pâdişâhiden şoñra külli cefâlar eyledi. Vech-i ma'âşına müsâ'id bir vazîfe ile ri'âyet olunmamağın merhûm hudâvendgâr zamânında taḥşîl itdüğü mâl ü menâli şatdı, ḥarcandı. Nâ-merd-i dūn-himmete ser-fürü eylemedi. Ḥikmet Allâh'ındur, zükûr ü inâşdan evlâdı ta'ķib itmemeğın beytü'l-mâle ḳalmayup kendüsi ifnâ eyledi. Ve Sulṭân Murâd Ḥân 'aşırında vazîfe-i cüz'iyye-i ḳadîmesine vâridât-ı Mısr-ı Ḳâhire'den bir cild bahâsı ta'yîn buyuruldı ki rûz-merre bir sikke-i ḥasene² olurdu. Âḥir-i 'ömrinde Mekke-i Mükerreme'de mücâvir olup sinni mâ-dūn-ı seb'in ve mâ-fevķ-ı sittin iken sene tis'in ve tis'a mi'e eñnâlarında fevt oldı. *Raḥimehu'llâhu'l-vedūd ve ḥaşerehu ma'âd-Dāvūd.*

Mezbûr Dervîş Efendi'nün vilâdeti ve neşv ü nemâ vü taḥşîl-i ma'rifeti Gelibolı'da vâķi' olup bu ḥaķîrûn vâlidesine ḥâl ve sevdâ-yı maḥabbeti ol yüzden çihre-i ḥaķîķat-behremüze ḥâl olmuşdur.

Ve *Tezkire-i Meşâiḥ u Ulemâ* ki kitâb-ı *Şaķâ'ik-ı Nu'mâniyye*'de mersûm u mü'eddâ ḳılınmuşdur, bu maḥalde tamâm oldı. Ğıbbe zâlik *Tekmilê*'deki menâķib-ı fużalâ ve me'âşir-i meşâiḥ-ı zevi'l-ihtidâ naķliyle inzımâm buldı.

[Şeyḥ 'Abdu'r-Raḥmân bin Şeyḥ Cemâlü'd-dîn]

Ol cümleden biri Şeyḥ 'Abdu'r-Raḥmân bin Şeyḥ Cemâlü'd-dîn'[dür]. "Şeyḥ-zâde" dimekle³ ma'rûfdur. Kaşaba-i Merzifon'da çoğup, Mevlânâ Ḥâfız-ı 'Acemi'den telemmüz idüp 'ilm-i ḥadîş ü tefsîrde faẓl ile mevşûfdur. Ebî Eyyüb-ı Enşâri'de [347a F] Defterdâr Maḥmûd Çelebi yapduğı Dârü'l-ḥadîş ile Ḳâsım Paşa Câmî'i'nün ḥiṭâbetiyle ḳanâ'at itmişdür. Ba'zı mesâcid ü cevâmi'deki va'z aḳçeleriyle vazîfesi yetmişe varup vech-i ma'âşına kifâyet [345b EH] eylemişdür. Ehl-i 'ilm ü ṭayyibü'l-elḥân ve muḥaddis ü müfessir-i *Ḳur'an*, nâdirü'l-aḳrân 'azizdür ki sene ihdâ ve seb'inde vefât eylediler.

1 "Hayatın hüzne çevirmediği hangi mutluluk vardır?"

2 ḥasene: flori R4

3 dimekle: - F

Şeyh ‘Abdü’l-Laṭîf-i Buḥārî

Sultân Meḥmed Hân zamânında vezîr olan Mûsâ Paşa evlâdındandır. Niçe fâzıl¹ ḥarîf yanında taḥşîl-i ‘ilm-i şerîf itdükden şoñra ‘inâyet-i sübhâniyyenüñ sevķı ve cezebât-ı rahmâniyyenüñ şevķı ile Seyyid Aḥmed-i Buḥārî ḥulefâsından² Şeyḥ Maḥmûd-ı Buḥārî’den bî‘at eyledi. Ḥattâ kerîmesi ile daḥı tezevvüc ü mu‘âşeret eyledi. Ve Zâviye-i Buḥārî’de niçe yıllar ḥidmetden şoñra sene seb‘în ve tis‘a mi’ede ḥacc-ı şerîfe niyyet³ ve ba‘de edâ’i’l-ferâ’iz mücâveret idüp vefât eyledi. Şâliḥ ü müteverri‘ ‘azîz idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh..*

Ve Mevlânâ Muḥzır Kılı Sinân Çelebi

Kâḍî ‘Aşık ḳavlince bir muḥzıruñ müşterâ ḳulıdır. Ammâ muḳtedâ-yı Sultân Süleymân Hân olan Dervîş Çelebi’den işitdügimiz üzere ḥuddâm-ı şer‘-i şerîfden biri ḥâtûnından maḥfî bir cāriye şatun alup, aşdıķasından birinüñ evine ḳoyup, mezkûre cāriye merķûm muḥzırdan ḥâmile olup, mezbûr vücûda geldüğinden şoñra bir iki yıl geçdükte eglenmeyüp, vâlidesi fevt olup şabiyy-i merķûm⁴ yalıñuz⁵ ḳalmağla alup, evine götürüp⁶ ḥâtûnına “Ḳulcağızdur. Oğul yirine beslemek için aldum.” diyü bildürür. Ol i’tikâd ile ‘avreti daḥı reşk ü ḥased itmeyüp, bir miḳdâr yitişdükte ḥ‘âceye virilüp, ḥıfz-ı *Ḳur‘ân* itdürüldükden şoñra Dâvûdî-nefes ü ḥoş-elḥân ve âvâze-i cân-fezâyla meşhûr-ı ḥuffâz-ı⁷ cihân olup, babası vefâtından şoñra [330b R4] aşḥâb-ı cihâd ṭarîķına sülûk idüp az zamânda ser-firâz-ı aḳrân, ḥaṭîb u ḥâfız u mevlûd-ḥ‘ân oldı. ‘Ale’l-ḥuşûş şâḥib-i ṭarz-ı ḥâş ve muḥterî‘-i bâhirü’l-iḥtişâş olmağla külli iştihâr buldı. Ve memâlik-i ‘Osmâniyye’de ḥoş-elḥânlıkla âvâze şalup evşâf-ı şît ü şadâsıyla ḳubbe-i ‘âliye-i ‘âlem ṭoldı. El-ḥaḳ nefes[i] bülend, ṭarz-ı ḳırâ’ati dil-pesend, ḥuṭbesi bî-naḳîr, ‘aşr-ḥ‘ânlığı ḡâyetle dil-peḳîr, mevlûd-ḥ‘ânlığı ḥod pesendide-i ‘âlem ve elḥân-ı cân-güzârı maḳbûl-i benî Âdem, ḥoş-âvâz-ı maḳbûlü’n-nağam

1 fâzıl: efâzıl F

2 Buḥārî ḥulefâsından: Buḥārî’den mücâz EH

3 niyyet: - F

4 şabiyy-i merķûm: mezbûr vücûda geldüğinden şoñra F, R4

5 merķûm yalıñuz: mezbûr öksüz EH

6 ḳalmağla/götürüp: ḳalup F, R4

7 ḥuffâz-ı: ḥâfız-ı EH

olmanın yıldan yıla ki mevlūd ayı gelürdi, giceli gündüzli üçer mevlūd okumağ ve mäh-ı Rebī'ül-evvel'de ʔalibin def'-i arzū idemeyüp şehri Re-bī'ül-âhîr'e sirâyet kılmağ ve maḥşül-i mevlūd senevî yüz biñ aqçe olmağ muqarrer idi. Cevâmi'-i selâtindeki mevlūd cem'iyetleri ki muqarrer idi, elbette mevlūd-ı şerîf kıra'ati merḥūma¹ münḥaşır idüğü günden azher² idi. Ammâ mezbûrı her cāmî'a ki da'vet iderlerdi, ders-hânesinde oturan 'ulemâyla ziyâfet iderlerdi. Gelen müderrisin ise muttaşıl taşaddurda idi, merḥūm Sinân Çelebi ise elbette şaff-ı ni'âlde te'ehḥurda. Bi'l-âhîre bu vaz' ile i'tibardan rencide olurdu. 'Amâ'irden birine da'vet olunduğda varmayup mütevellisine ta'allül kılır. "Bâ'ış neyiki?" diyü³ su'al iderler.⁴ "Teşrif itme-meñuze bâ'ış nedür?" dirler. Cevâbında "Cem'iyet-i mevlūda şeref viren benüm nefesümdür. Hâlâ ki herkesün taşaddurı sebebiyle mevlūd-h'ân-lıktan ferâğat elbette hevesümdür." didükde gördiler ki ansuz cem'iyet olmaz, olsa daḥı bed-âvâz okuduğı taqdirce kimse meserret-i ḥâtır bulmaz, bu ḥuşuş için cenâb-ı salṭanata 'arz itdiler. Ta'yîn-i pâdişâhî ile iç ildeki *Miftâḥ* müderrisleri taşaddurını fermân⁵ eylediler. Ya'nî ki ancak mezbûruñ üzerine kırklu müderrisin otura. Aşḥâb-ı [347b F] şelâsin geldükde andan aşağı ʔura. Fî nefsi'l-emr andan sonra öyle oldu. Şeyḥ-i *Kur'ân* ve ferîd-i aşḥâb-ı elḥân ve nazîri nâ-yâb, 'adilî⁶ ḥayâl-i ḥ'âb olmağın iltifâtle i'tilâ-yı şân buldı. Ve Sulṭân Süleymân Hân Câmî'i'nün binâsı ki itmâma irdi, mezbûr Sulṭân Bâyezîd Hân Câmî'i'nde ḥaṭib iken aña naql itdürüldi. Ve yevmî otuz aqçe vazîfesi mu'ayyen oldu. Âhîr-i 'ömrine dek anda ḥiṭâbet itdi. Sene selâse ve seb'in Receb'inde intikâl itdi.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki imâm-ı pâdişâhî olan Bektaş Efendi [346a EH] ki fevt olur, maḥlûline mezbûrân Dervîş Çelebi ve Muḥzır Kulu kendülerini ümmîdvâr kılır. Vaqtâ ki imâmet Dervîş Çelebi'ye muqarrer kılındı, Sinân Çelebi maḥzûn ü münkesirü'l-bâl idüğü şâyî' oldu. Ammâ Sulṭân Süleymân

1 merḥūma: merḥūm Muḥzır Kulu'na EH

2 azher: zâhir F

3 neyiki: ne olduğın R4

4 Bâ'ış//iderler: - EH

5 taşaddurını fermân: taşaddur farz F, R4

6 'adilî: 'adilî 'adil-i R4

Hân ‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-ğufrân¹ mezbûruñ tesellisinde izhâr-ı hulûş-ı bîkerân buyurdılar. Ve kendüye çapuağası dilinden bu vech ile haber gönderdiler ki “Sinân Çelebi bizüm câmi’imüzde hañib olduğı hayşiyetle bizümdür. Ve hüsn-i şavtından kâffe-i Müslimîn ve ‘amme-i muvañhidîn-i sâmi’in² müteleziz ü muğtenimdir. Ammâ bu def’a anları imâm idinmiş olsağ ve tayyib-i nağamât u şadâlarından mücerred biz kendümüz şafâlar bulsağ sâ’ir Müslimânlara zulm itmiş olurduğ. Ma’a hâzâ câmi’imüzi dağı nev’an mu’aşşal u hâlî korduk.³ Fe-lâ-cerem müşârün ileyhe bu mağüle tesliyet-i pür-kerem ve yanınca bir kîse dînâr ü direm ki vâşıl oldu, muğtedâ-yı pâdişâhî olmaduğına incinmeyüp qalb-i mağmûmına envâ’-ı hübür u meserret hâşıl oldu. Zihî pâdişâh-ı kâdr-şinâs, *nevvera’llâhu merķadehu*.

Faşl Der-şu‘arâ-yı Zamân-ı Sulţân Süleymân Hân bin Sulţân Selîm Hân ‘aleyhimâ er⁴-rahmetü ve’l-ğufrân.

[Muhibbî]

Zıkr olınan şehryâr-ı zî-şân bir pâdişâh-ı Sikender-tüvân u Süleymân-nişân idi ki vâlid-i büzürgvârı zebân-ı Fârisî’de emlaħu’s-şu‘arâ olduğı gibi kendüler lisân-ı Türkî’de âbâ vü ecdâdına tefevvuğ idüp efşah-ı bülegâ olmuş idi. Ma’a zâlik gâhî âzmâyiş-i tab’-ı nâzük için Fârisî dilde dağı gâzeller dirler idi. Ya’nî ki fâris-i ‘arşa-i lisâneyn idüklerini eş’âr ile iş’âr idüp hüner gösterürler idi. Ol sebeble ‘aşr-ı bâhirü’n-naşrlarındaki⁵ şu‘arâ ve meydân-ı feşâhatde kaşabu’s-sebağ behresin almış fuşahâ, ezmine-i sâbıkaya göre keşretle hüveydâ olmuş idi. Selâtin-i sâlîfe gibi ehl-i nazmuñ hüsn-i terbiyetine şarf-ı mağdür eyledükleri taħağkuğ bulmuş idi. Ol cümleden Hayâlî, bir qalender-i lâ’ubâlî iken ol pâdişâh-ı kâdr-şinâsuñ hüsn-i iltifâtıyla sancağ çeken ümerâ meşâbesinde dirlikle imtiyâz buldı. Ve refâh-ı hâl ile âhir-i ‘ömrine dek geçindükden mâ’adâ⁶ eşnâ-yı vefâtında vârişlerine yüz biñ filoriden efzün nuğüd u emlak-i gün-â-gün hâşıl oldu.

1 ‘aleyhi’r/ğufrân: - R4

2 Müslimîn/sâmi’in: ve ‘amme-i Müslimîn-i tã’ifin F, R4

3 Ma’a/ğorduk: - R4

4 bin/er: ‘aleyhi’r R4

5 bâhirü’s-naşrlarındaki: bâhirlerindeki F

6 mâ’adâ: soñra EH

Ve bi'l-cümle mezbûr şehryâr-ı zî-şân cemî'-i ebyât u eş'âr cihetinden daħı şâhib-i *Dîvân* idi. Fârisî gâzellerinden bu şi'r-i laţîf hâţır-nişân-ı bü-leğâ-yı rû-şinâsân olmuş idi:

Nazmuhu

کار این چشمه ز سر چشمه خرابست مرا	دیده از آتش دل غرقه در آبست مرا
زنده در هجر تو چون مرده عذابست مرا	بی خودم بی تو و از آتش دل میسوزم
در شب هجر نگیرد دیده بخوابست مرا	چشم پر نهم و روی تو بینم بخیال
مستم از عشق چه حاجت شرابست مرا	ساقیا می بکسی ده که ندارد عشقی
از پی حال به از چنگ و ربابست مرا ¹	تا که آید ز رگ جان محبّی شب غم

[331a R4] Ve lehu

تا گدایی در میکده آیین منسبت رخنه از موژة مغبچه در دین منست²

Ve lehu

باز آشفته ام از حسرت عنبر بویی بسته شد جان و دلم در گره ابرویی³

Egerçi ki lisân-ı Türki'deki gâzelleri şöhre-i hıredmendân olup vilâyet vilâyet⁴ dâ'ir ü sâ'irdür. Huşûşâ ki ebyât-ı pesendide ve meţâlî'-i ber-güzîdeleri⁵ [348a F] haylî mütekâşirdür. Aña binâ'en birkaç maţla' ile iktifa olunması münâsib görülmüştür.

Nazmuhu

Jeng-i ğamdan diler iseñ ola ƣalbün şâfi
Ƙoma elden ƣoma bir laħza şarâb-ı şâfi

1 "Benim gözlerim gönül ateşinden (dolayı) suya gark oldu. Bu yüzden, benim (göz) çeşmemin hâli daha işin başından haraptır. Sensiz kendimden geçmişim ve gönül ateşle yanıyorum. Senin ayrılığında dirilik, bana ölüm gibi bir azaptır. Ayrılık gecesinde gözlerimi [yaşla] doldurup yüzünün hayalini görürüm. Bu yüzden gözlerimi uyku tutmaz. Ey içki sunan güzel, âşık olmayan kimseye şarap ver. Benim için şarap gerekmez, çünkü ben aşktan sarhoş olmuşum. Öyle ki dert gecesinde Muhibbî'ye damardan can gelir. Nitekim benim için vecde adım atmak çeng ve rebâbın [sesinden] daha iyidir."

2 "Meyhane kapısında dilencilik yapmayı adet edindiğimden beri sâkınin kırığı dinimde delikler açtı."

3 "Anber kokulu sevgilinin hasretinden yine delirdim [diye] can ve gönlümü kaşlarının iki bükümüne bağladı."

4 vilâyet vilâyet: vilâyetde F | vilâyetlerde EH

5 şöhre-i/güzîdeleri: - R4

Meclis-i ‘aşkda cān yakmağa¹ pervâne yiter
Bülbül-i gülşeni aınma gider ol leffâfi

Yine ğavvâş-şifât baħır-ı ma‘ânıye ıalup
Niçe dürler çıkarup oldum anuñ şarrâfi

İşigüñ dār-ı şifāsına irem diyü bu dil
Giceler şubħa degin vird idinür yâ Şâfi

Ķanımı içmege geldükçe benüm ğamze-i düst
Bu Muħibbî dir aına cān-ıla şıħħâ ‘âfi

Ve lehu

Pendi ğüş itme dilâ alma ele ‘âr etegin
Ķo ne dirlerse disünler ıtutagör yâr etegin

Ey Muħibbî benî Âdemde vefâ Ķalmadı hiç
Sende Mecnün-şifat ıtut yüri ıtaĝlar etegin

Sultân Muştafâ

Şehryâr-ı mesfürüñ esenn-i [346b EH] evlâdıdur ki mekr-i dâmâd ve siħr-i ħalile-i süflî-nijâd ile ‘unfuvân-ı şebâb ħâlinde Hümâ-yı rûħı pençe-i siyâsete giriftâr olmışdur ki tafşîli maħallinde mezkûr idüĝi taħaĶķuĶ bulmuşdur.² Şeh-zâde-i nâmdâr ba‘zı eş‘arında ism-i şerîfini maħlaş ihtiyâr itmişdür. Ammâ mü‘ellif-i *Tezkire Monlâ* ‘Ahdî-i ‘Acemî Ķavlince maħlaşı Muħliş idüĝi taħķiĶa yitmişdür. Ve bu ebyât ol şeh-zâde-i ‘âlî-şânuñ³ zâde-i ıtab‘-ı laııfi idüĝin bildirmişdür.

Nażmuhu

Mü-be-mü ĝisûlaruñ Ķılmış ihâta ĝerdenüñ
Âfitâbı şanasun kim Ķaplamışdur hâleler⁴

1 Nüşalarda “ ‘aşka edâ gelmege” şeklinde yazılan ibare “ ‘aşkda cān yakmağa” olarak tashih edildi. bk. Kânûnî Sultân Süleymân, *Muħibbî Divânı*, (haz.) Kemal Yavuz, Orhan Yavuz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2016, C. 2, s. 1703.

2 mezkûr//bulmuşdur: mezkûrdur EH

3 zâde-i//şânuñ: zâdenüñ F, R4

4 hâleler: alalar F

Bağrumı pergāle pergāle kılpudur tīg-ı ğam
Muhlışi çeşmümden ağan kandur ol pergāleler

Ve bu dağı anlarıñ Muştafā maḥlaşı ile mu‘aven olan eş‘arındandır:

Ve lehu

Rifāt isterseñ eger mihr-i cihān-ārā gibi
Sür yüzün her gün yire eyle tenezzül mā gibi
Süzen-i müjgānlarıñdan geçmedi dil riştesi
Yolda kıldum ey Mesīh-i Hızr-leb ‘İsā gibi
Pehlevān-ı ‘ālem olup kılb-i istiğnā ile
Tob-ı çerhi dehr elinde oynadur alma gibi
Kıatredden kemdür vücuduñ Muştafā ammā ‘aceb
Nazm idüp dürler döker tab‘uñ senüñ deryā gibi

Sultān Meḥmed

Bu dağı ol şehryār-ı nāmdāruñ şeh-zādelerindendir. Hişāl-i ḥamīde-ye mālik maḥmidet-i pesendide tārīķına sālīk bir nev-cüvān-ı pīr-tedbīr ve şabb-ı kām-yāb-ı güşāde-zamīr iken ḥayf u dirīğ ki reh-zen-i ecel dāmenin aldı. Anuñ gibi serv-қadd u lāle-ḥaddi ka‘r-ı¹ ḥāk-i siyāha şaldı. Sā‘ir ‘ulūma tevaġgulinden mā‘adā nazm-ı dürer-i güftāra rāğib ve feşāhat u belāgat-ı kelām meziyyetine tālīb bir vücūd-ı pür-cüd² idi ki bu ebyāt anlarıñ eş‘ār-ı cevāhir-nişārındandır:³

Nazmuhu

Ol saçı Leylā umarum baña Mecnūnum diye
Gezmesün gelsün belā tağına maḥzūnum diye
Yolına cān virmege anuñçün ikrār eyledüm
Ḥabs idüp çāh-ı zenaḥdānında medyūnum diye

1 ka‘r-ı: bu F | - EH

2 pür-cüd: - F

3 cevāhir-nişārındandır: cevāhirinden ma‘düddur EH

Umarın şî'r-i güher-bârum işitdükçe nigâr
 Qandadur gelsün beri ol dürr-i meknûnum diye
 Dâl-i devlet baña yitmez mi bu söz dünyede kim
 Nâz ile ol çeşm-i nergis baña meftûnum diye
 Dilber oldur ey Mehemmed hışm idicek 'âşıka
 Boynuña bend eylerüm zülf-i hümâyûnum diye

Sultân Bâyezîd Şâhî

Bunlar dağı mezkûr Sultân Mehemmed Hân'ın birâderi ve merhûm Sultân Süleymân'ın veled-i kihteridür. İgvâ-yı cühelâ ve tahrik-i ağbiyâ ile vâlid-i mâcidine 'işyân eyledi. Birâder-i mihteri Sultân Selîm Hân'ın üstine leşker çeküp bî-edebâne evzâ'a mürtekib oldı ki tafşili mağallinde meşûrdur. Ammâ şâ'iriyeti¹ me'mûlden ziyâde idüğü beyneş-şu'arâ mezkûrdur. Zirâ şol zamândaki ağı-ı e'azz-ı ekberi ile şavaşdı. Ba'de'l-inzihâm qarârı firâra degişüp diyâr-ı 'Acem'e toğrı aşdı. Kendünün belâ vü ye's ü hırmânını i'lâmen bu mağûle² bir gâzel didi. Hağ budur ki hasb-i hâl nazmında ekşer-i şu'arâya tefevvük itdi.

Nazmuhu

N'ideyin zâyi' idüp tül-i emelle nefesi
 Qalması zerre qadar dilde bu dünyâ hevesi [348b F]
 Kârbân-ı reh-i iklim-i 'adem menzilinün
 Toğınur oldı qatı sem'üme bâng-ı ceresi
 İztırâbı qo gel ey murğ-ı revân şabr eyle
 Eskiüyüp işte harâb oluyorur ten qafesi
 Şâhî-i bî-dil ü bîmâr u günehkâra ne gam
 Sen olursan eger ey Bâr-i Hudâ dest-resi

1 şâ'iriyeti: şî'r söylemede EH

2 mağûle: vech ile EH

Ve lehu min ebyātihî

Bulınmadı bir destüm alur dünyede hayfâ [331b R4]

Ṭıtdum yüzümü ṭapuna ey Ḥazret-i Mevlâ

Ve lehu Fârisî

درد و بلا و غم شد حاصل مرا ز گردون یا رب چه چاره سازم شد حال ما دگر گون

Sulṭân Cihāngîr

Bu daḥî şeh-zâde-i sâbıkuñ birâderi ve Sulṭân Süleymân Ḥân-ı fâ'ıkuñ veled-i küçekteridür. 'Atebe-i 'ulyâlarından ayrılmak, ya'nî ki ḵânûnları üzere sancağa çıkup ṭabl u neḵḵâresin çaldurmaḵ müyesser olmadın peder-i büzürgvârı Ḥaleb'de ḵışladıḡı senede kûs-ı riḥlet âvâzesini yanḡulandırdı. Ya'nî ki sâlik-i râh-ı beḵâ olup cihân-gîrlîk nâmını işbât idemedi. Bu ebyât anlarıñ vâridâtındandır:

Naẓmuhu

'Aḡl ü fikrüm târumâr iden bu gîsûlar mıdır
Yoḡsa ruḡsârıñdaki şol ḡâl-i Hindûlar mıdır

Dir gören ebrûlarıñ altında cânâ [347a EH] gözleriñ
Ḥançer altında yatur şayd olmış âhûlar mıdır

Edâyi Çelebi

Amâsiyye'den peydâ olmuş ve ḡidmet-i kitâbetle neşv ü nemâ bulmuş, ḡuşûşâ dürr-i meknûn-ı naẓmuñ maḡzından ḡâfil ve mücerred edâ vâdisinde ḵalmış bir ehl-i dil idi. Evâ'il-i cüvânide Baba Ṭanbûr-nüvâz üstâda ḵarâbetle Şeh-zâde Sulṭân Muşṭafâ merḡûmuñ âsitânesindeki küttâba, belki şu'arâdan 'add olınan zurefâ-yı zevî'l-elbâba ḵarışup ḡâhî ba'zı ma'nâlara² dest-res bulmaḵ ve silk-i naẓma getürüp muḵaffâ vü müreddef kelâm üslûbında naẓm edâsına ḵâdir olmaḵ müyesser olurmuş. Vüzerâdan merḡûm Piyâle Paşa deryâ ḵapudanlığı ile kâmkâr bir sâde-dil-i şâḡib-edâ olmaḡla

1 "Felekten bize dert, bela ve gam hasil oldu. Ya Rab, durumum öyle bozuldu ki ne çare bulsam [da kâr etmez]."

2 ma'nâlara: ma'nâlarda eş'ara EH

mezbûrî kâtib idinür. Ağır ze‘âmetle ve giderek muşâhib mertebesinde rağbetle behremend kıılır. Pes sâķī-i rüzgâr ki ol apudan-ı cezâ’ir-güzâruñ ‘ömri piyâlesini şikest ve encümen-i fenânuñ nuql u zevâdesini şâhid-i zindegânisine der-dest itdükde mezbûr Edâyî anlaruñ sâye-i devletinde taşşıl itdügi mâl ile, ne ân ki ‘arz-ı ma‘ârif ü kemâl ile, Dâye Hâtûn’a dâmâd olup Mehemmed Paşa-yı Tāvîl cenâbına derûnî intisâb-ı bî-me’alle ze‘âmetden yeniçeri kitâbeti ile behredâr ve ba‘dehu yine apudan aleminde defterdâr-ı tîmâr olup vefât eyledi.

‘Ahdî-i ‘Acem avlince ve Mevlânâ ‘Âşık zu‘mınca kendüye şâ’ir-i yakîn¹ ve sâde kelimâtına nazm-ı mübîn ıtılâķ olunmuş. Hâķķâ, şümme hâķķâ, taħķîķ-ı abaķât-ı ehl-i ‘irfânda râcil idügi geregi gibi zâhir olmuş. Bu ebyât mezbûruñ nazmındandır:

Nazmuhu

ıl hâķümi öldükde ey çeşm-i türâb-âmîz
Tâ olmaya ol servüñ dâmânı türâb-âmîz

Ve lehu

Hâl kim ol gonçenüñ la’l-i mey-âşâmındadır
Dâğ-ı hasretdür ki gönüm lâlesi câmındadır

Zikr-i şehîr-i² âfâķ nihrîr-i bâhirü’l-istihķâķ Mevlânâ İshâķ

Üskübî’dür. Ve³ memâlik-i zevķ u şevķuñ şehryâr-ı şeh-r-âşübıdır. Evâ’il-i hâlde müsta’idd-i medâris-i fazl ü kemâl iken, huşuşâ müderisîn-i dirâset-âyîn zümresine lâhîķ olup ekmâm-ı büzürg ve ‘imâme-i sütürg taayyüdi ile muħaşşilü’l-âmâl iken yine bâzâr-ı şâhid-bâzlıķda naķd-ı ab’-ı meyyâli ile metâ’-ı a’mâlini şatmaķda idi. Ve mey-hâne-i süz u güdâz ve meykede-i işret-sâzlıķda câm-ı bâde gibi kâse-i ‘âr u nâmûsını seng-i hârâlara almaķda idi. Monlâyâne cübbe vü destârla esterine süvâr ve ders ü ifâde niyyetiyle Şahn Medresesi’ne ‘azm u güzâr idüp giderken [ki] reh-güzârında bir serv-i sâyedâr ve bir nev-res nihâl-i işvekâr-ı gül-

1 yakîn: müte’ayyin F

2 şehîr-i: şöhre-i F

3 Üskübî’dür. Ve: - F, R4

ruhsâr zâhir ü bedîdâr olurdu, ‘inân-ı ihtiyâr u qarâr, zimâm-ı ester-i Dül-dül-dişâr gibi dest-i taşarrufından gidüp, ol cüvân her ne semte giderse aña pey-revlik idüp beyne’l-mevâlî bu ʔarîk ile bî-nâmûs u ‘âr ve ‘inde’l-ehâlî bu lâ’ubâlîlikle şöhre-i [349a F] dâr u diyâr olmuş idi. Hattâ bir gün bu minvâl üzere bir cüvânun sâyesi gibi pey-revi ve mekân-ı hâşşına varınca bir şem‘-i dil-sitânuñ şu‘le-i şevk u zevkına muttaşıl pertevi olup, yolları bir çıkmaz ʔarîka varup nihâyet bulmuş. Ve ol eñnâda peder-i cüvân-ı mâh-ruhsâr mevlânâ-yı mezbûruñ ʔadîmî düstlarından bir imâm-ı şalâh-iştihâr olup, cüvân içerü girdüğü gibi ʔapusından ʔıķup zâhir olmuş. Ya‘nî ki “Ar-dumca¹ bir monlâ-yı büzürgvâr ve mevlânâ-yı bülend-iķtidâr gelüp, bi’l-fi² ʔapumuz öninde ʔurup bilmem kime muntazırdur?” dimesiyle [332a R4] derdmend imâm ʔaşra ʔıķup İshâķ Efendi merhûmı ʔapusu öninde görür. Ve hâl neye müncer idüğünü bilüp, bu celb-i maķabbet-me‘âl oğlunuñ kâküli ʔullâbından vücûda geldüğünü idrâk idüp “Bir miķdâr nüzül buyuruñ.” diyü tazarru‘-ı bisyâr ve “Ĝam-hânemüzi müşerref kılun.” diyü tevaķķu‘-ı bî-şümâr ile rikâbına şarılır. Monlâ-yı nâdire-dân ise nüzülü cânına minnet ve duķûli sermâye-i encümen-i vuşlat bilüp bilâ-te’hîr içerü girür. Ol gün ders ifâdesinden ferâĝat ve ol dil-sitânuñ şafahât-ı ruhsârından kitâb-ı *Envârü’l-âşîķin* gibi iķtibâs-ı envâr-ı zevk [347b EH] u şevkına müsâra‘at ʔılır.

Nazm

Günüñ³ ʔoĝdı sitâreñ yâr olup yâr eyledi iķbâl
Ne lâzım ʔıl ü ʔâl ü mebķaş-ı mâzî vü istiķbâl

Fe-ammâ imâm-ı nâmdâr-ı dâna bu bed-nâmlıķdan hâlâşla hâl-i mu‘ammâ ve monlâ-yı mezbûruñ maķbûb-düstlük ile ithâmından felâh u hâlâşını istid‘â murâd idinüp ferzend-i dil-bendini hîdmetine teslim ve ol gice tâ seķer zamânına dek kendüyi bir sūrâh öninde muķîm idüp⁴ ‘âlem-i aĝyârdan berî ve oğlunuñ şöhet-i vişâli müsâfir-i mezbûruñ ni‘met-i mâ-hazarı gibi muķarrerî olup isterse bûs u kenâr u miyân, dilerse vâşıl-ı

1 Nüşalarda “Ardınca” şeklinde yazılan bu kelime sentaks gereĝi “Ardumca” olarak metne alındı.

2 bi’l-fi‘l: - F

3 Günüñ: Güni EH

4 idüp: - F, EH

genc-i nihân olmak üzere tek ü tenhâ vaşl encümeni müheyyâ ve nür-ı cemâl-i şem‘-i¹ rüşenini ittiḥād meclisine nür-efzâ idüp açmazdın nigh-bân ve evzâ‘-ı nâ-dîdeleri seyrine dîdebân olduğu gibi anı görür ki İshâk Efendi kalkıp âb-dest alır. Cüvânuñ âyîne-i cemâlınden rû-gerdân olup kıbleye karşı doğruılır. Edâ-yı sünen ü farz u vâcibden sonra nevâfil kıılmağa iştiğâl kıılır. Nihâyet ahyânen cüvânuñ kaşları mihrâbına teveccüh ider. Câme-ḥ‘âbı açılmış ise örtüp yine seccâdesine gider. Bu hâletle şabâha dek uyumaz. Müşâhede-i cemâlınden iğmâzla gözlerin yummaz. İmâm-ı mezbûr ki bu sırr-ı mestûrî tuymuş, Monlâ İshâk‘uñ ‘işmetine kemâ-yenbağî müşâhede kıılmış. Bî-iḥtiyâr ferzend-i pesendîde-dîdârını ḥidmetine sevķ itmiş. “Min ba‘d kıılınuz olsun. İbrîk-ı vuzû‘a ve seccâde-güsterlige şarf-ı maḳdûr itsün.” diyü ciger-güşesini teslîm idüp zevķ eylemiş.

Monlâ-yı mezbûruñ semt-i inşâda *Selîm-nâme*‘si vardur. Şuver-i mekâtibi daḥı taḥşine sezâvardur. Ya‘nî ki inşâ-yı dil-güşâ ile² ikisi daḥı pesendîde-i kibârdur. ‘Âşıkâne ğazeliyyât u eş‘arı ise bî-şümârdur. El-ḥaḳ şehri Üsküb‘den anuñ gibi şâ‘ir ü monlâ ḳopmaduğı muḳarrerdür. Zirâ ki fezâ‘il ü ma‘ârif ile eşherdür. Ammâ kendüye Şâm ḳazâsı virildükde bir münâsibce târiḥ fikrin itmiş. “Aḥşam oldu.” lafzı târiḥ düşmekle mevtine taḫayyur kıılmış. “Ölmege giderüz.” diyü eḥibbâ ile vedâ‘a başlamış. “Bâ‘iş-i vedâ‘ nedür?” didüklerinde;

Târîḥ

Şehr-i Zî‘l-ḥiccede ‘azmüm sefer-i Şâm oldu
İstedüm yazmağa târiḥini aḥşam oldu

beytini oḳumuş. Vaḳtâ ki Şâm diyârına yakın olmuş, vâridâtından bu bedîhe daḥı şudûr itmiş:

Naḫmuḥu

Cennet ḳoḫusu gelmege başladı meşâma
Yaḳlaşdı gibi ḳâfilemüz menzil-i Şâma

1 şem‘-i: - F, EH

2 inşâ-yı//ile: dil-güşâlikle F

Esnâ-yı vefâtında hüd bu târihi dimiş.¹ Mağfûr idüğini herkes ol târih-den bilmiş.

Târih

İricek hâlet-i nez'a didi târihini İshâk [349b F]

Yöneldüm cânib-i Hâkka başum açuk yaluñ ayak

Bu iki beyti dahı pesendidedür. Zîrâ ki sâ'ir eş'arına göre ber-güzidedür.

Ve lehu

Gönül âyinesi şâfidür ammâ

Temâşâ bunda bir şâhib-nazar yok²

Ve lehu

Gözüm izüñ tozın gönlüm kapuñ derbânlığın ister

Biri beglig hevâsında biri iksire tâlibdür

Uşûlî

Vardar Yeñicesi'ndendür. 'Ulûm-ı menķûl ü ma'ķûli fûrû' u uşûli ile görüp țarıķ-ı 'ilme sülük üzere iken cânına cezbe nâvekinden sehmül-ğayb irüp 'örf ü izâfeti palâs-ı faķr u ķanâ'ate tebdil eyledükde Şeyh İbrâhîm Gülşeni'nün iştiħâr-ı tammını işitmiş. Bî-ihtiyâr olup "Mürşid-i muhtârum anlar olacaķdur." diyü diyâr-ı Mışr'a gitmiş. Hattâ esnâ-yı râhda bu ğazeli dimiş:

Nazmuhu

Dilde ĥayliden ĥayâl-i zülf-i dil-ber var imiş

Cânım içinde yatur biñ başlu ejder var imiş

Ey dirîĝâ hîçe şatdum kıymetini bilmedüm

Âb ü ĥâkümde benüm bir pâk gevher var imiş

Zâl-i dünyâya gönül virme Uşûlî var iriş³

Gülşeni dirlere vilâyet içre bir er var imiş⁴

1 dimiş: ĥopmış F

2 Beyt//yok: - F

3 iriş: buluş R4

4 Zâl-i//immiş: - F

Vaḳtâ ki [332b R4] ḥâk-i pâ-y-ı pîre vâşıl olmış, niçe rûzgâr ḥüsn-i terbiyet ü irşâdına sezâvâr olup merâm u maḳşûdını ḥâşıl kılmış. Eyyâm-ı riyâzet ü i'tikâfda “peydâ” redif olan ğazeli nazm itmiş ki ḥaḳḳâ bî-nazîr ü i'câz-şî'âr ve bî-ḳarîne-i ğazeliyyât u eş'ardur. Hattâ bu ḥaḳîr ol şî'r-i güher-nazîri [348a EH] taḥmîs itmişümdür. Şöhret-i kâmile sine binâ'en maḫla'ını irâd ile iktifâ olunmuşdur.

Nazmuhu

Vücûd-ı muḫlaḳuñ baḫrı ne mevci kim ider peydâ
Ene'l-Ḥaḳ sırrını söyler eger maḫfi eger peydâ

Ve heykel-i laḫîf-i inşânî vaşfında bir ḳaşıde daḫı dimişdür. Ḥaḳ budur ki anı daḫı ser-â-pâ laḫîf ü merğûb nazm itmişdür ki maḫla'ı budur:

Min Nazmihi

Yâ mücessem rûḫdur yâ peyker-i cân ol beden
Yâ gül-i gülzâr-ı cennet yâ semen¹ yâ yâsemen

Eflâḫûn

Şîrvânî ve A'câm'uñ Türkmân'ı bir pür²-güy u zebân-dırâz ḫarîf idi. Elḳâş Mîrzâ, Rûm'a geldükde yanınca³ gelüp⁴ kâtibi ve şâ'iri nâmına olmağın şu'arâ-yı Rûm miyânında şöhret bulmaḳ ḳaşdını kılip ol târiḫde Şâh-nâme-güy-ı sulṫânî⁵ olan 'Ârif Çelebi merḫûma ḫuşûmet peydâ kıldı. Her nazmına daḫl itmeği mültezim olup «القاص لا يحب القاص»⁶ feḫvâsınca 'arif-i mezbûruñ 'Acem-zâdeligine binâ'en devletine buḫl u ğarâz eyledi. Mezemmetine müte'alliḳ niçe türrehât-ı bî-ma'nâ yazup cenâb-ı salṫanata gönderdi. Ke-ennetu “Şeh-nâme-güylik manşıbı benüm ḫaḳḳ-ı şarîḫumdur.” mazmûnından dem urup «أنا ولا غير»⁷ da'vâsın kıldı. Lâkin ḫazret-i şehryâr-ı cihân kelimât-ı müzahrefesine cidden iltifât buyurmadı. 'Ârif'e

1 gülzâr-ı/semen: gülzârdur yâḫüd semender EH

2 pür: bed R4

3 yanınca: bile EH

4 yanınca gelüp: yañılıp R4

5 sulṫânî: ḫâḳânî EH

6 “Hikayeci, [kendisine rakip olduğu için başka] hikayeciyi sevmez.”

7 “Ben [var]ım, başkası deĝil.”

hüşümetine binâ'en kendüye cüz'î ve küllî ri'âyeti münâsib görmedi. Bu Fârisî maṭla' mezbûruñ nâmınadır. Eger zâde-i ṭab'ı ise haḫ budur ki bed degüldür.

Fârisî

چنان ضعیف شد از هجر جسم لاغر ما که سایه را نتوان دید برابر ما¹

Türkî Nazm

Leblerüñ sırr-ı 'inâyetdür neden hün-h'ârdur
'Ayn-ı şıḫḫatdür gözün bilmem neden bîmârdur²

İlhâmî

İstanbul'da mütevellid olmuş, taḫşîl-i 'ulûm u fûnûndan soñra Nakş-bendiyye tarîkına sülûk ile iştiḫâr bulmuş. Ya'nî ki Emîr Aḫmed-i Buḫârî 'aleyhi raḫmeti'l-bârî hulefâsından Ḥakîm Efendi cenâbına ḫidmet eylemiş. Ḥattâ liyâḫat-ı şânı müsted'âsınca seccâde-nişîn olup ḫilâfet eylemiş. Mazhar-ı ilhâm-ı rabbânî, mâ-şadaḫ-ı in'âm-ı sübhânî bir 'azîz imiş. Ebyâtı daḫı dervîşâne ve ekşer-i ḡazelıyyâtı muḫaḫḫikâne bulunmuşdur.

Nazmuhu

Şâd olurduñ ne ḫadar münkesirü'l-bâl olsañ
Ehl-i 'aşḫ içre eger derd ile ḫoş-ḫâl olsañ
Gördüğün ḫüba ḡönül virmek olurdı kâruñ³
Sen de İlhâmî gibi 'aşıḫ-ı meyyâl olsañ

Emrî Çelebi

Zübde-i ehl-i irfân ki ismi Emru'llâh ve ḫiddet-i ṭab'ına teşbîhâtı ḡüvâhdur, tâ ki sulṭân-ı dîvân-ı ḫazâ aḫkâm-ı taḫayyülâta suḫan ṭuḡrasını ḫâṭır-nişân itmişdür. Ve erkân u a'yân-ı ma'rifet ü zekâ evâmîr-i menâşîr-i vâridâta nazm-ı ḫâḫânîñün [350a F] nişân-ı a'lâsını 'unvân-ı fâtiḫa-i bedî'

1 "Ayrılıktan dolayı cılız bedenim öylesine zayıfladı ki benimle beraber yürüyen gölgem görünmez oldu."

2 Türkî//bîmârdur: - F

3 kâruñ: gülerrek EH

u beyân eylemişdür. El-hak mümâ ileyh Emrî Çelebi ol divân-ı ma'ârif-nişânun vâridatı taḥkîkına me'mûr olan ehl-i kılemi ve muḥâsebâtı¹ tedkîkına maḥkûm-ı meşhûr olan şâhib-raḳamıdır ki ebyât-ı 'aşîkâne ve gâzelliyât-ı muḥakḳîkânesi nâdir vâki' olup ekşer-i eş'âr-ı mu'teberi ḥayâlât-ı bârikle âlûde ve vâridât-ı pür-güheri teşbihât u tevriyeler ile şünûde vü sûtûde olduğdan mâ'adâ² müddet-i 'ömrünü tevliyet ḥidmetine maşrûf ve zamîr-i tavaḫḫun u temekkününü İstanbûl'la vaṭan-ı aşlîsi olan Edrine'ye ma'tûf eylemenin terk-i seyâḫati nazm-ı ḥâlet-baḫş baḫrinün seyâḫatine mâni' olmuşdur. Ve ṭab'-ı pâki mâ'-ı câri gibi leṭâfet ü ṭarâvet göstermeyüp dâ'imâ beriyelerde karar ider deryâçe suyu mişâlinde nev'an keşâfet-i arzdan ḥâlî olmamışdur. Ve ol ḥidmet-i tevliyet-i pür-keder esâlîb-i muḥâsebe-i defter mişâlinde muttaşıl 'aḳlının 'ıḳâl-i teşvîşine ve hemvâre zihninün ḥayâl-i dil-rîşine bâ'îş olduğu eçden ḥayâl-engiz eş'ârda ve fenn-i mu'ammeyât-ı nâmdârda ḳalmışdur. Meşnevî semtinden behredâr ve ḳaşâ'id-güylük ṭarîḳından kâmkâr olmayup ḥadeng-i kemân-ı gümânını zemîn-i eş'âr ser-menziline şalmışdur. Ve ol vâdiye ḳarîb olmağla mu'amme-yât u târiḫ üslûbında daḫı behresin almışdur.

Egerçi ki Mevlânâ 'Aşîḳ müşârün ileyhi üstâd-ı fâ'îḳ 'add idüp " 'Aybı ancaḳ aşḫâb-ı devletden birinün [348b EH] himmetine maḫzar u lâ'îḳ düşmedügidür." diyü beyân eylemişdür. Ve illâ mezbûrun neşv ü nemâ vü ḳarârı şikâristân-ı şehryârî olan Edrine'de ve zamân-ı zuḫûr u iştihârî merḫûm Sulṭân Süleymân Ḥân gibi ḳadr-şinâs pâdişâh-ı 'âlî-himmet 'aşrındaki evânda iken 'inâyet-i ḥâḳâniye³ maḫzar düşmemesi yâ budur ki anlarun inzivâ vü⁴ ihmâlınden ve yâḫûd baḫtının [333a R4] nuḫûset-i lâ-yezâlınden olmuş ola. Ve yâḫûd mücerred teşbihât u ma'ânî-i gâmızaya müte'allîḳ ḥayâlâtı maḳbûl-i aşḫâb-ı sa'âdât ve pesendide-i selâṭin-i 'âlî-de-recât olmaduğı sebebden tevliyet ḥidmeti gibi rûtbe-i ḳalilede taḳarrür bulmuş ola. Egerçi ki cezb-i maḫlaş anı bir emîr-i eḫaş ve bârî ri'âyet-i ulûl-emre muḫtaşş eylemek gerek idi. Ve lâkin şânındaki ḳabiliyyet ve mu'ammâ gibi bî-netice vü bî-me'al fenne eyledüğü müdâvemet devlet-i

1 ve muḥâsebâtı: esbâbı F

2 mâ'adâ: şoñra F

3 'inâyet-i ḥâḳâniye: 'inâyete F, R4

4 anlarun/vü: - F | inzivâ vü: - EH

dünyeviyyeden mahrûmlığına ve gûşe-i bî-tûşe-i kanâ'atle ma'şûmlığına bâ'ış olmuş gibi gelür. 'Alâ külli hâl şâ'ir-i hayâl-engîz ve mu'ammâ-gûy-i me'al-âmîz olup ol fende rütbesi Mîr Hüseyn-i Mu'ammâyî rütbesine berâber ve ba'zılar kavlince belki ziyâde vü berterdür.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki mu'ammâyî 'Acemlerden biri mezbûrla cem' olur. Ve kınnâd ismi hâşıl olacak bir mu'ammâ fethinde imtiyhân kıılır. Ve beyt-i mu'ammâ;

Beyt

ای دل از خون قطره های بر خاک آن پا افکنی میدهی دامان خود را تاب از تردامنی¹

nazmı olup müşârün ileyh Emrî Çelebi bilâ-te'hîr hâll-i remz-i setîr² itdükden mâ'adâ mezbûr 'Acem'e hîṭâb, nice hîṭâb, belki 'ayn-ı 'itâb idüp "Egerçi ki bu mu'ammâdan murâd hâll-i 'aḳd ile gûşâd bulan ism-i 'kınnâd'dur, fe-ammâ cereyân-ı âb ve mâ-şadaḳ-ı lâzıme-i tâb mücebince 'kıubâd' hâşıl olması muḳtezâ-yı icâddur." didükde derdmend 'Acem hayrân olur kıalür. Ṭab'-ı Rûmiyân'daki diḳḳat ü firâseti ta'accüb kıılır. Ve lafz-ı pânuñ hâki elif olup hûndaki iki kıaṭre anuñ yanına varup raḳam-ı mi'eden harf-ı kıâf taḫşîl olunduḡını ve dâmâna tâb virilüp temennâ kilkiyle büküldükde "nâmâd" olmaḡla şuyı aḳup, ya'nî "mâ" lafzı gidüp "nâd" baḳıyyesiyle kıannâd irâde olunmuşken ol noḳta dahı kıaṭre meşâbesinden olmaḡla ol dahı altına düşüp "kıubâd" ismi ile mükemmel kıılınduḡını naḳl ider, yürür.

Ve muhayyel ü muḫtera' ve muraşşa' u muşanna' [350b F] mu'ammâları bî-şûmâr ve zurefâ mâbeyninde şöhre-i dâr u diyâr olmaḡın anlardan irâd olunmayup bu şî'r-i dürer-bâr ve meṭâlî-i bedâyi'-şî'arla ihtîşâr olındı. Ammâ derdmende rüzgâr el virmeyüp dâ'imâ evḳâtı faḳr u felâketle güzerân olmaḡın bu matlâ'ı hasb-i hâl idinmişdir. Hıaḳ budur ki ekşer-i benî Âdem'e mâ-şadaḳ-ı hâl bir nefis söz söylemişdür. Ol maṭla'-ı mu'teber budur:

1 "Ey gönül, eteğini ustalıklı döndürüp cilve yapmayı iyi beceren sevgilinin ayağı toprağına kan damla-larını dök."

2 setîr: sır F, R4

Min nazmihî

Gördüm ey dil minnet ister virmege dünyâ murâd
Aña minnet itmedin kırtuldum oldum nâ-murâd

Ve lehu

Beni şol deñlü za'îf eyledi hâlün hevesi
Biçsem olurdu kabâ egnüme perr-i megesi

Laîfe

Zürefâdan merhûm Kilarî Mehemmed Çelebi ber-çarîk-ı nezâket bir gün haķîr ile mezbûrî ziyâfet eylediler. Fe-ammâ ne anı baña bildürür ve ne faķîr kim olduğını aña hikâyet ider. İttifâķ evâ'il-i muşâhabetde haķîre tek-lif eylediler. Ve “Nev-güfte eş'arıñuz ile müşerref olsaķ.” diyü söylediler. Pes ol eyyâmde dinilen eş'ar-ı âbdâr ve nazm-ı bahâriyye-i tarâvet-dişârdan;

Li-münşî'ihî

Bimâr olup ģarâret-i rûz-ı bahârdan
Her bir dıraĥt şerbet iķer cûybârdan

maĥla'ını oķuduđumuzda “Ĥarâret bahârda degül tâbistândadır. Ol taķ-dîrce bâ'iş-i şûrb-i devâ bî-illet olan zamândadır.” diyü i'tirâz itdükde haķîr vücûh-ı keşîre ile ilzâm idüp zamân-ı şûrb-i devâ bahâr idüğini ve 'illet-i dıraĥtân geķen tâbistândan olmaķ dağı mümkün olduğını beyân itdükden sonra ehl-i nazm idüğini bilüp, nihâyet Emrîligini bilmeyüp “Siz dağı bizi müşerref idün.” didükde ittifâķ bir ģazel oķudılar ki maķĥa'ında “şânemâ” ģiĥâbı ve maĥla'ında “müşĝîn” lafzınıñ cevâbı meşĥûr, fe-ammâ “Vaşf-ı kâkülde 'müşĝîn' oķunmaķ lâzım iken 'miskîn' [349a EH] oķuduđı ve 'sânemâ' ģiĥâbı maĥallinde 'büt ü deyr' ma'nâsına¹ anlaruñ emşâli edâlar mestûr² iken ol ģiĥâb nâ-münâsib idüği inde'l-ezkiyâ müttefaķun 'aleyh-i cumhûrdur.” didükde her cihetle şermende ve kelâmından kemâ-yenbağı ģaclet-zede olup bu muşâhabetün imtidâdı bâ'iş-i inĥirâf u fesâd olmaķ ģavfından ģayrı muşâhabet

1 ma'nâsına: ve EH

2 mestûr: mesfûr F

kılındı. Ve bizüm ile anların kim olduğu ve mâhiyetlerimiz kemâ-hiye bilindi.

Merhûm yine şehri mezbûrda vefât ve hubb-ı vağan lâzimesini ol ikâmetle işbât itmişdür. Ve kâne zâlik fi şühürî¹ sene isnâ ve şemânin ve tis'a mi'e.

Ümîdi

İstanbulî ve aşrındaki müsta'iddânun maqbûli olmağla naḥl-i ümmîdi 'ulemâdan Bostân Efendi merhûmun ravza-i iltifâtında neşv ü nemâ bulmuş idi. [333b R4] Ve şâhsâr-ı hâmesinün evrâk-ı eş'arla her berg-i bîdi mîve-i leṭâ'if-beyân ve nev-bâve-i ma'ârif-i ḥâtır-nişân gibi 'inde'l-ehâlî maqbûl ü mergûb olmuş idi. Lâkin tek ṭurmadı. Ve enâniyyet ile Mevlânâ Bâķī'ye mu'âraza² semtin ṭutup da'vâsını ğâyete irgürmedi. Ve her ğazellerinde mu'âraza eyleyerek ve her kaşîde-i pesendîesine muķâbele ile nazîre söyleyerek kendü edâsın yitürdi. 'Ale'l-ḥuşuş naḥl-i ümmîdi berümendlikle sûdmend olmayup naḥlistân-ı ḥayâli yirine şevk-i şevâ'ib ü ma'âyib bitürdi. Ḥattâ ḥurûf-ı teheccî üzere dîvân dimege başladı. Ve tefâḥür-künân bu emri lâzümü'l-kitmânî ehâlî-i ṭab'a bildürüp bir nihâl-i bârver yâd olurken herkes ṭa'n ile kendüyi ṭaşladı. Ol vech ile Monlâ Bâķī'nün ṭâlî'i ğünden ğüne zirve-i i'tibâra 'urüc itmede ve mevlânâ-yı mezbûrun baḥt-ı lâmi'i şemâtet-i a'dâ gibi zûlmet-ḥâneye vülûc itmede olup bu maṭ'ûnlığla ṭâ'undan vefât itdi. Ve ol pür-ğüylüğü enfâs-ı muķadderesi itmâmına sebep olduğunu ḥâl bilen ķâl ehline işbât eyledi.

Nazm

Gözüm yaşın ḥayâl-i ruḥları ķana boyandurmuş
Bahâr-ı ḥüsni cûy-ı eşki başından bulandurmuş

Ve lehu

Bugün meclisde sâķî sāğar almaķ dest-i dil-berden
Hemân bir ğül ķoparmaķ gibidür şâḥ-ı ğül-i terden [351a F]

1 şühürî: - R4

2 R4 ve EH nüshalarında müstensih buradan itibaren "Ümîdi" hal tercümesi yerine "Enveri" biyografisinin son bölümünü yazmıştır. "Enveri" yaşam bilgileri hakkında yazılanların bitiminde metnin mutakışına uyarak "Emâni" biyografisine geçmiştir.

Ve lehu

‘Âlemi faşl-ı bahâr eyledi ser-sebz-i çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vâdiden
Geh güle vâlih ü geh gönçeye şeydâ geçinür
Daldan dala konar murğ-ı nihâl-i gülşen

Hakkâ bu maṭla‘-ı garrâ kendü ṭavrındaki eş‘âr-ı zibâ ve bâlâda meşṭûr olan nazîre-i bârid-edâ Monlâ Bâkî’ye mu‘âraza semtinden didüğü nazm-ı ḳalilü’l-ma‘nâdur.

Ve bi’l-cümle mevlânâ-yı mezbûr her ḳanğı kerîmün bâb-ı keremini daḳḳ itdiyse maḥz-ı ümmîdle ḳalup nevmîd olmağın nâ-murâd olduğı hâlde dâhil-i ‘âlem-i beḳâ oldu.

Emânî

İstanbulıdur. Hikmet-i Hudâ, bu daḳı hazîne kâtiblerinün maḳbûli-dür. Mevlânâ ‘Aşık ḳavlince Emânî-i evvel budur. Fe-ammâ Emânî-i di-gerün şî’rinden fazla fazîleti evveliyetini mûcib olan remz-i mü’evveldür. Mezbûr Defterdâr İskender Çelebi muşâhiblerinden ve ‘ayyâşân-ı zamân¹ ve hem-nişinân-ı pîr-i muğân olan rindânun şevḳ-ı şohbeti ṭaliblerinden idi. Kitâbetden bölüğe çıḳdı. Ba‘dehu Selânik’de bir tevliyet alup emel binâsını yıḳdı. Eş‘arı miyâne ve güftarı ‘âmiyânedür.

Nazm

Öldürmege ben ḳaste-dili tîḡunı çek gel
Cân naḳdini iṣâr idelüm yoluña tek gel
Her gice dil-i tîre ḳayâlünle münevver
Sen ey meh-i bed-mihr gerek gelme gerek gel

Egerçi ki “bed-mihr” diyü edâ eylemişdür ve illâ yaramaz ihâmla ḳaṭâ eylemişdür. Zirâ mihrün bedi olmaz. Ve bed nesneye “mihr” ıtlâḳ idenün baḫtı sermedî olmaz. “Bî-mihr” dimek yeg idi. Bâri hem edâsı şaḳih ve hem isnâdı gerçek idi. Ve mezbûr İskender Çelebi ‘azlinde küfrânü’-n-nîmeligi

1 zamân: cihân F

ķabül ve isnād-ı irtişā ile veliyy-i ni‘metine şa‘n-nā-ma‘ķül idüp me‘al cihetinden bu maķüle bir tārīh-i medħül dimiş idi ki naķl olındı:

Nazm

İrtişā ķaşrını yapduķda Sikender Ćelebi
Taħtesin sîmden itdürdi vü zerden miħın
Der ü dîvārını naķş eyleyicek ol dānā
Ķatı açuķ boyadı¹ çoğ idüben zirnîħın
Münteşir olıcaķ efvāha peyām-ı ‘azli
Hātif-i ğayb didi rişvet ile tārīħın

Bu ķıř‘ada “dānā” edāsı “irtişā” isnādından şoñra lā‘iķ degül idi. Ve bu mışrā‘ı;

Der ü dîvārını naķş itmedi naķķāşāne

diyüp ol ‘aşrda mezbūr İskender Ćelebi’nün mu‘ārrızı olan Defterdār Naķķāş ‘Alî’ye ihām ve ol řarıķ ile anuñ fesādın bildürüp remz ile ibhām itse yeg idi.

Enveri

İstanbul’dan peydā olmış, mürekkebe düzüp şatmağla² iştihār bulmış, ħālā ki oķuyup yazması yoķ, beyāza çıķmış ħayāl-engîz sözleri me’mülde artuķ bir şā‘ir kişi idi.

Min ebyātihi

Zülfüñle ħaťuñ mihr ü vefā baħşin ider hep
Biri ķara cāhil birisi cehl-i mürekkepe

maťla‘ı leťāfet-i³ řab‘ına güvāhdur. Monlā Ķıyāsı ile bir ħuşuş için ki mā-beyn olmış, mürekkebciligini yüzine urup, ya‘nī hicv ile mezbūrı teşhîr ķılıp lisānından bu beyt-i ğarîbi şudür bulmış:

1 açuķ boyadı: boyadı açuķ F

2 İstanbul’dan//şatmağla: - F

3 maťla‘ı leťāfet-i: bu maťla‘ı leťāfetle F

Min nazmihî

O bir cehl-i mürekkebdür mürekkeb şatmadur kârı
Cihanda Enverî gibi siyehkâr olmasun kimse

Bu beyt dahı Enverî'nün güftârındandır:

Ve lehu

Gayre şerbet baña tiz-âb şunarsañ çekeyin
Çekmedin üstüme bir kaçre dökersem lekeyin

Diğer

N'ideyin şahn-ı çemen seyrini cânânum yok
Bir yanumca şalınur serv-i hırâmânum yok

Merhûm Sulţân Süleymân Hân Gâzî sene sitte ve erba'in târihinde ki şeh-zâdelerin sünnet itmişdür, künbaracı pîri ile ma'an âteş-bâzlık¹ idüp sūr-ı hümâyûn giceleri nergis ü gül-efşânlar yakarken hudâvendgâra karşı bu gâzelini okumış, niçe ihsânların alup bülbül gibi şeţâretler kılmışdur ki el-ھاق iyü nazm itmişdür.

Nazm

Şana nisbet ey şâh-ı 'âlî-cenâb
Yediқulle dizdâridur âfitâb
Öpe öpe pâyuñ eyâ şehsüvâr
Ayaқlandurupdur işini türâb
Getürdi eyâ meh-liқâ Enverî
Belâ şehri içre iki çeşme-âb

Ve lehu

Duğter-i rez çekeliden dime kim düşdi dile
Zâhidâ var yüri kısqanma helâlün dinile

1 Ma'â//қордуқ: - R4 | semtin çutup//қордуқ: - EH

Belîğî

İstanbul'da neşv ü nemâ bulan kıl oğullarındandır. Hâlâ ki pîşesi ol zümreye muhâlefetle nümüdâr olup şalâh-ı hâli endîşe idinmiş bir şâlih-i hoş-hâl Sekrân Bâlî Efendî'den sülûke meyyâl olmuşdur. Bu ebyât şâhid-i hâl olan [351b F] maqâl-i kanâ'at-me'âlidür:

Naẓmuhu

Dilimüz anlayamaz şüfi bizüm kâl ehli
Bî-zebân söyleşelüm var ise bir hâl ehli

Bu gâzeli diyüp haķîre getürdi. “Tetebbu‘la teşrif itmeñüz recâ iderin.” diyü minnet itdi. Haķîr, “Bu güftâr mümteni‘u‘n-naẓîrdür.” didüm.¹ Ya‘nî ki min ciheti‘l- [334a R4] me‘âl gâyetle dil-peẓîr olduğını beyân eyledüm. Bu dağı anuñ vâridâtındandır:

Ve lehu

Çahvenüñ bâde-i gülgün gibi yoķdur ânı
Isıcaķdur o kâra yüzlünüñ ammâ kanı
Mişli mânendi mi var müşterî kızdurmaķda
Isıcaķ yüz göricek her kişi ister anı
Çâḡı‘-ı demdür anuñla dimeñüz dem olmaz
Kâse kâse içelüm n’olsa gerekdür kanı
Mışr u Şâm u Halebi gezdi gelicek Rûma
Ayağın aldı şarâbuñ o cihân fettanı
Naķde mâ’il olup ortada gezer aķçeleşür
Bilmezın çahbe midür çahvecinüñ oğları

Fî nefsi‘l-emr vilâyet-i Rûm’da çahve nüşına revâc ve câm-ı bâdeye kesr-i zücâc vâķi‘ olduğda dimişdür. El-ḡaķ² beyt-i râbi‘i gâyetle hûb edâ eylemişdür.

1 didüm: - EH

2 El-ḡaķ: Bu taķdırce EH

Mevlânâ¹ Bihîştî

Vize nâm kaçabada tevellüd idüp ba'de zamânin aña qarîb Çorlı nâm şehrde tavaştun eyleyen vâ'iz ü nâşîh Monlâ Bihîştî'dür. Ekşer-i 'ulümde yedi olup Sa'dî Efendi merhûm hidmetine yitişdükdün şonra řab'-ı şühında 'aşk-bâzlık hevâları vezân ve ²«المجاز قنطرة الحقيقة» sevdâları hâl ü kâlinde nümâyân olduķda her nesneden ferâğat eylemiş. Hattâ mihver-i felek-i kânâ'at olan Merkez Efendi'den dest-i irâdet çutup inâbet³ itmiş. Şerh-i 'Aķâ'id-i Hayâlî'ye maķbûl hâşîye yazmışdır. Ve kaçaba-i Çorlı'nuñ nev-cüvânları kendüden telemmüzle müteleziz olduğu gibi kendüsi daħı anlaruñ müşâhede-i kitâb-ı haşı u hâllerinden müteleziz olmışdır. Eş'arı ğâyete hoş-âyende ve hasb-i hâlini nümâyendedür.

Nazmuhu

Allâh müyesser eyleye mi baña ol günü
Oynayavuz ħabîb ile peyğamber oyunu

Ve lehu

Muĥtaşar eyle dilâ yâre yazarsañ nâme
Ķo cefâ kışşasını yoķsa büyür hengâme

Dîger

Bezme gel bu gice ey 'âlem-i ħüsnüñ mâhı
Yoķsa yirden göge dek incinürüz v'allâhi

Ve lehu

Vâ'iz bezmde eylese 'azm-ı melâmeti
Güş itme anı yañşığı şâĝar ħikâyeti

1 Mevlânâ: - R4

2 "Mecaz hakikatin köprüsüdür."

3 inâbet: irâdet F

Ve lehu

Seg-i kūyuñladur benüm cengüm
Bilmezün taşlaruñ [349b EH] niye fırlar
Nice kılsun namāzı şüfi kim
Āb-destüñ yirinde yiller eser

Ve lehu

Aḥbāb böyle çekdügi yirde cefā yükin
A'dā-yı ḥar-mizāca ne ḫuşḫun gömüldürük¹

Bīdārī

Seḫābī merḫūmuñ birāderi ve niçe rüzgār dāḫil-i bezm-i ülfetimüz² olan şu'arānuñ nāmveridür. Sevād-ḫ'ān degül iken Enverī gibi ḫaṭṭ u ḫāl-i ḫübān vaşfın iderdi. 'Ayn-ı 'ilm ü 'irfānı ḫ'āb-ālūde iken maḥlaşını Bīdārī ḫoyup gāzeller dir idi. Bu maṭla'-ı meşḫūr anuñdur:

Nazm

Göz göz oldı cism-i zārum nāvek-i dildārdan
Cümleten çeşm oldum ammā ṭoymadum didārdan

Ve lehu

Ḳaddüm hilāle döndi tenüm pür-ḫayāldür
Ya'nī ecel gelüp beni bulmaḫ muḫāldür

Ve lehu

Şüret-i yār ile dil ḫānesini deyr eyle
Yāri her gūşede bir şüret ile seyr eyle

1 Ve//gömüldürük: - F

2 ülfetimüz: ni'metimüz R4

Beyânî

Ruscuğ¹ nâm kaçabadandır. Mevâlî-i ‘izâm hizmetinde taḥşil-i ‘ulûm itdükden şoñra niḥrîr-i rüſen-şühûd, âfitâb-ı felek-şu‘ûd mevlânâ müfessir² Ebü’s-su‘ûd merḥumuñ tefsîr-i şerîfi beyâzına me’mûr oldu. Tâ ki ol hizmet-i ‘âlî-rütbetle zuḥr-ı âhireti ḥuşûli ta‘ayyün buldı. Medrese vü kazâ menâşıbından behremend olup kaṭ‘-ı merâtib itdükden şoñra tevfiğ-ı sübhânî qarîn-i hâl ü şânı olup cümleden el çekdi. Meşâ’ihden Ekmel Efendi hizmetine yitişüp aḫz-ı ḥilâfet itdi. ‘Arabî kaşa’id nazmına kâdir ve bir kaşidesi bu maṭla‘la şâdir, ḥaylî ḥayâl-engîzdür. Lâkin³ belâgate qarîn güftâr-ı dürer-bâridur.

‘Arabî

شجع الحمام على الأفنان أفنان وفيض دمعي عن الأجفان أجفان⁴

Gazel

‘Ömrün bu sür‘atle ki her ân gelür geçer
Seyl-i revândur ki şitâbân gelür geçer
Gel geç libâs-ı aṭlas-ı şâhiden ey gönül
Cüy-ı fenâ-yı ḥalk çü ‘uryân gelür geçer
‘Uşşâka zaḥm-ı tîr-i sitemdür elem viren
Ammâ ki rîş-i nâvek-i müjgân gelür geçer [352a F]

Ve lehu

Gerçi kim gözden geçerdüm bu yedi deryâyı ben
Bulmadum gitdüm dirîgâ ol dürr-i yektâyı ben⁵

[334b R4] Yanbolı’dan bir Beyânî daḥı gelmişdür. Biri daḥı Edrine’den zuhûr itmişdür. Ḥattâ bir Beyânî-i heccâv daḥı Sulṭân Murâd Ḥân-ı Şâlîs

1 Ruscuğ: Rodoscuğ F, R4

2 müfessir: - EH

3 R4 ve EH nüshalarında eksik olan “Ümîdi” hal tercümesinin son kısmı burada yazılıdır.

4 “Dallar üzerindeki güvercinin ötüşü beni mahvetti. Göz kapaklarından dökülen gözyaşlarımın çokluğu beni yordu.”

5 belâgate//ben: - R4

devrinde Sinob nām kaşabadan vücüd bulmuş idi. Ammā eş‘ar u a‘lemi Beyānī-i sâbıķdur.

Şübütî

Diyâr-ı Karaman’dan zühür eylemiş ve İstanbul’a gelüp «الكاسب حبيب»¹ mazmûn-ı laţîfiyle ‘amel itdükde Büyük Karaman Bâzârı’nda dükkân açmış, Zâtî’den sonra şu‘arâ anuñ dükkânını mecma‘ idinmiş. Hattâ;

Zurefâ mecma‘ı şafâ kânı
Karamanda Şübütî dükkânı

diyü şöhet bulmuşdur. Gâyetle pür-güy şâ‘ir, ma‘a zâlik kendü zu‘mınca belâgati zâhir bir pîr-i hod-rây idi. Evâhîr-i ‘ömrinde vâridâtını cem‘ etmiş idi. ‘Înâyet-i Haķ karîn-i hâli olup ekşeri bî-ma‘nâ idüğü kendüye ma‘lûm olmağın ihrâķ bi’n-nâr eylemiş. Hâlâ ki yine geyik destânından ziyâdesi silk-i taħrîre çekilmiş. İle’l-ân birisi şöhet-pezîr olmamış ve aşhâb-ı şafâ cönklerinde taħrîr olunmamışdur. Sâ‘ir ebyâtına göre bunlar hûb vâķi’dür. Ne hâl ise² anuñ nāmına zâhir ü şâyî’dür.

Nazm

Meclisde yegdür ölmek ben zâr u nâ-murâda
Göz göre la‘l-i yâri öpmekden ise bâde
Eger derd-i derûnumdan idersem bir kez âhı ben
Kül idem başdan ayağâ hasûd-ı rû-siyâhı ben

Şenâyî

Mağnisa’dan Sulţân Muştafâ merhûm âsitânesine ilticâ iden şu‘arâdandır. Ol diyârûñ halkı anuñ zâtı ile iftiħâr iderler. “Zâtı nāmına ğâlib bir şâ‘ir idi.” diyü ögerler. Hâlâ ki şöhet-pezîr olmuş ebyât-ı rengîni nâdirdür. Bizüm bildüğümüz ancak bu zikr olunacak nevâdirdür.

1 “Çalışıp kazanan, Allah’ın sevgilisidir”

2 Ne//ise: Be-her-hâl EH

Nazm

Müneccim cevher-i nâ-yâb-ı la'linden nişân söyler
N'idem kim noқта-i reml ile ğâ'ibden nişân söyler

Biri birine mürâdif idüğü [350b EH] 'ıyan ve şıhhat-ı kâfiye bu yüzden idüğü nümâyândur. Meger ki kendü cevâbında bir âhar ma'nâ kaçd idüp muğâyeret fikrin itdiyse muhtâc-ı beyândur.

Ve lehu

Görinmez noқта-i hâl-i lebün cânâ ne hâl oldu
Perişân hâtırırum zülfün gibi âşüfte-hâl oldu

Bu maṭla'ında daḡı muğâyeret-i kâfiye min vechdür. Ma'lûm oldu ki kava'id-i bed'iyyeden inen behresi yoқdur.

Bir Şenâyî daḡı Balıkesri'den zâhir olmuş, biri daḡı Merzifon'dan zühür idüp vücüd bulmuşdur. Hâlâ ki irâda kâbil olan evvelkisidür.

Câmî

İsmi Aḡmed'dür. Nefs-i Gelibolı'da tevellüd idüp neşv ü nemâ ve şıbâ 'âleminde neş'e-i ḡads ü zekâ bulduқdan soñra vilâyet-i Mışr'a gitmiş. Tarih-ı kitâbete sülük idüp gâh muқâta'a ve gâh rûz-nâmçe vü muḡâsebe ḡidmetlerine istiḡdâm olınarak kemâl-i ma'rifeti ve nazm u neşre müte'alik mümâreset ü kuvveti muқtezâsınca kaç'-ı merâtib itmiş. Tâ ki nâzıru'n-nüzzâr rütbesi ile kâmkâr olup ümmidvâr olduğı menâşıbuñ ğâyetine yitmiş. Ve evâḡir-i 'ömrinde қurre-i 'aynı ve ḡâşıl-ı 'ömrü bir veled-i necîb ve ferzend-i lebibe vâşıl olup "Li'llâhi'l-ḡamd ḡânedânımı ḡâlî қomayup câ-nişinüm olacaқ maḡdüm-ı dil-pesendüm vardır." diyü şafâlar kesbin idüp her cihetle şâd-kâm u muḡaşşılül-merâm iken rüzġâr-ı bî-vefâ ol derdmendün ḡâşıl-ı 'ömrin hebâ eyleyüp 'unfuvân-ı cüvânide henüz lezîz-i 'ömrden kâm almadın ve şâhbâz-ı sa'y u himmeti maṭlab u merâm naḡcîrine şalmadın ol püser-i hünerveri sâlik-i râh-ı âḡiret olmuş. Dermend Câmî'nün şafâsı peymânesi şikest olup niżâm-ı encümen-i ma'îşeti meclis-i şahbâ soñı gibi iḡtilâl bulmuş. Fe-lâ-cerem ol süġvâr u pür-ġam belâ-yı eyyâm-ı mâtem ile Sa'adet-nâme nâm bir kitâb te'lifine cell-i himmet itmiş.

Mevlânâ Vâ'iz¹ Hüseyin Kâşifi'nün *Ravzatü's-şühedâ's*ını terceme semtinden Şâh-ı Şehîdân-ı Kerbelâ vâkı'a-i şâyi'asını yazup nihâyetine iletmiş. Egerçi ki zebân-ı Fârisî'de vâ'iz-i büzürgvâruñ ol eşer-i laţîfi ğâyetle pe-sendidedür. Ba'dehu lisân-ı [335a R4] şarkî Türkî'siyle maħlûţ ve cā-be-cā laţîf beytler ve kıţ'alar ile siyâķ u sibâķı merbûţ olan *Ĥadîkatü's-sü'edâ* ki Monlâ Fuzûlî-i Bağdâdî'nün [352b F] mü'ellefâtından bir mecmû'a-i güzîdedür, bu iki kitâb-ı merġûbdan şoñra ol ğüne kitâb taşnîf² eylemek ve hünerverân-ı 'âlemün raġbetine mażhar düşüp begendürmek ĥaķķâ Câmî-i Rûmî'ye degül, aşlda bezmgâh-ı ma'ârif ü fezâ'ilün cāmîsi olan Ĥazret-i Maħdûmî'ye bile mümkin olmamaķ fehm olunurken *Sa'âdet-nâme'si* beyne'l-ekâbir şöhret bulması ve şu'arâ vü zurefâ miyânında revâc-ı küllî bulup lâ'ik-ı taħsîn olması mûmâ ileyhün evşâf-ı ma'ârifine besdür. Bundan ziyâde medħine teveccüh nezd-i 'uķalâda zâ'id hevesdür. Egerçi ki büleġâ-yı rûzgâr miyânında ķarîn-i iştihâr olmuş ebyât ü eş'arı nâdirdür. Lâkin zıkr olınan kitâbda cā-be-cā irâd olınan kıţ'aları ile rubâ'ilerinden birķaķ ğüftârî kifâyet itdüġi zâhirdür. Ve bu ebyât ol silke münħarıţ olanlardandır:

Min nazmihi

'Arz ider her şeb turup biñ şevķ ile envâr şem'
 Ğüyiyâ oldu menâr-ı Aħmed-i Muħtâr şem'
 Dûd-ı şu'le şan yed-i beyzâ ile şu'bânıdır
 Mu'ciz-i Mûsâyı eyler dem-be-dem izhâr şem'
 Rûşen eyler her ġice *ânestü nâren*³ sırrını
 Anuñ içün oldu manzûr-ı ulü'l-ebşâr şem'
 Bir dil-âverdür duħânından siyeh tel ũaķınur
 Her ġice başına ġiyse miġfer-i zer-kâr şem'

1 Vâ'iz: - F

2 taşnîf: te'lîf EH

3 "Ben bir ateş gördüm.", Tâhâ Süresi, 20/10.

Monlâ Celîlî

Burüsevî'dür. Ma'ânî-i nazm u hayâl kendü hâmesinü'n kalemrevidür. Sene seb'a ve seb'in ve tis'a mi'e¹ eşnalarında bu haķır kendüyi gördüm. Rüzgâra incinmiş, kimse ile mükâlemeden ferâgat itmiş, imâmâne mücevvezesi ber-ser, şüfiyâne imâmesi muraķķa' câmesi gibi der-ber Burüsa çârşularında gezerdi. Ba'zı mîve-fürüşlardan fevâkih-i mütenevvi'â iştirâ iderdi. Gâh olurdu ki aķçesin virmeyüp giderdi. Anlar da hâlini bilüp [351a EH] ne mîve virmede ta'allül ider ve ne "Elbette aķçemüzi vir!" dirlerdi. Biri-sinden bu aĥvâli istiĥbâr itdüm. Cevâb-ı bâ-şavâbını bu vech ile istimâ' kıldum. "Aķçesi yanında hâzır bulunduķda bilâ-tereddüd mîve kıymetini şayar. Ammâ mevcüdi olmaduķda def-i meclis idüp ba'de zamânin getirüp tamâmen² edâ eyler. Ne miķdârını unıdur ve ne bizden su'âl ider." didiler. Ĥaķır kendüye küllî ibrâm eyledüm. Söyletmek kaşdına niçe güne güftârla³ «الإبرام يحصل المرام» mazmûnına raĥbet gösterdüm. Bi'l-âĥire döndi, haķîre ĥiţâb eyledi. "Hücüm-ı ĥumûm baña aĥız açdurmaz, ne söyleyeyin?" diyü söyledi. Ba'zı ehl-i vuķûf ve izĥâr-ı haķla mevşûf 'uķalâdan işitdüm ki mezburu'n vazîfesi İbrâhîm Paşa'nu'n zamân-ı vezâretinde on altı 'Osmânî imiş. Mâh-be-mâh⁴ Murâdiyye zevâ'idinden alup ĥarcanur imiş. Rüstem Paşa ki şadr-ı vezârete geçmiş, "Vech-i ma'âşına bu miķdâr yiter." diyü üç aķçesini ibķâ idüp mâ'adâsını kesmiş. Andan soñra monlâ-yı mezbûra şamt u veleh⁵ 'arız olup bî-zebân gibi sükût itmiş. Yaz ve kış elinden bir yelpâze eksik olmayup ĥarâreti def'ine sa'y eylesmiş.

Eş'ârında çendân şafâ vü belâĥat yokdur. Ammâ meşnevîsinde bülend ü maţbü' sözleri me'mûl olandan artuķdur.⁶ *Leylâ vü Mecnûn*'ı ve *Ĥüsrev ü Şirin*'i ve *Gül-i Şad-berg* nâmına manzûm risâlesi vardur. Ekşer-i ebyâtı pesend ü taĥsîne sezavârdur. Ba'zılar ĥavlince *Şeh-nâme* tercemesine mübâşeret kılmış. Ĥâlâ ki ne kimse ebyâtını görmüş ve ne baĥrde idüğünü bilmiş. Eş'ârandan bu maţla'ları kem degüldür:

-
- 1 ve//mi'e: - F
 - 2 tamâmen: - EH
 - 3 "İsrar etmek hedefe ulaştırır."
 - 4 Mâh-be-mâh: - EH
 - 5 şamt//veleh: şamt-ı devâm F
 - 6 artuķdur: ziyâdedür EH

Nazmuhu

Ṭobṭoli ḥarf-ı cünündür nāme-i a‘mālimüz
Ey Kirāmen Kātibīn ma‘zūr ṭut aḥvālimüz

Ve lehu

Şu dil ki¹ dāğ-ı ğamuñla cerāḥati çoğdur
Yatursa pister-i gül üzre rāḥatı yoğdur

Ve lehu

Beni şanmañ ki dil-ber ‘aşkı böyle mübtelā eyler
Beni şeydā ezel bezmindeki ḳavl-i *belā*² eyler

Diğer

Yār zālīm ‘aşḳ ḳātil veh ki ‘āşık n’eylesün
Çerḫ bed-mihr oldı baḥt-ı nā-muvāfiḳ n’eylesün

Ammā *Leylā vü Mecnūn*’ı bu tarzla başlamışdur.³ Ya ‘nī ki;

Nazm

Allāh ki lafz-ı muḥteremdür
Ser-ḥalkā ḥalkā-i keremdür

maṭla‘ı ile ibtidā ḳılmışdur.

Ve lehu [353a F]

Birgün ki ḥarāret-i temūzī
Ya ‘nī ki nesīm-i nīm-rūzī

Ḳılmışdı kebāb murğ-ı ābı
Ḳoyup oda sīḫ-ı āfitābı

Her berg-i dirāḫt-ı sāye-perver
Olmış şanasun birer semender

1 dil ki: deñlü R4, EH

2 “Evet [dediler].” | Burada A‘rāf Süresi 172. āyetten iktibas yapılmıştır.

3 başlamışdur: söylemişdür EH

Gönlekçek olurdu her şehir şubh
 Alup ğam-ı mihrden eşer şubh
 Kesb eylemege [335b R4] şehir hevâsın
 Şubh açdı kabâsınıñ yaqâsın
 Pertâb çü şem'-i encümendür
 Pervâne kıanadı bād-zendür

Ammâ *Hüsrev ü Şirîn*'i bu bahırde idi.

Beyt

Anuñcün eyledüm feryâda bünyâd
 Bu miñnet-ğâne-i Ferhâda bünyâd
 Anılam 'aşk-ı ğam-perverdüm ile
 Beni yâd ideler hem-derdüm ile

El-kışşa üstâd şâ'ir Mevlânâ Âhî ile mu'âşırdur. Anuñ tab'ı nâzük ü daķık ve bunuñ semti üstâdâne bir tarık-ı belâgat-refiķdur. *Monlâ Āşık Tezkiresi*'nde yazmışdur. "Ben kendüyi ba'zı tedârükle söyletdüm. Ba'zı ebyâtını nâ-mevzün okuyup halı-ı kelâm şeklin göstermekle mezbûrı söze getürdüm. Tâ ki 'Okuduğun eş'âr benümdür. Ammâ edâsı bu yüzdendür.' didi. 'Şeh-nâme tercemesin itmeñüz vâķi' midür?' diyü şordum. 'Vâķi'dür.' diyü cevâbını alup şihhatını taķķıķa irgürdüm." diyü bildürmişdur.

Cenâbî Paşa

Pâdişah-ı mağfûruñ nazâr-kerdesi ve harem-i hâşşında hâşil olmuş ve hüs-n-i terbiyetle i'tilâ-yı şân bulmuş. Kaķ'-ı merâtibden řoñra Anaķolı beg-lerbegiligi virildükde ölince mutaşarrıf olmuş. Hattâ yigirmi yıldan ziyâde ol mañıb-ı celilde şâbit-ķadem olması her cihetle maķbûliyyetine dâll idi. Kendüsi ğâyete vâķür u mü'eddeb ü pesendide-ğışâl idi. Müddet-i 'ömrinde ķahķaha ile ħandesi ve eşnâ-yı ħandede dürr-i dendân-ı tâbendesini görülmemişdir. Tenhâsında bile murabba' oturup sâ'ir erbâb-ı devlet gibi yaşdığâ şayanması müşâhede olunmamışdur. Sene tis'a ve sittin ve tis'a mi'ede riħlet itdi. [351b EH] Ve bezm-i ünsini şağıdıp encümen-i ķudse 'azîmet eyledi. Bu maķla' anuñdur:

Nazmuhu

Olsa peydâ dūd-ı âhum gözlerüm giryân olur
Pâdişâhlar bir yaña ‘azm eylese bārân olur

Cevherî

Ḳaraferye’den peydâ olmuş, ba’de zamānin elli aḳçe ile Üsküb’de mü-
derris olup ‘ilm ü ma’rifetle iştihār bulmuş bir mü’eddeb, aḥlâḳı mühezzeb
âdem idi. Bu ḡazel anuñ eş’arındandır:

Nazmuhu

Kendüñi urma dilâ ḥancerine cānānuñ
Varma yanına yedi başlu bir ejderhānuñ
Ey dil āzürde durur zaḥmlaruñ nāleñden
Saña mücerred ṭa’ nı vardur bu gice yārānuñ
Gerçi itdi ḳulına va’de-i ferdā bī-ḥad
Bir ḳıyāmet ki yüzün görmedi bir ferd anuñ
Kimi başıyla gelür saña kimi cānıyla
Başḳa bir tuḥfesi var ḥidmetüñe her cānuñ
Cevherî aḡzımuza bir şeker ezdi ki yine¹
Sözde dadın görüp adın aña mı Selmānuñ

Ve merḥüm Sulṭān Süleymān vefātına ve Sulṭān Selim’ün cülüs-ı celā-
let-işbātına bu târiḥi ḡāyetle ḥüb dimişdür:

Nazmuhu

Cihān-ı bī-beḳādan rūḥ-ı pāki riḥlet itdükde
Dimiş Sulṭān Süleymān pend idüp oḒlı Selim Ḥāna
Şaḳın maḡrūr olup bu devlet-i dünyāya aldanma
Ne Efrīdüna ḳalmışdur bu ne Sām u Nerīmāna
Selimüm ‘adl ü dād eyle saña bizden yiter târiḥ
Bilürsün ḳalmadı bāḳı cihān mülki Süleymāna

1 yine: yiter EH

Hâleti

Filibeli Şanevber Kâdî'nün oğludur. Zümre-i kuzâtuñ zî-şân olanlarındandır. Nâmı 'Abdu'llâh ve kerem-i zâtîsi le'âfet-i tab'ına güvâhdur. Bir bülend-himmet ve tûm'urâk-ı mîrânesi qarîn-i şöhet, ma'a zâlik 'adâlete mâ'il ve cüybâr-ı tab'-ı pâki bihişt-i inşâfa nâ'il bir efendi idi. Merhûm Hâverî ile mu'âşır ve pâye-i kazâ cihetinden qarîn idüğü zâhir iken semt-i lu'f u kereme geldükde Hâverî'nün rütbesi pest olurdu. Ceyb-i in'âm u ihşâna el urduqça niçe anuñ gibiler kendüye zîr-dest olurdu. Ve bi'l-cümle kuzât zümresinüñ şehlevendi, vülât fırkasınuñ ser-bülendi idi. Sâbıkan Mîrim Kösesi Mehemmed Çelebi merhûm ile Haleb'e varmışlar. Fahrü'l-vâşılın Şeyh Üveys cenâbından dest-i tevbe birle inâbet¹ kılımlar. Ba'dehu vâli-desi 'alâkası yine kendüyi Rûm'a çekmiş. Kâdrî Efendi merhûm ise veled-i ma'nevî [353b F] idinüp zuhûrına cell-i himmet eylemiş. Gâh Gelibolı'ya gâh Filibe'ye ve gâh Üsküb'e ve Selânik'e kâdî olurdu. Hâlâ ki yine lâ'ubâli-meşreb ve kuyüddan 'arî pâk-mezheb idi. Didüğü eş'arı cem'a cell-i himmet itse küllî dîvân iderdi. Merhûm Hayâlî Beg "Ben 'Abdu'llâh Çelebi'nün hiddet-i tab'ından korkarın." diyü vaşfin iderdi.

Bu haķîr kendüler ile ülfet itdüm. 'Aşıkâne eş'ara, huşuşâ Hayretî merhûmdan şudûr iden güftâra rağbetini müşâhede kıldum. [336a R4] Bu ebyât anlaruñ eşher-i vâridâtındandır:

Nazmuhu

Yine 'aşķ âteşiyile rûşen itdün bağrımuñ dağın
 Çerâğın aydın uyarduñ bu kül öksüzi ocağın
 Degül mâh-ı şafaķ peydâ olan gerdünda vaķt-i şubh
 Qarasını qoparurken qanatmışdur felek dağın
 Didüm ey meh saña dün eksigün bil lâf-ı hüsn itme
 Bugün ol âfitâbı gördün alduñ yüzünün ağın²
 Qızarmış ağlamağdın gözleri Ferhâd-ı kühsârûñ
 Dökülmüş her taraf hâk üzre şanma lâle yaprağın

1 birle inâbet: ile bî'at R4

2 ağın: dağın F, R4

Ve lehu

Ço başdan ayağa cism-i nizârum la'l ü dâğ olsun
Saña ey nür-ı didem her tarafdan göz kulağ olsun

Dîger

Dâğlar dūdı tenümde tâze sünbüldür baña
Dâğum üzre dâğlar çatmer çaranfüldür baña

Ve lehu

Her kaçan devr okusa maḥfilde cānānum benüm
İster ol devrün teselsül bulduğın cānum benüm

Dîger

Dögerin taşlar ile sîne-i pür-dâğı katı
Gele Ferhād göre tağ ile taşuñ cengin

Maṭla‘-ı dîger

Dir idüm çahve fincānını sāğar gibi gül-rüdur
Velî şol çan olacağın içi inen çara şudur¹

Ḥasbî

Anaṭolı vilâyetinden Gedüs nām çaşabadandur. Çudemādan Keşfi'nün çarındaşı ve ol devr 'ayyâşlarının çallâşı ve evbâşı olmağla İbrâhım Paşa merḥūmuñ evâ'il-i vezâretinde bir fesâdda bulunmuş. İstanbul şubaşısına ḥabse virilüp işkence itmesi murād olunmuş. Ol şeb ki mezbûrı bağlayup çollarından aşarlar, ya'nî ki 'orf-i [352a EH] işkence envâ'ını edâ itmege sa'y iderler, Ḥasbî bedîheten bu maṭla'ı dimiş. Şubaşı az çok ehl-i taḅ' muḥibbi olmağla raḥm eylemiş. Ol maṭla' budur:

Nazmuhu

Derd-i dâğ-ı 'aşk kim itmez taḥammül Çâf aña
Hoş döyer bu nâ-tüvân gönlüm benüm inşâf aña

1 Dîger Dögerin//şudur: - F

İttifâk ol gice şubaşınıñ bir kıızı¹ füc'eten vefât etmiş. Bu zıkr olınan 'alâ'im ke'ennehu Hâsbî'nün bî-günâhlığını işbât itmiş. İrtesi dīvâna ilter. "Niçe dürlü² işkence itdürdüm, ikrâr itmedi." diyü şıyânet eyler. Hikmet Hüdâ'nuñdur, Hâsbî'nün yolca giderken bir dırahta toqınup bir gözi mecrûh olmuş. Paşa nazarına geldügi gibi "Monlâ Hâsbî, gözün n'oldı?" diyü şormış. "Yirini begenmedi, çıkmak ister sulţânım." diyü cevâb virmiş. Hâlâ ki bu maħalde laţife kaşd itmesi vezirün tab'-ı nâ-mülâ'imine muħâlif gelüp "Senün gözüne daħı görinecek var ancak." buyurmuş. Hattâ bunı maħbese gönderüp İstanbul'la Üsküdâr miyânındaki kal'a-i sağire ki "Ketâyün Serâyı" diyü meşhûrdur, aña gönderilmiş. On yıl miğdârı maħbûs olup Hâsbî maħlaşını Hâbsî'ye mübeddel kılmış. Hattâ maħlaş-perverlik ile niçe niçe kaşâ'id ü eş'âr söylemiş. İttifâk kudemâ-yı şu'aradan Başîri ve Zâtî ve Keşfi ve Qandî vezîr-i mûmâ ileyhi dīvân yolında selâmlamışlar. Vâfir tazarru' u niyâzla Hâsbî'nün ħalâşını recâ kılmışlar. Hâkim-i büzürgvâr ıtlâkına müteveccih olup nev'an merħamet-kirdâr olduħda ba'zı müfsidîn semt-i nifâka sâlik olurlar. "Şu'arâ seni³ hicv ile taħfif itmek şeklin gösterür." diyü söylerler. Paşanuñ tarîk-ı keremden 'avdetine Hâsbî'yi Hâbsî maħlaşdan kırtarmaħa müte'allik cell-i himmetden ferâğatine bâ'is olurlar. Hâsbî daħı⁴ «حسبي الله وحده وكفى» virdine meşğûl olup kıalmış. ħalâşı paşa-yı mezbûruñ kıatli güninde müyesser olmuş.

El-kışşa 'amî vü sebük-ser ü mey-ħ'âr kimse imiş. Dikķat semtine sâlik olmayup diline geleni söyler imiş. Hattâ maħbûs iken bu maķûle bir murabba' söylemiş. Hoş-âyendece kelimât olmağın ba'zı 'avâma te'sîr idüp vird-i zebân idinmiş. Bir iki bendinün îradı ile iktifâ olındı.

Nażmuhu [354a F]

Yine bir âh ideyin⁵ gerdün-ı gerdân ağlasun
 Nâlişüm eflâke çıksun çerħ-ı gerdân ağlasun
 Gözlerüm yaşın görüp deryâ-yı 'ummân ağlasun
 Hâlüme kâfirler acısun Müselmân ağlasun

1 kıızı: kıızı daħı EH

2 dürlü: - F, R4

3 seni: sizi EH

4 "Bir olan Allah bana yeter."

5 ideyin: idüben F

Çünkü şundi sâkı-i hicrân baña cām-ı firāk
 ‘Alemler kıldı qarañu çeşmüme şām ağlasun
 Veh ki ben dil-ğasteyi öldürdi eyyām-ı firāk
 Hālüme kâfirler acısun Müselmân ağlasun

Hayretî

Mecma‘-ı şu‘arâ olan Vardar Yeñicesi’nden erbâb-ı tîmâr silkine mün-
 selik, gönli ğanı, tab‘ı müstağnî âdem idi. Dirliceği şey’-i kalil olup ma‘â-
 şına kifâyet itmemegin Yahyâlu begleri ve Miğâllu ve Tırhânlu ümerâsı-
 nuñ begleri merhûmı gözedürler idi. Meclislerine dâhil olması imtidâd-ı
 ‘ömrü bā’iş hâlet ve şeref-i şohbeti pîrâye-i ‘işret bilürler idi. Menkûldür ki
 Vezîr İbrâhîm Paşa mezbûrı ilerü çekmek, bārî ze‘âmet pâyesine çıkarup
 mağsûd-ı aqrân [336b R4] itmek kaşdına bir gün Hayâlî Beg’e sormuş.
 “Hem-şehrûn olan Hayretî’yi nice bilürsün?” diyü su‘âl itmiş. Mezbûr dağı
 medğ yüzünden kağı idüp “Bir himmeti bülend, mîr ü vezîr şohbetinden
 nefretle ‘uzlet-pesend fağîrdür ki bu yağında nazm itdüğü eş‘arından işbu
 mağla‘ı hüsn-i hâline şahid-i dil-pezirür.” diyü haber virmiş. Ya‘nî ki;

Nazmuhu

Ne Süleymâna esîrüz ne Selîmün kılıyuz
 Kimse bilmez bizi bir şah-ı kerîmün kılıyuz

nev-ğüftesini oğumış. Mezbûr paşa ki terbiyet-i büleğâda bir muğalled ü
 ğalağ-bağşâ devletlü idi, matla‘-ı mezbûrdan reng-pezir olmuş. Hayretî’nün
 hüsn-i terbiyetinden ferâğatle dil-gîr olmuş. Küllice rağbet ü iltifât ümmî-
 dinde iken bir bî-hâşıl tîmârla behremend itmiş. Ol dağı kağbûline ‘âr idüp
 Rûm illerine çekilüp gitmiş. El-hağ hoş-âyende sözleri vardur. Rûzgâruñ
 fenâsına müte‘allik çoğça ma‘ânî-i ğaribe nazm itmişdür ki ekşeri pesend
 ü tağşîne sezâvardur. Evâğir-i ‘ömrinde [352b EH] a‘mâ olmuş. Sipîhr lâ-
 mi‘asını¹ göze göstermemesi ve ‘âlemün kâr u bārını ‘aynına almaması ol
 cihetden dağı ta‘ayyün bulmuş. ‘Ağıbet sene ihdâ ve erbâ‘in ve tis‘a mi‘e hu-
 dūdında riğlet eylemiş. Kendü inşâ itdüğü zâviye hağiresinde defnini vaşiy-

1 lâmi‘asını: bî-beğâyı EH

yet itmiş. Hâlâ mecma‘-ı dervîşân ve câygâh-ı nüzhet-nişândur. *Divân*‘ı dağı ol diyâr halkınuñ tecribeleri üzere *Divân-ı Hâfız* gibi kâşif-i râz ve herkesün hasb-i hâlınden haber virmekle hâtır-sâz ve hîn-i istiğârelerinde dil-nüvâz u beşâret-perdâz idüğü müttefağun ‘aleyh-i hullândur. Dil-nüvâz¹ vâridâtından bu maṭla‘-ı garrâ, huşûşâ zamîmesi olan ebyât-ı rûh-efzâ bir kaşîde-i maṭbû‘a yirin ṭutmuş güftâr-ı dil-ârâdür.

Naẓmuhu

‘Âşıkun bağrında ṭağlar deñlü başı var imiş
Kendü bir kem kaṭre deryâlarca yaşı var imiş
Yoğ şanurdum bâliş-i râhat bu miḥnet-hânede
Şimdi bildüm dil-berün işigi ṭaşı var imiş
Cân ile cânân arasında hicâb olduñ diyü
Hayretî’nün kendü kendüyle şavaşı var imiş²

Ve lehu

Ne âteş ü âb u ne bād u gil idüm cânâ
Sen serv-i hevâ-baḥşa ben mâ’il idüm cânâ

Ve lehu

Eşk-i çeşmüm sepmese şu dîde-i giryânuma
Hep yanup biryân olurlardı gelenler yanuma

Ve lehu

Ḳılma ağıyâra ḥavâle ğamze-i ğammâzuñı
Olur olmaz zâğâ³ şalma düstum şebbâzuñı

Mezbûruñ birâderi Sîne-çâk nâm Mevlevî’dür ki nâm-ı mâder-zâdı Yûsuf idi. Evvelâ Mışr’a varup Şeyḫ İbrâhîm Gülşenî’den bî’at itmiş. Ba’dehu Hâzret-i Mevlânâ dervîşlerine mülḥağ olup kitâb-ı *Meşnevî*’de ḥaylî mahâret ḥâşıl ḳılımış. Ve bi’l-cümle bir dervîş-i Fârisî-dân ve dil-rîş-i şâhib-‘irfân

1 Dil-nüvâz: - F, R4

2 Cân//imiş: - F, EH

3 zâğâ: yire F

idi. Hâlet-bahş u cân-süz ğazelleri dahı cesbân idi.¹ Niçe rûzgâr seyâhat tarîķında hâk-sâr olduķdan ōıra sene ūelâse ve hamsîn ve tis'a mi'e² ħudûdında³ nefis-i İstanbul'da fevt oldu. Südlüce sâhilindeki Ca'ferâbâd nâm tekiye civârında defn olunup [354b F] külâh-ı Mevlevî resminde seng-i mezâr evvelâ mezbûra yoñuldu. Zamân zamân kendüye vird-i zebân idüp;

Beyt

Ġarîbüm derdnâküm sîne-çâküm
Ser-â-ser rûķ-ı pâküm gerçi ħâküm

beytini oķur, gezerdi. El-ħaķ bu ğazeli dahı ħüb dimiūdür. Kendü dervîūliğini ebnâ-yı zamâna i'lâm⁴ eylemiūdür.⁵

Naẓm

Biz tâc-ı riyâ-yı ser-i ūâhân-ı cihânuz
Biz ħâk-i kef-i pây-ı gedâyân-ı muĝânuz
Biz diñlemezüz⁶ ĝulĝulini bülbül-i bâĝuñ
Biz naĝme-serâyân-ı ĝülistân-ı cinânuz
'Âfâķı bütün tıtmıū iken nâmımız ey dil
Bu tırfadurur kim yine bî-nâm u niūânuz
Bî-ța'ne iken de bu 'aceb⁷ ķavs-i ķazâdan
Her tîr-i belâ kim atılır aña niūânuz⁸
Erbâb-ı maĝabbet bizi Yûsuf görür ammâ
Aūĝâb-ı ħased ĝözine ĝüyâ ki sinânuz

1 cesbân idi: olup F

2 hamsîn//mi'e: erba'in F

3 mi'e ħudûdında: mi'ede EH

4 i'lâm: beyân EH

5 gezerdi//eylemiūdür: - R4

6 diñlemezüz: deĝüūmezüz F

7 Bî//'aceb: Biz sırr-ı 'aceb ūâhibiyüz EH

8 Bî//niūânuz: - F, R4

Hâverî

Ḳuzât zümresindendir. Ḳaşaba-i Manastır'da toğmuş, "Açıḳ Ḳâdioglı" diyü şöhret bulmuş, nām-ı māder-zādi 'Alî olup bir zamān ismini maḥ-laş idinüp niçe ḡazeller dimiş, ba'zı ebyātını çendān pesend itmedükde "Aliligüm zamānında didigüm şî'rlerdendir." didügi taḥaḳḳuḳ bulmuşdur. Nazmından ḡayrı inşā ile daḡı mümāreseti meşhūr olmuş ehl-i 'ilm idi. Çi-vi-zāde merḥūmuñ ḡüsn-i terbiyetine ve Defterdār Bayram Beg'ün iltifāt u raḡbetine mazhar düşüp ḡāḥ Üsküb ve Selānik'e¹ ḳādî olmuş muḥiḳḳ-ı bî-mu'ādil, icrā-yı aḥḳām itmede mā'il-i 'adl² bir ḡoş-ḡab' u ehl-i 'ilm kim-se idi. Mükemmel *Divān*'ı var idügi ma'lūmdur. Ve meşhūr olan ebyātı bu zıkr ideceğimiz vāridāta münḡaşır idügi mefhūmdur.

Nazmuhu

Seni gözler dü çeşm-i ḡün-feşānum niçe demlerle
Gel ey nūr-ı başar merdümlük it demler ḳademlerle

Ve lehu

Añladum çeşmi ne fettān idügin ḳaşından
Bilinür reh-zen olan niteki yoldaşından
Ḳoparur fitneyi ḡaḡtuñ çekilür zülfüñ ey dil
Ḥıtulur yeñiçeri şuḳı bölük başından
Kehrübā gibi ḳapar gönlüni [337a R4] ben ḡāşāküñ
Ayrılam şanma beni sen işigün ḡaşından
Umarum başuma tāc ola sifāl-i seg-i yār
Devlet olmazmış ıraḳ çünki³ yigit başından
Ayuñ on dördi gibi bir mehe vir gönlüni sen⁴
Ḥâverî sev güzeli iki yedi yaşından

1 Selānik'e: Selānik ḳazāsına EH

2 mā'il-i 'adl: 'adle mā'il EH

3 çünki: çün R4

4 bir//sen: gönlüni vir bir māha R4

Ve lehu

Sîne pürdür [353a EH] ârzü-yı zülf-i ‘anber-sâ ile
Toldur vîrânemüz biñ başlu ejderhâ ile

Ve lehu

On sekiz yaşında bir dildârı ‘uryân eyledüm
On sekiz biñ ‘âlemi bir demde seyrân eyledüm¹

Ve lehu

Âdemün ehl-i riyâ sözleri kanın kurudur
Sâkıyâ toldur a şol kan olacağı içelüm

Evâ’il-i hâlinde gâyetle bâde-nüş ve harâbât-ı muğânda her zamân hum-ı mey gibi pür-cüş imiş. Ba’de zamânin ki Eyyüb ve Ğalaṭa’ya ma’an kâdı olmuş, şubḥ u mesâ mülâzemetine varduğı pîrân-ı şahbâ-fürüşuñ ekşerini hayâtda bulmuş. Gâhî tenhâsında yârânına laṭife idermiş. “Zamân-ı iflâsı-muzdaki hırş u talebîmüz şimdi imişse toyunca şarâb-ı nâb içerdük. Şubaşı havfin çekmeyüp Ğalaṭa reh-güzârlarında kendümüzden geçerdük.” sözlerini söyler imiş.

Ḥudâyi

Ḳuloğulları zümresinden İstanbul’da toğup neşv ü nemâ bulmuş ve ḥüsn-i cemâlle beyne’l-‘uşşâḳ meşhûr olmuş bir nev-cüvân idi. Yeñiçeri tarîkıında niçe rûzgâr ḥidmetinden sonra yayabaşı oldu. Ba’dehu Budun muḥâfazasına müstakîl yeñiçeri zümresi gönderildükde kitâbeti mezbûra şadaḳa olındı. Merḥûm Monlâ Ğazâlî, Mekke-i Mükerreme’den gönderdüğü mektûb-ı manzûmdaki;

Naẓmuhu

Ḳaşı yayına oldıgum ḳurbân
Oḳçı oğlı o ğamzekâr iyü mi

1 Ve//eyledüm: - F

beytinden murād mezbûr Hudâyî'dür. Haylice maṭbû' u maḳbûl sözleri vardır. Ekşer-i eş'arı pesend ü taḫsîne sezâvârdur.

Naẓmuhu

Mey-i¹ telḫ içdüm idi çâre şanup def'-i ğama
Yârsuz olduĝı için acısı çıĝdı depeme

Ve lehu

Ḥākī tenümi yile virüp rāh-ı yârda
Bir toz ƣoparmayınca ƣomam rûzgârda

Dîger

Degdün ol zülfi 'anber-eşşâne
Erre-i 'ömr imişsün ey şâne

[Ve lehu]

Ḥaṭ-ı sebzün gelüp ruḫsârûña yaraşdı ğâyetde
Benüm serv-i ser-efrâzum güzellendün nihâyetde²

Ve lehu

Aĝyâr ile ƣurursun ƣarşumda söyleşürsün
Ben ḫaste-ḫâli yoḫsa öldüreyin mi dirsün

Ve lehu

Ḥaṭ-ı ser-sebz ile ey [355a F] ḫüblaruñ mümtâzı
Ḥadün ol lâleye beñzer ki ola pervâzı

Egerçi ki maṭla'-ı aḫîr ḫaylî dil-pezîr vâķi' olmuşdur. Lâkin ḫaķîr bu maṭla'ı görmedin pervâz-ı lâleye müte'alliķ iki maṭla' dimişüz. Kefe lâlesi aña maḫşüş 'alem olmaĝın anı bile edâ itmişüz.

1 Mey-i: - F

2 Ḥaṭ-ı//nihâyetde: - F, EH

Li-mü'ellifhi

Çeşm-i Tatara karşı hıat-ı rüyuñ aşikâr
Pervâzi lâledür Kefeden Rûma yâdigâr

Diğer

Gül didüğün şarâb ile tölmiş piyâledür
Bir barmacığ ki eksile pervâzi lâledür

Fuşahânuñ ser-âmedi Mevlânâ Bâkî bir gün maţla'-ı mezbûrı hâkî-re vâfir vaşf itmişdür. “Bir mükemmel *Divân*'a bedel maţla'-ı ğarrâ ve mazmûn-ı dil-ğüşâ ve edâ-yı rûh-efzâ ile şu'arâ-yı 'aşrı müşerref itmişsün.” diyü söylemişdür.

Hayâlî Beg

Vardar Yeñicesi'ndendir. İsmi Mehemmed,¹ baht u sitâresi sermed, er-bâb-ı hüsn-i bahâ miyânında ser-âmed bir nev-cüvân idi. Dağı sebzâr-ı hıatı nâ-resîde, çâr-ebrûlar gibi muqavves kaşlarınıñ sâyesi leb-i la'linde demide olmadın eş'âr-ı hasene ile hüsn-i iştihâr bulmuş idi. Haydarîlerün rind-i şâhbâzi ve Kalendarîler zümresinün² ser-halka-i hâtır-nüvâzi Baba 'Alî-i Mest ki zâhiren pâyesi pest, ma'nide şâhib-i kıtidâr u zeber-dest bir babay-ı âlem idi, Hayâlî Beg'i oğlı nâmına hem-sâye idinüp taşşil-i ma'ârifle şöre-i rüzgâr olmasına cell-i himmet itmiş bir şahş-ı ma'rûf u müselleme idi. Bir bölük Haydarî ile Rûm illerini gül-geşt iderek kaşaba-i Vardar'a ki uğramışlar, içlerindeki hûb-rûlardan birinün tîğ-ı cezbesi ile Hayâlî gibi mahbûb-ı maţlûbuñ cigerin delüp yüregiñ toğramışlar. Ya'nî ki ol cüvânlardan birine 'aşık olmuş. Bediheten bu maţla'-ı ğarrâyı diyüp zümrelerine lâhîk olmuş.

Nazmuhu

Çihresinde görelî lem'a-i nûr-ı Nebevî
Bir yaluñ yüzli ışık şevkına oldum 'Alevî

1 İsmi Mehemmed: - R4

2 Kalendarîler zümresinün: Kalendarîlerün R4

Ve bi'l-cümle dolaklarına bende, cavlaklarına ser-efgende olmuş. Ve kav-
lıklarında maḥfûz olup celâ-yı vaṭan kılmış. Vaḳtâ ki İstanbul'a gelmişler,
Şarigörez merḥûm İstanbul kâdîsi bulunup "Bu maḳûle ḥüsndâr emred-i
perî-ruḥsâr bir bölük ḳalenderân-ı rafz-iştihâr yanında ṭurmaḳ ne sezâvâr
ve ne meşrû'dur. Belki bir vaż'-ı münker ü nâ-meşrû'dur." diyü [353b EH]
Ḥayâlî'yi Baba 'Alî-i Mest'den alır. Muḥtesib-i şehîr olan Uzun 'Alî nâm
zâhidüñ [337b R4] yanına virür. Bu ṭarîḳ ile kesb-i ma'rifet ve şî'r-güylüḡla
iştihâra cell-i himmet iderek ol 'aşruñ kerîmi, nice kerîmi, Ḥâtîm-i Ṭâ'î
gibi saḫî-i kerîmi Defterdâr İskender Çelebi'ye intisâb eylemiş. Meleke-i
zihniyyesinde dâd-ı Ḥudâ olan suḫanverlikle bülend sözler söylemege, gâh
defterdâr-ı mezbûra ve gâh vezîr-i 'aşr olan İbrâhîm Paşa-yı maḡfûra ḳaşî-
deler şunup vaşf itmege başlamış. Anlaruñ ḥüsn-i terbiyetiyle ma'lûm-ı
pâdişâhî olup dâḫil-i bezm-i ḥâşş olmaḳdın berî bir taḳarrub-ı külli peydâ
eylemiş. Ḥattâ bir def'a ki şehryâr-ı cihân, sulṭân-ı Süleymân-nişân Edrine
dârü'l-mülkine gitmişler, Ḥayâlî'ye cidden iltifât itmeyüp hem-râh idin-
memegi muḳarrer itmişler. Şâ'ir-i mezbûr bir ay miḳdârı 'atebe-i 'aliyye-
den dür ve iltifât-ı pâdişâhânedен¹ mehcür ḳalmış. Ālâm-ı miḫnet-i firâḳ
cânına te'sîr idüp şebâz-ı teveccühini Edrine şikârgâhına şalmış. Varduḡı
gibi bir ḡazel şunup² maḳṭa'ında ma'nâ-yı ihtîşâş bu yüzden göstermiş ki
ol ḡazelüñ maṭla' u maḳṭa'ı budur:

Naẓmuhu

Fer viren mâha cemâl-i bâ-kemâlündür senüñ
Mihre ḫancerler çeken iki hilâlündür senüñ
Ġayrılarla yârdur şimdi Ḥayâlî dir iseñ
Ḥâşe li'llâh pâdişâhum ol ḫayâlündür senüñ

El-ḳışşa hefte geçmez imiş defterdâr ve paşadan mezbûra birkaç yüz
ḫasene iḫsân olunmaya. Ay olmaz imiş ki şehryâr-ı kişver-güşâdan ol med-
dâḫ-ı nâmdâra bir iki bîñ filori virilmeye. Fe-lâ-cerem ol 'aşruñ şu'arâsın-
dan Zâti ve Yahyâ ve anlara hevâdâr olan şu'arâ Ḥayâlî'nin eş'ârına daḫl ü

1 idinmemegi/pâdişâhânedен: idinmemekle pâdişâhdan F

2 şunup: diyüp şunup EH

ta'arruzdan hâli degüller imiş. ¹ ﴿حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ﴾ [355b F] her sözine terzîk nâmını ıtlâk idüp vâkı'-i hâl olduğı taqdirce «هر عیب که سلطان به»² Hayâlî ise ravza-i iltifât u devletde serv-i ser-efrâz gibi hırâmân ve 'av'av-ı segâna mültefit olmayan ser-bülend-i mümtâz şıfatında igmâz-künân hem-şehrîlerinden Mevlânâ Uşûlî ve Hayretî ile ülfetde ve ol zümreye 'adem-i iltifât u rağbetde rûzgârın geçürmekde imiş.

Bu haķâr, vefâtından bir yıl muķaddem der-i devlete gelmiş idüm. Merhûmuñ;

Min nazmihi

Ķarârgâhı idi bir zamânda bir şâhuñ
Gönül serîri ki şimdi Ķarâba yüz tıtdı

beytini tettebbu' idüp;

Li-münşi'ihî

Şeh-i³ cemâlün ile genc-i 'aşķ idi gönlüm
Ķaţuñ siyâhı gelelden Ķarâba yüz tıtdı

beytini iletüp kendüye virmiş idüm. “Eger senün ise Ķatı nâmdâr şâ'ir olsañ gerekdür. Zîrâ ki senün nev-heveslikde didüğün beyt benüm güftârumdan muşanna'dur.” diyü taşsinini işitmiş idüm. Ba'de zamânin sene erba'a ve sittin ve tis'a mi'e Ķudûdında nefsi Edrine'de vefât eyledi. Merhûm 'Arşî;

Mışrâ'

Sözi dilde Ķayâlî gözde Ķaldı

mışrâ'ını târîĶ dimişdür. Ķaķ budur ki bir kâmil mısırâ'da güzel edâ eylemişdür. Edrine SelĶ-hânesi yolında Ķaydar-Ķâne Ķazîresinde medfûndur. *RaĶimehu'llâhu te'âlâ ve eskenehu fi'l-cenneti'l-a'lâ.*⁴

1 “...içlerindeki kıskançlıktan ötürü...”, Bakara Sûresi, 2/109.

2 “Sultânın beğendiğı her kusur, hünerdir.”

3 Şeh-i: Şehâ R4

4 *vel/a'lâ:* - F, R4

El-haḳ Rüm şâ'irlerine edâ-yı bülend semtini evvelâ Ḥayâlî göstermişdür. 'Aşrınıñ meliküŝ-şu'arâsı idügi taḥḳîḳa yitmişdür. Mevlânâ 'Aşîḳ ki taḳrîrinde şâdiḳ bir müverriḥ-i fâ'îḳdur, merḥûmuñ bî-ḳaydlığını beyân eylemiş. Ya'nî ki mâl-i dünyâya çendân raġbet itmeyüp cem'-i mâla mâ'il degül idüğünü ḥalḳa destân eylemiş. Ḥâlâ ki emr ber-'aks olup merḥûmuñ ḥıŝset ü imsâki şöhre-i cihândur. Ḥattâ Monlâ Şem'î'yi ziyâfet için Ğalaṭa cānibine 'azîmet itdükde ki Pereme Boġazı'na gelmişler, Ḥayâlî'nün ilḳâsı ile birer peremede ḳadem eri olmuşlar. Ba'de'l-'ubûr buluşup maḥall-i neŝâṭ u sürûr olan meclis-i ḥarâbâta vuşûl bulmuşlar. Bu şan'atla pereme manḳûrından ḳurtılmışlar.

Ve bu ma'nâya bir daḥı delîl ve ḥıŝset ü imsâkine nehc-i ğayret-sebîl ba'de vefâtihi zuḥûr eyleyen muḥallefâtıdır ki merḥûmuñ ferzend-i devletmendi Ḥubbî 'Ömer Beg'den işitdüm. Ḥattâ ŝiḫḫatını kemâ-yenbaġî taḥḳîḳ itdüm ki iki birâder otuzar bîn filoriye mîrâŝla behredâr¹ olduḳdan mâ'adâ² yüz altmış kilid 'aḳâr u temellükâtından³ bedîdâr [354a EH] olmuş. Ḥuŝûŝâ yüz otuz bîn güzide ḥâŝlarından sâl-be-sâl dörd yük miḳdârı vâridât u emvâl muḳarrer iken seneden seneye kırık elli bîn aḳçe ancaḳ ḥarcandığı şübût bulmuş.

Ve bi'l-cümle ṭab'ı ḥayâl-âmîz ü bülend, edâsı lâ'îḳ-ı taḥsîn ü pesend bir şâ'ir-i şöhre-peyvend idi. Eş'âr-ı belîġasından;

Naḫmuḥu

Ḳaldı nümüne dehre cihân-ı ḥarâbdan

Berg-i ḥazân ḥazâ'in-i Efrâsiyâbdan

Yardum ŝurâḫinüñ [338a R4] başını ayağın ŝıdum

Yudum elüm 'araḳdan u geçdüm ŝarâbdan

Seng-i ḥavâdiŝ eyledi cām-ı Cemi şikest

Deĝsürdi lâle pârelerini türâbdan

1 behredâr: behrever F

2 mâ'adâ: ŝoñra R4

3 temellükâtından: mütemellekâtından F

Vicdân-ı pāküm itdi giriftâr-ı ğam beni
 Fehm it bu remzi şîşe içinde gül-âbdan
 Nüş itmeyem şanursa inüp Zühre-i felek
 Dünyâ şarâbını kadeh-i âfitâbdan
 Deryâ gibi başumda olaldan hevâlarum
 Hâlî degül sefine-i ten¹ ıztırâbdan
 Bir bezm-i hâşa maḥrem olupdur Ḥayâlî kim
 Açılmaz anda ğonçe-i cennet ḥicâbdan

ḥaḳ budur ki ḥaylice pesendide ğazeldür. Eşnâ-yı tetebbu‘ında nazîri yokdur. Bir şî‘r-i laṭif-i bî-bedeldür.

Ve lehu

‘Ârızuñ meyden ‘araḳ-rîz olsa ey ḥür-ı cemil
 Şanuram cennetde tuĝyân eylemişdür selsebil
 Âfitâbı nice teşbih ideyin ruḥsârına
 Sen sa‘âdet şem‘isün ol ḥâke düşmiş bir zelil

Maṭla‘ ve lehu

Dil şikeste olalı seng-i cefâ-yı yârdan
 Beñzer ol mir‘âta kim maḥrûm ola didârdan

Diger

Emmesünler seni gel mey gibi ḳattâl olma
 Dilmesünler² yüregün ney gibi pür-ḥâl olma
 Terk-i tecrid oligör tâc ne baş ağrısıdur
 Be yûri begligün it [356a F] ‘âlemün abdâl olma

1 ten: dil F

2 Dilmesünler: Oymasunlar F

Ve lehu

Qurş-ı mehle hüşe-i Pervîn olaldan zādımız
Ehl-i fakr içre tena“umla çıkupdur adımız

Ve lehu

Şādī enīs-i ğuşşa vü zulmet qarīn-i nūr
Ber-pāy-māl-i ‘ālem ü bahruñ başında şūr

Ammā bu haķīr kavince “bahrun dilinde şūr” edāsı rāciħdür. Zirā ki deryāda dil mutaşavver idüĝi ve baş ıtlākı cā’iz olmaduĝı vāzıħdur.

Ve lehu

Mecnūn göziydi Leylā hayāline cilvegāh
Şahrā-nişin olanuñ olur hānesi siyāh

Ve bi’l-cümle *Divān*’ında kırk miķdārı taħsine sezāvār eş‘arı vardır. Bir zamānda bu haķīr intihāb itmege şıdķ u şıħhati nümūdardur. Ferzend-i ‘azizi hikāyet itmişdür ki hālet-i nez’ında anı kenārına alup āhir didüĝi maṭla‘ bu olduĝını rivāyet itmişdür:

Ve lehu

Gel gel öpeyin gerdenüñi derd-i serüm var
Bir boynı uzak yola yakında seferüm var

Dānişī

Süleymānegī-zādelerden Kādī Piri Çelebi’dür. Nefs-i Kayşeriyye mevlid ü menşe’leri olan zümrenün eş‘ar-ı pesendide-nesebidür. Seksen aççe ile Mışr vilāyetindeki Menüf kazāsını alup kādī-i Mışr olan ‘Arab-zāde ile mevsim-i hazānda deryādan Mışr’a ‘azim olduķda ğarķ olmuşdur. Ba’zı meş‘āih u evliyāya bed-ħ‘āhlıĝı ucından kendüye toķınan telātum-ı tūfān sillesinün derdmend Dānişī’ye daħı işābeti taħaķķuķ bulmuşdur.

Min nazmihi

Lebiyle söyleşemez sen şeh-i suhan-dānuñ
Hemān ağızlığıdur gonçe-i gülüstānuñ

Ve lehu

‘Arz idüp n’eylersün ey dil tāze dāguñ dil-bere
Geçmez ol sīmīn-berūñ yanında fūls-i aḥmere

Ve lehu

Çün dil uzatdı baña şu deryā kenārda
Āhum çoğ oynadur anı bu rüzgārda

Zātī

Çaresi sancağından Balıkesri nām kaçabadandır. Ba’zılar kavlince ism-i māder-zādī Şatılmış olup mādām ki müze-düz imiş, nāmı ol lafzuñ mu-raḥḥamı olan Şatı edāsıyla mermüz imiş. Şoñra ki şā’irliğe heves etmiş, ismini min vechin tağyir itmemiş gibi olup Şatı edāsını Zātī ile mu’abber kılmış. Ammā Mevlānā ‘Aşık “Kendüden işitdüm.” diyü rivāyet eyler. Ya’nī ki ismi ‘İvaz olup sene sitte ve seb’in ve semān mi’e ḥudūdında mütevellid olduğunu ḥikāyet eyler. Ve mezbūruñ vaşında ifrāt idüp Monlā Zātī ki dünyāda bir zātıdır, şā’irlik gayra nisbetle ‘arızī ve aña kıyasla zātīdür, edālarını kināyet eyler. Nefsine kıyās gayra göre cā’iz degül idüğünü bilürken beşeriyet muḳ-tezāsınca gāflet ider. Ba’zı müverriḥīn ise Mevlānā Bāķī anuñ şāgirdlerinden idüğünü ve ma’rifet ü biḍā’ati bi’l-külliyeye andan taḥşil itdüğünü rivāyet eyler. [354b EH]

Mışrā’

Zihī mu’allim-i şāḥib-hüner zihī şāgird

mışrā’ı ile pesend ü taḥşini işā’at ider. Maḳşūdı Mevlānā Bāķī’yi ḳadḥ ise ğarazı ma’lūmdur. Eger nā-dānlığla Zātī’yi medḥ ise iz’an u firāseti ma’dūmdur. Eger mevleviyyetine, yā ‘ilm-i ‘Arabıyyet’deki faziletine ve yāḥūd Fūrs’deki firāsetine binā’en ise ancaḳ olur. Mücerred müze-düzlik şan’atındaki mahāreti ucından ise kemāl-i iz’anı taḥaḳḳuḳ u ta’ayyün¹ bu-

1 u ta’ayyün: - EH

lur. Biñ yedi yüz miqdârı ğazeliyyâtı, dört yüzden ziyâde vü¹ füzün qaşâ'id maqûlesi vâridâtı ve Şem' u Pervâne nâmına bir manzûm risâlesi vardır. Hağ budur ki ba'zı beytleri taħsîne sezâvârdur. Şâhib-kırân-ı celâdet-rüsüm Selim [338b R4] Hân bin Bâyezid Hân gibi qahramân-ı qurûn u qurûm cülûsına bir nûniyye qaşide virmiş. İçinde bir beyti pesend olunup iki köy maħşûli câ'ize ile ri'âyet olunmuş. Ol beyt-i mağbûl budur:

Min nazmihi

Serverâ bir bende-i bî-qağd imiş qapuında 'adl
Tutamazdı anı zencire çeküp Nüşirevân

Ol şehryârûn tağ'-ı nâzüğine hoş gelüp nazmından qağ'-ı nazâr mazmûn-ı beyt idüğü şâyî'dür. Zîrâ ki güftârı pesendide [356b F] olmağla "qaçuında" edâsı ile "tutamazdı" lafzındaki imâle-i nâ-sezâsı mâni'dür.

Merhûmuñ şamem marazına ibtilâsı dağı söylenürdi. Bilmeyen şanurdi ki begenmedüğü güftârı işitmezlige ururdi. Hattâ vezîr-i a'zam olan 'Alî Paşa ki nükte-şinâs u dil-güşâ, luğ u keremi mebzûl ve ehl-i dillerün ri'âyetinde mecbûl bir devletlü idi, Monlâ Zâtî bir gün aña bir mîmiyye qaşide virmiş ki şamem kâfiyesinde bir beyti dağı bulunmuş. "Monlâ Zâtî, 'aceb ki bu qaşidede üç mağlaş ri'âyet itmişsün. Remmâl ve Zâtî edâlarına qanâ'at itmeyüp 'Şamem' lafzını bile irâdet² itmişsün." dimişler. Ve me'mûlinden ziyâde câ'ize-i seniyye virmişler. Hele bârî ol zamânuñ vezîrlerinde bu deñlü leğâfet-i tağ' u ma'rifet olurmuş. Şimdiki 'azîzler gibi şu'arâya ğased ü 'adâvetleri nâdir idüğü ta'ayyün bulurmuş. Ve ol qaşide ki mezbûr 'Alî Paşa'ya virilmişdür, pesendide olan beytleri bunlar olmışdur:

Min nazmihi

Şitâ vücûd-ı nebâtâtı eylemişdi 'adem
Yine vücûda getürdi bahârı 'İsâ-dem
İdinse girdüni remmâl kuğl aña qanmaz
Sürâdiqât-ı guğüb içre hîç sır mübhem³

1 ziyâde vü: - R4

2 irâdet: irâ'et EH

3 İdinse//mübhem: - F

Ve bir def'a ki Sultân Bâyezîd Hân'a fâ'iyye bir kaşîde virmiş, bir beyti mağbûl-i şehryârî olup haylice pesend buyurulmuş. Hattâ dimişler ki "Zamânede mazmûn kalmadı, dirler. Ka'r-ı kân güherden ve baır-ı 'ummân dürederden hâlî olmaduğını bilmezler. Hâlâ ki hüner ğavvâş-ı çâlâk olmağdur. Üstâdlık ka'r-ı deryâdaki düreder-i şâhvârî bulmağdur." diyü niçe 'atâlar itmişler. "Elbet-te Zâtî'ye manşib görülsün." diyü Hüseyn Ağa nâm mahremlerine ısmarlamışlar. Vezîrler dağı tefakğud-ı menâşib itmişler. Ammâ kimesne¹ şamemine binâ'en kendüye ancağ tevliyet hidmetini münâsib görmüşler. Hattâ Burûsâda yigirmi beş ağçe ile bir mütevellilik virmişler. "Benüm sâl-be-sâl aldığım cevâ'iz-i seniyye maşsüli tevliyetden ziyâdedür. Sene-be-sene vech-i ma'şum anlaruñla murâd üzere âmâdedür." diyü terk itmiş. Ne kabûl eylemiş ve ne Burûsâ'ya gitmiş. Zîrâ ki bir yaña Vezîr-i A'zam 'Alî Paşa'nun in'âmı, bir yaña Mü'eyyed-zâde merhûmuñ ihsân-ı tâmmı ve bir tarafdan Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nün inâyet ü ikrâmı ve bir cânibden yâr-ı kadîmi Kadri Efendi'nün iltifât-ı mevhîbet-fercâmı Zâtî'ye cidden müzâyâka virmez imiş. Bunlardan ğayrı cenâb-ı salñanatdan her nev-rûzda iki bin ağçe câ'izeden mâ'adâ her bir bayramda birer yüzi sürğ kemhâ ve birer tarafî² çuğa hil'at-ı girân-bahâ dağı muğarrer imiş. Hattâ bir kerre kemhâyî şûfa tebdil murâd idinmiş. Bu kıt'ayı diyüp erkân-ı devlete Dîvân-ı Hümâyün'da şunmuş:

Kıt'â

Ben ey erkân-ı devlet kulzüm-i dürr-i ma'ânîyem
Sipâh-ı ceng-cüya yaraşur yeşil kızıl kemhâ
Bize pür-mevc mâ'î şûf luğ eyleñ disün gören
Nesîm-i luğf-ı şâh ile bugün mevc urdı bir deryâ

El-ğak mazmûnı hûb olmuşdur. Nihâyet "yeşil kızıl" edâsı "şûf" [355a EH] lafzınuñ imâlesi, "şâh ile" lafzınuñ rekâketi feşâhatine mâni' bulunmuşdur.

Muğaşşal, tabağasınca şâ'irdür. Pür-güy olmağın ahyânen³ iyü sözler düşürmesi, ba'zılar kavlince nev-heveslerden biri hiddet-i tab'ı muğtezâ-

1 kimesne: - EH
2 tarafî: tarafî EH
3 ahyânen: - EH

sınca nâzük mazmûnlar bulup kendüye aınduğda “Benüm bu mazmûnda ğazelüm vardır.” diyü ol şeb nazm idüp irtesi ‘arz itmesi ma‘lûm-ı ekâbir ü eşâğirdür. Ammâ na‘t-ı Muḥammed Muştafâ’da *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*,¹

Na‘t-ı Resûl

Kâmetün ey büstân-ı lâ-mekân pîrâyesi
 Nûrdan bir servdür düşmez zemîne sâyesi
 Yûsufi gerçi görenler ellerini kesdiler
 Gün yüzün gördi senün şakḳ oldu ayuñ âyesi
 Menzilün tîr-i du‘âveş mâverâ-yı nüh-sipîhr
 Kâdrinün ‘arş-ı mu‘allâdan mu‘allâ pâyesi
 Evvel ü âḫîr nazîrün yok senün zâtuñdurur
 Ḥatm-i cümle-enbiyâ kevn ü mekânun dâyesi
 Âḫîret bâzârına varduğda eyler fâ’ide
 Naḳd-i ‘aşḳuñdur anuñ kim serverâ [339a R4] sermâyesi
 Bâğ-ı cennetde ümmîdüm budurur kim Zâtîyi
 Cümle mü’minlerle ol serv idine hem-sâyesi [357a F]

ḥaḳḳâ ki maṭla’ı ve bend-i evveli beyân olınandır. Ve bir bend daḫı budur:

Ve lehu²

Mebde’-i bünyâd-ı ‘âlem menşe’-i âḫîr-zamân
 Sâye-i ‘arş-ı ‘alâ³ seyyâḫ-ı mülk-i lâ-mekân

Ve bir bendi daḫı bu maṭla’-ı nîkûdur:

Ve lehu

Bir şadef idi cihânda ay u gün oldu dü-nîm
 Ol şadefden sen zuhûra geldün ey dürr-i yetîm

1 *şalla’llâhu/sellem: ‘aleyhi’s-selâm* R4 | - EH

2 budur/lehu: - EH

3 ‘alâ: mu‘allâ F, EH

Hulâşa-i kelâm bu terci‘-i mükemmel hadd-i zâtında bir kitâba bedel güftâr-ı rûh-efzâdur. Ve kendü yaqîni üzere bu maqla‘ı dağı mergûb u bî-hemtâdur:

Ve lehu

Düşdüm nişân-ı pây-ı seg-i dil-ber üstine
Ol gönçe güldi didi yüzün güller üstine

Ve lehu

Rağîb-i zâğ elinden bir tezerv-i şivekâr aldum
Dağı ben şâhbâz-ı ‘aşq olaldan bir şikâr aldum

Ve lehu

Eli altında olma kimsenün hâtem gibi zinhâr¹
Kimesne dimeye tâ kim gözün üstinde kaşuñ var

Ve lehu

Yanınca sâyesi seyr eyler eyler ol servün hemân tenhâ
Şalınur sâye sulţânı gör ol serv-i revân tenhâ²

Sene şelâse ve hamsîn ve tis‘a mi’e hudûdında dünyâdan göçdi. Yetmiş yedi yıl ‘ömr sürüp Edrine Kapusu’ndan taşra Keşfi ve Başîri mezârları yanında defn olındı. ‘Abdî nâm şâ‘ir “Suhanver göçdi.” kelâmını târih³ dimiş. Ve Zuhûri nâm ‘Acem dağı;

Eş‘arı kaldı⁴ yâdigâr

târîhini düşürmiş.

1 zinhâr: ey yâr F, R4

2 Ve//tenhâ: - EH

3 kelâmını târih: târihini F, EH

4 Eş‘arı kaldı: Kaldı eş‘arı R4

Rahmî Çelebi

Burûsalı Naqqâş Bâlî-zâde'dür. Nâmı Pîr Mehemmed ve ʃab'-ı nâzügi ğıll ü ğışdan âzâdedür. Hüsni ü cemâlle iştihâr bulup ʃaşları hilâli mâh-ı bedrûn ʃased-kerdesi idi. Sinni çârdeh sâlde iken gülbeşeker güyâ ki leb-i la'linüñ perverdesi idi. Egerçi ki Rahmî taḥalluş itmişdür, lâkin cevvrâr u bî-raḥm idügi tevâtüre yitmiş idi. Vefât itdügi zamânda ki sinn-i 'azîzi mâbeyn-i ḥamsîn ü sittin idi, yine ruḥsâr-ı ğâze-rîzi reşk-i gül-i neşrîn idi. Rûzgâr-ı ğaddâr kendüye leyl ü nehâr sitekmâr olup yâ ʃaḥt-ı erbâb-ı keremden yâ nuḥüset-i baḥt-ı pür-emelinden âḥir-i 'ömrinde biñ belâyla yigirmi aḳçe medreseye mutaşarrıf oldu. Anda daḥı beyne'l-'ulemâ maḳbûl olan medârisden virilmeyüp bir mercühına ʃanâ'ati ta'ayyün¹ buldı. Ğarâbet bundadır ki ol pâye-i sâfile niçe yıllar mülâzemetle kendüye el virmedi. Üç dört kitâb te'lîfi ile nâmdâr ve Rahmî nâmına bir şâ'ir-i sâḥir-i pesendide-ğüftâr iken rüstâyilere lâ'îḳ görülen mertebelerle ri'âyeti câ'iz görölmedi. Bi'l-âḥire sene seb'in ve tis'a mi'e eḣnâlarında şeh-zâde-i kâm-bîn ve vâriş-i taḥt u tâc u nigîn olan Sultân Selîm Hân-ı Cemşid-âyîn 'atebe-i 'ulyâsına vardı. Tîr ü kemân evşâfında bir ʃaşıde ile 'arz-ı ḥâl ʃıldı. Hattâ bu maḳûle bir ʃıḫ'a ile şarâḥaten 'arz-ı ḥâle daḥı muḥtâc oldu. Tâ ki bir şefâ'at-nâme virilüp yigirmi aḳçe medreseye dest-res buldı.

Naẓmuhu

'Arşâ-i naẓm içre niçe pehlevân

Merḥale ʃaḫ' eyledi şemşîr ile

Rahmî-i zâruñ da bu meydânda

Menzil alursa 'aceb mi tîr ile

“ʃaḫ' eyledi” lafzında² elifûñ 'ayna vaşlını ve “Rahmî-i zâruñ da” edâsınıñ rekâketi faşlını bu ḥaḫîr tedbîl itdürdüm. Evvelini “ʃıldı ʃaḫ'-ı merḥale şemşîr ile”, ikincisini “Serverâ Rahmî de bu meydânda” edâları ile selâsete taḥvîl itdürdüm.

1 ta'ayyün: taḥaḳḳuḳ EH

2 eyledi lafzında: eyledide F

El-ḥaḳ şâ'ir-i bârîk-ḥayâl ve ğazel ü ḳaşâ'id ü meşnevîde [355b EH] mahâreti ber-kemâl, 'aşrınıñ memdüḥ u güzîdesi, zamânınıñ mevşûf u pesendîdesi idi.

Ġazel lehu

Ža'fdan künc-i 'anâda kim dil-i şeydâ yatur
Ger ecel gelseydi görmez şöyle nâ-peydâ yatur
Cûşa gelse kim ḥabâbıdur rüsüm-ı kâ'inât
'Aşḳdur nâmı fezâ-yı dilde bir deryâ yatur

Ve lehu

Alsa ibriḳ-ı zerîn mihr-i dıraḥşân eline
Nâz ile dökmeğe şu ḳoymağa cânân eline¹

Ve lehu

Ḥaṭ-ı nev-reste şanmañ ol gül-i ra'nâ 'izârında
Ḥızırdu ḥ'âba varmış çeşme-i ḥayvân kenârında

Maṭla'

Yâr engüştü leb-i la'l-i şeker-ḥand içre
Beñzer ol cüb-ı nebâta kim ola ḳand içre

Ve lehu

Cem câmını nüş itdi sürdi niçe dem Rüstem
Bu bezm yine bâḳî 'âlem yine bu² 'âlem

Ve bu ebyât daḫı *Şâh u Dervîş* [357b F] nâm kitâbındandır:

Ve lehu

Baḫr-ı cüdında bir şadef 'âlem
Dânedür anda gevher-i âdem

1 Ve lehu//eline: - F

2 bu: ol EH

Der-vaşf-ı tîr

Terkeşinde kemân-ı pür-zerkâr
 Dilde güyâ hayâl-i ebrû-yı yâr [339b R4]
 Kırdı cümle vuḥûş divânı
 Oldı ol vâdinün Süleymânı
 Aşk âhîr gedâyı şâh itdi
 Cümle vaḥşileri sipâh itdi

Ammâ bu ḥaḳîre “kemân-ı pür-zerkâr” edâsı yañlış geldi. “Kemân-ı zerrîn-kâr” olması münâsib görüldi.

Rahîkî

Adı¹ Sinân'dur. İstanbul kuloğullarından ve ol zümrenün taḥşîl-i ma'ri-fete meşğüllerinden iken Muştafâ Ağa fevtinden sonra 'ulûfesi kesildi. Ferdî nâm ferîd-i cüvânun genc-i zâtına nigehbân konulmağın derdmendün dir-ligi kâşânesini rûzgâr ḥarâba virdi. Ya'nî ki ağa-yı müşârün ileyh 'aşk-bâz-lığa muḳayyed ve bir gice İstanbul yangunında mest ü medhûş bulunduğı erkân-ı devlete ma'lûm u müşâhed olmağın ol cüvân-ı bî-hemtâ ki şâdef-i 'âlemde ḥüsn ile ferîd ü yektâ idi, deryâya atılup nâ-peydâ kıldılar. Ve ağa-yı medhûşun irtesi divânda boynını urdılar. “Raḥîkî'nün ne günâhı vardur? Ağası emri ile bir ḥidmete fermân-berdârdur.” diyü siyâsetden güçle kırtardılar. Bi'l-âḥire bir 'aṭṭâr dükkânı açdı. Gâh fenn-i ḥikmete gâh ma'cün-fürüşlîğla kesb-i ma'îşete muḳayyed oldı. Giderek meşâih-ı vâşîlinden biri mezbûrun fakr u faḳâsına taraḥḥumen Filonya-i Selîmî nâmındaki nüshayı getürdi. Eczâsınuñ kimini arturdı ve kimini eksiltdi. Ḥüsn-i nazar u i'tibârla cevher-i² iksîre nazar idüp Raḥîkî'yi tadricle ğınâya vâşîl itdi. Bu ḥâl ile sene selâse ve ḥamsîn ve tis'a mi'ede o daḥı Raḥmî yolına gitdi.

Ammâ ma'âcîn ü berşinün revâcî kendüden sonra kemâlin buldı. Farazâ sene elf-i hicrîde aḥbâr-ı şîḳatla şîḥhate yitmişdür ki otuz miḳdârı cüvân³ u ğıl-mân şebân-rûz eczâ dögerler. Ve muttaşıl büyük kıazanlar ile ma'âcîn bişürür-

1 Adı: Nâmı F

2 nüshayı//cevher-i: cevâhir-i EH

3 cüvân: cevâri EH

ler. Yine silk-i t̄alibindeki aḥbāb-ı keyfe yitişdüremezler idi. “Ḥarcları maḥsūb oldukdan ṣoñra yevmiyye üçer biñ aqçelik ma‘ac̄in şatdukları muḥarrerdür.” dirler. Ḥattā “Bu deñlü kār u kesb eyleye, cenāb-ı mīriye resm ü ḥarac niçün virilmeye?” diyü defterdār-ı emvāl olanlar ta‘arruz eylediler. Sāl-be-sāl kırkcar ellişer biñ aqçe almağı k̄anūn-ı cedīd vaz‘ itdiler. Ammā kendü zamānında daḥı rüz-merre üçer yüz aqçe intifā‘ vāqī‘ olmuş. Ḥammām aqçesine muḥtāc iken rüz-merre ol deñlü ‘avā’ide dest-res bulmuş. Naẓmı daḥı ḥālince kem degüldür. İstimā’a k̄ābil gāzelleri tamām degülse de kem degüldür.

Min nazmihi

Bāde virdüm ḥırmən-i ‘aqlum dil-i meftūn için
 Āh kıydum kendüme bir yār-ı gendüm-gün için

Ve lehu

Gönlüm hevā-yı yār ile pervāz urup¹ uçar
 Sözler yirine t̄ütī-i ṭab‘um şeker şaçar
 Ger da‘vet itsem ol perīyi ādemī diyü
 Baḫmaz yüzüme dā‘ireme uğramaz geçer

Ve mezbūr nāmına bir maṭla‘-ı garrā daḥı görülmüştür. Şaḫīḥ anuñ ise cümle-i eṣ‘arından tercīḥ olınmışdur ki ol maṭla‘ budur:

Ve lehu

Leblerūn üstinde gördüm ḥālūñi didüm ‘aceb
 Kān delmiş la‘l uğurlamağa gelmiş bir ‘Arab

Rızāyi

Rūmili’nde Tırnova nām kaşabada tevellüd eyleyen ‘ulemā-yı nāmdār ve şuleḫā-yı bülend-iştiḥārdan ḥ‘ācegān-ı Naḫşbendiyye peyrevi ebū’l-‘ulemā Baba Efendi’dür ki Rüstem Paşa gibi düstūr-ı ma‘ālī-rūsüm cenābına ḥ‘āce olmuşdur. [356a EH] Ve mezbūrı dā‘imā ṭarīḫ-ı Ḥaḫḫ’a sevḫ idüp ḥayr-endişligi tevātür ile şübūt bulmuşdur. İsmi Maḫmūd, babaları “Ye-

1 urup: idüp EH

şil-zâde” demekle ma‘rûf kuzât a‘dâdından ma‘dûd kimse idi. Mağlaş-perverlik şan‘atını mührinde hatm itmiş idi. Ya‘nî ki bu maqûle bir beyt diyüp hâtemine kazdurmış idi:

Ve hüve hâzâ

Bende-i h‘âceligân-ı şadr-ı şühûd
Hâk-i râh-ı Rızâ Baba Maḥmûd

Paşa-yı mesfûr içerüden mîr-âḥûr çıkup, Ḳadrî Efendi cenâbını baba idinüp h‘âcelige münâsib, ḳadrî râtib bir ehl-i ‘ilm recâ itdükte merḥûm Ḳadrî Efendi ki ḳadr-şinâs ‘âlim idi, Baba Efendi’yi sevḳ itmiş idi. “Hem üstâdınıuz hem babañuz olsun.” diyü işmarlamış idi.

Ve lehu [358a F]

Deryâ-yı ğamda ḳaldum bir âşinâ belürnez
Esmez nesîmi şubḥuñ¹ bād-ı şabâ belürmez

Ve lehu

Leblerüñ yâdına nüş eylemedin bâde daḥı
Meye rehn olmuş idi hırḳa vü seccâde daḥı

Bir Rızâyî daḥı Ḳaşşâb-zâde Kerîm Efendi merḥûmdur.² Şımf-ı ‘ulemâda meşṫûr olmağın bu maḥalde ğayr-ı mersûmdur. Ve bir Rızâyî daḥı tariḳ-ı ‘ulemâya sâlik Nigbolılı Rıdṫân Çelebi’dür ki bu maḥla‘ anuñdur:

Naḫmuhu

Görenler ‘arızında şandılar ḥaṫtını cānānuñ
Kenârında yazılmışdur *Bahâristân* [340a R4] *Gülistānuñ*

Remzî

Burûsalı Remzî Efendi’dür ki zümre-i ḳuzātuñ şeh-levend-i ercümendîdür. Erbâb-ı şervet³ olan tüccârdan bir h‘âce-i büzüğvâruñ oğlı olup evḳatı

1 şubḥuñ: şulḥuñ R4

2 Efendi merḥûmdur: Efendi’dür F

3 şervet: sîret EH

kaşâ'id-i 'Arabiyye tetebbu'ına ve 'ibādâtdan fazla kalan sâ'ati kütüb-i nefise tevağğuline maşrûf idi. Müddet-i 'ömrinde kimse elinden ve dilinden âzürde olmuş degül idi.

Nazm

Ölürüm¹ içmeyince bir dem mey
Ve mine'l-mâ'i külli şey'in hay²
 Deheni zerreye göre ma'düm
 Mûya nisbet miyânı leyse bi-şey
 Künc-i ğamda beni kuduñ gitdüñ
 Yüri hey yâr-ı bî-vefâ yüri hey
 Remzî düşmez saña kabâ-yı neşâţ
 Yaraşur ğam libâsı egnüñe gey

Ve lehu

Ele Ferhâd ile bir yirden alup baş ikimüz
 Yapmağa 'aşk serâyın taşırız taş ikimüz
 Kimse fark eyleyemez Leylâ vü Mecnûndan eger
 Yâr ile bir yire taşvîr ide naqqâş ikimüz³

Ve lehu

Şekkeristândur bu meclis al tütîdür şarâb
 Âşiyândur tüt ki sâġar beyzâdur güyâ habâb

Riyâzi

Baba Çelebi merhûmuñ birâder-i mihteri, huşuşâ dânişmendân zümresinden Üskübileruñ hünerveridür. Ğarâbet bundadır ki melâhidenüñ eşheridür. İsm-i mâder-zâdı Mehemmed iken şafâ-yı 'aķidesi ilhâd ta'nesinuñ mükedderidür. Âķir-i 'ömrinde Filibe kâķisi oldı. Ya'nî ki

1 Ölürüm: Ölürüz F

2 "Diri olan her şeyi sudan...", Enbiyâ Süresi, 21/30.

3 Ve lehu//ikimüz: - F

beyne'l-kuzât kemâl-i 'ilm ü ma'rifetle iştiḥâr buldı. Ḥattâ Kâğihân'ın Mesâ'il-i Müşkile'sini teshîl itmişdür. Ve Mevlânâ 'Abdu'r-Raḥmân-ı Câmî'nün;

آن کان حسن بود و نه بود از جهان نشان¹

ğazelini daḥı şerḥ eyleyüp nāmını *Keşfü'l-ḥakā'ik fi Ḥalli'd-daḥā'ik* kıomışdur. Ve semt-i ilḥâda sülûki ile lâ'ubâlî rind-i mey-perest ve güşâde-meşreb ü çâbü-k-dest olduğına binâ'en tıyulmuş ve bu gûne sözleri ḥalku'n ta'n u teşnî'ine sebeb olmuş.

Naẓm

Nice bir bekleyesün küncini² sen medresenün
Yürü var meykedeye sâğar ile müd-resenün³

Ve lehu

Rehne çekdün mey-i gül-gûna yine destârı
Rindler içre Riyâzî baş açuḫ fâsıḫsün

Ammâ sitem-zarîf maḫûlesi olup bir rengin laṭifesini bir ḫaşıdeye virmez idi. Ve 'avâmâne bir ṭıbe-i tayyibeyi bir risâleye degüşmez idi. Menḫüldür ki bir iki gün taẓyî'-i evḫât idüp Bitbâzârı'na mülâzemet itmiş. Bir masaṭ şatar dellâl bulup "mâ şat" diyü eline virmek için kendüsine bunca ta'b u zaḫmet itmiş. Ve bir gün yârânı ile 'ayş u nüş ḫaşdına Ğalaṭa'ya giderken sa'ir ḫullânı "Tizce cenâb-ı pîr-i muğâna varsaḫ kesb-i şafâ itsek." diyü isti'câl iderken hemân ki Pereme Boğazı'na gelinmiş, yârân-ı bâ-şafâ kemâl-i tezâḫumla keştiye girmiş. Riyâzî mücerred ihâmını işâ'at için "Ben deñiz geçmezüm." diyüp ol gün 'ayş u işretten ferâğati evlâ görmüş. Bu sebeble naḫd-ı efkârını⁴ bî-me'âl güftâr u maḫâl semtine şarf idüp külli mü'ellefât u âşâra mâlik olamamış.

1 "O, güzellik madeni idi. Ve onun dünyada benzeri yok idi."

2 küncini: küşesini EH

3 Naẓm//resenün: - F

4 ihâmını//efkârını: ben deñiz geçmem ihâmını F, R4

Gazel

Diyeli hâl-i ‘izâruñ fitne fenninde beñiz
 Komadı ben ‘aşıq-ı bî-çârede [356b EH] cānâ beñiz
 Ger şora ben hâküñi ol lebleri âb-ı zülâl
 Kuru sevdâ ile yaşı baħr-ı ‘ummânda deñiz¹
 Ey Mesihâ-dem yiter ağlatdı hicrûñ nice bir
 Telh-kâm oldı biħâr-ı eşkden bu mürdeñiz
 Kaddüñi ey² serve teşbîh eyleyenler vechi var
 Haddine ol lâle-ruhsâruñ eger gül dirseñiz
 Baħr-ı şî’ri âb-ı luṭfa ğarḳ iden kimdür diseñ
 Dürr-i yemm-i ma’rifet cānâ Riyâzî bendeñiz

Riyâzî-i Diğer

Bu Riyâzî İstanbul kuloğlısıdır. Müneccim-i mâhir ve taḳvîm istiħrâcına kâdir, ṭabaḳât-ı eflâk şafaḳât-ı usturlâb gibi öninde hâzır olanlaruñ belki küre-i semâvât u arzı ṭob gibi elinde oynadanlaruñ birisidir. Ya’nî ki şanâyî’ u bedâyî’ cevâhirinüñ uğrısıdır. Tarih-ı mülâzemetden ferâgat eyledi. Manzûm u menşür ba’zı te’lifâta cell-i himmet eyledi. Menkûldür ki dâr-ı vebâ ve cezîre-i tã’unla müsemmâ olan İstanbul şehrini ol renc ü ‘anâdan hıfz için sür-ı Kostañtınıyye dâhiline çaylak kondurmamağa müte’alliḳ da’vâlar itdi. [358b F] Ba’zı erbâb-ı devlet “İ’tikâdât-ı nâsa³ hâlel virür hâletdür.” diyü ruḫşat virmemegin mübâşereti cã’iz görölmedi. Aña binâ’en rüzgâra incindi. Yıldan yıla taḳvîm istiħrâcına bile muḳayyed olmaz oldı. Hattâ “Meşâhîr-i münecciminden Mevlânâ Luṭfu’llâh vefâtında aşḫâb-ı nücûmdan kimse ḳalmadı. Zamâne devletlülери ol fırḳa-i sa’ideye nazar-ı iltifât şalmadı.” diyü bu kıṭ’ayı didi. Baba Efendi merḫûmuñ ḫuzûrına gönderdi.⁴

1 Ger//deñiz: - F

2 ey: ol F

3 nâsa: enâma F

4 Baba//gönderdi: - EH

Kıt'â [340b R4]

Su'âl itdi bugün ben zerresine¹
 Ma'ârif âsumânınuñ kuyası²
 Ki Luţfu'llâh idi evvel müneccim
 Me'âda 'azm idüp qodı ma'âşı
 Yâ şimdi kim qalupdur bâb-ı şehde
 Raşad-bend-i nücüm-ı qavm-ı Kâşî
 Didüm İbn 'Ömerle bendeñüzdür
 İki qalduq cihânda g.ti başı

Bundan ğayrı erbâb-ı fezâ'ilden birinüñ Arslan nâm bir maqbûl kedisi fevt olduqda bu târihi dimişdür. Haq budur ki hûb edâ eylemişdür.

Târih

Haylî qaşdı var idi Arslan Begün
 Müş diyen düz da ammâ oldı fevt
 Anuñ için didiler târihini
 Avladı aşlan pisiyi bebr-i mevt

Aşlan şadla bî-râ yazılmağı re'y itmişdür. Muvâfaqat-ı hisâbda ol yüzden işâbet eylemişdür.

Zineti

Zümre-i müsta'iddinden bir nev-cüvân-ı Sirozî'dür. Haqqâ ki ol diyârda peydâ olan erbâb-ı taḫ'uñ baht-ı nûr-efrûzıdır. Eger mu'ammer olmış olsa ve nihâl-i ma'rifeti bâğ u râğ-ı zindegânide 'ulûm u kemâlât-ı berg ü bârî ile zinet bulsa haylî nâmdâr ve sözleri pesend ü taḫsîne sezâvâr şâ'ir olurdu. Huşûşâ semt-i qaşâ'iddeki nezâketi Figânî merḫûmı unutturdu. Mu'ammer olmayanlardan bu iki qâbil-vücûduñ lezzet-i kelâmına söz yokdur. Zîrâ ki belâğat-ı elfâz u edâları me'mûl olan mertebelerden artuq-

1 zerresine: bendesine F

2 kuyası: ayaşı EH

dur.¹ Sinni şelâşin hisâbında iken sene şelâşe ve sittin ve tis'a mi'e hudûdında fevt oldu. Vefâtına "fevt-i Zineti" lafzı tamâmen târîh bulundu.

Bu haķır beş altı kaşidesini gördüm. Cümlesinüñ mezâmîn-i rengin ve edâhâ-yı nezâket-ķarînini² pesend ü taħsîn kıldum. "Serv" redif bir kaşidesi vardur. Anuñ bu beyt-i laţifi her cihetle tavşife sezâvârdur:

Nazmuhu

Çaķ bir ķarışdan ey boyı şimşâd kıaddüñe

Üftâdedür çemende çeker intizâr serv

Hoş diril aħbâb ile kim bu tabîb-i dehr-i dün

Şerbet-i mergi şunar ne yâr ü ne aġyâr ķor

Ey şeh-i 'âlem vefâ eylerse 'ömr-i nâzenîn

Midħatuñla Zineti dünyâda çok âşâr ķor

Şeyhü'l-İslâm Ebü's-su'üd-ı 'âlî-maķâm maħdüm-ı devletmendi olan Meħmed Çelebi Efendi'ye varur, gelürdi. Ekşeriyyâ anlaruñ 'aţâyâ vü iħsânı ile geçinürdi. Birgün mestâne bâb-ı devlet-me'âbına gelmiş. Maħdüm-ı 'âlî-ķadr şeh-nişini revzenesinde görüp "Nedür Monlâ Zineti?" diyü iltifât buyurmuş. Ol daħı bediheten bu beyti oķumış:

Nazmuhu

Dâmen-âlüde vü destâr perişân yaķa çâķ

Küyuña geldi yine Zineti-i rüsvây

Ve bir ķuloġlına ta'aşşuķ ve zülfi ķullâbına ta'alluķ [357a EH] itdükde bu maķüle keşf-i râz kılmışdur:

Ve lehu

Küyünü tolanurın ķapuya çıķmaz ki görem

Zineti sevdi gönül bir 'acemî oġlanın

1 Zîrâ//artuķdur: - F

2 ķarînini: ķarîn ma'nalarına EH

Zîrekî

İsmi Zîrek'dür. Vilâyet-i 'Acem'de toğup, ba'dehu¹ vilâyet-i Rûm'a gelüp neşv ü nemâ bulmuşdur. Ekşer-i evkâtı mâ-bihî'l-iftihâr-ı Âl-i Ramazân olan Pîrî Paşa merhûmuñ hîdmetinde güzêrân olmuşdur. Bu hâķîr ki paşa-yı mûmâ ileyhûñ hûsn-i iltifâtına qarîn ve dâmâd idinmek hâķırası ile eşnâf-ı² ri'âyâtına rehîn bir 'abd-ı şenâķâr-ı kemterîn olmuş idüm, mezbûr Zîrekî dâ'imâ meclisimizden dūr degül idi. Hattâ *Mîhr ü Mâh* nâm kitâb-ı manzûm ki meşnevîde evvel-i mü'ellemimiz idüģi maħallinde ma'lûmdur, anı Türkî'den Fârisî diline terceme itdi. Sâ'irler zebân-ı Fûrs'i Türkî diline terceme iderken mezbûr Zîrekî emr ber-'aks ile izhâr-ı nezâket eyledi. Hâķ budur ki hûb nazm itmîşdür. Ba'de'l-itmâm paşa-yı müşârün ileyhe ithâf eylemişdür. Bu ebyât³ mezbûruñ vâridâtındandır:

Nażmuhu

...⁴

Vaķtâ ki merhûm Lâlâ Paşa Cezîre-i⁵ Kıbrıs'ı fetħ eyledi, Zîrekî'nüñ nazm-ı le'âlî-nizâmına rağbet idüp mâliye kitâbetlerinden⁶ biri ile sübhâ-ı [359a F] dürr-i şehvâr gibi evkât-ı leyâlî vü eyyâmını muntazam kıldı. 'Âķîbet vefâtı ve 'âlem-i beķâyâ harekâtı cezîre-i mezbûrda vuķû' buldı.

Sâģarî

Edrinevî, hem ism-i⁷ meşhûrî Қazzâz 'Alî, rind-i şâhid-bâz, bâde-nüş u berbaķ-ñüvâz, hecv ü hezl ü muķâyebede mümtâz. Hûm-ı şahbâ gördüģi yire küp düşerdi. Mecma'-ı hûbân olan mecâlise eski hâşîr döşerdi. Ammâ Ebü'l-fetħ Sulţân Meħemmed Hân devrinden ķalmıř ve bu şehryâr-ı Süleymân-nişanuñ zamân-ı salţanatına dek rûzģarından kâm almış bir zarîf hârif idi.

1 ba'dehu: ba'de-mâ R4

2 eşnâf-ı: inşâf-ı R4

3 Bu ebyât: - EH

4 Ba'de'l-itmâm/Nażmuhu: - F | R4 ve EH nüshalarında manzume olması gereken yer boş bırakılmıştır. F nüshasında herhangi bir manzumeye geçiş cümlesi ve başlık yer almamaktadır.

5 Cezîre-i: - F

6 kitâbetlerinden: kütâblarından F

7 ism-i: - R4

Nazmuhu

Çeng-i hamîde- [341a R4] kâmete döndi kıadı henüz
Ne sâzı kıodı Sâğarî elden ne sâğarı

beytini dilden düşürmezdi.

Menkııldür ki merhûm Refîkî şehri Edrine'nün balçığından âzür-
de-ğâtır olur. Ve bu maķûle bir bedihe nazmı iştihâr bulur:

Nazmuhu

İlâhî luğ idüp kıurtar bizi bu şehri bâğıldan
Kışi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden

Ammâ şehri mezburuñ şu'arâsı merķûma incinürler. İttifâkla birer
cevâb nazm iderler. Cümleden maķbüli budur ki merhûm Sâğarî'den şu-
dür itmişdür:

Nazmuhu

Şikâyet eylemiş şeytân gibi çün âb ile gilden
Yüzine yilleñ anuñ aşlı oddur ħaz ider yilden

Mezbûruñ ki sinîn-i 'ömri ser-ğadd-ı¹ tis'ine yakın olmuş, «لا خلاص من
²الموت» mazmûnını muķarrer bilüp ħâl-i şıħhatinde kıabrini kıazdurmış.
Ve eṭrâfına serv ü bādâm u şeftâlû fidânları dikdürüp ve bu güne bir kııç'a
diyüp seng-i meşhedine yazdurmış. Niçe rûzgâr sonra vefât idüp defni mü-
yesser olmuş. Ol kııç'ası bu meşhûr manzûmesidür:

Nazmuhu

Anuñ için mezârum üstinde
Ben bu eşcârı böyle vaz' itdüm
Tâ gören şormadın bile ħâlüm
Ki cihân içre n'yledüm n'itdüm

1 ser-ğadd-ı: - F

2 "Ölümden kurtuluş yoktur."

Bir boyı serv ü çeşmi bādāmuñ
Şeftälüsine toymadum gitdüm

Sākī

Qızāt tã'ifesinden, Filibe'de toğmış,¹ "Baldır-zāde" nāmı ile şöhret bulmağın Sākī maħlaşını ihtiyār kılmış, pesendide-eş'ar ve nāzük-edā vü hoş-güftār, Necātī semtine taqlid ile bülend-iştihār ve bu şî'r-i laţif ile zā-hirü'l-iftihār şā'ir idi. Sā'ir sözleri daħı bu üslubla mütebādir idi.

Naẓmuhu

Ehl-i diğķat bilüñe mü didiler
Ağzuñ añıldı yoğdur o didiler
Gonçe ebkārı 'andelibi görüp
Qız kaçan geldi bunda bu didiler
Küyumuz nāle ile toldurdu
Vaylı vaylı abü abü didiler
Gördiler seyl-i eşkimün cüşin
Qandan oldu bu qanlı şu didiler
Sākī elden ayağı hiç qomaz
Rüz u şebde çeker sebü didiler

El-ħağ bir laţif ğazeldür ki yüz miğdārı şî'r-i nāzüge bedeldür. Ba'zılar bunı Kemāl Paşa-zāde'ye ve niçeler Necātī merħūma isnād iderken mevāliden Merħabā Çelebi merħūm ħalkuñ şübhelerin zā'il eyledi. "Merħūm Sākī bizüm şürekāmuzdan iken bu ğazeli dimişdür." diyü söyledi. Ve bu daħı mezbūruñdur:

Ve lehu

Bāğun ğülü vü sünbüli serv [357b EH] ü benefşesi
Yarı gelür diyü qodılar gözci nergisi
Aldı ħaber şabādan u döndi göz eyledi
Ya'nī gelür o gözleri āhü kesün sesi

1 Filibe'de toğmış: toğmamış F

Şehâbî

‘Acem’dür. Birâderi Bîdârî ile ma‘an Rûm’a gelüp ikisi de merhûm hüdâvendgâruñ ri‘âyetlerine muķârin oldı. Ya‘nî ki ‘Irâķeyn seferine varulduķda sene isnâ ve erba‘în târihinde ki mevkib-i Süleymânî şehr-i Tebrîz’e nüzûl itmiş idi, şeh-levend-i ‘ulemâ Kıadrî Efendi, Şehâbî merhûmı hüsni-terbiyetle cenâb-ı şehryâra bildürmiş idi. Ve Seyyid Mehemmed Nürbaķşî tarîķına sülûk idüp¹ *Kimyâ-yı Sa‘âdet* tercemesine kıudreti var idüģine şehâdet eyledi.² Tâ ki ol te‘life me‘mûr olup sene seb‘în ve tis‘a mi’e³ târihine dek çalışdı. Ol kitâb-ı mütercemi ve kendü *Divân*’ını sūdde-i ‘âlem-muṭâ‘a ithâf idüp murâdınca muḥaşşilü’l-âmâl olduķdan ōñra⁴ mu‘ammer olmayup sene ihdâ ve seb‘inde vefât itdi.

Târîh

Didi Selmân vefâtına târih
Rûh-ı pâk-i Şehâbîye raḫmet

Min nazmihi

Ĥadûnden lâle-i ḫamrâ ḫacil berg-i gül-i ter hem
Ĥadûnden řâḫ-ı Tûbâ münfa‘il serv ü şanevber hem
Gören ruḫsâruñı zülfûñ şebinde vechi var dirse
Meh-i zūlmet-niřin ü âfitâb-ı sâye-perver hem⁵

Ve lehu

Bezm-i ‘aşķuñ bir ‘aceb ḫanlı şarâbı [359b F] var imiş
Kim ser-i ‘uřřâķdan anuñ ḫabâbı var imiş
Cur‘a-i vaşl iķmedin peymâne-i ‘ömr oldı pür
Hey dirîģâ bilmedüm devrûñ şitâbı var imiř⁶

1 sülûk idüp: sülûki olup EH
2 idüģine//eyledi: idüģin EH
3 seb‘în//mi’e: seb‘a ve erba‘în F
4 Ol//ōñra: - F
5 Gören//hem: - F
6 Cur‘a-i//imiş: - EH

Sihri

Edrine'den “Meḥemmed-i Dîv-dest” nâm kâtibün oğludur. Kendüsi daḥı serî'ü'l-ķalem olmağın babasına kıyâs idenler *dest ber-bâlâ-yı dest*¹ dimişler. Ekşer-i ‘ömrini maḥâkim-i şerîfe kitâbetlerinde geçirüp fuzalâdan Monlâ İdrîs ve Tâc Beg-zâde ve Kâḍî-zâde-i ‘Acemî ḥîdmetlerine yitişüp ma‘lûmâtı vâfir, tevârîḥ ü âşârdan maḥfûz u mazbûtı mütekâşir bir kimse idi. Pîr olup ağızında dişi ķalmamış iken her kaçan vaşf-ı dendân-ı dil-berândan baḥş olurdu, Monlâ Sihri yine çiyner tükürürdi. “Yârândan ķalmaz.” [341b R4] dir idi.² İstihzâr-ı nefâ’ide pîr-i ḍarîr olduğunu bildürmezdi. Ammâ ki mazmûn-ı ḥâyide işitdükde gönli bulanup bu kerre gercekden tükürürdi. Herdem ḥarem-serâyına vâşıl olduķda gözlikden kaç-ı nazar idüp güzellige nazar-ı iltifât ķılurdu. Dest-i lerzidesine ḥâme almaz³ olup “ ‘Aşâ-yı pîrândur.” diyü bâde-i nâba ittikâyı vâcib bilürdi. Mesîḥî⁴ merḥûmla düstlaşur ve gâh u bî-gâh mektûblaşurlardı. Kezâlik Mevlânâ ‘Aşık ile daḥı mürâselâta rağbet ve irsâl-i mükâtebâta cell-i himmet ṭarîķını meslûk ṭutarlardı. Ḥattâ mezbûr Sihri’yi İslâm Beg nâm ehl-i şevķuñ meclisine da’vet idüp ‘Aşık Efendi bu nâmeyi gönderür:

Naẓm

Ey kelâm-ı belîğî siḥr-i ḥelâl
 Dimek aña nazîre fikr-i muḥâl
 Gelün İslâm Begün odasında
 Olalum ‘âlemün şafasında
 Vaķt-ı güldür zamân-ı nûş-ı şarâb
 Leb-i deryâdurur şeb-i mehtâb
 İçelüm câm-ı zevraķı çekelüm
 Baḥr-ı endüh u ğuşşadan geçelüm

1 “El elden üstündür.”

2 Yârândan//idi: - F, EH

3 almaz: giymez F | ḥâme almaz: câme giymez R4, EH

4 Mesîḥî: Şeyḫî F

Monlâ Sihrî dahı mest ü medhüş bulinup i'tizâren bu kıt'a ile cevâb virür:

Ƙıt'a

Eylemişsün begüm yazup nâme
 Kâfir-i 'aşkı da'vet İslâma
 Şimdi bildüm ki devletüm yoğ-ımuş
 Bezm-i hâşşa liyâkatum yoğ-ımuş
 Hâk Te'âlâ 'aziz idüp nâmuñ
 İre âfâka reşh-i aqlâmuñ

Ve lehu

Âfitâbum devlet atına süvâr ol bir gün eş
 Halk bir şîre süvâr oldı disünler bir güneş

Ve lehu

Cânda dâğ-ı hasret ü zülfünde cân boynuñda zülf
 Düşdi ey nâzük beden bâr-ı girânum boynuña¹

Sihri-i Şanı

Şehir oğlanı kısmından, nefsi-i İstanbul'dan “Ƙız Memi” dimekle meşhür ve dü-müy olmak mertebelerine varduğda tavâşî zümresine ilhâkla “Sihrî-i Bî-hayâ” diyü mezkûr olup ehl-i kalem ü târih-güy ve sitem-zarîf ü efsâne-cüy bir şahş idi. Defterdâr Sirozî Hasan Çelebi ile Haleb'e varduğda Sihrî at bâzârı kâtibi olmuş. Her ardına geçdüğü tavara binmek mümkün şanup bir sâde-rü oğlanı odasına götürmüş. Bir gice şabâha dek vâfir yidürüp içürmüş. Hattâ derdmendi [358a EH] kendüden geçürmüş. İrtesi ki oğlan ser-h'âb-ı humârdan bîdâr olmuş, bend-i şalvârını bürîde; çonını, pîrahenini derîde bulmuş. Akrîbasından olan Müselmânlar şeherden Haleb Beglerbegisi Ƙubâd Paşa dîvânına varmışlar. “Sihrî bu emredi murdârlamış.” diyü şikâyet kılmışlar. Meger ki paşayla defterdâruñ 'adâvet-i sâbıka-

1 Cânda//boynuña: - F

sı var imiş. Âdemlerine ihâneten siyâset¹ kılmağı talebkâr imiş.² Eşegine güci yitmez, semerin döger. At bâzârı kâtibi derdmend Sihrî'yi getürtmiş. Hayâların budadup rüsvâ-yı 'âlem itmiş. Bu kıziyye ki İstanbul'da işildi, 'İşreti merhûm;

Nazm

Vaylî oldı Kız Memi hıdım

mısrâ'ını târîh didi. Egerçi ki saçı saçalı dökülmedi, lâkin tuhm-ı âmâlî ümmîdi hâkinde eküp bitmedi.

Rüstem Paşa tekrâr vezîr-i a'zam ve birâderi Sinân Paşa kapudan-ı mükerrem olup birinüñ emri baır u berde şu gibi cârî ve birinüñ hükmi heft-yemde³ bād gibi sārî olduıda ki mensübâtından binâ emîni teftîşinde bulunmadı, Sihrî münâsib-i hâl bu kıt'ayı dimiş idi:

Nazmuhu [360a F]

Biri evden biri bunuñ kapudan
Bunları şanma sen gider kapudan
'Azl olınsa n'ola emîn-i binâ
Yapu taşu kalur mı hiç yapudan

Ve mezbûr Kapudan Sinân Paşa'nuñ fevtine;

Mısrâ'

Ṭaldı rahmet deñizine kapudan

târîhini didi. El-ħağ seb'a-i mu'allağadan 'add olunacağ söz söyledi.

Nazmuhu

Sînede âyînenen bîn dâğ peydâ eylesem
Her birinden düst didârın temâşâ eylesem

1 ihâneten siyâset: siyaset ü ihânet EH
2 Âdemlerine//imiş: - R4
3 heft-yemde: baırde EH

Mevlânâ Sürürî

Nâmı Muştafâ ve Gelibolı'dan Şa'bân nâm H'âceye hayrül-halef-i bî-hemtâdur. Kazıyye-i ittifâkıyye merhûm H'âce Şa'bân şâhib-i şerret ü mülket bir gâni bâzırgân idi. Şehr-i mezbûruñ bazarıstânında câlis ü kâmrân idi. Bu haķır dânişmend iken merhûm Sürürî Efendî'den tefsîr-i şerif telemmüzine cell-i himmet ve vücûda müt'eallık resâ'il tezâkirine müdâvemet dağı vukû' bulmuş idi. Merhûm-ı mezbûr ma'lûmâtına nazar bir baħır-ı 'amık idi. Ammâ te'lif ü taħrîr tarîķında kuvvet-i fikriyyesi ğayr-ı daķık idi. Nazm u inşâ tettebbu'ında ğod sâlik-i tarîķ-ı bî-tevfik idi. Mevlânâ 'Aşık "Üç *Divân*'ı vardur." diyü yazmışdur. Ğâlâ ki üç *Divân*'ından üç ğazeli şöhret bulmamışdur. Bir *Divân*'ını gözden geçürdüm. Bir ma'mûr ğazel-i penç-beytini göremedim. Ancak aşķâb-ı tezâkir tettebbu'ı üzere bu ebyâtı irâda münâsib buldum:

Nazmuhu

Yırde gökde olmasun mişlüñ diyü ey¹ âfitâb
Sâyeñ ile şemsi göstermez ğicâb olur şehâb²

Ve lehu

Dil anuñçün dūd-ı âhından cihânı tar³ ider
Yârini ağyâr ile gördüklerinden 'âr ider

Ve lehu

Hâleden çizmiş du'â-yı nûr ile bir dâ'ire
Çeşm-i siħrinden kaçup girmiş meh-i tâbân aña [342a R4]

Ve lehu

Didiler te'sîr ider ism-i müsemmada velî
Ey Sürürî görmedüm 'âlemde ğandân olduğuñ

1 mişlüñ//ey: mülk-i divânı EH

2 Yırde//şehâb: - F

3 tar: nâr EH

Sene ihdâ ve erbâ'in ve tis'a mi'e târihinde ki Sulţân Süleymân Hân
İrâķeyn seferine gitdi, Monlâ Ğubârî bu ğazeli diyüp şu'arâya gönderdi:

Naẓm

Ne bilür 'aşkı her Mecnûn sen ol aĥvâli benden şor
Ne anlar kışşa-i Şîrîni Hüsrev kühkenden şor
Görelüm ey şabâ bu şî'r-i siĥr-âmîze 'âlemde
Nazîr olur mı her bir şâ'ir-i şîrîn-suĥandan şor

Sürürî merĥûm ki bu maĥta'ı görmiş, Ğubârî cânibine ta'n ile bu cevâ-
bı göndermiş:

Naẓm

Bir iki Türkî beyt ile ğurûr itmek revâ mıdır
Sen inşâf eylemezsün bârî bir ehl-i suĥandan şor

Ğubârî meĝer bu loĥma-i¹ ta'n-âmîzi iltikâm itmemiş. Meşnevî tarîķın-
da bir mektûb-ı manẓûm gönderüp kaşd-ı intikâm eylemiş. Ya'nî ki Mev-
lânâ Sürürî bir zamân tarîķ-ı tadrîsden ferâĝat ve tarîķ-ı Naķşbendiyye
şeyĥi Maĥmûd Efendi'den inâbet itdükden şonra tekrâr Sulţân Muştafa'ya
ĥ'âcelige tâlib ve teklif olunduĝda teneffürî vâcib iken hezâr tazarru'la
râĝib olduĝını Mekke-i Mükerrreme'de ki işitdi, teşnî'an bu tarîķ ile nâme
irsâline müsâra'at itdi.

Naẓm

Ey sidre-nişîn-i 'arş-pervâz
Vey tâ'ir-i ĳuds-i 'âlem-i râz
Bi'llâh digil nedür bu ĥâlûn
Ķaţ' oldı meĝer ki per ü bâlûn [358b EH]
Terk eyleyüp âşiyân-ı ĳudsi
Dilden çıkarup mecâl-i ünsi

1 loĥma-i: kıt'a-i EH

Rıfatde iken tenezzül itdün
 ‘İzzetde iken tezellül itdün
 Kim itdi seni bu vech ile şayd
 Ne bend ile oldı saña bu kayd
 Boynuñda senün bu bâğ n’eyler
 Pāyuñda senün duzağ n’eyler
 Beñzer seni h’âb-ı gâflet aldı
 Şayyâd-ı emel bu dâma şaldı
 Hey hey gözüñ aç bu h’âbdan sen
 Kırtar seni bu hicâbdan sen
 Sermâyeñ olup hebâ-yı menşür
 Olduñ yine bir gedâ-yı mağhür

Merhûm Sürürî Efendi dağı cevâb yazup göndermiş. Târîk-ı Nakş-bendiyye’de hem-pîr oldukları hayşiyetle laîfeleri yaruşduğın¹ rümûzla göstermiş.

Nazm

Ey yâr-ı naşîh-ı² nuşh-güftâr
 Nazm ile iden cevâhir işâr
 Hem baña diyen nedür bu hâlün
 Kaţ‘ oldı mı yoğsa per ü bâlün
 Güş eyle gel imdi vaşf-ı hâlüm
 Şanma ki kıırıldı per ü bâlüm
 Şeh-zâde-i a‘zam u mu‘azzam
 Nev-bâve-i efham u müfahham
 Evşâfumı çünki güş kılmış
 Deryâ gibi kalbi cüş kılmış

1 yaruşduğın: baruşduğın R4, EH

2 naşîh-ı: faşîh-ı EH

‘Azm-ı sefer eyledükde sultân
 Olduğda aña mülākī ol hân
 Güş eyledüğünde pend-i piri
 ılmış aleb anda ben fairi
 Nā-geh baña hükm-i āh geldi
 Derd ile dilümden āh geldi [360b F]
  n emr ile oldu bende me’m r
 Nā-ār ola döndi gitdi  n m r
 Ey Ka‘be m cāviri ‘aziz m
 Zann itme ki olmaya temiz m
 Nefum baña v  ‘avāma idi
 anma ki amu enāma idi
 imdi amu halka oldu nefum
 Her vech ile oldu adr u refum
 Sizden umaruz du‘ā v  himmet
 Bu āha müyesser ola¹ devlet
 ‘Adliyle cihānı ide p r-n r
 Ola bu S r ri sırrı mesr r

Ğarābet bundandır ki Mevlānā Ğubārī, S r ri Efendi’yi bu arī ile ta’yīb ve eh-zāde h ‘acesi olduğını ta‘cīb² iderken kendüye dahı ol ibtilā vāi’ oldu. Sa‘ādet-i m cāvereti oyup Sultān Bāyezid’ n evlād-ı kirāmı h ‘aceligini ab l ile ta‘ayy ni zuh r buldı.

Ve bi’l-cümle Monlā S r ri’n n fezā’ili zāhir ve m ’ellefātı m tekāir, ekeri mab l-i enām iduği mütebādirdür. ‘Aı avlince m ’ellefātı otuz altı olup niteki sinni anuğ za‘fi iduği ma’l m-ı ekābir   eāđird r.³ ‘Ul m-ı ‘Arabiyye’den olan muannefātı fal-ı ‘ulemāda mezk rdur. T rk  v  Fāris  olup nazm u nere müte‘allik āarı niteki bu maalde me rdur.

1 ola: oldu EH

2 ta‘cīb: ta‘accüb F, R4

3 ekābir   eāđird r: ekābird r F, R4

Sıfali

Leys bin esed bin gazanfer Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Paşa'ya ferzend-i sa'âdetmend-i nâmver olan nerre-şîr-i dilîr Arslan Paşa-yı şehâmet-rehberdür ki şehâda Mîr 'Alî Şîr-i zamân, vegâda Leys bin Şaffâr-ı¹ celâdet-nişân, âyîn-i hükümetde Erdeşîr-i 'ahd idüğü zâhir ü 'iyân idi. Ğazâ meydânında ki erlikleri bi'l-icmâl yazılsa şafağât-ı kitâb kümeýt-i hâmeye teng olurdu. Şaff-ı heycâdaki dil-âverlikleri ber-vech-i intiğâb naql olinsa [342b R4] sâ'ir ekâbirün tercemesi yazılmaz, çalurdu. Şemşîr ile müşârün ileyh bi'l-benân, hâme-i şâhib-şarîr ile engüşt-nümâ-yı a'yân idüğü muğarrerdür. Ol sebebden evşâfindan bu miğdâr ile iktifâ hünerverliğine delîl-i hoşterdür.

Min nazmihi

İsterin dil-berümi hüsn iline şâh olsun
Ki disün kullar aña yarıcuñ Allâh olsun
Yol budur sînemi hancerle dil ey kaşı kemân
Ki dile gelmege ğamzen oğına râh olsun²

Ve lehu

Tozuñ çü cân gözüne gözüm nûrı sürmedür
Elden³ gelen yüzümüz ayağuna sürmedür⁴

Selikî

Ħamîd-ili'nden, kuzât tã'ifesinden Şa'bân nâm şâ'irdür. Ħağğâ ki oğunmağâ kâbil sözleri ne nâdir ve ne ĥod⁵ mütekâşirdür. Üstâdı Şaçlu Emîr merhûm kendüyi gördükçe "Mühmel misün, mu'cem misün?" dir imiş. Ya'nî taşhîf-i mağlaşını remz eyler imiş. Merhûm Ħayâlî ise kendüyi sevmez imiş. Cönklerde şî'rin gördükçe noğtalayup⁶ Şelikî itmeyince râhat olmaz imiş.

1 Nüshalarda "Minğâr" şeklinde yazılan bu kelime "Şaffâr" olarak metne alındı. bk. Erdoğan Merçil, "SAFFÂR, Ya'küb b. Leys", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/saffar-yakub-b-leys> (04.01.2022).

2 Yol//olsun: - EH

3 Elden: Tâ elden EH

4 Yol//sürmedür: - F

5 ĥod: - F, R4

6 Mühmel//noğtalayup: noğta idüp R4

Nazmuhu

Anuñçün murğa Mecnûn başı üstinde mekân eyler
Ki küy-ı Leylâ hâşâkinden anda âşiyân eyler

Ve lehu

Gel beni öldür hey âfet hancer-i bürrân ile
Çurtulayın günde biñ kez ölmedin hicrân ile

Ve lehu

Ağzuma virdi nihânice lebin cânānum
Tuya ağyâr diyü ağzuma geldi cânum

Haķır bu maṭla‘ı görmedin bu zeminde bir maṭla‘ dimişüm. Maẓmūnı bu maẓmūna min vechin ħarīb, bir ħarīb ü dil-firīb edā eylemişüm ki ol maṭla‘ [359a EH] budur:

Li-mü’ellifihi

Büse ümmidine çıkmaz dir imişsün cânum
Meded öldüm ıştırıp söyle dilüñ sulṭānum

Şānī

Nefs-i Kaşāmonı’dan olup Kemāl Paşa-zāde’den mülāzım olduğdan sonra manşib için ba’zı aķrānı ile imtiḥān olınmış. Tedķīķ-ı maḥall ü mütāla’ada cümleden zī-şān bulunmuş. Hālā ki yine anlara ri’āyet kılınmış. Müstened-i¹ ħavileri olmağın anlaruñ ḥamāķati bunuñ fazlından rāciḥ kılınmış. İzṭirābından bu kıṭ‘a ile ḥātimedeki maṭla‘ı nazm eylemiş:

Min nazmihi

Ey felek meylüñ eger cāhil ü nā-dāna ise
Ben daḥı tā o ħadar kāmil ü dānā degülüm
Baña bu cevır nedür şāḥib-i ‘irfān şanup
Ehl-i fazl añladuñ ise beni ḥāşā degülüm

1 Müstened-i: Sened-i EH

Echel ü dün u deniyem baña da bir nazar it
Ġayrıdan ħumķ u belāhetde de ednā degülüm

Ve lehu

Veh bilmedüm ki mücib-i noķşan imiş kemāl
Taĥşil-i māl eyle ki şimdi kemāl imiş¹ māl

Şāhidi

Vilāyet-i Mentşe’de Muġla nām kaşabadandır. Müfessir ü muĥaddiş ü Mevlevî ve şāriḥ-i kitāb-ı *Meşnevî* olup her cildinden yüzer beyt intiḫāb ve her birini beşer beytle şerḥ itmiş. Nāmını *Gülşen-i Tevhîd* koyup zemînini bir hoşça tarḥ itmiş. Andan mâ’adā beyne’n-nās maķbül ve ta’lim-i eṭfāle ‘arüz-ı ġayr-ı medḫül olan luġat daḫı bunuñ [361a F] te’lifidür. Ḥaķ budur ki ħüb u mu’teber eşerdür. Kaḫavā’id-i ‘arüziyye min vechin ol luġatde mü’eddā vü mu’teberdür.

Nażmuhu

Burķa’ı ebr-i siyehdür yüzi mehtābı için
Şeb-i yeldā şaçı fettān gözinün ħ’ābı için

Şükri

Zemîn-i Ekrād’dandır. Mışır fātiḫi Sulṭān Selim merḫūmuñ evā’il-i salṭanatında rikāb-ı ħümāyünına² ‘arz-ı ḫāl ve izḫār-ı kemāl kıldı. Ya’nî ki bu mektüb-ı manzūmla iş‘ār-ı mā fi’l-bāl kıldı.

Nażmuhu

Diñle ey şāhbāz-ı³ Sidre-nişin
Bu sözümi ki çerḫ ider taḫsîn
Bende Şükri ki şimdi ma’zülüm
Pādişāha kemîne bir ķulum

1 ki//imiş; dür şimdi kemāl EH

2 rikāb-ı ħümāyünına: rikābına EH

3 şāhbāz-ı: pādişāh-ı EH

Bende vardur kemâl ü fazl u hüner
 Birkaç er pâdişâha güş tutar
 Görmüşem ben hadîs ü tefsîri
 Bilmişem ‘ilm-i fıkḥ u ta‘bîri
 ‘İlm-i ma‘kûli görmüşem ma‘kûl
 ‘İlm-i menkûli görmüşem menkûl¹
 Şâ‘irem işte ortalıkda sözüm
 Altı dilde ğazel dirin ben özüm
 Türkî dirin revân Nevâyî gibi
 Fârisîde hemân Benâyî gibi
 ‘Arabî söylerüm velî Kürdüm
 ‘Aybsız Tañrıdur budur ħurdum²
 Ermenî dilini kemâlince
 Bilürüm Hindî daḥı ħâlümce
 Va‘zumı ehl-i nazma³ dinledürem
 Vecd ü ħâletle ħalkı inledürem
 Bilürin at u it kemâli nedür
 Añların báz u büz ħâli nedür
 Çekerin egri yavuz oḫ atarın
 Tıoĝrı dirmin degül beni şatarın
 Türk ile Türk Kürd ile Kürdüm
 Evde koyun yebânda bir ħurdum
 Çaların gönlüm olsa tanbûri
 Severin ħüb yüzli manzûri
 Men meni hem nedîm bildürürem
 Ağlar iken ħarîfi güldürürem

1 menkûl: ben kul F, R4

2 ‘Aybsız//ħurdum: ‘Aybımız budur ki ħurdum R4 | Burada Kürtçe “yiğit” anlamına gelen “ħurd” kelimesi tercih edilmiştir.

3 nazma: ħâle EH

Bu kadar ‘ilm ü ‘aql ü dāniş ile
 Hıss ü idrāk ü fehmi ü bīniş ile
 Felek itdi yirümi küy-ı figān
 Meni¹ kıldı esir-i hüsn-i cüvān
 Bulmadum ‘ilmden bugün behre
 Olmuşam şimdi şir ile şöhre
 İltifāt eylese zamāne şehi
 Bendenün sözlerine gāh gehi
 Her ne emr itse nazm bābında
 Hātır eglenmeye cevābında
 Vey baña iltifātı olmasa yār
 Qaloram bī-nevā vü ‘aciz ü zār
 Çerh dönsün cihānda kāmūn ile
 Şöhr bulgıl ‘aziz nāmūn ile
 Bu du‘âyı işitgeç ey şeh-i dīn
 Cebre’ıl-i Emīn disün āmīn

Monlā Şükrī’nün bu manzūmesi hayli vardır. İtnābdan ihtişār evlā görülmegin lazımu’l-i’lānı bu maḥalde nümūdardur. Fe-ammā bu ḥaḳīr-i dā’i Kayseriyye’de [343a R4] vālī iken Zü’l-ḳadrlü ümerāsınun birinden işitdüm, bu huşuşı böyle taḥḳīḳ itdüm ki Monlā Şükrī ol zümreden ‘Alī Beg’ün ḥ’ācesi olup defteri-i² tīmārdan ma’zül iken fütūḥāt-ı Selīm Hān’ı nazm itmiş. Sulṭān Süleymān Hān, şehryār-ı kār-dān ve İbrāhīm Paşa-yı zī-şān, vezir-i müşir-i Āşaf-nişān olduğu ḥālde getürüp şunmuş. Defaten der-dest seksen biñ aḳçe ze‘āmet virilmiş. Ma’a zālīk Şükrī izhār-ı şükrān itmemiş. Belki ‘adem-i ḳabül şüretini [359b EH] göstermiş. Ba’dehu *Süleymān-nāme* te’lifı emr olunmuş. Zamān-ı devlet-i vilādetden cülūs-ı hümāyūna dek yazup getürdükde sancaḳ tevcihine ta’ahhüd ḳılınmış. Hāt-tā anı daḥı bir miḳdār³ yazup itmāmı ile meserret-encām olmadın ‘ömrü

1 Meni: Beni F, R4

2 defteri-i: henüz F, R4

3 yazup//miḳdār: - F, R4

âhire yitmiş.¹ Şancağ müyesser olmaduğı ğuşşadan helâk olup kefenden bayrağ açmış. Sübhâna'llâh, ehline rağbet ol zamânda imiş. Ol deñlü dâniş ü binişi olanlara iltifât me'mül olandan² ziyâde imiş. Şimdi selef vâdisinde sözler söylerler, kimse dinlemez. Monlâ Câmî ve Nizâmî revişinde eşerler qorlar, vezîr ü şehden rağbet zuhûra gelmez.

Li-münşî'ihî

Benüm ol h'âce-i 'âlî-miğdâr
Niçe Şükrî gibi şâgirdüm var
Şükre başlardı sümm-i esbüm öpüp
Ol rikâbumda disem ğâşiyedâr

Ammâ mezbûr Şükrî, Sulţân Süleymân Hân'a cülûsiyye dağı virmiş. Birkaç beytini Mevlânâ 'Âşîğ bu vech ile irâd itmiş:

Naẓm

Sikender 'âlemi fetğ itdi vü virdi revâc ammâ
Süleymânî Sikenderden haqîkat söylemezler kem
Cihâd-ı a'zam isterseñ Kızılbaş üzre bir 'azm it
Ki ol evbâş zulminden³ 'Acem çeşminde vardur nem
Cigerlerde cerâhat var cefâ vü cevri tîğndan
Süvâr ol kim senüñ sümm-i semendüñdür aña merhem

Şem'î

Üsküb semtinde Pirizrîn nâm kaşabadandur. Şeyh İbn Vefâ dervişle-
rinden ve ehl-i sülûk olan üdebânuñ dil-rişlerinden bir za'ifü'l-bünye, süz
u güdâzı vâfir, düd-ı âh-ı hâtır-nüvâzî mütekâşir [361b F] bir şağş imiş.
Te'sîr-i mağlaş anı tâb u harârete muhtaş kılup ekşer-i kelimâtı şevğ-engiz
ve zebân-ı âteş-bâzî elbette süz u güdâz-âmîz vâki' olur imiş.

1 âhire yitmiş: âhir olmuş EH

2 me'mül olandan: me'mülinden R4

3 zulminden: zâliminden F

Nazmuhu

Ḥalâş olmak ne mümkün bir gönül kim mübtelâ¹ olsa
Alınmaz ‘aşk elinden iki ‘âlem bir yaña olsa

Ve lehu

Ne hünîdür gözün sâķi ki bağrumdan kebâb ister
Döküp nâ-ḥaķ yire şanum şabağum pür-şarâb ister
Seni begler arasında anuñçün ihtiyâr itdüm
Çul olmaz degme bir şâha gönül ‘âlî-cenâb ister

Ve lehu

‘Âr idermiş beni öldürmege ol sîm-tenüm
Varayın yalvarayın boynuma şakup kefenüm

Ve lehu

Şoçam dirdüm nigârı pîrehensüz
Çürütdüm varumı şaldum kefensüz

Ve lehu

Kime kim ‘aşk işi olur pîşe
Oķumak yazmak olmaz endîşe

Menķüldür ki bir gün şem‘î ve Mesîhî ittifâķla² Ğalaşa seyrine gitmişler.
“Deyrün maḥbûbların seyr idelüm.” diyü kilisâya duḥûl itmişler. Zurefâ-yı
şu‘arâdan biri ki anları görmiş, bedîheten bu kıt‘ayı nazm idüp şöhret³ virmiş:

Nazm

Ğalaşada Mesîhî deyre varmış
Meger şem‘î anuñla bile gitmiş
İşidenler Ğalaş idüp didiler
Mesîhî kiliseye bir mûm iletmiş

1 bir//mübtelâ: iki ‘âlem bir yaña EH

2 ittifâķla: - EH

3 şöhret: - F, R4

Şâbiri

Monlâ ‘Arab nâm vâ’izûn nebîresi, zümre-i kuzatuñ sitâre-i münîresi-
dür. Hâlâ yevmî yüz elli aqçe kâdî ve hişâl-i hamîdesinden ekser-i halkı-
cihân râzîdür.

Min nazmihi

N’ola şüfi-derûn olsa bu bezm içre şafâ-meşreb
Begüm âyîne-i ‘âlem-nümâdur her gedâ-meşreb

Ve lehu

Virme gîsü-yı dil-âvîzine dil cânânun
Göz göre ağzına atılma bir ejderhânun

Ve lehu

Pürdür şadâ-yı âhum ile bezm-i gam benüm
Nâlem yanında nây uramaz hîç dem benüm

Şun’î

İsmi Mehemmed’dür. Gelibolı’dan “Ephem Pire” lakabı ile mülakkaab,
bâde-nüş-ı şâfi-meşreb, güşâde-hilkat, nâzük-ıtabî’at âdem imiş. Ma’a zâ-
lik ehl-i kalem ve şâhib-raqam nâmına bir nev-cüvân-ı muhterem imiş.
*Muhtaşarât*¹ görmüş, Sulţâne¹ nâm bir hüsnâ-yı² gül-endâm, şahbâ-fürüş
zen-i ‘ar’ar-hırâma ‘aşık olmağla oqumağı kadeh du’âsına tebdîli, yazmağı
mahmûrlık bozmağ müdde’âsına taḥvîli evlâ görmüş. Mezkûre haqqında
vâfir³ gazeller dimişdür. Ol cihetden kendüyi rüsvâ-yı ‘âlem⁴ eylemişdür.
Hattâ bu maṭla’ dahı anuñ haqqındadır:

Nazmuhu

Hevâ-yı ‘aşka uğratdı beni bir Rûm sulţânı
Müselmânlar frengiler giyer bir Rûm cânânı

1 Sulţâne: Sulţân F

2 hüsnâ-yı: hüsn-i F, R4

3 vâfir: - EH

4 ‘âlem: - F, R4

EsİR itdi beni bir kâfire gönlüm diyen zâlim
 Hâlâş eyleñ o kâfirden meded siz bir Müselmânı

El-ķışşa ba'zı ma'nîdâr kitâbetçiklerle [343b R4] rûzgârın geçürmiş. Vaqt-ı duhâya dek hâşıl olan 'â'idesini irteye kıomayup toğrı mey-hâne te-veccühini münâsib görmiş. Şürb-i¹ müdâma müdâvemet ve pîr-i muğân-
 dan aħz-ı bî'at ile "ömr-i zindegânî sürmiş. Hoşca ebyâtı, maķbülce gaze-
 liyyâtı vardır. Ğâlibâ sinni hamsîne [360a EH] varmadın vefât itmiş. Bu
 rûzgâr-ı fânînüñ erba'inini geçürdüği gibi riyâz-ı cinâna toğrı gitmiş.²

Ve lehu

Bir câm ile kıldı beni sâķî yine mecnûn
 Beñzer ki dilâ itdi şarâba o gül efsûn
 Hatm eyleyen ey h'âce benüm muşhaf-ı 'aşķı
 Ve'l-leyliye³ dek oķumış ancak anı Mecnûn

Ve lehu

Ķanđı 'aşıķ ki ğubâr-ı reh-i cânân olmuş
 Tahtını yıl götürür kendü Süleymân olmuş

Ve lehu

Ebrûlaruñı görelî bildiler ey perî
 Dünyâyı kaç bucağ idüğin ğayb erenleri

Ve lehu

Ey şüfi baña pîr-i muğândan nazâr olsun
 Tek himmetini şeyh aña itsün er olsun⁴

1 Şürb-i: Şarâb-ı R4

2 gitmiş; gitmiş idi F

3 "Geceye andolsun.", Leyl Süresi, 92/1.

4 Ey//olsun: - F

Kıt‘a

Ḥâfız-ı Leng[l]e bir ayağ içdüm

N’idelüm kı‘il¹ olmadı o teke²

Çifteyi şun elüme ey sâkı

Umar idüm ki rāzî ola yeke³

Mezbûr Ḥâfız-ı Leng bâde-nüşlıkda kendüye hem-reng bir şahş imiş. Bu haķır ‘âlem-i şabâvetde anuñ pırligine yitişdüm. Ḥattâ bālâda meşûr olan cānānesi ile dağı görüşdüm. Tefâhür-künān baña Şun’i merḥūmla olan ülfetini⁴ söyledi. “Li’llāhi’l-ḥamd sizüñle dağı müşerref oldum.” laṭifesiñi edâ eyledi.

Ve bu kıt‘a dağı Şun’i merḥūmuñ vāridātındandır. Be-ān ki sırķa vü intiķāl itme olmayup ḥayāl-i ḥaş olan taşarrufātındandır.

Nazm

Dest-mālün hemişe işi bu kim

Bulduğın siler hemān elde

Tañ mı bāzār içinde aşılsa

Ceybe iner gehi ṭurur belde

Bu haķır kavlince “Geh⁵ iner ceybe geh ṭurur belde” [362a F] edāsı rāciḥdür. ‘Ala külli ḥāl ‘aşırına gelince nefsi Gelibolı’dan Şun’i’ye mānend şā’ir ḳopmaduğı vāziḥdur.

Za‘ifi

Nāmı Pır Meḥmed’dür. Rūmili’nde Kıraṭova nām ḳaşabadan zuhūr itdüğü müşbet ü mü’eyyeddür. Ṭariķ-ı ‘ilme sülük idüp elli aķçe müderrisi olmış. Ba‘dehu dāmānını pāy-ı ḳanā‘at u inzivāya çeküp ol miķdār teķā‘üde vuşul bulmuş. Şi‘r ü inşādan fenn-i Fürs fırasetinden dağı ‘ilmi ve ‘ameli muķarrer imiş.

1 kı‘il: kıabil F, R4

2 teke: leke F, EH

3 yeke: binege F | beke EH

4 ülfetini: iltifātını EH

5 Geh: - R4

Min nazmihi

Ey göz demidür eşk-i firâk ile  ol indi
 Ağyâr bugün yâr ile b zârı  olandı
 Hışm ile yine cevri   cef  t ği bilendi
 Ey dil sa na mı y  ba na mı anı bil indi
 Y  Rab n'ola h li bu Z 'if  kulunu  kim
 Y r ise fer gatde v  şabr ise dükendi

Ve lehu

Gönlümün  şin s  dil-bercik
  eşmim n r şen s  dil-bercik
 Bir iki olur cef  niçe bir
 T.ř.đi d rd olası dil-bercik

Monl  Laşif  kavlince bir Z 'if  dağı Kaşamoni'dan  opmış. Hatt  'ilm   fazl   s l k ile hayli iştihar bulmuş. Ve bu maşla' anlardan şud r  ılmışdur:

Nazmuhu

C nda dil vaşlu ndan  zge bir temenn  bulmadı
 Dide did ru ndan  zge bir tem ş  bulmadı
 Hil'at-ı hüsni çoğ ölüp dökdi hayy t-ı  ader¹
 Lik bu end zede bir  add-i b l  bulmadı
 Dişler n vaşfında 'aqlum  aldı bağr-ı hayrete
 şol g herler buldı kim g vv ş-ı dery  bulmadı

El-ھاđ bu iki Z 'if  ki vardur, ikisi de  uvvet-i şab'la n m d r ve sözleri pesend   taşsine sez v rdur.

1  ader: felek F

Monlâ ‘Ārif

Şeh-nâme-güy, ‘ārif-i pākīze-hüy¹ Fetḥu’llāh Çelebi merḥūmdur ki babası cānibinden ‘Acem ve anası tarafından ‘Arabī olup pederi Dervīş Çelebi nām ‘Acem-zāde-i şīrīn-kelām idi. A’cām revişindeki ḥaṭṭ-ı dīvānide ser-āmed-i ‘ālem, ḳavānīn-i selāṭīn-i² ‘Acem āyīninde engüşt-nümā-yı benī Ādem olup Elkāş Mīrzā’nuñ nişāncısı olmuş idi. Ḥuşūşā Şeyḥ İbrāhīm gibi ‘azizūn nebīresi olduğdan mā’adā nefsi oğlundan sevgilü, nefsi oğlu idügi şüyü‘ bulmuş idi. Ekşer-i fūnūnda mahāreti, nazm-ı kelāmda ḥod kemā-yenbağī ḳudreti, bā-ḥuşūş *Şeh-nâme-i Ḥākānī* nazmında izḥār-ı belāğati muḳarrer olmağın ba’zı ḳaşā’idi ve resā’il ü cerā’idi manzūr-ı şehryārī olduğda ibtidā’en yigirmi beş akçe ‘ulūfe ta’yīn olındı. Ve cevā’iz-i seniyye ile ri’āyetden şoñra *Tevārīḥ-i Āl-i ‘Osmān* nazmına daḥı me’mūr ḳılındı. Ve bi’l-cümle ḳuvveti bāzūya ve zih-i kemān-ı ḳudreti gūş-ı ārzūya getirüp ibtidā-yı zuhūr-ı ‘Osmāniyān’dan [344a R4] başladı. Nihāl-i sā’id-i biḳā’atine dest-i himmetle ḳalem aşıladı. Nazm itdügi mecālisi ceste ceste gönderdi. Ve ol maḳūle külliyyeti olan eşer-i ḥāşşī cüz’ cüz’ irsāl [360b EH] idüp deste deste sūnbül ü gül gönderen bāğbāna döndi. Egerçi ki sābıḳu’z-zıkr Eflāṭūn ve Naḳḳāş Şāḥḳulı nāmındaki müfsidle nāmı nemmām bir ḳallāş-ı ḥased-nümün terzīḳ-ı maḥz niçe sāḥte naḳş-ı nīreng ü iftirāyla perdāhte beytler didiler. “*Şāh-nâme*-güy olan böyle yañılış³ edālar mı eyler?” diyü şuñā buña gösterdiler. Lākin şehryār-ı suḥan-şinās cid-den sözlerine mültefit olmadı. Erbāb-ı ğarāzdan muttaşıl i’rāz u iğmāz üzere olup ‘Ārif-i mezbūra ṭağayyūr evzā’ı vuḳū‘ bulmadı. Belki rağmen li’l-āḥar izdiyād-ı iltifātına cell-i himmet buyurdu. Ve ḥānesindeki küttāb u naḳḳāşān içün müstaḳil bir kār-ḥāne bünyādına ve iḥrācat u maşārifinūñ ḥazīneden irādına ruḥşat virildi. Ve cenāb-ı ma’ārif-menāblarındaki ḥayr⁴ u ihtirāmını ol müfsidlere ṭuyurdu.

Bu ṭarīḳ ile ‘Ārif-i mezbūr niçe yıllar çalışdı. Nazm-ı şehd-āşarı ḥod ṭab’-ı laṭīf-i pādīşāhī ile şīr ü şekkervār alışdı. Altmış biñ beyti tekmil idüp ‘izz-i ḥuzūrlarına gönderdi. Eşnā-yı te’lifdeki teraḳḳī ile vazīfesi yetmişe

1 ḥüy: ḥüy olan F

2 selāṭīn-i: - F, R4

3 yañılış: yañılmış F, R4

4 ḥayr: ḥayyiz EH

yitişdi.¹ Ba‘de’l-ithāf niçe yüzden in‘ām u ri‘āyetleri daħı zuhūr itmiş idi. El-ħaḫ altmış biñ beyt nazmı egerçi lāfla āsāndur. Ammā ki inşāfla bir genc-i şāygāna dest-res bulmağla yeksāndur. Farazā nısfı pesendide olsa ħamseye cevāb-ı müsteṭāb yazmış olur. Rub‘ı, yā şülüşi taħsīn olınsa cihāt-ı sitte ve çār-erkāna velvele bıraḫması ta‘ayyün bulur. Bundan mā‘adā Vezīr Süleymān Paşa’nuñ sevāħil-i Hind’e [362b F] seferini iki biñ Türkī beytle bir laṭif dāsītān itmişdür. Ḥattā ol risālesinde Āhī’nün;

Nazm

Ṭoğurdı şubḫ-dem bānū-yı devrān
Bir altun başlu şırma saçlu oğlan

beytini tevārüd şüretinde derc eylemişdür. Egerçi ki niçeler i‘timād itmemişler. Altmış biñ beyt nazm iden üstāda bu töhmeti revā görmemişler.

Ve bi’l-cümle nāzım-ı müşārün ileyh İmām Rāzī’nün;

[Mışrā‘]

بال مرصع بسوخت مرغ ملّمع بدن²

ḫaṣīdesine nazīre dimişdür. Mevlānā ‘Āşık ise ḫaṣīde-i merḫūmeyi Ḥāḫānī’nün şanup “Anuñ kelāmını tetebbu‘ eyledi.” diyü yazmışdur. Ve bir laṭif ü makbül ve mazmūn u edāsı ğayr-ı medḫül izhār-ı muzmeri daħı vardır. Her cihetle pesend ü taħsīne sezā-vārdur. Ve bir ğazel dimişdür ki her beyti hem izhār-ı muzmer ve hem Süleymān ismine mu‘ammā-yı rengīndür ki ol ğazel budur:

Ġazel

Bir mu‘ammādurur iki ḫaşuñ
Ki çıkar andan ismi naḫḫāşuñ
Aşırı şardı ruḫ-ı yāre
Meger ey zülf ikidür başuñ

1 yitişdi: irişdi F

2 “Süslü kanat, parlak bedenli kuşu yaktı.”

Ay efendüm hilâle kim dir kim
 Gözüñ üstinde var diye aşuñ
 Seni o yaşılu añların ey göz
 Merdüm içinde aqlama yaşıñ
 a'n idüp alma ağızuña cāmı
 Ki degüldür¹ senüñ ayadaşıñ²
 Nür-ı hürşide hıç irer mi zevāl
 Didesi görmez ise huffaşıñ
 Götüreldeñ abanımı Mecnün
 Gelmedi 'Arifā ayadaşıñ

Bu haır bir defa kendülerle haşır oldum. “Nev-güftelerden neñüz vardır?” diyü şordukda bir arib ihtirā'-ı hāşşını gördüm ki ağrebüŝ-şu'arā, ol tārīhde dānişmend zümresinden engüŝt-nümā, Ğurābī dimekle müsemmā bir 'azizden meger ki rencide olmuşlar. Ol bī-hüzürlüqla hicv-i melih şüretinde bir kıt'a söylemişler. Ammā bir arī ile yazmışlar ki mazmūnı mazā adh-ı ğurāb oldudan mā'adā mektüb-ı ğarābet-nümūnı zāĝ şüretinde bir timşāli daı vardır ki her 'uzvında bir rubā'ı söylemiş. Hālā ki yine ol 'uzvı maallinde derc eylemiş. Ve bir 'amelī mermer daı icād itmişdür ki evşāfda ruāma azılmış ebyāt-ı bī-mürekkebi ke'n-naş fi'l-acer levı ılıp münkir-i tenden mürtesem olduĝı muarrer ve bir 'amel-i küllī daı ihtirā' ılmış ki bŷy-ı dil-āvizinden ğayrı zāhir ü nümūdār, be-ān ki gül-i bī-ār ve reng ü arāvetde bŷlbŷle malŷb olan vird-i bahārīden rāciı idi. Hezār-bār bu maşnŷ'atdan mā'adā zībā ğazelleri [344b R4] ve aşīdeleri vāfir, kıt'aları ve rubā'ileri hod mütekāŝir idi. *Şeh-nāme*'sindeki meşhŷr olan ebyātı bunlardur ki irād olındı. Cönklerde ve mecmŷ'alarda ancak bunlara dest-res bulındı.

Nam [361a EH]

اگر بیچہ ما افعی سرشت
 کنی طوق مشکین حور بهشت
 وزر بهر خوردش ز خلد برین
 دهی نوشش از چشمه انگبین

1 degüldür: o degüldürür EH

2 senüñ ayadaşıñ: o senüñ işüñ F, R4

مسیح از پی زندگی هر دمش لعاب دهن ریزد اندر دمش
چو دندان برآورد سرانجام کار ز امید نوشش چو دندان برآرا

Egerçi ki monlâ-yı mezbûr bu ebyâtı Hâkîm Tûsî'nün;

درختی که تلخست ویرا سرشت²

se beytine muḳâbil dimişdür, lâkin mülhim-i ğaybî se beyt tetebbu'ında bu ğüne çâr beyt ilkâ itdüğinden añañış budur ki Monlâ Ğubârî'nün bu mebhâşdeki çâr beytine nazîre olmasını irâde buyurmuşdur. Zirâ ki anlar daḥı ol eşnâlarda bu ebyâtı dimişler idi. Hattâ tefevvuḳ da'vâsı ile ba'zı nükte-dânlara 'arza kılmışlar idi ki ol çâr ebyât budur. Bi-ḥasebi'l-mazmûn;

مار زهر آشام و خنظل تلخکام³

tenâsübi Şeh-nâme-güy 'Ârif'ün andan intiḳâline delil ü şâhid gibidür. Ve Monlâ Ğubârî'nün çâr ebyâtı bu nazm-ı bü'l-'acebdür.

Nazm-ı Ğubârî

کسی تخم خنظل و باغ بهشت بامید بطیخ شرین بگشت
از انهار خلدش بهنگام آب گهی انگبین داد که شیر ناب
گهی دادش از چشمه سلسبیل بجای صبا دم بزد جبرائیل
سر انجام که آمد ازو برگ و بار همان خنظل آمد که به زهر مار⁴

'Ârifî

İsmi Hüseyn Çelebi'dür. Fünûn-ı mütenevvi'anuñ ḥarîdâr-ı şâhib-ṭalebi-dür. İstanbul'da vücûda gelen ḳuloğullarından iken İbrâhîm Paşa'yla Mısr'a vardı. Maṭlûbı olan bölük ḥalḳına mülḥaḳ olmaḳ ârzüsüyla der-i devlete gel-

1 "Eğer ejderya huylu yavru yılanı cennet hurilerine gerdanlık yapşan, yemesi için ona cennetin bal ırmağından bal getirsen, yaşaması için ona (Hz.) İsa'nın nefesini verip ağzından hayat öpücüğü sunsan gene de dış çıkardığında bundan hayır bekleme, iyilik umma. Yaratılıştan acı olan ağaç ne kadar bakarsan bak karşılığında acı meyve verir."

2 "Fitratında acılık olan bir ağaç ki..."

3 "Zehirli yılan ve tadı acı ebuçehil karpuzu."

4 "Bir kişi cennet bahçesine tatlı bir karpuz elde ederim ümidiyle bir ebuçehil karpuzu ekti. Ona cennetin nehirlerinden su, zaman zaman da bal ve süt verdi. Ona zaman zaman da selsebil nehrinden can verdi. Sabah rüzgarı yerine Cebrâil ona nefes verdi. Fakat yaprak ve meyve gösterdiğinde bunlar yılan zehri gibi acı ebuçehil karpuzu oldu."

dükde Anaṭolı defterdârı kaleminde [363a F] tezkirecilik virildi. Lâkin ol ‘aşr-
da defterdâr olan Maḥmūd Çelebi ile imtizâc idemeyüp cümle ḥâlde mu‘âraza
üzere olmağla¹ az zamânda ‘arzı ile ‘azl olındı. ‘Ârifî daḥı ol cefâya taḥammül
idemeyüp cümle mâ-melekini sağlığında mâl-i meyyit nâmına şatdurdı. Ken-
düyi Mısr’a ulaşıduracaḳ bir miḳdâr nesne alıḳoyup mâ‘adâsını fuḳarâya bezl
itdi. Evvel-bahâr olduḡı gibi Şeyḫ İbrâhîm Gülşenî ocağına toḡrılıp çekildi
gitdi. Vaḳtâ ki ḥânḳâha girdi, cübbe vü destârı şemle vü ‘abâya degüşdi. Ve ol
eşnâlarda bir tercî‘ nazm idüp bu maṭla‘ı aña ser-bend itdi:

Nazm

Gözün aç ‘âlem-i kübrâsun sen
Mazhar-ı eşref-i esmâsun sen

Ba‘dehu İstanbul’a gelüp on yıl miḳdârı münzevî oldı. Ne kimse ḥâlin
sordı ne erbâb-ı keremden raġbet buldı. Bi’l-âḫire sene seb‘a ve erba‘în ve
tis‘a mi’e târiḫinde pâdişâh-ı zî-şân Yetîm ‘Alî ile ‘Ârifî’ye on beşer aḳçe
‘ulûfe ile bölük iḫsân itdi.

Ve bi’l-cümle ḥoş-ḫulḳ u nâzûk-ṭab‘ u güşâde-zıhn âdem idi. Maḥbû-
b-düstlükda ḥod müşkil-güşâ-yı rindân-ı ‘âlem² olup her cihetden müsle-
lem idi. Müddet-i ‘ömri cüvânsız güzerân itmedi. Âḫir dil-beri Aḫmed
Şâdân nâm cüvân idi ki anuñ maḥabbetinsiz dünyâdan gitmedi. Ḥoşca
sözleri ve pesendide kıṭ‘a vü ğazelleri vardur. Ekşeri taḫsine sezâvârdur.
Evvelâ Şeyḫ İbrâhîm Gülşenî riḫletine târiḫi anlar dimişdür. Ḥaḳ budur
ki ḫûb u laṭîf edâ eylemişdür.

Hâzâ

گلشنی اعنی شیخ ابراهیم	کرد رحلت ز گلستان فنا
شد بخلوت سرای انس مقیم	زد قدم بر نشیمن لاهوت
گشت مهمان بخانقاه قدیم	زین سرای فنای حادث نقش
مات قطب الزمان ابراهیم ^۳	گفت هاتف برای او تاریخ

1 cümle//olmağla: - F, R4

2 ‘âlem: - F, R4

3 “Şeyh İbrahim Gülşenî bu fânî dünyadan göçüp kutsal makama ayak bastı. Dostluk ve halvet sarayına yerleşti. Bu geçici ve aldatıcı dünyanın nakışlarından ayrılıp eski tekkeye misafir oldu. Gaypten haber veren meleğin onun ölüm tarihi için ‘Zamanın kutbu İbrahim öldü.’ dedi.”

Ve yine *Deryā-yı Ebrār*'a nazîre demişdür. Cell-i himmetle havâşş-ı şu'arâ nüzhetgâhında cilveler göstermişdür. Maṭla'ı budur:

سبزه زار چرخ گوهر روز سر سبز ترست از سرشك چشم غمگینان محنت پرورست ۱

Ve taşavvufâne bir tercî'i daḥı vardır ki bendi bu maṭla'-ı maṭbû'dur:

Ve lehu

'Ayn-ı 'ârifde vücūd-ı eşyâ [345a R4]

Görinür cümle ke-naḫşi fi'l-mâ

Ve lehu

Naşîhat eyledüğümce 'araḫ-rîz olma hūyuñdur

Şaḫın incinme kim cānâ murādum âb-ı rüyuñdur

Ve bu kıt'a daḥı anuñdur. Kemâl Paşa-zâde merhūma virmişdür. Kemâl-i nezâket-i ṭab'ından incinmeyüp taḫsîn-i belîğ buyurmuşdur.

Ḳıṭ'a

İmâm-ı dîn ü millet ya'nî müftî

Ki yoḫdur aña beñzer ehl-i âdem

Şu deñlü ihtîşâr eyler cevâbı

Olur olmaz yazar va'llâhu a'lem

'Abdî [361b EH]

Bursevî'dür. Ḳuzât tã'ifesinden "İsli 'Abdî" dimekle meşhûrdur. Ammâ ṭab'âtı bed degüldür. Bu şî'ri ile mezkûrdur:

1 "Her gün daha bir yeşil hale gelen şu feleğin bu duruma gelmesi benim gibi üzgün ve dertli kişilerin gözyaşlarından dolayıcıdır."

Ġazel

Maraz-ı ‘aşkı gör şifâ yirine
 Alıgör derdini devâ yirine
 Baña sevdâ-yı zülfün âhir-i kâr
 Kâra çul giydürür ‘abâ yirine
 Sînemün sırrı fâş olur yoġsa
 Çâk iderdüm tenüm kabâ yirine
 Baġmadın yüzüme geçüp gitme
 Sög begüm bârî merġabâ yirine
 Çıġar ey dil gözümü görmez ise
 Hâk-i pâyuñı tütüyâ yirine
 Müft mesken sanur cihânı kişi
 Naġd-ı ‘ömrin virür kirâ yirine

Ve lehu

Niçe ġuşsa niçe ġam niçe belâ niçe elem
 Yire geçdi gibi dünyâda meger luġf u kerem
 Bir iki gün konuġum dünyede incitme felek
 Beni şanmañ gidicek bir daġı bu yire¹ gelem

Ve lehu

Günde biñ kez ölürem miġnet-i cânân ile ben
 Ey felek ölmek ile ġorkudamazsun beni sen²

‘Abdî-i Diğer

Gelibolı’dan bir imâm-zâde idi. T̄ab‘-ı pâki cihân bezminün ġıll u ġı-
 şından âzâde idi. Bu ġaġîr ile *Muġtaşarât* oġurken şerîk olmış idi. Dâniş-
 mendlik eyyâmında daġı birkaç gün bezmimize muġârin olmuş idi.³ Eger

1 bu yire: ben bunda EH

2 Ve//sen: - F

3 Dânişmendlik//idi: - R4

mu‘ammer olsa küllî şöhret bulurdu. ‘Ulūmda ve nazm u neşre müte‘allık rūsūmda belki müştehir olurdu.

Nazmuhu

Şem‘-i hüsniñden gönül pervānesin dūr eyleme
Arayup mumlar yaquban bulımasun bir zamān

Ve lehu

Dil-ber hırāma başladı kebk-i derī gibi
Şaḥn-ı serāy-ı gülşene geldi perī gibi¹

Mezbūruñ pederinden irşle bir evcegiz qaldı. Hāl-i ḥayātında şatup ḥarcanmaq iddi‘āsın qıldı. Ba‘zı ḥullān ki mezbūrı men‘ iderdi, «خير الأمور»² «أوسطها»² lafzını “Evi şat hā!” ile ta‘bır iderdi. *Raḥimehullāhu te‘ālā.*

‘Askerī

Edrine‘dendür. Bir zamān zümre-i abdālān ile hem-kış ü yārān olup İmām Ḥasan-ı [363b F] ‘Askerī āsitānesine intisāb-ı tām da‘vāsıyla raḥ-bū’l-lisān olmağın ḥikmet Ḥudā’nuñdur, dervişlik ṭarīqında niçe yıllar tek ü pūdan soñra sipāh silkine³ sālīk ve ze‘amet pāyesine mālīk olmuşdur. Lākin dervişlik ḥālinde aḥvāl-i ma‘āşında muzṭarib olup erbāb-ı devletden luṭf u kerem umduğı qapuları deryūze itdükde kimseden merḥamet ü himmet görmemeğın bir qaşīde dimişdür. ‘Ālemūñ kem-keremlerinden vāfir şikāyet eylemişdür. Bu ebyāt ol qaşīdesindendür:

Nazmuhu

Ey gönül a‘yān-ı devlet içre⁴ himmet qalmadı
Kimden umarsun kerem ehl-i mürüvvet qalmadı
Ey dirīgā luṭf u iḥsānuñ qapusın yapıdılar
Zikri ḥayr olsun dinür bir ehl-i devlet qalmadı

1 Ve//gibi: - F

2 Hadīs-i Şerīf, “İşlerin en hayırlısı orta [yol] olanıdır.” (Aclūnī, *Keşfü’l-hafā*, C. 1, s. 391)

3 silkine: meslekine F

4 içre: - F

Adları Hâtim sehâ tomârını tayy itdiler
 Gitdi gayb oldı kerem cûd u sehâvet kalmadı
 Toldı mülk-i ‘âleme eşrât-ı sâ‘at fitnesi
 Ger bilürsün zâhir olmaduğ ‘alâmet kalmadı
 Ser-te-ser dünyâ yüzini tutdı şöhet âfeti
 Âh kim bir güşede vahdet selâmet kalmadı

Dün-himmetân-ı ‘âlemden şikâyet ve anlaruñ buhl u hışşetlerini ri-vâyet hemân ‘Askerî’den degül, ‘âmmе-i erbâb-ı hünerden zâhir bir hâ-letdür. Zîrâ ki aşhâb-ı ma‘rifet haqqında dünyâ-perest olanlaruñ işi cûd ü kerem degül, redd ü cevır ile maḥzâ ihânet ü haḥâretdür. Binâ’en ‘alâ zâlik bir zamânda bu haḥîrden daḥı bu mazmûnda bir gâzel şâdir olmuş idi. Vird-i zebân idinecek vâridâtdan olmağın bu maḥalde irâdı münâsib görüldi.

Li-münşî’ihi

Güm oldı zevk u şâdî devr-i âdemden vefâ gitdi
 Haḥîkat câmı şındı bezm-i ‘âlemden vefâ¹ gitdi
 Mürüvvet baḥrı mürvâridinüñ gavvâşı garḥ oldı
 Dönüp gird-âba deryâ-yı keremden âşinâ gitdi
 Kerem nev-berlerin bezl itmez oldı devḥa-i himmet
 O yüzden şive-i her naḥl şimdi muḥlaḳâ [345b R4] gitdi
 Gönüllerden recâ nâ-yâb u nâ-peydâ degül kaḥâ
 Veli her mâlik-i dînâr u dirhemden sehâ gitdi
 Eger ḳan içre biñ merdüm görürse ağlamaz kimse
 Terahḥum demlerinde çeşm-i pür-nemden ‘aḥâ gitdi
 Elinden rûzgâruñ *her çi bād âbâd²* oḳur ‘Âli
 Ḳaşâvet çekmez oldı ḳayd-ı ḡamdan ol hevâ gitdi

1 vefâ: şafâ EH

2 “Ne olacaksa olsun.”

‘Aşkî

İstanbul kırbındaki Yenihişâr’dandır. Yeniçeri zümresinden iken “Alaman seferinde öldi.” diyü dirliği kesilmiş. Kendüsü ibkâsına muqayyed olmayup Hâcî Bektaş kisvetin Hâcî Bayram [362a EH] tâcına degüşmiş. Mü’eyyed-zâde Şeyh Hâcî Çelebi zâviyesine girüp şüfî olmuş. Ebü’l-fazl merhûm ki defterdâr imiş, müfidce hizmetlerle mezbûra gerçekden iltifatı var imiş. Ba’de zamânin rikâb-ı hümayûna ‘arz-ı hâl eylemiş. Murâdınca teqâ’üd vazîfesi virilüp Üsküdâr’da bir maqâm-ı bihişt-âşârda naqd-ı ‘öm-rini sürür-ı behçet-şîârla geçürmüş. Ammâ teqâ’üdüne sebep olan bu ‘arz-ı hâl-i manzûmı imiş:

Nazm

Pâdişâh-ı cihân-penâhuñ ben
Niçe yıl işiginde çâker idüm
Haste oldum kesildi dirlicigüm
Şağ olursam şolağ olam dir idüm
Yimez idüm cihân gamını zîrâ
Pâdişâhuñ ‘ulüfesin yir idüm
Kâl’a cenginde añmayup ölümüm
Yanar oda girür semender idüm
Seg-be-şahrâ dimezdin evvel çerh
İtler ile cihânda hem-ser idüm
Şâh-ı ‘âlem-penâh şağ olsun
Çâkeriyem ezelde çâker idüm

Mevlânâ ‘Alî Çelebi

Hınnâlı-zâde merhûm ve Hamîdî-vağan¹ u âb-rüy-ı ‘ulemâ-yı Rûm,² tafşîl-i fezâ’ili faşl-ı terceme-i ‘ulemâda ma’lûm, bu maħalde ancağ nazm u inşâya müte’alliğ olan ma’arifi meşûr u mefhûmdur. Babaları Emru’l-lâh nâm kâdîdür ki evlâd-ı kirâmı ser-be-ser fezâ’ille meşûr ve her biri

1 vağan: vağan idi F, EH

2 merhûm//Rûm: merhûmdur R4

ma'ârif ü haşâ'ille mezkûr olmuştur. Bunlar hod ol zümre-i hamîdedendir. Hamîd ilinün civârındaki¹ memâlikden nüzhet ü meziyyeti gibi 'ilm ü mevleviyyeti ile imtiyâz-ı küllî bulmuştur. Türkî vü Fârisî eş'âr-ı âbdârı ve mu'ammeyâtta hod Mir Hüseyn ü Emrî gibi diğkât ü iktidârı, inşâda ise H'âce-i Cihân rütbesinde âşâr-ı dürer-nişârı muğarrerdür. Ancağ edâlarında elfâz-ı 'Arabîyye² gâlib olmağla çendân şüh ü 'âlem-gîr olmaduğı beyne'n-nâs azher ü eşherdür. Kendüler vilâyet-i Şâm kâdîsi iken ki *Ahlâk-ı 'Alâyî* nâm eşer-i mu'teberün inşâsına iştiğâl iderlerdi, [364a F] bu hağire küllî rağbet ü mağabbet³ gösterüp heftede bir def'a şöhet-i dil-güşâlarına da'vet kıılurlardı. Bâ-huşuş te'lifine meşğül olduğum *Enisü'l-kulüb* nâm kitâbdan bir faşl işğâ iderlerdi. Ve bir faşl kendüler *Ahlâk-ı 'Alâyî* okuyup "Cây-ı dağl u ta'arruz zühür iderse elbette söyleñ." dirdlerdi. Ya'nî ki "Hulletden murâd düşmen gözi ile te'lîfe nazardur. Beşeriyet muğtezâsınca sehv ü hağâ zühürında 'aynuñ ta'arruzı ile şarf-ı başardur." buyururlardı. Fî nefsi'l-emr ol heftede zühûra gelen âşâr tarafeynden tağrîr-i âbdâr kıılınurdu. Mağall-i ta'arruz u su'âl bulınduğda cevâb-ı bâ-şevâbı ve yâğûd diğer edâyyla inşâ-yı müsteğâbı vâcibâtdan bilinürdi. Cidden kendülerde kibr ü 'ucb yoğ-ıdı. Mağall-i bağş u mu'arâzada teslim ü tenzilleri⁴ emşâl ü ağrân zümresinden artuğ-ıdı.

Ve bi'l-cümle bağr-ı 'ilm ü fağl idi. Kendülere hem-'aşr olan mevâlî fürü' hükminde çutulup anlar güyâ ki ağl idi. Bu hağir ol zât-ı büzürgvârı Kemâl Paşa-zâde hilğatinde bulmuşum. Câmî'ül-fünün olmalarını ve ma'ârif-i cüz'iyeden külliyetle imtiyâz bulmaları ile mütemessik olmuşum. Eger bir miğdâr dağı mu'ammer olsa ve zamânında müfessir Ebü's-su'üd-ı Müftî gibi devleti gâlib müsinn ü mütebağğir olmayup kendüler inğirâz-ı ağrânla tefferrüd ü teveffuğ bulsa belki İbn Kemâl'e gâlib olaydı. Anlıanı bu idi ki ebül-kemâlât künyetiyle iştiğâr bulaydı. 'Ale'l-huşuş bunlaruñ şâ'iriyeti ve fenn-i mu'ammadaki kudret ü diğkâti anlardan efzün idüğinde reyb yoğdur. Ğarâz feğâ'ilini [346a R4] beyân olcağ bundan artuğı artuğdur. Yâd olınan *Ahlâk-ı 'Alâyî* gibi kitâb-ı müsteğâbı ve *Risâle-i Kalemîyye*'si ve 'Arabî vü

1 ilinün civârındaki: ilindeki EH

2 'Arabîyye: Ğaribe EH

3 mağabbet: hullet R4

4 tenzilleri: tenezzilleri EH

Fârisî'den mülemma' lâmiyye kaçidesi ve ba'zı âsâr-ı mu'teberesi olduğundan ğayrı Fârisî ebyâtından bunlar her cihetle mergûbdur:

Beyt

دل می برد ز خلق باشوب و کین همه خرسند هم نمیشود آن مه بدین همه¹

Egerçi ki «دین می برد»³ dinilmiştir, lâkin bu haķır kavlince «دل می برد»² râcih'dür. Zîrâ ki «بدین»⁴ lafzı ile münâsebet-i tâmmesi vâzih'dur.

Ve lehu [362b EH]

گفتم که سخن گوی مرا گفت دهن نیست ابرام نکردم چه کنم جای سخن نیست ه

Ammâ Türkî meṭâli'inden;

Ve lehu

Şabra kâdir 'aşık u bî-nâz dil-ber görmedüm
Az 'aşık olmadum ben az dil-ber sevmedüm

Ve lehu

Her ne dirse dir gözün katl-i dil-i aḥbâbda
Kimse tınmaz n'eylesünler arķası miḥrâbda

Dîger

Eñsesinden bilürüz haṭṭı gelen maḥbûbı
'Ârif olan begüm ardından oķur mektûbı

Şol zamân ki vilâyet-i Şâm'da bu haķır;

Li-mü'ellifihî

Âhum odından mihr-i felek bir şerâredür
Baḥtum yanında mâh ise bir bî-sitâredür

1 "O ay yüzlü sevgili, insanların gönlünü fitne ve kin ile çaldığı halde hiç memnun da olmuyor."

2 "Gönlünü çaldı."

3 "Dinini çaldı."

4 "Bu yüzden / din ile"

5 "[Sevgiliye] 'Bana bir şey söyle.' dedim. 'Ağzım yok.' dedi. Israr etmedim. Ne yapabilirim ki söz söyleyecek yer yok."

maṭla‘ını didüm ve kendülere iletüp okudum, irtesi bu maṭla‘ı bize göndermişler. Ya’nî ki bizüm nev-güftemüze nazîre dimişler.

Nazmuhu

Âhumla gerçi ṭâḳ-ı felek pür-şerâredür
İtmez şeb-i firâḳı münevver sitâredür

Ba‘de-mâ re‘isü’l-eṭibbâ ve fazl ile engüşt-nümâ olan İbn Ḳayṣûn’dan meşred-i’l Ebü’l-bereket² istemişler,³ ešnâ-yı talebde bu kıṭ‘ayı diyüp göndermişler. Hâḳ budur ki ḳatı laṭîf edâ itmişler.

Nazm

قوي الضعف في قوى
فلا استطيع النهوض والحركة
مگر از لطف خویش بفرستی
مترد يطوس و يا ابو البركة⁴

Monlâ Ğubârî

Adı ‘Abdu’r-Raḥmân’dur. Mevlânâ ‘Āşîḳ ḳavlince Ḥamîd-ili’nden olup ṭarîḳ-ı ‘ilme sülûki ešnâlarında Ḳınalı-zâdelere intisâb itmiş. Gâh Müslim Çelebi’den ve gâh sâbîḳu’z-zıkr ‘Alî Çelebi Efendi’den ma‘ârif ü fezâ’il müzâkeresini iktisâb itmiş. Bu ṭarîḳ ile taḥşîl-i mülâzemet ve müderris olup ‘arz-ı dirâset itdükden sonra Nakşbendiyye ṭarîḳına sülûk eylemiş. Muvâḳḳî’-i sultânî, tuğra-keş-i ḥâḳânî Ramazân-zâde Meḥemmed Efendi himmetiyle şurre ta’yîn olunup Ḥaremeyn-i Şerîfeyn ziyâretiyle müstes‘ad olmuş. Gâh Mekke’de gâh Medîne’de mücâvir olup bir zamân;

Min nazmihi

Şükr ü minnet Ḥudâ-yı bî-çûna
Ki raḳam çekdi ḳâf ile nûna

1 Nüşalarda “müjd (F) müzd (R4)” şeklinde yazılan bu kelime “meşred” olarak tashih edildi. bk. Ali Ekber Dihhuda, *Lugatnâme-i Dihhuda*, Tehran University Publications, Tahran 1998, C. 13, s. 20259.

2 Burada kastedilen “Ebü’l-berekât el-Bağdâdî” olmalıdır. bk. Ali Ekber Dihhuda, *Lugatnâme-i Dihhuda*, C. 1, s. 313.

3 istemişler: taleb itmişler EH

4 “Zayıflığın şiddeti gücümü aştı. Kalkıp hareket etmeye mecalim yok. Ancak lutfedip mesreditus ve Ebü Bereket macunu gönderirse [o zaman mecalim olur].”

tercî-i laṭîfin söylemiş. Bir zamân maḳâmât-ı sülûk-i menâzili ṭayy itmek vâdîlerini işâ'ata¹ andan bâlâter rütbede bir tercî' daḫı nazm eyledi. Ya'nî ki;

Nazm

Ġâfil olma gözün aç 'âlem-i kübrâsun sen
Sidre vü levḫ u ḳalem 'arş-ı mu'allâsun sen

bendinün mükemmelini [364b F] nazma ḳoydı. Ba'dehu sene şelâse ve ḫamsîn ve tis'a mi'e târiḫinde ki merḫûm Sürürî Efendi'ye küberâ-yı ḫulefâ-yı Naḳşbendiyye'den iken Şeh-zâde Sulṭân Muşṭafâ ḫ'âceligi teklîf olındı, Ġubârî işitdükde ta'yîb idüp "Niçün rızâ gösterdün?" mefhûmında bir manzûme gönderdi. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, Mekke-i Mükerreme'den sefine ile Rûm'a gelürken kendünün daḫı yolu Kütâhiyye'ye uğradı. Ṭül-i âmâle mübtelâ degül iken² Sulṭân Bâyezîd'ün evlâd-ı kirâmı ḫ'âceligi teklîf ḳılındı. Merḫûm Sürürî'ye bi'z-zât vâriş-i mülk ta'lîmini câ'iz görmemişken kendüsi vâriş-i mülkün evvelâ 'ibâdına giderek Orḫân nâm şeh-zâde-i pāk-nihâdına mu'allim oldu. Ya'nî ki anı ḳınaduḫı bu rengle kendü yüzine kir getürdi. Ḥattâ şeh-zâdeler vaḳ'asından soñra derdmend Ġubârî ğubâr-ı rāḫ-ı belâ oldu. Ve niçe ğünler Boḫaz Ḥişârî'nda ḫabs olınup biñ belâ ile ḳurtuldu.

Ve bi'l-cümle Monlâ Ġubârî gerçekden şâ'irdür. Nazmınıñ ḫalâveti ve eş'arınıñ belâḫati âşikâr u zâhirdür. Ḥânḳâḫ-ı Şeyḫ Vefâda sâkin iken didüḫi;

Min nazmihi

Ser-i kūy-i vefânun ḫāk-sârı
Ayaklar ṭopraḫı miskîn Ġubârî

beyti leṭâfet-i ṭab'ından ḫaber virmişdür. Ve ḳıṭ'alarından;

Ve lehu

Ey Ġubârî bu cihân içre benüm
Kimse eş'aruma ṭoz ḳonduramaz

1 Bir//işâ'ata: - F

2 degül iken: degül dir iken EH

Meger ol kâtib-i müsta‘cil kim
 Hatt-ı şî‘rüm kuruyınca turamaz
 güftesi güftârıdur. Ya‘nî iş‘a kılmışdur.

Ve lehu

Ey Ğubârî mey-i nâb olmayıcağ [346b R4] işte Ğubâr
 Şu bulunmazsa zarûretde teyemmüm câ‘iz

Bunlardan mâ‘adâ derdmend Ğubârî habsden rehâ bulup, ba‘dehu çek-
 dügi şedâ‘idi bildürüp Maḥmil kazâsını taleb itdükde hazret-i şehryâr-ı
 cevâhir-nişâr tomâr-ı ‘arz-ı hâli şadrına;

Naẓm-ı hünkâr

Şimdi¹ bildüm kim imiş Maḥmile kâdî olsun

mısrâ‘ını ki buyurmuşdur, kâdî‘asker yedinden monlâya vâşıl olduğu gibi
 mısrâ‘-ı şânîsini tekmîl idüp bedîheten;

Naẓm-ı Ğubârî

Şöyle² hizmet ideyin kâfile râzî olsun

diyüp naẓm-ı kelâma mecâl-i kudretini tıyurmuşdur.

Ğarâbet bundadur ki bu maḥûle şöhre-i rûzgâr [363a EH] ve nâm-
 dâr-ı dâr u diyâr şâ‘ir-i bülend-iştihâr ile iştirâk-i maḥlaşa talebkâr olan
 Kireççi-zâde Maḥmûd nâm berş-h‘âr ve sefih-i bed-kirdâra ne diyelüm
 ki zu‘m-ı fâsıdince kendüyi şu‘arâ ‘idâdında dâhil şanup bu maḥûle bir
 nâ-merbûṭ kıt‘a ile ḥod-fürüşlük daḥı kıılır. Hâlâ ki ne ilden hiçâb eyler
 ve ne utanur.

1 Şimdi: - R4

2 Şöyle: - F, R4

Nazmuhu

Üstād-ı efāzıl-ı Rūmam
 Rūmda ma‘rifetle ma‘lūmam
 Nazm-ārā peyrev-i Nizāmīyem
 Cür‘a-i bāde-nüş-ı Cāmīyem

Güyā ki Türkî didüğü yitmez, Fārisî’ye cür’etle dağı işi bitmez. ‘Arabî nazma dağı küşiş kıılır. Hıuşûşā ki Ferezdağ’uñ aşhāb-ı Resül haqqında ki bedāyî‘ul-bedil, ‘adīmü’l-‘adil beytine dağı nazîre söyler. Ne Allāh’dan korçar ve ne Resül’den utanur. Bulduğun dimekle şi‘r-i¹ ābdarı yinür şanur. Ol tezyîf itdüğü beyt-i bî-nazîr budur:

‘Arabî

هم غيوث الندى إذا وهبوا هم ليوث الورى إذا نهبو²

Kendüler dimişler ki;

Nazm

قال قاضي غبارئ مداح كان في الشعراء نظمه مفتاح
 هم مبشر بجنة المأوى هم مكرّر برحمة المولى³

Egerçi ki vehmi hemden farq itmemiş, lafzen ve ma‘nen tebāyin muqarrer iken “Nazîre didüm.” diyü güyā ki ervāḥ-ı aşhāba derhemler⁴ virmiş. Temāşā bundadur ki rüçhān da‘vāsını dağı eyler imiş. “Vechi yoqdur.” diyenlerle döğüşüp ceng ider imiş. Ma‘a zālîk zu‘m-ı fāsidine gāh Cāmî’ye öykünür gāh Hāfız’a ve gāh Ferezdağ’a nazîre söyler imiş gāh Cāhız’a.

Aşlda Kireççi-zāde Aḥmed Çelebi bu maḥdūmuñ babalarıdır. Şām kazāsından müteķā‘id bir ‘azîz imiş.⁵ Evlādınuñ mihteri Sinān Çelebi imiş ki hoş-nüvîs ve ‘ulemā vü zurefāya celîs, iki biñ beytle *Mecnūn u Leylā* söy-

1 şi‘r-i: şehd-i F

2 “Onlar bağışta bulduklarında iyilik yağmurunu gibidirler. Yağmaladıklarında halkın arslanıdır.”

3 “Kadı meddah Gubârî [ki] onun şiirleri şairler arasında anahtar idi, şöyle dedi: Onlar Me‘vâ cennetinin müjdeleyicisidir. Allah’ın rahmetinin tekrarlayıcısıdır.”

4 aşhāba derhemler: aşhābına ve riḥāme F, R4

5 bir//imiş: iken EH

lemiştir. Ve mezkûruñ birâder-i kihteri Ğubârî maħlaş idinen Maħmûd'dur ki emârât-ı cünün ismi te'sîriyle [365a F] kendüde mevcüddur. Ve bu iki birâder tenâvül-i berşde birbirlerine hem-ser olup gâhî aylık nâmına kazanla berş ü filonya bişürürler imiş. Birbirlerine kıvâm u çâşnî göstererek cümlesini қапуşırлар imiş. Bi'z-zarûre irtesi tekrâr eczâ қayırup bir қазан dağı tedârük қılurlar imiş.

Monlâ Ğazâlî

Burüsevî'dür. Nâmı Meħemmed ve zâtı 'ilm ü ma'rifetle mü'eyyeddür. Şüh u la'ubâlî, evâ'il-i cüvânide bâde-i nâb meclisinüñ meyyâlî, maħbüb-düstlaruñ müşkil-güşâ-yı lâzımü'l-iclâlî, zen-perestlerüñ zemm ü қадıla heccäv u hezzâlî bir zarîf ve rind-i şâhid-bâz ħarîf olup herkese¹ "Birâder söyle" diyü ħiṭâb itmekle, ħuşüşâ ki;

Naẓmuhu

Mecnün ki belâ deştini geşt itdi ser-â-ser
Ğam-ħâneme geldi didi ħâlün ne birâder

maṭla'ı kendüden şudür itmekle ol edâ şu'be-i cününe ilħâķ olınmış. Kendüsine "Deli Birâder" diyü laķab қonmış. Târiķ-ı 'ilmde kesb-i kemâl ve baħş-ı ħâl ü mâzî vü istikbâl iderken ol 'aşruñ şeh-zâdelerinden Sulṭân Қorқud ki şâhib-i fazîlet ü pür-cüd, şân-ı şerîfi mes'ud ve ħişâl-i ħamîdesi maħmûd bir nüyîn-i nev-âyîn ü kâmil-vücüd imiş, livâ-yı Mağnisâda mîr-livâ iken anuñ âsitânesine varmış. Evvelâ muşâhiblerinden nedîm ü hem-қadeħi Piyâle Beg'le âşinâlık itmiş. Ba'dehu anuñ ħüsn-i terbiyesi ile şeh-zâde meclisine dâħil olmuş. Ħattâ mü'ellefâtı muķâbelesine me'mûr olup ħaylî imtiyaz-ı şân bulmuş.² Ve anlaruñ fermânıyla *Münâzara-i Kûs u Kûn* mefhûmında *Elfiyye ve Selfiyye* nâm bir kitâb te'lif idüp ma'ânî-i ĝarîbe bulmuşdur. Ħaķ budur ki Besâṭî'ye ve 'Ubeyd-i Zâkânî'ye ĝâlib yirler idüp a'lâ rubâ'iler ve kıṭ'alar naẓmına râĝib olmuşdur. Ol cümleden bu kıṭ'ası ki bîkr-i maẓmûnla meşḫûndur, kıra'ati inzâl zevқına bâ'is bir lezzet-i pür-sürür u ferḫat-nümündür:

1 herkese: - F

2 Ħattâ//bulmuş: - EH

Ve lehu

Gâh olur kim açılır gül gibi hândândur b.z.k
 Gâh olur gönçe-dehen dem-beste hayrândur b.z.k
 .m kaşık gibi kışık yirde yapılmış hânedür
 Aña nisbet [347a R4] kündür oynatmalu meydândur b.z.k

Ve lehu

Ey Ğazâlî borcum olsun bulıcağ bir tırfa .m
 Ni'met-i vuşlatdan evvel aña burnum banduram

Menkûldür ki şeh-zâde-i celilü'l-ğadrün Düriye¹ nâm güyendesesi otuz aqçe vazife ile kâmkâr ve Kel Ğâsım nâm tanbür-nüvâzı yigirmi beş aqçe yevmiyye ile bülend-iştihâr ve monlâ dağı ol miğdâr [363b EH] 'ulûfe ile behredâr olduğda 'arz-ı hâl ile teraqqî recâ eylemiş. Ya'nî ki bediheten bu mağûle bir kıt'a söylemiş:

Kıt'a

Biri didi bu çapuda dirlicigün nedür didüm
 Düriyeden beş eksicek Kel Ğâsımın berâberi
 Döndi didi n'olaydı ırlamacağ bile idün
 Tanburacık çalayıduñ böyle gezince serseri

Vaqtâ ki nüyîn-i 'âlî-şâna şunmuş, on aqçe teraqqî ile ikisinden dağı imtiyâz bulmuş.

Bu dağı mervîdür ki eşnâ-yı bezm-i şarâbda Sultân Ğorğud, monlânun bir vaz'ına incinmiş. "Var, başın kes!" diyü çapucıbaşısına emr itmiş. Deli Birâder ki bu fermânı tıyar, 'aklı başına gelüp edîb² ü uşlı âdeme döner. Çapucıbaşını tehdid ü tahvîf idüp "Keyfiyyet-i sekr hâlindeki emri ile beni öldürürsün. Fe-ammâ irtesi nâdim olup sen dağı pençe-i siyâsete giriftâr olursun."³ Münâsib olan budur ki beni şaklayasun. İrtesi taleb itdükde ihzâr

1 Düriye: Dürpe R4, EH

2 edîb: edeb F, R4

3 Fe-ammâ//olursun: - F

idüp niçe ihsānuñ alup vāfir¹ haqlayasun.” didükde şahş-ı mezbūr görür ki deliden uşlı haber, aña Birāder’ün itdügi naşihati ne anası ve ne babası ider, binā’en ‘alā zālik Ğazālī’yi şaqlayup didügi üzere ‘amel eyler. Yarındası ki taleb olınuğda “Emriñüzle öldürdüm.” diyü söyler. Hālâ ki şeh-zāde hışm u ğazabdan bir² âteş-i sūzāna döner. Bilā-te’hır қаpucıbaşıya siyāset emr ider. Hārif görür ki hāl bu yüzdendür, monlāyı ihzār ider. Fī nefsi’l-emr hışmı қorқusından şaqladıgını izhār eyler. Hadd-i zātında niçe ihsān u in’āmına sezāvār olur. Pençe-i siyāsetden dağı rehā bulur.

Bu dağı meşhūrdur ki bir mübārek bayramda [365b F] şu‘arā ve nüdemāya hāş hil’atler bağışlanmış. Ammā ki monlāya cefā’en bir eski şūf қаftān virilmiş. Ol dağı bediheten bu beyti söylemiş. Bir a’lā girān-māye cāme hāşıl eylemiş.

Nażmuhu

Eyle ğarrā frengiler bize bir eski şūf fistān
Revā mıdur gel inşāf eyle andan hey filān fistān

Ve bi’l-cümle Sulţān Қorқud ki ‘āzim-i rāh-ı āhıret oldı, Birāder ol firākla Geyiklü Baba meşihatin ihtiyār idüp ol zāviyede қūt-ı lâ-yemūta қanā’at қıldı. Hattā;

Min nazmihi

Hayāl-i çeşmüm āhūlarla her bār
Geyiklü Babaya döndün behey yār

bedihesini ol münāsebetle söylemiş. Lākin anda dağı sābit-қadem olmadı. Yine таріқ-ı ‘ilme sülük idüp Sivrihişār’da müderris olmayınca rāhat bulmadı. Ba’dehu yine der-i devlete gelmiş. “Sivrihişār rāhat olup oturacaқ yir degüldür. Bir düzcesin, ya’nī maşşūli özcesin ‘ināyet idün.” diyü tazarru’ қılmış. Tā ki Aқşehr’ün medrese vü meşihatine elli aқçe ile mutaşarrif olmış. Hālâ ki anda dağı tek тұrmayup “Aқşehr baht-ı siyāhuma münāsib degüldür.” diyü temekküni revā görmemiş. Bu kerre Ağras fetvāsı ile pāye

1 vāfir: - F, R4

2 ğazabdan bir: ğazab olup yek-pāre EH

kaṭ'ını recā itmiş. Kāḍī'asker Kāḍrī Efendi "Senüñ yirüñ degüldür." didüğü için bu kıṭ'ayı söylemiş. Dir dimez ol manşıbu daḥı taşarruf eylemiş ki ol kıṭ'a budur:

Kıṭ'a

Deminde yağmasa bārān-ı iḥsān
Leṭāfet sebzezārı tāze olmaz
Cihānda küçük ü büzürg ḡatında
Keremden rāst bir āvāze olmaz
Efendi luṭf it ölçüp dökmegi ḡo
Metā'-ı himmete endāze olmaz

El-ḡıṣṣa ba'de zamānin ol medreseden daḥı ferāḡat ider. Ve İstanbul'a ge-lüp Beşiktaş semtinde iḡāmet ider. Yārān-ı ḡadīmden Dervīş Çelebi nām ḡāḍī ve Sirkeci Bahşı ki ol semtde bāḡçeler ihyā itmişler idi, zurefā vü şu'arā-ya mecma' u melāz olup yirleşmişler idi, Birāder daḥı ol hevāya yiltendi. Lākin elinde avucında mevcūdı olmamaḡın erkān-ı devleti cerr itmesi lāzım geldi. Fe-lā-cerem bu kıṭ'ayı nazm idüp erbāb-ı devleti cerr eyledi:

Çünki mīr-i mücerredān oldum [347b R4]
Baña bir yir gerek emīrāne
Pādişāh-ı cihān-penāha ne söz
Ol ḡod ister bahāne iḥsāne
Vüzerā daḥı aḡalar begler
Cümle rāzīdurur ḡarīfāne

ebyātı ile 'arz-ı ḡāl itdükde Şūfī-zāde nām çavuş-ı [364a EH] ebü'l-eshiyā, hem-meşreb-i Āşaf bin Berḡiyā, nizāmü'l-mülk İbrāhīm Paşa emri ile mü-bāşir ta'yīn olındı. Birāder'e bu bahāne ile vāfir direm ü dīnār ḡaşıl oldu. Ba'de-mā kendüye bir mesken-i dil-ḡüşā ve bir bāḡçe-i bihiştāsā ve bir zā-viye-i bī-hemtā ve mescid ü ḡammām-ı pür-şafā yapdurdı. Ve ḡammāmını bir ḡavz-ı ḡayāt-efzā ile engüşt-nümā, ḡuşūşā ḡapluca nāmı ile müsam-mā ḡıldı. Tā ki rindān u maḡbübān-ı cihān ol ḡammāma aḡışdılar. Şafā kesb idüp ḡıçanlar nüzhetḡāhına yaḡışdılar. Bu ṭarīḡ ile ḡuzūr u rāḡatda ve

Âteşî nâm külhânî ve anuñ Memî Şâh nâm hûb-rû ferzend-i nâzûk-bedeni bâ'îş-i cem'ıyyet olup Birâder'ün ma'âşî aḥvâlî nizâm bulup şâfâsı nihâyet-de iken nâ-gehân monlâdan bir kıt'a şâdır olmış. İçindeki ebyâtndan;

Nazmuhu

Ne maḥkûm orada bellü ne ḥâkim
Dügündür kim çalan kim oynayan kim

beyti sem'-i vezîre vuşûl bulmuş. Birâder'i sevmeyenler ise “Murâdî¹ sizünle Çeşte Bâlî'ye ta'rîzdür.” diyü iğvâ virilmiş. 'Aḳabince Pîrî Paşa-zâde Meḥemmed Beg nâm müderrisün ifsâdı daḥı ol fitneye zamîme olmuş. Hemân dem yüz nefer 'acemî oḡlanı ḥammâmuñ hedmine me'mûr kılinur. Birâder'ün bunca yıllık zaḥmeti bir ânuñ içinde hebâ olup fenâ bulur. Ya'nî ki ḥammâmı “Mecma'-ı ehl-i fişḳ u fücûr oldı.” diyü yıḳdurılır. Zurefâ ise 'acâ'ib ü ġarâ'ib târîhler dirler. Monlâyı dibelik rencide vü remide eylerler. Kendüsi daḥı bu güne bir kıt'a söyler. Birḳaç gün terânesiyle ġöñlin eḡler.

Ḳıṭ'a

Âḥ kim ehl-i şevḳ ḥammâmı
Buldı âḥir şer ile encâmı

Nâ-gehân ṭoldı [366a F] ehremenlerle
Deve âḥûrı oldı yâ² ṭamı

Aşlan aḡzına ḳazmalar ṭoḳınup
Derdmendün bozuldı endâmı

ġöreyin çıḳa ġözi ufadanuñ
Ki ġörür ġözüm idi her câmı

Şimdi aḡlamaḡ-ıla fark olmaz
Şeḫerinden Ġazâlinün şâmı

Ḳoyayın ġayrı nice ödeyeyin
Bunu yapıḳda itdügüm vâmı

1 Murâdî: - EH

2 yâ: der F | div EH

El-kıssa ‘aķıbet monlāya terk-i diyār lāzım geldi. Şurre ve cevālī ta’yīn olunup Mekke-i Mükerreme’ye gitdi. Anda dağı bir ravza ve bir maķām ihyā kıldı. Fuzalā-yı ‘Arab’la ĥüsn-i mu’aşeret ü ülfet üzere iken sene ihdā ve erba’in ve tis’a mi’e ĥudūdında vefāt idüp Hicāz’daki mescidi ĥaziresinde defn olındı.

Merĥumuñ eş’arı kendü gibi güşādedür. Kıt’alarındaki diķka-ti eş’arından ziyādedür. Cidden ĥüsn-i edā ile muķayyed degüldür. Ya’nī ki rüz-merre kelimātı koyup nezāket semtine sülük ile mü’eyyed degüldür.

Nazm

Çıkarma başuñı bir laĥza ceyb-i cübbe-i ğamdan
 Ayaķ çek dāmen-i faķra ğanı ol cümle ‘ālemden
 Senüñ ey ĥ’āce derdüñ arturan dīnār u dirhemdür
 Ki artar her maraz zīrā ki şafrā ile balğamdan

Ġazel ve lehu

Bezm-i çemenden jāle ile tıldı lāleler
 ‘İşret zamānı geldi pür oldı piyāleler
 Şabrum dükendi cānum ala leblerüñ meger
 Medyün-ı müflisüñ nesin ala¹ ĥavāleler
 Göñlümüñ aldı şabr u ķarārını gözlerüñ
 Bī-çārenüñ meger ki bu kez cānın alalar
 Kıaşd eylemişdür āh yine ķara gözlerüñ
 Göñlimüz almaĝa bir iki gözi alalar
 Şi’r ü ğazel dimekdin uşandı tıabı’atı
 Miskīn Ġazālīyi ķomaz ammā ĝazāleler

Defterdār İskender Çelebi şalbine didüĝi kıt’ası lā-nazīrdür.

1 ala: alur F, EH

Kıt‘a

Gitdi döne döne semā‘ iderek
 Dār-ı ünse diyār-ı ğurbetden
 Ölüsi dirisi anuñ ašlā
 Olmadı hiç hālī rifatden

beytleri ğod pesendide-i kebīr ü ŧağirdür.

Mevlānā¹ Firākī-i Vā‘iz²

‘Acem-zādedür. Anaṭolı vilāyetinde Kütāhiyye nām қаşabada temekkünle ṭul-i emelden āzādedür. Muttaşıl va‘z u tezķirden hālī degüldür. İncindüği şaĥşı re’s-i [348a R4] kürside ağzına almalı degüldür.³ Bir kimseye incinse va‘zı ĥininde zemmine fırsat bulur. Kendüsi ğıybet ü nemīmeden ĥalkı nehy iderken yine ellerüñ⁴ zemmine қoyılır. Lāmi‘i şağirdi geçinür. Ĥüsn-i edādan ibā idüp mücerred sādece nażma rağbet қılır. Muhaşşal hemvār eş‘arı nādirdür. Ğalibā sene tis‘ın ve tis‘a mi’ede vefāt itmesi mütebādirdür.

Min nazmihi

Arқа virme dār-ı dünyāya çü istikrārı yok
 Bü’l-‘aceb vīrānedür kim saқfı var dīvārı yok [364b EH]

Ve lehu

İrmedi bu sırra ‘ālem gülşeninde hiç kes
 Zāğlar āzāde bülbüller giriftār-ı қafes

Ferdī

İstanbul қuloğullarından şāĥib-i ĥüsn-i cemāl ve pesendide-i ğunc u delāl, Meĥammed nām bir cüvān-ı bī-mişāl idi. Kiremidlik’den öte ĥāş⁵ çayırılara muttaşıl olan hālī yirler ki sābıқан Yeñiçeri Ağası Muştafā Ağa’nuñ bāğçesidür, Ferdī ile cüft olur.

1 Mevlānā: - EH

2 Vā‘iz: - F, R4

3 almalı degüldür: almalıdır F

4 ellerüñ: anlaruñ EH

5 ĥāş: Ĥāşküy R4

Nazmuhu

Yalınuzluk bir Allāha yaraşur
Gel e Ferdî senüñle cüft olalum

bedihesine mā-şadağ idükleri ta'ayyün bulur. Bunlar bu yüzden 'aşk-bāzî muhassenâtına meşğül iken bir şeb İstanbul tutuşup ağa mest ü medhüş bulunup âteş def'ine varması mümkün olmadığı tıyılır. Ya'nî ki ol sebeble yeñiçeri âteş söyündürmesine mübâşeret kılmaz. Ekşeri yanar âteşe girürken ol havâlîye yakın varmaz. Der-'ağab yeñiçeri baş kıaldurup, vüzerâ evlerine gârete segirdüp külli fetret olur. Yine ağa bāğçesinde lâ-ya'kıl bulunur. Ne uyandırmağa imkân olur ne 'ağlı başına gelür. 'Āķıbet bu kışşayı vüzerâ tıyar. Hattâ pâdişahuñ sem'ine¹ dek sirâyet ider. Ve bā'ış-i mestānegî Ferdî'nün 'aşkı istilâsı idüğü tevâtüre yitişür. İrtesi Dîvân'da ağanuñ boynı urılır. Ferdî ferîde-i bî-hemtâ gibi deryâya atılmağ buyurılır. Derdmend Raķıķî, ağa tarafından cüvâna dîdebân olmağla dirliğinden ayrılır. Ya'nî ki [366b F] merd-i ĩişâr kılinup eline berât virilür. Ne ĩâl ise şadr-ı a'zam, Ferdî'ye merĥamet eyler. Deryâya atılmayup 'ulüfesi kaç'ı kifâyet ider.

Ve bî'l-cümle Ferdî'nün ĩüsn ü cemâli kemâlde imiş. Ammâ şe'ame-ti daĥı kıl ü kıalde imiş. Sâbıķan bir 'aşıkını öldürmiş. "Elbette küşte-i tıĥuñ olmağ murâdumdur. Sen beni öldürmezseñ ben seni kıatl itmek muķtezâ-yı fu'âdumdur." dimegin ol derdmendüñ elini bağlamış. Ba'dehu şunduğı bıçağı ile boğazlamış.

Menķıldür ki Ferdî, Muştafâ Ağa fevtinden şoñra dānişmendlige heves itmiş. Ol tarıķı daĥı başa çıkarmayup berş âfetin almış. Ammâ çâr-ebrülüğü ĩâlinde Yeñiçeri Kâtibi Şihâbü'd-dîn Beg yanına varmış. Metâ'-ı vaşlını âĥir-i bey'de aña şatmış. Ol daĥı fevt olup dâ'ire-i nekbetde ferd-i vâĥid kıalmış. 'Āķıbet at seyrine binerken ayağın üzengiye kıoduğı gibi teslim-i rûĥ itmiş. Bu ebyât Ferdî merĥumuñdur:

Nazmuhu

Benüm mâh-ı siyeh-çerdem giyer bir şeb-külâh egri
Anuñçün başum üstinde görinür dūd-ı âĥ egri

1 sem'ine: 'ilmine F, R4

Ve lehu

Şehr-i Koştantıniyye ey Ferdî
Cum'a mescidleri ile taldı

Lik her cum'anuñ menâreleri
Ehl-i küfre böğür igi oldı

Fazlı-i Leng

Edrinelidür. Tarîķ-ı 'ilmde vâfir tek ü pü itdükden şoñra mülâzım oldı. Bir manşıb almağa câzım iken şâh-râh-ı 'ademe 'âzım oldı. Kendüye itikâdı bir mertebede idi ki nazm u neşrde ayağın çeker kimse olmaya. Sâ'ir 'ulûmda dahı 'allâme-mişâl 'arz-ı meziyyet ü kemâl itdükde niçe 'allâmeler baħş-ı 'ilmde 'özt-leng semtine sülük eyleye. Şol maṭla' ki kendünün mâ bihi'l-iftihârı idi, işbu mazmûn maṭbû'-ı sihr-âşârı [348b R4] idi.

Nazm

Haṭṭuñ irişdi virdi âşüba ol cemâli
Güyâ ki diyâr-ı Rûmı tutdı çıkup Celâlî

Ve bu şî'ri anuñ ağızından Emrî nazm eylemişdür. Hod-fürüşliğini güyâ ki bu tarîķ ile beyân idüp söylemişdür.

Nazm

Timur miḥnetüm ğam ili atum oynağı
Âhum duḥânı kırsa n'ola baña otağı
'Allâme-i ğamum kıanı bir ayağum çeker
Müftü-i 'aşķa göstereyin mollâlanmağı
Ayağum üstine tıramazsam 'aceb midür
Mestüm şarâb-ı 'aşķla añmañ ayılmağı
Ferzâne gibi gerçi ki bir keç-revüm şehâ
Naṭ'-ı zemînde gözedürüm niçe beydağı
Gördüm ki bezm-i ğamda beni ağısadur ḥasüd
Bir 'özt-leng itdüm ü götürdüm ayağı

Fazlı-i Leng pāyuña düşse ‘aceb degül
 Âhü görüncedür güzelüm itün ağsağı

Mevlânâ Fuzûlî-i Bağdâdî¹

Mevliden ve meskenen Bağdâdî'dür. Memâlik-i şarqda Türkî şî'r söy-
 leyenlerün üstâdudur. [365a EH] Tarz-ı hâşşa sâlik, lezzet-i kelâma mâ-
 lik, 'Arabî vü Fârisî vü Türkî eş'ar nazmına mütehalik bir şâhib-i ma'rifet
 idi ki nazmen ve nesren kudret ü fazileti 'inde'l-ehâlî müşbet idi. Vaqtâ
 ki şâhib-ķırân-ı cihân Sulţân Süleymân Hân Bağdâd fütühâtı ile kâm-
 rân oldu, Monlâ Fuzûlî rikâb-ı hümâyûna ve Şadr-ı A'zam İbrâhîm Pa-
 şa-yı şevket-nümûna ve Kâdî'asker Kâdrî Efendi cenâbına ve muvaķķî'-i
 sulţânî Celâl-zâde² Muştafâ Çelebi'nün şavb-ı müsteţâbına kaşîdeler virüp
 cevâ'iz-i seniyyelerin aldı. Ve merhûm Hayâlî Beg ile ülfet ü şohbet idüp
 niçe günler mu'âşeret kıldı. Fârisî vü Türkî mükemmel *Divân*'ı, 'Arabî vü
 Derî vü Rûmî elsinede kaşâ'id-i belâgat-nişânı müdevven olduğdan mâ'adâ
Hadiķatü's-sü'edâ nâm kitâbı, ya'nî İmâm Hüseyin bin 'Alî-i Murtażâ *radî-
 ya'llâhu te'âlâ 'anhumâ*³ şehâdetinde vâķî' olan bir mü'ellef-i belâgat-me'âbı
 vardır ki min vechin *Ravzatü's-şühedâ*'dan râcihdür. Zîrâ ki ihrâķ u te'şîr
 cihetinden mü'eşşir kıt'aları vâzihdür. Bundan ğayrı *Rind ü Zâhid* ve *Beng
 ü Bâde* ve *Şiḫḫat u Maraż* nâm risâleleri ve manzûm *Leylâ vü Mecnûn*⁴
 vardır ki cümlesi pesend ü taḫsîne sezâvârdur. Ve bu ebyât *Leylâ vü Me-
 cñnûn*'dandır:

Nazm

Dihķân-ı hadiķa-i rivâyet
 Şarrâf-ı cevâhir-i hikâyet
 Ma'nâ çemenine gül dikende
 Söz⁴ riştesine güher çekende
 Kılmış bu revişde nükte-dânlık
 Gül-rîzlik ü güher-feşânlık

1 Bağdâdî: - F, EH

2 Celâl-zâde: - F, R4

3 *radîya'llâhu l'anhumâ*: - F, EH

4 Söz: Ser F, EH

Ve min ğazeliyyâtihi

Kemâl-i ħüsn virüpdür şarâb-ı nâb saña
 Saña ħelâldür ey muğ-beçe şarâb saña
 Seni melek görelî yazmaz oldu [367a F] ‘aşkı günâh
 Velî yazıldı bu yüzden niçe şevâb saña
 Lebûn su’âline virmez cevâb ‘uşşâkuñ
 Su’âl olursa bu senden nedür cevâb saña
 Cezâ güninde şorulmaz ħaţâlar eyledüğüñ
 Yiter fiğân ile ben virdüğüñ ‘azâb saña¹
 Fuzûlî başuña ol serv sâye şaldı bugün
 ‘Ulüvv-i himmet ile yiter² âfitâb saña

Ve lehu

Muķavves kaşlaruñ kim vesme birle reng tütmişlar
 Kılıclardur ki kıan dökmeğ-ile jeng tütmişlar

Ve lehu

Mesken ey bülbül saña geh şâĥ-ı güldür geh kıafes
 Nice ‘aşıkşun ki âĥuñdan tütüşmaz ħâr u ħes

Diğer

Sülük-i ‘aşk eţvârum mezâķ-ı şevķ³ ħâlümdür
 Tecerrüd ‘âlemi seyrinde ‘âlem pây-mâlümdür
 Hevâdan mevce gelmiş baĥr-ı derdüm şâhid-i ħâlüm
 Dil-i pür-ıztırâb u nâle-i bî-i’tidâlümdür

Ĥikmet Ĥudâ’nuñdur, bilâ-ķaşd bu zemînde bir ğazel dimişüz. Mez-
 bûruñ şi’rini gördükden şonra güyâ ki tettebbu‘ ķaşdıyla söylemişüz ki ol
 şi’r-i laţîf budur:

1 Cezâ//saña: - F, R4

2 yiter: yitmez F, R4

3 şevķ: ‘aşķ F, EH

Li-münşi'ihî

Benüm kim faḫr ile faḫr itmek ey dil ḫasb-i ḫālümdür
 Ḳanā'at ḳāfî tā evvel ḳademde pāy-mālümdür
 Temennā-yı vişālün bir muḫāl ümmiddür dilde
 Der-āgūş-ı miyānuñ dilde bir yañlış ḫayālümdür
 Ben ol baḫrum ki dürr-i ma'rifet ḳa'rumdadur 'Āli
 Hevā-yı 'aşḳ-ı pāküm cünbiş-i bî-i'tidälümdür

Fiğānî

Nāmı Ramazān'dur. Pāy-taḫt-ı mülk-i Ermen olan Tırabozın şehrin-
 dendür. *Muḫtaşarāt*-ı naḫv u şarf görüp dānişmend olmağa yaḳlaşan ḫa-
 lebe ḫā'ifesiñüñ şöhre-i dehrindendür. Evvelā ḫabî'atı fenn-i şî're düşmiş,
 şāniyen ḫarıḳ-ı 'ilmini fenn-i tıbbā [349a R4] degüşmiş, gālibā ekşer-i
 şu'arā-yı 'Acem ḫükemā olup Mevlānā¹ Firdevsî ve Ḥakīm Naşır ve Ḥüsrev
 ve bunlaruñ emşālî niçeler sülük-i ḫakīmānede rāsīḫ-dem ve şābit-ḳadem
 olmağın Fiğānî dahı anlara iḳtidā itmiş. Eshiyā-yı dehrün in'ām u iḫsānı
 ile geçinüp ba'zı bıkır mazmünlaruñ dāmenine el uzatmış bir faḫîr iken
 erbāb-ı ḫased vezîr-i 'aşr olan İbrāḫîm Paşa'ya geçmişler.

Beyt

دو ابراهيم آمد بدير جهان یکی بت شکن و یکی بت نشان²

beytini Fiğānî didi. 'İrz-ı vezāreti ḫāke yeksān eyledi.' diyü nifāḫ itmiş-
 ler. Derdmendi bir seḫer Taḫte'l-ḳal'a'da aḫz eylemişler. Evvelā teşhîr idüp
 şehri gezdürmüşler. Ba'dehu Balıḳ Bāzārı'ndaki dāra iledüp ber-dār itmiş-
 ler. Aşḫāb-ı mürüvvetüñ recāsına mecāl olmamış. Aḫz u siyāseti defaten
 olmağla İskender Çelebi ḫuymağa ve recā idüp ḫurtarmağa fürce bulma-
 mış. Ve bu ḫuşuş sene şemān ve şelāşin ve tis'a mi'e ḫudūdında ta'ayyün
 bulmuş. Ḥikmet Ḥudā'nuñdur, ol hefte şādır olan nev-güftesi maḳḫta'ında;
 [365b EH]

1 Mevlānā: Mevlānā Ḥakīm EH

2 "Dünya ibadethanesine iki İbrahim geldi. Biri putları kırdı, diğeri put dikti."

Min nazmihî

Zülfî kemendin aldı ele cellâd-ı ğamzesi
Şağın Fiğânî zulm ile ber-dâr ider seni

tatayyürî dahı vâkı' olmuş.

Egerçi ki Mevlânâ 'Aşık mezbûrî üstâd-ı fâ'ik 'add idüp maqâdir-i nâsa 'adem-i şu'ürından vaşfında mübâlağa itmişdür. Bir nev-heves, edâsı nâ-hemvâr, nihâyet ba'zı sözleri bîkr-i mazmûnla nümüdâr iken medhinde ifrâţ tarîkına gitmişdür. Cümleden maqbûl olan qaşidesi ki İbrâhîm Paşa şûrına didüğü *Mîmiyye*'sidür, şıfat-ı şubh ile ibtidâda 'Uţârid'e kitâbet itdürmesi aña münâsib olan vaşf-ı şübbâne ile âğâz iken mihr-i münîre nisbet itdürmemesi¹ ve ol qaşidede beş altı yirde "şehâ" hıţâbını irtikâbı, huşûsâ;

Başka başka cümle mahlûkı konuqladuñ şehâ

mısrâ'ı gibi bârid edâları ile cevâbı şâ'ir-i nev-heves olduğına hüd delâlet iderdi. Yâ "Bir kıâbil-vücüd idi." diyü iktifâ kıâbil iken vaşfında taţvil-i kelâm idüp n'iderdi. Bu haķır kavlince pâk-ţabî'at ve rûşen-nihâd u şâhib-fikret bir nev-cüvân idi. Eger mu'ammer olsa ve bir üstâd-ı kâmile muķârenet ve ekârim-i rüzgârdan hüsn-i terbiyet bulsa meşâhîr-i üstâdândan olurdu. Selâset-i² elfâza mâlik olup ba'zı nâ-merbûţ edâlardan kıurtulurdu. 'Alâ eyyi hâlin şâ'irdür. Tırabozın hâkinden bu maķûle kıâbil-vücüd zuhûrî haķ budur ki nâdirdür. Ve bu ebyât anuñ vâridâtındandır:

Min nazmihî

Öldürürse ger beni ol Yûsuf-ı gül-pîrehen
Lâleveş şarsun baña 'aşk³ ehli bir kıanlu kefen

Ve lehu

Ağlamazsa baña bir dem acıyup didelerüm
Göreyin kıursun iki gözine hûn-ı cigerüm⁴

1 itdürmemesi: itdürmesi F, R4

2 Selâset-i: Selâmet-i F

3 'aşk: derd F

4 Ve//cigerüm: - F

Ve lehu

Şemîm-i kâkülün almış nesîm gülşenden
 Dimiş ki sünbüle [367b F] sende emânet olsun bû
 ‘Arağdan eyledi çün dâmenini zülfüñ ter
 Tutar kurutmağa nâr-ı ‘izâruña qarşu
 Diyâr-ı dilden eger kim geçerse peykânun
 Di câna uğrasun elbette ey kemân ebrû

Mevlânâ Fikrî

İsmi “Dervîş” diyü mezkûr ve beyne’l-ķuzât “Mâşî-zâde” dimekle meş-hûrdur. Babası Mâşî Şemsü’d-dîn, Amâsiyye müftîsi olmuş. Şeref-i siyâ-detinden ğayrı mevleviyyet ü fazîletle daħı iştihâr bulmuş. Kendüsi daħı ¹«الولد سرّ أبيه» mazmûnına mażhar, ma‘arif ü kemâlâtı muķarrer bir ķadî ve ‘alim-i hünerver idi. Eş‘âr-ı âbdâr ve inşâ-yı belâġat-şî‘arından mâ‘adâ baħr-ı hezcede *Behrâm u Zühre* nâm kitabı ve baħr-ı hafifde *Ebkâr u Efkâr* nâm eşer-i müsteṭâbı ve yine baħr-ı remelde üç yüz beyt miķdârı rü’ûs-i mesâ ile müte‘allik risâle-i ma‘arif-me‘âbı vardır. Cümlesi pesend ü taħsine sezâvârdur. Ve yine bunlardan şoñra *Hürşid ü Nâhid* ve *Şüküfezâr* adlu bir eşer-i câvid daħı nazm itmişdür. Hâķ budur ki ikisini daħı hûb edâ eylemişdür. Huşûşâ Muvakķkî‘-i Dîvân-ı Sulṭânî Celâl-zâde Nişânî terbiyesi ile *Ķıṣṣa-i Firûz Şâh*’un bir iki cildin mezbûr terceme ķılmışdur. Birâderleri Şâlih Efendi’ye mu‘avenete anlardan fazla ķalan mücelledâta bunlar şarf-ı maķdûr itmişdür. [349b R4] Hattâ ol muķabelesinde Yanbolı ķazâsı virildi. Ve ekşer-i ‘ömri tecerrüdle geçdi. Ta‘âmı mebzûl, luṭf u keremde mecbûl bir memdûh u maķbûl kimse idi.

Bu hâķir ile ülfeti ve birķaç meclis şohbeti vâķi‘ olmuşdur. Oķuduġı vâridâtından bu sözlere pesendide² tütulmuşdur.

1 “Çocuk, babanın özüdür.”

2 pesendide: maķbûl F, EH

Nazmuhu

Kef-i pây-ı seg-i yâre şu deñlü gözlerüm sürdüm
 Kıbarmış ol kefi-pâ göz göz olmuş soñradan gördüm

Bu mañla‘ dañı bir kıaşidesindendür:

Ve lehu

Şeh-i seher giyüp egnine cāme-i zerrin
 Öñine çekdi güneş nukre hıñk-i zerrin-zin

Ururdu şındı o dībā-yı māya¹ mähiler
 Biçerdi mā‘i kıumāşını şanki hayyātın²

Hicv semtinde dañı mähir idi. Kireççi-zāde kıaqqında bu hezliyyāt an-
 dan şadır idi:

Ve lehu

Ey cihānda eteginden g.ti geñ çok s.k.l.r
 T.ş.k. iştāhlu virek kıaħbeden artuğ s.k.l.r
 Culf ü māder celeb-i kıaħbe-zen-i kün-dāde
 Aħaveynün³ büyügi ya‘nī Kireççi-zāde
 Gice bir kıoz kıadar efyūmı belālarla yidün
 T.ş.ğumdan [366a EH] büyük ammā yidigün tenhāda
 Akıçe pul yok viresün berşe dañı n’eylersün
 Ş.ç p.ħuñ yi geçün anuñla yalan dünyāda

Bu bir terci‘-i ğaribdür. Ceste ceste⁴ yazılması ma‘āt-taķrībdür.

Feyzī

Rūmili’nden bir hoş-ıtab‘ u lā‘ubālī ādem idi. Bir zamān dānişmend
 oldu. Şoñra ‘İsā nām bir sipāhī-zādeye ğönül virüp aña dil-bend oldu. Ğattā
 bir beytinde;

1 māya: māha F

2 Bu//ħayyātın: - F

3 Aħaveynün: Aħterī’nün EH

4 Culf//ceste: Bu bir terci‘dür böyle R4

Nazmuhu

Çü 'İsāya bu mürde hem-dem oldum
Ki gökde istedigüm yirde buldum

maẓmūnı ile sırr-ı mā fi'l-bālini halka tıyurdı. Muhaşşal Rūm illerinde gāh imām ve haṭīb oldı ve gāh dil ehli beglere muşāhib olup luṭf u keremleriyle ta'ayyün buldı. Çaç soñra Bayram Beg yanında iken Mitrovçe nām kaşabada gül-efsün āteşine yanup kül oldı.

Nazm

Göz yaşlu gönül zülf-i perişānlar içinde
Kaldum karañu gicede bārānlar içinde

Kāni'î

Şehr-i Kaşamonı'dan, huşūşā zümre-i fuḫahā ve müderrisinden her nazma kādir, vech-i ma'āşına ḳanā'ati zāhir kimesnedür. Bu ebyāt, pesen-dide 'add olınan vāridātındandır:

Min nazmihi

Cām-ı mey olursa leb-i cānāna berāber
Dünyāda bir işdür ki bu tā ḳana berāber
Pek yüzi demür yüregi āyīnede gördüm
K'oldı yüze yüz sen meh-i tābāna berāber
Başı göge irürse eger serv-i sehīnün
Olmaya bugün ḳāmet-i cānāna berāber

Mezbūr ki "cānāna" lafzını tekrār irād itmiş, "hübāna" lafzı ol ḳāfiyeden idügin ne bilmiş ne i'tikād itmiş.

Kudsî

Ġalaṭadan ḳopmuş, ümenā zümresindeki 'ayyaşlardan zühür itmiş kimesdür. Bu meşhūr maṭla'ına göre şā'ir dinilmek cā'izdür. Huşūşā 'aḳabince semā'a ḳābil bir ḳıṭ'ası daḫı bārizdür.

1 Kāni'î: Fā'iḳi F, R4

Maṭla‘

Yaşum çü kıana boyandı şarâbı n’eyleyeyin
Ciger ocaqlara yandı kebâbı n’eyleyeyin

Ve lehu

Menfa‘atdur ğaraż ekâbirden
Yâ n’olur nef’i olmayan uludan
Görme misün ki hîç ħazż itmez
Şeyĥ ile şüfî aķçesiz uludan

Mevlânâ¹ Kandı

Burûsalıdur. Târîĥ söyleyüp nazm idenlerüñ ekmelidür. Monlâ ‘Âşık kendüden naql ider ki ‘unfuvân-ı cüvânide maĥlaşını Şehdî koyup Resmî muĥalleş bir şâ‘ir ile hem-civâr olmuş. Kandı-ı rüzġâr ve leb-i la‘li gibi şeker-rîz-i bülend-iştiĥâr olmaġın bir defa ol ‘aşruñ melikü’s-şu‘arâsı Aĥmed Paşa [368a F] ħuzûrına vuşul bulmuş. Paşa-yı mezbûr gâĥ la‘li şîrînine ezilmiş ve gâĥ şeker-rîzliğini pesend idüp ‘uķdesi çözülmüş. Şâ‘irliğe heves tıyup Şehdî muĥalleş idüġi tatlu cânına koyup berây-ı muşâĥabet ol dilber-i şîrîn-lebe Kandı maĥlaşını münâsib görmüş. Ya‘nî ki şehd ü nebât miyânındaki kıymet ü lezzet tebâyünini beyân idüp maĥlaşını tebdil itdürmiş. El-ĥaķ bir kandı-ı üstâd idi. Her kande ki şeker-rîzliğe bisât döşerdi, sâ‘ir şeker-fürüşlaruñ dükkânına sinekler üşerdi. Ba‘de zamânin ki İstanbul’a geldi, Sulţân Bâyezîd Câmî‘i ĥaremindedir bir dükkân açup gün-â-gün şeker işleri ile bir niçe âb-gîneler tonatdı. Ve ol eşnâda merĥûm Ĥayâlî, Vezîr-i A‘zam İbrâĥîm Paşa’nuñ iltifâtı bâġında terbiyet-yâfte tâze nihâli olup ‘ulûfe ta‘yîni ile bölük ĥalkına ilĥâķ olındı. Gerdenindeki tavķ-ı zer-rîn alındı. Kandı ‘ale’l-fevr;

Mışrâ‘

Geçmez oldı Ĥayâliyâ ĥulķuñ

1 Mevlânâ: - F, EH

tārîhini didi. Sâ'ir şu'arâ hasedlerinden bu mısrâ'a şöhret virdi. Vaqtâ ki Hayâlî'ye mün'akis oldu, bir iki şişe mey nüş idüp dâmenini taşla taldurdu.

Nazm

‘Âşık-ı dīvâne oldur ‘aşk [350a R4] bāzârında kim
Bu toğuz mīnāyı sır bir seng-i istiğnâ ile

nev-güftesini okuyarak Qandî'nün dükkânını taşla taldı. Cümle şişelerini kırıp zib ü zinetini tağıtdı. Kendüsi kaçarak bîn belâyla kırtuldu. Egerçi ki irtesi dīvâna vardı. ‘İzz-i huzûr-ı vezîre yandı yakıldı. Lâkin Hayâlî'ye çün ü çirâ dinilmedi. Nihâyet Qandî'ye birkaç aqçe bahşış virildi. Ba'de zâlik Qandî bir dahı dükkâna rağbet itmedi. Ancaq ol haremdeki odalardan birini dükkân yirine mağall-i kâr u kesb itdi. Kendünün [366b EH] maqbûli, ya'nî ki meblağ-ı kudreti şarf olunan şî'r-i nâ-medhûli budur. Zu'mınca ‘adīmül-bedil bir dizi lü'lü'dür.

Nazmuhu

Bölük bölük yürüyen şivekârı gördün mi
Taraf taraf çekilen âh u zârı gördün mi
Taşup taşup dökilür ‘aynımuñ buñarından
Çağıl çağıl akan ol çeşmesârı gördün mi
Çeküp çeküp götüren cavk cavk ‘uşşâkı
Girih girih tolaşan zülf-i yârı gördün mi

El-kıssa şeb ü rûzı tārîh fikrine maşrûf idi. Ekâbirden degül, erâzil ü esâğirden biri bir ev yapsa, yâ bir yeñi dükkân açsa ve yâhûd bir cem'iyetcik itse irtesi seherden Qandî hâzır olurdu. Bir tārîh şunup cā'izesine terakqub 'arza kıldı. Ol 'aşruñ zurefâsından Kara Bâlî-zâde ki küttâb-ı dīvândan bir çapusu güçsâde âdem idi, bir gün ba'zı şu'arâya şikâyetlenmiş. “Şunda bir hêlâmızuñ termîmi lâzım olmuştur. Fe-ammâ Qandî'nün tārîhi havfından el uramazuz.” demiş. “Zîrâ ki cihet-i termîme giden aqçeden cā'izeyi ziyâde recâ itmesi muqarrerdür.”

Ve'l-hâşıl kendünün târih-i güzidesi ve sâ'ir sözlerinden pesendidesi;

Mışrâ'

Muştafâ bin Celâl Tevķî'i

târîhidür ki hîdmet-i tuğra buyurulduķda dimişdür. Hattâ mîr-i müşârün ileyh bu mışrâ'ı mührine kızdurmuşdur. Ve Müftî Sa'dî Efendi vefâtına;

Mışrâ'

Beķāya göçdi Sa'dü'd-dîn-i şânî

târîhi daķı anuñdur.

Evâ'ili hâlinde merhûm Kırdî, Kırk¹ Çeşmelü Aķmed nâm cüvânı ve şâ'ir Yahyâ Beg, Şâh Aķmed nâm dil-sitâni severler imiş. Hâlâ ki iltifât yüzün görmeyüp ahyânen vuşlat yirine let ni'metini yirler imiş. Bu tarîķ ile sene ĥamse ve erba'în ve tis'a mi'e ĥudûdında ta'ayyüş ü telezzüz iderler imiş. Hattâ bir def'a bayram olmuş. İki daķı cânânı dest-bûsına fırsat bulmamış. Görürler ki bu merâma dest-res bulunmaz, ya'nî ki yeden bi-yedin bu sa'âdete bir tedbîr mümkün olmaz, 'aķıbet Monlâ 'Aşık'a yalvarurlar. "Sen bizüm cüvânlarımızla âşinâsun. Nâmuñ 'Aşık olduķı ĥayşiyetle bu hîdmete elyaķ u sezâsun. Bârî bizüm tarafımızdan vekâletle bayramlaş." diyü gönderürler. Monlâ 'Aşık daķı varmış. Her biri ile ikişer kerre bayramlaşmış. "Tekrâra bâ'iş nedür?" dinildükde "Biri kendümün, tekrârı 'aşıklarıñuzuñdur." diyü cevâb² virmiş. 'Aşık'ın bu hîdmet-güzârlıķına gülmişler. Ol iki cüvân ĥaylice ĥandân olmuşlar. Ğarâbet bundadır ki [368b F] ol varup gelince Kırdî yine bir târih söylemiş. Ya'nî ki;

Mışrâ'

Emânet merĥabâmuz n'oldı cânâ

târîhini ĥisâba muvâfık bulup nazm eylemiş. 'Aşık daķı vâfir lâf u güzâf câ'izesin virmiş.

Ve bi'l-cümle merhûm İbrâhîm Paşa ki kıatl olunmuş, şu'arâ-yı muvazzafinün sâlyâneleri kesilmiş. Merhûm Kırdî ĥaylice teng-dest olmuş.

1 Kırk: - F, R4

2 diyü cevâb: cevâbın EH

Ḥattâ vezâ'if ü harc lâzımelerine şarf-ı maḳdûr itdüğü tıyûr u kilâb-ı maḥşûr kısmına yitişdüremez olmuş. Kuşlar ise andan ğidâ almağa mu'tad olmağın başına üşerler imiş. Ol faḳîri Süleymân-ı 'aşr i'tikâd idüp fark-ı bî-ferrine sāye döşerler imiş.¹ Kilâb ḥod gürûh gürûh [350b R4] yanınca gezerler imiş. Evvelki minvâl üzere laḥm u cigerler bezl ide, şanurlar imiş. Merḥûm Rüstem Paşa ki şadr-ı a'zam oldu, "Ben ortası açuḳ yazuyı sevmezim." diyü şu'arâdan teneffürü ta'ayyün buldı. Ḥâlâ ki Ḳandî'nün seg-perverliğini işitdi, yevmî on aḳçe vazîfe ta'yîn itdi.

Nazm

Dem-â-dem bikr-i mazmûn besleyenden² oldu rû-gerdân
Bu it besler diyü Ḳandîye kıldı luḳf-ı bî-pâyân

Âḫir, sene işnâ ve sittinde vefât eyledi. Celâl-zâde merḥûm Ebî Eyyûb semtindeki mescidi ḥazîresinde defn itdürdi. Ḥattâ Ḳandî'den ğayrı³ şu'arânûn mevtâsına ol maḥall-i laṭîfi meşrûṭ kıldı. Menḳûldür ki Ḳandî vefâtından şoñra ba'zı kilâb ḥaḳḳ-ı ni'meti işbât idüp merḳadinde mücâvir olmuşlar. "Acabâ medfen-i Ḳandî ḳandeiki?" diyenleri ḳarşulayup, önlerine düşüp [367a EH] yol göstermişler. *Raḥimehu'llâhu te'âlâ.*

Kıyâsi

Ḳaştamoni'dandır. İsmi daḫı Kıyâsi'dür. Egerçi ki bu maḳûle nâm semâ'î degül, ḥilâf-ı kıyâsidür. Tarih-ı 'ilme sülûk idüp aḳrânı vâşıl-ı meṭâlib olduḳda kendüsi⁴ «من ثبت نيت» ḳavliyle 'âmil olmayup⁵ gâḫ Ḥayâlî gibi ze'âmete gâḫ Zâtî mişâl 'ulûfe ile ri'âyete ṭâlib olmağın ve yıllarla Sulṭân Muşṭafâ ve Sulṭân Bâyezid ḳapularına mülâzemet idüp şefâ'at-nâmeler getürmegin, ⁶«الحريص محروم» sırrına maḫzar düşdi. Hiçbir tarih ile oñup bitmedi. Âḳıbet bir tarih ile Şaçlu Emîr'ün mevtâsından mülâzım oldu. Taḫşil-i ma'âş için niçe rüzgâr gâḫ Ğalaṭa ve gâḫ Ebî Eyyûb Maḫkemesi'nde niyâbet ḥidmetine câzım oldu. Âḫir, Şeref Medresesi recâsına bir ḳıṭ'a şunup Sulṭân Süleymân merḥûmdan ol murâdı ḥâşıl oldu ki ḳıṭ'ası budur:

1 Ol//imiş: - F

2 besleyenden: söyleyenden EH

3 ğayrı: - F, R4

4 "Sebat eden, gelişir."

5 'âmil olmayup: 'amel itmeyüp EH

6 "Hırslı olan, mahrum kalır."

Kıt'a

Şehrde¹ bir medrese yaptı Şeref
 Yapılalı bulmadı dağı şeref
 Oldı bir müdḥik müderris çün aña
 Destine alsa kitâb eylerdi def
 Şimdi bir tiryākî ol tedrisde
 Bengîler alayına serdâr-ı şaf
 Görmemiş terkîbi ma'cûndan öte
 Geçmemiş bir ḥarf ol illâ ki kef
 Baḥr-ı 'ilm içre niçe yıldur ki ben
 Çoḡ ma'ânî dürrine oldum şadef
 Yâ neden ben aña lâ'ik olmayam
 Vir cevâb ey 'âlim-i ehl-i² selef

Ve bi'l-cümle şâhib-i *Dîvân* nâmınadır. Semâ'a ḡâbil sözleri dağı vardır. Bu ebyât anlardan nümüdârdur. Hudâvendḡâr-ı cihân nüş-ı mey-i erḡavân yaşaḡın itdükde söylemişdür:

Kıt'a

Yaşakdan şıklığını diñdürüp ney
 Şıkıldı ḡaldı her bir ḡüşede mey
 Saña ḡan aḡlamaḡdın görmez olmuş
 Gözine penbeler yapışdurup key

Ve lehu

Ḳodum ben ḡişâr-ı 'aşḡa bünyâd
 Ḳoparmaz bir ḡaşın biñ olsa Ferhâd
 Niçün virür raḡîbe aḡzı dadın
 Begüm şîrîn-dehânuñdan senüñ dâd

1 Şehrde: Burûsa şehrinde F

2 ehl-i: 'ilm-i R4

Ḳıyāsī leyle-i ḳadr içre gördüm
Baña Mecnûn didi ‘aşḳ olsun üstâd

Kâtibi

Ġalaṭâ’dandır. Deryâ seyahâtinde ve baḥr-ı¹ ‘ummân sibâhatinde nâ-dire-i rûzgâr olan Seyyid ‘Alî’dür ki diyâr-ı ‘Acem’i ve memâlik-i Hind ü Sind ü² Ḥorâsân u Deylem’i gezüp Rûm’a gelmişdür. Üç buçuḳ yıl seyahâtden soñra Hind ü Sind ü Ḥorâsân ve Gücerât u Şîrâz u Âzerbaycân selâmın getürmüşdür.³ Neşr ü nazm *Mir’âtü’l-memâlik* nâm bir kitâb te’lif idüp ser-encâmını eşaḥḥ u râst ve bî-kem ü kâst anda bildürmüşdür. Âḥîr Diyâr-ı Bekr’e timâr defterdarı olduḳdan soñra yevmî yüz aḳçe ‘ulûfe ile deryâ müteferriḳalarından olmuşdur. Ya’nî ki sâbıḳan Tersâne-i ‘Âmire ḥidmetinde ḥâşıl olmaḡın yine iḳtizâ-yı rûzgârıla Ġalaṭa Limanı’nda lenger bıraḳdı. Rûz u şeb ḳapusı güşâde, şâm u seḫer süfresi âmâde, bezl ü in’âmı vâridâtından ziyâde bir kerîm âdem idi. Nitekim şu‘aradan [369a F] Yetîm ‘Alî ki ol ḥâne mücâvirlerinden idi, vaşfinda bu beyti dimişdür:

Nazm

Bu nüh ḳıbâba şaldı luṭf u keremle âvâz
Seyyid ‘Alî-i Rûmî Ḥâcî [351a R4] Ḳıvâm-ı Şîrâz

Bir kerre mezbûr Seyyid ‘Alî ki bir ḳaşr bünyâd eyledi, meşâhîr-i şu‘arâdan Mevlânâ Kâmî ve Müslimî ve Yetîm ve Şabûḫî ve Hâtîfi birer târiḫ didiler. Ya’nî ki Monlâ Kâmî;

Mışrâ‘

Bi-ḥamdî’llâh ki oldı beyt-i ma‘mûr

ve Mevlânâ Müslimî;

Mışrâ‘

Cây-ı âbâd u mübârek ḥâne

1 ve baḥr-ı: - EH

2 Sind ü: - F

3 getürmüşdür: getürüp gelmişdür EH

Yetīm daḥı;

Güfte'em târîḥ cāy-ı dil-firîb

Ve Şabûhî muḥalles 'Abdî-i Zârif;

Mışrâ'

Ehl-i şafâ mecma'ı vü şu'arâ

Hâtifi daḥı;

Mışrâ'

Sa'âdet maḥâmı mekân-ı a'lâ

mışrâ'ların târîḥ düşürdiler. Derdmend, bir saḥî-i ehl-i kerem olmağın evrâk-ı a'mâli gibi kıt'alarını başına üşürdiler. Bu tafşılden murâd dâ'imâ mezbûruñ ḥânesi maḥâm-ı ehl-i ṭab' idüğini inhâdur. Mezbûruñ nazmı daḥı ḥâlince, ya'nî ma'rifet ü kemâlıncedür.

Min nazmihî

Çıldı ruḥsârûñ ḥayâli dîdeden 'aḡla hüçüm

Mâverâ'ü'n-nehre 'azm itdi şanasun şâh-ı Rûm

Ve lehu

Libâs-ı 'izz ü nâzuñ her birin bir sîm-ten giydi

Benüm ol Yûsuf-ı gül-çihrem ammâ cümleten giydi

Bu daḥı vâridâtındandır:¹

Dîger

Mihri gönülden [367b EH] ol şanemüñ çün beri degül

Ḥarc eyle naḡd-ı eşküñi alınuñ deri degül

1 Bu//vâridâtındandır: - F, R4

Kâtibî-i Âhar

Sinob'dandır. Târîk-ı 'ilme sülûk üzere iken lisânına bir marazla lüknet 'arîz oldu. Ol sebeble ferâgat idüp târîk-ı taşavvufa sülûkle ta'ayyün buldı. Mânend-i Nüvisi vü Enîsi emsâlinün hoş-nüvisi ve ba'zı ekâbirün mu'alim ü celîsi, huşûsâ sâbiķan Cezâ'ir defterdarı olan İskender Beg'ün enîsi olmuş idi. Hattâ anuñ medâ'ihinde "kalem" redîf bir kaşîde dimişdür. Yedi rengle yazılıp her birinden bir beyt hâşıl olmuşdur. Ammâ aşda kaşîdenün maṭla'ı böyle vâķi'dür:

Min nazmihi

Barmağından aķıdup çeşme nebivâr kalem
Mu'ciz-i Aḫmedi itdi yine izhâr kalem

Ve lehu

Şu 'aşık kim ğam-ı 'aşkuñla şevķ u zevķi hâl eyler
Ne ḫavf eyler firâķuñdan ne ümmid-i vişâl eyler

Ve lehu

Cihânda bundan artuķ n'ola ḫüsran
Ki her gün eksile 'ömr arta nokşân

Keşfi

Germiyân vilâyetinden Gedüs nâm kaşabadandır. Egerçi ki sene ḫamse ve erba'in ve tis'a mi'ede fevt olmuşdur ve illâ ḫaylî mu'ammer olup Sulṭân Bâyezîd merḫûm câmi'ini yapduķda evvelâ Keşfi, ba'dehu birâderi Ḥasbî, daḫı şoñra birâder-zâdesi Şabrî, 'aķabince anuñ oğlı 'Aṭâ buḫûrcı olmuşdur. Zu'm-larınca "Şu'arânuñ¹ ocağı bizüm ḫânedânımızdur." diyü iftiḫârları zuhûr bulmuşdur. Egerçi rişte-i mıştara çekilüp ipe uracaķ, belki mecmû'alarda göze toķınacaķ, ya'nî ki zurefâ miyânında oķunacaķ maṭla'ları degül, mişrâ'ları bile görünmiş degüldür. Lâkin Zâti ile mu'aşır olup bi'd-defe'ât mühâcâtları vuķû'ı anları² şâ'ir 'idâdında dâḫil gibi³ ķılmışdur. Hattâ Zâti merḫûma;

1 Şu'arânuñ: Niçe şu'arânuñ F

2 vuķû'ı anları: - F

3 gibi: - F, R4

Nazm

İtmediler kıbül imâmetüni
S.k.y.n. Zâtiyâ cema'atüni

kıt'ası Keşfi'nüündür. Zâhir budur ki Monlâ Laţîfi'nün "İstanbuldur." diyü yazduğı Keşfi budur. Keşret-i müddet-i temekkünine binâ'en İstanbul şanmışdur. Vâridâtından bu şi'r-i muraşşâ'ı kem degüldür:

Nazm

Ol leb-i şîrîn bu ruh-ı rengîn şan şanem-i Çîn serv-i revândur
Teng-i şekerdür reşk-i kâmerdür şanma beşerdür hûr-ı cinândur
Beñ mi yâ fülful had mı bu yâ gül saç mı yâ sünbül leb mi yâhüd mül
Dâne-i cândur verd-i cinândur mekr-i cihândur cân-ı cenândur
Ey meh-i garrâ dil-ber-i ra'nâ gönçe-i zîbâ bülbül-i güyâ
Sen mehe Vâmık 'aşık-ı şâdık var ise lâ'ik Keşfi hemândur

Günâhî

Hayreti'nün kâfiye gibi mülâzım-ı yârı ve a'mâlığı hâlinde yanından ayrılmayan redif-i gam-h'ârı idi. Mevliden [351b R4] Vardarı'dür. Rengîn ü âbdâr eş'ârı ve metîn ü belâgat-dişâr güftârı vardır. Mevlânâ 'Aşık "Semt-i kaşidede dahı fâ'ikdur." diyü yazdı. Lâkin şahîfe-i rüzgârda ol maķûle âşârı görünmedi. Sene sittin ve tis'a mi'e târihinde Mevlevî külâhı ile Gelibolı'ya geldi. Hattâ anda Hüsrev-zâde Yûsuf nâm bir şîrîn-leb cüvâna Ferhâdvâr 'aşık-ı mecnûn oldu. Ba'de zamânin vaţan-ı aşlısı civârındaki Selânik'de cihet-i [369b F] ta'rife kanâ'at eyledi. Bu kerre sâde-rûları ta'rife naşb-ı nefis idüp gâzeller söyledi. Ve ba'zısına fenn-i Fûrs ta'lîmin eyledi.

Min ebyâtihî

Virdügünce bu riyâz-ı nüh-zeberced-ţâķ gül
Gül müdâm ey gönçe-i sâķ-i sîmîn-sâķ gül
Al ele ey serv-i sîmîn-ber yine zerrîn kadeh
Gün gibi zeyn it bilürîn sâķa bir berrâķ gül

Bir şafâ gülzâridur bezm-i sürür encâm-ı mey
 Gonçedür pür pür şurâhî zer-nigâr etbâk gül
 Hatt-ı ser-sebzün ğubârından gedâlık kıлмаğa
 Şan kâlenderdür kuşanmış biline bayrak gül
 Sensün ey meh-pâre ol şâh-ı serâbistân-ı nâz
 Kim çeker sâyeñde altun başlu bir sancağ gül
 Ey Günâhî vaşfını taħrîre al Hâyderuñ
 Kânlu yaşıyla zer-endüd itdi al evrâk gül

Dîger ve lehu

Kıldı ğam rûhumı kabz ol hatt-ı leb şeklinde
 Nâzil oldı melekü'l-mevt 'Arab şeklinde

Dîger

Degül hatt ol kamer şeklün olan taraf-ı 'izârında
 Hızırdur h'âba varmış çeşme-i hayvân kenârında

Lâmi'î Çelebi

Burûsalıdur. Babası 'Osmân Çelebi, Sulţân Bâyezid merhûma defterdâr olmuştur. Ve kendüsi tarîk-ı 'ilm-i zâhire sülûkden sonra sebîl-i' Nağşben-diyye'den Emîr Buħârî *kuddise sırruh* cezbisi ile sâlik-i râh-ı fakr olup ğinâ-yı kalb bulmuştur. [368a EH] El-kışşa şî'r ü inşâyâ mümâreset idüp evvelâ Fettâh-ı Nişâbüri'nün *Hüsn ü Dil* ini terceme yüzinden *Hüsn ü Dil* nâm kitâb te'lif itmişdür. Ba'de'l-itmâm Sulţân Selîm-i İskender-câm cenâbına 'arz idüp bir miqdâr 'ulûfe ta'yîn olunmuşdur. Şâniyen anlaruñ fermânı ile 'Unşûri'nün *Vâmîk u 'Azrâ'sın* terceme tarîkında nazm eylemişdür. Ba'de-hu Faħr-ı Cürcânî'nün *Vîs ü Râmin* ini daħı terceme kılmışdur. Hattâ ev-lâda ibtilâsından şikâyet idüp;

Nazmuhu

Degüldür şākī-i luṭf-ı Hudā-dād
 Velī dil-rīş idüpdür fikr-i evlād
 Ğam-ı evlād özge ibtilādur
 Olursa miñnet olmazsa belādur
 Olup her biri kesb-i ‘ilme meşğül
 Beni eyler su’âl-i zerle mes’ül

[dimişdür]. İbrāhīm Paşa dağı yevmī yigirmi akçe ihsān eyledi. Kendüsi bildügi gibi evlādına taķsīm eyledi.

Mevlānā ‘Āşık kavlince ve ba’zı muķallidīn zu‘mınca Cāmī-i Rūm’dur. Hālā ki «أين الثرى والثريا»¹ kavline mā-şadaķ idügi ma’lūmdur. Bu sebeble ki Monlā Cāmī eş’arındaki nezāket ve meşnevilerindeki ve inşasındaki belāğat mūmā ileyhden dūr idügi zāhir ü mefhūmdur.

Ve bi’l-cümle hezle müte’allik muķaṭṭa’ātda ve rubā’iyyāt u mu’am-meyātta ve inşāya müteferri’ *İbret-nümā* ve *Terceme-i Nefehār*’da vāķi’ rengīn edālar huşuşında ḥod rütbesi memdūḥ u ğayr-ı mezmūmdur. Nihāyet *Hüsn ü Dil-i Āhī* тұrurken anuñ mü’ellefi oķunmaz. *Yūsuf u Züleyhā-yı Hamdi* var iken mezbūruñ meşnevilerine rağbet olunmaz. Güyā ki sözlere nemekīn degüldür. Yāḥūd keşret-i nemekden lezīz ü şīrīn degüldür. Eş’ar u ķaşā’idi ḥod cera’id-i rüzğardan külliyyetle ma’dūmdur. Ve bi’l-cümle ekşer-i mü’ellefātından neşrde *Şeref-i İnsān*’ı ve *Şevāhidü’n-nübüvve*’si rāciḥdür.

Mevlānā ‘Āşık kavlince *Menķabet-i Veysel-Ķarānī* ve *Şerḥ-i Dibāce-i Gülistān* ve *Şerḥ-i Mu’am-meyāt-ı Esmā’ül-ḥüsnā* ve *Münşeāt* ve *Leṭā’if* ve nazmdan yukaruda zikr olınanlardan ğayrı *Ferhād-nāme*’si ve *Absāl ü Salāmān*’ı ve *Maķtel-i Hüseyñ*’i ve *Şem’ u Pervāne*’si ve *Cābir-nāme*’si ve *Güy u Çevgān*’ı var idügi vāziḥdur. *Dīvān-ı eş’arı* ve *Luğat-ı Fārisiyye*’si ve *Heft-peyker*’i dağı naql olınmışdur. Hālā ki ekşeri nüşha-i mü’ellifde ķalmış ve ba’zı mu’teberleri üçinci dördüncü nüşhaya dek yazıldığı işidilmişdür.

1 “Toprak nerede, Süreyyā nerede!”

2 *Şem*//ve: - F, R4

Ammâ eş'arı dahı inşâ-yı bisyârı gibi yâ bir iyü pâlüdedür ve yâhüd ham kıpmış, çiçeği burnında bir mîve-i zehr-âlüdedür. Ne bir hâlet-bahş 'âşıkâne ğazeli görünmüşdür, ne bir muhayyel [352a R4] hüsni edası mükemmel maṭla' u miyân beyti ortaya çıkmışdır. 'Alâ külli hâl Raḥmî'den sonra Burûsa şu'arâsınuñ güzidesi tutılmaq câ'izdür. Zîrâ ki Celilî mü'el-fâtından bunuñ âşarı efzûn idüğü bârizdür. Ve Mevlânâ 'Âşık tettebbu'ında cümleden a'lâ beyti¹ bunlardır:

Nazmuhu

Bilürüm kûyuñda hergiz zâr u âh eksük degül
Âdemilikdür şehâ kıldan günâh eksük degül

Hâlâ ki "zâr u âh" edâsından "her gün âh u vâh" edâsı yeg idi. Bârî haķ [370a F] edâ ile nev'an muşanna' görünürdi.

Ve lehu

Çağrışur gökden melekler âh u zârımdan meded
Odlara yandum bu âh-ı pür-şerârımdan meded

Monlâ Lâyiḥî

Sirozî'dür. Ol şehrden kıopan dervîşânuñ ma'rûf u behreveridür. Nâmı Muştafâ olup ğâh ṭarîḳ-ı 'ilme sülük ile kesb-i şafâ eyledi, ğâhî Gülşenî hânķâhına intisâbla loķma-i ķanâ'ate iktifâ eyledi. Ba'de zamânin Mekketu'llâh'a varup mücâvir oldu. Niçe yıl sonra² «حَبِّ الْوَطْنِ مِنَ الْإِيمَانِ» nesîmi silsile-i irâdetin taḥrîk itmekle diyâr-ı³ Rûm'a 'avdet itdi. Mışır-ı Kâhire'ye geldükde 'Alî Paşa-yı Cesîm anda beglerbegi bulunup fi'l-cümle âşinâlığı sebķat eyledi. Hıķmet Hüdâ'nuñdur, giderek mîr-i mîrân-ı mesfûr ki vezîr-i a'zam oldu, ṭarîḳ-ı 'ilme sülükden berî, tekâlîf-i menâşib şıķletinden müctenib ü serserî, "Bize bir dervîş-meşreb merd-i cerî olsa ki h'âcemüz nâmına olup ğâh u bî-ğâh anuñla ülfetimüz taḥaķķuķ bulsa." didüğü eşnârlarda Lâyiḥî ṭab'ına lâ'iḥ oldu. "Ķande ise görülsün." didükde İstanbul'da

1 beyti: ebyâtı F

2 Hadis-i Şerîf, "Vatan sevgisi imandandır." (Aclûnî, *Kesfû'l-haķâ*, 1/345, no: 1102)

3 diyâr-ı: - F, R4

mevcüd bulındı. Fe-lâ-cerem üç [368b EH] dört yıl miqdârı h'âce-i muh-terem ve muşâhib-i şâhib-i Âşaf-şiyem olup kapusu melâz-ı erbâb-ı hâcât ve tapusu melce'-i aşhâb-ı mühimmât iken ketudâsı ve ba'zı havâşşı Lâ-yihî'nün irtisâdaki iştirâkini câ'iz görmediler. Âhir bir tarîk ile tefriķına daħı fürce bulmadılar. Renc-i behaķa ibtilâsı olmağla “Cüzzâm marazına mübtelâ oldu.” didiler. “Sizünle bir süfreye yed şunması, belki gâh u bi-gâh bir maķ'adda oŗurması câ'iz degüldür.” diyü hâkimâne tedârükle redd itdürdiler. Her çend ki “Be-haķķ-ı Hudâ behakam.” didi, diñlemediler. “Meczûm degül idigüme câzimem.” kelâmını söyledi, işgâ eylemediler. Gördi ki güçle gökçeklik olmaz, ayrılıp Siroz'a gitdi. Az zamân geçmedin paşası der-i devletde, Lâ-yihî vaţan-ı aşlisi olan memleketde vefât itdi.¹ Nihâyetsiz nefâ'is-i kütübe mâlik olmağın ekşerin vaķf eyledi.

Şi'ri hâlince idi. Nitekim fazilet ü² ma'rifet ü kemâli mişâlince idi.

Naẓmuhu

amuya feyzüñ irer bârgâhdur işigüñ
 Şu resme kim felek-i mihr ü mâhdur işigüñ
 Tarîķ-ı Ka'be-i maķşûd-ı reh-revân olsa
 Cenâb-ı Hâzrete bir şâh-râhdur işigüñ
 apuñda secde idersem revâdur ey Ka'bem
 Şafâ vü Merve haķķı kıblegâhdur işigüñ
 Velâyet ıssı şu sultân-ı dehrsün sen kim
 Livâ-yı ma'delete 'arşagâhdur işigüñ
 apuñda özge olur mı bu Lâ-yihîye sened
 Ğarîb ü bi-kese olana penâhdur işigüñ

Mevlânâ Laţîfi

Nâmı 'Abdü'l-Laţîf, mevlidi aştamonı gibi cây-ı laţîfdür. Vilâyet-i Rûm'da *Tezkiretü's-su'arâ* cem'i evvelâ Sehî Beg'den, şâniyen bundan şâdir olmuşdur. El-haķ hûb edâ eylemiş ve şüh u mergüb inşâ itmişdür. Egerçi

1 itdi: idüp dâr-ı beķâyâ rişlet itdiler EH

2 fazilet ü: - F, R4

kim şālīşen tezkire te'lif iden Monlā 'Āşık, rābi'an menāķıb-ı şu'arā taşnif eyleyen Kınalı-zāde Monlā Hāsan-ı fā'ik mezbūrı mezemmet eylemişlerdür. "Kendüsi Kaşamonî¹ olmağla vaţanını bilmediği ehl-i nazmı kendü hem-şehrîsi olmak üzere yazdı." demişlerdür. Hattā tezkiresinin nāmını *Kaşamonî-nāme* ta'bir kılmışlardır. Hālā ki itdükleri ğaraż-ı fāhişdür. Sözleri,² «من صنف قد استهدف» mażmūnına mā-şadaķ olması mücib-i iftirā-yı mühişdür.

Li-münşi'ihî

Elüñi gögsine ķo inşaf it
 Kālbüñi çirk-i ħasedden şaf it
 Ğazel ü kıt'a degüldür o kitāb
 Baħrı yoķ baħrdur ol turfa cevāb

Hāķ budur ki ħüb edā itmişdür. [352b R4] Būleĝā meslegine gitmişdür.

Li-münşi'ihî

'Ayb-bīn olma 'ayb-pūş oligör
 Yā pesend eyle yā ħāmūş oligör

Sene şelāşe ve ħamsīn ve tis'a mi'ede ki ol eşerini inşā itmişdür, kitāb u risāle ve münşe'āt u maķāle on iki muşannefātı olduğunu tezkire dībācesinde tezekkür eylemişdür. Fi'l-ħaķiķa rebī'a-i ezhār ve vaşf-ı āşaf-ı nāmdār ve yine şehr-i İstanbul vaşfında nazm u neşr bir risāle-i belāĝat-şi'ār bu ħaķirün manzūrı olmuşdur. Ve kendüsi ile daħı sene sittin eşnālarında mücāleset ü muşāĥabetimüz vuķū' bulmuşdur. Ol tārīķde [370b F] ba'zı 'amā'ir kitābetlerine ibtilādan şonra Hāzret-i Ebī Eyyüb-ı Enşārī Evķāfi'na kātib ve Şā'ir Yaħyā Beg mütevell-i muĥāsib idi. Rūzgār yazup, yañılıp iki ehl-i dilün şaĥife-i murādātını kilki 'ināyetle mersüm kılmış idi. Ba'dehu Laţifi Mışr'a gitmiş idi. Anda ba'zı müfidce kitābetlerle ri'āyet olunup sedd-i ramāķ ħāşıl itmiş idi. Hattā tāli'-i nā-sāzkarından vāfir şikāyet eyledi.

1 Kaşamonî: Kaşamonlı EH

2 "Eser yazan, hedef haline gelir."

Nazmuhu

Ba'na bu t'ali'-i bedden mi ya Rab bunca mi'netler
Bu gün-â-gün melâmetler bu merhemsüz cerâhatler

beytini hasb-i hâl idindi. Bu ebyât dahı anuñ vâridâtındandır:

Ve lehu

Sürme çeksün özüni nergis-i mestânuñdan
Şänenüñ gitsün eli zülf-i perîşânuñdan

Ve lehu

Biz kim ğubâr-ı pây-ı seg-i kûy-ı dil-berüz
Ulularuñ ayağı tozı hâk-i kemterüz
Nağş-ı dü-kevnî âyîne-i câmda seyr ider
Faqr u fenâ serîrine mâlik Sikenderüz

La'li

Ṭarîk-ı 'ilmden ferâğat itmiş, Üsküb'de sedd-i ramağ için ba'zı cihâta
kanâ'at itmiş, qalmış abdâl-meşreb kişi idi.

Min ebyâtihi

Zâhidüñ gönlinde cennet 'âşıkun dîdâr-ı yâr
Lâ-cerem her kişinüñ başında bir sevdâsı var

Lem'î Çelebi¹

Lâmi'î merhûmuñ oğlıdur. Bir dervîş kişi imiş. Hattâ şanâyî'-i 'arûziyeden bir risâle te'lîf idüp, Şeh-zâde Sulţân Meĥemmed Hân'a şunup mülâzım olmış. Ba'dehu kırk aqçe ile İçil müderrisi iken vefât eylemiş.

Min nazmihi [369a EH]

Fikr-i zülfündür şeb-i zulmetde cân eglencesi
Gicelerle murġuñ olur âşiyân eglencesi

1 Ṭarîk-ı/Çelebi: - EH

Livāyī

Nāmı Hızr'dur. İstanbul kuloğullarından iken taḥṣīl-i ma'rifet itmişdür.
Haḡ budur ki bu maḡla'ı kem degüldür:

Nazm

Şöyle şaḡla sırr-ı 'aşkı tende cānuñ tuymasun
Belki adın añma ağzuñda zebānuñ tuymasun

Me'ālī Çelebi

Beyne'l-kuzāt "Yarḥiṣāroğlı Köse Me'ālī" diyü meşhūr, 'acebe-rüy u laḡife-güy u mürüvvet-hüy bir zarīf idüğü mezkürdur.¹ Elbette 'avretlerden hārib ve dil-ber cüvānlar seyrine rāğīb olmağla Miḡālīç ḡāḡisi iken bir kuloğlına ibtilāsi ve ol 'işvekāruñ derdmende bir ḡarīb cevr ü cefası *Tezki-re-i Āşık*'da mezkürdur. Menḡüldür ki 'ilm ü fazlı muḡtezāsınca mevālī-i 'izāmdan olması muḡarrer iken hezliyyāta rağbeti ve ol yüzden vecāheti māni' olmuş. Ol daḡı görmüş olmaz, ḡaşaba ḡāḡılığına ḡāni' olmuş. Ḥattā bir kerre medreseye dek ḡālib olur. Ḥāḡī'askerler tereddüd itmegin bu maḡüle bir hicve rāğīb olur:

Nazmuhu

Kime ağlayam bu zūlm-ı nā-ḡaḡḡ u bī-dāddan
Ḥāḡī'askerler degül maḡzūz 'adl ü dāddan
Her ḡāziyye lā'ikınca 'arz olınsa dir idüm
Ḥükm-i sulḡāndur siyāset ağlama cellāddan
Medrese virdüklerinüñ ekşerinden yeg idüm
Ben daḡı bir ḡoğrı ḡarf öğrenmedin üstāddan
Tāci-zāde² şefḡat itmez Zeyreḡoğlı n'eylesün
Āşinādan ḡayr gelmez ne umarsun yāddan
Zūlm-ı devrāndan Me'ālī nice inlersün nice
Kimse işitmeyicek assı ne bu feryāddan

1 mezkürdur: meşhūr u mezkürdur EH

2 zāde: - EH

El-kışşa gâh Şofya'ya gâh Filibe'ye kâdî olmuş. Çak sonra Sulţân Süley-
mân Hân cülûsında izdiyâd-ı devlet ü 'unvân bulmuş. Ya'nî ki şeh-zâdeligi
hâlinde Me'âlî Mağnisâ'da bulunmuş. Nazm u neşr ile âşinâlık kesb itme-
gin eşnâ-yı salţanatda kendüyi tıyurmuş. Hattâ kumâş çullar ve gümüşden
zencîr yularlar ile bir iki yararca atlar çekmiş. Bi-ţarîki't-te'bîd Gelibolı
kazâsı virilüp 'amâ'ir-i sulţânîden Bolayır tevliyeti yevmî yüz akçe ile zamî-
me kılinmış. Bu vech ile huşul-i merâmdan sonra on yıl miqdârı 'ömr
sürüp refâh-ı¹ hâl ile geçinmiş. 'Âkıbet sene işnâ ve erba'in ve tis'a mi'e
târîhinde fevt olmuş. Hattâ kendüden bu maķûle bir târîh şudurî taħaķķuk
bulmuş:

Nazmuhu

Me'âlî çünki 'azm itdi kapuña
Hudâyâ rahmetünle eyle tekrîm [353a R4]
Habîbün hürmetine yâ ilâhî
Müyesser kıl aña cennetde Tesnîm
Vefâtına melekler didi târîh
Me'âlî Hâķķa kıldı cânı teslîm

Kendü kedisi² vefâtına;

Nazm

N'idelüm âh pisi n'eyleyelüm vâh pisi
ser-bendini müşt Emil [371a F] mersîye dimişdür. Leţâ'ife müte'allîķ daħı
niçe sözler söylemişdür. Eş'ârınıñ mükemmel *Dîvân*'ı menķüldür. Hâlâ ki
nâ-yâb u ğayr-ı mevşüldür.

Mîn ebyâtihi

Şunsam n'ola gönül varaķın dil-rübâlara
Kâğıd şunar çü zûlm gören pâdişâlara

1 refâh: refâhiyyet-i EH

2 kedisi: kendüsi F, R4

Ve lehu

Reşk-i gülzâr itdi yârün Hâk ruḥ-ı zibâsını
 Bâğ-ı ‘âlem oda yaḫsun lâle-i ḫamrâsını
 Şüfi ḫaylî ma‘rifetdür çoḫ hünerdür bilmiş ol
 Dil-berün a‘lâsını bilmek meyün ḡarrâsını
 Vâ‘iz-i şehri öyle beñzer düstlar oḡlan sever
 Hücresine deḡişürür tırılmaz öli ḫalvâsını

Merḫûm bir derecede köseç imiş ki aḫlâ rîşî görünmemegin görenlerün gülmemesi güc imiş. Zirâ ki min vechin kendüsi bir üştüre dönüp burnu anda bir örgüç imiş. Bu daḫı anuñ hezliyyâtındandır:

Nazm

Deñedi tãli‘-i naḫsin Me‘âlî
 Daḫı mañşib diyü aḡzın açmaz
 Ne yüzle istesün ol mañşıbtı kim
 Ki seyrekdür şaḫalı sözi geçmez¹

Ve lehu

Pireler Arnavud bitler Urusdur
 Yavuzdur taḫta biti Engürüsdür

Maḫremî

İstanbuldudur. Müddet-i medîd Ğalaḫa‘da niyâbetle rüzḡarın geçürmiş, ba‘zı zurefâ vü şu‘arâya hem-dem olup ni‘metini yidürmiş, içürmiş kimsedür. Bir târîḫde Şaḫn müderrislerinün şâhid-bâzlarından Pîrî Paşa-zâde Meḫemmed Çelebi ve Ğşcı-zâde [369b EH] Ḥasan Çelebi tebdil-i şüretle Ğalaḫa‘ya geçmişler. Paşḫalya cem‘iyyeti olmaḡın muḡ-beçe dil-berler seyrine raḡbet idüp deyr içine girmişler. İttifâḫ Maḫremî bunları seçmiş.

1 geçmez: çekmez F

Nazmuhu

Qalaṭaya şanem seyrine gelmiş
Sitanbuldan bir iki dîn ulusı

bedihesini dimiş. Hattâ Paşa-zâde işitdükde Ğalaṭa kâdîsine haber gönderüp niyâbetden ‘azl itdürmiş. Bir zamân Selânîk’de daḥı niyâbet idüp gemi ile gelürken küffâra esir olmuş. Ba’dehu ehl ü ‘iyâlini rehn idüp der-i devlete geldükde vefâtı ta’ayyün bulmuş. Hattâ Naḳḳâş Ḥaydar ki Nigârî muḥalleşdür, mezbûruñ yâr-ı kadîmi olmağın kendüden şoñra erbâb-ı devletden biñ yedi yüz filori cem’ idüp anları qurtarmış.

Li-münşi’ihi

Zihî mürüvvet zihî fütüvvet
Zihî ḥaḳîḳat zihî uḥuvvet

Mezbûr Maḥremî, Sulṭân Selîm ve Sulṭân Süleymân’uñ ğazâlarını nazm itmişdür. *Basîṭ-nâme* nâm bir risâle diyüp şâfi Türkî dilden bu maḳûle ebyâtle nazma getürmişdür:

Nazm

Gördüm segirdür ol ala gözlü geyik gibi
Düşdüm şaçı duzağına bön¹ üveyik gibi

Ğazel

Âb-ı zencîrûñ sürür ‘aşḳuñla bir şürîdedür
Seyr için rüşen-cemâlûñ her ḥabâbı didedür
İdemez şahrâ-nişîn-i ‘aşḳ ile seyr ü sülük
Sâkin-i küh-ı belâ vü ğam ‘aceb vâdidedür
Geçdi ‘ömrüm ol dehenden bir cevâb işitmedüm
Ḥâṭır-ı şürîde şanmañ yoḳ yire rencidedür
Maḥremî ma’nâ-yı ğayra itme zinhâr iltifât
Lezzet-i kâmil olur mı anda kim ḥâyidedür

1 bön: boz F

Ve mezbûr Maḥremî, Keşfi-i sâbıkı hicv idüp dimişdür:

Nazm

Keşfi menkûhesine bez aldı
Alduğı bez velik seyrek idi

Göriccek anı didi ḥâtunı
Baña bundan ise şıķı yeg idi

Ol dağı işitdükde¹ Maḥremî ḥaķķında söylemişdür:

Keşfi güyed

Maḥremî maḥremün bir ev almış
Şatuban levḥini otağasını

Yuķarusını saña ḥâşş itmiş
Vakf-ı ‘âm eylemiş aşığasını

Maḥvî

İstanbul’dan “Bâzârbaşı-zâde” dimekle meşhûr, nâm-ı mâder-zâdı Ḥasan olup ‘ahd-ı cüvânide ḥüsn ü cemâlle mezkûr bir kimse imiş. ‘Un-fuvân-ı şebâbı ḥâlinde ki ‘ilm-i müsikîde ve perendelikde ve silâşşürlükde ve tîr-endâzlıkda her cihetle hünerverliğinden ğayrı cihet-i ‘ilmiyyesi dağı ma’mûr imiş. Muşâḥabeti ḥod maḥbû‘-ı ḳulüb idüği meşhûr imiş. Âḥir Anaḫoli vilâyetindeki ḳuzâtuñ meşâhîrinden olmuş. Kendüden bu maḳûle pesendide ebyât dağı şudür bulmuş:

Nazmuhu

Gözünle ḳaddün [353b R4] ü zülf-i ḥamuñ müsellemdür
Teraḥḫum eyle begüm ‘aşıķa bu ‘âlemdür²

Ve lehu

Leb-be-leb olduğı için leb-i dildâra ḳabaķ
Teşne-diller anı ağzından öperler şıpadaķ

1 işitdükde: - F, R4

2 Nazm//‘âlemdür: - F

Müdümi

Ḳuzâtdan Gelibolılı Ḳara Memi Çelebi'dür ki Şarı 'Alî Çelebi nâm birâderi daḥı vardır. Biri Ḳuzâtdan mefḥar-ı aḳrân olduḡı gibi biri ṫarîḳ-ı kitâbetde ve yârânı 'ayş u tena“uma taḫrîş ü raḡbetde medḥ u ta' rife sezâvârdur. Ölü dirilürdi, bir gice şohbetsiz olmazdı. Gündüzini daḥı cem'ıyyetsiz geçürmezdi. [371b F] Ma'a zâlik cell-i himmeti gâh olurdu ki bir gice iki üç meclis şavmaḡa raḡbeti zühür bulurdu. Egerçi ki Mevlânâ 'Âşîḳ, *Muḥammediyye* şâhibi Yazıcı-zâde'nün aḳribâsına lâḫîḳ zann itmişdür. Hâlâ ki ḥâneleri anuñ merḳadine hem-civâr olmaḡın ḡalaṫ itmek ṫarîḳına gitmişdür. Bu maṫla' mezbür Müdümi'nün eş'arındandır:

Naḫmuhu

Küh-ı ḡam çeşmesidür çeşm-i güher-pâş¹ degül
Saṫr-ı târiḥdür üstinde anuñ ḳaş degül

Merdümi

İstanbulıdır. Ğalaṫa Emîni 'Alî Çelebi nâm sipâhînüñ oḡlıdır. Mez-bürüñ babası ḥüsn-i ḥaṫda şöhre-i küttâb, bürîdesi ḥod pesendide-i aḫbâb bir kâmil ü hünerver idi. Ḥattâ bir kerre *Şâhi Divâni*'nı tamâmen kesdi. Veled-i şulbîsi Merdümi, “ḳad temmet” lafzını aña târiḫ düşürdi. Ba'de-hu pâdişâh-ı 'âlem-penâha şunup ri'âyet olındı. Ammâ mezbür Merdümi, zamânında bir ḥüsndâr cüvân idi ki göz merdümi gibi her laḫza manzûr-ı a'yân idi. Ele ṫanbûr alduḡda nüvâḫtından Zühre sâzın yire çalmaḡ ister idi. Naḡamâta ḳoyulduḡda [370a EH] Ebü Naşr-ı Fâryâbi 'âlem-i rûḫânîden “aḫsente” şadâlarını mükerrer iderdi. İntihâ-yı 'ömrinde Üsküb ḳazâsına vâşil oldu. Ḳırḳ âyet ve ḳırḳ ḫadîş tertîb idüp ikişer beytle tercemesini yazdı. Ve nâmını *Tuḫfetül-İslâm* ḳodı. Bu ebyât ol eşerindendir. Ḥaḳḳâ ki bu ḥuşuşda teferrüd itmişdür.

﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٢﴾ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾²

1 pâş: yaş F, R4

2 “O hâlde, yetimi örseleme. Sakın isteyen azarlama!”, Duha Süresi, 93/9-10.

Nazmuhu

Mâl-i eytâm zehr-i kı̇atıldür
 Yiyüp anı yetıme kı̇ahr itme
 Eşk-i sâ'il esâs-ı 'ömri yıķar
 Şaķın anı kı̇apuñda nehr itme

Ve lehu

Yoĝ-ıdı 'âlemde dermân dilde derdüñ var iken
 'Aşkınıñ dârü'ş-şifâsında gönül bımâr iken

Ve lehu

'Arızuñda beñlerüñ od üzre şan 'anber yaķar
 Kâkülün güyâ ki Hindü-beççedür micmer yaķar

Mestî

Novaberde nâm şehrdendir. Nev'an inşāya kı̇adır, üslüb-ı mu'ammâda mâhîr, bâde-nüş u zarîf ve rind ü şehlevend bir ħarîf imiş.

Min ebyâtihi

N'idem kim râz açup kı̇an ağlasa dide dil-i zâra
 Acır merdüm olan kı̇anlusı olsa çeşm-i ħün-bâra¹

Ve lehu

Olalıdan dil-i dīvâne şaķuñ meftünü
 'Aşk vâdisinüñ ey düst benüm Mecnünü

Müslimî

Kuzât-ı kı̇aşabâtdandır. Ħamîdiyyü'l-aşl olan Kı̇ınalı-zâde 'Alî Çelebi'nün² sinnen birâder-i mihteridir. Kı̇ırķ akçe İçil medresesinden Amâsiyye'ye kı̇adı oldu. Lâkin Şeh-zâde Sulţân Bâyezîd fetretine râst gelmeĝin rüzgâr-ı ĝaddâr anuñ cevriñi müteķâdı oldu. Niçe zamân bî-manşib tırdı. Şoñra maķalle

1 Min//bâra: - F

2 Çelebi'nün: Efendi'nün R4 | Çelebi Efendi'nün EH

każāsın aleb itdükde “Ehluhu maħalluhu.” dinildi. Türki vü Fārisi eş‘arı vardır. Ekşeri pesend ü taħşine sezāvārdur. Hattā *Deryā-yı Ebrār* tetebbu‘ında *Behcetül-esrār* nām kaşide nazm eylemişdür. Maṭla‘ı budur:

Min ebyātihî

خسروانرا تاج زرین بر سر ار چه زیورست تاج زر را هر که او در سر نیارد سرورسبت¹

Ve lehu der-tetebbu‘-ı kaşide-i *Ebrār*²

صلای عیش بگردون رس ان دلا اکنون که دشت گشت چون گردون ز سیر بوقلمون
سوی چمن حرکت کن در ابتدای بهار در ابتدا متعذر بود از آنکه سکون³

Ve lehu

Māī dülbendi ile kāküli ol tersānuñ
Göge çekilmesidür fi‘l-meşel ejderhānuñ

Ve lehu

Ka‘be görmezse işigüñ neme yarar şanemā
Tūtalum iki gözümün biridür kıble-nümā

Ve lehu

Qad-ı bālāsı ‘ālem-tek elifdür rāst nāz içre
Benüm ḥam kāmētüm peyveste yā gibi niyāz içre [354a R4]

Meşrebî

Nefs-i İstanbul’dan bir bıçaqçı-zāde idi. Ve nuķūş-ı ‘ilm ü ma‘rifetden levḥ-ı zihni sāde idi. Ya nī ki ancak sevād-ḥ‘ānlığı var idi. Ve ba‘zı ḥoş-āvāz sāzendelerle yār idi. Āḥir Ḥaydar-ḥāne mücāvirlere qarışdı. Şemle-püş ve iḥrām ber-düş olup qalenderler ile yıldızı barışdı. Bu ḥāl ile sene işnā ve sittin ve tis‘a mi‘ede fevt oldu.

1 “Her ne kadar altın taç hükümdarların başını süslese de asıl hükümdar onu başına giymeyendir.”

2 *Ebrār*: *Ebrār* zaḥrehu R4

3 “Ey gönül, eğlencenin çağrısı şimdi feleğe ulaştı. Yanar dönerli görüntüler izlemekten felek ovaya dönüp [rengarenk] oldu. Baharın başında kırlara doğru hareket et. Başlangıçta sessizlikten dolayı her şey mazur görülür.”

Nazmuhu

Firâkuñla za'if ü nâ-tüvân u derdnâküm ben
 Ğamuñdan şerha şerha pâre pâre çâk çâküm ben
 Kimi öldürse ihyâ eyler ol 'İsâ-şifat ammâ
 Bu ben ölümlüsin katl eylemez aña helâküm ben

Muştafa Çelebi

Piriştinelidür. Niçe rüzgâr Defter-hâne-i Hâkânî'de kitâbet idüp emânet ü istikâmetle şöret bulmağın sene sittin ve tis'a mi'e eşnâlarında ol zümreye defterdâr olmuş idi. Bî-mağlaşlığı kendüye mağlaş 'add idüp *Mihri ü Vefâ* kışşasını nazm itmişdür. Ba'zı ebyâtı dağı mezkûrdur. Hâlâ ki ğayr-ı meş-hürdür. Fe-ammâ bu beytler ol kitâbdan olmağ üzere tezkirede meşûrdur:

Nazmuhu

Virür rüy-ı siyâhum vechine nür
 Çıkar Hindüstândan Rûma kâfûr [372a F]
 Dönüpdür çüb-ı huşke dest ü pâyum
 Atıldı oğum u yaşıldı yayum
 Vücûdum nağlıni şeyb eyledi pest
 Hayâtum çeşmesârından yudum dest
 Tülek-hânedürür bu dâr-ı 'âlem
 Döker bâl ü perin içinde âdem
 Tığan turmaz içinde bu cihândur
 Niçe yavru uçurmuş âşiyândur

Nitekim bu hağîr, ya'nî mü'ellif-i keşîrüt-tağşîr sene seb'in ve tis'a mi'e târihinde ol kışşa-i meşhûreyi nazm itmiş idüm. Şağş-ı mezbûruñ taşnîfi-ni görmedin, huşûsâ ki haberin işitmedin [370b EH] nihâyetine ilemiş idüm. Meger ki bağrında dağı muvâfağat itmişüm. Ya'nî ki nâ-dâniste anuñ girdüğü çarîka gitmişüm. Hâlâ ki üslûb-ı nazmdaki teğâyüri zâhirdür. Hüsn-i edâda ve tahayyülâtında tebâyüni hod bâriz ü bâhirdür.

Der-vaşf-ı bezm li-münşi'ihî
 Şarâb olmayıcağ bağî n'iderler
 Erenler odsuz ocağı n'iderler
 Şarâb olmazsa külhendür bu gülşen
 Çemen hüd zehre müstağrağ nişîmen
 Eger meyden ğinâ virseydi lâle
 Tehî 'arz itmek olmazdı piyâle

Mu'idi

Rûmili'nde Kalkandelen nâm kaşabadandır. Babası mu'îd olmanın bu mahlaşî ihtiyâr itmiş. Kendüsü tarikdan ferâgatle hacc-ı şerîfden gelürken Mısr'da ikâmet idüp Beytül-mâl kitâbetinde evkâtını ebyât nazmına şarf iderken dünyâdan gitmişdür. Zu'mınca rûzgâruñ ferd-i yektâsı ve şu'arâ-yı Rûm'uñ ferid-i bî-hemtâsı idi. Hâlâ ki nazmında olan me'âl, rütbesine dâl ve bâ'îş-i istidlâldür. *Mahzenü'l-esrâr* bahrında *Vâmıķ u 'Azrâ*'sı ve buhûr-ı mütenevvi'ada manzûm ba'zî hikâyât-ı nazm-ârâsı vardır. Eş'ârından bunlar ile iktifâ olunmuşdur:

Nazmuhu

Tâli'um naḥs olduğı çerḥ-ı sitemgerden midür
 Başuma bunca belâ dilden mi dil-berden midür
 Defter-i 'uşşâķa yazmışsun raķibi tıtalum
 Gel sen inşâf eyle andan ol bu defterden midür

Ve lehu

Ğam beni öldürdi il şâd olduğundan baña ne
 Ben yıķıldum ğayruñ âbâd olduğundan baña ne
 Çün benüm hâlüm bilinmez biñ kez ölse derd ile
 Her kişinün zulmine dâd olduğundan baña ne

Mü'min

Pirizrîn nâm kaçabadan imiş. Kendüye ve şehrine ve şî'rine hüsni-i zan üzere imiş. “Rüy-ı zemînde Pirizrîn ve anda benüm gibi şâ'ir-i güzîn ve manzûm sözlerde benüm eş'arum gibi dürr-i şemîn gelmiş degüldür.” dir idi. “Câmî ve Hâfız benüm 'aşrumda gelse baña bi'z-zarûre baş egerler idi.” diyü söyler idi. Dânişmend nâmına olup serâyda baltacılar h'âcesi oldu. “Li'l-lâhi'l-ğamd böyle bir rütbe-i 'âliyye yitdüm.” diyü bıyığın balta kesmediği ta'ayyün buldı. Gâh defâten elli aqçe medrese istedi, gâh oldu ki yüz elli aqçe kâdılığa tenezzül eyledi. 'Âkıbet altı aqçe vazîfeye kanâ'at kıldı. Dâ'imâ şüreti çirkîn ü vesahñak¹ ve destâr u camesi şad-çak, rüyü nâ-şüste, gâh rîş ü sebleti nâ-terâşide, huşuşâ jülide, her yiri nâ-pâk bir şahş idi. Ma'a zâlik mülük-i keferi evlâdından [354b R4] geçinürdi. Cedd-i nâ-pâki Sâfûr nâm gebr-i mağrûr idügin haber virürdi. Hattâ *Sâfûr-nâme* nâm bir kitâb nazm itmiş idi. Ebyâtını otuz bin beyt hisâbına iletmiş idi. *Erkân-ı Hamse-i İslâmiyye* nâm manzûmesini Rüstem Paşa'ya virmiş idi. Mü'ellefâtı desteye çıktığını anda bildürmüş idi. Bu beytler *Şeb-nâme*'sindendür:

Nazmuhu

Olupdur o güllerle şahrâ yine
 Hezâr âb-gîne yâ bir âyine
 Ney-i nîze irdükçe şarşar-mişâl
 Söyinürdi kandil-i 'ömr-i ricâl²

Ve lehu

Efendi devr-i 'adlünde revâ mı
 Hârâb ola yıkıla bir 'imâret
 Pilavinuñ şorarsañ dânesini
 Siñirmek key hüner yutmaq kerâmet
 Fodulası yinilmez yahñisi çig
 Ta'amında ne lezzet var ne hâlet

1 vesahñak: vesmnak F

2 Bu//ricâl: - F

Meylî

Burüsevî'dür. Bir gözi kör ve bir çolı kolağ ve bir ayağı saçağdur. Hâlâ ki fitne fenninde ayağın çeker bulunmayup kendüsi façağdur.

Min nazmihi

Murğ-ı dil ey yüzi gül küyuña varmağ ister
Taleb-i bâl ü peri yoğ iken uçmağ ister

Nişârî

Sirozî bir şâ'ir-i şâhib-vücüddur. Kadri Efendi'den mülâzım olup hâlâ zümre-i kužâtdan ma'düddur. Evvelâ Türki eş'ara küşiş eyledi. Bir niçe dîvân çolduracağ sözler söyledi. Ba'dehu Fârisî-güylığa başladı. Sâ'ir şu'arânuñ gazeliyyâtı tettebbu'ına tenezzül itmeyüp *H'âce Hâfız Dîvânı*'na el urdı. Elifden başlayup [372b F] yâya varınca nezâ'ir diyüp gâyete irgürdi. Çak şoñra fuşahâ-yı 'Arab'a ulaşdı. Anlardan dağı Ferezdağ'a ve Hâssân'a [371a EH] çolaşdı. Ekşeriyâ şarica¹ kütñiler giyinürdi. Derünü ve birünü zerd reng libâslara girüp şalınurdi.

Nazmuhu

Şüfiyâ var oda ur hânkâh u nâmûsı
Zâhidâ gel yile vir şavma'a vü sâlûsı
Nice germ olmayalum başda hevâ-yı zülfün
Dil-i sevdâ-zedeye mirvağadur tævûsı
Bend-i zencîr-i ğam itmişdür o leyli zülfün
Dil-i mecnûnımız² silsile-i gîsûsı
Zülf-i cānāne vefâ kişverinün sulţanı
Çeşm-i fettānı belâ askerinün cāsûsı
Ey Nişârî yûri vaşşâf-ı cemâl-i yâr ol
Ço hikâyât-ı Cem ü Hüsrev ü Keykāvusı

1 şarica: şarı F

2 mecnûnımız: mecnûnumı ol EH

Min lisāni'l-'Arabiyye

أين زكاء خدّه كامن كفر جعده غيهب ليل صدغه ساتر صبح خدّه
 صبح ها وصاله لمن تاب بظّل هجره يوم عداده لمن كان على وداده
 في شرف وبخجه صار فرید عصرا ظلّ وحديد دهره باب فسيح وحده
 عسعس ليل جوره أدبر يوم عدله اخلف أمر وعده تستر وفاء عهده¹

Fārisī'de kendüler taqrīr itdükde her beytinün müte'addid ma'anīsi muḳarrerdür. Ğayrılar taşavvurında ammā ḫuṣūl-i feḫvāsı ğayr-ı müyesserdür.²

Nişāni

Celāl-zāde Muştafā Çelebi'dür. Vilādetleri Tosya'da vāḳi', Celāl nām bir ḳāḏi oğlu idügi şāyi'dür. Naẓm u neşrleri 'uzūbet-i kelāmda yeksān, nitekim 'ilm ü ma'rifetleri meziyyetde tev'emāndur. Fe-ammā seḫāda Ma'n İbn Zā'id'e'den keremi ziyāde, mürüvvet ü 'aḫāda Ḥātim-i Ṭā'ī'ye teşbihleri fevḳa'l-'ādedür. Ğarābet bundadur ki üç birāder idi. Üçi daḫı ma'ārif ü leṭā'ifde birbirlerine hem-ser idi. Biri daḫı mevāliden Şālih Efendi idi ki şī'r ü inşāda bir nāmdār-ı hünerver idi. Biri daḫı 'Aḫā'u'llāh Beg idi ki 'Aḫāyi maḫlaşi ile zümre-i şu'arāya ser-defter idi. 'Irāḳeyn seferinde sene ihdā ve erba'in ve tis'a mi'e tāriḫinde nişāncılık manşıbı virildi. Yigirmi üç yıl edā-yı ḫidmetden soñra istiġnā idüp ferāġati evlā gördiler.

Ba'zılar ḳavlince Rüstem Paşa kendüyi sevmemegin "Yiriñüzi oġlınuza 'arz idelüm." diyü evvelā 'azline rızā aldı.³ Ba'dehu āḫar kimesneye virüp kendüyi⁴ bir miḳdār teḳā'üdle mütesellī ḳılmaḳ istedi. Ḥālā ki ḳadr-şinās-ı devrān, ya'nī ki pādişāh-ı 'ālemiyān⁵ ri'āyetinde cell-i himmet ḳıldı.

1 "Sabahleyin zülfündeki kıvrımın yanağı örtüp kapatması gibi gecenin esintisi de sabah parıltılarını örtüyor. Kapısında hasretle bekleyen ona erişir. Onu seven de bir gün bu sevgiye layık olur. O çağının yegâne şerefli ve değerlisi idi. Aynı zamanda asrının da eşsiz ve benzersizi idi. Kapısı hep açıktı. Bütün mülklerin sahibi olan varlığa hamd ediyorum. Onun yakınında oturan, ona bağlanıp kulu kölesi oluyor. Ondand uzaklaşmak beni üzer. Yakınlığı ise sevindirir. Uzaklaşmak beni gama gark eder, dönüşü ise mutluluğa. Gece sıkıntıları onun varlığı ile yok oluyor. Herhangi bir meselede bir yanlışlığa sebep olduğunda, güvenilirliği kusurunu örtüyor."

2 kendüi//müyesserdür: - F

3 kendüyi//aldı: - F | aldı: alup EH

4 kendüyi: - EH

5 'ālemiyān: 'ālem-penāh F

Manşıbı hâlinde mutaşarrıf olduğu hâşları cemî'an ber-vech-i tekâ'üd virilmesini emr itdi. Tekrâr yine feth-i Sigetvar eşnalarında nişâncı oldı. Sene ihdâ ve erba'in ve tis'a mi'e¹ târihinde fevt olunca manşıbında² mekş ile [355a R4] ta'ayyün buldı. Ve ammâ evvelâ hîle ile 'azl olunduğda evvelki iltifâtı bulmamağın;

Naẓm

'Aceb mi göklere ağsa figânum
Elümden uçdı şâhin-i nişânum

ser-bendi ile terci'-bend didi. Ve tarîk-ı inşâda *Mi'râcü'n³-nübüvve* nâm bir kitâb te'lif eyledi. Ya'nî ki Fârisi'den terceme idüp hüsni edâ ile taşnif eyledi. Ve yine tevârihden *Tabakâtü'l-memâlik* nâm bir kitâb-ı müsteṭâb eşer ḳodı ki her gören pesend ü ta'rif⁴ itdi. Ve yine tekâ'üdden soñra *Mevâhibü'l-Hallâk fi Merâtibi'l-ahlâk⁵* nâm bir eşer daḳı ḳodı. Güzide eş'arından tezkirelerde yazılan bunlardur:

Min ebyâtihî

Semen-sâ⁶ kâkülün kim şafḩa-i ruḩsâra yaşdanmış
İki Hindüya beñzer kim yatup gülzâra yaşdanmış

Ve lehu

Nedür ey dil bu âh u nâle 'aşḩı böyle fâş itmek
Saña mı ḳaldı ey dide cihâmı böyle yaş itmek
Giderme şafḩa-i hüsünüde ḩaṭṭuñ sebze-i terdür
Zarardur bu muḩaḩḩaḩ al evrâḩı terâş itmek

1 ihdâ//mi'e: - R4, EH | ve//mi'e: F

2 manşıbında: - F, R4

3 Mi'râcü'n: Me'âricü'n F

4 ta'rif: taşḩsîn F

5 *Mevâhibü'l-ahlâk*: *Mevâhibü'l-ahlâk* F, R4

6 Semen-sâ: Beñzer kim semen-sâ F

Ve lehu

Ey cebîni maḥv iden mâh-ı münîrûn pertevin
Rûşen eyle nûr-ı ruḥsârûnla gel gönlüm evin

Nazmî

Edrinelidür. Nâm-ı mâder-zâdı Meḥemmed olup cemî'-i 'ömrin tetebbu'-ı eş'âra şarf idüp *Nezâ'ir-i Nazmî* nâm mecmû'ası vardır. Hâk budur ki nihâyetsiz güzide eş'âr derüp,¹ kendünün daḥı mükemmel *Divân*'ı pesende sezâvârdur. Evâ'il-i ḥâlinde yeñiçeri imiş. Şoñra bölüğe çıkup silâhdârlara ilḥâk olunmuş.

Min ebyâtihi

Dehânuñ büsesin kıлмақ temennâ
Bir olmaz fikrdür yoқ yire cânâ
Nice bir ṭolı ây vây ile küyuñ
Yazıқdur ehl-i 'aşқuñ âhın ala
Leṭâfet birle zâtuñ gerçi cevher
Velî ḳalbün nigârâ seng-i ḥârâ
Ṭavâf-ı Ka'be-i küyuñ şafâsın
Bulur mı [371b EH] ḥacca varsa şüfi farzâ
Şataşdum Nazmiyâ bir özge derde
Devâsın bulmaya 'âlemde derdâ

Ve şan'at-ı maḳlûb-ı müstevîde² bu kıt'a daḥı anuñdur:

Nazm

Ḥoş kemâlün heme kelâmün şüh âşinâ-yı le'âlî inşâ
Şu ruḥ-ı bâlâ li-âb-ı ḥurüş [373a F] âteş-i râhib bâhâr-ı şitâ

1 derüp: dizüp F | derüp güzidelerden cem' idüp EH

2 müstevî: meşnevî EH

Ni‘meti

İsmi Ni‘metu’llâh’dur. Vâlid ü vâlide cânibinden şeyh-zâde, ya‘nî ki şerî-fü’ṭ-ṭarafeyn bir merdüm-zâdedür. Qal‘a-i Hönaz’da çoğmuş, qarîbindeki Deñizli nâm kaşabada vücûda gelmişdür. Niçe rûzgâr dânişmend olduğundan sonra mülâzım oldı. *Risâle-i Kalemîyye* ile beyne’l-büleğâ iştiḥâr-ı külli buldı. Ve baḥr-ı serî’de *Yûsuf u Züleyhâ* söyledi. Eş‘arını daḥı tertîb-i ḥurûf üzere *Dîvân* eyledi.

Naẓmuhu

Tâ kim cihâna pertev-i ḥüsni yayılmadı
Mâhiyyetini ol güneşüñ kimse bilmedi
Göz göre nûrî ḥîre ider çeşm-i merdümi
Ol âfitâb-ı ḥüsne kemâ-hî bakılmadı

Ve lehu

‘Aks-i müjgân-ı ruḥın dide dil ü cânâ şunar
Şanki berber ele âyîne ile şâne şunar

Na‘imî

“Çeşmeci-zâde” demekle meşhûr Ni‘metu’llâh Çelebi’dür ki İstanbul içinde elli aqçe ile müderris olmuşdur. Ekâbir qapularında tereddüden¹ tereddüd itdüğü-çün aqrânına göre qaṭ‘-ı merâtib behresin bulmamışdur.

Naẓmuhu

Âsitânuñdur şehâ dergâh-ı a‘lâmuz bizüm
Ḥaḫ bilür gayrı qapudan yoḫ temennâmuz bizüm
Qullaruñ ‘âlî-cenâb ise biz eñ ednâsıyuz
Yoluña olsun fedâ a‘lâmuz ednâmuz bizüm

1 tereddüdden: - F

Na‘ımī-i Şanī

İstanbuldudur. Ehl-i kalem zümresinden olmağla ‘Alī Paşa-yı Cesīm’ün zamān-ı vezāretinde re‘isü’l-küttāb olmuştur. Hālince nazmı vardır. “Kül-lü kātibin...”¹ ta‘rīfde dāhil iken bu deñlü dāniş ü binişle medh u ta‘rīfe sezāvārdur.

Nazmuhu

Cānā dime vişālūme irmek muḥāldür
 Kim bile Ḥaḫ müyesser ide ihtimāldür
 Mağrūr olma manşib-ı ḥüsne inen begüm
 Bāḫī degüldür elde bu bir dest-māldür
 Gönlümde gözlerün senün ey Leylā-yı cemāl
 Mecnūna üns bağlamış iki ğazāldür
 Cānā murādı şī‘r degüldür Na‘imīnün
 Belki cenāb-ı ‘ālīye bir ‘arz-ı ḥāldür

Nikābī

İznikī’dür. Muḫyi’d-din-i [355b R4] Fenārī’den mülāzım olup giderek kādī-i Keşān oldu. Eşnā-yı seferinde reh-zenān-ı merdüm-küşāna² rāst ge-lüp keşān-ber-keşān ḍarb-ı tiğ u külüngle bī-nām u nişān oldu.

Nazmuhu

Büseñe dil ḫāni‘ olmaz vaşlınuñ şeydāsıdır
 Düstüm ma‘zūr tut dünyā ṭama‘ dünyāsıdır

Ve lehu

Ḥāk-i pāy-ı yār için ṭurmaz yiler bād-ı seḫer
 Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler³

1 Burada “Bütün katipler cahildir.” biçimindeki Arapça özdeyişe telmih yapılmıştır.

2 küşāna: şikāra EH

3 siler: ḫapar F, R4

Nağşî

İstanbulîdur. Nağğâşlar zümresinün ve müneccimîn fırçasınıñ üstâd-ı mağbûlidür. Şâ'iriyeti dağı kem degüldür. Ya'nî ki ol meziyyeti dağı mübhem degüldür. Bu hünerlerinden ğayrı dehriligi muğarrer, rafz u ilhâd şivesine ragbeti mükerrer bir kişidür. Ma'a zâlik merdümleri zemm itmek, heccâvlık lu'betine dad virmek kendünün işidür. Ammâ ki nağğâşlığı müsellemdür. Tağvîm istihrâcında ve ol fenne mütefferî' mezâyâda bir dağıkâşinâs âdemdür. Sulţân Süleymân Hân Câmî'i ki yapıldı, dârü'l-mülk-i İstanbul'daki müneccimîn içinde mümtâz olmağın sâ'atçılığı aña virildi. Bir zamân üstâd Şâhşulı Nağğâş'dan her güne nağş murâd idinmiş. Hıuşul-ı merâmı 'avk olındukda bu kıt'ayı gönderüp muğaşşılı'l-merâm olmuş:

Nağmuhu

Gönlümi eglemege 'Alî 'aşkına begüm
 Gel bārî eyle sîneme bir Z'ü'l-fekâr nağş
 İltüp şuya şusız getürür Mânîyi revân
 Dest-i leğâfetinden olan âb-dâr nağş
 Alma gözüm yaşını şağın nağş-ı hüsnüni
 Şu toğınunca olmaz inen pâyidâr nağş
 Her yeri kevkebün izidür hâk-rîz iden
 Olsa 'aceb mi yürüdügün reh-güzâr nağş

Nigâhî

Nefs-i¹ İstanbul'da zühür itmiş bir kâbil cüvân imiş. Gâh tarîk-ı 'ilme sülük itmiş, gâh tağşil-i kitâbete küşiş kılmış bir pesendide-şân² imiş. Fe-ammâ çoğlık mu'ammer olmamış. Bî-vefâ dünyâda cefâdan ğayrı nesneye dest-res bulmamış.

1 nefis-i: nağğâş F

2 şân: cân EH

Nazmuhu

Tenhā senüñle ƙalmağ-ıçün bu zamānede
 Birƙaç kimesne Yūsuf-ı Mıŝriyi ŝatdılar
 Ben ğār-ı hicrde niçe biñ sāl yatdığum
 Aŝhāb-ı Kehf iŝideli bir pāre yatdılar

Ve lehu

Bî-‘amel cennete girmez diyü da‘vālar ider
 Gūyiyā almıŝ idi [372a EH] cenneti vā‘iz ‘amele
 Cümle ‘uŝŝākuñ iŝigüñde biter gerçi işi
 Bitdi bizüm iŝimüz iŝigüñe vara gele
 Ŗāhbāz itdügi-çün çeŝmüñe kendin teşbih
 Anı ŝayyādlar ey kebk-i hırām aldı ele

Nühî

Rümili’nden Piriŝtinelidür. [373b F] Nām-ı māder-zādı İnehān iken tebdil idüp Aħmed ƙomıŝ idi. Ŗu‘arādan Levhî vü ‘Azmî Beg ü Maħremî ve Fiğānî vü Ni‘metî Beg¹ hem-demi zurefā-yı ‘ayyāŝinüñ muħteremi bir nedim ü kerim ādem idi. Bir zamān Dāvūd Paŝa’nuñ kitābetin itdi. Bir zamān Ŗeh-zāde Sulţān Meħemmed Hān’la sancağa bile gidüp kätib-i sırrı nāmına oldı. Ve anlar vefāt itdükden ŝoñra der-i devletdeki küttāba ƙarıŝup ta‘ayyün buldı. Fe-ammā ev’il-i ħālinde ŝürb-i müdāma mübtelā olmağın ħidmet-i Dīvāniyye’de aña mecāl olmadı. “Berŝi ref’ it, ‘aksi ile ‘āmil ol.” mazmünına imtiŝāl idüp tenāvül-i berŝ ü efyūna ƙoyuldu.² Az zamānda bir mertebeye vardı ki ƙaŝınmağdın yazı yazmağa eli degmezdi. Uyħu yüzini ħod düŝinde bile görmezdi. ‘Āķıbet ol ibtilāsı ğarķ-āb-ı tūfān-ı fenā olmasını mücib oldı. Sefine-i vücūdı sāhil-i necāta ƙıçmayup Vān seferinde nağl ü ħareketi ve ‘ālem-i beķāya³ riħleti taħaķķuķ buldı.

1 Beg: - F, R4

2 efyūna ƙoyuldu: efyūni ‘ādet eyledi R4

3 ħareketi//beķāya: - F, R4

Nazmuhu

Senün çaḡ Nüh deñlü ‘ömrün olsun isterüm Hâḡdan
Benüm fülk-i vücüdüm rüzgârı geldi yapraḡdan

beytini oḡuyup yârânına vedâ‘ ile cân virdi.

Min eş‘arihi

Şâf dil gibi gelüp meclis-i rindâna şafâ
Aḡzı şuyın aḡıdurmuş leb-i cânâna şafâ

Şuya ḡonmuş güle beñzer deheni dil-dârûñ
İçmege şu viricek ol şeh-i hûbâna şafâ

Nürî

Sâbıḡan Mışr ḡâḡisi olan ‘Arab-zâde ‘Abdü’l-Bâḡi Çelebi’nün ḡulı idi.
Oḡuyup, yazup dânişmend olduḡdan soñra Rüstem Paşa merḡûma virdi.
Lâkin murâdınca ri‘âyet görmemeḡin berş ü efyûna düşüp naḡd-ı vücûdı
telef oldı.

Nazmuhu

Eger cân görmek isterseñ bedensüz
Yüri cânânı seyr it pîrehensüz [356a R4]

Ve lehu

Cevceviden ‘âleme sulḡân olur berrâşlar
Hey ne sulḡân belki câna cân olur berrâşlar

Nem ḡaparlar oddan ammâ gözleseñ hâḡırların
Yoluña cânlar virüp ḡurbân olur berrâşlar

Otunuñ kengerliginde söyleme tınma şaḡın
Kim o demde âteş-i süzân olur berrâşlar

Nehārī

Rūmili'nde Pirizrīn nām қаşabadandır. Bu maṭla'-ı laṭif andan şudūr itmişdür:

Nazmuhu

Ġamzeñ dile zaḥm ursa ciger қanı şaçılsa
Sūsenlere қарşu ğül-i ḥamrālar açılsa

Nihānī

Қаşамонı'dandır. Ḥuşūşā ki zümre-i қузātдандur. Mükemmel *Dīvān*'ı, таşavvufa müte'allıқ ebyāt-ı lezzet-nişānı vardır. Cümleden biri bu қıı'a-i belāgat-beyāndur:

Nazmuhu

Şūfīlik tāc ile 'abā oldı
Ḥayf kim ma'rifet hebā oldı
Dāniş ü fazlı ehl-i 'ilm olanuñ
Қaba dülbend ile қabā oldı
Ümerā қapusında anuñ için
'Ulemā 'abd-i müşterā oldı

Vāhidī

Gelibolılıdır. Küttāb zümresinden olmağla benī nev'inüñ maқbūli-dür. Laṭifī қavlince mükemmel *Dīvān*'ı, ra'nā ğazeliyyātı ve ışğāya қābil muḥayyel mü'ellefātı vardır. El-ḥaқ bu sözleri taḥsine sezāvārdur.

Nazmuhu

Zerd olsa n'ola қaşlaruñ ey ruḥları ğül-ğün
Ser-süreleri *Muşḥafuñ* ekşer olur altun

Visâlî

Nâmı Sefer ve mevlidi İstanbul'dur. Hıuşüşâ ki "Hâcî-zâde" demekle ma'rûf ve kemâl-i zekâ ve cevdet-i zihn ile "Fârisî Anesi" diyü mevşûfdur. Bu şi'ri haq budur ki kem dimemişdür.¹

Naẓmuhu

Rûz-ı hicrûn olalı zülf-i siyâhuñ şâmı
Şeb-i ğam oldı qara günlülerün eyyâmı
Çini zülfüne Hâbeş memleketin beñlerine
Bir gice mâh-ruhı² seyrine virmem Şâmı
Biz ölümlüsi iken itmese aġyârı helâk
Girmese qanımuza hancer-i hûn-âşâmı

Hicrî

Mevâlî-i 'izâmdan "Kara Çelebi" demekle meşhûr olan merhûmdur ki taşîli ebnâ-yı cinsi faşlında mersûmdur. Babası Qâdî Hüsâmü'd-dîn nâm kimesne idi ki Sulţân Mehemmed devrinde vezîr-i a'zam olan ve Üsküdâr'da 'imâret yapduran Mehemmed Paşa'nuñ 'utekâsından idi. [372b EH] Kendüsi Kemâl Paşa-zâde merhûmdan³ mülâzım oldı. Ba'de-hu kaç⁴-ı merâtible pây-taht olan⁴ dârü'l-mülk-i İstanbul'a qâdî olup im-tiyâz-ı külli buldı. Hattâ Ebü's-su'ud gibi şeyhül-İslâm mevcûd ve qâdî askerlerden Bostân Efendi ve Muhaşşî Sinân Efendi gibi e'âlî ol zümreden ma'dûd iken mesned-i fetvâya Ebü's-su'ud'dan sonra anlar ehaqq idügi müttefañun 'aleyh idi. Fezâ'ilinden fazla eş'âr-ı laţîfesi vardur. İnşası dahı pesend ü taşîne sezâvârdur.

Naẓmuhu

Gerçi her meh-rüyâ dil virmekde mâhirdür gönül
Sen şanemden ġayrıya baş egse kâfirdür gönül [374a F]

1 Bu//dimemişdür: - F

2 mâh-ruhı: mâh-ruhıñ F

3 zâde merhûmdan: zâde'den EH

4 pây//olan: - F, R4

Ve lehu

Yime hicrân ğamın ey dil ecelden öñdin ölmüş yok
Yiter çek ğuşsa-i haţtın yazılmış da bozılmış yok¹

Ve lehu

Ol âsitâna ħâlûmi kim ‘arz ider benüm
Ser-geşte kaldı nâme-i şevkum kebûteri
Cânâ saña sa‘âdetle büsbütün cihân
Tavk-ı belâ vü ğam baña baĥş-ı kalendarî
Yârûñ dehâñı sırrını bir bir aradılar
Bulmadılar nişânını ğâ‘ib erenleri

Bundan mâ‘adâ merĥûm Ebû’s-su‘ud Rûmili kâğı‘askeri iken bu kıt‘ayı
şunup istid‘â-yı ‘inâyet eylemişdür:

Kıt‘a

Ĥikmetde Bû ‘Alî ola ger şî‘rde Zâhîr
İtmez zuhûr olmayıcağ kimseye zâhîr
Ey Mışr-ı fazla ‘izz ile sulţân olan ‘azîz
Kaldum ayakda dâmenûñ olmazsa dest-gîr

Hüdâyi

İstanbul’da toğup büyümişdür. Bilâl-i Ĥabeşî maĥâmında “Şalâ Muşlîsi” nâmı ile şöhet bulmuşdur. Beyne’z-zurefâ maĥbûb-düstlîğla engüşt-nümâ olup ‘avret adın anmağâ ‘âr ve zen lafzı kendüye ta‘ne-zenlige nümûdâr iken ĥikmet Ĥudâ’nuñdur, temekküni ‘Avret Bâzârı’nda oldu. Cihet-i te‘ezzünî daĥı Sulţân Süleymân Ĥân’uñ ĥalîlesi câmi‘inde ta‘ayyün buldı. Ĥaylî hoş-âvâz ve maĥâm- [356b R4] şinâs u nağme-perdâz kimse idi. Eş‘arı daĥı rağbete ĥarîn ve edâları dil-pesend ü rengîn olmağın şâ‘ir dinilmege yarar ve muĥtelif bend-i müseddesleri ile şöhre-i diyâr idi.

1 Ve//yok: - F

Nazmuhu

Belâlaruñ dil-i ‘uşşâķ-ı dil-fikâre gerek
 Belî ‘inâyet ü rahmet günâhkâre gerek
 Sipihri gör ki çeker sînesine bir mâhı
 Hemân felekde begüm tãli‘ u sitâre gerek
 Belâ vü derd ü ğama hem-dem olsa dil nâ-çâr
 Hârîf ü şâhid ü şem‘ u şarâba çâre gerek
 Cemâlünü niçe yüzden görem diyen diller
 Şikeste âyîneler gibi pâre pâre gerek
 Hüdâyî tãze ğazeller kaşîdeler diyicek
 Hemîşe bir¹ yüzi gül ‘arızı bahâre gerek

Ve lehu

Berķ urur ruħlaruñ ol ğuşe-i ebrûlardan
 İki yanında iki şem‘ gibi mihrâbuñ

Helâķi

Vilâyet-i Karaman’dandır. Tãriķ-ı ‘ilme sülûk idüp rütbe-i isti’dâda vâsıl olduķdan soñra imâmet ihtiyâr itdi. Fûrs ü ‘arûzla iştiħâr bulup tãli-bîne ta’lîm semtini tûttdı. Ba’zı nev-hevesleruñ müşkilini ğall iderdi. Fûrs kavâ’idinden su’âl itdüklerinde kanâ’at virecekleyin ifâde iderdi.

Nazmuhu

Çesm-i hûn-rîzin ki vâlâ ile dil-ber bağlamış
 Ya’nî ki ķanludur diyü tûtmiş o server bağlamış

Ve lehu

Nice meyl itmesin Nîl ü Furâta gözlerüm yaşı
 Ki cennetden bile çıķmışdurur ağlaşı ağlaşı

1 bir: ol EH

Dîger

Ṭabīb-i cūda idüp faqr u fâqadan zārī
Didüm ne çäre didi kim şarâb-ı dînârī¹

Ve lehu

Câmesiyle çoçagör ol şanemi toyınca
Âdemün cânı çıkar câmesini şoyınca

Dîger

Ey kılıcıyla manşıba irişen
Şöyle beñzer Frengîdür kılıcuñ

Hilâlî

İstanbulldur. Ṭaқыacılıq şan'atında ser-âmed-i rûzgâr iken şâ'irlik fen-
ninde ser-tâc u pişekâr anılmışdur. Huşûşâ ki pesend ü işğâya qâbil sözlere
dahı düşürmişdür.

Min eş'arihi

Şikest olsa şurâhî câm-ı meclis ber-qarâr olmaz
Meşeldür sâkiyâ baş gitse ayak pâyidâr olmaz

Ve lehu

Beni yanında her kim ki görürse sen perî-zâduñ
Şanur taşvîridür bir yirde Şîrîn ile Ferhâduñ

Yetim

İsmi 'Alî'dür. Silâhdârlar bölüğünde dâhil olan zümrenün bî-bedelidir.
Merhûm Ḥayretî'nün ğazel-i meşhûrına cümleden a'lâ nazîreyi mezbûr²
Yetim dimişdür. Ya'nî ki cevâhir-i kelimâtından ve *Lüccetü'l-ahbâr* nâm
[373a EH] kitabından zâtı ne maqûle dürr-i yetim idüğün bildürmişdür.
Ol maqla'ı budur:

1 Ṭabib-i//dînârî: - F

2 mezbûr: merhûm F

Nazmuhu

Gözyaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş
 Kıysa Mecnûn dimeñüz ‘aklı ma‘aşı var imiş

Ve lehu

Dirîgâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maḥrûm
 Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maḥrûm

Ve lehu

Geçüp devlet serîrinden mu‘azzez çok gedâ-meşreb
 Düşüp ḥâk-i mezelletde yatur çok¹ pâdişâ-meşreb

Ve lehu

Sâkiyâ şanma görinenleri cām içre ḥabâb
 Leb-i bârikûne gözlikle baḳar cām-ı şarâb

Ve lehu

Anı ki yâr va‘de-i vaşl ile güldüre
 Kıaşdı budur sevinmek ile anı öldüre

Meşnevîsi dahı dil-güşâdur. Merḥûm Ḥayrüd-dîn Paşa Gâzî vaşfında
 bu ebyâtı pesendide-i aşḥâb-ı şafâdur:

Meşnevî

Nükte-güzâr-ı yem-i güftâr-ı nağz
 Muḥbir-i aḥbâr u ḥikâyat-ı mağz
 Fülk-i ma‘ânîye açup bâdbân
 Şöyle kıılır lücce-i râzı beyân
 Mîr-i Cezâ’ir şeh-i mîrân-ı ğarb
 Şaf-der-i merdân-ı² dilîrân-ı ḥarb

1 çok: her F

2 merdân-ı: mîrân-ı R4

Ḥamd aña kim niçe zamân niçe dem

Aķdeñize başdum anuñla ķadem

Mülket-i¹ Efrenci yaķup yıķmıřuz

Deyrleri çañına ot tıķmıřuz

Mâlik olup dil-ber-i tersâlara [374b F]

Ṭurre-i zünnâr u ķelîpâlara

Baña yiterdi ululıķ Ḥaķ ‘alîm

řandalınuñ oğanı olsam Yetîm

El-ķıřřa bir hoř-řab‘ âdem idi. Ekâbirden herkesüñ huźurında mükerrem idi. Sene erba‘a ve sittîn ve tis‘a mi’e Muḥarrem’inde vefât eyledi. Ḥaķ raḥmet eyleye, âmîn.²

Yahyâ Beg

Arnavud aşından Duķakin begleri neslindendür. Aña binâ’en *Gülşen-i Envâr*³’ında dimişdür:

Nazmuhu

Arnavuduñ ḥâřları yegleri

Nesl-i ķadîmüñ Duķakin begleri

Pes babası Yeñiçeri Ocağı’ndan ḥâřıl olup kendüsi dağı yeñiçeri oldı. Ḥattâ ol zümrenüñ kâtibi ķapusında ḥidmet iden şâgirdlere ķarıřup ta‘ayyün buldı. Ba‘dehu bölüğe çıķdı. ‘Aķıbet [357a R4] selâtin evķâfına mütevellî olup istiķâmetle iştîhâr buldı. El-ķıřřa gâh Bolayır ‘imâretine ve gâh Ebî Eyyüb-ı Enşârî Evķâfi’na ve nefsi İstanbul’da vâķi‘ Sultân Bâyezîd Ḥân Câmîi’ne tevliyet cihetinden küllî ḥidmet eyledi. Bi’l-âḥire Vezîr-i A‘zam Rüstem Paşa ki bi’z-zât ba‘zı şu‘arâ derûnında merküz idi, mezbur ḥod şeh-zâde Sultân Muştafâ merşiyesini diyüp ba‘zı ebyâtında mûmâ ileyhe toķınmıř idi. Ya‘nî ki;

1 Mülket-i: Memleket-i F, R4

2 Ḥaķ//âmîn: - EH

Nazmuhu

Eyâ serîr-i sa'âdetde pâdişâh-ı cihân
Diri kıala ne revâdur fesâd iden şeytân

beytiyle iktifâ itmedi.

Mışrâ'

Vücûdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyân

beytini muşarrağ zıkr itdi. Vezîr-i mesfûr dağı tekrâr düstûr olduğıda mezbûrı niçe kerre teftîş itdükden sonra tevliyetden 'azl eyledi. Yolu ıarığ-ı defterdârlık¹ iken İzvornik sancağıında otuz bin ağıçe ze'âmet virüp bu nezâketle şehrden sürdi.

Sene işnâ ve şemânin ve tis'a mi'e târihinde ki mezbûrla şöhetimiz sebğ itdi, "Evvelâ bu mağûle merşiyeyi ihtiyâr, şâniyen bî-bâklikle illere iş'âr neden oldu?" diyü şorduğumuzda bir ğarîb cevâb virdi. "Berây-ı izhâr dimeyüp bi-ıarığ-ı'l-ihfâ, mağlaş kaydından müberrâ, miyân-ı şu'arâyâ ilķâ niyyetinde iken ordu seyrine vardum. Merşiyemi bir niçe şağşuñ elinde gördüm. Meger ki yârândan biri çâderüme gelmiş. Ben h'âbnâk iken müveddemi bulup yazınmış. Ān-ı vâhidde tâlibine bezl idüp münteşir itmiş." diyü bildürdi. Ammâ ba'de zamânin ki Rüstem Paşa şadra geçmiş, bir ğün kendüsini tâlib olup, getürdüp vâfir 'itâb eylemiş. "Bir pâdişâhdur, niżâm-ı âlem için oğlını öldürdi. Huşûşâ kıatline müftilerimiz fetvâ virdi. Bundan sonra sen fuzûlî bu mağûle sözler söylemek, işâbet da'vâsın iden şehryâra 'Ĥaıâ eyledüñ.' demek ne ĥaddüñ idi?" diyü şormuş. Mezbûr dağı ĥüsn-i tedârük idüp "Öldürenlerle bile öldürdük, ağlayanlar ile ma'an ağladuğ. Bunda ĥaıâmuz ne idüğini bilmedük." didükde "Ne bileyin, ol söyledüğün mühmelâtda 'Fülândan oldu.' dimişsün. Ba'zı kimesnelere iftirâ itmişsün. Buña cevâbuñ nedür?" didükde "Aşl-zâdemüz ĥaıâ itdi.' [373b EH] dimekdin 'Ĥarağ ehli iftirâ eyledi.' dimeğî münâsib gördüm. Bâ'iş bu idi ki ol mağûle te'vilâta muğayyed oldum." didüğünü ĥaıâre söyledi. Ya'nî ki ser-encâmını bu yüzden beyân eyledi.

1 ıarığ-ı defterdârlık: ıarığ-ı ile defterdâr olmak EH

Ve şol zamān ki Rüstem Paşa vefāt eyledi, merhūm Yahyā Beg sâbıkdaki rencîdeligini işbāt itdi. Ya'nî ki mezbūra bi-ṭarîķi'l-hicv bir mersîye didi. Âhîr bendini bu maṭla' ile müzeyyel eyledi:

Nazmuhu

Gülmez idi yüzi maḥşerde daḥı gülmeyesi
Çoq iş itdi bize ol şağlıg-ıla olmayası

El-ḥaḳ zebān-ı vukū'a meyyāl ğazelde ve meşnevîde şāhib-i ḥāl bir şā'ir-i ehl-i kemāl idi. Egerçi ki üzerine celeb-keşlikden ğayrı şan'at¹ yaqışmazdı, fe-ammā ğizlü genc gibi pūşide idi. Evzā'ı ḥod nā-dîde olup vaşf-ı ḥālî ğüyā ki nā-şünide idi. Meşnevîde *Şāh u Gedā'sı* ve *Gencîne-i Rāz* nāmına bir kitāb-ı dil-ğüşāsı olduqdan mā'adā *Yūsuf u Züleyḥā'sı* ve *Uşûl-nāme* nām bir kitāb-ı dil-ārāsı medḥ u tavşife sezāvārdur.

Eşnā-yı vefātında *Divān'*ını daḥı tekmil eyledi. Ol tārîḥde bu ḥaḳîr Bosna ser-ḥaddinde bulunmağın ferzend-i şulbîsi olan Âdem Çelebi, *Divān'*ı dîbâcesini bize getürdi. “Ḥaṭāsı var ise işlāḥ itsünler.’ vaşıyyetini itmişdür.” diyü ḥuzûrîmuza yitürdi. [375a F] Ḥaḳḳā budur ki ḥüb-edā itmiş ve ṭurfe ṭarzla inşā eylemiş. Ḥālā ki terākîb-i 'Arabıyye'sinde bile ḥaṭāsı yoğ-ıdı. İşlāḥa göndermedin maḳşûdı ol iken ol daḥı nā-būd idi.

Ammā *Şāh u Gedā'sından*: [357b R4]

Nazmuhu

Bile ağlardı ağlasam enhār
Bile inlerdi inlesem kühsār
Şāf-dil ol begüm piyāle gibi
Ḳara ğönüllü olma lâle gibi

Ve *Gencîne-i Rāz'ından*:

Nazm

Geçinür bir dilim etmekle faḳîr
Yedi iqlîmi yiyüp toymaz emîr

1 şan'at: şıfat R4

Virdi biñ taht-ı Süleymân bâda
Rûzgâra ne döyer dünyâda

Ve *Yûsuf u Züleyhâ'*sından:

Naẓmuhu

Babamuzla ıurursun oıurursun
Uyumağa ıoduı ıüş de görürsün

Ve *Uşûl-nâme'*sinden:

Naẓmuhu

Beni dūd-ı âh itmişdi nihân
Tımanlı ıağa dönmiş idüm hemân

*Gülşen-i Envâr'*ından yuıarudaki beyti kâfidür.¹ 'Âşıkâne ğazellerine daıı nihâyet yokuıdur.

Naẓmuhu

Her kitâbı oıumuş 'âlim ü dânyuz biz
Dürlü dürlü dilimüz var ulu deryâyuz biz

Ve lehu

Âhir-i mâha döner derd ehlinün mâhiyyeti
Varduğınca cânib-i za'finuñ artar ıuvveti

Ve lehu

İki ıat oldı vücūdum ıocadum ıat² ıaldum
Melekü'l-mevt selâmını egildüm aldum

Ve *Şâh u Gedâ* te'lifine bâ'ış olan Aımed Şâh ki derbân-ı pâdişâhî olmuşdur ve başına altun üsküf giyüp güneş gibi şöhret bulmuşdur, Yaıyâ Beg ol târiıde bu ğazeli dimiş. Bâ-ıuşuş ki mâ bihi'l-iftihârı olup maıâfil ü mecâlisde pesend olinmişdur. Ol ğazel budur:³

1 *Gülşen-il/kâfidür*: - F, R4

2 ıat: - F

3 Ol//budur: - EH

Nazm

Derbân-ı pâdişâh idüp ol serv-ķâmeti
 Devrân yine ķapuya getürdi ķiyâmeti
 Sürine sürine varayın âsitâneye
 Dergâhdan beni süre hışm ile¹ ğâyeti
 Baña řol deñlü eyledi źulmi ki řanuram
 Dergâha varan andan ider hep şikâyeti

Merħûm Yahyâ Beg tâ sene řelâře ve řemânine dek ĥayâtta idi. Ğâlibâ ĥisâb-ı ‘ömri seksenden ziyâde iken riĥlet itmiř idi. Mezârı ķařaba-i İźvor-niķ’dedür. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyhi raĥmeten vâsi’aten*.²

**Faş fi Ehli’r-ramy mine’l-Ğuzâti’l-meşhûrîn bi-Vilâyeti’r-Rûm
 Beyne’ř-şikât min Zamâni Ebi’l-fetĥ Sultân Meĥmed bin Sultân
 Murâd Ğân ilâ Saştanati Süleymân Ğân bin Selîm Ğân Ellezî Celese
 ‘alâ Seriri’l-mülķ li-Sene Sitte ve ‘Işrîn ve Tis’a Mi’e³ el-Hicriyye min
 Tevâriĥi’l-evân ve’l-Aĥyân**

Egerçi ki ilâ hâze’l-ân tevâriĥ u âşâr te’lif iden ĥiredmendân⁴ seng-niřân⁵ zıkr olunacaķ pehlevânlaruñ cem’ine raĝbet itmediler. Dillerde ma’rûf u mezkûr ve oķ meydânlarında seng-i menzil diküp meşhûr olan cüvân-merdân zümresi ki bunlaruñ cümleden meřâĥiri şücâ’-ı Burû-sevî nâm pehlevân ve İskender Tözķoparan ve Mîr Aĥmed Ķapudan ve anlara aķrân olan tîr-endâzân-ı hünerverândan [374a EH] kimler idügini cidden beyân eylemediler. Ammâ kitâb-ı *Künhü’l-ahbâr* ki cämî’-i cemî’-i ĥikâyât u âşârdur, anda bu ĥuřuřuñ müstaķil fař olması maĥfi bir fenn-i âĥar beyânına nümüdârdur. Lâkin “Nice şu’ür bulsam, tefâşil-i esâmî vü aĥvâllerine ne tarîķ ile vâķıf olsam?” dirken merħûm Sultân Selîm Ğân ve Sultân Süleymân Ğân zamânlarındaki ķavvâsân u üstâdân zümresinden zâ’ir-i Beytu’llâhi’l-Ğaffâr Ğasan bin el-Ğâc Baĥtiyâr *afâ*

1 beni//ile: süre hışm ile beni F, R4

2 *Raĥmetu’llâhi//vâsi’aten: raĥimehu’llâh* F | Li-muĥarririhi Ğudâyâ cümlesine raĥmet eyle

3 ve//mi’e: - F, EH

4 ĥiredmendân: ĥiredmendânlardan F

5 seng-nişân: - R4

*anhuma's-Settâr*¹ bu huşûşî 'ale't-tafşil yazmış. İstanbul fethinden sonra² semân ve hamsîn ve tis'a mi'e târihine gelince tamâm yüz yılda zühür eyleyen tîr-endâzân-ı nâmverân zümresini 'ale'l-esâmî bildürmüş. Hattâ meşâhîr-i menâzil ki ekşeri³ dört rûzgâr ile atılıp 'alâmet taşları dikilmişdür, anları; ya'nî pây-taht-ı şelâse olan Edrine ve Burûsa ve İstanbul'da, hattâ dârü'l-mülk-i kadîm Gelibolı'da vâkı' menzilleri tafşilî ile taḥkîk itmiş. Lâ-siyyemâ her pâdişâh-ı 'âlî-câh kendü zamânındaki üstâdanı nice tertîb kılmış ve Koşantıniyye fethinde Oḳmeydânı ne maḳûle ḥudûd-ı mu'ayyene ile taḥkîk olunmuş, naḳîr ü kıtmîr ol risâlesinde yazup bildürmüşdür.

Bu ḥaḳîr anuñ zübdesini ihtiyâr u intiḥâb eyledüm. Haşviyyât maḳûlesi mükerrerâtı terk idüp lâzımu't-taḥrîr olan vâkı'âtı yazdum.⁴ Ve târiḥ-i risâleden târiḥ-i tel'if-i kitâba gelince kırık beş yılda zühür eyleyen hünerverleri daḥı kemâ-yenbaḡî bildürdüm. İmdi, ḥafî olmaya ki 'ilm-i remy ta'allümi sünnet olan mühimmât dandır. Eşnâ-yı cihâd u gâzâda her ḥadeng bir dilîr-i ehl-i ceng [375b F] maḳâmında tûrduḡı, huşûşâ Faḫr-ı Âlem [358a R4] Ḥâzret-i Muḥammed-i⁵ Ekrem *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* oḡ yayı şaḳlayup ma'rekelerde tîr-endâzlık iden aşḫâb-ı ḥâşşa ve Sa'd bin Ebî Vaḳḳâş'a iltifât u ikrâm buyurduḡı sünenüñ her birinde meşrûḥ u meşûrdur. Hattâ bir gün kendüler minbere çıkup, mübârek ellerinde bulunan bir ḳavsi-i 'Arabî'ye ṭayanup «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ»⁶ naşş-ı kerîmi mefhûm-ı laṭîfini beyân buyurduḡları eşnâda üç kerre الْقُوَّةُ «أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ»⁷ didiler. Ya'nî «Ḳuvvetlenmege ve bi-ḥasebî'l-istiṭâ'a yaraḳlanmaḡa ki sa'yîñüz ola, oḡ atmaḳdan ḡaflet eylemeñ. Ve remy 'ilmini maḫz-ı ḳuvvet bilüñ.» diyü aşḫâbına söylediler. Ve ol ḥinde ḳavse ittikâ itmekle fenn-i remy imâsını irâde ḳıldılar.

Ve yine gâzavât-ı Nebeviyye'nüñ birinde leysü'l-maḫârib, 'Alî bin Ebî Ṭâlib *kerrema'llâhu vecheh* Ḥâzret-i Resûlü'llâh ḥuzûrına vardılar. Boyun-

1 'ufâl/Settâr: - F

2 sonra: sene EH

3 ekşeri: - F

4 Haşviyyât//yazdum: - F, EH

5 Muḥammed-i: Resûl-i R4

6 "Onlara karşı gücünüz yettiḡi kadar kuvvet ... hazırlayın.", Enfâl Sûresi, 8/60.

7 Hadîs-i Şerîf, "Dikkat edin; kuvvet, atmaḳtır." (Müslim, 33 / İmaret, 167, h. no: 1917)

larında bir kavı-i ‘Arabî bulunduğu hâlde karşılarında tırdılar. Fahr-ı ‘Âlem *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* ki ‘Alî-i ekremi kavı ile müteḳallid gördi, «هكذا»¹ buyurdılar. Ya’nî ki “Bedr Ğazâsı’nda Cibril *‘aleyhi’s-selâm* buña beñzer bir yay taḳınup gelmişdür. Ümmete kavı ile taḳallüdi ta’lim itmişdür.” haberin virdiler. Ba’dehu «اللهم من»² didiler. «استطعمك بهذا القوس فاطعمه ومن استنصرك بها فانصره ومن استرزقه فارزقه»³ Ya’nî ki “Yâ Rab, her kim ki yay taḳınup, oḳ atup senden tu’me isterse³ iṭ’âm eyle. Nuşret recâsın eylerse mañşür-ı tâmm eyle. Rızık ümmîdin eylerse ‘aṭâ-yı rızık ile şâd-kâm eyle.” buyurdılar. Bundan mâ’adâ اتخذ «من اتخذ»⁴ didiler. Ya’nî “Hânesinde oḳ yay şaḳlayan kimesne dâ’imâ fevz ü felâḫ üzeredür.” diyü bildürdiler. Ve yine «من تعلم الرمي ثم تركها»⁵ buyurdılar. Hattâ «علموا أبناءكم الرمي فإنه نكايه العدو»⁶ “Oḳ atmaḡa heveslenüp, ba’dehu ferâġat iden bizden deġöldür.” diyü remy terġibi remzini ümmete ṭuyurdılar.

Ve bi’l-cümle bunun emşâli eḡâdiş-i şerîfeye nihâyet yokdur. Ammâ atıcılara ve hîn-i ta’allümde âzmâyiş idüp oḳ yarışanlara münâsib olan eḡâdiş-i laṭife daḡı ġâyet çokdur. Cümleden biri ما بين الهدفين فانّ ما بين الهدفين «تعلّموا الرمي فانّ ما بين الهدفين»⁷ buyurdılar. Ya’nî “Oḳ atmaḡa âzmâyiş ḳılıuñ ki her iki nişânuñ arası riyâz-ı cennetdendür. Ol ‘ameliñüze muḳâbil ḡadâ’iḳ-ı bihişten size vâsî’ yirler virilecekdür.” [374b EH] dinildi. Ve bir ḡadiş-i şerîfde daḡı «يدخل الجنة بالسهم الواحد ثلث نفر»⁸ buyurdılar.⁹ “Rüz-ı ġazâda küffâra işâbet iden bir oḳuñ yümn ü bereketiyle ol ḡadengi işleyen ve ol yayı düzüp kirişleyen,¹⁰ ḡuşuşâ ol oḳı atup cihâda sa’y eyleyen cennete dâḡil olacaḡdur.” diyü müzdini¹¹ ve şevâbını ümmete ṭuyurdılar. Ve bir ḡadiş-i

1 “Bedir günü Cebrâil işte bunun gibi bir yay ile kuşanmış bir şekilde bana geldi.”

2 “Ey Allah’ım, kim ki senden bu yay ile yemek isterse ona yiyecek ver. Kim ki onunla senden yardım dilerse ona yardım et. Kim ki onunla senden rızık isterse onu rızıklandır.”

3 isterse: taleb iderse R4

4 “Evinde ok bulunduran kişi ok evinde durduğu müddetçe kazançlı olur.”

5 “Çocuklarınıza ok atmayı öğretin. Şüphesiz ki bu, düşmanın zararınadır.”

6 Hadis-i Şerîf, “Ok öğrenip sonra bırakan bizden değildir.” (Müslim, 33 / İmaret, 169, h. no:1919)

7 Hadis-i Şerîf, “Atıcılığı öğreniniz. Zira iki hedef arasındaki mesafe cennet bahçelerinden bir bahçedir.” (Câmi’ül-ehadis, 10822) | Nüşhalarda “iki fırsat” şeklinde yazılan kelime hadis kaynağı esas alınarak “iki hedef” olarak metne alındı.

8 Hadis-i Şerîf, “Bir ok [sebebi] ile üç kimse cennete girer.” (Ebû Dâvûd, Cihâd, 23)

9 daḡı/buyurdılar: buyurdılar ki ma’nâ-yı ḡadiş-i şerîf F

10 kirişleyen: kirişleyen ḳoyan EH

11 müzdini: müjdeyi R4

şerîfde dağı oğun şānî'i ve rāmîsi ve mu'allimini buyurup kavşger¹ yirine mu'allim-i 'ilm-i remy olanı ta'yîn buyurdılar. 'Ale'l-ħuşuş "Müşāb olurlar." diyü buyurup cennete duğul itmelerini beşāret itdiler.

Zıkr-i İbtidā-yı Remy Der-cihān ve Tergīb-i Sultān Meħemmed Ĥān ve Ta'yīn-i Ĥudūd-ı Meydān be-Dārü'l-mülk-i 'Oşmāniyān

İmām Ebü Ca'fer-i Ṭaberî ve *Mir'ätü'z-zamān* mü'ellifi Mes'üdi maħal-linde beyān eylemişlerdür ki sehm ve kavş cennetden çıkmışdır. Ve rüy-ı zemīnde evvelā Ĥāzret-i Ādem Şafî '*alā nebiyyinā ve 'aleyhi's-şalāt ve's-selām*² oğ atmışdır. Ya'nî ki zirā'at u ĥirāsete me'mūr olup tuğm ekdükde reme-i murğān 'arz-ı pervāz u çayerān ile cüst ü cü itdiler. Ve ol ĥāzretüñ ekdügi gendüm dānelerini eşüp, çıkarup ġidā itdiler. Her çend ki def'ine sa'y eyledi, memnü' olmadılar. Anlar 'ibādet şuglinde bulınduğça fırsat bulup tuğmuñ tenāvüline mücidd oldılar. Bi'l-āğire Ādem Peyğāmber, Ĥāzret-i Ĥallāğ-ı dādger cenābına murğāndan şikāyet eyledi. Emr-i celil ile Ĥāzret-i³ Cibril nüzül idüp cennetden bir kavş ve iki oğ ve bir kiriş getürdi. Şafiyü'llāh "Bunlar nedür, yā⁴ Cebrā'il?" diyü istihbār itdükte yayı gösterüp [359b R4] ⁵«هذه قوّة الله» didi. [376a F] Ve kirişi şunup «هذه شدّة»⁶ buyurdi.⁷ Ba'dehu oğları virüp nikāyetü'llāh ta'birin kıldı. Pes yay nice құrılır ve oğ nice atılır ve nice nişānlanur, Ĥāzret-i Ādem cenābına öğretdi. Bu tağdirce tır-endāzlaruñ pīrleri melā'ikeden Cebrā'il '*aleyhi's-selām*⁸ olur. Beşer zümresinden Şafiyü'llāh-ı celil idügi tağağkkuğ bulur. Niteki aşğāb-ı Resül *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*⁹ miyānında pīr ü pīş-ğademleri Sa'd bin Ebi¹⁰ Vağğkāş idügi muğarrer olur.

1 kavşger: kavşinuz F

2 '*alā/selām*: - R4

3 Ĥāzret-i: - F

4 Ĥāzret-i//yā: - R4

5 "Bu Allah'ın kuvvetidir."

6 "Bu Allah'ın gücüdür."

7 buyurdi: didi R4

8 '*aleyhi's-selām*: - F, R4

9 Resül//sellem: - R4

10 Ebi: - F

Binā'en 'alā zālīk selāṭīn-i zī-şān, huşūşā mülük-i Āl-i 'Osmān tīr-endāzlara rağbet ü iltifāt idelmişlerdür. Menzil atanlaruñ menāşīb cihetinden menāzil kaṭ'ın itmelerine ruḥşat virmişlerdür. Fe-lā-cerem Ebü'l-fetḥ-i muẓaffer-'alem, ya'nī Sulṭān Meḥemmed Hān-ı muḥterem ki İstanbul'ı aldı, Ğalaṭa cānibindeki şahrāyı oḡ meydānı ta'yīn kıldı. Tā ki mūrūr-ı zamānla ba'zı eşirrā yir yirden ṭama' kılup almayalar. Ya'nī ki mevtālarını defn itmeyeler. Ve bāğ u bāğçe dikmeyeler. Bā'ış budur ki mezbūr İbn Baḥtiyār risālesinde sınırını yazmışdur. Ana binā'en bu ḥaḳīr daḥı bu maḥalde¹ taşṭirini münāsīb görmüşdür. Bu vech ile ki ibtidā-yı sınırı cevz çār-ṭāḳı yirinden şimāl ṭarafına ṭoḡrı büyük böğürtlene ve andan incire ve buzlıḳdan Yeñiçeri Ağası Ḳaragöz Ağa ile Ğalaṭa ḳādīsı olan mevlānā ve dikdüğü ṭaşlara² kim anda bir büyük yirlü ṭaş vardur, oldur. Andan soñra poyraz menzilleri³ ḳurbında vāḳi' Mānūl nām Zemmībāḡı diyü şāyi' maḥalle ve andan soñra Beglik Büyük Ḳarlıḳ'dan geçüp Çaçıllu Dep'e ve andan şarka ṭoḡrı Helvāci Ḳarlıḡı'na ve andan ḳibleye ṭoḡrı Ca'ferābād nām bāğçenūñ ḥandekine, ba'dehu İncir Buñarı ayaḡına, ba'dehu⁴ Atıcılar Tekyesi ḳurbında burunda vāḳi' ṭarīḳ-ı 'āmda nihāyet bulur. Bu cümle bāğ u bāğçe iken Sulṭān Meḥemmed emri ile Fā'ik Paşa nām vezir ve İstanbul Şubası Midillili Dāvūd Beg nām ehl-i tedbīr aşḥābınuñ ḥüsn-i rızāları ile şatun aldılar. Ol ḥadā'ik u besātini bozup, Oḡmeydānı nāmın ḳoyup tīr-endāzlaruñ ellerine ḥük-m-i şerif ve temessük virdiler. Ve içinde ḥudūd-ı erba'asını mufaşşal u meşrūḥ beyān kıldılar. *İbn Baḥtiyār Risālesi* tārīḥine dek poyraz ve loṭos ve baṭı ve ḳible ve yılduz nāmındaki beş rüzḡarla altmış beş miḳdārı menzil atılmışdur. Ve cümleñ ṭaşları yirlü yirinde dikilmişdür. Lākin zamān [375a EH] mūrūr itmekle ve bilür kimse ḳalmayup ve dūnyādan 'ubūr itmekle niçesi unudılmış, ḳalmışdur.

Ammā meydāndaki tekye bünyādına bānī olan Vezir İskender Paşa'dur ki evāḥir-i 'ömrinde Bosna sancaḡı virilüp anda fevt olmuşdur. Tā Sulṭān Bāyezid zamānına dek atıcılaruñ Sivriḳoz Çār-ṭāḳı dimekle ma'rūf yirceḡiz var idi. Tīr-endāzān-ı pāy-taḥt anda edā-yı şalāt idüp eglenürler idi. Paşa-yı

1 bu maḥalde: - F

2 dikdüğü ṭaşlara: dökdüğü ṭaşlara R4

3 menzileri: Ḳotulları F | Fotulları R4

4 ba'dehu: ve andan EH

mezbûr Sivrikoz nâm şahşuñ bâğına harîdâr olduĝda “Havâledür.” diyü ol çâr-tâķı yıķdurmıř idi. Pehlevânlar edebe ri‘âyet idüp tınmamışlar idi. Ba‘de zamânin Pehlevân Bâyezîd nâm tîr-endâz ki¹ Bâyezîd Hân Amâsiyye‘de şeh-zâde iken bulışmış idi, tekrâr ‘Acem‘den gelüp piş-keş çekdükde tîr-endâzân-ı Rûm anı ziyâfet itmek buyurulmış idi. Anlar daĝı çâderler kûrup, küllî eĝ‘ime pişirüp ziyâfetleri ĝüninde paşa-yı mesfûr kendü bâğında bulunmağın bir iki süfre yimekle varmışlar. Ya‘nî ki ‘arz-ı hulûş-la ‘übüdiyyet kılmışlar. Çâderlerle oturduklarını ĝörince sâbıķan çâr-tâķı yıķduğına nâdim olup niçe i‘tizârdan ōnıra [359a R4] yanlarında ol tekye ve mescidi yapmışlar. Pehlevânlar ĝasbî nâzır olup istedüklerin zâviyedâr itmek üzere ōart itmişler. Fe-ammâ Őeyĝ Süleymân Efendi‘den Maĝmûd Dede nâm bir² ‘azîzi isteyüp ĝetürmiřler. Ol vefât itdükden ōnıra Kovacı Dede fuķarâsından Ğamza Dede nâm ‘azîzi isteyüp ol ĝidmete lâ‘iķ ĝörmüřler. Ğattâ tekyenüñ cânib-i kıblisindeki tüt ağaçların Kovacı Dede merĝûm [376b F] kendü eliyle dikmişler. Ve bir ĝün mezbûr Ğamza³ Dede peremeye binüp kemâl-i Őiřĝatle ĝelürken yanındaki yârânına vaşıyyet idüp vedâ‘la cân virmüşler. Kerâmâtında ekşer-i maĝlûķ ittifaķ idüp kendüyi ol tekyede ĝömmüřler.

Taĝķiķ-ı Daķiķ Der⁴-ıřtılâĝât-ı Ğn Feriķ

Her tâlîbe ma‘lûm ve sâlik ü râğıba mefhûm ola ki bir pehlevân menzil atmaķ tariķında püyân ve “Zamânede nâm u nişânım ĝalsun.” diyü rağbet-künân olsa evvelâ tûrduğı maĝalle bir taş diker. Ol senge “ayaķ taşı” ta‘birin iderler. Anuñ yanında tûrup nâvekin atar. Bir taş daĝı oķı düřdüĝi maĝalle naşb ider. Tîr-endâzlar aña “ana taşı” ıtlâķ eylerler. Andan ōnıra menzil atanlar ōöyle ki ana taşına toğrı atalar, “urasıya⁵ atdı” diyü ta‘bir iderler. Ve anuñ tîr-endâzlığını ĝaylî taĝsîn eyleyeler. Kaçan ki Őağına mâ‘il atup oķı taşrasına nâzil olsa “Şaşt atdı” ta‘bir iderler. Nite ki Şolından tûrafâ taşra atılan oķa “ķabzadan atdı” diyü taķrîr eylerler. Cümleden maķbûli

1 ki: Bâyezîd ki F

2 bir: - F

3 Ğamza: ‘Ömer R4

4 Der: ve F | raķiķ EH

5 urasıya: odası F

urasıya atılmaştır. Ol ikisi güyâ ki yoldan şapılmaştır.¹ Ammâ her kaçan ki menzil taşından taşra ıraklığı otuz adımdan eksik ola, içlerinde fi'l-cümlele i'tibâr bula. Ol hisâbdan ziyâde bîrûn olursa “yabanadur” diyü iltifât kılınmaya. Ve bu tã'ifenün i'tibârlarında her beş ayak yire iki adım dinilir. Niteki “üç gez boyı” diseler beş adım murâd olunur. Ba'de-mâ cümleden evvel atılan oğa “kılavuz” ta'bîr iderler. Hâylice maqbûl tutarlar. Ve bir oğ ki me'mûlden ziyâde gitse “oğ kaçurdu”² lâfın eylerler. Bundan mâ'adâ bir pehlevân ki meydâna çıka, menzil oğın atmağ irâde kıla, üstâdân-ı hüner-pîşe ve tîr-endâzân-ı şalâh-endîşe bilâ-ğarağ hâzır olurlar. Seng-i menzil dikmege lâ'ik atarsa ziyâfetin itdürüp, hayr-du'âsın edâ kıilup hüsn-i ittîfâkla taş dikdürürler. Ve ol ziyâfet râmînün³ şânına göre bezl-i ni'metdür. Her ne deñlü teng-dest ise de fi zamâninâ bîñ aqçe harcla ancak hâşıl olur cem'ıyyetdür. Ve her taş dikdükde bu kâ'ide içlerinde cârî olagelmiş âdetdür.⁴ Gâh olur ki bir pehlevân menzil atar. Nişân dikmek ziyâfetine ne kudreti olur ne güci yiter. Hâlâ ki ba'de zamânin taş dikmege niyyet ider. Anuñ gibilere maşşûş hurde⁵ taşlar yığılır. Ol 'alâmete çağıl ta'bîri münâsib görilür. Ammâ menzil atıldığda ki yine bu zümreden niçe kimesne oğın düşdüğü yiri gözetmege giderler. Tîr-endâzlar anlara “hevâcı” ta'bîrin iderler ki [375b EH] ilerüye⁶ varurlar. Oğın⁷ gıjlayup düşdüğü yiri⁸ bilmek için yire kulağ ururlar. Şöyle ki atılan oğ eger girüdeki taş varmayup⁹ geri kıala, ferâce atup “Oğın yürimedi.” mazmûnına işâret kıılınâ. Eger girüdeki taş dek ki vara, yâhüd ikinci üçüncü taş dek menzil ala, hevâcılar bu kerre dülbend atarlar. “Oğın menâzil taşlarından birine vardı.” mefhûmını işâret iderler. Ammâ kaçan ki cümleyi geçe, kaç'-ı menâzil kıilup imtiyâzını hevâyiler seçe, ol zamânda dülbend bozalar. “Cümleyi geçdüñ. Tîr-i himmetüñi murâduñ nişânına irgürdüñ.” dimegi ırakdan işâret ü işâat kıılalar.

1 şapılmaştır: şayımaştır F, R4

2 kaçurdu: kaçdı R4

3 râmînün: şahibinün F

4 olagelmiş âdetdür: olagelmişdür EH

5 hurde: hayrdan F

6 ilerüye: anlar ilerüye EH

7 Oğın: - F

8 düşdüğü yiri: gelmesini EH

9 varmayup: dek ki F

Teznîb¹

Bu dağı atıcılaruñ² kıâ'ide-i muķarreresidür ki her kimse ki³ çok yay çekmege kıadır ola, ammâ [359b R4] tîr-endâzlığı az yaydan vuķu' bula; fî nefsi'l-emr menziller atup, zamâne de nâm u nişânı ķalup yâd olanlar bu maķûle pehlevânlardır. Gerek Hâydar Beg ve gerek Burûsalı Şücâ' bu hâleti añlamışlar idi. Hattâ rivâyet olunur ki Şücâ'-ı mezbûr İstanbul'daki yıldız menzilinı yüz yedi dirhem çeker yaydan atmış. Ve "Bir gez kıabza olan yay berklikde on dirhem tefâvüt eyler." diyü işbât⁴ kıılmış. Fi'l-vâķi' on tütam iki parmaķ yay kıullanur imiş. Ammâ Toz Kıoparan, Edrine⁵ menzilin atduğı kemân yüz otuz dirhem ağırlığında zâhirü'l-mîzân imiş.

Bu dağı üstâd tîr-endâzlar [377a F] taķķıķıdır ki kemân çekmek yigirmi dört baķş ola. Dört baķşı kıabza berâberine gelince, yigirmisi kıabzanuñ iç tıarafına gelince⁶ tâ mıhlama ta'bîrine varınca⁷ ta'ayyün bula. Ve kıabzadan iki parmaķ içerdüden atmağa "ayırtlama" ta'bîr olına.

Ve dağı menķöldür ki Fahr-ı Ālem *şallâllâhu 'aleyhi ve sellem* aşķâbındaki tîr-endâzlar 'Arabî giñ ve büyük yaylardan atmağla Mekke arşunu hisâbınca ancaķ üç yüz zirâ' atarlardı. Hemân 'Uķbe bin 'Āmir *radıya'llâhu 'anh* üç yüz yigirmi atmışdır. Bu ma'nâ 'izz-i hużûr-ı Peyğamber'de söyleşilürken "Kıadır olduķça uzağa atmağa sa'y idüñ." buyurmuşlar. «ما بين الهدفين»⁸ من الرياض الجنة»⁸ hadîs-i şerîfini ümmete tıuyurmuşlar.

Ve bu dağı ma'lûm ola ki zamân-ı sâbıķdaki pehlevânlaruñ yayları on bir tütamdan on ikiye varınca idi. Oķları ise tûlen sekizden tıoķuz tütama dek⁹ câ'iz idi. Şimdi ise pertâv yayı on tütamdan on birine dek olur. Pehlevân-ı âlem ve nâmdâr u müselle m olan Yaycı¹⁰ Kıaraca tıoķuz tütam

1 Teznîb: Tezyîl R4, EH

2 Bu//atıcılaruñ: Atıcılaruñ bu dağı F, EH

3 her//ki: - R4

4 işbât: beyân EH

5 Edrine: orta orta F

6 iç//gelince: - F | gelince: - EH

7 varınca: - F

8 Hadîs-i Şerîf, "İki hedef arasındaki mesafe cennet bahçelerinden bir bahçedir." (Câmiü'l-ehâdis, 10822) | Nüşhalarda "iki fırsat" şeklinde yazılan kelime hadis kaynağı esas alınarak "iki hedef" olarak metne alındı.

9 dek: varınca R4

10 Yaycı: Târîķi F

kemân işlemesi vâkı‘ oldu. Kâmiş ok atup tecribesi hod kerrâtle ta‘ayyün bulmuş huşûşdur.

Der-zıkr-i Üstādān-ı Selef ve Tır-Endāzān-ı Şāhib-nişān u Hedef

Hafî olmaya ki cümleden evvel Oğmejdānı’nda ok atup menzil taş¹ dikenlerün biri mü‘ellif-i risālenün pederi Bahtiyār,² ikincisi *Dürer ü Gurer* mü‘ellifi Monlā Hüsrev’ün Hüsām nām kılıdır ki “Kādî Kılı” dimekle meşhûrdur. Ve biri dağı merhûm “Toz Kopardan” dimekle mülakkaḳab Yeñiçeri İskender’ün üstādı olmaḳ üzere mezkûrdur. Biri dağı Atıcı Hüsām’dur ki hünerverān mābeyninde haylî meşhûr u benāmdur. Egerçi ki bu seng-i menzil dikmemişdür, ammā Üstād Bahtiyār Deresi dimekle meşhûr maḳalde ‘alāmet dikmek tedārükünde iken fevt olmuşdur. Ba‘dehu ‘Azeb nām bir pehlevān gelüp, Bahtiyār Deresi’ni aşurup Yaşşı Kaya nām yire bir seng-i menzil naşb itmişdür. Şimdiki hâlde evvelā aña atanlara dülbend işāretin eylerler. “Bu bizüm kâ‘ide-i muḳarreremüzdür.” dirler.

Ba‘dehu yine yeñiçeri zümresinden Şir-merd nām bir pehlevān ḳopdı. Evvelki menzili aşurup maḳalline taş dikdi. Ve ol kimesne Sulṫān Meḳemmed Hān³ İskenderiyye fethinde iken eşnā-yı cengde şehīd oldu. Bunuñ taşına “Kara Kaya” diyü şöret virildi. Ve öteden berü yıldız hevāsı ile atılmaḳ lāzım geldükde “Kara Kaya Ayak Taşı” i‘tibār olındı. Ba‘dehu Gürz Sinān nām yayabaşılıḳ ile müşārün ileyh bi‘l-benān, serfirāz-ı tır-endāzān bir dilir-i cihān pehlevān⁴ ḳopdı. Sābıḳan Silifke dizdārı iken Ḳaramanoḳlı muḳāşara itdükde ḳal‘ayı virmegin siyāseti [376a EH] muḳarrer oldu. Merhûm Sulṫān Meḳemmed Hān anuñ gibileri şaḳ ḳomayacaḳını bilüp hüsn-i tedārükle ol menzili atdı. Tā ki bu vech ile ‘arz olınduḳda günāhı baḳışlanup siyāsetden rehā buldı. Andan soñra yine Yeñiçeri Ocaḳı’ndan Beñli Ḳaragöz peydā oldu. Lodos ve yıldız ve poyraz hevālarında menziller atup her birinün ‘alāmetin dikdi. Ve muḳābelede bölüğe çıkarılıp ri‘āyet kılındı. Sulṫān Selīm Hān’la Tebriz’den gelürken yolda fevt oldu. [360a R4] Ve bu zıkr olınan pehlevānlar Sulṫān

1 menzil taş: taşın F | taş EH

2 Bahtiyār: Estār Bahtiyār R4

3 Hān: - F, EH

4 yayabaşılıḳ//pehlevān: - F, EH

Meḥemmed Hân zamânında zuhûr idüp her vech ile ser-efrâz-ı akrân¹ olanlardandır.

[Ammâ şol pehlevânlar ki Sulţân Bâyezîd Hân zamânındadır]

Ammâ şol pehlevânlar ki Sulţân Bâyezîd Hân zamânındadır, evveli yine² Beñli Qaragöz'dür ki Sulţân Meḥemmed Hân 'aşırında cümle menziller anuñ iken şoñra tekrâr yine menzil atdı. Ol oqı evvelki menzillerinden ziyâdeye yitdi.³ Ba'dehu Kemân-ı⁴ Gürühecî⁵ 'Arab peydâ oldı. Pâdişâh-ı 'âleme taqarrüb kesb idüp, meclisine dâhil olup külli iltifât buldı. Ba'zı hünêrleri var idi ki "Mağdûr-ı beşer degüldür." dimege sezâvâr idi. Cümleden biri kemân-ı gürühe ile⁶ hevâ yüzine bir finduq atarmış. Menziline varup, girü dönüp inerken bir finduq dağı atup anı ururmış. Der-âqab yine aña dağı bir finduq toqındururmış.⁷ Bu tarîk ile beş on mertebeye dek finduqların birbirine nişân kılmış. Mezbûruñ müşterâ kulu Kemâl nâm bir pehlevân-ı tîr-endâz peydâ oldı ki kemâl-i⁸ celâdetle beyne'l-akrân engüşt-nümâ idi. Bir mertebe kıdd ü kâmeti ve cüsse vü dağâmeti var imiş ki olur olmaz âdem yüzine bakmağa qorkar imiş. Mezbûrı Sulţân Meḥemmed Hân'a bağışlamış. Ba'dehu harem-i muhteremden çıkup sipâhî oğlanı olmış. Beñli Qaragöz menziline bozup aşurı atmışdır. Lodos menzilineki dördinci [377b F] taş ol dikmişdür. Mezbûra Sulţân Bâyezîd merhûm bir huşûş için gâzab eylemiş. Sefer-i hümayûna giderken İpşala'da aşup ber-dâr itmişdür.

Ba'dehu Takyeci Kulu Burûsalı Şücâ' nâm bir tîr-endâz-ı celâdet-kıyâm dağı zuhûr eyledi. Niçe zamân küştî-gîrlik eyleyüp fenninde ser-firâz-ı akrân olduğdan şoñra fenn-i remy ta'allüm idüp haylî imtiyâz buldı. Bos-neviyyü'l-aşl bir gürbüz dil-âver idi. Deve⁹ Kemâl'ün menziline aşurı atdı. Ol dağı lodos menziline taş dikdi.

1 ser//akrân: sezâvâr-ı ri'âyet EH

2 yine: ya'nî EH

3 Ol//yitdi: - F

4 Kemân-ı: - F

5 Nüshalarda "Girih" şeklinde yazılan bu kelime "Gürühe" olarak tashih edildi. bk. Ali Ekber Dihhuda, *Lugât-nâme-i Dibhuda*, C. 12, s. 18545.

6 kemângere ile: kemân kerre F | kemân-ı/ile: - EH

7 dağı//toqındururmış: bir finduq dağı gönderürmüş F

8 kemâl-i: - F

9 Deve: Dede R4

El-ķışsa mezbūr pehlevān üç menzil atup nişān dikmişdür.¹ Şoñra Toz Ƙoparan zühūr idüp anuñ ikisini daħı² geçmişdür. Menzil-i āti'z-zikri atması müyesser olmamışdur. Ve bi'l-cümle mezbūr Toz Ƙoparan yeñiçeri zümresinden İskender nām dilir-i cihān ve ferid-i hünerverān, bihter-i³ tūr-endāzān bir pehlevān-ı zamān idi ki pāy-taħt-ı şelāse de a'lā menziller atmışdur. Ĥattā Gelibolı meydānında daħı seng-i menzil dikmişdür.

El-ķışsa mezbūr Toz Ƙoparan her cihetle pehlevān-ı 'ālemiyān olup yeñiçeri firunında bir kerevet vardur ki tamām kendünün boyınca yüksekligi bedidārdur. Bir gün tırduğı yirden şığanup, "Yā Allāh!" diyüp şıçradı. Ol kerevetün üstinde bulındı. Ne bir ferd buña qādir oldı ve ne heves idebildi. Bir hüneri daħı bu idi ki kendüsi çekdügi saħt kemānuñ qabzasını şol eliyle tırtardı.⁴ Sağ eliyle tuncından şıyırup qurardı. Ĥattā Sulţān Selīm Ĥān nazarında bu hüneri gösterdi. Bölükde 'ulūfesi otuz iken yigirmi aķçe teraķķī ile elli kılındı. Ve sulţān-ı cihān "Bir şıgır deñlü kuvvetün var ancak." diyü buyurdu. Bir daħı Vezir İbrāhīm Paşa Serāyı bināsını tamām idüp Sulţān Süleymān Ĥān Ĥāzretlerini⁵ da'vet ü ziyāfet itdükde beş dāne demür qalkānı biri biri içine qoyup yirleşdürdi. Ba'dehu at üstinden gönder hāvāle idüp cümlesini deldi, geçürdi ki hālā yeñiçeriler ta'līm-hānesinde ol qalkānlar aşılmışdur. Toz Ƙoparan'uñ du'ā-yı ĥayrına sebep olmuşdur.

Ĥāşıl-ı kelām yıldız menziline ser-āmed-i pehlevān Toz Ƙoparan olmuşdur. Ĥuşūşā iki kerre atmışdur. Evvelkisi şaşt cānibine atup nizā'a mü'eddā olmağın tekrār işbāt [376b EH] itmişdür. Ve her neye teveccüh itdi ise dest-res bulmuşdur. Ancak bu zikr alınacaķ lodos menziline zafer⁶ bulmayup "Āh lodos [360b R4] menzili!" diyerek dünyādan gitmiş idi. Meger ki Bār-i Ĥudā *celle şānubı ve 'alā*⁷ anı Ƙapudan Aħmed Beg için müheyyā kılmış. Ol menzilün atması ve ser-firāz-ı hünerverān⁸ olup 'āle-

1 menzil//dikmişdür: menzile nişān atmışdur F, R4

2 daħı: atup EH

3 bihter-i: mihter-i R4

4 tırtardı: tırtup F

5 Süleymān//Ĥāzretlerini: Süleymān'ı F, R4

6 zafer: dest ü zafer R4

7 ve 'alā: - F

8 hünerverān: 'ālem EH

me velvele şalması¹ anuñ şânına lâ'ik görülmüş. Ya'nî ki merhûm Sulţân Süleymân dahı şeh-zâde iken harem-i muhtereminde dâmen-dermiyân ve ğilmân arasında zeber-dest-i zür-âverân olup odun yüki ile bir merkebi alma gibi götürmüş. Ve üç yaşında bir deve küçegini yirinden² kıaldurmuş. Mezbûr Rodos fetihinde bile bulunup bir kıantâr çeker bir tıob yuvalağını bir defa avucunuñ ortasına tıutup kıodı. Dirsegini birbirine tıayandurmadın ol tıaşı kıaldurdu. Ve iki kıoyunu iki elinde birer barmağına geçürüp bir uz³ kıaşşâb yüzince tıutdu, tıurdu. Ve her ne kıadar yüksek at olsa ayağını üzen-ğüye başmadın binerdi. Her gören ﴿فَتَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾⁴ diyü ta'acüb iderdi. Bi'l-âhire "Kendüñi helâk idersün." diyü cânib-i sulţâniden men'ine ikdâm buyurılmış idi. Serîr-i salţanata cülüs itdüklerinde silâhdâr bulındı. Ba'dehu çâşnigirbaşılığ ile tıaşra kııkdı. Bir mıkdar zamân mürûrından řoñra mîr-'âlem oldu. 'Âkıbet deryâ kıapudanlığı ile Gelibolu sancağı tevcih kıılındı. Binâ'en 'alâ zâlik atıcılar miyânında gâh Ađmed Ağa dinilür, vağt olur ki mîr-'âlem diyü ta'bir kıılınur ve gâh Kıapudan Ađmed Beg ıtılâğ olunur. Bu evşâfla añılan ancağ anlar olur.⁵ İbtidâ ki zühür itdi, az zamân geçmedin Ađî Pîrî nâm menzili atup tıaşın dikdi. Hattâ iltifat-ı pâdişâhiye muķârin olup kendüye niçe in'am u ihsân olındukdan ğayrı⁶ yaysısına ve oķcısına⁷ ulüfeler ta'yin olındı. Ve bi'l-cümle bir zamân Toz Kıoparan ile mu'âşır olup atışurdu. Meydânda bulışup açmazdın oķ yarışurdu. Hattâ Ađî Pîrî menzilin atdukda [378a F] Toz Kıoparan hayâtda idi. Ađmed Ağa'nuñ atışını ve kıadd u kıâmet ü zür-bâzû ile verzişini gördükçe andan hıavf u hıaşyetini işbâtda idi. "Eger⁸ benüm menzillerümi bozarsa bu bozar." diyü tıaşavvurâtda idi.

El-kışşa Toz Kıoparan ki ğitdi, mezbûr kıapudan meydân-ı hünerverân-dan niçe tıozlar kıoparup anuñ menziline cülüs itdi. Eyyâm-ı kıalilede üç menâzil-i ba'ideye atdı. Niçe yirlerini⁹ geçüp hemân bağı tıaşlarında kıarâr

1 şalması: bırağması R4

2 yirinden: boyından yukaru EH

3 uz: - F | eli EH

4 "Yaratanların en ğüzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!", Mü'minûn Sûresi, 23/14.

5 anlar olur: anlardur F

6 ğayrı: řoñra EH

7 ve oķcısına: - F

8 Eger: - F, EH

9 Niçe yirlerini: Sâ'irlerini R4

itdi. Sâ'ir pehlevânlar menzil ki atarlar idi, bir fırsatla kaç' idüp degmede bir dağı atmazlar idi. Mezbûr Aḥmed Beg pehlevân-ı bî-bâk olmağın her menzilinü mükerrer atardı. Her atduğı yine birbirine yakın düşerdi. Sâ'ir pehlevânlar kaçmış oğla atduklarını ol ağac ḥadeng ile bî-bâk atardı.

El-ķışşa bir pîş-revi Deve¹ Kemâl taşından otuz beş adım aşurı atdı.² Ve bir gün Toz Kōparan'ın poyraz menzili üzerine oğ atarken Hevândelen Bâli nâm şolağ nişânından oğ³ aşurı varmış idi. Mezbûr pehlevân 'ömrünü tecerrüde güzērân itmiş bir dilir-i cihân idi. Sulṭân Selim Hân Mış fethine giderken Şâm-ı şerifde fevt oldu. Hattâ Şâlihiyye'de Şeyḥ Muḥyi'd-dîn-i 'Arabî civârında defn olunması buyurıldı. Gâyetle pehlevân âdem idi. Ve bir gün dağı Burûsalı Şücâ⁴dan aşurı iki oğı ḥâke nüzül kıldı. Ol gün önünde hemân Toz Kōparan kaldı ki Şücâ⁴dan toğuz adım ilerü idi. Ve bi'l-cümle Sulṭân Bâyezîd Hân⁴ zamânından berü kalan Deve Kemâl menzilinü ağac oğla bozdı. 'Ömrince bir pehlevândan şadır olmayan atıcılıkları Kıpudan Aḥmed Beg zühûra getürdi. Pes bunca menzilleri ki bozdı, ancak Toz Kōparan'ın yıldız menzili kalmış idi. Fırsat elde iken anı dağı atmamağın te'essüf iderek dünyâdan gitdi. Niteki Toz Kōparan "Aḥ Burûsalı Şücâ"ın [377a EH] lodos menzili!" diyü 'uğbâya güzēr itdi.

Hâşıl-ı kelâm poyraz menzilinde cümleden aşurı atmışdur. Ser-firâz-ı akrân ve hünerverân-ı pehlevânân idüğünde ittifağ vardır. Hemân [361a R4] 'aybı, esir-i lezzet-i şehvânî ve ḥariş-i⁵ şohbet-i nefşânî olduğudur ki nefesine perhîz itmeyüp gâşş ü semîn yanında berâber ve ruḥş u semîn ḥuzûrında tesâvî cihetiyle muḥarrer olmağın ba'zı nâ-pâklerden kendüye renc-i efrencî 'arız oldu. Hattâ ol marâz-ı hevlnâk ile âlet-i cimâ'ı düşüp ḥâşş u 'âm miyânında mezkûr olması taḥaḥkuḥ buldı. Te'diben, lâ terğiben kıpudan iken Nigbolı sancağı virildi. Anda dağı mu'ammer olmayup vefât itdi. Ve bi'l-cümle atıcılığı zamânı yedi yıl oldu.⁶ Sene sitte ve seb'a miyânında anuñ gibi sebu'ın vefâtı taḥaḥkuḥ buldı.

1 Deve: Dede R4

2 aşurı atdı: aşurdu F, R4

3 aşurdu//oğı: - R4 | oğı: - EH

4 Hân: - F, EH

5 ḥariş-i: ḥarîf-i EH

6 Oldı: tamam olmadı F, R4

Ammâ İcmâl-i Menâzil ki Dârü'l-mülk-i İstanbul Meydânında Muķârin Seng-i Menzildür

Evvelâ Burûsalı Şücâ' uñ lodos menzili vardur ki Toz Kõoparan anı añduķça taķassür çekerdi. "Menzil atılınca öyle atılsa." diyü gözyaşların dökerdi. Evvel taş Baķtiyâr' uñ, ikinci 'Arab' uñ, üçüncü Şîr-merd' üñ, dördüncü Beñli Kõaragöz' üñ, beşinci Deve Kemâl' üñ taşlarıdır. Altıncı Kõapudan Aķmed Beg' üñ pîş-revidür ki yedincisi Burûsalı Şücâ' uñ idi. Aķmed Aķa anı aşurup ser-âmed-i hünerverân idügi şâbit olmuşdur.

Biri daķı Aķî Pîrî menzildir ki yıldız hevâsı ile mezbûr Kõapudan Aķmed Beg atmışdur. Bu menzilin ayaķ yiri meydân sûrınıñ nihâyetidür ki nâmına Çakıllar¹ Depesi dinür. Cümleden evvel Oķmeydânı' nda gömilen meyyit mezbûr Aķî'dür ki² kendünün menzili ve dikilmiş taşı var imiş. Mürûr-ı ezmânla zâyi' olmuş. Ba'de zamânin "Aķî yiri ihyâ olınsun." diyü yeñiçeri zümresinden evvelâ Tût İskender nâm pehlevân atup taş dikmiş. Ba'dehu Kõara Muştafâ nâm dil-âver atmışdur. Sultân Bâyezid, Kemâh Kâl'ası'nı feth itdükde yayabaşılığla hâş avcıbaşı iken kâl'aya evvel ol çıkmağın kırk beş biñ aķçe ze'âmet virilmişdür. Ba'dehu Şîr-merd oğlı Bâlî Çelebi atmışdur ki ümerâdan birinün ferzend-i devletmendidir. Ba'dehu Kõarga Muştafâ atdı ki hayli tîr-endâz-ı 'âlem ve pehlevân-ı cihân-ı müsellemdir. Ardınca Kemânger Sinoblı Hâcî Muştafâ ve anuñ ardınca Sipâhî İshâķ Beg, ba'dehu Kemân-ı Gürüheci 'Araboğlı ve andan soñra Haydar Beg atup cümleden aşurı taş³ dikmiş iken Kõapudan Aķmed Beg gelüp⁴ hayli aşurı atdı. Ve evvel atduğı menzili bu maķal oldu. [378b F] Lâkin ol ziyâdesine kâbil olmayup tekrâr atdı. Evvelki menzilden otuz beş adım aşurı düşüp seng-i menzil dikdi.

[Bir daķı lodos menzildir]

Bir daķı lodos menzildir ki Burûsalı Şücâ' ol menzil ile ser-âmed-i hünermendân olmuş idi. Toz Kõoparan anı añduķça "Âh o menzili atabilsem." diyü harâret 'arza kılmuşdur. Mezbûr Aķmed Aķa ol menzili aşurı atdı.

1 Çakıllar: Çakıllı EH

2 Aķî'dür ki: - R4 | ki: - F

3 taş: - F

4 gelüp: - F

Lâkin sâlıfı yire¹ olmağın taş dikilmede² nizâ' olunup irtesi yine meydâna geldi. Ve cemî'-i pehlevânlar hâzır iken tekrâr otuz beş adım aşurı atdı. İki gün biri biri ardınca menzilinüñ hûkmini icrâ idüp taşını dikdi.

[Ammâ Toz Kõparan menzilleri]

Ammâ Toz Kõparan menzilleri ki birisi poyraza atduğudur, evvelâ taş diken Kazzâz Aħmed, ba'dehu Atıcı Sinân nâm pehlevân-ı mü'eyyeddür. Ardınca Beñli Kõragöz, daħı soñra Seyis Maħmûd atdı ki yeñiçeri idi, Deve Kemâl'den aşurı atmış idi. Ba'dehu Sinân Şubaşı, ardınca Şolağ Bâlî birbirinüñ menzillerini bozup taş dikmiş iken soñra³ Burûsalı Şücâ' gelüp, cümleden ilerü atup ol menzil anuñ nâmına kalmış iken soñra Toz Kõparan geldi. On adım miğdârı aşurı atup menzil-i mezbûr kendü nâmına hatm oldu.

Bir daħı yıldız hevâsına atduğudur ki ayak taşı küçük mermerdür. Evvelâ Şir-merd atmışdur. Ardınca Şeyh-zâde Hattât Amâsi ki hûsn-i hat yazardı, oğ atmağda daħı [361b R4] sikkeyi mermerde kazarđı, anlar atdılar. Ba'dehu Gürz Sinân, ardınca Beñli Kõragöz nâm pehlevân, [377b EH] daħı soñra Sinân⁴ Şubaşı ve bunuñ 'ağabince Deve Kemâl, andan soñra Şolağ Bâlî atup her biri taş dikmiş iken Burûsalı Şücâ' cümleden aşurı atdı. Ba'de zamânin Toz Kõparan zuhûr eyleyüp anı daħı bozđı.

[Ammâ Lendhâ Ca'fer menzilleri]

Geldük Lendhâ Ca'fer'üñ menzillerine ki mezbûr Vezîr 'Alî Paşa kullarından Bosna begiydi. Bir mehîb âdem idi. Çizmeci Pîrî nâm menzili evvelâ Derzî Hâsan nâm pehlevân atdı.⁵ Lâkin mürûr-ı ezmânla taşı belürsüz oldu, gitdi. Ba'dehu Usta 'Ömer nâm dil-âver atup menzil taşı dikdi. Ba'dehu Yayıç⁶ Dâvûd, andan soñra Çizmeci Dâvûd aşurı atdı. Ve bunlardan soñra Yayıç 'Arab-zâde ve bunlardan soñra⁷ Kõrğa Muştafâ, ba'dehu

1 yire: pîr F | yurd R4

2 taş dikilmede: dikilme EH

3 soñra: - EH

4 Sinân: - F, EH

5 Bir//atdı: - R4

6 Yayıç: Balçı EH

7 Çizmeci//soñra: - F | bunlardan soñra: daħı soñra EH

Ta'lim-hâ necibaşı ve anuñ ardınca Bozdoğanlı Muştâfâ Çelebi atup, taşların diküp bu tertib üzere birbirinüñ menzilin bozmuş iken mezbûr Lendhâ Ca'fer geldi. Ol menzile atup cümlesini bozdu.

Ammâ ağaç oqla atduğı menzilün biri evvelâ Hâcî Hasan Tırger atdı. Ba'dehu Defterdâr Maḥmūd Efendi-zâde Muşlı Çelebi atdı. Ardınca birâderi Meḥemmed Çelebi nişân dikdi.¹ Ba'dehu Kemhâcî Dīvâne Qâsım atup aşurdu. Bozdoğanlı Ḥamza daḥı aña mu'âdil atdı. Ba'dehu Süleymân Paşa kullarından 'Acemî Tosun dimekle meşhûr pehlevân şudur itdi. 'Alâmetini şerâ'ıtı ile diküp i'tibâr bulmuşken Naqqâş Meḥemmed aşurı atup alâmetin öyle² dikdi. Lâkin Ca'fer-i Lendhâ gelüp cümlesini bozdu. Bu menzilün nihâyeti Lendhâ Ca'fer³ taşında qarâr kıldı.

Ve yine⁴ bir menzil daḥı vardır ki evvel Ahmed Kemânger atmışdur. Ba'dehu sâbıķu'z-zıkr İshâķ Beg taş dikmişdür. Andan soñra 'Araboğlı ve Hüseyn Kemânger ve Kemhâcî Qâsım ve Küre⁵ Tosun ve Qubûrcî Hüsrev ve bu tertib üzere atup, birbirinüñ menzilin bozup taşların dikmişler iken mezbûr Lendhâ Ca'fer geldi. Cümleden aşurı atup taşın dikdi.

[Ammâ Loķmacı Şolaķ menzili]

Bir menzil daḥı Loķmacı Şolaķ'ındur ki ağaç oqda ḥaylı nâmdâr menzildür. Evvelen⁶ Zihgirci Qâsım atmışdur. Şâniyen mü'ellif-i Risâle İbn⁷ Baḥtiyâr Hâcî Hasan seng-i menzil dikmişdür. Şâlişen Hüseyn Tırger, râbî'an Filibeli Şağrııcı atup, her biri taş diküp müşârün ileyh bi'l-benân iken Loķmacı Şolaķ cümleden aşurı atdı. Menzil kendüde nihâyet bulup⁸ 'alâmetini dikdi.

Bir menzil daḥı poyraz ile atılmışdur ki Naqqâş Meḥemmed Çelebi'de nihâyet bulmuşdur. Bu vech ile ki evvelâ 'Arabacı Maḥmūd atmışdur. Ba'dehu Zağarcı Qâsım⁹ anı geçmişdür. Ardınca Koşta Hüseyn taş diküp

1 Defterdâr//dikdi: - R4

2 diküp//öyle: - F, R4

3 Lendhâ Ca'fer: anuñ EH

4 yine: daḥı F

5 Küre: Gövde R4

6 Evvelen: - EH

7 İbn: - F, EH

8 bulup: bulmuşdur ve F | bulmuşdur EH

9 Qâsım: Kaçı Qâsım R4

İ'tibâr bulmuş iken Nakķāş Mehemmed Çelebi aşurı atup 'alâmetini dikdi. Bunlardan mâ'adâ Toz Kōparan ve Burūsalı Şücâ' nâm [379a F] pehlevân-laruñ ve Aĥmed Aġa'nuñ ve Burūsâ'da ve Edrine'de ve Gelibolı'da menzilleri vardır. Cümlesi tafşil olunınca söz uzamaķ lâzım geldiği sebebden řayy olındı.¹ Mařlûb olan ihtişârdur.

Ammâ tafşil-i menâzil-i Gelibolı

Evvelâ² Gelibolı'da gün toġusu ile Zihġirci ayak taşu koyup atmış. Ardınca Başcı, dağı řoñra Toz Kōparan atup nihâyet bulmuşdur. Ammâ Aĥmed Aġa aġac oġla bedel³ atup yabanrek⁴ dūřmuř ve yayu kırılmışdur. Ĥattâ "Zihġiri dūřdükden řoñra atduğu menzildir." dimişlerdür. İkinci menzili evvelâ Emre,⁵ şâniyen Ustaoġlı, üçüncü Aĥmed Aġa atmışdur. Lodos hevâ-sıyla atup menzil taşın dikmişdür.

Bir menzil dağı vardır ki Ustaoġlı menzildir. Ba'dehu şâgirdi Pehlevân Mehemmed atup yigirmi yedi gez boyu üstâdını geçmişdür. Ba'de zamânin Biġa Begioġlı Aĥmed nâm sipâhî aġac oġla toġuz gez boyu aşuru atmışdur. Ba'de-mâ gün toġusuna bir menzil dağı atılmışdur ki⁶ evvel taş Ustaoġlı'nuñ, ikinci taş Boyacıoġlı Pırt Aĥmed nâm re'îsüñdür ki otuz üç adım ziyâdedür. Şoñra [362a R4] Birâder-i Şıdķı⁷ Çelebi, Şolaķ 'Alî⁸ yedi gez boyu aşuru atmışdur. Şoñra mezbûr⁹ Şolaķ zenberekçibaşı olmuşdur.

Bir dağı kıble menzildir ki evvelâ Hevândelen atmışdur. Şoñra Zihġirci, ardınca Başcı, 'aķabince sâdât [378a EH] zümresinden Emîr 'Alî dört gez boyu aşurmuşdur.¹⁰ Lâkin kıazan kıaynatmaġa kıudreti¹¹ olmamaġın çâķıl 'alâmetin itmışdür. Ġarâbet bundadır ki yine bundan aşuru altmış gez boyu Birâder-i Şıdķı¹² mezbûr zenberekçibaşı atmışdur.

1 çayy olındı: - R4

2 Gelibolı//Evvelâ: - EH

3 bedel: bol EH

4 yabanrek: baba terk F | yabarek R4

5 Emre: Nere EH

6 ki: - F

7 Şıdķı: Şüfi EH

8 'Alî: - F

9 Şoñra mezbûr: Ki R4 | Mezbûr F

10 aşurmuşdur: aşuru atmışdur EH

11 kıudreti: kıktidârı R4

12 Şıdķı: Şüfi EH

Bir dağı bağı ile atılmış menzil vardır ki evvel taş diken Hâcî Muştafa'dur. İkinci sâbıku'z-zikr Beg-zâde atmışdur. Ammâ yine Birâder-i Şıdķı¹ bunu dağı altmış gez boyı aşurmuşdur.²

Bir dağı karayıl menzili vardır ki evvel taş Emre'nüdüdür. İkinci Usta-oglı'nuñ, üçüncü Beg-zâde'nüdüdür. Anda nihâyet bulmuşdur.

Bir dağı poyraz menzili vardır ki Beg-zâde'ye maşşüşdur. Lâkin Birâder-i Şıdķı³ anı dağı yedi adım miğdârı bozmuşdur.

Biri dağı heki menzildir ki sâbıkan şehr-emîni olan Baba Hâlil'ün oğlı merhûm İbrâhîm Çelebi ki bir kâbilce mağdûm olup hayli vücûd-ı şerîf ve ma'kûl-fehm-i laţîf kimse⁴ idi, huşûşâ ki ⁵ «يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ» naşş-ı şerîfine mâ-şadağ-ı mefhûm⁶ idi, anlar evvel atup nişânların dikmişdür. Hattâ Emîr 'Alî anuñla bedel atmışdur.

Ve bi'l-cümle Geliboli'nuñ ve ol vilâyet-i bihişt-mişâlinüñ⁷ oğ meydânı nevâdir-i rûzgârdan ve muşallâsı tuhaf-ı medâ'in ü emşârdan idügi zâhirdür,⁸ bir meydândur ki ziyâde vâsi' u hemvârdur. Üç tarafı deryâ-yı zehhâr ve bir cânibi bâğ⁹ u bostân u riyâz-ı pür-ezhâr ihâta kılılmışdur. Muşallâsı ise yine üç taraftan miyân-ı¹⁰ deryâda yükseklikle hod evc-i semâda mermerden bir dîvâr u mihrâb ve iki tarafında iki minber-i müsteţâb, fi'l-ħaķıķa ekşer-i medâ'inde mişli nâ-yâb ziyâretgâh-ı züvvâr u aşhâb idügi ma'lûm-ı şeyh u şâbdur.

Li-münşi'ihî

Yâ ol şehriñ türâbında bulunmuş bir güherdür dil

Yâ hod deryâsı ka' rından çıkan lü'lü'-i terdür dil [363b R4 | 378b EH]¹¹

1 Şıdķı: Şüfi EH

2 aşurmuşdur: aşurı atmışdur EH

3 aşurmuşdur: aşurı atmışdur EH

4 olup//idi: - F, R4

5 "Allah, diriye ölüden çıkarır.", Rûm Süresi, 30/19.

6 mefhûm: ma'lûm EH

7 ve//mişâlinüñ: - F, R4

8 idügi zâhirdür: - F, R4

9 tuhaf-ı//bâğ: - R4

10 miyân-ı: - F, EH

11 R4 nüshasında bir varak boş bırakıldıktan sonra Sultân II. Selim dönemine geçilmiştir.

Zıkr-i ahvâl-i şehenşeh-i halim Fâtih-i Kıbrıs cenâb-ı Şeh Selim¹
SALṬANAT-I SELİM HÂN BİN SULTÂN SÜLEYMÂN HÂN
İBN SELİM HÂN² FÂTİH-İ KİBRİS³
Raḥimehumu'llāhu te'âlā⁴

Vilâdetleri toḫuz yüz otuz senesinde ve cülüs-ı bâ-sa'âdetleri toḫuz yüz yetmiş dört Rebî'ü'l-evvel'inün toḫuzuncı günü rüz-ı düşenbede vuḫû' buldı. Ve serîr-i salṭanata şeref virdüklerinde sinn-i şerîfleri kırık dördin-de bulunup 'âlemün telḫ u şîrîninden ḫisse-gîr ve Konya Muḫârebese gibi fitne-i 'uzmâdan dil-gîr olduklarından sonra müyesser oldu. Birâderleri Sultân Muştâfâ ḫayâtında ve dört şeh-zâdenün cevânib-i erba'adan taleb-i tâc u taḫt ve da'vâ-yı verâşet-i vâpesîn-dıraḫt⁵ ḫarekâtında ḫalk-ı 'âlem birer meslege sülük idüp peder ü mâderün, ḫuşûsâ Rüstem Paşa gibi vezîr-i ekberün iltifât u raġbetleri Sultân Bâyezîd semtine ve ekser-i 'asâkir-i celâlet-rehberün ve ba'zı meşâ'ih u 'ulemâ-yı hünerverün sa'y u himmetleri Sultân Muştâfâ cânibine ve ḫuddâm-ı ḫavâşş u maḫremân-ı ḫarem-iḫtişâş⁶ olan ağalarun tevaccühleri henüz Serây-ı 'Âmir'e'de babasıyla bile sâkin olup ve sa'ir şeh-zâdelere gibi sancaḫ 'alâḫasıyla pây-taḫtdan cüdâ düşmeyen Sultân Cihângîr cânibine [379b F] maşrûf olup aşlâ Selim Şâh-ı mesfûrun nâmı anılmaz, vâriş-i tâc u taḫt olanlar tezekkür kıılınḫça ḫalkun ḫavâtırına bile ḫuḫûr itmez⁷ mertebelerinde olmaġın nüyîn-i selîm-dil ü kerîm ber-muḫtezâ-yı sa'âdet-i ṭab'-ı selîm, aşḫâb-ı ṭab' u ma'ârifle mümtâz ve her biri bir şâ'ir-i sâḫîr-i hünere-perdâz niçe⁸ muşâhibleriyle nüş-ı bâde-i gül-günla 'işret-sâz ve aḫyânen kendüleri daḫı âzmâyiş-i ṭab' için tetebbu'-ı eş'âr-ı gün-â-günla bedâyi'-i nazm-ı rengîne mâ'il-i ser-âġâz olup gâḫ Celâlî muḫalles Celâl⁹ Beg nâm muşâhib-i eḫaşş ile şîrîn mükâlemeleri ve gâḫ Nihânî şöhret ve Turaḫ Çelebi nâmı ile meşḫûr aşḫâb-ı devletden olan yâr-ı muvâfîḫlarıyla rengîn muşâḫabet ü mu'ameleleri, 'ale'l-ḫuşûş vü-

1 Zıkr-i/Selîm: - F, EH | Der-zıkr-i Sultân Selîm Hân Cülüs Sene 974: F Derkenar

2 İBN//HÂN: - F

3 FÂTİH-İ KİBRİS: ĠÂZĪ EH

4 Raḥimehumu'llāhu te'âlā: - F, R4

5 dıraḫt: raḫt F | baḫt EH

6 meşâ'ih//iḫtişâş: - R4

7 itmez: itmez idi ve o EH

8 niçe: - F, R4

9 Celâl: - EH

zerâ-yı¹ kirâmdan muhassenât-ı rüküb ü silâhda ferîd-i rûzgâr ve sipâhîlik umûrînuñ leṭâ'ifinde müşârün ileyh-i ekâbir-i nâmdâr olan Vezîr Hüsrev Paşa merhûmuñ² ferzend-i devletmendi Qurd Beg ve yine mîr-livâ olan bendelerinden 'ilm-i mûsiqîde üstâd-ı kâmil ve sâz u çenge ceng irişdükte Zühre-i zehrânuñ nağamâtı istimâ'ına nâ'il, fenninüñ ferîdi, aqrânınuñ ol güne hünerverlikle vahîdi olan Gülâbî Beg, hazret-i şeh-zâde-i cüvân-baht her kângî sancağda olursa rızâlarıyla anlara dahı ol semte qarîb olan sancaqlardan tevcih olunup gâh u bî-gâh müvâneset ü mücâlesetleri muqarrer olduğundan ğayrı hoş-âvâz u pesendide-elhân, şadâları kuvvet-i cân olan ve güyendegân zümresinden Mîrek Çelebi ve Şâmî Şeyh-zâde Mehemmed Çelebi ve Adanalı³ çanbûr-nüvâz diğere Şeyh-zâde Muştafâ Çelebi ve Kaşşâb-zâde Nâyî ve 'Avvâd-keşci Memi ve bunlara mânend niçe sâzendeler ve güyendelerle meclis-i şerîflerinüñ vüfur-ı inbisât u sürûr-ı ferâhemi her ân ve her zamân müyesser idi. Kezâlik⁴ şüh u şengül nedîmlerden H'âce-zâde ki Pohyidi Re'is'dür ve Naqqâş Hâyardar nâm ve Nigârî maḥlaşla be-nâm nedîm-i meserret-enîs ki ikisi dahı tersâne ocağından⁵ iken "Pohyidi" 'unvânı ile şöhret buldılar. Ve baḥr-ı jerf-i muṭâyebede⁶ [364a R4] sibâhat u şinâverlik itdükçe zevrak-ı şahbâyı sevâhil-i eḳâlîm-i neşât u sürûra icrâ kıldılar.

Ve bî'l-cümle Selîm Şâh-ı müşârün ileyhe vâқи' olan 'ayş u nüş ve sâz u söz ve nüdemâ vü mühimmât-ı bezm-i hâşş [379a EH] olan maḥbûbân-ı⁷ ğâlibü'l-cemâlle cüş ü hürüş⁸ hiç bir pâdişâha müyesser olmuş degüldür. Cemşid ki ihdâs-ı bezm ü bâde ile beyne's-selâṭîn ferîd anılır ve Cem ki câmı ile meşhûr olup ilâ nihâyeti'd-devrân devrinüñ zevk-ı müdâmı⁹ dillerde yâd olur, bu şehryâr-ı nâmdârıñ kâse-lîsine müyesser olan zevk-ı câm-ı sa'âdeti anlara naşîb olmamışdır. Ve bunlarıñ sâķîlerine şunılan tehî kâselerle düst-kâm neş'esi anlarıñ pür şarâb-ı gül-fâm olan sâğar-ı mînâ-fâmı

1 vüzerâ-yı: ümerâ-yı R4

2 Paşa merhûmuñ: Paşa'nuñ EH

3 Adanalı: Edirneli F, EH

4 Kezâlik: Ma'a zâlik EH

5 ocağından: erbâbından R4, EH

6 jerf-i muṭâyebede: revân-ı mücârebede EH

7 maḥbûbân-ı: maḥşûşân-ı EH

8 cüş u hürüş: hoş F

9 zevk-ı müdâmı: zevk u merâmı F

keyfiyyetinde görülmemişdür. Ammā sā'ir birâderlerinde bu maķûle şûh şu'arâ¹ vü nüdemâ nâdir idi. Ve anlaruñ meclis-i ünsi ve maķâfil-i tena“u-mında kıā'ide-i pâdişâhân-ı selef leţâ'ifi ğayr-ı mütebâdir idi.

Merhûmuñ şeh-zâdeliĝi evâhiri² ki sene seb'in eşnâlarında idi ve üç yıl sonra cülûs-ı taĝt-ı sa'adetle i'tilâ-yı şân ve irtifâ'-ı 'unvânları müyesser olmuş idi, bu ĥaķîr, ya'nî mü'ellif-i keşîrû't-taķşîr anda kâtib-i dîvân nâmına bir faķîr bulunmuş idüm. Pây-taĝt-ı Kütâhiyye'de âsitâneleri mülâzemetiyle müfteĥîr³ nihâyetsiz şâhib-i maĥlaş bulmuş idüm ki sâbıķu'z-zıķr Celâl⁴ Beg ve Nihânî Turaķ Çelebi'den mâ'adâ re'is-i küttâbları, *Gül ü Bülbül* nâzımı Mevlânâ Fazlı ve Serây-ı 'Âmireleri ĥ'âcesi Münşî Bâlî Çelebi ki Fîrûz ismi ile müsemmâ idi, ba'de'l-cülûs 'atebe-i Dîvân-ı Hümâyûn'da muvaķķi'-i Dîvân-ı Sulţânî olmaĝla engüşt-nümâ idi. Ĥuşûşâ bu ĥaķîr, 'Âli-i⁵ şehîr ve zu'amâdan Konevî Şâmî Beg nâm şâ'ir-i ma'arif-semîr⁶ ve 'Ulvî ve Şarı Ümmî⁷ ve Ĥâtemî ve Kâsımî ve Vâ'iz Firâķî ve Maķâlî ve Merdümî⁸ ve Nigârî ve bi'l-cümle yigirmiden ziyâde ve eş'âr u mahlaşları âmâde şu'arâ-yı kebîr ü şaĝîr fuşûl-i erba'aya müte'allıķ ğazeller ve kıaşîde-lerle muvâşalatları ĥîdmetleri 'inâyet-mesîr ve cevâ'iz-i seniyyeye muķârenetleri ve vaşla-i [380a F] şıla-i müte'addideye muvâşalatları⁹ vaz'-ı dilpeżîr idüĝi ma'lûm-ı bende vü emîrdür.¹⁰

[Ĥikâyet]

Ĥikâyet olunur ki neş'e-i bâde ile neşâţ ĥâlinde bir ĝün Selîm Ĥân-ı bâ-hirü'l-iclâl muşâĥibi Celâl Beg'e ĥiţâb-ı bî-mişâl ve ellerinde mâl-â-mâl bir câm-ı bâde-i pür-zülâl muķarrer iken isticlâb-ı maķâl idüp “Miyân-ı ĥalk-ı cihânda bizüm içün ne dirler? Ve cülûs-ı taĝt-ı salţanatı kime taĥmîn iderler?” buyurduklarında Celâl Beg daĥı 'arz-ı mâ fi'l-bâl itmeĝe ruĥşat bu-

1 şûh şu'arâ: şî'r EH

2 evâhiri: evâmî EH

3 müfteĥîr: müfteĥîr olmuş idüm EH

4 Celâl: Celâlî F, R4

5 'Âli-i: - F

6 nâm//semîr: - EH

7 Ümmî: Râmî EH

8 Merdümî: Merdî R4

9 muvâşalatları: - F

10 bende//emîrdür: - F

lur. Bâlâda meşûr olduğu üzere Sultân Muştafâ'yı memâlik-i 'Osmâniyye 'askeri ve Sultân Bâyezîd'i peder ü mâderi ile 'aşruñ vezîr-i muvaqqarı istedüklerini söyler. "Sizün ta'biye-i mühimmât-ı salţanata müte'allik tedârükünüz yokdur." diyü 'arz eyler. Ammâ pâdişah-ı dâna tevekkül vâdisinde cebel-i şâmiñ idüğini imâ kıilup ¹﴿قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ naşş-ı kerîmine müte'allik niçe kelimât iderler. 'Âkıbet "Muştafâ Hân'ı 'askerün aqvıyâsı² istesün. Ve Bâyezîd Hân'ı anası ve babası taleb eylesün. Şeh Selîm-i gedâyı Mevlâsı rağbet itsün." diyü buyururlar. "Bu günki şafâmuzı görelüm, yarınıñ issi vardur." diyü ellerinde olan cām-ı³ şafâyı nüş kıılurlar.⁴ Fi'l-vâki' taqrîrleri taqdîre muvâfik oldı. Sultân Bâyezîd ve Sultân Muştafâ birer dâ'ıye ile hâk-sâr u hebâ olup serîr-i salţanat-ı cihânbâni bilâ-nizâ' kendülere ta'yyün buldı. Sâbıku'z-zıkr Celâl Beg merhûmuñ bu ma'nâyı müş'ir bir kıt'a-i laţifeleri dahı vardur ki sene hamse ve hamsîn eşnâlarında Mağnisa'da iken kendülere virmişdür. Kıt'a budur:

Qıt'a

Dün gice vâkı'amda bir pîre
 Didüm ey şeyh-i 'âqıl ü dâna
 Hâzret-i pâdişâh-ı devrânuñ
 Penç şeh-zâdesi ki var zîbâ
 Biri bebr ü peleng ü birisi şîr
 Biri Sîmurğdur birisi 'Ankâ
 Qanğısı tâc u tahta lâ'ıkdur
 Qanğısıdur [364b R4] cihânda Hızr-ı beğâ
 Baña⁵ bu sırrı didüm i'lâm it
 Didi *hayrül-umûri evsaţuhâ*⁶

1 "De ki: 'Hepsi Allah'tandır.'" , Nisâ Süresi, 4/78.

2 aqvıyâsı: evbaşı F

3 olan cāmı: - F

4 cām-ı//kıılurlar: cāmı nüş idüp yire qorlar EH

5 Baña: Aña F

6 Hadîs-i Şerîf, "Her şeyin ortası hayırlıdır." (Beyhakî, *Sünen*, 3/273)

Şemâ'il ve Hilyeleri

Orta boylu, yaşşı yağrınlu, kıumrala mâ'il şaruşın, güşâde-cebîn, gök ala gözlü, lüknet-âmîz sözlü, hey'eti mehîb ve mutaşallib-i bî-nehîb, kavî-bâzû ve bârîk-ebrû, nışf-ı esfeli¹ dırâz, gerdeni kûtehlikle mümtâz bir serfirâz pâdişâh idi. Çekdügi yayı kimse çekemezdi. Degme üstâd kemân-keş [379b EH] ol şan'atda önünde diz çökemezdi. Şâ'ir Yahyâ Beg merhûmun bu ebyâtı ol hâzretü'n vâkı'-i hâlâtıdır:

Nazm-ı Yahyâ

Bir bakmada Hâmza-i şâhib-kırân
Şevket ile kendüye beñzer hemân

Bağışı 'ayn-ı 'Alî gibi mehîb
Cünbişi Hızır Nebî gibi 'acîb

Ve bu beyt dağı zür-bâzûları vaşında dinmişdür.

Nazm

Hâliyâ yayın çeker yok nitekim kıavs-i felek
Gün gibi iller bilür lâzım degül anı dimek

Evlâd-ı Emcâdları

Sulţân Murâd ve Sulţân Muştafâ ve Sulţân 'Oşmân ve Sulţân Süleymân ve Sulţân² ['Abdu'llâh].

İcmâl-i Esâmî-i Fütühât ki Anlar Zamânında Vâkı'dür

Cezîre-i Kıbrıs tamâmen ve Cezîre-i Halku'l-vâd.

Ammâ el-Havâdiş fi 'Aşrihi's-şerîf

Hâdişe-i ulâ

Başra cânibindeki 'Ulyanoğlı 'işyânıdır ki mezbûr, Cezâ'ir-i 'Irâk-ı 'Arab'da³ sâkin meşâ'ih-i 'Urbân'ın aqvıyasından iken ol cânibdeki begler-

1 esfeli: evveli EH

2 ve Sulţân 'Oşmân//Sulţân: - F, EH

3 Nüşhalarda sadece "cezîre" kelimesi yazılıp bir iki kelime boşluk bırakılan bu yer "Cezâ'ir-i 'Irâk-ı 'Arab'da" biçiminde tashih edildi. bk. Abdurrahman Sağırlı, "Cezâyir-i Irak-ı Arab veya Şattü'l-Arab'ın Fethi Ulyanoğlu Seferi 1565-1571", *Tarih Dergisi*, 2005, Sayı 41, s. 45.

begilerün teklifât-ı şâkhasına taḥammül idemeyüp cülüs-ı hümayün esnâlarında tuḡyân ve ‘Urbân-ı bed-gümân ve deşt-süvârân-ı ‘arbede-cüyândan niçe ehl-i ‘işyân cem‘iyyet idüp ol ḥavâlîde fitne vü fesâdâta şürü‘¹ ‘arz olıduḡda Bağdâd beglerbegisi Çerkesiyyü’l-aşl İskender Paşa ki Şâh Tahmâsb oḡlı Şâh İsmâ‘il Mîrzâ’yı Arz-ı Rûm ḥavâlisindeki cengi yuḡaruda beyân olınmışdur, ḡâyetle ehl-i re’y ü tedbîr ve şâhib-i ma‘rifet ü kâr-âzmâ dilir olmaḡın ol fitnenün def‘ine serdâr ta’yîn olındı. Ve Başra ve Şehrizül beglerbegileri ve ümerâ-yı Ekrâd’uñ şecâ‘at ü celâdetle nâmdâr u nâmverleri ta’yîn olıduḡdan soñra² âsitâne-i sa‘âdetden iki biñ yeñiçeri ve ba’zı tobcı ve toḡ ‘arabacısı gönderildi. Mirâren muḡârebât ve ‘Urbân-ı bed-nâm ta’ifesiyle muḡâtelât vuḡü‘ından soñra ḡurâ vü nevâhisinün ekseri ḡâret ü ḡasâret olındı. Ve kendüye maḡarr-ı nuḡûset-eşer olan ḡaşabalârınunıñ ihrâḡ u tedmîrine cesâret ḡılındı.³ Ve sene ḡamse ve seb‘în evâḡirinde ‘asâkir-i Müslimîn sâlimîn ü ḡânimîn yirlü [380b F] yirine ‘avdet itmek buyurıldı.

İkinci vâkı‘a

Beyne’n-nâs⁴ Ejderhân ve Ḳazan Seferi diyü meşhûr olan ḡeşt ü güzârdur ki sene sitte ve seb‘în ve tis‘a mi’e târiḡinde⁵ Kefe Beglerbegisi⁶ Çerkesiyyü’l-aşl Ḳâsım Paşa ki ‘atebe-i ‘ulyâ defterdârlıḡından mîr-livâ olmış idi ve niçe yıllar Kefe sancaḡına mutaşarrıf olup eḡrâf u cevânibde Rûs-ı menḡûs ve Çerâkise-i ebâlise aḡvâline vuḡûf bulmuş idi, anuñ ‘arz u i‘lâmı ve kendünün ‘ulüvv-i rûtbesine bâ‘iş taḡrîk ü i‘lâmı ḡuḡuşında vezîr-i celîl Meḡammed Paşa-yı Tavîl mezbûra Kefe sancaḡını beglerbegilikle tevcîh-i ma‘dümü’d-delîl ḡıldı.⁷ Ve ‘asker-i enbûh ve cünüd-ı meş‘ud-ı pür-şükûḡ gönderüp Nehr-i İtil⁸ ve Nehr-i Ton⁹ dimekle ma‘rûf iki ‘azîm nehrün mâbeyni ḡaḡ‘ını ve birbirlerine ittişâlini emr eyledi. Pes ol iki nehr-i firâvân

1 fesâdâta şürü‘: fesâda ‘urücü EH

2 soñra: ḡayrı EH

3 Ve//ḡılındı: - EH

4 Beyne’n-nâs: - F

5 sitte//târiḡinde: ḡamse ve seb‘inde EH

6 Kefe Beglerbegisi: - F | Beglerbegisi: sancaḡı begi EH

7 ḡıldı: - F, R4

8 İtil: İşil F

9 Bu nehir ile kastedilen Don Nehri olmalıdır. bk. Mustafa Işık, “Ejderhan Seferi ve Don-Volga Kanal Projesi”, *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 3, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, s. 129-144.

‘arîz ü ‘amîk ve şedâ'idü' t-ıuğyân şular olup ikisinün mâbeyni haylî yir¹ olduğdan mâ'adâ Nehr-i İtil² cânib-i şimâlden aqup, H'ârezm Bahri'ne dökilüp, kezâlik Nehr-i Ton cereyânla Nitaş nâm deryâya qarışup, fe-lâcerem bu huşûşa sa'y u delâlet idenlerün maqşûdları bu idi ki ol iki nehrün mâbeyni kesilüp birbirlerine muttaşıl olduğda Qaradeñiz cânibinden Tonanma-yı Hümâyün'la vâfir 'asâkir-i³ zağâ'ir miyân-ı nehreyne duhul idüp Gürcistân içinden Şirvân ve Qarabâğ'a ve sevâhil-i Âzerbaycân memâlikine tevcih olına.⁴ Baqr tarafından [365a R4] bu vech ile ta'biye-i 'asâkir ü zağâ'irden şofra bir cânibden dağı cünüd-ı mevfüre ve huyül-i nâ-mağşûre ile pâdişâh-ı memâlik-sitân ve şahib-kırân-ı celâdet-nişân gâh sevâhil-i Gürcistân'a ve gâh mülk-i Dâdiyân'a⁵ gâzâlar idüp meşûbat-ı cihâd ile tağşil-i behre vü kâm eyleye. Ve gâh memâlik-i 'Acem nevâhisine 'asker çeküp sühûletle Sürh-serân-ı rafz-iştihârı ve anlara teba'iyet iden eşrâr u fücârı⁶ izâle kılip ber-vech-i istişâl haqlarından gele.

Ve bi'l-cümle Qaradeñiz'den küllî tonanma gemileri çıkarıldı. Ve ol şevânî vü ağıribe vü⁷ sefâ'in, 'asker-i İslâm ve esliha vü mesâhî vü mekâ'il ü ma'âvil mecmû'ına defâ'in kılip Kefe sâhiline varıldı. Ahvâl-ı kağ'-ı nehreyn tamâm olup fayşal bulduğdan şofra mecmû'-ı 'asâkir-i nâ-mütenâhî, [380a EH] gerek yeñiçeri ve gerek za'im ü sipâhî, Qırım hânı Devlet Girây Hân'la ilgâr idüp Çerâkise ve Rûs memleketlerini yaqup yıqmaq ve kağ'-ı nehr için bunca mefâviz ü kıfâr kağ' idüp Çerâkise ve Rûs-ı metâ'ib⁸-keşire ile ol sevâhile vâsıl⁹ olan gûzât gâna'im ü esârâ ile şâd-kâm ve muhaşşilü'l-merâm 'avdet kılamak huşûşı dağı tenbîh olındı. Egerçi ki ba'zı 'uqâlâ¹⁰ "Bu bir fâsid sevdâ ve neticesiz harc u hasâret-i bî-intihâdur." diyü vezir-i a'zamı men'a sâlik oldılar, lâkin gâyetde 'anüd u gayür ve tevâbi'inün gayretin çekmekde bâzilü'l-mağdûr olmağın Kefe sancağı beginün aqvâl-i bî-me'âline rağbet itdi. Ve vüzerâ vü 'uqâlânun kelâm-ı nuş-âmizini ne

1 yir: mesîr F

2 İtil: İsil F

3 'asâkir-i: 'asâkir ü F

4 Âzerbaycân//olına: Âzerbaycân'a ve ol memâlike teveccüh olınduğda EH

5 mülk-i Dâdiyân'a: mülük-i deryâya EH

6 fücârı: fücârı sühûletle F, R4

7 şevânî//vü: - EH

8 mefâviz//metâ'ib: metâ'ib ü zağmet çekenlere Çerâkise ve Rûs metâ'in EH

9 vâsıl: dâhil ve anda EH

10 ba'zı 'uqâlâ: - F | 'uqâlâ: - R4

cenâb-ı salţanata bildürdi¹ ve ne işitdi. Âhîr bunca hârc u hasâret-i bi-mer ve  a‘b u mi net-i p r-keder netice-i feth u zafer ile muşaddar olmadu da mer  m Sulţ n Selim Ş h ma zar-ı v zer da s bıku‘z-zıkr Vezir-i T v l’e hi tab-ı ‘it b-i tib h idüp “Ejderh n Seferi’n n mecm ‘-ı ihr c tı g r ld kde cümlesini sa na tazm n itd r lmek l zım olmuşdur.” diyü buyurmuşlardur.

Va t  ki ‘as kir-i b -ker n Kefe s hilinde  ayme-zen n oldılar,  ırım  anı dağı emv c-ı dery -yı b -p y n gibi Tatar-ı g retger nla bunlara hemr h u hem-‘in n olup çekildiler. Ejderh n n m Ő hr-i  ad m ki Nehr-i İtil² ken rında v qi‘d r, ol Ő hr ları mu ayyem-i c n d-ı cel det-nişan  ıldılar. G t rd kleri büyük  oblar ve  arb-zenler ve s ir kürek ve çapa ve külünk ma  lesi  l t   sil hu n tertibine mu ayyed oldılar.

Zir  ki Ejderh n s bıkan eh li-i İsl m’la ma‘m r bir medine-i mevf r l’-kuş r idi ki ile’l- n mes cid   cev mi‘in n  ş rı n m y n ve ekser-i kuş r-ı ‘uly sı [381a F] sa f-ı har be ile z hir   ‘iy n³ idi. Pes kefer-e-i R s-ı men s ehl-i İsl m elinden⁴ ol Ő hri ta lış ile zab  itdüklerinde  ırım  anının  g reti  avfından ta‘m r idüp, l kin içinde temekk ne  adir olamadılar. Amm  Tatar  anı⁵ ol Nehr-i İtil miy nında bir cezire bulup a a bir mu kem s r çekdiler. Ve miy n-ı  al’ada büyüt u⁶ s kn  ted r k idüp m sella  u yarar ve t feng-end z n-ı peyg rk r olan  afa a v  dizd r ve merd m n-ı  i ar ile anda s kin oldılar. Ve kefer-e-i R s’la dağı ber-vech-i Ő l  u m t ba‘at ve  a yet- miz  lfet i tiy r idüp anda dağı çaldılar. Pes Ő l zam n ki ‘as kir-i İsl m’u n Ejderh n  aşdına nehzat-ı m teberrikeleri  aberin  uydılar, ol  al’adaki sil h u evl d u ‘iy llerin alup c n d-ı mes d-ı M slim n’e  arşdılar. Ve  urb nlar idüp “Li’ll hi’l- amd k f-f rla ülfetden  al ş oldu .” diyü g z t-ı zafer-kird rı cih d emrine ta r z  ıldılar. Bu  ar k ile Ő b n-r z sa‘y u i d m  ılındı. M himm t-ı  at‘-ı nehreyn n b t-ta m n Ő l ş  mi d rı görüldi. L kin ‘asker n diy r-ı İ-

1 bildürdi: yaradı F

2 İtil: İşil F

3 z hir//‘iy n: z hir l-b ny n EH

4 İsl m elinden: İsl m’dan F

5  anı: ma  mı R4 | mo ayı F

6 İtil//u: - F, R4

lâm'dan bu'd-ı¹ menâzille müfârakatı ve şiddet-i şitâ müstevlî olup hevâ-nuñ günden güne izhâr-ı bürüdeti ve kaç' idüp geldükleri otsuz ve şusuz beriyyelerden 'avdetleri hâtırasıyla herkesün havf u haşyeti ol emr-i haţirüñ nâ-tamâm kalmasına sebep olup gürüh-ı Müslimîn'e bir derecede ihtilâfât u ihtilâl-i pür-âfât vâki' oldu ki birbirlerine bakmayup göçdiler. Serdârları kelimâtına² kulağ [365b R4] tutmayup ekşeri aħmâl ü eşkâlin bırağup çekildiler. Hattâ nağline imkân olmamağla kürek ve çapa mağûlesi âlât ve sâ'ir edevât-ı cengden olan ba'zı mühimmât için hândeğler kazdurup anda örtdürdiler. Ya'nî a'dâ-yı dîne kalmasını evlâ gördiler. Ma'a hâzâ düşmen cânibinden tağallübi müş'ir hârekât yoğ-ıdı. Ve 'asker-i Müslimîn'ün mühimmât-ı zâd u zevâdeleri ve küt-ı kuvvet ü kudretleri ne hâl ise itmâm-ı hîdmet mağalline kifâyet³ mertebesinden çoğ-ıdı. Ke-ennahu 'asâkir-i İslâm'a bir sihr ü mekr kılındı. Bilâ-müdâfi' u mu'arız her kişi 'avdetde mecbûr olup çekildi.

Ba'zılar kavlince Kırım hânı her taraftan hafıyyeten niçe mekr [380b EH] ü sihr olunduğdan mâ'adâ zâhiren dahı 'askerün havf u haşyetine müte'alîk niçe kelimât olunmağ, ya'nî ki "Birkaç günden sonra şiddet-i şitâdan kimse harekete kâdir olmamağ, huşûşâ ki el ayak tutulmağ benî Âdem olanlara⁴ zâd ü zevâde yirine⁵ bu yirlerde yil yutmağ muğarrerdür." diyü aħbâr münteşir olması cünüd-ı mücâhidînün mürâca'atlarına bâ'ış oldu. Zirâ ki hân-ı Tatar bu ma'nâyı ber-ğarâr bildi ki iki nehrün mâbeyni kesilüp ve bu vâdilere berren ve bahren Âl-i 'Oşmân leşkeri gelüp âğâz-ı harb u neberd itdüklerinde ašlâ kendüye rağbet ü iltifât kalmaz. Belki memâliki bi'l-külliyeye aħz olunup, ümerâdan birine virilüp anlara ihtiyâc lâzım gelmez. "Bu tağdırce kable'l-itmâm pend ü naşihat yüzünden şüret-i inhizâm yegdür." didiler. Kendüler şüret-i mütâba'atda hîdmete sa'y üzere iken cem'iyetün perîşanlığına sebep oldılar. Ve eşnâ-yı cengde alınan esîrlerden ba'zı menhûslar ittifâkla birkaç tahte gemiler şeklinde şallar düzdiler. Ve ellerine giren âlât-ı kıtâl ve kürek ve çapa mağûlesi niçe mühimmâtı

1 bu'd-ı: - F

2 kelimâtına: - R4

3 mağalline kifâyet: - EH

4 Âdem olanlara: Âdem'e F, R4

5 zâd//yirine: - F | yirine: yirine bunda R4

gice içinde қа'ı¹ nehre döküp düşmen ƙal'asına vardılar. Şimdiki hâlde leşker-i İslâm'ın zād ü zevâdeleri ƙalmayup göçmede muştarr idükleri aḥbārın ki taƙrîr ƙıldılar, düşmenün miyân-ı ƙal'ada ƙuvvet-i ƙalb ile sebâtına ve gürüh-ı muvaḥḥidînün bu ma'nâya vâkıf olmağla şiddet-i ıztırâb u ihtilâfâtına sebep oldılar. Ya'nî ki ƙal'a fetḥ olunmamağla bir bâ'ış bu aḥvâl oldu. Bir daḥı Ƙırım ḥânının tedârüki ve 'asâkir-i İslâm'ın ol nevâhîde intikâlîne baş-ı tehâlûki idüğü ta'ayyün buldı, diyü yazmışlardur.

Fî nefsi'l-emr arz-ı Ejderhân bir ğarîb beriyye-i bî-kerân imiş ki ol arzuñ aƙşer-i leyâlî dört sâ'at² ve aṭvel-i³ nehârı yigirmi sâ'at idi, diyü ba'zı şahîḥü'l-ƙavl Müslimânlar haber virmişlerdür. Ḥattâ 'alâ'im-i şafaƙ ba'de'l-ğurûb iki sâ'ate dek tamâm olup bu mâbeyndeki bir sâ'atde şalât-ı 'ışâ ƙılınup müyesser olursa fe-bihâ. Ve illâ, dördinci sâ'atün evvelinde yine şafaƙ-ı şubḥ hüveydâ olup gice uyḥusı muḥâl olur,⁴ [381b F] diyü bildürmişlerdür. ⁵«العهدة على راويها لا على حاويها»

Üçinci hâdişe

Vilâyet-i Yemen ihtilâlinün işlahı idi ki sâbıƙan⁶ Rıdvân Paşa bin Muştafâ Paşa⁷ Yemen vilâyetinün beglerbegiligini Maḥmûd Paşa'dan alup, zabtına müteveccih olduğda manşıbın alduğın cefâya ƙanâ'at itmeyüp, Yemen'deki tevâbi' u levâḥıƙına dünyânuñ ezâların idüp ve Maḥmûd Paşa'nuñ mezâlim ü meḥâ'ifi i'lâmına müte'allıƙ niçe 'arzlar gönderüp, dembe-dem izhâr-ı ḥuşümet itdüğü aña⁸ ma'lûm olduğda ol daḥı aḥz-ı intikâma teşmîr-i sâ'id-i⁹ iƙdâm idüp "Ben aña bir reng ü ḥîle eyleyeyin ki ḥüsn-i ihtiyârla mülk-i Yemen'i biraƙsun. Ḥâlâ ki biraƙılmağla daḥı ƙurtulmayup niçe ḥabs belâlarına giriftâr olsun."¹⁰ diyü evvelâ der-i devlete gelüp, bezl-i mâ-melek ü ḥânümânla Mışır beglerbegiligini alup, müteveccih olmaƙ

1 ƙa'ı-ı: ile ƙonup F

2 dört sâ'at: - EH

3 aṭvel-i: ṭül-i F, R4

4 olur: idi F, R4

5 "Sorumluluk aktarana değıl, rivayet edene aittir."

6 hâdişe//sâbıƙan: vâkı'a der-taḥşîl-i Yemen EH

7 bin//Paşa: - F, R4

8 aña: Maḥmûd Paşa'ya EH

9 sâ'id-i: sâƙ u F | sâƙ-ı R4

10 Ḥâlâ//olsun: - EH

eşnâsında cenâb-ı salţanata Yemen aĥvâlini bu vech ile bildürdi ki “Ĥalâ vilâyet-i Yemen İstanbul’dan Şâm-ı şerîfe kadar mülk-i fesîĥ ü pîrâmen olup cibâli bir müstaķil beglerbegilige ve sevâhili¹ kezâlik bir yarar eyâlete müteĥammildür ki her beglerbegiligi vüs’at-ı memleketde ve intifa‘-ı eyâletde Şâm u Ĥaleb beglerbegiliglerinden ma’nîdârdur. Ĥuşûşâ ki iki beglerbegi cenâheyn [366a R4] olmaķ birbirlerine maĥz-ı müzâheret-i bî-şümârdur.” diyü i’lâm itmegin eyâlet-i Yemen iki bölündi. Cibâli² ki Şan’ân ve ġayrıdur, Ġazze sancaġı begi Murâd Paşa’ya ve sevâhili ki Zebîd ve aña mânend niçe nevâĥî vü ĥaşabât-ı bedîddür, Rûs³ Ĥasan Paşa’ya tevcîĥ olındı. Ve Maĥmûd Paşa-yı kâm-kâr eyâlet-i MıŖr’la nâmdâr u bülend-⁴iŖtîhâr olup çekildi gitdi. Fe-lâ-cerem Yemen beglerbegilerinüñ müsellimi ki vilâyet zabtına vardı, Rıĥvân Paşa kemâl-i iztîrâbından ĥâkimân-ı mesfûrân yirli yirlerine varınca Ŗabr itmeyüp der-i devlete ‘azîmet kıldı.

Ve bu eşnâda Yemen’ün ĥâkim-i sâbıķı Şerîf Muţahhar ve zîr-i destindeki ‘Urbân-ı ‘arbede-cüyân-ı bî-mer ol furŖatı ġanîmet bilüp memâlik-i maĥrûseye taţvîl-i yed itdi. Murâd idindüġi ĥaşabât u kılâ‘ı zabt idüp ĥükmin yürütdi. Der-‘akab ki Murâd Paşa [381a EH] Yemen’e vâŖil oldu, ol vilâyeti efâ‘î vü ĥayyâtlâ⁵ memlû bir beriyye gibi buldı. Ne kadar ki sa’y eyledi, evvelki intizâmına çâre bulmadı. ‘Âķıbet bu ortalıķda Murâd Paşa’nuñ vücûdı nâ-bûd olup ‘ırz-ı salţanat-ı ‘OŖmâniyye külli ĥalel-pezîr oldu. Yemen ĥullarından cüz’î kimesne ĥurtulup ekŖeri telef kılındı.⁶ Bir niçesi yıllarla ‘Urbân-ı bed-gümân elinde maĥbûs ĥaldı. Ĥattâ eşher’ül-vâ‘izin Seyyid Meĥammed ki beyne’n-nâs “Emîr Efendi” dimekle meŖĥûr ve Sulţân Murâd Ĥân’uñ zamân-ı devletinde külli i’tibâr bulmuşdur, merĥûm Murâd Paşa’nuñ kâtibi bulunmaġın ‘Arablar ĥabsine giriftâr oldu. BaŖına ĥarġalar üŖmiş, ġurâblar miyânında ĥalmıŖ toġana döndi. Birĥaç yıldan Ŗoñra ġüçle ĥurtulup ĥalâŖ buldı.⁷ Ba’dehu Rûs Ĥasan Paşa ki vardı, sâĥil-i Yemen’deki⁸

1 Şerîf’e//sevâhili: Şerîf ve sevâhili kadar F

2 Cibâli: Cenâbi R4

3 Nûshalarda “Urûs” Ŗeklinde yazılan bu isim akabinde “Rûs” olarak geĥtiġi için tashiĥ edilerek metne alındı.

4 bülend: Yemen’de EH

5 efâ‘î//ĥayyâtlâ: envâ‘ u ĥayyât u efâ‘î ile R4

6 ekŖeri//kılındı: - EH

7 ĥurtulup//buldı: ĥurtuldu F, R4

8 sâĥil-i Yemen’deki: - EH

Zebîd şehrinün ve etrâfında ba'zı kurâ vü nevâhînün hükümetine kanâ'at kıldı. Bir qadem ilerü varmağa kudret bulmadı. Zîrâ ki vilâyet-i Yemen'deki kılâ' u ziyâ' ve kaçabât u bıķâ' bi'l-külliyeye Şerîf Muṭahhar İbn İmâm zabṭına 'avdet idüp ancak 'Aden ve Zebîd ve Te'iz ki ma'ber-i tüccâr bir ma'rûf iskeledür, anlar kıalmış idi. Anları dağı Muṭahhar 'askeri muḥâşara kılıp tâ 'asâkir-i Müslimîn varınca cümlesi küllî ıztırâbda idi.

Fe-lâ-cerem bu feterât ki biş ü kem hazret-i pâdişâh-ı muzaffer-'alem dergâhına 'arz olındı, Yemen'de maḳtûl olan Murâd Paşa'nun hışımı Lâlâ Muřtafâ¹ Paşa ol târiḥde şâm beglerbegisi bulunup kaç'-ı derecâtla vezîr-i a'zamlık şadrına müterâķķıb olan Lâlâ Muştafâ Paşa'nun aķreb-i aķribâsından olmağla vezîr-i ekber-i² celîl, a'nî bih Meḥemmed Paşa-yı Ṭavîl bir taşla iki kuş urmaķ kaçdını itdi. Ya'nî ki Muştafâ Paşa'nun vüzerâyâ³ müzâḥamesinden ḥalâř olup "Nedür ki, hıřımı⁴ Murâd Paşa ḥařımlarından intikâm almağa anuñ serdâr olması münâsibdür."⁵ Ḥadd-i zâtında şeci' u dilir ve kâr-âzmüde bir ḥâkim-i refi'ül-merâtibdür." diyü vezâret nâmı ile Yemen fethi serdârlığını münâsib gördi. "Lâkin yümn-i ḥareketle Yemen'e varup [382a F] řiḥhatle şâd-kâm ve muḥařşılı'ül-merâm 'avdetle der-i devlete gelmesi irtifâ'-ı şânını mücib ve bu kerre elbette vezâret-i kübrâ ile irtikâ-yı 'unvânını müstevcib idüğinde reyb yoķdur. Ḥâlâ ki maķřsûd olan anuñ bu mâbeynde edâ-yı ḥidmete⁶ kıadir olmaması ve cenâb-ı salṭanatuñ anuñ ḥaķķındaki ḥüsn-i zannı zâ'il olmasıdır. Bu taķdirce mezbûra murâd üzere 'asker ve sâ'ir mühimmât virilmemek gerekdür. Ve Mışr'a ḥâkim olup aña cünüd-ı mevfür ve levâzım-ı nâ-maḥşûr virecek beglerbegi anuñ ka-dîmî bed-ḥ'âhi ve muḥâlefetinde mücidd olan 'adü-yı güm-râhı gerekdür." diyü Ḥaleb Beglerbegisi Sinân Paşa ki şeh-zâde cenginde, ya'nî ki Sulṭân Bâyezîd'ün diyâr-ı 'Acem'e firârı ḥâlinde "Na'l ü miḥ virdi." diyü kıatlı olan Ayâs Paşa'nun kıarındaşı laķlaķa-i lisânı bol⁷ bir câhil-i 'anüd ve ḥiç bir ferde ḥulûř u maḥabbeti yoķ bir zemîmü'l-vücüd-ı Arnavud idi, eyâlet-i

1 Paşa'nun//Muştafâ: - F, R4

2 müterâķķıb//ekber-i: kıarib iken vezîr-i EH

3 bir//vüzerâyâ: anuñ vezârete EH

4 Nedür//hışımı: - F

5 olup//münâsibdür: olmaķ niyyetiyle bir taşla iki kuş urmaķ kaçdını itdi. Ya'nî ki Muştafâ Paşa'dan intikâm almağa anuñ serdâr olması ma'nâsıdır EH

6 ḥidmete: ḥidmet imege EH

7 bol: - F

MıŖ'ı aña münāsib gördiler. Anuñ ri'āyetini maqşūd idinüp Muştafa Paşa'nuñ ihānetini qaşd itdiler.

Ve bi'l-cümle mezbūr Muştafa Paşa'ya [366b R4] bir emīr geldi ki Şām beglerbegiligi hāşları ile Yemen fetħine vezāret ile serdār ola. Ber-mūcib-i k̄ānūn mehter-hānesi daħı Şām hazīnesinden görilüp yanındağı zu'amādan on nefer kimesneye dergāh-ı 'ālī çavuşluğu virilüp kullana. Ve Şām yeñiçerisinūñ nişfinı yanınca bile ala. Ve ol havālīde bulınan ehl-i fesāduñ ekşerini Yemen yeñiçerisi nāmına yazup MıŖ'a 'azīmet kıla. Ve andan daħı istediği deñlü 'asker ve yat u yarağ alup ĩcāb iderse Yemen Beglerbegisi 'Oşmān Paşa'yla ma'an müteveccih ola. Ve illā anı muqaddem gönderüp kendüsi ta'kıb eyleye. Ve ol edā-yı ĥidmet idüp Yemen'den gelince Karaman Beglerbegisi Kara Murād Paşa, Karaman sipāhileriyle vilāyet-i Şām muhāfazasında ola. Ve k̄ānūn-ı 'Oşmānī'de¹ vūzerādan biri bir ĥidmet-i celīleye nām-zed kılınduğda Dergāh-ı Mu'allā yeñiçerilerinden ve bölük ĥalkı ve südde-i sa'ādetdeki çavuşandan otuz kırk miqđarı çavuş ile² gönderilmek muqannen iken mezbūra vezirü'l-aşl ĥükmi virilmedi. Nāmı vezir-i Şām [381b EH] beglerbegisi nāmına bir emīr-i kebīr olup memālik-i maħrūsedden sürülmesi lāzım³ kuṭṭā'ut-ṭarīka hem-rāh ve bu maqūle şevket ü celāletle Yemen'deki 'uşāta 'arz-ı sipāh kılması fermān olındı. Egerçi ki 'ākıl-ı mezbūr aqşā-yı murādlarına vāşil oldı ve "Ben bu ṭarīk ile Yemen fetħine⁴ gidemeyiz." diyü aħvālını 'arz idüp niçe eyyām Şām-ı şerīfde ta'allül ü bahāne kıldı. Lākin müfid olmayup ibrām üzere emr gelmeğın sene sitte ve seb'in tārīħinde Şām'dan kaķup MıŖ'a müteveccih oldı.

Bu ĥaķır, ya'nī mü'ellif-i keşirü't-taķşir ol tārīħde merħūm Muştafa Paşa'nuñ kātib-i esrārı ve umūr-ı mühimmesini istī'āb iden münş-i pesendide-eṭvārı olmağla her ĥuşuşuñ ĥavırına vāķıf⁵ idüm. Ğayrılar mebādīsinde⁶ tek ü pū itdükleri vādilerün bu ĥaķır müntehāsına 'ārif idüm. Bu ṭarīk ile ki MıŖ'a varıldı, vezir olanlara dārūs-sa'āde taħliye olunup elbette aña

1 Ve/'Oşmānī'de: Evvelā k̄ānūn üzere EH

2 çavuşan//ile: çavuşlar otuz kırk miqđarı çavuş nāmına bir emīr bile R4 | ile: bile EH

3 lāzım: lāzımdur diyü bunca EH

4 murādlarına//fetħine: murādına idüğüne vāşil oldı ve kendü maqşūdına nā'il omaduğın añladı ve lākin ben bu ṭarīk ile Yemen'e EH

5 ve//vāķıf: - EH

6 mebādīsinde: miyānında F

konmaları kânûn-ı kadîm iken mezbûr hakkında ol kânûn dahı metrük olındı. Mîr-i mîrân dârü's-sa'adede kâm-rân ve vezîr-i nâdire-dân Qara Muştafâ Paşa evlerinde hâtır-perişân u vîrân konduruldu. İrtesi ki divân olup melikü'l-ümerâ-yı Mısr olan Sinân Paşa ve Yemen Beglerbegisi Özdemüroğlu 'Osmân Paşa ve ol târihde Mısr kâdîsi bulunup hâlâ şeyhü'l-İslâm ve müftî'l-enâm iken mütekkâ'id olan Şeyhî Mehemmed Efendi ve hizâne-i Mısr defterdârı Çivi-zâde Maħmûd Efendi ve Mısr kapudanı Qurdoğlu Hızır Beg ve sâ'ir ümerâ-yı Mısr ve aġayân u ekâbir-i Şâm ve bi'l-cümle rû-şinâsân-ı benâm vezîr-i celâlet-nişân huzûrına gelüp oġunması lâzım olan evâmir-i 'aliyyeden on iki kıt'a emr-i şerîf müşârün ileyh serdâr-ı zî-şân yedinden ve on bir kıt'a fermân-ı münîf Mısr Beglerbegisi Sinân Paşa elinden ve yedi kıt'a menşûr-ı laţîf dahı Yemen Beglerbegisi 'Osmân Paşa kıbelinden bu ahkara virilüp ferden ferdâ vücûh-ı a'yân-ı nâsa qarşu kırâ'at ve ber-vech-i tefhîm ü i'lâm tilâvet olındukda "Ĥazret-i Ĥudâ-yı yektâ ki 'alîm ü dâna ve Ĥâkim [382b F] ü vâkıf u bînâdur ki Ĥaşâ şümme Ĥaşâ ki ġarâzla bu Ĥuşûş imlâ olına. Ve Ĥazz-ı nefis ile iftirâ vü isnâdâta ruĤşat virile. Bu zıkr olınan evâmir-i 'aliyye ki cem'an otuz kıt'a menâşîr-i seniyye idi, ekşerinüñ mazmûnı birbirine muĤâlîf olup Muştafâ Paşa'ya virilen evâmirde 'Sipehsâlâr-ı muĤtârüm 'asker ü zaĤîreden her ne isterse ta'allül ü bahâne itmeyüp viresün. Ve muĤtâc-ı 'arzdur, diyü 'avĤ u te'Ĥîre cevâz göstermeyesün.' " diyü Mısr beglerbegisine¹ Ĥitâb olunmuş idi. Ve ammä yine mezbûr Sinân Paşa'ya kendü talebi ile virilen emrlerde "Serdârüm Yemen mühimmâtına 'asâkir ü zaĤâ'irden her ne taleb iderse kifâyet miĤdârı viresün. Ve bu Ĥuşûşda² zinhâr anuñ gibilerün ifrâţından Ĥazer kılasun." diyü yazılmış idi. Pes kifâyet miĤdârın ta'yîne mecâl olmayup her ne mer-tebede ekâbir ü ümerâ var ise serdârla ol melikü'l-ümerânüñ mâbeynini ıslâĤa sa'y itdilerse niza'ları fayşal bulmadı. Farażâ Muştafâ Paşa dört biñ Mısr Ĥulı taleb ider, [367a R4] Sinân Paşa beş yüz nefer teklifine ġüçle ruĤşat gösterür. Serdâr-ı mümâ ileyh yanınca giden 'askerün ikişer yıllık zaĤîre ve 'ulûfelerin ister. Mîr-i mîrân-ı mesfûr üç aylıġını virüp, ba'dehu "MüsteĤâĤ olduĤça ġoreyin."³ diyü şavmaĤ Ĥaşdın ider.

1 beglerbegisine: beglerbegi olana EH

2 Ve//Ĥuşûşda: - F, R4

3 ġoreyin: ġöre F

El-ķışsa muvāfaqatları vüzerānuñ hilāf-ı murādları olmağın cem‘iyyetleri netice virmedi. İki si dağı yarar ādemler gönderüp aḥvālini ‘arz idecek oldu. Lākin Yemen Beglerbegisi ‘Oşmān Paşa ve ümerā-yı Mışır’dan Ğazāl Güyegüsi Muştafa Beg ve Kıyruklı Yılduz Meḥemmed Beg ve a‘yān-ı vilāyet-i Şām’dan yüz biñ aķçe ze‘āmetle Dergāh-ı ‘Āli müteferriķası ‘Acem Monlā Ağa ki ol tārīḥde nüzül emīni idi, bunlar cem‘an serdār-ı ekrem cānibine mütāba‘atda, ḥuşuşā Yenīşehr sancağı begi Gülli-zāde Meḥemmed Beg ve Şeh-zāde Sulṭān Muştafa merḥūmuñ re‘isi, nāķıl-ı *Meşnevi* za‘im-i Kıonevī Derviş Çelebi umūr-ı tedbırde yek-dil ü yek cihet olmuşlar idi. Ya’nı ki der-i devlete [382a EH] gönderecekleri ‘arzlarda re‘y-i dil-pezır idüp “Biz her ne istesek Mışır beglerbegisi edā eylemez. Ğālibā ḥidmet-i pādīşāhī ilerü varduğın istemez. Bu taķdırce yā ḥidmet-i fetḥ-i Yemen Mışır beglerbegisine sipāriş olunmaķ gerekdür. Ve yāḥūd eyālet-i Mışır serdār olan kıullarına tevcih olunmaķ gerekdür.” diyü ‘arzlarda mezbūr Gülli-zāde Meḥemmed Beg ve serdār ketḥudāsı Mefreş Muştafa Beg’i ulağla der-i devlete gönderildi. Kezālik Sinān Paşa dağı ekşer-i mevāddı sāhte aķvāl-i ekāzib ü nev-bāḥte² ile ‘arzlarda tesvīd idüp Yemen Beglerbegisi ‘Oşmān Paşa ve Mışır ümerāsından Muştafa Beg ve Meḥemmed³ Beg⁴ nām emirü’l-livā⁵ ve a‘yān-ı Şām’dan ‘Acem Monlā Ağa muttaşıl serdārı taḥriķ iderler. “Mışır beglerbegiligi saña virilmeyince, eşraf ü mütemevvilān-ı Mışır saña murād üzere ḥidmet itmeyince ķanda gidersün?” diyü söylerler. “Ben cümle mühimmātların edā eyledüm. Ve ‘asāķir ü zaḥā’irden ne miķdār nesne istedilerse gönderdüm.⁶ Yine de ta‘allül ü bahāne iderler. Sefer zamānını ta‘viķ idüp seyr ü teferrüce giderler. Ḥattā Kıaşır-ı Ğavrī ki serdār kıayınatası yapmışdur, anda gün-ā-gün ziyāfetler iderler.⁷ Ḥattā beni dağı ziyāfete da‘vet idüp vardığım gibi şerbet virdiler. Ḥaķir mütenebbih olmağla⁸ şerbeti tamām içmedüm. Taḥatdığım gibi mesmüm idüğünü bilüp tükürdüm. Ba‘de zamānin veca‘-ı baḥn bahānesiyle menzilüme gitdüm. Kıaşır-ı fāsıdleri bu

1 Ve//gerekdür: - F, EH | R4 mükerrer

2 bāḥte: yāfte F

3 Meḥemmed: Aḥmed EH

4 ve//Beg: - R4

5 emirü’l-livā: - F

6 gönderdüm: virdüm R4

7 Ḥattā//iderler: - EH

8 Ḥaķir//olmağla: Ḥaķirün kıalbine bir şey gelmeğın EH

idi ki ol şerbeti tamâmen nüş idem ve ol semm-i kâtille bağteten cânib-i âhirete gidem. Mülk-i Mısr kendüye hâlî kıla. İstedügi gibi vire, ala. Murâd idinürse ümerâsına kılcı çala. Ber-vech-i ilğar nesl-i Ğavrî'den olan oğlını Şâm'dan getürüp taht-ı Mısr'a geçüre. Ba'dehu kendü dahı Yemen'e varup anda şâhib-i sikke vü huṭbe ola." diyü bildügi mühmelât ve aqla lâ'ih olmayan muzahrefâtı yazmış. Hattâ "Dâmâd-ı pâdişâhî olan vüzerânüñ harem-i muhteremlerine dil uzadup Şetm-i ğalîz ider." diyü bildürmüş. Kaşemen bi'llâhî te'âlâ merḥûm Muştafâ Paşa bir derecede lisânı pâk mü'eddeb, a'dâsına bile düşnâm ihtiyâr itmez¹ pâk-meşreb [383a F] olup didügi aqvâlden biri olmamış idi.² Ve mesmûm şerbet kışşası hâṭırlarına bile yol bulmamış idi.³ Hattâ kendüsi izhâr-ı mekr idüp ol ziyâfet günü şerbet Őunulduĝda⁴ tükürdi. Merḥûm Muştafâ Paşa anuñ⁵ kaşd-ı fâsidini bilüp ol kâseyi hîdmetkâr elinden alup tamâmen nüş kıldı. "Paşa kıardaş,⁶ bizüm meclisimizde sen didüĝün evzâ'-ı nâ-Şâyeste olmaz." diyü cevâb virdi.

El-kıŐŐa Őadr-niŐin olan vüzerâ ğaraż-ı fâsidle memlü'ül-ĥaŐâ olunca ekâvîl-i kâzibe nuŐuş-ı Őarîhadan huŐ olurmuş. Ve mihrâb-niŐin olanlarda ğaraż muĝarrer olunca Őuret-i tezvîr muvâfıĝ-ı taḅ'-ı vezîr olup küllî netîceler virürmüş. Sinân Paşa'nun 'arżı taĝaddüm itdügi gibi cenâb-ı Őaltanata virdiler. "İtâ'at-ı emr itmeyen kıuluñ Őiyâseti vâcibâtdandır." diyü serdârün kıatline teŐmîr kııldılar. Lâkin Selîm Őâh-ı maĝfür huĝûĝ-ı Őâbıkaya binâ'en ruŐŐat virmedi. Ba'dehu teftiŐi 'arż olındukda Őâm'da [367b R4] teftiŐ olınmasına müfettiŐler ta'yîn olınup emrler virildi. Őoñraki ser-encâmı kendünün aḅvâl-i nâ-fercâmı zeylinde mersümdür. Bu maḥalde tafŐîli⁷ maṭlûb olan Yemen fethine müte'alliĝ olan⁸ rüsümdür.

Çünkü Muştafâ⁹ Paşa 'azl olındı, Yemen fethi vezâretle Sinân Paşa'ya işmarlandı. Ve eyâlet-i Mısr tâ Bağdâd Beglerbegisi İskender Paşa'ya münâ-

1 mü'eddeb//pâk: - R4

2 aqvâlden//idi: aqvâl andan Şudür itmemişdür EH

3 hâṭırlarına//idi: hâṭırına huṭûr itmemişdür EH

4 Őunulduĝda: Őoñında F, R4

5 anuñ: - F

6 kıardaş: Kıarabaş R4

7 tafşîli: ancaĝ EH

8 olan: Şudür iden EH

9 Muştafâ: - F

sib görüldi ki ol Bağdād'dan¹ Mısr'a gelince Sinān Paşa bilā-mu'ariz mühimmātın görüp istedikleri deñlü zaḥīre ve 'asker ala. Andan ōñra Mısr'a gelen ḥākīm ḥazīneyi ḥālī bulup yap yap tedārūke başlaya. Pes Muştafā Paşa'ya maṭlūb olan üç biñ ḳul muḳābelesinde ki beş yüz ādem teklif olunurdu, ḥidmet kendülere düşdükte dört biñ 'asker götürdiler. Ve anlara iki yıllık ḥazīne ve zaḥīreye ḳānī' iken dört yıllık ilettiler.² Ḥākīm-i Mısr mev-cūd degül ki 'inād eyleye. Yemen ıṣlāḥı bahānesiyle mülk-i Mısr'ı ḥarāb itmek istersün, diyü söz söyleye. Ammā vezāret müjdesiyle gelen Burunsuz Çavuşbaşı ki "Küçük Çavuş" demekle meşhūr idi, [382b EH] yedi nefer çavuş ile ol gönderilmiş idi. 'Oşmān Paşa serdār igvāsıyla Yemen'e gitmeyüp ile'l-ān Mısr'da ise ḳatlı olınması buyuruldu. Kezālik ümerā-yı Mısr'dan derdmend³ Muştafā Beg'le Meḥemmed Beg'ün şalb olınmalarına ve Monlā Ağa'nun tefṭişine⁴ emrler virildi. Mezbūr çavuşbaşı ki Mısr'a geldi, 'Oşmān Paşa bir hefte evvel gitmiş bulundu. Ammā ol iki bī-günāḥ ḳā'ide-i Mısr üzere cümmez ağacında şalb olındı. Ve Monlā Ağa her divān meydān-ı siyāsete getirilüp, gāḥ çökdürilüp ve gāḥ ḳalduruldu. Ḳatline emr-i şerīf olmamağla bu güne cefālarla tefṭiş ve niçe rüzgār pür teşviş ḳılınup ba'dehu ıtlāḳ ḳılındı. Serdār-ı sâbıḳ Muştafā Paşa dahı küllī ḥavf u ḥaşyet geçürüp, vāfir ḳul yazup beriyye cānibinden⁵ der-i devlete müteveccih oldu. Fe-ammā cenāb-ı salṭanata ḥafiyyeten bu maḳūle bir mektüb gönderdi ki mü'ellif-i kitāb ḳalemi ile inşā olınmış idi. Lākin mürā'at-ı nazīr ḳaşd olınmayup güşādece yazıldı.

Şüret-i Mektüb

Felek-rifat, melek-ḥilḳat, Keyūmers-dirāset, Hüşeng-ḥikmet, Cemşid-bezm, Behrām-rezm, Keykāvus-kām, Siyāvuş-ğulām;

Li-münşi'ihî

Şāḥ-ı selīm-ṭab' u şehensāḥ-ı nīk-re'y
İsfendiyār-ı 'aşr u Nerīmān-ı rüzgār

1 Mısr//Bağdād'dan: - F, R4

2 ilettiler: aldılar EH

3 derdmend: - EH

4 tefṭişine: tefṭiş olunması EH

5 beriyye cānibinden: berü cānibden F

Efrâsiyâb gibi ki şemşire el ura
 Merdân-ı kâr-zâruñ olur cümle kârı zâr
 Ammâ ki luţfi kahrına ğâlibdür ol şehüñ
 Her ‘abd-i mücrimi ider ihsânı şermsâr

Ĥāk-i pây-ı kişver-ârâ-yı iksîr-semîr ve hebâ-yı ğitî-bahâ-yı pây-taht-ı felek-mesîrlerine ki a’yân-ı rû-şinâsânun nûr-ı dîdesi¹ ve ĥidivân-ı âde-miyân ve ĥudâyġân-ı ‘âlemiyân, siyyemâ şehryârân-ı cihân ve nâmverân-ı celâlet-nişân zümre-i ĥamîdesinün büsegâh-ı ġüzîdesidür, hezâr bâr taķbîl ü iltişâm ve bî-şümâr rüy-mâl ve i’tizâr-ı tâmm ile ‘arz-ı bende-i ĥired-i² ĥarîde-i ġadîm ve farz-ı ser-efkende-i cürm-i cerîde-i müstedîm oldur ki bu çâker-i nâ-tüvân min ġadîmi’z-zamân ilâ hâze’l-ân tendeki cânı ve cümle mâ-melek ü ĥânümânı keremkâr pâdişâhımuñ³ uġur-ı ĥümâyün-larına fedâ ve a’dâ-yı devletleri muĥârebâtında ifnâ niyyetine saķlayup her rûz u şâm [383b F] Ĥazret-i Ĥudâ-yı lâ-yenâm cenâbına envâ’-ı tazarru’ u tevaķķu’-ı tām bu idi ki zamân-ı salţanatlarında bir kâr-ı şu’übet-şi’âr ve vâķi’a-i hâ’ile-i metânet-dişâr vâķi’ olduġda ol ĥidemât-ı ġâmızanuñ teshîl ü işlâķı bu ġullarına fermân olunup bezl-i cân ve şarf-ı mâ-melek ü ĥânümân ile tiġ u şemşîr gibi çalışa idi.

Li-münşi’ihi

Devlet budur ki sen şeh-i ‘âlî-mürüvvetün
 Yolına baş u cânı virüp ĥâk-sâr olam
 Erlik midür ki düşmenüñe varmadın dönüp
 Bir nâmdâr bendeñ iken şerm-sâr olam⁴

İttifâķ ķılâ’-ı Yemen’deki ĥâlel ve ġiyâ’-ı ‘Aden’deki zelel⁵ ma’rûz-ı şehryârî-i ‘âlî-maĥal olduġda bu nâmdârun ĥidmetine i’tiyâd-ı bâ-reşadları muķarrer ve anuñ gibi umûrda⁶ bu ‘abd-ı keşîrû’l-fu’âduñ sa’y u diķķatine

1 dîdesi: dîde-i ser ü R4

2 ĥired-i: - F

3 keremkâr pâdişâhımuñ: kerem nev-kâr pâdişâhuñ F

4 Erlik/olam: - F

5 ve/zelel: - EH

6 umûrda: emrde R4

hüsn-i i'timād-ı işābet-‘imādları levh-ı zihni-şerīflerinde muharrer olmağ-
la ol hıdemāt-ı sāmīye şeref-i vezāretle bu kullarına fermān olınuş;

Li-münşî'ihî

Pādişāh himmet itdi ben hāke
Hāk iken başum irdi eflāke
Ne Yemen Kāfa gönderürse¹ beni
Çeker iltir şecā'atım reseni
Ne Muṭahhar kıala ne evlādı
Pāk ola tīgum ile her vādī
Eyleyem çağ şu deñlü ceng ü cidāl
Yād olınmaya nām-ı Rüstem ü Zāl
Ne için saqların cānı tende
Ġayret ü 'ār yok mıdur bende

Huşūşā Dārā²-dārāt, [368a R4] Sikender-mir'āt³ pādişāhımuñ bir
zamān gülzār-ı vişāline bāğbān ve hıdmet-i⁴ 'āliyelerinde dāmen-i 'ubū-
diyyetüm der-miyān iken bezl-i cān miqdār-ı zerre ve şarf-ı hānumān mā-
nend-i berg-i tere degül idüğü hezār bār⁵ ma'lūm-ı 'āliyeleri olmuşdur.

Li-münşî'ihî

Qanı ol dem ki yüzüm ferş-i āsitāne idi
Qul oldıgum kapuña 'ömr-i cāvidāne idi
Ġaraz ölince der-i devletünde olmağ-ıdı
Arada mañşıb-ı dünyā hemān bahāne idi

Vaqtā ki bende-nüvāz-ı hāṭır-sāz⁶ pādişāhımuñ emri-ı 'ālileri vārid ve bu
çākerün baht-ı meyşümına sa'adet müsā'id oldı, zihî 'ināyet-i rabbānî ve

1 Kāfa gönderürse: gönderürse Kāfa EH
2 Dārā: Dāver F, R4
3 mir'āt: kudret EH
4 hıdmet-i: hürmet-i F
5 hezār bār: hezārān hezār EH
6 hāṭır-sāz: çāre-sāza F

sa'âdet-i şâdmânî ve ri'âyet-i hâkânî ve iltifât-ı hüsrevânî, [383a EH] diyü cânib-i Yemen'e 'azîmet ve levâzım u mühimmâtına mübâşeret eyledükde "mağbülü's-sultân merdûd ve mağbüzü'l-hâkân mes'ûd" şadaları şimâh-ı câna vâşıl olduğdan ğayrı evvelâ maţlûb olan mühimmât envâ'-ı ta'allül ile noqşân üzere virilmesi, şâniyâ bu bendeleri Mısr-ı Kâhire'de Yemen seferine hâzır u müheyvâ iken Yemen Beglerbegisi 'Osmân Paşa kulları evvel irsâl olına, diyü¹ emr-i şerîf izhâr kılınması mücerred bu kullarınıuñ ihmâline haml olınsun, diyü tedârük-i 'adâvet-me'âl ve evzâ' u aqvâleri mağzâ 'inâd u mükâbereyi müstevcib taḥayyülât-ı mücibü'l-ihtilâl iken yine bu bendeleri ğayreti elden kıomayup Şâm ve Haleb'den yazup getürdügüm 'azebân u yeñiceriyân zümresi ile mîr-i mîrân kullarınıuñ lâzımâtını görüp, Yemen'e irsâl itdükden şofıra bu cânibden 'arz olınmağ ḥavfindan ber-vech-i sür'at u isti'câl ağrâz-ı 'adâvet-me'âli ile murâdlarına muvâfiğ ve sevâdlarına² lâ'ik 'arzlar tesvîd idüp ḥâşâ, şümme ḥâşâ, 'izz-i ḥuzûr-ı pâdişâh-ı kişver-güşâda kırâ'atine cür'et itmişler.

Li-münşi'ihî

Hâşe li'llâh ki eyleyem ihmâl
 Hîdmet üzre çalışmayam meh ü sâl
 Pâdişâhum baña bu töhmetdür
 Ne didilerse mağz-ı nisbetdür
 Pâdişâhuñ kâdîmi bendesiyem
 Şâdıķu'l-kavl ser-efgendesiyem
 Ben kuluñ eyleyince ihmâli
 Nic'olur ğayrı kullaruñ ḥâlî

Ammâ inşâ'allâhu'l-Mu'in baḥt u devlet intizâm-ı ḥâlüme qarîn olup bu bendeleri hâk-i dergâha yakın olduğda mühîn-i mehîn kemâ-yenbağî ma'lümları olur. Ve 'ilm-i şerîflerinde³ püşide olan aḥvâl eşaḥḥ u râst ve bî-kem ü kâst 'arz olunur.

1 olına diyü: olınan F | diyü: - R4

2 muvâfiğ//sevâdlarına: - F

3 şerîflerinde: şerîfleri F

Li-münşi'ihî

Ölmedin ol güne irem mi 'aceb
 Yüzüm ol tobrağa sürem mi 'aceb
 Hâk-i dergâhı kuhl-i dide kıilup
 Bu sa'âdetleri görem mi 'aceb¹

Egerçi ki gerdiş-i bî-ķarâr bir zamân bu hâk-sârı keremkâr-ı pâdişâ-
 hımuñ gülzâr-ı hıdmetine bülbül-i zâr ve sirişk-i hün-bârumı mânend-i²
 cüybâr eylemiş idi. Ve illâ şimdi ol gülzâr dest-i ağıyârda ve bülbül-i bî-ķarâ-
 rum miḥnet-i hârḥârda;

Li-mü'ellifihî

Hârlar aldı güli bülbül-i sevdâ-zede dūr
 Yâdlar maḥrem olup maḥrem olanlar mehcūr
 Kime feryâd ideyin ķanġı birin yâd ideyin
 Seng-i cevri eyledi âyîne-i ṭab'um meksūr³

Fârisî lehu

بنده را عیب نیست جرم و خطا سیدش را سزاست عفو و عطا⁴

Bâķi siyâset ü 'inâyet ve ri'âyet ü ihânet emr-i şerîf-i himmet-'alâmetle-
 rine⁵ menûḫdur.

Lehu eyḏan

Bende-i mebgüz u maḥsūd-ı belâ
 Bî-mu'in ü bî-sa'âdet-i Muşṭafâ

1 Hâk-i//'aceb: - F

2 hün//mânend-i: dide R4

3 Kime//meksūr: - F | EH nüshasında beyitler yer deġiştirmiştir.

4 "Kölenin hata ve kusur işlemedi utarılacak bir şey deġildir. Çünkü affetmek ve baġışta bulunmak onun efendisine aittir."

5 şerîf-i//alâmetlerine: şeriflerine EH

Ammâ ahvâl-i [384a F] fetḥ-i Yemen

Emîrül-ümerâ'î'l-mü'temen yümn-i maḫdemle Yemen ve Ḥabeşe ser-ḥadlerinde şöhre-i zemen, a'nî bih Özdemüroğlu 'Osmân Paşa ki bi'd-defe'ât ol memâlike melikü'l-ümerâ olmuş idi, kendünün ve peder-i büzürgvârı Özdemür¹ Paşa'nuñ² beyne'l-'Urbân şecâ'atle iştiḥarları 'ayyûka irmiş idi, mîr-i müşârün ileyh serdâr-ı sâbık tedârük itdügi 'askerle sâḫil-i Zebîd'e varup çıçduḫda ḳadîmden mütâba'atına mu'tâd olan niçe şüyüh-ı 'uşâtı gâh istimâlet ve gâh tehdîd ü taḫvîfî müş'ir ḫâlet ile ribḳa-i inḳiyâda gerden-nihâd ḳıldı. Sinân Paşa ol vilâyete varmazdın evvel fütühât-ı cemîle ile kâm-rân olup sâbıḳan memâlik-i maḫrûsedan iken 'Urbân-ı 'uşât eline giren yirler ser-be-ser³ 'asâkir-i mücâhidine musaḫḫar ve 'Osmân Paşa bu güne ḫidmetle [368b R4] mu'azzez ü nâmver olduğına ve ḫuşûşâ serdâr-ı sâbık⁴ Vezîr Muştâfâ Paşa ile mâbeynlerinde übüvvet ü bünüvvet 'alâḳaları olup maḫabbetleri kemâlin bulduğına ḡaraḫ ve ḳaşd-ı intikâmdan ḫâlî olmaduḡı eelden evvelâ yanındaki tuḡralanmış beyâz aḫkâm ki serdârlara virilegelmişdür, ba'zî umûr-ı mühimme kendü çekdügi tuḡrayla olmayup anlaruñla olması buyurılagelmişdür. Ol nişânlu evrâḳdan birine murâdına muvâfık ve sevâdına lâ'ik ba'zî isnâdât u iftirâ ve "Yemen fetḫinde zühûra getürdügi 'avḳ u te'hîr ve ikşâr-ı ḡavḡâ ile ḫaḳḳından gelinmesi lâzımdur." diyü ḫükm yazdı. Ve kendüye gelüp buluşduḡı gibi ḳatlini muḳarrer eyledi ki ser-nâme-i fütühâtta 'Osmân Paşa nâmı cidden mestûr olmaya. Ve der-i devletde ḫuşümetine⁵ muḳayyed olan Muştâfâ Paşa "Bu ḫidmeti [383b EH] cemî'an 'Osmân Paşa edâ itmişdür." diyü şüyü' ḳılmaya. Zihî İslâm u diyânet ki bir ḳurı nâm için ol maḫûle mücâhid ve baḫtı müsâ'id nev-cüvânuñ⁶ ḳatline ḳaşd eyleye. Zihî tedbîr-i bî-başîret ki⁷ niçe biñ ḡâzî vü mücâhid mecma'ından ḫaḳḳı setr itmek ve güneşi balçıḡla örtmek için zu'm-ı fâsidince tedârükler ḳıla.⁸ Ammâ 'Osmân Paşa ziyâde 'âḳıl ü dâna ve cüvân-devlet ü pîr-tecribe şeh-levend-i kâr-âzmâ olmaḡın dâ'imâ bezl-i mâl

1 Özdemür: 'Osmân F

2 'Osmân Paşa'nuñ: - R4

3 fütühât-ı//ser: fütühâtı ve tedbîr-i cemîle ile EH

4 serdâr-ı sâbık: sâbıḳan EH

5 ḫuşümetine: ḫuşûşına F, R4

6 nev-cüvânuñ: nevânuñ F

7 tedbîr-i//ki: bî-kerem ü tedbîr bî-başîret EH

8 tedârükler ḳıla: mürtekb-i ḳizb eyleye EH

ile yarar cāsūslar istihdāmından hālî olmazdı. Ve serdār-ı ehl-i ğaraz kendü için ne fıkır itmekte ise tā serdār kâtiblerinden ve haremî hıdmetkârlarından haber almakda ‘âciz ü ğâfil bulunmazdı. Vaqtâ ki kâşd-ı fâsidini tıydu, Şan‘â¹ havâlisindeki² kılâ‘ u cibâlün teşhîri bahânesini sermâye-i te‘hîr idinüp niçe zamân hıdmetini itmâma muqayyed oldu. Serdār-ı ğâfil³ ise Zebîd cânibindeki ma‘berleri ve gemileri zabt itmiş idi. Kâra cânibinden hacc-ı şerîfe ve hüccâc yolu ile Mekke-i Mükerreme tarafına gidilmek muhâl idüğünü bilüp “Elbette gelecek yiri buradur.” diyü fâriğü’l-bâl katline meyyâl ve tuhaf u hizâne ğâreti fikri ile müreffehü’l-hâl olup⁴ oturdu. Ammâ bî-haber idi ki anuñ gibi şehbâz-ı bülend-pervâz kendüsi gibi büm-ı şüm-ı fitne-perdâza göz göre şikâr olmazdı. Ve ol maqûle şîr-i ğarîn ve hizebr-i merdüm-sitân-ı sehmgîn anuñ gibi gürg-i bārân-dîdeye kendüyi inanmazdı. Hemân ki ‘Oşmân Paşa me’mûr olduğı hıdmeti mü’eddâ kıldı; biñ miqdâr yarar, nîzeleri haţţâr, tîrleri tebbâr, tîğları hün-bâr, sî-perleri âteş-bâr, yarar u hün-h’âr kulları ile Mekke-i Mükerreme’ye müteveccih oldu. Ve serdâr-ı mekkâr tarafına vedâ‘ idüp bir maħabbet-nâme yazup gönderdi. Dağı bir zamânda ol yoldan, huşuşâ gürüh gürüh⁵ cibâl ü bevâdide mütemekkin olan ‘Urbân miyânından kuş uçmak muhâl ve kolan yürimek fâsid hayâl iken bilâ-havf u hirâs mezbûr ‘Oşmân Paşa ol semte revân oldu. Ve uğraduğı meşâ’ih-ı ‘Urbân’a muqaddemce mektûb gönderüp “Ürkmesünler, âhar nesne hayâl itmesünler. Ber-mücib-i fermân-ı pâdişahî der-i devlete teveccühimiz lâzım olmuştur. Aña binâ’en bu yoldan teveccühimize kalbimiz câzim olmuştur.” diyü bildürdi. Ve ‘askerini taçvîl-i yedden men‘ kıldı. Her ne alurlarsa aççeleriyle alup ve merâhil ü menâzilde müteferriķ yürimeyüp hüsn-i başîret üzerine olmalarına mü’ekked tenbîh kıldı. Ve kendü kullarından ğayrı gerek Yemen kұлından ve gerek Mışrludan bir ferdi hem-râh idinmedi. Vaqtâ ki Sinân Paşa-yı fettâna ve gerden-keş-i [384b F] İblîs-nişâna⁶ ‘Oşmân Paşa’nuñ gitdüğü haberleri vardı, ğâyetde bî-huzûr olup hıddetinden içine şeytânlar girdi. Bu kerre ol maqûle şîr-i jiyân Ye-

1 Şan‘â: Menîf EH

2 havâlisindeki: cânibindeki F

3 ğâfil: ‘âqıl F, R4

4 fâriğü’l-olup: müreffehü’l-hâl EH

5 gürüh: - F

6 gerden//nişâna: iblis-nişân-ı nâ-dâna EH

men memleketinden Rüm'a revân olup kendüsi ol vâdilerde yalınuz kalması havfından hayli hâtır-perişân oldu.

El-kışşa ba'zı hevâdârları naşihat itdiler. “ ‘Oşmân Paşa'ya min ba'd el yitmez.” diyü söylediler. “Nihâyet sizde ba'zı kal'alar fetḥ u teşhîrine şarf-ı maḳdûr eyleñ. Ol sizi bırağup gıtdüğünü Āsitâne'ye bildürün.” Ve cümle kıla'ı ben aldım ol 'ayş u nüşından hâlî [369a R4] olmayup ihmâline binâ'en ḥaḳḳından gelinmesini ve “Ḥavfından kaçup gıtmışdür.” diyü i'lâm eylesini ta'lîm itdiler. Monlâ Rumûzî-i mu'ammâyî ki Mısr küttâblarınıñ¹ birinden iken ser-keş-i mezbûra hem-râh olmuş idi;² kaṭ'-ı pâye ile ri'âyet recâsına, ḥattâ Yemen fütûhâtını nazm u neşr ile yazmaḳ murâd idinmiş. Ol eşnâda aña Yemen'in defterdârlığını virdi. Ve ‘Oşmân Paşa'dan şadır olan ḥidemâtı kendüye isnâdla yazdurup³ der-i devlete gönderdi. Bilenler ol rumûzı bildi. Bilmeyenler Rumûzî⁴ kitâbına nazâr idüp “İşlâh-ı ihtilâl-i Yemen, Sinân Paşa ḥidmetiyle oldu.” şandı. Ammâ vezîr-i cebbâr-ı bî-'adil Meḥemmed Paşa-yı Tâvil, Sinân Paşa'nuñ 'arzlarına rağbet ve ‘Oşmân Paşa'nuñ hedm-i 'ırzına diḳḳatler ile cell-i himmet itdi. Lâkin Serdâr Muştafâ Paşa der-i devletde vezîr bulunup Selîm Şâh cenâbına ḥafıyyeten i'lâm-ı hâl itmekle murâdına fâ'iz olmadı. “Pes nedür ki sen Yemen'deki ihtilâli aḥsen-i vech üzere def' itdün. Ve Muştafâ Paşa'nuñ vücûdını ol ṭarîḳ ile [384a EH] izâle kıılmaḳ cümlemûze maṭlûb iken sen mâbeyne girüp muḳaddemâtı anuñ ta'biyesi olan mühimmâtle yüzler ağartduñ. Ve Sinân Paşa'yı koyup vilâyet-i⁵ Mısr'da Muştafâ Paşa'ya hevâdârlıḳ itdün.” diyü cefâdan hâlî olmadı. Sâ'ir ihânetlerden ğayrı İstanbul içindeki sâkin olduğı maḥallâtuñ ḥalḳını taḥrîkle Dîvân'a getürdüp “Nedür ki sâz âvâzesinden bütün gice uyumazuz.” diyü şikâyet bahânesiyle olgelmişe muḥâlefet idüp üç dört def'a maḥallâtdan ḳovdurdı. Bi'l-âhire derdmend-i mazlûm bir ṭarafdan ihânet-i vezîr ile mağmûm ve bir cânibden ḳulları ṭâ'ün marazı ile günden güne meknûn techîz ü tekfîne lâzım olan ḥarclarında bile 'âciz ü mehmûm olup gördi ki olur biter iş degül, evâ'il-i şitâda çâderler ile Edrine Ḳapusu'ndan ṭaşra çıḳdı, ḳondı. Ve maṭ'ün olup ölen ḳullarını ordusu eṭrâfında

1 küttâblarınıñ: kitâbetlerinüñ F

2 Nüşalarda burada yer alan “ve” bağlacı sentaks ve anlam gereği metne alınmadı.

3 virdi//yazdurup: - F, R4

4 Rumûzî: - F

5 vilâyet-i: - F, EH

gömdi. Muttaşıl qar ve yağmurda bu maḳûle belâlara giriftâr olup oturdu. Bu aḥvâli gören Müslimîn ü küffâr ‘Oşmân Paşa’nuñ taḥammüline taḥsîn-i bî-şümâr ve vezîr-i Ṭavîl’ün ğaraz-ı fâsidine ve ḥamâḳatine ta’n-ı bisyâr ve pâdişah-ı ‘aşr olan Selîm Şâh’uñ ğaffetine ta’accüb-i şemâtet-âsâr kıldılar. Eyyâm-ı Devlet-i ‘Oşmâniyye’de merd-i aşîle rağbet ve dilîr ü şecî‘ u kerîm olan zât-ı nesîle ri’âyet yoĝduĝunu bildiler. Bir yıla qarîb ol bî-günâh paşa-yı bî-kerân-sipâh bu cefâları çekdi. Âḥîr evâsıt-ı şitâda Selîm Şâh-ı nâmdâr ki Edrine’den İstanbul’a göçdi, mu’asker-i ‘Oşmân Paşa’ya qarîb maḥalle uğra-yup ḥikmet Ḥudâ’nuñdur, Vezîr Muştafâ Paşa rikâb-ı hümâyûna yanaşmış bulındı. Görđi ki aslâ aşḥâb-ı ḥıyâmı şormaz, “Bu maḳûle şiddet-i şitâda çâderlerle oturanlar kimlerdür?” dimez, ‘âkıbet vezîr-i mûmâ ileyh fetḥ-i kelâm itdi. “Qarşudaki ḥıyâm kimlerüñdür? Bu ḳulıñuza istifhâm buyurılsa olmaz mı?” diyü söyledi. Pâdişâh daḥı ol taraḫa nigâh idüp “Vâḳı’an bunlar kimlerdür?” didükde “Peder-i nâmdarı şecâ’atle bülend-iştihâr olup, ḳılıcıyla Yemen ve Ḥabeş’i fetḥ idüp vâlid-i mâcidinüz Sulṫân Süleymân merḥûma iki beglerbegilik memâliki pîş-keş viren Özdemür Paşa oĝlı ‘Oşmân Paşa ḳuluñdur ki emrûñle vilâyet-i Yemen’e vardı. A’dâ taşarrufına¹ düşen ḳaşabât u ḳılâ’ı [385a F] cemî’an fetḥ itdi. Bu muḳâbelede ri’âyet ümmîdi ile pây-taḫtınuza geldi. İle’l-ân âteş-i vebâyla ḥânümânî ve ekşer-i bendegânî² fenâ bulduĝı yitmedi, kendüsi daḥı berf ü bârân-ı belâ altında ḳalup bu vâdilerde beyne’l-maḳâbir mütemekkin oldı.” diyü i’lâm itmegin irtesi ḥaṫṫ-ı hümâyûnla Başra beglerbegiligi virildi.

Lâkin Meḥemmed Paşa cidden mañşib virilmesine rızâ göstermedi. Bi’l-âḫîre “Elbette virdüm, bu virgümden dönmez. Zinhâr³ muḫâlefet itme ki ‘azlını câ’iz görmez.” buyurulmaĝın Başra’dan bedel Laḫsâ beglerbegiligini muḳarrer itdi. Ya’nî ki eyâlet-i Başra ma’nîdâr ve Laḫsâ’ya [369b R4] nisbetle zî-şân olmaĝın bârî bu vech ile daḥı ihânet olunması ḳaşd olındı. Ammâ Ḥazret-i Ḥaḳ ki kerîm ü ğayûr-ı muṫlaḳdur, bu maḳûle ihânetle Laḫsâ ser-ḥaddine gönderilen nâ-murâdı ba’dehu Başra’ya, andan Diyâr-ı Bekr beglerbegiligine getürdi. Ve bir miḳdâr zamân kendüden soñra vezâretle Şîrvân eyâletine lâ’iḳ görđi.

1 taşarrufına: tarafına F

2 bendegânî: zindegânî F

3 Zinhâr: - F

El-kıışsa beş on yılda Demürkapu'dan 'azîmet ve Deşt-i Kıpçak'dan kaç'-ı mesâfetle Kefe'ye geldi. Evvelâ iskeleden gemilere girüp pây-taht-ı 'aliyye,¹ mahmiyye-i Koştanınıyye'ye gelüp vezîr-i şânîlikle bir هفته miğdârı hizmet itdi. Der-'ağab mühr-i vezâretle kâm-rân kılinup, kendüsini mahallâtdan sürüp, Başra eyâletini lâ'ik görmeyen Tavîl'ün manşıbı ile zî-şân olan Siyâvuş Paşa'nun yirine varup, i'tilâ-yı şân bulup² vezîr-i a'zam oldı.

Bu haķîr müşârün ileyhi vüzerâ ve melikü'l-ümerâ mâbeyninde bir şâhib-kırâna beñzedürin ki pây-taht-ı Rüm'dan gâh Şâm u Mış u Hâbeşe vü Yemen'e varup müşârün ileyh bi'l-benân ola.³ Ve gâh Âmid ü Bağdâd u Başra vü Laḥsâ vü Şîrvân'da çolanup, yine dârü'l-mülk-i Rüm'a gelüp vezîr-i a'zamlıkla i'tilâ-yı şân bula. Fî nefsi'l-emr Devlet-i 'Osmâniyye peydâ olalı üç yüzden ziyâdece sinin güzerân olmuşdur. Ne paşa-zâdelerden kimse [ol] maķûle⁴ 'âlem-gîrlik itmişdür ve ne vezîr-i a'zamlıkla bu yüzden kâm-rân olmuşdur. [384b EH] Ya'nî ki rütbe-i 'aliye⁵ ancak 'Osmân Paşa'ya maḥşûřdur. Niteki⁶ tertîb-i silâḥ ve tezyîn-i şufuḥ u rimâḥ ve te'lif-i esbâb-ı 'ayş u 'işret ve vücûh-ı şîbâḥ ve terġîb-i maḥâbib-i ṭannâzîn-i sâde-rüyân-ı milâḥ mertebe-i sâmiyesi anlarun taḥsîn ü tekmîli ile maḥşûřdur.

Li-münşî'ihî

Merd idi ferd idi dil-âver idi

Şekl-i insânda bir ġazanfer idi

Tafşîl-i fütûḫât-ı mülk-i Yemen ber-vech-i tekmîl-i vâkı'a-i şâlise-i pür-fiten

Egerçi ki bi-tarîķi'l-icmâl bundan evvel beyân-ı aḫvâl olındı, lâkin Monlâ Şihâbî nazm eyledüġi *Fetḥ-nâme*'de bu⁷ kıışsa uşûli ile bulındı. Aña binâ'en bu maḥalde tekmîl münâsib görüldi. İmdi, ḫafî olmaya ki şâ'ir-i

1 'aliyye: - F

2 varup//bulup: - EH

3 ola: - F, R4

4 maķûle: - F, R4

5 i'tilâ-yı//'aliye: bu yüzden kâm-rân olmuşdur. Ya'nî ki bu rütbe ile merâtib EH

6 Niteki: - F

7 bu: her EH

tırmayup Te'iz'den kâlkıdı. Zemâr¹ nâm vilâyet kurbına geldi. Üç ay anda oturup vâfir zahâ'ir cem' eyledi. Ve Kızılbaş² Aḥmed Beg nâm emîri serdâr idüp Şan'âya gönderdi. Hemân ki Zirâ'u'l-kelb'e geldiler, Zeydî [370a R4] segleri üşüp zahâ'iri ellerinden aldılar. 'Asker-i İslâm'a bir ḥabbesi yitişmedi. Cümlesi Şemsüd-dīnoğlu Hüseyñ'ün eline girdi. Ve ol beg ise cümle ḥalkı ile kılıcdan geçdi. Ve bi'l-cümle Murâd Paşa Şan'âya³ varmağa kaṭ'â⁴ cür'et idemedi. Vādî-i Hüyân'dan⁵ tolaşup yine Te'iz'e varmağ kaşdın itdi. Lâkin Vādî-i Hüyân şe'âmeti aña eşer kıldı. Ol maḫşüdına daḥı iremedi. Ya'nî ki Vādî-i Hüyân didükleri çâh-ı cehenneme ki girmiş, eṭrâfında olan 'adû-yı kabâ'ili başına üşmiş. 'Askerüñ mecâlî kalmayup 'âkıbet cengden el çekmişler. Rümîleri⁶ süri süri aḥz idüp gitmişler. Ve Murâd Paşa'yı tutup, libâsını soyup, ip taḫup⁷ kör gibi anı yitmişler. Ḥattâ Monlâ⁸ Şihâbî dimişdür:

Naẓm

Şoyup esbâbını 'uryân itdiler
İp taḫup kör gibi anı yitdiler⁹
Bu ḥaḫâretlerle kıldılar şehîd
Meşhedin nûr eylesün Rabb-ı Mecîd

El-kışşa başını kesdiler. Muṭahhar-ı Leng'e gönderdiler. Ol daḥı ser-i paşayı Şan'â muḥâşarasındaki leşkere gönderdi. "Paşañuz ḫatlı olındı. Siz daḥı ne tırursuz?" ḥaberin virdi.

Naẓm

Göriccek beglerle¹⁰ 'asker ol seri
Cümlesi oldı ḡamından serserî

-
- 1 Nüşhalarda "Demâr" şeklinde yazılan bu yer adı "Zemâr" olarak tashih edildi. bk. Şihâbüddin Ebî Abdillâh Yakût el-Hamevî, *Mu'cemül-büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1977, C. 3, s. 7.
 - 2 Kızılbaş: Kızıl F
 - 3 Paşa Şan'âya: Paşa'ya R4
 - 4 kaṭ'â: vakti ile F, R4
 - 5 Hüyân'dan: Hübân'dan R4, EH
 - 6 Rümîleri: Ol âdemleri EH
 - 7 'uryân//taḫup: - F, R4
 - 8 Monlâ: - F
 - 9 Şoyup//yitdiler: - EH
 - 10 Göriccek beglerle: Gördiler pes çünki EH

‘Âkıbet emānla al‘ayı virdiler. Muahhar-ı Leng ierü girdi. Beglere istimālet virüp cümle zer ‘alemlerin ve mā-meleklerin aldı. Ba‘dehu ayd u bend urup ba‘zı ilā‘uñ āhına indürdi. Ve kendüsi mülk-i Tihāme‘yi ğāret fikrine düşdi. İbn Şürey‘ [385a EH] nām serdārına vāfir ‘asker virdi. Alınan yirleri anuñ hükminde odı. Ba‘dehu “Zebīd’e var, Hāsan Paa‘yla ceng eyle.” didi. “Alabilirseñ Zebīd’i saña virdüm.” sözün söyledi.¹ Pes İbn Şürey‘ evvelā Te‘iz’e girdi. Hāfi ile haberleşüp² halkı aña fermān-ber oldu. Ba‘dehu Te‘iz’i arındaı āsım’a virdi. Kendüsi ekilüp ‘Aden’e vardı. Nie ğün anda daı aldı, virdi. Ve āsım’a ula gönderüp da‘vet ıldı. Varduğı gibi ‘Aden hükümetini virüp kendüsi yine Te‘iz’e geldi. Andan muraa‘asın, ya‘nī kösin aldırup evvelā Mevza‘³ nām maalle, ba‘dehu Bender-i Miā‘ya⁴ varup andan soñra Ferhān ve Server nām iki ‘abdi serdār idüp Mevza‘a nehb ü ğārete gönderdi. Ba‘dehu apudan Mamūd⁵ Beg ki be yüz ğulām-ı şahī ile Miā‘ya oğrıldı, oba utduğı gibi İbn Şürey‘uñ kösleri sākit oldu. Bi‘z-zarūre açarak Mevza‘a⁶ gitdi. Mamūd⁷ Beg daı ol be yüz er ile ardına düşdi. Lākin Zeydī lekeri oklık olmağın nāgehān anları⁸ ortaya aldılar. Dil ıartmayup cümlesini ırdılar. Pes bu hāli gördi,⁹ Mevza‘daki Şehlā nām mīr-livā¹⁰ aşden ğā‘ib oldu. Ba‘dehu İbn Şürey‘, Hāyse nām maalle vardı. Ve kāşifi olan Emru‘llāh aña muābil ırdı. Lākin a‘dā keir, anlar alīl olmağla cümlesi şehīd oldu. Hāyse daı zabtlarında aldı. ünkü ol memālik tamāmen [İbn] Şürey‘uñ zabtına girdi, bu kerre Zebīd’e müteveccih oldu. Egeri ki Hāsan Paa‘yı ortaya aldılar. Zeydileruñ okluğına ayandılar. Lākin nuret ‘asker-i İslām’uñ oldu. Ol şehruñ medfa‘ı yođ-iken yuarudan, ya‘nī ki al‘a-i semā¹¹-sīmādan bir ob atıldı. Her kii anı gördi ve itidi. Zeydileri birbirine oydı. Pes Hāsan Paa şehir muāfazasında aldı. Perviz nām bege leker virüp ve bi‘l-fi‘l Hābee beg-

1 sözün söyledi: didi EH

2 Hāfi//haberleşüp: - F, R4

3 Mevza‘: Mer‘a F, R4

4 Bender-i Miā‘ya: Lenderüncā‘ya F

5 Mamūd: Meemmed EH

6 Mevza‘a: Müverri‘a F

7 Mamūd: Meemmed EH

8 anları: ağrığı F | ağrılığı R4

9 gördi: gören gördi EH

10 livā: zā F

11 semā: - F, R4

lerbegiliginden infişalle Mısr'dan¹ mütekâ'id ve ol zamânda mezbûr Hâsan Paşa'nuñ kethudâlığı hizmetinde bahtı müsâ'id olan Sekrân Hâsan Paşa ki 'alêd-devâm müdâvemmet-i nûş-i şahbâ ile mesrûr u dil-güşâ bir 'ayyâş-ı celâdet-nümâ vü meclis-ârâdur, kendü âdemlerine serdâr idüp şehrden taşra [386a F] gönderdi. Şol zamân ki vardılar,² düşmene tîg u teberle koyuldılar. Şaçlu Sinân nâm bir gâzî var idi. Hâyli yararlıklar eyledi. Niçesin öldürdükden şoñra İbn Şürey' a şarıldı. Hattâ cengle ikisi de atdan yıkıldı.

Nazm

Ol boğuşmağda Şürey'ı yaralar
At çeküp hâlkı velikin aralar [370b R4]

Egerçi ki kaçdı, kırtuldu. Ammâ ol cüvân ortalıkda şehîd oldu. El-kışşa ol gün düşmen şındı. Zebîd düşmene müyesser olmadı. Ancağ Rûmîler leşkeri Zebîd'de kaldı. Mâ'adâsı ser-cümle kırıldı. Gıbbe zâlik ahvâl-i kıtâl bi'l-icmâl südde-i Sidre-misâle bildürildi.³ Evvelâ Şâm Beglerbegisi Muştafa Paşa'ya, sâniyen Üveys⁴ Paşa qarındaşı olup ol târihde Mısr beglerbegisi bulınan Sinân Paşa'ya serdârlık ile Yemen seferi emr olındı. Mısr u Şâm leşkerinden mu'avenetle varup ol ihtilâlün taşhîhine şarf-ı mağdûr eylemesi buyuruldu. Fe-lâ-cerem evvelâ 'Oşmân Paşa-yı muhterem ki veled-i reşîd-i Özdemür Paşa-yı muhteşem idi, aña Yemen beglerbegiligi virildi. Sipehsâlâr-ı zafer-kirdâr muğaddem yeñiden biñ Yemen kulu ve Mısr bölüklerinüñ dağı biñ merd-i mağbûli ile gönderildi. Tâ ki mürûr-ı ezmânla varup Zebîd şâhiline çıkdı. Bilâ-te'hîr Mısr'dan getürdüğü tobları çekdi. "Kandasun Te'iz şehri?" diyü çekildi gitdi. Qâhire nâmı ile bülend-iştihâr ve reşk-i Mısr-ı Qâhire bir⁵ muhkem⁶ hışâr ki Te'iz şehri anuñ bârûsı vâkî' idi, 'Urbân-ı Zeydiyân şehr ü kal'aya müstevli olup zabt itdükleri şâyî' idi. Mîr-i mîrân-ı nâmdâr hemân ki ol mağalle vardı, irtesine katlanmayup ol gice bir kaç kerre tobları atdı. Hattâ miyân-ı kal'adaki qaşr-ı⁷ müşeyyed

1 infişalle Mısr'dan: - EH
2 kendü//vardılar: - EH
3 bildürildi: 'arz u i'lâm olındı EH
4 Üveys: Ayâs R4
5 bir: - F
6 muhkem: müstahkem R4
7 qaşr-ı: kara F

ki mecma‘-ı hükkâm olan kâh-ı muraḥḥam-ı sepîd idi, anı zîr ü zeber¹ ve içinde bulunan hükkâmuñ meşâhîrinden birini ‘adem reh-güzârına ٲođru cilverge kıldı. Pes Zeydilere [385b EH] bir mertebede ḥavf u ḥaşyet düşdi ki dinilmez. Ol ٲobuñ ŝadâsın işidenler² “Tob gitdük.” diyü ol ƙadar elemeler çekdiler ki tafşili dile gelmez.³ Hemân-dem;

Mışrâ‘

آخرش از نخست معلومت⁴

diyü ƙaçdılar. Ƙurbındaki tilâl ü cibâle taḥaŝşun itmegi evlâ gördiler. Bu taƙdırce mübârizin-i şikâr-bâz yürüyiş ḥâlinde ‘arz-ı ğâret ü türktâz idüp bād-ı vezân gibi sühûletle içerü girdiler. Āteŝ-i yağmâ vü târâcla şehre fenâ virdiler. Kise kise zer ü sîm ü dînâr dâmen dâmen alındı. Tefâri -ı Hind ü Sind maḥzen maḥzen bulundu.⁵ Fađfûr yüklerine kim başardı? Dûlbend denkleri ise maḥzenlerden mütevâliyeten  ı ardı. A mıŝe-i Frengî ve  u a-i iŝkarla   ısmına nihâyet yoğ-ıdı. Ol diyâruñ kirbâs-ı ḥâŝŝı ve sâ’ir emtî’ası ḥod me’mûl olandan artuğ-ıdı. Bu  ari  ile ḥâŝş u ‘âm behredâr olup bir gün tamâm târâc u iğtinâm itdükden ŝoñra “Ba’d ez-ân emândur.” diyü nidâ itdürüldi. Tâ ki her kişi yağmâdan el çeküp menzillü menziline gitdi.⁶

Ve bi’l-cümle  al’a-i  âhire her  arafdan dögilürdi. Ammâ Zeydiler dağı tek  urmayup şarf-ı mağdûr  ılurdu. Gâh ‘ale’l-ğaffle  al’adaki ‘Urban izâle-i Rûmiyân  aşdına yürüyiş iderdi. Hâlâ ki münhezim ü meksûr olur giderdi. Gâh ehl-i  al’a⁷ gün-â-gün hücum iderlerdi. Niçe ğâzîlere şehâdet ŝehdinüñ şerbetin i ürürlerdi. ‘Asâkir-i İslâm dağı Zeydileri derk-i esfel-i caḥîme  açururlardı. Zîrâ ki şemsü’d-dinoğlı nâm güm-râh ve evlâd-ı Mu ahhar-ı Leng’den niçe ḥâ’in-i  alâlet-güvâh Cebel-i Ağber’de maḥa   urmuşlar idi. Mir’ât-ı ḥavâtir-ı Müslimîn’i müğber itmek ḥâtirasıyla cenge  oyulmuşlar idi. Bu eşnâlarda bir ḥaber geldi ki Serdâr Sinân Pa-

1 zeber: zeber itdi EH

2 işidenler: işitdiler  ob F | işitdiler R4 | işidenlerüñ EH

3 tafşili//gelmez: tafşil olunmaz EH

4 “Son, baştan bellidir.”

5 bulundu: ğâret olındı EH

6  eküp//gitdi: Çekdi F, EH

7  al’a: maḥa  EH

şa işbu senenüñ Recebül-mürecebinde¹ Mısr'dan Yemen'e 'azîmet itmiş. Ümerâ-yı şecâ'at-şî'ardan Kul Maḥmūd Beg ve Ḥamza Beg ve kâşiflikden çıkma Memi Beg ve 'Arab şeyhlerinden İbn Ḥabîr ki her biri şecâ'atle lâ-naẓîr âdemler idi, kendüye hem-râh idinmiş. Ḥattâ Ka'be-i şerîfe gelmiş. Ba'dehu menzil-be-menzil Zebîd şehrine yitişmiş. Vaḳtâ ki ṭobların çeküp yürüdü, Yemen'ün vâdilerini Rûmî 'askeri büridi. Evvelâ Mevza'a, şāniyen Te'iz şehrine vâşıl oldu. Ḥuşûşâ 'Osmân Paşa-yı dilirden [386b F] istiḳbâl ḥidmeti ber-vech-i isti'câl ḥâşıl oldu. Ḥadd-i zâtında² 'arz-ı übüvvet ü bü-nüvvet ve serdâr cānibinden izhâr-ı re'fet ü meveddet egerçi ki muḳarrer, lâkin Lâlâ Muştafâ Paşa'yla olan ülfetine binâ'en muşâfât üzere olmaları ğayr-ı müyesser idi. Bâ-ḥuşûş ki Sinân Paşa Arnavud-ı 'anüd cinsinden [371a R4] kibr ü kînesi nâ-ma'düd bir şahş idi ki yararlara 'adâveti, kâr-güzârlara ihâneti, aşḫâb-ı 'irfâna şemâtetî, şu'arâ-yı faşîḥ-zebâna zebân-dirâzlikle ṭa'n u ḥuşûmeti elbette³ muḳarrer ve nâşîye-i pür-kînesinde dü⁴ saṭr-ı ebruvânı gibi muḥarrer idi. Ne ḥâl ise ol maḥalde⁵ 'Osmân Paşa'yı hoş gördi. "Elbette Te'iz şehrine ḥavâle olan maḥaṭ⁶ ehlini ṭaġıtmaḳ gereksün." diyü ṭob yolına gönderdi. Mezbûr daḫı tevekkül-i Ḥaḳ idüp dâmen-i⁷ cebele ki vardı, ḳulel ü tilâlden tüfeng⁸ finduġı ile ḥadeng ḳaṭarât-ı bârân gibi yağdı. Lâkin ol dilîr-i nâmdâr ve emrine fermân-berdâr olan aḫyâr hergiz yüz çevirmedi. Nüzûl itdüġi gibi şu'uda müteveccih oldu. Serdârları olan Şemsü'd-dînoġlı ise Emîr Ḥüseyn bin Şürey'ı ve aña mu'âdil baş baş niçe evbâşları ḳaçurup niçesin bî-ser ḳıldı. 'Āḳıbet ol ṭaġîler ṭaġdan ṭaġa ḳaçdılar. Āḫûlar⁹ gibi cibâlden tilâle yol açdılar. Ba'dehu Ḳal'a-i Ḳâhire müteḥaşşınlarına serdâr emân virdi. Anlar daḫı ḳal'ayı teslim idüp çekildi gitdi. Ol ḥinde Mevlânâ Şihâbî Yemen fütûḫâtı taḫrîrin iderken bu maḳûle bir târiḫ söyledi:

1 Recebül-mürecebinde: Receb'inde EH

2 Ḥadd-ı zâtında: - F

3 kâr//elbette: mükerrer ve elbette ḥuşûmeti EH

4 dü: dürr-i F

5 ol maḥalde: - F

6 maḥaṭ: ḳaḫṭ F

7 dâmen-i: dâmen-der-miyân F

8 tüfeng: tüfeng-endâz F

9 Āḫûlar: Ḥûkler EH

Nazm

Düşdi bir mışrâ‘ ile târih o ceng-i zâhire
Ceng-i bisyâr oldı şulh ile alındı Kâhire

Ba‘dehu ümerâdan Memi Beg hizmetlerine bir miqdâr leşker virildi. Ve sâbıkan ‘Aden kıpudanı olan Hızır¹ Beg aña hem-râh kılındı.² ‘Aden’e vardıkları gibi [386a EH] bi-‘inâyeti’llâhi te‘âlâ ol dağı alındı. Üç gün şehir ü bâzârı yağmâ³ kılındı. ‘Üd u ‘anbere nihâyet olmayup tefârih yükleri ile alındı.⁴ Anuñ fetihine dağı şâ‘ir-i mezbûr bu güne târih didi:

Min nazmihi

Söyledi târih Şihâbî aña
Harb ile alındı o şehir-i ‘Aden (976)⁵

Müfârakat-ı ‘Osmân Paşa ez-vezîr-i kişver-güşâ⁶

Sinân Paşa-yı vezîr ki⁷ fi nefsi’l-emr vizri keşîr⁸ bir müşîr-i târik-zamîr idi, ‘Osmân Paşa-yı dilirûn yüzine gülüp, sâhte⁹ ‘arz-ı hulûş idüp, ağızından şaķızın çeküp bir bir söyledi. Ba‘dehu “Nedür ki bu Muştâfâ Paşaludur.¹⁰ Baña yâr olmaz. Ve benüm gönüm hergiz bunuñ hulûşına iţmînân bulmaz.” didi. Ve eyâlet-i Yemen’den ‘azli hükmini yazup gönderdi. Vaķtâ ki ol şeci‘-i rûzgâr¹¹ vâķıf-ı mażmûn-ı ōmâr oldu, ferâĝ-ı bâl ile Mekketu’llâh tarafına ōĝırıldı. Ba‘de’l-‘azl aĝz u ķatlı menvîsi¹² idüĝin bilüp [من] عطایش»¹³ kelâmını lisâna getürdi. Kendü ķulcaĝızlarıyla tınâb-ı ‘Urbân miyânından şîr-i ĝarrân ve hizebrân-ı merdüm-sitân gibi ĝüzârân u¹⁴ ĝırâmân olup Mekke şehrine ķıķdı.

1 hizmetlerine//Hızır: - R4

2 Ve//kılındı: - F

3 yağmâ: ĝâret R4

4 alındı: ķabz olındı EH

5 (976): - EH

6 kişver-güşâ: Sinân Paşa F

7 kişver//ki: - EH

8 vizri keşîr: vezîr-i kebir F

9 diliri//söyledi: dilirûn yüzine gülüp EH

10 Paşaludur: Paşa’yı ĝördi EH

11 rûzgâr: nâmdâr-ı rûzgâr EH

12 menvîsi: muķarrer F

13 “Bana yaptıĝı cömertliĝi onun yüzüne baĝışlıyorum.” | Bu ibare “Ondan gelecek iyilik gelmez olsun.” anlamına gelen bir Fars atasözüdür.

14 ĝüzârân u: - F ve//u: gibi EH

Fe-ammâ vezîr-i pür-tezvîr her ne hîdmet ü tedbîr itdi ise muḳaddeme-
 si mezbûr ‘Oşmân Paşa’nuñ muḳaddemât-ı muḳaddimesi olmışdur. Ya’nî
 ki daḳā’îḳ-ı fütûḫâta anuñ rehberliḡi ile vuşûl bulmışdur. Pes vezîr-i mez-
 bûr Vādî-i Ḳasem¹ yolından mürûr ve andan öte çekilüp düşmen vilâyetine
 ‘ubûr itdükde niçe ceng-i mevfûr zuhûr itdi. Mışr kâşiflerinden Gedik²
 Ferhâd nâm ehl-i zûr “Eksik gedik bir ḳuluñam.” diyürek başdan çıḳdı.
 Ba‘dehu Şeyâm nâm menzile gelindi. Niçe günler muḫayyem-i hıyâm-ı
 gerdün-nizâm kılındı. Ğıbbe zâlik Ḳul³ Maḫmûd Beg didükleri mîr,
 Ta‘sek⁴ nâm ḳal‘a fethine nâm-zed-i dil-pezîr oldu. Yigirmi yedi def‘a ṭob
 atmaḡla fethi ta‘ayyün buldı. Ba‘dehu şehri-i İb⁵ ḳurbında ḳaravulları â’ib
 oldu. ‘Asker-i İslâm evvelâ ol ḫavâlîdeki Ḳal‘a-i Ğarrân’ı⁶ yıḳup yire berâ-
 ber kıldı. Ba‘dehu cümlesi şehri-i Şan‘â üstine vuşûl buldı ki ol eyyâma⁷
 dek Muṭahhar-ı Leng ol ḳal‘ada dernek itmiş idi. Ammâ şademât-ı ‘asker-i
 nâ-mütenâhî ḫavfından ol eşnâda göçüp Tevle Ḳal‘ası’na⁸ gitmiş idi. Âḫir-i
 kâr [387a F] serdârlarından Ḳaṭrân nâm bir siyeh-rû, ya’nî ki zift şüretlü
 bir ‘abüsü’l-vech-i bed-hû Zeydî leşkeri ile ol girîvelerde tek ü pû ve aḫvâl-i
 Rûmiyân’ı cüst ü cû itmekdin ḫâlî degül idi. Anuñ ḳaşdına Memi Beg nâm
 sâbıḳu’z-zikri gönderdi. Ḳaṭrân ol hücümü ṭuyınca ḳal‘aya girüp rezm it-
 medin yüz döndürdi. Egerçi ki kendüsi bir başıyla ḳurtuldu, ammâ ki ḳal‘a-
 sı alınıp hevâdârları mün‘adim oldu. Ğıbbe zâlik leşker-keş-i nuşret-mesâ-
 lik Ḥasan Paşa’ya menşûr ve âdem gönderdi. Vâdiyyû’s-seyr nâhiyesi ile
 Ḥasen ve Mermerek fethini sipâriş itdi. Ol daḫı ‘asâkir-i İslâm’la varup ol
 nevâḫideki memâliki pây-mâl kıldı. Ve mâ-meleklerin nehb ü ġâret idüp
 ḳahr-ı a’dâyı zimmet-i himmetine vâcib bildi. Ba‘dehu;

Naẓm

Ḳullanan ḳavs-ı benândan tîr-i kilk
 Gösteren saṭr-ı ḫurûfî dürr ü silk

-
- 1 Ḳasem: Meytem R4, EH
 - 2 Gedik: Gürg F, R4
 - 3 Ḳul: ba‘dehu F, R4
 - 4 Ta‘sek: Ta‘asker R4, EH
 - 5 İb: İt F
 - 6 Ğarrân’ı: Ğurâb’ı EH
 - 7 buldı//eyyâma: bulduḡı deme F
 - 8 eşnâda//Ḳal‘ası’na: çekilüp Ḳal‘a-i Tevle’ye EH

Böyle gösterdi zafer ser-menzilin
 Böyle şaydı naqd-ı gevher-i hâşılın
 Burc-ı sa'de itmegin necmi kırân
 Kıldı bahtı 'azm-i feth-i kevkebân¹
 Çekdürüp² [371b R4] Şan'ândan aña medfa'³
 İrgüre 'ayyûka şit ü merfa'³
 Kevkebân kaçdına itdi 'azm-i rāh
 Toblarını çekdürüp gitdi sipāh

Bu vech ile vardılar, Kevkebân altına kındılar. Dilirân-ı ceng-âzmâ kıbzâ-i himmetlerini hancer ü şemşire şundılar. Bir taraftan pây-taht-ı Muṭahhar, Tevle didükleri hışn-ı müstaķar ve bir cānibden Qal'a-i Kevkebān āsumāna bābı muttaşıl fark-ı Ferķadān. Ve'l-hāşıl bir seherden yürüyüş itdiler. Harb u darbla şehir-i Şeyān'a⁴ yitdiler. Tarafeynden tüfeng findukları tegerg dāneleri gibi yağardı. Qal'anun darb-zenleri darbından ise dūd-ı āh-ı mecrūhān göklere ağardı.

Ve bi'l-cümle kara aḥşama dek ceng oldu. Ḥasan Paşa ve Maḥmūd Beg didükleri kişver-güşā zaḥm-ı tüfengle mecrūh kılındılar. Egerçi ki şehri harāb u yebāb eylediler, ammā "Kevkebān yürüyüşle alınmağa çāre yokdur." didiler. Bu minvāl üzere Memi Beg cüst ü çālāk, Küçük 'Alī Beg 'aql-ı der-rāk gibi bülend-idrāk, Turaķ Memisi⁵ aķrānının mümtāzı, 'Abdu'llāh Beg ile [386b EH] İbn Ḥabīr ise meydān-ı rezmün ser-endāzı, Qal'a-i Kevkebān ortalıkda nümāyān, toblar ve tüfengler her cānibde āteş-feşān.

'Azīmet-i Dāġi-i⁶ Hemedānī evvelā ve nehzat-ı Ḥasan Paşa vü Maḥmūd Beg sāniyā⁷ ber-Kūhsār-ı Kevkebān-ı çerhāsā

Mevlānā Şihābī Yemen fütūhātında böyle yazmışdur ki ümerā-yı Yemen'den Emīr 'Abdu'llāh-ı Hemedānī nām bir dilir var idi ki eben 'an ced-

1 Burc-ı//kevkebān: - F

2 Çekdürüp: Gitdi çekdürüp F

3 Çekdürüp//merfa': - EH

4 Şeyān'a: Şābb'a F, R4

5 Memisi: Beg ise EH

6 Dāġi-i: Dā'i-i R4

7 Beg sāniyā: Paşa F, R4

din Āl-i ‘Osmân’a muṭî‘ idi. Ol sebeble dā’imā ḡadri vü zāt u şānı¹ refî‘ idi. Vezîr-i nâmdâr anlardan istiḡbâr kıldı. “Küh-ı Kevkebân ardından bir ḡayrı ṭarîḡa çäre var mıdur?” diyü şordı. Mîr-i mezbûr ol ân ḡayrete geldi. “Bu bendenüñ ma’lûmı bir rāh-ı raḡîḡ vurdur ki tevfiḡ-ı Hâḡ² refiḡ olıcaḡ ‘aşîretümle aşması öteden berü gelüp ḡahr-ı a’dāya dürüşmesi mümkindür.” dimekle bir ay mehl alup çekildi gitdi. Hâlâ ki va’desi geldi, yitdi. Ne kendüsi zâhir oldu ve ne kimsesi maḡdemini beşâret itdi. Ba’de-mâ düstür-ı kâr-fermâ³ kesr-i hâṭır u inḡıbâzını hüveydâ kılup ol gitdüğü yola Hâsan Paşayla Ḳul Maḡmûd Beg’i gönderdi. Sû-i tedbîr idüğü ‘ıyân ve bî-nişân oldukları taḡdîrce kendünün za’f-ı ḡuvvetine bâ’iş bir hâl idüğü nümâyân iken ḡod-râylığı cihetinden irtikâb eyledi. Ne bir ferde danışdı ve ne söyledi. Huşûşâ ki Mışır leşkerinden Kâşif İbrâhîm ve⁴ Kâşif Yûsuf’ı bile gönderdi. Ve Ḳaramanlı-zâde Mışırilere başbuḡ dikildi. Ve bu cümle ki vardılar, İbn Şemsü’d-dîn vilâyetinden Ṭavîle nâm ḡarye muḡâzîsine ḡon-dılar. Bağî-i mezbûr ‘asker-i İslâm’uñ yolına geldi. Kevkebân üstine gitmelerini men‘ u def için nîze vü ḡadeng ve ṭob u ḡarb-zen ü tüfeng ile cenge ḡoyuldu. Ve bî’l-cümle gerek Mışırludağı dilîrân gerek Yemen kâşiflerinden Delü ‘Osmân şehâmet ü celâdetle ḡaylı rezm⁵ idüp ḡalışdılar. ‘Āḡıbet Kâşif İbrâhîm ile merḡûm ‘Osmân şehâdet ṭarîḡına üşdiler.⁶ Ḳul Maḡmûd Beg’üñ ise üç defa altındağı atın urdılar. Ya’nî ki tüfeng finduğı ile mecrûḡ idüp düşürdiler. Hâlâ ki yine atına binüp ceng ve Zeydileri Yezîdiler ‘add idüp ḡaşd-ı âheng iderdi.

Nazm

‘Āḡıbet esdi yine bād-ı zafer

Oḡudı ḡayl-i ‘adü *eyne’l-mefer*⁷

İrişüp Veyse’l-ḡarânuñ himmeti

Rümiyânuñ ḡâlib [387b F] oldu ḡuvveti⁸

1 u şānı: şerîfî EH

2 Hâḡ: - F

3 kâr-fermâ: kâfir F

4 Ne//ve: Ve bu bümle ile vardılar EH

5 rezm: rezm-i bezm EH

6 üşdiler: yarışdılar EH

7 “Kaḡacak yer neresidir.”, Kıyâme Süresi, 75/10.

8 ḡuvveti: ümmeti F

El-ķışşa Ḥasan Paşa'nun maķāmında kararını ve Maḥmūd Beg'ün bi'd-de-fe'āt hamle-i düşmen-şikârı yüz aķlıđına bā'ış oldu. Cünūd-ı merdūd-ı a'dā yüz karalığla kurtuldu. Bu tarih ile ser-menzil-i maķşūda çıkıldı. Ve esnā-yı rāhda İbn Şemsü'd-dīn şınup Kevkebān'a kapandı.¹ Hattā ki mīr-i mīrān² cānibinden bu haber-i meserret-eşer vezīr-i tūvānger cenābına ulaşdı. Ğarābet bundadur ki Zeydiler 'askerūn ol cibāl-i şu'ūba şu'ūdın muḥāl görürler idi. Tob çıkarmağı ḥod ḥaylī mūte'azzir ü mūte'assir bilürler idi. Gördiler ki³ leşker-i 'Oşmāniyān'ın diķkatine cibāl ü vādī birdür, şu'ūd u nüzül hemān cell-i himmetlerine dā'irdür, İbn Şemsü'd-dīn ise bundan sonra ḥavf u ḥaşyete mübtelā oldu.⁴ Aşlā be'nzinde nūrāniyyet kalmayup zulmet-i⁵ deycür gibi göründi. Ve ol ḥinde tedārük idüp sābıķan Şan'āda kapanan beglerden vire ḥilesi ile Muḥahhar-ı Leng izḥār-ı mekr ü nireng idüp ḥabs eylediği altı beg⁶ ki birbirinden yeg nāmdār [372a R4] ādemler idi, evvelā ķudemādan tā Özdemür Paşa zamānındaki ümerādan birisi ve ķudemādan Şeyḥ 'Alī Beg⁷ idi ki yār-ı şādık ve ğam-ḥ'ār-ı muvāfıķımız olan Nesīmī Çavuş'un birāder-i mihteri ve aḥ-ı şecī'-i nāmveri idi. İkinci yine ol ser-ḥad emekdārlarından Kızılbaş Meḥemmed⁸ Beg, üçüncü sābıķan Yemen defterdāri iken sancağa çıkan Maḥmūd Beg ki yine Şāḥin Muşţafā Paşa'nun mensübātından idi. Dördüncü Ḥasan Beg, beşinci Ğaragöz Beg, altıncı Fā'ıķ Beg ki bunca eyyām Kevkebān Ğal'ası maḥbesinde maḥbūslar ve ḥalāş u rehā bulmaķdın me'yūslar idi, İbn Şemsü'd-dīn gördi ki muḥāşara-i ğal'a ḥaylī ḥücüm ile zāhirdür, anları zindāndan çıkarup göndermesi ile güyā ki ḥulūş u muşādaķati bāhirdür. Begler ki serdāra geldiler, birer raḥş-ı güzīn ve birer ḥil'at-ı zerrīn ve ellişer filori in'ām-ı güzīn ile ri'āyet olındılar. Bu minvāl üzere her taraftan ğal'a dögülmekte idi. İçindeki [387a EH] 'urbān-ı bed-gümān toba tutulmuş maymūna dönmiş idi. Bu esnālarda bir def'a Muḥahhar-ı Leng tağdan leşkeri ile indi. Orduyu ḥālī şınup ğāret kaşdın kıldı. Ḥālā ki serdār-ı sipāh ve sār'ir ğuzāt-ı zafer-destĝāh

1 kapandı: yitdi F

2 mīr-i mīrān: anlar EH

3 Tob//ki: Lākin EH

4 diķkatine//oldı: cibāl ü vādī bilmez yürür F, R4

5 kalmayup zulmet-i: aşlında yoğ-iken bu kerre ķanı bile ķalmadı 'ālem gözine EH

6 beg: ādem F

7 evvelā//Beg: - EH

8 Meḥemmed: Maḥmūd EH

karşu varup şavaşdılar.¹ Mezbūruñ tığ u şemşir ile yüzün döndürdiler. Hat-ta otuz üç baş alındı. Ve yigirmi sekiz re's atları mecrūh kılındı.

El-kışşa her هفته hücum muqarrer idi. Ve yine bir defa Ebū Dāvūd nām bir bahadır² ki da'vā-yı merd ile meydāna girdi, ba'zı recezler oquyup Rūm 'askerine niçe dūšnām virdi. Hālā ki tūfengle urulup kellesi kesildi. Yanınca gelen leşkeri dağı ol dūşmekle haylī başıldı.

Naẓm

Aldılar atını kesdiler başın
Sürdiler orduya toğrı³ leşin

Nām-ıla haylī bahadır merd idi
Harb u çarb emrinde māhir ferd idi

El-kışşa Kevkebān fethinde hayli şavaşlar oldu. Bir defa serdāruñ bay-rağdārı ve bir kerre iki gāzī-i⁴ nāmdārı ve bir hamlede dağı Çapudan Hızır Beg şehadet rütbesin buldı. 'Ale'l-ħuşūş ümerādan⁵ Mīr Hācī Aħmed Beg ve Kürd⁶ Maħmūd Beg ve Çapudan Ferhād Beg bir uğur-ı hümāyūna bezl-i cān kıldı. Ve bi'l-cümle⁷ bu defa 'aceb Rūmī kırğunı oldu. Rezm ü neberde küşiş iden begler serdārdan mu'avenet için 'asker istediklerinde virmedi. "Benüm yanumdaki leşkerden bölüp, gönderüp kendüyi cüz'î ricälle⁸ komaç muvāfiķ tedbir degüldür." haberin virdi. Ol Müslimānlar anuñ ğadr-ı şariħiyle bir bir depelenüp cān virdi. Niçe⁹ begler ve yarar ādemler bu sü'-i tedbirle kırıldı.¹⁰

Ve bu eşnāda ümerā-yı Zeydī'den Çatrān¹¹ ve 'Alī Neşir¹² ittifaķla Şan'ā'yı ğāret kaşdına leşker çekdiler. Havālisine gelüp nihāyetsiz er dökdi-

1 şavaşdılar: ceng itdiler EH

2 bahadır: pehlevāndur R4

3 Sürdiler//toğrı: Orduya toğrı sürdiler EH

4 gāzī-i: ağası R4 | ağa-yı EH

5 ümerādan: - F

6 Kürd: diğeri EH

7 bi'l-cümle: - F

8 ricälle: hayalle F, R4

9 Müslimānlar//Niçe: Müslimānlaruñ birer birer depelenüp cān virmesine ve bunca nāmdār EH

10 kırıldı: kırılmasına sebep oldu EH

11 Çatrān: Tuğrān Oğlı EH

12 Neşir: Şir F

ler. Serdâr tarafından istimdâd olındı. Karagöz Beg nâm dilir ile kendünün ‘Alî Şubaşı nâmındaki dil-âver-i şîr-gîrini¹ gönderdi. Bi-‘inâyeti’llâhi te‘âlâ ‘adû haylîni pusuya çeküp serdârlarınıñ, ya’nî ki ‘Alî Neşîr² ve Kaṭrân’uñ kelleleri kesildi. Gürüh-ı mekrüh-ı a’dâya haylî tefriḳa virildi.

Hulâşa-i kelâm gördiler ki gün günden bed-nâm-ı enâm olurlar, var-duḳça hezîmet ü noḳşân u inkisâr bulurlar, bu aralıkda İbn Şemsü’d-dîn emân talebinde sâ’irlerden taḳaddüm itdi. Zîrâ ki Kevkebân muḫâşarası kendüi varṭa-i helâke ilette. Bir yaña ḳaḫṭ u ḳillet bir yaña ṭob-ı âteş-bâr ile iḫrâḳ-ı [388a F] düdmânına müsâra‘at ḥadden bîrûn ve ‘adedden efzûn olmaḡın “El-emân! El-emân!” şadâları ile âhengi münâsib gördiler. Ḥattâ Ḳul Maḫmûd Beg’i ḳal’a ḥandeḳine istedi. İnüp, kendüsi mülâḳât idüp vâfir niyâz itdi. Bu minvâl üzere mîr-i dilîr ve Ḥasan³ Paşa-yı rûşen-zamîr İbn Şemsü’d-dîn âdemi ile vezîr cenâbına vardılar. «الصلح سيد»⁴ maẓmûnını beyân idüp yalvardılar. Düstür daḡı mültemeslerine rîzâ virte. Ya’nî ki “Sa‘âdetlü pâdişâhımızuñ ebvâb-ı luṭf u keremi vâridin ü şadîrine meftûḫdur.” cevâbını gönderdi. Pes Mîr Muḫammed bin Şemsü’d-dîn dest-bûs-ı serdâr-ı kâm-bîn⁵ ile muḫaşşılı’l-merâm oldu. Altı kerre yüz biñ ile Kevkebân sancaḡı kendüye tevcîh [372b R4] ḳılınup berât-ı zî-şân virildi. Nihâyet Kevkebân Ḳal’ası’na bedel ‘Arûs ve Mesâr⁶ nâm iki ḫışn-ı ‘âlî virüp pâdişâha temlik eyledi. Ve kendünün birâderini Ḳaşr-ı Şan’a’ya rehn gönderdi. Vaḳtâ ki şulḫla Kevkebân Ḳal’ası alındı, Monlâ Şihâbî-i târiḫ-güy;

Mışrâ‘

Alındı Kevkebân yetmiş yedide

mışrâ‘ını târiḫ düşürdi. Zîrâ ki ol târiḫde derdmend Şihâbî⁷ Mışr müteferriḳalarından olup ol seferlerde mevcûd ve nazmla fütûḫât-ı Yemen te’lifine bezl-i himmet ü cûd üzere idi. Ḥâlâ ki rûzgâruñ kem-keremleri gözetmez-

1 Şubaşı//gîrini: Beg nâmıyla deli başını EH

2 Neşîr: Şîr F

3 Ḥasan: Ḥüseyn R4

4 “Barış kararların efendisidir.”

5 bîn: kâr F

6 Mesâr: Demşâz F | Demşân R4

7 derdmen Şihâbî: - F, R4

ler idi. Bārī meleke-i nazmiyyesine göre ri‘āyet itmezler idi. Hattā *Fetḥ-nā-me*’sinde böyle bir ğazel derc eylemişdür. Keş-ā-keş-i rüzgār ile mācerāsını bu yüzden söylemişdür:¹

Nazmuhu²

Bu Kevkebān ki bükdi belüm bār-ı seng ile
 Bed-kevkebümden eyler isem n’ola ben gile
 Künd oldu ħink-i ṭab‘ ğazel şaydın itmede
 Uçdı ħuzûrı bāz-ı dilüñ ṭabl-ı ceng ile³ [387b EH]
 Ṭar oldu başa faḫr ile bu ‘ālem-i ferāḫ
 Pā-māl-i miḫnet oldu gönül dest-i teng ile
 Cevr-i zamāne bir yaña bir yaña bu elem
 Encām-ı kār nice ola⁴ devr-i dü-reng ile
 Āh-ı Şihābī ḳal‘a-i çerḫa şalalı ra‘d
 Ṭutdı cihānı nā‘re-i ṭob u tūfeng ile

Ba‘d ez-ān vezīr-i sāmī-mekān Şan‘āya ṭoĝrı revān oldu. Merāḫil ü menāzilde niçe cengler ve fitne vü āhengler olup Ḳaragöz Beg nām dilir şehīd düşdi.⁵ ‘Abdī Beg daḫı merḫūm Lālā Muşṭafā Paşa ādemlerinden bir cüvān-merd-i dilir⁶ ve ehl-i kerem nāmına bir bahādır-ı emīr idi, niçe kerre yaralandı.⁷ Vaḫtā ki muḫayyem-i ‘asker-i zafer-fer Şan‘ā ḫavālīsinde muḳarrer oldu, Muṭahhar daḫı ādem gönderüp ⁸«الصلح خير» feḫvāsına raĝbet gösterdi. Bün⁹ Ovası ve ‘İmrān nām vilāyeti kendüye arpalıḳ recā itdi. Vezīr-i müşīr daḫı me’mūline müsā‘ade kıldı. Ṭarafeynden şulḫ u şalāḫ muḳarrer olup iki ay ‘ale’t-tevālī Şan‘āda oturıldı. Andan göçilüp Zemār’a ṭoĝrı nehzat u ḫareket olındı.

1 Keş//söylemişdür: - EH

2 Nazmuhu: - F

3 Bu//ile: - F

4 ola: olur EH

5 şehīd düşdi: ve EH

6 dilir: şecā‘at-mesīr EH

7 niçe//yaralandı: şehīdin düşdiler EH

8 “Barışta hayır vardır.”

9 Bün: Ten F

**İbn Şürey‘uñ¹ nizā‘ı [ve] vilāyet-i Ridā‘ kaşdına² gelüp Zeydiler ile
ictimā‘ıdur**

Nazm

Fitneden hālî degül mülk-i Yemen
Hâdişâtın diñle birin dahı sen
Kurımadın nāme-i şulhuñ hatı
Olmadın düşmen ‘inādından batı

Ya‘nî ki İbn Şürey‘ ile Aḥmed bin Hüseyn ittifaḫ idüp Ridā‘uñ muḳā-bilindeki cibāl miyānındaki ma‘müre kaşabaları ve köyleri gâret niyyetine gitmişler. Vezîr ki bu aḥvâlî işitdi, ümerādan Şolaḫ Aḥmed Beg‘i bir gürü-ha serdâr itdi.³ Ve bir miḳdâr Mısrîler ile Ḳaramanî-zâde‘yi bile gönderdi. Tâ ki vardılar, ol şâğîleri Sebâ Tağı‘na ḳoymadılar. Ve ol eşnâlarda ba‘zı ḳal‘alaruñ fetḫi müjdesi geldi. İbn Şürey‘ ve sâ‘ir meşâ‘ih-i ‘Urbân ıztırâba düşdi. ‘Asker-i İslâm⁴ bu cānibde vilāyet-i Yemen’e nizām virmekde, vü-zerâ-yı ‘izām dahı ‘Oşmān Paşa‘nuñ ma‘zül olup gıtdüğünü işidüp⁵ yirine bir münāsib âdem ḳayıрмаḳda iken nâ-gehān bu ḫaber-i meserret-nişān geldi, yitdi ki ḳadîmden gāh vālid-i nāmveri ve gāh birāder-i mihteri Ye-men mülkine fermān-rān olup her hāl ile ḳuvveti olan Behrām Paşa‘ya Ye-men beglerbegiligi virilmiş. Ya‘nî ki Ğazze‘de mîr-livā iken ol mülk-i vāsî‘a ḫākim gönderilmiş. Ol dahı ber-vech-i isti‘cāl Mısr‘a gelmiş. Vālî-i vilāyet olan Çerkesiyyü‘l-aşl İskender Paşa‘ya mülākāt ḳılmış. Ve istedügi ‘asker ü sefineleri tedārük olunup Bender-i Süveys‘den Yemen cānibine aḳın şalmış. Andan Cidd’e gelüp Ka‘betu‘llāh‘a varmış. Ziyāret ü tavāfı ile müstes‘ad olduḳdan soñra **[388b F]** Yemen cānibine teveccüh ḳılmış. Bu tariḫ ile Bender’e, andan Zebîd nām ḳışvere gelmiş. Hattā maḳdeminden cenāb-ı vezîr-i kām-yābı ḫaberdar ḳılmış. Kendüler menzil-be-menzil Te‘iz’e toğrı-lup Ḳā‘ide‘ye vuşül bulmuş.⁶

1 Şürey‘uñ: Yūşa‘uñ F

2 Ridā‘ kaşdına: Rā‘a F

3 itdi: - F, R4

4 İslām: - F

5 işidüp: işidüp emr-i vezîr-i a‘zamla Behrām Paşa‘ya virildi. Ez-in cānib Sinān Paşa dahı ‘Oşmān Paşa‘nuñ gıtdüğünden mużtarib olup EH

6 vuşül bulmuş: vāşıl olmuş EH

El-kıışsa şol zamân ki târîh-i hicret yetmiş sekize vardı, paşa-yı Behrâm-şavlet Kâ'ide'den göçüp Naķılaķmer¹ didükleri şa'b tağı aşmak ķaşdın itdi. Egerçi ki şu'üdi bād-ı şarşardan ğayra düşvâr, nüzüli âb-ı revândan özgeye şu'übetle nümüdâr idi, lâkin ²«همة الرجال تطلع الجبال» meşel-i meşhûre sermâye-i kâr olmağın ol dâver-i celâlet³-kirdâr ve rikâbı⁴ ĥidmetindeki 'asâkir-i cerrâr ol menâzil-i düşvâr semtine toğrıldılar. Ĥükûmete ibtidâ mübâşeretlerinde ķabâ'il-i⁵ 'Urbân'a izhâr-ı ķudret ü şevķet murâd idindiler. Fe-ammâ Muţahhar-ı Leng bu ĥuşüşı ki işĝâ eyledi, Naķılaķmer'e otuz ķabile ĥalkı ile [373a R4] cem'iyeti emrlerini icrâ eyledi. Ya'nî ki ķabâ'il-i Zeydiyân'dan Ezraķ ve Şevâyi⁶ ve Nuķayr⁶ ve Şirmân⁷ ve Ĥudûf ve 'Arabeteyn ve Na'ker-i A'lâ ve Şahbân,⁸ ĥuşüşâ Ce'âşeyn ve Âdneyn ve 'Anesteyn ve Mu'zân, lâ-siyyemâ Cebele ve Şevâķi-i A'lâ⁹ ve Şevâķi-i Esfel ve Ĥalebân ve bunlaruñ emşâli niķe ķabâ'il-i 'Urbân ki cem'an elli biñ miķdârı bed-gümân idi, bunlar ki her yoldan hücüm eylediler, vâķi'-i ĥâli Behrâm Paşa'ya söylediler. Aşlâ işĝalanmadı. 'Av'av-ı segâna kıyâs eyledi. Ve hergiz ıaralmadı. Şîrâne [388a EH] göĝsin gerdi, ıurdu. 'Ale'l-ĥuşüş tâb-ı teb giriftârı ve ol marâz-ı müzminüñ za'if ü bîmarı ĥayli bî-mecâl idi. Ammâ ki bi'z-zât a'dâya at şalup kıtâl itmede ķaviyyü'l-ĥâl idi.

Nazm

Başına teng oldı a'dânuñ maşâf
 Cild-i âdem oldı her tîĝa ĝılâf
 Cism-i düşmen olduĝınca ĥâk-sâr
 At ayağından göĝe çıķdı ĝubâr

El-kıışsa bir iki biñ âdemle bunca âdemi tağıtdı. Meymene vü meysere istedüĝi gibi her ne semte isterse ĝüzer itdi. Tâ ki mevzi'-i Şiyâm'a¹⁰ inüp

-
- 1 Naķılaķmer: Naķlaķmer F
 - 2 "Ĥişinin ĝayreti dağı söküüp atar."
 - 3 dâver-i celâlet: dâr-ı ĥâlet F
 - 4 rikâbı: - F
 - 5 ķabâ'il-i: aķbâl-i EH
 - 6 Nuķayr: Şüfeyr F, EH
 - 7 Şirmân: Şîrvân EH
 - 8 Na'ker-i//Şahbân: - F
 - 9 Şevâķi-i A'lâ: - F
 - 10 Şiyâm'a: Şâm'a F, R4

muḥayyem-i ḥıyām-ı nuşret-ḥitām kılındı. Andan Ḥab Qal'ası fethine toğrı-
lup muḥāşara kıldı. Egerçi ki vezİR-i müşİR kendüyi istedi, "Yanuma¹ gelsün."
diyü taleb itdi, lâkin cevâb-nâmede 'arz-ı 'übüdiyyet ile du'adan soñra 'ilm-i
şerİflerine rüşendür ki vilâyet-i Yemen'ün dâ'imâ ihtilâli Â'ib ü Ceyle² sem-
tinden olur, ammâ kuvvet-i nizâmı Ḥab³ Qal'ası fethi ile taḥaqquk bulur.⁴

Naẓm

Çünkü Hışn-ı Ḥabba tâbi'dür Yemen
Zabı ider mülki bunı teşhİR iden
Gerçi fitne Ceyle⁵ vü Â'ibden kıpar
Yine anlar Qal'a-i Ḥabba tıpar
Bu diyâruñ fethine Ḥabdur kilid
Fethine Fettâhdan vardur ümid

Bu minvâl üzere ki qal'anuñ fethine el urdı, toğ çeküp meterislerin bağ-
layup döğdi, tırdı. Lâkin bunı tedbİR eyledi ki qal'anuñ bārüt maḥzenine
âteş vire. Ba'dehu ḥâl neye müncerr olur, göre. Pes bir gürbeyi tıtdılar.
Bir tarİk ile kıyruğına fitİller bağladılar. Ve yanan yiri görünmesin için
bir kıamışuñ içine kıoydılar. Bu şan'atla ol gürbeyi bārüt maḥzeninüñ rev-
zenesinden içerü bırağdılar. Bu ḥİle ile bārüt-ḥâne-i qal'ayı tıtuşdurdılar.
Hemân ki giceden bir iki sâ'at geçdi, emr-i Ḥâlİk-ı Kıadır ile bārüt maḥzeni
şerâreler şaçdı. Az kıaldı ki cümle qal'a ḥarâb u yebâb ola. İçindeki kibâr u
şığâr kıahr-ı ilâhİ âteşinden kebâb ola.

Li-münşi'ihî

Ḥānumānına bir âteş düşdi
Cümleten zümre-i şāḥİb-sebbün
Didi keyf ehli zarİfān-ı cihān
Otı tıtuşdı Hışār-ı Ḥabbuñ

1 istedi Yanuma: bunda EH

2 Nüşhalarda imlası muğlak yazılan bu kale adı tashih edilerek metne alındı. bk. Şihâbüddin Ebi Abdil-
lâh Yaküt el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, C. 2, s. 202.

3 Ḥab: - F, R4

4 taḥaqquk bulur: olur bu muḥaqqıkdur EH

5 Cebele: ḥayli F | Ḥable EH

Hikâyet

Ġarâbet bundadır ki bir üstâd ʔobcıbaşı var idi. Her vech ile mâhir ve şâhib-i ser¹-kâr idi. Bir gün Behrâm Paşa ile muşâhabetde kendünün mahâretini ‘arz eylediği hâletde “Eger düşmen ʔarafında benüm gibi üstâd olsa biz bu maħalde nice otururduĠ? Yâhûd ƒal’aya ne ʔarîĠ ile ʔob ururdudĠ?” didükde paşa bu sözinden alındı. Lâkin “Şabr evlâdur.” diyü te’hîri münâsib gördi. Meger ki ol habîs küfrânü’n-ni’me imiş. Zu’mınca Ġasan Paşa’yı taĠlîl³ idüp ba’zı herzeler yir imiş. ‘ÂĠıbet bir gün bıraĠdı, ħişâra ƒaçdı. Mîr-i mîrân iştüdüğü gibi ıztırâbından zebânı zebâneler şaçdı. Bunı ħod bildi ki ʔobcıbaşı içerüden yaraĠ ƒullana. ʔaşradağı ʔobcılar yaraĠ ƒullanmadın ƒala. Lâ-cerem buña bir laĠîf tedârük itdi. İbn İmâm’uñ bir yâr-ı şâdıĠı lisânından bu mazmûnda [389a F] bir nâme yazup gönderdi ki “Ben senün niĠe iħşânunuĠ görmişüm. NiĠe niĠe nân u nemekini yimişüm. İmdi bilmiş olasun ki ʔobcıbaşı âĦar tedârük için gönderilmişdür. Ol daĦı başını ortaya ƒoyup ƒal’aya girmişdür. BâĠisini sen bilürsün. Be-şart-ı ân ki bu mektûbümü ne fâş idesün ve ne bir ferde⁴ bildüresün.” didi. Fî nefsi’l-emr hemân ki ol mektûb kendüye degdi, İbn İmâm’uñ ‘aĠlı başından şıçradı. Bilâ-te’hîr mezbûrı getürtdi. “Sen neye gelmişsün?” diyü su’âl itdi. Mezbûr ki İbn İmâm’uñ ħışm u Ġazabını gördi, şaşĠunlıĠla ħaĠt-ı kelâma mürtekib oldı. ĠâĦ ‘arz-ı hüner ƒıldı. “Hele bir iki ʔob atayın, mahâretümi görüñ.” diyü bildürdi. Aşlâ söyletmediler. Başını kesüp ƒal’adan aşğa bıraĠdılar. Paşa-yı Behrâm-intiĠâmı efĠâr-ı⁵ mütenevvi’adan ƒurtardılar. Zihî başiret ü efĠâr, [373b R4] ⁶. ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾

El-ƒışşa râviyân-ı aĦbâr fetĦ-i Ġişâr-ı Ġabb’ı bu yüzden iħbâr eyledi ki ƒal’a-i Ġab evc-i feleke säye şalmış bir ħişârdur. İçinde iki üç yıl dükenmeyecek terekeleri vardur. Cümlesi reşehât-ı emĠârdur. Yollarınuñ ħod şü’ubeti ise taşavvur u taĦmînden bâlâter ü bisyârdur.

Li-münşi’ihi

1 ser: tür F

2 Yâhûd//ururdudĠ: - F

3 taĠlîl: taĠlîd F

4 ferde: kimseye gösteresün ve ne EH

5 efĠâr-ı: fikr-i F

6 “Şüphesiz bunda basiret sahibi olanlar için bir ibret vardır.”, Nur Sûresi, 24/44.

Ana H̄ab olmağa [388b EH] vech-i tesmiye
 Nükte çoçdur bā-tarıķ-ı ta‘miye
 Ya‘nī kim bir dānedür ‘ālemde H̄ab
 H̄ısm-ı Rab alur anı yā қаһt-ı h̄ab¹
 Dīvler urmuş meger bünyād aña
 Şanasun mi‘mār imiş Şeddād aña²

Menkūldür ki sâbıķan Maħmūd Paşa Yemen h̄ākimi iken H̄ısm-ı H̄abb’ı yedi ay muħāşara kılmış. Muttaşıl dögüp³ yedi biñden ziyāde t̄ob yuvalağı urmuş. Āħir yine şulh u emān recāsıyla alınmış. Cebren ve қаhren ne feth olunmuş ve ne içine kimse şalınmış.⁴ Fe-ammā Behrām Paşa ‘aşırında bir vech ile muħāşara olındı ki dinilmez. İçindeki İbn İmām’uñ ıztırābı ta‘bir olunmaz. Zirā ki bir taraftan K̄ul Maħmūd Beg ile H̄asan Paşa yek-dil ü yek-cihet olmuş idi. Bir cānibden eşca‘-ı ümerā Şeyh ‘Alī Beg ve Mīr Per-vīz ve Ca‘fer Ağa mübāşir-i d̄arb u h̄arb olup cenge қoyulmuş idi. Şāmiler leşkerine ise merhūm Lālā Paşalı ‘Abdī Beg baş idi. Meşāķu’l-gurābı bekle-yüp⁵ işleri şehbāzāne perhāş idi. Bir taraftan daħı müstakīl t̄obla⁶ Şükru’l-lāh Beg ve bir semtden ra‘d-ı āvāz-ı pür-āşubla Cāru’llāh Beg, huşuşā Fā’iķ Beg ile Yazalı⁷ ‘Alī Beg şeb ü rüz feth-i қal’aya küşişde idi.

El-ķışsa yetmiş beş günde tamāmen dögüldi. Otları қalmamış iken āteş-i h̄arb u kıtāl muttaşıl қувvet ü işti‘āl buldı. Ve ol eşnālarda қal’aya қapanan İbn İmām fevt oldu. Zeydilerün güyā ki başına қıyāmet қopdı.⁸ Bi’l-āħire defaten dizdārı ve kibār u şıgārı “el-emān” diyü istīmān itdiler. Nāme-i şulh u emānı h̄aşıl itdükden şoñra māh-ı Receb’uñ altıncı günü қal’ayı⁹ teslim idüp aşığa indiler. H̄attā yine Monlā Şihābī böyle bir tārīķ didi. H̄aķ budur ki muvāfiķ u münāsib nazm eyledi.

1 h̄ab: Rab F

2 aña: aña H̄ikāyet R4

3 dögüp: - F, R4

4 şalınmış: alınmış EH

5 Mesāķu’l//bekleyüp: Ve F

6 taraftan//t̄obla: cānibden daħı t̄avīl EH

7 Yazalı: Turalı F

8 Ve//қopdı: - F, R4

9 el//қal’ayı: - R4

Tārîh

Ḳal'a-i Ḥab ki şu'übetde nazîr olmaz aña
Anı feth idene taḥsîn-i belîğ oldı sezâ

Didi fethini görüp bende Şihâbî tārîh
Aldı ʈob-ıla Hişâr-ı Ḥabı Behrâm Paşa

Ba'de zâlik ba'zı müfsidler ki ḥadd-i zâtında yirlü idi, ḥâlâ ki bâ'is-i fesâdât olmağın cümlesi kılıcdan geçürmelü idi, mîr-i mîrân-ı şâhib-re'y bunları açmazdın teftîş ü tefahḥuş eyledi. Vâkıf-ı mâcerâ olduḡdan soñra birer ʈarîk ile cezâların viridi. Tâ ki memleket nev'an pâk oldı. Ve mekri âyinesi münevver ü tâbnâk oldı.¹ Ba'dehu Cebel-i Ba'dân ḥalkından âlât-ı bî-intihâ degşürdi. Düşmen elinde bulunan yaraḡlaruñ bir ʈarîk ile ekşerin ele getürdi. Bu merâm ḥuşûlinden soñra meşâ'ih-i 'Urbân'dan yarar rehnlere istedi. Kiminüñ oğlın ve kiminüñ ʈarındaşın ḥuzûrına getürtdi.

Ḥulâşa-i kelâm Ḳal'a-i Ḥab mühimmâtı tamâmen görüldi. Lâ'ik-ı dîn ü devlet olan umûr daḡı mü'eddâ kılındı. Andan soñra ol menzilden göçdiler. Cânib-i Zemâr'a ʈoğrı yol seçdiler. Bu ʈarîk ile üç gün ki gitdiler, serdâr-ı devlet-yâr² ordusuna bir menzil ʈarîb varıldı. Daḡı irte ki göçüldi, ḡarîb alay ve 'acîb tertîb-i mülk-ârây gösterildi ki bu dârâtı Dârâ ancaḡ görmiş idi. [389b F] Ve ol ʈumturâkı cihân-dîdeler nâdir işitmiş idi. Düstür cânibinden cümle³ begler istiḡbâle geldi. Bu ʈarîk ile oḡağında mülâkât idüp übüvvet ü bünüvvet mülâtafası vücüd buldı. Ḳat kat fâḡir ḡil'atler giydürüldi. Raḡthâ-yı zerrîn ve muraşşa' atlar çekildi. Silâḡ kısmından ise cevâhirlî⁴ kılıçlar ve siperler virildi. Ve bi'l-cümle ri'âyetinde ḡuşûr yir ḡal-madı. Gerek simâḡ üzere olan inbisâḡ gerek ba'dehu olan şoḡbet ü iḡtilâḡda her nesne kemâlin buldı.

Âḡıbet vezîr-i şâhib-miknet cânib-i⁵ Mışr'a 'azîmet itdi. Vilâyet-i Yemen aḡvâli Behrâm Paşa'ya işmarlanup merâkible çekildi gitdi. Bu kerre

1 Tâ//oldı: - EH

2 devlet-yâr: - F

3 cümle: - F, R4

4 cevâhirlî: âb-ı cevherî EH

5 cânib-i: - F

tedārük-i mülk-i¹ Yemen mîr-i mîrân-ı mü'temen zimmetine lâzım geldi. Evvelâ bunı muqarrer kıldı ki cemî'-i kabâ'il-i 'Urbân şeyhleri dâ'imâ yanından ayrılmaya. Her kaçan lâzım olsa dîvânında bulına.² Sâniyen beglerbegiler dâ'imâ³ Şan'âda dernek iderler idi. Bir tarafını hıfz iderlerse bir tarafından⁴ 'usret çekerler idi. Bunlar cem'iyeti Zemâr'da eylediler. Vilâyet-i Yemen'ün ortası olmağın bu tedbîrde ziyâde [374a R4] işâbet kıldılar. Şâlişen Kâhire'yi bir mübârek maqâm görmekle anda serây-ı iķâmet [389a EH] ve câmi' u 'imâret ve huddâmuñ süknâsına münâsib menâzil-i pürzîb ü zînet tertîb olunmasını buyurdılar. Sâ'ir ümerâ vü sipâh kısmına dağı bu re'yi tıyurdılar. Ya'nî ki anlar dağı imtişâl ü mütâba'at itdiler. Birer mesken tedârükine⁵ mübâşeret kıldılar. Vaqtâ ki tamâm olduğda bir laţif şeh'r olup nâm-ı mergûbı Behrâmiyye olmağ münâsib görüldi.⁶

Der-vefât-ı Muţahhar-ı Leng

Vaqtâ ki târîh-i hicrî⁷ sene şemânîn ve tis'a mi'e Receb'ine vardı, Muţahhar İbn İmâm'ün sinîn-i 'ömri toqşandan mütezâ'id iken ecel câmını içdi ve âhîretde olınacağ mu'âhezesiñ seçdi.⁸ Hadd-i zâtında bed-mezheb, müşveş-meşreb, 'aķidesi nâ-pâk, nehr-i tab'ati pür-ħas ü ħâşâk bir ħabîş idi.

Nazm

Bâıl ańlayup e'imme mezhebin
 ullanurdu kendü Zeydi meşrebin
 Dir idi maħlûğdur ur'an-ı ħağ
 Halka Şeytân gibi virürdi sebağ
 îneti nâ-pâk bir⁹ bî-dâd idi
 Çün Muţahhar aña yańlış ad idi

1 tedârük-i mülk-i: vilâyet-i EH

2 Her//bulına: - EH

3 dâ'imâ: - F, R4

4 bir tarafından: birinden F, R4

5 bu//tedârükine: - EH

6 olmağ//görüldi: tesmiye olındı EH

7 hicrî: hicret F

8 içdi//seçdi: nüş kıldı F, R4

9 bir: kendü bir R4

İrişüp hadd-i kemâle hısseti
 Böyledür imsâkinün keyfiyyeti
 Ölçer idi mâkiyândan beyzayı
 Aña yapmışdı demürden halkayı
 Halkadan geçse o beyza gelse bol
 Habs iderdi mâkiyân miskîni ol
 Dik-i mazlûm olamazdı dâne-çîn
 Pâyına ururdı kayd-ı âhenin
 Bu imiş¹ bu fi'l-i bedden mes'ele
 Ya'nî bunuñla şata heybet ala
 Qorquda bu vech ile halkuñ gözün
 Naşş-ı kâtı' gibi tutalar sözin

Hâşıl-ı kelâm Behrâm Paşa-yı nîk-nâm tâli'-i sa'âdet ile benâm oldı. Bu sene Receb'inde Muṭahhar'ın qarındaşı Hab Qal'ası'nuñ hâkim-ı hün-pâşısı fevt olmağla inşirâh-ı hâtır buldı. İkinci sene Receb'inde Muṭahhar'ın kendüsi 'âlem-i beḳâya toğrıldı. Ya'nî ki ol merâmla şâd-kâm kılındı. Ve bi'l-cümle zamânında Dinova² Qal'ası alındı. İtâ'at itmeyenlere kılıc çalındı. Ve Qabâ'il-i Benî Muṭahhar³ itâ'at tarîkıında çihre-güster oldı. Der'âkab Hısn-ı A'ver⁴ fethi ta'ayyün buldı. Ba'dehu diyâr-ı Milhân ve⁵ Huffaş alındı. Ve bilâd-ı Cürâz⁶ ve Sevâdu Yera' cünüd-ı Rûmiyân'ın atı ayağı altında pây-mâl kılındı.⁷ Âkıbet 'Abdu'r-Rahmân-ı birâder-i Muṭahhar daḳı mütâba'at ve 'arz-ı 'ubüdiyyet kıldı. Kezâlik Şerîf Muḥammed bin Şerîf Nâşır daḳı ol mesleḡe sülûk itdi.

-
- 1 Bu imiş: Bulmış ol EH
 - 2 Dinova: Veyende EH
 - 3 Muṭahhar: - F
 - 4 A'ver: Ağver F | A'vez R4
 - 5 ve: - F
 - 6 Cürâz: Cezâr EH
 - 7 Ve bilâd-ı//kılındı: - F

Tezyîl-i lâzımü't-temsil

Hafî olmaya ki vilâyet-i Yemen'de firûzân ve bâ'îş-i taḥrîb-i ḥānumān olan fitne âteşine evvelâ kendüyi uran ve kuvvet-i işti'âlini za'fa mübeddel kılan, ya'nî ki 'Urbân'ın gözlerin ḳorḳudan, ba'dehu tehyi'e-i esbâb-ı kâr-zâr mühimmâtın¹ âsân iden 'Osmân Paşa bin Özdemür Paşa idi. Niteki "Ḳal'a-i Ḥabb'ı feth eyleyün, Yemen mülkinüñ itmâm-ı fütûḥâtı buña tâ-bi'dür." diyen; 'alel-ḥuşuş "Semtinden ḫutmaduñ."² diyü açmazdın ta'ne kılan; "Yolından gelmedüñ." diyü ta'n-ı sinân ve şemşîr-i ḥün-feşân ile şadr-ı Sinân'a yaralar açan Behrâm Paşa³ bin Muştâfâ Paşa idi. Bu taḫdîr-ce müşîr-i sâbiḳu'z-zikrûñ Yemen fethindeki diḳḳatleri hebâ idi. 'Anûd u lecüc olmağın her işi netice virmedügi hüveydâ idi. Nihâyet bilmeyenler bu ḫidmeti Sinân Paşa eyledi, şandılar. Lâf u güzâf ile gelen 'arzları okunduḳça sözlerine inandılar. Tâ ki müşîr-i celil Meḫemmed Paşa-yı [390a F] Ṭavîl kendüyi ilerü getürdi. Erkân-ı devlet ḳaṭârına ḳatup vezîr-i sâbi' şadrına oturtdı. Ḥâlâ ki aña daḫı küfrânü'n-ni'melik eyledi. "Ben bu maḳâma 'ulüvv-i şānum iḳtizâsı ile geldüm." diyü müzaḫrefât söyledi. Fi'l-cümle yüz bulduḳdan⁴ soñra ḫod her ne 'arz itdiyse tekzîbine⁵ müte'alliḳ ḫaberler gönderdi. Tâ ki bâ'îş-i 'izz ü devleti olan düstür-ı şāḫib-re'y⁶ kendüden yüz dönderdi. Ve'l-ḫāşil 'inādla geldi, inādla gitdi. Bîḫüde da'vâlar ve bâṭıl sözler ile kendüyi niçe kerre şāḫib-i şadr itdi. Belî, dâr-ı dünyâ ḫadd-i zâtında maḫall-i fesâd-ı ehl-i⁷ tezvîrdür, şadâḳatle taḫşil-i murâdât itmek isteyenlerüñ ise aḫvâli noḳşân-pezîrdür.⁸ Ammâ lâf-ı güzâfla kâra şurü' idenlerüñ dârât u ḫumṫurâḳı keşîrdür. Kâffe-i suḫanverân-ı 'âlem ve nükte-şinâsân-ı maṭbû'uş-şiyem bu nüktelere vâḳıf u ḫabîrdür.

1 mühimmâtın: mühimmâtuna taḳayyüd ile EH

2 ḫutmaduñ: - F

3 Paşa: - F

4 bulduḳdan: bozulduḳdan F

5 tekzîbine: tekzib idüğine EH

6 re'y: re'y devleti EH

7 ehl-i: ü F, R4

8 şadâḳatle//pezîrdür: - F, R4

Teznîb-i ğarîb ve hikâyât-ı ‘acîb der-tahrîb-i Bender-i Cidde-i ma‘mûre-i dil-pezîr be-mesâ‘î-i¹ ân vezîr [389b EH] ba‘d ez-ihânet ü tahkîr ri‘âyet-i ü be-şerîf-i lâzımü’t-tevkîr

Netîce-i kelâm bi-izni Meliki’l-‘allâm, Sinân Paşa-yı² meserret- [374b R4] encâm ki diyâr-ı Yemen’den mülk-i Rûm’a ‘azm itdi ve tayy-ı menâzil ile Mekke-i Mükerrreme’ye yitdi, ol târihde seyyid-i sâdât-ı Mekke-i Müşerrefe Şerîf Ebû Nümmî İbn Berekât idi, anuñla buluşdı. Kendünün hişâl-i hamîdesine ve Yemen diyârında vücûda gelen hîdemât-ı pesendîdesine müte‘allîk ‘arzlar recâ eyleyüp huşûline haylî minnetler idüp yuruşdı. Hâlâ ki qadr-ı vezâreti nâ-çiz ü nâ-bûd kıldı. “Vükelâ-yı pâdişâh-ı cihân bize çağ bu mertebede muhtâclar mı imiş? Ve bir mektûbımızla meşâliḥ-i dünyeviyyeleri müyesser mi imiş?” diyü beyne’n-nâs kemâl-i istiqlâl bulmalarına sebep oldı. Ba‘dehu kendüler daḥî iḥsân semtine sâlik ve şerîf ḥazretlerinin ri‘âyet-i ḥâırına mütehâlik olup maḥşûl-i Bender-i Cidde-i ma‘mûre ki metâ‘ u ‘avâ’idi mevfûre, Baḥr-ı Hind gemilerinin âmed ü şüdi vâfir, rûsûm-ı ‘adiyesi³ Ḥaremeyn-i Şerîfeyn mühimmâtına müstevfâ kifâyet itdüğinden ğayrı Mısr ḥazînesine dâhil olan zevâ’id mütekâşir bir ğarîb iskele idi. Seneden seneye hiç olmazsa yigirmi pâre sefâ’in-i keşîre⁴ gelürdi ki her biri tefâriḫ-ı vefîreye defâ’in-i setîre⁵ idi. Re’y-i vezîr-i şâhib-tedbîr bu tarîḫ ile encâm-pezîr oldı ki maḥşûl-i Bender-i Cidde hezâr cidd ile dünîm kılına. Nişfını şerîf-i Mekke için zabt mühimmât-ı dîn ü devletden biline. Ḥattâ bir emîn cenâb-ı salṭanatdan naşb olına. Ve bir vekîl şürefâ ḥuzûrında oturup ‘avâ’id iki bölüne.

El-kışşa bu minvâl üzere ki ‘arzları geldi, vezîr-i a‘zam-ı celîl Meḥemed Paşa-yı Tavîl bu huşûşu münâsib gördi. Tevcîhi muḳarrer olup ‘alâ mâ hüvel-me’mûl emrler gönderdi. Târîḫ-i te’lîf-i kitâb ki sene elf-i hicretten berü zâhirü’l-ḥiṭâbdur, ol bender-i bî-hemtâ iki emîr-i⁶ tüvâna tasalluḫı ile ⁷﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ naşs-ı şerîfine mâ-şadâḫ-ı zâhirü’l-feḫvâ

1 be-mesâ‘î-i: Yemen F

2 Paşa-yı: - F

3 ‘adiyesi: ğâviyesi F

4 sefâ’in-i keşîre: sefîne F | keşîre: kebîr EH

5 setîre: setîreye maḥmûl EH

6 emîr-i: emîn-i EH

7 “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.”, Enbiyâ

olmuşdur. Tüccār u ḥ'ācegān ise müvekilleri muğā'ir iki emīn-i ğādir ü cābir ta'addilerine taḥammül idemeyüp sāl-be-sāl üç dört merākib gelmez olduğu sübüt bulmuşdur. 'Ale'l-ḥuşuş fi zamāninā ṭarīḳ-ı merākibde bir ḳavī vü ğavī ḥarāmī peydā oldu. Ya'nī ki Yemen beglerbegisi olan Ḥasan Paşa Hind gemilerinün yolların alup cebren ve ḳahren Mīḥā Benderi'ne getirüp ḥaḳlaması ta'ayyün buldı. Bu taḳdırce Sinān Paşa'nuñ bid'at-ı seyyi'eleri ki ḥudūd-ı memāliki isti'āb itmişdür, zarar u şerrinden Beled-i Emīn Mekke¹ vü Medīne fuḳarāsı daḫı emīn olamayup ḡadr u fitnesi anlara daḫı yitmişdür. Çünkü murādı şerīf-i Mekke'ye teşrīf ü ikrām idi, münāsib olan ri'āyet ²«إحسان إلا بالتمام» idi. Fi'l-vāḳi' rub'-ı meskūn pādişāhı ki Ḥāfizü'l-Ḥaremeyn ve sülāle-i Resülü'ş-şāḳaleyn olan zāt-ı şerīfe bu maḳūle bir iḥsān eyleye. Neden külliyyetle olmayup tañşife cevāz gösterilmesi ile işidenler "Dün himmet imişler." [390b F] diye. Ḥālā ki Yemen'den gelen vezīrün 'arz u inhāsına ve āsitānedeki müşīrün tevcīh ü ilḳāsına göre böyle buyurulmuşdur. Muḳteżā-yı 'ulüvv-i himmet bilā-iştirāk tefvīz olunmaḳ iken iktifā ṭarīḳı münāsib görülmüşdür.³

Li-münşi'ihî

Eyledi şüret-i 'aṭāda ḥaṭā
Ol vezīr-i le'im-i fāsīd-rā

Ya'nī maḥşül-i Cidde tañşifin
'Uḳalā görmedi revā ciddā

Çünkü bir luṭf idi şerīfe ḡarāz
Kāmil olmaḳ gerek idi ol 'aṭā

Himmetinde begüm kemāl olsun
Zāt-ı nāḳışda nāḳış oldu bu rā

Bu denā'et belī⁴ vezīrdendür
Şehlerün yoḫsa himmeti a'lā

Süresi, 21/22.

1 şerrinden//Mekke: gezendinden Cidde ve Ka'be EH

2 "Cömertlik ancak tamamlamakla olur."

3 Muḳteżā-yı/görülmüşdür: - F, R4

4 beli: veli F

Ġarâbet bundadur ki kaçan vezîr-i mezbûr Yemen mülkine toğrı mürûr ve Cidde ma'berinden 'ubûr idüp Ka'betu'llâh'ı ziyârete varmış idi, müşâ-rün ileyh Şerîf Ebû Nümmî cânibinden vekîl-i celîlü'l-kadri Kâdî Hüseyn kendülere gelmiş idi. "Ehlen ve sehlen ve merħaban." edâları ile hayr-mağ-dem fehvâsını mü'eddâ kılmış idi. Nihâyet kânûnları üzere kendüler bi'z-zat hâzır olmayup Kâdî Hüseyn sâbıku'z-zıkr ile¹ bi'n kıt'a mîkdârı yâdigâr-ı müzehheb fağfûriler ile ni'met-i mevfûre göndermiş idi. Ve mükemmel simât irsâl idüp huzûrına baş itdürmüş idi. Hâlâ ki "Niçün kendü gelmedi?" diyü vezîr-i mezbûr incinmiş idi. Gönderdüğü fağfûrileri ata çignetmek ile pâreledüp haylî nâ-şâyeste cünbiş [390a EH] itmiş idi. Huşuşâ ki Resûlü'llâh *şalla'llâhu aleyhi ve sellem* "Älümden birine maħabbet iden baña maħabbet ider. Ben daħı aña maħabbet [375a R4] iderin. Ve yine evlâdumdan birine ihânet iden baña ihânet ider. Ben daħı aña ihânet iderin."² diyü³ buyurmuş iken maзмün-ı hadîş-i şerîfe⁴ muħâlefet idüp ol şerîf-i nâmdârûn 'ırz u vağârları kâselerini⁵ şikest itmiş idi. Pes zamân-ı 'avdetinde yüzini eline aldı. Mâbeyne muşliħûn girüp şerîfe haberler⁶ şaldı. Kendünün hüsni terbiyesine⁷ 'arzlar istedi.⁸ Mümâ ileyh daħı evvelki vaz'-ı nâ-sezâ ile soñraki recâ maзмününü tevfiħ idemeyüp "Çünkü evvelden bize muħtâc idi, niçün ol mağûle bî-edeblik itdi idi? Hâlâ ki cünününü işbât idüp bize tesellî haberleri ol vaz'ından geldi, yitdi idi."⁹ cevâbını virdi. Ve istediği gibi 'arzlar mührleyüp gönderdi. Ba'dehu der-i devlete gelüp vezîr oldu. Ya'nî ki Meħemmed Paşa ve Pertev Paşa ve Piyâle Paşa ve Aħmed Paşa ve Zâl Maħmûd Paşa ve Muştafâ Paşa ve vüzerâ-yı 'izâm ve¹⁰ vükelâ-yı ulû'n-nühâ iken mezbûr Sinân Paşa anlardan aşağı bir vekîl-i engüşt-nümâ olması ta'ayyün buldı. Lâkin eslâfına i'zâz u ikrâm, huşuşâ bâ'ış-i devleti olan vezîr-i celîl Meħemmed Paşa-yı Tâvil'e inkıyâd u ihtirâm itmesi vâcibâtdan iken geldiği gibi anuñla huşûmete ve cibilletinde merkûz olan

1 gelmiş//ile: - EH

2 Ve//iderin: - EH

3 baña//diyü: bilürin R4

4 hadîş-i şerîfe: hadîşe F

5 kâselerini: - F, R4

6 haberler: hileler F

7 terbiyesine: tedbirine F, EH

8 istedi: daħı recâ itdi F

9 idi//idi: - F, R4

10 vüzerâ-yı//ve: - F

hüb̄s-i nef̄s ve ef'āl-i şeni'asını işā'ata muḳayyed oldu. Fe-lā-cerem Meḫemed Paşa mācerā-yı s̄abıḳa h̄atırasıyla Muştafā Paşa'dan¹ ma'zeret-nümā ve müşārün ileyh-i bī-edebūn neşv ü nemāsına bā'ış olduğına dā'imā nedāmetini imā kılmāḳdın h̄ālī olmadı.² Tā ölince mābeynleri işlāḫ-pezīr olmayup Muştafā Paşa'ya 'arz-ı uhuvvet ve Sinān Paşa'dan ibā vü nefret üzere günin geçürdi.

Dördinci vāḳı'a-i 'uzmā

Mezbūr Sinān Paşa Yemen'den der-i devlete geldükde ol eyyāmda sene seb'a ve seb'in ešnāsındaki şehir-i Receb'de merḳūmuñ ḳudūm-ı menḫūsi te'siri ile İstanbul şehri Yehūdā Maḫallesi'nden ḫutuşdı. Ve yedi gün yedi gece 'ale't-tevālī yanup tamāmen şehir yanmaḳ ihtimālī ile şığār u kibār ḫavfe düşdi. Ol tārīhde yeñiçeri aḡası olan Ca'fer Aḡa mariz ü pür-renc ü 'anā bulinup āteş def'ine sa'y itmemesi ve şadr-ı a'zam dāmādī olması ḫayşiyyetle³ kimesne bu ma'nāyı Selīm Şāh-ı 'ālī-cāh cenābına iş'ar kılmadı. Ḥuşuşā Yehūdā maḫallātınun üçer dörder ḫabaḳa bināları ve birbirine muttaşıl u muḫāzī ḳuşūr-ı 'ulyāları āteşün intifāsına māni' idi. Bi'l-āḫire yeñiçeri aḡasınınuñ tecdīdi lāzım olmaḡla⁴ Ca'fer Aḡa 'azl olındı. Ve manşıbı manzūr-ı pādīşāhī ve maḳbūl-i ḳadīm-i şehensāhī olan Siyāvūş Aḡa'ya virildi ki mīr-āḫūr-ı kebīrlikle ḳapucubaşılıḡa mutaşarrıf idi, Sulṫān Süleymān Ḥān 'aşrında muşāḫib Ferhād Aḡa'ya olan iltifāt anlar ḫuşuşında mezbūl ḳılınmış idi. Vaḳtā ki yeñiçerilere aḡa oldılar ve maḫall-i āteşe ḫoḡrı zümre-i mezbūre ile itfā-yı āteşe ki ḫoḡrıldılar,⁵ ol bābda mahāretleri 'iyān ve yanar oda⁶ girmekde her biri bir seyl-i revān ve bād-ı vezān [391a F] olanlar der-ḫāl aḡa-yı cedīde nişānlar virdiler. Ve şarf-ı maḳdūr idüp aḫşama varmadın söyündürdiler.

Menḳūldür ki şehryār-ı Cem-nişān,⁷ a'nī bih Sulṫān Selīm Ḥān "Bir hefteye ḳarīb āteşün yanmasına yeñiçeri ḫā'ifesi be-ḫaḳḳ-ı teraḳḳī recāsı⁸ ile

1 Paşa'dan: Paşa-yı F | Paşa R4

2 kılmāḳdın//olmadı: - EH

3 ḫayşiyyetle: cihetinden EH

4 'ālī//olmaḡla: - R4

5 ḫoḡrıldılar: vardılar EH

6 oda: āteşe EH

7 şehryār-ı//nişān: şāh-ı cihān F, R4

8 be//recāsı: buḫḳ aḳçe teraḳḳī çāresi F | recāsı: - EH

yanar oda girdükleri muḳarrer iken ḫarḳ-ı mezbûrda ekşeri muḳayyed olamayup uşanmasına bâ'ış ü bâdî nedür?" diyü vüzerâya bir uğurdan ḫiṭâb ve 'ayn-ı 'itâb ba'zı cevâblar itdüklerinde sâ'ir vükelâ sükût eylemişler. Ḥışm-ı âteş-i pür-leheb-i pâdişâhî ḳorḳusundan ne cevâb virmişler ve ne söylemişler. Ammâ Lâlâ¹ Muştafâ Paşa ki mizâc-ı şerîf-i pâdişâhînün daḳâ'ıḳına ḫabîr ve sâbıḳan lâlâları oldukları ḫayşiyetle ruḫşat-ı muşâḫabetine nev'an mazḫar düşmesi müşâhede-i şaḡîr ü kebîr olmaḡın² ol maḫalde kemâ-yenbaḡî cür'et itmişler. Fî nefsi'l-emr Vezîr-i A'zam Meḫemmed Paşa'yı kendü güyegüsi Ca'fer Ağa'yı ḫimâyet ve mañşıbını şıyânet itmek töhmetinden³ daḫı ḳurtarmışlar. Ya'nî ki bî-hirâs u bîm bu yüzden [390b EH] taḳrîr ü tefhîm ḳılmışlar ki "Maḫall-i ḫarḳ olan maḫalle-i Yehüdâ ḳat-ender-ḳat binâlarla hüveydâ, ḫânelerinün cihet-i ittişâli kesilmek ile âteşün inṭifâsı müşkil idüḡi zâhir u âşikâr olmaḡla, ḫuşûşâ bâd-ı vezânda şiddet muḳarrer olup gâḫ yemînden ve gâḫ şimâlden başlu rûzgârlar esmekle nâr-ı fûrüzânunı söyünmesi mümkün olmamışdır. Ne ân ki yeñiçeri ṭâ'ifesi ihmâlınden ve yâḫûd ağaları bi'z-zât ḫâzır olmamaḡ müdde'âsından⁴ idüḡi ta'ayyün bulmamışdır." [375b R4] kelâmını taḳrîr-i belîḡ ile edâ itmişler. Ve her sözüñ siyâḡ u sibâḡını tedârük iderek nihâyete⁵ iletmişler. Fe-ammâ Meḫemmed Paşa taḳrîr-i Lâlâ'dan tamâm maḫzûz olmuşlar. Mâbeynlerindeki gerd-i nifâḡ ol enfâs-ı ṭayyibe ile vifâḡa tebdîl⁶ olmasına ol muḳaddemâti sebeb-i zâhirî bulmuşlar.

Ve bi'l-cümle bir ḫarḳ-ı 'azîm idi ki bu ḫaḳîr müddet-i 'ömrinde şehr-i mezbûruñ niçe kerre yandüḡın gördüm. Ve dâr u diyâr-ı mezkûr âteş-i ḳahr u celâle mazḫar düşüp ejder-mişâl şerâreler şaçduḡın müşâhede ḳıldum. Lâkin ol yangun gibi ḳıyâmetden eşer, saḡfî 'alevnâk duḫân ve ferşi pür-şerer bir ḫarḳ-ı 'acîb-i hevlnâk-manzar ne gördüm ve ne işitdüm. Ve ne ol zamâna dek vuḳû'ını taḫḳîḳ itdüm. Bâ-ḫuşûş ki Yehüdî ḫâneleri idi. Âteş-i caḫîme dâḫîl olan küffâr u füccârdan güyâ ki nişâneler idi. Ehl-i

1 Ammâ Lâlâ: - F

2 ḫayşiyetke//olmaḡın: cihetden ruḫşat bulmaḡın EH

3 töhmetinden: himmetinden F

4 müdde'âsından: ḡâ'ilesinden EH

5 nihâyete: - F

6 vifâḡa tebdîl: - R4| zâ'il F

İslâm'dan her kim ki ol hark-ı 'azîmi gördi, ¹«وقتنا ربنا عذاب النار» naşş-ı kerîmini lisâna getürdi. «فسبحان من لا يعلم قدرته إلا هو ولا يعرف مشيئته وحكمته إلا هو»².

Hikâyet

Ol eşnâlarda bu haķîr mevâlî-i Rûm'dan Mevlânâ Kâmî merhûm ile Şemsî Paşa meclisinde mülâkât itdüm. Nazm u inşâda ferîd-i 'aşr geçindüklerine binâ'en ol huşûşa müte'allik ba'zı muşâhabet ü kelimât itdüm. Bu mazmûnda ki "Münşiyân-ı Rûm u 'Acem mu'ayyen ba'zı vâdilerde taħrîk-i kıalem ve teşbîk-i raķam kıılurlar. Birbirine taķlîd ile maħabbet-nâme ve tehniyet-nâme ve sipâriş-i maşlaħat u ta'ziyet-nâmeler imlâsında 'arz-ı ma'rifet ü berâ'ate cell-i himmet ü şarf-ı maķdûr iderler. Fe-ammâ bir huşûşda nâmeler yazsalar münşiyân-ı selefden kimse yazmış olmasa ve bir vâdîde 'arz-ı hüner kıılsalar ki hîç bir ferd ol tarîķa sülûk kıılmasa taķlîd ile tağallüb dahı olmayup³ ol zamândaki keyfiyyet-i biđâ'atları ma'lûm olurdu. Ve herkesün fazîletleri ne mertebede idügi şübût bulurdu. Cümleden biri bu eşnâlarda vâķi' olan hark-ı 'azîm ki nâdire-i ħavâdiş-i devr-i⁴ ķadîmdür, fużalâdan birine yazılsa, pây-taħt-ı 'aliyyede bu maķûle bir fetret-i 'azîme vukû' bulduğı inşâ kıılınsa lâ-büd sepîd ü siyâh teşaħħuşdan ve reh-rev-i⁵ güm-râh mülâħħaş görünürdi, diyü mübâħşeden ve bu didigünüz vâdîden berâ'at ü istihlâl yine âteşe müte'allik mevâdd ile mü'eddâ kıılınmaķ mümteni'dür." diyü mu'arâzadan soñra bu haķîr ħink-i taħt-la meydâna at sürdüm. Ve tâziyâne-i ħâmeyi elüme alup tarîd ü cevelân göstermegi⁶ evlâ gördüm. Ve ol tarîħdeki münşiyânun ser-bülend-i nâmdarı ve 'ulemâ zümresinün ehl-i fazl ü kâmil-iştihârı münşî-i büzürgvâr şâ'ir-i nâmver-i feşâħat- [391b F] kirdâr *Ablâķ-ı 'Alâyi* mü'ellifi Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn Efendi ki Kıınalı-zâde nâmı ile meşhûr ve fazîletle engüşt-nümâ-yı efâzıl-ı cumhürdur, pây-taħt-ı Edrine ķadîsi bulunmağın anlara i'lâmını sâ'irlerden taķdîm eyledüm. Ve bu maķûle bir nâme inşâ idüp faħrû'l-vâ'izîn, zaħ-

1 "Rabb'imiz, bizi ateşin azabından koru."

2 "Hikmet, meşiyet ve kudretini sadece kendisinin bildiği [Allah] her türlü eksiklikten münezzehtir."

3 taķlîd//olmayup: - EH

4 devr-i: rûz ne mertebede idügi ķadîmdür F

5 reh-rev-i: merd-i F

6 göstermegi: göstermegi görmek F

rü'n-nâşihîn, 'umdetü'l-müzekkirîn, üsvetü'l-müfessirîn Mevlânâ Vâlihî¹ yedinden ol hâzretü'n cenâbına irsâl itdüm. Ammâ hayr-du'âlarla taḥsîn ü pesend ile memlü² imlâları, huşûşâ umûr-ı kazâ mazîk u mu'avviḳ olmağla bu maḳûle nâme-i nâmî cevâbı ile müddet-i medîd iştiğâl iḳtizâ eyledügi i'tizâr-ı bî-intihâlarını cevâb-nâme yirine maḳbûl tutup «العدر عند كرام الناس»³ i'tizâr-ı bî-intihâlarını cevâb-nâme yirine maḳbûl tutup «العدر عند كرام الناس»³ ile 'amel gösterdüm. Ve ol mektûb-ı mergûbü'l-üslûb bu nâme-i feşâhat-nümâ-yı nâ-meslûbdur ki naḳl olinmışdur:

Şüret-i Mektûb-ı Âteş⁴

Encümen-i şıdḳ u şafâ, meşâ'il-i envâr-ı du'âyla rüşenâ ve nişimen-i ḫubb [391a EH] u velâ leme'ât-ı şem'-i şenâyla pür-ziyâ⁵ ḳılınup resâ'il-i ḫulûşuñ⁶ her saḫr-ı metîni menâr-ı ḫab'uñ uşûl-i dîni ve mesâ'il-i meveddet-i manşuşuñ her ḫarf-ı güzîni Âl-i Fenâr-ı 'aḳluñ ḳıyâs-ı yaḳîni olduḳda ḫarz-ı ğazelde dehrüñ Ḳâsım-ı Envâr'ı ve semt-i meşnevîde 'aşruñ Muḫammed-i 'Aşşâr'ı olan zât-ı pāk ve zihni derrâklerine ki fevâ'id-i ziyâ'iyyesi ile gün gibi cihân ḫolmuş ve ferâ'id-i inşâ'iyyesi⁷ 'Abdu'llâh Mervârid'e nürbaḫş olmışdur,⁸ rüşenâ vü tâbende ve hüveydâ vü raḫşende buyurıla ki ḫâdişe-i nâdire-i saḫt ve vâḳı'a-i [376a R4] u'cûbe-i pây-taḫt, a'nî ğuşşa-i ḳışşa-i ḫarḳ ve⁹ ḳışşa-i ğuşşa-i âteş-i berḳ ki işbu sene seb'a ve seb'in ve tis'a mi'e târiḫinde vâḳı' ve âḫir-i rebî' ve Rebî'u'l-âḫir evâsıtında lâmi' u sâḫı'dur, bu minvâl üzere ki bir şebân-ğâḫ âteşdân-ı celâl-i ḫahr-ı Ḳahhâr¹⁰ ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾ hezâr ḫānumān u dūdmāni ihḫrâḳ bi'n-nār ve ber-mücib-i¹¹ ﴿يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ şeb-i târi nār-ı şerer-bârla tâbdâr ve rûz-ı pür-envârı dūd-ı âḫ u duḫān-ı siyâhla müteğayyirü'l-âşâr idüp sirişḳ-i merdümān tâb u ḫarâretle âb-ı germ-âbe ve ḳarârgâḫ-ı Müslimānān ol âteş-i nār-ı bî¹²-nihâyetle maḫz-ı âteş-tâbe olmağın yaḳın olanları libâs-ı

1 Vâlihî: İlahî EH

2 pesend//memlü: vâpesîn ile memlü âferîn EH

3 "Özür dilemek, asil insanlar nezdinde makbuldür."

4 âteş: - F

5 ziyâ: şafâ F

6 ḫulûşuñ: ihlâşuñ F

7 inşâ'iyyesi: inşâ'iyyesi ile R4

8 cihân//olmuşdur: - F

9 ğuşşa-ı/ve: - EH

10 "Şüphesiz bunda basiret sahibi olanlar için bir ibret vardır.", Nur Süresi, 24/44.

11 "Allah, geceyi ve gündüzü döndürüp duruyor.", Nur Süresi, 24/44.

12 bî: - F

fenâdan ‘uryân ve revâk-ı münakkaş-ı tāk ve revâk-ı¹ pür-tumturâkları sirâce-i qalbleri gibi perîşân u vîrân olduqda;

Li-münşî’ihi

Her haşeb şu‘le virürdi rüsen
 Haşebî kâgıd idi tüt ki yanan
 Her evün kubbesi saçduqça şerâr
 Dâneler kudret eli şanki enâr

Huşûşâ her şerer-i gâzab-peyker âteş-endâz-ı pîğa-i şür ü şer² ve hoqka-i dehendeki kibrit-i aḥmer ‘alev-perdâz-ı ḥalvet-hâne-i kılub³ olduğundan bedter Yehūdî ḥâneler âteşkede-i dâlâlet-eşer ve Müsevî olan bigâneler âteşgâh-ı kahr içinde ser-â-pâ ‘alev ü şerer görinüp irâdet-i kâmine-i Cebbâr⁴ «وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ»⁴ âyetini tefsîr kıldı. Ve münkirân-ı va‘d u va‘id⁵ «وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ»⁵ fehvâsını ‘aynen ve ‘iyänen bildi. Haqkâ her şerâre-i âteşdân keşşâf-ı Süre-i Duḥân ve âteşgâh-ı saḳf-ı büyüt-ı kâfirân⁶ «وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ»⁶ sırrını⁷ nümâyân idüp bir demde dâllâl-i enâm zîr-i zâlâm ve dūd-ı âteş-âlūd-ı⁸ kebūd-fâm perdedâr-ı âfitâb u ḡamâm olup gerdiş-i bûkalemün, libâs-ı gûn-â-gûn ile ḥod-nümün, ne sürḥ ve ne fûr⁹ ve ne misk ve ne kâfûr ve¹⁰ «وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ❁ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الْحُرُورُ»¹⁰.

Li-münşî’ihi

صنم خانه ها پر جدل ساخته	بكون و مكان آتش انداخته
بسی شمع و بسيار پروانگان	ستون علوناك و آتش رسان
چو آتش بر آتش يقين آمدند ¹¹	دليران بسطح برين آمدند

1 revâk-ı: birtāk-ı F

2 şür u şer: server ser F

3 kılub: memlûb F

4 “Fasıklık edenlere gelince, onların barınağı ateştir.”, Secde Süresi, 32/20.

5 “Şiddetli azaptan dolayı vay kafirlerin haline.”, İbrahim Süresi, 14/2.

6 “Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık.”, Mülik Süresi, 67/5. | Nüşhalarda “yaptık” yerine “indirdik” kelimesi yazılmıştır.

7 sırrını: müzeyyen F

8 âlūd-ı: - F

9 fûr: fer F

10 “Karanlıklar ile aydınlık bir olmaz. Gölge ile sıcaklık bir olmaz.”, Fâtır Süresi, 35/20-21.

11 “Her yere ateş düştü. Heykel dolu tapınaklarda kargaşa oldu. Alevli sütunlara ateş ulaştı. Bu haliye pek çok mum ve pervaneye [benzedi]. Yiğitler yüksek dama çıktılar. Ateş üstünde ateş gibi birbirine yakın geldiler.”

Ol havâlide esâfil ü e'âlîde zevi'l-âmâl ü mâl ve pâ-beste-i 'ıķâl-i 'ıyâl olanlar her dūd-ı keşide bir ejder-i âteş¹-feşân görüp ²«وقنا ربنا عذاب النار» âyetine iştiğâl ve meşâ'il-i da'vet ü teveccühleri işti'âlden mâ'adâ hânele-rine cihet-i ittişâlini târ u mâr ve tevekkül şem'alarını fûrûzân u pür-en-vâr idüp ³«وَلَوْلَمْ تَمَسَّهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُّورٍ»³ diyü nev'an⁴ ma'mûr ve hânde-i bükâ-âmizle mesrûr olurlarken ittifâken seriyy-i serir-i câh u celâl ve ce-riyy-i cirriyy-i hizebr-intiķâl, şamşâm-ı ķabza-i dâveri ve dırğâm-ı ķul-le-i dâd-güsteri, medere-i 'âlem-medâr-ı tedbîr, nuķâve-i celâdet-niķâb-ı cemm-i ğafîr, düstûr-ı kebîr-i sûtüde-kâr, vezîr-i dil-pezîr-i şünüde-güftâr,⁵ hâtır-nüvâz-ı sükkân-ı heft-ıķlîm, şâhib-râz-ı sulţân-ı Sikender-dihîm, vâķîf-ı mîzânü'n-nâ'ire bi-envâri ķuvveti'l-ķâhire, 'ârif-i feterâtü'n-nâ'ime bi-tedâbiri râsihâti'z-zâhire, nâşîrü'r-re'fet ve'l-himem bi-bezli'l-mevâhib ve'n-ni'am, celîl-i cemilü'l-ķadr, 'âdil-i bî-'âdilü's-şâdr, vezîr-i kebîr-i rû-şen-râ, Hâzret-i Meħemmed Paşa *Allâhümme eyyedehü bi'l-fikri's-şâķib ve ebbedehü bi'r-re'yi's-şâ'ib*⁶ *bi-hurmeti şefi'l-E'âcim ve'l-E'ârib*⁷ berķ-ı hâţîf gibi lâmi ve şeb-i tîrede âfitâb-ı 'âlem-tâb mişâli tâlî olup şem'a-i firâsetle-ri fûrûzân ve lem'a-i kiyâsetleri mâh-ı münîr gibi nümâyân olduķda hıfz u hîrâset-i emâkin ve zabt u şıyânet-i mesâkin huşuşında bezl-i himmet-i bî-hemta ve münâdilere ışğâ-yı nidâ⁸ [391b EH] itdürilüp «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

⁹«لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ»⁹ fermânına imtişâl ve ğâretgerân-ı fitne-bidârân def'ine ihtimâm-ı bî-hâmâl şadedinde 'asâkir-i deryâ-şitâb mânend-i tûfân u hîzâb ol maħall-i âteşe ķarîn ve hiddet-i âteş-i teşlerine¹⁰ yakın olup sâ'ir vüzerâ-yı nâdire-dân ve 'uzamâ-yı rû-şinâsân daħı etbâ'-ı kârsâz ve a'vân-ı cân-güdâzlarıyla birer ğüşede kâr-güzâr ve müşârün ileyh hâzretlerinin r'e'y-i 'âlem-ârâlarıyla fermân-berdâr¹¹ olduķlarında berķ-ı cünbiş ve ra'd-ı

1 âteş: - F

2 “Rabbimiz, bizi ateşin azabından koru.” | Müellif burada Bakara Sûresi 201. âyetin kelimelerinin yerlerini deĝiştirmiştir.

3 “Ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur.”, Nur Sûresi, 24/35.

4 nev'an: bu du'â-yı F

5 medere-ı/güftâr: - R4

6 *vel'şâ'ib*: - EH

7 “Ey Allah'im onu Araplara ve diğerlerine şefaât eden [Hz. Muhammed]'in hürmetine keskin bir fikir ile destekle ve isabetli bir ğörüş ile ölümsüzleştir.”

8 ışğâ-yı nidâ: nidâ vü ışğâ EH

9 “Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere ... girmeyin.”, Nur Sûresi, 24/27.

10 teşlerine: âteşlerine F | tüşeleriyle EH

11 berdâr: - F

ğurunbiş yeñiçeriler kelend-i âhen-yedleriyle peyveste ve kemend-i ejder-
hâ-peykerleriyle miyân-beste;

Li-münşi'îhi

Girür her birisi yanar âteşe
Ebed¹ bakmaz ol [376b R4] üsküf-i zer-keşe
İder ekseri re's-i mismârı şağ
Elinde yanar âteş olur nacağ
Ne rîş ü ne seblet qalur ulaşığ
İder âteş anları çorlağ ışığ

'Ale'l-ğuşuş şarşar-ı âteş-perver ve nesim-i şerer-güster dâmen-der-
miyân muharrik-i âteşdân olup âteş pâreleri perâkende ve her birini hâ-
ne-süz u merdüm-küşende kılmış iken;

Li-münşi'îhi

Emr-i Hâk ile 'asker-i manşür
Kıldı bâzû-yı sa'y u diğqate zür
Dil-i eţfâl keşf-i râz itdi
Ol kül öksüzleri niyâz itdi
Gözyaşı seyle döndi bâtında
Cereyân eyledi mesâkinde
Söyinüp² sâkin oldı âteşdân
Tutdı ammâ sipih ü hâki duhân
Eyleyen dūd içinde mihre³ nazar
Şandı hâkister içre bir aḡker

Hâkâ ki bu beliyye-i haşyet-şi'âr her vech ile dehşet-dişâr u kıyâ-
met-âşâr olmağın⁴ tavq-ı nebâyiş gerden-i 'ubüdiyyete taqlid ve du'â-nâ-
me-i pür-sitâyiş ebkâr u efkâra bu çarîğ ile ta'vîz olındı.

1 Ebed: - R4

2 Söyinüp: Söyindi F

3 mihre: hâke EH

4 olmağın: - F, R4

Li-münşî'îhi

خامه ات همجو ذو الفقار على فارق راه كفر و دين بادا
 بشعاع چراغ افضالت ظلمت جهل در كمين بادا¹

Beyt-i imzâ²

غريق اشك دو چشم و حريق نار فراق كمينه بنده درينه عالي مشتاق³

Beşinci hâdişe

Etrāk ṭā'ifesinden yine ol senede dārū'l-mülk-i İstanbul'a bir kimse geldi. Bir küçirek ferzendi⁴ ekâbir-i şehre 'arz kıldı ki çihresinden burnı ve bir gözi ve bi'l-cümle nīm-çihresi ve yüzi siyâh қаѳіfe gibi berrâk idi. Taraf-ı âharı ki nīm şaṭr-ı mu'ahharıdır, gâyet de aқ idi. Herkes anuñ rü'yetine ṭâlib ü râğıb oldı. Ve ol recül-i faқîr anı bilâ-'aṭıyye göstermeyüp ol yüzden niçe yüz biñ aқçelere dest-res buldı.

Altıncı vâkı'a

Der-i devlete Endülüs cânibindeki Mağribilerden bir bölük dād-ḥ'âh geldi. İspanya keferesi memleketlerine tağallüb idüp, mesâcid ü ma'âbidlerini yıķup, yirine şanem-ḥâneler yapıdurup, Müslimânları şavm u şalâtdan men' kılup ve evlâd-ı Müslimîn'e lisân-ı Efrencî tekellümini farz idüp,⁵ huşuşâ *İncil* ta'allüm itmelerini cebr ile zîmmetlerine [392b F] muқarrer eylemiş. "Tâ sene seb'a ve tis'in ve şemân mi'eden bu târiḥe gelince ki yüz yıla қarıbdür, bizüm ḥâlimüz ve küffâr-ı Efrenc ile қıtâlimüz böyledür." diyü bildürdiler. Ve bu yaқınlarda⁶ yine İspanya keferesinden bir ṭā'ife-i zâ'ife⁷ ayrılıp millet-i 'avcâlarını mezâhib-i Ḥanefiyye-i seniyye-i beyzâya müteқârib gösterüp ve ol gürûḥa "Lüterân" diyü nâm қonılıp, geçen senede İspanya қralı mezbür Lüterân ile қıtâle 'azîmet idüp ba'ıd gitdüklerinde ehl-i Ğırnaṭa ile Cezîre-i

1 "Senin kalemin Hz. Ali'nin Zülfiқar'ı gibi küfür ve din yolunu birbirinden ayırmıştır. Erdem ışığının aydınlığı cehalet karanlığını pusuya yatırmıştır."

2 Beyt-i imzâ: - F, R4

3 "[O], iki gözün yaşlarına gark olmuş, ayrılık ateşine yanmış, eski hakir köle, arzulu Âlîdir."

4 küçirek ferzendi: rencber oğlını EH

5 farz idüp: ögderüp EH

6 yaқınlarda: senelerde EH

7 zâ'ife: - F, R4

Hafra¹ halkı der-‘aķab anlaruñ Őhrlerini başdılar. Ve mälların alup, ehl ü ‘iyällerin eřir idüp külli kuvvet buldılar. Hattâ müsellaķ ‘askerlerin² kırķ biñ nefere tekmil kıldılar. Bu cümleye İbn Aķmer evlâdından Muķammed el-Manřür serdâr-ı leşker-i manşür oldu. Ba‘de’l-iġtinâm Ğirnaķa’ya müşrif bir cebel-i ‘aźim-i refi’uñ üstine çıķdılar. Ve ĥaymelerin ķurup, fuşrat düşürdükçe eķraf u cevânibe aķınlar idüp müşrikine sell-i seyf itdiler.

Vaķtâ ki İspanya ķralı bu aķvâli ma‘lüm idindi, dâr-ı dünyâ gözlerine teng ü târ olup altmış biñ küffâr-ı eşrâr ile bi’n-nefs anlaruñ def’ine müteveccih oldu. Lâkin ķable’l-vuşul yine ‘avdet itdi. Ya’nî ki “Öte cânibde ĥâlî ķalan pây-taķtına ve sa’ir memâlikine Tnonanma-yı Hümâyün’dan maźar-rat irişe.” diyü ĥavfla döndi, gitdi. [392a EH] Bundan mâ‘adâ bunu daķı taşavvur eyledi ki “Bir bölük müsellaķ u nâmdâr ve bî-ehl ü ‘iyâl mücerredin-i ġazâ-kirdâr, kühsâra taķařşun itmiş şirân-ı celâlet-ři‘âr ve bişezâra řıġınup ĥarb u rezmi pîře idinmiş merdân-ı ceng-âzmâyân-ı peygâr-kâr ihtimâldür ki göz ķarardup ineler. Ve İspanya ‘askerini bi’l-küllüyye ķıralar. Nesleri münķaķı’ olmaķ mertebelerine ileteler.” diyü kendüsi varmadı. Nihâyet aķribâsından bir kelb-i kebîri serdâr idüp gönderdi. Bi-‘inâyeti’llâhi te‘âlâ ol daķı münhezim olup cümle mâ-melekleri mücâhidin zümresine ġanîmet müyesser oldu. Bi’l-âķire İspanya ķralı bunlaruñ def’ine ihtimâm-ı tâmm³ idüp sa’ir ĥaşmiyla muřâlâķa kıldı. Hışuşşâ ki esved ü aķmerden mu‘âvenet taleb itdi. Ve berren ve baķren ‘asâkir-i đalâlet-me‘âşirini cem‘ idüp cünüd-ı Lüterân’uñ izâlesine müteřemmir⁴ oldu. Pes ‘asâkir-i Müslimîn ki [377a R4] bu hücum-ı ġumümü tıydılar, Sulķân Selîm řâĥ cenâbına ilçiler gönderüp mu‘âvenet ü meded taleb itdiler. Ammâ ‘uzamâ-yı erkân-ı devlet Cezîre-i Kıbrıs feķhinüñ mühimmâtına mübâşeret şadedinde olmaġın anlara cevâb gönderdiler. “Ĥâlâ ki kendümüze aķreb ve def’i ĥuřuřında ol ķaziyyeden enseb bir mühimme daķı mübâşeret olunmuşdur. İnşâ‘allâhu te‘âlâ bu ĥidmet ber-ķaraf olduķdan řoñra sizüñ medediñüze daķı tnonanma gönderelüm.” diyü bildürdiler. Pes cenâb-ı devletden nev-mîd olduķlarından řoñra;

1 Ĥafra: Ĥaşlar F, R4

2 ‘askerlerin: ‘asker-i ġüzîn F, R4

3 tâmm: - F

4 müteşemmir: teşmîr-i saķ R4

Nazm

مشو ملول كه فتاح باب مشكلها درى كه بر تو ببندد هزار بگشايد¹

feh'vāsına muvāfiḳ ummaduḳları yirden ol mücāhidine bir meded-i fa'ik̄ yitişmiş ki ṭā'ife-i Tatar'dan bir zümre-i ḥamīdetü'l-eṭvār zuḳāk-ı Mesine'den² berü Endülüs'e 'ubür itmişler. Ve İfrīḳıyye cānibinden yitişüp ol Müslimīn-i ğarībāna feryād-res olup cünūd-ı kefereyi tamāmen münkesir ü münhezim kılmışlar. Hattā bir dereceye varmış ki İspanya küffārı bi'l-küllıyye³ kış ü devletleri fenā bulmaḳ ḥavfına düşmüşler. Bu ešnāda ḳavm-ı Etrāk'den bir müfsid Emīr Muḥammed Maṣṣūr'uñ⁴ devletine⁵ müte'arrız u ḳāşid olup bir ḥıle ile helāk⁶ eylemiş. Anuñ mesned-i 'izzetine cülüs idüp serdār-ı ğuzāt olmaḳ ḥāṭırasında olmuş. Lākin 'asker miyānına fetret düşüp, ba'dehu ittifaḳları ber-ṭaraf olmuş. Küffār daḫı bu ḥaberi işidüp, 'ale'l-fevr üzerlerine leşker çeküp külli hezīmet kılmış. Bi'l-āḫire baḳıyye-i Müslimīn ol taḡuñ başına taḥaşşun idüp, za'f-ı ḥāl ile niçe yıllar ceng ü cidāl üzere ḳalup ḡāḥ ḡālib ü ḡāḥ maḡlūb oldukları sene tis'in⁷ ve tis'a mi'e tāriḫine dek mesmū' u meşhūr olmuşdur.

Yedinci vāḳı'a-i 'azīme⁸

Cezīre-i Kıbrıs fetḫidür ki sevāḫil-i Baḫr-ı Ebyaz'da vāḳı' olan memālik-i maḫrūsedden Ṭrablūs-ı Şām'a ve bir ṭarafdan Silifke nām ḳaşabaya ki vilāyet-i Ḳaraman muzāfātından İçil sancaḡına tābi'dür, ḳarīb olduğundan ḡayrı her sene [393a F] Mışr-ı Ḳāhire'ye müteveccih olan sefā'in-i 'azīme vü şaḡire elbette ol semte ḳarīb olan ma'ābirden geḫüp, şüret-i iṭā'atde geḫinüp mütāba'at lāfın uranlar fırsat düşürdükçe gemilere çıkup, Mışr'a müteveccih olan ehl-i İslām gemilerini ḡāret ü ḥasāret idüp, "Niçün böyle tuḡyān u 'işyān idersüz?"⁹ dinildükde "Bu fesādātı iden Mesine ve Malṭa cezīrelerinüñ gemileridür, biz degülüz." diyü ta'allül idüp, ḥālā ki bi'd-de-

1 "Kederlenme. Müşküllerin kapısını açan [Allah] sana bir kapı kapamışken binlercesini açar."

2 Mesine'den: sine F, R4

3 bi'l-küllıyye: - F

4 Muḥammed Maṣṣūr'uñ: Muḥammed'uñ F

5 devletine: işine EH

6 helāk: hetk F

7 tis'in: seb'in F, R4

8 'azīme: - F

9 idersüz: iderler F

fe‘at hıyānetleri bāhirü’l-işbāt olmağla ‘ale’l-huşuş Cezire-i Kıbrıs’uñ Hazret-i ‘Ömer *radıyallāhu ‘anh* hilāfeti zamānında dağı bir cānibi fetḥ olunup ol zamānda binā olınan cāmī’-i şerifün ile’l-ān hüceratı āşarı nümāyān iken zümre-i melā’in ihāneten¹ li’d-dīn ḥāşā, şümme ḥāşā, selḥ-hāne-i ḥanāzır itdükleri şüyü‘ bulmağla ol tārīḥdeki vüzerādan Lālā Muştafā Paşa Şām-ı şerif vilāyetinde melikü’l-ümerā ve bu ḥaḳır-i keşirü’l-ümelā anlaruñ kātib-i dīvānı² nāmına bir münş-i-i bāhirü’l-inşā olup her zamān ve her ān mezbūr paşa-yı celādet-nişān Kıbrıs ve Şırvān añıldığça derūn-ı dilden āh u fiğān iderek “Anlaruñ³ [392b EH] fetḥi bu bendeye emr olunmağ vuḳū‘ bulsa mı?” diyü Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a tazarru‘-künān şām u şehir kendüye vird-i zebān, “Evvel imān ve āḥir fetḥ-i Kıbrıs u Şırvān.” diyü şūr u şegābını beyān ider ṭururdu. Ol ḥinde melikü’l-ümerā bulunup bu maḳūle ḥidemāt-ı ‘uzmā ve fütūḥāt-ı kübrā vüzerā-yı ‘uzamā-yı mülk-ārā cenāblarına fermān olunmağ mu’tād olmağla mezbūruñ şevḳ u talebi istiğrāb olunurdu. Ḥikmet Ḥudā’nuñdur,⁴ «انظر إلى ما قال لا تنظر إلى من قال»⁵ sırr-ı setiri⁵ paşa-yı müşārün ileyhe ḥasb-i ḥāl olup Selīm Şāh-ı Cem-sipāh zamānında evvelen vezir oldu. Şāniyen Kıbrıs fetḥi fermān olunup ol ḥidmet-i celile anlaruñ eli ile ihtitām buldı. Şālişen Şırvān teşḥiri ve Ḳarş Ḳal‘ası’nuñ ta‘miri dağı emr olunup cümlesi mezbūruñ [377b R4] cehd ü cidd-i ḳadimi ile zamīme-i⁶ memālik-i ‘Oşmāniyye vāḳi‘ oldu. Vāḳi‘an bī-şek ḥātimesi imānla dağı vuḳū‘ bulduğı muḳarrerdür. Zirā ki zıkr olınan iki müdde‘āsınuñ şübütü anuñ şıḥḥat-ı ḥüccetine şāhidin-i ‘ādilīn idüğü şāḥiḥdür.

Ve bi’l-cümle sene şemān ve⁷ seb’in faşl-ı rebī’inuñ evvel-i rebī’inde İstanbul’dan çıḳıldı. Ṭonanma-yı Hümayūn ile Kıbrıs Ceziresi’ne teveccüh ḳılındı. Mezbūr Muştafā Paşa,⁸ cezire fetḥine me’mūr-ı mütāba‘at-nümā ve beglerbegilerden Anaṭolı Beglerbegisi İskender Paşa ve Cezā’ir Beglerbegisi Ḳapudan ‘Alī Paşa ve Ḳaraman Beglerbegisi Ḥasan Paşa ve⁹ Sivas-ı Rüm

1 ihāneten: şıyāneten F

2 kātib-i divānı: kātibi F | kātib R4

3 anlaruñ: - F

4 “Söyleyene bakma, söylenene bak.”

5 sırr-ı setiri: sırrı F, R4

6 zamīme-i: ḥayme-i F | zämme-i EH

7 şemān ve: - F, R4

8 Ceziresi’ne//paşa: - F

9 Cezā’ir//ve: - EH

hâkimi Behrâm Paşa ve Zül-kadriyye melikül-ümerâsi Muştafâ Paşa¹ İbn Ca'fer Paşa ve Haleb Beglerbegisi Dervîş Paşa ve Şehrizül eyâletinden ma'zül olan Muẓaffer² Paşa ve Rümili'nün nâmdâr beglerinden Tırhala ve Yanya ve Mora ve İlbaşan ve Pirizrîn ümerâsi ve zıkr olunan beglerbegilerün 'umûmen sipâh u zu'amâsi, bunlardan mâ'adâ Dergâh-ı Mu'allâ kullarından beş biñ yeñiçeri ile Yahyâ nâm ketûdâsi ve kifâyet miqdârı tobcılar zümresi ve bölük halkınuñ bir miqdâr aqvıyâsi bi'l-küllıyye sipehsâlâr-ı nâmdâr cenâbına koşuldu. Ve vükelâ-yı fiğâmdan şeci'-i deryâ-şinâs ve refi'ül-kadr-i celâlet-libâs,³ a'nî bih Vezîr Piyâle Paşa dañı deryâ cânibini hıfz için gönderildi. Ve bi'l-cümle üç yüz pâre kıdırğa ve mavna ve kalita ile teveccüh olunup sene-i mezbûre Rebî'ül-âhîr'inün yigirmi yedinci günü cezîre sâhiline varıldı.⁴ Taşra çıkıldıkdâ yüz pâre dañı levend gemileri mülhâk olup cem'an dört yüz pâre sefâ'in ile⁵ mezbûr Muştafâ Paşa sefâ'in-i hâşşa miyânında sefine-i pâdişâhî diyü celilül-i'tibâr olan zevrak-ı müzehheb-revağa bindi. Ve Kıbrıs'ın memlahası cânibinden ordu gelmesi⁶ münâsib görüldi.

Mezbûr Piyâle Paşa ki pâye hasebi ile mezbûr Muştafâ Paşadan üç derece vâlâ,⁷ huşûşâ dâmâd-ı pâdişâhî olması ve vezâret şadrına niçe yıllar mezbûrdan evvel vuşul bulması müttefağun 'aleyh-i 'uğalâ iken anlar cezîre fetihine serdâr olmak hayşıyyetiyle her ne emr eylese sâ'ir beglerbegiler gibi fermân-berdâr idi, cidden⁸ 'izâm-ı şân u irtifâ'-ı rütbe da'vâları ol ortalıkdâ nâ-peydâ idi. Pes Muştafâ Paşa cenâbından işaretle evvelâ Piyâle Paşa cezîreye çıkıldı. Bir miqdâr askerle serdâr-ı muhteremün otağın iletüp mağalline kurdı. 'Alâ tarîki'l-edeb [393b F] kapucıbaşılık hidmetini onlar gördi. Ba'dehu vezîr-i me'mûr ve sâ'ir ümerâ vü melikül-ümerâ-yı cumhûr süvâr ü piyâde ke'n-naẓmî'l-menşûr kenâr-ı deryâda dizildiler. 'Azamet ü şevketle serdârı atlandırıp önine düşdiler. Evvelâ peyk gönderüp vaz'-ı pâdişâhâne ile Piyâle Paşayı yanaşdurdı. Bir miqdâr muşâhabetden soñra

1 ve Karaman//Paşa: - F | Paşa: - EH

2 Muẓaffer: Muştafâ R4

3 ve//libâs: - F

4 sene-i//varıldı: - F, R4

5 sefâ'in ile: sefine ile sene-i mezbûre Rebî'ül-âhîr'inün yigirmi yedinci günü cezîre sâhiline varıldı F, R4

6 ordu gelmesi: ordu dökdi ve oradan olması EH

7 vâlâ: yüce F | aşığı EH

8 cidden: şadr-ı 'uzamâ ve EH

anlar ayrılıp Anadolu beglerbegisi muķārin oldu. Bu tārīķ ile beglerbegiler yollu yollarınca birer miķdār yanaşup otağ önüne varıldı. Mümā ileyh vezir ve sā'ir kebir ü şağir bi-hasebi'l-merātib şaf şaf tırdılar. Ser-leşker-i nāmdārı selāmlayup menzillü menzillerine ve Piyāle Paşa gemiler semtine toğrılıp çekildiler.

Ammā livā-yı beyzā-yı İslām'ı evvelā sefineden ķaraya çıkarmak hıdmeti sene şelāse ve tis'in tārīhinde¹ Kefe beglerbegiliği ile muħaşşılı' l-merām olan [393a EH] Zāl Meħemmed Paşa'ya müyesser oldu ki ol eşnāda ze'āmetle Dīvān-ı Hümāyün kātiblerinüñ ma'ārif-dişārından idi. Lā-siyemā mezbūr Muştafā Paşa'nun maħrem-i esrārı olup kātib-i sırrı nāmına nazar-kerde emekdārlarından idi. Fe-lā-cerem Hāzret-i Hālıķu'l-levh ve'l-ķalem on beş yıla varmadın ol hıdmet-i bā-sa'adet muķābelesinde mezbūrı mīr-i mīrān, ya'nī ki tıbl ü 'aleme mālīk ve celālet ü celādet tārīķına sālīk bir emīr-i kebīr-i zī-şān² eyledi. Hādd-i zātında kāmķār-ı müşārün ileyh ma'ārif ü kemālātla ālūde ve şānāyi' u bedāyi'-i cündiyyeden şevķet-rübūde, küleh-pūş-ı hāzret-i Mevlevī, vāķıf-ı rumūz-ı ma'nevī ve mütercim-i ebyāt-ı *Meşnevī*, bā-ħuşuş 'Oşmān Paşa ile Şīrvān'da bile ķalmış, niçe zamān tezkireciligi [378 R4] hıdmetini idüp vilāyet-i Şīrvān'ı taħrīr itmiş, ba'dehu māl defterdārılıđıyla ve sancağla i'tilā-yı şān bulmuş ve niçe yıllar Sürh-serān şāhına giriftār ve Alamūt Ķal'ası'nda habs ile müşevveşü'l-efķār iken 'ināyet-i Bārī yārī ķılıp Tebrīz fetħ olunduğı sene evvelinde ķurtulmuş, yarar ve nīk-kirdār ve şūret-i devlet-i dünyeviyyede kisvet-i tārīķat-ı Mevleviyye'yi dişār idinmiş, merd-i ħoş-güftār ve Āşafī³ taħalluşla mā'il-i eş'ār-ı nezāket-şi'ār olduğdan mā'adā neşr ü nazm ile mülk-i Şīrvān vaķāyi'ini yazmış idi. Hāttā ki ķalb-i sengīn-i münķire te'sīr idecek edālar idüp sikkeyi mermerde ķazmışdur.⁴ Egerçi ki vilādetleri Rümili'nde⁵ Siroz nām şehrde vāķi'dür, ammā neşv ü nemāları sābıķu'z-zīkr Muştafā Paşa merħūmuñ kitābeti hıdmetinde gün gibi lāmī'dür. Bu ħaķir ile dā'ire-i uħuvvetde demsāz ve şī'r ü inşāda bizden telemmüz ü telezüz vādilerin-

1 tis'in tārīhinde: tis'inde EH

2 kebīr-i//şān: mīr-i mīrān EH

3 Āşafī: Vāzi' F

4 Hāttā//ķazmışdur: - EH

5 Rümili'nde: - F, R4

de istiḳâmet-i ṭab‘la merâm¹-perdâz ve² beyne’l-aḳrân her cihetle mu‘ayyenül-miḳdâr ü mümtâzdur. *Yesserallâhu âmâluhu ve melleke bi-netâ‘i-ci’s-sa‘âdâti a‘mâluhu*.³

Vaḳtâ ki Cezîre-i Ḳıbrıs ‘asâkir-i İslâm’a⁴ muḥayyem oldu, ümerâdan ğayrı ‘asâkir piyâde ve ṭoblar ‘arabalarla âmâde olmağın bir ḳonaḳ menzil iken üç günde sühûletle varıldı. Zîrâ ki serdâr-ı kâr-güzâruñ ḳıble-nümâ-yı teveccühiyle evvelâ Lefḳoşa Ḳal‘ası fetḫine ṭoğrıldı. Ol sebeple cünüd-ı mes‘ûd-ı⁵ muẓaffer-ḳadem dâ‘ire-i nâ‘ire-i ḳal‘ayı pergârvâr ihâta-i muḥkem ḳılıp bir ḳol serdâr-ı kâmkâr ḳulları ile ketḫudâya, bir ḳol daḫı Anaṭolı Beglerbegisi İskender Paşa‘ya, bir ḳol daḫı Haleb Beglerbegisi Der-vîş Paşa‘ya ve bir semt daḫı Rümili ümerâsıyla ma‘zûl⁶ Muẓaffer Paşa‘ya ve bir ṭaraf daḫı Dergâh-ı Mu‘allâ yeñiçerileriyle Yahyâ Ketḫudâ‘ya, bir ḳol daḫı Ḳaraman beglerbegisi ile ümerâya ve bir ḳol daḫı Zü‘l-ḳadriyye Beglerbegisi Muştafâ Paşa‘ya fermân olunup cevânib-i erba‘a ecânib-i seb‘a ile muḳavvâ ve eṭrâf-ı müsebbe‘a⁷ serdâr ḳullarından olan sibâ‘-ı mütenevvi‘a ile engüşt-nümâ ve her bir ḳol yedişer sekizer ṭob-ı merğûbla pür-şit ü şadâ olup sekiz yirden⁸ ṭob u tüfeng ve her ṭarafdan şaḳalos u ḍarb-zen ü zenberek maṭar-ı vâ‘il gibi ehl-i ḳal‘aya⁹ nâzil olup gürûh-â-gürûh ‘arz-ı celâlet ü şehâmet ü şükûh ile elli gün tamâmen döğüldi. Elli birinci gün bi-‘inâyeti’llâhî’l-fettâḥ Lefḳoşa Ḳal‘ası fetḫ olındı. Zümre-i mücâhidinden niçeler dâḫil-i [394a F] bihişt-i nüzhet-âşâr ve fırḳa-i mu‘ânidinden bî-nihâye füccâr u küffâr¹⁰ ﴿فِي الدَّزَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ maẓmûn-ı şerîfine mâ-şadaḳ oldu.¹¹ Ol ḳal‘anuñ ḳulel-i refi‘asında ğurâb u ‘uḳâb istitâr¹² ḳılındı. El-ḫaḳ bir ḳal‘a-i metîne-i mu‘allâ¹³ idi ki çevresi zirâ‘-ı bennâyla ölçüldi. Sekiz biñ sekiz yüz seksen arşun bulındı. Bu maṭlûb u merâm ğâyet-encâm ol-

1 merâm: merdüm F, R4

2 şî‘r//ve: - EH

3 “Allah onun emellerini kolaylaştırsın. Ve onu başarılarının neticeleriyle amellerinin sahibi kılsın.”

4 İslâm’a: İslâm-ı nuşret-benâma EH

5 Zîrâ//mes‘ûd-ı: - R4

6 ma‘zûl: - R4

7 müsebbe‘a: seb‘a F, EH

8 sekiz yirden: yedi ḳoldan sekizerden ziyâde EH

9 ḳal‘aya: ḫâ‘ife üzerine EH

10 “Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar.”, Nisâ Süresi, 4/145.

11 mâ-şadaḳ oldu: - F, R4

12 istitâr: iştihâr F, R4

13 mu‘allâ: mu‘allaḳ F, R4

duktan sonra gemilerin nısfı ile Piyâle Paşa ‘ummân-ı bahri cüyân olup cezirenün eṭrâfını ahyânen¹ muhâfaza yüzünden gördi, gözetdi. Ve nısf-ı tonanma ile Qapudan ‘Alî Paşa Lefkoşa Limanı’nda tırup küffâr-ı hâk-sâr tonanması gelürse hâzır olmak üzere ol sevâhilde kaldı. Pes Lefkoşa ki alındı, rü’esâsınıñ rü’üs-ı maḳṭû’ası serdâr tarafından Girine Qal’ası’na gönderildi. Ehl-i qal’a evbaşları ki gördiler, havf u haşyete düşüp emânla qal’a miftâhlarını gönderdiler. Vaḳtâ ki Girine dahı zabṭ olındı, ba’de’l-mesâha zirâ’-ı bennâyla çevresi yedi yüz seksen sekiz zirâ’ ve ‘arz-ı handeḳı elli [393b EH] miḳdârı zirâ’ bulındı.

El-ḳıṣṣa Lefkoşa fetihinde Qapudan ‘Alî Paşa, şecî’ u dilir-i müşkil-güşâ olmağın meteris hıdmetine me’mûr oldı. Ve Rümili Beglerbegisi Behrâm Paşa pîr-i sâl-horde olduğı eelden Tıonanma-yı Hümâyün gemilerinün hıfz u hirâsetine istiḥdâm ḳılındı. Bu zıkr olınan Lefkoşa ve Girine mühimmâtı gâyet-pezîr olınca şiddet-i şitâ taḳaddüm itmegin² tonanma gemileri deryâya müte’allıḳ ‘askerle Qoştanṭınıyye Limanı’na çekilüp gitdi. Serdâr-ı [378b R4] muzaffer³ yanındaki mîr-i mîrân ve ümerâ vü ‘asker Mağosa eṭrâfını muḥayyem ü mu’asker ḳılıp mühimmât-ı fetḥ u teshîre mübâşeret itdi. Egerçi ki qal’a-i mezbûre leb-i deryâda vâḳi’ olmağla ‘asâkir-i İslâm’a havf u haşyet-i mevfûre tārî oldı. Hattâ bir def’a cengci şoltâtle memlû on pâre ḳadırğası gelüp cüyüş-ı lüyüsuñ havf u ḥaṭarları izdiyâd buldı.

Ve bi’l-cümle Qal’a-i Mağosa, şahrâ-yı şammâ üzere yapılmış ḳulel ü burûc-ı menḥûsı olup metâneti gâyetde ve hışâneti nihâyetde⁴ olmağla serdâr-ı devlet-yâr re’y ü tedbîr vâdilerinde engüşt-nümâ-yı ahyâr oldı. Eṭrâfına bir handeḳ-ı vesî’ u ‘amîḳ ḳazdurup qal’ayı ihâṭa itdürdi. Tâ ki vâridîn ü ḳâşidîn vülûc ü duḥûlden ḳaldı. Ve sâḳinîn ü râḫilîn cânib-i ḥalâşa ḥurûc u vuşûlden me’yûs oldı. Fe-lâ-cerem serdâr-ı muḥterem qal’anuñ handeḳinden⁵ bir maḥalli türâbla ṭoldurtdı. Ve guzât-ı zafer-kirdâr qal’aya yürüyüş itmege bir tārîḳ-ı pür-tevfîḳ bulup sühûletle hücûm olınmasını revâ gördi. Lâkin meger ki küffâr-ı bed-kirdâr yürüyüş maḥalli olan yirüñ handeḳi

1 ahyânen: ihtiyâten EH

2 itmegin: idince F

3 muzaffer: muzaffer-yâr EH

4 hışâneti nihâyetde: hışânetde F

5 handeḳinden: - R4

altından bir lağam-ı mestürü'l-eṭvâr idüp yir yir bārūt yığınları kırmışlar. Ve yürüyüş gününde aña âteş virmegi muḳarrer itmişler. Ğuzât-ı dîndâr bu kıışadan gâfil ve ṭolmuş ḥandek altından lağam mümkün idüğine i'tiḳadları münḥarîf u 'âṭıl olup cidden ihtimâl¹ virmezler iken hemân ki yürüyüş tenbîh olındı, zümre-i zemîme-i melâ'in ḳal'a içindeki yolundan lağamlarına âteş virdi. Allâhu ekber, üstinde bulunan ğuzât-ı refî'u'd-derecât zir ü zeber ve şühedânuñ irtifa'-ı şânla başları evc-i semâvâta berâber olup iki menâre boyı ğuzât şererden cünüd ile evc-i semâyâ şu'üd u ḥarekât eyledi. Ve üç biñ miḳdârı âdem ol fitne-i setîre ile şehâdet rütbesine yitdi. 'Ale'l-ḥuşuş Malâṭiyye sancağı begi Ferhâd Beg ki merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥân'ın maḳbûli ve evâḫir-i 'ömrinde muşâḫib-i keşîrüd-duḫûli idi, anlar² ve Ḳılıc Beg oğlu Meḥemmed Beg ve bi'l-cümle mîr-livâ nâmına dört yarar âdem ve sancağlarında vâḳi' sipâh u zu'amâ ve mîr-alay ve mîr-'alem kimi âteş ile yandı ve kimi ṭobraḳ altında başılıp güm oldu.³

Ve bir muşîbet-i 'azîme daḫı Mağosa Ḳal'ası alınduğdan soñra vâḳi' ve fetret-i mütenevvi'ası tâ rûz-ı ḥaşre dek şâyi', vezîr-i celîl Meḥemmed Paşa-yı Ṭavîl ḳalyonunuñ bārütdan ṭutuşması ve içinde nefâ'is-i emvâl ve zaḥâ'irden ğayrı biñe ḳarîb âdem telef olmasındur ki sefîne-i 'azîme muḳaddemâ [394b F] zaḥîre yüklerine defîne olup gelmiş idi. Ol metâ' fîrûḫt olunduğdan soñra emvâl-i ğanâ'im ve esârâ-yı maḫbû'u'l-meḥâsinle⁴ ṭolup ve icâzetlenüp gitmek üzere idi. Ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, içindeki bārütdan ṭutuşdı. Ve bunca nüfûs-ı keşîre helâk olup 'asâkir-i ğuzâtuñ cân u gönüllerine⁵ ḥarâret âteşleri düşdi. Ammâ ḳal'anuñ yarağ u yatına nihâyet yoğ-ıdı. Alınduğdan soñra ki 'add olındı, kebîr ü şağîr ṭobları yedi yüz altmışdan artuḳ bulındı. Ve ḥandekun 'arzı zirâ'-ı bennâyla yüz on arşun⁶ ve 'umḳı yigirmi ṭoḳuz zirâ'dan efzûn ve aşl ḳal'anuñ iç yüzi altı biñ iki yüz kırḳ arşun idüğü maḫsûb-ı zevî'l-'uyûn oldu. Bu ṭarîḳ ile ṭarafeynden âteş-i ceng ü ḳıtâl riyâḫ-ı nehzat ü cidâlle ḳuvvet-i işti'âl buldı. Kırḳ elli gün [379a R4] miḳdârı daḫı ihtimâm-ı tâmm ile her ḳoldan dögüldi. İçindeki küffâr-ı

1 ḥandek//iḥmâl: olmağla ḥâtıra EH

2 ki//anlar: - F

3 başılıp//oldı: ḳaldı F

4 meḥâsinle: şiyemle EH

5 cân//gönüllerine: ḥânumânlarına EH

6 arşun: - F, R4

hâk-sâr ise kapandıktan on bin çarib fuccâr ve şüret-i emânla taşra çıktıklarında dört bin miqdârı bed-kirdâr idi. Şebân-rüz çalışmakta ve tonanmalarından mu'avenete 'asker ümmîdi ile âteş-i fûrûzân gibi¹ tutuşmakta² iken Vezîr-i Şânî Pertev Paşa ile [374a EH] ikinci senesi deryâya çıkan Tonanma-yı Hümâyûn ki Baħr-ı 'Ummân'a vardı, Mağosa muhâşarasındaki melâ'in kendülere mu'avenet³ için gemiler gelmek muhâl idüğünü her biri aıladı, bildi. Ya'nî ki kendülere feryâd-res 'asker⁴ yitişmek çarîkı mün-sed⁵ ve itdükleri 'inâd kendülerün helâkine sebep bir fesâd u lecc-i beddûr, serdâr-ı kişver-sitân cânibinden istimân itdiler. Anlar daħı cevâz şüretin gösterüp baħıyyetüs-süyûf olan yedi bin miqdârı âdemle Frengistân'a gitmelerine nev'an rızâ virdiler. Bu 'ahd üzere kal'anuñ miftâhları geldi. Ve kendüler çıkup kal'adan taşra çâderleri kuruldu. Pes dilirân-ı benâm, nerre⁶-şîrân-ı cünd-i İslâm burc u bârûların zînet-mesîr-i a'lâm idüp gülbâng-ı Aħmedî ve i'lâ-yı kelime-i dîn-i Muhammedî ile eṭrâf u cevânib-i kal'a ṭoldı. Beglerbegiligi ma'züllikle hîdmeti sebķ iden⁷ Muzaffer Paşa'ya revâ görüldü. Ve Cezîre-i Kıbrıs bir müstaķil beglerbegilik olup üç ma'ber ki Mağosa ve Girine ve Bâf⁸ iskeleleridür, ferden ferdâ ta'yîn-i mîr-livâ ile muntazam oldu. Ve cezîreye çarib ü muķâbil olan memâlik-i ma'müreden İçil ve Tarsûs ve Sis sancaķları eyâletine zamîme kılındı. Ve bi'l-cümle mâl ü timâr⁹ defterdârları¹⁰ ve defter kethudâsı ve yeñiçeri ve gönüllü ve 'azeb ağaları 'umümen tevcih olunup ve müsta'id¹¹ ķadî vü müftî daħı naşb olındı. İğtinâmla alınan evlerden mâ-lezimesiyle birer muraħḥam u enbüh hâneler, ya'nî ki sâbıķda mey-hânelik üzere taşarruf olınan kâşâneler ekâbir-i ehl-i şer' ve efâhim-i aşhâb-ı silâḥa mesken ü me'vâ ta'yîn olındı. Kibâr u şîğâr bu çarîķ ile mütemellik oldukları büyütuñ ḥall ü ḥamr ü 'araķını şatup "Mâl-i ğanâ'imdür." diyü intifa'-ı bî-şümârdan ḥâlî olmadı.

1 gibi: gibi uruşup R4

2 ve//tutuşmakta: - EH

3 mu'avenet: mu'avin olmak EH

4 'asker: - F

5 çarîķı mün-sed: müte'assirdür F

6 nerre: zinde F

7 sebķ iden: geçen EH

8 Bâf: Bân R4

9 ü timâr: tüccâr F | ü tüccâr R4 | - EH

10 defterdârları: defterdârı ta'yîn olındı EH

11 müsta'id: müstaķil paşa ve R4

Hikâyet

Bu haķîre yâr-ı kadîm ve ğam-ı ħâr-ı müstaķîm olan hem-şehrî-i kuzât-dan ‘arif-i şab’-ı selîm Monlâ Rûhî-i¹ fehîm ki edâsı rûĥ-efzâ ve muşâĥabet-i cân-baĥşî şafâ-baĥşâ, ebyât u eş’ârî kâbil-i işġâ, sükûn u vaķârı maţbû’-ı ehl-i nühâ bir laţîf âdem idi, ya’nî ki aĥlâķ u ĥişâline göre ġüyâ ki bir rûĥ-ı mücessem idi, işbu sene ihdâ ve elf târiĥinde vilâyet-i Şâm’da yüz elli aķçe ile Ĥavrân kâğisi iken vefât eyledi. Ümmiddür ki ĥürân u ġilmân bâġ u râġ-ı cennetde enîsi ola. Ve ervâĥ-ı evliyâ ve rığvân-ı ĥuld-ı berinde hem-dem ü celîsi olması taĥaķķuk bula. Kıbrıs fetĥ olunduġı senede ki ol cezîrenün kâzâsı mevleviyetle Mevlânâ Kâmî ‘aleyhi’r-rahmeme virilmiş idi, mezbûr² Rûhî³ daĥı maĥkeme-i şerîfe ĥidmetiyle birkaç yıl anda istiĥdâm olınmış idi. Kezâlik Cezîre-i Kıbrıs fetvâsı⁴ Mevlânâ Ekmel nâm ehl-i ‘ilme virilüp yuķaruda beyân olunduġı üzere müftî vü kâğî birer kâşaneyemâlik olmışlar idi ki her biri bir ġenc-i ĥüsrevâne ile yetmiş seksen şarâb u ‘araķ fuçlarına ĥum-ĥâne bir bü’l-‘aceb dükenez ĥizâne idi.

Pes merĥûm Rûhî⁵ ĥikâyet ider ki ehl-i şab’ olan rindân ve ‘ayş [395a F] u nûşa muķayyed dürd-nüşân iki şımf olup bir bölüġi müftî mey-ĥânesinin şarâb-i ĥoş-ġüvârını terciĥ iderdi. Ve bir şımfı niçe kısm⁶ kâsemeler idüp “Kâğî mey-ĥânesinin şarâb-ı nâbı andan şîrîn, ĥuşuşâ telĥ-kâm ü rengîndür.” diyü taşriĥ iderdi. Farazâ şarâb iştirâsına [379b R4] giden ĥuddâm elbette istifsâr u isti’lâm iderlerdi. Ya’nî ki “Şarâbı müftiden mi alalum, yoĥsa kâğiden mi?” diyü şorarlardı. Bu kışşanun aşlını bilmeyüp henüz cezîreye gelen ‘ayyâşân ve tersâ-beççelerle ‘aşķ-bâzî kıilup dâmen-âlûde vü destâr-perişân olan bâde-nüşân pîr-i muġân gibi⁷ bâde-fürüş olduklarını ta’accüb iderlerdi. Ĥidmetkârları mâl-i ġanâ’imden olan şahbâ-yı rengîn fûrûĥında muġ-beççevâr tek ü pû kılduklarını bi’z-zât kendülerden şudür eyler kıyâs idüp “Müftî vü kâğî mey-ĥâne zâbĥ itdüklerini işitmiş olduk hele.” diyü söylerler idi. Ĥuşuşâ ki ol kâğî-i cür’a-nüş-ı meclis-i Câmî, a’nî

1 Rûhî-i: Müdâmi-i F

2 mezbûr: kezâlik fütûĥâtında EH

3 Rûhî: - F, R4

4 Kezâlik//fetvâsı: Fetvâsı daĥı EH

5 Rûhî: Rûmî F

6 kısm: - F

7 muġân gibi: muġânun F

bih *Hamriyye* şârihi¹ Mevlânâ Kâmî ola. Ve müftîsi añılan Monlâ Ekmel zühd-i huşk ile [394b EH] mu'tekad-ı cemî'-i mükemmel bir şahş idügi ta'ayyün bula. Hattâ Mevlânâ Rûhî² ekseriyyâ meclis-i şabûhî³ müftî mey-hânesinde geçürüp⁴ Muharrem nâm bir serv-i hoş-hürâm ve şarâb-ı la'l-i nâbı gül-fâm Müftî-zâde⁵ ye mülâzemet ve def'-i humârı ol şanemün çeşm-i maḥmûrına qarşu icrâ⁶ itmekle ğayr-ı mükerrer 'ayş u 'işret kıllup te-lezzüz ü tena'umdan hâlî degül imiş. Ve ammâ maḥkeme kaydını ber-taraf itdükdən sonra vuḳû' bulan şohbet zamân-ı ğurûba dek kâdî mey-hânesinde müşbet olduğına kendü ikrârı hücjet ve bu haberün hadd-i tevâtüre yitişdügi maḥmûrlık bozan yârânlar⁶ elinden⁷ imzâ olınmış 'ayş u 'işret idügi muḥarrer imiş.

Li-münşi'ihî

Ḳâdî mey-hânesinde yoḳ şâhid

Müftî mey-hânesi mükemmel imiş

Muğtenem bezm ü muḥterem dil-ber

Şöhreti ol sebebden ekmel imiş

Ġarâbet bundadur ki ba'de zamânin ki Mevlânâ Kâmî 'azl olındı ve "Cezîre ḳazâsınıñ mevleviyyete taḥammüli yoḳdur." diyü ḳuzât-ı ḳaşabâta tevcih kıllındı, bu kerre Lefḳoşa ḳazâsı Gelibolılı Monlâ Müdâmî'ye degdi ki şehrinde "Ḳara Memi Çelebi" diyü meşhûr ve ba'zı eş'ârî lâ'ik-i zuhûr u şüyü'dur. Hattâ Müdâmî daḥı⁸ Kâmî baḳıyyesi cür'a-i Câmî'ye yitişdügi ve şarâb-ı gül-fâm ü müdâmdan behremend olmaduğı taḳdîrce ḥamr u ḥall-i ḥum-hânesinden intifâ'la ercümend olduğı meşhûrdur.⁹

El-ḳıssa Ḳıbrıs Cezîresi ki tamâmen fetḥ olındı ve nüvvâb u ḳuzât u ḥükkâmı ve merdümân-ı ḥişâr u dizdârı bi'l-külliyeye tertîb kıllındı,

1 şârihi: şârihi olan R4

2 Rûhî: Rûmî F

3 meclis-i şabûhî: şohbeti EH

4 hânesinde geçürüp: hânesinden getürüp F

5 icrâ: ref'-i ḥarâret EH

6 bozan yârânlar: yazanlar F, R4

7 yazanlar elinden: yazanlarından F | yârânlarından R4

8 daḥı: - F, R4

9 meşhûrdur: meşhûrdur ve ba'zı eş'ârî lâ'ik-i zuhûr u şüyü'dur EH

emân nâmıyla çıkan yedi biñ miqdârı kâfir-i dâlâlet-nişân icâzet-i serdâr-ı zî-şânla gemilere girdiler. Yigirmi pâre sefâ'ine koyilup¹ vedâ' itmek tarîkıyla Mağosa hâkimi olan 'anîd ve ümerâsından niçe pelîd el öpmege geldiler.² Lâkin muqaddemâ dahı Ʒal'a fetḥ olmadın serdâr-ı devlet-yâr bi'd-defe'ât mezbûra mektûblar göndermiş idi. "Sâ'ir Ʒilâ' u cezîre zabḥ olıduğı muqarrer iken senûñ bu vech ile 'inâduñ netice virmez." diyü bildürmiş idi. Erkenden istîmân idüp çekilmesi cā'iz³ idügin iş'ar Ʒılımış idi. Ammâ kelb-i 'anîd mağrûr u bî-pervâ pelîd olmağın "Ʒal'ayı saña virmek degül, birkaç günden şoñra tonanmamuz geldükde 'askerüñi Ʒırmağ ve seni esîr idüp önümce yayağ götürmek ve Ʒal'a ḥandeğine ḥoldurduğıñ ḥobrağı arƷañla⁴ taşıtmağ muqarrerdür." diyü vâfir lâf u mühmelât⁵ yazup göndermiş idi. Vaqtâ ki kâfir-i mezbûr istîmân eyledi, kendüye virilen 'ahd-nâmede muqaddemâ zu'amâ vü Ʒuzât u sipâh ve a'yân-ı tüccârdan Mısr yolu ile deryâdan ḥacc-ı şerîfe müteveccih olan ḥüccâc-ı zevi'l-ibtihâc ki Ʒal'a muḥâşarasından evvel alınmış idi, Mağosa'da esîr olup serdâr-ı devlet-yâr cenâbına mirâren 'arz-ı ḥâlleri gelmiş idi. Zıkr olınan elli nefer meşâhîr-i esârâ serdâra teslim olunmağ ol varakada muqayyed ü meşḥûr olduğından ma'adâ⁶ kendüsi dahı ḥaberleşdükke edâsına⁷ ta'ahhüdi muqarrer ü me'sûr iken Ʒal'ayı virüp taşra çıƷduğdan şoñra ki [395b F] ol esîrler ḥaleb olınmış idi, "Ben kendüm varduğda i'lâm iderin." diyü cevâbını mevḥûf Ʒomış idi. Bunlardan ğayrı Frengistân'a gitmesi [380a R4] muqarrer olup nağl idecek gemilere ümerâdan 'Arab Aḥmed Beg yigirmi pâre Ʒadırgalar ile me'mûr olıduğdan şoñra serdâr-ı ceza'ir-sitân 'âkıbet-endişlik vâdilerinde re'y ü tedbîrin nümâyan idüp "Mebâdâ ki sa'adetlü pâdişahuñ bu miqdâr rü'esâ vü mîr-livâ ile giden 'askerine ve gemilerine yâ senden⁸ ve yâḥûd senden yuƷaru Venedik döjji olan düzdden zarar⁹ yitişüp 'Anlar bizüm Ʒal'aları-

1 sefâ'ine koyilup: sefâ'in idüp F | koyilup: Ʒurtulup R4

2 geldiler: çekdiler F, R4

3 çekilmesi cā'iz: ğirüye çekilmesi evlâ EH

4 ḥandeğine//arƷañla: ḥandeğini ḥoldurmağ için saña ḥoprağ EH

5 önümce//mühmelât: - R4

6 ma'adâ: ğayrı EH

7 edâsına: virmesine F | ḥalâşına R4

8 senden: Misine'den R4

9 zarar: - F

mu aldılar, biz de bu arış ile intikām alsaş ‘aceb midür.’ diyü aşd-ı asâret eyleyeler. Bu taşdİRce yâ kendün yâhüd ümerândan bir bellü baş- lu beg bi-arışı’r-rehn bunda alsun. Gemilerimiz selâmetle geldükden sonra ol dağı gönderülsün.” didükde “No, no.” diyü cevâb virdi. Serdâr-ı ‘azîmü’ş-şân “Yâ edâsına ta’ahhüd itdügi esİrler nice oldu?” didükde¹ esİrler cevâbında “Cümlesi bende degül, beglerimiz yanlarında perâkende idi. [395a EH] al’adan ıķılacağı gice her kiři esİrin atl eylemiş.” diyü fâsİd fikrler edâsını eyledi. Ve bir beg, ya’nİ ki aralarından bir ulusuñ rehn almař uşuşında od² ‘inâd idüp cidden rızâ göstermedi. Serdâr-ı vaķūr ol kelb-i kebİR-i ‘aķūra ğazabla řetm ü dūšnâm idüp “Bre mel’un, bizüm saña yazduğumuz emân-nâmede cümleden evvel taħrİR olınan mâdde ol elli nefer meşâhİR-i giriftârânuñ alâşları olup kendünün dağı edâlarına mu’terif iken ba’de’l-‘ahd anları atl ü telef itmek ve rehn alebinde ‘unf ile cevâb virüp ‘Anları öldürdiler. Ve kimseyi bi-arışı’r-rehn alıķomazın. Ve ölmekdin od hergiz avf itmezİN.’ diyü cevâb-ı nâ-şavâb virmekdin murâduñ nedür?” didükde tekrâr ğİlzet ü uşûnetle cevâb³ virdügi gibi leşker-keř-i kâr-dân ki ğazab demlerinde bir şİR-i jiyân ve hizebr-i merdüm-sitân idi, der-ħâl müşevveşü’l-bâl olup ol kelb-i kebİR- rün ve yanınca bile gelüp iskemlelerde oturan on bir baş beg⁴ nâmına bed-kİş-i aķİRün ayd u bendine emr eyledi. Her biri me’ħüz u merbüt olduğı gibi otağ öninde sâ’iri atl olınup başbuğ olan bİ-‘aķluñ iki ulağı kesildi. Ve abs ile zabt olınup yanlarıncâ bile⁵ gelen küffâr ve gemilere gitmege müteheyyi’ olan füccâr ki cem’an dört biñ nefere arİb kilâb-ı bİ-i’tibâr idi, ayaķlarına ağır adanalar urılup⁶ mİRİye zabt olındı. Ve forşa kürekci nâmı ile gemilere tevzi’ ılındı. Bilmeyenler ise pařa-yı mezbürİ⁷ “Naķz-ı ‘ahd eyledi.” diyü bühtân itdiler. Ve bir azİyyenün ař u faşlına vuķûf taşşİl itmedİN ta’aşşub u ğarâzla bulduķların söylediler. Ĥâlâ ki vâķİ’-i Ĥâl bu minvâl üzere mazbûtu’l-maķâldür.

1 No//didükde: - F, R4

2 od: dağı F

3 nâ//cevâb: - EH

4 beg: başlu EH

5 bile: - F, R4

6 urılup: urıldı F

7 mezbürİ: nâdire-dâni EH

Ve bu haķır kendülerden su'al idüp yazdığım bu aķvâl-i pür-me'aldür. Ba'dehu şol gün ki ħal'adaki kilisânun minber ü miħrâbı yapıluv, ħuşuşâ zîb ü zînetle döşendürilüp serdâr-ı ceng-eġgen ü kişver-güşâ cum'a namâzını edâ eyledi. Ve ħal'ayı teferrüc ü temâşâ niyyetine atlandılar. Ol mel'ûnı rikâb-ı şerîflerine getürdüp¹ "Baña mektûblar gönderüp atun önince yürütmege müte'allik lâf u güzâf itdügünü bilür misün? El-ħamdü li'llâhi te'âlâ ol furşatı Bâr-i Ĥudâ baña virdi. Ve bu taķdırce kendü da'vâ-yı bâtıluñ mücibince atımız öninde yürimek saña lâzım oldı." buyırup mel'ûnuñ eline ġâşiye virdiler. Ķal'aya varınca önlerince² yürütdiler. Ve anlar cum'a namâzını edâ idince kendünün da'vâ-yı fâsidi üzere ħandek taħhiri³ ħidmeti ile vâfir tobraķ taşıtdılar. Ve ba'de edâ'i'ş-şalât ol ħinzîre mesken ü me'vâ olan Beg Serâyı nâm revâķ u çâr-tâķ-ı vâlâya ki geldiler, divân-ĥâne muķâbilindeki meydânda kelepçeler ile bir mu'allâ sütün görüp "Bu direk ne içün dikilmişdür? Ve bu kelepçeler nedür?" diyü su'al kıldılar. Meger ki Mağosa begi olup ol ân türâb ta'zîlinde⁴ dâmen-der-miyân olan ħinzîr-i đalâlet-nişânun siyâsetgâhı imiş. Esârâ-yı Müslimîn'den birine ġazab itdükde ol diregi [396a F] ħucaħladurlarmış. Ve ellerini ve ayaklarını ol kelepçeler ile muħkem bend itdürüp [380b R4] cidden ħareket ü cünbişe ħudreti ħalmaduđdan şonra istedükleri gibi siyâsetin itdürürler imiş. Paşa-yı zî-şân ki bu ħuşuşı bildi, mel'ûn-ı mezbûruñ Müslimânlar için vaz' itdügi siyâsetgâhda derisi yüzülmek vâcibât-ı dîn ü devletden idüğünü muķarrer idüp siyâsetini fermân kıldı. Fe-lâ-cerem mücrim-i đalâlet-şiyem niçe bî-günâha itdügi cezâlarla⁵ muġtenem ħılınup ol kelepçelerle dest ü pâyı bend olunup ba'dehu derisi yüzüldi. Ve şaman toldurilup⁶ ol direk toısına vaz' olındı. Ve cism-i nâ-pâki dört pâre ħılınup ħal'a bedenlerine aşıldı. Bu zıkr olınan ezâlardan mâ'adâ ta'zîl-i türâbdan evvelce gemilerden birinde cunda ucına baġlatdurıldı. Bi'd-defe'ât boġulmayacaķ miġdârı ġarķ u ġavş u tenezzülâtle 'iķâb olındı ki Müslimânlara bir cefâsı daġı ol cihetden olmaġın ol yüzden daġı mücâzât muķarrer oldı. Ve bi'l-cümle ĥâke

1 rikâb-ı//getürdüp: rikâblarınca yürütdiler EH

2 önlerince: - F

3 taħhiri: - F | ta'miri R4

4 türâb ta'zîlinde:guzât ta'zîbinde F

5 scezâlarla: siyâsetle EH

6 Ve//tooldurilup: - F

naql itdürüldi. Ve şuya boğduruldu. Ve hayâtı hevâya münkalib olduğdan sonra cunda ucında inüp çıkdıçça zahm-ı derün u bîrünü dağı hevâlandı.¹ ‘Anâşır-ı erba‘adan ancak [395b EH] nâr ile ta‘zîb olunması kaldı. «لا تعدّوا»² ‘azâb-ı hadîs-i şerîfine imtişâlen ol güne ‘azâb u cefâ irtikâb olındı. Hâlâ ki sâ‘atiyle dâhil-i derk-i esfel olup ‘azâb-ı³ nârle harâret ü iltihâbı dağı kemâlin buldı.

Sekizinci hâdiş-e-i garîbe

İkinci senesinde vâkı‘, ülâsı hezîmet ile şâyi‘ tonanmalar huşuşıdır ki Cezîre-i Kıbrıs feth olındığı senede ki henüz serdâr Muştâfâ Paşa Mağosa fethine muqayyed idi, Vezîr-i Şânî Pertev Paşa tonanma ile varup memâlik-i Frengistân tahribine ser-leşker ta‘yîn olunmuş idi. Sâbıku’z-zıkr ‘Alî Paşa ki “Mü‘ezzîn-zâde” şöhretiyle müsemmâdur, anlar kapudan ve Cezâ’ir beglerbegiligi ile zî-şân olup sene şemân ve seb‘în nev-rûzında ki rûz-ı cum‘a idi, üç yüz pâre kadirğa ve mavna ve kalita ile Koştanınıyye Limanı’ndan çıkıldı. Akdeñiz’e çekdürülüp ‘ummâna varıldıçda ümerâ-yı⁴ sevâhil kadirğaları ve levend gemileri inzimâmı ile dört yüz gemi oldu. Ammâ ol târihde Cezâ’ir-i Ğarb beglerbegisi olan Kılıc‘⁵ ‘Alî Paşa ki sene seb‘a ve seb‘în Şevvâl’inde Emîr Aḥmed Ḥafşâ’nuñ⁶ elinden Tûnis’i feth idüp müstaḳil beglerbegilik kıldıçdan sonra evvel-i şehri Şafer’de ki sene tis‘a ve seb‘în⁷ hudûdında dâhıldür, deryâya çıkup Cezîre-i Malta gemileriyle muḳâbil ü muḳâtil olup, hattâ birkaç pâresin alup Tûnis’e ‘avdet itdükden sonra deryâ beglerinden nâmdâr ke-ḥayyâl’l-ḳorsan añılan Kara Ḥ‘ace’yi serdâr⁸ Muştâfâ Paşa cânibine gönderüp Tûnis fethini ve Malta gemileri ahzını i‘lâm itdükden sonra Cezâ’ir gemileriyle ki cem‘an yigirmi pâre gemi idi, gelüp Tonanma-yı Hümayün’a kavuşdı. Ba‘dehu ittifâkla Kefâlonya Cezîresi⁹ ğâret ü ḥasâretine dürüşdi. Andan sonra Cezîre-i Kör-

1 Ve//hevâlandı: - R4

2 Hadîs-i Şerîf, “Allah’ın azabı ile azap etmeyin.” (*Sabîh-i Buhârî*, 3017)

3 u//‘azâb-ı: - EH

4 ümerâ-yı: ümerâ-yı cezâ’ir ü EH

5 Kılıc: - R4

6 Burada kastedilen Hafsî emirlerden III. Ahmed olmalıdır. bk. Muhammed Razûk, “Hafsîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafsiler> (28.01.2022).

7 seb‘în: tis‘în R4

8 serdâr: serdâr idüp EH

9 Cezâ’ir//Cezîresi’ni: Cezîre-i Kefâlonya F | Kefâlonya Cezîresi: Cezîre-i Kefâlonya R4

füs'e varıldı. Niçe günler muhâşara kılındı. Ve eṭrâf u cevânibindeki ziyâ' u nevâhîsi ve bâğ u bâğçesi tahrib olındı. Ba'de zâlik ba'zı cezâ'ire dağı varıldı. Her birindeki küffâra ğâret ü hasâret âteşleri şalındı.¹

Ve bi'l-cümle niçe zamânlar rûy-ı deryâda gezdiler, küffârûn ṭonanma-sından muḳâbele vü muḳâtele cür'etin fehm itmediler. Eyyâm-ı şitâ dağı yaklaşdı. Levend gemileri ve eṭrâf begleri Pertev Paşa'dan mürâcâ'at itmege icâzet istedi. Bu ṭarîk ile teferruḳ u² şitâb vâқи' oldı. Cenkciden ve kürekciden nişfından ziyâdesi tağılup Ṭonanma-yı Hümâyün cüz'i âdemle ḳaldı. Pes bağıyye-i sefâ'in-i nuşret-defâ'in ki İnebahtı Limanı'na geldi,³ küffâr cânibinden haberler alındı ki gemilerini cenkciler ile memlü ḳılmışlar. Ve be-her-hâl 'asâkir-i Müslimîn ile⁴ muḳâbele vü muḳâteleyi muḳarrer itmişler. Vaḳrâ ki serdâr Pertev Paşa ve Ḳapudan 'Alî Paşa ve sa'ir ümerâ ve melikü'l-ümerâ bir yire cem' olup meşveret olındı, "Gemilerimizün levend⁵ ü kürekcisi kâmil degüldür." [diyü] Pertev Paşa muḳâbil olmamaḳ semtini sevk itdi. Ve ḥadd-i zâtında vehhâm ve ḥavf u ḥaşyetle ma'lûm-ı ḥavâşş u 'avâm⁶ olmağın hem muḳtezâ-yı ṭabî'ate rağbet ve hem iḳtizâ-yı zamâni ri'âyet ḳaşd eyledi. [396b F] Lâkin 'Alî Paşa celâdet [381a R4] ü celâlet ile engüşt-nümâ olduğdan mâ'adâ kendüye vârid olan evâmir-i 'aliyyede ve vüzerâdan gelen mekâtib-i seniyyede "Elbette ve elbette küffâr-ı ḥâk-sâr ṭonanmasına muḳâbil olasun. Ḥilâfına zâhib olduğun taḳdîrce mes'ül ü ma'zül ü mu'âteb olmanı muḳarrer bilesün!⁷" buyurılmağın⁸ teḳâbü'l ü teḳâtül ve tezâvül ü teşâvül semtini muḳarrer itdi. Pertev Paşa ise şems-i evc-i vezâret iken ḥilḳatde vü cür'etde şem'-i mürde gibi kem-pertev ve 'Alî Paşa burc-ı devletde necm-i Sühâ maḳûlesi iken mihr-i nûr-efzâ gibi envâr-ı celâdet ü celâletle pür-nûr u pür-'alev olmağın cidden muḫâlefete ḳâdir olmadı. "Siz bilürsüz." diyü 'Alî Paşa'nuñ re'yine mütâba'at gösterdi. Pes sene-i mezbûre Cemâziye'l-ülâsınuñ on yedinci günü ki yevmül-eḫad idi, Pireveze muḳâbelesinde Ṭonanma-yı Hümâyün ve küffâra müte'al-

1 şalındı: küffârûn cigerlerin yağıdı EH

2 teferruḳ u: - F

3 Donanma-yı//geldi: donanmaya gelmedi F

4 'asâkir-i//ile: Müslimîn'e F, R4

5 levend: cengcisi EH

6 ḥavâşş//avâm: ḥâşş u 'âm F

7 Ḥilâfına//bilesün: - EH

8 taḳdîrce//buyurılmağın: - F

lik sefâ'in-i dalâlet-maqrûn birbirine muqâbil oldu.¹ Rüzgâr anlar tarafına müsâ'id ve dâ'ire-i ricâlu'llâha [396a EH] nazâr kılmıdunda anlaruñ zahırında vâkı' u vârid olmağın tülû'-ı şemsden vaqt-ı gurûba dek kıtâl-i ekîd ve kıbâl-i şedidden² sonra Qapudan 'Alî Paşa maqtül ve oğulları ve niçe begler esîr ü maḥzûl ve yüz toḡsan pâre ehl-i İslâm gemileri küffârûñ aḡz u taşarrufına maqrûn ve nihâyetsiz âlât-ı ceng ve edevât-ı³ toḡ u tûfeng a'dâyı dîn ü devlet kabzalarında maḥzûn, huşuşâ niçe bîn ḡuzât u mücâhidîn esîr olup kayd u bend ile maḡmûm u maḥzûn ve niçe bîn Müslimîn-i müsellemin⁴ maqtül ü mecrûh [u] ḡarq-ı ḡûn bir ḡasâret-i kıyâmet-eşer vâkı' oldu ki⁵ «ما لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر» Ma'lûm degüldür ki dünyâ turalı ve Ḥazret-i Nûḡ Nebî⁶ sefine icâd idüp rûy-ı deryâda merâkib ü sefâ'in naql ü ḡareket ideli ol ḡüne muşîbet-i 'uzmâ ve fetret-i ḡarîbe-i kübrâ vuḡû' bulmuş degüldür.

Meşâ'ih-ı 'izâmdan birini bu ḡaḡîr ol ešnâda ziyâretine vardum. Ve ḡumûm ü te'essüfle ol hezîmet-i nâdireyi zıkr idüp⁷ vâfir gözyaşları dök-düm. Cevâbında "Ḥazret-i Şâni'-i semâvât ü arzîn mücerred ḡalîḡ-ı Müslimîn degüldür. Fi'l-ḡaḡîḡa râzıḡ-ı⁸ 'âlemîn idüḡinde şübhe yoḡdur." diyü buyurdılar. Ammâ bu hezîmete sebep-i zâhirî Qapudan 'Alî Paşa'nuñ nâmaḡal cür'eti ve üç fânûsla zîb ü zînet ü reng cihetinden vaz'-ı maḡsûsla ḡadırgası müşârûn ileyh bi'l-benân iken bi'z-zât cenge mübâşeretî, ḡattâ çekdürüp a'dânûñ cümle ḡadırgaları ve mavnaları mâbeynine⁹ girüp ḡor-yâd bahâdırılıḡıyla nehzâtı¹⁰ evvelâ kendünûñ ḡasâretine,¹¹ şâniyen Tõnanma-yı Hümâyûn'uñ hezîmetine¹² bâdî düşmişdür. Fî nefsi'l-emr ser-

1 muqâbil oldu: maqrûn olup F | maqrûn olup R4

2 kıbâl-i şedidden: ḡarb-ı şedîd olduḡdan EH

3 edevât-ı: - F

4 müsellemin: - F, EH

5 "Gözlerin görmediḡi, kulakların işitmediḡi, insanın hayal ve hatırından geçmeyen..." | Burada "Allâhu Teâlâ 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediḡi, kulakların işitmediḡi ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed'ül-halk, 8)." diye buyurmuştur." şeklindeki hadîs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

6 Nebî: 'aleyhi's-selâm EH

7 idüp: - F

8 râzıḡ-ı: rezzâḡ-ı F

9 mâbeynine: miyânına EH

10 nehzâtı: taḡḡıḡı F

11 ḡasâretine: ḡatıl ü ḡasâretine R4

12 hezîmetine: hezîmet ü ḡasâretine R4

dâr olanlara eşnâ-yı ma‘reke de miyândan güzâr¹ râcihdür. «الحرب هُشُوسَا»² fehvâsına mütâba‘atle kendüyi ‘adü leşkerine bildürmemek ve ol maḳûle maḫalde üç fânüsuñ birisi ile iktifâ idüp ‘ayn-ı a‘dâya girmemek münâsib idügi vâzihdudur.

Fe-ammâ bir ‘azizden menḳûl ve eşaḫḫ-ı rivâyetle mervî vü maḳbûldür³ ki Ṭonanma-yı Hümâyûn ol sene rûy-ı deryâyâ muḳaddemce maḳrûn olmağın kürekcileri nâ-tamâm iken çıķıldı. Ve Gelibolı’ya ve sâ’ir kenâr-ı deryâda⁴ vâḳı’ ḳaşabâta gelindükçe erbâb-ı ḫırefden kendü kâr u kesbine meşğûl kimi Müslim ve kimi kâfir-i maḫzûl niçe faḳîr ü zarîr-i nâ-maḳûl cebren ḫutulurdu. Mücrimler gibi kürek ḫidmetine ḳoşulup ḳaçmasunlar, diyü ayaklarına ḳadana urulurdu. Ba’zı fuḳarâyı belâ-yı nâgehâni gibi ḳapmışlar, evine varup tedârükin görmege ḳoyuvirmeyüp enbârlara ḳapamışlar.⁵ Anlar maḫbûs u giryân ve ehl ü ‘iyâlleri faḳr u fâka ile ser-gerdân, rûzân u şebân işleri Cenâb-ı Vâcibül-vücûd’a tazarru’-ı bî-kerân ve nefrîn ü bed-du‘âyâ mütē‘allik nâle vü fiğân olmaḳda iken ḫiç olur mı ki Ṭonanma-yı Hümâyûn’a furşat u nuşret müyesser olaydı. Ve bunca gözyaşları deryâyâ ḳarışup Ṭufân-ı Nûḫ beliyyatını âfâḳa zâhir⁶ ü nümâyân itmeye idi.

El-ḳışa Ṭonanma-yı Hümâyûn⁷ şındı ve gemiler alındı. Ḳapudan ḳadırgâsınuñ fânûsları meksûr ve sancaḳları ser-nigûn dîb-i Frengistân’a gönderilüp leb-i deryâdaki ma‘berler ve ḳaşabalarda gezdürilüp seyr itdürildi. [381b R4] Pertev Paşa ḳapudan-ı engüşt-nümâ olmağuğı berekâta⁸ binâ’en bilinmeyüp ḫalḳı ile kenâra [397a F] döküldi. Biñ belâ ile sâḫil-i necâta yol buldı. Vaḳtâ ki bu aḫbâr-ı melâlet-şi‘âr sem‘-i şerîf-i ḫudâvendgâra vuşûl buldı, ‘amme-i Müslimîn ve kâffe-i mücâhidîn ve vüzerâ-yı ‘izâm-ı celâlet-ḳarîn mağmûm ü endüḫgîn oldılar. “Fe-sübḫâne’l-ḳadîrî’l-ḫakîm «إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ»⁹ diyü istiğrâb u ta‘accübden ḫâlî

1 güzâr: kenârı EH

2 Hadîs-i Şerîf, “Harp hiledir.” (Buhârî, Cihâd 157, Menâḳıb 25.)

3 mervî//maḳbûldür: mervîdür ki F

4 kenâr-ı deryâda: kenârda F, EH

5 evine//ḳapamışlar: - F

6 Hümâyûn’a//zâhir: - R4

7 Hümâyûn: - F, R4

8 olmağı berekâta: olmağuğına F

9 “Kıyâmet sarsıntısı çok büyük bir şeydir.”, Hac Süresi, 22/1.

olmadılar.¹ Pes² vekil-i celil Mehemmed Paşa-yı Tavil var kuvveti bāzū-ya getirüp beş altı ayuñ içinde iki yüz pāre qadırğa ve mavna tedārükün gördi. Hālā ki ne ekābir ü maldāra “Gemi yapdur.” diyü teklif olındı ve ne Hizāne-i ‘Āmirē’de aqçe kıletti çekildi. Ve bunca toḅ u tūfeng ü ālāt-ı ceng ki alınmış idi, ke-mā fi’l-evvel, bel etem ve ekmel hūsn-i tedārükle tekmil kılındı. Fe-ammā Cezā’ir-i Ğarb Beglerbegisi Uluc ‘Alī Paşa Cezā’ir gemilerine reh-nümā ve cümlesi yek-dil ü yek-cihet ü bī-pervā birbirlerine qafādār olmağın anlardan bir gemi alınmadı. Cümlesi qapudanlarını der-miyān idüp bir kenārdan tedārükle cenge meşğül oldu. Ve küffāruñ niçe gemilerin alduğdan soñra yine baş kırtardı. Bu hıdmeti ve hūsn-i tedārükle tedbīr ü şecā’ati muqābelesinde kendüye qapudanlık manşıbı revā görüldi. Ve “Uluc” laqabı “Qılıc” lafzına tebdil olunup [396b EH] herkes “Qılıc ‘Alī³ Paşa” diyü söylemek ve aña yazılan evāmir-i ‘aliyyede dağı ol elqābla ri’āyet olunmaq buyuruldu. Ammā evā’il-i hücum u peygārda ve muqaddemāt-ı iştī’āl-i⁴ āteş-i kār-zārda ehl-i İslām gemileri ğālib ve küffār-ı füccār sefā’ini mağlūb-şekl olup ba’zı gemilerimiz birer ikişer gemi söyündürmişler iken ancak rüzgāruñ zāhiren ve bāḫinen anlar qarafına müsā’adesi ve Qapudan ‘Alī Paşa gemisinün ‘azamet ü celādetle ortaya atılıp miyān miyān mübā’adesi, āḫir-i kār hezimetle tār u mār olmalarına sebep oldu. Ve kenāra dökilen sipāh u mellāḫān-ı bī-günāh qat’-ı sebāsib ü bevādī ile nā-süvār u piyāde, zād ü zevādeleri derd ü ğam ve sirişk-i dem-be-dem qarīqında āmāde, biñ belāyla şehrlü şehirlerine⁵ vuşul buldı. Ve sene şemānindeki rüz-ı hıızda⁶ pāy-taht limānından çıqup Avarina⁷ muqābilesindeki gemilere muqābil olan Tōnanma-yı Hümāyūn ki yüz elli pāre sefā’in-i nuşret-qarīn idi,⁸ egerçi ki muqābil olındı, lākin taqaddüm ü tehācüme qarafeynden cür’et olunmayup küffār-ı li’ām geçen sene itdükleri iğtinām behresiyile iktifā itdiler. Ve dilirān-ı ehl-i İslām sene-i sābıqdaki

1 Fe//olmadılar: - EH

2 Pes: - F

3 ‘Alī: - R4

4 diyü//iştī’āl-i: - R4

5 şehrlü şehirlerine: şehrvlerine F

6 rüz-ı hıızda: seferde EH

7 Avarına: Avarin F

8 qarīn idi: qarā’ine maqrūn oldu F, R4

hezîmet-i ‘uzmâyı hâtırâ itdükçe¹ kulüb-ı mer‘üb-ı pür-ħirâslarında aħz-ı intikâm itmede çoklık² cür’et müşâhede itmediler. Huşûşâ ki ħapudan-ı zî-şân dahı ħorħımiş, şingından ħalâş bulmuş ‘askerine ceng ü cidâle cür’eti müşkil bilmegin ol miħdâr ‘arz-ı ħudret ü şalâbeti evlâ gördi. “Elbette³ muħâbil ü muħâtil olurın.” dimedi. Sâbiħdaki ‘Alî Paşa gibi ħâflet ü sefâhet itmege rızâ göstermedi. Ve ol şeb küffâr-ı ħâk-sâr firâr ihtiyâr idüp ‘asâkir-i İslâm’uñ ħavf u ħaşyetleri zümre-i melâ’ini târ u mâr ħıldı.

[Hikâyet]

Ĥikâyet olunur ki küffâr-ı Ĥırvâd ki ekseri cerî vü ħoryâd, sâ’ir küf-fâra göre dilirân-ı bed-nihâd ve dil-âverân-ı lendhâ-nijâddur, ol senede ‘asker-i İslâm’uñ hezîmetine ħamgîn ve “Bârî anları şıyan⁴ tã’ife-i Ef-renc gibi şu⁵ ħurbaħaları olmasa.” diyü nefrîn eyleyüp “Ĥadd-i zâtında cünüd-ı Müslimîn’e ħarîb ħâl ve ekser-i sefâ’in ü ‘asâkir ü mühimmât-ları ħâretle pây-mâl oldu.” didüklerinde içlerinden bir rüzħâr-dîde kâfir izħâr-ı re’y-i işâbet-me’âsir⁶ ħılıp “Cidden ‘asker-i İslâm’a gemileri alınmaħdın elem gelmez. Zirâ ki aħaç deñizinde ve anlaruñ taħlarında⁷ dıraħt u aħşâba nihâyet olmaz. Kezâlik yat u yaraħ u silâħ ve ‘asâkir-i şâħib-rimâħ ħilletinden dahı ħam görünmez. Anlarda benî Âdem baħr mişâli idüħi ħün gibi ma’lûm iken ‘asker ħilleti ne yüzden idüħi bilinmez. Nihâyet bir ħuşûşla ziyân-dîdelerdür ki tedârüki zamân ister. Ve bir ħasâret-i manşûşla miħnet-keşîdelerdür [397b F] ki tekmîli sinîn-i keşîreye iħtirân ister. Ya’nî ki olanca⁸ ħorşanları alındı. Yarar u kâr-ħüzâr, deryâ ‘ilminüñ daħâ’iħından ħaberdâr ħapudanlarına ħılıc ħalındı ki her birinüñ yirine bir ol maħûle âdem tedârüki ħiç olmazsa bir ħarn-ı sa’âdet-ħırân ister.” diyü cevâb virmiş. El-ħaħ [382a R4] vâħi’-i ħâlî söyle-yüp⁹ ħulâşa-i kelâmı beyân eylemiş.

1 hâtırâ itdükçe: hâtırâsıyla taħayyüllerine düşdükte EH

2 çoklık: bî-venlik idüp F

3 gördi. Elbette: görüp yine F

4 şıyan: - F

5 şu: - F, R4

6 me’âsir: me’sûr F

7 aħaç//taħlarında: taħlarda F, R4

8 olanca: evvelâ niçe EH

9 söyleyüp: bilüp F

Tokuzuncu vâkı'a

Sene tis'a ve seb'inde Mescid-i H̄arām'ın saḫfı yarılıp ziyāde köhne olmaḡla termīmi lāzım idüġi 'arz olınduġda bir ḫubbe-i 'ulyā mucaşşaş u muraşşaş binā ile inşā olunması emr olındı. Ve zā'irīn ü mücāvīrīnden ba'zilar kemāl-i leṭāfetle yapdurılıp sene işneyn ve şemānīnde mühimmāt-ı binā nışfından tecāvüz itdüġi ḫaberin virdiler.

Onuncu vâkı'a

Emr-i 'ālileriyle sene tis'a ve seb'inde Kırım ḫānı, Rūs-ı menḫūs keferesine ılgar idüp, ḫattā Nehri-İtil'i geçüp ḫaṭ'-ı ensāl ve nehb-i emvālden fevḫa'l-ġāye iġtinām eyledüġi ve pāy-taḫt-ı Rūs'a varılıp büyüüt u süknaları iḫrāk u hedm olınup bu ḫādişe-i 'uzmā nevādir-i fütūḫāt-ı küberādan idüġi ḫaber virildi.

On birinci vâkı'a¹

Sene şemānīn Cemāziye'l-āḫire'sinde çerḫuñ ṫaraf-ı şimālīsinde cirm ü enārede Zühre miḫdārı bir yılduz ṫoġup degirmen devri² gibi eṫrāfı ṫolandı. Cidden nazardan ġā'ib olmadı. Ve yine ol senedeki Şa'bān ayında³ mütevāliyeten yağmurlar yağup⁴ ve 'azīm seyller olup İstanbul ve Edrine ve eṫrāfında ve Maġnisa ve Kütāhiyye ḫavālīsinde büyüüt-ı keşire ṫaḫrīb ḫıldı. Ḥattā⁵ Edrine'de dört yüzden ziyāde mesākini seyl aldı. Niçe zamān yollar bağlanup süyül ü emṫardan aşḫāb-ı⁶ sebīl ü tüccār ḫaṭ'-ı mesāfeye ḫādir olmadı. Ve bu aḫvāli müneccimīn ol kevkeb-i [397a EH] raḫşendenüñ te'şirātından 'add eylediler. Ve ol senede Mekke-i Mükerreme cāniblerinde daḫı 'azīm yağmurlar yağup, H̄arem-i Şerīf'e seyl işābet idüp ba'zı nās şu içinde ṫavāf itdüġleri kitāb-ı *Baḫr-ı Zāḫir*'de meşṫürdur, didiler.

1 vâkı'a: ḫādişe F

2 devri: - F, R4

3 Ve/ayında: Sene-i mezbüre Şa'bān'ında EH

4 yağmurlar yağup: 'azīm yağmurlar F

5 Ḥattā: - F | Edrine//Ḥattā: - EH

6 aşḫāb-ı: ebnā-yı F

On ikinci hâdiş¹

Sene şemânin Zî'l-hicce'sinde emr-i şerîf-i sultânî vârid olup Câmî'-i Ayaşofya eṭrâfında olan büyüṭ u süknâ iştirâ olındı. Ve binâları yıķdu-rılıp kırık zîrâ' miķdârı 'umķı ḥafr itdürilüp câmî'-i şerîfe muttaşıl olan bâlû'alardan necâsât u ķâzürât taḥîr olındı. Ba'dehu bir sūr-ı laṭîf ile eṭrâfı ta'mîr olunup Ayaşofya ķubbesine muttaşıl pâyeler binâsı ve iki menâre-i 'azîmesinden ğayrı iki menâre-i cedîde inşâsı daḥı buyurıldı. Ve kendülere medfen olacaķ maḥall-i laṭîf ta'yîn kıılınup medrese-i ķadîmeden ğayrı iki medrese-i celîle-i Selîmiyye² binâsı daḥı emr olındı. Lâkin "ömr-i 'azîzleri vefâ itmemegin sâ'irleri tamâmen tertîb kıılındı, ancaķ ol iki medreseye mübâşeret müyesser olmadı.

On üçüncü vâķı'a³

Sene ihdâ ve şemânin Şafer'inüñ yevmül-işneyinde⁴ Vezîr Piyâle Paşa ile Ķapudan Ķılıc 'Alî Paşa iki yüz pâre sefâ'in ṭonanması ile Ḥalîc-i Ķoştanṭıniyye'den gitdiler. Venedik keferesi ki Yenârķa⁵ diyü meşhûrdur, anlaruñ memâlikine dâḥil olup ba'de'l-muşâlaḥa olmaĝla cidden⁶ ta'arruz itmediler. Andan geçüp İspanya memâlikine ve Misina Cezîresi'ne hücüm eylediler. Lâkin riḥ-ı 'aşîf her vech ile muḥâlîf olmaĝın sâlimîn ü ĝanîmîn ol sene Receb'inüñ on beşinde İstanbul Limanı'na dâḥil oldılar.

On dördüncü hâdiş⁷

Ol sene Şevvâl'inde İspanya füccârı Tûnis vilâyetine hücüm idüp Müs-limîn elinden alduĝı ve büyüṭ-ı mücâhidîni yaķup yıķduĝı ve kendüsi sūr-ı cedîd ve ba'zı ķulleler yapıdırup ol maḥalli temellük itdüĝi ḥaberleriyle vezîr-i celîl Meḥemmed Paşa-yı Ṭavîl cenâbına 'arżlar ve⁸ taḥrîş-i fetḥ için bu maķûle ebyâtle 'Arabî ķaşîdeler gelmişdür.⁹

1 hâdiş: vâķı'a EH

2 Selîmiyye: - R4

3 vâķı'a: hâdiş R4, EH

4 Şafer'inüñ//işneyinde: Şafer'inde EH

5 Yenârķa: Neyârķa F | Bedarķa EH

6 cidden: - F

7 hâdiş: ķaẓiyye R4, EH

8 'arżlar ve: - F

9 ebyâtle//gelmişdür: ebyât-ı 'Arabî ķaşîde ile F, R4

Şi'r-i 'Arabî

لقد سرّت الدنيا إذا كنت مالكا فاضحت معاليها تسرّ وتسعد
 فقير يحتاج النصر قاصد تونس وفيها سوى الرحمن مديح ويعيد
 ففرّق جموع المشركين بهمة¹ يقصر عنها البحر إذ هو يزيد¹
 [398a F | 382b R4] فجاوز إليها أبحراً قد تلاطمت بأمواجها والعزم إذ ذاك أزيد
 واحرز بنصر الله جلّ جلاله لما هو في ديوان أجرك بعهد
 بسعد ملك الارض لا زال ملكه يدوم دوام الدهر فينا ويخلد²

On beşinci vākı'a

Yine ol senede Mekke-i Mükerreme şerîfi Hâsan bin Ebû Nümmî-i 'Alevî-i Hüseynî³ ki şâhib-i Mekke vü Hicâz'dur, emr-i pâdişâhî ile mücâz olup ehl-i Necd'e⁴ kıtâle cevâz gösterdi. Hattâ Tâ'if kurbında keşîrî'z-zürü' ve'l-a'nâb seb'a қаşabât-ı ni'am-iktisâb ve Nüceyle ve Zehrân ve Râvân nâm қаşabalar ve müretteb esvâkla ma'müretü'l-eknâf⁵ ve şâsi'atü'l-eṭrâf memleketler olup ašlâ bir ferde itâ'atleri yoğ-iken şerîf-i müşârün ileyh varup feth eyledi. Ve kendü cānibinden yarar қавvād naşb idüp 'atebe-i 'ulyāya bildürdi.

Ve yine ol senede 'Ayn-ı 'Arefe⁶ Mekke'ye vâşıl olup vech-i arzdeki emākin-i müte'addideye mütevâşıl oldu. Hattâ Beled-i Emîn keşret-i miyâhla memâlik-i Rûm gibi nüzhet-қarîn idügi taḥaққuқ buldı. Ya'nî ki sâbıқan Sulţân Süleymân Hân merḥûm ehl-i Mekke'nün қillet-i miyâhla ıztırâbları ve 'Ayn-ı Hâlil'ün қilleti 'arz olınduқda 'Ayn-ı 'Arefe'nün Mekke-i Müşerrefe'ye icrâsı emr olunup emvâl-i firâvân şarfına niçe yıllar lâ-yezâl

1 - F: ففرّق // يزيد

2 "Hüküm sahibi olduğun için dünya mutlu oldu. Böylece [hükümün] yücelikleri mutluluk ve kutluluğa dönüştü. Tunus'un yoksul insanları yardıma ihtiyaç duyunca oraya yöneldi. Orada Rahmân hakkı için övülecek ve kutlanacaktır. Müşrik kalabalıklarını öyle bir gayretle dağıttı ki deniz bile onun bu gayreti kadar olamaz. Böylece dalgaları çarpan bir denizi aşip oraya ulaştı. Azim ise onlarda daha yüksekti. Allah'ın ki şanı yücedir, yardımıyla onun divanında sevabını almak için büyük bir zafer elde etti. Dünya hükümdarının uğuru sayesinde onun gücü bizim olduğumuz dünya zamanı devam ettikçe zeval bulmasın ve sonsuz olsun."

3 Hüseynî: Ḥasenî EH

4 Necd'e: İncil'e F, R4

5 Nüceyle//eknâf: - F

6 'Arefe: Dırқа F

mübâşeret olunurken zıkr olınan senede ‘ahd-ı Selim Hân’da¹ ğâyet-pezîr olup selâtin-i mütekkaddimîn ve hulefâ-yı sâlifinden birine müyesser olmayan hayrât-ı cemîle ol iki pâdişâh-ı celîle müyesser olmuştur. *Rahmetu’llâhi ‘aleyhimâ.*²

On altıncı hâdişe³

Ṭonanma-yı ‘azîme ile Vezîr Sinân Paşa ve Kıpudân Kılıc ‘Alî Paşa Halku’l-vâd fetihine ve Tûnis’ün istirdâdına me’mûr oldılar. Ve ol sene Rebî’ül-evvel’inde memâlik-i küffârdan Kâlavori’ye⁴ vardılar. Ba’dehu Ṭobrağhişârı’nı hişâr idüp, andan geçüp Misina’ya teveccüh itdiler. Niçe günler yakup, yıkup ğâret ü hasâretten sonra küffârûn bir ‘azîm barçası-nı görüp, ‘ale’l-fevr âdem şalup [397b EH] aldılar. Ve içindeki ğanâ’imi üleşdükdün sonra âteş virüp a’dânûn gözlerine karşı yandurdılar. Ba’dehu Tûnis beriyyesine varup Kâliye⁵ nâm harâbe kal’ayı ma’mûr eylediler. Ya’nî ki sene-i mezbûre Rebî’ül-evvel’inün yigirmi dördünde bu⁶ fütûhâta mübâşeret itdiler. Ammâ ‘asker-i küffâr keşret-i mücâhidîn-i ahyârı⁷ görüp Nebefred⁸ Kal’ası’nı bıraktılar. Cemî’an Halku’l-vâd’a taşaşşun eylediler. Ammâ serdâr-ı kişver-ğüşâ Rebî’ül-âhîr’ün ikinci gününden Tûnis’ün mîr-i mîrân-ı sâbıkı Haydar Paşa’yı ve Ṭrablûs Beglerbegisi Muştafâ Paşa’yı ve kapuğullarından⁹ ve Mışır gönüllülerinden¹⁰ niçe dilîrân-ı veğâyı meterise ta’yîn eyledi. Ve Tûnis’ün hâkim-i sâbıkı Muhammed Hâfşî yedi biñ âdemle Müdeyn’e¹¹ ki Tûnis kurbında bir kal’adur, aña mütehaşşın idi. Gice içinde varup Halku’l-vâd’a girdi. Kal’anuñ ise hândeği ‘arzı otuz zirâ’ ve ‘umkı on zirâ’ olup iki tarafı bahre muttaşıl idi. El-hâk ceng ü cidâl tobu tüfeng ile mükemmel kıtâl olduğdan sonra Cemâziye’l-ülâ’nuñ altıncı günü Müslimün kal’aya dâhil oldılar. Ve her taraftan sancağlar ve bayrağlar dik-

1 Selim Hân’da: Sulţân Selim’de R4, EH

2 *Rahmetu’llâhi ‘aleyhimâ:* - F, R4

3 hâdişe: vâkı’a EH

4 Kâlavori’ye: Kâlavori’ye F | Felavori’ye EH

5 Kâliye: Kâlbiyye EH

6 dördünde bu: dördüncü günü bunu EH

7 mücâhidîn-i ahyârı: mücâhidîni F

8 Nebefred: Tebefred R4, EH

9 kapuğullarından: kıpudân kullarından EH

10 gönüllülerinden: kullarından F

11 F nüshasında bu şekilde harekelenmiştir. | Müdeyn’e: Müdeyz’den EH

diler. Yir yirden ezânlar okundu. Re'is-i Naşârâ ve Tûnis şâhibi Muḥammed Ḥafşî esîr alındı. Ammâ ğanîmete nihâyet olmadı. Ḥuşûşâ ki beş biñ miḳ-dârî kâfir kılıcdan geçdi. [383a R4] Ba'dehu Ḥalku'l-vâd Ḳal'ası yıḳdurıldı.¹ Ba'dehu ḥişâr-ı ma'ḳıl-ı Ḥalku'l-vâd, daḫı şoñra Buḫayre-i Ḥalku'l-vâd ki içinde iki yüz nefer âdem var idi, ḥattâ ol ḳal'ada iki yüz² beş ḳıṭ'a ṭob bulundu. Andan şoñra ḳal'anuñ ḥarâb olan yirleri ta'mîr olunup otuz beş pâre³ ṭob alıḳonıldı. Ve eyâleti⁴ Ramazân Paşa'ya tevcih itdürildi. Ba'dehu ol sene Şa'bân'ınuñ ğurresinde der-i devlete vâşıl oldu.⁵

On yedinci vâḳı'a

Sene-i mezbûrede maṭbaḫ-ı sulṭânî ve Kilâr-ı 'Âmire-i Ḥâḳânî yanup ol bahâne ile Kilârcıbaşı Mesîḫ Ağa,⁶ Mışır-ı Ḳâhire'ye melikü'l-ümerâ naşb olındı. Ve yine ol senede Serây-ı 'Âmire'deki ḳuşûr u ḥammâm binâlarınuñ ḳuşûrı tamâm oldu. Lâkin sulṭân-ı⁷ Cem-câm ve ḥâḳân-ı Selîm-nâm dâḫil-i ḥammâm olup sūrur u ḫubûrta teferrüc-i meserret-fercâm iderken ayakları ḳayup⁸ düşdi. Ḥattâ bir yiri ol ḍarb ile ḳarardı. [398b F]

El-ḳışşa ol vâḳı'adan şoñra ḥummâya mübtelâ oldu. Bu kerre za'f-ı mi'deye daḫı ibtilâ⁹ oldu. Sene işneyn ve şemânîn Şa'bân'ınuñ on sekizinci ğünü ki yevmü'l-işneyn idi, vaḳt-ı zevâlde zemherîrûñ ikinci ğünü vefât eyledi. Ammâ veliyy-i 'ahdi Sulṭân Murâd Ḥân cânib-i baḫrden Ramazân'uñ sekizinci ğünü erba'a gicesi sekizinci sâ'atde serâya dâḫil oldu.¹⁰ Ammâ meyyit-i sulṭânî Re'is-i Eṭıbbâ Monlâ Meḥammed bin Ğarsü'd-dîn'le ba'zı ağalar yuyup kefenlediler. Ve şülâşâ ğünü vüzerâ vü erkân-ı devlet olıgel-düği üzere Dîvân'a geldiler. Ve iḳerü pâdişâha girüp merḫûmı tâbût içinde müşâhede ḳıldılar. Ammâ erba'a ğünü mü'ezzinler menârelerde şalâ virüp ve münâdiler çârşûlarda nidâ eylediler ki Sulṭân Selîm'uñ vefâtı ve Sulṭân

1 yıḳdurıldı: yıḳdurılıp F

2 nefer//yüz: - EH

3 pâre: ḳıṭ'a EH

4 Ve eyâleti: - F

5 vâşıl oldu: gelindi EH

6 Ağa: Ağa mühimmât-ı kilâr içün R4

7 sulṭân-ı: - F

8 ḳayup: ṭayanup F, R4

9 ibtilâ: mübtelâ F, R4

10 vefât//oldı: erba'a gicesi sekizinci sâ'atde serây-ı âḫirete dâḫil olup cinâna ṭoğru riḫlet eylediler EH

Murād'uñ sa'adetle cülüs-ı bā-şebātı muqarrer olmuşdur. Andan soñra ba'de'z-zuhr Dārü's-sa'ade'de namāzı kıldı. Namāzını ol hinde şeyhü'l-İslām olan¹ Hāmid Efendi kıldı. Ve Sultān Murād Hān bile iktidā eyledi. İstanbul'da vefāt iden evvel-i selātin anlar oldu. Ba'dehu getirilüp Ayaşofya civarında defn olındı. Andan soñra beş nefer şeh-zādesi kânün-ı 'Osmānī üzere boğdurılup ikindüden soñra anlaruñ dağı Serāy-ı 'Āmire'de namāzları kıldı.² Vefātı hālinde şehryār-ı mağfür elli iki yaşında bulındı. *Rahmetu'llāhi 'aleyh*.³

Faşl fi Vüzerā'i Sultān Selīm Şāh⁴ bin Sultān Süleymān Hān Ğāzī

Şehryār-ı müşārün ileyh ki şadr-ı saltanata cülüs eyledi, düstür-ı celil Mehemmed Paşa-yı Tavil vezir-i a'zam bulındı. Huşuşā ki dāmād-ı mükerremi olmağın iltifāt-ı bī-nihāyesine mazhar düşdi. Bir hayşiyetle ki pādişāh-ı şūrī ol vekil-i celil oldu. Selīm Şāh-ı nāmdār bir şehryār-ı ma'nevī gibi 'ayş [398a EH] u nüş deryāsına taldı. Umūr-ı dād [u] istād mücerred anlara kaldı. Egerçi ki aqribā vü ta'alluqātını menāşib-ı 'āliyeye naşb itdi, lākin ekşeri müsteħaqq-ı ri'āyet olmağla ol vaz'ı 'ulüvv-i himmetine haml olunup ma'zūr tutuldu. Ancaq ba'zı kuzāt-ı kaşabātı mālīyye defterdārları itmesi münāsib görölmedi. Fe-ammā beyne'l-'uqalā ol vaz'-ı nā-sezāsı «أول قارورة كسرت في الإسلام»⁵ Zirā ki kādīlar lezā'iz-i riyāsetden çāş-nī tutup ol hevesle cem'-i māla muqayyed oldu. Mücerred sicill ü hüccet aqçesi manşib⁷ iştirāsına kifāyet itmedügin bilüp her biri irtişāya taṭvīl-i yed kıldı.

El-kışşa sekiz yıl miqdārı ki saltanat itdi, vezāret-i 'uzmā maqāmında ol vezir-i müşārün ileyh qarār itdi.⁸ Tafşil-i ahvāli Sultān Süleymān 'aşrında faşl-ı vüzerāda meşūrdur.

1 olan: olan Ebü F
 2 namāzları kıldı: namāzın kıldılar F
 3 *Rahmetu'llāhi 'aleyh*: - F, R4
 4 Şāh: Şāh-ı Şānī R4
 5 "İslam'da kırılan ilk testi [bu oldu]."
 6 'addolındı: 'addolınup F
 7 aqçesi manşib: - F, R4
 8 qarār itdi: idi F

Ahmed Paşa

Arnavudiyü'l-aşl saḥî âdem idi. Luṭf u keremine binâ'en beyne'l-vü-zerâ mükerrem idi. Sulṭân Süleymân 'aşrında ḥarem-i pâdişâhiden [383b R4] ḳapucıbaşılık ile çıktı. Ba'dehu yeñiçeri ağalığı virildi. Üç dört yıl sonra Rümili beglerbegiligi tevcih olunup Rüstem Paşa'nuñ duḫteri, ya'nî ki Sulṭân Süleymân'ın Mihrümâh Sulṭân nâm kerimesinüñ bint-i pâki-ze-gevheri 'Â'işe Sulṭân nâm düşize-i nâmverini nikâhla aldı. 'Ays u ḥuzûr ve tena'um-ı mevfûr ile âfâḳa velveleler şaldı. Ve niçe evlâd getürüp müref-fehü'l-bâl oldu. Lâkin re'y ü tedbirde çendân ḳudreti yoğ-ıdı. Zîrâ ki ḥışm u tehevürini mücib ahlâḳ-ı zemimesi çoğ-ıdı. Ḥattâ bir kerre Rümili'ne serdâr gönderildi. Ve ol târiḥde mîr-i mîrân-ı Rümili, 'askerleriyle aña ḳoşıldı. Egerçi ki sâhil-i deryâda olan ḳılâ' u ḳaşabâtu şiyânet itdiler, lâkin kendülerden sonra yâd olınacak bir ḥidmet eylemediler. Ve bir def'a daḫı rûzgârıñ sillesini daḫı yidi. Pâdişâh-ı ma'nevîligi zamânında Meḥemmed Paşa-yı Ṭavil'e ser-keşlik itmegin ḳarbet-i¹ ser-zenîşi başına toḳundu. Ya'nî ki vezîr-i şânî iken şâliş maḳâmındaki Piyâle Paşa kendüden taḳdîm ḳılın-dı. Ḥattâ 'inâdında muşırır olmağın birkaç gün ma'zûl olması daḫı vuḳû' buldı. Bi'l-âḫire Sulṭân Murâd Ḥân 'aşrında nevbeti yitişüp vezîr-i a'zam oldu. Ḥâlâ ki 'ömr-i 'azîzi vefâ itmeyüp altı ay² içinde 'âzim-i âḫiret olup ḳurtıldı. Ma'a zâlik irtişâya rağbeti zâhir [399a F] olmadı.

Piyâle Paşa

Ḥırvâdiyü'l-aşl idi. Ḥarem-i sa'âdetden ḳapucıbaşılıkla çıkup livâ-yı devlet-iḥtivâyla ḳapudan oldu. 'Aḳabince tekmil-i 'arz idüp ol manşiba beglerbegilikle taşarrufı ta'ayyün buldı. Niçe yıllar Cezâ'ir ve sevâhile ḥükm idüp, 'ızam-ı şânla müte'ayyen kimse olup³ aldı, virdi. Ḥuşûşâ ki uğuru ḥümâyün olup her ḳanda gönderilüp gitdi ise ğâlip olup zafer ü nuşretle 'avdet itdi. Ḥattâ Cezîre-i Cerbe fetḫinde kırık elli miḳdârı yelken sö-yündürdi. Ve nihâyetsiz gemiler alup küffâr-ı ḫâksâra ḳılıclar çaldı. Ba'de zamânin vezâretle benât-ı Selîm Ḥân'dan Gevher Ḥân nâm sulṭânla tezvîc

1 sillesini//ḳarbet-i: itmegin tecrinet F, R4

2 ay: - F

3 'ızam-ı//olup: - F, R4

kıldı. Hattâ vekâlet-i kübrâ maķâmına andan evvel¹ vâsıl olsun, diyü sâbıķu'z-zıkr Aħmed Paŗa'ya taŗaddur itdürildi. Hâlen ki irâdetu'llâha muhâlif olmağla mezbür mu'ammer olmayup şadr-ı vezâret-i 'uzmâ yine merķüm Aħmed Paŗa'ya degdi.

El-kıŗŗa ahlâķı güzel, hıŗâl-i ĥamîdesi mükemmel âdem² idi. Kendüden iŗitdüm, bu ĥuŗuŗı levh-i ĥâtırâ ŗebt itdüm³ ki on beŗ yıl miķdârı mîr-livâ ve melikül-ümerâ ve vezîr-i ŗâhib-râ olmuŗlar. Müddet-i 'ömrlerinde bir kerre bir ŗaŗŗa siyâset itmiŗler. Ma'a zâlik niŗe günler ĥ'âb-ı râĥat⁴ yüzün görmemiŗler.

El-kıŗŗa kendü ĥâline meŗğül, ehl-i 'irfânla seyr ü teferrücede mecbül, fi'l-cümle imsâķ ü ĥıŗŗeti menķül bir vezîr-i muŗterem idi. ŗaŗız Cezîresi'ni daĥı bunlar fetĥ itdi. Sulţân Murâd Hân 'aŗında dâr-ı âĥirete gitdi.

Zâl Maĥmüd Paŗa

Bunlar daĥı Bosneviyyü'l-aŗldur. Harem-i ŗehryârîden ĥapucıbaŗılığla ĥıķdı. Giderek Budun ve Haleb ve Anaŗolı beglerbegiligi rütbe-i sâmiyesine⁵ yitdi. 'Âķıbet benât-ı [398b EH] ŗehryârîden ŗâh Sulţân ki Rümili Beglerbegisi Ĥasan Paŗa'nuń muĥallefesi idi, kendülere tezvîc olınup vezâret virildi.⁶ Zâl laķabıyla iŗtihârî ŗeh-zâde Sulţân Muŗţafa ĥatlinden berü olmuŗ idi ki kendüye ĥaŗd olunduğını ŗuyup vâlid-i mâcidi cânibine firâr itmege müteveccih olduķda⁷ mezbür Maĥmüd Ağa ol cüvân-baĥta ŗarılımuŗ. Lu'b-ı küŗtî-gîride ser-âmed-i 'âlem olmağla yüzü üstine yıķup altına almıŗ. Ba'dehu bu ĥidmeti muķâbelesinde Zâl laķabına lâ'ik görülmüŗ. Hâlâ ki öyle bir ŗehryâr-ı cüvân-baĥta kıymıŗ. Merdâne deprendüğüne⁸ binâ'en⁹ «تنزل الأسماء من صوب السماء» feĥvâsınca zâl-i sipihr anı ol laķabla nâmdâr

1 evvel: - F

2 âdem: - F, R4

3 bu//itdüm: - EH

4 râĥat: - F

5 rütbe-i sâmiyesine: rütbesine F, R4

6 olınup//virildi: kıldı EH

7 olduķda: olmağda F

8 deprendüğüne: deprenmedüğüne F

9 "İsimler gökten iner."

itmiş. Min vechin¹ ‘ākılân-ı dānende² meşeline mā-şadağ kılınmış. Hele ne bellü cevvar ne ‘adâletle bülend-iştihâr ne luţf u keremi bisyâr ne hıssat ü imsâki bî-şümâr bir mu‘tedilce âdem idi. [384a R4] Hikmet Allâh’uñdur,³ ħalilesi ile ma‘an haste oldılar. Birbirleriyle ħelâlleşü ħelâlleşü⁴ cân virdiler. “Hiçbir zen ü şevhere bu ħalet ve⁵ bu ittifağ olmamış idi.” dirler. Ĥattâ kemâl-i imtizâc u maĥabbetlerine ħaml iderler. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyhâ*.

Lâlâ Muştafâ Paşa

Bosneviyyü’l-aşl olan Vezîr Ĥüsrev Paşa’nuñ birâderi ve Mısr Sultânı Ġavrî-zâde’nuñ dâmâd-ı muvaqqarı, seçî u dilir, imsâk ü şehâsı mu‘tedil ü yesîr, kevkebi ġâlib, nerre-şîr-i muĥârib bir ġarîb âdem idi. Ĥarem-i pâdişâhiden bölüğe⁶ çıkdı. Nefer mertebesinde iken terfî’le mîr-âĥûr-ı şaġîr oldı. Ba‘dehu çâşnîġirbaşılığ maĥâmında iken Şafed sancağı virildi. Bi’l-âĥire Sultân Selîm Ĥân cenâbına lâlâ olup Ķonya muĥârebesinde ol şuġl-i ħaĥîrûñ aĥsen⁷ vech ile ber-ţaraf olmasına sebeb oldı. Egerçi ki tek turmadı, iki şeh-zâdeyi birbirine düşürdi, veliyy-i ni‘metine saltanat muĥarrer olup kendüsi vezîr-i a‘zam olmağ ħaĥırasında mucidd oldı, lâkin⁸ «الحريص محروم» sırrına mazĥar⁹ düşdi. Niçe fütühât-ı cemîle ile ĥidmeti sebğ itdükden şoñra ħaĥğ-ı şariĥi olan şadr-ı şadâret kendüye virilmedi. Tafşîli âtiyede mestûr olacağdur. Bu maĥalde Sultân Selîm Şâh zamânında ĥidemâtı zikri evlâ görülmüşdür.

El-ķışşa Ķonya Muĥârebesi’nden şoñra mekr-i Rüstem’den ķurtuldu. Başın almağa mucidd olup Rümili’nde ġâĥ Pojeğa sancağını ve ġâĥ Ta-meşvâr [399b F] eyâletini tevciĥ itmişken şeh-zâdenüñ ‘ulüv-i himmeti ile evvelâ Vân’a, şâniyen Arz-ı Rüm’a, şâlişen Ĥaleb’e, râbi’an Şâm’a beglerbegi oldı. Sekiz yıl diyâr-ı Şâm eyâletinde mekş ü ârâm itdükden şoñra Yemen fetreti ki zâhir oldı, vezâret nâmı ile müşârün ileyhe buyuruldu.

1 Min vechin: Ĥurûca F

2 dānende: zātında R4

3 Allâh’uñdur: Ĥudâ’nuñdur EH

4 ħelâlleşü: - F | ħelâlleşü ħelâlleşü: ħelâlleşüp R4

5 bu//ve: - F, R4

6 bölüğe: ki EH

7 aĥsen: her F

8 “Aşırı hırslı olan mahrum olur.”

9 mazĥar: mā-şadağ EH

Hâlâ ki Sultân Selim Şâh taht-ı salţanata geçmiş idi. Lâlâ-yı mûmâ ileyh ise vekâlet-i kübrâ hil'atini kendü  addına göre biçmiş idi, lâkin Me hemmed Paşa-yı Tavil  adr semtine s l k itdi. Yemen vilâyetini¹ kendüye sev  eyledi. Fe-ammâ ol hidmeti edâ itmesi müyesser olmadı. 'Azl olunup Şâm'da teftiş olunması emr olındı. Pes müdebbir-i müşir hüsn-i tedb r idüp der-i devlete vardı. Muşâhib-i sultânî olan Celâl Beg ve Siyâvuş A a ve H bbî H t n ve d m dî Monl   elebi mu'avenetiyle vezâret virildi. Ba'de zam nin Cez re-i Kıbrıs fethine serd r gönderildi. Ve ol f t h t-ı cemile m ş r n ileyh elinden müyesser oldu. Bundan Şonra v k ' olan ahv li Sult n Mur d H n 'aşrında yazılm k m n sib görüldi.

L l ² Hüseyn Paşa

"Tütünsüz Hüseyn Paşa³" demekle m semm , Pertev Paşa'ya  ar betle engüşt-n m , buhl u h sseti b -intih , Arnavudiyy 'l-aşl-ı b -perv ⁴ idi. H rem-i sa' detden çıkılmış, ba'dehu Poje a sanca ında m r-liv ⁵ olmuş, andan Őonra l l lik rütbesine vuş l bulmuş. L kin t l 'i m s 'id oldu. Selim Ş h'ın ešn -yı c l sında l l  bulunma ın evvel  R mili beglerbegiligi virildi. Der-'a ab vez ret rütbesine l 'i  görüldi. Ma'a z lik ş n  l 'i -ı devlet,⁶ z t-ı h ssat-niş n  sez v r-ı dizd r  v  ze' met bir ma'l m 'l- adr-ı mev r 'l- adr adem idi. H tt  bir kerre R mili beglerbegisine serd r  oşuldu. R mili s hilindeki med 'in u  il 'ı [399a EH] Őiy net emr olındı. T ma'-ı h mından Őif t-ı zemimesi  uyuldu. C nib-i re' y dan cem' olunan n z l   zah 'iri Őatup tic ret itdügi herkese ma'l m oldu.

[Amm  Ol 'Aşru  Beglerbegileri]

[Al  Paşa]

Amm  ol⁷ 'aşru  beglerbegilerinden biri çapudan-ı z -ş n iken Şehid olan Al  Paşa merh mdur ki Edrine'de bir m 'ezz n n [384b R4] oğlı

1 kendü//vil yetini: - F

2 L l : - EH

3 Paşa: - F, R4

4 b -perv : n -rev  EH

5 m r-liv : - F, R4

6 devlet: tevliyet F, R4

7 Amm  ol: Ve bu F, R4

iken bir ʔarîḫ ile Dergâh-ı Mu‘allâ bevvâblarına ʔatılmış. Kemâl-i liyâḫat u istiḫḫâḫla çâḡnî-gîrlige, ba‘dehu ʔapucular keḫudâlığına, ḫattâ ʔaḫ‘-ı merâḫible yeñiçeri aḡalığına revâ görülmüş. Âḫirü‘l-emr Cezâ‘ir beglerbegiligiyle ʔapudan oldu.¹ Merḫûm Sulṫân Selîm Ḥân ‘aleybi‘r-raḫmetü ve‘l-ḡufrân² zamân-ı salṫanatındaki Ṭonanma-yı Hümayûn inhizâmında Şehâdet Şerbetini nûş ḫılmış. Ḥaḫḫâ ki merd-i meydân, Şir-i Yezdân ḫaŐletleriyle nümâyân, ehl-i diller ʔadrin bilüp maḫâdir-i nâŐi geregi gibi idrâḫ ḫılır, saḫî vü kerîm ve Şeci‘ u ʔavîm, nâdire-i rûzgâr, ḫidmet-güzârlikte bî-ʔarîne-i sipihri ü seyyâr,³ tâ vezâret-i ‘uzmâ maḫâmına sezâvâr merd-i keremkâr idi. Egerçi ki ba‘zı esâfil “Nedür ki⁴ ecnebî idi.” diyü mezbûra ṫa‘n iderler, ma‘a hâzâ dâḫilinden ve ḫamîr-i mâyesi ‘ulviyyetden⁵ iken ecânibden ‘add idüp mihr-i sipihri balçığıla setr eylerler idi. N’olaydı fi zamâninâ Őâḫib-i⁶ zuhûr olan ecnebilerden ve dün u denilerden olmayup anuñ gibi mutaşallib ü vaḫûr, luṫf u keremi mevfûr ve ḫüsn-i ḫullḫ u Őiyemi nâ-maḫŐûr kimesneler olaydı.⁷ Raḫmetu’llâbi ‘aleyh.⁸

Şüfi ‘Alî Paşa

Bosna vilâyetinden ʔopdı. Ḥarem-i sa‘âdetden aḡalığıla ʔıḫup mîr-livâ oldu. Ammâ Őalâḫ u diyânetle iŐtiḫâr bulmaḡın giderek Selîm Őâḫ cenâbına lâlä ta‘yîn olındı. Ba‘dehu yiri MuŐṫafâ⁹ Paşa‘ya virilüp aña Zül-ḫadriyye beglerbegiligi virildi. Ḥattâ Şeh-zâde cenginde ol mañŐıbdâ idi. EŞnâ-yı muḫârebede¹⁰ küllî yoldaŐlığı sebḫ itmiş idi.

El-ḫıŐŐa ḡâḫ Ḳaraman’a ve Ḥaleb ü Baḡdâd’a ḡâḫ Mışır u Şâm-ı cenet-âbâda mîr-i mîrân oldu. Evzâ‘-ı bî-tekellüfâne ile gezüp iḫhâr-ı Şöhret itmemeḡin¹¹ evlâd-ı ‘Arab kendüyi Geylûn laḫabı ile müsemmâ ḫıldı. Ğâ-

1 ḫattâ/oldı: - F

2 ‘aleybi‘r/ḡufrân: - F | Ğâzi EH

3 ḫidmet/seyyâr: - EH

4 ba‘zı/ki: ba‘zılar esâfiliden EH

5 ve//ulviyyetden: - F, R4

6 Őâḫib-i: - F

7 kimseler olaydı: kimse idi F, R4

8 Raḫmetu’llâbi ‘aleyh: - F, R4

9 MuŐṫafâ: - F

10 muḫârebede: cengde EH

11 itmemeḡin: itmemeḡin R4

yetle ‘ādil, çama‘-ı hām terkinde bī¹-mu‘ādil ādem idi. Ba‘zı kuṭṭā‘u‘ṭ-ṭarīk ki huẓūrına getürürlerdi, tāzeligine teraḥḥumen öldürmeyüp şalıvürürdi. Lākin şalāḥ üzere olup ğayrı reh-zenlik itmemesine² yemīn virürdi. Egerçi ki ebnā-yı zamān bu ḥāline gülişürler idi. “Hırsuzuñ yemīnine ne i‘tibār.” diyü istihzā kıılurlar idi. Ğarābet bundadır ki naḳz-ı ‘ahd-ı yemīn [400a F] idenler elbette kerraten ba‘de uḥrā eline girürdi. Bu kerre sezāsına göre cezāsını virürler idi. Fe-ammā ekşeri yemīninden taḥallüf³ itmez idi.⁴ Paşa-yı mezbūruñ ekşerinde irşadı ya‘nī ki yābāna gitmez idi.

Menḳüldür ki iñen teşḥiṣ ile muḳayyed degül imiş. Gāḥ olur kendü evlādını yebāndan şanup ḥālin ḥātırın şorarmış. “Gelişinüz ne diyārdandur?” diyü ḥātır-nüvāzlık ‘arz⁵ idermiş.

Pertev Hüseyin Paşa

Herseklüdür. Harem-i sa‘ādetden çāşnī-ğirlik ile çıkdı. Kaṭ‘-ı merātibile mīr-livā olup ṭayy-ı mertebe kıldı. Giderek Meḥammed Paşa-yı Ṭavīl iltifātıyla⁶ mīr-i mīrān daḥı oldu. Huşūşā ki gāḥ Budun’a gāḥ Vān’a ve gāḥ Bağdād u Mıṣr u Şām-ı ābādāna ḥākim⁷ gönderürdi. Zıulm u ‘adl ü siyāsetde şābit-ḳadem, ḥüsn-i aḥlāḳa mālīk bir mu‘tedilce ādem idi. Mevlidi olan Pıraça⁸ nām ḳaşabada cāmī‘ yapmışdur. Hāḳ budur ki işābet idüp maḥallinde inşā kılmışdur.

Maḥmūd Paşa

Sultān Süleymān ‘aşrında Mıṣr beglerbegisi olan Dāvūd Paşa’nuñ ‘ulūfecibaşılığına mutaşarrıf iken Mıṣr müteferriḳalarına ilḥāḳ olınmış. Velıyy-i ni‘meti vefātından soñra anda ḳalup cūd u şehāyla iştiḥār bulmış. Ba‘zı tüccār ki Mıṣr’a gelürler ve Bulaḳ İskelesi’ne vāşıl olurlar imiş, ağa-yı mezbūr ḥavātīn-i ümerā-yı Çerākise’den birinüñ muḥallefesin alup, sāḫil-i Bulaḳ’da ol ṭarīk ile bir meskene mālīk olup, māḥī şayyādları aḡ atup gö-

-
- 1 bī: mu‘tedil ü bī EH
 - 2 Lākin//itmemesine: Ve şalāḥ üzere olmasına F, R4
 - 3 yemīninden taḥallüf: yemīninde ḫilāf F
 - 4 itmez idi: itmeyüp irşād olurlardı EH
 - 5 ‘arz: - F
 - 6 iltifātıyla: i‘tibārıyla F
 - 7 ābādāna ḥākim: eyāletlerine EH
 - 8 Pıraça: Povaça F

zetedükleri gibi sāhiline gelen bāzircānları gözedürmüş. Getürdükleri metā'ı me'müllerinden ziyāde bahā ile [399b EH] iştirā kılmış. Henüz iflāsı ma'lūm olmadın şāhbāzāne deprenüp şikārın alurmuş. Kendüye mülāzemet iden Mısr kıllarına şarf idüp tağıdurmuş. Kaçan ki kıymetini talebe varurlar, bugün [385a R4] yarın va'desi ile birkaç gün eglenürler. Bi'l-āhıre paşa-yı Mısr'a çıkarlar. "Bu vilāyete gözi bağılu gelmiş idük.¹ Mā-melekümüzi defaten² Uzun Maḥmūd aldı." diyü başlarına ḥaşır yaqarlar imiş. Hālā ki müfid olmaz.³ «المفلس في أمان الله» dan gayrı cevāb virilmez. Ākıbet yine kendüye varurlar. "Sizūn luḫfınuza qalduk." diyü yalvarurlar. Eger cümlesini tağıtmamış ise bir miqdārını virürmüş. "Mā'adāsını toyum olduqda vireyin." diyü tezkire virürmüş.⁴ Ḥattā mezīd-i himmetinden nısfını edāya müte'ahhid olurmuş. Egerçi ki gülüşerek giderler, "Mālımız gitdi." diyü birbirleriyle derdleşürler imiş. Bu tarīk ile bir iki yüz ādem şabāh ve aḫşam meclis-i şerifine mülāzemet iderler imiş. "Bārī bir qahvesin içelüm." diyü gelürler, giderler imiş. Ḥikmet Ḥudā'nuñdur, Ḥudā-yı kerīm gönline göre virdi. Az zamān geçmedin Semiz 'Alī Paşa himmetiyle mīr-livā oldu. Giderek Yemen vilāyetine melikū'l-ümerā oldu.⁵ «العهد على الراوي» anda niçe maldarı öldürmüş. Birer bahāne ile qatlı idüp mallarını almağı evlā⁶ görmüş.⁷ Sābıkan tezakir virdüğü tüccār ki ḥāk-i pāyına varmışlar, birer miqdār pīş-keş ile kendülerin bildürmüşler. Cümlesiyle tezkireleri mücibince ḥaqlaşmış. Kimin⁸ öldürdiyse niçesin ihyā kılmış. Vaqtā ki ma'zül olup der-i devlete geldi, tuḥaf u tefāriḫ ile Meḥemmed Paşa-yı Ṭavīl'i ve sā'ir ekābiri toyurdu. Bāb-ı irtişāyı evvel fetḥ iden ol oldu. Ammā Süleymān Ḥān cenābına qānūn-ı pīş-keş ile ḥidmet itdi. Ḥadd-i zātında bahādır u⁹ yarar, Bosneviyyū'l-aşl olup qāmet-i ser-bülendle nümūdār bir ḥākīm-i bü-zürğvār-ı cebbār olmağın cebābire-i Mısr'a ilḥāqı revā görüldi. Kerr ü ferr ile çekilüp giderken nāmı Mısr'a münteşir oldu. Bu dārāt ile Mısr'a yitdi.¹⁰

1 idük: idük dirler R4

2 defaten: müteferriqa F

3 "İflas eden, Allah'ın güvencesinde olur."

4 Mā'adāsını//virürmüş: - F, R4

5 "Sorumluluk rivayet edene aittir."

6 evlā: - F

7 almağı//görmüş: almış EH

8 Kimin: Niçesin F, R4

9 bahādır u: mārīdaya F, R4

10 giderken//yitdi: Mısr'a gitdi F, R4

Âyîn-i şevketde eslâfından taçaddüm itdi. İcrâ-yı siyâsetde dahı evzâ‘ u eţvârı ğâyete yitdi. Bu hâl ile hükümet iderken ümerâ-yı MıŖr’dan ba’zı nâmdârlara kaşd eyledi. Bi’l-âhire tüfengle urilup rûhını kâbız-ı ervâha teslîm itdi. Egerçi ki naşbı Sulţân Süleymân ‘aşrında oldu, fe-ammâ helâki Selîm Şâh-ı kâm-rân zamânında vuķû‘ buldı.

[Meĥemmed PaŖa]

Biri dahı merĥûm Lâlâ MuŖtafâ PaŖa’nuñ oĝlı Meĥemmed PaŖa’dur ki¹ MıŖr sulţânı KaŖŖu Ğavrî duĥterinden vücûda geldi. Kâmet-i pür-mehâbet ü Ŗecâ‘at, [400b F] müstevcibüŖ-Ŗehâmetle iŖtihar buldı. Ba’zı güzîde sancaĥlar taŖarrufından Ŗoñra Zü’l-ĥadriyye’ye ve Haleb’e vâlî oldu. Ğattâ Haleb’de vefât idüp bâĝ u râĝ-ı bihiŖte toĝrıldı. Zâtı tama’dan ‘ârî ve Ŗânı zulm u ĥayf ma‘âyibinden ĥâlî,² ‘ayyâŖ-ı rûzĝâr, ne zulmi var ise nefsine idüĝi âŖikâr, câh u celâl kuyûdından müstaĝnî, ibn vaķt olup naĥd-ı tevek-külle ĝöñli ĝanî bir tâze nev-cüvân idi. İkide birde “Beglerbegilik ĥidmeti ne belâdur. Bu dahı vâlîd-i mâcidimün talebi ile hâŖıl olmuŖ bir renc ü ‘anâdur.” diyü kâbüline peŖŖmân³ idi. Re‘âyâya zulm olunduĝına cidden ruĥŖatı yoĝ-ıdı. Ve âdemlerinden bir Ŗikâyetçi geldüĝi gibi siyâseti me’mulden artuĝ-ıdı. Ve maĥlûl tîmâr u ze‘âmetler ki düŖerdi, her kim evvel gelüp recâ eylerse aña virürdi. Sâ’irler gibi Ŗatmaĥ ve yâĥûd tama‘-ı ĥâmla iĥoĝlanlarınuñ nâmına yazmaĥ muĥâl idi. Vefât itdükde biñ sikke⁴ altuncuĝı bulundu. Haleb’ün kibâr u Ŗıĝârı niĥe ĝünler mâtemini tutup kanâ‘at ü tevekkülîni ta‘accüb kılurlardı. Vefât itdükde otuz yaŖında idi. ‘AyŖ u nûŖ sevdâsı aña binâ‘en⁵ başında idi. *Rahimehu’llâh.*

[‘Abdu’r-Raĥmân PaŖa]

Biri dahı ‘Abdu’r-Raĥmân PaŖa idi. Tosya’dan der-i devlete gelüp, kitâbet Ŗariķına sülûk idüp mürûr-ı ez mânla Rüstem PaŖa’ya tezkireci ve ba’zı riyâset ĥidmetinde ehâlî-i kalemün mu‘avveci olup Ŗariķınca ĝidüp andan Rûmîli cânibine tîmâr defterdârı oldu. Andan Ŗoñra MıŖr defterdârlıĝına ĝidüp iz-

1 Meĥemmed//ki: - EH

2 ĥayf//ĥâlî: ĥayfdan berî EH

3 peŖŖmân: te’essüf F

4 sikke: meskûk EH

5 aña binâ‘en: - F

diyād-ı rütbe ile i'tilâ buldı. Rıdvan Paşa pederi merhûm Muştâfâ Paşa anda mîr-i mîrân bulunup mezbûr aña tağallüb itmekle ve mâbeynlerinde vâcib olan üslûb-ı müdârâ muzmahill [385b R4] olup gitmekle ikisi de [400a EH] birbirlerinin 'arzı ile 'azl olındı. Ba'dehu defterdâr-ı merķûma Burûsa sancağı virildi. Mutaşallib ü haşîn, herkese tağallüb kaçdın eyler sehmgîn, hâlâ ki cehl ile zâtı ma'rûf ve huşûnet-i tab'ından beyne'l-ekârim¹ 'Adüv-vür-Rahmân ismiyle mevşûf şahş idi. "Nedür ki müstaķimdür." diyü ilerü getürdiler. Evvelâ Zül-kadriyye, ba'dehu Bağdâd eyâletini tefvîz kıldılar. Anda vefât itdi. Tarîķınıñ yirine,² ya'nî ki ol ma'ber-i muţahardan gitdi.

[Dāvūd Paşa]

Biri dağı Dāvūd Paşa'dur ki Arnavudiyyü'l-aşl olup harem-i muhte-rem-i şehryârîden çıkdı. Ya'nî³ ki bostancıbaşı iken sancağ virildi. Ba'dehu yarar ve himmete sezâvâr olmağla Tameşvâr beglerbegiligi sezâ görüldi. Hadd-i zâtında şâhib-i cür'et ü şecâ'at ve bezl-i ni'metle gâlib-i şehâvet bir⁴ kerîm, fe-ammâ vecâhet cihetinden leţâfeti 'adîm kimesne idi.

[Hasan Paşa]

Biri dağı Hasan Paşa'dur ki Rûsiyyü'l-aşl olup ba'zı yirlere, huşûşâ Karaman'a vâlî oldı.⁵ Ve lâkin bî-'âr u bî-hamiyyet idügi ma'âyibi ile şöhreti 'âlî oldı. Lâ-siyyemâ ki nesl-i pâdişâhîden tezevvüc itmişdür, yine şân göstereceklerin⁶ bir tarîķa gitmemişdür.

[Murâd Paşa]

Biri dağı Murâd Paşa'dur ki içëruden çıkmadur. Kaç'-ı merâtible Ğazze sancağına mutaşarrıf iken Yemen beglerbegiligine sezâvâr kılinmadur.⁷ Fe-ammâ kadem-i şümü Yemen mülkinün ihtilâline ve kendüsi me'hûz u mahbûs kılinup nedâmet ü sũ-i hâline sebep oldı. Ol tarîķ ile helâk oldı gitdi.

1 ekârim: a'yan EH

2 yirine: yiri F, R4

3 Ya'nî: - F

4 gâlib-i//bir: pür-sehâbet ü kerîm EH

5 yirlerde//oldı: yirlere, huşûşâ Karaman evlâ görüldi F

6 göstereceklerin: gösterecek F, EH

7 sezâvâr kılinmadur: sezâvârdur EH

[Hādım Ca'fer Paşa]

Ve biri dağı Hādım Ca'fer Paşa'dur ki Rūsiyyü'l-aşl olup deryâ semtin-deki emâretlere, ba'dehu yine ol cānibde Kıbrıs ve Tūnis eyāletlerine sezāvār oldu. Lākin hadd-i zātında kız güdmege degmez, degül ki leşker zabtına iktidārı ola. Yediqulle'de habs ile *nesyen mensiyyen*¹ ma'zül terk olındı.

[Derviş 'Alī Paşa]

Biri dağı Derviş² 'Alī Paşa idi ki 'avāmdan bir levend iken³ ba'zı ümerāya hüdmetle şehr emīni⁴ oldu. Ba'dehu Mehemmed Paşa-yı şehide istinād-la emâret pāyesine vuşul buldı. Bī'l-āhire virgüsi ziyāde, naqd-ı irtişası âmāde olmağla Laḥsā ve Başra'ya, hattā dārü'l-hilāfe-i Bağdād'a vālī olup⁵ [401a F] anda vefāt itdi.

Ve mine'l-Ahdās

['Arab Aḥmed Paşa]

Ol fırқанun evveli 'Arab⁶ Aḥmed Paşa'dur ki manķūr şarrāfı bir 'Arab ve şahş-ı rezilü'n-neseb iken bir tarīķ ile 'azeb yazılmış. Giderek re'is olup Tersāne-i 'Āmire⁷ kethudālığını almış. Ba'dehu Kıbrıs fethinde sancağa çıkup der-aķab Cezā'ir-i Ğarb ve aķabince Kıbrıs gibi cerb beglerbegilik⁸ virilmiş. Pes Kıbrıs kılları zātına ol manşıbı iksār itdiler. Nāgehān қatlı idüp nāmūs-ı devletini hāk-sār itdiler.

[Dellāl Muştafā Paşa]

Ve biri dağı Dellāl Muştafā Paşa'dur ki pāy-taht-ı maḥrūsede Kehlebāzarı dellāl iken çarşu kethudāsına incinmiş. Ve bir levend gemisine girüp, gidüp mütemevvil olduğdan soñra⁹ Trablūs-ı Ğarb beglerbegiligi ile zuhūr itmiş.

1 "Unutulup gitmiş olsaydım.", Meryem Suresi 19/23.

2 Derviş: - EH

3 iken: idi F, R4

4 şehr emīni: şöhre-bend EH

5 hattā//olup: vālī oldu Hattā ba'dehu dārü'l-hilāfe-i Bağdād'a mīr-i mīrān oldu EH

6 'Arab: 'Azab F

7 'Āmire: - F

8 gibi//beglerbegilik: beglerbegiligi F

9 olduğdan soñra: olduğda F

[‘Alî Re’îs]

Biri dağı ‘Alî Re’îs-i kethüdâ-yı Turgud Paşa’dur ki Halku’l-vâd fethin-de beglerbegi nâmına olmuş. Ma’a hâzâ iki hüdmetkârlu, on aqçe yevmiy-yelü bir re’îs-i hasıs libâsında qalup eyâlet rütbesi aña isnâd-ı maħz olmuş.

Faşl' Der-beyân-ı Defterdârân u Nişânciyân

[Murâd Çelebi]

Vaqtâ ki şehryâr-ı bülend-bârgâh, müşârün ileyh Sulţân Selim Şah taht-ı salţanata² cülûs itdiler, ba’dehu ‘asâkir-i İslâm’a qarşu Belğirad’a dek girdiler. Ol cünüd-ı nâ-ma’dûd mülâkâtında Murâd Çelebi baş defterdâr bulındı ki Sulţân Süleymân³ ‘aşrında dağı aña işâret olındı. Geliboli’dan öte Kilidü’l-baħr hişârlarınıñ Anaţolı cânibinde qal’a neferâtından bir hişâr erinüñ oğı idi. Tarih-ı kitâbete sülük idüp müddet-i medid Naqqâş Balî [386a R4] nâm defterdâra hüdmet itmekle hazîne kitâbetine dâhil olmuş idi. Yolu ile muqâta’acilik hüdmetine qullanup ta’ayyün bulmuş idi. Ba’dehu Diyâr-ı Bekr’e timâr defterdârı olduğan soñra iki def’a Haleb hazînesine defterdâr oldu. Sekiz yıl miqdârı anda şâbit-qadem olup edâ-yı hüdmetle ta’ayyün buldı. Ba’dehu der-i devlete gelüp Anaţolı defterdârlığı virildi. Aqabince baş defterdâr olup ölünce ol rütbe-i râtibede⁴ devlet ü şafâlar [400b EH] sürdi. Ehl-i zevk⁵ u ‘ayyâş-ı zamân ve maħbûb-düst-ı celis-i rindân, şeb ü rûzı ‘ayş u işret ile güzêrân, defterdârlıq hüdmetinde hüsn-i tedbîr ile fâ’iķu’l-aķrân bir kimesne idi.

Derviş Çelebi

Şeyh Baba Naqqâş’uñ oğı olup bölük ‘ulûfesi ile kendülere maħşûş olan kıaryede zirâ’at u hırâşete taqayyüd gösterüp ahyânen şayd u şikâr tarihıy-la Sulţân Süleymân Hân ‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-ğufrân⁶ ol semte varduqça revğan u şir ü qaymaqdan ba’zı me’külâtle kendüyi bildürüp istid’â-yı ‘inâ-yet itmegin defaten riyâset ve merreten defter-hânedeki emânet virildi.

- 1 Faşl: - F
- 2 müşârün//salţanata: salţanat üzere EH
- 3 Süleymân: Selim Hân EH
- 4 rütbe-i râtibede: devlet-i ‘âliyede EH
- 5 Ehl-i zevk: - F
- 6 ‘aleyhi’r//ğufrân: - F, EH

Hadd-i zâtında ehl-i kalem olmayup¹ edâ-yı hîdmete kâdir olmamağla² Haleb hâzinesine defterdâr gönderildi. Beş altı yıl miqdârı anda kâm-rân-ı vaqt olduğdan sonra Anaçolı defterdârlığıyla der-i devlete getirildi. Der-‘ağab baş defterdâr olup ölince mutaşarrıf oldu. Nev‘an feğâhetle ma‘rûf ve istikâmetle mevşûf, terk-i zîb ü zînete meşğûf bir baba âdem idi. Ya‘nî ki isminüñ müsemmayâ te‘şîri muğarrer olup dervîşligi müselleme idi.

Lâlezâr Mehemmed Çelebi

Mezbûruñ babası yeñiçeri ocağında hâşıl olmuş, beyne‘l-ağrân “Bâlî Çavuş” diyü şöhret bulmuş idi. Kendüsi dağı ol ocağda neşv ü nemâ bulup ba‘dehu ehl-i kalem zümresine karşıdı. Der-i devletde ba‘zı muğâta‘ât hîdmetlerine mutaşarrıf olduğdan sonra Budun hâzinesine defterdâr gönderildi.³ Vağtâ ki Rüstem Paşa def‘a-i şâniyede vezîr-i a‘zam oldu, “Nedür ki sen vezîr-i sâbık Mağtül Ahmed Paşa‘nuñ havâşşından idüñ.” diyü müteferriğalîğ çarîğıyla mutaşarrıf olduğı yüz biñ ağçe miqdârı⁴ ze‘âmetinüñ bir miqdârını âğara viridi. Niçe rüzgâr ol hâletle geçinüp [401b F] vezîr-i celîl Mehemmed Paşa-yı Tavîl zamânında yine ilerü geldi. Haleb defterdârlığı ki ol târiğde⁵ ‘Arab u ‘Acem defterdârlığı anılurdu, dağı Şâm vilâyeti başka defterdârlîğ olmamış idi, mezbûra virildi. Üç dört yıl mutaşarrıf olduğdan sonra ‘azl ile der-i devlete geldi. ‘Ağıbet sâbıku‘z-zıkr Dervîş Çelebi vefâtında bir uğurdan başdefterdâr oldu. Hattâ Sulğân Murâd cülüsında ol hîzmetde bunlar bulundu. Ehl-i kalem ü dîndâr, şâdıku‘l-ğavl ü mu‘tedilü‘l⁶-eğvâr ve irtişâ-yı fâhişden perhîzkâr bir ‘azîz-i mükerrem kimesne⁷ idi.

Oğlan Memi Çelebi

Bunlar dağı Mağtül Ahmed Paşa‘nuñ havâşşından ve tezkireciligi hîdmetinde mağrem-i râz olan ‘ibâd-ı hâşşından idi. Rüstem Paşa‘nuñ intikâm cihetinden âzârı bunlara dağı oldu. Ze‘âmetinüñ nışfı alınmağla ol vezîr olduğça Divân hîdmetine varmadı. Hiçbir ferd anı ekâbir çapularında gör-

1 olmayup: olup F

2 olmamağla: olmağla F

3 hâzinesine//gönderildi: defterdârı oldu EH

4 ağçe miqdârı: - F

5 ki//târiğde: başka Şâm olmamış idi F | olmamışdı R4

6 mu‘tedilü‘l: - F

7 mükerrem kimesne: - F | kimesne: - R4

medi. Hemân ki Rüstem Paşa fevt olup ‘Alî Paşa şadr-ı a‘zam oldu, “Mağdūr-ı vâcibü’r-ri‘âyedür.” diyü aña riyâset hîdmetini ‘arz itdi. Bir müddet edâ-yı hîdmetden şoñra defter emâneti¹ virildi. Anda dañı cüz’î mekş idüp Anañtolı defterdârlığı virildi.² Hoş-nüvis ü ehl-i kalem³ ve kemâl-i istiķâmetle [386b R4] şöhre-i ümem, hadd-i zâtında müstağnî, güyâ ki rüz u şeb virdi “ente’l-mün‘im ve ente’l-muğnî⁴” kelâmı idüğü müselleme idi. ‘Ömri defteri dürilince ve erķâm-ı leyâlî ve eyyâm-ı hîsâbı ber-ťaraf olunca ol manşıbla mu‘azzez ü mükerrerem idi. Hîkmet Hüdâ’nuñdur, merhûm Lâlezâr baş kalem⁵ defterdâr ve mesfûr-ı nîk-kirdâr orta nâmındaki manşıbla nâmîdâr ve âti’z-zıkr Sünbül Memi şıķķ-ı şânî hîdmetiyle andan aşığı bü-lend-iştihâr olduķda zurefâdan biri bir bedihe beyt ile üçini birden hicv eyledi. Vâķi’-i aħvâlî beyânen⁶ işbu müfredi didi:

Beyt

Lâlezâruñ Sünbül oldu hem-demi
Ortaya yestehledi Oğlan Memi

Hâlâ ki hazz-ı nefis ile dinilmiş kelâm idi. Üç Mehemmed defaten defterdâr olmaķ yümñ-i devlet ü sa‘âdetden ‘alâmet idüğü ma‘lûm-ı ekâbir ü enâm idi.

‘Abdü’l-Ġafûr Çelebi

Tüccâr-ı A‘câm’dan Mîrek⁷ nâm⁸ bir h’âce-i büzürgvâruñ oğlıdur. Neşv ü nemâsı Burûsa’da vâķi’ olup țariķ-ı ‘ilme sülûk eyledi. Ba‘dehu manşıb-ı⁹ kaçâyâ duhûl idüp Tire kaçâsıyla ol țarafdaki havâşş-ı hümâyûna müfettiş olmuş idi. Vaķtâ ki merhûm Turaķ Çelebi katl olındı, şeh-zâde defterdârlığı mezbûr ‘Abdü’l-Ġafûr’a virildi. Taht-ı salťanata cülûs itdükden [401a EH] şoñra Dîvân-ı Hümâyûn’da Anañtolı defterdârı oldu. Ġâyetle

1 vâcibü’r//emâneti: - R4

2 Anda//virildi: - EH

3 nüvis//kalem: ehl ü kemâl F

4 “Hakîki nimet verici ve zengin edici sensin.”

5 kalem: - EH

6 beyânen: - F

7 Mîrek: Yûk F

8 Mîrek nâm: - EH

9 Neşv//manşıb-ı: Ba’zı menâşıb-ı EH

sipâhî âdem idi. ‘Acemâne ziyâfetde, mihmân-nüvâzlık âyînini ri‘âyetde bî-nazîr idüğü müsellemler idi. ‘Âkıbet kendüye Burûsa sancağı virildi. Nefs-i Burûsa’nuñ ihtisâbı ümenâ zabtında iken ve muhâsebelerini Anaṭolî defterdârı görmek muḳannen¹ iken ri‘âyeten anlara² ışmarlandı. Dârü’l-mülk-i Burûsa’nuñ içine ve taşrasına anlaruñ hüküm itmesi münâsib görüldi. Tâ vefât idince ol manşıbdâ şâbit-ḳadem olup ṭurdı.

Muharrem Çelebi

Bunlar da ḥadd-i zâtında Rümilî’nde neşv ü nemâ bulup müşîr-i celîl, Meḥemmed Paşa-yı Ṭavîl cenâbına intisâbla evvelâ Ṭameşvâr ḥazinesine defterdâr oldu. Ba‘dehu me’mûlî degülken der-i devlete getirilüp şıḳḳ-ı şânî ḥidmetine me’mûr ḳılındı. Bi’l-âḥire kendüsi ṭalib ve ‘ilm-i³ riyâsete râḡıb olmaḡın Göle sancağına mîr-livâ naşb olındı. Baḳıyye-i ‘ömri güzerân idince ol güne zevḳ u şafâdan ḥâlî olmadı. Ol ‘aşruñ ümerâ-yı kibârı zamânımu-zuñ beglerbegilerinüñ ser-efrâz-ı mâ bihi’l-iftihârî ṭabaḳasında olmaḡla ol ḥuzûr-ı refâhiyyeti manşıb-ı âḫar şafâsına degmiş idi. Ḥadd-i zâtında ḥalûḳ u ehl-i kerem ve beyne’n-nâs mu‘azzez ü muḥterem bir mîr-i mûkerrem⁴ idi.

[Celâl-zâde Muştafâ Çelebi]

Ve ammâ ümerâ-yı kirâm ve ba‘zı mîr-livâ-yı lâzımü’l-iḥtirâm ki ol ‘aşrda gelmişdür ve ol demdeki⁵ ekâbirden imtiyâz-ı şân bulmuşdur, anlaruñ evveli Celâl-zâde Muştafâ Çelebi’dür ki eşnâ-yı cülûsda nişâncı bulunmuşdur. [402a F] Ve tercemesi Sulṭân Süleymân zamânında beyân olınmışdur.

[Muvakḳi‘ Firüz Beg]

Anlar vefât itdükden ōnra Muvakḳi‘ Firüz Beg tuḡra-yı ḡarrâ ḥidmetinde⁶ me’mûr ḳılındı ki evâ’il-i ḥâlinde Selîm Şâh-ı nâmdâr sancaḳ taşar-rufında iken serây ḥ‘âcesi nâmına idi. Ve ḡilmân-ı ḥarem miyânında “Bâlî Çelebi” diyü ōhret bulmuş idi. Zîrâ ki ism-i mâder-zâdî Bâlî ve laḳabı

1 muḳannen: müte‘ayyen F, R4

2 anlara: anlara iḥsân olup EH

3 ‘ilm-i: ṭabl ü ‘alem EH

4 bir//mûkerrem: - F

5 demdeki: zümredeki EH

6 ḡarrâ ḥidmetinde: ḡarrâya EH

Fîrûz¹ idi. Bir cins mübeyyen luğatleri ğâlib, metîn ü düşvâr inşası var idi. İçinde bir luğat şorıldıqda kendüsi dağı *Ķāmūs* ve *Cevheri* tetebbu‘ına² talebkâr idi. Vaqta ki *Gül ü Bülbül* nâzımı³ Mevlânâ Fazlı⁴ fevt olmuş ve hizmet-i tevķî‘a mezbûrdan eħaķ kimesne yoĝduğı ta‘ayyün⁵ bulmuş, ol sebeble müteferriķa iken nişancı olup ħalmış. Ve ħîn-i cülüsda ma‘zül olup müteferriķalık virilmiş. Ba‘de zamânin Celâl-zâde merħüm intiķâlinde yine aña tevcih ħılınmış. Egerçi ki tuğrası ta‘liķa mâ‘il, inşası dağı fazl cânibine mâ‘il⁶ idi, lâkin za‘f-ı başıraya mübtelâ olmağla ve ekşer-i evķâtı keyfiyyet-i müdâmla geçüp mest ü evĝarlığı ta‘ayyün bulmağla ħurde-bînân-ı kitâbet⁷ mezbûruñ nâ-bînâlığını [387a R4] bir nezâketle tecrîbe itdiler. Kendüye şetm-i ğalîz mazmûnında bir menşür yazup aħķâmla ma‘an ki-selediler. Bilâ-tereddüd nişânladuğı gibi getürüp şadr-ı a‘zama gösterdiler. Yirini âti‘z-zıkr Meħemmed Çelebi‘ye virdiler.

Celâl-zâde merħümüñ ħ‘âher-zâdesi idi. Fazl ü kemâlâtı yoĝduğı muķarrer iken emekdârlığı ħaysiyyetle ĝüyâ ki ma‘rifet âmâdesi idi. Andan mâ‘ada mezbûr Fîrûz Beg‘ün ‘âdeti ba‘zı mey-ħâneleri teşrif iderdi. Ĥattâ ĝâhî şarâb-ı nâb neş‘esi kendüye ğâlib olup ba‘zı ser-tirâş dükkânlarında ve aña mu‘âdil mecma‘-ı ‘avâm olan yirlerde yatur ħalurdı.⁸ Pes ‘ırz-ı salţanat bu vaz‘ına taħammül eylemedi. Teķâ‘üdle zevķ u şafâsında olması münâsib görüldi.

Meħemmed Çelebi

Ki ħ‘âher-zâde-i Nişânî ve mevâlî-i Rûm’dan Ĥaleb ķađisi olan Mecbûl Pîr Aħmed nâm monlânun ferzend-i zî-şanı idi. Dânişmend iken küttâba mülħaķ oldu. “ ‘İrfânı yoĝ-ısa şalâbet ü ‘unvânı vardur.” diyü ħidmet-i tevķî‘a lâ‘iķ görüldi. Selîm Şâh-ı maĝfûruñ vefâtına dek ol manşibda şâbit-ķadem oldu. Nev‘an ‘abüsül’-vech âdem ve ehâlî-i küttâb içinde âşâr-ı liyâķati mübhem olmağla kendüyi hicv itmişler idi. Ya‘ni ki anun ħaķķında bu maţla‘ı söylemişler idi:

-
- 1 Bâli//Fîrûz: - F, R4
 - 2 tetebbu‘ına: - F
 - 3 nâzımı: mü‘ellifi R4
 - 4 F nüshasında bu ismin yeri boş bırakılmıştır.
 - 5 ta‘ayyün: taħaķķuk EH
 - 6 mâ‘il: emâşil EH
 - 7 kitâbet: küttâb R4, EH
 - 8 ħalurdı: ħalkardı EH

Nazm

Ḥüsrevâ bir şüreti gülmez kıra yüzlü leke
Devr-i ‘adlünde revâ mı dâ’imâ aduñ çeke

Dervîş Beg [401b EH]

Âl-i Ramazân’dan Adana hâkimi Pîrî Paşa’nuñ oğlu idi. Şalâḥ u diyânetde ve luḫ u kerem ü şehâvetde yegâne-i rûzgâr olduḡdan mâ‘adâ¹ şayd u şikâra müteferri‘ ḥuşûşlarda nâdire-i ‘aşr idi. İttifâḡ-ı ehâlî-i şayd u naḫçîr bunuñ üzerine idi ki ol devrde üstâdü’l-üstâdîn sâbıḡu’z-zıkr Ḥâcî Paşa ola. Anlardan şoñra ol emîr-i nev-cüvân iduḡı taḫaḡḡuḡ bula. Babası ḫâl-i ḫayâtında ki Ṭarsûs begi idi, senevî on biñ ḫasene ḫarc-ı bâzdârân² u şayyâdîn muḫâsebesi görülmüş idi. Pederi vefâtından şoñra Adana hâkimi oldu. Ḥuşûşâ ki kemâl-i ‘adâletle iştiḫâr buldı. Fe-ammâ ‘unfuvân-ı şebâbı ḫâlinde tenâvül-i berş ü efyûn müdâvemetine³ döşendi. Ba‘dehu ḡaṭ‘ını murâd idinüp incîr ‘araḡını bişürtti. Eyyâm-ı ḫârrede ifrâṭ üzere nûş itmegin ḡarnı yarılup deşildi. Bâ‘iş-i vefâtı ol oldu. Ḥattâ ol eṣnâda ḫaḡîrden bu ebyât şudûr itdi:

Li-münşî’ihi

دولت او را که شده سوخته تاب عرق گذران گشته ز سیش همه تیزاب عرق
مرشد پیر خرابات چه فرموده اینجا که رود هستی درویش بسیلاب عرق⁴

Ve bu beytimüz daḡı ḡufrânına delîl ve ‘afv-ı zellâtına sebil olması cā’iz görüldi:⁵

Li-münşî’ihi

[402b F] جایگاهش حرم جنت کن یا رب آن سوخته را رحمت کن
نسزد سوختنش دیگر بار⁶ ز جهان گشته حریقاً بالنار

1 mâ‘adâ: şoñra EH

2 bâzdârân: bâzân F

3 efyûn müdâvemetine: efyûna F, R4

4 “Onun nasıl bir talihi vardır ki içkinin ateşiyile yandı. Bütün içki kezzabı onun içini dolaştı. Harâbâtın yaşlı müşidi orada ne ferman verdi ki Dervîş’in varlığı içki sel suyuyla akıp gitti.”

5 cā’iz görüldi: me’müldür EH

6 “Yâ Rabbi, o yanmış [kuluna] rahmet et. Mekânını cennet haremı kıl. Dünyadan ateşte yanarak göçtü. [Öbür dünyada] senin ateşinle de bir kez daha yanması uygun olmaz.”

Bedr Beg¹

Ümerā-yı Ekrād'dan hâkim nâmındaki hükâm-ı ri'âyet-mu'taddandır. 'Aşireti miyânında nâmdâr ve nev'an rıfk u şefkatle şöhre-i dâr u diyâr idi.

Hamza Beg

Bunlar harem-i pâdişâhiden çıkup ağalığla Mısr'a vardı. Anda silâhşorlık fennini ta'allüm idüp sancağa çıkdı. Ba'dehu Rümili sancaqlarından gâh Bosna'ya gâh Pojeğa'ya ve sâ'ir elviyeye mîr-livâ olup küffâr-ı hâk-sâr ile niçe cenglerde bulındı.² Ve bir defa kendüsi meydâna çıkup bir şecâ'at-şî'âr, mîr-i küffâr³ ile başa baş döğüşdi. Hattâ başını kesüp cesed-i nâ-pâki hîme gibi nâr-ı cahîme düşdi. Menkûldür ki dâ'imâ beş yüz miqdârı hadem ü haşem şaqlardı. Kendü akrânı bir emîr ile mülâkât idüp alay alaya qarışdukdâ tâ'ifesinden bir ferdün hâricden olanlar ile ülfet ü muşâhabet itmege zehresi yoğ-ıdı. Ruşşat u rızâsı olmamağın her kişi hışm u gâzabından kôrşkardı. Ve müddet-i 'ömrinde kılıcına ve atınuñ rahtına bir dirhem gümüş şarf itmek ihtimâli olmamış idi. Sâde [387b R4] sulţânı tertib ü 'unvânı zîb ü zînetden tercih kılurdı.

Faşl fi 'Ulemâ'i Ellezîne Kânû⁴ fi 'Aşrihi

[Mevlânâ Manav 'Alâ'ü'd-dîn]

Bu zümre-i maḥmûdeden biri Mevlânâ Manav⁵ 'Alâ'ü'd-dîn'dür ki merḥûm Ayâs Paşa ḥ'âcesi Monlâ Ebü'l-leys mezbûruñ dayısı olmağın anuñ terbiyeti ile neşv ü nemâ buldı.⁶ Mevâlî-i 'izâmdan taḥşîl-i 'ilm⁷ itdükden şoñra Kemâl Paşa-zâde merḥûm gibi ferîd-i 'aşrdan mülâzım oldu. Târîk-ı tadrîsde müntehâ-yı manşıbı Ayaşofya Medresesi olup ondan Bağdâd kazâsı virildi. Ba'de'l-'azl seksen aqçe ta'yîn olunup⁸ sene erba'a ve seb'in târihinde intikâl eyledi.

1 Beg: Çelebi F | Bedr Beg: Bedri Çelebi EH

2 cenglerde bulındı: cengler eyledi F

3 mîr-i küffâr: kâfir EH

4 Ellezî Kânû: Zamân F

5 Manav: - R4

6 nemâ buldı: nemâsı muqarrer idi EH

7 'izâmdan//ilm: 'izâm ḥidmetin F, R4

8 olunup: idüp F

Meĥammed Çelebi

Bunlar Konevî'dür. Birâderi Aĥmed Çelebi ile "Aĥaveyn" nâmına olup Vezîr-i A'zam Aĥmed Paşa'ya intisâbla iştiĥâr bulmuşlardır. Merĥûm İsrâfil-zâde'den mülâzım oldu. Ve kıtâ'-ı merâtible medâris-i Şemâniyye'nün birine vuşûl buldı.¹ Tekrâr Rüstem Paşa vezîr olmağla² mevlânâ-yı müşârün ileyh mağdûrinden oldu, kâldı. 'Âkıbet Süleymâniye medârisinün birinde müderris oldu. Ba'dehu³ vedî'at-ı cânı⁴ kıbâz-ı ervâĥa tıpaşurdu.⁵ Ne câhil idi ve ne müştehir fâzıl idi. Ya'nî ki beyne'l-'ulemâ 'ilm ü ma'rifeti mu'tedil⁶ idi.

Mevlânâ Şemsü'd-dîn Aĥmed

Ki Karamanî'dür. Beyne'l-'ulemâ "Aĥaveyn" 'unvânı her birinün vaş u şânıdır. Mevlânâ Sa'dî Çelebi'den mülâzım olduğdan sonra tırik-ı tedrisde ĥareket eyledi. Altmış akçe ile Ayaşofya müderrisi olduğdan sonra mişli ile Sulţân Selîm Medresesi'ne 'avdet eyledi. Ba'dehu 'azl olunup ol ĥaber-i mü'ellimi⁷ işitmezdin evvel fevt oldu. Ve zâlike fi't-târiĥi's-sâbık. Ammâ birâderi Mevlânâ Muĥyi'd-dîn mezbûrdan birkaç ay muqaddem medâris-i [402a EH] Şemâniyye'nün birine mutaşarrıf iken naql eyledi. İki de mu'tedilü'l-bizâ'a, kıalilü'l-izâ'a ehl-i 'ilmeldür. Lâkin bu kıadar var ki merĥûm Aĥmed Çelebi beşşâş u laţife-güy ve keşîrül-muĥâverât u nâdire-cüy, zarîfü't-ţab' [u] laţîfü'z-zihn âdem idi.

Ĥikâyet-i Ezeli-zâde⁸

Ĥikâyet olunur ki maĥrûse-i Kıonya'da mütemekkin ve beyne'l-meşâih 'ızam-ı şânı müte'ayyin Ezeli-zâde Mevlânâ ...⁹ ki leţâ'ifine nihâyet yokdur ve kerâmât-ı 'aliyyesi gibi muţâyebâtı daĥı çokdur, mezbûr müder-

1 vuşûl buldı: vâşıl oldu EH

2 olmağla: oldu F

3 müderris oldu. Ba'dehu: iken F, R4

4 cânı: ĥayâtı F

5 tıpaşurdu: teslim itdi EH

6 mu'tedil: maĥbûl F | mu'tedil monlâ EH

7 ĥaber-i mü'ellimi: ĥaberi mollâ F, R4

8 Ĥikâyet-i/zâde: - R4, EH

9 Nüşhalarda burası boş bırakılmıştır.

risligi¹ zamânında şıla-i erhâm için Konya'ya varup ekşer-i evkâtı şeyh-i müşârün ileyh ile güzerân olduḡda bir gün sâde-rüyâna meyl ü maḡabbet ve şanayî'-i bedâyi'-i 'aşk-bâziden şikâyet idüp "Aşlâ ve kaç'â hûb-rûlaruñ zülfi kullâbına meczûb olmaḡdın berî olamazın.² Ne ḡadar ki ferâgate sa'y iderin, hîç bir çâre bulamazın. 'Acabâ bu nev-cüvânlar meylimüze bâdî neyki? Ve sâde-rûlaruñ zülfi keş-â-keşinde mecbûr olmamızıñ sebebi neyki?"³ diyü su'âl eyledükde 'azîz-i pâk-ıynet ber-vech-i muḡâyebe vü zarâfet böyle cevâb virdiler ki "Anlaruñ 'âlem-i ervâḡdan infişâlleri ve bu 'âlem-i ḡâk-dâniye ittişâlleri⁴ yakın zamânda olmaḡın elbette rûḡ-ı [403a F] insânî anlaruñla muşâḡabete mâ'ıldür. Niteki diyâr-ı ḡurbetde her hem-şehrîsini bulan kimesne ḡadd-i zâtında âşinâ daḡı degülse elbette ta'alluḡâtı gibi şoḡbetine müte'alliḡ olup mükâlemesine nâ'ıldür." buyruduḡda Mevlânâ Şemsü'd-dîn Aḡmed beş altı yaşında şıbyânla i'tirâz ider. "Çünkü bâ'ış-i âşinâyî 'âlem-i rûḡhânîden ḡaber şormadur, anlardan şoñra müfâraḡat idenler muşâḡabete daḡı enseb degül midür?" diyü söyler. Lâkin şeyh-i mezbûr tekrâr ifâde-i rumûz-ı mesfûr⁵ buyurup "Diyâr-ı ḡurbetde raḡbet şol hem-şehrîleredür ki zülâl-i la'l-i nâbdan ḡaber şormaḡa ḡâbil ve kelimât-ı şîrininden dil-ḡasteler cevâb-ı bâ-şavâb almaḡa nâ'il ola. Sen didüḡüñ şıbyân ol vâdilerden mehcûr ve bâzîçeye müte'alliḡ [388a R4] olan tıflân lezzet-i şoḡbet-i⁶ 'uşşâḡdan bî-behrelikle meşhûrdur." didükde tekrâr mevlânâ-yı sûtüde-ḡüftâr izḡâr-ı izmâr⁷ ve 'arz-ı nikât-ı esrâr idüp "Bu taḡdırce ol hûb-rûlarla hem-sinn olan bed-ḡıyâfet ve şive-i yâl ü bâl ve şime-i ḡunc u delâlden bî-behreligi müşbet olan nev-cüvânlar ne dirsüz ki anlara⁸ cidden ḡabî'atimiz meyl eylemez. Çünkü 'âlem-i ervâḡdan istikşâf-ı aḡbâr murâddur, anlaruñ lisânından istimâ'a neden ki ḡöñlimüz şûr u şeḡab göstermez." didükde şeyh-i sûtüde-aḡvâl ḡâlini⁹ pûte-i dehânında zer-i ḡâliş gibi ḡâl ve mevlânâ-yı mesfûruñ i'tirâz u su'âline cevâb-ı şâfi

1 müderrisligi: müderrisüñ F

2 olamazın: olmazdı F

3 neyki: ne neseyki EH

4 ve//ittişâlleri: - F, R4

5 mesfûr: merküz EH

6 şoḡbet-i: - F

7 izmâr: - F

8 nev//anlara: cüvânlar F | ne//anlara: - R4

9 ḡâlini: - F

birle kaç'-ı maḳāl idüp "Hey benüm rûḫum, ne 'aceb söylersün. Sım-sımā kemān-ebrûlar ile 'abüsül-vech olan pıçide-rûları bir mi kıyās eylersün?"¹ Farazā 'ālem-i ervāḫdan müfāraḳat idüp, vücüd kişverine cān atup gelen hem-şehriler kendü maḫalleñüz dil-berlerinden olmağla 'ıyāzen bi'llāh cüzżāmlar maḫallesinden olmağ fi'l-ḫaḳıḳa bir midür? Kendü vilāyetiñüz meczūmlarına dil ü cānla meczüb olmağ ne ḳadar diyār-ı ğurbetde daḫı olsa² ḳābil midür?" diyü buyurdu. 'Aşḳ-ı mecāziye rağbet-i 'uşşāḳ-ı şāḫib-rāz ne cihetden idüğini tıyurdu.

Mevlānā Ya'ḳūb

"Çalıḳ Ya'ḳūb" dimekle meşhūrdur. Merḫūm Çivi-zāde'den mülāzım olup, medāris-i Şemān'dan birine naşb olınuḫ cihet-i 'ilmiyye³ vü biḳā'atle mezkūrdur. Andan Bağdād'a ḳāḫı olup ḳazāya rızā üzere iken sene erba'a ve seb'in tāriḫinde⁴ fevti 'İḳd-ı Manzūm'da meşṫurdur.

Mevlānā Tācü'd-din

Merḫūm Kemāl Paşa-zāde'den mülāzım olup ve ṫarıḳ-ı tediṫde Şāḫn müderrisi olduḫdan şoñra Şām fetvāsıyla Sulṫān Süleymān'ın Dımaşḳ-ı Şām'daki medresesine müderris oldu. Vazıfesi seksen aḳçe ta'yin olınuḫ sene erba'a ve seb'inde vefāt eyledi. Şāliḫ u mütedeyyin ve ekşer-i fūnūnda fażileti müte'ayyin⁵ 'aziz idi.

Bu ḫaḳir, ya'nī mü'ellif-i keşirü't-taḳşir⁶ ol tāriḫde Şām-ı şerifde sākin ve Lālā Muşṫafā Paşa merḫūm Şām beglerbegisi idi. Anlaruñ kätib-i sırrı nāmına bu ḫaḳir mütefaṫtın idüm. Bir seḫer ğam-ḫānemde oturuken 'ale'l-ğafle müfti-i mezbūr çıḳageldi. Bir miḳdār ḫāṫır-nüvāzlıḳ luṫfını bezl⁷ itdükden şoñra "Sizden ḫayr-du'a ṫalebine geldük." diyü söyledi. Bu ḫaḳir ta'accüb-künān "Āyā istihzā mı ḳaşd iderler ki?" diyü dem-beste vü ḫayrān oldum. "Biz du'a-yı ḫayrı sizden [402b EH] ṫaleb iderken emr

1 Sım//eylersün: - F, R4

2 maḫalleñüz//olsa: maḫallātıñüz meczūmlarına dil ü cānlarıñüz meczüb olmağ ne ḳadardur yād diyār-dan olsa ol maḳūle EH

3 cihet-i 'ilmiyye: 'ilm F

4 üzere//tāriḫinde: virmiş idi ol ḫāl üzere iken sene erba'a ve seb'inde EH

5 ve//müte'ayyin: fażileti metin ve ekşer-i fūnūnda F

6 keşirü't-taḳşir: - F | ya'nī//taḳşir: - EH

7 luṫfını bezl: - F

ber-‘aks olduğına bādī¹ nedür?” diyü şordum. Buyurdılar ki “Enbiyâ müs-tecâbü’d-da‘vedür. Bâ‘işî mazhar-ı vaḥy oldukları müdde‘adur. Evliyâ daḥı bezl-i du‘â-yı ḥayr ile engüşt-nümâdur. Şol sebebden ki mazhar-ı ilhâm idükleri müttefaḥun ‘aleyh-i ārâdur. Fe-lâ-cerem şu‘arâ daḥı zümre-i ev-liyâdan maḥsûb ve ḳalb-i laṭifleri mehbiṭ-ı envâr-ı ilhâm idügi ma‘lûm-ı nâ-meslûb olmağın² sizden du‘â-yı ḥayr³ recâsın eylerüz. Lâ-siyyemâ⁴ «لو اعتقد أحدكم حجراً لنفعه» ḥadîs-i şerîfi⁵ mazmûnına muvâfiḳdur, dirüz.” didüklerinde bu ḥaḳîr el ḳaldurup du‘â eyledüm. Ba‘dehu kendü ḥaḳḳum-da⁶ anlaruñ du‘âsın daḥı temennâ itdüm.

Ammâ keyfiyyet-i vefâtı velâyetine şâhid ve ‘âlem-i beḳâyâ naḳl ü ḥareketi mükâşefât [403b F] u kerâmâtına müsâ‘id idügi bu ḳışşadan ma‘lûm-dur ki cidden emrâzdan birine mübtelâ degülken bir leyle-i cum‘ada Câ-mi‘-i Beni Ümeyye’de ‘işâ namâzın edâ iderken meskenlerine⁷ mürâca‘at itdükde mu‘îdi olan mevlânâya ve zümre-i müsta‘iddândan ḥâzır bulunan ṭullâb-ı üdebâya “Bilece gidelüm.” diyü söylerler. Vaḳtâ ki beyt-i süknâsı-na⁸ dâḥil olur, ‘ale’l-fevr ḥarem-serâyına girüp ehl ü ‘iyâlini vedâ‘ ḳılıp ve ṭaşra ḳıḳup firâsı üstine geḳer, oṭurur. Miyân-bendini çözüp müsta‘cel ṭu-tar, şoyınur. Ba‘dehu mu‘îd-i mezbûra [388b R4] ve ḥuzzâr-ı dirâset-şu‘ûra vaşiiyyetini söyler. Andan⁹ soñra “Sûre-i Yâsîn’e meşḡul olalum.” diyü tilâ-vete mübâşeret eyler. Fe-lâ-cerem dânişmendân-ı ma‘ârif-şiyemden kimi bu ḥâleti, ya‘nî ki ḥâl-i şihḥatinde naḳl ü mevte ḥareketini muḥâlâtдан ‘add ider. Ammâ mu‘îd-i mezbûr¹⁰ mevlânâ-yı mezkûrdaki sırr-ı mükâşefeden nev‘an şu‘ûr bulmuş olmağın vefât ideceğine inandı. Ağlamağa başlayup bir mertebede nâle vü feryâd itdi ki dūd-ı âhı ile âsumân-ı kebûd bile yandı.¹¹ Pes mevlânâ-yı müşârün ileyh¹² mu‘îdüñ giryesine teraḥḥum idüp tesliyyete

1 bādî: bâ‘iş R4

2 olmağın: - F

3 du‘â-yı ḥayr: ḥayr-du‘â F

4 “Şayet sizden biri bir taşa inanırsa bu inanç o taşa faydalı şekilde [etki] eder.”

5 ḥadîs-i şerîfi: kelâmı EH

6 ḥaḳḳumda: himmetinden F

7 meskenlerine: miskînlerine F

8 beyt-i süknâsına: meskenine F

9 Andan: - F

10 mezbûr: - F

11 kebûd//yandı: kebûda boyandı F, R4

12 müşârün ileyh: - F

âgâz itdi. Ya'nî ki "Eyyâm-ı firâk mütemâdî olmayup iki aydan şoñra sen daħı bize vâşıl olursun."¹ diyü remz ile izhâr itdi.² Ve bi'l-cümle ol gice üç kerre Sûre-i Yâsîn'i³ dânişmendleriyle bilece oқudı. Def'a-i şâlişede ki⁴ «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»⁴ âyet-i kerîmesine varduқda bir kerre göz yumup⁵ teslîm-i rûh kıldı. Ba'de vefâtihî iki ay geçdükdên şoñra mezbûr mu'îd daħı vefât itdi.

Egerçi ki hâl-i hayâtında daħı mezbûra kıtbiyyet isnâd olınurdu. "Bi'l-fîl kıtbu'l-aқtâb-ı 'aşr⁶ olan zât-ı şerîf 'ulemâ zümresindendür. Gâlibâ Şemâniyye müderrislerinden Mevlânâ Tâcüd-dîn Efendi'dür." diyü söyle-nürdi. Mezbûr daħı şihhatde iken bu şît ü şadâ miyân-ı şığâr u⁷ kibârda şöhre-i ulî'n-nühâ idügi gâh u bî-gâh tezekkür kılınurdu. Fî'l-vâқи' hâlet-i vefâtındaki sırr-ı şâyi' bu bâbdaki şübheyi zâ'il kıldı. 'Umümen ehâlî-i Şâm, huşuşâ ol hinde kâğisi olan Hınnâlî-zâde Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn-i fezâ'il-fercâm ve mîr-i mîrân-ı vâcibü'l-ikrâm Muştafâ Paşa-yı bâhirü'l-ihtîşâm merhûmuñ kerâmetini kemâ-yenbaği bildiler. *Raħmetu'llâhi 'aleyh*.⁸

Mevlânâ Meħemmed bin 'Abdü'l-Vehhâb bin 'Abdü'l-Kerîm

Bunlar ol monlâ-yı hağîr ve semeyda'-ı kebîr ve serî⁹-taħrîr-i niħrîrdür¹⁰ ki beyne'l-'ulemâ 'Abdü'l-Kerîm-zâdelikle şehîrdür.¹¹ Cedd-i mâcidi Sulţân Meħemmed Hân 'aşrında ser-defter-i fużalâ-yı emâcid ve kâđî'askerlik ile devleti müsa'id olup vâlid-i büzürgvârı 'Abdü'l-Vehhâb daħı Sulţân Selîm Hân 'aşrında defterdâr-ı vâlâ-cenâb olmuşdur. Ve kendüler evâ'il-i talebde¹² Mevlânâ İsrâfil-zâde ve Mevlânâ Çivi-zâde hîdmetlerinde kesb-i 'ulûm u fûnûnı râğıb olduқdan şoñra medâris-i Şemâniyye'den birinde müderris iken Mevlânâ Ebû's-su'ud hîdmetinde nâ'il-i maқşûd oldılar. Ya'nî ki bir

1 vâşıl olursun: gelürsün EH

2 Ya'nî//itdi: - R4

3 Yâsîn'i: Yâsîn-i şerîfi EH

4 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz.", Bakara Sûresi, 2/156.

5 Def'a-il//yumup: - EH

6 'aşr: - F

7 şığâr u: - F, R4

8 *Raħmetu'llâhi 'aleyh*: - F, R4

9 serî: nerî F | ser R4

10 hağîr//niħrîrdür: zî-şândur EH

11 şehîrdür: meşhûrdur R4

12 talebde: hâlinde EH

müddet tevağğul ü¹ iştiğâl ve şebân-rûz müṭâla‘a çerâğın işti‘âl idüp taḥşîl-i bidâ‘at-ı külliyyeden şoñra efḍal-i fuḍalâ-yı rûzgâr ve ekmel-i ‘ulemâ-yı bü-lend-iştihâr olan Kemâl Paşa-zâde ḥidmetlerine intisâb idüp mülâzemetle istiḳlâl² buldılar. Ba‘dehu merâtib-i tedrîsde kaç‘-ı derecâtla Şemâniyye’den birine, andan Sulṭân Selîm Medresesi’ne vuşûlinden şoñra Ḥaleb ü Mıṣır u Şâm kazâlarıyla muntazamül-evḳât olup ekşer-i maḳâşid u³ murâdât ḥuşûle mevşûl olmaḳ üzere iken bilâ-sebeeb ma‘zûl oldılar. Ba‘de zamânin yine Şâm kazâsıyla i‘tilâ-yı şân [403a EH] buldılar. Ammâ bu ḥareketleri mücib-i bereket-i⁴ devletleri olup Burûsa’ya mütevellî⁵ kılındılar. Der-‘aḳab Anaṭolî ḳâḍî’askerligi taḳlîd olınup⁶ altı yıl müteväliyyeten melâz-ı ekşer-i ‘ulemâ kılındılar. Bi’l-âḥire ‘azl ile ‘ale’l-‘âde ve *in kâne ḥalîḳan li’z-ziyâde*⁷ yüz elli aḳçe teḳâüd virildi. Ve beyne’l-‘ulemâ riyâset-i salṭanata fazîletle mânend-i Zü’l-ḳarneyn bir bi⁸-ḳarîne-i ḳarneyn ve zamân-ı ‘ömr-i ‘azîzi cihetinden daḥı zü’l-ḳarneyn olup sinîn-i zindegânileri muḳârin-i sittîn olduḳda⁹ sene ḥamse ve seb‘în Ramazân’ınun yigirmi yedinci gicesi leyle-i ḳadrde berât-ı ḥayâtı ṭay kılındı.

Ammâ ḥadd-i zâtında ebü’l-mekârim, keşîrû’l-merâḥim, elṭâfî birbirine mütezâḥim, deryâ-yı cüşân gibi müterâkim olup bulsa bir demde bin âde-me [404a F] luṭf u himmet iderdi. Ḳâdir olsa [389a R4] ḥazâ’in-i selâṭîn ve defâ’in-i ḥavâḳîn-i¹⁰ pîşîn bezli ile ‘arz-ı seḥâvet eylerdi. Ve altı sene müteväliyyeten ḳâḍî’asker oldı. Ve ekşer-i evḳâtda keff-i¹¹ kifâyetlerine naḳd-ı nişâb naşîb¹² olmadı. Ḳuzât u müderrisinden fuḳarâ-yı ma‘zûlîn ki fâḳadan bi-ṭâḳat idüklerin i‘lâm iderlerdi, sâ‘atiyle manşîb tevcîhi mümkin olmamaḳla elbette bir miḳdâr filori in‘âm iderdi. Binâ’en ‘alâ zâlik menâşîb-ı ‘âliyedeki taḥşîlleri mâ-lâ-keḷâm yüz bin ḥaseneden ziyâde oldı. Ve zamân-ı

1 tevağğul ü: - F

2 istiḳlâl: iştiğâl F

3 maḳâşid u: evḳât R4

4 bereket-i: - F

5 mütevellî: müvellâ F

6 ḳâḍî’askerligi//olınup: ḳâḍî’askeri olup F

7 “Fitratı daha fazlasına [layık] idi.”

8 bir bi: bezl-i F

9 olduḳda: olup F

10 ḥavâḳîn-i: - R4

11 evḳâtda keff-i: evḳâtdaki ḳadar F

12 naşîb: - F

vefâtlarında vâcibü'l-edâ deynleri dört biñ dînâra intihâ buldı. Egerçi ki iştiğâl-i kazâ mâni'-i te'lifât idüğü müttefağun 'aleyh-i ârâdur, lâkin hilâl-i meşâliḥde ve evkât-ı eyyâm-ı 'azl olan hengâm-ı şâliḥde¹ *Maḳâmât-ı Ḥarîrî* üslûbında ba'zı maḳâmât taḥrîr itdiler. Ve *Ḳādî Beyzâvî Tefsîri*'ne evvel-i kitâbdan Sûre-i Ṭâhâ nihâyetine dek ḥâşiye taştîr itdiler. Bunlardan mâ'a-dâ Monlâ Celâlü'd-dîn-i Devvânî'nün *Tecrîd*'e yazduğı şerḥ-i laṭife ḥâşiye-i münife daḥı yazmışlar. Ḥuşûşâ elsine-i şelâsede eş'arları,² ya'nî Fârisî vü 'Arabî vü Türkî nazm-ı güftâr-ı âbdârları³ muḳarrerdür. Ve bu ebyât-ı 'Arabî anlaruñ vâridâtındandır:

Şi'r

فغدا المعاهد طيب الأرجاء	أرج الصبا من جانب العلياء
فتبادر الأرواح في الأحياء	قد جاد بالعرف الجميل على الورى
وعقيصه من عنبر سوداء	فكأن سلمى أرسلت من مُرسل
من حلّة مسكيتة فيحاء	أو حلّت الأزرار من ديباجها
سامرتها في ليلة قمراء	وبأن لي أرقا طويلاً منذ ما
في رفقة من رفقة الفقراء ⁴	أين السرى أهل الهوى نحو الحمى

Mevlânâ Seyyid Ḥasan bin Seyyid Sinân

Ḳaşaba-i Niksâr'dandır. Ṭaleb-i 'ilm-i şerîf ile terk-i diyâr idüp Şeyḥü'l-İslâm Mevlânâ Ebû's-su'üd-ı benâm Gegivize'de müderris iken sekiz yıl anlara dânişmend olup kesb-i fezâ'ilde a'lâ-yı merâtibe vâşıl olduḡdan soñra Sulṫân Süleymân merḥûmuñ⁵ ḥ'âceleri Mevlânâ Ḥayrü'd-dîn'den mülâzım oldu. Ba'dehu ḳaç'-ı merâtib-i menâşıbla Şemâniyye'ye vâşıl ol-

1 şâliḥde: ṫâliḥde R4

2 eş'arları: eş'âr-ı âbdârî F

3 güftâr-ı âbdârları: güftârî F | ya'nî//âbdârları: - EH

4 “Yüce bir yerden sabâ rüzgarının kokusu geldi. En güzel taraflardan hatıralar çıkageldi. Ötelere en güzel kokuları bol bol saçtı. Ruhlar dirilerin arasına çıkageldi. Sanki Selma bir elçi, Ukaysâ da kara anber gönderdi. Sanki kara anber kokusundan bir saç lülesine veya ipekli kumaştan misk kokulu bir önlüğe büründü. Dolunaylı bir gecede onunla sohbet ettiğimden beri uzun bir uykusuzluk halimin olduğunu [haber verir mi]? Nerede o soylu âşıkların koruluḡa doḡru yaklaşması, fakirlerden oluşın bir grupta birlikte.” | Ve bu//الفقراء: - F | Kasidenin tamamı için bk. Ali b. Bâlî, *el-İkdu'l-manzûm fi Zikri Efzâzılı'r-Rûm*, s. 274-276.

5 merḥûmuñ: Ḥân'uñ EH

dukdan sonra kazâ-yı Haleb, andan kazâ-yı Mekke-i Mükerrre virildi.¹ Beş yıl anda manşıbları mümtedd olduktan sonra² Burûsa kazâsı virildi. Der-âkab Edrine kâdılığî tevcih olındı. Ba'dehu çoksan aqçe teqâ'üd virilüp sene hamse ve seb'inde vefât eyledi. Ekser-i 'ulümde müşâreketi muqarrer, evkât-ı müte'addidede tevağğul ü iştiğâli mükerrer ehl-i 'ilm idi.

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn bin Dävüd

Bejne'l-'ulemâ "Dävüd-zâde" dimekle müştahir ve meziyyet ü fazileti mütekâşir monlâ idi. Sâbıku'z-zikr Mevlânâ Hayrüd-dîn'den³ mülâzım olduktan sonra Sulţân Selim Hân Medresesi'ne müderris oldı. Ba'dehu Medîne-i Münevvere kazâsı ile i'tilâ-yı şân⁴ buldı. Ya'nî ol belde-i mübârekede fevt olup Baqî'de defn olındı. Ehl-i fazl idüğü meşhür ve *Şerh-i Miftâh*'a ba'zı havâşisi mezkûrdur.

Mevlânâ Maḥmūd mu'allim-i vezîr-i kebîr-i mes'ud

Kaşaba-i Serây'dandur. Düstür-ı a'zam Meḥemmed Paşa'ya h'âce olup ve az zamânda çoklık menâşıba vuşul buldı. Ma'lül Emîr merḥûmdan mülâzım olduktan sonra Sulţân Süleymân Hân medârisinden birine müderris oldı. Ol maḥalden⁵ Mısr kazâsı virilüp varduktan sonra sene seb'a ve seb'in⁶ Muḥarrem'inde intikâl itdi. Mütevassıtâtü'l-bidâ'a, mu'tedilül-izâ'a, ḥayr-endiş ve bî-teşviş âdem idi.

Mevlânâ Muşlihu'd-dîn

"Sulţân Cihângir H'âcesi" dimekle ma'rûfdur. Mevlânâ 'Abdü'l-Vâsi'den mülâzım olup Dimetoğa Medresesi'ne yigirmi beş aqçe ile müderris olmuş iken ba'de'l-'azl dâmen-i kanâ'ate [403b EH] teşebbüs idüp tehzîb-i aḥlâka muqayyed iken merḥûm Sulţân [389b R4] Süleymân Hân *'aleyhi'r-raḥmetü ve'l-ğufrân*,⁷ Şeh-zâde Cihângir Hân cenâbına h'âce ta'yin eylediler. Ve mu'allemi vefâtından sonra evvelâ elli aqçe ile, ba'dehu yigirmi

1 virildi; virildi der-âkab Edrine verildi EH

2 Haleb//sonra: - F

3 Dävüd//dîn'den: - EH

4 i'tilâ: - F

5 oldı//maḥalden: andan EH

6 seb'in: tis'in F, R4

7 Sulţân//ğufrân: - F

ağçe terağkî olınup yetmiş ağçe teğā'üd virildi. Bunlar da sene-i mezbûre Muğarrem'inde intiğāl eylediler.

Mevlānā Muğyi'd-dīn

“Dülger-zāde” dimekle meşhûr ve ağrānı mābeyninde fezā'ili¹ mezkûr dur. Merhûm İşğāk Çelebi'nün i'ādesinden mülāzım olduğdan soñra tedricle medāris-i Şemāniyye'den birine vāşıl oldu. Andan Bağdād kızāsı virilüp, ba'de'l-azl yetmiş ağçe ile teğā'üd virilüp târiğ-i sâbiğda vefātı tağakğuk buldı. Şāhib-i tağb'-ı selīm ve mālīk-i zihni müstağim, süveydā-yı sevdāsı kibrden ħālī, ħālā ki beyne'l-e'ālī² fezā'il ile ħadr ü mertebesi 'ālī ādem idi.

Mevlānā 'Abdu'r-Rağmān

“Baldır-zāde” dimekle şöhreti ve vālid-i mācidi tarafından Ebā Bekr-i Şiddiğ'a *radīya'llāhu 'anh*³ nesebinün nisbeti, lā-siyyemā 'ilm ü fağl ü meziyyeti ve ağrānından ziyāde şeref ü⁴ ma'rifet ü biğā'ati muğarrerdür. Müfti 'Alī Çelebi'den mülāzım olduğdan soñra tariğıyla Şağn'a geldi.⁵ Andan Edrine'deki Sulğān Bāyezid Medresesi virilüp çok zamān geçmedin Medīne-i Münevvere kızāsı tevcih kılındı. Ba'de zamānin 'azl olınup niçe belā vü meşakğatden soñra Şehbā-yı diyār-ı Arab, ya'nī ki medīne-i münevvere-i Ĥaleb kızāsı [404b F] virilüp ma'zül olduğdan soñra vefāt eyledi. Ma'ārifī zāhir, fezā'ili mütekāşir monlā idi.

[Mevlānā Muğyi'd-dīn]

Ammā mezbûruñ birāder-i mihteri Mevlānā Muğyi'd-dīn dağı var idi ki beyne'l-ğuzāt Baldır-zādelikle müsem mā birāderine künyet olduğı tağdırce aña ism-i meşhûr gibi muğarrer olup Sulğān Süleymān Ĥān 'aşrında iki def'a Gelibolı'ya ħāđi oldu. İstiğāmet ü şalābet ve edeb ü vağār u cür'et ħaddine berāber ħil'at gibi görinüp 'aşrınıñ ħāđi'askerleri 'azl ile der-i devlete gelmesinden teğāşī vü tecennüb iderler idi. Ve mezbûr ħarındaşını

1 meşhûr//fezā'ili: - EH

2 e'ālī: ehālī F

3 *radīya'llāhu 'anh*: - F, R4

4 şöhreti/ü: - R4

5 Şağn'a geldi: Şağn müderrisi oldu EH

cidden i'tibāra almayup “Vücūd u ‘ademi berāber ve beyne'l-mevālī kadar ü rütbesi rezāletle muqarrer bir şahş-ı mezmūmu's-siyerdür.” diyü söyledi. Ve kendüsi mu'āşır olduğı fuzalādan Mevlānā Ebū's-su'ūd ile Bostān Efendi merhūmdan ğayrıyı begenmez idi. “ ‘İlmen ve ‘amelen ma'rūfū'l-kādr ve mevşūfu'ş-şadr olan ancak ol ikisidür.” dir idi. Tārīh-i beyne's-sittin ve's-seb'inde fevt oldı. Hattā Gelibolı'da defn kılındı.

‘Umdetü'l-emācid ve'l-e'ālī üsvetü's-şanādīd ve'l-mevālī Mevlānā Muşlihu'd-dīn ki Bostān Efendi'dür¹

Bostān-ı fazileti şimşād-ı berā'at ile münferidü'l-erkān ve gülistān-ı hılķat ü celāleti² ezkār ü efkār-ı mevhibet³ ile reşk-i bāğ-ı cinān olup mu'alim-i sulţānī Mevlānā Hayrūd-dīn'den mülāzım ve tekml-i fezā'il ü ma'arifine 'amme-i ehālī cāzim⁴ olduğdan sonra Burūsa'da Monlā Yegān Medresesi'ne müderris oldı. Ba'dehu iktizā-yı zamānla kazāya rızā gösterüp ba'zı kaşabāta vālī gönderildi. Bi'l-āhire ol tārīkden dağı 'avdet ve yine nehc-i tedrise mürāca'at kılup fazl ile meşhūr olduğına binā'en Tire'deki Monlā 'Arab Medresesi kırk ile kendülere virildi. Andan sonra müsā'ade-i dehr ve i'ānet-i zamānla 'Avret Bāzārı'ndaki Hāşekī Medresesi'ne getirildi. Der'aķab medāris-i Şemāniyye'den birine, andan Burūsa kazāsına vālī oldılar. Ba'dehu 'ale't-tertib Edrine ve İstanbul maħākimine dört yıl mutaşarrıf olduğdan sonra Anaţolı kādī'askeri olup, imtiyāz-ı küllī bulup, hikmet Hudā'nu'ndur, on günden sonra Çivi-zāde merhūm vefāt itdi. Bostān Efendi Rūmili kādī'askerliği ile i'tilā-yı⁵ şānını işbāt eyledi. Beş yıl 'ale't-tevālī mercī' u melāz-ı mevālī vü e'ālī olup bi-hasebi'l-menāşib ve'l-merātib tayy-ı bevādī vü sebāsib itdüklerinden sonra yüz elli aķçe yevmiyye ile teķā'üd itdiler. Bi'l-āhire sene seb'a ve seb'in Ramazān'ının 'aşr-ı āhirinde, ya'nī leyle-i kadirinde fevt olup dār-ı bevārdan gülzār-ı qarāra gıtdiler. *Raħimehu'llāhu te'ālā ve eskenehu fi'l-cenneti'l-a'lā.*⁶

1 ki//Efendi'dür: bin Bostān Efendi R4

2 hılķat//celāleti: hıl'at ü celālī F

3 mevhibet: hasebī F, R4

4 ve//cāzim: - F, R4

5 i'tilā-yı: - F

6 vell'a'lā: - F | raħmetu'llāhi 'aley EH

Ammâ fuḥûl-i ‘ulemâdan ve emâcid-i fuзалâdan zât-ı pâki vaḳûr, [390a R4] dâ’imâ münbasıṭ u münşeriḥu’ş-şudûr, zühd ü taḳvâsı gâ-lib, tilâvet- i *Kelâmu’llâh*’a râğıb, ḥattâ heftede bir ḥatm-ı şerîf itmeleri [404a EH] muḳarrer, ḥiddet-i zekâları bād-ı vezân ve âteş-i fûrüzân-dan serî’ter¹ bir zât-ı laṭîf idi. Ḥikmet Allâh’uñdur, gâh u bî-gâh ol şân-ı fezâ’il-güvâh, “Lâ-büd benüm vefâtum evâḥir-i şeh-r-i Ramazân’da vâḳı’ olur. Ve techîz ü tekfin ü defnüm leyle-i ḳadrde taḥaḳḳuḳ bulur.” diyü söylerler imiş. Bi-ḥasebi’l-mükâşefe bu sırr-ı mestûrı beyân eylerler imiş. Fi’l-vâḳı’ öyle oldu. Ve her ne buyurdılarsa vuḳû’ buldı.²

Mevlânâ Muşliḥu’d-dîn

Bunlar “Küçük Bostân” dimekle meşhûrdur. Mülâzemeti ‘Abdu’-Raḥmân Çelebi’nün i’âdesinden mezkûrdur. Şaḥn’a geldükden soñra yetmiş ile Mağnisa fetvâsı virildi. Ba’dehu bir iki defa teraḳḳı olup vazî-fesi tamâmen yüz oldu. Vefâtı sene seb’a ve seb’inde taḥaḳḳuḳ buldı. Zâ-hirü’l-’ilm ve’l-kemâl, müciddüt-tevağğul ve’l-iştigâl, her ḥuşuşda mâ’il-i i’tidâl monlâ idi.³

Mevlânâ ‘Abdu’llâh Ğazzâlî-zâde

İmâm Ebü Ḥâmid Muḥammed bin Muḥammed el-Ğazzâlî neslinden ve ol şecere-i⁴ şemerenüñ aşlından olup Mevlânâ Taşköpri-zâde’den mülâ-zım oldu. Yigirmi [405a F] aḳçe ile Cānbāziyye⁵ Medresesi virildükden soñra tariḳ-ı ḳazâya sâlik oldu.⁶ Giderek üç yüz aḳçe ile⁷ Selânik ve Sid-reḳapusu⁸ ḳazâsını ma’an taşarruf ḳıldı. Ğıbbe zâlik ‘umûmen Mışr-ı Ḳâhi-re’deki evḳâf tefṭişine me’mûr u mütehâlik oldu. Ve edâ-yı ḥidmet idüp geldükden soñra vezîr-i a’zam-ı müşkil-güşâ, dāmâd-ı pâdişâhî olan Rüstem Paşa’nuñ cell-i himmetiyle Ğalaṭa ve ḳaşaba-i Ebî Eyyüb ḳazâsı yine üç yüz ile mezbûra virildi. Ve ḳuzât-ı Şâm u Haleb gibi dānişmendler tutup ders

1 serî’ter: berter EH

2 vuḳû’ buldı: vâḳı’ oldu R4

3 Zâhirü’l’idi: - EH

4 şecere-i: şecere tariḳ R4

5 Cānbāziyye: - F

6 sâlik oldu: sülük itdi EH

7 mülâzım//ile: - R4

8 ḳapusu: - F

dimek ve anlar t̄arīkınca mülāzım virmek buyurıldı. Vaqtā ki Rüstem Paşa vezāretten ‘azl olındı, mezbūr daḥı q̄azādan ref̄ kıılınup yevmī altmış¹ aq̄çe ile teq̄ā’ūd ta’yin olındı. Ba’dehu yigirmi aq̄çe teraqqī ile vazīfesi seksen olup² sene seb’a ve seb’inde intikāl eyledi. Maḥmūdu’s-sire,³ ḥüsnü’l-ḡarīze ādem⁴ idi. Meṣā’il-ı Rūm’dan Seyyid Velāyet’den bī’at ve kerimesi olan şerīfeyi tezevvücle tekmīl-i t̄arīkatden şoñra⁵ evāḥir-i ‘ömrinde Esmā-yı Ḥüsnā’yı şerḥ idüp küllī fevā’id derc eyledi. Ḥattā itmāmına rü’yāsında işāret olınup tekmīlinden şoñra eglenmeyüp riḥlet itdi. Bu nefi ile daḥı tekmīl-i t̄arīkati müşbet⁶ itdi.

Mevlānā Ca’fer Efendi

Şeyḥü’l-İslām ve müfessir-i ‘allām olan Ebü’s-su’ūd merḥūmuñ⁷ ‘ammi-zādesi ve ol dūdman ravzasınuñ bu daḥı bir serv-i āzādesi idi. T̄arīk-ı ‘ilme sülūk idüp Mevlānā Şücā’dan mülāzım olduğdan şoñra kırk aq̄çe ile Merzifon Medresesi’nde müderris iken mişli ile Efḍal-zāde’ye⁸ müderris oldu. Ba’dehu kırk beş ile ‘Alī Paşa Medresesi virilüp ba’dehu yirinde elli oldu.⁹ Andan Edrine’de Sulṭān Bāyezīd Medresesi’ne varup bir uğurdan Dımaşq-ı Şām q̄azası virildi. Altı aydan şoñra Anaṭolı q̄ādī’askerliği virilüp altı yıl ol manşıbdā mekş itdi. Ba’dehu ‘azl olınup yüz elli aq̄çe ile teq̄ā’ūd virildi. Ve sene şemān ve seb’inde vefāt eyledi. Ammā eşher-i fuḥūl, q̄abza-i ḡudretde seyf-i meslūl, keşirü’t-tā’at, müstaḡimü’t-tābī’at bir mutaşallib monlā¹⁰ idi.

Mevlānā Şāh Meḥammed bin Ḥurrem

Bunlar şöḥre-i enām ve şāh-ı¹¹ ‘ulemā-yı a’lām olan Şāh Efendi¹² merḥūmdur ki neseb-i t̄āhiri Mevlānā Celālü’d-dīn-i Rūmī Ḥazretlerine münteḥī ve ol vāsıta ile silsileleri Ḥazret-i Ebü Bekr-i Şiddīk’da

1 altmış; yetmiş EH

2 teraqqī//olup: teq̄ā’üden teraqqī virilüp EH

3 Maḥmūdu’s-sire: Tiz-fehm ü F

4 ādem: bir monlā EH

5 şoñra: - F

6 t̄arīkatden//müşbet: - EH

7 su’ūd merḥūmuñ: su’ūd’uñ F, EH

8 Efḍal-zāde’ye: Efḍal-zāde Efḍal-zāde R4

9 ba’dehu//oldı: - F | Ba’dehu//oldı: - EH

10 monlā: ādem EH

11 şāh-ı: - F

12 Şāh Efendi: - R4

nihâyet bulur. Kendüleri Şâbîn Karahişâr'ında vücûda gelüp, ba'dehu 'ilm-i şerîf talebi çarîkında Mevlânâ Merhabâ Çelebi'ye vâsıl olup onlardan taħşil-i ma'ârif ü fezâ'il itdükden sonra Çivi-zâde [390b R4] Şeyh Mehemmed'den mülâzım olup, ba'dehu çarîk-ı tadrîsde kaç'-ı merâtible Sulţân Süleymân Hân medârisinden cânib-i yemînindeki medreseye ki şimâlindeki medârisden sonra binâ olındı, anlara evvelâ müderris olanlar Kâdî-zâde ile Mi'mâr-zâde olduğu gibi bunlara ibtidâ müderris olanlar mezbûr Şâh Efendi ile Hınnâlî-zâde 'Alî Çelebi oldu. Merhûm Çivi-zâde bunları vaşf şadedinde "Biri sağ gözümdür, biri şol gözümdür." didükleri bu ma'nâyı şehâdet kıldı.

El-kışşa mezbûr Şâh Efendi'ye ol medreseden Mışır-ı Kâhire kazâsı virildi. Andan Edrine, ba'dehu İstanbul'a kâdî olup 'azl ile yüz elli aqçe tekâ'üd yevmiyye ta'yîn olındı. Bi'l-âhire sene şemân ve seb'inde şalât-ı¹ şubh niyyetine vuzûya meşğül iken füc'eten teslîm-i rûh kıldı. Re'y-i aşıl şâhibi, fikr-i esil râğıbı, mehîbül-manzar, 'acibül-muħber, bahħâş-ı bilâ-inşâf, şedîdül-mükâbere vü keşîrül-i'tisâf monlâ idi.

Mevlânâ Ahmed bin 'Abdu'llâh Fevrî

Mezbûr Monlâ Fevrî evâ'il-i² hâlinde [404b EH] Defterdâr İskender Çelebi kullarından iken çarîk-ı 'ilme sülük eyledi. Ba'dehu Bostân Efendi merhûmdan mülâzım olup tadrîcle medâris-i Şemâniyye'den biri virildi. Andan fetvâ ile Dımaşq-ı Şâm'daki Sulţân Süleymân Medresesi seksen aqçe ile tefvîz kılinup sene şemân ve seb'inde intikâl³ eyledi. Ve târih-i vefâtına ba'zı zurafa "Fevrî be-ref⁴" lafzını târih düşürüp Şâm'a varduğu gibi vefâtını, ya'nî terk-i kaç'-ı derecâtını ol vech ile iş'âr kıldı. Sebük-rûh-ı laţîfü'l-mübâhâşe, zekiyyü't-tab'-ı [405b F] lezîzü'l-muħâdeşe âdem idi. *Tefsîr-i Beyzâvî*'ye ve Monlâ Hüsrev'ün *Dürer ü Gürer*'ine havâşî yazduktan gayrı⁵ Türkî eş'arınıñ *Divân*'ı ve kaşâ'id-i belîğatül'erkânı ve 'ilm-i haţda bir laţîf risâlesi ve ba'zı âşarı muħarrerdür.

1 şalât-ı: F mükerrer

2 Fevrî evâ'il-i: şıgarı F

3 intikâl: vefât EH

4 "Fevrî öldü."

5 gayrı: - F

Mevlânâ Yahyâ bin ‘Ömer

Beşiktaşî Yahyâ Efendi merhûmdur. Pederi Amâsiyye kaşabasından olup, lâkin merhûm re’s-i tis’a¹ mi’ede Tırabozın’da çoğup ol târihde Sulţân Selim Hân anda vâli-i refi‘ ve Sulţân Süleymân Hân Hâzretleri tıfl-ı radî‘ ve mâder-i Yahyâ Efendi harem-i muhterem-i pâdişâhiye dâhil ve Şeh-zâde Sulţân Süleymân Hân² Hâzretlerini irzâ‘ sa’âdetine vâsıl olduğdan şoñra mevlânâ-yı mezbûr recül-i kâmil oldu. Ve mevâlî-i ‘izâmdan Müftî ‘Ali Çelebi hîdmetinden pây-e-i³ mülâzemeti hâşıl oldu. Ve bi’l-cümle tarîk-ı menâşib-ı ‘ilmiyyede hareket ve medâris-i Şemâniyye’den birine muvâşalat itdükden şoñra bir gün cenâb-ı salţanata izhâr-ı haqqâ⁴ müte‘allik bir mü’essir tezkire yazdı. Hikmet Hudâ’nuñdur, mir’ât-ı hâtır-ı ‘âtır-ı pâdişâhî andan mütekeddir oldu. Ol âzürdelikle mezbûrı ‘azl idüp elli aqçe tekâ’üd buyurdu. Ba’de zamânin on aqçe dahı teraqqî idüp altmış oldu. Fe-lâ-cerem mevlânâ-yı muhterem ekâbir qapularına tereddüden hâlâş ve Beşiktaş sâhilinde kendüye bir qarârgâh-ı hâş bulup muttaşıl tã’at ü ‘ibâdet ve Hâilü’llâh sünneti üzere zâ’irini ziyâfete ve ol vâdileri yarup gitdüqçe kulle-i cebele varup hadâ’ik u mezârî‘ini hîrâşete başladı. Gâh dirahţân u eşcârdan gün-â-gün mîveler qopardı ve gâh vaqtinde qalemler⁵ aşladı.

El-qıssa günden güne kerâmât-ı ‘aliyyesi zâhir ve müte‘akib ü mütevâlî ba’zı velâyât-ı seniyyesi bâhir oldu.⁶ Ammâ ol havâlîdeki süknâsına bâ’iş bir rü’yâ-yı hâdiş olmış ki vâkı‘asında bir şahş kendülere ‘itâb ider. “Elbette İstanbul’dan çıqmaq gereksün.” diyü cevâb ider. Pes ‘azîz-i müşârün ileyh ol seher ki h’âbdan uyanur, İstanbul’dan çıqup nevâhîsinde temekkün eylemegi münasib görür. Bu tereddüdle Beşiktaş eţrâfını tettebbu‘ iderken bir meczûb kendüye el şalar. Bir ‘Osmânî taleb idüp mezbûra ol temekkün idecegi yirlerün bey’ine⁷ işâret eyley. “Elbette bunda bir hikmet vardur.” diyü ol yirlerün aşhâbını arar bulur. Fi’l-hâl [391a R4] iştirâ idüp ol gice anuñ bir güşesinde temekkün kıılır. Ve

1 tis’a: seb’a EH

2 Hâzretleri//Hân: - F, R4

3 hîdmetinden pây-e-i: cenâbından EH

4 haqqâ: huqûqa F

5 vaqtinde qalemler: - F, R4

6 bâhir oldu: zühür buldı F, R4

7 bey’ine: tettebbu’ına F

bi'l-cümle mütevaṭṭın olup giderek mescid ü medâris ve hânķāh u hām-mām inşā eyler. Ve Hızrlık nāmın koyup Aķdeñiz'le Qaradeñiz buluşduğı boğaz muķābilindeki maħall-i ma'hūdı Hāzret-i Mūsā, Hāzret-i Hızr ile '*aleyhimā es-selām*' buluşduğı mecma'ul-bahreyn olmak üzere i'tikād ider. Bu ıarık ile nāsuñ kendülere i'tikādı 'azım olup enhār-ı şadaķāt u nüzür bahır olup ol sāhile akmađa² başlar. Ne miķdār aķçe harcanursa ve zā'irīn ü³ müsāfirīne her ne ķadar bezl iderse andan ziyāde 'avā'id gelmesi muķarrer olur. Hattā ba'zılar keşf-i defā'in ve 'ilm-i kāfa müte'allik hāzā'in-i kerāmāt ile mezbūri muttaşif bilür.

El-ķışşa kerāmāt u fezā'ilinden ğayrı Müderris maħlaşı ile eşār-ı lezzet-şī'arı⁴ dağı vardur. Sene tis'a ve seb'in ve tis'a mi'e⁵ tārīhinde fevt olmuşdur. Hālā mezār-ı şerīfi yine Beşiktaş'dan öte yüksekde vāķi' bir saṭḥi yirdedür. Mazānn-ı icābet-i du'ā olmağın zā'irīn ü müsāfirīn rağbetden hālī degüldür.

Mevlānā Meħmed bin Hāsan

Ceddi Samsūn vilāyetindendür. Kendüsü maħmiyye-i İstanbul'da [405a EH] neşv ü nemā bulup taħşil-i 'ilm itdükden⁶ şoñra Mevlānā Kāđi-i Bađdād'ın i'ādesinden mülāzım oldı. Ba'dehu ba'zı medārise müderris olup yevmi kırık aķçe ile Edrine'de⁷ Halebiyye Medresesi'nde 'arz-ı dirāset eyledi. Aķabince vazīfesi kırık beş olup elli aķçe ile Muştafā Paşa Medresesi'ne varduķdan şoñra altmışla Sulţān Bāyezīd Hān Medresesi, 'aķabince ol vazīfe ile Şemāniyye medārisinün biri tevcīh olındı. Ğıbbe zālik 'umūmen vilāyet-i 'Arab u 'Acem teftīşi ta'yīn olinup bir yıl miķdārı üç yüz elli aķçe 'ulūfe, ba'dehu dört [406a F] yüz aķçe vazīfe ta'yīn olındı. İki yıl⁸ dağı ol hıdmetde olduķdan şoñra teftīşi nihāyet buldı. Yüz aķçe yevmiyye ile yine Şaħn'a geldi. Fe-ammā şehāsi ğālib ve isrāf mertebesinde itlāfi 'acā'ib, bu

1 '*aleyhimā es-selām*: - EH

2 bahır//aķmađa: ol sevāhile aķın şalmağa EH

3 zā'irīn ü: - F

4 lezzet-şī'arı: ledünni-ış'arı F

5 vel//mi'e: - F | seb'inde EH

6 'ilm itdükden: 'ilmden F, EH

7 Edrine'de: - F

8 yıl: sene EH

cihetden¹ medyün-ı müstağrak olup ‘avāmm-ı nās dāmānını elden komyup bu hāl ile ittişāfi ma‘lūm olmağın Haleb kazāsı virildi. Ba‘de zamānin andan dağı ‘azl olunup bi-tarıki’t-tekā‘üd yüz elli akçe ta‘yīn olunduğdan sonra sene tis‘a ve seb‘in ve tis‘a mi’e² hudūdında intikāl eyledi.

Menkūldür ki mevlānā-yı mezbūruñ ehibbāsından bir ehl-i sūk, meczūbından biri ile āşinālīk itmiş. Günlerde³ bir gün monlānuñ kādī’asker olmasını andan recā eylemiş. Meczūb bir miqdār te’emmūlden sonra “Eger baña iki yüz altun gönderüp kullarından birinūñ itkını muqarrer iderse murādı hāşıl olur.” demiş. Mezbūr ehl-i sūk dağı şādān u şitābān monlāya gelmiş. Vāki’-i hāli bir bir beyān itmiş. Egerçi ki mezbūruñ sehāsına nihāyet yoğ-ıdı, huşūşā ki manşib-ı dünyāya tehālūki çoğ-ıdı, lākin aldanmak mülāhazasın itmiş. “Ol, meczūb-ı vāşilinden ise benüm māluma ne ihtiyācı vardır? Kādī’askerlik manşibı ise tarīkumca baña sezāvārdur.”⁴ cevābını virmiş. İrtesi ki meczūb ol şahşa gelür, “Saña işmarlanan nice oldı?” diyü tefahhuş kılur. Mezbūr istihyā’en nakline cūr’et idemez. Hālā ki ol meczūb incinür. “Saña ne cevāb virdügi baña ma‘lūmdur.” diyü bildürür. Bir varakaya yazup “Fülān günde ‘azlı muqarrerdür.” diyü eline virür. Mezbūr kāsib, monlāya maħabbeti ğālib ādem olmağın ğamgīn olur. Fi’l-vāki’ monlā dağı bu vaq‘ada İstanbul kādīsı idi,⁵ ol gün geldükde⁶ ‘azl olunup bi’l-āhire kādī’askerlik riyāsetine ğasretle cān virür.

Mevlānā ‘Atā’u’llāh Mu’allim-i Sulṭān Selīm Şāh⁷

Aydın vilāyetinde Birgi nām kaşabada toğmuşdur. Eyyām-ı ‘ömrini taşşil-i ma‘ārif ü ‘ulūma şarf itmişler. Evvelā hareket idüp Dāvūd Paşa [391b R4] Medresesi’nde müderris iken Ebü’s-su‘ūd-ı ‘İmādī’ye uğramışlar. Ba‘dehu İstanbul Kādīsı Sa’dī Efendī’ye dānişmend olmuşlar. Bi’l-āhire İsrāfil-zāde merhūmuñ i‘ādesinden rütbe-i mülāzemete vuşul bulmuşlar.⁸ El-kışşa evvelen Yıldırım Hān Medresesi’ne, şāniyen Toğat’daki Hātūniy-

1 mertebesinde//cihetden: derecesinde rātib idügi itlāf ve F, R4

2 ve//mi’e: - F, EH

3 Günlerde: - F

4 sezāvārdur: muqarrerdür EH

5 monlā//idi: - R4, EH

6 ol//geldükde: - R4

7 Mu’allim-i/Şāh: Şāh Selīm F | el-Mu’allim Sulṭān Selīm Şāh’uñ h‘ācesidür EH

8 rütbe-i//bulmuşlar: mülāzım olmuşlar EH

ye'ye, sālisen Medrese-i Kādi Hüsām'a, rābi'an Rüstem Paşa Medresesi'ne elli aççe ile müderris olmuşlar. Andan Sulţān Selīm cenābına mu'allim ta'yin olunup Mağnisa'ya teveccüh kılmışlar. Vaqtā ki Sulţān Selīm Şāh mālīk-i saltanat u cāh oldu,¹ monlā-yı mezbūruñ kıadri günden güne izdiyād buldı. Ahdāşdan ba'zı müte'allikātını a'yān-ı 'ulemā menzilesine vāşıl kıldı. Hattā haqqında;

Nazm

لقد أشرف روض الفضائل إلى الذبول ومال نجم الفارق إلى الأفول²

dinildi. Bu minvāl üzere kudret-i tāmme³ peydā idüp beş yıl miqdārı kām-rān-ı rüzgār olduqdan soñra⁴ sene tis'a ve seb'in ve tis'a mi'e⁵ Şafer'inde vefāt eyledi. Hālā ki üstādı olan Mevlānā Ebū's-su'ūd-ı 'İmādī'ye kemā-yenbağī ikrām itmemiş idi. Ba'zılar kavlince bed-du'āsına dahı mazhar düşmiş idi. Fe-ammā mezbūr müftī-i zamān ki kuvvet-i kevkeb-i kevkebesi ile zī-şān bir şeyhü'l-İslām-ı nādire-dān idi, ni'met-i ğayr-ı müterakķıba iken mezbūruñ meyyitini gördi. Hattā⁶ kemāl-i meserret-i hafıyye ile şalāt-ı cenāzesini ol kıldı.

Ma'a zālik Mevlānā 'Aṭā'u'llāh 'ālim-i bī-iştibāh ve münşī-i belāğat-güvāh, mensūbatına himmeti bülend, ṭāķ-ı 'izzeti evc-i sipihre kemer-bend bir monlā idi. Hemān ki şehryār-ı cihān cālis-i serir oldu, vezīr-i a'zam olan 'Alī Paşa'nuñ serāyını müşārün ileyhe bağışladı. Mevālī-i 'izāmdan serāy-nişin olmaķ şerefi [405b EH] evvelā anlara müyesser oldu. Mezārı Şeyh İbn Vefā Zāviyesi'ndedür. Rūhı için bir sebīl-i ḫayrāt u meberrātı zāviyesindedür. Ebnāsınuñ vezā'ifi arturıldı. Elli miqdārı ādemine dek dirlikler ile ri'āyet kıılındı.

1 oldu: olduqda F

2 "Faziletler bahçesi solmaya yüz tutmuştur. Ayırt edici yıldız batmaya meyletmiştir." | Gelibolulu Āli burada, *el-Ikdu'l-manzūm*'daki "Faziletler bahçesi solmaya yüz tuttu. Marifet yıldızı batmaya meyletti (Ali b. Bālī, *el-Ikdu'l-manzūm fi Zikri Efāzili'r-Rūm*, s. 348)." şeklindeki secili cümleyi manzume yapıp eserine yerleştirmiştir.

3 tāmme: - F

4 soñra: ğayrı EH

5 ve//mi'e: - F, EH

6 Hattā: - F

Menkûldür ki vefâtından niçe gün muḳaddem bir vâkı‘a görmüş. Kendüsi [406b F] şadr-nişin olup etrâfına vâfir ekâbir cem‘ olmuş.¹ Pes şüfiyyün ziyinde² bir kimesne zühür itmiş. Elindeki ‘aşâ ile hücum idüp³ «قم من مجلسك يا سيى الأذب» dimiş. Ya‘nî “Kalk yiründen, ey isâ‘et-i edeb eyleyen!” diyü söylemiş. Üç kerre kendüsi, üç defa anuñ daḥı hücumı nihâyet bulmuş.⁴ “Vaḳtâ ki beni yirümden ḳaldurdı, ḳahren baña ihâneti münâsib gördi. Hâzırinüñ ba‘zısına şordum. ‘Bu kimdür?’ didüm. Mevlânâ Ebû’s-su‘üd’uñ vâlidî Şeyḫ Muḫyi’d-dîn-i İskilîbî idüğini ḥaber aldum.” diyü ba‘zî ḥavâşşına kendüsi taḳrîr itmiş.

Fî nefsi’l-emr Mevlânâ ‘Aṭâ’u’llâh şaḥîḫü’l-fikr ve’r-rây, ḳaviyyü’t-ṭab‘ u ḥayret-nümây, taḳvâsı ğâlib, şalâḥ u diyânetle tâ‘ate muvâzıb⁵ bir ehl-i ‘ilm ve şaḥîb-i ḥilm monlâ idi. Fünûn-ı ḥamseye müte‘allîḳ bir risâle yazdı. ‘İlm-i ḥadîş ü fiḳḥ u kelâm u ḥikmet ü mu‘aleceye müteferri‘ ba‘zî fevâ‘id⁶ nevâdir derc itdi. Ḥuṭbesinde «الحمد لله على جميل عطائه وجزيل نعمائه التي»⁷ kelimât-ı laṭîfesin inşâ itdi. Hâlâ ki itmâmı müyesser olmadı. Ğâlibâ mazmûn-ı dîbâcedeki ıtrâ-yı vâḳî‘den taḳşîrâtı lâzım gelüp intihâ bulmadı.

Monlâ Pîr Aḫmed Leys-zâde

Babası⁸ Mısr ḳazâsından munfaşıl iken fevt oldu. Kendüsi mezbûr Mevlânâ Bostân Efendi’dan mülâzım olup Mevlânâ ‘Aṭâ’u’llâh’a dâmâd olmağın i’tilâ-yı şân buldı. Ba‘zî medârise vâşıl olduḳdan soñra Rüstem Paşa Medresesi’ne, andan çoğrı medâris-i Şemâniyye’nüñ birine vardı. Lâkin mu‘ammer olmayup anda vefât eyledi. Ḥaylî vecîḥ, luṭf-ı ṭab‘ ile bî-şebîḥ, taḥşîl-i ‘ilme sâ‘î, leṭâ‘if ü nevâdir-i ḥikâyâtı nâḳıd u râ‘î maḥdûm idi.

1 cem‘ olmuş: üşmiş EH

2 şüfiyyün ziyinde: şüfiyyündan F

3 “Ey edepsiz, kalk oturduğun yerden!”

4 kendüsi//bulmuş: hücum-ı tām idüp EH

5 muvâzıb: râğıb EH

6 fevâ‘id-i: ferâ‘id-i F

7 “Zamanın sayfalarının, ihata etmekten âciz kaldığı bol nimetleri ve güzel hediyelerinden dolayı Allah’a hamdolsun.”

8 Babası: Pederi F, EH

Mevlânâ [392a R4] Bostân

Livâ-yı Şaruḥân'a tâbi' Aḳḫiṣâr nâm ḳaşabadandır. Yegân-zâde'den mülâzım oldu. Ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Şah'n'a vardı. Andan Şeh-zâde Sulṫân Meḫemmed Medresesi'nde müderris iken vefât itdi. Ḥaylî 'âlim ü şâlih monlâ idi. Ekşeriyyâ ülfet ü ihtilâtı meşâ'ih-i şüfiyye ile hüveydâ idi.¹ Menḳüldür ki mevtinden sonra eḫibbâsından biri rû'yâsında görmiş.² «هل غفر الله لك» diyü şormiş. “Belî, beni de ve benden sonra gelenlerüñ niçesin de mağfîret buyurdu.” cevâbını virmiş.

Mevlânâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî Çelebi³ bin Emru'llâh bin Meḫemmed

Bunlar “Ḳınalı-zâde” demekle meşhûr, fezâ'il-i zâtiyyesi mevfür, ma'ârif-i cemmesi nâ-maḫşûr ve kemâlât-ı mütenevvi'ası menḳül u mezkûrdur. Manzûm u menşûrda yed-i beyzâya mâlik, 'aşâ-yı ḳalem⁴ ile Mûsâ gibi ḳaç'-ı merâtib-i 'âliyeye sâlik bir monlâ idi. Evâ'il-i ḫâlinde Ma'lûl Emîr'den ve Muḫaṣṣî Sinân Efendi'den ve Merḫabâ Çelebi'den telemmüz itdi. Ba'dehu Mevlânâ Şâlih'ün i'âdesi rütbesiyle telezzüz itdi. Ol vefât itdükde mülâzemeti muḳarrer oldu. Çivi-zâde merḫûma ṫâlib ü râḡib olmağın anuñ ḫidmetini taḳdîm semtine gitdi.⁵ Vaḳtâ ki andan mülâzım oldu, ḳaç'-ı merâtible Şah'n'a geldi. Ba'dehu Sulṫân Süleymân medreselerünün birinün tedrisine vuşul buldı. Bi'l-âḫire Şâm'a, ba'dehu⁶ Mıṣr'a, andan Burûsa ve Edrine ve İstanbul ḳazâlarına mutaşarrıf olup ḳaç'-ı merâtib ḳıldı. Fazilet-i bâhire ile ke'ş-şemsi fî vasatî'n-nehâr şöhretine binâ'en Anaṫolî ḳâḫî'askerliği virildi. Ol rütbe-i râtibede iken marâz-ı 'ırḳu'n-nesâdan vefât eyledi.

Egerçi ki Şâh Meḫemmed Efendi ile mu'âsırlar ve mızmar-ı 'ulûm u fûnundan ḳaşabu's-sebaḳ itmede münâzırlar idi ve mezbûr Çivi-zâde birine “sağ gözüm” ve birine “şol gözüm” ta'bîr eylediği meziyyetle müştehirler idi, lâkin bu ḫaḳîr zu'mınca Mevlânâ Şâh diḳḳat-i fîkr ve ḫiddet-i ṫab' ile ferîd-i eşbâh⁷ olduğu gibi bunlaruñ zû-fûnün-ı 'âlem ve

1 Ekşeriyyâ//idi: - F

2 “Allah seni bağışladı mı?”

3 'Alî Çelebi: - R4, EH

4 ḳalem: ḫâme EH

5 semtine gitdi: itdi F

6 ba'dehu: - F

7 eşbâh: bi-iştibâh F | iştibâh R4

ser-bülend-i büleğā-yı benī ādem idüğü bī-iştibāh idi. Eger mu‘ammer [406a EH] olsa ve¹ ‘aşrında Ebü’s-su‘ūd ve Muḥaşşī Sinān ve Mevlānā Bostān gibi fuḥūl-i ‘ulemā bulunmasa, ya’nī şimdiki gibi meydānı ḥālī bulsa bī-şübhe² şeyḥūl-İslām olurdu. Ma‘a zālik Mevlānā Kemāl Paşa-zāde gibi ḥāviyyūl-‘ulūm olmağla iştihār bulurdu. Sene tis‘a³ ve seb‘in ve tis‘a mi‘ede⁴ fevt oldu. Zāhir-i Edrine’deki maḳābirde defn olındı.

Ve bi’l-cümle «خاض في غمار العلوم فجاء بكل فريدة يتنافس فيها أذان الأيام، وقصد ميادين الفهم فأتى بكل رهينة يتسابق عليها كمت الشهور والأعوام»⁵ [407a F] sırrına min külli’l-vücūh mā-şadaḳ idi. Ya’nī şüyūḥ-ı⁶ ‘Arabıyye’ nūn⁷ ḥāmil-i livāsı idi. Ve ‘ālem-i ‘ilm-i belāğatūn kevkeb-i semāsı ve sems-i nūr-efzāsı idi.

Ḳāḍi-i Şām iken ki *Aḥlāk-ı Alāyī* nām kitāb te’lif iderler idi, aḫyānen bu aḫḳarla mücālesete rağbet semtine⁸ giderler idi. Ḥattā eşnā-yı taşnīfde olduğum *Enīsü’l-ḳulūb* nām eşer-i merğūbdan gāḥ *Aḥlāk* nāmındaki mü’ellef-i maṭlūbdan müzākereye şūr u şegab gösterürler idi.⁹ Ve gāḥ olurdu anlar ḳırā’at-ı kitābda taḳaddüm iderler idi, ya’nī ki ḥaḳīr-i bī-riyāyla mezāyā-yı kelāma müte’alliḳ olan nikāt ü esrārdan tekellüm iderler idi. El-ḥaḳ bir baḫr idi ki sāḫili ğarḳa-i dürer-i ḫikmet idi. Ve yāḫūd bir nehr idi ki ṫarafeyni reyāḫīn-i ‘irfān u kemālāt ile ḳarīn-i zīb ü zīnet idi. Ḥattā;

Nazm

Nūr-ı fazlı olalı ‘ālemde gün gibi celī

Bu ‘Alī yanında ḫikmetden¹⁰ dem urmaz Bū¹¹ ‘Ālī

mażmūnı ile müteḫallī idi.

1 olsa ve: olmadı mu‘ammer olsa EH

2 ve ‘aşrında//şübhe: idi ‘aşrında şübhesiz Ebü’s-su‘ūd gibi F, R4

3 tis‘a: seb‘a EH

4 seb‘in//mi‘ede: seb‘inde F

5 “İlimlerin denizine dalıp zamanın kulaklarının [elde etmek] için rekabet ettiği iri incileri çıkardı. Düşünce meydanına dalıp ay ve yıl atlarının elde etmek için yarıştığı rehinerleri getirdi.” | Gelibolulu Ālī burada *el-İkdu’l-manzūm*’da geçen bir ibareyi olduğu gibi eserine almıştır. bk. Ali b. Bālī, *el-İkdu’l-manzūm fi Zikri Efzāli’r-Rūm*, s. 363.

6 şüyūḥ-ı: sünūḥ-ı EH

7 ‘Arabıyye’ nūn: ‘Arabıyyet’de F

8 semtine: miknete F, R4

9 gösterürler idi: ‘arż ḳılurlardı R4

10 ḫikmetden: - F

11 Bū: ki gitdi Bū R4

Kitāb-ı *Ahlāk*'dan mā'adā *Risāle-i Kālemiyye*'si tuhf-e-i fuzalā-yı diyār-
dur. «لك الحمد يا من أكرم الناس بعد هداه إلى التقى وعلم بالقلم»¹ berā'atı ile dibā-
cesi [392b R4] belāgat-āşārdur. Huşūşā *Risāle-i Seyfiyye*'si ki ser-ā-pā edā-yı
cevāhır-nişārla mü'eddādur, eşnā-yı bedāyi'-i beyānda «نجم في ليالي الخطوب
ساطع، نص في مسائل الحروب قاطع، صاحب الندى والبأس، فيه بأس شديد ومنافع
2»² fıkraları hüveydādur. Lā-siyyemā ḥacc-ı şerife sa'adetle müstes'ad
oldukları eşnāda nazm itdükleri kaşide-i belīga, 'Arabī vü Fārisī vü Türkī
elsine-i mütenevvi'a ile 'ibārāt-ı laţıfeyi muhtevī bir manzūme-i güzidedür.
Maḥla'ı ile üç beytinün irādı bu maḥalde lāzıme-i laţıfedür.

Min nazmihi³

Yekürrü 'al'er-revāhil yā sâbıkâ'l-cimâl

Ḳad ihraḳâ'l-fu'âd hevâ zâlike'l-cemâl⁴

Vaḳt-ı raḫîl mî-resed ey cân tu hem be-rev

Bâng-ı nefîr beşnevem ey dil tu hem be-nâ⁵

Nây-ı nefir gibi ider nâle ehl-i derd

Kūs-i raḫîl gibi⁶ döger sine ehl-i ḫâl

Bunlardan mā'adā fenn-i mu'ammāda ve bedāyi'-i nazm u inşāda,
huşūşā zebān-ı Deri'de vâkı' 'Acemāne ebyāt-ı dil-güşāda daḫı ferid idi.
Niteki ahlāk-ı ḥasene ve eşfâḳ-ı müstaşsenede daḫı vaḫîd idi.

Nazmuhu

Cemâlün mâhı gerçî⁷ gün gibi her yirde lâmi'dür

Ṭulü' itmez benüm ğam-ḫâneme bir laḫza ṭalı'dür

1 “Ey insanlara kalemlle [yazmayı] öğretilip doğru yola sevk ettikten sonra cömert davranan [Allah'ım], hamd sana mahsustur.”

2 “Yıldızdır o, felaket gecelerinden parıldar. Delildir o, savaş konularında kesin hüküm verir. Cömert olduğu gibi sıkıntı da verir. Onda insanlar için hem şiddetli bir sıkıntı hem de faydalar vardır.”

3 Min nazmihi: - F

4 “Ey develerin üzerinde yarışan; o, [hacca duyduğu istekle] bineklerin üzerinde [ileri doğru fırlıyor]. O güzelliğin arzusu kalbi yakmıştır.”

5 “Göç zamanı geldi, ey cân sen de [kalk] yürü. Göç borusunun sesini duydum, ey gönül sen de inle.”

6 Bâng-ı/gibi: - F

7 gerçî: - F, R4

Ve lehu

Şevk-ı rüyı itmiş idi âteşi mesken baña
Ey haç-ı dildâr geldün Hızr irişdün sen baña

Fārisī

خطش آشوب جهانست و بر آید چه کنم فتنه ها موجب دور قمر آمد چه کنم¹

Ammā şad hayf ki evlādından nükte-i² «الولد سرّ أبيه» zāhir olmadı. Ya'nı ki hilğaten ve faziletan aña cā-nişin olacağ ferzendi bāhir olmadı. Güyā ki bir dirahç-ı mivedār idi ki berg ü bārı vaşlı oldu, aşlı olmadı.³

Mevlānā Muşlihu'd-dīn Lārī

Mevlānā-yı müşārün ileyh beyne'l-Hind ve'ş-Şirāz [vāki' olan] Lār⁴ nām çaşabada çoğmuş. Evvelen Mīr Ğiyās bin Mīr Şadr'dan, şāniyen Mevlānā Celālū'd-dīn-i Devvānī'den telemmüz itmiş. Ba'dehu mülk-i Hind'e varup Emīr Timur evlādından Hümāyūn Şāh'a duhūl eylemiş.⁵ Hattā h'āceleri olup yanında külli i'tibār bulmuş. Vaçtā ki sulţān-ı mezbūr vefāt itmiş, ol diyārda fitne vü ğavğā zuhūr itmegin göçüp gitmiş. Āhīr kaç'-ı merāhille diyār-ı Rūm'a geldi. Şeyhū'l-İslām Ebū's-su'ūd Efendi ile cem' olup mübāhaş-e-i 'ilmiyyede muzmañill olduğı taħağğuk buldı. Ve anlaruñ sevğı ile yevmi'elli aqçe ta'yīn kılındı. Lākin qabūline tenezzül itmedi. Āzim-i diyār-ı Ācem olup giderken Diyār-ı Bekr Beglerbegisi İskender Paşa 'ilm ü ma'arifle engüşt-nümā olmağla⁶ [406b EH] monlā-yı mezbūri alıçodı. 'Arzı ile Hüsrev Paşa Medresesi virilüp mevālī-i Rūm'a ilhāğı ve her nevbette üç mülāzım virmekle i'tilāsı muqarrer-i āfāk kılındı. Bi'l-āhīre sene tis'a ve seb'in ve⁷ tis'a mi'ede 'ömr-i 'azizi altmış yıl hisābında iken vefāt itdi. Ecāvīd-i 'ulemādan ve şānādīd-i fużalādan idügi mençüldür. Mevlānā Ebū's-su'ūd'uñ elli aqçe medrese sevğ itmesi ba'zılar qavlınce ğadrına maħmüldür.

1 “Ortaya çıkan ayvatüylerin dünyayı karıştırandır, ne yapayım. Fitneler ay devrine [girmiş kaderin] gereğidir, ne yapalım.”

2 “Çocuk, babasının özüdür.”

3 aşlı olmadı: - F

4 Nüşhalarda “Erdāyī” şeklinde yazılan bu kelime *el-İkdu'l-manzūm* esas alınarak “Lār” biçiminde metne alındı. bk. Ali b. Bālī, *el-İkdu'l-manzūm fi Zikri Efāzlı'r-Rūm*, s. 388.

5 Ba'dehu//eylemiş: - EH

6 olmağla: idi anlar R4, EH

7 seb'in ve: - F, R4

‘İlm-i hey’et ü mantıkda ve *Hidāye-i Hikemiyye* şerhinde niçe [407b F] āşarı vardır. Kezālik *Ṭavāli’-i İsfahānî’ye* ve *Şerh-i Mevākıf-ı Cürçānî’ye* ve āhir-i Süre-i Zehrāveyn’e dek *Tefsîr-i Beyzāvî’ye* birer hâşiye yazmışdır. Şemā’il-i Nebî’ye müte‘allik Fārisî vü ‘Arabî inşâyla bir laṭîf eşer kıomışdır. Ve bed’-i ‘ālemden kendü zamānına dek *Tārîh* daḥı taşnîf itmişdür.

Mevlānā Ahmed Mu‘allim-zāde

Mezbūruñ nesebi Şeyh İbrāhīm Edhem Hāzretlerine müntehîdür. Vaḳtā ki dānişmend oldu, hareketi evvelā Mevlānā Sa’dî Çelebi’de min vechin nihāyet buldı. Ba’dehu Dābbe Çelebi’ye mu’îd oldu. Pāye-i mülāzemete vuşûlden şoñra ba’zı medārise uğrayup müsta‘iddine ifāde kıldı. Bu ṭarîk ile medāris-i Şemāniyye’nün birine geldi. ‘Aḳabince yetmiş ile Mağnisa fetvāsı virildi. Ol manşıbdā sābıku’z-zıkr Mevlānā ‘Aṭā’u’llāh ki mu‘allim-i şeh-zāde-i ‘ālî-cāh idi, merķūma dāmād oldu. [393a R4] Ba’dehu anlaruñ iltimāsı ile Burūsa ḳazāsı virildi. Anlar sa‘ādetle taht-ı salṭanata cülūs itdükde evvelā Anaṭolı ḳāḳı’askerligi, der-‘aḳab Rūmi-li tevcîh olındı. Beş yıl miḳdārı ol iki manşıb-ı celilde meḳş idüp māl ü menāl cem‘ine mütehālik oldu. Lākin mu‘allim-i sulṭānî olan Monlā ‘Aṭā’u’llāh ki vefāt itdi, hücūm-ı emşalle anlaruñ daḥı manşıbı gitdi.¹ Nihāyet beyne’l-aḳrān imtiyāz-ı küllî buldı. Ḳānūnen yüz elli aḳçeye müsteḥāḳ iken yevmi iki yüz aḳçe yevmiyye ile teḳā’ud buyuruldı. ‘Āḳıbet ‘ömri ḥudūd-ı seb‘inde iken sene şemānîn şühürında vefāt eyledi. Bir gün şalāt-ı² şubḥı ḳılurken seccādesi üzere āb-destle vefāt itmesi sa‘ādet-i hātimesini işbāt eyledi. Meyyitini Burūsa’ya iletüp kendü mescidi ḥazîresinde defn itdiler.³

Ekşer-i fūnūnla, ḥuşuşā ‘İlm-i fıḳhla ülfeti, farazā şadr-ı fetvā teklif olınsa iftā-yı bilā-külfeti muḳarrer idi. Hemān ‘aybı ṭama’da ifrātı ve bezl-i māl iden nā-maḥallere izdiyād-ı⁴ inbisātı idi.

1 gitdi: - F

2 şalāt-ı: namāz-ı F, R4

3 üzere//itdiler: üzerinde vefāt idüp F

4 izdiyād-ı: - F

Mevlânâ 'Alî Ümmü Veled-zâde

Mezbûruñ babası Haleb kaçâdîsi olmuş idi. Kendüsi taḥşîl-i 'ilme mücidd olup Mevlânâ Muḥyi'd-dîn Fenârî'den mülâzemetle ta'ayyün bulmuş idi. Pes kaç'-ı merâtib-i medârisle Şemâniyye'nün birine vardı. Ba'dehu Şeh-zâde Sulṭân Meḥammed Hân Medresesi'nde iken Haleb kaçâzâsı münâsib görüldi. Ba'de 'azlihi fevt olup sene ihdâ ve şemânî'nin Muḥarrem'inde¹ 'ömri defteri dürüldi.

Ve bi'l-cümle 'âlim-i edîb ve fâzıl-ı lebîb idi. *Ḳalemiyye* ve *Seyfiyye* ve *Şem'iyye* nâm belâgat-fercâm risâleleri ve kemâl-i muşâhabetine dâl 'Arabî kaçâdideleri vardır. Cümlesi² maḳbûl-i efâzıl-ı kibârdur.

Mevlânâ Muḥyi'd-dîn Niksâri-zâde

Bir maḥdûm idi ki mu'âşırlarında aḳrânı ma'dûm idi. Şeyḫü'l-İslâm Mevlânâ Ebû's-su'üd Efendi'den³ mülâzım oldu. Hattâ fezâ'il-i zâtiyyesine binâ'en şihriyyet sa'âdetine vuşûli daḫı ta'ayyün buldı. El-ḳıṣṣa ba'zı medârisde 'arz-ı dirâset ve ifâde-i müsta'iddîne mümâreset üzere Şahın medreselerinin birine vardı. Henüz sinni mâ-dûn-ı erba'in ḥisâbında iken maraz-i vebâdan vefât itdi. Bir niḫrîr idi ki taḫrîri üstâdâne, ḥüsn-i taḳrîri monlâyâne idi. Nev-cüvânlığı ḫâlinde rütbe-i şeyḫühete vâşıl,⁴ diḳḳat-ı müṭâla'asında mezâyâ-yı 'ulûm u fûnûna mütevâşıl idüğünde reyb yoğ-ıdı. Şâhib-i *Tekmile-i Şakâ'ık*, H'ış-i Ahî-zâde Mevlânâ 'Alâ'üd-dîn-i fâ'ik mezbûri ba'de vefâtihi rü'yâsında⁵ görmüş. " 'Âlem-i âḫiretde ḫâliñüz neye vardı?" diyü şormuş. Pes ol daḫı bir laṭif cevâb virmişler. " 'Âlem-i mülkden ayrıldığım gibi meclis-i Resûlullâh'a vardum. Ol maḫfil-i laṭifi ekâbir-i evliyâ vü⁶ ulemâyla memlû gördüm. Hattâ ḫayret ü dehşetle mebhût olup ṭurdum. Nâgehân sem'üme bir nidâ ṭoḳundu. 'Yâ sen bu meclis-i şerîfi nice ḳıyâs iderdün? Dâr-ı dünyâda işitdüğün evşâfi lâf u güzâf mı [407a EH] añlarduñ?' dinildi. 'Ḥâşâ yine i'tiḳadum bu vech ile râst idi. Ya'nî taşavvurât-ı fu'adum anda [408a F] daḫı bî-kem u kâst idi.' didüm.

1 şemânî'nin Muḥarrem'inde: şemânînde EH

2 muşâhabetine//Cümlesi: feşâhatle 'âlî kaçâdideleri EH

3 su'üd Efendi'den: su'üd'dan F, R4

4 şeyḫühete vâşıl: şeyḫühetle efâzıl EH

5 rü'yâsında: vâḳı'ada EH

6 evliyâ vü: - F

Ben ol meclisde iken aşhâb-ı melâhî¹ niçeler geldi. Günâhları şefa‘atle mağ-firet olındı. Hattâ ben daħı niçesine şefi‘ oldum.” demişler. Sa‘adet-i hâti-melerinden bu vech ile haber virmişler.

Mevlânâ ‘Abdü’l-Kerîm bin Mehemmed

Bunlar merhûm Ebü’s-su‘ûd’uñ ferzend-i pür-cüdi Mehemmed Çelebi’nüñ veled-i mes‘ûdudur. Cedd-i mâcidinden mülâzım oldu. Ba‘dehu anlaruñ veled-i şulbîsi ‘add olınup² ibtidâ‘en elli aqçe medrese virildi. Bu tarik ile Şemâniyye‘ye, ba‘dehu Süleymâniye medârisinüñ birine vardı. Lâkin yedi sekiz yilda bu deñlü merâtib kaṭ‘ına reh-zen-i ecel rızâ virmedi. Henüz ‘ömri mâbeyn-i ‘ışrîn ve şelâşin iken vefât itdi. Hâylî mü‘eddeb ü kerîm zü’l-haseb maḥdûm idi. Ve hûsn-i ḥaṭṭ ile iştihârî daħı ekser-i ‘ulemâya ma‘lûm³ idi. [393b R4]

Ve mimmen kara‘a bi-‘avâlî mesâmi‘i‘l-ekvân ve iftehare bi-dürreti vüçüdihi şadefü‘l-evân ve temeyyeze bi-cevâhîri fezâ‘ilihi kâne‘l-îmkân Mevlânâ Ebü’s-su‘ûd bin Mehemmed bin Muştafâ el-‘Îmâdî

Babaları Şeyh Yavsî merhûmdur ki nefsi sırrıyyesini küdürât-ı beşeriyeden halâş itmiş, huşûşâ Şeyh İbrâhîm Tennûrî Hâzretlerinden istirşâdla hilâfet şadrına geçmiş bir ‘azîz idi. *Muhtaşarât*‘ı gördükden sonra babalarından tamâmen *Hâşiye-i Tecrîd* okumuşlar. Ba‘dehu *Şerh-i Miftâh*‘ı ve *Şerh-i Mevâkıf*‘ı bi’t-tamâm anlardan görmüşler. Tâ ki Seyyidî Çelebi‘den mülâzım olmuşlar. Vaḳtâ ki yevmî otuz aqçe ile İnegöl Medresesi‘ne müderris olup andan ki ma‘zûl kılınmışlar, ‘aḳabince⁴ kırıkla Dâvûd Paşa‘ya varup vefât idince bir daħı ‘azl belâsın çekmemişler.

El-kışşa Şemâniyye medârisinüñ⁵ birine, ba‘dehu bi’t-tertîb Burûsa ve İstanbul kazâlarına mutaşarrıf olduğdan sonra Rûmili kâdî‘askeri olmuşlar. Sekiz yıl miḳdârı ol şadrda meḳsle ta‘ayyün bulmuşlar. Şol zamân ki Şeyhü’l-İslâm Sa‘dî Efendi⁶ merhûm olmuş, emr-i fetvâ iztirâba düşüp az

1 melâhî: melâhîden EH

2 pür//olınup: - R4

3 iştihârî//ma‘lûm: meşhûr EH

4 olup//‘aḳabince: olmuşlar ba‘dehu ‘azl olınup EH

5 vefât//medârisinüñ: sonra ‘azl belâsın çekmişler Şemâniyye’nüñ EH

6 Efendi: Çelebi F

zamānda niçe kimselere naql itmiş. Āķıbet sene işneyn ve ħamsinde müfti olmuşlar. Otuz yıl miķdārı ol şadrdā cālīs olup ta‘ayyün bulmuşlar. Ğıbbe zālīk sene işneyn ve şemāninde ki fevt olmuşlar, namāzını Muħaşşī Sinān Efendi kıldı. Āmme-i ‘ulemā sügvār¹ olup muşıbetini² ıutdı.

Ve bi’l-cümle fuĥūl-i fuzalādan, ekābir-i ‘ulemādan üsve-i mütebahĥırın, ‘umde-i müfessirīn-i müteverri‘ın bir zāt-ı şerīf-i bī-hemtā idi ki bedr olmuş māh-ı ‘ālem-tāb gibi herkese engüşt-nümā idi. Ba‘de-mā *İrşā-dü’l-‘aķlı’s-selīm ilā Mezāya’l-Kitābil-kerīm* nāmına tefsīr-i şerīf te’lif eyledi, *Tefsīr-i Kādī* ve *Keşşāf*³ evvel ve şānī ‘add idenler mevlānā-yı müşārün ileyhūn eşer-i mu‘teberini şālīş ‘add itdi. Vaķtā ki monlā-yı mezbūr ol tefsīr-i şerīfī aĥır-i Süre-i Şād’a dek beyāz itdi, dāmād-ı ‘ināyet-mu‘tādı olan Ma‘lūl-zāde Meĥammed Efendi ile cenāb-ı Sulţān Süleymān’a gönderdi. Evvel-i mücellēd-i laţīfī işāl iden monlāya ve bāb-ı ‘āliyye dek götüren mu‘īd-i bī-riyāya, ħuşūşā mü‘ellifi olan şeyĥü’l-İslām-ı dānāya me‘müllerinden ziyāde in‘ām u iĥsān olındı. Ĥattā ‘ulūfe-i monlā ol āna dek yevmī üç yüz iken iki yüz aķçe³ teraķķī ile beş yüz direm oldu. Ba‘de zamānin itmāmı müyesser olduķdan şonra cild-i aĥırini daĥı gönderdüķde⁴ yüz aķçe teraķķī daĥı ol zamānda şadaķa buyurılıp cem‘an altı yüz aķçe oldu. Ve mücellēd-i evvel irsālinde kużātadan Münşī Meĥammed nām, bu maķūle belāġat-encām bir tārīĥ nazm itdi:

Nazm

حفه الله بسعد راکز	إن سلطان سریر اللسن
باسه کل أریب رائز	أبرز الیوم لنا تفسیره
باح تفسیر کلام معجز ⁵	المنشیء قل تاریخه

Ve bunca eşġāl-i keşire ile, ħuşūşā emr-i fetvā gibi ĥıdemāt-ı ĥaţire ile te’lifātadan ĥālī degül idi. Evvel-i Kitāb-ı Bey’den *İnāye* nām kitāba ĥāşıye

1 sügvār: yaslu F

2 sügvār//muşıbetini: meyyitini EH

3 aķçe: aķçe yevmiyye R4

4 gönderdüķde: gönderdi F, R4

5 “Şüpheşiz ki o, belāġat tahtının sultanıdır. Allah onu saġlam bir talih ile kuşatsın. Bugün bize tefsirini gösterdi. Bütün mahir ustalar onu öptüler. Ey Münşī, o tefsirin tarihini söyle. ‘Mucize kelāmın tefsiri ortaya çıktı.’” | Manzumenin tamamı için bk. Ali b. Bālī, *el-İkdu’l-manzūm fī Zikri Efāzālī’r-Rūm*, s. 472-473. | EH nüshasında manzumenin yeri boş bırakılmıştır.

yazmışlar idi. Bundan mā‘adā k̄aşā’id-i ‘Arabiyye’si [ki] birkaç vardır, cümlesi kemāl-i feşāhat u belāğat ile [408b F] nümūdārdur. Kezālik nuķūduñ vaķfiyyeti şih̄hatine bir risāle te’lif itmişdür. Çivi-zāde merhūm ve niçeler hilāfına zāhib iken delā’il-i k̄aviyye ile işbāt itmişdür.¹ Ve ed‘iye-i me’sūreye mütē‘allik bir Türkī risāle daħı yazmışdur. Beyne’n-nās haylī iştiḥārı vardır. ‘Ale’l-ḥuşuş arāziye mütē‘allik fetvālar virmişdür. Şeyḥül-İslām olanlardan bir müfti ne bu diķkati itmiş ne istinbāt eylemişdür. Ma‘a zālīk aşlā talebesi dersini² fevt itmezdi. [407b EH] Ancaķ eyyām-ı ta‘līlāda medreseye gitmezdi.

Ṭavilü’l-kāme, ḥafifü’l-‘arīzeyn, raķikū’s-sāķeyn, ‘imāmesi bī-tekellüfāne, evzā’ u³ cāmesi monlāyāne, muḥibb-i riyāset, mültefit-i erbāb-ı devlet, nādire-i a’sār, ferīd-i [394a R4] ‘ulemā-yı emşār ve ferīde-i baḥr-ı vaķār⁴ bir monlā-yı zī-şān idi. Ancaķ noķşānı meslek-i şūfiyyūna ‘adem-i sülūkinden nümāyān idi. Merķadi Ebī Eyyūb-ı Enşārī civārındaki mektebi ḥazīresindedür. *Neuvera’llāhu meżca’ahu*.⁵

Mevlānā ‘Abdu’llāh Mercān-zāde

Babası ekābir-i tüccārdan Burūsāda mütemekkin, kemāl-i temevvüli mütē‘ayyin bir kimse idi. Mezbūr ṭarīķ-ı ‘ilme sülūk idüp Sulṭān Süleymān Ḥ‘ācesi Mevlānā Ḥayrūd-dīn’den mülāzım oldu. Ba’zı vüzerānuñ ḥarem⁶ ağalarına intisābla elli aķçe ile Dāvūd Paşa Medresesi’ne vuşul buldı. Ḥaylī dil-āzār u zebān-dırāzlikle bülend-iştiḥār şahş idi. Lā-siyyemā meleke-i zihniyyesi daħı k̄illet üzere iken kibār-ı ‘ulemāya ta’arruz u ta’addisi şübūt bulmağın Mevlānā Ḥāmid k̄ādī’asker olduķda mezbūr için “Ḥāmdur.” di-yü bildürdi. Vezīr-i A’zam Rüstem Paşa’nuñ himmeti muķāreneti ile şehirden sürüldi. Niçe zamāndan şoñra ḥacc-ı şerīfe vardı. Şeyḥül-İslām Ebü’s-su‘ūd-ı benām iķdāmıyla⁷ yine ṭarīķ-ı ‘ilme duḥūl kıldı. Tekrār mülāzemet üzere iken vefāt itdi. Temevvül ü ğınāyla gelüp faķr u fāķa gibi renc ü ‘anāyla dünyādan gitdi.⁸

1 Çivi//itmişdür: - EH

2 talebesi dersini: talebesine F

3 u: u eṭvār-ı EH

4 ve//vaķār: - F, EH

5 *Neuvera’llāhu meżca’ahu*: - EH

6 vüzerānuñ ḥarem: vüzerāya merhūm R4

7 iķdāmıyla: - R4

8 Mevlānā ‘Abdu’llāh//gitdi: - EH

Monlā Necmü'd-dīn Mehemmed

Bunların dağı pederi ekābir-i tüccār-ı 'Acem'den olup Burūsa'da neşv ü nemā bulmuş, ba'dehu ʔarīḫ-ı 'ilme sülük idüp re'īsü'l-'ulemā Sa'dī Efendi ḫidmetine vuşul bulmuş. Ḥattā Defterdār Sinān Çelebi'ye mu'allim olmuş. Pes Yeñibāzār mütemevvillerinden biri mezbür için bir medrese binā itmiş. Mezbür Necmī Çelebi anuñla ḫanā'at idüp ḫalmış. Ba'dehu Sa'dī Efendi ve Şeyḫü'l-İslām Ebü's-su'ud-ı Müftī mezbürün inzivāsını revā görmeyüp cihet-i faziletini ma'rüz-ı sulṫān itmekle İstanbul'a getürdiler. Nefs-i Eyyüb'daki Ḳāsım Paşa Medresesi'ni tevcīḫ ḫıldılar. Bu ʔarīḫ ile ḫırḫ aççe yevmiyyesi oldı.¹ Medrese-i mezbürede bi-ʔarīḫi't-te'bīd ḫaldı. Ekābirün mecālisinden ḫālī olamaz idi. Kendüsi inzivāya raḡbet itdükçe ellerinden ḫurtılamaz idi. 'Aḫıbet sinni toḫsanda iken vefāt itdi. Şalāḫ u diyānetle dünyādan āḫirete gitdi. Zārīf ü şālīḫ ve 'ālim ü 'ābid-i ḡayr-ı ṫālīḫ idi.

Mevlānā² Manav Seyyidi

Müşārün ileyh zirā'at u ḫirāsete meşḡul iken sūḫtelige heves itmiş. Ḥurūf-ı hecā ta'allūmi ile ʔarīḫ-ı 'ilme sülük mümkindür, diyü ol yola gitmiş. Fī nefsi'l-emr der-i devlete gelüp me'kele giren sūḫtelere ḫarışmış. Ve ba'zı bāzārī manavlar ile dağı yılduzı barışmış. Anların mu'āveneti ile cāme vü 'imāmeye mālīk olmuş. Ba'zı Manavḡadī müderrisler terbiyesiyle dānişmend olup mülāzemeti mütehālik olmuş.³ Bir ʔarīḫ ile İsrāfil-zāde'ye, ba'dehu Çivi-zāde gibi⁴ fazileti āmādeye uğramış. Anlar manşib-ı ḫazāda bulunmaḡın māhiyyeti ma'lūm olmayup el öpmesiyle iktifā ḫılınmış. ṫālī'inde ki Çivi-zāde ḫādī'asker olur, ba'de zamānin müftī olup⁵ ḫacc-ı şerife gitdükde ḫidmetinde ta'ayyün bulur. Ne ḫāl ise mülāzım olup manşiba dağı duḡul eyledi. Tedricle ḫırḫ aççe medreseye vuşul bulup infişāle elliye ṫālīb olanlardan şayıldı. Ğarābet bundadır

1 yevmiyyesi oldı: yevmiyye ile EH

2 Mevlānā: - R4

3 Ba'zı/olmuş: - EH

4 gibi: gibi erbāb-ı F, R4

5 ba'de//olup: - R4

ki İstanbul içindeki medreselerün eñ kavîsini¹ ister.² “Câ’iz degüldür.” didüklerinde şeref-i mülâzemetin beyân eyler. Bu esnâlarda Kâsım Paşa Medresesi [409a F] ki açıldı, fuzalâ-yı müstaḥikḳîn divân-ı vezîre varup beyân-ı istihkâḳ itdi. Mezbûr daḥı merḥûm Rüstem Paşa divânına varmış. “Bu def’a işbu medreseyi benden ğayrıya verürseñüz ‘avretüm üç talâḳ boş olsun.” diyü şart eylemiş. Egerçi ki şadr-ı a’zam bu kelâmına kulaḳ tutmaz. Hâlâ ki evi yıkılıp evlâd u ‘iyâli perîşân olmağla vebâle bâ’iş olmasını³ daḥı câ’iz görmez. Ne hâl ise [394b R4] bu tarîḳ ile ol medreseyi aldı. Ba’dehu bir pâyeden şoñra Şaḥn medârisinüñ birine lenger şaldı. Tahmîni Burûsa kazâsı iken kazâ-yı nâgehâniye⁴ uğradı. Ecel-i muḳadderi reh-zenlik idüp ḳanına etmek çoğradı. Zîrâ ki zu’m-ı fâsidin-ce murâdî ḳâḳî’asker olmak idi. Muttaşıl “Fetvâ zaḥmetlü işdür.” diyü ḳabûl itmemeḳ fikrinde idi. Bir def’a izhâr-ı ma’ârif idüp nazma küşîş itmîşdür. Bu maḳûle bir murabba’la ḥâtırın hoş itmîşdür:

Nazmuhu

On yıl tablacı olup yatdum

Aḳçeyi puluma ḳatdum

Bir zamân ḳara tut şatdum

Manav Seyyidî dirler baña

Ülpdendürür ḳuşağum

Ṭoñuzdan çoḳdur uşağum

Ustura bilmez ṫ.ş.ğum

Manav Seyyidî dirler baña

Eşegüm öñe ḳatardum

Burûsada odun şatardum

Keşîş Ṭağında otardum⁵

Manav Seyyidî dirler baña

1 eñ kavîsini: iyüsini EH

2 ister: isterse F

3 olmağla//olmasını: olduğın EH

4 bir//nâgehâniye: nâgehân gör ki yine EH

5 Keşîş//otardum: - F, R4

Sinân Halife

Nefs-i Geliboli'da sâkin, fezâ'ili müte'ayyin, talebeye ifâdesi mebzûl ve bütün gün medresede mecbûl bir âdem idi. Hırvâdiyyü'l-aşl olup ağniyâdan birinüñ memlûki iken tarîk-ı [408a EH] 'ilme sülûk itmiş. Hattâ Müftî Ebü's-su'ud merhûm hâric ellide müderris iken hîdmetine sevğ olunmuş. Ba'dehu şedâ'id-i tarîka tākāt getüremeyüp imâmet ü hîtâbet ihtiyâr itmiş idi. Ol diyâr-ı nüzhet-şi'ârda tāt ü 'ibâdete ve ifâde-i fünûn u ma'rifete naşb-ı nefis eylemiş idi. Hattâ bu hākîr kendüden telemmüz itdüm. 'İlm-i mantıq u kelâm u ma'ânide şehd-i ifâdesinden telezzüz itdüm. Bir laţîf kitâb-hânesi ve civârında bir ravza-i bî-bahânesi var idi ki şayf u şitâda bâğ-ı cennet gibi pür-ezhâr idi. Huşûşâ ki ta'lîminde hâlet-bağş olup¹ teyemmün müşâhede iderler idi. "Anda ders alanlardan nâ-murâd kalmış kimse yokdur. Elbette bir rütbeye nâ'il olurlar."² dirler idi. Evâhîr-i eyyâm-ı salţanat-ı Selîm Hân'da vefât itmiş idi. Bu tengnâ-yı bî-râhatdan deşt-i³ pehnâ-yı âhîret tarîkına gitmiş idi. *Rahmetu'llâhi 'aleyh.*⁴

Faşl fi Meşâ'ihî Zamânihi ve Şüyûhi Evânihi

[Hākîm Efendi]

Bu zümrenüñ eşher [ü] a'lemi ve ezhed-i⁵ mükerremlî Hākîm Efendi'dür ki ism-i şerîfleri Muhyî'd-dîn ve meşâ'ih-i Nakşbendiyeye miyânında bir mürşid-i hidâyet-ğarîn idi. Nefs-i kaçaba-i⁶ İznigmîd'de dünyâya geldi. 'İlm ü ma'rifeti mükemmel, taşavvuf 'ulûmında mutaşarrîf şeyh-i ekmel olduğdan mâ'adâ⁷ fenn-i hikmetde dahı müşârün ileyh bi'l-benân oldu. Her cihetden Hākîm Çelebi nâmıyla şöhet buldı. Pes tarîk-ı şüfiyyûna ki sülûk itdi, meşâ'ihden Şeyh Muhammed Buğârî Hazretlerinüñ hîdmet-i şerîflerine yitdi. Hattâ hilâfet seccâdesine anlaruñ ta'yîni ile⁸ geçdi. Yigirmi yıldan ziyâde şadr-ı a'zam olan Rüstem Paşa mezbûrdan bî'at ve her

1 hâlet//olup: - F, R4

2 Elbette//olurlar: - F, R4

3 kalmış//deşt-i: - R4

4 *Rahmetu'llâhi 'aleyh*: - F, EH

5 ezhed-i: ezher-i F

6 Nefs-i kaçaba-i: El-kışşa EH

7 mâ'adâ: şofıra EH

8 seccâdesine//ile: seccâdesin anlaruñ ta'yîni ile kabûl idüp seccâde-i irşâda EH

kelâmına hülûşla¹ teba'iyet eyledi. Hâlâ fi zamâninâ ekâbire müntesib olan şeyhler gibi celb ü tama' vâdilerine düşmedi. Her ne ilkâ eylediyse hasbeten li'llâh ve taleben li-merzâti'llâh itdi. Ma'a zâlik haylî² mu'ammer oldu. Tâ sene erba'a ve seb'in ve tis'a mi'e târihinde vefât idüp hazîre-i Şeyh İbn Vefâ'da defn olındı.

Şeyh Ramazân [Bihîştî]

Bunlar Vize nâm kaşabada toğmışdur. Nev-cüvân olduğdan sonra tarîk-ı 'ilme sülûk idüp ve Şafâ Efendi ve Müftü Sa'dî Efendi³ hizmetlerine yitişüp, cezebât-ı ilâhiyyeden bir cezbeye maqrûn olmağla 'ilm-i zâ-hir tarîkını terk idüp meslek-i şüfiyyûna sülûk eylemişdür. Ve bi'l-cümle kaşaba-i Çorlu'da [409b F] mütemekkin oldu. Anda vâkı' "Ahmed Paşa Câmî'i" diyü şayi' câmî'ün cihet-i hitâbetine kanâ'at eyledi. Ve talebe-i 'ilme ders ü ifâdeden hâlî olmayup *Şerh-i Akâ'id-i Hayâlî*'sine hâşiye ve Mes'ud-ı Rûmî'nün *Âdâb Bahsî*'ne hâşiye yazdı. Ve Şerif-i Cürçânî'nün *Şerh-i Miftâh*'ına câ-be-câ ta'likât vaz'ına mücidd oldu. Huşûşâ Bihîştî maħlaşî ile laţif eş'ar u kaş'id nazmına dahı muqayyed olup sene tis'a ve seb'inde vefâtı taħaqquk buldı.⁴ Haylî zarîf ü lezizül-muħâvere ve maħbûb-düst-ı aşık-pîşe ve kalilül-mükâbere âdem idi.

Şeyh Ya'kûb-ı Germiyânî

Şeyhlu nâm kaşabada tevellüd itdi. Babası⁵ erbâb-ı tîmârdan iken kendü tarîk-ı 'ilme sülûk eyledi. Ba'dehu meslek-i taşavvufa meyl idüp meşâ'ih-ı Hâlvetiyye'den Sünbül Sinân⁶ Efendi merhûmuñ hizmetine yitdi. Niçe yıllar riyâzete müdâvemet idüp üç günde bir iftâr ve altı ayda bir kerre şu içmegi ihtiyâr itdi. Vaqtâ ki şeyh-i mezbûr vefât idüp seccâdesine [395a R4] Merkez Muşlihu'd-dîn cülûs eyledi, Ya'kûb Efendi andan bi'ate teneffür itdi. İttifâkan ol eşnâlarda bir rü'yâ gördi ki bir meclis-i şerîfde Hâzret-i Resûl-i Ekrem *şalla'llâhu aleyhi ve sellem* ba'zı ekâbir-i vâlâ-hi-

1 hülûşla: mengüşla F

2 ü//haylî: - R4

3 ve//Efendi: - F

4 vefâtı//buldı: vefât itdi EH

5 Babası: Pederi EH

6 Sinân: - F, R4

mem ile oturmuşlar. Mezbür Merkez Efendi'nün va'zı ışğāsına kulak tutmuşlar. Ya'nī ki bir kürsiye çıkmış. Kemāl-i itkânla āyât-ı *Qur'āniyye* beyânına muḳayyed iken başındaki 'imāmesi gāh yeşil ve gāh siyāh renginde zāhir olmuş. "Televvün-i 'imāmeye bā'ış nedür?" diyü hāzırından birine su'āl itdükde "Ḥaḍrāsı tekmil-i şerī'ate ve sevdāsı kemāl-i ṭarīqate delil-dür." didüklerini işidür. İrtesi tereddüdi ḳoyup, Merkez Efendi'nün ḥuzūrına varup, bī'at u teba'iyet idüp dāmenine teşebbüs ḳılır. 'Āḳıbet anlar ki vefāt iderler ve dāri'ul-beḳāya rıḥlet idüp giderler,¹ seccādesi [408b EH] mezbür Ya'ḳūb Efendi'ye degdi. Sene tis'a ve seb'in ḥudūdına dek Muşṭafā Paşa Cāmi'i'nde irşād u naşīhate iştiḡāl ḳıldı.

Şeyḫ Bālī Efendi

Mest-i bāde-i ilāhī, maḥmūr-ı ke'sāt-ı nā-mütenāhī, meşā'ih-ı Ḥalvetiyye miyānında meşḥūr "Ser-ḥoş Bālī Efendi" diyü mezkūr olan 'azīzdür ki şehir-i Tire'de ṭoḡmuşlar.² Babaları Şeh-zāde Sulṭān Aḥmed bin Bāyezīd Ḥān'ın ḥ'ācesi iken vücūda gelmişler.³ Ṭarīḳ-ı 'ilme sülük idüp *Muḥ-taşarāt*'ı babalarından kemā-yenbaḡi gördükden soñra dānişmend olmuşlar. Mevālī-i 'aşrdan Şaçlu Emīr'e ve niçe monlā-yı kebire merbūṭ olduḡdan soñra mu'allim-i sulṭānī olan Mevlānā Ḥayrū'd-dīn'den mülāzım olmuşlar. Ḥattā Kepenekçi Medresesi'ne mutaşarrıf olup ta'ayyün bulmuşlar. Ba'de-hu cānib-i şalāḥa ve ṭarīḳ-ı fuḳarā-yı felāḥa raḡbet-künān olmadın bir vāḳı'a görmüş idi. Rü'yāsında eşvāt-ı 'āliye ile zikru'llāhı işidüp bir meclise girmiş idi. Bir şeyḫ-i kebīr cālīs ve fuḳarāsı kelime-i tevḥīde müste'nis iken mezbür Bālī Efendi'ye ol şeyḫ işāret itmiş idi. "Niçün sen de ḥālḳa-i zikre dāḫil olmazsun?"⁴ demiş idi. Ba'de zamānin ki Şeyḫ Ramazān'ın meclis-i şerīfine ittifāḳı varmaḳ olur, görse ki 'aynı ile vāḳı'asında gördüḡi meclis ü şeyḫdür, ol ḥinde bī-iḥtiyār kendülere teba'iyet⁵ ḳılır.

Ve bī'l-cümle ḥālḳdan münḳaṭı' bir 'azīz idi. Aşlā ekābir ü vüzerāya varmazdı. Ve ba'zı mevtāya telkīn ile muḳayyed olurdu. Ḥālā ki ol 'aşruñ meşā'ihinden Muḫyi'd-dīn bin Nūru'd-dīn istimā'-ı su'āl-i münker ü nekī-

1 iderler//giderler: eyledi EH

2 ṭoḡmuşlar: vücūda gelmişler EH

3 Babaları//gelmişler: - R4

4 mezbür//olmazsun: mezbūra gel EH

5 ol//teba'iyet: şerīfine varur. 'Aynı ile düşünde gördüḡi 'azīz idi efendi ki bilüp kendüden bī'at R4, EH

re münkir idi, “Elbette işidülmez ve bu taqdirce telkından meyyite fâ’ide vuşül bulmaz.”¹ dir idi. Şeyh Bâli ise “Öldükde göre işidilür mi, işidilmez mi; ol zamânda taḥkîka irgüre.” cevâbını virürdi. Güyâ ki;

Ferd-i münâsib

Cihân halkı şu deñlü münkir olmışdur kerâmâta
Nedür bu fi’l-i münker dir eger mevtâyı söyletseñ

mazmûni şeyh-i müşârün ileyh ḥaḥḥında vârid olmuş idi. Sene şemânîn ve tis’a mi’e² ḥudûdında vefât itdi. Qırşunlı Türbe qurbında ḥazîre-i zâviyede defn olundu.

[Mışrâ’]

Fenâ câmı ile Bâli Efendi mest idi göçdi

mışrâ’ı deriçe-i türbesinde yazılmış târiḥ-i vefâtıdır.³

Ve eñnâ-yı vefâtda on biñ miḥdârı naḥd altun [410a F] ve ecnâs-ı tefâriḥ tefriḥ olınuş başka başka rağbetle maḥfûz tutulmuş. Nuḥûd-ı gün-â-günü ve biñ miḥdârı cedîd çonı ve gömlegi zâhir oldı. Ḥattâ bu yüzden temevvül ü ğınâsı ḥalkuñ ḥüsn-i i’tikâdlarını taḥvile bâ’iş olması taḥaḥḥuk buldı.

Ol cümleden bu ḥaḥîr, ya’nî mü’ellif-i keşirü’t-taḥşîr idi ki şeyh-i mez-bür ile ülfetüm ve aḥyânen meclis-i şerîfine tereddüd ü ruḥşatum muḥar-rer idi. Ve bu aḥḥara ḥayli maḥabbet ‘arız iderdi. Gâh u bî-gâh “Sen benüm oğlumsun.” dirdi. Bir kerre ki Rümilî’ne⁴ sefer itmemüz lâzım geldi, bir miḥdâr aḥçe istiḥrâz emr-i mühim olmağla kendülere varup i’lâm-ı ḥâl eyledük. “Bizüm olsa virürdük, dirig olınmazdı.” diyüp, ḥattâ⁵ kendüler bizüm için mütevellilere minnet kıldı. Ḥattâ bir kerre baña ḥiḥâb idüp “Gâhî dünyâ cîfesi âdeme lâzım olurmış. Ansuz ba’zı mühimmâtuñ ḥuşûli mümkin degül idüğine ‘aḥl câzim olurmış. N’olaydı bir miḥdâr aḥçemüz olaydı. Qazâ-yı ḥâcetiñüz bizüm elimüzden taḥaḥḥuk bulaydı.” dimişler

1 dâ’ide//bulmaz: ne fâ’ide ve menfa’ati olmayan işiden ne ‘â’ide ḥâşil olur EH

2 ve//mi’e: - F

3 Fenâ//vefâtıdır: F der-kenar | - R4, EH

4 Rümilî’ne: - F

5 kendülere//ḥattâ: - F, R4

idi. Vaqtâ ki fevt oldılar, hazînesinde bu deñlü nuķûd buldılar. [395b R4] Kendülere i'tikâdimuz nehr-i cârî gibi şâf iken mükedder oldı. “ ‘Acabâ vâşılinden mi idi yoĥsa, mezra‘a-i dünyâdaki bî-hâşılinden mı idi?” diyü istihâre ile yatdum. ‘Âlem-i rü’yâda mezbûruñ ziyâretine vardum. Kâyd-ı hayâtda cârî olan tereddüdüm üzere ĥaremi kâpusından iķerü girdüm. Şavma‘a nâ-peydâ ve yirinde bir şarı kumşal zemîn hüveydâ¹ olmuş gördüm. Nebâtâtdan dūr ve t̄arâvet ü neğâretten mehcūr olmaĥın ravza-i ĥilķa-ti ezhâr-ı kerâmâtla reyyân degül idüĥine ĥaml eyledüm. Ya‘nî ki ta‘bîr-i rü’yâda bu mazmûna müte‘allik sözler söyledüm.²

Ve bi'l-cümle evâ'il-i ĥâlinde Pîrûze ‘Alî nâm bir cüvân-ı sîm-endâm ‘aşķına giriftâr olmaĥın Cevherî maĥlaşını iĥtiyâr itmişdür. İttifâķ cüvân-ı mezbûr fevt olur. Bir gice maĥbûbını vâķı‘asında görüp bir hediyye iltimâs ider. Maĥbûb daĥı bir kâĥıd pâreye biraz t̄obraķ koyup kendüye ihdâ ider. Ol daĥı raĥbet ile alup dülbendi güşesine vaz‘ ider. Şabâĥ ba‘zî eĥibbâsına vâķı‘asın naķl itdükde destârın tâzeler. ‘Aynıyla ol kâĥıd pâre ĥâķ ile memlû miyâna düşer. Ol günden hemân mest ü medĥûş olup t̄arîķ-ı taşavvufa sâlik olur.³

İşĥâya kâbil ebyât u eş‘arı vardır. Ekşeri maĥbû‘ u maĥbûl-i ehl-i diyârdur.⁴

Nazm

‘İlm-i iĥfâ öğredür ‘âşıklarına ol dehân⁵
Anuñ içündür seni seven olur gözden nihân

Şeyĥ Muĥyi‘d-dîn [Birgivi]

Kaşaba-i Balıkesri‘de t̄oĥmuş idi. Meşâ‘iĥden birinüñ veled-i reşîdi olmaĥla [409a EH] taĥşil-i ‘ulûm kılmuş,⁶ ba‘dehu mevâlî-i ‘aşrdan Aĥî-zâde Meĥemmed Çelebi‘ye uğramış, ‘âķıbet Kâđî‘asker ‘Abdu‘r-Raĥmân Efendi‘den mülâzım olmuş, kezâlik meslek-i fuķarâya sülûk ü teba‘iyyet ve Ĥâcî Bayramilerden Şeyĥ ‘Abdu‘llâĥ-ı Karamanî‘den bî‘at itmiş, âĥır “Şeyĥ Bir-

1 hüveydâ: peydâ F, R4

2 Ya‘nî//söyledüm: - EH

3 İttifâķ//olur: - R4, EH

4 maĥbûl-i//diyârdur: maĥbûldür F, R4

5 dehân: perî EH

6 ‘ulûm kılmuş: ‘ulûme gelmiş F

gili” diyü şöhret bulmuşdur. Haylî¹ vera’ u taqvâ ile meşhûr olup “Ücret ile imâmet câ’iz degüldür. Ve kürsî vü cüz’ vaqf idenlerün ervâhına şevâb â’id olmaması ve tilâvet-i *Qur’ân-ı ‘Azîm*’e ücret-i cüz’iyye ile cevâz mertebesin bulmaması muqarrerdür.” dimesi ta’ayyün bulmuşdur. ‘Âkıbet Şeyhü’l-İslâm Ebü’s-su’üd-ı be-nâm mezbûrı bu ma’nâdan² nehy eyledi. “İhtilâl-i ehl-i ‘âleme³ bâ’iş olan sözleri söyleme.” tenbihin itdi. Fe-ammâ h’âce-i şehryâr olan Mevlânâ ‘Aţâ’u’llâh, şeyh-i mezbûra küllî iltifât üzere idi. Mücerred aña maḥabbeten nefsi⁴ Birgi’de bir medrese yapdurmış idi. Cihet-i tedrisini yevmi altmış aqçe ile mezbûra meşrûţ kılmış idi.

Ve bi’l-cümle fezâ’iline nihâyet yoğ-ıdı. Ma’ârif ü kemâlâtı zühd ü taqvâsından artuğ-ıdı. Evâḥir-i ‘ömrinde İstanbul’a geldi. Vezîr-i a’zam olan Meḥemmed Paşa-yı Tavîl meclisine varup def-i⁵ mezâlîme müte’alîk niçe sözler söyledi. İzhâr-ı ḥaqq’a geldükde tut ki bir seyf-i meslûl idi. Emr-i ma’rûf ve nehy-i münkerde⁶ güyâ ki mecbûr u mecbûl idi. Sene ihdâ ve şemâninde fevt oldu. Kâḍî Beyzâvî nün⁷ ‘ilm-i naḥve müte’alîk olan *Muḥtaşar*’ını şerḥ eyledi. Fürü’ u uşûle ve ma’kûl ü menḳûle müteferri’ niçe resâ’il yazmış⁸ idi. *Raḥimehu’llâhu te’âlâ*.⁹

Faşl fî Şu’arâ’i Sulţân Selîm Şâh¹⁰

[Selîm Hân-ı Şânî]

Kendü cevâḥir-i güftâra mâlik, tarîḳ-ı naḫmuñ deḳâ’iḳına sâlik, ehl-i dillerün ri’âyetlerine mütehâlik, [410b F] ṭab’ı selîm, ‘aḳlı müstaḳîm bir şehryâr-ı şâhib-dihîm idi. Bu ḥaḳîr sene ḥamse ve sittîn¹¹ ve tis’a mi’e târiḥinde manzûme-i *Mibr ü Mâb*’ı itmâm itdüm. Ve¹² Konya Şahrâsı’n-

1 bî’at//ḥaylî: mücâz olup F

2 ma’nâdan: mu’tâddan F

3 ‘âleme: ‘ilme F

4 nefsi: - F

5 def-i: vuḳû’ bulan EH

6 münkerde: münker itmekde F

7 Kâḍî Beyzâvî nün: Tefsîr şâhibi ḳâḍinün EH

8 yazmış: taḥrîr F

9 *Raḥimehu’llâhu te’âlâ*: - EH

10 Şâh: mezkûr pâdişâh bi’ṭ-ṭab’ EH

11 sittîn: seb’in EH

12 Ve: ki R4, EH

daki muhârebeden bir yıl¹ sonra taqbîl-i 'atebe-i 'ulyâlarına ithâf niyyetine gitdüm. Fî nefsi'l-emr niçe ri'âyetler eylediler. Mes'ûlimüz olan pâye-i mülâzemetle maḥaşşilü'l-merâm kıldılar. Ḥattâ merḥameten ve şefkâten tarîḳ-ı 'ilmüñ şedâ'idinden taḥvîl ve fâḳamuzı rütbe-i kitâbetüñ 'avâ'idine tebdil buyurdılar.

Ve bi'l-cümle dürer-i nazma meyl-i tâmları muḳarrer idi. Niteki bu minvâl üzere sözleri raġbetde 'ayn-ı cevher idi.

Min eṣ'ârihi'l-belîġa

Ṭâlibâ sa'y-ı belîġ it küy-ı yâre varıgör
 Cânı cânâna virüp terk eyle bunca varı gör²
 Küy-ı dil-berde gel ey zâhid kemâle ṭâlib³ ol
 Ârzü-yı cenneti ḳo cehd idüp didârı gör
 Çeşm-i dil-ber ḥışm ile 'uşşâkı ḳatlı eyler dime
 Mürdeler ihyâ iden la'l-i Mesîḥ-âşârı gör
 Zülfi dil-ber ḥalkâ ḥalkâ rüy-ı yârı örteyor
 Ser-be-ser ḳılmış iḥâṭa genc-i ḥüsni mârı gör
 'Aşk emrini [396a R4] ḳoyup gel 'aḳla uyma ey Selîm
 Şaḥne buyurduġına ḥükm eyleyen ḥüñkârı⁴ gör

Mevlânâ Âgehi

İsmi Manşûr ve Vardarilikle meşhûr olup evvelâ aşḫâb-ı buḳ'adan Gelibolı'da on beş aḳçe ile müderris ve ba'dehu tarîḳınca ḳazâyâ rızâyla ba'zı ḳaşabâta ḳâḏî vü dâris iken Manşûrlıḳla dâr-ı⁵ beḳâyı ihtiyâr ve diyâr-ı fenâdan rıḫlet ü güzâr eylemişdür. Selîḳası ḳalîle ve bâdiresi nâdire-i bî-'adile idüġine evşâf-ı keştideki ḳaşidesi bürhân ve aña mu'âdil ġayrı sözleri yoġduġı bir vâzılıḫ beyândur.

1 yıl: sene F

2 Ṭâlibâ//gör: - F

3 ṭâlib: râġıb EH

4 ḥüñkârı: sulṭânı F, R4

5 Manşûrlıḳla dâr-ı: Manşûrvâr EH

Laṭīfe

Hâşlar kâdîsi iken bir gün bu haķire geldi. Ve kılllet-i maḥşül-i kazâdan vâfir şikâyet kıldı. “Gördüm ki böylelikle olmaz ve kimse¹ kimse ile huşümet idüp baña müraca‘at kılmaz ve ol tarîķ ile sicill ü hüccet aķçesi kuvvet-i huşül bulmaz, taht-ı kazâmdaki re‘âyâ ‘umümen gebr ü tersâ olup kendülerden namâz şoricı olam ve nezâketle birkaç aķçe cerâ‘ime dest-res bulam. ‘Âķıbet âyîn-i bâtılları üzere kilisâya varanları ve levendlikle varmayup ruhbânına müraca‘at kılmayanları bir bir teftişe mübâşeret itdüm. Ve bu hîle ile maḥşül-i kazâ nâmına bir miķdâr zehr-i ķâtile muvâşalat itdüm.” diyü hâlini şikâyet² ve faķr u fâķasını hikâyet³ kıldı.

Hele nazma ķâdir şâ‘irdür. Ve ‘ilm ü ma‘rifeti daḥı [409b EH] nazmı rütbesi gibi bâhirdür. Sene ḥamse ve şemânin ve tis‘a mi’e⁴ târiķinde vefât eyledi. *Raḥimehu’llâhu te‘âlâ*.⁵ Ve ol ķaşidesindeki ebyât-ı zibâ ise ma‘lûm-ı zevi’n-nühâ olmağla irâd olunmadı.

Min ebyâtihî

Ayırđı ben ğubârı reh-i kūy-ı yârdan
Çoķđur bizüm şikâyetimüz rüzğârdan

Ve lehu

Baḥş-i vişâlün olsa niçe sebzezârda
Alınma sevdigüm çoķ olur söz kenârda

Mevlânâ⁶ Seyyid İlahî

Vardarî Selmân⁷ nâm sâde-dil ü şîrin-keâm-ı nev-heves-i şâhib-‘irfân, terkîb-bendler tetebbu‘ına mâ‘il-i ser-mest ü ḥayrân idi. Tarîķ-ı ‘ilme sâlik ve pây-e-i mülâzemeti mâlik olduķdan sonra süveydâsında sevdâ-yı ‘aşķ ve

1 kimse: degme F

2 şikâyet: hikâyet F

3 hikâyet: şikâyet F

4 ve tis‘a mi’e: - F, EH

5 *Raḥimehu’llâhu te‘âlâ*: - F, EH

6 Mevlânâ: - F

7 Selmân: Süleymân EH

hıttâ-i cebîninde maḥabbet âyeti ser-meşk¹ muḳarrer olmağın gâh Gülşeni tarîkında dâmen-der-miyân ve edâ-yı nazm-ı pâk ile ol gülistâna bülbül-i hoş-elhân oldu. Ve gâh “Dervîşlik dahı kayd imiş. Bî-ḳaydlık Hümâ-yı ‘âlem-i lâhûtı şayd imiş.” diyü ne dânişmendâne kisvete ve ne dervîşâne şâl-i ḳanâ‘ate meyl itdi.

Hattâ bir zamânda Şâm-ı şerîfde bu ḥaḳîre ḳarîn ve gâh u bî-gâh ser-vaḳt-ı ḥâlet-baḥşımuza yaḳın olmuş idi. Ve ba‘zı mü’ellefâtımuza dest-res bulup istinsâḥ itmege² müsâra‘at ve zihn-i şerîfine pûşide olan nikâtuñ istikşâfına mümâreset itmiş idi. Ḥayf ki cüvânken fevt oldu. Ve İlahîliği anı cānib-i İlah’a cezb ile taḥaḳḳuḳ buldı. Ve bu ebyât ol Vardarî’nün vâridâtındandır:

Nazmuhu

Sırrımı fâş eyledi ol noḳta noḳta ḥâller
Ḳumda oynasun begüm şimden girü remmâller

Ve lehu

‘Âşıḳuñ râh-ı belâda çeşme iden yaşını
Çeşmeler üzre iki târîḥ ḳılmış ḳaşını

Emânî Çelebi

Rümili’nde Rodoscuḳ nam ḳaşabadan peydâ olmuş. Evvelen dânişmendlikle³ ve şâniyen ḫarîḳ-ı kitâbetde ercümendlikle zuhûr bulmuş. Esâs-ı bünyân-ı [411a F] ma‘rifeti ḳavâ‘id-i ‘ulûmiyye ile muḫkem ve libâs-ı ‘irfân u biḫdâ‘ati fevâ‘id-i Fûrs ü firâsetle müstaḫkem, lâ‘ubâlî ve ḳarîn-i e‘âzım-ı ehâlî, akḫrânınuñ mutaşallibi ve ekfâ vü ḥullânınuñ mü‘eddib ü müte‘eddibi olup bir vâ‘ız-ı kürsî-nişîn ki sehv ile ḫalt-ı kelâm ve yañlış terkîb oḳumağla cehlını i‘lân u i‘lâm eyleye, ol ḫâzır olduğı taḫdîrce sükût itmemek, belki dāmân u girîbânından yapışup kürsîden aşığa indürmek muḳarrer ve da‘imâ vicdânında⁴ emr-i ma‘rûf ve nehy-i münker kitâbet ide ide geldüğü aḫḳâm gibi vâcibü’l-ımtişâllikle mu‘teberdür.⁵ Egerçi ki kâtib-i

1 meşk: sebḳ F

2 istinsâḥ itmege: istinsâḫa F, R4

3 dânişmendlikle: dirlikle F

4 vicdânında: cevâbında EH

5 mu‘teberdür: mu‘abberdür EH

mezbûr¹ henüz şâhib-i *Dîvân* degüldür. Ve şî'ri az ve öz dimek vâdisine sülûkle şimdilik ol bıdâ'ası verâ-yı kümûnda pinhândur. Bu nazmı dağı hâline şâhid ve da'vâmuza müsâ'iddür:

Min nazmihi [396b R4]

Vaşf-ı dendânuñı geh geh dil-i mağzûn söyler
Söylemez söylemez ammâ dür-i meknûn söyler

Mağla' ve lehu

Âhîr olsa rûze-i derd ü elem 'id eylesem
Sîne-çâk olsam libâs-ı şevkî tecdîd eylesem

Bu mağla'ı gâyetde pesendîde ve edâya mâ'il olan ehâlî yanlarında haylice güzidedür. Egerçi ki "libâs-ı 'aşkı tecdîd² eylesem" dimişler idi, fe-am-mâ 'aşk bir sıfat-ı kemâl ve tebdil ü tecdîdi mağz-ı vehm ü hayâl olmağla "şevkî tecdîd" râcih ve mağâmât-ı sâlikinde tecdîd-i şevk rütbesinün meziyyeti gün gibi vâzîhdur.

Beyânî

Kaşaba-i Rodoscuğ'dandır. İsmi Muştafâ ve "Cârü'llâh-zâde" demekle mükennâdur. Cihet-i 'ilmiyyesi ma'mûr ve aqrânı beyninde ma'arif ü kemâlâtla meşhûr olmağın şeyhü'l-İslâm ve müfessir-i benâm Ebü's-su'üd merhûmuñ mağdümü Mehemmed Çelebi'den mülâzım oldu. Ba'dehu gâh manşib-ı tadrîse ve gâh mesned-i kızâyâ 'âzim oldu. Bi'l-âhire cezebât-ı ilâhiyyeden bir şemmeye mazhar düşüp cümleden el çekdükte nefsi İstanbul'da zâviye-nişin olan meşâ'ihden Ekmel Efendi ki yine kendüsü gibi tarîk-ı tadrîsden ferâğat ile meşîhat silkine sülûk idenlerün ercümendi idi, anlardan bî'at itdi. 'Akabince hilâfetle behremend olup Gelibolı'daki zâviyelerün birine gitdi. 'Âkıbet şeyhi vefât itdüğü gibi³ bi'l-istiḥkāk anuñ secâdesine cülûs eyledi. Sâbıkan rütbe-i mülâzemetine bâdi bir 'Arabî kaşide dimişdür ki mağla'ı budur:

1 kâtib-i mezbûr: küttâb ammâ F, R4

2 tecdîd: - F

3 gibi: gibi şoñra F, EH

Nazmuhu

سجع الحمام على الافنان افناني و فيض دمعي عن الاجفان اجفاني¹

Türkî eş‘arı daḥı kı̄bil-i ışğādur. [410a EH] Güzide² ebyâtı bunlar idü-
gi hüveydādur:

Ve lehu

Ġamzeñ bu sür‘at ile ki her ân gelür geçer

Seyl-i revāndur ki şitābān gelür geçer

Gel geçer libās-ı aḥlas-ı şāhiden ey gönül

Cüy-yı fenā-yı ḥalk çü ‘uryān gelür geçer

‘Uşşāka zaḥm-ı tır-i site mdür elem viren

Ammā ki rış-i nāvek-i müjgān gelür geđer³

Ve lehu

Gerçi kim gözden geçürdüm bu yedi deryāyı ben

Bulmadum gitdüm dirîgā ol dür-i yektāyı ben

Tirāşī

Nefs-i Gelibolı’dan nāmı Meḥemmed, cerrāḥ-zādelik ile sāde-rūlar için-
de ser-āmed, ḥuşuşā kuloğullarından ma’dūd olup mecrūḥ-ı tır-i ğamzeleri
şāḥib-baḥt-ı sermed bir cüvān iken ğazeliyyāt oḡumağa heves itdi. Gāh
rāḳım-ı ḥurūfa, gāh āti’z-zikr ‘İbādī muḥalleş olan ‘aşıḳ-ı meşġūfa geldi,
girdi. ‘Aḳıbet meleke-i zihniyyesi meziyyet-i nazmla zāḥir oldı. Aḫyānen
ba’zı eş‘ar-ı dil-ġüşā nazmına kı̄adir oldı. Bu nazm anuñdur:⁴

Nazmuhu

Olmış iken hem-demüm ol la‘l-i rūḥ-efzā benüm

Bu ne ḥikmetdür vücūdum oldı nā-peydā benüm

1 “Güvercinin dallar üzerinde ötüşü beni farklı bir hâle getirdi. Kirpiklerimden taşan gözyaşlarım beni
uykusuz bıraktı.”

2 daḥı//Güzide: gezdür R4

3 Gel//geçer: - F

4 Bu//anuñdur: - F, R4

Kimseler vâkıf degül şoñında yok bīm-i firāk
 Haylī zevķum var hayāl-i yār ile tenhā benüm
 Ben o naħl-i mīvedārūm ma‘rifet bāğında kim
 Berg ü bārūmdur Tirāşī şı‘r ile inşā benüm

Ve lehu

Öpsem lebūñi didüm o şeh nāza başladı
 Ben büselik şorarken o şehnāza başladı

Ve mezbūr Tirāşī heccāvlar zümresine ser-defter idi. Her kime incinse bir kaçıde ile, olmazsa bārī bir kıt‘a ile hicvi muķarrer idi. Farazā ki Şāñi kendüye şāñi olduğı taķdırece “Ben aña evvelüm.¹” dir idi. Müderrisinden Ĥadidī muħalleş bir hem-şehrīsi [411b F] ki² Zencīri nām cüvāna ‘aşık idi, anuñ hicvinde bu beyti münāsib ü muvāfık idi.

Beyt

Zülfine bende geçdüñ zencīrini sürürsün
 Olduñ cefā³ çekici şovuk demür dögersün

Andan mā‘adā Meryem nām mezmūm-ı hāşş u ‘amm olan ‘avretüñ Bodur ‘İsā nām bir kaçırül-kāme oğlı yitişüp, babası penbe-düz olmağ-la beyne’l-enām “Eskici⁴-zāde” diyü şöhret bulup ve bir tārīķ ile yeñiçeri zümresine katılup mezbūr Tirāşī’ye yeñiçerilik şatduķda, ya’nī ki seng-i ta’n ile řab‘ı⁵ şışesini ufatduķda bu bediheyi söylemiş idi:

Min hezlihi

Niye büyüklenür Bodur ‘İsā
 Bilürüz Meryem idügin anasın
 Yeñçeri bölüğini şatma bize
 Eskici-zāde şoñradan yimesin⁶

1 evvelüm: olayum şāñi EH
 2 şehrīsi ki: şehrī ve o F
 3 cefā: belā EH
 4 Eskici: Eşekçi EH
 5 şa’n//şab‘ı: şab‘ ile şalbi EH
 6 yimesin: nicesin F

Şânî

Bu dağı ıuloğullarındandır. Serv-i kâmeti bāğ u rāğ-ı İstanbul'da neşv ü nemâ bulmuş, gül-'izârlar ve lâle-ruhsârlar miyânında "Cân Memi" [397a R4] diyü meşhür olmuş bir heccâv şâ'ir ve tetebbu'-ı devâvîn-i Fûrs itmekle metîn ve belâgat-rehîn ğazeller nazmına kâdir kimesne idi. Evâ'il-i hâlinde ve âvân-ı cüvânîde töhmet-i ilhâdla katl olınan Şeyh Karamanî'ye mürid oldu. Eşnâ-yı teftîşde ol dağı mazhar-ı ğazab olması muqarrer iken güçle kırtuldu. Fî mâ ba'd mecâlis-i ğarâbâtdan dūr olmadı. "Şeyhler bezmine yakın olmağâ tevbeler itdüm." diyü ğum-ğânelerden mehcür olmadı. Hadd-i zâtında tab'ı mezra'a-ı tuğm-ı ilhâd¹ idüğü keşret-i fısq u fesâd ve sü'-i i'tikâdından ma'lûm idi. Nihâyet «استر»² kavli ile 'âmil olup³ ketmine râğib idüğü evzâ'ından mefhûm idi. Evâsıt-ı 'ömrinde yeñicerilikden kırtılup sekbân oldu. Ba'dehu ebnâ-yı sipâhiyân zümresine duğul eyleyüp murâdına dest-res buldu. Şol zamân ki şehryâr-ı cihân Sulţân Süleymân Hân şürb-i şarâba, belki anı işrâb u irtikâba yaşağ eyledi, mu'tekif-i küy-ı ğarâbât olan Şânî bi'z-zarûre ğahve-ğâneler mecâlisine tereddüd kıldı. Hattâ kemâl-i ğüzn ü elemden ol eşnâlarda bu maţla'ı söyledi:

Nazmuhu

Ħumlar şikeste câm tehî yok vücûd-ı mey
Kıldıñ esir-i ğahve bizi hey zamâne hey

Ve lehu

Yokdur bahâne ğüsnüñe bir nâzenînsün
'Aybuñ hemân budur ki erâzil-nişînsün

Dıger

Gönül mir'atını şüfî mücellâ itseñ olmaz mı
Cemâl-i yârı her yüzden temâşâ itseñ olmaz mı

1 ilhâd: zındıka EH

2 "Mezhebini gizle."

3 'âmil olup: amel idüp EH

Ammâ üslub-ı hicvün ‘Ubeyd-i Zākānī’si, ya’nī ki Şānī şöreti ile ol semtün bī-şānisi idügi sözlerinden ma‘lumdur. Āti’z-zikr [410b EH] Sā’i nām şā’ir ile birbirini hicvleri ĥod ekşer-i erbāb-ı řab’uñ mecmū’alarında mersümdür. Sābıķan Ĥaydar-zāde nām bir cüvāna incinüp Ġalařa re’is-zādelerinden olmağın ĥaķķında bu iki kıt‘ası zuhūra geldi:

Min hezeliyyātihi

Bu hicv-i şā’irāne Ġalařada Şāniyā
 Ĥaydar Re’isün oğlı şu ‘alıķ Cihānadur
 Her dem s.k.r ‘azebleri bir varma gelmedür
 Güyā ki g.ti¹ ol kekizün ters-ĥānedür

Ve lehu

Ĥuşyeteynümlə s.küm üç nefer abdālumdur
 Ben ki babalarıyum tekyegeh-i dünyāda
 Ĥaydariveş s.kümün boynına řavķ itmek için
 Ĥalķa-i g.tüni² virmez mi ki Ĥaydar-zāde

Cāmī³ Beg

Nefs-i İstanbul’da neşv ü nemā bulmuş, şeh-zādelikleri ĥālinde Sulřān Selīm Şāh-ı Şānī cenābına ķul olmuş bir ĥoş-şab’ u sāde-dil ādem idi. Ĥuşuşā ki şikāra mensüb āğalarından olmağın meclis-i şerif-i şeh-zādeye duĥülle mükerrem idi. Taĥt-ı salşanata cülüs itdüklerinde⁴ daĥı atmaca-cıbaşıları oldu. Lākin Hümā-yı şab’-ı şehryārī ‘alā mā hüve’l-me’mül şayd u şikāra çendān⁵ mā’il⁶ olmamağın kenāra çekilüp Mışr muĥāfazasındaki ümerāya inzimām buldı. Fe-ammā istimā’a ķābil sözleri nādirdür. Mücer-red şāĥib-i maĥlaş olmağı ‘ayn-ı sa’ādet bilür bir şā’irdür.

1 g.ti: künı EH

2 g.tini: künını F, EH

3 Cāmī: Ĥācī F

4 cülüs itdüklerinde: cülüslerinde F, EH

5 çendān: - F

6 mā’il: ķādir F, R4

Min nazmihi

Zülf-i dil-ber olaşur boynuma iki gicedir
Ey mu‘abbir vâkı‘a ta‘biri anuñ nicedür

Celâl Beg

Menba‘-ı şu‘arâ vü zurefâ olan şehri-i Manastır’da vücûda geldi. Nâmı Hüseyn iken Celâlî¹ mahlaşını ihtiyâr kıldı. Fe-ammâ hikmet Hüdâ’nuñdur, cezb-i mahlaş anı câh u celâle ehaşş² itdi. Hattâ giderek Selim Şâh-ı Sâni gibi pâdişâhuñ meclis-i hâşşına mahrem ü muhtaşş oldı.³ Tımâra müstehaq sipahî-zâdelerden iken süveydâsına sevdâ-yı sülûk-i fenâ zâhir oldı. Seyâhatle diyâr-ı ‘Arab’a, ya’nî ki seyr-i Şâm u Haleb’e gidüp [412a F] ol târihte Hamâ sancağı begi olan Ca‘fer Beg ile âşinâlık idüp bezmine ihtişaş buldı. Ba‘de zamânin ki mezbûr mîr-livâ şeh-zâdelikleri hâlinde Selim Şâh-ı kâr-fermâ cenâbına lâlâ oldı, merhûm Celâl Beg’i yanınca bile iletüp şavb-ı⁴ şeh-zâdeye gönderdüğü ‘urûz varağaların anuñ hüsn-i haçtı ile gönderürdi. Vaqtâ ki nüyîn-i Cemşid-râ “Bu ruq‘aları⁵ kim yazar?” diyü lâlâdan istifsâr u istibnâ kıldı,⁶ “Mağall-i fırsatdur.” diyü mezbûr Celâl’i ol şâh-ı şâhib-cemâl cenâbına vaşf u ta‘rif eyledi. Hattâ medhinde ifrâf idüp “Hoş-nüvisliginden mâ‘adâ ebyât ü eş‘arı dahı vardır. Muşâhib-i hâşları olmağa lâiğ u sezâvârdur.” diyü bildürdi.

El-kıssa şâ‘ir-i mezbûr mahrem-i şâh-ı mesfûr oldı. [397b R4] Farazâ ki şöhet ü ülfeti yigirmi yıl miqdârı imtidâd buldı, hâlâ ki dirliği pâyeye ze‘amet idi. Zirâ ki ol zamânlarda rütbe-i ze‘amet herkese küllî ri‘âyet idi. Konya Şahrâsı’ndaki muhârebeden sonra ki verâset-i tâc u taht ol hudâvend-i rûşen-baht cenâbına münhaşır oldı, Celâl Beg’e Anaçolı tımârları defterdârlığı virilüp izdiyâd-ı şân buldı. Lâ-siyyemâ mezbûr ki mazhar-ı iltifât-ı şehryâr-ı manşûr⁷ olmuş idi, “Veliyy-i ni‘metüm ve bâ‘iş-i devletümdür.” diyü Ca‘fer Paşa hânedânına ri‘âyeti tağakkuq bulmuş idi. Hattâ

1 Celâlî: Celâl EH

2 ehaşş: muraşşâş EH

3 Hattâ//oldı: - F

4 şeh//şavb-ı: - EH

5 ruq‘aları: varağaları F, R4

6 istibnâ kıldı: iştiyâqları F | kıldı: kıldı mezbûr dahı EH

7 şehryâr-ı manşûr: şehryâri F, R4

oğlunuñ mîr-i mîrân olmasına bezl-i mechûd kıldı. Ve kerîmesi ile tezevvüc idüp ârâyiş-i hânedân idindi. Fe-lâ-cerem gâh u bî-gâh hîdmetine giderdi. Ahÿânen ‘izz-i hużûr-ı şeh-zâdeyi ziyârete ‘azm iderdi. Bu eşnâlarda âti’z-zikir Nihânî ki Turağ Çelebi’dür, Celâl Beg’ün¹ hüşn-i terbiyesi ile dâhil-i harem oldu. Ya’nî ki ol dağı muşâhib nâmına olup ri’âyet-i külli buldı. Pes² mâbeynleri bozıldı. İki ‘aşık bir dil-ber sevmişe dönüp ‘uğde-i ülfetleri çözüldü. Merhûm Celâl bir murabba‘ nazm eyledi ki;

Her kimi ilerü çekdümse cefâsın çekdüm

mışrâ’ı ile terbi’ idüp hasb-i hâlini söyledi. Lâkin Nihânî mu’ammer olmıyup genc gibi hâk içinde nihân oldu. Merhûm Celâlî yine izdiyâd-ı iltifâta ihtîşâş buldı. Vaqtâ ki taht-ı saltanata cülûs kıldı, az zamânda kendü talebi ile Celâl’e mîr-‘alemlik virildi. Ke-mâ fi’l-evvel, bel ezyed ve ekmel, sa’âdet-i ülfetle mübeccel iken gâh vezîr-i a’zam ve dâmâd-ı muhterem olan Mehemmed Paşa-yı Tavil cenâbına ve gâh şeyhül-İslâm, üstâd-ı benâm, Müftî-i zamân Ebü’s-sud-ı ‘âlî-mağâm şavb-ı bâ-şavâbına ve gâh ‘umde-i meşâ’ih-ı kirâm, kıdve-i vâ’izîn-i³ ‘izâm Şeyh Muhyî’d-dîn bin Nûru’d-dîn’ün semt-i hidâyet-me’âbına izhâr-ı ‘adâvet semtin tutdı. Ke-ennehu bu tariğ ile teferrüd ü tefevvuk hâtırasında oldu. Hâlâ ki [411a EH] sū’i tedbîri kalb-i pâdişâhînün tenfirine, ‘âkıbet rütbe-i râtibe-i muşâhabetden teb’id-i dil-gîrine sebep ‘add olundu. “Acabâ seyâhat itdüğü yirlerden kaçığı memlekete mâ’il olmuştur?” diyü vâlîde-i Sulţân Murâd Hân izn-i pâdişâhî-i sâmi-mekân⁴ ile hâtûn-ı Celâl’e söyledi. Anlar dağı semt-i nezâketle ağzın arayup “Sâbıқан gördüğüñüz diyârlardan kaçığı maqbûliñüz olmuştur?” didükde Şâm-ı şerîfi cümleden râcih gördüğünü beyân eyledi. Hemân ki bu haber cânib-i şehryâra nakl olundu, Celâl’e Şâm beglerbegiligi tevcih olunup haţt-ı hümayûn gönderildi.⁵ Ma’a zâlik bu tevcihden⁶ iki gün evvel ki dâhil-i harem olmuş idi, evvelkiden ziyâde mazhar-ı iltifât olup üç yüz dînâr muqavvem ve kırk biñ aqçelik bir faşşı elmâs hâ-

1 Celâl Beg’ün: Celâlî’nün R4 | Celâl’ün F

2 Ya’nî//Pes: Ba’dehu EH

3 kirâm//vâ’izîn-i: - F

4 sâmi-mekân: - R4, EH

5 tevcih//gönderildi: virildi EH

6 tevcihden: tevcihâtan R4

tem ve ‘Acem kâliçelerinden bir bisât-ı ‘âlî-kıyem bahşış olunmuş idi. Hattâ derdmend Celâl müddet-i ‘ömrinde defâten ol maķûle in‘âm-ı ber-kemâl görmedüğine binâ‘en bezm-i pâdişâhîde şâbit-ķadem olmasına ģaml itmiş idi. Beglerbegilik varaķası ki kendüye vardı, vücūdını hücum-ı hümüm ve ‘umüm-ı ģumüm¹ ihâta idüp ģâtır-ı münķabız oldu. Gördi ki rızâdan ģayra çâre yokdur, ‘inâd iderse ziyânı fâ‘idesinden artuķdur, irtesi ģarem-i muģtereme girdi. Dest-būs-la muģtenem olduķdan Őnra “Şadr-ı a‘zama varalum mı?” diyü istihbâr ķıldı. “Belî varursun. Vezîr-i a‘zamımızdur, müraca‘at kılırsun.” buyuruldu. Celâl gördi ki ‘arz-ı [412b F] cemâl bir yüzden oldu, evvelki furşat u inbisât bi‘l-külliyeye zâ‘il olup ²«لا وفاء للملوك» nüktesi ta‘ayyün buldı, bir iki günden Őnra beyne‘ş-şalâteynde Meģhemmed Paşaya vardı. Vüzerâ vü ümerâdan bir ferd dâģil olmaduģı kaşırında bulunup ģaber virildüģi gibi iķerü girmesine ruģşat virildi. Müşârün ileyh ki dâģil oldu, kemâl-i âdâbla el öpüp eyâlet-i Şâm-ı şerîf³ kışşasını bildürdi. “Lâkin ģâlâ murâdum şıla cânibine teveccühdür. Geldükden Őnra [398a R4] Şâm-ı şerîf emri alınmaķ ve ģâşlarımız ol zamânda bende-zâdeñize tecvîh kıılınmaķ mutazarra‘dur.” diyü recâ ķıldı. Pes şadr-ı a‘zam-ı kâm-yâb her ģâlde luģf ile cevâb eyledi. “İster misinüz, şimdi mütesellimînüz emrle ģitsün. Hemân bu târîģde mülk-i Şâm‘ı zabt itsün. Maģdûmînuza daģı ģâşlarıñuz sâ‘atiyle tecvîh kıılınsun.” sözlerini söyledi. Celâl Beg te‘ģiri münâsib gördi. Nihâyet ģâşlarınuñ bir miķdârını oģlına virdi.

El-ķışşa mezbûr gördi ki nazar-ı pâdişâhî müteģayyer, ģâtır-ı ‘âtır-ı nehri ise tamâmen mütekedder, hemân çekilüp ģitmegi muķarrer itdi. Ancaķ bir kerre daģı bezm-i ģâşşa girdi. Anda daģı ne evvelki ülfeti gördi ve ne bir şemme şafâ sürdi.

Ba‘ızlar ķavlince reddine bâ‘iş Fazlu’llâh-ı Ĥurûfi’nün *Câvidân* nâm mecmû‘a-i muzâģrefâtına raģbetden ģâdiş oldu. Şeyģü’l-İslâm Ebü’s-su‘üd-ı Zemaģşerî-ķıyâm cenâb-ı salţanata mektûb ģönderdi. “Bu maķûle rafz u ilģâdla müttehem olan şaģşuñ ģarem-i muģtereme duģülü câ‘iz degüldür.” diyü bildürdi. Binâ‘en ‘alâ zâlik eyâlet tārîķıyla Şâm-ı şerîfe ģitmesi münâsib görüldi. Nihâyet kendüsi şıla cânibini taķdîm itmegin ruģşat virildi.

1 ģumüm: ģumüm F

2 “Ĥükümdarlarda vefa olmaz.”

3 şerîf: - F, R4

Ve bi'l-cümle eşnâ-yı vedâ'da ki dâhil-i bezm-i şâhî oldu, üç yüz hasene in'âmları zühür buldı. Fe-ammâ şadr-ı a'zam olan Mehemmed Paşa beş yüz sikke dînâr-ı bî-hemtâ ve bir kaçâr kaçır ve kaçâr deve ve üç re's raşş-ı sebük-pâ ve niçe tonlık ıskarlat u atlas u kemhâ bağısladı. Hattâ merhûm Celâl Beg vezîr-i müşârün ileyhe muhâlefetine nâdim olup "Dünyâda hidmet idecek Mehemmed Paşa imiş." dimege başladı. Bu tarîk ile çıkup Manastır'a gitdi. Lâkin cândan ayrılmış, mevti müte'ayyen olan hasteye döndi. İkinci konağdan bu güne bir gazel söyledi ve gönderdi ki maṭla'ı budur:

Min nazmihi

Bu çeşm-i hûn-feşânum giryân olur qalur mı
Seyl-i sirişküm âhîr 'ummân olur qalur mı

Ve birkaç günden sonra bu gazeli de gönderdi:

Bunca feryâdum işitdün dimedün dâd ideyin
Sen ki dâd itmeyesün ben kime feryâd ideyin

Ġarâbet bundadır ki tezâkir yazarlardan Monlâ Hasan bin el-Mühen-nâ tettebbu'ında taqşîr idüp "Re'îs-i küttâb oldu." diyü yazmış. Hâlâ ki yañılmış. Merhûm 'Âşık ise mîzân-ı 'aql ü idrâkle deprendi. [411b EH] "İrtifâ'ı inhiṭâṭa mübeddel olacaq vaz'a mürtekib olmadı." demiş. Defaten şadr-ı a'zam ve müftî-i eḫam¹ ve şeyh-i mükerrrem cenâbına muhâlefeti ve 'adem-i müdârâtını fehm itmemiş. Muhaşşal ol yolda vefât itdi. Ne eyâlet-i Şâm'a mutaşarrıf oldu, ne gitdi. El-ḫaḫ şâ'ir-i pâkîze-güy idi. Nihâyet keyfiyyet-i beng ḫayâlâtı ile söylediği eş'arı şanki bir mükedder² cüy idi. Zîrâ ki dâ'imî beng ekl iderdi. Ol sebebden ḫâtırına geleni dir idi.

Nazm

Hallâḫ-ı cihân 'âleme kılduḫda tecellî
Her şey'i³ birer ḫâl ile kılmış mütesellî

1 eḫam: ümem EH

2 mükedder: mükerrrer R4

3 şey'i: şaḫşî F

Ve lehu

Haṭṭ-ı vechüñ şerḥ ider cennât u havrâ bundadur
 Halkı feryâda şalar vâ'iz temâşâ bundadur
 İkilde bir cân u dil peykânuñ inkâr itmesün
 İkidenden hâlî degül yâ andadur yâ bundadur

Ol târiḥde âsitâne-i şeh-zâdede;

Mışrâ'

Ḳoyun elâ gözlü İsmâ'ilüm ol körpe ḳuzu

mısrâ'ı birle murabba' bağlanmış bir cüvân var idi ki Ka'be-i küyünü ṭavâf idenlerün cânları ḳurbânvar idi. Bir gün kemâl-i leṭâfetle 'arz-ı dîdâr idüp bedîdâr oldu.¹ Celâl Beg merḥûm ve bu ḥaḳîr-i mağmûm bedîheten birer maṭla' dimege güyâ ki mülhim-i ğaybî cenâbından emr olındı. Fe-lâ-cerem evvelâ ol emîr-i muḥterem;

Beyt

'İd-i vaşluña irişmege tek imkân olsun
 Bir başum var yoluña ol daḥı ḳurbân olsun

maṭla'ını söyledi. Ol ḥinde bu ḥaḳîr [413a F] daḥı;

Nazm

Öldürürsün seni cân ile gönülden seveni
 Beni evvel beni² ey gözleri ḳattâl beni

maṭla'ını edâ eyledüm. İrtesi merḥûm Turaḳ Çelebi vâқи'-i ḥâlî cenâb-ı şeh-zâdeye bildürdi. İkimüzün bedîhesini gösterüp yigirmişer ḥasene işsânlarına bâ'ış oldu. Nihâyet [398b R4] "Âli'nün edâsı bülend ü 'aşıḳâne, Celâlî'nün 'vaşluña' lafzındaki rekâketi ile ḳadr-ı güftarı miyânedür." buyurulmuş. "Çünkü böyledür, in'âmında berâber ṭutulmasına bâ'ış ne-

1 bedîdâr oldu: - F, EH

2 beni: öldür EH

dür?” didüklerinde anuñ cāh u celāli, mezbūruñ ma‘rifet¹ ü kemāli i‘tibārından idügi beyān olunmuş.

Min nazmihi

Ehl-i zühhd irse riyāzetle maḳām-ı meleke
Vādī-i ‘aşḳa sülük itmege gelmez meleke

Beyt

Bir bir işin bitürdün kūyuñda ehl-i ‘aşḳuñ
Āgāh ol ey gül-i ter cān bostānda bitmez

Ve lehu

Bāz-ı şî‘rüm ḳatı güstāḥ gelür baña Celāl
Oḳumadın varur ol serv-i ḥurāmān eline²

Cemālī³

Nefs-i İstanbul’da ḥāşıl olmuş, “Defterdār-zāde” diyü meṭālī‘-i ḡarrāsı ile şöhret bulmuş, ṭarz-ı ḥāşşa mālīk, nezāket ṭarīḳına sālīk, meşel-güy u meşel-perver, ba‘zı ḡarā‘ib ü bedāyi‘e muḳtedir ü⁴ hünerver kimesnedür.

Min nazmihi

Meze⁵ bāde dükendi yāre söyleñ
Ḳabāḳ ṭolmasına bir çāre eyleñ

Ve lehu

Çeşm-i giryānum görüp biñ baş ḥaḳḳuñdur didi
Ḥāk-i pāyuñ baña ṭopraḳ ḳāḍisi ḥükm eyledi

1 ma‘rifet: kemāl-i ma‘rifet F, R4

2 Ba‘zı//eline: - F

3 Cemālī: - EH

4 bedāyi‘e muḳtedir ü: bedāyi‘de F, R4

5 Meze: Meded F

Ve lehu

‘Ākıbet çünkim tolar toprağ gözine kaşına
Fahır iden şāhuñ muraşsa‘ tâc ile taş başına

Ve lehu

Ĥ‘âb-ı gâfletde yatan menzil-i vaşla iremez¹
Yaşdanan yârüñ işiğın yaramaz düş göremez

Hubbî Ĥâtün

İsmi ‘Ā’işe’dür. Sâbıkan Selim Şâh-ı Sâni ĥ‘âceleri olan Şems Efendi’nün ĥalile-i celilesi, ĥüsn ü cemâli rûz-efzûn ve suĥanver ü suĥan-dânlığı gün-â-gün bir ‘azize idi. Vaqtâ ki kendüler şehryâr-ı cihân oldu, mezkûre ĥâtün merci‘-i dânişverân olup taĥarrubı taĥaĥkuĥ buldı. Zîrâ ki zevci olan monlâ ‘âzim-i râh-ı beĥâ olduĥda kendüsi ĥarem-i şeh-zâdede ĥalmış idi. Ĥattâ münâdime vü muşâhibesi olmuş idi. El-ĥaĥ şâ‘irlikden dem-zenân olan zenân fırçasınıñ ‘arifelerindendir. Ĥaşâ’id ü eş‘arından ĥayrı *Ĥürşid ü Cemşid* nâm manzûmesi daĥı vardır ki üç biñ miĥdârı ebyâtdur. Du‘â temşilinde bu sözleri lâ’ik-ı irâd ü işbâtdur.

Min nazmihâ

Du‘â temşili Yûsuf gibidür hem
Kim aña müşteridür ĥalk-ı ‘âlem
Virür her kişi miĥdârınca gevher
Anuñ tâ² müşterisinden olalar
Sen olduñ Ĥubbiyâ ol zen mişâli
Ĥaçan ‘arz eyledi Yûsuf cemâli
Getürüp niçe rişte anda ol zen
Ĥaridâr oldu aña cân u dilden
Ĥü şâh-ı şubĥ irüp ĥondı cihâna
Ĥuruldı çetr-i zerrin âsumâna

1 iremez: varamaz EH

2 Anuñ tâ: Kim anuñ EH

Şu rahmet haţtını eylerdi taħrîr

Nesîm ol âyeti eylerdi tefsîr

Şu üzre naķş iderdi şanasun bād

Anuñ gibiydi naķş içinde üstād

Ba'zılar kavlince hafiyeten 'aşk-bāzlık itmeleri daħı meşhürdur. Ya'nî ki mezkûre olması hâşş u 'âm miyânında mezkûrdur.¹

Monlâ Hükmi [412a EH]

Nâmı Mehemmed'dür. Nefs-i Gelibolı'da hâşıl olmuşdur. Tullāba ifādeye meşgûl bir imāmuñ oğlı iken mülāzım olup semt-i kazāya vuşul bulmuşdur. Kendüye zu'm u pindarı ziyādedür. Güyā ki halk-ı 'ālem taht-ı hükminde bir bölük fütādedür. Ma'a zālik eş'arı lā'ik-ı taħşin degüldür. Güzide güftarı bunlardur ki ma'lüm-ı emāşıldür. Ve ekşeriyā sözleri mülamma' olmaķ vādīsine mā'ildür.

Nazmuhu

Na'l kesdüm bedende² hem-çü kamer

Tābeķa'n-na'lü bi'n-na'³ didiler

Ve lehu

Tıfı-ı dil kaddün görüp 'aşka elifden başladı

Rabbi yesir lā-tu'assir rabbi temmim bi'l-hayr⁴

Diger

Ġam u guşşa elem fūrķat belā vü mātem ü ħasret

Bişürdi bağrumı cānā kebāb itdi yidi fūrķat

Hātemi

Edrinevî'dür. Nefs-i Burğos'da cāmi'i olan mîr-livā Mehemmed Beg'ün oğlı Za'im Dīvāne Maħmūd'uñ oğlı olup evā'il-i hālinde Mātemi taħal-

1 Ya'nî//mezkûrdur: - EH

2 bedende: kulum EH

3 "Pabuç pabuca uydu."

4 "Rabbim, kolaylaştır; zorlaştırma. Rabbim, hayırla sonuçlandır."

luş eyledi. Ve bir zamān ābā vü ecdādı ʔarīkına sülūk idüp tīmār aldı. Baʔdehu ol silki terk idüp Şeyh İbrāhīm Gülşenī ʔarīkını ihtiyār itdi. Ammā Mevlānā ʔaşıq kavlince gāh Hāydarī ve gāh Kālenderī oldu. Piyāde hacc eyleyüp ol saʔy ile gūn-ā-gūn şafālar buldı. Bu ʔarīk ile giderek vilāyet-i Mışr u Hāleb ü Şāmʔı geşt iderek sene sebʔa ve sebʔin tārīhinde şeh-zāde-i kām-bīn, aʔnī bih Selīm Şāh-ı [413b F] Sikender- [399a R4] nişin āsitānesine geldi. Muşāhiblerinden Celāl Beg merhūm ile Turaq Çelebi cenābına intisāb itdi. Vaqtā ki mezbūr Turaq, kemāl-i taqarrubla ser-bülend-i āfāk olup mīr-āhūrı iken defterdārı oldu ve kånūnları üzere yevmī elli aqçe tevcīhine ruşşat virildi, altı ay muqaddem bu haqıre ki on aqçe yevmiye ile divān kitābeti virilmiş, huşūşā ki “Mülāzemetden gelmişdür.” diyü müteferrikalıq ‘unvānı munzam kılınmış idi, mezbūr maʔden-i cevher-i kerem ve menbaʔ-ı zülāl-i ahlāk u şiyem olan defterdār-ı ekrem ki ol ‘aṡıyyeyi tevzīʔ u taqşim buyurdı, altı aqçesini ber-vech-i teraqqī bu ahqara ve altışar aqçe yevmiye ‘Ulvī ve Mātemīʔ nāmındaki suhanverlere taʔyīn idüp ikisin daḡı zümre-i ebnā-yı² sipāhiyāna ilhākı münāsib görüldi. Ve merkūm Mātemīʔnūn³ çār-ender-çār kaşidesini ‘arż-ı şeh-zāde-i bā-vaqār idüp hüsn-i terbiyet kıldı. Egerçi ki nazmı pesendide idi,⁴ lākin “Maḡlaşında şeʔamet vardır.” diyü Mātemī iken⁵ Hātemī lafzına tebdile emr olundu. İmtişālen liʔl-emr tārīh-i mezbūrdan şonra Hātemīlikle şöhret buldı.

El-kışşa metīn-güy şāʔir ve müşkil zeminlerde nazm-ı güftāra kadir, ḡadd-i zātında dilir ü bahādır, gerek kendünün ve gerek ḡayruñ eşʔarına bī-vech daḡl⁶ idenlerün hedm-i ‘ırz u taʔzīrinde māhir bir sāde-dil ādem idi. Sene ḡamse ve elf tārīhine dek muʔammer oldu. Zann-ı ḡālibimüz üzere sinīn-i ‘ömri seksenden müteceviz idügi taʔayyün buldı. Ve bu meḡālī-i pūr-envār mezbūruñ āşār-ı dürer-nişārındandır ki cümlesi güzide ve ‘indeʔl-büleḡā maqbül ü pesendide sözlerdür.⁷

1 Mātemī: Hātemī EH

2 ebnā-yı: - F

3 Mātemīʔnūn: Hātemīʔnūn EH

4 idi: oldı F, R4

5 Mātemī iken: - F, R4

6 daḡl: taʔn F

7 sözlerdür: güftārdur EH

Min nazmihî

Görüp nâfında cânânun siyeh bir hâl-i ‘anber-bû
Nedür didüm göbek miski didi ol gözleri âhû

Ve lehu

Şivesinden turamaz bir dem ayağ üstine yâr
Tâze şâhuñ yine kendüye olur mîvesi bâr

Ve lehu

Sen tururken mihr ü mâha bakmış ey hürşid-had
İsterin Hâkdan çuğurında bula ehl-i raşad

Ve lehu

Yâre şorınca şive-i kıdd-i nihâlini
Didi gel itme baña kıyâmet su’âlini

Ve bi’l-cümle şâhib-i *Divân* idi. Muşanna‘ kaşideleri ve maqbûl gazelleri keşretle ‘iyân idi. Gâhî âzmâyiş için didüğü Fârisî eş‘arı muhtâc-ı iz‘ân idi.

Hüsrev

İstanbul kuloğullarından “Dîvâne Hüsrev” demekle meşhûr ve yayabaşılığdan sancığa çıkmış Karagöz Beg nâm şahsuñ oğlu idüğü mezkûrdur. İsnâd-ı cünûna bâ‘iş gün-â-gün kisvetler ile hâdiş ve zurefâ zümresi ile elbette müte‘arrız u mübâhiş olduğundan idi. Zirâ ki bir zamân Ser-hoş Bâlî merhûmdan bî‘at itdi. Şeyhi vefâtından sonra Hâcî Bektaş-ı Velî kisvetin [412b EH] giydi. Cezebât-ı ilâhiyyeden bir cezbeğe mazhar oldu. Ol cihetden gâh Haydarî ve gâh Kâlelerî nâmıyla şöhet buldı. Ve ol eşnâlarda bu maţla‘ı söyledi:

Nazmuhu

Bu dehr-i dehşet-âbâduñ geçüp câm-ı şafâsından
Çevürdüm yüzümi âyîne-i ‘âlem-nümâsından

Ammâ evâhir-i hâlinde uşlandı. ‘Irz-ı cedîd peydâ kıluş, hiffeti gidüp¹ ağırlandı. Hattâ kendüye yayabaşılığdan Şâm dizdârlığı virildi. Haylî ehl-i

1 gidüp: giderek F

şevk ve ‘aşıq-pîşe vü şâhib-zevk âdem idi. Hüşûşâ ki lâ’ik-ı taḥsîn sözləri var idügi müsellemler¹ idi.

Min ebyâtihi

Zindân olursa n’ola bugün başuma cihân
Bâzâra çıkmadı bugün ol Yûsuf-ı zamân

Ve lehu

Bizümle imtizâc itse n’ola ol pâdişâ-meşreb
Gedâlar pâdişâ-meşreb gerek şehler gedâ-meşreb

Ba’ña câm-ı maḥabbetden şunulmuş sa’ña kevşerden
Ḥaḳîkat hep bir olmaz muḥtelifdür zâhidâ meşreb

Mezbûr bedihe-gülüğda daḫı ḳudretle meşhûrdur. Ekâbirden biri eşrâf-ı Etrâk’den niçeleri ziyâfet idüp² ve kendüsi daḫı anlardan peydâ olmağ-
la olanca tuḫfelerini³ tertib-i zîb ü zînet itdükde [399b R4] Türk’ün biri
yalduzlı sâ’atlerün birini görür. Zer-endüd bir ḫoḳḳa kıyâs idüp püstini⁴
içinde güm kıılır. Şâhib-i meclis çalar⁵ sâ’atini yirinde bulamaz. “Bu mec-
liden kimse ḳalḳup gitmemişdür. Lâ-büd bulunur ola.” diyü âzürde ol-
maz. Vaḳtâ ki bir sâ’at tamâm olur, Türk’ün ceybindeki sâ’at velvele itmege
başlar. [414a F] Mezbûr Hüsrev o meclisde ḫâzır olmağın bediheten bu
ḳıṭ’ayı nazmla edâ kıılır:

Ḳıṭ’a

Bir şadâ çıkdı içinden kürküñ
Bre ne şu didi biri Türküñ

Bildiler anı ki sâ’at çaldı
Sâ’ati geldügi sâ’at çaldı

1 idügi müsellemler: - EH

2 idüp: - F, R4

3 ve//tuḫfelerini: - EH

4 püstini: postu R4 | ḳoyını EH

5 çalar: baḳar çâk EH

Bundan mâ'adâ sâbıku'z-zıkr Cemâli, "Fuḫarâ Devesi" demekle mülaḫḫab Tâbî muḫalleş olan bergeşte-ḫâli mübâlağa ile vaşf¹ eyledükde bediheten bu maṭla'ı dimişdür:

Nazm

Tâbîyi ögüp şatmaḫ olmuşdurur a'mâli
Gördüm ki Cemâliyi olmuş deve dellâli

Derûnî

Âb u hevâ ile bihiştâsâ olan Mağnisa'dandur. Ḥaylî dervîş-meşreb ve şâhib-sükûn u hoş-mezheb kimse idi. Ḥuşûşâ ki ḫopuz-nüvâz ve 'ilm-i edvâra müte'allıḫ teşânîfle mümtâz olup niçe naḫş u şavt u murabba' bağladı. Ve cihât-ı sitteye velveleler şalup çâr-erkân-ı 'âleme âvâzeler şaldı. Ḥattâ şeh-zâdelikleri ḫâlinde bî'd-defe'ât Sulṭân Selîm Şâh-ı² Şânî bezm-i ḫâşşına girdi. Muḫtezâları üzere uşûl ü âdâb ile niçe eyyâm çaldı ve çağırdı. Ba'demâ bir gün kendülerden bir cüz'î nesne recâ eyledi. Ḥuşûl-i merâmı câ'iz görülmeyicek terk-i diyâr idüp bir murabba' söyledi. Ve cenâb-ı 'âlılerine bir ṭarîḫ ile gönderdi. Mazḫar-ı cezebât-ı ilâhiyye olmağın bâb-ı devletlerine ilticâdan yüz döndürdi.

Nazmuhu

Ol dem ki fenâ buldı bu şehir-i dil-âbâdum
Bir nesneye meyl itmez bu ḫâṭır-ı nâ-şâdum
Şimdi ğarazum bu kim³ añılmaya ḫiç⁴ adum
Ey bü'l-heves-i devlet mağlûb-ı mey-i ğaffet
Şimden girü dünyâyı al saña bağışladum

'Ale'l-ḫuşûş maḫâm⁵ bağlatmış idi. Ve ba'zı şâkirdine ta'lim idüp mec-lis-i şehryârîde oḫutmuş idi. Monlâ Ḥasan bin el-Mühennâ tezkiresinde mezbûra vâfir nefrîn eylemişdür. "Niçün devlete ḫarîş olmadı? Küfrâ-

1 vaşf: medḫ EH

2 Şâh-ı: - F

3 bu kim: budur R4

4 ḫiç: - F

5 maḫâm: bunı F, R4

nü'n-ni'melik itdi. Ehl-i dünyâ hevesini¹ koyup ʔarîk-ı Hakk' a gitdi.” diyü ta'yibine müte'allik niçe sözler söylemişdür. Hâlâ ki «من لم يذق لم يعرف»² maẓmûnına mâ-şadağ olmağın nesâ'im-i tevfiğden bir şemme ile salţanat-ı tâc u tahtın terk idenlerün zevkını fehm itmemişdür. Muğad-demâ mezbûr Derûnî'nün “keştî” kaşidesi dahı vardır ki Âgehî'ye nazîre kaşd eylemişdür. Ve iştilâhât-ı mellâhîni şan'at-ı bahâriyye ʔarîkında edâ itmişdür.

Nazmuhu

Kim ki deryâ-yı haqîkatde olursa ʔapudan
 Hâzret-i Nüh Necî gibi gerekdür ʔorşan
 Kıbleden döğdi esüp bād-ı nesîm-i ʔudret
 Başladı itdi temevvüc yine deryâ-yı çemen
 Cā-be-cā yelken açup ʔıkdı açıldı ezhâr
 Şanki deryâ-yı sefid oldı fezâ-yı gülşen
 Bizi şalındıya bırağdı hevâ-yı ʔaddün
 ʔaraya atdı ğam-ı zülfün ile keştî-i ten

‘Âqıbet seyâhatini tamâm itdi. Nefs-i Mağnisa'da bir tekyegâha ittikâ ile ihtiyâr-ı mağâm itdi.

Dervîş Çelebi

Nefs-i İstanbul'da ‘Âşıkpaşa Mağallesi'ndendür. Bir yayabaşınıñ oğlı iken mevâlî-i ‘izâm [413a EH] hîdmetine yitişüp mülâzım, ba'dehu otuz ağçe ile medresede derse müdâvim olduğdan sonra Vezîr-i A'zam ‘Alî Paşa'nuñ hüsni iltifâtıyla tahtvîl-i ʔarîk itdi. Ya'nî ki küttâb-ı dîvân olanlar zümresine duhûl idüp evvelâ yevmî yigirmi beş ağçe vaʔıfeye, ba'dehu pâye-i ze'âmete yitdi. Şi'r ü inşâ ile nev'an mümâreseti vardır. Hâzret-i Mevlânâ'ya müte'allik bu meşnevîsi³ ise şöhre-i dâr u diyârdur:

1 hevesini: ʔapusını F, R4
 2 “Tatmayan bilmez.”
 3 meşnevîsi: şî'ri EH

Nazmuhu

Kıurı efsâne şanur şüfî şadâ-yı nâyı
 Neyile sâlik idi görsene Mevlânâyı
 Meşnevîden iden ışgâ-yı kelâm-ı mu‘ciz
 Döne döne tolanur ol harem-i ma‘nâyı
 Tıutdı âfâkı şadâ-yı ney ile şevk-ı semâ‘
 Şöyle kim rakşa getürdi [400a R4] felek-i mînâyı
 Mevlevî gibi semâ‘a girüp ol hâlet ile¹
 Dâ‘irüñ gözle ki Dervîş olasun Mevlâyı

Ve lehu

Bezm-i cihânda itmez iken nüş-ı câm-ı Cem
 Sâğar şunardı destüme ber-müstedâm dem
 Emvâc-ı baħır-ı kılzüm-i² eşkümden itdi havf
 Yüz yire sürdi eyledi çok iltiyâm yem
 Sen gayrılarla zevk u şafâda revâ mıdur
 Dervîşüñ aħa böyle gözinden müdâm dem

Ve lehu

Yâr ser-keş sîne pür-âteş gönül sevdâ-perest
 Baħt nâ-hemvâr tãlî‘ ser-nigün hâtır şikest

Râyî

İstanbullıdur. “Derzî-zâde” dimekle meşhür [414b F] ‘Ulvî’ nün birâder-i kılteri idüğü ma‘rûf u mezkûrdur. Muştafâ nâm bir nev-cüvân idi. Merhûm Kıınalı-zâde ‘Alî Çelebi’ nün maķbûl ü mer‘îsi ve gâh u bî-gâh âyîne-i cemâlin gören manzûr u mürâ‘îsi,³ belki ‘amme-i ‘ulemâ şahid-bâzlarınuñ maħbûb u rã‘îsi iken sene ihdâ ve şemâninde fevt oldu. Hâyli hoş-ıtab‘ u nâzük-fehm âdem idi. Fenn-i mu‘ammâda daħı ad çıkarması müselleme idi.

1 hâlet ile: hâlete var EH

2 kılzüm-i: yemm-i EH

3 mürâ‘îsi: mir‘âtisi F

Nazmuhu

Dil tıflı ğā'ib oldu maḥallinde nāgehān
Dellāldür ki çağırur anı arar fiġān

Ve lehu

Şatma ey ḥ'āce nebāt-ı Ḥamevīden bize hīç
Dehen-i yār tırurken şekerin ez şuyın iç

Diġer

Tiġ ile taş şokdı şanmañ biline ol ser-tirāş
Bir kesicisi yavuz yildür¹ ħomışlar anda taş²

Rāy-i Şānī

Ḳaraḫişār'dan nāmı 'Abdü'l-Laṭif bir dānişmend-i Germiyānī idi ki "Şa-rı Rāyī" demekle şöhret bulmuş idi. Ke'ennehu 'Ulvī'nün birāder-i mümtā-zından imtiyāz kaşd olunmuş idi. Ḥikmet Ḥudā'nuñdur, bu daḫı mu'am-mer olmadı. 'Abdu'r-Raḫmān Efendi'den mülāzım oldu. Ve lākin tederis ü ħazā müyesser olmadı. Ḥaylī pür-güy şaḫş idi.

Nazmuhu

Rişte gibi görünür cism-i nizārum tāreten
Döndi za'f-ı süzen-i müjġānuñ ile tāre ten

Ve lehu

Zāhid ki meyl-i ḳalbi hemān ḳil ü ḳāledür
'Aşḳ ehlinün ḳamu nazarı ḳil ü ḳāledür
Tutsañ yüzüne destüni 'aksin gören şanur
Miḫrāb-ı ḫüsne yazılı iki celāledür³

1 kesicisi//yildür: kesicidür ki bil bekler EH

2 Diġer//taş: - F | EH nüshasında son iki beyit birbiriyle yer deġiştirmiştir.

3 Ve lehu//celāledür: - F

Refî-i Leng¹

Çorlı'dandır. Pervîz Efendi'den mülâzım ve² bir iki kerre kızâ manşıbı-na 'âzım iken sene şelâse ve şemâninde fevt oldu. Zamânında ba'zı hoşca sözleri iştihâr buldı ki bunlar ol ğazellerindendir:

Min nazmihi

Encümle hilâli biri birine çaķarlar
Bu halk ğehî na'la ğehî mîha ķaķarlar³

Ve lehu

Çokdan olur dum yoluında şehsüvârum hâk-sâr
Korķarın kim çok görür anı götürmez rûzgâr

Ve lehu

Eşküm düşerse ayağuına tañ mı her⁴ seher
Ey mâh-pâre sen güneşi yılduzum sever

Ve lehu

'Aks-i hâlûn göricek bu hadaķ-ı pür-seyle⁵
Noķta düşdi didiler anı görenler Nile

Ve lehu

Raķîbüñle tîrûn eyâ ķaşı yâ
Şavulmaz kızâdur görünmez belâ

Rûhî

Nâmı Muştâfâ,⁶ Şeyhü'l-İslâm Ebü's-su'üd merhûmuñ Hâsan Ağa nâm keķudâsına ferzend-i bî-hemtâ idi. Hüsñ ü cemâline binâ'en cümle nazm ehlinûn şümâra gelenleri ve bākisi ķand-ı la'line tütî-i ğüyâ geçi-

-
- 1 Refî-i Leng: Rûhî EH
 - 2 ve: oldu EH
 - 3 Mîn//ķaķarlar: - F, EH
 - 4 her: bir F, EH
 - 5 bu//seyle: - EH
 - 6 Muştâfâ: Muştâfâdur F, EH

nürlerdi. Şu‘arānuñ ekşeri ki anı işidür, revānī ışigine yüzün sürmege¹ cān virürler idi.

Min nazmihi

Cān virürken lebine ‘aşıq olan
‘Aşıqa cān virürdi ol cānān

Sene seb‘in hüdūdında dünyāsın degüşdi. Eş‘arından bu iki beyt hātı-rımuza geledüşdi:

Nazmuhu

Bendesin şāh-ı kerem itmese yād
Elimüzden ne gelür gerçi ne dād
N’ola² bed-nām-ı maḥabbet olsam
Rūḥiyā bākī qalur çün iyü ad

Sırrı

Nāmı ‘İsā ve Yeñice Vardarı’ndan hüveydā bir ehl-i ‘ilm ü şā‘ir ve nādi-re-güy u ‘irfānı bāhir³ kimse idi. [413b EH] Evān-ı kesb-i ‘ilm ü taḥşilde gāhī birbirimizle ülfet ider idük. Ve ba‘zı maḥbülce zemīnlerde ğazeller dir idük. Sene şelāse ve tis‘inde ki bu ḥaḫīr ḥizāne-i Arz-ı Rüm’a defterdār oldum, Sırrı merḥūmı üç yüz aqçe ile [400b R4] Tırabozın’da ḫāḫī buldum. Ḥattā ba‘de’l-‘azl manşibını muḫarrer itdürdüm. Bir zamān müfettiş-i em-vāl idinüp nizām-ı aḫvāline daḫı sa’y u diḫḫat itdüm. Egerçi şı‘ri az dir idi, ḫālā ki hem öz hem mümtāz dir idi.

Min ebyātihi

Ne ḫālüm⁴ añmağa ḫudret ne şabra ḫāḫat var
Efendi ḫāl mükedder ziyāde ḫayret var

1 ışigine//sürmege: iken yüzün görmege R4

2 N’ola: Biz ki EH

3 ‘irfānı bāhir: şāḫib-edā EH

4 ḫālüm: adum EH

Ve lehu

Âdemler öldürür gözüñ ey şüh-ı şivekâr
Dirlerse vechi var saña şâhbâz-ı cân-şikâr

Ve lehu

Bahâr oldı zamân şimdi kenâr-ı cüy-bâruñdur
Benüm serv-i revânum hâşılı ‘âlem kenâruñdur

Dîger

Söyledür râz-ı ‘aşkuñı bir bir
‘Âşıka bâde şu şikencesidür

ğazelüñ beyt-i ahîrini ki söyledi;¹

Ve lehu

Bahr-ı hüsn² içre zevrak-ı çeşmüm³
Sırriyâ zülf-i yâr kıncasıdur

mağta‘ı birle tamâm eyledi.

Ol eşnâlarda ki zümre-i müsta‘iddândan idük,⁴ Mevlânâ Bâkî ve Rûhî ve Rumûzî bir tarafından bu haķırle Monlâ Sırrî bir cânibden oturup bir meclisde⁵ şafâlar sürerdük. Ve nev-güftelerimizi okuyup müşâ‘areye rağbet gösterürdük. Hemân ki Sırrî merhûm bu mağta‘ını okudu, Rumûzî zebân-ı ta‘arruzı dırâz idüp “Bu kıanca nenüñ kıncasıdur?” diyü baña şordı. Cümlesi istihzâya meyl idüp içlerinde bir gülüşme kıopdı ki dinmez. Hâķîr ki Sırrî derdmendi cevâbda ‘âciz gördüm, “Ne gülüşsüz ki bu kıanca Bâkî Çelebi’nüñ şandalı kıncasıdur.” cevâbın virdüm. Ya’nî ki ol eşnâlarda;

Pâdişahuñ micmer-i ‘adlinde şandal yaķdılar

1 kenâruñdur//söyledi: kibâruñdur F

2 hüsn: ‘aşķ EH

3 çeşmüm: çeşmüñ F

4 Ol//idük: - EH

5 meclisde: mağfi mey meclisinde EH

mısrâ‘ınuñ şî‘r-i tamâmın dimiş idi. Ve ba‘zı ‘ulemâ “Şandal micmerde yanmaz. Bâ-ğuşuş micmer-i pâdişâhî ola.” diyü dahl¹ eylemişler idi. Bu kerre haclet ol tarafa ‘âid oldı. Sırrî bu sırdan haberdâr [415a F] olup ‘azîm² şafâlar buldı.

Sırrî-i Sâni

Bu Sırrî Tırabozın vilâyetinden “Mużaffer Sırrî” dimekle meşhûr, ehl-i kalem miyânında mezkûr bir kimesnedür. Dâ‘imâ Celâl Beg merhûmuñ dâhil-i meclisi idi. Hâlâ ki yine kem-keremliginden şikâyet eylerdi. Hattâ bir kıt‘asında;

Nazmuhu

Çünkü el virmedi baña kârûñ
G.tüñe şoq t.ş.şlu³ destârûñ

dimiş idi. Merhûm ise zamân-ı kadîmdeki tavrı,⁴ hâlâ mücevveze şarıklarına mahşûş olan gibi ucu şoçulmuş kevrli ‘imâme giymegin aña toçundurmuş idi.

Hele laţif eş‘arı vardır. İşgâya kâbil sözleri bî-şümârdur.

Min eş‘arihi

Qanı hâk-i rehûñ âhumla berbâd itdügüm demler
Añılmaz mı ser-i küyuñda feryâd itdügüm demler

Ve lehu

Reng-i rû olsa eger mâhda ey gönçe-dehen
Beñzedürdüm ruñ-ı renginine meh-mâ-emken

Ve min gâzeliyyâtihi

Şehâ çeşm-i çerâğ-ı ‘âlem ü nûr-ı başarsun sen
Nazîrûñ görmedüm bir merdüm-i şâhib-nażarsun sen

1 tã‘n: dahl F

2 ‘azîm: - F, R4

3 t.ş.şlu: naqışlu F

4 tavrı: tavrûñ F | tavrıla EH

Görüp ben nâ-tüvânuñ kaçma luṭf it ey perî-peyker
Seni görsem vücûdum maḥv olur kimden kaçarsun sen

Ve lehu

Ne nümâyiş var ola serv-i hırâmânuñda
Serv-ḳadler ḳatı alçaḳ görünür yânuñda¹

Semâ'î

Nefs-i İstanbul'da neşv ü nemâ bulmuş, leṭâfet-i yâl ü bâl ile serv-i çemen gibi mümtâz olmuş bir ser-âmed cüvân idi. Kendüsü yeñiçeri ve 'âşıkî şo-laḳlar zümresinüñ şîr-i neri olmaḡın "Şolâḳ Hüsni"² diyü şöhre-i 'âlemiyân idi. 'Unfuvân-ı cüvânide bir ġavġâda bulunup 'ulüfecigi kesildi. Kendünüñ ṭab'ı evvel ü âhir fenâya ve ṭarîḳ-ı şüfiyyüna maḥabbeti bî-nihâye olmaḡla³ Şeyḫ İbrâhîm Gülşeni meslegine sülûk ḳıldı. Fe-ammâ âḫir-i 'ömrinde ol ṭarîḳden daḫı rücû' ḳıldı. Meşâ'ih-i Nakşbendiyye'den Aḫmed Şâdık nâm şeyḫ Rüm'a geldükde anlardan dest-i bî'atle inâbeti muḳarrer oldu. Ḥaylî ḫoş-ṭab' u tîz-fehm idi. Ve ḫaylî dervîşlik taḫşîl itmiş idi. Zann-ı ġâlibimiz budur ki bir rûtbe-i 'aliyyeye yitmiş idi. Ḥoş-âyende güftârı ve pesende lâ'ik eş'arı vardır. Ol cümleden bunlar pesend ü taḫşîne sezâvârdur:

Min nazmihi

Pertev ki şem'a mihr-i ruḫ-ı yârdan gelür
Bir lem'adur tecellî-i didârdan gelür

Ṭab'um çerâġı Ḳâsım-ı Envârdan yaḳar
Büy-ı fenâ dimâġuma 'Attârdan gelür

Tenhâda şu yirine içer şüfî bâdeyi
Gördün mi kâfiri [414a EH] bize inkârdan gelür

Âzürde olma vaz'-ı Semâ'î-i bî-dile [401a R4]
Mestânedür ol ḫâne-i ḫammârdan gelür⁴

1 Ve//yanuñda: - F

2 Hüsni: Hüseyni EH

3 fenâya//olmaḡla: mâ'il-i fenâ olmaḡın F, R4

4 Âzürde//gelür: - EH

Ve lehu

Kimi ebrūña kimi haṭṭuña taḥsîn eyler
Şu'arâ her biri bir mışra'ı tazmîn eyler

Ve lehu

Ey baña seng-i melâmetden iden 'âr diyen
Benim ol başımı ortaya koyup 'âr diyen¹

Ve lehu

Ne 'aşka ḥayr ider oldum ne 'aql ile yârum
Ne kârı başa iletdüm ne bellü bî-kârum

Ve lehu

Hîç ola mı cân u dil elden kıoya dâmânuñı
Ey sehî-ķâmet boyuñca görmişüz ihsânuñı

Şânî

Bosnaserâyi'ndan 'ulemâ zümresinüñ şu'arâ-yı gâzel-serâyındandır. Bu maṭla' anuñdur:

Naẓmuhu

Ser çekmesün semâya kendüyi kılmasun 'arz
Farķı boyuñla servüñ beyne's-semâ'i ve'l-arz

Egerçi ki münâsebet fi'l-cümle² kâfidür ve muķarrerdür, illâ teşbîh-i tām ciheti³ ğayr-ı müyesserdür. Zîrâ ki fi'l-ḥaķıķa beyne's-semâ'i ve'l-arz degüldür.

Li-münşi'ihî

Ķavs-i kızaḥ ile anuñ bir ṭâķın itseler 'arz
Her kim görürse dirdi beyne's-semâ'i ve'l-arz

1 Ve//diyen: - F

2 münâsebet//cümle: münâsib F

3 ciheti: ḥayşiyeti F, R4

Bir cistr vaşında bu beyt¹ *Heft Meclis* nām kitābımızda vāki'dür. Hikmet Hudā'nuñdur, mezbūr ekşeriyyā bizüm eş'arımızu tetebbu' eylemiş. Sābıķan çārsü-yı Serāy'da sākin bir muğbeçe ḥaķķındaki ğazelimüze daḥı bu ğüne nazīre söylemiş.

Li-münşi'ihı

Bir Freng oğlanı cān mülkini yađmā kıldı
 'Ālem-i ma'nāda 'İsā beni² ihyā kıldı
 Küfrini n'eyleyelüm ḥüsnine yüz biñ taḥsın
 Şanki bir nūr idi zulmetde tecellā kıldı³
 Bir melek yüzli güzeldür yine gökden indi
 Mürdeler cismini 'İsā gibi ihyā kıldı
 Aķdeñizdür yañađı zülfi ṭonanmasıdır
 Mülket-i cān u teni⁴ ğāret ü yađmā kıldı

Şānī-i Şānī⁵

Bu Şānī, Lārendelidür.⁶ Ḥuşuşā ki sābıķ gibi zümre-i müderrisinden-
 dür.

Nażmuhu

Tır-i ğamzeñden ider şanma beni cānā ğüriz
 Bir oķ atım yir aña karşı çıkar cān-ı 'aziz

Ve lehu

Düzd-i çālākdur ey serv-i sehī bād-ı seḥer
 Tütüyādur ķademün ḥāki şaķın anı siler

1 cistr//beyt: ḥaber vaz'ında F
 2 beni: gibi EH
 3 kıldı: kıldı Mın nażmihi R4
 4 teni: dili R4
 5 Şānī: Diğer EH
 6 Lārendelidür: Lārendevî'dür F

Bu iki Şānī'nün¹ şā'iriyetinde ba'zı zurefā² «لا فرق بينهما» demişlerdür. Ammā cihet-i 'ilmiyelerinde tefevvukı evlā görmişlerdür.

Şādık

Edrine'de toğmışdur. Sipāh kısmından bir dīvāne-meşreb şahş-ı kemter idi. Her kim ğazel [415b F] söylese elbette nazīre dimesi muḳarrer ve her ğazeli cönklerde muḳarrer idi. Ekşeriyā kendünün haṭṭı ile musaṭṭar idi.

Nazmuhu

Sākī saña göz kıpduğın³ gördi ḥabābuñ
Alınduğı hep bu idi meclisde şarābuñ
Meclisde tutup çekmez idi şīşeye Şādık
Yıl zaḥmeti olmasa ayağında ḥabābuñ

Egerçi ki bu mazmūnı bizden tirāş eylemişdür, lākin edāda kuşūr eyleyüp cehlını fāş itmişdür.⁴ Zirā ki bizden bu vech ile şādır olmuş idi:

Li-münşi'ihî

Ṭabīb eydür şarāb iç vā'iz eydür cām-ı meyden geç
Çü 'illet ḥün-ı ğamdandur münāsib şīşe çekmekdür

Ammā Şādık'ın bu maṭla'ı kem degüldür:

Ve lehu

Şalındurmaḳ diler şahn-ı çemende serv-i āzādı
'Aceb midür Süleymān-ı zamāna ḳovlasaḳ bādı⁵
Uyutmaz ğonçenün tıflın diyü feryād-ı bülbülден
İder şāh-ı güle yırtup yaḳasın yāsemen dadı

1 Şānī'nün: şā'irün F, EH

2 "İkisinin arasında fark yoktur."

3 kıpduğın: koyduğın F

4 lākin//itmişdür: - EH

5 ḳovlasaḳ bādı: ḳullıḳ ābādı F | ḳoğalasāḳ yādı EH

Şadri

İştibî'dür. Sâbıķan şeyhü'l-İslâm olan Şeyhî Efendi'nün mülâzımlarından olup kırk akçe yevmiyyelü medreseye müderris olduğdan sonra fevt olmuştur. Bir hoş-ıtab' u zekî, şâhid-bâzlık da'vâsin idenlere müzekkî şahş idi. Bu maṭla' anuñ güftârındandır:

Nazmuhu

Gerek dervîş-i dil-rîş ü gerek şâh-ı cihân olsun
Saña 'âşık geçen evvel benümle imtiḥân olsun

Monlâ 'Āşık

Sādât-ı 'Acem'den maḥrûse-i Burûsa'da mütemekkin, şâhib-i kâr ü bâr u nuķûd-ı bî-şümâr idügi müte'ayyin olan Seyyid Nizâm' uñ oğlıdur ki nâmı Pîr Meḥemmed ve târiḫ-i vilâdeti "feyz-i ilâh" ve 'Āşık laķabı ve maḥlaş-ı ḥaķķ-ı şariḫi idügi kendünün bu beyti ile mü'eyyeddür:

Nazmuhu

Ṭoğaldan vaşfi ismine muṭâbık
Güzeller mübtelâsı ya'nî 'Āşık

'Ulemâ-yı fiḫâm ḫidmetlerinde püyân ve taḫşil-i 'ilm ü kemâlât tarîķında dâmen-der-miyân olup gerek ḫücerât-ı ḫalvetde ve gerek Keşîş Ṭağı gibi yaylaķ-ı nüzhet-simâtda keşîş ü kûşîşden ḫâlî olmayup şuglinda mücidd ü mükibb [401b R4] olmağla mümtâz-ı aķrân oldu. Ya'nî ki ol 'aşruñ ehâlî-i 'izâmından şeyhü'l-İslâm olan Muḫyi'd-dîn Efendi merḫûmdan mülâzemeti ta'ayyün buldı. Pes te'sîr-i maḥlaş anı 'aşķ-ı meh-rüyâna eḫaş ve 'uşşâķ-ı âlüde-dâmânla seyr ü sülûke muḫtaş kılup her zamân bir gül-'izâruñ vaşfinda bülbül-i nâlân [414b EH] olmağdın ḫâlî degül idi. Belki her ân meclis-i üns kenârında bir mü-miyân-ı lâle-rûḫsâruñ zevķ u şafa behresin bulmağdın ḫâlî degül idi.

Bu ḫaķîr, ya'nî mü'ellif-i keşîrüt-taķşîr sene erba'a ve seb'in ḫudûdında ba'zı ḫidemât-ı şehryârî edâsına teveccühle şehr-i Üsküb'e uğradum. Mevlânâ 'Āşık'ı anda ķađî ve 'amme-i ḫalâ'ıķı aḫlâķ-ı ḫasenesinden râzî,

nihâyet Kâse-bâz Mehemmed nâm ma‘şûk-ı ser-âmedüñ da‘vâ-yı ‘aşkında mütekdâdi, huşûşâ ki ‘Âşık’ı ol şâhid-i sîm-sâ‘ide naqd-ı dili teslimde ve ol hûb-rüy-yı fâ’ik anı şadına alup sâ’ir ‘uşşâkdan taqdimde müterâzi¹ buldum. Bu muhliş-i ahkârı istiğbâl idüp üç gün ‘ale’t-tevâlî ziyâfet itdi. Ve cânı pâresini bir dirlikle behremend itmek huşûşında küllî minnet idüp² ba‘zı akmîşe vü iskarlatdan gayrı sîm-i hâmdan düzülme bir câm çekdi. Ve bir al varağa üstine bu kıt‘asını haţt-ı hûn-âb ile yazdurup ol câm içine vaz‘ itdi. Güyâ ki şarâb-ı gül-fâmla tölmiş bir sâgarı ol bezm içinde bizüm ‘aşkımuza çekdi.

Nazmuhu

Ma‘ârif ehl-i bezminüñ tamâmı
Fenâ nüzhetgehinde belki câmı
İçerler yâduñ ile düst-kâmî
Qabûl it çekdi ‘Âşık da bu câmı³

Lâkin bize her mülâkât itdükçe şerm ü hicâbdan hâlî olmadı. “Bâ’işî nedür?” didükde semt-i itizâra mahlaş bulmadı. ‘Âkıbet râz-ı dilini beyân eyledi. *Meş‘arü’ş-şu‘arâ*’ında bizi yazmayup tettebbu’ındaki kuşûrını müş‘ir sözler söyledi. Ya’nî ki “Niçe yıllar aşhâb-ı nazmuñ tettebbu’ında oldum. Yine hâtîme-i kârda birkaç gâzel diyenleri yazmış, kitâblar te’lif iden fuzalâ tercemesinde kendümi yañlış buldum.” diyü zeyl-i itizâra teşebbüs idüp tekrâr kendü nüshasında der-kenâr ve ahvâl-i mü’ellefât u âşarımızu icmâl üzere naqş u nigâr itdi. Lâkin ol zamâna dek niçe nüshası münteşir olup ekşerinde bizüm⁴ zikrimüz bulunmamağla gâffetine haml itdüklerini yâd itdükçe ‘aklı başından gitdi.

El-kışşa ehl-i ‘ilm ü kemâl ve ‘aşık-pîşe vü şâhid-bâz-ı ricâl, vecâhet yüzünden küsec ü ‘abûs-timşâl ve beşâset cihetinden gül-i hândân gibi hayrül-âl bir seyyid-i lâzımül-iclâl idi. *Şakâ’ik*’la müsemmâ olan tevârih-i ‘ulemânuñ bir tek milesinde dahı bunlar bâz-pervâz-ı evc-i ma‘ârif olmuşlar-

1 müterâzi: mütekdâdi EH

2 üç/idüp: - F

3 câmı: hâlî R4

4 bizüm: - F, R4

dur. El-ḥaḳ¹ terākib-i ‘Arabiyye ile ḥüb-edā itmişdür. Andan mā‘adā ba‘zı risāleleri ve ‘aşıḳ u ma‘şūḳ beynindeki muḥākemeye maḥşüş ḥücec şüretlerini inşā itmişdür. Cümlesi maḳbül-i fuḥül idügi taḥḳıḳa yitmişdür.

Min ebyātihî

Libāsın şanmañuz ol gül-‘izāruñ çeşm-i bülbüldür
Hezārān çeşm-i bülbülden tecellî itdi bir güldür

Ve lehu

Ḳadem başup gele çün ḳabr-i Ḳaysa nāḳa-i Leylā
Mezārı üstine örter deve ḫabanı bir kemḫā

Ve lehu

Zer ister iseñ cānuma minnet yüzüm üzre
La’l ü dür ü mercān ise iki gözüm üzre²

Tezyil

Aşḫāb-ı fehm ü zekā ve erbāb-ı faẓl ü nüḫā olanlara zāhirdür ki [416a F] vilāyet-i Rüm’da re’s-i sene elfe gelince³ dört kıḫ’a *Tezkiretü’ş-şu‘arā* yazıldı. Yine bu cümleden ikinci ‘add olınan *Latîfi Tezkiresi* gerek inşā cihetinden ve gerek ta’yîn-i tevārîḫle tetebbu‘ ḫayşiyetinden müfid ü muḫtaşar görüldi. Zīrā ki cümleden evvel yazılan *Tezkire-i Sehî Beg*’dür.⁴ Ḥalā ki bāḡ u rāḡ-ı nazm u neşre göre güyā ki ḫazān-dīde bir serv-i şehīdür. Şānī ‘add olınan ki *Mecmū‘a-i Latîfi*’dür, bî-şübhe her varaḳı gül-berg-i ḫarī ve her maẓmūnı bir naḫl-i mevzūn-ı nev-berī meşābesinde cümle tezkirelerüñ laḫîfidür. El-ḥaḳ her ‘aşruñ şu‘arāsını izāḫ u beyān eylemişdür. Hiç bir ferde nisbet-i ta‘aşşub eylemeyüp herkesün evşāfını güftārına göre ‘ıyān⁵ itmişdür. Ḥattā ba‘zı aşḫāb-ı ḡaraẓ ki «*فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ*» sırrına mā-şadaḳlardur, “Ehl-i nazmuñ ekşerini Ḳaşḫamonılı yazmışdur. Vaḫan u mevlidin

1 tekmlisinde//ḫaḳ: tekmlisini daḫı bunlar yazmışlardır EH

2 El-ḫıṣṣa//üzre: - F, R4

3 elfe gelince: elfde ki kāmīl bīñ senesidür, bu târiḫe gelince kāmīl EH

4 *Tezkire-i Beg*’dür: ... *Tezkiresi*’dür F | *Sehî*’dür: - R4

5 ‘ıyān: beyān EH

6 “Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır.”, Bakara Sûresi, 2/10.

bilmediği hünerverleri kendüye hem-şehrî ‘add itmek ğarazına sülük itmişdür.” diyü ol derdmendi ʔa‘n oğlarına hedef eylediler. Ya‘nî ki «من صتف»¹ «*من صتف*»¹ maẓmûnına maẓhar düşüp bulduklarını söylediler.

Ammâ sālîş-i teẓâkir ki ‘Ăşîk’uñ [415a EH] *Meş‘arüŝ-ŝu‘arâ*‘sı idügi zâhirdür, bildüĝini² kemâ-yenbaĝî vaŝf itmişdür. Ne ‘özr eylemiş ve ne hağdan ‘udül itmek ʔarîķına gitmişdür. Hemân ‘aybı ehl-i nazm olmayan zurefâdan [402a R4] ba‘zı kimesneleri münâsebetle kitâbına idhâlidir. Hâlâ ki andan mağŝudı ri‘âyet-i hağķ-ı nân ü nemek ile niçe âşınâlarunuñ beyân-ı hâlidir.

Fe-ammâ teẓkire-i çârümîn ki râbi‘uhum menzilesine ķarîndür ve naķîr ü kıţmîr ğarâbet-i kelimât ve tetâbu‘-ı izâfât ‘uyübı ile zâhir ü mütebeyyindür, bir mecmû‘a-i keŝîrî‘l-edâ ve ķalîlî‘l-ma‘nâ idügi ma‘lûm-ı ‘uķûl-i dür-bîndür. Bu hağķîr ol nüŝhayı ser-â-pâ gördüm.³ Nesh-efsûn u sehğârîn gibi ŝîhğati mensûh idüĝini tağķîķa irgürdüm. Egerçi ki edâlarına bi-ğasebi‘l-irŝ mâlik olmışdur. “Yebândan degüldür, kendü babamuñ *Münŝe‘ât*’ı edâlarındandır.” diyü ağzına mütehalik olmışdur. Lâkin niçe ŝâ‘iri yirinden ve yurdından dür ve niçe meţâlî‘ u ebyâtı nâzımından mehcür itdüĝinden mâ‘adâ müddet-i ‘ömrinde bir mühr beytine⁴ mâlik olan ‘ulemâyı ve ba‘zı aĝniyâ-yı aĝbiyâ-yı⁵ mücerred kendünün ebna-yı cinsinden olmağla ol eŝer-i menŝürda vaŝf ile evc-i Ŝüreyyâ‘ya ıķıķarmışdur. Ma‘a zâlık âŝâr-ı mütenevvî‘a ve te‘lifât-ı müteferri‘a ve devâvîn-i mecmû‘a ve resâ‘il ü muŝannefât-ı maţbû‘a aŝğâbından olup fezâ‘ili hüccetini ķâđî-i Eflaķ olan Bircis-i hikmet-celis dest-i ķabûl ile imzâ itdüĝi efâzılı ve ma‘arifi temessükâtınuñ ŝîhğatinde ŝühûd-ı ‘udül olan fuğûl-i bî-‘adil hüsn-i telağķķî ve raĝbetle inhâ itdüĝi fevâzılı medğ itmedüĝinden ĝayrı kendü zu‘mınca ķadğ eylemişdür. Lâ-siyyemâ ekâbir-i ŝu‘arânuñ ekŝerine kiżb ü dürüĝ iftirâsın idüp “Ŝu mağûle kitâbum vardur, didi.” Ve yâğûd “Bu ĝazelleri kendünün ‘add idüp baña gönderdi.” nük-teleri ile yazmışdur.

1 “Eser veren hedef haline gelir.”

2 bildüĝini: bilmediĝini F, R4

3 ser//gördüm: - F

4 mühr beytine: muğtaşar beyte EH

5 aĝniyâ-yı aĝbiyâyı: aĝniyâyı F, R4

Şu'aradan Monlâ Zihni ve 'Aklı naql eylediler ki tezkiresinden ba'zı şafhaları gözden geçürmüşler. Ekşer-i sütürında ıtrâ lafzını mükerrer bulup inşasını tarâvetden hâlî görmüşler. Ya'nî ki mu'arif-i¹ ma'arif-siyeri elbette tahkîri ve çüb-ı hâmesi ve işkence-i elfâz-nâmesi ile taqrîri muşayyed bulmuşlar. Ğıbbe zâlik mecâlis-i ehâliden birinde ol tezkire kırâ'at olunmuş. Zuhûrî nâm bir şabiyy-i endek-şu'urı ifrâtle vaşf idüp "Perî-zâde dimekle ma'rûf bir perî ve ol vilâyeti envâr-ı ruhsâr-ı nâmdârı ile süzân² eylemiş ol hıttanuñ hürşid-peykeridür."³ diyü yazmış. A'lem olan "Pîri" lafzı iken bi-ğayr-ı yâ "Perî" şanup "Perrî" edâsı ile tenâsüb kaçd itmiş. Ve ruhsârı "nâmdâr" ile şıfatlayup bî-vech yañlış yola gitmiş. Huşûşâ ki "peyker" lafzı "kâlbüd" mürâdifi olup ekşeriyâyâ tamâmü'l-a'zâ olanlara ıtlâk olunduğunu bilememiş. Ve ba'zı nev-hevesler ki birer maħlaşa intisâb ve berzaħ-ı cehâletden ol nâmla maħlaş bulmağı iktisâb eylemişlerdür, hâlâ ki mecmû'-ı mecmû'alar yoklansa işğâya kâbil ve ğayr-ı kâbil birer beytleri bulunmadığını şu'arâ-yı zamân tahkîk u beyân itmişlerdür. Elbette İbnü'l-Mühen-nâ nâmındaki mevlânâ anuñ gibileri [416b F] yazmışdur. Maħlaşına şerik isnâd itmedüğü ancak Necâtî ile Zâtî kalmışdur. *İntehâ kelâmuhumâ*.⁴

'İbâdî⁵

Nefs-i Gelibolı'da neşv ü nemâ bulmuş, Kıadrî⁶-zâde Yûsuf nâm bir sipâhî-zâde idi. Evâ'il-i cüvânide sîm-ber ve Yûsuf gibi câna deger bir bâlâ-kâmet-i perî-peyker olmağla "Gümüş Servi" dinilmiş idi. Merhûm pederimiz muşâhiblerinden bir şahş-ı âferide idi. Ammâ ğâyetle zen-pâre ve mey-perest ü mey-hâne-nişin ü âvâre olmağın Midilli Cezîresi'ne göçdi. Anda bir sipâhînün kızın alup rez duħteri ile müdâm ülfet eyleyüp murâdınca yidi ve içdi. Ümmîdüm budur ki inâbet ü istiğfâr ile gitmiş ola. Hâlâ rûhî ser-mest-i şarâb-ı kevşer idüğü taħaħkuħ bula.⁷ Bir ğarîb hoş-âyende nazmı var idi. Ba'zısı taħsîne sezâvâr idi.

1 mu'arif-i: - F, R4

2 nâmdârı//süzân: tâbdârı ile sözlerin F

3 perî//peykeridür: perîdür EH

4 "O ikisinin sözleri sona erdi."

5 'İbâdî: 'İyâdî R4

6 Kıadrî: Kıâğî EH

7 Hâlâ//bula: - EH

Min nazmihi

Gerçi olmaduğ cihân içinde hurrem bir nefes
 Eksük olmadı gönülden guşsa vü ğam bir nefes
 Bezm-i ğamda¹ ney gibi sen yâr için kıldum figân
 Gözlerüm yaşından [402b R4] özge kanı hem-dem bir nefes
 Hâlet-i nez'a varup vaşluñ diler ditrer gönül
 Çıkmağa tenden iver bu kuşça cânum bir nefes
 Senden ayrılmağdın ölmek yegdürür biñ kez baña
 Düstüm sensüz gerekmez iki 'âlem bir nefes
 Miñnet ile cân virüp kırtulmayınca guşsadan²
 Râhat olmaz ey 'İbâdî ibni âdem bir nefes³

'Ubeydî

Şehr-i Edrine'den idi. Nâmı 'Abdu'r-Raḥmân olmağın ol maḥlaşı iḥ-tiyâr itmiş idi. Hıuşâ peder-i 'azizi Nebî Dede nâmında bir velî idi. Ve merḥûm 'Ubeydî sâ'ir evlâdınıñ evlâ vü⁴ evveli idi.

Nazm

Veled sırrı olur [415b EH] çünkim ebinüñ
 N'ola dinilse aña sırrı Nebînüñ

'Âlem-i ıfûliyyetden taḥşil-i 'ilm ü kemâle çalışdı. Sâ'ir fünûndan ğayrı 'ilm-i müsikî ile ṭab'-ı nâzügi alışdı. Farażâ ki muşannefâtı ile 'Irâk u Hicâz'a âvâzeler şaldı. Fenn-i mu'ammâda daḥı Emrî Çelebi'ye⁵ pey-revlik idüp ad çıkardı. Ve'l-hâşıl şanı ḥalîm ve ṭab'ı selîm, dilinden kes rencide ve elinden mekes remide olmamış bir maḥdûm-ı fehîm idi. Egerçi ki nef-sine nazar evlâdî kalmadı, fe-ammâ nefsi oğlı nâmına laṭif murabba'ları ve naḫş u füsûnları nâm-ı nikini⁶ mensî kılmadı. Mevâlî-i 'izâmdan sâbıқан

1 ğamda: meyde F
 2 vaşluñ//guşsadan: cân tenden ayrılmağ diler EH
 3 Hâlet-i//nefes: - F, R4
 4 evlâ vü: - F, R4
 5 Emrî Çelebi'ye: Emirî'ye R4
 6 nikini: niküsünü EH

şeyhü'l-İslâm olan Kâdî-zâde Efendi'den mülâzım oldu. 'Âkıbet yüz elli akçe kâdîlar rütbesine vâsıl u 'âzım oldu. Dahı dânişmend iken bu gâzelini Sulţân Süleymân'a ithâf kıldı. Mezîd-i 'inâyetlerinden mevâlî-zâdeler gibi 'ulûfe ile muvazzaf kıldı.¹

Min ebyâtihî

Bu tāk-ı lâciverdî zer-beft otağın olsun
Mihr ile meh yanınca iki şolağın olsun
Luţf it 'Ubeydînün gel uyar murâdî şem'in
Bu tekye-i cihânda yanar çerâğın olsun

Ve lehu

Tâğlar taşlar yarıldı itdügüm feryâddan
Tâli'um taş yarmada qalmaz benüm Ferhâddan

Ve lehu

Şalındın seyre illerle benümle va'de itmişken
Baña qatlanmadın sen qatlan ey rûh-ı revân qatlan

Ve lehu

Şanma beni nâleyle cihândan güzër itdüm
Gördüm seni ey gâfil uyursun haber itdüm

Evâhir-i 'ömrine qarîb Nihânî muhalleş bir cüvân-ı dil-firîb 'aşkına giriftâr oldu. Ol zamânlarda nazm itdüğü eş'ârında ve ba'zı muşannefât u âşârında Nihânî lafzı ile anı iş'âr itdüğü ta'ayyün buldı.

Ve lehu

Ey câme-i siyâh giyen şâh-ı hışmnâk
Çep-râst düğme ile beni eyledün helâk

Fe-ammâ inen mu'ammer olmadı. Sene şemânîn eşnâlarında 'âzîmet-i bâğ-ı cinân kıldı.

1 Mezîd-i//kıldı: - R4

‘İzārī

Edrine’de tevellüd itmiş, nāmı Meḥemmed olup ser-āmed-i cüvān-ı gül-‘izār olmağla ‘İzārī maḥlaş idindügi taḥkīka yitmiş idi. Evān-ı ʔufüliyyetde taḥşil-i ‘ilm ü kemāle rağbet idüp Ḥasan Beg Efendi’den mülāzım oldu. Ḥattā bir medresecege mutaşarrıf olduğdan şoñra ‘ālem-i āḫirete ‘āzim¹ oldu. Mezbūr ‘İzārī ve Mecdī ve ‘Ubeydī ve Emrī merḥūmla ülfet ü mu‘āşerete ʔalib idiler. Farazā ki bir ān birbirlerinden müfāraқati mücib-i² ḫüzn ü ğam bilüp iḫtilāṫa rāğib idiler. Hoşca muḫayyel³ sözleri ve muḫāḫarātından ba‘zı yād-dāşt-ı mu‘teberleri muқarrer idi. Ol cihetden ekşer-i aşḫāb-ı devlet mecālisine duḫūli müyesser idi.

Naḫmuḫu

Nihālden ayırup ğonçesin ğülsitānuñ
 Қoparma yüregini ‘andelib-i şeydānuñ

Ve leḫu

Dik gelmek istedi қad-ı bālā-yı dil-bere
 ʔübāyı dikediler depesi üstine yire

Dīĝer ve leḫu

Gelmedi sāķī қanā‘at var iken mey-ḫāneye⁴
 Bir ayağum evdedür bir ayağum mey-ḫānede

Ve leḫu

Yanuña alup raқibi eyledüñ seyr-i çemen
 Yanuña қalur mı ey serv-i sehī seyr eyle sen

1 ‘āzim: mutaşarrıf EH

2 mücib-i: - F, R4

3 muḫayyel: nāzük EH

4 ḫāneye: ḫānede EH

‘Azîzî

Ĥîrfeti mücellid [417a F] ve taĥşîl-i ma‘rifete mücidd iken Yediĥulle‘de ĥiřâr eri oldı. Lâkin bî-‘ayb Ĥudâ’dur, zen-düst olup ba‘zı bîkr-i ma‘nâlara dest-res buldı. Ĥattâ İstanbul’uñ nigârları ĥaĥķında bir *Şehr-engîz*’i vardur. Maĥbûbân vaşında olmaduğı ĥayřıyyetle ve ol ‘aybı ile yine taĥşîne sezâvârdur.

Der¹-vaşf-1² řaĥlu Zamân

Biri maĥbûbenüñ řaĥlu Zamândur
 Ĥatı çok başlu fettân-ı cihândur
 Zamâne gibi cevâr u sitemkâr
 řaĥınuñ şağışı ‘ařıķları var
 Alur dil kişverinden zülfi bâcı
 Beni başdan ĥıķardı eñse řaĥı

Vaşf-1³ Cennet⁴

Birinüñ nâmı Cennet la‘li kevşer
 Ĥudâ itsün baña anı müyesser
 N’ola beñzetsem anı ĥür-ı ‘îne
 Cemâli şa’n ider ĥuld-ı berîne
 Kimüñle ĥař olursa ol ĥıyâmet [403a R4]
 Cihân içinde oldur ehl-i cennet

Bundan mâ‘adâ yine muřanna‘ u maĥbûl sözleri muĥarrerdür. Ol cümleden bu zıkr idecegimüz meťâlî‘i ser-defterdür.

Maĥla‘ ve lehu

İdince bir dür-i yek-dânesi dilâ peydâ
 Olanca varını yolında ĥaĥkadı deryâ

1 Der: - F

2 Der-vaşf-1: Berây-ı EH

3 Vaşf-1: - R4

4 Vaşf-1 Cennet: - EH

Ve lehu

Gözüm kıan dökmeği ol ğamze-i bî-dâddan görmiş
Zihî hûnî ki merdüm-küşliği cellâddan¹ [416a EH] görmiş

Ve lehu

Göz yaşın şarf eyledükçe girye eyler dem-be-dem
Her kişi hırcından ağlar bir ‘aceb demdür bu dem

Ve lehu

Cefâ senđiyle cismün gömgök itmiş bir perî-peyker
Urulmuşsun yine ey ‘âşık-ı miñnet-zede beñzer

‘İşretî

İstanbul kıurbındaki Yeñiñişâr’dandır. Nâ mı Muştafâ olup hoş-âvâzeler nâmındaki aşhâb-ı edvârdan idi. Manşıb-ı kıazâ ile behredâr iken bir tarîk ile Şeh-zâde Sulţân Bâyezîd Hân cenâbına taķarrub kesb itmiş idi. Anların recâsı ile Eskişehir kıâğisi olup Seyyid Baţţâl Ğâzî ocağından ışıķların def’i-ne mezbûr bâ’iş oldu. Ba’dehu “Nüyîn-i nev-âyîni meclis-i ‘işret-ġüzîne ilkâ eyleyen ‘İşretî’dür.” dinilmekle ‘azl olınup Sulţân Süleymân’uñ mazhar-ı kıahr u ġazabı olmaķ muķarrer iken bu şi’ri diyüp rikâb-ı hümayûna şundu. Ol kıahr mihre mübeddel² olup siyâset ihtimâlinde kıurtuldu. Ol ġazel budur:

Min ġazeliyyâtihi

Ol ala gözler bizümle mekr ü âl üstindedür
Ğamzeler ‘uşşâķ ile ceng ü cidâl üstindedür

İşġünde kebkebüñle na’lçeñ naķşsı şehâ
Burc-ı rifâde Şüreyyâdur hilâl üstindedür

Cilveler kıılsa semend-i nâz ile ol şeh-süvâr
Berg-i ġüldür fi’l-meşel âb-ı zülâl üstindedür

1 cellâddan: üstâddan EH

2 olınup//mübeddel: - R4

İşte boynı işte şemşirün kefen ber-düş idüp
‘İşreti emr-i şerife imtişâl üstindedür

Ve lehu

Yüzün Rûm illeri haçt-ı siyâhuñ Kara Boğdândur
Cebînün Akşehr zülf-i siyeh-püşuñ Karamandur

Hoten gülzâridur âhü-yı çeşmünle binâ-güşuñ
Şaçun mağrib diyâridur leb-i la'lün Bedağşândur

Cemâlün Ka'bedür sineñ¹ Medîne gözlerüm nürü²
Memâlikde ruğ-ı aluñ diyâr-ı Âl-i 'Oşmândur

‘İlmî

Nâmı Aḥmed bir kâdî-zâdedür ki taḥ'-ı müstaḫîmi bâğ u râğ-ı ma'ri-
fetde güyâ ki bir serv-i âzâdedür. Taḥşil-i 'ulûmdan şoñra mülâzım ve
manşıb-ı każâya 'âzim olmuşdur. Ve bu ebyât *Tezkire-i İbnü'l-Mühennâ*'da
meşûr bulunmuşdur:

Naẓmuhu

Leb degül câm-ı şarâb-ı dil-güşâdur gördüğün
Ruğ degül âyîne-i 'âlem-nümâdur gördüğün

Ve lehu

Açıl açıl ki cihân gülşeni bahâr olsun
Şalın şalın ki çemen servi bî-karâr olsun

‘Ulvî

Nefs-i İstanbul'da çoğmuş, nâmı Meḥemmed olup zurefâ miyânında
“Derzî-zâde” diyü şöhret bulmuş, ğazel-gülüğda İshâk Efendi merḫumuñ
tarîkına sâlik, ya'nî sâde vü 'aşıķâne eş'âr-ı belâğat-şi'âr nazmına mütehâ-
lik şâ'ir idi. Egerçi ki cihet-i 'ilmiyyesi nâdir ve meydân-ı Fürs fârisleri-
nün edâları ile ülfeti ve meleke-i zihniyyesi noķşânla mütebâdir idi. Lâkin

1 sineñ: sinem F

2 sineñ: sinem F | sineñ//nürü: kıblem medine senün olmuşdur EH

çār-ender-çār kaşidelerinde ve ba‘zı ‘aşıkâne gâzellerinde niżâm-ı kelâma kudreti¹ bâhir idi. Terceme-i Hâtemî’de beyân olunan vech ile ser-defter-i ekârim-i âfâk, merhûm Turağ Çelebi’nün himmetine muķârin olup altı aķçe yevmiyye ile şeh-zâde-i zî-şân bölüğine dâhil olmuş idi. Hâlâ ki yine de gâh Mu‘allim-zâde merhûmuñ gâh² “Hıbbî Monlâsı” diyü meşhûr olan monlâ-yı Rûm’uñ dânişmendi nâmına şöhret bulmuş idi. Vaķtâ ki Turağ Çelebi katl olındı, ol eşnâlarda ‘Ulvî;

Nazmuhu

Dil hārāba varıyor şehrine cānān gelsün
Şehri hālî ķomasun tahtına sulţān gelsün [417b F]

dimekle ķuvvet-i vāhimeye düşüp bir zamān ne taşra çıķdı ve ne göründi. Ma‘a zālîk cenāb-ı sulţāniden iştî‘âl-i nār-ı gāzab āşarı zāhir olmadı. Ancaķ ba‘zı zurefānuñ tehdîd ü taķvîfi ile nefsi-i şehre temekküne mecāl bulmadı.

El-ķışşa Sulţān Selîm Şāh cülüsında aşāleten sâbıķu’z-zıkr Monlâ Hıbbî’den³ mülāzemeti muķarrer oldu. Giderek şürb-i müdāma müdāvet [403b R4] iden ‘ayyāşlara ķarışdı. Kendüsi Rûsiyyü’l-aşl bir cāriyeden mütevellid olmağın zümre-i Rûs bekrîleri ile yıldızı barışdı. Şabāh u aķşam hum-ı mey gibi mey-hānede şābit-ķadem oldu, tırdı.⁴ Ne bir ān ayağı elden ķodı ne kimse anı hum-hāneden taşra gördi. Hattâ ‘iyāzen bi’llāhi te‘ālā mensüh şekline girdi. Ba‘zı emrāz-ı müzmine ihtimālî ile zurefā kendüden müfāraķati evlā bildi.

Min eş‘arihi

‘Adem gülzārına bir ğonçe-leb cānānımız gitdi
Diriğ ol serv-ķad sîmîn-beden tez bitdi tez yitdi

1 kudreti: ķuvveti F

2 zâde//gâh: şeh-zâde EH

3 Hıbbî’den: Çelebi’den F, R4

4 şābit//tırdı: şebāt u ķarârı müdām oldu tıruşdı EH

Ve lehu

Ḥarc eyler ise ḥancerine dil n'ola [416b EH] varın
Yeg bilür efendi kişi kendüye çıkarın

Ve lehu

İşler yüregüm yaraları bitmez oñulmaz
Şabr eyleyelüm çäre nedür bitmez iş olmaz¹

Ve lehu

Fütâde dilleri seyr eyledükçe tobrağda
O şeh-süvâr didi kim gönüller alçağda

Dîger

Bulandı dide ḥaṭ-ı müşg-bâra baqmaqđın
Gözüme qara şu indi kitâba² baqmaqđın³

Ve lehu

Dirîğâ seyl-i eşküm cüybâr olmağda gitdükçe
Benüm servüm ḥas u ḥâra kenâr olmağda gitdükçe
'Aceb kimdür benüm mâh-ı neve teşbih iden cismüm
O bedr olmağda ben dâ'im nizâr olmağda gitdükçe

El-ḥaḫ mü'eşşir eş'arı ve ciger-süz gâzeliyyât u güftârı vardır.⁴

'Ahd-i Bağdâdî⁵

Şems-i Bağdâdî'nün oğlıdur. İsm-i mâder-zâdî Aḥmed ve şütür-gürbe eş'âr söylemede ser-âmed bir şahş idi. Sene sittîn ve tis'a mi'e ḥudûdında pây-taḥt-ı Rûm'a geldi. On yıl miqđârı şu'arâ aḥvâlini tetebbu'dan soñra sene ihdâ ve seb'inde 'ahd-ı Selim Ḥân-ı Şânî ve zamân-ı Süleymânî'deki ehl-i nazmuñ aḥvâlini yazup nâmını *Gülşen-i Şu'arâ* kıodı. Ḥattâ bir zamân

1 Ve//olmaz: - EH

2 kitâba: cüybâra EH

3 Dîger//baqmaqđın: - F

4 El//vardur: - EH

5 Bağdâdî: - F, EH

‘Acemiligini bilmedi. ‘Acemiligi hâlinde şu‘arâ-yı Rûm tezkiresin yazmağa ölçümlendi. Hadd-i zâtında ahlâkı laţîf ve meskeneti hayşiyetinden lâzımu’t-ta‘rif kimse idi.

Sene erba‘a ve tis‘inde ki bu haķır Bağdâd hazînesine defterdâr olup vardum, aşhâb-ı nazmdan otuz miķdârı şâ‘ir қаşâ‘id ü târih ü ğazel şunup her birine ‘alâ mâ hüve’l-me’mül ve’l-maķdûr ri‘âyet itdüm. Mezbûr ‘Ahdî dahı anlardan idi. Ve ol cümleüñ ser-âmedi Monlâ Tarzî ve nev-heveslerden Rûhî bulunmuş idi. Ve bu eş‘ar mezbûr ‘Ahdî’nün ğüftârındandır:

Nazmuhu

Cân metâ‘i bulmadı bâzâr-ı dehr içre revâc
Gel hadeng-i ğamzen ile aña luţf it қаpu aç

Ve lehu

Қan idüp ey қаşı yay oldı oқuñ dilde nihân
Yaramuñ ağzın arar cerrâh anuñçün her zamân

Fazlı

Bir sarrâcuñ oğlı idi. Nâmı Mehemmed ve nefsi İstanbul’da toğmuş, büyümiş, hattâ “Қара Fazlı” diyü şöhret bulmuş bir қabil-vücüd imiş. Bir zamân Zâtî merhûmuñ dükkânına mülâzemet itmiş. Mâbeynlerinde üstâd ü şâgird mu‘amelesi muқarrer olup haķıķati taĥķıķa yitmiş. Mevlânâ ‘Âşık қavlince bir miķdâr naĥv u şarf gördükden sonra Riyâzî merhûmdan Fürs oқumuş. Ba‘dehu Şeh-zâde Sulţân Mehemmed Hân Mağnisa sancağına müteveccih¹ olduķda küttâb-ı dîvânına mülĥaķ olup bile gitmiş. Hikmet Hüdâ’nuñdur, anlar ki sâlik-i râh-ı âĥiret oldılar, қulları таğılıp Қара Fazlı merhûmı² Sulţân Muşţafâ âsitânesine sevķ itdiler. Tâli‘-i nâ-sâzkârında anuñ dahı dîvânı dürilüp ‘ömr-i ‘azizi âĥir olmağın Sulţân Selîm қаpusına vardı. Ba‘zı ekâbir hüsn-i terbiyet-i şefķat-me‘âşir zâhir itmekle anda dahı debîr-i ĥâķânî oldı. Niçe rûzgâr ĥidmetden sonra sene seb‘în ve tis‘a mi’e ĥudûdında re‘is-i küttâb olup altmış biñ aқçe ze‘âmetle i‘tilâ-yı şân

1 müteveccih: mutaşarrıf u müteveccih EH

2 Fazlı merhûmı: Fazlı’yi EH

buldı. Ammâ ahvâli muntazam olduğdan sonra iki yıl ancak mu‘ammer oldu. ‘Aķabince vâsıl-ı diyâr-ı üns olduğta ta‘ayyün buldı. Evvelâ baħr-ı recezde *Hümây ü Hümâyün* nâm bir kitâb nazm eylemişdür. Ba‘dehu Şir ü inŐada gerķekden meleke taħŐil idüp ihtirâ‘-ı hâşŞı olan *Gül ü Bülbül* nâm manzûmeyi söylemişdür. Ve biñ ‘aded rubâ‘iyyâtı müştemil bir eşer daħı ķomıŐdur. Hattâ Őeyħ Nizâmî’nün *Maᐁla‘ul-envâr*’ına muķâbil *Lüccetü’l-esrâr* nâm bir kitâb daħı te’lif eylemişdür. Ve bunlardan ğayrı kitâb-ı *Gülistân* tarzında nazm u neşr ile âlüde *Nahlistân* nâm bir kitâb daħı taşnif [404a R4] ķılmışdur. Cümlesi pesendide-i zurefâ ve maᐁbû‘-ı ırbâ‘-ı Şu‘arâ idüĝi taħķıķa yitmişdür. Nihâyet pür-güy olmaĝla eş‘arı nâ-hemvârdur. İnşası daħı nazmı gibi perîşân-güftâr idüĝi zâhir ü âşikârdur.

Bu haķır ol âsitânede baş kâtib iken mezbûr Fazlî re’is idi. Hâlâ ki [418a F] ‘abûsü’l-vech bir cesim ü zaħim-i hayret-celis idi. Evâħir-i ‘ömrinde tekrâr nahv u Őarfa iştigâl eyledi. Terâķib-i ‘Arabıyye’deki saķaᐁatını cell-i himmetle taħrif idüp bıᐁâ‘asını ber-kemâl eyledi.¹ Ve bi’l-cümle eş‘ar-ı Şütür-gürbedür. Beyt diyecek maħalde yâ heft beyt ve yâħüd nüħ beyt söylese yine ancak bir beyti pesendide bulunurdu. Sâbıķan Sulᐁân Bâyezid huşuşında ‘Acem Şâhına yazılan nâme ki “Cenâb-ı übüvvet-me’âb” ile muŐaddardur, ol fendeki mahâreti ol edâlarından ĝün gibi² aᐁherdür.

Min eş‘arihi [417a EH]

Leylânun Mecnûnı Őirînün dilâ Ferhâdı var
Kâr-ı ‘aŐķı baña Şor her Şan‘atun üstâdı var

Ve lehu

Saña ĝöz ‘aŐıķ u ten ‘aŐıķ u cân ile ben ‘aŐıķ
Tenümde her ķılum cânâ olupdur³ cümleten ‘aŐıķ⁴

1 Terâķib-i//eyledi: - F, EH

2 gibi: gibi zâhir ü EH

3 olupdur: olur hep EH

4 Ve//‘aŐıķ: - F

Ve bu ebyât dağı *Gül ü Bülbül*'indendir:

Nazm

Didi n'eyler bu arada o gedā
 Ki figānıyla virdi cāna ezā
 Nice yañşar bu nice yañşakdur
 Öte tır dirseñüz aña hağdur
 Bilmezem ki nice ötüşdür bu
 Dili tırmaz 'aceb ne kuşdur bu
 Nice baş ağrıdur o murğak-i¹ mest
 Ötme diñ aña incinürse kuşest²

Fünūnī

Vilāyet-i Kaşşamonı'dandır. Egerçi ki tab'ı nezāketden hālī degüldür. Lākin sirğat töhmetinden eli kesilmeyince el çekmeyüp herkesün mālīne taṭvīl-i yed itmesi lāzım-ı hāl idi. Ve ol fende zū-fünūn-ı 'aşr olup güyā ki Fünūnī maḥlaşını aña binā'en ihtiyār itmişdür. Sābıku'z-zıkr Cān Memi ile 'adāvetleri olup mezbūr Şānī mektüb-ı mezmümında;³

Nazm-ı Şānī

Fünūnī fūta⁴ peydā itmege varur mı ḥammāma
 Şerik-i Şīrvān Şeyḥ derūn-ı cāmekān⁵ n'eyler
 Kemend-endāz olanlarla gezer mi güşe vü⁶ şehri
 Tağar mı birbirinün gerdenine rīsmān n'eyler

1 murğak-i: murğ-ı EH

2 Ve//kuşest: - F

3 mezmümında: manzümında EH

4 fūta: fitne R4

5 Şeyḥ//cāmekān: şeyḥi düzd-i mekān F, EH

6 güşe vü: küçe-i EH

edâsını itmişdür. Merķūm daħı anuñ ħaķķında bu ķıt‘ayı söylemişdür:

Naẓm

Seferdedür didiler Cân Memiyi
Sefer bir ķıt‘a-i âteşdurur hem
Didiler geçdi ol Nemrüd-ı şānī
Didüm geçdi ise cān-ber-cehennem

Naẓm

Ĥüsnüñ nitekim zülf ü zenaħdān ile hoşdur
Dīvānesi zencir ile zindān ile hoşdur

Mevlānā Fevrī

Egerçi ki faşl-ı mevālīde icmâlle yazılmışdur. Şā‘iriyeti ħayşiyetiyle irādī lāzım olmağın tekrārından şanmasunlar ki mü’ellif-i kitāb yañılmışdur. Ĥırvādiyyü’l-aşl, her kelāmı ħıred¹ kitābına faşl, nāmı Aħmed, fūnūn-ı mütenevvi‘a ile baħş-i ‘ilmīsi sermed, kendüsi aķrānı miyānında ser-āmed, hem şā‘ir-i monlāyān idi ve hem monlā-yı şā‘irān-ı meşel-güyān idi. Defterdār İskender Çelebi merĥūmuñ müşterā ķullarından iken řarīķ-ı ‘ilme sülük idüp her fende yedi ve her ‘ilmde ķadr-ı mü‘eyyedi olmağın Bostān Efendi merĥūm Burūsa ķāďisi olduķda ki sene işnā ve ħamsin tārīĥi idi, Fevrī mülāzım oldu. Ba‘dehu tedrīcle medāris menāşībını taĥşīle ‘āzim oldu.

Kendüden mesmū‘ımuздur ki henüz sinn-i bülūģa bālīģ degül iken mü’ellif-i *Füşüş-ı ledünnī-nuşuş* olan Şeyĥ-i Ekber *ķaddesa’llāhu sırrahul-azher* Ĥazretleri rü’yāsına girüp telķīn-i imān eylemiş. Aşlda şeref-i İslām’la teşrifī² evvelā anlaruñ işaretiyle vücūd bulmuş. Ġāyetle hoş-nüvis idi. Güyā ki Sulţān ‘Alī’ye yāĥūd Enīsī’ye³ enīs idi. Ve řab‘ı ġāyetle⁴ nāzük olmağın ‘ayş u nūşa raġbetden müdāme-i mey-i ħamrā bulunmaduģı taķdircce ġassāle-i beyzā ile mu‘āşeretden ħālī olmazdı. Otuz aķçe medreseden munfaşıl olduķdan şoñra⁵ Rüm illerine seyāĥat itdi. Ol ‘aşruñ ümerā-yı ke-

1 ħıred: ĥıref F | ĥod EH

2 teşrifī: müşerref olmaķ EH

3 Enīsī’ye: Ünsī’ye F

4 hoş//ġāyetle: - R4

5 olduķdan şoñra: olduķda F, R4

remkârlarıyla ülfet idüp cihād u ğazā meşübātın taḥşile cell-i himmet itdi. Lā-siyyemā daḥı dānişmendliĝi ḥālinde¹ ḥacc-ı şerife gitmiş idi. Medīne-i Münevverē'yi daḥı ziyāret sa'ādetine yitmiş² idi. Vaḳtā ki Rüm illerinden geldi, ṭoĝrı şeh-zāde-i 'aşr olan Selim Şāh-ı Şānī āsitānesine vardı. Ḥuşūl-i merāmına müte'alliĝ şefā'at-nāmeleri ile [404b R4] der-i devlete vāşıl oldu. Kenār-ı şefā'at-nāmede;

Nazm

Fevrī kim ez'afu'l-'ibādumdur
Ber-murād olması murādumdur

beyti muḳayyed ü meşūr bulunmaĝın murādı ḥāşıl oldu. *Mevlānā Āşık Tezkiresi'*nde monlā-yı mezbūr sene sittin ve tis'a mi'e tārīhinde Sulṭān Süleymān Ḥān üçüncü nevbet memālik-i 'Acem fütūḫātına 'azīmet-künān olduĝda Fevrī ol seferde bile bulunmuş idi. Ḥattā bu maṭla'ı tamām ğazel eyleyüp, şunup niçe luṭf u³ in'āma mazḥar kılinmiş idi.

Nazmuhu

Musahḫar oldu ḥāl-i rüy-ı yāre baĝrımuñ başı
Diyār-ı Rüm sulṭānı bu kez alur Ḳızıılbaş

Ba'dehu iki yüz beyt bir ḳaşıde virmiş. İki yüz ḥasene iḫşān olunup mañşıbla ri'āyeti emr olunmuş. Mükemmel *Dīvān'* ve ḳaşā'id-i belāĝat-nişānı, ḥuşūşā ki 'Arabī ḳaşıdelerle imtiyāz-ı şānı vardur. Meşel-güylükda ḥod Necātī'den şoñra anlar geldüĝi müttefaḳun 'aleyh-i şu'arā-yı rüzĝardur.

Min ğazelliyyātihi

Teb-i tāb-ı maḥabbetden bu cism-i [418b F] nā-tüvān ditrer
Ne cism-i nā-tüvān cism içre⁴ cānā ḥaste cān ditrer
Ezel bir zelzele şaldı şadā-yı āhum āfāḳa [417b EH]
Daḥı ol dem bu demdür ṭurmayup kevn ü mekān ditrer

1 dānişmendliĝi ḥālinde: dānişmend iken EH
2 ziyāret//yitmiş: ziyāret ile müstes'ad olmuş EH
3 luṭf u: - F
4 içre: içinde F | içindeki EH

Şararsa şolsa tañ mıdur ten-i zerd ü nizārum kim
 Gönül bir kıadd-i şimşād üzre çün berg-i hazān ditrer¹
 Leb-ā-leb şunduğun cāmuñ ne mümkin kaçresin dökmek
 Müdām içmekdin ammā destüm ey pır-i muğān ditrer
 Güneş-ruhsāruña Fevrī gibi ‘aşık degül çünkim
 Niçün gördükçe sen meh-rüyı mihr-i āsumān ditrer

Ve lehu

Cism-i nizārum ile görüp sayem ehl-i dil
 Didi ten-i za‘if ü naħife hayāl-i zıl²

Ve lehu

Gelmedin dünyāya kıahr-ı dehri iz‘ān itmişüm
 Toğdıgum dem anadan anuñçün efgān itmişüm

Ve lehu

Gezüp mülk-i vücūdı ‘ālem-i ‘aşka kıadem başdum
 Bugünden şoñra ölmezsem ‘adem ıqlimidür kıaşdum

Min ğazeliyyātihi

Kāmetün serv degül mi gele toğru söyle
 Gül degül mi ruħuñ ey ğonçe-i gül-bū söyle
 Dişüni dürr-i girān-māyeye beñzer dirler
 Öyle midür görelüm ey dişi lü’lū söyle
 Secdede kıāmet-i a‘lāsını yād it yāruñ
 Zāhidā egri oğur sözüni toğru söyle
 Germ kııl meclisümi yāruñ³ öğ ağıyāruma söğ
 Muṭrıbā her ne bilürseñ iyü yatlu söyle⁴

1 Şararsa//ditrer: - F

2 Ve//zıl: - F

3 kııl//yāruñ: it meclis içinde yārum EH

4 Germ//söyle: - F

Leblerinün birin em birini vaşf it yāruñ
Fevrî rind iseñ eger tatlu yi tatlu söyle

Ve lehu

Baña hod besdür ol mehün cevri
Kim çeker yā bu miñnet-i devri

Kimdürür dirseñ ‘aşık-ı zāruñ
Oñmaduğ Fevrî gülmedük Fevrî

El-ħağ şa’ir-i pākize-güydur. A’lā qaşideleri ve mu’aşşer ü müşemmen-ler dimede hod ekşer-i şu’arāya āb-ı rü[y]dur. Keşret-i eş’arına binā’en bu miğdār ile iktifā olınmışdur.

Germî Beg

Bağdād u Başra’ya ve niçe memālike mîr-i mîrān olan ‘Ulvānoğlı ‘Alî Paşa’nuñ birāder-zādesi idi. Dā’imā Başra ve Laḥsā semtlerindeki sancağ-laruñ birine mutaşarrıf bir hoş-ṭab’ u zekî nihāl-i āzādesi idi. Liyākat-ı şanına göre mîr-i mîrān-ı mezbürdan luṭf u kerem recāsın eylerdi. Kem-ke-remlik idüp ḥilāfı zuhūr itdükde Germî ḥiddetle germ olup hicvine kıt’alar söylerdi. Cümleden biri merḳūm ‘Alî Paşa eyālet-i Laḥsā’dan ma’zül olup¹ Başra vilāyetine teveccüh itdükde dimişdür. Ḥağḳā ki ḥüb meşel-perverlik eylemişdür.

Naẓmuhu

رفتى بسوى بصره چو لحسا جراب شد بعد خراب بصره کجا ميروى بگو²

Müşārün ileyh paşa gāhî mezbūruñ lā’ubālî-meşreb olup bî-tekellüfā-ne çārşūlarda gezdüğini ve her gördüğü maḥbūba ezilüp güftār-ı şirini [405a R4] vaşf-ı la’inde sükker ezdüğini men’ u def’ qaşdın itdükde bedi-heten bu maṭla’ı dimişdür:

1 ma’zül olup: - F

2 “Laḥsā yıkılınca Basra’ya doğru gittin. Söyle [bakalım], Basra harap olunca nereye gideceksin?”

Nazm

بازار گرد و کوچه نشینم متصل
بر رغم اهل غرض چنینم متصل¹

Bu beyti dağı şâhid-bâzlığına şâhid ve cüvânuñ çâr ebrûsına meylinüñ teveccühi haqqında vâriddür:²

Lehu

Hüsni artar güzelün haţtı gelicek Germî
Nâ-tıraşide olan dir ki tirâşî gelmiş

Ve heccâvlikde dağı ‘Ubeyd-i Zākānî’yi Ebü’l-‘Ubeydî yirine şaymaz, bir bedîhesinden kudreti ma’lûm olup şihhat-i biğâ’asında kimse reyb itmez.

Min hezlihi

Devr-i ‘aķrebde zühür eyledi bir mâr kedi
Ķatı müzî kedi mühmel kedi murdâr kedi

Mecdi

Nâmı Meĥammed’dür. Edrine’den bir tâcir-i mâldâruñ³ oğlı iken taĥşil-i ‘ilm ü ma’rifet idüp aĥaveynüñ biri Ķaramanî Meĥammed Ķelebi’den mülâzım olup intihâ-yı ‘ömrinde yüz elli aķçe ile Ķazâya vâsıl ve ma’âşına kifâyet-i ‘avâ’idi ĥâşıl olmışdır. Cihet-i ‘ilmiyyesi mükemmel ve ‘irfanı cānibi ve şî’r ü inşâda mu’ammâsınuñ taraf-ı ģālibi⁴ müttefaķun ‘aleyh-i kümmeldür. *Ĥadîs-i Erba’in*’i terceme eylemişdir. *Ķalemiyye* üslûbında *Risâle-i Şemsiyye*⁵ te’lif itmişdir ki bu fıķarât ol risâledendür:

شمس الأئمة سراج الأئمة إمام فناري زجاجي شارح الضوء السراجي له زهن وقاد وطبع
نقاد أنواري الطبيعة سنائي القريحة يكادوا أن يقال له قاسم الأنوار إذ هو الأنوار منار.⁶

1 “Kötü niyetlere rağmen devamlı olarak çarşı pazarda gezip köşelerde oturuyorum. Sürekli bu şekilde davranıyorum.”

2 haqqında vâriddür: vardır F

3 tâcir-i mâldâruñ: tâcirün EH

4 taraf-ı ģālibi: ĥâli F

5 *Şemsiyye*: *Şem’iyye* F, EH

6 “O; imamların güneşi, ümmetin kandili; İmam Fenârî, Zeccâci, *Dav’ül-lâmi*’ şârihi [gibi bir âlim]dir. Parlak bir zihni, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebilen bir fıtratı, nurlu bir tabiatı, Senâi gibi hafızası vardır. Ona Kâsım-ı Envâr denilebilir. Çünkü o, tam da aydınlığın kaynağıdır.”

Min ebyātihi

Baîa göstermemek ruhsâr-ı zîbâsını cânânuñ
Olupdur başı altından ser-i zülf-i [418a EH] perişânuñ

Ve lehu

Germesün gögsin ğam-ı Leylâda âh u zâr ile
Ûays feryâda gelince söyleşür kühsâr ile

Ve lehu

Sâkiyâ bir kaçır-ı mînâ-fâmdur câm-ı şarâb
Kim çıkup başı kabâ kesb-i hevâ eyler habâb¹

Ve lehu

Virmişüz şabr u qarârı ‘âşık-ı dermândeyüz
Gönlümüz kalmışdur ancak aña hâtır-mândeyüz

Ve lehu

Dil şoğar derd-i dili yazmağda ağzına kalem
Yoksa ağzı var dili yokdur devâtuñ ey şanem

Ve lehu

Hâç var dinilse hâşiye-i rüy-ı yârda
Alınma ey gönül söz olur çok kenârda²

Ve lehu

Sâkî cem‘ itdi birer ayağ ile yârânı
Pâdişehdür n’ola eylerse ayağ dīvânı

1 Ve lehu Germesün//habâb: - F

2 Ve lehu Dil//kenârda: - F

Muhyî

Nâmı Mehemmed idi. Nefs-i Nigde'de vücûda gelüp evâ'il-i hâlinde taḥşîl-i ma'ârifle engüşt-nümâ dânişmend idi. Hattâ bu ḥaḳîr ile niçe rûzgâr şerîk-i ders oldu. 'Âḳıbet merhûm Ebü's-su'ud Efendi'nün¹ maḥdûmı Aḥmed Çelebi'nün i'âdesinden mülâzım olup evâḫir-i 'ömrinde üç² yüz aḳçe ḳâḫıların ser-âmedi idüğü ta'ayyün buldı. [419a F] Ṭab'ı mütelevvin, zekâsı müte'ayyin, şî'r ü inşâ ve sa'ir ma'ârifle mütefennin, ḫaylî ma'mûr ve 'âşık-pîşeligi meşhûr³ âdem idi. Ğâlibâ sene ḫamse ve elf eşnâlarında Edrine⁴ ḳâḫisi iken fevt oldu. Hoşça eş'arı ve taḥşine lâ'îḳ inşâ-yı dürer-nişârı vardır. Sene seb'in⁵ ḫudûdında bir cüvâna 'âşık olup;

Naẓmuhu

Gezerken yâr ben bîmâr ile âheste âheste
Didiler kim ölümlü oldu cânın gezdürür ḫaste

maḫla'ını tamâm ḡazel eyledi. Şu'arâ-yı rûzgârdan otuz miḳdârı mu'âşırları neẓâ'ir söyledi. Hattâ Mevlânâ Bâḳî daḫı ol zümreden⁶ idi. Ve bu maḫla'lar daḫı anuñ güftârındandır:

Min eş'arihi

Yoğ-ısa elde eyâ ḫ'âce n'ola gevherimüz
Devletüñde tölidur dâmen-i çeşm-i terimüz

Ve lehu

Câme-ḫ'âbumda görüp çın seḫer ol mâḫveşi
Öyle şandum ki inüp ḳoynuma girdi güñeşi

Ve lehu

Oldı ey ḡonçe-dehen hicrûñ ile ḫaste hezâr
Gül şarâbıyla 'ilâc itdi ṫabîb-i gülzâr

1 Efendi'nün: Müftü F, R4
2 üç: - F, R4
3 meşhûr: ma'zûr EH
4 Edrine: Adana F, R4
5 seb'in: ḫamse ve seb'in EH
6 rûzgârdan//zümreden: - R4

Muhyi-i Diğer

Ümmü'd-dünyâ olan Mısr-ı Kâhire'de [405b R4] mütevellid ü mütemekkin ve Şeyh İbrâhîm Gülşenî Hazretlerinin düdmân-ı hidâyet-nişânından idügi müte'ayyin, huşûşâ ki Bâleybelen nâm lisân-ı maḥşûş ihtirâ'ında mütefennin, ahlâkı laṭîf, mekârim u işfâkı lâzımu't-ta'rîf bir zât-ı şerîfdür. Egerçi ki her dilden ebyât u eş'arı vardır. Fe-ammâ ihtirâ'-ı ḥâşşî olan lisânındaki ebyâtı ile'l-ân maḥfi 'ani'l-enzârdur.

Muhtârî

Şu'arâ-yı Benî Hâşim'ün muhtârı, Emîri'nün birâder-i pesendide-güftârı ve Hâşimî muḥalleş şâ'irün ḥ'âher-zâde-i nâmdârı olup nefsi Edrine'de toğmış, büyümişdür. Henüz nev-cüvân-ı endek-sâl iken pîrâne sözleri ile iştiḥâr virmişdür. El-kışşa belâgati çerâğı ḥânedân-ı nübüvvetle yananlardan ve feşâhatinün ötesi Muḥammed 'Alî'ye çıkarılardan idügi muḥarrerdür. Ve bu maṭla'lar ol kâbil-vücûduñ âşarından idügi muḥarrerdür:¹

Nazmuhu

Hiddetde ḳalb-i yâr ḳatı âhenîndür
Nerm iden anı âh ile süz-ı enîndür
Geh câna od urup gehî teskîn-i süz iden
Ol la'l-i âbdâr u ruḥ-ı âteşîndür
Başuñ göge irürse de germ olma gün gibi
Ser-menzilün bu yolda çü zîr-i zemîndür

Ve lehu

Zülfin açup nesîm ide mi ḥaddin âşikâr
Ol günü gösterür mi 'aceb baña rüzgâr

Ve lehu

Bâde nûş itme gel âgyâr ile dirsem ter olur
Meded ol şüh-ı cefâ-pîşe ne ter dil-ber olur

1 muḥarrerdür: muḳarrerdür F

Merdümî

Merhûm ‘Amrî’nün oğlıdır ki Selîm Şâh-ı Sâni şeh-zâde iken ‘atebe-i ‘ulyâları bendelerinden emîn-i maṭbaḥ nâmına olmuştur. Taḥta cülûs itdükleri zamânda¹ vazîfesine teraḳḳî olunup ber-vech-i te’bîd Ğalaṭa gümrüginün kitâbeti tevcîh kılınmıştır. Zu’mınca merd-i meydân ve ferd-i zümre-i şâ’irân, ṭavr-ı hâşla nümâyân, kendü ḥaḳḳındaki iz’ânı me’mûl olandan ziyâde idüğü ‘iyân bir ğarîb şahş idi. Sene seb’in eṣnâlarında Ṭuraḳ Çelebi merhûma ki defterdârlık virildi, mîr-âḫûrlığı hâlinde giydüğü ser-â-ser ü zer-beft câmeler ile vaḳt-ı ‘aşrda nîm-mest ḥaremden çıkdı. Anda ḥâzır bulunan mensûbatı taḳbil-i yed itmege müsâra’at itdi. Pes Merdümî bedîheten bir maṭla’la çıkageldi. El öpüp² şunduğı gibi elli pâreden ziyâde zer-beft ü dîbâ câmenün ol maḥalde baḥş olunmasına sebep oldu ki ol maṭla’ bu idi:

Naẓmuhu

Çünkü defterdâr olduñ ḥâreler giymek gerek [418b EH]
Şehbenek³ ḳaftânların bî-çâreler giymek gerek

Ve lehu

Ditreden cismümi gün ruḥları tâbî tebidür
Ḳara günler getüren başuma zülfi şebidür
Sünbülün zülfini yire düşüren kâkülidür
Ğonçeye gül gibi açıl diyen anuñ lebidür

Meşâmî

Ḳonevî’dür. Merhûm Rüstem Paşa’nuñ Muştafâ Kethudâ’sı evlâdından ḥüsn-i ḥulḳ ile meşhûr ve nezâket-i ṭab’ ile mezkûr bir maḥdûm idi. Merhûm Ṭuraḳ Çelebi’ye duḫûl itmiş idi. Anlaruñ ḥüsn-i terbiyesi ile ze’âmet rütbesine yitmiş idi. Öz ve az söyler idi. Gâhî ba’zı zemîn-i hâş bulup mümtâz söyler⁴ idi. “Dükene” redif olan şî’r-i âbdâr anuñ eṣ’ârındandır. Hâlâ ki la’iḳ-ı pensend olan güftâr-ı dürer-bârındandır.

1 itdükleri zamânda: itdüklerinde EH

2 öpüp: öpüp bî’l-bedâhe bu ḳıṭ’ayı diyüp EH

3 Şehbenek: Giydüğüñ EH

4 söyler: güfteler dir EH

Nazmuhu

Boşala kîse-i kân kâse-i ‘ummân dükene
 Ne ğam-ı dil [419b F] ne nem-i dide-i giryân dükene
 Şol kadar arayayın şâhid-i maşşûdumı kim
 Cüst ü cûda talebüm raşşına meydân dükene
 Çekmezüm ğam çekerüm gözüme hâk-i kâdemün
 Meger ey nûr-ı başar kuhl-i Şifâhân dükene¹
 Gide mi fikr-i leb-i yâr Meşâmî [406a R4] dilden
 Kândan hiç ola mı la‘l-i Bedaşşân dükene

Ve lehu

Haş başdı rûy-ı dil-beri ben kaçdayın daş
 Aşşam irişdi seyr-i kemân-keşdeyin daş

Ve lehu

Sîneden hâlî degül hicrân hicrân üstine
 Tekyedür eksik degül mihmân mihmân üstine

El-ħaķ mu‘ammer olsa niçe aķrânına ser-defter olurdu.² Ğayf u dirîĝ
 ‘unfuvân-ı şebâbı hâlînde cerîde-i ‘ömri dürüldi.

Makâlî

Vilâyet-i Aydın’da Aķşehr nâm kaçabadandur. Fe-lâ-cerem taşşîl-i ‘ilm
 ü ħikem kıluş ‘Arab-zâde’den mülâzım oldu. Ve kaçâzâ tarîķına ‘âzım olup
 sene işneyn ve tis’îne dek ħayât-ı zindeĝânîsi ta‘ayyün buldı. Bu matla‘
 anuñ güftârındandur:

Nazmuhu

Bu çerħ-i pîre-zen ey dil degüldür³ pây-e devlet
 Kîşinün başı şaĝ olmaķdurur sermâye-i devlet

1 Çekmezüm//dükene: - F

2 olurdu: olup nâmı vaşf olurdu EH

3 degüldür: - R4

Ve lehu

Sînemüñ dâğın gören atar melâmet¹ sengini
Gel gör ey şîrîn-dehen tağ ile taşuñ cengini

Egerçi ki ser-defter-i kuzât ve eş'ar-ı vülât-ı pesendide-şîfât olan Hâletî
'Abdu'llâh Efendi merhûm;

Ferd

Taşlar ile dögerin sîne-i pür-dâğı kıatı
Gele Ferhâd göre tağ ile taşuñ cengini

beytini diyüp bu mazmûnı bulmuş idi. Mağâlî andan tirâş ve maţla' resminde fâş itdüğü beyne'z-zurefâ meşhûr olmuştur.

Mağâlî-i Şânî

Bu dağı ol Mağâlî'nün hem-şehrîsi idi. Hattâ ki imtiyâzen buña "Kör Mağâlî" dinilüp 'alil olduğın ihâm² kaçd olınmış idi.

Bu haķîr meclisinde ikisi bile bir yire geldi. Her kıağısı bir beyt okudu ise ol birisi "Benümdür." da'vâsın itdi. Lâkin şânînüñ tettebbu'-ı devâvîn-i Fûrs itmesi ve hüsn-i edâ ile ba'zı işğâya kıabil gazeller dimek semtine gitmesi şâ'iriyetine dâll oldı. Ma'a zâlik³ «لا فرق بينهما» kelâmı imtidâd-ı eyyâm-ı huşûmetlerinde müstefâd idüğü ta'ayyün buldı.

Ve bi'l-cümle sene seb'in eşnâlarında şeh-zâde âsitânesine geldi. Turaķ Çelebi merhûmuñ ihşânı ile yevmiyye beş aķçe ta'yîn olınup bölüğe geçdi. Hâlâ ki Mevlânâ Hasan bin Mühennâ "Bir mu'in ü zahîri olmamağın Süleymân gibi dil-şâd u handân olmadı." dimiş idi. İsti'dâdından ziyâde ri'âyet olındüğünü fehm itmeyüp mezbûrı gerçekden şâ'ir ve fezâ'il ü⁴ kemâlâtı mütebâdir olanlardan şanmışdır. Ve bu maţla'lar Mağâlî-i Şânî'nün gâze-liyyâtındandır:

1 Sînemüñ//melâmet: Başladı Ferhâd'dan kıazmağa mişnet EH

2 ihâm: - F

3 "İkisinin arasında fark yoktur."

4 fezâ'il ü: - F

Nazmuhu

Kim ki sen noқта-dehâna bula bir zerrece ‘ayb
Dilerin yoğ ide sulţân-ı serâ-perde-i ğayb

Ve lehu

Yârdan hoşnûd¹ u a‘dâdan melâmet-dîdeyüz
Şâkirüz gülden ve lîkin hârdan rencîdeyüz

Ve lehu

Zülfünden istedi kese bir ‘anberin teli
Miķrâz şındı ditredi meşşâtanuñ eli²

Ve lehu

Ağyâra cefâ itmede hem-reng-i felekdür
Âhir bizi de sağ kıomaz öldürecekdür

Gâh olurdu bülend elfâzla bir maţla³ dir idi. Mazmûnı yoķlandıķda bir şemmesi bulunmayup yirinde yiller eserdi. Bir kerre şeh-zâde medâ’ihinde bir kıaşide söyledi. İbtidâ-yı kelâmında bu maţla‘ı irâd eyledi:

Nazmuhu

Melâķat ehli zamânuñda bulmadı ta‘zîm
Bütân-ı deyr ile mânend-i devr-i İbrâhîm

İttifâķ ol eşnâlarda bu faķîre⁴ emr olınmış idi ki kıaşâ’id ü eş‘âr-ı şu‘arâyı görürdüm. Lâ’iķ-ı irsâl olanı imzâ-yı kıabüle çeküp Tıraķ Çelebi’ye gönderürdüm. Mezbûruñ ki [419a EH] ol maţla‘ını gördüm;

“Melâķat ehli zamânuñda bulmadı ta‘zîm

1 hoşnûd: hürsend F

2 Ve//eli: - F

3 maţla’: maķta’ EH

4 faķîre: efķara F, EH

dimek¹ yañlıştır. Hakk-ı edâ;

Melâhat ehline ta'zîm [406b R4] olunmadı zamânuñda²

dinilmekdür. Şahîh olduğu taqdîrce de mevhibe-i Hudâ-dâd olan cemâl-i bâ-kemâle rağbet olunmamağ bî-mezâklığı müş'ir ve memdûhuñ hicv-i melîhini muhbîrdür.³” diyü kendüye virdüm idi. Ya'nî ki harem-i sa'âdete irsâlini cā'iz görmedüm idi.

Nigârî

Ġalaṭa re'islerinden ve fânûs götürüp kapudan nâmındaki meşâhîrûñ emînlerinden,⁴ ḥattâ vâriş-i mülk-i cihân olan şeh-zâde-i zî-şânun celislerinden idi. Naqqâş Ḥaydar nâmı ile şöhreti ve ol şan'atda daḥı bî-şebîh yazmağla 'arz-ı kudreti muḳarrer idi. Ol târiḥde ki Ḥ'âce-zâde nâm nedim-i şehryârî ki Pohyidi Re'is laḳabıyla şöhre-i dâr ü diyâr ve Ġalaṭa re'islerinden yüz aḳçe 'ulûfe ve deryâ [420a F] müteferriḳalığı ile bülend-iştihâr olan şaḥşa mezbûr Nigârî mu'âriz ḳılınmış idi. 'İzz-i ḥuzûrlarında birbirlerine şetm ü düşnâmları vâḳi' olduḳda⁵ “Diş şırtmış mürde-i şad-sâleyi ḥandân itmek cā'izdür.” dinilmiş idi. Egerçi ki ol câhil ve⁶ Nigârî nazma mâ'il idi. Hâlâ ki fâḥiş laṭifelerde ve ba'zı ehl-i 'ırza ta'arruz demlerinde ikisi daḥı zehr-i ḳâtil idi. Ma'a zâlik⁷ Nigârî'nün luṭf u keremi ğâlib ve peyveste-i cem'iyet-i aşḫâb-ı 'irfâna râğîb⁸ idigüne söz yoğ-ıdı. Bu sözler anuñ eş'arındandır:

Nazmuhu

La'l-i lebüm ıırdı diyü girme ḳanuma
Hiç ola mı efendi girem kendü ḳanuma

-
- 1 dimek: - F, R4
 - 2 ta'zîm//zamânuñda: zamânuñda ta'zîm olunmadı F
 - 3 muhbîrdür: mücerreddür R4 | mezbûrdur EH
 - 4 emînlerinden: a'yânlarından EH
 - 5 vâḳi' olduḳda: görende F
 - 6 ol//ve: câhil ammâ EH
 - 7 zâlik: hâzâ F
 - 8 idi//râğîb: - EH

Ve lehu

Servden bālāter olmuş k̄āmet-i dil-ber bugün
Nā-resīdem daḫı bir açılmadıḫ ḡonçeydi dün

Nihānī

Şāhib-i kerem-i āfāk ve muḫterem-i sūtūde-aḫlāk olan Ṭuraḫ Çelebi merḫūmdur ki aşlda ‘Acem-zāde ve pederi Ebī Eyyüb-ı Enşārī civārında temekkün itmegin neşv ü nemāyı ol ḫavālīde bulmuş bir serv-i āzāde idi. Mezbūr Ṭuraḫ ve birāderi Kaya, Duḫakinoḫlı Meḫemmed Paşa’nuñ maḫremlerinden¹ olup biri kemānçe-nüvāzlıḫda üstād ve biri sāz-ı āḫarla aña dem-sāz u hem-rāz gibi birbirlerinden ayrılmazlar idi. Ve şeb ü rüz ḫarem-i muḫterem-i paşadan dūr olmazlar idi. Ḥattā bir zamān Ṭuraḫ Çelebi nişāncısı ve Kaya Çelebi mührdārı nāmına olmuşlar idi.

Kendüden mesmü‘ımuздur ki mezkūr² paşa Ḥaleb beglerbegisi iken vaḫt-ı ‘aşrda Ṭuraḫ Çelebi bāḫ-ı sulṭāniye varmış. Nīm-mest bulunmaḫla kemānçesin eline alup bir miḫdār fūrū-dāşt kılmış. Meger ki meczübīnden bir merd-i vāşıl kenār-ı bāḫda ḫāzır imiş. İstimā‘-ı naḫamātđan tamām mütelezziz olup Ṭuraḫ ḫaḫḫında ‘ulüvv-i himmeti mütebādir olmuş. Fī nefsi’l-emr eyāletle Mışır’a ki varılmış, şeh-zādeler cenābına pış-keş irsālinde mezbūr Ṭuraḫ Çelebi³ Sulṭān Selīm-i pesendīde-aḫlāk⁴ cenābına gönderilmiş. Bir iki def’a sāzını ki dinlemiş, kemāl-i vecāheti ve ḫüsn-i ādāb u muşāḫabeti ve silāḫ-şorlıḫa müte‘allik mahāreti ma‘lüm-ı ‘ālileri olmaḫın mezbūra min ba’d sāz çalmaḫa tevbe virilmiş. Tekmīl-i ‘arz itdürilüp mīr-āḫūr-ı kebīr kılmış. Niçe yıllardan şoñra ki defterdārlik virildi, lālālik ümmīdiyle der-i devlete geldükde ba’zı müfsidler “lā lā” diyüp Sulṭān Süleymān merḫūmı ḫuvvet-i vāhimeye ilkā itmegin boynı urıldı. Sa‘ādet-i şehādet rütbesine lā’ik görüldi. Ḥayli şāhib-kerem ü ḡālib-himem ve sūtūde-aḫlāk u şiyem bir vecīh-i bī-şebih-i muḫterem idi.⁵ Ve bu ebyāt ḫatlınacaḫı eşnālarda naḫma ḫoyduḫı vāridātındandır.⁶

1 maḫremlerinden: ḡilmān-ı ḫaremlerinden EH

2 mezkūr: - F, R4

3 Çelebi: - F

4 aḫlāk: aḫlāk ve ‘ale’l-iṭlāk üstād-ı āfākđur Sulṭān Selīm EH

5 Ḥayli//idi: - R4, EH

6 naḫma//vāridātındandır: - EH

Min nazmihî

Cân oldı şehâ menzil-i maqşûdına vâsıl
Sulţân-ı ğam-ı aşkına dil olalı menzil

Çatlüme delil olsa n'ola ğamzeñe zülfün
Meşhûrdur *ed-dâllü 'ale'l-hayr ke-fâ'il*

Ey kaşı kemân tîr havâdişden alınmaz
Peykânüñla sînedede cân olalı yek-dil

Zulmetde қalurdum [407a R4] şeb-i hicrânda Nihânî
Âhum şereri olmasa güyâ ki meşâ'il

Vuşûlî

Yaḥyâlu beglerinden nâm-ı şerîfi Meḥemmed ve ümerâ-yı mücâhidîn miyânında қadri sermed ve luṭf u kerem ve seḫâ vü himem ṭarîқında büzürgvâr u ser-âmed bir emîr-i nâmdâr ve dilîr-i ğazâ-kirdâr idi. Dâ'imü'l-evқât қapusunda üç dört yüz âdem eksik olmazdı.² İçlerinden beş on nefer şâ'ir bulunmamasını câ'iz görmezdi. Ya'nî muttaşıl rağbeti hünerverlere ve ülfeti ma'rifetle nâmverlere maşrûf idi. Dem olurdı ki mevcûdın baḫşişle hebâ ve egnindeki ve ḫazînesinde bulunan câmeleri baḫş idüp 'ur-yân u bî-қabâ қalurdı. Derzileri câme yitişdürince ṭaşra çıқması mümkün olmayup³ mülâzımîne i'tizâr қılurdı. Mükemmel divânları var idügi 'ıyân, belki şâḫib-i *Divân* olmaları iki cihetden ma'lûm-ı a'yândur.

Min eş'arihi

Eger dâmânuña irmezse destüm dâr-ı vuşlatda
Elüm yaқañda ey serv-i ser-efrâzum қıyâmetde

Ve lehu

O miyân da güzel ol zülf-i semen-bû da güzel
Қılca yoқ farkı begüm o da güzel bu da güzel

1 "İyiliĝe sebep olan onu yapmış gibidir."

2 olmazdı: deĝül idi EH

3 mümkün olmayup: muқarrer olup EH

Yakîni

‘Îmâd Sinân nâm bir kâdîniün veledidür.¹ Ehl-i ‘ilm olduğdan ğayrı² edâsı hûb ve maзмünları merğûb ğazelleri de vardur. Anlardan bu eş’arla iktifâ ihtîşâr-ı kelâma sezâvârdur.

Nazmuhu

Gel ey nihâl-i kâdûn serv-i cüy-bâr-ı revân
Târâvet-i gül-rüyuñ bahâr-ı ‘âlem-i cân

Ve lehu

Az mıdur yoĥsa bahâ-yı leb-i la‘lûn çok mı
Behey âfet biricik söyleye aĝzuñ yok mı

Ve lehu

Kimûn kılındadur ol çeşmi şâhbâz ‘aceb
Kimûnle şalınur ol serv-i ser-firâz ‘aceb

Maṭla‘

Yine berg-i ruĥına bir lebi cân-perverdûn [420b F]
Şad hezâr âh ile ey bülbül-i dil cân virdûn
Ber-murâd eylemez insânı cihân bî-minnet
Er iseñ çekme dilâ minnetin ol nâ-merdûn
Marâz-ı ‘aşk ile dirdûn ki fiĝân eylemeyem
Şimdi dehri iniletdûn nedür ey dil derdûn
Bezm-i miĥnetde Yakîni bes idi eĝĝânım
Bir yaña çün ney-i nâle kıluban n’eylerdûn³ [408b R4]⁴

جلوس حضرت سلطان مراد خان بتخت والدش سلطان سليم خان⁵

1 veledidür: oĝıdır F, EH

2 ğayrı: şoñra F | mâ‘adâ EH

3 Bezm-i//n’eylerdün: - F, R4

4 R4 nüshasında temme yapılmış, bir varak boş bırakılıp ser-levhayla Sultân Murâd Hân bin Sultân Selim Hân bölümüne geçilmiştir. EH nüshasında temme yapılmış, aynı sayfada diĝer bölüm yazılmaya başlanmıştır.

5 “Hazret-i Sultân Murâd Hân’ın babası Sultân Selim Hân’ın tahtına cülûs etmesi” | جلوس//خان - F, EH

**FAŞL DER¹ SALṬANAT-I SULTĀN MURĀD HĀN² BİN
SULTĀN SELĪM HĀN³ BİN SULTĀN SÜLEYMĀN
DÜVĀZDEHÜM-İ ĀL-İ ‘OŞMĀN BE-İ‘TĪBĀR-I
‘AMŪD-I NESEB-İ İŞĀN
*Raḥimebümü’llāhu ‘aleyh[im]i’l-ḡufrān⁴***

Ḥafī olmaya ki selāṭin-i Āl-i ‘Oşmāniyān’dan i’tilā-yı salṭanat u ‘unvān ile ‘izām-ı şān bulan Sulṭān Murād uçdür. Evveli Murād Hān İbn Orḫān Hān Ġāzī’dür ki Yıldırım Bāyezīd Hān’uñ peder-i bülend-aḫteridür. Ḥuşūşā Ḥudāvendgār-ı Ġāzī⁵ laqabıyla cümleñüñ eşheridür. İkinci Ebü’l-fetḫ Sulṭān Meḥemmed Hān’uñ vālid-i mācididür ki ḡazā vādilerinün merd-i ḡazanferidür. Üçüncü işbu Sulṭān Murād bin Selīm Hān’dur ki tāriḫ-i vilādetleri “ḫayrū’n-neseb”, ikinci tāriḫleri “gül-i şābit” vāḫi’ olmuşdur. Peder-i büzürgvārı şehr-i Maḡnisa’da⁶ mīr-livā iken vücūda geldükleri şüyü’ bulmuşdur. Ya’nī ki sene şelāşe ve ḫamsin ve tis’a mi’e Cemāziye’l-ülāsınuñ beşinci günü ‘ālem-i keвне ḫadem başdılar. Ba’dehu nihāl-i ḫāmetleri bāḡ u rāḡ-ı sa’adet-i zindegānide serv-i ser-efrāz gibi mümtāz ve sinn-i şerīfleri on sekiz sälle bāhirü’l-imtiyāz olduḡda kendülere Maḡnisa sancaḡı virilüp Kütāhiyye’de vāli iken vālid-i mācidlerinden müfaraḫat kıldılar. Ḥattā Konya Şāhrāsı’nda merḫūm Sulṭān Selīm Hān birāder-i kihteri Bāyezīd Hān’la ceng itdüklerinde sulṭān-ı müşārün ileyh⁷ on iki yaşında bulunup Konya Ḳal’ası’nu muḫāfaza eylediler. Ya’nī ki burc u bārūsından mihr-i ‘ālem-tāb gibi ol ceng-i āteş-tāb temāşasında bile bulındılar. Ba’dehu Sulṭān Süleymān Hān rü’yet-i didārlarını murād idinmegin pāy-taḫt-ı ‘aliyye, maḫmiyye-i Ḳoşantıniyye’ye geldiler. Niçe günler cedd-i mācidleri ziyāreti ile müstes’ad olup gün-ā-gün in’ām u iḫsānlara müstaḡraḫ oldılar. Anlar daḫı bāḡ-ı cihānda neşv ü nemā bulan nihāl-i berümendüñ mīve-i devleti ve nev-bāve-i sa’adeti rü’yetinden kemā-yelik teşerrüf ü telezüz buldılar.

1 DER: - R4

2 HĀN: - F

3 HĀN: - F

4 *Raḥimebümü’llāhu l-ḡufrān*: - F, R4

5 Ġāzī: - F

6 Maḡnisa’da: - R4

7 sulṭān-ı//ileyh: - F, R4

Hilyeleri

Vasaṭü'l-kāmenün mādūnı, beşeresi beyāz gül ṭabaķınıñ ṭarāvet-nümūnı, çihresi müdevver ve çeşm ü ebruları ve maḥāsın-i pür-mūları kumral rengi ile muḳarrer, hılķatlerinde nezāket ve ṭabī'atlarında ülfet-i [420a EH] zenāna ifrāṭla meyl ü müdāvemem ve seliķalarında taşavvuf vādilerinde eş'ār-ı ğarābet-şi'ār nazmına meyelān u rağbet me'mül olan mertebelerden efzūnter idi.

Cülüs-ı Sa'adetleri¹

Sene işnā ve şemānın ve tis'a mi'e Ramazān-ı şerifinün² sekizinci ğünü ki rüz-ı çehārşenbe idi, nefis-i³ İstanbul'da taḥta cülüs itdiler. Mevsim-i nev-bāḫar ve hengām-ı teferrüc-i nüzhet-şi'ārda bāĝ u rāĝ-ı mülk-i devleti teşrif eyleyüp rüy-ı 'ālemi gül gibi güldürdiler.

Li-münşi'ihı

Muḳarrer olmayacak tā cülüs-ı sulṭānı

Oṭurmadı yirine ḫalk-ı 'ālemün cānı

Ba'dehu ḫānūn-ı dıĝer-ĝün-ı 'Oşmānı mücibince Sulṭān Muşṭafā ve Sulṭān 'Oşmān ve Sulṭān Süleymān ve Sulṭān Selim ve Sulṭān Meḫemmed⁴ nām beş nefer birāderleri ki cümlesi kihter ve kendüler anlardan sin-nen ve liyāķaten mihter idiler, bu menzil-i ḫāk-dāniden bihiş-i cāvidāni semtine gönderdiler.

Li-mü'ellifihi

Bir kilime şıĝar hezār gedā

İki sulṭāna teng olur dünyā

Mihr ü meh iki ḫākim olmaĝla

Oldılar nüh sipihre mülk-ārā

1 Cülüs-ı Sa'adetleri: - R4, EH

2 Ramazān-ı şerifinün: Ramazān'ınun F

3 ki/nefs-i: yevm-i erba'a idi EH

4 Selim//Meḫemmed: Murād ve Sulṭān R4

Tahtgāh anlara dü cā oldı
 Birine rüşenā birine dücā
 Şeh Selīmüñ maqarrı zır-i zemīn
 Hān Murāduñ maqāmı fevķ-ı ‘alā
 Birisi mürde birine müjde
 Biri taht aldı biri taht-ı şerā
 Böyledür hāl-ı ‘ālem ey gāfil
 Kimine hānde kimisine [409a R4] bükā

Evvelā tārīh-i cülüs-ı şerīfleri ki neşr ile¹ “Murād Hān eyyedehu’llāh²” düşdi, bundan mā’adā manzūm u menşūr niçe tārīhler dağı kılub-ı şu‘arā-ya mülhem oldı.

Tārīh

Pādişāh-ı heft-kışver Hān Murād
 Dā’im olsun devlet ü ‘izzetle şād
 Cümle sulţān-ı selāţin-i cihān
 Eylediler dergehine istinād
 Halk-ı ‘ālem oldılar emrine rām
 Bendesidür niçe Dārā Keyķubād
 İtdi taht-ı devlete ol şeh cülüs
 Eyledi Hāķ salţanatla ber-murād
 Ey Tūrābī oldı tārīhi anuñ
 Oldı şāh-ı Müslimīn Sulţān Murād

Evlād-ı Emcādları³

Zükür u ināşdan bī-ķiyās olmışdur. Hattā cümlesinün bi’l-esāmī taħrīr olınmaları müte‘azzir bulunmışdur.⁴ Ekber-i evlādları Sulţān Meħemmed

1 cülüs-ı//ile: cülüsları EH

2 eyyedehu’llāh: ebbedehu’llāh EH

3 Emcādları: Emcādı F

4 Hattā//bulunmışdur: - F

Hân ki kendülerden sonra cālis-i serîr-i devlet oldu, ol gice on toköz şeh-zâdesi varlık kârbânı [421a F] serâyından yokluk güzergâhına gönderildi. Ve evvel âcâl-i¹ muqaddere ile fevt olup Ayaşofya civârındaki kubbeye² defn olunan bunlar idügi ta'ayyün buldı: Sulţân Muştâfâ ve Sulţân Bâyezîd ve Sulţân 'Osmân ve Sulţân Selîm Hân ve Sulţân Cihângîr ve Sulţân 'Abdu'l-lâh ve Sulţân 'Abdu'r-Rahmân ve Sulţân Hâsan ve Sulţân Aşmed ve Sulţân Ya'kûb ve Sulţân 'Aleşâh ve Sulţân Yûsuf ve Sulţân Hüseyn ve Sulţân Korkud ve Sulţân 'Alî ve Sulţân İshâk ve Sulţân 'Ömer ve Sulţân 'Alâ'ü'd-dîn ve Sulţân Dâvûd.

'Ale'l-huşuş menkûha-i memdûhaları Şafîyye Hâtûn ki vâriş-i mülk olan Sulţân Mehemmed Hân³ ve Şadr-ı A'zam İbrâhîm Paşa'ya tezvîc olunan Âişe Sulţân ve vezîr-i diğeri Hâlıl⁴ Paşa'nun hâlîle-i celîlesi Fâtîma Sulţân'dan ğayrı hîn-i vefâtında yigirmi altı duhter-i ğunûde-ahterleri kâldı ki vâlideleri ğilmân-ı şehryârîden ba'zı tâlibîn⁵ 'ağdına tervîc ve keşretine binâ'en rağbetleri müyesser olmayup niçesi çavuşân ve ba'zı sipâhiyâna tezvîc kılındı. Ve ol duhterân-ı semen-berân teslim-i dâyegân kılınıp Serây-ı 'Atîk'a gönderildi. Ve her üç ayda bir yevm-i mu'ayyenede cümlesinin vâlideleri varup nûr-ı didelerini görmege ruşşat virildi. Fe-ammâ sene sitte ve elf târihinde zâhir ü hüveydâ olan 'illet-i tã'ün u vebâ ol muhadderât u ma'sûmînün ekşerini hebâ kıldı. Ba'zı şahîhü'l-aqvâl nâkîller kavlince şülüşi ancak pençe-i ecelden rehâ buldı.

Ve bi'l-cümle taht-ı salţanata cülûs itdükleri zamânda teserrîye çendân rağbetleri olmayup mezbûr Sulţân Mehemmed Hân vâlidesine kemâl-i mağabbetle ihtîşâş ve ğayrılardan tecennûble andan temettu'-ı hâş peydâ itmişler iken beş altı yıl sonra h'âher-i bülend-ahterleri İsmihân Sulţân ki Mehemmed Paşa-yı Tãvîl'ün zevce-i muhadderesi bir şeh-zâde-i mürüvvet-nümün idi, pâdişâh-ı cihâna her biri Zühre gibi sâz-nüvâz, hüsn ü cemâllerinden ğayrı çengîlikleri ve muhterîbelikleri [420b EH] mümtâz, yâl ü bâlleri mevzûn, ğunc u delâlleri hayât-efzûn⁶ iki pâkîze-i hüsnâ ve dūşî-

1 âcâl-i: ecel-i R4

2 kubbeye: kabrde EH

3 Mehemmed Hân: - R4

4 Hâlıl: celîl Mehemmed EH

5 ğayrı//tâlibîn: - R4

6 yâl//efzûn: - EH

ze-i bî-hemtâ câriyeler bağışlamış idi. Hattâ meclis-i hâşlarında sâzların dinleyüp metâ‘-ı hüsn ü bahâlarına nağd-ı cân u dil-i meyyâlleri rübüde olduğdan sonra hibe kılmış idi. Fe-ammâ nâvek-i murâd ber-muktezâ-yı fu‘âd niçe günler telezzüz ü ittihâd pütelerindeki nişâna varamadı. Ya‘nî ki bürehne-ser ve ‘uryân-peyker olan faşşâd nişter-i iştihâ ile zevk u şafâlar tamarlarından kan akıtmağa kâdir olamadı.

Li-mü’ellifihi

Kendüsi iştihâda çâpük ü cüst
Âlet ammâ ki haylî bî-fer ü süst

Bildi kim muktezâ-yı sin degül¹ ü
Mekr idüp anı bağlamış cādü

Vâlide-i sa‘ideleri Nürbânü Hâtün ki halileleri Şafıyye Hâtün’dan rû-gerdân ve pâdişâh-ı cihânüñ teserrî çarîkıyla temettu‘ına rağbet-künân idi, bu hâlden âgâh olduğu gibi Şafıyye hevâdârlarını tavâşî ellerine vir-di. Şikencelerle rence itdülden sonra ki ‘ukde idüğünü bildi, hâlline cell-i himmet idüp ol zenlerün niçesini Rodos Cezîresi’ne sürdü. Hattâ müteferrika-i dergâh ve h‘ânsâlâr-ı ni‘met-güvâh olanlardan ba‘zı kimselerün taht-ı nikâhındaki hâtünler pençe-i şikenceden halâş olduğdan sonra ol cezîre-i vahîmeye² gönderildi. Ba‘de zamânin [409b R4] her biri biñ belây-la halâş buldı.

Fe-ammâ teserriden ki fetḥ-i bâb oldu, cevârî kısmına rağbetleri rûz-be-rûz izdiyâd buldı. Hem-şirelerinde ve sâ‘ir sultânlarda bulunan cevârî dâhil-i firâş-ı şehryârî olduğdan sonra esircilere mürâca‘at olındı. Eḫrâf-ı³ memâlikde bulunan kenîzân u düşîzegân kimi ber-vech-i hedâyâ, ekşeri be-çarîk-ı bey‘ u şîrâ, ma‘rûz-ı pâdişâh-ı dâna kılınduğdan sonra ebkâr-ı şâhib-cemâle rağbet-i bî-kerân ve kıymet-i müfriḫa vü bahâ-yı girân⁴ bir mertebeye vardı ki sâ‘ir zamânda iki yüz dînâra şatılan düşîzeler ikişer üçer yüke çıkdı. Hattâ izdiyâd-ı rağbetleri aşıle vü rezîle tetebbu‘ından istignâ

1 kim//degül: kendünde degül noğşânını EH

2 cezîre-i vahîmeye: cezîreye EH

3 Eḫrâf-ı: Pâdişâh-ı eḫrâf R4

4 vü//girân: - F, EH

ile, ba'zılar zu'mınca cevār-i bākire vü şeyyibe i'tibārı ortadan götürildi. "Ne olursa olsun, hemān güzellikleri ta'ayyün bulsun." buyurılması bey-ne'n-nās şöhret buldı. Ammā bu mertebe ruḥşatları ḫilāf-ı¹ vāḳi'dür. Zirā ki ol pādīşāh-ı dīndār ve müttakī vü perhīz-kāruñ şer'-i şerīfe kemāl-i itā'atleri ol yüzden ṭama'-ı nefsanilerine māni'dür.

Faşl² Bu Maḥal Erkān-ı Devletün Dört Rükni Tafşilinde Ya'nī ki İkişi Taşradan ve İkişi İçerüden Olan Çār Büzürgvāruñ Birbirlerine Nisbet-i Tafđilindedür

Eşāḫ-ı aḫbār u āşār bu güftār-ı lāzımül-i'tibārdur ki mezbūr ḫālīfe-i kāmkar ve sāye-i Ḥāzret-i Kirdgār³ a'nī bih Sulṭān Murād Ḥān-ı bü-lend-iştihār ḫadd-i zātında bir şehryār-ı nīk-kirdār ve pādīşāh-ı 'ālī-himmet ü şāḫib-vaḳār idi ki cem'-i dünyāya meylinden ğayrı 'aybı yoğ-ıdı. Ol vaz'a daḫı rağbetleri beytü'l-māl-i Müslimīn izdiyādına ḫulūşla niyyetden nāşī idi. "Mebādā, tāriḫ-i re's-i elfden şoñra müneccimīn yazduğı üzere ve melḫameelerde ta'yīn olıduğı aḫkām mūcibince bir fitne-i 'uzmā zāhir ola. Ve niçe yıllar 'ale't-tevālī sefer seferlememüzi mūcib ḫādişeler zuhūrı ta'ayyün bula. Ol zamānlarda ḫāzır u āmāde ḫāzīnemüz bulınuḫ küffār-ı ḫāk-sāruñ ḫahrına bā'ış ola." buyururlardı. Egerçi kim;

Nazm

تا تو را عقل و دین بیفزاید⁴

همشین تو از تو به باید

ḫavlince hem-nişīn ü muḫārinleri kendülerden a'lā olmaḫ ḫanda, bārī zūhd ü taḫvāları müte'ayyın ḫayr-endiş ādemler gerek idüğü muḫarrer iken ol pādīşāh-ı celilül-ḫadrūñ çār erkān-ı devleti maḫāmında ikisi taşradan zāhir, iki muḫāriñi daḫı ḫarem-i muḫteremlerinden bāhir dört zāt-ı laṭīf ile ülfetleri var idi. Güyā ki binā-yı devletinün çār erkānı anlar vāḳi' olmış idi. Taşradan olanlardan bir zamān Muşāḫib⁵ Şems Paşa, ba'de zamānin aña cā-nişīn olan Rūmili Beglerbegisi Meḫemmed Paşa-yı Maḫtūl ile ḫ'āce-i

1 ḫilāf-ı: ğayr-ı F, EH

2 Faşl: - F, R4

3 ve//Kirdgār: - F, EH

4 "Birlikte oturup kalktuğın kişi senden iyi olmalı. Böylece seni akıl ve din bakımından üstün kılmalı."

5 Muşāḫib: - F

büzürgvârları Mevlânâ Sa'dü'd-dîn bin Ḥasan Cân idi ki ahyânen meclis-i şerîflerine girüp vüzerâ ve erkân-ı devlet cânibinden zâhir olan nâ-şâyeste aḥvâl anlaruñ i'lâm [421a EH] itmeleri ile ma'lûm-ı 'âlileri olması 'iyân idi. Lâkin h'âce-i nâmdâr ancak 'ulemâ-yı kibâr ve ḥüsn-i ḫabûllerine muḫtaşş olan fużalâ-yı rûzgâr aḥvâline muḫayyed olurdu. Şems Paşa ve ba'dehu muşâḫib nâmına olan Meḫemmed Paşa ise kendüleruñ fikret ü diyânetleri müsted'âsınca deprenüp marâz-ı ğarâzdan ḫâlî olmaduḫlarına binâ'en kelâm-ı şaḫîḫleri elbette 'illet 'arızasıyla ma'lûl bulunurdu.

Fe-ammâ ḫarem-i sa'âdetlerinden olan iki ḫayr-ḫ'âh-ı bî-iştibâhlarunuñ biri bâb-ı sa'âdetleri aġası ve odabaşılık nâmındaki rütbe-i 'âliye inzîmâmınuñ refi'u'l-ḫadr-ı bî-hemtâsı, mes'ûd-fi'âl, maḫmûd-ḫişâl, 'aşrınıñ Ayâs-ı ḫâşşı, üç pâdişâh-ı celilü'l-ḫadrüñ mu'temed-i bâhirü'l-iḫtişâsı Ğazanfer Aġa idi ki şân-ı şerîfi luḫf u kereme mâ'il ve zât-ı laḫîfi 'ulüvv-i himmet-i muḫassenâtını şâmil¹ 'arz-ı vaḫâr eyledükde yüce taġlar gibi ber-ḫarâr idi. Ḥayr-ḫ'âhlıġa müte'allıḫ sözler söyledükde ḫa'r-ı deryâ gibi pür-dürr-i şâhvâr idi.² Ḥazret-i Bârî Ḥudâ *celle şânuhu ve 'alâ* ol zât-ı pür-cûda nûr-ı pâke müstaġraḫ bir vücûd virmiş idi ki söyledükçe devlet³ gencînesi açılırdı. [410a R4] Luḫf ile tekellüm eyledükçe girân-mâye gevherler şaçılırdı. Tebessüm itse cemâli gülistânı ḫurrem olurdu. Şüküfte güller ve gün-â-gün ḫaranfüller ile didârı ravzası ḫarâvet bulurdu.

Li-mü'ellifihi

Ol merd-i 'Alî-sîret bir şîr-i hünervedür
Devlet aña bir bîşe ol anda ğazanferdür
Oldur bilecek ḫadrin dâna-yı güher-sencün
Gösterse hünere ḫa'n mı bir mevhibe-güsterdür
Nâ-dâna naḫar ḫılmaz kâmilleredür meylî
İl sîm ü zer isterse ol ḫâlib-i cevherdür
Erkân-ı keremkârüñ ser-defteri oldur ol
Dâna-yı mükerrerdür luḫf ehline serverdür

1 şâmil: müştamil R4

2 Ḥayr//idi: - F

3 devlet: gevher R4

Menkûldür ki Sultân Selim Şâh biñ Sultân Süleymân Hân bunlara ve Ca'fer nâm birâderine dâ'imâ hüsn-i iltifât üzere olup¹ hizmetlerinden şâkir ve bir ân yanlarından dür olmalarına rızâları ğayr-ı şâdır olmağın bir gün kendülere vâfir in'âm u ihsân itmişler. Ağalar zümresine ilhâk olmalarına hüsn-i rızâlarını taleb kılmışlar. Anlar dağı tufülüyyet hâlinde ve bunca keremler ve 'ahd u güft ü himemler hilâlinde "Fermân pâdişâhı-muzuñdur." demişler. Şem'-i şebistân-ı vücûdlarınıñ fetilesi kaç'ına rızâ göstermişler. Hemân ol hinde şehryâr-ı cihân, ya'nî ki Sultân Selim Hân ser-i cerrâhân olan 'Abdü'l-Ġani² nâm üstâd-ı nâdire-dân hizmetini hâzır itmişler. İkisiniñ dağı bağ u râğ-ı hilkatlerini birer gönçe-i nâ-şüküfteden berî kılmışlar. Hikmet Hudâ'nuñdur, Ca'fer nâm³ birâderleri mu'ammer olmadı. Ġazanfer ismi ile müsemmâ olan şir-i ner taşşil-i 'ulüm-ı kemâlât-la behrever olup bir ân ve bir sâ'at meclis-i şehryârîden dür olması câ'iz görülmedi.

Li-münşi'ihî

Andan ayrılmadı hiç Şâh Selim
Cân gibi itdi⁴ derûnında muķîm
'Aql-i pâk oldu o şehensâha
'Uķalâ didi odur tab'-ı selim

Meger ki Hâķ *subhânehu ve te'âlânuñ* irâdet-i ezeliyyesi Devlet-i 'Oşmâniyye'yi bu zât-ı şerîfün binâ-yı hizmeti ile müşerref ü muķarrer etmek⁵ imiş. Ve nahl-i vücûdını berg ü bârdan, ya'nî ki evlâd-ı zükür u ebkârdan berî kılması niçe yüz biñ rüşen çerâğı aña ferzend-i ma'nevî ve hayr-ı halef eylemek imiş. Fî nefsi'l-emr öyle oldu. Hâşre dek kendülerün zikr bi'l-hayrına bâ'îş eşerleri ta'ayyün buldı. Hülâşa-i kelâm lisânından şudûr eyleyen elbette luţf u ihsân u hayrâta müte'allik cevâhirdür.⁶ Ġayrılar gibi ne ğarâz-âlûd sözler ve ne cevr ü ķahrı müstevcib olan nevâdir ü

1 iltifât//olup: iltifâta F, EH

2 'Abdü'l-Ġani: 'Abdu'llâh EH

3 nâm: nâm olan R4

4 itdi: mihi F, R4

5 ü//itmek: olması EH

6 cevâhirdür: cevâhir-i meķşürdur EH

me'âşirdür. Eger anuñ kuvvet ü kudretleri ğayrılarda¹ olsa ekâbir zümresi ne cefâlar çekerler idi. Belki ğice ve gündüz elinden ve dilinden âzürde olup gözyaşları dökerler idi. Hâlâ ki kendüden bir ferd zarar görmiş degüldür. Üç pâdişâh-ı 'âlî-şâna otuz yıla qarîb kapuağası ve yigirmi yıldan ziyâde odabaşılığ zamîmesi ile kâmkâr-ı engüşt-nümâsı iken bir ferde hışm u ğazabı âteşi fenâ virmiş degüldür.

Li-münşi'ihî

Zât-ı pâkindeki şecâ'atle

Şekl-i insânda bir ğazanferdür

Hüsn-i hulğ ile [421b EH] tal'atına göre

Bir melek yüzlü hüb-peykerdür

Keff-i deryâsı hod 'ağâ idicek

Pür-güher baħr-ı şâfa beñzerdür

Bir kelâmıyla şâd olur 'âlem

Baħtı tâbende mihr-i enverdür²

El-kışşa ekşer-i 'ulemâ-yı nâmdâr ve niçe fuzalâ-yı büzürgvâr ve ehl-i kalem zümresindeki³ 'uğalâ-yı diyâr ve şu'arâ vü fuşahâ fırkasındaki bülegâ-yı ma'ârif-medâr anlaruñ rüşen eşerleri ve çerâğ-ı tâbdâr-ı münevverleri olduğdan mâ'adâ mü'ellif-i kitâb olan bende-i bî-irtiyâb ki hâletüt-taħrîr sene ğamse ve elf târihine dek otuz pâre müdevvenât ve yigirmiden ziyâde resâ'il-i muşannefât ve Türkî vü Fârisî dört *Divân-ı* belâğat-nişân ile âşâr u mü'ellefât izhâr eyleyen şenâkâr-ı şâdık-cevâbdur, da'imâ ol vücûd-ı pür-cüduñ envâ'-ı mekârim ü ihsânı ve manşıblar tevcihine⁴ müte'allik 'ulüvv-i himmet-i bî-kerânı ile ğayât-ı tâze ve ferğat-ı bî-endâze kesb itdigüm ma'lûm-ı zümre-i zevi'l-elbâbdur. Huşûşâ ki ğadr u dânişümi kemâliyle bilürdi. Her bâr himmet-i 'ulyâsı bostânınuñ dikmeleri ve 'inâyeti ravzasınuñ nihâl-i nişândeleri yâd olunduğça benüm vücûdumla iftiħâr kılırdı.

1 sözler//ğayrılarda: - R4

2 Bir//enverdür: Hâşılı bir çerâğ uyandırıcı, baħtı tâbende mihr-i enverdür F, R4

3 zümresindeki: zümresinden niçe F

4 tevcihini: teveccühine R4

Li-münşi'ihî [410b R4]

Devlet ehli ekişüp birbirinün dikmelerin
 Gördiler 'ilm ü hünerden niçesi hâlidür
 İftihâr itdi ağa didi çerâğum hâlâ
 Mihr ile mâh çerâğını yağan 'Alidür
 Fi'l-haķîka ilün âsarı edâni gibidür
 Benüm ammâ eşer-i mu'teberüm 'alidür

Ve bi'l-cümle ol zât-ı kerimün kîse kîse ihsânını aldum. GÜN-â-gÜN
 hil'atlerini ve zî-kıymet tuhfelerini ele götürüp zîr-i bâr-ı in'âmında kat
 kaldum.

Nazm

Ben eger zerreyüm eger kaçtre
 Ber-murâdum gerekse bî-behre
 Pertev-i şems-i 'âlem-ârâyum
 Eşer-i luṭf-ı ka'r-ı deryâyum
 Mihr-i pür-nûra terbiyet-kerde
 Baḥr-ı ihsân içinde perverde
 Ol gerek mihr ola gerek deryâ
 İtmek olmaz güherden istiğnâ

Egerçi ki¹ ağa-yı büzürgvârün evşâf u medâ'iḥine söz çoḡdur,² lâkin bu
 maḥalde bu miḡdâr ile iktifâ feşâḡatımuza ṡanıḡdur. Zîrâ ekşer-i aḡlâḡ u
 ḡişâli âtiyede beyân olınacaḡdur. Pes biz yine şadedimüze geledüm. Ol şeh-
 ryâr-ı büzürgvârün vaşf-ı hâlini beyân eyleyelüm. Çünki bu maḡüle 'âḡıl ü
 dîndâr ve 'ulüvv-i himmetle nâmdâr ḡapı ağası ki dâ'imâ ol şehryâra hem-
 ser idi, ecdâd-ı 'izâmı ḡânünına muḡâlif işlerden men'ine diḡḡati muḡar-
 rer idi. Ancaḡ cibilletinde merküz olan cem'-i dînâr ü direm ḡubbını men'
 idemez idi. Anda daḡı dibelik sâkit ü ḡâmüş olmayup ḡulmen bir ferdün
 mâ-melekini alduḡına ḡaç'â rızâ göstermez idi.

1 ki: ki bu R4

2 söz çoḡdur: nihâyet yoḡdur R4

Ba'de zâlik bir maḥrem-i Enderünî daḥı ḥürmet-i taḳıyye, ya'nî ki muḥaddere-i naḳıyye, ya'nî ked-bânü-yı ḥarem-i muḥtereme olup Cân-fedâ Ḥâtün nâmı ile mevsüme-i 'aliyye olan 'afife-i seniyye idi ki mümkün olduğça nik-ḥ'âhlığı elden ḳomazdı. Niçe nâ-revâ işlerden ṭab'-ı şerîf-i pâdişâhinün men'ine içdâm itmede yorulmaz idi. Niçe rûzgâr Serây-ı 'Atîḳ'deki ebkâr ḥidmetinde olduğdan sonra Serây-ı Cedîd'e alındı. Ḥarem-i muḥterem kethüdâlığında şâbit-ḳadem olup cümle ḥâşekilerün ve sâ'ir cevârî-i ḥavârî-peykerün mühimmâtını anlar görürdi. Vaḳtâ ki vâlide-i pâdişâh olan Nürbânü nâm muḥaddere-i 'âlî-maḳâm¹ 'azm-ı serây-ı cinân eyledi, eṣnâ-yı vaşıyyetde tâcdâr-ı büzürgvâra ol² 'afifeyi ıṣmarladı. Ve pâdişâha daḥı³ "Bundan sonra genc-i zâtuña nıgehân ve vücuduñ ḥirâsetine emîn-i şadâḳat-nişân olan anlardır." diyü naşıḫat ü vaşıyyet itdi.⁴ Fi'l-vâḳi' mâderleri vefâtından sonra 'amme-i iltifâtı mezkûreye oldu. Tâ zamân-ı vefât-ı şehriyâriye dek ol ḥidmet-i mu'ayyenede şadâḳati zuhûr buldı. Ḥuşuşâ ki maḥremân-ı firâş ḳırḳdan ziyâde idi. Cümlesinün görüp gözetmesi ol muḥteremenün zât-ı pâkine bir vedî'at-ı zimmet-nihâde idi.

Li-münşi'ihî

Erba'in oldı maḥremân-ı firâş
 Zemherîr itdi zehr ü berdini fâş
 Ḳıldı⁵ pejmürde sinn-i sulṭânı
 Sinn-i ḥamsîn olan bahâr anı
 Gerçi şâh anlara ıṣınmaḳda
 Faşl-ı nevrüzü [422a EH] vaşl şanmaḳda
 Ḥaberi yoḳ bürüdet oldı 'ıyân
 Gördi yaz günlerin şitâya nişân
 Gâh u bî-gâh yağdurup berfi
 Yaḫ şikest itdi ṭoñdurup zarfi

1 maḳâm: şân EH
 2 ol: ḥidmet-i ḥıfz u ḥirâseti ol EH
 3 Ve//daḥı: - F, R4
 4 naşıḫat//itdi: söyledi F, R4
 5 Ḳıldı: Ḳaldı R4

El-kıssa kırk hâşekî muḳarrer, ekşerinüñ evlād u emcādı qarīn-i zīb ü ziver, başka başka ḫarem-serāları müsetter¹ ve anlarıñ da cevārī-i ḫavārī-naẓīrleri mükerrer, ked-bānū-yı ḫarem-i muḫterem olan Cānfedā Ḥātūn ki bu cümleñ zīb ü zinetleri tertibinde dāmen-der-miyān ü cilveger oldı, vālide-i mācideleri vefātından soñra ḫod ḫarem-i muḫterem-i sultānī eyāleti bi-ṭarīķī'l-istiklāl ol ḫātūn-ı şāḫib-celāle ihtişāşla ta'ayyün buldı. El-ḫaḫ āḫiret ḫātūnlarından bir 'afife, tedābīr-i dil-peẓīri laṭife, mü-rüvvet ü seḫāyla zātı şerīfe² bir muḫtereme-i sa'ide idi ki zāhiren Dīvāne İbrāḫīm Paşa'nıñ hem-şireligi nāmı vaşf-ı şānını şāḫīfe gösterdi. Fe-ammā zulm u bī-dādına vāķıf olduğdan soñra redd itdüğü ḫālde mezbūruñ men-şūr-ı 'ömrinden ṭayy-ı şāḫīfe muḳarrer olmağla ḫalḫ-ı 'ālemün kendüden sü'-i zanları def'i rüz-ı rüşen gibi münevver oldı.

Ḥadd-i zātında rāğibe-i ḫayrāt ve ṭālibe-i ḫasenāt ü meberrāt olmağın İstanbul'da Gümrük-ḫāne semtindeki Çuḫurbostān ḫurbında bir ḫarābe mescidi ta'mir ve cāmi'-i şerīf itmışdür. Ba'dehu Serrāc-ḫāne ḫurbında ki sebīl-i ḫayrāt-delīl ki selāṭīn ü vüzerāya müte'alliḫ bunca sebīl-ḫāneler ki vardır, bunıñ bināsına nisbetle cümlesi³ pest ü nā-hemvārdur. Ol sebīl-ḫāneyi [421b F] ve muḫābilindeki mescid-i 'atīḫ iken cāmi'-i şerīf kılduğı eşer-i bī-bahāneyi inşā itmege yigirmi yük aḫçeye qarīb [411a R4] şarf eylemişdür. Ḥattā sebīlinüñ bināsı itmāmı müyesser olduğda yüz seksen pāre girān-ḫıymet dibā ve serāser ü atlas u kemḫā bir günde anuñ saḫfına aşılmışdür. Üç güne dek ruḫşat olsa ve her gelen aḫmişe-i mütenevvi'a alınsa ḫisāb-ı aḫmişe biñ pāreye çıkması ve bünyān-ı sebīl iḫrācātından ziyāde emti'a-i girān-māye ile teşrif olunması muḫaḫḫaḫ idi, dinilmişdür. Bu tafşilden murād nikāt-ı mezbūrenüñ beyne'l-ekābir ḫürmet ü rağbetini işbātđur. Kezālik Aḫbaba⁴ İskelesi'nde ve niçe yirlerde cāmi' u ḫayrātı⁵ ve inşā-yı meberrātı muḫarrer idi.⁶ Egerçi ki ḫudāvendgār zamānında kemāl-i temevvül ü gınāyla nümūdār idi. Ba'de vefātiḫi kendüsi inzivāya rağbet göstermeğın evvelā yevmi yüz aḫçe 'ulufe ve senevī dört ḫat yıllıḫ sa'ir levā-

1 müsetter: müyesser R4 | zer-beft ü serāser-güster EH

2 ḫalāş buldı//şerīfe: - F

3 cümlesi: sa'iri EH

4 Aḫbaba: Āti Baba F

5 cāmi' u ḫayrātı: ḫayrāt u cāmi'i F

6 muḫarrer idi: vardır EH

zımı ile mu'ayyen olup Serây-ı 'Atîk'a gitdi. Bakıyye-i 'ömrini tã'at ü 'ibâde-
te şarf için her nesneden ferâğat itdi. Ma'a zâlik merhûm hüdâvendgâruñ
ümm-i veledlerini tãlibîne tezvîc ve benât-ı muhadderâtuñ hüsni terbiyet-
lerini dâyelerine tervîc yine ol muhteremeye fermân olındı. İlä hâze'l-ân ki
târîh-i hicrî sene seb'a ve elf hisâbıyla 'ıyândur, 'afife-i 'azîze ol hîdemâtuñ
edâsında dâmen-der-miyândur. Bir seneden şofra teng-destligi ve ümmîd-i
cüd u kerem kılanlara bezl-i mâl idemeyüp himmet cihetinden pestligi¹ mes-
mû'-ı şehryâr-ı kâmkâr olduqda vazîfe yevmiyyesini iki yüz aqçe ve hîl'at-ı
seneviyyesini sekiz kat aqmışe olmaq buyuruldu.

İcmâl-i Fütühât-ı Sulţânî

Eyâlet-i Şîrvân bi-tamâmihâ ve ba'zî² ümerâ-yı Tãğistân ve içâ't-i
ekşer-i hükâm-ı Gürcistân ve eyâlet-i Tebrîz ü Gence vü Revân ve ta'mîr-i
Kâl'a-i Qarş ve eyâlet-i Ani ve eyâlet-i Dînâver³ tâbi'-i Hemedân, bun-
lar cemî'an şarq taraflarında vâkı'dür. Ve ammâ Yemen diyârında bir iki
beglerbegilik yir feth olunduğı şâyi' dür. Bunlardan ğayrı Engürüs vilâye-
tindeki Yanıq ve Papa eyâletleri bunlaruñ zamân-ı saltanatlarında mahz-ı
mazarrat olan menâfi'dür. Bosna ser-ğaddinde alınan Bihke nâm kal'a ve
ba'zı burüc-ı mürtefi'a fütühâtı ki vâkı'dür, hâlâ ki menâfi'-i dünyeviyyeye
ve 'avâ'id-i beytü'l-mâle,⁴ hod ğayr-ı nâfi'dür.

Der-ğuzür u Râhat-ı Hâkânî

Egerçi ki merhûm bi'z-zât sefer itmek ve sa'âdet-i cülüs için Mağni-
sâdan İstanbul'a gelmesinden ğayrı bir yire gitmek [422b EH] müddet-i
'ömrinde vuqû' bulmadı. Her ne kadar ki vüzerâ cihâd u ğazâ semtlerini
terğîb itdiler, cidden tãb'-ı şerîfleri müteveccih olmadı. Ba'zılar kavlince
şar'a mübtelâ idi. Ol cihetden hareket ü nehzatı hâlinde ifşâ-yı sırr-ı hafâ
havfı mâni'-i müdde'â idi, dirler. Lâkin bu kavlüñ ne şîhhati ma'lûm ve her
ne kadar ki tettebbu' eyledük, muğarrerligi mefhûm degüldür.

1 ve//pestligi: - F

2 ba'zı: mu'in-i R4

3 Dînâver: Dînâr F

4 mâle: mâliyye F, R4

Nükte

Mü'ellif-i ḥaķır kavlince zātı sükūnını muķtażı idi. Ol cihetden 'azm ü sefer ihtimāli münķazı idi. Zīrā ki Murād ismini ki yoķladum, mīmi ve eli-fi mā'ī¹ buldum. Ve rāsı ile dāli nārī² buldum. Hevāyī ḥarflerden nesne yoķ ki biri cünbiş³ ü hareketini mūcib ola. Ve ol biri seyr-i basīt-ı ḥāke rağbetini müstevcib ola. İki ḥarf nārī ve biri ābī gāhī tehevürü ve iki ḥarf-ı mā'ī televvününü mūcib olan taḥayyürü delā'ilindedür ki nice āteşle şü birbirinüñ zıddı ise merḥūmuñ daḥı evzā' u eṭvārı birbirine muğā'irce idi.

Fe-ammā eş'ār-ı ābdārı dervişāne, ḥalā ki umūr-ı dünyeviyye ile taḥayyüdi⁴ pādīşāhāne idi. Taşra ḥazīneleri ḥāric 'add idüp iç ḥazīneye dāḥil olan emvāle rağbeti ve cell-i himmeti bī-kerāne⁵ idi.

Beyān-ı Kaḥṭ u Ğalā

'Uḳalādan ba'zı fużalā-yı rāst-kār bu ḥaķire taķrīr-i ābdār kıilup, ḥükemā-yı aḥbāruñ mücerribleridür ki bir pādīşāh ibtidā'en taḥta geçdükte muḳayyed olurlar, kendüden ne maḳūle kelām şādır olursa anuñla tefe'ül ü taḥayyur kıılırlar, elbette ol kelāmuñ⁶ şudürü li-ḥikmetin idüğünü vüçūh-ı keşire ile şaḥiḥ bulurlar. İttifāķ Sulṭān Murād Ḥān-ı āfāķ taḥt-ı salṭanata cülūs ider. Ve ḥarem-i muḥterem ağaları eṭrāfında el bağlayup [411b R4] "Acabā ne maḳūle maḳāle buyururlar ki?" diyü her biri tefekkür eyler. Fe-lā-cerem⁷ evvel şudür iden kelām-ı müdğam⁸ "Ḳarnum aç." lafzı idüğü remz-i pür-ḥikem olur. Ya'nī ki ılğarla geldükleri ve ḥīn-i cülūsda nā-şinā bulındukları ḥalde mā-ḥazar ṭalebini müstevcib bulunur. Hemānā ṭavaşiler [422a F] kemāl-i ḥayretle ellerin urup birbirlerine "Kaḥṭ u Ğalāya ḥāzır oluñ." dimege başladılar. "Ne ğarīb zamāna geldük. Fuḳarānuñ bī-ser ü sāmān olmasını muḳarrer bildük, nüktesini aznaşladuķ. Fi'l-vāķi' ol sene bir mertebede ḳaḥṭ u Ğalā oldu ki zamān-ı Ḥāzret-i

1 mā'ī: nārī EH

2 nārī: mā'ī EH

3 cünbiş: seyr EH

4 dünyeviyye//taḥayyüdi: dünyeviyyede F, R4

5 kerāne: kerān F, R4

6 kelāmuñ: maḳālün R4

7 Fe-lā-cerem: - F

8 müdğam: - F, EH

Yüsuf'daki ğalâ ahvâli kütüb-i tevârihden yoklandı. Ol def'a vâkı' olan kaht u 'anâdan¹ bedter idügi tahtağkuğ buldı. 'Osmân Hân Ğazî zamânından berü vuğtú' bulmayan izdiyâd-ı belâ ve imtidâd-ı kaht u ğalâ bunlaruñ 'aşırında vücüd bulması hâtıme-i kâr ne yüzden bedidâr olacağını halka bildürdük."

İcmâlü'l-ğavâdiş²

Ammâ ihtilâl-i zamân ve³ ğavâdiş-i kevn ü mekân ki bu şehryâr-ı 'âlî-şân cülüsünden soñra bir bir 'iyân olmuşdur ve ekşeri 'âlemüñ nizâmı ihtilâl-le mübeddel olmasına bâ'is idügi tahtağkuğ bulmuşdur, evvel ihtilâl ruğ'a cem'î rağbetine müte'alliğ olan ahvâl ve eşirrä ruğşat bulduğı efâl-i nedâmet-me'aldür.

Hâdişe-i ülâ⁴

Hafî olmaya ki Sulţân Murâd Hân'uñ câlis-i serir-i devlet oldukları sâlde ve sene-i âtiyesinde rağbetleri dâd-ğ'âhlaruñ 'arz-ı hâlleri cem'ine müte'alliğ oldu. Ya'nî ki vüzerâ kendülerden ketm itdükleri umûra ıttılâ' kaşd idüp murâdları mazlûmlara nuşret ve zâlimlere 'azl ü katl ü redd ile siyâset olmak ihtimâli tahtağkuğ buldı. Şemsî Paşa ki mağallinde tafşîli mezkûrdur, evvelâ cedd-i büzürgvârlarına,⁵ şâniyen vâlid-i nâmdârlarına⁶ muşâhib olmuş idi. Şâlişen kendülere dağı muğârin olup her atlanduğlarınca⁷ rikâb-ı hümayûnlarında hâzır bulunup Vezîr-i A'zam Mehemmed Paşa ile mâbeynlerinde 'adâvet-i qadîme olmağın 'azl ü reddine, belki katline teşemmüri şübüt bulmuş idi. Aña binâ'en ol şehryâr-ı sâde-dile ruğ'a cem'ini terğib iderdi. "Vezîr-i a'zama inanmañ. Size 'arz eylediğı ahvâli toğrı şanmañ. Ahvâl-i enâmla bi'z-zât muğayyed olmañuz yegdür." dir idi. Hattâ bu mazmûnda ba'zı ebyât söylemişdür. Ya'nî ki;

1 'anâdan: ğalâdan R4
 2 İcmâlü'l-ğavâdiş: - R4, EH
 3 zamân ve: - F
 4 Hâdişe-i ülâ: - R4, EH
 5 büzürgvârlarına: emcedine EH
 6 nâmdârlarına: mâcidlerine EH
 7 atlanduğlarınca: atlarına süvâr olduğça F

Beyt

Ruḫ'a şikârına gidelüm şâhbâzâne deprenüp
Şunılan nâmeleri ḥamâme gibi pençemüze alup şayd¹ idelüm

sözlerini edâ eylemişdür. Egerçi ki bu vaz'a [423a EH] rağbet gösterdiler, lâkin eşirrâ-yı zamâneye irhâ-yı 'inân idüp yüz virmişler idi. Herkes 'adûsı ḥaḫḫında ruḫ'alar şunmağla niçe iftirâlar ile türrehât yazup virmege başladılar. Re'âyâ ise ednâ bahâne ile ḥâkimlerinden şikâyetler idüp 'azl ü teftîşlerine ol semtten sülûke muḫayyed oldılar. Ḥâlâ ki bu vaz'a mübâşeretleri ašlâ netice virmedi. Her atlanduğlarınca niçe niçe² bîn ruḫ'alar şunılmağla oḫunması bile müte'azzir oldu. Pes nizâm-ı 'âleme bu sebeble ihtilâl evvelâ bu semtle zâhirü'l-me'al kılındı. Ve selâḫin-i kâr-fermâya vâcib olan aḫvâl-i 'âlemi şadıḫu'l-ḫavl cäsüslerle tetebbu'dur.³ Tâ ki bilâ-ğarâz her ḥâkimü'n aḫvâli⁴ ma'lûm olup tedârüki görülmekle rütbe-i 'adâlete ḫaşd-ı tereffu'dur.⁵ Yoḫsa 'arz-ı ḫâl-i 'avâma i'tibâr mir'ât-ı 'ırz-ı⁶ ḫavâşşı inkisâr ma'nâsına mücib idüğü ma'lûm oldu.

**Vâkı'a-i şânî ihtilâl-i bid'at-mazmûn bâ-keşret-i şöhret-i ḫaḫḫ-ı
hümâyûn**

İkinci ihtilâle bâ'ış ḫaḫḫ-ı hümâyûn keşretindeki 'âdet ḫâdiş⁷ oldu ki bunlar zamânına gelince cülûs-ı taḫḫ-ı salḫanatla kâm-rân olan âbâ vü ecdâdına hiç bir pâdişâh manşib için ḫaḫḫ göndermesi ve ol ḫaḫḫ berâ-yı temessük ḫıfz olunması degül, görülmesi bile mümkün olmamış idi. Ḥattâ ḫaḫḫ-ı hümâyûn edâsı bunlaru'n devrine dek işidilmemiş idi. Vüzerâ ki 'arza girürdi, vezîr-i a'zam olan zât-ı muḫterem menâşib telḫîslerini bir bir oḫurdu. [412a R4] Buyurılanları sâ'irinden tefrîḫ idüp ḫaşra çıḫduḫda mücibince 'amel kılırdı. Ammâ bunlar zamânında vech-i âḫar hüveydâ oldu.⁸ Ya'nî ki muḫlaḫâ menâşib tevcihinde ḫavl-i pâdişâhî ile 'amel gidüp ḫaḫḫ-ı hümâyûn-ı şehryârî

1 alup şayd: alalum ve gizli künüz u rumüz fetḫ EH

2 Her//niçe: - F

3 tetebbu'dur: tetebbu' itdürmek idi EH

4 aḫvâli: ḫâli F, R4

5 tereffu'dur: tereffu' idi EH

6 'ırz-ı: ḫalb-i EH

7 ḫâdiş: - F, R4

8 oldı: - F

temessüki peydâ oldu. Ve şadr-ı a'zam olanlara i'timâd dâ'ireleri mün'adim olmağın menâşib telhîsleri bi'z-zât okunmağla, virilmeyüp gönderilmekle ve üstüne "Buyuruldu." yazmağla cereyân oldu. Ancağ vüzerâ ile girdükde okıdukları teraqqî ve ibtidâ emrleri maqûlesi ba'zı cüz'ıyyât kaldı. Bu hayşiyetle şadr-ı a'zam olanlarda kaç'â' istiklâl kalmayup harem ağaları ve muhadderatun taqarrüble [422b F] müsteşnâları umûr-ı memlekete qarışdı. Giderek bir hâle vardı ki tuğralı ahkâm rağbetden düşdi. "Mağall-i furşatdur." diyü sitemkârlar ahz-ı rişvete dürüşdi. 'Âkıbet her nesne haçla olmağın ahkâmıla 'amel tarîkası nesh olınmış hükme döndi.

Hâdişe-i şâlişe

Mevlânâ Bâkî iftirâ-yı hussâdla ma'zûl u ma'rûh kılduğudur. Selâtin-i bülend-iştihâr ve havâkîn-i güzîn-i 'âlem-medâr ki cülûs-ı taht-ı saltanatla kâmkâr olurlar idi, evvelâ 'ulemâ vü şu'arâya hüsn-i iltifât u ri'âyet idüp şafha-i rûzgârda iyü nâmları ve luğf u keremleri yâdigâr olmasına ol cihetden mübâşeret kıılurlar idi. Hudâvendgâr-ı 'âlemiyân 'ahdinde bu mazmûnuñ hilâfi zâhir olup Mevlânâ 'Abdü'l-Bâkî ki şâ'ir-i şîrin-kelem ve Bâkî mağlaşi ile şöhre-i enâm bir² şâhib-*Divân*-ı zî-şân olduğundan gayrı zümre-i mevâliden olup târih-i cülûsda Şemâniyye medârisinün birinde bulunmuş idi. Ol eşnâlarda medâris-i Süleymâniye'nün biri ile huşûl-i merâm teraqqubın iderdi. Ammâ Mu'allim-zâde Mevlânâ Mehemmed ki Şemâniyye medreselerinden biri ile³ kadri müstes'ad olup Mevlânâ Bâkî gibi anlar dağı altmışlu medreseye vuşûl ümmîdinde idi. Hattâ kendüden evvel Bâkî'ye virilmek havfından hâlî olmayup ba'zı mekr tedârükünde olmuş idi. Fe-lâ-cerem ol müfter-i mez-mümüş-şiyem, şu'arâ-yı Rûm'dan birinün bir gâzelin bulur. Ve içinde bir beyti bi-haseb'l-mazmûn hicv-i pâdişâhiye muvâfiğ taşavvur kıilup monlâ-yı müşârün ileyhe iftirâ ile "İşte pâdişâhum, seni de ve vâlid-i mâcidüni de böyle hicv itmişdür." diyü gönderür. Bilâ-tereddüd ü tağarrî derdmend Bâkî şehrden sürüldi. Ve manşıbından 'azl olunup "Bilâd-ı Şelâşe'de çurmasun." diyü buyuruldu. Ve ol gâzel bu şî'r idi ki zikr olunur:⁴

1 kaç'â: cidden EH

2 bir: ve R4, EH

3 ile: ile huşûl-i merâm R4

4 bu//olinur: budur F, EH

Nazm

Cihānuñ ni‘metinden¹ kendü āb u dānemüz yegdür
İlüñ kâşānesinden gūşe-i vîrānemüz yegdür

Ġinā şadırındaki mağrūr u nā-āsūde serverden² [423b EH]
Fenā bezminde lā-ya‘kıl yatan mestānemüz yegdür

Ya‘nî ki bu şi‘r Monlā Bâkî’nün ola, “fenā bezminde lā-ya‘kıl yatan mestāne” den murādı merhūm Sulţān Selim Hān olup anuñ zāt-ı şerīfini pādişāh-ı ‘aşruñ vüçüdından tercih kaşd eyledügi taḥaḥkuk bula. Hālā ki bu ğazel monlā-yı mezbūruñ eş‘arından degül idi. Ve Sulţān Selim merhūm³ daḥı taḥt-ı salţanatda şābit-ka-dem iken fuşāḥādan biri ol ğazeli ḥasb-i ḥāl yüzinden nazm itmiş idi. Cidden pādişāhlara ta‘arruz kaşdın itmemiş idi. Egerçi ki Mevlānā Bâkî bu iftirā ile ‘azl ü redd olındı, lākin⁴ Meḥemmed Paşa-yı Tavil “Ḥilāf-ı vāqî‘ kāl ü kıldür.” diyü ḥalāş idüp az zamān geçmedin çoklık iltifātlarına mazhar olmasına sebep oldı. Ḥattā Rūmili kādī‘askeri mertebesine⁵ anlaruñ ‘aşrında vuşul buldı. Ammā müfteri-i⁶ mezmūmmü’l-vüçüd⁷ «الחסود لا يسود» manṭūkına mazhar düşüp evvelā ṭarīk-ı ‘ilmî menāşıbını başa çıkarmayup nişāncılık rütbesini ele getürdi. Ol ṭarīk⁸ daḥı⁹ başa¹⁰ iletmeyüp tazeliginde kendüyi yitürdi. Ya‘nî ki kemāl-i ḥased ü ḥırş ma‘ayibi ile menfūr-ı [412a R4] kulüb olduğı ḥâlde dünyāsını degüşdi ki tafşil-i ḥālî tuğra-keşān-ı sulţānî ‘idādında yazılmışdur.

Hadise-i rābi‘a

Şeyḥ-i pādişāhî olan Şücā‘-ı ‘Āmî’nün¹¹ taḥarrübi ve hevā-yı nefsanî ile şeb ü rüz zinet-i mecālisinün tertibi beyānındadır. Arnavudiyü’l-aşl Şücā‘ nām erzel-i ‘avām-ı a‘vām¹² bir ‘acemî oğlanı iken ḥudāvendgār-ı cihānuñ

1 ṭurmasun//ni‘metinden: olan ni‘metden F

2 Ġinā//serverden: ve bir mısrā‘ında daḥı EH

3 merhūm: Hān EH

4 Cidden//lākin: - R4

5 kādī‘askeri mertebesine: kādī‘askerligine R4, EH

6 müfteri-i: müfteri merhūm F

7 “Kıskaç kişi başa geçemez.”

8 ‘ilmî//ṭarīk-ı: - R4

9 ṭarīk-ı//daḥı: ṭarīkını F

10 başa: menzile EH

11 ‘Āmî’nün: ‘Āmire’nün R4

12 a‘vām: - F, R4

şeh-zâdeliği hâlinde Mağnisa'ya varmış. Ba'zı ekâbirün bağçelerine duhûl kılmış. Hattâ Râziye Hâtûn ki muşâhîbe-i nüyîn-i şevket-nümün idi, anlara mahşûş bağbân yirine varmış. Evâ'il-i hâlinde ise Ümmî Sinân şüfilerinden birine birkaç gün hizmet itmekle vâkı'a ta'bîrine dağı ölçümlenür imiş. İttifâk cülûsdan bir ay miğdârı evvel¹ şeh-zâde-i 'âlî-mağal 'âlem-i rü'yâda görmüşler ki yigirmi ayakdan ziyâde murağğam u kârger ve müstağkem ü müstağkar bir nerdübândan yukâru revâne olmuşlar. Her biri eflâk-i tis'adan nişân, muraşşas-ı² refi'ül-bünyân, yigirmi otuz 'aded miğdârı kubbelerün üstine çıkmışlar ki kemâl-i imtiyâzla oturup ol mağûle 'âlî-mağalden eţraf-ı 'âlemi seyr itmek üzere çürmüşler. Fe-ammâ ol hinde Meğammed ve Mağmûd nâm [423a F] şeh-zâdelerini hâtıra getürmüşler. Eţrafa bağduğça görememişler. Ba'dehu dört ayak aşğa inerken uyanmışlar. İrtesi bu vâkı'a ki mezkûr oldu, mezbûre Râziye Hâtûn bir şüretini yazup mezbûr Şücâ'a gönderür. Ol dağı nerdübân 'adedince pâydar³ salţanatları ve oğullarınıñ kezâlik kendülerle bir yire gelmesi mümkün olmayup ekşer-i eyyâmları anlarıñ firâkı ile geçmesini ve kubbelerden murâd eğâlîm-i 'arzîn ve memâlik-i rüy-ı zemîn olmasını ve dört ayağ inmiş iken uyanmaları dört günden sonra müjde-i salţanat gelmesini ta'yîn⁴ idüp, vâkı'anuñ bu şüretini yazup hâtûn-ı mezkûreye gönderür. Anlar dağı 'izz-i huşûrlarına iletüp 'arza kıılır. Hattâ "Bu mu'abbir, bir şâlih ü murtâz kimesnedür. İllerün bağını belleyüp 'arağ-ı cebîniyle geçinmek üzeredür." diyü bildürür. Hikmet Hudânuñdur, ta'bîri tağdire muvâfiğ olup ayına varmadın salţanat müjdesi gelür. Bu kerre şüfinün nâmı gerçekden şeyğ olup harem-i muhtereme da'vet kıılınur. Meger ki bağ bellemesinden⁵ ğayrı tuğm-ı ilhâd ekmesi dağı var imiş. Niteki aşma budamasından şecere-i tevğidi pençe-i pür-rence-i rafz ile kıoparması dağı muğakğak imiş. Bir iki def'a ki şehryâr-ı sâde-dil cenâbına vuşûl bulmuş, hâliyyü'z-zihn olduklarını ve⁶ zirâ'ate şâlih mezra'a idüğini bilmiş. "Şeyğümden böyle işitdüm. Müşidümden böyle⁷ ta'allüm itdüm. Hâlâ ki ehl-i zâhir bu sırlara kı'âl olmazlar. Kendüler bî-rağbet olmağ havfından buldukları

1 miğdârı evvel: muğaddem o EH

2 muraşşas-ı: murağğas-ı F | virür EH

3 pâydar: pâyeleri F, R4

4 ta'yîn: ta'bîr F

5 bellemesinden: beklemesinden R4

6 olduklarını ve: oldukları hâlde EH

7 işitdüm//böyle: - F

ehl-i keşfi katl itdürürler.” diyü istedügi gibi ta’lim itmiş. Hattâ “Bu rumûz¹ hiç bir ferde açılmaç câ’iz degüldür.” diyü söylemiş. Kendüsi mürşid-i hidâyet²-nüvid ve pâdişâh-ı cihân-muî³ u münkâd [424a EH] bir mürîd³ olup kalmış. Vaqtâ ki pây-taht-ı ‘aliyye maḥmiyye-i Kõştanḥiniyye’ye geldiler, evvelâ şeyḥe Ayakapusu semtinde bir ‘âlî ev bağışladılar ki meger İstanbul Ağası nâm bir⁴ şahş ol evleri ta’mîr itdükde mezbûr Şüca’⁴ ‘acemî oğlanı imiş. Ol binānuñ taşın ve kirecin arḥası ile naḥl idüp ḥidmeti sebḥ itdügi muḥarrer imiş. Pes ol ârzüyü def⁵ için ol evleri murâd idindi. Cenâb-ı pâdişâhiden⁵ hibe olunup⁶ şâhibine manşibla ri’âyet kılındı. Ammâ şeyḥ-i mezbûr, iltifât-ı nâ-maḥşûr ile giderek bir mertebeye⁷ vardı ki ḥudāvendgâr-ı cihân kendüye “Şeyḥüm, sulṭānum, efendüm.” diyü tezkereler gönderür oldı. Ol daḥı aḥyānen teşrifine rızâ gösterüp, her varduḥça kırḥ elli biñ filori rişvet alup aḥşâbınuñ meşâlihini görmesi⁸ ta’ayyün buldı. Daḥı giderek emlâki dünyâyı tıtdı. Ve bâğçeleri ve çiftlikleri ve ḥayıḥ-ḥâneleri sâ’ir ekâbirden, hattâ vüzerâ-yı mefâḥirden ziyâde oldı. Tena⁹ umı ise [413a R4] bir ṭabaḥaya⁹ vardı ki sükkerî olmayan yemeklere el şunmazdı.¹⁰ Ve muḥavvî olmayan cevherî ma’âcını meclisine getürmezdi. Giderek devr-i cāmdan daḥı kām almağa başladı.¹¹ Ümerâ-yı Yehüdiyye’den Yāsef’i şarâbdâr-ı ḥāşş idinüp bâdenün Frengî’sini getürür oldı. İstanbul’uñ ḥüsnâ nigârları ve bî-hemtâ cüvānları ile ekşer-i evḥâtda bezmini zînet itmege başladı. Her evinde ve bâğçesinde ve çiftliğinde birer ḥammām muḥarrer olup şeb ü rûz niçe kerre istiḥmām itmedügi eyyām olmamaḡla ba’zı ehl-i ḥaḥ kimesneler mezbûrî ṭa’ne ṭaşları ile ṭaşladı. Hattâ defe’âtle¹² ruḥ’alar şunuldı. Cidden işḡa buyurılmadı. Kerârtla ba’zı ḥavâş yazdı, bildürdi. Lâkin ol mülḥidüñ yazduḡı ḥavâş mü’essir olmaḡla “Şeyḥ siz¹³ bildüginüz degüldür.” diyü buyuruldı.

1 rumûz: zümrede F

2 hidâyet: hevâ-perest F

3 mürîd: muî³ mürîd F

4 bir: - F

5 pâdişâhiden: salṭanatdan R4

6 pâdişâhiden//olunup: salṭanatdan nuḥûd-ı nâ-maḥşûrula giderek F

7 mertebeye: dereceye R4

8 görmesi: görmekle F

9 ṭabaḥaya: mertebeye F

10 şunmazdı: şunmayup F | şunmaz oldı EH

11 başladı: - F

12 defe’âtle: niçe kerre F, R4

13 Şeyḥ siz: şeyḥ-i kebir F

Ve bi'l-cümle bir vech ile i'tikâd virmişler ki nigâr u cüvânla bir döşekde yaturken görseler, hattâ ke'l-mîl fi'l-mikḥale ikisinden bile kâm alduğunu müşâhede itseler “Nigâr u cüvân şahîhdür, ammâ şeyḥ şekline giren İblîs idügi şarihdür ki murâdı beni azdurup şeyḥümden rücu'a bâdî bir müf-side bulmaḡdur. Elbette fi zamâninâ kuṭb-ı ḡaḡîḡi olan benüm şeyḥüm olmaḡdur.” cevâbını virürler idi.¹ ‘Âmî-i mezbûr bu ḡalâletle [423b F] on yıl miḡdârı mu‘ammer ve fışḡ u fücûrı mümtedd ü muḡarrer ve ḡapusu melâz-ı ‘ulemâ vü ekâbir ve bâḡçeleri mecma‘-ı² vüzerâ-yı mefâḡir, mâl ü menâli rik-i biyâbân gibi nâ-ma‘dûd, emlâk ü ‘aḡarı İstanbul’uñ ekser-i maḡallâtında mevcûd oldu.

Li-münşi’ihi³

Geldi vü gitdi mu‘azzez ol nâ-dân

Eyledi raḡbeti ḡahhâr-ı zamân⁴

Bi'l-âḡire sene tis’in⁵ târiḡinde vefât eyledi. Bunca a‘mâl-i fazîḡa yükleri ile çekildi gitdi. Ḥâdiş-i ‘işyân idi, işi bitdi.⁶ El-‘ıyâzu bi’llâḡ.

Ḥâdiş-e-i ḡâmise

Şemsî Paşa’nuñ muşâḡib olması ve irtişâ sevḡı ile zât-ı pâdişâḡiye İblîsvâr ḡulûl itmesidür. Şemsî Aḡmed Paşa ki Âl-i İsfendiyâr’dan, ya’nî Ḥaştamoni’yı pâ-y-taḡt idinen⁷ ümerâ-yı nâmdârdan Ḥızıl Aḡmedlü⁸ nâm emîr-i kebîrûñ evlâdından idi, hattâ Mîrzâ Paşa ki Arz-ı Rûm ve Sivas⁹ eyâletlerine ma‘an mutaşarrıf olup¹⁰ Mışır fâtiḡi Sulṡân Selîm Ḥân zamânında istiklâlen i’tilâ-yı şân bulmuş idi. Merḡûm Şemsî Paşa anuñ şulbî oḡlıdur ki Sulṡân Süleymân ‘aşırında ebnâ-yı sipâḡiyân aḡalḡından bir uḡurdan Şâm

1 cevâbını//idi: cevâbı virilürdi F

2 mecma‘-ı: cem‘iyyetinde EH

3 Li-münşi’ihi: - F

4 Eyledi//zamân: - F

5 tis’in: ... ve tis’in R4, EH

6 Ḥâdiş-i//bitdi: - F, R4

7 Ḥâdiş-e-//idinen: Ḥâdiş-e-i ḡâmise Şemsî Aḡmed Paşa ki Âl-i İsfendiyâr’dan ya’nî Ḥaştamoni pâ-y-taḡt muşâḡib olması ve irtişâ şüreti ile ṡab‘-ı pâdişâḡiye İblîsvâr ḡulûl kılmasıdır F

8 Aḡmedlü: Aḡmed R4

9 Sivas: sâ’ir Ekrâd F

10 mutaşarrıf olup: - F

beglerbegisi oldu. Ba'dehu Anaṭolı'ya¹ mutaşarrıf olduğdan sonra Sulṭān Selīm devrinde Rūmili beglerbegiliği ile imtiyāz buldı.² Merḥūm Lālā Muşṭafā Paşa şadr-ı vezāretle engüşt-nümā olduğda ki mezbūruñ üzerine taşaddurı lāzım geldi, “Nedür ki ben Şām beglerbegisi iken ol benüm zir-i destümde Şafed sancağı begi idi.” diyü manşıbından ferāğat kılpup teḳā'üde rāğib oldu. Hālā ki oturaḳ dest-būsında yine vezīr-i mezbūrdan aşağı turup maḫzūri taḫaḳḳuḳ buldı.

Ve bi'l-cümle ḫānedān-ı İsfendiyār'dan neşv ü nemā bulan kibār u şıḡār mā'il-i şayd u şikār ve toḡancılıḳ fenninde elbette behredār olmaḡla mezbūr Şemsi Paşa merḥūm Sulṭān Süleymān Hān'a toḡan bahānesi ile şayd u şikār eşnālarında gāhī yanaşurdı. Muşāhiblikle³ nev'an iştihār bulmuş idi. [424b EH] Ba'dehu Sulṭān Selīm Hān ki taḫt-ı salṭanata⁴ cülūs eyledi, kendüye paşa-yı mezbūrı vālid-i mācidinden ziyāde me'nūs eyledi. Vaḳtā ki Sulṭān Murād Hān 'ahdi oldu, mezbūr teḳā'üd ile Bolı'da⁵ fariḡ bulındı, “Hele bir eski emekdārdur.” diyü istediler. Rikāb-ı hümayūnlarına muşāhib olmasını ta'yīn eylediler.⁶ Nazm u neşre müte'alliḳ⁷ rütbesi şu'arā faşlında yazılmışdur. Bu maḫalde sā'ir aḫvāli beyān olınması münāsib görülmüşdür. Ba'zılar ḳavlince mezbūr *lā yedurru ve lā yenfa'u*⁸ maḫūlesi idi. Fe-ammā kendü i'tirāfinca⁹ “Zarara¹⁰ ḳādir, ammā menfa'atle mütebādir degülüm.” dir idi. Hattā “Mażarrat ḳaşd itdügümü engerek yılanı gibi güneşden gölgeye iletmedin helāk eylerin.” diyü [413b R4] faḫr iderdi.¹¹

El-ḳıssa paşa-yı mesfūr nedīm-mezhebe, muḫḫik-meşreb bir lā'ubālī şahş idi. Şehryār-ı cihān dergāhına kemā-yenbaḡi muşāhib oldu. Zu'mınca işlāḫ-ı aḫvāl-i 'āleme zāhib oldu. Gördi ki ṭab'-ı laṭif-i pādīşāhīde ḫub-b-ı dünyā külliyyetle cāy-girdür, ya'nī ki raḡbet-i dīnār u direm elbette kendülere dil-pezīrdür, ol tārīḫde şadr-ı a'zam olan Meḫemmed Paşa-yı

1 Anaṭolı'ya: Rūm'a ve Anaṭolı'ya F

2 beglerbegiliği//buldı: beglerbegisi oldu EH

3 Muşāhiblikle: Muşāhib nāmına EH

4 taḫt-ı salṭanata: taḫta F

5 ile Bolı'da: yolında F

6 eylediler: bildiler F

7 müte'alliḳ: - F

8 “Ne yararı ne de zararı vardır.”

9 i'tirāfinca: - F

10 Zarara: Şadra R4

11 diyü//iderdi: dir idi EH

Ṭavîl'i mezemmet¹ itdükçe “Fülân beglerbegiden otuz biñ altun rişvet aldı. Fülândan yigirmi biñ dînâr alup manşıbını muqarrer kıldı. Pes cümle memleket ve menâşıb-ı ‘âlî-rütbet ve bunca hıarc u hıasâret ve dâd u dihiş emrindeki câh u celâlet sizüñ iken nedendür ki vezîrûñ[üz] kırk ellişer biñ altunlar alup manşıblar vire. Cenâbıñuza andan bir hıabbe ‘â'id olmaya.” diyü envâ‘-ı şeytanet ile rişvet terğîbine cell-i himmet itdükde “Hiç pâ-dişâhlar rişvet almak,² mürteşî olmak revâ mıdır? Ṭutalum ki almak câ'iz ola, yeden bi-yedin rişvet almaları ile devletleri qarîn-i beğâ mıdır? Evvelâ ne vech ile mümkindür?” didüklerinde “Siz bi'z-zât almak lâzım degüldür. Hattâ vâşıta ile alınınca hiç kimse irtişâñuza câzım degüldür. Li'llâhi'l-ğamd vâlide-i celileñüz var. Qapuğası ise her hıdmete fermân-berdâr. Bu bendeye dağı buyurılırsa cân u başla hıdmetkârdur. Pes ağız u celbiñüze dağı mâni‘ mi vardur?” diyü şehryâr-ı mezbûri idlâl eyledi. Vâledesini yed-i rişvet ta'yîn itdürüp bir mâddeden kırk biñ altun alınmasına sebep oldu. ‘Alâ vechi'l-ifşâ celb-i mâl ü irtişâ muqarrer olduğı gün serây-ı pâdişâhiden mekânına qatı mesrûr geldi. Qoçi nâm kedhüdâsını bu kıışşadan âğâh idüp mâ-vaqa‘ her ne ise söyledi. Hattâ “Li'llâhi'l-ğamd Âl-i ‘Oşmâni‘dan Kıızıl Ağımedlü'nün³ intikâmın aldum.” diyü şükrler eyledi. [424a F]

Hattâ mü'ellif-i haqîr anda hâzır bulınup “Ne vech ile intikâm aldıñuz?” didükde⁴ “Pâdişâhi rişvete tağandurdum. Hattâ bugün bir yirden kırk biñ sikke miğdârı bir büyücek loğma tağdurdum. Ba‘de hâzâ ne pâdişâh rişvet almakdın ferâğat ider ve ne rişvet ile mülki pâyidâr olup kendüsi iğâmet eyler. Anlar bizi mülk-i mevrûşumuzdan nice dür itdiler ise ‘an-qarîb ben de anlaruñ kâr u bâr-ı salğanatlarından mehcür olmalarına sebep oldum.” diyü tafşîl itdi.

Nükte

Ammâ qalb-i kesîre ol hinde bu ma'nâ müstenîr oldu ve mezbûruñ iğvâ-yi şeytânisi muqarrer olduğı eyyâmda bu qaziyye vuqû' buldı ki kendüye muqâyeye yüzinden söyledüm. Ammâ şüret-i inkisârıla tamâm müteğayyi-

1 mezemmet: zemm R4

2 rişvet almak: - F, EH

3 Ağımedlü'nün: Ağımed Paşa'nun F | Ağımed Beg R4

4 didükde: didi öyle diyicek F

rü'l-hâl eyledüm. Ya'nî " 'Aceb degül ki sen cenâb-ı salţanatı irtişāya delâlet idesün. Ve Devlet-i 'Osmâniyye'de bâni-i mebâni-i ahz u celb kendün olmağa cür'et idesün. Zirâ 'Cedd-i büzürgvârimuz[dur].' diyü iftihâr itdigünüz aşhâb-ı nâmdârdan Hâlid bin¹ Velid Hâzretleri ümmet-i Muhammed miyânında muhterî'-i bid'at-ı rişvet olmışdur. Hâzret-i Şiddîk-ı Ekber zamân-ı² hilâfetinde bir şahşla da'vâya gelüp emîrül-mü'mininün³ Bilâl nâm bevâbına iki dînâr virüp 'Beni haşmumdan evvel tenhâca bulışdur.' didüğü şübüt bulmuşdur. Hattâ ol âna gelince ümmet-i celilü'l-himmet miyânında rişvet cârî olmayup ibtidâdan virilen rişvet⁴ ol idüğü kütüb-i tevârihde muşarrahdur." diyü tafşil itdügümde paşa-yı mezbûrî hayret aldı. "Hoş çok bilürsün, 'Âli.'⁵ [425a EH] diyü haķire nigerân olup⁶ baş şaldı.

Muhaşşal-ı kelâm Devlet-i 'Osmâniyye'nün hâlel-pezîr olması ol günden berü zâhirdür. Târih-i mezbûrda derünî ve birünî hazîneler memlû oldukdan gayrı Yedikulle hazâ'ini bile çobtolu idi. Hemân ki irtişāya başlandı, bunca genc-i şâygân boşalup ümerâ ve sipâh u zu'amâ fuķarâ olup re'âyâ vü berâyâ tağıldı, gitdi. Memâlik-i ma'mûre-i Rûm bir uğurdan harâb olmağa teveccüh itdi.

Vâkı'a-i⁷ sâdise

Yehûdî begi Yâsef'ün mürd olduğı ve metrûkâtını yazan defterdârlaruñ 'azl ü habs kılınduğıdur. [414a R4] Yehûdî begi Yâsef ki Sulţân Selim Hân bin Sulţân Süleymân Hân tahta cülûs itdüklerinde Naķşa Aţası muķaţatâ'tını aña emâret idüp virmiş idi. Mezbûr toķsan bir târihine dek mu'ammer olmuş idi. Bu eyyâmda ki mürd oldu, başdefterdâr bulunan Oķçı-zâde Mehemmed Efendi ve Anaţolî Defterdârı Muhyî Efendi ve Şıķk-ı Şânî Defterdârı Arnavud Sinân Efendi ki bi-hasebi'l-emr mezbûruñ muhâllefatını yazdılar, ba'zılar kavlince çama'-ı hâm belâsı ile istikâmet çarîķını koyup azdılar. Ya'nî ki mâbeynlerinde bir girân-mâye hâtem ve ba'zı cevâhir-i

1 bâni-i//bin: pâyeye ahz ve ceddün F

2 Şiddîk-ı/zamân-ı: 'Osmân radîyâ'llâhu 'anh EH

3 mü'mininün: mü'minin hâzretlerinin R4

4 bulmuşdur//rişvet: - R4

5 'Âli: - F, R4

6 olup: - F, EH

7 Vâkı'a-i: Hâdis-i R4

‘âlî-kıyem zâyi’ şekli oldu. Tâ ki mezbûrân Oğçı-zâde ve defterdârândan Sinân¹ aḥz u ḳabz u² ḥabs olunup, ḥattâ işkence olunmaḳ mertebelerine vardı. Ve evleri başılıp cümle mâ-melekleri görüldi. Ve niçe nazara merḡûb olan tuḥfeleri mîrî için zabt olındı. Âḥirü’l-emr üçi daḥı ‘azl olunmaḳ taḥḳîḳ buyurıldı.³

Vâkı‘a-i⁴ sābi‘a

İ‘tibâr-ı taḡyîr-i sikke⁵ vü nuḳûd ve Rûmili Beglerbegisi Meḥemmed Paşa keşret-i iltifâtla meşhûd ve ba‘de zamânin hücum-ı ḥalk-ı ‘âleme binâ‘en ḳatıl ile mefḳûd ḳılınıḡıdır. Selâtin-i zevî’l-ıktidâra mevâhib-i ḥâşşa-i ilâhiyyeden iki mevhibe-i laṭîfe⁶ virilmişdür ki biri ḥuṭbe-i şerîfe ve ol biri sikke-i münîfedür. Fe-lâ-cerem ḥuṭbe-i refi‘atü’r-rütbede irtifâ‘-ı şân-ı sultânî ve i‘tilâ-yı zât-ı pāk-i⁷ ḥākānî mazmûnını işâret⁸ ḳılıp kibâr u şıḡâra itâ‘at-ı ulî’l-emri ta‘lîm⁹ ve ârâ-yı aḡyâra mütâba‘at-ı ḥalîfe-i ‘aşrı tefhîm muḳarrerdür. Fe-ammâ sikke-i münîfede ‘arz-ı ḳudret-i şehryârî ve naḳl-i ‘izzet-i kâmkârî meşḡûn ve istifâde muḳannen ü muḳarrer¹⁰ olup dirhem ü¹¹ dînâr bâḡ u râḡ-ı salṭanatuñ yâsemîn ü gül-i neşrînine nümûdâr¹² olduḡdan ḡayrı meşelâ her sikke-i ‘Osmânî bir varaḳ-ı nûrânî ve her dînâr-ı sultânî bir zer-levḡ-i¹³ cihânbânî gibidür ki şadırlı şadâ-yı nâm-ı bülend-i pâdişâhî ile mu‘aven ve saṭr-ı şatırî târîḡ-i cülûs-ı şâhenşâhî ile müberhen olup kendüleri bî-pây iken pâyê ḳaṭ‘ın itmeleri ve bî-dest iken seyâhate dest-res bulup elden ele gezmeleri, tekellümsüz ḳuvvet-i ḳâhire-i ḥüsrevâneye şehâdetleri ta‘allümsüz ḳudret-i bâhire-i pâdişâhâneye hikâyetleri, lâ-siyyemâ sîm-sîmâ dil-rübâlar gibi cezb-i ḳulûba ḳudretleri ve şâhib-i medârisler [424b F] gibi herkesün kîsesine duḡûl idüp ülfetleri, bâ-

-
- 1 Sinân: şânî F
 - 2 aḥz//u: - EH
 - 3 olunmaḳ//buyurıldı: olındı EH
 - 4 Vâkı‘a-i: Hâdişe-i EH
 - 5 taḡyîr-i sikke: sikke vü taḡyîr-i nuḳûd F
 - 6 laṭîfe: - F, R4
 - 7 pāk-i: pāk-i nâm-ı benâm-ı EH
 - 8 işâret: ifsâda R4 | ifâde EH
 - 9 ta‘lîm: - F
 - 10 muḳarrer: muḡarrer R4
 - 11 şehryârî//ü: - EH
 - 12 nesrînine nümûdar: nesrîn nevâdiri F
 - 13 zer-levḡ-i: dürr-i kü‘ F

huşûş tuhaf u yâdigâr kısmından her metâ‘la münâsebetleri ve kendülere dîrem-ħarîde olan ħ‘âceler ile müvânesetleri rûz-ı rûşenden aẓher ve şems-i müstenîrden enver ü münevverdür.¹

Li-münşi’ihi

Pâdişâhuñ sipihr-i ĩudretde²
 Şemsi dînâr u şâhî meh-pâre
 Nûr-ı ‘izzetle pâre-i ‘Oşmânî
 Beñzer anda nücûm-ı³ bidâre
 Fûls-i aħmer dönüpdür⁴ ol gökde
 Şafağ evcinde necm-i seyyâre
 Bu şadedden Frengî ħâricdür
 Ğuruşu ħarca ħalb-i bâzâre

Ve yâĥûd bâğbân-ı iz‘ân bostân-ı ĩudret ü tüvânda dıraħtistân-ı gülistân gibi bu teşbihât-ı rengin ezhârını⁵ ħâtır-nişân ve bu te’vilât-ı dil-pezîr şükûfezârını gül gibi nümâyân itmişdür ki;

Li-mü’ellifihî

Salţanat gülsitân-ı cennet olup
 Zer-i surĥ anda ħırmızı güldür
 Pâre vü aqçe naqş-ı sikke ile
 Jâle düşmiş beyâz sünbüldür
 Fûls-i aħmer diyüp begenmedigün
 Lâle-i âl ile ħaranfüldür

Pes sikke-i şehryârîde şeref-i tām ve ĩudret-i ħâhire-i ħüsrevânîyi i‘lām u ifhām muĥarrer olup her âyîne ħânûn-ı selâtin-i vâcibü’l-iħtirâm vefĥın-

1 enver//münevverdür: enverdür EH

2 Pâdişâhuñ//ĩudretde: Pâdişâh felek-tüvân ħadruñ EH

3 Beñzer//nücûm-ı: Beñzedi anuñ için F

4 dönüpdür: görinür EH

5 ezhârını: berg ü bârını EH

ca zâhirü'n-nizâm ve bâhirü'l-intizâm¹ kılinması lâzım-ı mâ-lâ-kelâm iken fî zamâninâ pâdişâhımuñ cedd-i büzürgvârınuñ nâmı ile mu'an-ven ve kendülerün sikke vü huṭbeyle kerâmetleri müberhen² olan nuḳûd-ı bî-hemtâyı ki bi-ḥasebi'l-işılâḥ dirhem-i 'Oşmânî diyü mute'ayyendür, ḳullâb-ı tezvîrine giriftâr olmağla ḥâlâ bir derecede şığâr ve kırkıla kırkıla bir şüretle nümüdâr u bedîdâr olmışdur ki bağ u râğ-ı salṭanatuñ nür-ı pür-nürü ve şahsâr-ı [414b R4] bahâr-ı [425b EH] hilâfetüñ evrâḳ-ı şükû-fezâr-ı mevfûrı meşâbesinde iken fî zamânina hey'et-i ḳaṭarât-ı jāleye dönmişdür. Kezâlik vilâyet-i 'Arabistân'da cārî olan pâre daḫı ezhâr-ı pür-en-vâr-ı ḥikmetüñ sîmîn-ḳadeḥ ve yâsemîn ü sünbül-i 'Arabî nâmına bir nür-ı güzîni menzilesinde iken³ bu ahyânda zerger pütesinde dökilen reşehât-ı sîm-âba öykinmişdür.⁴

Ve bi'l-cümle naḳd-ı 'Oşmânî'ye cümleden ziyâde rağbet vâcib iken giderek i'tibârdan ḳaldı. Ve ziyâde ḥurde kesilmekle, ḥuşuşâ künde-bâz u ḳallâş Yehûdiler⁵ eline düşüp kırkımağla tüccâr-ı bâzâr anı bi'l-külliyeye nazardan şaldı. Bu minvâl üzere 'Oşmânî nâ-bûd ve pâre anuñ hey'etiy-le mevcûd olduḳdan ḡayrı⁶ filori ḳısmınuñ daḫı bir ḳısmında bir kâmilül-'ayarı nâdir ve meksûrı ḥod tamâmından ziyâde idüğü zâhir ü bâhirdür. Şarrâflar ise gölge ḥarâmîsi bir bölük leffâflardur ki tamâmı ḥîle⁷ ile nâḳış ḳıçarmada. Ve dürüstini firîb ü riv ile meksûr bahâsına almada. Ve kendüsi şarf itmek itmek istedikde yine ziyâde bahâyla virmede. Ḥuşuşâ nuḳûd-ı 'Oşmânî'yi üç ḳısm idüp şığârınuñ altmışını ve kibârınuñ ellisini ve ḳarî-be-i vusṭâda olan derâhimüñ elli beşini bir filoriye şarf idüp bu yakınlar-da hilâf-ı ḳânûn bu maḳûle mu'âmelât-ı vâj-gün eleminden ekşer-i ḥalḳ-ı 'âlem ve cümle-i benî âdem zücret ü melâlet-nümün olduḳları muḳarrer olup bu güne ihtilâl 'amme-i ḥalâ'ik mâbeyninde zâhirü'l-me'al ve ḥarem-i muḫterem-i⁸ pâdişâhî ḥuddâmı nuḳûd-ı ḍarûbe, ya'nî ki dü⁹ ḍurûb

1 ve//intizâm: - R4

2 vü//müberhen: celîle-i girâmileri nerîn EH

3 ezhâr-ı//iken: kırkıla kırkıla EH

4 öykinmişdür: yitmişdür F

5 Ve//Yehûdiler: - R4

6 ḡayrı: soñra EH

7 tamâmı ḥîle: nemâyı ḥaseble F

8 muḫterem-i: - F

9 dü: der EH

Kıraçova akçesi dimekle merğübe harcanmağla taşrada cārī olan direm ‘alem-i şerif-i pādīşāhiden mübhem¹ alup nuıdun nā-hemvārılıđı māh u sāl mütezā‘idü‘l-emşāl olmadın ve re‘āyā vü berāyā almada virmede ‘acz-i hāl ile infı‘āl bulmadın hālī olmaduqlarından mā‘adā knn-ı adimde yüz dirhem gümüşden beş yüz akçe kesilmek ve bir filori elbette altmışdan bir eksige bozulma muarrer iken evvelā hıyānet-i ‘ummāl ve celb-i defterdārān-ı bed²-a‘māl hasebi ile her yüz dirhemden yedi yüze, giderek sekiz yüze ruşat virildükden ğayrı³ harc u şarfında dağı tefāvüt-i fāhiş ve izdiyād-ı muvaħhiş muhaka olup tetricle sikke-i celile-i şehryārīnū revāci⁴ kesāda mübeddel oldu. Hālā ki vüzerā vü vükelā bu iħtilālī ne şordı ve ne ‘izz-i hużūr-ı salanata ‘arza ıldı. Bi‘l-āhıre tārīh-i hicrī sene tis‘ın ve tis‘a mi‘eye arīb olduda filori ve ğuruş beşer onar akçe ziyāde olup giderek yigirmişer ve otuzar akçe izdiyāda ruşat virildi. Ve beyne‘n-nās bu edā-yı hāş şöhret-i bī-ıyās buldı ki Sulān Murād Hān bir filoriyi ellerine alup “Yüz yigirmi akçe degmez mi?” diyü havāşşına söylemişler. Ya‘nī ki hazīneleri zāhıren iki at olma [425a F] ve bir filori ‘ulüfe-h‘ārına yüz yigirmiye virilmekle hazā‘ın izdiyād bulma fikrin itmişler. Ma‘a hāzā bu sevdā-yı hām müzil-i rāhat u intizām oldu. İħtilāl-i eyyām-ı devletleri cümlenden evvel bu tari ile taarrür buldı. Zīrā ki ecdād-ı ‘izāmları himmet-i evliyāyla vaz‘ itdükleri nn-ı münifū bozulması ‘ayn-ı mazārrat u ziyān idüginini⁶ bilmediler. “Az ama‘, o ziyān.” meşeli bu huşuş için vārid olmuş azıyye idüginini idrāk ılmadılar. Mu‘āmele-i nās ki narh u es‘arda te‘ādül iledür,⁷ filori yüz yigirmiye ıduğı gibi her nesnenū bahası mütezā‘if oldu. Ve ıyyesi beşere şatılan me‘kūlāt onara virilmek evvel vehlede vuū‘ buldı. Giderek artması ehl-i sūu himmet ü ittifāqlarına ta‘li olındı. Mısr-ı āhire‘den ğayrı memālİKde bu nn u tefāvüt muarrer oldu. Ammā Mısr ‘askeri⁸ tağyır-i mu‘āmeleyle a‘ā rızā göstermeyüp anlar da evvelki minvāl üzere aldı. [415a R4] Her end ki fuarā, pādīşāha

1 mübhem: - F, R4

2 bed: pür F

3 virildükden ğayrı: virildi. Ve F

4 şehryārīnū revāci: şehryārīye revāc var iken EH

5 degmez mi: deger EH

6 idüginini: oldu iħtilāl-i eyyām u devletini EH

7 iledür: ile F

8 ‘askeri: - F, R4

‘arz-ı hâller şundılar, iltifât itmedi.¹ Vüzerâ ne kadar ki huddâm-ı dergâha bildürdiler, kimse sözlerini tutmadı. Pâdişahuñ kul ‘ulûfesinde fikr itdügi tefâvüt yalınuz Maṭbah-ı ‘Âmire’nün iḥrâcâtındaki izdiyâdla ber-hem gelmedi. Ve ehl-i sük narḥ u es‘âr kaydından kırtılıp istedükleri² gibi şatmağa [426a EH] bu ṭama‘-ı ḥâm-ı³ nâ-fercâm sebeb oldı.

Li-münşi’ihi

Lâzımü’l-i‘tibârdur sikke

Vâcibü’l-iftihârdur sikke

Nâm-ı sulṭâna iştiḥâr viren

Mâcid-i nâmdârdur sikke

Ne bilür⁴ anı nâkışu’l-iz‘ân

Ḥayli kâmil⁵ ‘ayârdur sikke

Ve bi’l-cümle herkesün bu mu‘ameleden bağı hün ve ‘acz u ızırâbı rüz-be-rüz efzün olup hâlleri nüḥ mertebe diğergün iken sene seb‘a⁶ ve tis‘in ve tis‘a mi’e târiḥinde kul ‘ulûfesi ki çıkdı, ḥamr emîni olan zemînün on yük aqçe nebehresi,⁷ ya’nî ki evrâḳ-ı bahâr-ı bādâm menzilesinde, belki қаṭarât-ı jāle-i nâ-fercâm meşâbesindeki naḳdiyyesi Dîvân’a geldi. Kırtıtoḳuz nâm vekili ol gün başdan çıkan⁸ Başdefterdâr Meḥemed Efendi’ye iki yük aqçe rişvet virdi ki “Tek bu aqçeyi yaḳup kızılın çıkarırsunlar.” diyü yalvardı. Derdmend defterdâr қаbûlinden i‘râz ve “Bu maḳûle aqçeyi ne yürekle alurın?” diyü iğmâz itdükde ‘ale’l-fevr şadr-nişin olan aḳviyânun birine ‘arz eyledi. Ol ḥüsn-i қаbûl ile iki yük aqçe rişvete iḳbâl idüp “Elbette ol aqçeyi alursun.” diyü defterdâr-ı müşârün ileyhe emr itdi. Ne kadar ki “Ḳalb aqçedür.” didi, ḳalb-i vezirün incinmesine sebeb oldı; ve ne deñlü “ ‘Ulûfeye virilür ise fesâda mü’eddî olur.” diyü

1 itmedi: - R4

2 istedükleri: aldıkları F

3 ḥâm-ı: - F, R4

4 Ne bilür: Pek sever EH

5 kâmil: gül F

6 seb‘a: tis‘a F, EH

7 nebehresi: mîrisi F | tebehresi EH

8 başdan çıkan: - F

9 alurın: ilterin F

söyledi, “Bu maħalde senüñ ‘inād itmeñ vazıfeñ degüldür.” dinildi. ‘Āķıbet ol aķçe alındı ve sipāhuñ vezā’ifine virildi. Der-‘aķab ‘iṣyān-ı sipāh¹ derd-mend defterdarı ķatlı ile tebāh ve sā’ir vüzerāyı ‘azlı ile ‘arz-ı² intibāh, aṣlda ol iki yük riṣvetden bedid oldı.

Hādıṣe-i ṣāmine

‘Arab Aħmed Paṣa’nuñ ķatlıdır ki merħüm Sulṫān Selım Hān bin Süleymān Hān’uñ evāħır-i eyyāmında³ ve vezır-i ṫavıl Meħemmed Paṣa-yı celilüñ istiķlāl üzere ħükümeti hengāmında sefele-i⁴ ‘avām ve ħazele-i enāmdan ‘Arab Aħmed nām bir fūrū-māyeyi Tersāne-i ‘Āmire re’islerine ilħāķ itmiş idi. Giderek ħareminden bir cāriye virüp, ħattā rü’esā kethü-dālğı pāyesine irgürüp sancaġa çıķarmıṣlar idi. Anuñla daħı iktifā itmeyüp ‘ulüvv-i himmeti müsted’āsınca Cezıre-i Kıbrıs eyāletini lā’iķ u ṣāyeste görmüş idi. Pes mezbür ‘Arab Aħmed Paṣa sene ħamse ve ṣemān’in tārıhinde evzā’-ı nā-hemvārla irtıṣā-yı⁵ ġün-ā-ġün itmege baṣlayup aṣıl ü yarar olanları ma’zül ve kendü gibi bed-aṣlı ü bed-kirdārları merātib-i refi’a-ya mevṣül itmegin ‘ale’l-ħuṣuṣ maħlül olan gedükleri lā’iķına⁶ virmeyüp naķd-ı riṣvetle fūrū-māyelere ṣatmaġın cezıredeki ġılmān-ı pādıṣāhı anuñ evzā’ına taħammül idemediler. Bir ġün ‘ale’l-ġaffle dıvānını baṣup kendüyi pārelediler. Ve üstine dönen ādemlerinüñ kimini helāk idüp ekṣerini yārelediler.⁷ Ve yanında bulunan mā-melekini nehb ü ġāret idüp intıķām almak vādisine sülük itdiler. Zırā mezbür ‘Arab, zemın-i Ğarb⁸ rü-siyehlerinden bir mezmüm-ı⁹ mektümü’n-neseb ve ma’dümü’l-edeb ṣaħṣ iken İstanbul’a ġelüp Ğalaṫa çārṣularında fülüs ṣarraflğı ile “Manķurcı ‘Arab” diyü ṣöhret bulmuş idi. Ba’dehu ‘Arablğı māni’ olmayup [425b F] dört aķçe yevmiyye¹⁰ ile bir ‘azeb olup der-‘aķab ķazandıġı māli ṣarfla on aķçe vazıfelü bir re’islik virilmiş idi. Pes rü’esā-yı Ğalaṫa bu bābda ġümān ü ġalaṫa dūṣup

1 sipāh: - F, R4

2 ‘arz-ı: - F

3 evāħır-i eyyāmında: evāħırinde EH

4 hengāmında sefele-i: eyyāmında fe’ale-i F

5 irtıṣā-yı: ifṣā-yı irtıṣā-yı EH

6 lā’iķına: maħalline EH

7 Ve//yārelediler: - F | pārelediler//yārelediler: pāre pāre R4

8 zemın-i Ğarb: - F

9 mezmüm-ı: muķaddim-i F, R4

10 yevmiyye: ‘ulüfe EH

[415b R4] “Acabâ bu ‘Arab, bizüm qadimden bildigümüz degül midür?” dirler idi. “Yoğsa manqur şarfi ile¹ kesb ü kârında iken añsuzın deryâ ‘alemi şunilup² qorşan olanlardan mıdur?” fikrin iderler idi. Mezbür ise hâbâşet-i aşliyye ve rezâlet-i cibilliyyesi muqtezâsınca nâ-şâyeste hareketden hâli degül idi. Aña binâ’en cezîre qulları hücüm idüp serdârları iken tîğ-ı siyâsetleri ile ol varqada başı gitmiş idi.

Vâkı‘a-i tâsi‘a

Sene sitte ve³ şemânîn esnâlarında vezîr-i celîl Mehemmed Paşa-yı Tavîl mensübâtınıñ ze‘ametleri alınduğı ve müşîr-i müşârün ileyhün harem-i ‘ırz u nâmûsına dest-i ihânetle âteşler şalındıduğıdur ki vezîr-i⁴ mûmâ ileyh Sulţân Selîm Şâh ‘aşrında vekîl-i mu‘temedün ‘aleyh, belki şehryâr-ı ma‘nevî bir düstür-ı [426b EH] vaqûr-ı Bosnevî⁵ olmağla cidden anlaruñ mensübâtına vücûd virmemiş idi. Ednâ bahâne ile muqarrebelerinden Ferhâd Ağa ve ‘Ömer Ağa nâm emekdârlarınıñ vücûdını fenâya virmiş idi.⁶ Pes pâdişâh-ı cihân, a’nî bih Sulţân Murâd Hân ‘aşrında dahı ol mesleke sülûk eyledi. Câlîs-i taht-ı salţanat olduğı gibi gâh h’âce-i büzürgvâra gâh şeyhi nâmındaki tahta-h’âra, ‘al’-huşuş defterdâr-ı muqarrebî⁷ ‘add olunan⁸ Üveys Çelebi nâm müdebbir-i hilekâra uydu, ulaşdı. Hattâ teftiş itdürüp tavk-ı miñnet gibi gerdenine tolaşdı. Lâkin cümlesi arqalaşdılar. Dahı pâdişâh-ı ‘âlî-câh ‘âzim-i tahtgâh iken esnâ-yı râhda bu ahvâli bildürdiler. “Qorqaruz ki ilkâ-yı vezîr ile babañuz muqarrebeleri gibi başdan çıkavuz. Serdârlı ve mîr-i mîrân-lık ümmidinde iken reh-güzâr-ı ‘adem semtine ‘azm idevüz.” dimişler idi. Hattâ⁹ niçe ‘ahd ü peymân-ı şehryârî şudûrına sebep¹⁰ olmuşlar idi. Vaqtâ ki bu mazmûn tekrâr ‘arz-ı bârgâh-ı re’fet-kirdâr kılandı, tab‘-ı şehryârîde tamâm mü’essir olup vezîr-i mezbûruñ sözleri işğâ olunmadı.¹¹

1 şarfi ile: şarrâfi iken EH

2 şunilup: şunilup cibilliyye EH

3 Sene//ve: - EH

4 vezîr-i: - F, R4

5 vaqûr-ı Bosnevî: şâhib-ı kudret ü tüvânî EH

6 vücûd//idi: virmemiş idi F, R4

7 muqarrebî: müfterî F

8 ‘add olunan: añılan EH

9 çıkavuz//Hattâ: çıqa F, R4

10 sebep: - F

11 işğâ olunmadı: çendân kârger olmadı ya’nî ki emekdârları haqqında qaşda mekr vechiyle hile itdükçe sözleri işğâ buyurulmadı F, R4

Bu eşnâlarda mezbûr Üveys Çelebi'nün teftîşi ber-țaraf oldu. Lâlâsınuñ iķdâmı ve 'atebe-i 'ulyâ defterdârlarınıñ iķdâmı netice virmeyüp keş-â-keş-i teşvîşi fayşal buldı.¹ Hattâ vezîrûñ ħilâf-ı² murâdı iken şıķķ-ı şânî defterdârlığı virildi. 'Aķabince Lâlezâr Efendi 'azl olınup başdefterdârlık-la cümle-i mülk³ olması erzânî görüldi. Fe-lâ-cerem ol daķı *kâr be-nevbet*⁴ ħavline ħâ'il ve vezîr-i kebîrûñ müte'alliķâtı reddine ma'il olup evvelâ muvaķķı'-i sultânî, tuġra-nüvis-i ħâķânî olan Ferîdün-ı şânî ki müşârün ileyhûñ görür gözi mertebesinde manzûrı ve ıtatar eli meşâbesinde maķ-bûl ü meşķûrı idi, 'azl ü redd ile şehirden sürdürdi. Egerçi ki Maġnisa'dan berü 'âzim-i taġtgâh olduķda Mudanya İskelesi'ne gelmişler idi. " 'Acabâ ħayıķ bulabilür miyüz, yoķsa tevaķķuf mı lâzım gelür?" diyü bu elemle geldükde⁵ mezbûr Ferîdün Beg'ün ħayıġını ħâzır bulup anuñla dârü'l-mülke vuşul bulmuşlar idi. Bu taķdîrce muķtezâ-yı mürüvvet-i şâhâne pençe-i işkence-i ihânetden anı ħimâyet-i yegâne idi. Hâlâ ki bu mazmûnuñ fehmine⁶ iltifât olunmadı. "Ĥaşları müfid ü ma'nîdârdur." diyü ilķâ olunduġı gibi taġb-ı laġiflerinde 'azli te'ĥîrine⁷ ruġşat bulunmadı. Ba'dehu Ĥüsrev ketġudâsı ki fî zamâninâ vezîr-i a'zam olanlar deñlü 'unvânı var idi, ana daķı el ħodı. Yazusı iki yük, maġşûl-i senevisi⁸ kırķ elli yük aķçe ħâşıl olan ze'âmetlerini ħavâşş-ı hümâyûna zâbġ itdürdi. Bunlardan mâ'adâ baş baş aġalarından ve kemâl-i iġtişâsla kendüye taķarrüb kesb iden çavuşlarından otuz miķdârı emekdârlarınıñ ze'âmetlerin aldı. "Ĥavâşş-ı hümâyûna lâ'ik, her biri beşer onar yazusı deñlü maġşûl virmekle fâ'ik tîmârlardur." diyü cümlesini iltizâma virüp zâbġına emînler şalındı. Ba'dehu ħâl diliyle vezîr-i celilü'l-ķadre bu nükteyi i'lâm eyledi ki "Dünyâ dâr-ı mükâfâtdur. Her ķişi niyyetine göre cezâlanması bâhirü'l-işbâtdur. Çünki sen sâbıķan Selîm Şâh'ın ve ħâlâ şehryâr-ı 'âlî-câhuñ muķarreb emekdârlarına cefâyı revâ gördün, kendü müte'alliķâtuña cevır ü ezâyı mütetebbi' olan umûra

1 buldı: bulmadın EH

2 ħilâf-ı: ħilâfına F

3 mülk: - R4

4 "İş, sıra iledir."

5 'Acaba//geldükde: - F, R4

6 mazmûnuñ fehmine: ma'zûruñ mühimmine EH

7 'azli te'ĥîrine: 'Arabî târiķine F

8 maġşûl-i senevisi: maġşûlisinde ve pes F

dağı nazar eyle gör, hoş mıdır?” dinildi.¹ Gün olmazdı ki [416a R4] ol vezir-i kâmkâr defterdâr-ı hîle-kirdârûn kemân-ı mekri nâveklerinden niçe zaḥm u yâre [426a F] yimeye. Dem geçmezdi ki Şemsî Paşa-yı cevvar aña hevâdârlık ile² zebân-ı³ zehr-âlûdi peykânından mecrûh idüp zebân depretmeye.⁴ Muttaşıl Üveys’ün tezkereleri işlerdi. Gâh қatl-i veziri muқar-rer idüp gâh gerdenini kirişlerdi. Kezâlik Şemsî dağı her yanaşduқça ol vekil-i celilûn ‘azline müte‘allik kelimât iderdi. “Babaña, dedeñe ḥidmet eylemegin seni göze göstermez. Tıfl-ı şir-ḥ’âre yirine қoyup ekşer-i umûri saña bildürmez. Güyâ ki mülk-i mevrûşuñda senûñle şerikdür.” dir idi. Lâkin düstür-ı bâ-vaқâr bunca zehr-âb-ı bî-irtiyâbı ḥazm eylerdi. Kühsâr gibi ‘arz-ı iқtidâr ile pâydar u ber-қarâr olup güyâ ki işitmezdi. Ve zaḥm-ı sille-i ḥavâdişi dil ü cânında ketm eylerdi.

Hâdişе-i ‘aşire

Sene sitte⁵ ve şemânin târiḥinde Vân Beglerbegisi Ḥüsrev Paşa [237a EH] Dergâh-ı Mu‘allâ’ya ‘arz u inhâ kılip “Zümre-i Sürḥ-serân⁶ şâhları nâmındaki Şâh İsmâ‘il bin Tâhmâsb Ḥân’ı öldürdiler.⁷ Dâr-rü’l-mülk-i ‘Acem mezbûruñ Muḥammed Ḥudâbende nâm a’mâ vü nâ-bînâ қarındaşını taḥta geçürdiler. Fe-ammâ ‘aқd-ı ittifaқları bozuldı. Ve hengâm-ı vifaқları aḥşama қarşu tağılan қışsa-ḥ’ân hengâmesi gibi çö-züldi. İmdi teşḥir-i mülk-i ‘Acem’e himmet gerekdür.” diyü bildürmegin evvelâ Arz-ı Rûm tarafından Vezir-i Şâliş Lâlâ⁸ Muştâfâ Paşa ve Bağdâd cânibinden Vezir-i Râbi‘ Sinân Paşa sipehsâlâr-ı⁹ mülk-ârâ ta’yin olındı. Ya’nî ki sene ḥamse ve şemânin Şevvâl’inûñ evâsıtında ikisi bile ḥuşuş-ı mezbûr edâsına¹⁰ me’mûr kılındı. Lâkin her birine semtlü semtlerindeki begler ve¹¹ beglerbegiler қоşuldı. Ve tevzî kılınduқda mezbûr Sinân Paşa

1 dağı//dinildi: vâdmer urduñ F, R4

2 hevâdârlık ile: nâvek-i F

3 zebân-ı: mızraқ-ı EH

4 depretmeye: zaḥmın yimeye F

5 sitte: ḥamse R4

6 serân: serleri F

7 Ḥân’ı öldürdiler: fevt olup F

8 Lâlâ: - F, R4

9 sipehsâlâr-ı: sipehsâlârlarına ḥuşuş-ı mezbûr edâsına mülk-ârâ EH

10 edâsına: ḥidmetine F

11 begler ve: - F, R4

Arnavud-ı ‘anūd-ı bed-kirdâr olmağın hemân ol günden ‘inâda başladı. “Ser-leşker-i sâbıka ‘askerün güzîdesi virildi. Bu aḥḳara muḥannesler ta’yîn olındı.” demekdin ḥâlî olmadı.

‘Âḳıbet vezîr-i a‘zam-ı celîl, Meḥemmed Paşa-yı T̄avîl cenâbına ḥaṭṭ-ı hümâyûn çıktı. İki serdârı bir yire getürüp ma‘ḳûlî ile ıslâhları emr olındı. Vaḳtâ ki bir yire geldiler, nizâ‘-ı sâbıḳuñ ḥuṣûmetine ḳoyuldılar. Her çend ki şadr-ı a‘zam ve Lâlâ Paşa-yı muḥterem münâsib ü ma‘ḳûl cevâblar virdiler, ol ğâfil-i lâ-ya‘ḳıl ma‘ḳûle ḳâ’il olmadı. Bi’l-âḥire anuñ ‘azli münâsib görölüp müşârün ileyh Muştafâ Paşa Arz-ı Rûm ser-ḥaddinden¹ ve Gürcistân memleketinden Şîrvân fetḥine müteveccih olmaḳ buyuruldu.

Der-zuhûr-ı Şihâb-ı Zü’l-cümme²

Ḥafî olmaya ki sâl-i mezbûr³ Ramazân’ınuñ evvelki gicesi idi ki nâ-gehân evc-i âsumânuñ maṭlâ‘-ı hilâl-i dıraḥşân⁴ olan semtinden bir sitâre-i ğîsüdâr, mânend-i âteş-pâre-i⁵ pür-şerâr zâhir ü bedîdâr oldu. Ḥattâ şu‘arâ-yı Rûm’dan Monlâ Sâ’î bu maḳûle bir târiḥ düşürdi:

Hâzâ nazmuhu

Ğurre-i mâh-ı şıyâma nâzır iken bir gice
Gördiler bir necm-i ğîsüdâr toğmış kâ’inât
Şandılar kim bir gül efşân yaḳdı âteş-bâz-ı⁶ çerḥ
Rüşen oldu meş‘al-i tâbendesıyla şeş cihât
Şaldı şarḳdan ğarba pertev gördiler⁷ ehl-i ḥired
Didiler mülk-i ‘Acem bulmaz şe’âmetden necât
Sürḥ-ser başına bir âteş yanar kim şarḳda
Kim şerârını söyündürmeye Ceyḥûn u Furât

1 ser-ḥaddinden: cânibinden EH

2 cümme: ḥicce F

3 mezbûr: mezbûr 985 R4

4 dıraḥşân: - F, R4

5 evvelki//pâre-i: - R4

6 bâz-ı: - F

7 gördiler: şalınup F | görüp R4

Hân Murâduñ devletinde açılıp naç'-ı zemîn
 Vaçtidür yârân¹ piyâde şâh evine süre at
 Sâ'i-i dâ'i o dem ilhâm-ı Rabbânî ile
 Didi târih'in 'Acem şâhı ola nâ-gâh mât

Pes c sümle müneccimîn ve ol târihde raşad emrine me'mûr olan Mevlânâ Taqıyyü'd-dîn "Bu görinen sitâre degüldür. Ehl-i nücum kavlince şihâbe-i zül'-cümmedür² ki zevâtü'l-eynâb kısmındandır. Nihâyet şihâb-ı serî'u'z-zihâb olmamağın bu ism-i âharla³ tesmiye olınmışdır. İmdi her zamânda ki zâhir ola, 'asâkir-i şarç u ğarb birbirlerine [416b R4] düşüp ihtilâfları taħaķķuķ bula. Her ne semte müteveccih ise ol tarafda ķanlar dökile. Ve ol memleketüñ zemîninde tuħm-ı şerr ü fesâd ekile." diyü bildürdiler.

Ve ol târihde şeyhü'l-İslâm olan Kâdî-zâde Mevlânâ Şemsü'd-dîn tulü'-ı kevkeb-i mezbûruñ evķâtını ta'yîn eyledi. "Evvelâ Kâbil, Hâbil'i ķatlı itdüĝi zamânda⁴ âşikâr oldı. Şâniyen Tûfân-ı Nüh vâķı'asında toĝdı. Şâlişen Nemrüd-ı merdüd, Hâzret-i Hâlıl'i⁵ nâra atduķda göründi. Râbi'an helâk-i ķavm-ı 'Âd ve tebâh-ı ehl-i 'inâd eşnâsında tulü' ķıldı. [426b F] Hâmişen helâk-i ķavm-ı Şâlih fitnesinde belürdi. Sâdisen şâhib-i 'aşâ ve mâlik-i yed-i beyzâ olan Hâzret-i Mûsâ zuhûrında râ'i oldı.⁶ Sâbi'an ğarķ-ı Fir'avniyân eyyâmında engüşt-nümâ olduĝı ta'ayyün buldı. Şâminen cihâd-ı Faħr-ı 'Âlemîn'de, ya'nî Ğazâ-yı Bedr ħîninde göründi. Tâsi'an şehâdet-i 'Oşmân bin 'Affân'da⁷ tãli' bulundu. 'Aşiren esedu'llâhi'l-ĝâlib, İmâm 'Alî bin Ebî Tãlib şehâdetlerinde ziyâ virdi. On birinci şüyü'-ı ķavm-ı pelid, ya'nî ħurüc-ı Âl-i Yezîd'de kendin gösterdi. On ikinci tulü' işte bu defa vuķu' buldı." diyü bildürdi. Egerçi ki "Memâlik-i Sürĥ-serân'da fitneler ħâdiş ola."⁸ didiler. [427b EH] Hâlâ ki vilâyet-i ma'mûre-i diyâr-ı Rûm ħarâb olacaĝını taşriĥ itmediler. Şüret-i zâhirde teĝallüb Rûm 'askerinde

-
- 1 yârân: bådâķ F
 - 2 cümmedür: ħiccedür F
 - 3 âharla: - F
 - 4 itdüĝi zamânda: itdükdde R4
 - 5 Hâlıl'i: Hâlıl cenâbını EH
 - 6 râ'i oldı: göründi EH
 - 7 'Affân'da: 'Affân radîya'llâhu 'anbu EH
 - 8 ola: oldı ve olsa gerekdür EH

oldı. Fe-ammā ma'nāda tekeddür ü teşennüt dahı bu merzbūmda zühūr buldı. Ya'nī ki sene hamse ve şemāninde Sürh-serān kaçdına gıtdiler. On yıl 'ale't-tevālī anlara hücum itdiler. Ma'a zālik aġniyā fuġarā oldu. Aġviyā zu'afā menzilesine tenzil kılındı. Tarafeynden nihāyetsiz ħanlar döküldi. Tā ki ba'zı memālik-i Gürcistān ve memleket-i¹ Şīrvān ve diyār-ı Gence vü Tebrīz ü Revān silk-i hükümet-i şehriyāriye duġul itdi. Ammā hāzır u memlū hazineler boşaldı. Mülk-i Rūm ħalemrevinde² 'adālet ü inşāf, zulm u itisāfa mübeddel olup niġe biñ ħaryeler ve ħaşabalar re'āyādan hāli ħaldı.

Zıkr-i³ ba'zı ħavādiş-i 'ālemiyān der⁴-fütühāt-ı mülk-i Şīrvān

Eşāġ-ı aġbār ve eşdaġ-ı āşār budur ki merġūm Lālā Muştāfā Paşa'ya ki serdārlıġ hükmi virildi ve ħıdmetine dōrt beş biñ yeñiġeri ve ebnā-yı sipāhiyāndan 'ulūfeciyān-ı yesār bölük aġaları ile ta'yīn kılındı, kezālik beglerbegilerden Diyār-ı Bekr Beglerbegisi Dervīş⁵ Paşa, Arz-ı Rūm Vālisi Behrām Paşa ve ol tārīġde Diyār-ı Bekr eyāletinden münfaşıl 'Oşmān Paşa ve Zül-ħadrlü melikül-ümerāsi Muytāb-zāde Aġmed Paşa ve Ĥaleb beglerbegisi Bosneviyyü'l-aşl Meġemmed Paşa ve Ĥaraman eyāletiniñ⁶ mīr-i mīrānı Güzelce Meġemmed Paşa ve⁷ bunlarıñ taġt-ı hükmindeki ehl-i tīmār u ümerā vü zu'amā 'umūmen hem-rāġları olmaġ buyurıldı. Ve bu cümleye evāmīr-i 'aliyye irsālinden mā'adā Kıırım ħānınıñ dāmādı olup sā-bıġan Şīrvānşāh evlādından olan Bekr Mīrzā biñ Sulţān Burġān'a, ġuşuşā Ĥumuġ⁸ ve Ĥıytāġ⁹ ħākimleri olup ehl-i sūnnet ve cemā'atden 'add olınan Emīr Şemġāl'e ve Nīrserān¹⁰ Ĥākimi Ġāzī Şāliġ'e ve Avar¹¹ Ĥākimi Ĥoca¹² Lad Beg'e ve yine Şīrvānşāh oġlı Şāġruġ Mīrzā'ya, ba'de-mā Gürcistān meliklerinden Aleksender Ĥān'a ve Başaġuġ Gorgi¹³ nām mütemellike ve

1 memleket-i: memālik-i F, R4

2 Rūm ħalemrevinde: Rūm'daki EH

3 Zıkr-i: - F

4 der: ve F

5 Dervīş: 'Oşmān EH

6 eyāletiniñ: vilāyetiniñ R4

7 ve: ve bunlardan mā'adā R4

8 Ĥumuġ: Tenaġ F | Menmuġ EH

9 Ĥıytāġ: Ĥınaġ F, EH

10 Nīrserān: Teberserān R4, EH

11 Avar: Avda F

12 Ĥoca: Tüġe R4

13 Gorgi: - F

hâkim-i Küril ve Dâdiyân'a zâhiren luṭf u iḥsânı¹ müş'ir, bâṭinen tehdid u tahvîf ile istimâleti muḥbir nâmeler gönderildi. Daḥı serdâr-ı mezbûr İstanbul'dan çıkmadın² her birinün nabzı ūtilup, mütâba'at u muḥâlefetleri ma'lûm olup nâmeleri geldi. Ba'dehu sene sitte ve şemânin Muḥarrem'inde serdâr-ı nuşret-yâr Üsküdâr'a geçüp menzil-be-menzil Arz-ı Rûm vilâyeti-ne³ müteveccih oldu. Kaṭ'-ı merâhille Konya şehrine vâşil olup, Ḥazret-i Mevlânâ-yı Rûmî ziyâreti ile müstes'ad olup merḳad-ı muṭahharındaki *Meşnevi-i Şerîf*den tefe"ül eyledi. Hikmet Ḥudâ'nuñdur;

Nazm

رفت ذوالقرنین سوی کوه قاف دید او را کز زمرد بود صاف
گرد عالم حلقه گشته او محیط ماند حیران اندر آن خلق بسیط⁴

hikâyeti geldi. "İnşâ'allâh İskender gibi muṣaffer olmañuz ve dūr⁵ ü dirâz [417a R4] seferler idüp nuşret bulmañuza delildür." diyü cevâblar virildi. Bu tārîḳ ile andan daḥı göçilüp menzil-be-menzil⁶ Arz-ı Rûm'a varıldı. Egerçi ki zâhiren şehryâr-ı cihânla Sürḥ-serân miyânında da'vâ-yı şulḥ u şalâḥ muḳarrer idi, lâkin Cānbâz Çuḳurı'nda ba'zı gāvġâ ve Ulus Türkmânlarınıñ koyunları yaġmâ olınup muḥâlîf-i şulḥ olup açmazdın memâlik-i ḥüsrevâneye ta'arruz u ta'addileri mükerrer idi. Binâ'en 'alâ zâlik ol semte teveccüh tecvîz olınmış idi.⁷ Zımmen müte'ayyin olan inḥilâl-i 'aḳd-ı şulḥ⁸ şarâḫate mütebeyyin⁹ olmaḳ için evvelâ Gürcistân fetḫine 'azîmet münâsib görüldi.¹⁰ Zîrâ ki mâ-taḳaddümden silk-i ḥükümet-i ḥüsrevânide zâhir olmuş¹¹ bir melik idi. Ḥattâ meliklerinün ellerine temessükât daḥı virilmiş idi. Nihâyet birḳaç yıl Şâh [427a F] Ṭahmâsb bir tārîḳ ile anlara müstevlî olmuş idi. Ve bu cānibden istimedâd itmedüklerine binâ'en feryâd-res

1 iḥsânı: iḥsân tarafını EH

2 istimâleti//çıkmadın: - EH

3 Rûm vilâyetine: Rûm'a R4, EH

4 "Zülkarneyn Kaf Daġı'na doğru gitti. Onun saf zümrütten olduğunu gördü. Dünyanın topraġı yuvarlak olmuş, Kaf Daġı onu kuşatmıştı. Zülkarneyn o daġın muazzam yaratılışından hayrete düştü."

5 dūr: tül F

6 menzil//menzil: konaḳ-be-konaḳ EH

7 olınmış idi: olmışdur F

8 şulḥ: şalâḫ R4

9 mütebeyyin: müte'ayyin F

10 görüldi: görülmüş idi F, R4

11 olmuş: - F

gönderilmeyüp ol müsâmaḥa ile ḳalmıṣ idi. Pes mezbûr serdâr ki dehân-ı Ejderhân'da¹ ḳondı, şâh-ı güm-râh tarafından Tıoḳmaḳ Ḥân ve ba'zı hıyânetkârân otuz biñ miḳdârı dinç 'asker ile küffâr-ı Gürcistân'a mu'âvenet için gönderildi. Her çend ki Arz-ı Rûm [428a EH] Beglerbegisi Behrâm Paşa cânib-i muḥâlifine nâmeler yazdı, "Gürcistân küffârına mu'âvenete giderseñüz 'aḳd-ı muşâlaḥa münḥall olmasını muḳarrer bilün." diyü bildürdi, lâkin müfid olmadı. Ol zümre-i ṭâḡiye teveccühlerinden dönmedi.

Zıkr-i gâzâ-yı garrâ-yı Çıldır bâ-Sürḥ-serân-ı bî-hayır

Vaḳtâ ki sâbıḳu'z-zıkr Tıoḳmaḳ Ḥân ve İmâmḳulu Ḥân ve niçe sulṭân u ḥân nâmındaki güm-râhân ḥavâli-i Ejderhân'dan bir maḥalle geldiler, otuz biñ güzide Ḳızılbaş ile 'azm-ı ḥarb u perḥâş idüp 'asâkir-i ehl-i İslâm memâlik-i Gürcistân'a² müteveccih olduḳda 'ale'l-ḡaffe ardların alup keferre-i fecereye mu'âvenet ve cünûd-ı Müslimîn'e ḳaşd-ı mazarrat niyyetine geldiler. Sipehsâlâr-ı nuşret-yâr bu aḥvâli ma'lûm idindi. Ya'nî ki bir alay bâḡi vü ṭâḡi³ müfsidler bir ṭaḡa arḳa virüp müterakḳıb-ı rezm ü ḳıtâl idüklerini tıuydı. Ol ser-keşlerün⁴ ser-leşkeri olan Tıoḳmaḳ Ḥân'a⁵ ki min vecḥin "Muḥammedî Sulṭân" dimekle şöhre-i Sürḥ-serân idi, bu maḳûle bir nâme gönderdi. "Seyf-i meslûl-i ḡuzât-ı fuḥûlden maşûn olmaḳ dilersenüz vilâyetiniñze 'avdet idesüz." diyü naşîḥat virdi ki ol mektûbuñ şüreti budur:

Şüret-i nâme

Re'isü'r-Revâfiz ve'l-mülḥidîn, enisü'l⁶-mürted ve'l-mütereddidîn, melâzû'ṭ-ṭuḡât ve's-şeyâṭin medârü'l-buḡât ve'l-müfsidîn ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ﴾⁷ mümeḥhid-i bünyânü's-şenâ'at ve'l-fesâd, müşeyyid-i erkânü'l-fezâḥat ve'l-'inâd, serdâr-ı güm-râhân-ı kem-meşreb, sipehsâlâr-ı bed-dilân u bed-meḡzeb, âteş-efrûz-ı ḥırmen-i bilâd, ḥânümân-süz-ı rüstâyî⁸-nijâd,⁹ ﴿فَحَسْبُ جَهَنَّمَ وَلَيْسَ الْمِهَادُ﴾, a'nî bih

1 dehân-ı Ejderhân'da: Ejdehân Boḡazı'nda EH

2 Gürcistân'a: Gürcistân fethine EH

3 vü ṭâḡi: - F

4 ser-keşlerün: leşkerün F, R4

5 Ḥân'a: - F

6 enisü'l: celisü'l EH

7 "Onlar, amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiş kimselerdir. Onların hiç yardımcıları da yoktur.", Âl-i İmrân Sûresi, 3/22.

8 rüstâyî: düstân F

9 "Artık böylesinin hakkından cehennem gelir. O ne kötü yataktır!", Bakara Sûresi, 2/206.

Ṭoḳmaḳ Ḥān¹ «ومن اطاعه متًا فقد خان», muḳarrer bilesün ve kendüni ḥabîr ü āgāh kılasun ki sābıkan şāhib-ḳırān-ı firdevs-mekān, ḥudāvendgār-ı ‘arş-āşiyān, merḥūm u mağfūrun leh Sulṭān Süleymān Ḥān *eskenehu’llāhu te’ālā ve ḥalledehu ‘alā ḳuşūri’l-cinān* ‘asākir-i bî-kerān ve nerre-şirān-ı hey-cāgerān zümresinden pîr ü cüvān² ile vilāyet-i Naḥcivān üzerine varup, āteş-i ḳahr u celālî fūrūzān ve deryā-yı ḥışm u ğazabı cūşān u ḥurūşān olup ğuzāt-ı düşmen-şikār feḳār-ı ḳıfār ve silāḥ-ı ceng ü peygārla dār u diyārıñuzı ḥarāb ve bıḳā’ u ziyā’-ı ma’müretü’l-aḳṭarıñuzı pervāzġāḥ-ı büm u ğurāb eyledüklerinde şāhıñuz adına olan Ṭahmāsb-ı bed-kirdār ṭarîḳ-ı ḥayret³ ü dehşetde perişān-ḥāl ü bî-ḳarār olup a’vān-ı dālalet-nişānından şaġîr ü kebîr, «مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ»⁴, feḥvā-yı şerifini lisān-ı ḥāl ile kendüye taḳrîr ü tefsîr eyleyüp yanar āteşe ḳarşu ḳarārı ve seyl-i revān-ı bî-ḳarāra muḳābil ğüzārı her cihetle muḥāl ü düşvār idügin bilüp bi’z-zarūre isti’fā vü istimān [417b R4] ve dergāḥ-ı ‘adālet-penāḥa ‘ubūdiyyetini beyān u i’lān eyleyüp;

Nazm

خشم درویش خانمان سوزد خشم شه جمله جهان سوزد⁵

mazmūnınca ‘işyān u tuġyānı kendü ḥānumānını ihṛāḳ bi’n-nār ve ğazab āteşi leheb ḳişveristānını,⁶ ‘umūmen eḳālîm-i⁷ ‘Acem’i, belki memālik-i Türk ü Deylem’i ednā şerer ile ḥākister ü ḥāk-sār eyleyecegin kemā-yenbaġî fehmi idüp ḍarā’at-nāmeler gönderdükde ḥazret-i şehryār-ı Süleymān-nigîn ﴿حُدِّدِ﴾⁸ fermānına itā’at u imtişāl idüp ḍarā’at u ibtihālîñuzı ḳabül eylemiş idi. Ba’d ez-ān mālîk-i memālik-i cihān, sa’id ü şehid-i sāmî-mekān, sa’ādetlü padişāhımızuñ vālid-i mācidleri⁹ Sulṭān Selim Ḥān *‘aleyhi’r-raḥmetü vel-ġufrān* ḥazretleri daḥı ilçileriñüze ruḥşat-ı duḥūl ve niyāz u tazarru’ıñuzı kemāl-i teraḥḥumla ḳabül buyurup bünyān-ı ‘ahd u

1 “Bizden kim ki ona itaat ederse ihanet etmiş olur.”

2 pîr//cüvān: pîrān u cüvānān R4

3 ṭarîḳ-ı ḥayret: ṭarîḳ-ı ṭarîḳ-ı ḥayrāt R4 | ḥayret: ḥavf F

4 “Bilmiş ol ki Allah’tan sana ne bir dost, ne bir yardımcı vardır.”, Bakara Sûresi, 2/120.

5 “Dervişin öfkesi bir evi yakar. Hükümdarın öfkesi bütün dünyayı yakar.”

6 āteşi//ḳişveristānını: āteş-i leheb-keş-i rüstāyî F

7 eḳālîm-i: mülk-i EH

8 “Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir.”, A’rāf Sûresi, 7/199.

9 sa’ādetlü//mācidleri: - EH

mîşâkı tecdîd ve pây-best-i muvâfaqat u mî'âdı üslûb-ı sâbık üzere temhîd eylemişler idi. Ğıbbe zâlik dârâ-yı kâder¹-kudret, kâr-fermâ-yı kâzâ-kuvvet, emîn-i vedâyi'-i mülk [427b F] ü millet, penâh-ı² ehl-i sünnet ve cemâ'at, ka'an-ı Süleymân-vaqâr, hâkân-ı bülend-iqtidâr, ebül-feth ve'n-naşr, şâhi-b-ı kıranü'd-dehr ve'l-aşr, el-mü'eyyed bi-te'yidâti'llâhi'r-raḥmân, pâdişahımız Sulṭân Murâd Ḥân bin Selîm Ḥân *Allâhümme eyyedeḥu nuşreten 'alâ tuğâti'l-mülhidîn ve ebbede devletuhu bi-mekârimi'l-vaqâr vet-temkîn*³ serir-i salṭanata cülûs-ı sa'âdet-me'nûs buyurduklarında⁴ [428b EH] müceddeden 'arz-ı 'ubûdiyyet ü mütâba'at ve istid'â-yı 'atîfet ü merḥamet olunduğuna binâ'en şafaḥât-ı şulḥ üzere mersûm olan naqş-ı emânî ḥakk ü tebdil ve levḥât-ı 'ahd u mişâka taḥrîr olunan aḥkâm-ı 'afv u 'atâyı şekl-i âḫara tebdil ü taḥvîl buyurmayup eyyâm-ı râḫat ve encâm-ı salṭanatlarında âsâyişinüze rîzâ-yı şerîfleri müte'allik olmuş idi. Ve hengâm-ı ma'delet-fercâm-ı eyâletlerinde istirâhatınuza⁵ ruḫşat-ı 'âlileri zuhûr bulmuş idi. Eşer-i hâzâ İsmâ'il-i müteveffâ verâsetle eyâlete mâlik ve ğabâvetle iğtirâr⁶ t̄arîkına sâlik olup zâ-tındaki evzâ'-ı nâ-hemvâr ve efkâr-ı nâ-sâzkâr *عَدَّ مِنَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ نَا سَا زْ كَارِ* *«الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ نَا سَا زْ كَارِ»*⁸ *«لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ»*⁸ *«وَمَنْ يُضِلِّلْ حُشُشَا»*⁹ emrinden teğâfûl, huşûşâ *«وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لِأَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ»*⁹ *«مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَسِسُ الْمِهَادُ»*¹¹ *«وَمَنْ يُضِلِّلْ حُشُشَا»*⁹ emrinden teğâfûl, huşûşâ ile Şehrizûl ser-ḥaddindeki Ekrâd-ı bed-nihâd ve 'aşîret begleri nâmındaki bir iki müfsid-i pür-telbîs-i İblîs-nijâd ki *«مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَسِسُ الْمِهَادُ»*¹¹ naşş-ı şerîfine tamâm mâ-şadaḫlar idi, bu cânibden kaçup âb-rûy-ı nâmûslarını ḥâk-i siyâha saçup ol semte varduḫda muḫtezâ-yı mîşâk anlaruñ reddi iken ḥüsn-i ḫabülle iḫbâle yüz tıtdı. Ve müsted'â-yı 'ahd ü vifâḫ ol küfrânü'n-ni'meleruñ t̄arḫ u t̄ardı iken ri'âyetlerine bezl-i himmet ve sa'y-ı mevfür itdi.

1 kâder: - F

2 penâh-ı: ḫâmî-i EH

3 "Ey Allah'ım onu müllhid âsilere karşı zafer ile destekle ve onun devletini vakâr ve temkin erdemleriyle sonsuz kıl."

4 buyurduklarında: buyurdukları maḫalde F

5 rîzâ-yı//istirâhatınuza: - R4

6 iğtirâr: i'tirâz EH

7 "Onlar, Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanların ta kendileridir.", Bakara Sûresi, 2/27.

8 "İşte lanet onlara, yurdun kötüsü (cehennem) de onlardır.", Ra'd Sûresi, 13/25.

9 "Şayet buluşmak üzere sözleşmiş olsaydınız sözleşmenizde ayrılığa düşeriniz.", Enfâl Sûresi, 8/42.

10 "Allah, kimi saptırırsa artık onu doğru yola ileticek yoktur.", Ra'd Sûresi, 13/33.

11 "Sonra onların barınağı cehennemdir. Ne kötü bir yataktır orası!", Al-i İmrân Sûresi, 3/197.

Fe-lâ-cerem her ‘âkı̄l-ı mükerrerem ve dānā-yı muhterem ﴿يَا قَوْمِ إِنِّكُمْ﴾
¹ ﴿ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾¹ hı̄ṭābınınuñ esrār-ı ‘acibesine kemāl-i vuḳūfla maḥrem olup
 eşnāf-ı nev’-i beşer, belki envā’-ı ḥacer ü şecer lisān-ı ḥālle مِّنْ ﴿فَمَا جَزَاءُ مَنْ﴾
² ﴿يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ﴾² maẓmūn-ı şerifini mükerrer kı̄lduḳlarında naḳz-ı ‘ahd
 iden ḥākimūn cezāsı vücūdununuñ ḳatlı ile ifnāsı ve memleketinūn ḡāret ü
 yaḡmāsı idüğü zāhir olup üzerlerine varılmaḳ muḳarrer iken ṭarīḳ-ı rafz
 u ilḥāddan inābeti ve mezheb-i Şāfi’iyye ihtiyārıyla teşerru‘ u diyāneti is-
 timā‘ olınmaḡın nev’an te’ḥīr icāb idüp varılmamış idi. Ve lākin mezbūr
 İsmā’il’ün ve aña hem-meşreb ü hem-mezheb olan fırḳa-i ḳalilūn bu vech
 ile ‘aḳā’idine vāḳıf olan erbāb-ı teberrā³ ﴿فَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُوا مِنَّا﴾³ naşş-ı
 şerifini ‘ucb u tekebbūr ile gūyā olup mücerred teşeffu‘ına ve ihtimāl-i
 teşerru‘ına binā’en ittifāḳ-ı nifāḳla mezbūrı ḥarem-serāyında ḳatlı itdük-
 leri tevātüre yitişüp rafz u ilḥādları mücibince vācibūl-ḳatlı olduḳların-
 dan mā’adā bu vech ile daḡı ḳatle istiḥḳāḳları hüveydā olmaḡın zıllı’llāh
 fi’l-arzīn, baḳıyye-i naḳıyye-i pādīşāhān-ı pīşīn, a’nī bih şehryār-ı kām-kār
 u kām-bīn ḥāzretlerinūn vilāyet-i Āzerbaycān ve reşk-i ḥıṭṭa-i Şīrāz olan
 memleket-i Şīrvān üzerine sefer-i hūmāyūn-ı nuşret- [418a R4] reşānları
 muḳarrer olup bu bende-i bī-iḳtidārları ki sābıḳan Ḳonya’da vāḳi‘ olan
 ceng-i kebīrde kār-azmūde-i re’y ü tedbīr olup, ba’dehu Cezīre-i Ḳıbrıs
 gibi ḳıla‘-ı metīn ü üstüvār ve nevāḥi vü ziyā’ı merdān-ı ceng ü peygārla
 māl-ā-māl ü pūr-me’āl olan fütūḥ-ı celiletü’l-āşārdā ser-leşker ü serdār gön-
 derilüp ḥidmetimize ḥüsn-i i’timādları, belki envā’-ı istinās u i’tiyādları ol-
 maḡla bu def’a daḡı irsāl olınan ‘asker-i nuşret-me’āşire serdār⁴ ve cünūd-ı
 mes’ūd-ı manşūretü’l-ḥavāṭıra envā’-ı ruḥşat-ı merām-perdāzla sipeh-sālār
 ta’yīn buyurup berḳ-ı cünbiş, ra’d-ı ġurunbiş, rüyīn-ten-i ceng-efgen, hey-
 cā-sāz, tūgeng-endāz, ḳudemā-yı ‘askerūn bihteri, Dergāh-ı Mu’allā yeñi-
 çerilerinūn ekşeri ve ol zümre-i mesfürenūn şīr-i nerleri ile ki tüfeng fun-
 duḳları meclislerinūn nuḳl-ı rāḫatı, şehādet şehdi encümen-i ‘işretlerinūn
 [428a F] bir lezīz ni‘metidür ve zıkr olınan ġürūh-ı nuşret-şükūhdan ḡayrı
 bölük ḫāḳlınınuñ yararları ki şemşīrleri mezāyā-yı fetḥ u zafer, tīr-i dil-ġırleri

1 “Ey kavmim! Sizler kendinize yazık ettiniz.”, Bakara Sûresi, 2/54.

2 “Artık sizden bunu yapanın cezası ... başka bir şey değildir.”, Bakara Sûresi, 2/85.

3 “Onların şimdi bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık.”, Bakara Sûresi, 2/167.

4 gönderilüp//serdār: - EH

engüşt-nümâ-yı aşhâb-ı sefer, bayrakları nuşret bâğınınuñ serv-i ser-bülendi, rahş-ı tázileri türktáz vâdilerinüñ her cihetle behremendi, meydân-ı neberdüñ merdleri, ğazâ t̄arîkınuñ rāh-neverdleri, zîr-i miğferde tülek şahinler gibi üsküf-püşân, meyâdîn-i baħr u berde bād-ı vezân gibi pür-cünbiş ü pür-hurüşları, a'nî bihimâ zümre-i sipâhiyân-ı bâb-ı a'lâ ve fırka-i 'ulüfe-ciyan-ı Dergâh-ı Mu'allâ ve bunlardan mâ'adâ bunca ra'd-endâz-ı ser-bâz ve cebeciyân-ı heycâ-sâz ve bi'l-cümle her sınıf-ı [429a EH] memdûhuñ güzîdeleri ve her gürüh-ı pür-şükûhuñ pesendîdeleri bu haķîre¹ hem-râh ü hem-'inân ve bedreka-i merdân-ı kazâ-perdâz olduklarından şoñ-ra bunca mîr-i mîrân-ı dâna ve vülât-ı eyâlet-simât-ı kâr-fermâ ﴿فَأُولَئِكَ﴾² lâ-siyyemâ şîr-i jiyân-ı heycâ, Erdeşîr-i meydân-ı ceng ü veğâ, 'unfuvân-ı şebâbda pîr-tedbîr ve evķât-ı şebânîde cāmî-'i edille-i dil-pezîr olan Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Dervîş Paşa ki çevgân-ı ķudret ü tüvânı ile niçe niçe tüvânânuñ güy-ı kellesini ķapmışdur ve sinân-ı cân-sitân-ı nuşret-resânı hezâr ser-efrâz ferzânenüñ ser-nigünlüğüne bâ'îş olmuşdur, taħt-ı ģükümetindeki ümerâ-yı 'âlî-miķdâr ve zu'amâ-yı nâmdâr ve 'umümen erbâb-ı timâr ve 'ulüfe-h'ârân-ı düşmen-şikâr, ģuşüşâ 'amme-i 'asâkir-i Ekrâd-ı Tehemten-nihâd ve kâffe-i ģükkâm-ı 'aşâ'ir-i cünüd-ı bahâdır-nijâd⁴ ﴿فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَّشْكُورًا﴾³ «صار حربهم في الحروب منصورا»³ 'Ale'l-ģuşuş Keyvân-maķâm, Behrâm-intiķâm, ģüsrev-ķıyâm, Nâhid-iģ-tirâm,⁵ ģâris-i merzbüm ve ģâkim-i Arz-ı Rüm olan Behrâm Paşa ve zâbıt-ı memâlik-i Yünân, 'Alâ'ü'd-dîn-i 'âlî-mekân-ı zamân, seriyy-i serây-ı maģmidet-şifât, ceriyy-i vülât-ı maģmüdetü'z-zât, a'nî bih Ķaraman Beglerbegisi Meģammed Paşa, şems-i sipîhr-i tedbîr, merkez-i dâ'ire-i dil-pezîr, kâr-dân-ı kâr-âzmâ, nâdire-dân-ı celâlet-nümâ, Zül'-ķadriyye Beglerbegisi Aģmed Paşa *zâdehu'llâhu menziletên ve ķadren* ve eyâlet-nişân-ı eşref-i bilâd-ı 'Arab, fermân-rân-ı sâmi-mekân-ı sevâd-ı Ĥaleb, sipeh-sâlâr-ı ģay-yâlân, serdâr-ı 'Urbân-ı 'arbede-cüyân, mâlik-i cündiyân-ı şecâ'at-nümün, mâ-şadâķ-ı⁶ ﴿وَإِنْ جُنَدْنَا لَهُمُ الْعَالِيُونَ﴾⁶ ya'nî Ĥaleb Beglerbegisi Meģammed

1 haķîre: aģķara EH

2 "İşte onlar için en yüksek dereceler vardır.", Tâhâ Sûresi, 20/75.

3 "Savaşlarda mücadeleleri hep zafere dönüştü."

4 "İşte bunların çalışmalarının karşılığı verilir.", İsrâ Sûresi, 17/19.

5 iģtirâm: ģıram EH

6 "Şüphesiz ordularımız galip gelecektir.", İsrâ Sûresi, 37/173.

Paşa ve emîrül-ümerâ, kebîrül-küberâ, ser-hayl-i şâ'ib-râ, Rûmili Beglerbegisi Maḥmûd¹ Paşa *zâde'llâhu te'âlâ ikbâlehüm ve yessere bi'l-yüsri'l-aḥvâli âmâlihîm* zıll-i zâlil-i eyâletlerindeki ümerâ-yı bülend-iḳtidâr ve taḥt-ı ḥükümetlerindeki sipâh u zu'amâ-yı kâr-güzâr birle âmâdegân-ı ceng ü peygâr olup 'alâ tefâvüti ṭabaḳâtihim leşker-keşlik mühimmâtını tekmiil ve tebâ'in-i derecâtihim düşmen-küşlik yarağ u yatını sa'y-ı cemil ile taḥşil itdüklerinden gayrı dillerindeki ḥamd u sipâs ve *ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ* ﴿418b R4﴾ âyetidür, niteki a'dâ cānibindeki vesvâs birbirlerine ²﴿لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ﴾³ ḥikâyetidür.

Fe-lâ-cerem eger biş ü ger kem, bunca 'asâkir-i nuşret-'alem bevâdî-i cihâd u ğazâda şâbit-ḳadem olup 'ulemâ-yı a'lâmuñ il'âm u ilḳaları ve ḥallâl-i mu'dilât-ı enâm olan müftilerimüzün fetvâları ḥasebiyle ser-ḥadde gelinüp ḳatliñüze teşemmür ve izâleñüze envâ'-ı tevekkül ile⁴ tanaşşur⁵ ḳılınmışdur. Fe-ammâ şöyle ışğâ olunur ki ḥâlâ şirzime-i eşirrâ ve fi'e-i pür-fitne-i ağbiyâdan bir gürüh-ı mekrûha rehber ü piş-vâ olup nehb ü ğâret-i sükkân-ı nevâhî vü ḳurâ ve ḳatl ü ḥasâret-i re'âyâ vü berâyâ ḥâṭıra-sıyla merzbüm-ı meyšümüñuzdan çıḳup büm-ı mezmüm gibi ba'zı ḥarâbe yirlere ḳonmışsun. Ve kemâl-i ğabâvet ü cehâletle âşiyâne-i şâhbâza ḥırş u tama' ser-pençesini şunmışsun. Bî-ḥabersün ki ol âşiyân-ı sa'âdet-nişân hevâsında niçe senün gibi zâğ-ı⁶ ğammâz ve hezârân hezâr kelâğ-ı şe'âmet-enbâz murğ-ı rûḥ-ı bî-fütûḥını uçurmuş. Ḥuşuşâ ḳuyruğı ve ḳanadı yolınmış murğ-ı mürd⁷-ḥ'âr gibi kendüsini fenâ murğzârına ḳaçurmuşdur. Ve her çend ki ol ṭaraftan bu maḳûle 'işyân u tuğyân âteş-endâz-ı ḥırmen-i ğâret ü ḥüsran olmuşdur, taḥt-ı eyâletlerindeki memleketlerine mazarrat u ḥalel ve nâmûs-ı menḥûs-ı emâretlerindeki ra'iyetlerine niçe niçe bu vech ile⁸ noḳşân u zelel müterettib olup serverlik hevâsında ser virdükleri ve dilir ü dil-âverlik sevdâsında⁹ bed-dillik itdükleri gün gibi şöhret

1 Maḥmûd: Meḥemmed EH

2 "Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur.", Yûsuf Sûresi, 12/38.

3 "Bu gün artık insanlardan size galip gelecek (kimse) yok.", Enfâl Sûresi, 8/48.

4 ve//ile: - R4

5 izâleñüze//tanaşşur: dârü'l-mükiñüze envâ'-ı tebeşşür EH

6 zâğ-ı: zâğ-ı ğulüvv-i R4

7 rûḥ-ı//mürd: mürd EH

8 mazarrat//ile: - F

9 ser//sevdâsında: - F

[428b F] bulmuştur. Hattâ Diyâr-ı Bekr ve Vân ve Bağdâd ve Arz-ı Rüm ve Şehrîzül ve niçe ziyâ‘-ı âbâd bu çarîk ile taşarrufîñuzdan ba‘id ve taht-ı eyâlet-i pâdişâhide kemâl-i fetih u teşhîr ile bedîd olduğı meşhûr-ı kibâr u şîğâr ve mezkûr-ı sükkân-ı dâr u diyâr olmuştur.¹ Bundan ziyâde ne tafşil lâzımdur ki mâ-şadağ-ı aḥvâlîñüz olmaya.

Vân beglerbegisinden kelleler geldiği² ve Yûsuf Kethudâ’sıyla Vân ser-ḥaddi aḥvâlini bildürdüğüdür [429b EH]

Sene sitte ve şemânin Cemâziye’l-âhire’sinüñ ğurresinde ki³ sipehsâlâr Ejdehân⁴ Qal‘ası muḥâzîsinde kondonı, serdâr-ı ehl-i İslâm’uñ uğuru envâ‘-ı nuşret ü zafer muḥassenâtına maḥrûn idüğü bu cihetden ma‘lûm oldu ki Vân Beglerbegisi Hüsrev Paşa ki beyne’l-ümerâ hüsni re’y ü tedbîr ile engüşt-nümâ idi, üç yüz kelle-i bürîde ile Yûsuf Kethudâ⁵ nâm eḥaşş-ı havâşşını gönderdi. Ser-ḥadd-i mezbûr aḥvâlini bu çarîk ile bildürdü ki Tebrîz Hâkimi Emîr Hân ve yigirmi biñ serdengeçdi Sürh-serân ümerâ-yı ehl-i İslâm’dan Qorucu Beg ve Gâzî Beg nâm dil-âverleri bir qal‘ada muḥâşara itmîşler. Kendüler daḥı mütenebbih olup dilîrân-ı Ekrâd ve şeh-levendân-ı Rüstem-nijâd ile Maḥmûdî Ḥasan Beg nâm emîr-i ceng-âzmâyı göndermişler. Cüz’î leşkerle ol deñlü ser-keşlerüñ üstine hücum kılmışlar. Bâ-ḥuşuş serdârân-ı melâhideden mezbûr Emîr Hân ve Pîr Sulṭân⁶ qaravulda bulunup fırsatın düşürmekle altı yüz nefer şecî‘ u dil-âver ol yigirmi biñ ‘askere⁷ ﴿أَيْنَ الْمَفْرُ﴾⁸ âyetini tilâvet itdürmiş. Ya’nî ki ﴿كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً﴾⁹ sırri zâhir olup niçe yüz Sürh-ser bî-ser kılmış. Ve kendüsi sâlim ü ğânim ‘avdet idüp maḥrûse-i Vân *ḥarreseh’allahu ‘an feterâti’l-evân* cânibine⁹ vuşul bulmuş. Ba’d ez-ân Allâhḳulı¹⁰ Hân ve Sührâb Beg ve Hâcî Sulṭân nâm müfsidân yedi biñ Sürh-serân’la Vân Qal‘ası’nı muḥâşara

1 diyâr olmuştur: diyârdur F, R4

2 beglerbegisinden//geldüğü: Beglerbegisi Hüsrev EH

3 ğurresinde: ğurresindeki eyyâmda EH

4 ğurresinde: ğurresindeki eyyâmda EH

5 Kethudâ: - F

6 Pîr Sulṭân: Tebrîz sulṭanı F

7 “Kaçış nereye?”, Kıyâmet Süresi, 75/10.

8 “Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.”, Bakara Süresi, 2/249.

9 Vân//cânibine: Vân’a EH

10 Allâhḳulı: İmâmḳulı R4 | Allâhvirdi EH

itmek kaçsına yürümişler. Ke-ennetu mübtelâ oldukları rumh-ı¹ inhizâm yaralarının² yârâ-yı fikrin itmişler. Pes Hâsan Beg didükleri şîr-i jiyân, rübâh-ı fettân³ mişâli kâr-âgehân lisânından bu ahvâli ki işitmiş, üç yüz güzîde âdemle bir gece ilgâr idüp Kûbûr Deresi'nde ol zümre-i zemîme-yi şebî-hûnla münhezim itmiş. Üç yüz nefer kelle dağı bu muhârebede kesilüp muhaşşilü'l-merâm dârü'l-mülk-i Vân'a gelmiş. Ve bu zıkr olunan gâzalarda sa'âdet-i şehâdet ancak on beş mücâhidine naşib olmuş. Mâ'adâsı bî-zağm u inhizâm bâhirü'l-igtinâm u şâd-kâm yirlü yirine 'avdet kılmış. Çünkü kelleler ile Yûsuf [419a R4] Kethudâ sipehsâlâr-ı mülk-ârâ cenâbına vuşûl buldı, aqşâ-yı murâdı olan Erciş sancağı ile kendüye ri'âyet olındı. Ve sa'ir bahâdırlara dağı yollu yollarınca terâkķiler 'inâyet⁴ kıldı. Fî mâ-ba'd başîret ü intibâh üzere olmaları fermân olunup ber-vech-i isti'câl 'avdetlerine emr-i şerîfleri vârid oldu.

Li-münşî'ihî

Hâk Te'âlâ işlerin âsân ide

Hâk ile düşmenlerin yeksân ide

İrtesi ki rûz-ı cum'a idi, 'asâkir-i bî-kerân deryâ-yı 'ummân gibi cüşân u hurûşân olup Yeñi Kâl'a muhâzîsine konuldu.⁵ Arz-ı Rûm Beglerbegisi Behrâm Paşa'ya fermân olunup kıla'-ı Gürcistan'dan Vele⁶ ve Yeñi Kâl'a ve Pojneki ve Hırtıs⁷ ve Çıldır ve Ahalkelek nâm kâl'alar memâlik-i pâdişâhiye ilhâk olunup ahsen-i vech ile fetû u teshîr olındı. Ba'dehu Fettâh-ı Muṭlağ'ın 'inâyeti ve Faḫr-ı 'Âlem *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* Hâzretlerinin mu'cizât-ı bî-gâyeti ile Çıldır Şahrâsı'nda hırâb u dırâbuñ âteşi iltihâbı nümâyân olmağa başladı. Târîḫ-i mezbûrda Diyâr-ı Bekr ve Arz-ı Rûm kolları bir derecede müsellaḫ u mükemmel idi ki ağıruk konınca şiyânet-i eṭrâf için gâh Diyâr-ı Bekr⁸ Beg-

1 rumh-ı: renc-i F, R4

2 yaralarının: yaralarının yarasına R4

3 fettân: kıtâl F

4 'inâyet: ile ri'âyetler EH

5 konuldu: - F

6 Vele: Dele R4, EH

7 Nüşalarda "Hotin (F), Hırtiz (R4, EH)" şeklinde yazılan bu isim "Hırtıs" olarak metne alındı. bk. Hüsamettin M. Karamanlı, "Gürcistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gurcistan#3> (20.02.2022).

8 Bekr: Bekr'ün süvâr-ı şüc'ânı ve nâmdâr sipâh ile beglerbegisi F

lerbegisi Dervîş Paşa karavul ta'yîn olunurdu. Elleri cidâle yarar ve esb-i tâziye süvâr şüc'ân u nâmdâr sipâh ile gâh bir deşt-i pehnâyı ve gâh olurdu ki bevâdî vü sebâsibi müşt Emil bir iki cibâl ü şahrâ anlaruñ şufûf-ı hemvârı ile mestür bulunurdu. Hemân ki leşker-i Kızılbaş'ın şahîh haberleri alındı, "Müretteb düşmen yarağı ile def'ine müteveccih olsun." diyü hemân mezbûr¹ Dervîş Paşa'ya âdem şalındı. Mîr-i mîrân-ı mezbûr hadd-i zâtında dilîr-i zümre-i fuhûl olmağın atlanduğı gibi düşmen tarafına cân atdı. Henüz Diyâr-ı Bekr 'askeri atlanmadın [429a F] ve mehterleri² ve alay bayrakları müheyyâ olup yirlü yirine vaz' olunmadın ılğar itdi, gitdi. Tahmînen üç yüz, dört yüz âdemle ki anlaruñ dağı ekşeri³ Ekrâd beglerinden ve sâ'iri zu'amâ vü ümerâdan idi, sür'at ü isti'calle varup mağall-i ma'rekeye yitdi. El-hağk emîrâne dependi, [430a EH] levendâne hareket itdi. Lâkin 'âkıllâne 'azîmet⁴ itmedi, mütehevvirâne evzâ'la nehzat eyledi. Fe-lâ-cerem otuz biñ miğdârı evbâş-ı şe'âmet-ğadem mânend-i çazâ-yı mübrem paşa-yı mezbûruñ alayına hücum eylediler. Şadme-i ülâda otuz miğdârı nâmdâr ve yarar ağalarını düşürüp kendüsini iki kerre atdan yıkdılar. Huşûşâ ki ümerâ-yı nâmdârdan yedi şâhib-livânun râyet-i şîhhat u zindeğânîsini ser-nigün idüp vücûdına fenâ virdiler.⁵ Egerçi ki paşa-yı mezbûr şalâbet ü celâdetde kuşur itmedi, kendü eliyle üç dört müfsidün kellesini bürîde kıldı, lâkin 'alâ külli hâl Diyâr-ı Bekr kolunuñ kuvveti za'fa mübeddel oldu. Zamân-ı zuhrdan vaqt-ı 'aşra dek bir iki yüz âdemiyle mübaşir-i harb olup tayandı, tırdı. Vaqt-ı⁶ 'aşrda ki bu ma'nâ ma'rüz-ı serdâr-ı kişver-güşâ kıldı, Diyâr-ı Bekr'den münfaşıl⁷ olan 'Osmân Paşa'yla Arz-ı Rûm Beglerbegisi Behrâm Paşa'ya çavuşlar şalınup 'asker-i İslâm'a feryâd-res olmaları fermân olındı. Hattâ Mar'aş'dan ma'zûl Ahmed Paşa'ya⁸ dağı mürâfağat u⁹ muvâfağat buyuruldu. Fe-lâ-cerem ol iki hizebr-i çayğam, hezâr anuñ gibi kıtâl görmüş dilîrân-ı muhterem ve bahâdırân-ı muhteşem olmağla bir vech ile te'ennî üzere hâzırlandılar. Çânün-ı

1 def'ine/mezbûr: mestür bulunup hemân F

2 mehterleri: mehter F, R4

3 ekşeri: - F

4 'azîmet: hareket EH

5 Huşûşâ/virdiler: - F

6 'aşra/Vaqt-ı: - EH

7 münfaşıl: ma'zûl EH

8 Paşa'ya: Paşa-yı Mütâb'a R4, EH

9 mürâfağat u: - F | mürâca'at ü EH

‘Osmānî üzere şadā-yı taḅl ü sūrnā vü nefir ve zemzeme-i nevbet-i ‘ālem-gîr ile düşmen cānibine ‘azîmet kıldılar. Nāgehān iki taraḫdan kemāl-i zîb ü zînetle zāhîr olup Sürḫ-serān’a ḳoyuldılar. Zümre-i zemîme ki anlaruñ geliřini ve cenge giriřini ve dilirāne cünbiřle depreniřini gördi, ḳararı firāra deęiřüp ordularından cānibe hezîmet ile ‘azîmete her biri cān virdi. Ṭālî’leri baḫt-ı rāci’leri gibi řems-i lâmi’ daḫı ğārib¹ oldu. řeb-i zūlmānî hiçābınuñ verāsında ol bî-ḫamiyyetlerüñ ekřeri ğā’ib oldu. Lākin on miḳdārı kūsarı alınup ve kesilen beř biñ² ‘aded kelleden ğayrı beř yüz nefer diri Ḳızılbař, ekřeri mecrūḫ u ḫün-pāř ğuzāt-ı merdüm-řikāruñ ellerine giriftār olup ‘izz-i ḫuzūr-ı serdāra getirildi. Ma’a hāzā ğuzāt-ı sipāh-ı nuřret-güvāhdan [419b R4] ancaḫ iki yüz ādem telef oldu. Anlar daḫı dāḫil-i meclis-i cinān olup řehādet sa’ādetine vuřul buldı. Ba’dehu Dergāh-ı ‘Ālî müteferriḳalarından Mūsā Ağa bu müjde-i celîle ile āsitān-ı felek-fersāya gönderildi. ‘Arza-dāřt virilüp ‘izz-i ḫuzūr-ı řehryāriye i’lām ḳılındı ki ol mektūbuñ řüret-i merğūbı budur:

[řüret-i mektūb]

Dergāh-ı nuşret-penāh-ı vālā ve bārgāh-ı zafer-destgāh-ı mu‘allā türābına³ *dāme mü’eyyeden bi-te’yīdati’llāhi te’alā* ‘arz-ı bende-i ceng-āzmā oldur ki ḫālā sene sitte ve řemānîn silkindeki şühür-ı meřḫüreden māh-ı Cemāziye’l-āhir’üñ dördinci ğüni ki rüz-ı Cum’a idi, ‘asākir-i desākir-ğüřāy-ı mañşüre yümn-i himmet-i mevfüre ile dehān-ı Gürcistān olan Ḳal’a-ı⁴ Ejderhān ḳurbındaki řāḫrādan ğöçüp ḳatlı ü ğāret-i Gürciyān’a ‘azîmet ve fetḫ u teshîr-i Gürcistān’a mübāşeret ü müsāra’at olunduğda hemān ol aḫřam ümerā-yı řāḫib-ḫařemden sipāh u zu’amāsiyla iki mîr-i muḫteřem gönderilüp ve Zāreoğlı⁵ Maḫmūd Ḥān ülkesinden “Vele” dimekle ma’rūf ḳal’a ḫüsn-i tedbîrleriyle ve ceng-i yesirleri birle fetḫ u teshîr olunup ta’yîn-i ḫafāza vü dizdār ile zaḫt u řiyānet-i celādet-diřār ḳılınduğdan şonra irtesi ki māh-ı mezbūruñ beşinci ğüni yevmü’s-sebt idi, mümā ileyhūñ maḳarr-ı mü’tekadı ve řu’übet ü metānetle cümleden mü’temedi olup eyyām-ı řitāda giriftār olan Meḫemmed Ağa’yı ve ol eřnālarda münhezim olan

1 ğārib: ğā’ib F

2 beş biñ: - R4

3 türābına: - F

4 Ḳal’a-i: - F

5 Zāreoğlı: Rāzeoğlı F

dilirân-ı ‘arşa-i veğâyı şâh-ı güm-râh tarafına göndermezdin¹ muḳaddem burc-ı menhûsında maḥbûs kılduḳları Yeni Ḳal’a nâm hışn-ı haşîn-i mürtefi’a ki iki taḡuñ mâbeyninde mümtâz ve bir tell-i muḥtellûñ firâzında kemâl-i istihkâmı ser-efrâz olup kifâyet miḳdârı küffâr-ı ceng-sâzı ve toḅ u tûfeng-endâzı her cihetle mükemmel ü müretteb iken eṭrâf-ı nâ-hemvârına ḳonulup Dergâh-ı Mu‘allâ ḳullarınun şehër zamânında muḥâşaraları ve ‘asâkir-i manşüreden cibilletlerinde cür’et ve yüreklerinde şecâ’at ü şehâmet [430b EH] olanların müzâhere vü muḥâzaraları muḥkem² cidâl ü ceng [429b F] ve toḅ u tûfenge ḳarşu gereḡi gibi hücum u âhengle beyne’ş-şalâteynde Fettâh-ı Muṭlaḳ’un ‘inâyeti ve Resûl-i Ekrem *salla’llâhu aleyhi ve sellem* Ḥâzretlerinün mu‘cizât-ı bî-ğâyeti³ ve ‘izzetlü ve⁴ sa‘âdetlü pâdişâhımızun ḡayr-du‘âları ve yümn-i himmetleri ile mihr-i sipihr-i fetḡ u nuşret gün gibi bedîd ve baḡt-ı ḡuzât-ı zafer-menḳabet envâ‘-ı furşat-ı ḡanîmetle sa‘îd olup derûn-ı ḳal’adaki küffâr-ı ḡâk-sâruñ vücûd-ı nâ-bûdları ser-â-pâ mürde vü küşte ve bunca lâşe-i lâ-şey’-i bî-miḳdâr,⁵ şüretâ ḡ’âb-ı ḡâflet ü ḳalâletle püşte püşte kılınduḡda *Kelâmu’llâh-ı Mecîd* ⁶ «وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٦﴾ مِّنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ» naşş-ı kerîmini ḡâme-i şaḡâ’if-i aḳvâl ve yerâ’a-i leṭâ’if-i⁷ lâ-yezâl olan lisân-ı ḡâl ile cibâh-ı sipâh-ı nuşret-destḡâha taḡrîr ü tesvîd⁸ eyledi. Fe-ammâ bu bendeleri cânib-i ḳal’adan nâzır-ı rezm ü ḡarb ve zümre-i mübârizîn-i zafer-ḳarîn mübâşir-i hedm ü ḳarb iken leşker-i Ḳızılbaş-ı evbâş ve fırḳa-i melâḡide-i bed-ma‘âş⁹ «لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٍ وَمَنْ فَوْقَهُمْ غَوَاشٍ» ṭâ’ife-i Gürciyân’a mu‘âvenet ve anlara tâbî’ olan kılâ’ u ziyâ’ı şiyânet ü ḡimâyet ḡâṭırasıyla baş baş ḳallâşlarından serdâr-ı güm-râhân Toḳmaḳ Ḥân didükleri Muḡammedî Sultân ve şâh-ı ḳalâlet-nişânun vezîr-i müdebbiri nâmına olan müdbir-i ḡabâvet-nişân Gence cânibinde sultân¹⁰ iken bu semte mu‘âvenete gelen

1 göndermezdin: bizden EH

2 şecâ’at//muḥkem: - F

3 mu‘cizât-ı//ğâyeti: mu‘cizâtı EH

4 ‘izzetlü ve: - F, R4

5 lâ//miḳdâr: vü tenleri EH

6 “Peygamberler, Allah’tan yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı. Hüsranın ardından da cehennem vardır. Orada kendisine irinli su içirilecektir.”, İbrahim Süresi, 14/15-16.

7 leṭâ’if-i: luṭf-ı F

8 taḡrîr ü tesvîd: tesvîd ü taḡrîr F, R4

9 “Onlar için cehennemde yatak, üstlerinde de felaketler vardır.”

10 ve//sultân: - R4

İmâmı Hân, huşûşâ içlerinde şecâ'atle meşhûr olan siyeh-rüy-ı nâ-dân, sipehsâlâr-ı nâmdâr 'add itdükleri Qara Hân ve bunlardan mâ'adâ Toğuzbaş Sultân-ı şeytanet-'unvân dağı tamâm mîşâş u ittifâkla hem-râh u hem-'inân, otuz biñ yarar ve ba'zı kavle¹ yigirmi biñ nâmdâr Revâfîz u melâhîde-i nâ-üstüvâr kendülere fermân-berân olup leşker-i münhezimün² ³ «وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ» mażmûn-ı şerîfine maqrûn ve ğuzât-ı za-fer-reh-nümün zu'm-ı fâsidlerince ⁴ «إِنَّ هَؤُلَاءَ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ» naşş-ı laţîfine mâ-şadağ olmağ üzere kal'a-i mezbûreye qarîb olan tağauñ câni-i şimâlî-sinde bir nehr-i 'azîm kenârında Çıldır [420a R4] Şahrâsı didükleri yazıda, ba'zı ceng-âzmâ çarçacıları türktâzde ve bâzîde iken bende-i bî-miğdârları âdemlerinden her biri zırh-puş, bebriyânları⁵ ber-düş, kırık elli nefer⁶ miğ-dârı Rûmîli ğâzîlerinün gözleri tuş olduğı gibi 'inân-ı ihtiyârları ellerinden gidüp, ğuzâtı mütenebbih kılmadın a'dâ câni-bine hücum u teveccüh idüp, merdâne elleşüp, haşımâne dilleşüp, şîrâne cür'etler ve Erdeşîrâne hareketler ile muqârin u muqâbil olduklarında «كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً» ⁷ «كثيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ» naşş-ı kerîmi şafağât-ı ceng ü cidâllerinde bâhirül-hâl ve zâhirül-me'al olup üç sâ'at miğdârı ve hevl-i nâ-gürîz⁸ tîr ü şemşîr-i tîz ile mücadele vü sitiz eyledüklerinden şoñra cünüd-ı melâhîdenün keşreti ve bir tağauñ Sürh-serler ile lâlehâ-yı derî gibi zîneti haber virilmegin şîr-i bîşe-i veğâ, müşîr-i mîşe-i⁹ heycâ Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Dervîş Paşa kulları ve ol semtün dil-âverleri, huşûşâ Ekrâd-ı şehâmet-nijâduñ şîr-i nerleriyle ol semtün dil-âverleri gönderilüp şadâ-yı "Allâh! Allâh!" ile 'azîmet ve 'asker-i Revâfîz'a seyf-i kâfî' gibi muvâşalat itdükde ber-hürdâr olsun, dünyâda ve uq bâda ecr-i ceziller bulsun ki şafağât-ı rûzgârda meşhûr olacağ kâr-zâra küşîş ve cerîde-i erbâb-ı cür'ete tañrîr kılinacağ ceng ü verzişi a'yân-ı ğuzât¹⁰ 'ayne'l-yaqîn müşâhede idüp ser-ğadd-i şarkda itdüğü yüz aklığı ancağ şubh-ı şadîkla mihr-i 'âlem-tâba virilmişdür. Ve leşker-i a'dâya

1 kavle: rivâyetde EH

2 münhezimün: hezîmet-eşerleri F, R4

3 "İblis'in askerleri hepsi birden.", Şu'arâ Süresi, 26/95.

4 "Bunlar pek az ve önemsiz bir topluluktur.", Şu'arâ Süresi, 26/54.

5 bebriyânları: ser-i serviyânları miğfer EH

6 nefer: - F

7 "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.", Bakara Süresi, 2/249.

8 ü/gürîz: - EH

9 veğâ/mîşe-i: - F

10 verzişi/ğuzât:verziş nice olur a'yün-i ğuzâta EH

karşu şebât u kararî ve envâ‘-ı şalâbet ü iktidârla vaķârî görülmüş ise küh-ı girânda görülmüştür. Hattâ¹ kerrâtlâ at şalup ve defe‘âtle ‘asker-i muhâ-lifîn mâbeyninde alup niçe yararlarını kendü eliyle hedef-i tîr ve u‘me-i şîr-i şemşîr eyledükden sonra tekrâr mu‘âvenet ve âsüdeliklerine müzâheret için merd bin merd, ferd-i ‘arşa-i² neberd, a‘nî bih Diyâr-ı Bekr‘den mün-faşıl olan ‘Osmân Paşa ulları gönderilüp³ «الولد سرّ أبيه» fehvâsınca peder-i zafer-reh-beri Özdemür [431a EH] Paşa merhûm⁴ gibi gün-â-gün hücum u cünbişler ve nuşret-nümün u fırsat⁵-maķrûn verzişler ile silâhşorların tertîb [430a F] ve semt-i ğazâyı her birine ta‘lîm ü terğîb eyleyürek fi‘l-hâl neheng-i hevlnâk gibi kenâr-ı deryâçeden zâhir oldu. Ve sâhile çıkmış has u hâşâk gibi Revâfîz-ı bed-kirdârı birbirine atup püşte püşte kıldı. Dem⁶ oldu ki elindeki şemşîri altındaki semend-i şalâbet-mesîri gibi anlar aşandı. Maħal düşdi ki tîr-i ejderhâ-te‘şîri niçe sengîn dilün albinden göz göre âteşler çıkarup tîĝ-ı ser-tîzi ucından a‘dâ miyânına⁷ yılanlar uşandı. El-ħaķ hücum ü cür‘etine şad-bâr taħsîn ve rüsüm-ı şecâ‘at u şalâbetine hezârân âferîn ki ‘unfuvân-ı şebâbında bu vech ile ceng-âzmâlığı ve idmân-ı⁸ uvvet iktisâbında kemâl-i şehâmet ü tüvânâlığı ‘asâkir-i manşû-renün nuşretine ve melâhîde-i mahzûlenün kesr ü hezîmetine bâ‘îş oldu.

Li-münşî‘ihi

Merd imiş hâşılı hünerver imiş

Ferd imiş mişli yok dil-âver imiş

Pes bu iki ser-bâz-ı mümtâz bir şebbâz-ı bülend-pervâz gibi ‘arşa-i tîktâzda cenâheyn olup gürüh-ı⁹ mülhîdini reme-i muzlîme-i ğurâb gibi perâkende vü perişân u târ u mâr itmek¹⁰ şadedinde iken Arz-ı Rûm ser-ħaddinün fârisleri ve ol merzbümüñ şeh-süvâr-ı hârisleri, ya‘nî Arz-ı

1 görülmüş//Hattâ: görülmüştür. Bu minvâl üzere F

2 ‘arşa-i: ‘arşa-i dil-âveride şâhib EH

3 “Çocuk, babasının özüdür.”

4 merhûm: cerî EH

5 fırsat: zafer EH

6 Dem: - F

7 tîĝ-ı//miyânına: - F, R4

8 idmân-ı: az zamân F

9 gürüh-ı: ervâh-ı F, R4

10 itmek: - F, R4

Rüm kolu ve bu zümrenün sağ ve şol kolu ile kâr-âzmüde-i dānā, mīr-i mīrān olan Behrām Paşa kulları ve Zü'l-ḳadriyye beglerbegliginden münfaşıl olan¹ müdebbir-i şecā'at-nümā, a'nī bih Aḫmed Paşa bendeleri irsāl olunup ceng ü cidāle ḫāzır ve her biri silāḫşōr u cündi bahādır ādemleri ile 'ināyet-i Kirdgār'a² tevekkül ve şefā'at-ı Aḫmed-i Muḫtār'a tevessül idüp düşmen leşkerinün ḳalbine urduḳlarından ğayrı niçe ḳallāş-ı nāmdārı ḳullāb-ı mühāceme vü peygār ile kenār-ı kār-zāra çeküp maḫkūmları olan 'asker-i cerrār, rimāḫ-ı ateş-bār ve süyūf-ı tebbārla Revāfız-ı ilḫād- [420b R4] iştihārı ḳahr u tebāḫ ve laşe-i zaḫm-ḫordelerini aştāb-ı cihāda nazārgāḫ idüp ḫahve-i kübrādan evvel-i vaḳt-ı 'iṣāya varınca bir vech ile ceng ü peygār eylediler ki Sürḫ-serān-ı ḫalālet-şi'ār³ ﴿وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ feḫvāsını 'aynen ve 'iyānen müşāhede ḳıldılar. Ve rüzgār kār-ı nā-sāzlarına nā-sāzkār olup⁴ ﴿كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ﴾ sırr-ı şerīfine mā-şadaḳ olduklarını mücāhidin-i düşmen-şikār ḫaḫı 'ilme'l-yaḫīn bildiler. 'Ale'l-ḫuşuş ḫarb u ḳıtāl vāḳi' olduĝı gün tegerg ü bārān 'ayn-ı a'dādaki ḫadeng-i bürrān gibi ğuzāta aştā göz açdurmuyup ṭob u tūfenge el⁵ degmemiş idi. Ve fetilelerine şu'le-i nārdan şerāre ṭoḫunmamış idi.

El-ḳışşa beyne'l-'aşr ve'l-maĝrib leşker-i şarḳiyān ufūl-i mihr-i nuşretlerini bilüp her biri müte'accib ü müstaĝrib olduĝdan sonra ekşeri ḳarārı ḳoyup firār ihtiyār eyledi. Ve illā her birine reh-nümā olan ḫuşyet-i bī-intihā⁶ ﴿وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا﴾ mazmūnını lisān-ı ḫāl ile ğüyā oldu. Ve bi'l-cümle ğuzāt-ı zafer-destgāḫ⁷ ﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ iḫbār-ı hidāyet-āşārıyla ḫurrem oldılar. Ve mücāhidin-i meserret-ĝüvāḫ⁸ ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ tezkār-ı sa'adet-şi'ārı ile⁹ şükri-cemīllerin arturdılar. Şitāb-ı hezīmet-şi'ār-ı mülḫidin ise ef'āl-i lāzımü'l-infi'allerine nādimin ve ceng ü cidāl-i bī-me'allerine ḫā'ibin ü ḫāsirin¹⁰ ﴿فَعَلَبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ﴾

1 Behrām//olan: - F

2 Kirdgār'a: ḫaḫḳ'a EH

3 "Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur.", Âl-i İmrān Sûresi, 3/192.

4 "Her ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa, Allah onu söndürmüştür.", Mā'ide Sûresi, 5/64.

5 el: nevbet EH

6 "Allah kimi saptırırsa, sen onun için asla bir çıkış yolu bulamazsın.", Nisâ Sûresi, 4/88.

7 "Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.", Bakara Sûresi, 2/251.

8 "Yoksa yardım ancak Allah katındandır.", Enfâl Sûresi, 8/10.

9 şi'ārı ile: şi'ārını ğüyā olup EH

10 "Artık orada yenilmişler ve küçük düşmüşlerdi.", A'râf Sûresi, 7/119.

Li-mü'ellifihî

کمان دمان سرگران رفته زره	یلان سواران گسسته زره
فتاده بخاک و غا چون عصا	همه تیر و نیزه ز پیکان جدا
دلیران و اسپان گریزان همه	صدای ده و نه پریشان همه
دو پاره یکی و آن دگر غرق خون	ز شمشیرها گشته تابش نگون
پریشان شده چو سپندان خرد ¹	فتاده بسی کلهٔ مردش بمرد

Pes bu zıkr olınan Çıldır Şahrāsı sâbıқан maḥall-i heycā olan Çaldıran Ovası gibi Sürḥ-serān ser-geşteleriyle memlū ve küşteler püşteleriyle² ṭobṭolu, dest ü pādan cüdā nīmeler ve kellesinden ayrılmış lāşe-i zemīmeler, ḥūn-āğašte mezbūḥlar, zebūn-gešte mecrūḥlar ‘arşa-i kār-zārī lālezār itdükden mā‘adā³ veşneger⁴ ü gürīḥte atlar, eyer қаşlarına āvīḥte yarağ u yatlar, [431b EH] mehār mehār üştürler, қаṭār қаṭār esterler⁵ «أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا»⁶ naşş-ı şerīfi mūcibince envā‘-ı ḡanīmetle ḡuzātı mesrūr u ḥande-rū⁶ kılp, ḥuşūşā aḡnām-ı ḡana‘im-i bī-ḥisāb nā-şinālārı ṭoyurmağla sīr-āb eyledükden ḡayrı el-ḥamdü li’llāhi’l-ḡaviyyü’l-ekber, beş yüz nefer Revāfız-ı ḡalālet-eşer, ḡāzīlerūn rikābında dest-beste vü muḥaққar ve beş [430b F] bīnden füzünter⁷ melāḥide-i saқar-maқar nīrān-ı caḥīme ṭoḡrı ehl-i sefer olup kelleleri bu қullārı ḥuzūrında ma‘dūd ve mecmū‘-ı ordu-yı zafer⁸-maқrūn maḥallinde bir burc-ı mūrtefi‘-i nā-maṭbū‘ vaз‘ olındı ki her kellesinde ḥande-i zūcret ü perīşānī muқarrer, niteki aşḥāb-ı cihāduñ her fırқasında āşār-ı meserret ü şādmānī⁹ vüçūh-ı keşire ile müyesser olmışdur.

1 “Süvari yiğitlerin zırhları çözüldü. Heybetli yayın başı döndü, kirişi kaçtı. Bütün oklar ve mızraklar sivri uçlarından ayrı düştü. Hepsî baston gibi savaş toprağına düştü. ‘Vu! Bırak!’ sesleri her yere dağıldı. Yiğitlerin ve atların hepsi kaçtı. Kılıçların parlaklığı sona erdi. Biri kırıldıysa diğeri kana bulandı. Pek çok adam ölüp kellesi yere düştü. Kelleler üzerlik tohumu gibi ufalıp etrafa dağıldı.”

2 küşteler püşteleriyle: küşteleriyle F

3 mā‘adā: şonra EH

4 veşneger: ve şübheger F | ve şeyheger R4

5 “İşte onlara kazandıklarından bir nasip vardır.”, Bakara Sûresi, 2/202.

6 ḥande-rū: ḥandān EH

7 füzünter: ziyāde EH

8 zafer: nuşret F

9 ü şādmānī: beşareti mükerrer EH

Li-münşi'ihî

Lâşeler râ'ihasından geçemez oldu nesim
 Kimi bî-ser kimi şad pâre anuñ kimi dü nîm
 Kesilen kelleleri burc u beden vaz' idüben
 Virdi dizdârlığın seglere merdân-ı kerîm

Bunlardan ğayrı niçe tabl ü nefir-i menhûsları ve kerre-nâyları ve meh-terleri¹ ile on iki cüft küsları çarb-ı dest ile alınup Gürcistân vilâyetinde olan nâmdâr meliklerinden Keyhüsrev 'avreti Dede Semend² *erşedeħallâ-ħu'l-melikü's-şamed* ki yarar ü nâmdâr³ aznavurlar ile Menüçihir nâm oğlunu gönderüp beş altı biñ miğdârı cebelüsü ile leşkerüñ kâfâsında hafiyeten hâzır [421a R4] ve ğalib ü mağlûb zâhir olduğdan şoñra kavî cânibine mütâba'ate muntazır iken Toğmaq Hân'a vâkı' olan leked-kübı ve zümre-i Sürh-serân'a toğkınan sille-i ceng ü âşübı çuyup⁴ irtesi ki yevmül'eħad idi, 'ale's-seħer mezbûr Menüçihir-i iğâ'at-eşer câdde-i mütâba'atı kendüye reh-güzer kılup bu bendelerine vâşıl ve hayme-i emân ü istimâna dâhil olduğı sâ'atde her mîr-i mîrân-ı nâmver ve ümerâ-yı mülk-ârâ-yı zafer-rehber kesilen kelleleri firâz-ı nîzelere zîb ü zîver ve ğarķ-ı hûn olan Kızıılbaş tâclarını lâlehâ-yı derî gibi cilveger idüp kûs-ı menhûslarını döğerek ve maħbûs-ı me'yûslarını süriyerek geldükleri gibi fi'l-hâl her mücâhid-i kat-tâl tiğ-ı tîzini⁵ tekrâr imtiħân ve bir dem içinde kelle-i maħbûsânı ħâk ü hûn içinde ğaltân eyledüklerinde müşârün ileyh Menüçihir'e ve anuñla gelen Gürciyân-ı bed-çihre tamâm mücib-i ħavf u ħaşyet ve kemâ-yenbağî bâ'iş-i aħz-ı 'ibret u naşîħat oldu. Ve bu güne şevķuñ sevķı ve ğuzât-ı meserret-simâtuñ ol demdeki zevķı sebebiyle mîr-livâ-yı Ejdehân, a'nî biħ 'Abdu'r-Raħmân Beg kulları ve zümre-i manşüreye pişvâ kıılınup bi-'ina-yeti'llâhi te'âlâ ol rûz-ı dil-ğüşâda kable duħülü'l-mesâ Çıldır ve Tümüük kâl'aları bir tarafından ve Hirtıs ve Aħalkelek kâl'aları bir⁶ cânibden fetħ u teşhîr ile zabt-ı bî-ağlâķ ve dizdâr u merdümân-ı ħişâr ile memâlik-i ħüs-

1 kerre//mehterleri: develeri ve F, R4

2 Semend: Semed R4

3 meliklerinden//nâmdâr: - F

4 çuyup: çuyup ve görüp EH

5 tîzini: u teberini R4

6 tarafından//bir: - F

revāneye ilhāk olunup bu hinde düşmen küsları dögülmekle āvāze-i kūs-ı fetḥ u nuşret tamāmī-i mülk-i Gürcistān'a, belki aqşā-yı Şirāz u Ḥorāsān'a sirāyet itdüğü cümle sipāha, ḥattā şāh-ı ekmeḥ-nigāha¹ bi'l-bedāhe ma'lüm olmuşdur. Ve kuvvet-i kähire ile alınan yirlerden ile'l-ān beş altı sancaḳ miḳdārı tevciḥ olunup begleri ve alay begleri ser-ḥad muḥāfazasına ve 'asākir-i manşüre ile ḥidemāt-ı pādişāhiye mübāderet üzere olmaları emr olunmuşdur. Ğibbe zālīk ibtidā-yı ceng ü peygār ve işti'āl-i āteş-i kār-zār Diyār-ı Bekr leşkeri ḳolından, ḥuşuşā ümerā-yı Ekrād'uñ saĝ ve şolından vāḳi' olup maḥall-i ma'rekeye taḳaddüm ve āyīn-i ceng ü āhenge cümleden evvel ta'allüm idenlerden eyālet-me'āb Es'ad Bedr² Beg oĝlı Mīr Meḥemmed ve emāret-menāb-ı nāmver Şaruḥān Beg didükleri şir-i ner ve bunlardan ğayrı Ergānī sancaĝı begi Meḥemmed Beg-i maĝfūr ve ümerā-yı Ekrād'dan iki mīr-i me'mūr, ni'met-i ğazādan şehādet şehdine sezāvār ve nuḳl-i meclis-i kār-zārdan tüfeng funduḳlarıyla behredār olup tevābi' u levāḥiklerinden cem'an iki yüz merdān-ı 'arşa-i heycā inşā'allāhu te'ālā vāşıl-ı firdevs-i ā'lā ve dāḥil-i ḳuşūr-ı cennetül-me'vā oldukları ve bunlardan ğayrılar³ varṭa-i helāk ü tebāhdan ḥalāş u rehā bulduḳları zāhir olmuşdur.

Muḥassal-ı kelām bu ğazā-yı ğanīmet-encām bir ma'reke-i celīle-i benām olmuşdur ki ile'l-ān muḥārebe-i Çaldıran dillerde destān olduĝı gibi⁴ Çıldır Şahrāsı'ndaki ceng-i bī-kerān şimden girü mezkūr u meşhūr-ı [432a EH] 'alemiyān olup sa'adetlü pādişāh-ı zafer-kirdār ḥazretleriniñ yümni-himmet-i 'ulyāları ve meşā'ih-ı kibār ve 'ulemā-yı aḫyāruñ mazānn-ı icābet-i du'ā olan mevāḳi'deki ḥayr-du'aları berekātında tiĝ-ı 'ālem-gīr-i nuşret ü zafer nüh-ṭıbāḳ-ı⁵ çerḥa, belki ṭāḳ-ı 'arşa aşıldı. Ve bu def'a diyār-ı şarḳa şalınan şemşir-i [431a F] müstenir⁶ envār-ı eşi'a-i mihr-i münir gibi aqşā-yı diyār-ı 'Arab'a ve Mışır u Şām u Haleb'e, ḥattā memālik-i şarḳ u ğarba yayıldı. El-ḥamdü li'llāhi'l-fettāḥ «قد فتح مصاريع الفلاح بمفاتيح»⁷ «الرماح ve's-selām. Ve bu ğazā-yı ğarrā ve ma'reke-i dil-ĝüşāda şehīd olan

1 cümle//nigāha: ser-cümle şāh-ı gümrāha ḥattā 'aşā'ir-i sükkān-ı dār u diyāra EH

2 Bedr: Bedrī EH

3 ğayrılar: ğayrı ğāziler EH

4 gibi: encām R4

5 nüh-ṭıbāḳ-ı: firāz-ı F, R4

6 müstenir: sitüz F, R4

7 "Kurtuluşun kapı kanatları süngülerin anahtarlarıyla açılmıştır."

ümerā-yı eyālet-me'ābuñ evlādı ve ferzendān-ı şecā'at-nihādı yine babaları mutaşarrıf oldukları sancaqlarla tesliye ve merāsım-i¹ bī-'adile-i pādişāhī birle ta'ziye kıılındıqdan mā'adā² yoldaşlıqda bulunan ğuzāt u mübārizin [421b R4] ber-mücb-i kânün-ı ğüzin 'avāṭıf-ı 'āliye-i pādişāhiden behremend ve mekārım-i cezile-i nā-mütenāhiden ḥāllü ḥāllerince ercümend kıılınup vāḳı-'i ḥāl-i nuşret-ḳarın südde-i seniyye-i felek-temkīn türābına 'arz olındı. Ba'de hāzā verā-yı kümündan peydā ve fezā-yı ḳazā-yı Ḥālīḳ-ı bī-çūnda cilve-nümā olan ḥuşuş-ı lāzımü'l-inhā daḳı 'arza-i 'arşa-i Bāb-ı Mu'allā kıılınmaḳ muḳarrerdür.

**Der-beyān-ı³ mülük-i Gürcistān ya'nī ki Levendoğlı'na ve Başaçıḳ'a⁴
ve Luvarşat⁵ oğulları Sīmün ve Dāvūd Ḥān'a⁶ müte'allik naḳl u
beyāndur**

Tārīḥ-şināsān-ı müteḳaddimīn ve rü-şināsān-ı müverriḥān-ı mütevağğılın ḳavlince zamān-ı sābıḳda 'umūmen vilāyet-i Gürcistān'a ḥākim olan Timur ve Aḥtanek nām şehryāruñ Temürdidübal nām kıızı bi-ḥasebi'l-irş⁷ ol mülke melike⁸ olmış. Niçe rüzgār meleke-i⁹ liyāḳatle ol memālikde ḥükm-i ğālibi ta'ayyün bulmış. Hergiz ere varmamış, izdivāc u münākeḫeye rağbet göstermemiş. Lākin mīr-āḥūrı nāmına olan Ṭavat ki meclis-i ḥāşşına dāḫil olurmış, ḥattā elinden ṫolular içüp cām-ı vaşlından 'aṫş def'in itmege teşneliği ğāḥ u bī-ğāḥ taḫāḳḳuḳ bulurmış, bir gice niğār-ı lāle-ruḥsārı mest-i bāde-i ḥoş-ğüvār düşürüp fırsatın bulmuş. Ol dem kāse-i la'linden şafā-yı mey-i nāb neş'esin ḥāşıl idüp murād-ı nefsanīsine vāşıl olmış. Çünki milletlerindeki şer¹⁰ üzere nikāḫ olmamış, vā'desi yitüp bir ferzend-i ercümend vücūda getürdükde zinādan ḥāşıl olduğı bilinmiş. Ba'de zamānin mezküre Temürdidübal oğlını bir duḫter-i nīk-aḫter ile tezevvüc itmiş. Andan üç oğlı zūhūra gelüp her birisi sinn-i temyīz ü

1 merāsım-i: merāḫım-i F, R4

2 mā'adā: şoñra F

3 beyān-ı: - F

4 Başaçıḳ'a: Başaçıḳ ḥākimine EH

5 Luvarşat: Şalut F

6 Dāvūd Ḥān'a: Dād'a F

7 bi//irş: - F | irş: 'āde EH

8 melike: mālīk F, R4

9 meleke-i: mülk-i F | ḥaseb ü neseb ü EH

10 şer': meşrū' F

bülûğa yitmiş. Fe-lâ-cerem ol üç şehryâr-ı muhterem mülûk-i Gürcistân'a ecdâd-ı a'zam olmuşdur. Birisi Levenoğlı'nuñ ceddî ve birisi Sîmûn ve Dâvûd Hân ki Luvarşat oğullarıdır, anlaruñ cedd-i zevî'l-ciddî¹ biri dağı Başaçuk nâmındaki² serdâruñ cedd-i esbakıdır ki kendü zu'mlarınca nesbleri Dâvûd Peyğamber '*aleyhi's-selâma* müntehîdür.³ Ya'nî ki ol nebiyy-i şîr-cür'et ve dil-pezir-i şecâ'atûñ neslinden İzdîn-i Gürgân'ın⁴ bir rûbehîdür.⁵ Ve sâ'ir memâlike nisbetle Gürcistân toquz tûmendür. Mîlel-i sâbıka i'tibârlarında her nesne yigirmi dört kırâtdan taqşim olunduğı hisâb üzere cümle Gürcistân vilâyeti toquz kırâş meşâbesinde 'add olınmışdur. Ve bu kaziyyenüñ tafşili yigirmi toquzuncı hâdişede kemâ-yenbağî şerh u beyân olınmışdur.⁶ Ammâ ki Altun Qal'a mâlikesi olan 'acüz evlâdı ki analarınıñ nâmı Dede Semed ve eşnâ-yı sene şemân ve şemânin ve tis'a mî'e hüdûdındaki evlâdınıñ ismleri Menûçîhr ve Gurgur'dur ki tafşil-i hâlleri mağalinde meşûrdur, bunlar Temürdidübal evlâdından degüldür. Zu'mlarınca Mîrzâ Çâpük⁷ neslinden oldukları şöhet bulmuşdur. Hafî olmaya ki mezbûr mîr-âhûr olan Tavat ki ol melike-i nâzenîne vâşıl ve murâd-ı nefsanîsi hâşıl olmuş, hîn-i inzâlde uyanup geçen ahvâle vuqûf kesb itmiş idi.

İmdi, 'atebe-i 'ulyâya gönderilen nâmede içâ'ati ilâm olunan Menûçîhr, Gürcistân'ın hasib ü nesib nâmındaki melikelerinden Keyhüsrev'ün oğlıdır ki babası fevt olduğda mezbûr Menûçîhr⁸ ve birâderi Gurgur iki şabiyy-i bî-şu'ur bulunmağın ol vilâyetüñ eyâletleri anaları Dede Semed nâm 'avrete degmiş idi. [432b EH] Hattâ beyne'l-mülûk "Altun Qal'ası Mütellikisi"⁹ diyü şöhet bulmuş idi. Hemân ki evlâdı hadd-i bülûğa yakın oldu, ber-vech-i iştirâk ikisi dağı eyâlete hüküm itdi. Vilâyetleri şâh-ı güm-râh memâlikine¹⁰ qarîb idüğü bedîd ve memleket-i pâdişâhiden haylî mehcür u ba'îd olmağın ribka-i inkıyâdlarına gerden-nihâd olmuşlar idi. Yıldan yıla virgülerin virüp Sürh-serler ile ülfeti münâsib görmüşler idi.

1 anlaruñ//ciddi: - F

2 Levenoğlı'nuñ//nâmındaki: ceddî biri dağı Açukbaş nâmına olan EH

3 müntehîdür: müntehîdür ya'nî ki ol nebî-i şîr-cür'et ve dil-pezir-i şecâ'atûñ büzdîn gürgânüñ F

4 İzdîn-i: Büzdîn-i F, R4

5 Ya'nî//rûbehîdür: - EH

6 Ve//kılınmışdur: - F, R4

7 Çâpük: Hân'ın F

8 Gürcistân'ın//Menûçîhr: - R4

9 Mütellikisi: - F

10 memâlikine: vilâyetine EH

Lâkin hüçüm-ı ‘asker-i İslâm’ı gördiler. Kemâl-i mütâba‘at ve ‘arz-ı ‘ubūdiyyetle sümm-i semend-i serdâra [422a R4] yüz sürdiler. Ve min ba‘d ‘atebe-i ‘ulyānuñ sā’ir kullarından ma‘dūd oldukların bildürdiler. Zîrâ ki zamân-ı sâbıķda dağı Arz-ı Rüm Beglerbegisi İskender Paşa ile haberleşmişler idi. “Biz ‘atebe-i ‘ulyānuñ [431b F] kullarındañuz.”¹ diyü mütâba‘at ‘arza kılmışlar idi.

El-kışsa Menüçihir sene sitte ve şemânin Cemâziye’l-âhire’sinde Azğur² sancağı ve qarındaşı Ğurgur’a kadīmī mevlidleri olan Oltı³ sancağı virildi. Ve vâlideleri Dede Semed için dağı üç pâre kıyeye alıķonılıp sā’ir memleketi havâşş-ı hümâyün için zabt olındı. Egerçi ki tenâsüb-i imlâ cihetinden Ğurgur’a münâsib olan Azğur eyâleti idi, lâkin vâridâtınuñ ziyâdeligine nazar olınıp ol sancaķ birâder-i mihterine münâsib görülmüş idi.

Feth-i Qal‘a-i Tiflis

Vaķtâ ki sâlâr-ı nuşret-yâr ve serdâr-ı zafer-kirdâr ‘asâkir-i desâkir-güzâr ile sene sitte ve şemânin Cemâziye’l-âhire’sinüñ yigirminci ğünü Tiflis Qal‘a-sı’na vardılar, derün u birünını sükkân-ı diyârdan hâlî buldılar. Meger ki leşkerden qalbine havf u hirâs-ı bî-mer vâķi’ olup⁴ pençe-i rence-i⁵ ğuzât-dan hâlâş olmayacağını muķarrer bilüp⁶ «الفرار مما لا يطاق من سنن المرسلين»⁶ diyü qararı fırâra tebdil iden Dâvüd Hân ki Ğürcistân meliklerinden iken tâc giyüp, kendü zu‘mınca “Müslimân oldum.” diyü⁷ Kıızılbaş-ı evbâşa baş egüp zulmet-i küfr ü nekbetden dâlâlet-i rafz u ilhâda, belki dâ’ire-i melâlet ü irtidâda düşmüş idi,⁸ «من نجا برأسه فقد ربح»⁸ mazmünına rağbet göstermiş. Ve re‘âyâsını eṭrâf-ı memâlikdeki cibâl ü tilâle kaçırıp müteḥaşşın olmalarına ruḥşat vermiş idi. Fe-lâ-cerem Qal‘a-i Tiflis gibi ḥişâr-ı nefis ki ka’rnâk ḥandekına ve şehrine ve burüc-ı muṭabbakasına ğöre âb-rüy-ı memâlik-i ‘Arab, maḥrüse-i maṭbū‘a-i Haleb⁹ Qal‘ası’nuñ nümünesidür, ammâ eṭrâfi-

1 kullarındañuz: sâbisiyüz F | sā’ir R4

2 Azğur: Arğur F

3 Oltı: Olni EH

4 leşkerden//olup: - EH

5 pençe-i rence-i: - F

6 Hadis-i Şerif, “Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir.” (Aclûni, *Keşfi’l-hafâ*, C. 2, s. 85.)

7 Müslimân//diyü: - R4

8 “Kellesini kurtaran kazanmıştır.”

9 muṭabbakasına//Haleb: - F

nı muhîṭ olan Kür Şuyı'na ve müte'addid ılıcalarına¹ nazār[an] pāy-taht-ı Engürüs olan Budun'la Peşte'nün 'aynıdır, fetḥ olunup sābıқан Bağdād beglerbegisi iken vefāt eyleyen Şolax Ferhād Paşa oğlu Meḥemmed Beg² ıulları ki ḥālā Kaşamonı begi idi,³ beglerbegiligi aña münāsib görüldi. Ba'dehu üç yüz nefer Dergāh-ı Mu'allā yeniçerileri ve yeni yazılanlardan yüz nefer fāris-i ceri ve 'ulüfeciyan-ı yesardan iki yüz nefer dil-averleri muḥāfaẓa ḥidmeti için alıḳonuldu. Ve diddār ve iki yüz elli nefer merdümān-ı ḥiṣār ve gönüllü nāmına üç yüz nefer⁴ zümre-i ṣecā'at-āşār⁵ ile yüz elli nefer 'azeb ve iki yüz atlu tüfenkci yazuldu. Ve sā'ir mühimmāt ve burc u bārūlarına ṭoblar ve ḍarb-zenler ḳonulup lāzım u mühim olan cümle yarağ u yatı ve zaḥā'ir-i bī-gāyatı kemā-yenbaği tedārük olındı. 'Ale'l-ḥuṣuṣ perişān olan re'āyāsına istimālet ve bellü başlularına birer⁶ ḥil'at virilüp cem' olmaları ve evvelkiden ziyāde şehrini şenletmeleri ta'ayyün buldu. Lā⁷-siyyemā iki 'azim kilisālarını cāmi'-i şerif eyleyüp mäh-ı mezbūruñ yigirmi beşinci günü zümre-i mücāhidin cum'a namāzını edā eylediler.⁸ "Sa'adetlü pādīşahuñ ḥuṭbe-i şerifesi el-ḥamdü li'llāhi te'ālā ve teḳaddes ki dārü'l-mülk-i Gürcistān'da oḳundı." diyü Bār-i Ḥudā cenābına ḥamd ü şükri⁹ itdiler. Ba'de-mā¹⁰ «بارك الله يوم السبت» mazmūnına iḳtidā idüp, şebt günü Nehri Kür geçilüp Şirvān ṭarafına 'azimet ve üçüncü gününde Kaḅur Şuyı nām nehr kenārında istirāḫat müyesser olduḳda ol vilāyetüñ ḥākim-i tüvānāsı ve Gürcistān meliklerinin kemāl-i ḳudretle engüşt-nümāsı, ya'nı celādet baḅrinüñ seyyāḫı, ṣecā'at ṭariḳınıñ levend ü sipāhı Levendoğlı Aleksender¹¹ [422b R4] Ḥān *yesserallāhu rüṣdehu bi-ḥayri'l-edyan* ki ile'l-ān kimseye baş egmemiş, Şāḫ Ṭahmāsb'ün ḳayını nāmına iken şıyānet-i nāmūs idüp

1 ılıcalarına: ılıca ve muṭabbaḳasına göre āb-rüy-ı memālik-i 'Arab u 'Acem ve maṭbū'a-i Ḥaleḅ Ḳal'ası'nun nümunesidür ve F

2 Beg: Paşa EH

3 idi: - F

4 merdümān//nefer: - F, EH

5 āşār: eşer F

6 birer: - F

7 istimālet//Lā: - R4

8 eylediler: eyleyüp F

9 şükri: şenālar EH

10 "Allah, cumartesi gününü kutlu kıldı." | Bu ibare *İncil*'den iktibas edilmiştir (Tekvın 3: 1-2).

11 Nüshalarda "Akelsendre" şeklinde yazılan bu kelime metnin diğeri yerlerinde "Aleksender" olarak yazıldığı için tashiḫ edilerek metne alındı.

teklif ile tâc giymemiş hayli ser-keş kişi¹ idi. Serdârûn da ‘vetine icâbet ve ‘atebe-i [433a EH] ‘ulyâ-yı pâdişâhîye ‘arz-ı mütâba‘at kıldı. Pes ümerâ-yı kibâr ve her melikül-ümerâ-yı nâmdâr ve sâ’ir ‘asâkir-i cevvar ‘azîm alayla karşıladılar.² Ve sipehsâlâr-ı kâmkârûn otağına getürdiler. Tâ ki pâdişâh-ı İslâm’uñ kemâl-i kudretini ve ‘asâkir-i zafer-fercâmuñ keşretini ve silâh-ı gün-â-gün ile her zümrenüñ zîb ü zînetini gördi. Qalbine hirâs-ı ‘azîm müstevli olup dâ’ire-i inkıyâddan bir kadem taşra çıkmagı revâ³ görmedi.

El-kışsa mezbûr Aleksender Hân⁴ «وإن أطاع بغيرنا لقد خان», Jekem ve Kejim⁵ nâm iki şehir-i kebîrûn ve arâzî-i Gürcistân’dan bevâdî-i keşîrûn hâkim-i bülend-iqtidârı idi. Hattâ dâniş ü bînişle dağı ma’mûr olup naqş-ı hâtemi H’âce Hâfız-ı Şîrâzî ebyâtından; [432a F]

Nazm

نه عمر خضر بماند نه ملك اسكندر
نزاع بر سر دنیا دون مكن درویش⁶

beyti idi. Lisân-ı maşşûşında Aleksender, İskender ma’nâsına olmağın ol beyt-i laîfî ihtiyâr itmiş idi. Ve taht-ı taşarrufındaki memleketi beglerbegilik t̄arîkıyla kendüye tevcih kılinup bu maqûle berât-ı şerîf virilmiş idi.

Şüret-i Berât

Nişân-ı mülk-ârâ-yı ruşşat-nümâ-yı cihân-bânî ve fermân-ı nuşret-sây-ı zafer-fersâ-yı kişver-sitânî *dâme mu’anvenen bi-‘avni’r-Rabbânî ve müberhenen bi-te’yîdâti’s-sübhânî* hükmi oldur ki çünkü âyîn-i ‘inâyet-ğarîn-i selâtin-i ‘izâm ve qavânîn-i ri‘âyet-rehîn-i havâğîn-i kirâm südde-i seniyyelerine itâ‘at idenleri bezl-i eltâf u mekârimle mümtâz ve ‘atebe-i ‘aliyyelerine mütâba‘at gösterenleri baş-ı eşfâğ u merâhîmle ser-efrâz eyleyüp ‘ahd u emânlarını bâ’iş-i râhat u itmînân ve mişâğ-ı beşâret-resânlarını sebeb-i refâhiyyet-i bî-kerân idegeldükleri muğarrerdür. Fe-lâ-cerem

1 kişi: kimse F

2 karşıladılar: karşı çıktılar EH

3 revâ: münâsib EH

4 “Bizden başkasına itaat ederse ihanet etmiş olur.”

5 Jekem ve Kejim: Zekem ve Kerim F, R4

6 “Ey derviş, bu alçak dünyanın riyaseti için kavga etme. Ne Hızır’ın ömrü kaldı ne de İskender’in hükümdarlığı.”

ümerā-yı millet-i Mesīhiyye'nün muhtarı ve 'uzamā-yı ümem-i 'İseviyye'nün mā bihi'l-iftihārī, Gürcistān meliklerinin mihteri, ser-ḥadd-i Şīrvān mütemelliklerinin nāmveri, dārende-i fermān-ı celālet-nişān-ı sultānī ve nümāyende-i nişān-ı¹ fermān-rān-ı sāmī-mekān Jekem ve Kejim ḥākimi Levendoğlı Aleksender Ḥān *dāmet iṭā'atuhu* ki bu def'a emr-i hümayūnla kılā'-ı Gürcistān'ın kal' u tedmīrine, ḥuşūşā vilāyet-i Şīrvān u Āzerbaycān'ın feth u teşhīrine ser-leşker-i zafer-kirdār ve sipehsālār-ı nāmdār-ı nuşret-şi'ār gönderilen ekremül-vüzerā, efḥamül-'uzemā, düstūr-ı sūtūde-ḥişāl-i Āşaf-rā, müşīr-i rüşen-tedbīr-i mülk-ārā, dırġām-ı bīşe-i ḥikmet-i Zül-celāl, şamsām-ı kabza-i kudret-i Lā-yezāl, el-maḥfuf bi-şunūfi'l-ġuzāt ve'l-mücahidīnī'l-mevşūf bi-şunūfi's-sünneti's²-seniyyeti'l-mübārizīn, el-muḥtaş bi-'avāṭifi'llāhi'l-mu'ini'l-a'lā, vezīrüm Lālā Muştāfā Paşa *edāma'llāhu te'ālā iclālehu ve dā'afe bi'n-nuşreti nevālehu* 'umūmen vilāyet-i Gürcistān'ı feth u teşhīr ve ba'zı melikleri ṭarīḫ-ı iṭā'at u inḳıyāda da'vet-i dil-pezir itdükde müşārün ileyh Aleksender Ḥān *yessera'llāhu rüşdehu bi-ḥayri'l-edyān* 'atebe-i 'ulyāma mütāba'at semtine sālīk ve ülkesine varan 'asākīr-i nuşret-me'āşirümün ḥidemāt-ı 'aliyye-i mebrūreleri edāsına her cihetle mütehālik ve bi'l-cümle ḥuddām-ı 'ālī-maḳām zümresinün düsturlarına düst-ı şahīḫ ve düşmenlerine düşmen-i şarīḫ olup mu'avenet icāb iden maḥallerde beglerbegiler ve sancaḳ begleri ḳullaruma mu'avenetde ve mütāba'at lāzım olan yirlerde a'vān u enşārı ile gelüp yek-dil ü yek-cihet olup müzāheretde bi-vechin mine'l-vücūh daḳıḳa fevt eylemeyüp sâ'ir ḥuddām-ı lāzımül-iḥtirāmum olan ḥükkām-ı nāfizetül-aḥkām 'idādında dāḫil ü maḥsūb olduğın bildürüp istid'ā-yı 'ahd u emān ve istircā-yı 'ināyet-i bī-kerān eylemegin sāl-be-sāl lāzımül-irsāl olan cizye-i³ lā'ika-i şer'iyyeden [423a R4] ḡayrı 'umūmen ḳaşabāt u kılā'ı ve nevāḫi vü ziyā'ı ābā vü ecdādı mutaşarrıf oldukları üzere neslen ba'de⁴ neslin beglerbegilik ṭarīḫıyla kendüye temlik ü tefvīz olup va'llāhu'l-'aliyyi'l-'azīm ve bi-ḥürmeti Resūlihi'l-kerīm ve bi-ḥaḳḳi Ṭāhā ve Yāsīn ve'l-Ḥāmīm ve bi's-seyf ve'l-levh ve'l-ḳalemi'l-ḳadīm, 'ahd u emānum ve emān-ı bā'ış-i āsāyiş ü rāḫat-resān olmaḳ üzere [433b EH] rāyet-i sa'ādet-āyāt-ı şehryārī ve livā-yı

1 nişān-ı: - F, EH

2 sünneti's: - F

3 cizye-i: ḥazīne-i F

4 ba'de: ġubbe EH

älâ-yı mülk-ârâ-yı bahtiyârî gönderüp bu berât-ı hümayün ve ‘ahd-nâme-i ‘izzet-mağrûnı virdüm. Ve buyurdum ki mûmâ ileyh Aleksender Hân mâ-dâm ki rāh-ı cādde-i içâ‘atde şābit-ka-dem ola, kendüye ve evlād u ensāline¹ cenāb-ı salṭanat-me‘āb-ı vāhibü’l-āmālümnden ve min ba’d sülāle-i sāmīye-i lāzımü’l-iclāl ve silsile-i celīle-i vācibü’l-istiqlālümnden naḳz-ı ‘ahd u eymān ve ketm-i mīşāk u emān vāki’ olmayup sāl-be-sāl cizye-i lāzımelerini südde-i Sidre-mişāle irsāl eyleyeler. Ve eyyām-ı ‘adālet-fercāmumda² envā‘-ı sūrūr u rāhat ve eşnāf-ı ḥubūr u refāhiyyetle meşkürü’l-ḥāl olalar. Ve cāni-beynden bünyān-ı ‘ahd u mīşāka ḥalel ve erkān-ı muşādaḳat u vifāka ketm ü tağyir ü zeel irtikāb olunmaya. Şöyle biline³ ve bu üslub-ı merğüb dā‘imā maḳbül ü nā-meslüb tutulup ‘alāmet-i şerīfe i‘timād kılına. [432b F]

Hücüm-ı sipāh be-serdār-ı zafer-destgāh

Bu ma’nā erbāb-ı nüḥāya zāhir ü hüveydādur ki vūs‘at ü gınā bā‘iş-i ma‘işet ü istiğnā olup ⁴ «وَحُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا» naşşına mâ-şadaḳ olan ‘uḳalā zād u zevāde âmādeligini vāsıta-i ḳüt-ı ḳuvvet bilürler. Nihān-ḥāne-i cibilletlerinde ol mühimmātuñ mün‘adim olmasını mevt ü helāke bā‘iş taşavvur kılırlar. Bin‘en ‘alā zālīk bölük ḥalḳınuñ tünd-ḥūları ve cerīleri, ḥattā ol mu‘askerdeki Dergāh-ı Mu‘allā yeñiçerileri serdār-ı pesendide-kāruñ otağına geldiler. “Bizi niçeye dek ser-gerdān idersün?⁵ Bu maḳüle bī-ma‘işet ü bī-rāhat vādilere niçeye dek gidersün? Elbette dönme gereksün.” diyü söylediler. Ḥattā edebden ḥāric içāle-i lisān daḥı eylediler. Zīrā ki Ordu-yı Hümayün’da nesne bulunmaz olmuş idi. Meselā şa‘ir ki lāzıme-i ḥuyül-i kebīr ü şağīr idi, kilesi altı altuna çıkmış idi. Ve daḳıḳ ki ehemmi-ı gıdā-yı ehl-i tedḳīḳ idi, yigirmi vaḳıyyesi on bir⁶ filoriye şatılmış idi. Bunlardan mā‘adā nemek kī⁷ ne ansuz bir yemek olur ve ne ol girmediği ta‘āmı yimek olur, vaḳıyyesi ikişer altuna alınmış idi. Egerçi ki bu ḳaḥt u ḡalāya bin‘en ḡulüvv eylediler. İkinci menzilleri olan Ariş⁸ şehri ki mülk-i Şīrvān medā‘i-

1 ensāline: ensābına F, R4

2 sāl//fercāmumda: - R4

3 Şöyle biline: - F

4 “Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”, Nisā Sûresi, 4/28.

5 ser//idersün: - F

6 bir: - F

7 kī: - F | etmek ve tuz ki R4

8 mezilleri//Ariş: menzilde evvelâ Dāş F

nindendür, aña varduqları gibi ‘anaları ğınāya mübeddel olmasını bilmediler. ¹ «وَلْتَبْلُوْكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْحَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصِ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ»¹ nikāt-ı laṭifesine mā-şadaḳ olan sipāh-ı bī-ġāyāt cenābına şavb-ı bā-şavāb-ı hātifden ² «وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ»² maẓmūnı ile tesliyet muḳarrer iken bu feḫvāyi fehmi idemeyen cūhelā yoḳ yirlere ‘inād u ġavġāya mürtekeb olmuşlar idi. Hālā ki sipehsālār-ı nāmdār mānend-i kūhsār oṭaġında ‘izz ü³ vaḳārla berḳarār olup ṭurdı. ⁴ «جواب الاحمق سكوت» ile ‘amel buyurdı.

Li-münşî’ihi

Oñmasun bitmesün ol cāhil kim
Kendü serdārına ‘iṣyānlar ide
Āb-ı rüyın ḳara ṭobraġa döküp
Nehr-i ‘Āṣī gibi ṭuġyānlar ide

Ḥarb-ı şānī bā-Sürḥ-serān-ı ḳalālet⁵-mebānī

Nazm⁶

Ḳullanan rezm içinde tiġ-ı zebān
Ḍarb u ḫarbi bu yüzden itdi beyān

Sābıḳan Çıldır⁷ Şaḫrāsı’nda münhezim olan Ṭoḳmaḳ Ḥān ve sā’ir ġüm-rāhān niçe eyyām bī-ser ü sāmān olduḳdan soñra ba’zı bed-endiṣānı⁸ şecā’atle meşhūr olan Emīr Ḥān kendülere serdār olmaġla ve küllī hü-cūmla leşker-i İslām üstine varup aḫz-ı intiḳāmıla bedidār olmaġı münāsib gördiler. Şāh-ı ġüm-rāh daḫı [423b R4] murādlarınca deprendi. Hākim-i Tebrīz olan Emīr Ḥān’ı kendülere ser-leşker virdi. Pes ḫān-ı ḫā’inuñ oġlı⁹ ḫākim-i Muġān olan Murād Ḥān ve ḫākim-i Naḫcivān olan Şeref Ḥān ve

1 “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz.”, Bakara Sûresi, 2/155.

2 “Sabredenleri müjdele.”, Bakara Sûresi, 2/155.

3 ‘izz ü: ‘arz-ı EH

4 “Aptala [verilmesi gereken] cevap susmaktır.”

5 ḳalālet: - F

6 Nazm: - F, R4

7 Çıldır: Çaldıran F, EH

8 ba’zı//endişānı: - F

9 ḫān-ı//oġlı: ḫānuñ oġlı kim F

Karacaçağ Valisi Halife Enşâr ve Abağay¹ ve Çaldıran zâbıtı Dünbüli Hacı Beg nâmındaki bed-kirdâr, lâ-siyyemâ Sa'd² Çuqurı hârisi Şâhvirdi Beg ve Eleşkird³ hâfızı Niyâz⁴ Beg, huşuşâ Kapan begi Mîrzâ⁵ 'Alî Beg ve Dizmâr⁶ hâkimi Aḥmed Beg yigirmi bînden ziyâde güzide 'askere hem-râh oldılar. Bir şülâsâ günü Koyungeçidi nâm nehri 'ubûr idüp⁷ zevâl zamânında ceng ü cidâle toğruldu. 'Asâkir-i İslâm Nehr-i Qabur ile Nehr-i Qanıq miyânında⁸ istirahat üzere iken otlaqdaki mîrî⁹ develer gâretine koyuldular. Ya'nî ki şîrân-ı merdüm-şikârdan teğâfûl idüp¹⁰ bir bölük rûbâh-ı mekkârî ilerü gönderdiler. Hemân ki [434a EH] bu ahvâl ma'rûz-ı serdâr-ı ebṭâl¹¹ kılındı, beglerbegilerden 'Osmân Paşa ve Haleb Beglerbegisi Meḥemmed Paşa ve Zül-ḩadriyye hâkimi Muştafâ Paşa, kıtâl-i Sürḩ-serân'a me'mûrûn,¹² ﴿لَا يَسْقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾¹² nüktesine müzâhir-i ḩikmet-nümûn olup yürüdiler. Birkaç çatar develer gâret iden ḩar-ı dü-pâlaruñ üstine at sürdiler. Meger ki cümle Sürḩ-serân Koyungeçidi Nehri'ni geçmişler. ḩarb u kıtâle ḩâzîr olup ser-be-ser¹³ yaraqlanmışlar. Ancaḩ Emîr ḩân bir miqdâr âdem ile nehrûñ öte cânibinde alay bağlayup ṫurmuş. "Mühlikedür." diyü ol nehrden berü geçmegi münâsib görmemiş. Vaḩtâ ki teḩâbü'l-i ṫarafeyn oldu, iki sâ'at miqdârı şavaşları¹⁴ vücûd buldı. Ba'de-mâ şındılar, nehrden geçüp firâr itmegi muḩarrer kıldılar. Lâkin evvelki ma'beri bulamadılar. Kılıc ḩorkusuyla bir 'amiḩ maḩalle uğrayup boğuldular. Ya'nî ki ḩavf-ı tiğ ile her biri¹⁵ şuya döküldiler. Ve her düşen garḩ olup nîrân-ı caḩîme toğrı çekildiler. Bu ṫariḩ ile ekşeri¹⁶ ﴿أَعْرِفُوا فَأَدْخُلُوا نَارًا﴾¹⁶ mazmûnına mâ-şadaḩ bulındı. Ancaḩ Emîr ḩân [433a F] yanında bulunup firâr idenler ḩurtuldu.

1 Abağay: Ayağay F, R4

2 Sa'd: Sa'id EH

3 Eleşkird: Alakirdiş F

4 Niyâz: Benâr EH

5 Mîrzâ: Mîr F

6 Dizmâr: Zermâr EH

7 geçüp: 'ubûr idüp F

8 ceng//miyânında: - EH

9 mîrî: meydân F

10 otlaqdaki//idüp: - EH

11 ebṭâl: - EH

12 "Onlar Allah'tan önce söz söylemezler ve hep O'nun emriyle iş görürler.", Enbiyâ Sûresi, 21/27.

13 ser-be-ser: - F, R4

14 şavaşları: şavaşdılar cengleri ancaḩ bu miqdâr EH

15 boğuldular//biri: yürüdiler ya'nî ki enşelerinden tiğ-ı bi-dirîğ ḩavfı ile EH

16 "Suda boğuldular ve cehenneme sokuldular.", Nûḩ Sûresi, 71/25.

Şekî fethinün müjdesi geldügidür

Çünkü serdâr-ı¹ İslâm ikinci hücumlarında dağı Sürh-serleri inhizâm ile bed-nâm eyledi, irtesi Şekî fethinün haberi gelüp bu ni'met-i gayr-ı müterrakıba dağı ol feth-i cemilün meserreti oldu. Zîrâ ki zu'mlarınca silsile-i Nüşirevân ve² 'umde-i mülük-i itâ'at-güzerân olan Jekem hâkimi Aleksender Hân cenâbına Mîrzâ 'Alî Beg ve Lağoş Aḥmed Beg ve iki yüz sipâhî oğlanları ve hân-ı mezbûruñ üç biñ miqdârı güzide aznavurları Şekî fethine gönderilmiş idi. Nehr-i Kaniğ gâyetle pür-cüş olup bulanık ağıduğı cihetden 'asker-i İslâm birkaç gün tevaḫḫuf itmek lâzım geldi. Ber-vech-i isti'câl Şekî teşhîri münâsib görülmüş idi.

El-ķışsa bu haber-i meserret-eşer ma'rûz-ı zümre-i nev'-i beşer oldu ki bi-şek³ Şekî vilâyeti alınmış, nevâhîsi ile sâ'ir memâlik-i maḥrûseye ilhâķ kılınmış. Fe-lâ-cerem sipehsâlâr-ı a'zam bu ḥidmet muķâbelesinde Şekî eyâletini Levendoğlı Erkelâ Mîrzâ'ya virdi. Babasınıñ şadâķat u inķiyâdına binâ'en kendüsi dağı livâ-yı mülk-ârâyla mübeccel kılındı. Ḥuşûşâ ki ķâḫîsi ve sâ'ir levâzımı bi'l-külliyeye görüldi. Andan mâ'adâ bu haberler dağı ma'rûz-ı ulî'n-nühâ oldu ki Şîrvân memâlikinden Şemâḫî hâkimi Ariş Hân ve Şekî şehrinün zâbıtı Aḥmed Sultân⁴ ve bi'l-cümle hân u sultân nâmına sekiz baş güm-râhân dinç atları ve müheyâ yarağ u yatları ile geçidün başında turup " 'Acabâ fırsat u nuşret ne cânibe 'â'id ola?" diyü taşavvur iderken [424a R4] Emîr Hân'ın firâr u inhizâmını ki işitmişler, ehâli-i Şîrvân miyâ-nındaki sünniyân Ariş Hân yanındaki on iki⁵ biñ miqdârı evbâşân ķaşdına yürümüşler. Hemân-dem zümre-i zemîme-i a'dâ firâr tariķında hüveydâ olup kemâl-i izdiḫâmla cisre ki toğrılmışlar, evvelce geçmege rağbet idüp birbirlerine müzâḫim olmuşlar. Ḥikmet Allâh'ındur,⁶ ol günâhkârların şıķletine köpri taḫammül idememiş. Yıkılıp üstinde bulunan Sürh-serleri bi-esrihim ğarķa virmiş. Sübhâna'llâh, bu ne maķûle sırr-ı ḫikmet-güvâhdur ki serdâr-ı devlet-yâr dağı Karaman vilâyetinden bu cânibe gelürken *Ķur'an-ı 'Azîm*'den

1 serdâr-ı: dil-âverân-ı EH

2 zu'mlarınca//ve: sa'yıları Şîrvân üzerine mürür iken EH

3 bi-şek: peşin F

4 Aḥmed Sultân: Sultân Aḥmed F

5 iki: - F

6 Allâh'ındur: Ḥudâ EH

tefe”ül eylediler. “Yâ Rab, Sürh-serler aḥvâli ‘aceb¹ neye müncer olur?” di-yü *Muşḥaf-ı Şerîf*i açdılar. Ğarâbet bundadur ki ²﴿فَأَعْرَفْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ naşş-ı mübîni satır-ı evvelinde geldi. Bu sebeple Sürh-serlerün ekşeriyâ helâk-i ğarḫ-ı âb olması cihetinden zühûr buldı. Fi'l-vâḫi‘ Çıldır Gölü’nde niçe yüz kimesneleri kırıldı. Koyungeçidi Nehri’nde daḫı on biñ miḫdârı evbaş raḫt-ı vücûdını ğarḫa virdi ki kezâlik cisr kışşası daḫı ḥâdiş oldı. Naşş-ı kerimdeki te’kîd-i “ecma’in” elbette yirin buldı.

Ariş Qal’ası’nuñ bünyâdı ve beglerbeginün bir ḫoldan ḫidmet-i hidâyet-reşâdı tafşilindedür

Bir rûz-ı pîrûz ve hengâm-ı nev-efrûzda ki [434b EH] Ariş nâm şeh-re varıldı, ḫaḫt u ğalâyla muḫaşşilü’l-aḥvâl olan ğuzât-ı benâm me’mülle-rinden ziyâde râḫat u ğinâ-yı meserret-encâm buldı. Meşelâ yüz biñden ziyâde leşker on sekiz ğün istirâḫati muḫarrer idüp tena“umlarından ğayrı her kişi birer aylık zaḫîre vü³ azık tedârük itdi. Yine kırık alma⁴ bir aḫçeye ve dört kavun ve yâḫûd ḫarpuz bir aḫçeye şatıldı. Hıuşûşâ ki eṫrâfin-da olan memâlikden ancaḫ bir menzil yire varıldı. Mâ’adâsına ne gidil-di ve ne ihtiyâc olındı. Ve bi’l-cümle bir şubḫ ki seb’a semâvâtuñ mihr-i tâbdârı fi’l-meşel Yediḫulle dizdârı ve eri ve⁵ on iki burcuñ müstaḫfız-larını behredâr ve heft⁶ evreng ü Pervîn gibi bölük ḫalkını maḫremân-ı serâ-perde-i esrâr eyledi.⁷ Yir yirden âşikâr olan ğamâm ḫılâ’-ı gerdünuñ burûcına nev’-i intizâm virdi. Ve mi’mâr-ı nesâ’im-i müşg-bâr ol şehâb-ı nâ-pâydar⁸ ile yaḫ pâre ḫişâruñ bünyâdına ṫarḫ-ı⁹ nev bıraḫdı. Bu ḫâlet-de serdâr-ı kâr-dân ve her mîr-i mîrân-ı nâmdâr ve ümerâ-yı kibâr-ı bü-lend-iḫtidâr fermân-ı vâcibü’l-iz’an-ı serdâr¹⁰ ile bir yire geldiler. Ariş şeh-rine muttaşıl ve bâğ u bostânlarından münfaşıl Şâhbâğı¹¹ nâm bostânı ki

1 ‘aceb: - F

2 “Hepsini suda boğduk.”, Zuhuf Süresi, 43/55.

3 zaḫîre vü: - F, EH

4 kırık alma: kırık F

5 ve/ve: var idi EH

6 heft: - F

7 eyledi: idi F

8 pâydar: yâr F

9 ṫarḫ-ı: ṫarḫ-ı F

10 kâr-dân//serdâr: - F, R4

11 Şâhbâğı: Şâhdağı F

[433b F] fezâ-yı bî-pâyânı ile ki¹ otuz bir sūvâr, belki dağı ziyâde heycâ-gerân-ı kâr-güzâr anı penâh idinüp vūs'atle içinde yirleşmek mümkün idi, sene-i mezbûre Receb'inün yigirmi ikinci günü ki rûz-ı pençşenbe idi, evvelâ ol cāygāhuñ cümle eşcârını kırdılar. Ve eṭrâfına bir dīvâr-ı üstüvâr çeküp bir heftenün içinde encâma irgürdiler. Ya'nî ki üç yirden ḳapusu ve dört ḳullesi ve beş zîrâ' umḳında ḳandek ḳafri encâm bulup yir yir ḳarb-zenler ḳonuldu. Bünyân-ı ḳal'a tamâm olduḳdan şoñra ṭoblara ot virilüp şenlikler olındı. Şîrvânîler ise "Ra'd-ı bî-bârân ne ṭurfe ve berḳ-ı şavâ'ik-nişân² ne özge temâşâdur."³ diyü ta'accüb iderler idi. Bir heftede heft ḳulle-mânend ḳişâr-ı jerfüñ bünyâd-ı üstüvârına⁴ şarf olınan ḳudret ü ḳuvveti taḫsîn idüp "Bâre-ka'llâh." dirler idi. Ba'dehu ba'zî kâr-âzmûde begler ol ḳal'a muḳâbelesindeki cîsr-i ḳarâbenün ta'mîrine fermân-berdâr ḳılındı. Ḳızılbaş-ı evbâş leşkeri Şîrvân'dan ḳaç'-ı 'alâḳa ile firâr itdüklerinde yıḳılıp şoñradan baḳıyye-i 'imâreti erre ile biçilüp vîrâne ḳılınmaḳın ol ḳidmet dağı görölüp cîsr ta'mîri müyes-ser oldu. [424b R4] Fe-ammâ bu mâbeynde Şîrvân Sünnîleri muttaşil gözleri görüp bulduḳları Ḳızılbaş'ı ḳatlı idüp kellesini serdâra 'arz iderler idi.

Ve yine ol eşnâlarda Nehr-i Kür ḳarşusunda ba'zî Ḳızılbaş-ı evbâş gürüñi zâhir oldu. "Ḳal'a yapmaḳdın murâdınuz nedür? Şâh-ı kerem geldüḳi gibi bu ḳal'a ne fâ'ide virür?" diyü niçe yâve-gülüḳlar eylerler idi. Ḳattâ bir gice ol ḳavm-ı vâcibül'levm ḳarşısına ṭoblar ta'biye olındı. İrtesi ḳuḫâ zamânında yine gelüp mükâbere vü müşâteme iderlerken añsuzın ṭoba âteş virildi. Defâten on beş nefer-i⁵ bed-kirdârüñ helâki muḳarrer oldu. Bir dağı ol ḳavâlide görüñmeleri mümkün olmadı.

Li-münşî'ihî

Bir ṭob benefşe şoḳdı ṭobuñ başına dağı
Nergis gibi açıldı ḳıḳup bir 'alev hemân
Varduḳda Sürḫ-serleri mânend-i lâlezâr
Evrâḳ-ı lâle gibi hemân ḳıldı târumâr⁶

1 pâyânı//ki: pâyândur F

2 nişân: bî-seḫâb EH

3 temâşâdur: - F, R4

4 Bir//üstüvârına: Her biri heft ḳullele mânend ḳişâr-ı üstüvârına baḳup EH

5 nefer-i: - F

6 Li//târumâr: - F

El-kıssa ol zümrenün kulüb-ı mer'übına şol deñlü havf u haşyet müstevli oldı ki bir dahı şu kenârına gelmekdin el yudılar. Ve içlerinde dahı bir hasâret-i kıyâmet-[eşer] zuhûr eyledi ki cısır seyrine cesâreti rûz-ı haşre ve cısır-ı şırâc cem'indeki yevm-i¹ neşre qodılar. Ammâ rûz-ı cum'a geldükde nefsi Ariş Câmî'i'nde huṭbe-i şerif oqındı. Elli yıldan berü namâz-ı cum'adan mahrûm olan Sünnilerün ol günüki girye vü gırivi 'ayyûka çıqıldı. Sâbıkan harem-i muhteremden mîr-âhûrlıqla çıqup ol sefer-i nuşret-eşerde beş kerre yüz biñ ile Şaruḥân sancağı begi² bulınan Qaytâs Beg'e Ariş beglerbegiligi virildi. Yedi kerre yüz biñ hâş dahı nevâhî-i Ariş'den ta'yin kılındı. Ba'de zamânin iktizâ-yı ḥâdişatla Ariş³ [435a EH] eyâleti bozulup müstaḳil sancaq i'tibâr olındı. Vaqtâ ki ol sene mâh-ı Şa'bân'ın üçinci günü oldı, Qal'a-i Derbend ki Demürqapu didükleri maḥall-i küh-peyvend ve Cebel-i Elbüz'e muttaşıl olup qubbe-i eflâke kemer-bend bir şa'bül-meslek maḳâm idi, huşûşâ öte cânibün bir tarafı Tağıstân'a ve bir semti Deşt-i Kıpçaq vilâyetlerine peyveste idüğü ta'ayyün buldı. Ve Sedd-i Nüşirevân ki maḥallinde tafşili meşûrdur,⁴ derbend-i mezbûra ittışâl ile Baḥr-ı Qulzüm'e inüp nihâyet bulmuşdur. Bi'l-mesâḥa altmış zirâ' umıqı ve altmış zirâ' arzı ve bir garib müstaḥkem temeli vardur ki hücum-ı Etrâk-ı eṭrâf havfından evvelâ İskender-i Zül-qarneyn binâ eylemiş. Eşnâ-yı vefâtında nâ-tamâm qalmağın nısf-ı âḥarını Nüşirevân-ı 'Âdil tekmil eylemiş. Ve Sedd-i Ye'cüc ki tamâm İskender binâsıdır, ol bu seddün gayrıdur. Şâh-ı dâlalet-penâh tarafından ol maḥallün⁵ ḥâfiz u ḥâkimi nâmındaki Çerâğ Ḥalife nâm nâ-dân 'arz-ı mütâba'at vâdilerinden rû-gerdân olmağın ehl-i Derbend anı tıutup ḥabs itdiler. A'vân u enşârından üç yüz nefer Sürḥ-ser'ün dahı kellelerini tığ-ı qahr ile büride kıldılar. Kendülerün meşâhîr ü a'yânı piyâde vü süvâr, kebûd u siyâh püstîn qalpaqlı⁶ kemândâr iki biñ miqdârı mezhebi qavî Müslimîn-i dindâr idi, bir tarafa tek-â-pûyla Ordu-yı Hümâyün'a gelüp yaḥşı tonlar ve ḥil'atler ile ri'âyetler olındı. Ba'dehu Çerâğ'ın 'ömri şem'-i mürde gibi inṭifâ bulup yirine ğilmân-ı şehryârîden bir mu'temedün 'aleyh kimesne naşb olındı.

1 yevm-i: rûz-ı F

2 sancağı begi: sancağınını mutaşarrif EH

3 Ariş: - F

4 tafşili meşûrdur: zikr olunur EH

5 maḥallün: memâlik F

6 püstîn qalpaqlı: qalpaqlar püstîn ile qaplu EH

Ve bi'l-cümle mülk-i [434a F] Arz-ı Rüm'dan zikr olunan¹ merzbüma gelince gün olmazdı ki zümre-i itâ'atgerân bölük bölük nümâyân² olmaya. Ve cenâb-ı saltanata 'arz-ı 'ubüdiyyetle istimân idüp ri'âyetle maşşüdına vuşül bulmaya.

Eyâlet-i Şîrvân 'Oşmân Paşa'ya vezâretle virildiği ve bir miqdâr 'askerle muhâfazaya ta'yîn kılındığıdır³

Çünkü tamâm-ı mülk-i Şîrvân 'asâkir-i⁴ nuşret-resâna⁵ musahhâr ve⁶ zabt u şiyânet huşuşı her vech ile müyesser oldu, bir yarar ve nâmdâr beglerbegi vezâret nâmı ile konulmak bir taraftan Tağıstân vilâyetine ve bir semtden Gürcistân memleketine ve bir câ nibden [425a R4] diyâr-ı 'Acem'deki Sürh-serler men' u def'i hîdmetine sedd-i sedîd⁷ ü nighbân olmak mühimmât-ı dîn ü devletden bilindi. Pes ba'zı beglerbegilere cümleden Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Dervîş Paşa'ya ve Haleb beglerbegisi ve serdâr-ı zî-şânüñ h'îş-i zî-şânı olan Mehemmed Paşa vezîr nâmı ile ol hîdmete me'mûr kılındı. Lâkin;⁸

Mısrâ'

آخرش از نخست معلومت⁹

nüktesi¹⁰ evzâ' u eţvârından ma'lûm olup ol emr-i haţîre andan ehaqq u dil-pezîr bir hâkim-i kebîr naşbı muktezâ-yı kibâr u şıgâr olmağın¹¹ sâ-bıkan Yemen mülkini Pehlevân Hasan nâm Celâlî'den halâş itmekle mîr-livâ iken melikü'l-ümerâ¹² olup ba'dehu Hâbeş beglerbegiligini kılıcı ile feth eyleyüp emekdâr-ı şecâ'at-şî'âr, a'nî bih Çerkesiyyü'l-aşl olan Özdemür Paşa-yı nâmdârüñ veled-i necîbi 'Oşmân Paşa ki on çoğuz yaşında iken Mısr

1 Rüm'dan//olınan: Rüm'a F

2 nümâyân: zâhir EH

3 kılındığıdır: maħaldür F

4 'asâkir-i: 'asker-i F

5 nuşret-resâna: İslâm'a EH

6 ve: oldı ve F

7 sedd-i sedîd: sedîd sedd F

8 Lâkin: - F

9 "Son, baştan bellidir."

10 nüktesi: - F

11 olup//olmağın: - F

12 melikü'l-ümerâ: - F

ağalığından mîr-livâ olmuş idi, altı yıldan sonra evvelâ Habeş mülkine, ba'dehu Yemen'e mîr-i mîrân olup 'ızam-ı şân bulmuş idi.

El-kışşa mirâren Yemen ü Habeş'de ve kirâren Laḥsâ vü Başra ser-ḥad-lerinde eyâlet idüp fütühât-ı Şîrvân eşnâsında tahmînen elli yaşında ve Diyâr-ı Bekr beglerbegiliginden infişâlle vezâret sevdâları süveydâsında ve başında bulunup her vech ile yarar ve şecâ'at u şehâmet kendüye atadan mîrâs-ı mâ bihi'l-iftihâr ve mâderi cânibinden daḥı nesebi 'Abbâsiyân'a müntehî bir ḥâkim-i büzürgvâr olmağın eyâlet-i Şîrvân vezâretle ol zî-şâna lâ'ik görüldi. Sancaḫlar ve beglerbegilikler tamâm ma'lûmı olduḫdan sonra maḫall ü lâ'ikına tevciḫ kılınmaḫ buyurıldı. Ba'dehu her dânesi ḫazâ-yı mübrem altmış altı ḫıṫ'a ṫob u ḫarb-zen ve yüz seksen şanduk çebe-ḫâne ile silâḫ-ı merd-efgen teslim olındı. Ḥuşûşâ ekşeri cigerdâr u cerî biñ nefer tûfeng-endâz yeniçeri ve 'umûmen 'ulüfeciyân-ı yesâr zümresinün şîr-i nerleri muḫâfaza nâmıyla [435b EH] alıḫonuldu. Ve altışar aylık mevâcibleri ber-vech-i naḫd serdârlarına teslim olındı. Bunlardan mâ'adâ Arz-ı Rûm begleri ve bölüklerinün sağ ve şolı ve tamâmen Ejdehân ḫolı Şîrvân'a¹ ihrâc olındı. Ve sâ'ir memâlike göre Şîrvân'a aḫreb olan Arz-ı Rûm'un 'umûmen sipâh u zu'amâ ve ümerâ vü melikü'l-ümerâsı ḫıfz u ḫirâset-i vilâyet ḫidmetinde olmaḫ fermân olındı. La-siyyemâ atları ve zâtları² yarar, silâḫ u rimâḫları düşmen-güzâr üç biñ miḫdârı Şîrvân ḫulları yazıldı. Ve ol diyâr-ı ḫazîne defterdârlığı Dergâḫ-ı Mu'allâ muḫâta'acılarından iken ol seferlerde ḫâ'im-maḫâm-ı defterdâr olan³ Gögüş-zâde Muşṫafâ Çelebi'ye virildi. Ve Kızılbaş zümresinün taşarrufâtı üzere bi't-tahmîn sâl-be-sâl mülk-i Şîrvân'da iki yüz kırık yedi bucuḫ yük aḫçe⁴ ḫisâbındaki ḫavâşş-ı pâdişâḫi ki biri Sâlyâne ḫurbında Yeşil didükleri balıḫ-ḫânedür, günligi on biñe şatılagelmişdür. Zîkr olınan Yeşil muḫâta'ası ve her vilâyetün ibrişüm 'öşri ve Bâkü ve Demürḫapu ḫurbındaki iki ḫıṫ'a memleḫalaruñ maḫşûli⁵ ve yine Bâkü'ye ḫarîb beyâz ve siyâḫ nefit ma'denleri 'â'idesi⁶ ve her vilâyetün çeltigi 'öşri ve mîri cânibinden iltizâma virildi. Ba'dehu vezîr-i müşârün ileyḫûn

1 Şîrvân'a: ve Şîrvân ḫolına F

2 ve zâtları: - F

3 defterdâr olan: - F

4 aḫçe: - R4, EH

5 maḫşûli: 'â'idesi EH

6 'â'idesi: maḫşûli EH

ve emîr ü mîr-i mîrânun hâşları mu'ayyen olmak için vilâyet kitâbeti küttâb-ı divândan vezîr-i nâmdâr-ı 'Osmân-iştihârûn¹ tezkireci naşb olınan Dâl Mehemmed Çelebi ki Sirozî-mevlid ve² Âşafî muhâlles, bu hâkîre tilmîz-i muhtaş, kezâlik serdâr-ı [425b R4] devlet-yâr hîdmetine mensûb u ehaş, bir nîk-nefs-i vâcibü'r-ri'âyeye âdem idi. Yüz bin aqçe hâşları ile alıkonıldı. Ba'dehu anlar 'Osmân Paşa ma'rifeti ile mülk-i Şîrvân'ı yazup evvelâ Şemâhî bir beglerbegiye muqarrer olup on dört sancağ begine hâşlar virildi. Ve ol cümleden Lâhic sancağı Ardahân alay begisi Kerem [434b F] 'Alî Beg'e, Aqtaş sancağı Velî Beg oğlu Kaya Beg'e, Kâbala sancağı Ulama³ Paşa oğlu Bahâ'ü'd-dîn Beg'e, Derdav⁴ sancağı Muştafâ nâm za'îme, Şekî sancağı evvelâ Levendoğlı Erkelâ Mîrzâ'ya, ba'dehu Hâkim İstefan'ın oğlu Mîrzâ 'Ömer'e ve Sâlyâne⁵ sancağı⁶ ümerâ-yı Yemen ma'zûllerinden Yûnus Beg'e ve Badgü sancağı Oltu⁷ alay begisi Bekr Beg'e⁸ virildi. Bunlardan ğayrı livâ-yı Hâvz, livâ-yı Sa'drev,⁹ livâ-yı Esîryân, livâ-yı 'Alişânî, livâ-yı Hüdâverd, livâ-yı Ariş¹⁰ ve livâ-yı Maḥmûdâbâd birer müstahîkka revâ görüldü. Ğıbbe zâlik bir eyâlet dahı Derbend vilâyeti olup yedi sancağ dahı anlara muqarrer oldı. Ya'nî ki beglerbegisi Demürkapu Kâl'ası'nı maqar muqarrer idinüp Şâbürân sancağı evvelâ Tağıstân hâkimi Emîr Şemhâl'ün mülk-i mevrûsına arpalık tîrîkîyla ilhâk olındı. Ve Aḥtî sancağı anuñ qarındaşı Tucalavik'e¹¹ virildi. Ba'de zamânin duḥter-i sa'd-aḥteri Vezîr 'Osmân Paşa'ya tezvîc olunup hûkkâm-ı Tağıstân ile yek-dil ü yek-cihet olmaları münâsib görüldü. Bundan sonra livâ-yı Kıpâr ve livâ-yı Müsker ve livâ-yı Küre ve livâ-yı Çırâk ve livâ-yı Rusta¹² birer lâ'îkına 'inâyet kılındı. Ve mülk-i vesî'-i Tağıstân hûkkâmından Kumuğ ve Kıytağ ve Teberserân¹³ hâkimleri ribka-i itâ'ati gerden-nihâd olup ri'âyetle ser-efrâz oldılar.

1 iştihârûn: Paşa-yı bülent-iştihâra EH

2 Sirozî//ve: - F, R4

3 sancağı: sancağı evvelâ Levend oğlu Erkelâ Mîrzâ'ya ve sâlyâne sancağı F, R4

4 Derdav: Vervar EH

5 oğlu/Sâlyâne: - R4

6 evvelâ/sancağı: - F

7 Oltu: - EH

8 ve//Beg'e: - F

9 Hâvz//Sa'drev: Ma'raz//Sa'id EH

10 Sîryân//Ariş: Sîrhân F, R4

11 Tucalavik'e: Koca Lavik'e F

12 ve livâ-yı Küre//Rusta: - F

13 Teberserân: Neyserân F Teberserân: Neyserân F

Bu haķır, ya'nî mü'ellif-i keşirü't-taķşir fetḥ-i Şirvân ḥidmetinde bile bulunup vezir-i müşir ve serdâr-ı şâhib-tedbîr ḥuzûrına cenâb-ı pâdişâhîden münşî қоşuldıguma binâ'en tafşil-i aḥvâli kemâ-yenbağî ma'lûmum olmuşdur. Ḥattâ *Nuşret-nâme* nâm kitâb bu fütûḥâta müte'allik eşer-i maḥbû'imuzdur.¹

Faşl Bâbü'l-ebvâb ya'nî Demürķapu ne maķûle mevzi'-i müsteṭâb olduğı nikât beyânındadır

Ḥafî olmaya ki fużalâ-yı 'Acem'den Monlâ Yûsuf Sinânü'd-dîn yazduğı *Risâle-i Bâbiyye*'de² eşref-i bilâd-ı Rabbü'l-erbâb Bâbü'l-Ebvâb didükleri maḥaldür. Mevlânâ Ḳâḍiyyü'l-e'imme Ebü Bekr bin Ḥasan 'an'ane ile üçinci mertebede Ebü Hüreyre *raḍiya'llâhu 'anh* cenâbından ve anlar daḥı Ḥabîb-i Ḥudâ Muḥammed Muştafa'nun *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* şavb-ı bâ-şavâbından rivâyet ile şühedâ-yı sü'edâ ile ḥaşri muķarrer olup ve³ ol bir maḥaldür ki Beytü'l-maḳdis ile [436a EH] Anṭakiyye arası nice mübârek yirler ise anuñ daḥı meymeneti ol cihetdendür. Belki şerefiyyeti ziyâde idüğü muķarrerdür. Ve yine Ḥazret-i 'Abbâs *raḍiya'llâhu anh*⁴ Peyğamber Ḥazretlerinden rivâyet kıılır ki⁵ ol maḥalde bir gün bir gice 'ibâdet itmek şevâb cihetinden sâ'ir maḥallerde altmış yıl 'ibâdet itmekçe vardur. Ve bir defa daḥı buyurmuşlardur ki "Ey benüm aşḥâbum ve aḥbâbum, 'Acem diyârını fetḥ eyleyüp şol diyâra yitişüñ ki aña Cebrâ'îl *'aleyhi's-selâm* ḥaṭ çekmişdür. Ve Zü'l-ķarneyn anda sed yapmışdur.⁶ Nâ-mı Bâbü'l-ebvâb bir mevzi'dür ki anda bir kerre şehâdet kelimesini lisânına getüren şühedâ şaffında ḳopacaḳdur. Ve âḥirü'z-zamânda ol diyâra bir ḳavm-ı bed-nihâd müstevli ola ki aşlâ kendülerde envâr-ı İslâm'dan eşer olmaya. Ve⁷ yetmiş biñ Müslimân anlaruñ seyf-i ḥayfindan şehîd olup mezârları at ayağı altında pây-mâl ola. Ḥâlâ ki Ḥallâķ-ı Kerim ol şehidlere peyğamberler merâtibini müyesser kııla."

-
- 1 maḥbû'imuzdur: mü'ellefimizdür EH
 - 2 Bâbiyye'de: Beyâniyye'de F
 - 3 ile//ve: idüp buyurırlar ki EH
 - 4 raḍiya'llâhu 'anh: - F
 - 5 Ve//ki: - EH
 - 6 yapmışdur: yapup F
 - 7 Ve: Ve pes daḥı EH

Ve yine Enes rivāyeti üzere¹ buyurulmuşdur ki “Kırk gün kırk gice ol mübârek yirde fî sebîlillâh ğazâ idenler müddet-i ‘ömrlerinde sağâ’ir ü kebâ’irden her ne kadar günâh itdiler ise ‘indallâh mağfîret [426a R4] olına. Ve bir sâ’at Bâbü’l-ebvâb’da iķâmet itmek şevâbı pey-â-pey on kerre hacc itmek şevâbıyla berâber bulına. Ve ol seddi ziyâret idenlere bânîsi olan Zül’-ķarneyn gibi ecrler virülüp İbrâhîm Hâlîl derecesine vâsıl ola.”

Ve ‘Ömer bin Hattâb *radîyallâhu ‘anh*² rivāyetiyle buyurılır ki “Ol sedd-i a’zamda ğazâ itmek ‘indallâh cümle ‘ibâdetlerden eşrefdür. Ve bir kerre anda tekbîr getürmek yüz yıl şiyâm u kıyâm ile ‘ibâdetden yegdür. Ve ol maħallün düşmeni bir bölük küçirek gözlü, degirmi yüzlü tâ’ifedür. Ve anuñ fetħi bir zamân Benî Ümeyye ķavmine naşîb³ olacaķdur. Ve anda Bâbü’d-düm nâm bir ķapu vardur ki ķurbında niķe ceng ü cidâl zuhûri irâdet-i Kirdġâr ile muķarrerdür. Ve yevm-i maħşerde ol ķapu açılıp ziyâret idenlere kırk şehîdler meşûbatı müyesserdür.⁴ Ve ben sâ’ir peyġâmblerden efdâl oldıġum gibi Bâbü’l-ebvâb şühedâsı sâ’ir şehîdlerden mertebe vü menziletde bâlâterdür.⁵ Ve eger andaki [435a F] ġâziler şürb-i ġamr itmeyeler ve nâ-ħaķ yire ķan dökmeşeler peyġâmbler ile ma’an ġaşr olınurlar idi. Ve ‘avretleri ġıybet ü mesâvî itmeseler ve nâ-maħrem olan ricâle görünmeseler Hâzret-i Meryem ve Hâdıce ve ‘Âişe ve Fâtıma ġâzerâtı raġbetini bulurlar idi.” diyü buyurmuşlar.

Ve yine Faħr-ı ‘Âlem *şallâllâhu ‘aleyhi ve sellem* buyururlar ki “Her kim Bâbü’l-ebvâb’a varup Ķapu⁶ nâm mevzî’ ki kenâr-ı deryâdadur, varup anı ziyâret idüp bir sâ’at ‘ibâdet itse on yıl gice ve gündüz Mekke-i Mükerrreme’de ‘ibâdet itmişçe⁷ şevâb bulacaķdur.” İbn ‘Abbâs *radîyallâhu te’âlâ ‘anh*⁸ rivâyet ider ki “Bâbü’l-ebvâb’uñ sedd-i a’zamını delâlet-i Cebrâ’îl *‘aleyhi’s-selâm*⁹ ile İskender-i Zül’-ķarneyn yapmışdur. Ve taraf-ı aħarını mülk-i Fârs meliki olan Nüşîrevân-ı ‘Âdil binâ itmişdür. Ve ol deryâ kenârındaki Ķapu nâm

1 üzere: ile R4, EH

2 *radîyallâhu ‘anh*: - F, R4

3 naşîb: müyesser R4 | - EH

4 müyesserdür: muķarrerdür F

5 bâlâterdür: efdaldür EH

6 Ķapu: Ķayd F, R4

7 itmişçe: ķadar F

8 *radîyallâhu ‘anh*: - F, R4

9 *‘aleyhi’s-selâm*: - F, R4

mevzi'de huşu' u hużu' ile leyle-i cum'ada iki rek'at namāz kıılıp üç kerre peygâmbere şalavât getürenlerün evvel-i 'ömlerinden âhîrine degin işledükleri günâhlar mağfîret olunmuşdur. Ve ol seddü'n devri bi'n kerre bi'n¹ zirâ' ve kırk sekiz zirâ'dur. Ve 'arzi bi'n beş yüz yedi zirâ'dur. Ve düşmen cânibindeki dîvarı binâsı yedi yılda tamâm olmuşdur. Ammâ berü tarafı dört yılda encâm bulmuşdur. Ve ammâ şol binâsı ki Hâzret-i 'İsâ'dan şoñra inşa kıılınmışdur, yüz on yılda itmâm olunduğı muhaqqâk bilinmişdür.² Ve ol maħalde bir kerre ħatm-ı *Qur'an* itmek bi'n kerre Beytü'l-ma'mûr'ı ve yedi yüz kerre Ka'be-i Mükerreme'yi ziyâret ve tavâf³ itmekdür. Ve ol mevzi'-i mübârekde *Qur'an-ı Azîm*'den yalınuz bir süreyi tilâvet itmek 'inda'llâh tamâmen *Qur'an-ı Azîm* ve *Tevrât* ve *Zebûr* ve *İncil* ve *Şuhuf-ı İbrâhîm*'i cümleten dört yüz kerre⁴ ħatm itmek şevâbındadır.”

Ve bu daħı Ebû Hüreyre *radîya'llâhu 'anh*⁵ rivâyetiyle buyurulmuşdur ki “Bâbü'l-ebvâb'da vefât idenlerün ħisâbı görilmeye. Ve anda varup ġazâ kaş-dın iden ve yâĥûd ġazâ niyyetine anda 'azm iden kıyâmet güninde ġuzât-ı mücâhidîn ile ħaşr olına.”

El-kışşa İbn 'Abbâs [436b EH] *radîya'llâhu 'anh*dan rivâyetle “Bâbü'l-ebvâb rûz-ı cezâda Cennet-i 'Adn'e zînetle bir cîsr üzerinde gelecekdür. Ve ħalkı kemâl-i nûrâniyyet ve mâh-ı çehâr-deh gibi şöhretle zâhir olup aşĥâb-ı maĥşer 'Yâ Rab, bunlar kimlerdür?’ diyecekdür.⁶ Ĥiĥâb-ı ilâhî vârid olup 'Ümmet-i Muĥammed'den Bâbü'l-ebvâb'da ġazâ idenlerdendür.’ diyü cevâb virilecekdür. Ba'dehu Cebrâ'îl ve Mîkâ'îl ve cümletü'l-'arş ve sâ'ir melâ'ike-i muĥarrebîne 'Ĥicâbı kıalduruñ ki ol maĥbûl kıullarum cemâlüm nûrını bilâ-ĥicâb görsünler.’ dinilecekdür.⁷”

Ammâ 'Abdu'llâh bin 'Ömer *radîya'llâhu 'anh*⁸ rivâyetiyle [426b R4] buyurılan ħadîs-i şerîfde “Ehl-i⁹ Bâbü'l-ebvâb'a Hâzret-i Bâr-i Ĥudâ,

1 kerre bi'n: - F

2 itmâm//bilinmişdür: tamâm kıılınmışdur F | bilinmişdür: kıılınmışdur EH

3 Mükerreme'yi//tavâf: ziyâret F, R4

4 dört//kerre: - EH

5 *radîya'llâhu 'anh*: - F, R4

6 diyecekdür: diyeler ki F, EH

7 Ba'dehu//dinilecekdür: - EH

8 *radîya'llâhu 'anh*: - F, R4

9 Ehl-i: - F

Çehâr-yâr-ı bâ-şafâ şevâbın vire. Ve anlara refîk idüp bihişt-i berinde her birine envâ‘-ı cevâhirden yetmiş kaçır-ı a‘lâ müyesser ide. Ve her kaçırda yedi yüz firâş ve her firâşda yedi yüz hürî muqarrer ola.” Pes ‘Abdu’llâh-ı Enşârî Hazretleri¹ *radîya’llâhu ‘anh*² buyurdılar ki “Yâ Resûla’llâh, bunlara bu deñlü maqâmât u meşûbât anda sâkin oldukları için midür? Yoğsa gâzi³ ve mücâhid olmaları şart mıdır?” didükde “Mücerred ol mübarek yirde temekkünlerine binâ‘en şevâb u hasenâtı ez‘âf-ı muzâ‘afdur.” buyurılmışdur.

Yine ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer rivâyetiyle “Bir kimesne anda sâkin olup niyyet-i gâzâ ile bir ok atsa kırık hacc itmişçe ve ferzendân-ı İsmâ‘il’den kırık kul âzâd itmişçe şevâb virilecekdür. Ve Hazret-i Hağ ol kula merhamet nazarıyla biñ kerre nazâr idecekdür.” Ve yine Hazret-i⁴ ‘Ömer *radîya’llâhu ‘anh*⁵ rivâyetiyle “Her kim anda şıdğ ile üç kerre tekbîr eylese müddet-i ‘ömrinde yedi yüz firîštenüñ şıyânetinde olup cihât-ı sitteden anı hîrâset ideler.”

El-kışşa Bâbü’l-ebvâb’uñ fezâ‘ilinde hadd u gâyet ve hasr ü nihâyet yokdur. Bu miqdâr ile iktifâ hadd-i kifâyeden artuğdur,⁶ va’llâhu a‘lem.

Sipehsâlâr-ı nuşret-şi‘ârûñ⁷ Ariş’den ‘avdeti ve Tağıstân hâkimi Emîr Semhâl’üñ serdâra mülâkâtı devleti ve ‘asâkir-i deryâ-mağâtıruñ⁸ tekrâr Tiflis kurbına muvâşalatı ve ba‘dehu Arz-ı Rûm’a çıkup ba‘zı ‘asâkire ruşat u icâzeti ve niçesinüñ ol havâlîde kışlayup ikâmeti şerhindedür

Vaqtâ ki sene-i mezbûre Şa‘bân’ınuñ altıncı günü rûz-ı Çehârşenbe oldu, cünüd-ı mücâhidin on sekiz gün [435b F] ikâmetden soñra Ariş’den göçmeleri ve memerr-i tüccâr-ı Şîrvân⁹ olan Levend Hân ülkesinden güzêrân itmeleri tağakkuğ buldı. Sâbıkan şedâ‘idi çekilen Nehr-i Kaniğ elbette lâzımü’l-‘ubûr olmağın Pasin sancağı begi Mîrzâ ‘Alî Beg gönderildi. Altı

1 Hazretleri: - F

2 *radîya’llâhu ‘anh*: - F, R4

3 gâzi: namâzi edâ F

4 Ve/Hazret-i: - F

5 *radîya’llâhu ‘anh*: - F, R4

6 hadd-ı artuğdur: idelüm F

7 şi‘ârûñ: âşâr F, R4

8 ‘asâkir-i/mağâtıruñ: ‘asker-i deryâ-nuşretüñ F | mağâtıruñ: nuşretüñ R4

9 Şîrvân: - F, R4

günüñ içinde bir cisir-i ‘azîm yapı olup ‘asâkir-i Müslimîn andan ‘ubür itdi. Sekizinci günde Sulţâncıq¹ nâm maħalle varılıp qonıldı. Ve ol menzilden bedreka-i rāh olan Erkelā Mîrzā’ya ki Levend Hân oğlıdur, icāzet virildi. Huşuşā hil’atler ve gûn-â-gûn ‘ināyetler ile ri’āyet olındı. Ve ol gün gitdügi Kumuq ve Kıytaq² hâkimi Emîr Şemhâl ki memâlik-i Tağîstân hûkkâmınıñ a‘zamı bir şeyryâr-ı lâzımü’l-iclâl idi, ol havâlîde qonup irtesi beglerbegiler ve begler istikbâline me’mûr olmağın kemâl-i ihtirâm ile Ordu-yı Hümâyûn’a getirildi. Meger ki cedd-i a‘lâsı zemîn-i Şâm’dan gelmiş, mülk-i Tağîstân’da yirleşüp Qays-ı ‘Amîrî gibi iştiħâr bulmuş, Şâfi’î-mezheb ve pāk-‘aķide vü meşreb, haylî dîndâr ve rafz u ilhād vādilerinden perhîz-kâr âdem idi. Hemân ki serdâr-ı zafer-kirdârûñ zemîn-i Şîrvân’a nüzül-i nuşret-qabûlîni işitmiş, kendüsi ber-vech-i isti‘câl ve birâder-i kihteri Algac-ı lâzımü’l-iclâl geşt-i deşt ü tilâl iderek Şâh Tağî’nuñ zirvesinden³ ve Kûh-ı Elbürz’ün qulle-i felek-mertebesinden nüzül idüp qondılar. Ve serdâr-ı kâmkâra mülâkât idüp ağır hil’atlar ve raħtı mükemmel yarar atlar ile ri’āyet kıılındılar. Ve⁴ geldükleri günüñ aħşamı [ki] leyle-i berât idi, ‘asâkir-i desâkir-şebât küllî şenlikler itdiler. Ve mu‘asker-i hümâyûnı reşk-i felek-i berin idüp envâr-ı nücûm gibi şem‘alar ile müzeyyen kııldılar.

İrtesi ki emr-i serdâr⁵ ile bu haķîr-i hâk-sâr mezbûr Emîr Şemhâl’e vardum, ba‘zı aħbâr-ı lâzımü’l-iħfâ ‘arza kıılıp gûn-â-gûn muşâhabetler itdüm. Cümleden biri şîfat-ı kelbiyyeleri mükemmel İt Tebel nâm qavm-ı [427a R4] mübtezel haberlerini virdiler. “Qarşumuzdaki görinen tağûñ verâsında bir ‘azîm memleketde sâkinlerdür. Lâkin mezhepleri bātıl, meşrepleri nâ-pāk ü ‘aţıl, [437a EH] yidükleri murdâr hûk gibi murdâr ve içdükleri ğûk⁶ şîfatında çirk-âb-ı necâset-şî‘ardur.” diyü bildürdiler. Huşuşā ki yedi sekiz er bir zen-i bed-sîretüñ mücâma‘atından behredâr olurlar. İttifâqla⁷ izdivâc itdükleri ol zen-i qaħbe-i rûzgâr bir ferzend-i nâ-halef ve zinâ-zâde-i bî-şeref toğurduqda hâlqa olup⁸ hâlqa qarşu oturlar. Ol

1 Sulţâncıq: Sulţânlıq F

2 Kıytaq: Kıbtâq F

3 zirvesinden: depesinden EH

4 Ve//Ve: ilerü F

5 emr-i serdâr: serdâr emri F

6 murdâr ve//ĝûk: işledükleri ĝûl F

7 ki//İttifâqla: - F

8 hâlqa olup: - F

veled-i zinānuñ eline bir alma virürler. Diz-be-diz cülüsle ol nā-ḥalefe müteveccih olup tırurlar.¹ Elindeki almayı² her kaçığına virürse ol veled-i zināyı aña hüküm kıllurlar. Āyin-i bāṭılları üzere ta'ýin-i neseblerin bu yüzden 'amele getürürler. *La'anehumu'llāhu ve demmehüm*. Bunlardan mā'adā Kıytağ'da sâkin ve eben 'an ceddin ol ḥavālīde mütemekkin bir cesim ü daḥīm Usūmī nām ḥâkimün haberin virdiler ki Ḥazret-i Peyğamber'ün 'amm-ı büzürgvârı olan Ḥamza-i nâmdâr neslinden imiş. Ve kendü ile hem-cüşse olan Ḥân Muḥammed nâm oğlu Qal'a-i Kureyş'de mütemekkin imiş.³ Egerçi ki qadd ü qâmetleri cümleñün i'tidâlde imiş, lâkin başları ikişer⁴ koyun bişürecek kaçğan miqdârı hey'etle nümüdâr imiş. Ferbih ü şaḥīm oldukları ḥod bir mertebeye varmış ki katı güçlü kuvvetlü bār-girler anları çekmek⁵ mümkün olmazmış. Aña binā'en her nereye gitseler her biri bir cāmūs 'arabasına binüp hezâr zaḥmetle menziline vuşul bulurmuş. Aña binā'en cenâb-ı serdâra gelememişler. Tağlar aşmağa imkân olmaduğı cihetden 'arz-ı 'übüdiyyetle i'tizârı münâsib görmişler.⁶

Ve bi'l'-cümle Emîr Şemḥâl-i kâr-dâna Şâbûrân sancağı arpalık virildi. Karındaşı Emîr Tücel'e⁸ ve Burhânü'd-dîn'e daḥı Aḥtı ve Imız sancağı tevcih kıllınup ikisine daḥı râyât-ı sa'âdet-âyât gönderildi. Kıyım ḥânı gibi başka başlarına şehryâr iken 'atebe-i 'ulyāya 'übüdiyyetleri ta'ayyün buldı. Bu tarîk ile mücâz u me'zûn yirlü yirlerine gitdiler. 'Asâkir-i İslâm daḥı geldükleri yoldan⁹ Tiflis ḥavālīsine yitdiler. Her gün gün-â-gün şikârlar ve şayd ü naḥçir kısmından temettu'-ı 'işret-güzârlar ile bir münâsib maḥalle konulup beş gün tamâm istirahat itdiler. Vaqtâ ki mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi ikinci günü ki rûz-ı cum'a oldı, bād-ı şarşar şiddetle esmege başladı. İkinci yevmü'l-eḥad günü rûz-ı kısım olmağla furtına aḥkâmınıñ¹⁰ cereyânı ta'ayyün buldı. Ya'nî ki "Ol maḥûle yıllar esmek [436a F] meger Tûfân-ı

1 Ol//tırurlar: - EH

2 Diz//almayı: - F

3 imiş: olup F

4 ikişer: büyük bir EH

5 Egerçi//çekmek: - R4

6 Tağlar//görmüşler: - R4

7 Tağlar//bi'l': Ve bu F

8 Tücel'e: Tüchel'e tağlar açmağa imkân olmaduğı cihetden 'arz-ı 'übüdiyyetle i'tizârı münâsib görüldi F, R4 | Tuc'a EH

9 yoldan: - F

10 aḥkâmınıñ: aḥvâlinün hükmi EH

Nüh eyyâmında olmuşdur.” didiler.¹ “Ve yâhūd kavm-ı Hüd olan ‘Âdilere nâzil olan rîh-ı ‘aķîmde görülmüşdür.” diyü taĥķîķ itdiler. Hıķmet Hudâ’nuñdur, Őebt günü daĥı bir ‘acib yiller esüp on biñ miķdârı ĥayme vü ĥargâĥ pâre pâre olup taĥıldı. Bâd-ı hevâ ile cem‘ olmuş aķçe gibi bir ân-da perâkende oldu. Ve gicesi niŐfu’l-leylde ķarlar yaĥup ĥuzâtuñ ĥaymeleri sîm-i ĥâmla ķaplanmış ķubbelere döndi.

Li-mü’ellifihî

Berf ile ķarŐu geldi Şitâ eyleyüp Şitâb
 Çıldı ĥuzâtı raĥbetle ĥarķ-ı sîm-tâb
 Őıķdı cihâna nehrleyn Şanki ĥuldden²
 Her ĥaymemüz göründi o nehr üzre bir ĥabâb
 Yâ Mâverâ’ü’n-nehre Őalıñdı Őonanmamuz
 Yelkendür Aķdeñizde Őuran Çetr-i bî-ĥisâb³
 Çün yaĥdı ķarlar ķara ķıŐ Őıtdı cihânı⁴
 Őıķdı beyâza ĥidmet-i merdân-ı Őeyĥ ü Şâb

Hıķmet Hudâ’nuñdur, Őeĥerden ĥöĥülmüş oldu. Ser-menzile varılınca nüzüle ķâbil maĥal olmamaĥın vaķt-ı ‘aşra dek yüründi. Beş altı biñ âdem Şiddet-i Şitâdan helâk olup vâfir bâr u büñĥâĥ yollarda döküldi,⁵ ķaldı. Cümlesi GürciŐân keferesine ķıķup ol zümre-i zemîme ni‘met-i ĥanımete pençe [427b R4] Şaldı.

ĤulâŐa-i kelâm sipeĥsâlâr-ı zafer-fercâm Tiflis muĥâzîsinden ĥöĥüp niçe cisri yıķılmıŐ ‘amîķ Şular ĥeĥüp Kürî⁶ Şal’ası muĥâbelesine ķonuldu. Ehl-i İslâm’dan olduĥı taķdîrce Maĥmûd Ĥân ve a’yân-ı Gürciyân’a ĥöre Sîmûn-ı sîmyâ-dân anılan “LuvarŐatoĥlı” didükleri fettân,⁷ müddet-i medîd bend-i Şedîd ile ĥabs-i ber-mezîdde iken istimâlet ile ŐalvirilmiŐ idi. ‘Asâķir-i İslâm’un yollarında [437b EH] ĥas u ĥâŐâķ gibi dâmen-gîr olmaķ da’vâlarıyla

- 1 didiler: - F, EH
- 2 ĥuldden: ĥelâdan F
- 3 Yâ/ĥisâb: - F
- 4 cihânı: leşkeri R4, EH
- 5 döküldi: dökilüp F
- 6 Kürî: Kürdi F
- 7 fettân: buĥât F | ķıyân EH

ol havâliye gelmiş idi. Hattâ¹ bir iki kerre cünüd-ı Müslimîn'ün yollarına inüp ulaşmış idi.² Lâkin bend-i kemendleri kendünün gerdenine çolaşdı. Ve bir defa mecrûhen kırtuldu. Andan sonra rübâh gibi şî'âb-ı cibâlden merhabâyı muqarrer idüp meydâna çıkmâğa "el-vedâ"³ didi. Egerçi ki serdâra lâ'îk³ olan mezbûrı dâ'ire-i itâ'ate getürüp yurd-ı kadîmi olan Küri Qal'ası'nı muzâfâtı ile aña teslim idi, hâlâ ki eylemedi. Mîr-livâ ile hafâza vü dizdârını ta'yîn itdükden sonra anları ta'zil ve dâd ü dihiş kânûn-ı laţîfını⁴ semt-i âhara tahvîl câ'iz degüldür, gayretini yürüttdi. Ammâ be-ân ki mezbûruñ âteş-i fitnesi şerâreleri muntafi olmayup kendüyi ol cengelistânda şâbit-quadem ve merdüm-h'ârlık ile âzâr-ı Müslimîn'e kaçdı-ı etemm⁵ eyleyen gürg-i rüz-dideye döndi. Ne bir kerre dahı miyân-ı nahlistândan meydâna çıkdı ve ne bir dahı göründi.

El-kıssa serdâr-ı nuşret-yâr ve sâ'ir 'asâkir-i desâkir-şikâr kat'-ı nişib ü firâz ve tayy-ı menâzil-i rişlet-sâz ile kulle-i sipihr ile berâberlik lâfin uran⁶ yüksek tağları aşup Vâdî-i Sirem⁷ nâm ma'ber-i pür-elemden geçdi. Bedre⁸ nâm Gürcî beginün kâl'ası civârında nüzül itdi. Ol konağda serdâr-ı müşârün ileyhün ügey oğlu ve Şeh-zâde Sulţân Mehemmed merhûmuñ duhter-zâdesi ve Vezîr Ferhâd Paşa'nuñ veled-i şulbisi olan Mehemmed Beg ki Nigde begi idi, hattâ şalâh ü diyânetle mevşûf olan beglerün yegi idi, henüz sinni yigirmide iken zahîr rencinden âhirete gitdi. Ol gün namâzı kılinup na'sı Arz-ı Rüm'a gönderildi. Ba'dehu arayatı Azğur⁹ nâm kâl'a kırbına gelindi. Menüçihir İbn Keyhüsrev ve anası Dede Semed nâm mekkâre-i çalâlet-nemed, ke-mâ fi'l-evvel 'arz-ı 'ubüdiyyet ü itâ'atleri mükemmel otağ-ı leşker-keşe gelüp bezl-i hil'atle mübeccel kılandı. Fe-ammâ zikri sebkat iden Sirem¹⁰ Vâdisi'nde ve mülk-i Gürcistân'ın ba'zı bevâdisinde niçe tar boğazlar geçildi ki tezâhum-ı huyül ü nüfûsdan iki üç sâ'at ve ba'zısında dahı ziyâde müddet tevaşkuf u mekşi 'âdet idüp at arkasında maħbûsvâr turlurlar idi. Ve bî-cisr şular geçince çekdikleri şedâ'idi unıdup habs-ı şürî

1 Hattâ: Dahı F, EH

2 'Asâkir-i//idi: - F

3 lâ'îk: lâzım EH

4 laţîfını: - EH

5 etemm: - F

6 lâfin uran: da'vâsın ider EH

7 Sirem: Şerm F, R4

8 nâm//Bedre: - EH

9 Azğur: Orğuz EH

10 Sirem: Şerm F, R4

belâlarını mütezâ'id görürler idi. Bi'l-âhire¹ leşker deryâsı ki riyâh-ı rihletle temevvüc iderdi, tâ kulel-i² cibâle ve evc-i eflâke kemer-bend olan kühsâr u tilâle 'urüc idüp Tûfân-ı Nuh'daki telâtum u hîzâbdan baқыıye-i naқыıye şüretinde görinüp ekşeri niçe tağlar aşardı.

Li-mü'ellifihi

Şöyle dizildi birbiri üstine şeyh ü şâb
Şöyle çekildi kulle-i kühsâra dek devâb

Yir ü gök [436b F] ortası pür olup leşker-i ğuzât
Şan çıktı çağ feleklere³ dek cünd-i bî-ħisâb

Mi'râc-ı zâhirisine irdi mücâhidin
Bî-nerdübân çekildi göge nitekim şehâb

Her hayl-i cest şanki Burâk-ı bihişt idi
Virmezdi hiç firâz u nişib aña ıztırâb

Bu eşnâlarda ba'zı develer kaçarı ile kulle-i cebelden düşerdi. Yire indügi gibi qaribinde bulunan yeñiçeri zümresi mekes gibi üstine üşerdi.⁴ 'Ale'l-fevr cildini pâlarına pâleng iderler idi. Ve lahmîni hûra geçürüp birbirlerine tesliyet yüzünden ⁵ «این نیز بگذرد» meşelini dirler idi.

Ve bi'l-cümle leşker-i İslâm selâmet yaçasına çıktı. İstanbul'dan Üsküdar'a ve andan menzil-be-menzil Şîrvân mülki gibi memleket-i vüs'at-şi'ârâ, ba'dehu 'avdet olunup Arz-ı Rûm nâmındaki kişver-i fesihül- [428a R4] aqıtâra ki gelindi, 'aded-i menâzil-i ğuzât yüz otuz dört menzil ħisâb olındı. Ammâ oçuraqları eyyâmı bu ħisâbda dâhil olmadı. Ancağ zaħmet-i müsâfereti irtikâb itdükleri menâzil-i 'adide dört buçuğ ayda ta'dâd olındı.⁶ Pes her beglerbegisi ve sancağ begleri sipâh u zu'amâsıyla yirli yirlerine varup kışlamak⁷ buyuruldu.⁸ Ancağ Rûmili Beglerbegisi Maħmûd Paşa ki

1 Bi'l-âhire: Ba'dehu F

2 kulel-i: tell-i F

3 feleklere: melekler F, R4

4 üşerdi: üşerdi yire indükde F

5 "Bu da geçer."

6 ayda//olındı: ay miqdârı bulındı EH

7 kışlamak: kalçup gidüp vilâyetlerinde kışlamak EH

8 buyuruldu: ta'yîn olındı F

[438a EH] ol şedâ'idden maşûn olup Pasin-i âbâd muhâfazasına alıkonulmuş idi, yine anda kışlayup muhâfaza itmek buyuruldu. Kendüler, ya'nî ki serdâr-ı memâlik-güzer nefsi-i Arz-ı Rûm'da kışladı. Bölük halkı ve yeniçeri tâ'ifesinin isteyenleri ol havâlîdeki nevâhîde istirahat itdi. Ammâ şehri mezbûra duhûl u nüzûlleri sene sitte ve şemânîn Ramazân'ınıñ yigirmi birinde idügi tahkîka yitdi. Ba'de hâzâ serdâr-ı şâhib-râ irsâl-i cäsüsâna¹ rağbet-i bî-intihâ gösterüp muttaşıl biri gitdi ve biri geldi. Ahvâl-i Sürh-serân'dan bir ân gâfleti münâsib görmedi. Bu tarîk ile vâkı'a-i 'aşire ki teşhîr-i Şîrvân'a müte'allik olan senenüñ vaqâyi' idi, bu maħalde encâma irdi.

**Vâkı'a-i ihdâ 'aşer Şîrvân hükümetine² vezâretle me'mûr olan
'Osmân Paşa-yı celâlet-şu'ur ve hıfz u hîrâset için alıkonılan 'asâkir-i
mevfûruñ ahvâlidür ki zikr olunur³**

Ki serdâr-ı mü'eyyed⁴ «العود أحمد» mazmûnına rağbet gösterdükden sonra ki cem'an on bîñ miqdârı merdân-ı ceng-âzmâ ile Ariş'de qalmış idi, ol memâlikde mîr-i mîrân nâmındaki Qaytâs Paşa ve sâ'ir ümerâ kendüler ile yek-dil ü yek-cihet olmuş idi. Huşuşâ ki “Elbette Qırım hânı gelmek lâzımdur. Tağistân ve Qumuq ve Qıytaq hükâmına anlar elinden⁵ güş-mâl mütehaçtimdür.” diyü bildürmegin hân-ı zî-şân ki Muhammed Hân bin Sa'âdet Girây Hân idi, ber-mücib-i fermân-ı âli-şân kırık elli bîñ Tatar ile 'Âdil⁶ Girây Hân ve Gâzî Girây Hân ve Sa'âdet Girây nâm üç dâne birâderin ve Mübârek Girây nâm ferzend-i mihterin Hâcî Muştafâ Beg nâm vekiline қоşup göndermiş idi. Serdâr-ı zî-şânı Şîrvân'da bulmaq hâtırasıyla cümlesi ilğar zahmetine rağbet göstermiş idi. 'Osmân Paşa ise cibilletinde merküz⁷ olan şehâmetini inhâ ve şerr-i⁸ şîrzime-i mülhidîn kam'ına seyfi hükmini icrâ kılıp Ariş muqâbelesinde cîs bağlatmış. Ya'nî ki Qarabâğ-ı Muğân semtine geçüp halkını ğâret ü hasâret itmiş. Ba'dehu Ariş Hân ki

1 cäsüsâna: ahbâr-ı sürh-serâna F

2 Şîrvân hükümetine: Şîrvân'a F

3 ki//olunur: - EH

4 “[Gerektiği takdirde] geri dönmek övülecek şeydir.”

5 hükâmına//anlar: hükâmından anlara F

6 'Âdil: 'Âdil bin Sa'âdet F

7 cibilletinde merküz: sâbıqda mezkûr F

8 şerr-i: - F | ser-i EH

sābıkan mülk-i Şīrvān'a hān-ı fermān-rān¹ idi, baş baş² yigirmi beş biñ evbāşla zemīn-i Şīrvān'a geçmiş. Vezīr-i müşārūn ileyhūn izālesi қаşdında kendüsi başdan çıkmış. Şāh-ı güm-rāhuñ erkān-ı devleti ise birbirine düşüp Tekelü ve Ustacalu “Elbette emr-i vekālet bizüm ‘uhdemüzde olsun.” diyü nizā‘ u cidāle mübāşeret itmegin³ ikisinden bile hāric mekr ü fitne ile memdūh-ı havāric olan Mīrzā Selmān'a⁴ vekālet virilmiş. Ya'nī ki vezīr-i müşīri⁵ olup tedārüklerini görmek aña emr olunmuş. Pes bu ahvāl naķır ü kıtmīr *Nuşret-nāme* nām kitābımızda taştīr olunmuşdur. Anā binā'en ol tārīhde der-i devlete gönderilen şüret-i 'arz tafşili ile iktifā münāsib görülmüşdür. Şüret budur:

[Şüret-i 'arz]

Türāb-i 'ināyet-i salţanat-me'āb ve gubār-ı ebvāb-ı 'adalet-cenāb, *Allā-hümme vāle men vālāhu bi-'ināyet'illāhi'l-vehhāb ve 'ādi men 'ādāhu bi-luţ-fhi'l-cezīli'l-müştetāb*,⁶ 'arz-ı bende-i [437a F] şādıķu'l-cevāb oldur ki hālā işbu sene toķuz yüz seksen altı Şevvālül-mükerremiñ⁷ on altıncı günü ki yevmü's-sülāsā idi, Şīrvān Beglerbegisi 'Oşmān Paşa kullarınıñ mektüb ve ādemleri gelüp, mażmūn-ı nuşret-maķrūnında 'asākir-i zafer-kirdār ile bu bendeleri Arz-ı Rūm'a müteveccih olduķdan sonra mūmā ileyh 'Oşmān Paşa kulları Ariş muķābelesindeki Nehr-i Kür⁸ üzerine cısr bağlayup, muķābelede olan Qarabāğ-ı Muğān [428b R4] semtine leşker-i İslām ile geçüp, ķurbında olan ķarye vü nevāhīyi gāret ü hasāret ve⁹ nihāyetsiz Kızılbaş-ı evbāş ele getürüp, ķatıl ü siyāset¹⁰ itmekle me'mül olan mer-tebelerden ziyāde yüz aķlıķları müyesser olduķdan sonra Ariş Hān nām müllhid-i şenā'at-nişān ki sābıkan Şemāhī hākimisi olup, vilāyet-i Şīrvān'daki hānlara ve sultānlara serdār idi, yigirmi beş biñ yarar Revāfiz-ı ilhād-iştihār ile Salyān nām şehre muķāzī olan geçiddin Nehr-i Kür'i geçüp, mäh-ı Ra-

1 fermān-rān: - F, R4

2 baş baş: Kızılbaş R4

3 mübāşeret itmegin: düşmegin EH

4 Selmān'a: Süleymān'a F, EH

5 müşīri: müşārūn ileyh F

6 “Ey Allah'im, ona yardım edene Vehhāb [sıfatının] inayetiyle yardım et. Çok güzel lütfunla ona düşmanlık edene düşmanlık et.”

7 Şevvālül-mükerremiñ: Şevvāl'inüñ F

8 Kür: - F

9 ve: itmekle ve R4

10 siyāset: cesāret F | hasāret R4

mazānü'l-mübārekün toközuncu günü ki yevm-i ehad idi, Şemāhī üzerine [438b EH] hücum itdükde 'Osmān Paşa bendeleri ol 'asker-i dālet-me'āşir ile muqābil olup Fettāh-ı Muṭlaq'ın 'ināyeti ve Resūl-i Ekrem *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* Hazretlerinin şefā'ati ve zıllu'llāh fi'l-arzın sa'adetlü pādīşāh-ı rüy-ı zemīn hazretlerinin yümn-i himmeti ve¹ evliyā-yı kirām ve ricālu'llāh-ı 'izāmuñ teveccüh-i bā-bereketi birle ol gün büsbütün ceng ü cidāl ve hārb u kıtāl olup, a'dā-yı bed-kirdāruñ yüzleri döndürilüp, şirāne cür'etler ve dilirāne hareketler kıılınuğdan sonra aḥşam zamānı yitişüp, kūs-ı āsāyişle 'asākır-i manşüre ve ol revāfız-ı maḫhüre² çāderlü çāderine girüp, irtesi ki tekrār ğurüb-ı şemse dek muḫārebe vü peygār olup, meydān-ı kār-zār Kızılbaş-ı evbaş tāclarıyla lālezār ve hūn-ālūde³ küşteler pūşteleriyle 'acībetü'l-āşār olduğdan sonra hīn-i ğurūbda yine āsāyişle qarār u ārām olup üçüncü günü [ki] yevmü'ş-şülāşā idi,⁴ şehir zamānında tekrār şavaş bünyādına esās bırağup ğuzāt-ı ehl-i İslām *e'azzā'llāhu enşārehüm ilā yevmi'l-ḫıyām* ğayret-i dīn-i mübīn ve ri'āyet-i sūnet-i Seyyidü'l-mürselīn ile muḫkem cidāl ü ceng ve kemā-yenbağī kıtāl ü āheng üzere iken nā-gehān 'asākır-i Tatar yağmā-perestān-ı şecā'at-şī'ār ile Kırım hānı 'Adil Girāy ve Ğāzī Girāy ve Sa'adet Girāy nām qarındaşları ile Mübārek Girāy nām ferzend-i ercümendi ve Hācī Muştafā Beg nām vekil-i 'izzetmendi, huşūşā Sulṭān Burhān oğlı Ebū Bekr Mīrzā ol gün ikindü zamānında gelüp, ğazā meydānına yitişüp gözleri qanıkmış her bahādır zümre-i ğuzāta mu'āvin ü nāşır olduğda bi-'ināyeti'llāhi'l-mu'in 'asker-i İslām-ı zafer-qarīn her cihetle muzaffer ü manşūr ve ğurūh ğurūh Revāfız-ı la'in mertebe-i me'mūlden ziyāde kesr ü hezīmetle meksūr u maḫhūr olup, bu zıkr olınan üç gün içindeki muḫārebelerde niçe sultānlar ve hānlar katl olduğdan ğayrı ma'dūd on biñ baş kesilüp ve mefḫūd on biñ miqdārı daḫı mecrūhen telef olup, sābıqu'z-zıkr serdārı Arış⁵ Hān diri tūtılıp ve cümle hānları çāderlerin ve kūsların, huşūşā sancağların ve sā'ir mā-meleklerin bırağup baş kırtaranları kıru başlarıyla firār eyledüklerin ilām eylediler. Bundan mā'adā Levend Hān oğlı Aleksender Hān cānibinden Tiflis beg-

1 şefā'ati//ve: mu'cizātu EH

2 kıılınuğdan//maḫhüre: kıılınuğda maḫhüren F

3 ālūde: - F

4 yevmü'ş//idi: - EH

5 Arış: Er F

berbegisine gelen mektûbda dağı i'lâm-ı hâl ve tafşil-i ceng ü cidâl kılınup ve ammâ mezbûr Ariş Hân, Şemâhî muhâşarasına müteveccih olduĢda İmâmşılı Sultân ve Geylânî Emîr¹ Hân dağı on beş bin mişdârı gümrâhân ile Ariş üzerine varup, muhâfaza hidmetinde konılan Œaytâs Beg şehre taşaşşun itmesi evlâ iken² sü'-i tedbîr ve ğurûr-ı keşîr ile şehirden ve kal'adan ayrılıp, karşı çıkup mübâşîr-i harb u darb olduĢda muşâvemette kâdir olamayup leşkeri münhezim ve kendüsi nâ-bedîd ü mün'adim olmaĢla 'asker-i mülâhîde Ariş şehrini bir mişdâr yağmâ vü ğâret ve ele giren Sünnîleri katl ü siyâset ü hâkâret itmişler idi, diyü i'lâm idüp ve lâkin eyyâm-ı sa'âdet-i pâdişâhîde bu zîkr olınan evzâ'-ı nâ-hemvârî kendülere çoklık südmend olmayup, kemâ-yenbaĢî intikâmları alınıp her vech ile perîşân-hâl ü bî-karâr ve maqtûl ü mecrûh u merbû³ u târ u mâr [429a R4] olmuşlardur ki kâbil-i ta'bîr degüldür. Ve bu gelen âdemler ve alınan diller tafşil [437b F] üzere hayr-şhaberler virüp bu mevhibe-i behiyyenüñ i'lâmî kâffe-i ehl-i İslâm ve 'âmme-i ğuzât-ı zafer-fercâm olmaĢa bâ'iş-i ferhat-ı mâ-lâ-keâm olmaĢın südde-i Sidre-mağâma 'arz olındı.

El-kişşa mevsim-i zemistân ber-şaraf olınca zâhir ü nümâyân olan tebşîrât-ı 'inâyet-resândan biri dağı hâkim-i Naşcivân Şemsü'd-dîn Hân oĢlı Şeref Hân'dur ki sâbıķan vâlid-i kem-bahtı bu düdmân-ı mu'âvenet-nişândan rû-gerdân olmuş idi, serdâr cânibinden da'vet ve mülk-i mevrûşı olan Bitlis sancaĢı yine ocaķlık şarîķı ile kendüye himmet olunmaĢın [439a EH] cemî'-i ehl ü 'iyâl ü tevâbî'ikle Naşcivân'dan 'azîmet idüp maşrûse-i Vân'a⁴ çıkıdı. Şayr-mağdem mazmûnıyla muşarrer ü mükerrer⁵ nâmeler irsâl ve hil'atler ve ğirân-bahâ vü muraşşa' tîĢ ile ri'âyetini inhâ yüzinden i'zâz u iclâlî muşarrer olındı.

Li-münşî'ihî

Müyesser itdi dehânına kâ'il-i levlâk
Cihânda lezzet-i imânla 'aķîde-i pâk

1 Emîr: İmir F, R4

2 ile//iken: - R4

3 merbû: mezbûh F

4 Vân'a: Şîrvân'a EH

5 muşarrer//mükerrer: mu'azzez ü mükrem EH

Ger olmayadı nihâdında nūr-ı rüşd ü şalâh
Derilse hâlk-ı cihân idemezdi bil ıslâh

Hattâ mü'ellif-i kitâb inşası ile bu maqûle berât-ı sa'adet-âyât gönderi-
lüp hâtır-ı 'âtırın nüvâzişleri ta'ayyün buldı.

Şüret-i berât

Nişân-ı 'âlî-şân-ı mekârim-nişân-ı hâkânî ve tuğra-yı ğarrâ-yı rağbet-
nümâ-yı nuşret-ârâ-yı cihân-sitânî *dâme nâfizen bi-te'yîdâti'l-'avâtıfı'r-Rab-*
bânî hükmi oldur ki çün ki 'ādât-ı hamîde-i serverân-ı kâdim ve ihtiyârât-ı
pesendide-i şehryârân-ı lâzımüt-tekrîm ki hilye-i lisân-ı feşâhat-beyânları
¹ «وَالْكَاطِمِينَ الْعَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ» naşş-ı kerîminüñ fehvâ-yı râ'ihi ve nük-
te-i iz'ân-ı belâgat-nişânları ² «ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ» lâfz-ı ka-
dîminüñ mâ-şadağ-ı netâ'icidür. Fe-lâ-cerem 'afv-ı cürm-i aşşâb-ı cerâ'im
zimmet-i himmet-i 'âlilerine vâcib ü lâzım olmağla hâlâ ki Ekrâd begler-
begiligi ile hâkim-i Nahcivân olan dârende-i tevķî'-i refî'-i celâlet-nişân,
'umdetü'l-ümera'i'l-kirâm ve'l-a'yân, neķâveti'l-küberâ'i'l-fihâm ve'l-erkân
Şemsü'd-dîn Hân oğlu Şeref Hân *dâme iķbâluhu bi-şerefi'l-îmân* «وَذُرُوا الَّذِينَ
³ «وَذُرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ» muķtezâsınca şîrzime-i mülhîdînden ğürîzân ve ol t'âife-i rezîle-i
dalâlet-pîşe ve zümre-i zemîme-i ilhâd-endîşeden ki kemâl-i ferâğat ü inâ-
betle rû-gerdân olup ber-mücib-i ⁴ «أَمَّنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ» maķabbet-i
çâr-yâr-ı 'izâm ve ri'âyet-i sünnet-i seniyye-i Resül-i Seyyidü'l-enâm itmek-
le hidâyetü'llâha mażhar, huşuşâ ⁵ «وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ» mışdâķına mâ-şa-
dağ düşüp ⁶ üç yüz nefer âdemi ve evlâd u 'ıyâlî ve her zû-raħm-i maħremi
ile memâlik-i maħrûse-i hüsrevânemden ma'müre-i Vân *ħarresebâ'llâhu 'an*
feterâti'l-evân şavbına çıķup recâ-yı 'afv-ı cemîl-i şevâb-iķtibâs ve istid'â-yı
'avâtıf-ı cezîle-i bî-ķıyâs eyledüĝi südde-i seniyye-i esâsuma 'arz olunduğda
cibilliyet-i celile-i hüsrevânemde merküz ve 'adâlet-i 'adile-i cihân-sitâ-
numda mermüz olan mekârim-i bî-ĝâye ve merâħim-i mâ-lâ-nihâye
muķtezâsınca ile'l-ân vâķi' olan ħaķâ vü 'işıyânı 'afv-ı cemîl ile mestür u

1 “Onlar öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir.”, Âl-i İmrân Sûresi, 3/134.

2 “Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur.”, Yûsuf Sûresi, 12/38.

3 “Gerçeĝi çarpıtanları bırakın.”, A'râf Sûresi, 7/180.

4 “Allah'ın, göĝsünü İslam'a açtıĝı kimse ... gibi midir?”, Zümer Sûresi, 39/22.

5 “Allah, kimi doğru yola iletirse işte o, doğru yolu bulmuştur.”, İsrâ Sûresi, 17/97.

6 mışdâķına//düşüp: mışdâķınca EH

bî-nişân kılınudıktan mâ'adâ mezîd-i 'inâyet-i mevhibet-resânumda Vân tevâbî'inden vaçan-ı aşlısı olan Bitlîs sancağını mûmâ ileyhe ocaklık ıtarîkıyla tevcih ü ta'yîn idüp¹ buyurdum ki sa'ir ümerâ-yı zevi'l-iftihâr ve küberâ-yı bülend-iştihâr gibi sa'adet-i 'adâlet-âsarumda meşkürü'l-ğâl ve muqteziyyü'l-âmâl olup devâm-ı devlet-i ebed-peyvend ve kıyâm-ı rifat-ı sa'adetmendüm du'alarına muvâzabet ü iştiğâl göstere. Ve memâlik-i 'adâlet-mesâlikümde vâkı' olan âyîn-i kadîm ve kavânîn-i lâzımüt-tekrîm mücibince şol ki lâzıme-i emâret ü eyâlet ve kâ'ide-i muqarrere-i hükümetdür, dâ'imâ mü'eddâ kılıp livâ-yı 'izzet-ihtivâsındaki [429b R4] sipâh u zu'âmâ vedâyi'-i Hâlıkü'l-berâyâ olan re'âyâ mürâca'at icâb eden umürda mürâca'at idüp rüsûm-ı 'inâd u muhâlefetden kemâ-yenbağî ihtiyâţ üzere olalar. Şöyle bileler, 'âlâmet-i şerîfe i'timâd kılalar.

Ve bir beşâret-i 'uzmâ dahı Bağdâd Beglerbegisi Hüseyn Paşa inhâ eyledüğü ğârât-ı² bî-intihâdur ki muqaddemâ cenâb-ı serdârdan kendüye emr-i 'âlî gönderilmiş idi. "Sen dahı tek tırmayup Bağdâd ve Şehrizül 'askeri ile ol havâlideki hânân-ı Sürh-serân'dan Şolağ Hüseyn nâm re'is-i gümrâhân üzerine varasun. [438a F] Tedârükün görüp şol³ ki lâzıme hasâret-i vilâyetdür, cesâret ıtarîkıyla tedârükün göresün." buyurulmuş idi. Pes sene-i mezbûre Zi'l-hicce'sinde bu aħbâr-ı meserret-resân ile 'arza-dâştları geldi ki ber-mücib-i emr-i 'âlî-şân mezbûr Hüseyn Paşa ve Şehrizül Beglerbegisi Maħmûd Paşa, Şemsî Paşa, Dînâver hânı ve rü'esâ-yı gümrâhânun şecâ'atle şöhre-i cihânı, Şolağ Hüseyn nâm hâ'inün [439b EH] ülkesine ve Pılâver Sulţânı⁴ Rüstem Halife'nün kalemrev-i hükümetine leşker çeküp Deşt-i Hür nâm maħalde nişân-ı⁵ ﴿يَوْمَ التَّمَيِّدِ الْجَمْعَانِ﴾ zâhir ü nümâyân olmuş. Hâlâ ki sancaqları ser-nigün olup guzât-ı mücâhidin ol zümre-i zemîmenün şüretlerine göre sillesini urmuş. Ya'nî ki Pılâver Qal'ası'nı yakmışlar. Ol nevâhîdeki büyüt u kuşûrı beyt-i 'ankebût gibi vîrân itmişler. Ba'dehu Dînâver'e varup mezbûr Şolağ Hüseyn ile muqâbil olmuşlar. Hattâ şehet zamânından tâ vaqt-ı zevâle dek muqâtele olup anı şındurmuşlar. Ve

1 ü ta'yîn idüp: olınup F

2 ğârât-ı: ğazâ-yı F

3 Tedârükün//şol: şöyle EH

4 Sulţânı: sitânuñ F

5 "İki topluluğun (ordunun) karşılaştığı günde ...", Âl-i İmrân Sûresi, 3/166.

bi'l-cümle pāy-taht-ı şāh olan Qazvīn'e arayatı¹ menzil olan Cemcām nām maḥalle dek gitmişler. Bulduklarını kıılıcdan geçürüp mün'adim itmişler. Pes bu fütühāt daḥı cell-i himmet-i serdāra ḥaml olındı.

Li-münşi'ihî

گرچه تیر از کمان همی گذرد از کماندار بیند اهل خرد²

mefhūmı ile musaddaḥ bulındı.

Ammā tāriḥ-i mezbūrda zuhūr iden ḥavādişden biri daḥı ol sene mülk-i Şīrvān'da vāqı' olan muḥārebātdur ki evveli Ariş³ Hān ile olan muḫātele-i nuşret-simātdur ki paşa-yı müşārün ileyh ḥuzūrında şayıldı. Yedi biñ yedi yüz altmış dört Sürḥ-ser kellesi bürīde bulındı. Ve cümle mecrūḥ u mefkūdları daḥı yigirmi biñ var idügi taḥaḫkuk buldı.

İkinci Qıbāle begi Ulama⁴ Paşa oḡlı Bahā'ü'd-dīn Beg, Şīrvān ümerāsından Kerem 'Alī Beg ba'zı bed-dil muḥanneşler ile kaçaraḫ Tiflīs şavbına⁵ geldükleri ve muḫaddem tenbihimiz şudur itmegin mīr-i mīrān-ı Tiflīs⁶ kıbelinden ḥabs itdükleri ḥuşūşdur ki Arz-ı Rüm tımārları⁷ defterdārı olan Bosnevī⁸ Uzun Hızr anlarıñla ma'an firār eylemiş. Lākin ihtiyāḫen Tiflīs cānibine uğrayup Kūri⁹ semtine müteveccih olmuş. Lākin henüz anlar Arz-ı Rüm'a gelmedin Şīrvān cānibinden Arz-ı Rüm çavuşları kethudāsı Hurrem Beg çıkageldi. Serdār-ı nuşret-tebār gitdükden soñra Vezīr 'Oşmān Paşa Şemāḫī dārül-mülkine gitdükde şirzime-i Sürḥ-serān Ariş Beglerbegisi Qayḫās Paşa ile muḫābil olup ešnā-yı cengde şehīd itdüklerini ve ümerādan 'Abdu'r-Raḥmān Beg'i Qal'a-i Qahḫaha'da ḥabs itdüklerini,¹⁰ ba'dehu Ariş Hān ve yigirmi beş biñ güm-rāhān 'Oşmān Paşa-yı kār-dān¹¹ ile muḫābil ü

1 arayatı: ara F

2 "Ok her ne kadar yaydan çıksa da akıllı kişiler bunun okçudan kaynaklandığını bilirler."

3 Nüshalarda burada "Ariş" şeklinde yazılan isim yazım birliği gözetilerek "Ariş" olarak metne alındı.

4 Ulama: olan F, R4

5 şavbına: Şuyı'na F, R4

6 Şuyı'na//Tiflīs: - F

7 Rüm tımārları: Rüm'da tımār F

8 Bosnevī: - F | Bosneviyyü'l-aşl EH

9 Kūri: Kūr F

10 ve//itdüklerini: - F

11 kār-dān: celādet-nişān EH

muḳâtil olup şınduğını, hattâ Ariş¹ Hân diri tutilup boynı urulduğını bir bir² bildürdi. ‘Ale’l-ḫuşuş hân-ı ḫâ’inüñ ehl ü ‘ıyâli ve mâ-meleki kezâlik artuğ-ıdı. Hânüñ ve niçe sultânüñ evlâd ü ensâbı Nehr-i Kür qarşusunda vâkı’ Helü³ nâmi ile şâyi’ ülkesinde turup ḫafr-ı ḫandek ile ıstabor şeklinde kendülerini ḫıfz üzere olduğlarını tıuyup, ḫuşuşâ ki bağıyyetü’s-süyüf olup kaçarak varan Sürḫ-serân ol maḫalle müteḫaşşın olup tereddüd üzere idükleri vezîr-i şecâ’at-nişâna ki ma’lüm oldu, Qırım ḫânınıñ birâderleri ve bir miqdâr Tatar ‘askeri⁴ ol semte gönderildi. Ḥikmet Ḥudâ’nuñdur, varduğları gibi manşür u muẓaffer oldılar.⁵ Ekşerini kılıcdan geçürüp Ariş⁶ Hân’uñ ḫazînesini ve ḫüsn-i cemâl şâhibi nâzenin kızlarını ve ‘avret ü etfâlini ‘ammeten ele getürüp ni’met-i muvâşalatdan telezzüze koyuldılar. [430a R4] Ḥattâ üç⁷ biñ altı yüz yigirmi iki mülḫid-i muḫaḫkar küşte vü mürde vü bî-ser olduğdan mâ’adâ on iki biñ mehâr develeri⁸ ve mücerred Ariş⁹ Hân’uñ kızları ile kırık baş bıkır ü ḫüsnâ câriyeleri ve bir şağır oğlı ‘asker-i cerrâr eline düşmişdür. Pes cünd-i Tatar nihâyesiz ğinây-la zîr-bâr ve Demürḫapu cânibine¹⁰ nehẓat u ılğar şadedinde iken kırık elli biñ atları dinç ve kendüleri gürenç melâḫide ‘ale’l-ğafle Şemâḫî üstine gelmişler. Ḥattâ Şahoğlı nâmına ḫalilü’l-‘ahd bir şabiyy-i mehd serdarlığına iktifâ idüp üç gün tamâm ‘Oşmân Paşa-yı¹¹ nik-nâm cenâbını muḫâşara kılmışlar. Hâlâ ki¹² ‘Oşmân Paşa-yı kâmkâr şirâne cür’etler ve Erdeşirâne ḫareketlerinden âşikâre idüp yigirmi biñ miqdârı Qızılbaş’ı kılıcdan geçürüp kelleleri ḫuzürına geldükde ekşerin burunsuz [440a EH] ve ḫulaksız görmüş. “Bî-güş u bîni olmalarına bâ’iş nedür?” diyü şormuş. Şahoğlı’na ḫuşandı, nâmına olan ‘askerüñ serdarı nefîr-i ‘amm idüp re‘âyâyı cebren ve ḫahren sefere sürdüükde nev’an tereddüd idenlerüñ burnın ḫulađın kesdük-

1 Nüşhalarda “Aris” şeklinde yazılan bu isim yazım birliği gözetilerek “Ariş” olarak metne alındı.

2 bir: bir beyân eyledi ve vuḫü’ı üzere EH

3 Helü: Ḥalu F | ‘Alev EH

4 ‘askeri: leşkeri R4, EH

5 oldılar: olup F

6 Ariş: Aris F, R4

7 üç: üç yüz EH

8 develeri: ester ve develeri EH

9 Ariş: Aris F, R4

10 Demürḫapu cânibine: Demürḫapu’dan yaña R4

11 ‘Oşmân Paşa-yı: ‘Oşmâniyân-ı F

12 ‘Oşmâniyân-ı//ki: - F

lerini ma'lûm [438b F] idinmiş.¹ Âhir-i kâr Tatar 'askeri haberdâr ve anlar dağı "Gelsünler, yitişsünler."² peyâmı ile aḥvâl-i muḥârebeyi iḥbâr itdükde ḥikmet Ḥudâ'nuñdur, anlara gönderilen çavuş zümre-i Sürḥ-serân³ eline girüp maḥbûs u medhûş ve mazmûn-ı nâmeleri ma'lûm-ı çüyüş olduḡda fi'l-hâl Şîrvâniler ile cengi te'hîre ḳomışlar. Ḥân-zâdelere muḳâbil olmaḡ niyyetine yola girmişler. Vaḳtâ ki Maḥmûdâbâd nâm ḳaşaba şahrâsında buluşmuşlar, üç gün tamâm bi⁴-tekâsül ü ârâm cenge ḳoyulmuşlar. 'Âḳıbet terkeşler boşanmış. Ve⁵ niçesinüñ kemân u dehânı şınmış. Ṭâli'lerinde keş-ret-i bârân olmaḡın yaluñsız oḡları şu yılanlarına dönmiş. Bu ḥâl ile ayrılışmışlar.⁶ Sürḥ-serân kendü semtlerine ve zümre-i Tatar-ı yaḡmâ-perestân Bâbü'l-ebvâb ma'berine ḳoḡrılmışlar. 'Oşmân⁷ Paşa ki bu aḥvâlî ṫuymuş, Ṭaḡıstân'a arḳalanmaḡ ve taḡaşşun lâzım gelürse 'asker-i İslâm'a Demürḳapı Ḳal'ası'nı münâsib bulmaḡ cihetinden Şemâḥî'den göçmiş. Ḥân-zâdelere yitişüp ma'an Demürḳapı'ya duḡl ḳılmış. Bunlardan mâ'adâ imdâd-ı 'asâkir-i mülk-ârâ için tekrâr on beş bîn ceyš-i cerrâr Noḡay⁸ Tatarı'ndan ve ol miḳdâr dağı cünd-i kemândâr Ṭaḡıstân ḥâkimi Emîr Şemḥâl'ün ḳıbelinden⁹ gelüp yitişmekle cünüd-ı Müslimîn ḳuvvetde ve 'asker-i mülhidîn za'f u hezîmetde idüklerini mezbûr Ḥaşbeg Çavuş bu tafşil üzere bildürdi. Ḥattâ der-i devlete 'arz olunup ma'an gönderildi. Fe-ammâ firâr u inkisâr ṫarıḳından gelen, ḥuşûşâ 'Oşmân Paşa 'asker-i İslâm ile Şâhoḡlı'na muḳâbil ceng iderken inhizâm ihtimâlin virüp firâr eyleyen Ḥîzr nâm defterdâr ḥadd-i zâtında müfsid-i nâ-bekâr ve za'f-ı ḳulûba müte'alliḳ u mü'eddâ sözlere bi-şümâr ve cümleten sefiḥ idüḡi ma'lûm-ı şıḡâr u kibâr olmaḡın nefsi-i Arz-ı Rûm'da şalb olındı. Ve bu vâḳı'ât 'Oşmân Paşa cenâbına¹⁰ i'lâm olunup istimâleti müş'ir nâmeler ile ḡazâ-yı ḡarrâsı tehniyet ḳılındı. Lâkin bundan soñra vezîr-i mezbûr 'arz-ı cell-i himmet-i mevfûr idüp Deşt-i Ḳıpçaḳ yollarından Keḡe'ye âdem şalmaḡı münâsib gördi. Serdâr-ı kebîr

1 kesdüklerini//idinmiş: keser EH

2 yitişsünler: - F

3 zümre-i//serân: sürḥ-serân zümresi F

4 bi: - F

5 Ve: Bu ḥâl ile F

6 ayrılışmışlar: ayrılışmışlar ki dinmez EH

7 Sürḥ//'Oşmân: - F

8 Noḡay: nev-ḡâzi F

9 ḳıbelinden: ṫarafından EH

10 Paşa cenâbına: Paşa'ya F | 'asker-i//cenâbına: - R4

vâsıtasıyla mu'âmeleden bi'z-zât cenâb-ı salţanata 'arz-ı hıdmeti tercih eyleyüp sipehsâlâr tarafını terk eyledi. Degmede inhirâf-ı mizâca bâdî nesne şâdir¹ olmadın² haqq-ı übüvvet ü bünüvveti ber-ţaraf kılıp mürâca'atı hu-dâvendgâr-ı 'âlem-medâr âsitânesine münhaşır oldu.

Der-giriftâr-i 'Âdil Girây Hân

Eşahh-ı ahbâr ve esdağ-ı âsar budur ki Şâhoğlı ile mülk-i Şîrvân'a gelen 'asker-i Sürh-serân ol zemînden göçüp Karabâğ-ı Muğân ülkesinde ki tevaqquf-künân tırdılar, Kal'a-i Şemâhî muhâşarasına bir ceş-i tâm irsâlini münâsib gördiler. Pes bu haber ki serdâr-ı İslâm'a naql olındı, anlaruñ def'ine bir miqdâr 'asker ile hân-ı zî-şân birâderi olan 'Âdil Girây Hân gönderildi. Hâlâ ki meşiyet-i Kirdgâr ol zât-ı pür-cüduñ giriftâr olmasına müte'allik olmağın şîr-i jiyân iken rübâhlar pençesine düşdi. Hizber-i merdüm-sitân iken gürgân-ı güm-râhân habsine giriftâr oldu. Fî nefsi'l-emr şiddet-i bârân olmağla oğları perrân olmağa mâni' idi.³ Ol cihetden münhezim oldukları beyne'l-enâm şâyî' idi. [430b R4] Şol zamân ki şâh cenâbına iletdiler, düdmân-ı Âl-i Cengiz'den olmağla ihtirâm u ikrâmını münâsib gördiler.

Li-münşi'ihî

Görelüm 'âkıbet kâr n'olur

Devlet-i şâh-ı sitemkâr n'olur

Hâdişe-i işnâ 'aşer Karş Kal'ası'nuñ ta'miri ve ba'zı havâdişüñ âşarı taştiri huşûşına müte'allıkdur

Ki sene-i şâniyede zâhir olmışdur. Tafşîli kitâb-ı *Nuşret-nâme*'de nihâyet ü encâm bulmışdur. Pes sene seb'a ve şemânîn evvel-bahârında ve şühürdan mâh-ı Cemâziye'l-ülâ eyyâmında 'asâkir-i İslâm yine Arz-ı Rüm'a gelüp müctemi' oldu. Huşûşâ Şîrvân fethinde bulunan beglerbegilerden gayrı Anaţolî melikü'l-ümerâsı olan Ca'fer Paşa, vezîr-i celîl Mehemmed Paşa-yı Tavîl ferzend-i erşedi olup Şâm eyâletine mutaşarrıf olan [440b EH] Ha-

1 şâdir: - F

2 olmadın: olmadı. Böyle iken EH

3 idi: oldu F, R4

san Paşa, lā-siyyemā mülk-i Başra hükümetinden münfaşıl olan Ramazān Paşa¹ ve Laḥsā beglerbegiliginden ma'zül olan Aḥmed Paşa bin İskender Paşa² gürüh-ā-gürüh 'asākır-i pür-şüküh ile mu'asker-i hümāyūna geldiler. Ve ol eṣnālarda leşkere istimālet için cenāb-ı pādīşāhīden [439a F] müstaḫil³ bir nāme geldi. Bu sāl-i ferḥunde-fālde Ƙarş Ƙal'ası'nuñ ta'mīrī emr olındı ki ol mektüb ḥ'āce-i büzürgvārları olan fāzıl-ı zī-şān Mevlānā Sa'dü'd-dīn bin Ḥasan Cān inşā-yı ğarrāsıyladur ki taştīr ü taḥrīr olındı:

Hüve hāzā

الحمد لله ﴿الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾⁴ واحلنا في سرير الخلافة كما أحل المتقين دار المقامة بفضله. والصلوة على رسولنا وسيدنا محمد الذي نصر بالعرب مسيرة شهر. وارسل إلى الثقلين بشيراً ونذيراً باللطف والقهر، وعلى آله واصحابه المتأدبين بأدابه.⁵

Ammā ba'dü, ümerā vü a'yān ve nüvvāb-ı kām-yāb ve bahādırān-ı sipāh-ı zafer-nisāb ve ğāziyān-ı cihād-intisāb «صانهم الله تعالى عن المهاذي البارجاهي bārgāh-ı sa'ā-det-destgāh ḳıbelinden maḥşūş-ı perveriş ve melḥūz-ı elḥāz-ı nüvāziş olup selām-ı selāmet-encāmımız vuşūlinden şofıra ma'lūmları ola ki bu sefer-i zafer-rehberde çekilen metā'ib dūnyā vü āḥiretde vesile-i ḥuşūl-i meṭālib olup ol dīn düşmenleri ve Peyġamberimiz Muḥammed Muşṭafā 'aleyhi-ş-şalātü ve's-selām Ḥāzretlerinüñ ḥāşā 'ırz-şikenleri olan gürüh-ı mekrū-huñ ḳam'ına ve şerāre-i şerleri⁷ def'ine e'imme-i dīn ve 'ulemā-yı müctehidīn fetvāları üzere sa'y-ı belīġ-i bī-dirīġ olup mālen ve bedenen çalıışmaḳ vācib ü lāzım idüġine binā'en luṭf u imdād-ı ilāḥiye tevekkül ve yümni-i iş'ar-ı risālet-penāhiye tevessül idüp siz ferīḳ-ı devlet-refīḳı bu mühimm-i

1 lā//Paşa: - EH

2 bin//Paşa: - F

3 müstaḫil: - E, R4

4 "İki topluluğun (ordunun) karşılaştığı günde ...", Fetih Süresi Süresi, 48/28.

5 "Hamd, 'peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen, o hak dini bütün dinlere üstün kılan (Fetih Süresi, 48/28)', kendisinden sakunan kullarını cömertliğiyle yüce makamlara getirdiği gibi bizi de halifelik tahtına oturtan Allah'a mahsustur. Salāt peygamberimiz ve efendimiz, bir aylık mesafeden düşmanlarına korku salmak suretiyle ilāhî yardıma mazhar olan (Sabih-i Müslim, Salāt'ül-Müsāfirin 42 [252]), ikaz edici ve müjdeleyici olarak lütuf ve kahr ile insanlara ve cinlere gönderilen [Hz.] Muhammed'in üzerine ve onun edebiyatı ile edeplenen āli ve ashābı üzerine olsun."

6 "Yüce Allah onları hezeyanlardan korusun; gaza ve savaşta onların ayaklarını sabit, sonlarını güzel, mertebelerini yüce kılsın."

7 şerleri: şermleri F

‘azîm için bi’l-yümn ve’l-berekât nâmzed-i harekât idüp şıyânet-i beyza-i İslâm u diyânet ve himâyet-i havza-i memleket için gönderdüm. Ve sünnet-i seniyye-i¹ nebeviyyeye iktidâ’en vezîr-i rüşen-zamîr-i sütüde-tedbîr-i fermân-ı dil-pezîrüm, rüknüs-salţanati’l-kâhire, ‘umdetü’d-devleti’l-bâhi-re, südde-i ‘ulyâm emekdarı Muştafâ Paşa-yı memâlik-güşâ zâde *tevfîkuhu ve nâle ile’l-âfiyeti tarîkubuh* emîr-i ‘asker ve serdar-ı sipâh-ı muzaffer idüp² cünüd-ı ğaybî ve vüfud-ı lâ-reybî imdâdını³ ﴿وَأَيْدُهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا﴾³ te’yidine ve nuşret-i ilâhî ve ‘avn-ı nâ-mütenâhî es’adını *اللَّهِ يُعَذِّبُهُمْ* ﴿قَاتِلُوهُمْ﴾⁴ nüvidine havâle vü tevfîz eyleyüp⁵ «الدعاء سلاح المؤمنين»⁵ fehvâsınca⁶ ed’iye-i şulehâ-yı ümmet ve şıdk-ı tevekkülden nâşî hüsn-i himmet bedreka-i tarîkıñuz ve⁷ istid’â-yı tevfîk-ı Hâk refîkıñuz kılnmışdur. İmdi, ‘ahd-i ba’idden berü ecdâd-ı cennet-me’adum ve âbâ-yı cihâd-i’tiyâdum uğurına cân u baş oynadup fetḥ u teşhîr-i memâlik ve hücum-ı mehâlik ü me’ârik idegelüp yüz aklıkları ile cihâd yolında iyü ad kıazanup nâmdarlık bulan ğazî kıullarumdan ümmîdüm budur ki bu kerre⁸ daḥı dîn yolında ve uğur-ı hümayûnda cân u başa kıalmayup dîn ğayretin yerine getüresüz. Ve huķuķ-ı dîniyyeyi⁹ kemâ-yenbağı edâ ve¹⁰ ﴿وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ﴾¹⁰ mücibi üzere ten ü mâli fedâ idesüz. Tâ nâmûs-ı dîn ü devleti hebâ ve ihmâl ü müsâhele ile haķâ itmelü olmayasuz. [431a R4] Ve du’â vü rızâmuza kıarîn olmağla bed-ḥ’âh-ı devlet ve kîne-cüy-ı bed-âķıbet destini kütâh ve rüy-ı ümmîdini siyâh ve mekr ü hîlesini tebâh itmek için ğayret kıuşağını berk kıuşanup ve¹¹ ol haşerât sürisine şîrâne boşanup neberd meydânında merdâne cünbişler ve dilîrâne revişler ve bahâdırâne yürüyişler idüp râyet-i zafer-sirâyetümi

1 seniyye-i: hasene-i F

2 idüp: - F

3 “Sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiştir,” Tevbe Sûresi, 9/40. | Nüşhalarda “onu” yerine “sizi” zamiri yazılmıştır.

4 “Onlarla savaşın ki Allah onlara sizin ellerinizle azap etsin, onları rezil etsin, onlara karşı size yardım etsin, mü’min topluluğun gönüllerini ferahlatın,” Tevbe Sûresi, 9/14.

5 Hadis-i Şerîf, “Dua, mü’minin silahıdır.” (*Kenzü’l-ummâl*, III/272, h.no: 6505)

6 fehvâsınca: fehvâsi üzere EH

7 ve: ile F

8 bu kerre: bugün F, EH

9 huķuķ-ı dîniyyeyi: ‘übüdiyyet-i dîrîneyi F

10 “Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimseler,” Tevbe Sûresi, 9/20. | Nüşhalarda “onlar” yerine “siz” zamiri yazılmıştır.

11 ve: bed’âķıbet destini kütâh ve murâdı ümmîdini siyâ ve mekr ü hîlesini şâh ve R4

sāye-endāz-ı kişver-i firūzī ve tīg-ı bī-dirīgīnūzi şu'le-i cevvēle-i hırmən-i dūşmen-sūzī idüp zāt-ı sūtūde-şifātumı hāzır ve rezmgāhdā olan mücāhidlere nāzır mülāhāzā idesüz ki şüreten bile degülsek du'ā vü himmetimüz biledür. Ve şimdilik nehzat-ı hümāyūnımız vuķū' bulmaduđı deryā-yı 'asākır-i zafer-me'āşirūme ve mevkib-i hümāyūn-ı haşmet-müzāhirūme zād ü zevāde müsā'ade itmeyüp ma'īşetinūze müzāyāka virmek endişesinden nefis-i nefisüm ile teveccüh muķtezā-yı vaķt görölmedügi cihetdendür. Her ne ki arzūnuz dervāzesinden 'ubūr ve hātırlarıñuza huķtūr ider, ez'āf-ı [441a EH] muzā'af hizāne-i cūd u ihsānumdan [439b F] göreceksüz. Ve hizāne-i māl ve menāşib-ı āmāl sizünçün āmāde ve haķķıñuzda 'avātıf-ı hāķāniyye endişeñüzden ziyādedür. Her recāñuz maķbül ve her emeliñüz¹ maķşül bilüp aña göre küşişleriñüz zuhūra gelmek gerekdür. İmdi,² cümleñüzü hıfz-ı nıgehbanī-i 'avn-ı Şamedānī'ye ışmarladum. Ve dīn uğurında bil bađladum. Göreyüm sizi, erlik deminde nice deprenürsüz? Ve ne vech ile yüz ađardursuz? Tekāsül ü tekāhül evānı degüldür. Ol maķzūller mezheb-i bātılları üzerine nice çalışurlar, göreyorsunuz. Yā gayret-i Haķ sizde yok mı? Siz dīn-i haķ ve mezheb-i şaħiħ için dađı ziyāde çalışmaz mısınız? Şer'-i muţahhar muķtezāsı ve 'ulemā-yı dīn fetvāsı mirāren³ mesmū'ıñuz olmuşdur. Ve hem dīn ü mezheb hamiyyeti ve mülk ü millet himāyeti cümlemuze lāzım olmuşdur. «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» emrine muţı' olup «وَلِلَّهِ» «فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ لَشَكْرِ-İ gaybisinden meded umup «جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»⁵ «فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ»⁶ «أَزِيمَتِي İLE HEZİMET-İ A'DĀYA 'AZM U CEZM İDÜP RIZĀ-YI RAHMĀN'İ ve du'ā-yı sulţānı naşb-ı 'ayn idüp dünyā vü dīn sa'ādetine fa'iz olasuz. «استودعكم الله تعالى إنه بعباده لرؤف رحيم»⁷.

Gıbbe zālik ser-leşker-i zafer⁸-mesālik māh-ı Cemāziye'l-āħir'ün yevm-i şānisinde ki eħad günü idi, Şaħrā-yı Karş'a nāzil ve tedārük-i mühimmāt-ı bināda müsta'cil oldu. Evvelā bürüc-ı müşeyyedesini yedi řabaķaya řarħ ve ebvāb-ı ħarābesi ta'mīrinūñ fuşul ü ebvābını ħapuķullarına řerħ eyleyüp

1 endişeñüzden//emeliñüz: ümmidiñüzden ziyāde EH

2 İmdi: - F

3 mirāren: - F

4 "Allah uğrunda hakkiyla cihad edin.", Hac Süresi, 22/78.

5 "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır.", Fetih Süresi, 48/7.

6 "Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et.", Āl-i İmrān Süresi, 3/159.

7 "Sizi yüce Allah'a emanet ediyorum. Şüphesiz ki o, kullarına karşı yumuşak ve merhametlidir."

8 zafer: nuşret F, EH

burc-ı evvel mâh-ı sipihr-i zekâ, Şâm Beglerbegisi Hasan Paşa'ya ve burc-ı sâni 'Uṭârid-i evc-i 'aṭâ Arz-ı Rûm Beglerbegisi Meḥemmed Paşa'ya ve burc-ı sâliṣ Nâhîd-i felek-i ḥayâ Karaman beglerbegisi diġer Meḥemmed Paşa'ya ve burc-ı¹ râbi' dırgâm-ı bîṣe-i heycâ, şamşâm-ı ḳabza-i vegâ, vezîr-i müşîr-i kişver-ârâ, ser-leşker-i nuşret-pezîr-i şâhib-râ, şems-i sipihr-i rây-ı münîr ve âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı memâlik-mesîr, a'nî bih serdâr-ı sa'âdet-yâr ve kethudâ bendelerine ve burc-ı hâmis Mirriḥ-i ceng ü cidâl ve Behrâm-ı ḥarb u ḳitâl olan seyf-i ḳabza-i cihâd ve ḥancer-keş-i gerden-i ehl-i 'inâd, a'nî bih Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Behrâm Paşa'ya ve burc-ı sâdis Bircîs-i sa'âdet-celis ve ḥâkim-i şadâkat-enîs olan Rûmili Beglerbegisi Maḥmûd Paşa'ya ve burc-ı sâbi' ki a'lâ-yı burûc ve ḳal'a-i nâdirü'l-vülûc, ya'nî iç ḳal'a ve Târîn² didükleri burc-ı mürtefi'adur, Keyvân-ı evc-i şafâ Anaṭoli Beglerbegisi Ca'fer Paşa'ya ta'yîn olunup ḳal'a-i ma'âlî-derecât mânend-i ṭabaḳât-ı seb' semâvât seb'a-i seyyâre ile âbâdân ve bu maḳûle heft peykerle ḳaviyyü'l-bünyân olduġdan mâ'adâ³ nücûm-ı sa'âdet-rüsûm gibi yeñiçeri zümresi ve Pervîn-i Şüreyyâ-mersûm gibi⁴ bölük ḥalḳı fırḳası gürûh-â-gürûh izhâr-ı ḳudret ü şükûh ile binâya mübâşeret ve kemâl-i ihlâş u ittifâḳla itmâmına⁵ müsâra'at itmeleriyle;

Li-münşi'ihî

Şaldı [431b R4] âvâze çerḫa ṭabl ü nefîr

Şürnâlar çalındı şûra nazîr

Tâze cân buldı ġâziyân-ı cihân

Yeñi bir 'âlem oldu ḳal'a⁶ hemân

Her ġice ṭoblar şaçup şereri

Her şerer yaḳdı niçe ehl-i şeri

Ḳaldı her Sürḫ-ser ḥarâretde

Tâclar aḫker oldu hey'etde

1 sâliṣ//burc-ı: - F, R4

2 Târîn: Nâdîn F, R4

3 olduġdan mâ'adâ: olup EH

4 yeñiçeri//ġibi: - F, R4

5 itmâmına: - F

6 bir//ḳal'a: ḳal'a oldu 'âlem F

Oldı her ʔob raʔd u berke nişān
 Kıldı ʔaşmuñ gözi yaşın bārān¹
 ʔuydılar ehl-i² İşfahān ü Hicāz
 Bu maʔām oldı cāy-ı maʔreke-sāz
 ʔarb-zenler ki oldı naʔre-zenān³
 Naʔresi oldı tā Revāna revān

ʔAleʔ-l-ʔuşuş Caʔfer Paşa-yı kār-güzār mānend-i Caʔfer-i ʔayyār, firāz-ı ʔalʔada per ü bāl, saʔy u iʔdāmıla nümüdār olmış idi. Ve sâbıkuʔz-zıkr Behrām Paşa ve birāder-i mihteri olan Rıdvān Paşa gāhı mişāl-i timşāl-i dü⁴ peyker bir burc u bārūda kemāl-i ittiḥādla cilveger olup ʔuvvet-i ittifāʔla zuhūr bulmuş idi.

Li-münşiʔihi

Dü birāderdür yāḥūd dü peyker⁵
 Ol iki āfitāb-ı melek-hüner
 Ferḫadān idi evc-i rifatde
 Birbirine göründiler hem-ser

Egerçi ki ʔalʔa-i mezbūre-i vālā, zirāʔ-ı bennā ile beş biñ arşun idüğü hüveydā olmuş idi, lâkin ol sūr-ı metānet-nümā beş biñ zirāʔ [441b EH] olduğundan māʔadā Hışār-ı Beççe ki andan niçe derece ʔaşra idi, ol ḫisāb⁶ olınsa ve bunca burclar [440a F] ve ʔulleler⁷ devrinüñ daḫı mesāḫasına dest-rest bulınsa, ḫuşuşā Hışār-ı Beççeʔden ʔaşra ḫandeḫı ve cā-be-cā bünyād olınan sūr-ı maʔmūr-ı muḫabbaḫı ki hem nefsi sūrdan ve hem Hışār-ı Beççe-i mesfūrdan ḫāricdür, bu cümle ḫāric ü dāḫil sāḫa-i mesāḫaya biʔl-küllıyye vāşıl olduğu taḫdırce bī-reyb ü iştibāḫ kırık biñ zirāʔ olması meşhūr-ı aşḫāb-ı intibāḫ olup nişāne-i maʔmūresi ancak esās-ı ḫarābesi ḫudūdı gibi her cihetle bī-ḫadd ü

1 bārān: revān R4, EH

2 ehl-i: cümle EH

3 oldı//zenān: oldılar nālān F, R4

4 timşāl-i dü: zū F

5 birāderdür//peyker: birāder-i ḫred-peyker idi F

6 ḫisāb: müsāḫa F

7 ʔulleler: ʔalʔalar F

bî-kıyâs iken hizmet-i binâ selh-i Cemâziye'l-âhir'de âhir oldu.¹ Lâ-siyyemâ beglerbegiler için ta'mîr olunan serây-ı bî-hemtâ ki Arz-ı Rûm Beglerbegisi Mehemmed Paşa'nun eşer-i hâşşî ve netice-i hizmet-i huddâm-ı havâşşî idi, ol dağı encâmâ kuvvet-i kurb buldu.² Bundan gayrı bir câmî-i dil-güşâ sulţân-ı aşhâb-ı gâzâ ve şâhib-ı kırân-ı neberd ü heycâ olan pâdişâh-ı 'âlem-ârâ hazretlerinin niyyet-i müsteţâbları ile³ tış⁴ kal'ada ta'mîr olundu. Ve bir câmî-i ferah-fezâ dağı serdâr-ı 'âlî-râ ve sipehsâlâr-ı şecâ'at-nümâ niyyet-i hâlişeleri ile iç kal'ada gâyet ü nihâyet buldu. Ve bir câmî-i hidâyet-nümâ Maħmûd Paşa meberrâtıyla kâmilül-inşâ olduğından mâ'adâ yeniçerilere ağı ve ol zümre-i sa'ideye muķtedâ olan Ka'be-i aşhâb-ı şafâ İbrâhîm Kethudâ yapduğı câmî-i a'lâ ve yine leşker-keş-i kâr-fermâ niyyetiyle ta'mîr olunan mekteb-i mu'allâ mine'l-ibtidâ ile'l-intihâ ta'mîr olunduğından mâ'adâ⁵ muhâfazada kalacak biñ nefer yeniçerilerin süknâları ve ekşer-i eşraf-ı nâs ve a'yân-ı bî-kıyâsuñ büyüü me'vâları iki cîsr ile üç bâb ve leşker şulanacak bir bâb-ı mahfî vü nâ-yâb, huşuşâ merdümân-ı hişâr ve zümre-i 'azebân u didzâr kemâ-yenbağı tedârük olunup mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü ki rûz-ı Cum'a idi,⁶ her câmî-i şerîf-i bî-şebîh⁷ «جامع الناس ليوم لا ريب فيه» mazmûn-ı kerimine mâ-şadağ-ı vecih olup bülend-âvâz huţabâ firâz-ı menâbirde 'anâdilâsâ huţbe-i celile-i şehryârî birle güyâ ve hoş-elhân mü'ezzinler mânend-i kamârî-i hoş-nümâ menârelerde şalât-ı cum'aya şalâ ve her mahfil-i bâlâterde Dâvûdî şadâlar ile 'aşr-ı ħ'ânlığa ibtidâ itdüklerinde gûzâtuñ bedenlerinde her ser-i mü kal'a-i ma'mûre bedenlerindeki burc u bârü gibi dikildi, tırdı. Ve lisân-ı hâl ve zebân-ı şükr-i bî-mişâl⁸ ile cenâb-ı Vâhibül-âmâl'e hâmid oldu.

Ve'l-hâşil du'â-yı cemîl-i pâdişâhî ve şenâ-yı cezîl-i şâhenşâhî ol 'asâkir-i nâ-mütenâhî mâbeyninde⁹ bir vech ile cârî ve dillerinden gönüllerine ve gönüllerinden dillerine bir târîķ ile sârî oldu ki giryân olmaduķ dîde nâ-dîde ve nâlân olmaduķ kimesne nâ-şünîde idi.

1 bu//oldı: - EH

2 kuvvet-i//buldu: karib bulındı EH

3 müsteţâbları ile: müsteţâbelerine F

4 tış: taşra R4, EH

5 mâ'adâ: soñra EH

6 hişâr//idi: - R4

7 "[Rabbimiz]! Şüphesiz sen, hakkında şüphe olmayan bir günde insanları toplayacaksın.", Âl-i İmrân Sûresi, 3/9.

8 şükr-i//mişâl: şükri mişâl F

9 şâhenşâhî//mâbeyninde: nâ-mütenâhî 'asâkir mâbeyninde ed'îye-i me'sûre-i şâhenşâhî EH

Li-münşi'îhi

Gözyaşı oldu çağ şu deñlü revân

Olmasa sūr-ı¹ kal'a ābādân

Țutamazdı yolın nişib ü firâz

Olurdu Revâna deñlü revân

Ġarğ idüp belki İşfahânı tamâm

Sürmesinden kıomazdı nâm u nişân

Ve kal'a-i mezbûre binâsı itmâma kıarîb olduğı hâlde bir sırr-ı 'acîb dağı zâhir oldu ki bölük halkından bir ehl-i sülük rü'yâsında ve serâ'ir-i 'âlemi temâşâsında bir pîr-i nürânî [432a R4] gelüp "Baña Ebü'l-Ĥâsen-i Ĥâraķânî dirler. Merķadüm bu maĥaldedür. Ve 'âlâmeti ayağum ucında bir çâhdur." diyü gösterüp, ta'mîr olunmasına işâret kıılmağla merd-i ĥ'âbnâk bîdâr olduğı gibi serdâr cenâbına vâķı'asını i'lâm idüp, kezâlik bu vâķı'a sırrına maĥrem niçe sâlik-i muĥterem dağı gelüp, mâ-vaķa'ayı ifhâm itmeleriyle ol maĥal ta'mîr olunup ve didükleri gibi çâh aynı ile bulunup bir laţif ziyâretgâh peydâ oldu ki derâhim ü dînâr yağmur gibi yağmaya başladı. Ve bostân-ı raĥmet-i Raĥmân gülistân-ı cihân, belki cinân gibi şâd-âb olup tarâvet buldı.

Fe-ammâ kal'a-i mesfûre zamân-ı Nüh'dan berü gâh ĥarâbe-i maĥhûre ve gâh meskûne-i ma'mûre olup eşer-i binâları yir yir ba'zı kilisâ ve câbe-câ ba'zı menârelerle hüveydâ olmağın [442a EH] zâhir ü âşikâr oldu ki geh mesâcid-i mü'minîn ve geh me'âbid-i küffâr-ı bî-dîn olmuş imiş. Ve selâţîn-i selef ve esâţîn-i ĥalefden niçe şâĥib-şeref ve hezârân fâcir-i nâ-ĥalef dâ'ire-i eyâletine ĥâtem-i kıudretle dest-res bulmuş imiş.² Ĥattâ mübaşîr-i binâ Rüm³ Beglerbegisi Maĥmûd Paşa kıolında târiĥ yazılmış ve elfâz-ı 'Arabiyye ile kıazılmış bir seng bulundu ki sene şemân ve erba'în ve ĥamse mi'e târiĥinde Melik 'İzzü'd-dîn nâm bir pâdişâh-ı sa'âdet-nigünün Fîrüz⁴ nâm vezîr-i bihrûzî kal'a-i mezbûreyi⁵ ta'mîr itmiş. Ve ba'zı

1 sūr-ı: ger ol F

2 Ammâ//imiş: - F

3 Rüm: Rümili EH

4 Fîrüz: Buferzend EH

5 bihrûzî//mezbureyi: kal'ayı F

bināsına tārīḥ-i mezbūrda tāk-ı nisā-yı ‘izzet¹-kārīn “Bint Kerīmü’d-dīn²” dimekle ma’rūfe bir ḥātūn-ı ‘iffet-güzīn daḥı mu’avenet eylemiş. Ve lâkin bu defa vāqı’ olan ta’mīr bir pādīşāh-ı ‘adālet-mesīrūn eşer-i fetḥ u teşhīridür ki Āl-i ‘Oşmān’uñ ser-defteri ve selāṭīn-i [440b F] cihān-bānuñ pādīşāh-ı dād-güsteri olup ednā bendesi ‘Acem şāhına muḳābele ve vezīr nāmına bir ser-efkendesı Sürḥ-serler pādīşāhı ile mirāren muḳātele idüp ḥasretü’l-mülūk olan memālik-i Şīrvān ol müşīr-i kişver-gire musaḥḥar ve Kıbrıs gibi cezīre-i bī-kerān ol³ leşker-keş-i bī-nażīrūn ḥüsn-i tedbīriyle ‘asākīr-i ehl-i⁴ İslām’a müyesser oldu.

Li-münşī’ihi

Pādīşāhlar ḳudretin bir bende işbāt⁵ eylemek
‘Aḳla nisbet gerçi hem düşvār u hem emr-i muḥāl
Nitekim bir mūr ‘arz-ı şavlet itmek şırveş
Gerçi kim hem mümteni’ hem aşlı yok fāşid ḥayāl
Yā meger⁶ bir pādīşāh bu resme ehlu’llāh olup
Zīhn-i pākīnde ola sırr-ı velāyet ber-kemāl⁷
Bir ḳulın gönderse var şāḥīb-ḳırān ol gez dise
Aña ḳarşu gelse Rüstem Zāl olur bulur⁸ zevāl
Fetḥ u teşhīr eyleyen zāhirde paşadur velī
Fātiḥ ammā ma’nīde ol pādīşāh-ı zū’l-celāl

Pes ḥīdmet-i binā bu vech ile müntehā olduḳda ‘asākīr-i manşūrede bulunan şu‘arā ve tārīḥ-güylīğa küşiş iden zurefā müte‘addid tārīḥler diyüp, lâkin cümleden enseb ü evlā sipāh ḳısmından Tīḡī muḥalleş olan şa‘irūñ bu nev-güftesi idüḡi hüveydā olmaḡın irādı münāsib görildi. Ol tārīḥ-i maṭbū’ budur:

-
- 1 nisā-yı ‘izzet: nā-yı F
 - 2 Kerīmü’d-dīn: Keremü’d-dīn EH
 - 3 muḳātele//ol: - R
 - 4 ehl-i: - F
 - 5 işbāt: izhār EH
 - 6 Yā meger: Yalīñuz EH
 - 7 nitekim//kemāl: - F
 - 8 ḳarşu//bulur: Rüstem gelse ḳarşu Zāl ‘ömri olur F, R4

Tārīḥ

Gelüp Sultān Murāduñ devletinde Muştafā Paşa
 Hārāb iken Hīşār-ı Kārşı yaptı eyledi ihyā
 Diküp gün gibi rāyāt-ı zafer¹-āyātını şarkā
 Cihānda zulmet-i ilhād u küfri kıldı nā-peydā
 Çeküp Şirvānuñ aldı körligine şāh-ı güm-rāhuñ
 Yapıldı Kāl'a-i Kārş u yıkıldı hātır-ı a'dā²
 İşidüp halk-ı ālem Tīgiyā tārīhini anuñ
 Didiler eyledi ābād Kārşı Muştafā Paşa

Bu daḫı Vā'iz Mevlānā Vālihi'nün vāridātındandır:

Diger

Yapıldı Kārş revnaḫ buldı İslām

Bu daḫı kâ'ilān-ı Rüm'dan birinün taşarrufātındandır:

Tārīḥ

Kāl'a-i Kārşı kıldılar ābād³

Ammā⁴ 'asākir-i İslām ve cünūd-ı mes'ūd-ı lāzımı'l-ihtirām tā ḫidemāt-ı binā itmām olınınca Laḫsā beglerbegiliginden münfaşıl olan Aḫmed Paşa'ya Rümili 'askeri ile gelen ümerā-yı küberā, a'nī bihim Oḫri sancaḡı begi Hüseyñ Paşa oḡlı Meḫemmed Beg ve Avlonya sancaḡı begi Ozḡur-zāde Meḫemmed Beg ve Nigbolı sancaḡı begi Ney-zen⁵ Aḫmed Beg ve İskenderiyye sancaḡı [432b R4] begi 'Alı Beg 'umūmen taḫt-ı emāretlerindeki sipāh u zu'amā ile ve Diyār-ı Bekr beglerinden⁶ daḫı Ruhā sancaḡı begi Meḫemmed Beg ki mūmā ileyhūñ birāder-i kihteri ve İskender Paşa merḫūmuñ ferzend-i hünerveridür, ba'zı ümerā ile 'amme-i qaravul ḫidmetine ta'yin olınmaḡla

1 zafer: - F

2 çeküp//a'dā: - F

3 ābād: ihyā F | EH nüshasında bu tarih manzumesi öncekiyle yer değiştirmiştir.

4 Ammā: - F

5 ve//zen: - F

6 beglerinden: beglerbegilerinden F

lâ-siyyemâ Pasin sancağı begi Mîrzâ¹ ‘Alî Beg hîdmet-i mezbûrede dâmen-der-miyân ve qaravul tûrktâz vâdilerinde şitâbân ve bir menzil Qarş’a qarîb olan Geçvân² Qal’ası’nuñ qapusını geçürüp âbâdân itmesine püyân u revân olmağla ekşer-i evkâtta bu cânibdeki qaravul qaravullarına muqâbil olup bi-‘inâyeti’llâhi te’âlâ zümre-i gûzât-ı nuşret-intimâ kemâl-i fûrşat u iğtinâmla hüveydâ ve şîrzime-i melâhîde-i ağbiyâ kesr ü inhizâmla engüş-tümâ olduqça kesilen kelleleri qal’a burclarınuñ bedenlerine tezyîn ve her beden bir cism-i ‘uryân gibi sehmgîn³ olmağla belâgat ehlinüñ vaşşâfi, [442b EH] şu‘arâ-yı Rûm’dan⁴ Mevlânâ Şâfi ol bedenlerle kelleleri teşbîh ve ba’zî tahayyülât-ı matbû‘a ile tevcîh-i⁵ vecîh idüp bu maqûle bir şî‘r-i mergûb dimişdür ki münâsebetle bu mağalde⁶ irâd olınmışdur.

Nazm

Qomışlar⁷ Sürh-ser başın bedenler üzre her taşâ
İletdi Qal’a-i Qarşı yapanlar işini⁸ başâ
Gubârı tütüyâdur çeşm-i nâ-binâsına şâhuñ
Bedenler güyiyâ bir şânedür rîş-i Qızılbaşâ
N’ola silse süpürse yollarını kelle-i a’dâ
Olupdur her birinüñ rîşi cârüb ağzı ferrâşâ
Ser-i a’dâyı zîr-i tuğ-ı sulţânide seyr eyleñ
Ne hâcet kııl kalemlerle olan taşvîr-i naqqâşâ
Bu ebyât-ı sürür-efzâyı peydâ eyleyüp Şâfi
İrâde qâ’il olduk biz de bir taşsîn ü şâbâşâ

Bundan mâ’adâ qal’anuñ eţrâf u cevânibine nâzır ve zarar u gezend kaş-dına gelenlerüñ def u tardına hâzır şekl-i müşelleşide evc-i burc-ı mürtefi‘a,

1 Mîrzâ: - F

2 Nüşhalarda “Geçrez (F), Geçren (R4), Geçven (EH)” şeklinde yazılan bu yer adı “Geçvân” olarak metne alındı. bk. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 281.

3 sehmgîn: - F

4 Rûm’dan: Rûm’dan a’nî bih F, R4

5 tevcîh-i: - F | ta’bîr ü tevcîh EH

6 bu mağalde: - F

7 Qomışlar: Qoyu bir F, R4

8 Qal’a-i/işini: Qarşı yapanlar işini taşla F, R4

ya'nî dîdebân ƙal'aları nāmına üç pāre ƙulle daħı yapılıp ve yat u yarağı yir-lü yirine ƙonılıp, ĥuṣūṣā miyān-ı¹ ƙal'a eṭrāfında cārī olan nehr-i 'azîmden ū aqıtdurılıp ehemmi mühimmāt ki bā'is-i zindegānī vü ĥayāt olan āb-ı revān idi, bu vech ile ol daħı görölüp ƙal'adan iĉerü² icrā olınmış idi.

Teznîb der-muĥāṣara-i bî-taĥrîb³

Vaĥtâ ki serdâr, zemîn-i Şîrvân'dan 'avdetle Tiflis muĥâbiline gelmiş idi, muĥâfaza iĉin alıĥonılan sipâh u yeñiĉeri ve Tiflis ƙullarından niĉe merd-i cerî "Elbette biz bunda ƙalmazuz. Şiṣe-i nāmūsümüzü seng-i ĥäre-ye ƙalmazuz." diyü mirâren feryād itmekle ekṣerî ğaybet ü firâr eylemiş idi. [441a F] İĉinde ƙalanlarınıñ beṣ yüz miĥdârı âdem idügi taĥĥîĥa yitmiş idi. Pes kâffe-i Gürcistân toḫolu Gürciyân-ı kerihü'l-cenân iken⁴ «هر چه باد آباد» diyü beglerbegisi Meĥemmed Paṣa ve aña mütâba'at gös-teren sipâh u zu'amâ ve ba'zı neferât-ı ceng-âzmâ ne ĥâl ise anda ƙalmış-lar idi. Bî-vaĥt zaĥîreleri ki dükendi, bî'd-defe'ât serdâr cānibine 'arz-ı ĥâlleri geldi. Lâkin ūiddet-i ūitâdan ve ĥücüm-ı küffâr-ı bî-pervâdan ir-sâl-i zaĥâ'ir ü 'asâkir mümkin olmadı. Her ne ki teklif olındı ise edâ-yı ĥidmete ta'ayyün-i ĥudreti bulunmadı. Ĥattâ⁵ bir kerre Mîrzâ 'Alî Beg ile zaĥîre yükleri⁶ irsâl olındı. ūiddet-i ūitâdan yollarında müzâyaĥa⁷ ol-mağın vuṣûline necât bulmadı.⁸ Bu mâbeynde ūâh-ı dâlälet-sipâh tara-fından İmâmĥulı Ĥân ve Ĥân Velî ve⁹ Ĥalîfe Enṣâr ve Ĥara Maĥmûd¹⁰ ve Temür Beg ve Maĥmûd¹¹ Ĥalîfe ve Baba Ĥalîfe ve Ĉelebi Beg¹² nām rü'esâ-yı fitne-bîdâr on biñ leṣkere serdâr olup Tiflis Ƙal'ası'nı ĉevirdiler. Ve dört ay 'ale't-tevalî muĥāṣara ƙıldılar. Ĥuṣūṣā toḫları ve ūayĥaları var

1 ƙal'aları//miyān-ı: - F

2 ƙal'adan iĉerü: - F

3 Teznîb//taĥrîb: Tiflis Ƙal'ası'nuñ muĥāṣara olduğı ve maĥṣûr olanların ƙillet-i zaĥîreden müzâyaĥalarıdır F

4 "Ne olacaksa olsun."

5 Ĥattâ: - F

6 yükleri: - F, R4

7 yollarında müzâyaĥa: yolları münsed EH

8 necât bulmadı: muĥâl olmadı R4

9 Velî ve: - F, EH

10 Maĥmûd: Meĥemmed F

11 Maĥmûd: Meĥemmed EH

12 ve//Beg: - F

idi. Nihâyet¹ kullanmağa kudretleri yoğduğı âşikâr idi. Bi'd-defe'ât mîr-i mîrân-ı Tiflîs ve andaki dil-âverân-ı lâzımü't-tahdiş niçe kerre² taşra çıktılar. [433a R4] Furşatla ordularını başup Sürh-serleri kılıcdan geçürdiler. Zümre-i zemîme-i a'dâ kendülerin toba tutup 'arz-ı kudret itdüklerinde, hattâ "Bize Ʒal'ayı virüñ. Emânımız ile sâlim ü ğânim Ʒurtılıñ." didüklerinde mîr-i mîrân-ı dâñâ;

Beyt

Bedenüm seng-i cefâdan yıƷamaz yâr benüm
Ʒal'alar yapmalu bir pek yüregüm var benüm³

beytini okurdu. Hergiz çekdüğü belâları ol müfsidlere bildürmezdi. Hâlâ ki zâhîreleri dükenmiş idi. Zâhîre rencine uğrayup her kişi hayâtından ye's itmiş idi. Evvelâ esb ü ester ve hımâr u üştür şikâr etlerinden pişmiş kebâblar gibi hõra geçdi.⁴ Bu kerre nevbet kedi ve köpek tenâvüline degdi. Ğarâbet bundadır ki anlar gülbeşeker gibi lezîz ü ter bulundu. Zîrâ ki evâhir-i ey-yâm-ı muhâşarada yılan ve Ʒurbağa ve çekirge ve toşbağa luhûmı dağı ekl olındı. Ya'nî ki mücâhidân cemî'an⁵ anları dağı yidiler. Ba'zı dübbeler ve Ʒayışdan ve cild Ʒısından olan şandukları dağı bozup niçe gün ışlatmağ-la tenâvül idüp Allâh'a şükreler eylediler. 'Âķıbet cem' olup beglerbegilerine geldiler. 'Alâ vechi't-ťa'n ve'l-levm,⁶ hattâ ⁷﴿لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ﴾ diyerek Ʒal'ayı teslîme [443a EH] tõgrıldılar.

Li-münşî'ihî

Didiler biz ğarîķ-ı gird-âbuz
Pür-ğam u bî-ħuzûr u bî-ħ'âbuz
Yanar âteşde ıztırâbdayuz
Mü gibi tırma⁸ piç ü tâbdayuz

1 Nihâyet: Lâkin F

2 Tiflîs//kerre: - F

3 Ʒal'alar//benüm: - F

4 hımâr//geçdi: üştür ve hımâr şikârları olmuş şikâr etleri gibi kebâblar idüp ħ'are geçürürlerdi F

5 cemî'an: cihân F

6 Ba'zı//levm: - F, R4

7 "Bugün bizim ... karşı koyacak gücümüz yok.", Bakara Sûresi, 2/249.

8 Mü//tırma: Tırmayup F

Açlık acısınıñ ne çâresi var
 Ne bize kimsenüñ nezâresi var
 Cân kuşu âb u dânesiz tırmaz
 Kafese girmegi maħal görmez
 Virelüm ħal'ayı ħalâş olalum
 Varalum şâha 'abd-ı ħâş olalum¹

El-ķışşa anlar ki tırılıp birbirlerine ²﴿إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ dirlerdi, melikü'l-ümerâ pend ü nuşh idüp ³﴿ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ mazmünü ile gönüllerini eglledi. Ve ba'zı müfsidler ki bâ'is-i fesâd olup miyân-ı ħal'adaki ğuzâtı azdururdu, mîr-i mîrân-ı mesfûr bir âħar bahâne ile anı Kür Şuyı'na atup vücüdını ğarķa virürdi. Hulâşa-i kelâm sedd-i ramaķ tırıķı münsedd⁴ oldu. Âteş-i cü'ün ħarâreti ğünden ğüne mümtedd oldu. Egerçi ki üç aya dek⁵ ba'zı nesnelere bulunurdu. Bir avuç daķıķ, kîle bahâsına iştirâ olunurdu. Dördinci ayda her nesne dükendi. Hiçbir nesne bulunmaz oldu. Zîrâ ki buĝdayuñ vaķıyyesi biñ aķçeye ve arpanuñ vaķıyyesi sekiz yüz aķçeye şatılmış idi. Bir deve boĝazlanup ħanı ve baĝırsaķları şatılıp şâhibi yigirmi biñ aķçe ħâşıl⁶ itmiş idi. Bundan mâ'adâ bir bâr-gîr on biñ aķçeye ve bir merkeb yedi biñ aķçeye ve bir kelbün laħm u fażalâtı iki⁷ biñe çıkup yalıñuz kellesi bir⁸ ħaseneye alınması vâķi' olmuş idi. Eñ ğanıleri ki beglerbegi idi, üç ğünde bir on iki dirhem bulamaç ekli ile iktifâ iderdi. Cem'an elli biñ altunlık mâ-melekini dîn-i mübîn uğurına ifnâ ħıldı. 'Ăķıbet bir köhne câme ve bir şad pâre 'imâme ile ħaldı.

Ĥâtıme-i kârda serdâr-ı devlet-yâr, Zül'ħadriyye Beglerbegisi Muştafâ Paşa-yı nâmdâr ile müstevfâ zaħıre ğönderdi. On iki biñ ğüzide leşker ile varup Tiflis'e vuşul buldı. Mîr-i mîrân olan Meħemmed Paşa ve anuñla muħâşara miħnetini çeken nüfus-ı nâ-şinâ cem'an yedi yüz nefer şâhib-i

1 Varalum//olalum: - F

2 "Sizler, ... kendinize yazık ettiniz.", Bakara Süresi, 2/54.

3 "Bu, ... sizin için daha iyidir.", Bakara Süresi, 2/54.

4 sedd-i//münsedd: şiddet-i ħaht müştedd F

5 aya dek: ay olunca F, R4

6 ħâşıl: - F

7 biñ//iki: biñe EH

8 bir: yüz R4

renc ü ‘anā idi ki ‘askeri karşıladılar. Girye vü enin ile muvāşalatdan soñra niçe aqınlar¹ itdiler. Kırk beş gün miqdarı oturağla çoklık ğanimete fırsat buldılar. Pes mîr-i mîrân-ı Tiflîs ve zaḥmet-i muḥāşaradan² za‘ifü’l-ḥāl olmuş niçe nefis-i nefîs serdâr cānibine [441b F] döndiler. Ümerādan Çerkes Kāsım Beg’i başbuğ³ koyup Ḥamîd ili sancağı begi⁴ Semender Beg’i ve ‘Arabgir ḥākimi Sinān⁵ Beg’i ve Çorum begi nāmına olan Dīvāne Bekr Beg’i cemī’an sipāh u ādemleriyle beş yüz miqdarı kimesne olmağla ḳal‘a-i mezbūreyi ḥıfz u ḥirāset için alıḳodılar. Lākin mezbūr Semender Beg ki isminün te’sîri mūcibince yanar āteşe girmek gerek idi, ḥālā ki muḥanneşlik itdi. Sā’irini daḫı [433b R4] ayardup ḳaçdı, gitdi. Derdmend Kāsım Beg zātında merküz olan şecā’atine binā’en yalıñuz elli nefer ādemi ile anda ḳaldı. Sedd-i İskender olup oṭurmağı münāsib gördi.

Li-mü’ellifihî

Āferin aña kim dil-āver imiş

Şîr-i ner hey’etinde bir er imiş

La’net ol ‘arsız muḥanneşe kim

Şekl-i ādemde bed-aşl ḫar imiş

Āteş-i rezme girmemiş çün kim

Adı yañlış yire Semender imiş

Āḫirü’l-emr mezbūrān Muştafâ Paşa ve Meḥemmed Paşa⁶ ki mu‘asker-i hümāyūna vardılar, Kāsım Beg cüz’î ādem ile ḳalduğınını bildürdiler. Pes serdâr-ı ḳişver-gîr yine ḫüsn-i tedbîr eyledi. Bir miqdâr leşker tedārük idüp Laḫsâ’dan ma‘zül olan Aḫmed Paşa ile daḫı zaḫā’ir irsāl olındı. Evvelki miḫnet ü belālarına göre kerîm ü büzürgvār ḳat ḳat tena“umlarını irāde buyurdı. Lākin Muştafâ Paşa gibi sühûlet ile işāl idemedi. Yanına ḳoşılan ‘asker cebren ve ḳahren mu‘ayyen ü muḫarrer⁷ olmağın Tomanic⁸ Boğazı’ndaki

1 aqınlar: alkışlar F

2 zaḥmet-i muḥāşaradan: muḥāşarasında zaḥmetden F

3 başbuğ: baş F

4 sancağı begi: gibi R4

5 Sinān: Nihān EH

6 ve//Paşa: - F

7 ü muḫarrer: - F

8 Tomanic: Tomariḫ F

küffâr-ı saçar-maçar ki göründi, ol bed-diller birer birer¹ 2 ﴿أَيْنَ الْمَفْرُءِ﴾ diyü gürizân olmağın derdmend Aḥmed Paşa yaralandı. Ve gözine karşı niçe ağaları pârelendi. Her ne hâl ise zaḥâ'ir yüklerini³ Tiflîs'e ulaştırdı. Zâyi' oldıysa da cüz'i nesne telef oldu.

Hulâşa-i kelâm budur ki Qal'a-i Qarş binâsına begler ve beglerbegileri ittifâk ile çalışmakta iken bu zıkr olunan hîdemât-ı mebrûre görülmüş idi. Hattâ şâh-ı dâlâlet-sipâh Qarş Şahrâsı'na müteveccih olduğı haberleri gelmiş idi. Egerçi ki ser-âsker-i dâna ve sa'ir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve⁴ 'umûmen sipâh u zu'amâ⁵ teveccüh-i nâ-müvecceh-i şâhdan [443b EH] ḥavf itdiler. "Şâha şâh gerekdür.⁶ Eger gelürse biz muqâbil olamazuz." kelâmını söylediler. Ol eşnâda mü'ellif-i kitâb-ı *Künhül'-ahbâr* münşî-i sipehsâlâr idi. Hüsn-i⁷ tedbîr ü tedârükini izhâr itdi. Cenâb-ı şâha serdâr kıbelinden bu maḳûle nâme yazup maḥbûs Qızılbaşlaruñ biri ile gönderdi. Tebrîz'den üç konağ infişâli muḳarrer olmuş iken ḥavf u hirâs galebesiy-le yine dârü'l-mülkine döndi. Hattâ serdâr-ı zafer-kirdâr âsitâne-i cenâb-ı ma'delet-medâra⁸ nâme gönderüp "Münşî-i nâmdâr olan 'Âlî-i ma'âlî⁹-iş-tihâruñ şarîr-i hâmesi 'Acem şâhını şıyup münhezim itdi. Hürûf-ı suṭûr şufûf-ı şunûf-ı gûzâtdan farz idüp 'avdeti maḥz-ı devlet bildi." diyü bildürdi. Ol nâmenüñ şüreti budur:

[Şüret-i nâme]

شاهای تو چشم بخت روشن بادا بزم طربت همیشه گلشن بادا
کاشانه دولتت نشیمن بادا وان جمله نصیب دیده من بادا¹⁰

Divân-ı büleñd-eyvân-ı meclis-i şâhî ki pây-best-i mürâfaḳat u ihlâş ve esâs-ı felek-mümâss-ı muşadaḳat u ihtîşâş ile ilâ hâze'l¹¹-ân kâr-ger ü

1 birer birer: - F

2 "Kaçış nereye?", Kıyâmet Süresi, 75/10.

3 olmağın//yüklerini: - R4

4 melikü'l//ve: - EH

5 olduğı//zu'amâ: - R4

6 Şâha//gerekdür: - F

7 münşî-i//Hüsn-i: - F

8 ma'delet-medâra: hüdâvendgâra EH

9 ma'âlî: - F

10 "Ey şâh, senin bahtının gözü aydın olsun. Eğlence meclisin her daim gül bahçesi olsun. Senin devletinin sarayı konak olsun. O [güzelliklerin] hepsi benim gözümün nasibi olsun."

11 hâze'l: - F, R4

müşeyyedü'l-erkân olagelmışdür. Ve revâķ-ı sütüde-rüstâķ-ı devlet-destgâhı ki mânend-i seb' semâvât-ı tıbâķ¹ her zamân 'ahd-ı mîşâķ-ı i'timâd ve bünyâd-ı vifâķ-ı istinâd ile müstaķarr u mümehhedü'l-bünyân müşâhede olunmuşdur. Ol cenâb-ı felek-ķıbâb-ı şehryârî ve şavb-ı şavâb-iktisâb-ı tâcdârî nesâ'im-i taĥıyyât-ı ĥulûş-âyât ve merâsim-i teslimât-ı manşûşu'r-rivâyât-ı hedâyât ile i'zâz u tebcil ve tevķîr ü tekrîm-i bî-'adil ķılınduķdan şoñra 'arza-i 'arşa-i sa'âdet-delil oldur ki ĥâlâ đayf-ı ekrem ve mihmân-ı muĥteremleri olan cenâb-ı celâlet-nişân 'Âdil Girây Ĥân âdemleri ile südde-i seniyye-i 'âlem-muĥtâ' ve 'atebe-i 'aliyye-i sipihr-ittibâ' cānibinden bu semte vārid olan nāme-i re'fet-nümā-yı pādîşāh-ı 'âlem ve mektüb-ı merġübü'l-üslüb-ı vezîr-i a'zam mazmūnında her neye işâret olunmuş ise kemâ-hiye ma'lūm oldı. Ĥuşûşâ sūtūr-ı menşūr-ı meserret²-nüşuruñ feĥvâ-yı râ'ici maĥlūb olan şulĥ u şalâĥa mü'eddâ olmasına ruĥşat-ı 'āliyeleri müte'alliķ olduġı zuhūr buldı. Ve lâkin ol sa'âdet-i şulĥ u şalâĥ ki her âyîne vāsıta-i istirahat u fezv ü necâĥdur, rızâ-yı şerîf-i pādîşāhî ve şerâ'it-ı şāhenşāhîye muĥtabiķ u muvâfiķ olduġı taĥdîrce ĥuşûl-i merâm-ı şāhî ve vuşûl-i behre vü kām-ı nā-mütenāhî³ aĥsen vech ile müyesser fehm olunup lâ-siyyemâ [442a F] muĥliş-ı bî-riyâları cānibinden tevkîl olunmaġla inşâ'llāhu'l-mu'în ri'âyet-i ĥâṭır-ı 'aṭırları 'an-ķarîb netîce-i şulĥa ķarîb olması muĥtemeldür.

Nazm

درخت دوستی بنشان که کام دل به بار آرد نهال دشمنی برکن که رنج بی‌شمار آرد⁴

[434a R4] Ve bi'l-cümle ol nesne ki bâ'is-i ĥuzūr-ı ra'ıyyet ü sipāh ve maĥlūb-ı ĥazret-i şāh-ı vālâ-cāĥdur, işâret-i sāmıyeleri muĥteżāsınca ve rızâ-yı a'lâ-yı pādîşāhî müsted'āsınca⁵ bu rif'at-ĥ'āĥları tarafından şarf-ı maĥdūr ve sa'y-ı meşķūr-ı meysūr mülâĥaza buyurıla. Zîrâ Ĥudâ-yı⁶ bî-

1 tıbâķ: - F | eṭbâķ EH

2 menşūr-ı meserret: mübeşşir F

3 ve//mütenāhî: - F

4 "Dostluk ağacını dik ki gönül dileġi meyve versin. Düşmanlık fidanını sök, yoksa sayısız sıkıntı getirir."
| Bu beyit Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelinden iktibas edilmiştir.

5 ve//müsted'āsınca: - F

6 a'lâ-yı//Ĥudâ-yı: - R4

hemtâ ‘alîm ü âgâh ve şâhid ü güvâhdur¹ ki bu eṭvâr-ı nuşret-âsar tevsî‘-i memâlik-i dâr u diyâr ve teksîr-i mâl ü menâl ve derâhim ü dînâr için olmayup mücerred bünyân-ı mülke istiḥkâm ve tecdid-i şulḥ ile cânibejne behre-i nizâm u intizâm virilmek içündür.

Nazm

قسم بحشمت و جاه و جلال شاه شجاع که نیست با کسم از بهر مال و جاه نزاع²

Zâhir budur ki memâlik-i celile-i şehryârînüñ³ ḥâşşa-i türâb-ı şeref-iktisâbında dâhil olan Qarş Qal’ası’nuñ ta’mîri nâ’ire-i ‘adâvet ü iḥtilâfuñ kuvvet-i iştî‘aline bâ’iş olmayup her şehryâr-ı ‘âlem-gîr memâlik-i maḥrûsesinden murâd-ı şerîf idindügi yirleri ta’mîr eylemesinde çün ü çirâ yoğduğı ve bu bâbda muḥarrîk-i silsile-i ‘inâd u fesâd olanlaruñ kelâm-ı nâ-fercâmları ‘inde’l-‘uḫalâ maḫbûl ü mesmû‘ olmaduğı ḥuzûr-ı şerîf-i şâhîde mirâren istimâ‘ olunmuşdur. Sa‘âdet-i ḳurb-ı civâra bâ’iş olup imtidâd-ı ḥulûş u vedâd ve izdiyâd-ı ‘ahd u mişâḳ ü ittiḥâd bu vesîle ile olması muḳarrer ü⁴ zâhirdür. Ve eger bu kâr-ı üstüvâra ‘adem-i rızaları ta‘alluḳ idüp ‘asâkir-i deryâ-maḳâtîr-ı ḥüsrevânîye muḳâbele, belki zûr-bâzû-yı pâdişâhî birle mükâbere vü mühâceme irtikâb olunur ise *el-ḥamdü li’llâhi’l-ḳadîr ‘alâ küllî şey’in bi-meşîyyetihi başîr*⁵ dergâh-ı sipihr-iştibâh-ı şehryârînüñ bir bende-i kem-miḳdâr ve ser-efkende-i mûr-iḳtidârı memâlik-i ‘Acem şâhı gibi Cemşid- [444a EH] iştibâha ḳarşu ṭurmuş dinile. Belki ‘inâyet-i Ḥaḳ ve meḳarîm-i Feyyâz-ı Muṭlaḳ ile ol zümre-i keşîreye inhizâm irgürmiş, diyü dillerde dâsitân olup söylene.

Nazm

همای اوج سعادت بدام ما افتاد اگر ترا گذری بر مقام ما افتاد⁶

1 âgâh/güvâhdur: dâna vü âgâhdur EH

2 “Cesur şâhın celâli, makâmı ve haşmetine yemin olsun ki mal ve makâm için kavga edecek kimsem yoktur.” | Bu beyit Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir gazelisten iktibas edilmiştir.

3 şehryârînüñ: pâdişâhînüñ R4

4 ile//ü: muḳarrer olması daḫı R4, EH

5 “Her şeye gücü yeten Allah’a hamd olsun. Her şey onun kuralları doğrultusunda olur. O [her şeyi] görürdür.”

6 “Saadet göğünün hümâsı tuzağımıza düşer. Eger makâmımızda dolaşırsan sakatlanırsın.” | Bu beyit Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir gazelisten iktibas edilmiştir.

Ve ammā nuşret cenāb-ı şerīfe ve ‘adem-i kuvvet bu muhliş-ı za‘ife vâkı’ olduğu taqdirce bâ’iş-i pesend ü taḥsîn olmayup “Şāh-ı vālā-cāh kanda ve bende-i direm-ḥarīde-i mūr-iştibāh kanda?” dinilmesi muḥarrer mülāḥaza olına. Huşūşā ¹ «إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ» mazmūn-ı hidāyet-maḥrūnı ‘ināyet-i Ḥaḫ ile sene-i sābıḳadaki ḡazavāt-ı keşiretü’l-berekāt gibi ‘asākir-i deryā-şümār u kūhsār-şebāta² vâkı’ olursa ³ «وَأِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمْ» feḥvā-yı naşīḥat-nümūnı Sürḥ-serān nesīm-i inḳılāb ve seyl-āb-ı izṭırāba mā-şadaḳ olup ḥātīme-i kār ne vech ile nā-pāydār olacağı ve āteş-i melāmet ve ḥüs-rān-ı rüzḡār-ı kār-zār ile dūdḡāh-ı külḥān gibi dem-be-dem kuvvet-i iştī‘āl bulacağı gün gibi āşikār⁴ ve şeb-i deycürda kendin gösteren nār şıfatında zāhir ü be-didārdur.

Muhaşşal-ı kelām “Ümmü Dünyā” dimekle meşhūr olan Mısr-ı Kāhire-i yegāne ve Cezīre-i Kıbrıs gibi vesī‘atül-aḳṭār ve menbet-i ḡallāt-ı bī-şümār olan vilāyet-i bī-bahāne taraflarında fermān-ı cihān-sitān-ı⁵ ḥüsrevāne bād-ı vezān-mişāl serī‘ül-ittişāl ulaḳlar ile revāne ḳılınup, cānibinden niçe yüz pāre sefīne ḡallāt ü zahā’ire defīne⁶ olup, rüz-be-rüz bu semte ḳarīb olan iskelelere ṭaşınup, leb-i deryāda der-enbār ḳılınmaḡla ḥān-ı büzüḡvār-ı ‘ālī-şān ve fermāndār-ı sütürg-iştihār-ı celālet-nişān, fāris-i meydān-ı cihād u ḡazā ve server-i ma’reke vü ser-leşker-i neberd ü heycā olan ḥān ḥazretleri ‘asākir-i Tatar-ı yaḡmā-perestān ile eṭrāf-ı memālike türktāz ve uğraduḳları mesālike āteş-endāz olduḳlarından şoñra eyyām-ı şiddet-i şitāda ve hengām-ı zemistān-ı bürüdet-intimāda anlar sa‘adetle Ḳazvīn’de ḳışlamaḳ ve bu muhliş ḥidemāt-ı ta’mir-i binā ve sā’ir mühimmāt-ı ḡazā ḡāyet-pezīr olduḳda bu ḳış ‘asākir-i manşüre ile Tebriz’de āsūde olmaḳ fermān olunup bu taqdirce ol cānib re‘āyāsınuñ ne vech ile pāy-māl olacaḳları ve zümre-i Sürḥ-serān ehl ü ‘iyālleri ile cibāl ü tilāle taḥaşşun iderek ne mertebede müşevveşül-aḥvāl ḳılınacaḳları gün gibi rüşendür. Ve lākin ḥāṭır-ı şerīflerine ri‘āyeten dergāh-ı sipihr-iştibāh-ı şehryārīden [434b R4] vārid olan fermān-ı ḥümāyūn mazmūnına [442b F] muvāfiḳ müdde‘aları

1 “Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur.”, Âl-i İmrân Sûresi, 3/160.

2 şebāta: şebāt-ı bā-vaḳār EH

3 “Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size kim yardım edebilir?”, Âl-i İmrân Sûresi, 3/160.

4 āşikār: tābdār F, R4

5 sitān-ı: muṭā‘-ı EH

6 ulaḳlar//define: - EH

olan şulh u şalâh ki her âyîne mir'ât-ı eşkâl-i fevz ü necâhdur, vaḫti ile mübâşeret ve kâr-dân ilçileri irsâline ber-vech-i isti'câl mübâderet iderlerse ki nâmelerinün fehvâsı ve muvâfık-ı şulh müdde'âsı emr-i şerîf-i pâdişâhînüñ hulâşa-i maẓmûnına muvâfık u muṭâbık ola, inşâ'allâh. Cânib-i muhliş-lerinden huşûl-i merâmlarına kemâliyle mevâ'ide ve irsâle¹ lâ'ik ilçilerini 'atebe-i 'ulyâ türâbına göndermege müsâ'ade muḫarrer mülâhaza-i şerîf buyurıla, ve's-selâm.

Serdâr-ı devlet-yâr Revân câniblerini ilğarla ḫâk-sâr itdüğü ve ba'dehu Arz-ı Rûm'a gelüp² 'asâkire kışlak ruḫşatın virdüğüdür

Çünkü binâ-yı Ḳal'a-i Ḳarş kemâ-yenbağî müyesser oldu, serverân-ı Sürh-serân "Meger âdem başı ile yapıla. Ve illâ, men'ine şarf-ı maḫdûr itmemüz muḫarrerdür." dir iken ol merâm-ı zafer-fercâmuñ daḫı huşûli ta'ayyün buldı.

Li-münşi'ihî

Yapıldı ḳal'ası Ḳarşuñ ağardı her dîvâr
 Beyâza çıkdı bu vech ile ḫidmet-i³ serdâr
 Miyân-ı ḳal'ada evler yapıldı vezn üzre
 Didi görenler anı beyt nazm ider mi'mâr
 O resme beytlerün sîm cedvelin çekse
 Ağarsa uçdan uca ya'nî sūr-ı ḳal'a ne var⁴

Huşûşâ nerre-şîrân-ı Mülk-i Rûm gürgân-ı mişezâr-ı 'Acem⁵ şaydında engüşt-nümâ oldukları muḫarrer bilindi. Zâhiren işlâh-ı mâbeyne tavasut-ı tām ve bâṭinen taḫrîk-i müfsidân-ı Sürh-serân'a ihtimâm eyleyen Toḫmaḫ Ḥân azığa giden⁶ at oğlanlarına el uzatmaḫda, ya'nî ki fuṣatın düşürdüḳçe şikâr-bâzlığa rağbet gösterüp [444b EH] Ḳarş ḫavâlisini ḫa-

1 irsâle: irsâl-i riyâsete EH
 2 devlet//gelüp: - R4
 3 ḫidmet-i: şadme-i EH
 4 Li-münşi'ihî//var: - F, R4
 5 'Acem: ğumûm F
 6 giden: gitdi F

fiyyeten çalup çarpmağda idügi ‘arz-ı leşker-keş-i¹ kâr-dân kılındı. Fe-lâ-cerem seyl-âb-ı hışm-ı serdâr Revân nevâhîsini ğarğ-âb itmek lâzım geldi. Mâh-ı Şa‘bân’uñ on ikinci günü ümerâ ve melikü’l-ümerâ zümresine ruşat virildi. Pes Anaṭolı Beglerbegisi Ca‘fer Paşa’yı serdâr ve Karaman Melikü’l-ümerâsı Meḥemmed Paşa ve Rüm Beglerbegisi Maḥmûd² Paşa ol leşker-keşe fermân-berdâr ve bu cümleye Diyâr-ı Bekr Mîr-i Mîrânı Behrâm Paşa’yı³ dündâr kıilup otuz biñden ziyâde güzide ‘asker⁴ ile gönderildi. Ber-vech-i ilğar üçinci günü ki şehr-i Revân’da envâ‘-ı türktâz-ı celâdet ü mehâbetle bedidâr oldılar, at oğlanlarını ğâret ve “Mu‘asker-i İslâm’a kaçd-ı ḥasâret kolay mıdur?” diyü Tıoğmak Hân’ı kaçırup kâşî vü zerkârî serâyalarını âteşe urdılar. Hattâ nihâyetsiz ner ü mâde, belki ba‘zısı ner-mâde üserâ çıkarup⁵ Ordu-yı Hümâyün’da yigirmi biñ miğdârı nüfûsı bey’ min yezîd⁶ kııldılar ki ḥallâl-i mu‘dilât ve keşşâf-ı müşkilât olan müftilerimizden üsvetü’l-müte’ahḥîrîn, şemsü’l-milleti ve’d-dîn Kemâl Paşa-zâde Mevlânâ Ahmed Efendi ve kıdvetü’l-muḥaqqıkîn, ‘umdetü’l-müte’ammîkîn Mevlânâ Ebü’s-su‘üd Efendi ki vâriş-i ‘ilm-i Nebî, a’nî bih “H‘âce Çelebi⁷” dimekle ma‘rûfdur, *enâra’llâhu burhânehümâ ke-mâ efâza ‘ale’l-mü‘minîne iḥsânehümâ* tã’ife-i Sürḥ-serân ve fırqa-i rezîle-i ilḥâd-nişân ḥaqqında ve anlara tâbi‘ ve ḥarbîlikleri vâkı‘ olan Ermenîler keferesi ḥuşuşında bu vech ile fetvâ virmişler idi ki naql olunur.

Mes’ele

Ermeniyyü’l-aşl olan Zeyd’ün kul olup şer’an istihdâmı câiz olur mı? Beyân buyurilup müşâb olına.⁸

El-cevâb

Harbî olıcağ olur.

-
- 1 leşker-keş-i: ser-leşker-i F
 - 2 Rüm//Maḥmûd: Rümili Beglerbegisi Meḥemmed EH
 - 3 Behrâm Paşa’yı: - F
 - 4 keşe//asker: - R4
 - 5 ner//çıkarup: esir F | kâşî//çıkaryup: - R4
 - 6 nüfûsı//yezîd: bey’ F
 - 7 Çelebi: Çelebi Efendi F
 - 8 Beyân//olına: - F

Mes'ele

Beyânında e'imme-i Hânefiyye'den cevâb ne vech iledür ki¹ mürtedde olan 'avreti dârü'l-ḥarbe lâhiḳ olmadın alup esir itmek cā'iz idüğine İmâm-ı A'zam'dan naḳl olınan rivâyete binâ'en Qızılbaş 'avretleri esir idilmek 'asker-i İslâm'a kemâl-i ḳuvvet ü şevḳet gelüp a'dāya tamām za'f u zillet gelür olsa ol rivâyetle 'amel olunmaḳ şer'an cā'iz olur mı? Beyân buyurılıp müşâb olına.²

El-cevâb

Allāhu a'lem,³ cā'izdür.

Mes'ele

Esir olan 'avretlerün dīni⁴ ta'aḳḳul eylemeyen evlād-ı şıḡarı daḡı anaları ile esir idilmek şer'an cā'iz olur mı? Beyân buyurılıp müşâb olına.⁵

El-cevâb

Allāhu a'lem, olur.

Binâ'en 'alâ zâlik nefsi Revân'da ve nevâḥisi 'add olınan ülke-i âbādân-da bulunan Revâfız zümresinüñ ve Ermeniyyü'l-aşl olan⁶ keferi fırḳasınıñ evlād u nisvânı ḡuzâta ḡanîmet ve esir olmalarına ruḡşat virilüp yigirmi biñ miḳdârı nüfus ḳayd-ı raḳabet ile maḡbûs ḳılındı.

Ve bu eşnâlarda ferzend-i ercümend Şemsî Paşa, Şehrizül Beglerbegisi Maḡmûd Paşa tarafından serdâr cânibine nâmeleri geldi. Maẓmûnında ol ḡavâlîde bâ'is-i fitne vü fesâd olan Timur Ḥân [ki] re'is-i İblis-i [pür]-telbis-i⁷ Sürḡ-serân idi, ḡâḡ Bağdâd ḡavâlîsini ve ḡâḡ Şehrizül nevâḥisini çalup çarmaḳdan ḡâlî degül idi. Pes⁸ mîr-i mîrân-ı mezbûr 'asker-i mañşür ile müfsid-i pür-şürürü başmıḡ, biñden ziyâde âdemini

1 Beyânında//ki: - F

2 Beyân//olına: - F, EH

3 Allāhu a'lem: - F, EH

4 dīni: daḡı F, R4

5 Beyân//olına: - F, EH

6 Revân'da//olan: Vân F

7 telbis-i: - F | İblis-i//telbis-i: - R4

8 ḡâḡ//Pes: - EH

kılcıdan geçürüp [435a R4] sancağını ser-nigün kılmış. Kezâlik Şüregel sancağı begi Hıydar Beg dahı şâh-ı güm-râhuñ bir sultânına muķabil olup kendüsini münhezim itdükden şoñra yigirmi baş yarar evbâşuñ kellelerini sipeh-sâlâr cenâbına göndermiş. Fe-lâ-cerem her birine me'mülince ri'âyetler ve irsâl-i hil'atler kıılınup dâd u sitâd vâdilerinde fevķa'l-murâd hareketler zuhûra gelmiş. Ve bi'l-cümle Ca'fer Paşa-yı kâr-güzâr ile Revân ilğarına me'mür olan 'asâkir-i encüm-şümâr Revân'uñ [443a F] 'âlî-revâklarını yaķdılar. Ve munaķķaş tãklarını hâke berâber eyleyüp yıkdılar. İçinde bulduķları Ermeniyyü'l-aşl olan küffârı ve Kızılbaş nâmındaki tã'ife-i nâ-üstüvârı çıkarup esir idindiler. Toķmak Hân ise «الفرار ممّا لا يطاق من سنن المرسلين»¹ ile 'amel kııldı. 'Asâkir-i İslâm'a tãķat getüremeyeceğini bilüp² hezîmet itmegi vâcibâtdan bildi. Egerçi ki [445a EH] Revân'uñ zâbıtına muķayyed olmadılar. Binâ-yı Ķal'a-i Ķarş itmâmından şoñra aña bir Ķal'a yapmağı münâsib görmediler. Fî nefsi'l-emr bu tedbirleri taķdire muvâfık bulundu. Beş altı yıldan şoñra³ ol fetħ u teshîr serdâr Ferhâd Paşa'nuñ yed-i mü'eyyedlerine tefvîz olunduğı âtiyede beyân olındı.

El-kışşa 'asâkir-i Müslimîn ki sâlimîn ü ġânimîn ordu-yı nuşret-ķarîn cânibine geldiler, leşker-keş-i kâm-bîn cânibinüñ⁴ virgülerinden behredâr olup⁵ taħşil-i câh u celâl kııldılar. Ba'dehu ol menzilden göçülüp emârât-ı şiddet-i şitâ zâhir olmağla Arz-ı Rûm'a teveccüh kııldı. Şunlar ki ol havâlîde kışlak murâd idindiler, mes'üllerine fırsat buldılar. Şunlar ki vaķanlı vaķanlarına toğrıldılar, hûsn-i icâzet-i serdârla yollarına yöneldiler. Bu tãriķ ile zümre-i mücâhidinüñ cem'iyetleri bozuldı. Gidecek begler ve beglerbegiler 'azm-ı râh idüp bir miķdâr Ķapuķulları ser-leşker-i kâr-dân ile nefsi-i Arz-ı Rûm'da mütemekkin oldı.⁶

1 Hadis-i Şerif, "Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, C. 2, s. 85.)

2 bilüp: fehm idüp EH

3 aña//şoñra: - F

4 bîn cânibinüñ: bînüñ F, R4

5 olup: oldılar F

6 olup//oldı: oldılar R4

Tiflislilerin eşkāl ü ahvālî ve serdârûn Şâm beglerbegisini ol tarafa irsâlidür¹

Muḳaddemâ Tiflîs’de muḫâşara olınan ‘asâkire Zü’l-ḳadriyye Beglerbegisi Muştafâ Paşa’yla müstevfâ zaḫâ’ir² ve mîr-i mîrânî ve ol muḫârebelerde mecrûḫ olanları dinç leşker ile tebdîl ḫuşûşında fermân-ı nuşret-müzâhir irsâlî muḳarrer olduğdan şofra mîr-i mîrân-ı mûmâ ileyh ki Tiflîs’e vardı, teslim-i zaḫâ’ir ve sâ’ir ḫidemât-ı sa’âdet-me’âşir edâsı bi’t-taḫmîn ‘avdetlerine müstevcib oldu. Ḥâlâ ki hergiz bir ḫaber-i mu’teberleri gelmedi. Anlar daḫı muḫâşara olunup ba’zı teng ü mazîḫ ma’berlerden geçemedükleri ḫaberleri şüyü’ buldı. Binâ’en ‘alâ zâlik tekrâr iki biñ yük miḳdârı şa’ir ü daḫîḳ yükleri âşîkâr ve beş yüz nefer tûfeng-endâz³ yeñîçeri ve Diyâr-ı Bekr leşkerindeki Ekrâd ‘aşâ’irinüñ şîr-i nerleri ta’yîn olunup evvelâ Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi⁴ Behrâm Paşa’ya, ba’dehu anuñ emşâlî ba’zı melikü’l-ümerâya fermân olınduḫda gâḫ cünüd-ı nâ-ma’dûd-ı Ekrâd’uñ⁵ izḫâr-ı ta’allül ü ‘inâdını bahâne itdiler. Ve gâḫ “Bu bir ḫidmet-i müşkiledür. Bi’z-zât serdâr-ı nuşret-âşâr bile olmayınca edâsı mümkün degüldür.” didüklerinde ol târiḫde şadr-ı a’zam olan Meḫemmed Paşa-yı Tāvîl’üñ nûr-ı dîdesi ve ‘unfuvân-ı şebâbî ḫâlînde kemâl-i câḫ u cedâletle ekfâ vü emşâlinüñ maḫbû’ u pesendîdesi, cüvân-merd-i⁶ rûzgâr miḫver-i dâ’ire-i ceng ü peygâr Şâm Beglerbegisi Ḥasan Paşa-yı nâmdâr ol cümleye sipeḫsâlâr ta’yîn olındı. Ve Tiflîs’üñ beglerbegiliḫi Ḥâcî Beg-zâde nâmıyla meşḫûr, beyne’l-ümerâ şecâ’atle mevşûf u mezkûr olan Aḫmed Paşa’ya revâ görüldi. Nev’an ta’allül ü ‘inâdına binâ’en Behrâm Paşa şüretâ ‘azl olunup Diyâr-ı Bekr eyâleti mezbûruñ birâder-i mihteri olan Rıdḫvân Paşa’ya tevciḫ ḫılındı. Pes Tiflîs beglerbegisi muḳaddime-i ‘asker-i zafer-kirdâr ve mezbûr Ḥasan Paşa ser-leşkerliḫi muḫtezâsınca cân gibi ḫalb-i ‘askerde pâydar ve merḫûm Rıdḫvân Paşa dilîrân-ı Ekrâd ile dündâr olup izḫâr-ı şevḳ u ḫârâmla çekildiler, gitdiler. Eşnâ-yı râḫda ki boğazlarda ve ḫar yirlerde⁷ zâhir⁸ olan Gürciyân-ı

1 taḫşîl-i/irsâlidür: - F

2 zaḫâ’ir: zaḫîre F

3 tûfeng-endâz: - F

4 ve//Beglerbegisi: - EH

5 Ekrâd’uñ: iki aduñ diyü F

6 pesendîdesi//merd-i: pesendîde-i F

7 tûfeng-endâz: - F

8 şevḫ//zâhir: - R4

kerihü'l-cenân şirzimesini kıra kıra 'azîmet itdiler, bu hâletle ve bu güne 'arz-ı şevket ü mehâbetle toğuzuncı günde Qal'a-i Tiflis'e yitdiler. Fe-lâcerem vâşıl oldukları¹ rûz-ı muhteremde zaḥâ'ir yükleri qal'aya koyuldu. Mîr-i mîrân olan Aḥmed Paşa cümle tedârükini görüp ta'yîn olunan 'asker ile derûn-ı qal'aya dâhil oldu. Henüz küffâr-ı² nâ-sâzkâr ol 'asker-i cerrârûn bu cür'etlerini görüp hayret ile ta'accüb-künân u istiksâr ve nereye gideceklerini ve qanğı yoldan 'avdet ideceklerini bilemeyüp³ serâsimelikleri⁴ âşikâr iken ol ser-leşker-i kıttâl⁵ şikârını pençesine almış şâhîn gibi per ü bâl açup irtesi 'avdete meyyâl oldu. "Acabâ Tiflis'e varabildiler mi? Yoḥsa reh-güzârlarını bend iden ḥas ü ḥâşâkden geçemeyüp bir yirde eglendiler mi?" taşavvurında iken bir heftenün içinde yine Qarş Qal'ası'na vuşülleri ta'ayyûn buldı. Cem'an eyyâm-ı zehâb ü iyâb [435b R4] on altı günün içinde⁶ ma'lûmü'l-ḥisâb olup toğrı serdâr-ı devlet-yâr otağına nüzül eyledi. Pes übüvvet ü bünüvveti⁷ müş'ir mu'ânaqalar ve ḥayr-du'alar ile izhâr-ı⁸ ḥulûşa [445b EH] müte'allik muşâdaqalar muqarrer olduğdan soñra kıt kıt ḥil'atlar ve her ne virdiyse virgülerini kıbûle müte'allik ri'ayetler ḥuşuşında aşlâ daḳıka fevt olunmadı. [Ve] ol⁹ nev-cüvân-ı şâhib-devletün edâ-yı ḥidmet cihetinden evvelki zuhûrı bu ḥuşuş¹⁰ idüğü ta'ayyûn buldı. 'Ale'l-ḥuşuş bundan evvel 'asâkir ü zaḥâ'irle irsâl olunan Muştafâ Paşa Tiflis öñindeki şahrâda nâzil¹¹ ve eṭrâf ü cevânibi yaqup yıqmada maḳdûrını bâzil¹² taşavvur olunup def'a-i şâniyede gönderilen 'askere anlaruñ taşavvurları maḥz-ı taqviyet ve ma'an 'avdet itmeleri kâr-sâz-ı mühimmât-ı ḥazret¹³ iken mezbûr Ḥasan Paşa'ya anlaruñ 'avdeti ḥaberi gelmiş idi. Kendüler Gürcistân cengelistanına duḥûl itmedin anlar ṭarîk-ı âḥardan Qarş câni-

1 ve//oldukları: bir F

2 oldu//küffâr-ı: koyuldu mîr-i mîrân-ı evvel olan F

3 bilemeyüp: - F, R4

4 serâsimelikleri: serâsime oldukları EH

5 kıttâl: - F | mişâl R4

6 yine//içinde: - F

7 bünüvveti: bünüvvet hâletini EH

8 izhâr-ı: ihlâş u EH

9 kıt//ol: - F

10 zuhûrı//ḥuşuş: ḥuşuş bu F

11 nâzil: nüzül EH

12 bâzil: bâzilü'l-mebzül EH

13 ḥazret: nuşret R4

bine müteveccih olduklarında haberleri ve¹ ol havâlinün keferesi yolların alup mirâren ceng ü cidâlle baş kırtardukları ışğâ olınmış idi.

Ġarâbet bundadır ki mezbûr Hasan Paşa-yı muhterem bu hîdmete me'mûr olmazdın muqaddem bir gün bu aḥḳara dimiş idi. Peder-i bü-zürğvârı kendüye mektûb gönderüp “Bilürin Tiflîs'e² zaḥîre irsâli saña emr olunacaḳdur. Ve ol güne hîdemât-ı mebrûrenün edâsı senün zîmmet-i himmetüñe iltizâm kıılınacaḳdur. İmdi,³ «قدّم الخروج قبل الولوج» mefhûmını oñat fikr idesün. Fermân-berdâr olduġuñ zamânda küllî tedârükle gide-sün.” diyü işmarladuġını bu senâ-kârına bildürmiş idi. Fî'l-vâḳi' didükleri üzere oldu. Hîdmet-i meşkürenün edâsı anlardan zuhûra geldiġi ta'ayyün buldı.

Vaḳtâ ki sene seb'a ve şemânîn ve tis'a mi'e Receb'inün heftesi oldu ve Ağustos ayınıñ âḥiri ve güz faşlınuñ evâ'ili olup daḥı bir zamân ol vaḳtde ḳarlar yağmaḳ ve yağduġı taḳdîrce [443b F] yaġı leşker gibi ġuzât üstine aḳın şalmaḳ ve niçe günler müctemî' ü münce mid olup ḳalmaḳ görülmüş ve işidilmiş degül iken niçe günler şa'aşî'-ı mihr-i münevver verâ-yı ḥicâb-ı sehâbda leyl-i muzlimdeki ḳamer-i münḥasif gibi bî-nûr u fer ḳaldı. Ve ser-çeşme-i berf ü bārân kemâl-i imtizâcla basîṭ-ı 'arza⁴ revân olup bir heftenün içinde ḥarâret-i tâbistân bürüdet-i zemistâna⁵ mübeddel oldu. Ya'nî gün oldu kim vaḳt-ı ṭulû'dan zevâl zamânına, belki ġurûb-ı şems evânına varınca lâ-yenḳaṭî' ḳarlar yağdı. Şanki pîre-zen-i rûzgâr mâde-gâv-ı burc-ı sevrün olanca südini bir uġurdan şaġdı.

Li-münşi'ihî

Yaġdı jengârî hıyâm üstine berf
Sebezâr üzre dökildi yâsemîn

Hâymeler hayli ḥazîne cem' idüp
Añsuzın buldı niçe genc ü defîn

1 olduklarında//ve: oldukları F, R4

2 'asâkir//Tiflîs'e: - F

3 “Girmeden önce çıkmayı düşün.”

4 ḥicâb-ı/arza: ḥicâbda F

5 tâbistân//zemistâna: tâbistâna F

Vâkı‘a-i’ selâse ‘aşer

Şâh-ı nâ-bînânuñ zen-i bed-aḥteri, huşuşâ dâ‘ire-i ‘iffetden taşra cilveger olan ḥ‘âheri ve ḥarem-i nâ-muḥteremüñ mu‘temedün ‘aleyh ḥuddâmından ba‘zı nâ-merd-i ḥıyânet-perveri fesâd u şenâ‘at t̄arîkına birbirlerinin pey-revi olup Şîrvân‘da vâkı‘ olan muḥârebâtдан maḥbûs-ı mâ bihi‘l-iftihârları ‘Âdil Girây Ḥân ki Kıırım ḥânınuñ birâder-i kihteri ve şeref-i vecâhetle ol zümre-i ḥamîde ḥân-zâdelerinin bihteri idi, şâhuñ ‘avreti aña meyyâle ve ḥ‘âheri metâ‘-ı vuşlatına envâ‘-ı ḥîle ile dele-i muḥtâle gibi delâle olup² rüsvây-ı ‘âm ve zinâ kıışşasıyla bed-nâm ve cümlesi katl ü ihlâkle şöhre-i enâm olduğudur. Çünkü fırka-i Sürḥ-serân şer‘-i şerîf t̄arîkından tecâvüzleri ‘ıyân ve altlarındağı ‘avretlerine irḥâ-yı ‘inân itdükleri evzâ‘-ı fâsîdelerinden nümâyân ve ḥaremleri zabtında kemâl-i teğâfülle bî-‘âr u nâmûs olduklarına bürhân ve her âyine zenlerine zinâ töhmeti mütelâzîmen³ olduğu ğâlibâ Ḥaḳ *subḥânehu ve te‘âlânuñ*⁴ serâ-perde-i meşîyyetinde mestür olan esrâr-ı ḥafıyyesinin mücâzât kabilinden bir sırr-ı a‘zam ve remz-i mübhemdür ki⁵ ol t̄â‘ife-i ağbiyâ, ḥâşâ şümme ḥâşâ, muḥadderât-ı ehl-i beytün ekşerine, huşuşâ Ḥazret-i ‘A‘îşe-i şıddîka *radıya’llâhu ‘anhâ* gibi bihterine ‘akla lâ‘ih olmayan ef‘âl-i şenî‘a ve tezekkürine ruḥşat virilmeyen [436a R4 | 446a EH] aḳvâl-i menî‘a ile töhmet itdüklerine binâ‘en elbette Kâdiyyül-ḥacât işbât-ı⁶ da‘vâ-yı mücâzât kıilup şâhları nâmına olan güm-râh ḥ‘âh u nâ-ḥ‘âh gâh olur ki ḥ‘âher-i bed-aḥteriyle mez-müm-ı sipâh olur. Ve gâh ‘avreti nâmına olan selîta-i kerihetü‘l-manzar ile deyyûs-ı bî-nâmûs-ı ğazâl-iştibâh olur.

Fe-lâ-cerem ‘Âdil Girây Ḥân ki Şîrvân muḥârebesinde maḥbûs ve dâmâd idinmek ḥâtırasıyla ḥarem-serâyına me‘nûs kıılınmış idi, zen-i bed-aḥteri ve ḥ‘âheri olan bed-kihteri ikide birde mezkûr ḥân-zâdeye ‘arz-ı cemâl ve ḥâne tenhâ olduğça teklîf-i şohbet-i vişâl itmekle kibrit-i nefis⁷ her nefes

1 Vâkı‘a-i: Ḥâdişe-i EH

2 Şîrvân‘da//olup: - F

3 ve altındağı//mütelâzîmen: - F | mütelâzîmen: mu‘allâ zenân EH

4 *te‘âlânuñ: te‘âlâ* ḥazretlerinin EH

5 *vel/ki*: - F

6 işbât-ı: işbâtda F

7 kibrit-i nefis: - F

penbe-i hırş u iştihâdan aḥz-ı ḳabes idüp¹ penbenün aḥkere muḳâreneti ve şehd-i engübünün engüşti-i iştihâya muvâşalatı elbette bâ'ış-i süz u güdâz ve telezzüz ü tena“um behrelerine kâr-sâz olmağla ḥân-ı Tatar² şâhuñ ârâyış-i ḥânesine ḥidmet-güzâr ve iki zânûsı üzere zinâ lâzimesine fermân-berdâr olup nâvek püteye vâşıl ve âlet-i cimâ'ını meydân-ı fışḳ u fücûra seng-i menzil idüp fevkânide Tatarî revişler, taḥtânide 'Acemâne cünbişler bâ'ış-i ḥuzûr u râḫat ve sebeb-i mu'âşeret ü şoḫbet olmağla bu ni'met-i lezîzeye ṭatandılar. Ḥicâb-ı şebde vâki' olan mu'âmeleyi rûz-ı rûşene tebdil ḳıldılar. Âḫirü'l-emr bu aḥvâl tıuyuldu. Ḥarem ḳorıcıları mâbeyninde ḫaylî şöhret buldı. Şâh-ı a'mâ ise bu ḫâletlerden bî-ḫaber, görmesi mümkün olsa da görmezlenmesi emr-i muḳarrer, ḫâlâ ki göziyle görmişlerden idügi zâhir ve 'avreti ḥân-zâde ile körligine leyl ü nehâr zevḳ üzere olduğı gün gibi bâhir olmağın ḳorıcıların 'ırḳ-ı ḫamiyyetleri ḫarekete geldi. Ve bir şabâḫ niçesi hücum-ı tâmla şâhuñ ser-vaḳtına girdi. Ve her çend ki zen-i mekkâr şâhuñ ḳoltuğına taḫaşşun-ı bî-şümâr ve câme-ḫ'âbı altında kendüyi istitâr eyledi, siyyemâ³ şâh-ı bî-'âr ḳorıcılara niyâz-ı bisyâr ve “Bu bir 'afifedür.” diyü ḫalâşını tezkârla söyledi. Aşlâ südmend olmayup der-bağal-i şâh iken ḫ'âh u nâ-ḫ'âh çekdiler, aldılar. Ve “Senün ḡayretün yoğsa bizüm vardır.” diyü gözine ḳarşu öldürdiler. Ba'dehu ḳız ḳarındaşınıñ ḫarem-serâyına varup anı daḫı helâk ve mâbeyne vâşiṭa olanlardan niçe nâ-merdi daḫı⁴ ḳatlı ile zîr-i ḫâk itdiler. Andan soñra 'Âdil Girây Ḥân'a gelüp bir süri rübâhvâr ol şîr-i jiyân üzerine ḫamle-i mazarrat-şi'âr itdüklerinde zâtında mermüz⁵ olan şecâ'at ve şânında merküz olan şehâmet müsted'âsınca ḳorıcılar ile ceng-i 'azîm⁶ ve neberd-i delim eyleyüp yedi neferini zaḫmnâk ve bir ḫamle ile ol cümleyi helâk itmiş iken ḫikmet Ḥudâ'nuñdur, yedinde olan tiğı dü pâre ve bedeni pür-zaḫm u pür-yâre olup bebr iken rübâḫlar elinde küşte ve hizebr iken ḫanâzîr altında⁷ ḫün-âğâşte oldu. Fe-ammâ tiğı elinde dürüst⁸ ve hengâm-ı cidâlde kendüsi gibi bir ḳafâdâr-ı cüst daḫı olaydı Sürḫ-ser-

1 penbe-i//idüp: - R4

2 ḥân-ı Tatar: Tatar ḥân F, R4

3 siyyemâ: lâ-siyyemâ R4

4 ve//daḫı: - F | daḫı: - R4

5 mermüz: merküz R4

6 ceng-i 'azîm: 'azîm ceng F, R4

7 altında: miyânında EH

8 dürüst: tırup F

lerüñ tenleri tâcları Türkî gibi¹ dilim dilim ve ol Terākime'nüñ ekşerini zahm-ğordelik ile [444a F] müte'ezzî vü müte'ellim itmesi muhaqqak idi.

Fe-ammâ eşahh-ı kıavl budur ki zümre-i Revâfız-ı melâ'in hân-zâde-i şecâ'at-ğarın hazretlerini tüğ u teber ile helâk idemeyüp tüfengle urmuşlar. Ve düşüp cân virdüğini görmeyince yanına varmağa cür'et kıılmamışlar. Hâlâ ki bu kâr-ı hod-pesendleri şâhlarının perde-i nâmüsını büride ve ârâyış-i hânesi ve h'âheri fuşş ile nâm²-keşide kıılup hân-zâdenüñ erkekligi ve zinâ ile töhmet idenlerüñ gerçekliği sübüt buldı. Ve kendüler diyâr-be-diyâr şöhre-i mülük-i âli-medâr ve mebgüz-ı³ zümre-i Tatar-ı rüşen-tebâr oldukları muqarrer oldı. Fe-ammâ qorıcılaruñ bu ihtimâmları ve "Nâmüsımız yok mıdur?" diyü ahz-ı intikâmları şâhlarının 'ırzını şiyânet ve mağzâ 'işmet ü 'iffet câhlarına rağbet için olmayup mücerred bu mağûle mu'amelât ve hetk-i setr ü keşf-i sırra müte'allik olan hâlât ol âna gelince yine kendü tã'ifeleriyle vukû' bulup ve zenleri zinâ töhmeti ile mütelâzimen idüğü yanlarında emr-i muhaqqak olup, lâkin Sürh-serlerden [446b EH] hâricle vâkı' olan mu'ameleye ol havâric fırkası kıskıanup "Neden⁴ ki bu mu'aşeret biz⁵ tururken gayrıyla ola?" diyü gayretlenüp hân-zâde katline mübâşeret ve zen-i şâh ve h'âher-i güm-râh⁶ ihlâkine müsâra'at itmişler idi. Ne ân ki [436b R4] bu vaz'-ı ma'kül diyânet ü 'iffetlerinden idüğü muhâl ve bu kâr-ı dest-kâri⁷ maqbül-i teşerru' u hamiyetlerinden 'add olunması fâsid hayâldür.

Vâkı'a-i rabi' 'aşer⁸

Vezîr-i a'zam olan Mehemmed Paşa-yı Tavil, dâmâd-ı Sulţân Selim Şâh-ı celil olup sene-i mezbûre Ramazân'ın altıncı günü cenâb-ı serdâra bu haber-i melâlet-âşâr⁹ vâşıl oldı ki mâh-ı Şa'bân'ın yigirminci günü ol vezîr-i lâzımüt-tevķîr serîr-i hükümet ve bisât-ı ma'deletde def-i nehc-i mezâlime hüsn-i tedbîr üzere iken ba'de şalâti'l-aşr¹⁰ bir mecnûn-ı cerrâr ve

1 tenleri//gibi: Türkî gibi tenleri EH

2 nâm: - F

3 'âli//mebgüz-ı: tebâr ve mezmûm-ı EH

4 ol//Neden: evc-i havâricden F

5 biz: ve zen-i şâh u h'âher biz EH

6 zen-i//râh: anlaruñ EH

7 dest-kâri: âşikâri EH

8 Vâkı'a-i//aşer: - F

9 âşâr: eşer F

10 ba'de//aşr: - F

mezcüb nāmına bir müfsid-i nā-bekār şüret-i cerr ile āşikār olmuş. Anlar dağı el cebe urup¹ bezl-i dirhem ü dīnār hāṭırasında iken ol bed-kirdār dest-i süstini² hancere şunmuş. Ya'nī ki fırsatın düşürüp şadr-ı mezbūruñ şadrına bir hancer-i cān-sitān urmuş.³ Āḫir-i ömrinde Ḥazret-i 'Ömer gibi şehadet ve hātime-i devletinde sa'adet-i dār-ı⁴ āḫiret naşib olup manşıbı⁵ Rüstem Paşa merḫūma⁶ dāmād-ı muhterem ve vezir-i şānī maḫāmında şābit-ka-dem bulunan⁷ Aḫmed Paşa'ya erzānī buyurulmuş. Bu taḫdırce leşker-keş-i kār-fermā tarafına⁸ vezir-i şānilik muḫarrer olup rü'esā-yı 'asākir tehniyet-i manşıb-ı cedid idüp dest-būs-ı 'izzet-me'nūslarına ruḫşat bulmuş.

Ḥādise-i hāmīs 'āşer⁹

Memālik-i Şirvān cāniblerindeki ḫavādişe müte'allik olan umürdür ki muḫaddemā kendüye vārid olan fermān-ı 'ālī-şān mücibince ḫān-ı celālet-nişān Tatar Muḫammed Ḥān nāmındaki 'ālī-tebār sene-i mezbūre Cemāziye'l-āḫire'si ğurresinde Bāğçeserāy'dan göçmişler. Nihāyetsiz leşker ile Şirvān'a 'azimet itmişler. Ḥuşūşā ki¹⁰ Azaḫ sancağı begi Muḫammed Beg'i¹¹ on biñ miḫdārı Tatar-ı şabā-reftār ile zaḫā'ir yüklerine serdār idüp ilerü göndermişler. Pes māh-ı Receb'ün dördüncü günü Şirvān'a ki varmışlar, 'Oşmān Paşa'nun külli ri'āyetine mazḫar düşüp ṭavā'if-i Çerākise ve Noğay ve Rūs ve¹² Ṭağıstān ḫabā'ilinün ehl-i vuḫūfi ve şecā'at ü şehāmetle ol ğürūh-ı pür-şükūhdaki ümerānuñ celādetle mevşūfi olmağın sekiz kerre yüz biñle Şirvān beglerbegiligi virilüp ri'āyet olunmuş. Ḥattā ol eyālete Baḫr-ı Ḳulzüm ḫapudanlığı bile ilḫāḫ buyurulmuş.

El-ḫışşa Bāğçeserāyı'ndan göçdükdən sonra yetmiş dördüncü menzildeki Demürḫapu civārına varmışlar. Ammā yollardaki menāzili cins-i giyāh u

1 ve//urup: - F

2 süstini: - F

3 hancere//urmuş: hancer-i cān-sitāna urmuş EH

4 ve//dār-ı: - F

5 manşıbı: - F

6 merḫūma: cenābına EH

7 maḫāmında//bulunan: - F

8 tarafına: cenābına R4

9 Ḥādise-i//'āşer: - F

10 Ḥuşūşā ki: Ba'dehu F

11 Muḫammed Beg'i: MİR Muḫammed'i EH

12 ṭavā'if-i//ve: - F

nebâtâtdan berî ve istilâ-yı cerrâdla cerd-i mürd meşâbesindeki tere gibi sebzezârdan 'ârî bulmuşlar. Hıuşûşâ ki Azak Qal'ası civârında cereyân iden Nehr-i Ten ki on sekiz cebel 'arzında¹ bir büyük şu idüğü müberhendür, bād-ı vezândan ğayra geçid virmez iken zümre-i Tatar her cihetle şabâ-reftar ve şarşar-güzâr olmağın sühûletle geçmişler. Vaqtâ ki hân-ı cedâlet-nişân serdâr² 'Oşmân Paşa cenâbına mihmân olmuş, Şemâhî zabtındaki baқыyye-i melâhidenuñ qal' u kam'ına bir miqdâr leşker gönderilmiş. Ol fırqa-i zemîmenüñ re'isleri olup Mâzenderân'dan da'vâ-yı merd ile gelmiş, belki mülk-i Şîrvân'ı 'asâkir-i İslâm'dan izâleye cell-i himmet kılmış Muhammed Hân nâm bir hâ'in-i çalâlet-encâm idi. Mezbûr ve taht-ı hükümetindeki Sürh-serân-ı mağrûr bi'l-külliyeye tu'me-i şîr-i şemşîr kılınmış. Ba'dehu Bâkü nâm kaşabada müctemî' olan sefele-i hâzele def'ine hân-zâde-i zî-şân Şîrvân Girây Hân gönderilmiş. Anlaruñ dağı kemâ-yenbağı cezâları virilmiş. Ğıbbe zâlik hân u serdâr ve 'asâkir-i bî-şümâr³ ittifaqla Şemâhî'ye varmışlar.⁴ Muğâzisinde olan Kür Şuyı'nı geçüp ol havâlîdeki memleketlere ılgâr itmişler. Tâ Kızılagaç nâm menzile varınca türktâz idüp zümre-i zemîme-i Sürh-serân'ı kırılmışlar. Ve mâ-meleklerini nehb ü ğâret idüp Tatar-ı yağmâ-perestânı zir-bâr-ı ğanâ'im kılmışlar. Pes bu aħbâr-ı meserret-âşâr ile Laçın Ağa nâm firistâde-i hoş-edâ ki 'izz-i huzûr-ı serdâr-ı [447a EH] ekbere geldi, Şefîr Muştafâ Çavuş nâm bendeleri aña hem-râh kılınup der-i devlete gönderildi. Ba'dehu tehniyet-i fütühât için hân-ı kişver-güşâ ve mezbûr 'Oşmân Paşa cânibine dağı 'Alî Beg nâm mîr-livâ irsâl olındı. Hattâ ba'zı aħkâm-ı şerîfe taħrîr olunup [444b F] gür-hâne-i Sürh-serân olan Erdebîl şehrini [437a R4] taħrîb itmeleri ve Şeyh Şafî Hâzretlerinden ğayrı anda medfûn olanlaruñ maqâbirini yıkup yağmaları sipâriş kılındı.

Vâkı'a-i sâdis 'aşer⁵

Serdâr-ı ekber Lâlâ Muştafâ Paşa-yı nâmver der-i devlete da'vet olındığı ve hîdmet-i mezbûre Vezîr-i Şâliş Sinân Paşa'ya buyurıldığıdır. Şol zamân ki qal' u kam'-ı Sürh-serân'a niyyet olınmış idi, iki qoldan iki serdâr

1 on//arzında: sebzezârdan 'âlî bulmuşlar R4

2 Bağçeserâyı'ndan//serdâr: - F

3 mağrûr//şümâr: - F

4 varmışlar: varmışlar tâ ki EH

5 Hâdişe-i//aşer: - F

irsâli münâsib görölüp Arz-ı Rûm ser-ḥaddinden Lâlâ Paşa ve Bağdâd cânibinden merķûm Sinân Paşa iki leşker-keş-i memâlik-güşâ¹ ta'yîn kı-
lınmış idi. Lâkin mezbûr Sinân Paşa, Arnavud-ı 'anûd cinsinden bir fit-
ne-bîdâr-ı bed-gümân ve cibilleti mûcibince ²«منم دیگر نیست» vâdilerinde
nümâyân olmağın ref' olunmuş idi. Merķûm Lâlâ Paşa müstaķil serdâr-ı
zafer-yâr buyurulmuş idi. Pes vezîr-i pür-şürûr muttaşıl kaçd-ı mekr-i şerr
ü şûrdan ḥâlî olmadı. Ol pîr-i rûşen-zamîrûn gâh 'arzlarını tekzîb idüp
hedm-i 'ırzına mûte'allîk niçe sözler söyledi. Ve gâh laķlaķa ile laķlaķ
gibi lâf u güzâf idüp “Beni gönderûn, varayın 'umûmen vilâyetlerini
alayın. Şâhuñ ser-i kem-bahtını kesüp tâc-ı Sürḥ-serân'la Dîvân-ḥâne-i
Hümâyûn'ı pür kılayın.” diyü da'vâ-yı merd eyledi. Tâ ki ³«من يسمع يخل»
müsted'âsınca aķvâl-i bî-me'âline inandılar.⁴ Ol maķûle mücerrib-i umûr
olan düstûr-ı vaķûrî 'azl idüp anuñ gibi sebük-ser-i pür-şürûrî serdâr
gönderdiler. Vaķtâ ki sene seb'a ve şemânîn Zî'l-ka'de'sinûn on toķuzuncı
günü oldu, mezbûruñ selâm çavuşı nâmındaki Ken'an Çavuş emrler ile
Arz-ı Rûm'a vuşûl buldı. Ve ol târîḥde Vân beglerbegisi olan Ḥüsrev Paşa
ķâ'im-maķâm-ı kâr-fermâ ta'yîn olunmağın Arz-ı Rûm muḥâfazasına ge-
lüp dest-bûs-ı serdâr ile kâmkâr kılandı.

Ve bu ḥaķîr-i bî-irtiyâb, ya'nî ki mü'ellif-i kitâb ol ḥinde Ḥaleb tîmarı
defterdârı bulunup serdâr-ı sâbîk emri ile Arz-ı Rûm muḥâfazasında bulun-
mağın anlar der-i devlete gitdükde Ḥaleb'e teveccühimize mecâl olmadı.
Bi-tarıķi'l-istiķlâl emr-i lâzımül-iclâl vârid olmağın Tırabozın sâhiline va-
rıldı. Mavnalar ile gelen beş yüz biñ kîle ğılâlûn der-enbâr olmasına şarf-ı
maķdûr kılandı. Fe-ammâ serdâr-ı muḥtâr ve sipehsâlâr-ı mâ bihi'l-iftihâr
Toķat ḥavâlisine ki vardı, serdâr-ı cedîdûn mekri mûcibince ketḥudâ-yı
bevvâbân olan Kurd Ağa otuz miķdârı kaçpucu ile der-i devletden geldi.
Arz-ı Rûm'da mâl defterdârı iken munfaşıl ve serdâr-ı sâbîkuñ süveydâsına
dâḥil-i müstaķill olan Aḥmed Çelebi ki “Lâlezâr-zâde” demekle meşhûr
idi, ol maḥdûmuñ tezķirecisi olup re'is-i küttâb maķâmındaki Tâc-zâde
Meḥammed Çelebi nâm ḥoş-nüvis-i ma'lûmuñ aḥz ü ḥabsine evâmir-i

1 memâlik-güşâ: - F

2 “Ben varım. Başkası yok.”

3 “İşiten, tasavvur eder.”

4 söyledi/inandılar: - F

‘aliyye irād eyledi. Ya‘nî ki ikisini dağı cümle mâ-melekleri ile kabzına alup ber-vech-i ılgar der-i devlete çekildi. Varduklarında¹ ikisin de Yediğulle habsine gönderdiler. Ammâ mâ-meleklerine ta‘arruz olunmayup evlü evlerine virildi. Egerçi ki birkaç gün habs kılındılar, lâkin serdâr der-i devlete varduğı gibi ıtlâk olındılar.

Li-münşî’ihi

Müfsidün ğamzı kendüye kaldı

Yine her biri menzilin aldı

Biri oldu re’is-i divânî

Ĥased itdi ğürüh-ı aqrânı

Birisi dağı defterî oldu

‘Azl ile ğuşşadan berî oldu

Hâdişe-i sâbi‘ ‘aşer²

Serdâr-ı sâbıkuñ der-i devlete lâhik olması, me‘mûlince degül yolu tarîkı müsted‘âsınca³ iltifât u rağbet olunmaması, ‘ağabince şadr-ı a‘zam olan Aĥmed Paşa’nuñ vefâtı [447b EH] ve ser-leşker-i leffâfuñ irsâl-i⁴ mühr-i vezâretle kemâl-i iltifâtı ve ol pîr-i mücâhidün ĥüzn ü endüh ile inhıţât-ı derecâtı ve ‘âlem-i beğâya nakl ü ĥarekâtı⁵ ĥuşuşıdır. Bu tafşil ile ki sene seb‘a ve şemânin ve tis‘a mi’e ĥudûdı ki⁶ «علو المریخ رأس التاريخ» mefhumına mâ-şadağ oldu. Cibilletinde Mirriğ gibi ĥiddet ve ĥadd-i zâtında nârî-ţabî‘at olan serdâr-ı aqdemün [437b R4] şulğ-ı beyân ve⁷ fütühât-ı Tiffis ü Şîrvân ile itilâ-yı şânını mücib idüğü ta‘ayyün buldı. Lâkin şadr-ı a‘zam olan Aĥmed Paşa altı ay miğdârı ba‘zı emrâza ibtilâ ile şadâret-i ‘uzmâ ĥükmini icrâ idüp da‘vet-i ilâhiye icâbet ve cânib-i âĥirete müsâferet itdükde bunca ĥidemât-ı mebrüresi muğtezâsınca, ĥuşuşâ⁸ «الاقدم فالاقدم»

1 Varduklarında: Varduğı gibi EH

2 Hâdişe-i//‘aşer: - F

3 müsted‘âsınca: muğtezâsınca R4

4 irsâl-i: - F, R4

5 ve//ĥarekâtı: - F, R4

6 “Mirriğ’in yükselmesi zamanın başlangıcıdır.”

7 şulğ-ı//ve: - F, R4

8 “[Öncelik] en eskide, [sonra] eskidedir.”

ķānūnınuñ müsted'āsınca¹ mühr-i vezāret anlara münāsib iken “Serdār-ı şānınuñ güftār-ı bī-me'āli netice-pezīr olup² mühr aña teslīm olınsa muķālefet yüzinden baña ve ĥidmetüme ġadr-ı lāzımü'l-infi'āli muķarrer-dür.” diyü bildürmegin³ bir tarafından pīr-i rüşen-zamīrūn istiġnāsı ve bir cānibden mülk-i 'Acem fütūhātına pādīşāh-ı 'ālemyānuñ ĥırş-ı bī-intihāsı ol ķānūn-ı muķarrerūn⁴ tezyifini müstevcib oldı. Ya'nī ki sipehsālār-ı pī-re ġadr-ı şarīĥ olınuş ĥatem-i vekālet Yemişci [445a F] Ĥasan Aġa nām ketĥudā-yı derbānān ile ser-ĥadde gönderildi. Eyledüġi da'vā-yı merd farazā niçe yüz biñ ķanĥār aġırlıġında iken ĥıffet-i zātı nīm dānik miķdārı ĥidmet itmedüġine baķılmadı. Fī mā ba'd edā-yı ĥidmet ümmidiyle ol yolsuza vezāret-i kübrā⁵ tevcihı münāsib görüldi. Fe-lā-cerem ol serdār-ı muĥterem bu ĥüzün ü elem birle pūr-ġam ü muġtem olup egerçi ki vezīr-i a'zam nāmına ķullanılır idi,⁶ lākin ķānūn-ı 'Oşmānī üzere ĥatem-i şadāret teslīm olınmaduġına binā'en şimdiki zamāndaki pervāzi begler ve begler-begiler meşābesine tenzil ķılınmış idi.⁷ Fī nefsi'l-emr nice ki mūmā ileyhūn i'tibār-ı⁸ vekāleti tecvīz olındı, giderek bu vaz'-ı ġarīb ümerā ve melikū'l-ümerāya daĥı sirāyet ķıldı.

Menķüldür ki mezbūr pīr, vekil-i kebīr nāmına ki olmuş; mühr gönderilmemekle hefteden hefteye ķāđī'askerlerūn ve defterdārıların kendüye varması ve dīvān günlerinde çavuşbaşınıñ Serāy-ı 'Āmire'den öñine düşüp sa'adet-ĥānesine dek getürmesi ve yine her ikindü dīvānında dīvān-ı⁹ vezīre ġelüp ĥāzır bulunması vāķi' u şadır olmamış. Binā'en 'alā zālik bir def'a cenāb-ı¹⁰ salĥanata bildürmişler ki “Ba'zı umūr için ķāđī'askerler ile ki bulışmamuz lāzımdur, pes hefteden hefteye biz anlara mı varalum? Anlar bunda mı gelsünler?¹¹” diyü tanışmışlar. Tā ki ĥāzret-i ĥudāvendġār mezbūr ĥaķķındaki ihāneti taşavvur u i'tibār itmişler. “Sen benüm vezīr-i

1 müsted'āsınca: iķtizāsınca EH

2 me'āli//olup: me'ālini ġüş idüp F, R4

3 bildürmegin: - F, R4

4 muķarrerūn: - F

5 zātı//kübrā: - R4

6 Eyledüġi//idi: - F

7 ķılınmış idi: olınmışdur F

8 i'tibār-ı: iĥtiyārī EH

9 dīvān-ı: serāy-ı EH

10 cenāb-ı: - F

11 Anlar//gelsünler: - F, R4

a‘zamumsun. Ve sâ‘ir ekâbir ü vükelâ gibi vekil-i efhamumsun. Sâ‘ir vezir-i a‘zamlara nice varageldiler ise eger¹ kâdî‘askerler ve eger çavuşbaşı ve gayrılar saña dahı varsunlar. Berây-ı maşlahat² mühr irsâli te’hürini ve yâhüd kazâ-yı hâcet için nâ-sezâ cânibe gönderilmesi tedbîrini hilâf-ı ihtimâline haml itmesünler.” buyurmuşlar. Andan sonra vezir-i a‘zam maqâmında bilinüp mu‘azzez ü mükerrem kılınmışlar.

Ammâ ba‘zı havâş bir ma‘nâ-yı hâş dahı nakl eylediler. Ol târihde ki henüz ahkâm-ı irtişânun revâcî zamânı idi ve serdâr-ı mezbûr tâ evvelden mâldâr u mütemevvil-i rûzgâr anılmağın, huşûşâ ki muqaddemâ Kıbrıs Cezîresi fethinde, ba‘dehu Tiffis ü Şîrvân fütûhâtında serdâr olması kemâl-i ğınâ vü kudretine haml olunmağın hatem-i vezâretün bey’ u şîrâsı kaşd olunduğın söylediler. Pîr-i pür-tedbîr ise “Ben fâlib-i şadâret³ degülüm.” diyüp isti‘fâ itdüğün ve “Olanca mâ-melekümi hayrât ü meberrâta şarf eyledüm.” cevâbını virdüğün⁴ silk-i beyâna getürdiler. ‘Alâ külli hâl mezbûra ‘aceb ğadr olunmuşdur. Babaları zamânınun fütûhât-ı cemîlesi ki Kıbrıs Cezîresi teşhîri⁵ idi, anlardan şâdir olmuş iken ba‘dehu kendülerün ‘aşr-ı bâhirü’n-naşırında dahı ‘alâ mâ hüve’l-me’mûl, bel ezyed mine’l-me’sûl hizmetler itmiş iken bunca taşkîr ü ihânete ‘acebdür ki cevâz gösterilmişdür.

Bu hâkir [448a EH] kavlince merkûm-ı mağmûm⁶ «الحريص محروم») sırrına mâ-şadağ olmuşdur. Konya Muğârebesi’ndeki bünyâd-ı ihtilâfuñ esâsına bâni olması ve iki şeh-zâdeyi birbirine düşürüp babalarınıñ hâl-i hayâtında Bâyezîd Hân’un verâşetini ber-çaraf kılması⁷ mağzâ kendüye vekâlet-i kübrâ maqâmı tefvîz olunmak için idüğü şübût bulmuşdur. Pes Muqaddirü’l-umûr anuñ şarf-ı mağdûrını müntic-i sürûr u hubûr⁸ kılmadı. Niçe vech ile istihkâk u liyâkati zâhir iken mühr-i şadâret irsâlini taqdîr buyurmadı. [438a R4] Dört aya qarib vezir-i a‘zam nâmına olduğdan

1 eger: - F

2 maşlahat: - F

3 vezâret: şadâret F

4 isti‘fâ/virdüğün: istiğfâr itdüğün R4

5 teşhîri: - F

6 “Aşırı hırslı olan mahrum olur.”

7 kılması: olunması F

8 müntic-//hubûr: netice-i bürüz u zühûr F

şoñra vedî'at-ı rûhını kâbız-ı ervâha teslim itdi. Ya'nî ki sene şemân ve' şemânîn Cemâziye'l-âhîr'inüñ yigirmi² beşinci günü dâr-ı âhirete gitdi ki tahmînen sinn-i 'azizi yetmişden mütezâ'id idi. Ve kayd-ı hayâtda oldukça kevkeb-i şems-i münîr gibi zâtı 'ulviyyeti müstevcib olmağın kâdr u rüt-besi elbette müteşâ'id idi. *Allâhümme'rhemhu bi-ğürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve'şerhu fi'l-ğaşr ma'aş-şühedâ veş-şâlihîn.*³

Li-münşi'îhi

Merd idi ferd idi dil-âver idi
 Şekl-i insânda bir ğazanfer idi
 Niçe biñ yıl dönerse çerğ-i köhen⁴
 Bulmaz anuñ gibi Tehemten-ten⁵
 Niçe biñ karn olursa çerha karar
 Bulamaz öyle şîr-i Sâmsüvâr⁶
 Niçe dem kan yudarsa kân-ı vücûd
 Göremez öyle gevher-i maşşûd
 Cennet ol ğâziye turağ olsun
 Pâdişâh-ı zamâne şağ olsun

Menkûldür ki vefâtından on yedi gün muğaddem kayığa binüp Hazret-i Ebî Eyyüb-ı Enşârî ziyâretine varmış. Mütevellisini getürdüp hâlâ medfûn olduğı maħal ki Hazret-i Ebî Eyyüb'ün *radîya'llâhu 'anh* mübârek⁷ ayağı ucındağı harem kapusından içerü bir laţif güşedür, anı [445b F] iştirâ itmiş. Hattâ sâ'ati ile kıymetini teslim idüp vükelâsına “Beni bu maħalle defn idesüz.” diyü emr eylemiş. Ve ol gün kemâl-i neşâtle ol semtdeki çiftliğine gitmiş. Ferhâd Paşa-zâdeler ki üvegi oğulları idi, anlara söylemiş. “Dâr-ı dünyâda on yedi günlük iğâmetimiz kâldı.” diyü beyân

1 şemân ve: - EH

2 yigirmi: - F

3 “Ey Allah'ım, ona peygamberlerin efendisi [Hz. Muhammed'in] hürmeti için merhamet et. Ve onu haşîr gününde şehitler ve salihler ile birlikte haşret.”

4 köhen: karar F

5 Tehem-ten: şîr-i Sâmsüvâr F

6 Niçel/süvâr: - F

7 *radîya'llâhu*//mübârek: - F, R4

eylemiş. Ba'zılar kavlince ol nev-cüvânlar nihânî hândeler itmişler. “Pir-i rüşen-zamîr bunadı. Hâlt-ı kelâm itmege başladı.” sözlerin lisâna getürmüşler. Hemân ki yevm-i ma'hüd dâhil olmuş, Töb-hâne semtindeki bāğçesinde bulunup vaqt-ı 'aşrda sekerât-ı mevt 'alâ'imi belürmiş. Harem¹-serâyına getürdükleri gibi teslîm-i rûh kılmış.

Ba'zı aşdikâ kavlince bir hefte evvel ki yine Töb-hâne'deki bāğçesine varmış, şüfiyyün ziyinde bir kimse gelüp paşanuñ kulağına bir söz söylemiş. Ol dağı ta'accüb-künân “el-hükümü li'llâh.” cevâbını virmiş. Hâlâ ki ol şüfi müddet-i 'ömrinde kendüye gelmiş ve bu ma'küle takrîble kulağına söz söylemiş degül idügi beyne'l-huddâm naql olunmuş.

Merhûm-ı merķûm² hayrâta mâ'il ve inşâ-yı meberrâta katı şifte-dil³ idi. Nefs-i Arz-ı Rûm'da bir a'lâ câmi'i ve ba'zı evkâfı ve Karaman vilâyetinde İlğun nâm kaşabada câmi' u 'imâret ü hânları ve Şâm-ı şerîfde hüd üç yüz altmış hücerâtla bir enbüh kârbân-serâyı ve kabluca resminde 'aşren fi 'aşrin mes'elesini ri'âyetle bir havz-ı kebîre muķârin hâmmâmı ve yine Kunevtra nâm menzilde ki Şâm-ı şerîfe arayatı menzildür, bir 'âlî 'imâret ü câmi'i ve yine Kuds-ı Şerîf'den üç konağ berü Kal'a-i Cüneyn kurbında 'imâret ü câmi'i,⁴ huşuşâ ki Mekke-i Mükerrreme ve Medîne-i Münevverede ba'zı hayrât-ı vâridâtı muķarrerdür. Ancağ Cüneyn'deki 'imâret ü câmi'i menkûha-i celîlesi olan ...⁵ nâm hâtün nâmı ile nâmverdür. Kendüler Bosneviyyü'l-aşl olup düdmânında Şoķol Üveyk, ya'nî ki Şâhînoğulları nâm kabiledendür. Serây-ı 'Âmir'e'ye ki alınmış, altı yıl⁶ Sulţân Süleymân Hân'a ser-tirâş-ı hâş olmuş. Ba'dehu nefer rütbesi ile taşra çıkup ebnâ-yı sipâhiyân zümresinden ma'düd kılmış. Lâkin 'ulüv-i himmeti muķtezâsınca evvelâ çâşnî-gîrler fırkasına vâşıl olmuş. Mülük-i Çerâkise'den⁷ Sulţân Ğavrî-zâde Mehemmed Beg ki yevmî⁸ biñ aķçe 'ulüfeye mutaşarrıf iken İstanbul'da vefât itmiş, kendüden şoñra an-

1 Harem: Huddâm R4

2 merķûm: mezbûr F, EH

3 şifte-dil: nâ'il EH

4 ve//câmi'i: - R4, EH

5 F nüshasında burada bir kelimelek boşluk vardır. EH nüshasında boşluk ve isim yoktur. | ...: Ğüren-zâde Hâtün R4

6 yıl: sene EH

7 fırkasına//Çerâkise'den: başı olup F

8 yevmî: yedi EH

cağ bir duhter-i pākīze-ahteri alup ha-ı verāsetini ibāt [448b EH] eylemiş. Pes mezbūr Lālā Paa'nuñ birāder-i mihteri olan Hüsrev Paa ol tārīhde ketudā-yı bevvābān olmaqla ol muaddireyi kendüye alıvırmış. Hattā vaf-ı evlād olan köyleri vilāyet-i Mır u ām u Haleb'de nie pāre ma'müre aryeler¹ idi. iat-ı vafıyyete übūt buldurmuş. Tā ki zevā'id-i evāfdan seneden seneye alīle-i celīlesine on biñden ziyāde filori 'ā'id² olmaqla başlamış.

Muhaal-ı kelām nefer mertebesinden adr-ı 'ālī rütbesine vāıl olmuşdur. Ve her ne maūle idmete ullanıldı ise i'tilā-yı ānla [438b R4] zuhūrı ta'ayyün bulmuşdur. ol zamān ki paa-yı mūmā ileyh Cezire-i ıbrıs fetine meşgūl oldu, ol muaddire-i cemīle 'azīmet-i serāy-ı āhıret itdüğü nal olındı. Lākin selāin-i erākise'den birine dāmād olması ile iktifā olınmadı. Ba'dehu selāin-i Āl-i 'Osmān'dan eh-zāde Sulān Mehemmed Hān'uñ duhter-i bülend-ahteri olan Hümā [āh] Sulān'la tezvīci buyurıldı. Pes vūzerā-yı nīk-nihād zümresinden birine naīb olmamışdur ki muālifü'l-'ahd iki pādiahuñ sūlāle-i celīlesine intisāb idüp dāmād ola. Ve selāin-i ehl-i İslām'dan mevāıfu's-sa'd iki ehryār-ı devlet-destgāhuñ silsile-i seniyyesine dāmād-ı³ nikū-nihād ola. Egeri ki evlādı mu'ammer olmamışdur, ancak Hümā[āh] Sulān'dan mütevellid olan 'Abdü'l-Bāı Beg nām bir oğlu almışdur. Sā'ir ahvālī vūzerā faşlında tafşil ılınmuşdur.

Ve bi'l-cümle merhūmuñ ahlā-ı asenesine ve iāl-i amīde ile edebine söz yoğ-ıdı. Ancak imsāk ü ietle ma'yūb iken yine luf u keremi imdiki ehiyānuñ ekşerinden artuğ-ıdı. El-ıa Sulān Süleymān 'arında nie memālike mīr-i mīrān oldu.⁴ Ve Selīm āh-ı ānī zamānında vezāret rütbesine 'urūc ıldı. Ve serdārılıqla i'tilā-yı ānı daı ta'ayyün buldı. Āhir-i kār Sulān Murād Hān'uñ salanatı hengāmında [446a F] bu mülk-i fānīden serāy-ı bāıye rilet itdi.

1 dāmād-ı: üsrange-i F, R4

2 aryeler: al'alar F

3 'ā'id: - F, R4

4 oldı: - F

Li-mü'ellifihî

Hâk te'âlâ o şîr-i ğarrânı
 Pâdişâhınıñ itdi kurbânı
 Kılmadı ğayra naqd-ı cânı fedâ
 Gördi anı bu şâha erzânî
 Bu dahı remz-i re'y-i şâ'ibdür
 K'ola 'Âlî anuñ senâ-h'ânı
 Çok mıdur biñ çerâğa olsa bedel
 Öyle bir şeb-çerâğ-ı nürânî
 Şâh Veysüñ adı añılmaz idi
 Eger olmasa nazm-ı Selmânî
 Şâhlar hizmetinde¹ bir kul idi
 Kul idinmişdi ehl-i 'irfânı
 Biñ niyâz itdi pâdişâhına kim
 Ola 'Âlî kұлına fermânı
 Münşî-i kârgâh-ı nuşret olup
 Yaza ahvâl-i rezm-i meydânı
 Vâkı'an yazmasaydı âşârın
 Kim bilürdi o şîr-i ğarrânı
 Ehl olan rağbet üzredür ehle
 Oқınur haşr olunca dîvânı
 Bir eşerdür ğarâz cihânda hemân
 Kim ider zinde nâm-ı insânı

1 hizmetinde: himmetinde F, R4

Vâkı‘a-i sâmin ‘aşer¹

Sene şemân ve şemânîn ve tis‘a mi‘e târihinde sâbıku‘z-zıkr olan Sinân Paşa’nuñ serdârlığı zamânınuñ havâdişini müştemeldür ki vezîr-i mezbûr şeb ü rûz güft ü gûy-ı mevfûr idüp “Beni ki serdâr idesüz diyâr-ı ‘Acem teşhîrini muqarrer bilesüz.” dimekle ol pîr-i² şâhib-rây ‘azl olunmuş idi. Ve kendüsi gibi jâj-hây anuñ³ yirine gönderilmiş idi. Hâlâ ki hemân kıl ü kâl-i bî-me‘âli vâfir idi. Hîdemât-ı mebrûre ile istiqlâli nâdir idi. Yemen fetihine gönderildi. Kendüden evvel revân olan ‘Osmân Paşa fetih eylemiş bulunmağın nâm anuñ oldu. Ve Halku’l-vâd teşhîrine ki vardı, kapudan olan Kılıc ‘Alî Paşa’nuñ şehâsi bâ‘iş-i istilâ-yı güzât olmuş iken halk-ı ‘âlem ol fütühâtı andan şudûr itdi, şandı. Ve bi’l-cümle der-i devletden Üskü-dâr’a geçdi. Tıyy-ı merâhil idüp niçe günler kındı ve göçdi. Tâ Arz-ı Rûm ser-haddine irişdi. Pes zümre-i Kızılbaş ve fırka-i zemîme-i evbâş bu ahvâli ki işitdiler, Maqşûd Hân nâm âdemlerini ki daruğalarından imiş, şulh istid‘âsı ile cenâb-ı serdâra irsâl itdiler. Ve mazmûn-ı nâmede Sulţân Süleymân Hân ile Şâh Tahmâsb miyânında vâkı‘ olan şulh u şalâhı gözlediler. “Sümm-i semend-i güzâtlâ pây-mâl olan ‘aceze vü mesâkini himâyet ü şıyânet lâzıme-i dîn ü devletdür.” diyü [449a EH] bildürdiler. Ve bu huşuş [439a R4] der-i devlete ‘arz u i‘lâm olunmasını recâ kıldılar. İrtesi ki serdâr-ı devlet-yâr Çermik Şahrâsı’ndan göçdi, her beglerbegi ve sancağ begi alay göstermesini emr itdi. Evvelâ Anaţolı Beglerbegisi Ca‘fer Paşa, şâniyen Karaman Melikü’l-ümerâsı Hasan Paşa, şâlişen⁴ mîr-i mîrân-ı Diyâr-ı Bekr⁵ olan Behrâm Paşa, ‘ale’l-huşuş vâlî-i mülk-i Şâm olan Hasan Paşa İbn Mehemmed Paşa ve mülk-i Rûm beglerbegisi olup kendülerün birâder-i mihteri olan Maḥmûd Paşa ve eyâlet-i Vân’dan munfaşıl Hüsrev Paşa ve Haleb Melikü’l-ümerâsı Mütâf⁶-zâde Aḥmed Paşa ve Zül-kadriyye Beglerbegisi Çerkesiyyü’l-aşl Muştâfâ Paşa ve sâ’ir ümerâ vü zu‘amâ lâ-siyemâ kethudâlarıyla on biñ nefer⁷ yeñiçeri ve üç biñden ziyâde bölük halkı

1 Vâkı‘a-i//‘aşer: - F

2 ol pîr-i: anuñ gibi bir R4

3 kendüsi//anuñ: öyle bir şâhib-tedârükün EH

4 Karaman//şâlişen: - F

5 Melikü’l//Bekr: Beglerbegisi Hasan Paşa şâlişen Diyâr-ı Bekr beglerbegisi EH

6 Mütâf: Mütâb R4

7 nefer: miğdârı EH

nāmındaki dilîrân-ı cerî başka başka alaylar gösterdiler. Mağşûd Hân ile risâlet hîdmetine gelen Sürh-serlerüñ ta‘accüb ü istiğrâbına sebep oldılar.

Li-mü’ellifihi

Çāk çāk oldı¹ girîbân-ı ‘uqûl
 Ki ne vâdide imiş bunca fuḥûl
 Düşeli gāv-ı zemîn üzre zamân²
 Çekmemişdür bu kadar bâr-ı girân
 Her pehn-i deşt olup bunlara teng
 Hep ğubâr oldı leked-kûbla seng
 Yiryüzinden yığılup göklere toz³
 Hâk ü eflâk göründi düpdüz
 Ol ğubâr ile güm oldı deryâ
 Niçe gün tûrdı kamu nâ-peydâ
 Çeşm-i encümle semâvât-ı berîn
 Olmadı böyle daḡı ‘ibret-bîn

‘Ale’l-ḡuşûş serdâr-ı leffâf füzûn ezlâf u evşâf alay gösterdi. ‘Ulûfe-ḡorân ve bayraq-keşân cündî ve Rûmî yigitler ki zilleri pür-cüş, bebr-i beyân-ları ber-düş, fevc fevc nümâyân, mevc mevc deryâ gibi revân, fırça fırça hîrâmân, zümre zümre şitâbân, şaf şaf devân, taraf taraf püyân, cavḡ cavḡ güzârân, bölük bölük lu‘b ile gürîzân, bir tûrfe tek-â-pû ile göründiler. Çeşm-i encüm⁴ nazîrini görmüş degül. Ve devr-i didever⁵ bu güne bir zîb ü zîvere nazâr irgürmiş degül.

Li-münşî’ihi

Silâḡ u rimâḡ u yelân-ı kavî-ten
 Müretteb mükemmel müheyyâ⁶ müzeyyen

1 oldı: oldılar F
 2 zamân: ‘iyân EH
 3 toz: mûz F
 4 encüm: encümen F
 5 didever: dide F
 6 müheyyâ: mümeḡhed F

Birkaç gün istirahatdan sonra Pasin Ovası'na 'azîmet olındı. Birâder-i mihteri [446b F] olan Maḥmūd Paşa ba'zı pîrân-ı sipâh u zu'amâ ile Arz-ı Rûm etrâfını muḥâfaza için alıkonıldı. Vaqtâ ki Karş Kâl'ası muḫâbiline ḫondılar,¹ serdâr-ı sâbıḫuñ aḫribâsından ve merḫûm Sulṭân Süleymân'uñ ḫavâşş-ı ḫuddâmından Arz-ı Rûm beglerbegisi olan Meḫemmed Paşa'ya ol nevâḫînüñ ḫıfz u ḫirâseti emr olındı. Ba'dehu yola girildi. Sene şemân ve şemânin Cemâziye'l-âhire'sinüñ evâsıtında Tomaniç Boğazı'na varıldı. Kâl'asını ta'mîr ü ihyâ itmek murâd olındı. Lâkin keşret-i bârân u emṭâr mâni'-i 'imâret-i burûc u ḫişâr olup yedi gün istirahat olunduḫdan sonra andan daḫı göçüp gitdiler. Mâh-ı Receb'ün ikinci günü ol ma'ber-i pür-ḫaṭardan 'ubûr² idüp âb u giyâhi vâfir bir menzilgâha yitdiler. Âḫir-i kâr şehr-i mezbûruñ on dördüncü günü ki rûz-ı şenbe idi, 'umdetü'l-efâḫim, ketḫudâ-yı bevvâbân olan Yemişci Ḥasan Ağa on miḫdârı bevvâbân ile Ordu-yı Hümayûn'a çıkageldi. Vekâlet-i kübrâ ḫatemini getürüp vezîr-i a'zam olduḫları müjdesini virdi. Ve getürdüḫi nâme-i hümayûnı daḫı şundi.³

Li-münşi'ihî

Açdılar nâme-i hümayûnı
 Tıuydılar sırr-ı dürr-i meknûnı
 Maḫz-ı taḫsîn mücibü'l-berekât
 Farṭ-ı iḫsân bâ'ışü'l-ḫasenât
 Mihr ile her kelâmı âlüde
 Mühr ile ihtitâmı âsüde
 Ya'nî kim ḫâtem-i vezâret tām
 Virmiş ol derece gevher-i encām

Pes bu mevhibe-i ḫüsrevânenüñ şevḫına ve bu 'aṭıyye-i bî-kerânenüñ zevḫına [439b R4] ol sâ'at cümle ḫarb-zenlere âteş virildi. Ve yeñiçeri zümresi tüfeng-endâz olup şenlikler itdiler. Fe-lâ-cerem ümerâ-yı muḫteşem ve mîr-i mîrân-ı muḫterem dest-bûs-ı tehniyetle şâd u ḫurrem oldılar.

1 ḫondılar: nüzül ḫıldılar EH

2 'ubûr: göçüp 'ubûr F, EH

3 şundi: teslim eyledi EH

Zümre-i mehterân ve birbirinden bihterân olan fırça-i râmîşgerân ise «كار»¹ diyü ÷abl ü nefir ü sürnâya el urdular. Kemâl-i meserret ü şâdmânî birle mübârek-bâd nevbetini dögdiler.

Ve yine ol hâletde [449b EH] bu haķirüñ telâmizinden şarâb-ı nazmuñ vaşşâfı, a'nî bih Mevlânâ Şâfî bu maķûle bir² târih didi. Hattâ iledüp 'izz-i hużür-ı vezîre ithâf eyledi.

Târih-i Şâfî

Seher kim kâşid-ı ferhundeysi viridi³ peyâm-ı Çîn
 Dimâğ-ı dehiri enfâs-ı nefisi eyledi müşğîn
 Gubâr-ı dergeh-i serdâr-ı 'âlî-ķadre yüz sürdi
 Fezâ-yı gülsitâna düşdi şan berg-i gül-i nesrîn
 İki târih olupdur aña her mışrâ'ı bu beytün
 İdersün noķtasıyla sâdesin temyîz⁴ idüp tebyîn
 Sinân Paşa-yı server iķtidâr oldu cihân içre
 Vezîr-i a'zam-ı şâlih ser-i erbâb-ı 'izz ü dîn

Serdârüñ Tiflis cânibine vuşülü ve anda olan ğuzâtuñ sürür-ı nâ-maħşûrı beyânındadır

Ser-leşker-i devlet-ķarîn ki vuşül-i mühr-i vezâretle kâm-bîn olup menzil-i sâbıķdan göçdi ve irtesi bir cây-ı laţife ķonup âb-ı hayât-mişâl şuların içdi, fe-ammâ âb-ı revân-ı dünyâ şîrinlik ile âlûde ve bi-vechin mâ semm-i⁵ helâhil ile maħlûţ idüĝi âzmüde olmaĝın mîr-livâ-yı Şafed 'Ömer Beg nâm emîr-i mü'eyyed ki Çerkesiyyü'l-aşl-ı nâmdâr⁶ ve Âmid beglerbegiligiyle i'tilâ-yı şân bulan İskender Paşa merhûma ķarâbetle engüşt-nümâ-yı ahyâr bir silâh-şör-ı vaķûr-ı celâdet-kirdâr idi ve hadd-i zâtında şecâ'atine maĝrûr olmaĝla her yirde sebük-serlik idüp "Baña bir ķavî düşmen olsa ķarbet-i tiĝ

1 "İş, sırayladır."

2 bir: bir miķdâr F

3 viridi: - F

4 temyîz: temîz F

5 bi//semm-i: zehr-i F

6 nâmdâr: - F

u kûpālūmi yiyüp fenā bulsa.” diyü eṭrāf u cevānibi, ḥattā ba’zı bevādī vü sebāsibi iki yüz miḳdārı cündī ādemleri ile cüst ü cūda iken zümre-i evbāş ve fırka-i ḳallāşdan Ḳazaḳ¹ Ḥān ki ol ḥavālīde şikār-bāzlıḡa çıḳmış idi ve niçelerün düdmān-ı ‘ömrine şular ḳoyup ḥānumānını yaḳup yıḳmış idi,² ‘ale’l-ḡaffle mīr-i mezbūra muḳābil oldu. Bir miḳdār teḡārub u teşātümden soñra ḳatlı helākine zafer buldı. Ḥadd-i zātında at oynadacaḳ yirde bulunmayup şa’b vādilerde buluşmaḡın ciddeden cidālleri kārger olmadı. Silāḥ-şörlükleri def-i şūr u zemzeme ḳılmadı. Egerçi ki şehd-i şehādeti tenāvülle kesb-i derecāt-ı āḫiret ḳıldı, lākin imsākine binā’en ādemlerine inanmayup azıḳ tedārükine bi’z-zāt kendüsi muḳayyed olmaḡın zād u zevādesini zehr-āb-ı mevt ile telḫ-kām itdi.

Ba’de-mā ikinci menzilde Tiflīs ḳurbına varıldı, Nehr-i Kür kenārında olan Şaḫrā-yı Jerf’de ḳonilup birḳaç gün istirāḫat ḳılındı. Fe-lā-cerem Tiflīs ḳulları bölük bölük geldiler. Melikü’l-ümerā [447a F] olan Ḥācī Beg oḒlu Aḫmed Paşa’nuñ sü’-i ḥulḳından şikāyet ḳıldılar. “Mādām ki bunda mīr-livādur, bizüm esbāb-ı ḥuzūr u rāḫatımız hebādur.” diyü çağrışdılar. Binā’en ‘alā zālīk ‘azl olındı. Sābıḳan ‘asker-i İslām serdārına mütāba’at iden Şeref³ Gorgi Beg ki ol mişezāruñ gürgi ve Gürcistān meliklerinin gereḡi gibi nāmver-i sütürḡi idi, şeref-i İslām ile müşerref oldu. Ve serdāruñ nāmıyla müsem mā ḳılınıp ism-i sāmīsi Sinān⁴ ḳonıldı. Ḥattā Tiflīs beglerbegiligi aña tevcīḫ buyurıldı.

Li-münşi’ihi

Ehl-i tedbīr gerekdür serdār

İntizām üzre ola dār u diyār

Mülketün fetḫi ḳolaydur ammā

Żabṫıdur [440a R4] müşkil olan ey dānā

Mehçe-i rāyetle İskender

Şarḳdan ḡarbi k’eyledi enver

1 Ḳazaḳ: Ḳazan F, EH

2 idi: idi ol R4

3 Şeref: - EH

4 Sinān: Yūsuf F, R4

Buydı re'y-i münîri ki 'ıyân
 Mülke ehlerinden ola fermân-rân
 Mülke hükme eylese bigâne kişi
 Bulınur sehv ü haţâ anuñ işi

El-kıssa Tiflîs Qal'ası'nuñ mühimmâtı görüldi. Ba'zı neferâtı tecdîd olı-
 nup zâd u zevâdeleri tedârük kılındı. Ba'dehu mâh-ı Receb'üñ toquzın-
 cı günü ki yevm-i sebt idi, Haleb Beglerbegisi Aĥmed Paşa'nuñ 'Osmân
 nâm vekil-i ĥarcı kırk elli miqđarı âdemleriyle azıqlanmaĥa giderken sâ-
 bıķu'z-zıkr Qazaķ Hân üç dört yüz güm-râhân ile muķâbil oldı. Mezbûr
 vekil-i ĥarc ol ortalıkda ĥarca sürüldi. On nefer miqđarı âdemleri mecrûh
 u zaĥm-ĥorde oldukları ta'ayyün buldı. Ĥikmet Ĥudâ'nuñdur, 'aķabince
 Qaraman Beglerbegisi Ĥasan Paşa qaravul tarıķıyla ol ĥavâlide reh-peymâ
 iken ol evbâşlara¹ râst geldi. Ĥattâ beş on nefer miqđarı qallâşuñ başla-
 rın kesüp ordu-yı zafer-maķrûna getürdi. Egerçi ki beglerbegilerüñ daĥı
 muķaddemi muķâbil olsa ve zâhir olan [450a EH] Sürĥ-serân leşkerinde
 şâh-ı güm-râh bile degül idüĥi muķarrer bilinse anlardan dil çıķarmaķ²
 mümkün idi. Ol eşnâda şâh-ı đalâlet-sipâhuñ Tiflîs'e gelmesi ve sevâĥil-i
 Nehr-i Kür'de 'asker-i İslâm'la muķâbil olması rüz-be-rüz şüyü' bulmaĥın
 ol miqđâr nuşret ü zafer muĥassenâtı ile iktifâ olınmış idi. Fi'l-vâķi' merd-i
 'âķıla lâ'ik ve 'âķl-ı kâmile muvâfıķ olan budur ki düşmenini ĥor görmeye.
 Ve kuvvet-i bâzûsına iĥtirâr eylemeye.

Li-mü'ellifi

Meşeldür neberdüñ olur erkegi³
 Erüñ ĥorkaĥı vü atuñ ürkegi
 'Adü ĥâline vâķıf olsa 'adü
 Ne şeb-ĥün müyesser olur ne pusu
 Qaçan çıķsa meydâna iş görmüş er
 Qafâsında a'dâyı ĥâzır sezer

1 qaravul//evbâşlara: - F

2 çıķarmaķ: çıķarmamaķ EH

3 neberdüñ//erkegi: büzürg olur eñiĥi F

Fî nefsi'l-emr gitdükçe bu aḥbâr kemâl-i şöhretle âşikâr oldu ki şâh-ı nâ-üs-tüvâr altmış bir leşker-i cerrâr ile 'azîmet itmiş ola. Hattâ havâli-i Tiflis'e gelüp bir cengelistan içinde pusularını kurup fırsat gözetmiş ola. Binâ'en 'alâ zâlik ser-leşker-i celâlet-mesâlik¹ gâh ü bî-gâh atlanurdu. A'dâ leşkerini karşusunda farz idüp yemîn ü şimâle at bırağurdu. "Âyâ düşmen zümresi ne taraftan gele?" diyü gözleri dört olmuş idi. Altındağı aşkar-ı Düldül-nijâdı ḥod cünbiş ü verzişde bir eser yıl gibi cüst ü çâlâk bulunmuş idi.

Li-münşi'îhi

Bir Sürḥ-ser görünse o şahrâda lâle-veş

Aḳın şalardı üstine² dîn ehli jâle-veş

Sünniler eyledükde Kızılbaşı pây-mâl

Gerdân idi ḥabâbı müzeyyen piyâleveş

Bir şehri mümkün idi çevirmek mücâhidîn

Mâhı ihâta eyleyici cirm-i hâleveş

El-kıssa ol eṭrâfdan Gürcistan ḥükkâmı, ḥuşûşâ ki Jekem³ şehrinün şehryâr-ı be-nâmı Levend Hân oğlu Aleksender Hân ki serdâr-ı sâbıka buluşmuş idi, sipehsâlâr-ı lâhika mülâkâta cür'et eylemedi. "Anlaruñ pîr-i rûşen-zamîr idüğine inandum. Bunlaruñ 'unfuvân-ı şebâbını naḳz-ı 'ahde bâdî vü bâ'îş şandum." diyü i'tizâr itdi. Hattâ birkaç gün sonra şâh tarafın-dan kendüye ḥiṭâben ba'zı sâhte mektûblar peydâ⁴ kıldı. Esâfil-i re'âyadan birkaçın Kızılbaş libâsında ta'biye tarîkıyla ke-ennehu kendüsine gönderdi. Pes ol mektûblardan biri 'asker-i mansûr eline düşdi. Yeden bi-yedin devr iderek tâ ser-leşker-i kâmkâr meclisine yitişdi. Egerçi ki zâhiren taḡyîr-i hâl göstermediler. Lâkin ihtiyâten külli ḥavf u ḥaşyete bâ'îş olmağın ol menzil-de âsâyişi münâsib⁵ [440b R4] görmediler. Ve bi'l-cümle ḳulûba bir 'aceb tefrika düşdi. Evvelki hücum u cür'etlerine şonraki evzâ'-ı nâ-sâzkârları muvâfiḳ görünmedi. H'âh u nâ-h'âh serdâr-ı sipâh ol menzilden göçdi.

1 Binâ'en//mesâlik: Aña binâ'en EH

2 üstine: müzeyyen üstine F

3 Jekem: Zânki F

4 peydâ: - F

5 münâsib: revâ EH

Behrâm [447b F] Paşa'yı otağ-ı hâşşî ile muḳaddem-i sipâh ta'yîn eyleyüp âḫar semte ṭoğrı 'azîmet itdi. Hattâ mezbûr melikü'l-ümerâ bir menzil yürüyüp ba'de'z-zuhr bir şahrâya ḳondı. Hâlâ ki serdâr-ı celâdet-kâr tebdîl-i ṭarîḳ itmişler. Hüsni-i tedbîr ile na'l-i vâj-gün semtini ṭutup Ṭomaniç'e ṭoğrı gitmişler. Egerçi ki zâhiren râh-ı râstdan inḫirâf eylemişler, fe-ammâ ma'nâ yüzinden "Mebâdâ 'asker-i İslâm ḫavf itdi. Ol ma'berden geçmege cür'et idemeyüp âḫar semte gitdi, diyeler." diyü geldükleri ṭarîḳa ṭoğrılmışlar. Beyne's-şalâteyn olduḳdan soñra ki 'avdet-i serdâr ma'lüm-ı kibâr u şîğâr ve ma'rüz-ı paşa-yı sipehsâlâr oldı, kemâl-i isti'câle göçüp mu'asker-i hümâyûna 'azîmet itdi. Egerçi ki ol şeb vâfir ḫasâret ve cünüd-ı Müslimîn'i nehb ü ğâret vuḳû'ı ve niçe bellü başlu zu'amâ ve çavuşân alınup küffâr-ı Gürcistân'un şeb-revligi şüyû'ı muḳarrer oldı, lâkin hüsni-i tedbîrleri aña müte'allîḳ olmamağın ne hâl ise ketm ü hazmı evlâ görüldi.¹ Huşûşâ ki ṭarîḳ-ı râstı ḳoyup girivelere ve nâ-hemvâr yirlere² uğrayan sûtür ü ḫuyûlün niçeleri helâk ü tebâh olduğı ta'ayyün buldı. Her ne hâl ise ol gice Ecel Şuyı nâm nehr³ kenârında ḳonuldu. Hâlâ ki eceli yitmiş ḫasteler gibi ba'zı bed-dillerün âb-ı ḫayât-ı himmetleri⁴ mükedder ü muğayyer⁵ oldı. Andan ki göçilüp Ḳoca⁶ Muştafâ Paşa ülkesine ṭoğrıldılar, şiddet-i şitâdan evvel Ḳarş Ḳal'ası'na çıkup memâlik-i 'Acem ğâretini muḳarrer ḳıldılar. İttifâḳ mâh-ı mezbûruñ on yedinci günü bir bişezâr miyânına ḳondılar. Şeḫer zamânına dek Gürciyân-ı kerihü'l-cenânun [450b EH] ta'addisinden râḫat olamadılar. Ya'nî ki ol gice küffâr-ı ḫalâlet-nişân gürüh gürüh o cengelistândan çıkımda, mâ-melek-i ğuzâtı çengâl-i hırş u ṭama' ucına ilişdürüp yağmâ ḳılmada idi.⁷ Şabâḫa dek kibâr u şîğâr gözlerin yummadı. Dide-i encüm gibi bidâr olmağı hüsni-i tedbîrine muvâfiḳ gördi. Fe-ammâ Arnavud semtinün dil-âverleri ve şan'at-ı sirḳanuñ envâ'-ı ḫilesin bilüp cür'et ü celâdetle meşhûr olan şîr-i nerleri çenber ḳolañlarından duzaḳlar ḳurdılar. Niçe küffâr-ı çâlâki dâma⁸ düşürüp ele getürdiler.

1 görüldi: görüldi. Ecel Şuyı demekle ma'rûf bir maḫaldür, diyâr-ı 'Acem'de görüldi F

2 yirlere: yollara R4, EH

3 nâm nehr: - F, R4

4 himmetleri: şîḫḫatleri R4

5 muğayyer: muğberr R4

6 Ḳoca: Menüçihir EH

7 idi: - F | mâ-melek-i ğuzât çengâl idi EH

8 dâma: zillete EH

Li-münşi'ihî

Özge himmet degül mi¹ cünd-i kibâr
 Kıla a'dâyı bir resm ile şikâr
 Ol kıra dînlüler mişâl-i ğurâb
 Düşdiler dâma oldılar pertâb²
 Rümili şâhbâzı her ğâzî
 Tut ki şayd itdi ördek ü kızî
 Boğazı iplülerdür ol düzdân
 Rismân olsun anlara şu'bân

Hâşıl-ı kelâm 'asâkir-i desâkir-ı kıyâm cengelistân-ı küffâr-ı li'âm ıztırâ-bından kurtuldu. Bir deryâçe sâhiline çıkılıp âsâyiş niyyeti ile konuldu. Nâgehân Çıldır Beglerbegisi Muştafâ Paşa ki "Kızınoglı" dimekle şöhre-i dünyâ ve Menûçihir ismiyle dâlâleti³ hâlinde müsemmâ idi, anlar ve Adana hâkimi Ramazânoglı İbrâhîm Beg ve Kilis sancağı begi Cân-pülâdoğlı Hâbib Beg ve sâ'ir 'askere yitişmeyen ümerâ ve edâ-yı hîdmete tekâsül ü ihmâl ile deprenen sipâh u zu'amâ bir uğurdan geldiler. Dest-büs-ı serdârla muğtenem kılındılar. Gâh anlara⁴ tevbiğ u 'itâb kılındı ve gâh 'afv-ı cerâ'i-me müte'allik luğf-ı bî-iştibâh gösterildi.

Vefât-ı serdâr-ı sâbık Muştafâ Paşa⁵

Ve yine ol menzilde serdâr-ı sâbık Muştafâ Paşa merhûmuñ vefâtı haber-i geldi. Leşker-keş-i nâmdâr ve tevâbi'i nâmındaki kibâr u şığârdan ğayrılar mâtemin tutup gözyaşların dökdiler. El-kışsa serdâr ve 'asâkir-i cerrâr bi-esrihim Karş havâlisinde kındılar. Müstevfâ azlık tedârükini görüp dâr-rü'l-mülk-i Tebrîz fethine 'azîmetin ve muğaddemâ der-i devletde itdükleri da'vâ üzere şâh-ı Hüdhüd-külâha⁶ muğâbil ü muğâtil olup harb u rezme taşmîm niyyetin muğarrer itmekle cäsüsler gönderdiler. [441a R4] 'Asker-i

1 himmet//mi: degül mi himmet F

2 pertâb: pertâb Dâm ile Kıızılbaş tutduklarıdır Nazm F

3 ile//dâlâleti: - R4

4 hîdmete//anlara: - R4

5 Vefât-ı/Paşa: - R4, EH

6 Hüdhüd-külâha: leked-nigâha R4, EH

melâhîde ve şâhları ve sultânları ‘alâ hiddetin ne hâlde ise bilmesini münâsib gördiler. Birkaç günden sonra ba‘zısı geldi. Bu maqûle haberler getürdi ki şâh-ı dâlâlet-sipâh Arpa Çayırı nâm menzile gelmiş. Leşkerini yoklayup ser-‘asker-i nâmdâr ile muqâbeleyi muqarrer kılmış. Lâkin kemâl-i şecâ‘atini ve hüsn-i tedbîr ü firâsetini ki işitmiş, havfından ¹«العود أحمد» mazmûnına rağbet gösterüp girüsine gitmiş. Pes serdâr-ı nâmdâr şâhuñ bu deñlü² havf-ı haşyet-şi‘ârî ile iftihâr eyledi. “Erüñ ere teveccühi kâfidür. İnşâ‘alâh gelecek sene de edâ-yı hîdmete ‘ömrümüz vâfidür.” diyü ferâgat eyledi. Cidden cäsûslarun sözleri kizb [448a F] ü dürüg ve çerâğ-ı şadâkatleri bî-fürüg olmak ihtimâlini virmedi. Huşûşâ ki “ ‘İzz-i hużür-ı şehryârîde itdügüm da‘vânuñ cevâbı taleb olunursa ahvâl neye müncer olur?” dimedi. “Li’llâhi’l-hamd maṭlab-ı a‘lâmuz olan vekâlet-i kübrâ şadrına oturduḡ. Ve hatem-i vezâreti ele getürüp serdâr-ı sâbık gibi haşm-ı ḡavînün pençesin burduḡ.” diyü hużür u râhatı elyaḡ u aḡrâ gördi.

Ve ol hînde mü’ellif-i kitâb bu maqûle bir ḡazel-i müsteṭâb nazm idüp eṭrâf-ı ‘âleme velveleler şaldı:

Li-münşi’ihi

Bir³ göz yumup geh ‘azm idevüz Naḡcivâna dek
 Şâhuñ gözün açup ḡovaruz İşfahâna dek
 Çok fırsat el virür niçe ḡanlar revân olur
 Leşker ki cân atup ḡide bir kez Revâna dek
 Ser-keşleri getürmege bir bir keşân keşân
 ḡullâb-ı ḡahrımız yitişür ḡum Kâşâna dek
 Şıḡmaz demür ḡapulara şîrânımız bizüm
 Geşt ü ḡüzârımız ṡayanur Şîrvâna dek
 Serdârımız ki Rüstem-i dâstân-ı ‘aşr ola
 Gitsek ‘aceb mi şevḡ-ıla Mâzenderâna dek
 ‘Âlî şalınsa bir begimiz Sürḡ-serlere
 Eyler yüz aḡlıḡın ḡarabâḡ u Muḡâna dek

1 “[Gerektiḡi takdirde] geri dönmek övülecek şeydir.”

2 deñlü: miḡdâr R4, EH

3 Bir: Biz EH

Der-zuhûr-ı âteş-i semâvî ve rûmûzân-ı fehâvî

Vaqtâ ki mâh-ı Şa'bân'ın ğurre-i ğarrâsı oldu, semâvât-ı berinde ba'zı 'alâmât zuhûrî ta'ayyün buldı. Ol gice dürd-nüşân-ı havâdis-i eyyâm ve peymâne-keşân-ı mecâlis-i şühûr u a'vâm hilâl-i Şa'bân'ı şarâb-âlûde [451a EH] bir dilim nân ve hey'et-i hâlede süfre-i mey-zedegân gibi mestân-ı hâkiyâna nümâyân ve nuql-i nücûm-ı bunduğ-rüsümü evrâk-ı bahâr-ı bādâm şifatında perîşân eyledi. Hattâ âfitâbe-i âfitâbda âsumândan zuhûr iden âteş 'alâmeti¹ rîzân ve zevrağ-ı mâh-ı nevdan dâmen-i eflâke revân olan şafağ hûn-âbesi ki bir bakmada rengi zâhir ü 'ıyân ve bir nazarda bâde-i ergavân meşâbesinde manzûr-ı a'yün-i a'yân idi. Fe-lâ-cerem ol leyle-i ehadûn ikinci sâ'atinde hem-reng-i hûn nümüne-i şarâb-ı gül-gün sipîhr-i nîl-gûnda bir âteş-i sürh-fâm manzûr-ı enâm-ı eyyâm olup ğarbuñ cānib-i yemîninde üç bölük nâr-ı sūzân resminde, 'ale'l-huşûş ordu-yı zafer-mağrûna havâle olan semtinde zâhir oldu. Hattâ müstevcib-i dehşet-i zevi'l-enzâr idüğü ta'ayyün buldı. Niçeler "Bu ayuñ ğurresinde bu mağûle 'alâmet âyâ ne ğüne havâdis-e delâlet ider hâletdür? 'Acabâ ile'l-ân Sürh-serlerden dökilen kanuñ 'aksi² midür? Yâhüd sebzezar-ı âsumânide açılmış ergavân-ı bahârî midür? Yoğsa nûr-ı tecelli-i ilâhiden erâik-i melâ'ikeye âteş mi düşmişdür? Ve yâhüd bu ğurre-i ğarrâda kazâ-yı âsumânî vâki' olup bir şehir mi çutuşmuşdur?" diyü herkes taşavvur u tefekkürde idi.

Li-münşi'ihî

Oldı etrâf-ı mâh-ı nevde 'ıyân
 Kana mâ'il bir³ âteş-i sūzân
 'Ulüvv-i mâhı gördiler ma'lûm
 Şehre od düşdi şandı ehl-i nücûm

Bu hâletle tâ temcîd zamânına dek çurdu. Kibâr u şîğâr «اللهم حوالينا لا الهتم حوالينا»⁴ virdine iştiğâli münâsib gördi.

1 âfitâbe-i//alâmeti: âfitâbdan R4, EH

2 'aksi: 'askeri F

3 bir: - F

4 "Ey Allah'ım, üzerimize değil, çevremize [düşsün]."

Serdârûn yoklaması ve bî-ğayretleri¹ nâvek-i ta'n ile oklamasıdır

Çünkü serdâr u ‘asker Karş’dan [441b R4] Tiflîs’e cilveger oldu ve tekrâr menzil-i evlele gelüp birkaç gün istirâhâti muqarrer oldu,² “Zâhirde a‘dâ ile muqâbele mümkün olamadı ise bârî ‘alâ tarîkı’l-farz³ ve’l-vehm muqâtele müyesser olsun.” diyü emr eyledi. “Her kişi düşmen yarağı ile atlanup karşımuzdaki depeyi Revâfîz zümresinüñ leşker-i mecmû‘ı farz idüp gün-â-gün mühâcemeler ve hayret-efzûn muqâbeleler vü müşâtemeler zuhûra gelsün.” diyü söyledi. Pes kihân ü mihân ve maqbûlân-ı zamân ğayrete geldiler. Kânûn-ı ‘Osmânî üzere cebelülerin tedârûke muqayyed oldılar. Gerek yeñiçeri zümresi gerek bölük halkı fırçası, huşûşâ ki begler ve beglerbegiler ve cebelüsü mu‘ayyen olan za‘îmler izhâr-ı şöret ü şevkete bezl-i maqđür itdiler. Ve ol yevm-i ma‘hûdı rûz-ı neberd mülâhaza eyleyüp atlandılar.

Li-münşî’ihi

Ṭıtdı cihât-ı sitti mühimmât-ı tımturâk
Şöhretle ṭoldı seb‘a semâvât u nüh revâk⁴

Gitdi şadâ-yı velvele-i kûs-ı Rûmiyân
Güş eyledi Hicâz u Şifâhân u tâ ‘Irâk

Bir yire gelse niçe selâṭîn-i nâmdâr
Zînet yolında ancak olurdu bu ittifâk

Ya’nî begler ve beglerbegiler berât itdüğü hâşlaruñ her beş biñine bir cebelüsini muqarrer, za‘îmler ise dört biñine bir müsellaḥ-ı nâmver, niteki sipâh-ı ehl-i tîmâr her üç biñine bir yat u yarağı mükemmel âdemini cilveger eyleyüp meydâna ki çıkıldı, [448b F] şadâ-yı surnâ ve ṭabl ü nefîr gerân-tâ-gerân âfâka velveleler şalup ‘âlemi zemzeme-gîr kıldı.

1 ğayretleri: ‘izzetleri R4

2 muqarrer oldu: münâsib gördi EH

3 farz: ğaraż R4

4 revâk: ṭibâk EH

Li-mü'ellifihî

Kırmızı bayraklar açdı şanmañuz merdân-ı ceng
 Mevc urur hûn-ı 'adûdan baħr-ı bî-pâyân-ı ceng

Cüst ü cü eyler 'adüyü tıĝlar ħan derleyüp
 Hāncer-i bürrān zebān-ı hāl ile dir ħanı ceng

Rezmgāhuñ bunca yıldur fāris-i yek-tāsıdur
 Az olur 'Ālî gibi bir merd-i ħikmet-dān-ı ceng

Bu hâletle ve bu güne zîb ü zînetle serdār-ı kāmķār kemāl-i mehâbetle raħşa süvār olup eblâķların Őoķındı. Ve ĝurūrını ĝayr-ı müŐ'ir ĝarūraların taķındı. Her alayı bi'z-zāt tölandı. Ve ba'zı meydānlarda at bıraķdı. Hattā kılıcını Őıyırup cenge yapındı. Ve ħıŐm-ālûde ĝamzeler ile eĝrāfına baķındı. Egerçi ki ba'zı bed-h'āhları mezbûrı ta'yîb eylediler. "Őipehsālār olan Őāħib-vaķāra böyle ħıffet yaķıŐmaz." diyü Őöylediler. Lākin ħadd-i zātında merküz olan Őecā'at muķtezāsınca deprendi. HıuŐuşā ki 'ilm-i resmiden maħzüz olmaĝın ¹«ما لا يدرك كآه لا یترك كآه» mefhūmına raĝbet ĝösterdi. Ve ammā Őāh-ı ĝüm-rāh tarafından gelen MaķŐüd Hān ve taħt-ı ħükmindeki [451b EH] ĝüm-rāhān serdāruñ ol Őalābetini ki ĝördiler, "Bunuñ mecāzî cengi böyle, ħaķıķisi olsa nice olacaķdur?" diyü ħavf itdiler.

ĝıbbe zālik leŐker-keŐ olan serdār-ı nuŐret-mesālik izħār-ı 'adl ü dāda sālîk oldı. "Her kimüñ kimde ħaķķı var ise zamān-ı 'adāletümde tālîb olsun." ruŐŐatın virdi. Őöyle oldı ki ba'zı re'āyā ve nüzül yükleriyle gelen fuķarā ve ħarçlıĝı dükenmiŐ sipāh-ı zu'afā, ümerā ve melikü'l-ümerā olanlara musallaĝ oldılar. Dinçden dince mübāŐir olup ordu ķāđisine her birini da'vet kıldılar. Cidden on beŐ yıl i'tibārı olmadı. Bir ħarn 'ubūr itdüĝi ķaziyye ĝörülmeĝe ruŐŐat virildi.

Hattā bu ħaķır, ya'nî mü'ellif-i keŐirü't-taķŐir ol senede² Kōstendil sancaĝı begi olan Feridün Beg'e vardum. İstihlāŐ-ı ħuķūk-ı nāsa musallaĝ idi. On³ yedi nefer çavuşı otaĝında ĝördüm. Ve ümerādan Burūsa sancaĝı begi

1 "Hiçbirini yapamıyorsan hepsini de terk etme."

2 ya'nî//senede: ol yıl F

3 idi. On: - EH

olan Halil Beg bu haķire geldi. Dađı çāšnī-gīr iken olan da'vāları görüldü-
gini bildürdi. Egerçi ki serdār-ı sâbık bu maķūle umūra mübāşir virmezdi.
“Düşmen 'askeri ile ceng ü cidāle me'mūr¹ olan ķavmün nesini aldurayın?
Atın şatdurup piyāde mi ķoyayın? Kılıcın bey' itdürüp yaraķsız mı sefer
itdüreyin?” dir idi. Müdde'ilerine “Bu maķūle umūr İstanbul'da görülür.”
cevābını virürdi. Ammā bunlar anuñ semtine gitmedi. Men'ini terġīb
idenlerden bile ħazz itmedi.

El-ķışsa 'alā'im-i şitā zāhir olunca anda tırdılar. Ve göçmelü olduķda
Karş'ı müstaķil beglerbegilik itdiler. Ĥattā Silistre sancaġı begi Hızır Beg
ki [442a R4] Hüsrev Paşa dāmādı idi, aña tevcih itdiler. Ğıbbe zālik ser-
dār-ı sâbık akribāsından Arz-ı Rüm Melikü'l-ümerāsı Meĥemmed Paşa'yı
teftiş buyurdi. Ma'zül defterdārlardan Kaytās-zāde Aĥmed Efendi ve ķuzāt
zümresinden iki müteşerri'-i ercümendi, ĥuşūş-ı mezbūra me'mūr kıldı.
Karş ve Arz-ı Rüm sipāhından, ĥattā Haleb ve Mar'aş eşirrasınuñ züm-
re-i müzevvir-güvāhından her kim ĥuķūķ taleb itdiyse alıviridi. Ma'nen
leşker-keş-i ķadım merĥumuñ memātı ĥālinde bile intikāmından ferāġati
münāsib görmedi.

Bu tarik ile sene-i mezbüre Ramazān'ı ki dāĥil oldu, Karş'dan göçüp
Arz-ı Rüm kışlasına vuşūli ĥuşūl buldı. Ve ol eşnālarda sâbıķu'z-zıkr
Meĥemmed Paşa, Arz-ı Rüm eyāletinden 'azl olunup yirini Hüsrev Paşa'ya
tevcih itdi. Ve ĥidmetde bulunan ümerā ve mīr-i mīrān-ı küberāya dağı
teraķķiler virildi. Ādemlerine ibtidā'en dirlikler ile ri'āyet kılındı. Andan
şonra yeñiçeri zümresine ve bölük ĥalkı fırķasına Arz-ı Rüm ĥavālisinde
ķışlaķ ta'yin idüp sâ'irlere icāzet viridi.² Kendüler dağı mīr-i mīrān serāyına
girüp ĥuzūr u āsāyişe raġbet gösterdi.

Ammā şol zamān ki māh-ı Zi'l-ĥicce'ti'l-ĥarām dāĥil oldu, şāh tarafın-
dan Tābūt Aġa³ nām bir ilçi dađı vāşıl oldu. Ĥattā bir gün serāy-ı vezir zib
ü zinet olunup döşendi. Ve ekābir-i devlet-me'āşirle divān olunup ziyāfet ü
ri'āyet kılındı.

1 me'mūr: mübāşir F

2 viridi: virüp F

3 Tābūt Aġa: Āsāyiş F, R4

Li-münşi'ihî

Döşendi bisât-ı münakkaş-ı müzehheb

Müsâ'id müzeyyen erâ'ik-i müretteb

Ekâbir mu'anven e'âzım mülebbes¹

Levâzım mükemmel 'asâkir mücennes

Miyân-besteler giydiler câme zer-keş [449a F]

Ser-â-ser mülevven müzehheb münakkaş

Cemâli münevver, kelâmı müfesser,² edâsı muhayyel, 'ulûmı mükemmel ilçiler ki hulûşa-i merâm neydüğünü bildürdiler, maşşûdları Maşşûd'un risaleti gibi şulh u şalâh idüğünü 'arz itdiler. Ba'dehu Luvarşat³ oğlu Sîmûn Hân'dan ilçi ve mektûb geldi. Mülk-i mevrûsı olan Tiflis eyaleti kendüye virilüp kıl mevâcibine cevâb virdüğünden gayrı sâl-be-sâl yüz biñ sikke altun irsâline müte'ahhid oldu. Ve ferzend-i bî-hemtâsı ki bâğ-ı 'ömrinüñ nihâl-i yektâsı idi, bi-çarîki'r-rehn 'atebe-i 'ulyâya gönderecek oldu. Vaqtâ ki bu mazmûn ma'rûz-ı 'atebe-i 'izzet-maqrûn oldu,⁴ Sîmûn'un huşûl-i maşşûd-ı oğlunuñ irsâline ta'lîk kılındı. Bu minvâl üzere serdâr-ı nâmdâr ve şadr-ı a'zam-ı büzürgvâr zağâ'ir cem'ine emrler gönderüp şiddet-i şitâ geçince Arz-ı Rûm'da âsûde oldu.

Hâdişe-i tâsi' 'aşer

Sene [452a EH] tis'in ve tis'a mi'e târihinde vâki' sūr-ı hümâyün cem'iyetidür ki şehryâr-ı cihân Sulţân Murâd Hân bin Selîm Hân ferzend-i ercümendi Sulţân Mehemmed Hân'ı sünnet ve cem'iyet-i sünnet-i Muhammedî'ye iki cihetden ri'âyet kaşd idüp ecdâd-ı 'izâmı zamânındaki sūr-ı pür-sürürüñ ihfâcâtı defterleri görüldü. Aña göre cem'iyet-i sūr-ı hitân tedârüki görüldü. Hattâ mülük-i eţrâfdan Mekke-i Mükerrreme şerîfine ve Kırım hânına, hattâ ba'zı hükâm-ı Hindistân'a müstaķil emrler ile⁵ mü-

1 mu'anven//mülebbes: mu'ayyen e'âzım müyesser F | mülebbes: mübeşşir EH

2 kelâmı müfesser: - F, R4

3 Nüshalarda "Luvarşab" şeklinde yazılan bu isim daha önce "Luvarşat" olarak geçtiği için tashih edilerek metne alındı.

4 oldı: kılındı F

5 ile: ve eţâf u eknâfa EH

teferriqalar ve çâşnî-gîrler gönderildi ki “Fülân târihde sūr-ı hümâyūnum muqarrerdür. Da’vetimize icâbet idesüz.” buyuruldu.

Naẓm

Hıdmet-i sūra serverân-ı qadım
 Da’vet üslûbın itmegin taqđım
 Hüküm-i qânûnı itdiler icrâ
 Qıldılar emr-i da’veti inşâ
 Ya’nî mîrân u mîr-i mîrâna
 Manşıb aşşâbı rû-şinâsâna
 Sūr-ı şâhı beşâret eylediler
 Her birin bezme da’vet eylediler
 Niçe serheng ü niçe [442b R4] h’ânsâlâr
 Oldılar yil gibi ulağa süvâr
 Bildi erbâb-ı ‘izzet ü iqbâl
 Dügün eyler şeh-i hüceste-hişâl
 Bu tarîq ile müjdesi Hotene
 Vardı çaq mülk-i Çîne vü Yemene¹

Mü’ellif-i kitâb ki ol eşnâlarda² Haleb timârları defterdârı idi, aña dağı bu güne bir güzide hitâb vârid oldu ki ol emr-i celil budur.

Naẓm³

Budur ol vârid olan emr-i şerîf-i mümtâz
 Hil’at-ı şâhid-i mektûbına nûr oldu tırâz

[Emr-i şerîf]

Qıdvetü’l-emâcid ve’l-e’âlî, ‘umdetü’l-efâzıl ve’l-ehâlî, el-mevşûf bi-şunû-
 fi’l-ma’ârif ve’l-me’âlî, Haleb timârları defterdârı Muştafâ ‘Âlî *dâme ulüv-*

1 Bildi//Yemene: - F | Yemene: Şine R4

2 eşnâlarda: târihde F

3 Naẓm: - F, R4

vuhu tevki'-i refi'-i hümayün ve yarlığı belîg-i meserret-maqrün vârid olucağ ma'lûm ola ki 'amme-i ebnâ-yı ümmet-i 'âlî-himmet ve kâffe-i evlâd-ı millet-i me'âlî-mahmidet, huşuşâ ferzendân-ı selâtin-i gerdün-rütbet ve şeh-zâdegân-ı havâkîn-i hilâfet-menzilet, server-i mihter-i cümle-i enbiyâ, hümâm-ı heme-i mürselin ü aşfiyâ *şalla'llâhu 'aleyhi ve 'alâ âlihi'n-nücebâ mâ dâmeti'l-arđu ve dâreti's-semâ* hazretlerinün sünnet-i seniyyelerine ri'âyet ve 'âdet-i hasenelerine mütâba'at farz u vâcib meşâbesinde müşbet idüğini ² ﴿مَلَّةً أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ﴾ ¹ ﴿وَاتَّبِعُوا﴾ fermân-ı sa'âdet-rehîn-i hikmet-ķarîni müsted'âsınca mu'ayyen ü muķarrer bilmeleriyle inşâ allâhu'l-meliki'l-gâffâr mâ-şadağ-ı naşş-ı kerîm-i ³ ﴿فَانظُرْ إِلَى آثَارِ﴾ ya'nî gelecek nev-bahâr-ı cennet-dişâr-ı nüzhet-şi'ârda ferzend-i 'izzetmend-i kâmkâr-ı sa'âdet-yâr, şeh-zâde-i kâm-bîn-i hilâfet-kirdâr nûr-ı pür-nûr-ı riyâz-ı ma'delet-i kâm-rânî, gönçe-i bâğçe-i salţanat u celâlet ü bahtiyârî dürr-i şehvâr-ı şâdef-i zemîn ü zamân, neyyir-i tâbdâr-ı felek-i emn ü emân, mağz-ı luţfu'llâhi'l-vehhâbi'l-mennân semiyi-yi Hazret-i Habîb-i Yezdân, oğlum Mehemmed Hân'uñ *enbetehu'llâhu nebâten hasenen ve erşedehu li-verâseti'l-mülki müstahsenen* hâlâ nihâl-i bî-mişâl-i ķâmeti bâğ u râğ-ı devlet ü nebâhetde serv-i ser-efrâz ve şâhsâr-ı tarâvet-âşâr-ı nahl-i hilķati bostân-ı gîtî-sitân-ı ⁴ 'izzet ü celâdetde engüşt-nümâ-yı aşhâb-ı ķadr ü imtiyâz olup gül-bün-i zât-ı sûtüde-şifâtınıñ gönçe-i muţarrâsı gibi menbet-i devħa-i sa'âdet-i cihân-sâye ve menşe'-i şemere-i şecere-i hilâfet-i ma'delet-pîrâyedür. Dest-i bâğbân-ı sünnetle bürîde ve ķaţ'-ı tîğ-i istirâhatle ķide vü pîķide ķılınmasını vâcibât-ı dîn ü devlet ve mühimmât-ı umûr-ı şerî'atden bilinüp cem'iyet-i sûr-ı sürür-âmîz-i hüsrevâne ve ziyâfet-i hitân-ı râhat-resân-ı pâdişâhânesine ferâğ-ı bâl ve şâdmânî-i ber-kemâl ile taşmîm ü niyyet ķılınmışdır. Hazret-i Hudâ-yı bî-hemtâ *celle şânuhu ve 'alâ* mebdâdisini mübârek ü hümayün ve hâtimesini teyemmün-i rûz-efzûn ile envâ'-ı meserrete maqrün buyura, bi-mennihi ve keremihi. Fe-lâ-cerem bu sûr-ı pür-sürür-ı refâhiyyet-nişân ve hitân-ı meserret-hitâm-ı râhat-resân 'umûmen sükkân-ı [449b F] rub'-ı meskûna i'lân olunmağ, huşuşâ hibţa-i hilâfet ve havza-i hükümetüme dâhil olan aşhâb-ı merâtib-i câh ü celâl ve

1 "Uydular.", Bakara Sûresi, 2/102.

2 "İbrahim'in dinine... Allah, Müslüman diye isimlendirdi.", Hac Sûresi, 22/78.

3 "Eserlerine bak.", Rûm Sûresi, 30/50.

4 sitân-ı: - F

erbâb-ı menâşib-ı ‘izz ü ikbâl, lâ-siyyemâ hükâm-ı nâfizetü'l-aḥkâm¹ ‘idâ-
dındaki emâcid ü mefâhîr ve e‘âzım u ekâbir kâbiren ‘an kâbir bu beşâretle
mükerrerem ve edâ-yı ḥidmet-i tehniyetle muḥterem kılınmaḡ âbâ-yı kirâm-ı
cennet-maḡâmum ve ecdâd-ı ‘izâm-ı maḡfîret-encâmum *enâra’llâhu ḡubû-
rahum ve zâde bi-hâza’s-surûri ḡuzûrahum*² zamânlarından ile’l-ân câri olan
âyîn-i kerâmet- [452b EH] nişân ve ḡavânîn-i re’fet-iḡtirân ḡabîlinden
olmaḡın bu ḡuşûşı saña daḡı i’lân içün ‘umdetü’l-a’yân bi-şerefi’l-eyyed
Dergâh-ı Mu‘allâ çâşnî-gîrlerinden Meḡemmed *zîde mecdebu* irsâl olındı.
Buyurdum ki evlâ anılan ‘âdet-i ḡasene ve câri olan ḡâ’ide-i müstaḡsene
üzere sen daḡı edâ-yı ḡidmet-i tehniyet ve sūr-ı sūrūr-efzâ-yı beşâretle ‘arz-ı
beşâset idüp kemâ-kân defterdarlıḡuñ emrinde bâhirü’ş-şükrân olasun. Ve
bu emr-i ḡümâyûnum ve nişân-ı celâlet-maḡrûnumla kemâ-yenbaḡı ‘amel
idüp devâm-ı devletüm du‘âsına [443a R4] iştiḡâl gösteresün.

Ve yine cevâb-ı nâme-i müsteḡâb bu ḡüne vâḡı’ olmuşdur:

Şüretuhu

Dergâh-ı behcet-resân-ı râḡat-âbâd ve bârgâh-ı meserret-bünyân-ı
ferḡat-bünyâd türâbına *dâme meḡşûfen bi-himmeti’l-evtâd ve maḡfû-
fen bi-da’veti’l-aḡḡâb ve’l-efrâd*³ ‘arz-ı bende-i kemîne-i ḡâk-nihâd oldur
ki çün ri‘âyet-i sünnet-i seniyye-i Seyyidü’l-enâm ‘*aleyhi eḡḡalûs-salât ve
ekmelûs-selâm*⁴ ‘umûmen ebnâ-yı enâm-ı eyyâm ve evlâd-ı ümem-i vâ-
cibü’l-iḡtirâm, ḡuşûşâ ferzendân-ı pâdişâhân-ı ‘izâm ve şeh-zâdegân-ı
kirâm-ı lâzımü’l-ikrâm *lâ zâleti’ş-şuhûr ve’l-a’vâm merbûḡatin bi-silsileti
sülâletihimi’l-celîleti’l-celiyye ve mâ bi-râhati’d-duḡur ve’l-eyyâm mazbûḡati
bi-sünnetihimi’l-seniyyeti’l-aliyye* ḡazerât-ı ḡudsî-şifâtlarına ehemm ü el-
zem idüḡi müttefaḡun ‘aleyh ü müsellemdür. Binâ’en ‘alâ zâlik ve ibtiḡâ’en
li’s-sülûk ilâ ḡâzihi’l-mesâlik ḡazret-i pâdişâh-ı ‘âlem-penâh-ı Sikender-câh
ve şâhenşâh-ı felek-destḡâh-ı Süleymân-sipâh, ḡaviyyü’l-iḡtidâr-ı selâḡîn-i
bülend-iḡtihâr, mâ bihi’l-iftihâr-ı ḡavâḡîn-i mevâkib-medâr, mazḡar-ı âşâ-

1 aḡkâm: iḡdâm EH

2 “Allah onların kabirlerini nurlandırın ve bu mutluluk ile huzurlarını arttırsın.”

3 “Bireylerin ile dini önderlerin duasıyla kuşatılmış bir şekilde ve toplumu ayakta tutanların himmetiyle sarılmış bir biçimde devam etsin.”

4 “Selâmın en mükemmeli, salâtın en yücesi onun üzerine olsun.”

rü'l-luḫf ve'l-cüd ve'l-ihsân, el-mü'eyyed bi-te'yîdâti'llâhi'l-meliki'l-mennân² ﴿وَاتَّبِعُوا﴾¹ ﴿مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ﴾² fermân-ı hikmet-ḫarîne imtişâl-i güzîn ve ber-mücib-i naşş-ı kerîm-i³ ﴿فَقَدْ مَضَّتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ﴾ ve âbâ vü ecdâd-ı emcâd-ı pîşîn, mürâ'âtına⁴ mütâba'at-ı nebâhet-ḫarîn buyurup niyyet-i hitân-ı 'izzet-hitâm-ı nüyîn-i Cem-miḫdâr ve ri'âyet-i sūr-ı sūrür-efzâ-yı şeh-zâde-i kâmkâr gönçe-i bâğçe-i bihişt-i salṭanat u şâdmânî, mîve-i nevbâve-i şecere-i hilâfet ü kâm-rânî, hem-nâm-ı hümâm-ı heme-i enbiyâ, semiyî-yi ceddühü'l-kerîmi'l-a'lâ, a'nî bih Sulṭân Meḫemmed Hân-ı maḫmidet-ârâ *ebḫāhu'llāhu te'ālā bi-kemālî'r-rifati ve'l-irtikā* evvel-bahâr-ı nüzhet-şî'âr ve faşl-ı rebî'-i bihişt-iştihârda bi-'inâyeti'llâhi'l-aḫdem 'izz-i hużûr-ı pâdişâhîde menvî vü muşammem olup bu niyyet-i müsteṭâbe-i dilgüşâ ve cem'iyyet-i ḫuceste-i feraḫ-baḫşâya ḫidmet-i ḫasene ve tehniyet-i müstaḫsene-i ḫatene tâ şehryâr-ı Hitâ vü Hoten'e ve ḫükkâm-ı Hind ü Sind olan mülük-i zemene ehem ü vâcib olmağın emr-i şerîf-i pâdişâhîniün beşâreti ke'n-nûr fi's-sevâd rub'-ı meskûn sükkânının⁵ süveydâlarında zâhir ve fermân-ı münîf-i şehryârîniün ihâm u işâreti ke's-sürür fi'l-fu'âd memâlik-i maḫrûse-i rûz-efzûn sükkânının sâḫa-i ḫulûb-i mergûbelerinde bâhir olduḫdan mâ'adâ 'amme-i 'ibâd-ı 'inâyet-mu'tâd ve kâffe-i bendegân-ı ḫidmet-nihâd zümresine daḫı i'lâm u i'lânî 'âdât-ı ḫamîde-i selâṭîn-i selef ve ihtiyârât-ı pesendîde-i esâṭîn-i şâḫib-şeref ḫabîlinden olmağla ḫâlâ 'umdetü'l-a'yân ve'l-üdebâ,⁶ Dergâh-ı Mu'allâ çâşnî-girlerinden Meḫemmed Ağa ḫulları yedinden bu bende-i kemterlerine emr-i celilül-ḫadr-ı ḫâtır-sâz ve fermân-ı bî-'adil-i çâker-efrâz vârid olup mazmûn-ı ferḫat-nümûnında ol ḫidmet-i tehniyet-i sūr ki mücib-i devlet ü ḫubûr ve müstevcib-i sa'âdet ü sūrürdur, zamânında edâsı sünnet-i seniyye ve evânında icrâsı tehniyet-i behiyye idüğü muḫarrer bilinüp 'ale'l-ḫuşûş feḫvâ-yı emr-i a'lâ güzîde-i bilâd-ı 'Arab maḫmiye-i pesendîde-i Haleb tevâbi'inden olan eşrâf-ı ulemâ-yı a'yân ve ümerâ-yı küberâ-yı zî-şân ve 'umûmen sipâḫ ü zu'amâ ve vedâyi'-i Hâlıkü'l-berâyâ olan re'âyâya beşâret ü i'lâmı maḫz-ı tehniyet olduḫdan mâ'a-

1 "Uydular.", Bakara Sûresi, 2/102.

2 "İbrahim'in dinine... Allah, Müslüman diye isimlendirdi.", Hac Sûresi, 22/78.

3 "Öncekilere uygulanan ilâhî kanun devam etmiş olacaktır.", Enfâl Sûresi, 8/38.

4 mürâ'âtına: ri'âyetine EH

5 sükkânının: ḫustânının F

6 üdebâ: erkân EH

dâ her âyîne sünnet-i Muḥammediyye bâ'îş-i devlet-i ebediyye ve mürîş-i sa'âdet-i sermediyye olan sünen-i seniyye-i Ḥaliliyye'den bilinüp fâtihası [450a F] iftitâh-ı umûr-ı cumhûra kâr-sâz ve hâtimesi inşirâh-ı şadr-ı şudûra esâs-endâz olmaḡ du'âlarına bi'l-guduvvi ve'l-âşâl muvâzabet ü iştiğâl olınup [453a EH] vâkı'-i hâl südde-i meserret-baḡş-ı 'amîmü'n-nevâl türâbına 'arz olındı. Fermân-ı 'âlî-şân der-i a'lânu'dur.¹

Li-münşî'ihî

Bir seḡerğeh ki âfitâb-ı celîl
 Burcdan burca eyledi taḡvîl
 Dâḡil oldı Cemâziyye'l-evvel
 Anuñ altıncı günü müsta'cel
 Şeh-i 'âlem [443b R4] serâydan göçdi
 Evcden evce şâhbâz uçdı
 Sürdi raḡşını şevğ cânibine
 Atmeydânınuñ serâyına

Ya'nî bir serây-ı dil-güşâ idi ki muḡâbelesinde bir vâsî' meydân ve câbe-câ ba'zı tılısmât-ı ḡadîme ve menârât-ı 'acîbe ol 'aşrda nümâyân idi. Her ḡaçan ki selâtin-i Âl-i 'Oşmân cem'iyet-i sūr-ı ḡitâna fermân-rân olurdu, ḡavâşş-ı ḡilmân ve ḡarem-i muḡteremleri olan cevâri-i ḡavârî-nişân ile ol maḡâm-ı ḡuldâsâya göçüp iki ay miḡdârı anda temekkün ḡılurlar idi. Ve ba'zı pâdişâhân sūr-ı pür-sürür cem'iyetine ḡırḡ gün ḡırḡ gice raḡbet itmîşler idi. Ve ol eyyâmuñ her bir günü reşk-i rûz-ı 'îd ve her gicesi şeb-i ḡadr gibi sa'îd göstermişler idi. Fe-ammâ bu şehryâr-ı sâmi-mekân, a'nî bih Sulḡân Murâd Ḥân bin Selîm Ḥân zamâne iḡtizâsına göre daḡı izâfe buyurmuşlar idi ki ḡırḡ gün ve ḡırḡ gice² 'al'e'tevâlî bezl-i ni'am-ı gün-âgün ve 'arz-ı meserret-i rûz-efzûn buyurmuşlar idi ki tafşil-i sūr-ı pür-sürür, *Câmi'ü'l-buḡûr* nâm manzûm kitâbımızda³ meşûrdur, bu maḡalde iḡtişâr mergûb idüğü ma'lûm-ı suḡhanverân-ı cumhûrdur.

1 a'lânu'dur: 'adlûndür F, R4

2 ḡırḡ/gice: altmış gün ve gicesi EH

3 manzûm kitâbımızda: kitâbımızda manzûr F | kitâbımızda manzûm EH

El-ķıŝa mäh-ı Cemâzi'l-ülâ'nuñ on birinci günü şeh-zâde-i 'âli-nazar, ya'nı ki Sulţân Meĥmed Hân-ı nâmver kemâl-i zib ü ziver ile Burâķ-peyker bir raŝ-ı güzın üzere süvâr oldu. Aĝalar rikâb-ı ŝerifinde püyân u devân ve vüzerâ-yı 'âli-şân önlerince Serây-ı 'Atıķ'den cây-ı sürür olan maķâm-ı laţife revân ķıldıķları ta'ayyün buldı.

Nazm

Tıoĝup mihr-i cemâl-i şeh-zâde
 Kemâlin buldı tezyîn ü bahâda¹
 Tırâz-ı câme kim oldu muraŝa'
 Haţt-ı Yâķütî ĝâlib² bir muraķķa'
 Ŗabâsı döndi baĥr-ı dür-niŝâra
 Tırâzı dürre müstaĝraķ kenâra
 Ve yâĥûd câme dil-keş gülsitândur
 Cevâĥir nev-bahâr-ı erĝavândur
 Zihî ķudret ki nür üstinde üstâd
 Muţarrâ naĥl-i pür-nür itmiş icâd
 Zevâhirden kerâmet baĥri tölmiş
 Cevâhir kân-ı iŝsâna yük olmuş
 Giyindi içine bir aķ dibâ
 Güneş nûrı gibi berrâķ u zibâ
 Daĥı bir nîm-ten-i gülgünî-aţlâs
 Tırâzı cümleten yâķût u elmâs
 Ŗuşandı bir kemer Rûmuñ ĥarâcı
 Ŗatılsa ķıymetinüñ ola bâcı
 Kemer gülzâr-ı 'adlün cüybârı
 O ĥancer naĥl-i serv-i sâyedârı
 Kemer Baĥr-ı Muĥîţ-ı pür-cevâhir
 O ĥancer bir dil olmuş anda zâhir³

1 kemâlin//bahâda: - F

2 ĝâlib: - F

3 Kemer//zâhir: - F, R4

Muraşsa‘ tîği h̄od bî-miśl ü m̄anend
 Sa‘âdet burcına olmış kemer-bend
 Görinür şolda seyf ü sağda h̄ancer
 İki ejder gibi bir künci bekler
 Şoқundı hem iki zerrîn otağa
 Getürdi şad-hezārān servi¹ bāğa
 Belî her bir teli beñzerdi serve
 Yâhūd serv üzre қonmuş bir tezerve
 Ser-â-ser perde zerrîn güyü çün h̄ür
 Görenler didiler nūrun ‘alā nūr
 H̄uşūşā beñzemiş ol güşvāre
 Şadef қarında dürr-i şāhvāre

Ve bi’l-cümle şeherden a‘yān u erkān ser-cümle atlandı. Şehr-i İstan-
 bul’uñ şoқaқları teng olup gün-â-gün alaylar bağlandı. Ol h̄inde şadr-ı
 a‘zam olan Sinān Paşa ve vekil-i şānī nāmındaki Siyāvūş Paşa ve müşir-i
 şālīş h̄ükmindeki Mesīh Paşa ve vezir-i rābī‘ i‘tibārındaki Cerrāh Mehem-
 med Paşa, ‘ale’l-huşūş Rūmili Beglerbegisi İbrāhīm Paşa ki ehaşş-ı havāş ve
 neқāve-i zevi’l-ihtişāş-ı şāhenşāhī olduğdan mā‘adā pādīşāh-ı cihāna yed-i
 tūlā ve dīde-i bīnā meşābesinde taқarrüb kesb itmiş idi. Ya’nī ki Sulţān
 Maḥmūd-ı Ğaznevī’nün Ayās-ı h̄aşşı² menzilesinde i‘tilā-yı şān bulmuş idi.
 Lā-siyyemā zümre-i ‘ulemā-yı kibārdan h̄‘āce-i şehryār ve müftī-i nām-
 dār-ı büzürgvār³ olan Ḥasan Cān-zāde Mevlānā Sa‘dūd-dīn ve ol tārīhde
 қāđī‘asker bulunan iki monlā-yı zī-şān-ı şāhib-temkīn bir ğarīb tañţana ile
 atlandılar. Ve bir özge zemzeme ile deprendiler ki ol tūmţurāқ «لا عين رأأت
⁴مازمنوننا مازهار دؤشمؤش»⁴ mazmūnına maḥzar düşmüş idi. Ba‘dehu mūm alması қā‘i-
 desini icrā қıldılar ki beş naḥl şem‘-i mükellef ki her қıı‘ası maḥz-ı turef
 idi. Ve vaşfında bu maқūle bediheler dinildi:

1 servi: - R4

2 Ayās-ı h̄aşşı: h̄aş Ayās’ı F

3 büzürgvār: - F

4 “Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği...” | Burada “Allāhu Teālā ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhārī, Bed’ü’l-halk, 8).” diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

Li-münşi'îhi [453b EH]

Ol günki bindi a'yân-ı kişver¹
 Mum almağ-ıçün atlandı yek-ser
 Olmuş idi hâzır her şıfı zâhir
 Beş nahl şem'veş beş nahl-i 'ar'ar
 Cümle ser-âmed serv-i sehî-ğad
 Yir yir çonanmış [444a R4] güllerle 'abher
 Âyîneler kim yir yir çonulmuş
 Şekl-i bahârî kılmış muşavver
 Üstâd-ı kudret bir hikmet itmiş
 Şem'î uyarmış bî-nür u bî-fer
 Bir hefte evvel kâlib [450b F] düzüldi
 Şehri çolandı gösterdi peyker
 Şol hâneler kim yolsuzluk itdi
 Kıldı revâkın hâke berâber
 Ammâ ki kahrı luğf oldu hâlka
 Bî-had harâbe oldu mu'ammer

Bunlardan ğayrı hürde nahller dağı var idi ki üç yüz altmış hisâbında muğârin² şümâr idi. Evvelâ Serây-ı 'Atîğ'a ilettiler. Ba'dehu erkân-ı devlet varup zîb ü³ zînetle Atmeydâni'na getürdiler.

Bir cem'iyet-i diğér dağı nağl-i nuğl-i şeker huşuşında oldu. Sâ-bıku'z-zıkr Rûmili Beglerbegisi İbrâhîm Paşa ve sâ'ir ağayân ve her meli-kü'l-ümerâ ser-â-pâ atlandılar. Şeker⁴ âlâtını dağı mağall-i⁵ sūr-ı pür-sürü-ra getürdiler. Egerçi ki ecdâd-ı 'izâmlarından Sulţân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân⁶ iki def'a şeh-zâdelerini ki sünnet itmişler idi,

1 kişver: leşker F, R4

2 muğârin: - F

3 zîb ü: - F, EH

4 Şeker: - R4

5 mağall-i: nağl-i F, R4

6 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân: - F

vüzerâ vü ‘ulemâ ile mün‘akid olan meclis-i şerîfe bi’z-zât kendüler hâzır olup oturmuşlar idi. Ancağ kendüler önlerinde müstağill ü mahşûş süfre konmuş idi. Ta‘âma el şunmada iller ile iştirâk vâkı‘ olmamış idi. Lâkin bu şehryâr-ı ‘âlî-şân ol üslûba bile rağbet göstermediler. İki ay ‘ale’t-tevâlî çekilen ni‘am-ı gün-â-gündan gayrı üç ziyâfet-i kübrâ tertibin emr eylediler ki evveli ‘ulemâya, ikinci vüzerâya, üçüncü meşâ’ih-ı zevi’l-ihtidâya müte‘allik¹ idi. Vezîr-i a‘zam bu cem‘iyyetlerde² şadr oldu. Ya‘nî ki bi’l-vekâle huzûr-ı pâdişâhî taħaḳḳuḳ buldı. Sipâh u yeñiçeriye ve sâ‘ir gürûh-ı çeriye olan ziyâfetler nihâyet bulmadı. Ammâ izdiḥâm-ı nâsdan yollarda yürinmek ve zuhûra gelen nevâdir ü ğarâ‘ibi kemâ-yenbağî görilmek müyesser olmağın ḫulumcılar nâmındaki bir zümre-i kerîhe peydâ itdiler ki cümlesi saḫtiyân-ı revġan-âlûde kaftânlar giyüp ellerine³ birer yağlu ḫulum almışlar idi. Hengâmeyi taġıdup yol açmağ lâzım geldükçe eḫrâfa şalınmışlar idi. Fe-lâ-cerem zümre-i benî âdem ol murdârlardan kaçarlardı. Bu ḫarîḳ ile istedikleri gibi yol açarlardı. ‘Ale’l-ḫuşûş bir kel başlu oġlan ḫaşîrden dikme yapuḳ getürüp ikide birde ol meydânda cevalân idüp görünürdi. Sâ‘ir ḫulumcılar anı gördükçe edeb ri‘âyetin idüp selâma ḫururlardı. Her ne cânibine fermân iderse birbirlerine ḫulumların uraraḳ ve eḫrâfına yağların şavuraraḳ yürürler idi. Önlerine kimseler ḫuramaz idi.⁴ Nitekim *Câ-mi’u’l-buḫûr* nâm kitâbımızda dimişüzdür:

Li-münşi’ihi

Çünkü başlandı sūr-ı sulḫâna

Çıḳdı kûsuñ şadâsı keyvâna

Olmadı rabḫ u zabḫına imkân

.....⁵

Pîrler zîr-i pây-ı bernâda

Muzmaḫill oldı şekl-i ğabrâda⁶

1 müte‘allik: - F

2 cem‘iyyetlerde: meclislerde F

3 ellerine: atlarına F

4 Her//idi: - F, R4

5 Nüşhalarda bu beytin bir mısrası yazılı deġildir.

6 Pîrler//ğabrâya: - F

Niçe gürbüz cüvân-ı zūr-āver
 Mürveş düşdi gitdi kuvvet ü fer
 Gördiler halkı zabta yok çāre
 Mümkün olmaz kibāra nezzāre
 Buña bir çāre fikr idüp ‘uqalā
 Ol tarîkı pesend idüp vüzerā
 Bu tedārük görüldi kim ol hīn
 Tura beş yüz nefer tulumcı hemīn
 Buldılar niçe har tabī’atler
 Rüstāyī vü zişt hilkatler
 Eñsesi yumrılar¹ kavī tenler
 Dīv ü dedler² gezende evrenler
 Ellerinde birer bezerli tulum
 Zīr ü bālaları bezer yağı mum³
 Her biri bir ğarīb hey’etle
 Muḏḥikāne külāh u kisvetle

El-ķıŝŝa heftede bir kerre bī-intihā ni‘met-i yağmāsı muķarrer ve her üç günde bir pādīŝāh-ı ‘alemūn in‘ām-ı zer ü sīme müte‘allik meķārim-i bī-intihāsı mükerrer idi. Farazā ki bir revzeneden ŝeh-zādeleri⁴ dest-i dir-em-pāŝla bezl-i māl iderler idi. Bu minvāl üzere ehl-i sūķuñ her biri ki küllī⁵ cem‘iyyet ü pīŝ-keŝler ile gelürler idi, ol muķābelede merāmın ḥāŝıl itdükden ŝoñra⁶ kīse kīse in‘āma daḥı lā’ik görölürler idi. Ğarīb nādireler ve ‘acīb māhiyeler ise nihāyetsiz oldu. Mānend-i menāre evc-i feleke ser çeken millere ki kimi yek-pāre taŝdan idüĝi muķarrer ve kimi binā ile mün‘aķid olmuŝ bir eŝer idi, kār-gīr her birine ādem çıķmak oldu. Göklere ‘urüc itmek gibi muḥāl ‘add olunurken ba’zı evbāŝlar “Yā baŝa devlet ve

1 yumrılar: yumrı vü F | yumrı R4

2 ü dedler: - F

3 mum: sum EH

4 şeh-zādeleri: ḥazīnedārları F

5 küllī: - F

6 ŝoñra: ğayrı EH

yâhûd lâşeye ğurâb-ı mevt [454a EH] ü zillet.” diyü firâzına yol buldı. Cümleden ağreb bir harîf arķası [444b R4] üstine yatdı. Şikeminüñ üzere demürçiler örsi kıoyup ‘âdet üzere ‘arz-ı şan‘at itdi. Niçeler “Şovuk demür döğerler. Bu şan‘atı başa iltemezler.” diyü söylerken anlar hem hid-det-i nefesinüñ harâretiyle şovuk demür dögdiler, hâlâ ki çekik çarbi ile işlerin ilerü getürdiler.

Muhaşşal-ı kelâm bu bâbda tafşil ü taķrîr-i aķlâm kemâ-yenbaĝî mümkün degüldür. Zîrâ ki müstaķil bir kitâb olduĝı bâlâdâ beyân olunmuşdur. Bu taķdırce itnâbdan ictinâb evlâdur. Zîrâ ki lâzım olan bi-vechin mâ beyân u i‘lâmını inşâdur.¹

Hâdişe-i ‘ışrîn

Şol zamân ki merhûm ‘Oşmân Paşa mülk-i Şîrvân’da ķaldı, me’mülle-rinden ziyâde dirlikler ve virgüler virülüp ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i şehryârîden küllî ri‘âyetler olınmaĝla kibâr u şıĝâr cem‘an on biñ miķdârı ‘asâkir-i cerrâr ‘idâd u şümâra geldi. Egerçi ki serdâr-ı nâmdâr Yemen ü Hâbeşe eyâletin fetĥ u teşhîr² itmiş ve niçe cenglerde [451a F] bulunup nuşret ü zafer rütbe-lerine yitmiş bir dilîr-i rûşen-zamîr-i³ büzürgvâr idi, hergiz re’y-i mülk-ârâda taķşîrâtın âşikâr itmedi. Ve ĥavf u hirâs menziline ķadem başmayup her ĥuşûşda râsiĥ-dem ve şâbit-ķadem bulundu. Lâkin taĥt-ı ĥükminde olan leşker-i neferât yesîr ve vilâyet-i Şîrvân memâliki enbûh u keşîr olmaĝın kemâ-yenbaĝî ĥıfz u ĥirâseti müyesser⁴ olmadı. Ol bir ĥarafı şıyânet itdükçe ĥaraf-ı âĥardan Kızılbaş leşkeri müstevlî olup ta‘arruz u ta‘addiden berî olmaları ta‘ayyün bulmadı. Ĥikmet Ĥudâ’nuñdur, Kıyım ĥânı Muĥammed Girây Ĥân ki eben ‘ân ceddin iĥsân-dîde-i şâh-ı cihân ve ni‘met-perverde-i selâtin-i ‘Oşmâniyân, zâhîren fermân-berdâr idüĝi ‘iyân ve bâtının ĥidemât-ı mebrûre edâsına eli ucıyla mübâşereti nümâyân olmaĝın seksen günde yol zaĥmetlerin çeküp Demürķapu’ya ki vardı, eĥrâfına bir iki defa leşker gönderüp, çalup çarpmaları ile iktifâ ķıldı. “Nedür ki serdâr-ı a‘zam olan Lâlâ Paşa-yı eĥşâm ben gelince ķatlanmayup gitmiş.” diyü bahâne ile

1 Bu//inşâdur: - F, R4

2 fetĥ//teşhîr: ĥatm F | ü teşhîr: - EH

3 zamîr-i: tedbir-i F, EH

4 müyesser: mümkün F

mülk-i Şîrvân'da kışlamağı ihtiyâr itmeyüp çekildi,¹ gitdi. Ancak birâderlerinden Âdil Girây Hân'ı ve bi'l-fi'l hân-ı zî-şân olan Ğâzî Girây Hân'ı ve ba'zı evlâd-ı sa'âdet-nişânı alıƒodı. Cenâb-ı salŒanatdan bunca nüvâziş ü 'aŒâyâ-yı gŒn-â-gŒn ile mŒkerrem kılınmış iken her vech ile imtişâl-i emr eylemedi. Hadd-i zâtında bu evzâ'-ı nâ-hemvârı zevâl-i mŒlk ũ devletine ve cānib-i āhirete 'azîmetine bā'is² oldu. Pes 'Ořmān Paşa-yı dilîr iş başa dŒřmekle hŒsn-i tedbîr idŒp evvelā řemāhî'dan DemŒrŒapu'ya naŒl itdi. Hadd-i zātında mŒlk-i řîrvān maĒzān ol vaŒtde maĒall-i³ rařānet-nişān olmaĒla anda temekkŒnŒ mŒnātib gŒrdi.⁴ Fî nefsi'l-emr řāhāne ĩareketler ve dilîrāne cŒr'etler idŒp, Ariş Hān'ı şıyup 'askerini kılıcdan geŒŒrdŒkden Œonra řāhoĒlı Mîrzā Hāmza⁵ ki fetĒ u teřĒîr niyyetine ol memālike vardı, cidden leřkerinŒn keşretine baŒmayup aña muĒābil oldu. Me'mŒl olmayan mertebelerden ziyāde nuşret ũ zafer bulmaĒla taĒřil-i nām-ı nĒk itmesi ta'ayyŒn buldı. Ve gāh u bî-gāh Deşt-i KıpŒaŒ cānibinden ilŒiler gŒnderŒp 'atebe-i 'ulyāya aĒvāl-i mŒlk-i řîrvān'ı bildŒrdi.

El-kışşa sŒr-ı hŒmāyŒn eřnālarında ki řāh-ı gŒm-rāh Œarafından TŒrk-mān İbrāhîm Hān risālete gelmiş idi, ya'nî ki dāmen-i 'ināyet-i řehryārîye teřebbŒs idŒp «الصلح خير» feĒvāsınca řulĒa raĒbetlerin bildŒrmıř idi, 'ale'l-Ēuřuř "Ser-ĒadlerimŒzi zabŒt itmiřŒz. Memālik-i hŒsrevāneye ta'addi kaşd iden SŒrĒ-serlerŒn men' u def'ini zimmet-i himmetimŒze farz bilmiřŒz. Tā ki maĒzar-ı mekārîm-i pādîřāhî olavuz. Őlke-i muĒaĒŒarîmu-zî⁷ istîlā-yı 'asākîr-i nā-mŒntenāhîden Ēurtarup devām-ı devlet-i řehryārî⁸ du'ālarına iřtiĒālle ta'ayyŒn bulavuz." diyŒ 'arĒ-ı Ēāl itmiş idi. Hālā ki Œz-leri vāĒı'a muĒābîĒ bulunmadı. DemŒrŒapu'dan 'Ořmān Paşa nāmeleri [445a R4] ile Œmerādan BudaĒ Beg ŒıĒageldi. İzhār-ı temelluĒ ile MeĒemed Hān nām Ēā'in-i bed-kirdār zemîn-i řîrvān'a varup "řāhîmu-z ŒulĒ u řalāĒ recāsına der-i devlet-penāha ilŒi gŒndermiřdŒr. BizŒm daĒı murā-

1 gitmiş//Œekildi: - F

2 bā'is: sebeb F

3 maĒall-i: - F

4 anda//gŒrdi: - F, R4

5 Mîrzā Hāmza: Hāmza Mîrzā F, EH

6 "Barişta hayır vardır."

7 pādîřāhî//muĒaĒŒarîmu-zî: řehryārî ile evlād u ĩaremimŒzi F | muĒaĒŒarîmu-zî: muĒteremimŒzi R4 | Őlke-i muĒaĒŒarîmu-zî: Ehl ũ iyāl-i muĒadderātumu-zî EH

8 řehryārî: pādîřāhî F

dımız düstü vü¹ âştî lâzımlerine râğbet itmekdür.²” diyü hîle vü firîb ile Kıbâle³ semtine varduğın ve anda mîr-livâ olan Dâl⁴ Mehemmed Beg gâyetle sâde-dil olmağla sözlerine itimâd idüp ber-vech-i ta’zîm karşıladuğın ve mekkâr-ı mezbûr dahı [454b EH] “Vaqt-ı fırsatdur.” diyü sell-i seyfi idüp ol gâfilleri ahz u rabt itdüğini bir bir haber virdi. Fe-lâ-cerem hâtır-ı âtır-ı şah-ı âlem bu vâkı’adan müte’ellim ü muğtemm⁵ oldu. Binâ’en âlâ zâlik sūr-ı hümayün eyyâmında mu’azzez ü mükerrem ve envâ’-ı ni’am-ı cezile ile muğtenem tutılan Sürh-serân-ı dâlâlet-âlem habs olunmak buyurıldı. Ba’dehu etrâf-ı âleme ahkâm-ı aliyye gönderilüp Rümili Beglerbegisi Haydar Paşa ve eyâletindeki ümerâ ve sipâh u zu’amâ ve silâhdârlar zümresi ‘umûmen ve üç biñ nefer yeñiçeri fırkası ve Rümili’nün şağ ve şol kol nâmındaki alaybegleri ile tîmâr sipâhileri ve za’imleri,⁶ huşûşâ Köstendil ve Silistre ve Nigbolı begleri ve ‘amme-i taht-ı yedlerindeki tîmârleri bi-esrihim Demürkapu’ya sefer itmek emr olındı. Ve bu zümre ile seksen altı yük hâzîne gönderilüp üç buçuğ aya dek cümlesi Kefe şehrinde müsellağ u müretteb bulındı. Ba’de-mâ Kefe mülkinde melikü’l-ümerâ olan Ca’fer Paşa şalâh u diyânetle bî-hemtâ olduğdan gayrı hüsn-i tedbîr ü celâdetle dahı engüşt-nümâ olmağın ol leşker-i mecmû’a serdâr kılındı. Mâh-ı Şa’bân’uñ yedisinde [451b F] Kefe’den ‘azîmet ve Derbend’e toğrı müsâferet muqarrer oldu. ‘Ale’l-huşûş zümre-i⁷ silâhdârândan altı yüz nefer yarar ve tîrleri tebbâr⁸ ve şemşîrleri haţtâr bahâdırlar ile Rümili ‘askerinden dahı altı biñ miğdârı erbâb-ı tîmâr intiğâb olındı. Sâbıku’z-zıkr⁹ Budak Beg ile silâhdârlar ketğudâsı Sinân Ketğudâ ol gürüh-ı pür-şüküha¹⁰ serdâr naşb olunup ilerü gönderildi.

El-kışsa Kefe Beglerbegisi Ca’fer Paşa ve sâ’ir dilirân-ı kişver-güşâ Kefe’den ki göçdiler, dördinci günü Kerc Boğazı’na vardılar. Azak cânibinden gelüp Qaradeñiz’e ağan yigirmi mil miğdârı ‘arzı olan nehri qadırgalar ve at

- 1 vü: vü bi-menn-i F
- 2 râğbet itmekdür: râğbetdür F, R4
- 3 Kıbâle: Kıtâle F
- 4 Dâl: - F, EH
- 5 ü muğtemm: - F
- 6 za’imleri: zu’amâları F, EH
- 7 zümre-i: - F, EH
- 8 tebbâr: tayyâr F, R4
- 9 Sâbıku’z-zıkr: - F
- 10 Sinân//şüküha: - F

gemileriyle ol maḥalden güçle on beş güne dek geçdiler. Ba'dehu dördüncü menzilde Ṭamān Ovası'nda vāki' "Temrek¹ Qal'ası" diyü şāyi' maḥalle vardılar. Dört gün istirāhatden şoñra göçüp beşinci günde Qopan nām nehr-i revāna vardılar. Çerkes ta'ifesi şallar düzmişler, at² başına beşer aqçe ve 'arabaya on ikişer aqçe alup leşker-i İslām'ı geçürmüşler. Ba'dehu yine dördüncü menzilde Gümrügi nām vilāyete vardılar ki Çerkesleri at uğruluğuna meşğül nā-kesler idi, aşlā içlerinde aqçe ve altun rağbeti yoğ-ıdı. Farazā ki bir endāze ester ve bir eski çon gömlek bir hemyān aqçeden yanlarında artuğ-ıdı.³

Menkūldür ki ol zümreden biri yolca giderken bir beze bağılu⁴ elli altun bulmuş. "Neiki?" diyü ta'acüb iderek evine götürüp bir bucağa bıraqmış. Ba'dehu oğlancıkları anı bulup almışlar. Kimini delüp, kimini egüp oyna- mağa başlamışlar. Ol eşnāda tüccārdan biri mezkūruñ evine konmuş. Dir- hem ü dīnāruñ ol vech ile ḥāk-sār olduğunu görüp ta'acüb kılmış. Huşūşā;

Mısrā'

قدر جوهر جوهری⁵

قدر زر زرگر شناسد

mazmūnına mā-şadağ olan nükteyi qarīne ile bilmış. Fe-ammā şāhib-i ḥā- ne ki tācirden ol filorilere iltifāt-ı yegāne var idüğünü⁶ görmüş, "İsterseñ bunları al, yerine bir arşun bez⁷ virüp ceybüñe şal." [445b R4] kelāmını söylemiş.⁸ Ol dağı inşāfindan bir iki arşun kirbās⁹ virüp ol ḥaseneleri hem- yānına almış. Egerçi ki ol ta'ife-i bāğiye tefriq-ı sīm ü zeri ve tedkīk-ı seng ü mederi bilmezler, lākin at u esbāb uğurlamağda sürmeyi gözden silüp düzdān-ı¹⁰ 'ālemi göze göstermezler. Az kimse qaldı ki ferācesinün yeñi kesilmeye, meger ki çāderinden çıkmaya. Ve iki Çerkes miyānına girmeye.

Ve bi'l-cümle leşker ki ol vādiye vardı, gögercin yumurtasından büyük tölular yağdı. Niçelerün atları başın aldı, gitdi. Şāhibini bi'z-zarüre piyāde

1 Temrek: Nemrek R4

2 gün//at: - R4

3 artuğ-ıdı: merğübter idi F, R4

4 beze bağılu: bezde EH

5 "Altının değerini kuyumcu, mücevherin kıymetini mücevherci bilir."

6 iltifāt-ı//idüğünü: nigāh-ı iltifātla nigerān itdüğünü EH

7 bez: eser R4 | ester EH

8 bez//söylemiş: ester vir dimiş F

9 inşāfindan//kirbās: - F

10 silüp//düzdān-ı: - R4

itdi. Andan Heyhât Şahrâsı nâm vâdiye varıldı. Deresiz ve depesiz bir berr ü biyâbân göründi ki giyâhı ibrişüme beñzer, âhûları süri süri gezer, her adım yirde bir yığın boynuzları muķarrer. Yigirmi gün ki ol şahrâda şu kenârında eyle girdiler, âhir andan ayrılıp beş gün daħı birke ve deryâçe şuların içerek Beşdepe nâm maħalle yitdiler. Andan daħı [455a EH] göçüp beşinci menzilde Türk¹ nâm şuyunı ķurbına ķondılar. Ve bu şunuñ kenârında ormanlar var ki ağaçları evc-i felege ser çekmiş mevzün menârelere nümüdâr. Ba'de-mâ Kırtay² nâm maħalle varıldı, Çerâkise begleri gelüp Türk Şuyı ve Aķşu üstine sekiz yirden cisrler ķuruldı. Üç günde ol ma'berden daħı geçildi. Aķabince Şemhâl vilâyetine varılıp Demürķapu'ya toğrı göçüldi.³

Kefe'den Demürķapu'ya varıldıđıdur⁴

Ve bi'l-cümle 'asker-i İslâm Kefe'den sekizinci günde Demürķapu'ya vardılar. Şirvân leşkeri ile 'Oşmân Paşa anlara ķarşu çıķup vâfir şenlikler eylediler. Bir هفته miķdârı her kişi çâderlü çâderlerinde geçindi. Ba'dehu kışlamak tedârüki görilüp ķudreti olan evler yaptı. Niçeler Meşker nâm nevâhiye ve niçeler Kıba nâm nâhiyedeki⁵ havâliye varup yirleşdi.

El-ķışşa kimi sazlıķlar içinde çâderlerin ķurup kışladı. Ve kimi gürg ü rübâh gibi sūrâhlara girüp «این نیز بگذرد»⁶ diyü şehryârını alkışladı. Ekşeriyâ buđdayuñ İstanbul kilesi ikişer yüze alındı. Arpa daħı gendüm bahâsına şatıldı. Hâlâ ki ikisi daħı kem-yâb olmağın huyül ü 'askerün ğidâları renc ü 'anâ ile⁷ olmaķ lâzım geldi.

Harb u rezm-i İmâmķulı Hân bâ-'Oşmân Paşa-yı celâdet-nişân

Risâle-i Yâ'iyye te'lif iden 'aziz ķavlince mülk-i Şirvân ki alındı, 'Oşmân Paşa muķaddemâ bunca leşker ile muħâfazaya ķonuldı. Ba'dehu [452a F] Kıırım hânı niçe yüz biñ Tatar ile gönderildi. Aķabince bu zıkr olınan leşker-i İslâm daħı ki vardı, Şemhâl ve hūkkâm-ı Tağıstân birbirine girdi-

1 Türk: Nerg F

2 Kırtay: Kırmay F | Fernây EH

3 göçüldi: çekildi F, R4

4 Kefe'den//varıldığıdur: - R4, EH

5 Kıba//nâhiyedeki: Kıba nâhiyesindeki F

6 "Bu da geçer."

7 renc//ile: birinc F, R4

ler. “Şöyle ki bunların tedârüki görülmeye, gitdikçe çoğalmadın cümlesi kılıcdan geçirilmeye, giderek zararları bize de sirâyet ider. Bunca yıldan berü taşarrufımızdaki mülk-i mevrûşımız elden gider.” diyü haberleştiler. Mücerred kendüler muķâvemet idemeyeceklerin bilüp Gence hâkimi olan İmâmķulı Hân nâm mülhîde ilçiler gönderdiler. “Hâlâ bir bölük ‘asker gelmişdür. Ekşeri uzun etekli şüfiler gibi görünmüşdür. Ve niçe¹ çır-laķ çıplaķ ışıklara teşbih kılınmışdur. Bir küllî tedârükle gelesüz ki ortaya alalum. Cân kırtarmayup cümlesini kılıcdan geçürelüm.” diyü bildürdiler. Hattâ Burhânü’l-dînoğlı nâm müfsid ki anlardan eşed bir mülhid idi, kendü kethüdâsını tâ Gence’ye gönderdi. “İşte şu maķûle bir gizlü gence vâşıl olduk. Hemân eğlenmeyüp gelesüz.” diyü bildürdi. Vaķtâ ki mezbür İmâmķulı Hân bu hâli şâh cânibine bildürmüş, murâdına göre ‘asker ta’yîn idüp hâşşa kırucularından üç biñ güzîde âdem bile göndermiş. Bu hâl ile dört nâmdâr hân ve otuz iki büzürgvâr sultânı elli biñe kıarıb leşker-i Sürh-serân ile Gence’den göçdiler. Menzil-be-menzil şehri kenârına gelüp Şîrvân memâlikine geçdiler. Meger ki eyyâm-ı bahâr kıarıb olmağın Silistre sancağı begi Ya’ķüb Beg ki Rümili leşkerinün serdârı idi, Şâbürân nâm şehre kıarıb Niyâzâbâd nâm şahrâ-yı dil-firîbde çâderler kıurup dernek üzere idi. Ba’dehu leşker-keş-i zî-şân cânibine teveccühleri muķarrer olmuş idi. Mülhid-i dâlalet-nişân, ya’nî² İmâmķulı Hân ki Şemâhî’ye varup Niyâzâbâd’daki cem’iyyetün haberin aldı, cünüd-ı Sürh-serân’dan yarar ve atı giyimlü, kendüsi müsellaħ u cân-şikâr altı biñ güzîde âdem hâzır kııldı.³ Ve anlara Hüsâm Sulţân oğullarından Rüstem Hân’ı⁴ ve Danķı Beg nâm bed-gümânı⁵ [446a R4] sâlâr ta’yîn idüp gönderdi. Meger ki mezbür mîr-livâ ve sâ’ir sipâh u zu’amâ sene ihdâ ve tis’in Rebî’ü’l-âhîr’inün ikinci günü [ki] yevm-i eħad idi, ‘ale’s-seħer yurd tebdiline meşğül iken ‘ale’l-ğaffe Kıızılbaş alayı görünmüş. Hemân-dem Ya’ķüb Beg nâmındaki mîr ve alay begi nâmındaki dilîr ittifâķla atlanurlar. Sancaķlar çözüp, tabl ü neķķârelerin döğüp alayların bağlarlar. Bî-muħâbâ ‘asker-i a’dâya muķâbil olup ħarb u rezme âğâz iderler. Fe-lâ-cerem dilîrân-ı ħaydar-şiyem Sürh-serân

1 Ve niçe: - F

2 kıurup//ya’nî: - R4

3 hâzır kııldı: aldı F, R4

4 giyimlü//Hân’ı: - R4

5 gümânı: ħânı R4

zümresini deste deste kıllup kimini ser-büride ve kimini mecrûh u küş-
te idüp nuşret [455b EH] yılleri ehl-i İslâm cânibine esmede ve hezîmet
'alâ'imi mülhîdler fırkası üzere yüz tutmada iken evvelâ mezbûr mîr-livâya
şehâdet naşib oldu. Ba'dehu mîr-alay dağı ol sa'âdete vuşul buldı. Meger ki¹
Tobrucaludan² gizlü dîn tutar ba'zı mülhîdler var imiş. 'Ale'l-fevr birkaç-
çı ılğarla İmâmıxulı Hân'a varmış. "Rûm 'askeriniün serdârları düşmişdür.
Furşat sizüündür." diyü öninde secde kılmış. Hıkmət Hudâ'nuundur, bu sözi
ki işitdiler, tamâmen inhizâma yüz tutmuş iken kuvvetlenüp birlige yitdi-
ler. Zümre-i mücâhidin ise başsız gövdeye döndi. Kuvvetleri za'fa mübed-
del olup cem'iyetleri bozuldu. Bu tarîk ile dört yüz miğdârı âdeme şehâdet
sa'âdeti müyesser oldu. Kibâr u şığârdan üç yüz kimesne dağı esir olup
me'hûz u mecrûh kılandı. Sâ'ir 'asâkir ormana urdılar. Ve niçesi atlanup bir
başı ile Demürkapu'ya müteveccih oldılar.

Vaqtâ ki bu ahvâl 'Osmân Paşa'ya ma'lûm oldu, yanındaki gûzâta tes-
liyet yüzünden istimâletler virdi. 'Asker-i İslâm ise gayrete geldiler. "Bir
başımız vardur, pâdişâh-i İslâm yolına fedâdur." diyü 'ahd u güft itdiler.
Hattâ ol maħalde Hâdî nâm silâhdâr bir müseddes dimiş idi. Anı vird-i
zebân idindiler.

Şi'ruhu

Biz silâhdâruz begüm şâh-ı haremür cânımız
Şer'-i Hatem-i Enbiyâdur dînimüz imânımız

Biz Ebü Bekrûn muhibbiyüz 'Ömerdür cânımız
İki görür gözimüzdür Haydar u 'Osmânımız

İntikâm aldur bize ey Müste'an u Kirdgâr
Sürh-serler zümresin eyle haķır u ħor u zâr

El-kışşa günden güne 'asâkir-i İslâm gayrete geldi. Sürh-serlerün
reşk-i³ nize vü sinânı muvaħhidlerün [452b F] ħod bağrını deldi. İt-
tifâķla ağalarına vardılar. Anı pişvâ idinüp 'Osmân Paşa cenâbına vuşul

1 evvelâ//ki: - R4

2 Tobrucaludan: Bosnevilerden F

3 reşk-i: şevk-i EH

buldılar. “Elbette ittifaqla düşmene muķābil oluruz. Şöyle¹ gürg-i gü-risne ĥar-geleye koyılır gibi koyuluruz.” didiler. Paşa-yı şecā‘at-kirdā-ruñ mizācına muvāfiķ söz söylediler. Müşārün ileyh daħı vācib olmuş ‘ulūfeleri² edāsında ‘āciz ü remīde ve zāħā’ir ķilletinden ĥaclet-zede vü miħnet-keşideligini bildürdi. Zümre-i silāħdārānuñ cevābları “Sa‘ādetlü pādīşāh uğurına ve senūñ yüzūñ şuyına bundan böyle üç aya dek daħı geĥinürüz. ‘Ulūfe ve zāħīre teklīfin itmezüz.” didiler.³ Binā’en ‘alā zālīk serdār-ı ‘asker-i İslām’uñ ĥayr⁴-du‘āların aldılar.

Demürķapu Ķal‘ası’na teveccühleridür⁵

Sene ihdā ve tis‘īn Rebī‘ü’l-āħir’inün altıncı günü Demürķapu Ķal‘a-sı’ndan ki rüz-ı pencşenbe idi, alayla çıķup civārındaki şāħrāda ĥaymeler ķurup birkaç gün eglendiler. ‘Āķıbet onıncı günü ki yevm-i işneyn idi, meymene vü meysere alayların bağlayup göçdiler. Nehr-i Rüzbāzī⁶ kenārındaki şāħrāya ķondılar. Üçüncü günü ba‘zı cāsūsları gelüp zümre-i Ķızılbaş kendülere şebī-ħūn ķaşdında idüklerini tıydılar.

El-ķışşa beşinci gün Nehr-i Şāmūr⁷ kenārına geldiler ki ĥaylī ‘amīķ u ‘arīz şu idi. Bād-ı vezān ve tıyūr-ı perrāndan ĥayrıya geĥid virmez idi. Bi’l-āħīre ‘ināyet-i Bārī yārī ķılıp hezār miħnetle ol nehr-i ķa‘rñakden geĥildi. Başdepe nām mevzī‘a ķonilup yedinci günü ki yevm-i eħad idi, alaylar bağlandı. Muħanneşlerūñ cigerleri [446b R4] tağlandı. Dil-āverlerūñ ise yürekleri ķarış ķarış yağ bağladı. Ammā vaķt-ı duħāda ķaravuldan bu ĥaber vāşıl oldu ki Ķızılbaş’uñ alayları görüñdi. Güyā ki şāħrālar bükālemünī iħrāmılar bürüñdi. Fi’l-ħāl fermān-ı serdār ile cümle ağırık ve ķaraltısı bir cüybār kenārına ķondurıldı. Ve cümle ‘asker at arķasına gelüp süvār u sebük-bār oldu. Ve bi’l-cümle mīr-i mīrān-ı Rüm⁸ olan Çerkes Ĥaydar Paşa, Sivas ‘askeriyle sağ ķolda ve Kefe Beglerbegisi Ca‘fer Paşa kendü ādemleri

1 Şöyle: Şir-i şirzime ve EH

2 ‘ulūfeleri: mevācibleri EH

3 didiler: yüzünden şudür itdi F, R4

4 serdār-ı//ĥayr: ol serdār-ı İslām-ı ĥazā-mesālik el ķaldurup bunlar için ĥayr du‘ālar idüp ol şādıķu’l-ķavl olan emirü’l-cüyüş mücāhid fi sebili’llāhuñ vāfir vāfir EH

5 Demürķapu//teveccühleridür: - R4, EH

6 Rüzbāzī: rüdbār EH

7 Şāmūr: Şāmūn EH

8 Rüm: Rümili R4

ve ‘umūmen Şīrvān’daki Rūmili¹ begleri ile şolda, ‘Oşmān Paşa-yı nāmdār ve kıfāsındaki zūmre-i silāhdār miyān-i leşkerde, tūfeng-endāz yeñiçeri fırkası ise anlaruñ öñinde ve anlardan [456a EH] ilerü otuz päre dārb-zen yirlü yirinde vaz’ olındı. Sürh-serler dağı bu tertīb ü alayı görüp kendü tedārüklerini gördi. Ya’nī ki anlar dağı tertīb-i alay idüp şarafeynün çarhacıları meydāna girdi. ‘Arşa-i ma’rekeden kām almağ isteyen dil-āverler tā ağışam zamānına dek aldı, virdi. Vağtā ki āftāb-ı ‘ālem-tāb gurūb eyledi, iki ‘asker yirlü yirine qonup cānibeñnün qaravulları hıfz u hīrāsete me’mūr oldı. Bu hāl ile şabāha dek atlar eyerlü, her kişi hāzır, silāh u rimāhı ile ceng ü cidāle muntazır olup tırdı. ‘Ale’ş-şabāh ki yir yirden na’ra-i “hayye ‘ale’l-felāh” zāhir oldı, şulehā-yı ehl-i İslām namāzlarını edā idüp atlarına bindi. Ve ol gün yeñiçeri gurūhı üç şaf dizildi. Ve üç paşa dağı qollu qollarında şavaşa muntazır olup çarhacıları çözüldi.

‘Oşmān paşa ise rağş-ı siyāhına süvār, otuz yaşında meymenetle nūmūdār, niçe gāzālar görüp tūfeng-i āteş-bār içinde ber-qarār olan semendervār semend-i himmete bindi. Tıoblar ise yir yirden şa’ika-kirdār, bālāda dārb-zenler ve tūfengler şerāre-nişār, hāziz-i ğabrāda sūmm-i semend-i rehvar şu’le-i cevvaler ile bedidār olmuş idi. Ser-leşker-i ‘ālī-rāy-ı şaff-ārāy hōd gāh sağ qolı ve gāh şol qolı tolaşup ‘askere istimāletde “Münhezim olanlarıñuz benüm bayrağum dibine gelün. Kendünüzi bir hışn-ı hāşin derünina² dāhil bilün.” diyü tesliyette, hem-nām-ı Hāydar-ı Kerrār ve semiyy-i Ca’fer-i Tāyyār dağı sipehsālār-ı ‘Oşmān-iştihāruñ öñinde ‘Alī ve Hāmza oyunların oynadılar. Düşmen-i pūr-kinün cigerlerini tiğ u hancer ile pergāle pergāle toğradılar. Kezālik serdār-ı Sürh-serān olan İmāmqulı Hān kendüsi yarar ve hāş qorıcılar ile ‘Oşmān Paşa’ya muqābil tırdı. Ve Hāydar Paşa qolına muqābil Rüstem Hān bin Hūsām Hān’ı ta’yin kıldı. Ve yine Ca’fer Paşa qolına devlet-i ehl-i³ İslām’dan [453a F] rü-gerdān, mürted-i⁴ dālālet-nişān olan İbn Burhān nām re’is-i güm-rāhānı qarşu gönderdi. Ve bi’l-cümle şehir vağtından öyle zamānına dek şavaşdılar. Ammā şusuzlık eleminden Sürh-ser tā’ifesi münhezim olmağ havfına düşüp hayli şaşdılar.

1 ‘askeriyle//Rūmili: - R4

2 hāşin derünina: hāşine F, R4

3 ehl-i: - F, R4

4 mürted-i: - F

Lâkin Silâhdârbaşı ‘Alî Ağa’ya serdâr-ı ‘asâkirden ruḥşat oldu. Taht-ı hükmindeki sipâhuñ nişfını yanına alup bir alay bayrağı ile Ca’fer Paşa ḳolını takvîyet ḳıldı. Hikmet Hudâ’nuñdur, fırḳa-i Sürḫ-serân’uñ yüzleri döndi. Rû-be-rû¹ ceng ü perḫâş üzere iken ol sâ’at ḳafâları görüñdi. Egerçi ki ḫamle-i şânide işleri tamâm² olmaḳ câ’iz idi, fe-ammâ aḫşam zamânı yitişüp niḳâb-ı zulmet zıll-ı ḫayâl perdesi gibi bâriz idi. Aña binâ’en ta’ḳibe rızâ virmedi. Ca’fer Paşa kendüleri³ ‘alâ külli ḫâl men’ itdi.

Li-münşi’ihi

Zihî fetḫ u teşḫîr-i nuşret-mesîr
 Zihî ḳal’ u tedmîr-i mülket-pezîr
 Dilîrân-ı ‘âlem meserret-künân
 Olup râh-ı ḫidmetde ḫâzîr-dilân⁴
 Gürühen gürüh ehl-i fetḫ u zafer
 O gün şâd u ḫandân idi behrever

Hulâşa-i kelâm [447a R4] dil-âverlerüñ cenge şevḳı ziyâde oldu. Tarafeynden meş’aleler yanup yatsu vaḳtine dek ceng olıñdı. Ḥattâ ol giceki rezm ü âhenge “Meş’ale Şavaşı” diyü nâm ḳonuldu. Bu ḫâl ile kûs-i âsâyiş döğüldi. İki ‘asker çâderlü çâderine indi. Fe-ammâ ḳaravullar muttaşıl âlüfte-i naḫçîr olan şîrler gibi şayd-ı şikârdan⁵ ḫâlî olmadılar. Sâ’ir dilîrân-ı ehl-i İslâm daḫı şabâḫdan aḫşama ve aḫşamdan⁶ şabâḫa dek atlarınıuñ egerin almadılar. Ve zimâmını elden ḳomadılar. İrtesi ki sepide-dem belürdi, edâ-yı şâlât-ı şubḫ itdükden şonra yine nerre-şîrler yir yirden belürdi.

Li-mü’ellifihi

Mehçe-i râyet oldu kevkebe-baḫş
 Ḳıldı şems ü ḳamer mişâli dıraḫş

1 Rû//rû: Ve bir F

2 tamâm: - F

3 kendüleri: kendüsini F

4 dilân: olan F, R4

5 şayd-ı şikârdan: naḫçîrden F, R4

6 şabâḫdan//aḫşamdan: - F, R4

Dih ü nih şiti pür yesâr ü yemîn
 Kih ü mih virdi tîg u tîre yemîn
 Ki ‘adû hayli bulmaya ruḥşat
 Gide resm-i emân u emniyyet
 Göre her¹ nerre-dîv-i pür-küfrân
 Önde gürz-i girân ḳafâda sinân

Ammâ zümre-i Sürḥ-serân ki atlandılar, ittifâḳla Nehr-i Şâmûr² kenârına müteveccih oldılar. Ke-ennehu leşker-i İslâm’uñ ardın almağa zafer buldılar. Hattâ şularını kesmek tedârükine daḳı koyuldılar. Bu tarîḳ ile çâderlerin ḳurdılar. Üç [456b EH] fersaḳ miḳdârı ba’îd yirde cünûd-ı Müslimîn ḳarşusunda oturdılar. Ya’nî ki seşenbe günü olmağla ḳarafeynden şavaş câ’iz görölmedi. Ve serdârları cânibinden ruḥşat-ı perḥâş tecvîz olunmadı. Zu’m-ı fâsîd-i a’dâ bu idi ki ol gice ‘asker-i İslâm münhezim ola. Şabâḳ olduḳda firâr itdükleri ta’ayyün bula. Hâlâ ki öyle olmadı. Seḫer zamânına dek ḳaravulları tek ü pûdan ferâgat bulmadı. Lâkin hemân ki şalât-ı şubḥ³ ḳılındı, ‘Oşmâniyân’uñ aḳrıḳları yüklendi. Yine alaylar bağlanup her kişi müsellaḳ göründi. Dünder huşuşına ḳod kemâl-i diḳḳatle emleri müte’alîḳ oldı ki bu ḳâletle düşmene toḳrı yürüdiler, ol meyâdîn ü şahrâları şîr-i jiyân sürileri gibi bürüdiler, a’dâ haylî daḳı hayme vü ḳargâḳı devşürdi. Bir bayır üstine çıkup nehr-i revâna taḫaşşun ḳaldı. Zu’m-ı fâsîdlerince ehl-i İslâm’ı ortaya almaḳ tedârüki görölmedi. Ma’a zâlik gördiler ki gürûh-ı Müslimîn anlara ḳalibîn ve fırḳa-i müşrikîn bir baḳmada firâr itmege muntazırindür, ḳarafeynden yine⁴ küllî ceng oldı. Hattâ Ca’fer Paşa ḳolu nev’an za’f u inhizâm buldı. ‘Âḳıbet Ca’fer Paşa ḳolundan Köstendil sancaḳı beginün alay bayraḳı ve sâ’ir Rûmîli ḳâzîleri ve içlerinde bulunan bölük ḳalḳ dil-âverleri hücum idüp yürüdiler. Zümre-i Sürḥ-serân’ı cebren ve ḳahren münhezim ḳıldılar. H’âḳ u nâ-ḳ’âḳ yüzleri tersine döndi. Şüret-i mekrûheleri ḳolanup ḳafâları göründi.

1 her: bir R4

2 Şâmûr: Şâmûn EH

3 şalât-ı şubḥ: şubḥ namâzi EH

4 yine: - F

Li-münşi'ihî

Yine her ġāzî tāze cān buldı
Nefsi 'ömr-i cāvidān buldı¹

Yine a'dāyı yaqdı nār-ı neberd
Āsumān şüret-i duġān oldı

Çıqdı meydāna hüsrevān-ı veġā
Tiġ-ı rahşān şerer-feşān oldı

Serdārları olan İmāmıulı Hān ki tã'ife-i Sürġ-serān-ı bed-kışānı rü-gerdān gördi, "Bre kıancarı gidersiz? Şāhuñ çöregini kendünüze ġarām mı idersiz?" diyü at bıraqıp önlerin almak tedārükin itdi. Lākin mümkin degül idügi ve yüzi dönenler girü dönmedügi kendü taşavvurında tevātüre yitdi. 'Ākıbet ol daġı yedegine bindi. "Kıuşkuna kıuvvet." diyü kaçmaġa āheng itdi. Ba'zı dil-āverān-ı ehl-i İslām ki ardlarınca varurlar idi, kendülerden ilerü ġuzāt-ı [453b F] benām yoġduġı muķarrer iken ba'zı Kıızılbaşları merkebinden yıķılmış, cānını cehenneme taşurmuş bulurlar idi. Ve mecrüh cān virenlerün yaraların ekseriyyā yüzlerinde ve aġızlarında görürler idi. Eşnā-yı cengde zaġmnāk oldukların andan bilür idi. Ve ba'zı taġlara ve berr ü biyābāna düşüp aklıġdan helāk olan taġğileri ġadden ziyāde ġaber virürler idi. 'Ale'l-ġuşuş maġall-i ma'rekeye 'avret ü oġlanla gelmişler idi. Ke-ennehu "Ehl-i millet² üzerinde cenge her kışi cānla çalışmak vācib olur." diyü taşavvur kıılmışlar idi. Pes niçe nāzenin zenler tiġ-zen dil-āverler eline düşdi. Ve anlardan daġı niçelerün lāşesine ġurāb-ı ġavādiş-i fenā siġām-ı belā vü kıazā gibi üşdi.

Li-münşi'ihî

Meydānı şöyle tıtmış idi Sürġ-ser leşi³
Rübāh ü ġürg ü seg [447b R4] üleşürdi birer leşi

Erkekler arasında dişinün nedür işi
Her kelle kim şırtıdı⁴ dişi remz ider işi

1 buldı: oldı F

2 millet: beyt R4

3 sürġ//leşi: ser-i serkeş F

4 şırtıdı: şardı F | şanırdı EH

Çıldırda Çaldıranda çalup çarpan ehl-i ceng
Görmüş degüldi öylece rezm ü keş-â-keşi

Ve bu hezîmetde altı cüft kûsları dağı alındı. Bir iki gün maḥall-i ceng olan Belâşâ nâm¹ şahrâ ki Kuba didükleri nâhiyenün dâmeninde idi, anda kâlındı. Ğanâ'im yükleri beyne'l-aḥmâl tevzî' kılındı. Ba'dehu ol nâhiyenün nihâyetinde bir çeşmesâr kenârına kônuldu. Ḥaylî maḫâm-ı dil-güşâ ve cây-ı feraḫ-fezâ olmağın on gün anda istirâḫat emr olındı. Meger ki serdâr-ı mülḥidân olan İmâmçulı Ḥân Gürcistân beglerine nâme göndermiş. Ve ol cengelistânun seğlerine cây-ı cenge gelmek için peyk ü ḫamâme göndermiş. Binâ'en 'alâ zâlik anlar dağı mu'âvenete gelmişler. Fe-ammâ hezîmet eşnâsında yol iz bilmemekle Kuba nâm nâhiyeye düşüp yol yañılmışlar. Egerçi ki ol nevâhî ḫalkı ser-â-pâ bâğiler idi ve fırsatın [457a EH] düşürdükçe 'asâkir-i İslâm'a münâzî' u mu'arız yağılar idi, lâkin kılıc ḫavfından tebdil-i ef'âl kıldılar. Ol iki Gürcî beglerin ve on² baş bellü başlıları ile kâtibleri nâmında bir ulu seğlerin 'Osmân Paşa cenâbına getürdiler. Sâ'irleri kılıcdan geçürüp kellelerini nîzelere zeyn idüp ordu-yı nuşret-maḫrûna yitürdiler. Ba'de-mâ istîmân itmekle anlara emân virildi. Jekem ve Kejim ḫâkimi Levendoğlı'na gönderildi. "Şüret-i zâhirde sa'âdetlü pâdişâhuñ ḫarâc-güzârı iken a'dâ cânibine mu'âvenete bâ'ış nedür?" diyü 'itâb u tevbîḫ kılındı.

Ğıbbe zâlik nüvvâb-ı 'atebe-i 'ulyâya ve Tiflîs'de mîr-i mîrân olan merd-i ceng-âzmâya fetḫ-nâmeler gönderildi. 'Asker-i İslâm'ın nuşreti ve cüyüş-ı bed-nâmuñ kesr ü hezîmeti 'ale't-tafşîl beşâret olındı. Bundan soñra fer-mân-ı serdâr ile kesilen kelleler şayıldı. Yedi bin beş yüz Sürḫ-serân kellesi deftere alındı. Ve cümlesinden ol maḫalde bir kulle vaz'ına işâret kılındı. Ḥâlâ ki tağlarda ve ormanlar arasında cân virenlere nihâyet yoğ-ıdı. Lâşesi ele girmeyüp kellesi büride olmayanlar dağı taḫmînen üç biñden artuğ-ıdı.

Ḥülâşa-i kelâm 'Osmân Paşa-yı benâm herkese yolınca ikrâm ve mer-tebeler ve teraḫkîler ile ihtirâm u i'zâm eyledi. Andan Şâbürân nâm şehir muḫâbiline gelüp bir هفته miḫdârı istirâḫat kıldı. Ba'dehu Çırâḫ Ḳal'ası nâm menzile uğrayup menzil-be-menzil Şemâhî şehrine çoğrıldı. 'Âḫıbet

1 Belasa nâm: - F

2 on: on beş EH

sene-i mezbûre Cemâziye'l-ülâ'sının on ikinci günü vâsıl oldu. İrtesi bir al'a yapmak¹ tedârükine mübâşeret idüp maallini gördi. Ve sûrünün binâsını ümerâ vü 'asker-i İslâm zümresine zirâ'la tevzi² buyurdu. Pes mâh-ı mezbûrûn on beşinci günü ki yevmü'l-ead idi, al'a-i mezbûre binâsına başlandı. oblar ve tûfengler ve nevbet-i şâhâneye âhengler ile mübâşeretlerinden Sür-serler zümresi 'asker-i İslâm'ın Şîrvân memleketindeki şebâtını aznaşladılar. "Şimden girü bu şâhînler ki yuvaların gördi, bu 'arşalarda Sür-serler kellesinün yuvalanması taıa irdi." diyü birbirlerine düşdiler.

El-ıa kırık beş güne dek tı al'a tamâm oldu. Ba'dehu iç al'anun burc u bedenleri binâsı daı nihâyet buldı.

Nazm

Görüp bir şâ'ir anı cây-ı me'men
Didi târiini te'hîr-i mesken

Ba'dehu oblar ile burücü zeyn olındı. 'Azebistân ve merdümân-ı hıar zümresi daı yazılıp 'ulûfeleri ta'yîn ılındı.

Li-münşi'ihî

Vâı'an olmuş idi ol al'a
Gâyet ile bülend ü mürtefî'a
Şehr anuñ sâyesinde râatda
oblar her yanın³ şıyânetde [454a F]
Dik gelürdi guzâta burcı anuñ
Şanki bir gevher idi dürci anuñ

Bu şît ü şadâ ki erâf-ı 'âleme yitişdi, Gürcistân meliklerinin içlerine âteş düşdi. Gün-â-gün piş-keşler ile 'arz-ı 'übüdiyyet eylediler. Hattâ birer bellü başlu vekillerini ili gönderdiler. Bu arık ile⁴ sene ihdâ ve tis'in

1 yapmak: yapmak maal F

2 zirâ'la tevzi': - F | tevzi': tasîm EH

3 yanın: cânın F | zamân R4

4 ile: ile Özdemüroqlı'nun Demürapu'ya varduudur F

Şa'bân'ınun yigirmi sekizinde Şemâhî'den göçüldi. Begler ve beglerbegiler ile meşveret olunup [448a R4] mülk-i Rüm'a teveccüh münâsib görüldi. Bu eşnâda 'Oşmân Paşa bir miqdâr leşker ile nefî ma'denlerine gitti. Bâkü nâm kal'a muhâzîsinde olmağın oraları dağı teşhîr müyesser oldu. Andan Demürkapu'ya geldiler. Bu meserretle mübârek¹ bayramı geçürdiler. Ba'dehu Ca'fer² Paşa'yı kâ'im-mağâm idindi. Ve niçe biñ dilirân-ı kişver-güşâyı anuñ emrine râm eyledi.

Vâkı'a-i ihdâ ve 'ısrîn

'Oşmân Paşa'nun ve ba'zı dilirân-ı kişver-güşânun der-i devlete 'azîmetleri ve Deşt-i Kıpçaq vâdilerinden³ müsâferetleri ve kefer-i Rüs-ı menhûs ile ceng ü cidâle mübâşeretleridür. Vaqtâ ki mâh-ı Şevvâl'ün dördinci günü ki rüz-ı Cum'a idi, ba'de'l-'îd bir 'îd-i sa'îd dağı oldu. Niçe yıllardan berü hânumanından mehcür olan ârzümendler vağanlu vağanına çoğrıldı. Şol zamân ki İnceşu nâm mağalle gelindi, anda bir gün istirahat kılındı. Gıbbe zâlik göçdiler. Dördinci günde Şemhâl vilâyetine geldiler. Andan ikinci günde Koyun Şuyı'na, andan dağı ikinci menzilde Kanlu Sevinç⁴ Şuyı didükleri mevzi'a vuşul müyesser oldu. [457b EH] Ehâli-i vuşûf ve müverrihân-ı mevşûf kavlince ol eşnâlarda 'atebe-i 'ulyâdan Şîrvân cânibi-ne hazîne gönderilmiş idi. Andaki kul tã'ifesiñün, huşuşâ yeñiçeri ve bölük halkı fırkasıñun mevâcibleri irsâli münâsib görülmüş idi. Meger ki kefer-i Rüs-ı menhûs bu huşuşı işitmişler. "Ayağımıza gelmiş şikârdur." diyü yolları bağlamağa gitmişler. Hâlâ ki serdâr-ı asker-i İslâm'ün teveccühini bilmezler. Ve Şîrvân'daki nerre-şirlerün niçesi Rüm'a 'azîmetle ol havâliye geldüğün işitmezler. Ol ağşam ki Sevinç⁵ Şuyı kenârındaki leşker-i İslâm sevinçle 'arz-ı meserret-i tãm ve "Allâh! Allâh!" şadâlarıyla ol vâdileri dehşet⁶-encâm eylediler, yol bağlayan müşrikin "Bu şadâ neyki?" diyü hayrete vardılar. 'Âkıbet vâkı'-i hâli bilüp cünüd-ı Müslimîn'ün yolların bağlamağa gittiler. Gicenün şülüş-i ahîri ki kalmış, 'asâkir-i muvağhidin ol şuya uğ-

1 mübârek: - F, EH

2 Ca'fer: Behrâm EH

3 vâdilerinden: vâdilerinün küh u deşt ü şahrâlarında EH

4 Sevinç: Söyünç F

5 Sevinç: Söyünç F

6 dehşet: ferah F

rayup güzër kılmış. Āfıtāb-ı ‘ālem-tāb bir nīze boyı çıķduđı zamāna dek ‘askerūn şülüşāni geçüp ancak şülüşü geçmek üzere iken ki irkilmış, ma‘ā zālik ol müşrikīn-i dālalet-mesālik bir ıar boğazda mücāhidīnūn yollarını almışlar. Ođlu¹ ĥanāzīr gibi ormandan nümāyān olup tūfengle niçe Müslimān’ı şehīd kılmışlar.

Li-münşī’ihi

Ġālib oldu ğuzāta kāfirler
Işınup nār-ı cenge fācirler
Menzili ol toñuzlaruñ orman
Ellerinde tūfeng-i şu‘le-feşān
Ehl-i İslāmı kıldılar mecrūĥ
Añsuzın ol belā-yı nā-meşrūĥ
Kalmadı cenge iķtidārları
Lāzım oldu o dem² firārları

‘Ale’l-ĥuşuş miyān-ı ormanda ol zümre-i bed-ġümān ‘ale’l-fevr bir ısıtabor dağı peydā itdiler. Alduğları ġanā’imi anda ĥıfz idüp gerçekden ĥişār idindiler. Āķībet ‘asākir-i İslām zümre-i melā’inūn eırāfın aldılar. Ol bed-kirdārlara iki ġün ‘ale’t-tevalī kılıc çaldılar. Üçüncü ġün zümre-i zemīmenūn yarađı³ dükendi. Cümlesi firārla bir ormana dağı girdiler. Leşker-i ġuzāt dağı ol ġün daĥve-i kübrāya dek ıurdılar. Ba‘dehu yola yönelmeği münāsib gördiler.

Bu ıarīķ ile yürinüp beşüncü ġünü Türk nām şehir kenārına gelindi. Üç ġünde ol şudan biñ belāyla geçildi. Ya’nī kimi cisr peydā itmekle ve kimi geçid virür maĥal bulmağla güzër kıldı. Altıncı ġünde Beşdepe nām menzile nüzül olındı. Ammā Rūs keferesi ol şāĥrāları yaķmışlar. Ĥayvānāta ġidā olacaķ nesne kıomamışlar. Bu ızıtırābdan mā‘adā iki ġün iki gice dağı şü bulunmadı. İnsān ve ĥayvān⁴ ﴿مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ mazmūnına

1 Oğlu: Azılı EH

2 o dem: hemān EH

3 yarağı: bayrağı F

4 “... diri olan her şeyi şudan meydana getirdiđimizi...”, Enbiyā Sūresi, 21/30.

mâ-şadağ idüğü ‘iyân iken ekşer-i nâs teşnelik derdinden mürdeye döndi. Güyâ ki bostân halkınuñ tarâveti gidüp pejmürde gibi göründi.

El-kışşa andan dağı göçdiler. Kıpın nâm nehr-i mübârek kenârına yol seçdiler. Hele ol menzilde huyül ü hayvânât fi’l-cümle gıdâlandılar. Üç günde ol şuyı dağı geçüp dördinci gün dağı yollarına revân iken Şemâhî Beglerbegisi Ferhâd Paşa ki sâbıkan ‘Osmân Paşa-yı müşârün ileyhün¹ kethudâsı idi, niçe biñ ‘asker ve nöbetçi nâmındaki yeñiceriler ile Şîrvân’daki kuluñ mevâcibi için hazîne-i bî-mer yüklenüp gelürler idi. Yolların Rüs-ı menhûs bağladuğunu işidüp havf u haşyet çekerler idi. Hemân ki ‘asker-i İslâm’dan kıpan tozu gördiler, a’dâ zümresinden bir küllî alay ihtimâlin virüp birbirlerine girdiler. Dağve-i kübrâ zamânında kırık dört pâre toblarını öñine dizdiler. Ve cümlesi ²«حاضر باش» diyü silâha girüp ceng ü cidâl kıılmağı gerçek sezdiler. Vaqtâ ki Şîrvâniyân’dan bir kaçı varup vâşıl olur, gördükleri toz ‘asâkir-i Müslimîn’den idüğine ‘ilm hâşıl olur, bi’l-fevr şenlik tobların atarlar. Meyyit-i müteharrike dönmiş iken ol şafâyla cânlarına cân kıatarlar. İki ‘asker halkı şâdmân, tarafeynün tüfeng ü qarbenleri şerâre-feşân, Ferhâd Paşa ise veliyy-i ni’metinün taqbîl-i rikâbı devletiyle kâm-rân olduğı hâlde bir a’lâ çemenzâra kıonuldu. Üç gün istirâhat u huzûr emr olındı. Getürdükleri hazîneyi irtesi ‘Osmân Paşa’ya teslim itdiler. Anlar dağı Şîrvânilerün müstahakk olmuş mevâciblerin tevzi’ kıılup yine Kefe cânibine ‘avdetlerini münâsib gördiler. Merâhil ü menâzilde gıdâ-yı huyül ü devâbb olacağ ‘alef-i tarî vü huşk nâ-yâb idüğünü haber virdiler. Ammâ hikmet Hüdâ’nuñdur, altı gün altı gice bir bârid hevâ ve bir şarşar-ı hayât-rübâ³ peydâ oldu ki niçe gâziler tahammül idemeyüp şiddet-i şitâdan tondı. Ve gün başına at ve deve ve kıtır cinsinden yedi sekiz yüz çâr-pâ helâki tahakkuk buldu. Aşhâbı piyâde ve pâ-der-gil kıalup miñnet ü meşakkat çekdi.

Ve’l-hâşıl on iki gün tamâm Kıpan Şuyı kenârın sürüp, naşb-ı hıyâm idüp âhir-i kâr geçid başına gelindükde nehr-i mezbûr tonmuş bulındı. Ekşer yiri bir kıarış miğdârı yağ bağlamış idüğü tecrube olındı. Pes leşkerün kimi buzdand ve kimi cısr bağlayup düzden geçdi. Serdâr-ı devlet-yâr

1 Paşa-yı//ileyhün: Paşa’nuñ F

2 “Hazır ol!”

3 hayât-rübâ: - F

cenâbına Temerk nâm kal'adan çâr-ṭâklar getürdilüp anlar ile güzër kıldı. Ammâ ağaclu yirler olmağın ekşer-i mücâhidîn âteşle şitâ mazarratın def kılmışlar idi. Bu ʔarîk ile Kōpan Şuyı dağı üç günde geçildi. Dördinci menzilde memâlik-i İslâmiyye'den Temerk nâm kal'aya gelindi. 'Azîm şenlik olup ʔoblar atıldı. Ba'dehu iki menzil dağı yürindi. Nâ-geh Temân¹ nâm kal'aya dağı gelinüp muḳâbilinde nüzûl kıldı. Ba'dehu cümle 'asker buz üzerinden geçdi. Niçeler ğarḳ olup buz delinmekle fenâ câmın içdi. Ba'dehu Kerc Boğazı nâm maḫalle varılup gemiler ile geçilmesi lâzım geldi. Lâkin buz olup, hezâr zür u zârla leşkerüñ nişfi miḳdârı buz üstinden güzër idüp Kerc Ḳal'ası'na geçildi. Niçe gün huzûr u râḫat olunup âhîrîl-emr ser-menzile varıldı. Ya'nî ki Kefe şehrine girmeleri muḳarrer olup cemî'-i a'yân u eşrafı ḳarşu geldi. Anda dağı 'azîm şenlikler muḳarrer olup vaṭanlı vaṭanlarına gitmek isteyenlere ruḫşat virildi. Ammâ sipehsâlâr olan 'Oşmân Paşa ve niçe dilîr-i kişver-ğüşâ Kefe şehrinde âsâyişi ve anda ḳışla-mağı muḳarrer idüp yirleşdi.²

Hâdiş-e-i isnâ ve 'işrîn

Havâdiş-i Dîvâniyye'den evvelâ bu huşuş vâḳî' oldı ki fezâ'il-i zâtiyyesi gün gibi meşhûr ve bâğ u râğ-ı ḫaşâ'ilde serv-i bâlâ gibi istikâmet-i ṭab' ile engüşt-nümâ³ idüğü dillerde mezkûr Bostân-zâde Meḫemmed Efendi ki bundan esbak Dîvân-ı Hümâyün'da bir zamân Anaṭolı ḳâdî'askeri, ba'dehu Rûmîli'nün vâlî-i nâmveri olmuş idi, ḫarc-ı ğâlîbe giriftâr, maḫdûm-ı 'izzetmend-i baḫşîş-nişâr olup 'azl ile geçinmesi, ḳânûnları üzere yüz elli aḳçe teḳâ'üd yevmiyyesiyle ma'âş itmesi muḫâlâtdan olmağın ḫaḳḳında 'inâyet-i şehryârî zuhûr bulmuş idi. Ya'nî ki sene ihdâ ve tis'in Cemâziye'l-âḫire'sinde kendüye Mışır-ı Ḳâhire [454b F] ḳazâsı tevcîh kılmış [488b R4] idi ki gerek 'â'ide vü şevketde⁴ ve gerek ḳâdî'askerlik nâmıyla şöhetre manşib-ı sâbıḳından farkı yoğ-ıdı. Nihâyet Mışır beglerbegilerinün dîvânına varmaḳdın ğayrı 'aybı olmayup pâyeye vü 'itibâr cihetinden 'avâ'idi gibi fevâ'idi çoğduğı muḳarrer olduḳdan mâ'adâ ol târiḫde dâmâd-ı pâdişâhî olması müte'ayyen olan müşîr-i şâḫib-râ, a'nî bih Vezîr İbrâḫîm

1 Temân: Gân F

2 münâsib gördiler//yirleşdi: - F | Bu ʔarîk ile yürinüp//yirleşti: - R4, EH

3 nümâ: nümâ-yı 'âlem EH

4 'â'ide//şevketde: - R4

Paşa vilâyet-i Mısr'ın beglerbegisi bulunmuş idi. Anların divânına varmağ-
dın 'ırz u nâmûsa naqş-ı şân virür hâl olmaduğı muhaqqak bilinmiş idi.

Li-münşî'ihî

Vardı el-ķıssa kâm-rân oldu

Aldı viridi Mısr diyârında

Ķadr ü şânı izdiyâd buldı

Olmadı naqş i'tibârında

'Ale'l-huşuş bir def'a dağı ol bilâda vâlî olmuş idi. Ya'nî ki kâği'asker
olmazdın evvel medreseden Şâm kazâsına, andan sonra Mısr hükümetine
varduğı taħaqquk bulmuş idi.

Hâdiş-e şelâse ve 'ısrîn

Yine sene ihdâ ve tis'in eşnâlarında şehr-i Erzincân'a bir zelzele-i kübrâ
vâķi¹ oldu. Sâ'ir zelâzil-i 'uzmâ aña nisbetle ahyânen beden-i insâniye 'arız
olan ditremeye döndi. Niçe evler yıkıldı. Şâhibleri hânümânından ayrıl-
dı. Fe-ammâ nevâdir-i âşârdan bu hâdiş-e hikmet-dişâr muķarrer oldu ki
hadd-i bülûğa vâşıl,² zimmet-i zemmiyyeti dâlalet-i küfr ile [458a EH]
bî-hâşıl bir tâze cüvân çârşûda iştirâ-yı nân idüp gelürken ki ol zelzele
vâķi' olmuş, hânesinün dehlizlerinden geçerken saķfı üstine yıkılıp altın-
da kalmış. Elinde yedi sekiz dâne etmek ile iki 'amüd miyânında kalmış.
Anlara istinâd itmek ve acıķduķça tadrîc ile elindeki çöreklerden yiyüp
Bâr-i Ķudâ'ya şükr eylemek üzere on sekiz gün muķarrer olmuş. Ne kimse
nâlesini işitmiş ve ne kendüye bir feryâd-res bulunmuş. Bu tarik ile on se-
kiz eyyâm³ ve giceleri nâmındaki leyâlî-i pür-zalâm geçdükdün sonra bir
gün aķribâ vü ta'alluķâtı ol harâbenün ta'mîr⁴ ü taħîrine gelürler. Seng ü
hıştın türâbından ayırup tecdîd-i binâ mübâşeretin kılurlar. Hemân ki ol
iki diregün miyânı açılır, elinde bir nîm ķurşla nev-cüvân-ı zemmî zuhûra
gelür. Farazâ ki bir gün dağı açılmasa ğidâsı nihâyet bulur imiş. Ya'nî ki

1 vâķi': - F, R4

2 vâşıl: dâhil F, EH

3 eyyâm: gün F, EH

4 ta'mîr: ta'zil EH

açlıktan cân virmesi muğarrer olur imiş. Lâkin Bâr-i Hudâ *celle şānuhu ve 'alā* kemâl-i kudretini izhâr itmiş. Evvelâ binâ altında çalup helâk olması, şāniyen on sekiz güne kifâyet idecek gıdâsı elinde mevcûd bulunması hadd-i tahkîka yitmiş

Li-münşi'ihî

İsteyince Hudâ-yı celle celâl
Her mehâlikde hıfz ider kılını
Ka'r-ı deryâda zir-i hâkde hem
Gösterür 'âcize rehâ yolını

Ba'zılar kavlince ol zemmî ki kudret-i ilâhîyi müşâhede kılmış, kendü haqqında mebzûl olan 'inâyât-ı sübhâniyyeyi kemâ-yenbağî bilmiş. Çıktığı gibi imâna gelüp çirk-i şirk televvüşinden kurtulmuş. Envâr-ı dîn ü imân kalbi hânesini münevver idüp zir-i hâkde çekdüğü zulmet muğabelesinde necm-i bahtını münevver bulmuş.

Vâkı'a-i erba'a¹ ve 'ısrîn

Şeh-zâde-i kâmkâr Sulţân Mehemmed Hân-ı nâmdâr hazretlerinin Mağnisa² sancağına teveccüh-i sa'âdet-âşârları³ beyânındadır ki târîh-i mezbûruñ, ya'nî sene ihdâ ve tis'in 'add olunan zamân-ı me'sûruñ şehr-i Zi'l-hicce'si evâ'ilinde, hattâ ikinci gününde cemî'-i vüzerâ vü erkân-ı devlet ve ağayân-ı bâb-ı sa'âdet vaqt-ı şeherden Bâb-ı Hümâyün'a vardılar. Ancak yeñiçeri fırkasını ol gün istisnâ idüp huşur itmelerine ruhşat virdiler. Bundan evvel beş altı ay idi ki mühimmât-ı bâb-ı devleti tekmil, lâlâsı ve defterdarı ve nişâncısı ve sâ'ir ağaları kayd-ı defter kılınmağla tebcil buyurulmuş idi. Ebnâ-yı sipâhiyân u silâhdârân ve yemîn ü yesâra müte'allik 'ulufeciyân ve birkaç yüz sekbânân ve şolaqlar ile peykler ve İştâbl-ı 'Âmir'e'ye mensüb olan bendeler ki cem'an biñ beş yüzden ziyâde ve iki biñ neferden noğşânı zâhir ü âmâde kapusı kulları tertib olunmuş idi. Kimi Dergâh-ı Mu'allâ bendelerinden ve niçesi ekâbir kılından ve kul qaravaş-

1 erba'a: râbi' EH

2 Mağnisa: - F, R4

3 teveccüh-i//âşârları: teveccühleri R4, EH

larından¹ [489a R4] yazılıp müretteb ü müheyyâ bulunmuş idi. H'âceleri ise eş'ar-ı mevâlî ve eşher-i ehâlî Mevlânâ Nevâlî rikâb-ı hümayûnları hîdmetinde tek-â-pûda, vüzerâ-yı 'izâm ise yollu yollarınca yanaşup şeref-i taqarrüblerini ârzûda olmuş idi. Bu hâletde bir ğarîb zemzeme 'iyân oldu. Nâ-gehân evc-i 'izzetden bir mihr-i [455a F] 'âlem-tâb zer ü zîvere ğarq iken nümâyân oldu.

Li-münşî'ihî

Yine feryâda geldi serhengân
 Yine atlandı şehryâr-ı cihân
 Cünbişe geldi leşker-i manşûr
 Kıldı kullar ğurunbiş-i mevfûr
 Çıkdı râyât-ı âsumân-ġâyât
 Feleke irdi mehçe-i dârât
 Oldı şeh-zâde nâgehân zâhir
 Qadr ü iqbâli ğün gibi bâhir
 Gören ol şâhı Qahramân şandı
 Yâ Nerîmân-ı cân-sitân şandı

Evvelâ vezîr-i a'zam-ı dâna,² müşîr-i efham-ı mülk-ârâ, vekil-i celil-i şâhib-tedbîr, düstûr-ı vaqûr-ı rûşen-zamîr olan Siyâvuş Paşa³ yanaşdı. Re'âyâ-perverlige müte'allîq niçe naşîhat itdi. Bu tarîk ile cümlesi yanaşdılar. Üsküdâr sâhiline ma'ber olan iskeleye varduğda bir qadırgaya koyuşıdılar. Ammâ şeh-zâde-i kâmkâr âhar qadırgada câlis ü âşîkâr, cedd-i büzürgvârı Nûh Necî gibi deryâdan 'ubûr itmekde vaqâr ile ber-qarâr, bu minvâl üzere ki Hâlic-i Baħr-ı Rûm'ı geçdiler, ol [458b EH] vâriş-i tâc u tahtı vedâ' idüp nazargâhına du'â vü şenâ cevâhîrini şaçdılar.

1 karavaşlarından: qarındaşlarından R4, EH

2 dâna: - F

3 dâna//Paşa: Siyâvuş Paşa yanaşdı şâniyen vezîr-i şâni şâlişen sâ'ir müşîr ü vekil-i celil-i şâhib-tedbîr düstûrân-ı vaqûr-ı rûşen-zamîr olanlar EH

Li-mü'ellifhi

Didiler ey emîr-i mülk-i veğâ
Cânımız başımız yoluña fedâ

Biz ki her dem ğarîķ-ı ihsânuz
Hâk-i pâyuñda baķr-ı cüşânuz

Hâķ senüñ 'ömrüñi mezîd itsün
Baķt-ı firûzuñı sa'îd itsün

Bize biñ cân virürse günde Hüdâ
İdelüm cümlesin yoluña fedâ

Pâdişâha kemîne bendelerüz
Hâk-i pâyuñda ser-figendelerüz

Vâķı'a-i ħamse ve 'ışrîn

Sene işnâ ve tis'in eşnâlarında imâm-ı¹ ħudâvendġaruñ 'arz-ı ħudreti ve ħavm-ı Yehüd u Nařârâ² nuñ tebdîl-i kisveti řerġindedür ki ol târiġe dek ħalemrev-i pâdiřâġ-ı Rüm ve kâr-fermâ-yı Sikender-ġücüm memâlikindeki Yehüdâ za'ferâna çekilmiş şarı řarıķlar ile hüveydâ ve fırķa-i Naşârâ mâ'i reng destârlar ile engüşt-nümâ ve Ermeniler 'idâdındaki kefare-i tersâ alaca dülbendler ile âşikâr olup ancak Efrençiyü'l-aşl olan müste'menler siyâġ řabķalar ile nümâyân u peydâ idi. Pes imâm-ı ħudâvendġâr Aydın ilinden ħopmıř, ehl-i vera' u taķvâ nâmına bir³ 'âlim-i³ büzürgvâr ve mülâzım viren⁴ mevâliden maġsüb olmiş bir pişvâ-yı bülend-iřtîġâr olmaġın emr-i ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münkere mücidd oldu. "Sen vilâyet ġâkimi degülsün." didüklerince müfid olmayup⁵ riyâ-yı bî-ımtirâsı ġitdükçe izdiyâd buldı. Ĥadd-i zâtında ġârî-i *Kelâmu'llâġ* bir ġoř âvâz-ı bî-iřtibâġ idi. Lâkin evzâ'-ı nâ-hemvârına baķıldıġça ġüyâ ki fırķa-i 'avâniden bir raġmı yoķ řaġř-ı celâdet-güvâġ idi. "Nedür ki ħavm-ı Yehüd u küşfâr reng-âmîz destâr iġtiyâr itmekle dülbend ġısmı

1 imâm-ı: - EH

2 bir: nümâyân bir R4

3 'âlim-i: - F, R4

4 viren: divân F

5 müfid olmayup: muġayyed olup F, R4

girân-kıymet olmuşdur. ‘Âmme-i ehl-i dîn ve zümre-i Müslimîn’e bu cihetden zararları çokunmuşdur.” diyü pâdişâh-ı cihân cenâbına bildürdi. Bu maqûle umûruñ işlâhına nev’an ruḥşat u icâzet hâşıl itdükden sonra şıganup, sermenüp meydâna girdi. Andan sonra evvelâ men’-i destâr-ı küffâr u Yehüdâ yaşağına muḳayyed oldu. Fe-lâ-cerem ol fırka-i¹ dâlâlet-‘alem gün-â-gün şabkalar idindiler. Ve birbirine beñzemez kisvelere girdiler. Hâlâ ki ekşeri emrâz-ı remed ü nâzile vü şudâ’a uğradı. Qat qat destâr-ı pîçide yirine yektâ bir şabka giymekle envâ’-ı renc ü ‘anâdan kurtılmayup nedâmet ü ḥasret bıçaqları cigerlerini toğradı. Hattâ bi’d-defeât ‘arz-ı ḳudretle irtişâ mühimmini işbât itdiler. Otuzar kırkar² biñ filori bezl idüp evvelki gibi şarıqlar şarmağa ruḥşat aldılar. Lâkin imâm-ı mezbûr bir ḳaviyyü’l-ḳalb-i vaḳûr, “...³-zâde” dimekle meşhûr, vera’ u taḳvâsı dillerde mezkûr âdem olmağın tekrâr bi’z-zât cenâb-ı salṭanata ‘arz eyledi. Yine şabkalar giymesini ol zümreye farz eyledi.

El-ḳıssa [449b R4] giderek nüfûz-ı kelâmına mağrûr oldu. Ṭab’ına muḥâlif vaz’-ıla gördüklerini atdan yıḳup döğmege ve ba’zısına ze-bân-dırâzlık idüp söğmege başladı. Ol cümleden Monlâ Taḳıyyü’d-dîn nâm ‘Arab ‘âlimini bir defa buldı. “Nedür ki mevâlî ‘abâ’isini örtmiş-sün?” diyü yaḳasına el urdı. Âḥir-i kâr bir miḳdâr elleşdiler ve bir faşl söğüşüp dilleşdiler. Birbirlerine şetm-i ğalîz iderek ayrılışdılar. Ve yine bir gün Cırcır-zâde nâm re’is-i mü’ezzinîne râst geldi. “Niçün büyük ‘imâme şarınmışsuñ?” diyü riş-i dırâzını eline aldı. Ol dermend ise zîb ü zînetden bir büyük destâra ḳanâ’at imiş idi. Âḥar cihetden olan lebs ü kisvetden bi’l-külliyeye ferâğat eylemiş idi. Ol nâ-murâduñ ‘ırz u nâmûsı [455b F] gibi şarığını bozdu. Pâre pâre idüp her birinden zehr-âb-ı sirişkini süzdi. Giderek maymûn-bâzlara dolaşdı. Ğarâbet bundadur ki gurbet oğlanlarına bile ulaşdı.

1 fırka-i: - F

2 Otuzar kırkar: Otuz kırk F

3 Nüşhalarda bu ismin yeri boş bırakılmıştır. Söz konusu şahıs Hüncâr İmamı Manisalı Abdülkerim Efendi olmalıdır. İlgili şahsın biyografisi için bk. Nev’izâde Atâyi, *Hadâiku’l-hakâik fi Tekmiletiş-şakâik*, C. 1, s. 944-949.

Hünkâr İmâmı'nuñ maymün-bâzlara daħl itdügüdür¹

Ḥattâ bir gün bir maymün-bâza râst geldi. Büzürg ü küçük iki maymün ol 'azîzün nazâr-ı i'tibârına kâst geldi. Hemân-dem yanındaki ḥuddâmina emr eyledi. "Elbette bu iki maymünü öldürün." diyü söyledi. Vaḳtâ ki maymün-ı kebîri öldürdiler, derdmend şâhibini ağladup ḥalk-ı 'âlemi ol ğarîbe güldürdiler. Temâşâ [459a EH] bundadur ki maymün-ı büzürg bu keş-â-keşde iken maymün-ı küçük ḥiss-ile murâd ne idüğünü iz'ân itdi. Hemân-dem 'arz-ı şetâretle imâmuñ karşıısına geçdi. Gâh yalvardı ve gâh boyun çekdi. Ya'nî ki "Baña kıyma." diyü minnet-i firâvân itdi. Ḥâlâ ki ol ḥayvânuñ tazarru' u niyâzı müfid olmadı. Şaḥş-ı mezbûruñ dil-i senġininde teraḥḥum eşerleri şudür bulmadı. Ol sâ'at anı daḥı helâk itdürdi. Maymün-bâz-ı miskînün ġüyâ ki meskenini zîr-i ḥâk itdürdi. Ne ḥâl ise ol maḥalden kaçarak ıurtuldu. Ḥuddâm-ı imâm elinden ḥalâş buldı.

Fe-ammâ irtesi Dîvân-ı Hümâyün'a vardı. "Baña olan zulm u sitem kime olmuşdur?" diyü ağladı. Ḥattâ nâle-i ḥazîn ve feryâd-ı enîni vüzerânuñ cigerlerin taġladı. Egerçi ki evvel-mertebede ġülüşdiler. Ve imâmuñ o yüzden ġüstâhlıġını ta'accüb kıldılar. Lâkin ġiderek şikâyeti te'sîr eyledi. "Herkesün bir kesbi var. Benüm kâr u kesbüm ol maymünçıklar ile âşikâr idi. Ma'a zâlik büzürgin otuz altuna almış idüm. Küçirek maymünü yigirmi dînâra iştirâ kılmış idüm. Bunca rûzgâr ki ta'lim ü te'diblerine muḳayyed oldum, tâ ki teferrücgâh-ı nâs olan maḥallerde bâzîçelerine ḳudret buldum. Şimdi ise ikisi daḥı ḳatlı olındı. İbtâl-i vech-i ma'âşdan ġayrı mâ-meleküm daḥı ifnâ kılandı. Ey düstür-ı şâhib-dâd, şad hezâr nâle vü feryâd, ez-în zulm u bî-dâd." diyü ferzend-i 'Acem olan maymün-bâz girye iderdi. Şerik ü şebîhi olan 'Arabîyyü'l-aşl ise ²«أئها الوزير خاف من الله القدير» lafzını tekrâr tekrâr dir idi. Pes ol ḥinde şadr-ı a'zam olan dâver-i raḥîm, a'nî bih Siyâvuş Paşa-yı lâzımüt-tekrîm anlaruñ âşâr-ı iḥtirâġına yandı yaġıldı. Ve ceybinden elli sikke filori çıkarup maymünlaruñ kıymetini 'aḫ kıldı. Fe-ammâ 'amme-i erkân-ı rû-şinâsân ve kâffe-i çavuşân u küttâb-ı dîvân mezbûr imâmuñ bu vaz'ına nefrîn eylediler. "İltizâm-ı mâ-lâ-yelzem iden mürâ'ilerden 'adili ġörülmüş degüldür." diyü söylediler.

1 Hünkâr//itdügüdür: - R4, EH

2 "Ey vezir, her şeye gücü yeten Allah'tan kork."

Li- münşi' ihi

Ḥalkuñ kimi maymüncü kimi şüret-bâz

Bu râzı bilür yok meger ol şâhib-râz

Her şahşı birer kesb ile kılmış sâlik

Kimi mütehâlik kimi anuñ hâlik

Bu vech ile âfâka tecellî kılmış

Her şahşı işinden mütesellî kılmış

Ḥādise-i sâdis¹ ve 'ısrîn

Qırım hânı kışşasıdur ki;

Naẓm²

Rûzgâruñ bu kârıdur ezeli

Bî-ser eyler kime şunarsa eli

Kime kim vire bir piyâle şarâb

Tiz içirür çanaq çanaq zehr-âb

Târîḥ-i mezbûrda Qırım mülkinüñ hânı ve Deşt-i Qıpçaq vilâyet-lerinüñ fermân-rânı bulunan Muḥammed Ḥân bin Sa'âdet Girây Ḥân ki eben 'an ceddin selâṭin-i Âl-i 'Oşmân'ın ihsân-dîdelerinden, hattâ sancaqların çeküp rûz-merre biñ aqçe 'ulûfe-i mu'ayyenesi ve her biri yeñiden hân olduğça on biñ filori virgüsi muqarrer ḥidmet-güzîdelerinden iken merḥûm Muştafâ Paşa Gürcistân ve Şîrvân fütûḥâtına serdâr³ gönderilmiş idi. "Deşt-i Qıpçaq'dan tolaşup, siz daḥı sipehsâlâr-ı mezbûra varup qarışasuz." diyü [450a R4] niçe in'âm-ı ḥüsrevâne ile aḥkâm-ı 'aliyye-i bî-nihâye irsâl olınmış idi. Fe-ammâ hân-ı mezbûr gâḥ Cengiz'e müntehî olan nesebine mağrûr olup edâ-yı ḥidmetde cüst ü çâlâk deprenmemiş idi ve gâḥ "Ben 'Oşmânlu'nuñ ümerâsından mıyum ki baña böyle teklîfât iderler?" diyü Şîrvân'a gitmeyüp ta'allül tarîḫına gitmiş idi. Egerçi ki ikinci senede kâr-fermâ-yı mülk-i Şîrvân olan Vezîr 'Oşmân

1 sâdis: sâliş EH

2 Naẓm: - F

3 serdâr: serdâr iken ol vilâyetlerüñ teşḫirine cihâda EH

Paşa yanına varmış idi. Fe-ammā gönüllü gönülsüz deprenüp huşunet-den hālî evzâ'ı görülmemiş idi. Aña binâ'en 'atebe-i 'ulyâdan bezl olunan mevâhib ü mekârime göre hîdemât-ı meşkûresi vuķū' bulmamış idi. Pes üçüncü senede ki¹ tekrâr Şîrvân'a teveccühi emr olındı, bu kerre 'inâd u muhâlefet dâ'iresinde şâbit-ķadem bulındı. Hattâ edâ-yı hîdmetdeki kuşûrından mâ'adâ bâ'îş-i ğayret ü fütür ba'zı sözler söylediği [456a F] naķl olunmuş idi. Binâ'en 'alâ zâlik hâţır-ı deryâ-maķâţır-ı pâdişâhî ki 'âlem-i şabr u taħammülde [459b EH] bir 'ummân-ı nâ-mütenâhî idi, anuñ ğüftâr-ı nâ-hencârı istimâ'ından kemâ-hiye muğberr ü mükedder olmuş idi. Hattâ giderek ol nâ'ire-i ğazab müştâ'il oldu. Deşt-i Kıpçak memâlikine şerâreler şalması taħaķķuķ buldı.

Nazm

خشم درویش خانمان سوزد خشم شه جمله جهان سوزد²

mâzmûnı muķarrer olup Kefe şehrinde kışlayan Vezîr 'Oşmân³ Paşa'ya hâţţ-ı hümayûn gönderildi. "Elbette Kırım hânınınuñ şehryâr-ı rûhı taht-gâh-ı bedeninden izâle kılınması murâdumdur." buyurıldı. Egerçi ki vezîr-i hoş⁴-tedbîr bu fitne-i 'uzmâyı muvâfiķ-ı re'y-i münîr görmedi. "Hâlâ 'Acem şâhı ile huşümet ü münâza'at fayşal ü nihâyet bulmadın bu emr-i hâţire mübâşeret çendân⁵ münâsib degüldür." cevâbını gönderdi. Hâlâ ki kelimât-ı nuşş-âyâtı ķalb-i sulţânide cây-gîr olmadı. Bu huşuşuñ huşûline 'azîmetden ferâğat u 'avdetleri bi-vechin mine'l-vücüh şüret bulmadı. İkindide bu edâyla fermân-ı şerîfini ifhâm eyledi. Ya'nî⁶ ki "Eger bu ķaziyyeye mübâşeretden mir'ât-ı havâţır-ı sipâh niçe yıllar müteğayyir olursa belki şerâre-i nâr-ı fitnesi mülk-i mevrüşuma sirâyet idüp⁷ 'adem-i inţifâsı ta'ayyün bulursa elbette bu emrüm saña lâzımü'l-imtişâldür. Bundan soñra zîmmet-i himmetüñe lâzım olan mübâşeret-i ğarb u ķıtâldür." kelâmını söyledi.

1 ki: senedeki mürür iden ahvâlden soñra üçüncü senenün ahîrinde EH

2 "Dervişin öfkesi evi söndürür. Padişahın öfkesi bütün dünyayı söndürür."

3 Vezîr 'Oşmân: - F, EH

4 hoş: pür F

5 'Acem//çendân: - F

6 Ya'nî: - F, R4

7 idüp: iderse ve F | iderse R4

Li-mü'ellifihi

Gelmelü olsa nâvek-i taq̄dır
 Def'ine yokdurur anuñ tebdîr
 Kime kim terk-i ser ola rûzî
 Redd ider anı baht-ı firûzî
 Haddini bilmeyenlerüñ Mevlâ
 Çekdürür gerdenine tiğ-ı kazâ

Vaqtâ ki sâlâr-ı nâmdârâ fermân-kâr varaşası yitişdi, kemâl-i ıztırâbın-
 dan derûnına âteşler düşdi. Zirâ ki bu hizmet-i müşkilenüñ edâsı lâzım
 idügi muqaddemce iş'ar olınmamış idi. “Maħrûse-i Kefe'ye geldüğüñ
 zamânda yanuñda bulunan ‘asâkir-i nuşret-me’âşiri tağıtmayasun.” hükmi
 vârid olmamış idi. ‘Ale’l-ħuşûş bölük halkı nâmındaki sipâhuñ ekserine
 icâzet virilmiş idi. Hattâ niçesi tayy-ı merâhil ü menâzil idüp vaţanlarına
 irmiş idi. Lâkin ne çâre, itâ’atden ğayrı cemâl-i şâhid-i merâma ne yüzden
 nezzâre itsün? Bir kazâ-yı mübrem gibi vârid ü nâzil olan fermân-ı muhte-
 rem hilâfına ne cânla gitsün? Cân u başını uğur-ı şehryâriye fedâ kılmadın
 ğayrı n’eylesün, n’itsün? Der-ħâl ol nerre-şîr-i kıttâl mühimmât-ı ceng ü
 cidâl olan muqaddemâta mübâşeret itdi

Li-münşî’ihi

Merd olan dem-be-dem neberd ister
 Rûy-ı pür-gerd ü ħüy-ı serd ister
 ‘Arşa-i rezm ü kârgâh-ı veğâ
 Bebr-i meydân u şîr-i merd ister
 Bekleyen noқта gibi dâ’iresin
 Kendüyi ceng içinde¹ ferd ister
 Ölmedin ħavf idüp temâruz iden
 Meyl ile derde rûy-ı zerd ister
 Hârb u çarb istemez muħanneşler
 Şîrler rezm-i reh-neverd ister

1 Kendüyi/içinde: Kendü içinde anuñ F

Hâlâ ki bu haber-i dehşet-eşer¹ Kıırım hânınıñ sem'ine dahı yitdi. Anuñ dahı cem'inden leşker-i Tatar pervâneleri pervânevâr pervâz iderek memâlik-i eṭrâfa gitdi. 'Ale'l-ḥuşûş evvelden dahı fi'l-cümle² mütenebbih idi.³ Bârid sözler ile işti'âl-i âteş-i hilâfa müsâ'id olduğda ḥâṭır-ı 'âtır-ı pâ-dişâhî kendüden münḥarif idüğini işitmiş idi. Egerçi ki 'atebe-i 'ulyâda bi-tarıķı'r-rehn maḥfûz olan birâderi, ya'nî ki İslâm Girây nâm aḥ-ı e'azz-ı kihteri kânûn-ı ḳadîm üzere Kıırım hânı naşb olunmış idi. Ve bir miḳdâr leşker ü ḥazâ'in ve sefâ'in-i 'asker-defâ'in ile peleng-i sâhil-i biḥâr, neheng-i deryâ-yı zehḥâr, seyf-i ḳabza-i iktidâr, şemşir-i ḳudret-i Perverdğâr olan Ḳapudan Ḳılıc 'Alî Paşa Kefe sâhiline gönderilmiş idi. Müşârün ileyh İslâm [450b R4] Girây Hân'ı ol vezir-i nâmdâra teslim itmesi, ba'dehu vech-i münâsib gördüğü üzere berren ve baḥren ḥidmetinde bulunması emr olunmuş idi. Fî nefsi'l-emr niçe yüz yıllık şehryârûñ vüçûdına fenâ virmek, Âl-i Cengiz nâmına şâhib-i sikke vü ḥuṭbe bir nâmdâr-ı zâhirü'l-iḳtidârûñ izâlesin bir ḳulına emr itmek maḥzan ḳudret-i ilâhî ile zâhir, ḳuṭb-ı 'âlem oldukları bâhir bir ḳışsa-i ğarîbe-i 'ibret-müzâhir iken Hâḳ celle ve 'alâ işlerin râst getürdi. Vezir-i müşârün ileyh hezâr re'y ü tedbîr ile ḥadeng-i ṭomâr-ı fermânı işâbet⁴ ser-menziline yitürdi.

Li-münşi'ihî

'Aşrınıñ ḳuṭb-ı zâhirîsi olur
Her şeh-i nâmdâr-ı şâhib- [460a EH] tâc
Levh-i maḥfûz-ı şer'-ı milletden
İder aḥkâm-ı dehri istiḥrâc
Bâṭını ḳuṭb olan veliyyu'llâh
Nice virürse kân-ı kevne revâc
Ḳuṭb zâhirde ḥikmet ile ider
İntizâm-ı umûr-ı nâsa 'ilâc

1 bu//eşer: 'ale'l-ḥuşûş R4

2 fi'l-cümle: - F

3 idi: olmuşlar idi EH

4 işâbet: icâbet F

‘Ale’l-huşûş dahı İslâm Girây Hân’uñ devlet-i nevbeti ve çapudan olan mîr-i mîrânunñ qadırğalar ile [456b F] Kefe sâhiline ‘azîmeti işidilmedin mûmâ ileyh ‘Oşmân Paşa bir tedârük-i âhar görmüş idi. Yine hân-ı hâ’i-nünñ ihvânından Alp Girây Sulţân¹ nâm mîrzâya memâlik-i Deşt-i Qıpçaq ve pây-taht-ı Qırım didükleri şehr-i şöhre-i âfâk hükümetini tevfiş idüp berât-ı ‘âlî-şân virmiş idi. Ve dârü’l-mülk-i Kefe civârında otağın qurup olanca ‘askeri ile direng itmiş idi. Lâ-siyyemâ Kefe Qal’ası’ndaki toblardan ve kendü ile bulınan çarb-zenlerden küllî tedârük görüp hân-ı lâ-ya’qılıuñ kıtâline toblar dahı çekmiş idi.

Li-mü’ellifihi

Toldı eţrâf-ı şehre cünd-i ‘azîm
 Qapladı qalb-i² haşmı havf ile bîm
 Çıkdı meydâna leşker-i enbüh
 Geldi ehl-i veğâ gürüh gürüh
 Her dil-âver ki kıldı ‘azm-ı hırâm
 Halka dehşet bırağdı çün dırğâm
 Nîzeler elde ser-â-ser haţţâr
 Tiğlar tîz ü teberler tebbâr

Kezâlik ol ni‘met-horde-i küfrân-şi‘âr yüz biñ miqdârı cünd-i Tatar ve müşterâ qullarından yedi sekiz biñ Çerâkise-i bed-kirdâr ile alay bağlayup Kefe şehrinünñ fethi niyyetine ve vezîr-i kişver-girünñ izâlesi ‘azîmetine leşker çeküp yürümüş idi. Hergiz³ «لا خير في عزم بلا حزم»³ mazmûnını fikr itmemiş idi. «العجول مخطئ وان ملكاً»⁴ fehvâsına düşmemiş idi. Bî-haber idi ki kendününñ pâdişâh-ı ‘âleme muhâlefeti ve serdârına qarşu ‘asker çekdügi cür’eti hergiz netîce virmeyecekdür. Selâtin-i Âl-i ‘Oşmân’a müyesser olan mevâhib-i ledünniyye aña ve gayrıya lâ’ik u sezâvâr görülmeyecekdür. Huşûşâ ki ‘umûmen hîdmetindeki ağaları ve hevâdârları geçinen zevî’l-iqtidâr mîrzâları cemî’an ‘atebe-i ‘ulyâ qullarından idi. Ya’nî ki vazîfe-i

1 Alp//Sulţân: - F, R4

2 qalb-i: - F

3 “Basiretsiz azimde hayır yoktur.”

4 “Acelecî kişi melek de olsa hata yapar.”

mu'ayyeneleri Hizâne-i 'Âmire-i şehryârîden olup her biri şükr-i ni'meti mecbûllerinden idi. Hemân ki Muḥammed Girây Hân'ın 'azlını işitdiler ve yirine hân-ı âḥar naşb olunduğunu fehm itdiler, gürüh gürüh ol hân-ı pür-şükûh hîdmetinden ayrılıp Kefe'den cânibe gitdiler. Her çend ki "Ben 'azl-i pâdişâhî ile ma'zûl olmazın. Şâhib-i sikke vü huṭbe bir hân-ı zî-şân iken mülk-i mevrûşumdan ferâgat bulmazın." didi ve her bir yüz döndüren Tatar'a ve mîrzâlara istimâlet virdi, hergiz müfid olmadı. Ğazab-ı pâdişâhî ve kaṭ'-ı ni'met-i nâ-mütenâhî ḥavfindan hîç¹ birisi tesliyet bulmadı. Âḥir-i kâr hân-ı bî-iḳtidâr birkaç müşterâ kullarıyla tek ü tenhâ ḳaldı. "Beni ma'zûl idenlere Ḥazret-i Ḥaḳ belâların vîrsün." diyü bed-du'â iderek atından indi. Seccâdesi üstine geçüp "Emr-i pâdişâhî yirin bulsun." diyü teslîmi evlâ gördi. Bu ešnâda İslâm Girây Hân ve ba'zî Tatar-ı ğâretgerân mezbûra yitişdiler. Seccâdesi üstinde tedârükini görüp başına üşdiler.

El-ḳışsa hân-ı ḥâ'inü'n ki cezâsı virildi, dârü'l-mülk-i Ḳırım ḥükümeti der-i devletden gelen² İslâm Girây Hân'a muḳarrer oldu.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki şâhib-ḳırân-ı 'Oşmâniyân Mıṣr-ı Ḳâhire fâtiḫi Sulṭân Selîm Hân bir gece 'ale'l-ġafle vezîr-i a'zamı Pîrî Paşa'yı ḥuzûrına getürtdi. "Bizüm e'n ziyâde ḳorḳacaḳ düşmenimüz kimdür?" diyü su'âl itdi. Müşîr-i müşârün ileyh ki "Zümre-i Ḳızılbaş'dur." cevâbını virdi, ol zamânlarda Şâh İsmâ'il-i Şafevî'nün ḥurûcına ve günden güne ma'âric-i 'izz ü devlete 'urûcına³ binâ'en anı sâ'ir 'adûlardan taḳdîm itdi, lâkin ol pâdişâh-ı devletmend kelâm-ı vezîri hergiz pesend eylemedi. Belki taraf-ı ḫilâfına zâhib olup "Yañlış fehm itmişsün." diyü buyurdu. "Bizüm ḥavfımız cünd-i Tatar-ı şabâ-refṭârdandır ki ılgâr eyleseler beş altı günlük yolu bir günde alurlar. Firâr itseller daḫı ol ṭariḳ ile deprenürler. Ḥuşuşâ ki atları na'l ü miḫ u 'alıḳa muḫtâc olmaz. Ḳa'rnâk şulara uğraduḳları zamân bizüm leşkerimüz gibi keştilere [451a R4] tevâḳḳufları ta'ayyün bulmaz. Ğidâları ḫod ḳatı ḳalıldür. Tecemmülât irtikâb itmedükleri ḫod [460b EH] ḳuvvetlerine delıldür." cevâbını virdi. "İmdi, velvele-i kûs-i şevḳetüm ki âfâḳa velvele

1 hîç: her F

2 gelen: - F

3 'urûcına: vülûcına EH

bırakmışdır ve tañtana-i nuşret ü şecâ'atüm Çaldıran cenginde ve Mısr-ı Kâhire fethi âhenginde hezârân hânumânı âteşe yakmışdır, Kıırım hânı dağı emrûme imtişâl iderse; ya'nî 'ibâd-ı 'inâyet-mu'tadum defterine girüp hazînemüzden 'ulufe yiyüp sancağımız çekerse ve evlâd-ı emcâdından Sa'âdet Girây Hân nâm ferzend-i şâhib-'unvânını bi-çarîkî'r-rehn rikâb-ı hümâyûnum hîdmetine irsâl iderse fe-bihâ. Ve illâ, işte meydân-ı harb u 'arşa-i heycâ, işte dilîrân-ı rezm [457a F] ü ehl-i ceng ü'1 vegâ." buyurdi. Yevmî biñ aqçe vazîfe ol hân-ı zî-şâna, üç yüz aqçe dağı hîdmetinde olan muqarribân u ağayâna ta'yîn olunduğunu emr-i şerîfle tıyurdi. Ve Cebe-hâne-i 'Âmire'den bir râyet-i sa'âdet-âyet dağı gönderildi. Şol zamân ki men-şûr-ı şehryârî ve râyet-i sa'âdet-âyet-i hudâvendgârî cenâb-ı hâna vâşıl oldı, mazmûn-ı emr-i şerîfden murâd ne idüğü zühûr buldı. Ba'zı bi-'aql mîrzâlar 'inâd idüp "Meger biz 'Oşmânlu'ya nöker mi oluruz?" diyü mübâşeret-i fesâd kaşdın eylediler. Bâ-ğuşûş hüsñ ü cemâlle Yûsuf-ı Şiddîk gibi ferîd ve mir'ât-ı ruhsârı nev-bahâr ile bedîd olan hân-zâdeyi rehn istemelerinden "Ġarâz-ı nefşânî ta'alluq itdi." şanup "Bu hâle hod cidden rızâmuz yokdur." diyü niçe sözler söylediler.

Li-münşi'ihî

Didiler biz ki merd-i zî-şânuz
'Aşrımızda birer Nerîmânuz
Bizüz ol nâmdâr-ı merd-efgen
Ġâlib-i Ġahramân u Giv ü Peşen
Kim ki merdüm diyü ider da'vâ
İşte meydân-ı kâr-zâr-ı vegâ
Nic'olur aña rezmi gösterirüz
Varlığı mülkine fenâ virürüz
Bizi küffâra mı kıyâs eyler
Rehni şulh emrine esâs eyler
Ne aña hân-zâdemüz varsun
Ne bunı kimsemüz revâ görsün

‘İrz u nāmūs kıanda gitmişdür
 Ki bunu şeh tekellüm itmişdür
 Bilmemiş hānedān-ı Cengizi
 Rence kıılmış revān-ı Cengizi
 Hāşe li’llāh ki neslini anuñ
 Kılavuz bendesi o sulţānuñ

Ammā Sa‘adet Girāy Hān ki bu kıil ü kıālî işitdi, ol lā-ya‘kılları vech-i¹ ma‘kūl ile ilzām itdi. “Evvelā bir pādişāh-ı ‘ālî-cāh bize yevmiyye biñ aqçe vazife ihsān eylemiş. Ve teberriken ve teyemmünen bir rāyet-i nuşret-ā-yet gönderüp niçe hāvāşşimuza² dağı vezā’if ta’yin itmiş. Ve benüm sār evlādumdan ziyāde aña müte‘allik idügümü işidüp oğlum Sa‘adet Girāy’ı ‘izz-i huzūrına taleb kıılmış. Ya’nî ki hüsn-i terbiyet-i mülükānesiyle neşv ü nemā bulduğdan şoñra şadr-ı pederde muķim olmağa liyākat kesbini ol cihetden münāsib görmiş. Pes bunda ne incinecek hāl vardur? Ser-ā-pā güftār-ı şeker-bārları şehd-i lezzetle bedidārdur.³ Fe-ammā sizüñ aqvāl-i bî-me’ālîñüze uyup hılāfına zāhib ve şıķķ-ı fesād tarafına rāğib olursak bir neyistān-ı huşke āteş şalmış oluruz. Deryā-mişāl ‘asker ve tođ u tüfeng-i şerer-peyker ile üstümüze geldükde cezā vü sezāmuđı buluruz. Biz firār itdügümüz tağdirce bağ u rāğımız hāk-i siyāha yeksān ile ‘ırz u nāmūsımız hānedānı gibi evlerimüzi vīrān eyler. Şoñ peşimānlık işşı itmez. Ve bu ma’nāsı yoķ kıil ü kıālîñüzden bize bir fā’ide yitmez.” buyurdi. Ve hüsn-i rızāsı emr-i pādişāhiye itā’at ve Sa‘adet Girāy Hān’uñ irsāline teveccüh ü himmet idügin ümerāsına tıuyurdi. Fî nefsi’l-emr ferzend-i aşlı, kıurret-i ‘ayn-ı cemîli olan Sa‘adet Girāy Hān’ı ‘atebe-i ‘ulyā hidmetine gönderdi. Ve cenāb-ı pādişāhiye şükr-i firāvān-ı nî’meti ve taşşin-i in‘ām u mevhabeti müş’ir du‘ā-nāme irsāl itdi. Ol şehryār-ı Sikender-vaķār, a’nî bih Sulţān Selim Hān-ı Süleymān-iķtidār dağı hān-zādenüñ hüsn-i terbiyetine teveccüh kıldı. Serāy-ı ‘Āmire’deki harem-i şerifine alup āyîn-i ‘Oşmānî üzere neşv ü nemāsını vācibāt-ı dîn ü devletden bildi. Hattā mābeynlerinde şive-i ‘aşķ-ı mecāzî, ya’nî ki tarıķ-ı ‘aşķ-bāzî vuķū’ı muķarrer ve ğaraż-ı

1 vech-i: - F

2 hāvāşşimuza: hayr-h’āhımuza R4

3 bedidārdur: bedidār olupdur R4

nefsâniden ‘ārī [461a EH] mu‘amelât-ı ‘işve vü girişmeleri [451b R4] dağı müyesser oldı. ‘Âkıbet nevbeti geldükde hânlık şadırına cülûsla dağı ‘izzet ü ikbâli muğarrer oldı.

Li-münşî’ihi

Kimün ki nür-ı hidâyet görine alında
 Hümâ-yı devlet anuñ üstine şalar sâye
 Anuñ ki dıraşş¹ ide gönlinde neyyir-i devlet
 Olur ayağı tozı rüy-ı çerha pîrâye

Sübhâna’llâh, ol şehryâr-ı sa‘adet-destgâh kendü zamân-ı salţanatında bir tedbîr-i münîr² itmiş ki³ eşer-i işâbet-pezîri yetmiş yıl soñra hürşid gibi müstenîr oldı. Ya’nî ki ol vazîfe-i mu‘ayyene vâsıtası ile Qırım hânınıñ ‘übüdiyyeti muhaqqâk olup içâ‘at-ı emr itmedükde haqqından gelinmege müte‘allik ruşat-ı şer‘iyye şudûr u zuhûr buldı. Yoħsa mücerred ‘inâd u muhâlefete ħaml olunurdu. Müstaķillen sikke vü ħuţbe şâĥibi bir şehryârıñ izâlesine ne yüzden çâre bulunurdu?

Ġıbbe zâlik biz yine şadede geledüm. Hân-ı hâ’inüñ haqqından gelindükden soñra ħâl neye müncer olmışdur, beyân kılalum. Hemân ki senen işnâ ve tis‘în Cemâziye’l-ülâ’sınıñ on üçüncü günü murâd ħaşıl ve ‘atebe-i ‘ulyâya ‘urûz-ı beşâret gönderilüp [457b F] müjdeleri vuşul buldı, ol târiĥde memâlik-i şarĥ fütühâtına serdâr olan Ferhâd Paşa’ya i’lâmı içün fetĥ-nâme inşâsı emr olındı. Ĥattâ mü’ellif-i kitâb inşâsı ile tahrîr olup bu güne bir emr-i şerîf gönderildi.

Şüretü’l-menķüle

Veziir-i efĥam-ı nâmdâr, müşîr-i ekrem-i bülend-iķtidâr, düstür-ı vaķûr-ı sûtüde-eţvâr, nâmver-i umûr-ı ber-güzide-âşâr,⁴ dırġâm-ı bişe-i neberd ü heycâ, şarĥ câniblerinde serdârım olan vezîrüm Ferhâd Paşa *edâma’llâhu iclâlehu ve eķâme bi’ş-şecâ’ati ħişâlehu* tevķî’-i refî’-i hümâyün

1 dıraşş: raşş EH

2 münîr: dil-peziir R4

3 münîr//ki: imiş itmiş F

4 nâmver-i//âşâr: - F

ve yarlıg-ı belig-i nuşret-mağrûn vâsıl olduḡda ma'lûm ola ki çünki 'adât-ı hamîde-i selâtin-i ġayûr ve ihtiyârât-ı pesendide-i havâķin-i manşûrda ribķa-i itâ'atden ġürizân olan ser-keşleri bî-ser ve vâdi-i şenâ'atde Nehr-i 'Âşî gibi tuġyân iden müşevveşlerûn ser-çeşme-i hayâtın zehr-âb-ı tîg-ı kahr ile mükedder kıılmaḡ nizâm-ı ahvâl-i 'âlem ve intizâm-ı ensâl-i benî âdem içün lâzım u mühim ve ber-mücib-i naşş-ı kerîm-i ﴿ذٰلِكَ جَزٰٓئُهُمْ﴾¹ zîmim ü himem-i hüsrevânelerine her âyine vâcib ü mütehtaṡtimdür. Binâ'en 'alâ zâlik eben 'an ceddin simât-ı 'amîmü'n-nevâl-i sa'âdetimüzde perverde-i ni'am-ı ni'me'l-efďâlîmüz olan ümerâdan ve bisât-ı 'izzet-inbisât-ı² celâletimüzde ni'met-ħorde-i dârü'n-na'im-i iķbâlimüz silkindeki hükkâm-ı küberâdan hâdim-i bünyân-ı itâ'at, kâṡı'-ı 'alâķa-i 'ubûdiyyet, ġâ'in-i bed-kirdâr u bed-rây Kıırım ġânı Muhammed Girây ki ecdâd u emcâd-ı 'izâmum ve âbâ-yı kirâm-ı cennet-maķâmum *enârâ'llâhu merķadehüm mâ dâme fi'l-ferâdis erķadehüm* hâzerât-ı ġudsî-şifâtınuñ in'am-ı şâhânelerine iġrâķ³ ve bâdiye-i mehdden zâviye-i laħde varınca iġsân u ikrâmları deryâsına müstaġraķ olduklarından mâ'adâ zikr olınan ġân-ı ġâ'in ü bed-endîşe ve nâ-dân-ı nâ-üstüvâr-ı mezâlim-pîşe bunca rüzgâr, belki fi'l-leyl ve'n-nehâr zât-ı sûtüde-şifâtumdan envâ'-ı meķarîm-i cezile ile kâm-rân ve eşnâf-ı mevâhib-i cemîle ile maġsûd-ı ihvân⁴ iken ol ni'met-i mevfürenüñ şükrinde ġuşûrı ve 'izz-i ġuzûr-ı mevfürü's-sürürümüñ ġidemât-ı mebrüresi edâsında niçe dürlü 'işyân u şürürü zamîr-i münîr-i 'âlem-ġirüme bi'd-defe'ât zâhir ü müstenîr olmaġla 'ale'l-ħuşuş zîr-i destindeki ṡavâ'ifi-i Tatar'dan kâffe-i aġyâr-ı 'ibâd-ı 'inâyet-mu'tâd ile mevâcib-ġ'âr ve her ġazân u⁵ bahâr Rûs-ı menġûsla Çerâkise nâmındaki küffâr-ı ġâk-sâr ġazâlarında ġavs-ı ġuzah gibi kemândâr ve ġaṡarât-ı bârân şifâtında tîr-endâzân-ı cihâd i'tibâr olmalarıyla her biri ri'âyet-i şâhâneye eġaķķ u sezâvâr bir bölük fuķarâ-yı ġâretġerân-ı rezm-iştihârlar iken mâ-taķaddümden mâbeynlerinde cârî olan âyîn ve taġammüline mu'tâd oldukları ġavânin tekellüfâtından fazla ol zâlimüñ müteceddidü'l-eṡvâr-ı cevri ü ta'addîsi ve ketf-i ri'âyetindeki re'âyâ fuķarâsınuñ ken-

1 "Azgınlıkları sebebiyle onları cezalandırdık.", En'am Sûresi, 6/146.

2 'izzet-inbisât-ı: - F

3 iġrâķ: i'râz F

4 ihvân: aķrân EH

5 ġazân u: ġudây F

düden izhâr-ı tazallüm ü te'ezzîsi mirâren pâye-i serîr-i 'adâlet- [461b EH] maşîrûme 'arz olınup şihhâti şübût ü zühûr bulmağla niçe mâh u sâl dergâh-ı vâhibül'-âmâlümde nağd-ı¹ şadâkatle merhûn ve 'atebe-i 'aliyye-i vâcibül'-istîklâlümde hüsni-² terbiyet-i mülûkânemle mezîd-i³ 'âtifet-i pâdişâhâneme maqrûn olan⁴ cenâb-ı eyâlet-me'âb, 'azîmü's-şân-ı emâret-menâb,⁵ kâm-yâb-ı emânet-nişân, mefhar-ı vülât-ı lâ'îku'l-ihsân [452a R4] ser-defter-i hükâm-ı pesendide-iz'ân mâ-şadağ-ı naşş-ı kerîm-i⁶ «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» muşaddıq-ı mışdâq-ı luţf-ı 'azîm-i⁷ «أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ» gavşü'l-İslâm, mütedeyyinül'-ihvân, a'nî bih İslâm Girây Hân *dâmet eyâletuhu kemâ tâbet diyânetuhu* ki ol neslün⁸ şeci' u dîndarı ve zümre-i mücâhidîn-i Tatar'ın ber-güzîde vü muhtârı olup nâşiyesinde envâr-ı devlet ü dâd-güsterî gün gibi zâhir ve cibillet-i sâmiyesinde âşâr-ı sa'âdet ü ra'iyet-perverî bi'l-bedâhe nümâyân ü bâhir olduğına 'ilm-i şerîf-i 'âlem-şümülle şeref-i mevhibet-i hüsni-ı kabûlüm müte'allik olmuştur. Binâ'en 'alâ zâlik zâtındaki teraqqî vü temennî⁹ «فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي» fehvâ-yı garrâsına kendü mâ-şadağ idüğinden ğayrı hadd-i zâtında hânlık şadrına lâ'îk ve eţvâr-ı sa'idesi fermân-rânlık kadrine muvâfık görölüp iltifat-ı hâtır-nüvâz-ı şâhânî ve ikrâm-ı¹⁰ behre-perdâz-ı hâkânî müsted'âsınca sebbâh-ı Cezâ'ir-i Bahreyn ve seyyâh-ı sevâhil-i hâfıkayn, tiğ-ı kabza-i ğazâ, melikü'l-ümerâ-yı mülk-ârâ, Cezâ'ir beglerbegisi, kapudânım Kılıc 'Alî Paşa *dâme ikbâluhu bi-ğadri'l-celiyy bi'z-zât* hân-ı celilü'l-miğdâr ile revân ve Tıonanma-yı Hümâyün'uma müte'allik sefâ'in-i leşker-defâ'in ile memâlik-i maħrûsemden Kefe sâhiline eşer yıl gibi şitâbân olduklarında bu zıkr [458a F] olınan hîdemât-ı sâmiyye-i hâkâniyyenün itmâm u edâsı için tehiyye ve Şirvân cânibinden 'avdet iden şîrân-ı cân-sitânla¹¹ ol vâdilerde ta'biye olınan düstür-ı

1 nağd-ı: - F

2 bulmağla//hüsni-i: - R4

3 mezîd-i: nağd-ı F

4 olan: - F

5 menâb: bâb R4

6 "Yine onlar ki emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ederler.", Mü'minûn Sûresi, 23/8.

7 "İşte bunlar varis olanların ta kendileridir.", Mü'minûn Sûresi, 23/10.

8 neslün: silkün F

9 "Artık kim bana uyarırsa, o bendendir.", İbrahim Sûresi, 14/36.

10 ikrâm-ı: ecrâm-ı F | iğrâm-ı EH

11 sitânla: feşânla F

sütüde-hişâl-i Āşaf-râ, vekîl-i bî-‘adîl-i mülk-ārâ, şâhib-rây-ı erkân-ı devlet, âşaf-ı Āşaf-zekâ-yı a’yân-ı mülk ü millet, ser-defter-i ‘uzamâ-yı celîlü’l-‘kadr, dâd-güster-i vükelâ-yı bî-‘adilü’ş-şadr, dırğâm-ı bîşe-i neberd ü heycâ, şamşâm-ı kabza-i cihâd u ğazâ, ikinci vezîrüm olan ‘Osmân Paşa *edâma’llâhu te’âlâ iclâlehu ve dâ’afa bi’n-nuşreti nevâlehu* cānibine emr-i hümâyūnum gönderilüp hân-ı bed-kirdāruñ ref-i vücūd-ı bî-südü ve ol maķâma elyaķ u eķaķķ olan İslâm Girây Hân’uñ huşûl-i maķşûd-ı huşûşına serdâr ta’yîn olınmağla el-hamdü li’llâhi’l-meliki’l-‘allâm ol merâm-ı¹ ‘âlem-nizâm yümn-i himmet-i pâdişâhânemle nihâyet ü encâm bulup ‘ulemâ-yı a’lâmuñ i’lâm u ilķâlârı ve ĥallâl-i mu’đilât olan müftile-ri müzûñ fetvâları ile gerek bâĝi-i mezbûr gerek evlâdı nâmındaki ‘uşât-ı pür-şürûr şarşar-ı ķahr-ı hüsrevânemle hebâ’en menşûr kılınduķda du’â-yı şerîfūme mażhar olan ‘asâkir-i zafer-maķrûn² ﴿وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ﴾² naşş-ı laţîfine³ mâ-şadaķ-ı bî-çün ve hân-ı cedîd-i sa’id-i şadâķat-nümün ve vezîr-i müşîr-i şehâmet-meşhûn cenâb-ı hâtifden اتَّبِعْكُمَا ﴿أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا﴾⁴ beşâretleriyle ervâh-ı enbiyâya manzûrül-‘üyün buyurılıp dūd-mân-ı sa’âdet-nişânımuza şadâķatle çihre-sây olan rû-şinâsân ﴿وَمَا التَّضَرُّ وَمَا التَّضَرُّ﴾⁵ mevhibe-i behiyyesiyle şadân ve hân-ı hâ’ine mütâba’at gösteren erbâb-ı tuĝyân⁶ ﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾⁶ ‘atıyye-i seniyyesiyle girdbâd gibi perîşân olduķları ĥâletüt-taĥrîr ki sene toķuz yüz toķsan iki⁷ Cemâziye’l-ülâsınuñ on üçüncü günidür, südde-i ‘aliyyeye müjdeleri gelüp bu aĥbâr-ı meserret-âşârdan sa’âdet-ĥ’âh-ı mülk ü millet olan ‘ibâd-ı ‘inâyet-mu’tâda envâ’-ı ferĥat ü şürûr ve a’dâ-yı dîn ü devlet olan zümre-i zemîme-i bed-nihâda eşnâf-ı ğumûmla endîşe vü fütür istilâsı muĥaķķaķ bilinmekle i’lâm ü i’lânı ve ‘alâ vechi’l-icmâl iş’âr-ı meserret-resânı saña fermân⁸ olınup nehc-i mülük-i pişîn ve üslûb-ı nâ-meslûb-ı esâţîn⁹ üzere emr-i celîlü’l-ķadrümle tebyîn kılinmışdur. İmdi, fermân-ı hümâyūn-ı

1 merâm-ı: murâd-ı F

2 “Ama Allah dilerse elbet buluruz.”, Bakara Sûresi, 2/70.

3 laţîfine: - F, EH

4 “Siz ve size uyanlar, galip gelecek olanlardır.”, Kasas Sûresi, 28/35.

5 “Yoksa yardım ancak Allah katındandır.”, Enfâl Sûresi, 8/10.

6 “Derken, Allah’ın izniyle onları bozguna uğrattılar.”, Bakara Sûresi, 2/251.

7 toķuz//iki: 992 F | işnâ ve tis’in ve tis’a mi’e R4

8 fermân: ez mân F

9 esâţîn: selâţîn R4

behcet-mağrûnum saña vuşûl bulduğda buyurdum ki ‘amme-i kibâr u şîğâr ve kâffe-i eşrâf u ahÿâr ve leşker-i zafer-rehber-i¹ nuşret-kirdâr ve cünüd-ı mes‘ud-ı mağmüdetü’l-eṭvâr, [462a EH] huşuşâ ḥükkâm-ı dâr u diyâr ve ḥuddâm-ı ‘âlî-mağâm ve nüvvâb-ı kâmkâr câniblerine bu ḥaber-i teşhîr-eşeri izḥâr ve memâlik-i mağrûsemdeki kılâ‘-ı sipihr-ittisâ’uñ ṭob-ı ra‘d-âvâzelerini âteş-bâr ve nevbet-i şâhânem şadâlarıyla bu müjde-i celileyi eṭrâf-ı memâlike ihbâr ve aqṭâr-ı mesâlike mihr-i tâbdâr gibi bedîdâr eyleyesün ki efrâd-ı insân kâ’inen men kâne bu mağûle düşmen-i [452b R4] ḳavînüñ inḳırâz-ı nesline ḥamd-ı cezîl itmekle bi’l-guduvvi ve’l-âşâl devâm-ı devlet-i ebed-peyvendüm du‘alarına iştiğâl göstereler. Ve bu nuşret-i kâmile-i şâmîle-i mevhibet-i Ḥudâ-dâdımuздan şemme-i şemîme-i reşâd u sedâd ḳıyâs eyleyüp izdiyâd-ı fütühât-ı mütenevvi’amuza terettüb ‘arza kılalar. Şöyle bileler, ‘âlâmet-i şerîfe i’timâd kılalar.

Hâdişe-i seb‘a ve ‘işrîn

Veziir ‘Oşmân Paşa’nuñ deryâ tarafından der-i devlete vuşûli ve ḥudâvendgâruñ ḥidemât-ı sâmiyesine müte‘allik ḥüsn-i ḳabûli ve yine ol senede serdârlık ile Üsküdâr sâhiline nüzûli tafşilindedür ki vekîl-i mûmâ ileyh mülk-i Şîrvân’uñ² nizâm-ı ahvâline bâ’iş ve Deşt-i Kıpçağ yollarındaki Rûs-ı menḥûs keferesinüñ kıtâl ü hezîmetlerine sebep-i ḥâdiş olduğdan soñra Kıırım ḥânı Muḥammed Girây’uñ daḥı ki tedârükin gördi, mu‘azzez ü mükerrem ṭutulup der-i devlete ṭaleb olındı. Pes Kefe sâhilinden ḳadırgalara girüp sene işnâ³ ve tis’in Receb’inüñ evâ’ilinde ki dârü’l-mülk-i Ḳoşantıniyye’ye geldi, “Bunca i’zâz ü ikrâm olunduğdan ḡayrı dibelik vücûd bulmasun.” diyü istiḳbâline varmağdın ol ‘aşruñ vüzerâsı tecennüb itdi. Veziir-i şânî mağâmında ‘ahdinüñ şîr-i jiyânı ve zamânınuñ Rüstem-i destânı bir zât-ı ‘âlî-şân iken “Ḳânün degüldür.” diyü her biri ḳarşulamğdın ibâ kıldı. Ancağ yeñiçeri ağası ve rikâb-ı ḥümâyün ağaları istiḳbâl idüp iskeleden atlandurdılar. Ve getürüp Vefâ Meydânı’nda Pertev Paşa Serâyı’nda ḳondurdılar. Bi-ḥaber idiler ki her ḡâh ki Bâr-i Ḥudâ *celle şânuhu ve ‘alâ* bir ḳulınuñ ‘ulüvv-i şânını taḳdir

1 rehber-i: maşîr-i F

2 Şîrvân’uñ: Şîrvân’uñ fethi ve anuñ F

3 işnâ: ihdâ EH

itmiş ola, beşer¹ kısmınıuñ ğadr u ihānetleri [458b F] anuñ i'tilāsına mā-ni' olmaya. Bu taqđırce vezīr-i šānī şadrına iclāsı muqarrer olup Dīvān-ı Hümāyūn'a vardı. Qānūn üzere piş-keş çekilüp, el öpüp teşrif hıl'atin giydi. Bu tarīk ile dört gün Dīvān hizmetine müdāvemetden sonra āhir-i eyyām-ı Dīvān ki yevm-i şülāsā idügi zāhir ü 'ıyāndur, şehryār-ı cihān, hazret-i Sulţān Murād Hān leb-i deryādaki qaşr-ı cedīde indi. Ve ol mücāhid-i müsā'id-bahtı 'izz-i huzūrına getürdüp hālın hātırın şordı. Ol dağı devām-ı devlet du'alarına ser-āğāz idüp;

Li-münşi'ihı

Öpdi pāy-ı seriri kıldı du'ā
 Edeb üzre şenālar itdi aña
 Didi ey luţfi çok kerem kānı
 Qullaruñ Mışr u Şām sulţanı
 Ben de bir bendeyüm kemer-beste
 İltifāt eyle düşmüşüm peste
 Mā-şaşal ey şeh-i kemīne-nüvāz
 Çünkü olduñ bu hāke hātır-sāz
 Baña luţf eyle ey hüceste-şişāl
 Zinde oldı zemānede baţţāl
 Āteş-i tiğum iltihāb itdi
 Sürh-ser kişverin harāb itdi

Ba'dehu karşıusunda iclās itmege emr eyledi. “Merhūm Lālā Paşa ile Şīrvān'a varduğdan tā bu zamāna gelince vāki' olan havādişi bir bir baña taqrır² eyle.” diyü buyurdu. Fe-lā-cerem ol leşker-keş-i müfahham ber-müci-i fermān-ı muhterem bir iki def'a cülūs eyleyüp, emleri yirin bulduğdan sonra kıyām idüp el qavuşdurdı. “Elbette qarşumda otur.” diyü teklif-i sulţāniden sonra ri'āyeten lı'l-edeb ayağ üzere turmağı münā-sib gördi. Ba'dehu mine'l-ibtidā ile'l-intihā aḫvāl-i mülk-i Şīrvān'ı taqrır

1 beşer: hasüd F

2 baña taqrır: beyān F

ü inhâ eyledi. Ya'nî¹ «لكل قول جواب» fehvâsınca mâcerâsını bir bir söyledi. Ol şehryâr-ı kâm-yâb dağı² «ولكل فعل ثواب» mazmûnına işbâtını muqarrer eyledi. Ve şol dem ki ta'bîr-i müstenîrleri Ariş Hân ile itdükleri kıtâli ve ol bed-kirdârûn ba'de'l-inhizâm ahz u katline müte'allik olan ceng ü cidâli gâyet-pezîr oldu, "Âferîn 'Oşmân, şadâkatün gün gibi [462b EH] 'iyân ve celâdetün manzûr-ı a'yün-i a'yân olmuş." diyü pesend ü taşsin buyurdu. Pes³ farq-ı Ferqadân'ındaki vaz' olınan muraşsa' otağasını çıkarup kendü eli ile ol serdâr-ı nuşret-medârûn 'imâmesine şokdı. Ba'dehu ahvâl-i in ü an ceste ceste taqrîr ü beyân kılınıp maḥall-i 'arz u i'lâm Şâhoğlı Ḥamza Mîrzâ ile itdükleri neberd-i nuşret-ḥitâm ile ki encâm buldı, yine istihsân u in'amları muqarrer olup billerindeki muraşsa' ḥanceri ol sipehsâlâr-ı nâmdârûn miyânına kendü mübârek eli ile ilkâ [453a R4] olınuğı taḥaqquk buldı. Ğıbbe zâlik yine paşa-yı nuşret-mesâlik ḥavâdiş-i sâbıka taqrîrine mütehâlik olup taqrîr-i cevâhir-nizâmları ki Gence ḥâkimi İmâmkulı Hân ile olan cenge ve anlar ile merdâne vü şîrâne şudûr eyleyen kıtâl ü âhenge müntehî oldu, yine taşsin-i belîğ ve in'am-ı bî-dirîğleri muqarrer olup bir otağa-i girân-mâye dağı mevhibesi ta'ayyün buldı.

Ba'de külli kelâm, vezîr-i müşîr cânibindeki 'arz u i'lâm şol dem ki Kıırım ḥânı didükleri ğarîm ile şudûr iden ḥarbe geldi, iki yüz biñe qarîb Tatar-ı cerrâr-ı nâ-şekîb ile ceng ü cidâl-i dil-fırîb emrinde üç dört biñ miqdârı âdemle manşûr oldukları ve ol bâğînün ḥidmetindeki yağı Tatar'ı gâh ḥüsn-i tedbîr ve gâhî ḥarb u ḍarb-ı zafer-te'sîr ile münhezim kılup izâlesine fırsat buldukları mezâyâ 'arza kılındı. Bu kerre ol ḥüsrev-i bülend-iqtidâr el ḳaldurup du'â-yı ḥayrı tekrâr ve "İzid-i settâr ve Müste'an-ı ḳahhâr senden râzî olsun. Her ḳanda giderseñ nuşret-i bedreḳa-i zafer refiḳuñ olması taḥaqquk bulsun. 'Âḳıbet hem-nâmuñ olan Ḥazret-i⁴ 'Oşmân bin 'Affân ile ḳaşr-ı cinânda hem-nişin ü hem-ḥ'ân olasun. Dünyâlar ṫurduḳça ṫurup, murâduñdan ziyâde mu'ammer olup izdiyâd-ı devlet ü iḳbâl, imtidâd-ı câh u celâl mertebelerin bulasun." buyurdu.

1 "Her sözüñ bir cevabı vardır."

2 "Her işin bir karşılığı vardır."

3 Pes: - F, R4

4 Ḥazret-i: - F

Li-münşi'ihî

Pâdişâh ile kûl miyânında
 Bu tarîk özge¹ zindegânîdür
 Evvel ikrâm u şâniyâ ihsân
 Merd-i maqbûle rûh-ı şânîdür
 Va'de-i hâtem ise hâtimedede
 Fi'l-meşel 'ömr-i cavidânîdür
 Cân ki 'ömr-i 'azîze mâ'ildür
 İşbu teşbih anuñ beyânıdur

Ba'de zâlik “ ‘Oşmân’ı giydürün. Ba'dehu atlanduruñ. Raşş-ı² murâdâ-tına kemâl-i i'zâz ü iclâlle bindürün.” hitâbını işidüp kapu ağasına hüsn-i rızâ-yı şerifini tıuyurdu. Anlar dañı fermâna itâ'at ve icrâ-yı emr-i zî-şâna müsâra'at idüp paşa-yı zevî'l-kadri kaşrdan taşra çıkardılar. Bir boğça fâhîr libâs ü hil'at getürüp [459a F] pîrahenden câmeye varınca giydürdiler. Ol zî-kıymet otağalar farqında ve muraşşa' hancer ise kemerinde zîb ü zînet mühimmâtı muqarrer ve âyîn-i tevķîr ü tebcil mükerrer olduñdan şoñra tekrâr 'izz-i huzûr-ı şehryârîye girdi. Dest-bûs-ı 'izzet-me'nûsları ile muğ-tenem olup devâm-ı devlet-i pâdişâhî du'alarına ser-âgâz kıldı.

Li-münşi'ihî

Didi ey şehryâr-ı mülk-ârâ
 Bir başum var o da yoluña fedâ
 Baña ol gün kıılınmasun rûzî
 Olmayam mihrinün ciger-sûzı
 Baña ol şeb görünmesün tîre
 Necm-i bahtum gözi ola hîre
 Mâha baksam çerâğ-ı rûyuñsuz
 Şeb geçürmem kemend-i müyuñsuz³

1 özge: üzre R4

2 Raşş-ı: - F

3 Mâha//müyuñsuz: - F | müyuñsuz: büyuñsuz EH

Ey hezārān benüm gibi bende
Bend-i iḥsānuña ser-efgende

Ba'de hāzā vedā'a müte'allik du'ā idüp ıtaşra ııkıdı. Harem-i muḥterem ağaları kemāl-i tevķir ile ol in'am-ı sulṭānī olan raḥşa bindürdi. Bir kümeyt-i¹ bād-pā ve semend-i bī-hemtā idi ki raḥt-ı muraşşa'ı bir ḥazīne-i 'ālem-bahā idi. Mücevher tiğ u ğaddāresi ḥod selāṭin-i selef ḥazīnelerinde nā-peydā idi.

Bu şevķetle ki atlandı ve sa'adet ile serāyına geldi, mü'ellif-i kitāb ol zāt-ı 'ālī-şāna ḳadīmī bir şenākār-ı bī-irtiyāb olmağın tafşil-i sābıķı aña taķrİR eyledi. Ya'nī ki 'izz-i ḥuzūr-ı sulṭānideki mu'amelāti taķrİR ve naķrİR ü kıtmİR bir bir söyledi.

Tezyil

Menķüldür ki ol gün ki paşa-yı kāmķār 'izz-i ḥuzūr-ı pādişāh-ı kiş-ver-güşādan ḥalvet-serāyına gitdükte taḥsīn-i belig-i sulṭānī müşir-i müşārün ileyhün medā'ih u evşāfi maḥalline yitdükte ađa-yı bāb-ı sa'adete ḥiṭāb itmişler. “El-ḥamdü li'llāh, bir şübhemüz var idi, zā'il oldı.” [463a EH] buyurmuşlar. “Ol ne maķüle şübhe idi, pādişāhum?” dinildükte “Oşmān için baña 'Egerçi şāhib-i seyfdür, fe-ammā mağlüb-ı² keyfdür. Bā-ḥuşuş ki birine degül, ikisine bile mübtelādur. Ya'nī efyün u berşe ibtilāsından ğayrı ālüde-i mey-i ḥamrādur.’ dimişler idi. Pes kendüyi nā-ĉār tā ĉār sā'at tamām olunca ḥuzūrumda iḥzār ve taķrİR-i muḥārebāt ile mā fi'z-zamīrini istiḥbār eyledüm ki fi nefsi'l-emr mübtelā-yı berş ü efyün ise 'aķıbet 'alāmāt-ı kesel ü kelāl zāhir ola. Ve eger giriftār-ı şarāb-ı gül-gün ve ālüde-i gül-efsün ise yine muḳaddemāt-ı ḥumār-ı mücibü'l-infi'al kemā-yenbaği bāhir ola. Ḥālā ki ol 'uyübdan berī idüğü şābit oldı. Bizüm dağı teslīm-i ḥātem-i vekāletle ri'āyetimüz ta'ayyün buldı.” buyurmuşlar. Kendüler müddet-i 'ömr-i 'azizlerinde ālüde-i bāde-i [453b R4] nāb ve āsüde-i mükeyyifāt-ı bī-irtiyāb degül iken aḥvāl-i ehl-i keyfe vuķūf u iṭṭilā'larını maḥremān-ı ḥarem-i sa'adet olanlara ṭuyurmuşlar.

1 Bir kümeyt-i: - F

2 mağlüb-ı: mağlüb-ı bāde vü R4

Li-münşi'ihî

Ol şehûn rûşen idi mir'âtı
 Gösterürdi aña bu hâlâtı
 Zât-ı insân ki Hâkka âyinedür
 Aña her vâkı'a mu'âyenedür
 Anuñ için bu sırrı kıldı beyân
 Oldı mir'atınuñ şafası 'ıyân

Ġarâbet bundadır ki ol 'aşrdaki vükelâ-yı devlet-nihâd ekşeri pâdişâha¹ dâmâd ve erkân-ı salţanata bir merd-i murahham-‘imâd olmağın müşir-i sâbıku'z-zikr için “Bu bîgâne içimüze kıandan geldi?” dirler idi. Vezâret-i şânî maķâmında mekş ü kararını ta'accüb iderler idi. Hattâ ba'zısı 'azlı muķaddemâtına mübâşeret itmiş idi. “Virgülerinde ifrâţ itmişdür.” diyü rü'üsünü² kabûl itmemek tarîķına gitmişler idi. Zümre-i silâhdâr ki Şîrvân muhâfazasına giriftâr ve birkaç yıl ol havâlîde kûşîş-i girüdâr itmişler idi, ol sebeble bir def'a Şâhoğlı ile cengde, bir kerre dahı İmâmķulı Hân rezmindeki âhengde, bir dahı Kıırım hânı Muķammed Girây vaķ'asındaki ħarb-ı bî-direngde birer aķçe teraķķî eylemişler idi. Ve bunca ħîdmetleri muķâbelesinde üçer aķçe ziyâdeye ķanâ'at kılmışlar idi. Ve bu mekri tedbîr itdiler ki ol teraķķileri tıtmayalar. Mecbûr olurlar ise de birer aķçeden ziyâdesin kabûl³ itmeyeler. Tâ ki kırka-i silâhdâr ol serdâr-ı 'âlî-miķdâr üstine ħulûv ideler. “Bizi istiħdâm itmeğî bildüñ. Teraķķilerimizüñ kabûli emrinde müsâhele kılduñ.” diyü niçe ħüft ü ħü ideler. Ma'a zâlik bu ķazîyye ber'aks oldı. 'Oşmân Paşa'ya taħmîn olınan zarar u gezend kendülere teveccüh kıldı. İttifâķla ki Dîvân'a vardılar, sâ'ir vüzerâya edebden ħâric niçe sözler söylediler. Fe-lâ-cerem ħazret-i şehryâr-ı a'zam mekr-i a'dâyı ki iz'an itdi, zararı [459b F] Siyâvuş Paşa cenâbına 'â'id olup⁴ vekâlet mühri alınmasını fermân itdi. Ve üç ħünden soñra ol müşir-i kâr-dâna iħsân itdi. Egerçi ki ķânûn-ı 'Oşmânî'de ħatem-i vekâlet irsâli ekşeriyâ serâylarında iken olurdu, Dîvân-ı pâdişâhîde ne ħonderilmesi olur ve ne vuķû' bulurdu. Hâlâ ki

1 pâdişâha: pâdişâhî ve aşħabı R4, EH

2 rü'üsünü: virgü F

3 aķçeden//kabûl: aķçe ziyâdeye ķanâ'at F, R4

4 olup: oldı F, R4

‘Osmân Paşa ğayra kıyās olinmadı. İstihkāk-ı tammı ile şadra gelmeğin hafiyeten irsâli¹ münāsib görölmedi. Ya’nî ki sene işnâ ve tis’in Recebül-müreccebinüñ yigirminci günü ki rüz-ı şenbe idi, ²«بارك الله يوم السبت» mazmünü ile ‘amel kılındı. Mezbûr paşa ve sâ’ir vükelâ yirlü yirlerinde şadr-nişin ve vezîr-i a’zam maķâmı bî-şâhib ü mekîn iken harem-i sa’âdetden kapu ağası zâhir oldı. Şağ eline bir zer-keşî dest-mâl şarup mühr-i şerîfi üstine ķodı. Bu ıarık ile kethudâ-yı bevvâbân olan zî-şâna virdi. “ ‘Osmân Paşa hâzretlerine teslim eyle. Sa’âdetlü pâdişâh kendülere hayr-du’â idüp bu yüzden ri’âyet olunmaķ çokdan haķķ-ı şarihleri idi. Lâkin hidemât-ı mülk-i Şîrvân ‘avķ u te’hîrini mücib olmağın şâhibine vâşıl olamazdı. Şimdi ki hitâm-ı hidmetleridür, hatem-i şerife dest-res bulmalarınıñ demidür.” buyurduklarını bir bir söyledi. Ol dağı kelâm-ı laţif-i şehryârîyi kemâ-yelik ağa lisânından taħaķķuķ itdi. Ve hatem-i vekâleti kabza-i ķudretlerine [463b EH] teslim idüp cây-ı maķarrına gitdi. Ve cenâb-ı pâdişâhiye beyne’l-erkân bu vech ile du’âlar itdi:

Li-münşi’ihi

Didi ey şehryâr-ı haydar-dil
 Çünki olduñ bu bendeye mâ’il
 İtmez isem yoluña cânı fedâ
 Vâşıl-ı râħat olmayam ebedâ³

Vaķtâ ki mühri ķoyunına ķoyup şadrına oturdı, vükelâdan evvelen Mesîh Paşa, şâniyen Cerrâh Meħemmed Paşa, şâlişen ...⁴ ki ol târiħde Dîvân-ı Hümayûn’da mevcûd olan vüzerâ-yı şâhib-râ anlar idi, bir bir el öpdiler. Ya’nî ki lisân-ı hâl ile tehniyet-i şadâret itdiler. Ba’dehu iki ķađî’asker ve nişancı paşa nâmındaki nâmver ve defterdârân-ı kifâyet-şümer ki cümlesi ol mıştaĭa-i ‘ulyâya zîver ve aşhâb-ı şekvâya melâz ü dâdger olanlardur, ferden ferdâ el öpdiler. Ve taķbil-i yed gibi pây-e-i ‘uzmâya dest-res buldılar. Üç aya ķarıb vezâret itdükden şonra serdâr-ı ‘asâkir-i İslâm oldılar. Sene-i

1 hafiyeten irsâli: haķķında F | irsâli: - R4, EH

2 “Allah, cumartesi gününü mübarek kıldı.” | Bu ibare *İncil*den iktibas edilmiştir (Tekvîn 3: 1-2)

3 Ve cenâb-ı/ebedâ: - F, R4

4 Nüşhalarda bu vezirin adı yazılı değildir.

mezbûre Şevvâl'inün onıncı günü devletle Üsküdâr'a geçdiler. Şeref-i şohbet-i vezâret ile Rûmili beglerbegisi iken katl olınan Mehemmed Paşa ki ol eyyâmda Dergâh-ı Mu'allâ yeñiçerilerine ağa idi, hüsn-i iltifâta mazhar düşüp Rûmili beglerbegiligini virdiler. Ol manşıbdaki 'Alî Paşa ki Budun eyâletinden erkâna gelüp Mehemmed Paşa-yı Tavîl'ün zevcesi İsmihân Sulţân ile [454a R4] tezevvüc kılmış idi, hem-şire-i pâdişâhî cenâbına ri'ayeten aña vezâret tevcih itdiler. Ammâ yeñiçeri ağalığını harem-i muhterem-i pâdişâhîde silâhdâr ve beyne'l-muqarrebîn¹ engüşt-nümâ-yı kâr-güzâr olan Hâlîl² Ağa'ya münâsib gördiler. Ya'nî ki bu tevcih ü ta'yin kadırgada cümle vüzerâ mahzârında oldu. Telhîsleri varduğı gibi qabûlünde tevaqquf olunmayup kuvvet ü kudret-i tammeleri bu def'a dağı şübüt³ buldı. Lâkin bu serdârlığa bâ'îş Qırım hânı iken katl olınan Muhammed Girây'ün oğullarından şudûr iden 'işyân u havâdiş oldu. Babaları vaq'asında iki mîrzâ firârla Rûs-ı menhûs mülkine ilticâ itmişler idi. Ve ba'zı eşrâr, Noğay Tatarı'ndan niçe nâ-sâzkâr kendülerine mütâba'at idüp bile gitmişler idi. Pes ol gürûh-ı mekrûh ikide birde Qırım hânı gibi şâhib-şükûh cenâbına ulaşırlar idi. "Babamuzuñ katline sen sebeb ü bâ'îş olduñ." diyü ta'n-ı tîğ-ı lisânla tolaşurlar idi. "Nedür ki İslâm⁴ Girây Hân lahm u şahme mağlûb bir ser-gerdândur." diyü göze göstermezler idi. Ya'nî ki memâlik-i maħrûsesini ğâretten hâlî olmayup tek tırmazlar idi. Vaqtâ ki bu ahvâl ma'rûz-ı şehryâr-ı bî-ihmâl oldu, "Yine bu fitnenün def'i senün re'y-i dil-pezirüine ve hidmet-i tîğ u şemşirüine menûtdur." diyü 'Osmân Paşa'ya emr olındı. Bu tarih ile Üsküdâr'a geçdiler. Menzil-be-menzil Bolı'dan Kaşamonı'ya yol seçdiler. Şiddet-i şitâ geçince ol şehir-i cennetâsâda eğlendiler.

Hikmet Hudâ'nuñdur, ol târihde, ya'nî sene işnâ ve tis'in Ramazân'ınun dördinde mü'ellif-i kitâba Arz-ı Rûm hazinesi defterdârlığı virilmiş idi. Kuvvet-i fikriyyesi ebyât-ı manzûmeye maşrûf iken beytül-mâle şarf itmesi münâsib görülmüş idi. Bolı nâm kaşabaya dek serdâr-ı kâmkâra hem-râh oldu. Ba'dehu hil'at-ı mülükâne ile [460a F] teşrif kılinup manşıba gönderildi.

1 muqarrebîn: manşıbeyn F

2 Ammâ//Hâlîl: - R4

3 şübüt: zühür F | vuķû' EH

4 İslâm: - R4

El-ķışşa ol āşaf-ı yektâ ve leşker-keş-i ceng-āzmâ oturduğı yirden Ke-fe cānibinüñ iħtilāfātını¹ taşhîh eyledi. “Bi’z-zāt benüm varmama ihtiyâc yokdur.” diyü Bosna beglerbegiliginden ma’zül ve² ba’de zamānin Budun’da maķtül olan Ferhād Paşa’yı serdâr nāmı ile Kefe’ye³ gönderdi. Kendülere Tebriz fetħi fermān olunup ol ħavālîdeki memālik fetħ u teşhîrine sipehsālār olan Vezîr Ferhād Paşa der-i devlete gelmek emr olındı.

Vākı’a-i şemān⁴ ve ‘ışrîn

Vezîr Ferhād Paşa’nuñ şarķ cānibine serdâr olduğıdır ki sene iħdâ ve tis’in eşnālarında ol ħidmete me’mür kılındı. Ba’dehu Üsküdār’a geçüp menzil-be-menzil Arz-ı Rüm’a müteveccih oldı. Sene⁵ sitte ve şemānîn târiħinden berü Kızılbaş ser-ħaddine sefer idüp derd-i iflâsa giriftâr⁶ beglerbegiler ve derdmend begler taħt-ı ħükümetlerindeki sipāh u zu’amā fuķarāsı ile yine bu ħidmete me’mür oldılar. Ser-ħadde varduķları gibi [464a EH] şehr-i Revān’uñ fetħ u teşhîrine mübāşeret kıldılar ki ol vilāyet-i ma’müre ‘ahd-ı devlet-i Sürħ-serān’da evvelâ Şāhķulı⁷ Hān zābtında ve ol vefāt itdükden soñra oğlı Tıoķmaķ Hān taşarrufında olmuşdur ki “Muħammedî Hān” demekle iştiħār bulmuşdur. ‘Ale’l-ħuşuş re’āyāya zulmleri nā-būd, işleri ‘ayş u ‘işret ile bezl-i ni’met⁸ ü cüd bir tã’ife olmağın ol memleketler ħaylî şenelmiş idi. Re’āyāsı muntazamü’l-ħāl olup ikişer üçer yüz ħānelü köylere nihāyet yoğduğı iştiħār bulmuş idi.⁹ ħuşuşā ki serdâr-ı evvel Muştafā Paşa-yı mübeccel sene seb’a ve şemānîn târiħinde Kārş Kāl’ası’nı ta’mirden soñra ba’zı beglerbegileri vilāyet-i Revān ğāretine göndermiş idi. Mezbür Muħammedî Hān muķāvemete ķādir olamayup «الفرار مما»¹⁰ maźmūniyla ‘amel kılmış idi. Binā’en ‘alā zālîk serāyınıñ ‘ālî bināları yıkılmış, ħall ü lāciverd ile müzeyyen ü munaķķaş

1 iħtilāfātını: iħtilālîni EH

2 ve: olan F

3 Kefe’ye: - F, EH

4 şemān: şāmin EH

5 iħdâ//Sene: - EH

6 giriftâr: - F

7 Şāhķulı: Şāh F

8 ni’met: - F, R4

9 Re’āyāsı//idi: - F, R4

10 Hadîs-i Şerîf, “Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir.” (Aclunî, *Keşfü’l-ħufâ*, C. 2, s. 85.)

kuşūrları hāke berāber kılmış idi. Bu taqdirce ol mülk-i vesī-i dil-pezīr bir şikār-ḥorde naḥçir maḳūlesi olup “Lā’ik-ı fetḥ u teshīrdür.” diyü mez-bür serdāra, ya’ni Ferhād Paşa-yı nāmdāra fermān olunmuş idi.

Fe-lā-cerem ‘asākir-i celālet-‘alem meymene vü meysereden yürüdiler. Bilā-münāza‘a vü mu‘āraza ol memāliki taḥt-ı taşarrufına getürdiler. Zirā ki ḥākim-i ülke-i Revān olan Muḥammedī Hān ve şehrlüsi kısmından niçe ḡam-zedegān «فاز المخفون»¹ diyü güzide mā-meleklerin götürmüşler idi. Bu ḥiffetle Ağrı Taḡı’na sığınmaḡı münāsib görmüşler idi. Ba‘zılar kavlince āyınleri üzere [454b R4] yaylaḡa çıkmışlar idi. Şehri birkaç² miskīnle bıraḡmışlar idi. Serdār-ı ‘asākir ve sā’ir ümerā-yı nuşret-me‘āşir ki Nehr-i Aras’ı geçüp hān-ı mezbūruñ bāḡçesine ḳondılar, Revān’uñ ḥāliligini tıyup evvelā ol menzilden şalt vardılar. Ḳal’a bināsınuñ taḥmīnini söyleşdiler. İrtesi göçüp, şehir ḳurbına varup bāḡlar miyānına ḳondılar. Merḳūm Ṭoḳmaḡ Hān’uñ ḳaşırını ortaya aldılar. Ve eṭrāfına sür çevirdiler. Ve ol serāyuñ ma‘mūre yirlerini beglere ve beglerbegilere serāy ta’yīn eylediler. Ve bi’l-cümle sekiz ḳullesi³ ve yedi yüz yigirmi beş bedeni ve bir cāmī’i ile iç ḳal’asını yapıdılar. Ve kırık üç ḳulle ve biñ yedi yüz yigirmi altı beden merremeti ile tış⁴ ḳal’ası ḡāyet-pezīr olup elli üç ‘aded şāhāne ṭoblar ḳodılar. Ve bu zıkr olınan ḥidemāt-ı sāmiyeden kırık beş günūñ içinde ḳurtuldılar. Ve göçmezdin⁵ üç gün muḳaddem Şām Beglerbegisi Ḥasan Paşa ve Diyār-ı Bekr Mīr-i Mīrāni Meḥemmed Paşa bir gice ilḡar itdiler. Ağrı Taḡı’nuñ girivesine taḡaşşunla ikide birde orduya⁶ ḳarīb olan maḡallere⁷ gelüp, beş yüz miḳdārı atlu ile at oḡlanlarına fenā virüp, ḥadd-i zātında ‘atebe-i ‘ul-yā mütāba‘atından rū-gerdān olan Ḳara Velī nām bed-baḡtı ele getirüp başını kesdiler. Kethūdāsı ile on iki ādemini diri getirüp niçesin ḳılıcdan geçürdiler.

Ba‘zılar kavlince Ṭoḳmaḡ Hān daḡı ol maḡalle ḳarīb bulunmuş iken ürkidüp taḡuñ şa‘b yirlerine ḳaçurdılar. Ve ol tārīḥde Vān beglerbegisi bu-

1 Hadis-i Şerif, “Hafife alanlar kazandı.” (Aclūnī, *Keşfü’l-hafā*, C. 2, s. 84.)

2 birkaç: birkaç beze F, EH

3 ḳullesi: ḳal’ası EH

4 tış: taşra R4

5 ‘aded//göçmezdin: - R4

6 orduya: edreme F

7 maḡallere: maḡallerden F | maḡallerde R4

linup şecâ'atle meşhûr ve Sulţân Süleymân'un harem-i muhteremi hizmetinde hâşıl olmuş, ba'dehu ağalıklara, hattâ yeñiçeri ağalığına vâşıl olmuş, lâ'ik-ı iltifât idüğü müttefakun 'aleyh-i cumhûr'¹ olan Cıgala-zâde Yûsuf Paşa'ya Revân eyâletini virdiler. Qadîmî emekdâr ve mezîd-i himmete sezâvâr olduğına binâ'en vezâret pâyesini ile kıadrini bülend idüp tuğra çekmege ve dâd u dihişde fermân-ı pâdişâhî virmege ruşsat-ı 'âliye 'inâyet kııldılar. Hadd-i zâtında kıânûn-ı 'Osmânî 'aceb tavır-ı saķim ve âyin-i resm-i dîvânî ğarîb üslûb-ı ğayr-ı [460b F] kıavîmdür² ki mezbûr Cıgala-zâde bağ u râĝ-ı haseb ü nesebde bir serv-i âzâde olduqdan ğayrı harem-i muhterem-i Süleymânî³ hizmetin iderken Ferhâd Paşa, Sulţân Selîm Hân-ı Şânî kıapusında âş-pezlige⁴ küşiş iderdi. Ya'nî ki anlar zât-ı pâk-i şehryâriye manzûr olup kıaķ'-ı merâtib eylerken ol biri hizmet-ı maţbaħ-ı Selîmiyye tarıķında gelür giderdi. Mürûr-ı rûzgâr ile her biri bir pâyeye vâşıl oldu. Cıgala-zâde'ye yeñiçeri ağalığı rûtbe-i 'âliyesi el virildükde sâbıķu'z-zıkr cebecibaşılıĝa vâşıl oldu ki ĝâh u bî-ĝâh maķâm-ı [464b EH] hizmetde tek-â-pû iderdi.⁵ Mesâcid ü cevâmî'a ve ba'zî meħâfil ü mecâmî'a varduķça Yûsuf Paşa'nun önince yürüyüp kıapu perdesin kıaldurmaĝı ve nerdübâna 'urûc itdükçe kıoltuğına ĝirmeĝi ârzü iderdi. 'Aķıbet nazâr-ı vâlide sulţân, ya'nî ki iltifât-ı mâder-i Sulţân Murâd Hân, Ferhâd Paşa'yı serdâr-ı 'asâkir-i İslâm olacaķ pâyeye irĝürdi. Mâ-dûnı olan beglerbegilere tefevvuk idüp sipehsâlâr olmasını 'acûze-i felek-i ĝaddâr revâ ĝördi. Hattâ mezîd-i 'inâyet-i şâhânesinden⁶ müşârûn ileyh Yûsuf Paşa'ya vezâret tevcihine emr buyurdi.

El-kışşâ vilâyet-i Revân'ı aldılar. Eyâletini vezîr-i mûmâ ileyhe tefvîz kııldılar. Muħammedî Hân'un serâyını ve niçe ekâbirüñ mesken ü câyını yıķup yitişüldükde sipâh-ı tîmâr ile zu'amâyâ, hattâ mîr-i mîrân olanlar ile ümerâyâ taş ve ağaç şalup bir kıal'a-i vesî'a⁷ binâ eylediler. Dizdârını ve beş yüz nefer merdân-ı hişârını ve iki yüz nefer tıobçılarını ta'yîn kııldılar. Ve bî'l-cümle tıokuz kerre yüz bîñ aķçe sâlyâne beglerbegisine, yüz yigirmi

1 cumhûr: himmete sezâvâr F, EH

2 kıavîmdür: kıadîmdür EH

3 Süleymânî: sulţânî F, R4

4 âş-pezlige: açılıĝa F

5 iderdi: idüp F, EH

6 şâhânesinden: pâdişâhânesinden R4

7 vesî'a: - F

biñ māl defterdârına ve yetmiş üç biñ sekiz yüz toğsan aqçe vâcibü'r-rî'â-ye beglerün arpalığına mu'ayyen olduqdan şoñra yüz seksen¹ toğuz nefer 'ulüfelü müteferriqaları ve kânün üzere beglerbegi çavuşları kayd u defter kılandı. Lâkin bunlara ve ba'zı bölüklerine Âmid gönüllüsinden ve müteferriqasından beş yüz elli âdem ihrac olunup² sa'y gösterildi. Biñ dört nefer gönüllüyân-ı yemîn ve bir dağı biñ nefer gönüllüyân-ı³ yesâr ve yine beş yüz nefer tûfeng-endâzân sūvârî⁴ ve dört yüz bir nefer Çerâkise bölügi nâmındaki zümre-i yararı, huşûsâ biñ nefer kul qarındaşı ve beş yüz nefer [455a R4] rü'esâ-yı⁵ 'azebân ile iki yüz nefer cebeci muqarrer olup cem'an ğilmân-ı dârü'l-mülk-i Revân beş biñ altı yüz bir nefer ve vezâ'if-i seneviyyeleri iki yüz elli üç⁶ yük ve otuz beş biñ yetmiş iki aqçe hisabında muqarrer oldu. Ve bi'l-cümle sâlyâne-i mîr-i mîrân u defterdâr ve vezâ'if-i aġayân-ı zevi'l-i'tibâr ve arpalık nâmındaki tîmârlar ile yıldan yıla iki yüz altmış dört yük ve yigirmi sekiz biñ toğuz yüz altmış iki aqçe maşrafları ta'ayyün buldı. Ba'de hâzâ ol eyâletdeki kıla'-ı lâzîmü'l-ilticâdan Şüregel⁷ Qal'ası'nuñ elli nefer müstaḥfızları ve Talin Qal'ası'nuñ kırk toğuz nefer müstaḥfızı ve yetmiş nefer 'azebleri ve Aqçe Qal'a'nuñ elli nefer ḥişâr eri ve Sürmelü Qal'ası'nuñ kırk toğuz nefer merd-i qal'ası ve⁸ Qal'a-i⁹ Beci'nün iki yüz beş nefer ğilmânı ve yüz nefer müstaḥfızları ve yüz dağı 'azebleri bu cümle dağı cem'an altı yüz yetmiş¹⁰ üç neferâtdur ki her senede on sekiz yük ve elli iki biñ otuz altı aqçe maşrafları vardur.

Ve bi'l-cümle sene-i mezbûrede mezbûr¹¹ Ferhâd Paşa bu tariq ile memâlik-güşâ oldu. Tâli'inde 'askerün şihḥati ve zâd ü zevâde vefreti me'mûlden ziyâde idügi şübüt buldı. Bu zıkr olınan ḥidemât-ı pâdişâhâne edâsından şoñra serdâr-ı devlet-yâr ve sâ'ir 'asâkir-i cerrâr maḥrûse-i Revân'dan göçüp

1 yüz seksen: - R4

2 ihrac olunup: ihracı ile R4

3 yemîn//gönüllüyân-ı: - F

4 endâzân sūvârî: endâz F

5 rü'esâ-yı: Rûsân-ı F | rü'esâ vü EH

6 üç: - F

7 Şüregel: Südgel F

8 Sürmelü//ve: - R4

9 ve Qal'a-i: - F

10 yetmiş: - F, R4

11 mezbûr: - F

evvelen Karş havâlisine, sâniyen Kara Ejdehân'a vardılar. Şâm-ı şerif¹ ve Diyâr-ı Bekr beglerbegilerini birer miqdâr güzide leşker ile Tiflîs'e gönderdiler. Anda mütemekkin ü muhâfız olan hıyıl ü haşemün zahîre vü hazine-lerini vaqtiyle ulaşturdılar. Ve anlar sâlimin ü gânimin geldükden sonra² Ejdehân'dan göçüp Arz-ı Rüm'a vardılar. Âşâr-ı şiddet-i şitâ qarib olmağın kışlak tedârükin gördiler. Vaqtâ ki faşl-ı zemistân geçüp gitdi, mevsim-i bahâr-ı nüzhet-âşâr dünyâ yüzini münevver itdi. Bu kerre sipehsâlâr-ı nâmdâr Küri Qal'ası'nuñ ta'mir-i mücübü'l-felâhına, huşuşâ cengelistân-ı Gürcistân işlâhına fermân-berdâr kılındı. Aqşehr demekle meşhûr Ahalkelek³ nâmi ile dağı mezkûr olan qal'aya ki serdâr Muştafâ Paşa ba'de'l-feth bir miqdâr hişâr eri qomış idi, lâkin ol miqdâr neferatla hîrâseti mümkün olmayup ikide birde Gürciyân-ı kerihü'l-cenân gelüp muhâşara itmekle leşker-keş Ferhâd Paşa-yı benâm dört yüz seksen dört nefer gilmân-ı yemin ve dört yüz nefer gilmân-ı yesâr nâmındaki mübârizin zümresini ağaları ve ketüdâları ile alıqoyup [465a EH] ahvâline nizâm virdükden sonra Bostho nâm qal'a ki bir ismi⁴ dağı Qara'dur, aña dağı serdâr-ı sâbık zamânında bir miqdâr hişâr eri qonulmuş idi. Ba'de zamânin [461a F] Menüçihir 'işyân idüp Gürcistân keferesi ta'arruzından hâli olmamağın yüz elli nefer kul dağı yazıldı.

İcmâl-ı ahvâl-i Menüçihir ve irtidâd-ı ân bed-çihir

Mezbûr ki serdâr Muştafâ Paşa zamânında 'arz-ı ihlâş u mütâba'at kıldı, cenâb-ı salţanata i'lâm olunup der-i devlete varmalarına ve anda iltifât-ı pâdişâhâne ile sünnet olunup şeref ü imtiyâz bulmalarına ruşşat taleb⁵ olmağın mûmâ ileyh leşker-keş-i nâmdâra emr-i cihân-muţâ' geldi. Mezbûr Menüçihir ve qarındaşı Gurgur nâm ferbih-i ğarîb-çihir i'zâz u ikrâmla der-i devlete gönderildi. Fi'l-vâkı' varduğı gibi İslâm'a geldi. İsm-i sâmisî Muştafâ qonulup ülkesine beglerbegi naşb olındı. Lâkin bu⁶ vech ile rağbet ü iltifâtdan sonra ol bed-nihâd dâlâlet ü irtidâd ihtiyâr itdi. Añsuzın 'işyân idüp Simûn-ı

1 şerif: - F

2 geldükden sonra: - F | geldüklerinde EH

3 Ahalkelek: Ahalkek F, R4

4 ağaları//ismi: - R4

5 taleb: - F, R4

6 bu: bir vech ile ri'ayet olındı ki dinmez bu EH

mağbün yanına gitdi. Niçe rüzgâr bu hâl ile muhtellü'l-ahvâl olup hükâm-ı Gürcistân miyânında mezmûm-ı hâşş u 'amm oldı. 'Âkıbet rûhını¹ mâlik-i düzağa² teslîm idüp havâdiş-i 'âlem keş-â-keşinden kırtuldu.

Li-münşi'ihî

Evveli zülmet âhîri zülmet

Rüşen ammâ³ ol ortada bir nûr

Dönmiş ol⁴ şem'-i mürdeye 'ameli

İki yanını kaplaya deycür

Hâdiş-e-i tis'a ve 'ısrîn der-ta'şîl-i hükâm-ı Gürcistân ve ta'yîn-i neseb-i işân bi-ahbâr-ı ihbârân-ı bed-kışân

Beyân-ı 'uçalâ-yı kudemâ ve iz'an-ı mütekkaddimîn-i şâhib-zekâ bu ta'yîn ü tebyîn ile zâhirü'l-fehvâdur ki zamân-ı qadîmde⁵ 'umûmen memâlik-i Gürcistân'a mâlik ve ol ülke-i ma'müredeki Gürciyân'a mütemellik olan şehryâr ki vefât itmiş, evlâd-ı zükürından vârişi qalmamağın taht u tâcı Temürdidübal⁶ [455b R4] nâm hüsn ü cemâlle şöhre-i hâşş u 'amm olan kızına degmiş. Kendü lisân-ı mahşûşlarında Temürdidübal⁷ nesl-i pâdişâhiden bir duhter-i Hümâ-mişâl demek idügi taḥkîk kılnmış. Ve anlaruñ nesebi mülük-i Fûrs'den Keykâvus'a müntehî olmağ üzere haber virilmiş. Pes ol duhter-i şâhib-tâc u tahtuñ mîr-âhûrı olan Oşıkama⁸ nâm cüvân dillerince Tavat nâmına bir hub-rû pehlevân ve gice ve gündüz hidmet-i mezbûrede dâmen-der-miyân olmağın bir şeb ki ma'sûka-i nâzenîn mest-i şarâb-ı nâb olup yatmış, nev-cüvân-ı kâr-dân bu eşnâda ortalığı hâlî düşürüp "Vaqt-ı furşatdur." diyü cânına cân kıtmış. Bir kâse-i billürini âlüde-i bâde-i la'lîn olmasın ta'yîn itmiş. Bir taraftan hâlet-i telhî-i lezzet ve bir cânibden zevk-ı keyfiyyet muqarrer olmağla h'âbından bîdâr olmuş. Bezm-i hâşş-ı vişâline cür'et-i duḥûl iden güstâh-ı mezkûr Tavat idügin

1 rûhını: cânını EH

2 düzağa: ervâha F

3 Rüşen ammâ: Düşer F

4 ol: bir F, R4

5 qadîmde: aqdemden F, R4

6 Temürdidübal: Nemrüdüyâl F

7 Temürdidübal: Nemrüdüyâl F

8 Oşıkama: Oşıfama F | Oşıfa EH

bilmiş. Lâkin cürm ü cinâyeti izhâr ile siyâsetini münâsib görmeyüp nezâketle telef-i nefis itmeği zimmet-i himmetine iltizâm kılmış. Ba'de zâlik mühlük yirlere şalmış, müyesser olmamış. Mağall-i mühlükelere göndermiş, yine maşşûdına dest-res bulmamış. Fe-ammâ 'âkıbet murâdına yitmiş. Zevâ'il¹ nâm çoğanı ördek ardınca bir buzlu şuya düşüp kırtarmak kaçdına at bıraktıkdâ ğarğ olagitmiş. Hâlâ ki giderek nigâr-ı mütemellikede âşâr-ı haml zâhir oldu. Müddet-i mu'ayyenesi yitdükde bir perî çihre kıızcağızı vücûda geldi.² Vaqtâ ki ol nâzenin-i sîm-endâm lâ'ik-ı izdivâc-ı tām oldu, Vân³ eyâletinde vâkı' Bekreşin dimekle şâyî' kıarye ki ol zamânda bir kaçaba-i ma'mûre idi, anda sâkin olan ebnâ-yı mülükden Bekrevân nâm melik-zâdeye virdi. İttifâkan mürûr-ı ezmânla ol pāk ü pākîze-i devrândan üç ferzend-i kâr-dân vücûda geldi. Büyüğine Kütanes⁴ nâm memleketini tevcih itdi. Hâlâ ki Başaçuk nâmındaki serdâr-ı Gürciyân'ın cedd-i a'lâsı ol idüğü tahkîka yitdi. Ortanca oğluna dârü'l-mülk-i Tiflis'i virdi ki Sîmûn-ı pür-füsûnunun nesl-i mağbûnı ki "Luvarşatoğulları"⁵ dimekle meşhûrdur, nesepleri aña muntehî oldu. Ve küçük veledine Tâht vilâyetini münâsib [465b EH] gördi ki hâlâ "Levend Hân Ülkesi" diyü iştihâr buldı. Ve zürriyyetinün hesab ü nesebi ol ferzende varup nihâyet-pezir oldu. Pes Başaçuk nâmındaki nâ-kes,⁶ ekber evlâdı nâmındaki enhas olmağla aña râğbetleri ziyâde oldu. Mütâba'atları hulûş u ta'zîmle âmâdedür. Elbette kılcı andan kuşanurlar. Müşkillerini aña tanışup bed-du'âsından üşenürler. Şimdiki hâlde ol maşşâmdaki serdârlarının ismi İskender'dür. Hâlâ ki Köstendiloğlı şöreti ile nâmver idügin söylediler. Zu'mlarınca nesleri Dâvûd Peyğamber'e muntehîdür, haberin virürler. Sâbıkan Mısr fâtihi merhûm Sulţân Selîm Hân '*aleyhi'r-raḫmetü ve'l-ḡufrân*'⁷ şeh-zâdeliği hâlinde leşker çeküp Kütanes'ün⁸ dârü'l-mülkine varmışdur. Kenîselerin yaqup, yıqup çañlarına ot tıqup mişdârların bildürmekle 'arz-ı 'ubüdiyyetleri⁹ müyesser

1 Zevâ'il: Zü-ebâbil F | Revâ'il F

2 kıızcağızı//geldi: kıız çoğurdu F, EH

3 Vân: ve Eflâk F

4 Kütanes: Kübasin F | Künas EH

5 Nüshalarda "Luvarşab" şeklinde yazılan isim daha önce "Luvarşat" olarak geçtiği için tashih edilerek metne alındı.

6 nâ-kes: - F

7 '*aleyhi'r/ḡufrân*': - F

8 Kütanes'ün: Kübasin F | Künas'ün EH

9 'ubüdiyyetleri: 'ubüdiyyeti F

ü muḳadder olmuşdur. [461b F] Anlar ol zamānda ribḳa-i mütāba‘ata gerden-nihād olmağın ḫarācları ‘afv olınmışdır. İle’l-ān kendülere cizye teklif olunmamağa ol zamāndaki teba‘iyyetleri sebep olmuşdur. Ammā ki Menū-çihr’ün cedd-i¹ a‘lāsı olmağla neslinün yüzi şuyı ol Bekrerevān² oğlunu atabegidür. Kürdiyyü’l-aşl idügi şābit iken ḫidmet-i ḫāşşa ihtişāşı ḫasebiyle ḳabilezinün begidür. Farazā ki Başaçuk semend-i devlete süvār olsa rikābın ol zümre çeker. Ve fırḳa-i Dādiyān vezīri nāmına olmağın ḳoltuğına girmekle ol iftiḫār ider.

Nitekim Batum ser-ḫaddindeki Küril cinsi ki başḳa bir zümredür, celādet ve erlik ḫidmeti anlara deger. Ğıbbe zālik ‘umūmen Gürcistān toḳuz ocaḳ yirdür. Bā‘iş budur ki “Toḳuz Tümen” diyü mu‘abberdür. Şol zamān ki Çerkesiyyü’l-aşl olan İskender Paşa Arz-ı Rüm eyāletinde fermān-fermā-yı ḳişver-güşā idi, Gürcistān vilāyeti teşḫirine gidüp, ḫuşūşā ki Ardanuc³ Ḳal‘ası’ nı feth idüp kendüsi ḫayli ḫurrem ve ḫaşem ü ḫayli daḫı muğtenem olduğundan ğayrı ḳal‘a-i mezbürenün ḫākimi ve mütemelliki olan Keyḫüsrev ki ṫarıḳ-ı itā‘ate çihre-sāy oldu, paşanuñ ‘izz-i ḫuzūrına bir la’l⁴ ḳadeḫ getürdi ki yek merdī kāse deñlü var idi. Ḫuşūşā ki ḳatı rengin ü pür-envār idi. ‘İnde’l-ba‘z dillerde mezkūr ve Nüşirevān ḫizānesinden çıkmışdır, diyü meşhūr olan [456a R4] kāse-i la‘līn idi ki eyyām-ı firüz u mihricānda şāḫib-ḳırān-ı ‘aşr olan Nüşirevān şarāb-ı erğavānı ol ḳadeḫden nüş iderdi. Ḫattā Kıızıl Alma ki dib-i Frengistān’da bir kenise-i mu‘azza- madur, saḳfındaki sīb gibi raḫşende bir küre-i la‘līn-i tābendesı ol la’l ḳadeḫün içinden çıkmış idi.

El-ḳışşa bir ruhbān anı uğurlayup niçe zamān pinhān itdükdēn şoñra iletüp ol keniseye vaḳf itmiş idi. Ol sāğar-ı la‘līn ise ile’l-ān ḫizāne-i sulṫān-ı dīn tuḫfelerindendir. Ve bir cām-ı la‘līn daḫı deryā ḳapudanlarından ...⁵ nām mīr-livānuñ eline girüp Ḫizāne-i ‘Āmire’ye itḫāf ḳılmışdır. Meşāḫir-i selāṫin-i rüzgār birisin ele getürmege ḳādir olmadıḳları iki girān-miḳdār sāğar Āl-i ‘Oşmān ḫazīnelerinde iddiḫār⁶ olınmışdır. Çünki maḳşūd olan

1 cedd-i: şuyı ya’nī ki cedd-i EH

2 Bekrerevān: Bigdedevān F

3 Ardanuc: İzdavāc F, R4

4 la’l: na’l-i la’l F

5 Nüşhalarda bu ismin yeri boş bırakılmıştır.

6 iddiḫār: idḫāl F, EH

vilâyet-i Gürcistân'ın beyânı idi, bu miqdârla iktifâ kâbil idüğü kavsi-benân ve nâvek-i hâmenün nişânı idi. Ammâ biz yine şadede gelelüm, serdâr Ferhâd Paşa'nun tertîb itdüğü kal'alardan haber virelüm. Sâbıkda ki Revân vilâyetinin tedârükini gördi, ba'dehu Küri ve Tomanice¹ eyâletlerindeki hişârların mühimmâtını encâma irgürdi. Ve ol umûr-ı mühimmeden livâ-yı Şavşad'da vâkı' Şatlin dimekle şâyi' kal'anun zamân-ı işyanında bâği-i mezbûr anı almış idi. Bi-'inâyeti'llâhi'l-ekber cümlesi elinden alındı. 'Asâkir-i İslâm'a ke-mâ fi'l-evvel musahhar kılındı.² Hattâ muhâfazasına ihtimâmen altmış nefer dağı ta'yîn olındı. Ğibbe zâlik livâ-yı Levâne'deki Şadberin³ nâm kal'aya elli 'aded hişâr eri ve Maḥcil sancağındaki Varsihan⁴ nâm hişârda otuz nefer merd-i cerî muḥarrer kılınduğdan gayrı livâ-yı Şavşad'daki Maḥcil Kal'ası'na Lağoş Aḥmed Beg nâm âşinün elinde [466a EH] iken Menûcihr'e ilticâ itmegin vîrân itmiş iken maḥallinde lâzımü'l-hıfz kal'a olmağla tekrâr ta'mîr olunup ol miqdâr nefer virilmişdür. Bunlardan mâ'adâ Emîrçu⁵ nâm kal'aya yigirmi dört müstahfız virildi. Niteki ücre-i ulyâdaki Şalınca Kal'ası'nda kırk tokuz hişâr eri alıkonuldu. Bu mühimmât görüldükden sonra Lorî⁶ Kal'ası ta'mîr ü teshîr kılınup beglerbegisi ve sâ'ir mühimmi ta'yîn olunup beş yüz nefer ğilmân-ı yemîn virildi. Ve beş yüz dağı yesâr kılı yazılıp biñ yarar nefer ile hıfz u hîrâseti evlâ görüldi. 'Ale'l-huşuş iki yüz üç nefer hişâr eri ve yine bir miqdâr rü'esâ vü 'azebleri ve yigirmi üç nefer cebeci ve kırk üç nefer ṭobcı mu'ayyen olmağla bu zikr olunan Gürcistân kılâ'ının neferâtı mevâcibine yıldan yıla altmış dört yük, elli yedi biñ beş yüz elli iki aḳçe maşârif muḥarrer oldu. Ğibbe zâlik Kal'a-i Tomanis tedârüki görölüp yemîn ü yesâr beşer yüz kulla pây-dâr ve biñ nefer ğilmânla muḥkem ü üstüvâr kılınduğdan gayrı iki yüz üç nefer hişâr eri ve bir miqdâr 'azebleri ve yigirmi üç nefer cebeci ve kırk üç nefer ṭobcı yazılıp cem'an biñ dört yüz yetmiş neferâtle anun dağı nizâmı muḥarrer oldu ki sâl-be-sâl bunlara dağı altmış dört yük, elli yedi biñ beş yüz elli iki⁷ aḳçe vâcibü'l-irsâl idüğü taḥaḳḳuk [462a F] buldı. Ba'dehu Kü-

1 Tomanice: Toyanca F, EH

2 musahhar: kılmış ve zu'm-ı fâsıdlerince melce' ü me'vâ idinmek için hıfz u hîrâset F, R4

3 Şadberin: Şahberin F, EH

4 Varsihan: Variscan F

5 Emîrçu: Emîrḫu F | Mîrḫu R4

6 Lorî: Küri R4

7 iki: - R4

ri beglerbegiliginün tedârüki görölüp qal'asına Arz-ı Rüm qullarından dört yüz yetmiş bir nefer ve Qal'a-i Gücrân¹ süvârisinden yüz dört nefer ve Qarş Qal'ası'ndaki qul qardaşlarından² dört yüz on iki nefer ve³ meğâvir qullarından üç yüz altmış nefer 'umümen Küri⁴ Qal'ası'na ihrâc olındı. Yeñiden yazılmayup beytü'l-mâle sa'y-ı cemil sûretinde ol miqđâr Müslimîn hânumâlarından h'âh u nâ-h'âh cüdâ vü mehcür kılandı. Pes bu cümle biñ sekiz yüz toqsan yedi nefer olup seneden seneye hırcaları seksen bir yük ve otuz biñ üç yüz üç aqçede nihâyet buldı. Bu qarîq ile Revân ve tevâbi'i ile Küri⁵ ve Tomanis nâmındaki kıla'-ı Gürcistân hıfzına on biñ beş yüz kırk sekiz nefer muqarrer oldı. Ammâ ki mâ'adâsı ihrâcdan getirölüp yeñiden yazılanlar sekiz biñ altı yüz elli bir nefer idügi ta'ayyün buldı. Fe-ammâ şol zamân ki sipehsâlâr-ı leşker-i İslâm Küri⁶ Qal'ası câniblerine mütevec-cih oldı, muqaddemâ bi'd-defe'ât mektüblaşup râh-ı içâ'ate da'vet olınan Qazaq Hân [456b R4] ki ba'de'l-İslâm nâmı Nazar Paşa olmışdur, ya'nî ki nazâr-ı iltifâtla manzûr qılınmağın ol ismle añılması münâsib göröl-mişdür,⁷ ol esnâlarda Vezîroğlı Hâsan Paşa tavassuqı ile 'asker-i hümayûna geldi. Me'mûlince ri'âyet olınup beglerbegilikle imtiyâz virildi.

Hâşıl-ı kelâm Küri'ye dahı varıldı. Anuñ dahı levâzımına mübâşeret qılındı. Ya'nî ki qal'asınuñ ta'miri yigirmi yedi günde gâyet-pezir oldı. Muhafazası hidmetine ol ser-hadlerde yarar ve nâmdâr añılan Haydar Paşa münâsib göröl-di ki serdâr-ı sâbıq çırâğlarından bir bahâdır kimesne idi. Fe-ammâ ol maħalle varacaqları gün 'asker gönderölüp müyesser olan ılgar u iğtinâmuñ fevâ'id-i külliyyesi ol 'imâret hitâmında zühûra geldi ki a'dânuñ gözleri qorqup burunları ufanmış⁸ idi. Ol sebeble leşker-i İslâm'a⁹ mazarrat u âzâr qaşında olmaları müyesser olmamışdur. Ya'nî ki Arz-ı Rüm Beglerbegisi Hâsan Paşa bin Meħemmed Paşa ve Sivas Beglerbegisi Meħemmed Paşa bin Sinân Paşa ve Qaraman Beglerbegisi diğeri Meħemmed Paşa ve

1 Gücrân: Gücerât EH

2 qardaşlarından: qaravaşlarından R4

3 Qarş//ve: - EH

4 Küri: Lori F

5 Küri: Lori F, EH

6 Küri: Lori F, EH

7 ya'nî//görölmişdür: - F

8 burunları ufanmış: burunları qanamış R4 | bunları onatmış F

9 İslâm'a: İslâm üzerine EH

ba'zı ağayân u ümerâ ve isteyen¹ sipâh u ğurebâ Küri'den üç menzil içerü Gürcistân'a aqın şalmışlar idi. Mezbûr Vezîr-zâde Hâsan Paşa beş biñden ziyâde ulus hânesini sürüp, getürüp, ol yirleri çalup, vâfir esîrler ve diller ve kelleler ve başlar almışlar idi. Bu fırsat u iğtinâm ve qal'a binâsına ihtitâm müyesser olduğdan soñra Tiflîs'e vardılar. Serdâr ve sâ'ir 'asker-i cerrâr üç gün anda istirahat idüp Levendoğlı² Aleksender Hân'uñ harâcını getürüp kabz itmişler idi. [466b EH] Otuz yük harîr ve niçe ğilmân u cevârî-i bî-nazîr ve toğan kısmından niçe âlüfte-i şayd u naḥcîr tuhfeler idi. Huşuşâ Qal'a-i Tiflîs'ün daḥı lâzımüt-termim olan yirleri 'imâret-encâm olmuş idi. Eyâleti ise yine 'Ömer Paşa'da karar idüp her huşuşına anı kullanmışlar idi. Ba'dehu 'avdet olunup meserret ü şâdmânî birle menzil-be-menzil Arz-ı Rûm'a gelindi. Sene-i mezbûre Zî'l-qa'de'sinde duḥûl olunup beglerbegilere ve bölük halkına icâzet virildi. Ve ol havâlîde kışlayacaklarıñ qaryeleri ve nâhiyeleri ta'yîn kılındı.

Li-münşî'ihî

Zihî fırsat zihî nuşret zihî kâm
Göre leşker huzûr u râhat encâm

Vâkı'a-i selâsîn

Şadr-ı a'zam ve serdâr-ı mu'azzam olan mübâriz-i nuşret-destgâh, mücâhid fi sebîlillâh 'Oşmân Paşa'nuñ Tebrîz fetḥine me'mûr olmasıdır ki Kefe³ câniblerindeki ihtilâl def'ine teveccüh itmek hâtırası ile Kaşamo-nı'da kışladı. Ol mühimmi âḥara işmarlayup kendüsi Kızılbaş ser-ḥaddine gitmek vâcibât-ı dîn ü devletden idüğü hafıyyeten kendüye bildürüldi. Zîrâ ki vüzerâdan Ferhâd Paşa üç yıla qarîb idi ki şarḥ câniblerindeki leşkere sipehsâlâr idi. Yine evvel-bahârda ḥidmet görmek ümmîdi ile nefis-i Arz-ı Rûm'da kışlayup tehiyye-i umûr-ı harbe fermân-berdâr idi.

Fe-lâ-cerem şadr-ı a'zam-ı mu'azzam,⁴ mü'ellif-i kitâb olan 'Âlî nâm 'abd-ı bî-irtiyâbını hizâne-i Arz-ı Rûm defterdarlığı ile muḥterem kıilup

1 ağayân//isteyen: ümerâ vü ağayân-ı râstîn F

2 Levendoğlı: - F, EH

3 Kefe: - F

4 mu'azzam: - F, R4

kendülerden muḳaddem ol ser-ḫadde göndermiş idi. Gerek Arz-ı Rüm Ḳal'ası'nuñ âteşden ḫarâb olan yirleri ta'mîrini gerek ḳā'im-maḳām-ı serdâr olup mühimmât-ı fetḫ u teshîrûñ tedârük ü tedbîrini anlara işmarlamış idi. Mümâ ileyh ki Arz-ı Rüm'a vardı, serdâr-ı sâbıḳı 'azlinden bî-ḫaber gördi. Ol daḫı ketm-i esrârla me'mûr olduḡı ḫidemâta ḳıyâm gösterdi. Lâkin bu iki emrûñ tevfiḳında ḫaylî zaḫmet çeküp iki şîr-i jiyân miyânına giriftâr olan gürge döndi. 'Alâ eyyi ḫâlin Ferhâd Paşa'ya muşarraḫ emri şerîf gelüp da'vet olunca ḫüsn-i tedbîr ü tedârükle geçindi. Ve Ḳal'a-i Arz-ı Rüm'dan ḫarîḳ bi'n-nâr olan cidârı ta'mîrine fe-lâ eḳal, bel ezyed ve ekmel [462b F] on yükden ziyâde aḳçe taḫmîn olunmuş iken aḫsen-i tedârükle, ḫuşûşâ 'adâlet ü inşâf semtine tehâlûkle bir aḳçe¹ ve bir ḫabbe ḫarc u ḫasâret göstermedin 'imâret ḳıldı. Ḥattâ temeli bıraḡulduḡda kesilen ḳırḳ re's ḡanemûñ ḳıymetini bile mîrî cânibine çekdürmedi. Kendü kîsesinden bezli² uğur-ı ḫümâyûna münâsib gördi

Li-münşi'ihî

Vâḳı'an olmuş idi ol ḳal'a
 Ğâyet ile bülend ü mürtefi'a
 Şehr anuñ sâyesinde râḫatda
 Toblar her yanın şıyânetde
 Dik gelürdi 'adüya burcı anuñ
 Şanki bir gevher idi dürci anuñ

Ba'dehu Zü'l-ḳadriyye Beglerbegisi Dāvūd Ḥân muḫâfaza-i serḫadd-i [457a R4] Gürcistân için geldi. Ve Tiflîs Beglerbegisi 'Ömer Paşa manşıbına irsâl ḳılınmaḡ için defterdâr-ı mümâ ileyh gönderildi. İkisiniñ daḫı³ mühimmâtını mu'accelen görüp yollarına revâne ḳılındı. Kendüsü üç ay miḳdârı ḳā'im-maḳām-ı serdâr olup ol memâlikûñ ḫıfz u ḫirâsetine ve nefsi-i Arz-ı Rüm'da bulunan⁴ şâḫ ilçisi Türkmân İbrâḫîm Ḥân'ın ḫafiyeten muḫâfaza vü ri'âyetine⁵ muḳayyed oldu. Vaḳtâki sene şelâse ve tis'in

1 taḫmîn/aḳçe: - R4

2 bezli: - F, R4

3 daḫı: - F

4 bulunan: - F

5 muḫâfaza//ri'âyetine: muḫâfazasında F

Şa'bân'ı oldu, serdâr-ı cedid ve âşaf-ı a'zam-ı sa'îd Arz-ı Rûm'a vuşûl buldı. Tâli'lerinde ucuzluk kâhğa ve ğinâ ğalâya mübeddel oldu. Ma'a zâlik bir buçuğ ay miğdârı istirâhat buyurmaları taħağkuğ buldı. 'Alâ külli hâlin ne çekildi ise çekildi. 'Alîğ-ı devâbba mâlik olmayan leşker, serdâr-ı mûmâ ileyhûn otağına döküldi. Hattâ bir kerre evzâ'-ı bi-edebâneye mürtekib oldılar. İştâbl-ı hâşşındaki tavarları yemlerin yir iken çeküp¹ başlarından torbaların aldılar. Ve kendüler za'f-ı mizâcla otağ-ı² hâş içinde yaturken ğulüvv ile niçe ğüft ü ğü itdiler. Bu hâl ile marîz-i şâhib-firâş iken çekildi gitdi. "Kandasun Tebrîz?" diyü taht-ı şâh-ı 'Acem'e 'azîmet itdi.

Tezyîl-i lâzımu't-tafşîl der-teşbîh-i hâşş u temşîl³ [467a EH]

Beyne'l-ûkalâ ma'lûm u hüveydâdur ki dağı serdârlaruñ istiğdamı cârî ve "Şâha şâh gerekdür." meşeli dillerde ve ğönüllerde sârî iken serdâr-ı evvel Lâlâ⁴ Muştâfâ Paşa-yı mübeccel mülk-i Şîrvân'a ğidüp fetğ itmek memâlik-i mahrûseden Mışır vilâyetine varup silk-i teşhîre çekmek ğibidür. Şâniyen serdâr-ı şânî olan Sinân Paşa'nuñ Tiflîs'e 'azm eylemesi ve Karş Şahrâsı'na varduğda 'arz-ı kerr ü ferr ile leşkeri yoğlaması, hattâ kendüsi bi'z-zât at bırağup bir hâlî depeyi püte gibi oğlaması⁵ 'âlem-i rü'yâda ceng ü cidâl ve 'arşa-i fikret-i bî-me'âlde 'asker-i evhâm ü hayâlât ile rezm ü kıtâl eylemek ğibidür. Ve yâhüd sâlâr-ı tüccâr olan h'âce-i mâldâr bir 'azîm kâfilenüñ öñine düşüp nev'an hıfz u hîrâsetlerine dürişüp ser-menzile şîhhatle iletüp getürmek ğibidür. Şâlişen sipehsâlâr-ı şâliş 'add olınan Ferhâd Paşa'nuñ Gence ve Revân teşhîri Arz-ı Rûm ve Vân gibi ğal'alaruñ fetğ-i dil-pezîri ğibidür. Ammâ leşker-keş-i râbî' ve nümüdâr-ı âfitâb-ı lâmi' mağâmında ki 'Oşmân Paşa'nuñ pây-taht-ı Tebrîz'e teveccüh itmesi sâbıқан Gence ve Revân hâlî bulınup zabğ olınmış iken anlaruñ niçe ğünler pey-â-pey ceng ve Şâhoğlı Hâmza Mîrzâ tarafından bi'z-zât kıtâle âheng ile teşhîr eylemesi, 'ale'l-huşuş kendüsi marîz ü bî-mecâl iken serdârân-ı 'asâkir-i İslâm'a kuv-

1 çeküp: - F

2 İştâbl-ı/otağ-ı: - R4

3 Tezyîl-i//temşîl: Serdâr Sinân Paşa'nuñ Kızılbaş tarafına varup itdükleri sū-i tedbirleri beyânındadır F | Serdâr Sinân Paşa'nuñ Kızılbaş tarafına varup itdükleri sū-i tedbirleri beyânındadır ki zıkr olunur EH

4 Lâlâ: - F, EH

5 oğlaması: oğlaması ve kıtâl F

vet virmekle merâm-ı nuşrete¹ vâşıl eylemesi ‘iyâzen bi’llâh taraf-ı âhârdaki muhâlifinden bir kavîyy-i gavînün dârü’l-mülk-i Edrine’ye ve yâhûd pây-taht-ı Burûsa’ya müstevlî olması gibidür. Bu taqdîrce serdâr-ı evvelün göz kararup vilâyet-i Şîrvân’a dek ‘azîmeti öninde segân-ı Tağîstân, ardında küffâr-ı Gürcistân, yemininde fırça-i ‘anîde-i Sürh-serân âmâdegân-ı kâr-zâr-ı havâdiş-nişân iken göze göstermeyüp huzûr-ı kalb ü ferâgatle hareketti, huşûşâ ki iki def’a leşker-i Kızılbaş nefîr-i ‘âmm ile bezm-i rezm ü perhâş itdükde ve ekşer-i ümerâ vü mîr-i mîrân “Bi’z-zât şâh-ı kerem ve yâhûd şâhlık şadedindeki Hamza Mîrzâ didükleri dâver-i muhterem işbu ceng ü cidâlde biledür.” dimişler iken kühsârvâr otağında şâbit-quadem ü ber-çarâr olup mir’ât-ı hâtır-ı ‘âtırını² tağayyür-pezir itmemele kerraten ba’de uhrâ ol tâ’ife-i bâgiye hezîmeti hağ budur ki nevâdir-i rûzgâr olan maḥârib ü kâr-zârdandur. Nitekim şadr-ı a’zam-ı kâmkârûn bîmâr ü bî-çarâr³ iken fetḥ-i şehri-i Tebrîz’e ‘ulûvv-i himmeti ve taht-ı revân içinden leşker-i İslâm alayların tezyîn idüp anları üslûb-ı harb u darba delâleti şafahât-ı tevâriḥ ü âşârda taḥrîr olınacak aḥbâr-ı vâcibü’l-iḥbârdandur.

Li-münşî’ihi

Odur meydân-ı rezmün ceng-sâzı

Odur ehl-i guzâtuñ ser-firâzı

Tehemten ü Sikenderdür [457b R4] dil-âver

Fütûḥa bedreka teshîre reh-ber

Gehî bir qahrı gâlib qahramândur

Gehî bir luḫfa râğîb pehlevândur

Cihân-gîr ü cihândâr u cihân-kâm

Nerîmân-zür u Giv ü Bijen-endâm

El-ķışsa vaḫtâ ki [463a F] ‘asker-i İslâm ve serdâr-ı zafer-fercâm Çaldıran Şahrâsı’nı muḥayyem-i nuşret-encâm idüp göçdiler, vilâyet-i Vân eyâletine vezâretle mutaşarrıf olan Cıgala-zâde Yûsuf Paşa’yı⁴ tertîb-i

1 nuşrete: vuşlata F, EH

2 hâtır-ı ‘âtırını: hâtırını F

3 çarâr: mer F

4 Paşa’yı: Paşa’yla mülâkâtıdır çünkü serdâr-ı ‘âlî-quadrûn çekilüp giderken tertîb-i alayla mezkûr Yûsuf Paşa’yı EH

alayla selâma tırmış gördiler. Bînden ziyâde eli yaraçlı güzât, kendülerde ise Dârâ-yı ‘Acem gibi dârât ve huddâm-ı kâmkârı ser-â-ser yaraç u yat, altı¹ bînden ziyâde Vân ‘askeri dağı mürettebü’l-mühimmât zâhir olduğu hâlde ser-leşker-i a‘zama yanaşdılar. Bir miçdâr hâtır-nüvâzlıktan soñra ser-had ahvâlini söyleşdiler. ‘Ale’l-huşûş serdâr-ı kişver-güşâ, Yûsuf Paşa’ya vâfir tahşin buyurdılar. Hâtır-ı ‘atırlarına muvâfık tertib ü dârâta mülâkâtlarından hazz-ı vâfilerini kendüye tıyurdılar. Hattâ irtesi oturaç huzûr u râhatını nidâ itdürdiler. Vân leşkerini² ve Yûsuf Paşa âdemlerini tekrâr gözden geçirüp Tebriz’e varınca birer konaç ilerü aşmalarını emr³ itdiler. Bu minvâl üzere yürüyüp bir gün Şûfiyân nâm karye kurbına konıldıçda⁴ kullarından otlıça giden at oğlanlarından [467b EH] bir miçdâr âdem katıl olduğu haberleri gelüp “Serdâr-ı ekrem kârındaşum Yûsuf Paşa varsun, icâb itdügine göre tedârüklerin görsün.”⁵ buyurmaçla Cıgala-zâde fi’l-hâl ba’zı güzide ‘askeri ile süvâr oldu. Ve Vân ser-haddinin ehl-i vukûf Kürd begleri ile berç-ı hâtif gibi mağall-i kıtâle vuşul buldı.

Li-münşi’ihi

Yine atlandı gâziyân-ı cihân

Yine toz koptı ditredi erkân

Siper⁶ âyinesi açıldı dürüst

Göstere tâ ki yüz gâzâyı nuhust

Niçe şîr-i garîn-i bîşe-i ceng

Şaldı ‘ummân-ı rezme nerre neheng

Bu tîriç üzre⁷ gâziyân-ı dilîr

‘Azm-ı rezm itdiler bi-emr-i Kadir

1 altı: ve EH

2 leşkerini: leşkeri F, EH

3 emr: tenbîh F

4 konıldıçda: - F, EH

5 icâb//görsün: R4 mükerrer

6 siper: ser F

7 üzre: ile EH

Meger ki Şahoğlu Hamza Mîrzâ ki veliyy-i ‘ahd olmağla babası Şâh Hüdâbende mülkine mütemellik bir yarar sâlâr-ı kâr-fermâ idi, ol demde Kızılbaş ‘askerinden on¹ yedi biñ nâmdâr âdem² intiḥâb eylemiş. “Elbet-te zümre-i muḥâlifinüñ orduların başayın.” diyü cevâb itmiş. Bu tarîḳ ile müretteb ü müsallaḥ gelürken bir kend-i ma‘mûra uğramışlar. Bir miḳdâr mâ-ḥazar tenâvüli niyyetine nüzül eylemişler.

Vân Beglerbegisi Cıgala-zâde ile Şahoğlu Mîrzâ Hamza cengidür³

Ve bu ešnâda anlaruñ çarḳacıları berü cânibden varan azıḳçılara buluşmuşlar. Orduya ḥaber vâşıl olunca ve mûmâ ileyh Yûsuf Paşa ta‘yîn olunup gelince vâfir buluşmuşlar. ‘Alâ eyyi ḥâlin giderek âteş-i ḥarb u kıtâl kuvvet ü işti‘âl buldı. Cıgala-zâde ‘askeri ile Şahoğlu dil-âverleri kemâ-yenbağî muḳâbil ü muḳâtil oldu.

Li-münşi’ihi

Elleşdiler çü gürz-i girân ü sinân ile
 Dilleşdiler çü ḥancer ü tiğ u kemân ile
 Âteş gibi çutuşdılar ammâ ki bî-duḥân
 Ejder-şifat güreşdiler illâ şerer-nihân⁴
 Şarşar gibi ḳapışdılar ol ḫarafa gird-bâd
 İrgürdi bâd merkezine⁵ âteşin ‘imâd
 Sürḫ-âb-ı şeh-süvâr meger sürḫ-bâd idi
 Renc-i ‘adû-yı rû-siyeh andan ziyâd idi

İttifâḳ bu ešnâlarda şâh cânibinden yüz Sürḫ-ser kellesi ile dîvân begi nâmındaki mîr-i⁶ muḫterem alındı. Ba‘dehu anuñ naḫarında cünd-i Sürḫ-serân’a yaḫşı kılıçlar çalındı. Leşker-i pâdişâhiden daḫı Rümilili iki mîr-a-lay ile on nefer miḳdârı sipâhî bî-ser kılındı. Ammâ mezbûr dîvân begi,

1 on: - R4

2 âdem: âdem-i şâhib-neberd ü rezm EH

3 Vân//cengidür: - R4, EH

4 şerer-nihân: şîr-i jiyân F

5 bâd merkezine: her gözüne bâd F

6 mîr-i: mîr-i mîrân-ı R4

Yüsuf Paşa'nun şecâ'atine ve yanındağı 'askerün bî-pervâ kıtâline¹ im'ân-ı nazar kıldukda "Güzel şâhum, bir dil-âver gâzîsün. Ancağ güş-ı hüşuña benden² bu pendî mülhâğ buyur ki şâhımız Hamza Mîrzâ hâlâ Evcân Yaylağı kırbında nüzül itmîşdür. Ve şimdiki hâlde bu havâlîde bir köye yimeklenmege [458a R4] inmişdür. Ve leşkerîñüz ile muğâbele niyyetine güzîde gâzîleri bilesince uydurmışdur. Pes³ şimdi her kıanda ise gelür. Bu miğdâr cüz'î âdemle bulup sizi pençesine alır. Vağtiyle tedârükîñüzü görür. Yâ orduya çekilün, yâhüd dağı leşker getürün." didükde Cıgala-zâde bu haberleri serdâr cânibine bildürdi. Fî'l-hâl Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Mehemmed Paşa'yı mu'âvin gönderildi. Fî nefsi'l-emr ol hînde Şâhoğlı çıkageldi. Leşker-i Sürh-serân ile 'Oşmâniyân birbirine girdi.

Şâhoğlı Hamza Mîrzâ ile olan cengdür⁴

Pes bir kıoldan Vân 'askeri ile Yüsuf Paşa ve bir taraftan Diyâr-ı Bekr kıulları ile Şolak Ferhâd Paşa oğlı Mehemmed Paşa muğâbil olan⁵ Şâhoğlı Hamza Mîrzâ beyne's-şalâteynden kıara ağışama dek şavaş ve rüz-ı kıiyâmetden nişân virür ceng ü perhâş eyleyüp niçe muraşşâ' tâclu hânları alındı. Ve niçesi bî-ser kıılınup gerdenlerine kıılıç çalındı.

Li-münşi'ihî

Her zırırh-püş çıkdı meydâna
Başladı 'azm-ı rezm ü cev lâna

Âteşin tığlar⁶ çek-â-çeki
Velveyle pür itdi eflâki

Sürh-serler de zemzemeyle tamâm
Sa'y iderler ki münkesir ola tām⁷

Bu tarîk üzre [463b F] rezmgâh-ı beşer
Şanki olmışdı 'arşa-i mağşer

1 bî//kıtâline: kıilletine R4 | bî-pervâ: - F

2 benden: - F

3 Pes: - F

4 Şâhoğlı//cengdür: - R4, EH

5 muğâbil olan: muğâbeleden R4 | muğâbilân EH

6 Âteşin tığlar: Tığ-zenler F

7 tām: nâm EH

Ğalb-i serdâr ise nümüne-i kûh
Gösterürdi şebât u ħadr u şükûh

Ve bi'l-cümle iki tarafından eceli yitişenler nağd-ı 'ömrlerin fedâ itdiler. Şühedâ-yı sü'edâ cennete ve muhâlifin ü eşkıyâ nâr-ı cehenneme toğrı gitdiler. Ve bu muhârebedeki cünd-i a'dâ hücum-ı tamm ile Diyâr-ı Bekr leşkerini ifnâ kaçdına egerçi ki zâhir ü hüveydâ oldu, lâkin gerek mîr-i mîrânı ve gerek sâ'ir dil-âverânı yirliü yirlerinde mişâl-i şahre-i şammâ ber-ğarâr u engüşt-nümâ olup çurdu. Ya'nî ki zümre-i zemîme-i a'dâ bir ħadem yirlerinden ayurmağa ħudret bulmadı. Anların hücum-ı 'umümü ile cem'iyetleri [468a EH] perişân olmadı. Bu ħâl ile ayrılışdılar. Ordulu ordularına toğrı aşdılar.¹ Alınan diller ve başlar ile mezbûr Yûsuf Paşa ve sâ'ir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ki 'izz-i ħuzûr-ı serdâra geldiler, Cıgala-zâde'nün başına cıgaları mağbûl bir muraşşa' şorguc şoğdılar. Ve sâ'ir beglere ve beglerbegilere yollu yollarınca ħil'atler ve terağğiler ile ri'ayetler ħıldılar.

Bedihe

Ğil'at giyüp çekildi dilîrân-ı rûzgâr
Serdâr oğağı oldu nümüdâr-ı lâlêzâr
A'dâyı tîğ-ı ħahr-ıla 'uryân idüp felek
Ğıldı ħuzâtı ħil'at-ı luğf-ıla kâmkâr
Merdân ki giydi çurfe münakğğaş ħabâları
Ezhârı çoğ zemîne şebîh oldu reh-güzâr

Ba'de hâzâ göçüp menzil-be-menzil yürüdiler. Mübârek Ramazân'un yigirmi altıncı günü Şâm-ı Ķazan'a² varup ħondılar. Ol gün yine ħuşluk zamânından ikindü vağtine dek ceng oldu. Sürğ-serlerden bir diri ħorıcı ile otuz bir baş alındı. İrtesi ol menzilde istirahat emr olunup mağrûse-i Vân ve Diyâr-ı Bekr beglerbegileri ile cünüd-ı Müslimîn'den isteyenler Tebrîz'e vardılar. Ağşam olunca kerr ü ferr ile şavaşdılar. Egerçi ki Şâhoğlı Tebrîz'den çığup gitmiş idi, ammâ yetimân-ı Tebrîz ile ba'zı tülüngilere "Ğoreyin sizi." diyü istimâlet virmiş idi. Ol gün ki leşkerden ba'zı fedâ'iler vardı idi,

1 Ordulu//aşdılar: - F

2 Nüşhalarda "Ğazân" şeklinde yazılan bu kelime yazım birliğı gözetilerek "Ğazan" olarak metne alındı.

hâlâ ki tülengiler ile külli ceng olunmağın içerüsüne giremediler. Bu hâl ile aḥşam yitişdi. Her kişi çâderlü çâderine girüp yorğunluğla yatadüşdi. Pes yetimân-ı le'imândan üç dört gürüh-ı mekrüh dörder beşer yüz bî-şüküh olup ol şeb şu arklarından arçurı geldiler. Yorğun yatan leşkerden niçe kimseyi telef kıldılar.¹ Tâ ki kaçacaḳ bâzîrgânlarını kaçurdılar. Dün ğarîbün olmağla ğurebâya fırâr idecek fûrce gösterdiler. Anlar daḫı qararı fırâra degüşdiler. Ya'nî ki 'asker-i İslâm'la muḳâteleleri başa çıḳmayacağını bildiler. Ol gice şabâha dek gürüh gürüh çekildiler. Tâ ki [458b R4] 'ale's-seher Tebrîz şehri hâlî bulındı. Murâd üzere zabṭ olunup içinde olanlar serdâra mütâba'at kıldı.

Li-münşi'ihî

Behredâr oldu ğâziyân-ı cihân
Sîm ü zer çıḳdı hem-çü baḫr-ı revân
Ol nefâ'is ki mülhidân-ı 'anîd
Eylemezlerdi birbirine bedîd
Ġâziyân aldı râyegân anı
Hişşeleşdi o genc-i pinhânı

'Asker-i İslâm Tebrîz'de iken taraf-ı pâdişâhîden Hândân Kethudâ'nuñ vârid olduğıdur²

Bu daḫı ḫafî olmaya ki ba'de-mâ ol maḫalden göçilüp Tebrîz'ün cânîb-i kıblisinde vâḳî' Şûrâb³ nâm şahrâya ḳonıldı, 'id-i şerîf eyyâmın tamâmen anda geçürdiler. Ammâ ba'de'l-'id serdâr-ı sa'id bi'z-zât şâh ordusını başmaḳ fikrinde iken der-i devletden Ḳapucılar⁴ Kethudâsı Hândân Ağa çıḳageldi. Ol tedbîri şekl-i âḫara taḫvîl kıldı. Ve ḫadd-i zâtında sâlâr-ı nuşret-yâruñ za'f-ı mizâcî ol cür'ete mâni' idi.

Bu daḫı ḫafî olmaya ki ekşer-i ehl-i Tebrîz, ḫuşuşâ baḳıyye-i yetimân-ı nev-ḫîz, sâbıḳan Sulṭân Süleymân Hân⁵ varduğı zamâna göre emân kıyâs

1 kıldılar: kılduḳdan soñra F
2 'Asker-i//olduğıdur: - R4, EH
3 Şûrâb: Sûrâb F
4 Ḳapucılar: - R4, EH
5 Hân: - F, R4

itmekle yirlü yirinde tırmuşlar idi. Şerîfçe esbâbların kaçurmağa kâdir¹ olmayanları zir-i zemînlerde pinhân kılmışlar idi. Zîrâ şol zamân ki Sulţân Süleymân Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân*² Tebrîz'e varmış idi, muqaddemce birkaç yayabaşılar gönderüp, "Zamân-ı emn ü emândur." diyü delâllara³ nidâ itdürüp ehl-i Tebrîz'i ve mallarını şıyânet itdürmüş idi, bu def'a da hı öyle ola, şandılar. 'Asker-i 'Oşmânî'ye ecnebîler qarışıp zabt olunmağdın kalduğünü bilmediler. Hadd-i zâtında serdâr-ı devlet-yâr tarafından niçe hâris⁴ ü niğebânlar kkonuldu. "Kimse dest-dırâzlık ile celb-i mâle meyl⁵ itmesün." diyü tenbîh kılınıdı. Fe-ammâ ol minvâl üzere 'asker-i İslâm'dan her kişi mazbûţ ve Tebrîzlü yirlü yirlerinde bend-i pend ile merbûţ iken ittifâk yetimân-ı diyârdan ba'zı bî-kârlar ki şâhlarına seng-endâz u dil-âzâr ve evzâ'-ı bî-edebâneye küşîş-i bisyâr idegelmişler idi, yine ol hâle kıyâs idüp [468b EH] tırurken 'asâkir-i pâdişâhîden [464a F] hammâma girmiş beş on nefer Müslimân'ı tenhâ düşürdiler. Yat u yarağları pinhân ve kendüleri bürehne vü 'uryân iken ol mübârizlere kılıc üşürdiler. Qanları revân ve cânları vâşıl-ı bezm-i cinân olduğdan şofıra bu haber ki tıyuldu, serdâr-ı nuşret-yâr cenâbına⁶ 'arz kılınıdı. Fi'l-hâl âteş-i gâzabları işti'âl eyledi. "Bunlara kılıc koyulsun." diyü söyledi. Hemân ki 'avâm-ı gûzât bu ruşşatı tıydılar, gürûh gürûh atlanup şehr içine koyuldılar. Buldukları h'âcegân u tüccârı ve gözleri gördüğü sâdât u eşrâf-ı nâmdârı üç gün üç gice kılıcdan geçürdiler. Ya'nî ki ol bî-günâhlara encümen-i şehâdet şarâbını içürdiler. Hâlâ ki sâlâr-ı kişver-güşâ bu tedbirinde küllî hâfâ eyledi. Cüz'i huşuşdan gubâr-ı hâtır peydâ kılup "Kırılısun." diyü söyledi. Fî nefsi'l-emr mürtekib-i fesâdât olanları bir bölük bî-kâr levendler idi. Ammâ ol muqâbelede sell-i seyf olunup tığ-ı hayf ile kırılanlar tüccâr ve eşrâf-ı büzürgvâr nâmındaki 'izzetmendler idi. Hadd-i zâtında za'ifü'l-mizâc ve marîz-i saķâmet-imitizâc olan sipehsâlâr-ı nuşret-minhâc tekrâr men'ini fermân idince ehl ü eţfâl-i Tebrîz merzâ-yı teb-rîz gibi lerze düşüp bir mertebede bürüdet-i ceng ü sitîz ditremesi ile helâke müşrif olmuşlar idi. Ya'nî ki bu aralıkda bile bulınan 'avrât

1 kâdir: kâbil EH

2 Hân//ğufrân: - F

3 dellâllara: münâdilere EH

4 hâris: çavuş R4

5 celb-i//meyl: celb-i mâl F

6 cenâbına: tarafına EH

u eṭfāl-i eṣrāfdan niçeleri daḥı zevāl ü fenâ bulmuşlar idi. Ba‘dehu serdâr-ı ‘akif berç-ı hâṭıf gibi yitişdüğü ve târâc üzere bulduğı gürühuñ kıatline nîze vü şemşir ile girişdüğü ân-ı vâhidde niçelere siyâset olındığı tekrâr tekrâr “Zamân-ı emândur.” diyü münâdiler nidâ eyleyüp ğâret ü ḥasârete fayşal virüldüğü hergiz netîce virmemiş idi. Ammâ Tebrîz’e varılıp kıonıldıktan sonra henüz on ikinci günü idi ki ‘asker-i İslâm kıal’a binâsını itmâm kıaşdına şarf-ı evkıât ü eyyâm üzere idi. Hıuşuşâ ki Vân ve Diyâr-ı Bekr leşkeri ve ‘umümen begleri ile Rümili dil-âverleri kıaravul beklerler idi. Nâgehân Şâhoğlı Hâmza Mîrzâ bi’z-zât ceng ü cidâl kıaşdına teveccüh itmesi işidildi. Vân [459a R4] ve Diyâr-ı Bekr beglerbegleri ılığar ile kıarşulamağ fermân olındı. Ve ikisine daḥı haber gönderildi. Fe-lâ-cerem Şâhoğlı nâmında olan muḥterem otuz biñ miğdârı Sürḥ-serân-ı bî-pervâ ile Evcân menzilinden berü yürüdü. Ve cünüd-ı Müslimîn kıaşdına Tebrîz üstüne ḥareket itmekle ol vâdileri leşker bürüdü. Berü cânibden daḥı Cığala-zâde Vân leşkeri ile, Meḥammed Paşa Âmid kıulları ve kendü âdemleri ile varup muķâbil olmağ murâd olındı. Fe-lâ-cerem Yûsuf Paşa-yı muḥterem ve ümerâ-yı Ekrâd’dan niçe mîr¹-‘alem vağt-ı ‘aşrdan yürüdüler. İrtesi seḥer² zamânına dek ılığar ile gitdiler. Egerçi ki Meḥammed Paşa daḥı emre imtişâl itdi, lâkin gönüllü gönülsüz yürüyüp ölmeğe gider gibi gitdi. ‘Ale’ş-şabâḥ ki Cığala-zâde bir kühsârda ḥâzır ve muķâbilindeki şâhrâda Şâhoğlı ordusına nâzır oldu, yedişer sekizer biñ âdemle iki alay yemîn ü³ yesârdan gelmekde, bir alay daḥı önünden arķurı gelüp ardın kesdürmekde. Egerçi ki lâ’iğ olan her ne ḥâl ise evvel yitişen alaya toķunmağ, bârî⁴ bir miğdâr elleşüp kıılıc kıoymağ⁵ idi, ḥâlâ ki ol cür’eti idemedi. Sürḥ-serler alayını gördükden sonra bir kıadem ilerü gidemedi.

Eṭıbbâdan olan yârânuñ merd-i zevi’l-ḥıkımeti ve zümre-i ḥullânuñ ḥıkımet-şinâs-ı rûşen-ṭabî’ati, şifâ-sâz-ı bâ-şafâ, ḥâṭır-nüvâz-ı merzâ, a’nî biḥ Ḥıkımetî Çelebi ki bu zıkr olınan yürüyişde ḥâzır ve ḥavâdiş-i âtiyeye nâzır u muntazır idi, anlar taķrîr iderler ki ümerâ-yı Ekrâd dil-âverlerin-

1 mîr: şâḥib F

2 seḥer: kıuḥâ F

3 yemîn ü: - F

4 bârî: idi F

5 kıılıc kıoymağ: kıallmağ kıopmağ F

den, huşûşâ Vân ser-ḥaddinüñ¹ nâmdâr beglerinden Maḥmûdî Ḥasan Beg ki bir pîr-i rûşen-zamîr-i muhtâr ve mîr-i kâr-âzmûde-i ceng ü peygâr idi, beş yüz miḳdârı Ekrâd-ı Rüstem-nijâd ve bahâdirân-ı Tehemten-nihâd ile başları per-i küleng ile pür-zîver, cür'etleri gibi şecâ'at ü şehâmetleri mükerrem, baş u câna ḳalmaz [469a EH] dil-âverler idi ve bu zümre² Cığala-zâde'den ilerü gitmişler idi, anlar ḳulle-i cebele çıkduḳda bunlar dâmene inmişler idi. Vaḳtâ ki anlaruñ 'avdetini gördiler, ḥâtîme-i ḳıtâl neye müncecer olacaḳını taḥḳîḳa irgürdiler. Evvelâ mîr-i büzürgvâr per-i külengle müzeyyen destârını çıkarup³ ḥâk-sâr itdi. Ardınca kibâr-ı Ekrâd olan dilîrân-ı rezm-iştihâr bu huşûşda kendülere mütâba'at semtine gitdi. Ya'nî beş⁴ yüz miḳdârı ser-bürehne merdân, ellerinde ḳılıçları 'uryân, 'arbede-kârân u zemzeme-güyân bir uğurdan at bıraḳdılar. Kendülere ḳarşu gelen Sürḥ-serân'dan niçe ceng-cüyân fedâ'ileri derk-i dūzaḫa gönderdiler.

Muḫaşşal, ol zümreden bir ferd ḳurtulmadı. Muḳaddemce [464b F] firâr iden üç bî-'ârdan ḡayrı birisi ḫalâş bulmadı. Bâ-huşûş mezbûr Maḥmûdî Ḥasan Beg ve Ḳulb begi Ḥüseyñ Beg ilerüde, ammâ Çorum begi Yardım⁵ Beg ve Vân alaybegisi nâmındaki dil-âver girüde bulunmuş iken cümlesi sa'âdet-i şehâdetle müstes'ad ḳılındılar. Zümre-i Ḳızılbaş'dan ancak sekiz nefer dille yigirmi toḳuz baş alınduḳını ḫaber virdiler. Ammâ şol zamân ki Cığala-zâde orduya döndi, Diyâr-ı Bekr beglerbegisi daḫı anuñ ardında görindi. Öñlerin kesdürmege gelen Ḳızılbaşlar bunlar döndükleri zamân ḳafâlarında bulunmaḳla faşl faşl dâmen-i cenge teşebbüs ve pîrâhen-i ḫil'at-ı nâmûsların ḳarîn-i⁶ televvüş itdükden ḡayrı ḫ'âh u nâ-ḫ'âh bir bayraḳın aldılar. Ve mehterlerinin şıḳlıḳın diñdürüp gerdenlerine ḳılıç çaldılar.

El-ḳışşa yedi sekiz yüz âdem telef itdükden mâ'adâ çavuşbaşları nâmına olan merd-i bî-hemtâ, huşûşâ Buḫtî Ḥâlid Beg ve Ḥarrân begi Yûsuf Beg nâm ceng-âzmâ giriftâr-ı bend-i belâ olup dest-i a'dâda ḳaldılar. Bu sū'-i tedbîr ile ki orduya geldiler, üç gün miḳdârı serdâr cânibine mülâḳata ḳâdir olamadılar. Ba'zılar ḳavlince ḫaylî 'itâba daḫı maḫzar ḳılındılar. Am-

1 Vân//ḥaddinüñ: Vân'uñ F

2 ve//zümre: - F

3 çıkarup: - EH

4 gitdi//beş: olup pes F, R4

5 Yardım: Bârum F

6 ḳarîn-i: - F

mâ bu nuşretten sonra ki Kızılbaş tâ'ifesi şâd-kâm oldılar,¹ ol tağı berü geçüp Ordu-yı Hümâyün'a rub' menzil qarîb olan maħalle nüzül ile taqarrüb buldılar. 'Asker-i İslâm ise qal'a binâsına çalışurlar idi. Tizce itmâm idüp Vān cānibine 'avdet itmege dūrişürler idi.

Bu kıışsa dahı hafı vü pūşide ve erbâb-ı 'irfân huzûrında maħfı vü nâ-şünide² olmaya ki şehri Tebrîz alındı. Murâd üzere fetħ olınup zabt [459b R4] u teshîr kılındı. Ba'dehu bir mübârek günde ki şehri Şevvâlül-mükerremün ikinci günü yevmül-eħadda resm ü tarħ ile qal'a binâsına mübâşeret olındı, kul tâ'ifesine kol kol tevzi' olınup ihtimâm-ı tâmla itmâmına sa'y kılındı. Hâşıl-ı kelâm her zümre-i benâm istiħkâm-ı binâ ile evvelce ğâyet-encâm itmek ardınca olup çalışdı. Otuz günde qal'a binâsı tamâm olup encâma irişdi. Ba'dehu zirâ'-ı bennâyla ölçilüp devr-i qal'a on iki bin yedi yüz arşun idüğü muqarrer oldı. Üç def'a sâ'ir leşker ve bir kerre serdâr-ı mu'teber cum'a namâzını nefsi Tebrîz'de kılıp...

Tebrîz'de huṭbe Sulṭân Murâd nâmına okunduğudur³

Cihānşâh Pâdişâh Câmî'i'nde ve sâ'ir cevâmî'de⁴ şâh-ı şâhân-ı cihân olan Sulṭân Murâd Hân'un⁵ huṭbe-i refi'ur-rütbesini okudup yetmiş seksen yıldan berü evşâf-ı şeyheyn ve ta'rîf-i 'Oşmân bin 'Affân'dan hâlî olan minberleri Âl-i 'Oşmân Devleti'nde medâ'ih-ı çâr-yâr-ı bâ-şafâ ile müşerref itdükden sonra serdârün mizâcı katı za'if ve kuvveti gidüp cüşsesi ziyâde naħîf olmağın bir dahı atlanması ve 'asâkir-i Müslimîn'e şıḫhatle görünmesi müyesser olmadı. Ammâ henüz qal'a binâsına mübâşeret eşnâsında 'Oşmân Paşa, Cıgala-zâde'ye dimişler. "Bu qal'ada yâ sen qalmaq gereksün yâ ben." diyü söylemişler. Anlar dahı "Fermâna muṭî'uz." diyü inkıyâd göstermişler.⁶ Hâlâ ki giderek bu taḫmîn bozuldu. Mühendis-i kârgâh-ı taqdir elinden âhir-i kâr hâne düzülde. Ya'nî târîḫ-i hicretten şehri Zi'l-ka'de'nün dördüncü günü ki yevm-i işneyn idi, göçilüp Şâm-ı Kâzan menziline konılmaq kaşad olındı. Henüz 'asâkir-i İslâm naşb-ı çer ü hıyâm şadedinde

1 Ba'zılar//oldılar: - F, R4

2 ve//şünide: - EH

3 Tebrîz'de//okunduğudur: - R4, EH

4 sâ'ir cevâmî'de: sâ'irinde F, R4

5 Hân'uf: - F

6 diyü//göstermişler: cevâbını virmişler EH

iken Hamza Mîrzâ ki Sürh-serân miyânında Koçkapan nâmı ile meşhûr u müsemmâdur, nâmdâr hânları ve sultânları ile Ordu-yı Hümâyûn ğâreti kaçdına çıkageldi. Bu ka'ziyye ma'rûz-ı leşker-keş-i bî-mecâl kılınduğda “Vân eyâleti ile vezîr olan Cıgala-zâde yürisün.” buyuruldu. [469b EH] Ba'zılar kavlince işâret ü fermân şudûr itmeksüzin kendüler yürirdi. Ke-ennehu bundan evvel meşiyet-i ilâhiyyeden zühûra gelen hezîmet yarastına, yârâ-yı kaçdına ol yürüyişde taqaddümleri münâsib görüldi. Hadd-i zâtında ol ser-ħadde qarîb olan hâkimlerüñ eşheri ve şecâ'atle cümleden nâmveri olmağın evvelâ anlara fermân olındı. Anlar ki silâh-ı kâmil ile atlandılar ve Kızılbaş alayına muqâbil şalındılar, dâmen-i cebelde bir düz vâdî Cıgala-zâde tâlî'ine râst geldi. Ve iki kulle-i cebel miyânında Diyâr-ı Bekr 'askeri ile mîr-i mîrân olan Mehemmed Paşa ve Karaman dil-âverleriyle melikü'l-ümerâları Murâd Paşa bulındı. Ve anlardan yukaru kulle-i cebel üzerinde Trablûs-ı Şâm 'askeri ile mîr-i mîrân olan Ca'fer Paşa alay bağladı ki Kızılbaş-ı evbâş zümresinden dahı Toğmağ Hân, Cıgala-zâde muqâbiline ve İmâmkulı Hân, Diyâr-ı Bekr beglerbegisi qarşusına ve bir hân ve ba'zı sultân dahı Ca'fer Paşa muhâzîsine düşüp mâbeynlerinde bir şu arķı vâkı' oldı.¹ Tarafeynden birbirlerine oğ serpüp [465a F] zamân-ı 'aşra dek bu hâl ile kaldılar. Ne şuyı geçdiler ve ne birbirlerine at şaldılar. Fe-ammâ hemân ki ikindü zamânı oldı, Cıgala-zâde'ye kesel ü kelâl 'arîz olup orduya vuşul buldı. Muqâbelesindeki Muhammedî Hân ve taht-ı hükmindeki 'asker ü² sultân İmâmkulı Hân yanına varup Diyâr-ı Bekr ve Karaman dil-âverlerine muqâbil tırdı. Kezâlik Ca'fer Paşa muhâzîsindeki Sürh-serân dahı anlara mülħağ olmağı münâsib gördi. Ba'd ez-ân ittifağla şuyı geçüp hamle kıldılar. Ve birbirlerine tîr ü şemşîr ile koyuldılar. Ya'nî ki kemâ-yenbağî elleşdiler, dilleşdiler. Teber ü nîze ile birbirlerine girişdiler. Tâ kara ahşam³ olunca ceng ü cidâl ve şîrâne vü dilîrâne rezm ü ħarb u kıtâl üzere oldılar. Ammâ âfitâb-ı âlem-tâb ki ğurûb itdi, [460a R4] perde-i zalâm ile şeb-i ħicâb olması taħkîka yitdi, Diyâr-ı Bekr kılındaki dört kıt'a darb-zenler ise atılmağdın kaldı.⁴ Ra'd-endâzân-ı nâ-şinâsân ancak bir iki kerre toğ atup velvele şaldı. Egerçi ki bi'z-zât Şâhoğlı ol ma'rekede

1 oldı: olup F, EH

2 'asker ü: - F

3 Tâ//ahşam: - R4

4 Diyâr-ı//kaldı: - F, R4

tahmîn olunurdu, hâlâ ki degül idi. Kendüsi ordusunda alup hanlarına ‘as-ker oşmış idi. Ve bi’l-cümle mezbürn Diyr- Bekr beglerbegisi ve diyr- araman, ya’n ki mülk-i Ynan melik’l-mers ordudan meř‘aller getür-mişler idi. Hal ki dşmene nfi‘ hidmet idüp şonında kendlerin yitür-mişler idi.¹ L-siyyem Cğala-zde’nn ‘avdeti ve Diyr- Bekr ve Ynn ‘askerine mukbil olan a’dnu keşreti, ya’n ki Ysuf Pařa’nn gitmesiyle Toma Hn’n ‘Immklı Hn’la cem‘iyyeti dilirn-² ehl-i ‘Islm’n b‘iř-i kesr ü hezimetini oldu.³ Belki birinn şehdetine ve aharinn giriftrlı miħnetine sebep-i hdiş anlarn ‘avdeti idği taħakk buldı. Hulřa-i kelm hemn ki meř‘aller geldi, her zmrenn kemiyyet ü midr bilindi, ızılbaş arafından kerraten ba‘de uħr hcmlar ılınd. ‘kbet iř işten gedı.⁴ ‘iki beglerbegi tevbi‘inden birer⁵ file-i ‘aźime řh-rh- ‘ademe gdı. Serdrn- ‘Islm’n birbirlerine ser-keşlik itmeleri ser-geşteliklerine sebep oldu. İttifklar ihtilfa mbeddel olması ile nuşret ü zaferleri atlı ü inhizmla ađayyür buldı. Ya’n ki birbirlerine ‘ind u muħlefeti oyup bir yire gelseler dn-i mbn uğurunda hsn-i ittifakla deprenp gnl bir-likin itseler,⁶ belki slim ü gnim orduya dnerler idi. Yhd dşmen grhn şındurup şehbz gibi laşelerine onarlar idi. “Nm u iřtiħr yalnuz benm olsun.” diy her biri ‘arź- iğtirr itmegin ol aħřam zamn Diyr- Bekr Beglerbegisi Meħemmed Pařa ve araman Melik’l-mers Murd Pařa ve havş u ağalarından ba‘z perħřiyn- haşyet-nm ordu-y nuşret-maħrna iltic ařdna giderken řeb-i zulmnide nlerine⁷ gendm ü řa‘ir uyularından bir h- ‘amk rst geldi. Evvelen Murd Pařa, şniyen Meħemmed Pařa atları ile bile ol uyunun iine dşdi. Bir haşsiyyetle ki Diyr- Bekr melik’l-mersnn ser ü immesi dehn- hdan ařra ald. Ardınca gelen ızılbaşlar an s‘ir siphdan şanup gerdenine bir ılıc ald. Vkt ki an ber-araf ıldılar, Murd Pařa’ya sinn- cn-sitn havle [470a EH] itdiler. Lkin kendyi bildürdi. Ya’n “Beni şhnza aparn.”⁸

1 Hal//idi: - F

2 dilirn-: ve ğuzt- F, R4

3 Ba‘zlar//oldılar: - F, R4

4 //gedı: - R4

5 birer: - F

6 deprenp//itseler: deprenseler F, R4

7 ve//nlerine: - R4

8 aparn: iletn F

Eyâletümi bildürüp alınduğum müjde eyleñ.¹” dimegin kendüyi varṭa-i helâkden ḥalâş kıldı. Ya’nî ki birine sa’âdet-i şehâdet birle şehd-i na’im-i cennet² naşib oldu. Ve ol biri pençe-i rence-i Sürḥ-serân’a giriftâr olup³ «أصبحت أميراً أمسيت أسيراً»³ mazmûnına mâ-şadağ olması ta’ayyün buldı. Biri sâbıқан Tiflîs beglerbegisi iken ḳal’a muḥâşarasında dört aydan ziyâde kapanup üç günde bir kerre on dirhem bulamaç ğidâsına ḳanâ’at kılup bunca meşâ’ib ü şedâ’idi başa çıḳarmış iken bu ma’rekede bî-ser ḳaldı. Ol biri anuñ ile taşaddur da’vâsın idüp râh-ı mekr ü ḥilede ardınca ḳuyu ḳazduğı muḳarrer iken zîr ü bâlâ rütbesi ma’lûm olup irâdet-i kâ’ine-i Ḳahhâr bu yüzden bedidâr idüğü taḥaḳḳuḳ buldı.

El-ḳışşa beglerbegilerden mezbûr Murâd Paşa alındı. Bir daḫı Tırabozın Beglerbegisi Ḥüseyn Paşa bende şalındı.

Murâd Paşa ve Ḥüseyn Paşa’nuñ Ḳızılbaş-ı bed-ma’âşa esîr olduğıdur⁴

[Ḥüseyn Paşa] ki ḥarem-i muḥteremden çıḳmış, ‘ilm-i nücüm taḥşiline küşiş itmiş, seliḳasında meleke-i nazmiyyesi zâhir, sâ’ir ma’ârifden daḫı istikâmet-i zihniyyesi⁵ bâhir bir ḥoş-ṭab’ kimse idi. Mezbûr Murâd Paşa ise Mışr beglerbegisi iken ḳatlı olınan Maḥmûd Paşa’nuñ ketḥudâsı ve duḥterin almış dâmâd u vâriş-i yektâsı idi. İkisini bile getürdiler. Tağ yaylağında olan Şâh Muḥammed Ḥudâbende’ye yitürdiler. Ba’dehu Alamût Ḳal’ası’na gönderdiler. Niçe yıllardan soñra ḥalâş olup yine Rûm’a geldiler. Egerçi ki ḥamle-i ülâda ve uḥrâda ḳuvvet-i furşat u nuşret ‘asker-i İslâm cânibine muḳarrer olmuş idi. Lâkin ḥicâb-ı zulmânî vuḳû’ından soñra zümre-i Sürḥ-serân bir miḳdâr [465b F] zafer bulmuş idi. Serdâr cenâbına ki bu ḥaberler vardı, za’f-ı mizâcî izdiyâd bulup marâz-ı mevte bu derd ü ğam-ı mühlik olduğı müte’ayyen oldu.

1 eyleñ: ile varuñ R4 | varup ber-murâd oluñ EH

2 şehd-i//cennet: meşhed-i na’im F, R4

3 “Sabah komutandım. Akşam esir oldum.”

4 Murâd//olduğıdur: - R4, EH

5 zihniyyesi: zihn ile EH

**Tebrîz'de 'Osmân Paşa'nun vefât kılduğı ve Ca'fer Paşa'nun kalduđı¹
ve Cıgala-zâde kâ'im-makâm-ı serdâr olup 'inâyet-i Hâk ile 'asker-i
İslâm'² selâmete çıkarduğudur**

Hâlık-ı kevn ü mekân her kaçan ki ³﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ vâkı'asını [460b R4] zî-rûh olanlara nümâyân eyleye, lâ-büd güzergâh-ı fenâdan âlem-i beğâya müsâferetleri sırrını 'ıyân eyler.⁴ Merhûm 'Osmân Paşa ki Yemen ve Hâbeş beglerbegiliklerinde 'ömrini ifnâ iden Çerkesiyyü'l-aşl olan Özdemür Paşa'nun ferzend-i 'izzetmend-i yektâsı idi, huşûşâ vâlidesi olan hâtün-ı 'Abbâsiyye'nün nûr-ı dîde-i bî-hemtâsı idi, dünyâ-yı bî-vefâya devletle geldi ve devlet-i şehâdetle gitdi. Çâr-yâr-ı güzîn gayretine zümre-i mülhîdin ile ceng ü cidâl hîninde rûhını teslim itdi. On toktuz yaşında iken Mışır'da kıllar ağası ve der-'âkab mîr-livâ oldı. Ba'de-mâ emîrû'l-ħac rütbesi ile dağı 'ızam-ı şanı hüveydâ oldı. Huşûşâ ki sinn-i 'azîzi yigirmi beşinde iken mülk-i mevrûşı gibi olan Hâbeşe mülkine melikü'l-ümerâ oldı. Ya'nî ki evvelâ merhûm babası feth itdüği mülk-i ba'ide⁵ kâr-fermâ oldı. Ve bi'l-cümle niçe kerre Yemen eyâletine vardı. Hattâ zamân-ı ihtilâlinde Zeydiler elinden ve Muħahhar nâm a'rec-i 'âşî temellükünden o kırtardı. Gâh oldı ki Laħsâ'ya beglerbegi gönderildi, gâh oldı ki Başra eyâleti revâ görüldi. Bu mertebelerden şoıra Diyâr-ı Bekr'e mîr-i mirân oldı. Ser-ħadler⁶ ğavğâsından berî olup bir miğdâr istirâhat itmesi ancak o manşibda taħaqquħ buldı. Ākıbet vezâretle Şîrvân'da kıldı. Andaki dilir ü dil-âverlikleri müstevcib olup vezîr-i şânî rütbe-i 'âliyesi ile der-i devlete geldi. Ma'a zâlık zâtı 'ulüv iktizâ idüp birkaç gün geçmedin vezîr-i a'zam oldı. Merâtib ü menâşıb-ı 'aliyye-i 'Osmâniyye'de cümleden bâlâter olan şadâretle imtiyâz-ı küllî buldı. Āħîr-i kâr dârü'l-mülk-i şâh-ı nâmdâr olan Tebrîz'e vardı. Anı alup kıal'asını ta'mîr itdükden şoıra nağd-ı emâneti hâzin-i cinâna virdi.

1 kılduğı: Tezrîz'de kılduğı EH

2 'asker-i İslâm': 'askeri F, R4

3 "Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.", Rahmân Süresi, 55/26.

4 eyler: eyleye R4, EH

5 ba'ide: cedid ü ba'ide EH

6 revâ//ħadler: Revân ser-ħadleri F

Li-münşi'îhi

Ƙadr-ıla¹ geldi Ƙadr-ıla gitdi

Şadrda bitdi şadrda yitdi

Âl-i 'Oşmāna anuñ itdüğini

Ĥidmet-i emrinde Ƙanğısı itdi

Anı [470b EH] biğāne 'add iderler iken

Pādişāh-ıla birlige yitdi

El-Ƙışsa merĥūm Sulţān Süleymān zamānında mīr-i mīrān olmış idi. 'Ömr-i 'azizi elli ƘoƘuzda iken vāşıl-ı bāğ-ı cinān olmış idi. *Raĥimehu'llāhu te'ālā ve eskenehu fi'l-cenneti'l-a'lā.*

Ĝarābet bundadur ki öleceğini 'iyānen bildi.² Lāzime-i dīn ü devlet olan umūri ĥāl-i şihĥatinde tedārük Ƙıldı. Ĥasteligi ĥālinde şeb ü rüz iƘ-dām idüp şāh bāğına bir muĥkem sūr çevirdi. İƘdām u ihtimāmda Ƙuşūr itmeyüp otuz altı günün içinde Tebriz Ƙal'ası'nı binā itdürdi. Ba'dehu dizdār u³ merdümān-ı ĥişārı ve şerāre-bār Ƙobları ve sā'ir mühimmātını yirli yirine vaz' itdi. 'AƘabince Cıgala-zāde'yi getürdi. Ƙā'ide-i vaşiyetini kemāle yitürdi. Ve bir emr-i şerif yazdırup, nişānlayup " 'Asker-i İslām'ı Allāh ile saña ışımarladum." didi. Ve bu tevcīhi ta'yīn-i şehryārī ile vāƘi' olup "Eger saña bir ĥāl olursa vezīrüm Yūsuf Paşa'yı Ƙā'im-maƘām naşb idesün." buyurduƘlarını bildürdi. Ĥuşūşā ki vefātından evvel Tebriz vilā-yetinün eyāletini me'mūli üzere ri'āyetle Ca'fer Paşa'ya ve anuñ manşıb-ı sābıƘı olan Şām Ṭrablūsı beglerbegiligini, Ƙaraman Melikü'l-ümerāsi Bostāncı 'Alī Paşa'ya ve anuñ yirini Ƙoca Ĥaydar Paşa'ya, ĥuşūşā Şām-ı cennet-meşām ĥükümetini emekdār-ı Ƙadīm olan Ĥüsrev Paşa'ya tevcīh idüp "Evāmīr-i 'aliyyesini gönderesün." diyü sipāriş buyurdu. Andan şoñra dünyādan göz yumdu. Bu kerre cünd-i ervāĥ-ı şühedā ser-'askerligini umdu. Mezbur Yūsuf Paşa daĥı şirāne ĥareket ve Erdeşirāne tedbir ü nehzat Ƙılıp evvelā beynel-ümerā şecā'atle engüşt-nümā olan sābıƘu'z-zıkr Ĥadım Ca'fer Paşa ki Ṭrablūs-ı Şām eyāletine mutaşarrif idi, ammā ĥadd-i

1 Ƙadr-ıla: Vird-ile R4

2 'iyānen bildi: bildi ve 'iyānen zāhir idüp söyledi EH

3 dizdār u: - F

zâtında bu maķûle ser-hadler hidmetlerinün daķā'ıķına vāķıf idi, Diyār-ı Bekr eyāletini Tebriz vilāyetine [461a R4] ilhāk idüp aña viridi. Üç yıl muhāfazadan ōnra vezāretle Budun eyāleti ta'ahhüdini daķı emr-i ōerif ile muķarrer itdi. Ve kendünün recā vü iltimāsi üzere sā'ir murādātı bi'l-kül-liyye revā görüldi. Ğibbe zālik ķul tã'ifesi ve aĝaları nāmındaki dilirān-ı muhtārı ve sā'ir ümerā-yı nāmdārı ta'yin idüp kendüye¹ taŗşurdu. Cem'an yedi sekiz biñ ādem hidmet-i² muhāfazaya ķalduĝı ta'ayyün buldı. Cümlesi sūr iķine ķoyulmuş bir süri ķoçlara döndi ki henüz hāneleri yapılmış degül idi. Ancaķ mīr-i mīrān sākin olacaķ ķaşr u serāy bir miķdār mühey-yā ōeklinde idi. Vaķtā ki bu mühimmāt kemā-yenbaĝı görüldi, 'asākir-i Müslimīn ile göķüp taķmīn olınan menzile giderken ve sipehsālār 'Oōmān Paŗa'nun vefātı iẗhār ķılınmayup³ Cıĝala-zāde yine [466a F] dündārlik hidmetiyle güzer iderken⁴ leŋker-i Ķızılbaŗ güriuh güriuh 'azm-ı neberd ü perhāō idüp çıķageldi. Çekilüp giden aĝrık tavarlarınun aralarına girdi. Ķā'im-maķām-ı serdār gördi ki ķonılmaķ maķz-ı tedbir-i dil-pezirdür, zira ki⁵ serdār-ı bīmār istiħzār dā'iresinde cān virüp cān almada idüĝi ma'lüm-ı ehl-i zamīr-i münirdür, fi'l-hāl münādiler ile tenbih ü nidā itdürdi. Zümre-i mübārizin bir ķadem daķı ilerü gitmeyüp menzil-i Őām-ı Ķazan'a ķonuldu. Ammā miyān-ı 'askerde ki serdārın intiķāli tıyuldu, ekŋerinde za'f-ı ķalb ile ķuvvet-i vāhime peydāsi muķarrer oldu. Hikmet Ğudā'nuñdur,⁶ Ķızılbaŗ fırķası daķı bu hāli iŋitdiler. Ve ol iŋidenler müjde vü beŋaret yüzinden ōāh-ı güm-rāha haber itdiler. Ya'nī ki berü cānibdeki 'askere havf u haŋyet müstevli olduĝı gibi ol zümre-i zemīme-i bī-mere ķuvvet-i ķalb ü cür'et istilāsı ta'ayyün buldı. Bu sebep ile a'dā fırķası hücum⁷ idüp ol menzilde müŋārün ileyh Cıĝala-zāde'nün kırık ķaťār develeri ve üstindeki zaķire yükleri düşmen penķesine girdi. Dönüp kerr ü ferr ile hücum itdüĝi taķdirce ķurtarması muķarrer iken cidden muķayyed olmadı. Leŋker-i bī-dündār düşmen-i bī-din-i ķazā-kirdār elinden bir belāya giriftār olması havfından ol [471a EH] hücum-ı ĝayret-rüsümü cā'iz görmedi. Ve yine ol

1 kendüye: - F

2 hidmet-i: - F, R4

3 ķılınmayup: ķılınup F

4 güzer iderken: giderken F, R4

5 dil//ki: ve vüzerāya F

6 Hikmet Ğudā'nuñdur: Ğudā'nuñ hikmetiyle EH

7 hücum: ol zümreye hücum R4

ma‘reke de vezîr-i celil Mehemmed Paşa-yı Tavil kethudâsı Hüsrev Paşa ki Çıldır beglerbegisi nâmına olmuş bir melikül-ümerâ idi, aînsuzın şehîd-i sa‘îd kıldı. Bir iki yüz miqdârı yarar küfrânü’n-ni‘me âdemlerinden bir kimsesi ne uğurına döndü ve ne üstinde bulundu

Li-münşi’ihi

Bir zamân kâm-rân-ı ‘âlem idi

Vüzerâya melâz-ı ekrem idi

Şûretâ kethudâ idi ammâ

Şanasun kim vezîr-i a‘zam idi

Ser-be-ser tımtırak u dârâtı

Hep mükemmel ‘aceb mükerrem idi

Niçe yüz aflas u ser-â-ser-püş

Qulları çok bir özge âdem idi

Qadr-ıla şimdiki vezîrlerün

Ekşerinden begüm muqaddem idi

Mezbûr Yûsuf Paşa gördü ki ahvâl bir ğayrı minvâl ile zâhirül-eşkâldür, hücum-ı tâmla Hâmza Mîrzâ’nuñ hod muqâbelesi şâbitül-ihtimâldür, “İrtesi oturağdur.” nidâsın itdürdi. Andan sonra rihtlet ü ‘azîmeti muqarrer idüp ‘askerün¹ pişvâlığını Rûmili Beglerbegisi Mehemmed Paşa’ya ısmarladı. Merhûm Lâlâ Paşa aqrîbâsından olup ol ser-hadlerün ehl-i vuqûfi olmağla aña münâsib gördü. Ve Tırabozın Beglerbegisi ‘Ömer Paşa’yı Arz-ı Rûm leşkeri ile aña mu‘âvin koşdı. Huşûşâ Diyâr-ı Bekr ‘askerinden Tebrîz’de kalmayan ümerâ-yı Ekrâd’a Aḥmed Paşa bin İskender Paşa’yı baş u buğ dikdi. Fî mâ-ba’d kendüler serdâr maqâmında cünüd-ı mücâhidin ardınca qalup ol gün vaqt-ı ğurûba dek Qızılbaş ile şavaşdan ve merdâne vü şîrâne hücumlar idüp kıtâl ü perhâşdan hâlî olmadı. Bu hâl ile yürinüp [461b R4] Acışu didükleri nehr geçilüp ki konuldu, ‘Acem şâhı nâmındaki Hâmza Mîrzâdan haberler geldi. Ya’ni ki sâbıkan Diyâr-ı Bekr çavuşları kethudâsı iken giriftâr olan Qılıc Çavuş’la Cıgala-zâde’ye bu güne

1 şâbitül-ihtimâldür - R4

peygâm-ı ‘ibret-encâm şaldı ki “İşte serdârıñuz olan adı yaman oldu. Āl-i ‘Alî’nün kaçdına kılıc çekdüğü için cezâsını buldı. Şimden girü¹ biñ cānıñuz olsa kırtılmazsuz. Güzergâhıñuza şu şalınup, lecen-i āb-dār ile mükedder kıılınmışdur. Birinüz t̄arık-ı necāta yol bulmazsuz. Şoñra benden ki emān isteyeceksüz, hālâ ki ‘izz-i huzûrumdan āşâr-ı merh̄amet görmeyeceksüz. Ammâ şimdiden size naşihat iderin. Rıfķ u merh̄amet yüzinden bu pendî² size dirin ki bir yarar, añılur nāmdār ādemsün. ‘Ale’l-huşuş ‘asker-i Rūmiyān miyānında mu‘azzez ü mükerrermsün. Furşat elde iken cenābuma müteveccih olasun. H̄āk-i pāyuma secdeler idüp dünyā sa‘ādetin bulasun.” diyü bildürdi. H̄âlâ ki iktizā-yı zamāna göre cevābı virildi.

El-kışşa dahı irtesi göçildi. Leşker-keş-i mūmā ileyh yahşı tedbīr eyledi. Lā’ik-ı pesend ü taḥsīn olacaķ re’y-i müstenirini ma’lūm-ı şağīr ü kebir eyledi. Ya’nī ki evvelâ “Oturaķdur.” diyü nidâ itdürdi. Ve “Her kişī mükemmel ü müsellaḥ atlanup çāderler arasından çıksun. Çıkmayup ḥilāfına zāhib olanlara at oğlanları musallaḥ olup mā-melekini alsun. Ve çāderini başına yıķsun.” tenbīhini her kişīye ışgā itdürdi. Fe-lā-cerem aşhāb-ı rezm olan ḥadem ü ḥaşem ve sa’ir ümerā-yı kibār-ı muḥteşem ordudan taşra baş-ı ḫadem kııldıķdan şoñra Ordu-yı Hūmāyūn’da tekrār “Göçdür.” nidāsi zāhir oldu. H̄uddām-ı sipāh ağırık taḥmīli ḫidmetlerini görüp yola girmeleri taḫaḫķuķ buldı. Tā ki bu ḫīle ile şalt atlu ayrıldı.³ Bataķlar tedārük idüp cenge [466b F] ḫāzırlanan Kıızılbaşlara muķābil t̄urdı. Eger böyle olmasa ekşer-i sipāh ağırık ḫıfzına meşgūl olup alay tertibi taḫaḫķuķ bulmasa ekşer ihtimāl Sürḫ-serān-ı ḫalālet-me’āl ‘asker-i mübārızini pāy-māl ve kesr ü hezīmetle ol bataķlarda münkesirü’l-bāl iderler idi. Zīrā ki tehiyye-i lecen gird-ābından murād ehl-i İslām’ı gird-āba düşürmek idi. Anlar ağırık-ları ḫirāsetine düşüp pā-der-gil oldukları ḫāletde ḫavādiş-i kesr ü inhizām başlarına üşürmek idi. Ma’a zālik tedbīrleri vāj-gūn ve ol bataķlarda kendü baḫtları⁴ ser-nigūn oldu. Ya’nī ki zümre-i mücāhidinün ağırık-ları ferāğ-ı bāl ile, ya’nī ki müzāḫameden beri [471b EH] aḫvālle ol berzahları geķmiş bulduķda kemāl-i intizāmla muntazam bulunan alaylar müte‘āķib ḫamleler

1 girü: şoñra F

2 bu pendî: - F, R4

3 ayrıldı: dizildi R4

4 baḫtları: baḫtları gibi EH

ile Kızılbâş-ı evbâş kaçdına döndiler. Seyl-âb-ı şemşir havfı ile h'âh u nâ-h'âh kendüleri bataklara düşmüş h'üklere döndiler. Ekseri pây-der-gil sitizi koyup gürize mâ'il, süyüf-i ehl-i cihâd ise kaçâ-yı mübrem¹ gibi kendülere vâşıl, bir hezîmet-i kıyâmet-eşer manzûr-ı 'âmme-i ehl-i nazâr vaқи' oldı ki² «ولا أذن سمعت»³ ile bi-vechin mâ cilveger ve³ «ولا أذن سمعت»³ haberleri h'od mesmû-ı cümle 'asker⁴ «ولا خطر على قلب بشر»⁴ mefhûmı ise dörder beşer küşte ve miyân-ı lecende lâşeleri püşte püşte⁵ olan bî-serler müşâhedesinde ta'ayyün buldı. Lâ-siyyemâ altı kıt'a bayrakları ve niçe kūs ü naqqâreleri alınıp kesr ü inhizâmları şadâsı evfâh-ı sipâha taldı.⁶

Li-mü'ellifihi

Bu bir tedbîrdür biñ re'y-i ahsenden müreccağdur
 Bunı biñ yaş süren âdem bilür nice tedârükdür
 Düşen gird-âba kârında te'ennî eylese lâ-büd
 Olurlar aña ğâlib kim işi ceng ü tehâlükdür

Hâlâ ki evvelki hücûmlarında leşker-i şehryârîden biñ miğdarı âdem telef itmiş idi. Kõnulmağ tedârüki görülmese küllî fazihat u rüsveylik muğarrer idi. Pes leşker-i İslâm'ın her cânibine yarar beglerbegiler ve umûr-dîde begler koyup hıfz u hîrâsetlerinde ve yeñiceri tã'ifesine, huşuşâ bölük halkına istimâetler virilüp kılub-ı mer'ublarınıñ semt-i neberd ü kıtâle rağbetlerinde mezbûr Cıgala-zâde şîrâne [462a R4] hareketler ve Erdeşîrâne cünbiş ü himmetler itmiş idi. Ve bu muğârebe şehri Zî'l-ka'de'nün altıncı günü rûz-ı çehâr-şembede vâқи' olup fırka-i 'anîde-i Kızılbâş pây-mâl olup gitmiş idi. Ya'nî⁷ ki bir dağı zâhir ü 'iyân olmayup

1 mübrem: - F

2 “Gözlerin görmediği...” | Burada “Allâhu Teâlâ ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed’ü'l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

3 “Kulakların işitmediği...” | Burada “Allâhu Teâlâ ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed’ü'l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

4 “İnsanın hayal ve hatırından geçmeyen...” | Burada “Allâhu Teâlâ ‘Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed’ü'l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

5 püşte: - F

6 Lâ//taldı: - F, R4

7 rûz-ı/ya'nî: - R4

tedārük itdükleri bataklara batmış gibi yitmiş idi. Sa'ir bölüklere ve ehl-i timâr olanlara ve yeñiçeri zümresine göre deprenmeyüp zümre-i ebna-yı sipâhiyân ve silâhdâr nâmındaki dilirân haylî yüz aklıkları itmiş idi. Zirâ ki kerraten ba'de uhrâ 'arz-ı kerr ü ferr ile hücûmlar idüp hamlelerde aşlâ fırça-i Sürh-serân kuşur yir kıomayup müte'âkıb hücûmlar ve cengler ve bataklar geçilürken katl ü izâle-i Müslimîn'e âhengler itmişler¹ idi. Âhir ol mühâceme vü müşâtemeleri netice virmeyüp cünüd-ı Müslimîn gibi şirzi-me-i mülhîdîn dahı ol berzahları tamâmen geçüp ardlarına düşmişler idi. "Biz bu gün sizün dünbâlinüzden ayrılmayup bir hamlede dahı cümleñüzi tû-me-i şir-i şemşir eylerüz." diyü her taraftan üşmişler idi. Lâkin hemân ki işâret-i serdârla dönüldi, ol 'anede-i dâlâlet-ğarîn sipâh-ı nuşret-âferîn çarb-ı şemşiriyle² girüye tuskürüldi. Bu kerre bataklara ve ol gil-âmiz olan lecenlere³ kendüler giriftâr ve işleri feryâd u nâle vü zâr olduğı, niteki mübârizîn-i nuşret-ğarînün endişeleri ceng ü peygâr ve envâ'-ı nuşretle nümû-dâr neberd ü perhâş ü kâr-zâr olup düşmen zümresi zevâl ü inkisâr birle hezîmet bulduğı taḥkîka yitmiş idi. Dem oldı ki bir at oğlanı batağda avladuğı⁴ ḥanâzirde beş altı nâ-merde fenâ virdi. Maḥal düşdi ki mübârizînün bir kağan arslanı ol batağ içindeki⁵ ḥükânun niçesini düzah berzahına düşürdi. Bâ-ḥuşûş İsmihân Sulṭân nâm bir bellü başluları alındı. Nihâyetsiz Kızılbaş'a ol gün kılıç çalındı. Bu tariḫ ile Vân ser-ḥaddine çıkıldı. 'Asker-i İslâm vaṭanlu vaṭanlarına gitmege icâzet virildi.

Der-vaşf-ı⁶ şehri Tebriz

Ammâ ma'mûre-i belde-i Tebriz lâ'ik-ı hücûm ü sitiz bir diyâr-ı bihişt-âşâr idi. Evcân ve Kızıltağ nâm iki kühsâr-ı benâm miyânında vâki' ve ḥall ü lâciverdle muḥallâ vü müzeyyen binâları, ırağdan ḫubbe-i zer-nigâr gibi lâmi' ḥâneleri degül, ekser-i dekâkini bile kâşî ve kuşur-ı bî-kuşurunuñ saḫf u kemerleri⁷ müzehheb, ḥavâşî-i Ḳaraḳoyunlu'dan Cihân Şâh'ün

1 âhengler itmişler: anuñla bitmişler F | ve//itmişler: itdiler 'asker-i melâhîde ise bataklar geçilürken katl ü izâle-i Müslimîn'e âhengler eylemişler EH

2 sipâh-ı//şemşiriyle: - F, R4

3 ve//lecnere: - F, R4

4 avladuğı: olan F

5 batağ içindeki: lecnedeki R4

6 Der-vaşf-ı: Vaşf-ı şîfat-ı EH

7 kemerleri: küngüreleri F

eşer-i hâşşî bir câmi‘, envâ‘-ı zîb ü zînet muḥassenâtını câmi‘, ḥattâ yigirmi ṭoḫuz ḳubbesi felek-i nüh-ḳıbâba muḳâbele itdügi şâyi‘ bir ḥuşûş-ı ‘ibret-nuşûş olduḳdan mâ‘adâ Akḳoyunlu sulṭânlarından Uzun Ḥasan inşâsı, ya‘nî ki meberrât-ı bî-hemtâsından bir eşer-i hâşş-ı [467a F] ‘ibâdet-inhâsı bir câmi‘-i ekber daḫı derûn u bîrûnı¹ [472a EH] lâciverd tılayla müstenîr, şemseleri şems-i ‘âlem-tâb gibi münîr bir ma‘bed-i laṭîf ü dil-pezîr ki dūr-dîde nazîrini görmüş degül. Ve zâl-i sipîhr-i sâl-ḥorde evşâfını işitmiş degül. Menâreleri dîbâ-pûş u mevzûn-kad cüvânlar gibi nümâyân ve muṭallâ vü mücellâ şerefeleri muraşşâ‘ kemerler nümâyişinde zâhir ü ‘ıyân ve bi‘l-cümle on ṭoḫuz câmi‘-i dil-güşâ ve yigirmi bir ‘aded ḥammâm-ı rûḥ-efzâ ve iki yüz bâbdan ziyâde kârbân-serây-ı bî-hemtâ ve on iki biñ miḳdârı dükkânlar ile çârşûları müzeyyen ü muḥaşşâ idi. Egerçi ki ḳâ‘ide-i kitâbet-i vilâyet üzere seksen biñ ḥâne yazılmış idi, fe-ammâ ‘avârız-ı ḥânesi olmayup² ve zamân-ı taḥrîrden soñra ta‘mîr olunmuş ḥâne-i bî-bahâneleri bir o deñlü daḫı var idügi taḥḳîḳ olunmuş idi. Bâḡ u bâḡçeleri ise muṭarraḫ u müretteb ve her nişîmende fişkiyeler ve ḥavzlar mükerrer³ ü müzehheb, ammâ ne fâ‘ide, bu tafşîl ü tavşîfden sâmi‘îne bir ‘â‘ide yok. Zîrâ ki ‘asker-i İslâmiyân egerçi ki ‘ammâr-ı bilâd nâmına añılurlar. Ve lâkin taḥrîb-i kişver ü bilâd semtine raḡbet gösterüp yañılurlar. Zâhir ü kemînde ve serbe-ser rûy-ı zemînde ḳaşabât u medâ‘ini pâk ṭutmaḳ ve ḥadâ‘iḳ u besâtîni nâ-dîde⁴ taḥrlarla peydâ ḳılıp ‘imâret ü inşâ ḳılmaḳ ḥadd-i zâtında yâ ‘Acem [462b R4] ṭâ‘ifesine maḥşûşdur, yâḥûd Efrenc keferesi nâmındaki dūr-bînlere ‘âdet idügi manşûşdur. Zümre-i ‘Osmâniyân hemân ki bir şehri cennet-nişânı fetḫ iderler, izdiyâd-ı zîb ü zîverine ‘ulüvv-i himmetleri lâzım iken bulduḳları tertîble ḥîrâsetine⁵ ḳâdir olmazlar. Tâ yıḳup ḥarâb u yebâb ve yollarını âlüde-i ḥas ü ḥaşâḳ ü çirk-âb itmeyince kendülerde ḥuzûr u âsâyiş bulmazlar.

1 bîrûnı: bîrûnı ve eṭrâfi EH

2 olmayup: olup R4

3 muṭarraḫ//mükerrer: muşarraḫ F

4 nâ-dîde: - F

5 ḥîrâsetine: - F | ḳurutmaḡa EH

İbrâhîm Paşa'nun Mısr'dan gelüp merhûm Sultân Murâd Hân'un kerîmelerin tezevvüc itdükleridür¹

Ruvât-ı şâdıka ve şikât-ı fâ'ika nakl itdükleri üzere târîh-i hicret-i Nebeviyye ki sene şelâse ve tis'in ve tis'a mi'e hudûdına vardı, dâmâd-ı pâdişâhî ve 'imâd-ı saltanat-ı şâhenşâhî olan Vezîr İbrâhîm Paşa vilâyet-i Mısr muhâfazasından geldi. 'Arûs-ı tezvîc ve sûr-ı lâzîmü't-tervîc muqarrer oldu. İçerüden ked-bânu-yı harem, ya'nî ki Cânfedâ Hâtûn didükleri Meryem-şiyem; taşradan ağa-yı muhterem, a'nî bih kapu ağası nâmındaki ğazanfer-hilkat u dayğam-'alem tekmîl-i cihâza mücidd oldukları ta'ayyün buldı. Ve bi'l-cümle iki yüz cevârî-i havârî-peyker ve kapu oğlanları nâmına yigirmi miqdârı tavâşî muqarrer, sâ'ir âlât ü evânî ise ekseriyyâ zerrîn ü mücevher idi.

Li-münşî'ihî

İki yüz müzeyyen cevârî-i kenîz

Şabâ gibi cüst ü sebük-rûh u tiz

Cevâhir ki 'âlem aña kem bahâ

Eñ ednâsı mânend-i necm-i Sühâ

Niçe sübhâ nazm dürr-i şâhvâr

Çamu 'ağd-ı Pervîn gibi tâbdâr

Girân-mâye destîneler cevherî

Niçe la'l ü yâkût-ı engüşterî

Niçe güşvâr-ı mücevher-ğilâf

Kimi la'l idi kimi² yâkût-ı şâf

Niçe turfe bâlîn ü çok câme-h'âb

Ser-â-ser tuhaf ser-be-ser müsteţâb

Niçe yüz şanâdiğ yükli şütür

İçi tuhfe dîbâ kabâlarla pür

1 İbrâhîm//itdükleridür: - F, R4

2 kimi: - F

Niçe kîse dînâr u nağd-ı direm
 Berây-ı mühimmât-ı zîb-i harem
 Muhaşşal bu deflü hazâ'in tamâm
 Nuğûd u kumâş u keniz ü gulâm
 Murâd üzre buldı kemâlin dürüst
 Levâzım ki iş'âr olındı nuğust

Atmeydâni'nda olan serâyüñ binâsı¹

Ba'dehu Atmeydâni'nda olan serây-ı bî-hemtâ ki Sulţân Süleymân 'aş-rında Mağbûl İbrâhîm Paşa binâ itdürmiş idi, sâ'ir vüzerâ serâylarınınuñ sağfı raşâşla kaplanmayup ancağ sülâle-i sâmiyeden biri ile izdivâc idenlerüñ serâylarında ol muhaddereye mağşûş olan kaçır-ı ehaş muraşşas² olmağ kânün iken sâbıku'z-zıkr İbrâhîm Paşa pâdişâh-ı ma'nevî meşâbesinde bî-hemtâ olmağın ser-â-pâ ol serây-ı dil-güşâsı Serây-ı 'Âmire-i³ pâdişâhî gibi yapılması câ'iz görülmüş idi. Fî nefsi'l-emr kendülerden soñra şâhenşâh-ı sâmi-mekâna intikâl idüp gilmân-ı harem-i hâşdan bir gürüh-ı pür-şükûh anda iskân⁴ kılınması buyurulmuş idi. Fe-lâ-cerem ol mağâm-ı muhkem⁵ nümüne-i kaçır-ı İrem kılındı. Niçe yirleri ta'mîr ü tecdid olınduğdan soñra 'Â'işe [472b EH] Sulţân'a temlik olındı.

Ķudemâdan menĶöldür ki dâmâd-ı hâşş olmağ devleti ve tekmiñ-i iĶ-tişâş u 'unvân sa'âdeti evvelâ Sulţân Süleymân Hân'a dâmâd olan Rüstem Paşa'ya naşib olmışdur. İkinci şerefiyyet ü 'izzet ve 'urus-ı hâşş-ı nikâha müte'allik olan cem'iyyet ve cenâb-ı pâdişâhiden küllî iltifât u rağbet İbrâhîm Paşa'ya şunulmuşdur. Bunlardan soñra Halil Paşa intisâbı ve güyegülik sa'âdeti iktisâbı⁶ şâliş mertebesinde bulunmuşdur. Zirâ Sulţân Selim Hân kızları şeh-zâdeligi hâlinde tezvîc olınmağın bunlara virilen kâr u bâr anlara müyesser olmamışdur. Kezâlik [467b F] hüsrângerlik ri'ayeti dağı bunlara olan iltifâtla bir Ķutulmamışdur.

1 Atmeydâni'nda//binâsı: - R4, EH

2 muraşşas: - F, EH

3 pâdişâh-ı/'Âmire: serây-ı serây-ı pâdişâhî R4

4 iskân: mekân R4

5 muhkem: muhterem EH

6 iktisâbı: iltisâmı F

El-kıssa cem'iyet-i sūr ki görüldi, cemî'-i vüzerā vü mevālî ve sa'ir ekā-
bir ü ehālî gelin almağ hîdmetine me'mûr olup atlandı. Bir mübârek cum'a
gicesinde ¹«الاجتماع مقدر» kelime-i tayyibesi taħaḳḳuḳ buldı

Li-münşi'ihî

Şayd odur ki şafâ-yı būs u kenâr

Âdeme cān bağışlaya dem dem

Bâreka'llāh zihî tezerv-ḥırām

Lev ḥaşa'llāh zihî ğazāl-i ḥarem

'Ale'l-ḥuşuş paşa-yı zî-şân on yıl muḳaddem nāmzed-i devlet-nişân olup
bunca rûzgâr iştiyâḳ çeküp intizâr geçürmiş idi. Niçe eyyâm daḫı Mısr'a
gönderilmiş idi ki "Teng-destdür. Vüs'at ḥaşıl itsün. Ba'dehu ḥidemât-ı sâ-
miye-i sulṭāniyyeye kendüsi vâsıl olsun." dinilmiş idi. Ya'nî ki bunca ḥasret
ü ârzüdan şonra gönli murādına kemâliyle² yitmiş idi.

Li-mü'ellifihi

Tiğ-ı elmās-gün-ı 'abd-ı kelîm

Şadef-i baḫr-ı vaşlı kıldı dü-nîm

Çerḫ elinden yidi hezârân müşt

Şehde ilḳâ idince bir engüşt

Şoḳmayınca devât-ı sūrḫa ḳalem

Ḳılmadı vuşlat âyetini raḳam

İtdi yâ ḳâmeti ḥadengini râst

Menzili pûte oldı bî-kem ü kâst

Bikr-i mazmûn-ı şevḳı fikr-i dırâz

Ḳıldı âḫir taşarruf-ı mümtâz

Ḥavz-ı³ sîmîne şalmağın mâhî

Burc-ı âbîde⁴ gördi ol mâhı

1 "Kaderde bir araya gelmek vardır (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/50)." | مقدر: سنة F

2 kemâliyle: - F, R4

3 Ḥavz-ı: Ḥuşuş-ı F

4 âbide: âyine F

Geldi pervāza ‘aql [463a R4] hem-çü hamām
Oldı cāy aña günbed-i hammām

Vākı‘a-i ihdā ve şelāşin¹

Mesîh Paşa’nuñ vezîr-i a‘zam olduğudur ki merhûm Sulţân Selîm Hân-ı Sānî zamānında Kîlâr-ı ‘Āmire-i ni‘met-mebānî yandukda kîlârcıbaşı bulunmuş idi. Tekmîl-i mühimmât-ı kîlâruñ ehl-i vuķûfı olmağla eyālet-i Mışr aña ihsân olunmuş idi. Zâhiren mu‘teberler gözine h‘âr ve bünyân-ı hilhâti za‘f-ı terkîble nümüdâr âdem idüğini görürler idi. Erkân-ı devletde olan² ekâbir “Bu devletlü hükümet-i Mışr’a şüret viremez.” cevâbın virürler idi. Hâlâ ki gümânları gibi olmadı. İz’anları üzere deprenmedi. Beş yıldan ziyâde ki Mışr-ı Kâhire’de hükümet itdi, ri‘āyet-i edeb ü ‘âr ve dâimâ izhâr-ı haşmet ü vaķâr semtini tutdı. Meşâ’ih-ı ‘Urbân ve ehl-i fesād olan sitemkârân şalb u siyâseti ķorķusından zehrler yutdı. Zirâ ki her vaz‘ı hâkimâne idi. Ve her sözi bir kerre söylerdi. Halk-ı ‘âlem taķviline kaşd eylese ol sözinden dönmez idi. Zamân-ı devletinde Mışr defterdârlığı ki Duĥân-zâde Muştafâ Çelebi’ye virildi, Dergâh-ı Mu‘allâda yeñiçeri kâtibi iken ol manşib-ı celilü’l-ķadr ile Mışr’a gönderildi,³ ĥadd-i zâtında vezîr-i a‘zam-ı celil Meĥemmed Paşa-yı Tāvîl cenâbına külli intisâbı olmağın istediği gibi emrler almış idi. Mışr’a vardukda mîr-i mîrân-ı mesfûra çendân muķayyed olmayup zu‘mınca bir miķdâr almış, virmiş idi. Lâkin Mesîh Paşa ol nâ-şâyeste evzâ‘a⁴ taĥammül idemedi. “Defterdâr-ı mezbûra ihânet itdügüm taķdırce şadr-ı a‘zam ile mâbeynimüz bir yüzden daĥı olup⁵ bozulur.” dimedi. Evvelâ ĥafıyyeten cenâb-ı salţanata bildürdi. ‘Umümen ağalar yek-dil ü yek-cihet olup ‘arzı mücibince ĥaţţ-ı hümayûn taĥşiline cell-i himmet itdiler. Ya’nî ki defterdâruñ teftîşi buyurıldı. “Mâdâm ki ĥaţţ-ı hümayûn⁶ ile men‘i fermân olınmaya, ĥuķûķ-ı nâsdan el çekilmeye, vezîr-i a‘zam cânibinden vârid olan evâmîr-i ‘aliyye mażmûnına rağbet olınma-

1 Vākı‘a-i//şelāşin: - F, EH

2 olan: - F | Zâhiren//olan: - R4

3 gönderildi: vardukda gönderildi F, EH

4 evzâ‘a: aĥvāle EH

5 olup: olur düstlĥ EH

6 taĥşiline//Hümayûn: - F

ya.¹” fehvâları mü’eddâ kılındı. Ba’de zâlik² defterdâr-ı celâlet-mesâlik [473a EH] niçe günler teftîş-i keşir ve Mısr’uñ Tatları gibi merkeb-süvâr iken dîvâna³ getürülmekle taḥḫîr ve gâh ü bî-gâh “Fülân māddeye cevâbuñ nedür?” diyü tevbîḥ ile ta’zîr muḫarrer olmış idi. Şadr-ı a’zam-ı nâmdâr kuvvet-i bâzûsını izhâr idüp ḥalâş-ı defterdâr ḥuşûşına fûrce bulmamış⁴ idi. Bundan şoñra a’yân-ı Mısr’uñ, ḥuşûşâ muḫâfaza begleri nâmındaki ümerâ-yı ‘aşruñ gözleri ḳorḳmış idi. Her ne emr⁵ iderse “Sem’an ve tã’a-ten.” dimeleri taḥaḫḳuḳ bulmuş idi.

Muhaşşal-ı kelâm mesfûr Mesîḥ Paşa-yı benâm ḥâkim-i Mısr iken vezâretle ikrâm olınmış idi. Ba’dehu der-i devlete gelüp ‘Osmân Paşa merḥûm fetḥ-i Tebrîz’e müteveccih olduḳda vezîr-i şânî bulunmuş idi. Ḥattâ niçe rûzgâr beḳâyâ-yı mâl-i beytü’l-mâl⁶ ve zâyî’ât-ı ‘avârız-ı lâzımü’l-istikmâl taḥşîline me’mûr olup beytü’l-mâl-i Müslimîn’e sa’y-ı keşiri zühûra gelmiş idi. Vaḳtâ ki ‘Osmân Paşa’nuñ vefâtı ḥaberi geldi, vekâlet-i kübrâ şadrı anlara tefvîz kılındı. Mezbûr daḫı işlâḥ-ı aḥvâl-i ‘âleme naşb-ı nefis eyledi. Miftâḥ-ı ḥizâne-i mülk olan Re’îs-i Küttâb Ḥamza Çelebi’nüñ ‘azline ve ḥarem-i muḫteremden çıḳmış pesendide-i enâm, hoş-fehm ü râst⁷-kelâm ve ma’ârif-i cüz’iyye ile güzide-i ehl-i aḳlâm, Küçük Ḥasan Beg nâm emek-dârüñ riyâset [468a F] maḳâmına naşbına sa’y u diḳḳat eyledi. Ḥattâ ‘arz u telḥîsi mücibince pâdişâh-ı ‘âlem bezl-i himmet itdi. Ve lâkin mesfûr⁸ Ḥamza Çelebi tekrâr ba’zı ‘ameller eyledi. Manşib-ı sâbıḳı muḫarrer itdürdüp şadr-ı a’zam ḥuzûrına yitdi. Ḥâlâ ki Mesîḥ Paşa merḥûm ḳabûline iḳbâl eylemedi. “Ben seni ḳullanmazın. Şadâḳat ü istikâmetde kendüme hem-meslek olmayan şahşı riyâsete istiḥdâm itmezın.” sözinden ğayrı ḳıl ü ḳâl itmedi. Ve bir iki defa bu mazmûnı telḥîs idüp gönderdi. Ma’a zâlik Sulṭân Murâd merḥûm müsâ’ade eylemedi. “Saña lâzım olan bizüm naşb itdügümüz kimesneleri ḳullanmaḳdur.” cevâbını yazup gönderdi.

1 olınmaya: gösterilmeye R4

2 vârid//zâlik: - F, EH

3 dîvâna: dîvâna vârid olan evâmîr-i ‘aliyye mazmûnına raġbet gösterilmeye fehvâları mü’eddâ kılındı. Ba’de zâlik F, EH

4 bulmamış: bulmuş F, R4

5 emr: - F

6 beytü’l-mâl | ‘amelün R4 | ‘ummâl EH

7 enâm//râst: imâm hoş eyledi R4 | râst: dirâset F

8 mesfûr: - F

Vezîr-i ğayûr bilâ-te'hîr 'arz-ı nüfûr idüp ¹«عزلت نفسي» kelâmını irsâl kıldı. “Nâfizü'l-ķavl olmayan vezîrlerden olmağı irtikâb idemezsin.” fehvâsını kemâ-yenbağı bildürdi.

Li-münşi'ihî

Şunılmaz degme bir düstûra şâhum şadr-ı istignâ
Görinmez böyle merdüñ 'aynına dünyâ vü mâ fihâ
Vekâlet ma'nîde bir salţanatdur ictinâb eyle
Anı terk eyleyen dânyâya benden merĥabâ sehlâ

Fe-lâ-cerem ĥazret-i pâdişâh-ı a'zam zâtında merkûz olan istignâ-yı aķdem ile 'amel itmegi münâsib² gördi. Mesih Paşa'ya tekâ'üd cihetinden ri'âyet idüp şadr-ı şadâreti Siyâvuş Paşa'ya buyurdı ki bir def'a dahı vekil-i a'zam olmuş idi. “Nihâyet ma'zûl tırmasun.” diyü taht-ı nikâhındaki Fâţıma Sulţân'a ri'âyeten ve kendülerinün zâtındaki âdâb u vaķâra [463b R4] raĝbeten vezîr-i şânî maķâmında istiĥdâm olunmuş idi.

Vâkı'a-i işnâ ve şelâşin³

Ca'fer Paşa'nun Tebrîz kulları ile ser-encâmıdır ki bir yıl miķdârı ol vilâyetde tırdu. İķtizâ-yı rûzgâra göre deprenüp ba'zı tedârükler gördi. Mühimmât-ı ĥifz u ĥirâseti ve muĥassenât-ı⁴ şecâ'at ü celâdeti ĥod kemâline irgürdi. Cümleden biri serdâr 'Osmân Paşa vefât itmekle ğılmân-ı Tebrîz'ün zahîre vü ĥazînesi kemâ-yenbağı görülmemiş idi. Ĥamza Mîrzâ'nun hücûmı müzâĥamesinden mücmelen⁵ tehyi'e-i lâzımât olunup alıķonılmış⁶ idi. Pes kendüsi nişfiyyeden şâhî kesdürdi. Revâc ü icrâsına dahı emrler virdi. Lâkin ķul tã'ifesi 'inâd eylediler. “Elbette ĥâliş ğümüşden kesilsün.” diyü söylediler. Ĥâlâ ki mîr-i mîrân-ı mesfûruñ bu maşlahatı ğörmesi tãama'an ve ticâreten degül idi. Mücerred zarûreten ve kifâyeten idüĝi besbellü idi. Zirâ ki on bir ay tamâm Şâhoĝlı nâmındaki mîrzâ-yı benâm Tebrîz Ķal'a-

1 “Kendimi ĝörevden aldım.”

2 Fe//münâsib: Pâdişâh-ı cihân bunu gördi F, R4

3 Vâkı'a-i//şelâşin: - F | Vâkı'a-i diĝer EH

4 muĥassenât-ı: - F

5 mücmelen: mu'accelen F

6 alıķonılmış: alıķonılmamış F

sı'nı muhâşara itmiş idi. Yedi yirden toblar çeküp, meterisler bünyâdına müsâra'at idüp muttaşıl burc u bârüsını dögerdi. Tebrîz'e kapanan leşker mücerred¹ sekiz biñ nefer iken otuz biñ güzîde Kızılbaş ile eṭrâf-ı Ʒal'ada cilveger idiler. Pes cünüd-ı maḥşürenüñ azıqları dükendi. Ḥayvânâtdan ve merkübâtdan nesne² Ʒalmayup yindi. Serdârlarınıñ bir Ʒatırı Ʒalmış idi. Anı daḥı Ʒeküp aldılar. Boğazlayup kemâl-i iştihâyla ḥora geƷürdiler. [473b EH] Fazalâtını ve Ʒanını bile ḥoş gördiler. Ḥattâ ol Ʒatırınıñ kıymetini seksen biñ aƷçe Ʒutdurdılar. Ve bi'l-cümle üç ay müzâyâƷa Ʒekildi. Ne taşra ƷıƷıldı ve ne ḥod er döküldi. Zîrâ ki Ca'fer Paşa remed belâsına mübtelâ idi.³ Dünyâyı bu yüzden görmeyüp Ʒut ki nâ-binâ idi. Ba'de zamânin 'aƷlını başına geṭürüp gözlerin aƷdı. Tebrîz Ʒullarını ve muhâfaza ya Ʒalan 'askerüñ ma'Ʒullerini yanına geṭürüp pend ü naşîhat güherlerin şaƷdı. Ya'nî "Bilürsenüz ki ⁴«المقدر كائن» mazmünü muƷarrerdür. Eger 'arz-ı şecâ'at idersek nuşret ü zafer müyesserdür. Ve illâ, bu vartadan ḥalâşımız her cihet ile⁵ müşkilterdür. Bu taƷdırce erlik gösterüp Ʒalışalum. Var Ʒuvveti bâzûya geṭürüp Ʒurışalum. Ümmîddür ki fetḥ u fütüḥ müyesser ola." didi. Sâmi'in ü ḥâzırin daḥı "Emr sulṭânımuñdur." cevâbını virdi. Ba'de mâ Kürdiyyü'l-aşl ŞaƷlu Aḥmed nâm bahâdıra biñ âdem virdi. Bu cümleye Ʒızıl bayraƷ Ʒekdürdi. Ve Dergâh-ı 'Âli yeñiçerilerinden zuḥür itmiş Deli 'Oşmân nâm dilire daḥı biñ nefer ta'yîn idüp şarı bayraƷlar ile cilveger itdi. Ke-ennetu şehryârân-ı Âl-i 'Oşmân'ın ebna-yı sipâhiyân u silâḥdârân i'tibâr olınan iki zümrenüñ 'alâmetlerin ol iki cüvân-merde virdi. Añsuzın bir seḫer vaƷtinde Ʒal'a Ʒapusını aƷup zıkr olınan piyâdeleri kemâ-yenbaġî âlât-ı cenglerin ḥâzır u müheyyâ idüp başƷuna gönderdi. 'Ale'l-ġaffle ki iki Ʒoldan taşra ƷıƷdılar, "Allâh! Allâh!" şadâların idüp dil ü cân⁶ ile cenge Ʒoyuldılar. Yüz elli toḫ u Ʒarb-zene ve niçe biñ tüfeng-i merd-efgene bir uğurdan âteş virdiler. Kızılbaş leşkerini birbirine Ʒatup niçelere fenâ virdiler. Külli ġanîmet ü zaḥîre ile sâlim ü ġanîm ƷıƷageldiler. Ya'nî ki yedi ḥâş Ʒorıcı ve üç yüz baş ve otuz dil geṭürdiler. Giderek gözleri öğrendi.

1 leşker mücerred: leşker-keş F | mücerred: bi-cehdin EH

2 nesne: - F

3 idi: oldı F

4 "Kaderde olan gerçekleşir."

5 ile: ile olursa EH

6 şadâların//cân: şadâları F, R4

Dīvāne Fā'ik nām sipāhī dahı alay çeküp şecā'atle [468b F] şöret virdi. Sürh-serān'ı göze göstermedükleri muķarrer oldı. Ekşer-i eyyāmda taşra çıkmaları ta'ayyün buldı.

Li-münşî'ihî

Zemzemeyle koyıldılar cenge

Şu'be-ber-şu'be kaçd-ı âhenge

Kılıcuñ şeş-perüñ şak-â-şakı

Na'relerle pür itdi âfâkı

Cest [ü] hîzân-ı leşker-i kih ü mih

Geh geh ur tut dir idi geh dih ü nih

Gürledi çatladı felâhan u nahş

Berķ urınca süyüf âteş-i rahş

Döndi bārān-ı çerha tîr ü hadeng

Oldı kavş-ı kuzah kemān-ı se-reng

Hâşıl-ı kelām on bir ayda yüz yetmiş kerre aķına gıtdiler. Biñer ve beşer yüz âdemle niçe biñ Kızıılbaş'ı münhezim kıldılar. El-kıışa ikinci başķunda Şaçlu Aħmed ile Dīvāne Fā'ik ķolında üç sultān alınmış idi. Hattā birisi 'avreti ile bile esîr kıılınmış idi. Ve ol gün Deli 'Oşmān görölmedi. Hattā ķanda-lıģından bile haber alınmadı. Meger ki düşmeni başup, geķüp şehre varmış. Halkı birbirine ķatup üç yüz arķa zahıre ğāret kılmış. Ol hücumında [464a R4] aşlā dil almaģa ve baş kesmeģe muķayyed olmamış. Giderek bir Deli Maħmūd dahı peydā oldı. Ve külli şecā'at ü şehāmetle iştiħār buldı ki laķabı Deli Fırlak idi. Ve her nereye varsa yüzi aķ idi. Hjulāşa-i kelām ceng ü cidalle tamām iş tutdılar. Dem oldı ki şehruñ nihāyetine gıtdiler. İkindü zamānına dek eglenüp uğraduķları şokak u esvāķuñ laşelerini şokak şokak idüp aħşama ķarşu geldiler, yıtdiler. Ammā 'āķıbet Kızıılbaş leşkeri çoģaldı. Ölüsi dirisine binüp beşer onar biñ alayları bi'd-defe'āt geldi. Her biri çıkan ğāzileri pusuya çekmek hılesine muķayyed oldı. Ca'fer Paşa ki bu aħvāli gördi, yigirmi gün miķdārı kimseyi taşra göndermedi. Lākin cümleten¹ zahıreleri dükendi. Hattā serdāruñ ester-i güsterānide-pisteri dahı ol müzāyakada yindi.

1 cümleten: - F, R4

Ol eşnâlarda Sürh-serân câniblerinden bir zî-şân hân bir güşâd yolundan¹ külli ‘askerle çıkageldi. Şâm-ı Kazan cânibinde Mîrzâ Hâmza’ya muqâbil otağını kırdı. Hemân ol gün yir yirden nidâ ve² “Bu gice muhkem yürüydür.” diyü şadâlar ışgâ kıldı. Fî nefsi’l-emr ol aḥşam zümre zümre ḥadem ü ḥaşem ü ihtîşâm zâhir oldı. Cā-be-cā meş‘aller yandı. “Şâh! Şâh!” diyü Kızılbaş [474a EH] ṭā’ifesinüñ hücümü muḳarrer bilindi.³ Ḳal’a dīvârlarındaki otuz kırk⁴ ‘aded nerdübânla göklerden yaña ‘azîmetleri müşâhede kıldı.

Li-mü’ellifihi

Mâ-ḥaşal her dil-âver-i kıttâl
 Kıldı şîrâne ḥarb u rezm ü kıttâl
 Nerre-şîrân-ı Erdeşîr-kıyâm
 Kıldılar ḳal‘ayı ihâta tamâm
 Berḳ-ı tîğ ile ra‘d-ı na‘releri
 Aḳıdup niçe dîdeden maṭarı
 Döndi bir küya⁵ ḳal‘a-i maḥşûr
 Ala her yanın âteş-i mevḫûr

Bu ḥâletde emr-i paşayla ḳumbaralara od⁶ virildi. Bînden ziyâde Kızılbaş-ı evbâş ol âteşle ḥâke düşüp cân virdi. Ve niçeleri saḳat olup ‘amelden ḳaldı. Huşûşâ ki ḳal’a dīvârlarına getürüp ṭayandurduḳları kırk miḳdârı nerdübânları ğâzîler çengâller ile iḳerü aldılar. Ba‘de hâzâ Sürh-serân lağam ḳazmağa başladılar. Yigirmi gün tamâm ol şuğle muḳayyed oldılar. Bunlar bu ḥâlde iken meger ki şâh-ı kerem, ya’nî ki Hâmza Mîrzâ didükleri muḫterem, Avşarlu⁷ ḳorucıbaşı ki ‘Alîḳulı nāmı ile meşhûr ve düşîze-i kerîmesi ḥüsn ü cemâlle mevşûf u mezkûr idi, “Elbette ḳızuñı baña nezr vir.” diyü buyurmuş. Ya’nî ki vişâlınden temettu‘ murâd itdüğünü aña tuyurmuş. Lâkin

1 yolından: bulındı F

2 ve: itdürüp EH

3 bilindi: oldı ve bu aḫvâl bilindi EH

4 kırk: - F

5 küya: kûha EH

6 od: âteş EH

7 Avşarlu: Avşari R4, EH

mezbür bu hâleti irtikâbdan ‘âr itmiş. Zülfi kullâbına ta‘alluk itdüğü Çerkesiyyü'l-aşl cüvânını yanına alup bir şeb kal'a dīvârı dibine gelmiş. “Beni cenâb-ı paşaya aparun.¹ Tâ ki murâdınız hadâ'îkından deste deste güller kıparasuz.” diyü kelâm eylemiş. Ba'de'l-izn ve'r-ruḥşat ki yukarı alındı, Kıızılbaş'ın lağamlarını bildürüp hileleri haberin virdi.

El-kışsa bir nevbette daḥı Dīvâne ‘Osmân ve aña hevâdâr olan dilîrân bir şehir bedenden yine aşdılar. Şâh-ı Sürḥ-serân câme-ḥ'âb altında nihân ve şer-ḥoşluk keyfiyeti ḥumâr hâleti ile zâhir ü ‘ıyân iken alup, bend idüp getürdiler. Yevmî yüz akçe ‘ulûfe mezbür ‘Osmân’a virildi. Seksen akçe vazife ile Dīvâne Fâ'îk ve seksen akçe ile Şaçlu Aḥmed daḥı mer'î kılandı. Fe-lâ-cerem serdâr-ı ekrem-i mükerrrem leşkerindeki şırça zarfları ve câm taşları ferâhem kılıp se-pâ üstinde kırdurdu. Ol ḥar-ı dü-pâlarun lağamı nereden berü gelmişdür ve ne maḥalde nihâyet bulmuşdur, yoḫlayuraḫ Deli Fâ'îk buldı. Fî nefsi'l-emr bir at meydânı miḫdârı tûlânî lağam² tedârük itmişler. Bir iki günden daḥı Ca'fer Paşa'nun menziline çıkup amsuzın hücumı muḫarrer kılmışlar. Lâkin baḫt u devlet müsâ'id olmaḫla ‘Osmâniyân evvel deprendi. İrtesi öyle zamânında lağam-kenlere ve ırğadlara faydos olup yimeklenmege gitdüklerinde nihâyeti keşf olındı. Merd-i merdân ve ferd-i neberd-i meydân olan Dīvâne ‘Osmân ve biñ [469a F] nefer dilîrân-ı heycâgerân lağamdan içerü yürüdü. ‘Ale'l-ğafle Sulṫân Ḥasan Câmî'î'nün ortasından taşra çıkıdı. Ḥattâ şâh-zâde-i bî-pervâ müşârün ileyh Ḥamza Mîrzâ ve hem-ḫadeḫleri olan ba'zı cüvânân-ı şâhib-ḥüsn ü bahâ zıbuncıḫlarla âşikâr ve kelle-püşlar ile hüveydâ ve zemzeme [464b R4] vü ḥurüşlar ile ‘arz-ı eşvât ü ğınâ kılırlarken “ ‘Aşḫ olsun, devletlü³ şâhum.” diyü nazârında bulındı. Pes mezbürün bu cem'iyetine bir vech ile teferruḫa düşdü ki şâh oḫlı çıplaḫ bir ata süvâr olup güçle kenâr çizdi. Cümle ordusu ve askerînün mâ-meleki yağmâ kılandı. Kal'a ḫapusu ise ol gün aḫşama dek açuḫ tırdı. Ğanâ'ime dest-res bulanlar tırmadı, getürdü. Ḥattâ şâh oḫlunun bir müsteşnâ dil-beri ve bir semen-simâ câriye-i meh-peykeri alındı. Ḫaçan Kıızılbaşlarun ardlarınca hey hey uşûli ile aya çalındı.

1 aparun: iledün F

2 lağam: lağama mübâşeret idüp bu EH

3 devletlü: - F, R4

Li-münşi'îhi

Kaldı aşhâb-ı dîne bunca hıyâm
 Bâr ü büngâh u şad kenîz ü gulâm
 Muğtenem oldu yine her gâzî
 Geldi yük yük ganâ'im efrâzî
 Bir başıyla halâş olan gitdi
 Mâ-melek terkin irtikâb itdi
 Kaldı merdâna bunca mâl ü menâl
 Oldı gâretgerân-ı dîne helâl

Fe-ammâ 'âkıbet şâh oğlu gıce ile yine geldi. İki ay miqdârı dağı Tebrîz'i muhâşara kıldı. Ve Tebrîz'ün iki nehr-i cârîsini handeklerden lağamla kal'a içine ağıtdı. Ya'nî ki dil-âverân-ı Rûm'un gark-âb olmalarını kaçad [474b EH] itdi. Lâkin önini açıverdiler. Ağın şalup gelen nehr-i revâna yol gösterdiler. Cidden bir ferde zarar olmadı. Bir kimse o seyl-âbuñ hücumından mükedder olmadı. Birkaç gün sonra bir şehir ki kalkıldı, ferzend-i şâhdan ve tevâbî'i olan hayl-i güm-râhdan bir ferd görünmedi. "Acabâ hikmet neyki?" diyü fikr üzere çalındı. Dağı irtesi çın şehirden bir 'azîm toz kopardı. Seksen bin güzide askerle serdâr Ferhâd Paşa gelüp Tebrîz muhâzîsine kındı. Bin deve yüki zahâ'ir ü hazâ'in getirüp Ca'fer Paşa'ya teslim itdi. Ve geldüğü şabâh bir kerrecik kal'aya girüp atından indi. Gezinürken mîr-i mîrân-ı mezbûr ile birkaç kelâm söyleşdi. İskemli getürdiler, oçurmadı. Ol miqdâr meks ü tevaqqufı bile câ'iz görmedi. Leşkerinden cümleye tenbîhi olmağın¹ bir ferd atından inüp içerü girmedi. Ke-ennehu "Ale'l-gâfle düşmen gele." diyü herkes hazır u müheyyâ turdı. Ve yine ol sâ'at içinde çekilüp otağına vardı. Ca'fer Paşa varup mülâkâta ruhşat taleb itdükte izn virmedi. Bu hâl ile çın şehirden atlanup Vân ser-haddine toğrı cilveger oldı. Ol havâlîde niçe ilğarlar ve türktâz-ı nuşret-âşârlar mümkün iken kendünün ru'b u hirâsı men'ine ikdâm itdi. Zahîre vü hazîne işal itmegi küllî hüner 'add idüp geldüğü yollara çekildi gitdi.

1 olmağın: ile F

Li-münşi'ihî

Didiler bunca ıztırâb neden
 Gitmege bu kadar şitâb neden
 Hıaşm yok hıdmetüñde leşker çok
 Tek tırurken bu inqılâb neden

Egerçi ki ol hazine vü zahire niçe zamânlar kifâyet itdi. Lâkin iki yıl sonra kul mevâcibine aççe yitişmeyüp mîr-i mîrân-ı mezbûr Vân Qal'a-sı'ndaki hazineden yigirmi biñ filori hasene getürtdi. Ya'nî ki Vân'ı fetğ eyledükde merhûm Sulţân Süleymân Hân "Zahire-i merdân-ı qal'a-girân olsun." diyü kırğ biñ hasene alıqomış idi. Kırğ yıldan berü ol hışâr-ı haşî-nüñ hazinesinde hıfz olınmış idi. Meblağ-ı merķümüñ nışfı ol zamânda ğâzilere müyesser oldı. Nışf-ı âharı sene sitte ve elf târihinde başdefterdâr olan Maħmûd Paşa bin Mûsâ¹ getürdüp dâhil-i hazine kıldı.

**Güherdân sulţânınuñ Ca'fer Paşa ile cengi ve da'vâ-yı merd idüp
 izâle-i ğuzâta kâsd u âhengidür²**

Hulâşa-i kelâm serdâr³ Ferhâd Paşa 'arz-ı şevketle hıram itdükden iki ay sonra⁴ Tebriz'den dâru'l-hilâfe-i Bağdâd'a muntehî olan yol üzerinde vâkı' Güherdân nâmı ile meşhûr u şâyî' bir qaşaba-i ma'mûre ki beş biñden ziyâde hâne idi ve yedi hammâmı ile on iki câmi'-i bi-bahânesi muqarrer idi, Güherdân⁵ nâm bir sulţân eben 'an ceddin ol şehir ile otuz beş päre kıyâyesine ocaqlık tarıqlıya mutaşarrıf olmış idi. Hattâ bir kerre Şolağ Ferhâd Paşa oğlı Meħemmed⁶ Paşa on beş kıt'a darb-zen ve on beş biñ dilir-i merd-efgen ile ol qaşabanuñ üzerine varmış idi. Hiç bir tarığ ile fetğ u teşhîrine zafer bulmamış idi. Şol zamân ki mezkûr Şaçlu Aħmed ile Deli Fâ'ik ve Divâne 'Oşmân ve Köse Maħmûd ile Meħemmed Ağa ser-i çâşnî-girân ve Bektaş Ağa ser-i⁷ ulüfeciyân idi, aydan aya⁸ üçer dörder

1 bin Mûsâ: - F

2 u âhengidür: itdi F

3 serdâr: - F, R4

4 iki//şonra: şonra iki ay F

5 Güherdân: - F, EH

6 Meħemmed: Maħmûd F

7 ser-i: - F

8 aydan aya: - F

[465a R4] ılgâr iderler idi.¹ Eṭrâf u nevâhî-i Tebrîz'deki köyler gâretine giderler idi. Ve her birinde küllî ğanâ'imle 'avdet iderler idi.² Bu eşnâ-larda Ca'fer Paşa kaçdına Güherdân sulṭânı ki leşker çekdi, zu'mınca [469b F] Tebrîz'i alup andaki leşkere fenâ âteşi şalup şâhuñ âġahı yoġ-iken bu maḳûle bir ḥidmet itmek murâd idindi. Hâlâ ki emr ber-'aks olup kendüsi münhezim oldu. Paşa-yı kâmkâr ki Güherdân üzerine 'azîmet itdi, beş günün içinde fetḥ u teşhîr eyleyüp ğanîmetle döndi. Hattâ sâbıḳu'z-zıkr Deli Fırlaḳ'a³ sa'âdet-i şehâdet ol kaçşaba cenginde⁴ naşîb oldu. Ba'de-mâ cenâb-ı salṭanatdan ol kaçşabanuñ temlîkini recâ kıldı. Ve kendüye çiftlik ta'yîn olınuş ile'l-ân taḥt-ı taşarrufında ḳaldı.

El-ḳışşa zamân-ı fetḥ-i Tebrîz'den dört yıl miḳdârı zamân mürûr idüp [475a EH] aḥvâl-i 'asker-i 'Oşmâniyân kemâl-i niḫâm u intizâm ile nümâyân iken on beş sulṭân ile ḥân Tebrîz fetḥi niyyetine göç ḳılıp terk-i ḥânumân-ı Tebrîziyân⁵ niyyetine revân oldılar. Yat u yaraḳları ile Ca'fer Paşa üzerine revân olduklarında ki menzil-be-menzil Erdebîl'e geldiler, andan ḳalkup Ṭurna Çayırı'na ḳondılar, cenâb-ı mîr-i mîrâna ṭurna telleri ile tîr ü kemân ve serâġüc-ı zenân ve nâme-i istimâlet-resân gönderdiler. "İsterseñ bu nezgebi giyüp 'avret gibi meskenünde⁶ otur. Eger merd-i neberdüm, dir iseñ ṭurna tellerini şoḳınuş üstümüze leşker getir. Ve bu debbûs u tîr ü kemân ile maşlaḫat-ı ḫarb u ḫarḫı nihâyetine yitür." remzini eylediler. Ve ilçileri lisânından ve nâmeleri beyânından meydân-ı cenge da'vet idüp lâf u güzâfî müş'ir niçe sözler söylediler. Paşa-yı nâmdâr ki mazmûn-ı nâmeye şu'ûr buldı, cevâbını yazup ṭarîḳ-ı edebden ḫurûcî münâsib görmedi. Ya'nî ki nezgep maḳûlesi nesne göndermeyüp biñ filorilik miḳdârı âlât-ı zerrîn ü sîmîn irsâl itdi. "Baş üzere kendülerini ber-vech-i iclâl istiḳbâl idelüm." diyü cevâbını gönderdi. Hemân ol sâ'atde mühimmât-ı cenge mübâşeret idüp ḳalemrevindeki Kürdistân beglerine ulaḳlar gönderdi. "Cümleñüz düşmen yaraġı ile ḫâzır u müheyyâ olup tekrâr âdem varduḳda ber-vech-i isti'câl fülân maḫalle yitişesüz." diyü mü'ekked tenbîhler idüp muḫkem

1 ılgâr//idi: - EH

2 Eṭrâf//idi: - R4

3 Fırlaḳ'a: Deliye F

4 eyleyüp//cenginde: - R4

5 Tebrîziyân: - R4 | teber tiryân F

6 gibi meskenünde: silkinde F

ışmarladı. On dördüncü gün olduğda Ca'fer Paşa Tebriz'den taşra çıkup otağını kurdı. Ve yine ol gün "Yitişesüz." nâmelerini ümerâ-yı Ekrâd'a irsâl kıldı. Tâ ki tenbihleri üzere anlar dağı geldi, yitdi. Cem'an altı biñ güzide 'asker ile düşmen cânibine 'azîmet itdi. Ümerâdan kendünüñ Maḥmūd Kethudâsını Tebriz muḥâfazasına alıḳodı. Bu eṣnâda cünd-i a'dâ dağı öteden berü ḫareket eyledi. Mâbeynleri bir öylelik yol miḳdârı ancaḳ ḳalup ḳonuldu.

Fe-lâ-cerem mîr-i mîrân-ı ekrem tekrâr anlara ilçiler ile nâme gönderdi. "Hoş geldiñüz, şafâlar getürdiñüz." maẓmûnı ile vâfir ḫâtır-nüvâzlıklar gösterdi. Anlar dağı şâdmân olmışlar, varan ilçilere ḫil'atler giydürüp ağırlamışlar. Fî'l-vâḳi' "Şâh-ı kerem Tebriz'i bize 'inâyet itmişdür. Tarafeynüñ ḫüsn-i rızâları ol cihetden zuhûra yitmişdür." diyü sevinmişler.¹ Bu minvâl üzere ol iki leşker yine ḫarekete geldi. Paşa-yı nâmver mâbeyndeki şuyı geçüp otağını geçid başına kurdurdu. Anlar dağı bir tağa arḳa virüp ḳondılar ki cem'an on beş biñden ziyâde 'asker idi. Niteki berü cânibdeki nâmverân altı biñ nüfûs idügi muḳarrer idi. ḫuşûşâ ki ber-mücib-i defter biñ iki yüz tûfeng-endâz sekbânı her ḳanda ki gitse, önince cilveger idi. Ammâ ol gün ki tehâcüm ü teḳâbül muḳarrer oldu, iki deryâ birbirine ḳarışup balıḳlar gibi tîḡ u ḫancerler² ve mâr-mâhîler mişâl³ nîzeler ve ḳalkân balıḳları meşâbesinde siperler ve Hind Deñizi'ndeki nehengler yirine rehvâr ve şabâ-reftâr atlar ḫarekete geldi. Ca'fer Paşa kendü alayını düzüp ordusından nev'an müfâraḳat itdi. Ya'nî ki bir ḫarâbe köy var idi, ol maḫalle ḳoḡrı gitdi. Ümerâdan Ḳonevî⁴ Aḫmed Beg ile ağalardan Köse Maḥmūd'ı çarḫacı ta'yîn eyledi. Ve bu zıkr olunan iki nefer-i nâmdâr biñ nefer dilîr-i düşmen-şikâr ile düşmen cânibine 'azîmet itdi. Kezâlik Sürḫ-serân dağı alayların baḡladı. İki gürûh-ı enbûh ile öteden berü ḫarekete geldi.

1 sevinmişler: söylemişler R4

2 tîḡ//ḫancerler: kılıc ve ḫancerler ve ḫarbeler EH

3 mişâl: gibi F

4 Ḳonevî: Ḳandi EH

Li-münşi'ihî

Şîrân-ı şahrâ ğarrende ejder
 Zeyn oldı leşker atlandı yek-ser¹
 Merdân-ı heycâ cem'an müsellaḥ
 Her ıolıda ıalkān her başda miğfer²
 Anlar ki³ pür-dil-i rüşen-tabi'at
 A'dâ-yı bed-dil ḥâtır-mükedder⁴

Vaḳtâ ki zümre-i muḥâlifînüñ çarḥacıları berü cânibüñ çarḥacılarına buluşdı, müte'âkıb ḥamleler ve mütevâliyeten şadmelerden şoñra anlar beş biñ [465b R4] beşer,⁵ berüden⁶ varan çarḥacılar biñ [475b EH] nefer idügi muḳarrer olmağın nev'an za'ifü'l-ḥâl düşdiler. Anlar kuvvet-i kıattâl ile bu zümrenüñ başlarına üşdiler. Paşa-yı nâmdâr ki bu ḥâli müşâhede-ten temâşâ eyledi, üç yüz nefer-i dilîr-i ceng-âzmâ ile Dîvâne 'Oşmân didükleri bahâdırı anlara mu'âvin gönderdi. Bu ḥâl ile vaḳt-ı tülû'-ı şemsden zevâl zamânına varınca tarafeynüñ muḳaddime-i leşkerleri tûruşdı. Ya'nî ki tîĝ u sinân ve gürz-i girân ve küpâl-i kıazâ-tev'emân ile elleşüp uruşdı. Vaḳtâ ki [470a F] zamân-ı zuhr oldı, zühür-ı nuşret⁷ muḳarrer olup paşa cânibine on miḳdârı yarar dilîr ile iki yüz başları vuşül buldı. İkindü zamânına dek kuvvet ü zafer 'asker-i 'Oşmâniyân cânibinde cilveger oldı.

Li-münşi'ihî

Berḳ urdı yine silâḥ-ı heycâ
 Her yañadan âteş oldı peydâ
 Ejder gibi od şaçardı nîze
 Meyl⁸ itmiş idi gören gürîze

-
- 1 Şîrân-ı//ser: Gösterdi kendin heycâ-neverdân Şîrân-ı şahrâ ğarrende-ejder EH
 - 2 Şîrân-ı//miğfer: - R4 | Merdân-ı//miğfer: - EH
 - 3 Anlar ki: Gerdân-ı F, R4
 - 4 Li//mükedder: - F
 - 5 beşer: - EH
 - 6 beşer berüden: bir uğurdan F
 - 7 nuşret: neferât F, R4
 - 8 Meyl: Seyr F

Şeb şeb çalınurdu tîg-ı hûn-bâr
 Dek dek atılurdu tîr-i tayyâr
 Gögsin gererek girürdi rezme
 alkan yanaşurdu ehl-i ‘azme
 Her zümrede bir maḥûf cünbiş
 Her fırada bül-‘aceb ğurunbiş
 Oldı hele Rûmiyân muzaffer
 Şâhileri kıldılar mükedder
 Döndi güle cünd-i l-i ‘Osmân
 A‘dâ ise lâleveş perîşân

Ammâ anlar ki bu midâr âdemleri alınduğını, ḥuşûşâ ki iki yüz kel-
 le ‘arza-i ‘arşa-i ‘izz ü ḥuzûr kıldıduğını tıydılar, ḥaylî ğamnâk olup¹ üç
 biñ midârı Sürḥ-serân ve beş altı şâhib-i livâ sultân çarḥacılarına ta-
 viyet-künân irsâl eylediler. Paşa-yı şâhib-nazar bi‘l-mu‘âyene bu aḥvâli ki
 gördi, der-ḥâl Tebrizilerden sağ bölük ağası Muştafâ Ağa‘yı kendü bölüği
 ile ve Çerâkise zümresini yine ağaları ile ve beş yüz nefer kendü kıllarını
 müteferria başı ile feryâd-res olmağ buyurdu. Bu kışşadan soñra bünyâd-ı
 cenge tekrâr temeller bırağuldu. Tâ ikindü zamânı geçince şavaşıldı. Şirâne
 cür‘etler, Erdeşirâne ḥareketler,² merdâne cünbişler, dilirâne verzişler iki
 tarafdan daḥı ta‘ayyün buldu. ıbet ki ayrılışdılar, iki yüz midârı âdem
 Tebriz kıllarından nâkış geldi. Paşa âdemlerinden daḥı yigirmi nefer ile
 müteferria başına şehâdet sa‘âdeti müyesser oldu. Öte cânibün küştelere
 ḥisâba gelmedi. Ya‘nî ki ḥadd u ‘add ile bilinmesi mümkün olmadı. Ḥâlâ
 ki şuret-i nuşret ü zafer l-i ‘Osmân leşkerinde cilveger olduđı³ manzûr-ı
 ehl-i nazar idi. Nihâyet bu kıadar vardır ki nev‘an yorđunluđları ve bü-
 tün gün ceng ü perḥâş itmekle min vechin turgunluğları muarrer idi. Ve
 mîr-i mîrân-ı nâmdâr ol gün ihtiyâr-ı ceng ü peygâr eylemeyüp ol ḥarâbe
 kıaryenün püştesinde bekleyüp seyirci oldu. Kendü leşkerinde za‘f âsârın
 müşâhede kılduğça taviyetlerine bir ğurûh-ı nuşret-şükûh daḥı gönde-

1 olup: - F

2 Erdeşirâne ḥareketler: - F

3 cilveger olduğı: - F, R4

rürdi. Ammâ irtesi ki hürşid-i nürânî zerrîn-‘alemle zühür itdi ve ‘asker-i nücüm-ı bâhirü’r-ruķum ih̄tifâ peygûlesine gitdi, paŗa-yı nâmver ol rüz-ı pîrüzda ma‘ârik vâdîlerine girüp cilveger olmaķ ve cünüd-ı nâ-ma‘dûd-ı muhâlifinüñ tedârükleri görilüp nizâ‘ u cidâlleri fayşal bulmaķ ser-ħadd-i tahķîķa yitdi. Ve a‘yân-ı ğuzâtı ğuzûrına getürüp bu yüzden sitâyiş itdi:

Li-münşî’ihi

Didi ey serverân-ı râh-ı yaķîn
 Vây pehlevânân-ı ‘arŗa-i temkîn
 Kimiñüz baña ma‘nevî ferzend
 Kimiñüz ğod birâder-i dil-bend
 Ola ki benden esenn ola zâhir
 Pederüm gibi rağbetüm bâhir
 Şanmañuz ben ğuzâta server olam
 Tâlib-i mâl ü mülk ü efser olam
 Bir ayak tobrağı günehkârum
 Bu ķadar farkı var ki serdârum¹
 Virmezim mâl-i dehre ğatırınuz
 Kılmazın pür-keder menâzırınuz
 Ğarazum kuvvet-i şerî’atdür
 İntizâm-ı umûr-ı milletdür
 Göreyin niçe sa‘y idersüz hep
 Tağıla tâ bu ķavm-ı bed-mezheb

Ba‘de-mâ ol ser-leşker-i mülk-ârâ leşkerini üç ğürühla hüveydâ eyledi, birine Kûse Mağmûd’ı baş u buğ diküp bir fırķa-i sa‘ideyi taht-ı ğük-minde kıldı. Bir zümreye dağı Divâne ‘Oşmân’ı sâlâr ta‘yîn eyleyüp² bay-rağını degüşdürdi. Sürğ-serler anuñla muķâbele vü muķâteleden ictinâb üzere olmağın bilinmemesini münâsib gördi. Ve bir ğürüh-ı nuşret-şüküh ile kendüsi dündâr olup ba‘de’t-teķârüb³ ve’t-teşâtüm ğıbbe’t-teğârüb

1 serdârum: ben zârum R4

2 eyleyüp: eyledi F

3 teķârüb: teğârüb F, EH

[476a EH] ve't-tehâcüm bi'z-zât mübâşir-i harb u kıtâl olmağı muḳarrer itdi. Lâkin¹ irâdetu'llâhda muḳadder olmamağın kendüye ma'rekede bulunmağ ve birkaç Sürh-ser'ûn başlarını almağ, celâdet-i kâmileşi müşâhede olmağ müyesser olmadı. Ma'a zâlik;

Nazm

گرچه تیر از کمان همی گذرد
از کماندار بیند اهل خرد²

maẓmûnı muḳarrer olmağın hâṭır-ı 'âṭır-ı mir'âtını mükedder bulmadı.

El-ķışşa bunlar tertüb-i alay ve tezyîn-i leşker-i zafer-fersây idüp yürüdiler. Ķarşudan [466a R4] bir toz ḳopup a'dâ huyûli dağı rûy-ı zemîni büridi.

Li-mü'ellifihi

Yine esdi nesîm-i bâğ-ı cidâl

Yine açdı gözin nihâl-i kıtâl

Yine bayrağlar açdı reng-â-reng

Lâlezâr oldı şaḥn-ı ravza-i ceng

Berg-i süsen gibi görindi süyûf

Serv-i büstân gibi dizildi şufûf

Tâ bu gülzâra zaḥm-ı hûn-efşân

Ola hem-reng şad gül-i ḥandân

Hem bu bâğ içre ola cûy-ı bahâr

Seyl-i cüşide-i dimâ-yı demâr

Herkese kelle-i nâ-tirâşide

Görine lâle-i ḥazân-dide

Allâh Allâh ne ṭurfê 'âlem olur

Bâğ u râğ-ı bihişte hem-dem olur

Bâğbândur bu bâğa terbiye-sâz [470b F]

Server-i şaff-derân-ı bende-nüvâz

1 Lâkin: - F

2 "Ok her ne kadar yaydan çıksa da akıllı kişiler bunun okçudan kaynaklandığını bilirler."

Vaqtâ ki iki leşker birbirine karşıdı, Dīvâne 'Oşmân tevâbi'i bilinme-
mekle Sürh-serler o zümrenüñ üstine üşdi. Paşa-yı nâmdâr bu hâli gördüğü
gibi mu'avenete yitişdi. Ya'nî iki cânibden gelen 'asker ve cem'an yigirmi
biñden ziyâde nüfus-ı bî-mer birbirine karşıdı. Kimi koşdı, kimi at yarışdı.
Bir sâ'at miqdârı ceng ü cidâlden soñra sehm-i nuşret ü zafer Rümilere
düşdi. Miyân-ı kulle-i¹ cebele çıkınca 'adû hayline² kılıc çalındı. Niçelerüñ
başı kesildi. Ve niçeler diri alındı. Bağıyyetü's-süyûf olan şufûf³ arklarını
ol cebel-i şa'ba virüp hayret 'âlemine vardı. Ba'dehu tekrâr hücum eyledi-
ler. 'Azîmet-i pür-rücümüla bir dereye indiler. Bir sâ'at anda dağı savaşdı-
lar. 'Âkıbet bi'l-külliyeye şınup münhezim oldılar. Cem'iyetleri Ülker gibi
muntazam iken Benâtü'n-naş şüretinde⁴ tefriķa buldı.

Li-münşî'ihî

Mâ-ħaşal ser-nigün olup râyât
Cümle Sürh-serleri⁵ tağıtdı ğuzât
Oldı zâhir hezîmet âşârı
Târ u mâr itdi cem'-i bed-kârı

Rümiler ise her vech ile muzaffer, nuşret ü sa'âdet kendülerine mü-
yesser, Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd'a şükri cemîlleri mükerrer, gürüh-â-gürüh
izhâr-ı şevket ü şüküh ile cilvegerlikleri muķarrer oldı. Ğattâ cenâb-ı mül-
himden kendülere niçe yüzden beşâret âşârı dağı vuşul buldı. Bu hâletde
sâ'ir 'asker-i Rümüyân Kızılbaş ordusına toğrıldı. İki biñ miqdârı âdemle
Deli 'Oşmân kendü orduları hıfz u Ğirâsetine ta'yîn kılındı. Ve dilîrân-ı
heycâgerân ki muħayyem-i ordu-yı muħâlîfine vardılar, mâ-melek ü 'iyâl
ve Ğiyâm-ı günbed-mişâl ile mâl-â-mâl olan orduya mütemellik olup şafâ-
lar sürdiler.

1 kulle-i: kal'a-i EH
2 hayline: cânibine EH
3 şufûf: - F
4 şüretinde: şıfatında EH
5 Sürh-serleri: serverleri F, EH

Li-mü'ellifihî

Aldı el-ķıŝsa¹ çok dilîr-i nikû
 Bir büyük hayme mâ-melek memlû
 Hep tefârîķ u naķd māl-â-mâl
 Halka bahş oldu cümleten eşķâl
 Aınma hemyân-ı sîm ü dînârı
 Hem zer-endüde raķt-ı jengârı
 Müflise² kîse geldi bâr-ı girân
 Çok levend oldu kâm-rân-ı cihân
 Yarar atlar ki raķtı cevherdâr
 Birisinün süvârı yok deyyâr
 Mütekâşir toyumlık aldı ğuzât
 Toydı aç gözlü müflisân-ı cihât

Muhaşşal-ı kelâm Çerkesiyyü'l-aşl zülfi³ ħüsndâr ğulâm ve her biri burc-ı melâhatde bedr-i tamâm kenîzân-ı sîmîn-berân-ı⁴ sîm-endâm ğürüh ğürüh iġtinâm olındı. Hattâ anlardan on beş nefer ğulâm-ı lâle-ruhsâr ve nev-cüvânân-ı ğül-'izâr-ı şimşâd-reftâr piş-keş-i pâdişâh-ı bülend-iķtidâr kılandı. Ve yüz biñ filorilik tuhaf-ı girân-miķdâr ve tefârîķ-ı zer-kâr-ı cevâhir-şî'âr dahı gönderilüp ithâf olındı. Ve bu ħidmet muķâbelesinde kendüye emr-i vezâret ve muraşsa' tîġla girân-mâye ħil'at irsâl kıılınup⁵ «أحسن»⁶ sitâyişi ile iltifâta sezâvâr görüldi. Temlik-i ķaşaba dahı ol zamânda muķarrer kıılınup mülk-nâmesi gönderildi.

1 Aldı//ķıŝsa: Aldılar F

2 Müflise: Kise F

3 zülfi: - F

4 sîmîn-berân-ı: semen-ber-i F | sîm-ber ü EH

5 muķâbelesinde//kıılınup: - R4 | irsâl kıılınup: ihsân kıılınup EH

6 "Aferin, aferin."

‘İşyân-ı Tebrîziyân ve tedârük-i paşa-yı kâr-dân be-kıtâl-i ân güm-râhân-ı fitne-bîdârân¹

Zahrü'l-eṭıbbâ, fahrü'l-ḥükemâ, sâbıku'z-zıkr Ca'fer Paşa'nun ḥıdmet-güzâr-ı kârîni [476b EH] ve ekser-i evkâtda maḳbûl ü hem-nişîni olan Ḥikmetî Çelebi taḳrîri üzere ol zamân ki Tebrîz kulları nişfiyye kesilen şâhî huşûşına incindiler, “Bizüm niżâm-ı aḥvâlimüzle muḳayyed degülsüz.” diyü serdârlarına ta'ne kıldılar, bu hâl üzere geçinilürken hemân ki on iki şâhîye² cârî olan ğuruş on sekize³ çıĳdı. “‘Ulûfemüz bu ḥisâb üzere tedennî⁴ itmişdür.” diyü Tebrîziyân birbirine girdi. Vezîr-i nâmver gördi ki şâhî gümüşden kesilmek ile maşârifeye el virmez, nişfiyyeye ise ḳul ṭâ'ifesi⁵ riżâ göstermez, bu mâbeynde ba'zı suḥan-âferînlere, ya'nî ki muḥarrık⁶ olup söz söyleyenlere birer miḳdârı [466b R4] teraḳķî virdi. Vazîfeleri izdiyâd bulmaĳla bir yıl⁷ miḳdârı dilleri ṭutuldu. Lâkin giderek bir ğuruş otuz şâhîye yürimege başladı. Bu kerre ‘ulûfe-ḥ'ârân yine paşalarını ta'ne taşları ile taşladı. Ya'nî ki kesdürdüĳi aḳçe⁸ ancak nefsi-i Tebrîz'de revâc bulup sâ'ir memâlikde cârî olmaduĳını ḳul ṭâ'ifesinin poturları aznaşladı. “Biz buña râzî degülüz.” diyü bir ğün ‘ale'l-ġaffle bir iki yüz âdem hücum idüp ḥalvet-serây-ı serdâra girdi. Paşa-yı nâmveri başmaḳ ḳaşdını idüp cem'ıyyetine teferruḳ virdi. Ne hâl ise iç oĳlanları ol ḳavmi tüşkürdiler. Ve ‘izz-i ḥuzûr-ı serdârdan men' vâdileri tedârükini⁹ gördiler. Hâlâ ki anlarun ‘işyânı dibelik müştedd oldu. Ca'fer Paşa bir ay miḳdârı taşra çıĳup görünmedi. ‘Asker daḳı paşa divânına gelmez oldılar. Maşlahatları düşdüĳçe cebe-ḥâne ḳapusunda cem'ıyyet idüp ḥall ü ‘aḳd-ı umûra fürce buldılar. Ve bu maḳûle lâf u güzâfa başladılar:

1 ‘İşyân-ı/bîdârân: - F | Bu vaḳ'a Tebrîz kullarının aḥvâlidür EH

2 iki şâhîye: ikiye EH

3 sekize: sekiz şâhîye EH

4 tedennî: teraḳķî F

5 ṭâ'ifesi: - F, R4

6 muḥarrık: mücid EH

7 yıl: miḳdârı R4

8 aḳçe: - F

9 vâdileri tedârükini: vâdilerin tedârükle EH

Li-münşi'ihî

Didiler biz dilîr-i devrânuz
 'Aşrımızda birer Nerîmânuz
 Tîğımız şol kadar mücellâdur
 Çihre-i behre¹ anda peydâdur [471a F]
 Bizüz ol nâmdâr-ı ceng-efgen
 Müş olur rezmimizde Gîv ü Peşen
 Kim ki merdüm diyü ider da'vâ²
 İşte meydân-ı kâr-zâr u vegâ
 Nic'olur aña cengi gösterürüz
 Varlığı mülkine fenâ virürüz

Bu minvâl üzere dirme çatma bir bölük yoşma³ atlas u kemhâ ve çatma kaftânlar giyüp, zu'mlarınca alup virüp, aqlları yitişdügince kesüp biçüp ağalarını mezîd-i himmetlerinden şadr-nişin itmegi münâsib gördiler. Hüseyn Paşalu 'Alî Çelebi nâm mâl defterdârını⁴ aña⁵ karşı ayağın turgurdılar. Hattâ mahlûlât tevzî'inde "Şöyle yaz yazıcı." diyü hitâb u 'itâba dağı sezâvâr gördiler. Giderek zindelerün dağı dirliklerini kesdiler. "Fülân muhannesde, huşuşâ Paşalu nâmındaki fülân aħbeşde bu maķūle ağır 'ulûfeler neyler?" diyü istediklerine virdiler. Yüzden ziyâde dirlik kesdiler. Ekşerini köçeklerine ve dil-berlerine tevcih eylediler. Bu kışşadan sonra ki Âmid hâzînesinden⁶ mevâcib geldi, defterde muķayyed olanlara virilmeyüp zorla istediklerine virdiler. Üç dört ay miķdârı zamân levend ü evbâş zümresi kâm-rân, hâll ü 'aķd-ı umûrda melâz-ı halk-ı cihân, zabt u rabt-ı cumhûrda merci'-i rû-şinâsân olup turdılar. Ca'fer Paşa'ya ğuşşavü tasa ile tās tās zehr-i ķâtil ve kâse kâse semm-i helâhil içürdiler. «إذا ملك»⁷ «الامائل والافاضل» mazmûnını hadd-i taħķiķa yitürdiler. Ba'de

1 behre: Behrâm R4

2 "Bizüz//da'vâ" mısraları F nüshasında ilerleyen kısımda "H'âh nâ-h'âh" ibaresinden sonra gelmektedir.

3 derme//yoşma: - F

4 mâl defterdârını: defterdârı F

5 aña: ağalarına EH

6 hâzînesinden: ķal'asından F

7 "Reziller yönetici olduğunda erdemliler ve örnek şahsiyetler helak olur."

hâzâ “İhtimâldür paşa firâr eyleye, der-i devlete varup haqqımızda yaman sözler söyleye.” diyü Qal‘a-i Tebriz’ün ki üç kapusu var idi, ikisini dîvâr itdiler. Ancağ birinden girüp çıkdılar. Gözci ile vezîr-i mûmâ ileyi gözetdurdiler. Hattâ¹ nevbetle gündend güne ellişer nefere bekletdiler. Ol şâhbâz-ı bülend-pervâz ise reme-i ğurâb miyânında qalmış şâhîn-i mümtâza döndi. H‘âh u nâ-h‘âh;

Mısrâ‘²

مرغ زیرک چون بدام افتد تحمّل بایدش³

mefhūmını vird-i zebân idindi. Bi‘l-âhire sâha-i re‘y ü tedbirde cilveger olup bellü başlularına niyâz yüzünden haberler gönderdi. Civâr-ı qal‘adaki bāğçede otağ kurup kendüler ile⁴ barışmağ niyyetine simâtlar çeküp baħşişler virmege icâzetlerin taleb eyledi. Ne hâl ise biñ belâyla ruħşatların⁵ hâşıl eyledi. Ol ravzaya otağların kurdurup ziyâfet tedârükine mübâşeret kıldı. Ve ba‘de‘l-i‘âm hâtır-sâzlık mühimmâtını itmâm [477a EH] ve taraqqîler ve baħşişler ile in‘âm ve ekşerini i‘zâm u ikrâm idüp ol aħşam yine serâyına geldi. İrtesi mâbeyne muşliħün girdi. Her ne dilerler ise muħâlefet itmeyüp sözlerinden tecävüz itmemek şartı ile yemîn eyleyüp bir iki hefte bu yüzden muşâfatla geçindi. Vaqtâ ki bir maħlül düşerdi, ol erâzilün birisi Ca‘fer Paşa‘ya ‘azm iderdi, “İhtiyârlar⁶ bu gedügi fülân şahşa virmişdür, bilmiş olasun.” dir idi. Paşa daħı “Sem‘an ve tã‘aten.” diyüp “Emr anlaruñ.”⁷ sözün söylerdi. ⁸ «من أشدّ النوازل دولة الازدال» fehvâsını lisân-ı hâl ile tezekkür eylerdi. Ğıbbe zâlik paşa-yı nuşret-mesâlik yine ziyâfet tarîķına sâlik oldı. Hattâ bir gün evvel açıcılarını gönderüp ni‘am-ı gün-â-gün tedârükine mütehâlik oldı. Fe-ammâ ol şeb⁹ hafiyeten kendü mührdarı Rıdvan Ağa‘nuñ evine vardı. Serâya ve qal‘a dîvârına [467a R4] muttaşıl olmağın açmazdın anda bir gedük açmağ mücidd oldı. İki sã‘ate dek bu merâmını hâşıl itdü-

1 Hattâ: - F

2 Mısrâ‘: - F

3 “Akıllı kuş tuzağâ düşüğünde sabır göstermelidir.”

4 bellü//ile: - R4

5 ruħşatların: ruħşat-ı ‘âliyelerin F, R4

6 İhtiyârlar: Ağalar ihtiyârlar ile EH

7 anlaruñ: anuñ F, R4

8 “Felaketlerden daha kötüsü rezil kişilerin yönetimidir.”

9 ni‘am//şeb: - F, R4

gi gibi bir bir atlarını ve yüklenmiş kaçırırlarını ve seyis-hânelerini ol rahnedenden öte geçürdi. Hâzîne oğlanlarından on yedi nefer zeber-dest ü tirâş-âver cüvân-ı zürmend-i kıvî-peyker intihâb idüp taşra çıkardı. 'Ale'l-fevr atlanup ber-vech-i ilğar sebük-bâr Kamlle K'al'ası'na cân atdı ki ol hışârı serdâr Ferhâd Paşa yapmış idi. Tebrîz'e zahîre işâl itdükde ol havâlîde bir eşer kıomağı münâsib görmüş idi. Egerçi ki Tebrîz'e iki günlük mesâfe idi, irtesi vaqt-ı tülû'uş-şemse dek anda bulunmuş idi. Lâkin 'azîmet idecegi giceden dört sâ'at evvelce kethudâsı Maḥmûd Beg'e bu râzı açmış idi. "Ben bu gice Kamlle'ye giderin. Sen kendü¹ tedârükini göresün. Cümle kıullarımı bu şeb ol rahnedenden hafıyyeten çıkırap ardumca revâne kıılasun. Ve kendün bu bâbda başîret üzere deprenesün. Evvel ü âḥîr sa'âdetüme sebab-i zâhîr sen olmışsundur." diyü sitâyîş idüp nuş u pend gevherlerini şaçmış idi. Ol daḥı 'ale'l-fevr bezm-i şarâb ve cem'-i çeng ü rebâb tedârükini gördi. Ol gice aḥşam zamânında a'yân-ı mevâcib-ḥ'ârânı ve sâ'ir ağaları meclisine getürdi. Tâ şabâḥ olunca nûş-ı mey-i ḥamrâ kıııup zevk u şevk esbâbını nihâyetine ırgürdi. Ve kendüler ferâğ-ı bâl ile şarâb-ı âl-i kıattâl içmege meşğül [471b F] iken paşanın sâ'ir kıulları ol rahnedenden taşra oldu. Kemâ-yenbağı şitâb u ilğar idüp irtesi kıuşlık zamânında efendilerine vuşul buldı.

Li-münş'ihi

Kimün ki rahş ide alında neyyir-i devlet

Hümâ-yı devlet anuñ üstine şalar sâye

Anuñ ki berķ ura kıalbinde gevher-i² tedbîr

Olur ayağı tozı rüy-ı çerḥa pîrâye³

İrtesi ki şabâḥ oldu, vezîr-i kâr-dânuñ firârı iştihâr buldı. Evvelâ ki kethudâya geldiler, kendülerden ziyâde ıztırâbla efendisinden rû-gerdân buldılar. "Bu ne bî-âkıllık idi ki irtikâb itmiş, mâbeynimüzde şulḥ u şalâḥ olmuş iken başın almış gitmiş. Kendüsini ḥalk-ı 'âleme rüsvây itmiş. Evzâ'-ı nâ-şâyeste ile zâtını menfûr-ı yoḥsul u bây eylemiş." diyü esdi, şavurdı. Rûzgârına göre cevâb tedârükini gördi. Eger ol gice 'ayş u nûş bisâtını

1 kendü: - F

2 gevher-i: neyyir-i EH

3 Li//pîrâye: - F

döşemeyeydi ve kendüleri ile seher zamânına dek şarâb-ı nâb içmeyeydi, kendüye sü'-i zanları muqarrer olurdu. Evvel-emrde pârelenüp helâk ü fenâ bulurdu. Âferîn aña kim¹ hem efendisinün hizmetini edâ eyledi, hem beres-i müdârâ rû-şinâsân-ı a'dâyla nûş-ı şahbâ eyledi. Ve bi'l-cümle irtesi gürûh gürûh atlandılar. "Hâ şunda, hâ bunda." diyü eṭrâfi ṭolandılar. Lâkin nâm u nişânından haber² alamadılar. Ancağ yedi sekiz nefer kimse Qamle Qal'ası'na ṭoğrı cilveger olmuşlar,³ paşa-yı kâmkârûn haberin alup cenâbına vuşûl bulmuşlar.⁴ "Sizünle 'ahdimüz⁵ «مضى ما مضى» fehvâsı hücetini imzâ degül mi idi? Mâbeynimüzdeki mâcerâyı erkân-ı devlete bildürmeyüp müdârâ kâ'idesinün niçesini⁶ izhâr u ifşâ degül mi idi? Pes neden ki hafiyeten gidesüz, gelüp bu qal'ada temekkün idesüz?" didüklerinde paşa anlara luṭf ile cevâb virdi. "Yine ol 'ahdüñ ibkâsı benüm 'uhdemdedür." buyurdu. Nihâyet "Fülân ve fülân 'ale'l-esâmî kırk elli nefer güm-râhân beni tûfengle añsuzın urmağ qaşdın itmişler. [477b EH] Şâh-râh-ı 'ahd u mişâkı qoyup yañlış yola gitmişler. Ben dahı havfumdan firâr ve bu hişârı ihtiyâr eyledüm. Şöyle ki ol elli nefer bed-bahtları elleri bağlu baña viresüz, yâhüd başların kesüp getüresüz, yine Tebriz Qal'ası'na varurın. Mümkin olduqça hizmetinüzi görürin. Ve illâ, benüm Tebriz Qal'ası'na duhülüm muhâldür." cevâbını virüp yollarına dönderdi.

El-kışşa yedi sekiz nevbet vezîr-i müşîr⁷ cânibinden gâh sâbîku'z-zikr Hikmetî Çelebi gâh ağalarınıñ ba'zı mü'eddebi vardı, geldi. [467b R4] Bu mazmûnı kendüler huzûrında mü'eddâ kıldı:

Li-mü'ellifihî

Biz baḥr ile 'ayn-ı cûy-bâruz
Lâ'ik mı miyânımızda mâbeyn
Ṭaş atmağ-ıla 'adû-yı güstâh
Deryâya ne naqş olur ne ḥod şeyn

1 kim: - F, R4
2 haber: haberin alup cenâbına vuşûl R4
3 olmuşlar: olmuş idi F
4 bulmuşlar: buldı F
5 "Olan oldu."
6 niçesini: neticesini F, EH
7 vezîr-i müşîr: şerer-riz F | müşîr: - EH

Anların dağı ağalarından ve kethudâlarından niçe suhan-dân u suhan-âferinler ıslâh-ı mâbeyne müte'allik haberler getürdiler.¹

Li-mü'ellifhi

Biz kim nazaruında hâk-sâruz

Bahre göre bir avuç ğubâruz

Güstâhlık itmişüz muğarrer

Ammâ ki qarîn-i i'tizâruz²

mefhûmı anlar lisânından dağı zuhûra yitdi. 'Âkıbet ol elli neferi teslim idemediler. Vezîr-i nâmdâr gösterdüğü tarîk-ı hidâyet-refîka gidemediler. Paşa-yı hâş-tedbîr ise açmazdın muvâfık-ı tağdir ba'zı re'y-i dil-pezir tedârükünde oldu. Kürdistân beglerine, huşûşâ Hakkârî Zeynel Beg'le Mağmûdî Hasan Beg'ün oğluna ve Şahkulu Baylan³ oğulları Gâzî Beg ile qarındaşı Koçi Beg'e, huşûşâ Dünbüli Velî⁴ Beg'e ve Kılıc Beg'e hafıyyeten haberler gönderdi. "Fülân mağalde Kızılbaş'ın derneği ve memâlik-i pâdişâhiye kaşd-ı fesâda âhengi⁵ haberin almışuzdur. Şüyü' bulduğı tağdirce Tebriz kılından ba'zı dü-ruların anlara haber virmesini muğarrer bilmişüzdür. Binâ'en 'alâ zâlik size bi-tarîki'l-ihfâ i'lâm olunmuşdur. Fülân gün fülân mağalde kable zuhûri'l-felağ bi-esrihim hâzır bulunmañuz mühimm olmuşdur. Zinhâr ve zinhâr keşf-i esrâdan ihtiyât-ı bisyâr olasuz ki Kızılbaş ülkesinden nehb ü ğâreti lâzım bir oymağ vardır. Aña teveccühimiz ğanâ'im-i nâ-mağşûra mübtenî bir kârdur. Tebrizluden bir ferd tıyduğı tağdirce huşûl-i merâm ğâyetle düşvârdur." didiler. Mağall-i mî'ad olan Kamlle Deresi'nde buluşmalarını ısmarladılar. Fe-lâ-cerem evâmir-i 'aliyye-i düstür-ı ekrem hemân ki ümerâ-yı Ekrâd'a degdi, ğanîmet ü ğâret beşâretine şadân olup itâ'at ü inkiyâda ser-keşleri ser-be-ser baş egdi. Birbirlerinin mâbeynleri beşer onar günlük mesâfe iken müsellağ olup ılgâr itdiler. Bir mu'ayyen mağalde dernek idüp beyân olınan rüz-ı pîrüz şabâhında Kamlle Deresi'ne gelüp yitdiler. Öte cânibde Tebrizlüler dağı niçe niçe müşâvere

1 Biz//getürdiler: - F

2 i'tizâruz: i'tibâruz F

3 Baylan: Pelân F | Yelân R4

4 Dünbüli Velî: Ditli Deli F | Denil Venî R4

5 fesâda âhengi: fâsidi F, R4

kıldılar. Ol kırk elli nefer âdem mevcûd iken paşa Ʒal'aya gelmeyeceğini muƷarrer bildiler. Binâ'en 'alâ zâlik anları hişârdan  ıƷardılar. Ol zümre-i zemîme dağı ser-gerdânlığla emân-nümây¹  arafına çekildiler. Ba'dehu ağayân-ı Tebrîz ta rîr-i kelâm-ı şehd-âmîz idüp "Emriñüz mûcibince ol bed-bahtları  al'adan sürdük. Fermânıñuza bi-esrihim boyun urup mütâ-ba'atıñuzu 'ayn-ı sa'adet gördük. İmdi ma arr-ı devletiñüze buyurasuz. Bu mehcür u ma rûmları zülâl-i vişâliñüzle sîr-âb idüp sevindüresüz."  aberlerini gönderdiler. Cevâb-ı [472a F] ba-şavâblarına tera  ub u intizâr gösterdiler. Ca'fer Paşa dağı külli  azlar itdi. Beşâretle gelenlere  il'atler giydürüp beşâset şüretini gösterdi. Fülân gün ve fülân sâ'atde 'ale's-seher beni  arşulasunlar. Düst u düşmen miyânında küllice şöhret göstereñler.²" haberin gönderdi.

 ulâşa-i kelâm kendüsi ki alayla  amle'den göçüp Acısu nâm ma alle  ondı, ümerâ-yı Ekrâd dağı bi-esrihim yitişüp  al'a-i  amle civârına nüzül  ıldı. İrtesi ki me'mûl olan Tebrîz'e du ul idi, ihtiyâr itmeyüp te' îre  odi. İctimâ'-ı  arafeyn Tebrîzilerün isti bâli günine muvâfi  olması nı münâsib gördi. Tâ ki 'aşâ'ir-i Kürdistân³ dağı  amle'den göçüp Acısu menzilinde nüzül itdi. Ammâ bu tedârükden cemî'an Tebrîziler ğâfilin,  abâ'il-i Ekrâd ve ümerâ-yı Tehemten-nijâd dağı  ızılbaş ülkesi ğâretine mütera  ıbîn, vezîr-i kâm-bîn  uzûrındaki 'asker⁴ ve kendülere ma rem olan ağayân-ı [478a EH] mu arreb ü nâmver dağı bî- aber ü müte ayyirîn,  i  bir kimse bu ihtimâli virmez idi. Niçe biñ âdeme  atli-â'm ru şatını tecvîz itmez idi. Pes vezîr-i müşîr, Ma mûd Kethüdâ'sına bir  ükm-i bî-na îr gönderdi. Ma mûnında vâfir niyâziş ü⁵ sitâyişden şoñra mevâcib- 'ârânı külli şöhretle çarşu göndermesini ve "İçimizde 'â ıl var ise niçe lâ-ya' ıl dağı vardır. Bu ta dırce  i  bir ferdün fetil ya maması münâsib ü mu târdur.⁶" diyü mü'ekked tenbîh itmesini ve cümlesi  aşra olduğdan şoñra hişâr  apularını dîvâr eylemesini,  attâ itmâm-ı  idmeti

1 emân-nümây: eyâmây F, EH

2 göstereñler: göstereyin F

3 'aşâ'ir-i Kürdistân: 'asâkir-i düstân F | 'asâkir-i Kürdistân EH

4 'asker: 'asâkir F, EH

5 niyâziş ü: - F

6 mu târumdur: mu târ görmesün EH

Tebrîz'ün Kara Kulle'sindeki¹ büyük toba od virüp boşaltmağla bildürmesini ısmarladı. Hâlâ ki [468a R4] vâkı'-i hâli kinâyeten ve taşrihen aña dağı² bildürmedi. Vaqtâ ki paşa-yı nâmdâr atlandı, Tebrîzli dağı gürüh gürüh istikbâle yöneldi. Ümerâ-yı Ekrâd ise gelüp paşaya muttaşıl olmağa yaklaştı. Bu eşnâda vezîr-i³ nâmdâr yedi kerre yedek semendine süvâr,⁴ tebdîl-i esb-i rehvâr kıldı. Bu hîle ile kal'adan çıkacakları çıktı. Ekrâd leşkeri dağı geldi, çatdı. Bu eşnâda Kara Kulle'deki toba dağı gürleyüp, çatluyup boşandı. Ma'a zâlik ol maħalde Ca'fer Paşa'nuñ gözleri büyümiş, halka halka olup ejder gözlerine dönmiş. Hattâ ba'zı 'uķalâ vü 'ibret-bîn olan ezkiyâ⁵ evzâ'-ı ğaribesinden niyyet-i paşayı nev'an tuymışlar. "Elbette bugün bunun bir küllî tedârüki vardır." diyü birbirlerine söylemişler. Hemân ki ümerâ-yı Ekrâd'dan Zeynel Beg ve sâ'iri gelüp yanaşmışlar, dest-büsından sonra cevâb-ı bâ-şavâbına kulağ tutmuşlar. Bilâ-te'hîr izhâr-ı remz buyurmuş. "Tebrîzliye katl-i 'âm buyurulmuşdur. Hemân tırmañ." diyü beğlere tuyurmuş. Hattâ kendüsi nîzesin eline alup cümleden evvel at koparmış. Ekrâd'ın gözlerine karşı bir ikisini zaħmnâk idüp atından ayurmuş.

Li-münşî'îhi

Kağan arşlan gibi o merd-i neberd
Çıktı meydâna kopdı yirden gerd
Rumhı âhen hadengi şu'le-fiken
Bir tanîn idi şanki âteş-zen
Kendi hûn-rîz ü esbi âteş-i tîz
Bulmaz andan 'adü mecâl-i gürîz

Menķıldür ki ol hinde birbiri üstine yedi nefer 'âşinün vücûdına fenâ virmiş. Ğâretgerân-ı Ekrâd⁶ ise bir uğurdan sell-i seyf itmişler. 'Uşât-ı Tebrîz'ün vücûdları hırmenini bād-ı fenâya virmişler.

1 Kullesi'ndeki: Kulle'si üstindeki R4, EH

2 dağı: - F, R4

3 Tebrîzli/vezîr-i: Tebrîz R4

4 süvâr: süvâr olup EH

5 olan ezkiyâ: olanlar F

6 Ekrâd: - F

Li-münşi'ihî

Oldı şikeste kûpâl ü¹ nîze
 Yüz tıtdı anlar rāh-ı gürîze
 Yüz döndürüp tîğ hırd oldı şeş-per
 Oldı dü pâre sîh-ı ser-ejder
 Yaylar şikeste oğlar perîşân
 Bî-dest hancer bi-‘uğde kâkkan

Muhaşşal-ı kelâm Tebrîziyân-ı li’âm aşlâ tevaqquf u ârâm idemediler. Bir sâ’atcik bârî ceng ü cidâl ve sitîz ü kıtâl vâdisine gidemediler. Ya’nî ki hamle-i ülâda şındılar. Yüz döndürüp kâl’aya çoğrıldılar. Hâlâ ki ebvâb-ı hişâr kemâ-yenbağî dîvâr² kılınmış, kuvvet-i kâlb-i serdâr gibi ol cidârûn binâsı dahı üstüvâr kılınmış. Gördiler ki ol yüzden halâş bulmaları mü-yesser degül, bildiler ki baқыyye-i hayât u zindegânileri muqarrer degül, hemân-dem eṭrâf u cevânibe tağıldılar. ³﴿فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ fehvâ-yı ğar-râsıyla ‘amel kıldılar. Sell-i seyf idenler ise seyl-i şayf gibi ardlarınca aқın şalmaқda, dest-res bulduklarının başını kesüp cânın almaқda bî-iḥtiyâr, Âverdâbâd⁴ Tağları’na mütehaşşın olmağı evlâ gördiler. Ya’nî ki seyl-âb-ı süyüf-ı leşkerden ⁵﴿سَأْوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصُمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ muḳteḍâsınca ol tağîler kendülerin tağlara urdılar.

Li-münşi'ihî

Ardına baқmayup kaçardı kilâb
 Ardın almışdı şanasun seyl-âb
 Vâkı’an niçe biñ kılıc ‘uryân
 Seyl-i kahr olmuş idi tıt ki revân
 Na’l-i esbi ğuzātuñ âteş-bâr
 Bâd-ı şarşarla şan tıtuşmış nâr

1 kûpâl ü nîze: bâl ü pür-nîze F

2 Ya’nî//divâr: - R4

3 “Artık yeryüzüne dağılın.”, Cuma Sûresi, 62/10

4 Âverdâbâd: Âverdayâ F

5 “Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım.”, Hüd Sûresi, 11/43.

Oldı 'aşilerün kafası dürüst [472b F]
 Seyl-i tūfān-nişān u âteş-i cüst
 Görenün oldı çeşmi hîre gibi
 Hiç göz açdurmayup zevire gibi
 Kimi şancar sinān kimi hancer
 Kimi kûpāl urur kimi şeş-per
 Kiminün tiğ-ı tizi pür-hûn-âb
 Kimi bî-hûn lîk âteş-tâb

Ba'de'l-inhizām paşa-yı zafer-fercām üç gün tamām Ʒal'a öñinde kıyām ve 'arz-ı çetr ü hıyām itdi. [478b EH] Ya'nî hişār içine girmeyüp zümre-i tuğātı bir bir şikār itmege ihtimām itdi. Hıuşūşā ki Āverdābād¹ Tağları'nı süzdürüp nerre-şirān-ı peleng-intikāma buğāt-ı hanāzîr-şifātı naħçîr-i tām ve şayd u şikār-ı mā-lā-keleām itdürdi. Ba'dehu Ʒal'a Ʒapusını açdırup Ekrād leşkerine ve kendünün sekbānlarına Tebrîziler'ün evlād u 'ıyālleri ķāretine ve mā-melek ü tefārîķ-ı bî-mişālleri hasāretine ruħşat virdi. Mezheb ü mürüvvetlerinde cā'iz olan bid'at mūcibince ehl ü 'ıyālleri esîr olmasını cā'iz gördi. Fe-lā-cerem mücrimān-ı Ʒalālet-ālem naşb-ı nefsi mübhem Ʒılıp ol iğtināma Ʒoyuldılar. Ebkār-ı muħaddire ve nisvān-ı 'afife-i muvaƷƷara taşarrufına naţ'-ı murād² üzere mübāşîr oldılar. İle'l-ān ol esārā-yı 'işmet-nişān zümresinden niçe ebkār u zenān taht-ı temellük-i mücrimānda esîr olup Ʒalmışlardır. Niçesi istifā-yı hażz itdükdün soñra şatup [468b R4] niçesini şatun almışlardır. Ve ibtidā-yı harb olan günde sekiz yüzden ziyāde ādem helāk olduķını Ʒayd-ı defter Ʒılmışlardır. Fe-amā Şaķlu³ Aħmed ol fırķa-i zemîmeye mu'āvin bulunmaķın Tebrîz'den bu kırgında Ʒaçup gitmiş idi. Ba'dehu istimāletle Diyār-ı Bekr havāleliğini virüp temessükātını Naħcivān'a göndermiş idi. Vaķtā ki Şaķlu'ya ol temessükāt vāşıl oldu, varup zabt idüp⁴ hāzîneyi ele getürdi. Paşa-yı mesfūr kendü eliyle boynın urdı. Ya'nî ki şol bölük aķası iken vücūdına fenā virdi. Bunlardan mā'adā biñ iki yüz 'uşāt-ı bî-pervā firārla rehā bulmuşdur.

1 Āverdābād: Āverdeyā F

2 murād: ezā F

3 günde//Şaķlu: - F

4 zabt idüp: taşşîl idüp ol EH

Mâ'adâsına emân virilüp tecdîd-i bî'atle, huşûşâ izhâr-ı tevbe vü istiğfâr ü inâbetle kırtulmuşdur.

Ba'dehu ümerâ-yı Ekrâd'a ve bu yoldaşlıkda bulunan aġayân-ı şecâ'at-nijâda birer dâne fâhîr hil'at giyürdi. Ve yirlü yirine gitmege icâzet virdi. Egerçi ki aġz-ı intikâm itmesi lâ'ik-ı 'âr u nâmûs idüġi müsellemdür ve ammâ ehl ü 'iyâllerini ġâret ü ġasâretten soñra 'abîd ü cevârî gibi şatdurması zulm-ı şarîh idüġi müttefaġun 'aleyh-i ümemdür.

Li-münşi'ihî

N'olaydı eylemeyeydi bu zulmi ol düstür
 Ki rûz-ı rûşen-i dîn olmayaydı pür-deycür
 N'olaydı bunca fesâdâta virmeyüp ruġşat
 Muġarremâtı ġelâl itmeyeydi ol maġrûr
 ġuzûr-ı ġaġda bu zulmün cevâbını viremez
 Kıyâm-ı sâ'ate dek bulmaz ol laġdde ġuzûr
 Kıaçan ki 'ayn-ı 'amel kör ola ceġâletle
 Açılsa 'akreb ü mâr ile pür görine o ġür
 Yazuġlar aña kitâb-ı ġazâsı ġâtimesin
 Fuşûl-i fişġ u fücûr itdi bâb-ı şerr ü¹ şürür
 ġünâhı yok niçe 'ırz ehlin itdi ġatl ü tebâh
 Muġadderâtla virdi zinâya ġod destür
 Dögerse sînesini taşlar ile seyl gibi
 Bu cürmi olmaya ġannum budur anuñ ma'zûr
 Ki bunca Müslime vü Müslim ide fi'l-i zinâ
 Ola bu mazlemeden ġabri muġlim ü deycür

Tetimme-i kelâm ve ġâtîme-i terceme-i vezîr-i benâm bu mazmûnla zâhîrül-iġtîâmdur ki müşârün ileyh Ca'fer Paşa sekiz yıl Tebrîz muġâfazasında oldı. Eyâletine bir zamân Diyâr-ı Bekr ve bir müddet daġı² Vân

1 bâb-ı/ü: bâbı neşr-i F, R4

2 müddet daġı: zamân F | daġı: - R4, EH

vilâyetinün hükümeti ilhâk olındı. Ammâ şol zamân ki târih-i hicrî sene ihdâ ve elf hisâbını buldı, vezîr-i müşârün ileyhe Bağdâd eyâleti virildi. Bir buçuk yıl mutaşarrıf olduğdan soñra mülk-i Şîrvân hükümeti[ne] gönderildi. Bir buçuk sâl dahı anda qarâr idüp aldı, viridi. Qapusu ağır, neferi çok, sekbânları¹ her zamânda biñden artuq, huşûsâ fuqarâya merhameti nâdir, bî-şefkatligi müsted'âsınca levend kısmına ruhşatı mütebâdir, her huşûsda ceri vü bahâdır hâkim olmağın Şîrvân kulu ile dahı muhâşaması zâhir oldı. Anlara dahı bir faşl qatlı-i 'âm niyyeti ile koyuldu.

Sell-i seyfi Ca'fer Paşa be-Şîrvâniyân-ı 'işyân-nümâ

Zümre-i hullânun hâkim-i şâhib-hazâkati ve müşîr-i müşârün ileyhün qarîn-i rüşen-ıtabî'ati, ya'nî Hikmetî Çelebi lisânından me'hûz ve taqrîr ü beyânından mesmû'-ı zâhirü'n-nüfûzdur ki hizâne-i Şîrvân'da muqâta'acı idi. Bâ-huşûş daqâ'ik-ı 'ummâl² a'mâline vuqûfı muqarrer idi. Şol zamân ki mahâdim-i kuzâtdan Aḥmed Çelebi İbn Kâtib Maḥmûd ki hadd-i zâ-tında kerîm-i seḥâ-kirdâr-ı zü'l-cüd idi, ifrâṭ-ı luṭf u kereme binâ'en medâ-ris-i menâşıbdâ şâbit-qadem olamadı. "Semt-i kazâ müfid ü ma'nîdârdur." diyü ol tarafa şapup müfettiş-i emvâl [479a EH] naşb olındı. Lâkin maşâ-rif-i keşîresine müfettişlik 'avâ'idi bile şüret virmedi. Ve ihrâcât-ı vefiresine maḥşûl-i kazâ dahı kifâyet eylemedi. Bi'l-âḥire [473a F] n'eylediyse eyledi, düyün-i gâlibe ibtilâsına rızâ gösterüp Şîrvân defterdarlığını ele getürdi. Felâ-cerem ol maḥdûm-ı maḥmûdü's-şiyem mevâlî-zâdelerden bir mes'ûd-ı muḥterem 'add olunmağla herkese bezl-i dînâr ü direm ve müstaḥikḳîn ü nâ-kese 'arz-ı kudret ü himem [469a R4] iderek küllice tımçturâḳ ile Şîrvân'a çekildi. Ba'zı hullân-ı nâdire-dân qavlince ḥadem ü ḥaşemi zabtına bir kethudâsı tâqat getüremeyüp vekîl-i şânî naşbına ihtiyâc çekildi. Hattâ birinün nâminı kıl kethudâsı koyup nüvvâb-ı kâmkâr ve ḥuddâm-ı encüm-şümâr meşâliḫi aña müfevvaż oldı. Ve birinün şöhret-i nâminı³ mâl kethudâlığı ile mu'ayyen kılıp irâd u maşârifî anuñ elinden revâ görüldi. Ya'nî ki hizâne taşavvur itdüğü nuḳûd-ı evhâm u ḥayâlün tefekkürât⁴ kîse-lerinün ḥall ü 'aḳdini aña ışmarladı.

1 neferi//sekbânları: sekbânları neferi F | sekbânları çok EH

2 'ummâl: - F

3 nâminı: tammını F, R4

4 taşavvur//tefekürât: taşarrufâtındaki nuḳûd-ı evhâm ü ḥayâlât F, R4

Li-münşi'ihî

Şöhret izhâr iderek eyledi Şîrvâna sefer
 Ya'nî gösterdi maḥādîme emîrâne sefer
 Ceres-i üştür ü esterle şatup velveleyi
 Şît-i zengüle şalup kıldı ḥidivâne sefer
 Tuğ ile cāh ü celāl eyledi izhâr tamām
 Tımturāk emrini fâş itdi o zî-şâna sefer
 Nereye kondı ise devlet ile ol maḥdüm
 Hem¹ görenler didiler ḥaylıce şāhâne sefer
 Gözlerin sürmelemiş riş-i dırâzın taramış
 Ba'd ez-în itmiş o ferzâne levendâne sefer

Vaqtâ ki mülk-i Şîrvân'a vâsıl olmuş, vezîr-i mûmâ ileyhün pây-bûsına dest-res bulmuş. Tımturāk-ı elfâzla gâh izhâr-ı fazîlet itmiş ve gâh monlâ-zâdeligini bildürüp “Bu maḥûle dün maḥşıbı maḥzâ sizûn gibi ‘âlî-himmete muḥârenet için aldum.” diyü ‘arz-ı minnet eylemiş. Ol şâhib-i sa‘âdet sâde-dile gün-â-gün riş-ḥand idüp ḥurbiyyetine himmet kılmış. ‘Âkıbet bir mertebeye iletmiş² ki umûr-ı mâliyeyi cümleten aña ısmarlamış. Şâkîler zâhir olduğça “Defterdâr efendiye varuñ.³ Ben ḥazîne aḥvâline ḥarışmazın.” cevâbını virmiş. Maḥdüm ise “Vaqt-ı fırsatdur.” diyü ḥazîneye el urmuş. Mâl-i pâdişâhî nâmına gelen nuḫûd u ḥarîri kendü ḥazînesine dâḥil kılp bir fırsatla der-i devlete çekilmegi münâsib görmüş. Fe-ammâ vazîfe-ḥ‘ârân-ı Şîrvân mezbûruñ ḥıyânetini tıymışlar. Vezîr cânibinden icâzet alup gitmek istedükde ‘inânın alup kendüyi şalıvirmemişler. Ḥâlâ ki def-i hücum için her zümreye mevâcib tezkireleri virmiş. “Fülân mültezimde bu miḥdâr ḥazîne vardır. Varuñ, aluñ.” diyü bildürmüş. Anlar ise “Neden ma‘lûm?” dimişler. “‘Âmiller zimmetinde baḥâyâ ḳalmaduḡını biz bilürüz.” sözlerini söylemişler. Maḥdüm ise vezîr-i⁴ celilü'l-ḳadrün dâmen-i ‘inâyetine teşebbüs kılmış. “Mültezimîn zimmetlerinde bu deñlü

1 Hem: Her R4, EH

2 iletmiş; yaklaşmış F, R4

3 Defterdâr//varuñ: Defterdârûñ F, R4

4 vezîr-i: vekil-i R4, EH

bağâyâ muğarrer iken beni yolundan ‘avç itmek isterler.” diyü ağlamış. Ol şâhib-sa‘âdet-i mevfürü’l-ğubûr bî-rîş iken rîş-ğandine mağrûr olmuş. “Defterdâr efendiniñ teveccühine mâni’ olmañ. Gösterdügi bağâyâ zimmem-i ümenâda zâhir olmazsa ben cümlesini edâ iderin, üşenmeñ.” cevâbını virmiş. Vazîfe-ğ‘ârân dağı mütesellî olup mağdûm-ı ma‘lûmü’l-ğadri yolına revâne kılmışlar. Fe-ammâ şol zamân ki havâleler eṭrâf-ı memâlikdeki ümenâya vardılar, tezkirelerini gösterüp meblağ-ı merķümü ṭaleb itdiler, her biri ibrâ-yı zimmet da‘vâsın kıldı. Hattâ mağdûm kıbelinden mümzî vü maḥtûm birer temessük zuhûra getürdi. Meger ki ol zât-ı büzürgvâr seksen biñ ğuruş bel’ u ketmini ihtiyâr itmiş. “Şîrvân kıanda, dârü’l-mülk-i İstanbul kıanda?” diyü çekilmiş, ğitmiş.¹ Anlar tettebbu‘-ı aḥvâl idince mağdûmuñ kâr u bârı Rûm vilâyetine yitmiş. Ba‘dehu cem’ olup vezîr-i müşârün ileyhe vardılar. Defterdârüñ keyfiyyet-i istikâmetini bildürüp müte‘ahhid olduğı mâli kendüden ṭaleb kıldılar. Paşa-yı zî-şân “İḳrâr ü imân birbirlerine tev‘emân dimişlerdür.” diyü rızâ gösterdi. “Değer bahâsı ile on biñ ğanem ve otuz [479b EH] deng ḥarîr, aña munzam bir enbâr pirinçle bir enbâr ğendüm dağı² ‘ale’l-ḥisâb ferâhem kıılunsun.” didi. Ta‘ahhüdi mücibince ol miḳdâr nuḳûd-ı bisyârüñ edâsını muğarrer itdi. Fe-ammâ Şîrvâniler edesizlik eylediler. “Bize ḥarîr ü ğendüm ü pirinç gerekmez.” diyü ḥuşûnetle ba‘zı sözler söylediler. Ol düstûr-ı vaḳûrı ğazaba getürüp incitdiler. Âḫîr-i kâr “Sizüñ mâlinüz ğiden defterdârdadır. Ol ise ḥâlâ ‘atebe-i ‘ulyâ-yı sa‘âdet- [469b R4] medârdadır. Varuñ, ṭaleb idüñ.” cevâbını söylediler. Mevâcib-ğ‘ârân ise vezîr-i mezbûruñ ḥuşm âteşi lehebinden ğâfil, sâ’ir beglerbegilere kıyâs eyleyüp şemâtete mâ’il, üç dört biñ nefer bî-edeb ü ğüstâḫ ân-ı vâhidde bir yire geldiler. Ariş Beglerbegisi Aḫmed [473b F] Paşa’yı cebren ve kıahren önlerince sürüp, âlât-ı ḥarb ile müsellaḫ olup³ serây-ı ma‘müresi meydânında bir yire irkildiler. Egerçi ki murâdları hücum-ı dikḳat-rüsüm ile ḥuzûrına ğirmek idi. Hattâ iḳtizâ itdüğine ğöre paşa-yı kâmkârüñ tedârükini ğörmek idi. Ma‘a zâlik cümleten ğirmelerine icâzet virilmedi. Ve “İçlerinden on iki âdem bi’l-vekâle ğelsünler.” cevâbı ğönderildi. Anlar ki mücâz u me’zûn içeri ğirdiler, söyleşerek

1 ğitmiş: - F, R4

2 dağı: - F

3 olup: - F

paşa-yı kām-yābı ğazaba getürdiler. Ol hinde yirinden tırdı. Yanındağı Varsağ bıçağını sıyırup¹ kendü eliyle yedisinüñ boynın urdı. Leşleri ile başların sâha-i serāya bırağdurdı. Ba‘de-mâ fermân-ı kazâ-cereyânı şudür eyledi. Hâzır bulunan sekbânlar ol dört biñ müsellağ ‘ulüfe-ğ‘ārânı ortaya aldılar. Kırık âdem dağı defaten² ol mağalde helâk itdiler. ‘Ale’l-ğuşuş paşa-yı nâmdârüñ ‘azli ħaberi dağı gelmiş idi. Hattâ ol gün otağı ve tuğı taşra çıkup irtesi kendüsi dağı gitmek muğarrer olmuş idi. Bin‘en ‘alâ zâlik Şîrvânilerün bu yüzden cür‘eti şudür itmiş idi. Pes Şîrvâniler ki bu berzağdan kaçarak kırtuldılar, bir yire gelüp irtesi paşanuñ³ yolın başmağa, kendüye⁴ ve âdemlerine el uzadup kılıc kıymağa müttefik oldılar. Ammâ ki paşa-yı nâmdâr-ı kühsâr-ı bâ-vağâr ol mağüle zerrâta kılca i‘tibâr eylemedi. “Fi’l-vâki‘ dört beş biñ miğdârı⁵ ser-ğad kılları kim bilür bir fesâd ideler.” dimedi. İrtesi tertib ü dârâtlâ atlandı. Biñ neferden ziyâde atlası ve biñ üç yüz nefer tüfeng-endâz sekbânı önine düşdi. Âheste âheste menziline çekildi gitdi.⁶ Ne bir ferd önine geldi ve ne bir kelâm itmege kıdır oldı. Ğilmân-ı Şîrvân dibelik ol meblağdan mağrüm oldılar. Ğarîr ü gendüm ü pirinç hâzır aqçe iken kıbül itmemekle küllî ħağâ eylediler.

Bâ-ğuşuş Şeyhî⁷ Beg-zâde Muştafâ Beg ki ümerâ-yı Şîrvân‘dan olup Bâ-kü⁸ muğata‘asından yetmiş biñ ğuruş kesr göstermiş⁹ idi; kezâlik Şâhruğ Ğânoglı‘nuñ ħazine-i Şîrvân‘a kırık yük ipek ve yünü olup ikisi de ħavâlât-ı¹⁰ Şîrvân elinde keş-â-keşde idi; ol bî-edeblere rağmen ikisini dağı aldı, çıkardı. Mezbür Şâhruğ Ğânoglı yigirmi yük ħarîr borcını vezîr cânibine virdi. Mâ‘adâsını bâb-ı devletde olan Ğizâne-i ‘Âmir’e ye virecek oldı.

Ğafî olmaya ki zamân-ı Devlet-i Âl-i ‘Oşmân‘da tüfeng-endâz sekbânlar rağbet ve ikşâr idüp қақ bu mertebede cem‘iyyet evvelâ mezbür Ca‘fer Paşa‘dan olmuşdur. Kezâlik yarar atlası dağı vâfir olup Şîrvân‘dan ‘avdet

1 sıyırup: çıkarp F, R4

2 defaten: - F

3 paşanuñ: - F, R4

4 kendüye: giderken R4 | - EH

5 miğdârı: - F, EH

6 gitdi: - F, R4

7 Şeyhî: Şeyh F, EH

8 Bâkü: balçık F

9 göstermiş: getürmiş F, EH

10 ħavâlât-ı: - F, R4

itdükte iki biñ ‘alîk virdügi taḥaḳḳuḳ bulmışdur. Bā-ān ki ağaları var idi ki yigirmi otuz yem aşardı. Paşa-yı nāmverden mu‘ayyen ‘alîkı ancak ye-di sekiz ‘aded ile āşikār idi. Ca‘fer Paşa ki bu ṭarîḳ ile der-i devlete geldi, pādişāh-ı cihān, şehensāh-ı sāmī-mekān, a‘nī bih Sulṭān Meḥemmed Ḥān bin Sulṭān Murād Ḥān bin Selīm Ḥān, Egri Ḳal‘ası fetḫine müteveccih bulunmağın ber-vech-i isti‘cāl Rūmili’ne gönderildi. Anda daḫı her ne ḫidmet ki buyurılıp istiḫdām olındı ise kendüyi şecā‘at ü şehāmet ü¹ celādet ile gösterdi. [480a EH]

Hādişe-i selāse ve selaşin

Cıgala-zāde Yūsuf Paşa’ya vezāretle Bağdād eyāleti virilüp ol memālikdeki beglerbegilere serdār-ı nuşret-yār ḳılınduğudur ki mezbūr Tebriz fetḫindeki [470a R4] ‘asker-i İslām’a kemā-yenbağī ḫidmet idüp selāmet yaḳasına ḳıḳarduḳdan soñra sene erba‘a ve tis’in eşnālarında eyālet-i Bağdād’a müteveccih oldı. Varup vāşıl olduğı gibi oṭağın ḳurup şehri Bağdād’a ḳonmadın “Dernekdür.” diyü nidā itdürdi. Mu‘accelen ‘asker-i İslām’la Cemcemāl üzerinden yürüyüp, Pilever² ve Dīnāver nām iki ḳal‘anuñ fetḫi ile kāmḳār olup döndi. Ya‘nī ki ol ḳal‘alaruñ ḫafaḫa vü dizdārını ve sār mühimmātını müretteb ḳılıp Bağdād’a geldi. İkinci senede³ tekrār cem‘iyet ve eṭrāfındaki beglerbegiler ile ‘arz-ı şükūh u şevḳet ḳılıp dārü’l-mülk-i Despol üstine müteveccih oldı. Anda daḫı şirāne ḫareketler ve merdāne cür’etleri zūhūra gelüp zümre-i muḫālifine gün-ā-gün belālar viridi. Fe-am mā üçinci yıl ki sene seb‘a ve tis’in esnaları idi, der-i devletden silāhdār zümresi ile ağaları Ḥaydar Ağa gönderildi. Ol ḫavālideki beglerbegiler ise bi-esrihim taḫt-ı içā‘atine girdi. Bu minvāl üzere zib ü zīnetle dārü’l-ḫilāfe-i Bağdād’dan yürüdiler. Yeñi İmām maḫallinden, Bī-sütūn eteginden Şāh Köprüsi’ni geḳüp ol vādileri ‘asākir-i İslām ile bürüdiler. Ḥuşuşā ki Sürḫbīd ve Arān Mārān⁴ nām ḳal‘ahā-yı müfid üzerinden geḳüp, lāzımı’l-ḫıfz olanları zabṭ idüp [474a F] içine ādem ḳodılar. Ḥattā Bī-sütūn’uñ nāmını Şehr-i Nev⁵ ḳoyup yeñiden bir ḳal‘a bünyādını münāsib gördiler.

1 şehāmet ü: - F, R4

2 Pilever: Pilāver F, R4

3 senede: sene mürürında EH

4 Sürḫbīd//Mārān: Sürḫbile ve Aran F

5 Şehr-i Nev: Şehre F

Li-münşi'ihî

Vâkı'an olmuş idi ol¹ ƙal'a
 Ğâyet ile bülend ü mürtefi'a
 Şehr anuñ säyesinde râhatda
 Ʀoblar her yanın şıyânetde
 Dik gelürdi ğuzâta burcı anuñ
 Şanki bir gevher idi dürci anuñ²

El-ƙışşa Sürhbîd'den³ 'azîmet itdükte Keskür nâm ƙal'a ƙurbında bir ƙar-ye-i ma'müreye ƙondılar. 'Asker-i İslâm'ı birer aylık bal u yağ ile muğtenem ƙıldılar. Ba'dehu Seyyid Köyi⁴ nâm kende, andan Sa'd Vaƙƙâş Kendi nâm ƙaryeye ve⁵ ol mezilden Nihâvend'e vardılar. Pây-taht-ı şâhân-ı ƙadîm olmağla zabtını münâsib gördiler. Beglerbegiligini kendülerün ketudâsı olan Mehemmed Paşa'ya virdiler ki hadd-i zâtında ƙâr-dân ve sezâvâr-ı naşb u ri'âyet idüğü zâhir ü 'ıyân idi. Ya'nî ki Kelb 'Alî dimekle meşhür Nihâvend hâkimi olan⁶ kelb-i 'aƙûr şîrân-ı ehl-i İslâm'a muƙâbeleye ƙâdir degül idüğünü bilüp⁷ ve kendüden zamân-ı hükümetinde âzürde-hâl olan sükkân-ı memleket ol kelbe ve hidmetindeki segân-ı lâzımü'l-ƙatıl ve ş-şalbe baş u cân ve mâ-melek ü hânûmânlarını târâc u ğâret itmelerinden ihtiyâƦ ƙılıp hemân ol gün leşkeri ile seherden çekilmiş idi. Dizdâr u merdümân-ı ƙal'a⁸ dağlı ƙapularını bend idüp havâdis-i âtiyeye intizâr göstermiş idi. Hemân ki mîr-i mîrân naşb olınan Mehemmed Paşa muƙaddemce vardı, eyâlet-i vilâyet kendüye virildüğünü bildürüp ƙapunuñ açılmasına işâret ƙıldı. "Sem'an ve tã'aten." diyüp ƙarşuladılar. Ol ƙal'a-i refi'ayı⁹ «مُفْتَحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ» kendü-
 re teslim itdiler. Pes bu haberler leşker-keş-i ƙâr-dân cenâbına geldi, yitdi. 'Asker-i mübârizîn huddâmından ba'zı güstâhlar nehb ü ğârete mutaşaddî olmağ hâƦırasını def' için beglerbegilerinden ve tevâbi'inden ğayra fetğ-i

1 ol: bir F, R4

2 Şehr//anuñ: - F

3 Sürhbîd'den: Sürhbîdüne F

4 Seyyid Köyi: Şeyd Köy F

5 ve: ƙonup ve R4

6 olan: - F

7 bilüp: iz'an idinüp F

8 ƙal'a: - F, R4

9 "Ƙapıları kendilerine açılmış olarak...", Sâd Süresi, 35/50.

bâb kılınmamağı emr itdi. İçindeki sükkân-ı memleket ve sa'ir mütehaşşın olan ra'yyet bu huşûşda şād u handān oldılar. “Sen bizüm ‘ırz u nāmūsı-muzu ve mā-melek ü ‘iyālimüzi hıfz u hırāset itdügün gibi senden bize olan külli igilikler muķābelesinde¹ Hāzret-i Settār-ı büzürgvār dağı senün ‘ırz u nāmūsını şıyānet kılıp gönlün murādını rüzī kılıvire.”² diyü hayr-du‘alara koyıldılar. Ba‘de zālik serdār-ı nuşret-mesālik ķal‘anuñ mühimmātü tedārükine sālik [470b R4] ve hıfz u hırāset-i vilāyet için alıķonılacaķ leşkerün ta‘yīn ü kitābetine³ mütehālik oldı. Az zamānda bu maķşūdları ki hitām⁴ u encām buldı, bi’z-zāt kendüler ‘asākir-i Müslimīn için cumhūr ile iç ķal‘ası [480b EH] ta‘mīrine dağı mübāşeret kıldı. Öñde soñda a‘dānuñ hücümü muķarrer olmağla ol mühimmün dağı tedārüki görüldi.

Beyān-ı hāl-i Şāhvirdi Hān hākim-i ‘amme-i ‘aşā’ir-i⁵ Lūristān

Rāsım-i āşār-ı şāhīha ve rāķım-ı aķbār-ı şarīha cevāhır-i elfāz ile söz silkine bu yüzden nizām virmişdür ve bu hikāyeti bu ıarīķ ile encāma irgürmişdür ki vaķtā ki ‘azīmet-i leşker-i pādīşāhī ve hücüm-ı cünüd-ı nā-ma‘dūd u nā-mütenāhī merfū‘ u mesmū‘-ı şāhī olmuş idi, ‘asker-keş-i kār-dānuñ menvisi Nihāvend fetħi idüğini zamīrinde ta‘ayyün bulmuş idi. Fe-lā-cerem ol havālīdeki hūkkām-ı şāhib-ķudret ü tüvāndan fermān-rān-ı Lūristān Şāhvirdi Hān ki Kızılbaş-ı dil-hırāş cānibine gāh mütāba‘āt ve gāh ‘inād u muķālefet eyleyen Timur Hān ki mülk-i mevrūsı olan ülkesinde bir hākim-i zī-şān idi, kendüsi ile dağı nifāķ u şıķāķ üzere olup huşümetden hālī olmamağın hikmet Hūdā’nuñdur, ol eşnālarda bir ıarīķ ile mez-būr Timur Hān’ı başup yanındaki şīrānı hücümle tağıdup kendüyi çāh-ı hābse şalmış idi. ‘Aķabince nüvvāb-ı şāh-ı devlet-menāb olan zümreden Ebü’l-Müslim Hān’ı ve Muħammed Sulṫān’ı dağı birer ıarīķ ile ele getirüp maķbesine almış idi. Fe-lā-cerem ol mağrūr-ı pūr-şūrūr mest-i şarāb-ı kibr ü gurūr olup «ليس في الدار غيرنا ديار»⁶ kelāmını vird-i zebān idinmiş idi. “Göñlüm olursa ‘Acem şāhına ‘Belī.’ dirin. Ķatı ‘āciz ü zebūn olursam

1 senden//muķābelesinde: - F, R4

2 kılıp//kılıvire: kılsun F, R4

3 kitābetine: kifāyetine F, EH

4 alıķonılacaķ//hitām: - R4

5 hāl-i//aşā’ir-i: Şāhvirdi Hān düm ‘amme F | ‘aşā’ir-i: - R4, EH

6 Evde bizden başka kimse yok.”

Rûm pâdişâhına ‘arz-ı ‘ubûdiyyet iderin. Eger Cıgala-zâde bu câniblere gelürse miqdârını bildürürin. Kendüyi ve leşkerini şıyup kesr ü inhizâmla firâr itdürürin.” diyü lâf u güzâfdan hâlî degül idi. Şâh-ı mülk-ârâ gördi ki vaqt-ı âsâyiş ü müdürâdur, mezbûr Şâhvirdi Hân’a istimâlet-nâme ile Sunçur Ağa nâm hâş korıcısını gönderdi. Hattâ ser-‘alem ve muraşşa‘ tîğ u kemer irsâl idüp “Nihâvend kaçdına gelen ‘askerüñ def’ine mücidd olsun.” diyü ısmarladı. Kezâlik Hemedân hâkimi Korkmas¹ Hân’a dağı pervâneler perrân² idüp “İkisi yek-dil ü yek-cihet olsunlar. Sâ’ir hânlar ve sulţânlar dağı anlara muhâlefetden hâzer kılsunlar.” mazmûnını beyân itdi. Bu minvâl üzere tâğiler zümresi her taraftan zühür itmege başladı. Ve bu haberleri cünüd-ı Müslimîn’ün [474b F] ekşeri tıyup aznaşladı.

Ve bu eşnâda bir seher serdâr-ı şâhib-zafer iç kal’a binâsında cilveger iken³ Şâhvirdi Hân tarafından ilçi ve nâme ve haber geldi. Mazmûn-ı nâ-mergûbında “Zâhir budur ki kudret ü şevketimüzi işitmişün. Ve bunca hânları şıyup habse aldığımızı güş itmişün. İmdi şöyle ki ümerâ-yı nâm-dârdan dört nefer emîr-i bülend-iştihâr gönderesün. Ve sâbıkan babam taşarruf eylediği ülkelerden Ma’deliçin ve Hâşbân⁴ ve Bedre vilâyetlerinin menşürünü baña irsâl idesün. Fe-bihâ, ‘atebe-i ‘aliyye-i şehryâriye mütâba‘at iderin. Ve illâ, üstiñüze varup orduñuzu gâret ve⁵ ‘askeriñüzi katl ü hasâret semtine giderin. Hemân baña bir şâfi cevâb gönderesüz ve mağlûb olan begleri ilçimüze hem-râh idüp bu işi vâcibâtdan bilesün.” diyü bildürmiş idi. Zu‘m-ı fâsidine mekr ü hîle yollarına bu tarîk ile sülûk itmiş idi.

Li-mü’ellifihî

Mümkin midür ki mür ola semmûra pençe-gîr
Kâbil midür ki seg kıla şîr-i jiyâni şayd

Andan o nâmdâr-ı [471a R4] cihân kim idüpdürür
Fitrâk-i heybetine hezârân hizebri kayd⁶

1 Korkmas: Korkmamış F
2 perrân: - F
3 serdâr-ı/iken: - F
4 Hâşbân: Hâşyân EH
5 ve: ü hasâret ve EH
6 Li//kayd: - F

Paşa-yı¹ zî-şân ki bu efsâneleri iz'ân eyledi, münşisini taleb idüp hâme-i kehrübârını bu yüzden dürr-efşân² eyledi ki “Çünkü ‘asâkir-i pâdişâhî bu vilâyetleri muhayyem-i hıyâm-ı nuşret-hitâm itmişdür ve zıll-ı zâlîl-i râyeyet-i sa'âdet-âyetleri arâzi-i rub'-ı meskûndan bu ser-zemîne dahı yitmişdür, huşûsâ ki Qal'a-i Nihâvend alınup zabt u rabt olunmuşdur, hattâ tevâbi' u muzâfâtı dahı memâlik-i maḥrûseye zamîme bulunmuşdur, imdi, Şâhvirdi Hân zümre-i muḥâlifinden rû-gerdân olup 'atebe-i 'ulyâ kıllarına mütâba'at-künân 'arz-ı hulûş u 'übüdiyyet ü istimân iderse fe-bihâ, eglenmesün gelsün. Ümmîdvâr olduğu ülkeden ba'zılarını taht-ı hükümet ü taşarrufında [481a EH] bilsün. Yoḥsa ne aña ümerâ-yı 'izâm gönderilür ve ne bu maḥûle efsâneye güş-ı hüş tutilur. Ammâ be-şart-ı ân ki çihre-sây-ı 'atebe-i şâh-ı şâhân olduḡda maḥbûslarını bile getürsün. Ve şâh cânibinden kendüye gelen tiḡ u zer-kemer ü ser-'alemi ma'an ḥuzûrîmuza yitürsün. Tâ ki şadâkati gün gibi dirahşân ola. Ve ol semte muḥâlefeti sevâd-ı zulmet-i deycür-şıfatında nümâyân ola. Ve illâ, bildüġinden ḡalmasun. Bizi ġâfilinden 'add idüp bu güne ferdâlara şalmasun.” buyurdi. Ve ol nâme-i maḥtûmı ilçisinüñ eline virüp geldüġi yola gönderdi. Meger ki ḡâkim-i maġrûr mest-i şarâb-ı³ ġurûr u maḥmûr olduğu ḡâlde atlanmış. Altı biñ güzide 'askerle Ordu-yı Hümâyün ḡurbına gelmiş. Ya'nî ki 'ale'l-ġafle kılıc ḡoymaġı muḡarrer kılmış. Hemândem ki âdemi vardı, maẓmûn-ı nâme-i vezîre ıttılâ' buldı,⁴ ol ḡaşd-ı fâsîdine mücidd ü sâ'î oldı. Lâkin ba'zı hevâdârları ziyâdesiyle men'ine ikdâm eylediler. “Murâdınıuz bu ise külli tedârük gerekdür.” sözünü⁵ söylediler. Ol dahı dönüp menziline gitdi. Ve ol anda Timur-ı maḥbûsı getürdüp ıtlâḡ itdi. Mâbeynlerindeki 'ahd u ḡarâr bu yüzden ittifaḡla bedidâr oldı ki Timur Hân varup zîr-i destindeki ḡaşerâtı yat u yaraġla ḡâzır u müheyyâ kıla. Ve mev'ud olan rûz-ı meşhûrda kendünün ḡuzûrına gele. Bu minvâl üzere Hemedân ḡânına dahı ilçi gönderildi. Yigirmi biñ âdemle bunlar,⁶ on biñ merd-i cengî ile Ḳorḡmas⁷ nâmındaki bed-aḡter ve yedi sekiz biñ nüfusla

1 Paşa-yı: Vezîr-i EH

2 dürr-efşân: ifşâ F

3 ilçisinüñ//şarâb-ı: ilçiyevirdi F

4 'ummâdemi//buldı: âdemisi varup nâme-i vezîri irsâl eyledi ḡâkim-i maġrûr nâme vezîre ıttılâ' ḡâşıl itdükte R4

5 sözünü: diyü çok ibrâm u ilḡâḡ sözünü R4

6 bunlar: bunlardan mâ'adâ F

7 Ḳorḡmas: Ḳorḡmamış F

Tekelü begleri nāmındaki bāgiyān-ı menhūsle Velî Hân oğlu Aḥmed Hân daḥı menāzil-i ‘azm u rezm ü āhengde cilveger olalar. Nihāyet bu cümleñiñ ittifaḳı ile mezbūr Aḥmed Hân vezir-i memālik-sitān cānibine bir mektüb-ı ma‘zeret-üslüb göndere. Ya‘nî ki Şāhvirdi Hân lisānından bu mazmūnları serdāra bildüre ki¹ “Fî nefsi’l-emr bir yarar müşir-i kār-güzār ve cümlemüze hem-civār ve şecā’atle büleñ-iştiḥār olmaḡın münāsib olan budur ki kendü cānına kıymasunlar. Ser-māye-i zindegānî bir daḥı ele girür, şanmasunlar. Ber-vech-i ilḡar süvār-ı esb-i rehvār olup sebük-bār çekilüp gitsünler. Ne āteş-i ḥarbmüz şu’le şalsun ve ne ol bî-günāhları yaḳup kül itsünler.² «ما بدانیم که رومیان مردان جنگی نیستند»³) didiler. Ya‘nî ki düstāne bu maḳūle bir naşihat-āmiz kāḡıd⁴ gönderdiler. Hālā ki paşa-yı kār-dān bu feşārātı aşlā⁵ ḳulaḡına ḳoymadı. Tehdîd ü taḥvîf semtin tūtan ādemlerinüñ sözlerine uymadı. “Benüm tevekkülüm Cenāb-ı Kibriyā’ya ve tevessülüm mu‘cizāt-ı Muḥammed Muştafā’yadur. Ve dā’imü’l-evḳāt zāḥir ü kāmin⁶ «المقدر كائن») ḥadîsi levḥ-i zihñimde meşṫürdur. Bu taḳdîrce serçeden ḳorkan ṫarı ekmedüḡi meşḫürdur.” buyurdu. Gelen ādemlerine taḳrîren ve taḥrîren⁷ sebāt-ı ḳalbini tūyurdu. Anlar gitdükden şoñra cāsūs istiḥdāmından ve tertîb-i yat u yaraḡ ihtimāmından ḥālî [471b R4] olmadı.

Li-münşi’ihi

Ceng ü cidāle muntaḫır oldı dilirler
 Ol demde ya‘nî⁸ na‘re-zenān nerre-şirler
 Merdān-ı rezmi āhene ḡarḳ itdi ser-be-ser
 Pülād-ı zarfa girdi cevāḥir-naḫirler
 Bünyād-ı cenge her şafı dīvār idince çerḫ
 Pā-best-i ḳaşr-ı [475a F] şavlete teng oldı⁹ pîrler

1 ki: - F

2 kül itsünler: yandursunlar R4

3 “Biz Rûmilerin savaş adamı olmadıklarını biliriz.”

4 kāḡıd: ḥaber R4 | - F

5 aşlā: re’y F, R4

6 “Kaderde olan gerçekteşir.”

7 taḳrîren//taḥrîren: taḳdîre F

8 ya‘nî: - F

9 oldı: - F

İttifâk cāsûslar gelüp bu haberler alındı ve şıhhati niçe vech ile taḥkîk kıldı. Şāhvirdi Ḥān ile Timur Ḥān ¹«الصلح خير» feḥvāsı ile ‘amel itmişler. Ya‘nī ki ikisi ittifâk idüp yigirmi biñden ziyāde kıtāl ü cidāle āmāde leşker cem‘ idüp semtlerinde ḥāzır olmuşlar. Hemedān ḥānı daḥı on biñ nüfûs-ı bī-mer ile Miyāne Gedügi² ne gelüp ağzın almışlar.² Tekelü begleri daḥı yedi³ sekiz biñ ḥaşerātla bir taraf-ı āḥardan yürümüşler. Bu i‘tikādla ki ‘asker-i İslām’ı ortaya alalar. Kemāl-i ittifâkla deprenüp ‘ale’l-gaffe kıılıc çalalar. Tā ki bir cān kıurtulmaya⁴ ve bir ferd ḥalāş yaqasına dest-res bulmaya. Serdār-ı zafer-yār ise kendü leşkerine istimāetler virdi. Kirāren ve mirāren bu ma‘naları kendülere bildürdi ki “Seḥerden her kişi at arqasında⁵ ḥāzır ve eṭrāfından zuhūr eyleyecek qazāya nāzır ola. Lākin emr olunmayınca ḥiç bir ferd yirinden ayrılmaya. ‘Düşmen alayı görünmişdür.’ diyü üstlerine hücum kılmaya. Zīrā ki pusuları muqarrerdür. Leşker-i İslām ordudan ayrıldığı gibi anlaruñ emr-i gārete iqdāmları muqarrerdür.” sözlerini söylediler. A‘dānuñ efkār-ı fāsidesinden kemā-yenbaḡi haberler virdiler. Ḥadd-i zātında mezbūr Timur cür‘et ü şalābetle meşhūr, ḥile vü ḥud‘a ile [481b EH] dillerde mezkūr bir bed-kirdār-ı maḡrūr idi. Ḥuşūşā ki cünd-i müvāḥhidin şey’-i yesir ve cüyüş-ı mevḥüş-ı mülhidin ḥayli keşir idi. Ammā şol gün ki tarafeynüñ muqābelesi muqarrer oldu, cāsûslar lisānından haberler alındığı taḥkîk buldı. Serdār ordusındaki develer ki otaḡa gönderildi, a‘dā tarafından biñ miqdār güzide süvār deve sürmeḡe ḥavāle oldu.

Fe-ammā henüz bu aḥbār ma‘rüz-ı cenāb-ı serdār olmadın maḥremān-ı ḥavāşşından olan ümerādan Ḥişān Bedre begi Muştafā Beg, ḥuşūşā da Ṭozan sancaḡından münfaşıl olan ‘Alī Beg ki ‘Alī Faḡı⁶ dimekle meşhūr, ḥüsn-i re‘y-i rezin ve tedbīr-i dūr-bīn ile mevşuf u mezkūr, Yünāniyyü’l-aşl, ya‘nī Qaramaniyyü’n-nesl, qaşaba-i Yeñişehr’den tevel-lüd itmiş ve neşv ü nemāsı ol belde-i ma‘mürede nihāyete yitmiş bir

1 “Barışta hayır vardır.”

2 Hemedān//almışlar: - F, R4

3 yedi: - F

4 kıurtulmaya: - F

5 arqasında: arqasına gelüp EH

6 Faḡı: Ḥafi F, R4

suhan¹-âferîn ve şadıku'l-ıkvil-i güzîn idi, bir zamân pîr-i rüşen-zamîr-i serdârân, mürşid-i sipehsâlârân u hayyâlân olan merhûm Lâlâ Muştafâ Paşa'ya hîdmet itmiş idi. Ol münâsebetle mü'ellif-i kitâba muşkârenet idüp 'arz-ı hülûş u hullet eylemiş idi. Ol şâhib-i sa'âdet² ki 'azm-ı sefer-i âhîret itdi, mîr-livâ-yı mezbûr mûmâ ileyh Cıgala-zâde Yûsuf Paşa hîdmetine yitdi. Hattâ bezm-i hâşlarına dâhil ve halvet-serây-ı iltifâtlarına vâşıl³ olup râyet-i sa'âdet-âyet-i⁴ pâdişâhî birle serv-i balâ gibi engüşt-nümâ olup oñdı, bitdi.

El-kışşa mîrân-ı mezbûrânla Deli Dizmân⁵ nâm şâhib-i zûr ve ba'zı dil-âverân-ı celâdet-zuhûr bilâ-ma'rifet-i serdâr vardılar. Deve sürmege gelen Ekrâd-ı bed-nihâdî ele aldılar. Ğuzât-ı ahyâr⁶ altmış nefer dilîrân-ı rûzgâr-ı kâr-zâr şikâr nâmına gelen eşirrâ bîñ neferden bisyâr iken ⁷﴿كَمْ مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةٌ كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ fehvâsı bedîdâr oldı. Anlardan niçesi katl ile hâk-sâr kılinup bu zümreden ancağ bir merd-i sa'îd sa'âdet-i şehâdet mertebesine sezâvâr oldı. Âhir-i kâr cenâb-ı serdâr ki bu kâziyyeden haberdâr oldı, dört yüz atlusı ile Yana hâkimi ve bir miğdâr âdemi ile Qaraçağ zâbıtı İsmâ'îl Beg'i gönderdi. Cem'an sekiz yüz miğdârı süvâr ve iki yüz nefer piyâde-i kemândâr, muşkeddemâ küşîş-i kâr-zâr kılan altmış yarar atlu ile ittifağ-ı celâdet-şi'âr kılip yürüdiler. Düşmen tarafından Şâhvirdi Hân'a tâbî' iki bîñ atlu ve dört bîñ piyâde ile cenge mübâşeret kıldılar. Fe-ammâ mu'cizât-ı Muḥammedî ve te'yîdât-ı fetḥ-i sermedî gün gibi kendün gösterdi. Bir sâ'atün içinde düşmen [472a R4] 'askeri şınup serdârları sekiz atlu ile Lûristân çağlarına kaçdı. Atlusunuñ ekşeri piyâde vü hâk-sâr, yayaları ise hâk-i mezelletde h'âr u zâr, atları gürizân, niçesi mecrûh ve niçesi gûsiste-'inân olup vâfir diller alındı. Ve mütekâşir aqdamalar getirilüp gerdenlerine kılıc çalındı.

1 suhan: şahş-ı EH

2 sa'âdet: sûret F

3 vâşıl: - F

4 sa'âdet-âyet-i: - F

5 Dizmân: Duman F | Zirmân EH

6 ahyâr: Müslimîn R4

7 "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.", Bakara Sûresi, 2/249.

Nazm

Mâ-ḥaşal ser-nigün olup râyât
 Ol bed-aḥterleri tağıtdı ğuzât
 Oldı zâhir hezîmet âşârı
 Târ u mâr itdi ḥayl-i eşrârı
 Gitdi şu'bânı kaldı genc-i nihân
 Ber-murâd oldı serverân-ı cihân¹
 Kîse kîse nuḳûd u dürr ü güher
 Râygân kaldı hemçü seng-i meder
 Niçe hemyân-ı derâhim ü dînâr
 Esb ü ester gezer kaṭâr kaṭâr
 Oldı baḥr-ı ğanîmete ğavvâş
 Dürre ğarḳ oldı merd-i ḥâşşü'l-ḥâş

Pes leşker-keş-i kâr-dân ihsân u in'âmını şöhre-i 'âlemiyân idüp ümerâ-ya şorğuçlar ve hil'atler virdi. Baş u dil getüren eblaḳ-süvârlara eblaḳlar şokup ri'âyet kıldı. Ḥuşuşâ ki dirlikler ve teraḳķiler [475b F] daḫı bezl olındı. İlerü varan yararlar ḥidmet ü sa'yine göre mer'î vü şâd-kâm kıldı. Ḥulâşa-i kelâm rûz-ı 'arefe idi ki zümre-i mübârizine bu güne meserret ḥâşıl olmuş idi. İrtesi ki yevm-i 'îd idi, Ḳorḳmas² Ḥân Miyâne Gedüği'ne geldüği ve ol eṭrâfı ḳuşadup 'asâkir-i nuşret-me'âşirü'n ḳudûmına intizâr çekdüği ḥaber virilmegin sâ'atiyle göçüldi. Yevm-i 'îd geçince tevâḳḳuf lâzım iken ihtiyâten ḳalkıldı. Fi'l-vâķi' sâbıķu'z-zıkr Ḳorḳmas³ Ḥân ve evleri göçi ile Tekelü cemâ'atinden nihâyetsiz nâs⁴ ol maḥalde ḥâzır idüği bilindükde dört yüz yarar Ekrâd ile Ḳubâd Beg ve iki yüz âdemle Maṭraḳcı Muştafâ Paşa oğlı Meḥemmed Beg dündâr olan mîr-i nâmdâra mu'âvin gönderildi. Ve Şehrizül Beglerbegisi [482a EH] Ḥasan Paşa kendü leşkerinü'n yararları ve serverlerinü'n nâmdârları ile bir maḥalde pusuya girmek buyuruldu. Vaḳtâ ki muḳaddime-i 'asker olan Mîr Ḳubâd-ı nâmver Miyâ-

1 EH nüshasında bu beyit manzumenin başında yer almaktadır.

2 Ḳorḳmas: Ḳorḳmamış F

3 Ḳorḳmas: Ḳorḳmamış F

4 nâs: âdem F

ne Gedügi didükleri taġuñ dâmeninde cilveger oldu, zümre-i muhâlifinden iki biñ yarar atlu seçilüp taġdan aġaġa inmege başladı. Baġıyyesi¹ on biñ miġdârı nüfus-ı bî-mer daġı gedük hîrâsetine mücidd idükleri haber virdi. Ya'nî ki Ķubâd Beg kendü Ķarındaġını cenâb-ı serdâra gönderdi. Ol daġı niće istimâletden Őonra Ħasan Paġa pusu Ķurduġı maġalli ve ol cenge müheyyâ 'askeri aña gösterdi. "Hemân siz Őavaġarak anları bu semte ćekesüz. Ba'dehu² Ķudret-i ilâhiyyeyi müŐâhede idesüz." buyurdu.

El-Ķıġġa³ sene ġamse ve tis'in Zî'l-ġicce'sinün onuncu ġünü ki rûz-ı 'id idi, ol mücâhidlerün bayramları bu yüzden sa'id oldu. Ve ol ġinde ilkâyı Raġmânî ile serdâr-ı nuġret-yâr işhâd-ı⁴ ümerâ-yı kibâr idüp "Őöyle ki bi-'inâyeti'llâh ĶorĶmas Ħân bugün bizüm penćemüze giriftâr ola, Ħazret-i Seyyid 'Abdü'l-Ķâdir-i Geylânî rûġ-ı Őerîfi için biñ sikke-i ġasene nezrimüz olup merĶadine vuġul bula." buyurdu.

Li-mü'ellifihi

Bü'l-'aceb nüktedür bu sırr-ı zamîr

Kimi tedbîr ider kimi teşhîr

Olsa zâhir kevâkib âġarı

Maġv olur nûr-ı muġlaĶ esrârı

VefĶ u te'Şir ü kevkeb ü taĶdîr

Oldı bir nüġha nüktesinde mesîr

Bulan ol nüġhayı muzaffer olur

Bulmayanlar Őınar muġaĶĶar olur⁵

Hemân ol ġinde Hâbil nâm⁶ aġaları bir yarar baġ getürüp a'dâ maġhûr olmaĶ Őadedinde idüġin tıyurdu. Bu eġnâda ĶorĶmas Ħân on biñ atlu ile 'asker-i İslâm'ın üzerine bir uğurdan at sürüp ve 'asker-i mücâhidin daġı hezîmet-künân firâr itdüklerinde pusuda olan Ħasan Paġa'yı gećdüklerin-

1 Baġıyyesi: BâĶî F

2 ćekesüz. Ba'dehu: ćeküp F

3 El-Ķıġġa: - R4

4 işhâd-ı: iştihâr-ı EH

5 Bulan//olur: - F

6 Hemân//nâm: Pes yeñićeri F

de Hasan Paşa dağı yanında olan dil-âverân ile ardlarına düşünce firâr iden leşker-i Sünniyân ‘ale’l-fevr girü dönüp, aç kırd koyun sürüsüne ne resme girür ise öyle girüp, ardlarından Hasan Paşa dağı yitişüp, leşker-i muhâlifin iki ‘askerün¹ mâbeyninde kaldıkları muqarrer olduğda nâ-çâr ceng ü cidâl ve harb u kıtâle ‘azm itdiler. Ammâ ki leşker-i Rûmiyân bir mertebe hücum itdiler ki ân-ı [472b R4] vâhidde leşker-i muhâlifin târ u mâr olup bu aralıkda taqdir-i Hudâ ile Qorqmas Hân esir olup leşkeri perâkende vü perîşân olduğda ‘aқablarınca ‘asker-i İslâm bir mertebe kırdılar ki on biñ âdemden ancaқ biñ âdem kırtıldı. Ve der-‘aқab haberler serdâr-ı bâ-vaқâr huzûrında üsteleyüp² a’dânun kesr ü inhizâmı haberi mükerrer yitişdi. Bu tarîk ile kendüler şadmân, düşmen gürühü perîşân, yeñiçeri ağaları ağırık öñine düşüp қonağa тоғrı revân oldılar. Cenâb-ı Vâcibü’l-vücûd’a şükri firâvân idüp küllî sürür u cüd³ buldılar. Ahşam zamânı ki Tüde⁴ Çayırı’na қonuldu, ol gice şabâha dek vezir-i rüşen-zamîr şem‘-i cem‘-i şağir ü kebîr olup divân eyledi. Dil getürenlere, baş kesenlere gün-â-gün virgüler vir-di. Huşûşâ Qorqmas Hân’uñ alınmasına bâ’iş olan dest-bürde⁵ bahâdir Kürd’e sancaқ teklif olındı. Lâkin қabûl eylemedi. «مرا جار شاهي به از لواي»⁶ cevâbını virdi. Aña binâ’en yevmî kırık aқçe ile divân-ı Bağdâd müteferriқalığı virildi. Fî zamâninâ ahvâl-i ümerâ muhtel ve kendüler ‘azl ile mübtezel olmağın ol maқûle bir Kürd livâ-yı sulţânî қabûlinden ibâ eyledi. “Mu‘azzez olmaқ müyesser iken mübtezel olmazın.” diyü söyledi.

İrtesi ol menzilde istirahat olındı. Qorqmas Hân maḥbesden getürdilüp imâna gelmesi teklif қılındı. Fe-ammâ hergiz inâbete toғrılmadı. “Henüz sekiz biñ nefer âdemüm yitişmedi. Yoḥsa sen⁷ benüm elüme giriftâr olmañ muqarrer idi.” cevâbından dönmedi. El-қışsa ol sefer-i nuşret-eşerde Üçağaç nâm maḥalle қarıb olan Sîrgân nâm қaryeye dek varıldı. Ve ol eşnâda Zeynel Hân nâm bellü başlu bir şöhre-i güm-râhân muḥanneslikle firâr itmeğın Қızılbaş miyânında nâmı Zeynel Bacı oldu. Hân-ı zî-şân añı-

1 ‘askerün: leşker EH

2 Bu eşnâda//üsteleyüp: Der-‘aқab bu haber üsteledi F

3 cüd: huzûr EH

4 Tüde: Nüde F, EH

5 bürde: beste F

6 “Bana şahın komşuluğı padişahlık makamından daha iyidir.”

7 sen: - F

lurken ol laḳabla iştihâr buldı. Ba‘dehu âşâr-ı şitâ belürdi.¹ “Li’llâhi’l-ḥamd bu deñlü yüz aḳlıḡı müyesser oldı.” diyü ümerâ ve sipâh u zu‘amâ istid‘â-yı ruḡşat-ı ‘avdet idüp vaṭanlu [482b EH] vaṭanlarına icâzet taleb itmeḡin cümlesine ruḡşat virildi. Her kişi yirlü yirine ‘azîmet üzere taḡıldı.

Ammâ sene sitte ve tis‘in ešnâlarında tekrâr Nihâvend Kızılbâş tarafından muḡâşara olındı. Yine serdâr-ı müşârün ileyh emâm-ı imâmda direng ve bir miḡdâr dernek ile düşmen cânibine ‘azm-ı âheng itdükde egerçi ki Sincâr ve ‘İmâdiyye ḡâkimleri gelmedi, lâkin Bağdâd ḡulları ile ve Şehrizül Beglerbegisi Semender Paşa semendervâr yanar âteşe girür dilîr-i ceng-âz-mâ iken ḡaste bulunmaḡla ketḡudâsını ḡâ‘im-maḡâm ve Şehrizül ḡulları ile ümerâsı ḡidmete ḡıyâm idüp, ol gürûhuñ şîr-i nerleri² ile Nihâvend’e toḡrılıp, üç ḡonaḡ miḡdârı yakın yirde bi’z-zât ‘Acem Şâhı [476a F] ‘Abbâs Şâh bin ḡudâbende oturup, ‘umûmen ‘aşâ‘ir-i ulus ve bî-nihâye levend³ kendüye mürâca‘at ḡılıp, eṭrâfdaki ma‘mûr olan ḡaryeleri yaḡup yıḡup, bu ṭarîḡ ile ırâḡdan Nihâvend’i çevirüp, iṭerüsinden âdem ḡıḡarmayup oṭurmaḡla derûn-ı ḡal‘adaki Mîr-i Mîrân Meḡammed Paşa ve sâ‘ir ḡul ṭâ‘ifesi ve merdümân-ı ḡişâr nâmındaki ḡılmân-ı müşevveş -ḡâşâ şümme ḡâşâ- kedi köpek etleri yiyüp, mekrûhât u muḡarremât ḡısmını mübâḡ olan me’külât u meşrûbât gibi ḡõra geḡürüp ṭururlar idi. Ne ḡal‘ayı virürler idi ve ne cevâbuñ telaffuzını câ‘iz görürler idi.

Nazm

Görelüm ‘âḡıbet-i kâr n’olur

ḡıssa-i ḡuşşa-i peyḡâr n’olur

Görelüm perde-i sırr-ı taḡdır

Resm-i cengi nice eyler taşvîr

Berü cânibde ba‘zı ümerâ “Maḡall-i tehlükedür.” diyü serdârı ‘avdete ilkâ itdüklerinde kendüler baş u cânlarını fedâ idüp “Elbette varmaḡ ve ol Müslimânları ol⁴ berzaḡdan ḡalâş ḡılmaḡ mühimmât-ı dîn ü devlet-

1 belürdi: ḡarîb olduḡda R4

2 şîr-i nerleri: şîrleri F

3 bi//levend: Nihâvend EH

4 Müslimânları ol: - F

dendür.” dirler¹ idi. Aşlā ve kaç²ā havf u haşyet göstermezler idi. Vaktā ki Sürhbīd’e varıldı, “İşte Şāh ‘Abbās bi’z-zāt yigirmi biñ miqdārı leşkerle gelmekdedür. Yanlarında³ İmāmçulı ve Mehdikulı [473a R4] ve Kelb ‘Alī ve Piyādeoğlu ve sā’ir nāmdār hānlar ve sultānlar muķābele vü muķātele kaçdına irişmekdedür.” didüklerinden mā’adā Arān Mārān⁴ Kal’ası’ndan Seyyid Köyi’ne varılduķda yine Şāhvirdi Hān ile Kızılbaş leşkeri şalt sebük-bār alaylarını izhār idüp, huşuşā ki serdār cānibine ilçi gönderüp “Zahiresini bu maħalde ķosun. Biz selāmetle ulaşıduralum. ‘Ahde muķālefet iderse kemend-i ‘azm-ı kıtāli gerdenlerine ķolaşıduralum.” inhāsın itdüklerinde leşker-keş-i kār-dān cidden bu sözlerden aldurmadı. “Biz kendü fetħ itdügümüz kal’anuñ zahire vü hazinesini teslim itmege giderüz. Ne muğā’ir-i şulħ hareket ve ne bir vaz’ u cünbiş-i bī-bereket iderüz. Ammā sizden bir kabāħat zuhūr iderse verā-yı perde-i taķdīrde⁵ pinhān ü setir olan esfār zuhūra gelmesini muķarrer sezerüz.” didiler. Bu cevābdan soñra bī-hirās ü bīm Nihāvend’e varup zahire vü hazineyi teslim ve kendüleri beş gün ol ķonaķda muķīm oldılar. “Tevaķķuf ise ancaķ olur, er⁶ gelmek gerek idi.” diyü Şāhvirdi’ye haber gönderdiler. Mezbūr bu kerre inşāfa geldi. Şimdiye dek zuhūr iden ‘inād u muķālefetine nedāmet gösterdi. Bu minvāl üzere serdār-ı nīk-nihād ‘azm-ı rāh-ı Bağdād eyledi. Nihāvend meşāliħini gördükden soñra eyāletini yine Meħemmed Paşāda ibķā itmeği münāsib gördi. Ba’dehu menzil-be-menzil çekilüp Eyvān nām menzile ķonduķlarında altı biñ miqdārı güzīde ‘asker ile Şāhvirdi Hān⁷ encümen-i muşādaķatda ‘iyān ve nişimen-i ħulūş-ı ũaviyyetde nümāyān ve rāh-ı ħidmetde dāmen der-miyān oldu. Kendüye muraşşā’ kılıc ve yarar ħil’at-ı⁸ fāħir ile ri’āyet olındı. A’yān-ı ħuddāmına daħı güzīde ħil’atler giydürildi.

1 dirler: diyü buyurmuşlar EH

2 ve kaçā: - F

3 Yanlarında: Hānlarından EH

4 Aran Maran: Aradan ve Maradan F

5 taķdīr: taķdīre ħavāle iderüz. Ammā F

6 er: er ise EH

7 nām//Hān: - F

8 ħulūş-ı//ħil’at-ı: - R4

Vâkı‘a-i râbi‘ ve şelâsîn

Zeydî mezheb olan ekâbir-i ‘Urbân’dan Yemen vilâyetinde vâkı‘ Tamtarân¹ nâmı ile şâyi‘ eyâletüñ hâkimi olan Şeyh Muṭahhar² ki Melik ‘Osmân oğlıdur, babası fevt olduḡda ehâli-i vilâyet “Elbette lâ’ik-ı şadr-ı hükümet sizden ġayrı yokdur.” diyü babası yirine iclâs idüp, rızâ-yı³ hâtır-ları için kabûl eyleyüp niçe eyyâm ol kıuyüdüla muḡayyed olur. Lâkin fırsat düşürdüḡce aralarından ġâ’ib olup ba’zı kühsârlarda ve hâlî olan yirlerde ve nihânî ġârlarda tã’at u ‘ibâdetle iştigâl üzere olur.⁴ ‘Âkıbet dünyânuñ fenâsına binâ’en bi’l-külliyeye kayd-ı hükümetden el çeker. Ve a’yân-ı memleketi cem’ idüp ‘am-zâdesi ‘Alî Yaḡyâ nâm şahşı yerine hâkim naşb ider. Ve kendüsi her nesneden çekilüp [483a EH] ferâġ-ı bâl ile ‘ibâdet itmege gider. Bu minvâl üzere niçe mâh u sâl muḡassenât-ı riyâzet ü ‘ibâdetle muntazamü’l-aḡvâl iken, hattâ kayd-ı hükümetden münkaṡı‘ olalı sekiz yıl geçmiş iken ol târîḡde Yemen beglerbegisi olan Ḥasan Pařa şeyḡ-i mezbûrı hużûrına da’vet kıılır.⁵ “Sa’âdetlü pâdişâh ḡazretleri sizün du’â-yı ḡayrıñuzdan istimdâd idüp cemâl-i bâ-kemâliñüz rü’yeti ile müşerref olmaḡ recâ itmişler.” diyü ibrâmla mezbûrı gemilere kıoyar. Evvelâ vilâyet-i Mış’a, sâniyen dârü’l-mülk-i İstanbul’a gönderür. Pes ‘âbid-i büzürgvâr sene ḡamse ve tis’in ve⁶ tis’a mi’e⁷ Recebü’l-mücerrebinün şülâsâ ġünü ki ġurresi idi, mülk-i devlet-i⁸ İstanbul’a dâḡil olurlar. Mîr-i mîrân-ı ġaddâruñ i’lâmı üzere tãlib-i mülk ü devlet kııyâsı ile Yediķülle Maḡbesi’ne ġiriftâr kıılınurlar. Der-‘âķab bir tãriķ ile ‘am-zâdesi ‘Alî Yaḡyâ’yı daḡı ele ġetürürler. Kıayd u bend ile Mış’a, andan Kıoşantıniyye’ye⁹ yitürür. Ol daḡı ‘azîz-i mezbûruñ yanında ḡabs olınur. Andan yedi sekiz yıldan berü ġiriftâr ve kıarîn-i nâle vü zâr tã’at u ‘ibâdetine küşiş-i bî-şümâr üzere olduġını ve¹⁰ birķaç kerre kıal’adan tãřra bulunduġını, hattâ hıfz u ḡirâsetine meřġül [476b F]

1 Tamtarân: Tımtıurâķ EH

2 Muṭahhar: - F, EH

3 rızâ-yı: veşâyı’-i F

4 üzere olur: iderler F

5 kıılır: kıılıp didi ki F, EH

6 tis’in ve: - EH

7 tis’a mi’e: - F

8 mülk-i devlet-i: - R4

9 Kıoşantıniyye’ye: İstanbul’a R4

10 olduġını ve: ve Yediķülle Maḡbesi’nde EH

olanlar baş korkusuna düşüp eṭrāfa tek-ā-pū itdüklerinde ¹«لا تخافوا» diyü tesliyet idüp “Ḳoyuvirsenüz de şimden şoñra gitmezin.” diyü cevāb² virdü-gi taḳrîr kııldı. Ya’nî ki merdümân-ı ḥişār ḳavlınce niçe kerre kerāmât u āşarı müşâhede olınuğı ḥaber virildi. Ḥattâ târîḥ-i elfe dek anda maḥbûs ve cânib-i ḥalâş u rehâdan me’yûs idi. Bu ḥaḳîr taşavvurında ol mazlûma bu yüzden cevr ü bî-dād kıılınalı umûr-ı Devlet-i ‘Oşmâniyye çendân muntazam olmadı. Yemen vilâyeti ḥod bi’l-külliyeye iḥtilâle yüz tıtdı.

Li-mü’ellifihî

Dime kim mezheb-i Zeydîde olan şâḥib-i mülk

Kâm-yâb-ı dürer-i silk-i kerāmât olmaz

Bir ḳuluñ ṭâ’ati Mevlâsına ḥoş geldükde [473b R4]

Zihni-i pâkinde anuñ gibi mükedder bulmaz

Ba’de hâzâ yine bu senenün Cemâziye’l-âḥire’sinde şeyḫü’l-İslâm-ı pây-taht ve şadr-ı ‘ulemâ-yı rüşen-baḥt olan bânî-i dîn-i şerî’at-mebânî Çivi-zâde-i Sâni Şeyḫ Meḥemmed bin Meḥemmed bin İlyâs vefât itdi. Ve mezbûruñ tafşil-i tercemesi Faşl-ı ‘Ulemâda ḥadd-i taḥḳîḳa yitdi. *Raḥimehu’llâhu te’âlâ*.³ Ammâ şadr-ı fetvâ kendülerün ta’yîn-i dil-pezirî ile Şeyḫ ‘Abdü’l-Ḳâdir Mü’eyyedî’ye işmarlandı ki beyne’l-mevâlî “Şeyḫî Efendi” diyü şöhre-i ehâli ve dâmâd-ı Ebû’s-su’ûd-ı ‘İmâdî bir monlâ-yı muḥterem idi. Lâkin gözleri nev’an ma’lûl olmağın tettebbu’-ı mesâ’ile bi’z-zât ḳudret yitüremedi. Rûz-merre niçe yüz fetvâ virilmek muḳarrer olmağın kütüb-i fetāvâyı vâḥidün ba’de vâḥidin göremedi. Ba’zılar ḳavlınce imzâsına bile ṭâḳat getüremedi. Pes isti’fâ idüp emr-i fetvâ âḫara emr olınmasına egerçi ki kendüler rızâ virürdi,⁴ fe-ammâ tevâbi’ u eḳâribi münâsib görmezdi. Ve bi’l-cümle bi’l-fi’l ki sene sitte ve elf târîḫinde Anaṭolî ḳaḍî’askeri olan Aḫî-zâde Mevlânâ ‘Abdü’l-Ḥalîm Efendi ol zamânda medâris-i Şemân müderrislerinden bir maḥdûm-ı fezâ’il-nihâd ve mûmâ ileyḫ Şeyḫî Efendi’ye dâmâd olmağın tettebbu’-ı mesâ’il-i müşkile ḥidmetini edâ idenlere lâzım

1 “Korkmayın.”

2 cevâb: F mükerrer

3 *raḥimehu’llâhu te’âlâ*: - F

4 virürdi: virmedi degül rızâ virdi F, R4

gelmiş bir ma'nâ olmuş idi. Kitâbet ü imzâ dahı kemâl-i müşâbeheti imâ ile kendülerün maḥdüm-ı ercümendi ve müfessir-i mütebaḥḥir Ebü's-su'üd merḥumuñ duḥter-zâde-i dil-pesend-i fazîletmendi 'Abdu'r-Raḥîm Çelebi elinden görülmüş idi. İki yıldan ziyâdece emr-i fetvâ bu feḥvâyla görüldi. Ne kimse ta'na ḳâdir oldı ve ne şer'-i şerîfe muḥâlif fetvâları bulındı.

Li-mü'ellifihi

Elinden çıḳdı her fetvâ iki maḥdüm-ı zî-şânuñ
 Biri 'Abdü'l-Ḥalîm oldı biri 'Abdu'r-Raḥîm¹ anuñ
 O² pîrün işbu sır maḥzâ kerâmâtından olmaḳdur
 Bu yüzden luḫfi zîrâ olmamışdur ğayra Mevlânuñ

Ve bi'l-cümle kendülerün dahı fazîlet ü mevleviyyeti, 'ale'l-ḥuşuş iḥâta-i mesâ ile müte'alliḳ faḳâheti muḳarrer idi. Nişânlanacaḳ fetvâları bir bir 'arz olınduḳda diḳḳatleri elbette³ mükerrer idi.

Ve bu senenün soñında, ya'nî sene sitte ve tis'in evvelinde vilâyet-i Rûm tevâbi'inden Gedeğara ve⁴ Merzifon ve Canik ḳazâlarında ve Taş Tağı nâm yaylaḳda şekl-i şanevberide⁵ nümüdâr, [483b EH] her cānibinde dendāneleri var, vezn olınduḳda dörder beşer yüz dirhem idüği âşikâr ḫolular yağdı. Beyne's-şalâteynde nüzül idüp tıyūr u mevâşiden⁶ her neye ḫoḳundı ise öldürdi.⁷ Deve ve at ve ḳatır cinsinden işâbet itdüği niçe ḫayvânâtı⁸ helâk ḳıldı. Ḥükkâm-ı zalemeden biri serḳ⁹ cāniblerine müteveccih olup merâḫil ü menâzildeki re'âyâ fuḳarâsınuñ müft ü meccānen mâ-meleklerin alup bu maḳûle ḫulmi ile mübâhât idüp giderken ol tegerg-i ḳazâ-kirdâr¹⁰ ol zâlim-i nâ-sâzkârıñ otağına dahı indi. Pâre pâre eyleyüp ḫayme vü ḫaḳgâhına fenâ virdi. Ḥattâ kendüyi ḳaçurmuşlar. Ve bir deve semerinün altına yatur-

1 Ḥalîm//Raḥîm: Raḥîm oldı biri 'Abdü'l-Ḥalîm EH

2 anuñ O: ki F

3 elbette: - F

4 Kedeğure ve: - F

5 şanevberide: beride F

6 mevâşiden: vuḫuşdan EH

7 öldürdi: helâk itdi R4

8 her/ḫayvânâtı: ḫoḳ F

9 serḳ: şarḳ F, R4

10 kirdâr: gerek F | kirdâr olup R4

dup hıfzını münāsib görmişler. Zümre-i tavāşiden bir cevvar-ı sitemkâr idi ki zulm u bî-dād pîşesini kendüye şan'at u kirdâr idinmiş idi.

Hādise-i hamse ve selāşin

Muşāhib nāmına olan Mehemmed Paşa'nun katli ve bölük halkı Divān-ı Hümāyūn'ı başdukları fitne-i 'uzmā şerri¹ beyānındadır ki mezbūr Mehemmed Paşa Mar'aş havālisindeki Ermenī köylerinün birinden peydā olup ümerādan birinün beş oğlu olup Kaya² Beg ki toğancılığla meşhūr, ehāl-i şayd u şikār miyānında ol mezāyā ile mezkūr bir sâde-dil âdem idi, huşuşā ki ekşeriyā 'Aziz³ sancağına mutaşarrıf bir mîr-i⁴ muhterem idi, merkūm anun hîdmetinde perverde oldu. Toğancılık hünerinden ta'allüm idüp fi'l-cümle imtiyāz buldı. Ba'dehu Sulţān Selīm Hān cenābına ithāf olunan ğilmāna katıldı. "Haylice toğancıdır." diyü vaşf olunup şatıldı. Anlar dahı ferzend-i dil-bendi olan Sulţān Murād Hān'a virdiler. [474a R4] "Göze h'arca bir oğlan iken toğanlarınuzı görsün, gözetsün." diyü bile gönderdi. Giderek harem-i muhteremleri ğilmānı miyānında "Kara Mehemmed" diyü nām buldı. Kendülere salţanat müyesser olduğda toğancıbaşılığla ihtirām buldı. Bu tarîk ile ki haremde taşra [477a F] çıktı, yolu ve tarîkı müsted'āsınca çaķırcıbaşılığla,⁵ ba'dehu büyük mîr-âhūrılığla rağbet-i tām buldı. Hikmet Hudā'nuındur, t̄ali'i yārî kı lup cenāb-ı salţanata intisābla mevşuf ve nev'an muşāhabet ü iltifātları ile ma'rūf olan Vezir İbrāhīm Paşa, Mısr-ı Kāhire muhāfazasına gönderildi. "Müşārün ileyh harem hîdmetinde şāġirdüm idi." diyü ilerü çekdi. "Şayd u şikāra binildükçe rağbet-i taķarrübleri aña lā'ik görölmesi münāsibdür." diyü 'arza kı lındı. Fe-lā-cerem ol pādîşāh-ı a'zam gözi baĝlu tor⁶ şāhīn gibi yegāne, daķā'ik-ı maķādīr-i nāsdan biĝāne bir zāt-ı şerīf-i ferzāne olmaĝın mezbūrun evzā' u eṭvarını ve nedimlik idüp muḫhikāta mütē'allik ba'zı ğüftārını begendi. Evvelen yeñiçeri aĝalığıyla, şāniyen Rūmili beglerbegiligi gibi pāye-i 'ulyāyla, sālīşen vezāret inzimāmı gibi iltifāt u raĝbete ķanā'at eylemeyüp "Nedür

1 şerri: - F | müşteri R4

2 Kaya: Kubbād EH

3 'Aziz: Hāmīd R4

4 mîr-i: pîr-i F

5 ihtirām/çaķırcıbaşılığla: - R4

6 tor: ķor F

ki Rümili beglerbegileri vüzerâyla ‘arza giregelmiş iken ecdâduñ zamânında fülân beglerbegi,¹ yeñiçeri ağaları girdüğü gibi tek ü tenhâ ‘arza girür imiş. Vükelânuñ ‘ulûmından mahfî ba‘zı ahvâl-i ‘âlemi hafiyeten haber virür imiş.” dimekle ve ol târihde şadr-ı a‘zam olan ‘Osmân Paşa merhûm Tebrîz semtine müteveccih olup müşârün ileyhi kendü cânibinden vekîl-i hâş naşb idüp “ ‘İzz-i huşûr-ı şehryâriye tenhâ girmesi lâzımdur.” diyü bildürmekle ol merâma dahı vâşıl olmuş idi. Ya‘nî ki vüzerâ-yı ‘izâm mıştaba-i ‘ulyâda otururken yalınuz kâlkup, selâmlayup harem-i şerîfe² girmesi niçe zamân vuķû‘ bulmuş idi. Ve bu iltifâtlardan muķaddem hâş odalıklardan³ biri ile tezvîcine rağbetleri taħķîķa yitmiş idi. Ve bi’l-cümle toğancılıķdan gelmesi, mücerred sevâd-h‘ânlık mertebesini meziyyet ü fazilet bilmesi, ya‘nî ki ma‘ârif ü kemâlâtdan bî-haberligi ve haddinden ziyâde iltifât-ı pâ-dişâhâne ile mu‘teberligi her huşûşa el uzatmasına bâ‘iş oldu. İşi ve güci vezîr-i a‘zamı ve sâ‘ir vükelâ-yı muħteremi tekzîbe müte‘allik mebâhiş oldu. Lâ-siyyemâ rûkn-i salţanata [484a EH] dâmâd ve esâs-ı bünyân-ı devlete bir râst ‘imâd olan İbrâhîm Paşa ki Mışr’dan geldi, mâbeynleri ihtilâle yüz tutup nifâķ u şikâķları günden güne izdiyâd buldı. ‘Âķıbet vüzerâ yek-dil ü yek-cihet oldılar. Müşârün ileyhûñ reddine müte‘allik olan mekrlere ķoyuldılar. Hâlâ ki tedbîrleri kârger olmadı. Zât-ı şehryârînüñ mezbûrdan inķitâ‘ı bi-vechin mine’l-vücûh taħaķķuķ bulmadı. Bi’l-âhire taslîṭ-ı ‘asker ve havâle-i nüfus-ı bî-mer mekri⁴ münâsib görüldi. Lâkin vaķt-ı furşata intizârla tevâķķuf ķılındı.

Fe-lâ-cerem şağyîr-i sikke vü direm huşûşı ki ol zamânda bir beliyye-i ‘amme olmuş idi, nuķûd-ı ‘Osmânî kırķıla kırķıla bir kırık şûrete girüp⁵ sikke-i sulţânî “ ‘Üf’ diseñ uçar.” dimelü bir peykere hulül ķılmış idi. Hattâ müteväliyyeten ruķ‘alar şunuldu. ‘Ulûfe virilen aķçelerde revâc olmaduğını ķul şâ‘ifesi kirâren ve mirâren ‘arza ķıldı. Hâlâ ki def’ine tedârük görülmêdi. Gîtdükçe dahı bedter olup külli ihtilâle bâ‘iş oldu. Ya‘nî ki sene seb‘a ve tis‘în ve tis‘a mi’e⁶ târihindeki mevâcibi ki bölük hâķına virildi, kiseden

1 beglerbegi: begleri ve F
 2 harem-i şerîfe: harem F
 3 odalıklardan: odalıkları F
 4 mer mekri: meri F
 5 girüp: girmiş idi ve F
 6 ve//mi’e: - F

[474b R4] çıkan nuḳūd қаҗарāt-ı jāle gibi қатı nā-çiz ü nā-būd göründi. Bi'l-ittifāḳ şadr-ı a'zama vardılar. İkinci defada dāmād-ı muḫterem cenābına 'arz-ı hāl kıldılar. Anlar ise 'askere cevāb-ı şāfi virdiler. "Beglerbegi elinden gelmiş aḳçelerdür. Reddinde¹ bizüm ve defterdārlarun ḳudretleri yoğduğı āşikārdur. Yine aña varup yalvarsañuz² münāsibdür." didiler. Müşārün ileyhün ihrāk-ı³ hānumānına bir miḳdār fetil otcağızı virdiler. Hālā ki ol maḳūle⁴ nuḳūd ḳabūlinde cümlesi yeksān idi. Mücerred aña isnādları maḫz-ı iftirā vü bühtān idi.

Meşāhīr-i⁵ zamāndan Muḫahhar Ḳadrī Çelebi⁶ ve şīr-i Yezdān 'Alī Çelebi naḳl itmişdür ki ol tārīhde ḫamr emīni olan Ḳırḳtoḳuz nām zemmi on yükden ziyāde kırkık aḳçe getürmiş idi. Ol vāḳı'ada ḳatlı olan Defterdār Maḫmūd⁷ Efendi merḫūm gördüğü gibi reddini buyurmuş. "Bu maḳūle aḳçenün alınması ve sâ'ir nuḳūda ḳatılıp 'ulūfeye virilmesi lā'ik-ı dīn ü devlet degüldür." cevābını virmiş. Her çend ki iki yük aḳçe ḫidmet⁸ virmiş, "Elbette ḳabūl idün." diyü yalvarmış, defterdār-ı mümā ileyh rağbet ḳılmamış. Ba'demā ol mültezim-i bī-pervā şadr-nişin olan vezīr-i celilül-ḳadre varmış, iki yük aḳçe ḫidmeti aña 'arz idüp iḳbāl-i tāmla ḳabūlini buyurtmış. Derdmend defterdār ki bu ḳışşadan ḫaberdār olmuş, ol aḳçeden bir avuç nuḳūd alup müşīr-i müşārün⁹ ileyhe göstermiş. Hattā alınmaması cānibini sevḳ itmiş. Lākin vezīr-i nāmver "Elbette alursun." kelāmını mükerrer buyurur. "Ḳazinede aḳçe yoḳdur. 'Ulūfe ister kul ḫā'ifesi ise çoḳdan çoḳ." [diyü] bu aḳçenün alınması lāzım idüğünü ḫuyurur. Hemān ki ol aḳçe alınmış, sâ'ir kiselere ḫalḫ olunup 'ulūfe virilmiş. Beglerbeginün ḳatline ve ol bī-günāh defterdārun helākine aşlda sermāye ol aḳçe idüğü taḫḫik ḳılınmış.

Ve bi'l-cümle 'āmme-i vüzerā ve mīr-i mīrān-ı bī-pervā dīvān [477b F] idüp ḫururken bölük ḫalḫından bir iki üç bin ādem Dīvān-ḫāne sāḫasına vardılar. "Elbette ihtilāl-i sikkeye bā'ış olan beglerbegidür. Anun başın

1 Reddinde: Döndürmege F

2 yalvarsañuz: yalvarun böyle eyleñüz F

3 ihrāk-ı: iftirāk-ı F

4 ol maḳūle: nuḳūd F, EH

5 Meşā'ih-i: Meşāhīr-i EH

6 Muḫahhar/Çelebi: Ḳadrī F

7 Maḫmūd: Meḫemmed

8 ḫidmet: - F, R4

9 müşārün: - F

almaq ‘uhdemüze lâzımdur.’ diyü bildürdiler. Zâhiren bi’d-defe‘ât vüzerâ minnetdâr oldılar. Ke-ennahu bu fitne-i ‘uzmânuñ def’ini murâd idindiler. Lâkin müfîd olmadı. Kûl tâ’ifesi hergiz teskîn bulmadı. Ba‘dehu iç hazine-den vâfir kîseler çıktı. Sâha-i Serây-ı ‘Âmire’de püşte püşte yığıldı. Hâlâ ki birisi kabûl eylemedi. “Her kim kabûline el şunarsa öldürürüz.” demekdin gayrı sözleri şudûr bulmadı. Fî nefsi’l-emr hazret-i hudâvendgâr mezbûruñ halâşını murâd idindi. “Her ne isterlerse virüñ. Beglerbegi mażlûmı halâş kılıñ.” diyü kapu ağasına ruşsat virdi. Kezâlik vüzerâya dağı bu haberleri gönderdi. Lâkin fâ’ide virmedi. Kendüsi meskenet idüp şadr-ı a‘zamuñ ve dâmâd-ı muhteremün ellerin öpmesi bile neticeye bâ’iş olmadı. Gördiler ki tâ’ife-i muvazzafa mütteffikatü’l-kelime “Elbette bize beglerbegiyi virüñ. Cümlemüzi anuñ katli ile sevindürüñ. Ve illâ, biz pâdişâh bulabilirüz.¹ Nizâm-ı ahvâl-i memleket tedârükini [484b EH] kıluruz.” diyüp çurdılar. Ne dönerler giderler, ne mücâb u mülzem olurlar. Fe-lâ-cerem ba‘de’l-‘arz ve’r-raqam ol derdmendi yederek çıkardılar. Bir bölük erâzil-i bāgiyenün pençesine virdiler. ‘Ale’l-fevr ser-i kem-bahtı kesildi. Güy-ı kellesi leked-kübla Atmeydâni’na dek yuvalandı. Ve ba‘zı ağbiyâ, ya’nî ki bölük halkından niçe cühelâ İbrâhîm Paşa cenâbına çıktılar. “Hemîşe düşmenün böyle olsun.” diyü imtinân kıldılar. Fe-ammâ cenâb-ı hudâvendgâra bu bî-[475a R4] edeblikleri² gâyetle güç geldi. Niçe yıllar dâmâd-ı muhteremün mażhar-ı gâzâb olması anlaruñ ol vaz’-ı nâ-sezâsından oldu.

Egerçi ki mücerred beglerbegi katli ile bu fitne başıldı idi, ya’nî ki kemân-ı hîleleri ol himmet kemeri ile yaşıldı idi. Bî-çâre defterdârı ise kimse añmazdı. “Bu pîr-i³ bî-günâhdur.” diyü bir ferd anı dile almazdı.⁴ Meger ki şadr-ı a‘zamuñ murâdı anuñ dağı izâlesi imiş. “Tîg-ı mekr ü hîleleri mücerred beglerbegiye olması gârağ-ı mağzdur.” dinilmesün diyü bu bî-günâhuñ katline dağı seyf-i hayf itâlesi imiş. “Yâ defterdâr kâdadur?” diyü getürtdiler. “Anuñ dağı tedârükini görüñ.” diyü emr itdiler. Dermendün rîş-i sefidî hûn-ı nâ-hakla boyandı. Sükkân-ı mele’-i a’lâ anuñ âteşine yandı. Küttâb şâgirdliğinden hâşıl olmuş, hidemât-ı kâlemiyyenün ekşerinde

1 bize/bulabilirüz: böyle F

2 edeblikleri: edeblerün itdükleri edesizlikleri R4

3 pîr-i: bir EH

4 almazdı: getirmezdi F

istihdām olunmuş bir maḥmūd-ḥiṣāl ve mes‘ūd-fi‘āl ādem idi. Emekdār muḥāsibler miyānında ol cihetden mu‘azzez ü muḥterem idi. Anuñ daḥı başı kesildi.¹ Meyyiti Qırşunlı Türbe qurbında medfūn ve Sekrān Bālī Efendi nāmındaki ‘azīz-i maḥzūn merqadi ile mezārı hem-civār kılandı. Hāl-i ḥayātında daḥı ‘azīz-i müṣārūn ileyhūn eḥibbāsından idi. Şeyḥ ḥazretlerinūñ gāh u bī-gāh ziyāretine şarf-ı evkāt iden² aşdikāsından idi.

Şeyḥ-i mezbūruñ mürīd-i sa‘idlerinden Muştafā Dede nām sālīk-i ‘azīzden menqūldür ki üç gün evvel kendüsi şeyḥ-i mübeccel ziyāretine varmış. Mezār-ı pūr-envārını bī-niṣān u nā-peydā görüp ta‘accüb kılmış. “‘Acabā ḥikmeti neyki?” dirken Bālī Efendi merḥūm ḥayātı ḥālindeki şüretde aşikār olmuş. Cā-niṣīni olan ḥalīfe-i güzīn şīr-i Yezdān olan ‘Alī Çelebi için “Bizi du‘ādan unutmasun.” dirler. Ve “Şimdi Maḥmūd gelecekdür. Ana göre tedārük görsün.” diyü ısmarlamış. Fī nefsi’l-emr Defterdār Maḥmūd Efendi çıkagelmiş. İkisi ol maḥalde qalup bu vākı‘ayı gören Muştafā Dede kendü semtine çekilmiş. Ḥikmet Ḥudā’nuñdur, üçüncü günü beglerbegi fitnesi zāhir oldu. Defterdār-ı mūmā ileyhūn başı kesildi. Cesedi civār-ı merqad-ı şeyḥ ḥazretlerine³ getirilüp defn olındı.

Ammā sa‘adetlü pādīşāh bu ḥuşuş için qatı ḡamnāk olurlar. İki bī-günāhuñ⁴ başı kesildüğine ve nāmūs-ı salṭanata bu yüzden ḥalel gelüp⁵ ecdād-ı ‘izāmı zamānlarında olmayan güstāhlıklar qul ṭā’ifesinden şadır olduğına, ḥuşuşā “Dīvān başıldı.” nāmına ve vezīrūñ mücerred ḥazz-ı nefsi için aḥz-ı intikāmına kemā-yenbaḡī mūte‘ezzi vü mūte’ellim olurlar. Ḥattā bölük ḥalkına birkaç kerre bed-du‘ā vü nefrīn buyururlar. Fī nefsi’l-emr ol zamāndan berü ol ṭā’ife zillate giriftār olmuşlardur. Kendüleri dā’imā faqr u fenā vü iflāsa mübtelā olmuşlardur. Bu қазиyye ki vaqt-ı ‘aşrdā vākı‘ oldu, vüzerā şād-kām u muḥaşşılı’l-merām olup evlü evlerine gıtdiler. Lākin ḥazret-i pādīşāh-ı Cem-cāh cümlesini qatı itmedüğine te’es-süf-künān āh itdi. “Zamān-ı salṭanatında ‘ırz u ḡayret ile siyāset idecek bir maḥal düşdi, anda daḥı ḡāfil bulındum.” kelāmını lisāna getürdi. Bu

1 miyānında//kesildi: - F

2 şarf-ı//iden: gelürdi F

3 şeyḥ ḥazretlerine: şeyḥe R4, EH

4 pādīşāh//günāhuñ: pādīşāhuñ F

5 salṭanata//gelüp: salṭanat ḥalel-pezir olup F, R4

sebeble vezîr-i a'zam olan Siyâvuş Paşa ve şânî İbrâhîm Paşa ve şâliş 'add olınan Cerrâh Mehemmed Paşa bi-esrihim 'azl olındı. Manşıb-ı şadâret Sinân Paşa'ya ve ikinci vezâret sâbıkan gâh vezîr ve gâh tuğra-keş-i müşîr olan Nişâncı Mehemmed Paşa'ya ve Rûmili [478a F] beglerbegiligi Pâyzen Yûsuf Paşa'ya virildi. Defterdâr-ı maqtûlûn yiri ise ağa-yı Bâbü's-sa'ade [475b R4] sevķı ile Tameşvâr [485a EH] mâliyesinden ma'zûl Şerîf Mehemmed Paşa'ya¹ erzânî görüldi. Mevlânâ Kâbüli ki beglerbegi merhûmuñ manzûr u maq̄bûli, Germiyân vilâyetinden kıopan kâğıların hoşgüy-ı ma'kûli idi, bu huşûşa müt'e'allık bir mufaşşal kaşîde ve terci'-bend² nazm eylemişdür. Vüzerâ haq̄kındaki hışm u ğazab-ı sulţânî hâdişesini penç beytle pâdişâh lisânından bu ebyâtı mü'eddâ kılmışdur.

Min ebyâtihî

Bâ'ış-i kıatlı olanuñ cümlesi ma'zûl olsun
 Çeksün ol nekbeti her birisi tâ rûz-ı kıyâm
 Sû'-i tedbîr idüp itdüklerini bulsunlar
 Hâşş u 'âm içre çıkup her biri olsun bed-nâm
 Görmesünler ebedü'd-dehr vezâret yüzini
 Kılmasunlar haremümden yaña irhâ-yı licâm
 Görmezüz anları şimden girü nâ-mağremdür
 Çün olur dîde-i nâ-mağreme dîdâr harâm
 Bâğbân-ı felek ol kıapuyı dîvâr itdi
 Salţanat büyünü anlar idemez iştişmâm

Menkııldür ki merhûmuñ defni Hâzret-i Ebî Eyyüb-ı Enşârî civârında olması ve üstine kıubbe-i 'ulyâ yapılip hayrât ü hasenât kıonulması buyurıldı. Kelle-i³ bürîdesi hâzele-i 'uşât elinden alınmağa imkân olmadı. Bi'l-âhire vekîli olan Pîrî Kethudâ dört yüz altuna şatun⁴ aldı. Ve cesedine mülhak idüp defn itdürdi.

1 Mehemmed Paşa'ya: Mehemmed'e EH

2 bend: - F

3 Kelle-i: Ser-i F

4 şatun: - F

Li-münşi'ihî

Cühelâdan nedür bu tuğyân kim¹

Üşeler bir ğarîbî öldüreler

Şâd idüp cümleten 'adûlarını

Anları küştesine güldüreler

Şatolar kellesini aqçe ile

Qıymetin kethudâya bulduralar

Oñmasun böyle qavm-ı bî-idrâk

Birinüñ olmasun 'aqidesi pâk

Devlet-i 'Osmâniyye'de Dîvân başılmaq evvelâ bu fitnede vâkı' olmuşdur. Hâlâ ki vüzerânun ahz-ı intikâm için tedbiri ve ma'zûlen Üsküdâr'da oturup müterâkķib-ı şadâret olan Sinân Paşa'nuñ hîle vü mekr ü tezvîri zât-ı şehryârînuñ taħķîrine bâ'îş idügi taħaqquq bulmuşdur. "Adûmuzdan intikâm alalum." didiler. Ve pâdişâhlarını bed-nâm-ı hâşş u 'âm eylediler. "Biz ma'şûqımız tenhâ şikâr idelüm." diyü tedbîr kıldılar. Ma'a zâlik nâmüs-dîn ü devleti tağyîr ve pâdişâh-ı İslâm'ın ırz-ı şerîfini taħķîr itmenüñ qabâhatini fehm eylemediler. Ammâ bu mâcerâya, ya'nî nefir-i 'âmm ile beglerbegi qatline müntehî ğavğâya fuqarâya taşhîh-ı sikke tek-lîfâtı idi ki hânenen hâneye bu deñlü aqçe şalıdı idi. Ve 'amme-i memâli-ke muhaşşıl-ı emvâl olanla beglerbegi tarafından şedîd ü bî-rahm çavuşlar gönderildi idi. Tâ ki bu teklîfât-ı zulmiyyeden hâşıl olan hazîne ki bîñ yük aqçeden ziyâde vâridât-ı bî-qarîne idi, ğuruş yetmişere indürile. Ve bir dirhem gümüşden aqçe sekiz üzerine qat² itdürile. Ve ol miqdâr vâridât Hizâne-i 'Âmire'ye müteretteb olan zarar-ı mâliyye ve ihrâcât muqâbilinde ola. Ya'nî ki gözyaşları ile cem' olınan nuqûd-ı mecmû' izdiyâd-ı emvâle kâr-sâz olup sebep olanlar ücür-ı mütenevvi'a hâşıl kıla. Pes defterdâr-ı a'zam olan seyyid-i muhterem genc-i şâyğâna râst geldi. Ve taşhîle ibtidâ-yı mübâşeretinde bîñ yükden ziyâde sâ'ir vâridât-ı hazînenen fazla ğanâ'im-i bî-nihâyeye dest-res buldı. Ve bi'l-cümle aldı, virdi. Semt-i ihrâ-

1 kim: - F

2 qat': - F

câtında şadedden hâric sa'ylar¹ gösterdi. 'Ummâle merhameti ve medyûnlar haqqında 'inâyeti şâyi' olup her kişi eyyâm-ı devletinde müreffehül-hâl oldu. Müddet-i 'ömründe muhâsebesi görülmeyen ümenâ-yı medyûnuñ ol ma'küle ehl-i kalem ve semt-i taḥşil ü kânün-ı kadîme a'lem defterdâr-ı ekrem zamânında maşlahatları görüldi. Ve Tezkireci [476a R4] Dâvûd ve Mevķûfâtî² 'Oşmân nâm iki reşid-i³ benâm ve üstâd-ı lâzımül-ihtirâm peydâ idüp anlar her ne sevķ iderlerse ve gelen 'urûza ne vech ile "Buyuruldu." tesvîd iderlerse bilâ-ziyâdetin ve lâ-noḫşân öylece sa'y-ı cemil itdi. Ve her ne semte yol gösterdilerse nâ-binâ gibi anlara i'timâd iderek gitti. Hattâ vüfûr-ı luḫ u keremi bir derecede şöhret buldı ki mesâ'i-i ḫamîdesine müte'alliḫ ruḫ'alar şunuldu. Hâlâ ki defterdâr olan seyyid-i muḫteremün⁴ rûz-be-rûz 'ummâle bir yük aḫçe in'âmı ve fuḫarâya yine ol miḫdâr bezl-i tâmmı bu taḫdîrce rûz-merre iki yük sa'y-ı mâ-lâ-kelâmı rikâb-ı hümayûna bildürildi. Ammâ mürebbileri bir vech ile deprendi ki cümlesi bâ'iş-i tavşif ü tertîb oldu. [485b EH] Ve şeref-i zâtına binâ'en mezbûrı kılıc kesmedügi ve oḫ geçmedügi taḫaḫkuḫ buldı.

Ba'de zâlik 'askerün yüzi ve gözi açıldı. Baş gösteren serdârlara "Seni de beglerbegi gibi ser-firâz iderüz." diyü âb-rüy-ı ehl-i nâmûs mezellet ḫâki-ne şaçıldı. Vüzerâ-yı kibâra âşikâre şetm-i ḫabîḫe başladılar. Ve vükelâ-yı nâmdârı ta'ne taşları ile taşladılar. Ve bi'l-cümle mütâba'at ser-riştesi dest-i taşarrufdan çıḫdı. Ve tünd-bâd-ı naḫvet-i [478b F] bi-edebân ḫaşr-ı ḫad-r-ı⁵ salḫanata raḫneler peydâ idüp 'ırz bünyâdını temelinden yıḫdı.

Vâkı'a-i sitte ve şelâsin

Ol târiḫde Bosna beglerbegisi ki ḫalîl Paşa idi, ol ser-ḫadduñ ḫulları vaḫt u zamânı⁶ ile 'ulûfeciklerin alamayup mirâren der-i devlete gelüp ve berâtların ve ḫılıcların Dîvân-ı Hümayûn'da paşalar maḫzarında döküp "Eger ḫul isek vazîfemüz içün ḫil ü ḫâle gelmişüz. Ve bir bölük mazlûmuz. Pâdişâh-ı 'aşr olan ḫalîfeye 'arz-ı ḫâle gelmişüz. Selâḫin-i sâbıḫa zamânla-

1 sa'ylar: semtler F
 2 Mevķûfâtî: Mevķûfâtçı F
 3 reşid-i: mürşid-i F
 4 buldı//muḫteremün: - R4
 5 ḫadr-ı: - F
 6 vaḫt//zamânı: vaḫti EH

rındaki gibi¹ ‘ulüfelerimiz vaktiyle virilmez. Gice ve gündüz ser-ḥad bekçisi fuḫarā iken mevācibimiz bize vāşıl olmaz.” diyü güft ü gūdan şoñra der-i devletden bir ṭarīḫ ile emr-i şerīf virilüp bir iki kerre daḫı muḫaddemā beglerbegi olanlara ‘ulüfeleri virildükden² şoñra yine tedārükleri görülmeydi. Ve mevācibleri kendülere edā olunmadı.³ Pes Ḥalīl Paşa yeñiçeri ağalığından ol diyāra melikül-ümerā olup muḫaddemā mīr-i mīrān olanlara ‘ulüfelerin tamām itdüklerini bilürken yine ġāfil bulındı. Bi’l-ittifāḫ üzerene geldiler. Ve ḫatline ḫaşd itdiler. Nehr kenārındaki ḫaşırında bulındı. Kendüyi ol nehr-i ‘amīḫa bıraḫdı. Neferāt ise esbāb u ālāt nehb ü ġāretine meşġül oldu. Bu mābeynde ol mā’-ı cārī miyānında bir başı ile ḫurtuldu. Ammā ehl-i fesād ü şenā‘at “Ġarḫ oldu.” ḫıyās idüp çekildi gitdi.

Hādise-i seb‘a ve şelāsīn⁴

Şālīşen sene tis‘a ve tis‘īn ve tis‘a mi’e⁵ Zi’l-ḫa‘de’si evāsıtında Budun beglerbegisi,⁶ Meḫemmed Paşa-yı Ṭavīl aḫribāsından bir dāver-i ḫod-rā ve mihter-i bī⁷-hüner-i mülk-ārā idi, Budun beglerbegiligi ile kāmḫār ve nev‘an ‘adaletle beyne’l-aḫrān engüşt-nümā-yı zī-şān ve nihāyet ḫod-rāylıġla ġāhī ‘adl şüretinde⁸ zulmleri daḫı nümāyān, evzā’-ı şütür-gürbe bir nādire-i zamān ve bī-ḫarīne-i ḫudāvend-i cihān idi, ger⁹ nīk ü ger¹⁰ bed ol ser-ḫad ġāzileriyle zindegānisi mümtedd olup geḫinürken Beyza-fürüş Sinān Paşa ki vezīr-i kebīr olan Sinān Paşa’nuñ aḫribāsından olup ol ḫinde Ṭameşvār beglerbegisi idi, Budun beglerbegiligi aña olmaḫ ve cemī‘-i eṭrāf paşalıkları kendü müte‘allīḫātı eliyle zabṭ olunmaḫ recāsıyla ol ḫinde der-i devlete gelen Rıdvan Çavuş nām müfsid-i cüyüş ki Budun’da ‘azebler ağası idi, aña tenḫāsında ḫiṭāb ve “Beglerbeginüz olan potur daḫı [476b R4] şaġ mıdır?” diyü cevāb idince müfsid-i zamīr-şinās şadr-ı a‘zamuñ murādını

1 Selāṭīn-i//gibi: - F

2 ‘ulüfeleri virildükden: ‘ulüfeden R4, EH

3 edā olunmadı: virilmedi F

4 Nüshalarda “Meḫemmed Paşa-yı Ṭavīl” ibaresinden önce gelen başlık metin kompozisyonu gereġi buraya alındı.

5 ve//mi’e: - F, EH

6 beglerbegisi: beglerbegisi aḫvālidür

7 bī: - F

8 şüretinde: şadedinde F

9 ger: geh R4

10 ger: geh R4

bilür. Ve redd-i cevâb idüp¹ “Bir ğaliz mürâ'idür. Ol diyârı harâb itmişdür. Zümre-i ğuzât ve fırça-i kümâtı anuñ elinden daħı ğalâş buyurmaz mısuz?” didükde “İçinüzde bir ğolı ğuvvetlü yoğ mı dur ki aña bir tüfeng finduğı göndere. Ve ol zaħm ile sâ'atinde bu cihân-ı fâniden yüzün döndüre.” diyü terğib ü ilkâ itdükden mâ'adâ kendünün çırâğ-ı mürdeleri, ya'nî ki dil-efsürdeleri Esterğon begi Arnavud² Memi Beg ve Hıta'vân begi 'Alî Beg ve Budun alay begisi Meħemmed Beg câniblerine daħı iğvâ mektûbları³ virilüp Rıd'vân-ı menħûs Budun'a varduğı gibi bu sözleri Arnavud u evbâşın⁴ yanında söyleyüp bir fesâd itdükleri tağdırce şadr-ı a'zam mu'inleri olmağla yanlarına ğalacağını muğarrer eyleyüp bir bölük eşirrâ taħrik-i deryâ-yı ğavğâ eylediler. Mezbûr Ferhâd Paşa'yı 'ale'l-ğaffle başup vücüdünü ifnâ eylediler. Egerçi ki Budun'ın ğazîne defterdârı, İbrâhîm Paşa'ya⁵ bed-ğümânlaruñ efkâr-ı fâsîdelerini tıyurdu. “Yarınki ğün şayd u şikâr bahânesiyle bir cânibe buyurılırsa ba'zı fitne vü fesâd ihtimâli vardır. Hüsni tedbir ile def ğılınsa.”⁶ diyü bildürdi. Paşa-yı kâr- [486a EH] fermây ğayetle ğod-bîn ü ğod-rây olmağla ve zâhiren bu mağûle fesâd ü şenâ'ati mücib bir ğâli olmamağla defterdârıñ tezkiresine ğulağ tıtmadı. “Ol taħşil-i mâle muğayyed olsun. Bize nuşħ u pendî ğosun.” diyü âdemine cevâb virdi. İrtesi ğün ki sene şemân ve tis'in ve tis'a mi'e Zi'l-ğa'de'sinün evâsıtı idi, seħerden Peştelü sancağ ğaldurup ve Budun neferâtından ve at oğlanı mühmelâtından temâşacı nâmındaki ba'zı evbâşlar da müctemi' oldu. Budun ğâdisini ber-vech-i isti'câl sürdiler, ğötürdiler. Kendüler dârü'l-emâre⁷ ğurbındaki köpride⁸ bir miğdâr eğlendiler. Ĵâdî vâği'-i ğâli i'lâm itdükde aşlâ muğayyed olmadı. Cem'an biñ miğdârı⁹ ğula mâlik iken ve ol ğinde serâyında sâkin ğilmân-ı ğarem ve ğayrıdan üç yüz miğdârı âdem¹⁰ ve cebe-ğânesi kâmil ü etem mevcûd iken cidden bir tedârüke ve helâkine ğaşd idenlerüñ ğatline müte'alliğ tehâlûke vicdânında ğuvvet bulmadı. Farazâ

1 Ve//idüp: - F, EH

2 Arnavud: - F

3 iğvâ mektûbları: mektûblar F

4 Arnavud//evbâş: unudup başları F | Arnavud Memi R4 | Arnavud Memi Paşa EH

5 Paşa'ya: Çelebi EH

6 ile//ğılınsa: eylense F

7 emâre: ede F

8 köpride: köpriden ğelüp R4

9 miğdârı: bir F

10 âdem: ğula mâlik iken F, R4

kapularını berkitse ve cebe-hānesini mücerred iç oğlanlarına tevzī' itse ve bir bahāne ile başbuğ olan eşirrānuñ¹ ağalarını getürdüp, başlarını kesdürüp, nīzelere şancup [479a F] taşra gönderse cem'iyetleri perīşān ve havf u haşyetleri nümāyān ve her biri bir semte gürizān olmağ muḳarrer idi. Fe-ammā² «إذا جاء القضاء ضاق القضاء»³ maẓmūnı muḳadder ve «عمي البصر»³ mañtūḳı ol feḥvāya mülḥaḳ olup ḡaffet ü ḡabāveti mükerrer olmağla ḳullarınıñ kendüye mütāba'at u mu'āvenet ü nef'i ve zümre-i eşirrānuñ redd ü def'i müyesser olmadı. Erāzilden yüz miḳdārı maḫzül serāyını başdılar. Ve beş on nefer tirāş-āver kün-deride mef'ül merḫūma tiğ u külüng ile zaḫm urdılar. «Allāh! Allāh!» diyü feryād u fiğān itdi, tırdı. Bu ḡaffetle cānını ḫāzin-i bihişte taḫşurdu. Ve şehādet şehdi şerbetini nūş idüp cism-i bī-seri ser-ḫ'āb-ı ḡaffetle uyurlığa urdu. Ba'dehu taşradağı ḫazinesini yağmā eylediler. «Allāh! Allāh!» ile Budun şoḳaḳlarını gezüp bir za'ımūn ve Ḳurd nāmına muḳābelecı olan rübāh-ı recīmūn evlerini başdılar. Ve mā-meleklerini tārāc idüp tuğyānları kemānını yaşdılar.

Ol diyāruñ ḳudemāsından ve cidden bir taraḫa meyl ü muḫābā itmeyen zu'amāsından bu ḫaḳīr ḫuşuş-ı mezbūrı şordum. Bā'ış-i⁴ fesādāt ne olduğunu bilüp peyk-i fikretümi vādī-i taḫḳīḳa irgürdüm ki paşa-yı mezbūr ḡāyetde ḫod-rāy [477b R4] u maḡrūr olmağla cidden ümerānuñ 'arzlarına rağbet itmez imiş. «Bunlar daḫı pādişāhuñ⁵ taḫl u 'alemin çeker begleridür.» diyü sözlerini işitmez imiş. Ri'āyetleri bir taḫaḳaya varmış ki dört aḳçe 'azelik gedügi 'arz olınuḳda nüfūzdan ḳalmış. Kendüsi ceb-bārīn ü ḳahhārīn semtini tıutup tiğ-ı zebānı ile dil getüren beglere ta'n u tanz zaḫımların çalmış. Ve bu eşnāda ḳral ilçisi gelür. 'Ādet-i ḳadīm üzere dīvān tenbih olunup beyne'l-a'yān bulışdurulması lāzım olur. Fe-ammā paşa-yı mesfūr ümerā ile ülfete tenezzül itmez. Ve ilçı anlar ḫāzır iken bulışmasını sā'ir beglerbegilere teşbih⁶ lāzım gelmesün için 'arız taḫammül eylemez. Edā-yı fāsıdle 'askere cevāb virilür. Güftār-ı telḫ u bārid ile⁷

1 başbuğ/eşirrānuñ: - F, R4

2 «Kaza geldiğinde gök sıkıştır.»

3 «Göz görmez olur.»

4 Bā'ış-i: Bildügi F

5 pādişāhuñ: - F

6 teşbih: teşebbüh EH

7 bulışmasını//ile: bulışması lāzım degül cevābı virilüp kibār-ı diyār F

yırlü yirine perîşân kılinur. Ve kıral ilçisinin tenhâsına geldügin murâd idinüp ilçî dağı tek ü tenhâ halvet-i hâşşına girür. Bu maķüle pâdişâhâne tavr ile beyne'l-ümerâ imtiyâz bulmaķ kaşdını kılıur. Pes şadır-ı a'zamuñ evvelki ta'limi ve 'arzları nüfüz itmemekle ümerânuñ tenfir-i kıadîmi¹ ve ilçiyi dîvânda bulışdurulmayup ser-had kıânûnına² muķâlîf tedbîr ile taķşiri ekâbirün kıulûbına tamâm muķarrîk³ olur. Ve ba'zı erâzil 'iştân itdüklerinde anlaruñ teğâfülleri şudür bulur. Egerçi ki zaķire kaķtı rencini ve kendünuñ zaķire iddiķârına müte'allîķ kıazancını bahâne iderler. Ve lâkin kıız-bi maķzla iftirâ idüp đalâlet yollarına giderler. Ğarâbet bundadır ki Peşte ve Budun neferâtından ğayrı kimse, anlaruñ da sefele [486b EH] vü hâzelesi kıısından az kimesne hücum idüp mühâceme irtikâb idenlerden muşâbere ihtiyâr idenler artuğ-ıdı. Ve ol diyâr kıullarından bir iki defa bu maķüle 'iştân şadır olmuş, 'ulûfe bahânesiyle bir iki defterdârları kıatlı olınmuş. Hâlâ ki anlar beglerbegilerün irķâ-yı 'inânı ve eķrâf-ı memâlikde kıal'alardaki neferâtuñ ictimâ'-ı mazarrat-resânı⁴ ile vuķû bulmuş. Fe-ammâ kıatlı-i mezburda ne ol maķüle cem'iyet-i 'uzmâ var, ne nefir-i âm; bu şenâ'ate iķdâm idenler mücerred birķaķ erâzil-i bed-nâm.

Ğıbbe zâlik der-i devlete 'arzlar geldi. "Budun kıullarınıñ zaķâ'irini iddiķâr eylemiş ve kendü kâr u kesb ile müntefi' olmaķ hevâsında vilâyetün kaķtı u ğalâsına sebep olmuş." diyü bildürdiler. Yirini ol vech ile huşul-i merâmı maķlûb olan Sinân-ı Beyza-fürüş'a virdiler. Ve "Bu maķüle fesâdât idenler bulınsun. Ol hinde Budun'da ehl-i mañşib olanlaruñ yirleri alınsun." diyü emri şerîf gönderdiler. Bu tariķ ile yırlü yirlerinde ibķâ olınmaķ için 'umümen ehl-i mañşibi haķladılar. Yüz biñden ziyâde ğuruş taķşil idüp⁵ «نصف لي ونصف لك» mefhûmınca Sinâneyn beyninde kıismetini münâsib ğördiler.

Mezbür Beyza-fürüş laķabına bâ'iş bu imiş ki Budun sancaķlarından Seksâr nâm livâ ki bir mercûh maķar ve⁶ olduķça ze'âmet meşâbesin-

1 kıadîmi: kıulûbı F | kıavîmi EH

2 ser//kıânûnına: kıânûna F

3 muķarrîk: muķarrîk evvelki ğünü F

4 mazarrat-resânı: - F

5 "Yarısı benim, yarısı senin."

6 mercûh//ve: - F

de muhakkar ve bir kıyede¹ beglerinün temekkünü muqarrer yir² olup beglerin süknası kırbında bir kârbanserây vâkı' olmuş. Memerr-i nâs olmağla gelenler anda temekkünle istirâhat u huzûr bulurmuş. İttifâk Sinân-ı mîr-i mîrân anda beg olur. Maḥşûl-i 'â'idesi cüz'î olmağla vicdânında kıazanç itmege tehâlük ü rağbet bulur. Fe-lâ-cerem tenbîh idüp ol köyde ve ol eṭrâfdaki kıurâda ḥâşıl olan³ yumurtaları [479b F] cüz'î bahâ ile kendüsi alır. Ve ebnâ-yı sebile bey' idüp ḥaylî menfa'at ḥâşıl kıılır. 'Ale'l-ḥuşûş bu ḥidmeti âdemlerinden kimseye inanmaz. Kendüden ğayrı dünyâda bir ferdi müstakîm şanmaz. Yolcu geldükçe⁴ kırık elli beyzayı bir sepedcige kıoyar. Zıkr olınañ ḥânuñ önine varup devletle 'izz-i huzûrına yayar. İştirâ olındukça aḳçesini kıabz ider. Dükendükçe baḳıyyesini getürmege gider. Pes mîr-livâ-yı Seksâr mânend-i sañsar⁵ [477b R4] yumurtacılığıyla iştiḥâr bulur. Giderek ümerâ mâbeyninde "Sinân-ı Beyzâfûrûş" diyü şöhret bulur.

Ol diyâra ba'dehu vâli olanlardan Çerkes Sinân Beg ve ümerâdan aña mu'âdil, belki andan yeg niçeler bu vech ile ḥaber virdiler. Mezbûruñ 'aḳl-ı ma'âşını ve fâ'ideye kıalan beyzalara kıanâ'at idüp cihet-i ma'îşetini beyân eylediler. «العهدة على الراوي لا على البايع والحاوي»⁶ Fe-ammâ ḥayf u dirîğ ol şehryâr-ı kâmkâr ve pâdişah-ı cihândâra ki böyle bir vezîr-i dânâya mâlik ola. İkide birde aġrâz-ı nefsâniyye ile 'azm-ı 'ırz u nâmûs-ı salṭanatuñ⁷ kesr ü ketmine sebep olmağla kendüde teşevvuk u tehâlük bula. Müzî vü 'afârît cinsinden olan eḳârîbi 'aḳârîb gibi Müslimânlara musallaṭ kııla. Ve ol maḳûle nâ-sezâları muḥaşşilü'l-merâm ve ğönlî sevmedüġi ḥükkâmı muḥtellü'l-aḳkâm ve müzellâḳu'l⁸-aḳdâm itmek için fetret-i 'avâm ve hezîmet-i ḥâşş u 'âm devâ'isini irtikâb eyleye.

1 bir kıyede: yir olduġa kıaryeye F, R4

2 yir: - F

3 olan: - F

4 geldükçe: olduġa

5 sañsar: sengsâr F

6 "Sorumluluk bulundurup satana deġil, anlatana aittir."

7 nâmûs-ı salṭanatuñ: - F

8 muṭallaḳu'l: mudliḳu'l F

Vâkı‘a-i şemân ve şelâşîn¹

Üveys Paşa’nuñ Mışır mülkindeki hükümeti, ba‘dehu huşûl-i merâm-ı sa‘âdet-i vezâreti ve Tıbrablûs-ı Ğarb’da “Mehdiyy-i âhirü’z-zamânum.” diyü da‘vâ iden Muhammed-i Seyyâh’uñ hurûcî fetreti ve Üveys Paşa-zâde’nün² ol diyâr eyâletiyle izdiyâd-ı³ devleti beyânındadır ki vâkı‘a-i şemân ve şelâşîndür.⁴ Müşârün ileyh Üveys Paşa sâbıķan der-i devletde başdefterdâr iken Budun Beglerbegisi Muştâfâ Paşa katlı olınduķda Budun eyâleti kendüye virilmiş idi. Bir zamân anda mîr-i mîrân-ı kâm-rân olduķdan şoñra⁵ “Küffâr-ı bed-gümân tarafından ķal’-ı⁶ Ğal’a-i Ğaṭvân ğâreti fezâḫatine ta‘arruz muķarrer olduķda tekâsül ü ihmâl ile deprendün.” diyü Budun hükümetinden ‘azlı olınmış idi. Bir zamân der-i devletde ‘azlı ile ser-gerdân olduķdan şoñra evvelâ Haleb beglerbegiligine, ba‘dehu Şâm-ı şerif eyâletine naşbı muķarrer olmuş idi. Vezîr İbrâhîm Paşa sa‘âdetle Mışır’dan ‘avdet idüp Şâm vilâyetine geldüķde ba‘zı huşûş icâb itdüķine binâ’en Üveys Paşa’yı [487a EH] ‘azlı idüp mülk-i Şâm’ı Ğasan⁷ Paşa’ya virmiş idi. Ve müşârün ileyhi Mışır eyâleti ta‘ahhüdi ile der-i devlete gelmesini sevķ itmiş idi.⁸ Vaķtâ ki dergâh-ı sa‘âdete⁹ geldi, ahvâl-i beytü’l-mâl her cihetle zâhirü’l-iḫtilâl olmağın ḫazret-i pâdişâh-ı şâhib-câh u celâl tekrâr başdefterdârlıķ şadrına iclâsını münâsib görmüş idi. Ğadîmden ḫidmetine üns itdüklerine binâ’en “Beytü’l-mâl ahvâlini işlâḫ iderse yine Üveys işlâḫ ider.” diyü ol ḫidmet-i müşkileye sevķ itmiş idi. Mezbûr daḫı “Sem’an ve ṭâ‘aten.” didiler. Bir zamân yine ol ḫidemât-ı sâmiyye¹⁰ bezl-i maķdûr ve sa‘y-ı meşķür ile naşb-ı nefis itdiler. ‘Âķıbet Muşâḫib Meḫemmed Paşa mu‘âvenetiyle Mışır beglerbegiligi virildi. Sene ḫamse ve tis’in Cemâziye’l-âḫire’sinde ol memleket-i fesihü’l-aķṭâra ‘azîmet kıldı. Fî nefsi’l-emr varup külli ḫidmetler eyledi. Mışır ḫazînesinüñ senevî irsâliyye muķannen¹¹ beş yüz biñ filori

1 Vâkı‘a-i//şelâşîn: - EH

2 Paşa-zâde’nün: Paşa’nuñ F | merâm-ı//zâde’nün: sa‘âdet ü zâdenün R4

3 izdiyâd-ı: idbâr-ı F

4 beyânındadır ki//şelâşîndür: - R4

5 olduķdan şoñra: iken F

6 ķal’-ı: fetḫ-i R4

7 Ğasan: - F

8 Ve//idi: - F

9 sa‘âdete: sa‘âdet-eşbâna R4

10 ḫidemât-ı sâmiyye: ḫidmetün taķayyüdine R4

11 muķannen: yaķın F | ta‘yîn EH

iken paşa-yı müşārün ileyh altı kerre yüz biñe tekmil itmegın ol zamāndan berü ol hisāb üzere gönderilmesi ta‘ayyün buldı. Egerçi ki bir defa ba‘zı eşkıyā¹ andaki müfsidîn-i şāhib-livā ilķāsı ile mezbürün serāyını başladılar. Kendüye dest-res bulmayup tevābi‘ine zebān-dırāzlıķlar eylediler. Lākin aħsen-i vech ile tedārüklerini gördi. Ķatl-i ‘amma cür’eti şudür itmekle eşirrā-yı cündiyānuñ gözleri şındı. Eshel ıarık ile fitneleri āteşi söyüñdi.

Muhaşşal-ı kelām vilāyet-i Mışr’da ‘adl ile nām çıkardı. Muhaşşıl-ı em-vālligi şöhreti tā evrāk-ı defter-i Bircis’e ķayd olındı. Bu minvāl üzere üç yıl miķdārı beglerbegilik itdükden soñra Ĥrablūs-ı Ğarb cānibinde bir Ĥāricī ĥurüc itdi. Ya‘nī ki “Ben Mehdiyy-i şāhib-zamānum.” diyü Muħammed-i Seyyāħ nām kimesne niçe biñ eşkıyāya pey-rev, belki maħall-i cür’et ü iķ-dāmda piş-rev olup çoklık fetret ü fitneye bā‘iş idügi iştihār buldı. Binā‘en ‘alā zālīk Ĥrablūs eyāletini müşārün ileyh Üveys Paşa-zāde Meħemmed Beg’e virdiler. Muħāfaza-i Mışr beglerinden iken eyālet şadrına lāiķ gördiler. Kezālik vālid-i mācidine vezāret [478a R4] menşürünü gönderdiler. “Aħsen vech ile Ĥrablūs fitnessi def’i saña sipāriş olınmışdur. Göreyin seni, nice ĥüsn-i tedbir [480a F] idersün?” diyü sitāyişler itdiler.

El-ķışsa def’-i fitne tedārükini kemā-yenbaĝi gördi. İķtizā itdüğine göre cānib-i deryādan sefā’in-i ‘asker-defā’in ile oĝlı Meħemmed Paşa’yı gönderdi. Anlar ol ĥidmetde iken kendüsi sene tis’a ve tis’in ve tis’a mi’e eşnālārında vezāretle Mışr vālisi olduĝı ĥālde vefāt idüp Ķarāfe’de defn olındı. *Raħimehu’llāhu te’ālā.*

Fe-ammā fitne-i Ĥrablūs-ı Ğarb ki ez-şarķ tā be-ĝarb iştihār buldı, niçe bī-ākıllar gerçekden Mehdī olmaķ iħtimālin virüp niçe güft ü gūlar itdi. Bu tafşıl ile ki sene şemān ve tis’in ve tis’a mi’e tāriħinde Ĥrablūs-ı Ğarb’a tābi‘ ĥurmāsı vāfir Tavurĝa² diyü şāyi‘ vilāyet ki ķaşaba-i Ĥrablūs’a³ üç menzil ķarıbdür, anuñ sādāt-ı a‘yānından, ya‘nī ki şeref-i neseble meşhūr olan rü-şināsānından ‘Abdu’r-Raħmān⁴ nām şahş-ı şāhib-geşt ü güzer, “Ben şāhib-zamān-ı muntazar, Mehdiyy-i dādger, ķāmi‘-i sitemgerān-ı

1 paşa-yı/eşkıyā: - F

2 Tavurĝa: Varĝa F

3 Ĥrablūs’a: Ĥrablūs vilāyetine F

4 ‘Abdu’r-Raħmān: - F

nev'-i beşer bir kimseyin.¹” diyü iki yıl evvel zühür² eyledi. Ve ol memâlik-deki meşâ'ih-ı ‘Urbân u kıabâ’ile haylî tefriķa viridi. Hâlâ ki kendüsi küllî cem’iyyete mâlik olup ‘âlem-gîrlîk sevdâsına yiltendi. Evvelâ evlâd-ı Şibl³ ki Şeyh Nüveyr⁴ nâm mürşidleri vardır ve yarar atlası iki biñ neferden bisyârdur ve yine Şeyh ‘Abdu’llâh Bedene⁵ etbâ’ından Lü’lûc nâm bedene⁶ ki “câriye oğlı” ma’nâsına müsta’meldür, anuñ dağı biñ güzide atlıya kıudreti âşikârdur, bunlardan özge Târĥüne ve Derühiyye kıabileleri biñden ziyâde süvârla mâ’il-i kâr-zârdur, ĥuşûşâ Zeynü‘arab nâm ‘aşîret ki âbâ vü ecdâdları Tatar’dur,⁷ bir dağı ‘Amâ’im-i ‘Arabî vardır ki atlası ve piyâdesi bî-şümârdur. Fe-ammâ nefsi-i Tırablûs-ı Ğarb ‘Arabları ki ekşeri Benî Hilâl Kıabileleri’ndendür, diyâr-ı Mışır’uñ ‘Arabları anlardan gelüp mütemekkin olduğı şöhre-i aşĥâb-ı zimmetdür. Bu zıkr olınan ‘Urbân devr-i Âdem’den berü birbirlerine ‘adâvetle nümâyân ve ülfet ü ittifâķları muĥâl [487b EH] idüği zâhir ü ‘iyân iken Mehdiyy-i zamân nâmındaki ‘azîz ki devletle zühür eylemiş, kıabâ’il-i müteĥâlifeyi barışdurup, birbirleri ile imtizâc itdürüp, alışdurup bi-esrihim leşker idinmiş. Bu târîķ ile günden güne kûs-ı devleti eķrâf u âfâķa velveleler şalmaķda ve berķ-ı şemşîr-i zafer-te’sîri yıldırım gibi berķ urup leşkerinden ĥadeng ve dâne-i tüfeng yağmur gibi yağmaķda olmağın Tırablûs Beglerbegisi Aĥmed Paşa ki deryâ kıapudanlarından İstanküylü şöhreti ile engüşt-nümâ, biñ beş yüz miķdârı Tırablûs leşkeri ile müheyyâ olduğdan mâ’adâ⁸ altı yüz nefer dilîrân-ı bî-hemtâ, dil-âverân-ı ceng-âzmâ dağı Cezâ’ir-i Ğarb leşkerinden mu‘âvenete gelmiş⁹ dilîrân-ı reh-peymâ, lâ-siyyemâ Tûnis Beglerbegisi Arnavud Memi Paşa yedi sekiz yüz miķdârı Tûnis kıulları ile müzâherete fermân-berdâr ve¹⁰ on günlük mesâfe-i ba’id iken ihtiyâr-ı meşakķat-ı esfâr idüp Tırablûs’a vâşıl olmuş. Tâ ki zıkr olınan iki beglerbegi tehyi’e-i şufûf-ı ceng idüp mübârek cum’â günü bir ĥurmâlık arasında muķâbil tıurulmuş.

1 muntazar//kimseyin: Mehdi Ĥazretlerine muntazirin R4

2 Mehdiyy-i//zühür: - F

3 Şibl: Şil F, R4

4 Nüveyr: Şüveyr F

5 ‘Abdu’llâh Bedene: Şüveyr nâm ‘Abdu’llâh buna F

6 bedene ki: nedene dek F | bedner ki EH

7 Tatar’dur: nefsi-i Tırablûs-ı Ğarb’da ‘Arablar begi Tatar’dur F

8 mâ’adâ: - F, R4

9 bi//gelmiş: - F

10 ve: olup ve F

Li-münşi'ihî

El urup tîğa şaf-derân-ı ğuzât
 Yırlü tağlarca 'arza kıldı¹ şebât
 İrdi 'ayyûka na're-i tekbîr
 Aldı hayl-i tuğâtı havf-ı keşîr
 Baħr-ı rezmün belürdi tufânı
 Kıldı zî-rûhuñ ekşerin fânî

Fe-lâ-cerem tarafeynden çarbet ü hücum-ı muhkem olup şep-â-şâp-ı şemşîr ü hadeng ve çek-â-çak-ı darb-zenhâ vü tufeng semekden Simâk'e velvele ve zeminden zamâna zelzele düşürdükde 'Urbân-ı bed-gümân tarafından işti'âl-i nâ'ire-i cidâl [478b R4] mütezâ'id olmağla Memi Paşa kolında olan kuluñ otları dükenmiş. Tob u tufeng kullanmağla iktidârları olmağın şınmağ mertebelerine varmış. Fe-ammâ Aħmed Paşa kendü yirinde ber²-karâr ve mânend-i kulle-i kühsâr sâbit ü muhkem ü üstüvâr olup bir kadem yirinden ayrılmayup tırdı. Memi Paşa kolında bârütü dükenenlere bârüt virmeği münâsib gördi. Vaqtâ ki bir yire geldiler, tufeng-endâzân-ı heycâ ot bölüşmege³ başladılar. Hikmet Hudâ³nuñdur, bârütlerine âteş işâbet idüp⁴ bir ân içinde üç yüz nefer yarar yigit tobrağâ düşdi. Mehdî nâmına olan şahş-ı dilîr ise ol zamâna dek ancak kabâ'il-i muhtelifenün imtizâcına bâ'is olduğu kerâmeti yâd iderdi. "Devr-i Âdem'den berü muşâfât üzere olmayanlar benüm nefis-i pâküm te'sîri ile barışdukları kerâmet zâhir degül midür?" diyü söyledi. Bu kerre bir mâ bihi'l-iftihârî daħı ihrâk-ı nâr kışşası oldı. "Baña kılıc çekdükleri için dünyâ-yı fânide âteş-i caħim 'azâbını 'iyânen gördiler." dimesi taħağkuğ buldı. "Hemân ne tıurursuz?" diyü kerraten ba'de uħrâ hücumlar itdiler. Merreten mine'l-ülâ ħamleler gösterdiler. Ĥ'âh u nâ-ħ'âh beglerbegileri şıyup Aħmed Paşa'nuñ başını kesdiler. 'Askerinün ekşerini, ya'nî ol ħudüduñ iki biñden mütecâviz⁵ dil-âverini helâk ü tebâh kıldılar. Arnavud Memi Paşa cibilletindeki terk-i nâmüs u 'ârla firâr itdi. Yedi yüz miğdârî âdemle kaçarak memleketine gitdi.

1 'arza kıldı: kıldılar F

2 ber: sâbit ü ber R4

3 bölüşmege: üleşmege R4

4 bârütlerine//idüp: bârütleri âteşe döküldi F | işâbet idüp: degdi EH

5 mütecâviz: ziyâde EH

Li-münşi'ihî

Geldi bir yire niçe yüz küşte
Küşteler oldı püšte ber-püšte

Qızılıırmağa döndi hün-ı yelân
Râst sözdür begüm bu şanma yalan [480b F]

Hulâşa-i kelâm berü cānibdeki 'asker-i İslâm ki vech-i meşrûh üzere kesr ü inhizâm buldı, Mehdî olan Muḥammed-i Seyyâh' uñ¹ leşkeri ve kuvvet-i zib ü ferî izdiyād-ı küllî buldı.² Aḥmed Paşa'nuñ kellesini Tavurgâda қаşr-ı refî'ine dikeқodı. "Baña el қalduran serdārlaruñ cezāsı bu yüzden olur." diyü mübāhāta başladı. Şol zamān ki bu aḥvāl der-i devlete ma'rüz kııldı,³ dāmād-ı pādīşāhī olan Vezīr İbrāhīm Paşa, қаpuđan-ı kışver-güşā bulunmağla emr tedārūki anlara ışmarlandı. Ve āsitāne-i sa'adet-āşiyāndan iki biñ yeñiçeri ve biñ miқdārı her bölükden sipāhī ta'yīn olınup, қаpuđan paşa Ṭonanma-yı Hümāyūn ile bir sa'd sa'atde revāne olup Mağrib Ṭrablūs'na gitdiler. Bu cānibde Şām ve Haleb beglerbegilerine ve Ṭrablūs-ı Şām vālisine cümleten eyāletli eyāleti⁴ 'askeriyle ve Mışr beglerinden on biñ Mışr 'askeriyle ta'yīn olınup, 'azīm tedārük görülmek üzere emrler gönderilüp tenbīh [488a EH] ü te'kīd olındı.

Berü cānibde қаpuđan paşa ḥāzretleri ki Mağrib Ṭrablūs'na dāḥil oldılar, hemān-dem 'askere fermān olınup, tedārük görilüp toḅ ve ḍarb-zenlerini ṭaşra çıқardılar. Ve birқаç gün te'hīr idüp,⁵ Cezā'ir ve Tūnis 'askeri daḥı gelüp irişdükte cem'iyet idüp, Mehdî olduğı Tavurgā [ki] Ṭrablūs-ı Ğarb'a üç қonaқ yir idi, revāne oldılar. Mehdî Seyyāh⁶ Muḥammed қаziyyeden āğāh olduқda cümle қabā'ili cem' idüp elli⁷ biñ miқdārı 'Arab cem' oldı. Ve Rūm 'askerine müteraққıḅ oldılar. Vaқtā ki 'asākir-i İslām Tavurgā'ya geldiler, fi'l-ḥāl meterisler düzüp yeñiçeri meterise girdiler. Ve toḅları dizüp mübāşir-i ḥarb u kıtāl oldılar. Netice on gün miқdārı ceng

1 Seyyāh' uñ: Seyyāh şād u ḥandān olup olup R4

2 Mehdî//buldı: - F

3 kııldı: kııldı, emr-i pādīşāh-ı 'ālī-cāh ile müşāvere olınup bu kār-ı müşkilūñ tedārūki görülmek ve Ḥaṭṭ-ı Hümāyūn şādır olup R4

4 eyāletli eyāleti: eyāletleriyle EH

5 tedārük//idüp: - R4

6 idüp//seyyāh: - R4

7 elli: altı EH

oldı. Tarafeynden hayli kimesne düşüp birbirlerine zafer bulamadılar. Mehdî, kabâ'il-i 'Urbân'a tenbîh idüp "Yarın bir uğurdan cümle üzerlerine hamle olınsun. Fursat bizümdür." diyüp, irtesi gün 'Arab 'askeri bir uğurdan hamle idüp 'asker-i İslâm'ı hayli iztirâba düşürdiler. Fe-ammâ tob u tüfengden hazer idüp bir uğurdan yaklaşamadılar. Bu eşnâda Haleb ve Şâm ve Mısr 'askeri dağı gelüp, irişüp,¹ 'asker-i İslâm kuvvet bulup, bir uğurdan 'Arab'ın üzerine hücum idince 'Arab 'askeri pâydar olamayup târ u mâr oldılar. Ve Mehdî dağı kaçup bir köyde [479a R4] ihtifâ eyledi. Serdâr-ı ekrem İbrâhîm Paşa etrâfa âdemler şalup aranmağa başlandı. 'Arab'ın birisi meger Mehdî ihtifâ itdüğü yiri bilüp, gelüp serdâra i'lâm itdükde âdemler ta'yîn olunup, ihtifâ olduğı yerde başup ele getürdiler. Togrı İbrâhîm Paşa'nın önüne getürdüklerinde² ba'zı nâ-sezâ sözlere cür'et itmekle başı kesilüp der-i devlet-me'âba gönderildi. Bu fitne-i 'azîm def olup, ta'yîn olunan etbâ'ı dağı ele girüp, yigirmi nefer miqdârı âdemün kelleleri Mehdî ile ma'an der-i devlete irsâl olındı. Ve cümle beglere icâzet olunup, herkes eyâletlerine revân olup, kapudan paşa hazretleri dağı Mehdî'nün cümle emvâl ü erzâkını kabz idüp ve kulların alup Tonanma-yı Hümayün ile der-i devlete revân oldılar. Bir mübarek günde İstanbul'a dâhil olup, dest-büs-ı pâdişâhîden sonra i'zâz u ikrâm olunup mühr-i vezâret ile beyne'l-akrân imtiyâz u şân buldı. Bu eşnâda vezîr-i a'zamlıktan ma'zûl Sinân Paşa ma'zûlen dört yıl miqdârı³ Malğara'da temekkün ve Malğara'ya uğrayanlara yayğara ile taraf-ı hiyelden 'arz-ı tefennün itdüğinden mâ'adâ kendülerle hem-türâb ve zümre-i zemîmelerinden merd-i çerâğ-ı bî-tâbları olan ebnâ-yı sipâhiyân ağası Süleymân ve bölük halkındaki Arnavud⁴ eşirrâsı mekr ü fitne yollarında izhâra dâmen-der-miyân olup sâbıkan beglerbegi katline bâ'is, vezîr-i pür-mekrûn vekâletine sebeb-i hâdiş fetret kendülere ser-mâye-i sa'âdet ü devlet olması mücerreberleri olmağın yine ol nüshanun tesvîdine ve bölük halkının sâde dillerine zâhîren erkân-ı devletden ve ma'nen cenâb-ı saltanatdan tedbire çalışarak bir mertebeye vardı ki efkâr-ı fâsîdeleri netice virdi.

1 irişüp: irişüp bir uğurdan EH

2 getürdüklerinde: yitürdiler serdâr-ı ekremün karşusunda EH

3 Ve âsitâne-i//miqdâr: Sâbıkan Sefer Beg nâm bir mîr-livânun kethudâsı ve İskenderiyye memleketinün ve bi'l-cümle dört yıl miqdârı ma'zûlen F

4 Arnavud: - F

Sene ihdâ ve elf ‘aşrî¹ mevâcibi için müctemi’ olan sipâhileri mezbûr Süleymân Ağa igvâsıyla Defterdâr Seyyid Mehemmed’ün kıtline mün-cerr olup vezîr-i a‘zamuñ ‘azlin ve mekkâr-ı mezbûruñ naşb-ı pür-hezlin müstevcib fetret-i pür-fitneleri zühûra geldi. Ya’nî ki «الفتنة نائمة لعن الله لمن والفتنة أيقظها»² «وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ»³ maẓmûnını mâ-şadağ itdiler. Ve cehâletleri muḳtezâsınca «لا رياسة إلا رياسة الآ»⁴ «مع السياسة»⁵ ekâbirden ekâbirin a‘zam olan Siyâvuş Paşa fetret-i ülâda cüst ü çâlak deprenüp bölük ağalarından ba‘zınuñ kıtline işâret ve def-i fitne ile pâdişâhını beşâret itse⁶ hem iḳâz-ı fitne iden melâ’inüñ cezâları [488b EH] virilürdi ve hem⁷ fitne-i ülâdaki siyâset ḥavfından fetret-i şâniye vuḳû’ı ta‘ayyün bulmazdı.

El-ḳışşa bu ṭarîḳ ile yine vücûd buldı. Deryâdan⁸ bostâncıbaşı gönderilüp mesned-i vezârete da‘vet kılındı. Fe-lâ-cerem mükerrer ferr ü ḥaşem ile sene-i mezbûre güninden⁹ der-i devlete geldi. Ḳuşlık zamâni dâhil oldı. Ve bâ‘de’z-zuhr mühr-i şerif gönderilüp hemân ol sâ‘atde Müslimânlaruñ ‘ırzını yıḳmağa ve yine İstanbul içinde gün-â-gün binâlar yapmağa ḳudret ü fûrce buldı. Fe-ammâ remmâlîn ü ceffârîn ve kehene vü sâ’ir münec-cimîn “Nişf sene miḳdârı şadırında ṭurmaz. Kendüsi murâd idindügi üzere bir zamâncıḳ devâm-ı¹⁰ devlet ü iḳbâl ile mü’eyyed olmaz.” diyü ta’yîn kıldılar. Fi’l-vâḳi’ [479b R4] kendünüñ sû’-i tedbiri bir¹¹ fitne-i ‘azîmeye ‘illet-i müstaḳille olup ḥ’âh u nâ-ḥ’âh Rümili cânibine serdârlikle gönderdiler. Ḳaşd-ı ğarâz u intıḳâm bâ’iş-i mezellet ü inhizâm olduğı maḥaldür. Def’a-i şâlişede ki vezîr oldı,¹² «الشيء لا يثنى إلا وقد يثلث»¹³ ḥadîsi ile ki şadâ-reti taḥaḳḳuḳ buldı, evvelâ Siyâvuş Paşa’nuñ nihâl-i nişândeleri¹³ ḳam’ına

1 ‘aşrî: Mışr R4

2 Hadis-i Şerif, “Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lanet eder.” (Suyûtü, *Fethül-kebir*, II/280)

3 “Zulüm ve baskı ise adam öldürmekten daha büyüktür.”, Bakara Sûresi, 2/217.

4 “Liderlik ancak idam etmek ile olur.”

5 eger: eger ḳabûl F

6 itse: ola F, R4

7 iḳâz-ı/hem: - F

8 Deryâdan: Deryâdan geldi F

9 mezbûre güninden: mezbûrede EH

10 devâm-ı: ârâm-ı F

11 bir: üzere buz bir R4

12 “Bir şey üçlenmeden ikilenmez.”

13 nişândeleri: ...leri F

ve çerâğ-ı tâbendeleri inḫifâ ile def'ine mübâşeret idüp “Nedür ki oğlum Budun beglerbegiliginden ‘azl itdürmişdür.” diyü ne eylediyse eyledi, müzahrefât-ı dünyâdan ne bezl itdi ise itdi, üç ay muḫaddem Rümili beglerbegiligi virilüp Siyâvuş Paşa cânibine intisâb-ı küllisi olan Ḥasan Paşa’ya Bosna ser-ḥaddindeki fetret def'ine¹ dernekle giderken ‘azl itdürdi. Ḥat-tâ Sirem Ovası’na varup küffâr-ı bed-kirdâra tamâm ḥavf u ḥaşyet düşüp² «أَيْنَ الْمَفْرُ» vādilerinde her biri cilveger olmak şadedinde iken ḥazz-ı nefis ile Rümili beglerbegisini ḫilâf-ı ḳânün Ṭameşvâr’a tebdil ve oğlını bermuḳtezâ-yı himmet-i rüz-efzün anuñ eyâletine maḳrûn eyledi. Bu ḳışşanunñ menşe’ine kendünün ta’aşşub-ı cibillisi olmışdur ki Bosna ser-ḥaddinde mîr-i mîrân olan diğeri Ḥasan Paşa ki tafşili maḥallinde yazılmışdur, def’a-i şânideki vezâretinde ba’zı murâdât için evleri ḥüccetin virüp, lâkin ol murâdât ḥuşûle mevşûl olmadın ‘azl ile Malğara’ya sürilüp, evleri ise pây-taḫt-ı ‘aliyyede süknâsına lâzım ve külli ḳıymete muḳârin serây olmağ-la tesliminde iğmâz ve³ “Bir daḫı mı vezîr ola?”⁴ diyü intikâm tefekkürinden i’râz itmiş idi. Def’a şâlişedeki vezâretinde mezbûrı Bosna ser-ḥaddinde kâm-rân ve her ne semte müteveccih oldıysa envâ’-ı fırsat u iğtinâm ile şöhre-i âlemiyân olup rüz-be-rüz fütühât-ı mütenevvi’ası Bürüz itmek üzere iken cidden ‘arz-ı salṫanata taḳayyüd itmeyüp ve mûmâ ileyhün edâ-yı ḫidmetine ve küffâr-ı bed-kirdârdan nuşret ü ḡanîmetine baḳmayup gelen ‘arzlarını yırtmağa ve ketḫudâlarına düşnâmlar itmege başladuğundan mâ’adâ ol eşnâda kāfirün külli derneği ve ol dernekle bî-direng mîr-i mîrân-ı mezbûr üzerine gelmesi i’lâm olunup Siyâvuş Paşa zamânında ba’zı ümerâ mu’avenete varmağa me’mûr ve Rümili beglerbegisi Sirem Şaḫrâsı’na teveccüh ḳılmağa bâ’iş ol cem’iyyet-i pür-şürür iken vezîr olduğı⁵ gibi evvelâ ümerâyı müzâherete varmaḳdın men’ eyledi. Şâniyen ser-ḥadde yaklaşmış iken Rümili beglerbegisini ‘azl idüp yirine oğlını naşb itdürdi. Şâlişen⁶ naḳz-ı ‘ahd-ı nâm gerek ehl-i İslâm ve gerek küffâr-ı li’âm tarafından bâ’iş-i mezellet ü inhizâm-ı tām idüğünde ‘ulemâ-yı enâm müttefaḳü’l-keḫâm ol-

1 ḥaddindeki//def'ine: ḫiddet-çün F

2 “Kaḳış nereye?”, Kıyâmet Süresi, 75/10.

3 ve: idüp ve R4

4 ola: olsa gerekdür EH

5 oğlını//olduğı: oğluna itdüğü F

6 Şâlişen: - F

mağla târih-i tamâm-ı elfde Bosna ser-ḥaddinde¹ mîr-i mîrân olan Ḥasan Paşa ḥadd-i zâtında cür’etle benâm ve talebkâr-ı nuşret ü iğtinâm ile ‘avdet eyledi. Lâkin kendü cānibinden naḳz-ı ‘ahde cür’et bâ’ış-i mażarrat u hezîmet olmasını fîkr itmedi. Bugün fırsatla muğtenem döndükleri² irtte bir gün ḥasârete sebep olmasını zîkr itmedi.³ Egerçi ki ehl-i vuḳûf olan ğuzât-ı Müslimîn kendüye dirlerdi. Ve “ ‘Ahd şımaḳ [489a EH] bizüm ṭarafımızdan olmaḳ iyü nesne degüldür.” diyü söylerler idi. Cidden ḳulaḳ ṭutmazdı. Zür-bâzûsına iğtirâr ile küffâra ğün göstermez idi. El-ḥaḳ her ne semte teveccüh itdi ise kemâ-yenbaĝi erlikler ve ümerâ-yı Miḥâllu ve Malkoçlu evzâ’ında dil-âverlikler itdi. Ba’de zamânin gönderilen serdârân bir iki kerre yüz biñ leşker ile kesb idemedükleri iğtinâm u nuşret-i bî-kerân mücerred Bosna ‘askeri ile mîr-i mîrân-ı mesfûruñ ḥadâ’iḳ-ı âyînesinde nümüdâr ve nuşret-i kâr-zâr ile bedîdâr olmaḳda idi.

Li-münşi’ihi

Merd idi şîr-i kâr-zâr idi ol

Naḳd-ı cān bezl ider yarar idi ol

İşi ılĝar idi ‘adüya hemân

Ṭut ki aşḫâb-ı yâr-ı ĝâr idi ol

Egerçi ki mâ-taḳaddümden cārî olur ‘âdetdür ki ser-ḥadd neferâtından ba’zılar ḥafıyyeten vilâyet-i küffârı [480a R4] ĝâret ve fırsat bulduḳça esârâ aḫzı ile ḥasârete cesâret idi. Kezâlik a’dâ ṭarafından daḫı [481a F] bu ḥâlet ekşer-i evḳâtda vuḳû’ bulur nehzat idi. “ ‘Ahde muḫâlifdür.” dinüldükde ĝâh “Ser-ḥadlerimüzi ḫıfz iderüz.” dirler idi, ĝâh olurdu “Ṭarafeynün şikâr-bâzları beklemez.” diyü söylerler idi. Fe-ammâ sancaḳlar açup,⁴ bayraḳlar çözilüp, ṭabllar ve sürnâlar çalınup, melikül-ümerâ ve mîr-livâ nâmına olanlar zamân-ı şulḫ eşnâsında⁵ küffâr vilâyetine aḳın itmek degmede vuḳû’ bulmaz idi. Farâza⁶ ser-ḥad ḥâkimleri raĝbet itdüĝi taḳdîrce

1 inhizâm-ı//ḥaddinde: inhizâmdur F

2 döndükleri: oldukların EH

3 Bugün//itmedi: - F

4 açup: için tedârükler görölüp açdılar F

5 eşnâsında: issisinde F

6 olanlar//Farâza: olan F

vezîr-i a‘zam olanlar âteş-i fitne işti‘âl bulmazdın evvel anuñ gibi sebük-ser-lerüñ manşiblarını iç illere tebdil idüp gerek pâdişâh-ı cihân gerekse vü-zerâ-yı zî-şân naķz-ı ‘ahde râzî olmazlar idi. Fi’l-haķıķa her çend ki mîr-i mîrân-ı mezbûr hıffetle hareket ve der-i devlete küffâr başları ve bayraklar irsâli ile ‘arz-ı cür’et iderdi, Sulţân Murâd Hân ‘aleyhi’r-raḫmetü’l-mennân¹ bu işlere rızâ göstermeyüp harem-i muḫterem ḫalkından mürebbîsi olan ağalara “Egerçi ki Ḥasan-ı Dîvâne bu evzâ‘-ı ğarîbeye iķdâm ider, ḫâtîmesi bir fesâda mü’eddî olursa kendüyi siyâsetüm pençesinde tamâm ider. Zinhâr min ba’d böyle eṭvâr itmesün. Bir daḫı leşker çeküp a’dâ vilâyetine segirtmesün.” diyü buyururlardı.

Li-münşi’ihi

Şâf idi pâdişahuñ âyinesi

Olacaķ işleri görürdi tamâm

Hilmi ammâ ki ğâlib olmaĝla

Def’ine idemezdi hiç iķdâm

El-ķışsa mezbûr Ḥasan Paşa iki yıl miķdârı Bosna ser-ḫaddine mîr-i mîrân oldu. Herastoviçe² ve Bihke nâm ḫal’aların alup zamânında küffâr-ı ḫâk-sâr ḫayli inhizâm buldı. Ve Sisķa³ nâm kilîsâ teşḫirine iki kerre⁴ varup çalışdı. Lâkin muḫalsam olmaĝın ve ṭob te’şîr itmemegin ferâĝat itdi. Birkaç kerre balyozları der-i devletde şikâyet⁵ itdiler. “Elbette Bosna beglerbegisi âḫar yire ḫaldıruñ.” diyü söylediler. Ḥâtîme-i kârda âteş-i fitne-i kâr-zâr⁶ işti‘âl bulacaĝını zebâne gibi zebân-dırâzlıķla beyân itdiler. Aşlâ vükelâ ṭarafından iltifât⁷ olunmadı. Ḥarem-i muḫteremde mürebbileri olmaĝla ‘azline ve yâḫûd tebdiline bir çäre bulunmadı. Ma’a hâzâ mezbûr daḫı muttaşıl ‘arz iderdi. “Anlar bizüm ser-ḫaddimize segirttiler. Fülân nâm ḫal’amuza zarar ḫaşd itdiler. Biz daḫı haber alup def’ine segirttik.” diyü beyân ey-

1 ve//mennân: geldükçe pâdişâh-ı cihân F

2 Herastoviçe: Heratsoviçe F

3 Sisķa: Siķa F

4 kerre: kez F

5 devletde şikâyet: devlete gelüp ‘azîm feryâd u şikâyetler R4

6 kâr-zâr: - F

7 iltifât: işĝâ ve sözlerine iltifât EH

lerdi. ‘Alâ külli hâlin olacağ mekr ü âl oldı. Küffâr sipehsâlarından Kaşon¹ nâm bed-kirdâr külli ‘asker ve tedârükle Bosna ser-ğaddine yürüdi. Vağti ile ħabîr ü âğâh olup mîr-i mîrân dağı der-i devlete ‘arz u inhâ itdi. Ve Rümili beglerbegisi kendüye feryâd-res yitişmek mertebelerini vâcib ü farz itdi. O târiğde² vezîr-i a‘zam bulunan Siyâvuş Paşa mes‘ûline müsâ‘ade kıldı. Rümili beglerbegisi olan diğêr Ħasan Paşa’yı Bosna ser-ğaddi muhâfazasına gönderdi. Fî nefsi’l-emr eger varmış olsa ve Bosna melikü’l-ümerâsı gibi şeci‘ ü dilirüñ derneği kuvvet bulsa bi-‘inâyeti’llâhi te‘âlâ küffârüñ ol cem‘iyyeti bozulurdu. Nihâyet aħkâm-ı şulğ u şalâğ müceddeden düzilürdi. Ol eşnâlarda³ Sinân Paşa ki şadr-ı a‘zam oldı, mîr-i mîrân-ı mesfûrdan⁴ aħz-ı intikâma fûrce buldu. Evvelâ Rümili beglerbegiligini oğlı didükleri ebtere alıvirdi. Ser-ğadd-i [489b EH] Bosna’ya beş konak ħarîb varan beglerbeginüñ ‘avdetine emrler gönderdi. Fe-lâ-cerem mîr-i mîrân-ı ‘azamet-‘âlem⁵ «هر چه باد آباد»⁵ diyü [480b R4] teveccühinde râsiğ-dem ve dâ’ire-i meydân-ı veğâda merkez gibi şâbit-ğadem oldı.⁶ «كَمْ مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ»⁶ naşş-ı kerîmi müsted‘âsınca nuşret ü iğtinâmı muğarrer bildi. Ħâlâ ki evvelâ nağz-ı ‘ahd u şulğ⁷ küffâr ‘askerinden muğaddem kendü cânibinden olmağla tedbîri tağdire muvâfiğ gelmedi. Nâğış küffâr ‘askerine beş altı biñ ħuzât-ı dîndâr ħâlib olamadı. Kendüsi eşnâ-yı cengde Kerbe⁸ nâm nehre ħarğ-âb⁹ ve Hersek sancağı begi Meğemmed Beg ki vezîr-i a‘zam Meğemmed Paşa’nuñ ferzendi ve Rüstem Paşa’nuñ kıızı oğlı idi, şecâ‘atle mevşûf ve ‘arz-ı celâdetle ma‘rûf olmağın dest-i sâğî-i ecelden şehd-i şehâdet şerbetin¹⁰ içdi. Ve niçe sipâh u zu‘amâ ve ħuzât-ı rezm-ârâ fânî cihânüñ¹¹ müste‘ârisinden geçüp ħayyât-ı ezel binâ-yı vücûdlarına¹² ħûn-âlûd ħil‘atler biçdi. *Nevvera’llâhu merğadehüm mâ dâme [fi’l-ferâdisi] erğadehüm.*

1 Kaşon: - F

2 târiğde: târiğde fermân-revâ EH

3 Ol eşnâlarda: - F

4 mesfûrdan: mezburdan ya’ni ki R4, EH

5 “Ne olacaksa olsun.”

6 “Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.”, Bakara Sûresi, 2/249.

7 ‘ahd//şulğ: - F, R4

8 Kerbe: Kerpe R4

9 ħarğ-âb: ‘uryânen ilğâ F

10 şehd-i//şerbetin: şehâdet şerbeti şehdin R4, EH

11 cihânüñ: ħayâtüñ R4

12 ebnâ-yı vücûdlarına: ebdânlarına EH

Fe-lâ-cerem Bosna ser-ḥaddinde paşa-yı muhterem ve gūzāt-ı manşūrūʿ-şiyem üzerlerine gelen küffār-ı endek¹-şümāra muḳāvet idemediler. Merdāne cengler ve dilirāne rezm ü āhengler iderek niçe yüz zuʿamā vü sipāhiden māʿadā mīr-i mīrān-ı mezbūr ve ol ḥinde Hersek sancağında beg olup sulṭān-zādelikle meşhūr olan Aḥmed Paşa-zāde Meḥemmed Beg merḥūm rāh-ı şehādeti ḳoyup ḡaybet ü firār ṭarīḳına² gidemediler. *Raḥi-mehumu'llāhu te'ālā.*

Zuhūr-ı³ ḥikmet-i ilāhī der-ḳarīḥa-i pādīşāhī⁴

Fe-ammā oḒluna Rūmili beglerbegiligini 'arz itdükde ḳarīḥa-i pādīşāhī ki maṭla' -ı envār-ı ilāhī ve menba' -ı füyūzāt-ı⁵ nā-mütenāhīdūr, esrār-ı ātiyeden keşf-i rāz buyurup "Olmaya ki bu tebdilden bir fesād-ı müte-şa'ib⁶ ola. Ve ol fesāddan Müslimānlara inhizām ve küffār-ı bed-nāma iḒtinām müterettib ola." diyü iş'ār itdüklerinde "Cidden ol ḥāl ihtimāl degüldür. Eger olursa bu bendeleri mes'ül olsun. Siyāsetleri bu eḒgendeleri ḥaḳḳında şudūr bulsun." diyü cevāb yazmaḒla ḥuşuş-ı mezkūr ki vuḳū' buldı, pīr-i bī-tedbīrūn cānı başından şıçrayup serdārлық⁷ nā-mıyla başın ḳurtarmaḒa mütehālik oldu. Her çend ki "Serdārлық⁸ pīr-i fānī olanlaruñ [481b F] işi degüldür." didiler, müfid ü mücāb olmadı.⁹ Pes-i perde-i ḡaybīdūr ki feterāt-ı mütezā'idi delā'ille ma'lūm idinüp zā-hiren der-i¹⁰ devletden, ma'nen siyāsetden ḥalāş olmak vādilerine cān atdı. Lā-siyyemā naḳl ü sefer zamānı ve 'asākir-i manşūreye Ḓeşt ü güzer āvānı degül iken on beş günüñ içinde otaḒla İstanbul'dan ṭaşra çıḒdı. Ve ḳaşd-ı şöhret-i zīb ü zīnetle ser-ā-serler giyüp ve mücevher 'abā'iler ve eger urınup başına mücevher şorḒuḒlar ṭaḒındı.¹¹ Kibār u şıḒār bu evzā' -ı nā-şāyestesine ṭa'n-ı bī-şümār ve "Leşker-i İslām'uñ hezīmetine

1 endek: bī F, R4

2 ṭarīḳına: vādilerine EH

3 Zuhūr-ı: Zuhūr-ı F, R4

4 Zuhūr-ı//pādīşāhī: - F

5 füyūzāt-ı: fütūḥat-ı F

6 müteşa'ib: menşūr F | mensüb EH

7 serdārлық: serdārlaruñ aḥvālin teftiş ve bu iş niçin pūr-teşviş olmuşdur diyü serdārlık EH

8 nāmıyla//serdārлық: - F

9 müfid//olmadı: - F

10 der-i: - F

11 ṭaḒındı: şoḒundı EH

bâ'ış olan vezîr otağalar taçınmak ve sâl-ğordeligi hâlinde nev-cüvânlar gibi ser-â-serlerle şalınmak yañlışdur.” diyü ta'yib-i bî-şümâr itdüklerinden ğayrı bir ferdüñ lisânından du'â vü şenâ ve uğur-ı dîn olmasına ve seferinden sâlim ü ğânim dönmesine kelimât-ı sitâyiş-nümâ vâkı' olmayup her gören “Şağlığla gelme. Ve bir dağı bu şehre müteveccih olma. Ğazab-ı pâdişâhiye uğra. Tiğ-ı ilâhî ile cân u cigerüñ toğra.” diyü ğarîb taçayyurlar ve binâ-yı re'y ü tedbiri nâ-sâzkâr u nâ-üstüvâr¹ u bî-tevfik olmasına müte'allik 'acib taçavvurlar eylediler. Ve birbirlerine “Bu zâlim işbu seferden yüz aklığıyla dönmez.” diyü söylediler.

Serdâruñ vaçtsız teveccühi ve 'asker-i İslâm'uñ ser-hadd-i küffâra varduğıdur²

Bir rüz-ı nâ-meymün ve sâ'at-ı nuhüset-mağrûnda ki serdâr nâmına olan pîr-i bî-tedbîr pâ-büs-ı taht-ı serîr idüp ser-â-ser hil'atler ile tevķîr olıñduğdan soñra atlandı. Ve sancağını açup tabl ü surnâ vü nefir ile cemm-i ğafir öñine düşüp Edrine Kaçısı'ndan taşra otağına 'azm u seyr kıldı. [481a R4] Ammâ meyyit-i müteħarrik gibi hayretde ve kemâl-i iztirâbından şamt u dehşetde görilüp güyâ bir mürde idi ki ol kaçıdan taşraki mağâbirde defn olınmağâ giderdi. Ma'a zâlik kendüyi gören 'uçalâ “Uğurla mağbeye mi [490a EH] gider ki?” diyü taçayyur iderler idi. Bu hâl ile, ya'nî ki nehzat-ı bî-me'âlle Koşantınıyye'den çıkdı, gitdi. Kaç-ı merâhille Belğirad şehrine yitdi. Evâ'il-i şitâ karîb olmağın³ ve 'asâkir-i İslâm ol âna gelince müte'adid aħkâm irsâli ile tenbîh-i tām haberlerine i'tibâr olmağın anlar yirlerinden kıñıldayınca pîr-i nâ-bâliğ cân u baş çorķusından ser-hadde düşdi. Güyâ bir mürde idi ki havâdiş ğurâbları kelle-i bî-devletine üşdi. Her çend ki ba'zı 'uçalâ ol kış Belğirad'da temekküni⁴ ilķâ itdiler. Ve “Ne deñlü vaçâr ile hareket iderseñüz hâtimeşi hayra delâlet itmek muçarrerdür.” diyü söylediler. Aşlâ müfid olmadı. Hilķatindeki 'inâd u lec ve taç-ı nâ-hemvâr-ı mu'avvec muçtezâsınca fikrinden dönmedi.

1 nâ-sâzkâr//üstüvâr: vâran u nâ-sârân F, R4

2 Serdâruñ//varduğıdur: - F

3 Kaç-ı//olmağın: - F

4 temekküni: temekkün itmelerin R4

Li-münşi'ihî

Öyle hōd-rāya eylemez te'sīr
Ne kadar pend iderse ehl-i zamīr¹

Arnavud kim 'anūda kâfiyedür
Niçe te'sīr ider aña taqrīr²

**Teveccüh-i nā-müvecceh-i vezīr-i nā-tedbīr be-cānib-i Engürüs-i
mehālik-mesīr³**

Mezbūr sālār-ı bī-i'tibār kaṭ'-ı merāhil ü gešt ü güzār ve ṭayy-ı menāzil-i bevādī vü kıfār ile ki ol ser-ḥadlere yaqın vardı ve memālik-i maḥrūseden henüz 'asākir-i İslām müctemi' olmadın maḡrūrlikle kral-ı dāl cānibine bir mektüb gönderüp "Bre mel'ün, işte senün üstüne ki geldüm. Hānumānuñ yıqup yaqup başuñ almağa 'azīmet kıldum. Āgāh ol ki seni diri ṭutsam gerekdür. Ve gözlerün oyup burnuñı ve kulaḡuñı kessem gerekdür. Hemān vaqtüne ḡazır olasun. Beni maḡarr-ı nuḡūsetünde muḡarrer bilesün." diyü yazmaḡla ve āyīn-i mülükde her ne kadar küffārdan ise ri'āyet-i ādāb-ı kralıḡı⁴ ṭarīkası meslūb kıılınmaḡla⁵ kraluñ dīvānında bulunan Nemçe begleri ve Qazaqları ve Macar ve Hırvāt yunaqları bir mertebede muḡtarib ü müttefik oldılar ki ve maẓmūn-ı mektübı kendülerün türktāzına bir vech ile tāziyāne buldılar ki kral-ı dāl⁶ kendilere bezl-i māl ü menāl itse bu ittifaḡ mümkün olmayaydı. Ve niçe niçe mevā'id ü neṣā'ihle istimāletler virse yek-dil ü yek-cihetlikleri bu mertebeden ziyāde vuḡū' bulmayaydı. Zīrā kral-ı dāl sā'ir⁷ kralardan taḡaddüm da'vāsını ider. "Tā Behrām-ı Gür zamānından berü devlet ü ḡükümetimiz pāyende vü pāydārdur." diyü⁸ söyler. Ḥattā 'askerinden Qapuris nām bir ṭā'ife-i menḡūs vardır ki 'ulūfeleri ellişer aḡçe ve götürdükleri tūfengleri elbette sekizer dirhemdür.⁹ Ya'nī anlardan

1 zamīr: dilir F, R4

2 taqrīr: tedbīr EH

3 Teveccüh-i//mesīr: - F

4 kralıḡı: - R4, EH

5 kıılınmaḡla: kıılınmaḡla maẓmūn-ı mektübı F

6 kral-ı dāl: - F

7 dāl sā'ir: kendülere R4

8 ider//diyü: - F

9 sekizer dirhemdür: sekizerdür R4, EH

her süvâr sekiz kıt'a tûfeng ile âteş-bâr ve mübâşir-i ceng ü peygârdur. Zu'mlarınca bu silsiledeki pehlevânlar zamân-ı Behrâm'dan berü cür'et ü şecâ'atle şöhre-i dâr u diyârdur. Anlardan pâyede dün her biri dürdür. Kabzalıgla¹ maqrûn bir zümre-i zemîme dahı vardır ki bölükleri Kaçana² demekle meşhûrdur. Ve hadd-i zâtında kaçana ile bend-i elîme şâyeste bir bölük ehl-i küfr ü fücürdur.

Ve pes³ cemî'an ittifağ iderler ki tâ Belğırad'a dek varalar. Vezîr-i kem-tedbîri⁴ muhâşara kılılar. Ammâ kıral-ı nâ-üstüvâr hadd-i zâtında ağır başlu ehl-i vağâr olmağla çendân müteğayyir olmadı. Bir yazıcısını⁵ getürdüp serdâr tarafına⁶ bu mağüle bir mektûp gönderdi:

Cevâb-ı kıral-ı dâl be-cânib-i⁷ serdâr-ı idlâl

'Unvân-ı nâmesi bu hitâb ila muğayyeddür:⁸ "Ey pîr-i nâ-bâlig-i kem-kâr, vey vezîr-i bî-tedbîr-i saht-güftâr, evvelâ edeb tarîkından niçün çıkdun ve haddün'den ziyâde tecävüz ile kendü hânumânunu yıkdun? Ben ki Engürüs mülkinün kıralı ve Leh ü Çeh ü Macar u Alaman ve Erdel ü Eflağ u Boğdân [482a F] yunaqlarınun hâkim-i vâcibül-iclâli olup, sa'âdetlü pâdişâh; şâhib-taht u dîhim ve şehryâr-ı rüy-ı zemîn ve şehensâh-ı heft-ıklîmdür, baña nâmelerinde⁹ 'Karındaşum.' diyü yazdurur. Ve tarîk-ı âdâb-ı mülûki ri'âyetle meslûk buyurur. Sen ki ol pâdişâhuñ bendesi ve hîdmetine me'mûr 'abd-ı ser-efgendsi iken neden ki miqdârunuñ bilmeyesün? Baña bu mağüle bî-edebâne mağâlelerle mektûb gönderesün? Şâniyen re'âyâ ki vedâyi'-i Hâlîku'l- [481b R4] berâyâ'dur, dînimüzde ihtilâf var ise 'aql ü zâtımızda ittifağ var idüğü hüveydâdur. Ne sebebeden ta'cîl idüp sefere çıkdun? Ve hareketüni evvel-bahâra te'hîr idüp bu mağüle te'hîr hayra bâ'is idüğünü bilmedün. Ma'a hâzâ leşkerimiz gelmedin ne hâşıl itseñ gerekdür. [490b EH] Tarafeynün re'âyâsını ürkidüp pây-mâl itmekdin gayrı n'itsen

1 Kabzalıgla: Kaşabaya F

2 Kaçana: - F

3 Ve pes: - F, EH

4 varalar//tedbîri: vezîri F

5 yazıcısını: yazıcısı var idi anı getürdüp R4

6 serdâr tarafına: - F

7 cânib-i: cânib-i bâ'is-i R4, EH

8 Cevâb-ı//muğayyeddür: - F

9 nâmelerinde: - F, EH

gerekdür? Fe-ammâ Hudâ-yı bî-hemtâya minnet-i lâ-yuḥṣâ ki enâniyyet ü ğurûr ile yazdığını mektûbdan ‘aql ü tedbîrûn ma‘lûm oldı. Ve Kirdgâr-ı ‘âlemînün irâdetine ta‘alluḡ itmedin kendü kuvvet-i qâhireñle izhâr-ı da‘vet itdüğün kesr ü inhizâm saña vâkı‘ olacağını tahaḡaḡkuḡ buldı. Bu delil ile ki kuvvet-i bâzûsına maġrûr olanlar daḡı bir târiḡde manşûr olmamışlardır. Ve kendüyi ġâlib ve düşmeni maġlûb taşavvur idenler hiç bir zamânda nuşret ü fırsat¹ bulmamışlardır. Hele vârid olan tûmâr tâziyâne-i ceng ü peygâr oldı. Herkesün âteş-i şecâ‘ati işti‘âline bâ‘iş oldı. Bu tedbîr-i yesîrûnden ḡâtime-i kâr ne şüretle bedidâr olacağını ‘aqlen ve me‘âlen şübût buldı. Görelüm kim kimi tutar ve kim kimün gözin oyar?” diyü bildürdi.

Ba‘dehu Qara Hersek nâm mel‘ün ki dört yarar Hersek nâmında taḡt-ı ḡükûmetinde olup altmış biñ miqḡdârı küffâr-ı ḡâk-sâra serdâr idüp ehl-i İslâm sipeḡsâlârına qarşu tedârük idüp² gönderdi. Fe-lâ-cerem mezbûr Qara Hersek ve ümerâsından aña қоşulan Hersek leşkeri küffârûn önine düşdiler. Dâr-ı³ İslâm’a çıkup Belġırad’da serdâra müteveccih ve ġuzâtı kışlalarında perâkende bulmaġla Üstoni Belġıradı’na üşdiler. Evvelâ ...⁴ nâm maḡalle geldüklerinde⁵ ümerâdan Arslan Beg ki Kûhistân’da Kûri beglerbegisi⁶ iken vefât iden ‘Alî Paşa merḡûmuñ oġlıdur, ol târiḡde ḡaḡvân begi bulunup ḡadd-i zâtında dilîr ve nâmı zâtına muvâfiḡ nerre-şîr olmaġın bir iki defâ a‘dânûn leşker-i bî-kerânına qarşu varup elleşdi. Ve nîzeler ve kılıclar ve ḡancerler birbirleriyle vâfir dilleşdi. Ba‘dehu zümre-i melâ‘în gelüp Üstoni Belġıradı üstine düşdi. Âyîn-i bâḡıllarınca niçe ziyâretġâhları ve ezmine-i sâbıqadaki kırallarınıñ cesed-i nâ-pâkleri anda olmaġla fırqa-i kefere-i fecere anuñ aḡz u teşḡirine dürüşdi.

1 fırsat: zafer R4

2 tedârük idüp: - R4, EH

3 Fe//Dâr-ı: - R4

4 Nüşhalarda bu yer adı boş bırakılmıştır.

5 Evvelâ//geldüklerinde: - R4

6 Kûhistân’da//beglerbegisi: Gürcistân’da Lori begleri F

Der-sü'-i tedbîr ü takşîr-i serdâr-ı kem-tedbîr¹

Bî-vaqt² hareketle ser-ħadde vâsıl ve cüz'î leşkerle ħraluñ vilâyetine dâhil olduħda “Maħzan bu senedeki seferimüz zâyî³ olmasun.” diyü fikr-i fâsîd ile Egre nâm burc-ı metîn ve Sulţân Süleymân zamânında fetħi müyesser olmaĭın ħışn-ı ħaşîn ħurbında Pesprim ve Polata nâm dîdebân ħullelerini⁴ aħz u zabt ider. Ve içlerine yat u yaraĭ ve ba'zı neferât koyup, der-i devlete “Ķal'alar aldum.” diyü bildürüp şiddet-i şitâdan evvel ħış-la içün Belĭrad'a teveccüh ider. Ve yeñiçeri zümresini aĭalarıyla Budun ħışlasına gönderdi. Ve bölük ħalkına “Ķanda giderseñüz gidüñ.⁵ Hemân evvel-bahârda yanumda bulınuñ.” diyü intişâra icâzet virür. Anlar daħı kendüden teraĭķķi isterler. “ ‘Arz itdügüñ üzere iki ħal'a aldudĭ. Ĥidmetler eyledük.” diyü söylerler. Her çend ki nizâ' u ta'allül ider, mümkün olmaz. Ve ne ħadar ki “Evvel-bahârda teraĭķķiler vireyin.” diyü söyler,⁶ kimse ħü-şına koymaz. Bu tarîķ ile yeñiçerinüñ ve zümre-i sipâhiden ser-ħadde bulunan ħavm-ı cerînüñ cümlesine ikişer aĭçe teraĭķķiler virdi. İki aĭçe deĭer ħidmet edâ eylemedin Beytü'l-mâl-i Müslimîn'e ĭadr-ı maħzla naĭz⁷ irgürdi. Bâdî vü bâ'îşi bî-vaĭt ħareketi ve iki burc-ı ħâlîyi zabt-ı bî-menfa'ati vâķi' olur. Ĥikmet-i Ĥudâ, teraĭķķilerini alurlar. Sipâhî tâ'ifesi yirli yirine ve yeñiçeri zümresi Budun Ķal'ası'na ki taĭılurlar, ħral-ı dâl 'askeri daħı yirinden ħopar. Vezîr-i mezbûri⁸ şayd u naĭçîr niyyetine zümre-i ħanâzîr cümlesi cân atar. Târîĭ-i mezbûrda vezâretle Budun beglerbegisi olan Ĥasan Paşa ki Meħemmed Paşa-yı T'avîl'ün ferzend-i reşîdidür, 'asker-i a'dânuñ efĭâr-ı vâj-günından ħaber alup vaĭtiyle serdâr-ı mûmâ ileyhe 'arz ider. Ĥattâ Belĭrad'a teveccühle Üstoni Belĭradı muĭâbelesinde arayatı yirde ħonmuş iken mezbûruñ nâmesi ve âdemleri tavaşşul ider. Fe-ammâ ħadd-i zâtında vehmi ĭalîb, şecâ'ati ĭâ'ib, 'asâkir-i İslâm ise icâzetle ħışlalarına 'âzim ü râĭb, yanında mevcûd olanlar bir iki bin âdem ancaĭ olmaĭla

1 Der//tedbîr: - F

2 Der//vaĭt: - F

3 zâyî': netîce F

4 ħullelerini: ħulleleri müyesser olmaĭın F

5 Ķanda//gidüñ: gider F

6 söyler: cevâb eyler EH

7 naĭz: naĭz-ı 'ahd R4

8 Vezîr-i mezbûri: - F

zu'mınca¹ bir hüsn-i tedbîr [491a EH] dahı ider. Mekr ü fitnessine sermâye olan Süleymân Ağasını getürdüp bu vech ile tedârük eyler ki irtesi kendüsi Budun'a dönmeğe isteye. Ve yâhüd "Gelecek 'adü leşkerine muqâbele² niyetine bu maħalde tırayın." diye. Mevcüd olan sipâhiler üşerler. "Elbette Belğırad'a gidelüm." diyü üstine üşerler. Evvelâ ağalarınıñ otağını yıkarlar. Ba'dehu serdâr-ı güzîn otağını indürüp kendüyi [482a R4] delikden delige şoşkarlar. [482b F] Tâ ki çalkup, kışlaya gidüp kırtıla. "Niçün kâfir gelince tırmaduñ? Ve yâhüd Budun'a müteveccih olmaduñ?" su'âli vârid olduğda "Leşker beni kıomadı." diyü cevâb vire.

Li-münşi'ihî

La'net olsun bu güne tedbîre
 Böyle tezvîre böyle taqşîre
 İde 'isyân-ı 'askere ta'lîm
 Buña râzî olur mı tab'-ı selîm
 Kendüden şoñra iş gören serdâr
 'Askerüñ zabtını bulur düşvâr
 Bahtına fetret olmağın bâ'ış
 Kendüden fitnedür olan hâdiş
 Kişi bu 'aql ile ne iş bitürür
 Böyle serdâr leşkerin yitürür

Fi'l-vâkı' ser-ħadd-i küffâra varup hilâf-ı kıânün sipâhî oğlanı ağası-na aķın virdi. Ağa-yı mezbûr ser-bürîde, bayrakları ser-nigün ve bölük halkından ol semtün ceng tedârükünden ğâfil derdmenler şehâdetle âlûde-i ħâk ü ħûn ve tedbîrleri vâj-gün ve ħânumânları ħarâb u yebâb u mağbûn olmağa sebep oldu. Ve kendüsi beyân olınan hücum-ı muvâza'a ile Belğırad kıışlasına nüzül ve Budun beglerbegisine ve dergâh-ı 'âlî yeñiçeri ketħudâsına emr-i vâcibül-kabûl mevşül idüp Üstoni Belğıradı'na üşen küffârüñ def'ine buyurdi. Kıânün-ı 'Oşmânî üzere toblar dizilüp, zencîr çekilüp "Alay kıâ'idesi olmayınca bir bölük piyâde ve süvârlar mâbeynine

1 zu'mınca: - F

2 muqâbele: muqâtele muqâtele R4

üftâde tã'ife n'eylese gerekdür?" dimedi. Ve bi'l-cümle merdâne vardılar. Düşmene dilirâne el qaldurdılar. Külli kıtâle a'dānuñ yüzün dönderdiler. Lâkin pusudan gâfil düşmen leşkerinüñ yararları qafâda hâzır ve ceng ü cidâle müsta'cel tırur iken üzerlerine uğradılar. Pes bāzār-ı neberd ü heycā bir tārīk ile germ oldu ki biñ baş bir pula şatuldı. Ve çārsū-yı hırāb u dīrāb dārb-ı tīg u kūpālden bir vech ile nerm oldu ki atlular dağı piyā-delere qatıldı.

Muhaşşal-ı kelām gūzāt-ı İslām inhizāmıla rü-gerdān ve küffār-ı¹ füc-cār-ı bed-nām şūret-i tağallūble nümāyān, Budun beglerbegisi mecrūh u gürizān ve yeñiçeri āgasınuñ ve niçe bölükbaşıluruñ kelleleri hāk ü qan² içinde galān, kimin me'hūz u merbūz ve niçeler dest-beste vū mazbūz bir hasāret-i kıyāmet-eşer zāhir oldu ki³ «ما خطر على قلب بشر.» Kendüsi feryād-res olmağ mümkin iken muhāneşligi māni' oldu. Ve az müddet içinde⁴ oğlı yitişmek kâbil iken «الولد سرّ أبيه»⁵ mazmūnınca cidden yirinden ayrılma⁶. Olan oldu, giden gitdi. Ba'dehu pīr-i nā-bālig gāh “Günāh⁷ Budun beglerbegisinüñdür. Varmamağ gerek idi.” diyü 'arz itdi. Ve gāh eķāvil-i bātıla ile kendünün ve oğlınuñ şecā'atini bildürüp evzā'-ı nā-hem-vārına 'amme-i Müslimīn'i güldürdi.

Ve bi'l-cümle re'y-i kāsidi ve tedbīr-i fāsidi bir mertebede⁸ rüsvāylığa bā'ış oldu ki evvelā Budun ser-ḥaddi 'askeri ki şeb ü rüz gāzāya kūşış iden merdler, düşmen vilāyetine aqın idüp āteşler şalan Rüstemānī-neberdler olmağla her qaçan bir müşkil ḥidmet ve ḥarb u kıtāle mūte'alliğ bir kār-ı pūr-şu'ubet vāqı' olsa ḥāllī⁹ anlara ışmarlanmağ ve şa'b umūruñ 'uqdeleri anlaruñ seyf-i ser-pençesiyle bozulmağ me'mūl iken anları nā-maḥalline istiḥdāmı inhizāmıların mūcib oldu. Her biri envā'-ı ḥaşyetle 'adūdan rü-gerdān olmağ mertebelerin buldı. Şāniyen bölük ḥālķı ki serdārlara qafādār,

1 küffār-ı: - F

2 qan: hūn R4, EH

3 “İnsanın hayal ve hatırından geçmeyen...” | Burada “Allāhu Teālā 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhārī, Bed'ü'l-halk, 8).’ diye buyurmuştur.” şeklindeki hadis-i şeriften iktibas yapılmıştır.

4 müddet içinde: müddetde F, EH

5 “Çocuğ, babasının özüdür.”

6 ayrılma⁶: tırmadı F | dönmedi R4

7 Günāh: Bu kār F, R4

8 bir mertebede: - F

9 ḥāllī: - F | ḥattā EH

rimâhları haṭṭâr, teberleri tebbâr bir bölük hizebrân-ı cân-şikâr idiler ki her yirde yüz aklıḡı idegelmişler. Ve münhezim olan leşkeri ayaklandırıp nîzeleri ki i'tilâ-yı şânla nümâyân ve kemânları tîrleri gibi müşârün ileyh bi'l-benân iken anlarıñ daḡı ağaları düşdi. Ve bayraḡları alınup başlarına ecel ġurâbı üşdi.

Şâlişen Dergâh-ı Mu'allâ yeñiçerileri idi ki her biri ra'd-endâz, mü-sellem ü mümtâz, haşmına kazâ-yı mübrem ve ḡarb u kıtâle niyyetleri müstaḡkem ceriler iken sũ'-i tedbîr ile anlar daḡı şındılar. At ayakları altında¹ pây-mâl olup dirliklerinden² uşandılar. [491b EH] Ba'de hâzâ kendüye serdârlıḡ ḡidmetini edâ itmek muḡâl ve anuñla düşmene [482b R4] muḡâbil olan 'askerden sa'y u küşîş fâsîd ḡayâl idüġi 'atebe-i 'ulyâya 'arz kılındı. Mâhiyyeti beyâza çıkup laḡlaḡası bî-me'al idüġi bilindi.

Tagallüb-i küffâr-ı bed-nâm be-ba'zı kıla'-ı İslâm³

Li-münşî'ihî

Yüze çıḡduḡda⁴ leşker-i a'dâ
Niçe biñ dürlü fitne itse revâ⁵

Bosna ġâzîleri ki oldı tebâh
Türktâz itdi leşker-i ġüm-râh

Rehvâr⁶ ḡaṭvân sancaġı begi cānibine yürüdiler. Mîr-livâ olan Arslan Beg ki Küri beglerbegisi iken vefât iden Potur 'Alî Paşa'nuñ oġlıdur, birḡaç kerre izhâr-ı cür'etle karşuladı. Me'mûlinden ziyâde şecâ'at gösterüp 'adūnuñ def'ine küşîşler itdi. Fe-ammâ anlar keşretle nümâyân ve yalınuz bir sancaḡ begi nihâyet biñ miḡdârı sipâh u zu'amâ ile ceng ü cidâl vâdilerinde cilve-künân olması netîce virmedi. Ve bi'l-cümle Felek ve Şoposḡa ve Serniçe ve Şalḡod⁷ ḡal'aların ve Üçbâb ḡişâr ile Şancaḡ ḡal'ası ve bir ḡal'a ile daḡı Vâsî ḡişârı ve Esterġon'a tâbî' bir palanḡa ve bu olanca ḡal'a

1 ayaġı altında: arḡalarından F

2 dirliklerinden: dirlikleri tarafından F

3 Tagallüb-i//İslâm: - F

4 çıḡduḡda: geldi F

5 fitne//revâ: fitneler peydâ F

6 Rehvâr: - F | Ve devvâr EH

7 ve Şalḡod: - F

ser-cümle küffâr memleketine duhûl itdi. Ebkâr-ı nisvân-ı ehl-i İslâm'dan niçeleri füccâr-ı nâ-üstüvâr taşarrufına yitdi. Serdâr nâmındaki kem-miğ-dâr iki didebân kullisini alup 'askeri icâzetle târ u mâr itmegin keferi serdârı kemâl-i fırsat ile âşikâr oldu. Hattâ Hattân Kâ'ası'nı almak muqarrer olmuş iken Budun leşkeri ve hîdmet-i muhâfazasındaki [483a F] kapu kulları feryâd-res olmağla 'adû ser-pençesinden hâlâş u rehâ buldı.

Hezîmet-i 'asâkir-i İslâm ve ğalebe-i li'âm¹ der-ķurb-ı Kâl'a-i Hattân ve ğurîhten-i Mehemmed Paşa²

Vaķtâ ki Hattân sancağı begi Arslan Beg'ün mektûbları yitişdi, "Eger feryâdîmuza yitişilmez ise kâl'a-i pâdişâhî alınup hânûmânîmuza âteşler düşer." dimesiyle vezâretle Rûmili beglerbegisi olup Budun muhâfazasına ta'yîn olunan Hasan Paşa bin Mehemmed Paşa, Budun beglerbegisi³ serdâr oğlu Mehemmed Paşa'ya âdem gönderdi. Yanlarındığı kapu 'askeri ve Budun ser-haddinün şîr-i nerleri ile düşmen def'ine 'azîmet lâzım idüğün bildürdi. Fe-lâ-cerem ol iki paşa-yı muhterem Yeñiçeri Kethüdâsı Mi'mâr 'Alî ile bulunan râcilîn ü hadem cem'an otuz biñ miğdârı dilîrân-ı Rüstem-şiyem Hattân cânibine çekildiler. Ve küffâr-ı li'âma muķâbil olmaķ niyyeti ile tûfân-ı kıyâmet-nişân gibi ol vâdilere döküldiler. Kânûn-ı 'Osmânî mücibince⁴ serdârları olan Vezîr Hasan Paşa dündâr olmaķ ve Budun⁵ beglerbegisi ki bu fitne-i 'uzmânûñ zuhûrına bâ'îşdür,⁶ taht-ı eyâletinde vâķî'dür, çarķacı nâmına bir miğdâr ilerü varup görinmek re'y olunduķda mîr-i mîrân-ı mesfûr ol âna degin ceng görmemiş ve meydânı hârb u veğâ ve kâr-zâr u⁷ heycâya at sürmemiş, sinni az, hırş-ı mâl ile mümtâz tâze cüvân olmağın ne hâl ise çarķacı nâmına ilerü yürüdi. Ve düşmen leşkeri ile bir miğdâr elleşdükdün soñra şöyle ki ğalebe anlar cânibinden ola, cünüd-ı çarķaciyân iki bölünüp tობlarıñ uğurından ayrılmaķ üzere ve zümre-i zemîme-i melâ'inün alayları tობ-ı âşûba⁸ tütulmaķ tedbîrinden haberdâr

1 li'âm: küffâr F, R4

2 Hezîmet-i//Paşa: - F

3 olup//beglerbegisi: - F, R4

4 muķâbil//mücibince: - R4

5 olmaķ//Budun: olmaķdur Rûmili F

6 zuhûrına bâ'îşdür: - R4 | 'uzmânûñ//bâ'îşdür: 'uzmâ anuñ EH

7 u: u ceng R4 | u perhâş EH

8 âşûba: üstine F

kılmıyınca ol gâzâda uğur-ı nuşret-maqrûn Hâsan Paşa tâlî'i ile pâdişâh-ı İslâm devletinde hümâyûn olup didükleri gibi deprendiler. Alayları alaya muhâzî ve tarafeynden kimi maqtûl ve kimi gâzî olduğdan sonra Budun leşkeri iki yarıldı. Ya'nî ki toblarımızuñ muqâbilinden ayrılmadı. Hemân ra'd-endâzân tobların âteş-feşân kıldılar. 'Adûnuñ leşker-i nâ-meymûnını toba tutulmuş meymûna dönderdiler. Bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ nuşret yılleri esmege başladı. Tobcılar haylî nihâyetsiz kâfirî taşladı. Fücçâr-ı bed-kirdâr kuvvet-i kâhire-i ehl-i İslâm'ı kemâ-yenbağî aznaşladı. Ammâ hikmet Hüdânuñdur, kâfirüñ ehl-i İslâm¹ geçdüğü köpri tarafında küllî pusu var imiş. Hem-civâr olan serdârüñ tedbîr-i kâmile² bu bâbda nâ-sâzkâr imiş. Zirâ mücerrib-i umûr olmamağın³ ibtidâ-yı ceng ü peygârda "Kaşd-ı fâsidleri nicedür?" diyü⁴ haber sorulmağ tedârükün idememiş. Ya'nî ki şecâ'at tarafına sülûki gibi intibâh u başîret yollarına gidememiş. Vaqtâ ki 'asker-i İslâm kemâl-i nuşret ile iğtinâm idüp [492a EH] döndiler, geçdiler, şuyla köpriye [483a R4] qarib geldiler, hemânâ atları dinç, kendüleri gürenç, büt-perest mel'ûnlar âteş-i fûrûzân gibi nümâyân oldılar. Ve Macar tü-fengleri ile âteş-i kâr-zârüñ işti'âline tutuldılar. Bir dâd-res kâfir beş altı el tüfengi ile zâhir ve kerraten ba'de uhrâ ceng ü cidâle mübâşir olup bir mertebe hücum itdiler ki 'asker-i İslâm'dan çarhacı nâmındaki bed-dilün evvel mertebede yüzi tersine döndi. Ne kadar ki Hâsan Paşâdan âdem gelüp "Nesne yoğdur. Taḥammül eyle." diyü istimâlet virildi, ne işitdi ve ne sâbit-ka-dem olmağ maḥallinde göründi.

Li-mü'ellifihî

Aşlında bed-nihâd olan aşhâb-ı vehmnâk
 Hîç zaḥmeti yoğ-iken olur ḥavf ile helâk
 Ol bed-aşl 'aceb mi muḥanneşlik eylese
 Mîrâşdur aña atasından hirâs ü bâk⁵

1 kemâ//İslâm: - F

2 tedbîr-i kâmile: tedbîri hele F

3 serdârüñ//olmamağın: serdâr-zâdenüñ F

4 fâsidleri//diyü: fâsidlerinden EH

5 Li//bâk: - F

Huşûsâ ki kıan gördüğü gibi ‘aklı başından gitdi. Ancağı dönüp, başın alup kaçmağı tedârük itdi. Bu eşnâda ki küffâr Hâsan Paşa üzerine geldi, çarhacı nâmındaki muhânesler kenâra çekildi. Müşârün ileyh merd-i dilîr kıunbara âteşinden zağm-horde vü dil-gîr oldı. Ne hâl ise za‘f-ı cerâhatine bağımayup mîr-i mîrân yanına vuşûl buldı. “Meded birâder, kaçma. Âb-rûy-ı nâmûsımuza tobrağa şaçma. Şavaş bazarı böyle germ olur. Gâh olur ki germ iken nerm olur.” diyü ne kıadar ki pend ü naşîhat eyledi, müfid olmadı. Bir dağı ‘asker cânibine teveccüh kılmadı. ‘Ağıbet Hâsan Paşa kendüsi at sürdi. Yeñiçeri ketğudâsı yeñiçeri zümresini hâk ü hûn içinde mürde vü zağm-horde gördi. Cür’etden beri ve muhâneslik vâdilerinde ser-serî olanlar ise ¹«الفرار ممًا لا يطاق من سنن المرسلین» ile ‘amel kıilup mîr-i mîrân-ı mağdümüñ ardına düşdiler. Ammâ hadd-i zâtında cerî ve meydân-ı veğânuñ cigerdârı olanlar ²«النار ولا العار» diyü Hâsan Paşa ile ceng ü peygâra küşîş idüp dürîşdiler. Leşker iki pâre bölündi. Bu çarîğ ile zümre-i Müslimîn münhezimîn ‘avdet itdiler. Ve fırka-i kâfirîn muğtenimîn ordu-larına gitdiler.

Ba‘zı ruvât kıavlınce mîr-i mîrân-ı vehmnâkûñ atı tûfeng yarası ile zağmnâk ve kendü tevâbî‘i ihbârınca³ eli barmakları çalınup firârına bâ‘iş ol zağm-ı hevlnâk idi, dirler. Hâlâ ki ‘âr u gayretlerinden bu sözleri söylediler. Zîrâ barmakları çalınmağı cenge kıoyilup elleşmeden şofra olur. Fe-am-mâ atı tûfeng ile urulmağı ba‘id yirden dağı olur. Tevâbî‘inden⁴ ba‘zı ‘uqalâ bu bâbda ne inanurlar, ol birini hüd mübâlağaya haml idüp utanurlar. Hele bu cengde netice evvelâ Haţvân Kıal‘ası nuñ hâlâşı oldı. Şâniyen melikü‘l-ümerâ-yı müşârün ileyhün muhânesliğı şübût buldı. Emr-i ğarîb bu vaz‘-ı bü‘l-‘aceb ve kâr-ı nâ-üstüvâr-ı müstaş‘ab cümle aşhâb-ı ‘ağl varup huzûrına ğâyetle müsteb‘ad ü ağreb gibi görülmüşdür ki ibn serdâr bu çarîğ ile bâ‘iş-i hezîmet-i sâlâr⁵ olup nihâyetsiz yeñiçerinün kıırılmasına sebep oldı. Ve Budun ‘askeri ki her yirden yüz ağılığı ide gelmiş [483b F] bir cünd-i cerî idi, anlaruñ dağı şınmasına ve min ba‘d cenge sürüldüklerince her

1 Hadis-i Şerîf, “Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir.” (Aclûni, *Keşfü‘l-hafâ*, C. 2, s. 85.)

2 “Ateş olsun, ancak utanç olmasın.”

3 ihbârınca: ihtiyârınca F

4 yirden//Tevâbî‘inden: - R4

5 sâlâr: olmağı sâlâr EH

birinün¹ kuvvet-i vâhime ile kaçmasına kâr-sâz idügi şübüt² buldı. Ma‘a zâlik peder-i şe‘âmet-rehberi ‘ale’l-fevr oğlını Rüstemâne şecâ‘atle ve Hasan Paşa gibi diliri kemâl-i havf u haşyetle bildürüp oğluna bir muraşşa‘ tîg u zerrîn hil‘at ve beglerbegiligine inzımâm-ı vezâret hükmini taḥşil eyledi. Muḥanneşleri qadr u rif‘atle celil ve şecî‘ ü dilirleri şemâtet ü ihânetle göz göre zelil eyledi. Ya‘nî ki sene ihdâ ve elf³ Zi‘l-ka‘de’si gürresinde bezl-i mâl ile harem-i muḥteremdeki hevâdârlarını kendüye mu‘in itdi. Verâ-yı perdedeki pâdişâh-ı ma‘delet-mekîni gâlaḫ-baḫşlikle şöhre-i Müslimîn itdi.⁴

Li-mü’ellifihî

Herkesün ṭâqati ṭâḫ oldı hemân
 Didiler ḫaylî yañıldı sultân
 La‘net idüp o hevâdârlara
 Her kişi başladı⁵ düşnâma ‘iyân
 Dile düşdi harem ağaları⁶ hep
 Ṭa‘nula‘n eyledi bunlara cihân
 Rûm ocağına şular ḫoyuldu
 Bir çaxım ḫav idi şan ol [483b R4] merdân
 Ba‘d ez-in nice girür ceng içre
 Merd-i meydân añılan şîr-i jiyân [492b EH]
 Didiler hep lekenüñdür devlet
 N’ola hil‘at kılıc olsa iḫsân

Egerçi ki içtîrâden Hasan Paşa’ya daḫı kılıc ḫaftân gönderildi, fe-ammâ anuñ vezâreti ser-ber kıılınup “Serdâr-ı çarḫacıyân ḫaylî yoldaşlıḫ itmiş.” diyü şöhret virildi. Selâṭin-i mâziye zamânlarında imişse idi, hil‘at yirine derisi üzilürdi. Ve kılıcdan bedel meydân-ı siyâsetde boynı urılurdu.

1 her birinün: - F

2 şübüt: zuhûr EH

3 sene//elf: sene-i mezbûre F

4 itdi: idüp F

5 Her//başladı: herkes başladı ṭa‘n ile F

6 harem ağaları: bu sebebden ağalar F | ağaları: ağaları kamu R4, EH

Dergâh-ı ‘Âlî çavuşlarından Muştafâ Çavuş’uñ giriftâr iken kırtılması ve Sulţân Murâd Hân’uñ halvet-hânesine risâlet tarîkıyla yol bulması ve ser-haddeki leşker-i İslâm’uñ hâli ve küffâruñ intizâm-ı ahvâlini bildürmesidür¹

Vezîr-i a‘zam iken fevt olan ‘Osmân Paşa İbn Özdemür Paşa mîr-i mîrân-ı ser-had iken kapucıbaşılığı hidmetinde olup, ba‘dehu Dergâh-ı Mu‘allâ çavuşlığı ile beyne’l-aqrân engüşt-nümâ olan Muştafâ Çavuş nâm merd-i kâr-dân hidmet-i pâdişâhî ile ƙal‘asına varup, ittifaƙ ol Muğân Ƙal‘ası’nda iken küffâr anı ahz idüp ellerine giriftâr ve ba‘de zamânin edâ-yı hidmet şadedinde alınduğı mesmû‘-ı ƙral-ı fermânkâr olduƙda itlâkıñı emr itmiş idi. Fe-ammâ “Ser-â-pâ ordumuzı ve hizâne-i memlûmuzı ve ‘asker-i ceng-cüyümüzü seyr itdürüp şalvirüñ ki varsun gördüğünü söylesün.” diyü söylemiş idi. Müşârün ileyh çavuş dağı küffâruñ her hâline vuƙûf bulup serdâr yanına geldi. Anuñ mektûbları ile ‘atebe-i ‘ulyâya vuşul bulup harem-i hâşş-ı şehryârîye dâhil oldu. Vaƙtâ ki Sulţân Murâd merhûm-ı merĥûmdan istifsâr-ı umûr eyledi, bilâ-ru‘b u hirâs bildüğünü ve gördüğünü tamâmen söyledi. Bu tarîk ile ki “Evvelâ² lâzime-i ‘asker dört emr-i mu‘teberdür ki cümlesi³ a‘dâ tarafında muƙarrer ve ‘asker-i İslâm tarafında nâķış u kemterdür. Birinci ‘adâlet ve re‘âyâyı ri‘âyetdür. İkinci zaĥâ‘ir-i bi⁴-ğâye ve zâd ü zevâde-i bî-nihâyedür. Üçüncü ĥazîne, vefret-i mâl ü menâlde her cihetle keşretdür. Dördüncü cünûd-ı nâ-ma‘dûd-ı şecâ‘at-şîfat ve ‘asâkir-i şehâmet-me‘âşir-i pür-celâdetdür ki bu umûruñ dördünü dağı a‘dâda mevcûd gördüm.⁵ Berü cânibde nâ-bûd u nâ-peydâ müşâhede itdüm. Zîrâ ki ƙral-ı dâllüñ ‘adâleti bir mertebdür ki ordusından bir yarar kâfiri berdâr itmişler. Ve boğazına bir tavuğı âvihte itmişler. Meger ki şaĥş-ı maşlûb bir ƙaryeden bir mâkiyân almış. Bahâsın taleb iden ‘avrete ‘Gel çâderde al.’ dimiş. Bu dağı yanında aĥçesi bulunmamağa ĥaml itmiş. ‘Murâdı hem mâkiyânı müft almak ve hem şâhibesini çâdere da‘vet ƙılmaƙdır.’ diyü siyâset ƙılmış. Ĥazînesinüñ vefreti bundan ma‘lûmdur ki ƙable’l-vaƙt ‘askerine vazîfeleri virülür. Bizüm ‘askerimiz aylar geçer ‘ulûfe yüzün gör-

1 Dergâh-ı//bildürmesidür: - F

2 Evvelâ: - F

3 cümlesi: - F

4 zaĥâ‘ir-i bi: - F

5 gördüm: - F

meyüp vazîfe istedikçe efsâne ile cevâb virilir. Zâhâ'ir keşreti hüd âşikâr ü 'iyân ve ıstaborlarında çağlar gibi nümâyândur. 'Asker huşûsı ise katı zâhir ve tahmîn olandan keşret ile bâhirdür. Ve dört kavî serdârı vardır ki birine Laţlı dirler, ikincisine Zerrînoğlu,¹ üçüncisine Kâra Hersek, dördüncisine Papa nâmı ile tezekkür iderler. Ve küffâr-ı etrâfdan ol kadar yardım gelmişdür ki hattâ Malta Cezîresi'nden bile mu'âvin gelmişdür. Hâlâ ki bu söze i'timâd kılınmaz. Ümerâmuzdan Karaferyelü Mehemmed Beg üç kerre emânete² hilâf itdüğü için 'uryân idüp ihânetle aşdurdı. Ya'nî ki 'Min ba'd kimesne emânete³ muhâlif vaz' itmesün.' diyü fitne âteşini başdurdı. Kral kendüsi kötürüm ve bî-dermân olmağın kendü gibi 'adl ü inşâfa⁴ meyelân iden Yanço⁵ nâm qarındaşını sipehsâlâr-ı askeriyân idüp göndermişdür. Ve 'azm-ı 'adl ü dâd itmege sipâriş itmişdür. Ve mezbûr eşnâ-yı kelâmda baña dimişdür ki 'Memleket küfr ile tûrur, zulm ile tûrmaz. Ya'nî kâfir-i 'âdilüñ memleketi pâydar olur. Müslim olup zâlim olan pâdişahuñ olmaz. Nitekim Peyğamber'inüz beyân itmişdür. 'Ben Nüşirevân gibi 'âdilüñ zamânında çoğdum.' diyü fahr itmişdür. Siz 'askerîñüzi zabta kâdir degülsüz. Bir ednâ yeñiçerîñüz re'âyaya zulmler itse ol mazlûma mu'âvin degülsüz.' El-kışşa pâdişahum memleket elden gitmişdür. Yollarda 'askerüñ zulmi nihâyete yitmişdür. [484a R4] Şebât-ı mülk murâduñ ise hareket buyur. Serdârlara i'timâdı ço. Bi'z-zât nehzat buyur.⁶ diyü çavuş-ı dilir naķir ü kıtmîr [484a F] söyledi.

Bu sözler te'sîr idüp serdâr cânibine beş yüz yük aķçe irsâli ol hefte tahakkuķ buldı. Eger ol [493a EH] hâzîne gönderilmese leşkerde bir rüs-vâyılık dañı olurdu. Zirâ "Harçlıksızlık müzâyaķasın niçe bir çekerüz. Tağiluruz nice olsa gerekdür." dirler idi. Ammâ muhâlefet-i hüdâvendgâriden murâd mücerred bezl-i mâle lecc ü 'inâd degül idi. "Rüm illerindeki hâzînelerden alsunlar, kula 'ulufe virsünler." demek idi. Ma'a hâzâ⁷ bu ihtilâlde ekşer muķâta'ât mahşûli hevâya münķalib olmuş idi. Lâkin cenâb-ı saltana-

1 Zerrînoğlu: Zerrînoğlu dirler R4

2 emânete: emânına F

3 emânete: emânına F

4 inşâfa: inşâf üzere olmağa EH

5 Yanço: - F

6 buyur: hümâyünîñüz lâzım olmuşdur EH

7 hâzâ: zâlik R4, EH

ta tıyurmazlar idi. Ğazab-ı pâdişâhî havfından vuķū‘ı üzere ĥazîne aĥvâlin i‘lâm idemezler idi.

Serdâr Belğırad’da kışladığı ve a‘dânuñ ol kış etrâfa aķınlar şaldıđıdır¹

Serdâr-ı bed-rây sū‘-i tedbîrini bedr ay gibi gösterdi. Ve düşmenüñ yüzi ve gözi açılmağa ve nerre-şîrân-ı dîn miĥnetle² başılmağa sebep olup ne ĥâl ise iki üç biñ âdemle Belğırad’da kışladı. Ammâ günde biñ kerre dendân-ı ĥayretle tudaķların dışlerdi. Anuñ baĥt-ı şûmına ķalsa Nehr-i Tuna toñardı. Düşmen-i dîn Belğırad’a gelüp kendüyi³ dipdiri tutardı. Lâkin tâli‘-i pâdişâhî ķuvvet[de] ve baĥt-ı ‘asâkir-i İslâm sa‘âdetde olmağla ĥılâf-ı ‘âdet ol sene nehr-i mezbûr füsürde olmadı. Ba‘de’l-ĥamd serdâr-ı ehl-i İslâm nâmındaki meşşûm düşmen elinde mürde olmadı. Ve a‘dâ-yı dîn memâlik-i Müslimîn’e fırsat bulmadı. Ammâ müşîr-i pür-hirâs günde biñ kerre ölürdi. “Tuna⁴ mâî tonın çıkarup beyâz tona girirse ĥâlüm nice olur?” diyü ağlar, yürürdi. Ne ĥâl ise şiddet-i şitâ güzêrân itdi. Ve eyyâm-ı bahâr gelüp cünüd-ı muvahĥhidîn omaları⁵ cüyân oldı. Bi’l-âĥire leşker-keşlik umûrını tamâmen gördi. Engürüs ser-ĥaddine ‘azîmet idüp yürüdi. Bu tarıķ ile menzil-be-menzil memâlik-i İslâmiyye ile küffâr vilâyeti mâbeynine ta‘yîn olınan Ķazlı⁶ Gölü⁷ nâm sınır çerâğâh-ı ĥuyül-i sûtür olduķda keferde serdârlarından Zerrînoğlı pür-şûr, biñ miķdârı ‘asker-i mevfür ile Nehr-i Tuna mâverâsından alay gösterüp ķondı. Fe-ammâ Tata Ķal‘ası’na varınca vâķi‘ olan menâzil-i şelâşede muķâbeleden ayrılmayup ‘asker-i manşûr nehr-i mezbûruñ berü cânibine ve ol bî-dîn-i maķĥûr öte semtinde ıstabor ķurup ‘arz-ı ķudret ü cilveden ĥâlî olmadı. Egerçi ki ol nehr-i ‘amîķ kendüye bir ķal‘a-i bî-tarıķ idügin bilürdi, aña binâ’en nerre-şîrân-ı ceng-âzmâya ķarşu nüzül ķılurdi.

1 Serdâr//şaldığıdır: - F | şaldığıdır: şaldığı R4

2 miĥnetle: muĥanneslikle F

3 Nehr-i//kendüyi: - F

4 ölürdi. Tuna: - F | Tuna: - R4, EH

5 omaları: o tırafı EH

6 Ķazlı: Ķarlı F

7 Gölü: Köyi EH

El-kıssa ihdâ ve elf Şevvâl'inün selhinde Tata nâm kal'a muqâbilinde konuldu. Hemân çehârşenbe günü meterisler qurilup yir yirden döğülmege mübâşeret olındı. Ve Tata'ya varıldıktan sonra henüz fetḥ olunmadın Yeñiçeri Ağası Meḥemmed Ağa Bosnevî olmağın bilâ-sebebe 'azl olındı. Ağalığı yine Arnavud zümresinden Yemişçi Ḥasan Ağa'ya münâsib görüldi. Ol târiḥe dek yeñiçeri ağalarının 'azl ü naşbı cenâb-ı salṭanata maḥşuş iken serdâr-ı cür'et-kirdâr ol güstâhlığı daḥı ihtiyâr itdi. İrtesi ağa-yı cedid meterisini qurup Tata'yı döğmege başladı. Ḥâlâ ki 'azl itdüğü şahş naşb itdüğüne göre neferâta ve icrâ-yı ḥidemâta râciḥ idüğü muḥaqqâk idi. Merḥûm Sulṭân Murâd Ḥân ki ağa 'azline cür'etini işitmiş, "Ol maḥal nice benüm 'ırzuma noḡşân virdi ise Allâhu Te'âlâ anuñ 'ırzını yıḡsun." diyü bed-du'â eyledüğü menḡüldür.

Gıbbe zâlik bir iki günden sonra yine ol menzilde yeñiçeri ağalığından ma'zûl olan¹ Meḥemmed Ağa'ya Qaraman beglerbegiligi tevcîḥ olındı. Mühimmât-ı fetḥ u teşḫir ne ise her qoldan mübâşeret olındı. Üçinci günü ki rûz-ı² Cum'a idi, ikindü zamânında küffâruñ başlarına 'âlem teng ü târ olup emân istediler. Cum'a irtesi ki dördüncü gündür, kal'ayı teslîm idüp, Budun Beglerbegisi Ḥasan Paşa mu'âvenetiyle cân u başların [484b R4] qurtarup çekildiler, gitdiler. Ba'dehu mâh-ı Zi'l-ka'de'nün toḡuzuncu günü menzil-i mezbûrdan göçüldi. Şamartin nâm kal'aya gelinüp iki gün muḥâşara olındı. Ol daḥı emânla virildi. Ve râḫat u iṭmînân ile küffârı ḫalâş u rehâ buldı. Bu zıkr olınan iki burc-ı metîn egerçi ki müstaḫil bir sancaḡ olmağa münâsib degüldüğü ma'lûm-ı 'uḡûl-i dūr-bîn idi, fe-ammâ serdâr-ı bâ-temkîn maḡzan ḥidmetini iḡsâra qarîn itmek için her birine bir mîr-livâ ta'yîn itdi. Ve dizdâr u merdümân-ı ḥişâr ve maḡzan isrâfât-ı³ [493b EH] morḡolos ve gönüllü nâmına niçe enfâr⁴ alıḡoyup dâd [u] îstâd vilâyetlerinden kendüyi⁵ gösterdi.

1 ağalığından//olan: ağalığı F

2 rûz-ı: - F

3 maḡzan isrâfât-ı: - F

4 enfâr: enfârât EH

5 kendüyi: - F

Li-münşi'ihî

İtdi beytü'l-mâle ol vâfir zarar

Virgüler virdi zevâ'id ser-be-ser

Ğıbbe zâlik Yanık Qal'ası yollarına sâlik olup mâh-ı Zî'l-ka'de'nün on üçüncü günü muqâbiline qondi.¹ Beşer kıt'a tobi cevânib-i erba'asından meterisler yapılmak emr itdi. Qal'a-i mezbürenün nâmı beyne'l-küffâr Qal'a-i Gülvâr² iken Yanık dinilmege bâ'ış budur ki merhûm Sulţân Süleymân Hân Peç Qal'ası fethine giderken ehâlisi gelüp mütâba'at [484b F] itmişler. Ba'dehu Peç müyesser olmayup kış gelmekle 'avdet buyurdıklarında ki yine qal'a-i mezbûra uğramışlar, bu kerre alarğa tobin atup terk-i mütâba'atla 'işyân şüretin göstermişler. Hemân ber-mücib-i emr-i fermânkâr ihrâk bi'n-nâr kılinmış. Yanık nâmı ile andan soñra şöhret bulmuş. Fe-ammâ ol târihde palanqa imiş, soñra³ kemâl-i istiḥkâm üzere yapmışlar. Bir taraftan Nehr-i Tuna ve üç semtten Veriḥa⁴ nâm şular cevânib-i erba'asında ḥandekler olduğundan mâ'adâ içleri tobtolu âb-ı revân olmağın fetḥ u teşhiri şü'betden ḥâlî degül idi. Huşûsâ kral güyegüsi Ğuruḳ⁵ nâm mel'un ki beyne'l-küffâr "Kral Kep" dimekle iştiḥâr bulmuşdur, qal'a-i mezbûra ḥâkim-i nâmdâr nâmına idi.⁶ Nemçe ve Macar ve Leh ve İspanya ve Venedik ve Erdel ve Masḳov ve Luqa⁷ ve Franca ve Rîm Papa ve Çesar⁸ taraflarından gelen beglerine kraluñ Hermanyaş nâm qarındaşı sipehsâlâr olup Yanık Qal'ası'nuñ Qomaran'dan cânibine istabor ile qonmışlar idi. 'Asker-i İslâm varduğı gün alaylar gösterüp tobt u tüfeng-i âteş-bâr ile ceng ü peygârdan ḥâlî degüller idi. Hattâ ol kâr-zârda qal'a qapusundan berü hücum ile âşikâr oldılar. Ve ğuzât-ı Müslimîn'ün meterislerin başup ḥarb u kıtâle koyuldılar.

1 qondi: nüzül itdi R4

2 Gülvâr: Günüvâr F, R4

3 soñra: - F

4 Veriḥa: Derice F, EH

5 Ğuruḳ: Ğuruf EH

6 nâmına idi: ve F, R4

7 Luqa: Luḥa F | Lufe EH

8 Çesar: Çasar F

Kırım hânı Ğazî Girây Hân Yanık kurbında ‘asker-i İslâm’a vâşıl olduğudur

Âl-i Cengiz'den Kırım hânı ki Deşt-i Kıpçak vilâyetlerinin fermân-rânı ve eben ‘an ceddin huṭbe vü sikke şâhibi ‘aşrınıñ¹ zî-şanı idükleri rüşendür, ma‘a zâlik pâdişâh-ı İslâm dergâhına kemâl-i itâ‘atle fermân-berdâr ve her ne hîdmet emr olunursa mişâl-i bî-mişâle mütâba‘atları şöhre-i dâr u diyâr olması müte‘ayyendür. Ol zümre-i sa‘âdet-yârdan fi zamâninâ hân-ı Tatar olan Ğazî Girây Hân ki server-i hânümân-ı ‘âlî-tebâr ve mihter-i mülük-i ğazâ-kirdâr olup ber-mücib-i fermân-ı şehryâr yüz biñden ziyâde² Tatar-ı çâbü-k-süvâr ve dilirân-ı deryâ-güzâr ihzâr idüp Nehr-i Özi şuyını geçüp, ol vilâyetden berü darb-ı tîğ ile yol açup mâh-ı Zî'l-ka‘de'nün on toközuncı günü ‘asker-i İslâm’a vuşul buldılar, huşuşâ menâzil ü merâhilde kendülere zarar ü gezend kaçdına gelen küffâr-ı hâk-sârûñ şüretine göre silleler urdılar idi. Vaḳtâ ki müjde-i kudümü serdâra geldi, ‘amme-i Müslimîn ile atlanup istikbâle gitdi. At arḳasında buluşdılar. Hâl ü hâtır şorup birbirleriyle görüşdiler. Çekilüp, gelüp oṭağ-ı serdâra nüzül kıldılar. Ve simât-ı ni‘met³ çekilüp, yollu yolınca oturup tenâvül-i ṭa‘âm itdiler. Ba‘de‘ṭ-ṭa‘âm bir muraşsa‘ legençe ve ibriḳle el⁴ yundi ve silindi. Ba‘dehu ol legençe ve ibriḳ silâhdâr-ı hâna teslîm olındı. Ba‘dehu bir muraşsa‘ zerrîn kılıc ve bir aña mu‘âdil ğaddâre ve bir muraşsa‘ raḫt-ı kâmile bir raḫş-ı güzide-i rehvâre ve cenâb-ı pâdişâhiden gönderilmiş beş biñ sikke altun ḫarc-ı râh hân ḫazretlerine piş-keş kılındı. Vüzerâ vü ümerâ vü mîrzâlarına bî-nihâye ḫil‘atler giydürilüp ağırlandı. Ba‘dehu cümle beglerbegiler önine düşüp menziline ulaştırıldı. Kendülerün zu‘mınca ri‘âyet [485a R4] ü iltifâtda taḳşîr olunmadı. Ammâ maḳâdir-i nâs bilenler taḫḫîḳında cenâb-ı hâna ri‘âyet yüzünden ihânet olındı.⁵

1 Deşt-i//‘aşrınıñ: hân-ı F

2 ziyâde: mütecâviz F

3 Çekilüp//ni‘met: ṭa‘âm F

4 el: destleri EH

5 olındı: olındı, didiler F

Der-tahkîk-ı fâtiḥ-i Kıbrıs¹ u Şîrvân²

Lâlâ Muştâfâ Paşa-yı şecâ'at-nişân Şîrvân fütühâtı ile kâm-rân olduğı târîḥde Deşt-i Kıpçak memâlikine fermân-rân olan sülâle-i Cengiziyân'dan Muḥammed Girây³ Ḥân idi ki Şîrvân'a gelmege pâdişâh-ı cihân Sulṭân Murâd Ḥân cânibinden me'mûr ve ol eşnâlarda gelmesi efvâh-ı ricâlde mezkûr idi. Bu ḥaḳîr paşa-yı müşîr [494a EH] ḥidmetine cenâb-ı salṭanatdan қоşulmuş, münşî-i tavâmîr olup tedbîr-i fetḥ u teshîr ve re'y-i dilpezir-i memâlik-mesîr ḥuşuşına murahḥaş olan şenâkâr-ı rûşen-zamîr olmağın serdâr-ı mûmâ ileyhe su'âl ve "Ḥân ḥazretleri gelür ise ne vech ile bulırsuz?" diyü isticlâb-ı maḳâl itdügümde cevâb-ı ḥaḳîḳat-me'al ve bu mazmûnla ḳarîn-i maḳâl buyurıldı ki "Eger at üzerinde râst gelinürse atdan inerin. Âdâb-ı mülûke ri'âyeten dizlerin öpüp yine atuma binerin." didüklerinde "Ḥâlâ siz bunda 'amme-i 'asker-i İslâm'a⁴ serdâr ve pâdişâh-ı memâlik-sitân ḥazretlerine vekîl-i celîl-i nâmdâr iken ḥâna ḳarşu atdan nüzûl ve bûs-ı rikâblarına iḳbâlle ḳabûl beyne'l-enâm ma'ḳûl degül gibi gelür." didügümde tekrâr cevâb virdiler ki "Bu kelâmı sizden ummazdum." buyurdılar. "Zîrâ ki ḥazret-i ḥân eben 'an ceddin otuz kırık ataya degin ḥânân-ı 'âlî⁵-şân ve aşḫâb-ı sikke vü ḥuṭbe ile şehryârân-ı⁶ memâlik-sitân olup bu 'abd-ı nâ-tüvân fûrû-mâyelikle şöḥre-i cihân bir vezîr-i 'ubûdiyyet-nişân iken neden ki miḳdârımı bilmem ve anlaruñ 'ızam-ı şân u iḳtidârını idrâk ḳılmam?" didiler. "Sâbıḳan Budun fetḥi senesi târîḥindeki Kıırım ḥânı ki ecdâd-ı zî-şânından merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥân Ḥazretlerinüñ da'vetine icâbet ve ḥidemât-ı 'arz-ı mütâba'at içün geldükde taşra ḥarem ḳapusından iç ḥareme varınca üzengü ağaları piyâde rikâbında püyân oldılar. Andan içeri girdükde vüzerâ-yı celâdet-nişân ḥidmet-i istîḳbâline dâmen-der-miyân ve önlerine düşüp püyân u devân tâ 'izz-i ḥuzûr-ı [485a F] pâdişâḥiye ḳarîb olan maḥalle dek atından indürmediler.⁷ Ba'dehu vezîr-i a'zam ḳoltuğuna girdi. Ve sâ'ir vüzerâ rikâb ü zimâmı-

1 fâtiḥ-ı Kıbrıs: Kıbrıs fâtiḥi R4

2 Der//Şîrvân: - F

3 Cengiziyân'dan//Girây: Cengiz'den Muḥammedi Ḥân EH

4 'asker-i İslâm'a: İslâm 'askerine F, R4

5 'âlî: zî-şân-ı 'âlî R4

6 sikke//şehryârân-ı: ḥuṭbe vü sikke ile F

7 indürmediler: indürdiler F

na şarıldı. Bu güne ta‘zīm ile meclis-i pâdişâhiye vardılar. Sağ cāniblerine iskemli қonulup cülüs teklif olındı. Egerçi hân hâzretleri berâber oğurmağa rızâ virmedi. Kürsiyi bir miқdâr ba‘id yire çeküp cülüs kıldı. Fe-ammâ pâdişâh-ı cihân, ‘Hân қarındaşum, şafâ geldiñüz; hoş getürdiñüz.’¹ diyü hâtır-sâzlıkda aşlâ daқıқа fevt eylemedi. Pes Sulţân Süleymân Hân gibi zî-şân-ı cihân böyle iltifât-ı bî-kerân idince bizüm gibi fûrû-mâye bendegân atından inmek ‘aceb midür? Ve rikâb-ı şeriflerin öpmek müsteb‘ad mıdur?’ diyü buyurdılar.

Li-münşi’ihi

Le’âle beñzedürin ben² kelâm-ı Lâlâyı
 Bilen bilür güzelüm³ ihtirâm-ı lâlâyı
 Қadir⁴-şinâs-ı cihân merd-i nükte-dân idi ol
 Kemâl-i ‘aқl ile ser-defter-i cihân idi ol
 Vezîrlük aña beñzer ki bildi miқdârın
 Ğurûr u ‘ucb ile hiç dimedi ki serdârın
 Anuñ işâbet-i tedbîrine ider⁵ taşsîn
 Bu Arnavuduñ ider kibr ü ‘ucbına nefrîn

Zîrâ ki bunlaruñ hânı kendü otağına da‘veti yañlış ve ‘avâmm u havâş huzûrında ziyâfeti nâ-şâyeste bir iş olduğundan ğayrı kendü de varmaması fikr-i fâsid ve beglerbegileruñ biri mertebesine tenzil idüp sağ yanına iclâsı tedbîr-i kâsid idüğünde ‘uқalâ müttefiklerdür. Ammâ hân hâzretlerinüñ reng-i rûyî tağyîr ve güstâh-ı mezbûruñ evzâ‘-ı nâ-sezâsından dil-ğîr olup iltifâtlarını yanlarında vâқи‘ Hâsan Paşa’ya itmeleri ve eşnâ-yı muşâhabetde cidden anlara hiţâb itmemeleri⁶ «التكبر على المتكبر صدقة» hadîs-i şerifine imtişâllerin mücib olmuşdur. Bu faқîr⁷ қavlince cenâb-ı hân serdâr u mîr-i

1 hoş getürdiñüz: - F, R4

2 beñzedürin ben: beñzer diyenler F

3 güzelüm: görelüm F, R4

4 Aşlı “қadir” olan bu kelime vezin gereği “қadir” olarak metne alındı.

5 ider: olur EH

6 “Kendini büyük görene büyüklük taslamak sadakadır.” | Gelibolulu Âli’nin hadîs-i şerif olduğunu belirttiği bu ibare hadîs kaynaklarında yer almamaktadır.

7 Bu faқîr: Müdeққиқîn EH

mîrân mecâlisinde cülûsla nümâyân olduğda [485b R4] imtiyâz-ı şân için anlaruñ maḳ‘adı kemâl-i imtiyâzla mürtefi‘ ve sâ’irleruñ bisâṭı aña nisbet bir miḳdâr tenezzül ü bu‘d ile mündefi‘ görölmesi, ya‘nî ki ḥânuñ maḳ‘adı kat kat bisâṭ ile zer-keşî ve yüksek döşenmesi ve beglerbegileruñ meclesi¹ firâş-ı bâhirü’l-inbisâṭ ile ba‘îdrek tehyi’e kılinması vâcibât-ı dîn ü devlet-den idi.

Li-münşî’ihi

Maḳâdir-i nâsı ne bilsün o şüm
 Ne anda hüner var ne ‘aql u ‘ulüm
 İşi lecc idi kendü şaḫş-ı ‘anüd
 Ḥuşûşâ ki cinsi ola Arnavud
 Şu kim rûzı seçmez şeb-i târdan
 Ne ḥazz alur ol müşg-i Tatardan
 Bunamış mavuḳmış ‘aqlsız ḳoca
 Şanur pâyesin² ḳadr-ı ḥândan yüce
 Bu ‘aql ile serdâr-ı İslâm olur
 Anuñcün ki ‘asker hezîmet bulur

Yanıḳ Ḳal‘ası’nuñ hezâr zaḫmetle fetḫ [494b EH] u teşḫiri ve serdâruñ beytü’l-mâl-i Müslimîn’i isrâf-ı keşiri ba‘dehu Ḳomaran fetḫine teveccüh ü ‘azîmetidür

Serdârân-ı eslâf ve şehryârân-ı Sikender-maşâf şol vilâyetüñ fetḫ u teşḫirine bezl-i maḳdûr ve beytü’l-mâl-i Müslimîn’den iḫrâcât-ı lâzimesine sa‘y-ı meşḳûr iderler idi ki zabṭ u taşarrufi âsân ve ‘â’idesi ḫarc-ı lâzimesinden iz-diyâdla nümâyân ola. Ve illâ, bir ḳal‘a fetḫine çalışıla ki niçe biñ müselleme mücâhidüñ telefine sebep ola. Ve ḥâtîme-i kârda ḫizâne-i beytü’l-mâle bir ḫabbe ‘â’id olmaya. Belki sâl-be-sâl ḫazîneden aña aḳçe gönderile. Anuñ gibi ḳılâ’uñ ne teşḫirini münâsib görürler idi ve ne serdârlarınuñ ḫarc-ı maḳûlin virürler idi. Fî nefsi’l-emr Yanıḳ Ḳal‘ası ol maḳûledür ki anuñ

1 meclesi: - F

2 pâyesin: rütbesin EH

memâlik-i İslâmiyye'ye duhûli kahr-ı küffârdan ğayrı nesneyi mücib degüldür. Ol senede cem'iyet iden leşker rîg-i biyâbân gibi bî-mer ve dahı bir târîhde öyle cem'iyet manzûr-ı nev'-i beşer degül iken ol maķûle fâ'idesiz bir ħal'anuñ fethine çalışdı. Ve cünüd-ı nâ-ma'düd-ı mücâhidinüñ isrâfını ve beytü'l-mâl-i Müslimîn'ün itlâfını bîhüde sevdâlara şarf itmege dürüşdi.

Naẓm li-mü'ellifihî¹

Ocaĝa yansun öyle bir Yanık
 Şerer-i şerri² 'askere lâhik
 Anı feth eylemekdin ol serdâr³
 Türktâz üzre olsa leyl ü nehâr
 'Aciz olurdı zümre-i a'dâ
 Her birisi virürdi şulħa rızâ
 Hıarc zâyi' gelürdi hep birine
 Zamm olurdı ħaracı şer yirine
 Yoksa bu ħal'a gitmek ile ħral
 'Aciz olmak zihî ħayâl-i muħâl
 Bunı idrâk iden ider ammâ
 Fikr-i nâ-dân bu yolda nâ-peydâ

El-ķışşâ evvelâ Tata Ķal'ası'na, şâniyen Şamartin⁴ nâm ħişâra el uzatdı. Bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ ikisinüñ dahı fethi müyesser oldu. Ba'dehu⁵ sene ihdâ ve elf Zî'l-ķa'de'sinüñ yigirminci ĝünü meterisler ħuruldı. Beyne'l-küffâr nâmı Kürvâr muħâşarası münâsib ĝörüldi. Evvelâ kendü ħulları ve Dergâh-ı 'Âli müteferriķaları ve çavuşları ile serdâr bir ħoldan, vezâretle Rümilî⁶ beĝlerbegisi olan Hıasan Paşa bir ħoldan, Anaķolı Beĝlerbegisi Meħemmed Paşa aķa semtinden, yeñiķeri aĝası ħal'a ħapusına muķâbil olan cânibden leyl ü nehâr küşiş-i bî-şümâr ile hem döĝerler idi ve hem

1 li-mü'ellifihî: - R4

2 Şerer-i şerri: Şerri oldu çü F

3 serdâr: murdâr R4

4 Şamartin: Retin F

5 Ba'dehu: - F

6 Rümilî: Budun F

tohrağ sürerler idi. Egerçi ki ibtidâ varılduğda [485b F] küffâr-ı hâk-sâr toba altındaki meydânda cilveler idüp alaylar gösterdiler. Ve berü cânibden kendüye inanmış ve erligine tayanmış şîr-i merdler¹ toba altına at sürüp elleşdiler. Dağve-i kübrâdan zamân-ı ‘aşra varınca dilleşdiler. Hıyâlî yoldaşlıklar idüp çok kâfiri kılıcdan geçürdiler. Ve niçe mücâhidlere dağı şehâdet şerbetin içürdiler. Bu tarığ ile on beş gün geçdükdün soñra küffâr-ı hâk-sâr bir gün ‘ale’l-ğaffle yeñiçeri meterisini başdılar. Zümre-i râcilin egerçi ki bir miğdâr tayanıldılar, lâkin zümre-i a’dâ envâ’-ı silâhla müheyyâ olmağın biñ nefer miğdârı yeñiçerinüñ nâ-peydâ olmasına sebep oldılar. Egerçi ki ‘asker-i nuşret-şî’âr bu vâkı’adan haberdâr olunca sağ cânibden Hâsan Paşa ve şol taraftan [486a R4] serdârüñ oğlı Mehemmed Paşa zümre-i zemîme-i a’dâ def’ine yitişdiler. Ve birbirleri gayretine merdân-ı râh-ı dîn kemâ-yenbağî çalışdılar. Fe-ammâ leşker-i küffârüñ üç biñ miğdârı tûfeng-endâz-ı âteş-bâr ve Nemçe atlularından yarar beş biñ dağı müsellağ süvâr ve on biñe yakın Macar yunağları kemâl-i tedric ü tehâcümle âşikâr olmağın, egerçi ki serdâr-zâde muhâneşligi evvelkiden ziyâde gösterüp hamle-i ülâda rû-gerdân oldu. Anuñ bu vaz’-ı nâ-sezâsı Rümîli kolunuñ şınmasına sebep oldu. Ve bi’l-cümle küffârüñ hücumından Tırhala sancağı begi Emru’l-lâh ve mîr-livâ nâmına bir iki şâhib-bârgâh eşnâ-yı cengde şehîd düşdiler. Hırâb u dırâb tarığıyla şâh-râh-ı bihişte toğrı üşdiler.² İkinci hücumları ki rûz-ı ‘id-i adhâda vâkı’ idi, ‘id-i mü’minin olmağla gûzâtuñ gâfil bulunması miyân-ı küffârda şâyî³ idi. Ol ihtimâlde meterisleri başdılar. Ve gürüh-ı mü’minin-i³ ehl-i cihâda mazarrat kaçdın eylediler. Ammâ silâhdâr ağası Rıdvân Ağa [495a EH] ve Haleb Beglerbegisi Mağmûd Paşa ki Mağtûl İbrâhîm Paşa birâderidür, bir kadem yirlerinden ayrılmadılar. Ve meterislerine bi-vechin mine’l-vücûh küffârı dağl itdürmediler. Lâ-siyyemâ Hâsan Paşa kolına nihâyetsiz Macar tekrâr hücum itdükden gayrı⁴ niçe yüz biñ pâre şaykalarla ol semte er döktiler.⁵ Ve dinçden dinç ‘asker havâle kılinup mücâhidlerüñ guşşa ile billerin büktiler. Ol gündün yeñi yazılan cebecilere hücum idüp ekşerin kılıcdan geçürdiler.

1 tayanmış//merdler: tayanmış dilirler dağı alaylar gösterüp şîr-i merdân F

2 üşdiler: gitdiler ve üşdiler F

3 mü’minin-i: - F

4 gayrı: mâ’adâ R4

5 yüz//döktiler: biñ o semte urduğlarında F

Fe-ammâ Karaman Beglerbegisi Mehemmed Paşa¹ ve pâye-i eyâletde olan Bolı sancağı begi Maḥmūd Paşa bin Şemsî Paşa meterislerini gereği gibi bekleyüp şirâne erlikler ve² dilirâne dil-âverlikler itdiler. Zurefâdan³ biri yârân-ı bâ-vefâsından birine bir mektûb yazmış ki “Meteris başkunununda serdâr-zâdenüñ kemâl-i ḥavf u ḥaşyetinden ‘aklı gitmiş. Ağalarından biri⁴ ‘Bu yüz qaralığı tıyulmasun.’ diyü mezbûrı meteris şandugına yaturup üstine çalı çırpı örtmiş. Vaḳtâ ki şavşavlanmış, düşmen ber-ṭaraf olduğı çavlanmış,⁵ mezbûr mîr-i mîrân meteris toblarından ferâgat ve⁶ bi-ṭarîķi’l-firâr babası otağına ‘azîmet iderken sipâh u yeñiçeriyân ve ḳul oğlanlarından ba’zı rindân mezbûruñ zimâmın almışlar. ‘Eṣnâ-yı cengde ḳanda idüñ?’ diyü ḥayli çeküp çevirmişler. Bi’l-âḫire kendü yanında ve ḥuddâmı yanında⁷ bulunan nuḳûd ve zer-keş dest-mâllerin ve sikkîn ü ḥancer kısmından gördükleri mevcûdi ḥaḳḳ-ı sükût almışlar. ‘Var imdi uğuruñ ḥayr olsun.’ diyü şalıvirmişler.”

Fî nefsi’l-emr muḥanneşlik bir cürm-i kebîrdür ki mürtekibinden her ne deñlü cerîme alınsa yesîrdür.⁸

Li-münşi’ihi

Ḳorḳaḳlaruñ cerîmesidür bezl-i naḳd-ı cân
Zirâ muḥanneşe ne revâ ‘ömr-i câvidân
Zâ’il degüldür ol leke her bir muḥanneşüñ
Yursa vücûdı câmesini baḫr-ı bî-kerân

El-ḳıṣṣa Ḥân Gâzî Girây ve sâ’ir melikü’l-ümerâ-yı ḳavî-rây serdâr-ı kâr-fermây ḥuzûrında meşveret idüp böyle ittifâḳ itdiler ki mādâm ki küf-fârûñ ıstaborı bozulmaya, ḳal’anuñ fetḫi ‘uḳdesi çözülmeye, fe-lâ-cerem Budun’a⁹ âdemler şalındı. Cısr mühimmâtı getirilüp ḳuruldu. Ammâ he-

1 Paşa: Paşa bin Şemsî Paşa F

2 begi//ve: - F

3 itdiler. Zurefâdan: itdüklerinde F | Zurefâdan: Zariflerden R4

4 Ağalarından biri: Ağaları bre meded EH

5 Çavlanmış: zâhir olmuş F | şavşavlanmış//çavlanmış: şavlanmış R4

6 toblarından//ve: tobları arasından F

7 ve//yanında: - F

8 yesîrdür: olur F, R4

9 Nüşhalarda “Budın” şeklinde yazılan bu kelime daha önce “Budun” olarak yazıldığı için yazım birliği doğrultusunda tashih edilerek metne alındı.

nüz köpri binâsı ğâyet-pezir olmadın âsitâne kullarından ve ğayrıdan on biñ miqdârı âdem tûfeng-endâz kimesne qarşuya geçdiler. Ve niçe cāna başa qalmaz cān-şikārlar daḥı¹ atların yüzdürerek Tuna'dan 'ubūr eylediler. Bilâ-te'hîr zümre-i melâ'inüñ meterislerin ve beş kıt'a tobların alup fırka-i şeyâṭini rû-gerdân eylediler. Ba'dehu köpri quruldu. Cemî'-i mühimmâtı maḥallinde görüldi. Hemân küffâr-ı bed-kirdâr alayların bağlayup zîb ü zinetle nümüdâr ve hücüm-i çalâlet-rüsümle fitne-bîdâr oldukları vaqıdde tamâmen Budun leşkeri ve kul oğullarından dört biñ miqdârı çeri qarşu yaqaya geçüp düşmenüñ def'ine iqdâm ve kemâl-i cidd ü cehd ile cihâd emrine ihtimâm itdüklerinde tarafeynden toblar ve şahî darb-zenler ve tûfengler âfâka velleleler şaldı. Ve aşhâb-ı nifâka² ru'b u hirâs ilkâ oldı.³ [481b R4] Gerek tîg u nîze ile gerekse tobu u tûfeng-i âteş-rîze ile meydân-ı kâr-zâr u sitizde bî-ḥad küffâr «فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ»⁴ naşş-ı laṭîfine mâ-şadaq-ı ḥikmet-dişâr oldı. Niçesi⁵ «فِي النَّارِ فِي السَّقْرِ»⁵ mazmûnında mişdâk ve niçesi⁶ «أَيْنَ الْمَغْرُ»⁶ fehvâsınca firarla geşt ü güzâr vâdilerinde⁷ cilveger olup mağlûb u maḥhûr taburlarına toğrı 'ubūr itdiler. Ve yidükleri sillenüñ zaḥmına devâları⁸ qaşdına çekilüp gitdiler. 'Asâkir-i İslâm'dan daḥı Seksâr ve Sirem sancağı begi ve her şıfnuñ [486a F] cihâda rağbet iden begleri şehâdet sa'âdetine⁹ vâşıl ve bilâ-ḥisâb dârü'n-na'im-i cennete dâḥil oldılar.

Ve bi'l-cümle köpri binâsı tamâm olduğı günün irtesi ḥân-ı Tatar-ı Cengizî-tebâr 'askerinden şecâ'at ü celâdetle engüşt-nümâ olan otuz biñ deñlü Tatar ve 'asâkir-i mañşûrdan bir o miqdâr nâmdâr eşer yıl gibi tabur cānibine güzâr itdiler. Ḥân-ı kām-kâr u sipehsâlâr ve sâ'ir mîr-i mîrân-ı nâmdâr ve ümerâ-yı bülend-iştihâr kenârda alayların bağlayup temâşâ itdiler. Düşmen-i dîn leşkeri ki bu hücümü gördiler; taburların, üç biñden ziyâde çâderlerin ve bi'l-cümle müretteb orduların bırağup qarârı firâra

1 qalmaz//daḥı: qalmazlardan R4 | qalmazlar daḥı F

2 nifâka: nifâk üzerine R4

3 oldı: eyledi gereğı gibi ceng R4 | eyledi EH

4 "Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar.", Nisâ Sûresi, 4/145.

5 "Ateşte, cehennemde."

6 "Kaçış nereye?", Kıyâmet Sûresi, 75/10.

7 mazmûnında//vâdilerinde: mazmûnında F

8 zaḥmına devâları: zaḥm yâreleri EH

9 şehâdet sa'âdetine: şehâdete F | şehâdet-i sa'âdete R4

[495b EH] tebdil kıldılar. A'dā-yı dīn-i dāllin hāsirin ü hā'ibin firārda ve 'asākir-i Müslimīn gānimīn ü sālīmīn ordu-yı küffārı¹ gāret ile² iğtinām-ı bī-şümārda olduklarında atları dinç olanlardan niçe mücāhidin kaçan müşrikīn talebinde müciddin olup ardlarından yitdiler.³ Tuḥaf-ı girān-қыymet ve daḥı gümüş ālātı niçe evānī-i bī-nihāyet birle memlū birer kīse nuḳūd ile ṭobṭolu beş biñden ziyāde қоңıların gāret itdiler.⁴ Ḥuşuşā tiz-rev ü şabā-refṭār olan Tatar zıkr olınan gānā'im-i girān-iḳtidārdan me'mülle-rinden ziyāde ḥissedār kııldılar.

El-қыssa қırқ гүн дөгүлдүкден шоңра ṭaburları ki bozuldı, küffāruñ za'f u inhizāmları muḳarrer oldı. Evvelā kral⁵ güyegüsi bāb-ı maḥfiden kendü 'avretini ki kraluñ duḥter-i bed-aḥteridür, қоңıларla қаçурdı. 'Asākir-i İslām ṭuymadın peder-i bedterine ulaşdurdı. Şāniyen altı biñ miḳdārı küffār ḳal'adaki füccāra mu'avin gelürken ḥazret-i ḥān ḥaberdār olup niçe biñ Tatar gönderilmiş idi. Ber-vech-i isti'cāl sell-i seyf-i kıṭālle cümleten helāk kıılınmışdur. Şālisen gündен güne 'asker-i İslām kuvvet ve cünd-i a'dāda hezīmet müşāhede olunup bi-ḥikmeti'llāh naşş-ı kerīm-i ⁶ ﴿فَهَرَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ ṭabur bozulduğı ḳal'anuñ fetḫi inhizāmına tāriḫ bulındı. Ve Ḥaḳ celle ve 'alānuñ irādet-i ezeliyyesi mel'unlaruñ hezīmetine bā'is idügi naşş-ı ḳātı'la bilindi. Ba'de firāri'l-eşrār kemā-yenbağı Yanıқ Қал'ası ḥişār olunup yigirmi гүн daḥı дөгүлдүкден шоңра sene şelāşe⁷ ve elf Muḥarrem'inüñ on ikinci гүni ki dāḥil oldı, irtesi hücum-ı tāmla ḳal'a fetḫine yürüyiş tenbīh kıılındı. Lākin ol gice küffār-ı dālālet-nişān istiḥlāş u istīmān ṭariḳına gidüp emānla iki büyük seg, ya'nī ḥükkāmından iki beg gice ile serdāra geldiler. Her ne virdilirse virdiler, ḳal'anuñ teslīmini muḳarrer kııldılar. Yürüyişden ferāgat itdürdiler.⁸ Ammā otuz dörder vaḳıyye atar⁹ iki pirinc ṭobları var imiş. Küffārdan birinüñ vaḳfı olmağın üç pāre ḳal'a rehni ile almışlar, ḳal'aya ge-türmişler imiş. Anuñ kendülere virilmesine sa'y itdiler. Lākin “Şer'-i şerifde

1 ordu-yı küffārı: ordularını F, R4

2 gāret ile: - F

3 yitdiler: yitişdiler R4

4 itdiler: idüp F

5 kral: ḳal'a zābıtı olan mel'un kral-ı dāllün EH

6 “Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.”, Bakara Süresi, 2/251.

7 şelāşe: işnā F

8 Yürüyişden//itdürdiler: - F, EH

9 atar: - F

a'dâ-yı dîne yat u yarağ virilmesi menhîdür.” diyü cā'iz görülmedi. Ol iki ٧ob ve¹ istabor muhârebesinde mürd olan kıral ...² nâm mel'undan kıalan cebe-hâne-i merğüb ki beş on yük aqçelik silâh idüğü maşsüb imiş, cem'i'an Hizâne-i 'Âmire'ye kıaldı. Serdâruñ ketminden fazla kıalanları zabt kıılındı. Ve kıal'adaki melâ'in emânla 'asker-i İslâm kıoşılıp selâmet yaqasına kııkarıldı. Ve feth-i kıal'a olıncaya dek şühedâ-yı vâşılinden Kıaraman Beglerbegisi Hâlil Paşa ki Vâşıl Ağa nâmı ile mültefit idi, birkaç günlük beglerbegiligi ile dâr-ı beqâya riħlet itdi. Ya'nî meterisinde ٧ob ٧oqınup şehîden gitdi. Ve ümerâdan [487a R4] on sancaq begi ve biñden ziyâde yeñiçeri ve üç biñden efzün zümre-i cerî sa'âdetle şehâdete gitdiler. ﴿فِي مُقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ﴾³ Tamâm râħat-âbâda cân atdılar.

Der-vaşf-ı 'alem-i şerîf-i Resûl-i Mennân ve beyân-ı şecâ'at-ı Şâmiyân ve ba'zı kerâmet-i⁴ hidâyet-nişân ve feth-i Kıal'a-i Tata⁵ be-dest-i hân ve muhâşara-i Kıal'a-i Kıomaran

'Alem-i muħterem-i Nebevî ve râyet-i bâ-sa'âdet-i Muştafâvî ki dâ'imâ Şâm-ı şerîfde maħzûn ve nübüvvet-i⁶ hüccâc-ı bâhirü'l-ibtihâc ile Mekke-i Mükerrreme seferlerine maqırûn olagelmışdür, teberrûken ve teyemmünen ol livâ-yı hidâyet-iħtivâ ve Şâm yeñiçerilerinden biñ dilîr-i ceng-âzmâ ol sene-i seniyye-i a'lâda niyyet-i cihâd ü gâzâ ile 'asker-i nuşret-intimâda bile bulındılar. Ve her yürüyişde đurûb u ħurûbilere âğâz ve başları vü kıolları şığanup ve 'asker-bâzlıkda kendülerin mümtâz idüp ceng-sâz ve nîze-güzâr ü tûfeng-endâz olup kirâren nuşretler ile bedîdâr ve mirâren envâ'-ı zafer ü ganîmetle manzûr-ı küffâr ve meşhûr-ı dâr u diyâr olmuşlar idi.

Sancaqdarândan menkııldür ki ba'zı yürüyiş eşnâlarında 'alem-i şerîf cenâħların açmış Hümâ-yı hümâyûn-ı laţîf gibi pervâz itmege talabur idi. Ve ser-'alem-i zer-endüdü ħod a'dâ gözine şems-i đuhâdan ziyâde nûr u bâhayla [496a EH] yalabur idi. Ve bi'l-cümle tıutup kıapmağa kıâdir olmazlar imiş. Dest-i sancaqdarândan a'dâ cânibine çekilüp ħ'âh u nâ-ħ'âh

1 Ol//ve: - F

2 Nüşhalarda bu ismin yeri boş bırakılmıştır.

3 “Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler.”, Kamer Süresi, 54/55.

4 kerâmet-i: gürûh-ı F, R4

5 Tata: Papa R4, EH

6 nübüvvet-i: beniyyet-i beyt-i F | yenübet-i EH

ilerü gitmesine bâ'ış olur imiş. Şāmiler ise şubḥ u şām nerre-şīrān gibi ḥūn-āşām olup leyl ü nehār tırleri tebbār ve kılıcları ḥaṭṭār rahş-ı tazīleri rehvar ve kevkeb-i pā-bendleri seyyār bir bölük ğazā-kirdār idiler ki 'alem-i Nebevî sāyesinde muzaffer ü kāmkar u bülend-iḫtidār ve ekşeri kesb-i devlet-i şehādetle bülend-iḫtihar olmuşlar idi.

Nazm¹

Bir ğazāda k'ola ol rāyet-i peyker-Nebevî
Niçe olmaya muzaffer ümem-i Muştafavî

Bu dahı menķüldür ki “Ḳomaran Ḳal'ası'nı virelüm.” diyü bir nāmdār kāfir Ḥasan Paşa'ya emānla çıkup istīmān ḥuşuşına mübāşir olduğı gün ki seyyidü'l-vā'izīn, senedü'n-nāşihīn İştibī Emīr Efendi'yi paşa-yı müşārün ileyh ḥuzūrında görür; başın şalup müte'accib olur. Ba'dehu Ḥasan Paşadan su'al idüp [486b F] “Taburı bozduğıñuz gün 'askeriñüzde bu güne yeşil başlular keşretle zāhirü'l-hāl ve her biri envā'-ı silāhla mübāşir-i kıtāl idiler. Şimdi yalınuz bunlar mı ḳaldı? Yoksa anlar bir ğayrı semte aḳın mı şaldı?” didükde Ḥasan Paşa firasetle ḳazıyyeyi idrāk eyler. “Eyyām-ı şitā ḳarīb olmağla anlar ḳışlaya çekildiler.” diyü söyler. Kāfirüñ i'tiḳādına ḥalel gelmemesini murād eyler.

Ğıbbe zālīk Ḳal'a-i Yanık fetḫe ḳarīb olup, taburlarındaki melā'in bozulup ḥātīme-i kār nuşret ü zafer ile bedīdār olmağın fetḫ āşikār olduğda serdār-ı ḫilekār ḥān-ı Tatar-ı 'ālī-tebār ol fütūḫātda ḥissedār olmasun için birkaç gün muḳaddem Tata Ḳal'ası fetḫine “Bu cihād size² sezāvārdur.” diyü göndermiş idi. Tā ki Tata'nuñ fetḫi düşvār ola ve cenāb-ı ḥāna “Fetḫ idemediñüz.” diyü ikide birde ṭa'nekār ola idi. Ḥālā ki böyle olmadı. Ḥān-ı ğazā-kirdār ve 'asākīr-i Tatar Tata'ya varduḳları gibi içinde üç biñden ziyāde küffār, miyān-ı şeb-i tārda firār iḫtiyār itdiler. Ḳal'ayı yat u yarağıyla bıraḳdılar, gıtdiler. Ve ol eṭrāfdaki³ burūcdan Seyḫūn ve Darjūn ve Ḥasfek nām palanḳaların dahı 'askeri-i İslām zabṭ itdiler. Māh-ı Muḫarrem'üñ on beşinci günü bu ḥaber-i meserret-eşer dahı geldi, yitdi. Tārīḫ

1 Nazm: - R4

2 Bu//size: - F | Bu cihādın R4

3 eṭrāfdaki: eṭrāfdaki ḳarār iḫtiyār itdiler F

¹﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ hisâbına mâ-şadağ olan fütühât-ı mütenevvi'aya gâzî-lerimiz şükrlere itdiler. Ba'dehu Yanık Qal'ası'na serdâr² tevâbî'inden İskenderiyye begi 'Oşmân Beg [ki] hadd-i zâtında yarar ve tevâbî'inden 'add olunmağ aña zulm-ı bisyâr ve Arnavud [487b R4] cinsinden idüğü zâtına ğadr-ı bî³-şümâr bir merd-i mehb-i ğazâ-kirdâr idi, Yanık beglerbegisi oldu. Ve on biñ miqdârı leşker ve sâ'ir mühimmâtını ve hazîne vü zağâ'irini tedârük-i keşir ile anda qaldı. Hattâ ol kış ol havâlîde türktâz ve⁴ Peç eţrafına müte'addid çapqunlar ile âteş-endâz olmağ niyyetine on beş biñ⁵ miqdârı Tatar icâzet-i hân-ı zafer-yârla murahşas olup qurbında-ki mişezârda nerre-şîrân gibi kışlaya yöneldi.⁶ Kezâlik Tata'yı dağı müstakillere beglerbegilik idüp eyâletini Segedin sancağı begi İdris Beg'e virdi. Ve ol havâlîdeki palanqalara birer dizdâr kifâyet iderken birer mîr-livâyı habse giriftâr eyledi. Bu⁷ mühimmât itmâmından sonra Qomaran üstine gelindi. İçinde olan küffârın muqaddemâ serdâr u sipehsâlâri haberdâr idüp "Şöyle ki Yanık Qal'ası alına, biz dağı bilâ-tereddüd qal'amuzı virürüz. Emânla gidüp başımız tedârükün görevüz." dimeğün mel'ûna haberler gönderildi.⁸ Lâkin evvelki güftârını inkâr idüp varan çavuşı habes eyledi. Üç gündün sonra getirüp "Yanık'ı altmış gün döğdükde güçle aldınuz. Hiç olmazsa bizüm qal'amuzı dağı iki ay döğün. Ba'dehu bizden qal'aya teslim umuñ." cevâbı ile gönderdükde henüz evâ'il-i şitâ qarîb olmuş idi. Rûz-ı kâsıma eyyâm-ı yesire qalmış idi. Fe-ammâ cenâb-ı serdâr bu vaz'-ı nâ-hemvârdan zucret-dişâr olup, qal'ayı istî'âb u hişâr idüp qondi. Tob çekmege⁹ ve meterisler qurup döğmege mübâşeret eyledi. Zümre-i melâ'in ise cidden aldurmaz idi. [496b EH] Başları ziyâde mekkâr ve fitne-bîdâr olmağın bilâ-havf u bîm deprenürler¹⁰ idi. Ve ahyânen 'asker-i İslâm'a qarşu qal'a dîvârı üstinde meclisler qurup hamr içerler idi. Gâh u bî-gâh

1 "Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.", Bakara Sûresi, 2/251.

2 serdâr: serdâr cânibinden ya'nî kendü tevâbî'inden EH

3 ğadr-ı bî: 'add u F

4 ol//ve: - F

5 beş biñ: - R4

6 yöneldi: buyurıldı F

7 Bu: Muqaddemâ serdâr bu F

8 gönderildi: gönderdi idi F

9 Tob çekmege: - F

10 deprenürler: deprenüp göze şaldurmaz EH

Hasan Paşa'nın şecâ'at u celâdetini¹ vaşf idüp, ta'zîmen ayağ üstine kalkıp tolusun nüş iderler idi. Ve gâh olurdu ki serdâr-zâde Mehemmed Paşa'yı yâd ve muhannesliğine müte'allik olan ahvâlini tezkâr u irâd kılip, kaırılıp kal'adan aşağı tükürürler idi.

El-kıssa gâh oldu ki "Kal'ayı Hasan Paşa'ya virürüz." didiler. Serdâr ise rızâ virmeyüp "Elbette yâ baña yâhüd oğluma virsünler. Nâm gayruñ olmasun." demekle kal'ayı anlar dahı teslîme rızâ göstermediler. Bu tarih ile üç gün tırıldı. Ba'dehu köpri binâsı emrine mübâşeret olındı. Andan sonra Rümili ve Karaman beglerbegileri ve yeñiçeri ağası geçüp, meterisler kurlup, kal'a dîvârına lağamlar tedârük olinup, bu bâbda küffâr rübâh-mişâl şüreti "Çaçal öldi."ye urup, cünüd-ı Rûmiyân'a zu'mlarınca h'âb-ı hargüş virmek şeklin gösterürken nâgehânî bir şeb-i zulmânî içinde iki yüz tüfeng-endâz ve cân u başa kalmaz heycâ-sâz küffâr yeñiçeri meterisini tüfeng kundağına tıtdı. Ol zümre-i cerî anlaruñ def'ine muqayyedler iken Nehr-i Tuna'dan altı yedi² pâre şayka ile niçe yüz füccâr, yeñiçerinüñ ardın³ aldı. Bu ceng ü peygârda üç yüz miqdârı yeñiçeri ve bir kaç yaya-başları alinup yeñiçeri ağası bi'z-zarûre ordularına 'azîmet itdi. Ve irtesi 'ale's-seher serdâr-ı şâhib-zafer meterislere varup müşâvere tarihinde cilveger iken tekrâr küffâr, cür'et-i⁴ bî-şümâr ile ehl-i İslâm'ın meterislerin başdı. Birkaç alaybegi ve gûzât zümresinüñ niçe cigerdârı me'hûz u mecrûh ve ekşerinüñ şehâdetleri zebân-ı tîğla⁵ meşrûh kılındı. Bu eşnâda Şemsî Paşa oğlı Maḥmûd Paşa kendü semtindeki tıobı biñ belâyla kırtardı.

Muḥaşşal-ı kelâm Kōmaran fetḫi müyesser olmayup serdârüñ lecc ü 'inâdı 'avk u te'hîre bâ'ış olup Kōmaran'dan göçüldi. Menzil-be-menzil Budun'a teveccüh olındı. Bi'l-âhîre vâşıl olup on gün teḫâ'üd ü âsâyiş-den sonra Belğîrad'a kışla niyyetine çekildi gitdi. Fe-ammâ Budun'a geldükden sonra⁶ Şâhib Kāraḫişâr sancağı begine Yanık'da kışlamak emr idüp cebren gönderdi. Mîr-livâ-yı mezbûr tevâbi'yle çekilüp giderken [488a R4] dahı Budun havâlisinde iken küffâr-ı ḫâk-sâr yolına çıkip

1 karşı/celâdetini: detini R4

2 yedi: - F

3 ardın: birkaçın F

4 cür'et-i: - F

5 zebân-ı tîğla: zebânla F

6 Belğîrad'da//soñra: - F

derdmendi ve cümle âdemlerini aḥz u esîr itdiler. Herkes serdâruñ bu tedbîr-i fâsidine ta'n u la'n itdiler. Bi'l-âḥire kibâr u şîğâr, [487a F] vâridin ü şâdirîn ve¹ vezâ'if almağa der-i devlete gelen 'asker-i Müslimîn² mezbûr vezîrden 'arz-ı nefret ü nefrîn itmekle, huşûşâ ḥân ḥazretleri ile âsâyiş ü müdârât itmeyüp cüz'î mültemesâtına ruḥşat tarîkına gitmemekle, lâ-siyyemâ tebdîl-i mülk-i hümâyûn vâki' olup Sulṭân Murâd Ḥân zir-i ḥâkde genc gibi nihân ve ferzend-i sa'îdi Sulṭân Meḥemmed Ḥân cülüs-ı taḥt-ı sa'âdetle³ kâm-rân olmağla mezbûrdan mühr-i vezâret alındı. Vezîr-i şânî olup sâbıқан vekâlet-i 'uzmâ maḳâmından mütenezzil olan Ferhâd Paşa'ya virildi. Ve merḳûm Sinân Paşa'ya yine Malğara'ya varmaḳ buyuruldu. Her çend ki der-i devlete gelmek istedi, icâzet virilmeyüp, ḥattâ rû'ûsın virmeyüp "Elbette kendüm varurın. Baña lâzım olan zulm u iftirâyı 'arz u beyân kıılırın." diyü çiftliğine gelmişken ḡazâb-ı pâdişâhî ile redd olunup me'mûr olduğı maḥalle gönderildi.

Mümâ ileyhûn kem-keremliğı ve bî-idrâklığı ve mezmûmuş-şiyemliğı menâkıbından biri budur ki ḥân-ı Tatar ki Yanıḳ fethi senesindeki leşker-i cerrârla 'umûmen 'asker-i nuşret-şî'ârı azıḳlandurdı, ordu-yı zafer-maḳrûnı envâ'-ı zaḥâ'ir ile ma'mûr idüp zümre-i mücâhidînün refâh-ı⁴ ḥâl ile geçinmesine sebep [497a EH] oldu. İttifâḳ zamân-ı 'avdetlerinde ki düşmen vilâyetinden celb-i zâd ü zevâde çıkarılması ta'azzür mertebelerin buldı, cenâb-ı ḥânuñ ṭavîle-i ḥâşşında on sekiz re's mâdiyân-ı tâzî ki 'asker-i Tatar'ın ḥuyûli gibi olmayup 'alîḳa 'alâḳa itmişler idi, yemleri dükenmekle nûzl-i sulṭâniden⁵ beş kile şa'îr murâd idindi. Ve ḥuddâm-ı ḥavâşşından birisini tezkire ile serdâra gönderdi. Lâkin mültemesine icâbet itmedi. "Ben şa'îri ḳanda bulayın." diyü cefâ yüzünden cevâb virdi. 'Âmme-i cünûd-ı Müslimîn bu bâbda kendüye düşnâm ü nefrîn eylediler. "İki vech ile küfrânü'n-ni'meligin şâbit eyledi." diyü söylediler. Bu ḥikâyeden sâ'ir aḥvâli ḳıyâs olına. Ne maḳûle bî-idrâk idüğü kemâ-yenbaḡî biline.⁶

1 şâdirîn: - F, R4

2 'asker-i Müslimîn: 'asâkir-i İslâm F

3 sa'âdetle: saḳnatla EH

4 refâh-ı: emân-ı F, R4

5 sulṭâniden: sulṭânî üzere F, R4

6 biline: ma'lûm olur F

Li-mü'ellifihî

Bir pâdişâha beş kile yem virmeyen hâbiş

Mümkün midür ki ide öz nefsinî nefis

Telbîs ü mekr ü fitnede ammâ kim ol le'im

Câ'izdür ola hayl-i¹ şeyâtin için re'îs

**Ve Mine'l-havâdisi'l-garîbe Der-zamân-ı Sulţân Mehemmed Hân² bin
Sulţân Murâd-ı Şâliş³ Bâ-cânib-i Engürüs ü Erdel ü Eflâk u Boğdân
ve Tahkîk-ı Eyâletühümü'l-mu'ayyene Bi-edâ'i'l-cizye Ma'a'd-çalâl ve
Hilâfü'l-edyân**

Diyâr-ı İslâm ser-hadlerine qarib olan küffâr-ı hasâret-kirdârdan Eflâk ü Erdel ü Boğdân qadimü'z-zamândan berü birer miqdâr irsâliye-i mu'ayyene ile harâc-güzârân maqûlesi olup beglerine voyvoda ıtlâk olunurdu. Biri mürd olup yiri oğluna ve yâhüd eķâribinden birine virilmeli olduķda Dergâh-ı Mu'allâ çapucibaşlarından birine hîdmet virilürdi. İki üç yüz miqdârı âdemle varup re'âyâsı maħzarında ol şahşî bekler idi. Merhûm Sulţân Süleymân'uhn⁴ zamân-ı salţanatında vezîr-i a'zam olan Rüstem Paşa ve andan berü gelen vükelâ-yı a'zam bu vech ile tecdid-i eyâlet olduķça yüz biñ filori hîdmet alurdu. Ve gönderilen çapucibaşı daħı nuķûd u huyûl ü emti'adan ve me'külâtdan üç yük aķçe behremend olurdu. Ve kendüsü ile varan sancaķ çavuşına bir yük aķçe ve kaç çapucı varursa üçer biñ aķçe ve birer bâr-gîr virilürdi. Sulţân Murâd Hân 'aşrında ol qânûn bozuldu. Yılda bir voyvodaları tecdid olunmağa başladı. Ve her birinden ikişer üçer kerre yüz biñ⁵ altun Hizâne-i 'Âmire için alınmaķ qânûn oldu. Ve sâ'ir vezîrler daħı ayaķ uzadup vezîr-i a'zamdan ğayrı anlar da külli hisse taleb itmek mertebeleri tecvîz olındı. Fe-lâ-cerem hâkim-i şâhib-'alem bu deñlü virgü edâsından 'aciz ü pür-ġam qalup birini beşe, belki on beşe, nice on beşe, belki birini altmışa⁶ yetmişe bulduĝını alup "Bir günlük beglik de beglikdür." diyü edâ idüp [488b R4] "Re'âyâdan alurun." diyü gider oldu.

1 hayl-i: hîyel-i F, R4

2 Hân: - F

3 bin//Şâliş: - R4, EH

4 Sulţân Süleymân'uhn: sulţânun R4

5 biñ: - R4

6 altmışa: - F, R4

Dermend re'âyâ bu ma'küle bâr-ı girâna taḥammül idemeyüp, mâ-meleklerini virdüklerinden sonra eyinlerinde ve başlarında bile nesneleri kalmayup koyun postundan cämeler giyer oldılar. Sâ'ir zamânda yigirmi yılda edâ idecekleri virgülerin bir yılda iki kerre virmekle cihet-i ma'îşet ü umûrlarında ziyâde miḥnetler buldılar. Zîrâ ki Eflâk vilâyeti Sulṭân Süleymân merḥûm zamânında kırk sekiz¹ bin ḥâne idi. Şimdiki ḥâlde on üç bin² mevcûd, mâ'adâsı nâ-yâb u nâ-büddur. Kezâlik Boğdân memleketi ol târiḥde otuz bin ḥâne ve cümlesi ma'mûre-i bî-nihâye idi. Fî zamâninâ yigirmi bin kalmış idi.² Anlaruñ da ekşeri kral memâlikine dağılmış idi. Pes bu teklîfât-ı şâḳḳa beglerinüñ ḥâlini diger-gün ve re'âyâsını faḳr u fâḳa ile mağbûn idüp her cihetle intizâm-ı ḥâlden me'yûs ve ihtilâl-i mâh u sâle me'nûs olmağla bi'z-zarûre 'iştân semtine sülûk itdiler.

El-kışşa bir yılda iki voyvoda naşbı vuḳû' buldı. Ve her birinüñ re'âyâsından biñer yük aḳçe aḥz u celbi³ müteḥaḳḳık oldı. Bi'l-âḥire bir mertebeye vardı ki re'âyâ ḥâkimlerinden bîzâr ve ḥâkimler kendülere musallaḥ olan dâyinlerden mecbûr u pür-iztirâr olup 'iştânlarına rızâ virdiler. "Bâri varalum ve kırılalum, tek⁴ bu belâlardan ḥalâş olalum." diyü ittifaḳ itdiler. Bu eṣnâda Emîr Şa'bân nâm bir müteseyyid-i ğabâvet-nişân üç yük aḳçe deger evini Boğdân voyvodasına bân olan mel'ûna kırk yük [497b EH] aḳçeye şatar. Ba'dehu taleb itmege varup hezârân ğilzet ile altı yük aḳçeye dek ḳabz ider. Ve emân virmeyüp mâ'adâsını da ister. Ḥâkim-i nâ-tüvân ve bân-ı dâlâlet-nişân "Behey Müslimân, var; evlerüñ saña mübârek olsun. Taşarruf eyle ve altı yük aḳçe daḫı baḥşişimiz olup iyü gördüğüñ söyle. Tek bizi ḥâlimüze ḳo. Ba'de-mâ ğilzet ü meṭâlibeden el yu." [487b F] diyü söyler,⁵ cidden müfid olmaz. "Ḥüccetle kırk yük aḳçe ḥaḳḳumdan niçün geçerin?" diyü 'inâd u muḥâlefetden ferâğati vuḳû' bulmaz. Ba'zı 'uḳalâ "Ġabn-ı fâḫîşdür." didüklerince niçe niçe müḥmelât sözler söyler. "Elbette ve elbette benüm mâlümi virüñ." diyü ğilzetler eyleyler. Ma'a hâzâ⁶ Tırabozın

1 sekiz: - F

2 kalmış idi: kalmadı F, R4

3 aḥz//celbi: celb olması EH

4 vel/tek: - F, R4

5 yu//söyler: çek." dir R4

6 Ma'a hâzâ: Ḥattâ ma'an EH

Lâzlarından bî-inşâflıĝla dillerde mezkûr medyûnlarından¹ bir bölük zânîlere² müteseyyid-i mezbûr baş u buĝ olur. Şol³ mertebede ol voyvodaya cefâ ider ki ‘âkıbet başı yoĝ olur. Ya‘nî ki evvelâ Emîr Şa‘bân’uñ, şâniyen ol yeñiçeriyânuñ bân-ı mezbûr boyınların urur. Ve bi‘z-zarûre ‘ișyân u tuĝyânı taħaĝkuĝ bulur.

Li-münşî’ihi

Böyle işler pâdişâhlar ĝafletindendür kamu⁴
 Tek тұrurken bir vilâyet ĝalkı ‘ișyân eylemek
 Celb-i mâl için vezîrân tınmadılar ser-be-ser
 Bu sebeble mülket-i ma‘mûrı vîrân eylemek
 Biñden artuĝ vechi yoĝ inşâfsız zânîlerüñ⁵
 Kellesini ĝâk ü ĝûn içinde ĝaltân eylemek

Cüvân-ı⁶ tâze oĝlan niçe eyyâm dest-bûs-ı Müslimânân olduĝdan soñra Ferhâd Paşa tama‘-ı ĝâmı belâsıyla tekrâr kâfirâne⁷ şabĝa ile nümâyân idüp ‘ișyân itdüĝdür

Vaĝtâ ki Boĝdân Voyvodası Gorgi’nüñ⁸ ‘ișyânı muĝarrer oldu, Macar küffârından ve Nemçe’den niçe atlular getürüp memâlik-i İslâmiyye’ye dest-i ta‘addî uzatduĝı ta‘ayyün buldı, şadr-ı a‘zam muĝaddemâtına bânî⁹ ve Dîvân-ı pâdişâhîde vezîr-i şânî olan Ferhâd Paşa “Boĝdân keferesi mel’ûnlardur.” [diyü] ĝor görmege niyyet itmekle¹⁰ beg itdüĝi Eflaĝ ve Boĝdân voyvodalarına ĝânûn üzere birer aĝa-yı zî-şân ve çavuşân ve bev bâbân қоşup, ĝuşuşâ ki kendü ĝazînesinde ĝâşıl olan nev-cüvân-ı Müslimân’ı niçe yüz biñ filori nef’-i dünyevî tama‘-ı ĝâmı ile ĝâkim-i Boĝdân idüp ĝönderdi. Ya‘nî ki Sinân Paşa ĝönderdüĝi ĝükkâmuñ ‘azlini

1 medyûnlarından: - F

2 zânîlere: dâyinlere F

3 Şol: Ya‘nî evvelâ şol EH

4 kamu: hemân F

5 zânîlerüñ: dâyinlerüñ EH

6 Cüvân-ı: Fülân-ı F, R4

7 kâfirâne: kâfir ü F

8 Gorgi’nüñ: beginüñ F

9 bânî: bânî ‘azl F

10 görmege//itmekle: görmekle EH

ve kendününü ğayrları naşbını külli intiķām kaçdına muķarrer kıldı. Ağalar ile yeñi voyvoda ki vardı, ol memlekete duhül idemeyüp¹ der-i devlete haberler gönderdiler. Fe-lâ-cerem vüzerâ-yı ma'lümü'ş-şiyem, huşuşa Ferhâd Paşa-yı muhteşem küffâr-ı Boĝdân'un 'ișyânına gülişdiler. Ve ağaların 'arzlarını ta'yib ile ta'accübe düşdiler. Ammâ gördiler ki tekrâr mektûbları geldi, elbette leşkere taķviyet lâzım oldu. Mar'aş beglerbegiliginden ma'zül Muştafâ Paşa nâm fuzül ki Sinân Paşa'nuñ kethudâlığından ilerü gelmiş idi, ya'nî ki beyne'l-aķrân aña intisâbla şöhret bulmuş idi, ğarazan ve nifâķan, lâ cidden² ve ihtimâmen, serdâr naşb idüp kendü âdemlerin [489a R4] seferden şıyânet ve ol eșnâlarda "Zu'amâdan cem'olınan bedel aķçesini virsünler." diyü himâyeten paşa-yı mezbûra hem-râh eyledi. Her bir ağası beglerbegilik hevâsında pervâz idüp öyle serdâr degül, gerçekden sipehsâlârı göze göstermedüklerini muķarrer bilürken anuñla hıdmete me'mûr-ı sipâh eyledi.

Li-münşî'ihî

İki vech ile itdi kaçd-ı ğaraz

Kâmil olanlar eyledi iz'ân

Biri serdârı nişf³ hâtırası

Ola tâ aña⁴ zaħm-ħorde Sinân

El-kışşa mezbûr mîr-i mîrân çekildi gitdi. Bilesince me'mûr olan ağayân başķa⁵ başlarına sancaķ çekerek 'azîmet itdi. Hemân ki ser-ħadd-i Boĝdân'a varıldı ve zamân-ı şulh u âştideki duhül muķarrer şanıldı, hâlâ ki rüzĝâr ol zamâna göre el virmedi. Mezbûr Gorgi 'askerle karşılayup ...⁶ nâm maħalde muķâbil oldu. Eger ki Qırım hânı seferden 'avdetle ol havâliye qarîb gelmiş idi. Münâsib olan anuñla haberleşmek idi, itmedi. Hod-râyılıĝla "İş başaram." didi. Cidden meslek-i re'y ü tedbîre gitmedi. Fe-lâ-cerem kendü maķtûl ve hem-râhları maĝlûb u maħzûl olup işleri bitmedi.

1 idemeyüp: idemeyüp paşa-yı muhteşem küffâr-ı Boĝdân'un duhül idemedüklerin F

2 cidden: diķķaten EH

3 nişf: naşb F, R4

4 tâ aña: aña ki R4

5 başķa: başķa başķa R4

6 Nüshalarda bu yer adı boş bırakılmıştır.

Ğıbbe zâlik küffar-ı ‘ișyân-mesâlik gâret-i memâlik-i İslâmiyye’ye mütehâlik olup bir mertebede taṭvîl-i yed¹ itdi ki tâ Ruscuḡ ḡavâlisini ve Babaṭaḡı² nâm ḡașaba eṭrâfını ol güm-râhlar türktâz idüp anda olan Müslimânlaruñ nisvân ü ebkârını aldılar, gitdiler.³ Niçe gün görmez düşüzegân ve dâmen-i ‘iffetleri [498a EH] dest-i nâ-maḡremden ba‘id olan pâkîzegân birer ḡoryâd-ı bed-nihâd tașarrufına dâḡil ve dâmen ü zeylleri⁴ ḡün-âlûde olduḡına kemâl-i ḡayretlerinden ser-mest ü ḡanzil düşüp⁵ kimi “Dâd u emân!” diyü feryâdda, niçesi vâveylâ ile ‘arz-ı bî-dâdda, genc-i maḡtûmları bozuḡ, bend-i Őalvarları çozuḡ, Őaçları perîşân, yañaḡları zaḡm-ı nâḡun ile ḡün-efşân, zâr u zârî aḡlașuraḡ giderler idi. Melâ‘ik-i erâ‘ik-i semâvâtüñ dillerin ḡarâretle büryân iderler idi.

Li-münşi’ihi

Zihî muşibet-i ‘uzmâ vü fitne-i kübrâ
Fiḡân u zârla ṭoldı miyân-ı arz u semâ

Zulm-ı Őariḡ-ı vezîr-i fuzûl ve ḡadr-ı ḡabiḡ-ı vekîl-i cehûl

Bir celîlü’l-ḡadr-ı nâ-dân ki mercî‘-i dânişverân-ı cihân ve melâz-ı ‘uḡalâ-yı⁶ rû-Şinâsân ola, lâ-büd muşırr-ı ‘inad olup evzâ‘-ı nâ-hemvârını pesendide-i a‘yân ḡıyâs idecekdür. Ve her ne semte sülûk iderse re‘y-i fâsid ve iz‘ân-ı kâsidi muḡtezâsınca ol yola gidecekdür. Ferhâd Paşa-yı ‘anûd, ol zümre-i zemîmeden ma‘dûd, cins-i bed-siriŐti Arnavud, Őâḡib-i ḡall-i ‘uḡûd olmamaḡın dâ‘imü’l-evḡât ‘inâdında muŐırr⁷ oldu. Ve keferi-i Boḡdân ta‘addisinden Őikâyete gelen Müslimânları mübtelâ-yı ḡabs ve giriftâr-ı ḡuyûd itmesi ta‘ayyün buldı. Şöyle oldu ki Ca‘fer Baba Zindânı ile Yediḡulle feryâda gelen dâd-ḡ‘âhlar ile ṭoldı. Her kim ki gelüp “Küffâr-ı Boḡdân ḡașabamuzu urdı. Ve ehl ü ‘iyâllerimüzi esîr idüp sürdi.” didi ise “Kizb idersün.” diyü envâ‘-ı Şetm ü düşnâmla ḡabsgâha gönderildi. ‘Âḡıbet iş

1 yed: - F

2 Babaṭaḡı: Baba EH

3 gitdiler: - F, R4

4 ü zeylleri: ‘iffetleri EH

5 ḡayretlerinden//düşüp: ḡayretde ser-mest F

6 ‘uḡalâ-yı: ‘ulemâ-yı F

7 muşırr: muḡarrar R4

işden geçdi. Ekşer-i ehl-i İslâm küfr-i bed-nâm¹ elinden taş taş zehr içdi. Lâkin hâbs u siyâset korkusundan i'lâm-ı hâle kimse gelemez oldı. Cenâb-ı salţanatdan teğâfûl görüp² haylî kefere vü fecere dibelik kuvvet buldı.

Âhirü'l-emr gördiler ki vezir-i nâdire-dân varan feryâdcılara [488a F] inanmaz, ne kadar ki izhâr-ı tazallüm iderse geç fehm olmağla râst şanmaz, vilâyetler kâğıları ulağa binüp segirtmege, “Vilâyet elden gitdi.” diyü Dîvân'a gelüp taķrîr itmege başladılar. Bu hâlde mizâc-ı âlem bir yüzden dağı hâlel-pezîr oldı. Ya'nî ki Sulţân Murâd bin Selîm Hân dâr-ı fenâdan âlem-i beķâyâ irtihâl kıldı.³ *Rahmetu'llâhi* [489b R4] *te'âlâ 'aleyh*.

Vefâtü'l-merhûm Sulţân Murâd Hân Bi-emri'l-Meliki'l-Mennân ve Bî-cân-şüden-i Şeh-zâdegân Ber-muķtezâ-yı Kânün-ı Âl-i 'Oşmân

Li-münşi'ihî

‘Aceb serây-ı fenâdur bu dâr-ı mülk-i cihân
Ne bunda bende muħalled ħalur ne pâdişehân⁴
Gelen göçer ħonar elbette dâr-ı ħulde geçer
İki ħapulu bir ev gibidür bu ħurfe mekân
Murâd Hân ki işi cem'-i mâl idi şeb ü rûz
Ġanî işitdüginün varın⁵ almağ-ıdı hemân
Boşaldı kîse-i tende ħayât-ı mâ-meleki
Menâl ü mâli ħoyup gitdi müflis ü 'uryân
Bu ħâkdâna gelen kimsede beķâ n'eyler
İder bu 'uķdeyi⁶ ħal *küllü men 'aleyhâ fân*⁷

Rü'yâ-yı şâliħa ki nübüvvet mertebesininün kırħ altı cüz'inden bir cüz'dür, ümem-i sâlifeden niçe peygâmbere vahy nâzil olmayup mü-

1 küfr-i//nâm: küfre F

2 teğâfûl görüp: zu'amâ F, R4

3 irtihâl kıldı: riħlet itdi F

4 pâdişehân: şâh-ı cihân F, R4

5 varın: mâlin R4

6 'uķdeyi: nükteyi EH

7 “Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.”, Rahmân Süresi, 55/26.

cerred rü'yâyla nübüvvet ve ümmetlerin dîn-i mübîne da'vet idegelmişler idi. Vaqtâ ki Sulţân Murâd merhûmuñ zamân-ı fevti yaklaşdı, ekâbir ü a'yân ğarîb vâkı'alar görmege başladı. Kimi¹ görür ki Dârû's-sa'âde fezâsında olan dıraht-ı büzürg-i sâyedârdan biri yıkılmış. Kimi görür ki Câmî'-i Ayaşofya'nuñ kûbbe-i 'ulyâsı yire geçmiş. Ve menâreleri yıkılıp 'alemleri ve şerefeleri yire inmiş.

Vâkı'a-i ğarîbe

Cümleden biri Sâ'atçı Hâsan Paşa ki 'ilm-i nücûmda bî-hemtâ ve Sulţân Murâd merhûmuñ silâhdârlığı hîdmetiyle niçe rûzgâr kâdri berter-nümâ iken Sinân Paşa'nuñ mekri ile mertebesinden tenezzül itmiş idi, ol eşnâda Diyâr-ı Bekr beglerbegiliginden 'azl ile der-i devlete gelmiş idi, 'âlem-i rü'yâsında görür ki ke-mâ fi'l-evvel hüdâvendġâr-ı maġfûrun lehûn silâhdârlığı ile kâdri mükemmel olup bâġçe-i hâşşa nûzhetġâhında merhûm ile gül-geşt iderken karşıdan Vâ'iz Emîr-i İştibî zâhir olur. Ve cenâb-ı salţanata mülâkât idüp dest-bûsı ile istis'âd bulur. Ve bir 'aşâ getirüp pâdişâha şunar. "Baña virdüġiñüz miftâhdur ki bunuñla kilid açılmaz." diyü söyler. Ol hâletde bâġçenûn bir güşesinden Sulţân Süleymân merhûm zühür ider. Hüdâvendġâr, ya'nî Sulţân Murâd-ı nâmdâr cedd-i büzürgvârı kudûmından âġâh olup istikbâline gider. Ve eşnâ-yı mülâkâtda kemâ-yenbaġi edeb ü ri'âyet idüp ellerin öper. [498b EH] Fe-ammâ merhûm Sulţân Süleymân incinmek şüreti ile nümâyân, nev'an terk-i iltifâtle rû-gerdân olduġdan sonra mezbûr vâ'iz pâdişâhuñ 'özrini der-hâst ider. "Oġlîñuzdur, her ne kadar günâhı var ise 'afv buyuruñ." diyü söylerler. Bu eşnâda Seyyid-i İştibî bir ruġâme çıkarur. "Kıble-nümâdur." diyü merhûm Sulţân Süleymân'ın eline virür. Anlar da Hâsan Paşa'ya şunarlar. "Ke-ennehu şâhîh midür?" diyü emr iderler. Hattâ Sulţân Murâd Hân cedd-i mâcîdine hiţâb-künân "Fi'l-vâkı' rü'yâñuzda işâbet buyurdîñuz. Kıble-nümâyı yeñiden icâdına mâlik olan üstâdına şundîñuz." edâsından sonra ol ruġâme pâdişâh-ı mezbûruñ elinde ve bir kenârı mîr-i mîrân elinde iken² harîta³ resmine mübeddel olur. Bir ucı vâ'iz-i mezbûruñ elinde ve bir kenârı mîr-i mîrânüñ

1 Kimi: Birisi F

2 pâdişâh-ı/iken: paşa-yı mezbûruñ elinde EH

3 Nüşhalarda "harîti" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereġi "harîta" olarak metne alındı.

destinde iken açduķça uzanup ekşer-i memâlik-i ma'mûre, huşûşâ Engürüs ser-ħadlerindeki kılâ'-ı mevfûre 'aynıyla seçilüp "Bu fülân ħal'adur. Bu fülân burc-ı mürtefi'adur." diyü söyleşürler. Ĥattâ Sulţân Süleymân merħûm ba'zı yirleri gösterüp "Bu burc zamânımızda yoĝ-ıdı." diyü buyururlar. Bu eşnâda ħarîţanuñ bir ucı ellerinden boşanur. Üslûb-ı sâbık üzere devşürilür, tayy olur. Ke-mâ fi'l-evvel yine ruĥâm şekline girür. Ğıbbe zâlık meger ki Sulţân Murâd Ĥân ba'zı derde mübtelâ imişler. Ve billerindeki zünnâr ħuşaĝda câ-be-câ billür gibi niçe pâreler vaz' itdürmişler. Ke-ennehu 'arızalarına dermân isterler. Ve "Buña 'ilâĝ ne vech ile ħâbil olur?" diyü söylerler. Ol ĥinde² cevâb virilür ki "Bu maraz-ı hâ'ilden ħalâş olmaĝa dört re's siyâh ve sekiz alaca ve kırĝ beyâz ħoyun ħurbân itmek lâzımdur. Ve illâ, bu renc-i [490a R4] ĝarîb zâ'il degüldür, dâ'imdür."

El-ķışşa Ĥasan Paşa ki ĥ'âbından bîdâr olur, bu vâķı'asını yazup cenâb-ı salţanata irsâl kıılır. Lâkin çendân iltifât olunmaz. "Ađĝâş u aĥlâmdur." diyü i'tibâr buyurulmaz. Meger ki henüz âşâr-ı maraz belürmemiş idi. Ve mebdâd-i renc ü 'araz dahı zuhûr itmemiş idi. Üç gündend soñra ki derdnâk olurlar, Ĥasan Paşa'ya bir miĝdâr nuĝûd gönderüp "Rü'yân mücibince ħurbânları tedârük eyle." buyururlar.

Ta'bîr-i dil-pezir ez-cânib-i mü'ellif-i ĥaķîr

Paşa-yı müşârün ileyh bu ĥaķîr miyanında ülfet ve ekşer-i evĝâtda mücâlese vü muşâĥabet vâķi' olmaĝın ĥudâvendĝâr-ı merħûmuñ intikâlinde evvel bu vâķi'a-i 'acîbeyi muĥlişlerine söylediler. Ta'bîr olunmasın iltimâs eylediler. Mülhim-i Ĥadîr'ün³ i'âneti ve Şâĥib-i Ĥabîr'ün 'inâyeti ħalb-i kesîre⁴ müstenîr olup bu vech ile ta'bîr eyledüm ki "Evvelâ Vâ'iz-i İştîbî'nün gelmesi sekerât-ı mevt ve şedâ'id-i âĥîretün merħûma⁵ tezekküridür ki vâ'izlerün pişesi ehvâl-i⁶ aĥvâl-i mevt ü fenâyı taĥrîrdür. Ve bir 'aşâ getürüp 'Baña virdüĝünüz miftâĥdur. Ammâ kilîd açmaz.' dimesi ol ĥinde Engürüs ser-ħaddinde serdâr olan Sinân Paşa elinden fütûĥât-ı kesîre müyes-

1 ħâbil olur: ħâbildür F, EH

2 Ol ĥinde: Üçincide F

3 Ĥadîr'ün: Ğaybî'nün F

4 ħalb-i kesîre: ħalbe F

5 merħûma: merħûma tefekkürî ve EH

6 ehvâl-i: - F, R4

ser olmamasıdır ki ‘aşā niçe müttekā ise serdār-ı¹ engüşt-nümā daḥı vā‘iz-i mezbūruñ ḥāmisi bir vekīl-i celālet-ārā idi, aña binā’en fütühāta ‘adem-i ḳudreti anuñ lisānından mü’eddā idi. Ve ol bāğçe-i ḥāşşa-i bī-hemtā «الدنيا»² مزرعة الاخرة»² feḥvāsına mā-şadaḳ olup Sulṭān Süleymān’uñ zūhūrı ve ḥudāvendgār ile cem‘ u maḥşūrı ‘an-ḳarīb irtiḥāline bā‘iş ve miyānındaki [488b F] niçe pāreler mābeyndeki ḥayāt-ı zindegānī ḥāşılasına³ sebeb-i ḥādiş olan mevt-i bürüdetidür ki ḥadd-i zātında zikri dehşetle vārid bir nesnedür. Ve ol ḳible-nümā mecmū‘-ı mülk ü devletle müsem mā olup ḥarīṭaya⁴ tebdil-i şüreti⁵ şüret-i icmālūñ taşvīr-i memālik ile tafşilidür ki merḥūm Sulṭān Süleymān Ḥān’uñ ‘Bunlar bizüm zamānımızda yoğ-ıdı.’ didügi ḳılā‘-ı ābādān ol senelerde şüret-i fetḥ ile nümāyān olan ḥişārlardur ki ba‘de zamānin ṭayy oldu. Ya’nī ki menşūr ile taşarruf olunup memālike ilḥāk olınan ḳal‘alardan niçesi yine a’dā taşarrufına girmek gösterildi. Am mā ḳurbānlar ḥuşuşı ki vardur, dört siyāhī zevāt⁶ māl olup mā-melekin idrāk iden şeh-zādelerdür. Ve sekiz alaca aḡnām gāhī temellükātını ta‘aşşub⁷ idüp gāh itmemeğin şeh-zādegān-ı kirām⁸ ve ḳırık beyāz ḳoyun anlaruñ vālideleri nāmındaki odalıklardur ki anlaruñ māl ü mülkde medḥalleri yoḳdur. Ḥāliyā libās-ı [499a EH] mātem ḥil‘at-ı bī-renkleri cümleden isti‘dādı artuḳdur.” Ḳad intehā’t-ta‘bīr bi-‘ināyeti’l-Meliki’l-Ḳadır.⁹ Egerçi ki ol ḥinde bu ta‘bīr çoḳlık münāsib görölmedi. Lākin ayına varmayup vāḳı‘-i vāḳı‘a muṭābiḳ olduḳda ta‘bīr daḥı ziyāde dil-pezīr görüldi.

Muḥaşşalū’l-kelām merḥūm şehryār-ı benām ṭoḳuz yüz seksen iki Ramazān’ınuñ sekizinci günü taḥta cülüs eyledi. Ve sene şelāşe ve elf Cemāzi’l-ülā’sınuñ on birinci günü [ki] yekşenbe idi, sū‘-i mi‘deden vefāt itdi. Serāy-ı ‘Āmire’de namāzına Şeyḥü’l-İslām Bostān-zāde Efendi’ye iḳtidā olındı. Bu taḳdırce müddet-i salṭanatı yigirmi bir yıl ve sekiz aydan ziyādece pādişāhlık ḳıldı.

1 olan//serdār-ı: - F, R4

2 Hadis-i Şerif, “Dünya āhiretin tarlasıdır.” (Aclūni, *Keşfü’l-hafā*, 1/412)

3 ḥāşılasına: ḥāşıl olmasına F

4 Nüshalarda “ḥarṭı” şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği “ḥarīṭa” olarak metne alındı.

5 tebdil-i şüreti: tebeddüli F, R4

6 zevāt: devāt R4, EH

7 ta‘aşşub: ta‘ḳīb F

8 kirām: kerem F

9 Meliki’l-Ḳadır: Ḥaḳ F

‘Aşere-i mücevvîdinden dâhil-i ser-vaqt-ı pâdişâh-ı velî,¹ güyende-i hâş Mısrî Hâfız ‘Alî naql eyler ki merhûmuñ ibtidâ-yı maraz-ı mevîti hâdis olduğu gün ki ‘âdeten olageldüğü üzere ‘izz-i huzûr-ı şehryâriye girildi. Sâ’ir günlerde “Fülân murabba‘ oğunsun, yâ fülân şüret.”² diyü ta’yîn buyurılmağ degmede olmazdı. Ol gün kendüler bi’z-zât hitâb idüp;

Beyt

Bimârum ey ecel bu gice bekle yanum al
[Rûz-ı firâk-ı dil-]beri gösterme cânum al³

murabba‘ın buyurdılar.⁴ Ya’nî inhirâf-ı mizâc-ı şeriflerin bu vech ile tıyurdılar.”

Andan mâ’adâ Sinân Paşa ihdâş itdüğü çaşr-ı şūmda oturmuş idi. Bunca zamânlar muhâzîsine tonanma ve gâh barçalar, ya’nî⁵ niçe ‘azîm kalyonlar gelüp şenlik toblarını atarlar idi. Dırâb-ı deryâ gibi kenâr-ı telâţum-gürâbı birbirine kıatarlar idi.⁶ Aşlâ ol çaşruñ câmları hâlel-pezîr olmaz idi. Ve dîvârındaki ruhâmları şarşılmağ vuķū‘ bulmaz idi. Ol gün [490b R4] İskenderiyye gemileri iki pâre kıadırğa idi. Geldiler, tobların atup ‘âdet üzere şenlikler eylediler. Hemân ol pür-âşüb toblaruñ zelzelesinden çaşr-ı pâdişâhî hâlel-pezîr oldu. Mübârek başları ucundağı câm-ı billürin şikest olup vaşlası bisât-ı ‘izzetlerine vuşûl buldı. Kerreten ba‘de uhrâ ki atıldı, sa’ir câmları ekşeri yıķıldı. Hattâ kendüler bir miķdâr tefekkür ve Hümâ-yı himmetleri zirve-i lâhûta ‘azm ile taţayyür idüp “Bu ahvâl bizüm bu çaşra âķir gelmemüze delıldür. Bugünden şoñra harâb kıalması bu ‘alâmetlere sebıldür.” diyü buyurdı. Ve gözleri hūn-âbla tolp türâbla pür olması ta’ayyün buldı.

1 velî: - F

2 oğunsun//şüret: fülân şavt oğunsun F

3 beri//al: - R4, EH

4 buyurdılar: buyurduķları şaķiķ F

5 ya’nî: ve EH

6 Dırâb-ı//idi: - EH

Li-münşi'ihî

Qalb-i şeh mehbîṭ-ı envâr-ı ilâhî oldı¹
Cümle esrâr aña ilhâm-ı ke-mâ hî oldı

Çoq degüldür bu qadar keşf ü kerâmât aña
Bâ-ḥuşûş oldı niçe kerre bu ḥâlât aña²

Hîn-i cülüsında sinn-i şerîfleri otuz ikide ve rûz-ı vefâtında elli üç yaşına qarîb³ varmışlar idi. Ammâ zihî hikmet-i Rabbânî ki vilâdetleri sene selâse ve ḥamsîn ve tis'a mi'e Cemâziye'l-ülâ'sınıuñ beşinci günü rûz-ı yekşenbede ve yine ḥâlet-i riḥletleri mâh-ı mezkûruñ on birinci günü rûz-ı yekşenbede vuḫû' buldı. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

Fe-lâ-cerem ber-vech-i isti'câl-i etem Bostâncıbaşı Ferhâd Ağa nâm muḥterem ekber-i evlâdları Sulṭân Meḥemmed Hân cenâbına gönderildi. Heftesine dek pâdişâh-ı cihân ile pây-taḫt-ı 'aliyyede bulındı. Ya'nî ki mâh-ı mezbûruñ on altıncı günü ki rûz-ı Cum'a idi, şalâ zamânında qadırğa ile Sulṭân Selîm Qaşrı yanına geldiler. Ve ba'de şalâti'l-cum'a vüzerâ ve erkân-ı devlet mâtem-gün libâsla ve şemleden 'imâmeler ile el öpüp bî'at emrine mütâba'at kıldılar. Ol gün vaḫt-ı 'aşrdâ merḥûmuñ meyyiti çıkarıldı. Ve kemâl-i müzâḥame ile merḫad-ı pâkine iletülüp Ayaşofya qurbında defn olındı. 'Ale'l-fevr yeñiçeriler ta'yîn olunup mezârı üstine bir jengârî otaḫ quruldu. Birḫaç zamândan şoñra otaḫ maḥalline bir qubbe türbe binâsı için temel uruldu.

Li-mü'ellifihî

Vâsi' cihâna şıḡmayan ol şâh-ı kâm-rân
Bir teng ü târ qabrûñ içinde yatur nihân
Gırrelenen bu ḥayme-i sebz içre 'izz ile⁴
Bir çetr-i aḫḫaruñ yatur altında bî-nişân

1 Qalb-i//oldı: - F

2 Bâ-ḥuşûş//aña: - F

3 qarîb: - F, R4

4 Gırrelenen//ile: - F

Ve ol gice Serây-ı ‘Âmire’den vâveylâ kıopup on sekiz şeh-zâde ki dördi on ikişer yaşında ve onı sekizer yaşında birer nihâl-i âzâde idi, [499b EH] bî-emân cân-sitânlar, ya’nî haremdeki bî-zebânlar vâlideleri kıoltuğından almada, Hümâ-yı rûhlarını murğzâr-ı cennete şalmada idiler.

Bedihe li-mü’ellifihi

Ni’met-i salţanatda yok lezzet

Handesi giryede bulur gâyet

Şoñı idbâr evveli iķbâl

Şenliginün me’ali maķz-ı melâl

Ol târiķde şeh-zâdegân-ı kibâr cenâblarına ħ’âce-i büzürgvâr olan Mevlânâ Nev’î ki tercemesi âtiyede, ya’nî ki Faşl-ı ‘Ulemâ’da meşûrdur, bir yaña şeh-zâdelerün âlâm-ı firâķı, bir tarafından veliyy-i ni’meti Sulţân Murâd’uñ nâr-ı mâtemi iķtirâķı ile ħâli diğerkün ve didelerin ħark-ı ħün idüp bir laţif merşiye dimiş idi. Ħattâ ser-bendi bu maķûle mü’essir ü muħarrrik edâ ile nazm itmiş idi:

Nazmuhu

ÂĦ elüñden ey ‘adâletsiz felek feryâd u dâd

Sen Murâd alduñ¹ velî dünyâyı kılduñ nâ-murâd

Ħulâşa-i beyân merħûm Sulţân Murâd Ħân taĦt-ı salţanata cülüs itdükde beş birâderini bî-cân ve berâ-yı istiķlâl bunca şeh-zâdeleri ħâ-ke yeksân [489a F] itmekle Müntaķim-i Deyyân ħikmet-i ħafiyyesin nümâyân idüp beş şeh-zâdeden bedel on toķuz nev-cüvân-ı ‘âli-baĦt der-yâ-yı pür-âşüb-ı siyâsete boğuldu. Âb-ı ħayât-ı zindegânileri ħiyâz-ı beden-i nâzüklerinde gâyet-pezir olup şoğuldu. Fi’l-vâķi ‘âlem-i mümkinât deyr-i mükâfât idüğü bâĦirü’l-işbâtdur. Güyâ ki ħadâ’iķ-ı mülk-i salţanat ħonçeleri bahâr-ı yek-sâ’at gibi bilâ-şebâtdur. Merħûm, kırķ ħâşekiden teserrî vü temettu’la meşĦûr olmağın evlâd-ı emcâdına nihâyet yoğ-ıdı. Ħâl-i ħayâtında otuza kırib ebkâr ü şıbyân şeh-zâdeleri miħmân-ı ħür u

1 alduñ: itdün F

ğilmân olduğda vefât itdükdən sonra¹ on toköz ferzend-i dil-bendi dağı bî-cân kılındı. Hâlâ ki yigirmi altı² duğter-i ferğunde-ağterleri ‘âlem-i âsâyiş ü zindeğânide kıldı. Ve kendünün riğletinden sonra niçe şeh-zâ-deleri³ dağı ‘âlem-i mülke kadem başup sâ’atiyle şehidler ‘âlemindeki şehâdetle kâmkâr kılındı.

Şeh-nâme-güyan olan Nu’mân ve Ta’likî-zâde-i gâbâvet-nişân ve sâlişühüm makâmında Nuṭkî-i fezâhat-beyân şerhindedür

Devlet-i ‘Osmâniyye ki [491a R4] âvâze-i huṭbeleri dervâze-i Mış u Şâm u Haleb’e varduğı eyyâm ki târiğ-i hicretün yedi yüz yıldan berüde vâki’dür, fe-ammâ kûs-ı nevbet-i salṭanatları ‘Irâğ u Şifâhân ve ğarb u şarğ câniblerindeki memâlik-i âbâdân ser-ğadlerine velvele bırağduğı hengâm sene ğamsîn ve şemân mi’e târiğinden berü şâyi’dür. Pes târiğ-i evveldeki selâtin-i dîndâr zîver-i ‘ilm u ma’rifetden behredâr degüller idi,⁴ fe-ammâ fezâ’il ü kemâlât pesendide vü ber-güzide ğâlât idügin bilüp hünerverân-ı rüzğarı gül gibi el üzere tutarlar idi. Hattâ kemâl-i rağbetle⁵ mesâfe-i ba’ideden getürdüp ri’ayetler iderler idi. Vağtâ ki târiğ-i şânî eşnâları oldu, Ebül-fetğ Sulṭân Meğemmed Hân Koşantınıyye fetğiyle imtiyâz u ‘unvân buldı, Ğorâsân pâdişâhı olan Sulṭân Ğüseyn Bayğara’nuñ ehâli-i ma’rifete rağbeti, ğuşüşâ Mevlânâ Câmî ve Ğüseyn Vâ’iz ve Mîr ‘Alî Şîr Nevâ’î gibi meşâhîr-i ekâbir-i şu’aradan ğayrı aşğâb-ı nazm u neşrden niçe zû-fününları şohbet ü cem’iyyetini işidür idi. Kendüler dağı ‘ilm ü ma’rifetden behremend ve vezîrleri Mağmüd Paşa beyne’l-‘ulemâ hünerverlikle ercümend olmağın dâ’imâ pâdişâh-ı mezbûra “ehlûke” ri’ayetini sevğ ider idi. Bâ’iş bu idi ki vezîr ü pâdişâh ‘ulemâ vü⁶ şu’arâ tettebbu’ında da’vâ-yı tağaddüm-i ensâb idüp “Fülân diyârda bir şâğhib-i kemâl var imiş. Anuñ ğaberin ben aldum.” ve “Fülân memleketde bir münşî-i niğrîr ve⁷ şâ’ir-i bî-nazîr işidüp getürmege âdem şaldum.” diyü ğudüm-ı hünerverânı birbirlerine müjde iderler imiş. Hattâ

1 itdükdən sonra: itdügi F

2 yigirmi altı: F mükerrer

3 Hâlâ/zâdeleri: - R4

4 degüller idi: idiler F

5 kemâl-i rağbetle: - F, R4

6 ‘ulemâ vü: - F, EH

7 ve: var imiş ve EH

Nizâmî-i Rûmî ki henüz sinn-i bülûğa vâsıl ve taḥşil-i ma‘arife mâ‘il bir nev-cüvân-ı kâbil olup şafâhât-ı rûzgârda güft ü şünîde lâ’ik bir iki şi‘r-i manzûm-ı fâ’ik sebebiyle müşârün ileyh Sulţân Meḥemmed Hân pâytaht-ı ‘aliyyelerine da‘vet itmişler. Emre imtişâl idüp gelürken eşnâ-yı râhda fevt olduğı ba‘zı tezkirelerde mestûrdur. Fî zamâninâ anuñ gibi hezâr şâgirdleri olanlara rağbet olunmaz. Mücerred nazma kâdir, ekşeriyâ beytinüñ bünyânı helik maḳûlesi edâ ile zâhir, nev-heves şâ‘irler deñlü büleğâ-yı ‘aşr olan üstâdlaruñ adı şanı añılmaz.

El-kışşa merḥûm Sulţân Süleymân’uñ evâhir-i salţanatlarına dek, ya’nî ferzend-i ercümendi Sulţân Selim Hân’uñ encâm-ı devletine dek erbâb-ı [500a EH] ma‘arife iltifât olunur idi. Kendüler tetebbu‘ u tecessüs itmedükleri taḳdîrce hele ‘arz-ı hâl idenlere menâşib-ı ‘aliyye virilür idi. Sene ḥamse ve şemânin ve tis‘a mi’e târiḥinden berü ehl-i ‘irfânı ri‘âyet tarîkı-na sülûk bi’l-külliyeye menhî vü metrûk oldu. ‘İnde’l-vükelâ ihânetleri farz u vâcib mertebesinde¹ ta‘ayyün buldı. Zîrâ ki vezîr-i a‘zamlara maḥşûş olan tevcih-i menâşib ḥuşûşında ḥarem ağalarına ve kâra yüzlü tavâşilere ve cin çihrelü² cücelere, ḥattâ kenîzeclere ve bî-zebânlar ruḥşat virildi. Her biri derâhim ü denânire göre ḥarîdârdan tedârük idüp ḥidmetler ve mertebeler şatılmağa başladı. Pâdişâhân-ı kâdim zamânında taşradağı ḥalk ile mücerred âşinâlıkları cürm-i ‘azîm ‘add olınan ḥarem sükkânı bâb-ı hümayûnı şimdi³ bezzâzistâna dönderdiler. Gâh ḥafiyyeten ve gâh ‘alâniyyeten virmeler almalar peydâ idüp gün-â-gün mu‘amelelerden ḥâlî olmadılar. Ḥattâ meşâhîrinüñ ekşeri taşrada evler peydâ idüp temellük idindiler.⁴ ‘Ays u ‘işret murâd itdüklerince evlerin görmek bahânesiyle serâydan taşra çıkup, heftelerle yebânda yatup, ḥattâ şu‘arâ-yı Rûm’dan Mevlânâ Feridî ki yine şınf-ı ‘ulemâdan fezâ’il ü kemâlât ehlinüñ vaḥîdi idi, ol ‘aşruñ ḥâline münâsib böyle bir nazm eyledi. Ḥaḳ budur ki işâbet idüp dürr-i meknûn gibi söz söyledi.

1 ehl-i//mertebesinde: - R4

2 cin çihrelü: çin şehre F

3 şimdi: - F, EH

4 taşrada//idindiler: taşradan evler temellük itdiler F, R4

Nazmuhu

Ğamından ölse revâdur her ehl-i ʔab‘-ı selîm
 Dükendi ʔadr-şinâsân-ı ħüsrevân-ı ʔadîm
 Nic’oldı Hân Meĥammed mürebbî-i fuzalâ
 Nic’oldı Ĥazret-i Sulţân¹ Bâyezîd ü Selîm
 ‘Aceb mi ins ü cin aĝlarsa Şeh Süleymâna
 ʔatı anuñ gibi bir ehl-i ʔab‘ u zât-ı² kerîm
 Ma‘ârif ehli ħuzûr itdi devr-i ‘adlînde
 Ne hoş zamân idi ol ‘aşr-ı dil-güşâ-yı na‘îm
 Selîm Ĥâna daĝı raĥmet eylesün Mevlâ
 K’anuñ bozulmadı ‘ahdinde ‘adl ü dâd-ı ʔadîm
 Şeh-i cihâna Ĥudâ merĥamet müyesser ide [491b R4]
 Bolay ki eyleye aĥvâl-i ‘âlemi tefhîm
 Ğarîb zîllete düşdi ekâbir-i ‘âlem
 ‘Aceb sa‘âdete irişdi nâ-kesân-ı zemîm
 Şol âş-pezlik iden nekbetî ‘Acemcikler³
 Çıĝup menâşib-ı a‘lâya oldı ehl-i na‘îm
 ʔaĝıldı gitdi re‘âyâ ĝanîler oldı faĝîr
 Nizâm-ı ‘asker-i İslâmı bozdı zûlm-i ‘azîm
 Teĝâfûl-i şeh-i ‘âlem ne müşkil âfet imiş
 Maraz devâsız imiş ĥâkim olmayınca ĥakîm
 Zamâne ĥalkı muĥaşşal uşandı cânından
 Diyâr-ı Rûmı bihişt iken itdi zûlm caĥîm
 Kemâlî ile muĥaşşal zevâle irdi ħuzûr
 Taşarruf itmek ile mülki nâĝışât-ı ĥarîm⁴

1 Sulţân: Süleymân u F

2 ʔab’//zât-ı: nükte-dân u kerîm EH

3 ‘Aceb’//‘Acemcikler: ‘Acem begleri F

4 Taşarruf//ĥarîm: - F

‘Aceb mi kopsa kıyâmet hurûc idüp Ye’cüc
Haremdeki cücelerdür bugün kibâr-ı hadîm¹

Serây-ı ‘Âmirenüñ ecnebilerin seyr it [489b F]
Harem müsâfiridür taşra evlerinde muķîm

Degül ki ev yapılırdı zamân-ı sâbıkda
Haşımlaruñ bile iç halkı ‘add iderdi haşîm²

Nuķûd-ı rişvet ile manşib aldı kâdîlar
Şaḫîḫ olur mı ki itdükleri nikâḫ-ı ‘amîm

Mücevvez ile şaçaklı ‘abâyî müstevfâ
Cihânı oğlan ‘uşaḫ tutdı ‘âlem oldu elim

Ṭarîḫ-ı ‘ilm-i şerîfün bozuldı kânûnı
Mizâc-ı dîn za’îf oldu zât-ı şer‘ saķîm

Sürüldi kalmadı fetvâya müsteḫaḫ fuḫahâ
Şorulsa her biri monlâ-yı vâcibü’t-ta’zîm³

El-kıssa ‘ulemâ ve şuarâya ekâbirün bi’ṭ-ṭab‘ meyli kalmadı. Nihâyet olageldüğü üzere bu kâr-ḫânedede taşarrufları levâzım-ı bünyân-ı devletlerinden olmağla noḫşânı revâ görölmedi. Muṭlaḫâ nazımla muḫayyed olmazlar. Ve şî’r ü inşâya rağbet ideni sevmezler.⁴ Hâlâ ki *Şeb-nâme*-güy adına bir şaḫş tedârük iderler. “Hele bir gedük⁵ maḫlûl bulunmasun.” dirler. Egerçi ki Sulṭân Selîm Ḥân zamânında aḫsen-i mevcûd Mevlânâ ‘Ârif nâm nâzım-ı ma‘ârif-şühûd *Şeb-nâme*-güy ta’yîn olunmuş idi. Mısr’da âsüde Şeyḫ İbrâḫîm Gülşenî’nün ḫ‘âher-zâdesi idi. Fârisî nazma kâdir olanlaruñ bihteri olmağla ol ḫidmet-i laṭîfenüñ gerden-nihâdesi idi. Sulṭân Süleymân oğlı Selîm Ḥân zamânında anlar ki vefât eyledi, Meḫemmed Paşa-yı Ṭavîl’ün kâtib-i sırrı idi, ‘ulüvv-i himmetini işbât eyledi. Ya’nî ki müddet-i ‘ömrinde niçe beyt şî’re kâdir⁶ olmayan ve şafaḫât-ı rûzgârda bir kıṭ‘ası şöhret bulmayan Loḫmân nâm sevâd-ḫ‘ân-ı enâm, ḫuzât içinde ecnebilik ile bed-nâm

1 kibâr-ı hadîm: - F

2 Degül//haşîm: - F

3 ta’zîm: tekrîm EH

4 ideni sevmezler: itmezler EH

5 gedük: gün F

6 şî’re kâdir: şî’ri F

olan bir şahşı ağır ze‘ametle *Şeh-nāme-gūy-ı hākānī* eyledi. Merhūm Sulṭān Selīm Hān maḡlūb-ı keyf-i [500b EH] müdām iken ‘aqlını uğurlayup ‘Ārif yirine ol cāhili naşb itdürdi. Yigirmi yıl miḡdārı ol hüdmetde kıyām ve beytū’l-māl-i Müslimīn’den isrāf-ı tām̄m idüp bir bölük naḡḡāş u küttāb, ḡapusını cāygāh itdiler. Naẓm-ı bī-intizāmın ḡafiyeten yazup meclislerine irtisām eylediler. Beyne’ş-şu‘arā taḡsīne sezā bir beyti görölmedi. Cenāb-ı salṭanatda ve erkān-ı devletde “Nice bir yābāne söylersün.” diyü ser-zeniş ḡılınmadı. Ma‘a hāzā dört kerre yüz biñ aḡḡelık miḡdārı¹ ḡ’āşlar kendüde ve tevābī’inde muḡarrer, ḡattā sāl-be-sāl niḡe müjdeler ve müfid hüdmetler ol ze‘ametlerine ser-ber ḡılındı. Kendü² taḡrīri üzere ile’l-ān yüz biñe yaḡın ebyāt-ı feẓāḡat-nişān söylemiş. Kiminūñ vezninde, ekşerinūñ maẓmūn u ma’nisinde ḡaylī müzāyāḡa çekmiş. Beyne’z-ẓurefā meşhūr olan ebyāt-ı bā-hirū’l-feḡvāsı ki kendünūñ ma‘ārif-ifşāsıdır, ancak bu beytlerdür ki Sinān Paşa Ḥalḡu’l-vād fetḡinde Pohlı Deñiz nām dilden geḡçüp ḡal’ayı fetḡ itdüḡi maḡalli böyle edā eylemişler:

Naẓmuhu

سنان پاشا بآمد پوخلی دکز چه پوخلی دکز بلکه آب لذیذ³

Ġālībā zebān-ı ‘Acem’de zāl yoḡduḡın işitmemişdür. “Lezīz” lafzındaki “zāl”i “zā” kıyās idüp “deñiz”e kāfiye ḡılımışdur. Ba’dehu Sulṭān Murād devrinde *Hāşşiyetū’l-insāniyye fī Şemā’ili’l-‘Oşmāniyye* diyü bir kitāb te’lif idüp Türkī naẓm u neşrdeki mahāretlerin ke-ennehu lisān-ı ḡāme ile tavşif idüp ol risālenūñ bir adını daḡı *Şemā’il-nāme* ḡodılar. Ḥattā cenāb-ı salṭanatda ‘arz itdüklerinde küllī cā’izeler aldılar ki o kitābuñ manẓūm u menşūr güzīdelerinden ‘ibreten li’l-‘ārifīn ve’s-sāmi’īn birer miḡdār irād olındı. Merhūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd’ün oḡlı Sulṭān Meḡemmed’ün vaşfında ki naẓm u inşāsı taḡrīri münāsib görölmedi:

1 ve//miḡdārı: biñ aḡḡelık F

2 Kendü: - F

3 “Sinān Paşa B.klu Deniz’e geldi. Ne B.klu Deniz?! Belki leziz bir su.”

Fî vaşfihi

Demidür şehâ sâz-ı rezm idelüm

‘Adū def’ine ‘azm-ı cezm idelüm

Alup mülk-i İrānı başdan başa

Çoyalum [492a R4] o yirlerde mîr ü paşa¹

Geçüp âb-ı Āmūyı tedbîr idüp

Varup mülk-i İrānı teşhîr idüp

Timur illerin idelüm târ u mâr

Çoyalum cihân içre hoş yâdigâr

Timur²-leng yıkdı ise cāmi‘leri

Yapalum anuñ yıkdıgı yirleri

Kimüñ kim tebārı sitemkâr ola

Timur gibi her çend serdâr³ ola

Yılan⁴ yavrusı gibi şehmâr olur

Şovuk yüzlü pür-zehr ü murdâr olur

Ammâ Hilyeleri⁵

Degirmi yüzlü, kızıl beñizlü, ince uzun boylu, çatma kara kaşlu, siyâh ala gözlü, yağrını yaşı, çoç burunlu, sivri şağallı, bahâdır bıyıqlu pâdişah idi, intehâ.

Ammâ ğarâbet bundadır ki ẖ‘âce-i hudâvendgâr Mevlânâ Sa‘dü’d-dîn bin Hasan Cân ki ferzend-i ‘Acem oldukları maḥallinde beyân olındı ve *Tevâriḥ-i Âl-i ‘Oṣmân* yazup mü’ellifin ‘idâdında dâhil idüğü sâbıқан bildürildi, mezbûr Loḳman, *Şemâ’il-nâme’sin* anlara iletür. Derc itdüğü dürer-i kem-bahaları ‘arz idüp ḥüsn-i şehâdet ü imzâ recâ ider. Der-ḥâl bu vech ile şehâdet iderler. Bilâ-ihmâl fazileti ḥüccetin imzâya rağbet gösterürler.

1 mîr ü paşa: emîr ü peşe F | paşa: peşe EH

2 Timur: - F

3 serdâr: server EH

4 Yılan: İlan F

5 Ammâ Hilyeleri: Hilyetü’s-sultân F

İmzâ-yı h^ıâce-i¹ büzürgvâr

Zihî hikmet-i Loğmânî ki şaḥîfe-i nazîfe-i ma‘ânî üzere cilve-nümâ olup maḥâsin-i âşâr ve evşâf-ı selâṭîn-i ‘adl-âyîn-i ‘Oşmânî, *veffekahumu’l-lâhu bi’l-lutfi’r-Rabbânî* taşvîrine iştimalî cihetinden daḥı mezîd-i ḥüsn ü bahâya intihâ bulup sezâvâr-ı taḥsîn ve cây-ı âferîn ve istiḥsân-ı ehl-i ‘irfâna ḡarîn olmuştur. *Harrerehu’l-fakîr ilâ raḥmeti Rabbi’l-kâzımîn, el-fakîr Sa’dü’d-dîn.*²

Bu ḥaḡîr, ya‘nî mü’ellif-i keşîrüt-taḡşîr ḡavlince meger ki murâdla-rı kendülerün belâgat inşâsını ‘arâz ola. Ve yâḥûd “kâzımîn” ḡarînesiyle ḥilâf-ı vâḡî‘ şehâdetlerine i‘tirâf yüzünden kezm-i ḡayz iltimâs itmeleri ḡarâz ola.

Muhaşşalü’l-keḡâm mezbûr Loğmân manzûmü’l-keḡâm ile’l-ân nazm-ı *Şeh-nâme*’ye ḡıyâm üzere iken Dîvân-ı ḡâḡânî kâtiblerinden Ta’liḡî-zâde nâm zû-fünûn ve mâ-şadaḡ-ı sırr-ı cünûn ‘ömrinde bir beyt nazm itmemişken Türkî vü Fârisî bir müfred ile şöhret virmemişken ekâbirden birini vâsiṡa ṡutundu. [501a EH] Ol daḥı müttferriḡalıḡla *Şeh-nâme*-güylîḡ maḡşıbın berât³ itdürdi. Üç şaṡır miḡdârı bir ser-suḡan inşâ idüp âḡâz-ı nazm itdüḡine anı ‘alâmet getürüp ve ḡikmet Ḥudâ’nuındur, aşḡâb-ı ‘aḡl ü nühâ bu ikisini istiḡrâb elemine mübtelâ iken ve şâlişühüm maḡâmında bir şaḡş [490a F] daḥı zuhûr itdi. Ya‘nî ki ‘aşere-i muḡbişeden olan Nuṡḡî nâm Terâkime-i A‘câm *Şeh-nâmeci*-i ‘âlî-maḡâm olup i‘tilâ-yı şân kesb eyledi. ḡışşa-h^ıân nâmına nedîm iken *Şeh-nâme*-güylîḡ rütbesine lâ’iḡ görüldi. Aḡrânı ḡibi ‘aynı daḥı ‘adîm iken Firdevsî-i ṡûsî-i Ḥakîm⁴ yirine istiḡdâm buyuruldu. Ammâ herkes bunlara “şelâşe-i mülevveşe” di-yü şöhret virdi. Fî zamânına *Şeh-nâme*-güylâ ḡışşa-h^ıânun farkı yoḡduḡı zuhûra⁵ geldi.

1 h^ıâce-i: ḡüccet-i EH

2 “Bunu, öfkesini yenenlerin Rabb’ine sığınan fakir Sâdeddin yazdı.”

3 berât: F mükerrer

4 Ḥakîm: - F

5 zuhûra: şühûda F

**Veżir-i ma'tūhuñ evāhir-i vekāletinde ba'zı nā-sezā dād u istādı
ve şımf-ı 'ulemā ve fırqa-i ümenā menāşıbına¹ müte'allik tevcih-i
bāhirü'l-fesādı beyānındadır**

Tārîh-i mezbūrda şeyhü'l-İslām ve hallāl-i mu'dilāt-ı enām olan Bostān-zāde Mevlānā Muhyi'd-din ki üstād-ı fā'ikı mu'teber-i² bülegā-yı mütebaḥḥir-i Nu'mān-mişāl, Müfti Mevlānā Ebü's-su'ūd-ı nādirü'l-emşāl cenābindan müsta'idd-i dirāset-nişān iken merḥūm Sulṭān Murād ḥ'ācesi Mevlānā Sa'dü'd-din bin Ḥasan Cān'la hem-ders idiler. Egerçi ki Mevlānā Bostān-zāde ḥadā'ik-ı devlet ü i'tilāda ḥāşıl olmuş bir maḥdūm ve kādī'as-ker-zādeliginden ḡayrı³ fezā'il-i zātıyyesi ma'lūm bir vücūd-ı şābitü'l-ülüm idi, fe-ammā Ḥasan Cān-zāde ferzend-i 'Acem nāmına bir kâbil-vücūd ve pederinüñ nevā-yı 'üdü şöhreti ile bızā'a-i 'ilmiyyesi ma'hūd bir müsta'idd-i mes'üd idi. Fe-lā-cerem anlar ḥaseb ve fażl-ı mükteseb ile müsteḥaḡ oldukları i'ade ḥidmetine bunlar ḥarem ağalarına intisāb ve pederi sāzende-i şehryār-i 'ālī-cenāb olduğu mertebeyi iktisāb cihetinden iddi'ā idüp bi'l-āḥire⁴ Mevlānā Ebü's-su'ūd, Bostān-zāde'yi terciḥ emrini muḡarrer itmekle tā ol zamāndan berü mābeynlerinde 'adāvet muḥaḡḡaḡ olup anlar şeyhü'l-İslām oldukları rütbe-i 'āliyeye göre ḥareket itdüklerince bunlar ḥ'ācelik şadrına münāsib cünbiş ü nehzat iderek mābeynleri bir dereceye vardı ki Sulṭān Murād merḥūm bu iki maḥdūm mābeynini işlāḡ idemedüğine inen maḡmūm olmuşdur. Ve şimdiki⁵ ḥālde Sulṭān Meḥemmed Ḥān daḡı merḡūmānuñ şıḡāḡ üzere oldukların ta'accüb-künān “ ‘Acabā bunlaruñ muşāfāt üzere olmalarına ne çāredür?” diyü ser-gerdān idüğü muḡarrerdür.

Li-mü'ellifihı

'Ulemāya düşer mi buḡz u nifāḡ [492b R4]

Müstemirr ola ḥaşre dek bu şıḡāḡ

İkisinüñ de mañşıbı ma'lūm

İkisi daḡı şöhre-i āfāḡ

1 menāşıbına: - F | menāşıblarına EH
2 mu'teber-i: ma'şer-i Zemaḡşerī R4, EH
3 ḥāşıl//ḡayrı: - F
4 bi'l-āḥire: - F
5 maḥdūm//şimdiki: - R4

Huṣūṣā derd-i muṣāheret itdiler. Birbirlerinden kız alup kız virdiler. Yine de muḥāṣametlerinüñ def'i mümkün olmadı. Hattā evlād u nisvānuñ bile aralarında hūllet ü muvāfaqat bulunmadı. Egerçi cülüs-ı sulṭāniden sonra bir zamān şeyhü'l-İslām-ı evān iltifāt-ı şehryārī ile müşārün ileyh bi'l-benān ve merci' ü melāz-ı 'ulemā vü a'yan oldu. Ve illā, ferzend-i Ḥasan Cān vefk u nirencāt 'amellerine küşiş-i bī-kerān ve ba'zı evkāt-ı sa'idede celb-i kalb-i pādişāhī teshīrine şitābān olmağla aḥvālleri bir dereceye vardı ki şeyhü'l-İslām ve vālide-i' şehryār-ı benām miyānlarında küllī vaḥşet peydā oldu. Tā ki aña rağmen Monlā Sa'dü'd-dīn'i gāh u bī-gāh med'ih-i cemīleleri taḥaqquk buldı. Egerçi ki "Meddāḥımız olsun." dinilmedi² ve illā, menvī olan sefer-i hümāyūna bile gitmeleri ve vüzerā vü 'ulemā menāşıbını anuñla³ meşveret itmeleri buyuruldu. Hattā biñ dīnār ḥarc-ı rāh çıkup ferzend-i kebīri Meḥemmed-i şehīr ki henüz tāze cüvān iken ṭayy-ı merātib idüp Mekke każāsından teḳā'üd vazīfesine⁴ mutaşarrıf idi, güyā ki ﴿وَأَتَيْنَاهُ﴾⁵ naşş-ı kerimine mā-şadaḳ düşüp bağıteten İstanbul każası virildi. Ma'a zālik fużalā-yı rüzgār ol vaz'-ı bü'l-'acebe taḥammül idemedi. İçlerinden biri bir tāriḥ-i maṭbū' didi

Nazm

Bir 'aceb ḥādişe zuhūr itdi
 Dinle imdi bu vaz'-ı bü'l-'acebi [501b EH]
 Oldı ḳāḍi-i şehri-i İstanbul⁶
 On iki on üçinde bir çelevi
 Şimdi oğlancık oyunına döndi
 Hıdmet-i muḳtezā-yı şer'-i Nebī
 Nesine yitmez idi dünyāda
 Almış olaydı Şāmı yā Halebi

1 vālide-i: - F

2 dinilmedi: dinildi F

3 anuñla: - F

4 ṭayy-ı/vazīfesine: - F

5 "Biz, ona daha çocuk iken hikmet vermiştik.", Meryem Sûresi, 19/12.

6 Oldı//İstanbul: Ḳāḍi-i şehri-i İstanbul olup F

Şaldı oğlıyla dehre bir âteş
Gör babası olan Ebû Lehebi

Umaruz itmeye şefâ'at aña
Rüz-ı maşşer Muḥammed-i 'Arabî

Çoca Tevfikî işidüp anı
Didi târiḥini "każâ-yı şabî"

Ammâ ğarâbet bundadur ki şüyüh-ı 'ulemâ bunuñ manşıbından dilgîr olmışlar iken der-'aķab buña Anaṭolı kâđî'askerligi virildi. Ve bundan küçirek Es'ad nâm oğlına bir uğurdan medreseden Edrine każası tevcih olındı. Pes Es'ad'ına göre Meḥemmed'i şeklen rîş-i dırâzla ¹ «صبي يتشيخ» mazmûnını kâr-sâz ğarîb-heykel idi. Niteki Meḥemmed'ine göre Es'ad'ı şîr-h'âre-i mümtâz, dâyesi ķoltuğında şâhib-nâz bir küdeki a'ķal idi.

[Hikâyet]

Hikâyet olunur ki pâdişâhı cihân Sulṭân Meḥemmed Ḥân ihtilâl-i 'âlemi beyân iderek bi'z-zarûrî ağlamış. "Dünyâda bir şadıķu'l-ķavl u ḥaķ-şinâs kimesne bulmadum." diyü şikâyet ķılmış. "Neden böyle buyurdıñuz?" dinildükde "Evvelâ şeyḥü'l-İslâm olan Bostân-zâde'ye iltifât eyledüm. 'Ale'l-fevr bir câhil ķarındaşını Rümili kâđî'askeri itdürdi. Ve bir ferzend-i kem-şinâsına Selânik każasın recâ eyledi. Ba'dehu vâlid-i bü-zürgvârımuñ ḥ'âcesi olan Mevlânâ Sa'dü'd-dîn'e rağbet eyledüm. Ya'nî ki ḥayr-ḥ'âh-ı dîn ü devlet olmaķ ümmîdine kendüye ri'âyet itdüm. Der-ḥâl ol daḥı bir nev-cüvân oğlını Anaṭolı kâđî'askerligine lâ'îķ ve bir tıfl-ı kemterini² Edrine każasına müsteḥaķ 'arz idüp beyne'l-mevâlî beni bed-nâm ve 'inde'l-ehâlî kendüyi vü evlâdını rüsvâ-yı 'âmm eyledi." buyurmuşlar.

Bâ'îş bu idi ki selâṭîn-i mâziye zâmanlarında ḥ'âceler ve müftiler cidden menâşıb-ı 'ulyâya ķarışmazlar idi. Ķuzât-ı kaşabât menâşıbını kâğî'askerler 'arzi ile virilüp sâ'ir menâşıb-ı 'ulemâ vezîr-i a'zam olan vekîl-i celîle müfev-vâz bir ḥuşuş idi. Ğıbbe zâlik şadr-ı ekber-i mezmûmü'l-mesâlik Boğdan seferinde iken itdüğü muḥanneslik ile menfûr-ı sükkân-ı memâlik olduķ-

1 "Şeyhlik taslayan bir çocuk."

2 kemterini: şağirini F

dan sonra evvelkiden ziyâde sonraki vezâretinde celb ü irtişâya [490b F] mütehâlik olduğu ma'lûm-ı her memlûk ü mâlik ve mu'tekad-ı her mürid ü şeyh ü sâlik olduğda 'ulemâ-yı şu'arâdan bir nâdire-güy u nâdire-dân ve fuzâlâ vü fuşahâdan bir feyleşof-ı mevşûf-ı bedi'ül-beyân baħr-ı қаşrda bir қаşide-i tavile-i belâgat-nişân ile mûmâ ileyhûn vâki'-i hâlini beyân ve evzâ'-ı şenâ'at-beyânını ke-mâ hüve haqquhu nazmla i'lân idüp rikâb-ı müsteṭâb-ı şehryârîye şunulacaq eyyâmda mezbûruñ vefâtı haberi gelmiş. Ol meserret-i müfritâ ile hitâm-ı қаşidesini mevtâ beşâretiyile müzeyyel kılmış. Ol қаşide budur ki zâlim-i merķūmuñ sitem-dîdeleri her beytini hırz-ı cân ve vird-i zebân idinmişdür.

Қаşıде

Diñle ey pâdişâh-ı 'âli-şân
Şeh Murâd oğlı Şeh Meħemmed Hân

Sulṭân Murâd merķūmuñ mü'ellif-i ma'lûmdan su'âli ve 'âmmе-i şu'arâ vezîr-i merķūmdan [493a R4] âzürde-hâṭır olmalarına bâdi ve "Mâcerâ ne nesnedür?" diyü isticlâb-ı maķâli² zikrindedür

Sinân Paşa ki def'a-i sâniye vü şâlişede şadr-ı vezâretten 'azl olındı ve tarh-ı beled buyurılıp Malğara nâm қаşabaya gönderildi, her 'azl olınduqça şu'arâ hicvini şâmil kıt'alar ve târiħler ve hasb-ı hâlini müştemil қаşideler ve ğazeller ve rubâ'iler diyüp niçe yıllar elsine-i 'avâmm u havâşda mezbûruñ hicvi ebyâtı cereyân ider idi. Sevâd-ħ'ân olmayanlar bile ol manzûmelerüñ istinsâhına müdâvemет ü rağbet gösterüp bu ma'nâ 'izz-i hużûr-ı şehryârîde añılmış. "Şu'arâ-yı bülegâ Sinân Paşa hicviyle ne 'aceb muķayyedlerdür." dinilmiş. Ğalibâ hevâdârlarından bir iki yüzi қара ve cesed-i hilķatleri şadâkatden âvâre ağalar tevcihine muķayyed olmuşlar. "Zamâne şâ'irlerine kim yarar?" diyü söylemişler. Ke-ennehu "Anlaruñ her vezirden şikâyetleri ve muķteżâ-yı ṭabî'atlarınca luṭf u keremin görmedükleri ekâbiri hicv ü mezemmetleri muķarrerdür." diyü huḍâvendĝâr-ı kâmkâr cenâbını taşdi' itmişler. Lâkin sözlerine çendân iltifât buyurılmamış. Ya'nî ki şu'arânuñ ol yüzden hişâl-i zemîmeleri taşdiķ olınmamış.

1 'âmmе-i: 'ulemâ vü F

2 isticlâb-ı maķâli: su'al R4

Li-mü'ellifihi

Anı gördüm ki bir seher nâ-gâh
 Geldi ben hâke hâcib-i dergâh
 Elde mahtûm haţţ-ı¹ sulţânî
 Getürüp şundi şahş-ı derbânî
 Açdum ol nâmeyi sürüp [502a EH] yüzüme
 Nür [u] fer² bahş itdi hem gözüme
 Buyurılmış ki ekşer-i şu'arâ
 Hicvin anuñ niçün kıılır inşâ
 Böyle mezmûm mıdur lisân-ı Sinân
 K'ola mecrûh cümle ehl-i beyân
 Yoğsa 'âdet midür bu kavme bu kâr
 İdeler hicv-i pîşvâ-yı kibâr

Çünkü mazmûn-ı haţţ-ı hümayûn bu aḥkara ma'lûm oldu, fevrî bir 'arza-dâşt ile cevâb-ı bâ-şavâb yazılıp gönderildi. Bu minvâl üzere ki "Cedd-i büzürgvârıñuz zamânındaki vükelâdan Rüstem Paşa ki 'Ben ortası açuḡ yazuyı sevmezüm.' demekle menfûr-ı ḡulûb-ı zevi'n-nühâ idi, yine nâzım-ı *Şâh u Gedâ* olan Şâ'ir Yaḡyâ'dan ḡayrı ba'de mevtihi kimse anuñ zikrini hicv ile iḡyâ³ eylemedi. Ol daḡı bi'd-defe'ât kendüyi 'azl ü teftiş ile nâ-murâd itdüğine binâ'en mürtekib olmuş idi. Andan soñra gelüp geçen vüzerâdan ve zamân-ı sa'âdetiñüzde bu yaḡınlarda bir iki kerre şadr-ı a'zam olan vükelâdan Siyâvuş Paşa ve 'Osmân Paşa, ḡuşûşâ ḡubş-ı nefle şöhre-i şehri olan vükelâdan Mesîḡ Paşa ve Ferhâd Paşa⁴ ḡaḡḡında neden ki⁵ şu'arâ hicvi müş'ir kıt'alar dimeyeler? Ve zemlerin muḡbir târiḡler ve ḡaşideler söylemeyeler? Eger erbâb-ı nazmuñ cibilletlerinde hicve müte'alliḡ maḡâl ve mezemmeti müntic kıl ü kıâl olaydı, sâ'ir vüzera, siyyemâ lecüc u⁶ anüd

1 haţţ-ı: ḡatem-i EH
 2 Nür fer: Ferḡat F, R4
 3 iḡyâ: yâd F
 4 ḡuşûşâ//Paşa: - F
 5 neden ki: bir iki F
 6 siyyemâ//u: hicvin ve F

u mezmûmü'l-cins-i Arnavud olan Ferhâd Paşa hakkında dağı¹ bu güne bâtil hayâl taḥaḳḳuḳ bulaydı.” Vaḳtâ ki bu cevâbum pâdişâh-ı kâm-yâba vâşil olmuş, “Râst güftâr nice lezîz ü âb-dârdur.” diyü pesendide vü taḥşîn buyurulmuş. Mezmûm u ma'tûhuñ² mâdiḥleri bu bâbda söz açduklarına nâdim olmuşlar.

Mev'ize-i hikmet-mebânî der-mezemet-i rif'at-ı³ ba'zı edânî ve mîr-i mîrân şüden-i müteseyyid-i 'Acemî be-Mısr-ı Kâhire-i şânî ve sü'-i tedbîr-i vezîr-i dîvânî

Her düdmân-ı sa'âdet-nişân ki Ḥazret-i Kirdgâr-ı Yezdân ḳurûn-ı bî-pâyân ol silsileden devlet-i erkân ḥazeratını rütbet-i saltanat ve meziyyet-i ḫilâfetle pâdişâhân-ı 'âlemiyân buyurmuşdur, zamân-ı devletlerinde emekdâr olan bendeleri ve ḥaḳḳ-ı ḫidmet işbât iden ser-efgendeleri her kimler ise mezîd-i iltifât u raġbetleri ve ḥavâşş-ı bâhirü'l-iḫtişâşa maḥşûş pâyele-ri ri'âyetleri lâ-büd anlar ḥaḳḳında şudür idegelmişdür. Kendüler ḳarnen ba'de ḳarnin şehryâr oldukları gibi a'yân-ı memleketleri dağı baṭnen ba'de baṭnin emekdâr bendelikle ve bende-zâdelikle iftiḫâr eyleyüp bu ṫarıḳ-ı hidâyet-refiḳa selâṫin-i 'âlî-câh sülûk idegelmişlerdür. Fe-ammâ bu devr-i celilde ol sülûk metrûk ve bu 'ahd-ı bî-'adilde ol ṫarıḳuñ ḫilâfî meslûk olup Ebü'l-fetḫ merḫûm Sulṫân Meḥemmed Ḥân Ğâzî *enârâ'llâhu burhânehu* devr-i laṫifinde⁴ ḳillet-i ümem, mülk-i⁵ müşterâ ḳullar ve devşürme nâmına evlâd-ı⁶ kefereden olan milel-i muḫtelifetü'ş-şiyem zuhûrına sebep olup ekşeriyâ anlar istiḫdâm olunurken ve ḫükkâm-ı eṫrâf ve vüzerâ-yı ḫâṫır-şâf ol zümre-i ma'lûmü'l-ḳadrdan⁷ olurken⁸ ḫâlâ 'Arab u 'Acem ve Eṫrâk ü Ekrâd u⁹ Deylem naḫar-ı iltifâtla ḫadden ziyâde manzûr oldu. Ma'a [493b R4] hâzâ liyâḳat u istiḫḳâḳlarına iltifât buyurılmayup mücerred ilden gelen¹⁰ 'Acemlerüñ devşürme 'acemilerinden ziyâde raġbetleri

1 ḥaḳḳında dağı: ḫaḳklarında F, R4

2 ma'tûhuñ: ma'dümüñ EH

3 mezemet-i rif'at-ı: müddet-i F

4 'adlînde: laṫifinde EH

5 mülk-i: milel-i R4, EH

6 evlâd-ı: - F

7 ma'lûmü'l-ḳadrdan: eş-şadrdan R4

8 ve ḫükkâm-ı//olurken: - F

9 Ekrâd u: - F

10 ilden gelen: iken F

taḥaḳḳuḳ buldı. Fe-lā-cerem bu ʔarıḳ ile evden olan ʔapudan sürüldi. Ec-
nebiler şāḫib-i şadr olmaḡa lâ'ıḳ görüldi.

Li-mü'ellifihi

Ḳanda bir nekbetī 'Acem var ise

Nā-gehān oldu mīr-i 'ālī-şān

Bir pirinccik¹ virilmeyen nüdemā

Defterī oldu buldı nām u nişān

Böyle ʔalursa rüzgār eger

Olur anlar vezīr-i nādire-dān

Penbe-düzān bıraḳdı dükkānın

Rūma geldi vü oldu şāḫib-i kān

Nekbetī āş-pez 'Acemcikler

Hep velī-ni'met oldu ʔu'me-feşān

Merdüm-i dīde rüzigār velī²

Ġam u zilletde gözleri³ giryān

Işık oldu ekābir evlādı

Her ışık gün gibi ferīd-i cihān

Fī nefsi'l-emr ba'zı vezīr-zādeler ve ḫaseb ü neseb cihetinden yegāne-i
'aşr olan [491a F] ḫāṭır-sādeler ḫareket-i 'ırḳ-ı ḡayret ü ḫamiyyetleri muḳ-
tezāsınca libās-ı dervīşāna girüp faḡr u fāḳa ile ihtiyār-ı 'uzlet itdiler. Ve
ba'zı ekābir-i dānişverān nücüm-ı felegūn erāzil ü edāniye devlet ü i'tilā
cihetinden raḡbet ü hücumını görüp terk-i külāh-ı cāhla irtikāb-ı ferāḡat ü
ḫalvet itdiler. Şehryār-ı cihān pes-i perde-i celāletde faḡr u nāzişle ḡunüde
ve vükelā-yı küberā-yı ḫidmet-güzārān bezl-i cāh ü celāl ve aḫz-ı māl ü
menāl ʔarıḳında kār-āzmüde.

1 Bir pirinccik: - F

2 veli: veli hep F

3 gözleri: oldılar EH

Li-mü'ellifihî

‘Ālem yıkıldı hâzret-i hünkâr bî-ḥaber [502b EH]

Yükler toplandı kâfilesâlâr bî-ḥaber

Ser-mûze başa çıkdı düşüp ayağa külâh

‘Asker tağıldı illere serdâr bî-ḥaber

Āfâkı yıkdı yağıdı tamâm irtisâ odı

Vâkıf degül bu ḥâle cihândâr bî-ḥaber

Hâşâ ki böyle işlere şehler rızâ vire

Ammâ ne çâre vâkı‘a esrâr¹ bî-ḥaber

Selâṭin-i Āl-i ‘Osmân’dan Mısr fâtihi ki Sulṭân Selim [Ḥân] ḥân-ı havâḳin-i zamân idügi yuḳaruda beyân olınmışdur, anlar Çaldıran maşâf-fında Şâh İsmâ‘il-i Erdebilî cem‘iyyetini perişân ve kendüyi münhezim ü gürizân itdükden soñra mânend-i şîr-i ğarrân ‘Acem diyârında birkaç gün hıramân oldular. Ashâb-ı ḥıref ü pîşe-kârândan ba‘zı ‘Acemleri Rûm’a sürdiler. Ya‘nî ki her biri ser-ber-zemîn idüp maḥâdîm-i Rûm’a ḥidmet itmelerin irâde buyurdılar. Ol bahâne ve ticâret nâmına vaz‘-ı yegâne ile âmed şüd tarîkı meslûk oldu. Ve mürûr-ı zamânla şıla-i raḥime girdiler. Akrîbâ vü ta‘alluḳâtını bile getürmege ruḥşat bulup belki niçe rûzgâr ḥidmeti nümû-dâr olanlaruñ ba‘zısına tevliyet ciheti tevcîhi cevâz² mertebesine vardı. A‘yân u rû-şünâsânı bu vech ile behredâr oldu. Fe-ammâ mevâliden olup gelenler faziletlerine göre cevâ‘iz-i seniyyeye sezâvâr ve medâris ü ḳazâdan şânlarına göre ri‘âyetler ile kâmkâr ḳılınmışlar idi. Ḥattâ Ebü’l-feth Ġâzî zamânında ‘Acem’den Rûm’a gelenlerden Mevlânâ ‘Alâ‘ü’d-dîn-i Ṭûsî ve Mevlânâ ‘Alî Ḳuşcı ve İmâm Fahrü’d-dîn-i Râzî evlâdından Mevlânâ Şeyḫ ‘Alî Muşannifek ve Mevlânâ Ḥüsâmü’d-dîn ve Ḳuṭbü’d-dîn ve Şükru’llâh-ı Şîrvânî ve ğayruhum ve Sulṭân Selim Ḥân bin Sulṭân Süleymân Ḥân ‘aş-rında gelenlerden Mevlânâ Muşliḥü’d-dîn Lârî ve Mevlânâ Ṭaşkendî ki her biri mezîd-i ‘inâyetden ri‘âyetle şâdân ve beyne’l-mevâlî müşârün ileyh bi’l-benân olmuşlar idi. Fi’l-vâkı‘ mevâlî-i ‘izâm her ḳanda ise iltifâta lâ‘iḳ-lardur. Zîrâ ki ehliyyet ü kemâlât ile be-her-ḥâl fâ‘iḳlardur. Evsât-ı nâs ve

1 esrâr: esmâr R4

2 cevâz: - F

esâfil-i bî-kıyâs anlara kıyâs olunmanuñ vechi yokdur. Ol sebeble kân-ı imkânda fûrû-mâye pelîdler kıatı çokdur.

El-kışşa bu devr-i miñnetü'l-âşârda erâzil-i 'Acem'den bir âş-pez şan'a-tıyla vech-i ma'âş için Rûm'a geldi. Eyyâm-ı müsâferet ve hengâm-ı ğurbetde 'avânî-i bed-a'vân ta'addilerinden maşûn olmağ-ı için 'alâmet-i siyâdet getürdi. Ol şî'ar-ı sebz kizb cihetinden yüz kıaralığına sebep oldu. ¹«لعن الله الداخل» mazmûnına mâ-şadağ düşdi. Bu tarih ile Rûm illerini temâşâ ve ümerâsından cerr ile fakrını ifşâ iderek sene şemân ve tis'in ve tis'a mi'e evâhirinde² Budun leşkeri kıatlı itdükleri Ferhâd Paşa Bosna'da mîr-livâ iken hîdmetine vardı. Gâh âş-pezlik iderek ve gâh kışşa-h'ânîlik ile³ hüner göstererek⁴ 'acemî eţfâle ol 'Acem'i mu'allim itdiler. "Hûrûf-ı hecâ ta'limine kıudreti vardur." diyü rağbetle gözetdiler. Aşhâb-ı keremden bir ğalaş-bağş-ı muhterem mezbûrî dâhîlinden şandı. 'Alâmet-i siyâdet fî zamânına⁵ emâret-i kizb ü şirret ü hıyânet idüğünü bilmeyüp evvelâ bir hişâra dizdâr ve şâniyen ze'âmet emri ile engüşt-nümâ-yı dâr u diyâr eyledi. Be-hikmet-i Yezdân ol 'ahd-ı esâfil-nişân mezbûruñ [494a R4] ve niçe erâzil-i nâ-mağşûruñ devlet ü i'tilâsına bâ'îş olmağla der-âkab Bosna beglerbegisi olup aña tîmâr defterdârlığı virildi. Ve "Denâ'eti ve ecnebîliği ve hamâkati ziyâde ri'âyetini mücibdür." diyü vilâyet tahrîri dahı lâ'ik görüldi. Fe-lâ-cerem âş-pez-i nâ-muhterem dükkân-ı celb ü irtişâyı kân idinüp, niçe merdümleri ağladup gözyaşları cevâhirini⁶ hâk-i siyâha rîzân eyledi. Ve hezâr esâfil-i mezmûmü'ş-şiyemüñ nağd-ı rişvetin almağla ekâbir ü e'âzım tîmârlarıyla kâm-rân eyledi.

Muhaşşal, aldı ve viridi. Murâdınca rişvet aqçelerin dirüp mağremân-ı harem-i 'izzetden bir celîlü'l-kadre virüp Budun'a, ba'dehu Tameşvâr'a mâl defterdârı oldu. Pes ol iki diyâr ol nâ-merd-i reh-zen pençesine ğiriftâr olduğı gibi zûlm u siteminden ğiryân olmaduğ kimesne kıalmadı.

1 "Dâhîl olana Allah lanet etsin." | Burada "Başka bir soydan iken bizim [soyumuza] dâhîl olana Allah lanet etsin." biçimindeki mevzû hadisten iktibas yapılmıştır.

2 mi'e evâhirinde: mi'ede F

3 ile: iderek ve bu yüzden EH

4 hüner göstererek: gösterüp F

5 zamâninâ: zamâninâ emânet ve F

6 gözyaşları cevâhirini: gözyaşlarını EH

Yüz yükden ziyâde hâzîne hebâ ve muḳâṭa‘atı müflisîne¹ divşürmekle niçe yıllık ‘avâ’idi ifnâ eyledügi taḥaḳḳuḳ buldı. Hâlâ ki zahîr ü mu‘îni² olan zî-şân zehr-âb-ı rişveti mâ’-ı ma‘în yirine nûş idüp baġteten ‘atebe-i ‘ulyâya baş³ defterdâr eyledi. Zamân-ı seyâhatinde [503a EH] destâr u câme baġışlayan ümerâ-yı zî-şân “Sulṭânüm.” diyü karşıısına geçdi. Ve âş-pezlik ve kışsa-h‘ânlık bahânesiyle meclislerine duḥûl itdügi defterdârân ḥarîm-i devletine girmez oldu. Mey-hânelerde dâmen-feşân ve boza-hânelerde nedâmet-güyendelekle püyân olan nekebât-ı A‘câm aña istinâdla kitâbetlere tenezzüle ‘âr itdiler. Ve müddet-i ‘ömrinde ceyb-i ḳudretine fülüs ü direm girmeyen esâfil-i enâm müteferriḳalık ve çavuşlık rütbelerinde ḳarâr itdi. Ve ḳaşaba-i Mardin çârşüsında yüzünden zehr aḳar bir mâr-ı dîn ve dükânına gelen Sünnî mü‘mînlerе rafzı mücibince pür-ḥışm u kîn iken tezvîcini tervîc [491b F] itdügi salîṭadan ṭoġmış bir oġlı ki ol diyârda ḳalmış ve kâse-şüy-yı ṭabbâḥân ḥidmetini ‘uhdesine almış idi, fi’l-ḥâl buldurup ve getürdüp vilâyet-i Rüm’uñ tîmâr defterdârlığıyla ve Ḳayṭas Paşa nâm merede beglerbeginüñ ḳızın alıvirmekle kendü gibi oġlını daḥı rütbe-i ‘ulyâya yitürdi.

Pes müteseyyid-i nâ-murâd kâr-âzmüde vü ḥidmet-güzâr olmaġla kemâ-yenbaġî defterdârlık idemedi. Ve taḥşîl-i mâl-i pâdişâhî ḥuşûşında defterdârân-ı sâbıḳ gitdügi istikâmet yolına gidemedi. Hattâ kibâr u şıġâr ve rû-şinâsân-ı aḫyâr bi’d-defe‘ât ruḳ‘alar ile cenâb-ı salṭanata ihbâr ve “Defterdâr-ı nâ-ehlûñ rûz-merre birer yük aḳçe beytü’l-mâle zararı ma‘lûm-ı ehl-i diyârdur.” diyü izḥâr itdiler. “Bu ṭutumla bu bî-kâr ‘ulûfe-h‘ârânuñ vazîfelerin virmege ḳâdir olımaz.” diyü söylediler. Lâkin ḥâmîleri ḥimâyet ve “Muḳaddim ü müstaḳîm ḥidmet-güzârdur.”⁴ diyü manşıbını şıyânet iderler idi. Bi’l-âḫire edâ-yı ḥidmete ḳâdir olımadı. Yine sipâh-ı nâ-sâzkâr Dîvân-ı Hümayûn’a hücum idüp mezbûruñ ḳatlini murâd itdiler. Ol maḳûle bir ecnebîden ötüri kesr-i ‘ırz-ı salṭanat itmege cür’et eylediler ki bu tafşîl yuḳaruda beyân olınmışdır.

1 müflisîne: - F

2 mu‘îni: ḥâmîsi EH

3 baş: - R4

4 güzârdur: kârdur F

Ba'de-mâ Emîr Meḥemmed-i kâr-âzmâ iki yıl miḳdârı 'adl ile engüşt-nümâ olduḳdan Őnra Sinân Paşa ki def'a-i râbî'ada serdâr oldu, mezbûri yine baş defterdâr idüp Boḳdân seferine ma'an teveccüh kıldı. Ol kesr ü inhizâm vaḳ'alarında bile bulundu. Ammâ tekrâr mezbûrdan mühr-i vezâret alındı. Lâlâ Paşa'ya virildi. Yine defterdâr-ı müşârün ileyh 'azl kıldı. Ba'dehu müddet-i ḥâmisedeki vekâleti ki müyesser oldu, irtesi müteseyyid-i müşârün ileyhe eski manşıbı muḳarrer buyurıldı. Lâkin sefer ḥazînesi ile toḳrı Dıvân'a geldi. Yirine oturmaḳa müteveccih iken sâ'atiyle 'azli ḥaberi¹ virildi. Melûl ü maḫzûn olup ḡam-ḥânesine çekildi gitti.

Li-mü'ellifihî

Ġayrete düşdi çün vezîr-i 'anûd
 Ḥarem ehline kıldı bezl-i nuḳûd
 Her ne virdiyse virdi defterdâr
 Niçe yük deyn idindi kıldı nişâr [494b R4]
 Tâ ki sulṫân-ı Mışr olup âḫîr
 El öpüp giydi ḥil'at-ı fâḫîr
 'Uḳalâ lik görmedi lâ'îḳ
 Mışra ol ecnebî ola fâ'îḳ²
 Seyyid nâmına bir rezîl-i enâm
 K'anı cerrârlıḳ-ıla bildi 'avâm
 Taḫt-ı Mışra geçüp eyâlet ide
 Belki ilden diyâr-ı Mışra gide
 ḤâŐılı çoḳ taṫayyur eylediler
 Nâ-sezâ niçe kışŞa söylediler

Bundan mâ'adâ vâlî-i Mışr olan Ḳurd Paşa ki ḥavâtîn-i celîleye intisâb ile engüşt-nümâ bir ŐaŐŐ-ı sâde-dil idüḳi âşîkâr ü hüveydâ idi, sebeb-i 'azli ḥazîne-i vilayet-i Mışr sâlyânesinün te'hîri olmuŐken ṫâlî'-i emîr-i nâm-dâr nuḫüset-medâr oldu. Evvelâ mu'în ü zahîri olan vezîr-i kebîr öldi.

1 ḥaberi: - F

2 fâ'îḳ: lâ'îḳ F, R4

Şaniyen hizâne-i MıŖr yolda idügi haber alındı. Hemânâ verâ-yı hicâb-daki¹ Ŗinvân pes-i perdedeki kudretlerini nümâyân ve te'sîr-i² kelimât-ı dil-pezirlerini manzûr-ı a'yân idüp yine MıŖr'ı Kırd PaŖa'ya muqarrer itdiler. Emîr-i mûmâ ileyhi Yûsuf-ı Ŗiddîk-miŖâl rü'yâ-yı 'âlem-i hayâl görmiŖe döndürdiler.

Li-mü'ellifihi

Düşinde MıŖra sultân oldı gÛyâ

YâhÛd ađġâŖ u ahlâm oldı rü'yâ

Belî evvelki iflâsına nisbet

Düşinde görse çoġdurur³ o devlet

Revâ mı oñmaduġ bir merd-i ttabbâġ

Geçüp Ŗâh ola taġt-ı MıŖra güstâġ

Hele bârî Ŗâġîġ olsa siyâdet

Yâ zâtında bulınsa 'ilm ü ġikmet

Yâ olsa Âl-i 'OŖmâna emekdâr

YâhÛd ol devlete olsa sezâvâr

'Acemden gelmeyeydi bârî ol gül

Olaydı ecnebîlerden biri ol

Yürî var [503b EH] MıŖra sultân ol dinürdi

Ne kıl ü kıâl olur ne söylenürdi

'Acemlik aña 'ayb olmazdı ey yâr

Ki MıŖra bir 'Arab ġükm itdügi var

Ve bi'l-cümle ekâbir-i 'amme-i mefâġir seyyid nâmındaki ecnebîyi MıŖr'a ġâkim olduġını münâsib görmediler. ġattâ Ŗu'arâ-yı rÛzgâr bu kâr-ı nâ-pesendîdeye müte'alliġ niçe sözler söylediler ki vezîr-i nâmdâr ġâġkın-daki manzûmelerde bile idġâl olunmuŖdur. "Bu güne dâd u diġiŖ ġaylice yañlıŖdur." diyü niçe kıl ü kıâl kılinmuŖdur. Ol zümreden Mevlânâ 'Aġli

1 hicâbdaki: cihândaki F, R4

2 te'sîr-i: te'ġîr-i F

3 çoġdurur: de çoġdur EH

bu güne bir kıt'a söylemiş. Ya'nî ki ondan evvel vüzerâdan beglerbegilerle bi'l-fi'l Arnavud cinsinden hâkim-i Mısr olan Kırd Paşa'nun hasb-ı hâllerini nezâketle nazma kıymış ve böyle kıt'a demiş:

Nazmuhu

Arnavud Bosna Macardan kölemen kısmından
 Mısrâ hüküm itdi mi şimdiye degin bir 'Acemî¹
 Bir kara yüzli 'Arab² hâkim idi sâbıkda
 Şaldılar şimdi Kızılbaş adına bir 'Acemi
 Cevher adına idi ol 'Arab ammâ bu 'Acem
 Bilinür kısmınınuñ ekdisi rezîli vü kemi
 'Ayn-ı Cem³ yetmiş iki millet anı 'ayb itdi
 Bir yoluğ tilki hiç ol kırdun elinden ala mı
 Aldı arkasına hadımlar ile 'avretler
 Muğlim-i 'âlem olan mashâra-i müttehemî
 Kim çalar kim çağırur oynayan oynar hâlâ⁴
 Nâ-mağal ecnebiler kapladı cümle Hâremi
 Hâzret-i İzid-i Yezdân beterinden şakla
 Görmeye dide-i 'âlem dahı bir böyle demi⁵

جلوس حضرت سلطان محمد خدا گر دادنش دایم مؤید⁶

1 hüküm//Acemî: hâkim mi idi şimdiye dek 'acem F

2 'Arab: - F

3 Cem: hum F

4 Kim//hâlâ: - F, R4

5 Hâzret-i//demi: - F, R4

6 "Hazret-i Sultân Mehmed'in tahta oturuşu. Eğer Allah ona [yardım ederse] o, daima desteklenmiş olacaktır." | جلوس//مؤید: - F, EH

CÜLÛS-I SULTÂN MEĤEMMED ĤÂN İBN MURÂD ĤÂN¹

Vilâdetleri Mağnisa'da sene erba'a ve sittin ve tis'a mi'e² târihinde devr-i pîrüz-ı sa'âdet-fezâda vâқи' oldı.³ [495a R4] Ve sene tis'in ve tis'a mi'ede dârü'd-devleti's-seniyye maħrüse-i Koşantıniyye'deki Atmeydânı Serâyı'n-da sünnet olunup altmış gün ĥalk-ı cihân envâ'-ı meserret ile şâdkâm ve ġarâ'ib mâhyalar⁴ ve 'acâ'ib nâdireler rüz-be-rüz müşâhede-i enâm olup a'yân-ı rû-şinâsân-ı benâm bezm-i sūr muħassenâtını tekmile kıyâm gösterdiler ki tafşil-i *Câmi'ül-buħūr* nâm manzûm kitâbımızda mersûmdur. Ammâ itmâm-ı mehâmm-ı sūr müyesser olduġdan soñra livâ-yı Mağnisa ki mevlid-i bî-hemtâlarıdır, kendülere livâ-yı mülk-ârâ ta'yîn olındı. Mevlânâ Nevâlî⁵ medâris-i Şemân müderrislerinden iken ĥ'âcelik virilüp lâlâsı ve sâ'ir erkân-ı devleti müretteb ü mükemmel olduġı ĥâlde cemî-i vüzerâ-yı 'izâm ve a'yân-ı sa'âdet-fercâm atlanup ġadırġa ile Üsküdâr'a geçürdiler. Ve ol vâdileri ĥıyâm-ı miknet-ĥitâmlarıyla bir iki gün cây-ı ârâm buyurdılar. [492a F] Bu ĥaġîr, ya'nî mü'ellif-i keşirüt-taġşîr ü ihlâş-semîr ol ĥinde bu maġla'ı bedîheten dimişdür:

Ĥıġ'a

Hemân ki oldı muġarrer cülûs-ı sultânî
 Oturdu yirine ġüyâ ki 'âlemüñ cânı
 MeĤemmed İbni Murâd İbni⁶ Şeh Selîme didüm
 Semiyy-i Faħr-ı Cihân vâriş-i Süleymânî

Hilyeleri

Ĥatıġ ġara ġaşlu, hemvâre dişlü, müdevver yüzlü, ferbih tenlü, mu'tedi-lü'l-ġâme, muĥıbb-i zenân, mâ'il-i nısvân, sâde-dil, taḡb'-ı nâzükünün ġınâsı şâmil, 'ilmi yitişdüġi mevâdda 'adl ü inşâfa mâ'il pâdişâhdur. Sene şelâşe ve elf Cemâziye'l-ülâsınıñ on altıncı ġünü ki rüz-ı Cum'a idi, maĥmiyye-i

1 CÜLÛS-I//ĤÂN: - R4 | İBN//ĤÂN: - F

2 erba'a//mi'e: - R4, EH

3 târihinde//oldı: târihindedür F

4 mâhyalar: - F, R4

5 Nevâlî: Nevâyi F

6 İbni: - F

Qoştanınıyye'de beyn'eş-şalâteyn zamānı serîr-i saltanata cülüs eyledi. Ve 'amme-i 'ulemāya ve kâffe-i 'askeriyân-ı mülk-ârāya bahşış¹ ü in'am idüp her birini hoş tutdılar. Ve şu'arā-yı rüzgâr niçe târîhler söylediler.

Der-tafşîl-i in'am-ı pâdişâhî² ve bahşış-i nâ-mütenâhî

Evvelâ 'alâ mâ-ceret bihi'l-'âde yeñiçeri 'askerine bahşış-i bî-şümâr idüp altı kerre yüz biñ ve altmış biñ dînâr in'am itdiler. Mü'ellif-i kitâb ol târîhde kâtib-i yeñiçeriyân bulundu. Her ne tevzi' olındı ise kendü kâlemi ile oldı. Evvelâ ağa-yı zümre-i mezbûreye bir hil'at ile yüz biñ aqçe ve sekbânbaşı nâmındaki bellü başlusına bir hil'at ve otuz biñ aqçe ve zağarcılara üçer biñ yüz altmış aqçe ve kâtib olanlara bi-hasebi'l-kânûn bir hil'at ile toquz biñ aqçe rüz-efzûn olmağın bu aqçara dağı ol miqdâr teklif olındı. Lâkin andan evvel mirâren Bağdâd ve Arz-ı Rûm hazînelerine defterdâr olup kitâbet-i mezbûreye imtişâlen li'l-emr kabûl olınmağın [504a EH] ol miqdâr aqçeyi almadum. Şey'-i kalil olmağla nazâr-ı i'tibâr şalmadum. İrtesi ki cenâb-ı saltanata 'arz olındı, bir hil'at ile elli biñ aqçe buyuruldu. Bostâncıbaşılardıñ ve ketudâlarınuñ bahşışleri ocaq halkı ile ma'an çıkup İstanbul bostâncıbaşısına altı biñ aqçe in'am ve iki biñ aqçe³ hil'at bahâ virildi. Edrine bostâncıbaşısına cümle yedi biñ aqçe virildi. Ve Bağçe-i Hâşşa ketudâsına iki biñ aqçe ve Edrine Bağçesi ketudâsına biñ beş yüz aqçe virildi. Kezâlik yeñiçeri ketudâsına yedi biñ aqçe ile bir hil'at ve İstanbul ve Gelibolı 'acemiyân ağalarına altışar biñ aqçe ile birer hil'at ve⁴ Rûmili ve Anaçolı ağalarına beşer biñ aqçe ile birer hil'at ve yâhûd hil'at bahâ ikişer biñ aqçe ve yüz bir yayabaşılara hil'at bahâlarıyla maşsûb üçer biñ dörder yüz aqçe ve altmış bir bölükbaşılara hil'at bahâsıyla⁵ zağarcılara üçer biñ yüz altmış aqçe, atlu sekbânlarına üçer biñ yüz kırkâr aqçe, şolaqlara ve her bir yeñiçeriye üçer biñ aqçe ki yigirmi beşer dînâr olmışdur, gerek İstanbul ve gerek 'acemiyân-ı Gelibolı ve bostâncılarıdır, her 'acemîye üçer hasene ki üçer yüz altmış aqçe hisâb kılınmışdur. Egerçi ki bunca pâdişâhân-ı 'Osmâniyân ki tahta cülüs it-

1 bahşış: taşsîn R4

2 pâdişâhî: şâhî F, R4

3 in'am//aqçe: - R4

4 ve: virdüm F

5 ikişer//bahâsıyla: - F

mişler, foduladağı eytām-ı¹ yeñiçeriyān ki biñ nefer şıbyāndur, cidden anlara bahşış [495b R4] virmemişler.

Bu bende-i bī-riyā, ağa² olan devletlüye iḳdām eyledüm. “Dünyāda müsteḫaḳḳ-ı in‘ām ve şadāḳatle meserret-encām idecek cümleden evvel eytāmdur. Hālā ki anlar bu mevāhib yağmāsından bī-behre vü nā-kāmdur. Bārī ikişer filori idecek cümleden³ anlara da virilsün. Sa‘ādetlü pā-dişāha ecr-i ceziller ḥāşıl olsun.” diyü ‘arz itdürmegın anlara daḫı buyurıldı. Bu bendenün re‘y-i rezini münāsib görüldi. Ve rüz-ı kıyāmete dek yeñiçeri ocağında ol mevāhib-i cemīle eşerimüz gibi oldı. «الدالّ على الخير»⁴ «كفاعة»⁴ Ba‘de-mā ol cülüs-ı hümayün ve rüz-ı pīrüz-ı meserret-maḳrūna tehniyeten bu ḥaḳīr, mü‘ellif-i keşirü’t-taḳşir ol maḳūle ḥidemāt-ı bī-ğāyāt-ı meşāḳḳat-mesir⁵ edası ḥilālinde bir ḳaşıde-i dil-pezir nazm eyledüm ki “Ṭavri⁶ muḫteri‘-i ḥāş ve mezāmīni pesendide-i ḥavāşş olup vaḳāyi‘-i bedi‘iyyesine kemā-yenbaḡi⁷ vāḳıf u ‘ārif olan ehālī, lā-siyyemā ol tāriḥde şeyḫü’l-İslām olan mevle’l-mevālī Keyümers ki evvel-i şehir-yārāndur, anuñ tāriḥ-i cülüsünden bu āna gelince selāṭin-i celālet-nişān cülüslerine egerçi ki fuşāḫā-yı nādire-dān ve büleḡā-yı ‘Acem’den Mevlānā Ḥāḳānī ve Zāḫir ü Selmān niçe ḳaşā‘id-i laṭife ki dimişler ve cevā‘iz-i seniyyeye vāşıl olmuşlardur, ma‘lümümüz degüldür ki bu minvāl üzere edā ile tehniyet,⁸ evāsıṭı ri‘āyet-i ādāb üzere pend ü naşīḫat ve evāḫiri ‘arz-ı ḥāl ve edā-yı du‘ā-yı devlet ü iḳbāl ve bi’l-cümle ser-ā-pā cülüsüye dimege lā’iḳ ve ḳaşā‘id-i büleḡā mābeyninde kemāl-i feşāḫatle fā’iḳ böyle bir ḳaşıde-i maṭbū‘a⁹ dinilmemişdür.” didiler. Kemā-yelik mezāmīn-i pesend ü taḫşinini tedḳiḳ eylediler. Ol ḳaşıde-i ḡarrā bu nazm-ı rüh-efzādur ki bu maḫalde şebt ü taḫrīr olındı:

1 eytām-ı: - R4

2 ağa: - F

3 idecek cümleden: - F, EH

4 Hadis-i Şerif, “Hayra vesile olan hayrı yapan gibidir.” (Tirmizî, İlm, 14)

5 mesir: müşir F

6 Ṭavri: Ṭarzi EH

7 kemā-yenbaḡi: - F

8 tehniyet: tehniyet olına F

9 maṭbū‘a: - F

Nazm

Gel ey tinin-i qader-beyza bende-fermân ol
 Qazâ fezâsına geh gûy u gâh çevgân ol

Ol ‘aşrda qudemâ-yı şu‘arâsından Mevlânâ Bâkî ki Rûmili qâdî‘asker-
 liginden ma‘zul idi ve Monlâ¹ Nev‘î ki zümre-i mevlâiden olup sa‘adet ü
 şehâdet kesb iden şâh-zâdelerün h‘âceleri olmaqla ol eyyâmda² hizmet-i
 ta‘limi maḥlûl idi, qaşâ‘id-i cülûsiyye nazm iden şu‘arâdan bu ikisi mümtâz
 ve belâgat-ı eş‘âr-ı âb-dâr ile ṭab‘-ı laṭifleri nükte-perdâz olup ḥaḳîr sinni-
 ne göre anlar pîrân-ı³ sefid-rîş ü rûz-dîde ve bu şenâkâr anlara kıyâsla dü
 müy-ı ‘uzlet-güzîde, anlar mücerred *Dîvân-ı eş‘âr* ve birer pâre kitâb te‘lîfi
 ile nâmdâr ve bu aḥḳar Fârisî vü Türkî çâr *Dîvân-ı pesendîde-güftâr* ve mü-
 devvenât ü resâ‘ilden elli pâreye qarîb muşannefât u âşâr ile bülend-iştihâr
 olmağın “Yesîr tarîḳına rîş-i sefid lâzım olmaz. Ve her dem beyâzü’l-liḥ-
 ye muḳtedâ-yı tarîḳ-ı ma‘rifet idüğü [504b EH] taḥaḳḳuḳ bulmaz.” di-
 yü ṭab‘-ı nûrânîye mâlik olan [492b F] şu‘arânuñ şem‘-i cem‘i,⁴ a nî bih
 Mevlânâ Ṭab‘î ki zümre-i ‘ulemâdan ma‘dûd bir kâmil-vücûd idi, anla-
 ruñ qaşîdelerini şitâ⁵ vaşfında bulur. Ancaḳ cülûsa müte‘allîḳ beşer onar
 beytleri ta‘ayyün bulur. Fe-ammâ bu muḥlişüñ qaşîdesini ser-â-pâ cülûs-ı
 laṭife⁶ müte‘allîḳ ebyât ve tehniyet-i saltânata müteferri‘ kelimât görmekle
 mâbeynini taḥḳîḳan bu gûne bir kıṭ‘a nazm ider ki îrâdı münâsib görüldi:

Nazmuhu

Pîrân-ı ḥânḳâh-ı belâgat ki ḥâliyâ
 Birisi Nev‘îdür biri Bâkî-i nâmdâr
 Vaşf-ı cülûsda şâh-ı cüvân-baḥt-ı ‘aşr-ıla
 Her biri bir qaşîde diyüp buldı iştihâr
 Bir şâbb-ı kâmil anlara ḡâlib gelüp velî
 ‘Âlîlik itdi anda ḥîredmend-i rûzgâr

-
- 1 Monlâ: Mevâli F, R4
 - 2 şâh//eyyâmda: - F
 - 3 pîrân-ı: pîr ü F
 - 4 şem‘-i cem‘i: şem‘i F
 - 5 ki//şitâ: - F
 - 6 laṭife: - F

ʤab‘ını ki pesend iderek didi ehl-i ʤab‘
 Zātı ‘ulüvvın eyler ise iktizā ne var
 ‘Āli Efendi¹ hüsrev-i mülk-i suhandurur
 Eş‘ār-ı pāki sikke-i nazma yiter şi‘ār
 Hikmet nedür didüm didi pīr-i hıred baña
 Efvn olur cüvānda² bile ʤadr u i‘tibār

[Ol eyyāmda Mevlānā ‘Abdü’l-Bākī’nün cenāb-ı salṭanata ʤasā’idi]

Ol eyyāmda Mevlānā ‘Abdü’l-Bākī’nün cenāb-ı salṭanata ʤasā’idi ki vuşul buldı, cevā’iz-i seniyye ve ri‘āyetleri mürebbilerün cell-i himmetlerine göre vuķū’ buldı. Ya’nī ki sulṭān-ı cihāndār temyīz-i mazmūn-ı güftār içün bir sā’atlik ʤabī’at-ı fikriyye ihtibāsına giriftārlığı revā görmediler. Her niçe sevķ itdilerse ol vech ile ri‘āyet eylediler. Mevlānā Bākī ki Rūmili ʤādī’askerliğinden ma’zül idi, yine manşıbı muṣarrer ʤılındı. Monlā Nev‘ī’ye ʤānūn-ı ‘Oşmānī ile mütekā’id iken şeh-zādelere [496a R4] ta’lim hālindeki vazīfe-i yevmiyye ve irsāliyye ve sālyānesini bi’t-tamām ta’yīn ile mezīd-i ‘ināyetden ri‘āyet buyurdılar. Ve bu şenākār ki vālid-i büzürgvārları bir ʤaç hāzīneye defterdār itmiş idi, ba’dehu imtişālen li’l-emr iki kerre yeñiçeri kitābetini ve bir def‘a³ defter emānetini ʤabül idüp tāriḥ-i cülüsda yine ʤayd-ı kitābetde bulunmuş idüm. “İsterse bi-ṭarīḫi’t-te’bīd ol kitābetle mütekā’id ve iki yüz biñ aḫçe hāşlar ta’yīni ile ʤadri müteşā’id olsun.” diyü buyurdılar. Fe-ammā kitāb-ı *Künhü’l-ahbār* te’lifine mānī’ ve iştiğāl-i keşiresi vefretle vāķi’ olmağla bi’z-zarūre ferāğat eyledüm. Ve Mışr defterdārlığına rağbet gösterdüm. Hārem-i muḫteremlerine bu manzūmeyi gönderdüm:

Li-mü’ellifihi

Ey ‘aziz-i dü-cihān Yūsuf-ı şiddiķ-nişān
 Eyle ‘Āli ʤuluñı memleket-i Mışra revān
 Hāşm-ı rübāh-şıfat reşķ [ü] ḫasedden ölsün
 ʤurd Paşaya ol arslanı refiķ eyle hemān

1 ‘Āli Efendi: Ne var ‘Āli F | ‘Āli Efendi: ‘Āli-i mülk ü R4 | Efendi: ki bugün EH

2 cüvānda: civārda F, EH

3 büzürgvārları//def‘a: büzürgvārlarınıñ birṭarḫ sene F

Şekeristânına Mışruñ yaraşur defterdâr
 Öyle şîrîn-suĥan u şâ‘ir-i şâhib-dîvân
 Bâ-ĥuşûş anı kaşâ’idle recâ itmiş idüm
 Dahı sancaĥda iken pâdişeh-i ‘âlî-şân
 Ĥamdü li’llâh ki dem-i luţf u keremdür şimdi
 Eyle Ĥassân-ı şenâkârufâ anı iĥsân
 Şekeristânı şaĥın zâġa düşürme şâhum
 ‘Adl ü dâduñ ide tâ ehl-i dilân istiĥsân

Bu manzûmeyi ki gördiler, hemân sâ‘atiyle iĥsân buyurdılar. Ve bilâ-te reddüd tevcîh kıldılar. Lâkin ba‘zı ĥavî vü ġavî, ĥarem ĥidmetindeki iĥ-tişâşı muĥtevî devletlüler rızâ göstermemekle andan ferâġat ve vilâyet-i Rûm defterdârlığı ve Amâsiyye sancaġına ĥanâ‘at itdüm ki livâ-yı mezbûr ekşer-i selâtin-i ‘Oşmâniyân şeh-zâdelikleri ĥâlinde pây-taĥt-ı meşķûr ve niçesi ol sancaĥdan evc-i salţanata şu‘ûd eyledüġi meşĥûrdur.

Ġibbe zâlik soñra ba‘zı ĥuzât u müderrisîn Mevlânâ Bâķî’den şikâyet ile ‘arz-ı ĥâle ĥarîn oldılar. Ĥattâ defe‘âtle rikâb-ı ĥümâyûna ruĥ‘alar şundılar. Aña binâ‘en ‘azl olındı. Ve pîr-i ĥarîr olmaġla ĥânûnları üzere yüz elli aĥçe yevmiyye ile teĥâ‘üd buyuruldı. Ma‘a zâlik «يشيب ابن آدم وتشب منه خصلتان طول الامل»¹ eşnâda “Cenâb-ı salţanata ta‘rîzen böyle bir ġazel söyleyüp edebden ĥâric kelimât itdi.” diyü beyne’l-vüzerâ mezemmet olındı.

Ġazel-i Bâķî

Müşkil imiş ki dil-rübâ tıflı ola dil-sitân ola
 ‘Āşîĥ-ı zâr mübtelâ pîr ola nâ-tüvân ola
 Yaşa baĥmaz ol perî bilmedi ĥadr-ı gevheri
 Tâlib ola bu demleri [505a EH] bulmaya çok zamân ola
 Ġüş tutup münâfıka cevri ĥoyar şâdıĥa
 Dil-ber odur ki ‘âşîĥa müşfik u miĥribân ola

1 Hadîs-i Şerîf, “Ādemoġlu yaşlandıkça onda iki şey gençleşir: [mala karşı] hırs ve [hayata karşı] istek.” (Tirmizî, Zühd, 28.)

Haylî şerâr-ı nâr-ı dil cünd-i nücûma muttaşıl
 Böyle kalursa şöyle bil gökde niçe kırân ola
 Bâkıye sâkiyâ feraḥ vir ki fenâ bula teraḥ
 Şol meyi şun ki bir kadeḥ pîr içe nev-cüvân ola

Cülüs-ı sulṭānide kânûn-ı laṭîf-i ‘Oşmānî mücibince erkân-ı devlet in‘ām-ı ḥākāniden behremend olduklarıdır

Evvelâ şadr-ı a‘zam cenâbına üç kerre yüz biñ aqçe ve ḥil‘at ve sâ‘ir vüzerâya ikişer kerre yüz biñ aqçe ile ḥil‘at in‘âm olındı. Ve şeyḥü’l-İslâm olan müftî-i enâm-ı eyyâma otuz biñ aqçe ile iki aq şûf ve iki kâdî‘askere yigirmişer biñ ile birer kıṭ‘a şûf ve mevleviyyet ile pây-taḥt kâdîsi olup ba‘dehu ma‘zûl olanlara on beşer biñ aqçe ile birer şûf ve pây-e-i ‘ulyâdaki müderrisîne onar biñ aqçe ile birer şûf ve anlardan pâyede dün olan müş-tağillîn-i dirâset-ḳarîne beşer biñ aqçe ile birer şûf ve¹ *Miftâḥ* ve *Hâşiyeye-i Tecrid* müderrisînlerine üçer biñ aqçe ve birer şûf ve bu yüzden ‘aṭâyâ ile ḥuşûl-i merâma her feyleşof muḳarrer olduḳdan soñra meşâ‘ih u vâ‘izîn daḥı a‘lâ vü evsaṭ u ednâ i‘tibâr olındı. A‘lâsına üçer biñ ve evsaṭına ikişer biñ ve ednâsına biñer aqçe gönderildi. Ba‘dehu sâ‘ir ehl-i Dîvân ğarîḳ-ı deryâ-yı iḥsân olup² defterdârân ve tuğra-keş-i ma‘âlî-nişân kırık biñ aqçe ve ser-çavuşân ve ketḫudâ-yı bevvâbân on beş³ biñ ile birer ser-â-ser ḥil‘at ve rikâb-ı hümayûn ağalarına onar biñ aqçe in‘âmı ile rağbet ve emîn-i defter-i ḥākānî beş biñ aqçe ile⁴ ri‘âyet ve re‘is-i küttâb-ı [493a F] dîvânî yedi biñ aqçe baḥşişle muḳarîn-i luṭf u himmet kılınduḳdan soñra baş rûz-nâmeciyeye ve iki muḫâsebeciyeye [496b R4] beşer biñ ile birer ḥil‘at,⁵ mîr-âḫûr-ı ḥâşşa ve küçük rûz-nâmeciyeye iki biñ aqçe,⁶ ba‘de-mâ Anaṭoli muḫâsebecisine ve ḥarâc-ı evkâf muḫâsebecilerine ve cümle muḳâṭa‘acılara ve kıla‘ tezkerecileri ile teşrifâtçılara⁷ üçer biñ ile birer vasaṭu’l-ḥâl câme virildi. Ve ‘umûmen aḥkâm kâtibleri ve şadr-ı a‘zam rûz-nâmecisi baḥşişî

1 anlardan//ve: - F, R4

2 üçer//olup: - R4

3 beş: - F

4 in‘âmı//ile: - R4

5 ḥil‘at: - EH

6 iki//aqçe: - EH

7 ve//teşrifâtçılara: - F

nuķūdda muķāṭa‘acılarla berāber ṭutuldu. Nihāyet vezīr-i a‘zam muķāṭa‘acısına¹ birer ṭonlık kemhā ḥil‘atden bedel² kılınup imtiyāz virildi. Andan soñra mevķūfātiler ve vāridātiler ve teslīmātiler ve mevcūdātiler ikişer biñ aķçe alup muḥaşşılı‘l-merām kılındı. Niteki aḥkām-ı māliye ve ‘ulūfeye mutaşarrıf olan şāgirdān-ı ḥazīne biñer aķçe ile şād-kām kılınmaķ buyurıldı. Ammā şāgirdān-ı küttāb-ı aḥkām-ı divāni biñ beş yüzle ve şāgirdān-ı aḥkām-ı māliye ve bī-vazīfe ḥidmet iden şāgirdān-ı ḥazīne yüz³ aķçe baḥ-şişle ḥişşedār kılınmaķ emr olındı.

Li-mü‘ellifihi

Ġarīb dād ü dihişdür ‘acīb yaġmādur
 Ne özge himmet ü baḥşiş ne ḥoş ‘aṭāyādur
 Celāl ü cāhına nisbet ‘aṭāsı cüz’idür
 Ki taḥt-ı mülke geĉen pādişāh-ı yektādur
 Egerĉi nām ile sultān-ı Rūmdur ammā
 Ḥaķīķaten şeh-i iķlīm-i heft-pehnādur

Ba‘zı in‘ām-ı⁴ sultānī der-rūz-ı mes‘ūd-ı cülūs-ı kām-rānī

Bostāncıbaşı Ferhād Aġa ki verāşet-i salṭanat müjdesiyle Maġnisa‘ya varmış idi, eyyām-ı şiddet-i şitā olmaġın eşnā-yı rāhda yaḥ u berf üzerlerinde rikāb-ı hümāyūnlarında bulınup gelince ḥidmet itmışdür. Egerĉi ki ḥillkat-ı dürüştine⁵ nażar olınsa aña liyāķati yoġ-ıdı. Farazā ki bir ḳal‘a-i refi‘a⁶ dizdārlıġı denā‘et-i şānına göre artuķdan artuġ-ıdı. Lākin ḳānūn-ı ‘Oşmāniyān‘da bostāncıbaşılara sancaġa çıķmaķ mezid-i ‘ināyetden ri‘āyet olınuķda beglerbegilik tevcih kılınmaķ bir iki def‘ada vuķū‘ bulmaġın mezbūra daḥı yolda gelürken Mışır eyāletini virdi. Taḥt-ı Yūsuf gibi ma‘mūre anuñ gibi ehrimene lā‘iķ görüldi. Fe-ammā ḳabül itmedi. Bi-ṭarıķi‘te‘bīd bostāncıbaşı olmasını murād idindi. Fi‘l-vāķi‘ mes‘ūline müsā‘ade buyurdılar. Manşıbını müddet-i ḥayātla mü‘ebbed kıldıuķdan ġayrı eşnā-

1 rüz//muķāṭa‘acısına: rüz-nāmecisine ve muķāṭa‘acısına F

2 bedel: bezl F, R4

3 aḥkām-ı/yüz: ḥazīne biñer, küttāb-ı aḥkām-ı divāni biñ beş F

4 in‘ām-ı: aḥkām-ı F

5 dürüştine: dürüştine göre R4

6 refi‘a: - F, R4

yı rāhda ve cülūs itdükleri evānda nuḳūd u tuḥafdan yigirmi biñ filori miḳdārı iḥsān itdiler. Ve Mudanya Ma‘beri’nden girüp İstanbul yaḳasına geldükleri ḳadırḡanuñ şāḫibi ki deryāya müte‘allik ümerādan idi, Kıbrıs beglerbegiligi virildi. Ve ol ḳadırḡanuñ küregin çeken ḳadınalı küffār ki cem‘an¹ yüz nefer idi, cümlesi āzād ḳılındı. Ve ol keştide olan gemicilere yollu yollarınca ri‘āyet ḳılındı. Ve Mudanya iskelesinde zümre-i rācilinden ba‘zı [505b EH] ‘ācilin cülūs-i hümāyūn rā’iḥasın istiḫmām idüp, ḫattā ḳonduḳları² ḫarem-serāya gelüp ber-vech-i güstāḫī istid‘ā-yı ‘ināyet itmeḡin ḳoruculuklar virilüp şād-kām buyurulmuş idi.

Ammā māh-ı mezbūruñ yigirmi üçinci günü ki rüz-ı Cum‘a idi, gicesi çavuşbaşı gönderildi. Ḥudāvendḡār merḫūm Diyār-ı Bekr eyāletinden ‘azl ile Yediḳulle’de ḫabs eylediḡi Dīvāne İbrāḫīm Paşa ki Ḥarem Kethudası Cānfedā Ḥātūn’uñ ḳarındaşı idi ki tafşil-i ḫāli³ ve cür‘et-i mezālīm-me‘āli yukarıda beyān olunmuşdur, ol şeb boḡdurulup siyāset ḳılındı. Ve “Zālīmūn cezāsı budur!” diyü boynına taş bağlanup meyyiti Yediḳulle ḳurbındaki deryāya bıraḡıldı. Ve irtesi pādişāh-ı merḫūm zamānından ḳalan ba‘zı ağalar ve cüceler ve niçe bī-zebānlar ve maşharalar ki merḫūm ḫuzūrında yüz bulup ve her biri niçe menşübāt peydā idüp umūr-ı memlekete ḳarışmışlar idi, ‘umūmen anları ḫaremden taşra sürüldi. Ve bir miḳdār ‘ulufe ta‘yīn buyuruldu. Ve sākin oldukları odaları bile oda⁴ urulmaḡ mer-tesesinde ḫarāb u yebāb ve ḫāke berāber olmaḡ revā görüldi. El-ḫaḡ bu tedbir-i dil-pezirlerinde külli işābet muḳarrerdür. Evā’il-i ḫālleri ‘alā’im-i sa‘ādet-me‘ālleri⁵ olunması ile mu‘teberdür

Ferḫād Paşa’nuñ vezāreti ve Sinān Paşa’nuñ Malḡara’ya riḫleti beyānındadır

Mürūr-ı eyyām u leyālī intizām-ı umūr-ı cumḫūr-ı bergeşte-ḫāli mücib olup māh-ı Cemāziye’l-āḫire’nün altıncı günü ki rüz-ı pençsenbe idi, vekālet-i ‘uzmā mühri sābıḡan [497a R4] merḫūm pādişāh zamānında vezir-i

1 cem‘an: cümle R4

2 ḫattā ḳonduḳları: - F

3 tafşil-i ḫāli: tafşili F, R4

4 oda: - F

5 me‘ālleri: ‘āli F, R4

a'zam iken 'azl ü redd¹ olunup ba'dehu vezîr-i şânî buyurılan Ferhâd Paşa'ya virildi. Ve Sinân Paşa-yı serdâr² kıışladan 'atebe-i 'ulyâya cân atup gelürken anda hâtem alınup kendüsi Malğara'ya gönderildi. Mâh-ı mezbûruñ yigirminci günü ki rûz-ı pençşenbe idi, merhûm hudâvendgârûñ kırkı olmağla Ayaşofya Câmî'i'ne cemî-i erkân-ı devlet cem' olup mevlidi oğundı. Ve fuğâraya ol gün küllî i'tâm ve gün-â-gün infâk u in'âm muqarrer oldı. Ve bu tarîk ile evkât güzērân idüp vaqtâ ki mâh-ı Şa'bân'ın on ikinci günü oldı ki rûz-ı şenbe idi, Vezîr-i A'zam Ferhâd Paşa-yı muhterem Dîvân-ı Sulţânî'den kendü serâyına gelürken seferdeki³ bölük halkına ki 'ulûfeleri serdâr yanında virilmek buyurılmış idi, anlar ise bilâ-destür der-i devlete gelüp hilâf-ı me'mûr vaz' itdükleri eelden gayrı "Elbette bize bunda 'ulûfe virüñ." diyü ikdâm ve⁴ vezîr-i mezbûruñ zimâmın alup niçe şetm ü düş-nâm itmekle her ne hâl ise ol gün fitneleri def' kılınmış idi. Ammâ irtesi yine cem'iyetle Ayaşofya önine gelmişler idi. Ve "Elbette bize söğdi. Ve ta'n u la'n idüp niçe küfr söyledi. Elbette Ferhâd Paşa'nun başın isterüz." diyü miştabadaki vükelâya haber göndermişler idi. Egerçi ki vüzerâdan Hâlîl Paşa ve Mehemmed Paşa bu fitne-i kebîr def'i için ol fi'e-i bâğiye çıkdılar ve nuş u pend vâdilerine⁵ ser-âgâz kıldılar, lâkin müfid olmadı. Anlarun dağı kesr-i 'ırzına müte'alliğ niçe ahvâl oldı. Ba'dehu yeñiçeri ağası olan Ahmed Ağa'ya haber olmağla atlanup geldi. Eli degneklü yeñiçeriyân ile ol sâhayı çevirdi. Fe-ammâ zümre-i sipâh-ı güm-râh⁶ aña dağı ayn-ı 'işyân ile [493b F] nigâh idüp ta'vîl-i yed ve ta'n-ı eşedd itdüklerinden mâ'adâ sengsâr itmege sa'y eylediler. Ya'nî ki "Sen var, yıkıl, git; bize qarışma." diyü söylediler. Hemânâ müşârûn ileyh ağa zümre-i râcilîne kâr-fermâ oldı. "Bre şu bed-bahtları varuñ, uruñ." diyü buyurdu. Bilâ-te'hîr degnek şak-â-şakı âfâka münteşir oldı. Ve fırka-i tağiye cezâların bulup maḥzûl ü maḥzûn tağıldı. Dağı irtesi yeñiçeri zümresine yüz yigirmi biñ naqd aqçe in'âm olındı. Ve on nefer ağalarına yarar hil'atler ile ihtirâm kılındı.

1 ü redd: - F

2 Paşa-yı serdâr: Paşa serdâr olup R4

3 seferdeki: seferli olan EH

4 ve: idüp R4

5 vâdilerine: itmelerine EH

6 zümre-i//râh: sipâh-ı güm-râh gürûhı R4

Der-ma‘şiyet-i¹ sipāh-ı güm-rāh

Bölük halkı didükleri fırka-i² zemîme ve ebnâ-yı sipāh u silāhdâr u ‘ulüfeciyan u ğurebâ ‘add olınan zümre-i le‘îme altı bölük ağalarına zîr-dest olan neferâtdur ki fî zamāninâ ekşeri ‘uşât u reh-zenân u tuġât³ bir bölük bî-edebân-ı zemîmü’ş-şifâtdur ki anlaruñ bir kısmı harem-i pâdişâhiden [506a EH] çıkarıldur. İkincisi⁴ yeñiçeri ocağından hâşıl olup anlara illhâk kılınanlardur. Üçüncüsü⁵ yine kendülerüñ ebnâsından olup⁶ ibtidâ‘en onar aqçe yevmiyye ile bölüğe kayd olanlardur. Dördüncüsü tobcılıqdan ve cebelikden gelenler ve ekâbir kullarından ve Mısr u Şâm u Bağdâd kullarından birer tarîk ile bölüğe geçenlerdür. Ekşer-i fesâdât u ‘ișyan dördüncü ‘add olınan fırkadan olan bî-edebân ve küfrânü‘n-ni‘melik vâdisinde nümâyân olanlardandur⁷ ki hadd-i zâtında ekşeri şımf-ı erâzildendür. Ma‘a hâzâ nuhûset ü neketleri müşârün ileyh bi‘l-benân olan sipāh-ı güm-rāh ekşeriyâ ol esâfildendür.

Li-münşi’ihi

Yokdur anlarda zerre deñlü edeb
 Ekşeri erzel⁸ ü zemîm-i neseb
 İşleri güçleri fesâd itmek
 Cümle hüküm ehline ‘inâd itmek
 Şüretâ nâ-kes ü muhaqqardur
 Zulum ile şan vebâ-yı ekberdür
 Götürür gönder⁹ ile bayrağın
 Eridür niçe biñ yürek yağın
 Biri bir kıyeyi harâb eyler
 Kıvmini ehl-i ıztırâb eyler

1 ma‘şiyet-i: muşibet-i EH

2 fırka-i: zümre-i R4

3 ‘uşât//tuġât: ‘ișyan u tuġyan üzere F, R4

4 İkincisi: Bir bölüğü R4

5 yeñiçeri//Üçüncüsü: - F

6 yeñiçeri//ebnâsından olup: ebnâsındanur üçüncüsü yeñiçeri ocağından hâşıl olup F

7 olanlardandur: olanlaruñ arasındandur F

8 erzel: erâzil F

9 gönder: gündüz F

İkisi bir ‘azîm şehre belâ
 Bir gürûh olduğında dehre belâ
 Pâdişâhına itdiler ‘işyân
 Cümlesi oldu lâ’ik-ı nîrân
 İki şâhenşeh-i¹ velî ni‘met
 Bed-du‘â itdi anlara kat kat
 Ba’d ez-în oldı ol gürûha muhâl
 İntizâm-ı ma‘îşet ü ahvâl
 Ol sebebendür anlara nekbet
 Faqr u fâqa² vü fısķ-ıla şöhret

Fî nefsi’l-emr üç dört aķçe ile bir yeñiçerinüñ ahvâli muntazam olur. Başında zerrîn üsküfi ve sîm yüklügi³ ve belinde gümüşli kılıcı ve cihet-i ma‘âşında nizâm-ı⁴ umûrı taħaķķuķ bulur. Fe-ammâ kırķ elli aķçe ‘ulufe yiyen sipâh, küfrânı’n-ni‘me vü bed-h‘âh olmağın ķanda bir nekbetî kimesne görseñ anlarda bulunur. [497b R4] Ve nerede ki libâsı denî, destârı kirli bir oñmaduķ bulunup “Ne zümredensün?” diyü şorulsa elbette bölük hâlķından idügi taħķik olunur. Sulţân Murâd Hân zamânında Rümili beglerbegisinüñ katli evânında⁵ bir def‘a Dîvân-ı Hümâyün’ı başdılar. Vüzerâyı taşlayup h‘âh u nâ-h‘âh mîr-i mîrân-ı⁶ mezbûruñ katline bâ‘iş oldılar. Def‘a-i şâniyede bir dahı yine nâ-şâyeste vaz‘ itdiler. Ya‘nî⁷ ki yine evvelki gibi Dîvân’ı başup başdefterdâr olan Seyyid Meħemmed’ün⁸ başın istediler. Hâlâ ki cezâların bulup ekseri katlı olındılar. Ve bilâ-techîz ü tekfin ve şalât-ı meyyitleri kılınmayup “Meyte hûkmindedür.” diyü deryâya atılmağâ sebep oldılar. Def‘a-i şâlişede ki Sulţân Meħemmed Hân’uñ zamân-ı salţanatı idi, Ferhâd Paşa talebine gelüp havâlî-i Dîvân’da iki gün pey-â-pey bî-edeblikler itdiler. Ammâ

1 şâhenşeh-i: şâhî ki F

2 fâqa: iflâs EH

3 yüklügi: yüñlügi F

4 nizâm-ı: intizâm-ı R4

5 evânında: eşnâsında F

6 mîrân-ı: - F

7 Def‘a-i//Ya‘nî: - F

8 Meħemmed’ün: Meħemmed Paşa F

bu zümre-i zemīmenüñ ekşeri, ya'nī ki vādī-i fesād¹ ü şenā'atde ki her biri nahş-ı ekberdür, evvelâ Şīrvān vilāyeti hīrāsetine, şāniyen Tebrīz ü Revān muhāfazasına ihtimāmen kitābeti irtikāb olınan² erāzil-i nās ve esāfil-i bī-қыiāsdu ki ol ser-ḥaddi ḥıfz için yazdılar. Ve birer ikişer sene anda alıḳodılar. Ol müzāyaḳadan ki ḳurtuldılar, hemān Müslimānlaruñ nehb-i erzāḳ u emvāline ḳoyuldılar.

Ve bi'l-cümle sefere ki 'azm iderler, yollarda müft ü meccānen geçündüklerinden ḡayrı rāst geldükleri aşḡāb-ı rü'ūs-ı nāmūsun mā-melekini ḡaşb u ḡāret³ iderek giderler. Yine varduḳları seferde fetḥ u nuşret umarlar. Paşalarından ve ağalarından kimesne bunlaruñ zabḫına muḳayyed degüldür. Güyā ki pādīşāh-ı İslām seyf ü ḳalem ile mü'eyyed degüldür, her itdükleri yanına ḳalur, anuñ için āteş-i fitne⁴ vü fesādları iştī'al bulur oldı.

Ferhād Paşa Boḡdān fitnesi def'ine serdār olduḡudur

Vaḳtā ki māh-ı Şa'bān'ın on⁵ yedisi oldı, rüy-ı zemīn āşār-ı nev-bahār ile ser-sebz-ḡaḫ olup nüzhet buldı. Rüz-ı pençşenbe idi ki şehrden cümle erkān-ı devlet atlandı. Ferhād Paşa ve sār vüzerā bi-esrihim bāb-ı hümāyūna⁶ vardı. Kemāl-i i'zāz u ikrām ve ifrāt-ı ta'zīm u ihḫtirām olınup paşa-yı müşārün ileyh başdan ayaḡa girān-māye ḫil'atler ve 'imāme ile teşrif olındı. Ve serdārlıḡı tehniyet buyurılıp vicāhen ve şifāhen söyleşilecek umūr-ı dīn ü devlet ol maḡalde söyleşildi. Ba'de-mā zümre-i ḫabl ü sürnā vü nefir ve debdebe-i tuḡ u 'alem-i nuşret-mesīr ile gönderilüp [506b EH] Edrine Ḳapusu'ndan çıḳıldı. Ve ol ḡavālīdeki menzil-i mu'tāda ḳonuldu. Ammā 'askerün o ḡünki zib ü zīneti, ḡuşuşā yeñiçeri alayınun ḡün-ā-ḡün māhiyeler ile 'arz-ı māhiyyeti degmede vuḳū' bulmuş degül imiş.⁷

1 fesād: şe'n F

2 olınan: - F

3 u ḡāret: - F

4 muḳayyed//fitne: - R4

5 on: F mükerrer

6 hümāyūna: hümāyün üzerine F

7 imiş: idi didiler EH

Li-mü'ellifihi

Yeñiçeri ki ğuzātuñ odur qadimlari
 Cihād umürına her yirde müstedimleri
 Silāha rağbet idüp 'arz-ı ğayret¹ eylediler
 Kemāl-i zīnet ile baş-ı şöhret eylediler
 Hudā o kavme mu'ın ü zahīr ola her dem
 Sipāh gibi degüldür 'uşāta pış-ıqadem
 İçinde kimleri var ise çok degül kemdür
 İyünün iyliĝi yanında ol da mübhemdür²

Ammā paşa-yı mezbūr 'arz-ı şöhretle çıķduĝı ĝün bir ĝarīb remz oldu. Otaĝı qurbına varduķda önce getirilen iki tuĝuñ biri yıķılıp ĝüy-ı zer-endüdi şikest buldı. Hattā tuĝ-keş olan derbān bindüĝi atı ile yıķılıp hāke yeksān ve tuĝ-ı ser-efrāz-'unvān ĝubār- [494a F] ālud iken nümāyān olduĝını her gören hayra yormadı. "Bu, serdāruñ uğuru nā-mübārek olmasına sebebdür." diyü fāl-i³ münāsib görmedi. Fi'l-vāķi' taṭayyurları vāķi'a muṭābıķ oldu. Müşārün ileyhün āhīr seferi olup neticesi 'azl ü ḥabs ile kellesin yitürmege muvāfiķ oldu. Ve irtesi ĝün 'asākir-i İslām nehzat olunduķda sipehsālār-ı mezbūra istimālet için bu maķūle bir nāme gönderildi ki ser-ḥadde varılıp 'asākir-i İslām cem' olduķda yüzlerine qarşu oķunması emr olındı.

Muḥaşşalü'l-kelām emr-i müsāferete kıyām idüp āheste āheste Hezārĝırad qurbına dek vardı. Ve " 'Asākir-i İslām'dan kimesne gelmedi." diyü şikāyetden ḥālī olmadı. Ke-ennetu Boĝdān'a varmaķ ve muķābil ü muķātil olmaķ murād idinmedi. 'Ale't-tevālī nehār u leyālī "Yanumda leşker yoķdur." diyü ta'allüliden geçmedi.⁴ Bu ešnada Sinān Paşa hevādārları fırsat buldılar. "Hem Boĝdān'ın fetretine bā'ış olan kendüsidür. Ve hem def'ine varmaķ istemez." diyü ĝamz u nifāķa koyıldılar. Hālā ki ser-ḥadde [498a R4] varmış idi. Ve cısr bināsına ādemler ta'yīn idüp encām bulmasına muntazır

1 ĝayret: ĝarīb EH

2 Hudā//mübhemdür: - F

3 fāl-i: bu ḥālī EH

4 ta'allüliden geçmedi: ta'allül iderdi F

idi. Nihâyet ahyânen der-i devlete ‘arzlar gönderüp “Yazılan ‘askerün he-nüz ‘öşr-i ‘aşiri gelmedi.” diyü bildürürdi. ¹«فَدَمَ الخَرُوجَ قَبْلَ الوَلُوجِ» naşşına imtişâl kaçş iderdi.

Sinân Paşa’nuñ tekrâr vezâreti beyânındadır²

Çünkü eķâvîl-i aşhâb-ı ğaraz ki mâ-şadaķ-ı ³«فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ» olmuşlar idi, sem’-i şerîf-i şehryârîde cây-gîr oldu. Bilâ-te’hîr Ferhâd Paşa’nuñ ‘azli ve Sinân Paşa’nuñ naşbı ta’ayyün buldı. Ne didilerse didiler, hüsrev-i ‘aşrı⁴ kâ’il eylediler.

Li-mü’ellifihî

Yine ma’zûl kıldı Ferhâdı
Şaldı ardınca haşm-ı horyâdı
Biri birine düşdi ol iki şüm
Arnavud fitnessiyle çoldı kurum
Ol iki sâl-horde ehl-i ğaraz
Cevheri ‘arz içinde yazdı ‘araz
Tâ ki germ oldu âteş-i ğavğâ
Düşdi te’hîre yine hedm ü veğâ

Ve bi’l-cümle pâdişahı tekrâr tarîķ-ı müstaķimden çıkardılar. “Elbette Sinân Paşa serdâr olmak gerek ve Ferhâd Paşa’nuñ⁵ ser-i kem-bahtı ‘izz-i huzûrînuza gelmek gerek.” diyü iĝdâb eylediler. Bi’l-âhîre mâh-ı Şa’bân’uñ selhî ki rûz-ı şenbe⁶ idi, mühr-i vezâret yine Sinân Paşa-yı şüma virildi. Beş aydan beş gün eksicek ma’zûl tırup yine şadr-ı vezârete şu’ud eyledi. Fe-lâ-cerem imtişâlen li’l-emr der-i devlete geldi. On gün karar idüp ber-vech-i isti’câl mâh-ı Zîl-ka’de’nün toķuzuncı günü ki rûz-ı düşünbe idi, alay ile taşra çıkđı. Boĝdân keferesinün fitnessi def’ine me’mûr kılandı. Lâkin Fer-

1 “Girmeden önce çıkmayı düşün.”

2 vezâreti beyânındadır: vezâretidür F

3 “Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır.”, Bakara Sûresi, 2/10.

4 hüsrev-i ‘aşrı: habs u ‘azle F

5 Ferhâd Paşa’nuñ: Ferhâd’uñ F

6 rûz-ı şenbe: yevm-i sebt R4

hād Paşa ile ki ‘adāvet-i kādimesi var idi, bu fırsatda başın almağı murād idindi. “Mādām ki ol hayātdadur, ben edā-yı hüdmete kâdir degülüm.” diyü ta‘allüle başladı. Kendünün ‘uyübünü bir bir hüner bildürdi. Ve anuñ cānib-i şarqdaki fütühātını maḥz-ı noḫşān u mā‘yübter¹ gösterdi.

El-kıṣṣa ne didi ise didi, ketḫudā-yı bevvābān olan Ahmed Ağa’yı mez-būruñ elinden² mühri [507a EH] almağa gönderdi. Ve fırsat bulursa başın alup ḫanını ḫāke salmağa müte‘addid emrlerle gönderdi.

Şāmilerūñ der-i devlete vuşūli beyānındadur

Yeñiçeriyān-ı vilāyet-i Şām ki ekşeri şecā’atle benām biñ neferden ziyāde hayyālān-ı ‘arbedekār ve beriyye-süvārān-ı heycā-kirdār dil-āverān-ı³ yarar idükleri ma‘lūm-ı sükkān-ı dār u diyārdur, ‘alem-i Nebevī ile beş yüz nefer⁴ merd-i ḫavī sene işnā ve elf⁵ tārīhinde Yanıḫ Ḳal’ası fetḫine gelmişler ve me’mūlden ziyāde dil-āverlikler itmişler idi ki maḫallinde tafşīli beyān olunmuşdur. Binā’en ‘alā zālīk sene şelāşe ve elf tārīhinde anlardan tamām biñ nefer dilir-i hizebr-intiḫām yine Rūmilī’ne ḡazāya gelmek, ḫuşūşā rāyet-i manşūr-ı Muşṫafāvī bile getürilmek emr olındı. Ammā geçen senedeki gibi Gelibolı Ma‘berī’nden geçilmeyüp Üsküdār’dan ‘ubūr ile der-i devlete gelmek fermān⁶ olunmuş idi. Zīrā muḫaddemā Gelibolı’dan geçdüklerine cümlesi āzürde-ḫāṫır olup “Bize raḡbet olunmadıysa ‘alem-i Muḫammedī’ye iḫtirām farz idi. Neden ki bizüm der-i devlete varmamuz münāsib görilmeye? Hezār yire isrāfları var iken rāyet-i sa‘ādet-āyet-i Aḫmedī ri‘āyeti cümleden vācib bilinmeye idi?” diyü güft ü gü itmişler idi. Bu defa ri‘āyet-i ḫāṫırları münāsib görüldü.⁷ Ve der-i devlete geldükleri gibi altı biñ filori in‘ām, ḫuşūşā Meḫemmed Ağa nām zābıṫlarına ve meşāhīrine otuz pāre ḫil‘at-ı zerrīn ile ikrām ve ḫuyūl ü devābları için bir gemi yükü arpa ile iṫām ḫılındı. Ve ‘alem-i muḫterem-i Nebevī ḫarem-i sa‘ādete alınp ziyāret-i mübārekesinden teyemmün ü teberrük ü istifāde olındı.

1 ma‘yübter: ‘uyübter EH

2 mez-būruñ elinden: mezbürdaki F, EH

3 āverān-ı: āver ü EH

4 nefer: - F

5 sene//elf: biñ üç R4

6 fermān: emr F, R4

7 diyü//görüldü: pes Üsküdār’dan ‘ubūri münāsib görölüp F

[Hikāyet]

Hikāyet olunur ki¹ ‘alem-i Resül-i büzürgvār İznigmîd қаşabasından güzerān iderken merdān u nisvān u ebkār ve ‘amme-i şığār u kibār ki rü’yet-i mübārekesine t̄alib ve bir gören bir daḥı görmesine rāḡib olduḡda içlerinden bir ‘avret ke-ennehu devlet-i rü’yetine қanā‘at itmeyüp “Yiter gördük, yiter kendümüzi bu merāma irgürdük.” diyü yüz döndürdüḡi gibi [494b F] hevādan bir taş zāhir olur. Mezķürenün şüretine toқınup hūnīn ü zaḥm-ḥorde қılır. Aşlā ol sengi kim atduḡı bilinmez. Ve nereden toқunduḡı taḥaққuқ қılınmaz.

Nazm²

Resül³ ri‘āyetin taḥḡif iden zen
Görür kendüye dest-i ḡaybı⁴ reh-zen
Қazā bir zaḥm urur çirkin yüzine
O ḡarbdan қan oturdı her gözine

Der-tedārük-i Ferhād Paşa

Egerçi ki kethūdā-yı bevvābān sür‘at-künān çekildi ve gitdi. Fe-ammā Ferhād Paşa ādemleri ‘azīmet ü isti‘cāle taқaddüm itdi. Mühr-i vezāret alınmaḡa ve kendüsi bī-cān қılınmaḡa emrler virildüḡini didiler. Ve der-i devlette olan müşāvere-i aḡz u ḡabsi⁵ birer birer söylediler. [498b R4] Hemān paşa-yı mezbūr tevābi‘ini cem‘ қılıp, Ordu-yı Hümāyūn’dan ayrılıp “Ben ma‘zūl olmuşum.” diyü der-i devlete ‘azīmet eyledi. Ba‘dehu қа-рұcılar kethūdāsı vardı. Ancaқ iki ādem ile bulışdurılıp mühri aḡa teslim ve kendüsi tevābi‘i ile ‘aқabinde āteş-i fūrūzān ve şu‘bān-ı demān ve seyl-i firāvān ve şarşar-ı vezān gibi gelen Sinān-ı meş‘ūm-ı cān-sitān қorқusından t̄arīқ-ı müstaқıme yönelmişken⁶ na‘l-i bāz-güne ile Қarabuḡar nām menzilden döndi. Üç biñ miқdarı ādem ile girüye dönüp Meḡemmed Paşa-yı

1 olunur ki: - F

2 Nazm: - F, R4

3 Resül: Resülü’llāh ḡazretinün şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem F | Resül ḡazretinün R4

4 ḡaybı: ‘aynı F, R4

5 olan//ḡabsi: bulunan meşāhir-i ḡuddāmı ḡabsini EH

6 sitān//yönelmişken: sitāna toḡrı yolına yönelmişken Sinān’uḡ mekri қorқusından EH

Ṭavîl ferzendi İbrâhîm Paşa-yı¹ celîl çiftliğine dek vardı, k̇ondi. Ammâ Sinân Paşa ki kethüdâ-yı bevvâbân, siyâsetine cür'et idemedüğünü işitdi, tersini başmış ayu gibi gümür gümür itdi. 'Ale'l-fevr Şâm yeniçerilerini Süleymân nâm ağalarıyla mezbûruñ mâ-melekini gârete ve kendüyi k̇at ile ḣasârete emrler virüp gönderdi.

Li-münşî'îhi

Tahtında pâyidâr olan tâze şehryâr
 Lâ'îk mıdur alup vire bir 'abd-ı hâk-sâr
 Şeh var iken vezîrlerüñ cengi fi'l-meşel
 Arslan yanında ide iki² dilki kâr-zâr
 Çünkim siyâset olmağa ol müsteħâkdurur
 Sen öldür anı k̇atline ğayruñ ne cânı var
 Bir salţanatda kuvvet olunca benüm begüm
 Mümkün mi eyleye zu'afâ birbirin demâr
 Sulţân-ı rûzigârda aşlâ günâh yok
 İlķâ idendür aña bu za'fi³ günâhkâr

Şâm k̇ulları bir bölük iflâsân-ı ḣün-âşâm idi. Bir serdârüñ mâ-melekinden iġtinâm revâ'îhini istişmâm idince sür'at-ı tâmmе ile yürüdiler. Bir şabâh vezîr-i müşârün ileyhüñ aġırlıġı k̇atâr olup niżâm üzere giderken gârete [507b EH] k̇oyuldılar. Ferhâd Paşa kendüsi bir püşte-i refi'adan baķardı. Evzâ'-ı 'askeriyânı görince dest-i nedâmetle gögsin k̇aķardı. İçoġlanlarını 'uryân⁴ bir pâre otlık şarıġından destâr-perişân gördükçe ḣurķat u ğayret âteşleri cânını yaķardı. Ve ḣidemât-ı fütühâtı muķâbelesinde kendüye olan ihâneti fikr itdükçe duhân-ı âteş-i âhi saķf-ı semâya çıkardı. Egerçi ki tevâbi'ini yanına dirse ve her birini cenge k̇andurup naşîhatler virse "K̇atlıme emr viren pâdişâh degül, ḣaşm olan vezîr-i şerirdür." dise, "Göreyin sizi, dem bu demdür." diyü söylese ğâret emrine⁵ me'mûr olan

1 Paşa-yı: Paşa nâm aġa-yı EH

2 iki: - F

3 za'fi: şan'atı F, EH

4 'uryân: 'uryân büryân F

5 ğâret emrine: Sinân Paşa emriyle F

leşker bu vech ile ikdām idemezler idi. “Bizüm vezîr esbâbını ğâret itmek nemüze yarar?” diyü dönerler, giderler idi. Hâfi olmaya ki tã’ife-i Arnavud’da muhanneslik muqarrerdür. Ve maħal iktizâsına göre anlarda şecâ’at u cür’et ğayr-ı müyesserdür. Zîrâ ki bu zümre-i zemîmede istihyâ nâdirdür. Ammâ buhl ile meşhûr, ihtifâsı vâfirdür. Ammâ laħlaħa-i lisânda her biri güyâ Rüstem-i şânîdür.

Âhir-i hâl-i Ferhâd Paşa

El-ķışşa Ferhâd Paşa ğâret-i Şâmiyân’dan kaçaraķ otuz atlu ile ki ķurtıldı, Serânca nâm şa’b tağuñ cengelistânına düşüp hâlâş buldı. Ba’dehu der-i devlete yönelüp vâlide sulţân cenâbına mürâca’at ķıldı. Hattâ nuķûd u cevâhirden nesi varsa bi’l-külliyeye bezl itdi. Tâ ki müşârûn ileyhâ aña mu’in ü zâhîr olup çiftliğinde tırması için icâzet aldı. Ve kendüye istimâleti müş’ir haţţ-ı hümayûn alup şaldı. Mezbûr daħı melûl ü maħzûn pâya-taht-ı ‘aliyyeye maķrûn olan çiftliğine¹ hafiyiyeten gelüp sükûn ihtiyâr eyledi, tırdı. Ve rûzgâr-ı zûr-kâr² kazâ-yı mübremine sine-i pür-kînesini siper idüp oturdu.³ Ammâ Sinân Paşa leyâlî vü nehâr hîle vü hud’aya başladı. Ve bezl-i mâl idecek yirlere şarf-ı emvâl idüp ‘izz-i hużûr-ı salţanatda ğayr u şerden⁴ söze ķâdir olanları birer tãriķ ile telvîs ü⁵ telebbus eyledi. Ve tãriķ-i mezbûrda şeyhü’l-İslâm olan Bostân-zâde⁶ Mevlânâ Muħyî’d-dîn ki Ferhâd Paşa ile ‘adâvete ķarîn ve Sinân Paşa ile ķadîmden ğullet ü ülfetleri ma’lûm-ı uķûl-i dūr-bîn idi, bu fırsatla hem re’is-i ‘ulemâ-yı a’lâm ve hem maħrem-i esrâr-ı şehryâr-ı ‘âlî-maķâm bulunmağın her vech ile anuñ dâmenine teşebbüs ķıldı. Hattâ ekşer-i a’yân u erkân i’tikâdlarınca otuz biñ dînâr ve ba’zı tuħaf u yâdigâr rişvet tãriķıyla işâr u nişâr ķılıp manşıb-ı iftâ şadrını necâset-i irtişâ ile mülevves ķıldı. [495a F]

1 tırması//çiftliğine: - R4

2 rûzgâr//kâr: rûzgârûñ EH

3 Ve//oturdu: - F | oturdu: - R4

4 ğayr u şerden: - F

5 telvîs ü: - F, R4

6 telebbus//zâde: hattâ F

Nazm

Şaydı bir şüret-i fetvâya otuz biñ dînâr
Şeyhü'l-İslâma ğınâ virdi tamâm ol mekkâr

Rişvet aĥzına ider cür'eti kâğilar inen
İrtişâ almağı müftî de idindi der-kâr

Ala bir şüret-i fetvâya otuz biñ ĥasene
Ğabn-ı fâĥiş gibi olmaz mı 'aceb bu bâzâr

'Ulemâ zümresinün böyle olıcaĥ ĥâli
Mürteşî olsa 'aceb mi ümerâ leyl ü nehâr

Ammâ şüret-i fetvâ bu yüzden imlâ olındı ki bir vezîr küffâr cānibi-ne mu'avenet-pezîr olduğdan ğayrı¹ 'ulemâ ve e'imme vü ĥuĥabâ ve sâ'ir mücāhidîn ü ehl-i ğazâdan ba'zı Müslimānlar şekvâ ile kendüye gelseler [499a R4] "Boĝdān keferesi nisvān u ebkārımızu esîr eyleyüp ve mecālis-i fişk u fücûrlarında sâķilik itdürüp 'ār u nāmūsımız şîşelerini yirden yire çaldı." diyü ağlaşduĥlarında ol vezîr-i cehālet-ķarîn-i bî-zekâ, ya'nî² Ferhād Paşa ĥiddet ü ğazab ĥâlindeki 'unfla cevāb-ı nâ-şavāb virmiş ola.³ Ya'nî ki "Siz kâfirün ehl ü 'ıyālin esîr idüp ķullandüğünüz ĥoş mı idi? Şimdi anlar sizün ebkār u nisvānınızı ķullandüğuları 'aceb midür?" diyü söylemiş ola.⁴ Egerçi ki Ferhād Paşa'nun ĥuşûnet-i ĥab'ı şaĥîĥdür ve ĥālet-i ğazabında bu maķûle nâ-şâyeste kelimât itmesi⁵ ve küfre mü'eddî idüğünü fehm itmemesi⁶ şariĥdür. Lâkin vuķū'ınun şîĥhati ğaraza maĥmûl olmaķ fehm olunur. Ekser-i ĥavāşş u tevābî'inün cevāblarından müşārün ileyhün ol yüzden cevābı muĥâldür, dinilür.

El-ķışşa müftî-i zamānuñ bu ğüne fetvâsı ve Sinān Paşa hevādārlarının rüz-be-rüz [508a EH] ilķāsı, ĥuşuşâ kendünün ğün-â-ğün iftirālar ile vācibü'l-ķat idüğünü inhāsı sa'âdetlü pâdişāh-ı sâde-dil cenābını irzâ ve mezbûruñ vücûdını ifnâ muķarrer olduğü ĥâlde mezbûrı çiftliginden ge-

1 ğayrı: şoñra F

2 bî-zekâ ya'nî: olan F

3 ola: olsa F

4 ola: olsa F

5 kelimât itmesi: gelmek şanması R4 | söz gelmek ĥâtimesi EH

6 itmemesi: itmesi F

türdiler. Yediğulle'nün maḥbesine yaturdılar.¹ İttifâk Vezîr-i Râbi' Sinân² Paşa ki Cıgala-zâde şöhretiyle müsemâdur, anlara sefer buyuruldu. Ferhâd Paşa'nun cümle ḥuyûl ü devâbbı, ya'nî ki üstür ü esb ü ester ü ḥâdim-i bî-icâbı anlara teslim olunmak emr olındı. Fe-ammâ Ferhâd Paşa ḥadd-i zâtında mu'ânid-i bî-pervâ ve Cıgala-zâde ile mâbeynleri 'adâvet üzere idügi ma'lûm-ı zevi'n-nühâ olmağın emr-i pâdişâhiye imtişâl itmedi. Def'ini tedârük için vâlide sulṭân cenâbına 'arz-ı ḥâl gönderdi. Müşârün ileyhâ daḥı Cıgala-zâde Sinân³ Paşa'ya tenbîh-i zücret-nümâ kılup "Olmaya ki mezbûruñ ḥuyûl ü devâbbını alasun. Ve yâḥûd almak ḫaşdına ol cânibe nazâr şalasan." diyü inhâ itmegin Cıgala-zâde müteḥayyir ve ol iki emrün ḫanğısına imtişâl itmede mütefekkir olup bi'l-âḥire vâlide sulṭân tezkiresini 'aynıyla cenâb-ı salṭanata gönderdi. Ferhâd Paşa cânibi ḫimâyetlerini kemâ-yenbağî bildürdi.

Li-münşî'îhi

Âteş-i fitne şu'leler şaldı
 Yaḫayazdı cihânı az ḫaldı
 'Âḫıbet işti'âl idüp ol nâr
 Zât-ı Ferhâdı ḫıldı ḫatl [ü] demâr
 Kûh-kenlikler eyleyen zî-şân
 Cân-ı şîrini itdi anda revân
 Zât-ı Ferhâdı şâh-ı şîrîn-kâr
 Bî-nişân itdi yıḫdı üstine yâr⁴

Hemân ol şeb çavuşbaşı⁵ gönderildi. Yediğulle'de ḫabs iken emân virilmeyüp⁶ boğduruldu.

1 yaturdılar: giriftâr-ı bend olmasına yitürdiler EH

2 Sinân: Yûsuf F

3 Sinân: Yûsuf F

4 şâh-ı/yâr: sinân-ı şîrîn kârını itdi yakın F

5 şeb çavuşbaşı: ḫinde başı F

6 emân virilmeyüp: - F, R4

Sû'-i tedbîr

‘Âmme-i ‘uçalâ ve kâffe-i zevî’n-nühâ müttefiklerdür ki Ferhâd Paşa’nuñ bu maķûle maħall-i müzâyakada ķatli re’y-i şâ’ib degül idi. Tek тұtururken beş altı¹ biñ âdemiyle ol ķapuyı taġıtmaları ve ‘Acem diyârında bunca ĥidemât-ı meşķüreleri muķarrer iken küfrânü’n-ni’melik semtine sülük itmeleri cidden münâsib degül idi. Merĥûm Sulţân Murâd Ĥân bu ġüne ĥilelere raġbet-künân olmaz idi. Her ne deñlü sevķ itsele böyle sũ’-i tedbîre ruĥşat virmez idi. Zirâ ki paşa-yı mûmâ ileyh ĥiĥ bir ĥidmete yaramaduġı taķdîrce şarķ seferlerine² vuķûfı ve serdâr-ı manşûr u mużaffer nâmına Sürĥ-serân miyânındaki ĥidmet-i mevşûfı şıyânetine bâ’iş olmaķ gerek idi. “Mebâdâ, şarķ taraflarında bir fitne zâhir olursa yine anı ķullanırız.” diyü ta’biye olunması muķarrer bulmaķ gerek idi. Andan mâ’adâ ĥidemât-ı fetĥ u nuşret muķâbelesinde ĥabs u ta’zîb ü siyâset selâtin-i mâziyye zamânlarında muĥâlîf-i mezheb-i mürüvvet тұtılurdu. Ve ‘adũ-yı ķavî iġvâsıyla bir vekil-i celilün mâlini ġâret ve âdemlerini ĥabs ile ihânet muġâyir-i tedbîr-i dil-pezîr ‘add olınurdu.

Serdâr Sinân Paşa’nuñ ser-ĥadde vuşûli ve köpriden ġeġdügidür

Serdâr Sinân Paşa ki der-i devletden çıķdı, gitdi; ķat’-ı merâĥil ve sũr’at-ı isti’câl ile ser-ĥadd-i Boġdân’a ‘azîmet itdi. Tıyy-ı menâzil ile³ ‘aķıbet Ferhâd Paşa binâ eylediġi cisir ķurbına yitdi. Evvelâ⁴ aña ‘adâvetini iş’âren ve cibilletinde merkûz olan ‘inâd u muĥâlefetini izĥâren anuñ yöneldüġi yola gitmedi. Düşmen vilâyetine âĥar tarîķ ile duĥûli muķarrer itdi. Ķaçan ki Ruscuķ nâm ķaşaba ķurbına geldi, üç biñ miķdârı küffâr-ı ĥâk-sârũn papasları ile diri тұtulan ĥoryâdları ellerinde ŧabl-ı meyşûmların çaldurarak ķarşu geldi. Herkes “Uġurumuz ĥayrta fetĥ oldu.” diyü serdârũn ŧâlî’ine ĥaml itdi. Meger ki ol sa’âdet Ĥasan Paşa ŧâlî’inden imiş ki Boġdân küffârından sekiz biñ ĥâk-sâr [495b F] paşa-yı nâmdâra zarar ķaşdına geldükde Ĥaydar Paşa-zâde ‘Alî Beg ki Tırġovişte’de⁵ şîşe çevürdüķleri ‘Alî

1 altı: - F, R4

2 seferlerine: seferlerinũn ehl-i R4, EH

3 Tıyy-ı//ile: - F, R4

4 Evvelâ: - F, EH

5 Nüşhalarda “Berġoşte, Terġoşte, Derġoşte” biçimlerinde yazılan bu yer adı tashih edilerek metne alındı. bk. Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 162.

Paşa'dur,¹ yanlarında hâzır bulunup iki üç yüz atlı ile muqaddem yitişüp kâfirün yüzün dönderür. Der-‘aşab paşa-yı mezbür dahı biñ miqdârı sipâhî ile yitişüp [499b R4] niçesini tu‘me-i şîr-i şemşîr ve ekşerini dest-beste esir idüp getürmiş idi. Küffâr-ı saşar-medârdan [508b EH] az kimse ol maħalden kırtulmuş idi.² Vaqtâ ki cîsr-i ma‘mûrdan geçildi, Eb‘ül-feth Sulţân Meħemmed Hân‘uñ cedd-i büzürgvâr-ı hem-nâmı âşârından Yirgögi Qal‘ası altına konuldu. Ve kibâr-ı ‘asâkir-i dîn ve nâmdârân-ı cünüd-ı mücâhidîn ile müşâvere kılındı. Ve bi‘l-cümle üç konaş gidildükden sonra bir bataşlu konaş gelindi. Kimi konup ve kimi konmak üzere iken küffâr-ı Boğdân‘dan bir gürüh-ı bî-şüküh kelle-i ħanâzîr-mişâl ol bataş etrafından zâhir olup mübâşîr-i ħarb u kıtâl ve ceng ü cidâl oldılar. Zümre-i mücâhidîn dahı ħarb u ħarb itmege ve küffârüñ kal‘ u kam‘ı niyyetine³ kıoyuldılar. Daħve-i kübrâdan perħâşa başlanup beynê‘ş-şâlâteyn olunca muħkem ceng ü cidâl ve ħarb-ı küpâl⁴ oldu. Üç biñ miqdârı küffâra üç yüz bahâdır muķâbil olup zafer buldılar. Niçesi ġâzî ve niçesi şehâdet meydânınıñ mümtâzı ve ‘arşa-i veġânüñ ser-endâzı olduġdan sonra hezimet cânib-i küffâra ve zafer ü nuşret mücâhidîn-i dîndâra vuķü‘ bulup on iki kıt‘a tobları alındı. Ba‘dehu ol maħalde iki köpri dahı geçildi. Üçinci köpriye varıldıġdan sonra meger ki küffâr-ı füccârüñ orman içinde birkaç yüz tüfeng-endâzlarından pusu var idi. Nâgehân ‘asker-i zafer-rehberün önine çıkdılar. H‘âh u nâ-ġ‘âh gürüh-ı ‘asker-i İslâm⁵ miyânında faşıla gibi düşüp Müslimîn‘i birbirinden ayırdılar ki Bükreş muħâzîsinde bir küçirek bataşlu ırmaş idi. Sene erba‘a ve elf Muħarrem‘inüñ evâ‘ilinde ol menzile varılıp ‘askerün ağırlıġından bir miqdârı konup ve bir miqdârı henüz ardınca gelürken küffârüñ ba‘zı fedâ‘î tüfeng-endâzları ħanâzîr-mişâl ormandan çıķup mübâşîr-i ġâret ü kıtâl oldu. “Hây, kâfir çıkdı. Bir miqdâr at oġlanı alındı.⁶” diyü ‘asker miyânına şît ü şadâ düşdüġi gibi⁷ be-ħikmet-i Ĥudâ zümre-i mücâhidîn üzerine añsuzın bir şaşkınlıķ düşdi ve başiretleri bağlandı. Şîrân-ı cân-şikâr iken bir süri ħanâzîr-i dâlâlet-şî‘ardan rü-gerdân ve serdâ-

1 çevürdükleri//Paşa'dur: çevirem begi mezbür 'Ali Beg'ün F

2 niçesini//idüp: yitişüp R4

3 ve//niyyetine: - F, R4

4 ve//küpâl: - F, R4

5 gürüh-i//İslâm: muntazır olan gürümları R4, EH

6 alındı: aldı F

7 düşdüġi gibi: düşdi. Öyle olunca F

ruñ kemâl-i¹ hayretini görünce dibelik ‘aciz ü fūrū-mānde kaldılar. Bu hāl ile kimi öñde ve kimi artıda ceng ü cidāl ile hırāb u đırāba² meşğül olmağ-la cisr-i şālīş dağı geçildi. Gāh cengelistāndan ve gāh cāy-ı hürmen kadar bataklı yirlerden güzār olındı. Ve her kaçan ki öyle meydāncığa gelinürdi, küffārdan bir gürūh-ı mekrūh³ mübāşir-i hārb u kıtāl bulunurdu. Açıvel-i eyyāmda daħve-i kübrādan vaqt-ı ‘aşra dek bu maķūle muđārebe vü mühāceme ile yürünülde. Küffār-ı bed-nāmuñ taburı ve derneği olan maħalle karīb gelindi ve konuldu. Bi-‘ināyeti’llāhi te‘ālā ol eṭrāfdā vāfir zaħīre kuyuları bulındı. ‘Asākir-i zafer-me‘āşir murād üzere azıķlandı. Ve ol şeb Mihā’il-i zelil dil alup söyledür. “Serdār⁴ ‘asākir-i bī-şümār ile gelmişdür.” didüğü için boynını urdu. Bir dil dağı getirilüp su‘āl ider. “‘Asker katı çok degüldür. Ammā Ḥasan Paşa bunda biledür. Ḥattā sizün ardıñuz almağa gitmişdür.” dimekle türsnāk olup, ol gece zümre-i melā’in tersine dönüp göçer gider. İrtesi görseler ki yirlerinde yiller eser, fe-ammā kefer-e-i saķar-maķar izhār-ı ğayret-i bī-hüner kılup⁵ taburları üzerlerine çıķmağa yol virmedi. Gün-ā-gün hamle vü hücümlar ile ğuzātuñ yüzlerin döndürdi. Bu eşnāda “Vezīr⁶ Ḥasan Paşa bin⁷ Meḥemmed Paşa düşmen leşkerinün ardın almış.” haberleri şüyü‘ buldu. Fırķa-i mücāhidin ki bu sözler mesmü‘ları oldu,⁸ küllī cür‘etlerine bu yüzden bādī vü sebep oldu. Ḥattā kāfirün miyān-ı ‘askerdeki cāsūsı bu haberi işidür. Fevrī varup a‘dā-yı dīnün bellü başlusına bildürür. Ol dağı gerçek şanup, za‘f-ı kalb hāşıl idüp cengden bir miķdār şaķınur. Meger ki ol şüyü‘ bulan haberün aşlı yoğ-ımuş. Ḥasan Paşa’ya serdār cānibinden aşlā iltifāt [509a EH] olunmayup her kār-ı bā-şavābı haṭā ‘add olunmağla nev‘an tekāsül üzere imiş. Ḥālā ki Müslimānları ol haber gird-ābdan gird-āba düşürdi. Ve ekşer-i ğuzātuñ laşelerine havādiş-i merg üşürdi. ‘Asker-i İslām serdārınınuñ ise nām u nişānı yok, zümre-i mücāhidin ne belālar çekdüğinden bī-ħaber, ‘ālem-i hayret ü dehşetde güzer olup tururken Perviz Çavuş nām muķbil-i cüyüş varur. Her ne hāl ise kendüyi

1 kemāl-i: - F

2 cidāl//đırāba: cidale F, R4

3 mekrūh: - F

4 Serdār: - R4, EH

5 kılup: - F

6 Vezīr: vezīr fi‘e-i mücāhidin ile F, R4

7 bin: F mükerrer

8 mücāhidin//old: mücāhidinün F, R4

kaldurur. ‘Asâkir-i İslâm cem‘ olup küffâr-ı hâk-sâr¹ yol virmedüğü bataklı boğaza götürür. Cümleden muḳaddem Rümili Beglerbegisi Ḥaydar Paşa merḥûm ‘âzim ve âlât-ı rezm ü ḥarb ile şehâdete câzim olup siperi ḳolında düşmenüñ alayına at bırağur. [500a R4] Ol sâ‘at şehâdet ile müstes‘add olur. Der-‘açab vezâret nâmiyla Eflâḳ beglerbegiligi virilen Meḥemmed Paşa² yürür. Kâfirüñ hüçümünü görince zâtındaki muḥannesliği muḳtezâ-sınca fevrî düşmenden yüz döndürür. Bir fedâ‘î kâfir yitişür. Arḳasına bir ḳaç ejder-ser urup zaḥmnâk ḳılır.

Li-mü’ellifihî

Arnavud zümresinden idi o şüm
 Oldı bed-dilligi anuñ ma‘lüm
 Çerkesi’l-aşl Mîr Ḥaydar nâm
 İtdi anda şecâ‘atin i‘lâm³
 Gerçi noḳşândur öyle serdâra
 At bırağup ‘adüsına vara
 Kendüsin yoḳ yire helâk ideler
 Zümre-i Müslimîni çâk ideler [496a F]
 Bir levendüñ işidür ol cür’et
 Yoğsa serdâra ‘aybdur o şıfat
 Server-i nâmdâr olunca emîr
 Tîğ-ı tîz aña besdürür tedbîr

Bu eşnâlarda küffâr-ı hâk-sâr beş ḳıt‘a ṭob ihzâr idüp ol boğaza muḳâbil ḳodı. Ve bir uğurdan serdâra ṭoğrı boşandurdı. El-ḳışşa evvelâ serdâruñ, şâniyen ğuzât-ı nâmdâruñ yüzleri döndi. Her biri ḳaçmağa yöneldi. Lâkin izdiḥâm-ı nâsdan ḳaçılmaḳ müte‘azzir ve ḥalâş u rehâ taraflarına yol açılmaḳ⁴ müte‘assir olmağın ol merâm daḥı müyesser olmadı. Bu mâbeynde

1 hâk-sâr: - F

2 Paşa: - F

3 Mîr/i‘lâm: idi Mîr Ḥaydar itdi anda şecâ‘atin aḫher F | i‘lâm: izhâr R4

4 u//açılmaḳ: - R4

serdârûn birâder-zâdesi olup ...¹ beglerbegisi olan Muştafâ Paşa İbn Ayâs Paşa ve sâbıķan Tırabozın beglerbegisi iken Kızılbaş'a giriftâr ve ba'dehu Mevşil beglerbegiliği ile kâmkâr ve bâ'de zamânin 'azl-ı mezelletle hâk-sâr ve bi'l-âhire Nigbolı sancağı ile cihet-i ma'âşında bâhirü'l-ıztırâr olan Hüseyn Paşa merhûm ki harem-i muhteremden çıkma Macariyyü'l-aşl bir ma'rifetlüce kimesne idi, bu zıkr olınan iki beglerbegi ki 'askere çignendi,² ammâ serdâr-ı mağrûr atından³ dūr ve ekşer-i huddâmından mechûr, bir batağa batup maħzûn u meksûr tuturken Rûmili şâhbâzlarından biri yitiş-di. Ve ol bûm-ı şûmı at çeküp hâlâş yaķasına çıkardı. Pes bir 'askerü'n ki serdârı bu zilletle bedidâr ola, anlaru'n 'aceb midür ki ekşeri ķatlı ile hâk-sâr ola. Ve şühedâ küştelerinden püşteler peydâ olup ol bataķda ne yararlar helâkliğla cân-nişâr ola. Huşûşâ ki evvel-i mühâcemede bir 'alem 'aynıyla alındı. Cânib-i küffâra müjde haberleri şalındı. Göze göstermedükleri Miħâl bu güne muħâl hünerler gösterdi. Ve âdem yirine ķomayup ħor baķduķları bed-fi'âl ol maķûle ağır leşkere hezîmet virdi. Bi'l-âhire küffâr-ı dâlâlet-nişân keşret-i iğtinâmla zir-bâr-ı girân olmağın bıraķdı, gitdi. Serdâr daħı ol maķûle şınuķlığla⁴ ol aralıķda iki gün oturaķ itdi. Ba'dehu ķalkup Bükreş nâm ķal'a ķurbına varduķda⁵ şaşķunlığından on beş gün çalışup anda bir palanķa, ya'nî⁶ bir küçirek ķal'a yapıdı.

Li-mü'ellifihi

Âķıl diyelüm mi biz o serdâra ki bi-neng
Serverleri ķar yirde helâk itdüre bi-ceng

Atluyı⁷ anu'n gibi batağa ileden şûm
Lâ-büd ola serdârlar içre ķatı mezmûm

Yüz bi'n eri üç bi'n ħara şındurdı o murdâr
Allâh anı mağbûn ide rüsvây ide her bâr

1 Nüşalarda bu yer adı boş bırakılmıştır.

2 beglerbegi//çignendi: beglerbegiyi ki 'askere çignetdi R4

3 atından: zâtından R4

4 şınuķlığla: şıngunlığla EH

5 varduķda: varup oturup EH

6 ya'nî: gibi F

7 Atluyı: Anları F

Zuhür-ı beliyye-i ‘acibe ‘alâ vecih’l-mağmûm¹ der-bilâd-ı nevâhî-i Rûm

Sene elf târihinde Deşt-i Qıpçaq ve ma‘lûm-ı âfâk olan gâyet-i Mâ-verâ’ü’-n-nehr ve ser-ḥadd-ı² İrân câniblerinde bir³ güsâle ile bir oğlan çoğar. Bir⁴ diyârda ol eṭrâfuñ ḥükemâsı bunuñ ḥikmet-i ḥafiyyesine ta‘acüb iderler. Kimi dir ki “Ol inege bir nefsanî âdem ta’lik itmişdür. Tâ kim menisinden bir oğlan [509b EH] tevellüd itmişdür.” Ve kimi dir ki “Dünyâ ṭuralı böyle bir vilâyetde bir⁵ vilâdet olmadı. Hâlâ ki niçe kelle-bânlar⁶ ol fi’l-i münkeri irtikâb muḥarrer olması ta‘ayyün bulmadı. Bâ-ḥuşuş re’s-i elfde böyle şey’üñ zuhûr bulması⁷ delildür ki Hâk *subḥânehu ve te‘âlâ* kullarına⁸ gâzab resminde ‘ibret göstermişdür. Bolay ki ‘ibret-bîn olup günâhlarından inâbet eyleyeler.” diyü bu maḥûle nâ-dîde vü nâ-şünide bir kışşa vücûda [500b R4] getürmişdür. Ammâ ba’zı ḥikmet kitâblarında getürmişler ki ṭûfândan evvel böyle bir hâl olmuş. “Elbette birinüñ boğazlanması lâzımdur.” diyü feylesofân-ı Yünânî kavli üzere ol zamânda oğlan zebh olunmuş. Hâlâ ki âdem kırğunı basit-ı arzdeki benî âdemün şülüşi helâk olmuş. Bu taḥdîrce “Benî âdem helâkından şığır kırğunı yegdür.” diyü re’y itmişler. İnekden oğlanla bile çoğan güsâleyi boğazlamışlar. Fe-lâ-cerem ol vâdilerdeki gâvmiş ü baḥar cinsi ser-be-ser kırılır. Ve lâşeleri ḥâk-i siyâha berâber olur. Fi’l-vâki’ pây-taht-ı ‘aliyye, maḥmiyye-i Qoştanṭiniyye’ye sene ihdâ ve işnâ ve elf târihlerinde revğan-ı sâde gelmez oldu. Ol kaḥt u kılletüñ bâ’işî şorulduḡda ol vilâyetlerde inek ve şığır cinsinden ḳalmayup kırğun olduḡ şübüt buldı. Ba’de-mâ ol ḥavâlıden diyâr-ı ‘Acem’e gelmiş, tolaşuraḡ dördinci yılda ‘Irâḳ-ı ‘Arab’dan berü zuhûr eylemiş ola.

Evvelâ Diyâr-ı Bekr’e, ba’dehu Zül-ḳadriyye’ye ve mülk-i Rûm’a ulaşıp sene erba’a ve elf Muḥarrem’inüñ içinde bu faḳîr, ya’nî mü’ellif-i keşîrüt-taḳşîr Rûm ḥazînesine defterdâr-ı emânet-semîr ve Amâsiyye san-

1 mağmûm: ma’mûre EH

2 Deşt-i//ḥadd-ı: - F

3 bir: bir inek bir F

4 Bir: Ol EH

5 vilâyetde bir: - EH

6 kellebânlar: küllî pâplar R4

7 böyle//bulması: olması F, R4

8 kullarına: - F

çağında mîr-livâ-yı ‘adâlet-mesîr olup cem‘an ol iki hîdmete me‘mûr idüm. Ol âfet-i sâriye ol havâliye geldüğine katı maḥzûn u me’sûr idüm. Ḥattâ teftîş-i mezâlîmle ki memlekete ṭolaşmağa çıkdum, uğradıgum ḳurâ vü ḳaşabâtı üstüḥ‘ân-ı tâzededen çekilmiş sûr ile me’sûr buldum. Farazâ köy oldu ki bir dâne gûsâlesi ḳalmış. Ḳarye bulındı ki dört beş yüzden bir iki inek nişâne ḳalduğuna sükkânı inşirâḥ bulmuş.

Li-münşî’ihi

Şöyle yatur lâşeler öyle ḳırılmış devâb

Ḳalb-i re‘âyâda hîç ḳalmamış ümmîd-i âb

Sâḫil-i deryâya şan ṭolmuş idi üstüḥ‘ân [496b F]

Baḫr idi şahrâ-yı Rûm düşmen aña ıztırâb

Ḥayret ile ellerin bögrine urmuş zenân

Ol dem dihḳân ḫazîn ḫâl-i ra‘iyyet ḫarâb

Çünkü bu beliyye-i ‘âmedür, ḫavâşş u ‘avâmma¹ sirâyet eyledi. Şıgır kırıgını re‘âyânun fakr ile inkisârına ve erbâb-ı tîmârün ‘â'idelerine² zarar olup iftikârına ve sâ'ir sükkân-ı memleket ü tüccârün ma‘âş emrinde ıztırârına sebep oldu. Egerçi kim ḫalk bunu “Yuḳarudan berü sirâyet idüp gelür.” dirler. Ke-ennehu “Kendülere nâzil bir belâ degüldür.” zann iderler. Ḥâlâ ki böyle degüldür. Sirâyet itdügi yirlerün re‘âyâsı ve sipâh u zu‘amâsı ve tüccâr-ı ḫırş³-ibtilâsı birer ṭarîḳ ile günâḫkârlardur. Ol sebeble bu yüzden⁴ ḳaḫṭ u ḳillete sezâvârlardur. Zîrâ ki re‘âyâ ḳismından şalâḫ u diyânet ü inşâf ḳalmadı. Ve sipâh u zu‘amâ vü⁵ ümerâ merḫamet ü ‘adâletle inşâf⁶ cānibine nâzar itmez oldu. Tüccâr ve ehl-i bâzâr ise ri‘âyet-i narḫ⁷ itmeyüp bir aḳçelîḳ nesneyi beşe şatması ta‘ayyün buldı. ‘Ale’l-ḫuşûş siyâset-i ihtisâb bi’l-küllîyye mün‘adim oldu. Sipâh u zu‘amâ vü yeñiçeriyân ehl-i sūḳ olmağa ve istedügi gibi alup şatmağla, ḫâkimlerün narḫların ṭutmayup

1 u ‘avâmma: - F

2 ‘â'idelerine: kendülerine F

3 ḫırş: - F

4 birer//yüzden: - F

5 zu‘amâ vü: re‘âyâ vü R4 | - F

6 ḳalmadı//inşâf: - F

7 narḫ: nüzül-i narḫ F

fermânlarına mu'tî' olmamağa¹ başladı. Fe-lâ-cerem Hâzret-i Hâliku'l-levh ve'l-Ğalem 'ibâd-ı bî-inkıyâdınun erzâkını қаһı u ğalâ itdi. Şığır kırığunı ile yoğurt ve peynir ve revğan cinsine kıllet düşdüğinden ğayrı aşl-ı ğidâ-yı cismânî ki şa'ır ü gendümdür, şığır kırılması ile anlardan bu ortalık şimdi hâlidür.² Vilâyet-i Rûm'da gözümlle gördüm ki ba'zı re'âyâ қоşılıp çift sürerler idi. Ve ba'zısı dağı el çapacığıyla yirleri қазup tuğm-ı gendüm ü şa'ır ekerler idi.

Li-münşi'îhi

El ile қазmadan ne hâşıl olur

Ol ekinden saña ne vâşıl olur

Andan 'ibret al vâķi'de yoğsa

Dağı bir özge fitne nâzil olur³

İğtinâm-ı 'asker-i cerrâr

Қақан ki Bükreş'e varıldı, cünüd-ı nâ-ma'düd yüz biñ miğdârı mevcüd idüği taĥķik olındı. Fe-lâ-cerem ğayrete geldiler. Tedârük-i mâ-fâta küşiş kıldılar. Gürüh gürüh aқınlar ve bölük bölük çapқunlar itmekle yüz biñe [510a EH] қариб esir çıkardılar. Ve niçe horyâduñ қанını hâk-i siyâha қardılar. Egerçi ki gerek anlardan ve gerek zaĥîre tedârükine gidenlerden çok kimse dağı telef oldı.⁴ Hele küffârın vücüd-ı nâ-büdları dağı beter melâmete hedef⁵ oldı. Nihâyet Erdel memleketi şınurından içeri girilmedi.⁶ Cengcileri [501a R4] hâzır-bâş olmağın anlarun ğareti mümkün olmadı. Ba'dehu altıncı günde Tırğovişte nâm қal'a қurbına varıldı. Bir ay tamâm andaistirâĥat u iķâmet olındı. Hâyder Paşa oğlı 'Alî Beg ki Çorum sancağı begi idi, Tırabozın eyâleti ile anda muĥâfazaya alıқonıldı. Ve Amâsiyye sancağı begi Rûm 'Alî Beg ve Tırğovişte sancağı begi Қoçi Beg cemî'an anda қaldı. Ba'de-mâ⁷ ol menzilden göçilüp қуř-

1 şatmağla//olmamağa: olmağa F, R4

2 bu//hâlidür: hâli bu ortalıkda şimdi F, R4

3 Andan//olur: - F

4 ve//oldı: gerek bizden F

5 beter//hedef: telef F

6 girilmedi: girmek olmadı F

7 Қoçi//mâ: idi Tırabozın eyâleti ile anda muĥâfazaya alıқodı R4

lıklik olan bir mahalle konuldu. Ol havâlîdeki ormanda meger Miḥâ'il-i zelil ḥâzır imiş. 'Ale'l-fevr leşkeri ile çıkar. Ḥasan Paşa göçdüğü konağa konar. Ve ḳal'a altına segirdür, varur.¹ 'Alî Paşa daḫı yüz miḳdârı atlu ile çıkar. Bir miḳdâr elleşür. Ve birkaçını mücâhidîn atdan yıkar. Lâkin anlar keşir ve ğâziler ḳalil ü yesir olmağın yine ḳal'aya girdiler. Ve ta'yîn olunan üç yüz yeñiçeri² yoklanup ancaḳ otuz neferini mevcüd bulurlar. Egerçi ki ḳal'a-i mezbûre muḥâfazasına Köstendil ve Avlonya ve Delvine sancaḳların ümerâsına emr iderler. Ba'dehu ol iki sancaḳ Arnavudlık'dan olmağla yine ḳaravul ta'yîn olınurlar. "Elbette Köstendilli girsün." dirler. Anlar ise "Biz göz göre ḳanımuza şuşamaduḳ." diyü girmediler. Ve hiç birisi ḳalmağa rızâ virmediler.

Bi'l-âḫire bölük ḫalkına ruḫşat³ virdi.⁴ Köstendil sipâhilerini ḳılıc ḳoyup ḳırmağı⁵ muḳarrer eylediler. Fe-ammâ cümlesi gice vü gündüz ḥâzır-bâş, atları pür-zîn ve silâḫları sehmgîn "Her kim gelürse şavaşırüz." diyü müterakḳıb oldılar. Bi'l-âḫire ol merâm daḫı encâm bulmadı. 'Âḳıbet küffâr-ı ḫâk-sâr geldi. Tırğovişte'yi alup 'Alî Paşa'yı ve içinde olan ümerâyı sîḫa⁶ şancup âteşe çevirdi. Ve çekildi gitdi. Ba'dehu tekrâr Bükreş'e varıldı. Tırğovişte'ye dönülmek ve içindeki Müslimîn'ün feryâdına yitişilmek fikrinde iken orduya ḳarîb bir ormandan bir miḳdâr kâfir belürdi. Rümilî 'askerinden altı biñ miḳdârı yarar ve nîzeleri ḫaṭṭâr, şîrân-ı cân-şikâr ḥâzırlanup varduḳlarında ğarâbet bundadur ki üç yüz nefer küffâr-ı ḫâk-sâr altı biñ miḳdârı yarar nâmdârıñ yüzlerini dönderdi. Güyâ ki naḳz-ı 'ahd muḳaddemâ bizüm ṫarafımızdan olmağla işimiz râst gelmediği vâḳı'a-i hâ'ileden daḫı âşikâr oldu. Ḥattâ zümre-i mücâhidînün ekşeri⁷ yaralı ve bereli geldiği herkes bu ḫâle ta'accüb eyledi.

1 'Ale'l//varur: - F, R4

2 ve ğâziler//yoklanup: olmağla ğâziler F

3 ruḫşat: rızâ vü ruḫşat EH

4 virdi: virmedi F

5 ḳoyup ḳırmağı: ḳoymağı F, R4

6 sîḫa: şîşe R4

7 gelmediği//ekşeri: gelmediğidir vâḳı'a-i hâ'ileden F

Li-münşi'ihî

Uğurı olmayınca serdârûñ
 'Askerûñ hâli böyle müşkil olur
 Meymenet olmayınca ka'bında
 Pâyı anuñ hemîşe der-gil olur
 Cünd-i İslâmı hep hebâ kıldı
 Böyle serdârdan ne hâşıl olur

İhrāk-ı Qal'a-i Bükreş ve¹ firâr-kerden-i cünüd

Li-münşi'ihî

Ġaraz ehli olunca bir serdâr
 Râst gelmez işi leyâl ü nehâr
 Şol kesûñ kim dili müşevveş ola
 Yiri dünyâ evinde âteş ola
 Eşer-i düd-ı âh-ı mazlûmîn
 Zâlimi eyler özge nâra qarîn
 Hânûmânın söyündürür ol nâr
 Görinür kâr u bârı mişl-i şerâr²

Sipehsâlâr-ı bî-iz'ân, ya'nî Sinân Paşa-yı nâ-dân ki Tırğovişte'ye 'avdet niyyetiyle Bükreş Qal'ası'na k̇ondı, henüz anda iken Miḥâ'il-i zelil varup, Tırğovişte'ye âteş urup ve içindeki eşrâfî siḥa³ şancup, sa'ir neferâtı kılıc-dan geçürüp gitdügi ma'lûm olduḡda qalb-i serdâra [497a F] ve kulûb-ı 'asâkir-i cerrâra şol deñlü ḥavf u ḥaşyet düşdi ki hiç bir tedârûke⁴ üzere olmaḡa kâdir olamadılar. Kendüler yapduḡı Bükreş Qal'ası'nı âteşe yakup kaçmaḡdın ḡayrı çâre bulmadılar. Fe-lâ-cerem hücum-ı etemm ile ol qal'a-ya âteş urdılar. Ve çâderlerin bozup⁵ «النار ولا العار» mefhûmından tecâhül-

1 ve: be-dest-i ve EH

2 şerâr: demâr F

3 siḥa: şîşe R4

4 tedârûke: tedârük üzere olmaḡa F, R4

5 "Utanç olacağına ateş olsun." | Nüşhalarda bu ifade "Ateş olacağına utanç olsun." biçiminde yazılmıştır.

le firâr eylediler. Ol memâlike beglerbegi naşb itdükleri merdûd ki cins-i murdârı Arnavud bir şahş-ı ‘anüd idi, qal‘aya âteş urmada ve çâderin bozup firâr kılmada cümleden taqaddüm itdi. Güyâ ki sâ’irler ol vaz‘-ı nâ-ma‘kûli kendüden ta‘allüm itdi. [510b EH] Hattâ bir tarîk ile firâr itmişler ki hazâ’in ü kâr u bâr yirde qalmış. Serdâr ve defterdâr kendü âdemleri ile tahmîline iştiğâl kılmış. Ve bi’l-cümle hazîne ve tobları serdâr ki yükletdi, ‘asâkir ardına düşüp ilğar ile firâr eyledi. [501b R4] Ve maḥall-i inhizâm olan batağa gelindükde bir girân-kıymet toḅ “Bâ’iş-i te’ḥîrdür.” diyü bıraḫdı, gitdi. Ḥasan Paşa ki dündâr-ı kâr-fermâ idi, ol ḥâtem-i te’ellüm ol güne toḅuñ düşmen-i dîne qalmasına teraḫḫum idüp kendü âdemleri ve Şâm qulları ile envâ‘-ı cidd ü ceḥd eyledi. Ol toḅı bataḫdan çıkarup gice içinde orduya ilette. Ve bu eṣnâlarda ḥân-ı Tatar ber-vech-i ilğar Boḫdân vilâyetlerine güzâr idüp, re‘âyâsı ‘arz-ı mütâba‘at ve bâ’iş-i fesâd olan Miḥâl ile Mürted Rıḫvân’ı teslime ‘ahd u niyyet itdükleri muḫarrer olup, nihâyet “Bize mîr-livâ ümerâ-yı Tatar’dan naşb olınsun. Türk beglerinden kimseye virilmesün.” diyü şart idüp ḥân cenâbından serdâra bu ḫaberler geldi. Ammâ tevcîh-i mîr-livâ anlar cânibinden olması lâ’iḫ-ı nâmûs-ı devlet olmaḫın bu şart ile mütâba‘atlarından iḡmâz kılandı.

Fe-ammâ küffâr-ı Erdel ki ol târiḫe dek ‘arz-ı mütâba‘at umûrını mükemmel gösterürdi, Miḥâl-il-i rezîl ve Mürted Rıḫvân nâm zelîl aña arḫa virüp Erdel vilâyetine duḫûl itdükleri mesmû‘-ı serdâr-ı celil olduḫda emri şerîf ile bir çavuş gönderdi. “Eger emrimüze fermân-berdâr iseñüz ol iki müfsid-i bed-kârı bize viresüz.” diyü bildürdi. Fe-ammâ Erdel-i ḫâk-sâr ‘arz-ı ‘işyân-ı bî-şümâr idüp varan çavuşa niçe ihânetler eyledi. “Min ba’d mâbeynimüzi tiḫ-ı tîz ayırur.” diyü tuḫyânını âşikâr idüp gizlü râzını söyledi. Hattâ qarîbindeki Ṭameşvâr’a ‘askerin gönderüp muḫâşarasına iḫdâm ve ḫâlâ beglerbegisi olan Üveys Paşa oḫlı Meḫemmed Paşa’yı ve ‘asker-i İslâm’ı ve Erdel diyârınuñ re‘âyâsını¹ ta‘cîz ü taḫyîḫ-ı tâmm eyledi. Ve bi’l-cümle serdâr olan fermân-berdâr, ya’nî Sinân Paşa-yı ḡaddâr² her taraftan perîşân-rüzgâr ve maḫzûn u ḡam-ḫ’âr menzil-be-menzil kışla câniblerine güzâr şadedinde iken oḫlı Meḫemmed Paşa ve dâmâdı Ramazânoḫlı diḫer Meḫemmed Paşadan mektûb ile âdemler gelüp Esterḡon muḫâşarası

1 ve ‘asker-i//re‘âyâsını: - F, R4

2 ya’nî//ḡaddâr: - F, R4

muşibetini ihbâr ve anda olan ‘asâkir-i Müslimîn’i cânlarından bî-zâr ve melûl ü maḥzûn ü sügvâr eylediler.

Erterğon Qal‘ası’nuñ muḥâşara olındıǵıdur

Sene erba‘a ve elf¹ târihinde “Küffâr-ı bed-ma‘aş qaşd-ı ceng ü perḥâş ile elli biñ miqđarı tüfeng-endâz füccâr-ı ceng-sâz ve on biñden ziyâde zırh-püş-ı süvâr câna qalmaz ve Frengistân’dan yardıma gelen yigirmi biñe² qarib müsellaḥ ser-bâz ile bi’l-ittifâq gelüp, Qal‘a-i Esterğon’ı muḥâşara idüp, niçe yirden qal‘a-i Esterğon’ı ve bir iki taraftan Cigerdelen nâm qal‘ayı kuşadup, cânib-i erba‘adan dögmek üzere taqayyüdde kuşur ko-mayup dâmen-der-miyân fetḥ-i ḥişâr itmede içdâmları nümâyândur.³ Ve bi’l-fi’l Esterğon sancaǵı begi olan Qara ‘Alî Beg taht-ı ḥükmindeki leş-ker-i pür-şavlet ile ḥidmet-i⁴ muḥâşaradadır.” diyü Budun cânibine fer-yâdcıları varup yitişdükte Budun Beglerbegisi Şüfi Sinân Paşa ve Anaḥolı beglerbegisi, Bosneviyyü’l-aşl olan Meḥemmed Paşa’ya ḥaberler gönderüp, istimdâd u istizhâr itdüklerinde anlar daḥı maḥall-i mezbûrdan gelüp eski Budun’da ḥayme vü ḥârgâhların⁵ kurdılar. Ve Tameşvâr beglerbegisi olan Miḥâlicli Aḥmed Paşa daḥı iki biñ âdemle feryâd-res yitişdiler. Ve Budun’a tâbi‘ ümerâdan Ḥaṭvân ve Şovanlık ve Mohaç ve Çorum begleri ve zîr-i destlerinde olan dil-âver ü ceng-âverleri ve sâ’ir ümerâ bi-esrihim ol muḥâşara-i cân-rübâda⁶ bulındılar. Der-‘aḥab cây-ı serdâr nâmına olan Sinân Paşa-zâde Vezîr Meḥemmed Paşa ebnâ-yı sipâhiyân ve silâḥdârân ağaları ile taḥmînen üç biñ miqđarı kapuḫulu ile gelüp ḫondılar. Ba‘dehu beş altı yüz nefer ve cigerdâr sipâh ile Sigetvar beglerbegisi gelüp⁷ ḫondi. Daḥı şoñra üç biñ miqđarı yarar ve ‘adû-şikâr ‘asker-i cerrâr⁸ ile Yanık beglerbegisi olan ‘Osmân Paşa gelüp yitişdi. Cem’an yigirmi biñ miqđâr-ı ‘asker olup, [511a EH] ṭoblar ‘asâkir-i manşürenüñ ḫânûn-ı ḫadîm ve

1 erba‘a/elf: 1004 F | Biñ dört senesi EH

2 biñe: biñ melâ’ine EH

3 kuşadup/nümâyândur: dögmek üzere F, R4

4 pür//ḥidmet-i: - F, R4

5 ḥayme vü ḥârgâhların: çâderlerin F, R4

6 muḥâşara-i//rübâda: muḥâşarada F, R4

7 ḫondılar//gelüp: - F, R4

8 ve//cerrâr: ‘asker F, R4

‘âdet-i pâdişâhân-ı şâhib-taht u dihîm¹ üzere önlerine geçürilüp envâ‘-ı zîb ü zînetle kâlkıldı. Evvelâ Kıızıl Hışâr nâm mevzi‘a konıldı. Ahvâl-i küffâr-ı hâksârdan haberdâr olmak için Yanık Beglerbegisi ‘Oşmân Paşa çarhacı nâmıyla ilerü gönderildi.

Li-mü’ellifihi

Başladı işti‘âle âteş-i ceng
 Kimsede kalmadı mecâl-i direng
 Yarar atlar gemin gererdi müdâm
 Deşnelerden tölardı güş-ı enâm
 Tiğlar muttaşıl çekinmekde
 Nîzeler dem-be-dem gerinmekde
 Olmak² isterdi tiğ hûn-âşâm
 İstemezdi ki ola hâbs-ı niyâm
 Mâ-haşal her tarafda cünbişler
 Na‘reler şadmeler gurunbişler [497b F]

‘Oşmân Paşa ki Esterğon kıurbına vardı, küffâr-ı hâk-sâruñ ıstaborına yakın yirde pusuya girdi. Ve birkaç atlası ilerü varup, düşmen-i dîn leşkerinüñ kıaravulına bulışup bir iki yüz miğdârı kâfirleri nâ-büd u nâ-peydâ ve bir güruhını dest-beste esârâ kıilup vâfir başlar ve diller ile orduya döndi ve geldi. Su‘âl olındukda “Her dil böyle haberler virdi ki hâlâ tókuz kıral bir olup her bir³ kıraluñ ‘askeri bunda müctemi‘dür. Tâ bu kıal‘ayı fetih idüp almayınca bırağup⁴ gitmeleri kendü zu‘mlarınca mâbeynlerinde mümteni‘dür.” cevâbın didiler.⁵ Çünkü düşmen-i [502a R4] dînüñ kıaşd-ı fâsidi bilindi, irtesi ‘âdet üzerine alaylar bağlanup evvel vezîr ve sâ‘ir mîr-i mîrân u mîr ittifaqla yürüdiler. Küffâr-ı bed-kirdâruñ ıstaborı üzerine ‘âzîmet kııldılar. Ammâ ‘asker-i küffâr-ı hâk-sâr bu iğdâmı ki gördiler, Kıal‘a-i Ciger-

1 kıânün-ı//dihîm: ‘âdet F, R4

2 olmak: ola F

3 kıral//bir: - F, R4

4 fetih//bırağup: almadın F, R4

5 mümteni‘dür//didiler: müte‘azzirdür F | cevâbın didiler: - R4

delen feth olunmasına taqayyüd üzere¹ küşîşlerini arturdılar. Lâkin derûn-ı kal'ada olan² ğuzât-ı dîndâr, cünd-i mücâhidîn-i nuşret-şi'aruñ kudûmından âgâh oldılar. Kal'aların kendü elleriyle yir yirden âteşe urup, ihrâk bi'n-nâr idüp hâkisterini hebâ kıldılar. Ve cümlesi ittifağ ile bir yire gelüp kendüleri³ gemileri ile Esterğon Qal'ası'na yardıma ve anda olanlara isti'ânet ü imdâda gelüp derden kal'aya⁴ girdiler.

Ve bi'l-cümle bu zıkr olınan 'asker Qal'a-i Esterğon qarşusunda cilveger olmazdın evvel fecere-i li'âm, küffâr-ı hâk-sâr-ı bed-fercâm kal'anuñ fethi bâbında hezâr keşîş ü küşîş-i bî-şümâr⁵ [ü] küllî iqdâm idüp, be-her gün altı yedi yüz toğ urup, her tarafdan 'acîb cünbişler ve ğarîb ğurunbişler eyleyüp, hây u hüyla eṭrâf-ı kal'aya velveleler ve Şahrâ-yı Esterğon'a zelzeleler şaldılar. Ve şol deñlü sa'y u diğkât şarf eylediler ki hattâ bir günde kal'asına hisâb ile⁶ biñ sekiz yüz toğ urmuş idi. Ve toğ güllelerinüñ đarbından kal'anuñ dîvârlarını ğurbâle dönderüp taşra kal'asını almış idi. Ancağ nârîn kal'a⁷ alınmayup, ya'nî iç kal'a didükleri burc-ı mürtefi'a qalmış idi. Lâ-siyyemâ sancağı begi olan şahşsa toğ toğanup şehîd olmağın qullede içinde maşşûr olan ğuzât-ı şecâ'at-ğâyât⁸ serdârsız qalup cânsız beden dönmiş idi. Bundan mâ'adâ bu def'a 'asker-i nuşret-me'âşir varmadın muqaddem tedbir-i nâ-hemvârları buña müncerr olmuş idi ki⁹ Esterğon Qal'ası muqâbilinde beş dâne dîdebân qullesi yapıdurilup gereği gibi içlerine her birinüñ toğlar u 'asker ta'biye olına ki eger¹⁰ leşker-i İslâm gelürse ol qullelerden toğ u tüfeng ile anları def' u ref' idüp bu medfa'lardan küllî müntefi' olmağ fikrin itmiş idi. Fi'l-vâқи' ol qulleleri yapıdılar ve âlât-ı harb ve cengcilerin ta'biye eylediler.¹¹ Lâkin be-hikmet-i Hudâ ol qullelerden atılan toğ u tüfeng irişecek yire qonulmadı. Âḡar semtden¹² mübâşeret evlâ görüldi. Ammâ

1 feth//üzere: fethine F, R4

2 derûn-ı/olan: içindeki F, R4

3 arturdılar//kendüleri: - R4 | yir//kendüleri: âteşe urup kendüler EH

4 ve//kal'aya: - F, R4

5 küffâr-ı/şümâr: - F, R4

6 be-her//ile: bir günde F, R4

7 kal'a: - F

8 qullede//ğâyât: qulledeki ğuzât F | kal'adaki ğuzât R4

9 nuşret//ki: 'asker varmadın F, R4

10 gereği//eger: içlerine toğ u âdem qomış idi F, R4

11 Fi'l//eylediler: - F, R4

12 Âḡar semtden: Anlar muḡâlif olan aḡar semtden hareket ü EH

küffâr-ı hâk-sâr-ı düzah-çarâr ol günlerde aşlâ ve çat'â tabur-ı pür-şürûrlarından¹ baş göstermez idi. Rübâhvâr çaçal orduya urup² müteharrik-i harb [511b EH] u kıtâl ve mübâşir-i ceng ü cidâl³ olmadı. Fi'l-hâl ol maħalde hâzır u mevcûd bulunan hayl-i Tatar-ı perhâş-kârdan birkaç yüz yarar, atları rehvâr, tîr-endâzân-ı cân-şikâr ğâziler tabur-ı küffâr kırbına vardılar. Buldukları atlardan ve âdemlerden ve götürmesi mümkün olanlardan vâfir şey'ler alup 'avdet eylediler. Vaqtâ ki küffâr-ı hâk-sâr serdârı bu türktâzdan mütenebbih oldu, on biñ miğdârı müsellaħ u müretteb 'askeri Tatar dil-âverlerinüñ def'ine ve ol ğâzilerün ğal' u ğam'ına emr idüp⁴ nâm-zed kıldı.

El-kışşa leşker-i melâ'in daħı 'ale'l-fevr süvâr olup, gelüp, yitişüp⁵ elleşdiler ve dilleşdiler.⁶ Urişdılar ve çurişdılar. Tatar-ı şabâ-refâr 'askeri az olmağla kıovarak orduya getürdiler. Hemânâ serdâr⁷ yirine olan serdâr-zâde Meħemmed Paşa ve sâ'ir ümerâ ve melikü'l-ümerâ ve bunca sipâh u zu'amâ ve ağalarıyla cümle bölük halkındaki 'arbede-cüyân u ceng-âzmâ atlanup kâfir 'askerine muķâbil⁸ oldılar. Haleb Beglerbegisi Maħmûd Paşa ki Divâne İbrâhîm Paşa'nuñ birâderliği ile şöhre-i dünyâ ve Çerkesiyyü'l-aşl bir⁹ melikü'l-ümerâdur, cümleden evvel küffâr 'askerine toķundı. Âdemlerini cenge taħriş idüp külli şehâmet ü şalâbet ü celâdet gösterdi. Ammâ 'asker-i küffâr keşir olmağın tûskürüldi. Ve bir miğdâr şingunlık müşâhede kılındı. Der'aķab Yanık Beglerbegisi 'Oşmân Paşa¹⁰ dört biñ miğdârı nâmdâr ceng-âzmâ ile Yanbegi'den geldi. Ve sazlık cānibinden dört¹¹ biñ miğdârı nâmdâr cengeri ile mübâşeret ü mübâderet kıldı. Zemzeme-i taħl ü nefir ve velvele-i sürnâ-yı¹² şür-te'şir ile mübâşir-i harb u kıtâl olup niçe erlikler ve gün-â-gün dilir ü dil-âverlikler¹³ gösterdi. Hattâ Haleb beglerbegisi daħı tekrâr ğayrete

1 tabur-ı//şürûrlarından: taburdan F, R4

2 urup: urup şüreti EH

3 müteharrik-i//cidâl: mübâşir-i harb u kıtâl F, R4

4 Tatar//idüp: mezbûrlarun def'ine F, R4

5 leşker-i//yitişüp: - F, R4

6 dilleşdiler: - F

7 serdâr: serdâr-ı 'âli-miğdâr EH

8 atlanup//muķâbil: bu cümlesi bir uğurdan at arķasına gelüp küffâr-ı hâk-sâr 'askerine muķâbil olup muķâtil EH R4

9 bir: bahâdır-ı 'âlem ve dil-âver-i yeğâne-i 'arşa-i neberd ü rezm bir EH

10 Paşa: Paşa-y fâiķ her vechle devlet ü sa'âdete lâ'ik EH

11 dört: - R4

12 sürnâ-yı: - F

13 ve//âverlikler: - F, R4

ve yeñiden ħamiyyete gelüp a'dâ-yı bed-gümân üzerine at şaldı. Tiğ u teber ü nîze ile küffâr-ı bî-dîni ele aldı. Ve bi'l-cümle aĥşam olunca şavaş bâzârı germ-â-germ idi.¹ Bu ıarıık ile namâz-ı şâm vaĥtinde küffârıñ yüzi² döndi. Mücâhidîn-i dîndârıñ za'fları ħıvveti mübeddel olup her biri bir ħağan arslanlara dönüp düşmeni ħova ħova³ taburlarına dek ħova gitdi. Fe-ammâ eger ol gün mîr-i mîrân-ı Tameşvâr ve sâ'ir 'asker-i cerrâr melikü'l-ümerâ-yı Sigetvar 'adûnuñ bu inhizâmları şadedinde atlanmış olaydı ve üzerlerine sell-i seyf ile at şalaydı, ekser-i 'uĥalâ ħavlince küffârıñ atlası, belki taburındaki iyü yatlusı cem'ân bozulup perîşân u ber-ıaraf olurlardı. Ğâzilerün ser-pençe-i şîr-i şemşîrinden ħurtılursa da ħatı cüz'î kimse ħurtılurdu.⁴ İrtesi 'ale'ş-şabâĥ yine 'asker-i İslâm atlandılar. Tabur ħarřusına varup küffârıñ ħurücına muntazır olup ħatlandılar. Hîç bir kimse bilürmemegin döndiler, geldiler. Ĥikmeti ne digüin kimse bir ħaber almadı. Ĥattâ⁵ üç güne dek 'ale't-tevâlî bu minvâl üzere atlanup, varup bihüde ħareket ü nehzat ħıldılar. Çünki dördinci gün oldu, serdâr nâmındaki Meĥammed Paşa binüp meydân-ı ħazâda engüşt-nümâ oldu. Şağ ve şol alayların bağlayup küffârıñ meterisleri üstine 'azîmet ħıldı. Tâ ki muĥâşaradaki⁶ Müslimânlaruñ müzâyaĥaların⁷ def ide. Ve furşat bulursa içlerine vâfir 'asker ħoyup anlar içeriiden, kendüsi taşradan ceng idegide. Yanık beglerbegisi olan 'Oşmân Paşa şecâ'at ü řehâmet⁸ ile engüşt-nümâ idi, serdâr olan paşa-yı mezbûra delîl ü reh-nümâ oldu. Ne ħâl ise küllîce iĥdâm⁹ [512a EH] idüp meterislerini başmağa ve küffâra geregi gibi ħılıc ħomağa¹⁰ toğrıldı. Fe-ammâ mezbûr 'Oşmân Paşa taĥaddümden ayrılmayup yirinde şabit-ħadem idi. Ve Meĥammed Paşa aña iĥtidâda maıviyyü'l-'alem olup, lâkin 'Oşmân Paşa-yı dilîrün¹¹ ol itdüĝini idemedi. Ve ol merd-i meydânuñ varduğı maĥall-i cenge, ħuřuřâ niřângâĥ-ı toĥ u tûfenge¹²

1 idi: olup gözler görmedük şavaş ve ħulaĥlar işitmedük perĥâş oldu EH

2 küffârıñ yüzi: küffâr-ı bed-tebârıñ yüzi terine EH

3 Mücâhidîn//ħova: Zümre-i mücâhidîn F, R4

4 Ser//ħurtılurdu: - F

5 Ĥikmeti//Ĥattâ: - F, R4

6 Tâ//muĥâşaradaki: şol niyyet ile ki maĥşûr olan EH

7 müzâyaĥaların: muĥâbelelerin F

8 olan//şehâmet: ki şecâ'at F, R4

9 oldu//iĥdâm: olup be-her-ĥâl küllîyyetle iĥdâm-ı tām EH

10 ve//ħomağa: - F, R4

11 lâkin//dilîrün: ol F, R4

12 tûfenge: tûfenge yaĥlařup ser-i mü bir ħademe daĥı ilerüsine EH

gidemedi. Derdmend ‘Osmân Paşa¹ üç dört biñ âdemi ile çalışı çalışı² şehid³ oldu. Bilesince giden dört biñ nâmdârdan biñ kişi güçle kırtuldu.⁴ Egerçi ki [502b R4] yanar âteşe girmek muvâfık-ı ‘aql-ı [498a F] kâmil degüldür. Ve anuñ gibi bahâdır⁵ kendüyi toḅ u tufenge siper kıılmaḅ muṭâbık-ı re’y-i şâmil degüldür.⁶ “Yararlıḡla şehid oldu.” diyü şöhret bulmaḅdın ise “Nâmdârlıḡla şu deñlü⁷ ġazâ itdi.” diyü söylenmesi yeg idi. Zırâ “Kendüyi maḡall-i mühlikeye atdı.” diyü maḡâfil ü mecâlisde⁸ ser-encâmını hikâyetden⁹ «الحرب خدعة» mazmünü ile ‘âmil olup “‘Âkılâne¹⁰ hem düşmen düşmenledi ve hem kendüsi rehâ buldı.” dinilmesi râciḅ idi.¹¹ «الشجاعة شعبة من الجنون» bu ḡilkatdeki bahâdırlara mâ-şadaḅ-ı hikmet-nümündür. Anuñ-çün Oğuzlar lisânında “Erüñ ḳorkaḡı atuñ¹² ürkegi.” feḡvâsı buña muvâfık-ı meşḡündür.

Muhaşşalü’l-keḡâm ‘Osmân Paşa şehâdet rütbesine iḳdâmla bu neticeyi virdi ki¹³ Anaṭolı Beglerbegisi Meḡemmed Paşa ve ma’zül beglerbegilerden Bolı sancaḡı begi Şemsî Paşa-zâde Maḡmüd Paşa ittifaḅla Esterḡon Ḥişârı’na ḳapandılar. İçindeki zu’afâyı taḡliş ümmidine ḡüyâ ki yanar âteşe¹⁴ yandılar. Bu şart ile ki Meḡemmed Paşa bin Sinân Paşa¹⁵ taşrada ceng ide ve bunlar içeriiden ḡarb u kıtâle âheng ide. Hâlâ ki böyle olmadı. Bunlar ḳapandığı gibi mezbür “Budun muḡâfazası nâmına çekilüp gitdi.” didürdüp gitmeḡi muḳarrer itdi. Fe-ammâ ḳâ’il-i ḳazâ ‘inânını şalıvirmedi. Naḳz-ı ‘ahd itdüḡi için¹⁶ Budun semtine yol virmedi. Ya’nî hemân [ki] küffâr-ı ḡâk-sâr ‘Osmân Paşa’nuñ şehâdetini ve Anaṭolı Beglerbegisi Meḡemmed Paşa ile Maḡmüd Paşa gibi yararlarıñ ḳal’aya girdüḡini işitdi, “Sinân Paşaoḡlı her zamân bizüm

-
- 1 Paşa: Paşa dâmen-dermiyân mübâşir-i ḡarb u veḡâ olup dîn-i mübîn uḡrına bu ortalıḡda EH
 - 2 âdemi//çalışı: çalışıp F
 - 3 çalışı//şehid: döḡüşi döḡüşi şehid ve bihişir-i berîne cân atup çalışı çalışı hem ġazî ve hem şehid-i sa’id EH
 - 4 kırtuldu: ḡalâş olup cân kırtardı EH
 - 5 bahâdır: dil-âver düşmen-i dîn ile ceng günlerinde ‘asker-i İslâm’a vücüdi lâzım hünerver EH
 - 6 degüldür: muvâfık-ı ‘aql-ı kâmil degül idüḡinde şübbe yokdur EH
 - 7 şu deñlü: - F
 - 8 maḡâfil//mecâlisde: - F, R4
 - 9 Hadis-i Şerif, “Harp hiledir.” (Buhârî, Cihâd 157, Menâkub 25.)
 - 10 ‘Âkılâne: - F, R4
 - 11 “Cesaret bir çeşit deliliktir.”
 - 12 atuñ: anuñ F
 - 13 bu//ki: netice virdi F
 - 14 yanar âteşe: - F
 - 15 Meḡemmed//Paşa: Sinân Paşa-zâde Meḡemmed Paşa F
 - 16 için: için ol bî-’ahde daḡı EH

şikâr-ı zaḥm-ḥordemüzdür. Ve muḥanneşlik kime şan‘at ise aña mîrâşdur.¹” diyü atlanup üstine yürüdi. Bir sâ‘at taḥammüli muḥâl olup fi‘l-ḥâl rû-gerdân oldu. Ḥattâ oḡağına bile varmayup “Ḳandasun Budun?” diyü râh-ı gürize çoğ-rıldı. Ol muḥanneşün firârıyla on beş biñ miḡdârı ‘asker perîşân-rûzgâr olup ekşeri küffâr-ı ḥâk-sâr elinde şehâdet buldı. Ve ba‘zısı ḳurtulup ḳaçarak Bu-dun’a vâşıl oldu. Serdâr-ı küffâr bunca kâr² u bâr ile iğtinâm idüp İbn Sinân-ı firâriniün oḡağına girdi. Ve bunca tuḥaf u tefârîḳ ve ġılmân-ı ḥüb-rûlarını is-tihdâm kıldı. Bu sürür ile üç gün üç gece ‘ayş u nüş idüp rûzgârından kâm aldudkan şoñra yine Esterġon muḥâfazasına sa‘y-ı bî-şümâr kıldı. Otuz gün daḡı muḥâşara müstemirre oldu. Ḳal‘anuñ şuları kesilmek ile ‘asker-i İslâm miyânında bir içim şu beş kırmızı altuna şatılmaḡ vuḳū‘ buldı. Gün oldu ki ḳal‘aya biñ beş yüz ḡob uruldu. Şart ile ḳapanan Meḡemmed Paşa ġâḡ serdâr Sinân Paşa’ya mektûb ve âdem şaldı. Ve ġâḡ ol ḥavâlîde sipehsâlâr nâmındaki oġluna mektûblar gönderdi.³ “Bir iki yıldan⁴ berü muḥâşara olınup günden güne biñden ziyâde ḡob yiyen ḳal‘anuñ ḡâlî ma‘lûm ve içindeki zu‘afanuñ [512b EH] inkişâr-ı bâli mefhûmdur. Eger dîn-i mübîn ġayretine bir çâreñüz var ise yitişesüz. Ve illâ, vire ile ḳal‘ayı virüp bunca Müslimânlaruñ ḳanlarına ġirmemek için bize bir temessük gönderesüz.” diyü bildürdükde, vaḳtâ ki oġlı cânibinden serdâra Bostâncı ‘Alî Paşa risâlete geldi,⁵ “Yardıma istemişler. Varasun, ġirüp ḳapanasun.” diyü aña emr eyledi, ḳadîmden sevmedüġi âdem olmaġla anda daḡı ġarazını zâḡhiren bildürüp murâdı anuñ vücûdını ifnâ oldu. Ne ḳal‘adaki Müslimânları ḡalâş ve ne rehâ oldu. Bi‘l-âḡire serdâr-zâdenüñ mektûbını temessük idinüp Meḡemmed Paşa Ḳal‘a-i Esterġon’ı teslim kıldı. İçindeki zaḡm-ḡordeleri ḳoçılara taḡmîl idüp ri‘âyet ü şıyânente Budun’a gönderdi. ‘Ale‘l-fevr küffâr ‘askeri mesâcid ü cevâmî’uñ menârelerin yıkdılar. Yirini çânlıḳlar⁶ yapmaġa başlayup her birini kenâ’is ta’yîn kıldılar. Ve ḳal‘a-sını ta’mîr ve on biñ yarar ‘asker ile ḡıfzını tedbîr ve⁷ zaḡâ’irini me’mûl olan mertebelerden teḳşîr eylediler. *La’netu’llâhi ‘aleyhim.*

1 mîrâşdur: atadan dededen irş ile intiḳâl itmişdür EH

2 kâr: tuḥaf u yâdigâr ve emti‘a-i kâr EH

3 gönderdi: gönderüp F

4 Bir//yıldan: Bunca aylardan EH

5 oġlı//geldi: Sinân Paşaoġlı cânibinden Bosna sancaġı begisi ‘Alî Paşa’ya âdem gönderüp mektûb gelüp F | geldi: geldi cevâb istedikde EH

6 çanlıḳlar: - F

7 çanlıḳlar//ve: - R4

[Hikâyet]

Muḥâşarada bulunan ğuzātuñ biri söyler ve bu mâcerâyı hikâyet eyler ki ƙal'a virilmek muƙarrer olduƙda serdâr-ı küffâr Anaƙolı beglerbegisini yanına¹ ihzâr ƙaşdına âdem gönderüp da'vet eyler. Müşârün ileyh ise "Ben öyle kâfirün ayağına mı varayın?" diyü istiĝnâ eyler. Mâbeynde vâsıta olan kâfir baş-ı kelâm-ı nâdir ƙılıp "Şimdi siz anlaruñ maĝlûbı ve boynı baĝlu ƙulları gibi maḥbûsisuz. Daĝı kendüñüzi evvelki vâdide mi şanursuz, varmazsuz. Ammâ cebren ve ƙahren getürdürler. Şoñra utanursuz." diyü 'inâd u mükâbere vuĝu'ında Şemşî Paşa-zâde bu ƙışşaya fayşal virür. "Anlar varmaz ise ben varurın." diyü serdâr-ı küffâra toĝrulur. Mezbüra külli [503a R4] ri'âyetler ve niçe baḥşışler ve iltifâtlar ider. Haseb ü nesebini ma'lûm idinmegin "Siz aşil idüĝiñüzi işbât itdiñüz, geldiñüz. Ol nâ-cins idüĝini işbât itdi, gelmedi." diyüp ve yine anı da maḥrûm ƙomayup bir miƙdâr dünyâ cîfesi emti'a gönderür.

Der-zabı-ı 'asker

'Uƙalâ müttefiklerdür ki zabı olınmayan 'askerün serdârı muzaffer olmaz. Bend-i pend ile [498b F] rabı olınmayan² nüfûs-ı bî-merün sipehsâlârı degmede nuşret ü zafer bulmaz. Evâ'il-i Devlet-i 'Oşmâniyye'de yeñiçeri zümresinden biri bir cüz'i ĝünâh itse berâtin virür, merd-i ƙal'a iderler idi. Ve ehl-i fesâd olanları emân virmeyüp gice ile deryâya atarlar idi. Bölük ḥalkı ḥod ziyâde mazbûṭ idi. Ednâ cürm ile begler ve³ beglerbegiler ḥabsine giriftâr olup merbûṭ idi.⁴ Şimdi yeñiçeri zabıtları bile zabı idemez oldu. Farazâ "Zabı ideyin." diyenleri kendüler "Biz bunu istemezüz." diyü 'azl itdürür oldu. Bölük ḥalkı ise zûlm ile 'âlemi isti'âb eyledi. "Nedür ki bizi ḥâkimler ḥabs idemez. Ve aḥz idemez." diyü memâlik-i ma'müreyi ḥarâb eyledi. Pes geçen senedeki serdâr-ı düşmen-i dîn, Sinân Paşa cânibine ta'n-âmiz ü naşîḥat-ƙarîn bir mektûb gönderür. "Askerini zabı idemeyen serdâr nice serdârlıƙ ƙullanur? Ve cünüdını istiḥdâma ƙâdir olmayan ser-leşker nice yüz aƙlıĝı ƙılır?⁵" dimişdür.

1 yanına: cânibine F

2 olınmayan: olmaĝın F, R4

3 begler ve: - F

4 idi: iderler idi F

5 ƙılır: taḥşil idebilir ve işi nice ilerü varur EH

Zu‘amādan biri nakl ider ki elli altmış biñ süvār u piyāde nehb ü ğā-
rete āmāde küffār, bunca günler ki Esterġon ħavālisinde bedīdār oldılar,
cümle bāġları ve bāġçeleri ma‘mūr u mīvedār ve hezārān hezār dıraġtān u
eşcār envā‘-ı fevākīh ü şimār ile bāhirü’l-i‘tibār iken serdār-ı küffār yasaġ
eyledi ki “Tā ħal‘a bizüm olmayınca kimse bāġlardan iġerü girmeye. Ķal‘a
muġāşarasındaki ħavmūn mā-melekleri kendülere ħarām idüġini bilüp el
şunmaya. Ve illā, ħaġāret iderin ve her birini bir güne siyāsetle ħatl¹ ide-
rin.” dimeġin² bunca ‘askerinden bir ferd bāġlara el uzatmadı. Aġzı şuyını
aġıtdı, gezdı. Hīç bir mīvesinden tenāvül itmedi. Tā ki ħal‘ayı aldılar, an-
dan soñra bāġlarıñ mīvesinden iġtināma aġın şaldılar.

Li-münşi’ihi

Riyāset siyāsetsiz olmaġ muġāl [513a EH]

Siyāset cür’etsiz olmaġ muġāl

Baña şor cerī olmayan serveri

Yā virür seri yā gezer serserī

Şu kim emr-i sultāna eyler ‘inād

Gerekdür ola tīġa gerden-nihād

‘Adūdur sözin tutmayan ħavm-ı şüm

Anı nār-ı tīġ eylesün hemçü mum

Dilerseñ ki kārūñ³ müheyyā ola

Muġāliferüñ ġarġ-ı deryā ola

Sözün tutmayan kimsenün başın al

Eġibbāsın aġlat gözi yaşın al

1 siyāsetle ħatl: ħatlı ile siyāset F, R4

2 dimeġin: diyü tembīh itmeġin EH

3 ‘Adūdur//kārūñ: ‘Adūda sözüñ F

**Yirgögi Qal'ası'nı Miḥā'il-i zelil aldığı ve köprü başında külli
Müslimānları telef kıldığı ve serdāruñ 'ālem-i ḥayretde ḥumūli ve
cünūd-ı Müslimīn'ün firārıdur**

Serdār-ı nā-üstüvār Bükreş Qal'ası'nı iḥrāk bi'n-nār itdükdən soñra ki kışla niyyetine iç illere 'azīmet kıldı, menzil-be-menzil sâbıkan beyân olınan¹ Yirgögi Qal'ası'na geldi. Şaşkınlığından² gâh anı tevsi' idüp istiḥkâm üzere ta'mir idecek oldu. Ve gâh daḥı 'asker yazup aqına gönderecek oldu.³ Ve Yirgögi kırbındaki köprinün ṭarafeyni zabṭ olunup "Elbette pencik ğilmān alınsun, soñra geçilsün." diyü emr⁴ olındı. Ḥikmet-i Ḥudā, bu eṣnāda cāsūslar geldi.⁵ Ve "Kefere-i Erdel mu'āvenetiyle Miḥā'il-i ḍalil⁶ gelüp 'askeri bu maḥalde basmağı ve⁷ Yirgögi Qal'ası'na yapışup almağı muḳarrer itmişdür." haberin virince pencik sevdāsından vazgelüp,⁸ yevmül-ḥamīs idi, beyne'ş-şalāteynde qaşaba-i Ruscuḳ'a 'azīmet itdi. Ne sancaḳ açıldı ve ne nevbet⁹ döğüldi. Otaḳları ve sâ'ir ḥalḳuñ çāderleri öte yaḳada döküldi, ḳaldı. Hele irtesi hezār miḥnet ü meşaqḳat ile¹⁰ çāderleri göçürdiler. 'Asākir-i Müslimīn cān u başları ḳorḳusından tizce geçmek tedārükinde oldılar.¹¹ Ammā müzāḥame-i ḥuyül ü nüfūs bir mertebede idi ki üç gün üç gice seyis-ḥānesi yüklü, atı egerli, nevbete muntazır olup¹² köprü başın bekler ṭururdu. Her ne ḥāl ise ḥamīs ü sebt günlerinde şebān-rüz iḳdāmla geçildi. Niçeler¹³ kemāl-i ḥavf u ḥaşyet ü bī-ḥamiyyetliğinden mā-melekini virdi. Berü yaḳaya, bārī ḳal'a altındaki aṭaya cān atdı. Āşār-ı keşret-i hezīmet deryā gibi 'askeri bir köprü müzāyaḳasında ḳatre gibi nā-būd kıldı. Ve bir avuç kāfir ḳorḳusu yüz biñden ziyāde nüfūsı zıll-i maḥsūs gibi gösterdi.

1 olınan: olındığı üzere F

2 geldi. Şaşkınlığından: vuşul bulup geldi kemāl-i ḥayretinden ve ziyāde EH

3 Gah//oldı: - R4

4 emr: fermān EH4

5 cāsūslar geldi: giden cāsūsları geldi ve bu yüzden i'lām-ı ḥāl ve iḥbār-ı mā fi'l-bāl idüp taḳrīr-i maḳāl eylediler ki EH

6 ḍalil: zelil R4 | zelil ü pür-taḳlil bu maḥalle EH

7 'askeri//ve: 'asker-i İslām'ı burada añsuzın başmağı ba'dehu EH

8 vazgelüp: vazgelüp üzerine külli ḥavf u ḥaşyet müstevli olmağıla ol ṭama'-ı ḥām fikrinden fāriğ olup yudı EH

9 nevbet: - F

10 hezār//ile: - F, R4

11 oldılar: olup bir ān evvelce ötede bulunmağı mücidd oldılar EH

12 olup: olup bolay ki bir aralıḳ bulup geçebilem diyü intizār ile EH

13 Niçeler: - F

Ammâ Devlet-i [503b R4] ‘Osmâniyye’de dahı bu maķûle bir inhizâm olmış degül idi.¹ Ekşer-i ‘uķalâ serdârıñ şe’âmetle bî-ârlığına ve ‘askeri-müzün zulm ile ittişâfına ve ‘ulemâmızuñ cühelâ ‘unvânı ile istiksârına ve ehl-i sūķımuзуñ narĥ-ı rûzî² gözetmeyüp bî-inşâflığına ĥaml eylediler. “Yoĥsa ġayret-i dîn-i mübîn muķarrer iken³ böyle za‘f-ı ķulüb-ı Müslimîn görülmüş degüldür.” diyü söylediler. Ve bi’l-cümle küffârıñ⁴ gelmesi şâyî‘ oldu. Ĥattâ Ĥasan Paşa cenâbına dahı ĥaberler vardı. Anlar da geldiler. Pencik bid‘atin ref‘ itdiler. Ve ‘askerün geçmesine mâni‘ ve ĥaleb-i ücret⁵ idüp degme nesneye ġayr-ı ķanı‘ olan bölük ĥalkını ve yeñiçeri tã’ifesini men‘ ķıldılar. Ve envâ‘-ı ihtimâmla ‘askeri geçürdiler.

Fe-lâ-cerem ol sebt ġünü ķable’l-‘aşr ‘adūnuñ ķaravulı ‘asker-i İslâm ķaravulına buluşdı. Muĥkem ceng olup yaralu berelü sipâhiler ĥaber getürdi. Bu cānibde [499a F] Ĥasan Paşa köpriden ‘asker geçürmek umırında ķâr-fermâ iken küffârıñ serdârı geldi. Müşârün ileyhün otaġın alup yirine oturdu. [513b EH] Ve bu ĥinde Macar atlasından üç yüz miķdârı atlu köpriyi başup Ĥasan Paşa’ya hücum ķıldılar. Vezîr-i dānâ⁶ “Ĝariķ fi’l-mâ olmaķdın şehîd fi’ş-şahrâ olmaķ yegdür.” diyü yanında mevcüd olan yetmiş seksen tüfenglü ile ĥaylî ceng eyledi. Ĥâh u nâ-ĥ’âh küffâr-ı güm-râ-huñ yüzlerin tersine dönderdi. Ammâ küffârın gitdüķçe ardı geldi. Ķal‘anuñ altı atlu ve piyâde melâ’in ü ĥâsirîn⁷ ile tobtölı oldu.

El-ķışşa Ĥasan Paşa⁸ ardınca ķafādâr olan iki oġlan⁹ düşünce ve yetmiş seksen âdemden on beş âdem miķdârı mecrûĥ ķalınca ĥarb u ĥarbden el çekmedi. ‘Asker-i İslâm’a taķviyet için tayıandı, tırdı. Bi’l-âĥire alaybeglerinden birisi zimâmın eline aldı. “Sen yalınuz bunca küffâra n’eyleseñ gerek?” diyü çekerek berü¹⁰ yaķaya geçürdi. Egerçi ki beyne’l-Müslimîn “Ĥa-

1 olmış/idi: ne olmış idi ve ne görülmek degül işidülmemiş idi EH

2 rûzî: - F

3 iken: ve tãriķ-ı müstakîm üzere ĥaķķa’l-yaķın mükerrer iken EH

4 küffârıñ: bundan soñra küffâr-ı ĥâk-sârıñ EH

5 ref’/ücret: - R4

6 Vezîr-i dānâ: Lâkin vezîr-i dānâ fıkr idüp EH

7 melâ’in//ĥâsirîn: - F, R4

8 Paşa: Paşa-yı dilir ü dil-âverün EH

9 oġlan: oġlan-ı şüc‘ân EH

10 ‘Asker-i//berü: Bu niyyet-i ĥâlişe ile ki ‘asâkir-i İslâm’a bir zarar u ziyân olmayup bi’l-külliyeye yüz ķaralıķları şudır u zühür bulmaya diyü leşker-i İslâmiyân’a taķviyet ķılıp için ķara taġlar şâbit ü ber-ķarâr olup tayıandı tırdı ‘âķibet ķâr iş işden geçdi belâ deryâsı başdan aşdı bi’l-âĥire yarar ve ‘arbede-ķâr

san Paşa düşdi.” diyü şâyi‘ oldı ve ‘asker-i Müslimîn bî-cân qalımıŝ cesede döndi.¹ Ammâ der-‘açab vâkı‘-i hâl bilindi. Şehîd olan qafâdârları olup kendüsi şağ u sâlim berü yaqaya geçdügi bilinüp ŝadmânlığa bâ’iş oldı.

Muhaşşal-ı kelâm Miĥâ’il-i bed-nâm ve Erdel bânınıñ qarındaşı olan re’is-i li’âm qal’anuñ altına² girdiler. ‘Ale’l-fevr beş yirden meterisler qurup tobb çekdiler. Ve ehl-i İslâm’uñ gözlerine qarşu ĥiŝârı döğmege başladılar. Güyâ ki ol tobbler ile zümre-i mücâhidinüñ nâmüs u ‘arları ŝiŝesini taşladılar. Köpriden öte bulduqları Müslimîn’üñ kimini tiğ u teber ile helâk ve kimini ĝarîk fi’l-mâ’ ve kimini esîr eylediler. Ammâ³ ĝarâbet bundadur ki küffâr elinden cân qurtaran zu’afâyı kendü ‘askerimiz bî-dînleri⁴ şoyup varını almağa ĝâret⁵ kıllurlar idi. Egerçi ki berüden cünüd-ı muvaĥĥidîn, öteden zümre-i müşrikîn tobblaŝurlar idi. Ve lâkin çendân nuşret ü zafer yillerinden bir eşer belürmedüĝini⁶ tañlaŝurlar idi.⁷ Bu hâl-i miĥnet-me’âl ile üçinci gün Yirgögi Qal’ası’nı kâfir ‘askeri aldı. İçindeki Müslimânları kılıcdan geçürüp⁸ [514a EH] yat u yarağı-nı alduqdan ŝoñra qal’ayı yıqıup yire berâber kıldı. Ĥasan Paşa melül u maĥzûn⁹ melül ü maĥzûn bu eyyâmda bir loqma yimekten beri ve vâdi-i ĥayrette serseri olup tırdı. Küffâr ise muqâbelelerinde sedd-i Si-

güvâr alay beglerinden olan nâmdâr alay beginüñ birisi Ĥasan Paşa’nuñ yanına varup anuñ zimâmın eline aldı devletlü paşa ĥazretleri sen yalıñuz bir baŝuñla ve on üç on dört âdemün ile bâ-ĥuŝuŝ anlar daĥı yaralı berelü neylesen yâr yoq qafâdar yoq qarŝuñda dıŝmen-i dîn-i mübin olan küffâr-ı ĥâk-sâr çoq sen bir ‘âkıll devletlüsün kendüni göz göre nehâr-ı tehliküye atma diyü muvâfiq kelâm-ı maṭbu‘ vezîr-i rüşen-zamîr ve ‘âkılane pend-i leyyin ü nâŝihat-ı dil-pezir ile licâmın çekerek mest olmiŝ şir-i ĝarîn gibi kendüden bî-ĥaber iken berü EH

- 1 vel//döndi: çünki bu ĥaber işidildi cümle sipâh u leşker-i muvaĥĥidîn güyâ ki bî-cân qalımıŝ mevtâya döndiler ve yâĥüd cesedlerinde qanları efsürde olup ĥareketden kaldılar EH
- 2 kal’anuñ altına: qal’a-i mezbürenüñ altına içdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı mâ-lâ-kelâm ile EH
- 3 Ammâ: Öte tarafta bulınan ĝuzât-ı Müslimîn’üñ ĥâlleri diĝer-gün ve râyet-i selâmetleri ser-nigün olup bir kıyâmet-eşer miĥnet ü keder zuhûr itdi ki bundan öte olmaz EH
- 4 bî-dînleri: - F
- 5 ĝâret: ‘âdet ü ĝâret F | şoyup//ĝâret: geçid başında tırup gelenleri şoyup üzerinde bulınan varını alup ĝâret EH
- 6 yillerinden//belürmedüĝini: nesâ’imiñden sâ’ir ceng ü perĥâŝlarda aşup râyet-i İslâm’a toqınagelen rüzĝâr-ı şafa-baĥŝdan bir eşer zuhûra gelüp istişmâm fırsat idemediklerini EH
- 7 belürmedüĝi//idi: belürmedi F
- 8 İçindeki//geçürüp: Ve içinde olan ĝuzât-ı Müslimîn’i ser-â-pâ tiğ-ı bî-dirîĝdan geçürüp şarâb-ı telĥ-kâm-ı mevt ile ser-ĥoŝ ve her biri dîn-i mübin uğrına döğüŝi döğüŝi tâb u tüvânları qalmayup bî-huŝ olup gözlerin yumdılar ve şehâdet sa’âdetine vâşıl ve ĥuld-ı berine göz yumup açınca dâĥil oldılar ve cümlesinüñ EH
- 9 Ĥasan//maĥzûn: Bu ortalıqda Ĥasan Paşa bu muŝbetleri muŝahede kılıup göz yaşların Ceyĥûn-mişâl aqıdıup sinesin döĝüp külli melül ü maĥzûn ĥuzûr u râĥatı gidüp baĥtu ser-nigün olup EH

kender-mişāl bunlara karşı ‘alā rağmi ‘adū şürb-i hamr idüp ‘ayş u ‘işret eyleyüp oturdu.¹ ‘Âkıbet gördi ki küffâr ıalqıup gitmez, serdâr ise re’y ü tedbîr ile bir ma’kül iş itmez, Hasan Paşa-yı dānā bir zamān deryā-yı tefekkürde ğavvāşvār şināverlik idüp bunu re’y ü tedbîr itdi ki Qırım hānı Tatar² Hān hāzretlerinüñ ağızından sâhte kendülere³ bir mektüb-ı mergüb-üslüb peydā itdi ki “İşte biz de varduq. Hemān neylerseñüz eyleyüp küffâr ‘askerini⁴ egleyedurasuz. İki yüz bin Tatar-ı şabā-reftār ile bizi bir iki üç günden sonra ol tarafda mevcüd bilesüz.” diyü yazup, kendü cāsüs-larından birine virüp, gice olduqda bir uşul ile küffāruñ ordusına bıraqup, anlar dağı mektübı bulup, serdār-ı küffāra virdiler. Ol dağı Tatar⁵ Hān’uñ mektübını görür,⁶ havf u haşyet kendüye te’sîr kıılır. Der-hāl⁷ Tırğovişte’den alduğı tobları şuya bıraqur. Ve Yırgögi Qal’ası’ndan alduğı kırk päre tobu bilesince alır. Köpriden öte bulduğı Müslimānlaruñ bağıyyetüs-süyüfından ve kendüsi ve Erdel qarındaşı fı sebîlillāh şehîd olanlardan mā’adā bî-nihāye server esîr alup beş bin güzide Müslimān’ı Engürüs Qal’ası’na kırala pîş-keş gönderdi. Ve Hān Ğāzî Girāy havfından çekilüp gitdi. Tā ki bu fırsatda serdār dağı göçüp Ruscuq’a yitdi.

Ammā henüz küffār-ı hāk-sār qal’ayı dögerken ser-bevvābān olan İbrāhîm Ağa ılgarla çıqageldi. Aşlā serdāra iltifāt itmeyüp toğrı Hasan Paşa çāderine indi. Sā’atiyle iki qapucıyı dönderüp cenāb-ı salţanata vākı’-i hāli bildürdi. İki günden sonra kendüsi dağı çekildi gitdi. ‘Asker perîşān, diller hirāsān, merdān ğürizān, a’dā şitābān, sübhānallāh serdāruñ ğaffeti ve sū’-i tedbîr ü ceħāleti ne mertebededür ki hānuñ nāmına bir düzme⁸ mektübla münhezim olan küffār-ı hāk-sār ‘asker-i Tatar-ı şabā-reftār, huşuşā nehzat-ı hān-ı düşmen-şikār ile helāk kıılınmaq mümkin iken “Nedür ki nām [504a R4] anuñ olmasun.” diyü gelmesine māni’ ola. Tā ki hātîme-i kārda bu vech ile rüsvāyılıklar zuhūra gele.

1 Küffār//oturdu: - F, R4

2 Hasan//Tatar: hemān F, R4

3 kendülere: - F

4 neylerseñüz//‘askerini: küffārı F, R4

5 İki yüz//Tatar: diyü. Miħā’il ki F, R4

6 mektübını görür: mektübı idüğin görür bilür ve oqudup mazmünından haberdār olur külli EH

7 Der-hāl: - F

8 düzme: müzevver F

Li-münşi'îhi

Böyle serdârı pâdişâh-ı cihân
Farz'dur itse hâk ile yeksân

Nesl-i nâ-pâkini helâk itse
Yırlerin cümle zîr-i hâk itse

Kesse dirliklerin tevâbi'inüñ
Kökini kırsa hem kabâ'ilinüñ¹

Tâ ki serdârlar alup 'ibret
Böyle dirile miydi bî-ğayret

Cünd-i İslâmı şınduran nâ-merd
Ne revâdur ki kendü kırtıla ferd

Ṭama'-ı hâmanı yaqdı dünyâyı
Ol bedîd eyledi bu gavğâyı

Hâk te'âlâ anı helâk itsün
Ölicek toğrı dūzağa gitsün²

Ve bî'l-cümle bu sefer-i nuhûset-eşerinde a'dâdan dört beglerbegi ve üç sancağ begi şehîd oldu.³ Niteki cânib-i Yanıç geşt ü güzârında bir beglerbegi ile on mîr-livâ sa'âdet-i şehâdet kesb itmiş idi. Ba'de-mâ 'askeri kış-lağa gönderdi. Kimse imtişâl itmeyüp çekildi gitdi. Ve Vezîr Ca'fer Paşa Rûmili'ne geçdüğini işitdi. Her çend ki "Bu semte gelüp serdâr olsunlar." diyü taleb itdi. Ol dağı aqvâl-i bî-me'âline kulağ tutmadı. Bu hâl ile der-i devlete çekilüp gitdi. Kendü zu'mınca ekāvîl-i fâside ve ekâzîb-i kâside ile sa'âdetlü pâdişâha [499b F] ve bezl-i mâl ü menâl ile maḥremân-ı dergâha reng ü firîb virmegi muḳarrer itdi.

1 Kökini//kabâ'ilinüñ: - F, R4

2 Ölicek//gitsün: - R4

3 oldı: - F

Li-mü'ellifihî
 İlerü gelmesün işi anuñ
 'İrzını yıqdı Āl-i 'Oşmānuñ
 Cünd-i İslāmı pāy-māl itdi
 Ne ıuruşdı ne ğod kıtal itdi

Serdāruñ der-i devlete vuşūli ve mühr alınup vācibü'l-ıuşūli¹ ve Lālā Meĥemmed Paşa'nuñ ıuşūl-i merām-ı iķbāl² ile hemān ol heftede vefāt ü irtiĥālî ve yine meyšūm-ı merķūmuñ şadāretle 'arz-ı cāh u celālî beyānındadır

Li-münşi'ihî [514b EH]
 Tıtsa yüz iĥtilāle bir kişver
 İdemez muntazam niçe biñ er
 Baĥt u devlet ki kılmaya yārî
 Baĥtı bergeşte ola serdārı
 Şınduran kimse cünd-i İslāmı
 Ne revā dehrden ala kāmı

Serdār Sinān Paşa ki pāy-taĥt-ı 'aliyyeye cān atdı, pādişāh-ı sāde-dil cenābını aĥbār-ı sāĥte ile inandırmaķ ķaşdın itdi. Lākin ketĥudāsı çiftligine ķonduĥı gibi ķaldurdılar. Ve mühr-i vezāreti elinden alup redd ile Malĥarā'ya gönderdiler. Ol rüz-ı firüz sene erba'a ve elf Rebî'ül-evvel ayınuñ on altısı yevmü'l-eĥad olan rüz idi ki ol ĥül-i dīv-şüreti dergāhdan sürüldi. Ĥattem-i vezāret girü yine ol ĥün en aşıĥıda vezir olan Lālā Meĥemmed Paşa'ya gönderildi.³ Ol şeb Serāy-ı Āmir'e getirilüp serdārılık zamimesi ile ķadri⁴ berter kılandı. Ve niçe dürlü in'ām u iĥsān-ı sultānî ile bu iltifatlara erzānî⁵ kılandı. Egerçi ki mizācında āşār-ı maraz zāhir idi. Ĥattā mizācınıñ zî'f-ı za'fi 'adem-i ķuvveti ile bāhir idi. 'Alā külli ĥāl sā'ir vüzerā ol ĥün vardılar. Ĥidmet-i lāzıme-i mübārek-bādı mü'eddā kıldılar. İrtesi ki dīvāna geldi, şadrına

1 alınup//ıuşūli: alınduĥı F

2 iķbāl: - EH

3 ol//gönderildi: - F

4 ķadri: Lālā Meĥemmed Paşa'nuñ ķadri F

5 erzānî: ser-ber EH

geçüp icrâ-yı ahkâma mutaşaddı oldu. Ve kânûn üzere dest-büs-ı şehryârî ile müstes'ad kılinup çekildi gitdi.¹ Ammâ hemân ol gün şîr-pençe marazı zâhir ü hüveydâ oldu. Bir dağı divân itmege kudret bulmayup Vezîr-i Sâni İbrâhîm Paşa toköz gün bi'l-vekâle dîvân sürmede kıyâm gösterdi.² Pes rûz-ı nühüm³ ki yevm-i şülâsâ idi, vezîr-i mezbûr ol maraz-ı mühlikden vefât kıldı. Mey-yiti erba'â günü çıkarılıp Hâzret-i Şeyh Vefâda defn olındı. Ammâ pâdişâh-ı dâna envâ'-ı hüzün ü ğumûmını ifşâ idüp mezbûruñ niçe günler mâtemini tutdı. On yıldan berü hîdmetlerinde olup, kevkepleri alısup yıldızları barış-mağla andan cüdâlıklarına haylice elem çekdi.

Fe-lâ-cerem Sinân Paşa'nuñ hevâdârları⁴ olan ağayân-ı harem, huşûşâ ağa-yı bâb olan Ğazanfer-'alem yine pâdişâha ilķâ itdiler. "Bir umûr-dide vezîr ve kâr-âzmûde müşîrdür." diyü vaşf iderek mühri yine aña irsâl itdirdiler. Kibâr u şîğâr bu vaz'-ı nâ-hemvârı ta'accüb itdiler. Eşrâf u ahyâr "Bu ne yañlış dâd u dihişdür." diyü hayretle kendülerden gıtdiler.

El-kışsa 'acele ile der-i devlete geldi. Ve Müslimânlardan intiķâma bu kerre ziyâde kûşîş itdi. Aşhâb-ı aĝrâzı musallaṭ idüp ehl-i ĝaraz olan 'uķalâ-yı eşîrrâya çignetdi. Eyledüĝi yüz ķaralıklarını envâ'-ı nuşret ü zafer mer-tebelerinde bildürüp eķâvîl-i bâṭıla ile kendüyi şatdı. 'Ale'l-huşuş bu kerre kemâl-i nâz u istîĝnâ ile deprenüp her nesneye ayaĝ uzatdı.

Li-mü'ellifihî

Bir belâdur musallaṭ oldu yine

Her umûr iḥtilâl buldı yine

Tafşîl-i zühûr-ı Lâlâ Paşa ve haķîķat-ı şehryâr-ı memâlik-ĝüşâ

Sâbıķu'z-zıkr olan Lâlâ Meḥemmed Paşa ki bir ĝünceĝiz vezîr-i a'zam oldu, kendüden yukaru beş vezîr dağı var iken şadâretle i'tilâ buldı. Aşlda Şaruḥân vilâyetinde bir za'im⁵-zâde ve ma'ârif-i 'ulûm u leṭâ'ifden âzâde ve levḥ-i zamîri şecâ'at ü şehâmet nuķuşından sâde⁶ olup [504b R4] merḥûm Sulṭân Murâd Hân âsitânesinde şeh-zâde iken çavuş olmış idi. Ba'de'l-cülûs

1 çekildi gitdi: çekildiler, gıtdiler F

2 sürmede//gösterdi: sürdi EH

3 nühüm: dihim F

4 Sinân//hevâdârları: hevâdârân-ı Sinân EH

5 oldı//za'im: - R4

6 ve//sâde: - EH

ol¹ zümreye ilhāk olunup çavuşluğuyla muḳbil-i cüyüş olmuş idi. Sene tis'in ve tis'a mi'e tārīhinde ki Sulṭān Meḥemmed Maḡnisa sancağı ile kām-rān oldu, mezbūr dağı² «حَبِّ الوطن من الإيمان» feḥvāsıyla mīr-'alemligi rütbesiyle sancağa ma'an vuşul buldı. Fe-ammā bir intisāb-ı küllī peydā idüp şeh-zāde-i kāmkaruñ emikdeşi, ya'nī ki³ rıdā'an kız qarındaşı olan duḡter-i⁴ celileyi ḡalīle idindi. Ya'nī ḡāricden iken ol şan'atla evden oldu. Ba'dehu kendüye nişāncılık virildi. Giderek ol āsitānede defterdār oldu.⁵ 'Aḡıbet intisāb-ı tāmı muḳtezāsınca⁶ emāretle lālālık rütbesine şu'ud kıldı. Ve ḡīn-i cülūsda lālālık lanmaḡın vezāret mertebesi revā görüldi. Vaḡtā ki Sinān Paşa'dan mühr⁷ alındı, hiç bir tārīhde olmuş olmayup⁸ «الاقدم فالاقدم» ḡavli ile 'amel olunurken ḡatem-i şadāret-i kübrā aña şalındı. Egerçi ki niyyeti küllī imiş. Ve ḡaşdı dāmād olan vüzerāyı ve Bāb-ı Sa'adet zabṭındaki aḡayı, ḡattā vālide-i mükerreme-i 'işmet-nümāyı birer ḡüşeye [500a F] sürdürmek, andan şoñra işlāḡ-ı 'āleme mübāşeret itmek iken⁹ rüzḡār-ı zūr-kār nizām-ı aḡvāl-i 'āleme rızā göstermedi.¹⁰ «لن يصلح العطار ما أفسده الدهر» maẓmūnını iḡbār idüp [515a EH] 'adem reh-güzārına gönderdi.

Li-münş'ihi

Dehri işlāḡ idem didi lālā

Hātif-i ḡayb aña didi lā lā

Şimdi gevher ḡazef yirin ṡutmaz

ṡutalum ola lü'lü'-i lālā

Hāḡ degül mi sözüm ne dirsün sen

Görelüm sen de söyleye lālā

1 ol: dağı ol EH

2 Hadis-i Şerif, "Vatan sevgisi imandandır." (Aclūni, *Keşfü'l-hafā*, 1/345)

3 zāde-i//ki: zādenūñ EH

4 duḡter-i: - F

5 Ba'dehu//oldı: - F, R4

6 intisāb-ı//muḳtezāsınca: bu münāsebetle EH

7 mühr: mühr-i vezāret EH

8 "[Öncelik] en eskide, [sonra] eskidedir."

9 iken: üzere iken R4

10 "Hayatın çürütüp [kokuttuğunu] hiçbir misk satıcısı hoş kokulu hale getiremez."

Mezbûruñ çavuşân miyânında şöhreti Tekeli Mehemmed Paşa degül Mehemmed Çavuş idi.¹ Sâbıkan Ka'be-i Müşerrefe'ye gelen şu yolunuñ hidmetine, ba'de-mâ Cidde emâneti kitâbetine istihdâm olunmağın ol vech ile iştihâr bulmuş idi. On iki yılda çavuşluk mertebe-i sâfilesinden² vezâret-i 'uzmâ rütbe-i 'âliyesine 'urücü ğâlibâ Mekke-i Mükerreme hidmetinde iken du'âsı qabûl olmuş idi. Ve kendüsi³ kemâl-i hırş u âzından "Bir güncegiz vezîr-i a'zam olayın, ölüsem andan öleyin." demişdür. Yoğsa bu mertebelerde cidden liyâkati yoğ-ıdı. Rüstâyî rû-şinâsânunñ bir medârü'l-fâlih⁴ sevâd-h'ânı olmağla lâlâlıqdan yuqaru şu'udı hâlquñ taşavvurından artuğ-ıdı. *Nevvera'llâhu te'âlâ merqadehu.*

Li-mü'ellifihi

Nice⁵ tiz bitdi yine tiz yitdi

Ya'nî yirin ısıtmadın gitdi

Gelecek yirine çün ol seg idi

Zinde tırması kendünün yeg idi

Sinân Paşa'nuñ evzâ'-ı nâ-hemvârı ve 'adem diyârına güzârı⁶ beyânındadır

Sinân Paşa ki beş kerre şadr-ı a'zam oldı, soñraki vekâletleri evvelkiden kem oldı. Gitdükçe bed-hüy u bed-güy ve varduqça fitne-bidâr⁷ u tünd-hüy olup qazâ-yı hâcet için yanına varanlara lisânından câri olan "Tobraq başuña." kelâmı idi. Ve 'arz-ı bızâ'at-ı ma'rifet⁸ ü fazilet iden feyleşofâna kelime şormağla ihânet-pîşe-i nâ-fercâmı idi.

1 Paşa//idi: Mehemmed Çavuş R4, EH

2 sâfilesinden: sâfilesinde bulunmuş idi F

3 du'âsı//kendüsi: - R4

4 fâlih: 'âlih F, R4

5 Nice: - F, R4

6 evzâ'-ı//güzârı: beşinci defa vezâreti ve altı aydan soñra vefâtı R4

7 bidâr: fitneler peydâ F | ü bi-dâd R4

8 ma'rifet: - F

Nazm

‘Aceb¹ ğalîz ü ğabî bed-ħişâl-i merd-i gidi
 ‘Adâveti ‘ulemâ zümresine bî-şekk idi
 İşi hemân yapu yapmağ gönül ħarâb itmek
 Dil ehlini çevirüp şîşlere kebâb itmek
 Ne vaz‘ iderse görünürdi ‘âkıla ma‘kûs
 Kelâmı bârid idi şûret-i kerîhi ‘abûs

Ġarâbet bundadır ki evvelki vezâretinde² dîvân-ħânesi ser-tâķına «لعن»³ ħadîs-i şerîfini⁴ yazdurdı. Keşret-i irtîşâyla iştihâr bulduğda yazduğına nâdim oldu. Ħakk ile tārîķın azdurdı. Bu kerre ef‘âl-i nâ-şâyestesinde eyvânınuñ kitâbelerini⁵ «من طمع ذل» kelâmını naķş itdürüp dil-i sengînine ķazdurdı.

El-ķışşa beş aydan ziyâdece vezâret⁶ idüp mâh-ı Şa‘bân’uñ beşinci günü ki yevm-i erba‘â idi, fevt oldu. Ammâ ki mevti tûl-i ‘ömrinde bilâ-‘arz-ı maraz mu‘ammer olan Fir‘avn-ı dâlâlet-rehber gibi helâki özge mevt oldu.⁷

Li-mü’ellifihi

İşidenler anı inanmadılar
 Mevt-i kec⁸-re’yi toğrı şanmadılar
 Didiler bir belâ-yı dâ’imdür
 Güyiyâ ħaşr olunca ķâ’imdür
 Kimi dirdi budur meger Deccâl
 Zâhir oldu berây-ı ķahr-ı ricâl

1 ‘Aceb: - F

2 Ġarâbet//vezâretinde: - R4

3 Ħadîs-i Şerîf, “Allah rüşvet alana da verene de lanet etsin.” (İbn Mâce, Ahkâm, 2; Tirmizî, Ahkâm, 9)

4 ħadîs-i şerîfini: ħadîşini F, R4

5 “Tamah eden zelil oldu.” | Burada Hz. Ali’ye isnat edilen “Kanaat eden aziz, tamah eden zelil oldu.” biçimindeki vezceden iktibas yapılmıştır.

6 vezâret: vezîrlik EH

7 Ammâ//oldı: - F

8 Mevt-i kec: Mu’avvec F

Kimi dirdi meger budur Şeytân¹
 Mübtelâdur belâsına insân
 Niçe kerre² çıķup gidüp ma'zül
 Yine şadrında bulunur ol ğül
 Şâhib-i hâtem oldu bir koca dîv
 Nev-cüvân pâdişâha itmede rîv

Ve bi'l-cümle vezîr-i mezbûr mevt ile hebâ'en menşûr oldu. Dârü'd-devle-
 ti's-seniyye, maħmiyye-i Kõştanḫıniyye'de Parmaķ K̇apusu'ndaki türbesinde³
 defn olındı. Hattâ şu'arâ-yı ezkiyâ ol maħalde defn olınduğına bu güne bir
 kıt'a didiler. Muķaddemâ esâs-ı kubbesi kâzılurken bir kâfir ğürü çıķup kâfirî
 ğür ile hem-civâr olduğın bu yüzden libâs-ı Türkî-⁴edâ ile nazma koydılar.

Nazm

Yirin âteş k̇apusu itdi Hudâ Arnavuduñ
 Yine Parmaķ K̇apu semtine bir âteş düşdi
 Hem-civâr oldu çü bazarına ırğadlaruñ
 Tobraķ uğrılarını bu hâle müşevveş düşdi [504a R4]⁵
 K̇azılurken temeli kubbessinüñ zâhir olan
 Ğür-ı ruhbân o segün merķadine eş düşdi
 K̇abri bir çâh-ı 'avân oldu cehennemden anuñ
 Derk-i esfel dibine gitdi necisveş düşdi
 Çeşme-i pâk-i *tevekkeltü 'alâ'llâhuñ* dün
 Şanki omuzına ğar mürdesi bir leş düşdi⁶

Ve ba'zı büleĝâ-yı nâmdâr ve şu'arâ-yı şehd-ĝüftâr⁷ ol muħanneşüñ
 ĝuzât-ı selâḫinvâr yatuşını ve ğavâķin-i nâmdâr⁸ gibi türbe yapuşını münâ-

1 Zâhir//Şeytân: - R4

2 kerre: kez F

3 K̇apusu'ndaki türbesinde: K̇apudası'nda F

4 libâs-ı Türkî: - F | Türkî: - EH

5 R4 nüshasında 504 varak sayısı mükerrer verilmiştir.

6 K̇abri//düşdi: - F

7 ĝüftâr: ĝüftârândan biri EH

8 nâmdâr: nâmver EH

sib görmeyüp bu maķûle bir nazm itmişler. Hâķķâ ki vâķi'-i [515b EH] hâli yazup işâbet itmişler.

Nazm

Dehr-i dūn-perverūn bu kārını gör

Ya'nî nâ-dâna i'tibārını gör

Pâdişâhlar gibi yatur o pelid

Ölisinūn de¹ iķtidārını gör

Günbed-i merķadin temâşâ kııl

Gerçek² er gibi türbedārını gör³

Ele tobraķ başuña dirdi veli

Tobraķ altında şimdi varını gör

Gitdi yük yük günâh bārı ile⁴

Seyyi'ât ile kâr u bārını gör

Şanki Behrâm-ı Gûrdur gelmiş

Yatışın seyr kııl mezārını gör⁵

Ķatı çok yaşadı geç öldi diyü

Herkesūn táb'-ı inkisārını gör

N'ola yir yutsa anı Ķārūnvâr

Haddi yoķ māl-i bî-şümārını gör

Öyle bir mühmelūn vücūdı ile

Mühmelâtınūn iftilhārını gör⁶

Ķıl nazar yaķduđı çerâğlara

Âteş-i fitnenūn şerārını gör

1 Ölisinūn de: O seng-dilūn F

2 Gerçek: Köçek EH

3 Günbed-i//gör: - R4

4 günâh//ile: günâhlar ile bile F, R4

5 Tobraķ//gör: Gerçek er gibi türbedārını gör F

6 Öyle//gör: - F

Gerçi mürd oldı gitdi ol nâ¹-merd
 Qabr içinde ‘azâb-ı nârını gör
 Dime devletle geldi gitdi hele²
 Bugünü qo efendi yarını gör

Lâ-siyyemâ muqaddemâ Ferhâd Paşa qatline mezbûruñ mekr-i bî-şümârı ve bezl-i [500b F] nuqûd-ı bisyârı sebep olmağın muhannesliğine ve ‘acûz-ı sâl-horde gibi yûzi burışup, ağıznuñ salyarı aqup mülevveşliğine nazâr³ “Ferhâd öldüren.” diyü fevtine târîh didiler. Yasını tûtmağla, ya‘nî haşr⁴ ile on⁵ ‘adedi fûrû-nihâde itdiler ki ol târîh budur:

Târîh

Vây Sinân Paşaya tobraq başına
 Oldur ol tezvîre şüret bulduran
 Arnavudlardan tûtupdur mâtemin
 Her odun yaran döşekler tölduran⁶
 Mekr idüp Ferhâd Paşa qatline
 Öyle bir ‘âqıl vezîri öldüren
 Düşmeninün fevtine şādân olup
 Kendüye halk-ı cihânı güldüren
 Pîre-zen-şüret muhannesdür o div
 Kâfire saçın şaşalın yolduran
 Tûtular yasın şorup târîhini
 Didi hâtif “Gitdi Ferhâd öldüren” 1004⁷

Ba‘de-mâ vefâtına ki herkes şu‘ur oldı, gerçekden rûh-ı ma‘dümü cesed-i zulmânisinden ğurâb-ı siyâhvâr pervâz eyledüğü meşhûr oldı, dilinden

1 nâ: - F
 2 hele: hemân F | gitdi hele: vü gitdi EH
 3 nazâr: nazîre F
 4 haşr: qaşr F
 5 on: on bir R4
 6 Arnavudlardan//tölduran: - F
 7 1004: - EH

rencide ve fi'inden remide olan erbâb-ı 'irfân "Sen kıadir olduğın itdün. Andan Şonra yıkılduğ gıtdün. Şimdi nevbet bize geldi." diyü gũn-â-gũn târihler ve pũr-fũsũn kıı'alar ve kıaŐideler dimege başladılar ki ol cũmleden biri kı'ali nâ-ma'lũm, gũyâ ki Rũhũ'l-kũds lisânından mefhũm bir kıaşide-i belîga dimiŐdũr.¹

Nazm

Geliñüz yũz tũtalum Zũ'l-kalem-i Lem-yezele
Mũjde ahkâmını naķŐ eyledi levh-i ezele²

Dâmâd-ı Sultân Murâd Hân İbrâhîm Paşa-yı kâr-dân vezîr-i kebîr-i celâlet-nişân olduğı ve erkân-ı cenâb-ı nũzhet-mekân gũl gibi açıldığı beyânındadır

Bir rũz-ı pîrũz ki rũy-ı zemîn, mânend-i hũld-ı berîn ser-sebz ũ reyân olmiŐ idi ve semâvât u arzîn Şeref-i âfitâb sa'âdetine kıarîn olup kevâkib-i dırahŐân ve mihr ũ mâh-ı nũr-efşân kemâ-hiye mâhiyetlerini gŕsterũp nũr-ı ziyâ ile garb u Őarķ u hâfikîn³ tŕolmiŐ idi. Ya'nî Sinân Paşa ki mâh-ı Şa'bân'ın beşinci gũni yevm-i erba'ada fevt oldu, vũzerâ ve sâ'ir kũberâ namâzın kıılmağa Ayaşofya-i Kebîr Câmî'i'nde hâzırlar iken hâtem-i vezâret İbrâhîm Paşa cenâbına anda vuŐũl buldı.⁴ Cũmle mũneccimîn ve 'uķalâ-yı dũr-bîn mũhrũn câmî'de varması cem'iyet-i hâtırla vezâret itmesine ve mecmũ'-ı vũzerâ bir maħalde iken vuŐũlini cũmlesi kendũlere zîr-dest olmağa te'vil olındı. Kıbâr u Şığâr "Bâreķa'llâh" Şadâlarını 'ayyũķa irgũrdi. Ve a'yũn-i a'yân "Bu dâd u dihiş 'adl ũ dâdı mũstevcibdũr." diyũ revâ gŕrdi.⁵

Mũ'ellif-i kıtâb der-i devletde bulınmamağın bu gũne tehniyet-nâme-i mũsteŐâbe ile edâ-yı hîdmet itdi ki Őũreti naķl olındı:

Tehniyet-nâme

Sũdde-i seniyye-i 'uzmâ ki mânend-i Mekke-i Mũkerreme-i 'ulyâ, kıb-legâh-ı sũkkân-ı âlem-i gâbrâ ve maşâff-ı Şavâ'if-i nuķũŐ-ı zevi'n-nũhâ

1 dimiŐdũr: - EH

2 ezele: kâleme R4

3 u hâfikîn: - EH

4 vuŐũl buldı: vâşıl oldu R4

5 Ve//gŕrdi: - F, R4

olup her seng-i ruhâmesi Hâcerü'l-esved gibi ânen fe-ânen luṭf u keremde izhâr-ı yed-i beyzâ kılan yed-i beyzâlar ki dîbâ-püş olduğu hâlde altun oluḡ gibi hüveydâ olduḡdan mâ'adâ murâdât-ı 'amme-i berâyâ ol 'atebe-i kerem-güsterde hâşıl ve kâffe-i derdmendân-ı re'âyâ şifâ-yı derde ol derde vâşıl idüḡi muḡarrerdür.

Li-mü'ellifihi

Eşk-i çeşmüm idüp o yolda sebil
 Kevkeb-i nâr-ı âhum olsa delil
 Hâk-i dergâha çihre-sây olsam
 Eylesem her ıaşını biñ taḡbil [516a EH]

El-ḡamdü li'llâh ber-mücib-i ¹«أعط القوس باريها» Hâzret-i [504b R4] Bârî *celle ve 'alâ* kazâdan² nâvek-i murâdı nişâna irgürdi. Ve ḡavânîn-i vekâlet-i kübrâ hezârân şuḡuf-ı mücelledâta imlâ olınmış gibi evrâḡ-ı edâ-yı dil-pezirlerinde engüşt-nümâdur. Ve ³«ناول الصحيفة قاريها» feḡvâsınca mühr-i vezâret gibi sa'âdet-i⁴ kübrâ yed-i mü'eyyedlerine şunuldu.

Li-mü'ellifihi

Hâlil-i server-i 'âlem semiyi-i İbrâhîm
 Mişâl-i ḡilḡat-ı Yûsufda bir vezîr-i kerîm
 Kemâl-i rıfḡ ile mazlûm-ı dâd-ḡ'âha mu'in
 Faḡîre mâ'il-i⁵ müşfiḡ-dil-i ḡazîne-raḡîm
 Şunuldu ḡatem-i vekâlet kefi-i kifâyetine
 ḡılındı şadr-ı vezâret cenâbına teslîm
 Mişâl-i ḡatm-ı Süleymân mişilde ḡatem-i şâh
 Geh oldı dest-i melikde geh aldı dîv-i racîm
 Beşâret eylerüz erkâna müjde âfâḡa
 Ki geḡdi şadrına düstür-ı vâcibü't-tekrîm

1 "Yayı, atıcısına ver."

2 kazâdan: faḡlân F

3 "Sayfayı, okuyucusuna ver."

4 gibi sa'âdet-i: - F, R4

5 Faḡîre mâ'il-i: Faḡîr-i sâ'ile EH

İşitdügi gibi 'Âli' katı sevindi didi
Vezîr-i a'zamını şimdi buldı şâh-ı 'azîm

El-hağ kefi kifâyetleri muşsim-i erzâk-ı cumhûr ve enâmil-i enâm-ı istimâletleri mefâtiḥü'l-müşkilât-ı umûr olması ile ol semiyî-yi Fahr-ı 'Âlem ümmet-i Muḥammed'e bâzil-i luṭf u kerem ve ṭab'-ı şerîf-i ḳadr-şinâsları mi'yâr-ı maḳâdir-i ümem buyurılıp bu aḫḫar-ı bî-riyâları gibi mâ-şadaḳ-ı baḫr-ı ma'ârif olan pâk-diller çirk-âb-ı gubâr-âlûd gibi muḡberri ü mükedder kılınmamaḡı mücib ve du'â-güy-ı pâkîze-edâlar gibi 'ummân-ı fezâ'il-i 'irfân gevher-i raḡşende-peykeri ḫazef-pâreler şifâtında kenâra atılmamaḡı müstevcibdür.

Li-münşi'îhi

'Ahdünde ṭoḡrılar ki² ala oḡ gibi menzil
Olmaya³ ḫam-ı tîr-i ḳazâdan saña ḳuyûd
Şâhib-kemâle raḡbet ile iltifât kıl
Sev ehl-i fazlı tâ ki seve ḫazretün Vedûd
Eksikliğine ḳılma kemâl ehlinün nazâr
Dirseñ kemâl-i ḳadrüne ṭa'n itmeye ḫasûd

Fî nefsi'l-emr salṭanat-ı 'Oşmâniyân ḳudret deryâsında bir keşî-i ḳavî-bâdbân gibidür ki ḫazret-i pâdişâh-ı memâlik-sitân anuñ re'isliğinde Nûḫ Necî [501a F] neslinden bir ḳapudan-ı zî-şân olup şadr-ı a'zam ol zevraḳa re'is-i muḫterem ehl-i şer'-i şerîf olan ḫâkim-i maḫâkim-i pür-ḫikem yelkenci nâmındaki deryâ-şinâs-ı a'lem ve başdefterdâr olan şâhib-raḳam odabaşı ismi ile zaḫâ'ir şaḳlayan sûtûde-şiyem, ammâ re'is-i küttâb anılan ehl-i ḳalem dümen ḳullanan lengerdâr-ı pesendide-ḫadem, ḫuşûşâ gemi ḳullanan gemici nâmındaki ḫuceste-maḳdem yeñiçeri ağası 'add itdükleri zâbiṭ-ı ümem ve sâ'ir erkân-ı devlet ol fülk-i⁴ felek-rütbet içinde âlât ḳullanan em'âd u ḫadem⁵ zevât-ı ma'âlî-himem gibidür ki rüzgâr ne deñlü

1 'Âli: 'âlem F

2 ṭoḡrılır ki: ṭoḡrular F

3 Olmaya: Olmaya tâ ki EH

4 ol fülk-i: - F, EH

5 ḫadem: ḫidmet F | ḫadem: muḫteşem ḫadem R4

muḥālif ü nâ-sâzkâr olsa re'is ve yelkeni ile dümenci kıatlarında fâ'ik u aşl oldukları taḫdîrce ḥîzâb-ı¹ deryâ ḳorḳusu zevraḳ-nişin olanlara sehldür. Ve zaḫâ'ir şaḳlayan odabaşı ehl-i vuḳûf ve muḫaşşıl bulınınca kibâr u şîḡaruñ ḳumanyası tedârüki her vech ile âsândur.

Li-mü'ellifihi

Beş kişidür muḫaşşal ey 'âḳıl

Ḳullanan saltanat sefinesini

Göre anlar ḫavâss-ı ḫamse mişâl

Cesed-i zevraḳuñ sefinesini²

Sâdis itmez misün o ḳavme şehâ

İşbu fazl ü hüner definesini

'İlm-i şerîfleri muḫîtdür ki ma'ârif ü kemâlâtımız bâbında on yıl muḳaddem Çivi-zâde merḫûm şeyḫü'l-İslâm-ı muḫterem iken "Vilâyet-i Rûm peydâ olalı 'ilm-i inşâda ve Fârisi vü 'Arabî vü Türkî nazm-ı ruh-efzâda bu 'abd-ı 'Âlî 'ilmi cümleden³ a'lâ vü müsellemdür." diyü kâffe-i⁴ mevâlî-i 'izâm imzâ itmişlerdür. Bundan şonra şân-ı⁵ mürüvvet-nişân-ı kerem-kirdâra her ne lâ'ik ise ol vech ile ri'âyet buyurıla. Bundan ziyâde ıtınâb-ı muşadda'-ı zât-ı 'âlî-cenâb olmaḡın tafşilinden ictinâb ve devâm-ı devlet ü 'izzetleri du'âsı ile icâzı⁶ irtikâb evlâdur.

Li-münşi'ihî

Zât-ı ma'mûruñ itdi 'adl ile dâd

Beyt-i Ma'mûr gibi ḫoş-âbâd

Vaşf-ı şânuñda yazdı levḫ u ḳalem

Âşaf-ı a'zam-ı sûtüde-nihâd

1 ḥîzâb-ı: - F

2 Görür//sefinesini: - F

3 'ilmi cümleden: - F

4 kâffe-i: ke-ennehu F

5 şân-ı: şâh-ı F, R4

6 icâzı: icâdı F, R4

Rûzgâr el virince hâzretüñe
 Didi bâd-ı şabâ mübârek-bâd
 Şadr-ı devletde müstedâm olusun
 Budurur ‘abd-ı nâ-murâda murâd

Der-beyân-ı hâl-i vezîr-i kebîr ‘alâ vechi’t-takrîr ve’t-tahrîr¹

Mezbûr Bosneviyyü’l-aşl, mü’eddebü’n-nesl, kerîmü’ş-şân, celîl-i şeħa-‘unvân, [516b EH] dest-i himmeti direm-feşân bir zât-ı sûtü-de-beyândur ki merhûm Sulţân Murâd Hân cülûs-ı taht-ı salţanatla kâmrân olduĝda anlar rikâbdâr bulındılar. Ba’dehu silâhdâr olup yeñiçeri ağalığı ile ıaşra² çıĝdılar. Sûr-ı hümayûn eşnâlarında ki sene tis’in ve tis’a mi’e târihi idi, Rûmili beglerbegiligi ile, [505a R4] ba’dehu vezâretle i’tilâ-yı şân buldılar. Andan şoñra sene ihdâ ve tis’inde vezâretle³ Mışır eyâletini cem’ idüp bir miĝdâr cenâb-ı salţanattan dür düşdiler. Ol takrîb ile maĝtûl beglerbegi ki Meħemmed Paşaa ile müsemmâdur, yine ibtidâ-yı zühûrı anlaruñ hüşn-i terbiyeleri ile hüveydâdur, ol eşnâda fırsat buldı. Ve cenâb-ı şehryâriye takarrüb bulup mürebbîsine⁴ mu’arız oldu. ‘Âkıbet anuñ katli huşuşında ki vüzerâ-yı ‘izâm ‘azl olındı, paşaa-yı müşârün ileyh ol vartada bile bulındı. Mezbûruñ katli ekşeriyâ anlardan bilindi. Hattâ dâmâd-ı pâdişâhi iken beş yıl miĝdârı ma’zûl bulındı.⁵ Sinân Paşaa vezîr-i a’zam olduĝda müşîr-i müşârün ileyhe vezîr-i şâliş olmaĝ buyuruldu. Egerçi Lâlâ Paşaa’ya vekâlet-i kübrâ maĝâmı ta’yîn olunduĝda şadâret anlaruñ haĝĝı idi. Ve birkaç gün te’hîre düşdi. Sâ’ati şimdi imiş ki yine tarîĝlerince ĥatem-i şadâret⁶ gönderildi. Ammâ ĥadd-i zâtında saħî vü kerîm, luţf u cûdı ‘amîm bir şân-ı şerîf-i lâzımüt-tekrîmdür ki aşlâ zâtında ‘ucb u kibrden zerre yokdur. Belki kesr-i nefis ve dervîşligi bir gedâ-yı bî-ser ü pâdan artuĝdur. Merhûm ĥudâvendĝaruñ iltifât-ı bî-şümârına mażhar ve ĥânedân-ı celâletine dâmâd-ı ‘inâyet-güster olup yeñiçeri ağalığı hâlinde kendülere olan

1 beyân-ı/tahrîr: medħ-i şadr-ı a’zam İbrâhîm Paşaa R4

2 ıaşra: - F

3 i’tilâ-yı/vezâretle: - F, R4

4 bulup mürebbîsine: mermîsine EH

5 ma’zûl bulındı: miĝdârı ma’zûlen paşaa tırdı F | ma’zûl oldu R4

6 şadâret: vekâlet EH

i'tibârları vüzerâ-yı 'izâmından birinün haqqında¹ vuķû² bulmuş degül iken aślâ taġayyür-i evzâ³ u eķvâr² itdükleri görölmedi. Sâbıķan bu³ hânedâna dâmâd olanlar gibi faķr-ı nâ-şâyesteleri⁴ müşâhede olınmadı.⁵

Pâdişâh-ı cihân Sulţân Meġmed Hân'ın Egri Ķal'ası fethine revâne olduġudur⁶

Mübeşşirân-ı aġbâr-ı nuşret-ķarîn⁷ ﴿وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ﴾⁷ feġvâ-yı ġarrâ-yı ġazâ-îmâsını bu müjde-i celîle ile ta'yin eyledi ki hâme-i mu'ciz-beyân-ı seyf-i mübîn re'y-i mülk-ârâ-yı metin niyâmından çıkup dimâ'-ı siyâh-ı⁸ sipâh-ı küffârı şafġa-i basîṭ-ı arzîn üzere zamân-ı zemîn-i nuķûş-ı bihterîn ile tezyîn [448b N4] eylemiş.

Li-münşî'ihî

Ķaçre kaçre dökilen ġün-ı siyâhuñ heycâ
Eylemiş her birini mâ-şadaķ-ı ġarf-ı hecâ

Müverriġân-ı âşâr-ı ġanîmet-rehîn كَانَ قُلٌ سَيَرُوا فِي الْأَرْضِ فَاَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ ﴿فَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَاَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ﴾⁹ fermân-ı a'lâsını [440b HL] kelime-i 'ulyâ-ımlâsını¹⁰ in-hâsını müş'ir bir mevhibe-i bî-'adîle ile tebyîn eyledi ki yerâ'a-i sinân-ı cân-sitân-ı ehl-i ķitâl mânend-i lisân-ı ġâl 'arz-ı berâ'a-i istihlâl ķılıp ibṭâl-i âyîn-i küfr ü đalâl te'bîd ü te'yîd-i ebṭâl itmekle intizâm-ı aġvâl-i ehl-i dîn âfitâb-ı âlem-tâb-ı berîn gibi ķulüb-ı mü'minîni mânend-i riyâz-ı pür-reyâġîn eylemiş.

1 haqqında: haqqında ol iltifât EH

2 u eķvâr: - E, R4

3 bu: - F

4 nâ-şâyesteleri: nâzişleri R4 | nâzişleri aślâ EH

5 F ve EH nüshaları burada sona ermektedir. Buradan eserin sonuna kadarki kısım sadece R4, A, HL ve N4 nüshalarında bulunduġu için bu kısmın metin tenkidi bu yazmalar doğrultusunda yapıldı.

6 535b A | 440a HL | 448a N4

7 "Allah, ... cihad edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır.", Nisâ Sûresi, 4/95.

8 siyâh-ı: - A

9 "De ki: 'Yeryüzünde dolaşın da suçluların sonunun nasıl olduġuna bir bakın.'", Neml Sûresi, 27/69.

10 imlâsını: îmâsını R4, A

Li-münşi'ihî

Ravza-i şer'a virüp hûn-ı ğazâ neşv ü nemâ
Kılmış İslâmı gül-i tâze-mişâl hamrâ

Hulâşa-i mazmûn-ı meserret-füzûn ki ¹﴿وَيَوْمَئِذٍ يُفْرِحُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ naşs-ı laṭî-fine mâ-şadaḡ u meşhûndur, verâ-yı sürâdikât-ı kümündan² bîrûn fezâ-yı każâ-ıktizâ-yı şü'unda bu ṭarîḡ ile cilve-nümûn olmuştur ki memâlik-i Engürüs dârü'l-mülkinde pâydar ve zu'm-ı bî-hencârlarınca zamân-ı Beh-râm-ı Gür'dan berü hükümeti ber-ḡarâr ve silsile-i rezilesi ḡall³ u 'aḡd-ı umûr-ı küffârla fermânkâr, Peç nâmı ile [536a A] mezkûr olan ḡral-ı ḡalâlet-medâr ve civârındaki kefer-e-i Eflaḡ ve Boḡdân ve Erdel didükleri bed-kîşân ḡazret-i pâdişâh-ı dîndâr-ı büzürgvâr ve şâhenşâh-ı hidâ-yet-şi'âr-ı sa'âdet-dişâr dergâhına eben 'an ceddin ḡarâc-güzâr ve sâl-be-sâl irsâl-i cizye ile ḡüsni zindeġânî ḡaşıl iden güm-rehân zümresinden iken bir iki seneden berü 'inâd u nifâḡda ittifaḡ itdiler. Devlet-i⁴ inḡiyâd u vifaḡ vâdilerini ḡoyup iḡtilâl ü şikâḡ yollarına gitdiler. Ḥattâ memâlik-i celâlet-mesâlikden Budun ve Bosna ve Ṭameşvâr ser-ḡadlerinde ba'zı ḡılâ' u ḡaryelere el uzatdılar. Binâ'en 'alâ zâlik şehryâr-ı kâmkâr-ı nâmver⁵ «السفر وسيلة الظفر» kelâmını gûyân, sene erba'a ve elf Şevvâl'inüñ evâ'ilinde pây-taḡt-ı 'aliyyeden ser-ḡadd-i vilâyet-i küffâra revân ve 'asâkir-i İslâmiyân ve mücâhidîn-i nuşret-resân ile ḡral-ı ḡallûñ maḡarr-ı nuḡûset-eşeri olan Peç Ḳal'ası fetḡi niyyetine şitâbân ve rikâb-ı rekâ'ib⁶-nişâb-ı ḡüsrevânide [505b R4] gird-bâd-ı vezân gibi pûyân u devân⁷ oldılar. Ḳaṭ'-ı merâḡil-i 'adîde ve ṭayy-ı menâzil-i ba'ide ile sene ḡamse ve elf Muḡarrem'inüñ evâḡirinde⁸ ḡılâ'-ı ehl-i ḡalâl olan⁹ Egri nâm ḡışn-ı ḡaşîn muḡâzîsine nüzül buyurdılar. Ḥaḡḡâ şümme ḡaḡḡâ [449a N4] bir ḡal'a-i refi'a-i pehnâ imiş¹⁰

1 "O gün Allah'ın (Rûmlara) zafer vermesiyle mü'minler sevinecektir.", Rûm Sûresi, 30/4. | Nüşhalarda "O gün" yerine "Böylece" ibaresi yazılıdır.

2 kümündan: kümündur R4, A

3 ḡall: ser-i ḡall R4

4 Devlet-i: Devlete R4, A

5 "Sefer, zaferin vesilesidir."

6 rekâ'ib: rekâ'ib ü A, N4

7 u devân: - A

8 evâḡirinde: evâ'ilinde ḡündan A, N4

9 ḡalâl olan: ḡalâlden R4, HL

10 pehnâ imiş: binâ itmiş A, N4

ki metâneti Kûh-ı Kâf'dan nişâne, istiḥkâm u 'imâreti nüh kılâ'-ı pülâd ve düvâzdeh burûc-ı saḥt-bünyâd 'amâ'irinden¹ nümüne bî-nihâye қа'ri² jerf-i ḥandekı pây-best-i қаşr-ı Ḥavernak gibi taḥtû's-serâda kılel ü burûc-ı muḥabbaķı nüh sipihr-i muķarnes-i mu'allak gibi fark-ı Şüreyyâda, ya'nî ki ṭaseki³ ṭas-ı felek-i a'lâya hem-ser, nârîn қал'ası ḥod küre-i⁴ nârdan ser-bülend ü berter.

Li-mü'ellifihî

Anı icâd iden bennâ vü mi'mâr
Sezâdur olsa ger üstâd-ı Simmâr

Mühendisler olur şun'ında müzdür [441a HL]

Ḥalelden pây-best ü pesti⁵ mehcür

Aña bād-ı vezândan özge girmez

İçin şems ü қamerden ğayrı görmez

Yat u yarağı ise sevdâ-yı mâliḥülyâ gibi ğâyet çok, ṭoblarına nihâyet ve bacalu⁶ şuққalarına ğâyet⁷ yok. İçindeki melâ'inün niş ü silâḥı ḥâzır u müretteb, şol sūrâḥ-ı⁸ ferâḥa beñzer ki içi ṭoṭtolu yılan u çıyan u 'akreb. Egerçi ki rifat-ı evc-i metânetde hemtâsı nâdir, [536b A] fe-ammâ nazargâh-ı şehryârîde basıt-ı arz gibi ḥazîz idüĝi zâhir. Zîrâ ki 'asâkir-i desâkir-sitânı emvâc-ı Ṭûfân-ı Nüh'dan nişân ve me'âşir-i 'ulüvv-i şân ve semüvv-i mekânı felekü'l-efflak rütbesi ile nümâyân. Vüzerâ-yı kibâr ve vükelâ-yı 'izâmdan şadr-ı a'zam olan İbrâḥîm Paşa ve şânî maķâmındaki Cerrâḥ Meḥemmed Paşa, râbî' rütbesindeki Sinân Paşa, ya'nî Cıĝala-zâde nâmı ile engüşt-nümâ olan vekil-i celilü'l-қadr-ı şâḥib-râ, ba'de-mâ sâdis yirindeki Ca'fer Paşa ve sâbî' menzilesindeki vezîr ibnü'l-vezîr Ḥasan Paşa ve bunlardan ğayrı eyâletleri ḥâlinde vezâret ıtlâķına ruḥşat virilen Meḥemmed Paşa bin Sinân Paşa ve "Saṭurcı" diyü mülâķķab olan Meḥemmed Paşa ve Anaṭolî beg-

1 'amâ'irinden: bedenden R4, A, N4

2 қа'ri-ı: қаşr-ı A, N4

3 ki ṭaseki: ṭaşı ki A, N4 | ki ṭaşı R4

4 küre-i: girih-i A | keze-i R4

5 pesti: pesni A

6 bacalu: paçalu A, N4

7 nihâyet//ĝâyet: ve paçalıķ şuққalarına nihâyet R4, A

8 sūrâḥ-ı: serdâr-ı R4

lerbegiligi ile vezîr dinilmesi cā'iz olan Bosneviyyü'l-aşl¹ Mehemmed Paşa, ammâ beglerbegilerden Diyâr-ı Bekr Beglerbegisi Murâd Paşa ve Sivas-ı Rûm Melikü'l-ümerâsı Maḥmûd Paşa ve Karaman Beglerbegisi Hızır Paşa ve Zül-ḩadriyye Mîr-i Mîrânı Mehemmed Paşa bin Ferhâd Paşa ve Haleb Vâlisi Maḥmûd Paşa ve Raḩḩa Melikü'l-ümerâsı Bostâncı 'Alî Paşa ve bu zikr olunan eyâletlerdeki ümerânuñ ekşeri ve kâffe-i zu'amâ vü tîmâr eri, 'ale'l-ḩuşûş ḩudemâ-yı 'asâkirüñ eşheri, zümre-i yeñiçeri ve ebnâ-yı sipâ-hiyân ve fırḩa-i silâhdârân dil-âverleri ve 'ulüfeciyân-ı yemîn ü yesâr gürû-hınuñ ekber ü aşğarı ve ğurebâ-yı çep ü râst bölüklerinüñ mevâcib-ḩ'ârları ve bi'l-cümle 'umûmen 'ulüfe ve tîmâr [449b N4] müteferriḩaları, ḩuşûşâ çavuşân ve küttâb-ı dîvân fırḩaları bi-esrihim cebeciler, bi-ecma'ihim ṩob-cılar ve 'arabacılar ve sâ'ir bevâbân-ı dergâh-ı sulṩânî ve serrâcân-ı Iştâbl-ı 'Âmire-i ḩâḩânî ḩidemât-ı mebrûre-i cihânbanî edâsında dâmen-der-miyân ḩollu ḩollarında, yollu yollarınca edâ-yı ḩidmete teraḩḩub-künân olduḩdan mâ'adâ ḩân-ı Cengizi-tebâr ve fermân-rân-ı leşker-i Tatar Ğâzî Girây ḩân birâderi İslâm Girây Sulṩân;

Li-münşi'ihî

Şîr-i jiyân-ı bîşe-i rezm oldu bî-gümân
Boğdân anuñ yanında siyeh-güş olur hemân
Rübâh-ı şaydgâhı Noğay mirzaları [441b HL]
Gürgân-ı ṩu'me-ḩ'ârı dilirân-ı Gürkân
Güyâ² ki güy-ı 'arşasıdur ḩaşm kellesi
Çalsa ru'ûs-ı Rûsa ne dem tiğ-ı şavlecân

Fe-lâ-cerem Egri nâmındaki ḩişâr-ı muḩkem [537a A] i'tibâr-ı küffârda Peç ḩal'ası'nuñ miftâḩı ve Engürüs memleketlerine duḩûl ḩaşdınıñ bâb-ı lâzımü'l-iftitâḩı 'add alınmağın kitâb-ı ḩarb u ḩitâlün fuşûl ü ebvâbına³ «وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا» feḩvâsınca andan girildi. Ve ḩarem-serây-ı fetḩ u nuşrete ol ḩapudan girilmek münâsib görüldi.

1 Bosneviyyü'l-aşl: Bosnevî R4, A, N4

2 Güyâ: Rübâh şaydgâhı güyâ HL

3 "Evlere kapılarından girin.", Bakara Sûresi, 2/189.

El-kıışsa mâh-ı Şaferü'l-muzafferün gürresinden mühimmât-ı fetḥ u teşhîre mübâşeret olındı. Evvelen kendü kulları ve dergâh-ı 'âlî çavuşları ve küttâb-ı dîvân ve müteferriḳa kulları ile şadr-ı celîl-i a'zam ve vekîl-i Ḥalîl-iştihâr-ı ekrem İbrâhîm Paşa-yı eḫḫam, sāniyen Cerrâḫ Meḫemmed Paşa mensübâtı ile, şâlişen Ca'fer Paşa kendü levendânı ile, râbi'an Ḥasan Paşa Rümîli eyâletinün sipâh u zu'amâsı ile, ḥâmisen Anaṭolî Beglerbegisi Meḫemmed Paşa ol vilâyetün Etrâk-i bî-intihâsı ile, sâdisen Yeñiçeri Ağası Velî Ağâ râcilin fırkasınıñ cünd-i celâdet-nümâsı ile ḥafr-ı ḥandeḳ ve meteris bünyâdına başladılar. Qal'ayı [507a R4] cihât-ı sittenün her birinden günde kırkâr ellişer kerre taşladılar. Ammâ şîr-i dilîr-i nâmdâr, seriyy-i ceriyy-i¹ peygârkâr Cıgala-zâde Sinân Paşa-yı zafer-kirdâr pây-taht-ı 'aliyyeden yola çıkılduğı gibi fermân-berdâr ve çarḫacıyân-ı çalâyi'-nişân fırkasına serdâr Dırmaşq-ı Şâm 'askerinden kılıc gibi yarar, ekşeri tiğ-ı Kirmânî şıfatında nâmlu, iḳdâmlu, zafer-yâr ḥayyâlân-ı 'arbede-sâz u tûfeng-endâz-ı² ser-bâz fırkasına sipehsâlâr kılinmış idi. Tâ ser-ḥadde duḫûl olunca ḥarbî libâs u hey'et, silâh-şorlık fûnûnında 'arż-ı mehâbet ile rikâb-ı pâdişâhîde pûyân, gâḥ kendülere hem-'inân gâḥ³ ḫırâb u dırâb emrine müte'allîḳ [450a N4] tevârîḫ u aḫbâr-ı şîḫḫat⁴-künân, rûz-be-rûz iltifât-ı ḥâḳânî ile i'tilâ-yı şân ve sa'at-be-sâ'at sa'adet-i taḫarrüble maḫsûd-ı aḳrân olup hâtîf-i beşâret-resân gün olmazdı⁵ ki ḳadrî âfitâbını ḫâlet-i ḳırânda burc-ı⁶ şerefe dâḫîl ḳılmaya. Maḫâl düşmezdi ki mülhîm-i münşid-i belâgat-beyân ol vekîl-i celîlül-ḳadr-ı bî-'adilü's-şadruñ⁷ medâ'iḫ-ı cemîlesinde bu ebyâtı inşâd⁸ eylemeye:

Li-mü'ellifihî

Ey çalan güy-ı ser-i ḥaşma kılıcdan çevgân
Ur zafer güyına çevgânı Sikender-meydân

Güy u çevgân-sitân ya'nî Sinân Paşa kim
Küy-ı [537b A] ḫükmünde ḳazâ güy u ḳaderdür çevgân

-
- 1 ceriyy-i: ḫariyy-i A
 - 2 endâz-ı: endâzân-ı R4
 - 3 gâḥ//gâḥ: - A, N4 | gâḥ: - R4
 - 4 aḫbâr-ı şîḫḫat: aḫbardan R4
 - 5 olmazdı: oldı HL
 - 6 burc-ı: A, N4 mükerrer
 - 7 sadruñ: şuvetün R4, A
 - 8 inşâd: inşâ A

Çala gūy-ı ser-i bed-ḥ'āhuña çevgān kılıcuñ [442a HL]

Gūy [u] çevgān saña maḥşūş ola bāzide¹ hemān

Gūy u çevgān ile serdār-ı zafer-yār olasun

Gūy-ı peykānuña çevgān ola destünde sinān

Binā'en 'alā zālik müşir-i müşārün ileyhi meteris ḥidmetine revā görmediler. 'Asākir-i İslām feth-i ḳal'aya iştigāl-i tām şadedinde iken "Mebādā düşmenān-ı dālālet-hengām Ordu-yı Hümāyūn'a ḳaşd ide. Ve yāhūd zād u zevāde ile dinç atlu leşker gelüp 'ale'l-ğafle ḳal'aya girüp gide."² diyü ihtiyāten ol vezir-i şehāmet-kirdār ve taht-ı ḥükmindeki Şāmiyān-ı cür'et-medār pergārvār eṭrāf-ı ḥıyāmı devvār ve ḳuṭb-ı 'ālem olan ḥudāvendgār merkez-i şābit-ḳadem gibi menzil-i şevket maḥallinde ber-ḳarār olmaḳ münāsib görülmüş idi. Ve bi'l-cümle māh-ı Şafer'ūn ğurresinden döğmege mübāşeret olınmış, on sekizinci günü ḳal'a fethi bi'l-külliyeye ğāyet-pezir bulunmuş. Dört beş günde daḫı termim ü ta'miri ve eyāleti ol ser-ḥadlerün ḳudemā-yı ümerāsından Şūfi Sinān Paşa'ya virilüp muḥāfazaya ḳalacaḳ 'askeri ve sā'ir mühimmātı tedbiri³ ve ḳal'ada bulunan ālāt u esbāb ve zaḫā'ir ü ḥazā'in-i bi-ḥisāb naḳl-i dil⁴peziri daḫı nihāyet bulunmuş. Bu eşnālarda nāgehān kār-āgehān-ı dār u diyār küffār-ı bed-kirdāruñ aḫvālinden ḥaberdār şahihū'l-ḳavl ü rāst-ğüftār ba'zı diller almışlar. Nefir-i 'āmm ile piyāde vü süvār üç yüz bin füccār Toḳay⁵ nām şahrā-yı vāsi'de ıstaborlarını üstüvār idüp 'askeri-i İslām'a muḳābele vü muḳātele yüzünden bulışmalarını ber-āverde-i⁶ ḥisāb u şümār ve 'umūm üzere ḥücūmları netice-i taḫmīn ü efkār idüğini ḥaber virmişler. Ve bu deñlü cem'iyetlerine bā'ış ve ḥücūm-ı külliyyetle ḥareket-i külliyyelerine sebeb-i ḥādiş [450b N4] bu imiş ki ḳral-ı dāll-i bed-nijād āyīn-i bāṭılı üzere 'arz iden ḥükkām-ı dālālet-nihād⁷ ﴿لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ﴾ zu'm u i'tiḳādlarınca bin beş yüz yıldan

1 Nüşhalarda "yāride" şeklinde yazılan kelime anlam gereği "bāzide" olarak tashih edildi.

2 girüp gide: ğire A, N4

3 mühimmātı tedbiri: tedbir-i mühimmātı A

4 dil: - A, N4

5 Burada kastedilen Haçova olmalıdır. bk. Feridun Emecen, "Haçova Meydan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hacova-meydan-savasi> (21.02.2023).

6 ber-āverde-i: bir verde R4

7 "Onlar için cehennem ateşinden döşek vardır.", A'raf Sûresi, 7/41.

berü temellükle¹ meşhûr ve silsile-i rezîlesi nâ-güsiste vü müselselü'z-zuhûr tâc-pûş u serîr-nişîn olmağla mezkûr ve kütüb-i tevârih u ahbârlarında bu minvâl üzere meştûr bir kelb-i vâcibü's²-selb-i 'ağûr ve hünzîr-i [538a A] hün-rîz-i ğayûr olduğı cihetden şol dem ki şîr-i şavlet-i pâdişâhî ve kıudûm-ı nuşret-rüsûm-ı 'asâkir-i nâ-mütenâhî tañtanasını kemâ-hî işitmiş, bîm³ ü hirâs-ı bî-iştibâhî⁴ h'âb-ı ğaflet ü ğurûrından teyağkuz u intibâhî hâletini müstevcib olup tuhm-ı hafv u haşyet ü ferâğati ta'allül ü temâruz mezra'alarına ekmiş. Ya'nî ki bu zarâfetle kırallığından el çekmiş.

Li-mü'ellifihi

Şîr-i ner hamlesine nice tayansun rübâh [442b HL]

Nice şabr idebilür pençe-i şehbâza zağan

Merd-i meydân-ı⁵ neberd olduğı-çün Rüstem-i Zâl

Zen-i bî-tâkat olur aña muqâbil Bijen

Ya'nî ki kendüsi marîz ü 'alîl ve za'f-ı hîlkat [u] kıuvâsî hezîmetine delîl bir türsnâk tersâ-yı⁶ zelîl idüğünü fehm idüp tariķ-ı bî-tevfîķleri üzere tâc-ı hâşâret-netâ'icini ve Kıurine⁷ nâmındaki efser-i mevrûş-ı bî'l-ibtihâcını kıarındaşı olan Maķsimiyanuş-ı⁸ bed-kîş-i bî-hûşa giyürmiş. Ve haşr-ı mevfûr ve leşker-i maķşûrünüñ zabt u rabt-ı nâ-meşkûrını ol maķhûra bildürüp şûreti hastelige urmuş.

Bedihe

Çıkmağ-ıla başından ol Kıurine

Başdan çıkmayup biraz kıorına

Girmeye cerre giymeye efser

Zen gibi başa [507b R4] çâderin bürine

1 temellükle: temessükle HL

2 vâcibü's: - R4

3 bîm: vehm R4

4 iştibâhı: - R4

5 Merd-i meydân-ı: Ferd-i HL

6 tersâ-yı: tersân-ı R4 | - A, N4

7 Kıurine: Murine A, N4

8 Maķsimiyanuş: Miķyanuş A

Bu imiş kaşdı ol bed-endişün¹
Ne çıka ortaya ne hod görine

El-kışşa Mağsimiyanuş-ı bed-hâl bir kral-ı mağrūr u muhtâl olmağın rāğıb-ı bezm-i rezm ü peygār bir bölük mest-i nā-hüşyār ve cur'a gibi qadri pest lā-ya'kıl u evgār keferenün derneğine mağrūr olmış. Ol sürūr u gurūr ile Tokay Qal'ası² muqābelesinde bir ıstabor-ı maq̄hūrını qurmuş. Her çend ki³ ﴿لَا يَعْزُبُكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ﴾ naşş-ı mübini sem'ine toqınmış, huşuşā⁴ ﴿مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾ fehvā-yı güzini ta'kib idüp men'ine sa'y ile oqumış.⁵ Cidden südmend⁶ ü naşihat-pezir olmamış. Niçe vech ile⁷ ﴿وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ manṭūq-ı münifine⁸ [451a N4] maẓhar düşmesi taḥaqquḳ bulmamış. Vaqtā ki cāsūslarun ihbārı üsteleyüp⁹ şihhatine yitmiş, re'y-i pādīşāh ve fermān-ı ğarrā-yı memālik-güşā mücibince Vezir Ca'fer Paşa ve ol eşnālarda Rümili [538b A] beglerbegiliginden munfaşıl¹⁰ olan Velī Paşa beş günlük zād u zevādeleri müheyyā otuz kırk biñ dilrān-ı bī-pervā nerre-şirān-ı ceng-āzmā [ile] küffārdan cānibe vardı. Vādī-neverdān-ı¹¹ şahrā-peymā olmaq buyurulmuş. Hile-i¹² vegā müşrikinün ıstaborlarına varup toqınmasını iktizā iderse alayın bağlayup muqābil ü muqātil olması emr olunmuş. Ve müşir-i müşārün ileyh sābıqan ol ser-ḥadlerün ümerāsından olmağla "Ehl-i vuḳūfdur." diyü qur'a-i ihtiyār-ı sulṭān-ı nāmver ve i'tibār-ı vükelā-yı maq̄bülü's-siyer anuñ ḥaqqında vuḳū' bulmasına güyā ki her birine ol qur'a için qar'-ı sem' qılınmışdur. Ve bi'l-cümle egerçi ki her zümrenün fedā'ilerinden otuz biñden ziyāde ādemle gitmiş, lākin giceden giceye 'avdet ve cem'ıyyet-i küffārdaki keşreti işidüp العود»¹³ maẓmūnına rağbet iden bed-diller ordu-yı ğanīmet-süy semtine

1 endişün: kişün A, N4

2 küfrānuñ//Qal'ası: - A

3 "Kafirlerin refah içinde diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın.", Âl-i İmrān Sûresi, 3/196.

4 "(Onların bu refahı) az bir yararlanmadır. Sonra onların barınağı cehennemdir. Ne kötü bir yataktur orası!", Âl-i İmrān Sûresi, 3/197.

5 oqumış: ele qonmuş A, N4

6 alaḳonmuş//südmend: oqunmuş cidden mend R4

7 "Allah, kimi saptırırsa artık onun için bir yol gösterici yoktur.", Zümer Sûresi, 39/36.

8 manṭūq-ı münifine: manṭūqınca A | manṭūqına HL, N4

9 üsteleyüp: desteleyüp R4

10 munfaşıl: ma'zül HL

11 Vādī-neverdān-ı: Yüzdān R4, A, N4

12 Hile-i: Hıyl-i HL

13 "[Gerektiği takdirde] geri dönmek övülecek şeydir."

yitmekle vezîr-i mezbûr yanında ancak dört [443a HL] beş biñ¹ âdem kalup anlarıñla ‘azîmet itmiş.² Bu tarîk ile iki üç menzilden öte yolları bir ma‘ber-i pür-gil ve reh-güzer-i müşkil kenârına yitmiş ki küffâr-ı eşrâr ve mücâhidîn-i ahyâr³ ol lecen-i pür-mihen gird-âbında muķâbil olup kâr-zâr ideceklerdür. Sâbıķu’z-zıkr Ca‘fer Paşa ve yanında mevcûd olan gürüh-ı vâdî-peymâ ‘ale’l-fevr ol cây-ı şa‘bı geçmişler. Öte cânibine konup diller almışlar ki “Üç yüz biñ müşrikîn ve Kral Maķsimiyanuş-ı dâlâlet-âyîn ve baş baş serdârları nâmına niçe evbâş-ı mu‘annidîn⁴ işbu şahrâ-yı vâsi‘a⁵ gelüp ıstaborlarını kıuracaklardır. Ba‘dehu Egri Kâl‘ası fetihine küşîş üzere olan ‘asâkir-i deryâ-maķâtıruñ define kendülerin uracaklardır. Ekşer-i ihtimâl ‘asker-i kral bugün bu şahrâya nüzül iderler. Ahmâl ü eşķali bırağup bervech-i ilğar u sebük-bâr Ordu-yı Hümâyün üstine giderler.” diyü haberler virilmiş. Hattâ ahbâr-ı şihhat-âşâr birbirini ta‘ķib idüp taķķıķına irilmiş. Pes vezîr-i müşârün ileyhün tedbiri ve muķârin ü muşâhiblerinden bazı Etrâk-i zehre-çâkûñ ilķaları te‘şiri ile ol [451b N4] menzilden göçölüp, ‘avdetle ma‘berün girüsine geçölüp çâderleri kıurulmuş. Gürüh-ı mekrüh-ı küffâra külli [539a R4] ihtiyâtle karşı varılmaķ münâsib görölmiş. Hâlâ ki bu vaz‘-ı ma‘kûs bâ‘iş-i şemâtet-i kıavm-ı menhûs olmuş. Hattâ kendü ‘askerindeki muħanneşler hıavf u hıaşyetleri evvelkiden ziyâde ru‘b u hirâsla vuķû‘ bulmuş. Ekşer-i ‘uķalâ bu vaz‘ı pesend itmemişler, «التوقف عند العزيمة»⁶ “mefhûmı muķarrer iken göz göre ‘avdet netice-i hıavf u hıaşyet ve ‘alâmet-i hezîmet bir naşihâtdur.” dimişler.

Hâşıl-ı kelâm ol gün zamân-ı ‘aşrda a‘dâ-yı dînün alayları gelmiş. Ahbâr-ı cäsüsândan ziyâde taħmînle ol şahrâya nüzül kıılmış. Ammâ çeşm-i hıaşem-i küffâr bir miķdâr ‘asker ki⁷ aşikâr görmişler, “Bunlar dâne-i dâm-ı mekr ü hiledür. Yaķın yirde cünüd-ı bî-şümâr ile pusuları muħammel ve ihtiyâţ olunmaması bâ‘iş-i hezîmet ü haleldür.” diyü çekerek⁸ şavaşmağı ittifâķla taķķıķa irgürmişler. ‘Alâ eyyi hâl süvâr ü piyâde pâ-mâl, üç dört

1 biñ: - A, N4

2 itmiş: - R4

3 Nüşalarda “ihtiyâr” şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği “ahyâr” olarak tashih edildi.

4 mu‘annidîn: müfsidîn HL

5 şahrâ-yı vâsi‘a: şahrâya R4, A, N4

6 “Karar verdikten sonra beklemek hezîmet getirir.”

7 ki: ile R4, A, N4

8 çekerek: - A, N4

biñ füccār ü kıttāl irtikāb-ı kıbāl ü kıttāl idüp yürümüşler. Ol ma‘beri silāh u rimāhla bir neyistān gibi¹ bürümüşler. Fe-lā-cerem dilirān-ı ehl-i İslām kendü semtinden bed-kışān-ı küffār-ı li’āma ol batağ māverāsından gāh tīg u tır ü tūfengle gāh zenberek ü rimāh u felāhan-ı pür-sengle ‘arz-ı kerr ü fer ve kaçd-ı nuşret ü zafer kılmışlar. Dem olmuş ki mücāhidler hārib, müşrikler hārib olmuş. Mağal düşmiş ki gāzilerün āfitāb-ı nuşretleri [443b HL] gārib ve kāfirlerün māhiyyet-i cem‘iyyetleri² zuhūra rāğıb olmuş. Bu minvāl üzere elleşmişler, dilleşmişler, kavuşmuşlar, buluşmuşlar,³ uruşmuşlar, tūruşmuşlar. Dilirāne dırāblar ve nerre-şirāne hareketler zuhūra getürmüşler.

Li-münşi’ihi⁴

Dih ü nih şiti şalmış āvāze [508a R4]

Kih ü mih⁵ cenge kılmış āgāze

Serv olup nīze her siper hūn-rīz

Gül-i hāmraya döndi tamtāze⁶

Hıyl-sāzān içinde şavt-ı tūfeng

Vāy ne beñzerdi tūrfe bir⁷ sāza

Lā-siyyemā vezir-i merdāne-simā, rezm-āzmüde-i müşkil-güşā, serdārları⁸ Ca‘fer Paşa Zāl gibi erlikler, levendāne dil-āverlikler idüp gurüb-ı şemse dek tayanmış, tūrmuş. Serā-perde-i şeb iki leşker miyānında keşide vü müretteb olduğda süvār-ı esb-i şeb⁹ olup çekilmiş. İrtesi nizesi gibi Otağ-ı Hümāyūn öninde dikilmiş. Velī Paşa ile ma‘an ‘izz-i huzūr-ı şehryārīde aḥvāl-i düşmeni bir bir taḫrīr eylemişler. Bildükleri ve gördükleri umūrı kemā-yenbağī söylemişler. [539b A] İrtesi ki Rebī‘u’l-evvel’ün gurre-i gār-rāsı idi, tūlū‘-ı āfitāb-ı ‘ālem-tāb zamānında sa‘ādetlü pādīşāh-ı [452a N4]

1 neyistān gibi: neyistāngehe A, R4, N4

2 cem‘iyyetleri: ḥamiyyetleri A, N4

3 dilleşmişler//buluşmuşlar: şemşir A, N4

4 Li-münşi’ihi: - A

5 Kih ü mih: Gırüp A, N4

6 Serv//tamtāze: - A, N4

7 tūrfe bir: toğrama R4

8 Lā//serdārları: - R4, A, N4

9 şeb: teşeb R4

Sikender-cenâb atlanmışlar. Ya‘nî ki ol mâlik-i¹ riķâb-ı Süleymân-rikâb ordu-yı kulel-nişâb ve ‘asker-i ceng-cüy-ı bî-ķisâb ile ‘adû ķaşdına ‘azîmet itmişler. “Alâ külli hâl bed-h’âh-ı dîn ü devleti bu ıarık ile istikbâl kâr-sâz-ı nuşret-i zafer-me’âl ve behre-perdâz-ı furşat-ı ğanîmet-nevâldür.” diyü ıstaborlarına ıoĝrı teveccüh ķılmışlar.

Li-mü’ellifihi

Sulṫân Meĥemmed İbni Murâd İbni Şeh Selîm

Kim Egri fetĥi himmetinüñ râst-kârıdır

Künyet o şâha olsun ebü’n-naşr-ı zü’l-cihâd

Ecdâdınıñ hidiv-i bülend-iştiĥârıdır

Evvel ğazâsıdır o dilir-i mücâhidün

Dendân-ı şîre ķan bulaşılmaķ şî‘ârıdır

Bir ķuyruĝı yoluķ ķara ķartal gibi ķral

Şâhîn şîfatlu şâhımuзуñ cân-nişârıdır

Zâĝ u zaĝan hücumına ey dil ne i‘tibâr

Zirâ ki seyf-i şâhinün evvel-şikârıdır

Hâşıl-ı kelâm ĥazele-i küffâr-ı bed-nâm ıstabor ķurup naşb-ı ĥıyâm itdükleri Toķay Ķal‘ası ĥavâlisinde Ķarşaşob dimekle meşĥûr olan şahrâda nerre-şîrân-ı İslâm zîb ü zînet-i tamâm ve silâĥ u rimâĥ-ı mâ-lâ-kelâm ile yüriyüp vaķt-ı ‘aşra dek ser-menzile gelinmiş. Küffâr-ı² mücennese-i müneccesenün alayları görünmüş.³ Ya‘nî yedi enbûh-ı ĝürûĥ-ı mekrûĥ göstermişler ki evveli silâĥan ve rimâĥan cem‘-i mükemmeli ķaplan postları ile zînet-yâb ĝürg-i ĝürisne-şîfat niķe bîñ ķilâb-ı bî-irtiyâb ki elbette sekizer tûfengle müyezzen ve ellîşer aķķe ‘ulûfeleri⁴ mu‘ayyen, zu‘m-ı bâṫılları üzere⁵ [444a HL] Behrâm-ı ĝür zamânından berü kevkebleri⁶ muķarrer ve şöhretleri “Ķayures” ‘unvânı ile mu‘abber bir ıā‘ife-i bed-siriş ü div-pey-

1 mâlik-i: memâlik-i R4, A

2 Küffâr-ı: Kürân-ı R4 | Kevân-ı HL

3 görünmüş: yüriyüp görünmüş A

4 aķķe ‘ulûfeleri: aķķeleri HL

5 bâṫılları üzere: bâṫıllarında HL

6 kevkebleri: begrekleri R4 | bekükleri HL | kekkebleri A

kerler imiş. Bir zümresi dahı dörder tüfengle süvâr, ellerinde birer büyük bayrakları âşikâr, vazîfeleri otuzar aqçe ile ber-çarâr, bölüklerinüñ nâmı Kaçana ıtlâkı ile zâhirü'l-iştihâr bed-kâr u bed-manzarlar imiş.

Li-münşi'ihî

Bu iki zümre-i menhüseye luft itdi kıral
İkide birde varur bunlar o şümüñ katına
Nekbe-i nekbete şâyeste Kayures bölüğü
Olsa pâ-beste revâdur kaçanayla Kaçana

Bunlardan gayrı bir fırka dahı 'umümen zerd¹-reng çuçalardan başma naqş-ı peleng [540a A] câmelü ve tîğ u tüfeng cinsinden mükemmel silâhla ten-câmelü bir bölük gebr-i bebr-hılkat ü bed-ter, "Erdeloğlı" didükleri güm-râha intisâbla mu'teber, altmış biñ neferden efzünter imiş. Sâ'ir bölükleri kefere-i Eflak u Boğdân [452b N4] ve dîb-i Frengistân'dan rağbet ü i'tibâr ile gelen güm-râhân 'idâdında ebterler imiş. Egerçi ki hazret-i hudâvendgâr şirzime-i² zemîme-i küffâr nümâyân u âşikâr olduğı gibi cell-i himmet itmişler ki alay alaya muqâbil ve Müslimîn ü müşrikîn birbirleriyle muqâtil ola. Huşuşâ³ ﴿وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً﴾ fermânına imtişâl ile 'alâka-i mu'adât hemân ol gün gurüb-ı şemse dek hurüb ile fayşal bula. Fe-ammâ beyndeki lecen⁴ gird-âbı hücum-ı nuşret-rüsüm-ı zafer-nâbı⁵ men'-i tamm ile memnû' kıldı. Zümre-i çarhacıyândan ba'zı fedâ'ilerün şu'ubetle geçmelerinden evvel hücum-ı 'umüm⁶ mümkün degül idüğünü her kişi bildi. Ancak çarafeynün ser-bâzları, ya'nî ehl-i İslâm ve bed-kışân-ı li'âm zümresinün fedâ'î ma'reke-sâzları hırâb u dırâb iktisâbını ol berzahda irtikâb itmişler. Hülüş-ı niyyetle devlet-i cihâd-ı 'âlî-rütbet ü sa'âdet rütbe-i şehâdet⁷ meşübâtı taşşiline cidd ü cehd-i bî-hisâb itmişler. Hattâ 'umdetü'n-nâşihîn üsvetü'l-vâ'izîn Şubaşı⁸-zâde Hızır Efendi ve zümre-i müridinden kırık elli

1 zerd: verd A

2 şirzime-i: zümre-i A

3 "Siz de onlarla topyekun savaşın.", Tevbe Sûresi, 9/36.

4 lecen: geçen N3

5 nâbı: - R4 | yâbı N4

6 'umüm: gümüm A

7 rütbe-i şehâdet: şehâdet rütbesi HL

8 Subaşı: Hürâşî A, N4

nefer yeñiçeri şehlevendi ol varçada şehîd ve bihişt-i berîn nüzhetgâhında şadr-nişîn-i sa'îd olmuşlar.

Li-münşi'îhi

صار عند الملك مقدهم¹ نور المستعان مرقدهم¹

Der-baħr-ı dîger

İskender-i zamân [507b R4] şehensâh-ı rûzgâr

Kesdi 'adû boğazını gösterdi iktidâr

Baħr-ı Siyâha Aķdeñizi ķatdı tiğ ile

İmlâk-i Kāyṭafâ gibi ġarķ oldu ol diyâr

Âb-ı ġayâtı seyf-i ġazâ farz idüp o şâh

Zulmet içine ķıldı Sikender gibi ġüzâr

Vâķi'de bunlaruñ daķı Hızır idi rehberi

Olmışdı Hızır Efendi ġuzûrında ber-ķarâr

ġattâ ol içdi [444b HL] âb-ı ġayâtı Hızır gibi

Ya'nî şehîd olupdur ol şeyḡ-i büzürgvâr²

El-ķıṣṣa şehryâr-ı râst-ġüftâr kemân-ı himmetleri bâzû-yı ķudretlerinde âşikâr, tirkeş-i 'azîmetleri miyân-ı şâhid-i nuşretlerinde³ bedîdâr, ṭob yitişür yirde iki baħruñ miyânında bir oķ atımı deñlü yirde ṭurmuşlar. Ma'ber-i pür-ıberdeki ma'ârik [ü] maḡârib keş-â-keşlerini müşâhede buyurmışlar.

Li-münşi'îhi

Bu eşnâlarda İbrâhîm Paşa

'Adû def'ine ķılmış re'y ü tedbîr

Alaylar bağlayup ehl-i cihâda

Ṭolaşmış ol şufûf-ı rezmi bed-sîr

1 "Oturdukları yer hükümdarın katı olsun. Mezarlarını Allah nurlandırın."

2 Li//büzürgvâr: - A, N4

3 nuşretlerinde: ġazretlerinde R4

Geçid başın tınatmış tıblar ile
 Bahâdırlarla kılmış anı tedvîr
 Üşenmezmiş tufeng ü çarb-zenden
 Gögüs germiş kızâ sırrına ol şîr

Lâkin nizâm-ı şufûf-ı leşker aslâ müyesser olmamış. Ve intizâm-ı şunûf-ı cünûdından kimse behre bulmamış. Hülâşa-i kelâm Sinân Paşa-yı zafer-fercâm kendü kılları [540b A] ve ağaları cümleden ilerü şâbitül'aq-dâm ve dilîrân-ı yeñiçeriyân-ı Şâm ve 'umûmen ol nerre-şîrân-ı hûn-âşâm envâ'-ı kıtâl ü cidâlle ol dırgâm-ı nuşret-encâma mütâba'atda şöhre-i enâm ve her¹ zümrenüñ dil-âverlerinden ba'zı dilîrân-ı Rüstem-kâm ahsama dek meydân-ı gâzâdan kâm almağa bâhirü'l-iğtinâm, tıblaruñ pejvâki² ra'd gibi gümlerdi. [453a N4] Tufeng finduqları ise hıd yağmur gibi yağardı. Silâh u rimâh-ı sipâh ise berğ gibi ziyâ virürdi. Bu minvâl üzere miyân-ı âsmân u zemîn tezâhüm-i nerre-şîrân-ı bîşe-i dîn ve tesâhüm-i hizebrân-ı pesîn ü pîşîn ve teşâdüm-i eblağ-süvârân-ı Müslimîn ve teğâdüm-i süyül-i huyül-i müşrikîn zemzemesinden³ «يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ» naşş-ı hikmet-rehînine mazhar düşüp izdiyâd-ı gubâr ve imtidâd-ı nâr-ı şerer-bâr ile bed-dilân-ı 'adimül-ebşâr birbirlerini görememişler. Fe-ammâ «إِنَّ فِيَّ»⁴ «ذِكْرَ لَعْنَةٍ لِّأَوْلِي الْأَبْصَارِ»⁴ mazmûnınıñ haqıqati zâtında nümüdâr olup niçe niçe nik ü bed görmüş bahâdırân-ı zevi'l-i'tibâr verâ-yı duhândaki küffâr-ı mezâlim-kirdârı iki vech ile göze göstermemişler. Huşûşâ tıblaruñ pejvâki demdemesinden girân-ı sükkân-ı âlem mânend-i kerân-ı şedidü's-şamem söz işitmez⁵ olmuşlar. Fe-lâ-cerem ol nehzat-ı pür-fiten ü fetret ve şademât-ı cesâret ü hasâret 'ayn-ı 'alâmet-i kıyâmet⁶ «مَا لَا عَيْن رَأَتْ وَلَا أُذُن سَمِعَتْ» mazmûnlarına mışdâğ-ı mûcibü'l-'ibret olmağla kendülerde şamt-ı velvele vü dehşet bulmuşlar. Âkıbet gürûh-ı pür-şükûh-ı muvâhhidîn ve müşîr-i müşârün ileyh-i şehâmet-rehîn i'ânet-i ricâl-i güzîn ile «وَنَصَرْنَا هُمْ فَكَانُوا هُمْ»

1 her: bu A, N4

2 tıblaruñ pejvâki: tıblar ise A, N4

3 “Gögün açık bir duman getireceği günü...”, Duhân Sûresi, 44/10.

4 “Şüphesiz bunda basiret sahibi olanlar için bir ibret vardır.”, Nur Sûresi, 24/44.

5 işitmez: istemez A

6 “Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği...” | Burada “Allâhu Teâlâ 'Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım (Buhârî, Bed'ül-halk, 8).” diye buyurmuştur.” şeklindeki hadîs-i şeriften iktibas yapılmıştır.

¹ الْعَالِيَيْنَ mevhibe-i behiyyesine [445a HL] mazhar düşmüşler. Nitekim şirzime-i ‘anede-i müşrikîn ² «فَعْلَبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ» mücibince ‘azîmetlerini maḥz-ı hezîmet ü inkisâr bulmuşlar.

Li-münşi’ihi

Hün-ı gül-gûnda yüzerdi niçe yüz ten-i bî-cân

Kelleler ḥāk-i siyâh içre ser-â-ser pâ-mâl

Böyle tûfânı bu yüz aklığını görmedi hiç

Aḳdeñizde qarada cenge girenler şad-sâl

Ekşeri lâşe-i kâfir şühedâ key nâdir

Ġarḳ-ı nûr azı çoğı sühte-i nâr-ı celâl

Şübhesiz ḥâzır³ idi anda mücâhidlerle

Meded-i leşker-i ḡaybî zafer-i ‘avn-ı ricâl

Bu ḥâl⁴ ile şeb-i hengâma dek ceng ü cidâl [541a A] ve sipehsâlâr-ı zî-şânları olan paşa-yı⁵ lâzımü’l-iclâl ⁶ «حَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ» vâdisinden beyân-ı maḳâl itmegin kümât ü ebṭâl cân⁷ ü gönülden çalışmakta ve mübârizân-ı ḥarb u kıtâl ⁸ «الحرب بيننا وبينهم» mazmûn-ı bî-mişâli ile meydân-ı ḡazâda ḳavuşmakta imiş. Hikmet Hudâ’nuñdur, rûz-ı meşhûrda sâ’ir vüzerâ ve ba’zî melikül-ümerâ, lâ-siyyemâ Vezîr Ca’fer Paşa ve müşîr ibnü’l-müşîr Ḥasan Paşa bellü başlu [453b N4] bir ḥidmetle engüşt-nümâ olamamışlar. Ekşer-i ehl-i kıtâlün taḥmînleri üzere nuşret ü zafer bulmaḳ devletine fırsat bulamamışlar. Bu sebebden ki mezbûr Ḥasan Paşa şol ḳolda alayın bağlayup ṭurmuş, ol semtden berü ürkündiye bâ’iş olmasun için Nemçe küffârına muḳâbil Rûmili eyâleti ile alayı dürüst ü kâmil olup teraḳḳub u intizârı evlâ görmüş.

1 “Onlara yardım ettik de onlar galip gelenler oldular.”, Sâffât Süresi, 37/116.

2 “Artık orada yenilmişler ve küçük düşmüşlerdi.”, A’raf Süresi, 7/119.

3 ḥâzır: ḥâzırîn A

4 ḥâl: yol A

5 paşa-yı: pâdişâh-ı A

6 “Mü’minleri savaşa teşvik et.”, Enfal Süresi, 8/65.

7 cân: gün A, N4

8 “Bizim ve onlar arasında bir savaş.” | Burada Sa’d bin Muâz’ın hadis kaynaklarında geçen “Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki bizimle onların arasında artık yapılacak harb kalmamıştır (Buhârî, Sahîh, 3901).” şeklindeki ifadesinden iktibas yapılmıştır.

Nev-güfte

Didiler üç vezîrin cenge göndermiş şeh-i 'âlem
 Biri Ca'fer iki dağı Hasan Paşa Sinân Paşa
 Biri hancer biri oğ birisi bir rumh-ı düşmen-küş
 Didüm manşür olan kangısudur kimdür Sinân Paşa
 Didiler tîr¹ ü hancerle şavaşda biridür² nîze
 Ğazâlarda kılıc gibi şinanmışdur [508a R4] Sinân Paşa
 Şecâ'at Yüsufi-ğilkat Hasan-şüret cüvân olsa
 Dil ehli gayrı ol hübuñ libâsı tut Sinân Paşa
 Vezîr-i a'zam olmuşdur 'ulüvv-i kâdr u himmetle
 Miyân-ı sırr-ı hancerden görünmüşdür Sinân Paşa
 Didî taşdığ idüp 'Âlî düşümde Yüsuf-ı Şiddîk
 Kerîm ibnü'l-kerîm ibni re'îs-i muhsinân paşa

El-kışşa şeb-i tîre-fâm³ ki olmuş, kûs-ı âsâyiş döğülmiş. Küffâr-ı li'âm ıstaborlarını mağâm ve gûzât-ı ehl-i İslâm ordu-yı celâlet-ğıyâm içinde ârâm eylemiş. İrtesi kable't-utulü'îş-şems, şâre mâ kad vaqa'a fi'l-ems yine alaylar bağlanmış. Aşhâb-ı yemîn ü yesârdaki muhanneslerüñ cigerleri tağlanmış. Fe-lâ-cerem kral-ı [445b HL] cedîd-i mezmümüş-şiyem sürür-ı devlet-i nev ve ğurür-ı⁴ hükümet-i ğüft ü şinev cihetinden "Erdeloğlı" didükleri erzel-i 'anîd ve Ğara⁵ Hersek nâmındaki pelîd ve "Netaşlı"⁶ diyü meşhûr olan dihkân-ı şedîd ve Mağsimiyanuş-ı dâl hizmetinde vezîr ve vekîl-i pürtezvîr olan Gümüşayağlı nâm pây-mâl-i dâlâlet- [541b A] nüvîd nâme-i⁷ âmâllerini resm-i dâlâletle tesvîd idüp bir tûrfe zemzeme ile yürimişler ki yüz elli biñden ziyâde tûfeng-endâz piyâde kaşd-ı liğâyla liğâda iken iki yüz biñ süvâr-ı müsellağ âmâde birbirlerine kemâl-i ittifağla iktidâda her biri müte'addid tûfengler [ile] terağğub-ı veğâda ve altı biñden füzûn ve

1 tîr: - R4

2 biridür: her midür R4 | bu midür N4

3 tîre-fâm: tîr ü hengâm A, N4

4 devlet-i//ğurür-ı: devlet-ğurür-ı nev R4, A, N4

5 Ğara: - R4, A

6 Netaşlı: Netaşlı R4, A, N4

7 Serv//tamtâze: - A

yarağla cilve-nümün, cür'etleri tamâm Nemçe atlası nâmındaki küffâr-ı li'âm bi-esrihim tüfenglerin ata ata, bi-ecma'ihim deryâ-yı rezme bata bata âheste âheste yürümüşler. Sâbıku'z-zıkr bataklı ma'bere gelince at başı berâber, hem-'inân u hem-rikâb u hem-ser meydân-ı [454a N4] cenge taqaddüm itmişler. Ke-ennehu dağā'ik-ı hırâb u dırâbı aşhâb-ı cihâddan evvel anlar ta'allüm¹ itmişler. Şufuf-ı ehl-i İslâm'dan ilerü ve bayrağı gibi engüşt-nümâ-yı enâm, vezîr-i muqaddim-i miqdâm,² Sinân Paşa-yı hizebr-intikâm ve zıll-ı râyetindeki Şamiyân-ı hûn-âşâm gürüh-ı pür-sükühını ma'berden geçmiş görince gûlüvv-i tām ve hücum-ı tamâm ile qarşulamışlar. Ya'nî ki kerr ü kûpâl ve sell-i seyf-i kıtâl ile defaten izâlelerine, nice izâlelerine, yüzleri³ şuyı gibi hûn-ı gül-günları isâlelerine ihtimâm-ı bî-me'al itmek şadedinde fi'l-hâl hezâr tedârükle muntazam olan ehl-i İslâm alayları bozulmuş. Küffâr-ı bed-nâm yüriyiş tarîkıında hem-'inân u hemvâr olduğu gibi 'asâkir-i Müslimîn ihtiyâr-ı kararî firâra degüşmekde ittifaqla nümüdâr görünmüş. Ya'nî ki evvelâ Anaṭolı qolındaki Etrâk-i türsnâk gürizân olmuş. Ardınca Tatar-ı yağmâ-perestân ve qapukulu ve yeñiceri nâmındaki beddilân-ı türsân⁴ evvel qaçanlara mütâba'atla rû-gerdân olup orduya toğrı çekilmiş. Her çend ki Sinân Paşa-yı celâdet-nümün⁵ ﴿وَإِنَّ جُنَدَنَا لَهُمُ الْعَالِيُونَ﴾ naşşı ile pend ü naşîhat eylemiş. Cidden sem'-i kabülle işitmemişler. Ne kadar ki feryâd idüp "Bre muhannesler, qaçmañ. Âb-rüy-ı nâmüsînuzı hâk-i siyâha qaçmañ." diyüp mirâren⁶ ﴿وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ﴾ mazmûn-ı tammıyla⁷ istimâlet itmiş. Bi-vechin mine'l-vücüh 'amel itmemişler. Bu minvâl üzere 'amme-i ehl-i şirk ü dâlâl mâ'il-i nehb ü gâret-i emvâl ve nâ'il-i qaç'-ı ensâb u ensâl olup Ordu-yı Hümâyün bahırına şalınmışlar.⁸ Hıyâma taşaşsun idenlerüñ inhizâmını ve mu'asker-i deryâ-güzerden taşra gidenlerüñ firâr-ı [542a A] nâ-fercâmını [446a HL] görüp ta'kıbine sa'y u iqdâm eylemişler. Hattâ kuṭb-ı âlem olan hudâvendgâr-ı a'zam otağ-ı gerdün-nizâmında şâbit-qadem iken muqâbelesinde naşb-ı tuğ u 'alem kılup

1 ta'allüm: ta'lim A, N4

2 miqdâm: - R4

3 yüzleri: - A

4 türsân:- R4

5 "Şüpheşiz ordularımız galip gelecektir.", Sâffât Süresi, 37/173.

6 "Ama Allah dilerse elbet buluruz.", Bakara Süresi, 2/70.

7 mazmûn-ı tammıyla: mazmûniyle R4, HL

8 şalınmışlar: çalmışlar HL

alayların bağlamışlar. Fe-ammā def'a-i ūlāda ¹«من نجا برأسه فقد ربح» fehvā-sınca firār idenlerün 'aḳabince ba'zıları 'aḳıbet-endişlik idüp ²«التار ولا العار» diyü tereddüd ihtiyār idenler görmişler ki ḥudāvendgār-ı büzürgvār oḡağ-ı üstüvār-ı sa'adet-āşarında ber-ḳarār, seccādeleri üzere tazarru' u zārileri bisyār, mübārek arḳalarında ḥırḳa-i şerīf-i müteberrike-i Ḥabīb-i Kirdgār, nazargāh-ı hümāyūnlarında [454b N4] 'alem-i laṭīf-i Aḥmed-i Muḥtār, önlerinde raḥle ile *Muḥşaf-ı Şerīf*-i mu'ciz-şi'ār, zānūları üstinde süyüf-ı ne-beviyyeden Ḳaḏīb nāmındaki şemşir-i ābdār, kendüler kühsār-ı [508b R4] şāḥib-tiğ u kemervār mehābet ü şalābetle āşikār, 'asākir-i İslām'ın nuşretini recā idüp du'ā eylemede, "Yā Rabbī, ümmet-i Muḥammed'i mağlūb-ı küffār itme." diyü aḡlamada, ḥaḳḳā ki bir ḳadem maḳarr-ı 'izzetlerinden ayrılmamışlar. Sā'ir ekābir ü aşāgır gibi cāygāh-ı 'ibādetlerinden ayrılmamışlar. Yanlarında bulunan vükelā-yı fiḥām ve vālid-i mācidleri Sulṭān Murād Ḥān '*aleyhi'r-raḥmetü'l-meliki'l-mennān* ḥ'āceleri Mevlānā Sa'dü'd-dīn-i Ebüs-su'ūd-ḳiyām ve iki ḳaḏī'asker nāmındaki ma'lūm-ı 'ulemā-yı a'lām ekşer-i evḳātda manzūr-ı enzār-ı kīmyā-āşār nihāyet aḫyānen berāy-ı tefāḳḳud-ı miyān ü kenār³ laḫza-be-laḫza pāydār ve melce-be-melce ber⁴-ḳarār olmuşlar. Ya'nī ki aḫvāl-i derūn u bīrūnı cüst ü cū cihetinden cüz'ī iftirāḳa ruḫşat u fūrce bulmuşlar. Ve şehryār-ı kemīn-i⁵ pūr-temkīnūn şebāt-ı⁶ celālet-āyīnini görüp güyā ki bu maḳūle inşād-ı güzīn ile medā'ih-ı cemīlesini 'arza ḳoyulmuşlar.

Li-münşi'ihī

Ey bebr-i gīr ü dār u hizebriyān-ı ceng

Vey Erdeşir-i ma'reke şir-i jiyān-ı ceng

Rüstem-kemend ü Sām⁷-semend ü Peşeng-bend

Dārā⁸-pesend ü Giv-gezend ü Erdevān-ı ceng

1 "Kellesini kurtaran kazanmıştır."

2 "Ateş olsun, utanç olmasın."

3 kenār: kibār R4, A

4 melce//ber: lemḫa lemḫa bī HL

5 kemīn: - A, N4

6 şebāt-ı: şebāt-ı dil-ḫateş şebāt ü laḫneteş-i R4, HL

7 Sām: 'Am A, N4

8 bend Dārā: kinedār HL

Geh raḥş-ı kudretünle kader hem-rikâb-ı rezm
 Geh hînk-i şavletünle kızâ hem-‘inân-ı ceng
 Sensün ol şehsüvâr-ı Ferîdün-licâm kim
 Destüñde seyf-i şârim olur tâziyân-ı ceng
 Dâ'im hîmâyet eyleye zâtuñ ricâl-i ğayb
 Kuṭb-ı murâduñ üzre döne âsumân-ı ceng

Egerçi ki ba'zı mîr-i mîrân-ı¹ münhezimîn سنن الفرار مما لا يطاق من سنن المرسلين»² [542b A] mazmûnını tab'-ı laṭîf-i pâdişâhiye telkîn eylemişler. Fe-ammâ miḥver-i felek-i devvâr ve noḳta-i merkez-i pergâr gibi câygâh-ı nuşret-destgâhında sâbit ü ber-ķarâr bulmuşlar. Vaḳtâ ki 'aşruñ³ 'aşrı ger-dân, hâlâ ki leşker-i İslâmiyân içinde âşâr-ı nuşret ü zafer bî-nişân görün-miş, hüsrev-i İskender-vaķâr raḥş-ı zafer- [446b HL] raht-ı nuşret-tahtına süvâr olup içoğlanları zümresine ruḥşat-ı kâr-zâr ve Cebe-hâne-i 'Âmire muķâbelesinde tuğ u sancaķ diken küffaruñ kıtâl ü düĉârına⁴ işâret-i ğir ü dâr buyurulmuş. Ya'nî ki ğanâ'im-ı⁵ meşûbât-ı ğazâ bu sefer-i nuşret-eşerde anlara muķadder idüği fi'l-meşel hâtif-i ğaybî ve müşîr-i lâ-reybî ilķâsiyla tercemân-ı lisân-ı sultânîden ol [455a N4] zümre-i muḥtereme tıyuru-lmuş. Hemân ol⁶ ân bi-hasebî'l-fermân bâb-ı sa'âdetde ağa-yı zî-şân ve odabaşılıķ inzimâmıyla refi'u'l-ķadr-ı sâmi-mekân olan şîr-i bîşe-i tedbîr, ağa-yı Ğazanfer-şehîr harem-i cennet-nişândaki ğılmâna istimâlet-künân ruḥşat-ı âliye-i hüsrevânî beşâretini beyân u i'lân itdükde dört beş yüz miķdârı nev-cüvân ve tavâşî fırķasındaki ağayân yat u yarağla, ğün-â-ğün âlât-ı harble harem-den taşra revân ve teberdârân ile 'arz-ı müsâbaķatda püyân bir tırfede zemzeme ile zâhir olmuşlar, bir özge tañtana ile cenge ķoyulmuşlar ki bir iki sâ'atde yüz biñden ziyâde tıfeng-endâz u ma'reke-sâz süvâr u piyâde, huşûşâ kemâl-i ğalebe ve ķuvvetleri âmâde eṭraflarındaki aşhâb-ı hıyâm ise ğürîz ü firâr vâdilerine rû-nihâde oldukları hâlde ekşe-

1 mîrân-ı: mîn-i A | metîn-i R4

2 Hadîs-i Şerîf, "Takat getirilemeyecek şeyden kaçmak, peygamberlerin sünnetlerindedir." (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, C. 2, s. 85.)

3 'aşruñ: - A

4 düĉârına: ĉârına A, N4

5 ğanâ'im-i: ğanâm R4, A

6 ol: ol sâ'at ol HL

ri küşte ve lâşe-i hün-âğâşteleri¹ püšte püšte zâhir ü 'ıyân kılınmış. Ya'nî ki otağ-ı hümayün gâretine varan bed-kışân darb-ı şemşir ü tîr ile hâke yeksân ve darb-ı külend-i tîr-te'sîr ile mecrûh u maqtûl ü bî-cân, kelleleri hâk ü hün içinde gâlân kılınmış. İki üç yüz bîn guzât-ı şüc'âna müyesser olmayan fırsat u nuşret-i bî-kerân ol sâde-rüyan-ı âşüfte-müyan gürûh-ı pür-şükûhına musahhar olmuş.

El-kışsa harem-perverân-ı şadâkat-nişân ve tâbiş-i âfitâbdan maşûn tutulan çihregân ve kânûn-ı 'Osmânî üzere baltacılar zümresi anılan şîr-i merdân cavk cavk hurûşân, zümre zümre cünbiş-künân [543a A] u cüşân, fırka fırka tîğ-zenân, bölük bölük merd-efgenân,² semt semt tîğ u teberle nümâyân, taraf taraf tûrfe rezm ü sitiz ile zâhir ü 'ıyân bir gâzâ eylemişler ki çeşm-i sâl-horde-i gerdün nazîrini görmüş degül. Bir şevâb-ı müste'tâb hâşıl³ itmişler ki müddet-i 'ömrini cihâda şarf idenler anlarıñ pâyesine irmiş degül.

Li-mü'ellifihî

Şeyâtinî [509a R4] kırdı melekler tamâm

Yaluñ yüzlüler yakdı harb âteşin

Teberdârlar başlayup kıрмаğa

Serinden cüdâ kıldı her ser-keşin

Bu hâletle küffâr-ı füccâr-ı dâlâlet-tehem⁴ ﴿ذَلِكَ جَزَائِهِمْ بِبَغْيِهِمْ﴾ naşşına mazhar düşmişler. Ammâ harem- [447a HL] perverân-ı nebâhet⁵-cerem⁶ ﴿هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ﴾ fehvâsına mâ-şadağ görünmüşler. Hâşıl-ı kelâm baltacılar ol cehennem kütüklerini külend-i âteş-rizle yarmağda [455b N4] ve lâ'ik-ı nâr-ı düzağ olan himelere teber çalmağda iken nâ-gehân semâ'-ı tîbâ'-ı pür-te'essüf⁷ ﴿وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ﴾ beşâreti ile tölmiş. Ya'nî ki hem-nâm-ı Yûsuf-ı Şiddîk olan Sinân Paşa-yı nuşret-refîk bir gürûh-ı

1 âğâşteleri: âğâşteye tenleri A, N4

2 efgenân: efgen A

3 hâşıl: hâşır A

4 "Azgınlıkları sebebiyle onları cezalandırdık.", En'âm Sûresi, 6/146.

5 nebâhet: penâhet A

6 "Bugün doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür.", Mâ'ide Sûresi, 5/119.

7 "Yûsuf da size ... getirmişti.", Mü'min Sûresi, 40/34.

şehâmet-şükühla “Kıtuḅ-ı ‘âlemyân ve pâdişâh-ı cihân-sitân ne ḥâldedür.” diyü tefekḳudla ol ma‘rekeye dâhil olmış. Kemâ-yenbağî edâ-yı tehniyet-i ğazâ ile dest-būs itdükden sonra Ordu-yı Hümâyün‘dan cânibe otağ-ı ‘iz-zet-maḳar¹ yemîninde nehb-i emvâl ve kıtâl-i ensâle küşiş kılan ‘asker-i müşrikîn-i bî-dîn üzerine hücum itmiş, ân-ı vâḥidede yigirmi biñ küffârı kılıcdan geçürüp nazargâh-ı pâdişâhîde erlikler ve dil-âverlikler zuhûra getürmüş. Ba‘dehu küffârdaki âşâr-ı kesr ü hezîmeti ve mücâhidîn-i ahyârda² ‘alâ‘im-i fetḥ u nuşreti bir bir ‘arza kılıp «فَأَخَذْنَاهُمْ»³ «نَحْنُ جَمِيعٌ مُتَّصِرٌ»⁴ mezâmîn-i ḥikmet-ḳarînine müte‘allik beşâretler itmişler. Ḥattâ za‘f-ı ḥâllerini beyân idüp «فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ»⁵ naşşı ile temşilinden sonra ol ḥavâlideki rezm âteşinün âb-ı tiğ ile inḫîfâsına gitmişler. Her gâh ki⁶ bed-endişân-ı güm-rah ḫob u tüfengle ‘asker-i İslâm‘ı tebâh ḳaşd itmişler, «كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ»⁷ naşş-ı kerîm-i şadâḳat-güvâhına kendüleri mâ-şadaḳ eylemiş[ler]. Bu minvâl üzere küffâr[a] hezîmet ve [543b A] ğurûb-ı şemsden evvelce ḫulû‘-ı mihr-i nuşret muḳarrer olduḳda Cıgala-zâde Sinân Paşa burâḳ-ı berrâḳ-ı aḫlâs-celâyî ile hüveydâ ve câme vü ‘imâmesi âlüde-i dimâ, benân-ı mecrûḫ-ı ḫün-âğâştesi kibâr u şığâra engüşt-nümâ olmuş idi. Bu ḫâletde Ordu-yı Hümâyün‘dan firâr idenlerün ḫâlleri ma‘lûm, fe-ammâ mânend-i kühsâr câyğâh-ı taḫammülde şâbit ü ber-ḳarâr olup kemâl-i miknet ü celâdetle ‘arz-ı sekîne vü vaḳâr iden ğuzât maḫall-i ma‘rekeken ḫavf u bîmle firâr eyleyen türsnâk-i bî-şebât firḳasını⁸ «فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ»⁹ mantûḳı ile ta‘n u teşnî‘a maḳrûn kılmışlar. Beyne‘ş-şufûf şamt u dehşetle mebhût olanlar ise «هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ»⁹ feḫvâsına kendüleri mişdâḳ-ı şadâḳat-meşḫûn bilmişler.¹⁰

1 dâhil//maḳar: - R4 | maḳar: maḳrûn ki A, N4

2 ahyârda: ecnâdda A

3 “Biz yardımlaşan (güçlü) bir topluluğuz.”, Kamer Sûresi, 54/44.

4 “Biz de onları mutlak güç ve iktidar sahibinin yakalaması gibi yakaladık.”, Kamer Sûresi, 54/42.

5 “(O gün) artık insan için ne bir kuvvet vardır, ne de bir yardımcı.”, Tarık Sûresi, 86/10.

6 gâh ki: kâfir-i A, N4

7 “Her ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa, Allah onu söndürmüştür.”, Mâ‘ide Sûresi, 5/64.

8 “(Hal böyle iken) nereye gidiyorsunuz?”, Tekvir Sûresi, 81/26.

9 “Bu, konuşamayacakları gündür.”, Murselat Sûresi, 77/35.

10 bilmişler: eylemişler A

Li-mü'ellifhi

Gerdün-ı sâl-ḥorde gibi rüz-dāde merd
 Seyr¹ itmedi bunuñ gibi bir āteşin neberd
 Zengī-i şeb ki var niçe biñ çeşm-i rüşeni
 Görmüş [456a N4] degül bu gūne sitiz-i kaçā-neverd
 Germ oldu kine āteş-i serd oldu gürz ü tiğ
 Görmüş degül bu rezmi gören niçe [447b HL] germ ü serd
 Eṭrāfın aldı ceng ile pergārveş 'adū
 Ƙuṭb-ı gūzāt ol ortada mānend-i noḡta ferd
 Şan ḥidmet-i sinān ile eylerdi naşb-ı rumḥ
 Yirden direk direk dikilürdi sipihre gerd
 Bundan muḡaddem olmasa ḥilḡatde nerre-şir
 Ḥavfından oldu dirdüm anuñ rüy u müyü zerd
 Ḥürşid o cengi seyr idicek² türs ü bīmden³
 Teb ṭutdı ṭurdu vü şararup oldu ehl-i derd
 Peykān müzeyyen eyledi ḥünin siperleri
 Açıldı bāğ-ı ma'rekede jāle-çide verd
 Germ oldu şöyle āteş-i ḡarb ile rüzgār
 Ƙalmadı şan hevā küresinde nişān-ı berd

El-ḡıṣṣa tafşil-i ḡırāb u ḡırābdan me'āl ü ḡiṣṣe budur ki Egri Ƙal'ası gibi burc-ı metin ve ḡiṣār-ı sipihri-inḡiṣār u ḡiṣn-ı ḡaṣin ki bād-ı vezāndan ḡayra duḡul muḡāl ü müṣkilteṛin⁴ ve fetḡ-i mevşūli Fettāḡ-ı Ḥikmet-miftāḡ-ı Muṭlaḡ'ın 'ināyetine mevḡūf bir 'aṡıyye-i gūzin idi. Bi-ḡamdi'llāḡ 'asākir-i [desākir]-gūşāya fetḡi müyesser [544a R4] ve içindeki nüfūs-ı menḡūs u ālāt ve ḡavālisindeki nevāḡi vü ḡilā' u muzāfāt bi'l-küllıyye pādīşāḡ-ı ehl-i cihāda musahḡar olmuş. Ve küffār-ı füccār-ı nā-üstüvāruñ ıstabor-ı üstü-

1 Seyr: Müyesser A

2 idicek: idince HL

3 türs//bīmden: der-bīn vehmden N4

4 ü müṣkilteṛin: - N4

vârî ki¹ niçe yüz pâre ʔob-ı âteş-bâr ve tûfeng ü şaḳalos-ı şâ'îḳa-kirdâr [ile] iddiḥâr olunmuş, zâd u zevâde-i bî-şümâr ve 'alîḳ-ı devâbb olan 'alef ü şa'ır pûşteleri ile mânend-i kühsâr mâl-â-mâl [509b R4] olup ḳulel-i hıyâmı cibâl-i râsiḥeye² nümüdâr mecma'-ı kefere-i fecere-i saḳar-ḳarâr bir 'âlem-i zâhirü³z-zulm-i nâdirü'l-eṭvâr iken cemî'an cünüd-ı muvaḥḥidîn temellü-kine dâḥil ve cüyüş-ı mevḥûş-ı³ müşrikîn taşarruflarından zâ'il ḳılınmış

Li-mü'ellifihî

Ḥamdü li'llâh ki şeh-i devrâna
Egri fetḥini Ḥudâ ḳıldı 'aṭâ
Ba'd ez-în istaboruñ ğâretini
Gördi Ḥaḳ 'asker-i manşûra revâ
Rûḥını cecdi Ebü'l-fetḥün o şâh
Ḳıldı bu fetḥ ile tekrâr ihyâ
Cümle kerrüb-ı melâ'ik didiler
Ḳutlu olsun bu ğazâ-yı ğarrâ

Ḥuşûşâ vükelâ-yı havâş ve vüzerâ-yı bâhirü'l-iḥlâş ki birer ʔarîḳ ile da'vâ-yı ḳarînet ü ihtîşâş iderler idi ve 'izz-i ḥuzûr-ı şehryârîde terk-i ser ü cân ve bezl-i mâ-melek ü ḥanumân müdde'ası ile niçe güftâr ile şecâ'at⁴-hencâr ḳışşaları dirler idi, bu maşâff-ı [456b N4] sâbıḳu'l-evşâfdaki eşnâf-ı ḥidemât-ı sâmiyeleri ma'lûm olmuş. Ya'nî ba'zı zevât-ı küberâ ki naşş-ı kerîm-i ⁵﴿فَأَوْلِيكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى﴾ mazmûnına mâ-şadaḳ oldukları hüveydâ idi, ḥavf u ḥaşyetle izḥâr-ı bükâ idüp ⁶﴿يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ güyâ ki anlar ḥaḳḳında nâzil olup bezm-i rezm ü dâr u ğir ve 'azm u cezm-i⁷ ḳalem ü şemşîre müte'alliḳ ḥüsn-i [448a HL] tedbîr ü re'y-i aḥsen-i dil-pezirleri bi'l-mu'âyene ta'ayyün bulmuş. Fe-lâ-cerem meydân-ı heycâ-

1 istabor-ı//ki: istaborı A

2 râsiḥye: râsiḥte A

3 mevḥûş-ı: vuḥûş-ı A

4 güftâr//şecâ'at: güftâr-ı mütâba'at R4, A, N4

5 "İşte onlar için en yüksek dereceler vardır.", Tâhâ Sûresi, 20/75.

6 "Onlar ağlayarak... Bu da onların derin saygısını artırır.", İsrâ Sûresi, 17/109.

7 cezm-i: ḥazm-ı R4

da sâbit-ka-dem¹ ve katl ü kam‘-ı a‘dâda sinân-ı cân-sitâni veyâ nâvek-i cerâhat-resâni gibi cümleden muğaddem, bâ-huşuş bünyân-ı tecribesi muhkem ve tehyi‘e-i umûr-ı harb-ı mevfur ve ta‘biye-i cumhûr-ı leşker-i manşûrda² her muğaddimesi netice-i nuşretle³ müstahkem olan semiyi-yi Yûsuf-ı Şiddik Sinân Paşa-yı nuşret-refik ki zâten ve zamânen vüzerânuñ ekşerinden aqdem ve merhûm [544b A] Sulţân Süleymân Hân Ğâzî terbiyet-kerdesi⁴ bir merd-i nesil-i⁵ nebil-i muhterem iken iktizâ-yı ezmânla ri‘âyeti te‘hîr olunmuş idi. Ve taqdîm ü tekrîmi lâzîme-i nizâm-ı⁶ âlemiyân iken istid‘â-yı hâdeşâta⁷ bi‘d-defe‘ât mağdûr-ı nâ-ma‘zûr kılinmiş idi. Hâlâ [ki] pâdişâh-ı ‘âdil ta‘dil-i aḥkâm-ı umûrda bî-mu‘âdil ve tebcil ü ihtirâm-ı bî-‘adili aşḥâb-ı istihkâk ri‘âyetlerini şâmil olmağın anları vezâret-i ‘uzmâ rütbe-i râtibesine lâ’ik görmişler. Ve ‘âlâmet-i ḥatem-i ḥidmet ü şadâkat olan mühr-i vekâleti ol⁸ ğazâlarda nâveki gibi hûnîn ve ravza-i heycâda bitmiş gül-i ḥamrâ ğonçesi şıfatında rengîn olan engüşt-i mecrûhına ilķâ ve beyne‘l-vüzerâ kendüleri bu i‘zâz u imtiyâzla engüşt-nümâ buyurmuşlar. Güyâ ki şehryâr-ı kâr-fermâ⁹ ﴿يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا حَلِيلًا﴾ naşşı ile müsemâ-yı Ḥalîl olan vekil-i sâbık-ı celîli imâ kılmışlar. Ve müşîr-i müşârün ileyh beynlerini¹⁰ ﴿فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ emr-i şerîfine mâ-şadaḳ eylemişler.

Li-mü’ellifihi

Tâ Süleymândan gelince mülket-i ‘Oşmâna mühr
 Şimdi buldı dest-res bir Âşaf-ı devrâna mühr
 Yüz sürerdi nâmeler¹¹ zeyline¹² nâmin yoklayup
 Şem‘alarla zâtını arardı yana yana mühr

1 ka-dem: - R4

2 manşûr: nüşûrda A

3 nuşretle: taḥarrüble R4

4 terbiyet-kerdesi: gözdesi R4, A | ğürûh-ı saḥî N4

5 terbiyet//nesl-i: ğürûh-ı saḥî bir merde nesil-i A | merd-i nesil-i: nesl-i R4

6 nizâm-ı: - A

7 hâdeşâta: ḥidemâta R4, A, N4

8 ol: aña ol HL

9 “Yazıklar olsun bana, keşke falanı dost edinmeseydim!”, Furkân Süresi, 25/28.

10 “Öyle ise O’nu vekil edin.”, Müzzemmil Süresi, 73/9.

11 nâmeler: nâme A

12 nâmeler zeyline: R4 mükerrer

Muntazamdur her kelāmından umūr-ı memleket
Niçe yüz biñ genci şaqlar¹ nitekim bir dâne mühr
Bî-tekellüf girdügi sâ'at mübârek koyunına
Döndi şol bir hüb-rü naqşı güzel cānāna mühr

Ḥaqqā, şümme ḥaqqā, zāl-i tîr-endāz-ı felek-i a'lā [457a N4] burcına² bu tevcihi burc-ı kavş ile imā ve bu gūne münāsib dād ü dihişi pend ü taḥsîn-i bî-hemtā kılip³ «أعط القوس باريها» zemzemesini muḫābil-i nām olan Behrām-ı hūn-āşām cānibine⁴ «علو المريح» diyü qar'-ı sem' kıldı. Ve münşî-i kârgāh-ı gerdün olan 'Uṭārid-i ḫalem-kirdār-ı pür-füsün sipihrūn mecerre-i⁵ çinīsinden 'arz-ı liḫā-yı ḫibret⁶-nümün itmekle «ناول الصحيفة»⁷ demdemesini süveydāsındaki sevdālar⁸ gibi beyāza çıkarup re'sü't-tārîḫ mazmūnından ḫāmesi şāḫsārını mivedār ve kefi kifāyetini deleli devḫa-i pür-berg ü bār itdügi cihetden işbāt-ı bün⁹ [545a A] ü biḫ kıldı.

Li-mü'ellifihî

Vezāret ḫātemi alındı İbrāhīm Paşadan
Sinān Paşaya [448b HL] teslīm itdiler ta'zîmden şoñra
Didüm bā'ış ne idi bunca te'hîre didi hātif
Gelüpdür Ḥazret-i Yūsuf çü İbrāhîmden şoñra
Sinān Paşa bu sa'yı Ḥān Selîme itmedi zîrā
Alındı taḫt-ı Yūsuf cānını teslîmden şoñra

Ammā sükkān-ı 'ālem-i ḡabrā ve kerrübiyān-ı mele'-i a'lā ḫidemāt-ı tehniyyeti edā ve mübârek-bād ṭaṇṭanasını bu kıṭ'a-i¹⁰ belîga ile mü'eddā kılmışlar. Ve meydān-ı vegāda ve 'arşa-i neberd ü heycāda yed-i mü'eyyed-

1 şaqlar: ḥaqlar HL

2 burcina: bir cebe R4, A

3 "Yayı, sıvırtınine ver."

4 "Mirrîḫ yükseldi."

5 mecerre-i: fecre-i A, N4

6 ḫibret: cerret A

7 "Sayfayı, okuyucusuna ver."

8 sevdālar: süveydler A, N4

9 bün: bîn A, N4

10 kıṭ'a-i: ḫal'a-i A, N4

lerine tapşurulan hatem-i vekâlet-i kübrâ mazmûnını böyle inşâ eylemeği zimmet-i himmetlerine [510a R4] vâcib bilmişler:

Li-mü'ellifihi

Çalışup uğrına Sultân Mehemmed Hânuñ
 Hağ budur düşmene merdâne kılıçlar çalduñ
 Geh kapudan u gehî çarhacı serdârı olup
 Qurıda yaşda şavaş bahırına vâfir talduñ
 Vüzerâ şâhini 'aşruñ Cıgala-zâdesisün
 Şoşınup başa cıgalar niçe başlar alduñ
 Ot tıçup çañlarına deyr-nişin a'dânuñ
 'Ömri hırmenlerine kâfirün âteş şalduñ
 Şaff-ı düşmende çatıldı niçe yüz biñ nîze
 Şîr-i ner gibi sen ol bîşe içinde kalduñ
 Ol ğazâ içre saña degdi vezâret mühri
 Şadr-ı a'lâyı emîrüm kılıcuñla alduñ

Hağ *subhânehu ve te'âlâ* bu sa'âdet-i şadâretün mebdâdisini mübârek ü hümayün ve hitâm-ı mecâlis-i nâdisini nidâ-yı¹ 2 ﴿هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ﴾ ile envâ'-ı fütühâta mağrûn idüp hemvâre a'dâ-yı dîn ü devleti mağzûl ü mağzûn ve o³ nüvvâb-ı salţanatı izdiyâd-ı merâtib-i na'ime ile muzaffer ü mü'eyyed-i rûz-efzûn⁴ buyura. Ve bu inşâ-yı rûh-efzâ ki şâhid-i mazmûnı [457b N4] neş'e-i şahbâ-yı belâgatle müsteşnâ ve dürr-i meknûn-ı meşhûnı nişân-ı yerâ'a-i berâ'atle menşe'-i hüsn-i edâ olup her satrı ebkâr-ı efkâra gerden-bend ü hemvâre⁵ ve 'ayn-ı le'âl olan me'âl-i cevâhir-ğadrı gûş-ı hûş-ı i'tibâra mengüş u gûşvâre, lâ-siyyemâ şafhası şahîfesi benât-ı hayâlât-ı gevher-nişâr [ile] levha-i girân-mâye [vü] zer-nigâre idüğü niçe vech ile zâhir ü âşikâredür. Gâh u bî-gâh ol vekîl-i celîl-i bî-'adilün tab'-ı laţifine ilkâ idüp

1 nidâ-yı: R4 mükerrer

2 "Daha var mı?", Kaf Sûresi, 50/30.

3 o: - A, N4 | eviddâ-yı HL

4 rûz-efzûn: - A

5 hemvâre: süvâre A, HL, N4

münşisi menāşib-ı sāfilede mensī¹ olduğu mezālīm-i bī-ğāyeti ve ğadr-ı şırf u ihāneti ve nevādirü'l-fuzalā'i'l²-müteḳaddimîn [545b A] ekābirü'l-būleğā'i'l-müte'aḥḥirîn Mevlānā Firdevsī ve Ḥāfız ve Cāmivār ve vaḥīd-i³ bī-ḳarīne-i a'şār, ferīd-i ferīde-ğüftār-ı fuzalā-yı emşār iken deryā-yı ṭab'-ı pāki çirk-āb-ı ğumūm-ı ğayret-i aḳrān ile mūkedder bulduğı ḥālet-i ḳiyāmet-'alāmeti, belki nümüne-i melālet-i eşrāṭ-ı sā'ati mülhim-i ğaybī kemā-yenbağī 'izz-i ḥuzūrlarına 'arz eyleyüp ṭuyura. Tā ki icrā-yı aḥkām-ı 'adālete ve aşḥāb-ı istihkāk olan efāzılı⁴ ri'āyete [449a HL] ibtidā'en mübāşeretleri bu 'abd-ı ḳadīm ve dā'i-i müstedimleri semtinden zūhūra gele.

Li-mü'ellifihî

فرمان روای نادره کار زمانه باش	پندیست نا شنیده وزیر از من شنیده
از انتظام ملک سلیمان نشانه باش	خاتم گرفته خاص جهان دیده آصفی
خود چون نظام ملک وزیر یگانه باش	هم نام شاه تست ملکشاه نامدار
بشناس قدر اهل هنر بی بهانه باش	دستور اعظمی و بدانش مسلّمی
غرقآب ما شود میان را کرانه باش	ما غرق بحر حیرت و گردآب مانده ایم
بستان دلش ستوده آن خسروانه باش	عالی که رشک حافظ و جامیست در سخن
او را چو درّ برآر فرید میانه باش	وی درّ قعر بحر تو غوّاص گوهری
خاصان خویش را کس تا آشیانه باش	از بنده عوام فرو مایه گان مشو
هر جا به تیغ تیز چوآب روانه باش ⁵	دشمن گر آشوبیست ز ما این دعا بسست

Ḥafī buyurulmaya ki medār-ı niḳām-ı 'ālem ve ser-kār-ı intizām-ı aḥvāl-i benī ādem kibār-ı hüner-kirdār-ı ümem ḥidemāt-ı dīvāniyye

1 mensī: münşī R4, A, N4

2 Nūshalarda "faşl (R4, A, N4), fezā (HL)" şeklinde yazılan kelime anlam gereği "fuzalā" olarak tashih edildi.

3 vaḥīd-i: ceyyid-i R4, A | cesed-i N4

4 efāzılı: ḳādī-i A, N4

5 "Bu, vezirin benden dinlediği, işitilmemiş nasihatlerdir. Zamanın değerli işler yapan, hükmünü yürüten [lideri] ol. Âsaf gibi dünyayı bilen, vezirlik mührünü elinde bulunduran özel biri; [Hz.] Süleymân'ın hükümdarlık nizamının belirtisi ol. Ünlü Melikşâh senin padişahınla adaştır. Sen de Nizâmülmülk gibi eşsiz bir vezir ol. Sen en büyük vezirsin. Güvenilir olanı bil. Yetenekli kişilerin değerini bil. Bu hususta mazeret gösterme. Biz hayret denizine garkolmuş, girdapta kalmışız. Batıklığımızın ortasında bize [sığınacağımız] bir sahil ol. Âli söz söylemede Hâfız ile Câmî'yi kıskandırmaktadır. Onun gönül bahçesini övmekte hükümdar gibi ol. O denizin dibindeki incidir. Sen mücevher çıkartan bir dalğışın. Ondan inci çıkart. Böylece ortamın yeganesi ol. Düşkün fitratlı sıradan insanların kölesi olma. Yakınların olan özel kişilere bir yuva, [bir sığınak] ol. Eğer düşman ortalığı karıştırırsa şu dua yeterlidir: Ne zaman ki keskin kılıç ile gelirlerse onlara akarsu gibi ol."

ile muḫarreb ü mu‘azzez kılinmaḫdur. Ve ol merâtib-i sâmiyedeki nâ-sezâyân-ı cehâlet-‘alem, huşûşâ¹ «كَلَّ كَاتِبَ جَاهِلٍ» ta‘rifinde dâhîl olan bî-dâ-nişân-ı ehl-i ḫalem berây-ı ḫisâb ḫasenât-ı² der-kenâr olan müsevvedât-ı raḫam gibi kenâr manşiblarına atılmaḫdur. Ve isti‘ânet-i [458a N4] ehl-i estârla³ tekrâr duḫûl ḫaşd idenlere “Ceff-i ḫalem olmuşdur.” diyü cevâb-ı şâfi buyurulmaḫdur. Zîrâ dîvân-ı maḫşer⁴ ki ‘amme-i nev‘-i beşer eger be-ḫayr ve eger be-şer beyne yeda’llâh ef‘âl u aḫvâl ve aḫvâl ü a‘mâl cihetinden mes‘ûl olacaḫlardur. Ve ḫükkâm-ı nâfizetü’l-aḫkâm imâmuñ ‘adl ü zılmı evvel cem‘iyyet-i⁵ kübrâda şorulacaḫdur. Mâdâm ki aḫvâl-i enâm âyîne-i ḫavâdiş-i eyyâmda ‘adâlet yüzinden mürebbâ⁶ olmaya, naşş-ı kerîm-i «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَكْفُرُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ»⁷ [546a A] feḫvâ-yı ğarrâsı mücibince fitḫ u ritḫ-ı umûr ve ḫall ü ‘aḫd-ı cumhûr ve dâd u sited-i mevfür fayşal ü encâm bulmaya.⁸

Li-mü’ellifihi

Hüner aşḫâbına rağbet fazîlet ‘add olunurmış
‘Aceb himmetlü şehler var imiş şâhib-ḫırânlarda

Ḥakîm-i nükte-dândan ğayr ile [510b R4] hiç ülfet itmezdi⁹
Odur söyletdüren İskenderün şânın lisânlarda

Ḥüseyn-i Bayḫara ḫoş tıtmağın erbâb-ı ‘irfânı
Nice vaşf olunur gör pâdişâh-ı kâm-rânlarda

Çekerlerdi kemâlât ehlini elbette erkâna
Vezîr ü şâha ‘âdet bu idi evvel zamânlarda

Buña dîvân-ı maḫşerde cevâbuñ var mı sulṫânüm
Deniler tıta dîvânı ḫala ‘Âlî yabânlarda¹⁰

1 “Bütün kâtipler cahildir.”

2 ḫasenât-ı: ḫisâb-ı A, N4 | ḫussâb-ı HL

3 estârla: işâretle R4 | üstâdla N4

4 maḫşer: ‘aşer A

5 cem‘iyyet-i: cihet-i A

6 mürebbâ: meşreb R4 | mejev HL

7 “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”, Zümer Sûresi, 39/9.

8 bulmaya: buyurulmaya R4, HL

9 itmezdi: itmezmiş A, N4

10 R4 nüshası burada sona ermektedir.

Temmet¹

Däsitân-ı Ğazâ-yı Egri ez-Ğüfte-i Nev'î-zâde 'Atâyî Efendi

sellemebu'llâhu sene 1005²

Hân Mehemmed o İskender-serîr

Oldı biñ üçde şeh-i 'âlem-maşîr

Çerha çıķup debdebe-i tabl [ü] kûs

İtdi cülûsında cihân dest-bûs

Şâliş-i hem-nâmı idi bî-gümân

Hem dahı şâliş 'aşer-i hüsrevân

Pâdişeh-i şâliḫ u 'âdil³ idi

Edheme zühd ile mümâşil idi

Çanı ol server gibi şâhib-ķırân

Düşmeni ķahr eylemede pehlevân

Çıldı ğazâ ķaşdına cem'-i nüfûs

Eyledi 'azm-ı sefer-i Engürüs

Cüşiş-i 'askerle zemîn bî-sükûn

Semm-i sütürıyla felek ķır-gûn

Şaf şaf olup altı bölük bir⁴ yire

Küy-ı zemîn döndi hemân şeş-pere

Çerge ile çâder-i 'âlî-ķıbâb

Ol yem-i zehḫârda mevc ü ḫabâb [458b N4]

Çurdu ol orduda şeh-i kâm-yâb

ḫayme-i zer-beft-i mülemmâ'-tınâb

1 Temmet: - HL

2 ez//1005: - HL | Nev'îzâde Atâyî'nin *Nefhatü'l-eshâr* adlı mesnevisinden iktibas edilen bu manzume (bk. Muhammed Kuzubaş, *Nev'îzâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhar Adlı Mesnevisinin Metin Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2003, s. 115.) HL, A ve N4 nüshasında bulunmaktadır. *Künhül-abbâr*'ın neşrinden yaklaşık yirmi yedi sene sonra yazılan manzume (Halûk İpekten, "ATÂİ, Nev'îzâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/atai-nevzade> [15.08.2023]) muhtemelen müstensihler tarafından metne dahil edilmiştir.

3 'âdil: 'âbid N4

4 bir: her HL, N4

Tār-ı şu‘ā‘ idi meger pūd aña
 Olmuş idi sāyesi de rüşenā
 Ğaret idüp düşmen ilen ğāziyān
 omadılar anda mekīn ü mekān [546b A]
 Hār u as-ı düşmeni ehl-i kıtāl
 Cümle yudı yayadı deryā-miřāl
 Hāřmuñ idüp ahr ile addin kemān
 Egriye toğrudı o řāh-ı cihān
 Eyledi ol ısn-ı aşını iřār
 Dā‘ireler ekdi aña hālevār
 Her bedeninden görinüp fet-i bāb
 Cünd-i zafer oldu o dem fet-yāb
 řāhı görüp al‘aya girdi ‘adū
 Bařladılar cenge hemān sū-be-sū
 Cisri olup şekl-i aş-ı istivā
 Encüm idi ‘asker-i zerrīn-abā
 Ura ura dārb-zen-i āheni
 Döge döge aldılar āir anı
 řoñra idüp cānib-i tabura ‘azm
 řāh-ı cihān eyledi āheng-i rezm
 Olmuş o tabur-ı perīřān-me‘āl
 Mecma‘-ı mecmū‘-ı gürüh-ı dālāl
 İtmiş idi ser-be-ser ehl-i nifā
 Ğayret-i dīniyye ile ittifā
 Varamayan itmiş idi yarlı
 Māl ü ricāl ile mededkārlı
 Heft ral ile gelüp bānları
 Gelmiş idi her arafuñ ‘askeri

Bağladılar heft şufûf-ı ‘azîm
 H̱andekı var çün derekât-ı cahîm
 Heft kıral ile o kavm-ı gabi
 Yüridiler heft ser-i ejder gibi
 Cûşa gelüp ol yedi deryâ-yı nâr
 Toz degül eflâke irişdi buhâr
 Pençeleşüp her yaña merdân-ı kâr
 Girdi birbirine şaf pençevâr
 Eyledi âheng-i veğâ merd olan
 Perde kıilup çâderi nâmerd olan
 Biri biriyle atışup her merd-i ceng
 Başladı hengâmeye tob u tûfeng
 ‘Asker olup lücce gibi pür-ğurûş
 Mevc-i kef-endâz idi destâr-pûş
 Tiğ gelüp mevce-i deryâ gibi
 Oynadı çok kelleler alma gibi
 Cânib-i İslâmda oldu hemân
 Âyine-mânend şikestî ‘iyân
 Fürce [450a HL] bulup düşmen-i fırsat-âleb
 H̱aymegehüñ yollarına girdi hep
 Kahr-ı ilâhî idüp ol dem zuhûr
 Ğayret-i H̱ağ eyledi âheng-i zür
 Dest-i ricâl ile yiyüp stilleler
 Ḵaçmağa döndürdi yüzün ehl-i şer [547a A]
 Geldi kıral anda hağâ eyledi
 ‘Ăkıbet izhâr-ı zekâ eyledi [459a N4]
 ‘Asker ile gördi ki¹ bulmaz halâş
 Ger ola biñ cân biri olmaz halâş

1 ‘Asker//ki: ‘Askeri ki gördiler HL | ‘Askeriyle gördiler N4

Gitdi kral anda döküp âb-ı rû
 Mâl ü menâl oldu naşib-i 'adû
 Geçdi kılıcdan ser-i erbâb-ı şer
 Hatt-ı ruh-ı yâr gibi ser-be-ser
 Tiğ çeküp Rûmili serverleri
 Hep seferi itdi terâş anları
 Bağlu gelüp kimi der-i devlete
 Cân ile el bağladılar hizmete
 Oldı ol eşnâda cemî'-i diyâr
 Teşne-i ahhâr-ı meserret-şî'âr
 Düşmen-i dîn ola diyü münkesir
 Halk-ı cihân olmuş idi muntazır
 Şehr-i Sitanbulda bir ehl-i hâl
 Gördi 'aceb vâkı'a-i bî-mişâl
 Mazhar olup merhamet-i dâvere
 Dâhil olur meclis-i peygambere
 Gördi ki aşhâb-ı bedî'ül-beyân
 Cümlesi ol fetih ile raḫbül-lisân
 Birisi dir kim irişüp ḫahr-ı Rab
 Gitmiş idi 'asker-i İslâm hep
 Virmedi maḡlûbî-i şâha rızâ
 Ğayret-i hem-nâmî-i Ḥayrül-verâ
 Oldı bu yüzden aña ikram-ı ḫâş
 Bir niçe yüz biñ kişi buldı ḫalâş
 Dinle bu mazmûn-ı bedî'ı dilâ
 Añla nedür câh-ı Ḥabîb-i Ḥudâ
 Câ'iz ola¹ münkesir olup sipâh
 Bunca Müslimân ola cümle tebâh

1 ola: - N4

Minnet ol Allâha ki ol pâdişâh
 Eyledi 'aşkıında bizi hâk-i râh
 Eyledi ol fâ'iz-i¹ cüd u kerem
 Hâyır-ı Nebîye bizi hayrül-ümem
 Şer'î kıavî müstenid-i pâkdür
 Faır-ı Cihân mazhar-ı *levlâkdür*
 Budur ümmidüm ki o sulţân-ı dîn
 Nefs cihâdına da ola mu'în
 Bula 'Aţâyî gibi işkeste tâb
 Nâmını zıkr itmekle fetı-i bâb
 Kışver-i ma'nâda ola dâ'imâ
 Hâme-i te'lîfi muzaffer livâ

Temmet *Târîh-i 'Âli* der-cild-i râbi'.²

1 fâ'iz-i: kıâbız-ı HL

2 *Târîh-il/râbi'*: - HL, N4

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan, “Sokullu Mehmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sokullu-mehmed-pasa> (15.08.2023)
- Ahmed Rif’at, *Lügat-i Târihiyye ve Cogrâfiyye*, Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1299
- Akgül, Ahmet, “Şuara Tezkirelerinde Anekdotlar Vasıtasıyla Bilinçaltına Telkin Edilen Olumsuz Mesajlar: Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı Örneği”, *Littera Turca = Journal of Turkish Language and Literature* 2, s. 11 (Kış 2016): 13-34
- Aksoyak, İ. Hakkı ve İsen, Mustafa, “ÂLÎ/ÇEŞMÎ, Gelibolulu Mustafa”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-cesmi-gelibolulu-mustafa> (E.T: 30.06.2023)
- Aksoyak, İ. Hakkı, “Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Kühü’l-ahbâr’daki Şiir Eleştirilenliği”, *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Cem Dilçin Armağanı*, I 33, s. 1 (2009): 33-48
- Aksoyak, İ. Hakkı, “Gelibolulu Mustafa Âlî ve Bâkî’nin Münasebetleri (Kühü’l-ahbâr ve Divânlarına Göre)” *Osmanlı Araştırmaları*, 25. sayı [Mehmed Çavuşoğlu’na Armağan-I], İstanbul 2005, s. 69-82
- Aktan, Ali “Kühü’l-Ahbâr’a Göre Hoca Ahmed Yesevî ve Anadolu’daki Halifeleri”, *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, 26-29 Mayıs 1993, Kayseri 1993, s. 13-22
- Aktan, Ali, “Kühü’l-Ahbâr’a Göre Hoca Ahmed Yesevî ve Anadolu’daki Halifeleri”, *Yesevilik Bilgisi*, Ankara 2000, s. 476-486
- Ali b. Bâli, *el-İkdu’l-manzûm fî Zikri Efâzûli’r-Rûm Ali b. Bâli’nin Şakaik Zeyli*, (haz.) Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018
- Ali Ekber Dihhuda, *Lugât-nâme-i Dihhuda*, Tehran University Publications, Tahran 1998
- Ateş, Ahmet, “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267

- Atsız, Hüseyin Nihal, *İstanbul Kütüphanelerine Göre Üç Bibliyografya Birgili Mehmed Efendi Bibliyografyası Ebussuud Bibliyografyası Âli Bibliyografyası*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013
- Avşın, Mehmet, “Nihâlî'nin Fetihnâme-i Yemen İsimli Mesnevisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı 50, Haziran 2017, s.16-24
- Aydın, İbrahim Hakkı, “Molla Fenârî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/molla-fenari#1> (22.06.2021)
- Bilge, Mustafa L., “Maskat”, *Türkiye Diyat Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/maskat> (15.12.2022)
- Bloch, Edgar, *Bibliothèque Nationale Catalogue Des Manuscrits Turcs*, Paris 1933
- Ceyhan, Adem, “Şair İsmail'in Hz. Ali'ye Ait Yüz Söz Tercümesi”, *Kalemname*, C. 5, S. 9, s.16-57, Haziran 2020, s. 16-57
- Çavuşoğlu, Ali, “Künhü'l-ahbâr'dan Hareketle Hacı Bayram'ın Kültür Çevresine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1, 25-26 Mayıs 2016*, I. cilt, 2016, s. 145-170
- Çerçi, Faris, “Gelibolulu Mustafa Ali'nin Künhü'l-Ahbar'ına Göre Osmanlı Devletinin Yükselme Devrinde (1566-1595) Eğitimciler ve Eğitim Kurumları”, *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim: Milletlerarası Kongresi (12-15 Nisan 1999)*, İstanbul 2001, s. 75-87
- Çerçi, Faris, Gelibolulu Mustafa Âli ve *Künhü'l-ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2000.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983
- Donuk, Suat, “Fazla Sayıda Yazma Nüshası Bulunan Hacimli Bir Eserin Nüsha Ailesinin ve Tenkitli Metnin Kurulması Hakkında Değerlendirmeler: Künhü'l-ahbâr Örneği”, *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 21, İstanbul 2018, s. 115-146
- Donuk, Suat, “Künhü'l-ahbâr Mukaddimesinde Gelibolulu Âli'nin Yaşadığı Döneme Yönelik Eleştirileri”, *Asead 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu = Ejser 5th International Symposium on Social Sciences 27-29 Nisan/April 2019 Kemer – Antalya Bildiriler Kitabı*, Astana Yayınları, Ankara 2019, s. 256-262

- Donuk, Suat, “İmlası Problemlili Nüshalar Üzerinden Tenkitli Metin Kurma Hakkında Değerlendirmeler: Künhü'l-ahbâr II. Rükün Örneği” *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2021, 7(2), 325-346
- Durmuş, İsmail, “Reddü'l-acüz ale's-Sadr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/reddul-acuz-ales-sadr> (10.09.2021)
- Emecen, Feridun, “Haçova Meydan Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hacova-meydan-savasi> (21.02.2023)
- Erünsal, İsmail E., *XV - XVI. Ayrı Bayrâmî - Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman El-Askerî'nin Mir'âtü'l-ışkî*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003
- Ethé, Hermann, *Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in the Bodleian Library*, Oxford University Press, Oxford 1931
- Flügel, Gustav, *Die Arabischen, Persischen Und Türkischen Handschriften Der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek Zu Wien*, Wien 1865
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr 1. Rükün*, (haz.) Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2021
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr 2. Rükün*, (haz.) Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2021
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr 3. Rükün*, (haz.) Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2022
- Gelibolulu Âli Mustafa, *Künhü'l-ahbâr*, Ankara Milli Kütüphane, No. 06 Mil Yz A 68
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr I. Kısım*, (haz.) Ahmet Uğur, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Mustafa Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr Dördüncü Rükün Osmanlı Tarihi C. I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2009
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr Dördüncü Rükün Osmanlı Tarihi C. II Dizin*, haz. Ahmet Uğur, Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2014

- Gelibolulu Âli Mustafa, *Künhül-abbâr*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1277
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhül-abbâr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No. 3406
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhül-abbâr*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, No. 4225
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhül-abbâr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, No. EH. 1392
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhül-abbâr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, No. R. 1118.
- Gökay, Orhan Şaik, Özen, Şükrü, “Molla Lutfi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/molla-lutfi> (03.09.2021)
- Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, Mihrendiş, Tahran 1999
- Hakim Ebülkâsım Firdevsî, *Şâhnâme*, Pijmân Pûr-ı Huseyn, İran 1391
- Hanioğlu, M. Şükrü, “Batılılaşma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/batililasma#1-giris> (29.08.2023)
- Işık, Mustafa, “Ejderhan Seferi ve Don-Volga Kanal Projesi”, *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 3, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, s. 129-144
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mektebetü'l-maârif, Beyrut 1992
- İbn Sabbâğ, *el-Fusûlü'l-mühimme fî Ma'rifeti'l-e'imme*, Müessesetü Dârü'l-hadisi's-sakâfiyye, 1442
- İnalcık, Halil, “Bayezid I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-i> (07.09.2022)
- İnalcık, Halil, “Mehmed I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-i> (09.09.2022)
- İnalcık, Halil, “Murad II”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-ii> (17.06.2021)
- İpekten, Halûk, “ATÂÎ, Nev'îzâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/atai-nevizade> (15.08.2023)
- İsen, Mustafa, “Edebiyat Tarihi Açısından Künhül-abbâr'ın Önemi”, *Öte-lerden Bir Ses: Dîvân edebiyatı ve Balkanlar'da Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997

- İsen, Mustafa, “Edebiyat Tarihi Açısından Künhü'l-ahbâr'ın Önemi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2. sayı (Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı), İzmir 1983, s. 49-57
- İsen, Mustafa, “Künhü'l-ahbâr'ın Şairlerle İlgili Kısımlarının Kaynakları”, *EÜ Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, s. 3 (1984): 87-120
- İsen, Mustafa, *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım (İnceleme-Metin)*, Dr. Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1979.
- İsen, Mustafa, *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994.
- Kanar, Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, Ankara 2009
- Kânûnî Sultân Süleymân, *Muhibbî Divânı*, (haz.) Kemal Yavuz, Orhan Yavuz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2016
- Karamanlı, Hüsamettin, “Gürcistan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gurcistan#3> (20.02.2022)
- Kılıç, Orhan, “Van”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/van#1> (16.04.2023)
- Koçyiğit, Yakup, *Hâdimî'nin el-Berikâ'da İzlediği Hadis Metodolojisi ve Hadis İlmindeki Yeri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2010
- Kut, Günay ve Bayraktar, Nimet, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984
- Kuzubaş, Muhammet, *Ne'izade Atayî'nin Nefhatü'l-Ezhar Adlı Mesnevisinin Metin Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2003
- Küçükkaşçı, Mustafa Sabri, “TARİH”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tarih#2-irak-arabistan> (24.08.2023)
- Kütükoğlu, Bekir, “Âlî Mustafa Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-mustafa-efendi#1> (29.08.2023)
- Latîfi, *Tezkiretü's-şuara ve Tabsiratü'n-nuzama (İnceleme-Metin)*, (haz.) Rıdvan Canım, AKM Yayınları, Ankara 2000.
- Maas Paul, vd., *Stemmatik Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*, (derleyen) Murteza Bedir, Küre Yayınları, 2011, s. 14

- Maas, Paul, *Textual Criticism*, Clarendon Pres, Oxford 1958
- Maas, Paul, "Textual Criticism", *Stemmatik Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*, (Derleyen-Çeviren) Murteza Bedir, Küre Yayınları, İstanbul 2011
- Mehmed İhsan Abdülaziz ve Nasrullah Mübeşşir et-Tırâzî, *Fihrisu el-Mah-tûtât et-Türkiyye el-Osmâniyye*, Hey'etü'l-Mısriyye el-Ammâ li'l-Kitâb, Kahire 1987
- Merçil, Erdoğan, "SAFFÂR, Ya'küb b. Leys", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/saffar-yakub-b-leys> (04.01.2022)
- Muhammed Razûk, "Hafsiler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafsiler> (28.01.2022)
- Muhammet Tarakçı, "İnegöl Adının Menşei Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 28, 2019/1, s. 17-37
- Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, (haz.) Mürsel Öztürk, Derya Örs, TDK yayınları, Ankara 2000
- Mütercim Asım Efendi, *Kâmûsü'l-muhît Tercümesi el-Okyânûsü'l-basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014.
- Nayir, Hilal, *Künhül-abbâr'ın Tezkire Kısımında İstitrâd*, YL Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana 2010.
- Ne'izâde Atâyî, *Hadâiku'l-hakâik fi Tekmileti'ş-şakâik*, (haz.) Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Emirci Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/emirci-sultan> (12.05.2021)
- Orhan, Abdullah Taha, "Yeni Bulgular ve Yorumlar Işığında Akşemddin'in Halifesi Abdurrahim Karahisârî'nin Biyografisi", *Umde Dini Tetkikler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2019, s. 43-74
- Özaydın, Abdülkerim, "Büsr b. Ebû Ertât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/busr-b-ebu-ertat> (05.07.2021).
- Özcan, Abdülkadir, "Ebülfazl Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebulfazl-mehmed-efendi> (06.08.2023)

- Özcan, Abdülkadir, “Neşri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesri> (28.08.2023)
- Özcan, Abdülkadir, *Osmanlıda Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020
- Özdemir, Rukiye ve Aydın, Ahme, “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Muhtasar Umumi Tarihler Üzerine”, *ANASAY*, 2019, Sayı 7, s. 105-136
- Rieu, Charles, *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*, London 1888
- Sağrılı, Abdurrahman, “Cezâyir-i Irak-ı Arab veya Şattü'l-Arab'ın Fethi Ulyanoğlu Seferi 1565-1571”, *Tarih Dergisi*, 2005, Sayı 41, s. 43-94
- Sâinüddin İbn Türke, *Akl u Işk Yâ Münâzarât-ı Hams*, thk. Ekrem Cûdî Ni'metî, Müessese Neşri Miras-ı Mektûb, İnan 1374
- Sayyid Maqbul Ahmad, “Hindistan”, *Türkiye Diyat Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hindistan#2-ortacag-musluman-cografyacilarina-gore-hindistan> (27.11.2021)
- Schmidt, Jan, “Kühül-ahbâr”, *Türkiye Diyat Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2002, C. 26, s. 555-556
- Schmidt, Jan, *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands*, Brill, Leiden 2012
- Serdaroğlu Sağ, Neslihan ve Esra Yıldız, “Ermenek İlçesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Stratejilerin Tanımlanması”, *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, Yıl 2020, Cilt 4, Sayı 2, s. 45-62
- Sevinç, Fırat, “Kühül-Ahbâr'ın Tezkire Kısımında Şair Hikâyeleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi = The Journal of International Social Research*, XII. cilt, 62. sayı, 2019, s. 214-223
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2017
- Suzan, Yahya, “Ebül-Hasan et-Tihâmî ve Ünlü Mersiyesi”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt VIII, Sayı 18, 2017/3, s. 151-166
- Süleyman Fehîm, *Sefinetü's-suarâ*, Tab'hâne-i Âmire, İstanbul 1259
- Şeker, Mehmet, “Âli'nin Kühül-Ahbâr'ına Göre II. Selim ve III. Murad Devirlerinin Toplum Hayatına Genel Bir Bakış”, *[CIEPO=CİEPO] Acta Viennensia Ottomanica Akten des 13. CIEPO- Symposiums (Comite International des Etudes pre-Ottomanes et Ottomanes) vom 21. bis 25,*

- September 1998, Wien, s. 329-335
- Şeker, Mehmet, “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Kühü'l-Ahbâr'ında Lala Mustafa Paşa'nın Yemen Serdarlığı”, *I. Uluslararası Osmanlı'nın Birinci Hâkimiyet Döneminde (M. 1517-1635) Yemen Sempozyumu 12-15 Mart 2015 Uşak*, İzmir 2016, s. 25-36
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm*, Mihrân Matbaası, İstanbul 1316
- Şen, Gül, “The function of poetry in sixteenth century historiography: A narratological approach to the Kühü'l-ahbâr by Mustafâ Âlî”, *An iridescent device: Premodern Ottoman poetry*, Bonn University Press, Bonn 2018, s. 89-110
- Şentürk, M. Hüdayi, *Kühü'l-ahbâr C. II. Fatih Sultan Mehmed Devri (1451-1481)*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2000.
- Şihabüddin Ebî Abdillâh Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1977
- Tarakçı, Muhammet, “İnegöl Adının Menşei Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 28, 2019/1, 17-37
- Taş, Abdullah Erdem, “Cezayir-i Garp Vilayetinin Kuruluşu Meselesi ve İlk Cezayir Beylerbeyleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2020, s. 250-284
- Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şaka'iku'n-nümâniyye fi Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye Osmanlı Âlimleri*, (thk.) Muhammet Hekimoğlu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2019.
- Taştemir, Mehmet, “Besni”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/besni> (13.10.2022)
- Turan, Şerafettin, “BAYEZİD, Şehzade”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-sehzade> (19.04.2023)
- Ünver, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46
- Witkam, Jan Just, “Establishing the Stemma: Fact or Fiction”, *Stemmatik Tenkitli Metin Neşrinde Soy-ağacı Yaklaşımı*, (Derleyen-Çeviren) Murteza Bedir, Küre Yayınları, İstanbul 2011

DİZİN

A

- Abagay 905
Abbās (Hâzret-i) 366, 410, 913
Abbāsiyân 911
Abbāsiyye 1065
Abbās (Şâh) 1120
Abbās Şâh bin Hüdâbende 1119
Abdî 257, 318, 351, 382, 415, 437, 514,
552, 553, 585, 681, 686
Abdî Beg 681, 686
Abdî Beg (Lâlâ Paşalı) 686
Abdî Çelebi 382
Abdî Halife 437
Abdî-i Berrûn (H'ace) 257
Abdî-i Diger 15, 553
Abdî (İsli) 552
Abdî-i Zârif 585
Abdî (Manav) 415
Abdu'llâh 410, 495
Abdu'llâh Bedene (Şeyh) 1139
Abdu'llâh Beg 676
Abdu'llâh bin Şeyh Kemâl 417
Abdu'llâh bin Ya'kûb el-Fenârî 404
Abdu'llâh Efendi 837
Abdu'llâh Gazzâlî-zâde 755
Abdu'llâh-ı Enşârî 916
Abdu'llâh-ı Hemedânî (Emîr) 676
Abdu'llâh-ı Karamanî (Şeyh) 778
Abdu'llâh Mercân-zâde 771
Abdu'llâh Mervârîd 697
Abdu'llâh Oğlan 171
Abdu'llâh (Sultân) 37, 646, 846
Abdu'llâh (Şeyh-zâde, Mevlânâ) 417
Abdu'llâh Yahşî 171
Abdu'r-Raḥîm 1123
Abdu'r-Raḥîm Çelebi 1123
Abdu'r-Raḥmân 559, 816, 1138
Abdu'r-Raḥmân Askerî (Dervîş) 452, 453
Abdu'r-Raḥmân (Baldir-zâde) 753
Abdu'r-Raḥmân Beg 255, 895, 928
Abdu'r-Raḥmân bin Şeyh Cemâlû'd-dîn
462
Abdu'r-Raḥmân (Birâder-i Muṭahhar) 689
Abdu'r-Raḥmân Çelebi 755
Abdu'r-Raḥmân Efendi 778, 802
Abdu'r-Raḥmân-ı Câmî 521
Abdu'r-Raḥmân Mü'eyyedi (Mevlânâ) 397
Abdu'r-Raḥmân Paşa 735
Abdu'r-Raḥmân (Sultân) 846
Abdu'r-Raḥmân (Şeyh-zâde) 462
Abdu'r-Ra'ûf (Mevlânâ) 437
Abdü'l-Azîm (İmâm) 258
Abdü'l-Bâkî (Bâkî, Mevlânâ) 859, 1216
Abdü'l-Bâkî Beg 968
Abdü'l-Bâkî bin Alâ'ü'd-dîn Çelebi 442
Abdü'l-Bâkî Çelebi (Arab-zâde) 613
Abdü'l-Fettâh bin Aḥmed bin Âdil Paşa
398
Abdü'l-Ġaffâr (Şeyh) 460
Abdü'l-Ġafûr 740
Abdü'l-Ġafûr Çelebi 740
Abdü'l-Ġanî 850
Abdü'l-Halîm 1123
Abdü'l-Halîm Efendi (Aḥî-zâde) 1122
Abdü'l-Hay bin Abdü'l-Kerîm bin Ali bin
Mü'eyyed 418
Abdü'l-Kâdir-i Geylânî 149, 336, 1117
Abdü'l-Kâdir (Mevlânâ) 395, 415
Abdü'l-Kâdir Mü'eyyedi (Şeyh) 1122
Abdü'l-Kerîm bin Abdü'l-Vehhâb 419
Abdü'l-Kerîm bin Meḥemmed 769
Abdülkerim Efendi (Hünkar İmamı,
Manisalı) 1017
Abdü'l-Kerîm (Şeyh) 453
Abdü'l-Kerîm-zâde 749
Abdü'l-Laṭîf 591, 802
Abdü'l-Laṭîf-i Buḥârî (Şeyh) 463
Abdü'l-Laṭîf (Mevlânâ) 401
Abdü'l-Vâsi' 410
Abdü'l-Vâsi' (Mevlânâ) 752
Abdü'l-Vehhâb 749
Abdü'l-Vehhâb bin Abdu'r-Raḥmân el-
Mü'eyyedi 446
Abdü'l-Vehhâb (Şeyh) 254
Abdü's-Selâm 60
Âb-ı Âmul 257
Âb-ı Mâcevâra 254
Âb-ı Târi 254

- Abraş 216
Absâl ü Salâmân 589
 A'câm 199, 475, 547, 740, 1198, 1208
 Acem 40, 50, 51, 129, 139, 141, 143, 150, 153, 157, 196, 201, 203, 218, 227, 235, 244, 258, 286, 289, 290, 291, 294, 296, 298, 305, 308, 313, 372, 374, 384, 385, 392, 394, 397, 398, 399, 404, 410, 448, 454, 460, 469, 475, 478, 514, 525, 528, 541, 547, 569, 574, 584, 629, 648, 653, 696, 739, 759, 766, 772, 790, 811, 825, 828, 875, 876, 877, 881, 900, 910, 913, 939, 946, 948, 950, 964, 970, 977, 1018, 1020, 1051, 1053, 1068, 1072, 1110, 1119, 1194, 1196, 1197, 1199, 1204, 1205, 1206, 1207, 1210, 1211, 1214, 1233, 1238
 Acemâne 741, 765, 958
 Acemî 824, 1204, 1211
 Acemî Tosun 639
 Acemler 478, 1204
 Acem Monlâ Ağa 656
 Acem-zâde 415, 547, 840
 Acem-zâde-i Tebrîzî 420
 Acıuşu 1068, 1099
 Aclün 391
 Açık Kâdiöğlü 501
 Âdâb Bahşi 775
 Adana 81, 85, 86, 96, 220, 279, 291, 369, 743, 833, 978, 1310
 Adanalı 643
 Âdem 98, 198, 220, 285, 458, 463, 467, 478, 547, 650, 721, 1139, 1140
 Âdem Çelebi 622
 Âdem (Hâzret-i) 627
 Âdem Peygâmbet 627
 Âdem Şafî (Hâzret-i) 627
 Aden 45, 46, 66, 181, 183, 653, 659, 670, 674
 Âdilcevâz 139, 199, 202, 203, 217
 Âdilcevâz Kal'ası bk. Kal'a-i Âdilcevâz 41
 Âdiler 919
 Âdil Girây 924
 Âdil Girây Hân 922, 931, 947, 957, 996
 Âdil Hân 250
 Âd Kavmi bk. Kavm-i Âd
 Âdneyn 683
 Adüvvür-Rahmân 736
 Ağber Dağı bk. Cebel-i Ağber
 Ağca Kal'a 208, 209
 Âgehî 800
 Âgehî (Mevlânâ) 780
 Ağras 565
 Ağrı Tağı 1040
 Ağsaç Seyfû'd-din 286, 301
 Aḡalkelek 887, 895, 1043
 Ahdi 823, 824
 Ahdi-i Acem 471
 Ahdi-i Acemî 467
 Ahdi-i Bağdâdî 823
 Ahî 637
 Âhî 548
 Âhî (Mevlânâ) 493
 Ahî (Mevlânâ, Tokatî) 404
 Ahî Piri 635, 637
 Ahî-zâde Abdül-Halim Efendi bk. Abdül-Halim Efendi (Ahî-zâde)
 Ahî-zâde Hışmî 422
Aḡlâk 764, 765
Aḡlâk-ı Alâyi 557, 696, 764
 Ahlât 139, 203, 217
 Ahlât Kal'ası 218 ayrıca bk. Kal'a-i Ahlât
 Aḡmed 58, 164, 363, 391, 408, 489, 586, 612, 821, 823, 827
 Aḡmedâbâd 250, 251, 252
 Aḡmed Ağa 635, 637, 640, 1221
 Aḡmed Ağa (Ketudâ-yı Bevvâbân) 1227
 Aḡmed Ağa (Şems) 221
 Aḡmed Beg 242, 363, 391, 634, 636, 637, 669, 679, 682, 713, 865, 905, 906, 940, 1047, 1086
 Aḡmed Beg (Kapudan) 635, 637
 Aḡmed (Biğa Begioğlü) 640
 Aḡmed bin Abdü'llâh 406
 Aḡmed bin Abdü'llâh Fevrî 757
 Aḡmed bin Bâyezîd Hân (Şeh-zâde Sultân) 776
 Aḡmed bin Hüseyn 682
 Aḡmed bin Monlâ Hamza 408
 Aḡmed (Boyacıoğlü, Pırt) 640
 Aḡmed Çelebi 562, 745, 833, 962
 Aḡmed Çelebi İbn Kâtib Maḡmûd 1104
 Aḡmed Çelebi (Pir, Mevlânâ) 407

- Aḥmed Çelebi (Ṭabīb) 451
 Aḥmed Efendi (Ḥācī) 456
 Aḥmed Efendi (Ḳayṯās-zāde) 983
 Aḥmed Efendi (Kemāl Paşa-zāde, Mevlānā) 951
 Aḥmedeyn 250
 Aḥmed (Gonçe) 114
 Aḥmed Ḥafṣā (Emīr) 716
 Aḥmed Ḥān 1113
 Aḥmed Ḥān (Velī Ḥān Oğlı) 1113
 Ahmed III (Hafsi Emirlerden) 716
 Aḥmedī 187, 710, 1227
 Aḥmed-i Buḥārī (Emīr) 476
 Aḥmed-i Buḥārī (Seyyid) 67, 454, 456, 461, 463
 Aḥmed-i Ḳadīm 250
 Aḥmed-i Mađribī (Şeyḥ) 252
 Aḥmed-i Muḥtār 490, 893, 1288
 Aḥmed-i Şaruḥānī (Şeyḥ Pīr) 453
 Aḥmed Ḳapudan (Mīr) 624
 Aḥmed (Ḳazzāz) 638
 Ahmed Kemānger 639
 Aḥmed (Ḳırık Çeşmelü) 581
 Aḥmed (Ḳızılbaş) 668
 Aḥmed (Leys-zāde, Pīr) 762
 Aḥmed (Mecbül Pīr) 742
 Aḥmed (Mec'ül Pīr) 407
 Aḥmed (Mevlānā) 417
 Aḥmed (Mīr) 96
 Aḥmed Mu'allim-zāde 767
 Aḥmed Paşa 44, 45, 49, 153, 204, 208, 209, 212, 214, 216, 220, 223, 230, 231, 263, 278, 287, 317, 321, 333, 348, 349, 350, 355, 368, 380, 579, 693, 728, 729, 737, 739, 745, 863, 865, 872, 878, 884, 888, 893, 940, 945, 954, 960, 963, 970, 974, 975, 1106, 1139, 1140, 1141, 1148, 1244
 Aḥmed Paşa (Arab) 872
 Aḥmed Paşa (Cenābī) 373
 Aḥmed Paşa (Ḥācī) 374
 Aḥmed Paşa (Ḥā'in) 48, 49, 139, 398
 Aḥmed Paşa (Hersek-zāde) 82
 Aḥmed Paşa Beg 171
 Aḥmed Paşa bin İskender Paşa 932, 1068
 Aḥmed Paşa Cāmi'i 775
 Aḥmed Paşa (Gedik) 163
 Aḥmed Paşa (Maḳtül Ḳara) 356
 Aḥmed Paşa (Rümili Beglerbegisi) 189, 192
 Aḥmed Paşa (Şadr-ı A'zam) 152
 Aḥmed Paşa (Şemsī) 318, 322, 328, 373, 443
 Aḥmed Paşa-yı Ḥā'in 355
 Aḥmed (Şaçlu) 1079, 1080, 1082, 1084, 1102
 Aḥmed Şadıḳ (Naḳşbendiyye'den) 807
 Aḥmed (Sulṫān) 65, 249, 250, 846, 906
 Aḥmed Sulṫān (Şekī Şehri Žābıtı) 906
 Aḥmed Şādān 551
 Aḥmed Şāh 623
 Aḥmed (Şāh) 581
 Aḥtanek 897
 Aḥtı 912, 918
 Aḥtimān Ḳal'ası bk. Ḳal'a-i Aḥtimān 41
 Ā'işe 728, 794, 914, 957
 Ā'işe Sulṫān 728, 846, 1074
 Aḳbaba İskelesi 854
 Aḳçe Ḳal'a 1042
 Aḳdeñiz 188, 241, 716, 759, 919, 1283, 1285
 Aḳdepe 223
 Aḳḫişār 763
 Aḳkirmān 170, 174
 Aḳḳoyunlu 143, 1072
 Aḳküçük Beg 171
 Aḳlıḳ Sinān 446
 Aḳlı 815
 Aḳlı (Mevlānā) 1210
Akl u Işk Yā Mūnāzarāt-ı Hams 1311
 Aḳsarāy 88, 220, 451, 452, 453
 Aḳşu 106, 999
 Aḳşehr 199, 308, 565, 821, 836, 1043
 Aḳtağ 236
 Aḳtaş 912
 Aḳyazı 430
 Alā'iyye 88, 168
 Alakaya 201
 Alaman 68, 77, 102, 106, 109, 117, 125, 159, 265, 556, 1151
 Alamūt Ḳal'ası 706, 1064
 Alā'üd-devle-i Sūmnāti 258
 Alā'üd-dīn 884
 Alā'üd-dīn (Aḫī-zāde Ḥışımı, Mevlānā)

- 422
 Alâ'ü'd-dîn Ali Çelebi bin Emru'llâh bin Mehemmed 763
 Alâ'ü'd-dîn Cemâlî (Müftî) 401
 Alâ'ü'd-dîn Efendi (Kıynalı-zâde) 696
 Alâ'ü'd-dîn (Hınnâlî-zâde, Mevlânâ) 749
 Alâ'ü'd-dîn Hırçın (Mevlânâ) 403
 Alâ'ü'd-dîn (H'ış-i Ahî-zâde, Mevlânâ) 768
 Alâ'ü'd-dîn-i Arabî 460
 Alâ'ü'd-dîn-i İŝfahânî (Mevlânâ) 398
 Alâ'ü'd-dîn-i Tûsî (Mevlânâ) 1206
 Alâ'ü'd-dîn (Manav, Mevlânâ) 744
 Alâ'ü'd-dîn (Mevlânâ) 418, 423, 424
 Alâ'ü'd-dîn (Mu'ânid) 403
 Alâ'ü'd-dîn (Sultân) 846
 Alâ'ü'd-dîn (Şeyh) 451, 452
 Aleksender 900, 901
 Aleksender Hân 878, 901, 902, 906, 924, 976, 1049
 Aleksender Hân (Levendoglu) 900
 Alemşâh (Sultân) 846
 Alevî 504
 Alğac 917
 Alî 132, 163, 267, 389, 501, 611, 626, 646, 764, 849, 1003
 Âli 701, 1297
 Âli 555, 574, 644, 764, 792, 866, 946, 969, 979, 982, 1049, 1215, 1216, 1268, 1269, 1286, 1298
 Ali Ağa 251, 309, 310, 318, 323, 1004
 Âl-i Ali 1069
 Ali b. Bâlî 429, 442, 751, 761, 764, 766, 770, 1305
 Ali Beg 43, 105, 151, 202, 392, 540, 676, 678, 686, 928, 940, 961, 1114, 1133, 1233, 1234, 1240, 1244
 Ali Beg bin Malkoç 388
 Ali Beg (Kerem) 912
 Ali Beg (Mîrzâ) 905, 906, 916, 941, 942
 Ali Beg (Nağğâş) 104, 105, 140
 Ali Beg (Şehsüvâroğlı) 43, 47, 64
 Ali Beg (Yazalı) 686
 Ali bin Ebi Tâlib 625, 877
 Ali bin Hüseyin (Seyyidi) bk. Seyyidi Ali bin Hüseyin
 Ali bin Meymün (Seyyid) 458
 Ali bin Meymün el-Mağribî (Seyyid) 412
 Ali bin Meymün-ı Mağribî (Seyyid) 460
 Ali bin Şâlih 410
 Ali bin Şeyh Hâcî Çelebi 413
 Ali (Cellâd) 158
 Âl-i Cengiz 931, 1022, 1166
 Ali Çävüş (Sekkân) 411
 Ali Çelebi 413, 442, 556, 599, 600, 753, 758, 763, 801, 1094, 1126, 1128
 Ali Çelebi bin Hâcî 413
 Ali Çelebi Efendi 559
 Ali Çelebi Efendi (Hınnâlî-zâde) 334
 Ali Çelebi (Hınnâlî-zâde) 440, 757
 Ali Çelebi (Nağğî) 426
 Ali Çelebi (Yetim) 131
 Ali Dede (Borî-zen) 435, 437
 Âli Efendi 1216
 Ali (Emir) 640, 641
 Ali Fağı 1114
 Âl-i Fenâr 697
 Âl-i Fenârî 410, 427
 Âli (Gelibolulu) 442, 761, 764, 1168
 Ali Hâcî Beg 171
 Ali (Hâzret-i) 86, 257
 Ali (Hz.) 701, 1262, 1306
 Ali-i Kâzvânî (Şeyh) 458
 Ali (İmâm) 340
 Ali-i Rûmî (Seyyid) 584
 Âl-i İsfendiyâr 321, 863
 Ali (Kâtibi, Seyyid) 584
 Ali (Kazzâz) 525
 Ali (Kelb) 1109, 1120
 Ali Kethudâ 35
 Alikulı 1081
 Ali Kuşçı 425, 1206
 Ali (Mıŝrî, Hâfîz) 1189
 Alim-i Buğârî (Mîr) 420
 Ali Muşannifek (Mevlânâ, Şeyh) 1206
 Ali Mübârek (Seyyid) 249
 Ali (Nağğâş) 140, 150, 151, 381, 384, 482
 Aline 265
 Ali Neşir 679
 Âl-i Oşmân 31, 201, 338, 344, 452, 628, 650, 677, 821, 939, 968, 989, 1019, 1023, 1046, 1066, 1079, 1088, 1185, 1206, 1210, 1258
 Âl-i Oşmân Devleti 1061
 Âl-i Oşmânî 865

- Âl-i Osmâniyân 843
 Ali Paşa 213, 216, 229, 230, 231, 278,
 279, 314, 316, 321, 350, 351, 352,
 371, 376, 405, 433, 444, 454, 455,
 511, 512, 638, 704, 708, 716, 717,
 718, 721, 723, 725, 731, 734, 737,
 740, 761, 830, 970, 1022, 1029,
 1038, 1066, 1152, 1156, 1234, 1241,
 1250, 1274
 Ali Paşa (Hâdim) 207
 Ali Paşa (Kâpudan) 359, 718, 720
 Ali Paşa (Kılıc) 716, 720
 Ali Paşa Medresesi 397, 756
 Ali Paşa (Şûfi) 321, 376
 Ali Paşa (Temerrüd) 375
 Ali Paşa (Uluç) 720
 Ali Paşa (Vezîr-i A'zam) 800
 Ali Paşa-yı Cesîm 590, 610
 Ali Paşa-yı Hâdim 231
 Ali Pertek 323
 Ali Pertek (Korşan) 320
 Ali (Pîrûze) 778
 Âl-i Ramazân 81, 86, 279, 370, 525, 743
 ayrıca bk. Dûdmân-ı Ramazân
 Ali Re'îs 738
 Ali (Seyyid) 584
 Ali (Seyyidi) bk. Seyyidi Ali
 Ali (Şolak) 640
 Ali Şubaşı 680
 Ali (Sultân) 827, 846
 Ali Sultân (Burhânü'd-din) 200
 Ali Şultâr 234
 Alişânî (Livâsî) 912
 Ali Şîr (Mîr) 536
 Ali Şîr Nevâ'î (Mîr) 1192
 Ali (Uluç) 238
 Ali (Uzun) 505
 Ali (Ümmü Veled-zâde) 768
 Ali Yahyâ 1121
 Ali (Yeñiçeri Kethüdâsî Mi'mâr) 1157
 Ali (Yetim) 131, 551, 584
 Âl-i Yezîd 877
 Allah 31, 47, 101, 116, 157, 179, 181,
 186, 193, 194, 251, 253, 264, 276,
 282, 283, 298, 305, 324, 326, 331,
 333, 341, 366, 382, 422, 428, 431,
 438, 452, 488, 497, 562, 626, 627,
 635, 641, 645, 691, 696, 697, 703,
 716, 724, 734, 749, 762, 763, 765,
 770, 881, 882, 885, 886, 890, 891,
 893, 900, 905, 926, 932, 933, 934,
 948, 949, 980, 986, 988, 1018, 1030,
 1037, 1115, 1143, 1147, 1174, 1177,
 1207, 1211, 1262, 1271, 1272, 1278,
 1283, 1285, 1287, 1291
 Allâh 55, 68, 69, 84, 108, 126, 129, 138,
 154, 161, 166, 178, 193, 204, 211,
 214, 216, 224, 314, 457, 462, 485,
 492, 536, 562, 570, 634, 709, 730,
 755, 891, 906, 943, 952, 1009, 1066,
 1079, 1090, 1134, 1237, 1303
 Allâhçulu Hân 886
 Allâhu Teâlâ 54, 112, 216, 327, 718, 991,
 1070, 1155, 1284
 Allâhu Teâlâ 214, 1164
 Allâme-i Beyzâvî 397
 Allâme-i Beyzâvî Tefsîri 399
 Alp Girây Sultân 1023
 Altun Kal'a 898
 Altun Kal'ası Mütemellikesi 898
 Amâsiyye 65, 88, 199, 236, 237, 243, 261,
 276, 284, 286, 289, 402, 412, 418,
 430, 446, 447, 459, 460, 470, 576,
 600, 629, 758, 1217, 1238, 1240
 Amâsiyye Begi Koçi Beg bk. Koçi Beg
 (Amâsiyye Begi)
 Amazağno 176
 Âmid 203, 204, 207, 209, 229, 344, 375,
 418, 667, 973, 1042, 1059, 1094
 Âmid Şahrâsî 203
 Amr bin el-Âş Câmî'i 58
 Amrî 835
 Âmü 1197
 Âmul Nehri bk. Âb-ı Âmul
 Âmük 140
 Anabolî 135
 Anabolî Kal'ası 169, 265
 Anadolu 293, 296, 299, 312, 317, 1305
 Anadolulular 293, 299
 Anaçolî 43, 44, 67, 70, 78, 80, 81, 88, 89,
 92, 94, 103, 108, 115, 117, 124, 140,
 169, 177, 180, 182, 185, 190, 192,
 205, 217, 220, 221, 231, 271, 278,
 291, 316, 318, 322, 339, 347, 350,

- 373, 374, 380, 382, 384, 395, 396,
409, 431, 493, 496, 551, 569, 598,
704, 706, 707, 729, 738, 739, 740,
750, 754, 756, 763, 767, 788, 864,
866, 931, 935, 951, 970, 1012, 1122,
1170, 1201, 1213, 1218, 1244, 1249,
1251, 1273, 1275, 1287
- Andore 121
Andre 175
Andre Dori 163
Andriye Dori 177, 179, 265
Anesteyn 683
Ani 855
Ankā 53, 122, 406, 645
Ankaralı 417
Ankara Medresesi 397
Ankā-yı Kāf 451
Ankā-yı Mağrib 451, 452
Anṭākiyye 132, 368, 913
Anṭāliyye 132, 368
Arab 11, 58, 99, 112, 133, 136, 156, 159,
227, 228, 229, 234, 247, 279, 291,
299, 300, 301, 362, 365, 377, 379,
384, 385, 392, 403, 406, 408, 430,
431, 432, 433, 434, 435, 436, 437,
438, 440, 509, 518, 543, 568, 588,
605, 613, 633, 637, 638, 646, 673,
713, 732, 737, 739, 753, 754, 759,
788, 836, 872, 873, 884, 896, 899,
900, 988, 1017, 1141, 1142, 1204,
1210, 1211, 1238, 1311
A'rāb 42, 393
Arabacı Maḥmūd 639
Arab Çelebi 408
Arabteyn 683
Arabgir 945
Arabî 350, 397, 408, 417, 420, 425, 429,
438, 449, 460, 487, 539, 547, 557,
562, 572, 625, 626, 631, 636, 723,
724, 751, 765, 767, 768, 783, 828,
869, 874, 1139, 1201, 1269
Arabistān 230, 232, 367, 390, 869
Arabîyye 408, 413, 440, 520, 535, 557,
606, 622, 764, 771, 813, 825, 938
Arabîyyet 342, 414, 418, 420, 460, 510,
764
Arab (Kemān-ı Gürüheci) 633
Arablar 58, 652, 1139
Arablık 872
Arab Meḥemmed Ağa bk. Meḥemmed Ağa
(Arab)
Arab (Monlā) 543
Arab (Monlā, Tācū'd-din İbrāhīm) 440
Araboğlu 639
Araboğlu (Kemān-ı Gürüheci) 637
Arab-zāde 11, 430, 431, 432, 433, 434,
435, 436, 437, 438, 509, 613, 638,
836
Arab-zāde Abdü'l-Bākî Çelebi bk. Abdü'l-
Bākî Çelebi (Arab-zāde)
Arān Mārān 1108
Arān Mārān Qal'ası 1120
Aras Nehri bk. Nehri-i Aras
Arap 312
Ardahān 912
Ardanuc Qal'ası 1046
Ārif 475, 1196
Ārifi 550, 551
Ārif (Mevlānā) 1195
Ārif (Monlā) 547, 549, 550
Aristū 221, 375
Ariş 23, 903, 906, 907, 909, 912, 916,
922, 923, 924, 925, 928, 929, 996,
1033, 1106
Ariş Cāmi'i 909
Ariş Hān 906, 922, 923, 925, 928, 996,
1033
Ariş Qal'ası 907
Arnavud 49, 98, 128, 162, 165, 231, 242,
341, 342, 349, 355, 361, 368, 596,
620, 653, 673, 866, 876, 962, 977,
1133, 1139, 1140, 1142, 1150, 1164,
1169, 1177, 1184, 1204, 1211, 1226,
1230, 1236, 1243
Arnavud İskenderiyyesi 368
Arnavudluk 1241
Arpa Çayırı 979
Arslan 523
Arslan Beg 168, 523, 1152, 1156, 1157
Arslan-ḥāne 110
Arslan Paşa 168, 266, 371, 536
Arşi 506
Artuqābād 48, 84
Artuq Qal'ası bk. Qal'a-i Artuq

- Arūs 680
 Arz-ı Rüm 23, 168, 198, 199, 201, 203, 207, 208, 218, 219, 220, 230, 231, 232, 235, 236, 290, 291, 346, 370, 371, 372, 375, 376, 378, 379, 647, 730, 804, 863, 875, 876, 878, 879, 880, 884, 886, 887, 888, 892, 899, 910, 911, 916, 920, 921, 922, 923, 928, 930, 931, 935, 937, 950, 953, 962, 967, 970, 972, 983, 984, 1038, 1039, 1043, 1046, 1048, 1049, 1050, 1051, 1068, 1213
 Arz-ı Rüm Kāl'ası 218, 1050
 Arz-ı Rüm Şahrâsı 230
 Âsaf 1297
 Âsaf 56, 93, 111, 119, 121, 221, 259, 338, 339, 344, 540, 566, 591, 902, 1030, 1269, 1294
 Âşaf bin Berhîyâ 566
 Âşafî 706, 912
 Aşhâb-ı Kehf 612
 Âşî Nehri bk. Nehr-i Âşî
 Âsitâne 665
 Âsiye 198
 Aşkalarya 176
 Askerî 554, 555
 Aspalan 181
 Astendin 175, 176
 Astendin Adası bk. Cezîre-i Astendin
 Astilo 176
 Âşık 424, 535, 581, 791, 811, 812, 814
 Âşık Çelebi 811
 Âşık Efendi 529
 Âşık (Kâdî) 463
 Âşıkpaşa Mağallesi 800
 Âşık (Mevlânâ) 424, 471, 477, 481, 507, 510, 529, 532, 541, 548, 559, 575, 587, 589, 590, 599, 796, 811, 824
 Âşık Tezkiresi (Mevlânâ) 828
 Âşık (Monlâ) 579, 581, 592, 811
 Âşık (Monlâ) Tezkiresi 493
 Âşık Şakâ'îkî 424
 Aşkî 556
 Aşloş 122
 Aştiye 241
 Aṭâ 586
 Atağâlib Beg 171
 Aṭâ'u'llâh Beg 606
 Aṭâ'u'llâh Efendi 331
 Aṭâ'u'llâh (Mevlânâ) 761, 762, 767, 779
 Aṭâ'u'llâh (Monlâ) 767
 Aṭâ'u'llâh (Mu'allim-i Sulṭân Selîm Şâh) 760
 Aṭâ'yî 606, 1303
 Aṭâ'yî (Nev'izâde) 429, 1017, 1299, 1310
 Aṭâ'yî Efendi (Nev'i-zâde) 1299
 Atıcı Hüsâm bk. Hüsâm (Atıcı)
 Atıcılar Tekyesi 628
 Atıcı Sinân bk. Sinân (Atıcı)
 Atmeydânî 25, 53, 110, 112, 113, 182, 992, 1074, 1127, 1212
 Atmeydânî Serâyî 1212
 Attâr 807
 Aṭṭâr (Şeyh) 258
 Avâmil Şerhî 425
 Avar 878
 Avarina 720
 Âverdâbâd Tağları 1101, 1102
 Avlonya 162, 165, 166, 215, 242, 940, 1241
 Avlonya Şahrâsı 162
 Avret Bâzârî 337, 440, 616, 754
 Avşarlu 234, 1081
 Avşarlu Ebü'l-fetḥ bk. Ebü'l-fetḥ Şulṭât (Avşarlu)
 Avvâd-keşci (Memî) 643
 Avzuna Dürekoglı 247
 Ayakapısı 862
 Ayaköseğ 119
 Ayâs 849, 991
 Ayâs (Kaşabası) 97
 Ayaşofya 397, 416, 439, 723, 727, 744, 745, 846, 1190
 Ayaşofya Câmî'i 421, 457, 723, 1186, 1221
 Ayaşofya-i Kebîr Câmî'i 1266
 Ayaşofya Medresesi bk. Medrese-i Ayaşofya
 Ayâs Paşa 7, 44, 51, 52, 53, 60, 67, 110, 114, 157, 165, 166, 231, 290, 341, 342, 371, 381, 413, 444, 653, 744, 1237
 Ayâs Paşa (Anatolî Beglerbegisi) 44
 Ayâs Paşa (Vezîr) 51, 60, 110, 444
 Ayâs Paşa (Vezîr-i Şânî) 52

Aydın 760, 836, 1016, 1306
 Aydın-ili 169
 Aydınlı 404, 418, 426
 Aydınşor Qal'ası bk. Qal'a-i Aydınşor
 Aydos Qal'ası bk. Qal'a-i Aydos
 Ayı Seyyidi 403
 Ayn-ı Arefe 724
 Ayn-ı Halil 724
 Ayntâb 85, 290
 Aş (Hazret-i) 146
 Azak 960, 997
 Azak Qal'ası 961
 Azeb 632
 Azerbaycân 87, 129, 139, 584, 648, 883,
 902
 Azgür 899, 920
 Azizi 819
 Aziz İli 98
 Aziz Nahiyesi 97
 Aziz Sancağı 96, 1124
 Aziz (Sancağı) 97
 Azizu'llâh-ı Şirvâni (Seyyid) 197
 Azizu'llâh (Vezir, Seyyid) 205
 Aziz Uryân 87
 Azmi Beg 612

B

Baba Ali-i Mest 504, 505
 Baba Beg 171
 Baba Çelebi 520
 Baba Efendi 518, 519, 522
 Baba Halife 942
 Baba Halil 641
 Baba Haydar-ı Semerqandî 459
 Babağağı 1184
 Baba Tanbür-nüvâz 470
 Bâb-ı Hümayün 101, 383, 455, 1014
 Bâb-ı Mu'allâ 48, 897
 Bâb-ı Sa'âdet 110, 220, 1260
 Bâbü'd-düm 914
 Bâbü'l-ebvâb 913, 914, 915, 916, 930
 Bâbürce Qal'ası bk. Qal'a-i Bâbürce
 Bâbü's-sa'âde 1129
 Bâc 66, 79
 Bâci 253
 Bâc Qal'ası bk. Qal'a-i Bâc
 Ba'dân Dağı bk. Cebel-i Ba'dân

Badgü Sancağı 912
 Bâdincânoğlu 234
 Bâdincânoğlu Hızır Şultât bk. Hızır Şultât
 (Bâdincânoğlu)
 Badrisyanoğlu 79
 Bâf 710
 Bâğçe-i Hâşşa 1213
 Bâğçeserây 960
 Bâğçeserâyı 960
 Bağdâd 41, 129, 130, 139, 144, 146, 147,
 148, 149, 150, 155, 156, 157, 180,
 181, 188, 199, 205, 206, 234, 235,
 259, 336, 368, 369, 372, 375, 376,
 415, 426, 427, 438, 452, 572, 647,
 657, 658, 667, 732, 733, 736, 737,
 744, 747, 753, 759, 824, 830, 875,
 886, 900, 927, 952, 962, 1084, 1104,
 1108, 1118, 1119, 1120, 1213, 1222
 Bağdâdî 572, 823
 Bağdâd Qal'ası 129 ayrıca bk. Qal'a-i
 Bağdâd
 Bağlarucu 105, 106, 170
 Bahâdır (Sultân) 250
 Bahâdır Şâh 184
 Bahâdır Şâh (Sultân) 183
Bahâristân 402, 519
 Bahâ'üd-dîn Beg 928
 Bahâ'üd-dîn Beg (Ulama Paşa Oğlu) 912
 Bahâ'üd-dîn-i Nakşebendî (H'âce) 257
 Bahâ'üd-dîn-zâde 461
 Bahâ'üd-dîn Zekeriyyâ (Şeyh) 254
 Bahreyn 245
 Bahr-ı Ebyaz 703
 Bahr-ı Hind 243, 691
 Bahr-ı Kulzüm 909, 960
 Bahr-ı Muhi't 183, 247, 320, 321, 990
 Bahr-ı Rüm 1015
 Bahr-ı Siyâh 1283
 Bahr-ı Ummân 46, 57, 66, 237, 379, 710
 Bahr-ı Zâhir 722
Bahrül-ma'ârif 429
 Bahşi (Mevlânâ) 419, 460
 Bahşi (Sirkeci) 566
 Bahtiyâr 632, 637
 Bahtiyâr Deresi 632
 Baqırküresi 419
 Baqir' 752

- Bâkî 274, 859, 1117, 1215, 1217, 1218
 Bâkî Çelebi 805
 Bâkî (Mevlânâ) 274, 370, 480, 504, 510, 805, 833, 859, 860, 1215, 1216, 1217
 Bâkî (Monlâ) 480, 481, 860
 Bakova 329
 Bâkü 911, 961, 1009, 1107
 Balatkapusu 461
 Baldır-zâde 527, 753
 Bâleybelen 834
 Balık Bâzârı 275, 574
 Balıkesri 489, 510, 778
 Balıkesrî 489
 Balım Sultân 87
 Bâli 741
 Bâli (Çeşte) 350, 567
 Bâli Beg 71, 73, 74, 75, 100, 116, 182
 Bâli Beg bin Yahyâ Paşa 71
 Bâli Beg (Yahyâ Paşa Oğlu) 45, 69
 Bâli Çävüş 739
 Bâli Çelebi 637, 644, 741
 Bâli Efendi 776, 777, 1128
 Bâli Efendi (Sekrân) 484
 Bâli Efendi (Ser-hoş) 776
 Bâli Efendi (Şeyh) 776
 Bâli Hâlife (Şeyh) 458
 Bâli (Hevândelen) 636
 Bâli (Kâra) 405, 580
 Bâli (Muştafâ Paşa Kethüdâsı, Kırın) 61
 Bâli (Naqqâş) 515, 738
 Bâli Paşa 169
 Bâli (Ser-hoş) 797
 Bâli (Şolak) 638
 Bâli (Şeyh) 777
 Bâli-zâde (Naqqâş, Burusalı) 515
 Bâne 236
 Bardgây Beg 171
 Bârî 75, 203, 226, 250, 369, 411, 433, 481, 581, 590, 681, 706, 721, 734, 849, 1002, 1181, 1214, 1267
 Bâr-i Hudâ 469, 634, 715, 900, 915, 1013, 1014, 1031
 Bari Lor 217
 Başîrî 497, 514
 Basîr-nâme 597
 Baske 236
 Basra 830
 Başra 41, 170, 230, 244, 245, 249, 259, 290, 378, 646, 647, 666, 667, 737, 830, 911, 932, 1065
 Başra İskelesi 244
 Başra Limanı 244
 Başaçuk 897, 898, 1045
 Başaçuk Gorgi bk. Gorgi (Başaçuk)
 Başbâzârı 172
 Başcı 640
 Başdepe 1002
 Başsaz 91
 Batakhişârı Kâl'ası bk. Kâl'a-i Batakhişârı
 Batum 1046
 Bayat (Sultân) 234
 Bayburd 159
 Bâyezîd 276, 305, 1308
 Bâyezîd 278, 285, 286, 288, 289
 Bâyezîd bin Mehemmed Hân (Sultân) 87
 Bâyezîd bin Sultân Mehemmed Hân (Sultân) 361
 Bâyezîd bin Sultân Süleymân (Şeh-zâde Sultân) 419
 Bâyezîd (Bistâmî) 276
 Bâyezîd Hân 276
 Bâyezîd Hân 33, 39, 170, 276, 277, 278, 286, 287, 288, 289, 293, 298, 304, 307, 309, 310, 352, 362, 368, 408, 413, 420, 421, 444, 464, 511, 512, 620, 629, 633, 636, 645, 759, 776, 820, 843, 965
 Bâyezîd (Hân) 40, 277, 302, 303, 305, 309
 Bâyezîd Hân (Sultân) 39, 170, 298, 362, 413, 420, 512, 633, 636, 820
 Bâyezîd Hân (Yıldırım) 843
 Bâyezîdî 287
 Bâyezîd-i Bisâmî 258
 Bâyezîd-i Naqîzî (Mevlânâ) 402
 Bâyezîd (-i Şânî, Sultân) 387
 Bâyezîd (Pehlevân) 629
 Bâyezîd (Sultân) 80, 163, 182, 189, 199, 220, 223, 261, 270, 276, 277, 284, 286, 291, 292, 299, 301, 349, 371, 402, 408, 410, 424, 426, 535, 560, 582, 586, 588, 600, 628, 633, 637, 642, 645, 653, 825, 846, 1194
 Bâyezîd (Sultân, Yıldırım) 1196

- Bäyezîd Şahî (Sultân) 469
 Bäyezîd (Şeh-zâde Sultân) 207, 224, 262, 378
 Bayındıroğlı Murâd Beg bk. Murâd Beg (Bayındıroğlı)
 Bayram Beg 578
 Bayram Beg (Defterdâr) 501
 Bâzârbaşı-zâde 598
 Beci Qal'ası bk. Qal'a-i Beci
 Beç 106, 107, 109, 110
 Beç Hîşârı 106, 107
 Beç Qal'ası 106, 107, 120
 Bedaḥşân 257, 821, 836
 Bedaḥşânî 205
 Bedir 626
 Bedr Beg 744
 Bedre 920, 1111, 1114
 Bedr Ğazâsı 626
 Bedrüd-dîn 449
 Bedrüd-dîn Maḥmûd (Mevlânâ) 404
 Bedrüd-dîn Meḥemmed bin Meḥemmed el-Qaysünî (Ḥakîm) 448
 Bedrüd-dîn (Mevlânâ) 449
 Bedrüd-dîn-zâde 405
 Beg Çelebi 442
 Beglik Büyük Qarlık 628
 Beg Serâyı 715
 Beg-zâde 641
Behcetü'l-esnâr 601
 Behmen 70
 Behrâm 205, 658, 683, 685, 884, 935, 1151, 1295
 Behrâm-ı Gür 1150, 1264, 1272, 1281
 Behrâmiyye 688
 Behrâm (Mîr) 183
 Behrâm Mîrzâ 257, 258
 Behrâm Paşa 67, 70, 88, 92, 103, 114, 117, 153, 360, 372, 668, 682, 683, 685, 686, 687, 689, 690, 705, 708, 878, 880, 884, 887, 888, 893, 935, 936, 951, 954, 970
 Behrâm Paşa (Anaḥolı Beglerbegisi) 92
 Behrâm Paşa bin Muştafâ Paşa 690
 Behrâm Paşa (Rûmili Beglerbegisi) 114, 117
 Behrâm Paşa-yı Qadîm 372
Behrâm u Zühre 576
 Bekir Ḥalife (Şeyḥ) 457
 Bekr Beg 912, 945
 Bekrrevân 1045, 1046
 Bekreşin 1045
 Bekr Mîrzâ bin Sultân Burhân 878
 Bektaş Ağa 1084
 Bektaşiler 189
 Belâşâ 1007
 Beled-i Emîn 692, 724
 Beleşker Qal'ası bk. Qal'a-i Beleşker
 Belğîrad 26, 40, 41, 45, 67, 118, 119, 124, 189, 194, 210, 212, 213, 214, 215, 266, 329, 330, 331, 332, 738, 1149, 1151, 1152, 1153, 1154, 1163, 1178
 Belğîrad Qal'ası bk. Qal'a-i Belğîrad
 Belîği 484
 Belkâş 236
 Belkîs 346
 Belüc 247
 Benât-ı Na'ş 91
 Benati 250
 Benâtü'n-na'ş 364, 1091
 Benâyî 539
 Bender 682
 Bender-i Cidde 691
 Bender-i Miḥâ 670
 Bender-i Sihbâd 247
 Bender-i Süveys 682
 Bengi Ḥânı 143
Beng ü Bâde 572
 Benî Aḥâ 391
 Benî Aḥıyye 391
 Benî Hâşim 834
 Benî Hilâl Qabilei 1139
 Benî Ümeyye 914
 Benî Ümeyye Câmî'i bk. Câmî-i Beni Ümeyye
 Beñli Qaragöz bk. Qaragöz (Beñli)
 Berâğân 208
 Berâtâ 209
 Bercîs 100
 Berde'a 397
 Berek 120, 121
 Berendi 86, 96
 Bergoş 215
 Bermekîler 340
 Bernâk 216

- Besâti 563
 Beşâret 308
 Beşâret Ağa 308
 Beşdepe 999, 1010
 Beşiktaş 379, 566, 758, 759
 Beşiktaşî Yahyâ Efendi bk. Yahyâ Efendi
 (Beşiktaşî)
 Bevâne Deresi 208
 Beyânî 487, 783
 Beyt-i Haremeyn 33
 Beyt-i Ma'mûr 428, 1269
 Beytu'llâh 624
 Beytü'l-harâm 269
 Beytü'l-ma'âdis 913
 Beytü'l-mâl 339, 345, 390, 603, 1137,
 1153
 Beytü'l-ma'mûr 915
 Beyza-fürûş 1135
 Beyzâvî 420, 442
 Bezrence 119
 Bezrence Qal'ası bk. Qal'a-i Bezrence
 Bîdâri 486, 528
 Bîdkâr 140
 Bidlis 129, 130
 Biğa 222
 Bihiştî 775
 Bihiştî (Mevlânâ) 485
 Bihiştî (Monlâ) 485
 Bihke 855, 1146
 Bijen 1052, 1277
 Bilâl-i Hâbeşî 616
 Bilâl Mehemmed 91
 Bimâristân 451
 Bint Kerîmü'd-dîn 939
 Birâder 566, 567
 Birâder-i Şidkî 640, 641
 Birâder-i Şidkî Çelebi 640
 Birata 73, 75
 Bircis 814, 935, 1138
 Birecik 88, 228
 Birgi 760, 779
 Birgivi 778
 Biştâm 258
 Bistamlılar 276
 Bî-sütûn 1108
 Bitbâzârî 521
 Bitervaradin Qal'ası bk. Qal'a-i Bitervaradin
 Bitlis 925, 927
 B.klu Deniz 1196
 Boboçça 328
 Boboçça Qal'ası 328
 Bodrum 132
 Bodrum Qal'ası bk. Qal'a-i Bodrum
 Bodur İsa bk. İsa (Bodur)
 Boğaz Hışârî 384, 560
 Boğdân 26, 27, 168, 170, 171, 172, 173,
 174, 175, 181, 1151, 1180, 1181,
 1182, 1183, 1184, 1201, 1209, 1224,
 1225, 1226, 1231, 1233, 1234, 1243,
 1272, 1274, 1282
 Bolavadin 223
 Bolayır 439, 595, 620
 Bolı 417, 864, 1038, 1172, 1249
 Bolılı 417
 Borğırad 124
 Borı-zen Alî Dede bk. Alî Dede (Borı-zen)
 Bosna 45, 80, 118, 119, 159, 160, 180,
 181, 267, 292, 350, 352, 372, 387,
 389, 622, 628, 638, 732, 744, 855,
 1039, 1131, 1144, 1145, 1146, 1147,
 1148, 1156, 1207, 1211, 1250, 1272
 Bosnaserâyî 808
 Bosnevî 873, 928, 1164, 1274
 Bosnevî Uzun Hızr bk. Hızr (Bosnevî,
 Uzun)
 Bostân 429
 Bostâncıbaşı İskender Paşa bk. İskender
 Paşa (Bostâncıbaşı)
 Bostân Efendi 432, 480, 615, 754, 757,
 762, 827
 Bostân Efendi (Mevlânâ) 431
 Bostân (Mevlânâ) 763, 764, 1199
 Bostân-zâde 1201
 Bostân-zâde Efendi 1188
 Bostân-zâde Mehemmed Efendi bk.
 Mehemmed Efendi (Bostân-zâde)
 Bostân-zâde (Muhyî'd-dîn) 1199
 Bostho (Nâm Qal'a, Bir İsmi Dahı Qara)
 1043
 Boyabad 417
 Boyacıoğlu Pırt Ahmed bk. Ahmed
 (Boyacıoğlu, Pırt)
 Bozan 268
 Bozan-zâde Maḥmûd bk. Maḥmûd

(Bozan-zāde)
 Bozdoğançı H̄amza bk. H̄amza
 (Bozdoğançı)
 Bozoğlan 372
 Bozok 81, 231, 268
 Böğürdelen Qal'ası 45 ayrıca bk. Qal'a-i
 Böğürdelen
 Bū Ali 249, 616
 Būcāye 264
 Budak Beg 236, 996
 Budun 40, 41, 68, 77, 102, 105, 106, 109,
 116, 117, 125, 168, 184, 185, 186,
 187, 188, 189, 190, 192, 213, 214,
 216, 217, 220, 255, 265, 266, 292,
 323, 343, 356, 366, 371, 502, 729,
 733, 739, 900, 1038, 1039, 1067,
 1132, 1133, 1134, 1135, 1137, 1144,
 1153, 1154, 1155, 1157, 1158, 1159,
 1164, 1167, 1170, 1172, 1173, 1178,
 1207, 1244, 1249, 1250, 1272
 Budun Qal'ası 102, 105, 116, 185, 1153
 ayrıca bk. Qal'a-i Budun
 Budun Kralı Yanoş bk. Yanoş (Budun
 Kralı)
 Budun Şahrāsı 187
 Buḥārā 257
 Buḥārī 428, 429, 456, 463
 Buḥayre 48
 Buḥayre-i Halku'l-vād 726
 Buḥtī Hālid Beg bk. Hālid Beg (Buḥtī)
 Buḫandruḫ 120
 Bukay Qal'ası bk. Qal'a-i Bukay
 Buḫrāt 344
 Bulaḫ 733
 Bulaḫ İskelesi 733
 Bulḡar 68
 Burak 295
 Burāk 70, 101, 921, 990
 Burc-ı Lulu 264
 Burḡos 354, 795
 Burhān (Seyyid) 257
 Burhān (Sultān) 924
 Burhānū'd-dīn 918
 Burhānū'd-dīn Alī Sultān bk. Alī Sultān
 (Burhānū'd-dīn)
 Burhānū'd-dīnoḒlu 1000
 Bursevī 552

Burūc 249, 250
 Burūciyye Qal'ası 236
 Burud Şuyı 174
 Burunsuz Çāvüşbaşı 658
 Burūsa 224, 277, 395, 396, 400, 403, 406,
 409, 410, 411, 415, 416, 417, 418,
 424, 427, 431, 438, 442, 444, 446,
 447, 456, 460, 491, 512, 583, 590,
 625, 640, 736, 740, 741, 750, 752,
 754, 763, 767, 769, 771, 772, 773,
 811, 827, 982, 1052
 Burūsālī 416, 579, 588
 Burūsālī Naḫḫāş Bālī-zāde bk. Naḫḫāş
 Bālī-zāde (Burūsālī)
 Burūsālī Remzī Efendi bk. Remzī Efendi
 (Burūsālī)
 Burūsālī Şüccā' bk. Şüccā' (Burūsālī)
 Burūsa Sultāniyyesi 446
 Burūsevī 491, 563, 605
 Bükreş 1234, 1237, 1240, 1241
 Bükreş Qal'ası 1242, 1253 ayrıca bk.
 Qal'a-i Bükreş
 Būn Ovası 681
 Büyük Qaraman Bāzārı 488
 Büyük Şac 216

C-Ç

Cābir-nāme 589
 Ca'fer 850, 1286
 Ca'fer (Deli) 238
 Ca'ferābād 500, 628
 Ca'fer Aḡa 326, 686, 694, 695
 Ca'fer Aḡa (Silāhdār) 326
 Ca'fer Baba Zindānı 1184
 Ca'fer Beg 788
 Ca'fer Çelebi (Tāci-zāde) 512
 Ca'fer Efendi (Mevlānā) 756
 Ca'fer-i Baḫḫāl (Seyyid) 199
 Ca'fer-i Lendhā 639
 Ca'fer (İmām-zāde) 258
 Ca'fer-i Tāyyār 936, 1003
 Ca'fer (Qara) 430
 Ca'fer (Lendhā) 638, 639
 Ca'fer (Mevlānā) 419
 Ca'fer Paşa 25, 705, 737, 788, 931, 935,
 936, 951, 953, 970, 997, 1002, 1003,
 1004, 1005, 1062, 1065, 1066, 1078,

- 1079, 1080, 1082, 1083, 1084, 1085,
1086, 1093, 1094, 1095, 1099, 1100,
1103, 1104, 1107, 1108, 1257, 1273,
1275, 1278, 1279, 1280, 1285
- Ca'fer Paşa (Hâdım) 737, 1066
- Câhız 562
- Câlibû's-sürûr* 399
- Calinûs 451
- Câmî 403, 1297
- Câmî 442, 489, 562, 604, 711, 712, 787,
1297
- Câmî Beg 787
- Câmîhr 248
- Câmî'-i Ayaşofya bk. Ayaşofya Câmî'i
- Câmî'-i Beni Ümeyye 748
- Câmî-i Rûm 589
- Câmî-i Rûmî 490
- Câmî'-i Sulţân Süleymân Hân bk. Sulţân
Süleymân Hân Câmî'i
- Câmî (Mevlânâ) 402, 1192
- Câmî (Monlâ) 541, 589
- Câmî'ül-buĥûr* 989, 993, 1212
- Cânbâz Çukuru 879
- Cânbâziyye Medresesi 755
- Cânbirdi Ğazâlî 42
- Cânfedâ Hârûn 853, 854, 1073, 1220
- Cânfedâ Tekyesi 341
- Cânî Beg 171
- Cânım (Çerâkis) 112
- Canik 1123
- Cân Memî 786, 826, 827
- Cânpülâd 392, 393
- Cânpülâd Beg 392, 393
- Cânpülâdoĝlı Hâbib Beg bk. Hâbib Beg
(Cânpülâdoĝlı)
- Cânım 48
- Câru'llâh Beg 686
- Câru'llâh-zâde 783
- Câvidân 790
- Ce'şeyn 683
- Cebbâr 698
- Cebe-hâne-i Âmire 186, 1025, 1289
- Cebel 668
- Cebele 683, 684
- Cebel-i Ağber 672
- Cebel-i Ba'dân 687
- Cebel-i Elbürz 909
- Cebraîl 550, 626
- Cebra'îl 627, 913, 914, 915
- Ceceliye Adası bk. Cezîre-i Ceceliye
- Celâl 606, 788, 789, 790, 793
- Celâl Beg 331, 443, 642, 644, 731, 788,
789, 790, 791, 792, 796, 806
- Celâlî 81, 254, 260, 262, 571, 642, 644,
788, 789, 792, 910
- Celâlî Muştafâ bk. Muştafâ (Celâlî)
- Celâlüd-dîn Ekber 256
- Celâlüd-dîn İbn Dînâr (Melik) 247
- Celâlüd-dîn-i Devvânî 408, 425, 751, 766
- Celâlüd-dîn-i Rûmî 404
- Celâlüd-dîn (Mevlânâ) 284, 404
- Celâl-zâde 150, 187, 385, 386, 582, 742
- Celâl-zâde Emîr Muştafâ-yı Nişânî bk.
Muştafâ-yı Nişânî (Celâl-zâde, Emîr)
- Celâl-zâde Mevlânâ Mîr Nişânî bk. Nişânî
(Celâl-zâde, Mevlânâ, Mîr)
- Celâl-zâde Muştafâ Çelebi bk. Muştafâ
Çelebi (Celâl-zâde)
- Celâl-zâde Nişânî bk. Nişânî (Celâl-zâde)
- Celâl-zâde Nişânî Beg bk. Nişânî Beg
(Celâl-zâde)
- Celâl-zâde Şâlih Çelebi bk. Şâlih Çelebi
(Celâl-zâde)
- Celâl-zâde Tevķî'i bk. Tevķî'i (Celâl-zâde)
- Celîlî 590
- Celîlî (Monlâ) 491
- Cellâd Alî bk. Alî (Cellâd)
- Cem 46, 97, 209, 275, 285, 292, 296,
297, 312, 366, 379, 403, 464, 516,
605, 643, 694, 704, 726, 801, 944,
955, 988, 1067, 1086, 1091, 1115,
1128, 1133, 1211, 1244, 1305, 1306
- Cemâlî 793, 799
- Cemâlî (Diĝer, Şeyĝ) 254
- Cemâlî Meĝmed bk. Meĝmed bin
Pîr Meĝmed Paşa-yı Cemâlî
- Cemâlî (Şeyĝ) 254
- Cemcâm 928
- Cemcemâl 1108
- Cemşid 51, 515, 643, 658, 788, 948
- Cenâb-ı Ğufrân-nişân 191
- Cenâb-ı Hâķ 137, 181, 704
- Cenâb-ı Kibriyâ 1113
- Cenâb-ı Rabbül-erbâb 93

- Cenâb-ı Vâcibül'vücüd 325, 719, 1091, 1118
 Cenâbî 373
 Cenâbî Aḥmed Paşa bk. Aḥmed Paşa (Cenâbî)
 Cenâbî Paşa 291, 493
 Ceneviz 68, 134, 239, 240
 Cengiz 1019, 1026, 1167
 Cengiz Hân 34
 Cengizi 171, 268, 1173, 1274
 Cengiziyân 1167
 Cennet 819
 Cennet-i Adn 915
 Cerbe 133, 240
 Cerbe Adası bk. Cezîre-i Cerbe
 Cerbe Cezîresi 239
 Cerrâh Meḥemmed Ağa bk. Meḥemmed Ağa (Cerrâh)
 Cevherî 494, 742, 778
 Ceyhün 80, 88, 876, 1255
 Ceyle 684
 Cezâ'ir 41, 46, 133, 138, 159, 237, 238, 264, 313, 377, 379, 380, 381, 586, 619, 646, 704, 716, 720, 728, 732, 737, 1029, 1139, 1141
 Cezâ'ir-i Bahreyn 1029
 Cezâ'ir-i Ğarb 133, 159, 237, 379, 380, 381, 716, 720, 737, 1139
 Cezâ'ir-i Irâk-ı Arab 646
 Cezîre Hâkimi 392
 Cezîre-i Astendin 176
 Cezîre-i Ceceliye 265
 Cezîre-i Cerbe 728
 Cezîre-i Fekkü'l-esed 246
 Cezîre-i Hâfrâ 702
 Cezîre-i Halku'l-vâd 646
 Cezîre-i Kıbrıs 525, 702, 704, 707, 710, 711, 716, 731, 872, 883, 949, 968
 Cezîre-i Malta 313, 360, 380, 716
 Cezîre-i Malta Kâ'ası 313
 Cezîre-i Midilli 379
 Cezîre-i Saḳız 42
 Cıgala 239
 Cıgala-zâde 24, 25, 1041, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1065, 1066, 1067, 1068, 1070, 1108, 1111, 1115, 1232, 1273, 1275, 1291
 Cıgala-zâde Yûsuf Paşa bk. Yûsuf Paşa (Cıgala-zâde)
 Cırcır-zâde (Nâm Re'is-i Mü'ezzinin) 1017
 Cibril 626, 627
 Cicilya 68
 Cidde 45, 183, 682, 691, 692, 693, 1261
 Cifr-i Câmî' 62, 340
 Cigerdelen 1244
 Cigerdelen Kâ'ası bk. Kâ'a-i Cigerdelen
 Cihân 787
 Cihângir Hân (Şeh-zâde) 752
 Cihângir (Sultân) 37, 199, 470, 642, 846
 Cihângir (Şeh-zâde Sultân) 227, 337
 Cihânşâh Beg 236
 Cihân Şâh (Karaḳoyunlu'dan) 1071
 Cihânşâh Pâdişâh Câmî'i 1061
 Cüneyn 967
 Cüneyn Kâ'ası bk. Kâ'a-i Cüneyn
 Cürâz 689
 Cürcân 430
 Cürcân Efendi 430
 Cürcân (Mevlânâ) 430
 Cürcân (Monlâ) 430
 Çaçka Kâ'ası bk. Kâ'a-i Çaçka
 Çakıllar Depesi 637
 Çakıllu Depe 628
 Çâk Muşliḥu'd-dîn bk. Muşliḥu'd-dîn (Çâk)
 Çaldıran 235, 896, 904, 905, 1007, 1025, 1206
 Çaldıran Ovası 894
 Çaldıran Şâhrâsı 1052
 Çalık Ya'küb bk. Ya'küb (Çalık)
 Çalya 216
 Çanad 210, 216
 Çanad Kâ'ası 210, 216
 Çapaḳçur Derbendi 230
 Çâpük (Mîrzâ) 898
 Çâr-yâr 232, 1065
 Çâsâr 184
 Çâş 247
 Çatalca 259
 Çeh 68, 102, 159, 184, 209, 265, 319, 1151
 Çehâr-yâr 916
 Çeked Körfözi 248

Çekmece Köprüsi 335
 Çelebi Beg 942
 Çelebi Halife 457, 458, 459
 Çerâğ 909
 Çerâğ Halife 909
 Çerâkis Cânım bk. Çerâkis (Cânım)
 Çerâkise 42, 43, 48, 49, 59, 228, 365, 647,
 648, 733, 960, 967, 968, 999, 1023,
 1028, 1042, 1088
 Çerem 140
 Çerkes 365, 367, 375, 390, 945, 998,
 1002, 1136
 Çerkes İskender Paşa bk. İskender Paşa
 (Çerkes)
 Çerkes Kâsım Beg bk. Kâsım Beg (Çerkes)
 Çerkesler 365, 998
 Çerkeş 252
 Çermik Şahrâsı 970
 Çerol 265
 Çesar 68, 1165
 Çesar-ı Hristiyan 68
 Çeşmeci-zâde 609
 Çeşte Bâli bk. Bâli (Çeşte)
 Çetne (İstefan Voyvoda Oğlu) 174
 Çevlik 203, 209, 229
 Çıldır 880, 887, 895, 904, 978, 1007,
 1068
 Çıldır Gölü 907
 Çıldır Şahrâsı 887, 891, 894, 896, 904
 Çınarlı 130
 Çırak Kâ'ası 1007
 Çırak (Livâsı) 912
 Çifte 407, 413, 419
 Çin 81, 587, 973, 985
 Çivi-zâde 382, 396, 432, 433, 441, 501,
 655, 747, 749, 754, 757, 763, 771,
 772, 1122, 1269
 Çivi-zâde-i Şâni 1122
 Çivi-zâde Maḥmūd Efendi bk. Maḥmūd
 Efendi (Çivi-zâde)
 Çivi-zâde (Mevlânâ) 749
 Çivi-zâde Şeyḥ Meḥammed bk.
 Meḥammed (Çivi-zâde, Şeyḥ)
 Çivi-zâde Şeyḥül-islâm Muḥyi'd-din
 Efendi bk. Muḥyi'd-din Efendi (Çivi-
 zâde, Şeyḥül-islâm)
 Çizmece Dâvūd bk. Dâvūd (Çizmece)

Çizmece Piri bk. Piri (Çizmece)
 Çorlu 403, 417, 427, 485, 775, 803
 Çorum 945, 1060, 1240, 1244
 Çuḡurbostân 854

D

Dâbbe Çelebi 767
 Dadanlı 209
 Dâdiyân 648, 879, 1046
 Dağ-i Hemedâni 676
 Daḡḡâk 85
 Dâmâd Ḥasan Paşa bk. Ḥasan Paşa
 (Dâmâd)
 Dâmâd-ı Lâlezâr 309
 Damgân 258
 Dânişî 434, 509
 Dânişmend Re'is 45
 Dankı Beg 1000
 Dânyâl Nebî 257
 Dârâ 146, 169, 196, 267, 660, 687, 845,
 1053, 1288
 Darjün 1176
 Dârü'l-ḡadîş 334, 407, 462
 Dârü'l-ḡadîş Medresesi 427 ayrıca bk.
 Medrese-i Dârü'l-ḡadîş
 Dârü's-sa'âde 727, 1186
 Dâvūd 54
 Dâvūd Beg (Midillili) 628
 Dâvūd (Çizmece) 638
 Dâvūd Ḥân 897, 898, 899, 1050
 Dâvüdi 463, 937
 Dâvüd Paşa 103, 361, 612, 733, 736, 769
 Dâvüd Paşa Çayırı 103
 Dâvüd Paşa Medresesi 760, 771
 Dâvüd Peygâmbere 898, 1045
 Dâvüd (Sulṡân) 846
 Dâvüd (Şeyḥ) 459
 Dâvüd-zâde 752
 Dav'ül-lâmi' 831
 Dâye Ḥâtün 471
 Debül 245
 Deccâl 1262
 Dede Samed 898, 899, 920
 Dede Semend 895
 Defterdâr Bayram Beg bk. Bayram Beg
 (Defterdâr)
 Defterdâr İskender Çelebi bk. İskender

- Çelebi (Defterdâr)
 Defterdâr Maḥmûd Çelebi bk. Maḥmûd Çelebi (Defterdâr)
 Defterdâr Maḥmûd Efendi bk. Maḥmûd Efendi (Defterdâr)
 Defterdâr Maḥmûd Efendi-zâde Muşlı Çelebi bk. Muşlı Çelebi (Defterdâr, Maḥmûd Efendi-zâde)
 Defterdâr Seyyid Meḥammed bk. Meḥammed (Defterdâr, Seyyid)
 Defterdâr Sinân Çelebi bk. Sinân Çelebi (Defterdâr)
 Defterdâr Sirozî Ḥasan Çelebi bk. Ḥasan Çelebi (Defterdâr, Sirozî)
 Defterdâr Üveys Paşa bk. Üveys Paşa (Defterdâr)
 Defterdâr-zâde 793
 Defter-ḥâne-i Âmire 381
 Defter-ḥâne-i Ḥākānî 602
 Dehellî 254, 257
 Deli Birâder 563, 564
 Deli Ca'fer bk. Ca'fer (Deli)
 Deli Dizmân 1115
 Deli Fâ'ik bk. Fâ'ik (Deli)
 Deli Fırlak 1080, 1085
 Deli Maḥmûd 1080
 Deli Oşmân bk. Oşmân (Deli)
 Delvine 1241
 Demen 248, 249
 Demürkapu 23, 24, 667, 909, 911, 913, 929, 930, 960, 995, 996, 997, 999, 1001, 1002, 1008, 1009
 Demürkapu Qal'ası 912, 930, 1002
 Dencaḥ 208
 Deñiz Ḥalife 234
 Deñizli 609
 Derbend 668, 909, 912, 997
 Derbend-i Karaḳan 144
 Derbend Qal'ası bk. Qal'a-i Derbend
 Derdav 912
 Dergâh-ı Âli 656, 889, 1079, 1161, 1170
 Dergâh-ı Mu'allâ 50, 53, 91, 654, 705, 707, 732, 875, 883, 884, 890, 900, 903, 911, 987, 988, 1014, 1038, 1076, 1156, 1161, 1180
 Dergüzin 144
 Deri 572, 765
 Derḳan Qal'ası bk. Qal'a-i Derḳan
 Derûhiyye 1139
 Derûni 799, 800
 Derviş 576, 801
 Derviş Abdu'r-Raḥmân Askerî bk. Abdu'r-Raḥmân Askerî (Derviş)
 Derviş (Beg) 743
 Derviş Beg 743
 Derviş Çelebi 461, 463, 464, 547, 566, 656, 738, 739, 800
 Derviş Efendi 462
 Derviş Meḥammed (Mevlânâ) 419
 Derviş Paşa 705, 707, 878, 884, 888, 891, 910
 Deryâ-yı Ebrâr 552, 601
 Deryâ-yı Hind 169, 243, 245, 247, 343
 Deryâ-yı Ummân 238
 Derzî Ḥasan bk. Ḥasan (Derzî)
 Derzî-zâde 801, 821
 Despol 1108
 Deşme 242
 Deşt-i Hür 927
 Deşt-i Kıpçak 170, 196, 199, 229, 267, 667, 909, 930, 996, 1009, 1019, 1020, 1023, 1031, 1166, 1167, 1238
 Devâye 257
 Deve Kemâl bk. Kemâl (Deve)
 Devlet Girây Ḥân 267, 648
 Devlet-i Âl-i Oşmân 1107
 Devlet-i Oşmâniyân 354
 Deylem 584, 881, 1204
 Deyyân 446
 Dımaşq-ı Şâm 43, 408, 409, 747, 756, 757, 1275
 Dımaşqî 269
 Diğer Şeyḥ Cemâlî bk. Cemâlî (diğer şeyḥ)
 Dikilütaş Medresesi bk. Medrese-i Dikilütaş
 Dimetoğa 343
 Dimetoğa Medresesi 752
 Dimeze 242
 Dimitruyiçe Qal'ası bk. Qal'a-i Dimitruyiçe
 Dimvopavoli 67
 Dinabed 242
 Dinâver 855, 927, 1108
 Dinova Qal'ası 689
 Div 250, 343

Dîvân 1306, 1308
 Dîvân 55, 95, 103, 110, 111, 113, 115,
 117, 119, 142, 149, 187, 196, 237,
 263, 319, 376, 381, 383, 385, 396,
 410, 411, 429, 435, 445, 466, 499,
 501, 504, 509, 512, 528, 532, 570,
 572, 576, 583, 589, 595, 608, 609,
 614, 622, 644, 665, 706, 726, 739,
 740, 757, 783, 797, 828, 841, 851,
 859, 871, 946, 962, 1012, 1018,
 1032, 1036, 1037, 1124, 1126, 1128,
 1130, 1131, 1182, 1185, 1198, 1208,
 1209, 1215, 1218, 1221, 1223
 Dîvâne Deresi 209
 Dîvâne Fâ'ik bk. Fâ'ik (Deli)
 Dîvâne Hüsrev bk. Hüsrev (Dîvâne)
 Dîvâne Hüsrev Paşa bk. Hüsrev Paşa
 (Dîvâne)
 Dîvâne Oşmân bk. Oşmân (Deli)
 Dîvâne Pervâne bk. Pervâne (Dîvâne)
 Dîvân-hâne 113, 196, 1126
 Dîvân-hâne-i Hümâyün 113, 237, 263,
 962
 Dîvân-ı A'lâ 435
 Dîvân-ı Âlî 396
 Dîvân-ı Eş'âr 429, 445, 589
 Dîvân-ı H'âce Hâfız 142
 Dîvân-ı Hâfız 429, 499
 Dîvân-ı Hümâyün 55, 95, 103, 110, 111,
 117, 119, 196, 381, 411, 512, 644,
 706, 740, 1012, 1018, 1032, 1037,
 1124, 1131, 1208, 1223
 Dîvân-ı Sulţânî 149, 263, 410, 576, 644,
 1221
 Dîvâniyye 612, 1012
 Dîv Kalfası 183, 184, 248, 367
 Diyâr-ı Bekr 85, 139, 140, 169, 207, 220,
 232, 259, 291, 344, 370, 372, 384,
 584, 666, 738, 766, 878, 884, 886,
 887, 888, 891, 892, 896, 910, 911,
 935, 940, 951, 954, 970, 1040, 1043,
 1055, 1056, 1059, 1060, 1062, 1063,
 1065, 1067, 1068, 1102, 1103, 1186,
 1220, 1238, 1274
 Dizmâr 905
 Don Nehri 647
 Dûdmân-ı Ramazân 93, 369

Duğakin 361, 620
 Düldül 70, 101, 295, 472, 976
 Dülger-zâde 753
 Dünbüli Hâcî bk. Hâcî (Dünbüli)
 Dünbüli Hâcî Beg bk. Hâcî Beg (Dünbüli)
 Dünbüli Velî Beg bk. Velî Beg (Dünbüli)
 Dürekoğlı 247
 Dürer ü Gurer 444, 632, 757
 Dürriye 564
 Dürüzî 369
 Dürzî Kayası 132

E

E'âcim 146, 699
 E'ârib 699
 Ebâ Bekr-i Şiddîk 753
 Ebî Eyyüb 582, 755
 Ebî Eyyüb (Hâzret-i) 966
 Ebî Eyyüb-ı Enşâri 67, 359, 369, 395, 440,
 462, 771, 840, 966, 1129
 Ebî Eyyüb-ı Enşâri Evkâfî 592, 620
 Ebî Eyyüb-ı Enşâri Medresesi 430, 445
 Ebî Eyyüb Maḥkemesi 582
 Ebbâr u Efkâr 576
 Ebrâr 601
 Ebü Bekr 321, 1001
 Ebü Bekr bin Ḥasan (Kâdiyyü'l-e'imme)
 913
 Ebü Bekr-i Şiddîk 756
 Ebü Bekr Mirzâ (Sulţân Burhân Oğlı) 924
 Ebü Bereket 559
 Ebü Ca'fer-i Ṭaberî 627
 Ebü Dâvûd 679
 Ebü Hâmid Muḥammed bin Muḥammed
 el-Ġazzâlî bk. Muḥammed bin
 Muḥammed el-Ġazzâlî (Ebü Hâmid)
 Ebü Hüreyre 913, 915
 Ebü Leheb 1201
 Ebü Manşûr-ı Mâtürîdî (Şeyḥ) 257
 Ebü Naşr-ı Fâryâbî 599
 Ebü Sa'îd (Şeyḥ) 454
 Ebü Zerre 245
 Ebü Zerrîn 245, 246
 Ebül-bereket 559
 Ebül-fazl 449, 556
 Ebül-fazl bin Monlâ İdrîs 382
 Ebül-fazl Efendi 382

- Ebülfazl (İdris oğlu) 450
 Ebül-feth 131, 163, 525, 628, 843, 1192, 1234, 1293
 Ebül-feth Ğāzī 1206
 Ebül-feth Sultān Mehemmed bin Sultān Murād Hān 624
 Ebül-feth Şultāt (Avşarlu) 234
 Ebül-Hasan et-Tihāmī 1311
 Ebül-Hasen-i Haraķānī 258, 938
 Ebül-leys (Mevlānā) 412
 Ebül-leys (Monlā) 744
 Ebül-Ubeydī 831
 Ebül-vefā (Şeyh) 67, 460, 461
 Ebüs-su'ūd 9, 11, 12, 20, 343, 396, 400, 405, 425, 430, 431, 435, 440, 442, 443, 487, 524, 557, 615, 616, 749, 751, 754, 756, 760, 761, 762, 764, 766, 768, 769, 771, 772, 774, 779, 783, 789, 790, 803, 833, 951, 1122, 1123, 1199, 1288
 Ebüs-su'ūd bin Mehemmed bin Muştafā el-İmādī 769
 Ebüs-su'ūd Efendi 405, 766, 833
 Ebüs-su'ūd Efendi (Mevlānā) 396, 400, 425, 430, 749, 751, 754, 762, 766, 768, 951, 1199
 Ebüs-su'ūd el-İmādī (Mevlānā) 343
 Ebüs-su'ūd-ı İmādī 760, 761, 1122
 Ebüs-su'ūd-ı Müfti 435, 557
 Ebüs-su'ūd-ı Müfti (Şeyhül-İslām) 772
 Ebüs-su'ūd (Müfti) 774, 789
 Ebüs-su'ūd (Şeyhül-İslām) 779, 790, 803
 Ece Efendi 402, 403
 Ece Hālife 402
Ecellül-mevāhib fī Ma'rifeti Vücūbi'l-vācib 425
 Ecel Şuyı 977
 Ece-zāde 403
 Edāyī 471
 Edāyī Çelebi 470
 Edhemiler 189
 Edrine 66, 67, 103, 118, 167, 168, 170, 180, 185, 189, 195, 199, 214, 223, 238, 259, 262, 331, 337, 355, 396, 401, 405, 407, 409, 410, 413, 418, 419, 424, 427, 442, 444, 460, 477, 487, 505, 506, 514, 526, 529, 554, 625, 631, 640, 665, 666, 696, 722, 731, 752, 753, 754, 756, 757, 759, 763, 764, 810, 816, 818, 831, 833, 834, 1052, 1149, 1201, 1213, 1224
 Edrine Bāğçesi 1213
 Edrine Kapusu 103, 514, 665, 1149, 1224
 Edrineli 571, 608
 Edrine Selh-hānesi 506
 Edrinevi 525, 795
 Efdal-zāde 756
 Eflāk 1045
 Eflātūn 475, 547
 Efrāsiyāb 92, 175, 280, 507, 659
 Efrenc 128, 207, 313, 413, 701, 721, 1072
 Efrenci 701
 Efridūn 175, 494
 Egre 255, 1153
 Egri 217, 1274, 1281
 Egri Abdioğlu 384
 Egri Kal'ası 1108, 1271, 1279, 1292
 Ehlice Muhyi'd-din bk. Muhyi'd-din (Ehlice)
 Ehrām 445
 Ejdehān 880, 886, 895, 911, 1043
 Ejderhān 390, 647, 649, 651, 880, 889
 Ejderhān Kal'ası bk. Kal'a-i Ejderhān
 Ejderhān Seferi 649
 Ejderhān ve Kazan Seferi 647
 Ekber 190
 Ekecik 64
 Ekmel Efendi 487, 783
 Ekmel (Mevlānā) 711
 Ekmel (Monlā) 712
 Ekrād 42, 85, 111, 130, 146, 205, 234, 316, 386, 392, 393, 394, 538, 647, 744, 863, 882, 884, 886, 888, 891, 896, 926, 954, 1059, 1060, 1068, 1086, 1098, 1099, 1100, 1102, 1103, 1115, 1116, 1204
 Elbistān 89
 Elbüüz 317
 Elbüüz Dağı bk. Cebel-i Elbüüz ve Kūh-ı Elbüüz
 Eleşkird 905
Elfiyye ve Şelfiyye 563
 Elķaş 195, 196, 198
 Elķaş Mirzā 195, 196, 198, 200, 202, 205,

- 293, 475, 547
el-Kavâ'idü'l-hamlıyyât fî Tahkiki
Mebâhişi'l-küllıyyât 425
 Emâni 480, 481
 Emâni Çelebi 782
 Emîn Kösesi 334, 426
 Emîn Kösesi Monlâ Yahyâ bk. Yahyâ
 (Emîn Kösesi, Monlâ)
 Emîr Abdu'llâh-ı Hemedâni bk. Abdu'llâh-ı
 Hemedâni (Emîr)
 Emîr Aḥmed Ḥafşâ bk. Aḥmed Ḥafşâ
 (Emîr)
 Emîr Aḥmed-i Buḥârî bk. Aḥmed-i Buḥârî
 (Emîr)
 Emîrâḥûr 208
 Emîr Ali bk. Ali (Emîr)
 Emîr Buḥârî 399, 461, 588
 Emîr Buḥârî Ḥânkâhı 428
 Emîr Buḥârî Ḥâzretleri 399
 Emîr Buḥârî Tekyesi 461
 Emîrçü 1047
 Emîr Efendi 652, 1176
 Emîr Esed bk. Esed (Emîr)
 Emîr Ḥân 886, 904, 906
 Emîr Ḥân (Geylâni) 925
 Emîr Ḥasan Çelebi İbn Seyyidî Alî Çelebi
 bk. Ḥasan Çelebi İbn Seyyidî Alî
 Çelebi (Emîr)
 Emîr Ḥasan-ı Dihlevî bk. Ḥasan-ı Dihlevî
 (Emîr)
 Emîr Ḥasan (Mevlânâ) 407
 Emîr Ḥüseyn bin Şürey' bk. Ḥüseyn bin
 Şürey' (Emîr)
 Emîr-i İştibî (Vâ'iz) 1186
 Emîr İsâ bk. İsâ (Emîr)
 Emîrî 816, 834
 Emîr İsfendiyâr bk. İsfendiyâr (Emîr)
 Emîr Kayıtbay bk. Kayıtbay (Emîr)
 Emîr Meḥammed bk. Meḥammed (Emîr)
 Emîr Muḥammed Mañşûr bk. Muḥammed
 Mañşûr (Emîr)
 Emîr Mûsâ bk. Mûsâ (Emîr)
 Emîr Râşid bk. Râşid (Emîr)
 Emîr Şaçlu bk. Şaçlu Emîr
 Emîr Süleymân bk. Süleymân (Emîr)
 Emîr Şa'bân bk. Şa'bân (Emîr)
 Emîr Şemḥâl bk. Şemḥâl (Emîr)
 Emîr Timur bk. Timur (Emîr)
 Emîr Tücel bk. Tücel (Emîr)
 Emîr Zül-feḳâr bk. Zül-feḳâr (Emîr)
 Emre 641
 Emrî 477, 479, 557, 571, 816, 818
 Emrî Çelebi 476, 477, 478, 816
 Emru'llâh 476, 556, 670, 1171
 Enderüni 853
 Endülüs 137, 701, 703
 Enes 914
 Engürüs 25, 26, 44, 45, 66, 68, 77, 102,
 105, 106, 110, 118, 119, 167, 170,
 184, 231, 265, 855, 900, 1150, 1151,
 1163, 1180, 1187, 1256, 1272, 1274,
 1299
 Engürüs Ḳal'ası 1256
 Enîsî 586, 827
Enisü'l-ḳulüb 557, 764
 Enriḳ Şâh (Franca Pâdişâhı) 241
Envârü'l-'âşuḳin 472
 Enverî 480, 482, 483, 486
 Epsem Pire 543
 Erâc 210
 Erciş 139, 202, 217, 887
 Erciş Ḳal'ası 218 ayrıca bk. Ḳal'a-i Erciş
 Erdebil 51, 129, 235, 961, 1085
 Erdel 26, 102, 187, 209, 211, 215, 216,
 319, 1151, 1165, 1180, 1240, 1243,
 1253, 1255, 1256, 1272
 ErdeloḒlı 324, 1282, 1286
 ErdeloḒlı Ḳral İstefan bk. İstefan (ErdeloḒlı,
 Ḳral)
 Erdeşîr 85, 97, 122, 128, 168, 183, 536,
 884, 1081, 1288
 Erdevân 1288
 EreḒli 223, 261
 ErḒanî 230, 896
Erkân-ı Ḥamse-i İslâmiyye 604
 Erkelâ Mirzâ (Levend Ḥân OḒlu) 917
 Erkelâ Mirzâ (LevendöḒlu) 906, 912
 Ermen 180, 199, 574
 Ermenek 1311
 Ermeni 539, 951, 952, 953, 1124
 Ermeniler 951, 1016
 Erşedi 305
 Erşedi AḒa 299
 Erşek 108, 109, 119

- Erterğon Qal'ası 1244
 Ervâm 144, 393
 Erzincân 203, 1013
 Es'ad 1201
 Es'ad Bedr Beg 896
 Es'ad Bedr Beg Oğlu Mîr Mehemmed bk.
 Mehemmed (Es'ad Bedr Beg Oğlu,
 Mîr)
 Esed (Emîr) 249
 Esen 171
 Eserd 208
 Esîryân (Livâsî) 912
 Eskici-zâde 785
 Eski Serây 113
 Eskişehir 820
 Esmâ-yı Hüsnâ 756
 Esterâbâd 291, 293, 299
 Esterğon 106, 190, 191, 1133, 1156,
 1243, 1244, 1245, 1252
 Esterğon Hişârî 106, 1249
 Esterğon Qal'ası 190, 1246 ayırca bk.
 Qal'a-i Esterğon
 Esterğon Şahrâsî bk. Şahrâ-yı Esterğon
 Eşksûr 208
 Etrâk 260, 701, 703, 798, 909, 1204,
 1275, 1279, 1287
 Evcân 142, 1055, 1059, 1071
 Evcân Yaylağı 142, 1055
 Evil Tuğçe 261, 262
 Evrenos Beg 386
 Eyvân 1120
 Eyyüb 270, 502, 772
 Eyyüb Alisi 413
 Eyyüb (Semti, Hâzret-i) 275
 Ezeli-zâde 745
 Ezrağ 683
- F**
- Fağfür 297
 Fağır-ı Âdem 284
 Fağır-ı Âlem 257, 625, 626, 631, 887, 914,
 1268
 Fağır-ı Âlemîn 877
 Fağır-ı Âlemiyân 298
 Fağır-ı Cihân 1212, 1303
 Fağır-ı Cürcânî 588
 Fağrû'd-dîn-i Râzî (Îmâm) 1206
 Fağrû'd-dîn İsrâfil-zâde 406
 Fağrû'd-dîn Mehemmed bin Ya'kûb bk.
 Mehemmed bin Ya'kûb (Fağrû'd-dîn)
 Fağrû'l-İslâm Pezdevî 448
 Fâ'ik (Deli) 1080, 1082, 1084
 Fâ'ik Beg 678, 686
 Fâ'ik Paşa 628
 Farfara İskender Çävüş bk. İskender Çävüş
 (Farfara)
 Fârisî 397, 398, 399, 402, 408, 417, 420,
 443, 444, 445, 465, 466, 470, 476,
 490, 499, 525, 535, 557, 558, 562,
 572, 601, 605, 606, 607, 615, 662,
 751, 765, 766, 767, 797, 851, 1195,
 1198, 1215, 1269
 Fârisî Anesi 615
 Fârs 206, 245, 914
 Fâtıma 198, 914
 Fâtıma Sultân 846, 1078
 Fâtiha 115
 Fâtiha Süresi 353
 Fazlî 571, 824, 825
 Fazlî-i Leng 571, 572
 Fazlî (Qara) 824
 Fazlî (Mevlânâ) 224, 644, 742
 Fazlu'llâh-ı Hurûfî 790
 Fehhâme-i Teftâzânî 397
 Fekkû'l-esed 245
 Fekkû'l-esed Adası bk. Cezîre-i Fekkû'l-
 esed
 Felek (Qal'ası) 1156
 Fenârî (Îmam) 831
 Fenârî-zâde Mevlânâ Muhyî'd-dîn bk.
 Muhyî'd-dîn (Fenârî-zâde, Mevlânâ)
 Fenârî-zâde Muhyî'd-dîn Çelebi bk.
 Muhyî'd-dîn Çelebi (Fenârî-zâde)
 Ferağşâd Beg 114
 Ferâ'iz-i Seyyideyn 407
 Ferdî 517, 569, 570, 571
 Ferdinandoş 102
 Ferendüş 117, 118, 184, 209, 265
 Ferendüş (Nemçe Kralı) 116
 Ferezdağ 562, 605
 Ferhâd 7, 26, 27, 43, 44, 48, 64, 65, 169,
 183, 233, 236, 278, 286, 291, 294,
 302, 313, 317, 321, 322, 333, 355,
 359, 368, 495, 496, 520, 583, 589,

- 675, 679, 694, 709, 837, 873, 900,
920, 953, 966, 1011, 1027, 1039,
1040, 1041, 1042, 1043, 1047, 1049,
1050, 1051, 1055, 1083, 1084, 1096,
1133, 1179, 1182, 1183, 1184, 1190,
1203, 1204, 1207, 1219, 1220, 1221,
1223, 1224, 1226, 1228, 1229, 1230,
1231, 1232, 1233, 1265, 1274
- Ferhâd Ağa 236, 333, 694, 873, 1190,
1219
- Ferhâd Beg 169, 679, 709
- Ferhâd (Gedik) 675
- Ferhâd (Kuduz) 286, 294, 302
- Ferhâd-nâme* 589
- Ferhâd Paşa 7, 26, 27, 43, 44, 48, 64, 65,
183, 233, 278, 291, 317, 321, 322,
355, 359, 368, 900, 920, 953, 966,
1011, 1027, 1039, 1040, 1041, 1042,
1043, 1047, 1049, 1050, 1051, 1055,
1083, 1084, 1096, 1133, 1179, 1182,
1183, 1184, 1203, 1204, 1207, 1220,
1221, 1223, 1224, 1226, 1228, 1229,
1230, 1231, 1232, 1233, 1265, 1274
- Ferhâd Paşa (Vezîr) 43, 44, 64, 920, 1039
- Ferhân 670
- Ferîdî (Mevlânâ) 1193
- Ferîd-i Şekergenci (Şeyh) 256
- Ferîdün 92, 267, 874, 1289
- Ferîdün Beg 330, 874, 982
- Ferkadân 91, 321, 676, 936, 1033
- Ferruḥfâl Mirzâ 257
- Ferruḥ (Mevlânâ) 416
- Fertût 305
- Fetḥ-nâme* 667, 681
- Fetḥu'llâh Çelebi 547
- Fetḥü'l-emri'l-muḥlak fi Me'seleti'l-mechûli'l-
muḥlak* 425
- Fetḥü'l-kadir* 438
- Fettâh 324, 684
- Fettâh-ı Hikmet-miftâh-ı Muḥlak 1292
- Fettâh-ı Muḥlak 71, 887, 890, 924
- Fettâh-ı Nişâbüri 588
- Fevâ'idü'l-ğyâsiyye* 420
- Fevri 757, 827, 828, 829, 830
- Fevri (Monlâ) 757
- Feyyâz-ı Muḥlak 948
- Feyzî 577
- Fıkh-ı Ekber* 448
- Fırat 1311
- Fırat Nehri bk. Nehr-i Furât
- Figânî 523, 574, 575, 612
- Fibrîst-i Ulûm* 397
- Fikârî (Mevlânâ) 420
- Fikrî (Mevlânâ) 576
- Filibe 103, 169, 495, 520, 527, 595
- Filibe Köprisi 103
- Filibeli Şağrıci bk. Şağrıci (Filibeli)
- Filibeli Şanevber Kâdi bk. Şanevber Kâdi
(Filibeli)
- Filibe Medresesi 420
- Filonya-i Selimî 517
- Firâkî-i Vâ'iz 569
- Firâkî (Vâ'iz) 644
- Fir'avn 58, 1262
- Fir'avniyân 877
- Firdevs 121, 182
- Firdevsî 1308
- Firdevsî 1198
- Firdevsî-i Tûsî 257
- Firdevsî-i Tûsî-i Hâkîm 1198
- Firdevsî (Mevlânâ) 574, 1297
- Firûz 644, 742
- Firûz Beg 742
- Firûz Beg (Muvakkî') 741
- Firûz (Vezîr) 938
- Franca 68, 241, 242, 243, 1165
- Francıka 189
- Françka 241, 265
- Françko 68, 242, 243
- Françesko 189
- Françesko (Fransa Kralı) 118
- Fransa 118
- Freng 130, 135, 136, 138, 159, 241, 243,
809
- Frengî 618, 672, 862, 868
- Freng-i Portuḡal 245
- Frengistân 46, 134, 169, 379, 710, 713,
716, 719, 1046, 1244, 1282
- Fuḡarâ Devesi 799
- Furât 617, 876
- Furkân 195
- Fuzûli 572, 573
- Fuzûli-i Bağdâdî 490, 572
- Fuzûli (Monlâ) 572

Fünûnî 826

Fürs 460, 510, 525, 545, 587, 617, 782,
786, 821, 824, 837, 1044

Füüş 827

G

Ġalaṭa 124, 247, 270, 341, 352, 354, 417,
428, 502, 507, 521, 542, 578, 582,
584, 596, 597, 599, 628, 755, 787,
835, 839, 872

Ġalaṭa Boğazı 352

Ġalaṭa Limanı 584

Ġarâbe 265

Ġarağuriçe Ġal'ası bk. Ġal'a-i Ġarağuriçe
Ġarb 872

Ġarrân Ġal'ası bk. Ġal'a-i Ġarrân

Ġarsü'd-dîn bin İbrâhîm bin Şeyh Aḥmed
441

Ġarsü'd-dîn (Mevlânâ) 445

Ġarsü'd-dîn (Şeyh) 422

Ġavrî 58, 441, 657

Ġavrî-zâde 730

Ġazâlî 44, 154, 564, 565, 567, 568, 755

Ġazâlî (Monlâ) 502, 563

Ġazanfer 850, 1259, 1289

Ġazanfer Ağa 849

Ġazanfer Paşa 378

Ġazâ-yı Bedr 877

Ġazâ-yı Egri 1299

Ġazî Beg 886, 1098

Ġazî Girây 924, 1172, 1256

Ġazî Girây Hân 922, 996, 1166, 1274

Ġazî Hân 149

Ġazî Murâd Beg bk. Murâd Beg (Ġazî)

Ġazî Muştafâ bk. Muştafâ (Ġazî)

Ġazî Şâlih bk. Şâlih (Nîrserân Hâkimi,
Ġazî)

Ġazvîn 300, 302, 304, 306, 309, 311, 312

Gazvinliler 311

Ġazze 42, 44, 391, 652, 682, 736

Geçvân Ġal'ası 941

Gedeğara 1123

Gedik Aḥmed Paşa bk. Aḥmed Paşa
(Gedik)

Gedik Ferhâd bk. Ferhâd (Gedik)

Gedüs 496, 586

Gegivize 354, 408, 751

Gegivize Medresesi 398

Gelibolı 67, 163, 164, 264, 358, 382, 384,
400, 427, 439, 462, 489, 495, 532,
543, 545, 553, 587, 595, 625, 634,
635, 640, 641, 719, 738, 753, 774,
780, 783, 784, 795, 815, 1213

Gelibolılı 599, 614, 712

Gelibolı Ma'beri 67, 170, 185, 199, 220,
223, 1227

Gelibolulu Âli bk. Âli (Gelibolulu)

Gence 855, 878, 890, 1000, 1033, 1051

Gencîne-i Râz 622

Germî 830, 831

Germî Beg 830

Germiyân 586, 1129

Germiyânî 802

Germiyanlı 416, 461

Gevâder 247

Gevher Hân 728

Gevher-nigin Ġal'ası bk. Ġal'a-i Gevher-
nigin

Geyiklü Baba 565

Geylânî Emîr Hân bk. Emîr Hân (Geylânî)

Geylün 377, 732

Ġırnaṭa 701

Gilân 141, 143, 144, 206

Girine 708, 710

Girine Ġal'ası 708

Girit 176

Giv 1025, 1052, 1094, 1288

Ġonçe Aḥmed bk. Aḥmed (Ġonçe)

Ġonçe Çelebi 54

Gorgi 974, 1182, 1183

Gorgi (Başaçuk) 878

Gorgi (Boğdân Voyvodası) 1182

Gökçe Hâlife 258

Gökli 234

Gök Meydânı 228, 336

Göle 324, 329, 741

Göle Ġal'ası 324 ayrıca bk. Ġal'a-i Göle

Gönek Ġal'ası bk. Ġal'a-i Gönek

Ġradaçaç 121

Gubârî 562

Gubârî 533, 550, 560, 561, 563

Gubârî (Mevlânâ) 535

Gubârî (Monlâ) 533, 550, 559, 560

Ġunyetü'l-mütemelli 414

Ğurâbî 549
 Ğurğur 898, 899, 1043
 Ğüristân 45, 150
 Ğuruğ 1165
 Ğüy u Çevğân 589
 Gücerât 248, 249, 250, 252, 584, 1048
 Gücrân Qal'ası bk. Qal'a-i Gücrân
 Güherdân 1084
 Güläbî Beg 643
 Güläbî Paşa 153, 378
 Gülgün 52, 70, 225
 Güllüristân 41
 Gül-i Şad-berg 491
 Gülistân 275
 Gülistân 429, 519, 825
 Gülli-zâde Mehemmed Beg bk.
 Mehemmed Beg (Güllü-zâde)
 Gülşenî 474, 590, 782
 Gülşen-i Envâr 620, 623
 Gülşen-i Şu'arâ 823
 Gülşen-i Tevhîd 538
 Gül ü Bülbül 224, 644, 742, 825, 826
 Gülvâr Qal'ası bk. Qal'a-i Gülvâr
 Gümrügi 998
 Gümrük-hâne 854
 Gümüşayağlı 1286
 Gümüş Servi 815
 Günâhî 587, 588
 Gündüz Muşlihu'd-din bk. Muşlihu'd-din
 (Gündüz)
 Gürc 207
 Gürcî 45, 208, 920, 1007
 Gürciler 207
 Gürcistân 45, 159, 204, 207, 209, 231,
 235, 368, 370, 648, 855, 876, 878,
 879, 880, 887, 889, 895, 897, 898,
 899, 901, 902, 910, 919, 920, 942,
 955, 974, 976, 1007, 1008, 1019,
 1043, 1044, 1046, 1047, 1049, 1050,
 1052, 1152
 Gürciyân 207, 370, 889, 895, 919, 942,
 954, 977, 1043, 1044
 Gürkân 1274
 Gürz Sinân bk. Sinân (Gürz)
 Güstehem 51, 196, 201
 Güz 106
 Güzelce Mehemmed Paşa bk. Mehemmed

Paşa (Güzelce)

H

H'âce Abdî-i Berrün bk. Abdî-i Berrün
 (H'âce)
 H'âce Bahâ'üd-din-i Nakşbendî bk.
 Bahâ'üd-din-i Nakşbendî (H'âce)
 H'âce Cüyân 257
 H'âce Çelebi 951
 H'âce Dün 257
 H'âce Efendi 114, 115
 H'âce Hâfız bk. Hâfız (H'âce)
 H'âce Hâfız Divânı bk. Hâfız Divânı
 (H'âce)
 H'âce Hâfız-ı Şirâzî bk. Hâfız-ı Şirâzî
 (H'âce)
 H'âce Hüsrev bk. Hüsrev (H'âce)
 H'âce Hüsrev-i Dihlevî bk. Hüsrev-i
 Dihlevî (H'âce)
 H'âce-i Cihân 557
 H'âce-i Ğâr 257
 H'âce-i Pâk 257
 H'âce Kayını 426
 H'âce Mâmâyî Beg bk. Mâmâyî Beg
 (H'âce)
 H'âce Naşrüd-din bk. Naşrüd-din (H'âce)
 H'âce Şa'bân bk. Şa'bân (H'âce)
 H'âce Ubeydu'llâh bk. Ubeydu'llâh
 (H'âce)
 H'âce Ubeydu'llâh-ı Nakşbendî bk.
 Ubeydu'llâh-ı Nakşbendî (H'âce)
 H'âce-zâde 839
 H'âce-zâde (Poşyidi Re'is) 643
 H'ârezm 257
 H'ârezm Bahri 648
 H'îş-i Ahi-zâde 423
 H'îş-i Ahi-zâde Mevlânâ Alâ'üd-din bk.
 Alâ'üd-din (H'îş-i Ahi-zâde Mevlânâ)
 Hâb 684, 686
 Hâb Qal'ası bk. Qal'a-i Hâb
 Hâbeş 366, 615, 666, 910, 911, 1065
 Hâbeşe 663, 667, 670, 995, 1065
 Hâbib Beg (Cânpülâdoğlı) 978
 Hâbib Efendi 87
 Hâbib-i Hudâ 913, 1302
 Hâbib-i Kirdgâr 1288
 Hâbib-i Karamanî (Şeyh) 461

- Hâbil 877
Hâbil (Ağa) 1117
Hâb Kâ'ası 684, 689
Hâbsî 497
Hâceriyye 405
Hâcerül-esved 1267
Hâcî Aḥmed Efendi bk. Aḥmed Efendi (Hâcî)
Hâcî Aḥmed Paşa bk. Aḥmed Paşa (Hâcî)
Hâcî Bayram 556
Hâcî Bayramiler 189, 778
Hâcî Beg 171, 390, 391, 905, 954, 974
Hâcî Beg (Dünbülü) 206
Hâcî Begüm 253
Hâcî Bektaş 87, 556
Hâcî Bektaş-ı Velî 87, 797
Hâcî Çelebi (Mü'eyyed-zâde, Şeyh) 556
Hâcî (Dünbülü) 206
Hâcî Ḥalife 457
Hâcî Ḥalife (Şeyh) 457
Hâcî Ḥalil Oğlan bk. Ḥalil Oğlan (Hâcî)
Hâcî Ḥasan Tırger bk. Ḥasan Tırger (Hâcî)
Hâcî Ḥasan-zâde Medresesi 419
Hâcî Kivâm-ı Şirâz bk. Kivâm-ı Şirâz (Hâcî)
Hâcî Meḥammed bk. Meḥammed (Hâcî)
Hâcî Muştafâ bk. Muştafâ (Hâcî)
Hâcî Paşa 743
Hâcî Sultân 886
Hâcî-zâde (Visâlî) 615
Haçova 1276
Hadâikü'l-bakâik fî Tekmiletî'ş-Şakâik 450, 451
Ḥadım Ali Paşa bk. Ali Paşa (Ḥadım)
Ḥadım Ca'fer Paşa bk. Ca'fer Paşa (Ḥadım)
Ḥadım Murâd Ağa bk. Murâd Ağa (Ḥadım)
Ḥadîce 127, 198, 914
Ḥadîdî 785
Ḥadîş-i Erba'în 831
Ḥadîkatü's-sü'edâ 490, 572
Hâdî (Nâm Silâḥdâr) 1001
Hâfız 1297
Hâfız 562, 604, 1297
Hâfız-ı Acemî 462
Hâfız-ı Leng 545
Hâfız-ı Şirâzî 247, 947, 948, 1308
Hâfız (H'âce) 142
Ḥâfız Divânı (H'âce) 605
Hâfız-ı Şirâzî (H'âce) 901
Hâfız (Mevlânâ) 397, 462
Hâfızül-Hâremeyn 692
Ḥafra Adası bk. Cezîre-i Ḥafra
Hafsî 716
Ḥâ'in Aḥmed Paşa bk. Aḥmed Paşa (Ḥâ'in)
Ḥaḡ 62, 109, 126, 137, 229, 248, 298, 306, 342, 353, 362, 391, 409, 433, 469, 474, 475, 484, 488, 506, 511, 518, 523, 525, 576, 592, 594, 595, 596, 608, 609, 610, 613, 620, 666, 673, 677, 686, 700, 733, 797, 800, 845, 850, 893, 916, 933, 934, 948, 949, 957, 969, 1016, 1022, 1024, 1036, 1065, 1103, 1174, 1188, 1193, 1238, 1257, 1260, 1293, 1296, 1301
Ḥâkânî 548, 1214
Ḥaḡem 269, 270
Ḥakîm Bedrüd-dîn Meḥammed bin Meḥammed el-Ḳayşünî bk. Meḥammed bin Meḥammed el-Ḳayşünî (Ḥakîm Bedrüd-dîn)
Ḥakîm Çelebi 774
Ḥakîm Efendi 476, 774
Ḥakîm İsa bk. İsa (Ḥakîm)
Ḥakîm İshâḡ bk. İshâḡ (Ḥakîm)
Ḥakîm İstefan bk. İstefan (Ḥakîm)
Ḥakîm İstefan Oğlı Mirzâ Ömer bk. Ömer (Ḥakîm İstefan Oğlı, Mirzâ)
Ḥakîm Nâşır bk. Nâşır (Ḥakîm)
Ḥakîm Oşmân bk. Oşmân (Ḥakîm)
Ḥakîm Sinân bk. Sinân (Ḥakîm)
Ḥakîm Tûsî 550
Ḥakîm-zâde Muḥyi'd-dîn bk. Muḥyi'd-dîn (Ḥakîm-zâde)
Ḥaḡ Te'âlâ 365, 530, 887
Haleb 445
Ḥaleb 38, 43, 45, 57, 81, 99, 130, 131, 139, 140, 151, 156, 160, 204, 205, 206, 207, 220, 222, 223, 227, 228, 230, 291, 363, 367, 376, 381, 392, 393, 396, 403, 404, 407, 408, 412, 427, 438, 441, 442, 443, 445, 446, 470, 484, 495, 530, 652, 653, 661, 705, 707, 729, 730, 732, 735, 738,

- 739, 742, 750, 752, 753, 755, 760,
768, 788, 796, 840, 878, 884, 896,
899, 900, 905, 910, 962, 968, 970,
975, 983, 985, 988, 1137, 1141,
1142, 1171, 1192, 1200, 1247, 1274
- Ḥalebân 683
Ḥalebî 269
Ḥaleb-i Şehbâ 255
Ḥalebiyye Medresesi 759
Ḥaleb Kāl'ası 899
Ḥâleti 495, 837
Ḥalḥâl 143
Ḥâlîk 186, 268
Ḥâlîk-ı Cebbâr 328
Ḥâlîk-ı Kâdir 684
Ḥâlîku'l-âlemin 232
Ḥâlîku'l-berâyâ 927, 988, 1151
Ḥâlic 352
Ḥâlic-i Baḥr-ı Koştantıniyye 169
Ḥâlic-i Baḥr-ı Rûm 1015
Ḥâlic-i İstanbul 320
Ḥâlic-i Koştantıniyye 723
Ḥâlid Beg (Buḥtî) 1060
Ḥâlid bin Velid 360, 866
Ḥâlife Enşâr 942
Ḥâlife Enşâr (Karacaṭağ Vâlisi) 905
Ḥâlîl 79, 103, 846, 877, 1038, 1267,
1275, 1294
Ḥâlîl Ağa 1038
Ḥâlîl Beg 369, 983
Ḥâlîliyye 989
Ḥâlîl Oğlan (Ḥâcî) 171
Ḥâlîl Paşa 846, 1074, 1131, 1175, 1221
Ḥâlîlu'llâh 758
Ḥâlkalıbuñar 44
Ḥâlkalubuñar 103
Ḥâlku'l-vâd 725, 738, 970, 1196
Ḥâlku'l-vâd Adası bk. Cezîre-i Ḥâlku'l-vâd
Ḥâlku'l-vâd Kāl'ası 726
Ḥâlîlâk-ı Kerim 913
Ḥâlvetiler 460
Ḥâlvetiyye 459, 775, 776
Ḥamâ 43, 205, 228, 347, 788
Ḥamdî 589
Ḥamevî 802
Ḥamîd 168, 334, 456, 557, 600, 945,
1124
Ḥâmid Efendi 289, 318, 727
Ḥamîdî 402, 403, 446, 556
Ḥamid-ili 536, 559
Ḥâmid (Mevlânâ) 771
Ḥâmid (Şeyḥ) 254
Ḥâmîm 902
Ḥamîs Sulṭân 234
Ḥamriyye 712
Ḥamza Ağa 249
Ḥamza Beg 673, 744
Ḥamza Beg (Ḥamîs Sulṭân Oğlı) 234
Ḥamza Çelebi 1077
Ḥamza Çelebi (Re'îs-i Küttâb) 1077
Ḥamza Dede 629
Ḥamza (Hz.) 646, 918, 1003
Ḥamza (Bozdoğancı) 639
Ḥamza Mîrzâ 996, 1052, 1055, 1062,
1068, 1078, 1081, 1082
Ḥamza (Mîrzâ) 996, 1081
Ḥamza Mîrzâ (Şâhoğlı) 1033, 1051, 1054,
1055, 1059
Ḥamza (Şâhoğlı Mîrzâ) 996, 1054
Ḥanceriyye 418
Ḥandân Ağa (Kapucular Kethudâsı) 1057
Ḥandân Kethudâ 1057
Ḥanefiyye 701, 952
Ḥânkâh-ı Şeyḥ Vefâ 560
Ḥân Süvâyek bk. Süvâyek (Ḥân)
Ḥân Veli bk. Veli (Ḥân)
Ḥanya 176
Ḥarbut 203
Ḥarbutya 123
Ḥaremeyn-i Şerifeyn 45, 347, 354, 559,
691
Ḥarem-i Şerif 722
Ḥâricî 64, 86, 87, 206, 1138
Ḥârik 245
Ḥarrân 1060
Ḥârûniyye Kāl'ası bk. Kāl'a-i Ḥârûniyye
Ḥasan 330, 1286
Ḥasan Ağa 353, 803, 964, 972, 1164
Ḥasan Ağa (Kapucıbaşı) 306
Ḥasan Beg 300, 368, 394, 678, 887, 1077
Ḥasan Beg Efendi 818
Ḥasan Beg (Kâyd) 240
Ḥasan Beg (Maḥmûdî) bk. Maḥmûdî
Ḥasan Beg

- Ḥasan bin Ebū Nümmī-i Alevī-i Ḥüseynī 724
 Ḥasan bin el-Ḥāc Baḥtiyār 624
 Ḥasan bin el-Mühennā 791, 799
 Ḥasan bin Mühennā 837
 Ḥasan bin Seyyid Sinān (Seyyid) 751
 Ḥasan Cān 1200
 Ḥasan Cān-zāde 991, 1199
 Ḥasan Cān-zāde Mevlānā Sa'dü'd-dīn bk. Sa'dü'd-dīn (Ḥasan Cān-zāde, Mevlānā)
 Ḥasan Çelebi 318, 343, 384, 406, 415, 596
 Ḥasan Çelebi Āşcı-zāde 400
 Ḥasan Çelebi (Defterdār, Sirozī) 530
 Ḥasan Çelebi İbn Seyyidī Alī Çelebi (Emīr) 415
 Ḥasan (Derzī) 638
 Ḥasan et-Tāliş 420
 Ḥasan Ḥān 250, 253
 Ḥasan-ı Askerī 554
 Ḥasan-ı Dihlevī (Emīr) 255
 Ḥasan-ı Dīvāne 1146
 Ḥasan (İbn Baḥtiyār, Ḥācī) 639
 Ḥasan Kelle 238
 Ḥasan (Kımalı-zāde, Monlā) 592
 Ḥasan (Maḥvī) 598
 Ḥasan (Mevlānā) 417
 Ḥasan (Mirzā) 253
 Ḥasan Mirzā (Şāh) 252
 Ḥasan Paşa 350, 367, 368, 652, 668, 670, 675, 676, 677, 678, 680, 685, 686, 692, 704, 729, 736, 932, 935, 954, 956, 970, 975, 1040, 1048, 1116, 1117, 1121, 1137, 1144, 1146, 1153, 1157, 1159, 1160, 1164, 1168, 1170, 1176, 1178, 1186, 1187, 1233, 1241, 1243, 1254, 1255, 1256, 1273, 1275, 1285, 1286
 Ḥasan Paşa (Dāmād) 374
 Ḥasan Paşa bin Meḥemmed Paşa 1048, 1157, 1235
 Ḥasan Paşa İbn Meḥemmed Paşa 970
 Ḥasan Paşa (Urus) 153
 Ḥasan Paşa (Vezir-zāde) 1049
 Ḥasan (Pehlevān) 364, 366, 910
 Ḥasan Pülād Beg 171
 Ḥasan (Sultān) 846
 Ḥasan (Şāh) 252
 Ḥasan Tırger (Ḥācī) 639
 Ḥasan (Uzun) bk. Uzun Ḥasan (Akkoyunlu Sultānlarından)
 Ḥaşbān 1111
 Ḥaşbeg Çāvüş 930
 Ḥasbī 366, 496, 497, 586
 Ḥasbī (Monlā) 497
 Ḥāşeki Medresesi 415, 754
 Ḥāşeki Sultān 440
 Ḥasen 675
 Ḥasfek 1176
 Hassān 426
 Ḥassān 605, 1217
Ḥāşiyetü'l-insāniyye fi Şemā'ili'l-Osmāniyye 1196
 Ḥāşimī 834
Ḥāşiyeh-i Tecrid 407, 425, 769, 1218
 Ḥātemī 644, 795, 796, 822
 Ḥatem-i Enbiyā 1001
 Ḥaṭib-zāde (Mevlānā) 425
 Hātifi 584, 585
 Ḥātim 555
 Ḥātim-i Tā'i 505, 606
 Ḥatlān 257
 Ḥātūniyye 761
 Ḥaṭvān 267, 1133, 1152, 1156, 1157, 1244
 Ḥaṭvān Qal'ası 1157, 1159 ayrıca bk. Qal'a-i Ḥaṭvān
 Hāvār 236
 Ḥāvāric 81
 Ḥāverī 495, 501
 Ḥavernaḫ 1273
 Ḥavrān 711
 Ḥavrufukkān 246
 Ḥavz (Livāsı) 912
 Ḥayālī 465, 504, 505, 506, 507, 508, 536, 579, 580, 582
 Ḥayālī Beg 55, 495, 498, 504, 572
 Ḥaydar 321, 588, 1001
 Ḥaydar Ağa 1108
 Ḥaydar Beg 631, 637, 953
 Ḥaydar Çelebi 382
 Ḥaydar-ḥāne 506, 601
 Ḥaydar-ı Kerrār 1003

- Һaydarī 504, 796, 797
 Һaydariler 189, 504
 Һaydar (Mīr) 1236
 Һaydar (Naqqāš) 597, 643, 839
 Һaydar Paša 231, 358, 725, 997, 1002, 1003, 1048, 1066, 1240
 Һaydar Re'is 787
 Һaydar-zāde 787
 Һayr Beg 42, 45
 Һayretī 495, 498, 499, 506, 587, 618
 Һayr-ı Nebī 1303
 Һayrūd-dīn 55, 130, 131, 133, 136, 137, 138, 159, 161, 163, 166, 167, 168, 175, 182, 188, 237, 240, 314, 379, 380, 408, 409, 619
 Һayrūd-dīn Efendi 394, 430
 Һayrūd-dīn (H'āce-i Pādīšāh, Mevlānā) 412
 Һayrūd-dīn (Qapudan) 177
 Һayrūd-dīn (Küçük) 417
 Һayrūd-dīn (Mevlānā) 54, 111, 115, 394, 415, 419, 426, 751, 752, 754, 776
 Һayrūd-dīn Paša 245
 Һayrūd-dīn Re'is 130
 Һayrūd-dīn (Sultān Süleymān H'ācesi, Mevlānā) 771
 Һayrū'l-verā 1302
 Һayse 670
 Һazine-i Āmire 114
 Һazret-i Bārī Hudā 849
 Һazret-i Һabīb-i Yezdān 986
 Һazret-i Һaḳ 71, 126, 164
 Һazret-i Һālīqu'l-levh ve'l-Ḳalem 706, 1240
 Һazret-i Һalīl 877
 Һazret-i Һallāḳ 627
 Һazret-i Һudā 659
 Һazret-i Һudāvendgār 164
 Һazret-i Kirdgār 848
 Һazret-i Maḥdūmī bk. Maḥdūmī (Һazret-i)
 Һazret-i Mevlā 470
 Һazret-i Mevlānā bk. Mevlānā (Һazret-i)
 Һazret-i Mevlānā Һudāvendgār bk. Mevlānā Һudāvendgār (Һazret-i)
 Һazret-i Peygāmbēr 95, 918
 Һazret-i Resūl 360
 Һazret-i Resūl-i Ekrem 775
 Һazret-i Resūlu'llāh 625
 Һazret-i Šānī' 718
 Һazret-i Settār 1110
 Һazret-i Šiddīḳ-ı Ekber 866
 Һeft Meclis 317, 809
 Һeft-peyker 589
 Һeftüreg-i Mehīn 91
 Helākī 617
 Helākī-i Ƙaramanī 351
 Helü 929
 Һelvacı Ƙarlıḡı 628
 Hemedān 144, 145, 148, 205, 855, 1111, 1112, 1114
 Hendīk 119
 Herastoviçe 1146
 Hermanyaş 1165
 Hersek 68, 181, 350, 358, 367, 377, 1147, 1148, 1152, 1286
 Herseklü 733
 Hersek-zāde Aḫmed Paša bk. Aḫmed Paša (Hersek-zāde)
 Hersek-zāde Buñarı 335
 Hevāndelen 636, 640
 Hevāndelen Bālī bk. Bālī (Hevāndelen)
 Heyhāt Şaḫrāsī 999
 Һeyülā Risālesi 397
 Hezārgīrad 1225
 Hezār (Şeyḫ) 257
 Һımş 43
 Һınnālī-zāde 556
 Һınnālī-zāde Alī Çelebi bk. Alī Çelebi (Һınnālī-zāde)
 Һınnālī-zāde Alī Çelebi Efendi bk. Alī Çelebi Efendi (Һınnālī-zāde)
 Һınnālī-zāde Mevlānā Alā'ü'd-dīn bk. Alā'ü'd-dīn (Һınnālī-zāde, Mevlānā)
 Һirtis 887, 895
 Һırvād 344, 721, 728, 774, 827
 Һırvāt 159, 267, 317, 1150
 Һışn-ı A'ver 689
 Һışn-ı Һab 684, 686
 Һıtā 81, 988
 Hızır 311, 901
 Һızır 131, 132, 136, 137, 437, 458, 468, 516, 588, 594, 645, 674, 766, 1283
 Һızır Beg 674, 983

- Hızır Beg (Kapudan) 679
 Hızır Beg (Kırdoglu) 655
 Hızır Beg (Miḥaloglu) 212
 Hızır (Bosnevî, Uzun) 928
 Hızır Çelebi 410
 Hızır Efendi 1283
 Hızır Efendi (Şubaşı-zâde) 1282
 Hızır (Hâzret-i) 105, 437, 759
 Hızır-İlyâs Günü 189
 Hızırlik 759
 Hızır (Nâm Defterdâr) 930
 Hızır Nebî 646
 Hızır Paşa 230, 376, 1274
 Hızır Re'îs 134
 Hızır Sultân (Bâdincânoğlu) 234
 Hicâz 45, 254, 568, 724, 816, 936, 981
 Hicrî 615
Hidâye 257, 395, 397, 399, 425, 429, 430, 438
Hidâye-i Hikemiyye 767
 Hidâyetu'llâh bin Yâr Alî 415
Hidâyetü'l-hikmet 407
 Hikmetî Çelebi 1059, 1093, 1097, 1104
 Hilâlî 618
 Hille 140
 Hind 66, 183, 243, 244, 245, 254, 367, 548, 584, 672, 692, 766, 988
 Hind Deñizi 1086
 Hind Deryâsı 66, 365 ayrıca bk. Deryâ-yı Hind
 Hindi 113, 539
 Hindistân 254, 984
 Hindiyye 183
 Hindü 470, 600, 607
 Hindüstân 183, 184, 602
 Hişân Bedre 1114
 Hişâr-ı Beççe 936
 Hişâr-ı Hab 684, 685, 687
 Hişâr-ı Karş 940
 Hişâr-ı Şâdmân 257
 Hive Beg bk. Meḥemmed Hive Beg (Mîr)
 Hizâne-i Âmire 54, 109, 116, 176, 224, 427, 720, 1024, 1046, 1107, 1130, 1175, 1180
 Honaz Kal'ası bk. Kal'a-i Honaz
 Horâsân 139, 141, 149, 152, 206, 257, 584, 896, 1192
 Hoşâni 257
 Hoşhâl 255
 Hoten 821, 985, 988
 Hoy 142, 200, 206
 Hubbî 794
 Hubbî Hâtûn 731, 794
 Hubbî (Monlâ) 822
 Hubbî Monlâsı 822
 Hubbî Ömer Beg bk. Ömer Beg (Hubbî)
 Hüd 919
 Hudâ 135, 137, 145, 192, 193, 219, 220, 224, 239, 250, 300, 308, 324, 343, 353, 366, 369, 375, 386, 401, 411, 434, 436, 481, 497, 505, 554, 559, 560, 573, 574, 589, 590, 616, 655, 666, 704, 709, 730, 734, 740, 754, 758, 788, 802, 809, 819, 824, 839, 850, 861, 879, 906, 919, 929, 947, 958, 975, 986, 995, 1001, 1004, 1011, 1014, 1016, 1031, 1038, 1067, 1110, 1118, 1124, 1128, 1140, 1152, 1153, 1158, 1194, 1198, 1225, 1234, 1246, 1253, 1263, 1285, 1293
 Hudâbende (Şâh) 1054
 Hudâvendgâr Cihângir Hân 250
 Hudâvendgâr-ı Gâzi 843
 Hudâverd 912
 Hudâyî 502, 503
 Hudûf 683
 Huffâş 689
 Hülüşî 410
 Hurrem Beg 928
 Hurrem Paşa 58, 84, 369
Hürşid ü Cemşid 794
Hürşid ü Nâhid 576
 Hüşeng 658
 Hüdâyî 616, 617
 Hüdhdüd 978
 Hükmi (Monlâ) 795
 Hümâ 295
 Hümâ 294, 325, 331, 366, 467, 782, 787, 1027, 1044, 1096, 1175, 1189, 1191
 Hümâ Sultân 359
 Hümâm (İmâm) 258
 Hümâşâh Sultân 968
Hümâyün-nâme 410, 413
 Hümâyün Pâdişâh 253, 254, 255, 256,

- 257
Hümâyün (Sultân) 257
Hümâyün Şâh 766
Hümây ü Hümâyün 825
Hünkâr İmâmı 1018
Hünkar İmamı Manisalı Abdülkerim Efendi bk. Abdülkerim Efendi (Hünkar İmamı, Manisalı)
Hürmüz 243, 244, 245
Hürmüz Cezîresi 243
Hürmüz Qal'ası 243
Hüsâm 632
Hüsâm (Atıcı) 632
Hüsâm Beg 435
Hüsâm Sultân 1000
Hüsâmü'd-din (Kâdî) 615
Hüsâmü'd-din (Mevlânâ) 1206
Hüseyn Ağa 174, 512
Hüseyn Baykara 1192, 1298
Hüseyn Beg 230, 341, 1060
Hüseyn Beg (Cezîre Hâkimi, Sultân) 392
Hüseyn Beg (İmâdiyye Hâkimi, Sultân) 234
Hüseyn Beg (Sultân) 234
Hüseyn bin Ali-i Murtażâ 572
Hüseyn bin Şürey' (Emîr) 673
Hüseyn (Bir Za'im) 96
Hüseyn (Celâl Beg) 788
Hüseyn Çelebi (Ârifî) 550
Hüseyn Çelebi (Mevlânâ) 415
Hüseyn Çelebi (Re'isül-küttâb) 435
Hüseyn-i Mu'ammâyî (Mîr) 478
Hüseyn (Kâdî) 693
Hüseyn Kâşifî (Vâ'iz) 490
Hüseyn Kemânger 639
Hüseyn (Kuşta) 639
Hüseyn (Mîr) 557
Hüseyn Paşa 84, 85, 153, 169, 171, 293, 393, 731, 733, 927, 940, 1064, 1237
Hüseyn (Şolağ) 927
Hüseyn (Sultân) 846
Hüseyn (Şemsü'd-dinoğlı) 668, 669
Hüseyn Tîrger 639
Hüseyn Vâ'iz 1192
Hüsni (Şolağ) 807
Hüsni ü Dil 588
Hüsni ü Dil-i Abî 589
Hüsrev 357, 533, 574, 605, 797, 798
Hüsrev (Dîvâne) 356, 797
Hüsrev Beg 80, 119, 160, 291, 387
Hüsrev Beg (Semendire Vâlisi) 45
Hüsrev (H'âce) 256
Hüsrev-i Dihlevî (H'âce) 256
Hüsrev Kethudâ 874
Hüsrev (Kubürcü) 639
Hüsrev (Mîr) 160, 180, 181
Hüsrev (Monlâ) 632, 757
Hüsrev Paşa 85, 169, 182, 290, 309, 350, 356, 360, 375, 377, 391, 643, 730, 875, 886, 962, 968, 970, 983, 1066
Hüsrev Paşa (Dîvâne) 356, 357
Hüsrev Paşa Medresesi 446, 766
Hüsrev Paşa (Rûmili Beglerbegisi) 170
Hüsrev Paşa (Şâm Beglerbegisi) 140
Hüsrev ü Şîrin 491, 493
Hüsrev-zâde Yûsuf bk. Yûsuf (Hüsrev-zâde)
Hüveykle 85
I-İ
İkd-ı Manzûm 424, 425, 747
İkdu'l-manzûm 423
İkdu'l-manzûm 429, 442, 751, 761, 764, 766, 770, 1305
İkdu'l-manzûm fi Zikri Efâzûli'r-Rûm 429, 442, 1305
İkdu'l-manzûm fi Zikri Efâzûli'r-Rûm 422
İlgun 967
İmız (sancağı) 918
İrak 278, 646, 1311
İrâk 149, 646, 816, 981, 1192
İrâkeyn 528, 533, 606
İrâk-ı Acem 258
İrâk-ı Arab 234, 1238
İşfahân 144, 205, 206, 936, 938, 979 ayrıca bk. Şîfahân
İslanca 123
İslavin 123
İştâbl-ı Âmire 112, 1014, 1274
İşık 87, 1205
İşık Kâsım bk. Kâsım (Mevlânâ, İşık)
İşıklar 87, 88, 89, 91, 92
İb 675
İbâdi 784, 815, 816

- İblis 234, 664, 863, 882, 952
 İbn Abbās 914, 915
 İbn Aḥmer 702
 İbn Baḥtiyār 628
 İbn Baḥtiyār Hācī Ḥasan bk. Ḥasan (İbn Baḥtiyār, Hācī)
İbn Baḥtiyār Risālesi 628
 İbn Burhān 1003
 İbn Ğurfe (Şeyḥ) 459
 İbn Ḥabir 673, 676
 İbn İdris 450
 İbn İmām 685, 686
 İbn Ḳayṣūn 559
 İbn Kemāl 557
 İbn Mekki 441
 İbn Naḍr 58
 İbn Ömer 58, 523
 İbn Sinān 1250
 İbn Şemsü'd-din 677, 678, 680
 İbn Şürey' 670, 682
 İbnü'l-Mühennā 815
 İbnü'ş-Şeyḥ eş-Şebüsteri (Mevlānā) 399
 İbn Vefā (Şeyḥ) 421, 541, 775
 İbrahim 61, 157, 551, 574, 698, 986, 988, 1029, 1306, 1307
 İbrāhīm 49, 61, 62, 64, 100, 152, 154, 157, 254, 340, 341, 389, 547, 677, 838, 1073, 1267, 1270, 1295
 İbrāhīm Ağa 1256
 İbrāhīm Ağa Çiftligi 194
 İbrāhīm Ağa (Odabaşı) 338
 İbrāhīm Beg 171, 217, 978
 İbrāhīm Çelebi 383, 414, 641
 İbrāhīm Edhem Ḥazretleri 767
 İbrāhīm el-Ḥalil (Ḥazret-i) 64
 İbrahim Gülşeni 551
 İbrāhīm Gülşeni 433, 437, 474, 499, 551, 796, 807, 834, 1195
 İbrāhīm Gülşeni (Şeyḥ) 396, 551
 İbrāhīm Ḥalil 218, 914
 İbrāhīm Ḥān 996
 İbrāhīm Ḥān (Türkman) 1050
 İbrāhīm-i Amāsī (Seyyid) 406
 İbrāhīm Ketḥudā 937
 İbrāhīmḳulı Şultāt 234
 İbrāhīm Mirzā 257
 İbrāhīm Mirzā (Sulṭān) 257
 İbrāhīm Paşa 49, 52, 55, 56, 64, 67, 69, 72, 87, 94, 100, 102, 107, 110, 114, 117, 118, 119, 124, 130, 140, 150, 152, 156, 158, 192, 338, 341, 350, 358, 372, 381, 401, 446, 491, 496, 505, 540, 550, 566, 572, 574, 575, 579, 581, 589, 846, 854, 991, 992, 1073, 1074, 1124, 1127, 1129, 1133, 1142, 1171, 1220, 1229, 1247, 1259, 1266, 1270, 1273, 1275, 1283, 1295
 İbrāhīm Paşa Medresesi 398
 İbrāhīm Paşa (Odabaşı) 49
 İbrāhīm Paşa (Ser-asker) 110
 İbrāhīm Paşa Serāyi 53, 60, 115, 634
 İbrāhīm Paşa (Vezir) 41, 100, 498, 1013, 1073, 1137, 1141
 İbrāhīm Paşa (Vezir-i A'zam) 55
 İbrāhīm (Şeyḥ) 340
 İbrāhīm Tennūri 769
İbret-nümā 589
 İcādi Şeyḥ 459
 İçegi 171
 İçil 84, 93, 593, 600, 703, 710
 İdris Beg 1177
 İdris Medresesi 399
 İdris (Mevlānā) 420
 İdris (Monlā) 529
 İdrisoğlu (Monlā) 449
 İlah 782
 İlahi (Seyyid) 781
 İlbaşan 161, 705
 İlbaşan Kal'ası 161
 İlhāmī 476
 İlmī 821
 İlyā 216
 İlyās 131
 İlyās Beg 312
 İlyās (Şeyḥ) 460
 İmādiyye 234, 1119
 İmādiyye Ḥākimi Sulṭān Ḥüseyn Beg bk. Ḥüseyn Beg (İmādiyye Ḥākimi, Sulṭān)
 İmād Sinān bk. Sinān (İmād)
 İmādü'l-mülk 249
 İmām Abdü'l-Azīm bk. Abdü'l-Azīm (İmām)
 İmām Faḥrüd-din-i Rāzi bk. Faḥrüd-din-i

- Râzî (İmâm)
 İmâm Hümâm bk. Hümâm (İmâm)
 İmâm-ı A'zam 146, 148, 149, 336, 448, 952
 İmâmkulu 1120
 İmâmkulu Hân 880, 891, 942, 999, 1000, 1003, 1006, 1007, 1033, 1036, 1062
 İmâmkulu Sultân 925
 İmâm Muhammed Eftaḥ bk. Muhammed Eftaḥ (İmâm)
 İmâm Muhammed Gazzâlî bk. Muhammed Gazzâlî (İmâm)
 İmâm Mūsâ Kâzım bk. Mūsâ Kâzım (İmâm)
 İmâm Mūsâ Rızâ bk. Mūsâ Rızâ (İmâm)
 İmâm Râzî bk. Râzî (İmâm)
 İmâm-zâde 445
 İmâm-zâde Ca'fer bk. Ca'fer (İmâm-zâde)
 İmâm-zâde (Nâm Mürşid-i Murtâz) 453
 İmlâk-i Kaytafâ 1283
 İmrân 681
 İnal 48
 İnäye 438, 770
 İncegiz 161
 İncil 900, 1037
 İncil 701, 724, 915
 İncir Buñarı 628
 İncir Limanı Burnı 178
 İnciryimez 97
 İne 243
 İnebaḥtı Limanı 717
 İnegöl 1310, 1312
 İnegöl Medresesi 769
 İneḥân (Nüḥî) 612
 İni Kal'ası bk. Kal'a-i İni
 İpşala 44, 633
 İran 31, 296
 İrân 129, 1197, 1238
 İranlılar 299, 303, 311
 İrşâdül-'akli's-selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbil-kerîm 770
 İsâ 131, 468, 511, 577, 578, 602, 804, 809
 İsâ Beg 416
 İsâ Beg (Koca İbrâhîm Paşa Oğlu) 89
 İsâ (Bodur) 785
 İsâ (Emîr) 253
 İsâ (Ḥakîm) 448, 451
 İsâ (Ḥazret-i) 94, 915
 İsa (Hz.) 550
 İsâ (Mîr) 253
 İşâmü'd-dîn Ebü'l-ḥayr Aḥmed bin Muşliḥü'd-dîn Taşköpri-zâde 424
 İşâmü'd-dîn Ebü'l-ḥayr Aḥmed bin Muşliḥü'd-dîn (Mevlânâ) 424
 İsâ Turḥân 253
 İseviyye 319, 902
 İsfendiyâr 70, 370, 658, 863, 864
 İsfendiyâr (Emîr) 360
 İşâḫ 131, 474
 İşâḫ Beg 639
 İşâḫ Beg (Sipâhî) 637
 İşâḫ Çelebi 753
 İşâḫ Çelebi (Mevlânâ) 405
 İşâḫ Efendi 472, 473, 821
 İşâḫ Efendi (Şâ'ir) 405
 İşâḫ (Ḥakîm) 448
 İşâḫ (Mevlânâ) 471
 İşâḫ (Monlâ) 473
 İşâḫ (Sultân) 846
 İskender 46, 47, 67, 70, 97, 145, 146, 154, 206, 219, 232, 236, 588, 632, 634, 879, 901, 909, 974, 1045, 1283, 1289, 1299
 İskender Ağa 236
 İskender Beg 586
 İskender Beg (Yularkışdıoğlu) 84
 İskender bin Abdu'llâh (Şeyḥ) 457
 İskender Çävüş (Farfara) 107
 İskender Çelebi 55, 139, 140, 141, 150, 151, 152, 153, 157, 340, 341, 381, 481, 482, 574, 757
 İskender Çelebi (Defterdâr) 145, 381, 481, 505, 568, 827
 İskender Hân 254
 İskenderiyye 57, 100, 109, 632, 940, 1142, 1177, 1189
 İskenderiyye Boğazı 196
 İskender-i Zül-ḫarneyn 68, 109, 188, 909, 914
 İskender Paşa 84, 202, 206, 218, 222, 232, 291, 374, 628, 647, 657, 682, 704, 707, 766, 899, 940, 973, 1046
 İskender Paşa (Bostâncıbaşı) 132
 İskender Paşa (Çerkes) 375

- İskender Tozkoşparan 624
 İskender (Tut) 637
 İslam 201, 246, 252, 379, 426, 727, 926,
 1306, 1309, 1311, 1312
 İslâm 45, 47, 54, 63, 68, 72, 73, 76, 78,
 80, 95, 103, 105, 106, 109, 111, 115,
 116, 121, 122, 123, 127, 128, 130,
 138, 143, 148, 149, 163, 164, 177,
 179, 181, 182, 188, 191, 198, 210,
 215, 217, 220, 232, 233, 236, 238,
 242, 243, 247, 252, 299, 306, 325,
 327, 329, 332, 343, 348, 350, 369,
 370, 395, 413, 419, 430, 448, 524,
 615, 648, 649, 651, 655, 663, 669,
 670, 672, 675, 677, 682, 696, 703,
 706, 707, 708, 710, 716, 718, 720,
 721, 727, 738, 751, 756, 761, 764,
 766, 768, 769, 770, 771, 772, 783,
 789, 811, 817, 827, 877, 880, 886,
 888, 899, 901, 904, 906, 910, 913,
 918, 919, 921, 923, 930, 931, 933,
 939, 940, 951, 952, 953, 961, 968,
 974, 975, 977, 998, 999, 1001, 1002,
 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008,
 1009, 1010, 1011, 1029, 1037, 1038,
 1041, 1043, 1047, 1048, 1051, 1052,
 1057, 1058, 1061, 1064, 1065, 1066,
 1069, 1070, 1108, 1109, 1114, 1117,
 1122, 1130, 1141, 1144, 1148, 1149,
 1150, 1152, 1153, 1155, 1156, 1157,
 1158, 1161, 1163, 1165, 1166, 1167,
 1169, 1173, 1174, 1176, 1178, 1179,
 1180, 1185, 1188, 1194, 1199, 1200,
 1201, 1214, 1218, 1224, 1225, 1230,
 1231, 1234, 1242, 1243, 1246, 1248,
 1249, 1250, 1253, 1254, 1255, 1257,
 1258, 1269, 1272, 1276, 1280, 1281,
 1282, 1286, 1291, 1301, 1302, 1310
 İslâm Beg 529
 İslâm Girây 1022
 İslâm Girây Hân 1022, 1023, 1024, 1029,
 1038
 İslâm Girây Sultân 1274
 İslâm (Hân) 127
 İslâm Hân 127
 İslâmiyye 66, 128, 167, 181, 264, 265,
 448, 1012, 1163, 1170, 1182, 1184
 İslanqamina Kal'ası bk. Kal'a-i İslanqamina
 İslî Abdî bk. Abdî (İslî)
 İsmâ'il 792, 882, 883, 916
 İsmâ'il Beg 1115
 İsmâ'il Mirzâ 375
 İsmâ'il (Şahoglu) 218
 İsmihân Sultân 352, 846, 1038, 1071
 İspanya 68, 102, 118, 136, 137, 163, 171,
 177, 184, 189, 214, 241, 242, 264,
 265, 701, 702, 703, 723, 1165
 İspanyalı 243
 İsrâfil-zâde 745, 760, 772
 İsrâfil-zâde (Fahru'd-dîn) bk. Fahru'd-dîn
 İsrâfil-zâde
 İsrâfil-zâde (Mevlânâ) 749
 İstanbul 38, 56, 57, 60, 64, 95, 98, 102,
 103, 113, 124, 151, 169, 194, 196,
 201, 217, 228, 237, 255, 259, 261,
 269, 270, 316, 324, 331, 333, 335,
 337, 338, 347, 348, 350, 352, 354,
 356, 358, 395, 396, 398, 400, 402,
 404, 408, 414, 416, 418, 420, 423,
 424, 427, 429, 440, 442, 444, 449,
 453, 458, 459, 467, 476, 477, 482,
 484, 488, 496, 497, 500, 502, 505,
 517, 522, 530, 550, 551, 556, 566,
 569, 570, 579, 590, 592, 594, 598,
 601, 609, 611, 615, 616, 620, 625,
 628, 631, 652, 665, 694, 701, 704,
 722, 727, 754, 757, 758, 759, 760,
 763, 769, 772, 773, 779, 783, 786,
 787, 793, 797, 800, 807, 819, 820,
 821, 824, 844, 854, 855, 863, 872,
 879, 921, 967, 983, 991, 999, 1106,
 1121, 1142, 1143, 1148, 1200, 1213,
 1220, 1305, 1306, 1307, 1309, 1310,
 1311, 1312
 İstanbul Ağası 862
 İstanbullî 480, 481, 587, 596, 599, 610,
 611, 618, 801
 İstanbul Limanı 723
 İstanbul Meydanı 637
 İstanköy Kal'ası bk. Kal'a-i İstanköy
 İstefan 187, 209
 İstefan bin Kral Erdel Oğlu (Kral) 319
 İstefan (Erdeloğlu, Kral) 324
 İstefan (Hâkim) 912

İstefan (Yanoş Kral Oğlu) 209
 İstefan Voyvoda 174
 İsteped 176
 İstolni-Belğırad 266
 İstolni-Belğıradı 188, 191, 194, 323
 İstolni-Belğırad Qal'ası bk. Qal'a-i İstolni-
 Belğırad
 İştretî 531, 820, 821
 İştibî 811
 İştibî Vâ'ız bk. Vâ'ız-i İştibî
 İtil Nehri bk. Nehr-i İtil
 İ'timâd Hân 249
 İt Tebel 917
 İvaz (Zâti) 510
 İzârî 818
 İzdîn-i Gürgân 898
 İzid 1033, 1211
 İzmir 1309, 1312
 İznigmîd 456, 774, 1228
 İzniğ 336, 400, 446
 İzniğî 610
 İzniğli 405
 İzniğ Medresesi 397, 446
 İzvornîğ 227, 621, 624
 İzzü'd-dîn (Melik) 938

J

Jekem 901, 902, 906, 976, 1007
 Jeljefo 120
 Jerf Şahrâsı bk. Şahrâ-yı Jerf

K

Qabâ'il-i Benî Muṭahhar 689
 Qabala 912
 Ka'be 535, 591, 601, 608, 673, 692, 792,
 821, 937
 Ka'be-i Mu'azzama 337
 Ka'be-i Mükerrreme 915
 Ka'be-i Müşerrefe 1261
 Ka'betu'llâh 682, 693
 Qâbiz 93, 95
 Kâbil 254, 257
 Qâbil 877
 Qabṭa 265
 Qabûli (Mevlânâ) 1129
 Qabuni Qal'ası bk. Qal'a-i Qabuni
 Qabur Şuyı 900 ayrıca bk. Nehr-i Qabur

Qaced 216
 Qadıncık Ana 87
 Qâdi Âşık bk. Âşık (Qâdi)
 Qadıb 1288
 Qâdi Beyzâvi 343, 779
 Qâdi Beyzâvi Tefsiri 429, 751
 Qâdiḥân 521
 Qâdi Hüsâm Medresesi bk. Medrese-i
 Qâdi Hüsâm
 Qâdi Hüsâmü'd-dîn bk. Hüsâmü'd-dîn
 (Qâdi)
 Qâdi Hüseyn bk. Hüseyn (Qâdi)
 Qâdi-i Bağdâd (Mevlânâ) 759
 Qâdi Qulı 632
 Qâdi Piri Çelebi 5bk. Piri Çelebi (Qâdi)
 Qâdir 156, 1053, 1187, 1188
 Qâdir-i Bînâ 401
 Qâdi Yahyâ bin Ekşem bk. Yahyâ bin
 Ekşem (Qâdi)
 Qâdiyyü'l-e'imme Ebü Bekr bin Hasan
 bk. Ebü Bekr bin Hasan (Qâdiyyü'l-
 e'imme)
 Qâdiyyü'l-hâcât 957
 Qâdi-zâde 757
 Qâdi-zâde Efendi 817
 Qâdi-zâde-i Acemî 529
 Qâdi-zâde-i Rümî 257
 Qâdi-zâde Mevlânâ Şemsü'd-dîn bk.
 Şemsü'd-dîn (Qâdi-zâde, Mevlânâ)
 Qâdi-zâde (Monlâ, Zahirü'd-dîn-i Erdebili)
 398
 Qâdrî 95
 Qâdrî (Anatoli Qâdrîaskeri, Mevlânâ) 94,
 115
 Qâdrî Çelebi 395, 415, 1126
 Qâdrî Efendi 512, 519, 528, 566, 572, 605
 Qâdrî Efendi 495
 Qâdrî H'âce Baba 82
 Qâdrî (Mevlânâ) 427, 445
 Qâdrî-zâde Yüsun bk. Yüsun (Qâdrî-zâde)
 Qâf 496, 660
 Kaf Dağı 879 ayrıca bk. Kûh-ı Qâf
 Kâfiye 399
 Kâfiye-i Câmî 442
 Kâğıd-hâne 116
 Qâhhâr 191, 697, 1064
 Qâhire 62, 433, 671, 674, 688

- Kâhire Kâl'ası bk. Kâl'a-i Kâhire
 Kaḫkaḫa Kâl'ası bk. Kâl'a-i Kaḫkaḫa
 Kaḫramân 1015, 1025
 Kâ'ide 682, 683
 Kâl'a-i Âdilcevâz 41
 Kâl'a-i Ahlâṭ 41
 Kâl'a-i Ahṭimân 41
 Kâl'a-i Artuḫ 41
 Kâl'a-i Aydışor 40
 Kâl'a-i Aydos 40
 Kâl'a-i Bâbürce 41
 Kâl'a-i Bâc 79
 Kâl'a-i Bağdâd 41, 129
 Kâl'a-i Bataḫhiŝârî 41
 Kâl'a-i Beci 1042
 Kâl'a-i Beleşker 41
 Kâl'a-i Belğırad 40, 45, 329
 Kâl'a-i Bezrence 41
 Kâl'a-i Bitervaradin 40
 Kâl'a-i Bodrum 40, 132
 Kâl'a-i Bögürdelen 40
 Kâl'a-i Budun 40, 41
 Kâl'a-i Bukay 40
 Kâl'a-i Bükreş 1242
 Kâl'a-i Cigerdelen 1246
 Kâl'a-i Cüneyn 967
 Kâl'a-i Çaçka 40
 Kâl'a-i Derbend 909
 Kâl'a-i Derḫan 41
 Kâl'a-i Dimitruyiçe 40
 Kâl'a-i Ejderhân 889
 Kâl'a-i Erciş 41
 Kâl'a-i Esterğon 108, 1244, 1246, 1250
 Kâl'a-i Ğarağuriçe 40
 Kâl'a-i Ğarrân 675
 Kâl'a-i Gevher-nigin 45
 Kâl'a-i Göle 41
 Kâl'a-i Gönek 41
 Kâl'a-i Gücrân 1048
 Kâl'a-i Gülvâr 1165
 Kâl'a-i Ğab 684, 685, 687, 690
 Kâl'a-i Hârûniyye 41
 Kâl'a-i Ğaṭvân 1137, 1157
 Kâl'a-i Ğonaz 609
 Kâl'a-i İni 40
 Kâl'a-i İslanḫamina 40
 Kâl'a-i İstanköy 40
 Kâl'a-i İstolni-Belğırad 41
 Kâl'a-i Kabuni 41
 Kâl'a-i Kâhire 672
 Kâl'a-i Kaḫkaḫa 928
 Kâl'a-i Kamendervar 41
 Kâl'a-i Kamini 41
 Kâl'a-i Kamle 1099
 Kâl'a-i Karş 202, 855, 940, 941, 946, 950,
 953
 Kâl'a-i Kerkük 41
 Kâl'a-i Kesev 41
 Kâl'a-i Kevkebân 676
 Kâl'a-i Klis 160
 Kâl'a-i Komaran 1175
 Kâl'a-i Kopenik 40
 Kâl'a-i Koron 41, 128
 Kâl'a-i Kureyş 918
 Kâl'a-i Mağosa 708
 Kâl'a-i Maṭa 314
 Kâl'a-i Netel 41
 Kâl'a-i Nihâvend 1112
 Kâl'a-i Nova 181
 Kâl'a-i Nuşretâbâd 253
 Kâl'a-i Ösek 40
 Kâl'a-i Öynek 40
 Kâl'a-i Peşte 40, 77
 Kâl'a-i Pırlık 41
 Kâl'a-i Raçe 40
 Kâl'a-i Rasac 41
 Kâl'a-i Reŝün 41
 Kâl'a-i Rodos 40, 46
 Kâl'a-i Segedin 40, 79
 Kâl'a-i Selvâr 41
 Kâl'a-i Septa 41
 Kâl'a-i Sigetvar 41, 317, 322, 324, 327,
 328, 329
 Kâl'a-i Sincâr 41
 Kâl'a-i şolin 160
 Kâl'a-i şoylan 40
 Kâl'a-i Sündân 41
 Kâl'a-i Sürrer 249
 Kâl'a-i Süveynâk 40
 Kâl'a-i şehribân 41
 Kâl'a-i şehr-i Cebel 41
 Kâl'a-i şemâhî 931
 Kâl'a-i şüril 41
 Kâl'a-i Taḫtalı 40

- al'a-i Tameşvâr 41, 212, 214, 215
 al'a-i Taraş 40
 al'a-i Tata 1175
 al'a-i Tebrîz 1095
 al'a-i Tiflis 899, 955, 1049
 al'a-i Tomanis 1047
 al'a-i Unik 41
 al'a-i Uylu 40
 al'a-i Valpova 41
 al'a-i Vân 41, 139, 140, 200, 201, 217
 al'a-i Varadin 40, 80
 al'a-i Vestân 41
 al'a-i Volkvar 40
 al'a-i Yanı 1176
 al'a-i Yana 41
 al'a-i Zafer 257
 al'a-i Zâlim 236
 al'a-i Zemîn 40
 alaa 597
 alavori 725
 alayı 121
 alçın 171, 174
 alemiyye 768, 831
 alender 87, 90, 91
 alender bin İskender bin Balım Sultân
 bin Resûl Çelebi bin Hâbib Efendi 87
 alender-hâne Câmî'i 461
 alender-hâne İmâmî 461
 alenderi 796, 797
 alenderiler 189, 504
 alhât 246
 aliye 265
 âliye 725
 aliye al'ası 265
 alkandelen 603
 alna 216
 amendervar al'ası bk. al'a-i
 amendervar
 Kâmî 712
 Kâmî (Mevlânâ) 584, 696, 711, 712
 Kâmî (Monlâ) 584
 amini al'ası bk. al'a-i amini
 amle 1096, 1099
 amle Deresi 1098
 amle al'ası 1096, 1097 ayrıca bk.
 al'a-i amle
 âmûs 742
 andevâr-ı Rûm 119
 andi 81, 124, 497, 579, 580, 581, 582,
 1086
 andiye 176
 anı Nehri bk. Nehr-i anı
 âni'i 578
 anlı Sevinç Şuyı 1009
 anşu Ğavrî 735
 anşu Ğavrî (Mır Sultânı) 42, 114
 anzar 239
 apan 905
 aparnara 119
 apluca 566
 apolna 119
 apu (Nâm Mevzi') 914, 915
 apuris 1150
 ara (Nâm al'a, Bir İsmi Daı Bosto)
 1043
 ara'abâlu 86
 araba 204, 648, 979
 araba-ı Muân 922, 923, 931
 ara Bâli bk. Bâli (ara)
 ara Bâli (Mevlânâ) 396
 ara Bodân 168, 170, 324, 821
 arabuar 1228
 ara Ca'fer bk. Ca'fer (ara)
 araca Paa 43
 aracaa 905
 ara Çelebi 440, 615
 aradeñiz 45, 648, 759, 997
 aradeñiz Boazı 270
 ara Ejdehân 1043
 ara Fazli bk. Fazli (ara)
 arâfe 1138
 araferye 494
 aragöz Aa (Yeñiçeri Aası) 628
 aragöz Beg 678, 680, 681, 797
 aragöz (Beñli) 632, 633, 637, 638
 ara H'ace 716
 ara Hân 891
 ara Hâyardar (Mevlânâ) 403
 ara Hersek 1152, 1162, 1286
 araiâr 802
 araiâr-ı Şarkî 312
 ara adı 99, 238
 araân Derbendi 144
 ara aya 632

- Kara Kaya Ayak Taşı 632
 Kara Kırım 171
 Karaşoyunlu 1071
 Kara Kulle 1100
 Kara Maḥmūd bk. Maḥmūd (Kara)
 Kara Maḥmūd Ağa bk. Maḥmūd Ağa (Kara)
 Karaman 43, 44, 61, 64, 81, 84, 87, 88, 89, 140, 151, 182, 199, 202, 208, 220, 231, 278, 291, 316, 319, 367, 368, 369, 374, 376, 382, 417, 451, 488, 617, 654, 703, 704, 705, 707, 732, 736, 821, 878, 884, 906, 935, 951, 967, 970, 975, 1048, 1062, 1066, 1164, 1172, 1175, 1178, 1274
 Karaman Ereglisi 38, 348
 Karamanî 337, 434, 745, 786, 831, 1114
 Karamanîler 319
 Karamanî Seyyidi bk. Seyyidi Efendi (Mevlânâ Karamanî)
 Karamanî-zâde 682
 Karamanlı 416
 Karamanlı-zâde 677
 Karamanoğlu 632
 Kara Meḥemmed bk. Meḥemmed (Kara)
 Kara Mūsâ bk. Mūsâ (Kara)
 Kara Muştafâ bk. Muştafâ (Kara)
 Kara Mürsel 164
 Karaseliş 215
 Karaşu 270
 Karaşulı 406, 415
 Kara Şahîn 375, 668
 Karaşağ 1115
 Kara Veli bk. Veli (Kara)
 Karesi 510
 Karesili 418
 Karğabâzârı 230
 Karğa Muştafâ bk. Muştafâ (Karğa)
 Karlılı 170, 238, 241, 380
 Karlo 241, 242, 243
 Karlo (İspanya Kralı) 118, 189, 241
 Karş 97, 202, 940, 941, 950, 978, 981, 983, 1043, 1048
 Karş Kal'ası 704, 931, 932, 948, 955, 972, 977, 1039, 1048 ayrıca bk. Hişâr-ı Karş ve Kal'a-i Karş
 Karş Şahrâsı 232, 946, 1051 ayrıca bk. Şahrâ-yı Karş
 Karşaşob 1281
 Kârûn 134, 1264
 Kâsım 670
 Kâsım Beg 190, 392, 439, 945
 Kâsım Beg (Çerkes) 390
 Kâsım Çelebi 458
 Kâsım Çelebi (Şeyh) 458
 Kâsım-ı Envâr 831
 Kâsım-ı Envâr 697, 807
 Kâsımî 644
 Kâsım (Kel) 564
 Kâsım (Kemhâcı) 639
 Kâsım (Kemhâcı Divâne) 639
 Kâsım (Mevlânâ) 421
 Kâsım (Mevlânâ, Işık) 405
 Kâsım Paşa 110, 114, 215, 355, 356, 360, 366, 407, 408, 647
 Kâsım Paşa Câmî'i 356, 462
 Kâsım Paşa (Kıvâmü'd-din) 169
 Kâsım Paşa Medresesi 772, 773 ayrıca bk. Medrese-i Kâsımpaşa
 Kâsım Paşa (Rûmili Beglerbegisi) 103
 Kâsım (Zağarcı) 639
 Kâsım (Zihgirci) 639
 Kâsımpaşa 428
 Kaşide-i Bürde 404
 Kaşide-i Mimîyye 442
 Kaşr-ı Ğavrî 656
 Kaşr-ı Hâvernağ 333
 Kaşr-ı Şan'â 680
 Kaşr-ı Şirin 145
 Kaşşâb-zâde Nâyî bk. Nâyî (Kaşşâb-zâde)
 Kaştamonı 359, 395, 419, 537, 546, 578, 582, 591, 614, 826, 863, 900, 1038, 1049
 Kaştamonî 394, 401, 592
 Kaştamonî-nâme 592
 Kastilye 159
 Kâşân 979
 Kâşif Yûsuf bk. Yûsuf (Kâşif)
 Kaţana 1151, 1282
 Kâtibî 255, 259, 584
 Kâtibî-i Âhâr 586
 Kaţîf 244
 Kaţrân 675, 679, 680
 Kavm-ı Âd 877

- aya Beg 912, 1124
 aya elebi 363, 840
 aya Tatarı 268
 ayıtbay (Emir) 58
 ays 813, 832
 ayseriyye 44, 59, 84, 199, 452, 509, 540
 ays-ı Amiri 917
 aysüni-zâde 448
 aytafâ 1283
 aytâs Beg 909, 925
 aytâs Paşa 922, 928, 1208
 ayures 1281, 1282
 âzâbâd 84, 312, 313
 azağ Hân 974, 975, 1048
 azağlar 1150
 azan 647
 azan Hân 171
 azan Seferi 647
 azlı Gölü 1163
 âz Tağı 380
 âzvâni 458, 459
 azvîn 40, 44, 257, 258, 293, 928, 949
 azzâz Aḥmed bk. Aḥmed (azzâz)
 azzâz Ali bk. Ali (azzâz)
 Kefalonya 167, 178
 Kefâlonya Cezîresi 716
 Kefe 127, 255, 336, 390, 446, 503, 504,
 647, 648, 649, 667, 706, 930, 997,
 999, 1002, 1011, 1012, 1020, 1021,
 1022, 1023, 1029, 1031, 1039, 1049
 Kefe al'ası 1023
 Kejim 901, 902, 1007
 Kelâm-ı Mecîd 146
 Kelâm-ı Melik-i Allâm 440
 Kelâmu'llâh 195, 257, 755, 1016
 Kelâmu'llâh-ı Mecîd 890
 Kelb Ali bk. Ali (Kelb)
Kelîle vü Dimne 410
 Kel âsım bk. âsım (Kel)
 Kemâḥ al'ası 637
 Kemâl elebi (Mevlânâ) 415
 Kemâl (Deve) 633, 636, 637, 638
 Kemâl Beg 171
 Kemâl Paşa-zâde 54, 63, 96, 115, 401,
 413, 432, 446, 527, 537, 552, 557,
 615, 744, 747, 750, 764
 Kemâl Paşa-zâde (Müfti) 95
 Kemâlî'd-din Dede Ḥalife 446
 Kemânger Sinoblu Ḥâcî Muştafa bk.
 Muştafa (Kemânger, Sinoblu, Ḥâcî)
 Kemân-ı Gürüheci Arab bk. Arab
 (Kemân-ı Gürüheci)
 Kemân-ı Gürüheci Araboğlı bk. Araboğlı
 (Kemân-ı Gürüheci)
 Kemerân Cezîresi 183
 Kemḥacı Dîvâne âsım bk. âsım
 (Kemḥacı, Dîvâne)
 Ken'an Çavuş 962
Kenz 343
 Kepenekçi Medresesi 776
 Kep (Kral) 1165
 Kerbe 176, 1147
 Kerbelâ 149, 376, 490
 Kerc Boğazı 997, 1012
 Kerc al'ası 1012
 Kerim Efendi (aşşâb-zâde) 519
 Kerkük al'ası bk. al'a-i Kerkük
 Kesev al'ası bk. al'a-i Kesev
 Keskür 1109
 Kestâne Tağı 125
 Keşân 610
 Keşfi 496, 497, 514, 586, 587, 598
Keşfü'l-ḥakâ'ik fi Halli'd-dağâ'ik 521
 Keşiş Tağı 773, 811
 Keşmir 254, 257
Keşşâf 343, 397, 399, 420, 770
 Ketâyün Serâyı 497
 Kevkebân 676, 677, 678, 679, 680, 681
 Kevkebân Dağı bk. Kûh-ı Kevkebân ve
 Kûşâr-ı Kevkebân
 Kevkebân al'ası 678, 680 ayrıca bk.
 al'a-i Kevkebân
 Keyḥüsrev 70, 92, 895, 898, 1046
 Keykâvus 92, 605, 658, 1044
 Keyḫubâd 70, 845
 Keyümeş 658, 1214
 Keyvân 281, 884, 935
 ıbâle 928, 997
 ıbrıs 169, 282, 347, 350, 368, 374, 377,
 642, 646, 703, 711, 737, 939, 1167,
 1220
 ıbrıs Adası bk. Cezîre-i ıbrıs
 ıbrıs Cezîresi 704, 712, 965
 ılıc 720

- Kılıc Ali Paşa bk. Ali Paşa (Kılıc)
 Kılıc Beg 709, 1098
 Kılıc Çāvūş 1068
 Kınalı-zāde 763
 Kınalı-zādeler 559
 Kınalı-zāde Monlā Hāsan bk. Hāsan
 (Kınalı-zāde, Monlā)
 Kıpçak 171
 Kıran Bālī bk. Bālī (Muştafā Paşa
 Kethudāsı, Kıran)
 Kıraçova 545, 870
 Kıırım 50, 127, 171, 175, 267, 648, 649,
 650, 722, 878, 918, 922, 924, 929,
 957, 984, 995, 999, 1019, 1020,
 1022, 1023, 1024, 1025, 1027, 1028,
 1031, 1033, 1036, 1038, 1166, 1167,
 1183, 1256
 Kıırım Hānlığı 127
 Kıırımī (Mevlānā) 454
 Kırk Çeşmelü Aḥmed bk. Aḥmed (Kırk
 Çeşmelü)
 Kırktoğuz 871, 1126
 Kırtay 999
 Kışsa-i Firūz Şāh 576
 Kışvar 266
 Kıvām-ı Şirāz (Hācī) 584
 Kıyāsī 582, 584
 Kıyāsī (Monlā) 482
 Kıytaç 878, 912, 917, 918, 922
 Kızılğaç 961
 Kızıl Aḥmedlü 291, 313, 318, 360, 370,
 373, 374, 863, 865
 Kızıl Aḥmedlü Muştafā Paşa bk. Muştafā
 Paşa (Kızıl Aḥmedlü)
 Kızıl Alma 168, 1046
 Kızılataalar 56
 Kızılbaş 65, 129, 140, 141, 148, 149, 155,
 196, 198, 200, 202, 206, 218, 222,
 234, 541, 669, 828, 880, 888, 890,
 895, 899, 908, 911, 923, 929, 941,
 952, 953, 970, 976, 995, 1000, 1002,
 1024, 1039, 1049, 1051, 1052, 1054,
 1060, 1061, 1062, 1064, 1067, 1068,
 1070, 1079, 1080, 1081, 1091, 1098,
 1099, 1110, 1118, 1119, 1120, 1211,
 1237
 Kızılbaş Aḥmed bk. Aḥmed (Kızılbaş)
 Kızılbaşlar 204, 218, 234, 946, 1006,
 1060, 1063, 1069, 1082
 Kızılca Kal'a 236
 Kızılcağağ Yaylağı 141
 Kızıl Hişār 1245
 Kızılirmağ 163
 Kızılirmaç 203
 Kızıltağ 1071
 Kızınoglı 978
 Kız Memi bk. Memi (Kız)
 Kilār-ı Āmire 1076
 Kilār-ı Āmire-i Hākānī 726
 Kili 170
 Kilidü'l-baḥr 384, 738
 Kilis 393, 978
 Kimyā-yı Sa'adet 528
 Kirāmen Kātibin 492
 Kirdgār 84, 96, 191, 214, 848, 893, 914,
 931, 1001, 1152, 1204
 Kireççi-zāde 403, 561, 577
 Kiremidlik 569
 Kirmān 247
 Kirmānī 1275
 Kirmāstī 453
 Kişliye 265
 Kitāb-ı Bey' 770
 Klis 160, 181, 267, 387, 389
 Klis Kal'ası 160, 181 ayrıca bk. Kal'a-i Klis
 Koca Çivi-zāde 432
 Kocaili 168, 323, 414
 Koca Lad Beg (Avar Hākimi) 878
 Koçi Beg 1098, 1240
 Koçi Beg (Amāsiyye Begi) 88
 Koçi (Kedḥudā) 865
 Koçiyān 167
 Komaran 1165, 1169, 1177, 1178
 Komaran Kal'ası 1176 ayrıca bk. Kal'a-i
 Komaran 1175
 Konevi 644, 656, 745, 835, 1086
 Konya 40, 141, 199, 276, 284, 285, 292,
 336, 368, 376, 391, 730, 745, 879,
 883
 Konya Kal'ası 843
 Konya Muḥārebese 642, 730, 965
 Konya Şāhrāsī 279, 285, 368, 779, 788,
 843 ayrıca bk. Şāhrā-yı Konya
 Kopan (Nām Nehr) 998, 1011

- Kapan Şuyı 1011
 Kopenik K'al'ası bk. K'al'a-i Kopenik
 Korqmas 1111, 1112, 1116
 Korqmas Hân 1111, 1116, 1117, 1118
 Korqud Hân 132
 Korqud (Sulţân) 132, 563, 564, 565, 846
 Korqud (Şeh-zâde Sulţân) 132
 Korone 109, 118
 Koron Hişârı 128
 Koron K'al'ası 128 ayrıca bk. K'al'a-i Koron
 Korucı Beg 886
 Kosova 353
 Koşa Hüseyin bk. Hüseyin (Koşa)
 Koştanınıye 37, 44, 109, 110, 118, 156,
 168, 169, 182, 188, 189, 196, 209,
 255, 259, 269, 317, 348, 404, 431,
 449, 459, 461, 522, 571, 625, 667,
 843, 862, 1031, 1121, 1149, 1192,
 1212, 1213, 1238, 1263
 Koştanınıye Limanı 708, 716
 Kovacı Dede 629
 Koyungeçidi 905
 Koyungeçidi Nehri 905, 907
 Koyun Şuyı 1009
 Köpri 120
 Köpricik-zâde 412
 Körfüs 161, 163, 164, 166, 178, 717
 Körfüs Ceziresi 161, 164
 Körfüs K'al'ası 166
 Körfüs Limanı 163
 Kö Maqâli bk. Maqâli (Kör)
 Körgül 68
 Köse Maḥmûd bk. Maḥmûd (Köse)
 Köstendil 323, 379, 982, 997, 1005, 1241
 Köstendilli 1241
 Köstendiloğlu 1045
 Kral Hişârı 216
 Kral Kep bk. Kep (Kral)
 Kroqondar 120
 Kuba 999, 1007
 Kubâd 97, 1124
 Kubâd Beg 1116
 Kubâd (Mîr) 1116
 Kubâd Paşa 230, 244, 370, 530
 Kubürçü Hüseyin bk. Hüseyin (Kubürçü)
 Kubür Deresi 887
 Kuds-ı Şerif 42, 44, 336, 967
 Kudsi 578
 Kudüri 343
 Kuduz Ferhâd bk. Ferhâd (Kuduz)
 Kûh 249, 250
 Kûh-ı Elbürz 917
 Kûh-ı Kâf 57, 190, 229, 1273
 Kûh-ı Kevkebân 677
 Kûhistân 1152
 Kûhsâr-ı Kevkebân 676
 Kulb 1060
 Kum 205, 979
 Kuminân 249
 Kumuk 878, 912, 917, 922
 Kunevtra 967
 Kur'an 195, 423, 462, 463, 688, 915
 Kur'an-ı Azîm 434, 779, 906, 915
 Kur'an-ı Azîmü's-şân 398
 Kur'an-ı Mecid 233
 Kur'aniye 94, 347, 421, 776
 Kurd Ağa 962
 Kurd Aḥmed bin Ḥayrüd-dîn 441
 Kurd Beg 391, 643
 Kurd Paşa 1209, 1211, 1216
 Kureyş K'al'ası bk. K'al'a-i Kureyş
 Kurine 1277
 Kurmiyân 248
 Kurşunlibeli 84
 Kurşunlu Türbe 777, 1128
 Kurtana (K'al'ası) 267
 Kuṭbüd-dîn 1206
 Kuṭbu'd-dîn-i Dihlevî 256
 Kuṭbu'd-dîn (Mevlânâ) 407
 Küçük Ayaşofya Câmî'i Ḥânqâhı 453
 Küçük Beg 171
 Küçük Bostân 755
 Küçük Çavuş 658
 Küçük Ḥayrüd-dîn bk. Ḥayrüd-dîn
 (Küçük)
 Küçük Monla 285
 Küçük Muşliḥü'd-dîn bk. Muşliḥü'd-dîn
 (Küçük)
 Küçük Şac 216
 Küçük Şemsü'd-dîn bk. Şemsü'd-dîn
 (Küçük)
 Küçük Tâcüd-dîn bk. Tâcüd-dîn (Küçük)
 Künbâye 249
 Künhül-abbâr 429

- Künhül-ahbâr* 624, 946, 1216
 Kürd 199, 235, 392, 431, 539, 679, 1046, 1053, 1079, 1118
 Kürdistân 41, 45, 129, 140, 232, 1085, 1098, 1099
 Küre 199, 639, 912
 Küre Tosun 639
 Küri 928, 1047, 1048, 1049, 1152, 1156
 Küri Kal'ası 919, 1043, 1048
 Küril 879, 1046
 Kür Şuyı 900, 944, 961 ayrıca bk. Nehri-
 Kür
 Kürvâr 1170
 Kütâhiyye 51, 276, 277, 308, 313, 331, 391, 407, 414, 560, 569, 644, 722, 843
 Kütanes 1045
- L**
- Laçın Ağa 961
 Lad Beg (Avar Hâkimi) 878
 Lağoş 329
 Lâhic 912
 Lahsâ 830
 Laḥsâ 245, 378, 391, 666, 667, 737, 830, 911, 932, 940, 945, 1065
 Lâḥûr 254
 Lâlâ 695, 731, 1168
 Lâlâ Paşa 525, 876, 962, 968, 995, 1032, 1068, 1209, 1259, 1270
 Lâlezâr 740
 Lâlezâr Dâmâdı bk. Dâmâd-ı Lâlezâr
 Lâlezâr Efendi 874
 Lâlezâr-zâde 962
 La'li 593
 Lâmi'i 569, 593
 Lâmi'i Çelebi 588
Lâmiyye 370
 Lâr 766
 Lârendeli 809
 Laṭîf Beg 114
 Laṭîfi 592, 614
 Laṭîfi (Mevlânâ) 591
 Laṭîfi (Monlâ) 546, 587
Laṭîfi Tezkiresi 813
 Laṭli 1162
 Lavoş 44, 68, 75
 Lavoş (Engürüs Kralı) 44, 66
 Lâ-yezâl 902
 Lâyihî 590, 591
 Lâyihî (Monlâ) 590
 Laytanca 122
 Lâz 244, 1182
 Leccûn 391
 Lefkoşa 707, 708, 712
 Lefkoşa Kal'ası 707
 Lefkoşa Limanı 708
 Leh 68, 159, 170, 175, 184, 187, 191, 209, 268, 319, 1151, 1165
 Lekni 255
 Lem'i Çelebi 593
 Lendhâ Ca'fer bk. Ca'fer (Lendhâ)
Leṭâ'if 589
 Levâne (Livâsi) 1047
 Levend Hân 916, 924, 976
 Levend Hân Ülkesi 1045
 Levendoğlı 897, 898, 902, 906, 1007, 1049
 Levendoğlı Erkelâ Mirzâ bk. Erkelâ Mirzâ (Levendoğlı)
 Levḥi 612
 Leyş bin Şaffâr 536
 Leylâ 468, 509, 520, 537, 610, 813, 825, 832
Leylâ vü Mecnûn 491, 492, 572
 Lipova 211, 212
 Liv 234
 Livâyî 594
 Loğmacı Şolağ 639
 Loğmân 1195, 1197, 1198
 Loğmânî 1198
 Lori Kal'ası 1047
Luğat-ı Fârisiyye 589
 Luğa 1165
 Lüristân 41, 150, 1110, 1115
 Lüterân 701, 702
 Luṭfi Beg 382
 Luṭfi-i Toḳatî 448
 Luṭfi Paşa 161, 163, 164, 166, 167, 182, 342, 410
 Luṭfu'llâh 523
 Luṭfu'llâh (Mevlânâ) 522
 Luvarşat 897, 898, 984, 1045
 Luvarşatoglı 919

Luvarşatoğulları 1045

Lüccetü'l-ahbâr 618

Lüccetü'l-eb'râr 131

Lüccetü'l-es'râr 825

Lü'lüc 1139

Lütfî Paşa 85

M

Ma'arikü'l-ketâib 397

Ma'arratü'n-nu'mân 228

Ma'ber-i Tûr 183

Macar 317, 359, 1150, 1151, 1158, 1165,
1171, 1182, 1211, 1237, 1254

Mâcevâra Nehri bk. Âb-ı Mâcevâra

Mâçîn 81

Ma'deliçin 1111

Mağani Manastırı 177

Mağnisa 38, 194, 276, 287, 308, 402, 427,
488, 563, 595, 645, 722, 755, 761,
767, 799, 800, 824, 843, 855, 861,
874, 1014, 1212, 1219, 1260

Mağnisa Medresesi 408

Mağosa 708, 710, 713, 715, 716

Mağosa Qal'ası 709 ayrıca bk. Qal'a-i
Mağosa 708

Mağrib 131, 133, 134, 137, 138, 139,
199, 239, 264, 459

Mağrib Cezâ'iri 131

Mağribiler 701

Mağrib Trablûsı 1141

Mağüşî bk. Mehemmed-i Tünisî (Mevlânâ,
Şeyh eş-Şehir bi-Mağüşî)

Mağcil 1047

Mağcil Qal'ası 1047

Mağdümî (Hazret-i) 490

Mâhîdeşt 145

Mağmil 561

Mahmud 1305

Mağmüd 383, 518, 561, 563, 861, 1128

Mağmüdübâd 912, 930

Mağmüd Ağa 312, 729

Mağmüd Ağa (Qara) 306

Mağmüd (Arabacı) bk. Arabacı Mağmüd

Mağmüd Bahâdır Hân 249

Mağmüd Beg 84, 670, 673, 675, 676,
677, 678, 679, 680, 686, 1096

Mağmüd Beg bin Qansu 297

Mağmüd Beg (Qapudan) 670

Mağmüd bin Abdü'llâh (Mevlânâ) 405

Mağmüd (Bozan-zâde) 440

Mağmüd Çelebi 454, 457, 551

Mağmüd Çelebi (Defterdâr) 462

Mağmüd Çelebi (Şeyh) 428

Mağmüd Dede 629

Mağmüd (Deli) 1080

Mağmüd Efendi 533

Mağmüd Efendi (Çivi-zâde) 655

Mağmüd Efendi (Defterdâr) 639, 1126,
1128

Mağmüd Hâlîfe 942

Mahmud Hân 302

Mağmüd Hân 919

Mağmüd Hân (Zâreoğlu) 889

Mağmüd-i Bulhârî (Şeyh) 463

Mağmüd-i Gaznevî (Sulţân) 991

Mağmüd-i Nakşbendî (Şeyh) 439

Mağmüdü Emre Beg 140

Mağmüdü Hasan Beg 394, 886, 1060,
1098

Mağmüd (Qara) 942

Mağmüd Ketğudâ 1086, 1099

Mağmüd (Köse) 1084, 1086

Mağmüd (Mevlânâ) 426

Mağmüd (Mu'allim-i Vezîr-i Kebîr,
Mevlânâ) 752

Mağmüd Paşa 88, 322, 369, 404, 651,
668, 686, 693, 729, 733, 885, 921,
927, 935, 937, 938, 951, 952, 970,
972, 1064, 1171, 1178, 1192, 1247,
1249, 1274

Mağmüd Paşa bin Mûsâ 1084

Mağmüd Paşa bin Şemsî Paşa 1172

Mağmüd Paşa (Qaraman Beglerbegisi) 88

Mağmüd Paşa Medresesi 446

Mağmüd Paşa (Zâl) 153

Mağmüd (Seyis) 638

Mağmüd Sezâ'î bk. Şemsü'd-dîn Mağmüd
Sezâ'î

Mağmüd (Sulţân) 37, 249, 253

Mağmüd (Uzun) 734

Mağmüd (Za'im, Dîvâne) 795

Mağremî 596, 597, 598, 612

Mağvî 598

Mağzenü'l-es'râr 603

- Maḳālî 644, 836, 837
Maḳālî-i Şānî 837
Maḳālî (Kör) 837
Maḳāmât-ı Harîrî 751
Maḳdem 245
Maḳova 216
Maḳsimiyanuş 1277, 1278, 1286
Maḳsimiyanuş (Kral) 1279
Maḳşûd 984
Maḳşûd Hân 970, 982
Maḳtel-i Hüseyin 589
Malâtiyye 84, 85, 290, 291, 709
Malğara 1142, 1144, 1179, 1202, 1220, 1221, 1258
Malkoç Beg 389
Malkoçlu 386, 1145
Malkoç (Mîr) 267
Malta 240, 314, 315, 703, 716
Malta Adası bk. Cezîre-i Malta
Malta Cengi 240
Malta Cezîresi 314, 1162
Malta Ḳal'ası 314 ayrıca bk. Ḳal'a-i Malta
Malta Ḳal'ası Adası bk. Cezîre-i Malta
Ḳal'ası
Ma'lûl 409
Ma'lûl Emîr 408, 409, 752, 763
Mâmâyî Beg (H'âce) 171
Mamos 243
Manastır 414, 501, 788, 791
Manastırlı Çelebi (Mevlânâ) 414
Manastır Medresesi 414
Manav Abdî bk. Abdî (Manav)
Manav Alâ'ü'd-dîn bk. Alâ'ü'd-dîn (Manav, Mevlânâ)
Manavgâdi 772
Manav Seyyidi 772, 773
Ma'nevî 62
Mânî' 170
Mânî 611
Ma'n İbn Zâ'ide 606
Manḳurcî Arab 872
Manḳut 171
Mānkût Çarḳ Ḳal'ası 254
Maḣşûr (Ägehî) 780
Mānûl 628
Mar'aş 84, 227, 228, 423, 888, 983, 1124, 1183
Marsata 216
Mardin 1208
Maryabor 242
Maşdar Muşliḥü'd-dîn bk. Monlâ Maşdar (Muşliḥü'd-dîn)
Maskat 246
Maşkov 1165
Ma'şûm Beg 300
Ma'şûm Mîrzâ 258
Mâşî Şemsü'd-dîn bk. Şemsü'd-dîn (Mâşî)
Mâşî-zâde 576
Ma'şûḳ OĞlan (Minnet Hân OĞli) 171
Maḣbah-ı Âmire 114, 871
Mâtemî 795, 796
Matla'ü'l-envâr 825
Maḣrakçı Naşûḥ 112
Mâverâ'ü'n-nehr 257, 585, 919, 1238
Mav Ḳal'ası 253
Mayorka 138
Mâzenderân 961, 979
Me'âlî 594, 595, 596
Me'âlî Çelebi 594
Me'âlim 425
Me'âlî (YarḣişâroĖli, Köse) 594
Mecbûl Pîr Aḣmed bk. Aḣmed (Mecbûl, Pîr)
Mecdi 818, 831
Mecmû'a-i Latîfi 813
Mecnûn 460, 467, 468, 509, 520, 533, 537, 544, 549, 563, 610, 619, 825
Mecnûn u Leylâ 562
Mec'ül Pîr Aḣmed bk. Aḣmed (Mec'ül, Pîr)
Mecûsi 402
Medîne 337, 444, 559, 692, 821
Medîne-i Münevvere 337, 418, 438, 444, 457, 752, 753, 828, 967
Medinetü'l-ilm 397
Medrese-i Ayaşofya 446
Medrese-i Dârü'l-ḣadîş 426
Medrese-i Dikilüḣaş 405
Medrese-i Ḳâdi Hüsâm 761
Medrese-i Ḳasımpaşa 427
Medrese-i Sulḣânîyye 406
Medrese-i Tîb 451
Meşnevî 62, 429, 454, 499, 538, 656, 706, 801

Meşnevî-i Şerîf 879

Mefreş Muştafâ Beg bk. Muştafâ Beg
(Mefreş)
Meğâmisoglı Emîr Râşid bk. Râşid
(Meğâmisoglı Emîr)
Mehçe 253, 1004
Mehdî 459, 1137, 1138, 1139, 1140,
1141
Mehdî-i Şirâzî 420
Mehdîkuli 1120
Mehdî Seyyâh Muḥammed bk.
Muḥammed (Mehdî, Seyyâh)
Meḥemmed 82, 356, 363, 391, 409, 410,
469, 504, 520, 543, 563, 569, 608,
740, 745, 784, 795, 821, 824, 831,
833, 841, 861, 1200, 1201
Meḥemmed Ağa 301, 889, 988, 1084,
1164, 1227
Meḥemmed Ağa (Arab) 299, 300, 301
Meḥemmed Ağa (Cerrâh) 354
Meḥemmed (Âşık Çelebi, Pîr) 811
Meḥemmed (Başdefterdâr, Seyyid) 1223
Meḥemmed Beg 106, 128, 167, 168, 191,
222, 345, 391, 413, 567, 656, 658,
668, 709, 795, 896, 900, 920, 940,
967, 997, 1116, 1133, 1138, 1147,
1148, 1162
Meḥemmed Beg bin Vezîr Muştafâ Paşa
416
Meḥemmed Beg (Güllî-zâde) 656
Meḥemmed Beg (Kızıılbaş) 678
Meḥemmed Beg (Miḥâloğlu) 119
Meḥemmed Beg (Ozgür-zâde) 940
Meḥemmed Beg (Ramazân-zâde) 410
Meḥemmed Beg (Yahyâ Paşa Oğlu) 106,
116
Meḥemmed bin Abdü'llâh 413
Meḥemmed bin Abdü'r-Rahmân 404
Meḥemmed bin Abdül-Evvel 408, 431
Meḥemmed bin Abdül-Ḳâdir 408
Meḥemmed bin Abdül-Vehhâb bin
Abdül-Kerîm 749
Meḥemmed bin Aḥmed bin Âdil Paşa 397
Meḥemmed bin Alâ'üd-dîn (Pîr) 410
Meḥemmed bin Arcün 421
Meḥemmed bin Bahâ'üd-dîn (Şeyḥ) 461
Meḥemmed bin Ebüs-su'üd 443

Meḥemmed bin Ğarsü'd-dîn (Re'is-i
Eṭibbâ, Monlâ) 726
Meḥemmed bin Ḥasan 759
Meḥemmed bin İlyâs 432
Meḥemmed bin İlyâs (Mevlânâ, Şeyḥ) 396
Meḥemmed bin Ḳuṭbu'd-dîn (Mevlânâ,
Şeyḥ) 396
Meḥemmed bin Meḥemmed bin İlyâs
(Şeyḥ) 1122
Meḥemmed bin Meḥemmed el-Ḳayşünî
(Ḥakîm Bedrü'd-dîn) 448
Meḥemmed bin Mevlânâ Ḥayrüd-dîn 416
Meḥemmed bin Naşûḥ (Re'is) 166
Meḥemmed bin Pîr Meḥemmed Paşa-yı
Cemâlî 401
Meḥemmed bin Şüfi 55
Meḥemmed bin Sulṫân Süleymân (Şeh-
zâde Sulṫân) 414
Meḥemmed bin Şeyḥ Maḥmüd 407
Meḥemmed bin Ya'küb (Fahrü'd-dîn) 412
Meḥemmed Cemâlî (Şeyḥ) 399
Meḥemmed Çävüş 1261
Meḥemmed Çelebi 109, 318, 350, 384,
385, 479, 495, 596, 639, 739, 742,
769, 778, 783, 831, 962
Meḥemmed Çelebi (Dâl) 912
Meḥemmed Çelebi Efendi 524
Meḥemmed Çelebi (Naḳḳâş) 640
Meḥemmed Çelebi (Ramazân-zâde) 385
Meḥemmed Çelebi (Şâmî, Şeyḥ-zâde) 643
Meḥemmed (Çivi-zâde, Şeyḥ) 757
Meḥemmed (Defterdâr, Seyyid) 1143
Meḥemmed (Dergâh-ı Mu'allâ Çâşnî-
girlerinden) 987
Meḥemmed Efendi (Başdefterdâr) 871
Meḥemmed Efendi (Bostân-zâde) 1012
Meḥemmed Efendi (Ma'lûl-zâde) 770
Meḥemmed Efendi (Oḳçu-zâde) 866
Meḥemmed Efendi (Ramazân-zâde) 559
Meḥemmed Efendi (Şeyḥî) 655
Meḥemmed el-Ḥüseynî 414
Meḥemmed (Emîr) 1209
Meḥemmed (Emîr Efendi, Seyyid) bk.
Seyyid Meḥemmed (Emîr Efendi)
Meḥemmed (Es'ad Bedr Beg Oğlu, Mîr)
896
Meḥemmed (Ḥâcî) 124, 126

- Meḥammed Hân 131, 159, 161, 261, 323, 378, 632, 633, 846, 986, 996, 1193, 1202
- Meḥammed (Hân) 1194, 1299
- Meḥammed Hân bin Sulṭân Murâd Hân bin Selîm Hân (Sulṭân) 1108
- Meḥammed Hân bin Sulṭân Murâd-ı Sâliṣ (Sulṭân) 1180
- Meḥammed Hân bin Sulṭân Süleymân Hân (Şeh-zâde Sulṭân) 417
- Meḥammed Hân (Ebü'l-feth, Sulṭân) 163, 525, 628, 843, 1192, 1234
- MEḤEMMED HÂN İBN MURÂD HÂN 1212
- Meḥammed Hân (Sulṭân) 38, 421, 439, 463, 469, 593, 627, 632, 633, 749, 824, 846, 984, 988, 990, 1014, 1179, 1190, 1199, 1201, 1204, 1223, 1271, 1296
- Meḥammed Hân (Şeh-zâde Sulṭân) 194, 359, 417, 612, 968
- Meḥammed Hân (Tekeli) 146
- Meḥammed Hive Beg (Mîr) 236
- Meḥammed İbn Murâd İbn Şeh Selîm 1212
- Meḥammed İbn Murâd İbn Şeh Selîm (Sulṭân) 1281
- Meḥammed-i Dîv-dest 529
- Meḥammed-i Şamsünî 395
- Meḥammed-i Tünisî (Mevlânâ Şeyḫ eş-Şehîr bi-Maġûşî) 397
- Meḥammed (Kâra) 1124
- Meḥammed (Karaman Defterdârı Ketḫudâsı, Şeyḫ) 88
- Meḥammed (Mevlânâ, Pîr) 421
- Meḥammed (Mîr) 93
- Meḥammed (Mu'allim-zâde, Mevlânâ) 859
- Meḥammed (Münşî) 770
- Meḥammed (Nakḫâş) 639
- Meḥammed Nûrbaḫşî (Seyyid) 528
- Meḥammed Paşa 158, 182, 185, 186, 205, 208, 217, 232, 235, 236, 262, 277, 291, 292, 317, 320, 325, 327, 330, 331, 353, 363, 368, 407, 615, 666, 693, 695, 699, 706, 737, 752, 791, 857, 867, 872, 878, 884, 905, 910, 935, 937, 942, 944, 945, 951, 972, 983, 1038, 1040, 1048, 1055, 1059, 1062, 1068, 1109, 1119, 1120, 1129, 1132, 1138, 1147, 1157, 1170, 1172, 1178, 1221, 1223, 1243, 1244, 1247, 1249, 1258, 1270, 1274
- Meḥammed Paşa bin Ferhâd Paşa 1274
- Meḥammed Paşa bin Sinân Paşa 1048, 1249, 1273
- Meḥammed Paşa (Güzelce) 878
- Meḥammed Paşa (Karamanî, Pîr) 337
- Meḥammed Paşa (Nişancı) 1129
- Meḥammed Paşa (Pîr) 48, 337
- Meḥammed Paşa (Rûmîli Beglerbegisi) 169, 209, 220, 231
- Meḥammed Paşa (Şolaḫ Ferhâd Paşa OĞlu) 1084
- Meḥammed Paşa (Şerîf) 1129
- Meḥammed Paşa-yı Tavîl Cöngi* 347
- Meḥammed (Pehlevân) 640
- Meḥammed (Pîr) 130, 337
- Meḥammed (Raḫmî Çelebi, Pîr) 515
- Meḥammed Re'is 238
- Meḥammed Sa'dî (Seyyid) 422
- Meḥammed (Sulṭân) 110, 116, 163, 615, 628, 844, 1260
- Meḥammed (Sulṭân Yıldırım Bâyezîd OĞlu, Sulṭân) 1196
- Meḥammed (Şeh-zâde Sulṭân) 38, 337, 441, 468, 920
- Meḥammed Şâh bin Şemsü'd-dîn 407
- Meḥammed Şâh bin Şeyḫ Aḫmed 460
- Meḥammed (Za'ifi, Pîr) 545
- Mehmed 1305, 1308
- Mehmed (Sulṭân) 1211, 1312
- Mehter-hâne-i Hümâyün 110
- Mekke 337, 367, 427, 442, 459, 559, 631, 674, 691, 692, 724, 1200
- Mekke-i Mûkerreme 255, 360, 412, 415, 435, 457, 462, 502, 533, 560, 568, 664, 691, 722, 724, 752, 914, 967, 984, 1175, 1261, 1266
- Mekke-i Müşerreffe 691, 724
- Mekketu'llâh 590, 674
- Melekü'l-mevt 444, 623
- Melik Celâlî'd-dîn İbn Dînâr 247
- Melik İzzü'd-dîn bk. İzzü'd-dîn (Melik)

- Melik Oşmân bk. Oşmân (Melik)
 Melikşâh 1297
 Melikü'l-Allâm 691
 Melikü'l-Ķadîr 1188
 Melikü'l-Mennân 1185
 Memi (Avvâd-keşci) 643
 Memi Beg 673, 674, 675, 676, 1133
 Memi Çelebi (Ķara) 599, 712
 Memi (Ķız) 530, 531
 Memi Paşa 1133, 1139, 1140
 Memi (Sünbül) 740
 Memi Şâh 567
 Mengli Hân (Ķırım Hânı) 50
 Menglür 248, 249
MenĶabet-i Veysel-Ķarânî 589
 Menteşe 180, 237, 399, 431, 538
 Menteşeli 403, 419
 Menüçîhr 895, 898, 899, 977, 978, 1043, 1046, 1047
 Menüçîhr İbn Keyhüsrev 920
 Menûf 509
 MerâĶa 234
 Merâh 429
 Merdümî 599, 644, 835
 MerĶabâ Çelebi 409, 410, 413, 527, 757, 763
 Meriç Nehri bk. Nehr-i Meriç
 Merkez Efendi 485, 776
 Merkez Muşlihu'd-dîn bk. Muşlihu'd-dîn (Merkez)
 Mermerek 675
 Merve 591
 Meryem 198, 785, 1073
 Meryem (Ķazret-i) 914
 Merzifon 462, 489, 1123
 Merzifonlu 407, 415
 Merzifon Medresesi 414, 756
Mesâ'il-i Müşkile 521
Mesâlikü'l-balâş fi Mehâlikü'l-havâş 425
 Mesâr 680
 Mescid-i Ķarâm 722
 Mesîh 106, 468, 522, 780
 Mesîh AĶa (Kilârcıbaşı) 726
 Mesîhi 529, 542
 Mesîhiyye 163, 168, 319, 902
 Mesîh Paşa 991, 1037, 1076, 1077, 1078, 1203
 Mesine 265, 703
 Mesket 246
 Mesket Limanı 246
 Mesri 266
 Mestâne 286, 301
 Mestî 600
 Mes'ud-ı Rümî 407, 775
 Mes'üdi 627
 Meş'ale Şavaşı 1004
 Meşâmî 835, 836
Meş'arü's-şu'arâ 812, 814
 Meşhed 258
 Meşker 999
 Meşrebî 601
Metnü Sekkâki 404
Metnü Tecrid 397
 Me'vâ 562
Mevâhibü'l-Hallâķ fi Merâtibü'l-ahlâķ 607
 MevĶüfâti Oşmân bk. Oşmân (MevĶüfâti)
 Mevlâ 645, 1021, 1122, 1123, 1194
 Mevlânâ (Celâlü'd-din-i Rümî) 336, 801
 Mevlânâ Celâlü'd-din-i Rümî 336, 756
 Mevlânâ (Ķazret-i) 429, 499, 800
 Mevlânâ ĶudâvendĶâr (Ķazret-i) 141
 Mevlânâ-yı Rümî 40, 334, 879
 Mevlâyî 801
 Mevlevî 499, 538, 587, 706, 801
 Mevlevîler 189
 Mevleviyye 706
 Mevşil 139, 369, 1237
 Mevza' 670, 673
 Meyli 443
 Meyli 605
 Mışr 42, 45, 48, 49, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 114, 139, 169, 183, 198, 244, 247, 250, 259, 313, 321, 340, 343, 346, 351, 355, 357, 361, 364, 365, 366, 367, 369, 371, 374, 375, 376, 383, 385, 387, 396, 398, 408, 413, 415, 420, 433, 435, 441, 442, 444, 448, 474, 484, 489, 499, 509, 538, 550, 592, 603, 613, 616, 636, 651, 653, 654, 656, 657, 658, 665, 667, 668, 671, 673, 675, 677, 680, 682, 687, 691, 713, 725, 730, 732, 733, 734, 735, 744, 750, 752, 762, 763, 787, 796, 840, 863, 870, 896, 910,

- 968, 1013, 1032, 1045, 1051, 1064, 1065, 1073, 1075, 1076, 1077, 1121, 1137, 1138, 1139, 1141, 1142, 1143, 1192, 1195, 1206, 1209, 1210, 1216, 1217, 1219, 1222, 1270
- Mısr-ı Kâhire 50, 59, 62, 63, 184, 229, 255, 355, 363, 371, 375, 385, 396, 408, 415, 433, 445, 462, 590, 661, 671, 703, 726, 755, 757, 834, 870, 949, 1012, 1024, 1025, 1076, 1124, 1204
- Mısrî Hafız Alî bk. Alî (Mısrî, Hafız)
- Mısrîler 49, 677, 682
- Mısr Tatları 1077
- Midilli Adası bk. Cezîre-i Midilli
- Midilli Cezîresi 815
- Midilli Hişârî 131
- Midilli Limanı 132
- Miftâh* 404, 407, 425, 464, 1218
- Mîhâ 670
- Mîhâ Benderi 692
- Mîhâ'il 1235, 1241, 1242, 1243, 1253, 1255, 1256
- Mîhâl 1237, 1243
- Mîhâliç 594
- Mîhâllu 386, 498, 1145
- Mîhâloğlu 45
- Mîhâl (Tut) 215
- Mîhr ü Mâh* 525, 779
- Mîhrümâh Sulţân 337, 344, 348, 728
- Mîhr ü Vefâ* 269, 602
- Mîkâ'il 915
- Mîkolaş 120
- Milhân 689
- Milopşomer 176
- Mî'mâr Alî bk. Alî (Yeñiçeri Kethudâsı, Mî'mâr)
- Mî'mâr-zâde 444, 757
- Mîmiyye* 575
- Mînnet Hân 171
- Mî'râcü'n-nübüvve* 385, 607
- Mîr Alîm-i Buĥârî b. Alîm-i Buĥârî (Mîr)
- Mîr Alî Şîr bk. Alî Şîr (Mîr)
- Mîr Alî Şîr Nevâ'î bk. Alî Şîr Nevâ'î (Mîr)
- Mîr'âtü'l-memâlik* 244, 246, 584
- Mîr'âtü'z-zamân* 627
- Mîrek 740
- Mîrek Çelebi 643
- Mîr Ğiyâş bin Mîr Şadr 766
- Mîr Ğaydar bk. Ğaydar (Mîr)
- Mîr Ğüseyn-i Mu'ammâyî bk. Ğüseyn-i Mu'ammâyî (Mîr)
- Mîr Ğüsrev bk. Ğüsrev (Mîr)
- Mîrim Kösesi 413, 495
- Mîr Nişânî bk. Nişânî Celâl-zâde (Mevlânâ, Mîr)
- Mîrriĥ 70, 92, 281, 935, 963
- Mîrzâ Çâpük bk. Çâpük (Mîrzâ)
- Mîrzâ Paşa 863
- Mîrzâ Şâh 254
- Misina 723, 725
- Misina Cezîresi 723
- Mitrovçe 578
- Miyâne Gedüĝi 1114, 1116
- Moĝol 183
- Mohaç 66, 68, 72, 190, 1244
- Mohaç Ğazâsı 445
- Mohaç Şahrâsı 66, 70, 72, 102 ayrıca bk. Şahrâ-yı Mohaç
- Molĝa 243
- Monlâ Aĝa 658
- Monlâ Arab Medresesi 754
- Monlâ Çelebi 731
- Monlâ Ğünkâr 62
- Monlâ Ğüsrev bk. Ğüsrev (Monlâ)
- Monlâ Maşdar (Muşliĥü'd-din) 412
- Monlâ Yegân Medresesi 754
- Monlâ-zâde 407
- Mora 128, 379, 385, 705
- Moreş Şuyı 216
- Morova 122
- Mu'allim-zâde 456, 822
- Mu'allim-zâde Efendi 456
- Mu'cemül-büldân* 1312
- Mücez* 429, 442
- Mücez-i Nefisi* 442
- Mudanya 1220
- Mudanya İskelesi 874
- Mudanya Ma'beri 1220
- Mudurnılı 460
- Mufaşsal* 440
- Muĝân 904, 922, 923, 931, 979
- Muĝân Kâl'ası 1161
- Muĝla 538

- Muğlavî 407
Muḥâkemât-ı Tecridiyye 397
 Muhammed 94, 332
 Muḥammed 31, 866, 915, 1268, 1288
 Muhammed (Hz.) 31, 932
 Muḥammed Ali 834
 Muḥammed Beg 114, 960
 Muḥammed bin Muḥammed el-Ġazzâlî
 (Ebû Hâmid) 755
 Muḥammed bin Şemsü'd-dîn (Mîr) 680
 Muḥammed Buḥârî (Şeyḥ) 774
 Muḥammed Eftaḥ (İmâm) 258
 Muḥammed el-Manşûr 702
 Muḥammed Ġazzâlî (İmâm) 448
 Muḥammed Girây 1028, 1031, 1036,
 1038
 Muḥammed Girây Hân 995, 1024, 1167
 Muḥammed Hâfî 725
 Muḥammed Hâkem Mîrzâ 257
 Muḥammed Hân 143, 960, 961
 Muḥammed (Hân) 918
 Muḥammed Hân bin Sa'âdet Girây Hân
 922, 1019
 Muḥammed Hudâbende 258, 875
 Muḥammed Hudâbende (Şâh) 1064
 Muhammed (Hz.) 31, 932
 Muḥammedî 116, 143, 187, 710, 984,
 1115, 1167, 1227
 Muḥammed-i Arabî 1201
 Muḥammed-i Aşşâr 697
 Muḥammed-i Ekrem (Hâzret-i) 625
 Muḥammedî Hân 1039, 1040, 1041,
 1062, 1167
 Muḥammed-i Seyyâh 1137, 1138, 1141
 Muḥammedî Sulţân 880, 890
 Muḥammediyye 599, 989
 Muḥammed Maḥrûk 258
 Muḥammed Manşûr (Emîr) 703
 Muḥammed Mehdi 459
 Muḥammed (Mehdi, Seyyâh) 1141
 Muḥammed Muştafâ 94, 110, 132, 232,
 513, 913, 932, 1113
 Muhammed Mustafa (Hz.) 402
 Muḥammed (Mübârizü'd-devle, Mîrzâ)
 268
 Muḥammed Sulţân 1110
 Muḥammed Zâcû (Şeyḥ) 254
 Muḥarrem Çelebi 741
 Muḥarrem Efendi (Vâ'iz) 422
 Muhibbî 466, 467, 1309
 Muḥibbî 226, 465, 467
 Muḥlişî 468
 Muḥliş (Şeh-zâde Muştafâ) 467
 Muḥtârî 834
Muḥtaşar 779
Muḥtaşarât 425, 543, 553, 574, 769, 776
Muḥtaşar-ı Beyzâvi 425
 Muḥyi 833
 Muḥyi'd-dîn Arab-zâde 430, 438
 Muḥyi'd-dîn (Baldır-zâde) 753
 Muḥyi'd-dîn bin Nûru'd-dîn 776
 Muḥyi'd-dîn bin Nûru'd-dîn (Şeyḥ) 789
 Muḥyi'd-dîn bin Ya'kûb 403
 Muḥyi'd-dîn (Bostân-zâde) 1199, 1230
 Muḥyi'd-dîn (Cürcân Efendi) 430
 Muḥyi'd-dîn Çelebi (Fenâri-zâde) 49
 Muḥyi'd-dîn Çelebi (Müftî) 427
 Muḥyi'd-dîn (Dülger-zâde) 753
 Muḥyi'd-dîn Efendi 811
 Muḥyi'd-dîn Efendi (Çivi-zâde, Şeyḥü'l-
 islâm) 382
 Muḥyi'd-dîn (Ehlice) 415
 Muḥyi'd-dîn (Fenâri-zâde, Mevlânâ) 94
 Muḥyi'd-dîn Furfirî (Şeyḥ) 460
 Muḥyi'd-dîn (Hâkîm Efendi) 774
 Muḥyi'd-dîn (Hâkîm-zâde) 418
 Muḥyi'd-dîn-i Arabî (Şeyḥ) 636
 Muḥyi'd-dîn-i Ekber (Şeyḥ) 451
 Muḥyi'd-dîn-i Fenâri 420, 443, 610, 768
 Muḥyi'd-dîn (İmâm-zâde) 445
 Muḥyi'd-dîn-i İskilibî (Şeyḥ) 398, 457,
 762
 Muḥyi'd-dîn-i Qarabâgi 399
 Muḥyi'd-dîn-i Kocavî (Şeyḥ) 457
 Muḥyi'd-dîn-i Menteşevî 430, 435
 Muḥyi'd-dîn (Kâra, Mevlânâ) 414
 Muḥyi'd-dîn (Kırtâs-zâde, Mevlânâ) 404
 Muḥyi'd-dîn (Mevlânâ) 399, 745
 Muḥyi'd-dîn (Monlâ) 436
 Muḥyi'd-dîn Niksâri-zâde 768
 Muḥyi'd-dîn (Rûmili Kâdir'askeri, Fenâri-
 zâde, Mevlânâ) 115
 Muḥyi'd-dîn (Rûmili Kâdir'askeri,
 Mevlânâ) 95

- Muhyî'd-dîn (Şeyh) 451, 458, 460, 461, 778
 Muhyî Efendi 866
 Muhyî-i Diğer 834
 Muḥzır Kulu 461, 464
 Mu'idi 603
 Muḳaddirü'l-umür 965
 Murâd 244, 856
 Murâd Ağa (Hadım) 239
 Murâd Beg 160, 189
 Murâd Beg (Bayındıroğlu) 114, 143
 Murâd Beg (Ġâzi) 160
 Murâd Beg (Ķapudan) 244
 Murâd Beg (Mücâhid) 181
 Murâd bin Selîm Hân (Sultân) 843, 1185
 Murâd Çelebi 318, 384, 738
 Murâd Hân 845, 904, 1185
 Murâd (Hân) 845, 877
 Murâd Hân bin Selim Hân (Sultân) 240, 882, 984, 989
 Murâd Hân bin Sultân Selim Hân (Sultân) 842
 Murâd Hân bin Sultân Selim Hân bin Sultân Süleymân (Sultân) 843
 Murâd Hân-ı Şâliş (Sultân) 366, 407, 487
 Murâd Hân İbn Orhân Hân Ġâzi 843
 Murâd Hân İbn Sultân Selim Hân (Sultân) 158
 Murâd Hân (Sultân) 842
 Murâd Hân (Sultân) 240, 353, 354, 369, 373, 462, 652, 726, 728, 729, 731, 789, 848, 856, 857, 864, 870, 873, 968, 1032, 1041, 1061, 1073, 1124, 1146, 1161, 1164, 1167, 1179, 1180, 1185, 1186, 1187, 1191, 1223, 1233, 1259, 1266, 1270, 1288
 Murâd-ı Evvel (Sultân) 353
 Murâdiyye 491
 Murâdiyye (Medresesi) 438, 447
 Murâdiyye Medresesi 417, 447
 Murâd (Kethudâ) 387
 Murâd Paşa 652, 653, 668, 736, 1062, 1064, 1274
 Murâd Paşa (Ķara) 376, 654
 Murâd Paşa (Şeytân) 378
 Murâd (Sultân) 37, 65, 308, 646, 727, 739, 843, 845, 940, 1061, 1077, 1161, 1186, 1191, 1196, 1199, 1202
 Murâd (Süklinoğlu) 83
 Murtaẓâ Oğlan 171
 Mûsâ Ağa 889
 Mûsâ Beg 50
 Mûsâ (Emîr) 33
 Mûsâ (Hâzret-i) 759, 877
 Muşâhib Şems Paşa bk. Şems Paşa (Muşâhib)
 Mûsâ (Hz.) 490, 763
 Mûsâ (Ķara) 50
 Mûsâ Kâzım (İmâm) 146
 Muşannifek Alî bk. Alî Muşannifek (Mevlânâ, Şeyh)
 Mûsâ Paşa 370, 371, 463
 Mûsâ Paşa (Arz-ı Rûm Beglerbegisi) 207
 Mûsâ Rızâ (İmâm) 257
 Müsevi 698
 Muşhaf 614
 Muşhaf-ı Şerif 239, 347, 434, 907, 1288
 Muşli Çelebi (Defterdâr, Maḥmûd Efendi-zâde) 639
 Muşlihu'd-dîn 82
 Muşlihu'd-dîn bin Dâvûd 752
 Muşlihu'd-dîn bin Muhyî'd-dîn 444
 Muşlihu'd-dîn bin Nûru'd-dîn (Şeyh) 333
 Muşlihu'd-dîn (Birgili) 394
 Muşlihu'd-dîn (Bostân Efendi) 754
 Muşlihu'd-dîn (Çâk) 399
 Muşlihu'd-dîn (Çâk, Mevlânâ) 399
 Muşlihu'd-dîn (Gündüz) 457
 Muşlihu'd-dîn-i Menteşevi 435
 Muşlihu'd-dîn (Küçük) 435
 Muşlihu'd-dîn (Küçük Bostân) 755
 Muşlihu'd-dîn Lâri 766, 1206
 Muşlihu'd-dîn Maşdar bk. Monlâ Maşdar (Muşlihu'd-dîn)
 Muşlihu'd-dîn Merkez 458
 Muşlihu'd-dîn (Merkez) 775
 Muşlihu'd-dîn (Mevlânâ) 412, 423, 424, 427, 435
 Muşlihu'd-dîn Mi'mâr-zâde 334
 Muşlihu'd-dîn (Sultân Cihângîr H'âcesi) 752
 Muşlihu'd-dîn Sürûri 427
 Muşlihu'd-dîn (Şeyh) 333, 457, 461
 Muşlihu'd-dîn (Taşköpri-zâde) 421

- Muşlihu'd-din Taşköpri-zâde 427
 Muştafâ 468, 532, 590, 662, 783, 801, 803, 820, 1043
 Muştafâ Ağa 251, 350, 517, 569, 570, 1088
 Muştafâ Âli 985
 Muştafâ Beg 82, 656, 658, 922, 924, 1107, 1114
 Muştafa Beg (Birecik Begi) 88
 Muştafâ Beg (Mefreş) 656
 Muştafâ Beg (Nişancı, Celâl-zâde) 390
 Muştafâ bin Celâl Tevki'i 581
 Muştafâ bin Seyyidi 419
 Muştafâ bin Süleymân Hân (Şeh-zâde Sulţân) 414
 Muştafâ (Bir Za'im) 912
 Muştafâ (Celâli) 262, 264
 Muştafâ Çävüş 1161
 Muştafâ Çelebi 54, 383, 444, 572, 602, 606, 639, 643, 741, 911, 1076
 Muştafâ Çelebi bin Celâl 55
 Muştafâ Çelebi (Celâl-zâde) 100, 340, 384
 Muştafâ Dede 1128
 Muştafâ (Düzme, Celâli) 260
 Muştafâ (Ġâzi) 238
 Muştafâ (Hâci) 641
 Muştafâ Hân 221, 350, 645
 Muştafâ (Kara) 375, 637
 Muştafâ (Karga) 637, 638
 Muştafâ (Kemânger, Sinoblu, Hâci) 637
 Muştafâ Kerhuda 835
 Muştafâ (Mîr) 218
 Muştafâ Paşa 48, 49, 67, 103, 169, 289, 290, 291, 314, 315, 316, 321, 322, 323, 324, 328, 354, 358, 653, 654, 657, 658, 663, 665, 668, 671, 673, 674, 678, 681, 693, 695, 704, 705, 706, 707, 716, 725, 730, 732, 735, 736, 737, 747, 749, 864, 875, 876, 878, 902, 905, 933, 940, 944, 945, 954, 961, 970, 977, 978, 1019, 1039, 1043, 1051, 1115, 1116, 1137, 1167, 1183
 Muştafâ Paşa Câmî'i 776
 Muştafâ Paşa İbn Ayâs Paşa 1237
 Muştafâ Paşa İbn Ca'fer Paşa 705
 Muştafâ Paşa (Kara) 375, 391, 655
 Muştafâ Paşa (Kızıl Aĥmedlü) 291, 313, 318, 360, 373
 Muştafâ Paşa Köprisi 337
 Muştafâ Paşa (Lâlâ) 153, 158, 169, 282, 286, 292, 293, 356, 377, 653
 Muştafâ Paşa Medresesi 408, 410, 416, 759
 Muştafâ (Sulţân) 38, 110, 115, 169, 199, 220, 221, 223, 226, 227, 349, 358, 467, 488, 533, 582, 642, 645, 646, 824, 844, 846
 Muştafâ (Şeh-zâde) 225
 Muştafâ (Şeh-zâde Sulţân) 217, 220, 348, 414, 415, 428, 470, 560, 620, 656, 729
 Muştafâvî 116, 1175, 1227
 Muştafâ-yı Nişânî (Celâl-zâde Emîr) 147
 Muş Şahrâsi bk. Şahrâ-yı Muş
 Muştör 216
 Muţahhar 653, 660, 668, 676, 681, 688, 689, 1065, 1121, 1126
 Muţahhar-ı Leng 669, 670, 672, 675, 678, 683, 688
 Muţahhar İbn İmâm 688
 Muţavvel 438
 Mużaffer Hân 141, 143
 Mużaffer Paşa 377, 705, 707, 710
 Mużaffer Sırrı 806
 Mu'zân 683
 Mübârek Girây 922, 924
 Mübârizü'd-devle Mîrzâ Muĥammed bk. Muĥammed (Mübârizü'd-devle, Mîrzâ)
 Müdâmî 599, 711
 Müdâmî (Monlâ) 712
 Müderris 759
 Müderris Köyi 55
 Müdeyn 725
 Mü'eyyed-zâde 396, 398, 403, 408, 439, 512
 Mü'eyyed-zâde Efendi 396
 Mü'eyyed-zâdeler 413
 Mü'eyyed-zâde Şeyĥ Hâci Çelebi bk. Hâci Çelebi (Mü'eyyed-zâde, Şeyĥ)
 Mü'ezzin-zâde 716
 Müftî-zâde 712
 Mülkiĥaş 41

- Mültân 254
Mülteka'l-ebbûr 414
 Mü'min 604
Münâzara-i Kûs u Kûn 563
Münâzarât-ı Hams 1311
Münşe'ât 445, 589, 814
 Münşî 770
 Münşî (Mîr) 258
 Müntakim-i Deyyân 1191
Münyetül-muşallî 343, 414
 Müselmân 497, 498, 544
 Müselmânlar 530, 543
 Müslim 120, 174, 719, 1103, 1162
 Müslimân 98, 109, 316, 899, 913, 1010, 1058, 1181, 1182, 1256, 1302
 Müslimânân 697, 1182
 Müslimânlar 99, 132, 137, 163, 183, 241, 266, 290, 352, 356, 437, 458, 465, 651, 679, 701, 715, 1119, 1136, 1143, 1148, 1184, 1224, 1231, 1235, 1248, 1250, 1253, 1255, 1256, 1259
 Müslim Çelebi 559
 Müslime 1103
 Müslim Hân 1110
 Müslimî 584, 600
 Müslimîn 54, 63, 69, 73, 80, 85, 117, 118, 137, 138, 160, 163, 165, 179, 184, 203, 210, 211, 215, 246, 339, 390, 465, 647, 649, 653, 666, 672, 701, 702, 703, 715, 717, 718, 719, 721, 723, 845, 848, 880, 909, 917, 920, 930, 953, 977, 1005, 1009, 1011, 1017, 1048, 1056, 1059, 1061, 1067, 1071, 1077, 1110, 1111, 1115, 1145, 1153, 1155, 1159, 1160, 1163, 1165, 1166, 1169, 1174, 1179, 1196, 1234, 1236, 1241, 1244, 1253, 1254, 1255, 1282, 1284, 1287
 Müslimün 725
 Müslüman 986, 988
 Müste'ân 1001, 1033
 Müşettitü'ş-şeml 58
 Müşterî 119
 Müттақî 437
- N**
Nâdirül-mahârib 40, 276
 Naḥcivân 232, 233, 235, 260, 367, 368, 392, 881, 904, 925, 926, 979, 1102
 Naḥcivân Şahrâsı 233
 Nâhid 884, 935
Nahlistân 825
 Na'imî 609, 610
 Na'imî-i Şânî 610
 Na'ker-i A'lâ 683
 Naḳḳâş Şahḳulı bk. Şahḳulı (Naḳḳâş)
 Naḳılaḳmer 683
 Naḳşa Aḫası 866
 Naḳşbendiyye 428, 476, 518, 533, 534, 559, 560, 588, 774, 807
 Naḳşî 611
 Namor 242
 Naşarâ 108, 191, 726, 1016
 Nâşîrbûr 253
 Nâşîr (Hâkim) 574
 Nâşîrül-mülk 249, 250
 Naşrânî 448
 Naşrüd-din (H'âce) 314
 Naşûḫ Beg 323
 Nâyî (Kaşşâb-zâde) 643
 Nazar Paşa 1048
 Nazmî 608
 Nebefred Ḳal'ası 725
 Nebevî 504, 1175, 1176, 1227
 Nebeviyye 269, 625, 1073
 Nebî 385, 767, 816, 951, 1200
 Nebî Dede 816
 Necâte 137
 Necâti 527, 815, 828
 Necd 247, 724
 Necd Arabı 247
 Necmî Çelebi 772
 Necmü'd-din Meḫemmed (Monlâ) 772
Nefehâtül-'aşk 452, 453
Nefhatül-ezhâr 1299
 Nehârî 614
 Nehr-i Aras 1040
 Nehr-i Âşî 44, 72, 202, 904, 1028
 Nehr-i Furât 228
 Nehr-i İtil 647, 649, 722
 Nehr-i Ḳabur 905
 Nehr-i Ḳanıḳ 905, 906, 916
 Nehr-i Kür 900, 908, 923, 929, 974, 975
 Nehr-i Meriç 337

- Nehr-i Nil 355
 Nehr-i Özi 1166
 Nehr-i Rûzbâzî 1002
 Nehr-i Şâmûr 1002, 1005
 Nehr-i Şâva 45
 Nehr-i Ten 961
 Nehr-i Tırava 319
 Nehr-i Tise 210
 Nehr-i Ton 647, 648
 Nehr-i Tuna 45, 80, 170, 1163, 1165, 1178
 Nemçe 102, 105, 106, 109, 116, 124, 159, 1150, 1165, 1171, 1182, 1285, 1287
 Nemrûd 198, 217, 827, 877
 Nerimân 494, 658, 1015, 1025, 1052, 1094
 Nesimî Çävüş 678
 Netaşlı 1286
 Netel Kâl'ası bk. Kâl'a-i Netel
 Nevâli (Mevlânâ) 1015, 1212
 Nevâyî 255, 539, 1212
 Nevbahâr-zâde 390
 Nevbahâr-zâde Beg 390
 Nev'î 1215
 Nev'î (Mevlânâ) 1191
 Nev'î (Monlâ) 1215, 1216
 Nev'îzâde Atâyî bk. Atâyî (Nev'îzâde)
 Nevrûz Ahmed Sulţân 257
Nezâ'ir-i Nazmî 608
 Nişâri 605
 Nigâhî 611
 Nigâri 597, 643, 644, 839
 Nigbolî 261, 636, 940, 997, 1237
 Nigde 391, 833, 920
 Nihânî 363, 614, 642, 644, 789, 817, 840, 841
 Nihâvend 1109, 1110, 1119, 1120
 Nihâvend Kâl'ası bk. Kâl'a-i Nihâvend
 Nişâbî 610
 Niksâr 427, 751
 Nil 49, 50, 59, 64, 617, 803 ayrıca bk. Nehr-i Nil
 Nilûf 121
 Ni'metî 609
 Ni'metî Beg 612
 Ni'metu'llâh 609
 Ni'metu'llâh Çelebi 609
 Ni'metu'llâhiler 189
 Ni'metu'llâh Rüşenî-zâde 438
 Nîrserân 878
 Nişâbûr 258
 Nişâncı Beg 390
 Nişânî 147, 384, 606, 742
 Nişânî (Celâl-zâde) 576
 Nişânî (Celâl-zâde, Mevlânâ, Mir) 263
 Nişânî Beg 104
 Nişânî Beg (Celâl-zâde) 57, 156
 Nişânî Celâl-zâde (Mevlânâ, Mir) 187
 Nitaş 648
 Niyâzâbâd 1000
 Niyâz Beg 905
 Nişâm-ı Peyrîze (Şeyh) 252
 Nişâm-ı Velî (Şeyh) 256
 Nişâmî 541, 562
 Nişâmî-i Rûmî 1193
 Nişâmî (Şeyh) 251, 825
 Nizâmülmülk 1297
 Nişâm (Seyyid) bk. Seyyid Nişâm
 Nobrân 158
 Noğay 930, 960, 1274
 Noğay Tatarı 930, 1038
Noğatî'l-ilm 397
 Nova 182
 Novaberde 600
 Nova Kâl'ası 181, 182 ayrıca bk. Kâl'a-i Nova
 Nüh 306, 332, 613, 938
 Nüh Efendi (Anatolî Timârları Defterdârı) 88
 Nühî 612
 Nüh Nebî 320
 Nüh Nebî (Hâzret-i) 718
 Nüh Necî 800, 1015, 1268
 Nuh Peygamber 307
 Nüh Tûfânî 145
 Nuşayr 683
 Nuşûd 236
 Nu'mân 1192, 1199
 Nûrbânü 853
 Nûrbânü Hâtûn 847
 Nûrî 613
 Nûru'd-dîn Hâmza 461
 Nuşretâbâd Kâl'ası bk. Kâl'a-i Nuşretâbâd
Nuşret-nâme 913, 923, 931

Nüşirevân 511, 906, 1046, 1162
 Nüşirevân-ı Âdil 54, 909, 914
 Nüş Mirzâ 171
 Nuṭṭî 1192, 1198
 Nüceyle 724
 Nüveyr (Şeyḥ) 1139
 Nüvisî 586
Nüzhetü'l-elhâz fi 'Ademi Vaz'i'l-elfâz 425

O-Ö

Oşmân 1294
 Oşmân Beg 363, 1177
 Oşmân bin Affân 877, 1033, 1061
 Oşmân Çelebi 588
 Oşmân (Deli) 677, 1079, 1080, 1082, 1084, 1087, 1089, 1091
 Oşmân Hân Gâzî 857
 Oşmân (Hz.) 321, 912, 1001, 1003
 Oşmânî 70, 82, 101, 167, 195, 261, 310, 314, 335, 427, 446, 491, 654, 727, 758, 844, 867, 868, 869, 889, 964, 981, 1026, 1036, 1041, 1058, 1125, 1154, 1157, 1198, 1216, 1218, 1290
 Oşmâniyân 195, 281, 547, 627, 678, 929, 995, 1005, 1024, 1055, 1072, 1082, 1085, 1087, 1213, 1217, 1219, 1268
 Oşmâniyye 38, 381, 425, 463, 645, 652, 704, 1065
 Oşmânlu 1019, 1025
 Oşmân (Malçoç Beg Oğlu) 389
 Oşmân (Nâm Vekil-i Hârc) 975
 Oşmân (Paşa) 1033, 1034, 1035
 Oşmân Paşa 204, 235, 366, 367, 654, 655, 656, 658, 661, 663, 665, 667, 668, 671, 673, 674, 675, 682, 706, 878, 888, 892, 905, 910, 912, 922, 923, 928, 929, 930, 960, 961, 970, 995, 996, 999, 1001, 1003, 1007, 1009, 1011, 1012, 1020, 1023, 1030, 1031, 1036, 1038, 1049, 1051, 1061, 1065, 1067, 1077, 1078, 1125, 1203, 1244, 1245, 1247, 1249
 Oşmân Paşa bin Özdemür Paşa 690
 Oşmân Paşa İbn Özdemür Paşa 1161
 Oşmân Paşa (Özdemüroğlu) 655, 663
 Oşmân Paşa (Özdemür Paşa Oğlu) 666
 Oşmân (Sulṭân) 646, 844, 846

Oşmân Şâh Beg 387
 Oğlan Kapudan 240
 Oğlan Memi 740
 Oğlan Memi Çelebi 350, 739
 Oğuzlar 1249
 Oḡri 940
 Oḡçı-zâde 866
 Oḡmeydânı 625, 628, 632, 637
 Oltı 899, 912
 Oraman 236
 Ordu-yı Hümâyün 38, 69, 76, 81, 118, 119, 121, 125, 142, 170, 171, 199, 200, 209, 220, 229, 231, 233, 254, 329, 348, 903, 909, 917, 951, 972, 1061, 1062, 1069, 1112, 1228, 1276, 1279, 1287, 1291
 Orḡân Hân 286
 Oruc 131, 132, 136, 137
 Oruc Gâzî 136
 Oruc Kapudan 132, 133
 Oruc Re'is 134
 Oşıkama 1044
 Oşmân (Hâkim) 448
 Osman Hân 302
 Osmanlı 1305, 1306, 1307, 1309, 1311, 1312
 Oşmân (Melik) 1121
 Oşmân (Mevḡûfâtî) 1131
 Oṭağ-ı Hümâyün 46, 319, 333, 1280
 Ömer 629
 Ömer Ağa 873
 Ömer Beg (Hıbbî) 507
 Ömer Beg (Mîr-livâ-yı Şafed) 973
 Ömer bin Hıṭṭâb 914
 Ömer (Hâkim İstefân Oğlu, Mîrzâ) 912
 Ömer (Hâzret-i) 916, 960
 Ömer (Hz.) 225, 321, 704, 1001
 Ömer (Malçoç Beg Oğlu) 389
 Ömer Paşa 1049, 1050, 1068
 Ömer (Sulṭân) 846
 Ömer (Usta) 638
 Ösek 119, 122, 123, 124, 189
 Ösek Ḳal'ası 119, 123 ayrıca bk. Ḳal'a-i Ösek
 Öynek Ḳal'ası bk. Ḳal'a-i Öynek
 Özdemür 364
 Özdemür Beg 364

- Özdemür (Paşa) 365, 366
 Özdemür Paşa 365, 663, 666, 671, 678,
 892, 910, 1065
 Özi Nehri bk. Nehr-i Özi
- P**
- Papa 68, 177, 855, 1162, 1175
 Papoca 119
 Pärkiz 252
 Parmağ Kapu 1263
 Parmağ Kapusu 1263
 Pasin 202, 291, 916, 922, 941
 Pasin Ovası 972
 Paşkalya 596
 Paşalu 1094
 Paşa-zâde 597
 Patrandaryaş 211, 212
 Paveli 265
 Paves 264
 Payas K'al'ası 354
 Payon 267
 Peç 1165, 1177, 1272
 Peçi 210
 Peç K'al'ası 1165, 1272, 1274
 Peçkerek K'al'ası 210
 Peçüy 189
 Penes 243
 Peng 208
 Pengerd 208
 Pereme Boğazı 507, 521
 Perem Perî 109
 Perençe 265
 Pereni Petri 119
 Perestâk 257
 Perî-zâde 815
 Pertev (Paşa) 359
 Pertev Paşa 153, 236, 277, 312, 313, 317,
 324, 329, 358, 693, 710, 716, 717,
 719, 731
 Pertev Paşa Serâyı 1031
 Pervâne (Dîvâne) 91
 Perverdgâr 162, 328, 1022
 Pervîn 91, 364, 509, 907, 935, 1073
 Pervîz (Beg) 670
 Pervîz Çävüş 1235
 Pervîz Efendi 318, 803
 Pervîz (Mîr) 686
- Perzinçe 329
 Pesprim 1153
 Peşen 1025, 1094
 Peşeng 1288
 Peşte 77, 188, 900, 1135
 Peşte K'al'ası bk. K'al'a-i Peşte
 Peten 252
 Petri 172
 Peygâmbet Hâzretleri 913
 Peygâmbet (Hz.) 631, 1162
 Pıraça 350, 733
 Pırt Aĥmed (Boyacıoğlu) 640
 Pilâver 927
 Pilâver K'al'ası 927
 Pilever 1108
 Pilvar 119
 Pîr Aĥmed Leys-zâde bk. Aĥmed (Leys-
 zâde, Pîr)
 Pîr Aĥmed Çelebi bk. Aĥmed Çelebi (Pîr,
 Mevlânâ)
 Pîreveze 133, 177, 717
 Pîreveze Boğazı 178
 Pîreveze K'al'ası 171
 Pîrî Beg 81, 85, 86, 93, 96, 97, 220, 244,
 259
 Pîrî Beg (Ramazânoğlu) 84
 Pîrî Çelebi (Kâğı) 509
 Pîrî (Çizmecî) 638
 Pîr-i Dihlevî 255, 256
 Pîrî Hâlife 456
 Pîrî Kıpudan 243, 260
 Pîrî Ketĥudâ 1129
 Pîrî Paşa 45, 92, 111, 114, 199, 279, 338,
 339, 340, 341, 352, 369, 370, 401,
 525, 743, 1024
 Pîrî Paşa (Ramazânoğlu) 291
 Pîriştineli 602, 612
 Pîrizrîn 541, 604, 614, 705
 Pîrlik K'al'ası bk. K'al'a-i Pîrlik
 Pîr Sultân 886
 Pîyâdeoğlu 1120
 Pîyâle Beg 132, 264, 563
 Pîyâle Beg (Kıpudan) 265
 Pîyâle Paşa 153, 264, 313, 315, 470, 693,
 705, 708, 723, 728
 Poğdoğançe 123
 Poĥlı Deñiz 1196

Poḫyidi Re'is 643, 839
 Poḫyidi Re'is H'âce-zâde bk. H'âce-zâde
 (Poḫyidi Re'is)
 Pojeğa 123, 124, 292, 323, 388, 730, 731,
 744
 Pojeğa Qal'ası 124
 Pojneq 887
 Polata 1153
 Polya 132, 159, 161
 Polya Yağaları 159, 163
 Polya Yağası 132
 Portuqal 168, 169, 177, 183, 184, 243,
 244, 245, 246, 248
 Poṭşân 172
 Poz 253

R

Rab 72, 126, 285, 470, 546, 593, 626,
 686, 743, 795, 907, 915, 1198, 1288,
 1302
 Rabbânî 129, 149, 224, 877, 901, 1190,
 1198
 Rabb-ı Mecîd 669
 Rabbü'l-erbâb 913
 Raçe Qal'ası bk. Qal'a-i Raçe
 Radik 208
 Raḫîkî 517, 570
 Rahmân 31, 724
 Raḫmân 103, 246, 397, 934, 938, 1138
 Raḫmânî 1117
 Raḫmî 224, 515, 517, 590
 Raḫmî Çelebi 515
 Raḫmî-i Burüsevi 224
 Raḫḫa 1274
 Ramazân (Fiğânî) 574
 Ramazân Hâlife 458
 Ramazâniyân 45, 220, 230, 286
 Ramazânlu 386
 Ramazânoglu Piri Beg bk. Piri Beg
 (Ramazânoglu)
 Ramazân Paşa 726, 932
 Ramazân (Şeyḫ) 460, 776
 Ramazân (Vizeli, Şeyḫ) 775
 Ramazân-zâde 386, 411
 Ramazân-zâde (Meḫammed Çelebi) 385
 Ramor 123
 Rasac Qal'ası bk. Qal'a-i Rasac

Râşid (Emîr) 170
 Râşid (Meğâmisoglu, Emîr) 170
 Reşûn Qal'ası bk. Qal'a-i Reşûn
 Ratinav 120
 Ratoş 119
 Râvân 724
Ravzatü't-tevhîd 456
Ravzatü's-sühedâ 490, 572
Ravzû'r-reyâḫin 429
 Râyetî 369
 Râyetî (Maḫmûd Paşa) 369
 Râyî 801
 Râyî-i Şânî 802
 Râyî (Şarı) 802
 Râzî (Îmâm) 548
 Râziye Hâtûn 861
 Receb Re'is 244
 Ref'i-i Leng 803
 Refîkî 526
 Re'is Meḫammed bin Naşûḫ bk.
 Meḫammed bin Naşûḫ (Re'is)
 Remzî 519, 520
 Remzî Efendi (Burûsalı) 519
 Renbil 243
 Resmî 579
 Resûl (Hz.) 409, 513, 562, 627, 902, 1228
 Resûl-i Ekrem 890, 924
 Resûl-i Hudâ 132
 Resûl-i Mennân 1175
 Resûl-i Seyyidü'l-enâm 926
 Resûlullâh 178, 693, 768, 916, 1228
 Resülü's-şakaleyn 692
 Revâfiz 86, 146, 155, 206, 233, 234, 302,
 336, 880, 891, 893, 894, 923, 952,
 959, 981
 Revân 233, 291, 293, 855, 878, 936,
 950, 951, 952, 953, 979, 1039, 1040,
 1041, 1042, 1047, 1051, 1065, 1224
 Revân Qal'ası 233
 Rey 245, 258
 Rıdvân 1133
 Rıdvân Ağa 1095, 1171
 Rıdvân Çävüş 1132
 Rıdvân Çelebi (Nigbolulu) 519
 Rıdvân (Mürted) 1243
 Rıdvân Paşa 375, 652, 668, 736, 936, 954
 Rıdvân Paşa bin Muştafâ Paşa 651

- Rizâ Baba Maḥmūd 519
 Rizâyi 518, 519
 Ridâ' 682
 Rîm Papa 68, 1165
 Rind ü Zâhid 572
 Risâle fî Tefîri Ayeti'l-vuzû' 425
 Risâle fî Tefîri Qavlihi Te'âlâ Hüve'llezi
 balâka lekum mâ fî'l-arḍi cemî'an 425
 Risâle-i Bâbiyye 913
 Risâle-i Câmî'a li-Vasfî'l-ulümi'n-nâfi'a
 425
 Risâle-i Kalemîyye 557, 609, 765
 Risâle-i Seyfiyye 765
 Risâle-i Şemsiyye 831
 Risâle-i Yâ'îyye 999
 Risâletü't-ta'rifve'l-lâm fî Halli Müşkilâti'l-
 ḥaddi't-tâm 425
 Riyâzi 520, 521, 522, 824
 Riyâzi-i Diğer 522
 Rodos 47, 49, 56, 68, 100, 131, 132, 177,
 390, 399, 434, 435, 437, 635
 Rodos Cezîresi 435, 847
 Rodoscuḳ 347, 487, 782, 783
 Rodos Qal'ası bk. Qal'a-i Rodos
 Rodosk 123
 Rosni 140
 Rudnik 382
 Ruhâ 205, 940
 Rûhî 711, 712, 803, 804, 805, 824
 Rûhî (Mevlânâ) 712
 Rûhî (Monlâ) 711
 Rûḥu'l-ḳuds 1266
 Rûhulkudüs 426
 Rûm 40, 43, 44, 53, 59, 65, 67, 81, 84,
 85, 87, 131, 140, 142, 144, 148, 161,
 169, 184, 189, 192, 199, 208, 220,
 223, 227, 231, 255, 260, 261, 269,
 272, 274, 289, 291, 293, 297, 298,
 299, 307, 309, 311, 317, 333, 335,
 342, 346, 356, 360, 366, 368, 372,
 373, 374, 393, 397, 398, 399, 400,
 404, 408, 410, 413, 420, 421, 422,
 425, 427, 442, 443, 448, 454, 459,
 460, 475, 484, 495, 498, 504, 507,
 525, 528, 543, 556, 560, 562, 571,
 578, 584, 585, 590, 591, 602, 603,
 624, 629, 665, 667, 679, 691, 696,
 704, 724, 742, 756, 766, 807, 813,
 821, 822, 823, 824, 827, 828, 859,
 864, 866, 876, 877, 878, 879, 892,
 910, 911, 928, 938, 940, 941, 950,
 951, 990, 1001, 1002, 1009, 1016,
 1064, 1083, 1106, 1111, 1123, 1141,
 1160, 1162, 1193, 1194, 1206, 1207,
 1208, 1217, 1219, 1238, 1239, 1240,
 1269
 Rûmî 279, 294, 407, 572, 673, 679, 711,
 712, 971
 Rûmiler 254, 255, 300, 669, 671, 1091
 Rûmili 44, 49, 64, 67, 69, 71, 74, 78, 85,
 94, 95, 100, 103, 110, 114, 115, 117,
 124, 125, 128, 133, 139, 160, 169,
 172, 177, 182, 185, 186, 188, 189,
 190, 192, 198, 199, 204, 209, 213,
 214, 215, 217, 218, 220, 221, 227,
 231, 236, 241, 264, 289, 291, 292,
 316, 318, 322, 327, 328, 339, 341,
 347, 349, 351, 352, 353, 355, 357,
 360, 368, 369, 371, 372, 373, 374,
 379, 384, 396, 431, 456, 518, 545,
 577, 603, 612, 614, 616, 705, 706,
 707, 708, 728, 729, 730, 731, 735,
 741, 744, 754, 767, 769, 777, 782,
 848, 860, 864, 867, 885, 891, 921,
 935, 938, 940, 951, 978, 991, 992,
 997, 1000, 1002, 1003, 1005, 1012,
 1038, 1059, 1068, 1108, 1124, 1129,
 1143, 1144, 1147, 1148, 1157, 1170,
 1178, 1201, 1213, 1215, 1216, 1223,
 1227, 1236, 1237, 1241, 1257, 1270,
 1275, 1278, 1285, 1302
 Rûmilili 1054
 Rûmiyân 256, 302, 478, 672, 675, 677,
 689, 981, 1069, 1088, 1091, 1118,
 1178
 Rûmlar 1272
 Rumûzî 665, 805
 Rumûzî (Monlâ) 665
 Rûs 68, 268, 647, 648, 649, 652, 722,
 736, 737, 822, 960, 1009, 1010,
 1011, 1028, 1031, 1038, 1274
 Ruscuḳ 487, 1184, 1233, 1253, 1256
 Rusta (Livâsi) 912
 Rûşeni-zâde (Mevlânâ) 439

- Rüzbâzî Nehri bk. Nehr-i Rüzbâzî
 Rüknü'd-dîn (Şeyh) 254
 Rüstem 38, 39, 85, 169, 224, 225, 294,
 302, 318, 348, 350, 357, 371, 394,
 442, 516, 621, 660, 730, 886, 939,
 979, 1031, 1060, 1155, 1157, 1160,
 1230, 1284, 1288
 Rüstem Hâlife (Pilâver Sulţanı) 927
 Rüstem Hân 1000
 Rüstem Hân bin Hüsâm Hân 1003
 Rüstem-i Zâl 1277
 Rüstem (Mîr) 213
 Rüstem Paşa 152, 169, 180, 182, 196,
 202, 220, 223, 224, 225, 226, 227,
 237, 239, 259, 263, 287, 288, 292,
 344, 345, 346, 348, 349, 350, 351,
 357, 377, 382, 384, 388, 389, 393,
 396, 431, 442, 444, 491, 518, 531,
 582, 604, 606, 613, 620, 621, 622,
 642, 728, 735, 739, 745, 755, 771,
 773, 774, 835, 960, 1074, 1147,
 1180, 1203
 Rüstem Paşa (Güzelce) 366
 Rüstem Paşa Medresesi 440, 761, 762
- S-Ş**
- Sa'âdet (Girây) 127
 Sa'âdet Girây 127, 924, 1026
 Sa'âdet Girây Hân 127, 1025, 1026
 Sa'âdet Girây Hân (Kırım Hânı) 127
 Sa'âdet Hân 127
 Sa'âdet-nâme 489
 Şâbirî 543
 Şabrî 586
 Şabûhî 584, 585
 Şaçlu Emîr 408, 413, 431, 536, 582, 776
 Şaçlu Zamân 819
 Sa'dâbâd 141
 Sa'd bin Ebî Vaqqâş 625, 627
 Sa'd bin Muâz 1285
 Sa'd Çukuru 290, 291, 905
 Sâdeddin (b. Hasan Cân) 1198
 Şâdıķ (Şa'ir) 810
 Sa'dî Çelebi 96, 396, 414, 745, 767
 Sa'dî Çelebi İbn Tâc 417
 Sa'dî Efendi 95, 485, 581, 760, 769, 772,
 775
- Sa'dî-i Şirâzî 275
 Sa'drev (Livâsî) 912
 Şadrî 811
 Şadruş-şerî'a 407, 438, 445, 446
 Şadrü'd-dîn (Mîr) 425
 Şadrü'd-dîn (Şeyh) 254, 284
 Sa'du'llâh bin İsâ 395
 Sa'du'llâh (Mevlânâ) 419
 Sa'du'llâh (Şazeli-zâde, Şeyh) 419
 Sa'dü'd-dîn 95
 Sa'dü'd-dîn (bin Hasan Cân) 1198
 Sa'dü'd-dîn bin Hasan Cân 849, 932
 Sa'dü'd-dîn bin Hasan Cân (Mevlânâ)
 1197, 1199
 Sa'dü'd-dîn (Hasan Cân-zâde, Mevlânâ)
 991
 Sa'dü'd-dîn (Mevlânâ) 1201, 1288
 Sa'dü'd-dîn (Monlâ) 1200
 Sa'dü'd-dîn (Sa'dî Efendi) 581
 Sa'd Vaqqâş Kendi 1109
 Şafa 591
 Şafa Efendi 775
 Şafed 44, 287, 390, 391, 392, 730, 864,
 973
 Şafet 124
 Şaffâr 536
 Şafi 941, 973
 Şafi Hâzretleri (Şeyh) 961
 Şafi (Mevlânâ) 941, 973
 Şafiyye (Hâtün) 847
 Şafiyye Hâtün 846, 847
 Şafiyyu'llâh 627
 Şafiyyü'd-dîn (Şeyh) 459
 Sâfûr 604
 Sâfûr-nâme 604
 Sâğarî 525, 526
 Şağrııcı (Filibeli) 639
 Şahbân 683
 Şahib Girây Hân 127, 171
 Şahib-i Hâbir 1187
 Şahib Kârahişâr 1178
 Şahib-râz 1019
 Şahîfe 88
 Şahn 396, 406, 408, 432
 Şahn-ı Şemâniyye 437
 Şahn (Medresesi) 396, 404, 406, 408, 409,
 410, 412, 417, 424, 438, 442, 444,

- 747, 753, 755, 759, 763, 768, 773
 Şahn Medresesi 413, 471
 Şahrâ-yı Esterğon 1246
 Şahrâ-yı Jerf 974
 Şahrâ-yı Karş 934
 Şahrâ-yı Konya 280
 Şahrâ-yı Mohaç 72
 Şahrâ-yı Muş 203
 Şahretu'llâh 336
 Şahromend Kral 191
 Şahve 119
 Sâ'î 787, 877
 Sâ'î (Monlâ) 876
 Şa'id 45
 Şa'id-i A'lâ 58
 Sâinüddin İbn Türke 1311
 Saççı İskelesi 175
 Saççı Ma'beri 175
 Şakız Cezîresi 729
 Sâkî (Baldır-zâde) 527
 Sâkî-i Encümen-i Felek 263
 Şalâhu'd-din (Şeyh) 285
 Şalâ Muşlisi (Hüdâyî) 616
 Şalınca K'al'ası 1047
 Sâlih 445
 Şâlih bin Celâl-i Tevkî'î 444
 Şâlih Çelebi (Celâl-zâde) 413
 Şâlih Efendi 576, 606
 Şâlih (Hz.) 877
 Şâlihiyye 636
 Şâlih (Mevlânâ) 763
 Şâlih (Mevlânâ, Kara) 412, 413
 Şâlih (Nîrserân Hâkimi, Gâzi) 878
 Şâlih Paşa 380
 Şâlih Paşa (Re'is) 264
 Sâlyâne Sancağı 912
 Sâlyâne (Sancağı) 911
 Sâlyân (Nâm Şehr) 923
 Sâm 205, 494, 966, 1288
 Şamartin 1164, 1170
 Şamedâni 934
 Sâmi Beg 241
 Samsün 759
 Şâmür Nehri bk. Nehr-i Şâmür
 Şan'a 664, 668, 669, 675, 678, 679, 681,
 688
 Şan'an 199, 364, 652, 676
 Sancağdâr Re'is 238
 Şancağ K'al'ası 1156
 Şandalcığa 265
 Şanevber Kâdi (Filibeli) 495
 Şani' 188, 268
 Şani'-i Bi-cün 63
 Santrama 314, 315
 Şarığörez 446, 447, 505
 Şarı Râyi bk. Râyi (Şarı)
 Şarı Ümmî 644
 Şaruhan 169, 199, 223, 231, 763, 909,
 1259
 Şaruhan Beg 896
 Şatılmış (Zâti) 510
 Şatı (Zâti) 510
 Şatırcı (Meşhed Paşa) 1273
 Şâva Nehri bk. Nehr-i Şâva
 Sa'yî (Mevlânâ) 420
 Sâz (K'al'ası) 190
 Seb'a-i Seyyâre 397
 Sebâ Tağı 682
 Sebz 257
 Sebzegerân 258
 Secav 173, 174, 175
 Sedde Boğazı 243
 Sedd-i İskender 945
 Sedd-i Nüşîrevân 909
 Sedd-i Ye'cüc 909
 Sefer (Visâli) 615
 Segedin 79, 210, 213, 215, 1177
 Segedin K'al'ası 212 ayrıca bk. K'al'a-i
 Segedin 40, 79
 Şehâbi 486, 528
 Seher Bânü 258
 Şehhâre 246
 Sehi Beg 591
 Seksâr 1135, 1173
 Selânik 125, 260, 417, 481, 495, 501,
 587, 597, 755, 1201
 Selemye 228
 Selikî 536
 Selim 46, 494, 498
 Selim bin Süleymân (Şeh-zâde Sulţân) 419
 Selim (Hân) 40, 282, 307, 309, 310, 311,
 312, 726, 1295
 Selim Hân 128, 161, 276, 277, 280, 287,
 288, 289, 290, 291, 292, 308, 352,

- 353, 369, 387, 447, 494, 540, 644,
725, 728, 738, 774, 1194
Selim Hân bin Bâyezîd Hân 511
Selim Hân bin Sulţân Süleymân 199
Selim Hân bin Sulţân Süleymân Hân 363
Selim Hân bin Sulţân Süleymân Hân İbn
Selim Hân 642
Selim Hân bin Sulţân Süleymân Hân
(Sulţân) 866, 1206
Selim Hân bin Sulţân Süleymân Hân (Şeh-
zâde Sulţân) 418
Selim Hân bin Süleymân Hân 376
Selim Hân bin Süleymân Hân (Sulţân)
391, 872
Selim Hân-ı Şânî 370, 779, 823
Selim Hân-ı Şânî (Sulţân) 359, 1041, 1076
Selim Hân (Mısr Fâtihî, Sulţân) 364, 369,
387, 863, 1024, 1206
Selim Hân (Sultân) 842
Selim Hân (Sulţân) 39, 43, 132, 227, 291,
292, 297, 308, 326, 332, 368, 373,
374, 379, 390, 398, 399, 403, 441,
448, 449, 469, 515, 624, 632, 634,
636, 642, 694, 730, 732, 749, 758,
843, 846, 850, 860, 864, 881, 1026,
1045, 1074, 1124, 1193, 1195, 1196
Selim Hân (Sulţân Süleymân Oğlı) 1195
Selim-i Şânî (Sulţân) 40
Selimiyye 723, 1041
Selimiyye (Medresesi) 723
Selim-nâme 473, 668
Selim (Şânî, Sulţân) 337
Selim (Sulţân) 42, 50, 52, 65, 110, 220,
223, 228, 231, 275, 276, 277, 283,
287, 288, 330, 353, 392, 410, 494,
538, 588, 597, 694, 725, 726, 760,
761, 824, 840, 844, 860, 1194
Selim (Şâh) 277, 760, 780, 850
Selim Şâh 275, 642, 643, 657, 665, 666,
694, 704, 727, 731, 732, 735, 741,
742, 760, 796, 874
Selim Şâh (Sulţân) 649, 702, 730, 731,
738, 761, 779, 822, 873, 959
Selim Şâh Beg 171
Selim Şâh bin Sulţân Süleymân Hân
(Sulţân) 727, 850
Selim Şâh-ı Şânî 787, 788, 794, 799, 828,
835, 968
Selim Şâh (Şirhân Oğlı) 254
Selim (Şeh) 278, 279, 306, 308, 642, 645,
845
Şehzâde Selim 276
Selmâ 751
Selmân 494, 528, 969, 1214
Selmân (Mîrzâ) 923
Selvâr Qal'ası bk. Qal'a-i Selvâr
Semâ'î 807
Semati 122
Semender 945
Semender Beg 945
Semender Paşa 1119
Semendire 45, 65, 69, 71, 106, 107, 116,
167, 172, 210, 213, 355, 382
Semerkand 257, 420
Senâî 831
Sencer 267
Septa Qal'ası bk. Qal'a-i Septa
Serânca 1230
Seravaluz 237
Serây (Bosna) 809
Serây-ı Âmire 156, 209, 341, 350, 351,
358, 360, 367, 369, 421, 642, 644,
726, 727, 964, 967, 1026, 1074,
1127, 1188, 1191, 1195, 1258
Serây-ı Atîk 846, 853, 855, 990, 992
Serây-ı Cedid 853
Serây (Kasabası) 752
Serniçe 1156
Serrâc-hâne 854
Server 670
Sevâdu Yera' 689
Sevinç Suyı 1009
Seyâvân 140, 253
Seyâvân Qal'ası 140
Seyf Beg 234
Seyfiyye 768
Seyfû'd-dîn (Ağsağ) bk. Ağsağ Seyfû'd-dîn
Seyhün 252, 1176
Seyrek Muhyî'd-dîn (Meħemmed el-
Hüseynî) 414
Seyyâre 236
Seyyid Alî bin Meymün el-Mağribî bk. Alî
bin Meymün el-Mağribî (Seyyid)
Seyyid Alî (Kâtibi) bk. Alî (Kâtibî, Seyyid)

- Seyyid Baṭṭāl Ġāzī 820
 Seyyidi 250
 Seyyidi Alī 244, 245, 250
 Seyyidi Alī bin Hüseyn 244
 Seyyidi Alī Çelebi 244, 255, 259
 Seyyidi Alī Kaḫapudan 249
 Seyyidi Alī (Kaḫapudan) 250
 Seyyidi (Ayı) 403
 Seyyidi (Bir Müfsid) 96, 97
 Seyyidi Çelebi 769
 Seyyidi Efendi (Mevlānā, Kaḫaramanī) 400
 Seyyid-i İştibî 1186
 Seyyid İllāhī bk. İllāhī (Seyyid)
 Seyyidi (Mevlānā) 403
 Seyyid Köyi 1109, 1120
 Seyyid Meḫemmed (Emīr Efendi) 652
 Seyyid Nizām 811
 Seyyid Şerif 425
Seyyid Şerif Hāşiyesi 397
 Seyyidü'l-enām 232, 987
 Seyyidü'l-mürselin 966
 Seyyid Velāyet 756
 Şidkî Çelebi Birāderi bk. Birāder-i Şidkî
 Çelebi
 Şifāhān 836, 981, 1192 ayrıca bk. İşfahān
Şıḫḫat u Maraḫ 572
 Sırrı 804, 805, 806
 Sırrı-i Şānī 806
 Sırrı (Monlā) 805
 Sidre 63, 86, 97, 100, 174, 538, 560, 671,
 903, 925
 Sidre-i Müntehā 70
 Sidrekaḫapısı 755
 Sifālī 536
 Sifālī (Arslan Paşa) 371
 Sigetvar 126, 317, 320, 323, 328, 329,
 330, 331, 367, 371, 385, 607, 1244,
 1248
 Sigetvar Kaḫ'ası bk. Kaḫ'a-i Sigetvar
 Sihbād 247
 Siḫri 529, 530, 531
 Siḫri-i Bī-ḫayā 530
 Siḫri-i Şānī 530
 Siḫri (Monlā) 529, 530
 Sikender 53, 158, 170, 188, 222, 267,
 465, 541, 593, 660, 699, 796, 987,
 1016, 1026, 1052, 1169, 1256, 1275,
 1281, 1283
 Sikender Çelebi 482
 Silifke 632, 703
 Silistre 248, 261, 368, 983, 997, 1000
 Silivri 56
 Silivri Kaḫapısı 358
 Simāk 47, 71, 1140
 Simavnalı 261, 457
 Simmār 1273
 Sīmūn 919, 1043, 1045
 Sīmūn Hān (Luvarşat Ođlı) 984
 Sīmūn (Luvarşat Ođlı) 897, 898, 984
 Sīmurğ 53, 451, 645
 Sinān 1183, 1203, 1228
 Sinān (Aklıḫ) bk. Aklıḫ Sinān
 Sinān (Atıcı) 638
 Sinān Ağa 309
 Sinān Beg 88, 363, 945
 Sinān Beg (Cündi) 190
 Sinān Beg (Çerkes) 1136
 Sināncıḫ (Mīr-livā) 57
 Sinān Çelebi 464, 562
 Sinān Çelebi (Defterdār) 772
 Sinān Çelebi (Muḫzır Kulu) 461, 463
 Sinān (Defterdārāndan) 867
 Sinān Efendi 413
 Sinān Efendi (Arnavud) 866
 Sinān Efendi (Muḫaşşı) 431, 441, 615,
 763, 770
 Sinān Efendi (Sünbül) 775
 Sinān Efendi (Şeyḫ, Sünbül) 461
 Sināneyn 1135
 Sinān (Gelibolı Tersāne Kethudası) 164
 Sinān (Gürz) 632, 638
 Sinān (Ḥakīm) 447
 Sinān Ḥalife 774
 Sinān-ı Beyza-fürüş 1135, 1136
 Sinān (İmād) 842
 Sinān Kethudā 164, 997
 Sinān (Mīr-i Mīrān) 1136
 Sinān (Muḫaşşı) 431, 764
 Sinān Paşa 1196
 Sinān (Paşa) 690
 Sinān Paşa 237, 289, 290, 347, 361, 371,
 382, 531, 653, 655, 656, 657, 663,
 665, 668, 671, 673, 674, 682, 690,
 691, 692, 693, 694, 725, 875, 962,

- 970, 973, 991, 1051, 1129, 1130, 1132, 1142, 1147, 1179, 1182, 1186, 1187, 1189, 1196, 1202, 1209, 1220, 1221, 1225, 1226, 1229, 1230, 1231, 1233, 1242, 1243, 1249, 1251, 1258, 1259, 1260, 1261, 1265, 1266, 1270, 1275, 1284, 1286, 1287, 1290, 1294, 1295
- Sinân Paşa (Beyza-fürüş) 1132
- Sinân Paşa (Cığala-zâde) 1232, 1273, 1275, 1291
- Sinân Paşa (Kâpudan) 377, 531
- Sinân Paşaoğlu 1249
- Sinân Paşa (Şüfi) 1244, 1276
- Sinân Paşa Tekyesi 382
- Sinân Paşa (Vezîr-i Şâlis) 961
- Sinân Paşa (Yularkışdı) 218
- Sinân (Raîkî) 517
- Sinân (Şaçlu) 671
- Sinân Şubası 638
- Sinân (Şeref Gorgi Beg) 974
- Sinânü'd-dîn (Mevlânâ) 412
- Sinân (Şeyh, Sünbül) 458
- Sinân (Ümmî) 861
- Sincâr 1119
- Sincâr Kâl'ası bk. Kâl'a-i Sincâr 41
- Sind 252, 584, 672, 988
- Sine-çâk (Yûsuf) 499
- Sinimmâr 322, 333
- Sinob 488, 586
- Sirem 105, 118, 167, 210, 920, 1173
- Sirem Açası 118
- Sirem Ovası 1144
- Sirem Şahrâsı 105, 1144
- Sirem Vâdisi 920
- Sirgân 1118
- Sirkeci Bahşî bk. Bahşî (Sirkeci)
- Sirko 175
- Siroz 591, 706
- Sirozî 523, 530, 590, 605, 912
- Sis 84, 97, 710
- Sisbağar 266
- Sisğa 1146
- Sitanbul 1302
- Situnha 119
- Sivas 82, 84, 85, 199, 231, 236, 311, 704, 863, 1002, 1048
- Sivas-ı Rûm 40, 235, 443, 1274
- Sivas Kâl'ası 289
- Sivrihişâr 565
- Sivrikoz 628
- Sivrikoz Çâr-tâkı 628
- Siyâvuş 658
- Siyâvuş Ağa 694, 731
- Siyâvuş Paşa 667, 991, 1015, 1018, 1036, 1078, 1129, 1143, 1147, 1203
- Şofya 118, 182, 409, 595
- Şofya Ovası 105
- Şofya Şahrâsı 118
- Şoşol Üveyk 967
- Şolağ (Ali) 640
- Şolin 159, 160
- Şolinden 216
- Şolin Kâl'ası bk. Kâl'a-i Şolin
- Şolmeş 216
- Şolnoç 216
- Sonusa 446
- Şoposka 1156
- Şovanlık 1244
- Şoylan Kâl'ası bk. Kâl'a-i Şoylan
- Şüfiyân (Nâm Karye) 1053
- Şüfi-zâde 566
- Şuhuf-ı İbrâhîm 915
- Sûku'l-beyâz 369
- Sulţân Bayat bk. Bayat (Sulţân)
- Sulţân Bâyezid Câmî'i 269, 461, 579
- Sulţân Bâyezid Hân Câmî'i 421, 464, 620
- Sulţân Bâyezid Hân Medresesi 444, 759
- Sulţân Bâyezid Medresesi 402, 424, 442, 753, 756
- Sulţâncık 917
- Sulţân Cihângîr H'âcesi (Muşlihu'd-dîn) 752
- Sulţâne 543
- Sulţân Hâsan Câmî'i 1082
- Sulţân Hüseyn Beg (Cezire Hâkimi) bk. Hüseyn Beg (Cezire Hâkimi, Sulţân)
- Sulţân Hüseyn Câmî'i 155
- Sulţâniyye 143, 403
- Sulţâniyye (Medresesi) 415, 416 ayrıca bk. Medrese-i Sulţâniyye
- Sulţân Maḥmûd-ı Ğaznevî bk. Maḥmûd-ı Ğaznevî (Sulţân)
- Sulţân Meḥammed Câmî'i 441

- Sulţân Mehemmed Hân Câmî'i 349, 386, 407
- Sulţân Mehemmed Hân-ı Atık Câmî'i 414
- Sulţân Mehemmed Hân Medresesi 768
- Sulţân Murâd Hân Medresesi 396
- Sulţân Murâd Medresesi 438
- Sulţân Selim Hân Câmî'i 98, 128
- Sulţân Selim Hân Medresesi 445, 446, 752
- Sulţân Selim Kaşrı 1190
- Sulţân Selim Medresesi 443, 745, 750
- Sulţân Süleymân H'âcesi 441, 444
- Sulţân Süleymân H'âcesi Mevlânâ Hayrî'd-din bk. Hayrî'd-din (Sulţân Süleymân H'âcesi, Mevlânâ)
- Sulţân Süleymân Hân Câmî'i 451, 464, 611
- Sulţân Süleymân Hân Medresesi 752
- Sulţân Süleymân (Medresesi) 763
- Sulţân Süleymân Medresesi 757
- Sümnâr 245, 248, 249, 258
- Sündân Kal'ası bk. Kal'a-i Sündân
- Şun'î 543, 545
- Sunğur Ağa 1111
- Şür 53, 71
- Sûr Borusu 280
- Süre-i Duḡâ 407
- Süre-i Duḡân 698
- Süre-i Şad 770
- Süre-i Yâsîn 748
- Süre-i Zehrâveyn 767
- Şuşehri 230
- Südlüce 500
- Sühâ 717, 1073
- Sührâb Beg 886
- Süklin 82
- Süklinoğlu Murâd bk. Murâd (Süklinoğlu)
- Süklinoğlu Şâh Velî bk. Velî (Süklinoğlu Şâh)
- Süleymân 31
- Süleymân 66, 70, 125, 171, 257, 283, 308, 349, 357, 367, 407, 418, 420, 494, 498, 548, 634, 738, 781, 837, 923, 1186, 1194, 1294
- Süleymân (Ağa) 1229
- Süleymân Ağa 1143, 1154
- Süleymân bin Selim Hân (Sulţân) 32
- Süleymân (Ebnâ-yı Sipâhiyân Ağası) 1142
- Süleymân Efendi (Şeyḡ) 629
- Süleymânegî Dânişi (Karamanî) 434
- Süleymânegî-zâdeler 509
- Süleymân (Emîr) 33
- Süleymân Hâlife 115
- Süleymân Hân 47, 325
- Süleymân Hân 260, 365, 373, 734
- Süleymân Hân bin Selim Hân 624
- Süleymân Hân bin Sulţân Selim Hân (Sulţân) 465
- Süleymân Hân (Sulţân) 61, 126, 158, 226, 274, 308, 317, 327, 329, 333, 337, 350, 353, 358, 372, 373, 378, 379, 390, 394, 399, 407, 408, 420, 421, 426, 444, 449, 451, 452, 453, 459, 461, 463, 465, 470, 477, 483, 533, 540, 541, 572, 595, 616, 624, 634, 694, 709, 724, 738, 752, 753, 757, 758, 786, 828, 843, 864, 881, 967, 970, 992, 1057, 1074, 1084, 1165, 1167, 1168, 1188, 1294
- Süleymân Hân (Şeh-zâde Sulţân) 758
- Süleymân (Hazret-i) 142
- Süleymân (Hazret-i) 47, 66, 158
- Süleymân (Hz.) 199, 276, 317, 1297
- Süleymân (Hz.) 32, 38, 46, 47, 53, 56, 70, 75, 117, 125, 131, 146, 154, 192, 196, 222, 276, 322, 333, 344, 346, 354, 456, 465, 505, 517, 525, 541, 544, 582, 623, 810, 881, 882, 987, 1026, 1267, 1281, 1297
- Süleymân-ı Nebî 31
- Süleymânî 42, 47, 318, 331, 397, 528, 823, 1041, 1212
- Süleymâniye 168, 433
- Süleymâniye (Medresesi) 745, 769, 859
- Süleymân-nâme 540
- Süleymân Paşa 59, 169, 182, 183, 184, 188, 319, 343, 357, 365, 367, 370, 548, 639
- Süleymân Paşa (Diğer) 182
- Süleymân Paşa Câmî'i 456
- Süleymân Paşa (Hâdim) 365
- Süleymân Paşa Medresesi 446
- Süleymân (Re'is) 66, 244
- Süleymân (Sulţân) 31, 65, 125, 158, 199, 201, 276, 344, 352, 390, 392, 393,

- 416, 420, 426, 427, 430, 432, 447, 449, 451, 469, 494, 582, 597, 635, 646, 666, 727, 728, 733, 735, 738, 741, 747, 751, 770, 817, 820, 840, 844, 863, 968, 972, 1041, 1066, 1074, 1153, 1180, 1181, 1186, 1188, 1193
- Süleymân Şâh 257
- Süleymân Şâh (Sultân Selim Oğlu) 53
- Süleymân (Şeh) 1194
- Sünbül (Memî) 740
- Sünbül Sinân Efendi bk. Sinân Efendi (Sünbül)
- Sünnî 148, 200, 206, 300, 1208
- Sünnîler 908, 909, 925, 976
- Sünnîlik 149
- Sünniyân 1118
- Sürhbid 1108, 1109, 1120
- Sürh-ser 876, 886, 909, 928, 935, 941, 976, 1003, 1006, 1032, 1054, 1090
- Sürh-serân 44, 86, 96, 129, 130, 143, 149, 155, 200, 202, 203, 205, 206, 217, 233, 236, 292, 294, 298, 299, 302, 309, 367, 648, 706, 875, 877, 879, 880, 886, 889, 893, 894, 895, 904, 905, 922, 927, 928, 931, 949, 950, 952, 957, 961, 975, 997, 1000, 1003, 1005, 1006, 1007, 1039, 1052, 1054, 1059, 1060, 1062, 1064, 1069, 1071, 1080, 1081, 1082, 1086, 1088, 1233
- Sürh-serler 148, 202, 204, 218, 311, 367, 891, 898, 906, 907, 908, 910, 939, 943, 959, 971, 979, 980, 996, 1001, 1003, 1008, 1055, 1056, 1059, 1089, 1091
- Sürmelü Kâl'ası 1042
- Sürret 249, 250
- Sürret Limanı 249
- Sürret Kâl'ası bk. Kâl'a-i Sürret
- Sürürî 429
- Sürürî 427, 428, 532, 533, 535, 560
- Sürürî Efendi 532, 534, 535, 560
- Sürürî (Mevlânâ) 532, 533
- Sürürî (Monlâ) 535
- Süvâyek (Hân) 140
- Süveynâk Kâl'ası bk. Kâl'a-i Süveynâk
- Süveys 169, 183, 244, 343, 682
- Süveys Limanı 244
- Süveys Ma'beri 169, 243
- Şa'bân (Emîr) 1181
- Şa'bân (H'âce) 427, 532
- Şa'bân (Seliği) 536
- Şa'bân (Sürürî Babası) 532
- Şâbin Kârahişâr 757
- Şâbürân 912, 918, 1000, 1007
- Şadberin 1047
- Şâfi 467
- Şâfi'î 400, 420, 917
- Şâfi'iyye 883
- Şâh Ali Çelebi bin Kâsım Beg 439
- Şâhbâğı 907
- Şâh Çelebi (Mevlânâ) 440
- Şâh Ebül-me'âlî 254
- Şâh Efendi 439, 756, 757
- Şâh Hüdâbende bk. Hüdâbende (Şâh)
- Şâh-ı Hübân 358
- Şâh-ı Şehîdân-ı Kerbelâ 490
- Şâhî 295, 1213
- Şâhîdî 538
- Şâhî Divânı 599
- Şâhî Bâyezîd 295
- Şâhîn Beg 255
- Şâhîn Kâl'ası 145
- Şâhinoğulları 967
- Şâh İsmâ'il 51, 139, 218, 235, 372, 378
- Şâh İsmâ'il bin Şeyh Haydar 129
- Şâh İsmâ'il bin Tahmâsb Hân 875
- Şâh İsmâ'il-i Erdebilî 1206
- Şâh İsmâ'il-i Şafevî 87, 1024
- Şâh İsmâ'il Mîrzâ 647
- Şâhî (Şeh-zâde Bâyezîd) 469
- Şâh Kâlender 90
- Şâh Kâsım bin Şeyh Mağdûmî (Mevlânâ) 399
- Şâh Kisrâ 402
- Şâh Köprüsü 1108
- Şâhkulî Baylan 1098
- Şâhkulî Hân 1039
- Şâhkulî Nağğâş 611
- Şâhkulî (Nağğâş) 547
- Şâhkulî Sulţân 291
- Şâhkulî Sultân Murâd 293
- Şâh Mehemmed bin Hürrem 756
- Şâh Mehemmed Efendi 334, 439, 763
- Şâh (Mevlânâ) 763

- Şâh Muḥammed Hüdâbende bk.
 Muḥammed Hüdâbende (Şâh)
 Şâhnâme 1308
 Şâb-nâme 475, 547
 Şâhoğlu 929, 931, 1036, 1054, 1056,
 1059, 1062, 1078
 Şâhruḥ 97
 Şâhruḥ Hânoglu 1107
 Şâhruḥ Mirzâ (Şîrvânşâh Oğlu) 878
 Şâh Sultân 729
 Şâh Tağ 917
 Şâh Tahmâs 311
 Şâh Tahmâsb 196, 200, 201, 217, 234,
 236, 258, 291, 293, 297, 301, 302,
 349, 367, 372, 375, 647, 879, 900,
 970
 Şâh u Dervîş 516
 Şâh u Gedâ 39, 224, 348, 622, 623, 1203
 Şâh Veys 969
 Şâhvirdi Beg 905
 Şâhvirdi Hân 1110, 1111, 1112, 1114,
 1115, 1120
 Şâh Zinde 257
 Şakâik 459, 812
 Şakâik-ı Nu'mâniyye 462
 Şakâiku'n-nu'mâniyye 421
 Şakâiku'n-nu'mâniyye fi 'Ulemâ'i'd-
 Devleti'l-'Osmâniyye 425
 Şakalos Kâl'ası 189
 Şakaloş 119
 Şakva 216
 Şalkod 1156
 Şam 281
 Şâm 42, 43, 45, 57, 58, 59, 85, 124, 140,
 220, 229, 232, 285, 336, 343, 345,
 361, 369, 373, 374, 376, 378, 390,
 403, 405, 406, 412, 413, 417, 441,
 443, 445, 459, 473, 484, 557, 558,
 562, 615, 636, 652, 653, 654, 655,
 656, 657, 661, 667, 671, 683, 704,
 711, 730, 732, 733, 739, 747, 749,
 750, 755, 757, 763, 764, 782, 788,
 789, 790, 791, 796, 797, 863, 896,
 917, 931, 935, 954, 967, 970, 1013,
 1032, 1040, 1043, 1066, 1137, 1141,
 1142, 1175, 1192, 1200, 1222, 1227,
 1229, 1243, 1284
 Şâm-ı Kâzan 1056, 1061, 1067, 1081
 Şâmî Beg (Konevî) 644
 Şâmî-i A'râbî 269
 Şâmîler 686, 1176, 1227
 Şâmî Şeyḥ-zâde Meḥammed Çelebi bk.
 Meḥammed Çelebi (Şâmî, Şeyḥ-zâde)
 Şâmiyân 1175, 1230, 1276, 1287
 Şâm Trablısı 1066
 Şânî 537, 808, 809, 810
 Şânî-i Şânî 809
 Şatlin 1047
 Şavşad 1047
 Şebdîz 52, 225
 Şebenk 160, 181
 Şebistân-ı Hayâl 429
 Şebul 250
 Şeddâd 686
 Şefîr Muştafâ Çävüş 961
 Şehbâ 753
 Şehdi 579
 Şehlâ (Bir Mîr-livâ) 670
 Şeh-nâme 475, 491, 493, 547, 549, 550,
 604, 1192, 1195, 1198
 Şeh-nâme-i Hâkânî 547
 Şehr-engîz 819
 Şehr-i Bâğ 252
 Şehribân Kâl'ası bk. Kâl'a-i Şehribân
 Şehr-i Cebel Kâl'ası bk. Kâl'a-i Şehr-i
 Cebel
 Şehr-i Hûna 252
 Şehr-i Nev 1108
 Şehrizül 236, 368, 377, 378, 647, 705,
 882, 886, 927, 952, 1116, 1119
 Şeh-zâde Sultân Meḥammed Câmî'i 461
 Şeh-zâde Sultân Meḥammed Medresesi
 763
 Şekî 906, 912
 Şelikî 536
 Şemâhî 906, 912, 923, 928, 961, 996,
 1000, 1007, 1009, 1011
 Şemâhî Kâl'ası bk. Kâl'a-i Şemâhî
 Şemâ'il-nâme 1196, 1197
 Şemberan 236
 Şemḥâl 999, 1009
 Şemḥâl (Emîr) 878, 912, 916, 917, 918,
 930
 Şem'î 541, 542

- Şem'î (Monlâ) 507
 Şem'îyye 768, 831
 Şemloğ 216
 Şems 270
 Şems Ağa 221
 Şems Efendi 794
 Şems (İlk Kaḥvecilerden) 269
 Şemsi (Paşa) 875
 Şemsi Paşa 158, 318, 696, 857, 863, 864,
 875, 927, 952, 1172, 1178
 Şems-i Tebrizî 284
 Şems Paşa 849
 Şems Paşa (Muşâhib) 848
 Şemsü'd-din 130
 Şemsü'd-din Aḥmed bin Ebü's-su'ud 440
 Şemsü'd-din Aḥmed Kâdi-zâde 334
 Şemsü'd-din Aḥmed (Mevlânâ) 403, 745,
 746
 Şemsü'd-din Hân 925, 926
 Şemsü'd-din (Kâdi-zâde, Mevlânâ) 877
 Şemsü'd-din (Kemâl Paşa-zâde) 54
 Şemsü'd-din (Kemâl Paşa-zâde, Mevlânâ)
 63, 115
 Şemsü'd-din (Küçük) 416
 Şemsü'd-din Maḥmüd Sezâî 422
 Şemsü'd-din (Mâşî) 576
 Şemsü'd-din Meḥemmed bin Ömer bin
 Emru'llâh bin Akşemsü'd-din 418
 Şemsü'd-din (Mevlânâ) 416
 Şemsü'd-dinoğlu 669, 672
 Şemşî Paşa-zâde 1251
 Şem' u Pervâne 511, 589
 Şeref 583
 Şeref Gorgi Beg 974
 Şeref (Hân) 130
 Şeref Hân 129, 904
 Şeref Hân (Şemsü'd-din Hân Oğlu) 925,
 926
 Şeref-i İnsân 589
 Şeref Medresesi 582
 Şerḥ-i Akâ'id-i Ḥayâlî 485, 775
 Şerḥ-i Dibâce-i Gülistân 589
 Şerḥ-i Fevâ'id-i Gıyâsiyye 425
 Şerḥ-i Meṭâli' 399
 Şerḥ-i Mevâkıf 313, 397, 442, 445, 769
 Şerḥ-i Mevâkıf-ı Cürcânî 767
 Şerḥ-i Miftâḥ 397, 425, 438, 445, 752,
 769, 775
 Şerḥ-i Mu'ammeyât-ı Esmâ'ül-hüsnâ 589
 Şerḥ-i Muṭavvel 397
 Şerḥ-i Şemsiyye 415
 Şerḥ-i Tecrid 399, 420
 Şerḥ-i Telḥîş 420
 Şerif 264
 Şerif Abdü'l-Muṭṭalib bin Seyyid Murtażâ
 460
 Şerif (Cürcânî) 442
 Şerif Ebü Nümmî 691, 693
 Şerif Ebü Nümmî İbn Berekât 691
 Şerif-i Acemî 400
 Şerif-i Cürcânî 397, 775
 Şerif Muḥammed bin Şerif Nâşır 689
 Şerif Muṭahhar 652
 Şerif Muṭahhar İbn İmâm 653
 Şevâhidü'n-nübüvve 589
 Şevâki-i A'lâ 683
 Şevâki-i Esfel 683
 Şevâyi' 683
 Şeyân 676
 Şeyâtin 1290
 Şeyḥ Baba Naḳkâş 738
 Şeyḥ Birgili (Muḥyi'd-din) 779
 Şeyḥ Câmiler 189
 Şeyḥ Hezâr bk. Hezâr (Şeyḥ)
 Şeyḥ İbn Vefâ bk. İbn Vefâ (Şeyḥ)
 Şeyḥ İbn Vefâ Zâviyesi 761
 Şeyḥî Efendi 413, 811, 1122
 Şeyḥ-i Ekber 452, 827
 Şeyḥ-i Ekber Ḥazretleri 396, 433
 Şeyḥ İllâhî 454
 Şeyḥî Meḥemmed Efendi bk. Meḥemmed
 Efendi (Şeyḥî)
 Şeyḥlu 775
 Şeyḥ Mağribî 459
 Şeyḥ Mirek 254
 Şeyḥ Nüveyr bk. Nüveyr (Şeyḥ)
 Şeyḥ Şâzeli-zâde (Mevlânâ Sa'du'llâh) 419
 Şeyḥ Vefâ 1259
 Şeyḥ-zâde (Abdu'r-Raḥmân) 462
 Şeyḥ-zâde Ḥaṭṭâṭ Amâsî 638
 Şeyḥ-zâde (Mevlânâ, Abdu'llâh) 417
 Şeyṭân 1263
 Şeyṭânkulu 129
 Şibl 1139

Şihâb-ı Zü'l-cümme 876
 Şihâbî 674, 680, 681, 687
 Şihâbî (Mevlânâ) 673, 676
 Şihâbî (Monlâ) 667, 669, 680, 686
 Şihâbü'd-din Beg (Yeñiçeri Kâtibi) 570
 Şii 303
 Şiline 119
 Şirâz 245, 584, 766, 883, 896
 Şirez 205, 228
 Şirîn 533, 618, 825
 Şirîn Vilâyeti 171
 Şirmân 683
 Şir-merd 632, 637, 638
 Şirvân 143, 196, 197, 200, 282, 350, 648,
 666, 667, 683, 704, 706, 855, 876,
 878, 883, 900, 902, 903, 906, 908,
 910, 911, 913, 916, 921, 922, 923,
 925, 928, 931, 939, 940, 942, 957,
 960, 961, 963, 965, 979, 995, 996,
 999, 1003, 1008, 1009, 1011, 1019,
 1029, 1031, 1032, 1036, 1051, 1065,
 1104, 1105, 1107, 1167, 1224
 Şirvân Girây Hân 961
 Şirvâniler 908, 930, 1011, 1106, 1107
 Şirvâniyân 1011, 1104
 Şirvânşâh 878
 Şirvân Şeyh 826
 Şubdun 120
 Şürâb (Nâm Şahrâ) 1057
 Şüril Qal'ası bk. Qal'a-i Şüril
 Şücâ' Ağa 59, 80
 Şücâ' (Burûsalı) 631, 636, 637, 638, 640
 Şücâ'-ı Âmî 860
 Şücâ'-ı Burûsevî 624
 Şücâ' (Mevlânâ) 756
 Şücâ' (Şeyh-i Pâdişâhî) 860, 861, 862
 Şücâ' (Takyeci Kulu, Burûsalı) 633
 Şüdkâk Beg 171
 Şükrî 538, 540, 541, 668
 Şükrî (Monlâ) 540
 Şükru'llâh Beg 686
 Şükru'llâh-ı Şirvânî 1206
 Şüküfezâr 576
 Şüregel 953, 1042
 Şüregel Qal'ası 1042
 Şürey' 671

T

Tabakâtü'l-memâlik 94, 101, 104, 147,
 150, 156, 187, 263, 385, 607
 Tab'î (Mevlânâ) 1215
 Tabîb Aḥmed Çelebi bk. Aḥmed Çelebi
 (Tabîb)
 Tabî (Fuḡarâ Devesi) 799
 Tablaḡ 216
 Tâbü't Ağa 299, 983
 Tâc Beg-zâde 529
 Tâci-zâde 594
 Tâci-zâde Ca'fer Çelebi bk. Ca'fer Çelebi
 (Tâci-zâde)
 Tâcü'd-din Efendi (Mevlânâ) 749
 Tâcü'd-din İbrâhîm 440
 Tâcü'd-din İbrâhîm (Arab, Monlâ) bk.
 Arab (Monlâ, Tâcü'd-din İbrâhîm)
 Tâcü'd-din İbrâhîm bin Abdullâh 446
 Tâcü'd-din-i Ḥamîdî 447
 Tâcü'd-din (Küçük) 447
 Tâcü'd-din (Mevlânâ) 747
 Taḡüstân 855, 909, 910, 912, 916, 917,
 922, 930, 960, 999, 1052
 Tâhâ 751, 902
 Tahmâs 308
 Tahmâsb 40, 196, 206, 218, 232, 235,
 297, 298, 301, 310, 312, 881
 Tahmâsb Şâh 51, 197, 205, 350
 Tahmâsb (Şâh) bk. Şâh Tahmâsb
 Taḡtalu Qal'ası bk. Qal'a-i Taḡtalu
 Taḡte'l-qal'a 269, 270, 271, 574
 Taḡt-ı Süleymânî (Mevzi'i) 234
 Taḡt Vilâyeti 1045
 Tâ'if 724
 Taḡî Şeyh (Abdü'l-Kerîm) 453
 Taḡıyyü'd-din (Mevlânâ) 877
 Taḡıyyü'd-din (Monlâ) 1017
 Takyeci Kulu Burûsalı Şücâ' bk. Şücâ'
 (Takyeci Kulu, Burûsalı)
 Ta'likî-zâde 1198
 Ta'likî-zâde (Şeh-nâme-güy) 1192
 Ta'lim-ḡânecebâşî 639
 Talin Qal'ası 1042
 Tamân Ovası 998
 Tameşvâr 125, 212, 214, 220, 292, 324,
 349, 366, 368, 371, 730, 736, 741,

- 1129, 1132, 1144, 1207, 1243, 1244,
1248, 1272
 ʤameşvār ʤal'ası 352 ayrıca bk. ʤal'a-i
 ʤameşvār
 ʤamţarân 1121
 ʤamuḥ 123
 Tañrı 539
 ʤârem 143
 ʤarḥüne 1139
 ʤârî Nehri bk. Âb-ı ʤârî
Târîḥ 767
Târîḥ-i Âlî 1303
Târîḥ-i İbn Ḥallikân 425
Târîḥ-i İbn Ḥallikânî 398
 Târîn 935
 Tarḳaş ʤal'ası bk. ʤal'a-i Tarḳaş
 ʤarsûs 84, 86, 710, 743
 ʤarzî (Monlâ) 824
 Ta'sek 675
 ʤaşbozok 268
 ʤaşbozok Tatarı 268
 ʤaşkendi (Mevlânâ) 1206
 ʤaşköpri-zâde 421, 424
 ʤaşköpri-zâde (Mevlânâ) 423, 755
 ʤaşkun 149
 ʤaşkun Ḥalife 149
 ʤaş ʤağı 1123
 Tata 192, 253, 1164, 1175, 1176
 Tata ʤal'ası 1163, 1170, 1176 ayrıca bk.
 ʤal'a-i Tata
 Tatar 68, 127, 171, 172, 173, 192, 199,
 268, 504, 649, 650, 703, 922, 924,
 929, 949, 958, 959, 960, 961, 999,
 1022, 1023, 1024, 1028, 1033, 1139,
 1166, 1169, 1173, 1174, 1176, 1179,
 1243, 1247, 1256, 1274, 1287
 Tatar Ḥân 324, 1256
 Tatar Ḥânoğlu 114
 Tatarı 958
ʤavâli' 425
ʤavâli'-i İsfahânî 767
 ʤavat 897, 1044
 ʤavile 677
 ʤavil (Meḥemmed Paşa) 667
 ʤavil Vezîr bk. Vezîr-i ʤavil
 Tavurğa 1138, 1141
 Teberrâyiler 300
 Teberserân 878, 912
 Tebrîz 44, 139, 140, 141, 142, 143, 152,
 155, 200, 201, 234, 398, 399, 528,
 632, 706, 855, 878, 886, 904, 946,
 949, 978, 1039, 1049, 1051, 1053,
 1056, 1057, 1061, 1065, 1066, 1068,
 1071, 1077, 1078, 1083, 1084, 1085,
 1086, 1088, 1093, 1096, 1097, 1098,
 1099, 1100, 1102, 1103, 1108, 1125,
 1224
 Tebrîzî 408
 Tebrîziler 1088, 1099, 1102
 Tebrîziyân 1085, 1093, 1101
 Tebrîz ʤal'ası 1066, 1079, 1097 ayrıca bk.
 ʤal'a-i Tebrîz
 Tebrîzli 1058, 1098, 1100
Tecrid 751
Tefsîr-i Beyzâvî 395, 438, 757, 767
Tefsîr-i Kâdî 770
 Tehemten 85, 234, 884, 966, 1052, 1060,
 1099
 Te'iz 653, 668, 670, 671, 673, 682
 Teke 129, 168
 Teke-ili 372
 Tekelü 923, 1113, 1114, 1116
 Tekeoğlu 229
 Tekḫîş 209
Tekmile 424, 462
Tekmile-i Alâü'd-dîn 424
Tekmile-i Şakâ'ik 422, 768
Telvîḥ 399, 429
Telvîḥ-i Ḥasan Çelebi 444
 Temân (Nâm ʤal'a) 1012
 Temerk (Nâm ʤal'a) 1012
 Temerrüd Ali Paşa 375
 Temrek ʤal'ası 998
 Temür Beg 942
 Temürdidübal 897, 1044
 Tenel 79
 Ten Nehri bk. Nehr-i Ten
 Tenüz 140
Tenvirü'd-duḥâ 407
 Terâkime 959, 1198
 Tercân 203
Terceme-i Nefehât 589
 Terpekrek 209
 Tersâne-i Âmire 584, 737, 872

- Tesnîm 595
Tevârih-i Âl-i Osmân 353, 386, 399, 547, 1197
Tevârih-i Dîgerân u Âl-i Osmân 385
 Tevfikî 1201
 Tevki'i (Celâl-zâde) 94
 Tevle 675, 676
 Tevle Kâl'ası 675
 Tevrât 915
Tezkire 467
 Tezkireci Dâvûd 1131
Tezkire-i Âşık 594
Tezkire-i İbnü'l-Mühennâ 821
Tezkire-i Meşâih u Ulemâ 462
Tezkire-i Sehî Beg 813
Tezkiretü's-su'arâ 591, 813
 Tîb Medresesi 451 ayrıca bk. Medrese-i Tîb
 Tırabozın 153, 381, 404, 407, 438, 447, 574, 575, 758, 804, 806, 962, 1064, 1068, 1181, 1237, 1240
 Tırava Nehri bk. Nehr-i Tırava
 Tırğovişte 1233, 1240, 1241, 1242, 1256
 Tırhala 705, 1171
 Tırnova 518
 Tiflis 899, 916, 918, 919, 924, 928, 942, 943, 944, 946, 954, 956, 963, 965, 973, 974, 976, 981, 984, 1007, 1043, 1045, 1049, 1050, 1051, 1064
 Tiflis Kâl'ası 899, 942, 975 ayrıca bk. Kâl'a-i Tiflis
 Tiflisliler 954
 Tîgî 939, 940
 Tihâme 670
 Tikrid 198, 199
 Timur 143, 571, 897, 1112, 1197
 Timur (Emîr) 766
 Timur Hân 952, 1110, 1112, 1114
 Timur Sultân 257
 Tin (Kâl'ası) 180
 Tirâşî 784, 785
 Tire 740, 754, 776
 Tise 79
 Tise Nehri bk. Nehr-i Tise
 Tîb-hâne 228, 337, 967
 Tîbkapısı 350
 Tîbrakışârî 725
 Tîbrucalu 1001
 Toğat 84, 220, 227, 760, 962
 Toğay Kâl'ası 1278, 1281
 Toğay (Nâm Şahrâ) 1276
 Toğmağ Hân 880, 881, 890, 895, 904, 950, 953, 1039, 1040, 1062
 Toğuş Beg 171
 Toğuzbaş Sultân 891
 Toğuz Ölüm 145
 Toğuz Tümen 1046
 Tomanîç 977
 Tomanîç Boğazı 945, 972
 Tomanîçe 1047
 Tomanis 1048
 Tomanis Kâl'ası bk. Kâl'a-i Tomanis
 Tonanma-yı Hümâyün 159, 161, 162, 163, 164, 169, 175, 177, 180, 181, 182, 183, 188, 238, 241, 244, 245, 246, 247, 265, 314, 359, 365, 648, 702, 704, 708, 710, 716, 717, 718, 719, 732, 1029, 1141, 1142
 Ton Nehri bk. Nehr-i Ton
 Toñuzoğlan 86
 Torlu Şuyı 174
 Tortum 208, 209
 Tosya 606, 735
 Toygün 290
 Toygün Paşa 265
 Tozan 1114
 Toz Kopardan 631, 632, 634, 635, 636, 637, 638, 640
 Tîbrlûs 43, 238, 239, 314, 725, 1138, 1139
 Tîbrlûs-ı Ğarb 239, 315, 380, 737, 1137, 1138, 1139, 1141
 Tîbrlûs-ı Ğarb Arablârı 1139
 Tîbrlûs-ı Şâm 391, 703, 1062, 1066, 1141
 Tîrave 122, 123
 Troğır 160, 181
 Tîübâ 70, 528
 Tûcalavik (Emîr Şemhâl Kârındaşı) 912
 Tûde Çayırı 1118
 Tîufân-ı Fil 247
 Tîufân-ı Nüh 145, 166, 436, 719, 877, 919, 921, 1273
Tîuhfetü'l-İslâm 599
 Tîuna 69, 78, 190, 211, 1163, 1173

- Tuna Nehri bk. Nehr-i Tuna
 Tuna Yalıları 72, 186, 211
 Tuna Yalısı 73, 74, 79, 184, 185, 186
 Tunis 134, 135, 136, 380, 716, 723, 725,
 737, 1139, 1141
 Tunus 724
 Turak Ağa 297
 Turak (Çelebi) 840
 Turak Çelebi 363, 642, 644, 740, 789,
 792, 796, 822, 835, 837, 838, 840
 Turak Memisi 676
 Tūrān 31
 Tūrān 129, 257
 Turğud 239, 240, 315
 Turğud Beg 239
 Turğudça 237, 238, 240, 241
 Turğudça Beg 241
 Turğudça (Levend Kapudanı) 237
 Turğud Paşa 240, 313, 315, 316, 380, 738
 Turhān 386
 Turhān Beg 215
 Turhānlu 45, 498
 Turna Çayırı 1085
 Turunclık 335
 Tūs 257
 Tut İskender bk. İskender (Tut)
 Tut Miḥāl bk. Miḥāl (Tut)
 Tuzlalı Şeyḥ Yahyā bk. Yahyā (Tuzlalı,
 Şeyḥ)
 Tücel (Emir) 918
 Tümü 895
 Türābī 845
 Türk 158, 279, 312, 370, 452, 539, 798,
 881, 999, 1010, 1243, 1306, 1307,
 1308, 1309
 Türki 397, 402, 408, 417, 465, 466, 476,
 490, 525, 533, 535, 539, 548, 557,
 558, 562, 572, 597, 601, 605, 751,
 757, 765, 771, 784, 851, 959, 1196,
 1198, 1215, 1263, 1269
 Türkistān 158
 Türkler 313
 Türkmān 43, 47, 59, 81, 90, 231, 475,
 996, 1050
 Türkmānān 64, 220
 Türkmān İbrāhīm Hān bk. İbrāhīm Hān
 (Türkmān)
 Türk Şuyı 999
U-Ü
 Ubeydī 816, 817, 818
 Ubeyd-i Zākānī 563, 787, 831
 Ubeydu'llāh (H'āce) 257
 Ubeydu'llāh-ı Nakşbendi (H'āce) 459
 Ufuḳ Baba-yı Mirzā 171
 Uğurlu Beg 236
 Ukaysa 751
 Uḳbe bin Āmir 631
 Ulama Beg 129, 130, 140, 141, 143, 155,
 157
 Ulama Paşa 198, 199, 212, 372, 912, 928
 Ulaş (Nāhiyesi) 86
 Uluç Ali bk. Ali (Uluç)
 Uluç (Ali Paşa) bk. Ali Paşa (Uluç)
 Ulus Türkmānları 234, 879
 Ulvī 644, 796, 801, 802, 821, 822
 Ulyanoğlu 646
 Ummān 246
 Ummān Denizi bk. Deryā-yı Ummān
 Ummān-ı Baḫr-ı Aḫḫar 241
 Unik Ḳal'ası bk. Ḳal'a-i Unik
 Unşürī 588
 Urbān 44, 58, 66, 198, 247, 264, 391,
 646, 652, 663, 672, 674, 678, 682,
 683, 687, 688, 690, 884, 1076, 1121,
 1139, 1140, 1142
 Urbān-ı Zeydiyān 671
 Urus 596
 Ustacalu 923
 Ustaoglı 640, 641
 Usta Ömer bk. Ömer (Usta)
 Uşūlī 474
 Uşūlī (Mevlānā) 506
 Uşūl-nāme 622, 623
 Usūmī 918
 Uḫārid 575, 935, 1295
 Uyluḳ Ḳal'ası bk. Ḳal'a-i Uyluḳ
 Uzun Ali bk. Ali (Uzun)
 Uzun Ḥasan (Aḳḳoyunlu Sulṫānlarından)
 1072
 Uzun Maḫmūd bk. Maḫmūd (Uzun)
 Üçağaç 1118
 Üçbāb Ḥişār 1156
 Ülker 1091

- Ümidî 480, 487
 Ümmî Sinân bk. Sinân (Ümmî)
 Ümmü'd-dünyâ 834
 Ümmü Dünyâ 949
 Ümmül-kıyâs 58
 Ürkmes 97
 Üsküb 473, 494, 495, 501, 541, 593, 599, 811
 Üskübî 405, 471
 Üskübîler 520
 Üsküdâr 46, 87, 129, 141, 194, 198, 222, 262, 270, 278, 337, 348, 405, 427, 497, 556, 615, 879, 921, 970, 1015, 1031, 1038, 1039, 1130, 1212, 1227
 Üsküdâr Ma'beri 262
 Üstâd Bahtiyâr Deresi 632
 Üstoni Belğıradı 1152, 1153, 1154
 Üveys 1137
 Üveys (Çelebi) 875
 Üveys Çelebi 873, 874
 Üveys-i Kârenî 145
 Üveys Paşa 361, 364, 671, 1137, 1243
 Üveys Paşa (Defterdâr) 354
 Üveys Paşa-zâde 1137
 Üveys (Şeyh) 459, 495
- V**
- Vâdi-i Hüyân 669
 Vâdi-i Kâsem 675
 Vâdiyyü's-seyr 675
 Vafit 123
 Vâhibül-âmâl 937
 Vâhidî 614
 Vâ'iz-i İştibî 1187
 Vâlîde Sulţân 127
 Vâlîhî (Mevlânâ) 697
 Vâlîhî (Vâ'iz, Mevlânâ) 940
 Valpova 189, 216
 Valpova Kâl'ası bk. Kâl'a-i Valpova
 Vâmık u Agrâ 588, 603
 Vân 139, 140, 155, 200, 202, 206, 233, 290, 292, 309, 372, 375, 377, 394, 612, 730, 733, 875, 886, 925, 926, 952, 962, 970, 1040, 1045, 1051, 1052, 1054, 1055, 1056, 1059, 1060, 1061, 1062, 1071, 1083, 1084, 1103
 Vân Kâl'ası 139, 155, 201, 886, 1084
- ayrıca bk. Kâl'a-i Vân
 Vânke 252
 Varad 216
 Varadin 40, 67, 80
 Varadin Kâl'ası 80 ayrıca bk. Kâl'a-i Varadin
 Varâk Şemsü'd-din (Mevlânâ, Aḥmed) 408
 Vardar 504
 Vardarî 587, 780, 782
 Vardarî Selmân 781
 Vardar Yeñicesi 131, 379, 474, 498, 504
 Varsaḥ 1107
 Varsihan 1047
 Vâşıl Ağâ 1175
 Vâsi' Alîsi 410, 413, 438
 Vâsi Hişârî 1156
 Vâsiḥ 41
 Vedüd 1268
 Vefâ Meydânı 1031
 Vele 887, 889
 Velî Ağâ (Yeñiçeri Ağası) 1275
 Velî Beg 267, 912
 Velî Beg (Dünbüli) 1098
 Velî Dümdâr 91
 Velî Hâlife 86
 Velî Hân 1113
 Velî (Hân) 942
 Velî (Kâra) 1040
 Velî Paşa 1278, 1280
 Velî (Süklinoğlu Şâh) 82
 Veloradiç 79
 Venedik 68, 109, 162, 163, 164, 175, 180, 238, 239, 713, 723, 1165
 Venedik Körfüsi 164
 Veriḥa 1165
 Vestân Kâl'ası bk. Kâl'a-i Vestân
 Veyse'l-ḩarân 677
 Vezîr Alî Paşa Zâviyesi 458
 Vezîr-i Tavil 649
 Vilamontes 243
 Visâli 615
 Vis ü Râmin 588
 Vize 485, 775
 Volḩvar Kâl'ası bk. Kâl'a-i Volḩvar
 Vuşülü 841
 Vücüd-ı Zihni Risâlesi 428

Y

Ya'fūr 101

Yaḥyâ Beg 39, 224, 227, 581, 620, 622, 623, 624

Yaḥyâ (Beg) 505

Yaḥyâ Beg (Şâ'ir) 592, 646

Yaḥyâ bin Ekşem (Kâdi) 426

Yaḥyâ bin Ömer (Mevlânâ) 758

Yaḥyâ Efendi 758

Yaḥyâ Efendi (Beşiktaşî) 758

Yaḥyâ (Emîn Kösesi Monlâ) 334

Yaḥyâ İbn Nûru'd-dîn 426

Yaḥyâ Kethüdâ 705, 707

Yaḥyâlu 79, 371, 498, 841

Yaḥyâ Paşa 45, 69, 73, 106, 116, 125, 128, 167, 380, 386, 536

Yaḥyâ Paşa-zâde 125

Yaḥyâ (Şâ'ir) 348, 646, 1203

Yaḥyâ (Tuzlali Şeyḥ) 460

Yaḳîni 842

Ya'ḳûb 131

Ya'ḳûb (Çalık) 747

Ya'ḳûb Ağa 433

Ya'ḳûb Beg 1000

Ya'ḳûb Efendi 775

Ya'ḳûb-ı Ḥamîdi 403

Ya'ḳûb-ı Germiyânî (Şeyḥ) 775

Ya'ḳûb (Mevlânâ) 402, 747

Ya'ḳûb Paşa 114

Ya'ḳûb (Sultân) 846

Yâḳûtî 990

Yanbegi 1247

Yanbolı 487, 576

Yanıḳ 855, 1165, 1166, 1169, 1170, 1174, 1177, 1178, 1179, 1244, 1247, 1257

Yanıḳ (Ḳal'ası) 1165

Yanıḳ Ḳal'ası 1165, 1169, 1174, 1177, 1227 ayrıca bk. Ḳal'a-i Yanıḳ

Yânî 73

Yanḳa Ḳal'ası bk. Ḳal'a-i Yanḳa

Yanḳıyanuş 123

Yanḳo 1162

Yanḳo bin Mâdiyân 102, 338

Yanḳovna 216

Yanoş 102, 106, 116, 184, 187

Yanoş (Budun Ḳralı) 187

Yanoş Ḳral 102, 105, 109, 117, 209

Yanya 73, 342, 705

Yapalak 358

Yardım Beg 1060

Yarḥişâroḡlı Köse Me'âlî bk. Me'âlî (Yarḥişâroḡlı, Köse) 594

Yarva 171

Yasaḳ Beg (Mîr) 236

Yâsef (Şarâbdâr-ı Ḥâş) 862

Yâsef (Yehûdî Begi) 866

Yâsin 749, 902

Yaşşı Ḳaya 632

Yavsî (Şeyḥ) 769

Yavuz Hân 302

Yaycı Arab-zâde 638

Yaycı Dâvûd 638

Yaycı Ḳaraca 631

Yazalı Alî Beg bk. Alî Beg (Yazalı)

Yazıcı-zâde 599

Ye'cûc 1195

Yediḳulle 346, 483, 737, 819, 866, 907, 963, 1121, 1184, 1220, 1232

Yediḳulle Maḥbesi 1121

Yegân-zâde 763

Yehûd 356, 1016

Yehûdâ 60, 694, 695, 1016

Yehûdâ Maḥallesi 694

Yehûdî 356, 695, 698, 866

Yehûdiler 869

Yehûdiyye 862

Yemen 45, 46, 66, 199, 255, 364, 365, 366, 367, 368, 375, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 659, 660, 661, 663, 665, 667, 668, 671, 673, 674, 676, 678, 680, 682, 684, 686, 687, 690, 691, 692, 693, 694, 730, 734, 736, 855, 910, 911, 970, 985, 995, 1065, 1121, 1312

Yemenî 269

Yemliḥâ (Cânḫulâd Oḡlu) 393

Yenârḳa 723

Yeñibâzâr 772

Yeñice Beg 86

Yeñice Vardarı 804

Yeñiçeri Ocaḡı 620, 632

Yeñiḥişâr 556, 820

Yeñi İmâm (Maḥalli) 1108

- Yeñi Qal'a 887, 890
 Yeñi Qapluca 442
 Yeñişehr 223, 260, 417, 656, 1114
 Yeşil (Balık-hâne) 911
 Yeşil-zâde (Rızâyî Babası) 519
 Yetim 584, 585, 618
 Yetim (Ali) 618
 Yetüre 121
 Yezdân 280, 732, 1126, 1128, 1204, 1207, 1211
 Yezidiler 677
 Yıldırım Bâyezîd Hân bk. Bâyezîd Hân (Yıldırım)
 Yıldırım Bâyezîd (Sultân) bk. Bâyezîd (Sultân, Yıldırım)
 Yıldırım Hân (Medresesi) 410
 Yıldırım Hân Medresesi 760
 Yirgögi 1253
 Yirgögi Qal'ası 1234, 1253, 1255
 Yularkışdıoğlu 84
 Yularkısdı Paşa 372
 Yularsız Ayu (Kubâd Paşa) 370
 Yumlu 279
 Yûnân 61
 Yûnân 61, 199, 231, 286, 884, 1063, 1114
 Yûnus Beg 912
 Yûsuf 500
 Yûsuf Beg 1060
 Yûsuf (Bir Za'im) 96
 Yûsuf Çelebi (Ahi-zâde, Mevlânâ) 404
 Yûsuf (Hâzret-i) 857, 1295
 Yûsuf (Hüsrev-zâde) 587
 Yûsuf (Hz.) 106, 575, 585, 794, 798, 815, 1210, 1216, 1219, 1267, 1295
 Yûsuf-ı Mısrî 612
 Yûsuf-ı Şiddik 1025, 1286, 1290, 1294
 Yûsufî 1286
 Yûsuf (Kadri-zâde) 815
 Yûsuf (Kaşif) 677
 Yûsuf Kethudâ 886, 887
 Yûsuf (Mevlânâ) 418
 Yûsuf (Mir) 236
 Yûsuf Paşa 1041, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1059, 1063, 1066, 1068
 Yûsuf Paşa (Cigala-zâde) 1041, 1052, 1108, 1115
 Yûsuf Paşa (Pây-zen) 1129
 Yûsuf Sinânü'd-dîn (Monlâ) 913
 Yûsuf (Sine-çäk) 499
 Yûsuf (Sultân) 846
 Yûsuf (Şeyh) 457
 Yûsuf u Züleyhâ 609, 622, 623
 Yûsuf u Züleyhâ-yı Hamdi 589
- Z**
- Zâbulistân 257
 Zaceste Qal'ası 123
 Zadre 160, 181
 Zafer Qal'ası bk. Qal'a-i Zafer
 Zağarcı Kâsım bk. Kâsım (Zağarcı)
 Zağrep 123
 Zahir 616, 1214
 Zahirü'd-dîn-i Erdebili 398
 Za'ifi 545, 546
 Za'im Divâne Maḥmûd bk. Maḥmûd (Za'im, Divâne)
 Zaḳan 119
 Zâl 45, 357, 660, 729, 939, 1280
 Zâlim Qal'ası 235 ayrıca bk. Qal'a-i Zâlim
 Zâl (Maḥmûd Paşa) 729
 Zâti 55, 488, 497, 505, 510, 511, 512, 513, 582, 586, 587, 815, 824
 Zâti (Monlâ) 510, 511
 Zâti'l-aḥcâr 461
 Zâviye-i Buḥârî 463
 Zebid 45, 364, 652, 653, 663, 670, 671, 673, 682
 Zebür 915
 Zeccâci 831
 Zehrân 724
 Zehrimâr (Meḥemmed Beg) 191
 Zemaḥşeri 343, 790, 1199
 Zemâr 669, 681, 687, 688
 Zemîn Qal'ası bk. Qal'a-i Zemîn
 Zemmibâgi 628
 Zemûn 318, 319
 Zenciri 785
 Zerniği 267
 Zerniği Beg 267
 Zerniği 324, 326
 Zerrinoğlu 1162, 1163
 Zeyd 951
 Zeydi 668, 669, 670, 675, 679, 688, 1121, 1122

- Zeydiler 670, 672, 677, 678, 682, 686, 1065
 Zeydiyân 671, 683
 Zeynel Bacı 1118
 Zeynel Beg 394, 1100
 Zeynel Beg (Hakkâri) 394, 1098
 Zeynel Hân 1118
 Zeynel Paşa 114
 Zeynel Paşa (Vezir) 111
 Zeyniyye 460
 Zeynü'arab 1139
 Zeyrek (Monlâ) 395
 Zeyreköğlü 594
 Zihgirci 640
 Zihgirci Kâsım bk. Kâsım (Zihgirci)
 Zihnî (Monlâ) 815
 Zîneti 523, 524
 Zîneti (Monlâ) 524
 Zîrâ'u'l-keleb 668, 669
 Zîrek 525
 Zîrekî 525
 Zühürî 514, 815
 Zühre 508, 599, 643, 722, 846
 Zü'l-celâl 902
 Zü'l-fekâr 129, 144, 611
 Zü'l-fekâr (Emir) 129
 Zülfikar 701
 Zü'l-ğadriyye 45, 90, 97, 140, 208, 220, 231, 236, 278, 279, 368, 376, 378, 705, 707, 732, 735, 736, 884, 893, 905, 944, 954, 970, 1050, 1238, 1274
 Zü'l-ğadrlü 84, 91, 114, 143, 168, 202, 261, 540, 878
 Zü'l-ğalem-i Lem-yezel 1266
 Zülkarneyn 879
 Zü'l-ğarneyn 750, 913, 914
 Zü'n-nün 82, 85